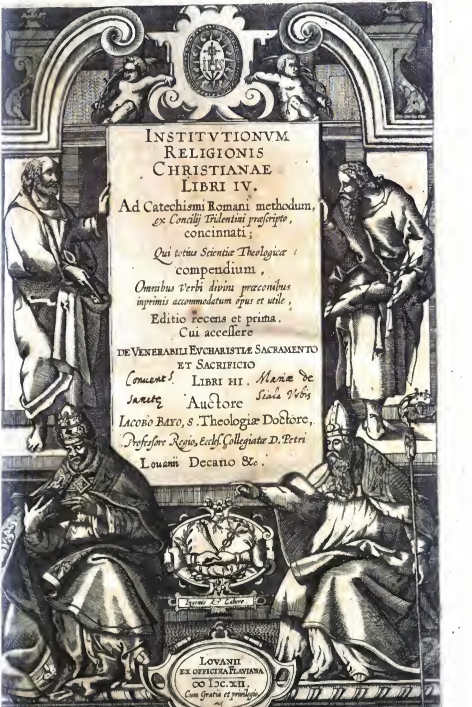

INSTITVTIONVM RELIGIONIS CHRISTIANAE LIBRI IV.

Ad Catechismi Romani methodum,
ex Concilij Tridentini præscripto,
concinnati;

Qui totius Scientiæ Theologicæ
compendium,
Omnibus Verbi diuini præconibus
inprimis accommodatum opus et utile,

Editio recens et prima.
Cui accessere
DE VENERABILI EVCHARISTIÆ SACRAMENTO
ET SACRIFICIO
LIBRI III.

Auctore
IACOBO BAYO, S. Theologiæ Doctore,
Professore Regio, Eccles. Collegiatæ D. Petri
Louanii Decano &c.

Ingenio & Labore.

LOVANII
EX OFFICINA FLAVIANA
CIƆ IƆC. XII.
Cum Gratia et privilegio.

ILLVSTRISSIMO REVERENDISSIMOQVE

DOMINO.

MATTHIÆ

HOVIO

ARCHIEPISCOPO MECHLINIENSI &c.

DD.

TRidentinæ Synodi Patres, ILLVSTRISSIME REVERENDISSIMEQ. DOMINE, ad unitatem Catholicæ fidei retinendam, & ubi collapsa est, restaurandam, simulque ad fidelium animas solido cibo pascendum, catechismum pro Ecclesiarum Parochis conscribi iusserunt, in quo Christianæ religionis dogmata, scitu fidelibus necessaria, succinctè, aptâ methodo digesta proponerentur, ut antidotum Orbis iudicio probatum omnibus præstò esset, quo se adversus letifera hæreseon venena communire, verbique Dei præcones hac salutari doctrinâ, omissis subtilioribus & inutilibus quæstionibus, assiduè in templis, scholis, omnique data occasione subditos sibi populos alere, & Fidem, Spem, Charitatem, aliásque virtutes adaugere possent. Quod vigilantiâ Pij V. Pontificis Maximi effectum est, libro edito, qui ob summi Pontificis reverentiam

CATECHISMVS ROMANVS nuncupatur. Hic suo jure principem locum inter omnia Doctorum scripta obtinet, cùm non unius privati hominis sensum, sed Ecclesiæ totius (quæ columna & firmamentum veritatis est) judicium & Apostolicam à B. Petro & Paulo doctrinam, Romanis traditā contineat: juxta quam populo in Templis, & juventuti in Scholis proponenda doctrina omnis attemperari debeat; ita ut hic unus liber, instar omnium, tam docentibus, quàm discentibus, lydius lapis, certissima & infallibilis norma, ad quam examinanda sit omnis doctrina, esse queat; indéque fiat, ut sicuti una est Christi fides, ita quoque una eius exponendæ forma ab universis observetur. Quo Rex Hispaniarum Philippus II. Belgii nostri Clementissimus Dominus, Serenissimarum suarum Celsitudinum parens, ad erigendum professionem Catechisticam in Academiâ Lovaniensi permotus, eam mihi pridem benignè detulit; quâ plus viginti jam annis perfunctus, quò faciliùs reconditum in prædicto catechismo thesaurum omnes perspicerent, aliisque loco & tempore opportunè dispensare possent; Theologiæ compendium ad ejusdem Catechismi Romani methodum revocavi, & quatuor libris expositionem illius complexus sum, ut animarum pastores, verbique Dei præcones, (etiā quibus minus est vel judicii, vel otii, ad revolvenda Ecclesiasticorum scriptorum infinita pene volumina) doctrinam ad alios securè docendum necessariā in promptu haberēt. Quam cùm auditoribus verbo tradidissem, à summæ pietatis, eruditionis, & authoritatis viris rogatus, ut eandem typis ad communem

omnium

omnium Christianorum utilitatem evulgari paterer, eorum tandem votis ad Dei gloriam sub Illustrissimæ Reverendissimæque D. T. nomine ac patrocinio parendum duxi; eò magis, quòd compertum haberem, incredibili zelo Te labanti avitæ Religioni succurrere, &, ut pulsis errorum tenebris, prisca illi cum flore suo claritas redeat, totis viribus adniti; simúlque persuasum haberem, Reverendissimos Belgii Episcopos, Parochos, universum denique Clerum, nostros labores avidiùs, lubentiúsque amplexuros, si gravissimo tuo judicio eos probari, & summâ, qua polles, authoritate commendari, serióque te velle intelligerent, vt juxta Oecumenicæ Synodi Tridentinæ decreta in hunc unum finem, suam doctrinam cuncti dirigant. Merces erit Ecclesiæ supremus Pastor, Deus Opt. Max. qui Te, Illustriss. Reverendissiméque Domine, Reipublicæ Christianæ diutissimè conservet. Lovanii Calend. August. ∞ Iↄc xii.

ILLVSTRISS.^mæ^ REVERENDISS.^mæq;^ D. T.

Deditissimus

Iacobus de Bay.

DOMINICVS, *Episcopus Tusculanus*, PINELLVS, *Fr.* HIERONYMVS *Bernerius*, *Episcopus Albanensis*, ASCVLANVS; PAVLVS *Sfondratus tituli S. Cæciliæ*; CAMILLVS, *tituli S. Chrysogoni*, BVRGHESIVS; FRANCISCVS, *tituli S. Crucis in Hierusalem*, AVILA; & POMPONIVS, *tituli S. Balbinæ*, ARIGONIVS, *nuncupati Presbyteri miseratione divinâ S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales, in universâ Republicâ Christianâ adversus hæreticam pravitatem generales Inquisitores, a Sanctâ sede Apostolicâ specialiter deputati, Dilecto nobis in Christo,* IACOBO BAIO, *Sacræ Theologiæ Doctori, Regio in Academiâ Lovaniensi Professori, Salutem in Domino sempiternam. Cùm in generali Congregatione S. Romanæ & Universalis Inquisitionis, habitâ in Palatio Apostolico apud S. Petrum, coram Sanctissimo Domino nostro* CLEMENTE, *divinâ providentiâ Papa* VIII. *nobis die infrà positâ nomine tuo supplicatum fuerit, ut tibi quoscumque hæreticorum, & aliàs prohibitos libros legendi & retinendi ad effectum, hæreses & errores redarguendi & confutandi licentiam concedere dignaremur: Nos, quibus inprimis cordi est, ut omnis hæretica pravitas è cunctorum mentibus depellatur, ac summopere cupientes, ut sancta, Catholica, & orthodoxa fides ubique floreat & augeatur; Authoritate Apostolicâ nobis in hac parte commissâ, tibi, de cuius doctrinâ, prudentiâ, & in fidem Catholicam sinceritate, à quibus apud nos fide dignorum virorum testimonio commendaris, planè confidimus, ut omnes, & quoscumque libros hæreticorum, seu aliàs prohibitos,* &c. *hæreses & errores redarguendi & confutandi* &c. *legere & retinere liberè & licitè possis, & valeas. Licentiam harum serie ac tenore damus, concedimus & impartimur* &c.

IN QVORVM *omnium, & singulorum fidem, & testimonium præsentes litteras gratis expeditas, per infrà scriptum nostrum, Officiique eiusdem S. Romanæ, & Universalis Inquisitionis Notarium fieri fecimus, & manibus nostris subscriptas, sigilli Sanctæ Inquisitionis, quo in talibus utimur, iussimus appensione muniri.* DATVM *Romæ in generali congregatione dictæ Sanctæ Inquisitionis, quinto Kalendas Decembris, Anno à Nativitate Domini nostri* IESV CHRISTI, MDCIII. *Pontificatus Sanctissimi in* CHRISTO *Patris & Domini nostri, Domini* CLEMENTIS, *divinâ providentiâ Papæ* VIII. *Anno duodecimo.*

Signat.

Quintilianus Adrianus S. Rom. & Vniversalis Inquisit. Not. & Secret.

IACOBVS DE BAY

AMICO LECTORI

SALVTEM SEMPITERNAM.

AD exstirpandas grassantes in perniciem, cùm animarum, tum corporum; hæreses, ac simul ad revocandum ad catholicam fidem eos, qui deserto Ecclesiæ Romanæ securissimo portu, per varios errorum scopulos miserè jactantur; quid maximè conduceret, animo revolvens, nullum salubrius aut validius remedium fore arbitratus sum, quàm si omnes, quibus pascendi docendíque munus in Ecclesiâ obeundum est, Catechisticæ doctrinę librum, Oecumenicæ Synodi Tridentinæ authoritate ac decreto conscriptum sibi familiarē redderent, populis assiduè proponerent, cęlestísque doctrinæ divitias Catechismo illo conclusas, privatim & publicè, pueris & adultis, cōmunicarent; Pastores quidem in templis & oratoriis; Doctores verò, Ludimagistri, Præceptores, ac Pędagogi, in scholis. Nam nulli non perspectum est, quantum mali Ecclesiæ diabolus vivâ sectariorum voce, Catechismorúmque publicatione intulerit, & quàm latè longéque illud exitiale perversorum dogmatum virus hominum animis instillaverit, quámque facilè letifera illa perfidiæ lues irrepserit; & veritatis inimicus his laqueis plurimos ad defectionem, & à viis antiquis ad devios calles perduxerit. Cui certè gravissimo vulneri per contrariam opem omnino medendum est, elaborando, vt subductis novatorum libris & doctrinis, omnes ad salutem suam cùm augendam tum communiendam, in promptu Catechismum, catechisticámque doctrinam habeant, qua securè utantur, ne pro catholico hæreticus, pro bono & sano noxius aliquis, aut pravus scriptor subrepat. Non enim Sathan desinit quosdam assiduè ministros excitare, qui suis libellis

impietatis ſtudia foveant, diſſeminent, propâgent, eo planè fine, ut qui à religione orthodoxâ ſemel defecere, in erroribus & ſectis, quibus ſe addixerunt, confirmentur; & qui etiamnum in tutiſſimis Eccleſiæ caſtris permanent, tandem ſeducti, factionum diſcipuli, religioníſque orthodoxæ deſertores efficiantur. Inter eos autem libellos, quorum ingens ubique proventus eſt, ſingularem vim ad religionem evertendam Catechiſmi obtinent, qui tum brevitatis, tum verborum elegantiæ, ac methodi ſpecie commendati, imperitos fallunt, nobilémque juventutem veritatis ſinceritati natam, graviter vitiant atque corrumpunt. Venenum enim ipſa dulcedine blandum, ſimplicibus & incautis ſumendum præbent; quod priuſquam ſentiatur, eorum animi novis & peſtiferis opinionibus depravantur, quas evellere poſtea difficillimum eſt. Vnde fit, ut eo doctrinæ fermento ſemel infecti, Catholicæ fidei, & ſanctę Matris Eccleſiæ dogmata, venerandáque inſtituta negligant, faſtidiant, atque per contemptum etiam oppugnent. Quibus non aliâ ratione meliùs occurri poſſe videtur, quàm ſi catecheſeos uſus in Eccleſias, Scholas, imò & ſingulas familias revocetur; útque omnium tam docentium quàm diſcentium una aliqua ſit certa doctrinæ norma, fidelium captui accommodatiſſima. In quem finem Dei Optimi Maximi beneficentiâ ex Concilii Tridentini decreto, per non dubiæ fidei & doctrinę viros, ſed theologiæ ſcientiâ, necnon etiam vitæ innocentiâ & integritate prętantiſſimos, Catechiſmus, quem ob ſummi Paſtoris reverentiam Romanum dicimus, conſcriptus eſt: qui non ſolùm & ſanctiſſimorum & doctiſſimorum virorum reſponſa contineret, ſed ipſa Spiritus Sancti oracula, quibus ſecurè inniti poſſent, quotquot perverſorum dogmatum fraude tentarentur: ad quorum præſcripta ſeſe componerent, quicumque extra damnationis æternæ periculum eſſe cuperent. Hanc inclinato jam Orbi medicinam, cùm ad præcavendos, tum depellendos ſectarum morbos, fidelibus ſuis dare placuit miſericordiarum Patri, ut nemo excuſari poſſet, qui animæ jacturam per hęreſes pateretur, cùm certum ſuę ſalutis pręſidium haberet, ſi Catechiſmi Romani doctrinę adhęreret, ſimúlq; quò ſe in viam ſeductus reciperet, graviſſimè admoneretur & impelleretur. Eſt equidem is unus liber inſtar omnium, ſive veteris eccleſiaſticę Hierarchiæ conſolidationem quæras, ſive modum & ra-

tionem

tionem promptissimam, quibus peregrinas hæreticorum doctrinas & agnoscas, & extinguas. Hunc qui legit, non hominum sermonem audit, quorum dicta ratione expendat, vel ad alia aliorum prudentium placita referat; sed ipsas Apostolorum linguas, vera Dei magnalia loquentes. Omnia hîc sanctè, omnia graviter tradita, adeò, ut si ad hæc sectariorum commenta, & ea, quibus jam orbis captus tenetur, verborum lenocinia sistas, non aliter quàm figulina opera lapidi allisa comminuantur. Quis enim non videat, ex Catholicę Ecclesiæ (quam fidei nostræ symbolo profitemur) potiùs quàm ex privatorum judiciis doctrinam religionis sibi repetendam esse? ac proinde illud cumprimis providendum, ut quidquid populo in Templis, vel Iuventuti in Monasteriis & Scholis traditur, doctrinæ catechismi Romani attemperetur, ut Christiana juventus explosis hęreseon fęcibus, veritatis Evangelicę sincero lacte ac pane alatur, & teneræ mentes doctrinâ salutari priùs, quàm hæreseon felle imbuantur; & in cordibus veræ fidei semen priùs excipia tur, quàm succis amarissimis rudia adhuc & recentia vasa perfundantur, agrósque dominicos inimicus homo suis pręoccupet zizaniis?

Sed cùm tam utilis atque necessaria sit Catechistica doctrina, cur ita passim eam negligi à plerisque experimur? nulla profectò alia causa est, nisi quia nonnullos pudet aut piget, Christianæ fidei elementa in adultâ ætate perdiscere; alii verba ęternę vitę fastidiunt, ac permulti nova, subtilia, curiosa, lenocinio placentia salutari doctrinę pręferunt, malentes vanitatis, quàm veritatis esse discipuli. At quanta dementia, nolle doceri, quæ per ætatem vel ignaviam priùs agnosci non potuerunt? respuere Dei verba, in vitam beatam perducentia? complecti spinosa incertáque, spretis æternæ summæque sapientiæ dogmatibus? Si per mille calamitates, discrimina, & ęrumnas, plerique mortalium, ut fluxas opes, & cibum qui perit, conquirant, volvuntur; nónne æquius est, aliquam saltem vitæ partem rebus melioribus, divinæ scilicet contemplationi, animarúmque saluti attribuere? Quæ major ignavia, quàm animæ sempiternam salutem negligere? quàm nolle doceri, qua ratione meliora capessere, vitámque possis beatam comparare? Quid magis ingratum, quàm nolle benefactorem agnoscere, & quot modis, quótque beneficiis ad gratæ mentis demonstra-

tionem

tionem obstrictus sis, audire? Hęc enim in Catechesi traduntur: *Quid credere, quid agere, quid fugere, quibus vitam legibus ducere oporteat, quomodo Deum colere, quid ab eo petere ac sperare, ac demum, quomodo religiosi, Deóque amici esse possimus?* An verò se quisquam fidelem esse arbitrabitur, qui fidei nomen vix agnoscit? aut religiosũ, qui divini cultus rationem penitus ignorat? vel Christianum, qui sine Christo? aut deniq; hominẽ, qui neque hominis officium, neque seipsum novit? An fidelis & illuminatus jure meritóque dicendus erit, qui in eisdem ignorantiæ tenebris semper remanet? neque quid circa se in Baptismo gestum fuerit, vel quamobrem, vel quid promiserit, agnoscit? & in divinam ascriptus militiam, neque tesseram, neque sui Imperatoris symbolum, & vix cum quibus pugnandum sit hostibus, aut quibus armis, intelligit? Si animo recolatur, quæ olim fuerint Catecheseos leges, quis catechumenorum labor & alacritas, quę patientia, quàm inexhaustum discendi studium, ita demum nostræ socordię, ac ingratæ in Deum mentis, parentémque Ecclesiam pudebit. Quanto enim studio populi ad primum novæ legis Catechistam audiendum, per flumina, per montes, per deserta & maria confluxerint, Evangelica historia recenset. Qui deinde peracto hujus vitę decursu, completóque humanæ redemptionis opere in cęlum nostrę carnis exuvias subvecturus, discipulos totius vitæ, sanctarúmque actionum & miraculorum conscios, in orbem ablegavit, ut cælesti doctrinâ homines, in densâ ignorantiæ caligine demersos illuminarent, novísque sacramentis imbuerent, eos sic affatus Matth. 28. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*; doctrinam tinctioni adjungens. Et quoniam nemo ritus peregrinos, & in speciem viles in se reciperet, nisi divinam in illis energiam vilibus tegumentis non solùm indicari, sed etiam contineri persuasum haberet; ea propter doctrinæ credendi verbum adjungens: *qui crediderit*, inquit, *& baptizatus fuerit, salvus erit*; nempe sic à vobis edoctus, quisquis assensum verbo sermoníque vestro præbuerit, & sacra mysteria susceperit, absque dubio salvus erit. Hinc Christianarum Catecheseon origo.

Propriè verò catechistica doctrina dicitur, quæ docentis sermone peragitur, seu quæ per auditum suscipitur; solida quidem illa, simplex tamẽ, brevísq; institutio; sive adhuc baptismi sacramento exortibus, sive initiatis fiat.

Nam

Nam licet catechumeni propriè & ex vocis accommodatione nuncupētur, nondum Christi Sacramentis imbuti, qui tamen baptismi desiderio se teneri, morum, vitęque conversatione demonstrent; attamen omnis fundamentorum Christianæ religionis explicatio, quæ vivâ voce traditur, catecheseos appellatione continetur. Nefas enim primis Ecclesiæ Christi temporibus erat, Christiana sacra litteris committere, quæ ne quidem coram ethnicis nominare primi christiani patiebantur; cùm ut Ieremiæ c.31. vaticinio fieret satis, quod leges Dei in tabulis cordis carnalibus describendas prænunciârat; tum ne incredulorum ludibriis exciperentur, sanctúmque canibus proponi videretur. Nam iis, qui se in hanc disciplinam tradiderant, veluti per transennam demonstrabantur; exactior autem tractatio initiatis reservabatur. Vt enim qui juventutem erudiendam susceperunt, sensim rudes animos efformant, & crassiora quæque proponunt, donec tandem provectioribus altiora pręcepta tradant: ita recentes discipulos inter ipsa rudimenta Doctor ecclesiasticus detinet, quoadusque paulatim discendo, idonei evadant, quibus seipsum Christus committat. Ideo neophytis summa christianę doctrinæ capita, simplici modo, velut lac parvulis, traduntur: at iis, qui sapientià exercitatos sensus habent, eadem Religionis christianę capita, mutatâ docendi ratione, profundiore ac liberiore mysteriorum explanatione, velut solidus cibus adultis, prębentur. Cujus rei testis locuples Cyrillus est, qui catecheses suas eruditionis reconditæ plenissimas, non infidelibus aut catechumenis; sed illuminatis, doctioribúsque Christianis conscripsit. Quem hac in parte Concilii Tridentini Patres imitati, Catechismum pro Parochis edi sapientissimè decreverunt, qui omnem fidei catholicæ doctrinam fidelibus scitu necessariam complecteretur, in quatuor capita redactam; scilicet Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplinâ tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad mundi creationem & gubernationem, sive ad humani generis redemptionem, sive ad bonorum præmia vel malorum supplicia pertineant; Symboli Apostolici doctrinâ continentur. Quę autem signa & instrumenta ad divinam gratiam consequendam sint instituta, quis eorum numerus, quis effectus, quis usus, quanta eorum utilitas; hæc ubertim septem Sacramento-

rum

rum doctrina complectitur. Quę verò ad Leges, & Peccata referuntur, Decalogo descripta sunt. Finis enim pręcepti est charitas de corde puro, conscientiâ bonâ, & fide non fictâ. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salubriter peti queat, Dominicâ precatione atque salutatione Angelicâ comprehenditur. Vnde liquet, explanatis quatuor his quasi cōmunibus scripturę locis, nihil ad eorum intelligentiam, quę christiano homini discēda sunt, posse desiderari; ac simul ad horum quatuor capitum aliquod, omnem Theologicā doctrinam referendam esse. Quod insinuans œcumenica synodus Tridentina sapienter constituit, ut omnes Episcopi, & ecclesiarum parochi, suas conciones juxta huius Catechismi doctrinam instituant, sess. 24. c. 7. *Vt fidelis populus* (inquit) *ad suscipienda sacramenta maiori cum reverentiâ, & animi devotione accedat, præcipit sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solùm cùm hæc per seipsos erunt populo administranda, priùs illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent: sed etiam idem à singulis Parochis piè prudentérque, etiam linguâ vernaculâ, si opus sit, & commodè fieri poterit, servari studeant; iuxta formam à sanctâ Synodo in catechesi singulis sacramentis præscribendam, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque à parochis omnibus populo exponi curabunt. Necnon, ut inter Missarum solennia, aut divinorum celebrationem, sacra eloquia, & salutis monita eâdem vernaculâ linguâ singulis diebus festis, vel solennibus, explanent, eadémque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quæstionibus, inserere, atque eos in lege Domini erudire, studeant.* Vbi graviter admonet, vult, ac præcipit Concilium œcumenicum, omnes Ecclesiarum Pastores debere suas conciones juxta Catechismi, pro Parochis jussu Concilii editi, doctrinam instituere; ac in omni docendi & interpretandi munere hanc observare consuetudinem, ut omnia dirigant ad prima illa quatuor ecclesiasticarum traditionum capita, ad quæ referri universam divinę scripturę vim atque doctrinam ostendimus. Quoties enim usu venerit, ut Parochi aliquem Evangelii, vel quemvis alium scripturæ divinæ locum interpretari debeant, certò sciant, ejus loci (quicumque is fuerit) sententiam cadere sub unum aliquod quatuor istorum capitum: ad quod velut eius doctrinæ, quę explicanda erit, fontem, confugere poterunt. Exempli gratiâ: Si explanandum sit Evangeliū primę Dominicæ Adventus; quę eò pertinent, fusè traduntur in explica-

tione

tione Articuli symboli: *Venturus est iudicare vivos & mortuos.* Si de Verbi Incarnatione, Nativitate Christi, Passione, Morte, Sepulturâ, Resurrectione, Ascensione, vel de futuro Iudicio, de Carnis resurrectione, de beatorum pręmiis, aut condemnatorum suppliciis; si de Trinitatis mysterio, de Patris & Filii aut Spiritus Sancti proprietatibus, & Majestate, vel de Spiritus Sancti missione, charismatibus, aut gratiarum donis; si de Angelorum hierarchiis, conditionibus, naturâ, functionibus, & officiis; vel de hominis creatione, primóque illius statu, ac deinde lapsu, reparatione; vel de potentiis, auxiliísque necessariis, utpote de Libero arbitrio, gratiáque illi ad piè sanctéque operandum necessaria; si de salutarium Sacramentorum institutione, præstantiâ, vi, ac usu Pastori sermo instituẽdus sit, ad expositionem Articulorum symboli, ad tractatũ de Sacramentis recurrat; ibi amplissimam de prędictis omnibus, multísque aliis consimilibus argumentis materiam in promptu habebit; qua creditas sibi fidelium animas saluberrimè reficiat. Hoc enim fine universam Theologiam scitu necessariam, ad methodum doctrinæ Catechismi Romani compendiosè redegimus, vt Parochi, Verbíque Dei tractatores ad manus communium locorum extensam, dilucidámque expositionem haberent, quæ conduceret ad confirmandos in Catholicâ fide hominum animos; ad stabiliendum in unione Ecclesiæ Romanæ; ad excitandum ad pietatem & bonos mores; ad dehortandum à vitiis; ad promovendum Fidem, Spem, Charitatem, ceterásque virtutes; ad avitam priscámque religionem tuendum; errores, grassantésque hæreses refellendum. Quia enim non omnibus tantum est otii, vel judicii, ut per se istiusmodi locorum communium explicationem colligere valeant, pro ingenii nostri tenuitate, id quantâ potuimus brevitate atque claritate, Deo duce, atque auspice, in tui gratiam, LECTOR optime, præstare conati sumus. Tu igitur nostris laboribus utere ad Dei gloriam, quem pro nobis precare.

Iacobus de Bay.

Eximio

Eximio Domino

M. N. IACOBO BAYO,

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORI REGIO, &c.

Lovanii.

Eximie D. M. N.

INdolui huc reversus, quòd Lovanii nuperrimè existens, non egerim cum eximiâ T. D. pro obtinendâ aliquâ partium Catechisticæ explicationis editione. Valdè ea ubique locorum desideratur, & esset magnus usus illius in omnibus Ecclesiis. Pastores plurimi abstinent à Catechesi, nec induci possunt ut catechisent, quòd non habeant adminicula ad eam rem necessaria. Concionatores, vel (ut illi obsoletè nominant) Postillatores satis multi extant, quibus ad concionandum Evangelia iuvantur; sed destituuntur iis, quos in Catechismo explicando sequantur. Catechisationis necessitas Eximiæ D. T. perspecta est: quæ in eo professionis genere pluribus iam annis versata, parvo negotio succinctam aliquam omnium Catechismi partiũ, quæ universæ Catholicæ Ecclesiæ usui futura sit, edere poterit explicationem. De omnibus partibus eam scribi expedit, illis etiam comprehẽsis, quæ in Tridentino Catechismo sunt prætermissa, utpote de Angelicâ salutatione, de Præceptis Ecclesiæ, & aliis. Expedit quoque brevem esse, ut ad plures utilitas diffundatur. Quæso ut hanc meam interpellationem, quæ bono publico & animarum saluti servit, in bonam partem D. T. accipiat: quam opto feliciter valere. Falcoburgo 7. Octob. 1605.

Vti frater in Christo

HENRICUS EPISCOPUS Ruræmundensis.

Index Rerum.

Lapsus

INDEX RERVM,

quæ in tribus libris continentur, De Venerabili Eucharistiæ Sacramento & Sacrificio.

esse

APPROBATIO.

HÆc Explicatio *Catechismi Romani* ad Parochos, magno Pastorum compendio typis excudetur, ut ex qua illi, nullo propè negotio, veluti è divite penu depromere poterunt, quicquid pro tempore catechisandi ratio postulare videbitur.

GVILIELMVS FABRICIVS, Apostolicus & Archiducalis Librorum Censor.

SVMMA PRIVILEGII SERENISS. BELGICÆ PRINCIPVM.

ARCHIDVCES suo Diplomate permiserunt & consenserunt, quòd IACOBVS DE BAY, S. Theologiæ Doctor, & Lovaniensis Academiæ Cancellarius, librum, cui titulus est, *Institutionum Religionis Christianæ Libri IV. ad Catechismi Romani methodum, ex Concilii Tridentini præscripto concinnati* &c. per sibi placentem Typographum, admissum & juratum in lucem emittere possit, cui soli per inferioris Germaniæ ditiones eundem librum habere venalem ac divulgare liceat, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ in Concilio Principum, 13. Iulii 1611.

Signat.

T. de Berti.

IVXTA quam mihi à Sereniss. CC. concessam facultatem te, Io. CHRISTOPHORE FLAVI delegi, qui prædictum Librum excudas ac divulges; concessis tibi privilegiis, quæ Archiducale mihi Diploma decrevit.

IACOBVS DE BAY.

INSTITVTIONVM DOCTRINÆ CHRISTIANÆ

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

De Auctore Catecheseos.

Catechesis Deum Authorem habet.

CATECHESIS Deum Authorem habet, qui simulatq; Angelos & Homines primos condidit, suam eis voluntatem exposuit; cui si obedirent, beati; si verò eam transgrederentur, miseri fierent; eos ita libero munerans arbitrio, ut tamen regeret imperio, terreret exitio. Post inobedientiam verò primorum Parentum, novam Cathechesim, specialémq; colendi Dei ritum ac spem recuperandæ salutis per Christum, de Muliere nasciturum, idem Creator benignè contulit. Cujus doctrinæ promulgatores fuerunt Angeli, Patriarchæ, Prophetæ, Sacerdotes, ac tandem ipse Christus, naturalis Dei Filius, Homo factus, Apostoli, aliique homines sancti, quos per oracula, visiones, inspirationes, variaque illuminationum genera Deus occulta sapientiæ suæ mysteria, veritatémque docuit; quam ipsi Posteris vivâ voce per manus traderent. Iuxta quam institutionem Adam, Seth, Enoch, Noë, aliiq; omnes Sancti usque ad Abraham Deo servierunt: cui Deus pleniorem catechesim ac mysteriorum Fidei revelationem indulsit, apertè illi detegens, quòd *in ejus semine benedicerentur universæ tribus terræ*; ac signum fœderis, signaculúmque justitiæ fidei, Circumcisionem carnis præputii constituens, eiusq; posteritati terram Chanaan, liberationémque ab Ægyptiacâ servitute addicens: in typum, quòd veri Abrahæ filii imitatione fidei à servitute Diaboli in libertatem per Christum asserendi essent, ac ad regnum cælorum perducendi. Tempore autem Moysis plenior adhuc divinarum rerum eruditio successit, cùm præcepta Decalogi data sunt, & ritus varii, ceremoniæ, atque sacrificia, Sacerdotiumq; Aaronicum, ad colendum singulari obsequio Deum, explicandam Legem, Israëliticumq; populum erudiendum institutum fuit. Sed processu temporis per Samuelem, Davidem, Isaiam, Danielem, aliósque Prophetas longè adhuc illustrior divinarum rerum institutio successit: cujus tandem perficiédæ caussâ Unigenitus Dei Filius in terram descendit, absolutámque de Deo, rebúsq; divinis Catechesim vivâ voce Apostolis, aliisque tunc viventibus Discipulis enarravit. A quibus continuâ Episcoporum, Doctorumq; sibi invicem succedentium vivæ vocis traditione ad nos usque incorrupta dimanavit. Nam ut continuo progressu doctrinæ salutaris

Promulgatores post lapsum fuit Angeli, Patriarchæ, Prophetæ, Sacerdotes, Christus, Apostoli, eorumque Successores.

Hebr. 1.

veritas seculis omnibus superstes in mundo remaneret, Christus Pastores & Doctores, in cælum ascendens, in terrâ reliquit; quos interpretes, testes, custodésque Depositi divini constituit, per quorum os Ecclesiam erudit, omnemque veritatem referat; de quibus dixit: *Qui vos audit, me audit.* rursus: *vos eritis mihi testes.* Item: *docete omnes gentes.* Paucissimis enim donatum est, ut nullo sibi homine prædicante, per ipsum Dominum vel Angelos cælorum salutis doctrinam accipiant: multis verò concessum, ut Deo per homines credant, veritatémq; agnoscant. Vnde non sunt quærendæ novæ à Deo revelationes, nec alia de cælo expectanda Spiritus Sancti oracula; sed in omni religionis controversiâ, Ecclesia Dei vivi consulenda est, quę columen & firmamentum veritatis, certissimáque credendorum & agendorum magistra est. Quam qui contemnit audire, *tanquam ethnicus & publicanus* Christi voce habendus denuntiatur. Vnde falsissimum esse constat illud Calvini figmentum: *Neminem posse vel minimum rectæ sanæq; doctrinæ gustum percipere, nisi qui Scripturæ discipulus fuerit, eáq; duce ac magistra veritatem didicerit; per eamq; solam nobis liquidò veritatem ostendi; Deum ecclesiam erudire, ósque suum reserare: ac proinde ad credendum & scripturas recipiendum non esse recurrendū ad ecclesiæ authoritatem, judicium, aut testimonium; sed petendam esse veritatis persuasionem ab unico arcano Spiritus Sancti testimonio; quia Deus solus de se idoneus in suo sermone testis est.* Quod commentum ad evertendam ecclesiæ authoritatem excogitatum, cum evangelica Apostolicâque doctrinâ è diametro pugnat; quæ vult, ecclesiam veluti infallibilem veritatis magistram audiri, ejúsque testimonio fidem incunctanter adhiberi; ut rectissimè veróque dicatur, propter ecclesiæ authoritatem, testimonium, & persuasionem, tanquā externū medium, homines credere; quamquam interim ipso Deo intrinsecus mentē firmante atque illuminante persuadeantur, ut assensum & fidem Verbo foris prædicato adhibeant. Vtrumque siquidem medium conjunctum fidem operatur, juxta illud: *Fides ex auditu.* Et, *charitas cum fide à Deo Patre nostro.*

Matth. 10. Actor. 1. Matth. 28. Deus ordinariè per homines docet.

Aug. lib. 2. de doctr. Christ. lib. 1 de bono perseu. cap. 19.

Ecclesia veritatis magistra. Matth. 18.

non esse ad solam Scripturam recurrendum.

Fides est à Deo, simúlq; ab Ecclesiæ testimonio.

Rom. 10. Ephes. 6.

CAP. II.

De Catecheseôs nomine.

CATECHESIS nomen à voce græcâ ἠχῶ, à quo verbum ἠχέω, deducitur; quod ita sonare significat, ut sonus illisus resiliat, ac verba dilapsa quodammodo revocet. Hinc ortum verbum κατηχέω, quod *instituere*, seu, vivâ voce erudire, significat; à quo verbo catechesis traducta est ad significandā traditionem Fidei, mysteriorumq; Christianæ Religionis, quæ vivâ voce, potissimúmque interrogationibus responsionibúsque peragitur. Quâ voce B. Lucas in Actis cap. 1. & 18. vtitur; & Interpres vertit, *Eruditus es*; ac, *edoctus viam Domini.* Apostolus verò, *communicet*, ait, *is, qui catechizatur verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis.* Unde liquido patet, *catechizare* esse *verbo* seu *vivâ voce instruere.* Ex quo Apostoli loco voces *Catechismi, Catechistæ*, atque *Catechumeni* desumptæ sunt.

De Catechesis nomine.

Catechesis definitio.

Act. 1. & 18.

Galat. 6.

Catechizare quid significet.

CAP. III.

Quid Catechismus, Catechista & Catechumenus?

CATECHESIS, seu Catechismus, est doctrina de elementis Christianæ religionis, quæ vivæ vocis ministerio imbuēdis sacris mysteriis tradi solet. quam institutionem Apostolus lacti comparat, quo foventur parvuli; eam secernens à solido cibo, quo pascūtur viri: *Rursus*, inquit, *indigetis, ut doceamini, quæ sint elemēta exordii sermonum Dei; & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.* Et 1. ad Cor. 3. *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Est autem lac (juxta Aug.) doctrina rerum sacrarum, proposita, ut audiens simplici fide credat: Solidus autem cibus, est sermo doctrinæ, quo agitur, ut auditor non solùm credat, verum etiam ut ea, quæ proponuntur, intelligat. Eadem igitur fidei mysteria, diverso modo proposita, *Lac* sunt & *solidus cibus*; ac proinde Doctrina Catechismo Romano comprehensa, non solùm rectè catechumenis, sed etiam Baptismi sacramento regeneratis, utilissimè proponitur, ut quod fide simplici credendum acceperunt, etiam Domino revelante intelligere, simulque

Catechismus quid denotet.

Hebr. 5. & 6.

Quid lactis nomine significetur. Aug. tract. 98. in Ioan.

Solidus cibus.

Eadem doctrina diverso modo proposita, est lac, & solidus cibus.

mulque adversus Hæreticorum insidias tueri valeant. Quo quidem fine August. lib. de fide & symbo., Ambros. lib. de iis, qui mysteriis initiantur, & Cyrillus catechesi illuminatis ediderunt. quibus ad spectanda nostræ religionis mysteria jam admissis, spiritualem mysteriorum intelligentiam esse tradendam cùm in præfatione, tum catechesi 4. Cyrillus docet; ac ante hos omnes Clemens Alexandrinus tribus Pædagogi libris, quodnam hominis Christiani officium sit, exposuit. Cùm equidem sanctum canibus dari vetuerit Dominus, visum est primis fidei Christianæ magistris nō expedite, ut omnia Christianæ religionis mysteria scripto committerent, omnibúsque passim evulgarent: sed consultius judicarunt, ut qui sacris arcanis vellent imbui, vivâ voce instruerentur; eóque modo ritus colendi Dei, atque doctrina ipsa Christiana ad posteros, veluti per manus, dimanarent; & lex Christi non tam atramēto vel calamo, quàm Spiritu Dei vivi scriberetur; *non in chartis, sed in tabulis cordis carnalibus*, juxta doctrinam Apostoli, 2. Cor. 3. ex Ieremię vaticinio desumptam, cap. 31. & Ezechiele. Ad hunc modum, qui in Ecclesiâ primitivâ ad baptismum admitti desiderabant, priùs fidei Christianæ mysteria rudi planóque sermone ab Apostolis eorumque Discipulis vivâ voce audiebant; cujusmodi institutionis genus *Catechesim*, seu *Catechismum* appellabant. Illi verò, qui ad hunc modum elementis Christianæ fidei imbuebantur, cùm nondum essent sacris initiati, nec ad sacra spectanda introducti, *catechumeni* appellabātur; qui à Tertulliano in lib. de pœnitentiâ vocantur *audientes*; in lib. autem de patientia, *discentes*; ab Augustino, *competentes*, quia omnibus mentis suæ conatibus regenerationis gratiam ambitent. Qui verò fidei Christianæ doctrinam tradebant, *Catechistæ*, *Doctoris*, ac *Magistri* nomen obtinebant, ut ex Apostolo ad Galat. 6. & Eusebio, aliisq; constat. Refert enim Demetrium Alexandrinum Episcopum Origeni catechizandi docendique magisterium in ecclesia tribuisse: quod officium ibi Pantenus atque Clemens priùs exercuerant. Quomodo autem & de quibus rebus instituendi sint catechumeni, tradit Dionysius Areop. uterque Clemens; Romanus, & Alexandrinus, atque August. libro de catechizandis rudibus, ac lib. de fide & symbolo, & lib. de fide & operibus capit. 27. ubi docet, sic homines esse catechizandos, ut non solùm audiant, quid credere, verùm etiam qualiter vivere debeant; quid agere, quid vitare, quibus legibus vitam dirigere oporteat. Nam conversatio Deo grata non minùs requirit vitam bonam, quàm fidem rectam. Sicut enim fides absque operibus mortua est; ita opera sine verâ fide mortua sunt. Qui enim laudabiliter vivit, sed malè credit, habenti faciem ingenuam, sed oculos distortos, persimilis est. Hinc solent catechumeni sacrarum scripturarum lectionem in templo cum fidelibus audire, Evangeliique expositioni interesse; quâ finitâ, emittebantur, nec ea intueri, quę in Hostiæ salutaris oblatione fiunt, permittebantur. Idque propterea, quoniam adhuc instar infantum in uteris maternis exsistentium, ad divinam illam vitę ac lucis nativitatem (quę in baptismo consequitur) ecclesiæ sacris eloquiis effingerentur; ad quem, diligēter instructi, maximâ cum solemnitate pridie Paschæ & Pentecostes (ac in Orientali regione in festo quoque Epiphanię Domini) adduci solent; priùs tamen feria 5. Orationem Dominicam, & Symbolum Apostolorum publicè recitare, & coram Episcopo aut Presbytero catechetici profectus rationem tenebātur reddere. Postquam verò ex aquâ & Spiritu Sancto regenerati erant, albâ veste induebantur, in typum, quòd exutis peccatorum & ignorantię tenebris, innocentię ac lucis casta velamina induissent: nec ampliùs *catechumeni*, sed *Neophyti*, *Illuminati*, *Initiati*, *Filii Adoptionis*, *Sāctificati*, *Fratres*, *Discipuli*, *Fideles*, *Oves Christianique* nuncupabantur; regio nimirum, prophetico, pontificióque vocabulo. Iulianus apostata probro so quali cognomento *Nazareos* & *Galileos* appellavit: quę nomina cum suo authore evanuerunt.

Margin notes (left): Matth. 7. — Christiana dūs mysteria voce potiùs quàm scripto tradita. — 2. Cor. 3. Ierem. 31. Ezechiel. ca. 11. & 36. — Initiandorū nomina. — Catechumeni qui. — Aug. serm. 9. in Lovanij imprissi. lib. 1. retract. cap. 17. Sermon. de temp. 115. 116. 157. Catechista qui? Euseb. lib. 6. Hist. c. 3. — Dionys. lib. de eccles. Hier. c. 2. p. 2. Clemens lib. 7. Apostolic. constit. c. 39. Clemens Alexand. lib. 1. Pædagogi.

Margin notes (right): Catechumenis tradūtur credenda, & agenda. — Iacob. 2. — Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hier. cap. 3. p. 1. — Baptizandi Orat. Dominicam & Symbolum recitabant. Concil. Laodic. cap. 46. Alba vestis quid denotet Dionys. Areop. de Eccles. Hier. c. 2. p. 3. Aug. serm. 157. ad competen. Baptizatorum nomina. Actor. 11. Psalm. 44. & 104.

CAP. IV.

Vnde Catechista doctrinam suam exordiri debeat?

ORDINEM docendi Catechista eum observabit, quem personis & temporibus accommodatum judicabit. Ut August. lib. de catechizandis rudibus admonet. Et Clemens lib. 7. constit. Apost. cap. 39. ubi scribit, instituendos esse catechumenos notitiâ Dei Patris Vnigenitiq; Filii Iesu, ac fide

Margin note (right): Catechista unde doctrinam exordiatur.

Spiritus Sancti. Deinde proponendum esse varium creaturarum ordinem, divinæ providentię seriem, diversarum legum judicia; quare homo conditus; cur mundi civis constitutus; cujus qualisq; naturę sit, ac quemadmodum Deus in qualibet ætate Sanctos honoraverit, dilexerit, iisque benefecerit; vitiosos autem & impios aqua, igne, hiatu terrę, per feras bestias, per bella, captivitates, carceres, vincula, famem, pestem, variósque morbos puniverit ac perdiderit; ac insuper, quemadmodum sua providentia non se ab humano genere averterit Deus, sed per tempora illud ab errore ac vanitate ad veritatis cognitionem revocaverit, ab impietate ad pietatem transferens, ab injustitia ad justitiam, à servitute ad libertatem, ab ęterna morte ad beatam & immortalem vitam. In eum finem excitans Prophetas, ac tandem Vnigenitum Filium suum Christum de cælo mittens, ut homines salvaret, pulsáque ignorantia & deletis omnibus carnis spiritúsque maculis, homines voluntate, mente, corpore, verbo, & opere Deo spe gloriosę immortalitatis servirent, eidemq; pro tantis beneficiis gratias assiduè peragerent. Porrò veterum Patrum consuetudinem secutus noster Catechismus Romanus, à fidei doctrina initium facit. Est enim Fides religionis doctrinęque Christianę basis ac fundamentum, simul janua, via, & recursus ad incorruptionem. Nam credendo Domus Dei fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. *Per fidem accessum habemus ad Deum, qui nobis author est vitæ immortalis, omniúmque bonorum. credere enim oportet accedentem ad Deum, accedit autem ad Deum, qui eum invocat. quomodo autem invocabunt in quem non crediderunt?* unde colligit Augustin. homini cumprimis esse discendum, quęnam sint credenda, & deinde quę petenda, speranda, & facienda. & in Enchiridio c. 2. 3. & 8. ostendit, fide, spe & charitate Deum esse colendum; fidem autem spe atque charitate priorem esse, imò neutram earum virtutum posse absque fide subsistere, quia nemo speret aut diligat, quod non agnoscit. Quòd autem fides sit origo justitiæ, vitęque beatę, significat Apostolus, vocans fidem *substantiam rerum sperandarum*, id est, basim, ac fundamentum. & ad Roman. c. 1. *Iustus ex fide vivit*, tanquam radice justitię. Nam fides prima datur, ex qua deinde cetera impetrentur. quo modo passim explicat

Fides religionis est fundamentum.

Hebr. 11.

Roman. 10.

Aug. sermon. 10. in non.

Summa doctrinæ cælestis ad credenda, speranda, faciendaque revocatur.

Bellarm. lib. 4. de Iustif. cap. 3.

Fides est basis vitæ beatæ.

Hebr. 11.

August. Hinc fides, *ostium vitæ, lumenque animæ* dicitur; quia sine fide mens de credendis & agendis perperam judicat. Cùm enim finis beatæ vitæ rationali creaturę à Deo propositus, humani sensus acie comprehendi nequeat, oportet mentem supernis illustrari radiis, quibus ad res divinas contuendas elevetur. quarum rerum Ænigmatica cognitio fides est, cujus virtute iis omnibus firmiter assentimur, quę à Deo nobis credenda proponuntur. Nam ęquum est in eis, quę humano ingenio investigari nequeunt, divinę authoritati cedere: ac illis, qui eadem viderunt, & in scriptura sancta nobis revelarunt, absque hęsitatione credere. Sed cùm fidei vox latè pateat, de multiplici ejus significatione nonnulla subjungemus.

August. lib. de prædest. Sanct. c. 7.

Fidei Encomia.

Authoritati divinæ, rationis est credere.

Cap. V.

De varia vocis Fidei notione.

Prima Fidei significatio ex nominis Etymologia colligitur. Etenim fides ex *facere* & *dicere* componitur. Si enim facis quod dicis, fides est; ac sumitur tunc fides pro fidelitate, sponsione, promissi adimpletione, opposita fraudulentię: definitúrque juxta hanc acceptionem à Cicerone: *fides est dictorum factorumq; constantia & veritas.* Estq; ista significatio tam profanis scriptoribus, quàm Ecclesiasticis usitata. *Fides appellata est*, inquit Aug. *in latina lingua ex eo, quia fit quod dicitur.* quam fidem etiam hostibus esse servandam docet, exemplum adferens de Marco Attilio Regulo, qui ut fidem hosti datam servaret, exquisitissimis sese obtulit suppliciis: & de Saguntinis, qui interire maluerunt, quàm fidem Romanis datam violare. idē ante Augustinum scripserat Ambros. lib. 3. offic. cap. 12. Qua significatione Ecclesiastici 22. dicitur: *fidem posside cum amico.* Tob. 5. & 10. *Inquire tibi virum fidelem.* Rom. 3. *Nunquid incredulitas eorum fidem Dei evacuavit?* id est, veracitatem & constantiam divinę promissionis. In eadem significatione Deus *fidelis*: &, *omnia opera ejus in fide* dicuntur. Sed distinguendus est fidelis Deus à fideli homine. Fidelis homo est, credens promittenti Deo: fidelis Deus est, exhibens, quod promisit homini.

Secunda fidei acceptio est pro assensu

Multiplex vocis fidei significatio. Fides pro fidelitate.

Cicero lib. 1. Offic.

Aug. epist. 19. & lib. de mendacio c. 20. lib. de spi. & lit. cap. 30. Aug. libr. 1. de civit. cap. 15. epist. 205. & 154. lib. 22. de civit. c. 6.

1. Timoth. 5. primam fidem irritam fecerunt.

Deut. 22. 1. Cor. 10. 2. Tim. 2. Psalm. 32.

&per-

ug. conc. 1. Psal. 32.

Fides pro assensu.

& persuasione intellectus; sive assensus certus, sive incertus sit, evidens aut obscurus. Vnde Tullius & Boëtius argumentum definiunt, quod rei dubiæ fidẽ facit. Hanc significationem agnoscit Aug. lib. de spir. & lit. cap. 31. distinguẽs fidem, quam adhibemus, cùm aliquid credimus, à fide, quam damus, cùm aliquid pollicemur. Quoniam aliter dicimus, *Non mihi habuit fidem*: aliter verò, *non mihi servavit fidem*: Nam illud est, *non credidit, quod dixi*: illud autem, *non fecit quod dixit*.

Fides pro hominis conscientia.

Tertia significatio huic affinis est, quâ fides pro hominis conscientiâ sumitur, id est, pro judicio hominis proprio circa licitum vel illicitum in particulari; quo modo dicitur, bonæ vel malæ fidei possessor: quia bona vel mala conscientia aliquid retinet.

Fides pro objecto fidei.

Quarta est, ut nomen Fidei pro objecto, id est, pro rebus ipsis fide creditis accipiatur. sicut in symbolo Athanasii: *Hæc est fides catholica, ut unum Deum in trinitate veneremur*. Quo modo intelligi etiam illud potest: *Arbitramur hominem justificari per fidem*. id est, per ea, quæ credit secundùm Evangelium. Et ad Galat. 1. *fidem evangelizat quam antè expugnabat*. *(Rom. 3.)*

Fides pro fiducia.

Quinta est, ut fides pro fiduciâ sumatur. ut Psal. 26. *Credo videre bona Domini*. id est, confido. Iacobi c. 1. *postulet in fide nihil hæsitans*. Marci 11: *omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis*. id est, cum bonâ quadam fiduciâ orate. Porrò fiducia ex fide nascitur, estque modus & robur spei. ut Apostolus indicat, dũ ait: *In quo habemus fiduciam & accessum in confidentiâ per fidem eius*. *(Ephes. 3.)*

Fides pro actu vel habitu, quo assentimur.

Sexta est, pro actu vel habitu mentis, quo firmiter assentimur iis, quæ proponuntur credenda, solùm propter authoritatẽ dicentis, non autem propter experientiam vel rei evidentiam. sic ait Aristoteles: *Oportet discentem credere*. *(Lib. 1. Elench. c. 2.)* In omni enim scientiâ & arte principia quædam veluti certa recipi debent. Ut Theodoretus lib. 1. de curat. græc. affect. luculenter ostendit exemplo volentis addiscere litteras, simul cõmemorans Pythagoræ morem, quo discipulis suis quinquennii silentium indicere solet, quibus solùm audiendo præceptori aures accommodarent, ingenuè credẽtes rem ita se habere, sicut dici audirent, sine qua fide nulla cognitio haberi posset.

Pythagoras silentium discipulis indicit.

Authoritas dicentis impar.

Quia verò authoritas dicentis, qua inducimur ad credendum, non est unius generis, neque paris certitudinis; consequitur, fidem in hac significatione acceptam pro diversitate proponentium variè sumi. Utpote si assentiamur alicui propter authoritatem solam hominis dicentis, putà Ciceronis, Livii, Sallustii, aut alterius Scriptoris, fides humana & historica: si autem assentiamur propter authoritatem divinam, seu veritatem primã, tunc fides divina vel Theologica vocatur. Vt insinuat Apostolus ad Thessal. cap. 2. *Quum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominũ sed (sicut est verè) verbum Dei*. Et quia solius Dei authoritas infallibilis est, ideo sola fides divina omnino certa & infallibilis est. Fides enim humana, eò quòd fallibili nitatur fundamento Authoritatis humanæ, (omnis namque homo mendax) falli ac fallere potest. De fide autem innixâ Dei loquentis authoritati agitur in prima Catechismi Romani parte, in qua de Fide, ac fidei symbolo tractatur.

Fides humana, & historica quæ: Fides divina infallibilis.

Rom. 3.

Idque aptissimo quidem ordine, cùm Fides virtutum Theologicarum prima sit; quæ ita vocãtur, quia circa Deũ immediatè versantur, tanquam objectum seu materiam, datorem atque doctorem. Nam Fide Spe & Charitate Deus colitur: & homo in ordine ad Deũ perficitur, divinęque naturę consortium atque beatitudinem assequitur. Mentem enim ac intelligentiam Fides purificat, illuminat, atque in Deum dirigit; voluntatem verò Spes in Deum movet; charitas autẽ Deo voluntatem unit atque conjungit. Meritò itaque Virtutes istę, *Theologicæ* dicuntur, cùm eę solę homines ad Deum ordinent, soláque Dei revelatione cognoscantur, atque à solo Deo nobis donentur.

Virtutes cur Theologicæ cur ita dictæ.

Fidei, spei, & Charitatis officia.

CAP. VI.

De Fidei definitione.

Fidei definitio.

FIDES est virtus, divinitus infusa, cujus vi omnino assentimur iis, quę à Deo tradita sunt: hoc est, Dei est donum, quo mens illustrata disponitur ac inclinatur ad assentiendum iis omnibus, quę à Deo revelantur. Quemadmodũ enim per naturale lumen intellectus homo de naturali veritate bene judicat, inclinatúrque ad assentiendum principiis per se notis; ita quoque mens per lumen fidei de credendis rectè censet, inclinatúrque ad assentiendum rebus à Deo revelatis; ut

explicat Aug. hom. 32. inter hom. 50. to. 10. Porrò fides licet etiã actum credendi significet, hic tamẽ, ut habitus est, definitur, & quidem in intellectu residens; cujus actus est credere seu assentiri, accedẽte voluntatis imperio. *Fides in intellectu est, tamen ex voluntatis imperio.* Nam per quandã electionem volũtas intellectum ex se ad utramq; contradictionis partem indifferentem movet, ad consentiendum ei, quod Deus revelat. Siquidem cùm obscurè à Deo credibilia revelentur, lumen fidei, quo intellectus à Deo perfunditur, non ita sufficienter ipsum convincit, ut assentiri debeat: sed opus est voluntatis electione, quę à Spiritu Sancto piâ affectione mota intellectum captivet, eique imperet, ne ab assensu rei credibilis propter inevidentiam refugiat; juxta illud Apostoli: *Redigentes in captivitatem omnem intellectum in obsequium Christi.* *2. Cor. 10.* cujus rei evidens exemplum in Abraham fuit, qui *contra spem in spem credidit, nec consideravit corpus suum esse emortuum, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere.* *Rom. 4.* quò etiam pertinet illud Apostoli: *corde creditur ad justitiam*, quia intellectus piâ voluntatis affectione movetur ad cõsentiendum. Unde Ioan. 12. causa infidelitatis Iudęorum, indurationi cordis eorum ascribitur. in quem locum B. Aug. ait, *Iudæos non potuisse credere, quia nolebãt.* *Aug. tract. 26. in Ioan.* & concil. Triden. *disponũtur homines ad justitiam, dum excitati divinâ gratiâ, fidem ex auditu concipientes liberè in Deum moventur, credentes vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt.* *Concil. Trid. sess. 6. cap. 5.* Hinc actus fidei justificantis meritorius est, quia imperatus sit à piâ volũtatis affectione. Deo enim gratum est, quòd credendo se quis obedientem Dei verbo exhibeat: ac remuneratione dignum, quòd mens humiliter sese Deo subjiciat, ejusq; authoritati cedat; plus ei tribuens, quàm ipsa sapiat. *Unde fidei meritum?* Unde Ambros: *credere, aut non credere, voluntatis est. Neque enim cogi quis potest ad id, quod manifestum non est: sed invitatur, quia non extorquetur, sed suadetur. Quamobrem assentiens præmiis afficiendus est, sicut & Abraham, quod non vidit, credidit.* *Ambros. in cap. 4. epist. ad Rom.*

Ex quibus intelligitur, quàm vanum sit Hæreticorum commentum, qui contendunt; actum fidei justificantis esse actum fiducię, quę modus quidam est spei in voluntate existentis; cùm *credere* sit actus ab intellectu profluens, cujus objectum sit verum, & ad fidem pertineat, *intelligere, cognoscere, scire, credere, assentiri*: quę omnia ad intellectum propriè spectant; juxta illud Apostoli: *Fide intelligimus aptata esse secula.* *Hebr. 11.* *Fides à fiducià distinguitur.* Item: *credidit Abraham Deo*, promittenti scilicet ex sterili, & sene uxore filium, ex cujus semine Christus nasceretur. *Gen. 15. Rom. 4.* ac rursus: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* *2. Cor. 10.* Et apertè fidem à fiduciâ, sicut causam ab effectu distinguẽs, ait: *In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem ejus.* *Ephes. 3.* Neque verò necessarium est, omnem qui credit, etiam fiducia roborari, cùm possit aliquis non amissa fide desperare, quoniam fiducia ex fide per dilectionem operante generetur. Non est igitur fides voluntatis fiducia, cujus functio est, eum appetitu quodam propendere in rem speratam; sed est habitus seu facultas intellectus, quâ certò ea credimus, quæ à Deo nobis revelantur. nihil enim aliud est credere Aug. teste, quàm cum assensione cogitare, sive consentire, verum esse quod dicitur. *Aug. lib. de prædest. Sãct. cap. 2. lib. de spir. & lit. cap. 30.* Unde commendatur Abraham, quia credidit Deo. & Ioan. ait: *nolite omni spiritui credere.* *1. Ioan. 4.* Et in Evangelio: *omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. credis hoc? ait illi; utique Domine: Ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei Vivi, qui in hunc mundum venisti.* *Ioan. cap. 11.* & Io. 14. *non creditis, quia ego in Patre; & Pater in me est?* Hæ & similes veritates solo intellectu creduntur, non autem sperantur. Spes enim & fiducia de futuris sunt, non de preteritis: & voluntatis sunt facultates, non autem actus intellectus, ad quem pertinet, cognoscere, intelligere, cum assensione cogitare; quod est, credere. Præterea credimus mala & pręterita quę non speramus.

Ex quibus manifestè apparet, jure Concilium Tridẽt. damnasse novitiam sectariorum doctrinam, his verbis: *Si quis dixerit, fidem justificantem esse fiduciam divinæ misericordiæ peccata remittentis per Christum, vel etiam fiduciam solam esse, qua justificamur propter Christum, anathema sit.* *Concil. Trid. sess. 6. can. 12.* *Fides non est fiducia.* Equidem disertè scriptura sacra Fidem à Spe, atque adeò à fiduciâ distinguit. 1. Cor. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.* *1. Cor. 13.* ad Coloss. *In fide fundati, & immobiles à spe Evangelii.* *ad Coloss. 1.* ac Petrus, *ut fides vestra, & spes esset in Deo.* *1. Petr. 3.* ad Ephes. 4. *unus Dominus, una fides.* Quocirca perperam Erasmus contra veterum Interpretum sententiam, Apostolum non de Fide Theologicâ superiùs à nobis definitâ, sed de fiduciâ loqui scribit, dùm ait: *Est autem fides sperandarum substantia rerum.* *Erasmus in annot. in 11. c. ad Hebr.* In quo Calvinus & alii hæretici Erasmum sequuti, Apostolum sic exponunt: *fides est, quæ facit ut extent quæ sperantur.* *Fiducia Hæreticorum rejicitur.* sive, fi-

des

der est certa securáque possessio eorum, quæ nobis à Deo promissa sunt; & quia hæc speramus, non videntur. Is ergo veram, inquiunt, *habet fidem, qui certa firmaque persuasione Deum sibi esse propitium credit, & de illius benevolentia omnia sibi promittit.* Sed quòd Apostolus ibi per fidem non fiduciam aut spem, sed humilem mentis assensum intelligat, quo verbo Dei creditur, etiamsi non plenè nec evidenter comprehendatur, evincunt illa Apostoli verba: *Oportet accedentem ad Deum credere, quia est.* Et: *fide credimus aptata esse secula verbo Dei.* & Sancti ibidem ab Apostolo commendantur à fide, quam adhibuerunt verbo Dei, cujus testimonium illud est infallibile. De quâ fide Apostolum loqui etiam interpretes attestantur, quoniam fidem & ejus actum in assensu operatione intellectus cōstituunt; istamq; fidē initium salutis esse, justumq; ex fide vivere; ac per fidem justificari & operari justitiam, docent.

CAP. VII.

De triplici actu fidei.

Actus fidei triplex.

TRIPLEX actus credendi, juxta triplicem actus habitudinem ad suum objectum, reperitur. Nam potest aliquis credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum. Cùm verò dicimus, *credere Deo*, significamus ordinem actus ad objectum formale, scilicet ad divinam veritatem revelantem, cui credimus, cuique assensus fidei innititur. Quando autem dicimus, *credere Deum*, significamus habitudinem actus fidei ad materiale objectum fidei primarium, quod est Deus, & illa, quæ ad Deum ordinem habent. Ac demum quando dicimus, *credere in Deum*, significamus habitudinem ejusdem fidei actus, ut est à voluntate & amore Dei excitatus ad Deum, tanquam finē ultimum, propter quem volumus credere. Sic plerisq; locis Aug. distinguit, *credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Aliud est*, inquit, *credere Deo, credere Deum, & credere in Deū. credere enim Deo, est credere, vera esse, quæ loquitur: credere Deum, est credere quia ipse est Deus: credere verò in Deum, est diligere illum. Credere vera esse quæ loquitur, multi & mali possunt: credere ipsum esse Deū, & dæmones possunt: credere verò in illū, soli noverunt qui eum diligunt, vitaq; & factis Christiani sunt. quia sic credere, est in Deum pia affectione tendere; quod nulla ratione dæmonibus con-*

Aug. tract. 29. in Ioan. Serm 51 de verbis Domini. Serm. 181. de temp.

credere Deo, credere Deū & in Deum, differunt.

venit, qui credunt sola evidentia veritatis cōvicti. Sed peccatoribus, qui pia quadam affectione ad credendum in Deum moventur, cum nonnulla obtinendæ misericordiæ fiducia, commune est cum bonis in Deum credere, licet imperfectius quàm justi actu fidei per dilectionem operantis in Deum ferantur. Observandum tamen hic est, istam distinctionem subinde in Scripturis & Antiquis Scriptoribus non observari. Nam Ioannis 12. legimus: *veruntamen & ex Principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm Dei.* August. quoque lib. de fide & operibus cap. 14. & ult. suam confundens distinctionem, peccatores in Christum credere asserit.

Cyprian. l. 1. epist. 12 Hieron. l. contr. Luc. Bernar l. serm. 24 in Cantica.

CAP. VIII.

Unde sit fides?

Fidei origo.

UT prior definitionis fidei pars, quâ virtus infusa dicitur, illustretur, inquirendum est, unde fides obveniat? eò magis quòd olim extiterunt, nec adhuc desint de fidei Christianæ origine varii errores. Primus fuit Tironii, qui putavit, opera nobis dari merito fidei; ipsam verò fidem sic esse à nobis, ut nobis non sit à Deo. Secundus Vitalis, qui arbitratus est, pro infidelibus non esse orandum, sed eis dumtaxat verbum veritatis esse prædicandum, cui libero suæ voluntatis arbitrio, absque alio speciali Dei auxilio assentiri queant. In eodem errore hæsit Pelagius cum Celestio, gratiam Dei, sine quâ nihil boni facere possumus, dicentes non esse nisi in libero arbitrio, quod nullis suis præcedētibus meritis ab illo accepit nostra natura; ad hoc tantùm ipso adjuvante per suā Legem atque Doctrinam, ut discamus, quæ facere, & quæ sperare debeamus. Tertius eorum fuit, qui opinati sunt, naturam non ita esse depravatam, quin possit velle sanari, & propositæ veritati acquiescere, vel eam contemnere; ideóque non opus esse voluntatem gratia Dei prævenīri, mentémque supernaturali lumine ad credendum perfundi; sed sufficere, si præcedat veritatis præconium, cui naturaliter insitum nobis liberum arbitrium consentit ex seipso, si vult, aut dissentit. Nam credendi voluntate donata, excludi putant omnem prędicandi vigorem. In

Aug lib. 3. de doctr. Christ c. 33 Error Tironii de fide.

Vitalis erro de fide.

Pelagii erro de fide.

Lib. de prædest. Sanct. cap. 3. Augustini opinio de fide, postea retractata.

qua opinione Augustinus seipsum quandoque fuisse testatur: *Similiter, ait, errabam, putans fidem, quâ in Deum credimus, non esse donū Dei, sed à nobis esse in nobis, & per illā nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & justè, & piè vivamus in hoc seculo. Neque enim fidem putabam gratiâ Dei præveniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus utiliter, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Evangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse, arbitrabar.* Quem errorem deinde retractavit ex professo, lib. de Prędestinatione Sanct. capite tertio; & libro primo Retractation. capite vigesimo tertio.

Deus dat velle credere

Quartus error, prędicto vicinus, eorum est, qui initium fidei Deo quidem tribuunt, sed ideo duntaxat, quia præveniente gratiâ pulset, docendo suadeat ac illuminet; ipsum verò actum credendi libero arbitrio, solùm generali Dei concursu adjuto, relinquat eliciendum. unde fiat, ut ex duobus pari gratia, externa & interna præventis, unus prędicationi acquiescat & credat, alter verò non credat, sed dissentiat: & ex duobus pari tentatione pulsatis, unus perseveret, alter cadat. Arbitrabantur enim, liberum hominis etiam lapsi arbitrium, ex se non minùs valere ac posse ad consentiendum Dei vocationi, & ad acceptandum oblatum à Deo donum, in bonoq; permanēdum, quàm valeat & possit ad dissentiendum vocationi, & ad respuendum oblatum à Deo donum, eligendùmque malum: & pari momento hominis animum ad virtutes & vitia moveri. Quam opinionem ex professo confutat August. lib. de prædest. Sanct. cap. 8. docens, Deum interna peculiariq; gratia operari *credere*, *ac velle*; imò ex nolentibus volentes facere: talemq; gratiam occultè humanis cordibus divina largitate tribui, quæ à nullo duro corde respuatur; cùm ideo tribuatur, ut cordis duritia primitus auferatur. Homini enim vitiato necessarium esse auxilium docet, non solùm quo possit, & sine quo aliquid non fit; sed tale ac tantum, quo fiat, ut voluntas hominis velit, obediat, bonum recipiat, & perseveranter teneat, præconio veritatis cōsentiat, ac verè credat. quę omnia quidem in homine ita operatur Deus, ut naturalem liberi arbitrii facultatem non violet, nec imminuat; sed juxta proprium operandi modum suaviter moveat, gubernet, dirigat, sic ad bonum inclinando, ut homo flexibilem ad oppositum liberi arbitrii facultatem retineat, qua, dum credit & consentit veritati, possit non credere ac dissentire. *Facile namque Deo est, aversas & adversas in fidem suam convertere hominum voluntates*, ait Aug. lib. de bono persev. c. 8. & c. 13. totum esse dandum Deo asserit, initium boni, & complementum, velle, & facere, ac permanere in bono. perfectius enim esse perficere quàm inchoare: proinde non esse Deo imperfectius adscribendum, homini melius; hoc est, Deo initium, homini autem finem.

Deus facit, ut homo velit, non tantùm, ut possit.

Quintus error est, asserentium, fidem non tribui Christi merito, sed generalis providentiæ dono; quemadmodū Christi Incarnatio non est facta meritis Christi, sed ex largitate providentiæ Dei. Hic error apertis Scripturę testimoniis refellitur. Apostolus enim ad Ephesios 1. ait: *Benedixit nos omni benedictione spirituali in Christo.* atqui fides ad benedictionem spiritualem cumprimis pertinet. ad Ephesios autem 6: *Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo.* ad Hebr. 12. *aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum.* ad Philip. 1. *vobis donatum est pro Christo, non solùm, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.* Deinde humilitati & obedientiæ Christi adscribit Apostol. Philip. 2. *quod omnis lingua confiteatur, quod Dominus Iesus sit in gloriâ Patris.* atqui confessio ista fide peragitur. Unde Christus Ioan. 17. Patrem oravit *pro eorum conversione, qui credituri erāt in ipsum*; significans, fidem donari merito suæ orationis. Hinc à concilio Milevitano definitū est, à Deo per Christum nobis dari, quòd sciamus, quidnam facere debeamus. à Concilio quoq; Trid. sess. 6. ca. 7. quòd fidem, spem & charitatem à Deo per Christū infusam accipiamus. sess. autem 6. c. 6. docet Concilium, totius nostrę justificationis causam meritoriam esse, Christum. capite verò 8. tradit, fidem esse primam radicem & initiū nostræ justificationis. Accedit, quòd Ecclesia conversionem infidelium à Deo per Christum petat, agnoscens, fidem intercessione ac merito Christi nobis dari à Deo. quidquid enim Christus absolutè à Patre petiit, hoc meruit. Neq; verò dici potest, Christum fidei dispositionumq; ad justificationem causam esse effectivam, non autem meritoriam; quia Christus nihil, quod ad salutem nostram pertineat, in nobis efficit, quod non etiam nobis meruerit; ut D. Thom. 3. p. q. 49. art. 1. docet, Christi Passionem

Driedo lib. de redempt. & cap. hum gen. ar 4. Ruardus ar. 6. ac satisf. Fides per Christum datur.

Concil. Milevit. c. 4.

Fides per Christi meritum.

esse medicinam universalem ad curandum hominis morbos; ad medicinæ verò conditionem pertinere non tantùm, sanitatem conferre; verùm etiam ad illam disponere. Augustinus idipsum luculentis verbis attestatur: *fidem*, ait, *dedisti mihi, quam inspirasti per humanitatem Filii tui*. lib. 1. confess. & lib. de bono persev. cap. 7. Post casum hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam, ut homo non recedat ab eo. *Hanc gratiam posuit in illo, in quo sortem consequuti sumus, per fidem vero accedimus ad Deum*. Hebr. 11. & Rom. 5. & libr. 1. contr. 2. epistol. Pelag. cap. 3. *Nemo potest aliquid boni velle, nisi adjuvetur gratiâ Dei per Iesum Christum*. juxta illud Christi Ioan. 15. *sine me nihil potestis facere: at velle credere, bonum est*. Quibus rejectis erroribus, certa fide tenendum est, fidem, qua Christiani sumus, tam perfectam quàm inchoatam, tam vivam quàm mortuam à Deo Christi merito dari, secundùm Christi doctrinam: *Hoc est opus Dei, ut credatis in illum, quem misit ille*. Ioan. 6. & : *Sine me nihil potestis facere*. Ioan. 15. & illud Apostoli ad Philip. 2. *vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, verùm etiam ut patiamini pro eo*. Utrumque enim ostendit Dei donum, quia utrumque dixit esse donatum. 1. Cor. 4. *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* 2. Cor. 3. *non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est*. ad Ephes. 6. *Charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo*. Quibus Scripturis August. se convictum fuisse scribit, ut fidem soliùs Dei munus esse crederet. S. Thom. in 3. part. quæst. 8. Christum esse caput Ecclesiæ supponens, infert ab eodem influere in Christianos omnem motum supernaturalem, ac proinde credere, ac velle quodcumque bonum religionis & pietatis. Articulo 3. ad 1. ait infideles potentiâ esse Christi membra, quam potentiam fundari in duobus asserit: primario, in Christi virtute, quæ adversas hominum voluntates nullo negotio ad se convertere potest; secundario autem in potentia liberi arbitrii: unde sequitur, Christi virtute infideles disponi ad fidem, ut fiant actu membra Christi; atque, quoniam credunt, ipsum credere illorum quidem esse propter arbitrium voluntatis, simúlque Dei donum esse per Christum, propter spiritum fidei, seu inspiratam facultatem credendi. *Vtrumque*, ait Augustin. libr. de prædest. Sanct. capit. 5. *credere & velle bonum, Dei est, quia ipse præparat voluntatem: & utrumque nostrum, quia non fit, nisi volentibus nobis*. & cap. 9. *Fides igitur & inchoata & perfecta donum Dei est*: hoc est, fides, sive viva sive mortua, illuminatione supernaturali habetur, quoniam fit de rebus humanum captum superantibus; ut monet etiam Chrysost. hom. 12. & 7. in 1. ad Cor.

Unde sit fides — *Lib. de prædest. Sanct. c. 5. & seq.* — *Fides à Deo, & à libero arbitrio.*

CAP. IX.

An fides in hominis potestate sit? & cur non omnes credant?

EMERGIT hic ex dictis quæstio, quomodo fides in hominis sit potestate, si donũ Dei existat? cùm hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari videamus. Respondendum, fidem prorsus esse in hominis potestate, quia credimus cùm volumus; non credimus, quia nolumus. Id autem quisq; in potestate habere dicitur, quod si vult facit; si non vult, non facit; Augustino teste lib. de spir. & lit. cap. 30. & 31. Cùm autem quis cum vult, credit, & cùm credit, volens credit: sequitur, fidem in nostra potestate consistere, & credere nostrum esse, quia non fit, nisi volentibus nobis. Quia tamen Deus præparat voluntatem, ut credere velit, inspirando facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum; idem actus credendi simul tribuendus est Deo, & libero arbitrio: quia per Dei donum procedit ab intellectu & voluntate nostra. Si verò quis pressiùs inquirat modum, quo Deus agit ut velimus bonum, & credamus; respondet Aug. lib. de spir. & lit. c. 33. binis persuasionibus id agere Deum: *unâ externâ*, quæ fit prædicatione, evangelica lectione, aut monitione, vel qualibet extrinseca suasione; *alterâ intrinsecâ* persuasione, quæ fit illuminatione mentis, atq; immissione cujusdam divini amoris in volũtatem. Non enim omnis interna suasio efficit, ut credatur, & ut quod cognitum fuerit, appetatur: sed illa sola tantæ rei sufficit, quæ sic animum succendit, commovet, ac delectat, ut ad appetendum id, quod cognitum fuerit, voluntatem hominis inclinet, efficiendo, ut quidquid aliud voluptas, aut dolor suggesserit, boni aut veri propositi delectatione superetur.

Credere in hominis potestate est. — *Modus, quo Deus agit ut credamus, aut velimus, explicatur.*

Tunc

Tunc enim res cognita appetitur, si tantùm delectet, quantum diligenda est. *Cur non omnibus fides detur?* Cur autem hoc fidei donum non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit, ex uno omnes isse in condemnationem, sive dubitationem justissimâ: ita ut nulla Dei esset justa reprehensio, etiamsi nullus inde liberaretur. Vnde constat, ad magnam pertinere gratiam, quòd plurimi liberentur; qui in eis, qui non liberantur, agnoscere debent, quid sibi deberetur: nec in suis meritis, quæ paria vident esse damnatis; sed in Domino glorientur, ac inde ad gratias suo Liberatori agendas incitentur. Sic passim Aug. docet, posse Deum omnes intus trahere sic, ut audiant & credant; sed nolle, ut in vasis misericordiæ suam gratiā comendet, (omnes enim, qui secundùm propositum Dei miserentis vocātur, credunt & obediunt prædicationi:) in aliis verò, quos in massā damnatā relinquit, vult justitiam suam ostendere: bonus, in beneficio certorum; justus, in supplicio ceterorum: bonus in omnibus, quia bonum est, debitum reddere; justus in omnibus, quia debitum sine cujusquam fraude condonat. Sed cur hunc potius quam illum Deus liberet; huic potiùs quàm illi persuadeat; hunc potius quàm illum secundùm propositum misericordiæ vocet; ad inscrutabilia Dei judicia referendum est. quæ admirans Apostolus exclamat: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* (*Rom. 11.*) et: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo?* (*Rom. 9.*)

Cap. X.

Quæ fides dicatur Viva; quæ Mortua?

Quæ fides viva? quæ mortua?

Qvanqvam una genere sit fides, à quâ Christiani dicimur; attamen magnitudine, ac dignitate differt, & ex personarum qualitate diversos perfectionis gradus sortitur: quibus tamen omnibus eadem definitionis vis & ratio convenit. In Scripturis siquidem vocatur fides *modica*, & *magna*. Petro enim naufragium timenti dixit Christus: *modica fidei, quare dubitasti?* (*Matth. 14.*) Chananeæ verò mulieri: *ô mulier, magna est fides tua. Et dixerunt Apostoli Domino: adauge nobis fidem.* (*Matth. 15.*) major autem vel minor, aut modica fides dicitur, tam ratione majoris aut minoris illuminationis intellectus, quàm ratione majoris & minoris promptitudinis voluntatis. Dignior verò fides aut indignior dicitur, ratione perfectionis virtutum, per quas operatur. quò enim per firmiorem spem, fiduciam, & charitatem operatur, eò magis commendatur. Hinc fides *viva* seu *formata*, quæ adjunctam spem & charitatem habet, nuncupatur. (*Galat. 5. Fides viva.*) Hæc perfectè unit Christo, unumque ejus membrum efficit, vitam denique beatam præstat. Quam fidem Catechumeni ex Apostolicâ traditione petunt ab Ecclesiâ, cùm postulant fidem ad vitam æternam perducentem, quòd fides absque spe atque charitate non valet, juxta illud Apostoli: *Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum.* (*1. Cor. 13.*) Quare fides mortua, *otiosa* & *informis* dicitur, quæ spem & charitatem adjunctam non haber: (*Fides mortua. Iacobi 2.*) quia neque perfectè Christo unit, neq; unum ejus membrum constituit, neque ad vitam beatam perducit. quæ fides vera quidem est, quia per illam Deo creditur, & ad assentiendum rebus à Deo revelatis homo inclinatur. Hinc Iacobus fidem mortuam, non homini mortuo comparat, sed corpori; quia corpus mortuum, quamvis anima careat, verum tamen corpus permanet: at homo, vel animal mortuum, suam appellationem non univocè retinet. Unde promanavit consuetudo, lapsos in graviora peccata, ad pœnitentiam, non autem ad fidem exhortandi; quia charitas forma est fidei, non ejus essentiam constituens, sed perfectionem adjiciens; ut scilicet virtus salutaris meritoriáque sit, ad vitam immortalem dirigens atque perducens.

Cap. XI.

Quòd fides informis ad salutem non sufficiat.

Fides informis quæ?

Ex quibus liquet, fidem informem, quamvis veræ fidei naturam retineat, non tamen solam sufficere ad salutem; ut ex professo in suâ epistolâ Canonicâ Iacobus; Petrus, & Iudas admonent, & Paulus 1. Cor. 13. disertis verbis pronuntiat: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* (*1. Cor. 13.*) August. lib. de fide & operibus capit. 14. monet, nonnullos iniquos ex Apostoli Pauli quibusdam

dam

...des ...sufficiat ad salutem non sufficit.

dam subobscuris sententiis occasionem accepisse sentiendi, quòd fides sola ad salutem absque operibus sufficiat, ut tanquam securi de salute, quæ in fide est, bene vivere non curarent. contra quos libro dicto errorem illum solidissimè confutat, ostendens, in Scripturis Sacris, & ab Apostolo Paulo commendari nō fidem timore vel sola experiētiâ expressam, qualis est dæmonum; neque sterilem & operibus vacuam; sed fidem gratiæ Christianæ per dilectionem operantem: quam ad salutem valere, Paul. affirmat, dum ait: *Nam in Christo Iesu, neq; circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur.* Aug. lib. de hæresibus cap. 54. Eunomii hæresim fuisse commemorat, quòd fides absque operibus ad salutem sola sufficiat. Quam nostro seculo Lutherus ab inferis revocavit, docendo: Solam fidem justificare; soláque incredulitate ab homine baptizato acceptam gratiam tolli; imò nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis. Quam concil. Triden. justè tamquam pietati Christianæ ac veritati è diametro adversantem, reprobavit. Suam verò hæresim Lutherus duabus potissimùm scripturæ locis confirmat. Prior est Rom. 3. *Arbitramur hominem justificari per fidem, sine operibus legis.* Posterior ad Galat. 3. *Scientes, quòd non justificetur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.* Ceterùm nihil ea Pauli verba Lutherum adjuvant, cùm ex cap. 13. 1. ad Cor. & ad Galat. 5. certum sit, Apostolum de Fide per Charitatem operante loqui; quæ fides opera bona non excludit, sed producit. Ac insuper Apostolus non quælibet opera, sed opera Legis à justificatione removet; per quæ intelligit opera ceremonialia veteris legis, quæ per Christi mortem erant extincta, & ad justificationem consequendam inutilia; simul quoque opera Decalogi, facta ex sola cognitione legis, solis naturæ viribus, aut solo spiritu timoris, aut amore præsentium bonorum, citra spiritum gratiæ Christi. Sed opera ex Fide, Spe atque Charitate profecta, adeò non excludit, ut de iis dicat: *circumcisio nihil est, & præputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei.* & : *non auditores, sed factores legis justificabuntur.* Et Apostolus Iacobus ex professo hominē justificari docet ex operibus, & nō ex fide tantùm, exemplo Abrahæ filium Isaac immolātis, & Raab exploratores suscipiētis. adde opus Phinees, quo ex Dei zelo fornicantes occidit, quod ei ad justitiam reputatum est.

...nomii error de sola fide sufficiente. *...alat. 5.*

Concil. Triden. sess. 6. can. 9. & 27.

Fundamentum Lutheri de sola fide justif.

Opera legis quæ excluduntur à justif.

...Cor. 7.

Roman. 2.

Genes. 22. *Iosue 2.* *Numeri 25.* *Psalm 105.* *Mach. 2.*

Cap. XII.

Utrùm dubitantes fidem habeant?

EXPLICATA priore definitionis fidei parte, qua virtus infusa dicitur, superest, ut de alterá parte disseramus: cujus vi omnino iis omnibus assentimur, *etc.* id est, firmiter adhæremus, sive consentimus, & acquiescimus, quæ divinitus revelantur. Ubi primò de iis, qui dubitant, occurrit quæstio: An fidem habeant? Observandum, dubitationem quandam ex infirmitate nasci; qualis fuit Petri, dum à Christo audivit: *Modicæ fidei quare dubitasti?* cujusmodi dubitatio fidem non evertit, sed minuit. cum fide enim nonnulla dubitatio, imò ignorantia consistit. Ut Apostolus illis verbis indicat: *& si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit. Veruntamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, in eâdem permaneamus regulâ.* Dubitatio alia reperitur pertinaciæ conjuncta. Hæc fidem tollit, atque hæreticum facit; ùt docet August. epist. 162. coarguens Donatistas, quòd tot judiciis convicti, adhuc in suo schismate permanerent.

An dubitantes fidem habeant?

Matth. 14.

Philippen. cap. 3.

Dubitatio pertinax hæreticum facit.

Fides ergo consensum exigit constantem & firmum, quia revelationi primæ veritatis innititur, quę nec falli, nec fallere potest. Quare qui veritati satis sibi manifestatæ acquiescere nolens, adhuc dubitare præeligit, Hęreticus meritò habendus est; sicut & ille, qui unicum fidei articulum pertinaciter rejicit.

Unum fidei articulum pertinaciter abjiciens, Hæreticus est.

Cap. XIII.

Utrùm in Hæretico fides esse queat?

CUM una sit fides, specie ac genere, Apostolo teste, per quam credantur eædem veritates divinitus revelatę, & hæretici qualescunque naufragium faciant in fide; manifestè consequitur, quòd unius articuli pertinax rejectio totam fidem evertat; quódque infidelitate quacumque vera fides amittatur: quod exemplo monetæ adulterinę Chrysostomus illustrat. Alii verò similitudine cymbali, quod sonum integrum

Ephes. 4.

1. Timoth. 1.

Concil. Tridén. sess. 6. cap. 15.

Chrys. hom. 1. in epistol. ad Galat.

grum retinet, quamdiu nulla fissura corrumpitur; accedente verò minima rima confestim priorem sonum amittit. Quare omnino fatendum est, fidem cum hæresi simul non consistere, sed infidelitate amitti; sicut quolibet peccato mortali charitatem pelli docet Iacobus, dum ait: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Neque obstat, quòd hæreticus unum articulum inficians, alios ut priùs dono supernaturali credere videatur, nam cū formalis ratio fidei sit authoritas Dei revelantis, sequitur, eum fidei habitum non habere, qui in uno articulo Dei authoritati non acquiescit, nec cedit: sed talis judicio suo innixus, quod vult credit, quod vult respuit, non habitu fidei, sed placito suo, interdum etiā quodā supernaturali dono adjutus. Nam virtute fidei omnibus eis assentimur, quę à Deo credenda proponuntur. quia par est omnium, quæ a Deo revelantur, certitudo.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

Cap. XIV.

Deus variis modis revelat veritatem.

Revelatio veritatis varia.

VERITATEM hominibus non vno modo Deus proponit. Nōnūquā enim id facit evidēti revelatione, claro lumine mentem perfundendo, ut rem intelligat, sciat, videat aut prospiciat; quemadmodum fit dono Intellectus, Scientię, ac Prophetię. Vnde Prophetę dicti sunt *videntes.* Porrò illa videri dicuntur, quę per seipsa intellectum aut sensum nostrum ad sui cognitionem permovent. Aliquando Deus veritatem certò quidem revelat, sed lumine obscuro, ita ut intellectus non sufficienter ab objecto revelato ad assentiēdum commoveatur; sed accedere opus sit piam humilēmque volūtatis affectionem, quę intellectum captivet, & in obsequium Christi redigat, imperióque suo ad consentiendum inclinet. Qualis revelatio obscuram & ænigmaticam solùm cognitionem generat; cujusmodi est Fides. Duo itaq; Dei revelatio complectitur: Unum ex parte rei credendæ, scilicet fidelitatem Dei loquētis: Alterū verò ex parte credentis, videlicet illuminationem mentis. Dei enim testimoniū fidele est, ideoque infallibile; simul verò oculum mentis illuminans, ut prima veritas revelans agnoscatur; quæ triplici modo veritate excellit. Nam verum tribus modis dicitur, sicuti & veritas triplex est. Prima consistit in conformitate rei ad sua principia, & nuncupatur veritas naturę; quo modo aurum verum dicitur. Secunda veritas in conformitate intellectus ad rem consistit, & vocatur intellectus seu judicii, ut dicimus: verè judicasti. Tertia in conformitate verbi interioris & exterioris consistit, quæ sermonis veritas appellatur, fraudique ac mendacio opponitur. Non enim quisquis falsum dicit, mendax est; sed qui aliter loquitur, quàm sentit, sive falsum, sive verū enuntiet: quibus omnibus modis Deus veritate præcellit. Naturę quidem, propterea, quoniam est idipsum quod est: veritate quoque intellectus, quoniam sapiētissimus est, omniúmque rerum exactissimam habet scientiam, ut falli nequeat: veritate demum assertionis, quia fidelis & optimus est, qui proinde fallere non potest. Et quoniam, quidquid in Deo est, Deus est; ideo non solùm Deus verus est, sed etiam prima summáque veritas. Unde quæstio emergit:

Videri quæ dicantur.

Triplex veritas, naturæ, intellectus, & sermonis.

Cap. XV.

Quisnam sit Fidei causa formalis, in quam omnium credentium fides resolvatur?

FORMALIS fidei nostræ causa, sive objectum formale, per quod, & propter quod, formaliter & principaliter credimus, est prima veritas revelās, & intus in corde testificās. Nam Deus principaliter & per se credibilia proponit, atq; ut propositis assentiamur, interna operatione mentem illustrādo, & voluntatem inspiratione piæ affectionis inclinando, efficit. Proinde fidei catholicę fundamentum primarium, in quod omnis credētium fides ultimò resolvitur, non est docentis seu testificantis ecclesię authoritas, testimoniū, vox aut decretum: nam hæc omnia ad genus externę causę pertinent, sine qua, licet ordinariè fides nō obtineatur, absq; tamē externo Angelorū atque hominū ministerio fides haberi potest. Loquitur enim Deus, nonnūquam revelando immediatè per seipsum: uti Pater cælestis revelavit Petro, Christum esse Messiam;

Fidei causa formalis est prima veritas.

Resolutio fidei in primam veritatem, non in Ecclesiæ authoritatem fit.

& Paulo

& Paulo evangelium. Præterea, externa fidei causa licèt intellectum ad fidei assensum invitet, & adiuvet propter innatam infirmitatem, terúmque divinarũ ignorantiam, necnon insitam mortalibus superbiam, plurimúmque conducat ad unitatem fidei conservandã; attamẽ sola Ecclesiæ vox & authoritas ad veri nominis fidẽ inducere nequeũt: quia talis fides esset acquisita, non infusa; & virtus humana, nõ ex Deo, ac insuper, quia sine Dei dono, & arcano Spiritus Sancti lumine nulla veri nominis fides haberi potest. Quemadmodum enim ad intelligendum principia scientiarum multa sunt præambula & media, per quę principia cognoscantur; qualia sunt, institutio, disciplina, explicatio per exempla vel effecta, terminorum expositio, & similia; nihilominus sola formalis ratio illis assentiendi est lumen naturale intellectus agentis, quem propterea splẽdori & luci Aristoteles comparat: ita planè in assensu fidei, ratio formalis assentiendi articulo fidei, est lumen supernaturale à Deo revelante infusum, quod tam proponit intellectui credibile, quàm inclinat intellectum per voluntatem novâ gratia motam ad credendum revelanti Deo. *Vox enim ecclesiæ docet forinsecus, sed Cathedram habet in cœlo qui intus docet,* ait Aug. ultimum itaque, in quod omnis fides resolvitur, est Deus revelans, non solùm externè per ecclesiam, sed etiam internè suadens & persuadens. Hinc primam credendi rationem Apostolus in Deum refert: *Quum accepissetis à nobis verbum Dei, nõ accepistis illud ut verbũ hominum, sed (sicut verè est) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.* Et ad Galatas 1. *Licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* quia scilicet verbum Dei verax est, certum & immutabile, ac permanens in æternum. Quod cùm sit primum fidei fundamentum, non verò authoritas Pauli, nec alicujus Angeli; sequitur, Dei testimonio nullũ majus afferri posse: & cùm Deus falli aut fallere nequeat, immutabilisq; sit, contrariam sibi doctrinam invehere non posse. Unde Aug. ait, se litteris sacris non credere propter scribentis authoritatem, sed loquentis. Ceterùm his obstare videtur, quòd si prima credẽdi ratio in testimonium Spiritus Sancti mentem interiùs illuminantis reduci debeat, minimè videatur esse necessariũ externum visibilis Ecclesię testimoniũ. dicent enim homines, erroribus suis patrocinari volentes, se per spiritũ fidei, hoc est, per illuminationem, suggestionémque Spiritus sancti decernere, quid credẽdum sit, quidque ut adulterinum à fide alienum, sicut hodie Sectarii prætẽdunt. Sed respondeo, quòd licèt fides nostra eiusdem sit rationis cũ fide Prophetarum, Apostolorum, aliorúmque, qui Deo crediderunt, sicuti & nos; attamen quòd in Prophetis & Apostolis fides lõgè majoribus Spiritus sancti donis exornata fuerit: siquidem tanto lumine interiùs perfusi fuêre, ut credenda distinctè viderent, & veritatem à falsitate discernerent, ideóque externo & publico testimonio ecclesiæ non indigerent. hoc enim abunde intensissimum lumen Fidei, Sapientiæ, ac Intellectus eis præstabat, quod aliis qui obscuriùs illuminantur, datur Angelorum hominúmve ministerio. Nam clara singulorum credendorum revelatio, qualis facta est Apostolis, quià à Deo primi ecclesiæ Doctores constituti sunt, non passim immediatè à Deo absque humano ministerio fit, sed ordinariè Deus per Ecclesię Magistros & Doctores nobis loquitur, ac suggerit omnem veritatem.

Matth. 16.

Deus intus docet, Ecclesia foris.

Aug. tract. 3. in epist. Ioan.

1. Thessal. 2.

Fides resolvitur in Deum revelantem.

Aug. lib. 11. confess. ca. 3.

Apostoli & prophetæ interiore lumine distinctè viderunt credenda.

Apostoli non indiguerunt ecclesiæ magisterio.

CAP. XVI.

Utrùm Ecclesiæ vox, testimonium, & decretum, credendorum regula fideíque κριτήριον *rectè constituatur?*

ETSI veritas à Deo, non ab Ecclesia, primam suam originẽ trahat, & per solum fidei habitũ infusum absque omni externo medio fidẽ Deus ingenerare possit, sicut Moysen, Prophetas, Apostolos, S. Anthoniũ, variósq; alios electos intus docuit: attamẽ externam ecclesiæ voceẽ, perpetuum & ordinariũ medium homines ad fidem induceẽdi, in eádemque conservãdi esse voluit; ut qui veritatẽ immediatè revelantẽ minùs contueri possent, illam per homines luce veritatis illustratos propositam, tanquã per nubem, seu lucernã rutilantem, suaviùs apprehẽderent. sicut Ioannes *fuit missus à Deo, ut testimoniũ perhiberet de lumine, & omnes crederent per illum.* Non quia diei claritas egeret testimonio lucernę, sed quia hominum oculi

Regula fidei est omnis doctrina ab Apostolis ecclesiæ tradita, sive scripta, sive vivâ voce.

lucem in se resplendentem tolerare non poterat. Hinc Deus ab initio mũdi fideles ut plurimũ per alios loquens erudivit. In Lege quidẽ Naturæ per Angelos, aut Primogenitos familiarũ; & in Lege scripta per Moysen, deinde per Sacerdotes & Prophetas: sic in Lege Gratiæ per Filiũ Dei incarnatũ, & per Apostolos, eorũmq; Successores. Et sicut Deus nobis locutus est in Filio, quum in terris esset, sic illo in cælos abeũte nobis loquitur in Ecclesiæ Doctoribus & Magistris, quibus docẽdi munus cõmisit, dicẽdo: *Euntes, docete omnes gentes*. Et: *qui vos audit, me audit*. Hinc Paulus verbũ suum, *Dei verbũ* esse affirmat. quod ex c. 17. Ioannis Aug. ostendit, tractans illa Christi verba: *Qui per verbum eorum credituri sunt in me*. Et Petrus 1. epist. c. 1. ait: *verbum Domini quod permanet in æternum*, esse *verbũ ecclesiæ per manenter & perpetuo evangelizatum*. cui Paulus consonat, dũ ait: *Fides ex auditu, auditus autẽ per verbũ Christi*. scilicet prædicatũ. *Nã quomodo audient sine prædicante? Hoc est verbum fidei, quod prædicamus*. Vox igitur Ecclesiæ catholicæ est certum veritatis testimonium à Deo cõstitutum, omnes ad credendũ obligans. est enim verbum Dei per Ecclesiam loquentis, cui non minus credendum est, quàm si Deus per se immediatè loqueretur. Quomodocumque enim Deus loquatur, sive per se, sive per alium, audiẽdus est. nec in certitudine credendi, sed tantùm in modo discendi discrimẽ est. alioquin infirmior esset nostra fides, quàm Apostolorum; & minùs certa eorum Fides & Salus, qui prædicantibus Apostolis crediderunt, quàm Petri, qui Deo immediatè revelanti credidit. At clarè in rebus generatis conspicimus, quòd eandem naturam per medias causas quotidie productę habeãt, quam ab initio ex nihilo à Deo creatę habuerũt. Similiter ergo fides, qua Deo per se loquenti, vel per alterum, creditur, paris est certitudinis: quia ratio tota credendi ex authoritate & testificatione loquentis promanat. *Quod enim credimus, authoritati debemus*, ait Aug. Ne quis autem de docentis Ecclesiæ authoritate dubius fluctuaret, aut circumferretur omni vento doctrinę, Deus non solis Prophetis vel Apostolis authoritatem docendi & testificandi concessit, sed etiam Pastoribus & Doctoribus Ecclesię perpetuò futuris, quos, Apostolo teste, dedit *in opus ministerii, in ædificationem corporis sui, in confirmationem sanctorum*. Ut corũ opera credentes, non secus quàm alii olim voce Apostolorum, in fide conserventur. Hos enim Deus testes omnis veritatis constituit, ut cum Petro dicere possint: *Præcepit nobis populo prædicare, & testificari*. De quibus Isaias: *vos testes mei, dicit Dominus*. Eosdem posuit Ecclesiæ Magistros, Ephesiorum 4. *depositi custodes*, 1. Timoth. 6. *columnas & firmamenta veritatis*. 1. Timoth. 3. Per hos demum loquitur Deus; ac proinde qui eis loquentibus credit, Deo per ipsos testificanti credit; juxta illud: *Qui vos audit, me audit*; planissimè ostendens, cujus personam gerant, cùm docent. sc enim Deus in illis loqui asserit, nec secus illos esse audiendos, quàm seipsum. Quemadmodum ergo revelanti Deo credimus, quia verax est, nec falli aut fallere potest: ita ecclesiæ judicanti atque testificanti, hoc esse credendum, omnino credimus, quia Deus per Ecclesiam loquitur, eamque infallibilem veritatis testem esse constituit, eiusque vocem audiri, illique obediri jussit; adeò, ut Ecclesiæ atque Deo credere vel obedire, aut non credere & reluctari, pro eisdem in Scripturis accipiantur; juxta illud Exod. 14. *Crediderant Domino & Moysi servo eius*. Marci vlt. *qui non crediderit*; vobis, scilicet, prędicantibus. *Domine, quis credidit auditui nostro?* Rom. 10. unde Paulus verbum suum *verbum Dei* esse asserit: 1. Thessalon. 2.

Porrò hic observandum est, verbum Dei non solùm esse Scripturã Veteris & Novi testamenti; sed etiam quidquid Spiritus Veritatis Ecclesiam docet, sive per traditiones Apostolicas nõ scriptas, seu circa sensum & intelligentiam verbi scripti. Præterea sciendum est, ipsum Dei verbum, sive scriptum, sive nõ scriptum, non esse per se medium seu objectum fidei formale, sed materiale; quia verbum non loquitur, sed per loquentis vocem seu Dei vel Angeli, seu Ecclesię auditur. Ideoque non verbũ Dei, sed Ecclesia est judex quæstionum fidei, est Doctor concludens, & Veritatis testis, cui per Scripturas, vel alia media cõcludenti creditur; cujus determinationi obeditur, quæ nobis veritatem testificatur. Ideoque propriè Scripturam credimus; Ecclesię verò credimùs & obedimus: sicuti populus Israeliticus Moysi credidit, & Rex Agrippa Prophetis. & *creditum est*, ait Apostolus, *testimonium nostrum*. quia scilicet erat vox Dei per os nostrum loquentis, docentis & attestãtis. Non enim in doctrina religionis spectandum est, quid dicatur, sed quis loquatur

Aug. tract. 13. in Ioan. in lib. contr. mendacium, cap. 20. Hebr. 1.

Aug. lib. 11. ... c. 1. 2. Isa. veritas homine assumpto fundavit fidem. 1. Thessal. 2. Aug. tract. 109. in Ioa.

Verbum Dei permanẽs est vox ecclesiæ.

Vox ecclesiæ certum veritatis testimonium.

Deo loquenti per ecclesiam credendum.

Non minùs certa fides est credentium verbo Dei per ecclesiã prolato, quã immediatè voci Dei.

Aug. lib. de util. creden. cap. 11.

Aug. lib. de mendacio, cap. 7.

Pastoribus ecclesiæ authoritas testificandi à Christo data.

Act. 1. 2. 3. Act. 10. Isa. 43. Math. vlt.

Matth. 10. Luca 10. Hebr. 13. Qui ecclesiæ vocem respuit, Deũ renuit.

Verbum Dei partim scriptum, partim verbo traditum.

Verbum Dei scriptum est obiectum materiale Fidei, non formale.

Ecclesia est iudex controversiarum fidei, non autem scriptũ Dei Verbũ.

Exodi 14. Act. 26. 2. Thessal. 1.

Aug. lib. de util. creden. c. 12. & 14.

quatur: quoniam religio nititur authoritate & testimonio, nō autem ratione & argumentis, juxta illud August. *Ego Evangelio non crederem, nisi me ecclesiæ commoveret authoritas.*

Aug. lib. cōt. epist. fundamen. cap. 4.

In rebus fidei quærendum est de potestate docentis.

Hincin doctrina fidei ante omnia quærendum est de potestate docentis, & de persona loquentis. Etsi enim verū in se semper maneat verū, sive Angelus, sive Sathanas, sive catholicus Doctor, sive hæreticus seductor hoc dicat: attamen nec Sathanas, nec Hæreticus vera dicens, in caussa religionis audiendus est, quia testis idoneus & certus neuter est; sed falsus uterque: quia vel veris falsa permiscet, vel malo fine verum affirmat, ut scilicet postea seducat. Unde Christus diabolo profitenti: *scio te, quia sis sanctus Dei*; dixit, *obmutesce*. & Paulus diabolo clamanti, quòd servus esset Dei, præcepit exire. Licèt enim Hæreticus, imò & Sathanas verbum Dei loqui possit; non tamen propterea ei credendum est, quia authoritatem docendi, veritatem, à Deo non accepit. Ecclesiæ verò Doctoribus ideò credendum est, quia veritatis divinæ legitimi testes à Deo constituti sunt, & authoritatem docendi & testificandi à Deo acceperunt; ita ut caussa eis credendi, sit Deus, per ipsos revelans, loquens, docens omnem veritatem. Quam sanè authoritatem vel ordinaria & legitima missio, vel miracula demonstrant. *Pro Christo*, ait Apostolus, *legatione fungimur.* proinde quando loquebatur Apostolus, Christus, cujus ille personam gerebat, per eum docebat: & quando nunc Ecclesia auditur, Christus per eam loquens auditur, juxta illud: *qui vos audit, me audit.* Hinc unus est magister noster, Christus, scilicet principalis, qui per se, ac Spiritum Sanctum infallibiliter Ecclesiam, & per ministeriales Magistros omnem veritatem ordinariè docet; ita ut à voce loquentis Ecclesiæ communiter, non autem à solo scripto Dei verbo, fides dependeat: quia Deus ordinarium modum hunc esse voluit, ut per illam docentem credatur, per quam ipse loquitur; & quam infallibilem veritatis esse testem constituit, per hujus vocem homines voluit ad fidem vocari, & in fide conservari. Quare hujus vocem, testimonium & magisterium, ordinariam esse credendorum regulam, & veluti Lydium lapidem, ad quem omnia credenda examinari debeant, rectissimè concludimus.

Luca 4.

Act. 16.

Doctoribus Ecclesiæ credendum, quia veritatis legitimi sunt testes.

Deus per Doctores loquitur.

Deus Ecclesiam constituit Magistram.

Vox Ecclesiæ Lydius lapis veritatis explorandæ.

CAP. XVII.

Quòd docentis Ecclesiæ vox ad fidem generandam utiliter concurrat.

Ad actum Fidei generandum duo necessaria sunt:

PRIUS, ut credenda proponantur; ALTERUM, ut eis ad credendum propositis firmus assensus præbeatur.

Aug. in præf. lib. de doctrina Christianā.
Bellarm. lib. 1. de verbo Dei cap. 2.
Quidā credunt sine hominum ministerio, sola Dei revelatione.

Utrumque Deus per se nonnunquam efficit: ut in eis patet, qui solâ Dei revelatione immediata crediderunt; sicut Prophetis, Petro, Paulo, aliisque Apostolis contigit. Divinæ tamen sapientiæ utile visum est, variis mediis externis uti, quibus homines ad credendum inducerentur; inter quæ nonnulla voluit esse temporaria & extraordinaria: (cujus generis sunt miracula & Prophetiæ, quibus maximam hominum infirmitatem Deus potentissimè adjuvat): alia verò perpetua & ordinaria; cujusmodi est prædicatio veritatis per Ecclesiæ Pastores & Doctores, atque Scriptura sacra semel tradita & credita: per quæ media homines usque ad seculi finem ordinariè ad fidem vocari, & in fide conservari voluit; quòd talibus mediis humanæ naturæ infirmitas indigeat, ex eo, quòd humanus intellectus ad veritatis divinę lumen in se contuendum insufficiens sit, non secus, atque oculus ad solis lumen caligat. Nam *animalis homo non percipit ea, quæ Spiritus Dei sunt. stultitia enim est illi, & non potest intelligere.* Quia in homine carnali tota regula intelligendi, est consuetudo cernendi, ait Augustinus sermon. 147. Et quanquam renovatus sit, adhuc tamen infirmus permanet, ut divinas res humanum superantes captum, assequi nequeat. Ideo passim hominibus seculi amore & curis obtenebratis expedit, in negotio religionis sapientum judicio duci, qui inter Deum sapientissimum & hominem stultum medii sunt. Hac de caussa *æterna Dei sapientia homine assumpto*, inquit Augustinus, libr. 11. de

1. Cor. 14.
Aug. de util. creden. c. 14.

Media quædam credendi extraordinaria.

Media credendi perpetua & ordinaria.

1. Cor. 2.

Aug. lib. de util. creden. c. 5. & 12.

civit. cap. 11. *fundavit fidem, ut ad Deum iter homini esset per hominem Deum, eóque modo confidentiùs homo ambularet ad veritatem.*

Humanæ infirmitati congruit, ut hominum magisterio erudiatur. Exodi 20. 30 Hebr. 12.

PROINDE, humanæ infirmitati congruit, ut non immediatè à Deo, sed ab hominum magisterio erudiatur: ut ex veteris populi clamore ad Moysen facto patet: *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus.* Hinc ab initio Christus, qui viva voce homines doceret, promissus est: & sicut Christus homo homines docuit, sic aliis hominibus potestatem homines docendi dedit.

Christus homo docuit, & docendi potestatem hominibus aliis docendi tribuit.

Nemo sibi dux ad beatitudinem.

Aug. lib. 8 de civ. cap. 8. Prosp. l. 6 cont collat. cap. 26. Rom. 1.

SECVNDO, infirmitati humanæ sæpenumero conjuncta est superbia, qua per seipsum homo vult sapere, nec alterius magisterio ad Deum cognoscendum uti. Ad hanc retundendam, per Ecclesię authoritatem docere voluit Deus, ut nemo sibiipsi Dux in quęrendo summo Bono fieri præsumat; in quo Philosophi & Poetę, omniúmque ætatum hęretici peccarunt. *dicentes* enim *se esse sapientes, stulti facti sunt*: & rejecta commeni veritate, quę sonat in ore Ecclesię, Sectarii, volentes habere privatam, privantur ea, suaque Phantasmata colunt, semetipsos prædicant; & dum nolunt discipuli esse veritatis, fiunt magistri erroris. Non enim aliunde nascuntur hęreses & schismata, nisi quia Dei Sacerdotibus non obtemperatur. Sicut enim Iannes & Mambres restiterunt Moysi; sic hi resistunt veritati.

Aug. lib 12 confess. c. 25 lib. de vera relig. c. 8. Iren. lib. 3. cap. 3.

Cyprian. lib 3. epist. 3. lib 4. epist. 9.

Ecclesiæ authoritas unitatem continet.

TERTIO, ut unitas & obedientia fidei, atque fidelium pax conservetur, necessaria est docentis Ecclesiæ authoritas. alioquin tot erunt fidei dogmata, quot hominum mente corruptorum capita. Quamvis ergo Dei virtus externis mediis non sit adstricta; homines tamen ordinario docendi discendique modo obstrinxit; quem dum recusant observare, variis errorum laqueis semet involvunt.

Aug lib. de util. cred. cap. 10. lib 7. in Evang. 40.

QVARTO, voluit Deus homines per homines fidei Doctrinam accipere, propter humanæ societatis arctiorem conjunctionem, unitatisque Christianæ firmiorem nexum. Nam si homines per homines nihil discerent, ipsa charitas, quę homines sibi invicem nodo unitatis adstringit, non haberet aditum refundendorum & quasi miscendorum sibi animorum. Hinc Paulus ad Ananiam missus; Cornelius Petro imbuendus traditur; & Eunuchus à Philippo instruitur.

Aug. in Prologo libr de doct. Christ.

Act. 9.

Act. 10. Act. 8.

QVINTO, voluit Deus homines ab hominibus doceri, ut Ecclesia Militans in eo similis esset Triumphanti. In illa enim superiores Angeli illuminant inferiores; sic in Ecclesia Pastores instruunt oves.

Homines docentur ab aliis, exemplo Angelorum.

POSTREMO, vult Deus ab Ecclesia fidei doctrinam accipi, propter humanę naturæ exaltationem: quia maximæ dignitatis est, Deo hac in parte cooperari. Abjecta enim esset humana conditio, si per homines hominibus verbum suum Deus ministrare nolle videretur. Nunc verò audacter Paulus dixit: *adjutores Dei sumus: Dei ædificatio estis.* homo enim rigat, sed incrementum præbet Deus.

Ad hominis dignitatem pertinet, quòd Deo cooperatur.

1. Cor. 3.

CAP. XVIII.

An Scriptura sacra sola ad omnes fidei quæstiones determinandas sufficiat?

HÆRETICIS familiare est, obedientiam Ecclesiæ voci debitam hoc fuco repellere, quòd Scripturam sacram revereantur, per quam Deus indubitanter loquitur; quódque ea sola ad omnem fidei doctrinā sufficiat. Ceterùm quòd sola Scriptura per se nulla ratione ad fidei mysteria decernneda sufficiat, ex eo liquet:

Sola scriptura non sufficit ad componendum fidei controversias.

Scriptura sacra sola ad doctrinam insufficiens est.

PRIMO; quòd interprete egeat; interpretatioque fieri debeat non ex affectu legentium, sed revelatione spiritus ejusdem, à quo scripta est. Nam nihil in scriptura tam apertum est, quin à diversis in varios pugnantésque sensus trahatur, si cum præjudicio opinionis pręconceptæ legatur. Idem enim in scriptis, quod in cibis accidit. Opus ergo est magisterio Ecclesiæ, ex cujus ore verbum Dei non recedit, Isaiæ 57. Cum qua Spiritus Sanctus in æternum manet, ut illam omnem veritatem (etiam intelligentiæ scripturarum) doceat, Ioannis 16. Cui assistit Christus, manens cum illa usque ad consumationem seculi: Matth. ultimo.

SECVN-

SECUNDO Scriptura sacra liber est fidelium, cujus omnes partes propter credentes, vel ad credentes ſcriptę ſunt, ut patet ex tota ſcriptura Veteris Teſtamenti & Novi. Proinde ſcriptura ſacra non niſi à fidelibus & Orthodoxis intelligi poteſt; juxta illud Iſaiæ ſeptimo, *Niſi credideritis, non intelligetis.* Hinc Eunuchus legens Eſaiam, non intelligebat, donec Philippus ei oſtendit Ieſum, qui in littera latebat. Quare meritò Auguſtinus pietatem, fidei, ad intelligendas ſcripturas ſecundum gradum conſtituit. Hujus defectu Iudęi velamen incredulitatis in corde habentes, ſcripturas intelligere non poterant; ſecundo Corinthiorum tertio. quin eis fiebant *menſa in laqueum*, Roman. undecimo. Præterea neque ab ipſis fidelibus Scriptura facilè intelligi ſola lectione, aut meditatione poteſt, propter ſtili obſcuritatem maximam, quam eruditiſſimi Scripturarum expoſitores agnoverunt; ac propter myſteriorum altitudinem & profunditatem, etiam ubi perſpicua videtur; nec non propter fecunditatem, quæ cùm plures ſenſus pariat, non ita facilè à quovis, quiſnam ſit genuinus, percipitur: unde non uno eodémque ſenſu omnes illam accipiunt.

Act. 8.

Aug. lib. 2. de doctrin. Chriſt. c. 7.

Scriptura in multis obſcura.

Aug. lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 6. & lib. 3. c. 6. lib. 4. ca. 31.
Epiſt. 3 ad Voluſianum.

POSTREMO accedit brevitas, cujus gratia multa prętermittuntur, quę tamen ex ſerie traditionis intelligenda ſunt; ut ſæpe Auguſtinus monet. Ex quibus evidenter ſequitur, Scripturas Sacras abſque voce interpretantis & docentis Eccleſiæ, ad fidei doctrinam ſolas per ſe non ſufficere. Denique nec ſciri poteſt abſque voce teſtantis Eccleſiæ, quænam ſit divina Scriptura. Nam ſi quis totam ſcripturam ſacram vel nèget, aut neſciat, niſi Eccleſiæ authoritate perſuadeatur credere; nunquam Scriptura ſeipſam probare poterit, quòd ſit verbum Dei pronuntiatum. Multa inſuper fide credenda ſunt, quæ in ſcriptura non docentur, ſed viva voce per ſucceſſiones temporum veluti manu traduntur, ad quæ determinanda ſcripturam inſufficientem eſſe patet. Neque verò ullius ſcriptoris intentio fuit, totam fidei regulam ſcripto aliquo complecti: nam alioqui tota Scriptura uno momento ſcribi debuiſſet. at fides integra, & ad ſalutem ſufficiens, in Patriarchis ante omnem Scripturam fuit; & in populo Iudaico, ante ſcripturas Novi Teſtamenti; ac demum in multis Chriſtianis, antequam tota Scriptura Evangelica vel Apoſtolica ſcriberetur. Nec verò Chriſtus ſcribi, ſed annuntiari voce viva ſuam doctrinam edixit; nec Evangeliſtę aut alii Scriptores Novi teſtamenti totam fidei doctrinam opera dedita conſcribere intenderunt: ſed prędicationis viva voce priùs factę commonitoria quędam brevia, & exhortationes ad eam retinendam, occaſione data, fidelibus reliquerunt; ſicuti Lucas de ſuo Evangelio teſtatur: *ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.* & Paulus in ſingulis penè ſuis Epiſtolis Lectorē remittit ad prędicationem viva voce priùs factam. Romanor. decimoſexto: *præter doctrinam quam vos didiciſtis.* 1. Corinthior. 11. *ſicut tradidi vobis.* 2. Corinthior. primo: *non alia ſcribimus vobis, quàm quæ cognoviſtis.* Galat. primo: *Si quis Evangelizaverit, præterquam quod accepiſtis.* Philippenſ. 4. *Quæ didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.* Coloſſenſ. 2. *Sicut accepiſtis, ſicut didiciſtis.* priori Theſſalonic. quarto: *Scitis, quæ præcepta dederim vobis.* Poſteriori Theſſalon. 2. *Tenete traditiones quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam.* 2. Timoth. primo & 2. *Quæ à me audiſti, hæc commenda fidelibus.* ubi clarum eſt, Paulum ad acceptam viva voce doctrinam tanquam unicam atque pleniſſimam fidei normam, non autem ad ſolas ſcripturas ſuum lectorem ablegare. Multa enim Paulus docuit, quæ non ſcripſit. Apoſtolos enim ſcribendi minimam habuiſſe rationem notat Euſebius libro 5. capite decimo octavo, & 24. & Chryſoſtomus homil. 1. in Acta: *quia Novi Teſtamenti doctrina non tam in chartis, quàm in hominum cordibus, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi ſcribenda erat.* Eſt quidem ſcriptura in genere externorum teſtimoniorum, & in materia credendorum fidelibus adjumento, ut credant: ſed tamen non ſola ſufficit; quia viva vox Eccleſię forinſecus docens, proponens, explicans, & ipſe divinus Spiritus intus illuminans, pręter Scripturarum litteralem doctrinam, ſive generandæ ſeu alendæ fidei noſtræ neceſſaria ſunt.

Lib. de fide & oper. c. 4. Epiſt. 119. cap. 6.

Scriptura Eccleſia authoritate recipitur.

Fides ſine Scriptura eſſe poteſt.

Paulus non ad Scripturam, ſed ad primam veritatis traditionem remittit.

Aug. in Ioan. tract. 98. & in Pſal. 103. concione 2.

Sola Scriptura ad fidem non ſufficit.

Cap. XIX.

Utrùm vox Ecclesiæ, quæstiones Fidei determinantis, sit certa & infallibilis?

Hæretici se veritatis iudices constituunt.

SUPERBI rebellésque Ecclesiæ filii, ut omnem Ecclesię docentis, testificantis, aut judicantis, sive per Pontifices, sive per Concilia, Episcopos, ordinariósque Pastores & Magistros, authoritatem convellant, non alia conditione vocem Ecclesiæ audiendam statuunt, nisi verbum Dei proferat, aut nisi consentanea Scripturę doceat: hac arte omnem Ecclesiæ doctrinam in dubium revocantes, ac seipsos tam Verbi Dei, quàm definitionis Ecclesiæ judices constituentes. Quoniam ergo hæc illorum cavillatio omnium hæreticorum est nota, omniumque hæreseon fundamentum, quod omnem religionis & Fidei certitudinem labefactat: ideo comprobandum est, vocem Ecclesiæ, quęstionem fidei decernentis, esse certam & infallibilem.

Matth. 16. & 18. Iudicium Ecclesiæ est infallibile.

PRIMVM, quia Deus per illam loquitur, & veritatis infallibilem testem constituit. Qui ergo Ecclesiam non simpliciter audit, sed conditionem exigit, ut scripturis & rationi consentanea dicere videatur; talis impius, & in Deum injurius est, qui per Ecclesiam loquenti non absolutè & simpliciter credere vult, sed sub conditione, si vera & scripturę consentanea dicere videatur. Sic enim Ecclesię testimonium non ex veritate Dei, qui eam in testem assumpsit, sed ex suo pendere vult arbitrio, ac sibi potiùs quàm Deo credit. juxta illud Augustini ad Manichæos: *Qui in Evangelio quod vultis creditis, vobis potiùs, quàm Evangelio, creditis.*

Aug. lib. 17. cont. Faust. cap. 3.

SECVNDO, Deus non nisi per Ecclesiæ docentis sapientiam, infirmitati & ignorantiæ humanę in eis, quæ ad fidem necessariò pertinent, succurrere instituit. Pastores enim & Doctores dedit, ne simus parvuli, fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinę. Proinde necessarium est, Ecclesiam in eis, quæ fidei sunt, ita sapere, ut neque falli, neque fallere possit: alioqui naturę ignorantię non succurritur, sed imponitur.

Ephes. 4.

TERTIO, Voluit Deus Ecclesiæ vocem extrinsecus omnem nobis manifestare veritatem, sicut ipse intrinsecus revelat. dixit enim: *Ite docete omnes gentes*, adjiciens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi:* significans, se cum Apostolis, eorúmque successoribus, qui perpetuò Ecclesiam docebunt, futurum, nec permissurum, ut in docendo Ecclesiam a Fide aberrent.

QUARTO, Scriptura Ioannis decimoquarto & decimoseptimo apertè tradit, Spiritum Sanctum cum Ecclesiæ magistris perpetuò mansurum, ut eos doceat omnia; quoad scilicet intelligendas rectè scripturas, omniáque necessaria dogmata. Unde sequitur, Ecclesiam non solùm esse veracem, sed etiam magistram infallibilem, utpote quæ à Spiritu Sancto loquatur. ut Apostoli attestantur, docendo: *visum est Spiritui Sancto & nobis.* Et Paulus: *qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum Sanctum in nobis.*

Act. 15.

1. Thess. 4.

QUINTO, Ecclesia est columna & firmamentum veritatis; suo videlicet stabili magisterio fideles confirmans, atque certissimo & infallibili testimonio efficiens, ut propositis credibilibus firmissimè à nobis credatur; non quidem exspectans immediatè doceri à Deo enthusiasmis, aut novis afflatibus; neque mediis certis & necessariis concludendo, sed authoritate ac potestate divinitus accepta doctrinam fidei aperiendo, explicando, decernendo, atque irrefragabili testimonio confirmando. Non enim Ecclesia de rebus fidei ex scientia vel arte concludit; sed doctrinæ semel acceptæ certissima & infallibilis est testis & conservatrix, aperiens & explicans, quid acceptæ ab initio fidei sit consonum, quidque virtute in fidei semine latebat, ac quidnam ex articulis fidei revelatis rectè deduci possit. Vnde Ecclesię Pastoribus & Magistris, simpliciter credenda proponentibus & decernentibus, non minùs credendum est, quàm est Legislatori jubenti obtemperandum. quia, sicut ex accepta potestate divinitus Legislator jubet; ita ex decernendi potestate & gratia à Christo accepta, Ecclesiæ Pastores docent & decernunt. Hinc in Conciliis

Ecclesiæ docenti tam est credendum, quàm præcipienti obediendum.

Veritas ex potestate à Christo accepta decernitur.

ciliis omnibus conclusiones & decreta, non autem probationes, & argumenta videmus. non, quòd sine argumẽtis concluserint; sed quia non ex firmitate argumentorum, sed ex suggestione Spiritus Sancti, & potestate à Christo accepta infallibiliter veritatem concluserunt, ut Actor. decimoquinto Apostoli. Non enim Ecclesiæ doctrina est argumentatio, sicut Theologica scientia, quæ ex arte & principiis disciplinę Theologicæ docet, persuadet, fidem tuetur, ac rationibus ostendit, non esse improbabilem: sed Ecclesia ex potestate fidem decernit, constituit, authoritate sua prædicat, esse infallibilem; ac circa articulos fidei revelatos versatur. Non enim scientię, sed fidei scholam Christus instituit: nec ad probandum argumentis, sed prædicandum verbo Evangelium, Ecclesiæ Magistros misit; quorum dictis tanquam suis, fideles certò & securè acquiescere voluit; cùm propter assistentiam Spiritus Sancti, tum propter expressam promissionem Christi, quia se cum Ecclesia *usque ad consummationem seculi* futurum dixit: ut per eam, & ipsam scripturam, & scripturę sensum, & multa extra scripturam infallibiliter doceat; eam illuminando per verbum à se immediatè revelatum, sive scriptum, sive non scriptum, sed viva voce traditum. Quòd enim Ecclesia per assistentiam Spiritus Sancti, quoad res ad salutem necessarias, in omnem veritatem inducatur, in scripturis apertè nobis revelatum est, etiamsi media, quibus in docendo Ecclesia uti debet, explorata non habeamus. Quare hæc infallibilitas docentis Ecclesiæ studium & industriam non excludit, sed potiùs includit. Nam qui finem dat, etiam media ad finem necessaria præbet, & à mediis, consecutionem finis impedientibus, conservat; prout in salvandorum prædestinatione manifestum est: ubi non solùm vita æterna, sed etiam media ad illam necessaria prædestinationis effectus sunt.

Christus non fidei, non ratiocinandi scholam instituit.

Matth. 28.

Infallibilitas iudicii non excludit industriam, sed includit.

CAP. XX.

Utrùm voci Ecclesiæ simpliciter acquiescendum sit?

QUANQUAM vox Ecclesię non sit prima veritas, sed primæ veritatis manifestatio; attamen æque nos obligat, ac si Deus ipse per se loqueretur: quia non est conditio hominum authoritate inducta; sed à Deo ipso ordinata, infallibilis & divina; quam qui contemnit, Deum ipsum rejicit. Quare qui Ecclesiam docentem audire nolens, veritatem alibi quærendam arbitratur; is à Deo recedit, & à prima veritate, quæ seipsam ministerio vocis Ecclesiæ revelat. Et quamvis Ecclesię vox Dei respectu ministerialis atque instrumentalis tantùm sit, attamen quoad nos, Magistralis est, verè docens atque decernens credenda; cui proinde nos, tanquam discipuli Magistro, & filii Parentibus obedire necesse sit. Et licet Ecclesiæ vox nihil intus doceat, sed solus Dei Spiritus; attamen verè docet, inducit atque persuadet, ac cum authoritate prædicandi externum ministerium exercet, atque quod fidei est, decernit; sic tamen, ut per hujus ministerium Deus ipse omnia principaliter faciat, qui Ecclesiæ Pastores assumit, ut per ipsos doceat omnem veritatem, utque nuncii ac testes sint infallibiles divinæ voluntatis, qualescunque tandem sint in seipsis; boni, aut mali, sapientes vel rudes, facundi aut barbari, intentione bonâ docentes, aut pravâ. eorum enim ministerium Deus, qui infallibiliter eis assistit, & per eos principaliter operatur, audientibus efficit salutare. Unde gaudebat Apostolus, dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus prædicaretur. & dum affirmasset, se abundantiùs omnibus laborasse; *Non ego*, ait, *sed gratia Dei mecum.* Rursum, priori Corinthiorum tertio: *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid; sed qui incrementum dat, Deus. Dei adjutores sumus. Dei ædificatio estis:* insinuans, per Ecclesiæ Pastores Deum agere, non autem ipsos per se.

Ecclesiæ vocem contemnens Deum ipsum reiicit.

Ecclesiæ vox magistralis est respectu nostri.

Per doctores Deus infallibiliter d. cet.

Philippen. 1.

Deus docet & loquitur per homines. Math. 10.

Quo sensu Dominus ait: *unus est Magister vester*: qui scilicet habet doctrinam à se ipso, & docet per ministros suos. Sic unus est Spiritus, qui loquitur, sed per homines quos mittit. *Matth. 10.* Veritas prima, lux est animæ, & mundi: sed affulget per ministros, veluti per lucernas illuminatas, quibus dixit: *vos estis lux mundi.* *Ioan. 10. Ioan. 1. Matth. 6. Psalm. 22. Ephes. 4.* Deus regit nos ac pascit, sed per Pastores & Doctores, quos dedit. Quare ibi quærenda est veritas, ubi Christus est docens, loquens & dictans. *Enarrat. in Psalm. 57.* *Ex veritatis ore*, inquit Augustinus, *agnosco Christum, ipsam veritatem: ex veritatis ore agnosco Ecclesiam veritatis participem.* & Epistola 166. *In cathedra unitatis posuit Deus doctrinam veritatis.* Similiter Chrysostomus homil. 2. in 2. ad Timoth. *Sacerdos Angelus Domini est; nihil ex seipso loquitur. Si despicis, non illum despicis, sed Deum.* & alibi: *Deus omnia facit: sacerdos linguam & manum præbet.* *Chrysostom. hom 85. in Ioan.* Eodem sensu vox Caiphæ fuit vox Dei, Ioannis 11. & vox Phariseorum, bona docentium, etiamsi mala facerent. Matth. 23. ubi Dominus nos de Pastorum doctrina securos fecit, dicendo: *omnia quæcunque dixerint vobis, facite*, illis verbis docens, quòd voci Ecclesiæ in doctrinâ fidei & morum simpliciter acquiescere oporteat; *Vox Ecclesiæ origine divina.* quia licet subjectivè sit humana, origine tamen sit divina, juxta illud Prophetę: *Ego pascam oves meas.* *Ezechiel. 34. Aug. lib. de pasto. c. 1.* per Pastores scilicet Ecclesię. Porrò hic observandum est, infallibilitatem hanc doctrinæ Ecclesiæ non nasci ex immediata Spiritus Sancti revelatione, neque ex plenitudine scientiæ magistrorū Ecclesiæ, (qui in scripturis sanctis, Augustino teste, multò interdum plura nesciunt quàm sciunt) *Aug. epist. 3 & 119. c. 11.* neque ex certitudine mediorum, quibus ad concludendum utuntur; cùm sępe scripturis aliisque argumentis non necessariò, sed probabiliter concludentibus utantur; neque insuper hæc infallibilitas à solo studio & industria Doctorum, Scripturas & alia docendi media diligenter consulentium, neq; demum à sola perpetua Spiritus Sancti assistentia piis precibus invocata dependet; *Infallibilitas magisterii Ecclesiæ unde profluat?* nam alioquin frustra rerum sacrarum studia susciperentur, & de re controversa magna conquisitio fieret, qualem adhibuisse Presbiteros, ut cum Apostolis dogma controversum decernerent, legimus, *Act. 15.* & in omnibus Conciliis sequentibus adhibitam fuisse videmus: sed infallibilitatem in docendo substantiam fidei, & publica dogmata, resque ad salutem necessarias sortitur Ecclesia ex eo, quòd potestatem & gratiam à Christo decernendi ea, quæ sunt ad fidelium salutem necessaria, acceperit, & Spiritus Sancti assistentiâ munita, ejúsque suggestione adjuta, ex qualibuscunque argumentis non nisi veritatem concludet: *Infallibilitas ex Spiritus Sancti assistentia per Christum promissa oritur.* quia Deus in necessariis non deest; & alioquin insufficienter Ecclesiæ providisset. proinde semper ejus doctrina erit infallibilis, etiamsi ratio docendi non ita. In quo quidem primi Ecclesię Magistri à successoribus differunt. *Differentia inter Apostolos & posteriores magistros.* Apostoli enim, quia Spiritus Sancti Amanuenses & organa, primique fidei Evangelicæ magistri fuerunt, qui omnia de novo, absque duce præcedentis Ecclesiæ docere debebant; ideo immediatâ revelatione Dei, ac scientię sacrarum Scripturarum plenitudine indigebant, nec non peculiari Spiritus Sancti directione, tam circa media, quàm conclusiones, ut omni ex parte doctrina eorum esset certa, infallibilis, atque divina. unde illis solis concessum fuit novos Fidei Articulos in Symbolo condere, nova Sacramenta promulgare, Scripturam canonicam scribere: *Apostoli novos fidei articulos ediderunt. Scripturas Canonicas dictarunt.* succedenti verò Ecclesię quia ista necessaria non sunt, ideo nihil eorum facit; sed majorum vestigiis insistens, traditęque doctrinæ inhærens, partim sua authoritate credentibus pro tempore fidei doctrinam confirmat, partim dubia emergentia aperit & explicat, atque ita potius testem agit, quàm authorem: *Ecclesia posterioris temporis fidei articulos infallibiliter explicat.* nec fundamenta ponit, sed solùm superædificat: non plantat, sed rigat: *1. Cor. 3. Ecclesia nunc superædificat. Ioan. 4.* nec prima semina jacit, sed potiùs in aliorum labores subintrans, seminata colit, tuetur & metit. Longè autem majore peritia & certitudine opus est ad prima principia rerum statuenda, quàm ad conservandum res jam existentes. Satis enim fuerit semel acceptis diligenter insistere, & ex eis alia deducere: quod facilius est, quàm rem penitus ignoratam de novo explorare & docere. Unde in Conciliis Patres non nova, sed ab antiquis accepta Posteris tradidere, & contra emergentes Hęreses, novas & peregrinas doctrinas obtrudentes, depositam seu ab Apostolis acceptam fidei doctrinam conservarunt, *Ecclesia fidem non innovat, sed explicat.* nihil novi addendo, sed perperam intellecta corrigendo; & obscuriùs credita ex pręcipuis quibusdam articulis (in quibus ut in principiis ac semine latebant) eruendo. Atque hoc sensu intelligendum est, articulos fidei

S. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 7.

dei non crescere secundùm substantiam fidei, sed tantùm secundum explicationem, propter quam contra nova hæreticorum commenta nonnunquam novas voces introducere cogitur: ut contra Arrianos, *homousion*: contra Nestorianos, *Theotocon*: contra Sacramentarios, *transsubstantiationem*. quales voces non pertinere ad prophanas vocum novitates, quas in hæreticis Apostolus reprehendit, ostendit Augustinus in Ioannem, tractatu nonagesimo octavo.

Aug. tract. 98. in Ioan.

Cap. XXI.

An vox Ecclesiæ definientis divina sit an humana dicenda?

Ecclesiæ doctrina non purè humana, sed quodammodò est divina.

Quia Sectarii omnem Ecclesiæ doctrinam ad humanas traditiones pertinere volunt, indéque Patrum interpretationes, Conciliorum decreta, Romanorúmque Pontificum responsa vilipendunt, prætexentes illud Christi: *frustra me colunt, docentes mandata & doctrinas hominum*; ideo non inutile fuerit hic explicare, quidnam de voce Ecclesiæ sentiendum sit, & an humana vel potiùs divina Ecclesiæ doctrina sit vocanda?

Principio sciendum est, omnia scientiarum dogmata ab æterno lumine, totius veritatis lucidissimo fonte, promanere, ideoq; ratione primę originis ex Deo esse. Sed licèt omnis scientia & doctrina in illa prima origine conveniat, tamen in modo positionis differt, & ex hujusmodi conditionis diversitate discrimen omne sortitur. Nam scientia, quę lumine naturæ, simplici rationis intuitu, absque ullo discursu, de principiis scientiarum naturalium & axiomatum ex eis proximè fluentium habetur, cognitio naturalis dicitur: quæ verò per deductionem, discursum, & per modum illationis obtinetur, acquisita & humana scientia est, licèt etiam Naturalis ex parte objecti vocetur. Quæ autem cognitio nec vi naturę, solo videlicet rationis intuitu simplici, nec per discursum, sed per divinam revelationem, seu per dispositionem Dei

Scientia acquisita naturalis.

acquisita humana.

specialem proximè habetur, non scientia, sed Fides nuncupatur; & cognitio, non humana, sed divina: quia non per modum Naturę neque Disciplinę humanę generatur, sed authoritati Dei innititur, qui per se immediatè, vel per Ecclesiam docet. Unde patet, quòd Ecclesiæ docentis vox de Fide, licèt per homines administretur, tamen quia Deo istos homines mittente, & hanc illis potestatem, (non per media humana, non per discursum, aut arbitrium hominum, sed per seipsum, & per Sacramentum à se institutum) conferente, exercetur, propterea quòd tam Ecclesię doctrina, quàm illa omnis potestas, & omnia, quę ex eàdem ut tali promanant, non merè humana, sed potiùs divina censeri debeant; sicut Apostolus innuit, 1. Corinth. decimoquarto, contra eos, qui verba ejus tamquam humana contemnebant, disserens: *An à vobis*, ait, *verbum Dei processit? Si quis videtur Propheta esse aut spiritualis, cognoscat; quia quæ scribo vobis, Domini sunt mandata.* ubi suum verbum Dei mandatum vocat. & Ioannis 17. cap. *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo.* Et 1. Ioann. 4. de iis, qui ex humana prudentia, non ex authoritate à Deo accepta loquuntur: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Et Petrus posteriori epistol. cap. primo explicationem Scripturæ ait non fieri propria interpretatione, nec humana voluntate, sed Spiritus Sancti inspiratione. Ac postremò hac ratione Dominus Ioannis doctrinam ex cælo, non ex hominibus fuisse docet. Nempe *quia missus erat à Deo, ut omnes crederent per illum.* Sic cùm Ecclesia in mundum missa sit ad omnes gentes docendum, & ut testis sit veritatis; sequitur, ejus vocem non esse ex hominibus, sed ex cælo: atque potestatem habere non tantùm humanam, sed etiam divinam.

cognitio divina.

Vox & potestas Ecclesiæ divina est.

Luca 20.

Matth. 28. Act. 1.

Cap. XXI.

Utrum Ecclesia nova fidei dogmata docere possit?

Apostoli fidei Christianæ fundamenta posuerunt.

Cum unica sit & fuerit Christi Ecclesia, quę pro diversitate hominum & temporum varium docendi modum habuit, dicendum est, unam & eandem Ecclesiam à Deo potestatem accepisse, tam novos articulos immediatè à Deo revelatos in fidelibus proponendi, quàm eosdem fidelibus sua authoritate consignandi, confirmandi, ac emergentibus dubiis explicandi. Sed primitivæ Ecclesię Magistris, qui apud gentes de novo fidem & doctrinam nova revelatione à Deo acceptam plantare debebant, ad quas tanquam speciales Christi Legati mittebantur, usus potestatis illius prioris necessarius erat: succedenti verò Ecclesię, quæ non novis, sed antiquis revelationibus, & primitivæ Ecclesiæ fidei innititur, posterior docendi modus convenit, qui in rigando, superædificando, veritatem suâ authoritate confirmando, & aperiendo, necnon emergentia dubia resolvendo, consistit. Quemadmodum enim Deus res primum sua potestate creavit, & postmodum eadem jam creatas conservat; & eadem potestate vegetativa hominis anima in infantibus augmentum, in senibus verò nutrimentum solum efficit: ita eadem Ecclesia primùm accepta à Deo potestate novos fidei articulos edidit per Apostolos; postmodum verò per succedentes Ecclesię Pastores antiquam ab initio receptam fidem conservat, præsentisque Ecclesiæ doctrinam suo judicio & authoritate confirmat, ita ut non solùm illius primitivæ Ecclesiæ, sed etiam modernę judicio & authoritate tuti simus, quòd in veritate ambulemus. quia præsentis Ecclesiæ testimonio probari debet, quid Apostoli prædicaverint: & hanc audio, ut Christo & Apostolis credam. Novi ergo articuli fidei bifariam intelligi possunt.

Ecclesia posterioris temporis fidem explicat, non proponit novam.

Novi fidei articuli bifariam dicuntur.

Uno modo, quia nova doctrina nunquam antea hominibus tradita, jam primùm à Deo per Ecclesiam revelatur. Hîc opus est novâ Dei revelatione, qualem Apostoli acceperunt, secundùm illud Pauli: *Quod aliis generationibus non est agnitum, filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis eius.* Hujusmodi novam doctrinam in Lege Naturæ primi fideles de omnipotentia Dei acceperunt. In Lege verò scripta de simplicitate ac unitate Dei; ac denique in Lege Gratię de mysterio Trinitatis atque Christi Incarnatione Apostoli varias novas revelationes acceperunt.

Ephes. 3.

Alio modo nova fidei doctrina vocatur: quia licèt priùs quidem tradita fuerit in semine & virtute, attamen obscuriùs in se, vel paucis, nondum manifestè, quoad omnes. Hujus generis nova doctrina per Ecclesiam omni tempore tradi potest, quatenus propter insurgentes hæreses aliquid explicatiùs definitur; ut in omnibus Conciliis factum est, in quibus veteris Ecclesiæ fides pleniùs explicata est, ut id, quod in ea continebatur implicitè, à quovis postea explicitè crederetur. Si ergo absolutè novi Articuli, quoad substantiam fidei, intelligantur, sic ab hominis lapsu nulla ætate creverunt; quia in fide primorum parentum, quibus semen benedictum promissum erat, omnia implicitè continebantur, quæ postea explicitè à posterioribus credita sunt. Si autem de novis fidei Articulis, quoad explicationem, agatur, id omni tempore potest & facit Ecclesia: quod autem alterum non possit aut non faciat, accidit non defectu potestatis, sed quòd rei natura non permittat. sicut Deus non potest facere contradictoria simul esse vera, obstante rerum natura. *Quodcunque in Ecclesia,* inquit Lyrinens. *fide Patrum satum est, hoc idem filiorum industriâ decet excolatur, observetur, proficiat & perficiatur: accipiant licet prisca dogmata evidentiam, lucem, distinctionem: sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem.* Quare Ecclesia in suis Symbolis nullos novos fidei Articulos condidit, sed veteres pleniùs & explicatiùs credendos tradidit.

S. Thom. 2. 2. q. 1 ar. 10. ad 1. & 2. arg.

2. 2 q. 1. ar. 7.

Ecclesia novos articulos quoad explicationem facit, non quoad fidei substantiam.

CAP. XXIII.

Utrùm omnia credenda per articulos distinguenda sint?

Omnis doctrina publicè ab Ecclesia tradita, est fidei.

SCIENDUM hîc inprimis est, omnem doctrinam ab Apostolis Ecclesiæ traditam, & quæ in Ecclesia publicè creditur & docetur, ad Fidei Christianæ regulam pertinere, quæ ab omnibus omnino perseveranter retinēda est, qui à Christi Corporis unitate nolunt recedere. Ad præscriptum hujus regulæ omnia religionis dogmata dimetienda sunt. Hinc Apostolus (2. Cor. 10.) fidem Corinthiorum vult crescere, at *secundùm regulam doctrinæ à se traditæ*. Eandem regulam vult Galatas sequi. cap. 1. & 6. Et ad Philippen. 3. *In eadem*, inquit, *permaneamus regula*. quam Apostolicam regulam, Patres traditionem Apostolicam vocant, sive scripto, sive tantùm viva voce tradiderint. Hæc autem fidei regula, forma, seu traditio tripliciter cōsiderari potest. PRIMUM, ut regula summaria & contracta, quæ fidei caput, fundamentum, & radicem complectitur. de qua Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* quidquid enim de ultimo fine, aut de mediis obtinendæ salutis credi debet, hîc implicitè continetur: non quia per necessariam consequentiam singula inde credenda deducantur; sed quia in reipsa cognita, quæ hîc traditur, reliqua insint: sive ex natura rei, sive ex divino beneplacito. Hujusmodi quoque est universale principium illud Apostoli: *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit.* In priori enim illo, *Deus est*, ipsa continentur omnia, quæ Deo conveniunt: utpote, quòd sit Unus, Trinus, Omnipotens, Incommutabilis, Creator, etc: in posteriori verò, quòd sit *Remunerator*, continetur Providentia, Iudicium, Misericordia, omnisque modus divinæ Providentiæ, quo Deus homines ad salutem perducere destinavit; ac proinde Christi Incarnatio, Passio, humani generis Redemptio, illiúsque per Gratiam & Sacramenta, variáque media, exsecutio. Talem fidei nostræ brevissimam regulam vocat Apostolus, *confiteri ore Christum Iesum, & corde credere, quia Deus illū suscitavit à mortuis.* ALIO modo fidei regula consideratur, ut in certos articulos distincta, capitales tamen & generales, quíque aliorum articulorum multorum semina sunt. Hæc regula fidei Christianæ principia complectitur. Talis regula est Symbolum Apostolicum. TERTIO modo regula fidei considerari potest, ut omnes fidei cōclusiones factas, & ab Ecclesia universaliter receptas continet. & hæc est regula fidei explicata, qualem Concilia generalia postmodum ediderunt, novis semper incrementis, quoad explicationem, auctam: ad quam saltem implicitè tenēdam omnis Christianus obligatur. Episcopi verò ordinandi, atque omnes, qui ad dignitatem Ecclesiasticam, vel gradum superiorem in Universitatibus admittuntur, in hanc regulam ex decreto PII IV jurant.

Aug epist. 57

Regula fidei est Apostolica traditio.

Iren lib. 3. cap. 4. Origenes in proœmio lib. de principiis.

I. Regula fidei contracta

Hebr. 11.

Rom. 10.

II. Regula, fidei Christianæ principia complectitur.

III. Regula fidei explicata.

Vincen. Lyrin. c. 30. & sequen. Aug. lib. de bono persev. cap. 20. Epist 49. q. 2.

Concil. Carthag. 4. c. 1. Concil. Trid. sess. 25. c. 2.

Porrò ex his facilè apparet, non omnia in Scripturis & Ecclesiæ traditione contenta, in certos fidei articulos referenda fuisse; sed ea sola, quæ ab omnibus Christianis expressâ fide credenda sunt: qualia sunt; ultimus finis, & media ad illum consequendum necessaria. Neque verò quidquid ad fidem per se pertinet, novum statim articulum constituit; sed quod specialem habet difficultatem & inevidentiam. Est enim Fidei articulus propositio catholica, principii ratione in fide obtinens, specialemq; difficultatem & inevidentiam, omnibus Christianis ad explicitè credendum proposita. cujusmodi sententiam, à partibus corporis ductâ similitudine, articulum vocamus. Quemadmodum enim corporis membra articulis distinguuntur: ita & Fidei confessio distinctis fidei dogmatibus; quæ dum seorsim nobis credenda proponuntur, appositè fidei articulos nuncupamus. præterea hac articuli voce insinuatur, quòd sicuti unus idémque homo remanens incrementum accipit, statu habitúque mutatur, (tot enim sunt parvulorum artus & membra, quot senum:) ita quòd una eademq; omniū, quoad substantiam, fides profectum, nō permutationem admittat. Cùm enim fides una sit, Apostolo teste, substantiam ejusdem unam & eamdem semper esse necessarium est, licet modus credendi possit esse diversus, atque fidei mysteria pro temporum ratione varia. Idémque fidei dogma cum tempore consolidatur, ut scilicet intelligatur illustriùs, quod antea obscuriùs credebatur; atq; crescit ac dilatatur: sed in eodem genere, ut si quid novè dicatur, non tamen

Symbolum continet explicitè credenda.

Quid articulus fidei

Fides incrementum, non permutationem admittit. Ephes. 4.

nova fidei doctrina proferatur, quæ non antea in fidei & religionis semine latitaverit; ut præcedenti capite latiùs ostensum fuit.

Cap. XXIV.

Qui, & quot articuli ab omnibus Christianis expressè credendi sint?

EA fidei dogmata omnibus Christianis scitu necessaria, expressáq; fide tenenda sunt, quæ Apostoli divino Spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt. Priusquam enim ad omnes gentes docendum à se invicem digredi cěturunt, ut omnium ad fidem vocatorum una esset Fidei Religionisque confessio, certam doctrinæ formulam præcipua Christianæ Religionis capita, Evangeliique summam complectentem edendam cẽsuerunt, quam in tres potissimùm partes distribuerunt; quarum singulæ singulis divinis in Trinitate personis accommodatæ sunt. Ex duodecim enim articulis primus ad personam Patris, sex consequentes ad personam Filii, & quinque reliqui ad personam Spiritus Sancti pertinent. Itaque in prima Symboli parte prima Sacrosanctæ Trinitatis Persona, opúsq; Creationis, per quod esse Naturæ accepimus, describitur. In secunda verò parte, secunda Persona, humanæque reparationis mysterium, per quod esse Gratiæ accepimus, quod in primo parente amiseramus. In tertia demum parte tertia itidem Persona, caput & fons sanctificationis nostrę, per quam esse Glotię consequimur. Tres ergo Symboli partes nobis tria trium Personarum propria opera, ac Divinæ essentiæ unitatem, triumque Personarum distinctionem unumque Deum hominis esse conditorem, redemptorem, sanctitatisque ac glorię Authorem, ultimúmque hominis finem apetiunt, à quo beatæ immortalísque vitę possessio per unum mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum exspectanda est. ac proinde omnes duodecim articuli fidei eò tendunt, *ut cognoscamus unum Solum Verum Deum, & quem is misit, Iesum Christum, unum Dei & hominum Mediatorem, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* hoc est, ut agnoscamus unicũ naturâ Deum, (qui trinus tamen sit in Personis) à quo creati, redempti & sanctificati, tandemque judicandi sumus.

Apostoli symbolum fidei cur ediderint?

Symbolum tres partes tribus divinis personis accommodatas continet.

Patri creatio, Filio redemptio, Spiritui Sancto sanctificatio tribuitur.

Idem Deus nos creavit, redemit, sanctificavit.

Ioan. 17. 1. Timoth. 2.

Idem iudicabit qui redemit.

Cap. XXV.

Cur ista brevis Fidei formula Symbolum dicatur?

CONTRACTAM in duodecim Articulos Fidei professionem Apostoli futuræ prędicationis sibi normam in commune statuerunt, Symbolúmque nuncuparunt; sive, quia ex variis conflata esset sententiis, quas singuli contulissent; sive quia illa veluti nota seu tessera uterentur ad internoscendos veros Apostolos à Pseudoapostolis, genuinósque Christi discipulos à Pseudofratribus; non secus, quàm in bello milites socios ab hostibus, exploratorésq; ab amicis tessera dignoscunt. Hæc enim Fidei regula omnibus fidelibus, cùm Doctoribus, tum Discipulis communis & cognita esse debet. ac ideirco *non in charta & atramento, sed in cordibus fidelium* inscripta est. Hanc etiam ob caussam Leo dicit, quòd neminem cujuscunque sexus in Ecclesia Symbolum ignorare oporteat. & Augustin. epist. 57. hanc fidei regulam pusillis magnísque communem esse scribit. Similiter alii Patres Symbolum Apostolicum fidei regulam esse tradunt. Multiplex attamen est Symboli acceptio.

PRIMO significat collationem: *ut dantes Symbola consumentur.* Proverb. 23. & Comicus: *Symbolum dedit, cenavit.*

SECVNDO, Vox Symboli denotat idem, quod Allegoria, Ænigma, aut cujuscumque arcanæ rei nota. qua significatione Dionysius Arcop. Symbolicam Theologiam vocat.

TERTIO, Symbolum idẽ valet quod nota, signum, indicium, tessera: a qua significatione vox Symboli apertissimè tribuitur Christianæ Fidei regulæ, ab Apostolis omnibus fidelibus præscriptę, quoniam per hanc comunem fidei professionem domestici & fratres ab inimicis secernuntur, & Christo militaturi eisdem Sacramentis obligantur, ac unitas Fidei, per quam Deo placemus, conservatur, necnon Ecclesiæ pax & cõcordia fovetur, dum omnium Christianorum cum fide cordis, eadem est professio externa oris. quod tam in docentibus

Clemens epist. 1 ad Iacobum. Aug. serm. 115. de temp. Ruff. in expos. Symb. Vnde fidei regula Symbolum dicatur?

Hieron. in epist. ad Pammachium cont. error. Ioan. Ierosolym. Leo epist. 13. ad Augustã. August epist. 57 Enchi. ca. 56. Ambr. serm. 38. Tertul. lib. de velan virg. lib. de praescript. Iren. lib. 1. cap. 2. Terentius in Andr.

Symboli vox multipliciter accipitur.

Aug. lib. de fide & symb. cap. 1 & serm. 181. de temp.

bus quàm discentibus ad tollenda schismata exigitur, quæ certò emergunt, quando non omnes idem sentiunt & dicunt.

CAP. XXVI.

De necessitate symboli ac utilitate.

Symboli necessitas.

CUM Fides catholica omnibus hominibus ad salutem sit necessaria, nec omnibus propter ignorantiam, variáque alia impedimenta, in scripturis versari sit integrum; facilè deprehenditur, necessarium fuisse, ut ea quę ab omnibus credenda essent, ad breve compendium redigerētur, quòd facilè omnibus proponi posset, ac memoriæ commendari. Est autem Symbolum breve verbis, sed magnum sacramentis. Quidquid enim figuratum est in Patriarchis, quidquid denuntiatum est in Scripturis, quidquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel de Dei Verbo, vel de Spiritu Sancto, aut de reparationis humanæ mysterio; id omne breviter Symbolum continet. Vnde Augustinus, *facilè*, ait, *est ut dicatur, quid credendum. Nam ecce tibi est symbolum. quid breviùs auditur? quid facilius memoriæ commendatur?* & alibi: *Symbolum est comprehensio fidei nostræ simplex, brevis, plena, simplex, ut consulat audientium rusticitati; brevitas memoriæ, plenitudo, doctrinæ.* Et iterū: *Symbolum mentē instruit, nec onerat memoriam. paucis verbis dicitur, unde multū acquiratur.* & li. de fide & symbolo cap. 1: *fides catholica in symbolo memoria mandata est, quantum res passa est brevitate sermonis, ut incipientibus atque lactantibus in Christo renatis, paucis verbis quod credendum, & proficientibus, quod multis verbis exponendo proficiendum esset, constitueretur.* Isidorus lib. 2. divin. offic. cap. 22: *In symbolo ab Apostolis edito pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta.* Est enim breve fidei verbum, olim à Propheta prædictum, tantæ virtutis, *ut solo hoc symboli gladio universas hæreticorum opiniones posse detruncari*, Leo magnus asserat. Cujus rei exemplum omni memoria dignum recensetur libr. 10. Ecclesiasticæ Hist. capit. 3. ubi Christianus illiteratus simplici articulorum fidei interrogatione Philosophum aggressus obstupefecit, vicit, ac ad credendum induxit. Petrus autem Chrysologus serm. 61. Symbolum fonti comparans, *Sicut*, ait, *fons, ab angusto manans, magnis fluviorum laticibus ampliatur: sic fides symboli breviato sermone credulitatis latissimos meatus exhibet.*

Symbolum est verbum fidei abbreviatum.

Aug. Enchir. cap. 7.

Serm. 115. de temp.

Serm. 119. de temp.

Isa. cap. 10. Rom. 9.

Leo epist. 13.

CAP. XXVII.

Utrùm symbolum, quod Apostolicum dicitur, editum sit ab Apostolis?

An Apostoli symbolum ediderint?

ETSI quædam symbola quadam ratione, Apostolica dici possint, quia doctrinam ab Apostolis traditam continent; quo modo Hilarius de symbolis adversus Arrianos Nycęnum Concilium, Apostolicum vocat; & Epiphanius in Ancorato symbolum Constantinopolitanum Apostolis attribuit: attamen propriè symbolum Apostolicum nuncupamus, quòd ab Apostolis ipsis in unū collectis pro communi regula Christianę professionis editum est. de quo contra universæ Ecclesię usum, communi omnium fideliū sententia probatum, ambigere, an ab Apostolis editum sit, maximę fuerit insaniæ. Vnde patet Erasmi negantis, ac Brentii & Artopœi dementia vel ignorantia crassa, cùm plurima Veterum hac de re luculentissima extēt testimonia. Clemens inprimis Romanus expressis verbis scribit, Apostolos priusquam in varias provincias dividerētur, symbolum fidei edidisse, ut conformis esset tam docentium quàm discentium ubique doctrina. Irenęus symboli recenset articulos, tanquam ab Apostolis editos. Tertullianus eosdem confitetur ante omnes hęreses traditos. Ambros. epist. 81. & serm. 38. *Duodecim Apostolorum symbolo fides sancta concepta est, qui velut periti artifices in unum convenientes clavem suo consilio conflaverunt. clavem enim quamdam ipsum symbolum dixerim.* Hieronym. in epist. ad Pammachium contra errores Ioan. Ierosolym: *in symbolo*, inquit, *fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus. post confessionem trinitatis & unitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.* Aug. serm. 181. de temp. à majoribus traditione acceptum dicit, quòd Apostoli simul positi & Spiritu Sancto pleni, breve suæ prædicationis compendium, fideiq; regulam com-

Eras. in præfat. Paraphr. in Matth.

Clem. epist. 1. ad Iacobū.

Conformitas doctrinæ.

Iren libr. 1. cont hær. ca. 2. & 3. & lib. 3. c. 4. Tertullian. lib. de præscript. lib. adversus prax. lib. de velan. virg.

Symbolum est ab Apostolis editum.

muni collatione inſtituerint, quam ſecundùm numerũ Apoſtolorum duodecim ſententiis comprehenſam, SYMBOLVM vocaverunt. & ſerm. 115. unicuique Apoſtolo ſuum articulum attribuit. lib. de fide & operibus cap. 9. monet, ut baptizandi de fidei articulis juxta traditionis ſeriem interrogētur. Leo, ſermon. 11. de paſſ. Dom. *Regulam fidei in ipſo Symbolo per authoritatem Apoſtolica inſtitutionis accepimus.* & Epiſt. 13. ad Pulcheriam: *Ipſius catholici ſymboli brevis & perfecta confeſſio duodecim Apoſtolorum, totidem eſt conſignata ſententiis, tanquam inſtructa ſit munitione cæleſti, ut omnes hæreticorum opiniones ſolo ipſius gladio poſſint detruncari.* Maximus in ſerm. de Symbolo: *Apoſtoli Eccleſia Dei, quam adverſus militiam diabolici furoris armabant, myſterium ſymboli tradiderunt, ut quia ſub uno Chriſti nomine credentium futura erat diverſitas, ſignaculum ſymboli fideles perfidóſque ſecerneret: & alienus à fide, atque hoſtis appareret Eccleſiæ, qui aut tanquam baptizatus neſciſſet, aut tanquam hæreticus corrupiſſet.* Iſidorus lib. 2. de divinis officiis compendioſè refert, quæ priores Doctores de ſymbolo ſcripſerunt. Innocen. 3. libr. 2. de myſt. miſſæ cap. 24. ſingulis Apoſtolis unum ſymboli articulũ tribuit. Vtrùm tamen ſinguli Apoſtoli ſingulos articulos ediderint; an potiùs totum ſymbolum ab omnibus ſimul contextũ ſit; incertum eſt. Neque ad augendam vel infirmandam eius authoritatem refert, quandoquidem in omnibus & ſingulis Apoſtolis unus idemque Spiritus Sanctus loquutus fuerit. Ideoque licèt ſymbolum portio Scripturę Sacræ non ſit, quia illud Apoſtoli non ſcripto, ſed vivę vocis miniſterio tradiderunt; attamen non inferioris eſt authoritatis, quàm Scriptura Sacra. Quemadmodũ enim ſcimus Eccleſiæ teſtimonio, Matthæi Evangelium à Matthęo Apoſtolo conſcriptum eſſe: ita vivæ vocis traditione ſcimus, articulos fidei in ſymbolo ab Apoſtolis digeſtos eſſe, ac verbum Dei non ſcriptum continere. Cùm porrò dicat Apoſtolus: *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere*; conſequitur, ſymboli Apoſtolici frequentem recitationem adverſus mundi & diaboli impugnationes quàm plurimùm valere, ac inſtar tutiſſimi ſcuti protegere. *Iuſtus enim ex fide vivit.* Et ſicut *corde creditur ad juſtitiam: ita ore confeſſio fit ad ſalutem.* Ideo in confeſſionis vocem crebrò erumpendum eſt. Quare ſapienter Ambroſius ſuam hortatur ſororem, ut frequenter ſymbolum legat, cùm cubitum pergit, quum à ſomno manè ſurgit, & quandocumq; horror aliquis animum concutit. *quando enim ſine militia ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?* Auguſtin. homil. 42. inter 50. *Symbolum quotidie dicite, quando ſurgitis, quando vos ad ſomnum collocatis. commemora fidem tuam; ſit tibi tanquam ſpeculum, ſymbolum tuum. ibi te vide, ſi credis omnia, quæ te credere confiteris; & gaude quotidie in fide tua: ſint divitiæ tuæ, ſint quotidiana iſta mẽtis tuæ veſtimenta.* D. Leo epiſt. 13. docet, brevem ſymboli confeſſionem ad omnium hęreticorũ opiniones detruncandas ſufficere, ac valere, ut in nullo à vero devictur. Petrus Chryſologus ſermone 62. ait, quotidie perſonandum ſymbolum, ut nemo initi cum Deo pacti obliviſcatur, neque promiſſionum divinarum cæleſtiúmque bonorum, ad quæ fides ſymbolo contenta nos tranſmittit. Ambroſ. ſerm. 38. *Symbolum* ait *eſſe clavem, qua diaboli tenebræ reſerantur, ut Chriſti lux adveniat. Aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, ut juſtitiæ manifeſta opera fulgeant.* Chryſoſtom. homil. 1. in ſymb. *Regularis iſta doctrina credentes confirmat, proficientes adjuvat, conſolatur viatores, cõfortat perſeverantes, coronat pervenientes.* Hinc D. Thom. obſervat, ſymbolum Apoſtolorum in Eccleſia dici manè, ad Primam, & in Completorio, quaſi contra tenebras errorum præſentium, præteritorum, & futurorum: atque occultè recitari, quia fide nondum publicata, perſecutioniſque tempore editum fuit: in Miſſa verò palàm ſymbolum Patrum decantari, quia fide manifeſtata, Eccleſiáque pacem ſub Conſtantino & Chriſtianis Imperatoribus obtinente conditum fuerit. Priùs tamen etiam, ante myſteriorum confectionem, fidei Chriſtianæ ſymbolum decantatum fuiſſe, atteſtatur Dionyſius Areopag. in quo univerſa divina in nos emanantia beneficia contineri ſcribit.

(***)

Leo ſerm. 11. de paſſ. dom.

Maximus ſerm. de ſymb.

Iſidor. lib. 2. de divin. offic.

Innoc. III. li. 2. de myſt. Miſſæ, ca. 42.

Symbolum eſt paris authoritatis cũ Scriptura Sacra. Gregor. lib. 1. regiſtri epiſt. 24. Sicut ſancti Evangelii 4. libros, ſic 4. concilia ſuſcipere & venerari me fateor. Epheſ. 6. Frequens ſymboli Apoſtolici recitatio prodeſt.

Rom. 10.

Ambroſ. lib. 3. de virg.

Aug. lib. 1. de ſymb. cap. 1. tom. 9.

Petrus Chryſolog. ſerm. 61. & 62.

Chryſ. to. 5.

22 q. 1. ar. 9. Symbolum cur in horis can. ter legatur?

Symbolum cur occultè legatur? In Miſſa cur ſymbolum cantetur?

Omnia Dei beneficia in ſymbolo continentur. lib. de Eccleſ. hierar. 3. p. 3.

Cap. XXVIII.

Quòd præter Apostolorum Symbolum alia sint ab Ecclesiâ recepta.

Tria symbola recepta præter Apostolicum.

PRAETER Apostolorum Symbolum tria sunt alia generaliter in Ecclesia suscepta.

Symbolum Nicænum.

PRIMVM est Nicænum, sub Constantino Magno, contra Arrianos à Cócilio Niceno editum, quod paris est cú Concilio authoritatis. De quo Athanasius in epist. ad Epictetum; Hilarius lib. de Synodis; Gregor. Nazianzenus tractatu de fide Nicęna; Basilius epistola 60. & 70. Epiphan. sub finem libr. de hæresibus; Cyrillus in expositione symboli Nicæni, tom. 4. Porrò sicut Catholici, ita & Arriani suum habuêre symbolum. de quo Hilar. lib. 4. & 6. de Trinitat. Hieronym. contra Luciferianos. Nicephorus libr. 8. Hist. cap. 47. Similiter Pelagiani suum habuêre symbolum, de quo August. lib. 1. de gratia Christi ca. 32. Lutherani suam Confessionem; & sacramentarii, Calvini Institutionem, quam & Confessionem vocant.

Sua symbola etiam heretici iactant.

Symbolum Constantinopolitanum.

SECVNDVM symbolum est Constantinopolitanũ, ab universali Concilio secundo, Theodosii senioris tempore contra Macedonium coacto, editum: quo nunc Ecclesia in officio Missæ utitur; adjecta solummodo particulâ; *Filióque*, ad majorem veritatis explicationem. Quod symbolum (teste Magistro Sententiarum) Leo III. Pontifex in testimonium, quòd à Latinis reciperetur, tabulæ argenteæ inscriptum, post Sancti Pauli corpus in altari posuit.

Petrus Lombardus lib. 1. sent. dist. 11.

Symbolum Athanas.

TERTIVM est Athanasii, quo Ecclesia in Horis Canonicis ad Primam utitur; estque paris cum prioribus authoritatis, non quidem ratione Authoris, sed quia susceptum est ab Ecclesia toto orbe diffusâ. de quo Nazianzenus oratione in Athanasium; & Augustin. in Psalm. 20. Continent autem hęc tria Symbola eandem fidei veritatem: sed in posteriori pleniùs explicatur, quod in priori implicitè continebatur; ut pulchrè Vincent. Lyrinens. explicat cap. 32.

Cap. XXIX.

Cuius sit, exortâ novâ de fide controversiâ, Symbolum explicare?

QUEMADMODVM in Veteri Lege Deus omnes de religione quæstiones summi Sacerdotis judicio definiri, eumque, qui obtemperare nollet, interfici statuit: ita & in Novo Testamento Christianos sine exceptione aliquâ Ecclesiam, hoc est, Ecclesię Pastores (quorum supremus est B. Petri successor, Pontifex Romanus, Christi in terris Vicarius) audire præcepit; gravi addita comminatione: *qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus*; id est, à spe salutis alienus. Nam Christus est Salvator corporis sui, id est, Ecclesię. Ad Romani Pontificis itaque munus pertinet, exortas omnes de fide, aut religione controversias dirimere, suáq; authoritate terminare; ac proinde si opus sit, novum symbolum edere. una siquidem Ecclesiæ Fides esse debet; ac idipsum omnes dicere, nulláque esse Schismata oportet. Quod sanè obtineri nunquam poterit, nisi nova de fide mota lite per supremum aliquem visibilem judicem quæstio definiri possit, qui necessitatem obediendi latæ sententię omnibus fidelibus imponere queat: id quod solus potest Romanus Pótifex, Petri successor, totiúsque Ecclesiæ Pastor, Cui à Christo peculiari privilegio dictum est: *pasce oves meas. Confirma fratres tuos. Non deficiet fides tua. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, quæ est domus Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*; suo Magisterio & authoritate docens omnem veritatem ex promissa infallibiliter Spiritus Sancti assistentia, Christíque directione, ita ut solus Romanus Pontifex propria sibi à Deo concessa authoritate Concilia generalia congregare, sua sententia confirmare, suóque judicio prorsus rata, certa & irrefragabilia efficere possit. Intersunt quidem etiam Conciliis Episcopi, Doctores, & Principum Legati, etiam Laici: sed longè dispari conditione. Nam Episcopi, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, in Conciliis præsident, atque de rebus fidei sententiam ferunt (ut

Ecclesia, id est, Pastore (quorum primus est Pontifex Rom.) quæstionum iudices sunt.

Ad Petri successorem pertinet, conciliorum indictio, confirmatio, cõtroversiarũ iudicium.

1. Cor. 1.

Aug. lib. 2. cont. Iulian in epilogo.

Aug. libr. 2. cont. Iulian. in epilogo.

Nam Episcopi, quos Spiritus Sanctus posuit regere ecclesiam Dei, in conciliis præsident, atque de rebus fidei sententiam ferunt (ut Iacobus Act. 15. de se ait: *Ego judico:*) sed eorum judiciũ omnino firmum non erit, nisi Vicarii Christi comprobatio accedat, cujus fides sentire nequit defectum. Doctores verò Conciliis intersunt, velut Consiliarii, non autem, tanquam judices. Principes autem atque Laici Conciliis intersunt, non ut judices quæstionum fidei, sed tanquam Protectores Ecclesię, definitionumque ejusdem testes atque executores. Ex quibus triplex de fidei doctrinæ judicium esse colligimus.

Triplex de fidei doctrina judicium: Rationis, Discretionis, & Authoritatis.

PRIMVM est Rationis, quoad simplicem firmumq; assensum, qualis fidei est: cujusmodi generis judicium omnibus fidelibus commune est. Potest enim quisque ex regula fidei, quam tenet, hęreticis respondere, quamvis hæreses nesciat; ut observavit Aug. libr. de Agone Christiano cap. 4. & lib. 12. de gen. ad lit. capit. 14.

Hebr. 5.

Aug. tract. 98. in Ioan.

SECVNDVM Iudicium est Discretionis, quo credenda ex propriis causis agnoscuntur. Hoc perfectorum est, qui exercitatos habent sensus, & contradicentes possunt arguere: quales sunt, dono Sapientiæ & intellectus præditi Doctores.

Act. 20. Ephes. 4.

TERTIVM Iudicium est determinativum ex authoritate à Christo acceptâ: cujus generis judicium Ecclesiæ prælatis proprium est, quos Christus posuit regere Ecclesiam, ac pascere gregem sibi commissum, & docere omnem veritatem, ut non circumferamur omni vento doctrinæ: inter quos Ecclesiæ Pastores Romanus Pontifex summus est. Cujus judicio quisquis non obtemperat, rebellis Matri Ecclesiæ, Deique ordinationi habetur. Oportunissimum autem remedium ad componenda Religionis dissidia, concordiamque scissæ Ecclesiæ restituendam Theodosio Imperatori visum est, si novam doctrinæ formam inducentibus, sublata disputãdi libertate, proponeretur, ut omnes excitatæ de novo controversiæ, ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati essent, traditione judicarentur: sic enim futurum, ut contentiosis via præcluderetur, ne quisque pro cerebri sui intemperie Dei Verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causæ commodum putaret, affingeret, suámque sententiam judicio Patrum, simúlque publico anteferret: ac insuper eò magis veterum Patrum judicio standũ esse, quia cùm ante natam contentionẽ floruerint, nullique præsenti parti aut sectæ unquam addicti fuerint, ut minimè suspecti controversæ nunc doctrinæ censores agnoscendi sint. Quæ sententia Theodosio per Nectarium, ad Sisinnii suggestionem proposita, sapientissimè placuit, eóque facto memorandum toti posteritati novas ex doctrinæ diversitate discordiarum flammas emergentes opprimendi, reliquit exemplum. Quod ipsum antè docuerat Tertullianus, seriò admonens, ne catholici cum hæreticis de sacris Literis disputaturi, in arenã descendant; sed potiùs, ut ad majorum traditionẽ provocent, & ex illa germanam scripturę intelligentiam, omnemq; de fidei quęstionibus veritatem petant atque confirment. Idem tradit Origen. tract. 29. in Matth: *Illa sola*, inquit, *est credenda veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat.* Athanasius: *Hoc solummodo respondere Hæreticis sufficit, quòd ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neque ista patres nostri senserunt. Et sane cum his Ecclesiæ Magistris non sapere, omnino est desipere.* Basilius: *quæ à sanctis Patribus docti sumus, ea interrogantibus nos annuntiamus.* Aug. lib. 2. contr. Iulian. in epilogo: *Quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum apud illos judices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos eis noti fueramus, & eorum contra vos latas sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, & eis pronũciantibus vicimus.* Vincentius Lyrinens: *Necesse est omnibus catholicis, ut sanctæ sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur. Quisquis hos in sensu catholici dogmatis unum aliquid in Christo sentientes contempserit; non hominem contemnit, sed Deum.* Quæ omnia conformia sunt divino oraculo: *videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & invenietis requiem animabus vestris.* Sanè quàm parum disputationibus & colloquiis nostra ætate effectum sit, experientia demonstravit. Nihil enim ferè aliud sequutum est, quàm à Tertulliano fuit prędictum: *quòd scilicet disputationibus firmi fatigentur; infirmi capiantur; medii cum scrupulis dimittantur.* Quare observandum est Martiani edictum, ut de semel judicatis non ampliùs disputetur.

Remedium ad componenda religionis dissidia oportunissimum.

Iudicio Patrum standũ.

Theodosius ex Nectarii sententia secundum veterum patrum sententiam controversias finiri indicavit.

Hæretici sunt ad Maiorum doctrinam provocandi.

Disputationes & colloquia cum hæreticis passim plus nocent quàm prosunt.

CAP.

Cap. XXX.

De Apostolici Symboli distributione, Articulorúmque numero.

VARII Scriptores Ecclesiastici Symbolum explicarunt. Inter veteres quidem Cyril. Hierosolym. in Catechesi 4. Chrysost. hom. 1. & 2. in symbolum. Ruffinus, cujus expositio apud Cyprian. & Hieron. reperitur. August. lib. 4. de symbolo ad catechumenos edidit, qui habentur tomo 9. & librum de fide & symbolo, tomo 3. Item serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. to. 10. & in Enchiridio symbolum exponit. Petrus Chrysologus serm. 57. usque ad 62. Maximus Taurinens. hom. 1. de diversis.

Symboli Apostolici scopus, ut cognoscamus unum Deum in Trinitate.

Eò autem symboli doctrina maximè pertinet, ut veram Dei divinarúmque rerum cognitionem, omnibus hominibus ad bene beatéque vivendum scitu necessariam, succinctè comprehensam habeamus. Ubi primum locum obtinet agnitio unius veri Dei in Personarum Trinitate: *ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur.* Ideoque huic sanctissimę simul & individuæ Trinitati, præcipuæ tres symboli partes, in quas distribuitur, correspondent: Prima nimirum de Creatione, secunda de Redemptione, tertia de Sanctificatione. Quæ distributio divinis Personis accomodata non innuit aliquam istarū operationū, uni divinę personæ, reliquis exclusis, competere, cùm indivisa Trinitatis sint opera; sed ut ex hac loquendi formula intelligamus, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum non esse tantùm nomina sono distincta, sed verè distinctas reipsâ Personas, unius tamen essentiæ, divinitatis, ac operationis. Nam illæ tres Personę unus sunt Deus, æternus, immensus, incomprehensibilis, quo nihil majus, melius, aut sapientius excogitari potest; in essentia unus & simplex, in Personis autem tribus distinctus. Est autem Pater, suum ab æterno generans filium, fons & opifex rerum: Filius ex Patris substantia genitus mundi Salvator atque Redemptor: Spiritus Sanctus Ecclesiæ seu fidelium sanctificator. Proinde unus Deus hominis est Creator, Redemptor, atque justificator. *Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.* ab uno Deo creati, redempti, sanctificati, beatiq; sumus. Porrò fidem de uno naturâ Deo, & trino in personis, Apostoli in XII. articulos distribuerunt, quorum nomina singulis articulis Innocen. III. libr. 2. de myst. Missæ, cap. 42. adjicit; sed paulo aliter, quàm Aug. serm. 115. de tempor. Numerus autem duodenarius articulorum fidei mysticè designat fidem Trinitatis per quatuor orbis terræ partes futuram: siquidem tria quatuor numerum duodenarium cōstituunt. Nec mysterio vacat, quòd Christus XII. Apostolos elegerit, per quos Evangelium per Orbem disseminari voluerit. Ideo variis typis hos XII. fidei Christianæ doctores adumbrat Scriptura.

supra ca. 23.

1. Ioan. 5.

Deus in natura unus, in personis trinus.

Rom. 13.

Duodecim articuli; quia fides trin. per 4. orbis partes erat futura.

PRIMA figura luculentissima exstitit in XII. Patriarchis, à quibus XII. tribus Israël promanarunt. Sicut enim filii Synagogæ à XII. patribus secundùm carnem nati sunt: ita & filii Ecclesiæ à XII. Apostolis in Christo sunt geniti.

XII. Apostoli variis figuris adumbrati.

SECVNDA figura XII. Apostolorum exprimitur Exodi 15. in XII. fontibus. Exodi 28. iidem præfigurantur per XII. lapides, in quibus erant XII. nomina filiorum Israël insculpta; ac ibidem per tintinnabula ex veste Pontificis dependentia. Num. 13. per XII. exploratores à Moyse missos in terram Chanaan. Iosue 4. per XII. lapides in Iordane positos. Apoc. 21. adumbrantur per XII. portas, & XII. fundamenta Civitatis sanctæ: quia scilicet eorum prædicatione convocati sunt in Ecclesiam fideles, ac eorundem magisterio fides Ecclesię fulcitur atque conservatur.

Cap. XXXI.

De primo Symboli articulo.

Primus fidei articulus ejusque sensus.

PRIMVS symboli articulus est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem Cœli & Terræ.*

Cujus articuli hæc est sententia: firmo & constanti mentis assensu, oreq; confessione profiteor, unum esse Deū, naturâ simplicem, infinitę perfectionis, potentię, bonitatis, sapientiæ, à quo ceu fonte omne bonum dimanat; & in Deitate primam Personam esse Patrē, qui Filium ex omni æternitate genuit, suaque omnipotenti virtute visibilia & invisibilia omnia ex nihilo, solo verbo produxit, productáq; etiamnum con-

servat & regit. Quia verò in singulis Apostolici symboli verbis ingentia latēt mysteria, eadem juxta Catechismi ordinem perpendemus.

Credo, est prima vox Christiani. Aug. serm. 131. & 181. de temp.

Occurrit autem primo loco vox CREDO: circa quam B. Aug. observat, quòd prima vox, quam in symbolo Christiani dicere jubentur, sit CREDO: ut quisque intelligat Christiani hominis officium esse, non scientiam profiteri, non rationibus investigare, quæ credēda proponuntur, sed cordis simplici modestiâ, veráque integritate constanter assentiri. Unde primi Christiani *Discipuli* vocabantur; quo nomine significabatur, eos non Magistros, aut contentiosos disputatores esse, sed ab Ecclesia Magistra fidem, omnémque veritatem addiscere oportere, ac omni postposita dubitatione consentire, verum esse quod tradit.

Christiani officium est credere, non disputare.

Aug. de prædest. Sanct. cap 2. Hebr. 11. Theodoretus lib. de fide.

Nec mirum est, primo loco à fideli professionem credulitatis exigi, cùm accedentem ad Deum credere oporteat; & nihil in communi vita geri possit, nisi credulitas antè præcesserit. Nā quæ disciplina vel ars mechanica disci potest, nisi priùs doceti credatur? Intelligentiæ siquidem aditus credendo paratur, juxta illud Isaiæ: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Quibus verbis significat, non per cognitionem tendēdum esse ad fidem, sed per fidem ad cognitionem.

Isa. 7.

CAP. XXXII.

An sit imprudentiæ aut levitatis, assentiri doctrinæ propositæ, sine manifesta & evidenti ratione?

Non est imprudentia, simpliciter Deo credere.

CUM justissimum & ratione plenum sit, ut primæ veritati, hoc est, Deo loquenti, nulla requisita ratione vel demonstratione, absque ulla hæsitatione firmissimè credamus; omnino patet, neque imprudentiæ, neque levitatis esse, quòd absque prævià demonstratione fideles credant. Multò enim tutius divinæ authoritati, quàm humanæ rationi acquiescunt. Ideoque fideles, non ratiocinatores, & discipuli (quorum est Magistro credere) non Philosophi, vocantur; qui nihil credēdum arbitrantur, nisi manifestâ ratione ostendi queat. Unde Apostolicæ doctrinæ Ethnici Philosophi maximè restiterunt, eámque veluti stultitiam spreverunt, quòd simplicibus verbis credēdam veritatem proponeret. *Nos*, ait Apostolus, *prædicamus Christum crucifixū, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt.* Contra quos differens lib. 1. de Græcanicis affect. Theodoretus; *Cur nostrum*, ait, *credulitatis & fidei titulum accusatis? quodque nostris sententiis tradendis nullam demonstrationem prætendamus, solam verò illis fidem atque credulitatem insinuare conemur, quos rebus divinis imbuendos suscepimus? Annon ratione plenum est quòd Deo absque demonstratione credamus?* Si Pythagoras justè discipulis quinquennii silentio indicto, sibi asserenti, nulla reddita ratione, credi ab eis voluit, an Deo minùs debebitur? Si Plato Philosophorum princeps vanissimis Poetis, qui nec signis, nec demonstrationibus necessariis uterentur, fidē adhiberi constituit; annon sanctius & justius est divinis Apostolis credere, qui nihil turpe, nihil fabulosum, nihil incredibile asserunt, sed quæ Deo convenientia, quæ in se sanctissima, nobísque salutaria sunt, tradunt? Objecit & olim Christianis Julian. Apostata fidei Christianæ rationis carentiam & rusticitatē: cui respondit Gregorius Nazianzenus, verbum, CREDERE, Christianis esse, quod Pythagoteis, IPSE DIXIT: & orationis doctrinęque sufficientem esse demonstrationem, quòd Apostoli, Apostolicique viri, sanctitate, doctrina, & miraculis illustres, dignissimi sint, quibus credatur. Hinc Aug. Manichęos ex professo refellit, quòd reprehenderent Catholicæ fidei doctores in eo, quòd fidem ante rationem exigerent; sese autem diceret nullum premere ad fidem, nisi priùs discussa vetitate, redditáq; omnium, quæ assererent, clara ratione. Contra quos ostendit, rectissimè institutum esse, ut ab eis qui Christianam religionem suscepturi sunt, ante omnia fides exigatur, quoniam tutissimum sit credere sapientibus. *Et turbam non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutam facit.* In quem sensum D. Gregor. illa B. Iob verba explicat: *Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos.*

1. Cor. 1.

rationi plenum est, ut credatur Deo.

Si credendū Philosophis & Poetis cur non Deo?

Gregor. Nazianz. orat. 2. in Iulian. credere Christianis, idem quod, ipse dixit, Pythagoreis.

Sufficiens demonstratio est, quod Apostolici viri dixerint.

lib 1. de util. creden. c. 1.

Manichæi rationem exigebant ante fidem.

Christiani discipuli, nō Philosophi vocantur.

lib. cōt. epist. fundam. c 4. non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tuta.

lib. 2. moral. cap. 25.

Fuere insuper alii, qui fidem ingenii humani limitibus coarctarūt, ut Arthemonitę, quos notat Eusebius; & Petrus Abaillardus, quem cōfutat D. Bernard. epist. 190. quos omnes scriptura refellit docendo: *fidem esse rerum non apparentium*, quásque Deus quibus vult revelat, quòd pertineant ad occulta sapientiæ suæ, quę humano ingenio pervestigari nequeunt. Ideoque Apostolus intelle-

Euseb. lib. 5. Hist. cap. ult.

Hebr. 11. Matth. 11. Psalm. 50.

ctum

ctum in obsequium fidei captivandum scribit: quia res, quæ credenda proponitur, nequaquam evidenter vera esse perspicitur. Evidenter enim verum est, quod intellectis terminis confestim verum esse agnoscitur. Licèt autem quod credendum proponitur, non perspicuè verum esse videatur; apparet tamen credibile, idque aut per argumenta vel miracula, vel per fidei habitum, qui hominis intellectum ad rectè de fidei rebus judicandum disponit. Nam quod lux est corporeo oculo, hoc fides intellectui mentis; juxta illud Christi: *adhuc modicum lumen in vobis est*; ac illud Apostoli: *Transformamur à claritate*, scilicet fidei, *ad claritatem*, putà speciei.

2. Cor. 10.

Quid sit evidenter verum?

credibilia sunt quæ credenda proponuntur.

Ioan. 12.
2. Cor. 3.

CAP. XXXIII.

Quot & quibus mediis Articuli Christianæ Fidei credibiles reddantur?

QUIA *testimonia Dei credibilia facta sunt nimis*, multa per Catholicos Doctores argumenta excogeruntur, quibus Christiana Fides, & Evangelica doctrina evidenter credibilis esse ostendatur: quę ad octo potissimùm capita reduci possunt: quæ ipsa deinceps ordine subjungemus.

Articuli Fidei octo argumentis credibiles esse ostenduntur.

PRIMVM argumentum desumitur ab antiquitate Fidei Christianę, quę omnibus Paganorum erroribus multò vetustior est, ut ostendit Tertullianus in Apologia cap. 19. & 20. Augustinus libr. 18. de civit. cap. 37. 38. Omnes insuper hæreses pręcessit. Nam bonum semen ante zizania seminatum fuit, authore Christo. Et sanè notum est, Cur, Ubi, Quando, & Quomodo singulæ hæreses inceperint? Quo argumento utitur Tertullianus libr. de præscripr. adversus hæreses: *Qui estis? ubi tam diu latuistis?* Et Hilarius libr. 6. de Trinitat: *tardè venerunt pii isti doctores.* Hieronym. in epistol. ad Pammachium & Oceanum: *Eam senex tenebo fidem, quam puer didici.* Et contra Luciferian. circa finem: *brevem tibi apertámque animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ob Apostolis fundata usque od diem hanc durat.* Similia habet Optatus libr. 2. contra Parm. Augustinus lib. contr. epistol. fundam. cap. 4.

I. Argumentum ab antiquitate.
Matth. 13.

Hæreseon origo est nota.

SECVNDVM argumentum desumitur ex Prophetarum oraculis, qui Deo inspirante omnia fidei Christianę mysteria prædixerunt, multísq; figurarum umbris ea expresserunt: quoniam illa doctrina verè divina credenda est, quæ non nisi à Deo suam originem habere potuit. At solus Deus futura contingentia prædicere potest; juxta illud Isaię: *dicite quæ ventura sunt, & sciemus quoniam Dii estis vos.* Cùm ergo sola religio Christiana oraculis Prophetarum ab initio mundi prænuntiata fuerit, omniáque, ut prædicta fuerunt, ita evenerint; sequitur, eam esse veram religionē. Quo argumento utitur Apostolus, dum ait, *se segregatum in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas.* Eusebius lib. de monstrationis Evang. Aug. lib. 4. de civit. c. 24. lib. 22. c. 6. & 7. Prosper. lib. de prædict. & promiss. Prophetarum.

II. Arg. ex Prophetiis desumitur.

Isa. 41.

Rom. 1.

TERTIVM Argumentum ex amplitudine locorum & varietate gentium, quæ Fidem Evangelicam receperunt, trahitur. Prædixerunt enim Prophetæ, totum Orbem terrarum in Christum crediturum, benedictionémque ab eo consecuturum. Genes. 15. *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ.* Psalm. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Psalm. 71. *Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Similia apud Isaiam, Danielem, & alios Prophetas legimus. At nulla Philosophorum aut Hæreticorum secta totum orbem implevit, uti Christi doctrina. Nam impietas Mahometica ad multas Occidentales partes nunquam penetravit: & singulæ hæreses certis temporibus, certisque limitibus coarctatę fuerunt. Quo argumento utitur August. de util. creden. capit. 14. & 17. & lib. contr. epist. fundam. cap. 4. Apostolus Rom. 1. *Fides vestra annuntiatur in universo mundo.* ad Coloss. 1. *In universo mundo est, & fructificat, & crescit.*

III. Arg. ex amplitudine locorum.

Isa. 2.
Daniel. 3.

QUARTVM argumentum elicitur ex stabilitate, continuáque successione Fidei Catholicæ, quæ nunquam interrumpi aut interire potest, cùm dixerit Christus: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Regni ejus non erit finis. Si opus hoc aut consilium ex hominibus, dissolvetur: at si ex Deo est, non potest dissolvi.* Unde omnium Philosophorū Hæreticorumq; sectas paulatim defecisse conspicimus, Fidē autem Evangelicā repugnantibus primò Iudæis, deinde Paganis, postremò Hæreticis, invictā pmansisse,

IV. Argu. ex stabilitate.

Matth. 28.
Matth. 16.

Daniel. 9.
Luc. 1.
Act. 5.

persecutionibus Ecclesia illustratur.

quinimò & inter persecutiones crevisse, atque, sicut aurum in fornace, illustriorem esse redditam. Quod Arca Noë jam olim adûbraverat, cùm aquis non opprimeretur, sed sublevaretur usque in cælum. Quare Veteres Ecclesiastici Scriptores persecutionem ecclesię vitis putationi sapienter comparant, ac sanguinem Martyrum semen Christianorum vocant. Hæc autem fidei cõstantia resplendet potissimùm in robore fidelium omnis sexus & ætatis, qui pro dogmatibus Ecclesiæ retinendis bonorum ac vitæ jacturã animis promptissimis sustinuerunt; atque in serie Romanorum Pontificum, quæ hactenus inter tot oppugnationes nunquam interrũpta fuit, adversus quam nec Hęretica pervesitas, nec Paganorum perfidia, quantumvis Principum seculi viribus adjuta, unquam prævalere potuit: cui quamdiu Principes, Regna, Provinciæ, Populique adhæserunt, tam diu floruerunt; at ubi ab Apostolica fide ac Sede recesserunt, tanquam rami ab arboris trunco præcisi confestim exaruere. Cujus rei manifestum exhibent documẽtum Aegyptus, Oriens, & Græcia, Septentrionaliaque Regna. Hoc stabilitatis testimonio Veteres passim utuntur. Iren. lib. 3. cont. hæreses cap. 3. Tertullian. lib. de præscripr. Optatus lib. 2. cont Parm. Epiphan. Hæresi 27. Cyprian. libr. 4. epist. 2. & libr. de unit. Ecclesiæ. Aug. lib. cont. epist. fundam. capit. 4. lib. de util. credendi, cap. 17. Theodoretus lib. 9. de Legibus.

Iustin. in dialogo cum Triphone. Leo serm. 1. de Petro & Paulo Tertullian.

Theodoretus lib. 9. curatione græc. affect.

Regna à sede Apostolica desciscentia exarescunt

Doctrina hæreticorum instabilis.

PORRO quantum stabilitatis in Christi Fide reperitur, tantum instabilitatis in Hæreticorum doctrinã conspicitur. Sectæ enim mox in varias alias dissecantur, ruunt de errore in errorẽ, novas indies fidei confessiones cudunt & recudunt; imò sibi ipsi unus Hęresiarcha plerumque adversatur, dum nunc hoc, nunc illud sentit, & quod antè placuerat, postea improbat: sicut notavit Apostolus 2. Timoth. 3. de hęreticis pronuntians: ***homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus.*** August. in verba Psalm. 57: *tanquam aqua deficient.*

V. Argũt. Miracul.

QUINTVM argumentum sumitur ex Miraculis, in Evangelicæ Fidei confirmationem, ab initio usq; hodie factis. Nam Deus, cujus solius potentiã tam multa, tamque præclara supra naturæ ordinem signa, in confirmationem doctrinę Christianę contigerunt, falsitati testimonium perhibere nequit. Impossibile enim est mentiri veracissimum Deum, aut falli, vel fallere. Inter miracula verò Augustinus enumerat, quòd orbis universus per XII. Apostolos infirmos, ignobiles, rudes, & juxta seculum pauperes, Christo fuerit subjugatus; cùm videamus, nullis armis, neq; cooperãte seculi potentiã & facundiã, unã aliquam Paganorum, Philosophorum aut hæreticorum sectam toti mundo persuaderi potuisse. Quo argumento uritur August. lib. 28. cont. Faust. ca. 4. variisque aliis locis de Paganis & Hæreticis constat, eos nulla unquam vera miracula in suæ perfidiæ confirmationẽ edidisse. Refert quidem Valerius Max. lib. 8. quòd statuæ & bruta vocem quasi humanam emiserint, quodque Virgo Vestalis aquam cribro hauserit; & Cicero de divinatione, quòd Augur cotem novaculã sciderit: sed hæc omnia levia; quædam etiam vana vel inutilia signa occultã vi Dæmonum edita sunt; ut de Magis Pharaonis, & de Antichristo Scriptura testatur. Nam Magi suis incantationibus prodigia edentes aliquãdiu Moysi restiterunt: & *Antichristus*, Apostolo teste, *adveniet secundùm operationem Sathanæ, in omni virtute, & signis & prodigiis mendacibus; faciens ignem de cælo in terram descẽdere, ac ut loquatur imago bestiæ.* Sed hujusmodi signa vim creaturæ non superant: ideo vera miracula non sunt, quoniam dæmonum virtute fiunt. Quòd enim Pseudoprophetæ, in falsitatis confirmationem, ignem de cælo per invocationem Baal frustra deducere tentarint, ex lib. 3. Reg. cap. 18. notissimum est. De Symone Mago, quòd per aërem volare non potuerit, sed orante Petro à Dæmonibus desertus fuerit, narrat Egesippus libr. 3. de excidio Hierosolymitano cap. 2. Manichæum frustra tentasse infirmo Regis Persarum filio restituere valetudinem, scribit Epiphanius hæresi 66. Cyrolam Arrianum, quendam cæcitatem simulantem, ex vidente cæcum fecisse, refert Gregor. Turonens. Hist. Francorum lib. 2. capit. 3. Eunomium frustra mortuum suscitare tentasse, scribit Cassian. collat. 15. capit. 3. Illud idem nequicquam fuisse conatum Polychronium Monothelitam, Acta Synodi sextæ actione 15. testantur. Optatus libr. 2. contr. Parm. scribit, Donatistas, qui canibus Eucharistiam comedendam objecerant, ab eisdem in rabiem conversis discerptos. Paulus Diaconus li. ult. Ro-

August. lib. cont. epist. fundam. c 4. & 5. libr. de utilitate credẽ. cap. 17. lib. 10. de civit. c. 8. 12. 16. & 32. Item lib. 22. de civit. c. 8. & 10.

Miracula vera ab hæreticis non fiunt. Exodi 7.

2. Timoth. 3.

2. Thessal. 2.

Apoc. 13.

rerum

rerum refert, Iconomachum quemdam sepulchro includi se passum. Diaboli suggestione, & fraude, Constantinum Iconomachum collaudasse, ut hæresis mortuorum responsis confirmari videretur. Lutherus nostro seculo Dæmonium ejicere tentavit; sed mulieris obsessæ manus non evasisset, nisi ejus discipuli portas securibus patefecissent; Staphylo teste, qui se interfuisse narrat. Et Calvinus Bruleo cuidam, mortuum se fingenti, vitam restituere attentans, eundem ex vivo mortuum fecit; ut in Calvini vitâ Bolsecus memoriæ prodidit. Quare in hujusinodi Pseudoapostolos illud Tertulliani bellè quadrat: *Apostoli à mortuis suscitabant; isti de vivis mortuos faciunt.* Cur autem in Catholicæ Fidei confirmationem nunc passim, sicut in Ecclesiâ primitivâ, non fiant miracula, tradit Augustinus libr. 1. retract. capite decimotertio: *Ne anima semper visibilia quæreret.* addit Gregorius homil. vigesimanona in evangelia: *fides plantata, irrigatione indigebat, ut cresceret.* Quam causam repetit libro trigesimoquarto moral. capit. 2. & Apostolus priori Corinthiorum primo: *Judæi signa petunt.* & capite decimoquarto: *Signa sunt non fidelibus, sed infidelibus.*

Hieron. Bolsec in Calvini vita cap. 13.

Miracula cur passim nunc non fiant?

VI. Argum. ex concordia doctrinæ.

SEXTVM argumentum deducitur ex admirabili Concordiâ, communique fidelium omnium & stabilissimo consensu in universis dogmatibus fidei; qui apparet in ejusdem omnino doctrinæ susceptione, in generalibus Conciliis, & in communibus Sacramentis, ac una Religione, omnium fidelium populorum more confirmata. *Deus enim author est pacis, non divisionis, neque dissensionis.* Et: *omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Quare Apostolus certam reprobæ doctrinę notam assignat, pugnam & dissensionem. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* & Iacobus suę Epistolæ cap. 3: *Nolite plures magistri fieri.* id est, nolite propria, diversaque docere. Sicuti enim inter Vetus & Novum Testamentum, ita & inter sacros omnes Scriptores (licet diversis temporibus, locis, & occasionibus scripserint) mira est consensio. Similiter quoque Concilia generalia, Pontificumque Decreta in rebus fidei per omnia inter se consentiunt. Et quanquam in minoribus & adiaphoris rebus ecclesiastici scriptores aliquando dissentiant, in gravioribus tamen planè idem sapiunt. Nam omnia sua judicio summi Pastoris (cujus est, Ecclesiam Spiritu Sancto assistente in omnem veritatem dirigere) submittunt. Quare meritò laudatur Theodosius, quòd ex priscorum Ecclesiæ Doctorum consensu, exorientes hæreses profligandas esse judicaverit. Quòd autem inter hereticos nulla, ne quidem in præcipuis Christianæ fidei capitibus, concordia sit; ex Lutheranorum & Sacramentariorum libris, quibus se invicem mirè miserèque lacerant, notum evadit. Imò nec iidem Heretici de uno eodemque dogmate unum & idem sentiunt; ut Molles & Rigidi Lutherani dicti evincunt. Quin nec unus idemque hæresiarcha secum ipse convenit, quod ex innumeris Lutheri & Calvini contradictionibus luce meridiana clarius est: quorum Confessiones & Scripta diversis temporibus edita sibimet palàm contradicunt. Id quod aliis omnibus Hæreticis omni ætate sollemne fuisse, facilè ostendi potest. Nam ex Simonis Magi secta mox varias alias hæreses prognatas esse, scilicet Menandrianorum, Basilidianorum, Saturnianorum, & alias, refert Irenæus libro 1. capit. 21. contra hæreses. Et de Valentinianis, cùm essent plurimi, vix duos aut tres inter se de omnibus dogmatibus convenisse, scribit idem Auctor libro 1. cap. 5. Donatistarum hæresim in minutissima frustula suo tempore divisam fuisse, testatur Augustinus libr. 1. de baptism. cap. 6. De Martionitis idem scribit Epiphan. libr. 1. contra Hæreses; & de Montanistis lib. 2. De Messalianis, hæresi 80. Idem de Manichęis Augustinus hæresi 46. De Arrianis idem testatur Ruffinus libro 10. Historiar. capit. 25: quos singulis pænè annis fidei suę confessionem commutasse, in utroque ad Constantium libro scribit D. Hilarius. Ab Eutychianis totius Orientis sectas exortas esse, tradit Evagrius in Histor. libro tertio & quarto. & Damascenus de centum hæresibus. De Lutheranis idem ostendit Staphylus, libro de Concordia discipulorum Lutheri; & Guilielmus Lindanus in tabulis Analyticis. Qua dissensione hæreses Deo providente consumuntur; juxta Isaiæ vaticinium: *concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios*; & ut bellum hæreticorum pax sit Ecclesiæ. Quòd autem nec in sectis Paganorum vera consensio fuerit, ex eo patet, quòd ad eamdem Religionem apud eos pertinuerint dii inter se belligerantes

1. Cor. 14. Matth. 12.

Hebræ. 13.

Dissensio est signum falsæ doctrinæ.

Ex unius capitis iudicio pendet fidelium cōsensio.

Sozom. lib. 7. hist. cap. 12.

Hæreses dividuntur in alias sectas.

Hæreses divisione consumuntur.

Hilar. libr. 7 de trinit.

gerantes; vt Aug. notat serm. 11. de verbis domini. Philosophi verò mutuis dissensionibus suam ipsorum doctrinam potenter everterunt; ut Basilius orat. 1. De opere sex dierum notavit. & Theodoretus lib. de fide. Aug. lib. 18. de civit. cap. 41. & 52. ubi ait, diabolum per Hæreticos efficere conatum, ut in Ecclesia Christi liberæ dissensiones essent, sicut in Academiis Philosophorum: ut quemadmodum illę per multas contentiones ab invicem consumuntur, ita tandem in Ecclesia Christi per dissensiones idem eveniret.

libera inter Philosophos dissensiones.

VII. Arg. à sanctitate doctrinæ.

Septimum argumentum deducitur à puritate & sanctitate doctrinæ catholicæ, quę nullum errorem neque in fide, neque in moribus continet. Est enim *lex Domini immaculata.* Et quamvis res humanum captum superantes tradat, non tamen rationi humanę contrarias docet.

Psalm. 118.

Perfectio Christianæ doctrinæ triplex.

Triplicem verò in Christi doctrina perfectionem reperimus. Prima est in rerum divinarum cognitione. Secunda in hominum moribus dirigendis. Tertia in eo, quòd non solùm viam consequendæ veræ fructuosæque virtutis immortalitatisque aperiat; sed & operandi, ac bene rectéque vivendi opem virtutémque subministret. Nam *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Quanquam verò hæc Christi gratia occultè præstetur; attamen palàm elucet in perfectione vitę illorum, qui hanc doctrinam profitentur: quorum alii Virgines, alii Martyres, alii Cōfessores; & inter hos nonnulli Eremitæ, alii Cœnobitæ, rebus istius mundi abjectis, Angelicam in terris vitam ducunt. In legibus autem & doctrina Paganorum, Poëtarum, Philosophorum atque Hæreticorum quam plurima falsa traduntur, cum ratione pugnantia, Legi Naturę adversantia, fœdissimis sceleribus & flagitiis plenissima; ut libr. 6. & 7. de civit. ostendit Augustin. & Theodoretus lib. 9. de legibus: ubi Lycurgi, Platonis, aliorúmque Legislatorum placita cum legibus Christianorū conferens, demonstrat, illorum legibus scelera flagitiáque suaderi, ac laudari; Christi autem legibus non nisi mores sanctissimos præscribi, hominésque ad spem Regni cælestis beatæque ac immortalis vitæ incitari, erigi, vocari. Poëtas verò tanquam impietatis, omnisq; licentię magistros Plato ipse à sua Republica ejecit; ut refert Theodor. lib. 2. Aug. lib. 6. de civit. cap. 5. Mythicę seu

Rom. 1.

Doctrina Philosophorū & hæreticorum multa falsa, & impura continet.

Poëtas ut impuros Plato reiecit.

fabulosæ Theologię turpitudinem describit. Et lib. 7. cap. 34. Numæ Pompilii libros propter Sacrorum spurcitiā, Romani Senatus jussu concrematos fuisse, ex Varrone refert. Quibus non absimiles hæretici, obedientiā legum, pudore, ac omni morū honestate profligata, in omne vitiorum atque obscœnitatum carnis genus præcipites ruunt; ut de veteribus hæresiarchis Epiphanius memorię prodidit; & de nostri seculi Hęreticis idem testantur, quotquot de vita, gestis, & moribus eorum scripserunt.

Epiph. cont. hæreses.

Postremum argumentum sumitur ex efficacia doctrinæ Evangelicæ, quæ brevi tempore totum orbem penetravit, Iudęorum ritus, Gentilium superstitiones, Idolorumq; cultum abolevit; juxta Isaię vaticinium: *Elevabitur dominus solus in die illa.* & Habacuc. ca. 2. *Ante faciem eius ibit mors.* id est, à facie Crucifixi diabolus fugiet; interprete B. Leone sermo. 8. de pass. Dom. Aug. lib. 22. de civit. cap. 5. Accedit Ioannis testimonium cap. 12. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras:* quod vel tunc apparuit, quando Christi leges, Romanos, Persas omnésque barbaras nationes sibi obedientes reddiderunt, legésque Solonis, Platonis, aliorúmque Legislatorum, omnémq; gentilium Theologiam naturalem, fabulosam, & civilem aboleverunt.

ult. Arg. ab efficacia doctrinæ.

Isaia 2.

Cap. XXXIV.

Utrùm rationes, quæ doctrinam Christianam esse credibilem evincunt, fidei meritum tollant aut diminuant?

Licet fides absq; omni ambiguitate, demōstrandiq; studio tenēda sit, ac proinde vitiosa sit curiosa revelatæ veritatis indagatio: attamē intelligēdi studiū laudabile est, quia plurimùm studiosus à curioso differt. Hic enim rationes cælestis doctrinę ut credat exigit; quę impudētię, arrogantię vel temeritatis est: ille verò rationes excogitat, ut quod promptā volūtate credit, authoritati divinæ simpliciter acquiescendo, remotis fidei impedimentis, & discussis ignorantiæ nebulis, firmiùs promptiúsque credat. Proinde non ex infideli curiositate studiosus fidei

Rationes fidē illustrantes fidei meritum non diminuunt.

Aug. lib. de util. creden. cap. 9.

dei mysteria perscrutatur, sed vt quod priùs firmiter credebat, postea etiam intelligat, & contra fidei hostes tueri valeat. Fides enim præcedit intellectum, ut intellectus fidei sit præmium. Vnde Aug. de nat. & gratia c. 20: *disputare prodest, si præcedat firmissima fides.* quia scilicet rationes fidem consequentes illam non minuunt, sed augent, coadjuvant atque roborant: ut significat Petrus, dum ait: *parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationē de ea, quæ in vobis est, fide & spe.* Neque his adversatur Gregor. hom. 26. in Euangel. dicens: *fidem non habere meritum, vbi humana ratio præbet experimentū.* Vbi loquitur de humana ratione fidē præcedente, qua nimirum fiat, ut credamus, non autem solùm ut firmiùs & ptomptiùs, quod ratione fidem consequente perficitur.

Aug. lib. 4. cont. Faust. cap. 2. & ser. 3. de verb. Domini.

1. Epist. c. 3.

Ratio, qua fit ut firmiùs credamus, fidei meritum auget.

Cap. XXXV.

De confessione Fidei.

VOx, *Credo*, duplicem actum fidei complectitur; *interiorem*, qui est intimus animi consensus; & *exteriorem*, qui in externâ fidei professione consistit. Vnde Patochi admoneant eum, qui dicit, *Credo*, nō solùm internum suæ mentis assensum declarare, sed etiam id quod animo inclusum tenet, aperta professione fateri debere; quia *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Est autem fidei confessio suo tempore ac loco necessaria: tunc scilicet, quando ex illius omissione honor Dei vel salus proximi detrimentum pateretur. Ut si quis de fide interrogatus sileat, suoque silentio fidem abnegare putetur, aut saltem reputare tam vilem, ut prō eâ Christianus mori non debeat, nec audeat; aut denique, si ex taciturnitate infirmi à fide abducantur, vel grave scandalum patiantur. Hujusmodi enim occurrente casu, qui de fide interrogatus tacet, etiam proposito mortis periculo, Christum erubescere censetur, quem proinde etiam Christus non agnoscet, juxta illud; *Qui me erubuerit & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.* Non enim sufficit non negare, sed insuper Christum eiúsque doctrinam confiteri oportet, exemplo

Credere duplicem actū complectitur.

Rom. 10.

Confessio fidei quo casu necessaria.

Luc. 9.

Apostolorum, qui Iudęorum Principibus responderunt: *non possumus, quæ vidimus & audivimus, non loqui.* & Pauli dicentis: *non enim erubesco Evangelium.* Sic propheta Regius ajebat: *credidi, propter quod loquutus sum.* Quòd autem etiam proposito vitæ periculo necessarium sit confiteri Christū & sermones eius, ex Matthęo, Marco, & Luca constat; vbi Christus jubet respondere Regibus & Principibus, addens: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Qui me confusus fuerit. Qui me erubuerit* &c. Vnde patet impiam evangelióq; contrariā esse illorum doctrinam, qui tradunt, nullum esse crimen, si quis fidem corde retentam ore abneget: quod olim Priscillianistæ docuerunt, quorum celebre dictum erat:

Iura, perjura, secretum prodere noli;

teste Aug. lib. de hæresibus cap. 70. & Leone epist. 93. quibus cōsensere Basilides cum suis (Eusebio teste libt. 4. hist. c. 8.) & Helchesaitæ, de quibus Eusebius lib. 6. hist. c. 28. Epiphanius hæresi 19. Idipsum placuit Mahometo in suo Alcorano, ca. 26. & hęreticis, quos confutat D. Bernardus serm. 65. & 66. in Cantica: quorum placita receperūt clancularii Anabaptistæ, nec non & Calvinistæ, de quibus Hieronym. Bolsecus in vita Calvini cap. 20. refert, hoc in Genevensi ecclesia constitutum esse dogma, ut quando de Dei Gloria promovenda occasio incidit, non solùm liceat mendacium veritatis specie fucare, sed etiam contra mentem loqui expediat, imò necessarium quando que sit. Sentiunt itaque hi cum priscis hæreticis, fidei ac religionis dissimulationem licitam esse, potiúsque mentiendum esse, quàm moriendum: in eo similes Iudæis, quos Ioan. notat: *Quòd Iesum non sint confessi, eò quòd magis gloriam hominum diligerent, quàm Dei.* Qualis etiam Herodes fuit, qui in Iudęâ verum Deum, extra verò Iudæam deos falsos colebat, Iosepho teste lib. 15. Antiq. ca. 14. & lib. 16. cap. 9. Cui non dissimilis Æthiobolus Sophista Constantinopolitanus, moribus Imperatorum sese accommodans, sub Constantio se Christianum, sub Apostatâ Iuliano Paganum, eoque sublato sub aliis Imperatoribus iterum se Christianum exhibuit, vt describitur lib. 6. Tripart. histor. cap. 38.

Act. 4.

Rom. 1.

Psal. 115.

Matth. 10. Marc. 8. Luc. 9. & 12.

Fidem corde retentam non licet ore negare.

Calvinistæ docent licitum esse mendacium.

Cap. 12. Ioā.

Cap. XXXVI.

An, quando de fide aliquis interrogatur, involuta & obscura responsio sufficiat?

Apertâ fidei confessio esse debet.

QUANDO fidei confessio exigitur, nefas est, dubiâ vel involuta responsione veritatem obtegere; sed apertâ fidei professione Deo gloria danda est. Qui enim videri vult negasse, aut fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit: & qui vult videri paruisse impio edicto, jam reus est. Vnde Cyprianus Libellaticos acriter increpat, & peccasse convincit ex eo, quòd feralibus edictis paruisse videri vellent, producens Eleazari exemplum, qui mori potiùs elegit, quàm simulare carnes suillas edisse. 2. Ma ca. 6. Et Ambrosius lib. de Iacob & vita beata ex professo involuram & obscuram responsionem insufficientiæ coarguit. Et in Lucam lib. 10. expositionem verborum negationis Petri rejicit: *nescio, quid dicis.* id est, sacrilegia vestra nescio, non approbo. Chrysost. hom. 55. in Matth. clara & magna voce profitendam veritatem docet. Cuius rei præclarum Augustinus commemorat exemplum de Victorino Rhetore Romano, cui dum offerretur, ut clanculum baptizaretur, palàm Christi fidem profiteri maluit, ne ipsum Dominus erubesceret in cælis, si coram hominibus ipsius doctrinam profiteri erubuisset in terris. Eusebius lib. 8. histo. cap. 3. 7. & 9. jurè culpari silentium ostendit. ac libr. 4. cap. 17. quendam à judice insidiante rogatum, an Christianus esset? liberè professum esse scribit.

Cyprian li. 2 epist. 7. lib. de exhort. martyr.

Aug. lib 8. Confess. c. 2.

Cap. XXXVII.

Utrùm persecutionis tempore fuga sit licita?

Fuga tempore persecutionis, quibus liceat

TERTVLLIANVS in libr. de Fuga, nullo casu fideli permissam esse fugam docuit; sed Ecclesiæ Catholicæ doctrina semper cōtrarium tenuit; sanctique tam in Veteri quàm Novo Testamen. cùm verbis, rū exemplis nonnunquā cedendū furori persequentium comprobarunt. Nam de Vr Chaldæorum, propter religionis causam, Thare pater Abrahę profugit. Iacob iræ fratris Esau voluntario se exilio subduxit: necnon Moyses à facie Pharaonis; Gedeon à facie Madian; David regis Saulis persequutioni fugiendo se substraxit; Helias furori Iesabelis cessit; Abdias Prophetas occultavit: Mathatias cum plerisque Mosaicæ legis amatoribus in desertum se contulit, ut Antiochi sævitiam declinaret. Christus autem verbo & exemplo fugam esse licitam declaravit. Fugit primum in Ægyptum; sæpius secessit in desertum; nonnunquam se occultavit; ac luculentis verbis dixit Apostolis: *Si vos persequuti fuerint in una civitate, fugite in alteram.* Cujus doctrinæ memor Apostolus Paulus, per sportam dimissus fugit, suumque factum probando commemorat 2. Cor. 11. Ex quibus fugā suam licitam fuisse probat Athanasius in Apologia pro sua fuga: quia nemo se in periculum abnegandæ fidei conjicere debet; nec Deum tentare licet. quod fit, quando spretis ordinariis à Deo institutis mediis, præsidia miraculorum extra communem Naturæ legem expectantur; id quod præsumptionis vitio non caret. Hinc lapsum refert Eusebius eum, qui se periculo temerè objecerat; quia suæ fragilitatis oblitus, quod se velle sentiebat, perficere quoq; posse opinabatur. sicuti Petrus, de suis viribus pręsumens, Christum abnegasse legitur: qui postea quantumvis cōstans fugere non erubuit, donec ei Christus horam adesse mortis significaret.

Iudicum 6.
1. Reg. 21.
3. Reg. 17. & 19.
3. Reg. 18.

Matth. 10.

Act. 9.

Aug. lib. 22. cont. Faust. cap. 36.

Euseb. lib. 4. hist. cap. 15.

Cyril. lib. 9. in Ioan. c. 26.

Nazianzenus aliam fugę causam adfert, dicendo, cedendū esse furori persequentium, ne occasionem mali præbere videatur, objiciens se nocere paratis. Hinc pastoribus licitam tunc esse fugam docet Aug. quando eorū quisquā specialiter à persecutoribus quæritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, nec debitum ac pietati necessariū ministerium desit. Eos verò, qui sic fugiunt, ut gregi Christi ea, quibus spiritualiter vivit, alimenta substrahantur, *Mercenarios* esse dicit, *qui videntes lupum venientem fugiunt, quia non est eis cura de ovibus.* Vnde Ambros. Iustinæ Augustæ, ut fugeret, imperanti respondet; *Ego hoc sponte non faciam, ne lupis ovium septa tradere videar. Non multum enim interest* (ait epist. 32.) *utrùm volens relinquas, an tradas altare*

Egesippus de excidio hierosolym.
Ambros. epist. 32.
Nazianzen. oratione 1. in Iulian.
Pastori quādo fugere liceat?
Aug. epi. 180

tripart. hist. lib. 9. ca. 20. Ambrosii & Basilii constantia.

Christi.

Ambros. & Basil. constantia.

Christi. Nec dissimili constantia Basil. Imperatori Valenti exilium ejus decernenti, respôdit, *omnes mortis species potiùs esse tolerandas, quàm patiendum sit unam de divinis dogmatibus syllabam corrumpi.*

lib. 7. tripart. hist. cap. 16.

CAP. XXXVIII.

Utrùm Clericis & Religiosis vestium commutatione insidias hostium fidei declinare liceat?

Vestium mutatio quando religioso liceat. Concil. Trid. sess. 25. cap. 14. reform. 2. 2. q. 185. art. 8.

QVAMVIS rectè Concilium Tridem. statuerit, ut nulli Regulari occultè ferendi habitum suæ religionis licentia detur, Divúsque Thomas tradat, non esse deponendum obligationis signum; nihilominus subexsistente probabili vitæ periculo, licitum esse Religioso, rudæ saluris suæ caussa, vestes ad tempus commutare, cum Antonino sentimus; quòd Ius positivum, necessitate premente, naturali cedere debeat. Commendatur enim Eusebius Samosatenus Episcopus, quòd periculi declinandi caussa, militari habitu suscepto, Apostolicis laboribus desudaverit, Presbyterosque & Diaconos ordinaverit. Et in Clementinis statuitur, ne Clerico vestes propriè congruentes Ordini abjicere, aliásq; assumere liceat, præterquam ex caussa probabili. Quemadmodum enim decenter constitutum est, ne vir muliebri veste utatur, aut cõtrà; in quo peccasse quosdam hæreticos refert Bernardus (serm. 15. in Cantica) qui inter textrices considebant, ut suas hæreses securiùs profiterentur atq; propagarent; attamen, teste Hieronymo, mulier veste mutata in habitu virili mortis devitandæ caussa in villula degere potuit. Quanquam verò propriam subinde fidem occultare liceat; nunquam tamen signo infidelitatis aut reprobæ sectæ uti fas est. Imò nequidem Eleazarus specimen perfidiæ aut simulationis, mortis vitandę caussa exhibendum putavit; ideóque mori satius quàm simulare duxit.

Anton. part. 3. tit. 16.

lib. tripart. hist. 7. ca. 16.

lib. 3. de vita honest. cleric. cap. 2.

Mulier viri habitu non utatur. Deut. 22. 1. Cor. 11. Ambr. epist. 13.

Hieron. in epist. ad Innocen. de muliere septies icta.

Signo infidelitatis non licet uti. 2. Machab. 6.

lib. 6. tripart. histo. cap. 38.

Signa porrò, ex quibus Veteres fidem negari colligebant, varia fuère.

Signa negationis fidei.

PRIMI generis erant, idola colere, aut thura adolere; teste Cypriano lib. 4. epist. 2. quibus hodie assimilantur, qui hęreses amplectuntur, aut laudant.

Libellatici.

SECVNDI erãt, nomen libello dare: unde tales *Libellatici* nuncupabantur, quorum crimen in eo consistebat, quòd judici vel scribæ pecuniam conferrent, ut eorum, qui jussis impiis paruerant, numero asscriberentur, ne ulteriùs ad immolandum idolis urgerentur; persecutionísq; furorem evaderent, cùm legi paruisse viderentur. De qualibus loquitur Cyprianus. Sic nunc peccant, qui metu damni, aut spe temporalis commodi, se hęreticis accommodant, fœderáque cum eis ineunt.

Cyprian. lib. 1. epist. 3. lib. 2. epist. 7. lib. 3. epist. 5. lib. 4. epist. 2. sermon de lapsis de exhort. martyrii c. 11. Concil. Nicen. can. 11. Aug. epist. 164. Lactan. lib. 4. cap. ult.

TERTII erant, comedere idolotyta; id est, idolis oblata. 1. Cor. 8. & 10. Cyprian. serm. de lapsis. His similes videntur, qui Hæreticorum sacrilegas cœnas aut conciones adeunt, vel quoquo modo eorum concioni sociantur: item, qui diebus jejuniorum carnibus vetitis ex inobedientia vescuntur.

QVARTI erãt, coronam in natalitiis Principum gestare, aut more sacrificãtium hederâ caput cingere. Tertul. libr. de corona militis, & Cyprian. serm. de lapsis. Hoc modo peccant, qui factionũ Hæreticarum tesseris utuntur; putà scutellulis, aut floribus certi coloris, vel reflexione galeri certo modo facta, uti per Geusios factum vidimus.

QVINTI erant, jurare per fortunam Cæsaris. Euseb. lib. 4. Hist. cap. 15. Sic hodie peccant, qui symbolo factionis hæreticæ ad se internoscendum utuntur, nominando se Calvinistas, Lutheranos, Mennonistas, Servetianos, Aërianos, aliisque hujusmodi nomenclaturis, quibus tanquam charactere dignoscantur.

Apoc. 13.

SEXTI erãt, ab Imperatore Ethnico militię cingulum aut chlamydem accipere. Concil. Incen. can. 11. Hinc Iovinianus recusavit à Iuliano, tripart. Hist. lib. 7. cap. 1. Similiter à Valente Arriano Terentius tripart. Histor. lib. 8. cap. 13.

POSTREMVM signum erat, non Christianorum, sed Ethnicorum more vivere: quales Paulus ait *fidem negare factis.* Hæc de fide & actu fidei occasione verbi CREDO dicta sint.

ad Titum. 1.

CAP. XXXIX.

De Fidei officio.

CONSEQVENTIBVS verbis, IN DEVM, primum fidei officium indicatur, quod est, *in Deum verũ credere:* id est, pia affectione in Deum tanquam finem moveri. *Credere Deo*, est assentiri iis, quæ Deus loquitur propter

In Deum credere, Deo, & Deum.

ejus infallibilem veracitatem. *Credere* autem *Deum*, est assentiri, quòd Deus sit unus & trinus: Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Vnus quidem Deus natura, sed tres personæ. Quomodo autem distinguantur, *Credere Deo, credere Deum, & credere in Deum*, latè exposuimus cap. 6. de triplici actu fidei differentes.

supra cap. 6

Cap. XL.

De voce, Devs.

Deus: unde deducatur illa vox?

NOMINIS hujus tres profert etymologias Damascenus. Prima est nominis Theos, à *thein*, id est, currere & disponere universa: vel ab, *ethin*, id est, urere. Deus enim ignis est, omnem maliriam consumens: vel à θεᾶσθαι, id est, intuendo omnia. Quæ quidem rres nominis Dei interpretationes à Damasceno ex Lingua Græca sumuntut. Vocant enim greci Deum, Θεός. Hebræi autem, elohim, quod sonat, *fortem & robustum*: & Iehova, quod sonat, *qui est*. Observat Theodoretus lib. 3. de curat. græc. affect. quòd nomē Theos ab iis impositum fuerit, qui solē, lunam & sidera in perpetuo motu exsistentia Deos esse opinabantur. Dionys. Areopagita lib. de divinis nominibus c. 12: *Deitas*, inquit, *græcè* Theiotes *dicitur, quia prospiciat cuncta, providentiâ bonitateq; mirabili, & circùm omnia currat, cunctáque contineat, & omnia repleat, atque universa transcēdat, qua illius providentiâ utuntur.* Latinis autem *Deus*, aut à voce græca θέος, vel ἀπὸ τοῦ δέους, hoc est, *à timore* deduci videtur: quia Deo timor & reverentia debeatur: nisi fortè placeat, Deum à dando latinè dici; quia ab eo rebus omnia proveniant. Ceterùm undecumq; nomen Deus suam etymologiam trahat, non tam substántiam, quàm operationem significat, si vocis originem ab operationibus desumptam spectes: attamen ad substantiam denotandam impositum est, & naturam quādam excellentissimam & immortalem, qua nihil melius aut sublimius excogitari possit; quę naturę quadam necessitate ex seipsa subsistat: ac proinde à nullo alio sit effecta, moveatur aut regatur; sed efficiat, moveat, conservet ac regat liberè alia universa à se producta; juxta illud Exodi: *Ego sum qui sum.* & illud Apostoli: *Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.*

Damasc. lib. 1. de fide cap. 12.
Deut. 4.

Quidam Deum à dando dici volunt.

Aug. lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 6. & 7.
Dei nomen substantiam denotat, & qualem.

Isidor. lib. 1. differ. differentia 1.
Exodi 3.

Observatione autem dignum est, quòd nomen Dei ferè in omni lingua sit tetragrammatum, id est, quatuor literarum: quo significatur Dei quadruplex excellentia, scilicet in sua essentia, in suo Esse, in Virtute, in Operatione.

Nomen Dei in omni penè lingua quatuor est literarum.

Cap. XLI.

Quòd unus sit Deus.

Deus unus est.

CREDERE nos profitemur in Deum, non in plures Deos. Vnus enim rantùm est Deus, unus rex regum, dominus dominantium, unus creator rerum, unus author & finis omnium, cui soli cultus latriæ debetur juxta doctrinam scripturarum, traditionē Patriarcharum, Propherarum, Apostolorum, omniumq; Christianotum doctorum. *Scimus*, air Apostolus, *quoniam nullus est Deus nisi unus.* Sunt quidem plures, qui appellantur dii; sed unicus est natura Deus: ceteri vocantur Dei propter participationem quandam excellentiæ, perfectionisque divinæ; ut Principes, Iudices, Sacerdores atq; Prophetę. Psalm. 49. 81. 85. Exod. 7. & 22. Ioan. 10. Dionys. Areop. libr. de divinis nominibus cap. 12. Sunt & alii, qui stulto gentilium errore dii nuncupantur: sed *nobis*, ait Apostolus, *unus est Deus.*

1. Cor. 8.

Dii vocantur participatione excellentiæ.

Quòd autem plures esse Dei nequeant tribus, rationibus ostenditur.

Damascen. lib. 1. de fide cap. 5.
Non posse Deos plures esse, rationibus ostenditur.

PRIMA ex summa perfectione desumitur, cui nihil deesse potest.

SECVNDA. Quia Deus infinitus & incircumscriprus est.

TERTIA. Quoniam omnis multitudo ab unitate proficiscitur, & multitudo principum mala est. Quare cùm nequeant esse duæ res natura distinctæ summè perfectæ, neque duæ infinitæ, & optimū sit regimen monarchicum; unicum cōsequitur esse naturaliter Deum, summè perfectum, absolutè infinitum; & quoniam tam diversas mundi partes cōcordi pace colligat. Alioqui enim jamdudum orbis dissolutus corruisset, necnon orta dissensione periisset. Sed quia nonnulli dubitaverunt, an Deus aliquis esset, alii etiam planè negarunt; discutiemus, an probari possit, Deum esse.

Lactan. lib. 1. divin. instit. cap. 3. usque ad 7.

Cap. XLII.

Quòd non solùm ex Fide, sed etiam evidenti ratione probari queat, Deum esse.

Deum esse, probatur rationibus evidentibus.

EX Scripturis Sacris & doctrina fidei Deum esse convinci, extra controversiam est, cùm nihil penè aliud tota scriptura clamet, adeóque esse Deum asseveret, ut etiam ab existendo nominari, cognoscíq; velit: referens Deum de seipso dixisse: *Ego sum qui sum.* Sed posse insuper naturali ratione probari Deum esse, fatendum est, non quidem à priori, quia Dei esse nullam habet caussam, & Dei natura nec verbis explicari, nec animo vel intellectu comprehẽdi potest; sed ex effectibus Deum esse tam luculenter demonstrari potest, ut meritò sint inexcusabiles, qui debitũ ei cultum non exhibent. Nam inesse quendam humanæ menti, & quidem naturali instinctu, divinitatis sensum, experientiâ patet. Siquidem ut Cicero ait, *nulla est tam barbara natio, nulla gens tam efferata, cui non insideat hac persuasio, Deum esse.* Et qui in aliis vitæ partibus minimum videntur à belluis differre, quoddam tamen perpetuò religionis semen retinent, suáque sacra & sacrificia habent. Nulla enim ab initio mundi regio, nulla urbs, nulla domus religione carere potuit, in quo tacita quædam confessio est, inscriptum omnium cordibus divinitatis sensũ. Cujus quidem conceptionis etiam idololatria documentum præbet. Licet enim homo se non libẽter aliis creaturis subjiciat; attamen ad infima quæque colenda potiùs se demittet, quàm nullum habere Deum putetur: adeò enim vehemens est ista de numine impressio hominis menti, ut facilius sit naturæ affectum frangi, quàm illam obliterari. Quare vanissimum est quod à nonnullis dicitur, paucorum calliditate excogitatam esse religionem, ut hac arte simplicem populum in officio continerent, cùm ipsi Deum esse nõ crederent. Quavis enim nonnulla commenti sint homines, quibus reverentiam plebeculæ injicerent, quò haberent obsequentiores ejus animos; id tamen nunquam obrinuisset, nisi priùs constãti de Deo persuasione hominum mentes imbutæ fuissent. Ac licet olim nonnulli extiterint, qui Deum esse negaverint, & hodie non pauci emergant impii, dicentes in corde suo: non est Deus; attamen & illi velint nolint, quod nescire cupiunt, frequenter sentiunt. Dum enim aliquod iræ divinæ indicium se profert, Deum, quem student contemnere, invitè exhorrescũt, ac timore maximo perturbantur. unde id, nisi ex divinæ majestatis ultione, quæ eorum conscientias anxietate percellit? & quantumcumque audaces Dei contemptores esse videantur, nunquam tamen se ab hoc stimulo conscientiæ omnino extricabunt. Vnde ipsi quoque numinis contemptores exemplo sunt, vigere semper in omnium hominum animis aliquam Dei notionem. Nam licet judicium cæleste, quódque de religione omnibus seculis creditum est, verbis eludant; se tamen è Dei metu eximere nequeunt, quia intus eos mordet conscientiæ vermis, qui nunquam emoritur, sed torquet, nec integram sinit esse peccati voluptatem. Contra quos Atheos (quales fuere Diagoras, Protagoras, Theodorus, de quibus Cicero & alii) ad evincendum esse aliquem Deum, inprimis valet anxietas & stimulus conscientiæ, qui delinquentes mox apprehendit, & torquet; ut in primo parente apparuit, qui se à facie Dei abscondere tentavit, ut Chrysost. hom. 17. & 20. in Gen. ostendit.

Exodi 3.

Cicero de nat. Deorum.

Nulla gens religione caret.

Religio obsequentes facit.

Cicero lib. de natu. Deorũ. Theodoretus lib. 3. de curat. græc. affect. Lactan. lib. 1. div. institut. cap. 2. lib. de ira Dei cap. 9. Plutarchus de plac. Philosoph. libr. 1. cap. 7. Valer. Max. lib 1. cap. 1: Ps. 13. & 52.

Secundo, aliquem esse Deum, clamat omnium rerum mirabilitas, creatio, sapientissima dispositio & gubernatio. Augustinus libr. 10. confess. ca. 6.

Tertio, Deum esse, testãtur pœnæ & supplicia peccantium, Deúmq; contemnentium: ut immissio diluvii, conflagratio Sodomæ, perditio Pharaonis omniúmque Ægyptiorũ Israëlitas persequentium, sicut iis auditis Iethro Exodi 18. dixit: *Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes Deos.*

Exodi 18.

Qvarto, Deum esse, convincunt miracula omnem creaturę virtutem excedentia: ut, resuscitatio mortuorum, cõservatio in igne, vel à morsu leonum, ut Danieli accidit; prędictio Prophetarum, qui futura contingentia, liberósq; hominum actus, tanquam sibi præsentes referarunt.

Ioan. 11.

Qvinto, Conservatio & protectio cultorum Dei, quos miris modis Deus invictos ab initio mundi reddidit: ut coram Holoferne Achior insigni oratione deduxit, concludens: *Si non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus*

cultores Dei invicti redduntur.

Iudith. 5.

poterimus resistere illis, quoniam Deus illorum defendet eos, & erimus opprobrium universa terra. Quod nec consiliarii Aman, hostis Iudæorum, ignorarunt, dum ei dixerunt: *Si de semine Iudaorum est Mardochaus, ante quem cadere cœpisti, nō poteris ei resistere, sed cadet in conspectu ejus.*

Hester 6.

Sexto, Deus se per incarnationem hominibus manifestavit, restituēdo cæcis visum, claudis gressum, ægrotis sanitatem, surdis auditum, mortuis vitā: convertendo aquam in vinum: multiplicando panes: se mortuum resuscitādo: in cælum ascendendo: totúmque orbem terrarum ad eredēdum in Christum crucifixum adducendo. In eo enim summa Dei virtus apparet, *quòd in nomine Iesu omne genu flectatur*, quodque toti orbi salutis spem Fide in crucifixū pēdere, persuaderi potuerit. *Crux* enim *Iudais scandalum, gentibus stultitia* videbatur: sed opera Christi testimonium perhibent de ipso, quòd sit Deus, Ioan. 10. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.*

Præterea variis rationum generibus ecclesiastici scriptores, tam prisci quàm recentiores, Deum esse demonstrant: quæ ad quinq; capita revocari possunt.

Deum esse, quintum argumentum ex ratione petitis ostenditur. D Thom. 1. p. q. 2. art. 3.

Primum est. In rerum natura oportet aliquod esse primum movens omnia alia, quod ipsum à nullo alio moveatur; alioqui progressus esset in infinitum, qui nunquam compleri posset, ac proinde nihil moveretur. Arist. li. 8. Physic.

Secundum. Necesse est inveniri in rerum natura primam aliquam efficientem causam, quæ non sit ab alia. Nam omnis media causa virtute prioris operatur: deveniendum itaque est ad primam quæ agat, & non agatur; alioqui ad progressum infinitum redibimus, qui cùm nunquam adimpleri queat, sequeretur nullum esse effectum. Damascenus lib. 1. c. 3. de fide.

Tertium. In rerum natura oportet reperiri aliquod ens necessarium, quod suæ necessitatis nullam caussam habeat; alioqui cōtingeret nihil omnino esse, aut progressum fieri in infinitū.

Quartum. In rerum natura est aliquod primum ens, optimum, verissimū, nobilissimum, quod omnibus aliis sit caussa entitatis, bonitatis, veritatis atque laudabilis virtutis. Nam cùm nihil seipsum esse, facere possit; sequitur, omnia quæ sunt, ejus participatione ꝑ per se esse existere, bona, vera, nobiliáq; esse. Nā unumquodq; in suo genere primū, reliquorum ejusdem generis graduum caussa est. Arist. lib. 2. Metaphys. cap. 4.

Quintum. Invenitur totius universi gubernator, qui res omnes in suum finem dirigat, quem semper aut plurimū assequuntur. Nam id quod ordinatum dispositúmq; perseverat, caussam intelligentem extra se habere oportet, quæ caussas naturales etiam rationis expertes ordinet in suum finem atque dirigat. Dionys. Areopag. libr. de divi. nominibus cap. 7. Chrysost. homil. 4. & 10. ad Antioch. Cyprian. Lactan. & alii. Creatura omnis Deum esse clamat, ejúsque invisibilem potentiam creaturæ magnitudo, sapientiam pulchritudo, ordinatissimáque dispositio; bonitatem verò rerum omnium utilitas ostendit: ex quibus effectibus Creatorem potuisse cognosci, docet Sapiens; & à quibusdam agnitum fuisse, ait Apostolus. Neque his repugnat, quòd Apostolus dicat: *oportet credere accedentem ad Deum, quòd sit.* & August: *mundum videri, Deum credi.* & *quòd cælum & terra surdis loquantur, nisi Deus altus misereatur.* Nam ejusmodi sententiis tantùm humanæ mentis per lapsum primi Parentis excæcatio facta insinuatur, quę impedit, ne ex creaturæ solius contemplatione in plenam Dei cognitionem devenire queamus; sed opus sit, ut mentis obumbrationem vera fidei lux discutiat, sine quâ omnis Philosophorum de Deo cognitio fuit confusa, indistincta, multo parta labore, plurimísque falsitatum erroribus permixta. Vnde multò certiùs & plura de Deo fide tenemus, quàm Philosophi ratione naturali unquam investigare potuerint.

Sapientia 13. Rom. 1.

Hebr. 11.

Aug. libr. 11. de civit. c. 4. lib. 10. confess. c. 6. Sola creatura contemplatio ad perfectam Dei notitiam nō perducit.

Prosp. lib. 2. de voc. gent. cap. 17. S. Thom. 2. 2. q. 1. artic. 8. ad 1. Plura & certiùs de Deo per fidem scimus, quàm per rationē.

Cap. XLIII.

Quòd unus sit Deus naturâ, sed in tribus personis subsistat.

Credimus unum esse Deum, nō tamen solitarium, sed in personis trinum: scilicet Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. *Hi tres* (ait Ioann.) *unum sunt*, quia unus Deus sunt, qui mūdum condidit, qui creatum gubernat, qui finis est omniū, cui soli cultus & veneratio latriæ debetur: quia una est triū personarum divinitas, una substantia, una bonitas, una virtus, una volūtas, unus actus, una potestas, una & eadem trium personarum operatio & motio. Sicut enim naturaliter est unus Deus; ita naturaliter una & eadem divina Natura in tribus à se invicem distinctis modo existendi personis reperitur. In Patre siquidem divinitas à nullo alio

1. Ioan. 5.

Vna divinitas in tribus personis distinctis existit.

Instinuat de coessentiali Trinitate. Gregor. Nazianz.

alio accepta exsistit; in Filio autem per modum generationis promanans; in Spiritu Sancto eadem incircumscripta divinitas à Patre & Filio procedens subsistit. Quam divinę naturæ in tribus personis identitatem, simúlque trium personarum in unitate naturæ distinctionem, Veteres elucidant exemplo Adami, Evę atque Seth. In his enim tribus eadem specie naturæ diversimodè subsistebat. In Adamo quidem ceu in fonte exsistebat: in Evâ verò tanquam accepta ab Adamo: in Seth autem veluti procedens ab utroque. Differt tamen hæc similitudo in eo, quòd hi tres homines sint unus homo specie, non numero, quia diversam habent numero naturam: sed Deus eandem & incircumscriptam in tribus personis habet naturam. In Trinitate siquidem quod commune & indifferens est, tribus personis reipsa unum atque idem est, unica scilicet & tota natura, una virtus, sapientia, bonitas etç. Id tamen unum toti Trinitati commune si cum ęterna sua proprietate personali consideretur, jam ad personam contrahitur: & quoniam in divinis proprietates differunt, luculenter distinctionem personarum in una deitate ab æterno fuisse indicant, non quidem ratione naturæ, sed originis. Natura igitur divina cum personali proprietate ingeniti concepta ad primam trinitatis personam contrahitur; de qua dicitur: *Credo in Deum Patrem.* Si intelligentia capi nequeat, quomodo una numero natura, eadem divinitas & essētia in tribus personis origine, subsistenria, existendíque modo à se invicē distinctis, immanenter & incircumscriptivè esse possit; fide teneatur. Nam de Deo ea tantùm dicenda, credendáque sunt, quę Deus nobis revelare dignatus est, inter quæ ineffabile reponēdum est Vnitatis divinæ naturæ, atque Trinitatis divinarum personarun, mysterium; de quo Philosophi aut nullam, vel admodum obscuram habuere notitiam; & graves omni tempore circa hoc arcanum errores grassati sunt: quos ut faciliùs devitemus, paucis commemorare non erit inutile.

Trinitatis mysterium nobis à Deo revelatum.

Aug. lib. 10. de civit. c. 23

Cap. XLIV.

Errores de Deo.

De Deo errores.

Licet omnibus naturaliter insitus sit divinitatis sensus, & confusa quædam de Deo notitia; nihilominus eandem plurimi cæcitate, inscitia, temeritate, vel audaci vanitate suffocarunt, corruperunt, vel destinata malitia à Dei notitia degenerarunt. Quorum nonnulli Deum aliquem esse vel dubitarunt vel negarunt; alii plures Deos induxerunt, qui ad septem capita revocantur.

Deum esse quidam negarunt.

PRIMVM Genus eorum fuit hominum, qui delectati pulchritudine corporum cælestium, sidera coluerunt, Solem, Lunam & Stellas. De quibus Sapientiæ 13.

SECVNDVM Genus eorum fuit, qui ob utilitatem, rebus divinitatem asseripserunt, ut Cereri, Baccho, Anseribus, Bobus.

In confictorum Deorum genealogiis occuparunt se Poetæ.

TERTIVM Genus eorum fuit, qui ex adulationis studio homines mortuos aut eorum statuas pro Diis coluerunt. (de quibus sapientiæ. 14.) ut Belum, Iovem, Saturnum & alios. De quibus August. lib. 4. de civit. c. 8.

QVARTVM Genus eorum fuit, qui adversitatum, damnorúmq; metu Morbos, Volucres, Serpentes, Dæmonésque in sculptilibus responsa dantes coluerunt. Aug. lib. 8. de civit. cap. 23. refert, Hermetem trismegistum docuisse, sculptilia tanquam dæmonū esse corpota, quibus insint invitati, ut obsint, aut prosint.

QVINTVM Genus eorum fuit, qui hominum affectus & vitia pro diis habenda delirarunt, ut Priapum, Venetem, Martem, Iram, Gaudium.

SEXTVM Genus eorum fuit, qui virtutes divinis honoribus exornarunt, Iustitiam, Fidem, Victoriam, Pacem.

SEPTIMVM Genus eorum fuit, qui Principes aut rerum inventores divinis honoribus coluerunt, propter singularia quædam officia, humano generi præstita: quo modo Æsculapius, Mercurius, & alii culti fuerunt. August. lib. 6. de civit. cap. 5.

Clemens lib. 2. recog. Iren. lib. 1. contr. Hær. Epiphanius & Augustin. lib. de hæres.

TERTIVS circa divinitatem error est eorum, qui duo æterna principia, unum Bonorum, alterum verò Malorum constituunt. Quorum princeps fuit

Simon Magus, cujus errorem complexi sunt Carpocrates, Gnostici, Heraclionitæ, Cerdoniani, Cajani, Martionitæ, & tandem Manichæi, quos operosis libris confutavit B. Aug.

Aug. cont. Faustum Manicheum

QVARTVS error docet, tres esse Deos, tres mẽtes, tres Spiritus æternos, essentiali numero differentes. Quæ sententia Peratarum fuit, de quibus Theodoretus lib. de Hæret. Fab. cap. 18. & Ioannis Philoponi, de quo Suidas verbo: Ioannes Grammaticus. Idem sensit is, contra quem Anselm. scripsit li. de incarn. verbi. Idem videtur sensisse Abbas Ioachim asserens, tres personas nõ esse unam essentiam, nisi per collectionem; quemadmodum multi homines sunt una ecclesia; ut in Concil. Lateran. sub Innocent. 3. cap. 2. Idem nostro seculo docuit Valentinus Gentilis, apud Bernenses capitis damnatus. Quos omnes errores eliminus aperta professione, dicendo: *Credo in unum Deum*. unum, non specie nec collectione, sed numero; præter quem nullus alius sit Deus. Deuteronom. 4. 6. & 32. Isaiæ 43. *Ego sum, & absque me non est Deus.*

Vnus Deus numero, non specie, aut collectione.

CAP. XLV.

De voce Patris.

POSTQVAM unam Dei naturam divinitatisque essentiam professi sumus, eandem pluribus personis communem esse, atque primam in divinitate personã esse, ac dici PATREM; confitemur, quia ejusdem naturæ Filiũ ex se ab æterno genuit. Qua confessione Christiani discernũtur à Iudæis, Mahometanis, & omnibus illis Hæreticis, qui nullam in Deo personarum distinctionem agnoscunt: quales fuere Sabelliani, Paulus Samosatenus, Photinus, & nostro seculo Servetiani. Vox PATER, de Deo dicitur, non secundùm substantiam, neque secundùm accidens, sed ad aliquid; ut significet proprietatem primæ in divinitate personæ, sive modum subsistendi, & habitudinem ad secundam divinitatis personam; juxta illud Apostoli: *Flecto genua mea ad Patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur*: id est æterna & temporalis. Nam solus iri divinis generat, & ab eo omnes temporaliter generantes habent esse, & generare posse. Sic Damascenus lib. 1. de fide cap. 15. Vbi significatur, Deum alio modo Verbi patrem esse, quàm Angelorum vel hominum. Christi enim Pater est, non solo nomine, sed æterna & incommutabili generationis proprietate. Ideoque solus Christus Vnigenitus, Consubstantialis, Primogenitus, verus & proprius æterni Patris sempiternus est filius, originis proprietate, non adoptione; veritate, non nuncupatione; nativitate, non creatione. Nos autem homines & Angeli, filii quidem Dei etiam dicimur & sumus, quia ab eo producti seu ex nihilo creati, ac per gratiam in filios adoptati sumus. Dicimur ergo filii adoptione, creatione, gubernatione, nuncupatione quadam analogica, non autem nativitatis proprietate, quia nõ propriè nati, nec semper filii sumus. Aliquando enim filii nõ eramus: quare nõ solùm Dei Patris, sed etiam Filii atq; Spiritus Sancti, imò & totius Trinitatis homo filius est ac dicitur, Deuteronom. 32. Malachiæ 1. *nunquid non Pater unus omnium nostrum?* Rom. 8. *clamamus, Abba pater.* Matth. 6. jubemur orare: *Pater noster qui es in cælis.* Iob. 38. *Quis est pluviæ pater?*

Pater dicitur de Deo ad aliquid

Aug. lib. 5. de trinit. cap 4. & 5. Damascen. lib. 1. de fide cap. 13.

Ephes. 3.

Christus solus est originis proprietate filius.

Filii Dei dicimur analogia quadam.

Aug. lib. 3. cont. Max. cap. 15.

Præterea hic sciendum est, in divinis reperiri quinque notiones, id est, quinque voces, per quarum significata nobis innotescunt divinæ personæ, ipsarùmque distinctio: scilicet *Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio, Processio.* Ex quibus quatuor posteriores, sunt relationes, quibus Personæ ad se invicem referuntur. Ex quibus iterum tres sunt proprietates, uni tantùm Personæ convenientes: videlicet *Paternitas, Filiatio & Processio.* Nam *Spiratio* communis est Patri & Filio: *Innascibilitas* autem non tam relationem quàm ejus negationem denotat.

Quinque sunt notiones, quatuor relationes tres proprietates.

CAP. XLVI.

De Omnipotentiâ Dei.

INTER nomina, quibus Dei summa vis, immensáque majestas explicari solet, *Omnipotentis* vox frequentissima est, quam Deus sibi velut notam propriam reservat, dicens Abrahę Gen. 17. *Ego dominus omnipotens.* & Genes. 43: *Deus meus omnipotens*, ait Iac. & Io. Apoc. 1. *Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.* Num. 11. *nunquid manus domini invalida est?* Sap. 12. *subest tibi cùm volueris posse.* Lucæ 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Quibus locis & aliis pluri-

Omnipotentia est quadam Dei nota.

Gen 17.

plurimis omnipotēs vis Deo tribuitur, vt intelligamus, quātā religione ac pietate illud purissimum, perfectissimum, infinitumque Numen colere debeamus. *Omnipotens* autem dicitur, quia omnia quæ contradictionem non implicant, nec summæ perfectioni repugnant, efficere potest; siue, quia omnia possibilia facere potest. Est autem absolutè possibile, quidquid rationem entis obtinere potest: rationi verò entis solum non ens aduersatur. Proinde illa sola non possunt fieri, nec sub rationem possibilis absoluti cadunt, quæ implicāt simul esse atque non esse. Fieri enim nequit, ut idem concipiatur esse, & non esse. Quandocunque ergo prædicatum subiecto repugnat, impossibile censetur; possibile verò, si non repugnet.

Deus omnipotens cur dicatur?

Sciendum præterea nomine omnipotentiæ significari, nihil esse, nec animo vel cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: vnde sequitur, Deum non solùm posse omnia, quæ creauit, in nihilum redigere; sed etiam multò plura, maiora, & meliora efficere posse, tam secundùm essentiam, quàm accidentia, seu indiuiduales, specificas & genericas conditiones. Infinitę siquidem est virtutis, omnem in se virtutem supremè habens, ac omnis author virtutis, ait Dionysius: cui Aug. Enchir. ca. 96. consentiens, *Nec ob aliud* inquit *vocatur omnipotens, nisi quia quidquid vult potest, nec voluntate cuiusquam creaturæ voluntatis eius impeditur effectus.* Lib. 5. de ciuit. cap. 10. *Omnipotens est, quia facit quod vult, & pati nequit quod non vult*: quod sæpius alibi repetit. In Deo enim potentia solū actiua est, non autem passiua; quia imperfectionem denotat, in eamque naturam duntaxat cadit, quæ perfici potest. Similiter mentiri, fallere aut falli, peccare, interire, ignorare, seipsum negare; quia sunt actiones imbecillitatis, nō potentiæ: ideo hæc Deus non posse dicitur, quia posse illa, infirmitatis est atque defectus. Sunt & nonnulla, quę Deus potest per absolutam potentiam, sed nō per iustitiam, vt Gen. 19. *Non possum facere quidquam, donec illuc introeas.* Vnde Aug. & post eum scholastici Doctores potentiam duplicē in Deo constituunt: vnam absolutam, qua omnia possibilia potest: alteram ordinariam, quā Deus agit secundùm causas seminales, ordinémque à se creaturis lege aliqua præfixum.

Dionys. Areop. lib. de diu. nominibus cap. 8. & 10.

Aug. lib. 21. ciuit. ca. 7. lib. 26. cont. Faust. c. 5. lib. 1 de symb. ad catechum. c. 1. serm 119. de temp.

Potentia peccandi est imbecillitatis actio: ideo non tribuitur Deo.

Aug. lib. 5. de ciuit. c. 10.

Lib. 2. cont. Gauden. cap. 22.

Potentia Dei duplex: absoluta, & ordinaria.

CAP. XLVII.

Omnipotentiæ Dei signa.

RELVCET opificis Dei omnipotentia I. in Creatione machinę mūdi, omniúmque creaturarū. II. in modo producendi: quoniam *dixit; & facta sunt*, idque ex nihilo. III. in rerum omnium conditarum gubernatione. IV. in bonorum protectione, malorúmq; punitione. V. in Christi resuscitatione à mortuis, variísque prodigiis & miraculis. VI. In impiorum iustificatione, in qua rebelles ad se propitius conuertit voluntates. VII. In mundi renouatione, omniúmque mortuorum resuscitatione.

Omnipotentiæ signa.

Aug. ser. 192 de temp.

CAP. XLVIII.

Errores de omnipotentiā Dei.

DE omnipotentia Dei hæsitauerunt non solùm Ethnici, sed etiam Iudęorū plurimi, qui Deum tentasse leguntur, dicentes: *numquid poterit mensam parare in deserto?* & dux in porta Samariæ pressurā sublatus è vita, nō credebat prophetę verbū à Deo impleri posse. & Ioan 6. Iudæi: *Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad mãducandum?* Præterea Manichęi Deum bonum à Deo malo victum fabulati sunt: Abailardus verò Deum non liberè, sed necessitate naturæ agere sensit, ideóque præter ea quæ facit, nihil aliud posse agere. Quem sequutus est Wicleffus, & Bucerus in tractatu de lib. arb. atque Caluinus lib. 1. Instit. c. 16. 3. Cōtra quos scriptura docet, multa Deum posse facere, quæ nunquam facturus sit: ut quòd camelus per acus foramen transeat: ut XII. Angelorum legiones mitteret: ut impii confestim iustis subiicerentur: quòd homo in hac vita omni peccato, etiā veniali careat: denique aliter, quàm per Christum Deus hominem saluare poterat. Sed obiiciunt hęretici: Deum id solum posse facere, quod ab æterno præsciuit & decreuit se facturum: nec inanē, otiosam & velut sopitā; sed vigilē, efficacē, & operosam, atque in actu cōtinuo versari Dei potentiam. Respondendum est, Deum ab æterno sciuisse, se posse alia multa facere si vellet; sed noluisse decernere se facturū, quoniā liber est in statuēdo à se faciēda: & quoniam nis creaturarū bonitas finita est, sequitur, Deum qualibet creatura meliorem aliam producere posse.

Iob. 22.

Psal. 77. 4. Reg. c. 7.

Aug. lib. de hæres. c. 46.

Thomas Valden. lib. 1. doctr. fidei cap. 30 Math. 19. 26.

Sapien. 11. & 12. Aug. lib. de spi. & lit. c. 1. & 35. lib. 13. de trinit. c. 18.

Contingens præteritum potest non fuisse.

Et quonia præterita, vel futura, liberè à Deo facta sunt aut facienda, ideo absolutè dicendum est, Deum posse facere, ut præterita non fuerint, & ut futura non sint; in sensu tamen diviso, non composito, qui contradictionem implicat. Quo sensu Hieronymus in epist. ad Eustochium scribit, Deum non posse virginem post ruinam suscitare. & Aug. lib. 26. cont. Faust. cap. 4. & 5. non posse futura nō fieri, & non fuisse facta, videlicet in sensu cōposito. Nā in sensu diviso, quemadmodum possibile est illum qui est, non esse; ita & eum, qui contingenter fuit, non fuisse: ac qui futurus est, non fore.

Quæ sunt præterita, possunt non fuisse.

Cap. XLIX.

Cur solius omnipotentiæ Dei mentio fiat in symbolo, prætermissis aliis præconiis?

Cur in symbolo sola Dei omnipotentia commemoretur?

Mvltis in scriptura sacra elogiis Deus celebratur. Nam Bonus, Sāctus, Iustus, Immortalis, Fortis prædicatur: sed Omnipotentiæ tantum hic expressa fit mentio, quòd hęc vox reliquas Dei perfectiones suo ambitu concludat. Nam omnipotentem rerum omnium scientiam, cunctáque suo nutui habere subiecta, ac simul Iustum, Bonum, Immortalē, summè perfectum esse oportet. Maximè insuper ad fidem, spem, humilitatémq; fidelium confirmādam persuasio omnipotentiæ Dei conducit. Nam quidquid credendum proponatur, & quantumvis humani ingenii captū, rerúmque usitatum cursum superet, facilè credet is, qui Deum longè plura posse novit, quam humanæ mentis acies penetrare valeat. Hinc Angelus futurum B. Virginis conceptū atque partū annuncians: *Non erit impossibile*, ait, *apud Deum omne verbum*. Ac Deus ipse magnificas promissiones Abrahæ facturus: *Ego*, ait, *Deus omnipotens*. Et Christus Matth. 19. *apud Deum omnia possibilia sunt*. Et angeli, Saræ sterili partū addicentes, Genes. 18. *Nunquid Deo aliquid est impossibile?* Præterea nihil tam arduū est aut magnum, quod ab omnipotente sperari non debeat. Quare hac maximè fide opus est, cùm in Dei gloriā vel proximorū utilitatem admirandū aliquid aggredi, aut precibus à Deo impetrare volumus. Vt Dominus innuit Apostolis dicens: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc illuc, & transibit. Et nihil impossibile erit vobis*. Et Iacob. *postulet in fide nihil hæsitans*. Bonam itaq; obtinēdi quod petimus confidentiā, omnipotentiæ fides adducit, & ad omnem animi modestiā humilitatemque instituit, iuxta illud Petri: *Humiliamini sub potenti manu Dei*. Ac insuper omnipotentiæ fides efficit, ut hominis animus nulla desperatione frangatur, Deúmque solum ut mortis & vitæ Dominum observet ac timeat. Vnde tres pueri Danielis 30. hac fide armati libertate summa Regi ad idololatriā eos incitanti respōderunt: *Est Deus, qui potest nos liberare*. Et Hester 3: *non est qui resistat maiestati tuæ*. Lucæ 12. *Ostendam vobis quem timeatis. Timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Proinde nō parum audaciam peccādi omnipotentiæ persuasio coërcet, dum quis expendit, se omnipotentis Dei manum effugere non posse; ut Antiocho Regi septimus fratrum obiecit: *omnipotentis Dei iudicium nō effugies*. & Apostolus ad Hebr. c. 4. *Vivus est sermo Dei & efficax*. & ca. 10. *Horrendū est incidere in manus Dei viventis*. Postremò fides omnipotentiæ Dei nos ad recolēdā & celebrāda immensa eius erga nos quotidie beneficia excitat, ut cum B. Virgine animo grato exclamemus: *fecit mihi magna qui potens est*. &: *gratias agimus tibi Deus omnipotens*. Apoc. 11.

Matth. 17.

Iac. 1.

1. Petr. 5.

Omnipotentia Dei fides nos contra hostes quoscunque munit.

2. Machab. 7.

Lucæ 1.
Apoc. 11.

Fides omnipotentiæ Dei conducit ad pietatis custodiam.

Lucæ 1.
Gen. 17. 18.
Gen. 18.

Cap. L.

Cur Omnipotentia, communis etiam Filio & Spiritui sancto, Patri speciatim tribuatur?

Cur omnipotentia Patri tribuatur

Licet absoluta nomina, quę Deo secundùm substantiam tribuuntur, æqualiter tribus Personis cōveniant, cùm eminentiam alicuius perfectionis in Deo existētis denotent; attamen in sanctis eloquiis Patri attribuitur Potentia, quòd omnis Esse ac originis fons sit, à nullo alio suam essentiam accipiens, sed à seipso subsistens: ac insuper, ne in eo propter antiquitatē defectum cadere posse suspicēmur, quemadmodum in creaturis, senium & vetustatem, interitum adducere videmus. Filio autem Sapientia tribuitur, quia ęternum est Patris Verbum, per quod condi-

Sapientia Filio cur tribuatur

Hugo de S. Vict. lib. 3. de sacram. c. 23.

condita sunt ordinatissimè omnia, & à quo fluit omnis sapientia: & ne propter generationis originem, sicut in filiis hominum, sensus defectum in eo esse opinemur. Spiritui quoq; sancto Bonitas, quia Patris & Filii æternus amor est: ac ne in eo spiritum tumoris aut crudelitatis esse imaginemur.

Bonitas Spiritui sancto tribuitur.

CAP. LI.

De origine mali, & cur Deus omnipotens mala esse sinat?

Malorum origo.

DE malorum origine Manichæi multa stulta docuerũt, statuentes duo æterna principia: vnum Bonorum, alterum Malorum. Contra quos Scriptura Sacra tradit, à summè, æqualiter & immutabiliter bonâ Trinitate creata esse omnia; bona quidē singula; sed tamen nõ summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona; ideòque in eis bonũ minui, & augeri posse. Bonum autem minui, malum est, quamvis quãtumcunq; minuatur, remaneat tamen semper aliquid, in quo malum fit. Nam nihil aliud est malum, quàm boni privatio. Cui ergo inest malũ, vitiatũ, vel vitiosum est bonũ. Nam si bonũ non esset nõ modò vbi cõsisteret, sed vnde oriretur malũ, nõ haberet, quia est corruptio boni: at corrumpi aliquid, nisi bonũ sit, nõ potest, quoniã nihil est aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Proinde malum nõ caussam aliquã efficientem, sed tantùm deficientē habet; voluntatē scilicet angeli & hominis, exsistentē in naturâ bonâ: quem defectum, uti & omne malum, Deus non facit, sed permittit. Nõ enim fit aliquid, nisi omnipotēs fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandũ est, Deũ facere bene, etiam sinendo fieri, quæcunque fiunt malè. Non enim hoc nisi justo judicio finit. Et profectò bonũ est omne, quod justum. Quanquam ergo ea quæ mala sunt, in quantum mala sunt, nõ sint bona; tamen ut non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonũ est. Nã nisi hoc bonũ esset, ut essent & mala, nullo modo esse permitterentur ab omnipotente bono: cui tã facile est, quod non vult esse, non sinere, quàm facile est quod vult, facere. Permittit autē esse mala, quia tã potens & bonus est, ut etiam de malo bene faciat. Melius autem judicavit de malis bene facere, quàm mala nulla esse permittere. Bene autē facit de bono naturę vitiato Deus, illud reformando, aut puniendo, beneque ordinando. Nam malum suo loco positum eminentius bona commendat: efficit enim, ut magis placeãt & laudabiliora sint, dum malis cõparantur. Quare impiissima est Calvini doctrina, tradentis, Deum authorem & operatorem peccati principalem esse, Sathanam verò & homines ministros duntaxat. Nã Deum esse negat, qui eum peccati authorē facit, ut ostendit Basil. in hom. quòd Deus non sit author malorum. &: *Deus*, ait, Iacob, *intentor malorũ est. Omne enim datũ optimum, & omne donum perfectum est descendens à patre luminũ. Ipse lux est illuminans, non obtenebrãs; author omnis essentiæ, non corruptor boni.*

Aug. Enchir. cap. 10. 11. 27. 96. Basil. hom. quòd Deus non sit author mali.

Malum est boni privatio. Aug. Enchi. cap. 12. 13.

Mali causa datur deficiens, non efficiens. Aug. libr. 12. de civit. c. 6.

Deus malum non facit, sed permittit. Psal. 113. Aug. Enchir. cap. 96.

Cur Deus esse mala permittat?

Deus mala esse finit, non facit.

Calvinus Deum peccati authorem facit. Calvinus lib. 1. inst. c. 18. lib 2. c. 4. lib. 3. c. 23 & ã.

Iac. 1

Dionys. Areop. lib. de divi. nom. cap. 8.

CAP. LII.

Creatorem.

VOx *Creatoris* communi Ecclesiasticorum scriptorum vsu soli Deo attribuitur, sicut & *creare*: propriéque sumpta denotat ex nihilo aliquid producere: Facere autē, appropriatione quadam significat aliquid ex materia producere. quanquam subinde istæ voces cõfundantur. Ps. 32. *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mãdavit & creata sunt.* Est ergo creatio, rei ex nihilo productio: nõ ut Wicleff opinabatur, ex esse intelligibili in Deo, ad esse essentiale extra Deũ. quia sic producerẽtur creaturæ ex substantia Dei, ut delirarũt Manichæi, cùm earũ esse intelligibile nihil aliud sit, quã Deus. Sed absolutè Deus totum ens rei ex nihilo, nulla præsupposita materia, sola volũtate & imperio produxit. *Ex nihilo*, ergo tantũ valet, quantũ *nõ ex aliquo. Ex*, insuper nõ denotat habitudinē caussæ seu influentiæ eius, quod nihil est in tem; sed habitudinē cujusdam ordinis nihili ad rem: quatenus nõ esse rei præintelligitur ante rei esse secundũ nostrũ cõcipiendi modũ. Proinde non est hîc cogitandus ordo realis, qualis est inter terminũ à quo & ad quē, dum vterque realis est; sed habitudo entis ad nihil: quia creatio passiva nõ significat motũ, passionem vel mutationem in re aliqua prius exsistentē; sed relationem dependētiæ, quã creatura ad Deũ habet, sicut effectus ad causam. Creatio autē activa immanēs est ipsa Dei intellectio & volitio indistincta à divina essentia, per quam Deus creat: quæ licet quoad esse suum necessaria sit, quia tamen infinita est, illam habet perfectionem, ut ex ea immutata creaturæ produci queant: eatenúsq; productio creaturarũ libera est. Creatio insuper activa, considerata ut

Creare quid sit?

Facere quid?

Ex nihilo.

Creatio passiva significat relationem dependentiæ.

opera-

operatio transiens, est ipse Dei effectus, seu creatura, ut à Deo procedens ex nihilo; sive accidēs sit quod ex nihilo producatur, sive substantia; sive totum, sive pars. Attamen quoniam solæ res complete, ac per se subsistentes propriissimè existūt, ideo illę creari propriissimè dicuntur. Et quidē omnia ex nihilo creata esse dicūtur duplici de causa: PRIOR est, quoniam res tota secundùm omnes suas partes (materiam scilicet & formam) ex nihilo producta est: ut res omnes incorruptibiles. Posterior verò, quia secundū aliquā sui partē intimā res ex nihilo producta est: quomodo res omnes corporeę ex nihilo creatæ dicūtur, ratione materiæ primæ, quam Deus ex nihilo produxit. Sic omnia creasse Deus verissime dicitur, Creatórque omnium vocatur. Licet enim diversæ corporales aut seminales causæ gignendis rebus adhibeantur, sive operationibus Angelorū, sive hominū, aut quorūcunq; animaliū vel quarumlibet aliarū rerum; at tamen ipsas naturas, quę sic vel sic in suo genere efficiantur, non facit nisi summus Deus, cuius occulta potentia cuncta penetrans incommutabili præsentia facit esse, quidquid aliquo modo est, in quantum est: quia nisi faciente illo, ut tale vel tale esset, prorsus esse non posset. Quare solum Deum omnium cōditorem naturarum dicere oportet, qui neque ex ea materia facit aliquid, quam ipse non fecerit; nec operarios habet, nisi quos ipse creavit. Et si potentiam suam effectivam rerumque omnium conservativam substrahat, tam non erunt res, quàm non fuerunt, antequam fierent. Dicūtur quidem res aliquę necessariæ, non quia nulla potentia fieri possit ut non sint; sed quia nullam in se potentiam physicam ad non esse habeant: sicut de angelis malis ait Aug. *si eis subministratio vitæ, vivacisq; potentiæ auferatur, interibunt.* Creat autem Deus, ut essentia unus, naturaliter in personis trinus. Vnde sequitur, omnia creabilia toti cōmunia esse Trinitati. vnde Ps. 32. *Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et 1. Cor. 8. *vnus est Deus pater, ex quo omnia: vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.* Quare confitendum est, nullius creaturæ quātumlibet parvæ creatorem alium esse quàm Deum; atque omnes figuras, species, & formas naturales, quas videmus in quibuscunque nascentibus, non extrinsecus adhiberi, sed intrinsecus creatoris intima potentia effici, nulli posse tribui creaturæ, sed Deo soli creatori, qui divina sua potentia cęlum & terrám implet, necnon sapientia à fine vsq; ad finem attingit fortiter, & disponit omnia suaviter. Ita ut ab eadem vi divina rerum omnium effectiva, à qua mundus speciem suam accepit, cùm fieret, putà cælum, rotunditatem, & solē, etiam nūc res omnes naturales suam figurā & formam accipiant; quam non extrinsecus adhiberi, sed eum eis intrinsecus nasci videmus. Habent enim istæ formę causam efficientē, secretum naturæ viventis & intelligentis arbitrium, quod non nisi Deus est. Quare agricolas non dicimus fructuum creatores, cùm legamus: *Neque qui plātat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat, Deus.* Neque ipsam terram, quæ tanquam mater fœcunda, germina promovet, fixáque radicibus continet; cùm similiter legamus: *Deus vnicuique seminum dat proprium corpus, quo modo voluerit*: nec mulierem sui partus creatricem appellamus, sed illum, qui Hieremiæ dixit: *priusquàm te formarem in vtero, novi te.* Et Iob 10. *manus tuæ plasmaverunt me.* Quare licèt variæ causæ seminales adhibeantur operationibus hominum aut angelorum vel quorumcumq; animaliū, herbarum, arborum, aliarumque quarumlibet rerum; attamē ipsas naturas, ut sic vel sic in suo genere nascantur, non efficit nisi summus Deus: cujus occulta potentia cuncta penetrans incommutabili pręsentia facit esse, quidquid aliquo modo est, in quantum est: quia nisi faciēte illo ut tale aut tale esset, prorsus esse non posset. Qui licet virtutem motus proprios efficiendi, suóque creatori cooperandi largitus sit creaturæ; attamen solus Creator dicitur: quia neque ex materia illa facit aliquid, quam ipse ab initio nō creaverit; nec cooperarios habet, nisi quos ipse fecit, & quibus vim effectivam dedit; à quibus si potētiam suam rerum omnium conservativam, concursúmque substrahat, nec operabuntur, nec erunt, sicut, antequam fierent, non fuerunt. Cùm autem soli rerum omnium authori in recognitionem summi dominii, naturæque ab eo acceptæ cultus Latriæ debeatur, profitendo Deum esse creatorem, significamus, Deo soli offerenda esse sacrificia, cui omnis natura ab ipso creata naturaliter servā est, variósque de rerum ortu, mundique origine confutamus errores tam Philosophorū quàm hæreticorum.

Quomodo ex nihilo sint omnia.

Sapien. 1. ... 2. Macha. 1. ...

Ut Deus res non ... interire ...
Aug. lib. 12. de civit. c. 25.

Quomodo res quædam creatæ necessariæ dicantur?
Enchir. c. 27.

Deus ut essentia unus est in personis, naturaliter trinus est creator.

Aug. lib. 9. de gen. ad lit. cap. 15. & sequen. lib. 12. de civit. c. 24. & 25.

Figuras, species & for-

... rerum naturalium Deus quotidie adhuc efficit.

1. Cor. 3.

1. Cor. 15.

Ierem. c. 2.
Iob 10.
2. Machab.

Profitendo Deum esse, Creatorem significamus ei soli debitum esse latriæ cultum.

CAP.

CAP. LIII.

Omnia visibilia & invisibilia sunt à Deo.

CÆLI ET TERRÆ: id est, totius machinę mũdi authorẽ esse Deũ credimus; ita ut nulla sit res visibilis aut invisibilis alia à Deo, quæ non sit ab ipso producta ex nihilo. *Dixit enim & facta sunt*, citra morã temporis, nullâ vi, aut necessitate coactus; sed sua sponte atque libera voluntate. Neque verò alia ex causa nisi ut bonitatem suã communicaret, immensæque potestatis ac sapientiæ vestigium exhiberet, tam admirandum fabricæ mundi opus ex nihilo esse fecit. Nam ipsa Dei natura per se beatissima, nullius rei indigæt. Deus enim bonorum nostrorum non eget. Ab æterno enim in seipso, & per seipsum est, ac seipso perfruitur. Vtque sola bonitate impulsus mundum condidit; ita non ideam, exemplum, aut formam extra se positam secutus est, cùm universa conderet, sed ex seipso sumpsit. Nam divina intelligentia rerum omnium exemplar continetur, quod in seipso Deus intuens ac velut imitatus, sua propria sapientia & virtute cuncta produxit.

Psal. 148.

Deus ut suã bonitatem aliis communicaret, mundum ex nihilo fecit.

Psal. 15.

Deus mundum creavit, ut suam bonitatem cõmunicaret.

Cæli & terræ nomine quid intellig.

CÆLI ET TERRÆ nomine, quidquid his continetur, intelligendum simul est. Nam cælum orbis pars suprema est; terra verò centrum, sub quibus extremis omnia rerum universitate cõprehensa, quæ sensu vel menteà nobis percipi queunt, creata esse à Deo confitemur: juxta illud Psalm. 88: *tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti*; declarans, præter cælos, Deum solis, lunæ, siderũmque splendorem, motum, constantémque orbium cęlestium cursum, ut essent *in signa, & tempora, & dies & annos*, addidisse; terrãq; in mediã parte mũdi statuisse, ornatam montibus & vallibus, arboribus, omniq́ue herbarum & florum varietate, innumerabilibũsque animantium generibus: sicuti antea quoque aquas & aëra animantibus, luce, aliisque modis exornârat, prout Moyses in lib. Gen. describit. Quam creationis historiam Deus extare voluit, ut fidelis populus non alium Deum quæreret, nisi qui à Moyse propositus est mũdi conditor. Illic primò tempus notatum est, ut humani generis rerũmq omnium origo ex annorum continua serie agnosci posset. Cujus rei cognitio pernecessaria fuit ad excludendum prodigiosas de rerum omniũ prima origine fabulas. Quidã enim mundum ingenitũ, atq nunquam interiturum posuerunt: contra quos disputat Aug. lib. 11. de civit. Epiph. Athanas. Lactant. & alii, sedulò refellentes illud Aristotel. axioma: *Ex nihilo nihil fit*. Alii cũcta sponte nata ex fortuitis atomorũ cõcursibus senserũt: cõtra quos Lactãt. lib. 2. Instit. disserit. Plato mundum ex præjacente materia factum esse docuit, ac proinde opificẽ ex materia, nõ creatorẽ ex nihilo producentẽ Deum putavit. Quem Stoici, variiq; hæretici secuti materiã Deo coęternã esse opinati sunt, vt de Hermogene, atq; Martione Tertullianus; de Manichæis & Seleucianis August. referunt. Nonnulli mundũ docuerunt quidẽ conditum, sedà duabus æternis virtutibus sibi contrariis; una bona, altera mala. Ita Simon Magus, Seleuciani, Patriciani, Caini, Sethiani, Archontici, & Manichæi Pythagoram sequuti: de quibus Epiphan. & Aug. de hæresibus. Quos aptissimè B. Aug. imperito cuidam in artificis officinam ingresso comparat; qui multa, ibi conspiciens instrumenta, quorum usum ignoret, superflua dicat: & si eorum aliquo se vulneret, etiam perniciosa esse arbitretur quorum tamen omnium insignem usum opifex noverit. Sic, ait, in Dei operibus insipientes ea reprehendunt, quorum causas non vident, cùm omnia sint bona, conditorique suo placentia, qui eis ad gubernationem universitatis, (cui summa lege dominatur) sapiẽtissimè utitur. Denique nonnulli Deũ omnia mediantibus aliis spiritibus creasse somniant, Platonis authoritate inducti, qui minores Deos à summo Deo factos, rerum ceterarum effectores esse, ac hominis immortalẽ partẽ à summo Deo, (animam scilicet) mortalem verò (putà corpus) ab illis accipi posuit. Cujus errorẽ Aug. diligẽter refellit. Ex quo errore Arrius Patrẽ tanquã majorẽ, per Filiũ veluti medium, omnia creasse docuit.

Psal. 103.

Gen. 1. & Creationem rerum Moyses describit.

Errores de prima rerum Origine.
Aug. lib. 11. de civit. c. 4. Epiphan. hær. 4. & sequent. Athan. in orat. de incarn. Verbi. Lactant. lib. 2. instit. c. 11

Tertullia. li. 5. cont. Martion et li. cõt. Hermog. Aug. hæres. 46. & 59. Epiphan hæresi 22. 23. 3. 839. 40. & aliis. Aug. hær. 46.

Aug. lib. 1. de gen. cont. Manichæ. 16. & tract. 1 in Ioan.

Aug. lib. 12. de civit. c. 24. & sequ.

Cyril lib. 5. thesau. c. 3.

Mundus est creatus, non æternus.

Postremus error de mundi ortu est constituentium, non in tempore, neque initio temporis, sed sempiternè ipsum factum esse, ut initium habeat substitutionis, non temporis: veluti si pes ab æterno fuisset in pulvere, vestigium quoque à calcante factum semper fuisset, quamvis pes prior pulvere non esset. Hoc commentum refutat Augustin. libr. 10. de civit. cap. 31.

Cap. LIIII.

Quibus argumentis demonstretur, mundum non fuisse ab æterno.

Rationes evincentes mundum nõ esse æternũ.

PRÆTER infallibilem scripturę sacræ authoritatem, quæ creationis rerum historiam continet, etiam rationibus, incepisse mundum, evinci potest. Nam si mundus ab ęterno fuisset, rerum in mundo gestarum monumenta omni memoria hominum antiquiora exstarent: at nulla omnino sex annorum millia excedunt. Nam Berosi historia omnium prophanarum vetustissima, tempus diluvii ac Noe non superat. Moysis autem historia omnium sacrarum & profanarum antiquissima, quinque millium & septingentorum annorum memoriam non attingit. Pręterea omnium gentium, populorũ, provinciarum, & civitatum, nec nõ regnorum, & monarchiarum origo reddi potest. Ergo esse aliquando cœperunt. Postremò multæ nationes, regiones, & flumina retinent nomina filiorum Sem, Cham & Iaphet, à quibus omnes populi super faciem universæ terræ disseminati esse asseruntur: ut Riphæi montes, Phutensis regio, Sydonii, Chananei, Assyrii, Elamitæ, Medi, Iapones.

Iosephus lib. 1. contra Apionem. Iustin apol. 2. Clemens strom. lib. 1. Tertullian. in apol. cap. 19. Aug. lib. 18. de civ. ca. 39.

Gen. 10.

Objectiones Philosophorũ dissolvit D. Tho. lib. 2. cont. gentes. cap. 31.

Cap. LV.

Quid ante mundum creatum egerit Deus?

Quid ante mundi creationem Deus egerit?

QVIA carnalis hominis sensus curiositate quadam per immẽsa seculorum spatia, quæ creationem mundi pręcesserunt, divagatur, in eam cogitationem facilè incidit, ut quęrat: Quid ante creatum mũdum egerit Deus? &, an otiosus immensum temporis imaginarii spatiũ præterfluere siverit? D. Aug. refert, quemdam elusisse quęstionis violentiam, respõdendo: *alta scrutantibus gehennas parabat.* Qua gravi responsione admonemur, arcana Dei consilia reverenter esse suspicienda, non autem curiosè indaganda; cùm Deus sit infinitus, invisibilis, eiúsque sapientia, & virtus; & justitia incomprehensibilis: cujus voluntate superior flagitari rerum causa non debeat; nec extra mundum egredi, ad percurrenda immensa temporum & locorum spatia opus sit, cùm satis multa in amplissimâ cęli & terræ circumferentiâ homini occurrant, quæ inæstimabili suo fulgore sensus omnes nostros absorbeant, & intra quinque & amplius annorum millia satis multa Deus ediderit documenta, in quorum assiduâ meditatione nos exerceamus. Proinde in illis, quibus nos velut cancellis Deus circũscripsit, maneamus; & mentes nostras contraliamus, ne vagandi libidine diffluant. Ne tamen curiosa mens humana Deum ab æterno quidẽ fuisse, sed otiosum, inertem ac desidem imaginetur; digna quæstio est, cui seriò respondeatur: quemadmodum & ipse Augustinus post repressam hominis proterviam respondendum duxit, in hunc modum: *Antequam faceret Deus cælum & terram, non faciebat aliquid, quia nulla fiebat creatura, antequam esset ulla creatura: & quoniam ante tẽpora à Deo creata, nulla fuerunt tempora, ideo non erat, tunc, neque ante, vbi tempus non erat. Etenim Deus non tempore præcedit tempora; alioquin non omnia tempora præcederet: sed celsitudine semper præsentis æternitatis, in quâ nulla est temporum successio, nec mutatio aut vicissitudinis obumbratio.* Cujus quęstionis profunditatem pleniùs evacuans alibi, subjicit: *Deum ab æternitate initio carente, seipso beatum fuisse, atque coæternum sibi Verbum generasse, quod sempiternè dicitur, eoq; simul ac sempiternè dicuntur omnia, ita nihilominus ut non simul fiant omnia: quoniam omne quod esse incipit & esse desinit, tunc esse incipit, & tunc desinit, quando debuisse incipere vel desinere in æterna ratione cognoscitur, vbi nec incipit esse aliquid, nec desinit.* Ab ęterno igitur Deus Pater Filiũ genuit, & cùm Filio Spiritũ sanctũ produxit, seipsâque Trinitas beata fuit: cujus participatione bonitatis omnis creatura fit bona, lucida, beata. Nam creatura nihil perfectionis creatori præbet, sicut nec rivulus fonti, nec radii Soli.

Aug. lib. 11. confess. c. 12.

Lib. 11. confess. cap. 12.

Iac. 1.

Lib. 12. de civit. c. 17.

Lib. 11. confess. cap. 7.

CAP. LVI.

Quomodo absque sui mutatione Deo in mentem venerit, ut creaturas non citiùs, sed initio temporis crearet?

Quomodo absq; sui mutatione Deus cuncta creaverit?

Aug. lib. 11. de civit. c. 4.

Deus liberè absque mutatione aut passione agit.

CREATIONEM mundi Deus neque novo consilio, neque mutabili voluntate, sed æterna & immutabili decrevit, quæ non necessariò, sed liberè effectum producit, quando esse vult. Ideoque una eademq; immutata voluntate fit, ut res non sint, quando non fuerunt; & ut sint, quando esse cœperunt. Agit enim Deus libertate, absque ulla sui mutatione, sine labore, vicissitudine, motione, affectione, agitatione vel passione. Quiescens enim agit, & agendo quiescit; eadémque voluntate effectus diversissimos producit: ac ut res sint, aut non sint, agit. Quemadmodum enim sol absque ulla sui mutatione eodem calore glaciem solvit, & lutum indurat, diversissimósque effectus producit; ita una, sempiterna, & incommutabili voluntate, absque ulla novitate, Deus novos, diversissimósque effectus facit: quia omnis novitas, quę in exortu creaturæ accidit, non in Creatore, sed in nascente creatura reperitur. Deus enim creare, facere, agere dicitur, quia causa est rerum in tēpore exsistentium. Talibus enim vocibus Deo attributis non motum voluntatis ejus, sed novum aliquem effectum significamus, ut August. docet. Deus enim ab æterno eandem essentiam, scientiam, voluntatem & actionem habuit, qua productæ sunt omnes creaturæ; & fuit semper causa in actu, non autem in potentia. Sed quia causa hæc infinitæ virtutis est, nec necessaria, sed libera, ideo etiam posita in actu causa hac sufficientissima, non sequitur effectus, nisi cùm illa vult effectum consequi; & tunc accedit voluntati Dei solus respectus rationis ad res futuras, quando vult existere; ac ab eodem recedit, quando non vult exsistere.

Vna sempiterna voluntate Deus omnia facit.

Deus in se quiescēs causa est rerum.

Lib. 12. de civit. ca. 17. & lib. 1. de gen. ad lit. ca. 18.

Deus est causa in actu sed libera, ideo effectus existit quando vult esse. D. Thom. l. 2. cont. gent. ca. 31.

(*_*)

CAP. LVII.

Cur Deus Mundum tandem creaverit?

Cur Deus mundū creaverit?

Aug. Enchir. cap. 9. Li. 1. de doct. Christ c. 32.

Prosper. sententia 141.

SATIS esse Christiano, tradit Aug. rerum creatarum causam, sive cælestium sive terrestriū, sive visibilium sive invisibiliū, non nisi bonitatem credere Creatoris, qui unus & verus est Deus, Pater & Filius & Spiritus Sāctus: qui summè bonus & beatus, alios etiam voluit participes esse bonitatis suę ac felicitatis, ut illis verbis Gen. 1. significatur: *Et vidit Deus, quòd esset bonū*, & Pr. 16. *universa propter semetipsū operatus est dominus*: ut suam bonitatem, potētiam, & sapientiam cōmunicaret ac demōstraret. Ex rerum enim omniū conditarū utilitate bonitas; ex magnitudine potentia; ex dispositione sapientia Dei commonstratur: ut homines intelligant invisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt: quantáq; totius machinæ mundi opifici gloria, laus & honor debeatur. Erudiēdis enīm creaturis ratione præditis, ac in Dei amorem provehendis, Mundi officina est accommodatissima. Quis enim ex creaturarū magnitudine Creatoris infinitam esse vim non colligat? quis ex rerum omnium utilitate, summam ejus bonitatem non videat? deniq; quis eum diligendum non censeat, qui in hominum gratiam tam eximia opera effecerit? Cælum quidem, in quo sempiterna felicitate perfruamur; terram verò cum omnibus, quæ in ea sunt, creaturis & commoditatibus, ne quid homini tempore decursus vitæ transitoriæ deesset.

Ex creatione mūdi in creatoris amorem evehimur.

Mūdi cōtemplatio in Dei amorem provehit. Rom. 1. Sap. 13.

CAP. LVIII.

Vtrum simul, an successionis ordine Deus res creaverit?

An simul omnia creata sint?

Philo libro de allego. Orig. lib. 4. Periar.

Aug. lib. 1. de gen. ad lit. ca. 15. & lib. 6 cap. 5. Lib. 11. de civit. cap. 9.

DVÆ sunt de ordine creationis rerum sententiæ: PRIOR est Philonis, Origenis, & Augustini, quem Procopius, Cajetanus, & nonnulli alij sequū tur. Hi arbitrātur, Deum uno momento res omnes in sua perfectione condidisse, Moysémque sua descriptione tātummodo cognitionis angelicæ ordinem repræsentare voluisse; illudq; significari Ecclesiast. 18. *creavit omnia simul.*

ALTERA sententia est, Deum per intervalla & successionem tēporis mundum creasse, resque omnes, sicut à

Moyse narratur, certis diebus distinxisse. Quæ olim placuit Basilio & Græcis; Ambrosio, Hieronymo, Gregorio, Bedæ, Strabo, Ruperto, Magistro sententiarum, & tanquam probabilior ab omnibus penè recipitur. Sex autem diebus opus suum Deus digessit, ut significaret, nos in operum suorum meditatione toto vitæ hujus decursu occupari debere: quo finito, beata Dei contemplatione perfruentes, in æternum quiescamus.

Cur sex diebus digesserit?

Cap. LIX.

Vtrum Deus unicum mundum creaverit?

Augu. lib. de hæres. cap. 77. Vnicus est mundus.

Non defuerũt hæretici, qui Democritum sequuti, plures esse mundos opinati sunt, quibus scriptura sacra passim de unico mundo loquens refragatur. ut Iob 28. Ipse fines mundi intuetur. Ecclesiast. 3. mundum tradidit disputationi eorum. Matth. 13. à constitutione mundi. Ioan. 1. mundus per ipsum factus est. Ephes. 1. ante mundi constitutionem. Cujus unius mundi partes omnes, tũ inter se, tum ad Deum tanquam ad sui causam efficientem, exemplarem, atque finalem ordinem habentes, unam veluti quamdam domum constituunt, in qua unicus supremus sit dominus & gubernator, à quo res cunctæ suis functionibus deputentur, ut ad unam totius universi pulchritudinem constituendam resultent, sibique invicem omnia prosint aut noceant: ut carminis exemplo illustrat August. in quo contraria contrariis opposita sermonis venustatem cõficiunt. Perfectio autem universi ex quatuor diversis rerum gradibus consurgit, putà existentium, viventium, sentientiũ, & intelligentium. ut observarunt Dionysius & Augustin. Quamquam verò non plures, sed unicũ Deus mundum creaverit, attamen infinita sua effectrice potentia tam facilè alios ex nihilo producere mundos potest, quàm figulus ex eadem arte infinita formare vasa, si ei materia infinita non deesset.

Vnum mundi unicus rector & dominus.

Pulchritudo mundi ex cõtrariis resultat.
Aug. li. 11. de civit. cap. 18. lib. 1. de gen. cõt. Manich. cap. 16.
Perfectio mũdi ex quatuor rerũ gradibus consurgit.
Dion. Areop. lib. de cælesti Hier. cap. 4.
Augu. lib. 11. de civit. c. 16.
Plures mũdos Deus creare potest.

Cap. LX.

De Angelorum creatione.

Certa fide tenendum est, angelos à Deo ex nihilo creatos esse, certũmq; suæ durationis spatium habere. Omnia enim per ipsum facta sunt. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constat; qui est primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt universa, in cælis, & in terra; visibilia, & invisibilia; sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso condita sunt. Ceterùm quando angeli conditi fuerint, non perinde certum est. Multi enim opinati sunt ante corpora spiritus extitisse, ac postmodum in corpora velut carceres relegatos fuisse. Quod Origenistarum cõmentum à fide alienum est. Ex hoc porrò dogmate defluxisse videtur & aliorum sententia, qui angelos ante mundum visibilem creatos putarunt, inter quos Nazianzenus, Hilarius, Ambrosius & Hieronymus atque Damascenus recenseri solent. quæ sententia diligentiùs postea occasione Arianorum (qui Christum etiam incepisse esse tradebant) discussa, minus scripturæ consentanea visa est, quę angelos inter opera sex diebus facta commemorat. Quare Augustinus, Epiphanius, Beda, Scholasticique doctores veriùs angelos cum mundo corporeo fuisse conditos docent. quorum sententiam concilium Lateranense sub Innocen. 3. comprobavit. Moyses autem creationis angelorum expresse non meminit, tum quia rudi populo corporeis tãtùm rebus assueto scriberet; tum quia primi hominis conditionem, lapsum, & salvatoris promissionem ob oculos proponere intendebat. Nomine tamen cęli etiam angelos, invisibilésque omnes creaturas complexus est, quem imitati Apostoli etiam cæli nomine spiritualem naturam comprehenderunt, iuxta interpretationem Concilij Niceni & Constantinopolitani: creatorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium. Duplicem enim intelligentem naturam Deus esse voluit; unam corpoream, alteram incorpoream: & spirituali tanquam præstantiori cęlum empyreum, digniorem mundi scilicet partem inhabitandam; homini verò terram, assignavit.

Angeli à Deo creati. Ioan. 1. Coloss. 1.

Angeli an ante visibilẽ mundũ creati sint.

Nazian. in ser. de natali. Basil hom. 1. hexaem. Hilar. li. 12. de trinit. Ambro. lib. 1. de opif. 6. dierum. Damasc. lib. 2. cap. 3. Aug. li. 11. de civit. cap. 9. Beda in 1. cap. gen.

Cur Moyses angelorũ creationẽ non expresserit?

Cæli nomine angeli cõprehenduntur.

Vbi angeli conditi sint. Isa. 14. Luc. 10. 2. Petr. 2. Apoc. 12. Angelis cæli, hominibus in habitationẽ terram Deus assignavit.

CAP. LXI.

De naturâ & proprietatibus Angelorum.

Angelorum natura quæ & qualis. *Dionyſ. Areop. de celeſti hier.*

SPIRITVS nomen eſt naturę, Angelus verò nomen eſt officii, idem ſignificans, quod *nuncius* aut *legatus*: tribuiturq; hoc nomen non ſolùm cæleſtibus ſpiritibus, ſed etiam hominibus, propter officii & poteſtatis angelicæ participationem. Sunt enim angeli miniſtri Dei, ſuam operam & officia ei impendentes: ejus voluntatem, leges, miſerationes & judicia hominibus annunciantes. *Malachia 2.* Per Angelos enim Deus homines docet præterita, præſentia & futura: per angelos Deus bonos protegit, multáque beneficia largitur; per eoſdem impios punit, coërcet, ac in gehennam projicit. *Per angelos Deus bonos protegit, impios autem punit.* Sicut autem Angeli nomen ad homines, Dei voluntatem & legẽ annunciantes, transfertur: ita etiã ad facinoroſos, qui diaboli velut inſtrumenta ſunt. Ob quam rem Satanæ angeli dicuntur. Veteres Philoſophi creaturas ſpirituales, non angelos, ſed intelligentias, & ſubſtantias à materiâ ſeparatas nuncupabant. *Iren. lib. 4. cap. ult.* Platonici etiam Deos ac dæmones appellabant, eóſque ſacrificiis, latriéque cultu honorandos tradebant. *Angeli ſunt Dei miniſtri.* At Chriſtiani eos non eſſe Deos, ſed Dei veri miniſtros, qui hymnis eum, tanquam ſuum dominum & creatorem collaudent, ejúſque voluntati promptiſſimè pareant, ſuóſque cõſervos agnoſcũt, quibus velut incorporeis & immortalibus non ſit neceſſarius ſexus, cùm neque propagatione augeri, neque morte diminui queant. *Theodoretus lib. 3. de curat. græcor. affect.* Porrò Angeli nomine denotamus creaturam intellectualem, natura ſuâ incorporeã, homine præſtantiorem. *Quid ſit Angelus.* Damaſcenus lib. 2. de fide ca. 3. Angelum definit eſſe ſubſtãtiam intellectualem ſemper mobilem, ſuæ poteſtatis arbitrióque liberam, incorporalem Dei miniſtrum, per gratiam, non natura immortalitatem conſecutam. *Dionyſ. Areop. lib. de cæleſti hier. cap. 4.* Aug. libr. de cognit. veræ vitæ tom. 9. *Angelus eſt*, inquit, *ſubſtantia incorporea intellectualis.* Vnde colligimus quatuor angelorum proprietates: videlicet, quòd ſint ſpiritus, & perſonæ, ac intellectu ratione que prẹditæ, atque libero arbitrio utentes. *Quatuor Angelorum proprietates. Angeli non ſũt corporei.* Platonici Angelis corpora ętherea tribuerunt, Auguſt. teſte lib. 8. de civit. cap. 15. qui dubitaſſe hac de re quoque videtur; ut apparet Enchir. c. 58. 59. & aliis locis. *lib. 21. de civit. cap. 10. lib. 2. de gen. ad lit. c. 17.* Origenes angelos in corpora velut carceres detruſos opinatus eſt. *Origen. li. 1. Periarchon. cap. 6.* Ariſtot. lib. 4. Phyſicor. refert, quoſdam Philoſophos nihil agnoviſſe, quod non eſſet corporeum: quod etiam Saducæi & Manichęi ſenſerunt. *Bernard. lib. 5. de conſid. Aug. hæreſ. 46.* Ceterùm ex ſcripturis conſtat, angelos prorſus incorporeos eſſe. Pſal. 103. *qui facis angelos tuos ſpiritus.* Spiritus autem carnẽ & oſſa non habet. *Matth. 8. Marci 5. Luca 8. & 24.* Vnde Apoſtolus: *non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra ſpiritualia nequitia in cæleſtibus.* *Epheſ. 6.* Sunt ergo Angeli ſubſtantiæ quædam incorporeæ, incorruptibiles, ſeu immortales, natura tamẽ ſua mutabiles (quemadmodum ſuo caſu nonnulli angelorum teſtantur) atque paſſibiles: ut ex æterno igne ipſis præparato liquet. *Math. 25.*

Quòd verò angeli ſint perſonæ quædam rationales, & non tantùm Dei motiones, ſeu virtutes rerum, Dei potentiam annunciantes, vel ea, quæ Deus edit, ſuæ virtutis ſpecimina, (ut opinati ſunt Sadducæi, omnes ſpiritus & angelos è medio tollentes) ex ſcripturis evidentiſſimum eſt. *Angeli non ſunt Dei motiones, ſed perſona vera.* Nam loquuntur, *vident faciem patris, gaudent ſuper hominum pœnitentiâ*, erudiunt homines, Deo aſſiſtunt, Deum laudant, ei miniſtrant, leges promulgant, homines protegunt, eorum preces Deo offerunt, próq; hominibus intercedunt; adverſarias poteſtates Angeli boni debellant: quæ omnia perſonarum officia ſunt. *Act. 23.* Ex quibus etiam ſequitur, angelos ratione uti, atq; libero arbitrio: et quidem ab initio ſic vertibiles conditos, ut poteſtatem haberent in bono manendi & proficiendi, & in deterius prolabendi. Sunt autem Angeli conditi, ut ſuum opificẽ in choro cęleſti hymnis laudarent, eique tanquam domino miniſtrarent, juſſáque ejus omnia exſequerẽtur. *Cur Angeli conditi? Iſaia 6. Hebr. 1. Damaſc. lib. 2 c. 3. Theodor. lib. 3. de curat. græc. affect.* Sunt autem in Cælo Empyreo Angeli ab initio conſtituti: juxta illud Iſaiæ c. 14. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer?* & Ezechieli 28 *in delitiis paradiſi fuiſti.* *Vbi angeli conditi ſunt omnes in cælo empyreo?* Lucæ 10. *videbam Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem.* 2. Pet. 2, & in epiſt. Iudæ dicuntur angeli mali ſuum dereliquiſſe domicilium, præcipitati in tartarum, aëremq; caliginoſum. Apoc. 12. deſcribitur bellum factum in cęlo inter angelos bonos & rebelles, qui videntur ibi ſignificari eſſe tertia pars omnium angelorũ. Dicitur enim Draco ſecum traxiſſe tertiam partem ſtellarum. De natura verò Angelorum, ordinibus, numero, inter ſe differentia & of-

De natura angelorum.

ficijs, subtiliter in libro de cœlesti Hierarchiâ Dionysius Areop. disserit. Attamen, quæ ibi sint personarum differentiæ, & cùm omnes cœlestes isti spiritus generali nomine angeli nuncupentur, utrùm ijdem Archangeli, Virtutes, Sedes, Principatus, Dominationes sive Potestates nuncupentur; non ita clarè expressit, quũ Augustinus ingenuè contiteatur, se ignorare. Calvinus autem Dionysiũ Areopagitã multa quidẽ subtiliter & argutè de Angelis disputasse scribit, verùm incerta mutilaque illa omnia censet; Dionysiumq; scriptorem planè divinum, garrulitatis, curiosæque doctrinæ accusat, sed immeritò: cùm Dionysius ea tradat, quæ scriptura disertè continet. Ac inprimis cùm sint intelligentiæ incorporeæ, in Dei obsequium paratæ, illiq; assistentes, sequitur, Angelos multo præstantiores naturà esse hominibus. Quod Psal. 8. continetur: *Minuisti eum paullo minus ab angelis.* & 2. Reg. 14. *sapiẽs es, quasi angelus Dei.* ad Gal. 4. *sicut angelũ Dei suscepistis me. Licet angelus de cœlo,* ad Gal. 1. Quãtæ autem sapientiæ ac fortitudinis existãt, ex Prophetarũ instructione, quos etiam de rebus absentibus, præteritis, & futuris docuerunt; & exercitus Pharaonis, atque Sennacherib repentinâ strage, intelligi potest. An verò ejusdem naturæ omnes sint, an diversæ speciei, Damascenus se ignorare confitetur. D. Thomas singulos Angelos inter se differre specie opinatur: Scotus, Bonaventura, Durãdus, & alij contrà sentiunt, omnes Angelos ejusdem, esse speciei, ac solùm differre autoritate, ordine, statione, illuminatione, dignitate ac officio: sicuti in Ecclesiasticâ Hierarchiâ differunt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & reliqui inferiores ministri. Quę sententia Scripturę conformior apparet, cùm de angelis passim, sicut de hominibus, & alijs ejusdem speciei rebus loquatur. Et cùm homines sint futuri similes angelis Dei, si non tantùm numero & ordine, sed etiam specie differrent, sequeretur, homines beatos ad varias species transferendos. Quòd autem solo numero, non specie differãt, expresse docent Athan. Basil. & Aug. Enchir. cap. 29. & 58. & li. 3. de lib. arb. c. 12. Greg. Nyss. lib. de creatione hominis c. 18. dicit infinita angelorum millia cõsistere in eadem essentia. Gregor. Nazianzen. in oratione in laudem virginit. Damascenus lib. 1. cap. 7. Anselmus lib. cur Deus homo. cap. 21.

Enchir. c. 58.

Calvi. lib. 1. Instit. ca. 14. se. 4.

Angeli hominibus naturâ præstant.

Angelorũ sapientia & fortitudo

An Angeli specie differant
Damascen li. 2 cap. 3.
Scotus in 2. dis. 3. 2. sent. & alij
Angeli differunt dignitate ac officio, non specie.

Basil. lib. 3. cõt. Eun. in. Athan. qu. 4. ad Antiochũ.

Idem rationibus colligi potest: 1. omnes angeli sunt ad eundem finem sempiternę beatitudinis conditi. 2. angeli ejusdẽ naturę ad diversos choros, imò Hierarchias pro meritorum diversitate evecti. 3. sicut mereri & demereri, ita intentiùs aut remissius gratiæ Dei libero suo arbitrio cooperari potuerunt. 4. amicitia & consensus inter ea quæ sunt ejusdem naturæ, faciliùs servatur. Cùm itaque angeli personæ sint, numerò à seinvicem differentes, pro suæ dignitatis & ordinis ratione illuminationem & gratiam Dei participantes, sequitur, certo loco definiri eorum naturam & operationem; non quia more corporum loco circumscribantur, aut claustris vel muris contineantur; sed quia loco finiatur determineturque eorum substantia, perfectio, & operatio; ita ut simul in cœlo & in terra non remaneant. In locis autem non corporalibus, sed intellectualibus sunt, quia nec corporalem figuram nec magnitudinis intervalla habent: sed cùm spiritus sint, intellectualiter adsunt & operãtur, ubicumque jussi fuerint. Nec lingua vel auditu indigent, sed absque sermonis prolatione invicem suos conceptus & voluntates insinuant. Apparent autem, quibus eos Deus apparere voluerit non secũdùm id quod sunt, sed in assumptis corporibus, ac in ea transfiguratione, qua possint conspici, imò & ab hominibus tangi. Qualia verò sint hæc eorum corpora, *quis explicet?* inquit Augustinus: sicuti etiam, quomodo non solida corpulentia, sed spiritali potentia quasdam visiones, non oculis corporeis, sed spiritalibus, vel mentibus ingerant, vel dicãt aliquid, non ad aurem forinsecus, sed intus in animo hominis, etiam ibidem ipsi cõstituti, secundùm illud prophetæ: *Et dixit mihi angelus, qui loquebatur in me*: vel appareant in somnis, & colloquantur more somniorum. In his non inutiliter exerceri hominum ingenia scribit Aug. modò adsit disceptatio moderata, & absit error opinantiũ se scire, quod nesciũt. Tunc autem, sicuti est angelica natura, nobis innotescet, cùm ei cõjuncti fuerimus in finem, ad simul habendam beatitudinem sempiternam. Quantus autem sit angelorũ numerus, solus is novit, qui eos condidit: attamen ingentem angelorum esse numerum, ex Daniele cap. 7. Psalm. 34. 67. & Apocal. 5. (*erat numerus millia millium*) constat; ubi Deo myriades assistere legimus angelorum, qui prompti sunt

Angelorũ natura & operatio definitur loco, & circumscribitur terminis essentialibus nõ localibus

Quomodo angeli loquãtur.

Apparitiones angelorum.

Aug. Enchir. c. 59. Gen 18. 19 31. Tob.

Zacharię 2. Matth. 1.

De numero angelorum. Matth. 26. legionum sit mentio.

ad ejus

ad eius voluntatem implendam, confestimque naturæ agilitate se transferant, quocunque divinus nutus iusserit. Ob quam rem scriptura, licet spiritus forma careant, eos tamen nobis alatos depingit, ut incredibili celeritate ad auxilium nobis ferendũ (quando res tulerit) præsentes adesse non dubitemus.

CAP. LXII.

Quales Angeli, quoad gratiæ munera, conditi sint?

Sanctitas non est angelis naturalis, sed Dei beneficio naturæ adiecta.

INTER cetera bonitatis & sapientiæ suæ opera Deus Angelicos spiritus sapientes & iustos cõdidit. Per verbum enim Dei creati naturam acceperunt, & per sanctificationem Spiritus sancti perfecti, pro suæ dignitatis ratione illuminatione & sanctitatis gratiam adepti sunt. Nam sanctificatio non est eis naturalis per essẽtiam ut Deo, sed foris proveniens ex Spiritu sancto: ideoq; ab ea prolabi potuerunt, quemadmodũ de Sathana scriptum est: *In veritate non stetit*, id est, non perseveravit. Vnde perspicuum est, ipsum & reliquos desertores ãgelos ab ortus sui initio gratiã preditos fuisse: quod Isaias apertè significat, dicens: *Quomodo de cælo cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris?* Et Ezechiel: *A diebus conditionis tuæ plenus sapientia & decore.* Et Petrus ac Iudas scribũt, angelos perdidisse suũ domicilium & principatũ, quem scilicet ab initio conditionis suæ, tam secundũ excellentiã naturæ, quam juxta munera gratiæ obtinuerunt, sicut Lucæ 10. ait Christus: *videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* In quo scilicet Deus cum bona voluntate, id est, casto amore, quo illi adhærent, angelos omnes creaverat, *simul in eis condens naturã, & largiens gratiam*, inquit Aug. Quare certa fide tenendum est, Diabolum ab initio bonum à Deo factum esse, nõ autẽ semper malũ extitisse, ut Manichæus deliravit. Addunt veteres, aliquo tempore non solùm bonũ fuisse, sed etiam vitæ æternæ capacem, atque ad eã promerẽdam donis supernaturalibus præparatum extitisse. De angelis autẽ bonis, quòd ab initio in justitiã creati sint, perseverantiæque merito confirmari promeruerint, constans est veterũ sententia. Quos etiã D. Thomas sequutus est, repudiata Hugonis & Magistri sententiarum opinione, quæ habet, angelos ab initio sic fuisse creatos, ut stare atque nõ peccare possent, sed non mereri, idque, quia scirent, quò tendẽdum esset; sed non haberent voluntatis dispositionem, qua meritoriè id exsequerentur. Cui sententiæ Veterum scripta repugnant, dicentium, bonum Deum simul creasse naturam, & infudisse gratiam; ut scilicet finem suum noverint, & ad eũ convenientibus mediis dirigi attendere valuerint. An autẽ quidam angelorum suum lapsum aut perseverãtiam cognoverint, dico eandem fuisse rationem angelorum & hominũ: ideoque angelos, priusquam ad terminum sibi præfixum pervenissent, de sua perseverantia non fuisse securos; id verò premii loco accepisse, ut de sua stabilitate securi essent. Porrò quod hominibus mors, hoc angelis lapsus fuit: ideoque illis non est pœnitentiæ locus, ut neque hominibus post mortem.

Ioan. 8.

Angeli omnes in gratia conditi.
Isa. 14.
Ezechiel 28.
Etiam Lucifer in gratia est conditus.

Aug. lib. 11. de civit. ca. 11. & seq.
Aug. lib. 12. de civit. c. 9.
lib. de corrept. & grat. c. 16. & 11.
Basil. in Ps. 32.
Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 6.
Damascen. lib. 2. cap. 3.
Gregor. lib. 32. Mor. ca. 24.

Hugo Victorinus lib. 1. de sacram. part. 5. c. 19. & 20.
Magi. lib. 2. dist. 3.

Angeli boni suam confirmationẽ promeriti sunt.

Aug. Enchir. c. 28. & 29.
Lapsus angelis, quod mors hominibus.
Damascen. lib. 2. cap. 4. de fide.

CAP. LXIII.

De causa angelicæ ruinæ.

Aug. Enchirid. 23. & 28.

Damasc. lib. 2. c. 3.

QVAMVIS Deus omnes angelos bonos sanctósque creasset, non tamen summè perfectos nec immutabiles: ideoque qua parte ex nihilo fuerunt, bona voluntate abiecta sibi placere, Deóq; rebelles esse potuerunt. Sua enim pulchritudine delectati, Deóque nolentes subjici, sibi ipsis duces vitę, authorésque beatitudinis esse voluerunt. Hinc initiũ peccati; superbia, & radix omniũ malorũ cupiditas: id est, inordinatus plus habendi, quã conveniat, appetitus; sive pecuniæ, sive alicujus excellentiæ.

Angelorum ruina
Isa. 14.
Ezech. 28.
Eccles. 10.
1. Timoth. 6.

Sed quomodo Angelus sapientissimus eò vesaniæ prorumpere potuit, ut Altissimo similis esse vellet? Respondet variis locis Aug. tam Angelũ quàm hominem in seipsius pulchritudine amoréque quiescentem, facilè meliori spreto bono, sibiipsi placere, desertóque incommutabili Deo ad caduca intentionem transferre. Ex angelis ergo creatis, ut sapienter beatéque viverent, alii propriã voluntate steterunt; alii verò electione ad seipsos conversi defecêre, malique ac miseri effecti, superbiã, invidiãque repleti sunt.

Quomodo sapientissimus à Deo recessit?

(**)

Cap. LXIV.

Ex quo angelorum ordine diabolus fuerit?

Ephes. 6. Aug. lib. 11. de gen ad lit. cap. 19. Basil. hom. 9. Gregor. Isidor. Diabolus ex omnibus ordinibus quosdam in suum cōsortium pertraxit.

Damascen. li. 2. cap. 4.

Satanas fuit angelorū supremus.

Apoc. 12.

CVM ex Apostolo constet, non solùm ex infimo angelorum ordine, sed etiam ex principibus & potestatibus quosdam Deo deserto Lucifero in elatione adhæsisse; non improbabiliter colligunt veteres, diabolum fuisse summum angelorum, qui ex omnibus ordinibus angelorum nonnullos in suam societatem pertraxerit: cuius tyrannidi iusto Dei iudicio inobedientiæ suæ merito subjugati sunt. Damascenus quidem opinatur, diabolum ex postremo angelicorum spirituum ordine, cui custodia à Deo commissa fuerit, extitisse: sed veriorem esse putamus Basilij, Augustini, Gregorij, Isidori, aliorumque sententiam, qui tradunt, Sathanam supremum fuisse angelicorum spirituum, superbiaque adversus Deum elatum, infinitam ex singulis ordinibus angelorum multitudinem in suas partes pertraxisse, quorum nunc princeps & caput est, qui hominibus fęlicitatem, ad quam creati erant, invidentes, à Dei obedientia eos abducere omni studio moliuntur: quibus vitia suggerere, varijsque modis suadere, non tamen volũtatem hominis cogere possunt. Nocere insuper, nisi Dei permissione, nequeunt: quo permittente, plurima efficiunt, seque in quam volunt figuram transformant. Prædicunt etiam, quę futura sunt, aliquãdo ex causis eventus prospicientes, nonnunquam verò conjicientes: vnde & pleraque mentiuntur. Quibus nulla fides adhibenda est, etiamsi nonnunquam vera proferant: quia non dicunt vera, nisi ut ad falsa deducant; nec benefaciunt, nisi ut occultè lędãt. vnde ipsorum beneficia omnibus sunt nocentiora vulneribus.

Iob. 1. Matth. 4. Diabolus ad malũ non cogit, sed invitat.

Diabolus vera quadã dicit ut amplius fallat.

Diaboli beneficia vulneribus nocentiora.

Cap. LXV.

De angelorum distinctione & ordinibus.

Angeli non natura sed ordinibus distincti. Hierarchia tres.

ANGELI non naturâ sed illuminatione, stationeq; differentes, ab initio simul omnes creati, & in novem ordines, tresq; Hierarchias, id est, sacros principatus, distributi sũt. Ita se à Divo Paulo edoctũ fatetur Dionysius Areop. qui très Hierarchias constituit; supremam, mediam & postremam; ac singulis Hierarchijs tres angelorum acies seu choros assignat. *Prima* Hierarchia cõtinet Seraphim, Cherubim, & Thronos: *secunda* dominationes, virtutes, potestates: *tertia* principatus, archangelos & angelos. Quid autem distent inter se angelorum vocabula, quibus universa cęlestis societas comprehensa est, Augustinus Enchiridij cap. 58. se ignorare profitetur: idq; apparenter, quia Dionysij librum hac de re tractãtem non viderat: qui licet plurimum lucis ad cognitionem angelicę naturæ contulerit, attamen cap. 6. de cęlesti Hierarchia confitetur, solùm Deum ipsasque cęlestes Virtutes exactè singulorum ordinum distinctiones cognoscere. Docet autem Dionysius, nomina ordinum proprias functiones spirituum cuiusq; ordinis denotare. Ideoque SERAPHIN, id est, *ardentes* vel *succendentes*, illi spiritus appellãtur, qui præ ceteris Dei charitate flagrãt, aliosque inferiores ad Dei amorem inflammant. Cuius nominis Isaias cap. 6. meminit. nec alibi hoc nomen in scriptura reperiri notat ibidem Hieronymus.

Lib. de calesti hier. Theodoret. li. 3. de angelis Damascen. li. 2. cap. 3. Greg. ho. 34. in Evang. S. Thom. 1. p. quæst. 108. Augu. aperte fatetur, se ignorare quid inter se angeli differãt. li. 12. de gen. ad lit. cap. 29. lib. cõt. Priscillianistas ad Orosium cap. 11. Id. in fatetur Damasc. lib. 2. ca. 3. Angelicam naturã Deus & ipsi angeli exactè noverunt.

Lib. de calesti hier. ca. 7. & 13. Seraphin.

Cherubin.

CHERVBIN *(multitudo sciẽtiæ)* vocantur illi spiritus, qui scientiâ præ alijs eminent, inferioresq; illuminãt. Hujus nominis scriptura mentionem facit Gen. 3. 2. Reg. 22. Psl. 17. & 79. *qui sedes super Cherubin*; id est, qui omnem scientiam superas. Quod nomen etiam diabolo propter inflantem scientiam Ezechielis 28. tribuitur: *perdidi te ô Cherub*: in quem locũ Hieron. Dionysius, ca. 7. Gregor. hom. 37. in Evang. scripserũt.

Throni.

THRONI *vel* SEDES *appellantur* spiritus, qui divinos fulgores suscipientes, tantâ divinitatis gratiâ replentur, ut per eos Deus sua iudicia decernat. Quorum Apostolus Colossen. 1. meminit. Dionys. ca. 7. Greg. hom. 34. in Euang.

Secunda hierarchia.

SECVNDA hierarchia eos spiritus complectitur, qui in rerum agendarum dispositione varijs modis excellũt. DOMINATIONES vocantur illi spiritus, qui ea rectissimè ordinant, quæ ad Dei gloriam gerenda sunt, & ad hoc peragendum alios dirigunt: de his Apostolus ad Coloss. 1. Dionys. cap. 8.

Dominationes.

Virtutes.

VIRTVTES nuncupantur, qui masculâ quadam fortitudine ad obsequium Dei expediti sunt, inferioribúsque ad idipsum vires & opem præstant: de quibus Psal. 148. & Apostolus Ephes. 1.

Potestates.

POTESTATES dicuntur spiritus, qui inseparabili quadam constantia in Dei obsequium intenti sunt, & inferiora ad illud agmina promovent. De quibus ad Coloss. 1. Apostolus. Dionysius, Gregorius, Bernardus libro quinto ad Eugen.

Tertia Hierarchia. Dionysius Areopag. c. 9. cal. hier.

TERTIA Hierarchia eos spiritus cōplectitur, qui in rerum gerendarum executione peculiari quadam gradus excellentia praeeminent; quorum primi sunt, Principatus, seu principes: de quibus Apostolus ad Coloss. 1. & ad Ephes. 1. & Psalm. vigesimo tertio: *attollite portas principes.*

Principatus.

Archangeli.

ARCHANGELI vocantur, qui in rerum gerendarum executione medii sunt: quorum Apostolus meminit 1. Thessal. 4. & Iudas in sua Canonica.

Angeli.

ANGELI verò nuncupantur, in rerum gerendarum executione infimi, qui nomen omnibus cælestibus spiritibus commune retinent, cujus passim in scripturis fit mentio.

Athan. tom. 4. q. 4. Damasc. lib. 2. cap. 3. Theodoret. lib. 3. de cur. Graec. affect. Oecum. in 15 sent. Lucif. Anselm. in 2. Cor. 12 & in cap. 1. ad Ephes. & 1. c. ad Coloss.

Eodem, quo Dionysius Areopagita modo, spirituum cælestium ordines recensent Athanasius, Damascen. Theodoretus, Occum. Anselmus & passim doctores. Gregorius tamen homil. 34. in Evangel. loco Virtutum numerat Principatus: quem sequitur Bernard. lib. 5. ad Eugen. & sermon. 19. in cantica; & Rupertus in cap. 2. Nahum Prophetæ.

Dionys. Areop. c. 6.

Quomodo autem prædictæ cælestiū spirituum sacræ functiones peragātur, & quæ ibi singularum personarum, ordinum, ac propriarum actionum distinctiones sint, solus Deus, atque ipsæ cælites Virtutes exactè norunt: ut ipse Dionysius cap. 6. confitetur: & Nazianzen. oratione 2. de Theologia: necnon Aug. Enchir. cap. 58. & lib. ad Orosium c. 10. & lib. 4. de gen. ad lit. c. 3.

An idem spiritus ratione diversorum officiorum, differentium ordinum nomen sortiatur.

An verò, sicut nomen Angeli omnibus creatis incorporeis spiritibus attributum est, quia illorum ministerio Deus ad exequenda quę decreverit utatur, ita etiam aliæ, quibus insigniuntur appellationes, ex simili ratione omnibus tribui possint ad comendandam angelici ministerii dignitatē, ambigunt nonnulli, existimantes, quòd universi Angeli EXERCITVS vocentur, quia ut satellites principem suum circumdant, ejus majestatem perspicuam reddunt, & instar militum ad sui ducis signum intenti, ita expediti, ut simul atque annuerit, in opere sint. THRONI quoque appellentur, quia in illis quodammodo resideat gloria Dei. Quia verò per eos imperium suum in mundo exerceat, ideo dicantur nunc PRINCIPATVS, nunc POTESTATES, nunc DOMINATIONES. Postremò quia vim fortitudinémque manus suę Dominus per ipsos miris modis exerat, ideo appellentur VIRTVTES: & quoniam homines ad sui amorem, notitiámque Deus per eosdem inducat, suámque erga humanum genus beneficentiam providentiámque declaret, ideo etiam CHERVBIN & SERAPHIN appellentur. Quæ opinio scripturis consentanea videtur, quæ Michaëlem nunc Archangelum, nunc Principem Magnum appellant.

Daniel. 10.

Angelica ministeria.

Ceterùm sive dicta sententia vera sit, sive potiùs Dionysii Areop. (quam ecclesia communiter tenet) hoc potissimùm ad fidei nostræ consolationē pertinet, quòd Angeli divinæ erga nos beneficentiæ dispēsatores sint, pro nostra salute excubent, nostri defensionem suscipiant, vias nostras dirigant, solicitudinem gerant, ne quid adversi nobis accidat, juxta illud Psalm. 91. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* & Psalm. 34. *Immittet Angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.*

Angeli homines custodiunt, variáque beneficia præstant.

Sicut angelus domini consolatus est Agar fugientem dominam suam, & reconciliari jubet: ac servo Abraham pollicetur, quòd angelus sit itineris ejus director futurus. Iacob precatur, ut angelus, per quem ab omni malo ereptus fuerat, benediceret filiis Ioseph. Et protegendis Israëliticis castris Angelus præfectus fuit. Et quoties Deus Israëlem de manu hostium liberare voluit, toties per Angelos vindices excitavit. Per Angelos Thobiam & Saram curavit, Elizæum protexit, Ezechiam obsidione liberavit. Sic denique Angeli Christo ministrarunt, eiquè in omnibus angustiis adfuerunt: mulieribus resurrectionem, Apostolis ejusdem Christi gloriosum adventum annuntiarunt: contra diabolum, omnésque sanctorum hostes depugnant, & adversus hostes, qui infesti sunt, vindictam exsequuntur: orant pro hominibus, eorum preces, vota & bona opera Deo præsentant.

Gen. 16.

Gen. 24.

Gen. 48.

Exodi 14. & 23.

Iudicum 2. 6. 13.

Matth. 4.

CAP. LXVI.

Utrùm omnes spiritus cœlestes ad ministeria externa mittantur?

Dionys. lib. de cœlest. Hier. c. 9. & 13.
An omnes spiritus cœlestes mittantur?
lib. 17. moral. c. 9. & hom. 34. in Euang.

DIONYSIUS tradit, non omnes angelos immediatè ad exhibenda hominibus officia mitti, sed supremos inferioribus Dei nutum insinuare, quem illi promptissimè exequuntur. Ceterùm D. Gregor. arbitratur, ordinariè quidem non ex superioribus ordinibus, sed ex inferioribus tantùm angelos mitti: attamen nonnunquam etiam ex primis Hierarchiis quosdam delegari, imò etiam supremum angelorũ. Nam Michaëlem sæpius missum legimus, qui *Princeps Magnus* appellatur, imò supremus omnium angelorum esse videtur, qui Lucifero se contra Deum extollenti opposuit, dicendo: *Quis ut Deus?* unde nomen obtinuit: & Raphaël unus ex septem angelis astantibus ante Deum se à Deo missum confitetur. Et Isaiæ 6. unus de Seraphim advolasse narratur. Denique Gabriel ad B. Virginem venit: at unum ex primis spiritibus adventum Filii Dei in carnem nunciare decuit. Postremò Apostolus: *Omnes sũt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatẽ capient salutis*: ubi non de mediata missione loqui videtur Apostolus (ut nonnulli volunt) quia intendit probare, Christum omnibus angelis esse majorẽ, quia universi aliquando in hominum ministerium delegentur. Sciendum tamen, quòd licet angeli, dum in terras mittuntur, absint à cælo, non tamen desinant videre Deum, eatenúsque dicantur astare Deo, quem per beatificam visionem semper habent præsentem: juxta illud Christi: *Angeli eorum semper vident faciem Patris.*

Daniel 10. Michael supremus angelorum.
Thob. 12. Raphael unus ex sept.
Isaiæ 6. Lucæ 1. Gregor. hom. 34. in Euang. Seraph. in missus.
Hebr. 1.
Angeli in terram missi Deum vident.
Matth. 18. Gregor. lib. 2. mor. c. 3.

CAP. LXVII.

De ministeriis angelorum.

Angeli protegunt bonos, & puniunt malos.

ANGELOS divinæ erga nos beneficentiæ dispensatores & ministros esse, necnon divini præcepti, tam in puniendis malis, quàm protegendis bonis, exsecutores, passim Scriptura Sacra commemorat. Angelus enim Paradiso ejecit prævaricatores divini mandati: consolatur Agar fugitivam: dux itineris est servi Abrahæ, & Thobiæ: liberat Iacob ab omni malo: benedicit Ephraim & Manasse: protegit nocte ac die Israëlitica castra: denique per angelos Deus vindices, qui populum Israëliticum ex servitute liberet, excitavit, Elisæum protexit, Thobiam cæcum videre fecit, Saram à dæmonio liberavit, Danielem edocuit, atque à Leonibus tutum fecit, Machabæum in bello animavit, illæsúmque custodivit, infinitaque alia sanctis beneficia præstitit. Per eosdem angelos Deus judicia sua exsequitur, ut apparuit in eversione Sodomæ, vicinarumq; civitatum: in occisione Pharaonis & Ægyptiorum, in percussione tam rebellium Israëlitarum in deserto, item in Davidis punitione; atque Assyriorum sub Ezechia, & Heliodori, sub Onia.

Gen. 3. Gen. 16. Gen. 24. Thob. 5. Gen. 48. Exodi 14. Iudicum 2. 6. & 13. 4. Reg. 6.
1. Paralipom. cap. 21. 3. Reg. 19. Esaiæ 37. 2. Paralipom. 32. 2. Machab. 3.

CAP. LXVIII.

De custodiâ, protectione & curâ angelorum.

Aug. Enchir. c. 56. & 61. lib. 22. de civit. c. 1. Angeli hominum custodes

SICUT angelis hominibúsque bonis idem est cõmune bonum Deus; ita angelorum hominumque bonorum una est societas, eadémque voluntatum & studiorum communio. Vnde congruentissimum est, ut angeli charitatis vinculo nobis conjuncti hominũ curam gerant, eos protegant, suóque ministerio in Deum dirigant, ut eorum tandem societate atque conjunctione sint felices. Vnde colligit Dionysius Areopag. hominum ordinibus atque functionibus angelos quosdam præesse, pro salute hominum eos excubare, suscipere defensionem ipsorum, vias dirigere, solicitudinem, ne quid adversi contingat, gerere. Quid? quòd Angeli Regnis quoque præfecti leguntur. Constat enim ex Scriptura Sacrâ, certos Angelos regnis & provinciis quasi præsides à Deo designari, quibus eorum salus cõmendata sit, ut speciali cura homines illorum regnorum in Deum dirigant, ac mala ab eisdem avertant. Nam Iosue 5. Angelus ait: *Ego sum princeps exercitus domini.* Daniel inducit angelum principem Persarum, & alium Græcorum. Apoc. 12. Michaël princeps Ecclesiæ contra draconem luctatur. Quod etiam illud

Hebr. 1.
Dionys. lib. de cælest.
Hier. c. 9.
Ps. 91. & 34
Angeli regnis præfecti. Exodi 14. & 23.
Daniel 10.
Deuter. 32. Ecclesiastici 17.

Exodi 14. & 32. Act. 7. Galat. 3.

illud pertinet: *constituit terminos populorum, juxta numerum angelorum Dei.* &: *In unamquamque gentem præposuit rectorem.* Hinc angeli populum Israëliticum in deserto deduxerunt: legis Dei præcones in monte Sina fuère: sacramenta Dei revelarunt: mysteria futura prędixere: Prophetas illuminarunt.

Daniel 7.

Cap. LXIX.

Utrùm singulis hominibus angeli ad eorum custodiam sint attributi?

Angelorum custodia.

EX scripturis certò habemus, non tantùm uni angelo unumquemque nostrum esse curæ, sed omnes uno consensu pro nostrâ salute vigilare, juxta illud Psalmi: *angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Et de omnibus angelis dicitur, quòd *gaudeant super uno peccatore pœnitentiam agente.* De pluribus etiam angelis scribitur, quòd Lazari animam in sinum Abrahæ detulerint: & plurimos currus igneos ad sui tuteiam destinatos Elizęus ministro demonstrat. Ceterùm an singulis hominibus singuli angeli ad corū specialem defensionem & directionē sint attributi, non perinde certum est, attamen etiam id scriptura cõfirmare videtur. Nam Gen. 48. Iac. ait: *angelus, qui eruit me de cūctis malis, benedicat pueris istis.* Matth. 18. *angeli eorum.* In quem locum Hier. multos veterum sequutus, id expressè tradit. & Act. 12. ex communi hac conceptione, quòd singulis hominibus singuli præsides assignati sint angeli, cùm fideles congregati persuadere sibi non possent, adesse Petrum in carcere detentū, legūtur dixisse: *angelus ipsius est. Spectaculum facti sumus angelis*, ait idem Apostolus. Angelorum enim plena esse omnia scribit Ambr. ipsos Ecclesię presidere, & singulorum actiones cõsiderare: ideoq; vel propter eorum reverentiam à peccatis esse abstinendum.

Psalm. 91.

Lucæ 15.

Lucæ 16.

4. Reg. c. 6.

Gregor. Nyssen. lib. de vita Moysis. Basil lib. 3. cont. Euno. & conc. 9. in Psal. 33. Theodoret. in 10. capit. c. Danielis. S. Thom. 1. p. q. 113. ar. 2.

Act. 27.

1. Cor. 11.

1. Cor. 4. Ambr. in Ps. 118. serm. 1. & in Ps. 33.

Custodiæ porrò angelicę triplex causa reperitur: PRIMA est, ut angelus bonus hominem fidelem contra diaboli tentationes & insidias tueatur, qui diversissimis impugnationū modis in tenebras errorum, necnon peccatamorum inducere eos molitur. SECVNDA est, ut hominem à corporalibus periculis eripiat: sicut angelus se medium inter castra Israëlitarum & Ægyptiorum cõstituit: in fornacē, ut tres pueros ab igne tutaretur, descendit; ac in foveā, ut à Leonibus Danielem liberaret. cap. 6. Thobiam à cæcitate curavit. cap. 12. Petrum ex carcere deduxit: Iacob ab omni malo eripuit: Elizęum protexit contra Syros. 4. Reg. 6. TERTIA causa est, ut pro homine apud Deum intercedant, ejusq; preces Deo sistant; juxta illud Thobiæ 12: *Ego obtuli orationes tuas Domino.* Nec preces tantùm, sed & justorum animas in paradisum deducunt, Christóq;, Patri offerendas, tradunt. Quemadmodum Lazari anima ab angelis in sinum Abrahæ deportata est, Lucæ 16. Corpus insuper Christi Deo offerunt, ut eorum misereatur, pro quibus se Dei Filius obtulit, Chrysostomo teste li. 3. de incomprehensibili Dei natura, in fine. Censentur autē angeli homines deserere, quādo hæc ministeria desinunt impendere, ut explicat Basil. in Psal. 33. Conciliamus autē nobis bonos angelos studio virtutum. Nam sibi dissimiles homines pravos, quemadmodum & Deo rebelles angelos aversantur; ut lucta Michaëlis cum Dracone seu Lucifero comprobat. Cur autem sanctorum angelorum amicitia homini in hac vita non manifestetur, idcirco fieri docet Augustinus, quia fallaciter dæmones sese in angelos lucis transfigurant.

Basil. lib. de virg. Chrysost. homol. 3 in epistol ad Colos.

Angeli nos à periculis liberant.

Exodi 14.

Daniel 3.

Act. 12. Gen. 48. Apoc. 8. Zacharia 1.

Angeli pro hominibus intercedunt.

Conciliantur angeli virtutibus. Aug. lib. 8. de civit. cap. 24. & 25.

Apoc. 12.

Aug lib 19 de civ c. 9.

Cap. LXX.

Vtrum, sicuti homines angelum bonum ad sui tutelam, ita & malum ad exercitium deputatum habeant?

Angeli mali an singulis deputati ad exercitium?

EX libro Pastoris apocrypho plerique; veterum opinati sunt, unumquemq; duos habere assignatos angelos: unū, qui ad bonū dirigat; alterū verò, qui ad malū sollicitet. Ita Orig. Nyssen. Chrys. Basil. Cassian. cujus sententiam recenset Prosper contra collat. c. 26. Sed cùm primum hominis peccatum nõ ex instituto à Deo exercitio, sed ex invidia diaboli occasionem sumpserit, neq; desinat malignorum spirituum studium, quò secū pertrahant homines in æternę damnationis pœnas, sempiternáque felicitate privent, quam suo vitio ipsi perdiderunt, satísque homines tententur à sua concupiscentia, à mundo pravísque hominibus: improbabile arbitramur, quòd singulis hominibus angelum malum Deus assignarit ad tentandum. Satis enim diabolus ex seipso pronus est ad tentandum, cùm

Origen. li 3. Periarchon, c. 2. & hom. 12. & 35. in Lucam. Nyssen. lib. de vita Moysis traditione esse dicit. Chrys. homil 3. in epist. ad Coloss homil. 5 operis imperfecti in Matth. Basil. in Ps. 1 Cass. collat. 8 quæst. 17. Iacob 1. 1. Ioan. 3.

tanquam

1. Petr. 5. Iob. 1.

tanquam Leo circumeat quærens quem devoret; ut ex historia Iob constat. Quare scriptura potiùs coërceri à Deo malignos spiritus, quàm ad exercitiũ immitti significat. Nam ligatum esse Sathanã dicit, nec quidquam posse, nisi quod ei permissione singulari à Deo conceditur: ideoque plus esse timendam Dei offensam, quàm diaboli potentiam, admonet Ambrosius lib. 7. in Lucam c. 15. & lib. 6. cap. 7. Quod ex cap. 5. Marci patet, ubi dæmonia nõ nisi Christo permittente, porcos ingressi sunt; & Iob. c. 1. Sathanas in animam sævire prohibetur: ac in eos potestatem habet, qui suæ libidini vacãt, instar equi ac muli, Thobię 6. A quo enim quis victus, hujus & servus est. Ioan. 8. 2. Petr. 2.

Apoc. 20.

Plus timenda Dei offensa, quàm dæmonis potentia.

Matth. 8. Iob. 1. Thob. 6.

Dæmones parati ad nocẽdum hominibus.

Quàm autem dęmones parati sint ad seducendum homines, ex lib. 3. Reg. c. 22. apparet; ubi ad Achab regem decipiendum se offert spiritus nequam dicens: *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius.* & Psal. 148. *spiritus procellarum faciunt verbum eius.* & *datum est angelis nocere terræ & mari.* Apoc. 7. & 14.

Cap. LXXI.

Vtrum singulis rerum generibus ad procurationem quandam angeli deputentur?

Vtrùm rebus singulis angeli præficiãtur?

NONNVLLI opinantur, non solùm hominibus, sed & aliis rerũ generibus angelos præfici: ut Damascenus terrestri ordini, Origenes hom. 13. in Numer. August. lib. 3. de trinit. capit. 4. Theodoretus q. 3. in Gen. Thom. 1. p. q. 110. ar. 1. ad 1.

lib. 2. ca. 4.

Cap. LXXII.

Quomodo discernatur bonus angelus à malo?

Distinctio boni angeli à malo.

CIRCA spirituum apparitiones & operationes multa sunt incerta, circa quæ non inutiliter hominũ exercentur ingenia: si tamen adhibeatur disceptatio moderata, & absit error opinãtium se scire quod nesciunt. Quid enim opus est, ut definiantur cum discrimine, quæ absque salutis discrimine nesciuntur? Sed quia plerumq; *Sathan in angelum lucis se transfigurat*, id posse dijudicare magis opus est, ne fallendo ad quædam perniciosa inducat. Nam fingens se bonum, ea sæpe dicit aut facit, quæ bonis angelis congruunt, ut per hæc aliena, sibi authoritatem conciliet, paulatimq; ad sua ducat. unde nec vera dicenti diabolo fides adhibenda est, nec ab eo ullum veritatis testimonium suscipiẽdum est: ut Dominus suo facto confirmavit, silentium imponendo dęmonis acclamantibus, *tu es Filius Dei.* & Apostolus, spiritum pythonicum dicentem: *Isti homines servi Dei excelsi sunt*, expulit: nolens fideles ullam cum dæmonibus societatem habere. *Quæ*, ait, *societas luci ad tenebras? quæ conventio Christi ad Belial?* significans, nullum prorsus hõmini cum diabolo consortium esse debere, ideóque artes ejus universas esse detestandas, superstitiones, magiam, pactaque omnia expressa, vel tacita, de quibus Aug. latè disserit.

2. Cor. 11.

Marci 5. Act. 16.

1. Cor. 10. 2. Cor. 6.

nullum homini cum diabolo consortium.

Aug. lib. 2 de doct. Christ. cap.

Quanquam enim dæmones nullam potestatem, nisi Deo dispensatoriè permittente habeant (ut in Iob, & porcis apparuit) permissione tamen Dei facta nocendi vim summam habent, transformantq; se in angelos lucis, ac res variè immutant. Et licet futura nesciant, pręd icunt tamen quandoque ea, quæ longè futura sunt, aut alibi fiunt, prospicientes; quandoque verò ex pręsentibus causis, vel indiciis conĳcientes: unde & plerumq; mentiuntur. Et suggerere quidem homini prava & falsa permittuntur: sed tamen in hominis animam illabi, & cogere aliquem, ut suggestioni consentiat, omnino nequeunt. Quomodo autem Angelus bonus à malo dignosci soleat, Athanasius in S. Anthonii vita tradit, ex scripturis & experientia ostendens, quòd omnis angelus homini apparens initiò terrorem incutiat, (quia inferior natura subigi à superiore naturaliter timet) sed bonus angelus semper ante recessum consolationem præbet; malus autem perterritum hominem relinquit: unde Gabriel ait B. Virgini: *Noli timere Maria*; & angeli mulieribus: *nolite timere vos.*

Iob 1. Matth. 8. Aug quomodo dæmones res immutẽt tractat. lib. 18. de civit. cap. 18. Damasc. lib. 2. de fide c. 4.

Aug. lib. 10. de civit. c. 32. & lib. 21. c. 8. explicat quomodo subinde vera dicant.

Dæmones quomodo subinde vera dicant: bonus angelus gaudium, malus autem timorem relinquit.

Luca 1. Math. 28. Marci 16.

CAP. LXXIII.

Vtrum rectè honor angelis exhibeatur?

Angelis bonis honor debetur, sed non latria.

SICVTI Deum in sanctis ejus rectè laudamus, ita & in ministris honoramus. Nec enim æquum est, sine honore præteriti ea instrumenta, quibus numinis sui præsentiam specialiter Deus exhibet: unde sæpius angeli DII nuncupantur, quia in suo ministerio, veluti in speculo, divinitatem aliqua ex parte nobis repræsentant. Nec id mirū videri debet, cùm & principibus & præfectis id honoris detur, ut DII appellentur: quia summi Regis & Iudicis vices in sua functione gerant. Quibus si congruus honos propterea meritò debeatur; quantò magis angelis, in quibus divinæ gloriæ claritas multò abundantius refulget? Porrò licèt angelis honor eximius deferendus sit, non tamen latriæ cultu, qui soli Deo exhibendus est, venerandi sunt, ut Apocal. 19. angelus expressit, dicendo Iohanni, *vide ne feceris, conservus tuus sum, Deum adora.* Quare vana Calvini calumnia est, dicentis, ea quæ solius Dei & Christi sunt, ad angelos transferri, superioribusque seculis Christi gloriam immodicis angelorum elogiis obscuratam fuisse.

Angeli, Prophetæ, & principes atque Sacerdotes cur Dii vocentur.

Aug. lib. 8. de civit. c. 27.

lib. 1. instit. c. 14. nu. 10.

CAP. LXXIV.

Cur Deus angelorum operâ utatur?

Cur Deus Angelorum opera utatur?

QVAMVIS Deus per se absq; ulla angelorum operâ quæcumque vult, solo nutu exsequi possit: attamen angelorum ministerio potentiā suam declarare, fidelium salutem curare, suęq; beneficentiæ dona ipsis communicare solet; non quia illis carere nequeat; tantum abest, ut ad levādum difficultatem sint illi subsidio; sed ad solatiū nostrę imbecillitatis, ut in spem bonām erigamur, nullāq; trepidatione aut desperatione concidamus, cùm ipsum Deum Omnipotentem habeamus protectorem, & insuper nostrā salutem procurandam innumeris suis satellitibus commiserit, quorum præsidio & tutela septi, ab omni periculo imminente liberemur; ut in Helizei ministro apparuit, qui conspecta multitudine angelorum, à quibus cùm Propheta custodiendus erat, intrepido animo hostes despexit, quorum prius aspectu, pavore consternatus erat. Proinde ex angelorum ministerio expugnata omni diffidentia, spes nostra in Deo fortiùs statuitur, cujus opem esse præsentem ipsi Angeli ab eo missi contestantur. Non igitur, dum angelos honoramus, gloriam Deo debitam partimur: neq; dum angelicum præsidium commendamus, fiduciam nostram inter Deum & angelos dividimus: sed gloriam & honorem Deo, ut omnis salutis authori, tribuimus, solum ut fontem omnis auxilii & boni spectamus, invocamus, & prædicamus: nihilominus tamen etiam bonitatis & potentię ipsius ministros condecente honore afficimus; non colendo ut Deos, sed obsequium impendendo, ut Dei amicis, domesticis, eminentibúsque conservis nostris.

Angelorum præsidia nostra fragilitati accommodata.

Angelos rectè honoramus & invocamus.

CAP. LXXV.

De Dæmonibus quid scire expediat?

SICVTI angelorum bonorum ministerio Deus ad electorum hominum salutem ita quoque malignorum spirituum opera, cùm ad exercendum pios, tùm ad puniendum peccatores utitur. Eòque fere tendunt omnia, quę de malignis spiritibus Scriptura tradit, ut soliciti simus ad prævertendas eorum insidias, armísque congruis ad propulsandos hujusmodi potentissimos hostes nos instruamus. Nam cùm Satan *Deus* ac *Princeps hujus seculi* vocatur, cùm *fortis armatus, princeps aëris, leo rugiens, draco*, aliísque similibus nominibus describitur, eò hæc respiciunt, ut cautiores, & ad pugnam paratiores simus: quemadmodū B. Petr. significat exhortatione subjuncta: *cui resistite fortes in fide.* Et Paul. ubi monuit luctā *non cum carne & sanguine* nobis esse, *sed cum principibus aëris, potestatibus tenebrarū, & nequitiis spiritualibus*, continuò *arma* induere jubet, quæ tanto certamini paria sint. Quare nunc quoque fideles ad hunc finem omnia conferant, ut hostem audacia promptissimum, viribus robustissimum, artibus callidissimum, diligentia & celeritate infatigabilem, machinis omnibus

quò tendant quæ de malignis spiritib. scriptura tradit.

diaboli potentia describitur, ut armis congruis eam propulsemus.

1. Petr. 5.

Ephes. 6.

Militia fidelium contra dæmones.

omnibus tefertum, pugnandi scientia expeditissimum, longo impugnandi usu exercitatissimum, erectis excitatisque animis vincant, necunquam ignavia se ab eo opprimi sinant. Et quoniam hæc militia non nisi morte finitur, ad perseverantiam se incitent, imbecillitatisque suæ conscii, Dei opem invocent, cujus est consilium & robur, & animos, & arma subministrare. Ad quod agendum eò magis impellimur, quòd non unum aut alterum, sed maximas esse spiritualium hostium copias, quæ nobiscum gerant bellum, scriptura denunciet. Nam Maria Magdalena liberata fuit à septem dęmoniis: & semel ejectum dæmonium *septem alios spiritus se nequiores secum assumit*, ut redeat in possessionem vacuam. Imò legio tota subinde hominem obsidet. Ex quibus docemur, cum infinita hostium multitudine bellandum nobis esse, ne paucitate contempta, simus ad prœlium remissiores. Dum autem nonnunquam unus Satan vel diabolus proponitur, qui regno justitiæ adversetur, nobis insinuatur, quòd sicut fidelium societas Christum habet caput, ita impiorum factio suum principem habeat diabolum, juxta illud: *Ite maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.* Præterea cùm Satan perpetuus sit Dei & hominum adversatius, Dei gloriam, Christique regnum, hominúmq; salutem totis viribus demoliens, irreconciliabile cum eo nobis bellũ esse debet, nec pax vel induciæ cum eo quærendæ. Talis enim Gen. 3. describitur, ut hominem ab obedientia Deo debita abducat; simul Deum honore justo spoliet, hominémq; in ruinam præcipitet: qualis etiam à Christo describitur, quando *adversarius* & *tentator* vocatur, & spargere Zizania ad corrumpendum semen vitę æternę, ac *mendax* & *homicidia* fuisse *ab initio* dicitur: quoniam studium ejus est mendaciis, erroribus, odiis, contentionibus & pugnis per ipsum excitatis Dei regnum evertere, hominésque in æternum interitum secum demergere. Inde Paulus hæreses vocat doctrinas dæmoniorum, 1. Timoth. 5. omnis enim malitię & iniquitatis author, dux & architectus est; illuc omnia sua studia dirigens, ut Dei gloriam, hominúmque salutem impetat. quam quidem malitiam non ex natura vel creatione, sed ex depravatione sibi accersivit: unde Christus Satanam ex proprio mendacium loqui pronuntiat: *quia non stetit in veritate.* Vbi significat, dęmones prima creatione angelos Dei fuisse, sed degenerãdo se perdidisse, aliisque factos esse instrumenta perditionis. Quo autem ordine lapsus ille acciderit, quæ causa ejus; item modum, tempus, speciem scriptura non expressit; sed id, quod ad hominum eruditionem ædificationémq; pertinet, non tacuit: quòd videlicet illis peccantibus Deus non pepercerit, cælóque depulerit; quodq; contumaci rebellique suâ volũtate in ea semper ferantur, quæ Deo adversari putent: qui tamen potentiæ suæ freno ita eos constrictos tenet, ut nihil efficere vel exsequi conatu suo queant, nisi quod ille permiserit, atque ita creatori suo velint nolint obsequantur. Quorum conatus ita Deus temperat, ut electos oppugnãdo exerceant; & licet subinde illos vulnerent, & ad tempus vincant, non tamẽ finaliter opprimant: reprobos verò ab eis subactos Deus velut justitiæ ministris torquendos tradit, & in eos imperium exercere, ipsisq; ut mancipiis abuti permittit.

Deus consilium robur, & arma suppeditat.

Marci 16.

Matth. 12.

Luca 8.

Diaboli studium describitur.

Matth. 4.
Matth. 13.

Ioan. 8.

Dæmon creatione bonus, propria voluntate malus.
Ioan. 8.

Angelorum lapsus quo ordine factum.

Aug. libr. 11. de civit. c. 11. li. 12. c. 9.

2. Petr. 2. Iudas in sua canonica epist.

Dæmones impiis ut mancipiis abutuntur, ut tortores eos affligunt.

Cap. LXXVI.

De Hominis creatione.

SICVT CÆLI nomine inprimis angelos; ita nomine terræ hominem comprehendi tenendum est, cujus primæ cõditionis statum illi cognoscere necessarium est, qui ejusdem lapsum & reparationem intelligere voluerit. Nam Aug. teste *fides Christiana in duorum hominum causa & agnitione propriè consistit:* videlicet, primi Adæ, & secundi: quorũ per unum in mortem præcipitati; per alterum verò ad vitam redempti sumus. Per unum sapientiam & innocentiam perdidimus; per alterum è tenebris ignorantiæ, in lucem veritatis, justitiæ, pietatis, adoptionémque filiorum trãslati sumus. De primo scriptum est: *homo cùm in honore esset, non intellexit, & comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* De secundo autem: *factus est nobis sapientia & justitia, & sanctificatio & redemptio.* Et ad Romanos, *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obedientionem justi constituentur multi.*

(*)

Primus Adã causa omnis nostra miseria.
Secundus vero Adã causa nostra reparationis & gloria.
Aug lib. 2. de peccat. orig. cap. 24.
Fides Christiana in cognitione lapsus & reparationis consistit.

Psalm. 48.

1. Cor. 1.

Rom. 5.

Cap.

CAP. LXXVII.

De voce Homo, *unde deducatur?*

Homo ab humo dicitur. Lactan lib. 2. div. inst. c. 11. Hieron in 2. c. Ioel. Ambr. lib. 3. offic. cap. 5. Bern. serm. 3. de vigilia natiu.

HOMO ab *humo* dicitur. *Ideo* enim, ait Lactant. *homo nuncupatus est, quòd sit factus ex humo; sicut Adam idem est quod terrenus, seu de terra natus.* Ac proinde homo secundùm corpus Adam dicitur, non secundùm animam. Estque Adam humani generis commune nomen, sicut homo. Vnde in Gen. cap. 5. etiam Eva vocatur Adam, ut observavit Augustinus lib. 15. de civit. cap. 17. qui etiam notat, quatuor litteris hujus nominis, quatuor orbis terræ partes adumbrari; in quibus essent futuri homines, tract. 9. in Ioan. Hoc igitur nomine homo quisque Originis suæ admonetur, ut non superbiat, dum se ex vili pulvere humore concreto factum audit. Cujus rei humilis agnitio gratissima Deo semper exstitit. Vnde Genes. 19. Abraham se pulverem & cinerem esse confitetur. David se Dei figmentum agnoscit, Iob. 7. & 10. *memento quòd sicut lutum feceris me.* Isaiæ 64: *Nos lutum, tu fictor noster.* Isaiæ 45. *væ! qui contradicit factori suo.* Ieremiæ 18: *sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea.* Quod Apostolus ad Romanos 9. allegat. Ecclesiastici 10: *quid superbit terra & cinis?* Hinc solent Veteres in signum profundissimæ humiliationis, pœnitentiæ ac luctus, etiã capita sua cinere aspergere: quod in die Cinerum anniuo solemni memoria recoli adhuc in Ecclesia videmus.

Aug. libr. 13. de civ. c. 17. Quatuor litteræ nominis Adam, quatuor orbis partes adumbrant. Voce homo nostra originis admonemur.

Ps. 102. 118.

cinerũ aspersio nos originis nostræ admonet.

CAP. LXXVIII.

Quid Hominis voce significetur?

QVIDNAM homo dicatur, utrùm anima, vel corpus, an nec anima, nec corpus, sed anima corpori conjuncta; post Varronem disputavit Augustinus; cujus resolutio est, hominem propriè vocari animam rationalem, terreno corpori unitam; ac proinde hominem significare non animam solam, nec corpus solum, sed eum, qui ex anima & corpore constat. In Scripturis tamen frequenter sola carnis, aut sola animæ voce per Synechdochen totum hominem designari notissimum est: ut Gen. 46: *omnes animæ ingressæ in AEgyptum cum Iacob fuêre 70.* Deuteronom. 10: *In 70. animabus descenderunt patres in AEgyptum.* Roman. 13. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Actor. 27. *Eramus universæ animæ in navi 276.* Similiter caro hominis loco usurpatur. Psalm. 64. *ad te omnis caro veniet.* Isaiæ 40: *omnis caro fœnum.* Ioëlis 2. *Effundam spiritum meum super omnem carnem.* Ioannis 1. *Verbum caro factum est.* id est, homo; ut contra Apollinarem exponit Augustinus epist. 120. capit. 4. Sic hominem sepeliri dicimus, ratione carnis. Augustinus lib. 13. de civitat. cap. 24. & Apostolus Rom. 3. *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro.* Item Galat. 5. *manifesta sunt opera carnis,* id est, hominis.

lib. 19. de civit. cap. 3. & lib. 13. c. 24. lib. de morib. Eccles. 27. tract. 19. in Ioan. Lactan. lib. 2. cap. 3. Homo significat animam rationalem corpori unitam.

Anima pro homine usurpatur.

Caro pro homine interdum ponitur.

CAP. LXXIX.

De Hominis ortu.

Lactan. lib. 2. de instit. cap. 11. & 12.

DE prima hominũ origine Poëtæ ac Philosophi, necnon Manichæi (de quibus Augustinus hæresi 46.) & Seleuciani (de quibus hæresi 54.) & Patriciani (de quibus hæresi 61.) & Paterniani (de quibus hæresi 85.) ac denique Severiani (de quibus Epiphanius hæresi 45.) multa fabulati sunt. Cæterum veram hominis originẽ scriptura sacra narratione fidelissima demõstrat. *Formavit,* inquit, *Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciẽ ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventẽ.* Et infra Mulieris quoq; ortum describit: *Et ædificavit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.* Quæ hominis creatio repetitur Ecclesiastici 17. *Deus creavit de terra hominẽ: creavit ex ipso adjutorium simile sibi.* Iob. 10. *Manus tuæ Domine fecerunt me.* Vbi docet scriptura, Deum, postquam cælum & terram creasset, omniumq; rerum copia, varietate, pulchritudine, non secus atq; amplam splendidissimamque domum, exquisitissima simul & copiosissima supellectile adornasset, idq; totum, quod homini utile ac salutare prvidebat fore, præparasset; tunc demum hominẽ formasse, masculũ & feminã: masculi quidem corpus ex limo terræ, mulieris autẽ ex viri costa: animam verò utriusque, ex

Hominis origo quæ sit?

Gen. 2.

Deus in mũdum iam ornatum, hominem velu ti regem in palatium induxit.

Cur Deus ex uno viro omnes homines esse voluerit

nulla præjacente materia, neque ex sua substantia, sed ex nihilo creatam illis inspirasse. Cur verò Deus hominem unũ & singulum creaverit, ex quo totum diffunderetur genus humanum, etiam femina viro copulanda, explicat August. lib.12. de civit. c.21.22.& 26.

Cap. LXXX.

Cur Homo post reliquas creaturas formatus sit?

Lactan. lib. 2. instit. c.9. Iunilius & Chrysost. in gen.

Homo post reliquas creaturas cur factus?

HOMINEM Deus novissimo loco condidit, ut in mundum velut in regnum omnibus rebus præparatis intraret. Decebat enim, ut cujus gratia Deus cuncta produxerat, non nisi rebus necessariis jam paratis induceretur; tanquam operis tam admirandi testis, & laudator, qui in operum Dei assidua meditatione occuparetur: & immensas sapientiæ, justitiæ, bonitatis, potentiæque ipsius divitias in omnibus creaturis, velut in speculo contemplaretur, ac de tantis tamq; multiplicibus beneficiis humano generi collatis gratias eidem opifici homo ageret, nec ingrata oblivione horum memoriam sepeliret: indeque ad ipsius Creatoris benignissimi, qui ante hominis ortum de eo solicitus fuerat, amorem, fiduciam, invocationem & laudem provocaretur; profitendo Cæli & terræ creatorem, omnium quę condidit, in sua potestate dispensationem habere: ab eo proinde omnium bonorum summam exspectaret, nec in alium unquam spem suam conjiceret, sed toto pectore ipsum amare & colere studeret; dicendo cum Propheta: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?*

Psalm. 115.

Philo de opificio mundi, & post eum Ambrosius scribunt, mundum esse locum certaminis, in quem homo tanquam in stadium introductus est, ut bene certando, hostéque pietate & justitia vincendo, coronam reportaret; aut si vinceretur, ignominiam, nec præmium, sed supplicium prometeretur.

Ambros. sermon. 38.

Mundus est instar stadii certaminis

Cap. LXXXI.

De statura humani corporis.

Humani corporis statura erecta.

QVAMVIS homo secundùm corpus ad Imaginem Dei non sit factus, (ut Anthropomorphitæ putarũt) sed in anima sedes imaginis Dei resideat; attamen externa corporis species, nos à brutis animalibus discernens, singularem quandam dignitatem exhibet, quum

——prona spectent animalia cetera terram;

Os homini sublime dedit: cælumq́; videre Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus,

Ovidius lib. 1. Metamorphos.

ut mens assiduè commoneretur, quæ sursum sunt quęrere ac sapere, non autem quę super terram: ut Augustinus notat lib. 6. de gen. ad lit. cap. 12. lib.1. de gen. cont. Manich. cap. 17.

Quam verò sapiens omnium & singularum humani corporis partium dispositio, quantaque utilitas & necessitas sit, enarrat Lactant. lib. de opificio Dei cap. 8.

Dispositio partium humani corporis admiranda.

Cap. LXXXII.

Quale fuerit hominis corpus ante peccatum?

Corporis in statu innocentiæ qualitas.

QVALE prima origine hominis corpus extiterit, ex cap. 2. Genesis discimus, ubi Moyses ait: *factus est homo in animam viventem.* id est, animal vivens, sive, animale corpus habens, sentiens, alimẽtis egens, ne fame aut siti deficeret, interprete Apostolo, 1. Corint. 15. quod tamen animale corpus validum erat, nulli ægritudini vel miseriæ obnoxium, à moriendi necessitate liberum. Quia si primus parẽs divinis mandatis obtemperasset, ad eadem cum beatis spiritibus nulla intercedente morte felicitatem pervenire meruisset. Vnde quodammodo immortalis verè dici poterat, quia scilicet poterat non mori: simul mortalis, quia mori poterat. In quo plurimùm à beatorum statu differebat, quorum post resurrectionem immortalitas in eo consistet, quòd mori non poterunt, neç ulla

Animale corpus quodnam intelligatur.

Adam mortalis & quodammodo immortalis.

ulla corrumpente vel affligente passione percelli; ut docet Apostolus 1. Cor. 15. & ex eo Augustinus libr. 13. de civit. cap. 23. 24. lib. 6. de Gen. ad lit. c. 19. & libr. 1. de peccat. merit. cap. 3. 4. 5. ubi ostēdit, inter se distingui mortale, mortuum, & moriturum, longéque nunc aliter hominem esse mortalem, quàm ante lapsum; quia per peccatum obnoxius necessitati moriendi factus est; unde ab Apostolo corpus nostrum dicitur mortuum, Rom. 8. quòd mori debeat homo; juxta illud: *statutum est omnibus hominibus semel mori.* Adam itaque sicut mortalis & immortalis, ita & passibilis ac impassibilis dici poterat. Ab omni enim prorsus miseria immunis vixisset, neque à feris, aut quolibet alio extrinsecò (ipsum per angelos tuente Deo) lędendus erat, si innocentiam conservasset. Augustinus libro decimoquarto De civit. cap. 26.

Passio corrūpens & affligens non est in beatis, sed in damnatis.

Hebr. 9.

per peccatum orta moriendi necessitas.

Passio perficiens.

Passibilis autem eatenus fuit, quia corrumpi potuit. Nam passione perficiente tam interius quàm exterius, stante innocentia pati potuisset: siquidem dormivisset, generasset, suas oblectationes habuisset.

Cap. LXXXIII.

De vita hominis innocentis tempore.

Innocentiā servatā, homo ad immortalitatē translatus fuisset.

Si homo nō peccasset, nequaquam exspoliandus fuisset corpore, sed supervestiēdus imortalitate. Quādiu porrò in animali vita relictus fuisset, ex scripturis colligi nequit. Hoc tantummodo incunctanter tenendum est, quòd primus humani generis parens filiis absque pudenda libidine generatis, consummatâque vitæ animalis metâ, certo à Deo constituto termino, in consortium angelorum nulla intermedia morte translatus fuisset, beatam immortalitatem absque fine possessurus; ut August. passim docet Enchir. c. 104. lib. 12. de civit. cap. 21. lib. 14. de civit. cap. 26. libr. 9. de gen. ad lit. cap. 4. lib. 1. de peccat merit. cap. 2.

Cap. LXXXIV.

De generandi modo, tempore innocentiæ.

Innocens homo generasset absque motu inordinato.

Homo in primę integritatis statu liberos per concubitum quidem genuisset, sed absq; omni pudenda libidine, rationémque perturbante motu inordinato similiter excluso partus dolore, per omnia sibi, quoad immortalitatem, aliaque primi status munera, similes: qui tamen minimè confestim à nativitate omnium rerum naturalium scientiam vel usum habuissent, sed cum ætate profecissent. Atque ut corporis robore ac forma diversi dispares que erant futuri; ita quoq; ingenio & intelligentia alii alios excelluissent; ut tradit Augustinus lib. 12. de civit. cap. 23. lib. 14. cap. 26. lib. 9. de gen. ad lit. cap. 3. lib. 1. de peccat. merit. c. 37. & 38. ubi ostendit, imbecillitatem hodiernam parvulorum non pertinere ad naturam hominis instituti, sed ad pœnam damnati; libro secundo de peccat. merit. capit. 29. libr. 1. confession. cap. 7. & 8.

Imbecillitas infantium a pœnam hominis damnati.

Adam in virili ætate creatus.

Si quis autem de Adamo quærat, in qua corporis statura Deus eundem formaverit? Respondet Augustinus (libr. sexto: de gen. ad lit. cap. 13. & 14.) Adamum in virili ætate, atque plena hominis mensura, idoneum ad generandum à Deo creatum esse; ut ex verbis statim post formationem viri & feminæ dictis apparet: *crescite & multiplicamini.*

Cap. LXXXV.

Vnde primo homini in statu innocentiæ immortalitas obvenerit?

Immortalitas corporis in statu naturę integræ non ex sola intrinseca qualitatum temperie corporis, sed ex beneficio Dei, eoque duplici provenisset; quorum neutrum per se absque altero suffecisset; putà ex bona corporis dispositione, consurgente ex optima elementorum

Immortalitas primi hominis ex duobus oriebatur.

temperatura; ſimúlque ex juſtitię originalis munere, quæ ſingulas corporis partes & animæ potentias pleniſſime menti ſubjiciebat, ut eas quieto imperio, quatenus vellet, moveret: & ex uſu ligni vitæ, quod vitam ſtabilem efficiebat, humidum radicale in lōga tempora reſtaurando, vigorémque naturæ ſubmittendo, ne aliquando ſenio labaſceret.

Ligni vitæ efficacia.

Sicut enim Adam ex aliorum lignorum fructibus refectionem contra defectionē hauriebat: ita de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem: ut frequenter docet Aug. lib. 1. de peccat. merit. cap. 3. lib. 13. de civit. cap. 20. lib. 8. de Gen. ad lit. 3. & ſequen. Proſper lib. 3. de vita contempl. c. 18. Chryſoſt. hom. 18. in Gen.

Lignum vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem præbebat.

Vtrum autem lignum vitæ remedium præſtiterit contra ſenium, naturali aliqua proprietate; an potiùs ex divina aſſiſtente virtute, ſicut in ſubjecto capaci & diſpoſito ſacramenta operantur: diſputat Aug. lib. 10. de gen. ad lit. cap. 40. Vbi ſignificat, utrumque dici poſſe. Nam contraria ſic temperari queunt, ut invicem nō adverſentur, ſed bonam valetudinem reddant, & ſtabilitatem conſequantur: ut patet in tranſlatione Henoch & Heliæ, quos adhuc vivere credimus: & in Iſraëlitarum calceamentis, vetuſtate nō obtritis.

Aug. lib. de nat. & grat. cap. 24.

Gen. 5. 4. Reg. 2. Deut. 29.

Quòd porrò lignum vitæ non ſolùm homini datum fuerit, ut alimentum, ſicut ceteri cibi; ſed etiam tanquam ſacramentum ſapientiæ, cujus alimento anima rationalis refecta nequaquam in nequitiæ mortem vertitur: indicat ſcriptura Proverbior. 3. & Apocal. 2. Sapientiam lignum vitæ appellans: & docet hoc ipſum Auguſtinus libro 2. de peccat. meritis. caput. 21. & lib. decimotertio: dé civit. cap. 20.

Cap. LXXXVI.

Vnde mors nunc obveniat?

Mortis cauſa peccatum.

EX ſupradictis perſpicuè conſequitur, mortem corporis, id eſt, ſeparationem carnis ab anima, non eſſe ex prima inſtitutione Dei, neque ſecundum conditionem ſtatus primi, ſed pœnam eſſe peccati; juxta illud Geneſ. 3. *Quacumque hora comederis, morte morieris.* Et Eccleſiaſtici 25. *A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.* Roman. 5. *per peccatum mors, & corpus mortuum eſt propter peccatum*, 1. Corinthior. 15. *Stimulus mortis peccatum; Deus enim mortem non fecit.* Sapientiæ 1.

Mortem Philoſophi putarunt eſſe naturalem.

Philoſophi naturæ humanæ lapſum ignorantes, arbitrati ſunt; mortem homini naturalem eſſe, ac pertinere ad naturę primordium, non ſuppliciū; ad naturam hominis inſtituti, non autem ad pœnam damnati. Contra quos diſſerit Auguſtinus libro 13. de civit. cap. primo: & ſequentibus uſque ad decimum ſextum.

Idem Pelagiani ſenſerunt.

Pelagiani philoſophos ſequuti, etiam docuerūt, mortem accidere ſecundùm naturam hominis à Deo inſtituti, non autem inflictam eſſe merito peccati. Contra quos variis locis diſſerit Auguſtinus lib. 1. de peccat. merit. à cap. 1. uſq; ad 7. & lib. 3. c. 11. & ultimo. lib. 2. de bono perſev. cap. 11. & 12. libro de hæreſibus cap. 14. &c.

Et damnata eſt Pelagii doctrina in Concilio Carthaginenſi & Milevitano ſub Innocent. I. can primo: *Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Idem cōfirmatur in Concilio Arauſicano ſub Leone I. can. 2. In Concil. Tridentino ſeſſion. 5. de peccato orig. can. 1. & 2.

Miſeriarum hujus vitæ origo ex peccato.

Nonnulli veram hujus vitæ miſeriarum cauſſam ignorantes, ad anteactæ vitę merita retulerunt; alii Naturam ipſam velut novercam accuſarūt, ut obſervat Auguſtinus lib. 4. cont. Iulianum cap. 12. At fides Chriſtiana divinitus accépta tradit, quòd *per unum hominē peccatum ingreſſum ſit in mundum, & per peccatum mors*; quodq; in uno primo parente omnes peccaverint; universíſque hujus mortalis vitæ pœnis ac miſeriis obnoxii ſint facti.

Rom. 5.

Cap. LXXXVII.

De Anima rationali.

De animæ origine.

QVIA homo ex corpore & anima conſtat, expoſitis iis, quę ad corporis originem & cōditionem, ſive ante lapſum, ſive poſt peccatum ſpectant; de altera hominis parte nobiliore, quæ ANIMA, & interdum SPIRITVS vocatur, nunc diſſerendum eſt. Sciendum ergo inprimis, animam non dici Spiritum, quia flatus ſit, aut vis

Eccl. 12. Lucæ 23. Act. 7. Rom. 8. Gal. 5. Iacob. 2.

aliqua

aliqua divinitus infusa corpori, quæ tamen essentia careat; sed quia incorporea sit anima, creata non minùs à Deo quàm Angeli. De cujus naturâ, qualitatibus & origine, non solùm Philosophi, sed etiam Hæretici varios errores sparsere. Cujus cognitio tam ad Dei (ad cujus imaginem & similitudinẽ creata est) quàm ad suiipsius notitiam homini pernecessaria est.

Dei anima rationalis natura.

Quidam igitur putaverunt, Animam esse Ignem, alii Aërem, alii Aquam, alii Sanguinem, alii ex Elementis compositam: alii harmoniam, seu contrariorum in corpore proportionem: alii temperamentum ipsarum corporis qualitatum: quidam demum esse corpoream; alii verò spiritualem incorporeæque naturę. Rursus, alii mortalem, alii immortalem: ex quibus nonnulli animã æternam, alii creatam posuerunt: iterumq; nonnulli animas simul omnes cum angelis in cælo fuisse creatas, anteactęq; vitæ merito in corpora missas: alii ex Dei substãtia per arcanum divinitatis influxũ transfundi animam in hominem fabulati sunt. Sed contra hos omnes errantes & hallucinantęs Catholica fides docet, animas singulas à Deo in corpore organico generationis opere pręparato creari, ut ex anima & corpore tanquã partibus substantialibus constituatur homo.

Anima est pars substantialis hominis.

Vnde rejicitur eorum opinio, qui animam tãtùm esse corporis accidens senserunt: item eorum, qui cũ Pythagora vel Platone animas ex astris ad corpora delabi, & ex uno corpore in aliud commigrare; & hoc itidem & iterum sine ullo fine priorum aut posteriorum seculorũ factum esse, atque futurum asserunt: ita ut animæ nunquam stabilem assequantur beatitudinem, sed infinitis revolutionibus unaquæque anima in suũ astrum, unde sumpta fuerat, redeat, & per circuitus temporum ad corpus iterum descendat, & ex uno in aliud commigret. Quod commentum refutat August. lib. 12. de civit. cap. 20. Statuebat hæc opinio animam in corpore, nõ ut partem substantialem, sed ut nauclerum in navi, sed ut aurigam in curru, & captivum in carcere.

Anima separatio à corpore pœnalis.

Vnde separationem animæ à corpore non inter pœnas, sed beneficia reponenda dicebant: quia tunc demum animam beatam fieri arbitrabantur, cùm omni corpore exuta, ad Deum simplex, sola, nudaq; rediret. Quod confutat Augustinus libr. 13. de civit. cap. 16. ostendens non corpus, sed corruptibile corpus animæ onerosum esse, juxta illud Sapientis: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* id est, corpus propter peccatum corruptioni obnoxium animam perturbat, molestiisque variis onerat.

Sap. 9.

Nam per se bonum esse animę, corpori uniri, evincit illud Apostoli 2. Cor. 5. *Nolumus exspoliari, sed supervestiri.* Idipsum comprobat fides Incarnationis Verbi, Resurrectionisque Christi ac omnium hominum.

Origenis de animarum incarceratione in corpore sententia rejicitur. lib. 1. Periarchon. cap. 8.

Origenes sentit, omnes animas ejusdem speciei cum Angelis in cælo fuisse creatas, ibique peccasse; ac pro meritorum diversitate in corpora demitti. Quam opinionem Hieronym. (epist. 27. apud Augustin.) stultam vocat; Leo autem hæreticam, quòd repugnet Apostolo dicenti: *Quum nondum quidquam boni egissent aut mali.* & Genes. 2. *Formavit Deus hominem de limo terræ: & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* & Zacharię duodecimo: *formans spiritum hominis in ipso.*

Leo epist. 11. & 43. Rom. 9.

Anima non est pars substantia Dei.

Quòd insuper anima non sit portio substantiæ Dei decerpta, & in hominem transfusa, inde patet, quòd anima non sit incommutabilis ut Deus, cùm proficere & deficere possit, sitque non solùm mutationi obnoxia, sed passionibus quoque, ignorantiæ, pravis cupiditatibus, infirmitati, omnisq generis vitiis; quæ Dei naturæ asscribere, insaniæ fuerit. Augustinus epist. 28. & lib. 13. de civit. capit. 24. ostendit, Deum non ex sua substantia, neque ex prejacente materia, sed de nihilo spiritum hominis creasse, quem corpori inserendo inspirasse, aut insufflasse convenienter dicatur; sed immutabilis mutabilem, increatus creatum.

Deus animã de nihilo creat, & creando corpori injecit.

Et quidem de primi parentis anima, quin à Deo immediatè sit ex nihilo producta, inter Catholicos doctores nulla est controversia: sed utrùm etiam aliorum hominum singulæ animæ ex nihilo creentur, & creando corpori infundantur; an verò Deus animam producat ex animâ parentum, quemadmodum lumen videmus produci de lumine, & animam bruti per aliam in materia præparata excitari gravis fuit olim quæstio.

CAP. LXXXVIII.

Utrum anima sit ex traduce? vel num creetur, & creando corpori infundatur?

An anima sit ex traduce?

DE animabus posterorum Adæ, utrum animæ propagentur, & per traducem ab animabus parentum gignantur, occasione peccati originalis, quod à parente primo in omnes posteros transfunditur, à veteribus dubitatum fuit. Tertullianus, Apollinaris, Luciferiani (teste August. lib. de Hæres. c. 86.) Arabici, Saduceos sequuti, nonnullique alii senserunt, omnes animas posterorum Adæ per traducem ex animabus parentum gigni, & propagari, labe peccati originalis infectas. Quam sententiam Divus August. (licet cunctandum elegerit) sibi non displicere variis locis innuit.

Tertul lib. de anima c. 2. lib. de carne Christi. Apollin libr. 5. tripart hist ca. 44. Aug. h..r.si 81. & 86. ep.st. 28.

An anima creetur, & creando infundatur.

ALII senserunt, animas singulas a Deo creari, & creando in materia præparata infundi: Hieron. in 12. cap. Eccl. libr. 3. contra Ruffin. & in epistol. contra errores Ioann. Ierosolymitan. Hilar. lib. 10. de trinitat. Ambros. lib. de Paradiso capite 11. libr. de Noe & Adam capit. 4. Gregor. Nyssen. lib. de anima capit. 6. Cyrill. libr. 1. in Ioann. cap. 9. Lactant. libr. de opificio Dei cap. 14. Bernardus sermon. 2. de Incarnat. Domini, Magister senten. lib. 2. dist. 17. & 31. ibidemque Doctores Scholastici, qui omnes magno consensu hanc opinionem amplectuntur. Hinc nunc omnium doctorum communis & recepta est sententia. Divus Hieron. in epistola ad Pammachium vocat Ecclesiasticum dogma. D. Thom. ad fidem pertinere scribit. Petrus Lombardus certissimè tenendum ait, non à parentibus animas gigni, sed à Deo corporibus præparatis infundi, ac infundendo creari.

Hieron in 12. c. Eccl. lib 2. cont. Ruff. Gennadius lib. de eccl dogm ca. 14. D. Thom. lib. 2. cont. gent. c 56. 1. p. qu. 118. ar. 2.

Quamvis Divus Augustinus hanc sententiam placere quidem sibi dicat, veramque esse optet potiùs quàm putet: attamen propter varias difficultates hinc in materia peccati originis emergentes, cunctandum elegit, in eáque cunctatione usque ad mortem permansit; ut constat ex libris ejus quatuor de origine animæ; potissimùm lib. 2. cap. 13. & epist. 28. ad Hieronym. epist. 157. lib. 5. cont. Iulian. c. 3. lib. 2. de peccat. merit. c. 26. lib. 10. de gen. ad lit. c. 23. libr. 2. Retract. cap. 15.

Cujus cunctationem sequuti sunt Gregor. li. 7. regist. cap. 51. & Eucherius lib. 2. in Gen. in c. 2. *utrùm*, ait, *animæ ex animabus procreentur, an singulæ novæ creentur, quæstio est in definiendo difficilis, quia nihil est à sanctis viris vel scripturarum authoritate manifestè definitum.* Et quidem ante hos omnes cunctatus est Ruffinus, quẽ propterea reprehendit D. Hier. lib. 2. in eundem. Arist. lib. 2. de gen. animalium cap. 3. aliter hominis animam produci, quàm ceterorum animalium agnoscit.

CAP. LXXXIX.

Quòd anima sit incorporea & immortalis.

Anima est immortalis & incorporea.

ANIMAM rationalem Saducæi corpoream & corruptibilẽ esse docebant: quos Dominus ipse Matth 22. & Apostolus Act. 23. confutarunt. Utrumq; enim scriptura palàm & sæpe confirmat, vocans animam *spiritum* incorporeum, *qui ad eum redit, qui dedit illum.* Eccl. 12. Matth. 10. *nolite timere eos qui occidunt corpus, animam nõ possunt occidere.* Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Roma. 8. *spiritui nostro.* ad Gal. 5. *contra spiritum.* Act. 7. *spiritum meũ.* Iac. 2. *corpus sine spiritu.* 2. Cor. 7. hortatur fideles, ut se emundent *ab omni inquinamento carnis & spiritus.* 1. Petr. 2. Christus vocatur *Episcopus animarũ.* Hebr. 13. Pastores pro animabus rationem reddent. Hebr. 12. *Deus pater spirituum* dicitur. Alibi Paulus Deum invocat testem in animam suam. Quod vero, sicuti incorporeæ, ita & natura sua incorruptibiles immortalésq; sint animæ rationales, certissima fide tenendum est, cùm id scriptura tam Veteris quàm Novi Testamenti manifestissimè tradat: Gen. 1. *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* id est, naturæ intelligentis & immortalis, juxta illud Sapientis: *creavit Deus hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.* Gen. 37. *descendam ad Filium meum*, inquit Iac. quem tamen à fera devoratum arbitrabatur. Exod. 3: *Ego sum Deus Abrahã, Isaac, & Iacob. Non est autem Deus mortuorum sed vivorum.* Quo argumento contra Saduceos Dominus est usus. Matth. 22. Eccl. 12. *Spiritus redit ad eum qui dedit eum.* Sap. 3. *Iustorum animæ sunt in manu Dei.* Sapiẽtiæ 4. *Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Huc pertinẽt scripturarum loca, in quibus defuncti *ad populum suum appositi* dicuntur; & oratum, jejunatumq; fuisse pro defũctis. Nisi enim eos,

Sapient. 2.

1. Machab. 2. 2. Mach. 12.

qu-

qui mortui erãt corpore, secundùm animam vivere, & suo tempore secundùm corpus resurrecturos credidissent, superfluum & vanum fuisset orare pro defunctis. Quare animam non solùm vivere ac superesse dissoluto corpore, credẽdum est, sed etiam natura sua immortalem à Deo conditam esse; ut Dominus expressis verbis Matth. 10. asserit: *animam non possunt occidere.* Lucæ 10. mendici anima defertur ab Angelis in sinum Abrahæ: Epulonis verò descendit ad infernum. Act. 23. *de resurrectione mortuorum ego judicor.* 1. Cor. 15. *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra.* 2. Cor. 5. *Optamus peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Apoc. 6 *vidi subtus altare animas.* 14. *beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Idem tradiderũt unanimi consensu omnes utriusque Testamenti fideles, & scripturarũ Sacrarum interpretes, necnon præcipui quique gẽtium Philosophi, ut Pythagoras, Socrates, & Plato, teste Plutarcho, & Cicerone. De Aristotele, quidnam de immortalitate animæ senserit, incertum est. Plutarchus lib. 5. de placitis Philos. cap. 1. & Theodoretus lib. 5. de curat Græc. affect. Scotus in 4. qu. 43. qu. 2. opinantur, Aristotelem existimasse, hominis animam esse mortalem. S. Tho. lib. 2. cont. gent. cap. 79. Ammonius, Simplicius, Avicenna, Albertus, & plerique alii sentiunt, Aristoteli animam fuisse immortalẽ. Verius apparet, quòd Aristoteles dubius fuerit, nec in hanc vel illam partem satis resolutus, ideoq; magis inquirendo, quàm affirmando hac de re suam opinionem proposuerit.

Plutarchus lib. 4. de plac. philos. cap. 7. Cicer. 1. Tuscul. & lib. de senect.

Aristoteles de animæ immortalitate dubius.

Testimonia immortalitatis animæ.

Quòd porrò anima sit immortalis, evidentibus signis & rationibus evinci potest. PRIMVM quidem ex dignitate ac præstantia naturæ animæ rationalis, cujus ita extingui conscientia nequit, quin Dei judicium reformidet: quod indubitatum est immortalitatis spiritus signum. Nam ad Dei tribunal numquam motus sive essentia penetraret, cùm pœnę spiritualis metu non corpus, sed anima sola commoveatur. Eodem pertinet Dei cognitio, quia ad vitæ fontem non pervenit vigor evanescens.

Immortalitas animæ rationalis confirmatur.

DEINDE præclaræ dotes, quibus humana mens pollet, immortalis essentiæ testimonia sunt. Nam animæ rationalis potentiæ non sunt ad corruptibiles res, ut brutorum sensus, limitatæ, aut quoad operationem dependẽtes: mentis enim agilitate anima Deum invisibilem & angelos intelligit. Recta, justa, & honesta concipit: cælum & terram, naturæque arcana perlustrat: & ubi omnia secula intellectu & memoria complexa est, singula sua serie digerit, futuraque ex præteritis colligens, apertè demonstrat, in homine divinum aliquid esse insculptum, quod à corpore non dependeat. Quod etiam somnus ipse convincit: qui licet vita exuere videatur, attamen cogitationes non modò earum, quæ numquam factæ sunt, rerum, suggerit, sed præsagia etiam in futurum tempus. Vnde intelligentię sedem spiritum esse, non corpus, oportet, cujus operationes proprię & immediatæ, velle scilicet ac intelligere, cùm à corpore non dependeant, & sine concurrentia actionis alicujus corporeæ, vel rei corruptibilis exerceantur; consequens est, spiritum intelligentem esse immortalem. ACCEDIT argumentum ab ejus appetitu desumptum, quo anima desiderat beatitudinẽ, videre Deum, numquam interire: qui sanè vanus & irritus esset, si numquam expleri posset.

Operationes animæ propria à corpore non dependent: scilicet velle, intelligere.

ALIVD insuper immortalitatis animę testimonium ex eo ducitur, quòd omnis forma corruptibilis cogi possit, ut præter naturam operationem suam exerceat, ac nonnumquam impediri, ne exercere queat (ut aqua ab igne calefacta necessariò urit, & non refrigerat:) sed anima rationalis nullius causę naturalis vi adigi potest, ut contra naturalem suum operandi modum agat; neq; impediri potest, quò minùs propriam operationem (velle scilicet & intelligere) exsequatur. Ergo sicut à nulla naturali causa in sua operatione anima rationalis cogi vel impediri potest; ita neque corrumpi. Nam esse atque operari conjuncta sunt.

DENIQVE obligatio ad virtutum officia, immortalitatis animæ signum est. Cùm enim vitia sæpe vitam tẽporalem oblectent atque prolongent; econtra verò studium virtutis valetudinem lædat, & nonnumquam tollat; sequeretur, potiùs sectanda homini esse vitia quàm virtutes, si anima corpori superstes non esset; juxta illud Apostoli 1. Cor. 15. *Si mortui non resurgunt, bibamus & comedamus; cras enim moriemur.* Rursus idipsum evincit Dei erga homines benevolentia, quos cùm intelligentes, suique capaces condiderit, & in hac mortali vita non plenè intelligatur neque possideatur; aliam superesse vitam oportet, in qua Deus se clarè videndum fruendúmque exhibeat.

Postremo. Dei iustitia immortalitatem animæ requirit. Cùm enim ad illam pertineat, unicuique iuxta sua merita reddere, iustis quidem præmia, impiis autem supplicia; & illud in hac vita non fiat: protinus consequitur, aliam expectandam esse vitam, in qua unicuique iusta detur retributio. *Si enim in hac vita tantùm sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus animantibus*, inquit Apostolus 1. Cor. 15.

Cap. XC.

De statu primi Hominis.

Primi hominis status.

Qvalem Deus primum hominem creaverit, scriptura manifestè describit Gen. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam*, id est, naturę intelligentis memoria, voluntate ac libero arbitrio præditum; simùlque talem, qui rectus, iustus, sanctus, & sapiens, in Dei filium adoptatus, Deique amicus esset. Imago enim naturam, similitudo autem ad virtutum ornamēta pertinet. Neque enim tam insulsè sapiendū est, ut secundùm figuram & lineamenta corporis homo ad imaginem Dei cōditus putetur, cùm Deus spiritus sit, cui nullum corpus assimilari possit: quanquam in erecta hominis figura eminentiam supra cetera animantia ipsius nonnullam refulgere ostēderimus. Perperam verò Calvinus veteres suggillat, quòd inter imaginem & similitudinem differentiam posuerint; *cùm* (inquit) *similitudo vice expositionis tantùm addita sit*. Nam licet nonnulli has voces pro eâdem re accipiant, ut similitudo præambula & genus sit imaginis; attamen plures veterum, ne superflua vocum repetitio admittatur, imaginem à similitudine distinguūt, ut Imago ad naturam, Similitudo autem ad naturæ perfectionem & decorem pertineat; ut sensus illius dicti, *Faciamus hominem ad Imaginem & similitudinem nostram*, sit: faciamus hominem ad imaginem nobis similem, videlicet intelligentem, sanctum, libera voluntate præditum, scientia virtutibúsque ornatum, quoad animam, Deum repræsentantem immortalem, incorporeum, invisibilem.

Imago naturæ, Similitudo virtutum.

Supra ca 17.

Bernard ser. 80 & 81. in Cantic.

Cap. XCI.

In quo consistat Imago Dei in homine?

Imago plus requirit quàm similitudinē.

Non omnis similitudo Imago est, nam ovum ovo simile est, non tamen ejus Imago: quia vox *Imago* similitudinem denotat, secundum aliud expressam, atque exemplar in eo, quod naturale aut proprium est, repræsentantem: cujus defectu res inanimes, atque omnes ratione carentes, quæ Deo solùm communicant, in eo quòd sunt, aut etiam vivunt, Dei vestigium, non imago dicuntur. At homo, quia mente intelligendique facultate, rationis arbitrio, dominandíque potestate Deum reprę̨sentat, illius Imago nuncupatur; ut ex Apostolo docet August. Et quoniam primaria Imaginis divinæ sedes in rationali anima, ejusq; potentiis consistit, ideo non solus vir, sed & mulier ad Imaginem Dei condita est. Quia tamen vir intelligētia, sapientia, principatu, dominioque mulierem superat, ea consideratione Apostolus viro potiorem Imaginis Dei rationem attribuit. *Vir*, inquit, *Imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier propter virum.* Vbi varias in homine Dei repræsentationes ad Imaginis rationem pertinere significat: utputa, quòd sicut ex Deo omnia dimanant, ita ab uno viro Adam omne genus humanum, etiam Eva, profluxerit: & sicut Deus est prima omnium rerum causa; & Dominus; ita cunctorum hominum origo & princeps Adam: & quemadmodum propter Deum omnia sunt; ita mulier propter Adamum condita est. Porrò communes viro & mulieri repræsentationes à doctoribus recensentur. I. Quòd homo intelligat, velit, memoriam habeat. II. Quòd sicut Deus incorporeus & immortalis est; ita & homo interior, seu anima. III. Quòd sicut Deus est, vivit, sapit & ratiocinatur; ita & homo. IV. Quòd sicut Deus invisibilis & simplex est, non ex partibus compositus instar corporum; ita homo interior. V. Quemadmodum Deus ubiq; totus est; ita hominis anima in suo corpore ubiq; tota est. VI. Quemadmo-

Aug. lib. 83. quæst. 51.

Imaginis ratio in homine in quo consistat.

3 Iosef. 4. Conf. 1. Augu. lib. 12. trinit. cap. 7. Gen. 1. 5. & 9. 1. Cor. 11.

Homo in quibus Deo similis existat.

dum

Act. 17.

dum Deus omnia vivificat, movet & gubernat: ita suum corpus anima vegetat, movet atque regit. VII. Sicut Deus sui juris & liberi arbitrii est, ita in suis actibus anima. VIII. Quemadmodum Deus omnibus alijs rebus dominatur, ita homo alijs creaturis, iubendo vel utendo. Vnde Iacobus ait, omne genus animalium ab humana natura domari.

Iac. 3.

IX. Sicut una divina natura tres habet distinctas personas; ita una anima tres distinctas facultates. Et sicut à Patre generatur Filius, & ab utroque procedit Spiritus sanctus; ita ab intellectu generatur volūtas, & ex utroque procedit memoria.

Ab intellectu voluntas, ab utroque memoria.

POSTREMO, sicut Pater à nullo essentiam suam accipiens, fons est totius divinitatis, à quo generatur Filius, & à quo per Filium procedit Spiritus sanctus; ita humanæ naturæ fons est Adam, ex quo Eva, & ex utroque Seth.

Iustin. in expos. fidei de confess. trint.

CAP. XCII.

Cur animalia nunc homini non semper obtemperent, sed potius noceant?

Animalium in hominem rebellio, unde profluat?

QVOD bestiæ ab initio subditæ à Deo hominis imperio, nunc subinde noceāt, imò etiam homines interimant, non ad conditionem hominis instituti, sed ad pœnā damnati pertinet. Iustè enim inobediētia primorum parentū rebellione subjectorū brutorum vindicatur; & per vilissima animalcula humana superbia domatur: per pulices, lēdes, pediculos, muscas, ranas, erucas &c. Quibus nonnumquam potentissimos reges, regnáque Deus perdomuit: ut Pharaonem, Antiochum, Herodem, Romanos, apud quos animalia domestica efferata dominorum impetia refugisse scribit Augustinus.

Aug. lib. 3. de civit, ca. 23.

Quemadmodum verò ad peccati vindictam pertinet, quòd animalia nunc homini noceant, (ut patet ex occisione facta per leonem inobedientis prophetæ: necnon puerorum Elizeo maledicentium, per ursos:) ita ad innocentiæ testimonium, quòd serpentes iustis, (exemplo Pauli) nihil noceant: nec leones: ut ex Daniele, historijsque sanctorum comprobatur, ad quorum pedes truculentissimos leones provolutos esse legimus.

Fera iustis non nocent. 3. Reg. 13.

Act. 28. Daniel. 6.

CAP. XCIII.

In quo similitudinis ratio consistat?

Similitudo Dei in quo consistat.

DEI similitudo in homine consistit in sapientia, boni amore, iustitia, sanctitate, ac virtutibus ceteris, quibus anima Deo assimilatur. Iuxta illud Christi: *Estote perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.* Et illud Apostoli: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.* Quod Ecclesiasticus ita expressit: *Deus creavit de terra hominem, & secundùm se vestivit illum virtute,* id est, ad suam similitudinem fecit sapientem, justum, innocentem, alijsque virtutibus exornatum. Ecclesiastes autem: *Fecit Deus hominem rectum;* qui si Deum creatorem suum non amasset, utique rectus non fuisset. & Psalmista: *Homo cùm in honore esset,* id est, cùm Dei similitudine fulgeret; *non intellexit,* hoc est, indulta sibi gratuita Dei bonitate virtutum dona, grata consideratione non ponderavit. *Ideo comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis,* similitudine affectionum & cupiditatum.

Matth. 5.

Ephes. 4.

Eccles. 17.

Eccl. cap. 7.

Psal. 48.

Ambros. lib. de dign. cõd. huma. cap. 3. Chrysost. ho. 8 in gen.

Nam triplex in homine similitudo reperitur, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ. Mediam autem peccando perdidit, scilicet innocentiam, sapientiam, ceterarumque virtutum pulchritudinem, qua Deo assimilabatur; non primam in intelligendi facultate sitam, quæ ad Imaginem pertinet, quam homo peccando non perdidit.

Triplex similitudo, natura, gratia, & gloria.

Sciendum tamen, nomen Imaginis aliquando in scriptura includere similitudinis perfectionem. ad Ephes. 4. *Induite novū hominem qui secundum Deum creatus est.* Coloss. 3. *Induentes novum hominem, eum qui renovatur in agnitionem, secundùm imaginem ejus qui creavit illum.* 1. Cor. 3. & 1. Cor. 15. *Portemus imaginem cælestis.* Ad quæ respiciens Augustinus subinde, ait, hominem per peccatum amisisse Imaginem Dei: secundùm videlicet delineamēta pulchritudinis justitiæ, ut seipsum explicat lib. 1. retract. cap. 26. & lib. 2. cap. 24. Quo modo etiam intelligendi sunt alij doctores, similiter loquentes, ut Hieronymus & Epiphanus.

Imago nonnumquam similitudinis perfectionem includit.

Aug. lib. 6. de gen. ad lit. c. 24. Lib. de spiri. & lit. cap. 27. 28. Hieron. in ep. ad Ramach.

Epiphan. in ep. ad.

* * *

CAP. XCIV.

Utrum rectitudo iustitiæ homini naturalis, vel potius supernaturalis dici debeat?

Naturale variis modis accipitur. Dion. Areop. de divi. nom. cap. 4. Aug. lib. de spiri. fan. cap. 15. Fulgen. de fide ad Ietrum c. 23.

NATURALE variis modis accipi solet. PRIMUM quidem Naturale usu recepto dicitur, quidquid ad rei essentiam pertinet. Hoc modo sanctitas, justitia, bonitas Deo naturalis est, non homini neq; angelo: quia eis aliunde obvenit, salvaque rei essentia potest abesse, sicut ab impiis hominibus & dæmonibus abest. SECUNDO Naturale dicitur, quod ex naturæ principijs profluit; aut quod lege atque necessitate naturæ debetur, sicut alimentum filio à parentibus. Qua ratione justitia hominis naturalis dici nequit; quia nulla creatura ex seipsa justitiam habet, sicuti nec immortalitatem; sed gratuito munere illam accipit ab eo, *a quo descendit omne donum perfectum.* TERTIO naturale vocatur id, quod rei ex naturę suę principijs, quoad operationem vel motum, convenit: ut lapidi naturale dicimus, deorsum labi. Nec hoc modo justitia homini naturalis est, ut voluit Pelagius. Nam *Deus in nobis operatur velle & perficere.* QUARTO. Id Naturale censetur, sine quo humana natura non nascitur; vel Id, quod cum natura cõtrahitur. Sic dicitur *natura filij iræ.* Sapient. 12. *naturalis malitia eorum.* Rom. 11. *ex naturali excisus oleastro.* Hoc etiam modo justitia nobis dici nequit naturalis, cùm non justi, sed iniqui nascamur, & contra naturam inseramur bonę olivæ. Hoc verò modo justitia Christo naturalis fuit; ut docet August. Enchir. ca. 40. Cyril. in Ioan. lib. 1. ca. 15. Greg. lib. 18. moral. cap. 34. Beda in 1. cap. Lucæ tractans angeli verba: *quod nascetur ex te sanctum.* S. Thom. 3. part. quæst. 34. art. 3. ad 2.

Iustitia non est homini naturalis. Iacob. 1. Philippen. Ephes. 2. Isai. 50.

Naturale quod ad naturæ perfectionem pertinet.

POSTREMO Naturale dicitur, quod homo à Deo in sua creatione cum natura accepit: quodque ad naturę decorem & perfectionem pertinet, quamvis essentia rei salva abesse possit. Hoc modo justitiam homini primo & angelis fuisse naturalem rectè dicimus; quia *Deus creavit hominem rectum; ad Imaginem & similitudinem suam:* ad fruẽdum Deo. *Creasti nos ad te* (ait B. Augu. lib. 1. confess. cap. 1.) *& inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Quòd autem Dei dona, homini in sua creatione collata, rectè quodam sensu naturalia vocentur, docet Fulgent. lib. de Incarn. & grat. cap. 22. Prosper contra Cassianum. Damascenus lib. 3. de fide cap. 24. Leo ser. 1. de Ieiu. 10. mensis. & ser. 4. de nativit. Domini, & ser. 15. de pass. August. sępe docet, nihil aliud esse vitium, quàm naturalium privationem bonorum. Enchir. cap. 11. lib. 3. de lib. arb. cap. 18. & 19. de spir. & lit. cap. 27. Celestinus in epist. pro Prospero & Hilar. cap. 4. dicit, naturalem innocẽtiam in Adæ prævaricatione perditam. Gregor. lib. 29. moral. cap. 21. Accedit expressa S. Tho. 3. part. quæst. 34. art. 3. ad 2. doctrina: *Illud*, inquit, *quod homo in principio suæ creationis habet, est homini naturale.*

Iustitia quo sensu naturalis dici possit. Eccl. 7.

CAP. XCV.

De libero hominis Arbitrio.

Liberum arbitrium unde dictum?

NE vocis ambiguitate quis decipiatur, ab expositione nominis *liberi arbitrij* tractatum hanc inchoabimus: de quo triplex opinio reperitur. PRIMA eorum est, qui sentiunt, nomen *liberi arbitrij* significare conjunctionem judicij rationis, & electionis voluntatis: & ratione judicii nuncupari arbitriũ; ratione autem electionis, liberum: ut nihil aliud sit Liberum Arbitrium, nisi judicium cum electione. August. lib. 3. Hypogno. Petrus Lombardus lib. 2. sent. dist. 24. §. D. SECUNDA aliorum est, qui existimant, nomen liberi arbitrij propriè de actu rationis dici; quia arbitrari idem sit, quod judicare. Bernard. lib. de grat. & lib. arbit. Ruard. art. 7. Lou. TERTIA denique sententia est cõmunis Patrum & S. Thomæ, 1. par. qu. 83. art. 3. ad 2. qui docent, per liberum arbitrium solius voluntatis actum denotari; qui solus verè ac propriè liber est. Unde nomen voluntatis Patres addere solent, dicentes: *liberum voluntatis arbitrium*, sic Ambros. August. & alij passim. Quamvis enim arbitrari propriè ad intellectũ pertineat, rectissimè tamen voluntati accõmodatur, quia ejus electio est sententia quędam, & ultimum ipsius judicium, consensus, beneplacitum seu decretum, quo se nutu suo in hanc partem absque ulla naturali vel fatali necessitate inflectit, movet, inclinat. Apprehensum

Ambros. li 2. de fide cap. 3. Aug. lib. de grat. & lib. arb. cap. 2. Lib. 5. de civl. cap. 9.

Quid liberũ arbitrium.

Liberum arbitriũ est potentia indeterminata.

sum enim bonum vel malum intellectus proponit animæ, quæ sua voluntate, imperio, ac placito concludit, eligendo vel repudiando. Vnde liberi arbitrij definitionem colligere possumus hanc: *Liberum arbitrium est facultas libera intelligentis naturæ, qua positis omnibus ad agendum requisitis, potest agere & non agere; eligere, & repudiare.* Est enim liberum arbitrium non habitus, vel actus, sed potentia indeterminata, quæ in sola intelligente natura reperitur, scilicet in Deo, angelis & hominibus; & circa media ad finem aliquem conducentia versatur, cujus actus proprius est electio, quę consultationis velut conclusio est, duobusque modis peragitur; vel seligendo unum ex pluribus propositis, quæ contrarietatis libertas dici solet; vel uno tantùm proposito, illud acceptando vel repudiando, quæ libertas contradictionis nuncupatur. Et quoniam eligere, voluntatis est, sequitur, liberum arbitrium esse voluntatem, seu appetitum rationalem: qui ut finem respicit, voluntas dicitur; ut autem media considerat, liberum arbitrium vocatur, quia videlicet rem ut bonam vel malam à ratione propositam amplectitur aut repudiat suo nutu, nulla fatali aut naturali necessitate appetitum in hanc vel illam partem inflectente. Non enim ad libertatem arbitrij sufficit, quòd homo in sua actione non cogatur, quódque sponte, hoc est, ex interno principio operetur. Nam & animantia rationis expertia, quædam ut sibi bona ex apprehensione sensus appetunt, nónulla tanquam noxia fugiunt, ad quæ nulla vi externa compelluntur, sed ex interno appetitu sensitivo moventur, quæ tamen nemo liberè moveri dixerit: quia solo naturæ instinctu ad unum determinatò ferantur, potiúsq; agantur, quàm agãt, Damascen. lib. 2. fidei Orthod. cap. 27. Similiter nonnulla homo vult judicio ad unum determinato; ideóque non liberè, sed necessariò: veluti omnes beati esse appetunt, & miseriam fugiunt, quia voluntas naturaliter in bonum generatim apprehensum inclinat, & malum aversatur. Quod ut plenius intelligatur, sciendum est, triplicem distingui libertatem. VNA est libertas à necessitate, quæ Naturæ libertas dicitur: ALTERA est libertas à peccato, quæ Gratiæ nuncupatur: TERTIA est libertas à miseria, quæ libertas Gloriæ appellatur. Rursus libertas naturæ in duas species dividitur. Est enim libertas à coactione, qua sponte, voluntariè & libenter fiunt, etiam quę necessaria sunt: quo modo felices esse ita volumus, ut infelices esse nullo modo velle possimus. August. Enchir. cap. 105. Et est libertas non solùm coactioni, sed etiam necessitati opposita, qua pro arbitrio possumus velle, & non velle. QVÆRITVR ergo, à qua libertate dicatur liberum arbitrium? RESPONDEO, certum esse, inprimis libertatem arbitrij à libertate Naturæ, non à libertate Gratiæ vel Gloriæ dici, cùm impij non careant libero arbitrio, quamvis servi sint peccati, corruptionis & miseriæ. Addo preterea, æquè certum esse, ad constituendum liberum arbitrium non sufficere libertatem à coactione, sed exigi libertatem à necessitate. Id apertè Scriptura plurimis locis tradit. Ecclesiastici 15. *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta; Si volueris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod volueris, porriges manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi:* significãs ad rationem liberæ electionis requiri libertatem à necessitate, non solùm à coactione. Nam in eo propriè distinguũtur Liberũ & Voluntarium, quòd Libertas omnẽ necessitatem; Voluntariũ autem solam coactionem & violentiam excludat. Est enim voluntarium, quod à principio interno cum cognitione profluit; vnde pecora sponte, sed non tamen liberè in pabulum feruntur; & Deus Pater sponte, sed non liberè Filium gignit. Liberum enim à violentia est, quidquid in agendo vim extrinsecus illatam non patitur. Liberum autem à necessitate est, quod non solùm à principio inato cum cognitione fit, sed insuper quod nulla fatali vel naturali necessitate operatur, & ex rationis ac voluntatis facultate sic agit, ut non agere possit, & in utramque partem suam habeat optionem & electionem; non quòd simul velle, & non velle idem possit, sed quia dum vult, potest non velle, & à volendo cessare. Vnde sequitur, non omne quod est, quando jam est, necesse esse ut sit; quia ut causa sit libera in agendo, non opus est, ut priùs tempore fuerit libera. Nam Deus ab æterno voluit creaturarum bonum, quod nunc habent; & tamen liberè voluit, quamvis æternitatem nullam tempus præcesserit; quia in ipsa æternitate ita voluit, ut posset non velle.

Libertas contrarietatis & contradictionis.

Voluntas ut finem respicit, appetitus rationalis, ut autẽ media, liberum arbitrium.

Fatalis & naturalis necessitas libertati repugnant.

Ad libertatẽ nõ sufficit spõtaneũ, esse absque coactione.

Triplex libertas.

Libertas natura duplex.

Libertas arbitrij, à libertate naturæ, non gratiæ vel gloriæ dicitur.

Distinctio volũtarij & liberi.

Liberũ à violentia.

Liberũ à necessitate.

Libertas excludit fatalẽ & naturalẽ necessitatem.

Deus ab æterno liberè voluit creaturarum bonum quod habent.

Cap. XCVI.

De potestate liberi arbitrij hominis integri.

Quale hominis integri fuerit lib. volunt. arbitr. Aug. Enchir. cap. 105. 106.

PRIMVS homo talis à Deo conditus est, ut libero voluntatis arbitrio & bene velle posset, & malè: nec gratis, si bene; nec impunè, si malè. Sufficiebat autem solũ liberũ arbitrium ad peccandum; non tamen ad merendum, neque ad justitiam retinendum: sed opus insuper divina erat gratia, & auxilio, quod ei præsens aderat, eóque uti poterat, quando volebat. Quale sanè adjutorium si primo homini in statu integro defuisset, absque sua culpa cecidisset; quum sibi ad standum & in justitia perseverandum solum liberum arbitrium non sufficeret. Quod exemplo hominis illustrat B. Augustinus, qui sibi ad moriendum, non autem ad vivendũ sufficit, quia elementorum adjutorio ad vitam conservandam indiget. Iterum exemplo sani oculi, qui ut functionem suam exerceat, lumine indiget. Dederat, inquit August. lib. de correp. & grat. ca. 11. homini Deus bonam voluntatem (in illa quippe eũ fecerat, qui rectũ condiderat) dederat & adjutoriũ, sine quo in ea non posset permanere, si vellet; ut autem vellet, in ejus libero relictum erat arbitrio. Posset ergo permanere si vellet, quia non deerat adjutorium, per quod posset, & sine quo non posset bonum perseveranter tenere, quod vellet. Si autem hoc adjutorium vel angelo, vel homini, quamprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere, si vellet; non utique sua culpa cecidisset: adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Acceperat enim primus homo posse, si vellet: sed non habuit velle quod posset; nam si habuisset, perseverasset.

Lib. arb. hominis integri divino ad bene operandũ indigebat auxilio.

Aug. de corrept. & grat. ca. 11. & 12. Enchir. c. 106. Lib. 4. de civit. ca. 11. & 21. ca. 30. ser. 11. de verb. Apost. Lib. de bon. persev. cap. 7.

Cap. XCVII.

Cur Deus hominem malè libero usurum arbitrio creaverit?

Cur malè usurum lib. arbitrio Deus creaverit.

ISTA quæstio sæpius initio Christianæ fidei doctoribus objecta fuit, cui à Divo Petro Apostolo, Dionysio Areopagita, Irenæo, Augustino, aliisq; responsum est, Deum benefacere voluisse etiam de malefaciente: & ordinem prætermittendum non fuisse, in quo ostenderetur, quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit, quamvis melius sit, quod peccare non possit. Congruentissimum insuper fuit, Deum sic hominum & angelorum ordinare vitam, ut in ea priùs ostenderet, quid liberum posset arbitrium; deinde, quid suæ gratiæ posset beneficium, justitiæque judicium.

Clem. lib. 3. recog. Dion. Areop. lib. de divi. nom. ca. 4. Iren. lib. 4. c. 7. Aug. Enchir. ca. 104. 105. Li. de correp. & grat. c. 10. Lib. de bono persev. c. 7. Cyril. in Ioan. li. 9. cap. 10.

Cap. XCVIII.

Quòd liberum hominis arbitrium peccato non sit amissum.

Liberum arbitriũ experientia comprobatur.

QVOD in homine lapso facultas unum præ alio eligendi remanserit, ac proinde liberũ voluntatis arbitrium, experientia ipsa cõprobat. Quantumcumq; enim ad consentiendum actioni contingenti, vel quippiam agendum, nos suasio, vel inspiratio moveat, attamen nos liberè posse acquiescere, vel renuere, palam experimur. Quò etiam pertinet, quòd plurima non nisi prævio diligenti consilio, seriaque præmissa deliberatione operemur. Frustra porrò consultaremus, si nobis liberum non foret in hanc vel illam partem nos flectere, nútúque voluntatis placentem nobis partem eligere. Accedit, quòd experiamur, non inaniter hominibus leges & consilia dari; minas & præmia proponi; neque frustra homines ad bona invitari, rogari, corripi, laudari, vituperari: quę tamen omnia in vanum adhiberentur, si homo ad id quod facturus sit, non liberè, sed necessariò ferretur. Nemo enim laudem, præmium aut supplicium pro eo meretur, quod aliter fieri non potuit. Suffragantur experientiæ aperta scripturæ testimonia, quæ homini lapso perspicuè liberum voluntatis tribuunt arbitrium. Et quidem hęc ipsa scripturę testimonia possunt ad decem capita revocari. PRIMVS ordo earum sit scripturarum, in quibus expressa libertatis mentio fit; ut 1. Cor. 9. *Non sum liber? nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?* 1. Cor. 7. *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens sua voluntatis.* Numer. 3. *vir in arbitrio habebit votum uxoris sua.*

Consiliũ & deliberatio ostendunt libertatem.

Leges, minæ, præmia.

Correptio, laus & vituperium.

Scripturæ testimonia de lib. arb. ad 10. capita revocantur.

Libertas arbitrij statuitur.

ris sua. Iosue vltimo: *Optio vobis datur.* 4. Regum 2: *Populus obtulit arbitrio suo, & judicio cordis sui.* Isaiæ 1. *Si volueritis, & audieritis me.* Ecclesiastici 15. *Deus reliquit hominem in manu consilij sui.* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi.* Ad Philemonem: *Sine consilio tuo nihil volui facere, ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.*

Homo potest agere & non agere.

SECVNDVS ordo scripturarum est illarum, quæ actiones humanas in hominis arbitrio & potestate consistere significant, ita ut sæpe non faciat, quod agere potest. ut Ecclesiastici 31. *potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit.* Gen. 4. *sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Deut. 38. *Mandatum quod ego præcepi tibi, hodie non supra te est, sed juxta te.* Ecclesiastici 15. *Si volueris conservare mandata, conservabunt te.* &c. 1. Cor. 9. *non usi sumus hac potestate.*

Optio & electio libertati conveniunt.

TERTIVS ordo scripturas continet, in quibus optio vel electio homini permittitur; ut Gen. 13. Abraham Loth optionem terræ concessit. Deut. 30. Moyses Israëlitico populo benedictionem proposuit, Iosue vltimo: *optio vobis datur, eligite hodie quod placet.* 1. Paralipom. 21. optio Davidi offertur. Ecclesiastici 15. *apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.* 1. Cor. 7. *Qui statuit in corde suo firmus &c.*

Exprobratio signum libertatis.

QVARTVS ordo scripturarum est, in quibus homini exprobratur, quòd contra Dei voluntatem agat, eique resistat. Proverb. 1. *vocavi & renuistis.* Isaiæ 5. *Exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas.* & cap. 65. *Expandi manus meas ad populum contradicentem.* Actor. 7. *vos semper Spiritui Sancto restitistis.* Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Apocal. 2. *Tempus dedi ei ut pœniteret, & non vult pœnitere.*

Libertatem ostendũt præcepta, cõsilia, suasiones.

QVINTVS ordo scripturarum est, continentium divina præcepta, prohibitiones, consilia, suasiones, exhortationes, dehortationes, correptiones, laudes, obsecrationes, invitationes, præmia, & supplicia: quæ omnia homini frustra proponerentur, nisi liberum haberet arbitrium.

Promissio mercedis, & comminatio supplicij.

SEXTVS ordo scripturas complectitur, quibus omnia hominum facta in judicium adducenda significantur; ut Deus mercedem boni operis aut mali tetribuat. ut. Ecclesiastes 12. *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium, sive bonum sive malum sit.* 2. Corinth. 5. *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.* Romanor. cap. 2. *reddet unicuique secundùm opera sua.*

Interrogationes cur homo fecerit?

SEPTIMVS ordo scripturarum est, continentium interrogationem, Cur hoc & non illud homo fecerit? ut Genesis cap. 4. Dominus Deus ait Cain: *quid fecisti?* & Genesis capite tertio Evam interrogat: *Quare hoc fecisti?* Actorum capite quinto D. Petrus: *cur posuisti hanc rem in corde tuo?* Matthæi vigesimosecundo: *quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Lucæ capite decimo nono, *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam?*

Pœnitentia actio.

OCTAVVS scripturas continet, in quibus multi peccatores ad cor redisse, ac pœnitentiam egisse significantur. Psalm. 50. David, *peccatum meum agnosco.* Psalm. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Isaiæ 38. *Quid dicam aut respondebo; cùm ipse fecerim?* Ieremiæ capite octavo & trigesimo primo, reprehenditur populus Israëliticus, in quo nullus pœnitentiam ageret, dicens: quid feci?

Consensus & cooperatio.

NONVS ordo scripturarum est, quæ hominis consensum & cooperationem cum Dei gratia exigunt. Psalmo sexagesimo nono. *Adjuva nos Deus salutaris noster.* Psalmo septuagesimo octavo, *Deus in adjutorium meum intende.* Ecclesiastici capite quinquagesimo primo, *memoratus sum misericordiæ tuæ domine, & cooperationis tuæ.* priori Corinth. capite tertio: *Dei adjutores sumus.* Græcè συνεργοί, id est, *cooperatores.* priori Corinth. decimo quinto: *laboravi non ego, sed gratia Dei mecum.* Nemo autem adjuvari dicitur, nisi adjuvanti cooperetur. Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli.

Oratio & gratiarum actio.

POSTREMVS ordo scripturarum est, quæ orationes & gratiarum actiones pro bonis operibus peractis aut tentationibus superatis commendant. ad quid enim oratio vel gratiarum actio, si non liberè, sed necessitate, homo ad operandum aut non operandum impellatur? Cur pro Iudæorum conversione Apostolus Deum assiduè interpellasset? eorúmque pertinaciam continuo animi dolore planxisset; nisi Dei gratia juvante bene, suáque perversa voluntate malè agere potuissent?

Gratia libertatem firmat.

Quibus scripturis evincitur, in homine post lapsum non tantùm voluntatem remansisse, sine qua rationalis natura subsistere nequit, verùm etiam

libertatem, qua voluntas se huc & illuc inflectere queat. cui quidem libertati gratia Dei, qua voluntas ad bona peragenda indiget, adeò non obstat, ut potiùs firmet ac statuat. vnde in Pelagio damnatum est, quòd assereret liberum arbitrium gratia Dei frangi. Quare Concilium Arausicanum, & postea Tridentinum rectè definierunt, Liberum hominis arbitrium non esse sublatum, sed infirmatum; nec gratia everti, sed adjuvari. Quam doctrinam unanimi consensu omnes tam Græci quàm Latini doctores tradiderũt. Clemens lib. 2. recognit. & epi. 3. refert, Simonem Magum, qui hominum actiones fato tribuebat, à B. Petro fuisse confutatum, ac libertatem arbitrij humani demõstratam fuisse ex Dei judicio, quo hominum actibus præmia vel supplicia decernit, atque per jura populorum sæculique potestates & leges, quæ mala puniunt, & bona laudant, præmióque digna censent. Meritò itaque exclamat Origenes: *Erubescant, qui negant liberum arbitrium.* & D. Augu. tres libros pro defensione liberi arbitrij cõtra Manichæos elaboravit. Et in libris posterioribus contra Pelagianos diligenter admonet, ne ita Dei gratiam prædicemus, ut liberum tollamus arbitrium: ne insuper ita liberum extollamus arbitrium, ut Dei gratiam denegemus. Qua de re scripsit librum *de gratia, & lib. arb.* item librum *de correptione & gratia*, in quo docet, præceptis & correptionibus pulsari liberum hominis arbitrium, orationibus verò, Deiq; gratia excitari adjuvarique, ut bene operetur: non enim hominem Deus movet sicut insensatum lapidem, sed secundùm naturæ suę conditionem, ut scilicet bene velit libero voluntatis arbitrio. Quam doctrinam contra Pelagianos disserens Aug. (ut calumniantur sectarij) non retractavit, sed inculcavit lib. 1. retract. cap. 9. explicans, quomodo verè dixisset: *per voluntatem posse caveri peccatum*; scilicet cum gratia Christi. & cap. 10. *omnes homines posse salvari si velint. quia*, inquit, *præparatur voluntas à domino*, Enchiridij cap. 32. *Quomodo non volentis nec currentis, cùm proculdubio si homo ejus ætatis, ut ratione jam utatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit: nec pervenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi cucurrerit.* Quo autem sensu dixerit Enchir. cap. 30. *Quòd homo male utens libero arbitrio se perdiderit & ipsum, servúmque peccati fecerit & diaboli*, ex prædictis liquet, quia scilicet peccando libertatem à peccato & à miseria perdidit, seipsúmque damnationi obnoxium fecit. Similiter ait, liberum arbitrium à servitute liberandum; & liberius fore, quoniam peccare non poterit; respiciendo nimirum ad libertatem, non à necessitate quam natura contulit, sed à peccati & miseriæ servitute, de qua Ioannis 8. *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* & Rom. 8. *Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis.* Bernardus libr. de gratia & libero arbitr. hanc triplicem libertatem, à Peccato, & à Miseria, atque à Necessitate observavit, ultimamq; rationalem comitari naturam admonet: quod lumine rationis naturalis tam evidens est, ut communi consensu sapientes etiam Ethnici hominem liberi esse arbitrij agnoverint. nulla enim unquam respublica fuit, quę non habuerit magistratus, consilium, leges, pœnas & præmia; quæ omnia essent supervacanea, si nulla esset libertas eligendi.

Augu. epist. 106.

Conci. Arausic. can 13. concil Trident. sess. 6. can. 4. 5. 6.

Dei iudicia libertatem arbit. evincunt.

Origen hom 12 in numeros.

Augu. lib. 1. cont. 2. epist. Pelag. cap. 2. li 2 de pecca merit. ca. 18.

Leo ser. 16. de pass. & 5. de quadrag. Grego. hom. 9. in Ezechi.

Aug. non retractavit doctrina de lib. arbitr.

Augu ho. 50. inter 50.

Libertatem à peccato & miseria peccando homo perdidit.

Aug. lib. 5. de civit. c. 9.

Cap. XCIX.

De qualitate liberi arbitrij post lapsum.

QVANQVAM liberum hominis arbitrium per Adæ prævaricationem suam naturalem libertatem non amiserit, nec proinde sit extinctum; attamen per peccatum fuisse corruptum, viribus attenuatum, languidum & infirmum ad operationes salutares, confitendum est. Mentem enim, perdita luce sapientiæ, infidelitatis tenebræ invaserunt; vnde sequuta rerum credendarum agendarumque ignorantia; factúmque, ut homo facilè complectatur falsa pro veris; nec de rebus ad religionem & pietatem pertinentibus (id est, ad Dei veri cultum, & animæ salutem) ex seipso rectè judicare possit, sed lumine divino illustrandus sit, quo adjutus de re salutari proposita bene censere queat; prout docet Apostolus: *Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et alibi: *Non ego, sed gratia Dei mecum.* & ad Rom. *non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.*

Lib. arb. per peccatum non est extinctum.

Mens hominis obscurata peccato.

2. Cor. 3.

1. Cor. 15. Rom 9.

SIMILI-

Volūtas corrupta peccato.

SIMILITER in hominis voluntatem deperdita charitate per Adæ (in quo omnes cecidimus) prævaricationem irrepsit terum noxiarum cupiditas, cœlestiúmque bonorum fastidium; vnde nata est pronitas ad mala. A qua mentis & voluntatis, omniumque naturalium virum corruptione atque infirmitate, nemo seipsum liberare potuit, sed cælesti Medico indiguit, qui hæc vulnera curaret; simul adjutore, à quo ex tam profundo ignorantiæ, malitiæ, ac infirmitatis puteo educeretur; necnon Salvatore, qui à reatu mortis, & diaboli captivitate eriperet.

Medico, adiutore, atque salvatore opus fuit.

Is autem est *unus Dei & hominum Mediator, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.*

2. Tim. 2.

Cujus intuitu Deus nullis hominū existentibus bonis meritis, prævenieṫe gratia, seu inspiratione, & adjutorio Spiritus sancti hominem vocat.

Intuitu Christi Deus nos prævenit sua gratia.

Qua quidem vocatione operatur, ut qui priùs à Deo aversus erat, ad ipsum convertatur, credat, speret, diligat, oret, peccati pœniteat, seipsum ad justitiam præparet ac disponat, útque tandem gratis justificatus vivere justè incipiat, in ipsaque justitia per observationem mandatorum Dei crescat, & usque in finem perseveret. Qua præveniente gratia Deus hominis liberum arbitrium ita movet, ut Deo excitanti, vocanti, persuadenti liberè assentiendo cooperetur. Non enim gratia liberum evertit arbitrium, sed infirmum sanat & corroborat, ut sublimia futuræ vitæ bona credere, sperare, ac diligere valeat: juxta illud Augustini: *Credere & velle bonum nostrum est, propter arbitrium voluntatis, quia non fit nisi volentibus nobis: & utrumque Dei est propter spiritum fidei & charitatis.*

Aug. libr. de prædest. sanc. cap. 3. Item libr. de grat. & lib. arb. cap. 16.

CAP. C.

Quid sine Christi gratia liberum hominis arbitrium boni possit?

Quid libe. arbitr. sine gratia possit.

EX viribus naturæ peccato quidem læsis, sed tamen non omnino sublatis, hominem absque speciali Christi gratia posse naturalem de rebus cognitionem habere, imò & ex lumine naturali cognoscere Deum esse, & unū, scriptura varijs locis significat, eos coarguens, qui mundi dominū non invenerunt, vel postquā ex rebus creatis cognovissent, non sicuti Deū glorificaverunt.

Sapien. 13. Act. 17. Rom. 1.

Similiter ad actiones naturales & civiles, virtutem naturæ relictam, generali Dei concursu adjutam, sufficere indicat, ubi actiones mechanicas & civiles (ut artes addiscere ac exercere, familiam vel rempublicam administrare) aliáque similia hominibus bonis & malis fuisse communes recenset.

Aug. lib. 22. de civit. c. 24.

Gen. 4. *posteri Cain musicam, organa, citharas, artem fabrilem reperiunt. Moyses eruditus est in omni sapientia Ægyptiorum,* Act. 7. Exodi 31. Deus implet spiritu sapientiæ Beseleel, & Ooliab, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest. Quamvis interim doceat, ad hujus temporalis vitæ munia perfectè ac sine errore gerenda hominem crebris illuminationibus, divinis instinctibus, angelorumque ministeriis sæpe indigere. Præterea ex naturali judicio conscientiæ, quæ à quibusdam manifestis sceleribus abhorret, & ad bonum honestum inclinat, cum generali Dei concursu quispiam poterit opera moraliter bona exercere, in quibus neque ex genere operis, neq; ex intentione finis peccet: veluti, quoniam latrocinari quis nolit, furta, adulteria, gravioraq; flagitia oderit, quia rectæ rationi adversentur; & quia facere alteri non vult, quod ab alio pari nollet.

Augu. lib. de spiritu & lit. ca. 27. & 28. lib. 2. confess. cap. 4. lib. 3. hypognost.

POSTREMO liberum hominis arbitrium generali cooperatione Dei adjutum, peccata quædam vitare, tentationesq; nonnullas superare potest. Nam, ut ait Augu. *cupiditas cupiditate superatur.* Hoc interim cōtra eos, qui naturæ corruptæ plus æquo tribuunt, confidenter statuendum est, neminem per suæ naturæ vires aut merita absque divina per Christum gratia posse justificari coram Deo, aut se ad justificationis gratiam præparare, vel omnia cum lege naturæ pugnantia crimina vitare, omnésq; Dæmonis atque Mundi tētationes superare, aut verarum virtutum Deo placentium habitus acquirere, multoq; minus piè vivere, aut opera vitæ æternæ meritoria producere, vel in justitia diu perseverare.

Lib. de nat. & grat. c. 27. Lib. 3. c. 2. epist. Pelag. cap. 4.

Sine Christi gratia nulla meritoria virtus.

Nam sine Christi gratia nullum verè bonum, hoc est, nullum religionis aut pietatis opus, quo ad Deum tenditur, salusque animæ acquiritur, in homine reperiri potest: juxta illud Christi: *Sine me nihil potestis facere.* Vnde concilium Triden. justè anathema ei dicit, qui absque Christi præveniente gratia & adjutorio hominem senserit posse credere, sperare, diligere, pœnitere, justè vivere, aut perseverare: tribuens

Joan. 15. Concil. Trid. sess. 6. can. 1. 2. 3.

ſcilicet fidei initium & augmentum, converſionem voluntatis in Deum, in bono perſeverantiam, omniaque beatitudinis æternæ conſequendæ media gratiæ Dei per Chriſtum; ut *qui gloriatur, non in ſe, ſed in Domino glorietur.*

Ierem. 9.

Cap. CI.

De Gratia Chriſti.

In quo Chriſti gratia conſiſtat.

QVEMADMODVM periti Medici primùm de morbo, poſtea de remedio diſſerere conſueverunt; ita poſt agnitionem corruptionis naturæ humanæ, atque languoris & infirmatis liberi arbitrij, nõnulla de Chriſti Gratia ſubjiciemus; cujus ut perneceſſaria cognitio, ita & jucundiſſima eſt. Nam in cauſa duorum propriè hominum, Adæ ſcilicet, primi, & Adæ ſecundi, CHRISTI, ſeu in notitia morbi & remedij, lapſus & humanę redemptionis Chriſtiana fides conſiſtit; ut ſæpius confitetur Auguſtinus: *Hoc eſt*, inquit (de verbis Apoſtoli ſerm. 12.) *fidei Chriſtianæ fundamentum, unus & unus: unus homo, per quem ruina: alius homo per quem ſtructura: Adã cecidit, Chriſtus erigit: Adam occidit, Chriſtus vivificat: Adam perdidit nos, Chriſtus ſalvat nos: Adam ſauciat, Chriſtus ſanat: Adam ruit, quoniam deviſit manentem; manens ille deſcendit ad jacentem, ut hominem perditum ſalvaret, mortuum vivificaret, captivum liberaret, iræ Dei obnoxium reconciliaret.* Magnam iſtam gratiam commendat Apoſtolus Chriſtianis dicens: *unus Deus, unus mediator Dei & hominum: homo Chriſtus Ieſus:* ſignificans, gratiam fidelium non eſſe gratiam creationis, quam à Chriſto ſecundùm verbum, id eſt, ut Deo Creatore accepimus: ſed eſſe gratiam redemptionis, quam per hominem Chriſtum ut mediatorem ſecundum humanam naturam conſequimur. Quid eſt enim Mediator, niſi per quem conjungimur, per quem Deo reconciliamur, à quo per peccata ſeparati, cæci, ſaucij & infirmi eramus, ut neque ſalutari veritati ex nobiſipſis credere, neq; ſalutiferum aliquod bonum velle, multò minus perficere valeremus? Quæ omnia nobis Chriſti Redemptoris Gratia præſtantur, per quem ad fidem vocamur, peccatorum remiſſionem, filiorum Dei adoptionem, virtutum operationem, & ab omnibus infirmitatibus, Adę peccato contractis, plenam curationem, vitámque beatam tandem conſequemur. De qua Chriſti gratia, qua fideles, Deo grati, bene viventes, & ſpe ſalvi beatique ſumus, magna olim cum Gentibus & Iudæis, Pelagianiſque concertatio fuit. Gentiles enim Philoſophi naturę bono humaniſque diſciplinis exculti, ſe ad bene beateque vivendum ſibi ſufficere arbitrabantur, qui *dicentes, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*, ſeque fœdiſſimis peccatis coinquinarunt; de quibus Apoſtolus ad Rom. 1. & Baruch: *viam ſapientiæ ignoraverũt, & virtutis ſemitas non invenerunt*; quia Chriſtum ignorantes, totam juſtitiæ ſpem in ſeipſis conſtituerunt. Iudæi verò carnalibus Legis Moſaicę ceremoniis adherentes, ſolo legis per Moyſen datę adjutorio, ſpiritu gratiæ Chriſti rejecto, ſe juſtificari poſſe contenderunt. At lex peccatum oſtendere, metu cohibere, non autem ſanare poterat; ut inſigni typo Helizæus Chriſtum adumbrans expreſſit, quia per ſervum ad ſuſcitandum hoſpitis filium morte abreptum, baculum miſit, qui mortuo applicatus eum vivificare non potuit; ſed neceſſarium fuit Helizeum Dominum, grandem ad paruulum, vivum ad mortuum venire, qui ſeipſum contraheret, exinaniens ut ſervi formam acciperet, parvulúſque effectus ſe parvulo mortuo coaptaret, illiúſque corpus ſui ſpiritus afflatu calefaceret, atque communicatione vivificaret. In quo typo vim Chriſti gratię Propheticè exprimenti ſuſcitatus eſt mortuus, ſicut juſtificatus eſt per Chriſtum impius. Quam Chriſti gratiam commendans Apoſtolus: *Non irritam facio*, inquit, *gratiam Dei. Nam ſi per Legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.* Et in epiſtol. ad Rom. ad Galat. ad Epheſ. ad Philippen. & ad Hebræos, ex profeſſo non per Legem, ſed per Chriſti Fidem nos juſtificari tradit, non ſolùm quoad remiſſionem peccatorum, ſed etiam quantum ad operationem virtutum. *Iuſtus* enim *ex fide vivit*, id eſt, juſtificatur, & bene operatur. Pelagius autem Dei gratiam, quæ per Chriſtum datur, tantùm in remiſſione peccatorum, & adjutorio doctrinæ conſtituebat, ac proinde ſolùm eam valere ſentiebat, ut peccata commiſſa remitterentur, non autem ut futura vitarentur, aut juſtitiæ impedimenta ſuperarentur; neque ut bonum vellemus, ſanctè operatemur

Augu. lib. de pecc. Orig. c. 4.
24. de verb. Apo. l ſer. 12.
Epiſt. 406.

In cognitione Adæ primi & ſecundi fides Chriſtiana conſiſtit.

1. Timoth. 2.

Gratia Chriſti in quo ſita

Philoſo. ſe ad bonũ vivendum ſufficere opinati ſunt.

Rom. 1. Baruch. 2.

Iudæi ſolo Moſaicæ legis adiutorio contenti ſunt.

Legis vet. officiũ eſt peccatum oſtendere, non ſanare.

Lib. 4. Reg. cap. 4.

Gal. 2.

Rom. 1. Hebr. 10.

Gratia Chriſti ſciendum, Pelagiũ conſiſtebat in doctrina & externis tãtum adiuvãtiis.

& vive-

& viveremus. Nam ad declinandum à malo, & faciendum bonum, liberum hominis arbitrium scientiâ legis adjutum sufficere asserebat: sub scientia vetò omnem doctrinam, exempla bona, exhortationes, miracula, externaque cetera virtutum incitamenta: item terrores, promissa, suasiones, pulsus, aliaque hujusmodi adjumenta comprehendebat: gratiam autem, qua per Christum charitas diffunditur, & cùm bona facta fuerit, adjuvatur, ut bonos actus operetur, & in vitam æternam dirigitur, vehementissimè oppugnabat; negans charitatem & bonos animi motus, quibus Deus diligitur & proximus, à Deo dari, effici, diffundi vel inspirari. Ad omnia enim ista liberum hominis arbitrium in creatione à Deo acceptum sufficere dicebat, modò doctrina legis, alijsque externis auxilijs juvaretur. Ad eundem errorem accesserunt Cassianus & Faustus, alijq; nonnulli, qui bona desideria, ac dispositionem ad gratiam sine speciali preveniente gratia haberi posse prædicabant.

Charitas & boni animi motus à Deo.

Isido. lib. de scriptis. Ado in Chro. Cassiani & Fausti opera, in Cōc. Rom. à Gelasio damnata. Grattan. distin. 15. can. Sancta Rom. Eccl.

Cap. CII.

De Gratiæ nomine.

GRATIÆ nomen à *gratis* deducitur. Id enim Gratia dicitur, quod gratis donatur; non tanquam merces aut debitum. *Ei enim qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.* Romanor. 4. Et *si gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.* Rom. 11. TRIPLEX autem est nominis gratiæ acceptio. PRIMA est amplissima, pro quovis Dei beneficio, sive naturali, sive supernaturali; gratis dato; qua significatione Corpus, Anima, Naturales potentiæ, pulchritudo, divitiæ, aliaque hujusmodi gratuita dona GRATIA dicuntur. quo modo Sapiens utitur Gratiæ voce, dum ait: *Omnium nutrici gratiæ tuæ serviebant.* & Psalm. 44. *diffusa est gratia in labijs tuis.* Ioann. 1. *plenum gratiæ & veritatis.* Lucæ 2. *gratia Dei erat in illo.* & cap. 5. *mirabantur in verbis gratiæ.* Quam Gratiæ significationem agnoscit August. epist. 95. *Quædam*, inquit, *non improbandâ ratione dicitur Gratia Dei, qua creati sumus, & de hoc tanto beneficio gratias agere debemus.* Vnde meritò & ista Gratia dici debet, quia non præcedentium aliquorū operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Hanc generalem Dei Gratiam commendabat Pelagius, asserens sine Dei gratia hominem nihil posse: sed gratiæ nomine intelligebat hominis arbitrium, naturalesque potentias; August. teste serm. 11. de verbis Apostoli, & li. de gratia Christi cap. 3.

Gratia à gratis. Aug. lib. de gratia & lib. arb. c. 21. Aug. in Psal. 43.

Gratiæ nomē unde deductum?

Triplex acceptio nominis gratiæ.

August. epist. 95. ser. 11. de verbis Apost. In Psal. 144. lib. 1. de prædest. sanct. cap. 15.

Pelagius per gratiam, dona naturalia gratuita, & externa adiumenta intelligebat.

SECVNDA, Nomen Gratiæ accipitur pro beneficijs naturæ gratuita benignitate Dei superadditis; quæ non quidem indebita, sed propriè non debita nominantur. Qualia dona sunt, Iustitia primo homini & Angelis collata, & beneficium Vnionis & Gratiæ Humanæ Naturæ Christi concessæ. Nam hæc dona licet à Deo gratis dentur, non tamen ex Christi merito, neque peccatori & indigno: ideoque adhuc generales gratiæ reputantur, de quibus cum Pelagio non propriè fuit concertatio.

Gratia sunt beneficia naturæ superaddita.

Augu. lib. de corre. & gra. ca. 10 & 11. li. 12. de civ. cap. 9. Enchi. c. 106.

TERTIO, Gratiæ nomē accipitur specialiter pro solis illis Dei beneficijs, quę non modò supernaturalia & non debita sunt, sed etiam ex se indignis hominibus Christi merito conferuntur; juxta illud Apost. Rom. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu*; ut significaret Iustificationem post Adæ lapsum non solùm gratis dari, sed etiam ex se indignis & peccatoribus, qui sub jugo Satanæ mortis & peccati remanerēt, nisi per Christum redimerentur. De Gratia hoc modo accepta cum Iudæis & Gentilibus Apostolus, & contra Pelagianos Augustinus potissimùm disserunt. vocaturque ista gratia specialiter, *Gratia Christi; Gratia Novi Testamenti, Gratia Fidelium, Gratia redemptionis, Gratia prædestinationis, Gratia justificans impium: Gratia gratificans: Gratia operans & cooperans; sive præveniens & subsequens, aut Gratia vocans, excitans, pulsans & adjuvans.* De qua Gratia Augustinus libro de *Gratia Christi, De gratia & liber. arbitr. de natura & gratia*, variosque tractatus, epistolas & sermones edidit. Cōplectitur autem hęc Gratia potissimùm tria; scilicet I. Dei benevolentiam & favorem, gratuitamque peccatorum remissionem. II. dona gratuita, quę infundit Deus; habitus scilicet fidei, spei, charitatis, aliarumque virtutum. III. quædam auxilia specialia, quibus homines Deus ad credendum, sperandum, declinandum à malo, & bonum faciendum, movet ac dirigit.

Gratia Christi est specialis & reparationis lapsa.

De gratia Christi, quæ indignis ex se datur, cum Pelagio controversia est.

Gratia Christi potissimū tria complectitur: remissionem peccatorum, diffusionem internorum donorum, & auxilia externa Spiritus sancti.

Cap. CIII.

De gratia Christi divisione.

Gratia aeterna, est amor Dei aeternus; & temporalis, est vocatio, justificatio &c.

GRATIARVM una æterna est, alia temporalis. ÆTERNA est amor, quo Deus nos ante mundi cōditionem ab æterno dilexit, in cujus laudem & gloriam nos à Deo prædestinatos esse, atque in adoptionem filiorum electos, testatur Apostolus ad Ephesios: *Prædestinavit nos in laudem gloriæ gratiæ suæ.* id est, ut laudetur & glorificetur gratia ipsius.

GRATIA temporaria vocatur beneficium vocationis & justificationis, alteriusque doni gratuiti, quod in tempore datur & quidem ex æterna gratia, ut effectus ex causa derivatur. Nam *quos prædestinavit, hos & vocavit, quos vocavit, hos & justificavit.* Rom. 8.

Divisio gratiæ temporariæ [illegible]

GRATIA verò hæc temporaria dividitur in *gratiam gratis datam*, id est, donum supernaturale, absque ullo debito ad aliorum salutem præcipuè collatum, de quo Apostolus 1. Cor. 12. *Divisiones gratiarum sunt:* & in *gratiam gratū facientem*, id est, donum supernaturale absque ullo debito, ad propriam uniuscujusque spiritualem salutem potissimū datum. De quo Apost. 2. ad Cor. 12. *sufficit tibi gratia mea.* Sicut enim in Republicâ duo Virtutum genera necessaria sunt, scilicet quædam privatæ cujusque vitæ necessariæ, (quales sunt Continentia & Temperantia) & aliæ communes aliisq; servientes (quales sunt Iustitia, Liberalitas & similes:) ita in Ecclesia Deus esse voluit duo adjumentorum genera: Privatum, quo quisq; sit bonus: & Cōmune, quo alios adjuvet.

Privata virtus & privata, & communis

Divisio gratiæ grata facientis in habitualem & actualem.

GRATIA gratum faciens dividitur in gratiā permanētem sive habitualem, & gratiā auxilij actualis specialis; quæ actio seu motio est Dei, qua homo ad operationes naturæ vim aliquo modo superantes adjuvatur. Tribus autem modis actio naturæ vires superare potest.

Tribus modis actio vires superat.

PRIMO, si operatio sit ordinis superioris, quàm res naturales, ita ut requirat habitum divinitus infusum; quales sunt actus Virtutum Theologicarum, Fidei, Spei, & Charitatis.

Secundo, ratione status.

SECVNDO, ratione status: quia non simpliciter, sed ratione corruptionis & infirmitatis homo quædam sine adjutorio non potest, quæ sanus potuisset.

Tertio ratione modi.

TERTIO, ratione modi, temporis, circumstantiæ loci, aut alterius cujuscumque. Nam sæpe homo sanus posset, quod ratione infirmitatis nequit; ut, omnes tentationes superare.

Auxiliū gratiæ specialis differt à cōmuni.

DIFFERT porrò auxilium Gratiæ specialis à generali, quòd illud detur solùm ad actus bonos; istud autem ad omnes actūs, tam malos quàm bonos præstetur. Insuper Generale Auxilium datur à Deo, ut authore naturæ, ut naturalia opera exerceantur; Speciale autem à Deo, ut gloriæ authore præstatur, & ad ea opera, quæ ad finem perpetuæ beatitudinis ordinantur. Præterea generale auxilium quamvis non sit absolutè debitum, ex hypothesi tamen, qua Deus res extare & operari vult, auxilium, sine quo nihil efficere possunt, eis debetur. At speciale Christi auxilium prorsus est homini lapso ex se indebitum, novaque Dei liberalitate, intuitu Christi datur. Ideoque ipsi nomen gratiæ magis propriè quam auxilio generali cōvenit: quod patet ex orationibus assiduis, quas pro isto Dei per Christum auxilio habendo, fundimus. Porrò iterum auxilium speciale dividitur in præveniens, seu excitans, & adjuvans.

Auxiliū generale est ex dono creationis.

Auxilij specialis divisio in excitās & adjuvans. Quid excitans auxilium?

EXCITANS dicitur, quo Deus torpentem & velut somno compositum hominis animum tangit, illustrationibus atq; inspirationibus, vocando, pulsando & stimulādo, ut se à peccati somno vel negligentia bene operandi erigat. Id autem Deus bonis suasionibus facit, immittendo peccatoris animo gehennæ timorem, conscientiæ remorsum, justitię pulchritudinē, peccati fœditatem, beatitudinis desiderium. Apo. 3. *Ecce sto ad januam & pulso.* ubi significatur hoc excitans auxilium omnem bonum liberi arbitrij prævium conatum excludere, ac prævenire. Hinc illud in precibus Ecclesiæ: *Actiones nostras quæsumus domine, aspirando præveni, & adjuvādo prosequere.* & illud Augustini: *Quòd ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante & adjuvante non possumus.* & illud Bernardi: *conatus nostri & cassi sunt, si non adjuventur; & nulli, si non adjuventur.* Quibus cōsentit doctrina Concilii Triden. sess. 6. cap. 6. *Disponūtur ad justificationem, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes &c.*

August. lib. 1. quæ. ad Simplicia. n. 2. Augu. lib. 2. de pec. merit. cap. 18. Enchir. 32. c. Bernard. lib. de grat. & lib. arb.

ADIVVANS auxilium dicitur divina cooperatio, directio atq; protectio, quibus juvamur, tum ut eligamus, tum ut fa-

Quid adjuvans auxiliū? August. lib. de grat. & lib. arbi. cap. 16. & 17.

ut faciamus, quod Deus præveniens inspitavit. De quo Apostolus loquitur, dũ ait: *Deus operatur in nobis velle & perficere.* & passim oramus; *Deus in adjutorium meũ intende. Deus adjuva nos.* quia (ut ait Augustin. Enchir. 32.) *Deus hominis voluntatem & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam.* Vnde *cooperari Deo* dicimur 2.Cor.3.& 1.Corint. 15. *gratia Dei mecum.* Est ergo gratia cooperans, quia adjuvamur, dum cooperamur; gratia verò operans, qua excitamur, vocamur, ac præparamur ut velimus.

Philip. 2. Ps. 78. 79.

RVRSVS auxilium, sive gratia, dividitur in gratiam sufficientem, & efficacem. *Sufficiens* auxiliũ dicitur, quo Deus ita hominẽ vocat, excitat & præparat, ut possit, si velit credere, converti, bonum facere; tamen reipsa non velit credere, converti, aut bonum facere. Talem gratiam habebat Adam, qua poterat perseverare si voluisset; quæ tamen non ita ejus voluntatem moveret, ut vellet. Distinguendum est enim juxta scripturas, & B. Aug. auxilium, quo possumus id quod volumus, ab eo auxilio, quo volumus id quod possumus. Differunt enim posse, & velle: non enim qui potest, cõtinuò etiam vult: nec omnis qui aliquid vult, statim potest; ut indicat illud Ioan. 1. *dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Isaiæ 5. *quid ultrà debui facere vineæ meæ, & non feci?* Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Roma. 2. *An divitias* &c. Ioa. 15. *Si non venissem* &c. Matth. 11. *Væ tibi Corozaim!* Matth. 23. *Quoties volui cõgregare* &c. Et Matt. 19. Dominus: *Qui potest capere, capiat.* Ioan. 13: *Non potes me sequi modò.* Ioan. 12. *Non poterant credere.* Act. 7. *Vos semper Spiritui sancto restitistis.* 2. Cor. 6. *Ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Hebr. 12. *Ne quis desit gratiæ Dei.* 1. Timot. 4. *Noli negligere gratiam Dei.* 2. Timoth. 1. *Resuscita gratiam Dei.* Celestinus in epist. pro Prospero & Hilario cap. 4. dicit, omnes in Adæ prævaricatione naturalem perdidisse possibilitatem; & Aug. ser. 12. de verbis Apostoli: *homo per malum velle, perdidit bonũ posse.* Ad hujusmodi auxiliũ sufficiens pertinet inspiratio, pulsus, motio, citatio & illuminatio; cui homo non acquiescit, nec consentit; quia suadet tantum, non etiam persuadet. De hac gratia loquitur Augustinus lib. de spir. & lit. c. 33. dicens, quibusdã intrinsecus suaderi, sed non persuaderi: ut accidit iis; quibus Act. 16. Apostolus prædicabat: quibus tamen ostium cordis Deus non aperuit. *In modico suades me Christianum fieri.* & cap. 34. ejusdem libri de spir. & lit. idem August. docet, quosdam adjuvari ut possint, multaque fieri posse, quæ nunquam fient. Sic August. lib. 83. quæst. 68. invitatos ad cœnam venire potuisse scribit. Ad hoc auxilium etiam virtutum habitus, dona Spiritus sancti, & gratiæ Sacramentorum spectant, quibus homini fideli præstatur, ut aliquid boni agere possit, etiamsi numquam id facturus sit; putà continere, martyrium pati, eleemosynã dare, orare, jejunare, atque hujusmodi alia permulta. Quemadmodum ait Augustin. Abraham vires habuisse continendi: & Ioannem Evangelistam martyrium obeundi.

Gratia sufficiens & efficax.

Aug. lib. de corrept. & grat. cap. 11. lib. de grat. Christi c. 47.

Aug. Enchir. 95 Aug. tractat. 89. in Ioan.

Aug. lib. de bono conjugali c. 21. lib. de virgin. c. 44. lib. 10. confess. c. 5.

SCIENDVM verò hic est, auxilium sufficiens hîc dici, non quia homo isto præditus, ad agendum bonum sine Dei motione, directione, illuminatione, inspiratione, excitatione, protectione, bonæ voluntatis succensione atque cooperatione sibi sufficiat, istisque non indigeat (cum fatendum sit, nos per Iesum Christum ad faciendam justitiam per actus singulos adjuvari;) sed quia per sufficientem gratiam sic Deus hominis voluntatẽ præparat, & dirigendo, protegendo, cooperando adjuvare paratus est, ut reverà ille sic præparatus, bonum hoc, vel illud facere possit, etiamsi reipsa hoc acturus non sit.

Celestin. ep. pro Prospero & Hila. c. 8. Aug. ep. 107.

EFFICAX gratia dicitur operatio Spiritus sancti, quà propter Christum Deus hominẽ ita vocat & excitat, instigat, illustrat, movet, afficit, dirigit, protegit, eique cooperatur; ut reipsa sic vocatus credat, convertatur, ac bonũ faciat. De qua efficaci gratia infallibiliter & inseparabiliter opus producẽte, ad quod datur, Ioa. 6. loquitur Dominus: *omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me.* Est ergo quædam Dei vox, intus in hominis corde loquens, & voluntatis succensio, quæ infallibiliter persuadet, efficitque, ut homo consentiat, voluntásque obediat & acquiescat. Nam quisquis vocem illam audit, ille quoque venit. Hanc vocem, Gratiam Efficacem nominamus: quam electos infallibiliter audire ut cõvertantur, & usque in finem perseverẽt, probant illa Domini verba: *Et non rapiet illas quisquam de manu mea.* & Apostoli Rom. 8. *Quos vocavit, hos & justificavit.* Vbi de vocatione secundùm propositũ æternæ Dei voluntatis agit. Nam temporali vocatione multi vocantur, qui non justificantur; ut prosequitur Aug. lib. 83. quæst. 68. & lib. 1. ad Simplicianum qu. 2: ubi Deum internè vocando

Efficax gratia describitur. Aug. lib. de grat. & lib. arb. c. 17.

Ioan. 10.

præbere vires humanæ volūtati docet, ut venire possit: attamen non statim hominem sequi, nisi Deus altiùs miserendo congruè vocet, sic ut venire faciat. Et libr. de correpț. & gratia cap. 7. omnes justificatos posse perseverare, si volunt. Quod etiam definitur in Concil. Arausicano can. 25. & Triden. sess. 6. capit. 13. Ex quo sequitur, omnes justificatos habere Auxilium Sufficiens, quo perseverare possint si velint: quia tamen non omnes perseverant, sequitur, non omnes habere finaliter Auxilium Efficax; de quo Ezechiel cap. 36. *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis:* non ait, *ut possitis ambulare;* sed *faciā ut ambuletis, & judicia mea custodiatis & operemini.* Cui Apostolus consentiens ait, Deum operari *velle & perficere* quia videlicet Auxilio Efficaci hominis animam facit consentientem, & voluntatem obedientem: non autem offerendo gratiam solùm cui acquiescamus, si velimus, id facit sed alta secretaque vocatione in corde hominis sic operando, & ita voluntatem movendo, succēdendo & dirigendo, ut liberè vocationi occultæ obediat, acquiescat, cōsentiat, velit, operetur, juxta illud Ps. 36: *à Domino gressus hominis diriguntur, & viā ejus volet.* De hac Efficaci Gratia loquitur Augustinus libr. de gratia & libr. arbit. cap. 5. *Vt Paulus de cælo vocaretur, & tam magna, & efficacissima vocatione cōverteretur, gratia Dei erat sola, quia merita ejus erant magna, sed mala.* Et lib. de prædestin. sanct. cap. 8. *Hæc gratia à nullo duro corde respuitur, ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Vnde constar, efficacem gratiā non à præscientia vel evē-tu, sed ab efficientia effectus dici: & lib. de correpț. & grat. cap. 11. & 12. docet, electis non solùm dari, ut perseverare possint, si velint; sed etiā dari ut velint, & certissimè perseverent. Et lib. de Prædestinatione sanctorum cap. 10. docet, prædestinationem esse gratiæ præparationem; gratiam verò esse ipsam voluntatis pręparationem per beneficia Dei, quibus certissimè liberantur, quicumq; liberantur: ut habet lib. de bono persev. cap. 14. Vnde sequitur, præparationem gratiæ finaliter efficacis fundamentum esse prędestinationis. *Si enim Deus miseretur, jam volumus* (inquit Aug. lib. 1. q. 2. ad Simplicianum,) *ad eandem quippe misericordiam pertinet, ut velimus.*

ad Philip. 2.

Gregor. hom. 9. in Ezechielem.

Efficax gratia ab effectu dicitur.

Efficacia gratiæ unde profluat? li. de correpț & grat. c. 11. & 12.

Præparatio gratiæ efficacis est fundamentum prædestinationis.

CAP. CIV.

Vnde Gratia efficacia profluat?

VTRVM Gratiæ Efficacia pendeat ex voluntate divina, vel potiùs ab humana, non solùm priscis seculis contra Pelagianorum reliquias; sed etiam nunc gravis est concertatio: non solùm contra hæreticos, qui Deum actione Physica voluntatem passivè tantùm se habentem movere ad bonū docent; sed etiam contra nonnullos Ecclesiæ Doctores, qui plus æquo humanę voluntati tribuentes, ab humana voluntate Gratiam Efficacem dependere volunt, efficaciam gratiæ constituentes in assensu & cooperatione voluntatis, quæ gratiam ex se non nisi sufficientem, cooperatione sua efficacem reddat; illudque Auxilium Sufficiens, sive majus sive minus in se sit, efficax vocetur, cum quo voluntatis arbitrium pro sua libertate cooperatur: illud verò inefficax dicatur, cum quo arbitrium pro sua eadē libertate non cooperatur, ut auxilii efficacia, vel inefficacia pendeat à libero consensu & cooperatione arbitrii voluntatis humanæ. Quam sententiam B. August in epistol. 107. ad Vitalem tanquam fidei adversantem reprehendit, docens, efficaciā gratiæ non ab humana pendere voluntate, sed à divina; quæ vocatione alta atque secreta sic hominis agit sensum, ut accommodet assensum. Non enim solùm Deus hominis voluntatem præparat & operatur docendo, pulsando, excitando, vel etiam quomodocunq; suadendo ac illuminando. sed etiam majus lumen communicando, intensiorem actum excitando, vel plures & diversos motus inspirando, quibus voluntas hominis ita alliciatur & pręparetur, ut infallibiliter cōsentiat. Novit enim Deus capacitatem & inclinationem humanæ voluntatis, omnesq; vias & modos, quibus ad consentiendum inclinari, vel impediri possit; & sua infinita sapientia & potentia ea providere atque dare potest, quibus homo certissimè inclinetur; attamen liberè, quia remanet potentia non consentiendi, verā, realis, & Physica, etiamsi futurum nō sit, ut homo sic pręparatus dissentiat; quia nimirum occulta inspiratione, atque dilectionis & delectationis infusione ita af-

Calvin lib. 2. inst. cap. 1. num. 10.

Efficacia gratiæ non à voluntate hominis dependet.

Molina disput. 40.

ficiatur

ficiatur, ut libero suæ voluntatis arbitrio verum credat, nec suasus tantummodo, sed etiam persuasus & consentiens abscondat; atq; ut bonum velit, amet, operetur, & præcepta Dei observet. Quæ Dei efficax operatio cùm suaviter hominis voluntatem afficiendo, non autē violenter inflectendo, neq; motum necessitante prædeterminando fiat, nihil humanæ libertati officit; imò illam statuit, gubernat, dirigit, hominémque infallibiliter perseverare facit. Inde enim pendet certitudo atque infallibilitas prædestinationis, quòd electis Deus finaliter efficacem gratiam præparavit juxta illud Apostoli: *Quos enim prædestinavit, hos & vocavit*, (vocatione secundùm propositum, ut Aug. monet de corrept. & grat. c. 7.) *quos autem vocavit*, (secundùm propositum) *hos justificavit*, (secundùm propositum, quod adjunctā habet usque in finem perseverantiam.) quos autem ita justificavit, hos magnificavit. Quòd si vocatio efficax non à proposito Dei, sed ab humana voluntate penderet, nullus prædestinationi locus, sed tantùm præscientiæ relinqueretur; neque Apostolus dixisset: *ut secundùm electionem propositum Dei maneret: non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: quia major serviet minori, sicut scriptum est; Jacob dilexi, Esau odio habui.*

Ex gratia finaliter efficaci pendet certitudo prædestinationis.

Rom. 9.

PRÆTEREA si efficax gratia in se à sufficiente non esset distincta, sed ab humana voluntate totum discrimē dependeret, sequeretur, Apostolum non debuisse discretionem credentis ab infideli, gratiæ Dei tribuere; sed libero hominis arbitrio, quod in fideli gratiæ acceptæ acquievit, cooperatione sua & consensu gratiam sufficientem efficacē fecit. Ac proinde contra intentionem Apostoli fidelis contra infidelem gloriari poterit, quòd inspirationem admiserit, quam alter rejecit, quódque gratiæ cooperatus sit, quam alter parem habens contempsit; interrogantique: Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? respondere poterit: discrevit me liberum voluntatis meæ arbitrium: non accepi consensum neq; cooperationem ab alio, sed ex meipso: inspirationem accepi, quam alter mihi in gratiæ donis par, non admisit. Neque suffecerit dicere, quòd liberum talis hominis arbitrium fuerit gratia sufficiente præparatum, ut posset credere, aut bene operari. Nam etiam Pelagius liberum hominis arbitrium doctrina præparari oportere asserebat: contra quem Aug. ex Apostolo non solùm posse credere, sed etiam ipsum credere donum esse Dei ostēdit; & Deum in nobis operari, *non solùm ut possimus velle, sed etiam ut velimus*; quoniam Deus vocatione illa secundùm propositum, sic hominis agit sensum, ut divinę vocationi accommodet assensum: sic cor hominis movet, ut acquiescat, obediat, convertatur: sic hominis cor durū emollit, ut à nullo quantumvis duro corde respuatur. non enim Deus exspectat prævisam obedientiam, sed pręstat & efficit tollendo cordis duritiem, juxta illud Ioan. 6. *omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me.* Vbi infallibilitas effectus non habet pro causa studium discipuli, sed excellētiam Magistri, secundùm illud Isaiæ 54: *Erunt omnes docibiles Dei*, sive, docti à Deo. De quibus Psalm. 93: *beatus homo, quem tu erudieris Domine.* & Psal. 37. *à Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet.* Nam *non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis*, ut ait Apostolus 2. Cor. 3. Nequetamen ita diriguntur gressus nostri à Deo, ut non etiam eosdem nos dirigamus, juxta illud Proverbiorum 15. *vir prudens dirigit gressus suos.* Quare Dei gubernatio atque directio homini lapso ad singulos actus bonos prævia & necessaria minimè voluntatis adimit libertatem, sed adjuvat, ne sua imbecillitate, & ad malum pronitate, à bono operando deficiat, liberáq; sua electione Deum deserat. Sic autem Dei efficax directio hominis voluntatem agit, ut eam sibi subjiciat, & sequi liberè faciat; non solùm vocando, prout viderit homines ex prævus quibusdā affectionibus secuturos, sed efficiendo, ut sequi velint, atque libera electione sequantur.

Discretio fidelis à non credente à gratia est.

1. Cor. 4.

Aug. lib. de grat. Christi cap. 10.

ad Philipp. 1.

Philippen. 2.

Aug. lib. de prædest. sanct. cap. 1.

Efficax directio cum libertate consistit.

CAP. CV.

Quomodo Libertas Arbitrii consistat cum efficaci Gratia Dei.

CVM efficax Dei gratia hominis voluntatem adjuvet, dirigat, moveat, inclinet, flectat, disponendo, præparando, succēdendo, & afficiendo, sic ut modum libero agenti congruum non impediat, sed motum naturalem agere sinat; consequitur, liberum arbitrium per efficax Dei auxilium non

Efficax gratia quomodo cum libertate consistat

tolli,

tolli, nec ejus liberam cooperationem excludi, sed econtra statui, confirmari, dirigi. Et quamvis efficax Dei auxilium hominis volũtatem sic dirigat, ut infallibiliter & indeclinabiliter bonum velit, consentiat, faciat, eligat, obediat, cooperetur; attamen voluntas in se ad oppositum flexibilis remanet, & ita libero suo nutu se in hanc partem, quam eligit, inclinat, ut possit eandem partẽ non eligere, & id etiam quod amplectitur & vult, respuere atque nolle, licet de facto nunquam eveniat, ut quanq̃ possit, respuat & non velit quoniam ipsa efficax gratia suaviter hominis cor emollit, ducit, & sic afficit, ut non respuatur, sed homo velit, consentiat, obediat, operetur, præviamque gratiam sequatur; sicut scriptura variis locis indicat, per Ezechielem dicendo: *faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis & operemini.* Item, *Deus operatur velle & perficere: ac donum Dei esse credere, & pati pro Christo.* Quam doctrinam Augustin. plurimis locis ex scriptura sacra validissimè confirmat cujus aperta & constãs sententia est, quod efficax Christi gratia à nullo duro corde respuatur, quodque liberum arbitrium per illam non tollatur, sed adjuvetur atque robotetur, ut illam sequatur, & consentiendo cooperetur Epist. 106. *gratia*, inquit, *meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, comitante, non ducente; pedissequa, non prævia voluntate:* ibidemque aliquoties repetit, per gratiam voluntatem præveniri & præparari. Quomodo autem Deus præveniat, explicat epist. 107. & lib. 1. ad Simplician. quæst. 2. dicens, *velle nostrum, & Dei esse, & nostrum: Dei quidem vocando; nostrum autem sequendo.* Et libr. de gratia & libr. arbitr. cap. 5. *ut Apostolus*, inquit, *efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola. quoniã scilicet voluntas humana non cooperabatur in actione vocanti Deo, qua præveniebatur & præparabatur ut cõverti vellet. Vt* (enim) *velimus* (ait ca. 17.) *sine nobis operatur; cùm autẽ volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscũ cooperatur. Certum namque est, nos velle cùm volumus; sed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum est; quòd præparatur voluntas ejus à Domino.* Præparatur autem voluntas hominis interna inspiratione, illuminatione, suasione, congrua vocatione, excitatione, delectationis infusione, accomoda persuasione: deinde ipsa voluntas sic præparata & illustrata, per Spiritum Sanctũ bona desideria afflantem, & voluntatem ad boni amorem succendentem adjuta, inspirationi atque internę suasioni libera obedientia assentitur. Vt autem ista luculentiùs intelligantur, observandum est, Deum variis modis posse humanam voluntatem inclinare ad aliquid appetendum vel fugiendum.

Infallibiliter & indeclinabiliter agi, cum libertate consistit.

Ezech. 11. & 36.

Philippen. 1. & 2. Ioan. 15.

Lib. de prædest. sanct. cap. 8. lib. de correpi. & grat. c. 14. Deo volenti salvum facere, nullum humanum resistit arbitrium. Enchir. 95.

Præparatio voluntatis à Deo.

Quot modis Deus humanam voluntatem flectere possit?

PRIMO efficienter & Physicè, illam immediatè ita movendo, & potenter ad unum determinando; ut humanæ postea non sit electionis motioni obtemperare vel refragari; neque sit voluntatis se proprio motu flectere, Deóq; operanti cooperari; sed tantùm inflexibili affectu sequi, & propẽse obsequi. Quo modo asinam Balaam Deus loqui, & Maris Rubri Iordanísque aquas contra naturæ legem erectas, stare fecit. Hoc modo impius Calvinus Deum in nobis bona efficaciter operari docet, absque ulla cooperatione liberi arbitrii. Sed hęc sententia Scripturæ Sacrę, Conciliis, & omnibus Ecclesiasticis Scriptoribus adversatur; ideoq à Concilio Triden. jure damnata est. Quanquã enim Deus sic hominis voluntatem flectere & afficere possit, ut necessariò sequatur, id tamen ordinarius divinę providentię modus non patitur, juxta quem Deus omnia quæ creavit, sic administrat, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat. Providẽtia enim sua Deus res omnes in fines suos dirigit, salva rei cujusque naturali proprietate & conditione, inviolatóque causarum secundarum agendi modo; quæ ab efficacissima Dei voluntatę habent non solùm quòd sint & agãt; sed etiam, quòd hoc modo, purà liberè, contingẽter aut necessariò; ut docet D. Thom. 1. p. q. 19. art. 8. & q. 22. art. 4.

Calvin. lib. 2. Instit. c. 3. num. 9. 10. 11. 12.

Concil. Trid. sess 6. can. 4.

Aug. lib. 7. de civit. c. 30. In Ps. 148.

SECVNDVS modus est, ut Deus efficienter, & immediatè voluntatem flectat, eam impressa virtute transeunte succendendo, movendo, & applicando ad opus, reservato tamen ei suo naturali agendi modo, videlicet per modum liberæ electionis & cooperationis. Sic enim divina cooperatio cum secundis causis etiam liberis concurrit, ut non solùm eis dederit, & conservet virtutes operatrices; sed etiam eas moveat & applicet ad opus; juxta scripturam Actor. 17. *In ipso vivimus, movemur & sumus.* Roman. 9. *Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia.* & 1. Cor. 12. *Omnia in omnibus operatur.* Ephes. 1. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* & Sapientiæ 8. *omnia in mensura, & numero, & pondere disponit.* & Isa. 26. *Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine.* Quæ Scri-

Deus immediatè voluntatem movet, ejusque salvo agendi modo naturali cooperatur.

pturæ

pturæ disertè significant, particulares rerum effectus non sine Dei cooperatione à solis causis secundis immediatè produci, sed unum & eundem effectum à Deo & à causa secunda immediatè attingi & produci, idque simul tempore, nec unâ, sed pluribus actionibus; quarũ nulla superflua sit, quia pluriũ sint causarum diversi ordinis. Nam Deus ut causa efficiens duplicem habet operationem; VNAM immanentem, quæ scilicet est intellectio & volitio divina; ALTERAM verò transeuntem, quę reipsa effectus est, ut vi potentię divinæ existẽs.

Deus ut causa efficiens duplicem habet operationem.

atque ista Dei operatio formali ratione distinguitur ab actione transeunte causę secundæ, quæ effectus est, ut à secunda causa productus. Attingitur quidem simul tempore idem effectus utraque operatione, sed tamen natura prius per divinam, quæ est prima causa, ab omni alia independens; virtutem operatricẽ causæ secundæ conservans, & ad operãdum movens & applicans, salva cujusq; causę operandi conditione & modo.

Sicuti esse, ita & moveri à Deo est.

Sicut enim Deus causas naturales, fortuitas, & liberas instituit; ita earũdem vim operatricem conservat, ad operationẽ modo sibi congruo movet, & ad finem reservato earum agendi modo dirigit; ut clarè docet Aug. lib. 5. de civit. ca. 9. & sequent. Et quemadmodum in operationibus naturalibus causæ secundę dicta cooperatione Dei ad effectum naturalem producendum indigent, & sine illa nullam operationem exercent; ita in actionibus salutiferis, & supernaturalibus, præter virtutem ad operandum sufficientem, Christi beneficio homini collatam, opus est speciali Dei auxilio supernaturali, quod liberum hominis arbitrium ad bene operandum excitet, suaviter moveat, & ad perseverandi cõstantiam foveat, confirmet, dirigat. De quo Dominus Ioannis 15. *Sine me nihil potestis facere.*

Aug. lib. 5. de civit. c. 9. 10. & 11. & li. 7. c. 30. S. Thom. 1. p. q. 19. ar. 8. & q. 22. ar. 4.

Quia verò hęc Dei motio nihil aliud est, quàm virtus per modum transeuntis à Deo impressa virtuti naturali, dum illa ut instrumento actionem perficiendam utitur: manifestum est, quòd hęc Dei motio, sive naturalis causæ usus, modum agendi causæ secundæ non tollat, sed omnino inviolatum sinat.

Motio Dei quid sit.

Hoc modo Deum inclinare hominum voluntates ad bonum efficaci suæ gratiæ auxilio, salva liberi arbitrii naturali operatione, docet passim B. Augustinus. *Confitendum est,* inquit, *quòd agit Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat, quod per eos agere voluerit. Dominatur enim voluntatibus eorum, ut eas inclinare possit, quò voluerit, & quando voluerit, & eo modo quo voluerit. Quis enim tam impiè desipiat,* (ait Enchir. 98.) *ut dicat, Deum malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere? Sed cùm facit, per misericordiam facit: cùm autem non facit, per judicium non facit, quoniam cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Lib. de grat. Christi cap. 24. ex capit. 15. Hester ostendit, Deum occulta potestate interiùs operari in hominum cordibus non solùm veras revelationes, sed etiam bonas voluntates. Respexit Petrum Dominus, & interioris hominis usque ad exterioris lacrymas movit, & produxit affectum. Lib. de gratia Christi. c. 45. ex Ambros. & c. 47. docet, in eo catholicos à Pelagio propriè dissentire, quòd teneant, ipsam voluntatem bonam, & actionem Dei auxilio per Christum produci, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus & agamus: Pelagius autem dicat, Christi gratiam non consistere in inspiratione charitatis, sed in revelatione doctrinę, suasione, excitatione, exẽplis & remissione peccatorum. lib. de grat. Christi c. 47. & 10. Cùm autem Deus sic in hominum cordibus operatur velle & perficere, omnemque bonum animi motum, quo in Dei aut proximi amorem tendimus, propterea voluntati humanę operandi modum relinquit, quia ejus infinita potestas efficacissimaq; voluntas omnem in se continet operandi modum, efficitque, non solùm ut res sint & operentur, sed etiam ut sic & hoc modo. Augustini sententiam hac in parte sequitur Divus Thomas 1. part. q. 105. art. 5. Lib. 3. contra gent. c. 90. & q. 3. de potentia. ar. 7. Item 1. p. q. 19. ar. 8. & q. 22. ar. 4.

Aug. libr. de grat. & libr. arbit. c. 21.

TERTIO, Deus humanam voluntatem inclinat efficiẽter quidem, sed mediãte aliqua forma, quam imprimit: sicut infundendo gratiam & virtutes, inclinat voluntatem ad bonas actiones. Amor enim instar ponderis est, affectũ inclinantis in rem amatam. Vnde si tantus amor veritatis & justitiæ inspiretur hominis animo, ut ita oblectet animũ, ut quidquid aliud voluptas seu dolor suaserit, delectatio illa superet, per talẽ cordis affectionem voluntas inclinatur, ut cum gratia cooperetur; ut docet Augustin. lib. de gratia Christi cap. 6. lib. de corrept. & gratia cap. 12. lib. de spir. & lit. cap. 34. lib. de grat. & lib. arb. cap. 16. & 17. docet, petendam à Deo magnam

volun-

volũtatem, quæ sit efficax. & c. 20. & 21. ait, Deum corroborare dãdo fiduciam; in fugam convertere, immisso timore.

Deus voluntatem inclinat persuadendo.

QVARTO, voluntatem Deus inclinat objectivè, per internam suasionem efficaciter persuadẽtem. Nam si bonos oratores ita rationibus propositis atque eloquii suavitate hominũ animos, quò volunt, rapere videamus, ut quod lubet persuadeant; quantò magis divina sapientia id efficere salva hominis libertate poterit? Hoc etiam modo Deum inclinare hominum corda, ut quod verum & bonum est, credatur, ametur, & persuadeatur, docet August. libr. de gratia Christi cap. 7. 10. & 13. ostendens, Novi Testamenti gratiam non in solo pulsu, aut suasione quamvis interna consistere, verùm in cordis apertione, & in persuasione. Quantumvis enim quis sit excitatus foris & intus, efficaciter præparantem Christi gratiam non habet, nisi velit, credat, convertatur, consentiat, nec suasus tantummodo, sed etiam persuasus abscedat; ut docet Augustin. lib. de corrept. & grat. cap. 11. & 12. libr. de spir. & lit. cap. 34. epist. 107. vocatione alta & secreta sic hominis agit sensum, ut accommodet assensum: lib. de grat. Christi c. 47.

Actor. 16.

QVINTO, Deus hominis voluntatem inclinare, flectere & movere objectivè quidem, & efficaciter potest, sed ita, ut non tam ex energia persuasionis cõsensus sequatur, quàm ex dispositione voluntatis, quam Deus prævidet infallibiliter acquieturam, si hoc vel illo modo, cum his aut illis circumstantiis vocetur. Nimirum cùm Deus aliquid interna suasione sic proponit, ut aptam esse ad consentiendum voluntatem prævideat: quomodo Apostolum Paulum vocasse ponitur, efficiendo, ut tale visũ ejus mẽti occurreret, quale requirebatur, ut mẽs illa & voluntas refractaria retorqueretur & cogeretur ad fidem. Hoc modo Deum trahere homines ad fidem, & facere eos velle credere, docent nonnulli elegantes Augustin. tractatus 26. in Io. lib. 1. ad Simplic. q. 2. cujus miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. & li. 2. de bono persever. cap. 14. dicit, quosdam naturaliter divinum habere munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. libr. de spir. & lit. c. 34. Deum suasionibus bonis, internis inspirationibus, atque visorum immissione cum anima dicit agere ut velit, istâque ratione ipsam voluntatem bonã esse donum Dei. Vnde colligunt, gratiam efficacem infallibiliter effectum producentem; non tam ad gratiam adjuvantem, quàm excitantem pertinere; nihilq; aliud esse, quàm suasionem Dei internam, qua ita vocatur aliquis, ut aptum est ei, ut vocantem non spernat, proposito scilicet ei objecto eo modo, loco, tẽpore, ac cum omnibus aliis circumstantiis, quibus ingenio ejus congruere Deus prævidit.

Aug. tract. 26. in Ioan.

Quatuor posteriores modi voluntatem inclinandi cum libertate consistunt.

EX HIS quatuor posterioribus modis, quocumque Deus utatur, manet integra voluntatis libertas, cùm efficaci gratia Deus ita voluntatem moveat, ut proprium habere motum, congruumq; sibi agendi modum permittat.

CAP. CVI.

Vtrum efficax gratia non solum respui possit, sed etiam à voluntatis obedientiâ nonnunquam actu disjuncta sit?

August. li. de grat. Christi. cap. 47. Molina disput. 40.

REIIECTA eorum sententia, qui à libero consensu & cooperatione arbitrii hominis pendere dicunt, quòd gratiæ prævenientis auxiliũ efficax aut inefficax reddatur, cum B. Augustino dicimus, auxilio gratiæ efficacis ita hominis voluntatem præparari & moveri, ut hujusmodi gratiæ excitanti atque vocanti, sive adjuvãti, homo infallibiliter acquiescat, & per intellectũ assentiendo, & per voluntatem cooperando; attamen liberè, quoniã hæc gratia Dei adjunctam habet infallibilitatẽ, non autem necessitatem. Liberè enim homo assẽtitur, credit, pœnitentiã agit. sic enim illa gratia movetur, ut eam non credendo, & non cooperando abjicere possit; non quòd simul consistere queat, ut aliquis inspitationem accipiat, & eãdem abjiciat; vel quòd Deus moveat hominem, & is similiter non moveatur; aut quòd Deus operetur velle in aliquo, & is non velit; sed quia sic homo inspirationem recipit credendo, ut tamen possit si velit non credere. Sic enim liberè mens hominis agit, consentiendo & illuminationem recipiendo, ut per flexibilem in oppositum arbitrii libertatem possit per intellectum non assentiri, & assensum abjicere per dissensum; similiter per voluntatem non cooperari, nec

An à liberi arbitr. cooperatione pendeat, ut præveniens auxilium efficax vel inefficax sit

Gratia efficax habet adjunctam infallibilitatem, non autem necessitatem.

acquiescere,

suaviter homo movetur, retento suo naturali operandi modo. Vnde per efficacem gratiam voluntas sic à Deo movetur, ut libera electione cooperetur, nec unquam Dei operationem irritam frustraneamque reddat. Proinde fieri nequit, vt efficaci gratia Deus hominem moveat, & simul quòd homo non moveatur: sed hęc necessitas est tantùm consecutionis, & conditionata, seu ex suppositione & in sensu composito, quæ nullam consequentis absolutam necessitatem inducit; nec libertatem, vel ad oppositum possibilitatem tollit; ut expressè Divus Thomas docet 1. 2. quæstione decima, articulo quarto; & prima parte, quæstione centesima quinta, atticulo quarto; & ante ipsum Beatus Augustinus libr. de prædestinat. Sanctorum capite octavo: *Hac gratia à nullo duro corde respuitur.* & libro de bono perseverantiæ capite octavo; libro de correptione & gratia capite duodecimo; & libro primo ad Simplicianum quæstione secunda, dicit, effectum misericordiæ Dei non esse in tali hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit. Nam quomodo verum esset: *Omnia quæcumque voluit fecit*; si volens absolutè facere ut homo credat, id tamen si homo velit efficere, nequeat? Quòd autem nulla creatura ita divinæ gubernationi obsistere queat, ut ad illum finem non tendat, ad quem illam Deus efficaciter rendere velit, scriptura disertè pronunciat, Genesis quinquagesimo: *Num Dei possumus resistere voluntati?* Hester decimotertio: *Non est, qui ejus possit resistere voluntati.* Roman. nono: *Voluntati ejus quis resistit?* Sapientiæ octavo: *attingit à fine usque ad finem fortiter.* & capite duodecimo: *subest tibi, cùm volueris, posse.* Psalm. centesimo decimo tertio, *Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse mandavit & creata sunt.* Psalm. centesimo quadragesimo octavo. Ac postremò: *Ipse operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ*, Ephes. primo. Vnde Boëtius libro tertio de consolatio. Philosoph. prosa undecima: *Non est aliquid, quod summo bono velit aut possit obsistere.* Augustinus libro de correpț. & gratia capite decimoquarto: *Non est dubitandum, voluntati Dei hominis voluntatem resistere non posse. Si enim aliquid voluntatem Dei posset impedire, omnipotens non esset*, ait Enchiridii capite nonagesimo sexto, & nonagesimotertio. Divus Thomas prima parte, quæstione centesimatertia, articulo septimo & octavo dicit, tantam esse divinæ providentię atque gubernationis certitudinem, efficaciamque, ut nulla res ejus vim subterfugere, aut ei reniti possit.

Necessitas conditionata nullam consequentis absolutam necessitatem inducit.

1. 2. qu. 19. art. 8.

Efficax gratia à nullo respuitur, licet respui possit.

Psalm. 113.

nulla creatura divinæ providentiæ obsistit.

Providentia Dei certitudo.

CAP. CVII.

De divisione auxilii, seu Gratiæ efficacis.

EFFICAX Gratia in *Operantem* & *Cooperantem* dividitur. OPERANS est quæ facit, ut consentiamus & velimus: COOPERANS verò, quę facit, ut quod volumus, impleamus. Quam distinctionem Augustinus tradit libro de gratia & libero arbitrio capite decimoseptimo: *Ipse ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* & infra: *sine illo, vel operante ut velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.*

De gratia operante, & cooperante. Gratia operans. Gratia cooperans.

HANC partitionem Gratiæ Augustinus ex Apostolo ad Philippenses 2. accepit: *Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate.* Vnde constat, istam partitionem Gratiæ non ad habitum gratię, qui formaliter sanctificat, sed ad auxilium speciale efficax pertinere? Illud enim auxilium Operans Gratia vocatur, quod primum deliberatę voluntatis actum in homine efficit: qualis est, Conversio, sive ab infidelitate ad fidem; sive à peccatis ad pœnitentiam.

Auxilium speciale, gratia operans, vel cooperans dicitur. Operãs gratia quæ?

ILLVD autem auxilium, vocatur Gratia Cooperans, quod consequentes actus voluntatis efficit: quales sunt, velle orare, sacramenta velle suscipere, velle bona opera facere; ita ut *Gratia Operans* sit auxilium speciale efficax, respectu primi actus boni voluntatis: *Gratia* verò *Cooperans*, sit auxilium speciale, respectu actuum bonorum sequentium, sive internorum sive externorum.

Quid gratia cooperãs?

SED hic non immeritò quærat aliquis: An primum voluntatis deliberatę bonum actum libera electione faciamus consentiendo; an, ut contendunt Sectarii, non propriè efficiamus, sed immissum à Deo necessariò recipiamus?

Quomodo Deus primũ voluntatis deliberatæ actum operetur in nobis, sine nobis.

Sess. 6. can. 4.

Respondendum tam ex Scriptura Sacra, quàm ex B. Augustini doctrina, Concilium Tridentinum, rejecta Lutheri & Calvini erronea sententia, definivisse, primum etiam deliberatę voluntatis bonum actum effici non solùm à Deo per auxilium speciale efficax, sed etiam à voluntate per liberum arbitrium. Ideoque *illud velle, Dei esse, atque nostrum; quia nos in eo cooperamur Deo: nec Deus illud operatur sine nobis, sed facit nos velle*; sicut ait Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæstio. 2. *ut velimus, & suum esse voluit & nostrum; suum vocando, nostrum sequendo.* & libt. 2. contr. 2. epist. Pelag. cap. 8. *homo præparat cor, non tamen sine adjutorio Dei, qui tangit cor.* & postea: *Ut aperimus illius adjumento, & opere nostro.* & tractatu septuagesimo secundo in Ioannem, loquens de opere fidei, seu de credere: *Hoc*, inquit, *operatur in nobis, non tamen sine nobis.* Item ibidem: *operante in se Christo, cooperatur homo ad salutem æternam ac justificationem suam.* Ex quibus evidens est, Augustinum docere, quòd homo non tantum passivè ad actus pietatis internos concurrat, sed quòd verè illos efficiat, Physicè cooperando Deo, volendo, idest, liberè producendo actum volendi.

Aug. libr. de grat. & libr. arb. cap. 5. 14. & 17.

Sed quomodo igitur Augustinus dicit, operari Deum ut velimus sine nobis?

Respondeo, Augustinum in eodem actu duplicem causam observasse; scilicet efficientem Physicam, atque moralem. Secundùm prius causæ genus, velle, est Dei & nostrum, quia Deus operatur ut velimus, non sine nobis liberè consentientibus, dum volumus. At si causam ejusdem actus moralem consideres, id est, causam moventem, suadendo, hortando, consulendo; ea solus est Deus: voluntas enim secundùm hoc genus causę tantùm est mota, non movens. Non enim ipsa se voluntas impellit suadendo & conando ut velit, quod non vult; sed Deus per inspirationes intus animę loquens ei persuadet, ut velit, quod antea nolebat.

Considerando causam moralem, Deus operatur sine nobis.

Gratia operantis proprium effectum quomodo sine nobis, & simul non sine nobis.

Hæc est igitur Gratia operans, sive præveniens, quæ omnem conatum & industriam hominis prævenit, & operatur ut velimus, quod antea nolebamus, sine nobis operantibus, aut conatu prævio laborantibus ut velimus; non tamen sine nobis liberè consentientibus, quando volumus.

Ad primum voluntatis bonum actū gratia operante indigemus.

Ex quibus consequitur, ad solum primum voluntatis bonum actum requiri gratiam operantem; ad reliquos autem subsequentes necessariam tantùm esse cooperantem. Nam postea quam cœpimus velle ad Deum converti, jam non tantùm per liberum voluntatis arbitrium producimus Deo adjuvante reliquos actus, sed etiam Deo cooperante nos impellimus atque incitamus ad eos, rogando, pœnitendo, sacramenta petendo. Quam distinctionem Gratiæ operantis & cooperantis indicat Augustinus libro de gratia & libero arbitrio cap. quinto, dicens: *ut Apostolus Paulus de cælo vocaretur, & tam magnâ & efficacissimâ vocatione converteretur, gratia Dei erat sola, quia merita ejus erant magna, sed mala*: id est, quia nullum prævium ad conversionem studium fuerat, nullus conatus, nullum bonum meritum præcesserat. Hinc fidem non petitam concedi, ait, ut ei petenti cetera concedantur: & in Psalmo quinquagesimo octavo: *Nolentem Deus prævenit ut velit; volentem subsequitur, ne frustra velit.* Enchir. trigesimo secundo, & Gregorius homilia nona in Ezechielem, libro de gratia & libero arbitrio capite decimoseptimo: *sine illo operante ut velimus, vel cooperante cùm volumus, nihil ad bona pietatis opera valemus.* In eandem sententiam sermone decimotertio, de verbis Apostoli, scribit, nos agi à Spiritu sancto, & demum ei cooperari. Nam *vivarationabilisque materies habet ab ædificante donatum, ut etiam labore proprio quærat augmentum*, inquit Leo sermone decimo de passione Domini. Et Bernardus libro de gratia & libero arbitrio: *Quod à sola gratiâ cœptum est, pariter ab utroque perficitur, ut mixtim, non sigillatim; simul, non vicissim, per singulos profectus operentur. non partim gratia, partim liberum arbitrium; sed totum singula opere individuo peragunt. totum quidem hoc, & totum illa, sed ut totum in illo, sic totum ex illa.*

lib. de grat. & lib. arb. cap. 14.

Greg. hom. 9. in Ezech.

Leo serm. 10. de pass.

(*.*)

CAP. CVIII.

De Gratiâ praeveniente, & subsequente.

Gratia praeveniens.

SOLET insuper gratiae partitio fieri in *Praevenientem* & *Subsequentem*, ex Psalmo quinquagesimo octavo: *Misericordia ejus praeveniet me*; & Psalmo vigesimo secundo: *Misericordia tua subsequetur me*. Sed haec partitio superiores tantùm includit, nihil autem novi continet; quia *Gratia* Excitans potest dici *Praeveniens*; & Adjuvans, *Subsequens*. Rursus Gratia *operans* dici potest *Praeveniens*; & *Cooperans*, *subsequens*. *Praevenit ut velimus*, (inquit Greg. hom. 9. in Ezech.) *& subsequitur, ne inaniter velimus*.

Gratia subsequens.

DENIQVE omnis gratia prior dici potest *praeveniens*, respectu posterioris; ut Augustinus libr. de natura & gratia cap. trigesimo secundo indicat his verbis: *praevenit ut sanemur, & subsequitur, ut sanati vegetemur: praevenit ut vocemur, & subsequitur ut glorificemur: praevenit ut piè vivamus, & subsequitur, ut cum illo semper vivamus.* Et epistola centesima sexta: *gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici; comitante, non ducente; pedissequâ, non praeviâ voluntate.*

CAP. CIX.

Vtrùm eveniat, quòd ex duobus hominibus pariter affectis, si eandem omnino specie gratiam properantem accipiant; alter credat, vel poenitentiã agat alter verò non?

Molina: contra quem vide Bellar. li. 1. de grat. & li. arb. c. 13. & li. 6. c. 15.

QVIDAM arbitrantur, non solùm fieri posse, sed etiam plerumque accidere, ut ex duobus similiter affectis, & pari seu eâdem praeoperante gratia excitatis & adjutis, unus libera voluntate gratiam sequendo credat; alter verò libera voluntate gratiae resistendo non credat: sed Apostolus priori Corinthiorum quarto, hos confutat dicendo: *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Vbi prohibet fideli, ne adversus infidelem infletur, quasi eum discernat suum liberum arbitrium, cùm discernat Dei donum, quod illi datum est, & alteri non est datum. Et Philippenses capite 2. praeoperantem gratiam in eo constituit, quòd *Deus operetur velle in nobis, & operari*: & Ezechielis trigesimo sexto: quòd *faciat in praeceptis ambulare*: Psalmo octogesimo quarto, in eo, quòd *aversam voluntatem Deus ad se convertat*. Non enim Deus facit velle in eo, qui non vult; nec facit ambulare eum, qui non ambulat; nec facit operari eum, qui non operatur; nec convertit eum, qui aversus remanet. Vnde cùm Ecclesia gratiam praeoperantem infidelibus ut credant, orationibus impetrare nititur; non in omnibus, sed in eis solis qui credunt, exauditur. Nam si quempiam plurimùm excitari nosceret, qui tamen nondum crederet, pro tali orare non cessaret, donec crederet; & duobus aequaliter excitatis, pro eo qui credidisset, peculiares Deo gratias ageret, quòd eum Deus suae gratiae operatione convertisset. Vnde ex orationibus Ecclesiae ipsam credendi voluntatem, atque mentis ad consentiendum obedientiam, non autem solam gratiae oblationem, seu exercitationem, Dei donum esse colligimus. Quid enim pro nolentibus credere oramus, nisi ut in illis Deus operetur velle: ut saepe Augustinus inculcat libro de praedestinat. Sanctor. cap. octavo: & Enchirid. cap. trigesimo secundo: epistola nonagesimaquinta, & centesima septima: ubi docet, operari Deum in nobis velle, non tantùm efficiendo quantum in ipso est, ut velimus, offerendo scilicet gratiam, cui acquiescamus si velimus; tanquam consentire vel non consentire, obedire vel non obedire ita nostrum sit, ut si velimus, fiat; si autem nolimus, nihil in nobis Dei operationem valere faciamus. Nam Vitalem ista sentientem, Augustinus Epistola centesima septima reprehendit, asserens, omnino confitendum esse, quòd *Deus vocatione altâ & secretâ in corde hominum operans sic hominis agat sensum, ut evangelicae doctrinae accommodet assensum: sic hominis voluntatem afflatu suo dirigat & moveat, ut ipsa velit & obediat.* Nam à Deo poscimus ipsum velle bonum; ipsum credere, ipsum converti, ipsum facere Dei praecepta, facere bonum & declinare à malo: quae à Deo esse data intelligi nequeunt, nisi habeantur. Cùm enim juxta illam B. Augustini vulgatissimam orationem (quam Pelagius ferre non poterat) *Da quod jubes*,

Ex orationibus Ecclesiae convincitur conversionem & operationem voluntatis, Dei donum esse.

Deus operatur consensum in bonum.

oratur;

Aug. libr. de grat. Christi ca. 7. 10. 13. 47.

oratur; non rectè Deus intelligeretur dedisse quod jubet, quamdiu quod illejussit, non impletur. Hinc Augustinus specialem Christi præoperantem gratiam, non in solo pulsu aut suasione quamvis interna constituit; verùm in cordis apertione, & in persuasione, ac in eo quod bonum, & verum est, creditur, & agitur; ut inde perspicuum fit, neminem omnino quantumvis excitatum foris & intus, habere Christi præoperantem gratiam (de qua potissimum cum Pelagio certamen fuit, ut patet libr. de grat. Christi cap. 47.) nisi credat, consentiat, agat bonum, & persuasus existat. In eo enim Scriptura Novi Testamenti gratiā constituit, quòd *auferat cor lapideum, & cor tribuat carneum*; ante verò submissionem voluntatis cor quantumeumque excitetur, attamen durum permanet, donec speciali sua præoperante gratia Deus operetur, ut consentiat & obediat; quod non facit in eo, qui nolit, quantumcunque etiam intus excitatus fuerit. Nam voluntas & actio, id est, bene velle, & bene agere, non sunt in homine, nisi quando bene vult, & bene agit.

Gratia Novi Testamenti in quo consistat.

Ex quibus manifestum est, gratiam Christi præoperantem hominis voluntatem facere consentientem, non autem ab ea consensum exspectare. Nam alioqui sequeretur, liberum hominis arbitrium sibi naturæ viribus sufficere ad consentiendum excitanti gratiæ; & quòd Deus inciperet excitando, sed homo perficeret consentiendo, cùm Augustinus dicat: *Sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcumque opus bonum; ita nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est*; satis ostendens, non esse cum Deo dividendum, ut illi perfectionem, nobis initium; aut è diverso illi initium, nobis autem perfectionem fidei, vel operis boni, tribuamus. Quarum quidem partitionum hæc posterior tantò priore nocentior est, quòd principalem salutis partem, quæ in consensione atque gratiæ amplexu consistit, naturæ viribus asserebat, contra illud Christi: *Sine me nihil potestis facere*. Neq; hanc absurditatem evitare quis potest, dicendo, comitantem gratiam seu supernaturalem concursum, naturali concursui persimilem cooperari libero hominis arbitrio, ut gratiæ excitanti consentire valeat. Nam etiam Angelis & primo homini

Gratia efficax consensum operatur, non solùm exspectat.

Deus bonum incipit & perficit.

In bono opere non est facienda divisio.
Ioan. 15.

rectò ex prima naturæ constitutione concursus Dei supernaturalis necessarius erat. Proinde nequit esse illa specialis gratia corruptæ humanæ naturæ necessaria, de qua Dominus ait: *Sine me nihil potestis facere*. Neque insuper sufficit dicere, ideo sine Christi gratia consensum non esse, quia sine excitante, & absque prævia suadente gratia nunquam in nobis exsurgeret. Nam & simili effugio Pelagius se omnia Dei gratiæ tribuere asserebat, quoniam nisi revelatione sapientiæ mens humana excitaretur ad bonum, se in propriam salutem nunquam erigeret. Huc etiam pertinet, quòd B. August. libr. de nat. & grat. cap. 11. & 12. ex professo doceat, auxilium gratiæ Christi in eo à gratia primi hominis differre, quòd Adæ bonam voluntatem Deus cum adjutorio quo eam servare posset, si vellet, dederit; non quo fieret ut vellet: per Christum autem, detur homini lapso justitia cum adjutorio tali ac tanto, quo efficiatur, ut bonum velit, ac non solùm bonum possit quod velit, sed etiam velit quod possit, quódq; non fit, nisi quando homo bene vult & agit; ut latè prosequitur libro de correptione & gratia cap. undecimo & duodecimo; ubi circa finem ait: *subventum est infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma non deficeret. Tantum quippe accenditur à Spiritu sancto voluntas, ut ideo possit, quia sic velit; ideo sic velit, quia Deus operatur ut velit; tantam scilicet veritatis & justitiæ delectationem diffundendo in corde, ut omnem contrariam cupiditatem alio trahentem superet ac vincat.* Adhæc, si gratia præoperans, seu ad credendum sufficienter omnino præparans, in eo persæpe fit, qui credere nolit; sequitur, quòd ipsa communis sit credenti, & non credenti; neque discernat credentem à non credente; sed quòd liberum voluntatis arbitrium discernat eum, qui consentit gratiæ, ab altero, qui eidem gratiæ dissentit; cùm tamen Apostolus hanc præoperantem Christi gratiam commendans dicat: *Quis te discernit?* nec aberit materia sese inflandi, & alteri superbè præferendi, si in excitantis Gratiæ paritate, unus per liberum acceptet arbitrium, alter verò repudiet. Nam interroganti: *Quis te discernit?* respondere poterit: *discernit me liberum meæ voluntatis arbitrium*. & si quæratur: *Quid habes*

Aug. libr. de nat. & grat. c. 11. & 12. Auxilii Christi & hominis primi differentia.

lib. de grat. Christi c. 47.

Gratia Christianorum in quo differat à gratia Adæ

Bellarm. lib. 2. de lib. arbitr. cap. 12. pag. 619. docet, fidelem non principaliter discerni per cooperationem liberam gratiæ prævenientis, sed per donū gratis datum; scilicet ipsū velle credere.

habes quod nō accepisti? respōdere poterit; *habere se gratiæ amplexum & cooperationē atque consensum, quem non magis acceperit, quàm alter, qui non consentit, qui pariter est gratia excitatus & suasus.* Ac insuper docet Augustinus lib. de prædestinat. sanct. cap. 5: præoperantem gratiam non solùm invitando excitare ad assensum, verùm etiam consentientem facere: atque ideo consentientem à dissentiente non solùm discerni libero volūtatis arbitrio, sed etiam gratię Dei beneficio, quæ nō est cōmunis bonis & malis, sed discernit bonos à malis. Vbi non solùm de gratia justificante, sed etiam de initio fidei agit, dicens ad fidem etiam pertinere: *Quis te discernit?* &, *præparatur voluntas à Domino*; & hanc præparantem gratiam, qua docet, credentem à non credente, & consentientem à non consentiente discerni, negat communem esse bonis & malis, credenti & non credenti, consentienti & non consentienti.

lib. de prædest. sanct. c. 5

Gratia discernens credentem à non credente, non est communis bonis & malis.

Vnde sequitur, B. Augustinum prędter excitantem gratiam, communem credentibus & non credentibus, consentienti & non consentienti, requirere aliam prępparantem gratiam, qua voluntas ita succendatur ac moveatur, ut credat, consentiat & acquiescat; eaq; gratia seu dono gratis dato, quod est velle bonum, & credere Deo, fieri discretionem credentis à non credente, & obedientis à non obediente. Neque verò his adversatur, quòd Augustinus dicat, sępe accidere, ut ex duobus æqualiter animo & corpore affectis, & eâdem vel simili tentatione pulsatis, unus libero suæ voluntatis arbitrio cedat tentationi & consentiat, alter vincat & superet, ac idem qui fuerat perseveret. Nam ibi Augustinus solùm de mali seu defectus origine disputat, quam verissimè ad liberam voluntatem angeli, vel hominis, ex se defectibilem referendam docet. Non autē ibi de origine operis boni, neque de prima & sufficienti perseverantiæ causa disserit, quam certissimum est, non esse propriam hominis voluntatē. *Non enim idonei sumus ex nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et sub anathemate Concilium Tridentinum definivit: *Si quis dixerit, iustificatum sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse, anathema sit.* Liberum enim voluntatis arbitrium sibi ad malum atque ad deficiendum sufficit, non autem ad bonum: ut infinitis locis tradit Augustinus; & verbotenus de correptione & gratia cap. 11. ubi ex professo ad bonum agendum speciali Christi auxilio opus esse docet, quo non solùm posse, sed etiam ipsum agere adjuvetur.

Discretio duorum æquali gratia præventorū in Deum referenda est.

lib. 12. de civit. cap. 6. Liber de prædest. & grat. cap. 15. & 16. ultimam resolutionem discretionis in Deum refert, qui unū misericorditer adjuvit, alterum iustè deseruit.

sess. 6. can. 22

lib. de grat. Christi c. 47.

Inquiri autem hîc posset, utrùm auxilium gratiæ causa sit actus supernaturalis, Physica vel moralis? Dicitur autem causa Physica, quæ per se influit, & dat esse effectui: Moralis verò causa, quæ consilio, inductione, precibus, aut simili aliquo modo causam liberam ad operandum movet. Cùm ergo pietatis opera actus sint morales (quoniam humani) simúlque res quędam suam propriam naturam habentes; sequitur, auxilia gratię utroque modò causas esse actuum supernaturalium in nobis. Auxilia quidem excitantia vim causę moralis potissimùm obtinent, quia Deus efficit, ut velimus, suadendo, exemplis aut periculis incitando, intellectum illuminando, bonisque inspirationibus tangendo, atque affectionibus imbuendo voluntatem.

Prosper. li. 2. de voc. gent. cap. 26. Aug. lib. de spir. & lit. cap. 34.

AVXILIA verò Gratię adjuvantis seu cooperantis immediatè in actus supernaturales influunt, ideóque rationem causæ Physicæ habent; reales siquidem effectus causam per se efficientem, vim sufficientem ad eum effectum continētem exigunt; quam cùm voluntas humana per se non habeat, per gratiam adjuvantem compleri oportet. Proinde actus, qui habitus præcedunt, & ad illos disponunt, etiam à Gratia Excitante, non solùm moraliter, sed etiam Physicè causantur: per illam enim homo moveri incipit, & ad ordinem supernaturalem elevari. Et in singulis bonis actibus cùm Deus illustratione mentem, inspiratione verò tangat voluntatem, ad bonum agendum dirigat, proximéque ad actum supernaturalem eliciendum moveat, liberóque arbitrio cooperetur; manifestum est, Deum actus supernaturalis non solùm moralem esse causam, sed & Physicam. In actu enim pietatis entitas Physica immediatè à Deo, tanquam prima causa, & simul à libero arbitrio, veluti causa secunda producitur. Quòd verò idē actus supernaturalis sit, ad quem sola vis naturę non sufficiat, à gratia Dei per Iesum Christum veluti primario principio assequitur; juxta illud Ioannis 15: *Sine me nihil potestis facere.* Et quidem in Gratiæ munere duplex magnitudo considerari potest: VNA secundùm entitatem Physicam; ALTERA verò secundùm moralem, quæ non respicit rem absolutam in esse, sed insuper rationem

Suarez lib. 3. de auxiliis, cap. 20.

beneficii & moralis benevolentiæ. Ratio aurẽ beneficii moraliter potissimùm spectatur ex occasione, intentione, tempore ac modo, quo fit, magisque ex his circumstantiis, quàm ex absolura quantirate æstimatur, pręsertim quando illæ sunt à benefactore pręvisę, atque peculiari intentione ob ejus commodum, cui beneficium cõfertur, observatæ. Quod cùm Deus faciat, impertiendo gratiam ex peculiari dilectione, efficaciq; intentione producendi fidem, pœnitentiam, vel aliud bonum opus in eo, qui gratiæ cooperatur, qui credit, pœnitet, bene operatur: alteri verò det quidem gratię pręvenientis beneficium, sed non ex tali benevolentia, neque intentione efficaciter producẽdi opus, secundùm miserendi propositum; ideo simpliciter confitendum est, omnem illum qui cõvertitur, majorem gratiam prævenientem recipere, quàm ille, qui non convertitur; ac proinde nunquam accidere, ut posita omni ex parte pari gratia in similiter dispositis, unus credat & bene operetur, alius verò minimè. quia si utrique detur gratia secundùm propositum miserendi, uterque credet. Si autem alteri solùm ex simplici affectu Dei, in ratione beneficii moraliter loquendo, lõgè majus est alterius beneficium, & istius minus; atque ita non omnino par gratia ponitur in eo qui credit, & obedit, & in eo qui dissentit, & gratiam Dei respuit.

Cap. CX.

Quòd Deus per Christi gratiam non adiuvet posse tantùm, sed etiam velle & agere.

Pelagii error in quo proprie consistebat.

PROPRIA fuit cum Pelagio quæstio, *utrùm Deus per Christum adjuvet posse tantùm, an etiam velle bonũ & agere?* id est, utrùm Deus adjutorio gratiæ Christi nos adjuvet, solùm ut bonum possimus; non etiam, ut bonum velimus & agamus. Pelagius enim arbitratus est, generalem Dei concursum, seu influentiam & cooperationem Dei necessariam omnibus causis secũdis ad omnes & singulos earum actus, & ad gratiam creationis pertinentem libero voluntatis arbitrio sufficere, cum adminiculis doctrinæ, timoris, pœnarum, exhortationibus, suasionibus, pulsibus, vocatione, miraculorum aspectu, quibus adjuvatur homo ut possit, si velit. Negabat autem indigere peculiari auxilio gratiæ Christi, diffundentis charitatem in cordibus nostris: similiter negabat, opus esse continuo afflatu atque cooperatione ac directione Spiritus sancti, ad parãdum usum bonum naturalium potentiarum, intelligendo, volendo, operando. Ideoque minimè negabat concursum Dei generalem omni prorsus creaturæ necessarium ad ea quæ facimus, sed Dei directionem atque gubernationem per singulos actus bonos homini necessariam esse inficiabatur, existimans, hujusmodi gubernationem libertati humanæ contrariam esse. Vnde hominẽ sibiipsi ducem constituebat, & à seipso unumquemque regi volebat, non à Deo ut ex epistolâ D. Hieronym. ad Ctesiphontem liquidò constat. *Ita*, inquit, *Pelagiani gratiam ponunt, ut non per singula opera eius nitamur & regamur auxilio.* Et iterum: *Injuriam tibi fieri putas, & destruis libertatem arbitrii, si ad Deum authorem semper recurras, si ex illius voluntate pendeas. Vnde & audes linguâ proferre temerariâ, unumquemq; suo arbitrio regi.* Vnde patet, ipsum Pelagium non concursum Dei generalem concomitantem, omnibus agere volentibus paratum denegasse; sed directionem Dei atq; gubernationem in actibus bonis, quam Ecclesia in suis quotidianis precibus impetrare nititur, dum ait: *Dirigere & sanctificare, regere & gubernare dignare Domine Deus rex cæli & terræ, hodie corda & corpora nostra, sensus, sermones, & actus nostros in lege tuâ, & in operibus mandatorum tuorum.* Hanc gratiam justificati quoq; petunt dicentes: *fiat voluntas tua. Et ne nos inducas in tentationem.* Item illa quotidiana precatione: *Deus in adjutorium meum intende. Adjutor meus esto Domine, ne derelinquas me. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a facie tua, & spiritum sanctũ tuum ne auferas à me. Dirige gressus meos, deduc me domine in semita mand.* &c. Non enim Ecclesia de generali cõcursu solicita est, qué scit omnibus agere volẽtibus paratum, & secundùm legem primæ institutionis debitum; cùm nulla causa secunda sine influentia & cooperatione causæ primæ operari possit: *In ipso namque vivimus, movemur & sumus.* Nam *si desinat bonitas Creatoris etiam malis angelis subministrare vitam, vivacémq; potentiam, interibunt*, inquit Augustinus Enchir.

Pelagius Dei gubernationẽ negabat in bonis hominũ actibus.

Pelagius Dei concursum ad creationis gratiam pertinentem agnovit.

De quotidiano Dei adiutorio ad singulos actus bonos homini lapso, necessaria fuit cum Pelagio controversia.

De necessitate concursus Dei ad omnes actiones non fuit cum Pelagio [illegible] putatum.

Celestinus in ep. ad quosdam Gulliarum Episcop.

cap.

cap. 27. De quotidiano igitur adjutorio Dei ad singulos humanæ voluntatis bonos motus, necessariò Ecclesia cum Pelagio disputavit.

CAP. CXI.

Quòd duplex boni agendi potentia sit.

Potentia subinde dicitur à naturali facultate.

QVIA frequens hîc mentiò est potentiæ ad bene agendum, observandum est; potentiam se convertendi, vel credendi aut bene operandi, DVPLICITER æstimari posse: semel quidem ex ipsa liberi arbitrij in utramque partem flexibili facultate: quo modo est credendi potentia in omni homine viatore, etiam actuali gratia prorsus destituto, ut docet Augustinus lib. de spirit. & lit. cap. 33. dicens, liberum arbitrium vim esse naturalem, quę ad fidem & infidelitatem inclinari potest, & posse credere esse naturæ hominū: credere verò, gratię fidelium. Aliàs æstimatur potentia ex præsentibus viribus, satis efficacibus ad fidem & conversionem: juxta quem modum nonnulli dicuntur *non posse credere, non posse sequi Dominum.* Ioan. 13. *Non potes me sequi modò.* Ioan. 5. *quomodo potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* Matth. 19. *qui potest capere, capiat.* Poterant credere Iudæi per flexibilem liberi arbitrij in bonū facultatem; non poterant autem credere per eas vires, seu affectus, quos in pręsentia habebāt. Poterant (ut dici consuevit) per remotam potentiam, non autem per propinquam. Illa de natura exsurgit; ista de Christi gratia fluit. Vnde apud veteres utraque loquutio reperitur. apud Augustinum prior, lib. de spir. & lit. cap. 33. Apud Celestinum posterior, in ep. pro Prospero & Hilario; ubi ait: *In prævaricatione Adæ omnes homines possibilitatem naturalem, innocentiámque perdidisse.* Et Augustinus ser. 12. de verbis domini: *Homo per malum velle, perdidit bonum posse.* Et lib. de prædest. sanct. cap. 5. *habere fidem & charitatem, est natura hominum.* Lib. de grat. Christi cap. 50. *naturalem possibilitatem peccato vitiatam* dicit. Et Fulgentius de gratia Christi cap. 22. & 23. dicit, *hominem naturaliter posse credere, quia naturam habeat fidei capacem*: simul tamen addit, gratiæ dono virtutem credendi recipere quam amisit. Est ergo *Posse* quoddam *per naturam*; omni homini durante hac mortali vita commune, quamdiu videlicet liberum voluntatis arbitrium ad bonum, & ad malum flexibile retinet; quale posse non est in damnatis, neque in beatis, quorum voluntas in malo, vel in bono est confirmata; ratione scilicet status, in quo affectio volūtatis quasi in naturalem motum cōversa videatur. Et est aliud POSSE *per gratiam*, quoniam jam natura gratuitis quibusdā divinis adminiculis juvatur & corroboratur. de quali *Posse*, Ioan. 1. Evangelium loquitur: *dedit potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* & Apostolus: *omnia possum in ea qui me confortat.*

Potentia nonnumquā æstimatur ex præsentibus viribus efficacibus.

Potentia quædam propinqua, alia remota.

Posse naturale.

Posse per gratiam.

Augu. lib. 1. retract. c. 22.

QVOD Posse per Gratiam iterum est bipartitum. Nam quoddam est Posse, quod nondū ad agēdum sufficiat, quando videlicet quis adjuvatur prædicatione, aut scientia veritatis, exhortatione, suasione, pulsibus etiam interioribus, ita tamen, ut cor nondum obediat nec acquiescat. Aliud est POSSE, in quo tam magnæ vires insunt per gratiæ pręparationem, ut satis sit ad agendum. Quam gratiam suprà diximus cōsistere in operatione Dei, qua hominis mentem sic, & in tantū illuminat, & sic voluntatem inspirando succendit, movet & afficit amore veri & boni, ut veritatem & justitiam sic diligat, ut omnibus aliò trahentibus superatis, veritatem probet, & bonum cognitum appetat, justitiamq; suo tēpore & loco exerceat. Per quam quidem Christi gratiam jam non solū Posse, sed ipsum etiam Agere adjuvatur. Et prius quidem Posse, gratiâ Christi dari Pelagius facilè concedebat, illud adjutoriū constituens in doctrina, lege, miraculis, exhortationibus, aliísque hujusmodi adminiculis: sed posterius, quo adjuvamur, ut bonum velimus & operemur per assiduam intellectus illuminationem, & inspirationem, succensionem, conservationem, bonæ voluntatis directionem, protectionem & gubernationem, tanquam humanæ libertati contrarium rejiciebat. Vnde QVÆRITVR:

Posse per gratiam duplex est.

Aug. lib. de præde. sanct. cap. 8.

Cap. CXII.

Vtrùm Iustus speciali Christi auxilio in quovis opere bono indigeat?

Augu. lib. de nat. & grat. cap. 26.

QVAMVIS homo per Dei gratiã iustificatus, alio habitu naturam sanante non indigeat; attamen in quovis opere bono pietatis & religionis, non solum auxilio generali, sito in concursu & cooperatione Dei Creatoris, sed etiã speciali auxilio gratiæ Christi eget; puta excitatione, motione, protectione, succensione, conservatione, illuminatione, inspiratione, cooperatione Spiritus sancti, cujus afflatu ad bonum cogitandum & desiderandum operandumq; mens & voluntas assiduè incitentur, succendantur, dirigantur, protegantur atque conserventur. Quoniam enim hominis iustificationem Deus operatur (Divo Thoma teste, 2. 2. q. 4. ar. 4. ad 3.) quemadmodũ Sol aëris illuminationem; ideo justificatum oportet assiduè in iustitia conservari, atque in homine inferiore corroborari. Siquidem adhuc justificatus ignorantia & difficultate laborat; iuxta illud Apostoli: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Roman. 7 Et c. 8. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus: ipse Spiritus postulat p̃ nobis*, id est, nos postulare facit. Adde, quòd dæmon semper operibus justorum insidietur: unde iusti etiam illud orationis dominicæ quotidie humiliter dicunt, *fiat voluntas tua.* Et: *ne nos inducas in tentationem.* & Apostolis, (qui iusti erant) dixit Dominus Ioan. 15: *sine me nihil potestis facere*, ut notat Augustinus lib. de correptio. & grat. cap. 1. Illúdque Psalm. 26. *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit illam.* Hilarius in commentario illius Psalmi, & Ambrosius lib. 2. in Lucam, de anima iusti intelligunt, quæ sine divina protectione tentationi resistere nequit; ut Conc. Arausicanum sub Leone celebratum definivit canon. 19. *Non potest natura humana sine gratia salutẽ custodire, quam accepit.* Quod idem docet Celestinus epist. ad Gallos cap. 6. & Augustinus libr. de grat. & lib. arb. c. 6. lib. de corrept. & grat. cap. 12. & lib. de nat. & grat. cap. 26. ex Scripturis colligit, iustũ in omni opere bono indigere Christi auxilio, sicut oculus quantumvis sanus luce ad videndum indiget, & infirmus fulcro, ut non labatur. Nam si iustus non adiuvetur, confestim cadit iuxta illud Psalmi, *Avertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus.* Vnde Augustinus epist. 107. inter propositiones ad fidem pertinentes hanc 3. loco ponit: *Scimus, gratiam Dei majoribus ad singulos actus dari.* Ibidemque refert, Pelagium sententiã dicentium gratiam Dei non ad singulos actus dari, palàm condemnasse, tanquam omnium Christianorum sensui contrariam: requiri ergo in omni opere bono & pio gratiam adjuvantem, dirigentem, ac protegentem. Nec sufficere gratiam justificantem, docent Scripturæ, Concilia & Patres. Idq; evincunt orationes Ecclesiæ. Iubemur enim orare: *sanctificetur nomen tuum*; ut scilicet in eo; quod esse cœpimus, permaneamus, interprete B. Cypriano in orationem Dominicam; cujus expositionem commendat B. Augustin. lib. de bono persever. cap. 2. IDIPSVM tribus rationibus ostendi potest: quarum PRIMA ex infirmitate naturę humanæ, perpetuisq; hostium insidiis desumitur, qua utitur Augu. lib. de corrept. & grat. cap. 12. & lib. de spir. & lit. cap. 7. dicens, illum esse superbum, qui se ad benevivendum sibi caput facit; cùm opera justitiæ homo non faciat, nisi quantum ex illo fonte vitæ, atque ex incommutabili lumine percipit, cujus solius haustu justitia, id est, bona vita bibitur; & cujus participatione anima rationalis accenditur, ut sit ipsa factum, creatúmque lumen; sicut de Ioanne Baptista dicitur Ioan. 1: *Erat lucerna ardens.*

SECVNDA ratio sumitur ex orandi necessitate. Oportet enim semper orare: Oratio autem gratiæ testificatio est. Hac ratione utitur B. Augustin. lib. de bono perseve. cap. 17. & Celestinus Papa epist. ad Gallos cap. 9. *Quod tempus intervenit, quo Dei non egeamus auxilio?* q. d. nullum. In omnibus enim actibus, causis, cogitationibus, motibus, adjutor & protector orandus est: superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura præsumat clamante Apostolo: *non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed contra principes & potestates aëris hujus.* Et cap. 6. neminem etiam Baptismatis vnda renovatum, idoneum esse scribit ad superandas diaboli insidias, & ad supprimẽdas carnis cõcupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium perseverantiam bonæ conversationis acceperit.

Iustus Dei auxilio ad singulos actus eget.

Deus operatur iustificationem, sicut sol illuminationem.

Ignorãtia & difficultas in iustificato remanent. *Rom. 7.*

Insidiatur diabolus.

Iustus in omni opere bono gratia Christi indiget.

Sicut oculus luce, ita voluntas auxilio Dei eget.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 6.

Gratia ad singulos actus bonos necessaria.

Præter gratiã iustificantem ad benè agendũ alia opus est Christi gratia.

Necessitas auxilij divini ex infirmitate naturæ humanæ colligitur.

Ex orandi necessitate.

Celestinus adiutoriũ ad singulos actus requirit.

petit. *Necesse est enim, ait, ut quo auxiliante vicimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* & cap. 8. *In singulis humanæ mentis bonis motibus Dei magis valere non dubitemus auxilium, quàm nostrũ arbitrium: quia Deus in cordibus hominum atque in ipso libero arbitrio sic operetur, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit.* In eandem sententiam

Conc. Arausicanum.

Concilium Arausicanum cap. 10: *Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possit opere perdurare.* Idem

Conc. Trid.

Concil. Trident. definit sess. 6. canon. 22.

Cap. CXIII.

Utrùm Justo ad quodlibet opus pium exercendum, novâ gratiâ opus sit, non solùm cooperante, sed etiam excitante?

An gratia excitante opus sit in quolibet opere bono?

QVAMVIS certa fide credẽdum sit, nullum reperiri posse actum pium, qui non sit Dei donum, & qui non oriatur ex gratiâ; attamen non æquè certum est, utrùm justus, qui ex acceptâ in Baptismo gratiâ potest ad salutem opera necessaria Christo auxiliante & cooperante exercere, indigeat ad singulos actus bonos non solùm nova gratia adjuvante, sed etiam nova gratia excitante: id est, Vtrùm non solùm opus sit continua directione, protectione atque conservatione bonæ voluntatis; sed etiam assidua inspiratione bonæ cogitationis, & desiderii, atque succensione, applicatione, vel motione voluntatis, ut in opus sive internum, sive externũ exeat: hoc enim à nonnullis Doctoribus in dubium vocatur.

Conc. Arausic. secundum cap. 25.

QUIDAM censent, justum posse bona opera facere ex semine prævio gratiæ, ita ut ordinariè non indigeat nova gratia excitante ad opus bonum exercendum, sed tantùm adjuvante, id est, protegente, dirigente atque conservante. Neque id Ecclesiasticæ illi regulæ, quam refert Augustinus epist. 106. repugnare dicunt: *Quòd gratia ad singulos actus detur.* Nam illa significari tantùm aiunt, quòd nullum sit pium opus, quod ex gratia suam originem non habeat. Ceterùm cùm Scriptura dicat, *præparari voluntatem à domino*, quod fit per occultam inspirationem gratiæ Dei; & voluntas ipsa per antecedentem gratiam præparetur, non solùm ut credat, & convertatur, sed etiam ut quodcumq; bonum faciat, & à malo declinet, & in bonis quibuscumque operibus proficiat & perseveret: manifestum apparet, quòd justus non solùm gratia cooperante ad bonum pietatis opus agendum indigeat; sed etiam gratia excitante seu voluntatem succendente atque gubernante. Quod evincere videntur omnes Scripturæ, quæ singula bona opera gratiæ præoperanti, non autem hominis voluntati tribuunt; ut intelligamus, in singulis humanæ voluntatis bonis actibus præviam Dei gratiam, per quam Deus agat etiam hoc, ut hominis voluntas bonum velit: ut Psalm. 36. *à Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet. Deduc me in via tua*: Psalm. 85. Item, *præparatur voluntas à Domino.* &, *Deus est enim, qui operatur in nobis velle*: Philipp. 2. *Vos non estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri loquitur in vobis.* Matth. 10. *Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei.* Rom. 9. Ex qualibus scripturis colligit

Philipp. 2.

Augustinus epist. 106. & 107. ad singulos actus gratiam Dei, & adjutoriũ adultis necessarium esse. *Fateatur* (inquit, loquens de Pelagio, ep. 106. assertione 7.) *gratiam Dei, & adjutorium etiam ad singulos actus dari.* Vbi observandum, quòd non dicatur, gratia *data esse*, sed, *dari*: ut significetur, quòd ad singulos pietatis actus quædam actualis gratia detur, qua fiat, ut homo velit, aut operetur. Quod repetit epist. 107. assertione 3: ubi se loqui dicit de Gratia præcedente hominis voluntatem, per quam Deus efficit roborando, afficiendo, succendendo & gubernando voluntatem, etiam hoc, ut velimus. Ad quam doctrinam alludens Celestinus in epist. ad Gallos c. 8. ait: *ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fideliũ. Quotquot enim spiritu Dei agũtur, hi filii Dei sunt, ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Et c. 9. subdit: *omnem sanctam cogitationem, pium consilium, omnémque motum piæ voluntatis ex Deo esse, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.* Cui accedit Concil. Triden. sess. 6. can. 22. *Si quis dixerit, justificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse, anathema sit.* Quid autem per *Auxiliũ speciale* intelligat, ex cap. 5. doctrinæ patet: ubi

Propositione 7.

In singulis quibusq. humanæ voluntatis bonis motibus, Dei prævalet auxilium.

Sess. 6. can. 22.

adultos

adultos per *excitantem & adjuvantem Dei gratiam* ad se cōvertendum disponi tradit, atque ita hominis cor tangi à Deo per Spiritus sancti illuminationem atque inspirationem, ut homo quidem illam recipiendo, Deo cooperetur, sed tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate non possit. Quemadmodum autem ad inchoandū bonum nos gratia Dei præveniri dicit; ita & ad perficiendum, & ad crescendum in justitia. Nam sicut ex eo, quòd oramus: *converte nos Domine ad te, & convertemur*, nos Dei gratia præveniri confitemur: ita & ex eo, quod justitiæ incrementum petat Ecclesia, cùm orat: *Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum*; nos quantumvis simus justi, ut tamen adhuc justificemur, & bene operemur, similiter gratia præveniente indigere confitetur. Vide Concil. Triden. sess. 6. c. 10. Quod & communes illæ preces significant: *deduc me domine in viam mandatorū tuorum*. Psal. 118. & 85. Item: *Actiones nostras quæsumus domine aspirando præveni, & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio & operatio a te semper incipiat, & per te cœpta finiatur*. Et Dominica XVI. post Pentecosten orat Ecclesia: *Tua nos quæsumus, Domine, gratia semper præveniat, & sequatur, ac bonis operibus jugiter præstet esse intentos*. Vnde manifestissimum est, Ecclesiam intelligere, ad singulos bonos & pios, hoc est, ad veræ justitiæ actus, requiri Gratiam non solùm Coadjuvantem, sed etiam Excitantem, seu Prævenientem. Nam ut ait Bernardus, *conatus nostri sunt nulli, si non excitentur*. Quod etiam ex Augustino clarum est, qui in epist. 106. gratiā Christi ait, non solùm peccata delere, verum etiam ad non peccandum, rectéque vivendum, eos, qui jam uti possunt voluntatis arbitrio, sic adjuvare, ut nisi adjuvet, nihil pietatis atque justitiæ, sive in opere, sive etiam in voluntate habere possimus. *Deus* quippe *operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate*. Et: *in omnibus misericordia ejus præveniet me*. Et: *ipsa*, (inquit) *gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante, non ducente; pedissequa non prævia voluntate. Justum* enim *deducit dominus in viá rectâ*, juxta Psal. 85. & 118. Cùm ergo ad singulos actus gratia fidelis ac justi hominis voluntatem ducat, agat & gubernet; consequitur, ad singulos veræ justitiæ actus, requiri gratiam non solùm Cooperantem, sed etiam Excitantem, quæ voluntatem moveat, & suaviter (relicto ei suo naturali motu) agat, illam trahat & ducat. POSTREMO Augustinus gratiam Christi in eo distinguit à gratia, homini in statu naturæ integræ necessaria, quòd ista adiuvaret ut posset si vellet, non qua fieret ut vellet: Christi autem gratia, quæ homini lapso datur, multò potentior sit, qua etiam fiat, ut homo justitiam velit, & tantum velit, tantóque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat. *Sic enim*, ait, *subventum est infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur. Fortissimo quippe permisit facere quod vellet: infirmis servavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellent, ut hoc deserere invictissimè nollent, ut etiam justi non in se, sed in Domino glorientur: qui in eis operatur non solùm ut possint bonum, si velint, sed etiam in eis operatur velle & perficere*. Lib. de corrept. & grat. cap. 11. & 12. ex professo id prosequitur: & lib. de gratia & Lib. arbit. cap. 16. & 17: *dat quod iubet, & adiuvat ut faciat cui iubet. Certum est, nos mandata facere, si volumus; sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus quantum sufficit, ut volendo faciamus. Certum est, nos velle cùm volumus: sed ille facit ut velimus bonum, à quo præparatur voluntas*. Et cap. 17. *Ipse, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus, sine nobis operatur; cùm autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo operante ut velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Agit* enim *Omnipotens* (ait cap. 21.) *in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, per affectiones scilicet quas immittit*. Quomodo alios iuvat in bello, dando fiduciam; alios immisso timore vertit in fugam. *Volentes oramus* (inquit Prosper lib. cont. Collat. cap. 38.) *& tamen misit Deus spiritum in corda nostra, clamantem, Abba pater: volentes loquimur, & tamen, si pium est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed spiritus Patris nostri, qui loquitur in nobis*.

ACCEDIT definitio Conc. Triden. sess. 6. can. 3. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit*. Vbi animadvertendum est, non dici: *Si quis dixerit, posse hominem, sæpius aut frequenter, aut perseveranter credere; sed simpliciter, credere, aut diligere*; quæ singulis

Dominica 3. post Penteco.

Ad singulos actus bonos gratia prævenies adest.

Prosper cont Collat. ca. 38 Fulgen. li. de grat. Christi cap. 13 Bernard. lib de grat. & lib. arb.

Philip. 2. Psal. 58.

Distinctio gratia Christi, & hominis primi.

Infirmi hominis gratia.

Concil. Trid. sess. 6. can. 3. sine præveniente Spiritus sancti inspiratione nō possumus credere, sperare, diligere, pœnitere sicut oportet.

actibus perfici queant. Quare docet Concilium, ad singulos actus, præveniente Spiritus sancti inspiratione opus esse: quod etiam definivit Concil. Arausican. 2. can. 9. & 25.

Concil. Arausican. 2. c. 9.

Cap. CXIV.

Quòd auxilium gratiæ non exspectet, sed præveniat hominum voluntates.

Gratia Dei non omnibus nam viribus liberi arbitrij acceptare volentibus offertur.

EX prædictis manifestè consequitur, falsam eorū esse sententiam, qui docent, Gratiam Dei omnibus hominibus offerri, modò ipsi eam excipere velint: posse autem unūquemque ex solis viribus liberi arbitrij sine aliâ præveniente gratiâ, gratiam expetere, invocare, excipere, atque eâ bene uti. Nam hæc fuit Pelagij hæresis, Augustino teste lib. cont. 2. epist. Pelag. cap. ult. Epist. 106. & 107: atque lib. de prædest. sanct. cap. 1. & 2. & toto lib. de gratia Christi. Et Concil. Arausicanum can. 3. & 4. eandem doctrinā condemnat, ostendens, Christi gratiam facere, ut Deus invocetur ab ijs, qui non quærebant eum; & per Spiritus sancti infusionem & operationem fieri, ut hominis voluntas purgari velit, ac proinde gratiam Dei omnem humanæ voluntatis (quoad opera pietatis) bonum conatum prævenire, vocando, suadendo, inspirando, suggerendo, illuminando, ostium cordis pulsando, atque ipsam voluntatis obedientiam & gratiæ amplexum operando, efficiendoque, ut liberum hominis arbitrium, suâ in agendo naturali conditione salva manente, consentiendo credat, bonum diligat, malum aversetur, in bonitate proficiat, Dei præcepta observet. Sic enim *Deus* per gratiam suam quantumvis efficacem *credere & velle operatur in nobis*, ut dissentiendi, seu non credendi libertatem relinquat; quia liberum voluntatis arbitrium Deus secundū naturæ ipsius modum operandi movet; ut verissimum sit, quod ait Augustinus: *Hæc gratia à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe datur, ut cordis duritia primitus auferatur.*

Gratia Christi prevenit bonum hominis conatum.

Deus operatur salvo naturali liberi arbitrij operandi modo.

Deus operādo ut velimus, dissentiendi libertatem relinquit.

Augu. lib. de prædest. sanct. cap. 8.

Cap. CXV.

Vtrùm auxiliū gratiæ Dei omnibus æqualiter adsit?

Dei auxiliū non æqualiter omnibus adest.

QVOD omnibus per æqualem gratiam Deus adsit, ut credere & converti possint, si velint, Scripturis divinis manifestè adversatur, quæ docent, plerumque secundum altitudinem inscrutabilis divini judicij nobis occulti, maximè indignis dari auxilia superabundantia, quæ aliis æquè aut minùs indignis negantur: quod fieri tam in adultis, quàm in parvulis experientia testis est. Iudæis enim signa & virtutes dedit Deus, ex quibus non essent crediturí; Tyriis autem & Sidoniis, qui ex eis (Christo teste) vitam in melius erant commutaturi, non dedit. Et Ioannes in matris utero gratiâ repletur; Ieremias sanctificatur; & B. Paulus Ecclesiam persequens illuminatur. Rapit insuper nonnullos Deus, *ne malitia intellectum mutet. Cujus vult miseretur; quem vult indurat*, Rom. 9. *Vnicuique dividit mensuram fidei*, Rom. 12. *Non omnium est fides*, 2. Thessal. 3. *Vobis donatum est, ut in eum credatis*, Philipp. 2. Quibusdam Deus dat locum & tempus pœnitentiæ, aliis non. Lucæ 13. *Præteritas generationes permisit ingredi Deus vias suas: nunc autem annunciat ut pænitentiam agant*, Act. 14. & 17. Et ex parvulis, optimi viri filius sine Baptismo decedit & perit; filius autem adulteri baptizatur & salvatur. Idem sentit & scribit B. August. lib. de prædest. sanctorum, cap. 8. Lib. de bono persev. cap. 8. 14. Prosper contra Collatorem; Fulgent. de Incarn. & gratia Christi; & Concilium Arausicanum. Cur denique *inscrutabilia esse Dei judicia* scriberet Apostolus, *& investigabiles vias ejus* in electione & reprobatione mortalium, si gratia Dei æqualiter omnibus adesset; & solùm ex hominum arbitrio penderet, ut quidam eam acciperent, alij verò abjicerent?

Matth. 11.

Sapien. 4.

Iusto Dei iudicio quidam deseruntur.

Cap.

Cap. CXVI.

Vtrùm omnibus sufficiens auxilium ad salutem à Deo detur?

Generalia præbentur adultis auxilia.

GENERALIA quædam à Deo hominibus adultis præbentur auxilia, quibus si acquiescere vellent, & Deum suum nosse, & glorificare possent, correctisq; vitæ pravę vitiis ad meliora converti: qualia sunt, hujus Vniversi continua prędicatio, quotidianáque Dei beneficia, quibus humanum genus conservat, fovet, protegit, dans pluvias, fruges, omniaq; huic temporali vitæ necessaria. Quæ tamen exteriora auxilia per se sola nemini sufficiunt ad exsurgendum à peccatis, salutemque consequendam, nisi Christi Mediatoris gratia specialis accedat. Frustra enim & surdis creatura omnis Deum esse clamat, nisi altiùs ipse Deus misereatur, & intuitu Mediatoris Christi mentis tenebras illuminet, cordisq; duritiam salutiferis inspirationibus, bonisque affectionibus excitet ad invocandum & orandum Deum; *qui dives est in omnes, qui invocant illum; & quærentes se non derelinquit, sed suavis est ac mitis, & multa misericordia omnibus eum invocantibus.* In quem finem etiam data est lex, ut homines eam implere conati, & suâ nihilominus infirmitate deficientes, ad Gratiæ medicinam confugerêt, Deiq; auxiliatoris opem per Christum Mediatorem implorarent, atque ita fieret, quod scriptum est: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Parata est enim Dei gratia omnibus adultis, ratione utentibus, sed invocantibus & orantibus; sicut Cornelium Centurionem orasse, ac eleemosynas fecisse legimus. Vtrùm porrò Deus omnes adultos pro loco & tempore actu excitet salutiferis inspirationibus, & bonis affectionibus, quibus sensim possint ad salutem pervenire si vellent acquiescere; Scriptura sacra non definit, neque universali experientia, neque certa ratione vel authoritate convinci potest; ideoq; absq; periculo affirmantem vel negantem partem eligere fas est. Scripturæ sacræ atque B. Augustino conformius est, gratiam Dei quæ ad salutē sufficiat, non omnibus adultis & parvulis dari, sed justo Dei judicio, peccati originalis aut etiam actualis merito plerosque à Deo deseri; quod in parvulis, qui absq; baptismo decedunt, apparet: quibus sufficiens remedium ad salutem, providentiæ Dei beneficio datum esse, non verè affirmari posse videtur. Nam licet Deus sufficiens remedium pro omnibus, nemine excepto, instituerit, (ut docet Cyprianus epist. 59.) attamen ad salutem non sufficit remedij à Deo institutio, sed præterea requiritur ejusdem applicatio. Nam medicinæ poculũ non medetur, nisi bibatur. Quòd autem ex Dei providētia causæ naturales sic disponantur, ut impossibilis fiat baptismi applicatio, ex eo patet, quòd tam infirmas subinde parvulis conceptis vires Deus tribuat ad vivendum, ut priùs exstinguantur quàm nascantur; nec tamen possint renasci, antequam nasci. Nec dici potest, quòd longiorem quidem vitam dare parvulo Deus voluerit; sed quòd per causas naturales ejus tam bona voluntas impedita fuerit: (*omnia* enim *quæcumque volut fecit*) neque etiam dici potest, quòd non sit constituta dispositione Dei uniuscuique mensura vitæ suæ. Nam Iob. 14: *Breves dies hominis sunt: numerus mensium ejus apud te est. Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.* Qui enim singulorum hominum animas dat, etiam eas quando vult, repetit; & quemadmodũ in hanc vitam introducit, ita evocat. Ex quibus sequitur, applicationem Baptismi parvulis quibusdā Dei voluntate esse impossibilem, non quòd eorum perditione Deus delectetur, qui crudelis esse non potest: sed quia in aliquos suam justitiam demonstrare vult, ut ipsius erga ceteros gratia magis elucescat; ut constantissime docet Augustinus; & qui eum sequuntur, Prosper, Fulgentius, & alij. Quòd si porrò Deus justè nonnullos parvulos absque sufficienti ad salutem datâ gratiâ deserat; cur non possit etiam adultis auxilium sufficiens ad salutem non dare? Si enim suos desertores justissimè deserat Deus; cur non justè suę contemptores aversetur? qui dicunt Deo: *Recede à nobis; scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens ut serviamus illi? & quid nobis proderit, si oraverimus illum?* Et sanè cùm experientiâ cōstet, multis infidelibus vocationem externam deesse, absque fundamento affirmatur, quòd sufficienter intus vocentur. Rom. 10. *fides ex auditu.*

Margin notes (left): *Externa auxilia per se sola non sufficiunt.* — *Rom. 10. Psal. 85.* — *Deus se invocantes non deserit.* — *Lex data, ut auxiliatorium quæreretur.* — *Ioel. 2.* — *Parata est gratia omnibus invocantibus Deum.* — *Vtrùm omnibus adultis pro loco & tempore sufficiēs excitatio ad salutem detur, problematicum est.*

Margin notes (right): *Non sufficit ad salutē remedij institutio, sed præterea requiritur ejusdē applicatio.* — *Mensura vitæ à Deo unicuique cōstituta.* — *Applicatio baptismi quibusdā ex Dei volūtate impossibilis.* — *Iob. 21. Multis deest vocatio externa, cur non etiam poterit juste deesse interna?*

Cap. CXVII.

Quòd non possit Deus injustitiæ accusari etiamsi non omnibus det auxilium sufficiens ad salutem.

CUm primi hominis peccati merito universi Adæ posteri filij iræ nascantur, quibus nihil jure debeatur nisi pœna, manifeste cõsequitur Deum nulli facturũ injuriam, etiãsi omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem denegaret. Quis inquit Sapiẽs cap. 12. stabit contra judicium tuum, aut quis tibi imputabit si perierint nationes quas fecisti? & Apostolus ad Ro. 9. ostendit Deum sola misericordia ex massa damnata quosdam facere vasa in honorem & epist. 106. Augustinus ideo paucos salvari dicit ut omnes intelligãt quid juste universis debeatur. & lib. de bono persev. cap. 8. Si à debita perditione neminem Deus liberaret, non esset injustus. epist. 157. similia repetit, dicens ideo pauciores salvari quam perdi, ut intelligatur quid omnibus juste reddi posset. Sciendum tamen nullum in hac vita ex adultis ratione utentibus sic à Deo deseri, quin absolute in viam justitiæ redire possit, sed hoc eo prẽstante qui potest etiam de lapidibus suscitare filios abrahæ. cujus numquam virtus est alligata, vel manus abbreviata ut salvare nequeat. Quod si hanc singularem gratiam qua cordis duritiies aufertur quibusdam suis contemptoribus justissimo judicio negat, non tamen se illi excusare in die judicii poterunt, ut dicant, non potuimus vitare peccatũ; tua præcepta observare nequimus: primũ quia potuerunt si voluissent; ut autem vellẽt admoniti fuerunt saltem generali prædicatione, cujus auxilio poterant ad quęrendum & invocandum Deum excitari. paratus autem Deus est ad exaudiendum omnes invocantes se. Deinde inexcusabiles sunt, quia libero animi judicio & electione in peccatis vivere perstiterunt, quorum singula vitare potuissent si voluissent.

Præterea sive Deus auxilium sufficiẽs omnibus det, sive tãtum aliquibus, nos tamen de nullius salute in hac vita desperare, neque ab ullo correptionem, exhortationem vel alia charitatis officia substrahere debemus; quia nescimus, quis ad prædestinatorum numerum pertineat, quis non pertineat: & sic affici charitatis affectu debemus, ut omnes salvos fieri velimus. ut docet Augustinus lib. de corrept. & gratia cap. 15. & lib. 1. retract. cap. 19. Leo serm. 4. de Epiphan. *Dum in hoc corpore vivitur nullius est desperanda reparatio, sed omnium est optãda correctio, auxiliãte domino &c.* Juxta illud Ioëlis 2. *Quis scit si convertatur, & ignoscat Deus, & post se relinquat benedictionem?* Et Paulus vult mansuetos nos esse ad omnes, & cum patientia & modestia eos corripi qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis. 2. ad Timoth. 2.

Ephes. 2.

Sapient. 12.

Deus misericorditer ex massa viciata quosdam eligit, juste vero alios deserit.

Nullus adultus sic deseritur quin salvari possit.

Nullus peccator se corã Deo excusare poterit.

Quia potest vitare peccatum.

Prosper lib. 2. de voc. gẽt. cap. 22. 26.

Rom. 10. Ioel. 2.

Libera electione peccatur.

De nullius salute, desperandum.

Omnium salus optanda & procuranda.

Cap. CXVIII.

De prædestinatione.

QUia prædestinatio species est divinæ providentiæ, qua Deus homines mere gratis ad æternã salutem dirigit, eis præparando certa & infallibilia media per quæ ad gloriam æternamq; vitam perveniant; ideo tractationi de gratia merito prędestinationis explicatio subjungitur, de qua Primo quæritur; utrùm divinæ prædestinationis causa vel ratio ex parte hominum assignari possit? An verò merè gratuita sit? ita ut neque propriè dictum meritum, neque de congruo quidem, imò ne conditio quidem sine qua non prædestinaretur is, qui prædestinatur, ex parte hominis assignari possit?

Respondeo prædestinationem ex parte hominis mere gratuitam esse, ita ut neq; propter hominis merita propriè dicta, neque propter bonum usum liberi arbitrij, vel gratiæ, aut utriúsque simul à Deo prævisum, neque propter ullam aliã conditionem, ut sine qua non fiat; sed ex parte Dei causã habet inprimis, ut ejus misericordia & justitia ostẽdatur. Sed cur circa hunc potiùs quàm illum Deus suam misericordiã demonstret, ad inscrutabilia Dei judicia pertinet. quæ admirans Apostolus exclamat. *O altitudo divitiarum &c.* August. li. 1. ad Simplicianum qu. 2. epist. 105. *Cur illum potius quàm illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum: tamen caveat præcipitium.* Hoc tamen secretũ in æterna beatitudine nobis manifestùm futurũ, scribit idem August. Enchir. cap. 95.

Quid prædestinatio.

An ex parte hominis detur aliqua prædestinationis causa.

Prædestinatio est gratuita.

Misericordia & justitia Dei ostẽditur in electione unius præ alio.

Rom. 11.

Iudicia Dei inscrutabilia.

CAP. CXIX.

Quid sit Prædestinatio?

Augu. lib. de bono persev. c. 14.

DIVUS Augustinus lib. de bono persev. cap. 14. prędestinationem ita definit: *Est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicũque liberãtur.* & c. 17. *In sua quæ falli mutariq; non potest præscientia, opera sua futura disponere: id omnino nec aliud quidquam est prædestinare.* li. 6. Hypognostici, *prædestinare, & præordinare nihil aliud esse* dicit, *nisi providere*: hoc est, prædefinire ac prædecernere sua dona & facta. Vnde colligi hæc definitio potest: *Prædestinatio est providentia Dei, qua certos homines ex perditionis massa gratis & misericorditer selectos, per infallibilia media in vitam æternam dirigere ab æterno cõstituit.* Providentia enim ad res universas se extendit: at prædestinatio ad vitam æternam, solum ad Angelos & homines. Et quidem Angelorum atque hominum in statu naturæ integræ prædestinatio alterius erat rationis, quàm nunc sit; quoniam ex sententiâ Scripturarum, & B. Augustini prædestinatio, qualis nũc est, prævisionem originalis peccati sequuta est, ob quod universum genus humanum instar massæ cujusdam damnatæ factum est; juxta illud Apostoli Rom. 9. *An non habet potestatem figulus ex eâdem massâ facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* significans, Deum nihil invenire in eis, quos ex hac massa ad vitam seu gloriam eligit, nisi mortis meritum; ideoq; misericorditer eosdem liberâre, non reddendo debitã pœnam, sed indebitam donando gratiam.

Ex quibus intelligimus, nihil aliud esse prædestinare, quàm præscire, quibus medijs infallibiliter certi homines salvari possint, & velle efficaciter ea media præparare. Vbi inprimis observandum est, Augustinum non loqui de præscientia conditionata, qua Deus novit, quibus medijs homines salvari possint, si gratiam oblatam acceptare, & perseverare velint: neq; etiam de præscientia, quid hominum quisque facturus sit, si hoc vel tali excitationis, motionis, suasionis genere menti ejus congruæ vocetur. Nam licet absque præscientia Dei prędestinatio non sit, non tamen illam requirit, quæ Dei præordinationem antecedit. Neque enim ideo cuiquam vel gratiam vel gloriam præparat Deus, quia eam se daturũ præscierit; sed contrà ideo præscit, quia absolutè dare decreverit, prę̨scius videlicet eorũ, quæ sit ipse facturus. Quare nec illa præscientia conditionata hîc intelligenda est, qua præscit Deus, acceptaturũ hũc gratiam atque salvandum, si hoc vel illo modo sibi congruo vocetur; sed absoluta Dei præscientia, qua Deus præscit, quid ipse facturus sit. Nam præscientia, de qua loquitur Augustinus, non ad diversum aliquod objectum, sed ad idem prorsus, ad quod præparatio, refertur; ad omnia videlicet Dei beneficia, quibus certissimè liberantur, quicumque prædestinantur. *Augu. de absoluta Dei præsciẽtia loquitur.* Atqui conditionata præscientia non hæc Dei beneficia, sed humanæ voluntatis affectum & inclinationem respicit; quid videlicet homo facturus sit, si hoc vel illo modo à Deo vocatus fuerit. Non est autem sensus definitionis Augustini: *Prædestinatio est præscientia, quid facturus sit homo, si sic aut sic à Deo vocatus fuerit, & hujusmodi beneficiorum præparatio; sed est præscientia ipsorum, quæ donaturus sit beneficiorum, ac eorundem certa & efficax præparatio: quibus certo & infallibiliter Deus facit, ut secundùm propositum gratiæ vocatus credat, obediat, perseveret, atque salvetur.* *Augu. lib. de bono persev. ca. 10. & 17. atq; 19 opus suum præscivit.* Sermo autem ille: *prædestinatio gratiæ conditionatam præsupponit veniendi præscientiam*, ideo jure displicet; I. quia novus in Ecclesia & Veteribus inauditus est. II. quia sensum præ se fert erroneum; videlicet obedire gratiæ, & vocantem sequi præscitum esse tantùm, non etiã prædestinatum. Si autem non solùm vocare, sed etiam vocãtem sequi, prædestinationis effectus est, non prædestinatio talem ullam præscientiam præsupponit, sed è diverso potiùs præscientia prædestinationem. Ideo enim videt Deus, quòd sic vel sic vocati venirent, quia sic vocando facturus esset ut venirent. Cùm ergo utrumque, scilicet vocare atque vocantem sequi, ad prædestinationis gratiam pertineat, sermo ille ista duo ita dividit, ut unum ad prædestinationem pertinere, alterum verò ad præscientiã significetur. III. Conditionata hæc præscientia nihil ad prædestinãdi causam facit: nõ enim ideo prædestinat Deus aliquem ad prædestinationis gratiam, quia sic vocati prævidet obediẽtiam; si quidem hoc esset prædestinationem gratiæ secundũ meriti præscientiã asserere. Cùm ergo hæc præscientia nihil omnio ad prędestinationem gratiæ conferat, cur eam prædestinatio

Præsciẽtia conditionata prædestinationem præsupposita tur.

præsupponit?

præsupponit? an quia præscientia necessaria est? liber autem prædestinationis actus? Cur ergo non etiam dicitur, quòd prædestinatio totam Trinitatem, aut Filij generationem præsupponat?

IV. Prædestinatio nullam in homine dispositionem aut præparationem præsupponit, sed ipsa est, quæ hominem, quando & quomodo vult Deus, præparat, disponit & afficit. Non ergo præsupponit humanarum dispositionum atque affectionum præscientiam, ut sic vocet in tempore, quomodo homines dispositos videt, ut sequantur.

V. Præscit Deus hunc sequuturum, si hoc vel illo modo vocetur, quia facturus est ut sequarur; ideoque præscit, quia facere constituit, atque ita sequitur, non præsupponitur præscientia.

VI. Dum prædestinandi propositum ex cōditionata præscientia depēdere dicitur, occultum ibi aliquod prædestinationis meritum significari videtur, quòd in liberi arbitrij obedientia insit, si hoc vel illo modo vocetur. Nam ad hujusmodi vocationem sequi & obedire velle, cùm hoc sit ad Deum venire, non potest non meriti alicujus rationem habere, ut si non ex justitia, saltem ex congruo talis vocatio præbeatur. Neque satisfit dicēdo hujusmodi gratiam pluribus similiter affectis, huic, non illi, ex Dei beneplacito dari. Nam etiam pluribus eleemosynam petentibus, aliquibus ex justa causa negatur, quod tamen alijs propter humilem misericordiæ flagitationem conceditur.

VII. Cùm voluntatis obediētia sit congruentis vocationis effectus, non causa, sequitur, nō ex effectus præscientia esse prædestinationem, cùm hæc liberi arbitrij consensum operetur, sed ex causæ præparatione illius esse præscientiam.

Postremo refellitur hujus præscientiæ conditionatæ necessitas ex parvulorum exemplo, in quorum prædestinatione nullum huic præscientiæ locum reperire possumus. Cujus enim obedientiæ præscientia regenerationis gratiam divina prædestinatione illis præparatam dicemus? Neque hîc sufficerit asserere, quòd quantum in ipso est, Deus parvulos prædestinarit, baptismoque pro omnibus instituto salvari voluerit. Nam si tantùm omnibus bonum absolutè voluisset, nulla omnino res tam propensam ejus voluntatem impedivisset, facileque ad id naturalium, liberarúmque causarum concursum attemperasset. Deinde, cur præscit justificandos, si baptizentur, parvulos? nisi quia velit ipse per suum sacramētum justificationis gratiam infundere? Vnde intelligitur hoc quoq; loco, non voluntatem præscientiam, sed econtra præscientiam Dei voluntatem præsupponere, ex qua tanquam primaria causa fit, quòd parvulorum unus baptizetur, alius sine baptismi gratiâ rapiatur. Hinc Augustinus lib. 1. retract. cap. 23. quod in expositione inchoata epistolæ ad Rom. scripserat: prædestinationem gratiæ ex præviso fidei esse merito, quod non ex Dei dono, sed ex nobis habeamus, retractavit; ac postea varijs locis fidem, omnísque pij operis cogitationem, dispositionem, actionem, voluntatísque consensum in bonum, ex Dei dono haberi scripsit. Quod nec in libro 1. ad Simplicianum quæst. 2. siluit; ubi etiam illud habet: *nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus: si enim Deus miseretur, etiam volumus; ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus.* Ac rursus: *Non potest effectus misericordiæ esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit.* Quòd autem ibidem ait Augustinus, *Cujus miseretur* (Deus) *sic eum vocat, quomodo videt congruere illi, ut non respuat vocantem*, ad præscientiam conditionatam toti prædestinationi præsupponendam nihil pertinet. Nam ibi Augustinus prædestinationis naturam non explicat, sed divinæ vocationis plures modos esse ostendit, unúmque peculiarem vocationis modum esse dicit, quo Deus nonnullos sic vocet, ut noverit secuturos; quia videlicet suæ gratiæ vim non ignoret, qua occultè sic quosdam interius vocat, ut vocando converrat, obsequentésque faciat; & ideo videat, sic vocatos non esse repugnaturos, quia vocando facturus sit, ut non repugnent. Neque insuper pro hac præscientia conditionata facit, quòd Augustinus libro de bono persev. cap. 14. dicat, quosdam fuisse credituros, si apta suis mentibus vel signa vidissent, vel audirent verba. Nam non in eo prædestinationis gratiam constituit B. Aug. quòd talia prædicationis & miraculorum beneficia Deus cis exhibere voluisset, quibus eos ad fidē convertendos præscisset, si prædestinati fuissent: sed in eo potiùs, quòd eis fidem dare voluisset, ideoq; signa etiā verbaq; adhibere cōvenientia, quibus cooperāte

Aug. epi. 105. Ivlian. Vel larem Pr. 2. de lib. arb. cap. 12.

Libro de bono persev. lib. de prædest. sanct. cap. 4. Li. 1. retract. cap. 1.

interiùs Deo converterentur. Proinde cum D. Thoma in Deo scientiam visionis & simplicis intelligentiæ ponimus, neque aliam mediam ab his distinctam, quæ conditionata nominetur, agnoscimus: conditionatè siquidem tantùm, & non absolutè scire, imperfectionem convolvit, quam à Deo removemus.

1.p.q.14. art.9.

Cap. CXX.

Vtrùm prædestinatio ad gloriam sit ex præscientiâ meritorum? an contra præscientiam meritorum ex prædestinatione ad gloriam?

An prædestinatio ad gloriam sit ex meritorum prævisione.

QVAMVIS in Deo unicus sit voluntatis actus, quo non prius vel posterius, sed simul omnia vult quæcumque vult: in rebus tamen ipsis & effectibus prędestinationis ordo exsistit aliquis, secundùm quem unus possit esse causa alterius, & pro nostro intelligendi modo prius etiam vel posterius ad Dei mentem referri.

Electio ad gloriam præcedit meritorũ præscientiam.

PRIMO itaque juxta B. Augustini Doctrinam, Deus efficaci decreto voluntatis suæ ante absolutam præscientiam meritorum elegit prædestinatos ad gloriam; & ex hoc fine à Deo efficaciter & absolutè intento, fluunt omnia media, per quę fit, ut infallibiliter finis consequatur. Nam in hac efficaci voluntate finis, qua Deus vult gratuita & liberali atque speciali benevolentia alicui homini dare gloriam, virtute includuntur omnia media, scilicet quibus homo ad eum finem pervenire nequit. Ex hac ergo voluntate Dei, efficax vocatio & gratia justificationis, omniaque merita, & in eis usque ad finem perseverantia, necnon universa necessaria Dei auxilia promanant, sive prævenientia, sive concomitantia; per quæ fit, ut hominis voluntas liberè, tamen infallibiliter perseveret. Vnde sequitur, gratuitam Dei ad gloriam electionem, sive dilectionem & discretionem salvandi, prævenire omnia futura hominis merita, præscientiámque eorum, quia non nisi ex illa gratuita & liberali electione, absolutaq; salvandi voluntate Dei tanquam prima radice & causa futura sunt, suámque originem ducunt. Vnde totum salutis negotium refert Apostolus ad propositum gratiæ Dei; quod quidem propositum nihil aliud est, quam efficax Dei voluntas dandi gloriam, cui nullum humanum resistit arbitrium. Ex qua Dei voluntate sequitur Vocatio, juxta illud Apostoli Rom. 8. *Omnia cooperantur in bonum iis, qui secundùm propositum vocati sunt.* Nam *quos præscivit*; ab æterno dilexit, elegit, segregavit, salvare proposuit: *& prædestinavit*, id est, efficaciter per infallibilia media salvare præordinavit, sive gratiam eis præparavit, datumque disposuit, qua usque ad consecutionem gloriæ dirigatur, Christoq; conregnent: *quos autem prædestinavit*, secundum gratię propositum; *hos & vocavit*, id est, fideles, sibiq; obtęperantes fecit. *Et quos vocavit*, secundùm electionis propositum, *hos & justificavit*, id est, justos fecit: *quos autem justificavit*, nimirum intentione salvandi: *illos & glorificavit*, id est, infallibiliter ad gloriam vitæ beatæ perducere, vltimamque gratiam vitæ æternæ, in qua est plena, securaque felicitas, suo tempore dare constituit.

Prima salutis origo ad propositũ gratiæ Dei referenda est.

Rom. 8.

EX quo Apostoli discursu manifestum est, non ex aliquibus prescitis aut prævisis hominum meritis, sed ex sola Dei æterna dilectione & prælectione gratuita, quosdam ex massa dãnata prædestinatos esse ad æternæ vitæ gloriam, quibus infallibiliter à Deo procuratur, ut in fide per dilectionem operante usque in finem perseverent, ut Augustinus prosequitur lib. de corrcp. & gratia cap. 7. ubi ex æterna prælectione gratuita, qua Deus nonnullos elegit ad regnandum cum Christo, docet, sequi vocationem efficacem, perseverantię donum, reliquaque universa Dei auxilia ad salutem comparandam necessaria. Item lib. de grat. & lib. arb. cap. 18. *quia electi sunt, elegerunt.* & lib. de prædest. sanct. cap. 17. *Eliguntur ut credant*; sicut Apostolus ad Ephesios ait: *Elegit nos, non quia futuri eramus sancti, sed ut essemus sancti.* Et lib. de bono persev. cap. 14. dicit Tyriis, alijsque permultis, *unde crederent esse negatum, quia non erant à massâ damnatâ gratiæ prædestinatione discreti.* Ex quibus consequitur, voluntatem efficacem salvandi prædestinatum, esse electionem efficacem ad gloriam, & ex hac voluntate salvandi (quæ gratuita electio nũcupatur) omnem gratiam efficacem derivari. Etenim ne fortè ante constitutionem mũdi ex operibus præcognitis putarentur electi, adjunxit,

Ex electione ad gloriã sequitur efficax vocatio, & perseverantia.

Ex electione ad gloriã meritã.

Deus eligẽ facit dignum.

si autem

si autem gratia jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia: nullus enim prior dedit illi, ut retribuatur ei; nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum.

Rom. 11. Aug. lib. 3. cont. Iul. c. 3.

Cap. CXXI.

Quòd electio per antonomasiam intelligatur electio ad gloriam.

Electio Dei est volun as efficax salvandi.

QVIA electio Dei absoluta, est voluntas ejus efficax salvandi, meritò ab hac electione ad gloriam in scripturis dicuntur simpliciter electi: quoniam ex hac electione ceu fonte Deus efficaciter intendit dare gloriam & beatitudinem, & providere omnia media, quibus infallibiliter & insuperabiliter homo finem assequatur. Per hanc enim electionem Deus tam finem quàm media omnia prædefinit, & absolutè vult evenire, ita ut illi voluntari nullus resistat, neque unquam impediatur; quia licet in effectu & executione, finis à medio pendeat, & non sit aliter intentus; attamen etiam media (scilicet merita, & actiones liberę cũ divina gratia, remotio omniũ salutis impedimentorũ, & donatio necessariorũ auxiliorũ sunt absolutè per eũdem actum volita, quia in voluntate finis etiam virtute includuntur media. Ideoque totum illud objectum finis & omnium mediorum, est absolutè & efficaciter à Deo volitum; ut indicant scripturæ, quæ docent, ex vi hujus electionis divinæ fieri, ut electis provideantur media, quibus certissimè liberetur. Matth. 24. *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Et: *propter electos breviabuntur dies illi*. Marci 13. *propter electos, quos elegit, breviabit dies illos*. Rom. 8: *quis accusabit adversus electos Dei?* 2. Timoth. 2. *Omnia sustineo propter electos* Matth. 2. *multi vocati, pauci electi*. Rom. 8. *electis omnia cooperentur in bonum*. His & alijs & plerisque locis Scriptura electos simpliciter vocat ex electione gratuita ad gloriam, quæ omnia prævisa merita prævenit, cùm ex illa prædilectione, seu gratuita electione, omnia merita, gratiæque beneficia emanent: juxta illud Christi Lucæ 12. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis vitam æternam*. Et Ioan. 10. de omnibus suis loquens Dominus: *oves meæ vocem meam audient, & ego cognosco eas, & sequentur me: & ego vitam æternam dono eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea*. Quibus verbis significat Dominus, se peculiarem curam habere de ovibus illis, quas per æternam electionem singulari modo suas effecit, & ideo ita illas custodit, ut perire non sinat, quas in finem vsque perseverare facit. Vnde manifestè sequitur, hanc gratuitam electionem ad regnum non esse ex præscientiâ futuræ perseverantiæ, sed esse causam perseverantiæ, quæ non solùm à Deo est præscita, sed etiam decreto Omnipotentis voluntatis ejus præordinata, ut Act. 13. illis verbis lucelentissimè insinuatur: *Et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.*

Electi ad gloriam infallibiliter salvatur.

Prædestinatio habet certitudinem ...

Deus eligẽdo facit dispares.

Ex quibus scripturis colligit Augustinus, Deum eligendo vel diligendo facere in hominibus disparitatem, nec invenire eligendos, sed facere. Epist. 105. ad Sixtum, & 106. ad Paulinum, atque 107. ad Vitalem. Lib. de corrept. & grat. cap. 7: vbi insuper Electionem, quæ non ex operibus, sed ex vocante secundùm propositum est, & prædestinationem, quam ubique merè gratuitam prædicat, non solùm ad gratiam esse dicit, sed etiam ad vitam & regnum: *Electi sunt*, ait, *ad regnandum cum Christo*. Et cap. 13. *de his loquor, qui prædestinati sunt in regnum Dei*. lib. 22. de civit. cap. 24. *quid dabit eis, quos prædestinavit ad vitam?* De quibus ait Ioan. 13. Dominus: *Ego scio, quos elegerim*. Ioan. 15. *ego elegi vos*. &: *Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos*. id est (Chrysostomo interprete, ho. 71. in Ioan. & August.) *sicut ego, quatenus homo gratis dilectus & electus sum, ut essem per unionem hypostaticam Filius Dei naturalis; ita ego vos gratis dilexi & elegi, ut cohæredes regni mei sitis*. Est enim Christus homo illustrissimum nostræ prædestinationis exemplar, ait B. Augustinus lib. de prędest. sanct. cap. 15.

Li. 5. cõt. Iulian. cap. 3.

Prædestinatio non solùm ad gratiam est, sed etiam ad vitam æternã & regnũ, ad gloriam.

Christus nostra prædestinationis exemplar.

Cap. CXXII.

Quòd electio æterna duobus modis considerari possit.

HIc observandum est, electionem æternam duobus modis considerari posse: *uno* modo, ut est electio gratiæ, seu intentio, dandi gloriam, ordine intentionis, dilectione efficaci, vita æterna, tanquam primam gratia, ad quam ceteræ ordinantur, in-

tenditur. *Alio* modo, ut est dispositio executionis in mente divina, seu electio justitiæ. PRIORE modo electio est omnino gratuita, nec aliquam operum prævisionem requirit, ut præcedenti capite ostensum est. POSTERIORE modo præexigit meritorum prævisionem. Non enim vitam æternam sub ratione præmij Deus dare disposuit, nisi ijs, quos bene operaturos esse prævidit. Vnde sequitur, gloriam in genere causæ finalis, priorem esse bonis operibus; ipsa enim finis est; illa verò media ad finem: in genere autem causę efficientis priora esse bona opera, quàm sit ipsa gloria, quoniam illa causæ sunt, ipsa verò effectus. Deus ergo priùs electis gloriam vult dare, quàm bona opera, quoad intentionem: ideo enim vult dare illis bona merita, quia vult dare coronam gloriæ. Nam prior est finis in intentione, quàm media, cùm non intendantur media nisi propter finem: & hoc modo Deus non eligit ad gloriam ex prævisione meritorum: sed contrà, eligit ad merita ex prævisione gloriæ. At quoad voluntatem executionis, quæ respicit gloriam, ut effectum meritorum, priùs vult Deus Electis dare bona merita, quàm Gloriæ coronam: & hoc modo eligit Deus ad gloriam ex prævisione meritorum. Atque hac distinctione possunt conciliari Patrum dicta, præsertim Græcorum in cap. 8. & 9. ad Rom. qui scribunt, Deum prædestinasse ad gloriam eos, quorum bonum propositum antè prævidit. Accipiunt enim prædestinationem pro dispositione executionis: quo modo etiam loqui reperiuntur aliquando Latini Scriptores, potissimùm illi, qui ante exortam Pelagij hæresim scripserunt, Hieronymus & Ambrosius. Imò & Augustinus subinde, ut Lib. 1. ad Simplician. quæst. 2. ubi agnoscit electionem justitiæ, quę præscientiam meritorum præsupponit: alibi verò electionem gratię commendat, quæ omnia hominis merita prævenit. (Lib. 1. de prædest. sanct. cap. 19. serm. 7. de verb. dom.) Prima enim gratia ordine intentionis est vita æterna, quæ homini per alias omnes gratias procuratur: unde in ordine executionis est gratia pro gratiâ.

Electio gratiæ prima est ordine executionis.

Electio justitiæ prior est ordine executionis.

Finis est prior intentione, media verò in executione.

Græci dicentes Deum prædestinasse propter merita prævisa, loquuntur de executionis dispositione.

Vita æterna est gratia pro gratia.

CAP. CXXIII.

Quòd prædestinatio fiat ad certum gradū Gloriæ & Gratiæ.

QVOS Deus ab æterno dilexit, etiam ad certum & definitum gratiæ & gloriæ gradum elegit, ad eundemque finem per certa media in particulari cum omnibus circumstantiis definita perducere infallibiliter disposuit. Nam qui efficaciter intendit finem, eligit & determinat omnia media, per quæ vult & statuit finem illum comparare; & ita quidem præfinit media, quæ à sua voluntate dependent, ut ex ipsius peculiari cura & providentia efficienda sint; & ex absoluta & efficaci intentione finis, etiam illa suam efficaciam & infallibilitatem habitura sint. Dei enim efficax intentio finis, tam est infallibilis, ut implicet contradictionem, non pervenire ad consecutionem finis. Itaque supposita efficaci intentione Dei, dandi gloriam & coronam prædestinato, necesse est fateri, Deum præparasse certa in particulari media, per quæ infallibiliter sua intentio ad exitum perducatur; ac præordinasse illi sic electo vocationem determinatam, hic & nunc dandam; quæ penetratura sit ejus animam, effectura que, ut liberè credat, pœniteat, reliquaque necessaria auxilia, ut in finem vsque perseveret, habeat. Cui autem talia auxilia Deus non providet, signum est, quòd illum ad gloriam non elegerit. Nam efficax vocatio ex proposito Dei efficaci profluit. SED meritò hîc inquiret aliquis, utrùm actus supernaturales reproborum à Deo prædefiniti sint, non minùs quàm actus omnes supernaturales electorum? RESPONDENDVM, nullum posse credere, pœnitere, vel aliud quodcumque pietatis opus exercere, absque efficaci Dei gratia; omnem autem vocationem & gratiam efficacem ex speciali proposito & benevolentia Dei dari: sed intentionem seu propositum Dei, aliquando solùm extendi ad illud donum, vel illum actum, ad quem vocatio aut gratia efficax datur. Vnde sicut actus supernaturales ex speciali proposito & intentione hunc actum dandi dimanant; ita quoque ex speciali præfinitione divina. Nam discernitur fidelis

Deus ad certum gloriæ & gratiæ gradū eligit.

Vtrùm actus supernaturales reproborū à Deo prædestinati sint.

Præscitis ex Dei prædestinatione dantur temporalia supernaturalia dona.

præscitus ab infideli, ex vi præordinationis divinæ voluntatis. Licet enim talis homo nō sit prædestinatus ad gloriam, est tamen prædestinatus ad fidem, ad justitiam temporalem: ergo etiam ad hæc eadem beneficia est præelectus, ac proinde illa ex speciali prædefinitione Dei proveniunt. Ex qua etiam in reprobis varietas supernaturalium donorum profluit, majoráque vel minora gratiæ Dei beneficia: quę licet ad finem gloriæ ipsorum efficaciter à Deo intentum non ordinentur: attamen ad finem aliquem divinæ glorię efficaciter præfinitum referuntur; putà ad ostensionem gratiæ, & justitiæ suæ.

Utrùm primum auxilium efficax pariformę sit in electo & reprobo?

SED iterum hic emergit quæstio: utrùm sicut reprobo, ita & prędestinato sic detur primum auxilium efficax, ut nulla sit differentia ex parte voluntatis, seu dilectionis Dei, quantùm ad beneficium efficacis vocationis, sed tantùm ex cooperatione liberi arbitrii?

RESPONDEO juxta B. Augustinum; electo dari auxilium efficax ex speciali dilectione Dei, efficaciter intendentis perseverantem & finalem ejus salutem ęternam; ideóq; tam esse gratuitam efficacis vocationis gratiam, ut nō solùm non fundetur in merito, sed etiam antevertat omnem rationem ex parte hominis. Præterea circa bonum actum, qui à Deo ex efficaci dilectione datur, concurrunt duo affectus ex parte Dei, qui ratione distinguūtur: UNUS pertinens ad ordinem intentionis, ita ut Deus unum propter aliud det, sic ut prius donum causa sit alterius; & Deus ipse posterioris actus, quem ex priore vult sequi, causa rectissimè dicatur; ALIUS verò affectus ex parte Dei, pertinet ad exsecutionem, quo scilicet vult concurrere cum humano libero arbitrio ad actum: qui simplex affectus non sic est operativus & efficax, ut Deus causa sequentis actus liberi arbitrii dici possit. Nam hunc affectum concurrendi cum libero hominis arbitrio habet Deus nō minùs, quando vult dare cogitationem ex qua vult sequi bonum, quàm quando pręvidet, sequuturum opus malum; cujus tamen author dici nequit. Et cur hoc? nisi quia in uno casu antecedit secundùm rationem actus divinæ voluntatis, quo intendit tale opus bonum, quatenus futurum est causa alterius boni operis: in altero verò casu non antecedit talis intentio, sed solùm post voluntatem dandi talem cogitationem, sequitur in Deo voluntas concurrendi cum libero hominis arbitrio, & permittendi actum peccati, quæ est voluntas exsecutiva, non efficax & operativa.

Duo affectus in voluntate Dei considerantur intentionis, & exsecutionis.

Electo Deus dat operari cum intentione, quòd illud opus causa sit alterius.

Voluntas Dei operativa differt ab exsecutiva.

Ex quibus facilè perspicitur, discretionem duorum in gratiâ parium, quorū unus peccat, alius stat; oriri non ex solo libero arbitrio, sed ex qualitate beneficii gratiæ, & liberi arbitrii cooperatione electum stare; præscitum verò sola liberi arbitrii voluntate labi & peccare: quoniam electo Deus gratiam dat pertinentem ad ordinem intentionis finis; præscito autem dat parem quidem secundùm entitatem, sed pertinentem ad ordinem exsecutionis, non autem efficacis & absolutæ intentionis finis, qui est æterna gloria, propter quam Deus reliqua omnia gratiarum beneficia electis donat, & quidem diversa, secundùm gloriæ gradum, quem eis ab æterno dare constituit. Vult quidem Deus omnes homines salvos fieri: sed antecedēte voluntate, quæ aliquando efficax est & absoluta; interdum verò solùm affectus simplex. Vult ergo Deus omnium hominum salutem antecedente voluntate, sed non omnes eâdem vel æquali voluntate salvari vult: quia electos vult salvos esse voluntate beneplaciti; præscitos autem, quibus dat sufficientia solùm generalia auxilia, vult salvos esse solùm simplici affectu. Cor enim hominis in manu Dei est, & quocumque voluerit, efficaciter & infallibiliter salvo ejus naturali agendi modo, dirigit. Ac proinde omnes omnino homines, quos absoluta voluntate salvari vult, etiam actu salvat: alioqui verum non erit, quòd *omnia quæcumque voluit fecit*: Psal. 113.

Præscito Deus dat gratiam pertinentem ad ordinem exsecutionis, non intentionis.

Deus omnes salvos fieri vult antecedente, non efficaci voluntate.

CAP. CXXIV.

Utrùm, sicut prædestinationis nulla in homine causa reperitur, ita neque reprobationis?

Electio gratuita.

QUEMADMODUM prædestinationem sive electionem omnino gratuitam contra Pelagianos tueri debemus; ita reprobationem justissimam contra Calvinistas defendere cogimur. Qui cùm homines ante prævisionem peccati ad peccatum & mortem æternam sola Dei voluntate pręordinatos contendunt, omnia hominum scelera in Deum authorem refundunt.

Reprobatio justa.

fundunt. Contra quos docent Scripturæ, Deum neminem damnationi addicere, nisi propter peccata, quæ Deus non facit, sed punit & odit. Reprobatio autem duos actus includit: *unum positivum*, scilicet voluntatem Dei, qua vult hunc damnare; cujus sanè causa est prævisio peccati originalis vel actualis, in quo vitam quis finitutus est; & *alterum negativum*; scilicet, quòd non habeat Deus voluntatem absolutam hunc salvandi. Cujus negativæ reprobationis nulla ex parte hominis causa dari potest; cur scilicet Esau potiùs quàm Iacob odio habuerit, cùm uterq; in massa dãnata, odio dignus, & amore indignus fuerit? Similiter, cur uni justificato velit donum perseverantię dare; alteri verò etiam sanctiori nolit donare? Hujus discretionis sola Dei voluntas causa est, quæ unum liberat, quoniam placet; alterum non liberat, quia non placet. In Iacob vult ostendere misericordiam, in Esau non; quia sic placet. Quod Apostolus ad Rom. 9. apertè docet: *antequã al. quid boni vel mali egissent, nõ ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori.* Et: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.* Illud vero: *Antequam aliquid boni vel mali egissent*, non solùm ad bona & mala coram hominibus gesta referendum est; verùm etiam ad bona & mala in Dei præscientiã. Nam alioqui causa ex parte hominũ prędestinationis daretur, quod Apostolicę doctrinæ adversatur. Neque verò etiam dici potest, Deum odisse Esau præcise propter originale peccatum: nam illud utriq; (Esau scilicet & Iacob) commune erat, & uterque ex sua parte æqualiter odio dignus erat. Cur ergo hunc potiùs quàm illum amaverit, vel odio habuerit, ad solam Dei voluntatem referendum est, juxta illud Apostoli: Roman. 9: *Miserebor cujus misereor* &c. *An non habet potestatem figulus luti?* &c. Et: *cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Vbi observandum est, voces illas, *odio habere, indurare*, & similes, non aliquid positivi sonare, sed pro negatione accipiendas esse. Nam *odio habere*, hic est, non velle diligere: & *indurare* est, non velle misereri: ut docet Augustinus epist. 105. & tract. 53. in Ioan. & lib. 1. ad Simplic. q. 2. Nec hic ulla est iniquitas, quia non tenetur Deus peccatorem liberare, convertere, emollire, vel dare illi perseverantiam. Cur tamẽ hũc potiùs liberet, quàm illum; ad inscrutabilia Dei judicia pertinet, ut docet Augustinus epistola 105. & libro de correptione & gratia capite octavo & decimotertio.

Reprobatio duos actus includit: 1 unum positivum, cujus causa est peccatum.

Negativæ reprobationis nulla ex parte hominis præcise causa reddi potest.

Aug. lib. de grat. & lib. arb. cap. 22. & 23.

Indurare, odio habere, negationes includunt.

Non tenetur Deus hũc liberare. Cur hunc, præ illo detur perseverantia ad inscrutabilia Dei pertinet judicia.

OBSERVANDVM tamen hîc est, Indurationem seu Desertionem, qua Deus alicui negat auxilium & gratiam, duo in se continere; nimirum, quòd sit pœna pręcedentis peccati, ob quod tali desertione quis dignus sit: & simul effectus negativæ reprobationis. Quia enim Deus nõ vult eum salvare, punit tali desertione peccatum ejus præcedẽs; quod non faceret, si eum salvare decerneret. Vnde Apostolus: *cujus vult miseretur, & quem vult indurat*; significans, quòd sicut prædestinatio ex parte hominum causam non habeat, similiter quoque negativa reprobatio nullam ex parte hominis causam habeat, sed ad Dei voluntatem sit referenda.

Induratio duo in se includit: quòd sit pœna peccati prioris, & negativæ reprobationis effectus.

CETERVM reprobationis positivæ, hoc est, alterius actus, quo Deus vult reprobũ æternis suppliciis addicere, causa est peccatum, non sola Dei voluntas. Iusto enim Dei judicio pœna æterna hominum peccatis redditur, juxta illud Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum. Esurivi enim, & non dedistis manducare* &c. Ad Rom. 2. *Ira & indignatio in omnem animam operantis malum.*

Reprobationis positivæ causa est peccatum.

SED objiciet quispiam: Etiam vita æterna justo Dei judicio bonis hominũ meritis redditur; attamen potuit Deus prædestinare ad vitam æternam ante omnem pręvisionem operum: cur similiter ante prævisionem operum malorũ nõ potuit præordinare ad Gehennam?

Aug. libr. de grat. & libr. arb. c. 7. & 8.

RESPONDEO, Deum posse authorem esse prędestinatis, ut bona opera faciant; sed non posse authorem esse reprobis, ut mala perpetrent.

Deus author est bonorum, non autem malorum.

DEINDE potest Deus sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest autem sine malis meritis damnare, quia justus est. Augustinus lib. 3. contra Iulia. cap. 18. & Epist. 106. *Hæc massa si ita esset media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex eã fierent vasa in contumeliã: cùm verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem universa defluxerit, procul dubio quòd ex ea fiunt vasa in honorem non ipsius justitiæ, quæ gratiam nulla præcessit, sed Dei misericordiæ: quòd verò in contumeliam, non iniquitati Dei, quia absit ut sit apud Deum, sed judicio deputandũ est.* Et Lib. de gratia & lib. arbitrio; *Deus reddit mala pro malis, quia justus est: bona pro malis, quia bonus est: bona pro bonis, quia bonus & justus est: solùm non reddit mala pro nobis, quia injustus non est.* Quare non reprobat, nec

Deus immeritum non damnat.

Ex vitiata massa quidã misericorditer liberantur, alii non, ut justitia ostendatur.

Aug. libr. de grat. & libr. arb. cap. 21.

decer-

decernit punire Deus, nisi ob prævisum peccatum, in quo vitam aliquis finiturus est; sive illud sit Originale solùm, ut in parvulis non baptizaris; sive Actuale tantùm, ut in adultis infidelibus. Ideo autem sæpe Augustinus peccatum originis causam reprobationis refert, quia inde omnium reprobórum damnatio incipit, & qui à massa perditionis semel per baptismū liberati, iterum per actuale peccatum ad massam eandem redeunt, hoc est, ad impiorum societatem, perinde à Deo habentur, ac si nunquam ab ea separati fuissent: quales ideo Augustinus dicit *non esse à massâ damnationis præscientia Dei, & prædestinatione discretos.* lib. de corrept. & grat. c. 7.

Augu. lib. de corrept. & grat. c. 13. Prosp. respon. ad 2. c. Gall.

Cur. Aug. ad peccatum originis sæpe causam reprobationis referat.

Cap. CXXV.

Quid inter hominum & angelorum electionem & reprobationem intersit?

Angelorum electio.

Qvemadmodvm homines Deus ad gloriam ante omnem operum prævisionem prædestinavit, ita quoque Angelos sanctos, quos Apostolus electos vocat. 1. Timoth. 5. & Augustinus Enchir. cap. 110. libr. 1. retract. cap. 13. Quibusdam enim angelis talem gratiam dare voluit, per quam infallibiliter salvandos prævidit; aliis verò similem dare noluit: sed absolutè voluit permittere, ut exciderent à salute. Et quoniam peccatum eorum prævidit, ideo malos Angelos damnare constituit, ut etiam in Angelis appareret, quid posset gratiæ beneficium, justitiæque judicium. Majores tamen divitias cùm gratiæ, tum justitiæ Deus ostēdit in hominum electione atque reprobatione, quàm angelorum. Nam homines ad gloriam prædestinavit, quia non solùm indigni, sed etiam pœna essent dignissimi, utpote *natura filii iræ*, sicut ceteri. Angeli verò antequam prædestinarentur, neque pœna digni, neq; gloria indigni, sed solùm non digni erant. Deinde homines cùm sint natura angelis inferiores, ad æqualem tamen eum eis gloriam prædestinavit, Christo teste Matth. 22. Imò ratione Incarnationis Verbi, humanam naturam in altius fastigiū quàm angelorum evexit; nam caput omnium angelorum & hominum in cælis, non aliquis angelus est, sed homo Christus Iesvs. Denique electis Angelis Deus tantùm habitualem gratiam dedit, qua fieret, ut possent perseverare si vellent; non autem illis dedit gratiam excitantem, qua fieret ut vellent; sed ut vellent, in eorum reliquit arbitrio: hominibus autem electis non solùm gratiā habitualem Deus cōfert, qua bene possint operari, & perseverare si velint: sed etiam ita illos excitat, afficit, corroborat, succendit, eisque intus efficaci vocatione persuadet, ut faciat illos velle; ut Augustin. docet lib. de corrept. & grat. cap. 11. & 12. Quoad justitiam verò, longè major in hominum reprobatione rigor apparet, quàm angelorum; siquidē hominum maximam partem, Angelorum verò minimam reprobavit. Deinde nullum angelorum pœnæ damnationis addicit, nisi propter culpam voluntate propria commissam: hominum autem plurimos ob solum originale peccatum, aliena voluntate commissum. Quare Homines præ Angelis misericordiam & judicium cantare debent.

Aug. libr. 12. de civit. c. 9.

Augu. lib. de corrept. & grat. c. 10. Maior gratia elucet in hominum electione quam angelorum.

Cap. CXXVI.

Vtrùm gratuitæ prædestinationis prædicatio exhortationi, piorúmque hominum profectui adversetur?

Qvia superbus hominis animus sibi ducem esse quærit, nec alterius directione gubernari se patitur; ideo quotidiani divini auxilii necessitate audita facilè sibi persuadet, istam gratuitæ prædestinationis doctrinam suæ libertati adversari, hominúmque studia & conatus retardare. Vnde Augustino viventi hæc ipsa objectio facta est; quòd scilicet prædicatio efficacis gratiæ Christi, gratuitæque prædestinationis, exhortationi, præceptis, correptionibusq; repugnaret. Quam objectionem sibi factam B. Augustinus operosè diluit, lib. de bono persev. cap. 14. & sequentibus, ostendens, Christum, Apostolos, primosque Ecclesiæ Doctores Christi gratiam assiduè prædicasse: simul autem exhortationes, præcepta, correptionésque adhibuisse, quoniam utrumque faciendum esse Scriptura sacra demonstret. Nam Ioan. 6. Dominus gratiam commendans ait: *nemo potest venire ad me*, id est, in me credere) *nisi Pater traxerit eum:*

Gratiæ prædicationis exhortationibus non adversatur, sed hominem in Deo sperare docet.

ris eum: id est, alta secretàque vocatione intus eum excitaverit, eiq; credere persuaserit. Et Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Attamen Ioan. 14. *Credite*, ait, *in Deum.* & alibi: *venite ad me omnes qui laboratis* &c. Similiter Apostolus ad Philip. postquam dixisset, Deum operari in nobis velle & perficere; ut & velimus quæ Deo placeant, & operemur, hortari nō destitit. Vtrumque sancti fecerunt, ut scilicet hominem admonerent ad bene volendum, credendum, operandū, & usque ad finem perseverandum, opus esse libero arbitrio & auxilio divino. Propter excitationem liberi arbitrii, exhortatio adhibetur; propter necessitatē divini auxilii, oratio, ut docet Augustin. lib. de bono persev. cap. 18. 19. 20. 21. 22. & 23. ubi orationem dominicam evidētem gratiæ prædicationem continere ostendit. ac tandem lib. de bono persev. cap. 18. concludit, neminem contra istā de gratia Christi, & gratuita prædestinatione doctrinam, nisi errando, disputare posse. Et lib. de correptione & grat. cap. 1. hanc auxilii Christi fidem asserit sine dubio veram, & Propheticam, & Apostolicam esse. Cùmque hæc gratiæ Christi prędicatio homini suam infirmitatem, quoad opera pietatis, assiduámque orandi necessitatem, in Deóque omnipotente, bonorum omnium authore, potiùs quàm in carne, spem collocandam esse demonstret; cōsequitur, illam non desperationem, sed fiduciam summā nobis afferre. Omnia enim per eum possumus, sine quo ad pietatis opera nihil valemus. Vnde Apostolus ad Philipp. 4: *Omnia possum in eo qui me confortat.* Et ad Ephes. 6. *Confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus*: à quo scilicet *omne donum perfectum descendit*, quique omnibus, sicut oportet petentibus, affluenter dat. Qui ergo sibi persuadēt, gratiæ Christi prædicatione plus desperationis quàm exhortationis afferri, hoc imprudentes dicunt, hominem tūc de sua salute desperare, cùm spem suam non in seipso sed in optimo Patre Deo ponere didicerit: tunc verò in meliorē spem erigi, quando in seipso spem suam collocare jussus fuerit, cùm Spiritus sanctus dicat Hierem. 17. *Maledictus omnis, qui spem ponit in homine*; & Psalm. 17. *Bonum est confidere in domino. Beati omnes qui confidunt in eum*; ut notat B. Augustinus de bono persev. cap. 16. 17. & 22: ubi declarat, quomodo de sublimi hoc gratiæ argumento tractare expediat. Cavēdúmque ait cap. 16. *ne dum timemus, ne tepescat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio, & homines non solùm veritate fraudentur, sed etiam falsitate capiantur, discántque non in domino, sed in seipso gloriari.* Quàre ut ad mores doctrina gratiæ Christi & cooperationis liberi arbitrii utiliter accommodetur, dictum B. Ignatii, ducis SOCIETATIS IESV observandum est, quod refert Antonius Possevinus de ratione Catechismi docendi, cap. ultimo: *Solebat dicere ille Pater, se in difficilibus quibuscumque negotiis ita rem totis viribus Deo commendare consuevisse, ac si nulla humana industria vel cooperatio ad ea conficienda præter Deum esset necessaria. Cum verò id faceret, tum ita se cooperari solitum ad eadem in exitum perducenda, ac si Deus nihil ad illa conferret: nempe cùm sciret, Deum inprimis authorem omnis boni, ac sine quo nihil effici boni posset, & simul intelligeret, quando Deus cooperationem suarum exigit creaturarum, istam cooperationem toto esse pectore ad rem adhibendam.* Sic quarumcumque rerum aiebat semper exitum felicem se consecutum.

Ioan. 15.

Iac. 1.

Ignatii societatis Iesu authoris notanda sententia de gratia & lib. arb.

Cap. CXXVII.

De Providentiâ Dei.

Providentia Dei.

QVEMADMODVM summa Creatoris potestate, sapientia & bonitate universa ex nihilo creata sunt; ita ejusdem providentia conservātur, & in fines suos diriguntur, in nihilū alioqui reditura, si Omnipotens Dei manus ea non sustentaret. Quia enim creatura omnis limitatam bonitatem essentiamq; habet à summo Bono participatione acceptam; necessarium est, ut ab eo, qui per se est, ceu omnis existentię fonte, suum esse continuò hauriat, non secus quam aërem oportet assiduè illuminari, ne contenebrescat: juxta illud Sapientię 11: *quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut* [illegible] *quod à te vocatum non esset, conservaretur?* Et Sapientiæ cap. 8. & 14. *tua providentia cuncta gubernat.* Ecclesiastici 5. *ne dicas coram Angelo, non est providentia.* Est autem providentia ratio divina, qua cuncta gubernat, juxta Boëtium lib. 4. de consolatio. prosa 6. Origen. hom. 3. in gen. Gregorium lib. de providentia, Damascen. lib. 2. de fide cap. 29. Proinde actus hic divini intellectus, quo res omnes ordinat ac dirigit in suos fines, adjunctum habet actum voluntatis finis. Et quidem ex

Creatura omnis limitatam essentiam, bonitatemq; habet.

Quid sit providentia.

Providentia includit actū intellectus ordinantis, & simul actum voluntatis in finem res dirigētis.

decoro

decoro rerum universarum ordine facilè apparet, non casu vel fortuitò hunc ordinem tàm variis rerum gradibus accidisse, sed ex Dei sapientia, quę *attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*, Sapientiæ 8. & Rom. 13. *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.* Ex quo rerum ordine totius universitatis pulchritudo admirabilis consurgit. August. Enchir. cap. 10. Et *singula necnon universa singulari arte atque sapientiâ constant*, ait Clemens Alexandrinus lib. 5. Strom. & Lactant. lib. 1. cap. 2. Denique cùm omnia etiā quæ ratione atque cognitione carent, propter finem operentur, quem etiam ut plurimùm assequuntur, oportet ea ab aliquâ intelligēte causâ, quæ totius universi curam habeat, & singulas res suis locis & temporibus disponat, ad certum finem dirigi; ut ex omnibus una quædā dulcissima harmonia resultet. Quare Scripturæ sacræ illa, quæ nobis fortuita videntur, providentiæ asscribunt. Psal. 148. *Ignis, grando, nix, spiritus procellarum faciunt verbum ejus.* Psal. 146. *dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum.* Matth. 6. Deus asseritur pascere volatilia cęli, vestire lilia agri. 1. Corinth. 15. *Deus vestit unumquodq; seminum.*

Cap. CXXVIII.

Errores de providentiâ Dei?

De providētia Dei errores.

QVAMVIS omnium creaturarum sapientissima dispositio divinam providentiam ob oculos ponat, & Clemens Alexandrinus inter quęstiones notas hanc de providentia Dei recenseat; attamen non pauci hac de re gravissimi errores extitere.

Democritus & Epicurei providentiā Dei negarūt.

PRIMVM enim Democritus, eumq; sequuti Epicurei, omnia fortuito atomorum concursu fieri putarunt, Cicerone teste libr. de nat. Deorum. Lactan. lib. 3. cap. 17. Nysseno, & aliis. Aristoteles verò Dei providentiam ad res cęlestes & incorruptibiles tantùm extēdit, Nysseno teste, lib. de providentia c. 4. Plato autem triplicem providentiam statuit: VNAM summi Dei, cui rerum incorruptibilium curam attribuit; SECVNDAM rerum corruptibilium, quam Diis asscribebat; TERTIAM circa humanas actiones versari tradebat, quam dęmonibus tribuebat, Nysseno teste, libro 8. Philosophię cap. 3.

Aristotel. ad incorruptibilia providētiam arctavit. Plato triplicem providētiam ponebat.

ALII Deum solius hominis ex rebus inferioribus curam habere dixerunt, ut apud Hieronymum in cap. 32. Ierem. legimus: nonnulli specierum tantùm, nō etiam individuorum corruptibilium providentiam esse crediderunt, ut refert Iustinus in dialogo cum Tryphone.

POSTREMO quidam Deum res maximas tantùm curare, minimas autem naturæ, causarùmque secundarum cursui relinquere opinati sunt: ut Lucanus versibus expressit:

Non vacat exiguis rebus adesse Iovi;

ut latiùs videre licet apud Ludovicum Vives lib. 1. de veritat. fidei capit. 9. & in lib. 10. Augustini de civit. Dei capite 14. Cyrillus li. 5. thesauri cap. 3. refert, Arianos sensisse, Patrem omnia per Christum fecisse, quia summa majestate indignum esset, ad minima se demittere. Quo argumento usus est quoque Aristot. lib. de mundo cap. ultimo: eodemque pertinere arbitrantur nonnulli illud Apostoli 1. Cor. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?*

Providētia Dei se ad omnia extēdit.

CETERVM Scriptura sacra constanter docet, providētiam divinam à summo Cælorum usq; ad Infernum, à summo Angelorum usq; ad vilissimū vermiculum extēdi, necnō ad cursum temporū, ad fertilitatem & sterilitatem terrarum, ad siccitates, pluvias, tonitrua, fulgura, bella, famem, pestem, ad tempestates, ad tempus vitæ, atque mortis, ad regna & imperia, ad paupertatem & divitias, ad honores, potestates, dignitates, ad status & conditiones hominum, ad conjugia, ad eventus rerum, contractuum, negotiationum, ad mortis & vitę genus, ad bona & mala, ad præmia & supplicia; denique in universum ad omnia, quæ in mundo fiunt, se porrigit divina providentia, cùm nihil fit, neque fiat, nisi Deo volente, suóque loco illud ordināte, juxta illud Iob. 5. *Nihil in terrâ sine causa fit.* Iob. 12. *Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit?* Sapientiæ 5: *æqualiter est illi cura de omnibus.* Sapient. 8. *attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* & cap. 14. ejusdem libri: *tua providentia Pater omnia gubernat.* Psalm. 118. *Ordinatione tuâ perseverat dies.* Psalm. 146. *dat jumentis escam.* Iob. 36. *pullis corvorum.* Psalm. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus.* Matth. 6. & 10. *Deus pascit volatilia, vestit lilia.* Lucæ 12. 1. Cor. 3. *incrementum dat Deus.* 1. Cor. 15. *Deus vestit unumquodque seminum.* Matth. 11. *vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt.* Et: *In manu illius nos & sermones nostri.* Et: *In ipso*

vivimus, movemur & sumus. Actor. 17. & *pater meus usq; modò operatur & ego operor.* Ex quibus liquet, divinam providentiâ sese usque ad minima extendere, nec hoc Deo indignum esse, sed divinam potentiam, sapientiam, & bonitatem maximè illustrare, quòd nihil eam subterfugiat, quódque nihil sit à summa creatura usque ad infimam, ad quod vis divinæ providentiæ sese non extendat; non solùm conservando ut sit; sed ad finem quoq; suum per actiones congruas dirigendo. *In ipso enim vivimus, movemur & sumus.* & *Deus est*, ait Apostolus, *qui operatur omnia in omnibus.* Ac proinde quisquis rem minimam, ejúsque quantlibet operationem (peccato semper excepto, quod non operatio, sed operationis defectio est) divinæ providentię omnia gubernanti, omnia conservanti, denique omnia operanti in omnibus subducit, scripturæ contradicit, atque divinæ Majestati cælum & terram adimplenti non modicam injuriam facit, siquidem sapiens victor, etiam rei minimæ curam habet, ex qua potissimum ejus ars commendatur.

Providentia Dei se usque ad minima extendit.

Peccatum causam non efficientem, sed deficientem habet.

PORRO si minima queque atq; horum motus seu operationes divinę providentiæ subjiciuntur, nemo inficiari potest, ipsos quoque liberi arbitrii motus atque operationes eadem Dei providentia regi, tantóque perfectius quãto rebus omnibus homo præstatior est, atq; ad finem nobilissimum, scilicet ipsum Deum, ordinatur. *Omnia*, inquit Ioannes, *per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil.* ac proinde inter illa omnia censeri debent ipsius quoque liberi arbitrii actiones, non hæ, aut illæ, sed omnino omnes. Nam quidquid est, à Deo est. Ens autem & bonum convertuntur, solum ergo peccatum (quod ut tale, nihil est) à summo bono Deo non est, quia causam efficientem non habet, sed deficientem. Quamvis ergo Deus mala sicuti bona non efficiat, attamen ejus providentiæ subjiciuntur, quatenus ab eo fieri ad bonum aliquem finem permittuntur. Malum enim suo loco positum eminentiùs commendat bona: nec Deus malum esse sineret, nisi bene facere de malis etiam posset. ut Augustin. Enchir. cap. 10. & 11. tradit. Sunt ergo peccata non propriè, neque per se, sed tantum permissive, à Deo. Et licet nonnunquã posterius peccatum prioris pœna sit, nõ tamen ibi Deus causa est peccati, sed tãtùm justi supplicii, quod judicio æquissimo infert ut docet Aug. li. de prædest. Sanct. c. 10. Prosper. ad object. Vincent. c. 10. 11. & 12. & lib. de grat. & lib. arbitr. c. 20. ubi docet, Deum in scripturis dici voluntatem inducere intentationem, cor suo vitio malum permittit exsequi conceptum malum.

Rerum minimarum cura Dei sapientiam & potentiam commendat.

Mala Deus non facit, sed providentia jam rectè ordinat ad bonum finem.

Conc. Trid. sess. 6. can. 6.

Deus non est causa peccati, sed tantùm supplicii.

2. Reg. 16. 17 Deus peccatũ non efficit, sed permittit

CAP. CXXIX.

Vtrùm Deus particularem & immediatam rerum providentiam habeat?

QVEMADMODVM omnibus in universum rebus immediatè ac intimè Deus per suam essentiam & potentiam inest, ita in omnibus illis immediatè atque intimè operatur, non solùm ut sint, ac in esse conserventur, verùm etiam ut operentur, operandóque suum finem consequantur. Facit enim rem unamquamque operari suo modo; necessariam scilicet necessariò; contingentem, contingenter; denique liberam liberè. Neque enim naturam regendo destruit, sed perficit. Vnde magis admiranda Dei providentia est, quòd cùm infallibiliter in omnibus rebus operetur, nullam tamen illis necessitatem adferat, quam ex causis secundis non habeant. Hanc igitur providentiam omnipotentem *attingentem à fine usque ad finem fortiter, ac disponentem omnia suaviter*, sacra Scriptura commendat, quando disertis verbis asserit, Deum operari omnia in omnibus, 1. Cor. 12. patrem usque modò operari unà cum Christo. Ioann. 5. *omnia denique opera nostra in nobis operari.* Isaiæ 28. *ut in quo sumus & vivimus, ac etiam movemur.* Actor. 17. Quemadmodum igitur *cor regis est in manu Dei*, ita & res quælibet, & quocumque voluerit, inclinabit eam. Quæcumque enim voluit fecit in cælo & in terra, & in omnibus abyssis. Psalm. 113. *Et non est qui resistat voluntati ejus.* Gen. 50. Hester. 13. Hanc providentiam S. August. agnovit, docuit & defendit li. 5. de Gen. ad lit. cap. 20. & 21. lib. 1. & 2. de ordine, lib. 5. de civit. cap. 8. & sequent. lib. 10. de civit. ca. 14. Et quod non solum magna & præcipua, sed etiam ista terrena & extrema Deus operetur dilucidè Apostolus tradit. 1. Corinth. 15. *Stulte*, inquit, *tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur*, &c. Deus autem dat illi corpus quomodo voluerit, & unicuique seminum

Deus immediatam rerũ providentiã habet?

Deus naturã regendo non destruit, sed perficit.

Providentia nullam rebus adfert necessitatem.

Prov. 21.

Aug. lib. 5. de Gen. ad lit.

minum proprium corpus. Sic ergo credamus, usque nunc operari Deum, ut si conditis ab eo rebus operatio ejus subtrahatur, intereant. Movet itaque occulta potentia sua Deus universam creaturam, eóque motu illa versata Domini jussa explicat & perficit. Et quamvis à novis rerum speciebus condendis Deus abstineat, nihilominus omnia quæ fecit, administratorio actu gubernans & movens, sine cessatione operatur. Quem providentiæ motum si rebus subtraheret, nulla res quidquam operari posset. Hujus subductione factum est, quòd ignis ardens non combusserit, Danielis 3. quòd terrum aquæ supernataverit, 4. Regum cap. 6. quòd ficus repentè exaruerit, Matth. 21. ut Divus Thomas post Augustinum & alios Veteres observavit in commentario ad 12. cap. 1. ad Corinth. Ubi docet, primam causam in omnibus secundariis causis operari, ac ordine naturæ priùs in effectum influere, quàm causam secundam; quia naturâ prius sit, ac independenter agat, juxta illud Isaiæ 28: *Omnia opera nostra operatus es in nobis.* Ac ibidem confutat Divus Thomas errorem illorum, qui Deo solùm universalem providentiam rerum tribuebant, ponentes, quòd particularium distinctiones tantùm per causas secundas fierent. Cui sententiæ repugnare notat illud Apostoli: *dividens singulis, prout vult.* & Ioannis 3: *spiritus ubi vult spirat.*

Deus occulta sua potentia universam creaturam movet.

Actu Dei subducto ignis non urit.

S. Thom. lib. 3. cont. gent. cap. 90. Item in 12. c. 1. ad Cor.

Prima causa in omnibus secundariis operatur.

Ex quibus clarum est, juxta Beatum Augustinum & S. Thomam errorem esse, universalem duntaxat & mediatam providentiam statuere, & distinctiones rerum particularium, earumque operationes solis causis secundis, non etiam speciali Dei providentiæ attribuere; necnon donorum Dei diversitatem humano merito, non divinæ voluntati asscribere. Quare S. Thomas in Summa de Providentia Dei ex professo tractans, non aliam agnoscit providentiam, quàm hanc specialem, immediatam, certam, atque infallibilem unicuique rei in particulari cooperantem, causásque secundas non solùm conservantem, sed ad suas quoque operationes applicantem, atque in ipsis operationibus dirigentem, juxta causæ cujusq modum & naturam: ut per hanc habeant causæ necessariæ, non solùm quòd tales sint & permaneăt; sed etiam quòd necessariò operentur: similiter contingentes & liberæ per illam sunt, & permanent, necnon contingenter & liberè operantur, adeò ut sine illa, nulla causa secunda esse, neque operari possit.

Dionys. Areopag. lib. de divin. nom. c. 4. Providet omnibus & sing. ut omnium & singul. nat. cap. & c. 5. divinam volunt. omnium quæ sunt definitricem effectricemque dicit.

Unde patet, Deum sua providentia perfectiùs atq; immediatiùs cuncta gubernare, quàm ipsas causas secundas: tum quia nunquam deficiat, nec suo fine frustretur; cùm quòd ipsas quoque causas secundas propriis operationibus, effectibúsque applicet. Ideoque scriptura hujusmodi naturales rerum operationes in Deum quoq; ut proximum authorem refert. Iob. 10. *carne & pellibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me.* & 1. Cor. 15. *Deus dat illi corpus, quomodo voluerit.* Et *fœnũ agri vestit*, Matth. 10. *In ipso vivimus, movemur & sumus*, Actor. 17. Quas quidem rerum naturalium operationes per secundas quoque causas fieri, dubium nulli esse potest: cumque naturalem earum agendi modum hæc providentia non tollat, sed esse faciat manifestum est, nihil liberis actionibus officere, imò eis statuere atque efficere.

Deus causas secundas ad operationem suã applicat.

Natural. in agendi modũ providentia non tollit sed statuit.

Cap. CXXX.

De gubernatione Dei, utrum immediata sit?

Sicuti Deus omnes res naturales per se immediatè producit, ita & per seipsum immediatè ad præordinatos fines dirigit: cùmque nihil aliud sit gubernatio rerum, quàm divinæ providentiæ exsecutio, qua Deus res omnes creatas per certa media in suum finem tendere, infallibiliterque assequi facit, consequitur, Deum immediatè universa moderari & regere. Nihil enim in rerum natura exsistit, quod non accipiat ordinem ac motum ad finem suum, per intellectum & voluntatem Dei, sine cujus nutu nec unus passer de tecto, nec folium arboris in terram decidit. *Nihil enim* Augustino teste (lib. 3. de trinitat. cap. 4.) *fit sensibiliter, quod non de interiori invisibili atque intelligibili aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur.* Unde & illa, quæ casu vel fortuitò spectata particularis agentis intentione accidere videntur, ad Deum relata causas latentes habent, nec nisi eo volente aut permittente fiunt, qui ad totius universi decorem illa ipsa pertinere novit; ut docet Dionys. Areopag. libr. de divi. nom. cap. 5.

Gubernatio Dei immediata.

Gubernatio est divinæ providentiæ exsecutio.

Omnia à Deo sortiuntur ordinem ac motum ad finem suum.

Matth. 10.

Nihil fit nisi Deo volente, aut permittente.

cap. 5. Augustinus lib. 5. de civit. cap. 1. & 9. & lib. 1. retract. cap. 1: ubi seipsum reprehendit, quòd *Fortunæ* vocabulo sæpius esset usus. lib. 83. qq. 24: nihil casu fieri monet. *Attingit enim à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*, Sapientię 8. & cap. 14. *tua providentia pater cuncta gubernat.* Vnde Hester 15. cap. *omnium Rectorem Deum* invocavit. Boëtius libr. 3. de consolat. Metro 9.

Fortunæ vocabulo parcè utendum.

O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum, cæliq; sator! qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisq; manens, das cuncta moveri.

CAP. CXXXI.

Vtrùm gubernatio creaturæ communicetur?

QVEMADMODVM acceptâ à Deo virtute, causæ secundę verè agunt, effectusque multos producunt: ita communicato sibi lumine Sapientiæ, una creatura potest aliam in suum finem dirigere ac movere, Deóque in exsecutione suæ providentiæ cooperari gubernando: quod dum fit, Deus immediatè per Angelum vel hominem quidem gubernat, sic tamen, ut etiam tunc ipse, tanquam unicus generalis mundi Monarcha immediatè operationem quamcunque naturalem rei attingat: cum ratione suppositi, quod est ubique, tum ratione virtutis, sapientiæ, atque potentiæ, quæ infinita est, ac proinde omnia intimè proximeque attingens. Nam nihil in suum finem tendere, nisi Deo per intellectum & voluntatem dirigente ac movente, potest. *Si enim actum* (ut August loquitur) *ad ministratorium subtraheret, res moveri & agere nequit.* Quare gubernatores à Deo constituti, ministri Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Rom. 13. Et quia Deo in exsecutione suę providentię cooperari debēt, res ad finem à Deo præstitutum dirigendo; media ad finem conducentia eligere, adversantia fini repudiare tenentur.

Deus per creaturas gubernat, sic tamen ut etiam immediatè gubernet.

lib. 5. de gen. ad lit. c. 21.
Gubernatores Dei ministri per media commoda ad finem attingere tenentur.

CAP. CXXXII.

De effectibus divinæ gubernationis?

QVIDQVID rei creatę obvenit, per quod ad finem suum assequendum promovetur, ad effectum divinæ gubernationis pertinet. Priùs enim res intelligi debet esse, quàm gubernari, seu in finem dirigi. Vnde in Deo varios actus quodam rationis ordine distinguere possumus. Primus est scientia omnium, quæ Deus potest. II. Est dispositio sive cognitio rerum, ut in suo collocandæ sunt ordine: ut, quòd cælum sursum, terra deorsum, &c. III. Actus est rerum suo loco positarum creatio, quæ velut dispositionis exsecutio est, actuque divinæ voluntatis perficitur. Quidquid enim Deus operatur, volens operatur, & *secundùm consilium voluntatis suæ*, id est, intellectu dirigente. IV. Actus est providentia, qua Deus intellectu res certo quodam ordine in suos fines dirigit, & simul ita fines assequi vult. V. Actus est rerum gubernatio, quę providentiæ divinæ exsecutio est; putà directio rei per certa media ad suum finem.

Actus ratione distincti in Deo poni possunt.
I. Scientia omnium possibilium.
II. Dispositio rerum.
III. Creatio rerum.
Aug. Enchir. cap. 102. & 103. lib. 26. cont. Faust. cap. 4.
IV. Providentia rerum.
V. Gubernatio rerum.

DVO autem generatim necessaria sunt, ut unaquæque res ad suum finem tendat, & perveniat: Vnum est, ut res conservetur, alterum est, ut immutetur. Quod secundùm formam substantialē, aut accidentalem fieri potest: quo fit, ut omnes divinæ gubernationis effectus in duo genera distribui possint: videlicet in conservationem, vel immutationē rei. Est autem conservatio rerum, si passivè consideretur, res ipsæ permanētes, prout à Deo dependent: conservatio autem rerum, activè considerata, est ipsemet Deus, sua efficaci voluntate operans, ut res in suo esse persistāt, ut rerum conservatio earundem sit quædam continua productio, ab illa ratione sola distincta. Per productionem. n. res quęlibet ut sit, absolutè accipit: per cōservationem verò fit, ut res in eo esse perseveret, q. creatione accepit, quæ alioqui p seipsam in nihilū difflueret, nisi omnipotentis Dei virtute contineretur; juxta illud Iob. 6: *solvat manum suā & succidat me.* Sapient. 1: *hoc quod continet omnia.* Act. 17. *In ipso vivimus, movemur & sumus.* ad Roman. 11. *Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.* ad Colossens. 1. *In ipso omnia constant.* Hebræor. 1. *portans omnia verbo virtutis suæ.*

Conservatio.
Immutatio.
Conservatio rerum passivè sumpta.
Conservatio activè sumpta.

Ioannes 5. *Pater usque modò operatur, & ego operor.* In quem locum Augustinus continuationem quandam operis ejus, qua universam creaturam continet & administrat, ostendit. Neque enim Deus, sicut structuram ædium cùm fabricaverit quis, abscedit, atque illo abscedente & cessante stat opus eius: ita mundus ne vel uno ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen substraxerit. ut Augustinus notavit libr. 4. de Gen. ad lit. cap. 12. & Gregorius libr. 16. mor. cap. 18. *cuncta*, inquit, *in illo subsistunt, à quo creata sunt, eorúmque essentia rursum in nihilum tenderet, nisi eam author omnium regiminis manu retineret.* Differenter tamen res incorruptibiles & corruptibiles cōservat Deus: illas enim (cùm à nullo contrario, à quo corrumpi possint, oppugnentur) directè tantùm conservat, impertiendo eisdem iugiter esse, has verò cùm directè, tum indirectè, amovendo scilicet noxia, per quæ corrumpi possent. Vnde sequitur, non esse opus actione aliqua, ut res in nihilum redigatur, sed tantùm non actione, seu desertione. Nam quo iuvante stamus, eodem deserente deficimus. Ex quibus insuper consequitur, quòd nulla res naturalis ab alia creatura secundùm totum suum esse conservari possit, quia conservatio totius esse rei continua productio est, quæ non nisi ab eo fieri potest, qui totum esse potest de nihilo creare. Vnde Medici naturam corroborando adiuvare possunt, vel noxia removendo: sed conservare vitam producendo, solius Dei est. Vnde quoque infertur, quòd sicut nulla creatura suæ productionis causa esse potest; ita neque à seipsâ directè conservari queat: sed res corruptibiles uti Deus immediatè tanquam causa prima producit, simul etiam per causas universales, quibus cooperandi virtutem indidit; ita quoque illarum esse specificum, in eoque permanentiam cùm per seipsum, tum per causas universales conservat.

Deus conservat directè impertiendo esse. Indirectè verò amovendo impedimēta. Secundùm totum esse à que res conservetur.

Medici aliter quā Deus vitam producunt.

QVOAD verò causas particulares univocas, cùm earum effectus illis corruptis perdurent, nec ab eis in esse, sed tantùm in fieri dependeat, manifestum est, illarum effectus ab eis non conservari, ut sint.

Causa particulares effectum suum non conservant.

QVOAD alterum divinæ gubernationis effectum, qui in immutatione rei consistit, sciendum est, Deum infinita sua virtute quaslibet creaturas, omni quo mutabiles sunt modo, posse immutare, ut corpus localiter movendo, animam amore, timore, aliisque affectionibus imbuendo; intellectum verò formaintelligibili, per quam intelligat illuminando; voluntatem quoq; immissis affectionibus, in hanc vel illam partem inclinando. Non enim Deus solùm operatur in nobis velle & perficere, dando facultatem qua volumus, illámq; conservando, neque propterea solùm, quia obiecto proposito commoveat: sed etiam, quia sua inspiratione præveniendo interiùs afficiat, efficaciter dirigat, excitet, illuminet, suadeat, ac denique persuadeat, ut cōsentiat, velit, obediat, idq; constanter ac permanenter. Quibus modis Deum operari nostras cogitationes & voluntates, tradit Aug. li. de præd. Sanct. ca. 20. & sparsim toto lib. Ac lib. de bono persev. c. 8. possibile Deo est, ait, aversas & adversas in fidē suam hominum convertere voluntates, & in eorum cordibus operari, ut nullis adversitatibus cedant. Cap. 17. docet, omnem obediētiam, qua Deo obedimus, à Deo dari; utque fidem & perseverantiam habeamus & retineamus, Deum operari. qualia repetit cap. 21. & de grat. & libro cap. 20. 21.

Deus res immutare quomodo possit.

Animā quibus modis immutet Deus.

Philipp. 2.

Voluntatem, obedientiam, perseverantiam, quomodo Deus operetur.

PORRO Deus sua gubernatione causarum secundarum vim nō evertit, quia infinita ejus potentia omnem in se operandi modum continet: proinde unamquamque causarum secūdarum ad operandum dirigit juxta cujusq; conditionem, salvóque naturali ejus operandi modo; ad actiones quidē naturales per auxilium Dei generale, ad actiones verò pietatis & salutiferas per auxilium gratiæ Dei, quod per Christum datur. De quo Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.*

Dei potentia omnem operandi modū in se cōtinet.

CAP. CXXXIII.

De miraculosâ creaturarum immutatione.

CVM Deus infinitæ sit virtutis, potest creaturam immutare non solùm convenienter naturæ, atque secundùm consuetum naturaliū causarum cursum, utendo scilicet causis seminalibus, seu applicando principia activa passivis, (quæ per analogiam ad principium animalis, quod est semen, vocātur semina, vel seminales rerum causæ:) sed etiam supra & præter naturam particularem rerum, & ordinem solitum causarum seminalium. Idque tripliciter:

De miraculis

Triplicia miracula.

1. Ex parte facti. PRIMO, secundùm facti alicujus substantiam: ut quòd duo corpora sint in uno similiter loco, vel unum idémque corpus in diversis locis: quòd Sol retrocedat: femina virgo permanens concipiat & pariat: quòd corpus mortuum idem resuscitetur, fiátque immortale: quòd substantia rationalis in aliena subsistentia existat, putà humana Christi natura in Verbi persona.

2. Ex parte subiecti. SECVNDO, Ex parte subjecti, in quo aliquid fit: ut quando cæcus illuminatur; sterilis parit.

3. Ex parte modi. TERTIO, Ex parte modi, ut dum aqua repentè in vinum commutatur, cùm infirmus confestim sanatur.

QVÆ talibus modis à Deo fiunt, miracula vocantur, quia superando naturalem efficiendi cognoscendique facultatem, hominibus admirationem generant, ut docet Augustinus lib. de util. credendi cap. 16. lib. 26. contra Faust. cap. 3.

VNDE intelligimus, miracula non semper cōsuetis Dei operibus esse præstantiora, quæ assiduitate videndi nobis viluerunt. Nam gubernatio mundi longè majus opus est, quàm saturare quinque millia hominum & tamen hoc, non illud admirantur homines, non quia majus, sed quia rarum. ut habet Augustinus tractat. 24. in Ioan. lib. 10. de civit. cap. 12.

PRÆTEREA sciendum est, quædam miracula posse aliis præstantiora esse, sicut Dominus Ioan. 14. judicat dicens: *Opera quæ ego facio, faciet; & majora horū.* Aug. epist. 3. Quanquam enim Deo cuncta sint æquè facilia, cùm in rebus mirabilibus tota ratio facti sit potentia facientis attamen potiora censentur miracula, quæ quoad facti substantiam, præter solitum naturæ cursum eveniunt: deinde quæ ratione subjecti, in quo fiunt; ac postremo loco habentur, quæ ratione modi quo fiunt, legem consuetam naturæ superant; ut dum anus, vel sterilis femina concipit.

Vnde miraculi præstantia æstimanda sit.

EX QVIBVS discitur, quòd licet miracula particularem naturam rerum superent, non tamen absolutè rerum naturæ repugnent, cùm omnis creatura naturalem habeat potentiam, obedien- di omnipotētiæ creatoris, ut notat Aug. lib. 26. cont. Faustum, cap. 3. dicēs, humano more contra naturam vocari, quod est contra naturæ usum mortalibus notum, quanquam Deus naturarū conditor nihil contra naturam faciat, cùm ab eo sit omnis modus, numerus, & ordo naturæ. Augustinus lib. de Gen. ad lit. 9. cap. 17.

potentia obedientialis.

VNDE insuper sequitur, impii justificationē ratione subjecti esse miraculū, sicut est illuminatio cæci, & vivificatio occisi, aut repentina sanatio læsi. Quamvis enim homini integro justitiæ, gratięque donatio nō fuerit miraculosa, (quia licet ei non esset naturalis, neq; debita, attamen naturæ non esset adversa;) nihilominus nunc postquā homo seipsum in mortem animæ & corporis præcipitavit, itæque Dei atque Gehennæ obnoxium fecit: contra naturam juxta Apostolum debet reparari, bonæque olivæ inseri: quod à Deo fit per Iesum Christum, Mediatorem Dei & hominum. De quo in sequenti articulo profitemur.

Iustificatio impii miraculosa.

Rom. 11.

CAP. CXXXIV.

Secundus Articulus.

Et in Iesum Christum Filium eius unicum, Dominum nostrum.

POST confessionem Dei Patris, qui nos creavit, recta methodo subiungitur professio Dei Filii, qui nos redemit; ac postea Dei Spiritus sancti, qui nos sanctificavit, ut intelligamus, nos ab uno Deo creatos, redemptos, & sanctitate donatos. Sensus articuli huius est: *sicut in primā trinitatis personam, Deum scilicet Patrem omnipotentem credo; ita & in secundam trinitatis personam, in Deum scilicet Filium, unius ejusdémque cum Patre natura; qui homo factus, humanum genus, primorum parentum inobedientiâ damnationi obnoxium, salvavit; mediatórque Dei & hominum factus, Deo reconciliavit; ut non solùm jure creationis, sed etiam gratuitæ redēptionis merito Dominus noster sit, cui ex toto corde servire debeamus.* Cujus Mediatoris fides à lapsu primi hominis tam fuit necessaria, ut sine illa nemo unquam ad salutem, seu beatam & immortalē vitam pertingere potuerit. *Iustus enim ex fide vivit;* non solùm unius Dei, sed etiam ex fide unius mediatoris Iesu Christi, *quem Deus posuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.* Vnde Ioannis decimo septimo: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, &*

Ab uno Deo creati, redēpti, & sanctificati sumus.

Sine Christi fide nulla salus.

quem

quem misisti Iesum Christum. & Apostolus 1. Tim. 2. *unus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Quia enim utriusque fides unius scilicet Dei, uniúsque mediatoris Iesu Christi sic necessaria est, ut horum unum sine altero ad salutem non prosit, ideo Scriptura sacra post descriptionem creationis hominis ab uno Deo factam, statim lapsum ejusdem liberatorísque promissionem subjungit. Gen. 3.

Gen. 1. & 2.

CAP. CXXXV.

De lapsu Hominis.

Lapsus primi hominis quantum mali attulerit. Aug. Enchir. 26. usque ad 34.

QVOMODO primi parentes à justitia & sanctitate, in qua constituti à Deo fuerant, exciderint, scriptura Genes. 3. enarrat, commemorans, primùm Evam serpentis astutia fuisse persuasam de fructu vetito comedere; Adamum deinde uxoris lenociniis ad eundem fructum degustandum pertractum quoque fuisse, idque contra Dei mandatum unicum & levissimum in paradiso eis datum. Per quam mandati Dei transgressionẽ confestim sanctitatem & justitiam, quam conditoris munere acceperant, uterque perdidit, irámque Dei & indignationem, atque mortem, & sub diaboli potestate captivitatem incurrit, totúsque secundum corpus & animam in deterius commutatus fuit; nec sibi soli vit prævaricatione nocuit, sed & universis, qui ex illo atque damnata conjuge, per carnalem concupiscentiam generantur, sanctitatem & iustitiam amisit, eósque in se tanquam in radice vitiavit, necnon coinquinavit, sic ut non solùm mortem & pœnas corporis in omne genus humanum transfuderit, sed etiam peccatum, quod mors est animæ, ita ut quotquot ex virtute seminis Adæ propagati nascuntur, dum per ipsum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant, à qua non nisi passionis Christi merito liberari queant.

Ordo lapsus primorum parentum.

Rom. 5. Ephes. 2. Hebr. 2.

(**)

CAP. CXXXVI.

De necessitate Adventus Christi.

Enchir. cap. 33.34.35. 36. & 108.

CVM omnes homines per Adæ prævaricationem innocẽtia perdita immundi facti essent, irę que Dei obnoxii, & usque adeò servi peccati, diaboli & mortis, ut nec gentes per vim naturę, neque Iudæi per ipsam legis Moysi literam adjuti, inde liberari, aut surgere possent; opus fuit liberatore ac medico, qui pro hominibus Deo satisfacere, iratum placare, illis gratiam, qua iusti fierẽt, tribuere, adoptionémq; filiorum restituere, simulque à peccati servitute, diaboli ac mortis potestate liberare posset. Nam quia secundùm ordinem à Deo constitutum (cuius eum nunquam pœnitet) dedecus culpæ sini non debebat absque decore condignæ vindictæ, necessarium erat, aut universum genus humanum impiæ desertionis in æternum dignissimas pœnas luere, aut hominem ab aliquo liberari à tãto exitio. Non autem conveniebat, humanam naturam, quæ tota perierat, omnino deserere, ne diabolus contra Deum prævaluisse videretur, si totum genus humanum à se devictum possideret; neque verò genus humanum ex altissimo illo dignitatis gradu collapsum, in pristinum locum, angelorum vel hominum viribus restitui poterat: necessarium ergo erat, ut illius misericordia homo reparationis beneficium acciperet, à quo sum psisset creationis initium; ut idem suę creaturæ salvator esset, qui Conditor fuerat. Ad curandum enim antum humani generis vulnus, opus fuit aliquo, cuius tanta virtus esset, ut naturaliter depravari non posset; qui iustificare impium, ignarum instruere, invalidum ægrúmq; confirmare, captivumque redimere valeret. Quæ omnia solus Deus immutabilis & omnipotens homo factus pręstare potuit; ideo VERBVM CARO FACTVM EST, sibi uniendo humanam naturam in eadem persona, ut ex duabus naturis divina & humana unitis & incõfusis, verus Deus & homo in una persona subsisteret; unúsque Dominus noster IESVS CHRISTVS fieret; *idem Deus & homo, faciens in hominibus virtutes, & sustinẽs pro hominibus passiones*; ut prosequitur Fulg. lib. de Incarn. cap. 10.

Adventus Christi necessitas.

Aug. Enchir. 29.

Idem Deus reparator, quondã creator fuerat.

Opus fuit mediatore, qui naturaliter depravari non posset.

Ioan. 1.

Christus verus Deus & verus homo.

cap. 10. & 11. Augustinus lib. 13. de trinit. cap. 10. Leo sermon. 1. de nativit. Domini: *Nisi esset verus Deus, non adferret remedium; nisi esset verus homo, non praeberet exemplum. Deus nisi homo esset, satisfacere patiendo non poterat, nec debebat: homo autem nisi Deus esset, pro tota humano genere adaquatam satisfactionem dare non valeret.*

Cap. CXXXVII.

Quod DEVM *Hominem fieri congruebat.*

Ostenditur convenientissimum fuisse, ut Deus homo fieret.

QVIA infidelibus Deo indignum apparet, intrare feminea viscera, hominémque fieri, demonstrabimus, convenientissimum fuisse, ut DEVS Homo fieret.

Deus se tribus modis communicat, videlicet secundùm esse naturale, esse gratiae, ac esse personale.

PRIMO, quia summum bonum decuit, se perfectissimo summóque modo creaturae communicare: at tribus modis Deus se communicat, videlicet secundùm esse naturale, & secundùm esse gratiae, necnon secúdùm esse suum personale, quae tertiù modi communicatio summa est, atque perfectissima; nam per illam creaturae attribuitur, non finitum & participatione acceptum bonum, at summum donum & infinitum, puta ipsum esse atq; subsistere personae divinę, per quod sublevatur natura humana supra omnem creaturam, itaut homo verè Deus super omnia benedictus sit & dicatur.

Aug. Enchir. 108.

Incarnatio verbi, bonitatem sapientiam, atq; potentiâ Dei commendat.

SECVNDO, Convenientissimè Deus opere incarnationis suam ostendit bonitatem, potentiam, sapientiam & justitiam, conjungendo perfectam justitiam cum perfecta misericordia. Non enim potuit evidentiùs Dei gratia commendari, quàm si Deus homo fieret, & illam humanã singulariter assumptam naturã sic exaltaret, ut una cum Deo persona esset, fieretq; ex divina humanáq; natura unus Christus, verus Deus & Homo.

TERTIO, Conveniebat, ut idem qui hominem creaverat, eundem vitiatum repararet, ne alius foret Creator, alius que Redemptor.

QVARTO, Congruebat, ut sicut homo per superbiam ceciderat, ita per summam humilitatem erigeretur; qua major esse non potuit illâ, quâ Deus factus homo *humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem crucis.* Philipp. 2.

QVINTO, Convenientissimum fuit, ut Deus hominem nō solùm praecepto, sed etiam exēplo erudiret: minùs enim homini idonea fuisset ejus doctrina, qui jussa fieri posse suo non comprobasset exemplo. ad Titum 2. *apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos* &c.

SEXTO, Convenientissimum erat, ut Diabolus non potentia sola, sed justitia vinceretur, idq; per eandem naturam, quam vicerat: quod fieri non poterat, nisi Deus homo factus cum humani generis hoste confligeret, in eáque carne ipsum vinceret, quam se priùs decepisse laetabatur.

SEPTIMO, Convenientissimū erat, ut qui peccaverat in Deum, et satisfaceret, videlicet in carne, quae de ipsius stirpe assumeretur: quod fieri non poterat, nisi Deus carni ex posteritate Adae sumptae uniretur.

Fulgen. libr. 2 ad Trasimundum. c. 2.

OCTAVO, Aptissimum erat, ut sicut caro hominem perdiderat, ita caro hominem sanaret; ut sicut per hominem mors, ita & per hominem vita esset: at hoc fieri nequibat, nisi Deus homo factus carnem vivificam redderet.

Aug. Enchir. c. 108.

NONO, Inter Deum & hominem mediatore opus erat; qui majestate divinitatis ad Deum penetraret, & hominis imbecillitate satisfactionis pretiū justo Dei judicio sistere posset. Nam mortem solus Deus nec sentire, nec solus homo superare potuisset: oportuit itaq; humanam naturam cum divina sociari, ut ea conjunctione Deus & homo inter se coalescerent, fieretq; nobis Dei filius Emanuel, qui condignum vice Adae satisfactionis pretium Deo persolveret, expiatisque peccatis eidem humanum genus reconciliaret.

Cap. CXXXVIII.

Quantum nobis utilitatis Dei Incarnatio contulerit.

Aug. ep. 105.

LICET Deus sola misericordia sine cujusquam injuria peccatum homini remittere potuisset, aliósq; infinitos humanę liberationis, justificationísque modos ad manum habuerit; eum tamē elegit, quem nostrae infirmitati & saluti maximè congruere noverat, qui per Incarnationē Verbi, Passionémq; Christi in suscepta carne perficeretur. Is enim modus uberrimos nobis fructus attulit. Nā homini ostendit, in quantā suo peccato miseriā inciderit, ut caelestis medici adventu opus fuerit:

Aug. libr. 13. de trin. c. 10.

Modus liberationis per Christi incarnationem fuit convenientissimus nostra infirmitati.

humanae

humanæ quoque naturæ dignitatem, pro qua liberandâ Deus ipse venit. Prætereà fidem nostrâ roboravit, quoniam non puro homini, sed Deo credit: spem insuper erexit, quia si pro inimicis Deus è cælo venit, quid filijs denegabit? Denique hominis in Deum amorem validissimè hoc incarnationis mysterium excitat. Si enim Deus prior tantopere nos dilexit, æquissimum sanè fuerit, ut ipsum ex toto corde redamemus. Humanam insuper domat superbiâ, dum homo summi Dei tantam humilitatem conspicit: perfectissimæq; obedientiæ homini exemplum proponitur, quãdo Dei Filius de cælo descendit, non ut faciat voluntatem suam, sed ut obedientiâ suâ nostram inobediẽtiam sanet. Ac postremò idoneus justitiæ doctor effectus est Christus, incipiens facere, suóq; exemplo præire, ac postea docere.

Joan. 6. Philip. 2.

Act. 1.

Cap. CXXXIX.

Quæ Incarnationis causa? quis finis?

Incarnationis finis duplex, gloria scilicet Dei, & salus hominum.

INCARNATIONIS Verbi Dei primaria causa est, Dei gloria, hominúmque salus. Nam Deo per inobedientiam Adæ honor subtractus fuerat, & genus humanum in corporis & animæ mortem inciderat: utrumque Christus restaurare venit. Deo enim humili obedientiâ gloriam restituit; & hominem à servitute diaboli, peccati, & mortis in libertatem asseruit, acquirendo ei primùm gratiam, deinde immortalitatis gloriam. PRIOR finis indicatur Psalm. 78: *propter gloriam nominis tui libera nos.* Isaiæ 43; *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Ioan. 17: *Ego te clarificavi super terram.* Ephes. 1. *Elegit nos in laudem gloriæ gratiæ suæ.* POSTERIOR autem Ioan. 3: *misit Deus filium suum, ut salvetur mundus per ipsum.* Ioan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi.* Ioan. 10. *veni in hunc mundum ut vitam habeant.* Lucæ 19. *venit filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.* 1. Timoth. 1. *venit peccatores salvos facere.* Matth. 1. *vocabis nomen ejus Iesum, ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* Isaiæ 53. *Deus posuit in eo iniquitates omnium.* Vtrumque finem commendat Apostolus ad Ephesios 1. cap. dicens *in Christo instaurari omnia, quæ in cælis & in terrâ sunt:* quoniam & Dei honor, & damna ruinæ angelicæ reparantur in cælis, & adoptionem filiorum Dei homines in terris recuperant. Pelagiani scopum Incarnationis Christi fuisse docebant, ut peccata morum tolleret, non seminum: & ut exempla, non dona virtutum conferret. Per Christum enim præterita peccata solùm remitti, non etiam auxilium ad futura vitanda præstari arbitrabantur: venisse Christum enim putabant, solummodo ut doctorem, qui nos foris erudiret, verbo & exemplo, miraculis externísque auxiliis ad virtutem incitaret; non autem ut interiùs homines renovaret, necut ad piè vivendum, tentationésque superandum, interiùs vires subministrando adjuvaret. Quam hæresim postea Petrus Abaillardus, quem Bernardus confutavit, resuscitare conatus est.

Pelagiani docuit Christũ dedisse exempla, non dona virtutum.

Beda lib. in cātica cap. 3.

Pelagiani Christũ venisse tantum ut doceret sẽserunt.

Augu. lib. de grat. Christi cap. 2. Bernar. epi. 190.

ERRANT quoque hîc Iudæi, credẽtes, promissum sibi Messiam fore non animarum, sed corporum redemptorem; neque spiritualium, sed temporalium bonorum authorem. quos Daniel cap. 9. apertè redarguit, dicẽs Messiam venturum, *ut finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna.*

Cap. CXL.

Vtrùm Christi Incarnatio etiam Angelis profuerit?

An pro angelis Christus incarnatus sit.

QVAMQVAM malignorum spirituum voluntas non minùs Deo reparabilis fuerit, quàm lapsorum hominum; non tamen eis salvandis Christus venit, nec Angelos, sed Abrahæ semen apprehendit, *propter nos homines, nostrámque salutem descendit de cælis.* Neque verò damnatus conqueri potest, non esse sibi impensam gratiam, quia indebita est; nec personarum acceptio in gratuitis locum habet. Pro sanctis autem angelis licet Christus non sit mortuus, attamẽ quodãmodo etiam ad illos pertinet, quicquid hominum per ejus mortem redimitur, & liberatur à malo, quoniam cum humana natura redit in gratiam angelica, post inimicitias quas inter homines & sanctos angelos peccata fecerant; & ex ipsa hominum redemptione ruinæ illius angelicę detrimenta reparãtur. propter quod ait Apostolus, *instaurari omnia in Christo quæ in cælis sunt, & quæ in terris*; quia quod in-

Aug. Enchir. cap. 61. 62.

Ephes. 1.

Quomodo per Christum instaurentur omnia.

de in angelis lapsum est, ex hominibus per Christum liberatis redditur. Similiter per Christum ideo reconciliari ait omnia sive quæ in cælis sunt, sive quæ in terris: quia placato Deo remissionéque peccatorum nobis obtentâ Christus inter nos & Deum atque angelos sanctos pacem, concordiam, amicitiamque reparavit, quæ peccato turbata fuerat. *Pacificantur ergo cælestia in nobis concordando nobiscum.* August. Enchir. cap. 63.

Coloss. 1.

CAP. CXLI.

Vtrùm si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset?

Aug. Enchir cap. 108.

An verbi incarnatio fuisset si homo no peccasset.

TOTA scriptura sancta clamat, Deum carne vestitum esse, ut fieret redemptor, ut humanum genus collapsum erigeret, ut hominibus ægris medicus, ut perditis salus, ut cæcis lux, ut aberrantibus via, ut denique mortuis vita fieret. Hinc ab initio mundi Christus promissus est, futurus Dei & hominum mediator; cujus proposita est imago in sacrificiis, ut sperarent fideles, Deum sibi propitium fore, postquam expiatis Christi morte peccatis reconciliatus esset: nec ullis seculis absque sanguine promissus est mediator, ut intelligeremus, finem assumptæ carnis esse, ut piaculum & victima fieret abolendis peccatis, quia piaculi signum est, sanguinem fundi. Hinc prophetæ Christum sacerdotem, & Dei atque hominũ reconciliatorem fore promittunt: nec Christus ipse vel Apostoli alium Incarnationis finem assignarũt, quam istum, quem in fidei symbolo Ecclesia declarat: *qui propter nos homines nostrámque salutem descendit de cælis.* Nam quoniam factus est homo rectus, mediatore non egebat; nec sanis medico, teste veritate, opus est. Vnde colligimus, æterno Dei decreto purgandis hominum sordibus Christum fuisse destinatum; nec Filium Dei fuisse in carne apparitûrum, si Adam non cecidisset. Inde *Adam secundus* ab Apostolo vocatur, quia factus est homo, ut ex ruina posteros Adæ primi sublevaret. Nam si creationem ordine Incarnatio præcessisset, Christus dicendus esset primus Adam; Apostolus verò *secundum Adam* nominans, inter primam hominis originem & ejus per Christum restitutionem, mediam statuit defectionem: ex qua naturæ reformandę necessitas consequuta, filióque Dei ut homo fieret, causa data fuit. Poterat alioqui constare Dei regnum, etiamsi æternus Dei filius humanam carnem non assumpsisset. Nam angelis & hominibus in societatem gloriæ cælestis vitæq; perpetuæ collectis, ipse primatum tenuisset; ac quemadmodum eo capite, antequam appareret in carne, fruebantur angeli beati, ita etiam divina sua virtute præesse hominibus potuit, & arcana spiritus sui virtute ipsos vegetare & fovere, donec in cælum collecti eâdem cum angelis vita fruerentur. Quare cum Apostolo teneamus: *quum venit plenitudo temporis, missum fuisse Dei filium, factũ ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erãt redimeret.* Et cum veteribus dicamus: *Quòd si homo in natura sua honore mansisset, creator creatura non fieret.*

Aug. Enchir. cap. 108.

Matth. 9.

1. Cor. 15.

Galat. 4.

Leo serm. 3. de Pentec.

CAP. CXLII.

De ingenti desiderio Adventus Christi.

QVANTO desiderio Prophetæ, sanctique Veteres Patres Christi advẽtum exoptaverint, scriptura utriusque Testamenti declarat. Exod. 4. Moyses exclamat: *mitte quem missurus es.* David Psal. 143. *Domine inclina cælos, & descende.* Isa. 16. cap. *Emitte agnum dominatorem terræ.* & cap. 45. *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Et dominus Matth. 13. & Lucæ 10. suspiria veterum describit: *Amen dico vobis*, ait, *quia multi prophetæ & justi cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Et Petrus epist. 1. cap. 1. *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ.*

CAP. CXLIII.

Quòd filius Dei convenienter sit homo factus, non Pater aut Spiritus sanctus.

Cur Verbũ, nõ Pater, aut Spiritus sanctus incarnatus sit.

QVAMVIS quælibet Trinitatis persona incarnari potuerit, cõvenientissimè tamẽ sola filij persona carnem induit; ut singulæ personæ sua retinerent nomina, nec alius in Trinitate filius diceretur secũdùm tem-

poralem,

poralem, alius verò ſecundùm æternam generationem: ſed unus & idem Dei & hominis eſſet filius, habens ſecundùm divinitatem ſine matre patrem; & ſecundùm humanitatem ſine patre matrem Virginem. Ac inſuper decebat eum propter quem omnia, & per quem omnia, quique Dei naturalis eſt filius, multos adoptionis filios efficere, ut ſit primogenitus in multis fratribus; utpote natura, non gratia filius. Congruit enim, ut poſterius in eodem genere ad perfectionem reducatur per id, quod prius eſt. Cùm autem tota Trinitas incarnationem ſit operata, cujus indiviſibilia ſunt opera, ſola tamen filij perſona carnem induit, quia unio humanæ naturæ facta eſt ad perſonam verbi, non autem ad naturam: quia in unitatem perſonæ acceſſit verbo anima rationalis & caro: ut quemadmodum eſt una perſona quilibet homo, anima ſcilicet rationalis & caro, ita ſit Chriſtus una perſona, verbum & homo: ut ſit unus, idémque Hominis Deique filius: non duo filij Dei, Deus & homo, ſed unus Dei filius, Deus ſine initio, homo à certo initio, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui una eſt Trinitatis perſona. Non enim homine aſſumpto per verbum facta eſt quaternitas, ſed Trinitas manſit, aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ unius in Deo & homine veritatem.

Hebr. 2.

Unio facta eſt ad perſonam, non ad naturam.

Aug. Enchir. 35. 36.

Cap. CXLIV.

De nomine IESV.

Ieſu nomen.

CONVENIENTISSIME nomen Ieſus impoſitum eſt perſonæ, quæ ſimul eſt Deus & homo, quod Salvatorem ſignificat: nec fortuito, ſed Dei juſſu ſecundùm humanitatem tributum eſt, juxta illud angeli: *vocabis nomen ejus Ieſum. Ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum*; inſinuans hoc nomen Chriſti officio congruere, cùm is unus non alicui tantùm populo, ſed univerſis omnium ætatum hominibus, non à fame, vel Ægyptiaco aut Babylonico dominatu oppreſſis, ſed mortis, peccati atque diaboli ſervitute obſtrictis, lucem, libertatem & ſalutē attulerit. Cū enim univerſi homines per peccatum venundati eſſent, hoc eſt, à Deo alienati; Chriſtus oblato ſui ſanguinis precio, iram Dei placavit, eóſque à pœna cui obnoxij erant liberos reddidit: impetratóque illis Spiritu Sancto, ex inimicis filios Dei, cohæredes regni cæleſtis conſtituit. Quia ergo nos ſibi acquiſivit, & ab æterna morte liberavit, redemptor dicitur atque ſalvator: ſed aliter cum patre, quàm cum diabolo ad nos ſalvandum egit. cum illo tanquam mediator, pacificator, Sacerdos, ſupplex, offerens precium: cum iſto autem tāquam bellator fortis, qui adverſarium ſternit, captivos ſpoliat, victóque inſultat, cum triumpho traducens; ut apud Lucam & Apoſtolum extat. Denique à peccati miſerijs nos ſalvat ut medicus vivificans, ſanans, expurgans, adjuvans, conſervans, dirigens, protegens. Suo enim merito hominibus impetravit gratiam & virtutes, quibus vivificentur, paulatimque ſanentur, donec abſorpta mortalitate per reſurrectionis gloriam pleniſſimè renoventur. Iure igitur Dei filius homo factus, Ieſus, id eſt, ſalvator nominari voluit, quia veram ſempiternamque ſalutem attulit. In veteri quidem lege nonnulli typum Chriſti gerentes hoc nomine appellati ſunt; ut Ioſeph linguâ Ægyptica Salvator mundi dictus eſt, quia ſua providētia famem depulit, atque Chriſtum famem verbi Dei ſublaturum è mundo præfiguravit. Similiter Ozeb, qui pro Iſraëlitico populo dimicavit & in promiſſionis terram induxit, à Moyſe in typum Chriſti ducis, regis & redemptoris, Ieſus dictus eſt. Denique Ioſedech Sacerdos, qui populum de Babylone reduxit, Ieſus vocatus eſt, ac poſtremò Ieſus filius Sirach doctor eminentiſſimus hoc nomen obtinuit, in typum quòd Chriſtus propheta, rex, ſacerdos, & populorum magiſter futurus eſſet. juxta illud Matth. 23. *magiſter veſter unus eſt Chriſtus.*

Matth. 1. Luca 1.

Chriſtus quare dicatur hominum redēptor.

Act. 20.

Luca. 11. Coloſſ. 2.

Salvator cur Ieſus nominari voluerit.

Gen. 41.

Numer. 13.

1. Eſdræ 2. Aggei cap. 1. & 2. Zachar. 3. Eccleſ. 49. & 50.

Tanta verò nominis Ieſu excellentia eſt, ut amplitudine ſua complectatur quicquid a prophetis Chriſto tributum legitur. Cùm enim cetera Meſſiæ nomina ſalutem, quam daturus erat Chriſtus, attingant, ſequitur, cō nomine includi, quod univerſæ noſtræ ſalutis vim continet. In veteri quidem teſtamento diverſa Meſſiæ attributa fuiſſe nomina, quibus divina ipſius majeſtas ſignificaretur, reperimus: at in nova lege nomen Ieſu ſibi voluit imponi, quo immenſa ejus miſericordia, humanæque liberationis myſterium commēdaretur. de quo ſub involucris nonnumquam ſcriptura loquēs ait: Pſal. 8: *quàm admirabile eſt nomen tuum in univer-*

Excellentia nominis Ieſu.

Iſaie 7. Hierem. 17.

alicujus naturæ, sed unius certæ personæ, duas naturas in unitate hypostasis unitas habentis. *Verbum* enim *caro factum est Christus.* Priusquam enim caro fieret, *Verbum* non erat Christus, sed erat tantùmodo Deus: sed postquam *Verbum* servi formam accepit, Deus factus est Christus, ut Christus esset Deus & Homo perfectus. In quo utriusque naturæ perfecta unio sic facta est, ut sive humanitatem, sive divinitatem ei adimas, Christum dissolvas. 1. Ioan. 4. *Omnis qui solvit Iesum, ex Deo non est, & hic Antichristus:* quoniam caro sine Verbo non fuit, nec extra Verbum personale habet esse; sed in Verbo personale initium sumpsit, quoniam à Verbo in unitatem personæ assumpta fuit. In nomine igitur Christi divinitas ungens cum humanitate inuncta intelligitur.

Damascen. li. 3. de fide c. 3.

Christus significat unã personã, quæ Deus & homo est.

OLEVM Clementiæ atque misericordiæ signum est. Olim eo inungebantur Sacerdotes, Reges atque Prophetæ, qui propterea *Christi*, id est, *uncti* dicebantur, ut intelligerent, se in terris ejus majestatem referre, cujus propriè sit peccata purgare, tegere, populumque fidelem docere.

Oleum est signũ clementiæ.

DE *Sacerdotum unctione* legimus Exodi 29. Levit. 48.&45. Ecclesiastici: qua significabatur, quòd gratiâ Spiritus sancti efficerentur idonei ad intercedendum pro populo, sacrificia, dona, preces, tanquam Iesu Christi ministri, offerendum.

Inungi solẽt reges, sacerdotes & prophetæ.

Cur sacerdotes inunguntur?

DE *unctione Regum*, lib. 1. Regum cap. 10. 16. 24. 26. 3. Reg. 19. Quorum unctio significabat, Christi gratiâ & spiritu eos ad populum sibi commissum gubernandum, ritè leges ferendum, ad innocentium vitam tuendam, improborúmque audaciam coercendum, indigere. Chrysost. hom. 4. ad Philip.

Regũ unctio quid significet?

CVR autem Oleum in cornu reservari soleat, exponit Augustinus in Psa. 104. & lib. 17. de civit. cap. 10.

Oleum cur in cornu servetur?

VNCTIO Prophetarum commemoratur 3. Reg. 19. qui sunt Dei interpretes, internuncij, cælestia nobis arcana referẽtes, ad emendationem morum salutaribus præceptis, futurorúmque prædictione hortantes.

QVARVM *trium personarum functiones* Dominus in mundum veniens suscepit, ad easq; exequendas unctus est, non oleo visibili, sed plenitudine Spiritus sancti, cujus sacramentum est in unctione visibili. Et quoniam *de ipsius plenitudine omnes accepimus*, oleóque invisibili, hoc est gratia Spiritus sancti uncti sumus, *Christiani* dicimur, Actor. 11. *Reges & sacerdotes*, Apoc. 5. Vnctionis Christi typum gessit, quòd Iacob Gen. 28. lapidem inunxit, super quem obdormiit. August. lib. 2. trinit. cap. 6. & lib. 15. cap. 26.

Psalm. 44. Esaia 61. Ioan. 1. Augu lib. 15. de trin. c. 26. Aug. in cano Ioãnis tract. 2. & 3. li. 20. de civit. c. 2.

Bernard. ser. 15. cãtica & serm. 4. super missus est.

NOMEN *Christiani* unumquemq; admonet suæ professionis, ut memor sit ejus, cujus est discipulus. hinc ab initio Christiani dicti sunt *Discipuli*, Matth. 5. *fratres* 1. Cor. 6. & 7. *fideles* Ephes. 1. *Sancti* Ephes. 1. Tandem vero *Christiani* Act. 11. De quo nomine Petrus 1. Epist. cap. 4. *Si patitur quis ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.* Quare Apostoli cum gaudio pro hoc nomine cõtumeliam passi leguntur. Tunc autem Christus unctus est, quando in utero B. Virginis humanam naturam Verbum in unitatem suppositi assumpsit. Ibi namque sponsi thalamus, in quo sponsus & sponsa, Verbum & caro, Deus & Ecclesia (cujus primitiæ caro Christi est) conjuncti sunt. Aliquãdo tamen Christus unctus dicitur, quoniam in eum visibiliter Spiritus sanctus descendit, & ipsum esse Dei Filium innotuit. PORRO hic sciendum est, Christum secundùm humanam naturam unctũ, secundùm quam Spiritu sancto repletus est, & personam Prophetæ, Regis atq; Sacerdotis suscepit. ad quæ munia exercenda Spiritus sancti gratiâ unctus est. Non enim secundùm utramque naturam hæc officia exercuit, sed juxta humanam tantùm, ut principio formali. Quamvis enim suppositum, quod operabatur, Deus & homo esset, attamen principium, quo mediatoris opera exercebat, natura humana, non divina, erat. Nam secundùm formam Dei cum Patre & Spiritu sancto sacrificium accipiebat, quod secundùm formam servi offerebat; ut Paulus 1. ad Timoth. 2. indicat, distinguens Trinitatem à Mediatore: *unus Deus*, (scilicet Trinitas) *unus & mediator Dei & hominum* (infirmorum) *homo Christus Iesus*, id est, secundùm humanam naturam Verbum incarnatum, cui nomen Iesu, id est, Salvatoris, impositum est: sic Augustinus lib. 10. de civit. cap. 20. Ambrosius lib. 3. de fide cap. 5. Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 7. Fulgen. lib. 3. ad Trãsimundum cap. 14. Verbum enim incarnatum secũdùm humanam naturam pro mundi salute laboravit, passum est, docuit, leges tulit, Patris cælestis notitiam tradidit, cujus omnes Prophetæ atque

Dignitas nominis Christiani.

Christiani varijs nominibus appellati.

Quãdo Christus sit unctus.

Secundùm humanã naturam Christus unctus est.

Principium quo Christus obtulit sacrificiũ, humana nat. fuit.

Doctores, Discipuli atque Ministri fuerunt, ob id potissimùm missi, ut hujus summi Prophetæ, Magistri, Regis, Domini & Pontificis adventum hominibus annunciarent, qui non solùm ut Deus homines scientiam docet illuminando, sed etiam ut homo aures exterius pulsando, atque interiorem mentis illuminationem promerendo. Similiter ut homo, Sacerdotis officio perfunctus est orando, preces & supplicationes cum lacrymis offerendo, seipsumque in novissima cœna ritu incruento, atque postmodù in Arâ crucis cum sanguinis effusione immolando; cujus cruenti sacrificii oblatione Patrem humano generi offensum placavit, & gratiæ gloriæque munera hominibus conferri promeruit, simùlque impetravit. Denique super omnem creaturam Christus homo regiam potestatem accepit, quoniam natura humana in Verbi personam assumpta est. Quicquid enim natura humana potestatis, amplitudinis & dignitatis capere potest, Verbum homini Christo cõtulit. Vnde Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Psal. 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Psalm. 2. *Ego constitutus sum rex super Syon*, &c.

Aug. lib. 1. retract. cap. 12.
Aug. lib. de magistro cap. 12.
Christum super omnem creaturam potestatem regiam accepisse.
Daniel. 2. Philip. 2.

PORRO hoc Christi *regnum non est de hoc mundo*, (Ioan. 18.) sed spirituale atque æternum. Luc. 1. *Regni ejus non erit finis.* Psal. 144. *Regnum tuum, regnum omnium seculorum.* Hic interris inchoatur, in cælo perficitur, quando inimica destruentur mors, omniáque Christo subjecta fuerint. Quando beatis dicet: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.* Matth. 25.

1. Cor. 15.

REGIS officio Christus functus est, quia pro nobis depugnans fortem armatum debellavit; electos à principis tenebrarum captivitate liberavit: & adhuc fungitur; quia Ecclesiam ab hostium impetu protegit, leges ei præscribit, sanctitatem largitur, vires perseverandi præbet, vincentes coronat, sibi rebelles suppliciis addicit, præmia & supplicia pro meritis retribuit.

CAP. CXLVI.

Filium eius unicum.

CREDIMVS in IESVM CHRISTVM, solum, verum, æternum, naturalem, consubstantialem Dei Patris Filium. Reliquis enim, quibus filiorum Dei nomen tribuitur, non sunt filii proprietate naturalis originis; sed nuncupatione, adoptione, creatione vel regeneratione, imitatione, præparatione. Nomen cum filii diversis ex causis in scriptura tribuitur. Dicuntur *cum filii mortis, filii gehennæ, filii regni, qui præparantur ad regnum*, ut observavit August. Euchir. cap. 39. II. *Filii hujus seculi, filii diaboli*, imitatione. III. Filii dicuntur propter doctrinam *Discipuli*. 1. Cor. 4. IV. Adoptione. Rom. 8. Gal. 3. & 4. V. Creatione. Isai. 1. Deut. 28. VI. Regeneratione, sive in hac vita, sive in futura. VII. Filii dicuntur propter naturalem generationem, quo modo Deus Pater Filium genuit, à quo, juxta Apostolum, *Omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur.* Cur autem Spiritus sanctus cùm Patri & Filio consubstantialis producatur, tum filius nec sit, nec dici possit, altius est quàm ut plenè à nobis intelligi queat, ut Athanasius in Epist. ad Serapionem admonet, Basilius lib. 3. cont. Eunomium, Damascenus lib. 1. de fide c. 10. August. lib. 15. de Trinitate cap. 27. qui tamen lib. 5. de Trinit. cap. 14. duplicem hujus rei causam excogitavit: *Ideo*, inquit, *Spiritus sanctus non est filius, quia non procedit, quomodo natus, sed quomodo datus*; & lib. in de Trinit. c. 26. addit: *propterea non posse vocari filium, quoniam procedat ex duobus, qui nec duo patres dici possunt, nec alter pater, alter vero mater.* Divus autem Thomas luculentiorem istius rei expressit rationem, dicens, *Spiritum sanctum ideo non esse filium Dei, quia licet sit patri & filio similis, non tamen ex vi naturalis istius productionis, cum per actum amoris procedat: Amor autem ex natura suâ non rei amatæ similitudo, sed impulsus quidam in rem amatam existat.* Sed Verbũ ideo Filius Dei est, quia per actum intellectus emanat ex ipsius productionis natura, ut similitudo quædam & naturalis imago rei producẽtis. Nam res aliqua intelligi nequit, nisi quædam ejus similitudo gignatur, per quam intelligatur.

Christus unicus Dei est filius naturalis.
Hilar. lib. 3. de Trinit. Aug. tract. 21. in Ioan. Filii adoptione.
Matth. 23. Ioan. 17. 2. Thessal. 2.
Ioan. 8. Luc. 6.
Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto cap. 5. Aug. lib. 1. retract. cap. 22.
Ephes. 3.
Cur Spiritus sanctus dici filius non possit.
S. Thom. 1. p. q. 27. ar. 4. & q. de potentia. q. 10 ad argum. 22.
Spiritus sanctus ex vi naturalis productionis non est similis filio.
Filius ex vi naturalis productionis est imago patris.

CAP. CXLVII.

De Filii generatione Divinâ.

ÆTERNA Filii Dei ex Patre nativitas admiranda potius est, quàm scrutanda, cùm eam perfectè assequi ratione nequeamus juxta illud Isaiæ 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* Ex omnibus autem similibus

Generatio filii Dei æterna potius admiranda quàm scrutanda.

litudinibus, quæ ad illustrandum divinæ generationis modum adferuntur, illa proximè accedere videtur, quæ ab animi nostri similitudine ducitur. Vt enim mens nostra seipsam intelligendo sui quandam similitudinem effingit, quam Verbum internum seu imaginem vocare possumus: ita Deus (quantùm tamen divinis humana licet conferre) seipsum intelligens, Verbum æternum generat, in nullo sibi dissimile aut impar, sed ejusdem prorsus essentiæ, voluntatis, sapientiæ, potestatis, atq; coæternitatis. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: candor est lucis æternæ, & speculū sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius: splēdor gloriæ, & figura substantiæ Dei, perfectè, plenè, & adęquatè continens atq; repręsentās Patris essentiam; ut dicere veraciter potuerit Filius: *Ego & Pater unū sumus.* Et, *qui videt me, videt & Patrem: quia ego in Patre, & Pater in me est.* Et: *Omnia quacunq; habet Pater, mea sunt*; ut in Symbolo Niceno & Athanasij explicatiùs continetur; ubi profitemur, IESVM CHRISTVM *ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, Genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. In principio* enim *erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: omnia per ipsum facta sunt.* Quibus verbis Evangelista divinum Filij Dei ortum Verbi nomine ob supradictas causas insinuavit, & adversus hæreses Cerinthi, Ebionis, aliorúmque Christi divinam generationem inficiātium, passim in Evangelij sui decursu Christum verum & consubstantialem Dei Patris esse Filium inculcat. Quam doctrinam non solùm constanter debemus retinere, sed etiam argumentis invictissimis stabilire. Quę quidem novem classibus continentur.

Deus Pater se intelligens, Verbum generat.

Sapien. 7.

Hebr. 1.

Ioan. 14. 16.

Ioan. 1.

Consubstātialitas filij statuitur.

PRIMO enim duci possunt argumenta ex eo, quòd illa, quę de uno vero Deo Israëlitarū in scripturis sacris tempore Veteris Testamenti dicuntur, in Novo Testamento de Iesu Christo exponantur; ut Israëlitarū murmur contra Dominum, Num. 21. Apostolus 1. Cor. 10. contra Christū fuisse interpretatur. Exo. 20. Deus Israelitas de Ægypto eduxisse scribitur, quod Iudas in sua Epistola de Iesu Salvatore intelligit. Cujusmodi loca in Scripturis plurima sunt.

Christi divinitas argumentis varijs statuitur.

SECVNDO idem confirmant universæ Veteris Testamenti prophetiæ, quæ Messiam, hòc est, Christum, verum ac naturalem Dei Filium esse prædicunt: ut Psal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Psal. 109: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Ex utero ante luciferum genui te.* Isa. 35. *Deus ipse veniet, & salvabit nos.* & 53. *generationem ejus quis enarrabit?* Baruch. 3. *Hic est Deus noster, & post hac in terris visus est. Verbum* enim *caro factum est.* &: *parvulus natus est nobis, & vocabitur nomen ejus, Deus, fortis, pater futuri seculi.*

Christus est naturalis Patris Filius.

Ioan. 1. Isa. 9.

TERTIO, eodem pertinent omnia scripturarum Novi Testamenti loca, in quibus Christum esse verū Dei Filium asseritur: ut Matth. 16. *Tu es Christus filius Dei vivi.* Luc. 2. *Filius Altissimi vocabitur.* Ioan. 1. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Vnigeniti à Patre.* Ioan. 5. 8. 10. atque 19. Iudæi Christum blasphemiæ accusant, quia se diceret Deum, æqualem Patri. Quòd si tantùm significare voluisset, se adoptivum Dei esse Filium, Iudæi sanè nullū omnino eum traducēdi prætextum habuissent, cùm seipsos Deum habere patrē gloriarentur. Cùm igitur clamarunt: *Mori debet, quoniam Filium Dei se fecit*, intellexerunt, quòd Christus se verum & naturalem Dei esse Filiū affirmaret. Quod etiam palàm confessus est Christus, quando à Pontifice interrogatus: *Dic nobis si tu es Christus, Filius Dei benedicti?* Respondit, *Ego sum*; comprobans, quod antè dixerat: *Ego & Pater unum sumus.* &: *Omnia qua habet Pater, mea sunt.* Et post resurrectionē Apostoli Thomæ confessionem laudans, qua dixerat: *Dominus meus, & Deus meus*; *beati*, ait, *qui non viderunt & crediderunt.* Ioannes insuper 1. epist. c. 5. *Hi tres unum sunt, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.* Item: *Hic est verus Deus, & vita aterna.* Similiter Apostolus Paulus ad Rom. 8. *Qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Et ad Galat. 1. ait, *se accepisse Evangelium non ab homine, sed per revelationem Iesu Christi.* Ad Philip. 2. *qui cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Vnde singulari privilegio Christus, Vnigenitus Dei Filius, Primogenitus, Proprius, Verus, atque Naturalis Filius Dei nuncupatur.

QVARTI generis argumenta deducuntur ex proprijs nominibus veri Dei, quæ Christo tribuuntur: ut Isa. 9.

vocatur abſolutè DEVS; quod nomen ſoli Deo vero ſcriptura vẽdicat. Ierem. 9. *vocabunt eum, Dominus juſtus noſter; ſeu juſtitia noſtra.* Apoc. 1. 4. & 11. *Qui eſt, qui erat, qui ventur{us} eſt.* Ioa. 13. *ut credatis, quia ego ſum.* Pſal. 86. & Luc. 1. *Altiſſimus* vocatur. Philip. 2. *dedit illi nomen ſuper omne nomen.* Ad Timot. dicitur *Rex regũ, Dominus dominantiũ.* ad Tit. 2. *magnus Deus.*

QVINTI generis argumenta ex attributis veri Dei depromuntur, veluti ex æternitate, quam Apoſtolus Rom. 16. Chriſto attribuit: *ſecundùm, ait, præceptũ æterni Dei.* Item ex immortalitate, & immutabilitate, quæ Chriſto quoq; tribuitur. 1. Cor. 6. Baruc. 3. vocatur *Immenſus.* Ioa. 3. *filius hominis, qui eſt in cælo.* Apo. 1. 4. & 11. dicitur *Omnipotẽs.* Matt. 28. *data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* 1. Cor. 1. nuncupatur *Sapiẽtia Dei.* Colo. 2. *In quo ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ Dei.* ad Hebr. 1. *Et adorẽt eum omnes angeli.* Quem inſuper ab omnibus gentibus adorandum Prophetæ annunciarunt,

Pſal. 71.

ſimulque idololatriam poſt Meſſiæ adventum exterminandam prænunciarunt. Iſaiæ 2. *Idola cõterentur.* Zacha. 13. *Diſperdam nomina idolorum de terra.* Cùm igitur Eccleſia per univerſum Orbem dilatata, Chriſtum templis, invocationibus, aris, feſtis diebus, multiſque ritibus ſemper coluerit; ſequitur, ipſum eſſe verum Deum, latriæ cultu adorandum; vel, quòd omnes Prophetę falſum vaticinati ſint: quod vel ſuſpicari extremæ fuerit dementiæ & impietatis.

Chriſtus latria colendus.

SEXTO Chriſti Divinitas ex operibus Deo propriis evinci poteſt. Creatio enim, velut Dei veri nota proponitur Iſa. 44. Iob. 9. Pſal. 95. Ierem. 10. *Sed omnia per Chriſtum facta ſunt.* Ioan. 1. ad Coloſſ. 1. ad Hebr. 1. 1. ad Cor. 8. Rom. 11. Apoc. 1. *Alphá & Omega, principium & finis.* Per ipſum omnia ſubſiſtunt, & omnia in ipſo conſtãt. De vero Deo Iſaiæ 43. dicitur: *non eſt abſque me ſalvator.* Quod repetitur cap. 45. Oſeæ 13. & alibi. At de Chriſto ait angelus: *vocabis nomen ejus Ieſum. Ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Denique notitia occultorum & futurorum Deo vero aſſcribitur Iſaiæ 45. *annunciate quæ futura ſunt, & ſciemus quia Dij eſtis:* 3. Reg. 8. *Tu ſolus noſti corda omnium.* Ierem. 17. *cor hominis inſcrutabile.* At Chriſtus futura omnia prænovit, juxta illud Ioan. 13: *dixi, priuſquam fiat.* & ca. 2. *Sciebat quid eſſet in homine.* Hinc ſæpe hominum cogitationes aperuit, vel redarguit. Præterea ſolus Deus mi-

Chriſtus omnia creavit.

Omnia occulta novit.

racula & prodigia, vires naturæ ſuperantia, proprio nutu & poteſtate operatur: at Chriſtus authoritate ſua mari, ventis, & dæmonibus imperavit; ſolaque voluntate à quibuſcum que morbis etiam abſentes curavit; mortuos ſuſcitavit, cæcis viſum, ſurdis auditum, claudis greſſum, leproſis munditiem reſtituit: atque Apoſtolis alijſque varijs ſanctis poteſtatem edendi miracula, velut abſolutus omnium Dominus cõceſſit. Matth. 10. *In nomine meo &c.* Act. 3. *In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge.*

Propria virtute miracula fecit.

SEPTIMO Chriſti Divinitas ſtatuitur luculentâ omnium fideliũ confeſſione, qui tempore Novi Teſtamenti ſapientia, vitæ ſanctitate, & miraculis in Eccleſia floruerunt. Quorum omnium fides explicatur in Symbolo Apoſtolorum, & poſtea in Niceno Cõcilio (ut Ruffinus notat lib. 2. hiſto. cap. 6.) ac deinde in Conſtantinopolitano primo Concilio cap. 1. ubi *Filius conſubſtantialis Patri* definitur. Quam fidem comprobavit Synodus Epheſina 1. & poſtea Chalcedonenſis; ac ex ordine univerſa interim celebrata orthodoxa cõcilia uſque ad Triden. ſeſſ. 3: in qua fundamenti loco ponitur fidei Symbolum, quo Romana Eccleſia utitur. Pro cujus defenſione laboravit Athanaſius, Baſilius, Nazianzenus, Niſſenus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Damaſcenus, alijq; Græci cõplures. Inter Latinos autem Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, infinitiq; alij doctrina, pietate, miraculiſque conſpicui.

Omnia Cõcilia, & ſcriptores Chriſti divinitatẽ confitentur.

OCTAVO, Eadem Chriſti divinitas Sibyllarũ teſtimonijs aſtruitur, quibus paſſim veteres Scriptores utuntur. Extat carmen Sibyllæ Erithreæ, cujus capitales literæ hãc ſententiam conficiunt: IESVS CHRISTVS, DEI FILIVS, SALVATOR, CRVX. & cõcluditur iſto diſticho: *unus & æternus Deus hic Salvator, & idem Chriſtus, pro nobis paſſus, quem carmina ſignant.* Clemẽs li. 6. Strom. ad lectionem Sibyllarũ de vero Dei Filio vaticinantiũ, hortatur gentiles ad fidem & Catholicam unitatem.

Sibyllæ Chriſti divinitatẽ agnoſcunt.

POSTREMO Chriſti divinitas miraculis ac revelationibus confirmata eſt. Refert enim Grego. Niſſen. in oratione de laudibus Gregorij Thaumaturgi, B. Mariam cùm Ioan. Evange. ei apparuiſſe, fideiq; profeſſionem cõmendaſſe, in qua Trinitas conſubſtantialis, Verbúmq; Deus verus æternuſq; prædicatur. B. Antonio mala per Arianos Eccleſiæ inferenda, revelata ſunt quos

Chriſti divinitas revelationibus & miraculis cõfirmatur.

proinde

S. Antonius Arianos, veluti pestes evitavit.

proinde veluti pestes à suo monte fugavit; Athanasio teste in vitâ ejusdem. Similiter Petro Alexandrino Martyri Christus scissâ veste apparuit, dicens: *Arius hoc fecit, qui populum meum à me separavit*; teste Beda & Adone in Martyrologijs, 25. Novem. Deniq: Arianam hæresim Deus ipse subitâ Arij in publicis latrinis extinctione condemnavit; Athanasio teste in oratione 1. contra Arianos, & in epi. ad Serapionem. Epiphanio hæresi 68. & 69. Ruffino lib. 1. hist. cap. 13. & li. 2. c. 4. ubi scribit, monachos curasse infirmos, invocando IESVM, quem Lucius Arianus persequebatur. Hilarius pro eâdem fide in insulam relegatus, ipsam à serpentibus suâ præsentia liberavit, mortuumq; ad vitam revocavit; Fortunato in ejus vita teste. S. Martinus ab Arianis patria expulsus, virgisque cæsus, miraculis coruscavit, authore Sulpitio in ejus vita. Basilij Magni opera refert in ejus vita Amphilochius. Dum Beatū Ambrosium Iustina Imperatrix Ariana persequeretur, varijs prodigijs per Gervasij & Protasij corpora editis Deus Arianam perfidiam confudit; Augustino teste lib. 9. confess. cap. 7. Ambrosius serm. de sanct. Gervasio & Protasio. Victor Vticēsis li. 1. histo. Aphricanæ scribit, *Catholicos usque ad ossium denudationem flagellatos, alterâ die incolumes apparuisse*; lib. 2. *cæcos illuminatos*, ac lib. 3. *quosdam evulsâ radicitus linguâ promptè loquutos fuisse* commemorat. Cujus miraculi quoque meminit D. Gregor. lib. 3. dialog. ca. 32. Gregor. Turonensis lib. 2. histo. cap. 3. 29. & 30. varia in confutationem Arianorum facta miracula commemorat, & inter cetera refert, Cyrolam Episcopum Arianum subornasse quemdam videntem, cui velut cæco visum restitueret; sed cæcum reddidisse, atque per Episcopum catholicum illum postea curatum fuisse. Accedit summi miraculi loco, quòd Christus suam Divinitatem toti terrarum Orbi per XII. Apostolos priùs illiteratos & rudes persuadere valuerit, tantaque firmitate stabilire, ut neque Paganorum perfidia, neque persequutio hæreticorum, etiam seculi potestatibus adjuta, contra hanc fidem prævalere potuerit. Invicti enim pro hac fide certarunt omnis ætatis, sexus, & conditionis Martyres, Doctores, atque Christiani vulgares: à quibus semper infideles atq; sacrilegi habiti sūt, quotquot Christiani divinitatem impugnaverunt. Itaque fides propriè Christianos à Iudæis & Mahometanis disjūgit, totiúsque Christianæ religionis fundamentū est, quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unus Deus sint: quódque *Verbum caro factum* sit; id est, Dei naturalis Filius homo factus, *nobis per omnia excepto peccato similis*; *quem unum Deus proposuerit humano generi propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius*; ut *non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo eos salvari oporteat.*

Arius Christi vestem, id est, Ecclesiam scidit.

Arij mors infamis.

Cyrola Episcopus Arianus videntem cæcum facit.

Fides Trinitatis & Incarnationis Verbi nos à Iudæis & Mahometanis discernit.

CAP. CXLVIII.

Vtrum citra Christi fidem aliquis salvari potuerit?

Sine Christi fide nulla salus.

Aug. epi. 157. Rom. 3. Act. 4. Hebr. 10.

EX quo vitiatum fuit genus humanum, nemo absque Christi fide salvari potuit: *hunc* enim *Deus propitiatorem esse voluit per fidem in sanguine ipsius*; *nec aliud* esse *nomen, in quo homines salvi esse possent. Hic est* enim *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. sine cujus sanguinis effusione non fit remissio. Vnde post hominis lapsum spes redēptionis per Filij Dei Incarnationem statim homini facta est. Gen. 3. *Ponam inimicitias inter te & mulierem &c.* Vbi semen benedictum promittitur, per quod serpentis caput erat conterendum; *in quo benedicendæ omnes gentes* erant, & ab immanissima diaboli tyrānide in libertatem asserendæ. Cujus fidei professionem in circumcisione membri genitalis Abrahæ posteri gestarunt; cui etiam Deus apertiorem sui consilij significationem dedit, cùm ipsum jussit immolare filiū suum Isaac, adjecta promissione, quòd *in ejus semine benedicerentur omnes gentes terræ*. Ad cujus fidei cōservationem fœdus eum Isaac & Iacob renovavit, atque postea cum Israëlitico populo, cui Legē dedit Veterem, Novi Testamenti mysteria præfigurantem. Qui velut Propheta quidam magnus vita, moribus, verbis, ritibus, typis atque sacrificijs Christi opera prænunciavit: eujus insuper ortum, miracula, doctrinam, mores, passiones, flagella, opprobria, mortem, resurrectionē, in cælos ascensionem, Spiritus Sancti missionem, omniumq; gētium ad suam Ecclesiam vocationem Prophetæ, velutì à se visa clarissimè populis annuneiarunt: adeò, ut Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fides ac prædicatio sola tēporis circumstātia differat, in eo videlicet,

Gen. 3.

Gen. 22.

Aug. lib. 13. cont. Faust. cap. 15.

Eadem fides Patriarcharum, Prophetarū & Christianorum.

quòd illi credidere futurũ id, quod nos Christiani factum esse credimus; ut Augustinus explicat lib. 10. confess. cap. ultimo. Vnde priscos fideles reipsa Christianos fuisse docet, lib. 1. retract. cap. 13. & Euseb. lib. 1. histor. cap. 1. Nicepho. lib. 1. hist. cap. 5. Ac nulli unquam fuisse tributum, vivere secundùm Deum, cui non sit divinitus revelatus Christus, constanter asserit Augustinus lib. 18. de civit. cap. 47. Quod exemplo Iob confirmat, lib. 2. de peccat. merit. cap. 11: quem dixisse legimus: *Credo, quod redemptor meus vivit.* Quò etiam pertinet, quòd Sapien. 10. primus parens à sapientia ex delicto eductus dicatur: & cap. 9. *per sapientiam sanati sunt, quicumque tibi placuerunt*: sine Christi enim fide nullus unquam justificari ex impio potuit: omnes enim super communi Ecclesiæ fundamento, angularique lapide Christo Iesu ædificari oportet, cum extra Christi corpus (quod est Ecclesia) nulla spes salutis existat. Christus enim salvator est corporis sui, estq; omnibus communis via causaq; salutis: ut adumbratum fuit per uvam à duobus viris ad filios Israël in vecte delatam Num. 13. & per turbas præcedentes & sequentes, quæ filio David acclamarunt, *Osanna in excelsis*, juxta D. Gregor. hom. 17. in Ezechielem.

Antiqui fideles ve Christiani fuerint. Augu. lib. qu. ex vet. test. q. 3. allegat illud Psal. 104. nolite tangere Christos meos.

Ephes. 5. Leo serm. 3. & 10. de nat. Christi.

Cap. CXLIX.

Cur tam serò Christus venerit?

CVm absque Christi fide nullus hominum à lapsu Adæ salutem consequi potuerit, non immeritò Philosophi Christianos interrogare solent: Cur is, qui omnium salvator dicitur, sese tot seculis subduxerit? quare tã serò venerit, in ultima scilicet mundi ætate? Qvibvs respondet Augustinus, mox post lapsum incepisse salutem per Christum annũciari atque præstari, omnesque, qui ab initio mundi piè vixerint, ubicumque fuerint, spiritu Christi sanctificatos fuisse, in eumque credidisse: proinde nũquam humano generi fidem Christi, aut salutem defuisse, quæ quidem semper, licet alijs & alijs, tamen ejusdem rei & salutis prænunciata fuit sacramentis. *Hic est* enim *agnus ab origine mundi occisus*, (Apoc. 13.) propter immutabilem Dei præordinationem, passionisque virtutem, cujus participes non minùs fuerunt, qui credidere futuram, quàm qui præsentem aut præteritam.

Cur in ultima mũdi ætate Christus advenerit?

August. epist. 49. q. 2. lib. 1. de prædest. sanct. cap. 9.

Ab initio lapsus humani annũciatus fuit Christus.

Fides Christi ab initio mũdi fuit.

Cvr autem Christi Incarnatio, novique Testamenti revelatio hoc tempore atque loco facta sit potiùs, quàm alio, novit omnium temporum dispensator Deus, cujus facti ratio voluntas est facientis, qui fecit quando voluit, & quando oportunum scivit. Cavendum autem, ne Pelagianorum more ad prædictam quæstionem respõdeamus, primos homines per solam naturæ legem salvatos fuisse; qua ex hominum cordibus exstincta, Moyses sua lege salutem attulerit: qua rursus neglecta, Christus facili planaq; sua doctrina salutem contulerit. Qvæ responsio manifestè scripturis sacris adversatur, quæ docent, numquam aliud nomen datum fuisse hominibus, in quo salvi esse possent. Quare cùm D. August. epi. 49. dixisset, Christum voluisse apparere, quando & ubi homines in se credituros esse noverat; varijs locis id explicandùm esse putavit, vidisse credituros, quos ipse facturus esset ut crederent; ne quis arbitraretur, quòd fidem, excluso gratiæ Christi adjutorio, solis arbitrij liberi viribus tribueret: aut quẽquam suis citra Christi gratiã factis meritis salvati posse sentiret. *Quòd si enim ex lege justitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Cur verò Deus nõ statim post lapsum Christum miserit, quamvis præcipua ratio sit voluntas ejus, qui medicinam dedit quando voluit; attamen congruum fuisse ita fieri colligimus. I. quoniam expediebat, ut homo sua elatione lapsus intelligeret, se proprijs viribus erigi non posse, at medico egere; sic Chrysosto. ho. 7. ad Rom. in mor. Augu. lib. cont. Faust. c. 7. Leo ser. 3. de Epiphan. II. Deus viam perfectionis traditurus ad incultos, rudes, atque verbi Evangelici incapaces advenire noluit, sed per legis doctrinam, tanquam per pædagogum præparavit. III. Deus Filium venire in mundum voluit disciplinis excultum, ne simplicitati fides imposuisse videretur. IV. quia personæ venturę in mundũ dignitas exigebat, ut præcursores multos haberet, quales fuerunt Prophetæ ipsius adventum prænunciantes. V. Christus diu exspectatus venit, ut gratior esset ipsius adventus, quemadmodum sponso gratior est conjux, quam suspiravit dilatam. VI. ne fidei fervor longo temporum decursu tepesceret.

Novi testamẽti revelatio facta, ubi, & quando Deo placuit.

Act. 4. & 15. Epi. 49. q. 2.

Li. 2. retract. cap. 31. lib. 1. de prædest. sanct. cap. 9. Lib. de bon persev. ca. 9.

Deus vidit credituros, quos facturus est credentes.

Congruebat non statim Christũ advenire I. ut homo suam infirm. agnosceret.

II. Vt ad præparatos adveniret.

Galat. 3.

III. Ad excultos.

IV. Quia præcursores habere decuit.

V. Vt diu expectatus gratior esset.

VI. Ne fervor tepesceret.

VII. Vt

7. Ut gravitas peccati appareret.

VII. Ut divina severitas in peccantes agnosceretur, quantùmque malum sit peccatum, quod tali medicina indigeat. Christus enim tanquam peritissimus medicus, acriora remedia ultimo loco contulit. VIII. Rebus jam desperatis, dum neque lex naturæ, neque lex Moysis peccatorem mortuum resuscitare posset, advenit tandem Christus, sicut nihil efficiente baculo ad suscitandum defunctum in typo venerat Helizeus. malitia enim ad summum perducta beneficium gratiæ magis elucet, juxta illud Apostoli: *ubi abundavit delictum, abundavit & gratia.*

8. Ut rebus desperatis succurreret.

9. Ut sexto die creatum sexta mūdi ætate renovaret.

POSTREMO, decebat hominem sexta die creatum, etiam sexta mundi ætate restaurari. Quæ licet propter annorum numerum, senectus; attamen propter fidei & charitatis fervorem, qui in sexta ætate potissimùm viguit, meritò juventus dici potest. Augustinus lib. 1. retract. cap. 26.

CAP. CL.

Dominum nostrum.

Christus secundū utrāq; naturam noster dominus est.

QUIA IESUS CHRISTUS Filius Dei unicus, naturalis, parisque eum Patre potentiæ & gloriæ, factus homo verus, cujus pedibus omnia subjecta sunt; jure secundùm utramque naturam dominus noster vocatur: secundùm divinam quidem, propter naturale super omnem creaturam dominium; secundùm humanam verò, propter unionem humanæ naturæ eum divinâ in eodem supposito, cui *omnis potestas in cælo & in terrâ data est*, ac proinde super universa creata dominium. Speciali tamen ratione Dominus est hominum, jure redemptionis; maximéq; fidelium, quos regit, fovet, ac sui regni participes facit. qui vicissim ei fidelis prudentisque servi officia exhibere, reverentiam, cultum, omniaque sua studia in Domini commodum & gloriam referre tenentur. Præsertim, quia eùm potuerit cujuslibet generis obsequia gratis sibi velle debita exposcere; noluerit tamen, sed amplissimam æternæ vitæ mercedem proposuerit: juxta illud Matth. 25: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Inutilem verò servum projciet in tenebras exteriores.*

Matth. 28.

1. Petr. 1.

Fideles Christi debēt prudentis servi officia.

Quomodo peccator sub potestate diaboli esse dicatur.

HIC sciendum est, quòd peccator sub diaboli potestate dieatur esse, non quia dæmon ipsius dominium habeat; sed quia potestatem accipit illum puniendi, & in infernum deducendi, vel acriter tentandi, à Deo, qui jus habet suas injurias vindicandi. Et ab hac diaboli potestate Christus nos redemisse dicitur, quia Deo Patri sufficiens pretium obtulit pro peccatis hominum, tam quoad culpam, quàm pro pœnis quibuscumque debitis; scilicet voluntariam mortem suam: qua obedientia, quo opere, cujus vitæ suæ oblatione ad liberandum hominem ab ira Dei, & pœnis cōmeritis, Deo recompensavit injuriam, primi parentis inobedientia illatam; nosque in Dei amicitiam & libertatem vindicavit: idcoque dicitur *redemisse nos sanguine suo*, 1. Pet. 1. Apoc. 5. 1. Cor. 6. & 7. *pretio empti estis, quia pretio dato acquisiti.*

Isaie 50. & 52.

CAP. CLI.

Tertius Articulus.

Qui cōceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Mariâ Virgine.

Conceptio Christi quomodo facta.

TERTIO Articulo profitemur, nos credere unicū naturâ, non gratiâ, Dei Patris Filium, Hominem esse factum, seu Incarnatum in B. Virginis Mariæ utero; non cooperatione viri, sed Spiritus sancti virtute; qui superveniendo Virgini conditorio opere humanum corpus omnibus suis partibus & perfectionibus integrum, animâ rationali ac universis suis naturalibus facultatibus præditum, ex purissimis sanguinibus B. Virginis formavit, quod eodem instāti Verbum in suam personæ unitatem assumpsit: quæ assumptio, sive naturæ humanæ eum Verbo in eâdem subsistētia unio, Incarnatio Filij Dei vocatur, per quam Deus optimo & perfectissimo modo se creaturæ cōmunicat, tribuēdo illi divinam personam substātiali & personali communicatione, qua major excogitari nō potest, cùm essentialis cōmunicatio divinitatis extra divinas personas fieri nequeat. In hoc autem mysterio ita se Verbum humanæ naturę cōmunicat, ut nō accidentaliter, sed verè substātialiter illi copuletur, ac per seipsum eam perficiat, & cum illa unum suppositum inessabili modo componat, ipsam in se terminando, atq; illius existentiam absq;

Incarnatio est unio humanæ nat. cum Verbo in eadem substantia.

Exaltatio summa humanæ nat. per incarnationem facta est.

propriâ subsistentiâ in suam hypostasim assumendo; meritò dicat August. lib. de prædest. sanct. cap. 15. *Tam excelsam hanc naturæ humanæ sublationem esse, ut quo attollatur altiùs, non habeat.* D. Paulus ad Ephes. 3. & Colossen. 1. vocat *Mysterium absconditum à seculis.* 1. Corinth. 2. *Sapientiam in mysterio.* 1. Timoth. 3. *Magnum pietatis Sacramentum.* Ambrosius lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 5. dicit, *Mysterium inenarrabile.* Augustinus epist. 3. *Mysterium investigabile & singulare.* Damascenus lib. 3. cap. 1. *Novum omnium novorum.* Dionysius lib. de divinis nominibus cap. 2. vocat *Novitatum omnium supereminentem novitatem.* Leo dicit *maximum omnium operum & miraculorum*, serm. 8. de nativit. Domini. Nam in hac naturæ humanæ cum hypostasi Verbi unione, modus intrinsecus rei naturaliter connexus ab eâ separatur, & creaturæ rationalis exsistentia absque sua propria subsistētiâ cōservatur. Quod longè multo admirabilius est, quàm Deum per influxum causæ efficientis supplere descendentiam accidentis à subjecto: siquidem in hoc mysterio Deus nō solùm res omnino distinctas separat; sed etiam modum prorsus intrinsecum, illùmque supplet nō per solam efficientiam, sed per intrinsecam unionem, communicando infinitam & perfectissimam suam subsistentiam, salvâ utriusque, divinæ scilicet & humanæ, naturæ proprietate. Nam Christus perfectus Deus est, necnon perfectus Homo, unúsque omnino, non confusione substātiæ, sed unitate personæ. Cui conveniunt ea, quæ sunt divinæ potentiæ, similque illa, quæ sunt infirmitatis humanæ: id quod coruscat miraculis, & quod succumbit injuriis, ut Leo epistol. 10. prosequitur. Hæc autem hypostatica duarum naturarum in Christo unio faciliùs intelligetur, si tribus modis res conjungi posse consideremus.

Modus intrinsecus rei naturaliter connexus, separatur, & per unionem suppletur.

Duæ nat. in Christo, unica verò subsistentia.

Triplex unio.

PRIMO, dum ex pluribus naturis una fit essentia, quomodo uniuntur forma & materia, genus & differentia. Ex cujusmodi essentiali unione res quædam tertia resultat, facta ex rebus imperfectis: aut si perfectæ sint corruptione vel conversione immutatis. Qualis unio si in Christo esset, unica in eo reperiretur natura, non divina, neque humana, sed tertia quædam ex utrâque conflata; ut opinatus est Eutyches in Concilio Chalcedonensi damnatus in quo act. 5. Patres dicunt: *Salva utriusque naturæ proprietate, & in unam personam atque subsistentiam concurrente, unigenitum filium, & Deum Verbum agnoscimus.*

1. Ex pluribus naturis resultat res tertia.

SECVNDO, substantia substantiæ, vel accidentia substantiæ adjunguntur unione accidentali, ut grana in cumulo, ligna, lapides, ferrum in structura: ex quali unione non nisi accidentalis forma consurgit. Qua ratione Deus homini jungi non potuit, cùm neque accidens sit Deus, neque accidentis subjectum fieri possit. Vnde Synodus 5. act. ultima cap. 4: *Si quis dicit, secundùm gratiam, vel secundùm operationem, vel secundùm dignitatem, vel secundùm honoris æqualitatem, aut relationem vel affectum, aut virtutem factam esse unionem, & non secundùm subsistentiam, anathema sit.* Et in Epistola Agathonis recepta in Synodo 6. act. 4. damnatur, qui cùm Eutyche sentiunt, naturarum in Christo unionem factam per communicationem attributorum Deitatis, omnipotentiæ, omnipræsentiæ &c. vel cum Nestorio factam esse secundùm gratiam, operationem, inhabitationémque singularē, ut Christus solùm ab aliis hominibus in eo differat, quòd per alios Deus quædam tantùm operetur, per Christum autem omnia: quodque ceteros gratiâ longè antecellat. Quam hæresim Concilium Ephesinum anathematiso 2. & 3. his verbis rejicit: *Si quis non confitetur, carni secundùm subsistentiam unitum Patris Verbum, anathema sit. Si quis dividit in uno Christo subsistentias post unionem, anathema sit.*

2. Vnio est accidentalis.

TERTIO modo rerum unio fit per communicationem subsistentiæ, dum una substantia, quæ per se alioquin subsisteret, ad alterius suppositum ita trahitur, ut ab eo tanquam illius pars dependeat. Hoc modo natura humana Verbi supposito accessit, in quo ita sustentatur, ut subsistentiam propriam non habeat à persona Verbi distinctam. Non enim priùs caro quàm Christi anima fuit, nec priùs animæ quàm divinitati juncta; sed quo instanti anima fuit carni unita, eodem utrique divina persona. Vnde sequitur, non hominem esse Deificatum in hac Incarnatione, sed Deum qui priùs erat, esse hominem factum, absque ulla sui quidem immutatione, per solam accessionem humanæ naturæ, cui facta est communicatio ejusdem subsistentiæ, in qua solum Verbum priùs subsistebat; ut quemadmodum anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus sit Christus. Quæ mystica unio

3. Vnio per communicationem subsistentiæ.

Homo non est Deificatus, sed Deus est homo factus.

Athan. in simbolo. Aug. Enchir. c. 36. lib. de bono perseverantia cap. 24.

etiam

Damascenus lib. 3. cap. 11.

etiam illustratur exemplo ferri igniti (quanquam similitudo non per omnia quadret) item hominis, qui sit Iurisperitus & similiter medicus, secundùm quas artes, varias sortitur appellationes, operationésque exercet. Nam idem homo agit causas, & morbos sanat. Augustin. epist. 99. ostendit hanc propositionem: *Deus est mortuus*, huic esse similem: *Philosophus est mortuus*. Præterea eandem tem exprimit ramus arbori insitus. Nam ab arbore sustentatur, & arescere potest vivente arbore; sicut homo Christus passus & mortuus est, illæsa divinitate. vide Fulgent. lib. de Incarn. & libr. de fide ad Petrum c. 2.

Sicut ramus insitus arbori exarescere potest virente arbore: sic homo Christus mori, illæsa divinitate.

CAP. CLII.

Cur solus Filius Incarnatus dicatur?

Fulgent. lib. de fide ad Petrum c. 2.

Ex dictis facilè colligitur, solum Filium incarnatum esse, non autem totam Trinitatem, quia unio facta est per communicationem subsistentiæ Verbi, quæ ipsi propria sit. Sola enim filii persona sibi humanā naturam assumpsit, sustentat ac terminat. & quidem convenientissimè; cùm Patri esse ingenitum, Filio esse genitum, Spiritui sancto non genitum, naturale sit. Porrò quamvis solus Dei Filius Homo factus sit, attamen ejus conceptionem sive incarnationem tota Trinitas fecit, quoniam omnia Trinitatis opera ad extra indivisa sunt; procedunt enim à tribus Personis, ut sint unum in natura, & voluntate, atque adeò in actione & operatione. Ideoque hominem quem Virgo concepit, Trinitas fecit, Verbo univit, ejúsque solius subsistentiam ei communicavit. Ideo solus Filius Homo factus est: reliquæ personæ dicuntur incarnationem operatę, sed non incarnatæ.

Solum Verbū incarnatum est, quia sola verbi subsistentia hominī communicata.

Opera Trinit ad extra indivisa.

Distingvitvr autem Incarnatio à Conceptione, sola ratione. Nam respectu Matris, quæ sibi specie similem generabat, vocatur conceptio: respectu autem Verbi, quod subsistentiam suam humanæ naturæ communicabat, eamque sibi hypostaticè uniebat, appellatur Incarnatio.

Incarnatio à conceptione sola ratione distinguitur.

Si quis verò quærat, utrùm persona Filii propter Incarnationem plus diligenda sit, quàm persona Patris aut Spiritus sancti?

Par amor debetur Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quanquam alia & alia ratione.

Respondendvm, quòd cùm communis voluntas salvandi homines per mortem Christi totius Trinitatis fuerit, & Incarnationem tota Trinitas operata sit, parem singulis & omnibus personis (quæ non nisi unus sunt Deus) amorem deberi, quanquam aliâ & aliâ ratione.

CAP. CLIII.

De Spiritv-sancto.

Cur conceptio Christi Spiritui sancto tribuatur?

Cvm Iesv Christi conceptio totius Trinitatis operatione facta sit, non immeritò quæritur, cur Spiritui sancto peculiariter tribuatur? Tres istius rei causas adfert B. Augustinus. Prima est, quia dum una trium personarū in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligatur: altera est, ut evidéter in hac naturæ humanæ susceptione in unitatem personę omnipotentis Patris unici Filii Dei misericordia & gratia commendaretur. Nihil enim natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personæ Verbi assumeretur. Nam priùs quàm in unitatem personę accederet Verbo anima rationalis & caro Christi, homo ille non erat, qui ex quo esse homo cœpit, non aliud esse cœpit, quàm Dei Filius, & hoc unicus, & propter *Verbum*, quod illo suscepto *caro factum est*, utique Deus: ut quemadmodū est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro; ita sit Christus una persona, Verbum & Homo; unus Dei Filius, idémque hominis Filius; non duo filii Dei, Deus & Homo, sed unus Dei & B. Virginis Filius. Proinde idem Iesvs Christvs, qui de Deo Deus, Homo autem de Spiritu sancto & Maria virgine natus est, utraque substantia, divina scilicet atque humana, filius est unicus Dei Patris Omnipotentis: ut latè prosequitur Augustinus in Enchiridio à cap. 35. usq; ad 40. lib. de prædest. Sanct. cap. 15. libr. de bono persev. cap. 24. Aptissimè igitur in hoc Incarnationis mysterio, Filii missio attribuitur Patri, carnis autem susceptio soli Filio; corporis verò animati in utero Virginis formatio, ipsi Spiritui sancto; ut gratuitum hoc opus esse intelligatur, ex solo Dei amore, singularique

Cur Spiritu sancto Christi cōceptio tribuatur? Enchir. c. 38.

Ad gratiæ commendationem.

Gratiæ singulare exēplar in incarnatione.

Christus est unicus filius Dei & B. Virg.

gratia nullis præcedētibus meritis profectum. Spiritus sanctus enim sic Deus est, ut dicatur etiam Dei amor & donū. Ideo præclarissimum gratuitę prædestinationis exemplum ei tribuitur, ut intelligant homines, se per eandem gratiam justificari à peccatis, per quam factum est, ut homo Christus nullum posset habere peccatum: atque simili gratia in filios Dei adoptari, qua homo Christus unicus Dei naturalis filius effectus est.

Spiritus sanctus Dei amor & donū

PRÆTEREA Christi conceptio Spiritui sancto tribuitur, ut in hac cōceptione nihil fœdę libidinis, aut cōcupiscentiæ carnalis intereessisse puteretur: sed B. Virgo absque viri semine & cooperatione; sola Spiritus sancti potentia virtutem activam concipiendi accepisse intelligatur; juxta illud Lucæ 2. *Spiritus sanctus superveniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi*; hoc est, secreta divinæ virtutis operatione te fœcundam reddet, formando ex purissimis tuis sanguinibus corpus organicum, quod eodem instanti Verbum in suæ Personæ unitatem assumet, ita ut quod in te concipietur, omnino liberum sit futurum ab omni contagio peccati, & nō falsò, sed verè *Filius Altissimi* vocetur.

Potentia cōcipiendi activa, Spiritus sancti potentia in B. Virg.

CAP. CLIV.

Vtrum Spiritus sanctus pater Christi secundum humanitatem dici posit?

QVANQVAM Spiritus sanctus virtutem concipiendi B. Mariæ dederit, Christiq; corpus & animam formaverit; quia tamē non secundùm vivētis naturæ similitudinem in eadem specie produxit (quod ad paternitatis ratione exigitur) ideo pater Christi Spiritus sanctus dici nequit. Non enim quidquid ex aliquo est, continuò filius est: aliter enim filius nascitur, aliter capillus ex homine, vel lumbricus, aut domus. Præterea filius, nomen est Personæ, non seorsum naturæ: similiter Christus nomen est personæ incarnatæ: at persona incarnata neque creata, neque adoptata est; quare neque creatione, neque adoptione Christus Spiritus sancti filius dici potest; quia ex quo esse ille homo cœpit, non alius quàm æternus Dei filius exstitit, cui etiam quodammodo gratia sic fuit naturalis, ut nunquam peccare potuerit. ut habet Augustinus Enchir. cap. 36. & 40. libr. 2. de peccat. merit. cap. 11.

Aug. Enchir. 38. & 39. Cur Spiritus sanctus Christi pater non sit aut dicatur.

Ambros. libr. 2. de Spiritu sancto c. 5. Filius est nomen personæ, non tantùm naturæ.

Homini Christo gratia fuit quodāmodo naturalis.

CAP. CLV.

De qualitatibus conceptæ prolis.

CHRISTVS ab initio conceptionis verus Deus verúsque Homo fuit, cui nihil quod ad humanæ naturæ integritatem vel perfectionem spectat, defuit. Nam ab initio membris & usu mentis viguir, fecundùm corpus & animam plene justus, *plenus gratia & veritate*, habens operationes voluntatis & intellectus. *Fœmina circumdabit virum*, inquit Ieremias cap. 31. *Et ingrediens in mundum*, dicit, *hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi: tunc dixi, ecce venio, ut faciam voluntatem tuam*; insinuans, Christum ab ingressu in mundum Patri obedientiam exhibuisse, ac voluntatem complevisse, nostram proinde justificationem promeruisse. Et quoniam ab initio cōceptionis, ratione unionis personalis, gratia fuit plenus, & Christo facta est quodamodo naturalis, ideo juxta animæ perfectionē, quo in seipso proficeret, non habuit: sed quantum ad effectivam ostensionem tātùm; posteà que sibi & nobis idipsum, quod ab initio conceptionis ei debitum erat, promeruit, efficiendo, ut idipsum pluribus modis & titulis deberetur. Crevit enim non virtus merendi, sed numerus meritorū: quia Dei Filius naturalis Patri gratior quàm esset, fieri non poterat. Itaque posterioribus actibus & passionibus Dominus sibi gloriam, nobisque salutem copiosiùs, pluribúsque causis debitam effecit.

Christus ab initio conceptionis homo perfectus fuit.

Ioan. 1.

Hebr. 10.

Christus ab initio conceptionis meruit.

Christus pluribus meritis & titulis idē sibi debitum effecit. Damascenus lib. 3. c. 22.

Ex quibus insuper sequitur, Christum ab initio suæ Conceptionis fuisse comprehensorem, beatum, claráque visione Dei essentiam contemplatum fuisse, non per speculum & in ænigmate, quod ad imperfectionem pertinet; nam ad perfectum testimonium oculatus testis requiri solet: qualem fuisse Christum Ioannes insinuat, dum ait: *unigenitus; qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* Et, *quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur*, ait Christus. Quare simul Homo Christus fuit viator & cōprehensor, necnon in justi-

Christus ab initio cōcept. fuit comprehensor.

1. Cor. 13.

Ioan. 1. & 3.

in justitia confirmatus, sic ut neque in ejus anima, neq; in corpore ullum esse peccatum potuerit. Et quoniam in eo fuerunt ab initio Conceptionis *omnes thesauri sapientia & scientia Dei*; sequitur, ejus animam universarum rerum scientiam habuisse, quas Deus in seipso scientiâ visionis agnoscit; non tamen infinitam divinitatem comprehēdisse, nec proinde omnia, quæ Deus se posse scientia simplicis intelligētiæ in seipso cognoscit, percepisse. *Diem verò judicii nescire Filius dicitur, quia non facit scire*, juxta B. Augustinum li. 1. de Trinit. c. 12. Alioquin cum diem illam etiam secundùm humanitatem cognitam habere, vel inde patet, quòd *omne judicium Pater Filio dederit*: ex ipsis quoque hominum occultis cogitationibus, quas Christo notas fuisse Ioannes enunciat capite 2. *Ipse enim sciebat, quid esset in homine*. Cumque providētiæ atq; gubernationi Christi cuncta subjecta sint, necessarium est, illum omnium futurorū & singularium, imò secūdùm particulares eorum conditiones, claram & distinctam notitiam habere.

Coloss. 2. Isaia 11.

Homo Christus scientiã qualem habuerit secundùm animã.

Ioan. 2.

Cap. CLVI.

Cur potiùs Scientiæ plenitudo, quàm Omnipotentia, vel Esse ubique, sit animæ Christi concessa?

Quia naturaliter anima Christi scientiæ capax est, ipsi congrue absque mensura scientia donata est: sed quoniam omnipotētia & ubiquitas infinitatem & independentiā includunt Deo propriā, ideo humanitati Christi (quæ naturales creaturę proprietates operationésque retinet) communicari nequiverunt. Implicat enim contradictionem, *Esse finitæ virtutis, certóq; loco contineri*; *simul* autem *Esse*, omnipotentem, ac ubiq; secundùm eandem naturam. Quare contra Eutychianos & Lutheranos, opinantes ex unione hypostaticâ sequi divinorum attributorū communicationē humanæ Christi naturæ, certa fide tenendum, omnia dona ex unione hypostaticâ in Christi humanitatem diffusa, esse creata. Nam excellentissimam gratiam, sapientiam, potentiamq; singularem, per creatas qualitates adeptus est: siquidem utraq; natura in una Christi persona suas naturales proprietates & operationes distinctas retinuit. Ex unione autem hypostatica idiomatum communicatio sequuta efficit, ut proprietates & operationes utrique naturæ convenientes, communi supposito tribuātur in concreto: quia hujusmodi nomina pro supposito, licet formali ratione naturas denotent, accipiuntur. Sic dicimus, *Hominem esse Deum, omnipotentem* &c. atque, *Deum esse passum, mortuum, sepultum* &c. Non tamen Humanitas est omnipotens; nec divinitas mortua; quia salvis proprietatibus utriusque naturę consistit unitas personæ, ita ut ea, quæ Divinitati propria sunt, nō communicentur Humanitati, nec contrà in abstracto, sed communi tantùm hypostasi in concreto; ut definitum est in Concilio Ephesino anathemat. 4. In Chalcedonensi act. 5. In concilio 6. act. 4. Et docet idem Leo epist. 10. Fulgent. lib. 3. ad Trasimud. cap. 18. Damascen. lib. 3. c. 4. de fide.

Anima Christi naturaliter est scientiæ capax, nō autem omnipotentiæ, nec ubiquitatis.

Omnia dona in hominem Christū diffusa fuere creata.

Ex unione hypostatica idiomatum sequuta est communicatio.

Idiomatum communicatio quid præstet.

Cap. CLVII.

De Hæresibus circa unionem Divinæ Naturæ cum Humanâ in Christo.

Quidam Hæreticorum circa carnem, alii circa animam, nonnulli circa personam hallucinati sunt. Veram enim carnem Christo detraxerunt Martion, Saturnus, Cerdon, (contra quos Tertullianus libr. de Christi carne scripsit) quos sequutus Manichęus carnē non veram, sed phantasticam Christo tribuebat. (Augustino teste contra epist. Fundamenti c. 8.) cui accessit Priscillianus, contra quem Leo epistola 92.

Carnē phantasticā Christo nonnulli hæretici tribuerunt.

Secunda Hæresis Valentini fuit, qui Christi Carnem cælestem esse commentus est, eandémq; per B. Virginem veluti per canalem pertrānsisse. Cujus hodie sequuntur errorem Anabaptistæ, sentientes ex Patris substantia Christū corpus in uterum Virginis delatū esse, Cochlæo teste libro de erroribus Anabaptistarum.

Christo carnem cælestem qui tribuerunt.

Tertia Hæresis Apellis fuit, qui Christi Carnem ex elementis assumptam, sed post resurrectionem fuisse resolutam dixit.

Apelles Christo carnem detraxit post resurr.

Quarta Cerinthi & Carpocratis, (qui Irenæo teste lib. 4. cap. 24. & 25.)

Carnem à Iosepho qui dixerint.

Christi carnē impassib. qui posuerint.

Christi Carnem nō à Spiritusancto formatam, sed à Iosepho in Virginis utero fuisse generatam docuerunt.

QVINTA eorum, qui Christi Carnem impassibilem fuisse opinati, non Christi, sed Simonis Cyrenei carnem affixam cruci docuerunt. Basilides Tertulliano teste libro de præscript. atque Machometus in Alcorano cap. 11.

Seleucii hæresis.

SEXTA fuit Seleucii, asserentis Christum in cælum ascendendo, Carnem deposuisse, ac in Sole collocasse; Augustino teste hæresi 59.

Eutychiani & Vbiquistæ.

SEPTIMA eorum est, qui attributa Divinitatis Carni Christi communicata fuisse senti[u]nt, ut ab initio Conceptionis ubique fuerit. Sic quidam Lutheranorum post Eutychianos.

Sabellii hæresis.

CIRCA Christi personam diversæ non minus hæreses excitatæ fuerunt. VNA per Sabellium, qui unicam in Trinitate realiter esse Personam asserens, consequenter totam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum assumpsisse carnem aiebat. SECVNDA Nestorii fuit, qui duas in Christo personas constituit, alteramque in alterâ, sicut in suo templo habitare asseruit: quam Ephesina Synodus ex professo cōdemnavit.

Nestorii error. Aug. li. de hæres. cap. 41. Damascen. lib. 3. cap. 3.

TERTIA Eutychis fuit, qui unam Christi Personā ex duabus naturis confusis conflatam docuit, ita ut Christi nomen significaverit non personam simplicem, in qua Vnio esset Divinæ & Humanæ Naturæ; sed personam compositam ex diversis naturis, quę neq; Deus, neque Homo, sed tantùm Christus dici posset. Quam impietatem Chalcedonensis Synodus explosit.

Eutychis hæresis.

Apollinaris error.

CIRCA unionem autem Naturarum, etiam varii errores reperiuntur. Inprimis Apollinaris & Eunomius Animę loco Verbum substituerunt. Contra quos Scriptura luculenter tradit, Christum Animam habuisse, Spiritum, Mentem atque Voluntatem: necnon corporis sensus, per quos tristitiā, dolores, sitim, famem, cruciatúsque maximos pertulit; integrámque hominis naturam suscepisse, ut hominem totum sanaret. Id enim quod assumpsit, sanavit.

Leo epist. 10.

Eunomii hæresis.

SECVNDA Heresis fuit Eutychis, Dioscori & Severi, qui duas naturas in unione confusas fuisse somniantes, unicam in Christo fuisse naturam ex duabus conflatam, sicuti & unam personam tradiderunt. Quos secuti sunt Acephali, & Monotelitæ, in Synodo 6. rejecti. Quas omnes hæreses Apostoli brevissimo verborum compendio jugularunt, dicendo: *Christum cōceptum esse de Spiritu sancto, natum ex Mariâ Virgine:* hoc est, Vnigenitum Dei Patris Filium, verum & integrum Hominem assumpsisse in unitatem Personæ suæ, qui conditorio opere factus sit Spiritus sancti virtute, ex purissimis sanguinibus Beatæ Mariæ Virginis, idemq; natus ex eâdem, novem mensium tempore effluxo.

Fulgen. lib. de incarn. & lib. 3. ad Tra. cap. 15. Damascen. lib. 3. cap. 3. Ambr. de incarn. dominica sacramento. Niceph. lib. 18. Histor. cap. 45. Monotelitæ.

CAP. CLVIII.

Natus ex Maria Virgine.

HIs verbis profitemur, Vnigenitum Dei Filium non per Virginem, sicut aquam per canalem, transiisse; sed tanquam Verum Filium ex ejus substantia, et secundùm speciem similem editum: non quidem per os, aures, umbilicum, vel aliud insolitū membrum; sed per claustra pudoris, genitaliáque membra, divina virtute non reserata, sed clausa. Sic enim nasci decebat, quem fides matris, non libido conceperat: ut non minus salva esset B. Virginis integritas in Filii Dei Nativitate, quàm fuerat in Conceptione, quam non operatio viri, sed potentia Spiritus sancti effecerat.

Christus natus per genit. claustra Virginis non reserata. Aug. Enchir. cap. 34.

Aug. epist. 3.

VERE itaque Christus natus est, *Ex Mariâ*, non solùm in Maria; quia sibi corpus ex ejus sanguinibus ædificavit, secundùm quod temporaliter conciperetur, & nasceretur. Vnde veraciter *factus ex muliere* dicitur, Galat. 4. *Ex semine David secundùm carnem*, Rom. 1. *Et quod nascetur ex te sanctum*, Luc. 1. Promissum erat Abrahæ, *quod in semine ipsius gentes benedicerentur*, Genes. 24. *Ex femore Iudæ Christus nasciturus* prędicitur Genes. 49. *De fructu ventris Davidis*: Psalm. 131. *De radice Iesse*, Isaiæ 11. Quæ omnia impleta fuisse scribit Apostolus, dum *Filius Dei semen Abrahæ apprehendit*, Hebr. 7. *Et ex Iudâ & Davide ortus est dominus*, Hebr. 7. & Apoc. 5.

Ex Mariâ.

Ex quibus manifestum est, Christi Carnem fuisse in Adamo, ejúsque posteris, secundùm originem, & corpulentam substātiam, (quia inde materia profluxit) sed non secundùm rationem seminalem: quia non per virtutem seminis ab Adamo promanantis coitu viri efformanda erat Caro Christi; sed modo planè novo, per operationem Spiritus sancti. Vnde sequitur, Christi carnē nunquā peccato in Patribus obnoxiam

Christi caro quomodo in Adamo fuerit?

Christi caro secundum rationem seminalem non fuit in Adamo.

fuisse, quia non actu, sed potentiâ solùm ibi fuit, per modum originis, non communi via propagationis, quæ fit cooperatione vitilis seminis. Quare *nec in Abrahæ lumbis Christi caro decimata fuit, sicut caro Levi*, quoniam ibi nõ fuit activa virtute seminis producenda, ut Apostolus sapienter annotavit, & Augustinus fusè tradit, libr. 10. de Gen. ad lit. capit. 19. & 20.

Nec in lumbis Abrahæ decimata fuit. Hebr. 7.

EODEM pertinet, quòd Apostolus docet, *Verbum non assumpsisse carnem peccati, sed habentem similitudinem carnis peccati*: hoc est, non sumpsisse carnem peccato subjectam, sed tantùm mortalitati, miseriis, passionique obnoxiam. Idque voluntate ac dignitate, non necessitate, *ut per omnia fratribus assimilaretur, excepto peccato*. & defectibus mysterio redemptionis nõ profuturis; imò perfectioni suæ personę contrariis: qualis est ignorantia, necnon concupiscentia etiam involuntaria. Cùm itaque Verbum assumpserit, secundùm hypostasim immediatè, quidquid ad veritatem & integritatē humanæ naturæ, adeòque quidquid requiritur ad consistentiam, conservationem, convenientémq; statum corporis humani, & ad exercendas vitæ operationes; consequitur, Verbum assumpsisse secundùm hypostasim nõ solùm veram animam rationalem, intellectu & voluntate cæterisque potentiis præditam; sed verum insuper corpus humanum, animæ rationali unitum; ex qua unione resultat immediatè hæc natura humana existēns in divina persona. Vnio enim animæ & corporis, est de essentia humanitatis & hominis. Quia verò corpus integrum & perfectum assumpsit, sequitur, partes omnes assumpsisse, quas in primo homine plantavit scilicet ossa, carnem, sanguinem, aliósque humores, ac dentes, ungues, capillos, barbam, necnõ partes omnes organicas ad constitutionem vel operationem corporis humani concurrentes. Sive enim sanguis & capilli anima rationali informentur, sive non: quia tamen sanguis ad integritatem animati corporis humani pertinet, certum est, à Verbo hypostaticè assumptum, nec unquam à Verbo dimissum, etiamsi passionis tempore ad tempus à corpore sejunctus fuerit. Crines insuper eùm ad humani corporis complementum ornatúmque pertineant, dubium non est, quin à Verbo secundùm hypostasim assumpti sint. Nam & post resurrectionem corporibus futuros capillos & ungues tradit Augustinus lib. 22. de civit. cap. 19. Enchir. cap. 88. Et in Christi corpore hæc omnia post resurrectionem exstitisse indubitatum est. Quòd autem Damascen. lib. 3. c. 27. ait: *quod semel* (Verbum) *assumpsit, nunquā dimisit*; intelligēdum est de partibus per se assumptis, nec in continua resolutione sitis. Alioqui Verbum de novo partes quasdam materiales sibi univisse, ac dimisisse per nutritionem compertum est.

Similis carni peccati, quia mortalis. Rom. 8. Augu. libr. 5. cont. Iul. c. 5.

Aug. lib. 2. de peccat. merit. cap. 24. & 25.

SIMILITER in sua hypostasi mediante humanitate Verbum sibi accidentarias formas univit. Pertinēt equidem illæ quoque ad naturalem hominis statum, perfectionem, conservationem, necnõ operationem. Simul autem tempore Verbum sibi proximè & immediatè omnes hominis partes essentiales univit, nec ordine executionis, animam priùs quàm corpus, sed ordine dignitatis ac intentionis sumpsit corpus propter animam.

SCIENDVM autem, Verbum ita corpori & animæ inter se unitis fuisse independenter conjunctum, ut dissoluta eorum inter se unione permanserit eadem omnino unio eorum ad Verbum: unde constat, carnem independenter ab animæ informatione proximè Verbo fuisse unitam. In triduo itaque mortis corpus mansit Verbo unitum, non minùs quàm anima. Non tamē rectè diceretur, quòd Verbum tunc fuerit corpus vel anima; quia denominativa, quæ prædicantur, significare debent non partem, sed esse completum. Siquidem Christus nõ dicitur pes, manus &c. sed HOMO DEVS.

Leo serm. 11. de pass. Domini.

CAP. CLIX.

Vtrùm B. Virgo, Mater Dei dicenda sit?

CVM B. Virgo Verbum carnem factum in utero conceperit & pepererit, Verbúmq; Deus sit; necessariò efficitur, B. Mariam propriè Dei Genitricem, Deiparā, seu Theotocon esse, atque dici debere. Quod agnoscēs Elizabetha, *unde*, ait, *hoc mihi ut veniat Mater Domini mei ad me?* Et ipsa B. Virgo: *Fili, quid fecisti nobis sic?* Et Angelus, *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Isaias quoque cap. 7. *Ecce Virgo concipiet in utero & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel; quod interpretatur, nobiscū Deus*. Dum autem B. Mariam Dei

B. Virgo, Mater Dei ac Deipara rectè dicitur.

Luce 1. & 3.

Dei Matrem esse pronunciamus, non denũciamus eam Divinitatis esse principium, sed *personæ*, (quæ sit *Deus & Homo) consubstantialem matri carnem habentis, genetricem*, ut docet Damascen. lib. 3. ca. 12. Fulgent. de Incarn. cap. 2. & libr. de fide ad Petrum cap. 2. Hinc Matthæus c. 1. volens ostendere promissiones olim Patriarchis factas, in B. Maria completas esse, texens genealogiam *Iesu Christi filii David, filii Abraham*, concludit: *genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.* Et ubinam peperit? sanè non alibi quàm in Bethlehem, *eò quòd esset de domo & familiâ David*: ut Micheæ prophetia adimpleta jam esse probaretur.

Michea 5.

VTRVM autem in Christo duæ sint relationes filiationis reales, an una tantùm, inter Doctores Scholasticos disputatur. Divus Thomas, Damasceni authoritate nixus, sentit unicam esse realem in Christo filiationem; idque ideo, quia non multiplicentur ea, quæ personis propria sunt; inter quæ Filiatio est. Alii tamen sicut duas naturas duásque nativitates, ita & duas in Christo reales filiationes agnoscunt; quarum altera sit personalis propterea; altera verò tantùm relatio in natura humana fundata, secundùm quam Christus Matri specie similis genitus est.

3. p. qu. 35. art. 5. Damascenus lib. 3. c. 13. cing Euthir. 35. & 38.

AD argumentum itaque S. Thomæ respondent, multiplicari posse relationes reales, quæ ad Christi suppositum immediatè ac per se haud pertinent, sed tantùm mediatè natura creata à Verbo assumpta: qualis est Filiatio, respectu Matris. Quantum verò excellentiæ nomen Deiparæ B. Virgini adferat, intelliget, qui animadverterit, nihil majus aut nobilius post hypostaticam unionem creaturæ comunicari posse, quàm omnium rerum conditorem & Regem cõcipere & parere, Deique veri Matrem esse. In quo uno Deiparæ nomine, quod omnium Prophetarum oraculis prænunciatum est, continetur, atq; totum humanæ liberationis mysterium commendatur. Itaque hujus eminentis conceptionis merito *B. Maria, calorum Regina, super omnes angelorũ choros exaltata* prædicatur. Quod Ecclesia subindicat, quãdo in festis B. Mariæ Christi genealogiam proponit, cujus conclusio est: *Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est* IESVS, *qui vocatur Christus*: quia nihil de B. Virgine sublimius diei potest, quàm quòd de ea nat⁹ sit IESVS, *qui vocatur*, & verè quidem *Christus*; id est, Deus, Homo factus est: ut ipsa veraciter dicere possit, *Fili quid fecisti nobis sic?* Lucæ 3. *Quem Pater introducens in orbem terrarum, ab omnibus angelis adorari jubet*; & de quo loquens asseruit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite*. Quod agnoscens mulier, typum ecclesiæ gerens, Christo jurè acclamavit: *beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ suxisti*. Lucæ 11. siquidem verè beata est Virgo, quæ Deum mente, necnon utero concepit, fovit, peperit, ejusdem Mater, cujus æternus Deus Pater.

Scotus, Durandus, & alii in 3. sēt. dist. 8.

Deipara nomen quantã continat eminentiam.

Cur in festis B. Mariæ genealogia proponatur?

Hebr. 1.

Matth. 17.

CAP. CLX.

Quòd Christus absque Matris tadio vel dolore conceptus natúsque sit.

QVEMADMODVM B. Virgo in Filii Conceptione nullam carnalis concupiscentiæ voluptatem sensit ita nullum postea tædium vel molestiam in utero gerendo pertulit, ut ex Ascensione in montana loca confestim à conceptione, necnon expedita in Bethleem, instante partu, profectione colligi potest. Ac sicuti cum gaudio & lætitia exsistens gravida levem sarcinam utero gestavit; ita expleto novem mensium termino, sine aliquo dolore, cruciatu, vel pudore Filium in lucem edidit. Iustum siquidem erat, ut in partu dolore careret, quę in Conceptu voluptatem non perceperat.

Christus absque Matris tadio portatus.

ALIARVM quidem puerperarum viscera mole fœtus violenter dilatari solent, unde ingens dolor in partu sequitur: at Christus absque ulla meatuum apertione, clauso matris utero, ipsum penetrando egressus est, salva Virginis integritate, sicut clauso sepulchro januísque clausis, egressus & ingressus legitur; ut impleretur illud Isaię cap. 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium*: & cap. 66. *antequam parturiret, peperit masculum*, qui cùm veniret ad sanandum infirmitates peccato cõtractas, inprimis à matre maledictionem Evæ tollere decebat. Quòd autem B. Virgo immunis à communi puerperarum languore fuerit, Lucas apertè significat c. 2. enarrans, quòd ipsa puerum in lucem editum eõ festim pannis involverit, & in præsepio collocaverit: à solita parientium infirmitate, tam in partu aliena, quàm in conceptione ab

Virgo sine dolore peperit.

In partu à dolore aliena fuit B. Virgo.

ne ab omni corruptione fuerat. Nulla proinde ibi obstetrix, nulla mulierculatum sedulitas intercessit: eadem mater incorrupta & obstetrix fuit; non decumbens ægrotantium puerperarum more peperit, nec lecto, culcitris, fomentis, aliisve subsidiis indiguit; sed flexis poplitibus editum in lucem Filium, ipsum *quem genuit adoravit*; ut latè Hieronymus contra Helvidium. Vnde Pictores atque Sculptores reprehendendi sunt, qui arcanam & salutarem Domini & Salvatoris nostri generationem per mulierem lecto decumbentem exprimunt, & qui similá coctá prætextu honoris secundinarum impollutæ Beatæ Virginis se mutuò donant. Sacra enim Virgo devotam soboli clientelam exhibuit, natum attrectat, amplectitur, jungit osculum, ubera porrigit: negotium toto gaudio plenum est: nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio, non locus ibi lavacris, quæ puerperis præparari solēt; quippe nulla naturæ injuria matrem læserat: sine tormēto peperit, quæ in conceptione nullā carnis voluptatem percepit; & tamen legem atque consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum aliis mulieribus ei in hoc opere ratio similis esset, domi sedibus constitutis diligenter continuit, & depositi oneris lassitudinem professa, oblatæ quieti paruit, & in diebus separationis non se à thoro Ioseph, qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu Templi, & ceteris, quæ Lex prohibebat, subtraxit.

Nativitas Christi facta cum gaudio.

Concil. Constantinop. 6. can. 79. & Balsam. in expos. ca. 82.

Cyprian. in ser. de Christi nat.

Cap. CLXI.

De loco Nativitatis Christi, tempore, aliisque circumstantiis.

Nativitatis Christi locus, tempus, circumstantia.
Michea 5.
Psalm. 71.
Luca 2.

BETHLEEM Christus suæ Nativitati prælegit, ut se fructum Davidi à Deo promissum esse ostenderet: Regalem verò civitatem Hierusalem passioni destinavit, ut hominum vanitatem cōfunderet, qui ex loco Nativitatis gloriam aucupari solent, infirmitates quoque suas quantum possunt occultant. Postea verò Romam, caput mundi, in signum plenæ victoriæ subegit, ibique Vicarium suum, caput ecclesiæ militantis visibile residere voluit. Petri enim Apostoli, sui in terris Vicarii, sedem ibi erigi decrevit, apertóque prodigio hoc ipsum manifestavit, quando factus obviam Petro, Neronis Tyranni minas instinctu fidelium declinanti, eidem reditum in urbem Romam imperavit, dicendo: *Venio Romam crucifigi.* Vt nimirum cathedra Petri, suprema que Ecclesiæ Christianæ authoritas ibi firmaretur, atque Isaiæ vaticinium adimpleretur: *civitatem sublimem conculcabit pes pauperis.*

Romā Christus in signū plenæ victoriæ subegit.

Egesippus li. 3. cap. 2. Ambr. oratione in Auxentium.

Christus Romam elegit, ubi sedem Vicarii sui poneret. Isa. 26.

Præterea Bethleem, *Domum panis* significat: atqui Christus *panis* est *verus, qui de cælo descendit.* Conveniens itaque in Domo Panis nascitur verus animarum fidelium cibus. Iudæi verbo Isaiæ abusi: *Generationem ejus quis enarrabit*? dixisse Ioannis 7. leguntur: *Christus cùm venerit, nemo scit unde sit*: at Legis Doctores interrogati ab Herode, ubi Christus nasceretur, expeditè responderunt: *In Bethleem Iudæ*, juxta Micheæ vaticinium, cap. 5.

Ioan. 6. Gregor hom. 8. in Evang.

Isaia 53.

NASCI porrò voluit *in Diversorio*, primùm, ut Virginei partus sacramentum occultaretur. Nam si in habitationis suæ loco peperisset, B. Virginis cognatæ illam invisere, obstetrices advocare, nisi patefactum eis mysterium fuisset, attentassent. In suburbano similiter loco nasci elegit, ut pastoribus commodior accessus, magisque adoratutis præberetur; minúsque observarentur, quæ ibi miranda contingerent. Denique in hospitio nasci placuit, ut nos esse peregrinos, *nec manentem in terris habere civitatem, sed futuram inquirere* admoneret.

Cur in diversorio?

TEMPVS verò nascendi elegit, quo Princeps unus Orbi penè universo imperabat, ut se Pacis authorem declararet, qui terrena cælestibus, Iudæósque Gentibus reconciliaret: ex quibus simul collectis unum ovile constitueret. Regnante autem Herode alienigenā Christus venit, ut Prophetiam de Sceptro à Iuda non auferendo, donec promissus Messias veniret, impletam esse constaret.

Cur tempore unius imperii
Luca 2.
Gal. 4.
Ephes. 2.
Ioan. 10.

Regnante Herode.
Gen. 49.

IN Hyeme nascitur, ut dominantibus tenebris errorum, peccatorúmque frigore, se advenire monstraret; nullo scilicet in hominum affectibus fervente charitatis ardore.

In hyeme.

CRESCENTE luce natus est, ut se venire insinuaret *ad illuminandum eos, qui in*

Crescēte luce

qui in tenebris, & in umbra mortis sedent; utque algentia hominum corda Dei amore inflammaret. *Luc. 1.*

De muliere. PORRO *De muliere* nasci elegit, ut Incarnationis veritas astrueretur, nec phantasticum corpus habere putaretur: tum etiam, ut sexum utrùmque in reparationis spem adduceret: virilem in quo nasceretur; femineum, per quem. Congruebat enim, ut sexus uterque, qui corruptionis causa fuerat, instaurationi cooperaretur: *ut neq; vir sine muliere, neq; mulier sine viro esset in Domino*; Augustin. lib. 6. cont. Iulian. cap. 10. Lib. de agone Christiano cap. 22. Equidem decebat, ut quemadmodum per feminam mors intraverat, ita & per feminam vita rediret; ut vir per feminam lapsus, per mulierem erigeretur: ac postremò, ut femineus sexus viro beneficium acceptum tependeret. Nam Eva ex solo viro adhuc virgine fuit edita sine matre: cujus gratiæ mutuum officium B. Virgo reddidit, quãdo virum ex seipsa impolluta sine viri cooperatione concepit & peperit Spiritus sancti virtute; atque ita quadruplicem humanæ generationis modum complevit. Productus enim Adam fuerat absque viro & femina ex Terra virgine ac Eva ex solo viro: Seth autem, nosque omnes ex viro & femina: supererat, ut ex femina sine viro aliquis prodiret; quod privilegium Christo reservatum fuit, ut novo, antéaque non viso modo ex fæmina Virgine absq; viri seminatione nascetetur. *1. Cor. 11.* *Quatuor modis homo producitur.*

CAP. CLXII.

Ex Maria.

EX Maria, tanquam Matre, materiam corpoream in visceribus locísque consuetis suppeditante, conceptus & natus est Dominus. Particula EX, aliquando habitudinem Consubstantialitatis, qua unum ex alio, velut ex substantia producitur, denotat; quo modo ex patre filius nasci dicitur, aut matre. Nonnunquam particula EX habitudinem Causæ efficientis, formalis vel materialis significat: hac ratione omnes creaturas EX DEO esse dicimus: atque hominem Ex terra, ex corpore & anima, vestem ex lana vel pellibus. Tertio EX, habitudinem Ordinis exprimit, ut eùm omnis creatura ex nihilo esse, & totum constare ex partibus, asseritur.

EX triplicem habitudinem denotat: scilicet consubstantialitatis, causæ, atque ordinis.

Ambr. lib. de Spiritu sancto cap. 5. Aug. Enchir. cap. 40.

De nomine B. Virginis Mariæ.

NOMEN Deiparæ Virginis est MARIA. Quod nomen authore Hieronymo interpretari possumus, *Dominam eorum.* Qua significatione aptissimè dignitas B. Virginis indicatur. Iure siquidem supremi omnium creaturarum Domini, Regis, atque Salvatoris humani generis Mater, DOMINA MVNDI nuncupatur, REGINAQVE CÆLI salutatur, ex qua videlicet utriusque conditor & rector nasci dignatus est. Athanasius vocat *Heram, Dominam, Reginam*; aliique Veteres similibus epithetis extollunt. Athanas. sermon. de Deipara. Epiphanius hæresi 78. Damascenus lib. 4. cap. 15. Beda in 1. cap. Lucæ. Bernardus super *Salve regina.* Chrysologus sermon. 142. Ambrosius lib. de institut. virgin. cap. 5. II. Significatio nominis Mariæ juxta Ambrosium est: *Deus ex genere meo.* In quo significato nomen aptissimè illi convenit, quæ Deum hominem factum cõcepit & peperit. III. Maria interpretatur *Maris Stella*, & *illuminata*: quæ significatio illi congruit, quæ turbulentum hujus mundi salum pariendo solem justitię illuminavit: ut comprobat Ecclesia canendo: *Ave maris stella.* Hæc est enim nobilis illa Stella, Numerorum. 24. prænunciata, quæ absque sui corruptione radium emisit, qui suo splendore mundum universum illuminavit, frigida hominũ corda igne charitatis inflammavit, peccatorum fęces excoxit. Hæc denique Stella est, quæ super hoc mare procellosum elevata micat meritis, illustrat exemplis. Bernardus serm. 2. super *Missus est.* IV. Maria significat *Mare amaritudinis*, sive *Myrrham maris.* Quæ significatio illi aptè competit, in quam ex deliciatum loco Dei Filius, velut in amaritudinis mare venit; ex qua carnis mortalitatem, aliásque humani generis miserias assumpsit; ut Ambrosius observavit libro de virg. instit. cap. 5. Ac insuper *Mare amaritudinis* rectè vocatur, cujus animam doloris magnitudo passionis Filii tempore complevit.

Maria nomẽ quid significet? Hieronymus in interpretatione Hebr. nominum.

Maria I. Domina, Hera.

De dignitate, excellentia, gratia & gloria B. Virginis.

II. Maria, Deus ex genere meo.

III. Maria, Maris stella.

IV Maria, id est, mare amaritudinis.

Cap. CLXIII.

De Virginitate B. Mariæ.

Virginitas B. Mariæ.

NE quis porrò Dominum aliorum hominum more conceptũ aut natum suspicaretur, addimus, nos credere, Christum esse natum *ex Mariâ virgine*, incorruptâ scilicet mente & corpore; libera & omnino experte delectationis Venereæ in conceptione, necnon corruptione in partu & post partum. Nomen enim virginitatis trifariam accipi solet.

Virginitas trifariâ sumitur.

Aug. lib. 1. de civit. cap 18. Gen. 24.

Virginitas primò significat integritatem naturæ.

PRIMO, ut naturalem membrorum integritatem significet: quę virginitas naturalis nuncupatur, & per violentiam auferri potest, reserato virginalis pudoris signaculo. In hac significatione Rebecca *virgo incognita viro* dicitur; & Sichem vi oppressisse virginem, Gen. 34. Et Moyses Exodi 22. & 29. *Si quis seduxerit virginem.* Et lib. 3. Regum cap. 3. *Et filiæ regis virgines.* Item lib. 3. Regum cap. 1. *Quæramus Domino nostro Regi adolescentulam virginem.* Isaiæ 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* 1. Cor. 7. *Si nupserit virgo, non peccavit.*

II. statum Virginitatis.

SECVNDO Virginitas significat statum castitatis, exigens, ut persona voluntariè polluta non sit, atque sine contagio venerearum voluptatum se conservare proponat, nisi matrimonio jungatur. Qua significatione vocantur *castæ virgines*, de qualibus loquitur evangelium Matth. 25. & Apostolus 1. Corinth. 7. *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit.* Iuxta hanc acceptionem distinguuntur status Virginalis, Vidualis, & Conjugalis.

III Virtutem continentiæ.

TERTIO Virginitas pro speciali virtute continentiæ sumitur, qua carnis integritas Deo vovetur, consecratur, & servatur. Quæ virtus supra castitatis statum hominis proposito addit perpetuitatem voto firmatam. De qua Augustinus in lib. de virginitate cap. 8. disserit. & Apostolus 1. Corinth. 7: *De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do* &c. Hujusmodi virgines fuere quatuor Philippi filiæ, de quibus Act. 21. quas Eusebius in Polycrate in perpetua virginitate consenuisse scribit. Tales virgines Ioan. Apocal. 14. commendans ait: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt*, perpetuò scilicet, & electione libera *se castrantes propter regnum Dei*; ut eum locum Veteres interpretantur: Hieronymus contra Helvidium. Augustinus libro de S. Virgin. cap. 27. Gregor. lib. 3. past. cap. 29. Primasius, Beda & alii in 14. c. Apocal. Et Philo lib. de vita contemplat. testatur, initio Ecclesiæ plurimos cælibem vitam delegisse; nec ullam gentem, sicut Christianos, virginitatis atque cælibatus cultores exstitisse, Iustinus & Tertullianus scriptum reliquerunt. Iustinus Apol. 2. Tertullian. Apolog. cap. 9.

SECVNDVM autem hos omnes modos B. Mariam semper Virginem fuisse, ac remansisse credimus. Iuxta illud Isa. *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Nihil autem novi Dominus fecisset, si ea, quæ priùs Virgo exstiterat, per suæ integritatis corruptionem postea concepisset, atque peperisset. Nam id quotidianum est. quò & pertinet illud B. Virginis Lucæ 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quia statui nón cognoscere, imò virginitatem meam jam pridem Deo consecravi? Bernard. sermo. 2. super *Missus est.* 3. & 4. Aug. lib. de virgin. cap. 4. Lib. 4. contra Iulianum cap. 9.

Quando B. Virgo voverit?

1. Tim 5.

lib. 4. Sent. dist. 30.

3. p. q. 28. ar. 8

QVO autem tempore B. Virgo suam virginitatem Deo voverit, non æquè certum est. D. Tho. & Petr. Lombard. existimant, ab initio puellaris ætatis votum continentię in desiderio quidem habuisse, sed non nisi post desponsationem consensu Ioseph vovisse. Idque persuasi ex eo, quòd non solùm nubere, sed etiã velle nubere virgini sacræ damnabile sit, cùm ei in carnalem copulam consentire non liceat, quod ad matrimonii essentiam pertinere videtur, cùm sibi mutuò conjuges potestatem corpórum tradant.

Ioseph Virgo remansit.

S. Cæcilia.

ALIIS tamen doctoribus scripturis conformius apparet, quòd B. Virgo peculiari Dei directione, angelicóq; consilio ante desponsationem cum Ioseph virginitatis emiserit votum, credens, Dei ope futurum, ut desponsaretur viro, qui non esset ipsius virginitatem violenter ablaturus, sed protecturus; imò voti quoque virginitatis ipse consors futurus. Nam B. Cæciliam de Valeriano idem sperasse atque obtinuisse legimus. Neq; verò nubẽdo B. Maria contra votũ priùs emissum quidquam admisit; siquidem desponsando Ioseph, non in carnalem copulam, sed in ejus conjugalem societatem consensit; ut notat Augustin. lib. 1. de nupt. & concupis. cap. 11. & lib. 5. cont. Iulian. cap. 9.

vocatur absolutè DEVS; quod nomen soli Deo vero scriptura vēdicat. Ierem. 9. *vocabunt eum, Dominus justus noster; seu justitia nostra.* Apoc. 1. 4. & 11. *Qui est, qui erat, qui vēturus est.* Ioa. 13. *ut credatis, quia ego sum.* Psal. 86. & Luc. 1. *Altissimus* vocatur. Philip. 2. *dedit illi nomen super omne nomen.* Ad Timot. dicitur *Rex regū, Dominus dominantiū.* ad Tit. 2. *magnus Deus.*

QVINTI generis argumenta ex attributis veri Dei depromuntur, veluti ex æternitate, quam Apostolus Rom. 16. Christo attribuit: *secundùm, ait, præceptū æterni Dei.* Item ex immortalitate, & immutabilitate, quæ Christo quoq; tribuitur. 1. Cor. 6. Baruc. 3. vocatur *Immensus.* Ioa. 3. *filius hominis, qui est in cælo.* Apo. 1. 4. & 11. dicitur *Omnipotēs.* Matt. 28. *data est mihi omnis potestas in cælo & in terrâ.* 1. Cor. 1. nuncupatur *Sapiētia Dei.* Colo. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapiētiæ Dei.* ad Hebr. 1. *Et adorēt eum omnes angeli.* Quem insuper ab omnibus gentibus

Psal. 71. adorandum Prophetæ annunciarunt, simulque idololatriam post Messiæ adventum exterminandam prænunciarunt. Isaiæ 2. *Idola cōterentur.* Zacha. 13. *Disperdam nomina idolorum de terrâ.* Cum igitur Ecclesia per universum Orbem

Christus latria colendus. dilatata, Christum templis, invocationibus, aris, festis diebus, multísque ritibus semper coluerit; sequitur, ipsum esse verum Deum, latriæ cultu adorandum; vel, quòd omnes Prophetę falsum vaticinati sint: quod vel suspicari extremæ fuerit dementiæ & impietatis.

SEXTO Christi Divinitas ex operibus Deo propriis evinci potest. Creatio enim, velut Dei veri nota proponi-

Christus omnia creavit. tur Isa. 44. Iob. 9. Psal. 95. Ierem. 10. *Sed omnia per Christum facta sunt.* Ioan. 1. ad Coloss. 1. ad Hebr. 1. 1. ad Cor. 8. Rom. 11. Apoc. 1. *Alpha & Omega, principium & finis.* Per ipsum omnia subsistuit, & omnia in ipso constāt. De vero Deo Isaiæ 43. dicitur: *non est absque me salvator.* Quod repetitur cap. 45. Oseæ 13. & alibi. At de Christo ait angelus: *vocabis nomen ejus Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* De-

Omnia occulta novit. nique notitia occultorum & futurorum Deo vero asscribitur Isaiæ 45. *annunciate quæ futura sunt, & sciemus quia Dij estis.* 3. Reg. 8. *Tu solus nosti corda omnium.* Ierem. 17. *cor hominis inscrutabile.* At Christus futura omnia prænovit, juxta illud Ioan. 13: *dixi, priusquam fiat.* & ca. 2. *Sciebat quid esset in homine.* Hinc sæpe hominum cogitationes aperuit, vel redarguit. Præterea solus Deus mi-

Propria virtute miracula fecit. racula & prodigia, vires naturæ superantia, proprio nutu & potestate operatur: at Christus authoritate sua mari, ventis, & dæmonibus imperavit; solaque voluntate à quibuscum que morbis etiam absentes curavit; mortuos suscitavit, cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, leprosis munditiem restituit: atque Apostolis alijsque varijs sanctis potestatem edendi miracula, velut absolutus omnium Dominus cōcessit. Matth. 10. *In nomine meo &c.* Act. 3. *In nomine Iesu Christi Nazareni surge.*

Omnia Cōcilia, & scripto res Christi divinitatē confitentur. SEPTIMO Christi Divinitas statuitur luculentâ omnium fideliū confessione, qui tempore Novi Testamenti sapientia, vitæ sanctitate, & miraculis in Ecclesia floruerunt. Quorum omnium fides explicatur in Symbolo Apostolorum, & postea in Niceno Cōcilio (ut Ruffinus notat lib. 2. histo. cap. 6.) ac deinde in Constantinopolitano primo Concilio cap. 1. ubi *Filius consubstantialis Patri* definitur. Quam fidem comprobavit Synodus Ephesina 1. & postea Chalcedonensis; ac ex ordine universa interim celebrata orthodoxa cōcilia usque ad Triden. sess. 3: in qua fundamenti loco ponitur fidei Symbolum, quo Romana Ecclesia utitur. Pro cujus defensione laboravit Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Nissenus, Chrysostomus, Cyrillus, Damascenus, alijq; Græci cōplures. Inter Latinos autem Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, infinitiq; alij doctrina, pietate, miraculisque conspicui.

OCTAVO, Eadem Christi divini-

Sibyllæ Christo divinitatē agnoscunt. tas Sibyllarū testimonijs astruitur, quibus passim veteres Scriptores utuntur. Extat carmen Sibyllæ Erithreæ, cujus capitales literæ hāc sententiam conficiunt: IESVS CHRISTVS, DEI FILIVS, SALVATOR, CRVX. & cōcluditur isto disticho: *unus & æternus Deus hic Salvator, & idem Christus, pro nobis passus, quem carmina signant.* Clemēs li. 6. Strom. ad lectionem Sibyllarū de vero Dei Filio vaticinantiū, hortatur gentiles ad fidem & Catholicam unitatem.

Christi divinitas revelationibus & miraculis cōfirmatur. POSTREMO Christi divinitas miraculis ac revelationibus confirmata est. Refert enim Grego. Nissen. in oratione de laudibus Gregorij Thaumaturgi, B. Mariam cum Ioan. Evange. ei apparuisse, fideiq; professionem cōmendasse, in qua Trinitas consubstantialis, Verbúmq; Deus verus æternusq; prædicatur. B. Antonio mala per Arianos Ecclesiæ inferenda, revelata sunt: quos

proinde

S. Antonius Arianos, veluti pestes evitavit.

proinde veluti pestes à suo monte fugavit; Athanasio teste in vitâ ejusdem. Similiter Petro Alexandrino Martyri Christus scissâ veste apparuit, dicens: *Arius hoc fecit, qui populum meum à me separavit*; teste Beda & Adone in Martyrologijs, 25. Novem. Deniq; Arianam hæresim Deus ipse subitâ Arij in publicis latrinis extinctione condemnavit; Athanasio teste in oratione 1. contra Arianos, & in epi. ad Serapionem. Epiphanio hæresi 68. & 69. Ruffino lib. 1. hist. cap. 13. & li. 2. c. 4. ubi scribit, monachos curasse infirmos, invocando IESVM, quem Lucius Arianus persequebatur. Hilarius pro eâdem fide in insulam relegatus, ipsam à serpentibus suâ præsentia liberavit, mortuumq; ad vitam revocavit; Fortunato in ejus vita teste. S. Martinus ab Arianis partia expulsus, virgisque cæsus, miraculis coruscavit, authore Sulpicio in ejus vita. Basilij Magni opera refert in ejus vita Amphilochius. Dum Beatû Ambrosium Iustina Imperatrix Ariana persequeretur, varijs prodigijs per Gervasij & Protasij corpora editis Deus Arianam perfidiam confudit; Augustino teste lib. 9. confess. cap. 7. Ambrosius serm. de sanct. Gervasio & Protasio. Victor Vticensis li. 1. histo. Aphricanæ scribit, *Catholicos usque ad ossium denudationem flagellatos, alterâ die incolumes apparuisse*; lib. 2. *cæcos illuminatos*, ac lib. 3. *quosdam evulsâ radicitus linguâ promptè loquutos fuisse* commemorat. Cujus miraculi quoque meminit D. Gregor. lib. 3. dialog. ca. 32. Gregor. Turonensis lib. 2. histo. cap. 3. 29. & 30. varia in confutationem Arianorum facta miracula commemorat, & inter cætera refert, Cyrolam Episcopum Arianum subornasse quemdam videntem, qui velut cæco visum restitueret; sed cæcum reddidisse, atque per Episcopum catholicum illum postea curatum fuisse. Accedit summi miraculi loco, quòd Christus suam Divinitatem toti terrarum Orbi per XII. Apostolos priùs illiteratos & rudes persuadere valuerit, tantaque firmitate stabilire, ut neque Paganorum perfidia, neque persequutio hæreticorum, etiam seculi potestatibus adjuta, contra hanc fidem prævalere potuerit. Invictè enim pro hac fide certarunt omnis ætatis, sexus, & conditionis Martyres, Doctores, atque Christiani vulgares: à quibus semper infideles atq; sacrilegi habiti sût, quotquot Christiani divinitatem impugnaverunt. Itaque fides propriè Christianos à Iudæis & Mahometanis disjûgit, totiúsque Christianæ religionis fundamentû est, quòd Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unus Deus sint: quódque *Verbum caro factum* sit; id est, Dei naturalis Filius homo factus, *nobis per omnia excepto peccato similis; quem unum Deus proposuerit humano generi propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius*; ut *non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo eos salvari oporteat*.

Arius Christi vestem, id est, Ecclesiam scidit.

Arij mors infamis.

Cyrola Episcopus Arianus videntem cæcum facit.

Fides Trinitatis & Incarnationis Verbi nos à Iudæis & Mahometanis discernit.

CAP. CXLVIII.

Vtrum citra Christi fidem aliquis salvari potuerit?

EX quo vitiatum fuit genus humanum, nemo absque Christi fide salvari potuit: *hunc* enim *Deus propitiatorem esse voluit per fidem in sanguine ipsius; nec aliud* esse *nomen, in quo homines salvi esse possent. Hic est* enim *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. sine cujus sanguinis effusione non fit remissio. Vnde post hominis lapsum spes redêptionis per Filij Dei Incarnationem statim homini facta est. Gen. 3. *Ponam inimicitias inter te & mulierem &c.* Vbi semen benedictum promittitur, per quod serpentis caput erat conterendum; *in quo benedicendæ omnes gentes* erant, & ab immanissima diaboli tyrãnide in libertatem asserendæ. Cujus fidei professionem in circumcisione membri genitalis Abrahæ posteri gestarunt; cui etiam Deus apertiorem sui consilij significationem dedit, cùm ipsum jussit immolare filiû suum Isaac, adjecta promissione, quòd *in ejus semine benedicerentur omnes gentes terræ*. Ad cujus fidei cõservationem fœdus eum Isaac & Iacob renovavit, atque postea cum Israelitico populo, cui Legê dedit Veterem, Novi Testamenti mysteria præfigurantem. Qui velut Propheta quidam magnus vita, moribus, verbis, ritibus, typis atque sacrificijs Christi opera prænunciavit: cujus insuper ortum, miracula, doctrinam, mores, passiones, flagella, opprobria, mortem, resurrectionê, in cælos ascensionem, Spiritus Sancti missionem, omniumq; gêtium ad suam Ecclesiam vocationem Prophetæ, veluti à se visa clarissimè populis annunciarunt: adeò, ut Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fides ac prædicatio sola têporis circumstãria differat, in eo videlicet,

Sine Christi fide nulla salus.
Aug. epi. 157
Rom. 3.
Act. 4.
Hebr. 10.

Gen. 3.

Gen. 22.

Aug. lib. 13. cont. Faust. cap. 15.

Eadem fides Patriarcharum, Prophetarû & Christianorum.

quòd illi credidere futurũ id, quod nos Christiani factum esse credimus; ut Augustinus explicat lib. 10. confess. cap. ultimo. Vnde priscos fideles re ipsa Christianos fuisse docet, lib. 1. retract. cap. 13. & Euseb. lib. 1. histor. cap. 1. Nicepho. lib. 1. hist. cap. 5. Ac nulli unquam fuisse tributum, vivere secundum Deum, cui non sit divinitus revelatus Christus, constanter asserit Augustinus lib. 18. de civit. cap. 47. Quod exemplo Iob confirmat, lib. 2. de peccat. merit. cap. 11: quem dixisse legimus: *Credo, quòd redemptor meus vivit.* Quò etiam pertinet, quód Sapien. 10. primus parens à sapientia ex delicto eductus dicatur: & cap. 9. *per sapientiam sanati sunt, quicumque tibi placuerunt*: sine Christi enim fide nullus unquam justificari ex impio potuit: omnes enim super communi Ecclesiæ fundamento, angularique lapide Christo Iesu ædificari oportet, cum extra Christi corpus (quod est Ecclesia) nulla spes salutis existat. Christus enim salvator est corporis sui, estq; omnibus communis via causaq; salutis: ut adumbratum fuit per uvam à duobus viris ad filios Israel in vecte delatam Num. 13. & per turbas præcedentes & sequentes, quæ filio David acclamatunt, *Osanna in excelsis*: juxta D. Gregor. hom. 17. in Ezechielem.

...tiqui fideles ... re Christiani fuerunt. Augu. lib. qu. ... vet. te, l. q. ... allegat il... ad Psal. 104. ... olite tangere Christos ... meos.

Ephes. 5. ... Aug. de nat. ...

Cap. CXLIX.

Cur tam serò Christus venerit?

Cur in ultima mũdi ætate Christus advenerit?

CVM absque Christi fide nullus hominum à lapsu Adæ salutem consequi potuerit, non immeritò Philosophi Christianos interrogare solent: Cur is, qui omnium salvator dicitur, sese tot seculis subduxerit? quare tã serò venerit, in ultima scilicet mundi ætate? QVIBVS respondet Augustinus, mox post lapsum incepisse salutem per Christum annũciari atque præstari, omnesque, qui ab initio mundi piè vixerint, ubicumque fuerint, spiritu Christi sanctificatos fuisse, in eumque credidisse: proinde nũquam humano generi fidem Christi, aut salutem defuisse, quæ quidem semper, licet alijs & alijs, tamen ejusdem rei & salutis prænunciata fuit sacramentis. *Hic est enim agnus ab origine mundi occisus*, (Apoc. 13.) propter immutabilem Dei præordinationem, passionisque virtutem, cujus participes non minùs fuerunt, qui credidere futuram, quàm qui præsentem aut præteritam.

Augu. epist. ... 9. q. 2. lib. 1. de predest. ... sanct. cap. 9.

Ab initio lapsus humani annũciatus ... est Christus

... det Christus ab initio mũdi ... fuit.

CVR autem Christi Incarnatio, novique Testamenti revelatio hoc tempore atque loco facta sit potiùs, quam alio, novit omnium temporum dispensator Deus, cujus facti ratio voluntas est facientis, qui fecit quando voluit, & quando opportunum scivit. Cavendum autem, ne Pelagianorum more ad prædictam quæstionem respõdeamus, primos homines per solam naturæ legem salvatos fuisse; qua ex hominum cordibus exstincta, Moyses sua lege salutem attulerit: qua rursus neglecta, Christus facili planaq; sua doctrina salutem contulerit. QVÆ responsio manifestè scripturis sacris adversatur, quæ docent, numquam aliud nomen datum fuisse hominibus, in quo salvi esse possent. Quare cùm D. August. epi. 49. dixisset, Christum voluisse apparere, quando & ubi homines in se credituros esse noverat; varijs locis id explicandùm esse putavit, vidisse credituros, quos ipse facturus esset ut crederent; ne quis arbitraretur, quòd fidem, excluso gratiæ Christi adjutorio, solis arbitrij liberi viribus tribueret: aut quæquam suis citra Christi gratiã factis meritis salvari posse sentiret. *Quòd si enim ex lege justitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Cur verò Deus nõ statim post lapsum Christum miserit, quamvis præcipua ratio sit voluntas ejus, qui medicinam dedit quando voluit; attamen congruum fuisse ita fieri colligimus. I. quoniam expediebat, ut homo sua elatione lapsus intelligeret, se proprijs viribus erigi non posse, at medico egere; sic Chrysosto. ho. 7. ad Rom. in mor. Augu. lib. cont. Faust. c. 7. Leo ser. 3. de Epiphan. II. Deus viam perfectionis traditurus ad incultos, rudes, atque verbi Evangelici incapaces advenire noluit, sed per legis doctrinam, tanquam per pædagogum præparavit. III. Deus Filium venire in mundum voluit disciplinis excultum, ne simplicitati fides imposuisse videretur. IV. quia personæ venturę in mundũ dignitas exigebat, ut præcursores multos haberet, quales fuerunt Prophetæ ipsius adventum prænunciantes. V. Christus diu exspectatus venit, ut gratior esset ipsius adventus, quemadmodum sponso gratior est conjux, quam suspiravit dilatam. VI. ne fidei fervor longo temporum decursu tepesceret.

Novi testamenti revelatio facta, ubi, & quando Deo placuit

Act. 4. & 15. Epi. 49. q. 2.

Li. 2. retract. cap. 31. lib. 1. de predest. sanct. cap. 9. Lib. de bon persev. ca. 9.

Deus vidit credituros, quos facturus est credentes.

Congruebat non statim Christũ advenire I. ut homo suam infirm. agnosceret. II. Ut ad preparatos adveniret.

Galat. 3.

III. Ad excultos.

IV. Quia precursores habere decuit.

V. Ut diu expectatus gratior esset.

VI. Ne fervor tepesceret.

7. Vt gravitas peccati appareret.

VII. Vt divina severitas in peccantes agnosceretur, quantúmque malum sit peccatum, quod tali medicina indigeat. Christus enim tanquam peritissimus medicus, acriora remedia ultimo loco contulit. VIII. Rebus jam desperatis, dum neque lex naturæ, neque lex Moysis peccatorem mortuum resuscitare posset, advenit tandem Christus, sicut nihil efficiente baculo ad suscitandum defunctum in typo venerat Helizeus. malitia enim ad summum perducta beneficium gratiæ magis elucet, juxta illud Apostoli: *ubi abundavit delictum, abundavit & gratia.*

8. Vt rebus desperatis succurreret.

9. Vt sexto die creatum sexta mūdi ætate renovaret.

POSTREMO, decebat hominem sexta die creatum, etiam sexta mundi ætate restaurari. Quæ licet propter annorum numerum, senectus; attamen propter fidei & charitatis fervorem, qui in sexta ætate potissimùm viguit, meritò juventus dici potest. Augustinus libr. 1. retract. cap. 26.

CAP. CL.

Dominum nostrum.

QVIA IESVS CHRISTVS Filius Dei unicus, naturalis, parísque cum Patre potentiæ & gloriæ, factus homo verus, cujus pedibus omnia subjecta sunt; jure secundùm utramque naturam dominus noster vocatur: secundùm divinam quidem, propter naturale super omnem creaturam dominium; secundùm humanam verò, propter unionem humanæ naturæ cum divinâ in eodem supposito, cui *omnis potestas in cœlo & in terrâ data est*, ac proinde super universa creata dominium. Speciali tamen ratione Dominus est hominum, jure redemptionis; maximéq; fidelium, quos tegit, fovet, ac sui regni participes facit. qui vicissim ei fideles prudentísque servi officia exhibere, reverentiam, cultum, omniáque sua studia in Domini commodum & gloriam referre tenentur. Præsertim, quia cùm potuerit cujuslibet generis obsequia gratis sibi veluti debita exposcere; noluerit tamen, sed amplissimam æternæ vitæ mercedem proposuerit juxta illud Matth. 25: *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Inutilem verò servum projiciet in tenebras exteriores.*

Christus secundū utrāq; naturam noster dominus est.

Matth. 28.

1. Petr. 1.

Fideles Christo debēt prudentis servi officia.

Quomodo peccator sub potestate diaboli esse dicatur.

HIC sciendum est, quòd peccator sub diaboli potestate dicatur esse, non quia dæmon ipsius dominium habeat; sed quia potestatem accipit illum puniendi, & in infernum deducendi, vel acriter tentandi, à Deo, qui jus habet suas injurias vindicandi. Et ab hac diaboli potestate Christus nos redemisse dicitur, quia Deo Patri sufficiens pretium obtulir pro peccatis hominum, tam quoad culpam, quàm pro pœnis quibuscumque debitis; scilicet voluntariam mortem suam: qua obedientia, quo opere, cujus vitæ suæ oblatione ad liberandum hominem ab ira Dei, & pœnis cōmeritis, Deo recompensavit injuriam, primi parentis inobedientia illatam; nosque in Dei amicitiam & libertatem vindicavit: ideoque dicitur *redemisse nos sanguine suo*, 1. Per. 1. Apoc. 5. 1. Cor. 6. & 7. *pretio empti estis, quia pretio dato acquisiti.*

Isaia 50. & 52.

CAP. CLI.

Tertius Articulus.

Qui cōceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Mariâ Virgine.

TERTIO Articulo profitemur, nos credere unicū naturâ, non gratiâ, Dei Patris Filium, Hominem esse factum, seu Incarnatum in B. Virginis Mariæ utero; non cooperatione viri, sed Spiritus sancti virtute; qui superveniendo Virgini condirorio opere humanum corpus omnibus suis partibus & perfectionibus integrum, animâ rationali ac universis suis naturalibus facultatibus præditum, ex purissimis sanguinibus B. Virginis formavit, quod eodem instāti Verbum in suæ personæ unitatem assumpsit: quæ assumptio, sive naturæ humanæ cum Verbo in eâdem subsistēria unio, Incarnatio Filij Dei vocatur, per quam Deus optimo & perfectissimo modo se creaturæ cōmunicat, tribuēdo illi divinam personam substātiali & personali communicatione, qua major excogitari nō potest, cùm essentialis cōmunicatio divinitatis extra divinas personas fieri nequear. In hoc autem mysterio ita se Verbum humanæ naturę cōmunicat, ut nō accidentaliter, sed verè substātialiter illi copuletur, ac per seipsum eam perficiat, & cum illa unum suppositum ineffabili modo componat, ipsam in se terminando, atq; illius exsistentiam absq;

Conceptio Christi quomodo facta.

Incarnatio est unio humanæ nat. cum Verbo in eadem substantia.

Exaltatio summa humanæ nat. per incarnationem facta est.

propriâ subsistentiâ in suam hypostasim assumendo; ut meritò dicat August. lib. de prædest. sanct. cap. 15. *Tam excelsam hanc naturæ humanæ sublationem esse, ut quo attollatur altiùs, non habeat.* D. Paulus ad Ephes. 3. & Colossen. 1. vocat *Mysterium absconditum à seculis.* 1. Corinth. 2. *Sapientiam in mysterio.* 1. Timoth. 3. *Magnum pietatis Sacramentum.* Ambrosius lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 5. dicit, *Mysterium inenarrabile.* Augustinus epist. 3. *Mysterium investigabile & singulare.* Damascenus lib. 3. cap. 1. *Novum omnium novorum.* Dionysius lib. de divinis nominibus cap. 2. vocat *Novitatum omnium supereminentem novitatem.* Leo dicit *maximum omnium operum & miraculorum*, serm. 8. de nativit. Domini. Nam in hac naturæ humanæ cum hypostasi Verbi unione, modus intrinsecus rei naturaliter connexus ab eâ separatur, & creaturæ rationalis exsistentia absque sua propria subsistētia cōservatur. Quod longè multo admirabilius est, quàm Deum per influxum causæ efficientis supplere descendentiam accidentis à subjecto: siquidem in hoc mysterio Deus nō solùm res omnino distinctas separat: sed etiam modum prorsus intrinsecum, illumque supplet nō per solam efficientiam, sed per intrinsecam unionem, communicando infinitam & perfectissimam suam subsistentiam, salvâ utriusque, divinæ scilicet & humanæ, naturæ proprietate. Nam Christus perfectus Deus est, necnon perfectus Homo, unúsque omnino, non confusione substātiæ, sed unitate personæ. Cui conveniunt ea, quæ sunt divinæ potentiæ, simulque illa, quæ sunt infirmitatis humanæ: id quod coruscat miraculis, & quod succumbit injuriis, ut Leo epistol. 10. prosequitur. Hæc autem hypostatica duarum naturarum in Christo unio faciliùs intelligetur, si tribus modis res conjungi posse consideremus.

[...]odus in[...]secus rei [...]aliter [...]exus se[...]tur, & [...]unionem [...]latur.

[...] nat. in [...]sto, unt [...]ero sub[...]ntia.

[...]lex unio.

Ex pluri[...] naturis [...]itas res [...]ia.

PRIMO, dum ex pluribus naturis una fit essentia, quomodo uniuntur forma & materia, genus & differentia. Ex cujusmodi essentiali unione res quædam tertia resultat, facta ex rebus imperfectis aut si perfectæ sint corruptione vel conversione immutatis. Qualis unio si in Christo esset, unica in eo reperiretur natura, non divina, neque humana, sed tertia quædam ex utrâque conflata; ut opinatus est Eutyches in Concilio Chalcedonensi damnatus in quo act. 5. Patres dicunt: *Salva utriusque naturæ proprietate, & in unam personam atque subsistentiam concurrente, unigenitum filium, & Deum Verbum agnoscimus.*

2. Vnio est accidentalis.

SECVNDO, substantia substantiæ, vel accidentia substantiæ adjunguntur unione accidentali, ut grana in cumulo, ligna, lapides, ferrum in structura: ex quali unione non nisi accidentalis forma consurgit. Qua ratione Deus homini jungi non potuit, cùm neque accidens sit Deus, neque accidentis subjectum fieri possit. Vnde Synodus 5. act. ultima cap. 4: *Si quis dicit, secundùm gratiam, vel secundùm operationem, vel secundùm dignitatem, vel secundùm honoris æqualitatem, aut relationem vel affectum, aut virtutem factam esse unionem, & non secundùm subsistentiam, anathema sit.* Et in Epistola Agathonis recepta in Synodo 6. act. 4. damnatur, qui cùm Eutyche sentiunt, naturarum in Christo unionem factam per communicationem attributorum Deitatis, omnipotentiæ, omnipræsentiæ &c. vel cum Nestorio factam esse secundùm gratiam, operationem, inhabitationémque singularē, ut Christus solùm ab aliis hominibus in eo differat, quòd per alios Deus quædam tantùm operetur, per Christum autem omnia: quodque ceteros gratiâ longè antecellat. Quam hæresim Concilium Ephesinum anathematismo 2. & 3. his verbis rejicit: *Si quis non confitetur, carni secundùm subsistentiam unitum Patris Verbum, anathema sit. Si quis dividit in uno Christo subsistentias post unionem, anathema sit.*

3. Vnio per communicationem subsistentiæ.

TERTIO modo rerum unio fit per communicationem subsistentiæ, dum una substantia, quæ per se alioquin subsisteret, ad alterius suppositum ita trahitur, ut ab eo tanquam illius pars dependeat. Hoc modo natura humana Verbi supposito accessit, in quo ita sustentatur, ut subsistentiam propriam non habeat à persona Verbi distinctam. Non enim priùs caro quàm Christi anima fuit, nec priùs animæ quàm divinitati juncta; sed quo instanti anima fuit carni unita, eodem utrique divina persona. Vnde sequitur, non hominem esse Deificatum in hac Incarnatione, sed Deum qui priùs erat, esse hominem factum, absque ulla sui quidem immutatione, per solam accessionem humanæ naturæ, cui facta est communicatio ejusdem subsistentiæ, in qua solum Verbum priùs subsistebat: ut quemadmodum anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus sit Christus. Quæ mystica unio etiam

Homo non est Deificatus, sed Deus est homo factus.

Athan. in simbolo. Aug. Enchir. c. 35. lib. de bono perseverantia cap. 24.

Damascenus lib. 3. cap. 11.

etiam illustratur exemplo ferri igniti (quanquam similitudo non per omnia quadret) item hominis, qui sit Iurisperitus & similiter medicus, secundùm quas artes, varias sortitur appellationes, operationésque exercet. Nam idem homo agit causas, & morbos sanat. Augustin. epist. 99. ostendit hanc propositionem: *Deus est mortuus*, huic esse similem: *Philosophus est mortuus*. Præterea eandem rem exprimit ramus arbori insitus. Nam ab arbore sustentatur, & arescere potest vivente arbore; sicut homo Christus passus & mortuus est, illæsa divinitate. vide Fulgent. lib. de Incarn. & libr. de fide ad Petrum c. 2.

Sicut ramus insitus arbori exarescere potest vivente arbore: sic homo Christus mori, illæsa divinitate.

CAP. CLII.

Cur solus Filius Incarnatus dicatur?

Fulgent. lib. de fide ad Petrum c. 2.

EX dictis facilè colligitur, solum Filium incarnatum esse, non autem totam Trinitatem, quia unio facta est per communicationem subsistentiæ Verbi, quæ ipsi propria sit. Sola enim filii persona sibi humanā naturam assumpsit, sustentat ac terminat. & quidem convenientissimè; cùm Patri esse ingenitum, Filio esse genitum, Spiritui sancto non genitum, naturale sit. Porrò quamvis solus Dei Filius Homo factus sit, attamen ejus conceptionem sive incarnationem tota Trinitas fecit, quoniam omnia Trinitatis opera ad extra indivisa sunt; procedunt enim à tribus Personis, ut sint unum in natura, & voluntate, atque adeò in actione & operatione. Ideoque hominem quem Virgo concepit, Trinitas fecit, Verbo univit, ejúsque solius subsistentiam ei communicavit. Ideo solus Filius Homo factus est: reliquæ personæ dicuntur incarnationem operatę, sed non incarnatæ.

Solum Verbū incarnatum est, quia sola verbi subsistentia homini communicata.

Opera Trinit ad extra indivisa.

DISTINGVITVR autem Incarnatio à Conceptione, sola ratione. Nam respectu Matris, quæ sibi specie similem generabat, vocatur conceptio: respectu autem Verbi, quod subsistentiam suam humanæ naturæ communicabat, eamque sibi hypostaticè uniebat, appellatur Incarnatio.

Incarnatio à conceptione sola ratione distinguitur.

SI quis verò quærat, utrùm persona Filii propter Incarnationem plus diligenda sit, quàm persona Patris aut Spiritus sancti?

Par amor debetur Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quanquam alia & alia ratione.

RESPONDENDVM, quod cùm communis voluntas salvandi homines per mortem Christi totius Trinitatis fuerit, & Incarnationem tota Trinitas operata sit, parem singulis & omnibus personis (quæ non nisi unus sunt Deus) amorem deberi, quanquam aliâ & aliâ ratione.

CAP. CLIII.

DE SPIRITV-SANCTO.

Cur conceptio Christi Spiritui sancto tribuatur?

CVM IESV CHRISTI conceptio totius Trinitatis operatione facta sit, non immeritò quæritur, cur Spiritui sancto peculiariter tribuatur? Tres istius rei causas adfert B. Augustinus. Prima est, quia dum una trium personarū in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligatur: altera est, ut evidéter in hac naturæ humanæ susceptione in unitatem personę omnipotentis Patris unici Filii Dei misericordia & gratia commendaretur. Nihil enim natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personæ Verbi assumeretur. Nam prius quàm in unitatem personę accederet Verbo anima rationalis & caro Christi, homo ille non erat, qui ex quo esse homo cœpit, non aliud esse cœpit, quàm Dei Filius, & hoc unicus, & propter *Verbum*, quod illo suscepto *caro factum est*, utique Deus: ut quemadmodū est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro; ita sit Christus una persona, Verbum & Homo; unus Dei Filius, idémque hominis Filius; non duo filii Dei, Deus & Homo, sed unus Dei & B. Virginis Filius. Proinde idem IESVS CHRISTVS, qui de Deo Deus, Homo autem de Spiritu sancto & Maria virgine natus est, utraque substantia, divina scilicet atque humana, filius est unicus Dei Patris Omnipotentis: ut latè prosequitur Augustinus in Enchiridio à cap. 35. usq; ad 40. lib. de prædest. Sanct. cap. 15. libr. de bono persev. cap. 24. Aptissimè igitur in hoc Incarnationis mysterio, Filii missio attribuitur Patri, carnis autem susceptio soli Filio; corporis verò animati in utero Virginis formatio, ipsi Spiritui sancto; ut gratuitum hoc opus esse intelligatur, ex solo Dei amore, singularique

Cur Spiri sancto Chr cōceptio tribuatur? Enchir. c. 3

Ad gratiæ commendationem.

Gratię singulare exēplar in incarnatione

Christus est unicus fili Dei & B. Virg.

 gratia

in justitia confirmatus, sic ut neque in ejus anima, neq; in corpore ullum esse peccatum potuerit. Et quoniam in eo fuerunt ab initio Conceptionis *omnes thesauri sapientia & scientia Dei*; sequitur, ejus animam universarum rerum scientiam habuisse, quas Deus in seipso scientiâ visionis agnoscit; non tamen infinitam divinitatem comprehēdisse, nec proinde omnia, quæ Deus se posse scientia simplicis intelligētiæ in seipso cognoscit, percepisse. *Diem* verò *judicii nescire Filius dicitur, quia non facit scire*, juxta B. Augustinum li. 1. de Trinit. c. 12. Alioquin eum diem illam etiam secundùm humanitatem cognitam habere, vel inde patet, quòd *omne judicium Pater Filio dederit*: ex ipsis quoque hominum occultis cogitationibus, quas Christo notas fuisse Ioannes enunciat capite 2. *Ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Cumque providētiæ atq; gubernationi Christi cuncta subjecta sint, necessarium est, illum omnium futurorū & singularium, imò secūdùm particulares eorum conditiones, claram & distinctam notitiam habere.

Coloss. 2. Isaia 11.

Homo Christus scientiâ qualem habuerit secundùm animam.

Ioan. 2.

Cap. CLVI.

Cur potiùs Scientiæ plenitudo, quàm Omnipotentia, vel Esse ubique, sit animæ Christi concessa?

QVIA naturaliter anima Christi scientiæ capax est, ipsi congruè absque mensura scientia donata est: sed quoniam omnipotētia & ubiquitas infinitatem & independentiā includunt Deo propriā, ideo humanitati Christi (quæ naturales creaturę proprietates operationésque retinet) communicari nequiverunt. Implicat enim contradictionem, *Esse finitæ virtutis, certóq; loco contineri*; *simul* autem *Esse*, omnipotentem, ac ubiq; secundùm eandem naturam. Quare contra Eutychianos & Lutheranos, opinantes ex unione hypostaticâ sequi divinorum attributorū communicationē humanæ Christi naturæ, certa fide tenendum, omnia dona ex unione hypostaticâ in Christi humanitatem diffusa, esse creata. Nam excellentissimam gratiam, sapientiam, potentiámq; singularem, per creatas qualitates adeptus est: siquidem utraq; natura in una Christi persona suas naturales proprietates & operationes distinctas retinuit. Ex unione autem hypostaticâ idiomatum communicatio sequuta efficit, ut proprietates & operationes utrique naturæ convenientes, communi supposito tribuātur in concreto: quia hujusmodi nomina pro supposito, licet formali ratione naturas denotent, accipiuntur. Sic dicimus, *Hominem esse Deum, omnipotentem* &c. atque, *Deum esse passum, mortuum, sepultum* &c. Non tamen Humanitas est omnipotens; nec divinitas mortua; quia salvis proprietatibus utriusque naturę consistit unitas personæ, ita ut ea; quæ Divinitati propria sunt, nō communicentur Humanitati, nec contrà in abstracto, sed communi tantùm hypostasi in concreto; ut definitum est in Concilio Ephesino anathemat. 4. In Chalcedonensi act. 5. In concilio 6. act. 4. Et docet idem Leo epist. 10. Fulgent. lib. 3. ad Trasimud. cap. 18. Damascen. lib. 3. c. 4. de fide.

Anima Christi naturaliter est scientiæ capax, at non omnipotentiæ, nec ubiquitatis.

Omnia dona in hominem Christū diffusa fuere creata.

Ex unione hypostatica idiomatum sequuta est communicatio.

Idiomatum communicatio quid prastet.

Cap. CLVII.

De Hæresibus circa unionem Divinæ Naturæ cum Humanâ in Christo.

QVIDAM Hæreticorum circa carnem, alii circa animam, nonnulli circa personam hallucinati sunt. Veram enim carnem Christo detraxerunt Martion, Saturnus, Cerdon, (contra quos Tertullianus libr. de Christi carne scripsit) quos sequutus Manichęus carnē non veram, sed phantasticam Christo tribuebat. (Augustino teste contra epist. Fundamenti c. 8.) cui accessit Priscillianus, contra quem Leo epistola 92.

Carnē phantasticā Christo nonnulli hæretici tribuerunt.

SECVNDA Hæresis Valentini fuit, qui Christi Carnem cælestem esse commentus est, eandémq; per B. Virginem veluti per canalem pertransisse. Cujus hodie sequuntur errorem Anabaptistæ, sentientes ex Patris substantia Christi corpus in uterum Virginis delatū esse, Cochlæo teste libro de erroribus Anabaptistarum.

Christo carnem cælestem qui tribuerunt.

TERTIA Hæresis Apellis fuit, qui Christi Carnem ex elementis assumptam, sed post resurrectionem fuisse resolutam dixit.

Apelles Christo carnem detraxit post resurr. Carnem à Iosepho qui dixerint.

QVARTA Cerinthi & Carpocratis, (qui Irenæo teste lib. 4. cap. 24. & 25.)

Christi

Christi carnem j assib. qui posuerint.

Christi Carnem nō à Spirituſancto formatam, ſed à Ioſepho in Virginis utero fuiſſe generatam docuerunt.

QVINTA eorum, qui Christi Carnem impaſſibilem fuiſſe opinati, non Christi, ſed Simonis Cyrenei carnem affixam cruci docuerunt. Baſilides Tertulliano teſte libro de præſcript. atque Machometus in Alcorano cap. 11.

Seleucii hæresis.

SEXTA fuit Seleucii, aſſerentis Christum in cælum aſcendendo, Carnem depoſuiſſe, ac in Sole collocaſſe; Auguſtino teſte hæreſi 59.

Eutychiani & Vbiquistæ.

SEPTIMA eorum eſt, qui attributa Divinitatis Carni Christi communicata fuiſſe ſentiūt, ut ab initio Conceptionis ubique fuerit. Sic quidam Lutheranorum poſt Eutychianos.

Sabellii hæresis.

CIRCA Christi perſonam diverſæ non minus hæreſes excitatæ fuerunt. VNA per Sabellicum, qui unicam in Trinitate realiter eſſe Perſonam aſſerens, conſequenter totam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum aſſumpſiſſe carnem aiebat. SECVNDA Neſtorii fuit, qui duas in Christo perſonas conſtituit, alterámque in alterâ, ſicut in ſuo templo habitare aſſeruit quam Epheſina Synodus ex profeſſo cōdemnavit. TERTIA Eutychis fuit, qui unam Christi Perſonā ex duabus naturis confuſis conflatam docuit, ita ut Christi nomen ſignificaverit non perſonam ſimplicem, in qua Vnio eſſet Divinæ & Humanæ Naturæ; ſed perſonam compoſitam ex diverſis naturis, quę neq; Deus, neque Homo, ſed tantùm Christus dici poſſet. Quam impietatem Chalcedonenſis Synodus exploſit.

Nestorii error. Aug. li. de hæres. cap. 41. Damascen. lib. 3. cap. 3.

Eutychis hæresis.

Apollinaris error.

Leo epist. 1..

Eunomii hæresis.

CIRCA unionem autem Naturarum, etiam varii errores reperiuntur. Inprimis Apollinaris & Eunomius Animę loco Verbum ſubſtituerunt. Contra quos Scriptura luculenter tradit, Christum Animam habuiſſe, Spiritum, Mentem atque Voluntatem; necnon corporis ſenſus, per quos triſtitiâ, dolores, ſitim, famem, cruciatúſque maximos pertulit; integrámque hominis naturam ſuſcepiſſe, ut hominem totum ſanaret. Id enim quod aſſumpſit, ſanavit. SECVNDA Hęreſis fuit Eutychis, Dioſcori & Severi, qui duas naturas in unione confuſas fuiſſe ſomniantes, unicam in Christo fuiſſe naturam ex duabus conflatam, ſicuti & unam perſonam tradiderunt. Quos ſequuti ſunt Acephali, & Monotelitæ, in Synodo 6. rejecti. Quas omnes hæreſes Apoſtoli breviſſimo verborum compendio jugularunt, dicendo: *Christum cōceptum eſſe de Spiritu ſancto, natum ex Mariâ Virgine*: hoc eſt, Vnigenitum Dei Patris Filium, verum & integrum Hominem aſſumpſiſſe in unitatem Perſonæ ſuæ, qui conditorio operæ factus ſit Spiritus ſancti virtute, ex puriſſimis ſanguinibus Beatæ Mariæ Virginis, idemq́; natus ex eâdem, novem menſium tempore effluxo.

Vulgen. lib. 2 incarn. & lib. 3 ad Trasimund. cap 15. Damascen. lib. 2. cap. 3. Ambr. de incarn. domin. sacramento. Niceph. lib. 18. Histor. cap. 45. Monotelitæ.

CAP. CLVIII.

Natus ex Maria Virgine.

HIs verbis profitemur, Vnigenitum Dei Filium non per Virginem, ſicut aquam per canalem, tranſiſſe; ſed tanquam Verum Filium ex ejus ſubſtantia, ei ſecundùm ſpeciem ſimilem editum: non quidem per os, aures, umbilicum, vel aliud inſolitū membrum; ſed per clauſtra pudoris, genitaliáque membra, divina virtute non reſerata, ſed clauſa. Sic enim naſci decebat, quem fides matris, non libido conceperat: ut non minus ſalva eſſet B. Virginis integritas in Filii Dei Nativitate, quàm fuerat in Conceptione, quam non operatio viri, ſed potentia Spiritus ſancti effecerat.

Christus natus per gratia clausa Virginis non reserata. Aug. Enchir. cap. 34.

Aug. epist. 3.

Ex Mariâ.

VERE itaque Christus natus eſt, *Ex Mariâ*, non ſolùm in Maria; quia ſibi corpus ex ejus ſanguinibus ædificavit, ſecundùm quod temporaliter conciperetur, & naſceretur. Vnde veraciter *factus ex muliere* dicitur, Galat. 4. *Ex ſemine David ſecundùm carnem*, Rom. 1. *Et quod naſcetur ex te ſanctum*, Luc. 1. Promiſſum erat Abrahæ, *quòd in ſemine ipſius gentes benedicerentur*, Geneſ. 24. *Ex femore Iudæ Chriſtus naſciturus* prædicitur Geneſ. 49. *De fructu ventris Davidis*: Pſalm. 131. *De radice Ieſſe*, Iſaiæ 11. Quæ omnia impleta fuiſſe ſcribit Apoſtolus, dum *Filius Dei ſemen Abrahæ apprehendit*, Hebr. 7. Et *ex Iudâ & Davide ortus eſt dominus*, Hebr. 7. & Apoc. 5.

Christi caro quomodo in Adamo fuerit?

Ex quibus manifeſtum eſt, Christi Carnem fuiſſe in Adamo, ejúſque poſteris, ſecundùm originem, & corpulentam ſubſtātiam, (quia inde materia profluxit) ſed non ſecundùm rationem ſeminalem: quia non per virtutem ſeminis ab Adamo promanantis coitu viri efformanda erat Caro Christi; ſed modo planè novo, per operationem Spiritus ſancti. Vnde ſequitur, Christi carnē nunquā peccato in Patribus obnoxiam

Christi caro secundùm rationem seminalem non fuit in Adamo.

fuisse, quia non actu, sed potentiâ solùm ibi fuit, per modum originis, non communi via propagationis, quæ fit coöperatione virilis feminis. Quare *nec in Abrahæ lumbis Christi caro decimata fuit, sicut caro Levi*, quoniam ibi nõ fuit activa virtute feminis producenda, ut Apostolus sapienter annotavit, & Augustinus fusè tradit, libr. 10. de Gen. ad lit. capit. 19. & 20.

Nec in lumbis Abrahæ decimata fuit. Hebr. 7.

EODEM pertinet, quòd Apostolus docet, *Verbum non assumpsisse carnem peccati, sed habentem similitudinem carnis peccati*: hoc est, non sumpsisse carnem peccato subjectam, sed tantùm mortalitati, miseriis, passionique obnoxiam. Idque voluntate ac dignitate, non necessitate, *ut per omnia fratribus assimilaretur, excepto peccato*. & defectibus mysterio redemptionis nõ profuturis; imò perfectioni suæ personæ contrariis: qualis est ignorantia, necnon concupiscentia etiam involuntaria. Cùm itaque Verbum assumpserit, secundùm hypostasim immediatè, quidquid ad veritatem & integritatẽ humanæ naturæ, adeòque quidquid requiritur ad consistentiam, conservationem, convenientémq; statum corporis humani, & ad exercendas vitæ operationes; consequitur, Verbum assumpsisse secundùm hypostasim nõ solùm veram animam rationalem, intellectu & voluntate ceterisque potentiis præditam; sed verum insuper corpus humanum, animæ rationali unitum; ex qua unione resultat immediatè hæc natura humana existẽns in divina persona. Vnio enim animæ & corporis, est de essentia humanitatis & hominis. Quia verò corpus integrum & perfectum assumpsit, sequitur, partes omnes assumpsisse, quas in primo homine plantavit scilicet ossa, carnem, sanguinem, aliósque humores, ac dentes, ungues, capillos, barbam, necnõ partes omnes organicas ad constitutionem vel operationem corporis humani concurrentes. Sive enim sanguis & capilli anima rationali informentur, sive non; quia tamen sanguis ad integritatem animati corporis humani pertinet, certum est, à Verbo hypostaticè assumptum, nec unquam à Verbo dimissum, etiamsi passionis tempore ad tempus à corpore sejunctus fuerit. Crines insuper eùm ad humani corporis complementum ornatúmque pertineant, dubium non est, quin à Verbo secundùm hypostasim assumpti sint. Nam & post resurrectionem corporibus futuros capillos & ungues tradit Augustinus lib. 22. de civit. cap. 19. Enchir. cap. 88. Et in Christi corpore hæc omnia post resurrectionem exstitisse indubitatum est. Quòd autem Damascen. lib. 3. c. 27. ait: *quod semel (Verbum) assumpsit, nunquã dimisit*; intelligẽdum est de partibus per se assumptis, nec in continua resolutione fitis. Alioqui Verbum de novo partes quasdam materiales sibi univisse, ac dimisisse per nutritionem compertum est.

Similis carni peccati, quia mortalis. Rom. 8. Aug. libr. 5. cont. Iul. c. 5.

Aug. lib. 2. de peccat. merit. cap. 24. & 25.

SIMILITER in sua hypostasi mediante humanitate Verbum sibi accidentarias formas univit. Pertinẽt equidem illæ quoque ad naturalem hominis statum, perfectionem, conservationem, necnõ operationem. Simul autem tempore Verbum sibi proximè & immediatè omnes hominis partes essẽtiales univit, nec ordine executionis, animam priùs quàm corpus, sed ordine dignitatis ac intentionis sumpsit corpus propter animam.

SCIENDVM autem, Verbum ita corpori & animæ inter se unitis fuisse independenter conjunctum, ut dissoluta eorum inter se unione permanserit eadem omnino unio eorum ad Verbum: unde constat, carnem independenter ab animæ informatione proximè Verbo fuisse unitam. In triduo itaque mortis corpus mansit Verbo unitum, non minùs quàm anima. Non tamẽ rectè diceretur, quòd Verbum tunc fuerit corpus vel anima: quia denominativa, quæ prædicantur, significare debent non partem, sed esse completum. Siquidem Christus nõ dicitur pes, manus &c. sed HOMO DEVS.

Leo serm 11. de pass. Domini.

CAP. CLIX.

Vtrùm B. Virgo, Mater Dei dicenda sit?

CVM B. Virgo Verbum carnem factum in utero conceperit & pepererit, Verbúmq; Deus sit; necessariò efficitur, B. Mariam propriè Dei Genitricem, Deiparã, seu Theotocon esse, atque dici debere. Quod agnoscẽs Elizabetha, *unde*, ait, *hoc mihi ut veniat Mater Domini mei ad me?* Et ipsa B. Virgo: *Fili, quid fecisti nobis sic?* Et Angelus, *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Isaias quoque cap. 7. *Ecce Virgo concipiet in utero & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel; quod interpretatur, nobiscũ Deus*. Dum autem B. Mariam

B. Virgo, Mater Dei ac Deipara rectè dicitur.

Luce 1. & 3.

Dei Matrem esse pronunciamus, non denũciamus eam Divinitatis esse principium, sed *personæ*, (quæ sit *Deus & Homo*) *consubstantialem matri carnem habentis, genetricem*, ut docet Damascen. lib. 3. ca. 12. Fulgent. de Incarn. cap. 2. & libr. de fide ad Petrum cap. 2. Hinc Matthæus c. 1. volens ostendere promissiones olim Patriarchis factas, in B. Maria completas esse, texens genealogiam *Iesu Christi filii David, filii Abraham*, concludit: *genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.* Et ubinam peperit? sanè non alibi quàm in Bethlehem, *eò quod esset de domo & familiâ David*: ut Micheæ prophetia adimpleta jam esse probaretur.

Michea 5.

VTRVM autem in Christo duæ sint relationes filiationis reales, an una tantùm, inter Doctores Scholasticos disputatur. Divus Thomas, Damasceni authoritate nixus, sentit unicam esse realem in Christo filiationem; idque ideo, quia non multiplicentur ea, quæ personis propria sunt: inter quæ Filiatio est. Alii tamen sicut duas naturas duasque nativitates, ita & duas in Christo reales filiationes agnoscunt; quarum altera sit personalis proprietas; altera verò tantùm relatio in natura humana fundata, secundùm quam Christus Matri specie similis genitus est.

3. p. qu. 35. art. 5. Damasceni lib. 3. c. 13. Aug. Enchir. 35. & 36.

AD argumentum itaque S. Thomæ respondent, multiplicari posse relationes reales, quæ ad Christi suppositum immediatè ac per se haud pertinent; sed tantùm mediatè natura creata à Verbo assumpta: qualis est Filiatio, respectu Matris. Quantum verò excellentiæ nomen Deiparæ B. Virgini adferat, intelliget, qui animadverterit, nihil majus aut nobilius post hypostaticam unionem creaturæ cõmunicari posse, quàm omnium rerum conditorem & Regem cõcipere & parere, Deique veri Matrem esse. In quo uno Deiparæ nomine, quod omnium Prophetarum oraculis prænunciatum est, continetur, atq; totum humanæ liberationis mysterium commendatur. Itaque hujus eminentis conceptionis merito *B. Maria, cælorum Regina, super omnes angelorũ choros exaltata* prædicatur. Quod Ecclesia subindicat, quãdo in festis B. Mariæ Christi genealogiam proponit, cujus conclusio est: *Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est* IESVS, *qui vocatur Christus*: quia nihil de B. Virgine sublimius dici potest, quàm quòd de ea nat⁹ sit IESVS, *qui vocatur*, & verè quidem *Christus*; id est, Deus, Homo factus est: ut ipsa veraciter dicere possit, *Fili quid fecisti nobis sic?* Lucæ 3. *Quem Pater introducens in orbem terrarum, ab omnibus angelis adorari jubet*; & de quo loquens asseruit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Quod agnoscens mulier, typum ecclesiæ gerens, Christo jurè acclamavit: *beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ suxisti.* Lucæ 11. siquidem verè beata est Virgo, quæ Deum mente, necnon utero concepit, fovit, peperit, ejusdem Mater, cujus æternus Deus Pater.

Scotus, Durandus, & alii in 3. sent. dist. 8.

Deipara nomen quantã contineat eminentiam.

Cur in festis B. Mariæ genealogia proponatur.

Hebr. 1.

Matth. 17.

CAP. CLX.

Quòd Christus absque Matris tædio vel dolore conceptus natúsque sit.

QVEMADMODVM B. Virgo in Filii Conceptione nullam carnalis concupiscentiæ voluptatem sensit ita nullum postea tædium vel molestiam in utero gerendo pertulit, ut ex Ascensione in montana loca confestim à conceptione, necnon expedita in Bethleem, instante partu, profectione colligi potest. Ac sicuti cum gaudio & lætitia exsistens gravida levem sarcinam utero gestavit: ita expleto novem mensium termino, sine aliquo dolore, cruciatu, vel pudore Filium in lucem edidit. Iustum siquidem erat, ut in partu dolore careret, quę in Conceptu voluptatem non perceperat.

Christus absque Matris tædio portatus.

Virgo sine dolore peperit.

ALIARVM quidem puerperarum viscera mole fœtus violenter dilatari solent, unde ingens dolor in partu sequitur: at Christus absque ulla meatuum apertione, clauso matris utero, ipsum penetrando egressus est, salva Virginis integritate, sicut clauso sepulchro januisque clausis, egressus & ingressus legitur; ut impleretur illud Isaię cap. 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium*: & cap. 66. *antequam parturiret, peperit masculum*, qui cùm veniret ad sanandum infirmitates peccato cõtractas, inprimis à matre maledictionem Evæ tollere decebat. Quòd autem B. Virgo immunis à communi puerperarum languore fuerit, Lucas apertè significat c. 2. enarrans, quòd ipsa puerum in lucem editum cõfestim pannis involverit, & in præsepio collocaverit: à solita parientium infirmitate, tam in partu aliena, quàm in conceptio-

In partu à dolore aliena fuit B. Virgo.

ne ab omni corruptione fuerat. Nulla proinde ibi obstetrix, nulla muliercularum sedulitas intercessit: eademque mater incorrupta & obstetrix fuit; non decumbens ægrotantium, puerperarum more peperit, nec lecto, culcitris, fomentis, aliisve subsidiis indiguit; sed flexis poplitibus editum in lucem Filium, ipsum *quem genuit adoravit*; ut latè Hieronymus contra Helvidium. Vnde Pictores atque Sculptores reprehendendi sunt, qui arcanam & salutarem Domini & Salvatoris nostri generationem per mulierem lecto decumbentem exprimunt, & qui similâ coctâ prætextu honoris secundinarum impollutæ Beatæ Virginis se mutuò donant. Sacra enim Virgo devotam sobolis clientelam exhibuit, natum attrectat, amplectitur, jungit osculum, ubera porrigit: negotium toto gaudio plenum est: nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio, non locus ibi lavacris, quæ puerperis præparari solēt; quippe nulla naturæ injuria matrem læserat: sine tormēto peperit, quæ in conceptione nullâ carnis voluptatem perceperat; & tamen legem atque consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum aliis mulieribus ei in hoc opere ratio similis esset, domi se diebus constitutis diligenter continuit, & depositi oneris lassitudinem professa, oblatæ quieti paruit, & in diebus separationis non se à thoro Ioseph, qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu Templi, & ceteris, quæ Lex prohibebat, subtraxit.

Nativitas Christi facta cum gaudio.

Concil. Constantinop. 6. can. 79. & Balsam. in expos. eâ. 82.

Cyprian. in ser. de Christi nat.

Cap. CLXI.

De loco Nativitatis Christi, tempore, aliisque circumstantiis.

Nativitatis Christi locus tempus, circumstantia. Michea 5. Psalm. 71. Luca 2.

BETHLEEM Christus suæ Nativitati prælegit, ut se fructum Davidi à Deo promissum esse ostenderet: Regalem verò civitatem Hierusalem passioni destinavit, ut hominum vanitatem cōfunderet, qui ex loco Nativitatis gloriam aucupari solent, infirmitates quoque suas quantum possunt occultant. Postea verò Romam, caput mundi, in signum plenæ victoriæ subegit, ibique Vicarium suum, caput Ecclesiæ militantis visibile residere voluit. Petri enim Apostoli, sui in terris Vicarii, sedem ibi erigi decrevit, apertóque prodigio hoc ipsum manifestavit, quando factus obviam Petro, Neronis Tyranni minas instinctu fidelium declinanti, eidem reditum in urbem Romam imperavit, dicendo: *Venio Romam crucifigi.* Vt nimirum cathedra Petri, supremáque Ecclesiæ Christianæ authoritas ibi firmaretur, atque Isaiæ vaticinium adimpleretur: *civitatem sublimem conculcabit pes pauperis.*

Romā Christus in signū plenæ victoriæ subegit.

Egesippus 3. cap. 2. Ambr. oratione in Auxentium.

Christus Romam elegit ubi sedem Vicarii sui poneret. Isa. 26.

Præterea Bethleem, *Domum panis* significat: atqui Christus *panis* est *verus, qui de cælo descendit.* Convenienter itaque in Domo Panis nascitur verus animarum fidelium cibus. Iudæi verbo Isaiæ abusi: *Generationem ejus quis enarrabit?* dixisse Ioannis 7. leguntur: *Christus cùm venerit, nemo scit unde sit*: at Legis Doctores interrogati ab Herode, ubi Christus nasceretur, expeditè responderunt: *In Bethleem Iudæ*, juxta Michææ vaticinium, cap. 5.

Ioan. 6. Gregor. hom. 8. in Evang.

Isaiæ 53.

NASCI porrò voluit *in Diversorio*, primùm, ut Virginei partus sacramentum occultaretur. Nam si in habitationis suæ loco peperisset, B. Virginis cognatæ illam invisere, obstetrices advocare, nisi patefactum eis mysterium fuisset, attentassent. In suburbano similiter loco nasci elegit, ut pastoribus commodior accessus, magisque adoratoris præberetur; minúsque observarentur, quæ ibi miranda contingerent. Denique in hospitio nasci placuit, ut nos esse peregrinos, *nec manentem in terris habere civitatem, sed futuram inquirere* admoneret.

Cur in diversorio.

TEMPVS verò nascendi elegit, quo Princeps unus Orbi penè universo imperabat, ut se Pacis authorem declararet, qui terrena cælestibus, Iudæósque Gentibus reconciliaret: ex quibus simul collectis unum ovile constitueret. Regnante autem Herode alienigenâ Christus venit, ut Prophetiam de Sceptro à Iuda non auferendo, donec promissus Messias veniret, impletam esse constaret.

Cur tempore unius imperii. Luca 2. Gal. 4. Ephes. 2. Ioan. 10.

Regnante Herode. Gen. 49.

IN Hyeme nascitur, ut dominantibus tenebris errorum, peccatorúmque frigore, se advenire monstraret; nullo scilicet in hominum affectibus fervente charitatis ardore.

In hyeme.

CRESCENTE luce natus est, ut se venire insinuaret *ad illuminandum eos,*

Crescēte luce

qui in tenebris, & in umbrâ mortis ſedent; utque algentia hominum corda Dei amore inflammaret.

ca 1.

mulier e.

PORRO *De muliere* naſci elegit, ut Incarnationis veritas aſtrueretur, nec phantaſticum corpus habere putaretur: tum etiam, ut ſexum utrùmque in reparationis ſpem adduceret: virilem in quo naſceretur; ſemineum, per quem. Congruebat enim, ut ſexus uterque, qui corruptionis cauſa fuerat, inſtaurationi cooperaretur: *ut neq; vir ſine muliere, neq; mulier ſine viro eſſet in Domino*; Auguſtin. lib. 6. cont. Iulian. cap. 10. Lib. de agone Chriſtiano cap. 22. Equidem decebat, ut quemadmodum per feminam mors intraverat, ita & per feminam vita rediret; ut vir per feminam lapſus, per mulierem erigeretur: ac poſtremò, ut femineus ſexus viro beneficium acceptum rependeret. Nam Eva ex ſolo viro adhuc virgine fuit edita ſine matre: cujus gratiæ mutuum officium B. Virgo reddidit, quādo virum ex ſeipſa impolluta ſine viri cooperatione concepit & peperit Spiritus ſancti virtute; atque ita quadruplicem humanæ generationis modum complevit. Productus enim Adam fuerat abſque viro & femina ex Terra virgine: ac Eva ex ſolo viro: Seth autem, noſque omnes ex viro & femina: ſupererat, ut ex femina ſine viro aliquis prodiret; quod privilegium Christo reſervatum fuit, ut novo, anteáque non viſo modo ex fœmina Virgine abſq; viri ſeminatione naſceretur.

Cor. 11.

Quatuor is homo luctur.

CAP. CLXII.

Ex Mariâ.

riplicem tudinem tat: ſei- conſub. alitatis, e. atque nis.

EX Maria, tanquam Matre, materiam corpoream in viſceribus loculiſque conſuetis ſuppeditante, conceptus & natus eſt Dominus. Particula EX, aliquando habitudinem Conſubſtantialitatis, qua unum ex alio, velut ex ſubſtantia producitur, denotat; quo modo ex patre filius naſci dicitur, aut matre. Nonnunquam particula EX habitudinem Cauſæ efficientis, formalis vel materialis ſignificat: hac ratione omnes creaturas EX DEO eſſe dicimus; atque hominem Ex terra, ex corpore & anima, veſtem ex lana vel pellibus. Tertio EX, habitudinem Ordinis exprimit, ut cùm omnis creatura ex nihilo eſſe, & totum conſtare ex partibus, aſſeritur.

r. lib. de in ſonſte 1. Enchir. 19.

De nomine B. Virginis Mariæ.

NOMEN Deiparæ Virginis eſt MARIA. Quod nomen authore Hieronymo interpretari poſſumus, *Dominam eorum.* Qua ſignificatione aptiſſimè dignitas B. Virginis indicatur. Iure ſiquidem ſupremi omnium creaturarum Domini, Regis, atque Salvatoris humani generis Mater, DOMINA MVNDI nuncupatur, REGINA QVE CÆLI ſalutatur, ex qua videlicet utriuſque conditor & rector naſci dignatus eſt. Athanaſius vocat *Heram, Dominam, Reginam*; aliique Veteres ſimilibus epithetis extollunt. Athanaſ. ſermon. de Deipara. Epiphanius hæreſi 78. Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda in 1. cap. Lucæ. Bernardus ſuper *Salve regina.* Chryſologus ſermon. 142. Ambroſius lib. de inſtitut. virgin. cap. 5. II. Significatio nominis Mariæ juxta Ambroſium eſt: *Deus ex genere meo.* In quo ſignificato nomen aptiſſimè illi convenit, quæ Deum hominem factum cōcepit & peperit. III. Maria interpretatur *Maris Stella*, & *illuminata*: quæ ſignificatio illi congruit, quæ turbulentum hujus mundi ſalum pariendo ſolem juſtitiæ illuminavit: ut comprobat Eccleſia canendo: *Ave maris ſtella.* Hæc eſt enim nobilis illa Stella, Numerorum 24. prænunciata, quæ abſque ſui corruptione radium emiſit, qui ſuo ſplendore mundum univerſum illuminavit, frigida hominū corda igne charitatis inflammavit, peccatorum fęces excoxit. Hæc denique Stella eſt, quæ ſuper hoc mare proceſſoſum elevata micat meritis, illuſtrat exemplis. Bernardus ſerm. 2. ſuper *Miſſus eſt.* IV. Maria ſignificat *Mare amaritudinis*, ſive *Myrrham maris.* Quæ ſignificatio illi aptè competit, in quam ex deliciarum loco Dei Filius, velut in amaritudinis mare venit; ex qua carnis mortalitatem, aliáſque humani generis miſerias aſſumpſit; ut Ambroſius obſervavit libro de virg. inſtit. cap. 5. Ac inſuper *Mare amaritudinis* rectè vocatur, cujus animam doloris magnitudo paſſionis Filii tempore complevit.

Maria nomē quid ſignificet? Hieronymus in interpretatione Hebr. nominum.

Maria 1. Domina, Hera.

De dignitate, excellentia, gratia & gloria B. Virginis.

II. Maria, Deus ex genere meo.

III. Maria, Maris Stella.

IV Maria, id eſt, mare amaritudinis.

CAP. CLXIII.

De Virginitate B. Mariæ.

Virginitas B. Mariæ.

NE quis porrò Dominum aliorum hominum more conceptũ aut natum suspicaretur, addimus, nos credere, Christum esse natum *ex Mariâ virgine*, incorruptâ scilicet mente & corpore; libera & omnino experte delectationis Venereæ in conceptione, necnon corruptione in partu & post partum. Nomen enim virginitatis trifariam accipi solet.

Virginitas trifariâ sumitur.

PRIMO, ut naturalem membrorum integritatem significet: quę virginitas naturalis nuncupatur, & per violentiam auferri potest, reserato virginalis pudoris signaculo. In hac significatione Rebecca *virgo incognita viro* dicitur; & Sichem vi oppressisse virginem, Gen. 34. Et Moyses Exodi 22. & 29. *Si quis seduxerit virginem.* Et lib. 3. Regum cap. 3. *Et filiæ regis virgines.* Item lib. 3. Regum cap. 1. *Quæramus Domino nostro Regi adolescentulam virginem.* Isaiæ 7. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* 1. Cor. 7. *Si nupserit virgo, non peccavit.*

Aug. lib. 1. de civit. cap. 18. Gen. 24. Virginitas primò significat integritatem naturæ.

II. statum Virginitatis.

SECVNDO Virginitas significat statum castitatis, exigens, ut persona voluntariè polluta non sit, atque sine contagio venereatum voluptatum se conservare proponat, nisi matrimonio jungatur. Qua significatione vocantur *castæ virgines*, de qualibus loquitur evangelium Matth. 25. & Apostolus 1. Corinth. 7. *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit.* Iuxta hanc acceptionem distinguuntur status Virginalis, Vidualis, & Conjugalis.

III. Virtutem continentiæ.

TERTIO Virginitas pro speciali virtute continentiæ sumitur, qua carnis integritas Deo vovetur, consecratur, & servatur. Quæ virtus supra castitatis statum hominis proposito addit perpetuitatem voto firmatam. De qua Augustinus in lib. de virginitate cap. 8. disserit. & Apostolus 1. Corinth. 7: *De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do* &c. Hujusmodi virgines fuere quatuor Philippi filiæ, de quibus Act. 21. quas Eusebius in Polycrate in perpetua virginitate consenuisse scribit. Tales virgines Ioan. Apocal. 14. commendans ait: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt*, perpetuò scilicet, & electione libera *se castrantes propter regnum Dei*; ut eum locum Veteres interpretantur: Hieronymus contra Helvidium. Augustinus libro de S. Virgin. cap. 27. Gregor. lib. 3. past. cap. 29. Primasius, Beda & alii in 14. c. Apocal. Et Philo lib. de vita contemplat. testatur, initio Ecclesiæ plurimos cælibem vitam delegisse; nec ullam gentem, sicut Christianos, virginitatis atque cælibatus cultores exstitisse, Iustinus & Tertullianus scriptum reliquerunt. Iustinus Apol. 2. Tertullian. Apolog. cap. 9.

SECVNDVM autem hos omnes modos B. Mariam semper Virginem fuisse, ac remansisse credimus. Iuxta illud Isa. *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Nihil autem novi Dominus fecisset, si ea, quæ priùs Virgo exstiterat, per suæ integritatis corruptionem postea concepisset, atque peperisset. Nam id quotidianum est. quò & pertinet illud B. Virginis Lucæ 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quia statui nón cognoscere, imò virginitatem meam jam pridem Deo consecravi? Bernard. sermo. 2. super *Missus est*. 3. & 4. Aug. lib. de virgin. cap. 4. Lib. 4. contra Iulianum cap. 9.

QVO autem tempore B. Virgo suam virginitatem Deo voverit, non æquè certum est. D. Tho. & Petr. Lombard. existimant, ab initio puellaris ætatis votum continentię in desiderio quidem habuisse, sed non nisi post desponsationem consensu Ioseph vovisse. Idque persuasi ex eo, quòd non solùm nubere, sed etiã velle nubere virgini sacræ damnabile sit, cùm ei in carnalem copulam consentire non liceat, quod ad matrimonii essentiam pertinere videtur, cùm sibi mutuò conjuges potestatem corporum tradant.

Quando B. Virgo voverit?

1. Tim 5.

lib. 4. Sent. dist. 30.

3. p. q. 28. ar. 3

ALIIS tamen doctoribus scripturis conformius apparet, quòd B. Virgo peculiari Dei directione, angelicóq; consilio ante desponsationem cum Ioseph virginitatis emiserit votum, credens, Dei ope futurum, ut desponsaretur viro, qui non esset ipsius virginitatem violenter ablaturus, sed protecturus; imò voti quoque virginitatis ipse consors futurus. Nam B. Cæciliam de Valeriano idem sperasse atque obtinuisse legimus. Neq; verò nubẽdo B. Maria contra votũ priùs emissum quidquam admisit; siquidem desponsando Ioseph, non in carnalem copulam, sed in ejus conjugalem societatem consensit; ut notat Augustin. lib. 1. de nupt. & concupis. cap. 11. & lib. 5. cont. Iulian. cap. 9.

Ioseph Virgo remansit.

S. Cæcilia.

Puritas B. Virginis figuris adumbrata. Exodi 3.

CVIVS B. Virginis absolutissimam puritatem ac munditiem variæ Testamenti Veteris figuræ adumbrarunt. Inprimis Rubus, qui non comburitur, juxta Bernardum serm. 2. super *Missus est.* II. Vrna aurea, in qua manna recondita est. Exodi 16. ad Hebr. 9. Ambrosius serm. 3. III. Arca de lignis Sethim composita, Exodi 25. IV. Virga Aaronis, flores germinans: de qua Num. 17. Isaiæ 11. V. Vellus Gedeonis, rore plenum: de quo Iudicum 6. Caro enim Christi sumpta est de carne virginis absque detrimento virginitatis, cui distillantibus cælis sese plenitudo divinitatis infudit. Et vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones; sicut virginitas cùm sit in carne, vitia carnis ignorat. Bernardus serm. 2. super *Missus est.* & sermon. 2. de annunciat. Chrysologus sermon. 143. VI. Figura est *terra, quæ dat fructum suum.* Psalm. 66. & 84. *Veritas* enim *de terra orta, Christus est de Virgine natus*: Augustinus tractat. 41. in Ioannem. VII. B. Virginis integritatem Porta clausa significavit, per quam solus Dominus Deus Israel ingreditur & egreditur; Ezech. 44. VIII. Lapis de monte abscissus absque manibus, designavit Christum, de utero B. Virginis absque virili semine proditurum; Danielis 2. & Hieronymus ibidem. IX. Candelabrum aureum, de quo Zachariæ 4. X. Vermis de ligno sine coitu nascens. Psal. 21. *Ego sum vermis.* Augustinus in eum locum, & epist. 120. cap. 8. XI. Nubes levis, de qua Isaiæ 19. juxta Hieronymum in illum locum. Ambros. libr. de instit. Virgin. cap. 13.

B. Virgo Dei suaque præparatione idonea facta est, ut mater Dei fieret.

PRÆTEREA quoniam virginitatis puritas Dei Matrem decebat; Deus Mariam elegit in matrem, eique virginitatis perpetuæ affectum inspiravit, ut eo modo præparata digna fieret atque idonea Dei munere, suaque dispositione mater Dei; ut Ambrosius epist. 82. his verbis expressit: *Quanta virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, ut esset etiam corporale Dei templum?* Quibus verbis non significat Ambrosius, B. Virginem electam esse in matrem Dei propter opera ipsius prævisa: quoniam prædestinatio ad hanc tantam gloriam prorsus gratuita fuit: sed indicare voluit, quòd B. Virgo gratis electa, ut mater Dei esset, ad tantam dignitatem capessendam adjuta divina gratia se præparaverit, idoneámque & capacem ad executionem tanti mysterii reddiderit.

Quomodo B. Virgo meruerit Dei mater fieri.

In quam sententiam Augustinus lib. de nat. & gratia cap. 36. dicit: *concipere meruit & parere Salvatorem.* Et Hieronym. epist. 22. de custodia Virg: *Propone tibi Mariam, quæ tanta extitit puritatis, ut Mater Domini esse mereretur.* Ambros. lib. 2. de virg: *digna fuit, ex qua Filius Dei nasceretur.* Basilius homil. de Christi generatione: *digna Vnigeniti divinitati conjungi fuit.* Chrysostomus homil. 49. in gen: *habita digna, ut huic ministerio deserviret.* Epiphanius hæresi 78: *digna facta est habitaculum fieri Filii Dei.* Damascen. lib. 4. c. 15. *Mariam summo Deo dignum Templum* appellat. Bernardus sermone 1. de Assumptione, & cap. 4. *Quæ vel angelica puritas virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit Spiritus sancti sacrarium fieri, & habitaculum filii Dei?* Vnde canit Ecclesia: *Quæ sola digna fuit portare Regem cælorum & Dominum.* Similia habet Fulgentius lib. de Incarn. & Gratia cap. 7. Gregor. lib. 1. Reg. cap. 1: *Incomparabilibus illustrata meritis, Dei Vnigenito, in quo recumberet, sacrum præparavit uterum.* Anselmus de laudibus virginis cap. 8: *Sanctissima puritas omnis creaturæ puritatem transcendens incomparabili sublimitate hoc promeruit, ut reparatrix perditi orbis plenissimè fieret.* Quibus veterū sententiis insinuatur, divinam sapientiam & bonitatem convenientibus mediis personam illam adornasse, cui tantam collaturus esset dignitatem, ut seipsum in verum ac proprium filium præberet.

CAP. CLXIV.

Cur ex Virgine Dei Filius nasci voluerit?

QVAMVIS ex vidua, vel etiam conjugio utente feminâ Verbum Dei carnem assumere potuerit; ex Virgine tamen nasci voluit. I. Quia decebat unigenitum Dei naturalem filium secundùm divinitatem, non alium habere naturalem patrem, quàm Deum, ne quidem secundùm humanitatem. II. Conveniebat, ut qui secundùm divinitatem solum Patrem absque matre habebat; secundùm humanitatem quoque absque Patre Matrem haberet. III. Omnino congruebat, ut sicut mentis Verbum absque corruptione concipitur;

Cur ex Virgine Verbum nasci voluerit

ita Verbum Dei carnem sine Matris corruptione conceptam assumeret. IV. Dignitati personæ Christi advers arêtur, concipi per carnis cōcupiscentiam, peccato infectam, cùm ipse ad peccatum abolendum veniret. Augustinus Enchiridii c. 34. & 40. V. Oportebat insigni miraculo Ecclesiæ caput nasci de Virgine, ut sua corporali Nativitate adumbraret spiritualem suorum membrorum de virgine Ecclesia regenerationem. Quemadmodum enim Filius Dei factus est Homo in utero Virginis; ita homines renascuntur filii Dei per undam Baptismatis. Augustinus lib. de S. Virginit. cap. 6. VI. Congruebat, ut secundus Adam ex Virgine, sola Dei concurrente virtute nasceretur, sicut primus Adam à Deo ex terra virgine plasmatus fuerat.

POSTREMO conveniebat, ut sicut per virginem serpens letiferum virus; ita per Virginē Deus salutis antidorum propinaret: ut quemadmodum per Virginem mors, ita & per Virginem vita rediret, virginísque Evæ, Maria Virgo fieret advocata. Irenæus lib. 3. cont. hæreses cap. 31. 33.

CAP. CLXV.

Vtrum Virgo naturaliter concipere poßit?

DIVVS Augustinus lib. 14. de civit. cap. 26. sentire videtur, homines in statu naturæ integræ salva virginitate fuisse generaturos, quia potuisset utero conjugis salva integritate feminei genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest eâdem integritate salvâ ex utero Virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Nec ad pariendum doloris gemitus, sed maturitatis impulsus fæminea viscera laxasset. Similiter ad fœtādum & concipiendum non libidinis æstus, sed voluntarius usus naturam utramque conjunxisset. Quia tamen per reserationē & dilatationem membrorum, necnon commixtionem sexuum & seminum generatio facta etiam in statu innocentiæ fuisset, opposita sententia tenenda est, videlicet mulierem absq; miraculo non posse salva integritate virginitatis concipere vel parere. Non enim ad retinendam virginitatem sufficit, quod genitalia mēbra nutu voluntatis absque turbido motu libidinis suo fungantur officio: sed præterea necessarium est, claustra pudoris non aperiri. Vnde passim Veteres asserūt, Christum ex clauso B. Virginis utero exiisse quemadmodum ex occluso lapide sepulchro postea redivivus prodiit.

Virgo naturaliter concipere ac parere nequit.

CAP. CLXVI.

De Hæresibus Virginitati B. Mariæ contrariis.

TRIPLEX hostium Virginitatis Deiparæ acies profliganda est.

PRIMA eorum, qui Christum ex Ioseph & B. Maria hominū aliorum more genitum contendunt: ac proinde Virginitatem in Conceptione salvam fuisse negāt. In qua acie sunt Iudæi, omnésque illi, qui Christum purum fuisse hominem arbitrantur; ut Ebion, Cerinthus, Photiniani, Carpocratiani: quibus omnibus ex professo Ioāńis Evāgelium oppositum est, in quo legimus, *Verbum in principio fuisse, omniáq; per ipsum facta esse, ac tandem factum esse carnem, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis aut viri*, ut Hieron. libr. de viris illust. in Ioanne monet; atque Irenæus, Tertullian. Epiphan. Augustin. & alii cont. hæreses differentes. Adversus quā hæresim unicum Isaiæ testimonium sufficiat, cap. 7. *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Quam prophetiam Matthęus c. 1. & Lucas c. 1. in B. Maria completam fuisse ostendūt. & Hieron. (in 7. c. Isaiæ, lib. 1. cont. Iovinian. lib. cont. Helvid. & in lib. Hebraic. tradit. in 24. cap. Gen.) declarat vocem Hebræam, *Alma*, significare puellam absconditam, quæ virorum aspectibus nō patuerit, sed parentum diligēti cura observata sit; quales sunt virgines: ideóque *Virginem* aptissimè vox illa denotat.

Vox Alma, quid significet Hebræis

SECVNDA hostium acies B. Mariam in partu Virginem remansisse negat; cujus antesignanus fuit Iovinianus; idque, ne fateri cogeretur, Christi corpus phantasticum esse. Ambrosium enim Manichæum esse calumniabatur, quia permanentem B. Mariæ Virginitatem defenderet, August. teste lib. 2. de nupr. & concupisc. c. 5. Contra hanc hęresim scripsit Ambr. epist. 81. & Hier. lib. cont. Iovinianum. Quam hæresim apertè cōfutat illud Isaiæ 7: *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Et Ezechiel. illud c. 44. *Porta hæc clausa erit; non aperietur, & vir non*

Ioviniani error.

transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam. Quae autem est haec porta, nisi B. Virgo, *per quam in hûc mundum Christus intravit, quoniam Virginali partu fusus pudoris claustra non resolvit?* ut tradit Ambrosius lib. de instit. Virgin. cap. 7. & 8. & lib. 10. epist. 81. Bernardus serm. 2. super *Missus est*.

CAVENDA tamen est superstitiosa quorundam imaginatio, sentientium, quòd Christus per umbilicum B. Virginis sit egressus: vel quòd non magis per uteri claustra, quàm per genu aut oculos prodierit. Quae si vera essent, B. Virgo nô posset d ci pepe isse filium, quod tamen Isaias, Matthaeus, & Lucas asserunt. Quare indubitanter tenendum est, Christum infantem in quantitate aetati congruente ex B. Virgine Maria (quae ipsi officia uterina exhibuit) per uteri ostium, sine apertione aut dilatatione claustri virginalis egressum esse, divinâque virtute partes illas penetrasse, sicut postea & clauso sepulchro prodiit, & januis clausis ad discipulos intravit: ut Hieronymus contra Iovianum; Augustinus epistol. 3. Gregorius homil. 26. in Evang. & Damascenus lib. 4. cap. 15. notarunt.

QVOD autem Lucae 2. de Christo scriptum allegatur: *Omne masculinum adaperiens vulvam* &c. non significat, ipsum genitalia matris claustra reserasse, sed primò ex ea natum esse. Nam in scripturis *aperire vulvam*, periphrasis est primogeniti & foecûditatis. Gen. enim 30. Dominus Rachelis vulvam aperuisse dicitur, quando eam foecundavit; & vulvam Annae clausisse, quoniam sterilis esset; 1. Reg. 2. ut latè cont. Helvidium Hieronymus deducit.

Helvidius. TERTIA haereticorum acies B. Mariam post partum virginem remansisse negat: quorum dux est Helvidius, quem libro contra eundem scripto confutat Hieronymus, adducens ex capit. 44. Ezechielis Portam, per quam Dominus Deus Israël praenunciatur transiturus, clausam permansuram. Et sanè congruum fuit, ut Dei Patris Vnigenitus secundùm Divinitatem, etiam Matris unigenitus esset secundùm humanitatem. Nec decuisset, aulam Regis aeterni, Templumque, in quo Spiritus sanctus Christi carnê formaverat, commixtione humani seminis profanari. Adde, quòd ingratissima videretur B. Virgo, si non contenta tanto Filio, virginitatem singulari privilegio conservatam ultrò projiceret: quod nefas est de Christi Matre suspicari, cujus tam immobile propositum conservandę Virginitatis fuit, ut ne quidem Angelo filium promittente titubaverit. Lucę primo, Bernardus sermonê de assumptione B. Marię.

Deinde Scriptura testatur, Ioseph eam non cognovisse, donec Filium suum primogenitum pareret. An tam impudens Ioseph fuisse putabitur, ut quam concepisse de Spiritu sancto audierat, atq; Deum & Messiam promissum enixam Angelorum magisterio didicerat, quem à pastoribus atque Magis adorari viderat, intemperanter polluere attentaret? Incredibile id est, quin potiùs certum, Ioseph justum sicut prolem, ita & Matrem postea semper in summa veneratione habuisse, nec de illa cognoscenda vel cogitasse. Imò cum Veteribus asserimus, Ioseph quoque virginem permansisse. Nam si Ioseph Patriarcha florens aetate Domini sui uxorem violare non praesumpsit; hic Ioseph Domini sui matrem coinquinare non erubuisset? Et cur Dominus moriens Ioanni Virgini Matrem curandam sollicitè commendasset, si alios ex Ioseph filios genuisset? Ioan. 19.

ARGVMENTA verò Helvidii quadruplicia fuere. I. desumpta ex vocula, *Antequam*, quae non semper consequentiam, sed ea quae praecogitantur insinuat: veluti si dicatur, *antequam poeniteret, mortuus est*, non sequitur, postea poenituisse. Antequam. II. Ex voce *Donec*, quę aliquando tempus determinatum, nonnunquam infinitum designat: ut, *oportet illum regnare, donec ponat inimicos scabellum pedum.* Qua phrasi nobis ea significantur, de quibus ambigi posset, si non fuissent scripta. Cetera verò intelligentię nostrae committuntur. Donec. 1. Cor. 15. Eandem vim habet *Vsque*, ut: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Vsque. Matth. 28. III. Ex voce, *Primogenitus*, qua significari videtur, alios postea natos. Primogenitus. Sed in scriptura Primogenitus vocatur is, ante quem nullus alius natus est, sive alii sequantur sive non; ut ex cap. 18. Numerorum patet, ubi primogenita infra mensem redimi jubentur, non exspectato sequenti partu. Neque repugnat, quòd Christus *Primogenitus in multis fratribus* dicatur; quoniam ibi ejus prae aliis excellentia notatur: quòd scilicet Filius sit natura, reliqui autem sola adoptionis gratia. Nec plus urget, quòd fratres habuisse dicatur. Nam FRATRES in scriptura Fratres Christi.

ex qua-

ex quatuor causis nuncupatur: scilicet natura, ut uterini; cognatione, ut Loth & Abraham; gente, ut Iudæi; religione atque affectu, ut Monachi, & omnes Christiani. Christi ergo *fratres* vocantur consobrini & affines ex propinquis B. Mariæ aut Ioseph oriundi; ut Hieronymus in 12. cap. Matth. & lib. contra Helvidium observat. Vbi etiam improbabilem esse opinionem admonet illorum, qui tradunt, Ioseph fuisse octogenarium senem, ac ex alia priùs uxore genuisse filios, qui fratres Domini vocentur, cùm Isa. cap. 62. significet, virginem fuisse atque iuvenem: *Habitabit Iuvenis cum Virgine*, qui scilicet expeditus sit ad fugiendum in Ægyptum, & luctandum tam Matri, quam Proli victum. IV. genetis argumenta ducuntur ex eo, quòd B. Virgo dicatur *conjux, uxor, mulier, & Ioseph vir ejus*. Respōdetur his vocibus non semper corruptam, sed grādem natu fœminā significari. Nam Gen. 2. & 3. Eva virgo, *mulier* appellatur. Et phrasi scripturæ (Deut. 20. & 22.) virgines desponsatæ *conjuges, uxores, mulieres* nuncupantur.

Hieronym. in prologo epist. Iacobi.

Epiphan. hæresi 51 & 78.

Ioseph fuit Iuvenis.

Cōiux, uxor, mulier.

CAP. CLXVII.

Cur de Virgine desponsata Christus nasci voluerit?

De Virgine desponsata Verbum nasci cur voluerit?

PLVRES hujus divinę dispositionis causæ à Doctoribus redduntur. I. est, ne Dominus à Iudæis, velut spurius contemneretur. Honestius enim fuit, ad tempus existimari Christum ex conjugio natum, quàm ex fornicatione: Ambros. li. 2. in Lucam. II. ut consueto scripturarū more Christi genealogia texeretur, non per feminam, sed per virum. Augustinus lib. 23. cont. Faust. cap. 8. III. ut faciliùs & commodiùs Dominus educaretur, & contra persequutionem furentiū protegeretur. Ephiph. hæresi 78. Hieron. in 1. cap. Matth. IV. ut divinus partus diabolo celaretur, dum putat, ex viro gravidam, quam sciebat non esse adulteram. sic Ignatius in epist. ad Philip. & ex eo Ambros. & Hieron.

Ex parte verò B. Virginis etiam convenientissimum fuit, ut desponsata viro esset. I. Ne à Iudæis veluti adultera vel meretrix haberetur. Faeilè enim in admissi stupri suspicionem incidisset. Hieron. in 1. cap. Matth. Ambros. in Lucam. Bernardus serm. 2. super *Missus est*. II. Ne virgines suspicione vel infamia labotantes excusationis velamen obtenderent, prætexendo, quòd neque B. Virgo stupri commissi labem effugisset. III. Vt honestiùs sponsę ministerium exhiberi à sponso posset. Indigebat enim in fuga solatio, coadjurore, protectore. IV. Vt B. Virgo testem custodemque Virginitatis, castissimæque fœcūditatis haberet. V. Vt quemadmodum in Christo duę naturæ novo miraculo copulantur: ita in ejus Matre duplex prærogativa resplenderet; matrimonialis fœcunditatis, virginalisque integritatis. POSTREMO, ut B. Virgo typum Ecclesiæ exprimeret, quæ virgo permanēs, per undam baptismatis Christo filios generat. Iuxta illud Apostoli 2. Cor. 11. *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. August. Enchir. cap. 34. Denique fidelibus perutile fuit, B. Virginem desponsari, ut Iosephi testimonio fides nostra comprobaretur, qua credimus, Christum de Virgine natum: quia maritus certior testis est pudoris, qui posset dolere injuriam, & vindicare opprobriū, si non agnovisset mysterium. Virginis enim testimonium de seipsa datum, jactantiæ, aut suspicioni mendacij poterat esse obnoxium. Præterea Christus matrimonium ab initio mundi à Deo institutum cōmendare voluit, ne quis nuptias tamquam à dæmone invectas Manichęorum errore infectus, abominaretur. Postremò, ut fideles voluntariæ continentiæ (quam Deus non præcipit, sed consulit) exemplum insigne in desponsatis haberent. 1. Cor. 7.

CAP. CLXVIII.

Cur de Virgine fabro desponsata Christus nasci elegerit?

SINGVLARI divinæ providentiæ consilio ex Virgine fabro desponsata Christus nasci voluit. Quia enim secundùm divinitatem filius erat conditoris machinæ mundi; etiam secundùm humanitatem fabri filius dici elegit. Cùm autem nomen fabri genericum sit, complectens fabros aurarios, argentarios, ferrarios, lignarios & lapidarios; non immeritò ambigitur, qualis faber Ioseph extiterit. Communis

Fabri filius cur dici Christus voluerit?

Matth. 13. Marci 6.

quidem opinio artem lignatiam exercuisse obtinuit, quam in Matthæum S. Thomas sequitur in 13. cap. Sed Hilarius Can. 14. in Matth. Beda lib. 2. in Marcum, & alij nonnulli fabrum ferrarium fuisse sentiunt, typum inter Iosephum fabrum utentem igne, spiritu, & aqua, ad ferrum edomandum, & Deum Patrem commutantem vasa iræ (aqua, spiritu & igne) in vasa misericordiæ, collocantes.

Cap. CLXIX.

Vtrùm inter B. Virginem & Ioseph verum exstiterit conjugium?

…ter B. Virginem & Ioseph verum …it conjugium.

CVM vera pactio nuptiarum, seu conjugalis consensus, omneq; conjugij bonum inter Beatam Mariam & Ioseph reperiatur, dubitandum nequaquam est, verum quoque inter illos exstitisse matrimonium; ad cujus substātiam non pertinet sexuum cōmixtio, mutuúsve corporum usus, sed tantùm matrimonialis conjunctio, quæ consensu peragitur. Vnde Evangelium Ioseph vocat *Mariæ virum*, & *Mariam conjugem ipsius*, idque propter conjugij veritatem, desponsationisque fidem; ut Augustinus docet lib. 5. cont. Iulian. cap. 9. *…atth. 1. …c. 1. & 2.*

OBSERVANDVM tamen est, carnalem conjugum copulam subinde honestiore Nuptiarum vocabulo significari, aut viri, conjugis, vel mariti: quo respectu Veteres aliquando dicunt, Ioseph potiùs B. Virginis custodem fuisse, quam virum aut maritum.

VTRVM autem ex legis præcepto desponsata fuerit B. Virgo, ambigere quis posset, eò quòd populi Iudaici moribus virginitas minus commendata fuerit, ac Deut. 7. legatur: *non erit in te sterilis.* Sentiendum tamen est, non legis præcepto, sed revelatione Dei B. Virginem desponsatam fuisse viro, certam nimirum, quòd conjugiū suæ virginitati nullum detrimentum adferret. Illud verò Deuteron. *Non erit in te sterilis*, promissionem fœcunditatis, non præceptum conjugalis societatis continet. Nam & pecoribus convenit. Quamquam verò in veteri Lege observatio virginitatis minùs frequentata fuerit; sua tamen commendatione non caruit: ut Heliæ, Elizei, filiorum Prophetarum, Ieremiæ, Ioannis Baptistæ, aliorúmque exempla convincunt. Idque luculenter Isa. cap. 56. Iosephus lib. 2. de Bello Iudaico ca. 7. Philo in lib. de statu Essæorum attestantur.

Cap. CLXX.

De Genealogiâ B. Mariæ.

CVM venturi Messiæ promissiones luculentissimè Tribui Iudæ, signanterque Davidi factæ sint, & non per feminas, sed per viros Tribus distingui, genealogiæq; texi soleāt; necessariò consequitur, B. Mariam per lineam masculinam de Tribu Iuda & Davidis posteritate descendere: alioqui enim Christus secundùm carnem de Tribu Iuda & semine Davidis ortus dici non posset; neque sacerdotium à Tribu Levi ad Tribum Iudæ trāslatum esset. *Gen. 39. Rom. 1. Hebr. 7.* Quare Matthæus & Lucas Genealogiam Christi texendo usque ad Ioseph virum Mariæ, supponūt utrunque conjugem ex eâdem Tribu & familia Davidis provenisse. Vnde Augustinus Fausto objicienti, quòd B. Maria filia Ioachim sacerdotis esset, de Tribu Levi, respondet, Patrem B. Virginis (sive Ioachim, sive alius fuerit) de Tribu Iuda, & quidem ex Davidis stirpe propagatum, accepisse verò ex filiabus Aaron uxorem, cujus ratione B. Virgo Elizabeth cognata fuerit. *Aug. lib. 23. cont. Faust. cap. 8. Li. 1. de nupt. & cōc. ca. 11. Lib. 5 cont. Iul. cap. 9.* Quòd autem regium genus sacerdotali prosapiæ jungeretur, divino consilio factum est, ut Christus Rex & Sacerdos, ex utrisque secūdùm carnem nasceretur. Hinc Aaron de Tribu Iuda vxorem duxisse legitur Exodi 6. & Iojada Pontifex 2. Paralip. 22. *Hieron. in 1. cap. Matth. Aug. lib. 2. de consensu Evang. ca. 1. B. Virgo de Tribu Iuda ex patre.* Quare Matthæus Genealogiam Christi per Ioseph, qui ejus pater vulgò putabatur, descripsit, sciens Iudæis notum, B. Mariam paternæ hæreditatis successionem consecutam, ipsi Ioseph propinquitatis jure desponsatam esse, juxta legem Deut. 25. per Moysen Deo jubente latam.

Genealogia Christi per Matthæum & Lucam descripta quomodo concordet.

DE genealogia verò per Lucam texta duplex est opinio: VNA Aphricani, quam à consanguineis Christi accepisse fertur, quòd videlicet Lucas Christi Genealogiam per legalem patrem Ioseph descripserit. Nam duos ille patres habuit; unum naturalem Iacob, cujus genealogiam Matthæus prosequitur; & alterum

& alterum legalem, videlicet Eli, cui defuncto, ex ejus vidua Iacob filium Ioseph secundũ legem genuit. Aphricanus enim tradit, Iacob & Eli ex cõmuni matre Iescha uterinos fuisse, diversis tamen ex patribus natos. Et Iacob quidem filium Mathan, ex Salomone descendentis; Eli verò filium Melchi, ex Nathan filio Davidis fuisse, qui Ieschã viduam Mathan in vxorem acceperit, quæ filium Iacob ex Mathan prius genitum habebat; ex qua tamen postea Melchi genuit Eli, fratrem uterinum Iacob. Quorum fratrũ cùm Eli posterior uxorẽ sine liberis reliquisset, Iacob eandem accepit, ex qua Ioseph genuit, qui proinde filius naturalis fuit Iacob, sed juxta quoddã genus adoptionis legalis filius exstitit Eli, sine liberis defuncti. Quam Aphricani sentẽtiam cõprobat Euseb. lib. 1. hist. c. 6. Hieron. in 1. cap. Matth. & lib. de viris illustribus. Ambrosius lib. 3. in Lucam. Augustinus lib. 2. de consensu Evang. cap. 3. Epiphanius hæresi 78. Damascenus li. 4. cap. 15. Nicepho. li. 1. histo. cap. 11.

An Lucas B. Virginis genealogiam texait?

NONNVLLI sentiunt, Lucam naturalem Christi genealogiam per B. Mariam texere: sed quia scripturarum mos non obtinet, ut per mulieres genealogiæ deducantur, & Christus patrem, ex cujus semine procreatus esset, non haberet; ideo Evangelistam coactum fuisse à nepote ad avum transire, dum ait: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum* XXX. *ut putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat &c.* Qui non Ioseph, sed Iesus fuit Heli, sive Heliachim aut Ioachim. Nam hæc nomina coincidere, patet ex li. 4. Reg. cap. 23. & 2. Paralip. cap. 36. Secundùm hanc sententiam Lucas à Iesu ad avum maternum transivit. Cujus sententiæ Augustinus meminit lib. 2. qu. Evang. q. 5. Damascenus lib. 4. cap. 15. Simeon Metaphrastes in vita B. Mariæ. Nicephorus lib. 1. cap. 7. Iansenius in Concordia Evang. cap. 14.

Canus lib. 1. de. com. ca. 9. Soto in 4. dist. 30. q. 2 ar. 1.

PORRO de sororibus B. Mariæ Veterum sententia est, B. Mariam unigenitam filiam Ioachim & Annæ fuisse: Mariam verò Cleophę seu Alphęi uxorem, dictam esse sororem Matris Domini, quia esset soror Ioseph, aut uxor fratris ejusdem, cujus filij Iacobus, Ioseph, Iudas, & Simon *Domini fratres* appellãtur, quia consobrini erãt. Quemadmodum etiam Deiparæ consobrina fuit Maria Salome. vide Eusebium lib. 3. cap. 11. histo. & Nicepho. lib. 3. cap. 2.

Matth. 10. & 13 Marci 6. Ioan. 19.

CAP. CLXXI.

Quartus Articulus.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

In passionis dominicæ mysterio Christianæ religionis consistit fundamentum.

HOc Fidei articulo profitemur, Christum dominũ, cùm Pontius Pilatus Cæsaris Tiberij jussu Iudæam provinciam administraret, varijs cruciatuum generibus affectum fuisse, demum in crucem sublatum, crucique affixum emisisse spiritum, posteaque sepulturæ corpus ejus traditum. In quo Passionis Dominicæ mysterio Christianæ religionis fundamentum consistit; nempe, quòd humanæ Redemptionis opus, Christi veri Dei & Hominis morte consummatum sit, qui tanquam Mediator, Advocatus & Pontifex voluntaria sui ipsius oblatione ad mortem in Ara crucis, genus humanum, iræ Dei propter inobedientiam primorum parentum obnoxium, Patri suo cælesti reconciliavit; necnon ab æternæ damnationis debito redemit, persoluto pro eodem preciosi sanguinis sui precio cõdigno. Cujus redẽptionis jure nos sibi in servos vendicavit; cui propterea, veluti emptitij servi suo Domino servire obstringamur. Cujus beneficij memoriam fideles animo sæpissime revolvere debẽt, ut illius commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem & bonitatem suscipiendam convertant; seque gratos tam benigno Domino exhibere studeant; exemplo Apostoli, qui *nihil se scire* gloriabatur *nisi Iesum Christum, & hunc quidem crucifixum.* 1. Cor. 2. Quod magnum pietatis sacramentum ab hujus mũdi sapientibus prorsus fuit ignoratum. *Nos*, inquit Apostolus, *prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Ipsis autem vocatis Iudęis atq; Gręcis Christum Dei virtutem, & sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmũ est Dei, fortius est hominibus. *Verbum* enim *crucis pereuntibus quidem stultitia est: ijs autem qui salvi fiunt*, id est, nobis, *Dei virtus est. Nam quia in Dei sapientiã non cognovit mundus per sapientiam Deum; placuit Deo per stultitiam*

Servi Christi cur dicamur

Mysterium passionis Christi stultitia est infidelibus.

1. Cor. 1.

per stultitiam prædicationis salvos facere credentes: id est, proponi hominibus salutem per fidem in Iesum Christum crucifixum, quod in speciem hominibus stultum videtur. Sed convenientissimum fuisse, ut sicut unius hominis inobedientia omnes perierant, ita unius hominis Christi obedientia omnes immortalitatem recuperarent, Apostolus Rom. 5. declarat, opponens unum primum hominem, authorem peccati, mortis & damnationis, uni Christo, secundo Adæ, qui author est omnibus justitiæ, immortalitatis, salutis, & gloriæ. In eo siquidem Christi passio & mors ab aliorum quorumcumque hominum passione & morte differt, quòd nullius alterius insontis occisio fuerit propitiatio mundi: singulares quippe in singulis mortes fuere, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit, cùm unicus Christus sit, in quo omnes simul crucifixi, passi, mortui, sepulti, suscitati, necnon justificati fuerũt. Cujus effusio sanguinis justi tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad precium, ut si universitas captivorum in Redemptorem suum crederet, nullum diabolica vincula retinerent. Acceperunt reliqui justi, non dederunt coronas: & de fortitudine fideliũ nata sunt exempla patientiæ, non dona justitiæ. Quare meritò solus Christus pro nobis passus, crucifixus & sepultus agnoscitur, solúsque profuit nobis non solùm virtutum exemplo, sed etiam redẽptionis sacramento: contulit divina, necnon erexit humana. De cujus vitæ decursu nulla in Symbolo fit mentio, sed confestim à Nativitate ad ejusdem Passionem transitus fit; ut intelligeremus illud singulare Christo, quòd nos omnes ab æternæ damnationis exitio sua Passione ac Morte liberaverit. Quòd enim vitæ exemplo, doctrina & miraculis homines erudiverit, doctorísque admirandi officio perfunctus sit, cum alijs nonnullis ei commune fuit: cæterùm solvere humanæ redẽptionis pretium, Deumque propriæ vitæ oblatione placare, soli Christo cõpetit. Quod proinde summum beneficium Apostoli nos omni studio assiduè animo recolere voluerunt: ad cujus illustrationem priusquam accedamus, de vitæ Christi decursu nonnulla præmittemus.

Cap. CLXXII.

Quænam potissimùm in Christo consideranda sint?

TRIA in Christo potissimùm consideranda occurrunt. I. est decursus piæ innocentisque vitæ, quem ejus conversatio in Evangelio descripta proponit & commendat. II. Sapientia doctrinæ, quam Novi Testamenti libri demonstrant. III. Dignitas personæ, quæ ex duobus præcedentibus articulis intelligi potest.

In Christo consideránda. *Vita Christi decursus.* *Sapientia doctrinæ.* *Dignitas personæ*

QVOAD Christi vitam, in Evangelio legimus admirandam ejus ex Virgine conceptionem & nativitatem; Circumcisionem & in Templo Præsentationem; cumque annorum XII. esset, in medio doctorũ sessionem; quodque Patri & Matri subditus fuerit. Cetera ejus usque ad Ioannis Baptistę gesta miro silentio Evangelistæ prætereunt. Ideo non immeritò quæritur, à XII. anno quidnam usque ad XXX. egerit? Valentiniani teste Irenæo lib. 1. cap. 17. dixerunt, illo toto tempore Christum studijs doctrinæq; Legis acquirendæ vacasse. Celsus Origene teste, lib. 6. contrà eundem Platonicæ Philosophiæ operam dedisse, suáque dogmata ex ea hausisse commentus est. At certum est, Christũ, æternam Patris Sapientiam, nec Literis, nec scientiis addiscendis incubuisse, ut apertè Iudæi ipsius æmuli testantur, cum admiratione clamantes: *Quomodo hic scit Literas, cùm eas non didicerit? unde huic sapientia tanta?*

An Christus studuerit *Matth. 13. Marci 6. Ioan. 4.*

SED urgebit aliquis: Si Literarum studijs non vacavit, quid igitur usque ad XXX. ætatis annum egit? RESPONDENDVM est, Dominum fabrilem cum patre putatitio artem exercuisse, laboréque manuum sibi atque Matri victum comparasse; non vagum neque otiosum deambulasse; ut concives obstupefacti his verbis Marci 6. indicant: *Nonne hic est faber, filius Mariæ? unde huic sapientia tanta?* Quoad doctrinam verò, circa XXX. ætatis annum Evangelicam annunciationem exorsus est, præmisso Ioannis Baptistæ testimonio, susceptóque illius Baptismo, necnon prævio XL. dierum jejunio in deserto. In tradẽda verò Evangelica doctrina Legislatoris authorita-

Christus fabrilem artem cum Ioseph exercuit. *Christus anno 30. prædicare orsus.* *Luca 3.* *Christus fidẽ & obedientiã exegit.*

te usus

Matth. 7. Luca 4. Marci 1.

te usus ab auditotibus suis fidem & obedientiam exegit: *Erat enim docens sicut potestatem habens, & non sicut Scriba & Pharisai.* Cujus insupet vetba sicut authoritatis, ita & admitandæ suavitatis fuêre plena: *omnes* enim *testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratia, qua procedebant de ore ipsius*, ait Lucas cap. 4. Vnde Sponsa Psal. 44. de sui Sponsi verbis canit: *Diffusa est gratia in labijs tuis.* Neque verò in Christi vetbis tantùm singulatis exstitit suavitas, verumetiam incredibilis quædam vis & energia, quæ auditorum mentes illustraret, atque cor & voluntatem petcelleret, pto suoque arbitrio afficeret, necnon attraheret. Non enim aliorum doctorum more foris tantùm pulsabat, plantabat, rigabat; sed etiam quos volebat illuminabat, ac bonam inspirando voluntatem ad se pertrahebat, sibique credulos & obedientes efficiendo, suæ doctrinæ inctementum præstabat, ut sæpe docet August. libro de magist. cap. 14. lib. de gratia Christi cap. 13. & 47. lib. de prædest. sanct. cap. 8.

In Christi verbis fuit suavitas, vis & energia.

Christus illuminabat, ac volũtatem afficiẽdo movebat.

Svmma verò doctrinæ Christi est, quòd Deum Vnum in natura, & in personis Trinum supet omnia, & ptoximum diligete opotteat sicut seipsum. *In his* enim *duobus mandatis Lex pendet, & Propheta.* Et *qui diligit, legem implevit. Plenitudo enim legis est dilectio.* Vnde patet, Christum non solùm fidem & Sacramentorum susceptionem præcepisse, sed etiam Decalogi observationem à Christianis requitere: ut Matth. 19. quærenti: *Quid boni faciam, ut habeam vitam aternam?* Respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mãdata.* Et Matth. 26. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti; docentes eos servare omnia, quacumque mandavi vobis.* Vnde liquet, Evangelium non esse nudam & absolutam promissionem vitæ æternæ, sine conditione observationis mandatorum: neque Christum à Deo hominibus datũ fuisse solùm ut Redẽptorem, cui fidant; sed etiam ut Legislatorem, cui obediant, ut Conc. Trid. sub anathemate definivit.

Matth. 22. Rom 13. Aug lib. 1 de doct. Christ. cap. 35. lib. 2. cap. 7 lib. 3. cap. 10.

Concil. Trid. sess 6. ca. 19. 20. 21.

Christus non solùm redemptor, sed etiã legislator.

Vtrvm autem Christus prætet Fidei & Sacramentotum præcepta, ultra naturalia & decalogi, alia supetaddiderit, à nõnullis ambigitur. Ceterùm auctet B. Augustinus pronunciat, nec verè, nec rectè dici, quòd nulla præcepta motalia in Nova Lege teperiantur, quę in Veteri non contineantur; siquidem Christum amplius præcepisse Christianis ex cap. 5. Matthæi patet. Vbi Dominus moralia quædam præcepta, quæ in Veteti Lege non inveniuntur, tradidit: ut: *Ego dico vobis, non jurare omnino:* ubi Iuramẽtum in quotidiano loquendi usu absolutè prohibetur, non tamquam per se malum, sed veluti periculosum; ideóque non nisi ex necessitate usurpandum. Voluit enim Dominus non solùm peccata, sed etiam peccatorum occasiones caveri: nec solùm ad salutem præcepta necessaria distinctiùs exposuit, sed etiam cõsilia ad perfectionis apicem conducẽtia, nonnulláque præcepta maiotis ferventiorisq; charitatis adjecit; ut: *date mutuum, nihil inde sperãtes.* ubi cum sortis jacturâ nonnumquam mutuò dandum esse jubet.

Augu. lib. 1. retract. c. 22.

Christus moralia præcepta dedit.

Excellentiam verò doctrinæ Apostolus ad Hebr. 1. exponit, dicens: *multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio:* qui non solùm Prophetas, sed & Angelos omnes in tãtum dignitate excedit, quantum Creator, verúsque Deus omnia sua opera excellit; juxta B. Petri testimonium: *Tu es Christus, filius Dei vivi*, Matth. 16.

Doctrinæ Christi excellentia.

Qvod autem ex omnibus, quæ sub cælo traduntur, sola Christi doctrina & religio (pridem abolitâ veteri Lege) vera Deoque accepta sit, varijs rationibus evinci potest, quibus suam doctrinam Christus ipse cõprobavit. I. Dei Patris testimonio, qui dixit: *ipsum audite.* Matth. 3. & 17. & 2. Pet. 1. II. Miraculis, quæ certissima divinæ missionis testimonia, velutique sigilla sunt. *Si opera non fecissem, qua nemo alius fecit.* Ioan. 15. & Ioan. 5. III. Spiritus sancti testimonio: *Ille testimonium perhibebit de me.* Ioa. 15. IV. Testimonio sacrarum scripturarum, oraculisque Prophetarum, qui ab Orbe condito fuerunt. Ioan. 5. Dominus de Moyse loquens: *De me ille scripsit.* & de scripturis alibi: *Illa sunt qua testimonium perhibent de me.* & 2. Pet. 1: *habemus firmiorem Propheticum sermonem.* V. testimonio Apostolorum, juxta illud Act. 1. *vos eritis mihi testes.* VI. Attestatione Martyrum, qui pro veritate religionis Christi sanguinem atq; vitam profuderũt. VII. Sanctitate vitę Confessorum & Virginum ex omni conditione, sexu, ac ætate. Atque posttemò ex consensione omnium populorum, Ecclesiæque firmitate, *adversus quam inferi porta numquam pravalere potuerunt, nec in futurum poterunt.*

Christiana religio, sola Deo accepta ostenditur.

Dei testimonio. Miraculis.

Spiritus Sancti attestatione.

Scripturarũ suffragio.

Apostolorum testimonio. Martyrum confirmatione. Sanctitate vita.

Omnium populorum consensione.

Cap. CLXXIII.

Vtrùm corporis defectus Christus assumpserit?

Quos defectus corporis Christus assumpserit.

SICVT veram hominis naturam, ita & humanæ naturæ infirmitates & miserias Dei Filius assumpsit; putà mortalitatem, sitim, famem, fatigationem. Quas quidem ex peccato nos contrahimus necessitate; ille verò miserandi voluntate suscepit, *ut per pœnam sine culpâ in similitudine carnis peccati pœnam solveret, & culpam in carne peccati. Voluit* enim *per omnia similis esse fratribus, excepto peccato*, & ijs, quæ plenitudinem justitiæ dedecent; qualia sunt, Ignorantia & Concupiscentia mala: quæ licet pœnæ sint hominis miseri; simul tamen argumenta sunt imperfectæ justitiæ, omniumque malorum fontes.

August. lib. 5. cont. Iul. c. 9. lib. 1. de pecc. at. merit. ap. 32.

ILLA denique in se non admisit, quæ ad Redemptionis mysterium nihil conducebant, sed potiùs oberant; nec totius naturæ, sed particulariũ vitia sunt; qualia sunt cæcitas, morborumque varia genera. Quòd autem Christus non fictè, sed verè esurierit, sitierit, dormiverit, fatigatus fuerit, Evangelica historia tradit. Et si opinione, non veritate ista gesta essent; non veritate, sed opinione salvati essemus. Hos tamen defectus, secundùm quod Homo fuit, non secundùm quod Deus, passus est Christus, ut contra Arianos notat Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 78. Cur autem Dominus istos defectus susceperit, Petrus 1. epist. cap. 2. exponit: *Passus est*, inquit, *pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*. Et Apostolus ad Hebr. 12. *Recogitate eum, qui talem à peccatoribus sustinuit contradictionem, ut non fatigemini.* II. Naturam miserijs obnoxiam accepit, ut Incarnationis veritas appareret. Nam alioqui phantasticum corpus habuisse diceretur, ut Manichæi voluerunt; quos redarguit Augustinus lib. 26. cont. Faust. cap. 8. III. Miserias assumpsit, ut nostras miserias curaret: mortem enim nostram moriendo destruxit. Hebr. 2. *Per mortem &c.* 1. Pet. 2. *Christus passus est pro nobis.* Isaiæ 53. *Verè languores nostros ipse portavit.* Totius enim mundi debitum sua morte persolvit. Leo epist. 83. serm 3. de passione. IV. ne nos illi parum debere arbitraremur, si absq; dolotis sensu redemptionis mysterium complevisset. V. humanæ naturæ infirmitates suscepit, ut diabolum ad tentandum alliceret, qui eum aggredi non fuisset ausus, si nihil in eo humanæ infirmitatis apparuisset.

Matth. 4. Marc. 11. Ioa. 4. & 15.

Damasc. li. 3. de fide ca. 28.

Infirmitates humanas cur Christus assumpserit

NEQVE solùm corporis mortalitatem Christus assumpsit, sed etiam moriendi patiendiq; necessitatem: corruptivam enim qualitatem in carnem suam diffundi permisit, qua senescendo ad mortem perveniret, nisi fuisset juvenis occisus. Certum enim tempus durationis temperaturæ corporis hominis constituit Deus, ultra quod pervenire nequit: sed ubi terminum illum attingit, per se dissolvitur; ex qua dissolutione mors necessariò consequitur. August. lib. 5. cont. Iulia. cap. 9. lib. 2. de peccat. merit. cap. 59. & Damasce. lib. 3. de fide cap. 28. docent, Christi corpus ante Passionem fuisse passibile, mortale, dissolutioni obnoxium; cujus executionem Christus homo sustinuit, quando divinæ voluntati placuit. Infirmitatem enim mortalitatis, retinuit in assumptâ carne Christus potestate, & sustinuit voluntate.

Certum tempus durationis temperaturæ corporis à Deo constitutum est.

Cap. CLXXIV.

Vtrum Anima Christi passionibus obnoxia fuerit?

Aug. lib. 8. de civit. cap. 15. lib. 9. cap. 3. Lactan. li. 6. inst. cap. 14.

PASSIONIS nomine Stoici inordinatum appetitus sensitivi, aut voluntatis contra rationem motum intelligebant. Ideoque animorum passiones, morbos vitiosasque affectiones, Viro sapiente indignas tradebant. In qua significatione accepto passionis vocabulo, certum est, in Christo nullam fuisse passionem, quia nullus in eo inordinatus motus fuit, qui rationis judicium præveniret, vel ad illicita pertraheret, aut rationi obluctaretur, vel judicium rationis perturbaret; idque propter scientiæ plenitudinem, & dominij in omnes potestias perfectionem. Ex quo promanabat omnis motus, imperium rationis sequens, non præveniens. Non enim affectus Christum invitum, vel resistere impotentem invadebant, aut aliquo modo commovebant: sed eo tranquillè imperante atque volente, quando, & quàdiu volebat exsurgebãt; ut confirmat Ioan. cap. 11.

Passio an in Christo fuerit

Turbavit seipsum, infremuitque spiritu.

Affectus animæ Christi propassiones fuere.

QVARE monet Hieronymus in cap. 26. Matth. affectus animæ Christi *propassiones* rectiùs appellari, quàm passiones: quia *passio* perfecta animò rationique dominetur; *propassio* autem motus sit in appetitu sensitivo conquiescens, & naturalis, non vitiosus. Sed omissa de vocabulo contentione, firma fide tenendum est, Christum appetitus sensitivi motus & affectus, ordinatos quidem, sed tamē veros habuisse, quos adhibuit, ubi & quando voluit, non ex humanæ infirmitatis conditione, sed ex voluntaria dignatione; ut cōtra Valentinum, Manichæum & Apollinarem Ecclesia semper tenuit, credens, dolorem, gaudium, amorem, timorem, iram, tristitiam & admirationem in Christo cum naturæ humanæ veritate fuisse: non quòd ibi motus hi animi perturbati signa extiterint, aut violentæ vel morbidæ affectiones; sed naturales humanæ naturæ affectiones, quibus in bonum tendimus aut malum refugimus; & quibus in hac vita carere neque possumus, neq; debemus. Nam Apostolus eos, qui sine affectione sunt, vituperat. Rom. 1. Siquidem in hoc miseriæ loco numquam dolere, neque contristari, est in animo immanitatis, in corpore verò stuporis. Qui enim nullo excitatur aut flectitur affectu, humanitatem exuit. Sicut ergò Christus cum anima & corpore totius naturæ humanæ perfectiones assumpsit; ita & naturales hominū affectiones habuit, quibus mortem, aliaque corporis incommoda naturaliter, tanquam mala, sensuumque afflictiva horremus & fugimus; necnon proprij corporis conservationem appetimus. Vnde Isa. 53. *Verè dolores nostros ipse tulit.* Matth. 26. *Cœpit contristari & mœstus esse.* Marc. 14. *Cœpit pavere & tædere; ac dixit: tristis est anima mea usque ad mortem.* Lucæ 19. *Flevit super Ierusalem.* Marc. 3. contristatus est eum ira. Ioan. 2. zelum indignationis, itàque suscepit. Ioan. 11. *Turbavit seipsum, infremuitque spiritu.* Non in invitum passio irruit, sed imperio rationis exorta est, quando, & quamdiu voluit. Quod Hilarius exprimere volens, scribit in Christo fuisse passionem doloris & timoris; sed non exercuisse vim passionis, quia videlicet animo Christi non dominabatur, sed nutui ejus subserviebat. Hilar. lib. 10. de Trin. super Psal. 53. & 68. & can. 31. in Matth.

Affectus in Christo ordinatissimi.

Aug. li. 14. de civit. cap. 9. Damascen. lib. 3. cap. 20. Naturales affectus Christus habuit.

CAP. CLXXV.

Vtrum in Christo affectus contrarij fuerint?

Duas voluntates Christus habuit.

QVEMADMODVM duas perfectas naturas, divinam scilicet & humanam, Christus habuit; ita & duas voluntates cum operationibus sibi congruis, nequaquam inter se contrarijs. Complectitur autem humana voluntas affectum triplicem. I. Naturalem, quo esse atque vivere optamus. II. Sensualitatis, quo naturaliter corporis bonum appetimus, ejusdémque malum fugimus, de pœna & dolore contristamur. qui appetitus ab authore naturæ insitus, bonus est, nec viris sanctis deest; ut Dominus Petro significavit Ioan. ult. *ducent te quò tu non vis.* August. tract. 123. in Ioan. III. Appetitum animæ Rationalem, quo divinæ voluntati nostram per omnia conformamus. Qui omnes appetitus in Christo fuerunt, illique Matth. 26. sententiā expressi sunt: *Pater si possibile est, transeat à me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Nam voluntate naturali vitam optabat, mortem horrebat; voluntate sensuali dolores & afflictiones refugiebat: voluntate autem rationali se Patris voluntati conformabat, quæ Christum pro humani generis salute mori debere constituerat. Nec ulla hic voluntatum contrarietas fuit, quia una alteram non impedivit nec retardavit, sed propriū suum motum & impulsum obtinuit; idque volente divina & rationali simul Christi voluntate, ut suscipientis susceptæque naturæ manifesta distinctio pateret; ut notat Leo serm. 5. de pass. Domini, & 7. Cyril. in Ioan. lib. 4. cap. 1. *Verbum caro factum permittit carni suæ, ut propria patiatur: & ideo tanquam verus homo, mortem in januis existentem pertimescit.*

Voluntas humana triplicem affectum complectitur.

Christus dispensativè beatus & miser fuit.

SI quis autem quærat, quomodo Christus ab initio Conceptionis beatus, passibilis, & divina contemplatione fruens; tristis, dolens, timens, admirans esse potuerit? RESPONDEO, virtute divinitatis Christi sic dispensativè beatitudinem in anima fuisse retentam, ut ad corpus non derivaretur, ne ejus passibilitas & mortalitas tolleretur:

similiter delectationem contemplationis sic in mente retentam, ut ad vires sensibiles non derivaretur. Appetitus itaque sensitivus in statu passibili relictus est, carens beatifico; ideoque capax fuit doloris, tristitiæ, timoris, aliarumque passionum. Quomodo autem Christus admirari potuerit, cùm nihil ignoraverit, & admiratio ex desiderio sciendi causam ignoratam procedat, explicat Augustinus epist. 121. ostendens, non omnem admirationem oriri ex ignorantia causæ viso effectu; sed interdum ex apprehensione rei magnæ & singularis, etiamsi aliàs cognita sit; quæ admiratio requirit judicium intellectus de rei magnitudine, vel simpliciter, vel in ordine ad aliquem: ut cùm admiramur expertam pueri scientiam, in tali ætate insolitam. Sic ergo Christus admiratus est Centurionis fidem. Quia verò appetitus vindictæ secundùm ordinem justitiæ, in se bonus & honestus est; ideo iræ justæ affectus in Christo esse potuit; ut ex cap. 2. Ioannis docet Augustinus tract. 10. in Ioan. super illud: *zelus domus tuæ comedit me.*

Matth. 8.

Admiratio quæ & qualis in Christo.

Cap. CLXXVI.

Utrùm Christi Anima peccare potuerit?

Qvamvis nonnulli Doctores Scholastici Animam Christi peccare potuisse admittant, attamen cum Veteribus Ecclesiæ Scriptoribus tenendum est, Humanam Christi Naturam nullum protsus admittere potuisse peccatum; idque, quia ex quo Christi Humana Natura esse cœpit, in unitatem personæ Verbi copulata est, per quã hypostaticam unionem gratia sic facta illi humanæ naturæ quodãmodo naturalis, ut nullum potuerit admittere peccatum. Nam si visio beatifica, necnon confirmationis gratia peccandi facultatem adimant; quanto magis ista unio Naturarum in uno supposito divino, cui peccare sit impossibile? ut tradit August. Enchir. cap. 40. & 41. Lib. de prædest. sanct. cap. 15. Lib. de corrept. & grat. cap. 11. *Natura hominis ita à Deo suscepta fuit, ut nullum in se motum malæ voluntatis admitteret.* Damascenus lib. 2. de fide cap. 12. Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo*, cap. 10.

Durandus & Scotus in dist. 12. lib. 3. sent.

Anima Christi peccare nõ potuit.

Cap. CLXXVII.

De Passione Filij Dei Iesu Christi.

Fide Passionis Christi, ceu fundamento, Religio Christiana nititur: ex hujus enim mysterij fide universi cultores Dei vixerunt, & Deo placuerunt. Hoc siquidem illud est sacramentum, cui ab initio lapsus humani omnia famulata sunt mysteria: quod adumbrarunt Legis Naturę atque Mosaicæ sacrificia, sive in cęde pecorũ, sive in accensione frugum, sive oblatione aliarũ rerum: necnon varij ritus, ceremoniæ, Figuræ, Prophetarũmque oracula prænunciarunt. In quo Dei sapientiam, admirabilémque providentiam admirari licet, qua ei *placuit per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*; hoc est, per id quod stultum & infirmum humano sensui apparet, sapientissimè ac potenter homines salvare constituit; utpote per mortem Filij sui ex B. Virgine Maria nati. Vix enim ab humana ratione concipi potest, quòd omnis vitæ spes ex unius Hominis crucifixi morte dependeat. Ideoque *Iudæis scandalum*; *Gentibus stultitia erat.* Hinc Deus ab initio istam Christi Passionem varijs typis expressit: veluti per Soporem Adæ immissum, dum ex ejus latere formaretur Eva; in typum, quòd ex Christi dormiẽtis latere fluerẽt Sacramenta, quibus ædificaretur Ecclesia. Abel fratris invidiâ occisus in campo, Christi mortem invidiâ Iudæorum extortam à Pilato & Gen. 4. Arca Noë salutem in ligno expressit. Gen. 6. Isaac ligna in usum sacrificij suis humeris deferens, Christum bajulantem Crucem in mõtem Calvariæ figurabat. Gen. 22. Ioseph à fratribus venditus, & in cisternam projectus, clarissimè Dei Filium à Iuda venditum, & mortuum atque sepultum prænunciavit. Gen. 37. & 39. Agnus in Ægypto immolatus, cujus sanguis contra percutientem angelum muniebat, (Exod. 12.) liberationem à potestate diaboli, & dominio peccati, Christi sanguine futuram ostendebat. Serpens æneus, cujus aspectus morsos à serpentibus curabat, (Numer. 21.) Christum exaltatum in Cruce à peccatorum vulneribus sanantem

Passio Christi à lapsu varijs sacrificijs & oraculis prænunciata.

Leo ser. 7. 8. & 9. de pass. Domini.

Figuræ Passionis Christi.

Sopor Adæ. Gen. 2.

Abelis occisio.

Arca Noë, Isaac ligna ferens.

Ioseph venditio.

Agni immolatio.

Serpẽtis ænei exaltatio.

sanantem monstrabat. SACRIFICIORVM omnium veterum oblatio, unam Christi oblationem denunciabat. Leo serm. 7. 8. & 9. de pass. Domini.

Sacrificiorũ oblatio.

QVOAD Prophetas autem, quàm multa de Christi Passione vaticinati sint, quamq; luculenter præcipua omnia nostræ per Christum factæ redemptionis mysteria cõplexi sint, notius est quàm ut hic explicari oporteat. Davidis, Isaiæ, Ieremiæ, atque Danielis tam clara sunt oracula, ut potiùs rem gestam proposuisse, quàm futuram prædixisse videantur. SED hic scitu digna quæstio emergit:

Oracula.

CAP. CLXXVIII.

Vtrùm pati Christũ oportuerit?

An pati Christum absolutè necessarium fuerit?

CVM Deo nihil sit impossibile, neque ad operandum aliqua possit induci vel astringi absoluta necessitate; confirendum est, non fuisse absolutè necessarium, ut Christus pateretur. I quia totum genus humanum sua voluntate à justitia lapsum, damnationique obnoxium sua culpa factum, in perditionis massâ relinquere poterat, dignisque afficere suppliciis. Iuxta illud Sapientiæ 12. *Quis tibi imputabit, si perierint omnes nationes terræ?* & Rom. 9. *Deus cujus vult miseretur, & quem vult indurat.* Promeruit enim homo peccando, ut id totum perderet, quod erat, & ad quod conditus erat; juxta August. lib. de corrept. & gratia cap. 10. Enchit. cap. 27.

Deus poterat sine satisfactione condonare potuit.

SECVNDO, Potuisset Deus totum genus humanum liberare solâ miseratione ac condonatione, aut solo verbo, vel solâ Incarnatione, vel una denique guttula sudoris, aut sanguinis, aliisque infinitis multis modis; non perferendo atrocia crucis tormenta, neque mortis cujuscumque supplicium. Est enim Deus vitæ, mortisque Dominus; nulli alteri debitor aut obstrictus: ideoque salvâ justitiâ, solâ voluntate, citra cujuscumque injuriam, hominem liberare absolutè poterat, remittendo ei culpam, injuriamque suo Conditori irrogatam. Non enim diabolo jus in hominem comperebat, qui non Dominus, sed carceris custos, justitiæque Dei executor nudus erat, cujus justo judicio sub sua potestate derelictum torquebat & affligebat.

NON igitur absolutè necessarium fuit, Christum pati; neq; ex parte Dei, qui liberrima voluntate, non aliquâ coactione, definivit Christum pati; neque ex parte Christi ulla coactio fuit, qui voluntariè se ad patiendum obtulit: sed necessarium fuit, Christum pati, necessitate finis, (qui convenienter sine tali medio haberi non poterat) & necessitate ex suppositione præscientiæ atque præordinationis divinæ; qualis necessitas non est absoluta, sed conditionata. De hac necessitate loquuntur scripturæ. Ioan. 3. *Exaltari oportet filium hominis.* Marci 8. *Oportet filium hominis pati.* Lucæ 24. *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*; quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati. Et Lucæ 22: *Filius hominis secundum quod definitum est, vadit.* Quam necessitatem insinuabat Dominus Matth. 26. orans: *Pater, si possibile est &c.*

Passio Christi quatenus necessaria fuerit.

EODEM pertinebat necessitas patiendi, quæ ex mandato Patris homini Christo facto exoriebatur: de qua Ioan. 14: *Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.*

Mandati necessitas.

PORRO necessitas ex parte finis intenti trifariam intelligi potest. I. Ex parte hominum, qui liberandi erant, pro quorum delictis nulla pura creatura Deo plenè satisfacere poterat, & sine sanguinis effusione nulla peccati remissio sperari poterat. Vnde Ioan. 3. *Oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* II. Ex parte Christi, qui per humilitatem Passionis ad Gloriam exaltationis pervenire debebat. Iuxta illud Lucæ ultimo: *Nonne oportebat Christum pati, & sic intrare in gloriam suam?* III. Ex parte Dei, qui hominẽ liberare definierat, sed non nisi opere, in quo summa Dei Iustitia, & simul abundantissima Misericordia reluceret: quale opus Christi Passio fuit, per quam Deo pro hominibus sufficientissimè satisfecit, atque ita homo per Christi justitiam liberatus est. Misericordia verò in eo apparuit, quòd cùm homo per se redemptionis precium dare non posset, Deus ei satisfactorem dedit Filiũ suum, ejúsque passionem medium esse voluit, quo fieret humani generis redemptio; cujus præordinationem circa Christi Passionem in Scripturis prænũciatam, & in observantia Veteris Testamenti præfiguratam, impleri oportebat.

Necessitas ex fine triplex.

Cap. CLXXIX.

Vtrùm fuerit decens, Christum pati?

Christū pati decuit. Aug. lib. 13. de Trin c. 10. Lib. de agone Christ. ca. 11.

QVAMVIS alijs varijs modis Deus humanum genus liberare potuerit; sanandæ tamen miseriæ nostræ convenientior modus non fuit, quàm per Christi Passionem. Hic enim modus non solùm contulit remedium, sed & humilitatis, patiētiæ, atque dilectionis exemplum. Nam hoc opere Deus homini manifestavit, quantum ipsum diligeret, ut ad redamandum vicissim provocaret, juxta illud: *Sic Deus dilexit Mundum, ut Vnigenito Filio suo non pepercerit; sed pro nobis tradidit illum.* Rom. 5. *Commendat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ioan. 15. *Majorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat pro amicis.* At Christus pro inimicis passus est. ad Tit. 3. *Apparuit humanitas & benignitas &c.* II. Christi passio exemplum præbet obedientiæ, humilitatis, constantiæ, misericordiæ, justitiæ, aliarumque virtutum in Christi passione ostensarum. Purior enim obedientia, dilectionisque affectus Filij erga Patrem esse nequit, quàm ut ei usque ad mortem obediat, quod Apostolo teste Christus fecit. Philippens. 2.

In Christi Passione virtutum exemplum.

CONSTANTIA verò in eo apparuit, quòd Christus usque ad mortem veritati testimonium perhibuit, justitiamque conservavit. Misericordia in eo, quòd Innocens sua morte alijs vitam acquisierit: quales solent etiam ab infidelibus statuâ ad immortalitatis monumentum digni censeri; ut ex Romanorum historia patet, qui eos, qui se pro Patriæ liberatione ultrò morti obtulerunt, in cælum evehunt. Iustitia similiter in eo refulsit, quòd Christus patiendo plenissimè Deo pro hominis debito (cui solvendo impar erat homo) satisfecerit. Vnde Petrus 1. epist. cap. 2. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum.* Lactantius lib. 4. cap. 23. III. quoniam Christus sua passione non solùm à peccato liberavit, sed etiam nobis justificantem gratiam, & beatitudinis gloriam promeruit. IIII. Quoniam redimendos nos tanto pretio, majorem à peccato nos conservandi necessitatem induxit; secundùm illud 1. Corinth. 6. *Empti estis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro.* V. Quoniam ad majorem hominis gloriam cessit, quòd victus homo per diabolum, vicissim in eâdem natura ipsum vinceret. *Congruebat* (ait Leo serm. 14. de pass. Domini) *ut hostilis adversitas de eo vinceretur, quod vicerat: ut sicut homo peccando mortem inciderat, ita homo misericorditer absque propriâ suâ culpâ pro alijs moriendo, mortem ipsam superaret, immortalémque vitam eis tribueret*; juxta illud 1. Corinth. 15. *Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum.* VI. quia in hoc Redemptionis per Christi passionem opere, Dei admirabilis sapientia, justitia & misericordia relucent. *Nam quia in Dei sapientiâ mundus Deum non cognovit, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes*, 1. Corinth. 1. Leo serm. 5. de nativi. Damasc. lib. 3. Orth. fidei cap. 1. Lactantius lib. 4. cap. 16. 23. eorum argumenta confutat, qui sentiunt Deo indignum, ut se passioni, dolori, atque morti subjiceret.

Cap. CLXXX.

Vtrùm Christi passio æternâ Dei voluntate prædestinata, an prævisa solùm fuerit.

Christi passio non solùm prævisa, sed etiam prædestinata est.

QVEMADMODVM ab æterno Deus hominem sua bonitate condere absolutè decrevit; ita ejusdem prævidens lapsum, immutabili divinæ providentiæ consilio eundem liberare per seipsum constituit, offerendo ac persolvēdo justum redemptionis precium; ut idem qui hominis fuerat Conditor, ejusdem fieret quoque Redemptor; ne homo amorem suum divideret, unique gratias ageret quoniam creasset; alteri verò, quia collapsum liberasset. Et quoniam per VERBVM facta erant omnia, decuit per VERBVM etiam instaurari omnia, sive in terra, sive in cælo; ut Apostolus ad Hebræos 2. & 4. concludit. Quare Filius Sanctissimæ Trinitatis decretum exsequendum suscepit, *factus* *Philip. 2.*

pit, *factus*

pit, *factus Patri obediens usque ad mortem*: quam Filij mortem Pater non solùm permisit, sed etiam voluit, suóque absoluto decreto præordinavit. Ideoque multis Prophetarum oraculis hæc omnia se facturum prædixit. Isaiæ 53: *propter scelus populi mei percussi eum*. Vnde Apostolus Rom. 8. *proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum*; non tantùm sui altitudine consilij permittendo, sicuti Iudæis occidere Christum permisit: (cùm tamen ut occiderent, nullo modo voluerit,) sed etiam absolutâ voluntate disponendo Christi mortem. Iuxta illud Act. 3. *Deus qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, implevit sic*. Et Lucæ 22. *Filius hominis secundum quod definitum est vadit*. Et ultimo cap. *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*. Matt. 28. *sic oportet fieri*. Act. 2. *Hunc definito consilio, & præscientiâ Dei traditum, interemistis*. Act. 4. *convenerunt facere, quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri*. Ioan. 13. *Sciens autem Iesus, quia omnia consummata sunt*. Quibus omnibus locis significatur, Christum omnia juxta Dei præordinationem passum esse: non quia Deus voluerit, ut Iudæi vel alij per malitiam Christum occiderent, ita ut author sit peccati, (ut fingit Calvinus) sed quia Christum absolutè pati voluit, quem poterat Deus per manus innoxias occidere, quemadmodum Abrahæ præcepit, ut filium suum immolaret. Cùm enim vitæ & mortis sit Dominus, absque cujusquam injuria potest mortificare & vivificare; & quod per seipsum pater erga filium agere potuit, id ut ad hominum salutem fieret, absolutè disposuit. Quod propositum suum ut adimpleret, Iudæorum malitia, quam ad hoc paratam fore prævidebat, uti constituit. Quocirca, ut Iudæi Christum occiderent, in eumque odio malignitatis sævirent, permisit tantùm, non etiam decrevit Deus. Cæterùm ut pateretur Christus, eoq; supplicij genere, idque eo tempore & loco, divinæ fuit non tantùm permissionis, sed etiam dispositionis; ut docet Augustinus Psalm. 104. & tract. 119. in Ioan. *Quis*, ait, *potest quæ facit ita disponere, quomodo disposuit homo iste, qui passus est? Homo namque apparebat, qui Deus latebat: patiebatur hæc omnia qui apparebat: & idem ipse disponebat hæc omnia qui latebat*. Vnde mortuus est Christus, quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit:

Christi passio non solùm permissa, sed à Deo fuit decreta.

juxta Augu. lib. de Trini. cap. 13. Leonem serm. 1. de pass. Domini fer. 4. 9. & 16. Cùm ergo omnia, quæ in Christum Iudaica admisit impietas, tantò antè prædicta sint, ut non tam de futuris, quàm de præsentibus sermo propheticus contextus sit; quid aliud nobis, quàm sempiternarum dispositionum Dei immutabilis ordo reseratur, apud quem & discernenda jam judicata, & futura jam facta sunt?

Iudaica malitia fuit permissa, nō immissa à Deo.

Sed nunquid iniquitas persequentium Christum ex Dei orta est consilio? Nequaquam, quoniam multùm est diversum id, quod in malignitate Iudæorum est præcognitum, & quod in Christi passione est dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi: nec de uno spiritu extitit atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris. Non enim has impias manus in se Dominus immisit, sed admisit: nec præsciendo, quod faciendum esset, coëgit, ut fieret, cùm tamen ad hoc carnem suscepisset ut fieret. Voluntatem enim patiendi Christo inspitavit Deus, non autem occidendi affectum Iudæis. Lactantius lib. 4. cap. 26. omnia quæ in Christi Passione gesta sunt, à Deo fuisse disposita tradit. Et Sedulius in opere Paschali lib. 4.

Nec sine divino constat moderamine gestum,
Quòd vinum cum felle datum.

Quomodo Pater Filium tradiderit.

D. Thom. 3. p. q. 47. ar. 3. dicit Patrem tradidisse Filium, I. quia non protexit, sed adversariorum furori exposuit; juxta illud Matt. 27. *Vt quid dereliquisti me?* Augustinus epist. 120. II. quia Filio voluntatem patiendi inspiravit. III. quia æterna voluntate Christi passionem ad humani generis redemptionem præordinavit. Pater ergo Filium, & Christus seipsum tradidit, misericordi voluntate: Iudas tradidit ex Cupiditatis radice; Iudæi verò Invidiæ & Odij malignitate; Pilatus autem mundano timore victus.

Traditio Christi diversimodè de facta.

CAP. CLXXXI.

Vtrùm Christus patiendi præceptum habuerit?

...tion. Areop. ...pi. 8 ad De... ...ophilū ait, ...hristum S. ...apo appa... ...uisse ac di... ...isse: para... ...s sum pro ...lvandis ho... ...inibus ite... ...um pati.

CHRISTVS mori, & non mori poterat, ejúsque mors absolutè ad humani generis redemptionem necessaria non erat; secundùm humanam insuper naturam Pater eo major erat: proinde ipsi jure mādatum dare licuit, partim ut indifferentem secundùm se ad moriendum & non moriendū voluntatem determinaret; partim, ut sicuti per unius inobedientiam perieramus, ita & per unius obedientiam erigeremur: ac denique, quoniam gloriosior est militis victoria, quando Duci parendo certat & vincit, quia nullum est obedientiæ meritum, ubi nullum superioris est imperium: sicuti nulla est trāsgressio, ubi nulla lex. Mandatum itaque patiendi Christus à Patre accepit. *Et sicut mandatum dedit mihi Pater*, ait Ioan. 14. *sic facio.* Et cap. 18. *Calicem quem dedit Pater, non vis ut bibam illum?* Et Matth. 26. *Si non potest transire calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.* Si nullum patiendi mādatum accepisset, poterat ultrò se passioni non offerre: at *Patri factus est obediens usque ad mortem.* Patris enim decretum promptissimo animo exsequendū suscepit: vnde *oblatus* etiam esse dicitur, *quia ipse voluit.* Nullus enim ab invito animam tollere poterat, ut patuit ex eo, quòd irritos hostium conatus reddiderit, quamdiu ipsi placuit: dum videlicet eum puerum tollere, (Matth. 2.) vel adultum præcipitare, (Lucæ 4.) sæpiúsque apprehendere vel lapidare conati sunt. Idipsum comprobavit, Iudæos solâ voce prosternendo, Malchi auriculam sanando, potestatem in se manus immittendi concedendo, clamore valido spiritū emittendo, sanguinē & aquam post mortem effundendo. Item dum Solem obscuravit, elementa concussit, hominū pectora cōmovit, & quæ impij ad ignominiam præparaverāt, in suam gloriam convertit. Nam latro non solùm innocentem, sed etiam verum cęli Regem crucifixū esse confitetur. *Oblatus ergo est, quia voluit* sponte mori, simul *quia voluit* Patri obediens esse, ut suam charitatem nobis commendaret, necnon obedientiæ exemplum præberet. Dignius enim est opus, majorísque perfectionis & meriti, quanto ex pluribus virtutibus fluit.

Christus patiendi mādatum à Patre accepit.

Philippen. 2.

Isaie 53. Psal. 29. Christus voluntariè passus est.

Ioa. 8. 10. 19.

Luc. 22.

Opus eo dignius est, quo ex pluribus fluit virtutibus.

CAP. CLXXXII.

De magnitudine Passionis Christi.

Passionis Christi acerbitas.

QVÆ, quanta, qualia, & quàm varia dolorum tormentorumq; genera Christus nostræ salutis causa pertulerit, Prophetarum, Psalmorumq; vaticinia, necnon Evangelici Scriptores luculentissimè exprimūt. Ex quibus constat, Dominum gloriæ omni passionum genere, quæ hominum actionibus & injurijs inferri possunt, excruciatū fuisse. Passus est enim ab omni hominum genere, gradu, sexu & conditione: scilicet, à Iudęis & Gentibus; à Regibus, Principibus, Præfectis, Popularibus; à civibus, & externis; à togatis & militibus: denique à Pontificibus, Scribis, Sacerdotibus & Pharisæis; à viris & mulieribus; à servis & ancillis; à proprijs discipulis: à familiaribus & ignotis; ac postremò a vilissimis latronibus simul crucifixis.

Passus est ab omni hominū genere, gradu, sexu, conditione.

SECVNDO passus est in omni rerum genere, in quibus homo pati potest. In seipso videlicet, & in amicis: in fama per blasphemias; in honore, per contumelias & ludibria: in rebus externis, dum vestibus spoliatus fuit: in anima, ejusque potentiis, per tristitiam, tædium, pavorem, zelum: in corpore, per vulnera, flagella, crucifixionem.

Passus est in omni rerum genere.

TERTIO passus est in omnibus corporis membris: in capite per spineam coronam: in facie & genis per alapas & purulenta sputa, evulsionemq; barbæ. In oculis velatus fuit: in lingua felle & aceto potatus: in cervice arundine percussus: in brachijs & manibus expansionem, clavorumque perfossionem sustinuit: in dorso flagella, in ventre livorem, in pedibus perforationem, affixionémque ligno pertulit.

Passus est in omnibus corporis membris.

DENIQVE passus est in omnibus Sensibus: in Tactu, acerbissimos totius corporis dolores: in Gustu, fellis amaritudinem: in Olfactu, gravem cadaverum in monte Calvariæ fœtentium odorem: in Auditu, irrisionibus, blasphemijs & contumelijs lacessitus fuit: Visu suam meditatem, Matrem lacrymantem,

In omnibus sensibus.

mantem, opprobria, insultatiõnesque Iudæorum, & Gentium crucifigẽtium spectabat.

Per omnem ætatem.

PASSVS est insuper Christus per omnem suæ vitæ ætatem. Vix enim natus in Ægyptum exular, & ab incunabulis usque ad mortem insidias, persequutiones, & dolores; quin & post mortem, lateris apertionem sustinet.

Omne genus miseriæ tolleravit.

PRÆTEREA Christus omne genus passionum, quas Adam peccando meruit, toleravit. Natus est in paupertate, educatus in miserijs, esurijt, sitivit, alsit, fatigatus fuit, persequutiones, assiduósque labores sustinuit: tandem se capi, ligari, flagellari, mortique probrosissimæ, nec minùs acerbæ Crucis seipsum addici permisit.

IN his autem tantis cruciatibus passionis tẽpore consolationis remedium sponte à se abdicavit: cujus rei causam nobis inquirendam proponens, *Deus*, ait, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?*

Psal. 21. Calvin. li. 2. Instit. ca. 16. nu. 10.

CAVENDA tamen hic est Calvini hæresis, sententis Christum pertulisse Inferni cruciatus & dolores, non solùm in anima post mortem, sed etiam tempore hujus vitæ, in horto & cruce. Quas quidem inferni pœnas in eo constituit, quòd Christus diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulerit, divinæ ultionis severitatem sustinens, quum sentiret se à Deo derelictum & alienatũ, nec exaudiri, quum invocaret; ideóque maledictionem & iram Dei timuerit. Cui anxietati animæ Christi non modicam nostræ liberationis partem assignat. Quam blasphemiam refutat Bellarminus lib. 4. de Christo cap. 8.

Christus dãnatorum pœnas non sustinuit.

Passiones naturali modo tolerabiles Christus suscepit.

TENENDVM itaque est, Dominum eas tantùm suscepisse humanas passiones, quas naturali modo ab hominibus tolerare poterat, & quas Evangelium refert. Hæ siquidem ad satis faciendum pro nobis sufficerunt. Nec perfectioni & excellentiæ Christi convenisset, pati anxietatem desperationis, (ut fingit Calvinus) cùm hujusmodi pœnæ genus conjunctum esse soleat culpæ vel ignorantiæ; neque quidquam conducat ad præbendum hominibus exemplum, quòd hujusmodi actione non sint imitandæ; neque ad satisfactionem conferre possint, cùm desperationis anxietas Deo minimè grata sit, *qui salvat omnes sperantes in se.* Neque insuper fingendum est, Deum per seipsum exagitavisse Christum, vel novo modo fuisse operatum passiones, quas Christus sustineret: sed ideo Christus à Deo percussus esse dicitur, Isa. 53. & traditus à Patre pro nobis Ro. 8. quia Deus cùm posset non protexit, nec persecutores impedivit, sed malam suam voluntatem eos implere permisit; & denique, quia Christo patiendi voluntatem inspiravit. Rursus, non est arbitrandum, Deum permisisse dæmoni, ut Christum suo arbitrio & voluntate torqueret, quoniam id necessarium non fuit, nec Scriptura, neque Veteres hoc tradunt; sed tantùm quòd permissum dæmoni fuerit, ut Dominum per malos homines affligeret, ac quantum posset & vellet, contristaret, juxta illud Lucæ 22. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*; id est, malignorum spirituum, qui eùm hactenus semper per vos me perdere conati sint, nunc tandem permittitur id, quod diu concupiverunt, perficere vestro ministerio, qui eorum estis instrumenta. Ex quibus liquet, Dominum ea tantùm passionum genera sustinuisse, quævi & malitiâ humanâ effici potuerunt. Tot autem passionum genera pati Christus voluit, ut hominem doceret omnia temporalia commoda contemnere, & nihil eorum malorum timere, quæ ab hominibus inferri possunt; secundùm illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.*

Deus per seipsum nõ exagitavit Christum.

Demõ per homines Christum afflixit.

Christus passus est omnia quæ ab hominibus inferri possunt.

PORRO quantus dolor ex prædictis omnibus Christo inflictus fuerit, declarant illa ejus apud Prophetam verba: *Videte, si est dolor, sicut dolor meus.* Item à planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas. *Verè dolores nostros ipse tulit.* Cujus doloris magnitudo intelligi poterit, si multitudo rerum passionis tẽpore affligentiũ perpendatur, ac ipsum genus mortis per se ignominiosissimũ & acerbissimum; necnon repetita clavorum cõfixio in manibus & pedibus, maximè nervosis & sensibilibus mẽbris; potissimùmque in corpore nobilissimæ teneritimæque complexionis, ex purissimis B. Virginis sanguinibus, sola Spiritus Sancti operatione composito; quòd vivacitate tam interiorum quàm exteriorum sensuum plurimùm viguisse, haud est ambigendum. Hunc verò dolorem non parum adauxit spontanea omnis interioris solatij subtractio, qua factum est, ut singulæ vires animæ, nulla consolatione sensum doloris mitigante, eumdem perfectissimè sentirent: siquidem major in Christo dolor, minoris sensum

Doloris Christi magnitudo unde colligatur. Thren. 1.

Isa. 1. & 53.

Damasc. li. 3. de fide ca. 15.

(vt in nobis accidit) non diminuebat. Accedebat insuper ad cumulum doloris, quòd ab eis pateretur, à quibus honorari debuerat, & quibus maxima, imò innumera beneficia contulerat; quorum salvandorum gratiâ de cælo descenderat; quorum Patres adventum ipsius tantopere exoptaverant: & quorum ingratitudinem, cæcitatem, obstinationem, voluntariam perditionem, æternamq́ damnationem non minùs quàm vulnerum suorum cruciatum percipiebat, atque dolebat. Et quidem hæc omnia Innocentissimus à sceleratis, citra inventam in eo culpam, sustinebat, juxta Pilati Iudicis professionem: *Nullam in eo invenio culpam.* Quin & apertè idipsum pius Latro confessus est, dicens: *Hic autem nihil mali fecit.* Quare dolorem augebat, quòd ex Pontificum invidia sola neci traderetur, ferente mortis sententiam Iudice, qui palam eum Iustum confitetur. Præterea summum dolorem exprimebat amissio vitæ temporalis tantæ personæ, quæ DEUS erat & HOMO, atque tam nobilis Animæ separatio à tam excellenti puroque Corpore. Denique, quia onus voluntariæ satisfactionis pro totius Mundi peccatis assumpserat, tunc simul pro vniversis & singulis totius Mundi peccatis doluit. Postremò summum in Christo dolorem excitabant omnis generis cruciatus, in omnibus membris & animæ viribus, quos singulos non minùs quàm si fuissent soli, attendebat, cùm in eo doloris vehementia nullam prorsus rationis turbationem induceret: & perfectissimè cognoscebat ac perpendebat omnium & singulorum peccatorum Malitiam, Ingratitudinem, & quantùm Deo Peccatum displiceret, quantùm eum offenderet, quantam homini perniciem adferret, quantùm proinde esset detestandum. Cumque Deum, ejùsque honorem intensissimè diligeret, hominumque salutem optaret; consequitur, quòd de offensione Dei & hominum damnatione vehementissimè doluerit.

CAP. CLXXXIII.

Vtrùm Christi passio lugẽda sit?

Erasmus notatur.

EX Christi dicto Lucæ 23: *Filiæ Ierusalem nolite flere super me*, contra perpetuũ Ecclesiæ usum ausus est Erasmus asserere, Passionem non esse lacrymis nec luctu prosequendam, quia Christus mortem suam noluerit deplorari, sed adorari. Cuius sententiam Theologi Parisienses iurè damnarunt; eamque confutat Hosius de Fide cap. 5. Vniversus denique Christianus Orbis eandem rejicit, dum singulis annis lugubri pompâ, flebilibusque ceremoniis, Passionis Christi memoriam celebrat, iuxta Zachariæ vaticinium: *plangẽt eum omnes Tribus terræ*, non quidem vt mulieres à Christo reprehensæ, quia Christi Passionem deplangerent, velut puri quidem hominis innocentis, sed infirmi, & ab impiis oppressi, qui invitus pateretur, nec se liberare ex illorũ manib⁹ posset. Hujusmodi fletum, tanquam se indignum, Dominus compescuit, mulieres admonens, ut se filiosque suos potiùs deplorarent, quibus inevitabile Vrbis Hierosolymæ instaret excidium; idqueob Filii Dei occisionem, qui non invitus, sed voluntariè, pro Humani generis salute furentium in se manus admittebat, & tanquam Agnus in Cruce immolandus ad Mortem ducebatur, ut sua Morte nos immortales redderet. Qua fide imbutus fidelis, quia credit, Dominum, verũ Deum & Hominem seipsum voluntariè in Mortem pro hominum salute obtulisse, diem Passionis annua sollemnitate pio affectu recolit, ut ejus amore inardescat, à quo priùs tantopere dilectus fuit, ut mori pro aliis non recusaverit; & pro tanto beneficio gratias ei agat. Cum luctu autem & flebilibus ceremoniis diei illius recordatio celebratur in testimonium fidei nostræ, qua credimus, nos peccatis nostris illius tam acerbæ passionis authores exstitisse, pro quorum salute ista omnia eum pati oportuerit. *Verè* enim *languores nostros ipse portavit*. Cuj⁹ piæ consuetudinis meminit Cyrillus Catech. 14. Gregor Nazianzenus in Tragœdia: *Christus patiens.* Lactan. lib. 4. cap. 18. *Quis tam facundus*, ait, *ut illam crucem merito deploret, quam Mundus & vniversa elementa luxerunt?*

Passio Christi renovatum lugubri pompa recolitur.

Isaia 53.

Christi mortem omnia elementa luxerunt.

Cap. CLXXXIV.

De Tempore, quo passus est Christus.

De tempore Passionis Christi.

TEMPVS humanæ redemptionis, quæ Christi morte consummata fuit, illis Symboli verbis exprimitur: *Sub Pontio Pilato.* Ab hoc enim Iudeæ Præside Dominus morti adjudicatus est, Anno præsidentiæ ipsius, circiter VI. Nam exactis decem in ea provincia annis, Romam versus iter suscepit, quò priusquam pervenisset, Tiberius vita excessit, Anno Imperii sui XXII. expleto, sex mensibus, & tribus diebus. Cujus imperii Anno XVIII. Christus passus est, quem B. Lucas cap. 3. ejusdem Tiberii Anno XV. baptizatum fuisse scribit, dum Annorum esset quasi triginta; à quo tẽpore Ioannes quatuor Paschata enumerat: scilicet anni XXX. inchoati tribus mensibus: Anni XXXI. XXXII. & XXXIII. inchoati tribus quoque mensibus. Post Baptismum enim Evangelicam doctrinam prędicavit Annis tribus, & mensibus totidem, quibus expletis passus est in flore ætatis, Anno scilicet vitæ suæ XXXIII. inchoato. Vixit enim in terris Christus Annos XXXII. menses III. Mortuus autem est juxta B. Augustin. Bedam, & alios, VIII. Calendas Aprilis, eâdem die qua conceptus ipse, & qua primus humani generis Parens lapsus, mortuúsque fuerat. Sexta enim Feria circa meridiẽ de fructu vetito VIII. Calendas Aprilis Adam gustaverat: eâdem die peracto vitæ decursu ex hac vita emigravit; ac postmodum Christus eâdem Feria, & hora crucifigi voluit. Beda in Martyrologio, & libro de temporibus cap. 45. Cyril. Catechef. 14. Augustinus lib. 4. de Trin. cap. 5. libro 83. quæstio. 56. & Dialogo 65. quæst. 26.

Iosephus lib. 4. de bello Iudaico, c. 8. Euseb. lib. 1. hist. cap. 11. & 12.

Epiphan. hæresi 78. Eusebius in Chronico. Beda lib de ratione tempor. cap 7. Niceph. li 1. hist. c. 40. Christus, quamdiu vixerit, prædicaverit, & quo Anno ætatis passus.

Ex quibus palàm est, Irenęum errasse, dum opinatus est, Christum Anno vitę suæ XLVI. passum esse, quia Iudæi ei dixerint: *quinquaginta annos nondum habes* &c. Ioan. 8. Necnon Tertullianum, qui Dominum putavit Anno ætatis XXX. crucifixum. Nam constat eum Anno imperii Augusti XLII. natum, qui imperavit LVI. annis; & XVIII. Tiberii mortuũ, Pontio Pilato Iudeæ præside. Quem ex Lugdunensi provincia originem duxisse nonnulli tradunt; alii verò ex Ponto Insula fuisse dicunt. Hunc tandem sub Caio Imperatore seipsum interfecisse, tradit Euseb. lib. 2. hist. cap. 7. Epistolæ verò Pilati, qua Tiberio Principi significat Christi Resurrectionem, meminit Tertullianus in Apologetico, & Euseb. lib. 2. histo. cap. 2. Orosius lib. 7. c. 4.

Iren. lib. 2. cont. hæreses cap. 49.

Pilati origo, & mors.

NOMEN autem iniqui Iudicis Pilati, in Symbolo positum est, non dignitatis aut honoris causa, sed historię certitudinem, temporúmque cognitionem, ut notat Augustinus lib. de Fide & Symbolo cap. 5. serm. 131. & 181. de temp.

Pilati nomen in symbolo ad historiæ certitudinem insertum.

Cap. CLXXXV.

De Loco Passionis Christi.

De loco passionis Christi.

QVEMADMODVM tempus conveniens, ita & locum Passioni accommodatissimum Christus delegit: videlicet civitatem regiam IERVSALEM, ad offerenda sacrificia delectam; ut nimirum I. ibi se Dominus in hostiam Deo offerret, ubi sacrificia typica (ejusdem suæ Passionis figurę) offerri consueverant; ac proinde veritas priorum umbraticorum sacrificiorũ prænuntiationes adimpleret. Hinc Lucæ 13. Dominus: *non capit Prophetam perire extra Hierusalem.* II. Hierusalem pene in umbilico terræ sita est, ex qua Evangelii prędicatio, virtúsq; Passionis Christi comodissimè per universum Orbem diffundi posset; juxta illud Psal. 73. *Deus autem rex noster operatus est salutem in medio terræ.* III. Conveniebat humilitati Christi, ut sicut Bethleem Nativitati, ita regiam civitatem Hierusalem præeligeret Passioni; ut non solùm nascẽdo, sed etiam pariẽdo Crucis confusionem in tam celebri loco, mundi contemptũ doceret. Leo ser. 1. de Epiphan. IV. Vt constaret, mortis Christi authores potissimùm fuisse Principes, Sacerdotes, Scribas & Pharisæos, capita scilicet Iudaici populi. Iuxta illud Act. 4. *Convenerunt in istâ civitate Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis.* Deniq; passus est Dominus extra portam Hierusalem, non in Templo, neque in civitate, ne pro solis Iudæis pati crederetur, sed pro toto humano genere mori se demonstraret. Nam animalia, quorũ sanguis ad expiationem peccatorum totius populi offerebantur, extra castra cremabatur, & Abel à fratre Caino foras in agrum

agrū eductus occisus est. Propter quod ait Apostolus: *Et Iesus ut sanctificaret populum per suum sanguinem, extra portam passus est.* Præterea egressū extra urbem, Dominus exemplum præbuit, ut deserta mūdi gloria, & populari tumultu, Crucem sequamur, *exeamúsque extra castra, improperium ejus portantes.* sicut Moysen fecisse admonet Apostolus Hebr. 11.

Hebr. 13.

Postremò extra portam Dominus pati voluit, ut se commune sacrificium offerre significaret; cujus tamen participes illi non forent, qui vetera sacrificia in Templo Hierosolymitano offerri solita deserere nollent; ut Paulus significat dicendo: *Si circumcidamini, Christus vobis non proderit.* Et: *Habemus altare, de quo non habent edere potestatem, qui tabernaculo deserviūt;* id est, sacrificii Christi participes esse nequeunt, qui legalibus sacrificiis adhærent, per eaque se justificari posse confidunt. In quo autem extra portam loco Dominus passus sit, Evangelistæ accuratè describunt: *Bajulans sibi crucem, exivit in Calvariæ locum:* id est, ad locum maleficorum, in quo rei ac nocentes capite truncari solent: ut intelligeremus, hanc etiam nostri causa ignominiam Dominum pati voluisse, ut ad locum iniquis deputatum duceretur, ibiq; cum iniquis reputaretur. Præterea in *Golgotha*, seu Calvariæ loco mori Dominus voluit, ut se pro nocētibus & reis pati ostenderet, quibus vitam & gloriam sua probrosa morte acquireret. VOCABATUR autem is locus, *Golgotha*, id est, *Calvaria*, ob ejus volubilem rotunditatem, sive ob multitudinem craniorum ibi collectorum, ut Hieronymus sentit: vel, quia primi parentis Adæ Calvaria ibi condita fuerit, quam Secundi Adæ Sanguis de cruce stillans aspersit, ut ejus, totiusque posteritatis ipsius peccata dilueret. Quod licet Hieronymus confutare nitatur ex eo, quòd Iosuæ 14. scriptū legatur: *Adam maximus ibi inter Enacim situs est* nihil tamen inde cōcludi potest, cùm *Adam* ibi commune nomen sit, idē significans quod *Homo*. Sensus enim est, aliquem hominem proceræ staturæ ibi sepultum esse, qui putatur Enac filius Arbę, cujus fit mentio Iosuæ 15. Gigantum parens. Qua de causa Gigantes passim in scriptura vocātur *filii Enacim*: Numer. 13. Deut. 1. & 2. Iosuæ 11. Iosephus lib. 3. Antiquit. cap. 2. refert, ibidem reperiri Gigantum ossa. Quare non rejicienda est communis Veterum opinio, asserentium, primi hominis caput ibi recōditū fuisse, quod tradit Origenes tract. 35. in Matth. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem c. 4. Athanas. sermon. de pass. & cruce Domini. Epiphan. hæresi 46. Chrysost. homil. 84. in Ioan. Ambr. lib. 5. epist. 19. & Lucę 23. Augustinus serm. 71. de tempo. Basilius in cap. 5. Isaię. Cyprian. in serm. de Resurrect. Domini. ac Hieronymus ipse epist. 17. ad Marcellam nomine Paulæ & Eustochii. Observat insuper Augustinus serm. 71. hunc mōtem, in quo Christus passus est, illum eundem esse, in quo Abraham filium imolare voluit: quod ex Iudęorum traditione cōfirmat commentarius Hieronymi in 15. cap. Marci; & Beda de locis sanctis cap. 2. Theophylactus in 27. cap. Matth. & 15. Marci, 23. Lucę, & 19. Ioan. Eutym. in 27. cap. Matth.

Gal. 5.

Hebr. 13.

De Calvariæ loco Ioan 19.

Id. Calvaria in loco Calvariæ.

Hier. in c 27. Math. & ad Ephes. 5.

Christus ibi passus, ubi Isaac immolandus.

Cap. CLXXXVI.

De genere mortis Christi in cruce; & cur Dominus crucifigi elegerit?

MORTIS Christi genus exprimitur verbo, *Crucifixus*: quo docemur, nostri causa Christum ignominiosissimum, acerbissimúmque supplicii genus sustinuisse; quod Cicero crudelissimum teterrimúmq; vocat. De cujus indignitate & ignominia Act. 7. in Verrem disserit, Civis Romani crucifixionem exaggerans: quem imitatus Lactant. *Non*, inquit, *Gavianam crucem describimus, quam Marcus Tullius universa eloquentiæ suæ nervis, velut effusis totius ingenii fontibus prosecutus est, facinus indignum exclamans, Civem Romanum contra omnes leges in crucem esse sublatum. Qui licet innocens fuerit, eòque supplicio indignus; mortalis tamen, & ab homine scelesto; qui justitiam ignorabat, affectus est.* Quid de hujus Crucis indignitate dicemus, in qua Deus verus à cultoribus suspensus est, atque affixus? *Quis tam facundus*, & tantà rerum verborúmq; copia instructus, *ut illam Crucem meritò deploret, quam Mundus ipse, necnon elementa luxerunt?*

Crucem cur Dominus elegerit

Lactant. lib. 4. instit. cap. 18. & 26.

SED quare Christus, qui Deus erat, certóque consilio mori elegerat, nō saltem honesto mortis genere affici voluit; sed potiùs infame supplicii genus Crucis elegit, quod etiam libero homine quamvis nocente indignum videatur? Respond. Id non fortuitò accidisse putandum

tandum eſt, ſed admirabili divinæ ſapientiæ conſilio, ut Chriſti mors non ſolùm contineret redemptionis myſterium, ſed valeret ſimul ad exemplum, ad virtutum documētum atq; incitamentum.

Lignum crucis fuit cathedra docentis.

Lignum enim, *in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit Magiſtri docentis.* Nam in Cruce contemplari licet propenſiſſimum immortalis Dei in homines affectum, Chriſti obedientiam, manſuetudinem, patientiam, longanimitatem, inimicorum dilectionem, humilitatem, & omne virtutum genus.

Cur Dominus crucis ſupplicium elegerit? I. Ratio.

Variæ itaq; ſunt rationes, Cur Dominus ignominioſiſſimū Crucis ſuppliciū elegerit. I. eſt, ut quemadmodum primus Adam de fructu ligni vetiti manducando, per inobedientiam, ſuperbiã, & præcepti cōtemptum, injuriam Deo intulerat, eúmque graviſſimè offenderat, necnon innocentiam ſibi ac toti poſteritati perdens, corporis & animæ morti ſeipſum cum omnibus ex ipſo & damnata ſimul conjuge naſcituris, obnoxium fecerat; ita quoque ſecundus Adam ex obedientia, humilitate, Deiq; Patris reverentiâ & amore Ligno affixus, honorem ei in Arbore ſublatum, in Ligno reſtitueret; injuriam illatam voluntaria iſta humilitate compenſaret, eóque modo Iuſtitiæ divinæ ſatisfaciēs, iratum Deum humano generi propitiū redderet, donáque gratiæ & gloriæ omnibus, qui crederent, renaſcerentur, & in juſtitia perſeverarēt, impetraret. Hoc enim ordo noſtræ ſalutis depoſcebat, ut ars proditoris artem falleret, & medelã ferret inde, hoſtis unde læſerat; ut qui per lignum viceerat, per lignum quoq; vinceretur; & *Chirographum*, id eſt, mortis debitum, quod per lignum contra nos ſcriptum erat, in ligno deleretur, ut Apoſtolus ad Coloſſ. 2. ſubindicat, & Sponſus Sponſæ Cantic. 8: *ſub arbore malo ſuſcitavi te; ibi corrupta eſt mater tua.* Sicut enim fructu decerpto ex arbore periit Adam; ita fructu, quem ex arbore crucis per fidem & ſacramēta decerpimus, vitam haurimus. Auguſtin. ſerm. 101. de tempo. arborem Adami comparat arbori Chriſti. Irenæus lib. 5. cap. 31. Hieron. in 3. ca. ad Gal.

II. Ratio.

II. Vt Chriſtus Dei charitatē erga homines commendaret, eorúmque fiduciam incitaret, dum conſpicerent, Dei Filium ex patris voluntate ignominioſiſſimum ſimul & acerbiſſimum mortis genus pro ſua redemptione pertuliſſe.

III. Ratio.

III. Vt fideles pro juſtitiæ & veritatis conſervatione nullū mortis genus ſubire detrectarent, cùm atrociſſimo mortis genere ſuperato, Chriſtus oſtendiſſet ſibi poteſtatem in omne mortis genus competere. *Ex Crucis* itaque *ſupplicio à Chriſto ſuperato, fluxit Martyrum fortitudo.* Auguſtinus de fide & ſymbolo, & in Pſalm. 63.

IV. Ratio.

IV. Vt crucem portando ſe humani generis peccata portare deſignaret, quæ initium ex comeſtione fructus Ligni vetiti traxerunt.

V. Ratio.

V. Vt intelligeremus, peccatum rem adeò eſſe abominabilem, ut nos ſub maledicto conſtituat, à quo liberari non poteramus, niſi Dei Filius pro nobis maledictum fieret, & hoſtia pro peccato. Galat. 3. & 2. Cor. 5. Enchir. cap. 41. Auguſt.

VI. Ratio.

VI. Vt moleſta in cruce manuum expanſione, ſanaret elatam cupidamque manuum Adæ extenſionē ad fructum ligni vetiti.

VII. Ratio.

VII. In Cruce exaltari voluit, ut demonſtraret, ſe homines in profundo peccatorum demerſos in altum ad ſe attracturū, virtutúmque alis in cælum ſubvectutum. Iuxta illud Ioan. 12. *Ego ſi exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipſum.*

Crux Chriſti eſt ſcala cæli.

Eſt enim *Crux Chriſti ſcala, per quam in cælum ſcandimus.* Leo ſerm. 8. de paſſ. Iuſtinus in dialogo cum Triphone.

VIII. Ratio.

VIII. Vt ſuam mortem verum eſſe ſacrificium, hoſtiámque in odorem ſuavitatis oblatam edoceret. Nam elevari hoſtiæ coram domino ſolent. Levitici 7. 23. & 24.

IX. Ratio.

IX. In Cruce palàm mori voluit, ut quã plurimi oculati teſtes Paſſionis & Mortis, de ipſius Reſurrectione poſt triduum ſequuta, indubitati teſtes forent. Athan. in oratione *De Humanitate Verbi.*

X. Ratio.

X. Vt quiſquis ab antiqui ſerpentis veneno ſanari deſideraret, in hunc unum cruci affixū oculos fidei erigendos intelligeret. Iuxta illud Ioan. 3. *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum nō pereat, ſed habeat vitam æternam.*

XI. Ratio.

XI. Chriſtus exaltari in ligno voluit, ut Aërem ipſum ſanctificaret, quemadmodū Terram in ea deambulando mundaverat. Chryſoſtomus in 3. cap. Ioan. Auguſtinus ſermon. 130. de tempo.

XII. Ratio.

XII. Crucem dominus elegit, ut ipſo genere ſupplicii deſignaret, ſe pro quatuor mundi partibus mori. Quatuor enim Crucis partes adumbrant crucifixi potentiam, per univerſum Orbem eſſe diffuſam.

XIII. Ratio.

XIII. In Cruce tanquam in Tribunali mori voluit, ut ſe juſtorum & impiorum judicem oſtenderet. Nam in medio Latronum conſtitutus, credentem liberat, inſultantem damnat. Leo ſerm. 4. de paſſ. Auguſtinus tract. 32. in Ioan.

XIV. Cru-

XIV. Ratio. XIV. Crucis supplicium elegit, ut lignũ in quo fixa essent membra patientis, fieret cathedra magistri docentis varia virtutum genera, quæ per quatuor Crucis dimẽsiones Apostolo teste ad Ephesios 3. significantur. *Longitudo* se ad bona opera extẽdit: *Latitudo* longanimitatem perseverantiámque adumbrat: *Altitudo* supernorum præmiorum spem exspectationémque denotat: & denique *Profunditas*, occulta Dei judicia, prædestinationémq; gratuitæ Dei gratiæ innuit. Augustinus tract. 119. in Ioan. & epist. 120. cap. 26. lib. 2. de Trinitat. cap. 42.

XV. Ratio. XV. Crucifigi voluit, ad erudiendum nos, quòd *crucifigere* seu *mortificare* carnales concupiscentias debeamus. Roman. 6. quodque singulos Crucem suã tollere oporteat. In cujus rei typum Dominus quando ad supplicii locum ducebatur, Crucem suam tanquam verus Isaac portavit, similíq; à Simone Cyrenensi portari disposuit.

XVI. Ratio. XVI. Crucifigi elegit, ut figuris veritas adũbrata respõderet, prophetarumq; oracula compleret. Deuter. 28. *Erit vita tua pendens ante te.* Ps. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Ps. 95. *Regnavit à ligno Deus.* Sapient. 14. *Benedictum est lignũ, per quod fit justitia.* Ier. 11. *Mittamus lignum in panem ejus.* Zach. 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* Isaiæ 65. *Expandi manus meas.*

XVII Ratio. XVII. Crucifigi expansis brachiis voluit, ut omnibus ad ipsum confugientibus paratam esse Misericordiam demonstraret; quasi dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis.*

XVIII. Ratio. XVIII. Crucifigi voluit, non capite truncari, aut alio leti genere mori, in signum unitatis mystici Corporis; ut sicuti corpus ejus integrum mansit, ita & Ecclesia schismate careret.

IX. Ratio. Postremò Crucifigi voluit, ut superbia seculi per Crucis prædicationem humiliata, corrueret. 1. Cor. 1. *Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Et quod infirmum est Dei, potentius est hominibus.* Nam crucem antea probrosam & abominabilem Christus in eũ honoris gradum evexit, ut nunc signo crucis contra diabolum suos armet discipulos, (Aug. serm. 181. de temp.) crucémque velut signum triumphi contra diabolũ in frontibus suis fideles, & in vexillis ac insignibus gestent Reges. Vnde Leo ser. 8. de passion. *O admirabilis potentia Crucis!*

Cap. CLXXXVII.

Quibus typis Crux præfigurata fuerit?

CRVX Salvatoris ab initio Mundi variis adũbrata est figuris. I. quidem Gen. 2. per Lignum Vitæ. II. Per Lignum Arcæ (Genes. 7.) per quod ab interitu genus humanum liberatum est. Augustinus lib. 15. de civitat. c. 28. & per Lignum, quo amaræ aquæ, dulces redditæ sunt. III. Lignum holocausti, quod Isaac gessit. Gen. 22. IV. Typum Crucis habuit Scala, per quam in cœlum ascendentes angelos Iacob vidit. Gen. 28. V. Baculus Iacob, peregrinationis solatium. Gen. 32. VI. Gen. 48. Iacob benedicendo cancellatis manibus filiis Ioseph, figuram Crucis expressit. VII. Virga Moysi, qua miracula edidit, mare divisit, Pharaonem prostravit, Dei populum redemit, ex Petrâ undas aquarum eduxit, Amalechitas expansis circa virgã brachiis debellavit. VIII. Veru, in quo Agnus assatus est, Exodi 12. adumbravit Carnẽ Christi in veru Crucis excoquendam igne tribulationis & charitatis. IX. Exod. 17. Expansio manuum Moysi, pugnãte Iosue. X. Numer. 13. Vectis, in quo uva portata est. XI. Numer. 17. Virga Aaronis germinãs. XII. Num. 21. Serpens æneus suspensus, Ioan. 3. XIII. Iudic. 4. Clavis, quo Sisara dux hostium populi Dei interfectus est. XIV. Lignum quod in amaras aquas missum, dulces eas effecit. 4. Regum 6. XV. Signum Thau. Ezechiel. 9. Apocal. 7. & 9. quo signati, immunes sunt ab Angelo percutiente. XVI. Abacuk 3. Cornua in manibus ejus. Per Crucem dæmones ventilavit Dominus, universumque Mundum subegit.

Crux variis typis præfigurata.

Exodi 4. & 17.

Cap. CLXXXVIII.

De Ligno Crucis.

LIGNVM crucis à Veteribus *Lignũ beatum, Lignum salutare, Lignũ vitæ,* appellatur. Greg. Nyss. serm. de sancto baptismate. Cyrill. catech. 4. 10. & 13. particulas Ligni crucis per universum Orbẽ terrarũ dispersas esse scribit.

Ligni Crucis ... Ecclesiasticus Historia ... Ruffin. lib. 1. hist. cap. 8.

CHRY-

Crucis particula per universum orbem dispersa.

CHRYSOST. oratione, *Quòd Christus sit Deus*, totum Orbem contendere dicit, ut partieulam Ligni crucis habeat, quam auro includat, eervicibus aptet, existimans, se illo valdè muniri, protegi & honestari. Gregor. Nyssenus in vita S. Maerinæ, ipsam ferreum erucis signum gestasse refert, in quo particula Ligni vitę inclusa esset.

Crucis Inventio.

QVOMODO per Helenam, Constantini Matrem, Lignum Crucis inventum sit, describit Ruffinus lib. 1. histo. cap. 7. Nicephorus lib. 8. cap. 29. *Ligni salutaris miraculo reperti partem filio detulit: partem verò thecis argenteis conditam in loco dereliquit, quæ ibidem solicitâ veneratione servatur; Reginâque voti compos effecta, Templum in loco, in quo Crucem Domini repererat, ambitione regiâ construxit.*

Crucis exaltatio.

DE Crucis exaltatione per Heracliũ Imperatorem, postquam à Persis eandẽ recuperasset, vide Zonaràm libr. 3. Annalium. Nicephorum lib. 8. cap. 29. Vbi Sibyllę carmen adfert:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit!

CAP. CLXXXIX.

Quot clavis Dominus Cruci affixus fuerit?

Quot clavis Dominus cruci affixus fuerit?

GREGORIVS Turonensis *de gloriâ Martyrum* ca. 6. & Cyprian. serm. *de pass. Domini.* ex Psalm. 21. *Foderunt manus meas & pedes meos*, colligunt, Dominum eruci affixum quatuor clavis. Quod etiam sensit Innoeentius III. serm. *de uno Martyre*, quatuor clavi sunt quatuor principales Virtutes. Idipsum S. Brigittæ & S. Franeisco revelatum fuisse Bonaventura tradit. Ioannes Molanus lib. de picturis cap. 24. & 75. notat, incertum esse, utrùm duobus clavis, an uno tantùm Christi pedes terebrati fuerint.

Incertum, an pedes uno, an duobus clavis affixi.

DE Latronibus autem eertum est, ipsos non funibus, sed clavis instar Christi affixos fuisse, ut palàm evangeliũ continet. Augu. tract. 37. in Ioan. Ruffinus lib. 10. cap. 8. scribit, Helenam clavos, quibus Christi eorpus affixum cruei fuerat, cum Cruce reperisse, atque ad filium retulisse, ex quibus ille frenum equi, & galeam belli usibus aptam fabricari jusserit.

CAP. CXC.

De Situ Christi in Cruce.

Christus facie ad Occidentem cruci affixus.

DOMINVS in Cruce fixus Occidẽtem respiciebat, dorso versus Ierusalem, & Orientem: dextera ad aquilonẽ, læva ad Meridiem. Quo situ adumbratum est, quòd relicta Iudęa & Orientalibus populis, potissimùm Occidentales oculis suæ misericordiæ respiceret, apud quos etiam suũ Vicarium, Eeclesiæ Christianæ Pastorem collocaret; quod Romæ factum esse videmus. Sedulius lib. 4. hoc carmine dicta expressit:

Splendidus authoris de vertice fulget Eous:
Occiduo sacra lambuntur sidere plantæ:
Arcton dextra tenet; medium læva erigit axem:
Et cruce complexum Christus regit undique mundum.

Beda in Lucam eap. 93. Damascen. lib. 4. de Fide eap. 13. Basil. libr. de Spiritu sancto cap. 27. Athan. lib. quæst. q. 14. nos ad Orientem orare tradunt, veluti respicientes in faciem Christi, ad eumque suspirantes.

An Christus in cruce omnino nudus pependerit?

AN porrò Christus omnino nudus in Cruce pependerit, (ut plures opinantur) an præcinctus linteo, & velatis saltem femoribus, incertum est; ut rectè monet Ioannes Molan. lib. de picturis cap. 74.

CAP. CXCI.

De Formâ Crucis Christi.

Forma crucis Christi.

QVIA variæ erucium species reperiuntur (de quibus copiosè ac facundissimè IVSTVS LIPSIVS nobis olim amieissimus, libris tribus disserit) meritò QVÆRITVR, In qua earũ Dominus mortuus fuerit?

An crux triangulatan potiùs quadrangulat

Quidam ex B. Hieronymo in cap. 9. Ezechielis opinantur, Domini erucem triangulam fuisse instar græei T: alii verò quaternos fines habuisse probabiliùs asserunt, non sine mysterio, quòd toti Orbi, quatuor finibus comprehenso, mortuus Salvator pependerit: ut Sedulius libro IV. *de Opere Paschali* observavit:

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis,
Et Cruce complexum Christus regit undique mundum.

phil. 3. Cui sententiæ Paulus ad Ephes. 3. favere videtur, dum ait: *ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum. Erat latitudo* (inquit Augustinus in Psalm. 103. conc. 1. serm. 19. de sanctis, lib. 2. de Trinitat. cap. 42.) *in qua porrectæ sunt manus: longitudo à terrâ surgens, in qua erat corpus infixum: altitudo, ab illo innexo ligno, sursum quod eminet: profundum, ubi fixa erat crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ.* Eadem Pauli verba ad quatuor Crucis fines adaptat Damascenus libr. 4. de fide cap. 12. Irenæus lib. 2. contra hæreses ca. 42. quinque Crucis fines enumerat; duos in longitudine, & duos in latitudine, & quintum in medio, ubi requiescit, qui clavis affigitur. Gregor. Nyssen. oratione I. de Resurrect. tradit, quatuor crucis angulis significari, Christi virtutem & potentiam per omnes mundi partes diffundi, ac omnia, quæ supra cælos, sub terrâ, vel in terminis per medium porrectis sunt, ejus virtute contineri. Iustinus adversus Triphonem crucem quadrangulam etiam asserit: cui sententiæ vetustissimus quoque efformandæ pingendæq; Crucis usus astipulatur. Et apud Ægyptios ante Christi Nativitatem, quadrangulam fuisse crucem attestatur Ficinus lib. *De vitâ cælitus comparandâ*; quem citat Ioannes Molanus lib. de pict. ca. 64. Improbabilis igitur est Ruffini in Symbolum opinio, quòd Christi Crux triangula fuerit.

Cap. CXCII.

In Crucis mysterio Christianis gloriandum.

In cruce gloriandum CRVCIS *mysterium Iudæis scandalum, gentibus autem stultitiâ* fuisse, Apostolus enunciat, 1. Cor. 1. Vnde Christianis in Ecclesiæ ortu objici solet, quòd hominem ab hominibus insigni supplicio exeruciatum colerent, Lactant. teste lib. 4. ca. 16. Sed fidelibus idipsum Crucis mysterium semper venerationi fuit, quòd scirent, vitam & salutem nostram à Crucifixo pendere, Crucisque passionem magna divináque ratione à Domino sponte electam toleratámque esse; in eáque virtutem, & sapientiam, & veritatem contineri. Vnde Apostolus ad Galat. 6: *Absit mihi gloriari nisi in Cruce Domini.* Et Cyrill. catechesi. 13. *Crucem* ait, *esse gloriam Christianorum.* Chrysost. Crucis encomia integra homilia *in Laude sanctæ Crucis* habita prosequitur. Ruffinus li. 11. hist. cap. 29. refert, Ægyptios inter literas sacerdotales signū Crucis habuisse, cujus interpretatio fuerit, *Vita ventura.* Leo serm. 5. de pass. Domini: *Crux Christi potentissimum* (inquit) *est divinæ misericordiæ sacramentū, & Christianæ spei vera & principalis causa.* Sermon. 8. ejusdem laudes describit. & Damascen. libr. 4. de Fide cap. 12. Eleganter verò idipsum exsequitur Venantius Fortunatus lib. 2. De beneficiis Christi, ubi hymnos illos, quibus tempore Dominicę Passionis utitur ecclesia, habet: *Vexilla Regis prodeunt* &c. Item,

Pange lingua gloriosi prælium certaminis,
Et super Crucis trophæo dic triumphum nobilem.

Qui hymni continent dominicæ crucis encomia, fructus, mysteria, & commoda homini per crucem præstita; quæ variis modis Ecclesia fidelibus inculcare studet. Primùm quidem certorum dierum institutione, quibus Passionis Christi memoria solēni ritu recoleretur cui rei Hebdomadam Sanctam deputavit, de qua Rupertus lib. 5. de divin. offic. cap. 9. Chrys. hom. 30. in Gen. & 88. in Matth. *Memoria Passionis Christi recolitur.*

INSTITVIT præterea cujusque hebdomadis *Feriam sextam*, in qua specialis memoria crucis fieret. *Feria sexta.* Accessit postea *Inventionis sanctæ Crucis* festum: de quo Ruffin. lib. 10. hist. c. 7. & 8. Et Tripart. hist. lib. 2. cap. 18. Niceph. lib. 8. cap. 29. Ambros. oratione de obitu Theodosii. Cyril. Hierosolym. in epist. ad Constantium. *Inventionis sanctæ Crucis festum.* Sequutum est Heraclii tempore Festum *Exaltationis S. Crucis.* de quo Zonaras tom. 3. Annalium. *Exaltationis sanctæ Crucis festum.* Deinde in assiduam mysterii Crucis, beneficiorúmq; per crucem nobis impensorum memoriam, Ecclesia signum crucis, Christique in ea pendentis, in mediis templis erexit, ut rudes & idiotæ visibili signo, pictura, vel imagine fusa aut sculpta, jugiter admonerentur recolere Crucifixi amplissima dona. *Crux in medio Templi.* Iuxta illud carmen Lactant. de pass. Domini: *Gregor. lib. 9. epist. 9. Leo serm. 8. de pass. Dom.*

Quisquis ades, mediiq; subis in limina Templi,
Siste parum, insontemq; tuo pro crimine passum
Respice me, me conde animo, me in pectore serva.

Cerne manus clavis fixas, tractóſque lacertos,
Atque ingens lateri vulnus: cerne inde cruorem
Sanguineum, foſſóſque pedes, artúſque cruentos.
Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora:
Flebilis innocuo terramq; cruore madentem
Ore petens humili, lacrymis ſuffunde & obortis.

Ex quo Crucis ſingulari honore Gentiles arbitrati ſunt, Chriſtianos Crucem ꝑ Deo habere, ut in Apologetico Tertullianus memoriæ tradidit.

Crux in altari.

Solet Crux in altari quolibet depingi, Sozom. lib. 2. hiſtor. c. 2. & tripart. hiſt. lib. 1. cap. 2.

Crux in die paraſceves deoſculari conſuevit.

In die paraſceves in qualibet Eccleſia Crux ante altare præparata deoſculari conſuevit, primum à Pontifice ſi adſit, deinde à Presbyteris, diaconis, & ceteris per ordinem, ac demum à populo; Alcuino teſte lib. de divi. officiis.

Crux in proceſſione præfertur.

Crux in Proceſſionibus glorioſè præfertur, tanquam militiæ Chriſti vexillum. Nicephor. lib. 13. hiſt. c. 8. Beda lib. 1. hiſt. Anglic. c. 25. ſcribit, Auguſtinum cum ſociis Angliam ingreſſis, prætuliſſe Crucem argenteam, cum imagine Salvatoris in tabulâ depicta, Litaniáſque ceciniſſe pro ſua eorumq; ad quos venerant ſalute.

Crux in viis collocatur.

Ad Crucis deinde honorem pertinet, quòd in viis paſſim collocari ſoleat. Clemens Alexandrinus oratione parenetica ad gentes. Chryſoſtom. oratione *Quòd Chriſtus ſit Deus*, & homil. 55. in Matth. Ruffinus lib. 11. cap. 29. hiſt. refert, unúmquemque in poſtibus, in ingreſſu, in feneſtris, in pa[illegible]is, in columnis, Dominicæ crucis ſignũ depingere ſolitum.

Crux in fontibus.

Crux in nummis.

Sozom. lib. 1. cap. 8. Conſtantini mandato Crucis figuram nummis impreſſam eſſe ſcribit, Tripart. hiſt. lib. 1. cap. 5. & 10.

Crux in turribus.

Huc inſuper pertinet crucis erectio in templorum turribus, ac in medio civitatum. Niceph. lib. 7. cap. 47. refert, Conſtantinum in foro Conſtantinopolitano ſtatuam ſuam ex ære factam erexiſſe, quæ manu dextera malum aureum contineret, in quo crux infixa cum hac Inſcriptione eſſet: TIBI CHRISTE DEVS VRBEM HANC COMMENDO: eidémque Statuæ Ligni Crucis partem impoſuit. Niceph. lib. 8. c. 29.

Crucis ſupplicium prohibitum.

In honorem quoque Crucis lex inſtituta, ne ſontes cruce plecterẽtur. Lib. 1. Tripart. hiſt. cap. 10. Nicephor. lib. 7. cap. 46. Sedulius in opere Paſchali lib. 4:

——Pœnam veſtivit honore,
Suppliciúmque dedit ſignum magis eſſe ſalutis,
Ipſáque ſanctificans in ſe tormenta beavit.

In honorem ſimiliter Crucifixi à Patribus ſexti Concilii vetitum fuit, ne Crux humi pingeretur. can. 73.

Crux in Regum coronis.

In honorem Crucis Reges ſua diademata cruce adornant, Hier. in epiſt. ad Lætam: *Vexilla militum crucis inſignia ſunt, Regum purpuras atque ardentes diadematũ coronas, patibuli Salvatoris figura condecorat.*

Crux in militum armis.

Militum quoque arma ſigno crucis exornantur. Niceph. lib. 7. cap. 46. Minutius Felix lib. 8. cont. Gentes: *vexilla caſtrorũ, quid aliud quàm inauratæ cruces ſunt?*

Crux in vexillis.

In honorem Chriſti Crucifixi, ex auro, argento, gemmis & lapidibus pretioſis Crux efformari conſuevit, eámq; loco labari, quod Imperatori præferebatur, Conſtantinus ſibi præferri conſtituit. Tripart. hiſto. lib. 1. c. 5.

Crux in nubibus.

In honorem Crucifixi, etiam Crux in nubibus fulgore formata Principibus apparuit; ut Conſtantino cum Maxentio cõflicturo. Euſeb. li. 7. hiſt. c. 29. & lib. 1. de vita Conſtãtini, cũ hac inſcriptione:

ΕΝ ΤΟΥΤῼ ΝΙΚΑ:

IN HOC SIGNO VINCES.

Crux ter Cõſtantino apparuit.

Eidem cum Byzantinis prœlium commiſſuro iterum apparuit, Niceph. lib. 7. c. 47. Tertiò ſignum Crucis vidit cum Scythis ultra Danubium pugnaturus. Niceph. lib. 8. cap. 32. in triplicis hujus viſionis memoriam Conſtantinum refert, tres maximas æreas cruces Conſtantinopoli ſtatuiſſe cum hac inſcriptione: IESVS CHRISTVS VINCIT. Cyrillus Hieroſolym. in epiſt. ad Conſtantium, ſuo tempore Crucem in cælo coruſcantem pluribus horis viſam ſcribit, quæ Ethnicos etiam ad perhibendum Chriſto teſtimonium commoverit.

Crux in cœlo apparitura.

Huc etiam pertinet, quòd Venturo ad Iudicium Chriſto ſignum crucis in cęlo apparebit. Matth. 24. Chryſoſtom. hom. 1. de Cruce & Latrone. Cyrill. catecheſi 13. & 15. Damaſc. lib. 4. c. 12.

Crucis Lignum per orbem diſperſum.

In honorem Crucis, Lignum ipſum crucis, in qua Dominus pati dignatus eſt, per univerſum orbem per partes diſperſum eſt, teſte Cyril. catecheſi 4. 10. & 13. Quantus autem honor particulis Ligni Crucis, in qua Dominus pepẽdit, à veteribus Chriſtianis deferri ſoleat, ex Conſtantini facto cõſtat, qui ſuæ ſtatuæ particulam ejus incluſit; ex Greg. Nyſſ.

in vita Macrinę; ex Paulino epist. 11. ad Severum; Gregorio libro septimo epistol. 126.

...ruce signa-...tur, & om-...a facramé-...a cruce per-...guntur.

Postremo ad Crucis honorem pertinet, quòd nos in omni negotio, veluti armis tutissimis, eo signo comuniamus: quódque ipsum Christum in eo signo repræsentatum ibi veneremur: quódque nulla sacramentorum dispensatio, sive cōsecrationis aut benedictionis species absque crucis signo peragatur: ut observat Augustinus tract. 118. in Ioan. & serm. 181. de tempore. Leo serm. 8. de pass. Domini: *Crux omnium fons est benedictionum, omnium causa gratiarum.* Cyprianus serm. de pass. Christi: *Figura crucis omnibus sacramentis largitur effectū. Id signum* (ait Augustinus) *nisi adhibeatur, sive frontibus credentium, sive aquæ, qua regenerantur, sive oleo, quo Chrismate unguntur, sive sacrificio, quo aluntur; nihil eorum rite perficitur.*

...rux omniū ...s benedi-...ionum.

...e tractat. ...in Ioan.

Cap. CXCIII.

De effectibus signi Crucis.

...gni eru-...effectus

Signum Crucis ad plurima valere, tradunt uno consensu Veteres. I. Ad expulsionem dæmonum, ut in Exodo c. 12. figuratum est, dum Angelus eas domos præterit, in quibus postem Agni sanguine oblitum reperit. Ezech. 9. similiter liberi sunt, in quibus signum Thau. Et Apoc. 7. *Signati in frontibus.* Vnde Hieron. ad Fabiolam de vestim. sacerdotalibus: *signaculo Crucis frōtem tuam crebrò munias, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat.* August. lib. 12. cont. Faust. cap. 30. & tract. 50. in Ioan. Nazianzen. oratione 1. in Iulianum refert, ipsum subito terrore correptum, ex consuetudine facto Crucis signo dæmones fugasse. Lactant. libr. 4. cap. 27. II. Crucis signum homini præsidio est adversus tentationum insultus. Nam *quod in navi malum, hoc in Ecclesia Crux est.* III. Crucis signum incantationibus medetur. *Crux domini* (ait Martialis epist. 8.) *armatura nostra invicta est contra Satanam.* Athan. de human. Verbi: *Signo crucis omnia magica compescuntur.* IV. Crucis signum pellit morbos, & quasvis infirmitates humanas. Nicephorus lib. 18. histor. cap. 20. scribit, crucis signum atramento in frontibus Turcorum depictum, à pestis contagio eos liberasse. V. Crucis signaculum adversus feras, venenatósque morsus adjuvat: de quo exemplum vide Tripart. histor. libr. 9. cap. 46. VI. Crucis signum vim ignis, impetúmque aquarum repressit, Hieronymo teste in Vita Beati Hilarionis. VII. Crucis signum adversus pericula imminentia valet. Vnde Tertullianus lib. De corona militis: *In omni negotio frontem signaculo crucis tere.* Prudentius hymno 6. Cyrillus libr. 6. in Iulianum. VIII. Crucis signum Consolationis, bonæ Spei ac fiduciæ plurimum confert morituris. Vnde gravi morbo pressis, necnō sontibus, dum ad supplicii locum deducuntur, Crucis signum oculis objici consuevit, ut in Crucifixi meritis, amore ac misericordiâ spem suam collocare admoneantur. IX. Crucis signum Crucifixi beneficia proponit, continuóque inculcat. Hinc ubique Cruces figi solent, in viis, cœmiteriis, turribus; & Episcopi de collo Crucem pendentem gestant.

...pressio ten-...tionum.

...cantatio-...m.

...nat mor.

...unit cōtra ...ras & ve-...na

Reprimit vim ignis.

Liberat ab imminenti periculo.

Confert fiduciam.

Christi beneficia oculis objicit.

Cur verò passim non omnes prædictos crucis effectus experiantur, Rupertus in Leviticum libr. 1. cap. 33. docet. *Ideo* (inquit) *non omnes signaculo Crucis utentes vim ejus sentiunt, quoniam licet Crucis signum in fronte gerant, non tamen in corde Crucifixum habent. Etenim Crucem non simpliciter digito in corpore, sed magnâ fide in corde formare oportet.* Nam *si hoc modo impresseris* (ait Chrysostomus homil. 55. in Matth.) *nullus dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus accepit, congredi tecum audebit.*

Cur non omnes effectus crucis sentiant?

Cap. CXCIV.

De modo efformandæ Crucis.

Fideles signaculo Crucis se consignantes, manum dexteram junctis simul digitis extensam ducūt à capitis vertice ad umbilicum usque; ut eo ritu profiteantur, Dei Filium de summo cælorum in Beatæ Virginis uterum descendisse. Deinde à sinistro brachio usque ad dexterum; ut causam Incarnationis Verbi fuisse significent, ut à sinistra ad dexteram, à maledictione ad benedictionem transferret, atque ex hædis oves efficeret.

Crucis efformandæ modus.

Missale Romanum in traditione rituū Missæ. Matth. 25.

Potest addi ex Innocentio III. lib. secundo de Myster. Missę. capite quadragesimoquarto, alia non minùs pia consideratio.

Græci, ex quo ab Ecclesia Romana

fecesse-

secesserunt, signum Crucis à dextera ad lævam ducentes, finiunt: eo ritu volentes confirmare suam hæresin, qua Spiritum sanctum ad Patris sinistram, veluti minorem assidere contendunt. Contra quos Catholici tribus digitis signum Crucis efformare solent, ad significandum Trinitatis mysteriū, quod indicatum fuisse videtur Isaiæ 40: *Quis appendit tribus digitis molem terræ?* Inchoant verò Patrem nominantes Crucem à capite, ut Patrem omnium bonorum, etiam aliarum divinarum personarū fontem esse denotent. Deinde tres primos dexteræ manus digitos Filii nomen pronunciantes, demittunt, grata memoria Incarnationem VERBI pro nobis factam recolentes: Nomen autem Spiritus sancti adsciscentes, manum ducunt ad lævam & ad dexteram pectoris partem, ut eum à Patre & Filio personam distinctam, attamen utrique consubstantialem procedere designent. Finiunt autem eam consignationem ad dexterā, quia in scripturis dextera perfectionem notat, ad quam nobis semper tendendum sit. Vnde intelligitur, torius fidei nostræ compendium, in hac una Cruce signandi ratione contineri. Hic enim VERBI Incarnatio, hic Christi Passio, hic Passionis causa, hic simul Spes nostræ vocationis, Extremum Iudicium, hic mysterium Trinitatis, hic Pater, qui nos creavit, Filius qui nos redemit, Spiritus sanctus, qui nos sanctificavit.

Crucis signaculum fidei compendium continet.

CAP. CXCV.

Contemptus Crucis ad Christi contemptum ducit.

Hostes Christi crucis signū oderunt.

QVANTVM venerationis ab initio Christianæ fidei omnes pii detulerunt cruci, tantum studii ad evacuādam Crucis gloriam impenderunt Iudæi, Pagani & hæretici. Quod fore prædixerat Simeon Lucæ 2: *Et erit hic in signum, cui contradicetur*; quoniam *crux Christi Iudæis est scandalum, Gentibus stultitia.* Hæreticis autem Crux scopus est cōtradictionis, ut in seculi nostri hæreticis adimpleri perspicimus, qui vivificum Dominicæ Passionis vexillum ita oderunt, ut illud è templis omnibus exturbaverint, è viis publicis & domibus privatis ejecerint, atque prorsus ex hominum memoriâ tollere moliantur: nō

1. Cor. 1.

alios per hos suos ministros agente diabolo, quàm ut Christum Crucifixum, totúmq; redemptionis mysterium obscuret, penitúsq; tandem aboleat. Crucis equidem contemptus ad Crucifixū spernendum manu ducit. Sublato enim Crucis signaculo, nulla Crucifixi mentio, nulla beneficiorum per Crucē partorum grata recordatio remanebit. Extinctā verò Passionis, & per eam factæ redemptionis memoria, & obscurato vel evacuato nostræ liberationis pretio, quæ salutis, beatæque vitæ consequendæ spes in nobis supererit? quā sublata quid restat, nisi ut homines desperantes se in omnia vitiorum genera Dei timore abjecto præcipitent? sicut in Polonia & Transilvania novis Arianis accidit, qui Crucifixum esse verum Deum negātes, ad Mahometicas nænias amplectendas facilè delabuntur. Quare nostri Sectarii verè inter inimicos Crucis Christi (de quibus ad Philipp. 3. Apostolus) reponendi sunt, quorum nonnulli Iuliani Apostatam impietate superantes, affirmare non verentur, Magiam exerceri, dum fideles se Cruce signant. Ille tanquam probrum Christianis objiciebat, quòd Crucis Lignum adorarent, illiúsq; in fronte, atque ante domos imaginem depingerent: cujus impias nænias refellit Cyrillus Alexandrinus lib. 6. in Iulianum, ostendens, fideles Crucis signo ad omnes dæmonum insultus perfringendos semper fuisse usos: necnon in Cruce gloriationem consistere, salutem adferentem. Quam agnoscens Apostolus dicebat: *Absit mihi gloriari, nisi in Cruce Domini.* In qua ipsi quoque Angeli legūtur gloriari, Marci 16: *Iesum quæritis Nazarenum Crucifixum: surrexit.* non aiunt: Iesum quæritis Dominum nostrum, sed *Iesum Crucifixum*; non erubescentes, sed confitentes crucem, & Crucifixi virtutem. Quinimo Christus ipse suam Crucem adeò non erubescit, ut tanquam sui Triumphi insignia cunctis gentibus ad judicium congregatis eam sit ostēsurus, ut Matth. 24. dicitur: *tunc apparebit signū Filii hominis in cælo.* Vnde liquet eos, qui Crucem oderunt, inimicos esse Crucifixi: quales sunt, qui Crucem non venerandam, sed confringendam contemnendámque docent; idipsum strenuè, quando impunè possunt, exsequentes. Quos perstringit Augustin. in Psal. 141. usque adeò non insultandum Crucifixo, neque de Cruce erubescendum, ut Crux nunc videatur in frontibus Regū. Et in Psalm. 46. irridentes Christi cru-

Crucis contemptus ad Christi contemptum ducit.

Stapleton. in prompt. Cathol. dom. infra octavam nat. Domini. Hosius lib. 1. de fide, c. 10.

Angeli crucifixum confitentur, ejusque virtutē.

Christus crucis signum nō erubescit.

cem, similes esse ostendit insultantibus Elizeo, his verbis: *Ascende Calve*; ideoq; à dæmonibus, sicut pueri à bestiis, devorari. Idipsum in irrisione Noë per maledictum Cham facta, Gen. 9. adumbratum fuit. *Absit itaque nobis gloriari, nisi in Cruce Domini*; in quo solo fiducia spésq; salutis collocanda. Nec pudeat vexillum Christi triumphantis, insigniáque de cælo descendentis, eùm in Processionibus præferuntur, subsequi, nósque Crucifixi Domini servos militésq; profiteri.

[illegible] *devoravit* [illegible] *buj,ie.*

Galat. 6.

[illegible] *vexillū* [illegible]

Cap. CXCVI.

Mortuus.

FIDES Catholica docet, Christum pro nobis non solùm passum, erucique affixum fuisse, verùm insuper vere mortuum; id est, Animam à corpore separatam, unionémque partiū essentialium, Animæ scilicet & corporis dissolutam ex stitisse: in cujus unionis dissolutione corporalis mortis ratio cōsistit. Quod apertè attestantur Evangelistæ. Ioan. c. 19. *Inclinato capite emisit spiritum.* Matth. 27: *Clamans voce magna, emisit spiritum.*

NON defuerunt hæretici, qui Christum verè mortuum negaverunt, ut refert Damascenus lib. 3. de Fide cap. 28: idque vel, quia in Christo veritatem humanæ naturæ, aut corporis passibilis nō agnoverunt; vel quòd indecens putarint, Deum mori aut certè, quòd Christi corpus ex vi unionis factum esse impassibile arbitrati sint. At verò Fidei Articulus est, Christum verè mortuum fuisse, ut nos à peccati, & ab æterna corporis & animæ morte redimeret. Iuxta illud Rom. 4. *Mortuus est propter delicta nostra.* Quod quidem convenientissimum fuisse ad manifestationem divinæ virtutis & sapientię, subjectis rationibus ostendi potest. I. Quia decētissimus pro alio satisfaciendi modus est, si quis pœnam ei debitam pro eo luat; juxta illud Petri epist. cap. 3. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.* Et 2. Corinth. 5. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*; id est, hostiam pro peccato. II. Mors ultrò suscepta pro alio, charitatem immensam Christi commendat. *Majorem enim nemo charitatē habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Ioan. 15. & Rom. 5: *Charitatem suam Deus in nobis commēdat, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Ambros. lib. 3. offic. cap. 12. refert, Pythagoreum quendam capitis damnatum pro se vadē mortis obtulisse, nisi præscripto die rediret: cùmq; fidem ille servasset, factum istud tam admirabile visum Tyranno Dionysio, ut sibi utrumq; in amicitiam asciscéret. Et Philosophorum gymnasia ob idipsum Damonem & Pythiam, quibus charior fuit amicitia, quàm vita, in cęlum laudibus efferunt. At horum Philosophorum factum longè Christus superavit, qui pro inimicis ad mortem ultrò se obtulit, ut à justa mortis sententia eos liberaret, vitámq; perpetuam eis acquireret. vide Augustinum concione 2. in Psalm. 36. Et cap. 7. Medit. vbi Christi charitatem exaggerat. III. Christum mori conveniebat, ad humanæ naturæ veritatem demonstrandam. Si enim absque intermedia morte in cælū ascendisset, phantasticū corpus habuisse crederetur. IV. Christum mori decuit, ut nos mortem contemnere doceret; juxta illud Hebr. 2. *Vt liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.* V. Vt sua morte mortem destrueret, & simul eum, qui mortis habebat imperium; id est, diabolum. Iuxta illud Oseæ 13: *Ero mors tua, ô mors. Ero morsus tuus inferne.* Et, 1. Cor. 15. *Vbi est mors victoria tua? Absorpta est mors.* Quemadmodum enim draco sumpta massa ei à Daniele parata diruptus est: ita mors Christum absumendo absorpta est; quia stimulus mortis, (scilicet peccatum) abolitus fuit. VI. Vt corporaliter moriendo, nobis exemplum præberet spiritualiter moriendi peccato, & postea semper iustè vivendi; ut ad Rom. 6. Apostolus latè prosequitur: *Si enim complantati* &c. VII. Vt à mortuis resurgendo suam in mortem potētiam ostenderet, nobisque certam resurgendi spem tribueret; ut Apostolus 1. Cor. 15. deducit: *Si Christus resurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt, quòd Resurrectio mortuorum non est?* VIII. Christum mori decuit, ut non sola potentia, sed iustitia nos à peccatis & morte liberaret, illud pœnæ genus luēdo, cuius homo reus erat; iuxta illud Apostoli Galat. 3. *Christus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.* IX. Mori decuit, ut Deum oblatione prēstantissimi sacrificii placaret. Cùm enim Christus nihil seipso acceptius Deo posset offerre; *tradidit seipsum pro nobis hostiam Deo in odorem suavitatis.* Ephes. 5.

Christum [illegible] *decuisse* [illegible] *rationibus ostenditur.*

[illegible] *pro alio* [illegible] *pta charitatem co*[illegible]*endat.*

Pythagorici fides in amicum.

Amicitia charior vita.

Valer. Max. lib. 4. c. 7.

Christus amicitiam Philosophorum longè superavit, moriendo pro inimicis.

Hebr. 2.

Danielis 14.

POSTRE-

Christus morte sua novum Testamentũ confirmavit.

POSTREMO Christum mori decuit, ut novum Testamentum confirmaret. Testamẽtum enim morte confirmatur. Galat. 3. & ubi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, Hebr. 9.

CAP. CXCVII.

De beneficijs Morte Christi exhibitis.

In octo mala homo per peccatum incidit.

CHRISTI mors ab omnibus incommodis liberat, quæ genus humanum peccati merito incurrerat. Sunt autem octo præcipuè mala, in quæ homo per peccatum inciderat. I. est, quòd à Dei gratia & amicitia excidens, ejusdem iram & inimicitiam incurrerat. *Odio enim est Deo impius & impietas ejus.* Sapien.14. Isa. 59. *Peccata vestra diviserunt inter vos & Deum vestrum, & prohibuerunt bonum à vobis.* Psalm. 6. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Eccle. 12. *Altissimus odio habet peccatores.* II. est, quòd homo per peccatum à regno cælorum excludatur: dicente Domino: *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo.* III. est, quòd peccatum non solùm à regno Dei excludat, sed etiam ad æterna Gehennæ supplicia deducat. *Stipendium* enim *peccati mors*, Rom. 6. non solùm corporis (Rom. 5.) sed etiam animæ: non tãtùm temporaria, sed etiam sempiterna. Quam Ioannes (Apoc. 21.) *secundam mortem* vocat. Matth. 25. *Discedite in ignem æternum.* IV. est, quòd per peccatum homo potestati diaboli tradatur, à quo veluti justitiæ executore & tortore captivus tenetur. 2. Timoth. 2. *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Ioan. 8. 2. Pet. 2. Vincula porrò diaboli, quibus captivos detinet, Cupiditates variæ sunt honorum, opum & voluptatum, per quas Serpens peccatores ad illicita vehementer pertrahit, non cogendo voluntatem, sed invitando, suadendo, suggerendo, decipiendo, & persuadendo. Præcipuum autem diaboli vinculum est, peccandi consuetudo. Hæc enim hominem potentissimè à rebus divinis abducit, & ad illicita rapit ac impellit, secundùm illud Prover. 5. *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.* V. Peccati nocumentum est, quòd hominem maculet, impurum atque deformem reddat. juxta illud Hiere. 2. *Maculata es in iniquitate tuâ coram me.* Ezech. 16. *Abominabilem fecisti decorem tuum.* Ozeæ 9. *Abominabiles facti sunt, sicut ea quæ dilexerunt.* Psalm. 118. *Beati immaculati in viâ.* Psalm. 14. *Qui ingreditur sine maculâ.* Cantic. 4. *Macula non est in te.* Ephes. 5. *Sine maculâ & rugâ.* 1. Corin. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Hebr. 1. *Purgationem faciens veterum delictorum.* Apoc. 14. *Sine maculâ enim sunt.* VI. est, quòd homo cæcus peccato efficiatur, ut *in tenebris ambulare* dicatur. Prover. 4. *Via impiorum tenebrosa.* Psalm. 81. *In tenebris ambulant.* Ephes. 4. *Tenebris obscuratum habentes intellectum.* VII. est, quòd peccatum hominem ad pietatis officia infirmum reddat. Vnde *sauciare* dicitur, Luc. 10. Isaiæ 1. *Omne caput languidum.* Hinc [illegible] natura humanæ peccato vitiatæ infirmitas, ut sine cælestis gratiæ præsidio integritatem suam tueri nequeat. Iuxta illud Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Sicut enim si à cadavere myrrham semoveris, cõtinuò putrescet: ita si divinæ gratiæ auxilium ab hominis anima detraxeris, mox suo pondere deficiet. VIII. peccati incommodum est, quòd spiritualem inducat mortem; juxta illud Iacobi 1. *Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem.* & 1. Cor. 15. *stimulus mortis peccatum*; quoniam dum per consensum ad interiora cordis transit, Dei charitatem, quæ animam vivificabat expellit, atque hominem à Deo, à quo vitalem spiritum sanctitatis hauriebat, dividit, ac proinde animam occidit; non secus, quam corpus interficit, qui animam ab eo separat.

Christi mors liberat à malis, quæ peccatũ invexit.

Confuetudo peccandi maximum vinculum.

Peccati incommoda.

Peccatũ hominem ad bona operanda infirmũ reddit.

Peccatũ animam occidit, tollendo charitatem quæ vivificat.

Mors Christi nos à malis peccato invectis liberat.

A QVIBVS omnibus malis Christi morte liberati sumus. Nam *reconciliati Deo sumus per mortem Filij.* (Rom. 5.) quæ peccati remissionem operata est, odiique causam sustulit; qua sublatâ Deus nos diligit, nobisque gratiam & gloriam, ceteraque munera, quæ suis electis conferre solet, liberaliter impertit. Siquidem Dei diligere, est bona dare: sicut odio habere, nihil aliud est, quàm supplicia velle irrogare. Hujus reconciliationis per Christũ factæ inter Deũ & hominem frequẽter Apostolus meminit, ad Rom. 5. 2. Corint. 5. Ephes. 2. Coloss. 1. Fuit autem Christi mors reconciliatio mundi, quatenus sacrificium Deo acceptissimum exstitit, cujus effectus est, placare Deum, propitiumque reddere.

PRAETEREA Christi mors nobis cælum aperuit, quem admodum homicida summo Pontifice defuncto ex civitate refugij in suam domum redire poterat. Nume. 35. Hebr. 10. *Habemus fiduciam in introitu Sanctorum.* & cap. 9. *Apertam sanctorum viam.*

Mors Christi quatenus ja... ipsa ... a morte perpetua liberat, quatenus vero meritoria, ...

DEINDE mors Christi nos ab æternâ damnatione liberavit, directè quidem, inquarum satisfactoria, indirectè verò, quatenus remissionis peccatorum causa meritoria fuit. De qua satisfactione Psalm. 68: *Quæ non rapui, tunc exsolvebam.* Isa. 53. *Verè languores nostros ipse portavit.* 1. Per. 2. *Ipse peccata nostra in corpore suo super lignum portavit*, quia pœnas nobis debitas luit.

A DIABOLI verò potestate nos Christi mors liberavit, dum remissionem peccatorum nobis obtinuit, quorum merito illi velut tortori ... imus traditi: ac insuper nos suæ gratiæ donis roborans & muniens, ut diabolo resistamus, imò eum vincamus. Nam Principem hujus mundi Dominus vicit, & alligavit, impediendo, ne tantum noceat quantum posset, vi, dolo, fraudibus. Iustè siquidem captivos suos diabolus amisit, quia Christum innocentem, nullum mortis meritum habentem, per suos ministros occidit; ut prosequitur August. lib. 13. de Trinit. cap. 14. De qua Christi contra diabolum Victoriâ disserit Apostolus Coloss. 2. *Spolians principatus & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*: id est, Christus virtute Sanguinis sui malignos spiritus devictos imperio exuit. Nam eos, qui illis serviebant eripuit, sibique subjecit, ut non ampliùs diabolo tanquam principi, sed Crucifixo cultum exhiberent; dæmonésque ita denudatos potestate, more victoris triumphantis spectãdos omnibus proposuit. Nam fideles in nomine IESV Nazareni Crucifixi dæmonia fugant, & rugire faciunt, eorúmque infirmitatem & vilitatem rident.

DENIQVE Christus suâ morte labes peccatorum nostrorum detersit, lavans nos à peccatis nostris in sanguine suo. Apoc. 1. Similiter fidei dono tenebras infidelitatis mentis illuminat, & languores nostros sanat, diffundendo ardẽtem in cordibus nostris boni amorem, quo fiat, ut non solùm velimus bonum, sed etiam ut magno studio perficiamus.

AC postremò Christus nos suâ morte vivificat, illius merito hic vitam gratiæ, & postea illam æternam Gloriæ conferendo. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.* 1. Cor. 15. Et si mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ & justitiæ accipientes in vita, regnabunt per unum IESVM CHRISTVM, Rom. 5. Quod explanans August. lib. 1. de peccat. merit. cap. 9. *Ille*, ait, *in quo omnes vivificabuntur, præterquam quòd se ad justitiam imitantibus præbuit exemplum, dat etiam sui Spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & parvulis.*

CAP. CXCVIII.

Quomodo Christi Passio supradictos effectus operata sit?

Concil. Trid. sess. 6. cap. 7.

CVM Ecclesiæ caput simul cum suis membris una quædam mystica persona fiat, consequitur, Christi opera membris omnibus quodammodo esse communia, in eisque non physicâ, sed morali actione operari, pro ipsis satisfaciendo, merendo, impetrando prænumerata beneficia. Quemadmodum enim in unius Adæ voluntate (in quo totum genus humanum, tanquam in radice, subsistebat) totius humani generis voluntas quodammodo latebat, ita ut eâ bene aut malè utendo, non soli sibi prodesset aut noceret, sed toti etiam propagini, omnibúsque & singulis ex ipso seminali ratione generandis: ita Christi Capitis Ecclesiæ actiones non sibi tantùm, sed etiam membris, hoc est, omnibus per fidem & Sacramenta ei incorporandis profuerunt, ut Apostolus ex professo docet ad Rom. 5. *Sicut per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi; ita & per unius* (Christi) *obedientiam justi constituentur multi:* ostendens, quòd sicuti per unius Adæ peccatum in deterius omnes secundùm corpus & animam immutati sumus; ita & per unius Christi obediẽtiam totus homo secundùm corpus & animam reparetur. Quare sicut Adam Dei ordinatione veluti hominum caput, pro se totáque posteritate Legem acceperat, cui eodem modo promissio justitiæ, comminatioque mortis facta erat, per transgressionem divini pacti de condigno meruit non solũ sibi, sed etiam posteris suis odium & ini-

Mors ... peccati nulla physica, sed moralis tantùm est causa.

Actiones Christi quodammodo sunt totius corporis mystici.

Christi passio nobis per modum meriti profuit.

& inimicitiam Dei: ita Christus Ecclesiæ Caput ex Dei ordinatione suis operibus, non solùm sibi, sed etiã omnibus suis membris de condigno meritus est. Ad quale meritum sex requiruntur. I. ut actus meritorius honestus sit, Deoque placens. II. ut sit actus liber: nam per naturalia vel necessaria neque meremur, neque demeremur. III. In opere meritorio condignitas, seu proportio ad præmium necessaria est. IV. Ex parte personæ merentis necessarium est, ut Deo grata sit. V. ut persona viator sit, hoc est, tendens ad beatitudinem in corpore passibili. Unde Christus tamdiu mereri potuit, quamdiu in corpore passibili vixit: eatenus enim aliquo modo in beatitudinem tendebat, & scientia infusa Deum amabat. nam quatenus ex visione beatifica Deum amabat, non merebatur. VI. conditio ex parte Dei necessaria est, ut scilicet pactum seu promissio mercedis sub conditione operis intercedat. Cùm enim Deus omnium absolutus sit Dominus & Supremus, nullus seclusa ipsius promissione illum ex justitia obligare potest. Sed posita promissione, si simplex sit, absque conditione operis, inducit obligationem, non justitiæ, sed fidelitatis: si autem promissio sit onerosa sub operis cõditione, inducit obligationem justitiæ. Deus enim tunc acceptat meritum, & retribuit præmium. Unde in scriptura merces sanctorum vocatur *Corona justitiæ, Stipendium, Retributio.* Hebr. 6. *Non est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.* Matth. 20: *Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est.* Fuisse autem hujusmodi ordinationem divinam etiam respectũ operum Christi à Deo constitutam; evincunt Scripturæ, in quibus Christo merces sub operis conditione proponitur. ut Isa. 53. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum &c.* Psal. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Et Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. docet, Christum esse causam meritoriam nostræ justificationis, ac proinde gratiæ atque gloriæ.

Sed ad meritum necessaria.

Christus scientia infusa Deũ amãdo merebatur.

Ad meritum de condigno requisita.

Promissio Dei quæ pacita sit, quæ justitiæ obligationem inducat.

2. Tim. 4. Rom. 4.

INCEPIT porrò mereri Christus ab initio suæ conceptionis, & absque ullâ intermissione continuavit mereri usque ad instans mortis. Non tamen in statu virtutis aut meriti profecit, ut scilicet fecerit per subsequens unum opus debitum esse aliquid priùs indebitum; sed crevit numero meritorum, atque pluribus operibus, varijs titulis & modis idem sibi deberi fecit. Quodlibet enim Christi Viatoris opus, per se sufficiens fuit ad omne præmium obtinendum; sed ex divino pacto & ordinatione factum est, ut tota Christi vita ad integrum jus obtinendum, quasi per modum unius meriti in Christi morte cõsummandi, ordinaretur. Vnde in ipsa morte plenum & perfectum jus ad omnia præmia, quæ sub meritum cadunt, acquisivit. Vnde in morte cum vitâ terminatum est Christi meritum, consummataque est incarnationis Oeconomia, redemptioque nostra perfecta fuit. Postea verò non redimit, sed redemptionis factæ pretium nobis applicat; sicut docet Apostolus ad Hebr. 9. & 10. Christum una sui oblatione consummasse in sempiternum sanctificatos; de cetero autem exspectare exsecutionem seu effectum suæ hostiæ, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus; id est, omnes impij plenissimè Christo subjiciantur. Quod fiet in die novissimi judicij. Quare Christus nunc orando non efficit sibi tem deberi quam postulat, sed potiùs exigit, quod titulo justitiæ præcedentibus suis meritis debitum est: sicut mercenarius exigit mercedem sibi ex pacto propter labores factos debitam. Christi ergo in cælis interpellatio, non submissa est merentis postulatio, sed mercedis sibi debitæ perpetua quædam exactio. Hinc sequitur, Christum per vulnus lateris illati post mortem, per descensum ad inferos, per reditum ad corpus, per confirmationem discipulorum post resurrectionem, per interpellationem in cælis non mereri, id est, non acquirere jus justitiæ, nec satisfacere, quia status merendi transiit: attamen, quatenus vivẽs Christus prævidit, & liberè acceptavit, obtulitque pro nobis vulnera, sanguinemque qui ex eo post mortem defluxit; eatenus meruit, illaque in nostræ redemptionis precium cesserunt. Quæ quidem redemptio Christi morte facta dicitur, ut erat in fieri, non in facto esse. Ininstanti siquidem mortis, cum vita ejus finitum est meritum. Sibi porrò Christus meruit corporis immortalitatem, nominis glorificationem, & gentium donationem; quia licet hæc ei debita essent ratione hypostaticæ unionis, attamen novo titulo justitiæ, sibi hæc debita tanquam operum mercedem effecit, ut Scriptura indicat ad Philip. 2. *humiliavit semetipsum; propter quod exaltavit &c.*

Christus mereri ab initio conceptionis incepit.

Christus id sibi debitum pluribus titulis efficit.

Omnia Christi merita per modũ unius morte consummanda, Deo oblata. Christus in mortis instãti mereri desiit.

Christus in morte nostrã redemptionẽ cõsummavit quoad meritum, sed postea applicavit pretium.

Quomodo lateris apertio meritoria fuerit.

Mors Christi ut erat in fieri, nos redemit.

Quæ Christus sibi meruerit.

vit &c. Apoc. 5. *Dignus est agnus accipere virtutem & dignitatem.* Isa. 53. *Pro eo quòd laboravit, videbit & saturabitur.* Psal. 109. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Trifariam enim acquiri meritum potest. I. si ex indebito fiat debitum: ut gratis justificato per bona opera vita æterna fit debita. II. si quod debetur, amplius debitum efficiatur: ut justo proficienti augmentum gratiæ. III. dum id, quod uno titulo debetur, alia ex causa, pluribúsque titulis debitum redditur: ut parvulo baptizato, hæreditas vitæ æternæ filiationis seu adoptionis titulo est debita; ceterùm si justa postmodum opera exerceat, vita æterna etiam titulo mercedis acquiretur. Sic ergo Christus moriendo, quod sibi uno modo debebatur, pluribus titulis sibi debitum effecit. Quemadmodum verò Christi mors per modum meriti salutem nostram operata est, ita quoque per modum satisfactionis, quæ nihil aliud est quàm æquivalentis pro commissa injuria redditio: dum videlicet quis offenso id exhibet, quod æquè vel magis diligit, quàm offensam oderit; sive id per voluntariæ humilitatis passionem aut disciplinam, sive per justi precij solutionem fiat.

Tripliciter fit aliquid debitum.

Christi mors etiã per modum satisfactionis operatur.

Satisfactio est iniuria compensatio.

DIFFERT autem Satisfactio in eo à Merito, quòd Satisfactio præsupponat debitum in eo, qui satisfacit, aut saltem in eo, pro quo satisfit: Meritum autem nullum præsupponit debitum, quinimo alium sibi debitorem efficit.

Satisfactionis & meriti distinctio.

PORRO quemadmodum varia debitorum sunt genera, ita & varij satisfaciendi modi. I. debitum ex superioris præcepto nascitur, quod solvitur per obedientiæ exhibitionem. II. debitum ex accepto beneficio natum, per gratiarum actionem solvitur. III. debitum oritur ex quantitate meritorum, cui per justam distributionem honoris aut præmij satisfit. IV. nascitur debitum ex mutuo contrahentium consensu, ut in venditione, emptione, locatione, mutuo: huic satisfit, dum id, de quo conventum est, præstatur. V. debitum nascitur ex alieni ablatione; ut in homicidio, furto, stupro: quod debitum æquivalentis restitutione persolvitur. VI. debitum ex injuriæ illatione, superiorisque justa offensione promanat; cujusmodi debitum persolvitur condignas luendo pœnas. Hujus generis debitũ humanum genus in Deum peccando contraxerat, dum inobediẽs ac rebellis primus parens exstitit. Proinde satisfieri Deo per humilem subjectionem, ademptique honoris, injuriæque factæ reparationem oportebat: quod quidem duobus modis fieri poterat, scilicet tantum præstando, quantum offensi benevolentiæ misericordiæque satis est; aut tantum faciendo, quantum justitiæ exacta ratio postulat, ut sit æqualitas rei ad rem, & adæquatio rei quæ solvitur ad id, quod debetur: veluti dum tanta subjectio rependitur, quanta elatio præcessit; aut tantus honor, quantus fuit contemptus. Priore modo creatura pura pro genere humano satisfacere potuisset. Nam ejus mortem pro sufficienti precio misericorditer Deus acceptare poterat, illiusque intuitu commissam in se injuriam condonare. Sed posteriore modo secundùm rigorem divinæ justitiæ, precium æquivalens offerendo satisfacere Christus solus potuit, qui cùm verus esset DEVS & HOMO, precium ratione dignitatis personæ Deo infinitum obtulit; putà seipsum, suam vitam, humilitatem, obedientiam, charitatem, patientiam, flagella, sanguinem, voluntariam deniq; mortis passionem. Quam certè Patri exhibendo plus divinæ justitiæ satisfecit, quàm si universum genus humanum sempiternas lueret pœnas. Ideoque justitiæ Dei vindicativæ plenissimè satisfecit. Quod Scripturæ indicant, quæ *ipsum* dicunt *exolvisse, quæ non rapuit,* Psalm. 68. *Deum in eo posuisse omnium nostrum iniquitates,* Isa. 53. *Peccata nostra pertulisse in corpore suo super lignum.* 1. Petr. 2. Quare meritò Regius Vates Psalm. 129. hortatur: *Speret Israël in Domino. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.* Supposita enim Dei Lege, qua unum pro alio posse satisfacere constituit, secundùm rigorem justitiæ Christus satisfecit, infinitum offerendo precium, quo majus exigi, vel reperiri nequit.

Debitorum varia sũt genera.

Debitum ex iniuria illatione quomodo solvatur.

Duplex iniuria cõpensatio: una gratiosa, altera verò rigorosa.

Rigorosum pretium solus Christus dare potuit.

Christus iustitia vindicativa plenissimè satisfecit.

Supposita Dei cõstitutione, quid unus pro alio satisfacere queat, Christus rigorosè satisfecit.

Cap. CXCIX.

Quòd Christi mors per modum Sacrificij nostrã salutem quoque operata sit.

Christi mors per modũ sacrificij Deum placavit.

QVIA Deus bonorum nostrorum non eget, nec ei quidquam offerre possumus, in quod novum acquirat dominium, cùm ejus omnia sint, *& omne datum bonum descendat à Patre luminum*, qui hominem rerum plurimarum indigum, beneficentissima voluntate bonis replet, dirigit, adjuvat, nihil ab eo, præter honorem & voluntariam subjectionem requirens: ideo in signum debitæ subjectionis, reverentiæ, honoris, summæque Majestatis suæ agnitionis, sacrificium sibi offerri constituit, quo profiteretur homo, se omniaque sua à Deo esse, illumque solum Creatorem, vitæque beatæ authorem agnoscere, ac Iudicem, qui benefacientibus, sibique obtemperantibus præmia; impiis autem, sibique rebellibus mortem, æternaque supplicia redditurus sit: proinde illi soli fidat, soli credat, soli adhæreat, soli obediat, solum prædicet, laudet, confiteatur, invocet, adoret, glorificet, solo denique frui quærat, quippe in cujus visione omnis beatitudo consistat.

Deus ab homine honorē, & voluntariā subiectionem requirit.

Sacrificium cur Deus exigat, & cuius rei signū sit.

Aug. li. 10. de civit. ca. 4. 5. Sacrificium est externum signum latriæ.

CVM ergo istius professionis signũ externum sit, sacrificium, quòd scilicet homo seipsum invisibiliter, seu intimo animi affectu Deo tanquam principio suæ creationis, & fini suæ beatitudinis offerat, consecret atque subjiciat, Deo acceptissimus est cultus, quo ei sacrificatur: valetque ex ipsius Dei ordinatione ad peccata quoque expianda, nec non ad impetranda quæcumque à Deo beneficia, simulque ad gratias Deo pro acceptis donis agendas. Nam ad hos fines in Veteri Lege Deus instituit holocausta, sacrificium pro peccato, & hostias pacificas. Quia igitur usitatissimus reconciliationis, veniæque ab irato Numine consequendæ modus erat per oblationem sacrificij; voluit & Christus in reparationis nostræ mysterio uti sacrificio ad iratum nobis Deum placandum. Vnde *tradidit seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo, in odorem suavitatis.* Ephes. 5. Et, *unam pro peccatis obtulit hostiam*: de qua ex professo Apostolus Hebr. 10. Cujus quidem oblationis Christi variæ in Lege Naturæ atque Mosaïca figuræ præcesserunt; imò ad hanc referendum est, quidquid in Lege Veteri Deus de Sacrificijs præcepit, ut docet Augustinus lib. 10. de Civit. cap. 4. 5. 6. 19. & 20. & lib. 4. de Trinit. cap. 13. & 14. & lib. cont. Adversarium legis cap. 18.

Sacrificium placat Deum, valet etiā ad impetrandū, & gratias agendum.

Sacrificij Christi figuræ præcesserunt.

SED quæret aliquis, Quomodo Christi mors veri propriique sacrificij rationem obtineat, cùm non sit visibile signum, publica authoritate ad significandum aliquid sacrum permanenti lege constitutum; neque videatur esse oblatio exterior sacra, ad colendum vel placandum Deum solemni ritu ordinata? RESPONDENDVM est, Christi passionem verum ac proprium fuisse Sacrificium, quoniam Christus tanquam Summus Sacerdos & Mediator seipsum per mortem obtulit hostiam Deo, ad placandum eum generi humano. Quæ quidem oblatio à Deo instituta fuit, tanquam supremus cultus, illi pro toto humano genere in satisfactionem offerendus; ad eúmque cultum offerendum Christus Summus Sacerdos ordinatus fuit, quando *Verbum caro factum est*, ut hac una oblatione Deum propitium redderet, humaniq; generis redemptionem consummaret. Reliqua Christi opera generalis quidem rationis sacrificia fuere: at quòd in Cruce Christus passus est, ad rationem propriè dicti sacrificij pertinuit. Ibi siquidem vulnera letalia ad mortem proximè ordinata voluntariè sustinuit: ibi victima in Dei honorem confecta immutataque fuit, & divina ordinatione veluti ritu mystico extra portam in Altari Crucis, manibus extensis, solemni Paschæ die, Deo Patri semetipsum obtulit. Ibi denique verus latriæ cultus, invisibilisq; sacrificij significatio reperitur. Mors enim Christi externa, passionésq; voluntariæ internũ ejus adumbrabãt sacrificium, quo vitam suam ad placandum Deum reverenter offerebat. Significabant insuper destructionem peccati, & ipsius mortis interitum, quem sacrificium illud operabatur.

Mors Christi quomodo sacrificij rationem habeat.

Leo epist. 54. Hebr. 13. Gen. 22.

HOC insuper sacrificium unum, verum, & singulare, absolutum & independens ab omni alio, multis antea sacrificiorum figuris significatum, causa universalis, & exemplar sacrificiorum omnium, finis Veteris Legis, ac principium fundamentúmque novæ fuit.

Vnicū sacrificium absolutum, & ab omni alio independens.

Cap. CC.

An Christi Passio nostram salutem per modum Redemptionis sit operata?

Qvia Christi Passio superabundans pro humani generis liberatione ab ira Dei (quem offendebat) & à debito mortis æternæ, & à captivitate & servitute diaboli (cui tanquã tortori à Iudice permissus erat) satisfactio fuit; ideo per metaphoram Christi merita & satisfactiones in scriptura *Pretij* nomine, atq; *Emptionis* seu *Redemptionis* exprimuntur. Liberavit enim nos Christus à culpa, & reatu pœnæ, non dando pecuniam, sed seipsum offerendo Deo, suaque obedientia & humilitate, spontaneaque morte compensando injuriam, quam primus humani generis Parens sua inobedictia Deo intulerat. Cùm enim per offensam homo ad pœnam Deo, veluti Supremo Iudici, obligatus esset, oportebat eum secundùm justitiam luere pœnam, vel ab illa obligatione per aliquam satisfactionem liberari. Quæ satisfactio *Pretium* quoddam dicitur, quo homo à culpa, & à pœna liberatur, secundùm illud Danielis 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Quia verò solus Dei Filius incarnatus est, passus & mortuus, vitamque suam & sanguinem in pretium pro hominibus immediatè obtulit; ideo Christus solus propriè Redemptor in scriptura Novi Testamenti vocatur. Tota quidem Trinitas Christo humanam vitam, sanguinem & pretium, quo nos redimere posset contulit, voluntatemque pro nobis moriendi inspiravit, illique, ut seipsum pro nobis offerret, cooperata est: sed Christus solus actione personali pretium solvit. Vnde *redemisse* dicitur. Apoc. 5. *Occisus es, & redemisti nos*. ad Tit. 2. *Dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos*. 1. Cor. 1. vocatur Christus, *nostra redemptio*, quia fuit lytrum datum pro liberatione nostra ex captivitate peccati. Sicut autem solus Christus animam suam dedit pro multis, in condignam, plenam, sufficientissimámq; redéptionem ab omni culpa & pœna; ita propriè solus est Redemptor & Mediator. Possunt quidem justorũ opera prodesse alijs per modum exempli, hortationis, & satisfactionis; non tamen per modũ propriæ redemptionis; quia nemo purus homo potest pro seipso vel alio ex perfecta justitia satisfacere, condignoq; pretio seipsum vel alium ab omni reatu culpæ & pœnæ liberare: quod propriè ad Redéptoris munus pertinet, cujus videlicet sit à captivitate justo persoluto lytro educere, ac in libertaté asserere. Lytrum autem Deo Christus persolvit, non diabolo; quia Deus hominis Dominus, Iudex, & Vindex erat, qui diabolo veluti justitiæ ministro puniendũ eum tradiderat.

1. Petri 1.

Christi merita & satisfactiones quomodo pretij rationem habeant.

Redẽptio cur soli Christo tribuatur.

Vnicus mediator & redemptor.

Iustorum hominum opera licet alijs prosint, non tamen propriè redimunt.

Christus redimendo hominem Deo vindici & iudici lytrum persolvit.

Cap. CCI.

Vtrùm Christi Passio instrumentaliter nostram salutem effecerit?

Concilivm Triden. sess. 6. cap. 7. docet, Iustificationis nostræ causam efficientem Devm esse: instrumentalem verò, Sacramenta; meritoriam autem, Christi Passionem. Quia tamen Christi humanitas, Divinitatis instrumentum est; ideo ex consequenti D. Thomas tradit, Christi Passionem instrumentaliter in Cruce operatam esse salutẽ humanam. Cùm enim causa physica instrumentalis supponat causam principalem actu existente, quamdiu Passio in esse actu fuit, tamdiu physicè operari potuit. Ceterùm dum actu esse destitit, moraliter, non physicè justificationem nostram operatur; hoc est, per modum meriti, non autem instrumẽti. Proinde Christi Passio in Cruce comparata ejus Divinitati, operabatur per modum instrumenti: comparata verò animæ Christi voluntati, agebat per modum meriti: considerata autem in ipsa Christi carne, agebat per modũ satisfactionis, quatenus per eam liberabamur à reatu pœnæ: per modum autem Redemptionis, quatenus per eã liberabamur à servitute culpæ: per modum verò Sacrificij, quatenus per eam Deo reconciliabamur.

Passio Christi quomodo nostram salutẽ instrumentaliter operata sit.

3. p. q. 48. ar. 6.

Principalis causa actu existens; instrumentaliter operatur, aliàs moraliter.

Christi passio nostram salutem operata est per modũ instrumenti, meriti, satisfactionis, redemptionis, & sacrificij.

Cap. CCII.

Vtrùm Christus pretium redemptionis suæ pro universis hominibus obtulerit?

Scriptvra dilucidè testatur 1. Tim. 2. *unum esse Mediatorem Dei & hominũ, qui semetipsum dedit redemptionem pro omnibus: qui pro omnibus gustavit*

Christus omnium quoddammodo Redemptor hominũ est.

ſtavit mortem, Hebr. 2. *Qui propitiatio eſt totius mundi*. 1. Ioan. 3. *Qui reconciliavit omnia*, Coloſ. 1. *Qui omnia inſtauravit*, Ephe. 1. Unde ſtatuendum eſt, Chriſtum quodam modo Redemptorem omnium eſſe hominum, quantum ſcilicet ad magnitudinem, ſufficientiam, & potentiam pretii per eum oblati, quod à dignitate perſonę offerentis, quæ Deus & homo erat, & à immenſa eius charitate, infinitatem quandam moralem obtinebat. Unde Leo epiſt. 83. *Chriſti ſanguinis effuſio tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut ſi univerſitas captivorum in ſuum Redemptorem crederet, nullum tyrannica vincula retinerent*. Additque, *quod, licet multorum Sanctorum in conſpectu Domini mors precioſa fuerit nullius tamen inſontis occiſio fuerit propitiatio mundi. Accepere Iuſti, non dedere coronas: & de fortitudine fidelium nata ſunt exempla patientiæ, non dona iuſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuere, nec alterius quiſquam debitum ſuo fine perſolvit, cùm inter filios hominum unus ſolus Dominus noſter* IESVS CHRISTVS *extiterit, in quo omnes Crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati* iuxta illud Apoſtoli 2. Cor. 5. *Vnus pro omnibus mortuus eſt*. Et 1. Cor. 1. *Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis?* Similia repetit Serm. 12. De Paſſ. Domini, confirmans ex illo dicto Apoſtoli 1. Timoth. 2. *Vnus mediator Dei & hominum, homo* CHRISTVS IESVS, *quem* ſcilicet *Deus ſolum poſuit propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius* Rom 3. *Initarenim quis potuit morientem, nemo autem mundum redimentem*, inquit Auguſt. tract. 84. in Ioan. Et lib. cont. Iulianum 6. cap. 5. oſtendit, per unius Chriſti virtutem potuiſſe Mundum ſalvari, ſicut unius Adæ peccato potuit morti ſubiici. Quoad igitur pretii ſufficientiam, Chriſtus pro omnibus hominibus mortuus eſt, omniúmque Redemptor dici poteſt: at ſecundùm efficientiam & pretii applicationem, certum eſt, Chriſtum non omnium hominum eſſe Salvatorem, ſed multorum; putà fidelium, quibus per Fidem & Sacramenta à Chriſto inſtituta pretium redemptionis communicatur & applicatur. *Tunc enim Chriſtus pro unoquoq; moritur, quando in eius morte baptizatur*, ait Auguſtin. lib. 6. cont. Iulia. c. 5. Ergo penes illos, quibus Chriſtus ſua merita efficaciter applicat, proprietas redemptionis eſt, ac potiſſimùm penes electos ad gloriã, quibus infallibiliter media conſequendæ Gloriæ neceſſaria Deus propter

Magnitudo, ſufficientia & potentia pretii Chriſti ad omnium ſalutem valet.

Leo ſerm 3. de Quadrag. D. Thom. 3. p. q. 48. ad 3.

Chryſoſt hõ. 17 ad Hebr.

Quoad ſufficientiam, non efficientiam, omnium ſalvator eſt.

1. Timoth. 4.

Chriſtum providet. Suum enim meritum, Chriſtus voluntate humanâ efficaciter pro eorum ſalute obtulit, quos ab æterno Pater dilexit, infallibiliterq; præ aliis non electis ad gloriam prædeſtinavit. Suam namque voluntatem divinæ conformavit. Proſper reſpon. prima ad Object. Vincentianas. & Reſp. 9. ad capit. Gal. & Sententia 9. D Tho. de verit. q. 29. ar. 7. & parte 3. q. 49. art. 1. ad tertiam dicit, Paſſionem Chriſti liberaſſe cauſaliter, quia inſtituit cauſam noſtræ liberationis, ex qua poſſent quæcunque peccata remitti; *ſicut ſi Medicus conficiat medicinam, ex qua poſſint quicunque morbi ſanari; quæ tamen nihil proderit, niſi ab ægrotãte ſumatur: ita Paſſio Chriſti* (ait idem reſpon. ad 4.) *cauſa quædam univerſalis eſt remiſſionis peccatorum, quam neceſſe ſit ſingulis adhiberi ad deletionem propriorum peccatorum, per Baptiſmum, Pœnitentiam, & alia Sacramenta, vim Paſſionis Chriſti nobis applicantia*. Aug. lib. 10. de civit. c. 24. diſputans contra Porphyrium, oſtendit, naturam humanam purgari per Chriſtum.

Efficaciter Chriſtus obtulit pro electis.

Paſſio ſalvat cauſaliter, tanquam potens medicina, quæ applicari ſumique debet.

CAP. CCIII.

Vtrùm propter Chriſti merita, omnibus hominibus detur ſufficiens auxilium ad inchoandam ſalutem?

QVAMVIS Chriſtus omnium SALVATOR hominum dicatur, & velle omnes homines ſalvos fieri certum nobis tamẽ eſt, non omnes homines ſalvos fieri, ſed ex omni hominum genere nonnullos, ut Auguſti. exponit Enchir. c. 103. Lib. *De Nat. & Grat.* c. 15. & 18. vel omnes homines, ad gloriam electos, ut alibi Auguſtinus exponit. Similiter, licet Chriſtus pro omnibus mortuus ſit, quantum ad pretii ſufficientiam; certum tamen eſt, parvulis in utero materno extinctis, non fuiſſe datum ſufficiens auxiliũ ad ſuam ſalutem inchoandam: ſiquidem remedii ſufficientis inſtitutio letaliter ſaucio niſi applicetur, quid prodeſt? Neq; hic nihil agere ſuperna iudicia, dicendum eſt. Si namque ſine Patris cæleſtis voluntate folium de arbore, vel paſſer de tecto non decidat: an ſine Dei voluntate, non ſolùm permittente, ſed etiam providente, accidere fortuitò putabitur, quòd ex duobus parvulis unus in flumen, ut ſubmergeretur, projectus,

1. Timoth 2. & 4.

Parvulis quibuſdam non datur ſufficiens auxilium.

atin-

at inde extractus ad Baptismum perveniat, & salvetur; alter verò ex justis parentibus editus, studiosè ad Templum pro Baptismo consequendo deferatur, nihilominus à regula de tecto lapsa in via repentè vita privetur, nec Baptismum consequi possit; vnde fit, ut originalis peccati merito iustè damnetur? Hic sanè non ideo non baptizatur, quia nolit baptizari, vel quia parêtes nolint, eùm ad baptismum festinent: sed quia Deus justo judicio nolit hujus misereri, qui voluit gratuitò alterum salvare; & quòd ideo fecit, quia voluit, cujus volûtas injusta esse nô potest. SVFFICIENS itaque Christi pretium dicitur, nô quia omnibus & singulis propter illud sufficiens auxilium actu detur; sed quoniam pro hujus vitæ statu omnes possint obtinere per Christum sufficiens auxilium; & simul, quia Deus omnes per Christum invocantes, ad propriam ipsorum salutem exaudire paratus est; juxta illud Apostoli, Rom. 10. *Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit.* An verò adultis omnibus Gratia Excitans, & Adjuvans sufficiens ad invocandum detur, ad Dei inscrutabilia judicia pertinet. Nam generalis Cæli, Terræ, omniumque creaturarum Dei prædicatio, ad salutem, (nisi Deus altiùs misereatur) non sufficit. Neque igitur ex scriptura, neque certa experientia evinci potest, omnibus adultis in peccato natis, sufficiens auxilium à Deo ad salutem præstari; & certum est, Deum ad omnibus dandum non teneri: proinde misericorditer quibus vult dat, & justè quibus vult, negare potest.

An adultis omnibus sufficiens auxilium detur?

CAP. CCIV.

Vtrùm in Christi morte facta sit VERBI *à Carne vel Animâ separatio?*

IN morte Christi facta est Animæ separatio à Corpore; proinde destructa fuit ista Humanitas, quæ ex partium dictarum conjunctione resultabat, & Christum hominem côstituebat. Quare Christus ut Homo, rectè mortuus dicitur: non tamen anima vel corpus desiit uniri VERBO Dei, quia non est destructa hypostasis, in qua corporis & animæ immediatè unio facta est, sed una VERBI, & animæ, atq; corporis etiam in triduo mortis permansit hypostasis, de qua prædicantur ea, quæ corpori ab anima separato côveniunt; scilicet esse sepultum: nec minùs illa, quæ animę separatæ propria fuerunt, ut descendere ad inferos. Non autê Christus, vel Deus, rectè sepultus diceretur, si persona VERBI tempore mortis ab Hypostasi Carnis alia fuisset; ut Damascen. lib. 3. de fide cap. 27. tradit, & Augustinus tractatu 47. in Ioan. ex illis verbis Ioan. 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam*: id est, excitandi meipsum à mortuis. Quod procul dubio non potuisset, si Divinitas à corpore separata fuisset: quia ponere animam, hoc est, vitam, & post mortem arbitrio suo eandem resumere, solius Dei est. Neque his obstant illa Domini verba Matth. 27. *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Nam illa desertio quoad protectionem, nô quoad hypostaticam unionem, intelligenda est, quæ longè sublimius permanentiúsq; donum est, gratiâ justificationis seu adoptionis; quæ tamen nunquâ ab homine sine culpa eius tolli côsuevit. Proinde gratia Vnionis semel Christi corpori concessa, etiam in morte remansit. Quamvis autem Corpori & Animæ Divinitas unita post Christi mortem remanserit; non tamen Christus tûc propriè homo, animal, vel sensibile dici potuit, quoniâ istę appellationes conjunctionem partium essentialium consequuntur: neq; insuper corpus, aut anima VERBVM dici poterat; sed habens corpus & animam; idque propterea, quia partes hominis idiomata non communicant VERBO, nisi mediante composito, ex quo resultat homo. Non enim Christus pes, aut manus est; sed Homo, qui pedes & manus habet. Vtrùm autem concedendum sit, Christum in Triduo fuisse, ambigi potest, quia denotet hypostasim subsistentem in duplici natura integra; Humana scilicet & Divina: quo modo Christus in triduo mortis non subsistit, quia IESVS tunc mortuus erat. Contrà verò in Symbolo profitemur, CHRISTVM sepultum fuisse, atque descendisse ad inferos. Et Apostolus ad Hebr. c. 13. IESVS CHRISTVS *heri & hodie, ipse & in secula.*

DICENDVM ergo est propriè loquendo, Christum, prout significat suppositum in duabus naturis subsistens, in triduo non fuisse: attamen per Synechdochê fuisse, sicut Petrus in cælo nûc esse dicitur ratione animę: proinde sepultum dici, ratione Corporis, & descendisse ad inferos, ratione Animæ.

In triduo mortis Christi, humanitas eius, resultans ex coniunctione animæ & corporis, destructa fuit.

Ioan. 19. ut tolleret corpus Iesu. Psal. 19. caro mea requie-

scet in spe. Leo ser m. 1. de ascen.

Verbum in triduo mortis unitum remansit animæ & corpori Christi: non tamen corpus aut anima dici potuit.

Christus ut homo derelictus est, quoad protectionem, non quoad unionem.

Partes hominis idiomata non communicant Verbo.

An Christus in triduo mortis fuerit?

Hebr. 13.

CAP. CCV.

Vtrùm Christi Mors, naturalis fuerit?

DIVINA virtute factum est, ut licet Christi Anima esset gloriosa, Corpus tamen passibile permitteretur; quo supposito ex vi actionis naturalium causarum, mors naturali ordine consequuta est: siquidem ad conservationē vitæ, certus temperaturæ, compositionis, & dispositionis corporis, partium & humorum eius gradus requiritur; qui si dissolvatur aut remittatur, vitam perdi necesse fit, ac naturaliter interire. At Christi Corpus per vulnera in Passione inflicta, sensit alterationem, & debitæ compositionis tantam dissolutionem per Sanguinis & vitalium, animaliumq́; spirituum effluxum, ut ad eum temperaturæ compositionisq́; terminū perverserit, in quo naturaliter vita conservari nequiret: quia talis esset dispositio, cū qua naturaliter anima corpus informare non posset. Ideoque Christus à Iudæis & Gentibus occisus dicitur, quia ex vi vulnerum ab eis inflictorum mortuus est. Proinde mors Christi violenta fuit: quia licet positâ tali dispositione corporis MORI naturale fuerit; attamen ea dispositio ex causa extrinseca & violenta exorta est, non autem intrinseca.

Ad conservationem vitæ certus temperaturæ gradus requiritur.

Christus ex vi vulnerum sibi inflictorum mortuus est.

QVAMVIS autem Christi mors violenta fuerit (quia contra naturalem appetitum illata,) non tamen coacta, sed spontanea fuit, quia Christus voluntate absolutâ ei non restitit. Si enim resistere voluisset, nulla vis humana cōtra eum valuisset. Vnde non absolutè mors Christi necessaria, sed potiùs libera & voluntaria exstitit, quatenus illam supernaturali virtute impedire potuit, & noluit. Quod ipsum quidem satis declaravit valido emisso clamore, dū corpus esset sanguine, vitalibus spiritibus, & viribus exhaustum. Sicut enim potuit corporis debilitatem superare ad sic exclamādum: ita morti resistere potuisset si voluisset. Itaque illo emisso clamore, se Vitæ Mortisq́; Dominum esse comprobavit, nec absoluta necessitate, sed sponte mortem suscipere, cui facilè resistere posset, si vellet. Non tamen Christus mortem admittendo seipsum occidit, quoniam nullâ vel naturali vel divinâ lege tenebatur ad miraculosè causis extrinsecis resistendum, ne nocerent, vel ad informandum corpus dispositione necessariâ carens: quin potiùs lex obedientiæ & charitatis exigebat, ut consummandæ Redemptionis humanæ causâ mortis legibus se subjiceret.

Mors Christi violenta fuit, non tamen coacta, sed libera & spontanea.

Clamore valido Christus se mortis & vitæ Dominum ostendit.

Christus mortem admittendo, non se occidit.

CAP. CCVI.

Vtrùm Christi Corpus mortuū, idem cum vivo fuerit?

SCRIPTVRA sacra Ioan. 19. Corpus IESV post mortem appellat, Corpus; & Dominus per Regium Vatem: *Caro mea*, inquit, *requiescet in spe*. Vnde Athanasius, August. & Leo asserunt, idem Corpus, eandem Carnem, eandem Naturā in Patris sedere throno, quæ jacuit in sepulchro. Vnde sequitur, idem mansisse Corpus Christi mortuum cum vivo, & idem numero, quoad materiam, quantitatem, Organisationem, aliaque sensibilia accidentia, ex quibus corporis ratio præcipuè sumitur. Retinuit insuper illud Corpus habitudinem ad priorem formam, eandemq́; numero essentiálem in supposito VERBI subsistentiam: quia corpus unitū est VERBO independenter à tota Humanitate, ita ut post mortem substantia Corporis Christi nullum aliud habuerit suppositum, quàm VERBI. Et licet in materiam corporis Christi nova cadaveris forma per mortem introducta sit, quemadmodum in aliorū hominum morte accidit: attamen ex unione priore materiæ in subsistentia VERBI, positum est impedimentum, ne adveniente forma cadaveris novum resultaret suppositum, quod in se & per se subsisteret: quia tota natura substantialis mortui Christi corporis, speciali unionis modo sibi adæquato, immediatè unita erat VERBO, adveniensq́; postea forma mediante materia in VERBO subsistente, solùm per inexsistentiam & quasi inhærentiam, absque propria subsistentia exsistebat, redeunteq́; priore substantiali forma confestim esse desiit.

Corpus idem Christi fuit Vivum & Mortuum.

Corpus Christi mortui non accepit novam subsistentiam.

CAP. CCVII.

De Prodigiis, quæ in Christi morte acciderunt.

VT Christi morientis dignitas Mūdo innotesceret, plura circa Christi mortem prodigia virtute divinâ effecta fuêre. Christo enim in Cruce

Prodigia in morte Christi dignitatem patientis ostenderunt.

jam pendente, antequam spiritum emitteret, *per universam terram tenebræ factæ sunt, ab hora sexta usque ad horam nonam*, ut Matth. c. 27. Marc. 16. Luc. cap. 23. describunt. Quæ quidem tenebræ acciderunt per Solis defectionem, Deo suspendente concursum suum, sine quo illuminare Sol terram non magis potuit, quàm ignis Babylonicus adurere. A Deo enim omnis creatura dependet, tam in esse quàm agere: unde sicut illo non conservante creatura in nihilum rediret; ita non cooperante suo concursu, nullam actionem producit. Ex Dionysio Areopagita epist. 7. ad Polycarpum, & 10. ad Apolophanem colligimus, eas tenebras etiam accidisse per interpositionem Lunæ inter Solem & terram, præter totum naturæ ordinem, ut probat Augustinus epist. 80. & lib. 3. de Civit. c. 15. Quia tamē sola interpositio Lunæ non potest impedire illuminationem Solis in toto Orbe, neq; sola nubiū interpositarū densitas, causa prædicta firmior est. Quòd autem tenebræ non solùm in Iudæa, sed per totum orbem fuerint, patet ex claris Evangelii verbis: *super universam terram*. & Hierō. Chrysost. & alii in cap. 27. Matth. Tertullianus in Apolog. cap. 2. *visam Romæ Solis defectionē testatur*. Eusebius in Chronico, sub Tiberio. Orosius lib. 7. Histo. cap. 4. Lactant. libr. 4. cap. 19. Conveniens autem fuit, has tenebras per universam terram dispergi, ut ejus, qui pro universis hominibus moriebatur, Humanitas & Divinitas omnibus manifestarentur. Decebat insuper, duo luminaria magna cæli, sui Conditoris mortem lugere, atque nuditatem contegere: ideo suos radios continuerunt tribus illis horis, quibus ipsorum Conditor in Cruce pependit; ut Chrysost. hom. 89. in Ioan. observavit.

Tenebræ factæ sunt per solis defectionem, Deo suspendente concursum.

Duo luminaria magna cæli, sui conditoris nuditatem texerunt.

POST verò Christi mortem varia prodigia insequuta sunt. I. est *Scissio veli*, post emissum spiritum. Matth. 27. Veli inquam, quod Sancta Sanctorum occultabat; ut ex cap. 9. ad Hebr. colligitur. Et ita tradit Cyril. in Ioan. lib. 12. ca. 37. Leo serm. 10. de pass. Dñi. Hæc autē veli scissio significavit, jam antiquatā esse Legem Iudaicam, Templū fore prophanandum, & sacrificia vetera esse abolenda. Rursus, Sacramenta, quæ sub litteræ velamine occulta fuerant, per Christi mortem esse patefacta, & propalatam esse sanctorum viam, januamq; cæli antea clausam, nunc esse apertam; ut Apostolus ad Hebr. 9. docet. Daniel cap. 9. Leo serm. 17. Et 18. de Pass. Dom. Addit Theophylactus in 27. cap. Matthæi, Deum accommodato signo Iudæis ostendisse, quantopere scelus eorum detestaretur. Mos enim Iudæis erat, audita in Deum blasphemia vestes scindere: ita nunc templum, quasi ægre ferens Dómini mortem; disrupit vestem suam. Velum scilicet, quod sancta sanctorum occultabat. II. Post Christi mortem prodigium fuit, *Terræmotus*, quo Dei ira significata est; juxta illud Psalm. 17. *Commota est, & contremuit terra, & fundamenta eius conturbata sunt, quoniam iratus est eis*. Præterea hic Terræ motus maximam rerum mutationem insinuabat, Legisque veteris in novam translationem, ut Apostol. ad Heb. 12. docet: ac insuper supplicium indicabat, quod propter Christi mortem Iudæis imminebat: denique, ut cæli & terræ Dominus esse intelligeretur is, qui patiebatur, cujus mortem tanquam sui Conditoris cælum & terra deflerent. Vtrùm verò hic terræ motus generalis fuerit totius globi terræ; An verò tantùm terræ Iudææ: ut putat Orige. hom. 35. in Matt. ex Historia Euangelica certò colligi nequit. At ex aliis Histor. constat, non solùm in Iudæa, sed in aliis etiam locis terræ motum in die Passionis Domini accidisse. Euseb. in XVIII. Tiberii Anno scribit, Bithyniā terræmotu concussam, & in urbe Nyssena ædes plurimas corruisse. Cornel. Tacitus lib. 2. Annal. Plin. lib. 2. hist. ca. 84. Paulus Orosius lib. 7. hist. c. 4. tempore Tiberii plures in Asia civitates terræ motu corruisse referunt. III. In Christi morte prodigium fuit, *Petrarum discissio*: quæ facta est ad convincendam Iudæorum perfidiam, eorumque lapidea corda significanda, quæ tot prodigiis commotæ non sint, cùm tamen dura saxa con scissa fuerint. Cyrillus Hierosol. catechesi 13. refert, in monte Calvariæ apertè monstrari, ubinam petræ scissæ fuerint propter Christum. Baron. in Annal. anno 34. refert, non solùm Hierosolymis, sed in aliis quoque Regionibus montes tunc disruptos fuisse, imò & in Italia. IIII. Prodigium fuit, *Sepulchrorum patefactio*, facta singulari Dei providentia, ad efficaciā Christi mortis ostendendā, per quam mors tunc mortua victaq; erat, Sanctique ad immortalem vitam revocandi. Aperta ergo monumenta ostenderunt, per Christi mortem, vitam mortuis dandam; ut observat Cyrillus catechesi 13.

Prodigia post Christi mortem.

Veli scissio quid significaverit.

Terræ motus.

An terræ motus generalis fuerit.

Petrarum scissio.

Sepulchrorum apertio facta post terræ motum.

SCIENDVM vero hic est, monumenta patefacta statim post terræ motum, (ut satis indicat Matth. cap. 27.) attamen corpora Sanctorum exivisse de monumentis, non ante, sed post Christi Resurrectionem; ut Matth. expressè habet: *Exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus.*

Perforatio lateris. POSTREMO Christi jam mortui corpus lanceâ militis perforatum fuit, verisimiliter, ut exploraret, an Christus verè mortuus esset; & si non, ut omnino interficeret. At hoc permisit Dominus, ut magis de sua morte constaret, resurrectionisque miraculum postea vulneris aspectu confirmaretur: tum etiam, ut sanguis & aqua ex latere fluerent impermixta, ita ut distinctè cognosci & videri possent. Quo mysterio significatum fuit, Ecclesiam Christi sponsam pretio sanguinis fundandam, & abluendam esse, non in aqua tantùm significativa, qualis fuit in lavacris Iudæorum & Ioannis Baptistæ: sed in aqua vim habente ex Christi sanguine jam effuso.

PRÆTEREA in Sanguine & Aqua duplex fidelium Baptismus adumbratus fuit: utpote Sanguinis, seu Martyrii, & sacramenti Baptismi. Tertullian. lib. de Bap. c. 9. Cypria. serm de pass. Hiero. epist. 83. ad Oceanum. Quamvis itaque vulnus lanceæ post mortem non fuerit necessarium ad meritû vel satisfactionem; fuit tamen utilissimum ad mysterium, & veritatis confirmationem; ut Ioã. 1. Ep. c. 5. tradit. *Tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua & sanguis.*

SED quæstio hîc superest, utrùm vera aqua ex Christi latere fluxerit? Respondeo, verum sanguinem, veramque aquam de aperto Christi latere defluxisse, atque utrumq; miraculosè accidisse, ad varia significanda mysteria; simul in testimonium, quòd Christi corpus esset verum humanum corpus, ex quatuor humoribus (quorum sanguis est præcipuus) & ex quatuor Elementis compositum, quorû unum est Aqua, ad ablutionis ministerium accommodata.

SED forsitan quis interrogabit, Quo in latere; dextro, an sinistro Christus fuerit percussus? Respõdeo, scripturam id expressè nõ tradere; antiquos tamẽ Patres magno consensu dicere, hic esse impletum, quod in Adamo & Eva fuerat præfiguratum, quando de latere Adæ dormientis formata est, Eva, in figuram Christi, de cujus latere dormientis in Cruce formanda erat Ecclesia. Quod etiam Paulus ad Ephesios 5. significat dicens: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* juxta Hieron. in eum locũ. Aug. tract. 9. in Gen. ad lit. c. 19. Leo epist. 22. Tertullia. lib. de anima c. 43. Ambr. lib. 5. de sacram. c. 1. sentit in eo latere Christũ fuisse vulneratũ, ex quo Eva formata fuit (*unde culpa, inde gratia.*) Et Ruffin. in expositione symbo. *Vnde fons peccati, inde fons redemptionis*: atqui Evam de sinistro viri latere fuisse formatam, communis opinio est, quoniam in illud latus vergit cor humanum, propter summum amorem, qui inter virum & uxorem esse debet: & creata est viri socia, sub viro. Vnde non levis conjectura est, Christum in sinistro latere vulneratum fuisse: tum ut res figuræ respõderet, cùm ut summus amor Christi erga sponsam indicaretur, cuius amore vulneratum est cor eius, & apertum ostium ad ingrediendum Arcam, Gen. 6. Accedit, quòd Miles, volens perficere Mortem Domini, verisimiliter cor transfigere voluerit: nec obstat pictura in contrarium, cùm nec universalis sit, nec antiqua. *Cantic. 4.*

CAP. CCVIII.

Et Sepultus.

Sepultura Christi mysteria. CHRISTVM non solùm mortuũ, sed etiam sepultum fuisse, profitemur, ut intelligamus, I. Dei Filium omnia, quæ ad hominis conditionem pertinent, nostri causa subivisse, divinaque sua virtute tam gloriosam sepulturam contra Iudæorum intentionem sibi providisse. Ideo Evangelistæ sedulo Domini sepulturam describunt. Matth. cap. 27. Marcus ca. 15. Lucas cap. 23. Ioan. c. 19. II. Voluit Christus insuper sepeliri, ut certò mortuum fuisse constaret. Nam refert Marcus ca. 15. Pilatum diligenter de Christi morte inquisivisse, antequam eius corpus sepeliendum traderet. forsitan nõ posse, aut nolle mori Christum, suspicatus. III. Vt Resurrectionis fides magis eluceret, dû ex sepulchro Dominus redivivus apparet. IV. ut certa Resurgendi spes, omnibus in monumentis jacentibus præberetur. ut Ioannis 5. habetur. V. ad significandum eos, qui in baptismo peccatis moriuntur, debere veterem hominem sepelire, ne amplius vigeat & fructificet, ad hoc enitendo, ut

concupiscentia non solùm non regnet, sed ne quidem impugnet. Vt ad Rom. 6. tradit Apostolus: *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem &c.* Aug. Enchir. c. 53. *Sepultura mystice gesta configuranda est vita Christiana.* VI. Vt suo exemplo indicaret, curam sepeliendi mortuos ad officium pietatis & misericordiæ pertinere. VII. Vt Sanctorum corpora & reliquias, in Veteri Testamento pro immundis habitas, sua sepultura sanctificaret, ac honore atque veneratione dignas redderet; ut observavit Basil. in Psal. 117. Aug. serm. 181. de temp. VIII. Vt doceret fideles mundo mortuos, instar sepultorū terrenas voluptates, secularia q; cuncta despicere; juxta illud Coloss. 3 *Mortui estis, & vita vestra abscondita est.*

POSTREMO sepeliri voluit Dominus, ut Prophetarum oracula typosque suæ quietis in sepulchro adimpleret. Sicut enim Deus sex diebus mundū creavit, & septimo quievit: ita Christus sex dieb⁹ laboravit, sextoq; die opus humanæ redēptionis consummavit; septimo autē in sepulchro quievit, adumbrās futurā requiē fideliū septima mūdi ætate istius vitæ, hujusq; mundi exitū; ut Aug. notat lib. 4. de Gen. ad lit. c. 11. In Ioan. tract. 17. Greg. lib. 6. mor. c. 18. Prophetā Ionam in ventre Ceti sepulturæ Domini figurā gessisse, his verbis Matt. 12. traditur: *Sicut fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* Eodem pertinet illud Isaiæ c. 11. *Et erit sepulchrum ejus gloriosum.*

EIVSDEM Dominicæ sepulturæ typum gessit Ioseph à fratribus in cisternā missus. Gen. 37. Et Ieremias in lacum, c. 38. Nonnulli etiam accōmodant huic rei Daniel. in lacum demissum c. 6. & 14.

CAP. CCIX.
De modo Sepulturæ Christi.

Modus sepulturæ Christi.

MODVM sepulturæ Christi Matthæus refert c. 27. dicens, Iosephum ab Arimathia nobilem Senatorē, postposito metu & pudore, accessisse Pilatum, ac petiisse sibi donari corpus IESV: quo impetrato, illud de Cruce deposuit, ac depositū in syndone munda involvit, illudq; sic involutū in monumento ex petra recenter sibi in horto vicino exciso cōdidit. Cui in hoc pietatis officio adjunctus fuit Nicodemus, Iudæorū Princeps, de quo Ioan. 3. & 7. Hic attulit unguentum pretii magni ex myrrha & aloë confectum, ad libras ferme centum, in quo Christi corpus nō leviter perunctum, sed planè fuit immersum. Quomodo autem Ioseph corpus deposuerit de Cruce, utrū ipsa Cruce in terram prostratā, an verò immotā remanente, suoq; loco erectā, incertum est. Communis opinio habet, Iosephum instrumenta necessaria ad eruendos clavos cōtulisse, atque per se, aliosq; secum adductos corpus Christi de Cruce deposuisse, illā relictā immota, quòd relinquendum esset patibulum ad aliorum terrorem: coactum quoque publica lege fuisse ad relinquendū Cruci infixos clavos, tanquā supplicii potissima insignia: unde postea factum sit, ut clavi apud Crucē, aut in Cruce adhuc infixi reperirentur, teste Ambrosio in oratione de Theodosio. Verisimile insuper est, Christi corpus de Cruce depositum mox à mulieribus ibi præsentibus, B. Maria Virgine, Magdalena, & S. Ioanne, aliisq; discipulis juxta morē Iudæorum ad decentiā, & in summi signū amoris honorificè ablutum, postea unctum ac syndone munda involutum, & ligatū, sepulturæ tandē fuisse traditum. *Act. 9.*

Depositio corporis Christi de Cruce circa Occasum facta.

QVANDO autē depositio Corporis accideret, ex Marco c. 15. & Ioan. ca. 19. colligitur. Nam postquam lancea vulneratum latus extitit, cùm iam serò esset, Ioseph à Pilato impetravit Corpus IESV: postea venit, & a Cruce deposuit, una circiter hora ante Solis occasum, post quē Sabbatum Iudæorum incipiebat, quo talibus operibus illis vacare nō licebat. Ideo studiosè hi Christi cultores totum sepulturæ negotium ante Solis occasum absolvere conati sunt, ac deinde Sabbato quieverunt. Ex quibus tandē cōstat, Christi Corpus in Cruce duabus circiter horis pependisse ante Solis occasum verò in monumento conditū esse; ad cuius ostiū magnus lapis positus est, ad impediendum egressum vel ingressum sepulchri: & ne fraus aliqua fieret, ad Iudæorum petitionē is lapis Pilati iussu obsignatus fuit, monumentum que ad hibitis militibus communitum.

Modus sepulturæ fuit cōvenientissimus.

HIC autē sepulturæ modus convenientissim⁹ fuit. I. ad cōfirmationē mortis & Resurrectionis Domini. Dū enim Iudæi resurrecturo exitum conatur occludere, miraculum augent. II. ad commendādum pietatis affectum, amorem, & venerationē Christi, quē honorifica sepultura dignum, nō autem ut maleficum habēdum testabatur; sivoq; exemplo

pio nos ad impendenda defunctis humanæ pietatis officia erudiebat, juxta illud Eccles. 7. *A mortuo ne prohibeas gratiam.* III. Ex Christi sepultura discimus, non esse improbandum, quidquid juxta regionis cujusq; morem in fidelium defunctorum exsequiis ex fide Resurrectionis impenditur. Cum laude siquidem in Evangelio factum commemoratur eorum, qui nec ex fastu aut vanitate, sed ex resurrectionis fide Corpus Domini de Cruce acceptum, diligenter atque honorifice tenuerunt, sepulturæq; mandarunt; ut monet August. tract. 120. in Ioa. & lib. 1. de civit. c. 12. & 13. lib. 2. de doct. Christ. c. 12. IIII. Vt per honorificam defuncti Christi sepulturam, devotio fidelium, qui Christo mortuo inserviunt erat, prætigurabatur. V. Vt Crucifixi virtus eniteret, qui contra occidentium intentionem a personis celebribus non minus honorifice quam intrepide sepeliretur. VI. Vt fideles, qui Christo consepeliuntur, discerent Christi corpus involvere sindone munda, id est, pura mente suscipere. ut Hieron in 27. c. Matth. notat. Vnde consuetudo Ecclesiæ manavit, ut Christi Corpus in altari, non in serico, aut tincto panno, sed in lineo candido reponatur; ut Beda in Marc. c. 44 admonet. VII. In Horto sepeliri voluit, ut significaret, sua morte & sepultura homines liberari a morte atque miseria, peccato Adæ in Horto paradisi contracta. VIII. In alieno sepulchro condi voluit, ut se pro alienorum peccatis mortuum esse doceret. Aug ser. 133. de tempore. IX. In novo sepulchro ponitur, ne alius ibi prius sepultus resurrexisse fingeretur. Hieron. in 27. c. Matth. Origen. hom. 35. in Matth. & Beda cap. 94. in Lucam. X. In monumento in petra exciso conditur, cum ad certitudinem suæ Resurrectionis, tum ad mysticè designandum, quod Christus Apostolorum, Discipulorumq; doctrina & ministerio lapidea hominum corda penetraret, ibique per suam gratiam requiesceret. XI. Myrrha & Aloe corpus sepeliendum fungi disposuit, in typum, quod per amaritudinem pœnitentiæ Christum unusquisq; in seipso absque peccati corruptione conservet. XII. Odorifero unguenti aromate voluit, ut bonam significaret famam Christianorum. XIII. Magnum lapidem ostio monumenti advolvi disposuit, in typum, quod nihil præter Christum corda hostra penetrare oporteat.

Sepelire mortuos pium & religiosum.

NEMO autem hic suspicetur, ex imperfectione fidei inunctionem corporis Christi processisse: quin potius credendum est, Ioseph & Nicodemum hoc magnifico facto fidem suam profiteri voluisse, ut omnes intelligerent, quanti Christum ab impiis crucifixum facerent, quodque non ut maleficum, sed ut Dei Filium sponte pro humani generis salute mortuum honorificè tractandum esse ostenderent; tum etiam, ut corpus verè ex quatuor elementis compositū assumpsisse declararent, quòd aliorum corporum more in elementa tandè resolveretur, nisi divina virtute à corruptione præservaretur.

Vnctio Corporis Christi fidei protestatio fuit.

DECVIT autem, VERBVM Corpus (cui etiam in triduo mortis unitum remansit) ab omni corruptione (quæ per resolutionem in elementa fit) liberum conservare, juxta illud Psal. 15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Et Psal. 29. *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Nam complero humanæ redemptionis munere, non decebat, Christum defectus mortem ex infirmitate naturæ consequentes assumere, ne mors ejus naturæ infirmitati, non autem sponraneæ sui ipsius oblationi asscriberetur. Ideo noluit Dominus suum Corpus internâ ægritudine frangi, aut qualitercumque in elementa resolvi; sed post separationem animæ idem suum corpus ab omni putrefactione liberum conservavit, donec propria porestate illud iterum animæ conjunxit, immortalitatisque dote adornavit.

Corpus Christi ab omni corruptione liberum.

CAP. CCX.

De tempore, quo Christi corpus in sepulchro remansit.

EX Evangelica Historia constat, Domini Corpus in sepulchro remansisse à vespera feriæ sextæ, usque ad auroram diei Dominicæ. Illucescente enim prima Sabbati, hoc est, manè diei Dominicæ, Christus a mortuis resurrexit. Proinde a vespera sepulturæ usq; ad diluculū resurrectionis integre triginta horæ intercedunt: nox videlicet tota, cum die subsequente tota & nocte; ut observat B. Augusti. lib 4. de Trinit. cap. 6. Porrò una integra die, & duabus noctibus in Sepulchro Dominus noster manere voluit, in typum, quod una sua morte à duplici

Christus in sepulchro fuit circiter 30. horis.

Cur una die & duabus noctibus

nos corporis & animæ morte liberaret. Neque his obſtat, quòd Matth. 12. dicatur *Filius hominis in corde terræ futurus tribus diebus & tribus noctibus*; & Marci 8. quòd *poſt dies tres reſurget*; nam hoc eo loquendi modo dicitur, quo à parte totū intelligitur. Primus enim dies cōputatur ab extremâ ſui parte, qua ſepultus eſt Dominus: ſecundus dies integer cum XXIV. horis, nocturnis & diurnis: nox autem ſequens pertinet ad tertium diem. *Sicut* enim *primi dies in creatione propter futurum hominis lapſum à luce in noctem; ita hi dies propter hominis reparationem à tenebris, computatur in lucem.* Aug. lib. 3. de conſ. Evangeliſt. cap. 24.

Primi dies computantur à luce in noctem; noſtri verò à tenebris in lucē.

Cap. CCXI.

De ritu ſepulchrorum & ſepulturarum.

Sepulchrorū ritus.

MAXIMAM ſepulturæ curā priſcos fideles habuiſſe, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Davidis, Tobiæ, aliorumque in ſcripturis ſacris propoſita exempla cōmonſtrant. Quin & Romanos, multáſque Barbaras nationes plurima de ſepulchro totum religione conſtituiſſe, necnon pœnæ loco ſuis legibus ſanxiſſe, ut inſepultus quis abjiceretur, ex Hiſtoriis & legibus gentium notiſſimum eſt. Sed longè diſpar fidelium & infidelium intentio fuit. Hi enim funeris pompā, magnificáque ad propagandā ſui nominis gloriam ſepulchra ex faſtu & vanitate quærebant: illi verò iuſtorū funera ex fide Reſurrectionis officioſa pietate curabāt, exſequias & ſepulchra providebāt, & vivi etiamnum de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus, propinquis vel amicis demandabant, recto iudicio honoranda eſſe corpora cenſentes, quibus tanquam organis & inſtrumentis ad bona opera exercenda Spiritus ſanctus uſus eſſet, uti monet B. Auguſt. lib. 1. de civit. c. 12. & 13. ubi ſimiliter addit, Chriſtianis non multùm de corporum ſepultura eſſe curandum, quoniam etiamſi denegata fuerit, nihil eis adimet, quorum nec capillus vnus peribit: nec vitæ futuræ obeſt, quidquid inimici de occiſorum corporibus facere voluerūt, iuxta illud Lucæ 12. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Vnde ſolennitatem funeris & ſepulturæ Auguſt. ad ſolatium potiùs vivorum, quàm ad refrigerium animæ defunctorum pertinere tradit, Lib. *De cura pro mortuis.* c. ult. lib. 1. de civit. c. 12. 13. lib. 9. confeſſ. cap. 11. Proſper ſententia 89: *Sepultura nec prodeſt impiis, nec omiſſa juſtis obeſt.*

Solennitas funeris ad quid proſit.

QVALES autem ritus in ſepulturis adhiberi ſoleant, ex ſcripturis colligimus. Primò ſolet luctus ſive planctus præmitti: ut Gen. 23. in funere Saræ. Gen. 50. in ſepultura Iacob. 2. Reg. 2. in morte Saulis & Ionathæ. Vnde lamentationes Ieremiæ ſuper morte Ioſiæ. Et Sapientiæ 4. moderatus luctus commendatur. Apoſtolus quoque 1. Theſſ. 4. inordinatum abeſſe vult luctum, qualem Gentiles, nullam Reſurrectionis ſpem habentes, ſuis defunctis adhibent. Hunc etiam rejicit Chryſoſt. hom. 4. in epiſt. ad Hebr. Porrò modum ſepeliendi primitivæ Eccleſiæ deſcribit libr. de Eccleſ. hierarchia cap. 7. Dionyſius Areopagita. Ambroſius libr. 1. de Abraham c. 9. I. Lavari ſolent corpora. Act. 9. II. cum honore & comitantiū multitudine ad ſepulchra deferri ſolent. Ita olim Gen. 50. Lucæ 7. III. Fideliū defunctorum corpora in locis ſacris ſepeliri conſueverunt. Ita Iacob & Ioſeph ex Ægypto in terram ſanctam ad ſepulturam deportari voluerunt. Gen. 49. & 50. Ambroſ. lib. de Abraham. c. 9. Hieron. in vita Paulæ & Fabiolæ. Aug. libr. *de cura pro mort.* c. 1. Gregor. lib. 3. dialog. c. 13. IIII. cum Hymnis & Pſalmorum cantu ſepeliri ſolent, ut teſtatur Dionyſ. Areopagita loco prææallegato de Eccl. Hier. c. 7. Nazianzenus oratione ſecunda in Iulianū. Chryſoſt. hom. 4. in epiſt. ad Hebr. Hieronym. in vita Pauli Eremitæ. Sulpitius in vita S. Martini. V. In funere defunctorū fidelium cerei accendi ſolent, in teſtimonium, quòd fideles ſint filii lucis, non tenebrarum; quódque anima vivat, ſitque immortalis; & quòd fidelis quieſcat in ſpe reſurrectionis. VI. Funduntur preces pro defuncto, ſacrificium altaris offertur Deo, Eleemoſynæ & jejunia fiunt. Aug. lib. 9. confeſſ. c. 12. matris extrema hæc vota fuiſſe commemorat. Enchir. cap. 110. Neque negādum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viventium relevari, cùm pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel Eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Cujus quidem ritus etiam Tobiæ 4. fit mentio: *Panem ſuper ſepulturam iuſti conſtitue.* Chryſoſt. hom. 32. & 33. in Matth. Ambr. de obitu Valentiniani. Cyprian. lib. 1. epiſt. 9. Tertullian. de Corona Militis.

De Luctu.

Sepeliendi ritus.

Cerei accenſi in funere quid ſignificent.

Preces pro defunctis.

ET

Offertur Deo pro defunctis die 3. 7. & 30.

Et quidem offertur Deo pro defunctis die I. VII. & XXX. teste Ambrosio de obitu Theodosii: atque in die anniversario: Tertullian. libr. de Monogamia, Nazianzen. oratione in Cæsarium fratrem. VII. Eriguntur tituli. Gen. 37. Act. 2. 1. Machab. 13.

Titulorum erectio.

De utilitate sepulturæ.

Porro Defunctorum corporum sepultura utilis est. I. vivis, quibus fœtor & horror cadaverum nocere posset. II. Quia testimonium est fidei resurrectionis, & immortalitatis animarum. III. Quoniam vivi propriæ mortis admonentur, Vnde in mediis civitatibus apud fideles cæmiteria ferè collocari solent. IIII. Quoniam hoc officio vivi aliquousque satisfaciunt officio, quo defunctum prosequebantur: unde pertinet ad solatium vivorum; juxta Aug. libr. de cura pro mort. cap. vlt.

Vtilis quoque sepultura est defunctis. I. Quoniam consulitur honori eorum. Non enim ignominiâ caret, quòd nostri corporis fœditas aliorum conspectibus pateat. II. Satisfit mortui desiderio, qui post obitum suam carnem honestè tractari voluit, *Nam carnem suam nemo odio habet*, Ephes. 5. III. Dum multi sepulturæ intersunt, à multis pro defuncto preces funduntur, ut anima vel illatum aut citiùs à cruciatu liberetur. IV. Dum quis in Templo aut loco sacro sepelitur, patrocinio Sancti eius loci adjuvatur. Vnde magni honoris loco Imperatores duxerunt, sepeliri extra vestibula Piscatoris ut de Constantio scribit Chrysost. in hom. *Quod Christus sit Deus.* & Hom. 26. in 2. ad Cor.

Peregrinatio ad Christi sepulchrum. Isaia 11. erit sepulchrum eius gloriosum.

Qvanto autem affectu & devotione Christi sepulchrum à fidelibus adiri soleat, testatur Hieronym. in epistola 17. Paulæ & Eustochii ad Marcellam. Item epist. 27. & 154. Chrysost. in oratione, *Quòd Christus sit Deus*, eum locum dicit inter omnia sacra loca obtinere principatum, ad eumque ex omni parte Orbis fieri concursum. Eusebius 6. Histor. cap. 11. refert, Alexandrum Cæsareæ Episcopum ad Christi sepulchrum peregrinatione instituisse. Bernardus serm. Ad milites Templi, ca. 11. Ambros. in Oratione de Obitu Theodosii, laudat Helenam, quòd Religionis causa Hierosolyma iverit. Chrysost. homil. 66. ad pop. Antioch. confert sepulchra Martyrū cum sepulchris Regum, ostendens, multos Reges ad martyrū spectāda sepulchra peregrinato, non autē ad videndas Regum tumbas. Prudentius in hymno de S. Lauren.

Romam beatam prædicat,
Sacris sepulchris plenam.

Sanctorum sepulchra & reliquias hæretici contemnunt.

Quemadmodum verò Fideles Sanctorum sepulchra in summo honore, ita Ethnici cum Hæreticis ludibrio habuere. Solent enim Martyrum ossa & Reliquias igne absumere, atque cineres ipsos in flumina conjicere, aut in auras dispergere, Eusebio teste lib. 5. hist. cap. 3. Quibus non dissimiles Hæretici Sanctorum sepulchra violant, corpora effodiunt, ossa & reliquias concremant, necnon interquilinia aut flumina projiciunt: ut à Calvinistis in Francia, Irenæi, Hilarii, & S. Martini corpora et ossa, cremata, & in fluentem abjecta fuisse Anno 1562. refert Surius.

Calvinistæ hostes reliquiarum Sanctorum post Eunomianos, Vigilantium Wiclefum.

Primvs Reliquiarum sanctarum cultum reprehēdere cœpit Eunomius: quem insequutus est Vigilantius, contra quem B. Hieronymus scripsit. Post eum verò Constantinus Copronymus Imperator, (ut in eius vita Suidas commemorat) omnes Sanctorum Reliquias ubique aboleri iussit. Cujus insaniam Ioannes VVicleff renovavit: contra quem Thomas VValdensis scripsit, Tom. 3. tit. 14. Ac tandem nostra ætate Lutherus, Calvinus, eorūmq; sectatores ad unum omnes ferro, flammis, omnique studio Sanctorum Reliquias & monumenta persequuntur.

Cap. CCXII.

Quintus articulus.

Descendit ad inferos, tertiâ die resurrexit a mortuis.

De Christi descensu ad inferos.

Hvivs Articuli priori parte nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, & corpore in sepulchro jacente, animam eiusdem ad Inferos descendisse, ibiq tamdiu mansisse, donec ad Corpus rediret. Vnde sequuntur, candem Christi personam eo tempore secundùm Animam apud inferos fuisse, & in sepulchro iacuisse: quia licet Anima à corpore discessisset, nunquam tamen Divinitas vel ab Anima, vel à Corpore separata fuit. Convenientissimè autem locus Animæ Christi loco corporis subjungitur, ut Fidelibus constaret, quo in mortis Triduo Christi anima devenisset, quidq; egisset; intelligerentq; Animas à corpore separatas non resolvi in nihi-

lum,

lum, sed certis receptaculis excipi; Cælo scilicet aut Inferno: in quo tursus variæ mansiõnes sint, pro diverso statu & meritis hominum. Ceterùm quoniam circa hujus Articuli expositionem gravissimè Sectarii hallucinantur, priusquam descensionis modum tradamus, quidnam INFERNI nomine accipiendum sit, indagemus.

Infernus quid?

IVXTA scripturas sacras *Infernus significat locum subterraneum, in inferioribus terræ partibus constitutum, qui circa terræ centrum esse censetur.* Nam Lucæ 16. Dives sepultus est in Inferno: & in altum oculos sustulisse dicitur. Matth. 11. *In infernum descendes.* Philippens. 2. *Cælestium, terrestrium, & infernorum.* Ad Ephesios. 4. *Inferiores partes terræ.* Numero. 16. *Descenderunt vivi in infernum.* Isa. 7. *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundũ inferni, sive in excelsum supra.* Et 24. *præcipitabit mortem.* Gen. 42. & 44. *Deducetis canos meos cum mærore ad inferos.* Gen. 37. *Descendam ad filium meum lugens ad infernum*: quo loco INFERNI nomine sepulchrum intelligi nequit, quia neque vox Latina, neque Græca, neque Hebræa eadem significat: sepulchrum & infernum. Nam ᾅδης *Gehennam*, Τάφος *Sepulchrũ* significat. Accedit, quòd Iacob dicens, se ad filium in infernum descensurum, non de corpore, sed de sola anima loqueretur; siquidem filii corpus à ferâ pessimâ devoratum esse opinabatur; animam verò filii in loco subterraneo, cum aliis animabus Sãctorum esse confidebat, ad quem locum se in anima quoque descensurum credebat. Quin si interdum in Scriptura Veteri nomine *Inferni*, Mors aut Sepulchrum denotetur, id fiebat, quia tunc animæ per mortem in aliquem inferni locum descendebant. Vnde non tam *Sepulchrum* vocatur *Infernus*, quàm *Mors* ipsa *Descensus ad inferos.*

PORRO Inferni sinus, mansiones sive recessus varii sunt, accommodati conditionibus & meritis animarum ibi locatarum.

Quatuor inferni sinus.

PRIMVS Inferni locus est infimus, circa terræ centrum situs, qui per autonomasiam *Infernus* dicitur. In hoc sunt animæ, propter culpam mortalem propriam, æternis cruciatibus adjudicatæ. De quo Lucæ 16. *Sepultus in inferno.* Mat. 11. *Vsque ad infernum descendes.*

SECVNDVS Inferni locus est, in quo sunt animæ, propter solum Originale peccatũ damnatæ: quas in Inferno Concil. Florent. in litteris unionis collocat. Quia tamen earum est mitissima pœna, & fortassis Damni tantùm, non etiam Sensus; diversum ab enumeratis locum requirunt.

TERTIVS Inferni locus est, in quo sunt animæ quidẽ iustæ, sed aliqua ignis pœna expurgandæ. Cùm enim istæ animæ sanctitate & justitia extremè à damnatis distent, etiam locum alium postulant, & quidem superiorem, quem vulgò PVRGATORIVM nuncupamus.

QVARTVS locus Inferni est supremus, qui in scriptura *Sinus Abrahæ* vocatur, in quo fuerunt animæ iustæ, nulla purgatione indigentes, sed tamen propter naturę impedimentum usque ad Christi mortem velut in carcere detentæ, ac beatitudine privatæ; quia nõdum aperta esset cæli janua. Est autem Sinus Abrahæ, remota quædam atque secreta quietis sedes; quæ dicta est *Abrahæ*, non quia ibi solus sit, sed quoniam ipse *Pater multarum gentium* sit positus, quibus ad imitandum fidei exemplum est propositus. Constat enim, Lazarum in eodem loco cum Abraham fuisse ex c. 16. Lucæ. Vnde colligit August. etiam alios justos ibidem exstitisse, illumq; locum quietis, & consolationis, & cujusdam beatitudinis fuisse. Et quoniã chaos magnum est inter hunc locum & Infernũ damnatorum, sequitur, in eminentiori parte inferni constitutum esse; ut fuerit carcer honorabilium personarum, adventum Messiæ exspectantium: ideoq; verè dixerit August. infernum in Scriptura in malam partem sumi, pro loco pœnæ atque tormentorum; quia significat Carcerem, in quo luuntur pœnæ, sed pro meritorum qualitate diversæ: & quoniam etiam animæ sanctæ mærorem & pœnam patiebantur ex dilatione gloriæ, à D. Petro in carcere fuisse dicuntur, qui carcer justè atque sapienter sub terra consignatus fuit. Non enim conveniebat, animas extra viam constitutas, post separationem à corporibus, super terræ superficiem, in loco hominibus viatoribus deputato, remanere: neque Cælum Empyreum (ubi proprius Beatorum locus est) ante persolutum redemptionis humanæ lytrum ascendere. Ordo itaq; divinæ Sapientiæ atque Iustitiæ postulabat, ut sub terra in loco inferno poneretur: cuius frequentissimè Scriptura meminit, & in symbolo nos profitemur, Christũ sepulto corpore ad Inferos descendisse secundùm animam, id est, ad *sinum* Abrahæ, Limbum, sive Inferni locum, ubi erant san-

Aug. lib. de Anima & eius Origine cap. 15.

Aug. epist. 99.

Aug. libr. 13. cont. Faustũ. c. 5. lib. 20. de civit. c. 15.
Lucæ 16.

Aug. epist. 57. & 99.

1. Petri 3.

Gen. 37. 42. 44.
Iob 14. 17.
Psal. 15.

ctorum

ctorum defunctorum animæ. Qui locus non habuit corpus, pœnam animabus illis inferens; sed aere fuit plenus. Vnde *lacus in quo non erat aqua*, vocatut. Nec etiam fuisse lucidum, sed tenebrosum, significat illud Iob c. 17. *Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.* Et Isaiæ 49. *Vt diceres his, qui vincti sunt*, EXITE: *& his, qui in tenebris sunt*, REVELAMINI.

Zacharia 9.

CAP. CCXIII.

Quòd non sit Fabula, esse Limbum, sive locum subterraneum, in quo animæ defunctorum concludantur.

Quid & ubi Limbus?

QVIA separatæ à corporibus humanis animæ non sunt corporeæ, ideo loco corporeo nec indigere, nec eo concludi, veluti carcere, posse videntur, ut ratiocinatur Augustin. lib. 12. de Gen. ad lit. c. 32. Istóq; argumento nixus Calvinus fabulam esse pronunciat, *locum subterraneum*, nuncupatum *Limbum*, in quo animæ cōcludantur, inveniri: nullum equidē esse Infernū animarum locum, sustinet eōtra manifestissima sacrarum Scripturarum, veterúmq; Patrū testimonia. Ps. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Quę verba David in persona Christi, Apost. Petro teste, Act. 2. dixit: *Propheta cū esset, loquutus est de resurrectione Christi, quoniam neq; derelicta est eius anima in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.* Vbi B. Petrus utriusq; substantialis partis Christi meminit, Carnis scilicet & Animæ, suúmq; proprium locum cuiq; assignat: Carni quidem Sepulchrum, Animæ verò Infernum. Qui enim prędixit, Deum non relicturum animam suam in inferno, utiq certū habuit, eam in inferno futuram: quia nemo relinquit aut nō relinquit quippiā in loco, in quo nunquā fuit. Psa. insuper 29. Christus ait: *Domine eduxisti ab inferno animam meam.* Oseæ 13. *Ero morsus tuus, inferne.* Eccles. 24. *penetrabo* (ait Sapiētia) *omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* Sic Matth. 12. *Filius hominis* dicitur *in corde terræ futurus tribus diebus*, quia in subterraneo loco anima triduo erat commoratura. Rom. 10. *Ne dicas in corde tuo, Quis descendet in abyssum? id est, Christum à mortuis revocare.* Vbi Apostolus supponit, Christum in abyssum, seu infernum, in profundissimis terræ partibus situm, descensurum. Vnde ad Ephes. 4. *Qui ascendit, ipse est & qui descendit in inferiores partes terræ*, lōgissimè scilicet à cælo dissitas. Et 1. Petri 3. *In quo his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit* id est, secundū animam ad Infernum descendens, liberationem justis captivis annunciavit: infidelibus autem, qui in cum non speraverant, incredulitatem exprobravit. Act. 2. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni*, id est, liberatis animabus justis ab exilio, carcere, vinculis, tenebris, ac mærore, tædióque Limbi. Eódem pertinet illud Christi Matth. 11. *Vsque ad infernum descendes.* Lucæ 16. *Sepultus est in inferno.* Vnde aspexit sursum, ut Lazarum videre posset. Numer. c. 16. *Descenderunt vivi in infernum.* Psalm. 138. *si descendero in infernum, ades.* Vbi David cælum & infernum à superficie terræ, in qua erat, longissimè distare significat. Isa. 14. diabolo comminatur Deus: *Vsque ad infernum detraheris, usque ad profundum laci.* Et Luc. 8. dæmones Christū rogabant, ne ipsos in abyssum mitteret, id est, in profundam voraginē, sub terræ superficie consistentē. Apoc. 5. Omnes creaturæ laudem Deo deferunt in cælo, in terra & sub terra & Christo genuflectunt cælestia, terrestria, & inferna.

Calvinus in stit. lib. 2. c. 16. nu. 9. Limbum negat Calvinus.

Christus descendit ad locum subterraneum.

Loca subterranea, in quibus animæ detineantur, scriptura esse tradit. Philip. 2.

Ex quibus manifestum est, loca quædam esse subterranea, in eisque spiritus contineri, qui vel puniantur, vel Deo reverentiam deferant. Non enim puerile est (ut nugatur Calvinus,) carcere aut loco animas defunctorum concludere, cùm animæ vel spiritus in mundo existere nequeant, quin in aliquo certo & determinato loco realiter præsentes sint, nō quidem corporeo modo, ut scilicet locum mole quantitatis repleant: sed quia ibi sint realiter præsentes, & ab illo spatio indistantes, definitaque illorum essentia, quæ distat à corporibus aliis, quæ in locis distantibus existunt: quomodo spiritus in loco esse dicuntur, quòd limitata eorum sit essentia, præsentia, & potentia; nec ubique sint ut Deus, sed certo spatio contineantur. Cùm itaque animæ à corporibus separatæ, Christo nondum passo, regnū cælorū intrare, Deumq; clare videre non potuerint, neq; tamē esse desierint; alicubi eas esse oportuit: cùmq; hîc in terra cum viatoribus esse nō deceret, aptissimè Deus in locis subterraneis (quæ *inferna* vocamus) illas conclusit. Proinde non est fabula (ut garrit Calvinus)

Quomodo animæ certo loco concludantur.

Spiritus sunt in loco, non mole, sed definitivè.

sed

Infernı nomine locus subterraneus significatur.

sed communis Scriptorum omniũ Ecclesiasticorum doctrina, *Infern* nomine significari *locum subterraneum animarum, ad quem Christi Anima descendit:* Irenæus lib. 5. circa finem, & Lib. 4. ca. 45. & 66. Tertullian. in Apolog. c. 45. Infernum vocat, *arcani ignis subterraneũ locum.* Lib. de anima ca. 31. & 32. *regionem inferorum subterraneam.* Iustinus in dialogo cum Triphone. Cyrillus *De rectâ fide ad Reginas,* vocat *subterraneum specum.* Chrysost. hom. 4. in Marcum: *Antequam Christus aperiret januam regni, omnes animæ justæ detinebantur in inferno.* Hieronymus in 14. c. Isa. docet, *Infernum esse sub terrâ.* Augustin. l. 20. De civit. c. 15. Et lib. 2. Retrac. cap. 24. *De Inferis magis mihi videor dicere debuisse, quòd sub terris sint, quàm rationem reddere, cur sub terris esse credantur.* Gregorius lib. 12. Moral. c. 6. 7. Lib. 13. cap. 16. 17. Et lib. 4. dialog. cap. 42. Beda in Iob, lib. 3. cap. 7. Damascen. libr. 3. De fide c. ultimo, *Infernum sub terrâ esse definit.*

Locus damnatorum lõgissimè à cælo Empyreo distat.

Iustinus sermone exhort. ad gentes. Arnobius lib. 5. cont. gentes.

CONSENTANEVM insuper est naturali rationi, quòd locus damnatorum, exulum, & nondum beatorum lõgissimè distet à Cælo Empyreo, Beatis ad inhabitandum præparato. Vnde Gentiles communi sensu ex Patrum antiqua traditione inferos esse, sedésque piorum ab impiis discretas, teste Lactantio lib. 7. ca. 7. crediderunt: ubi Zenonem Stoicum docuisse refert, *impios luere pœnas in tenebrosis locis, cœnisq; voraginibus horrendis:* Epicurum verò putasse, id Poëtarum figmentum esse, illásque inferorum pœnas in hac vita tantùm perferri: in quo Calvinus Epicuro subscripsit. Non enim agnoscit proprium infernum, qui sit locus corporeus & subterraneus, in quo spiritus afficiantur pœna sensus, proveniente ab extrinseco aliquo agente, videlicet Igne: sed Infernum ponit in internâ & spirituali afflictione, proveniente ex interna cogitatione, qua Deum quis apprehendit, ut sibi iratum & infestum; ideóque de sua timet salute, & anxietatem animi, dirósque cruciatus patitur ex mortis æternæ horrore, sentiens, se à Deo derelictum & alienatum, neque salutis spem habere. Quam pœnam Christum sustinuisse, blasphemat homo impiissimus, atq; ex hujus divinæ severitatis ultione, quam in anima sentiebat, exclamasse, derelictum se à Deo: cui quidem animæ Christi pavori, ac de sua salute anxietati, præcipuã nostræ redemptionis partem attribuit. *Alioquin,* inquit, *nihil actum erat, si corporeâ tantùm morte defunctus fuisset Christus. Nisi enim hujusmodi pœnæ anima particeps fuisset, corporum Dominus redemptor esset, non animarum.* Vnde concludit, Christum diros in anima cruciatus damnati atque perditi hominis pertulisse, nobisque similem in dolore, metu & formidine mortis, maledictionis, & iræ Dei fuisse: quin eò Christum fuisse dejectum scribit, ut ex intimi animi angustia exclamare coactus fuerit: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* Quem animi angorem, iratique Dei apprehensionem, *formidabilem abyssum* esse dicit, atque *infernum, ad quem nostræ salutis causa Christus descenderit.* Ideoque interroganti, An tunc Christus descenderit ad inferos, quum in horto mortem deprecatus est? respõdet, hoc fuisse exordium; sed tunc plenè in infernum descendisse, quum horribiles cruciatus sentiret ex eo, quòd se ad Dei tribunal reũ stare cognosceret. Vnde *Christum descendere ad inferos,* nihil aliud esse vult, quàm *humiliatum esse ad patiendas inferni pœnas;* scilicet, *tristitiam summam animi, quia Deum sibi iratum nostri causa cognosceret.* Cujus blasphemiæ veluti respõdens Hilar. lib. 10. de Trinit. *An tibi infernũ metuere credẽdus est, qui Latroni dicit: Hodie mecũ eris in paradiso? Dominus ei communionẽ Paradisi mox pollicetur; tu Christum sub pœnali terrore constituis?* Eodẽ pertinent verba Luc. 23. *Nolite flere super me* &c. q. d. se pœnã solùm temporalẽ perpeti, graviorẽ verò peccatoribus reponi. Quare indubitata fide credendum est, Animam Christi neque in corpore, neq; extra corpus passam esse afflictiones internas, quas damnati sentiunt, ex eo, quòd Deum sibi iratum apprehendunt, & quia de sua salute desperant. Nam alioqui sequeretur, Animã Christi non vidisse Deum in hac mortali vita, & ignòrantem, ac erroribus, & inordinatis, necnon indeliberatis motibus fuisse subjectã; quin & peccatis, vel immoderato timori, qui desperationis voces extorquere posset. Quæ omnia extremæ sunt blasphemiæ. Præterea certum est, Animã Christi à corpore separatam, non esse passam aliquam ignis inferni aut Purgatorii pœnã. Nam Latroni dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso:* non ait, in Gehenna. Frustra insuper Anima Christi separata, dolores passa fuisset, quia mors est terminus viæ præfixæ à Deo ad merendum, & ad bene aut ad malè operandum. Post mortem enim Anima statim in malo fit obstinata, vel in bono confirmatur. Vndè nec

Calvinus infernum esse nõ agnoscit.

Calvinus ait Christum inferni pœnas sustinuisse ac desperasse.

Psal. 22. Matth. 27.

Lib. 2. instit. ca. 16. Nu. 10. 11. 12.

Calvinus Christo tribuit defectus scientiæ, gratiæ & gloriæ repugnantes.

Christus non desperavit, nec damnati hominis pœnas pertulit.

Luca 23.

Mors est terminus merendi aut demerendi.

sancto-

sanctorum animæ in Limbo constitutæ mereri aut demereri poterant, quin gaudio & consolatione abundabant, propter certissimam salutis aliquando obtinendę spem. Retinebant equidem usque ad Christi adventum fidem & spem, non minùs quàm charitatem. Accedit, quòd sicut tempus hujus vitæ sit à Deo constitutum ad merendum sibi & alteri: ita quoq; ad satisfaciendum pro aliis. Nam Inferni & Purgatorij pœna instituta est, ad luendum pro reatibus & debitis propriis in hac vita contractis, & nulla satisfactione intercedente remissis. Deinde Christus nostram redemptionem pretio in Cruce persoluto cōsummavit. Vnde Scripturæ Morti & Sanguini, non autem pœnę inferni nostram redēptionem tribuūt. Ad Heb. 9. & 10. Rom. 5. Coloss. 1. 1. epi. Pet. 1. 1. Ioa. 1. Apoc. 5. Non igitur post mortem Domini restabat debitū pœnæ, quod sui causa, velut fidejussor ac redēptor noster pœnā purgatorij aut inferni anima ejus persolveret. Adde, quòd anima rationalis à corpore separata natura sua impassibilis sit, passione extrinsecus illata, & ad corruptionem tendente. Non enim à corporibus, cùm sit spiritualis, pati naturaliter potest, neque ab ulla creatura corrumpi, vel alterari: solùm verò ex natura rei posset à spiritibus naturæ superioris per vim alicubi detineri; quod animam Christi ratione unionis hypostaticæ certū est pati non potuisse, cùm etiam in corpore mortali exsistens omnes spiritus suo nutu moveret. Rursus ex rei natura potest anima pati, dum separata est à corpore per receptionem aliquam intentionalem, quæ fiat speciei alicujus immissione à Deo, vel loquutione aut illuminatione ab alio spiritu. Quæ impressio pœnalis esse potest, si cōtra voluntatem recipiatur, aut de re fit, quæ tædium vel tristitiam pariat; quali genere passionis affliguntur animæ in Inferno & Purgatorio: sed in anima Christi locū habere non potuit, quia ratione unionis omni creatura superior, nihil involuntariè pati valuit. Cumque plenè beata fuerit, divinaque fruitio nullam secum tristitiam admittat, consequitur, illam animam separatam ex rei natura, fuisse impassibilem. Quòd autem eadem anima corpori conjuncta, etiamsi beata esset, capax simul tristitiæ fuerit, miraculosè factum est, ut patiendo in corpore naturaliter passibili, nostram salutem operaretur. At nulla causa est fingendi miraculum, quo anima separata, Deo unita, & beata, supernaturaliter passa cruciatus fuerit. Neque verò ipse descensus ad inferos, aut exsistentia in eo loco Christum affligere potuit, quoniam hæc illi non fuere involuntaria; neq; ibi ut reus, sed ut Victor & Dominus existebat sponte & dignatione; sicut si Rex aliquis carceres benignitate suā visitaret: neque peccata hominum vel pœnæ damnatorum afflictionem parere, aut ex charitate ac zelo divini honoris, vel compassione proximorum potuerunt, quoniam status beatitudinis tristitiæ capacitatem expellit. Beati enim omnia dicta mala sub ordine divinæ providentiæ justitiæque considerant, quam omnibus creaturæ commodis præferunt, illaque omnia in majorem Dei honorem & gloriam cedere gaudent.

Anima separata à corpore, [illegible] pati nequit à corpore.

Anima Christi beata, per miraculum tristitiæ capax fuit.

Status beatitudinis omnem tristitiam excludit.

PORRO licet in triduo mortis Anima Christi nullam pœnam sustinuerit; attamen secundùm rationes divinæ providentiæ aliquibus perfectionibus caruit Gloriæ accidentalis; putà corpore, & operationibus, quæ in corpore & per corpus nunc operatur, simulque cælesti loco. Sed ista non magis pœnæ fuerunt, quàm nunc sit Christo in cælis regnanti carere adhuc nonnullo accidentali præmio; scilicet honore, fama, perfecta exaltatione nominis, & adoratione sibi ab omnibus debita, necnon societate multorum prędestinatorum. Adhuc enim nomen ejus à multis blasphematur.

EXAGGERAT verò Animæ Christi separatæ cruciatus non alio fine Calvinus, quàm ut per Christi Redēptionem factū esse persuadeat, ut nostræ dispositiones & Satisfactiones minimè sint necessariæ: deinde, Christum nos redimere debuisse per easdem pœnas, quibus peccatū in hac vita non remissum in futura vita punitur: ac postremò, ut evertat proprium Inferni locum. Quæ omnia per se tam absurda sunt, ut commemorasse, ad exsecrandū illa sufficiat.

CAP. CCXIV.

De Christi ad Inferos descensu.

Erasm. Catec. 2. & 4. in Symb.

DE Christi ad Inferos Descensu varij errores cōperiuntur. Quidam Erasmum imitati, censent hanc articuli partem: *Descendit ad inferos*, non esse ab Apostolis traditam, sed ab aliquo postea insertam, eo nixi fun-

damento, quòd hæc particula Symboli non fuerit in usu apud omnes Ecclesias, quod ex veteribus patere dicunt, qui regulam Fidei ab Apostolis traditam explicantes, hujus particulæ nullam mentionem faciunt, sed à Sepultura ad Resurrectionem transeunt, ut Iren. lib. 1. cap. 2. Origen. initio lib. *De principiis*. Tertullianus initio lib. cont. Praxeam; & lib. *De velandis virg*. August. in lib. *De Fide & Symbolo*. & in lib. *De Symbolo ad Catechumenos*. Ruffinus in explicatione Symboli quidem legit, sed admonet, non haberi in Symbolo Ecclesiæ Romanæ, nec apud Orientales in Symbolo Niceno. His argumentis quidam sectariorum permoti, dum suæ fidei novam professionem cudunt & recudũt, nullam descensus ad inferos mentionem faciunt. Lutherus, Calvinus, & alij, quia scriptura sacra expressis verbis contineat, Animam Christi ad inferos descendisse, hanc particulam non minùs quàm alias tribuunt Apostolis, sed in sensu plurimùm à Catholicis dissentiunt. Anabaptistæ sentiunt, idem esse *ad inferos descendere*, quod, *interire*, sive *extingui*; fatẽtes, Christi Animam quoque interiisse, veruntamen postea iterùm excitatam fuisse. Quæ sententia Atheismo viam aperit, & Scripturis, Conciliis, Patrúmque traditioni apertè contradicit. Ex Platonis etiam disputatione revinci potest, qui Animas immortales esse statuit; quas Democritus cum corpore dissolvi ac perire asseruit, Lactantio teste lib. 7. div. instit. cap. 7.

Anabaptistis descendere ad infernũ, est interire.

Alii *Descendere ad inferos*, nihil aliud esse autumant, quàm *Sepeliri*: sed apertè istud Scripturæ repugnat Act. 2. ubi B. Petrus ex Psalm. 15. (*Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*) concludit, quia neque derelictus est in Inferno, (videlicet secundùm animam) neque Caro ejus (scilicet jacens in sepulchro) vidit corruptionem; ut interpretantur Basil. Theodo. Hieron. & alij in Psal. 15. & Beda cum aliis in c. 4. August. epi. 57. & 99. Ambro. ser. 72.

Aliis descendere ad infernum, est sepeliri.

2. Act. 4.

Calvinus cum suis, *Descendere ad inferos*, nihil aliud esse interpretatur, quàm *Inferni pœnas pati*, hoc est, animi anxietates ex consideratione iræ ac severitatis Dei. Christum enim Deum sibi tamquam vadi & sponsori iratum apprehendisse dicit, indéque in foetidinem propriæ salutis amittendæ provolutum, unde incredibilis animi sequuta sit anxietas, quæ desperationis verba extorserit. Ex qua Calvini doctrina quidam ejus discipulus asserere non erubuit, Christũ desperasse, damnatumque esse; ut refert Surius in historia anni M. D. XXVII.

Calvino descẽdere ad Infernum, est Inferni pœnas pati.

Sed hanc blasphemiam superiore capite satis confutavimus ex scripturis, quæ totam salutem nostrã tribuũt pretio Sanguinis, & Mortis in Cruce toleratæ, non pœnis Inferni aut Purgatorij.

Ad Argumenta verò eorum, qui arbitrantur, hanc partem (*descendit ad inferos*) non esse ab Apostolis traditam, quia Symbolum Nicenum & Constantinopolitanum, multique Veterum explicantes fidei regulam, ab Apostolis traditam, ejus non meminerint; Respondeo ex Taddæo, Ignatio, Iustino, Eusebio, Chrysostomo, Leone, & aliis Veteribus constare, hujus particulæ usum fuisse in formula fidei Apostolorum temporibus. Nam inter Fidei articulos ponit Cyrillus Hierosolym. Catech. 14. Epiphanius in Ancorato Athan. in Symbolo. Chrysost. hom. 2. in Symb. Leo epist. 93. cap. 17. Vnde manifestum est, Ecclesiam Romanam in universalis Ecclesiæ Symbolo semper hanc particulam habuisse, Ruffinumque solùm velle, hanc particulam non haberi in Symbolo, quo in publico Ecclesiæ sacrificio Ecclesia Romana utitur; scilicet Constantinopolitano. In quo Symbolo nulla quidem expressa hujus partis fit mentio, prout nec in Niceno; quia Synodorum scopus fuit, ea potissimùm commemorare in suis Symbolis, quæ ad evertendum sui temporis hæreses deservirent. Vnde Concilium Nicenum contra Arrianos intentum, ea quæ fidem in Spiritum Sanctum sequũtur, omisit: Constantinopolitanum autem contra Macedonianos intentum, Crucifixionis non meminit; nec enim eis curæ fuit, omnia, quæ in Apostolico Symbolo continebantur, tradere. Illa enim veluti omnibus nota supponebant: quod & in Ecclesiasticis Scriptoribus veritatem habet, qui non omnia uno loco tradunt, quemadmodum de seipso attestatur Lib. 1. Retract. cap. 17. August. scribens, se illam verborum Symboli contextionem, quæ memoriter tenenda competentibus traditur, in libro expositionis Symboli non observasse; sed alias ubi eam observat, hanc partem commemorat, & insuper explicat. Et sanè si ab aliquo Apostolorũ esset Symbolo

Hæc Symboli pars ab Apostolis tradita est.

Aug. ser. 115. de temp. ser. 137. 181.

bolo addita, explicandum foret, à quo? quo tempore? Non enim probabile est, unum aliquem potuisse hoc efficere, ut omnes totius Orientis, Aphricæ ac Europæ Ecclesiæ illâ additionem suscipe-rent. Quod autē universa suscipit ac retinet Ecclesia, nec in Cōcilio aliquo generali institutū legitur, ab Apostolis esse traditū, ambigi nequit. Proinde credendum est, Christum verè ac propriè secundū animam ad inferos descēdisse.

Cap. CCXV.

Quomodo Christi Anima ad inferos descenderit?

Qvia res una alicubi dupliciter esse dicitur, videlicet secundùm suum effectum tātùm; aut secundum suam essentiam: ideo similiter distingui potest duplex descensus: *Vnus* secundùm vim seu effectum; *Alter* verò per realem præsentiam. Propriè siquidem loquendo, Descensus significat *Localem mutationem*, quæ ad realem præsentiam, seu existentiam in inferiori loco terminatur. Per metaphoram verò, descendere dicitur, per efficaciam, virtutem, sive effectum.

Christus non solùm per effectum, sed etiam per realem præsentiam ad infernum descendit.

Dvrandvs agnoscens locum subterraneum, qui Infernus propriè dicatur, in quo Sanctorum animæ ante Christi Resurrectionem fuerunt, existimat, Christi animam ad illas per realem præsentiam non descendisse, sed solùm per effectum, quia eos illuminavit, suæque gloriæ participes effecit. Qua in parte Calvinus eum sequutus, ait: *Christi animam illuc descendere, ut mortuorū animas manumitteret, quid opus fuit? Libenter equidem fateor, Christum ipsis illuxisse virtute sui spiritus, ut gratiam, quam sæpe gustaverant dumtaxat, mundo fuisse tunc exhibitam agnoscerent.* Et infrà: *Vim mortis inde Petrum amplificare dicit, quòd ad mortuos usque penetraverit, dum piæ animæ ejus visitationis præsenti aspectu sunt potitæ, contrà reprobis clariùs patuit, se excludi ab omni salute:* subditque, *Petrum docere velle, communem utrisque* (pijs scilicet & impijs) *fuisse mortis Christi sensum.* Ex quo sequitur, Christum non aliter descēdisse in Infernū, quàm per suum effectū, quo modo in quemlibet inferni sinum descenderit, aliter tamen & aliter operando. Nam reprobis, in gehennæ seu profundissimo inferno cōstitutis, incredulitatem & malitiam

In 3. dist. 22. quæst. 3.

Inst. lib. 2. cap. 16. nu. 9.

1. Pet. 3.

exprobravit: detentis autem in Purgatorio spem consequendæ gloriæ dedit: Sanctis autem animabus, quæ progenerali naturæ humanæ impedimento in Limbo, tāquam Honoratorum carcere, Adventum Liberatoris exspectabant, lumen æternæ gloriæ contulit. Quam sententiam Picus etiam Mirandulanus amplexus est, cujus prima conclusio in sua apologia fuit: *Christus non veraciter, neque quantum ad realem præsentiam, sed quoad effectum solùm, descendit ad inferos.* Quæ sententia luculentis Scripturis, Symbolo Apostolico, definitioni Ecclesiæ, Patrúmque communi traditioni repugnat. Docet enim omnes, Christum in Triduo mortis verè ac propriè secundùm animam, in Inferno fuisse, sicuti secundùm corpus in sepulchro jacuit. Act. 2. & Psal. 15. *Non derelinques animam meam in inferno.* Matth. 12. *Filius hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus;* ut interpretatur Tertullianus lib. de Anima, cap. 5. Irenæus lib. 5. cap. 31. Hieronymus in cap. 2. Ionæ. Ad Ephesios 4. *Descendit in inferiores partes terræ.* 1. Pet. 3. *Vivificatus autem spiritu; in quo iis qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit.* Accedit definitio Concilij Lateranensis in cap. *Firmiter de summâ Trinitate;* ubi hic articulus sic exponitur: *Descendit in Animâ, resurrexit in Corpore, ascenditque pariter in utroque.* Vbi disertè non tantùm secundùm effectum, sed secundùm animæ realem præsentiam descensus agnoscitur. Nam secundùm effectum non minùs Corpus, quàm Anima in inferno fuisset, cùm emundatio & salus atque redemptio sit per corporis & animæ passionem comparata. Deinde in plurimis, maximæque distantibus locis simul Christi anima extitisset. Nam effectus varios habuit in Cælo, lætificando Angelos: in Terra, compunctionem operando in hominum animis: sub Terra, illuminando sanctos, constitutos in tenebris, spem aliis dando, horrorem damnatis incutiendo. Præterea cùm effectus illi momentanei fuerint, cur triduo in inferno anima Christi fuisse dicetur? Ac denique cùm etiamnunc Christi Anima in inferno operetur, cur adhuc in Inferno per effectum esse non dicetur? Atque postremò, unde tertio die ad Corpus redit, si non ex inferno? ut omnes veteres docent. Inprimis Taddæus, Christi discipulus, apud Euseb. lib. 1. histor. capite ultimo

dicit, Christum ad inferos solū descendisse, at secum animarum sanctarum multitudinem reduxisse. Ignatius epi. 2. ad Trall. idem repetit. Irenæus lib. 5. in fine. Iustinus in dialogo cum Triphone conqueritur, à Iudęis abrasum Ieremiæ testimonium, quo prænunciavit Christum ad inferos descensurum. Orige. ho. 15. in Gen. Protoplasti, aliorumq; Sanctorū animas à Christo eductas ex inferno scribit. Tertul. li. de anima cap. 31. 32. August. ex professo li. 20. de civit. cap. 15. & in Psalm. 85. epi. 57. & 99. Leo serm. 1. de Resur. & epist. 91. cap. 17. Grego. lib. 13. mor. cap. 15. Fulgen. li. 3. ad Trasim. cap. 23. Beda lib. 3. in Iob. cap. 37. Damas. lib. 3. cap. ult.

Vide plures apud Bellar. lib. de anima Christi.

Apud Suarem in 3. p. q. 52. sect. 2. & aliis.

Ex quibus manifestum est, Christi animam ad inferos descendisse secundùm suam substantiam & realem præsentiam non autem tatùm quoad operationem. Quem sensum verba B. Petri Act. 2. nulla ratione patiuntur: *Non derelinques animam meam in inferno.* Deinde fingi posset, ascendisse secundùm operationem, sicuti descendisset: imò nunc quoq; indies in Terram descendere diceretur, in qua jugiter operatur: atque in Infernum, quia circa salutem animarum Purgatorij aliquid efficit. Quare fatendum est, Christi animam fecisse seipsam realiter præsentem in loco Inferni, atque ibidem verè, sicut in loco, modo tamen spirituali extitisse, sicuti animas impiorum, & dæmones in loco inferni secundùm existentiam veram esse credimus; & animas beatorum in cælo. Etenim eas alicubi esse oportet, aut nusquam: anima enim res finita est, in mundo contenta, & proinde alicubi necessariò est præsens, & indistans à loco corporeo, in quo licet non sit, mole illum replendo, est tamen ibi, ubi est corpus per præsentiam sibi intrinsecam.

S. Tho. 1. p. q. 64.

CAP. CCXVI.

Cur Anima Christi ad inferos descenderit?

SICVTI Dominus suo in carnem Adventu hominibus in terra charitatem summam declaravit; ita suo in anima descēsu ad inferos I. benignitatem suam justorum Spiritibus, qui adventū ejus præstolabantur, commendate voluit. Euseb. lib. 4. demonst. Evang. dicit, legem Charitatis Christum usq; ad infernum vocasse. II. Vt animabus sanctis, quæ in quiete, sed nondum in luce erant, essentialem beatitudinem, ac cetera animæ dona, quæ illam consequuntur, impertiret. Damascen. lib. 3. cap. ult. III. Vt se Victorem diaboli ostenderet, suamq; potestatem, sicut in Cælo & Terra, ita & in Inferno manifestaret, omnésque ad sui adorationem compelleret. Damas. lib. 3. cap. 29. Ambro. li. 3. de fide cap. 3. *Inter mortuos liber, qui non captus ab inferis, nec egens adjutorio, per seipsum salvum fecit populum suum.* IV. Vt à descensu ad inferos deinceps justos eximeret. Hila. in Psalm. 138. V. Vt captivos in Limbi carcere detentos, secum liberos educeret, annunciando eis tempus jam advenisse salutis, juxta illud Isa. 49. *Vt diceret ijs, qui vincti sūt, Exite: & ijs, qui in tenebris sunt, Relevamini* seque fortem illum esse cōprobaret, qui deleto Chirographo, debiti nostri captivam duceret captivitatem: & *exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphās illos in semetipso*; Angelis bonis eo descendente præeuntibus, atque cum imperio clamantibus: *Attollite portas principes, elevamini portæ æternales,* ut in Psal. 23. Hieron. & August. notant; & August. serm. 2. de Resur. Cyril. Hierosolym. Catech. 4. & 14. scribit, justas animas ad Christum accurrisse, cum gaudio interrogantes: *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* Atque verisimile est, ordine Dominum adorasse, Primosq; Parentes exclamasse: *Tu es benedictū semen nobis promissum, quod Serpentis caput erat contriturum: jam completa videmus omnia, quæ nobis misericors Deus revelaverat.* Patriarchæ deinde, Moyses, David, universi Prophetæ sua oracula jam cōpleta esse confitentur. Psal. 85. *Deus redimet animam meam de manu inferi.* Vt ergo solveret inferni dolores, id est, animas justas à tædio dilatæ beatitudinis liberaret, per seipsum eas visitare dignatus est, illisque mox Dei visionem fruitionémque contulit, tertioque die secum victor abduxit. Iuxta illud Eccl. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormiētes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* VI. ad Inferos descendit, ut impijs malitiam & incredulitatem, atque pertinaciam exprobraret, justissiméque supplicijs æternis adjudicatos esse, convinceret, quia noluissent in eum credere ac sperare, quem inferni victorem, ac sibi & dæmonibus tremendum. Iudicem esse vel

Prudentius hymno 9. Tartarum benignus intrat.

Cur Dominus ad inferos descenderit

Zacharia 9. eduxisti vinctos de lacu.

Ad Ephes. 4. Coloss. 2.

1. Pet. 3.

Origenes ho. 15. in Gen. omnibus iustis dictū ait: Hodie mecū eris in Paradiso. Luc. 23.

ſe vel inviti agnoſcerent. Ex qua Chriſti manifeſtatione, prædicatione, ſive malitiæ reprehenſione, damnatæ animæ nihil commodi, ſed augmentum potiùs accidentalis ſupplicij perceperunt: nam ex ſuperbia novam quãdam afflictionem invidiámque ſenſerunt.

An omnes animæ Purgatorij ſint eductæ.

Sed quæri hîc poſſet, An omnes animas Purgatorij Chriſtus in ſuo deſcenſu à pœnis liberaverit, ſicut in die Triumphi ſolet omnibus vinctis remiſſio veniáque dari? Respondendum eſt, Animam Chriſti ſuo deſcenſu ad Inferos effectum in omnibus Purgatorij animabus nonnullum habuiſſe, illuminationis, gaudij, conſolationis. Per ſuæ enim victoriæ triumphiq; oſtenſionem omnibus juſtis nova gaudia contulit, & beatitudinem juxta cujuſque diſpoſitionem; aliis ſcilicet in re, aliis in proxima ſpe. Illas ergo animas ex Purgatorio eduxit, quæ jam perfectè debitum ſolverant, reliquis certã ſpem liberationis reliquit. An verò ſpeciali gratia & liberalitate quaſdam animas nõdum plenè purgatas, remiſſa pœna reſtante liberaverit, ſicut vivẽs quibuſdam omnia peccata condonavit,& moriens Latroni paradiſum addixit; incertum eſt. Attamen probabilius apparet, ſua pia voluntate quaſdam ad hoc magis diſpoſitas ſecum eduxiſſe. Grego. Nazia. oratio. 42. & lib. 2. de Paſchate. Augu. epiſt. 99.

An animarũ damnatarum aliqua ſit liberata.

De animabus ad æterna ſupplicia damnatis, certum eſt, Animam Chriſti deſcendẽdo ad Inferos, nullam eduxiſſe, licet Grego. Nazian. orat. 42. & Auguſt. epiſt. 99. dubitent. *Ex inferno* enim *nulla eſt redemptio*. Et Matth. 25. *Ibunt hi in ſupplicium æternum*. Lexque Dei eſt, *ut ubi ceciderit lignum, ibi maneat*. Idip ſum indicat illud Oſeæ 13. *Ero morſus tuus inferne*: ſignificat enim mortem exſtinctam in electis, ſed infernum tantùm eſſe morſum, id eſt, ex parte evacuatum, qua ſcilicet juſtas animas detinebat. Iren. lib. 1. cont. hæreſes cap. 29. & Epiphan. hæreſi 24. referunt, Marcionem aſſeruiſſe, Chriſtum deſcendendo ad infernũ omnes animas damnatas liberaſſe. Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. ante medium, exiſtimat, ex animabus damnatis quaſdam potuiſſe credere atque ſalvari. At certum eſt, Chriſtum non prædicaſſe damnatis, ut illis ſpem aliquam ſalutis præberet; erãt enim extra ſtatum merendi, in quo per fidem & amorem Chriſti redẽptio applicatur. Origen. tract. 35. in Matth. & lib. 2. cont. Celſum docet, omnes aliquando ſalvos fore: cujus hæreſim confutat Auguſt. hæreſi 59.

Ioan. 9. venit nox &c. 2. Corinth. 5. unuſquiſque &c. Gal. 6. quæ ſeminaverit homo &c. Apoc. Poſt hoc ipſum.

Septimo, ad Inferos Chriſti Anima deſcendit, quia ſeparatam à corpore alicubi eſſe oportebat: at nullus erat pro illo ſtatu locus ei aptior, in quo exſiſteret; erat enim divina providentia is locus Sanctis animabus, uſq; ad Chriſti Reſurrectionem, deputatus. Congruentiſſimè itaq; Anima Chriſti in eodem loco eſſe voluit, donec corpus reſumeret, ſine quo ſupra Terram aut in Cælo eſſe noluit. Terra enim locus eſt viatorũ; Cælum autem plenè beatorũ.

Cap. CCXVII.

Vtrùm Anima Chriſti, quemadmodum ad Sinum Abrahæ reali præſentiã, ita ad Purgatorium, & locum damnatarum animarum deſcenderit?

Non deſunt, qui opinentur, Chriſtum ad omnia inferni loca (non ut reum, ſed ut Triumphatorem) reali præſentiã deſcendiſſe, quia Eccle. 24. dicatur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ*. & quoniam Anima Chriſti in omnibus inferni partibus aliquid operata ſit, & vivorũ, mortuorum, atque dæmonum adepta ſit dominium: proinde oportuiſſe, ut ſua præſentia veluti poſſeſſionem ſui regni caperet, omniáque ſibi eſſe ſubjecta de omnibus triumphando manifeſtaret. Ceterùm probabilius eſt, Chriſti Animam tantùm ad juſtorũ in ſinu Abrahæ exſiſtentium locum præſentiã reali deſcendiſſe: ad reliqua verò loca juſſu, imperio, & manifeſtatione, ad quã loci propinquitas non eſt neceſſaria; ſiquidem neq; locus damnatorum, qui *Gehenna* vocatur, neq; locus Purgatorij fuit animæ Chriſti accõmodatus; neq; contentæ ibi animæ converſationi animæ Chriſti: neq; inſuper accipiẽs quis alicujus regni poſſeſſionem, omnia & ſingula ejus loca, etiam vilia & abjecta perambulare, ſed regni caput adire ſolet, in eaque civitate regni gubernacula capere, in qua eum reſidere decet. Ad eundem modum ut Chriſtus ſe vivis & mortuis atque dæmonibus imperare demonſtraret, ſibiq; genua flectere compelleret, ſufficit, ut ad locũ inferni ſuperiorem,

Bellarm. lib. 4. de Anima Chriſti c. 16.

D. Thom. qu. 52. art. 2. p. 3.

in quo erant animę justorum, reali præsentia descenderet; ad alia verò loca, quorum conditio & qualitas non erat animæ Christi convenięs, per effectum manifestationis suæ victoriæ ac Triumphi. Cyril. in Ioan. li. 12. cap. 36. docet, totius regni possessionem accepisse. Gregor. Nyssen. orat. 1. de Resur. ad sedem diaboli descēdisse, tradit. Fulgen. lib. 3. ad Transim. cap. 30. *Vbi animæ torquentur.* Similiter August. epist. 57. & 99. solvisse inferni dolores in captivis, ait. Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 33. animas luentes purgatorias pœnas, liberatas fuisse à pœnis tradit. Gregor. lib. 13. Mor. cap. 20. omnes electorum animas per Christum eductas fuisse sentit. Certum enim est, Christum non esse alligatū sacramentis, satisfactioni, pœnis aut meritis nostris; quin si velit, absque cujusquam injuria, ex speciali gratia possit liberare non solùm ex Purgatorio, sed etiam ex Inferno. Ceterum ęquè certū est, Christum ordinaria lege id non facere. Quare temerarium foret asserere, Dominū liberasse Platonem, Poëtas, Philosophos, vel alios incredulos, pœnis æternis semel adjudicatos: sed interdū sententiam in morte quorumdam (qui postea resuscitati & baptizati fuerunt) suspensam fuisse, convincunt diversa miracula, variis tēporibus & locis edita, quæ nemo sine pervicacia inficiari poterit.

Christus damnatas animas non liberavit.

Animarum quorumdam post huius vitæ exitum sententia suspenditur.

Cap. CCXVIII.

De Purgatorio.

NON alia de causa Sectarij germanum Inferni significatū pernegant, Christique ad inferos descensum oppugnant, & in adulterinos sensus scripturas de hoc descensu loquentes contorquēt, nisi ut Purgatorium locum (contra quem immane odium gerunt) è medio tollant. Ex hoc enim Christi ad Inferos descensu, ad liberandas Patriarcharum, aliorumque sanctorum animas, clarè consequi vident, Sanctorum animas culpâ remissâ posse adhuc ad aliquam futuri seculi pœnam obligari, quam in loco à cælis remotissimo luere debeant. Si enim Christus ad inferos descendit, ut à cruciatu tædij moræ animas ibi exsistentes liberaret; ergo loca subterranea, in quibus animæ detineantur, agnoscenda sunt. Proinde Calvinus hoc veluti fontem Purgatorij, emendatoriarumque pœnarum denegandum putavit, impudenter asserēs, fabulam esse, quòd locis quibusdam subterraneis animæ concludantur: quæ ponere, nihil aliud sit, quàm cū Poëtis Orcum Erebumq; fingere. Si autem quæras, Vbi igitur justorum animæ ante Christi mortem fuerint? in cęlo fuisse contēdit licet Deum non viderint, neque ante judicij diem visuræ sint. Contra quem errorem docet Ecclesia Catholica, animas justorum, in quibus nihil purgandum restat, confestim post separationem à corpore, ante Christi Resurrectionem in limbum, hoc est, locum subterraneum decendisse: post Christi autem Resurrectionem in cælum Empyreum ascendere, Deiq; visione frui. Si verò emundandum vel satisfaciendum in eis aliquid supersit, in locum subterraneum detrudi, in quo velut carcere detineantur, donec pœnam debitis suis condignam lueruit: quâ persolutâ in cælum evolent. Locum autem, in quo animæ post mortem temporalia supplicia patiuntur, vocamus PVRGATORIVM. Qualem pœnalem locum Sectarij nullum esse sustinent. Contra quos, esse talem comprobabimus.

Animæ sanctæ statim post exitum corporis datæ sunt.

Purgatorius locus, est velut carcer temporarius.

Purgatorium esse.

PRIMVM itaque 2. Machabæorum 12. Scriptura luculenter asserit, defunctos à peccatis solvi, vivorum sacrificiis & orationibus posse adjuvari. Vnde consequitur, quòd remissâ æternæ mortis culpâ, subinde remaneat pœna in altero seculo luenda, sive pro venialibus peccatis in hac vita non remissis, sive quia satisfactio pro letalibus hic remissis completa non fuerit. *Sancta*, inquit, *& salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Non rectè autem Scriptura hujusmodi orationem laudaret, si Purgatorius animarum locus non esset. Neque verò novum Iudæ Machabæi fuit inventum, *orare pro mortuis*; sed consuetudo, per manus à Patribus ab initio mundi accepta. Siquidem Abraham Sarę uxori exsequias celebravit, Iacobo filius Ioseph. Pro Saule occiso Galaaditæ jejunaverunt; pro Abner David. Quę jejunia non doloris signa, sed pro defunctis suffragia fuerūt. Nam ad impetrandum instituta fuisse jejunia, patet ex Davidis facto, lib. 2. Reg. cap. 12. ubi pro defuncto parvulo non jejunavit. Tob. 4. *Panem tuum super justi sepulturam constitue*; id est, pauperibus eleemosynam pro defuncto tribue, ut scilicet pro illo Deum exorent.

Remissa culpa, sæpe remanet pœna temporalis luenda.

Gen. 23.
Gen. 50.

1 Reg. ult. & in comment. Beda.
2. Reg. 3.

Sic

Sic Chrysost. hom. 32. in Matth. Hinc tracta consuetudo mittēdi panes vocatis ad exsequias. item eleemosynas pauperibus distribuendi.

Hvc etiam pertinet, quòd Matth. 12. Christus aliquod esse peccatum dicat, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remittatur. Vnde colligunt Ecclesiastici scriptores, aliquod peccatum in futuro seculo dimitti. Augustin. libr. 21. de Civit. cap. 24. Lib. 6. contra Iulianum cap. 5. Gregor. lib. 4. dialog. ca. 39. Beda in 3. cap. Marci. Bernard. serm. 66. in Cant. Rabanus li. 2. de Instit. Cleric. cap. 44. Apostolus quoque 1. Corint. 3: *Ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Vbi nomine *Ignis* Veteres pœnam aliquam purgatoriam intelligunt, ad quam post mortem adjudicātur, qui in judicio particulari ædificasse reperiuntur lignum, fœnum, & stipulam. Cyprian. lib. 4. ep. 2. Ambros. in comment. 1. Cor. 3. & ser. 20. in Psalm. 118. Hieron. ult. cap. Isaiæ &c. 4. Amos. August. in Psal. 37. emendatorum istum ignem esse graviorem ait, quàm quidquid homo in hac vita pati possit. Gregor. lib. 4. dialog. ca. 39. pro levibus culpis purgatorium ignem esse credendum est. Alcuinus lib. 3. de Trin. Haymo, Anselmus, B. Thomas, & omnes recentiores interpretes in 1. Corinth. 3.

Ignis purgatorii gravitas.

Ex Græcis purgatorium ignem agnoscunt, Origenes hom. 6. in Exodum. homil. 14. in Leviticum. hom. 12. in Ierem. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 15. & in cap. 9. Isaiæ. Nazianzenus in fine orationis pro Epiphan. Emissenus hom. 3. de Epiphania. Chrysost. hom. 3. in epist. ad Philipp. homil. 69. ad Antioch. In tertium caput autem 1. ad Cor. contra Origenem disputans, qui omnes quandoque salvos fore putavit, locum illum de salute, quæ in æterno igne remanet, intelligit: sed ut dicta est illa salus, ita & commentarius, cùm in scriptura salutis nomen in bonam partem accipi soleat.

Concil. Carthaginens. III. can. 29. agnoscit purgatorium. Item Conc. Carthag. IV. cap. 79. Conc. Bracaren. I. c. 34. & 39. Concil. Cabilonens. vult, in omnibus Missis pro defunctorum spiritibus offerri. Concil. Wormaciens. can. 10. etiam pro suspensis in patibulo vult orari. Concil. Lateranens. can. 66. Florentinum session. ultim. Tridentinum, session. 25.

Ecclesiæ purgatorii agnoscentia.

Accedit, quòd Ecclesia semper oraverit pro defunctis, ut cōstat ex omnibus Liturgiis Iacobi, Basilii, Chrysost. Ambrosii. Augustinus etiam librum *De curâ pro mort. agendâ* scripsit, in quo preces vivorum defunctis prodesse confirmat. Enchir. cap. 110. tract. 84. in Ioan. lib. 9. confess. cap. 13. lib. 21. de civit. c. 24. Lib. de hæres. c. 53. Aerium ideo hæreticum pronunciat, quia orationes pro defunctis fieri debere negaret. Epiphan. hæresi 75. similiter.

Orandum pro defunctis.

Aerius hæreticus habitus, quia p defunctis orandum negaret.

Eqvidem semper in Christi Ecclesia pro defunctis oratum fuisse, testatur Clemens Constitut. Apostolic. cap. 47. Dionysius Areop. li. de Eccles. Hierar. ca. 7. p. 3. Athan. q. 34. ad Antiochum. Nazianzenus in oratione in Cæsarium. Chrysost. hom. 41. in 1. Cor. Cyril. catech. 5. Theodoretum lib. 5. hist. ca. 26. Theodosium Iunioré pro animabus parentum orasse scribit. Damasc. lib. *De iis, qui in fide migrarunt.*

Ex Latinis, Tertullianus lib. *De corona militis*, inter Apostolicas traditiones recenset, orandum esse pro defunctis. Cyprianus lib. 1. epist. 9. Ambrosius lib. 2. epist. 8. ait, non tam deplorandam sororem, quàm ejus animam Deo comēndandam. Hieronymus in epist. ad Pammachium, De obitu Paulinę uxoris, *sanctam favillā Eleemosynæ balsamus rigat.* Paulinus e pist. 1. ad Amandum, & 5. ad Delphinum preces pro defunctis commēdat. Augustinus serm. 34. *De verbis Apostoli*, rem istam tam certam habuit, ut dicat: *orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari.* Gregor. lib. 4. dialog. c. 55. scribit, animas defūctorum salutaris hostiæ oblatione multùm adjuvari. Isidorus li. 1. offic. c. 18. dicit, Ecclesiam credere, fidelibus defunctis remitti peccata. Bern. serm. 66. in cantica. Petrus Cluniacensis lib. contra Petrobrusianos. Malachias apud Bernardum: *Non parum spei mihi repositum in illâ die, quæ defunctis tanta à vivis beneficia impenduntur.*

Augustinus ait, non esse dubitandum, defunctos adjuvari orationibus, eleemosynis, oblatione sacrificii.

Ex quibus manifestum est, Veteres Christianos pro defunctis orasse, non solùm ut se consolarentur, aut pium in eos affectum declararent, sed ut eos suis precibus à pœnis eriperent. Distinguit enim Augustinus solatia vivorum ab auxilio defunctorum, Enchir. cap. 110. & Lib. *de curâ pro mort.* cap. 1. & 4. Gregor. Nyssenus in oratione *Pro mortuis* disertè tradit, animarum maculas igne purgatorio abstergi. Ambrosius in Psalm. 36. & serm. 20. in Psalm. 118. August. lib. 21. de Civit. cap. 16. ait, infantes baptizatos nulla post mortem purgatoria tormen-

ta perpeti. Cap. 24. addit, fidelium animas, quæ cum levibus peccatis ex hac vita decedunt, pœnis temporalibus expurgari. Idem repetit Hom. 16. inter 50. Lib. 2. de Gen. contra Manichæum ca. 20. Et in Psal. 37. ubi gravitatem pœnæ Ignis Purgatorii exaggerat. Proinde nunquam de Igne Purgatorio Augustinus dubitavit; sed de modo & qualitate purgationis; & utrùm animæ ibi nonnullos retineant affectus similes iis, quos in ista vita habuerunt, ut crucientur amissione rerum dilectarum; & an Ignis Purgatorii substantia cum igne Inferni conveniat, dubitari posse significat Enchiridii c. 69. & lib. 21. de civit. c. 26.

Porro esse Purgatorium, etiam Ratione demonstrari potest. Etenim cùm *septies in die justus cadat*, multósque justos repentè mori contingat, necesse est, leviora peccata, quibus solùm debetur temporalis pœna, in alia vita posse purgari; alioquin à Regno Dei (in quod nihil coinquinatũ intrat) oporteret justum excludi. Plerumque insuper contingit, remissa culpa temporalem pœnam remanere luendam, pro qua si hic non satisfiat, in Purgatorio satisfieri patiendo conveniat. Accedit commune judicium omnium gentium, ex naturali lumine fluens, quo sicut aliquẽ esse Deum sentiunt, qui rerum humanarum providentiam habeat; ita post hanc vitã præmia & supplicia esse confitetur. Et cùm ex iis, qui ex hac vita emigrant, quosdam valdè bonos, alios valdè malos, nonnullos mediocriter vel bonos vel malos esse perspiciant; naturali quodam lumine censent, pro valdè malis post hanc vitã repositas esse pœnas quasdam externas; & prœmia similiter æterna pro valdè bonis pro mediocriter verò bonis aut malis, temporarias quasdam pœnas, per quas ad beatam vitam transitus fiat. Vnde sicut divinæ Providentiæ agnitio cælum pro bonis, atque infernum pro pessimis esse suadet: ita quoque Purgatorium pro mediocriter bonis aut malis. Quod ideò non solùm Hebræi divinitus edocti, sed etiam Gentiles tam Poëtæ quàm Philosophi agnoverunt, ut ex Platone constat in Gorgia & Phedone, ac Cicerone in Somnio Scipionis. Ex Virgilio quoque lib. 6. Æneidos:

Ergo exercentur pœnis, veterúmq; malorum
Supplicia expendunt.

Item Claudino lib. 2. in Ruffinum:

Quos ubi per varios amnes, per mille figuras,
Egit letæo purgatos flumine &c.

Imò Platonici (teste August. lib. 21. de Civit. cap. 13.) omnes futuræ vitæ pœnas esse purgatorias arbitrati sunt; quos in hoc errore sequutus est Origenes, omnibus tam hominibus quàm dæmonibus tandem pollicens liberationem à pœnis; teste Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolym: & Augustino li. 21. de Civit. cap. 17.

Præterea esse Purgatorium, convincunt animarum apparitiones, quæ se in Purgatorio torqueri vivis renunciarunt, ab eisque opem efflagitarunt: quales permultæ à Sanctissimis gravissimisque Viris commemorantur: ut à Divo Gregorio libr. 4. dialog. cap. 40. & 55: à Greg. Turonensi *de gloria Martyrum* c. 5: à Beda lib. 3. de hist. Anglorum, cap. 10. lib. 5. cap. 13. Bernardus in Vita Malachiæ refert, sororem ipsius in Purgatorii pœnis exsistentem pòst apparuisse. Lib. 1. Vitæ Bernardi cap. 10. Guilhelmus Abbas quendam defunctum monachum scribit D. Bernardo apparuisse, qui Purgatorii pœnis affligebatur. Lib. 1. Vitæ B. Anselmi refertur, eum Anno integro pro amico defuncto sacrificium obtulisse; quo tandem evoluto, ille apparuit, seque à Purgatorii pœnis liberatum edocuit.

Quod insuper Purgatorii fides ædificationi fidelium plurimùm conducat, inde patet, quòd sicut fide suppliciorũ & prœmiorum, in futura vita cuique pro meritis reddendorum, nihil ad peccati fugam, & virtutem amplectendam potentius; ita fide, qua credimus, præter ignem Gehennæ, alium quendam Purgatorium exsistere, quo quidquid in hac vita non fuerit per debitæ pœnitentiæ opera deletum, emundari oporteat, nihil validius esse potest ad reddendũ cautos & diligentes ad evitanda quæcumq; peccata, etiam levissima; quæ neglecta, acerbissimis Purgatorii deinde pœnis sint expianda. Cohibet itaque peccandi audaciam non mediocriter harum pœnarum metus & fides, fraternæ dilectionis studium accendit, excitatq; ad charitatis opera proximis impendẽda, dum afflictis subvenire curant vivi: confert quoque ad spem firmandam, si nos inopinata mors repentè invadat.

Econtra verò doctrina, quæ Purgatorium è medio tollit, non solùm falsa, verùm etiam perniciosa est, quoniam homines ad peccata cavenda, & bona opera peragenda segniores reddit, ad preces fundẽdum, ad Templa frequentandum,

Marginalia: *Proverb. 24.* — *Apoc. ult.* — *2. Machi 12. Iosephus lib. de bello Iudaico.* — *Purgatorium esse, convincitur ex animarum apparitionibus.* — *Purgatorii fides pietatẽ fovet.* — *Epiphan. hæresi 75. Augu. serm. 33. de verbis Apostoli.* — *Purgatorii sublatio impios ad mala impellit.*

randum, ad misericordiæ opera proximis exhibenda frigidiores. Qui enim sibi persuadet, omnia peccata morte aboleri in eo, qui cum fide hinc emigrat, facilè contemnet Ieiunia, preces, eleemosynas, & voluptates atque delicias consectabitur, nihil interesse ratus, an plura sive pauciora in morte peccata habuerit, quæ indifferenter sint morte abolenda: sed qui credit illud, quod hîc pœnitentiæ operibus deletum non fuerit, emendatorii Ignis cruciatu postea emundandum, is sanè majore diligentia sibi prospiciet, neque in amicos spem suæ salutis conjiciet, quin potiùs viaticum Bonorum Operum præmittere studebit. Vide Petrum Cluniacensem lib. 4. epistol. 17.

Fides purgatorii excitat ad satisfactionem & bona opera.

QVOD verò Purgatorii sublatio impietatem armet, ac ad malum incitet, ex conditione hostium Purgatorii manifestissimè convincitur. Primus enim Aërius pro defunctis non esse orandum docuit, ac proinde misericordiam illis impendi noluit. Quem sequuti Apostolici, vivis ac defunctis bellū intulerunt. Quibus hac in re suffragatores Henricus & Petrus Bruys impurissimis moribus fuête: nec sanctiores successête Waldenses, teste Paulo Aemilio, & Abbate Vrspergēsi in Chronico Anni MCCXII. Quorum dogma fæx Albigensium suscepit, Antonino teste, 4. p. tit. 11. c. 7. §. 5. Quibus tandem successêre Lutherus, Calvinus, universaq; hæreseon nostri temporis portenta, qui nullis suorum Antecessorum ducibus morum improbitate cedunt, sed quantò posteriores, tantò honestæ vitæ acriores hostes, omniumque malorum faces; ut nō nisi ad humani generis perniciem & perditionē corporum & animarum fidelium, eversionémque Regni Christi conspirasse videantur. Quorum omnium commune fundamentum est, quòd satisfactionem nostram pro peccatis, quoad culpā, remissis, & peccati venialis à mortali discrimen tollunt: illis enim sublatis, nullum esse Purgatorium sequitur, in quo fidelis temporali pœna in altero seculo puniatur.

Purgatorii hostes.

Aug. hæresi 53. Epiphan. hæresi 75. Bernard ser. 66. in cant. & epist. 240.

CAP. CCXIX.

Vbi Purgatorium sit?

Vbi Purgatorium sit?

QVIDAM existimant, defunctorum animas variis locis expurgari: quod indicare videtur Divus Gregorius lib. 4. dialog. cap. 40. & 55. Vbi quorundam animas in balneis expurgatas fuisse scribit. Alii opinati sunt, animarum pœnalia loca non esse corporalia: quod Augustinus aliquando sensisse videtur lib. 2. de gen. ad lit. c. 33. Sed lib. 2. Retract. cap. 24. retractavit.

TERTIA sentētia Origenis fuit, sentientis, animæ Purgatorium nihil esse, præter conscientiam accusantem, & anxiam pro peccatis, teste B. Hieronymo in epist. ad Avitum. Philos. lib. De congressu eruditionis quærendæ gratia, idē cum Origene sensit: quorum errorem amplexus est nostro seculo quoad infernum, Calvinus. Quæ sententia si vera esset, non minùs in Purgatorio essent vivi, quàm defuncti.

QVARTA sentētia est, purgatorium esse animæ statum, in quo nihil videat: cujus opinationis Theophylactus in 16. cap. Lucæ meminit.

QVINTA sentētia est, pœnalem animarum locum, non esse terram, sed caliginosum aërem, in quo dæmones versentur. Ita Greg. Nyssen. lib. de Anima & Resurrectione. Author operis imperfecti. Chrysost. homil. 53. in Matth. Beda lib. 3. histor. Anglorum c. 19. refert, cuidam Sancto, dum ab Angelis in celū deduceretur, maximum ignem supra Aërem ostensum fuisse, qui ad mundi conflagrationem reservaretur, interim tamen hominum morientiū opera examinaret.

SEXTA est communis Scholasticorū doctrina, Purgatorium esse intra terræ viscera, loco vicino damnatorum Inferno: juxta illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*: id est, August. interprete epist. 99. *liberatis à pœna purgatorii*: ut canit ecclesia: *Libera eas de pœnis inferni, & de profundo lacu.* Refert insuper Beda lib. 5. hist. Angl. c. 13. cuidam apparuisse Purgatorium, Inferno damnatorum contiguū, ut animæ purgandæ situ & mansione distent à reprobis, eodemq; igne affligantur, pro suis unaquæque meritis; sed illæ temporali, hæ verò perpetuo cruciatu. Tantò autem quisque ibi pœnam tolerabiliorem

Purgatorii locus est intra terræ viscera.

rabiliorem sentiet, quantò hic minorē habuerit iniquitatem: ut docet August. Enchir. cap. 93. Imò B. Gregorius lib. 4. dialog. c. 36. & Beda lib. 5. hist. cap. 13. & Dionysius Carthus. in dial. de partic. judicio. artic. 31. insinuant, quorundam animas esse veluti in senatorio carcere, in quo patiantur tantùm pœnam damni, non sensus.

Cap. CCXX.

Vtrùm in Purgatorio veri ignis pœnâ defunctorum animæ excrucientur?

In Purgatorio & inferno verus est ignis.

QVIA Sectarii non alias Inferni vel Purgatorii pœnas agnoscunt, quam desperationem, anxietatem, & Gehennæ metum; veri autem ignis eruciarum rejiciunt, interpretātes verba Christi Matth. 25. *Ite in ignem*: & Apostoli 1. Cor. 3. *Salvus erit quasi per ignem*, de igne metaphorico; sciendum est, communem Theologorum sententiam esse, Purgatorii atque Inferni verum propriúmque ignem, ejusdem cum nostro elementari speciei existere, ut etiam testatur Gregorius libr. 4. dial. cap. 29. dicens, esse *corporeum ignem*. Lib. verò 15. moral. cap. 17. *incorporeum* esse hoc sensu dicit, quia fomentis corporeis ad sui conservationem non indigeat, sicut ignis corporeus, quo hic utimur; disertè alioquin asserens, tam animas quàm corpora, igne elementari, ab initio mundi conditi, torqueri. In eandem propendet sententiam Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 10. Et sanè Scriptura *Ignem ardentem* vocat. Eodémque igne affligi spiritus & corpora, Christi verba evincunt: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* Vbi de pœna sensus agi, manifestum est.

Ignis Purgatorii ejusdem cum nostro est speciei.

Apoc. 19. Eodem igne spiritus & corpora puniuntur. Matth. 25.

QVOMODO autem ab igne corporeo anima torqueri possit, *miris, sed tamen veris fit modis*, (ait Augustin. lib. 21. de Civit. cap. 10.) id exemplo commonstrans animæ corpori unitæ, quę propter illam unionem cum corpore gaudet & dolet. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 29. dicit, animas ex visibili igne, invisibilem pœnam contrahere.

Anima ab igne corporeo torquetur.

CONCILIVM Trident. sess. 25. subtiliores has quæstiones, quæ plus habent curiositatis, quàm ædificationis, à popularibus concionibus secludi, constituit.

Curiosæ quæstiones à popularibus concionibus secludendæ.

PRÆTEREA in Purgatorio animæ damni pœna torquētur, quia se ob propriam culpam à summi boni fruitione impediri conspiciunt. Vtrùm autem à dæmonibus, vel Angelis, iræ Dei ministris etiā affligantur, incertum est. Scholastici quidem ab angelis malis animas in Purgatorio minimè affligi dicunt, quoniam omnes illæ animæ diabolum in ultimo conflictu vicerunt: ideo non cōgruere, ut Deus eas sinat ab hoste devicto torqueri, cui animas in gratia confirmatas, in peccata deinceps pertrahēdi spes nulla supersit. In contrariam tamen partem militant revelationes variæ, à gravibus authoribus memoriæ posteritati relictæ. Apud Bedam lib. 3. c. 19. hist. Anglic. Lib. 1. de vita S. Bernardi c. 10. Dionys. Carthus. li. 4. De novissimis.

In 4. sent. distinct. 20. An animæ in purgatorio affligātur ab angelis bonis, aut malis?

Cap. CCXXI.

De Gravitate pœnarum Purgatorii.

PVRGATORII pœnas tantę acerbitatis esse, ut nullę hujus seculi pœnæ illis comparari valeāt, constanter uno consensu Veteres tradunt. Augustinus in Psalm. 37. Lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. Enchir. c. 112. Gregor. in Psalm. III. pœnitentialem: *Illum* (inquit) *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* Beda in Psalm. 37: *Nulla Martyrum aut latronum cum purgatorii pœnis conferenda supplicia*, dicit. Idem confirmant hist. ab eodem relatæ lib. 3. cap. 5. & 13. Bernardus sermon. de obitu Humberti. & in vita Malach. Anselmus in 1. Corint. 3. Ambrosius in Psalm. 36. Chrysostomus homil. 24. in Matth. explicat gravitatem pœnę damni, seu amissionis divini conspectus. Idipsum Regius Vates, Purgatorii pœnas deprecans, satis indicat Psalm. 6. & 37: *Domine*, inquit, *ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.* Priorem quidem partem de Inferno, posteriorem de Purgatorio interpretes exponunt.

Gravitas pœnæ purgatorii.

Gravitas pœnæ damni.

Cap. CCXXII.

Quamdiu Purgatorii pœna durent?

Duratio pœnarum purgatorii. Origen. hom. 14. in Lucā.

PVRGATORIAS pœnas ultra tempus Extremi Iudicii Origenes extendit, quem Augustinus confutat lib. 21. de Civit. cap. 16. ex cap. 25. Matthæi ostendens, post extremum judicium non nisi duos hominum ordines futuros; Beatorum scilicet, atque Damnatorum.

LVTHERVS omnes peccatorum reliquias dolore mortis in eis, qui in fide moriuntur, expurgari contendit; ideóq; post mortem nullas Purgatorii pœnas superesse. Sed certa est Ecclesiæ Catholicę doctrina, quæ tradit, nonnunquam omnes peccati reliquias in morte tolli, ut in Martyribus accidere credimus, teste Cyprian. lib. 4. epist. 2. & Augustino serm. 17. *De verbis Apostoli*, ubi ait, *Injuriam esse, orare pro Martyre, cujus orationibus nos potiùs oporteat commendari*: nonnunquam verò in morte partim tolli, partim manere; ut in eis accidit, qui æquo animo & piè moriuntur: aliquando autem contingere, ut nullæ peccati reliquiæ morte tollantur, sed in altera vita purgādæ remaneant; ut in eis, qui repentino casu nullo voluntatis actu comitante opprimuntur; vel qui in affectu peccati venialis, aut satisfactione imposita nondum completa moriuntur.

Martyrium omnem pœnam peccato debitam tollit.

Pœna sæpe remanet post culpam remissam.

QVIDAM opinantur, Purgatorii pœnas spatium X. annorum nunquam excedere, quia possit Deus extensionem pœnę gravitate ac intentione compensare. Quæ opinio cōmuni Christianorum sensui repugnat, atq; receptissimæ consuetudini Ecclesiæ, quæ Anniversaria pro defunctis ad cētum & plures annos celebrat. *Nulla dies* (inquit Ambros. oratione in Valentinianum) *vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret.* Aug. lib. *De cura pro mort.* cap. ult. *melius esse* docet *suffragia non egenti superesse, quàm indigenti deesse.* Origenes lib. 8. in epistol. ad Rom. *Pro defunctis semper offerendum*, ait, *quia nesciamus, quamdiu cruciatus perduret.* Damascenus serm. de defunctis, Anniversaria ex Apostolica traditione observari asserit. Nicephorus lib. 17. cap. 31. hist. refert, Iustiniani Imperatoris Anniversarium post secula plura celebratum fuisse. Ambrosius lib. 1. de Abraham c. 9. ad illa verba: *Surrexit Abraham ab officio funeris: Docemur* (inquit) *ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum officii satis est, deferamus.* Quo loco abutitur Calvinus præfatione Institutionum suarum ad Franciscum Galliarum Regem, dicens: *Hos limites perrumpunt, qui perpetuam mortuorum sollicitudinem incutiunt; quasi diffidentia sit, orationem toties iterare.* Sed ei respondendum, orationis iterationem nō esse insufficientię aut diffidentiæ signum; quin potiùs fervoris, magnique desiderii: quemadmodum in Christo apparuit, dum tertiò eundem sermonem repetiit, Matth. 26. & Apostolus pro eodem ter oravit. 2. Cor. 12.

Improbabilis opinio, quòd Purgatorii pœna nonnunquam X. Annos excedat.

Dominicus Soto in 4. dist. 19. qu. 3. art. 2.

Iteratio orationis non est diffidentiæ, sed fervoris signum.

Cap. CCXXIII.

Vtrùm animæ Purgatorio emūdatæ mox Dei visione perfruantur?

POST varias disputationes de animarum receptaculis post hanc vitam, (quibusdam asserentibus, omnium hominum quantumlibet sanctorum animas usque ad judicii diem in abditis quibusdam locis conservari, ubi Deum non videant; cujus quidem opinationis author videtur fuisse Tertullianus lib. 4. in Martionem, & lib. de Anima, postremis duobus capitibus: quem sequuti sunt Lactant. Victorinus, & Vigilantius, quem B. Hieronym. confutavit; postea Græci, ac postremò, Lutherus & Calvinus:) tandem per generalia Concilia, Pontificumque decreta definitum est, animas, quæ nihil purgandū habent, mox in cælum recipi, Deique conspectu frui; juxta Christi verbū Lucæ 23: *Hodie mecum eris in Paradiso*; id est, beatorum gloria frueris, cujus typum gessit paradisus terrestris, corporalium deliciarum locus. In scripturis equidem Novi Testamenti paradisus pro cælesti paradiso, non autem pro terrestri sumitur: non enim ad terrestrem Paradisum Christus emigrabat, neque Apostolus 2. Corint. 12. ad illum raptus est, sed ad tertium cælum. Et 2. Cor. 5. desiderabat *peregrinari à corpore, & præsens esse ad Dominum.* Et ad Philippens. 1. cupiebat *dissolvi & esse cum Christo.* Ad Ephes. 4. *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem*

Animæ omnino iustæ mox Dei visione perfruuntur.

Concil. Florent. sess. ult. Concil. Trident. sess. 25. Benedictus in Extravagante Benedictus Deus.

tatem, id est, animarum sanctarum multitudinem secum in cælum evexit, ubi per sui manifestationem, Deus se videndum exhibet. Cælum enim Deitatis est velum, per quod nobis in terra positis Deus occultatur, ut Apostolus ad Hebr. 9. & Cyrill. catech. 9. tradunt. Et quidem spiritus justorum esse in cælo, ad Hebr. 12. planis verbis asserit Apostolus dicens: *conscriptos esse in cælis*; id est, adsciptos, & cooptatos in ordinem civium in cælis commorantium. Vnde *Stephanus* moriturus, *vidit cælos apertos, & gloriam Dei*, ad quam à Domino cõfestim recipiendus erat: quod intelligens exclamabat: *Domine Iesu suscipe spiritum meũ.* Idipsum B. Ioannes Apoc. 7. tradit: *Hi sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus*: id est, Hi Deum in suo conspectu habentes, nutibus ejus promptissima voluntate famulantur. Ignatius in epist. ad Rom. dicit, *se post mortem puram Divinitatis lucem aspecturum*. Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hier. cap. 7. p. 1. & 3. dicit, *animas statim à morte regionem vivorum consequi*. Iustinus q. 75. *bonos statim post excessum è corpore, Angelorum societate, Deóque perfrui* ait. Hieronym. lib. 1. ca. 2. *Iustis post mortem æternæ lucis claritatem conferri* asserit. Athanasius in vita B. Antonii refert, *eum vidisse animam Ammonis, stipatam angelis in cælum deferri*. Basilius hom. in 40. Martyres. Nazianzen. oratione in 5. Basilium. Chrysostom. hom. 10. in 2. ad Cor. Hom. 3. ad Philippens. ait, *justorum animas videre Deum Regem facie ad faciem*. Epiphan. hæresi 78. Cyrill. catech. 13. Cyrill. in Ioan. lib. 11. cap. 36. *Animas in Dei Patris manus evolare* dicit. Theodoretus libr. 8. ad Græcos docet, *Martyres jam esse in cælo æternis coronis insignitos*.

Cælum Deitatis velum est.

Act. 7.

Animæ puræ statim à morte Deum vident.

Ex quibus manifestum est, Græcos scriptores olim de beatarum animarum gloriâ minimè dubitasse; qui aliquando scribentes, *abditis receptaculis eas recipi*, significare volunt, in cælo excipi, ubi lux nobis est inaccessibilis: & subinde *nondũ assecutos esse repromissionẽ, vel coronam gloriæ* dicentes, loquuntur de repromissione Resurrectionis, & de plena corona gloriæ, tam corporis quàm spiritus. Similiter *Deum à creatura videri non posse*, asserentes, Visionis nomine Comprehensionem intelligunt.

Plena corona gloriæ in resurrectione datur.

Visionis nomine aliquãdo Comprehensio intelligitur.

QVOAD Latinos Patres, luculenta eorum est sententia, quòd justorum animæ post hujus vitæ exitum, mox perveniant ad perennia, intrent cælum, aspiciant Christum, atque ipsum contemplentur Deum. Cyprian. lib. *De exhort. Martyru* ca. ultim. Lib. 4. epist. 2. Hilar. in Psalm. 60. 64. & 124. Ambros. lib. 7. epist. 59. Hieron. contra Vigilantium; & De obitu Leæ ad Marcellam. Augustinus aliquando dubitavit, ubinam justorum animæ essent usque ad judicium, ut patet lib. 9. Confess. cap. 3. & Lib. 2. q. Evang. c. 38. In Psal. 36. Enchir. cap. 109. Lib. 12. de Civit. cap. 9. non quòd opinaretur, animas justorum post Christi mortem in Limbum descendere; sed quia secretum in cælo Patris receptaculum sit, in quo animæ cum Deo vivant, prout seipsum explicat lib. 20. de Civit. cap. 15. Lib. 12. de Genesi ad lit. cap. 34. in Psalm. 116. dicens, *sanctos post effusum Christi pretium inferos omnino nescire, quinimo Dei lectione sine literis frui in tertio cælo*. Attamen non ita perfectè animas Deo frui, sicut post Resurrectionem, opinatur B. Augustinus, *quòd insit eis naturalis quidam appetitus unionis ad suum corpus, quo retardentur, ne totâ intentione ferãtur in Deum, quamdiu non subest eis corpus, in cujus administratione quiescant*. Lib. 1. retract. c. 14. Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35. Epist. III. ad Fortunarianum. Fulgentius serm. de S. Stephano: *Triumphator migravit in cælum*. Leo serm. de S. Laurentio in cælum abeunte: *tu deficis flammis tuis*. Gregor. in Psalm. 4. pœnit. Lib. 4. dialog. cap. 25. Beda in 6. c. Apoc. Anselmus in 2. Cor. 5. Bernardus in epist. ad fratres in Hybernia, dicit, Malachiam ex ipso charitatis fonte haurire. Epist. 266. & serm. 5. *De festo omnium sanctorum* dicit, *Sanctos Dei conspectu frui*. Quando itaq; ait, non visuros Deum ante Resurrectionem (ut serm. 3. de eodem Festo) B. Augustinum imitatus, de perfectissima illa Dei visione loquitur, quando anima nihil ultrà desideratura, tota intentione in Deum feretur.

Abdita loca sunt secreta in cælo receptacula.

Aug. sententia est, A nimas desiderio corporis retardari, ne tota intentione ferãtur post resurrectionem, in Deũ ferantur.

CAP. CCXXIV.

Utrùm omnes Animarum apparitiones, dæmonum sint illusiones?

NOSTRI temporis Sectarii omnium spirituũ apparitiones esse dæmonum illusiones arbitrantur: alii sentiunt, ut plurimùm omnes spirituum apparitiones, qui fingunt, se animas esse, ex Purgatorio ad vivorum imploranda suffragia emissas, non nisi dæmonum

Utrùm omnes animarũ apparitiones dæmonũ sint illusiones?

dæmonum esse præstigias. Certum verò est, animas defunctorum pro suo nutu egredi sua receptacula non posse, neque inter nos dæmonum more versari, aut in dæmones verti, ut Tertullianus lib. *De anima* circa finem docet. Athanasius quæst. ad Antiochum 13. & 11. Chrysostomus homil. 29. in Matth. & homil. 2. & 4. de Lazaro. Theophylactus in cap. 8. Matth. Quamvis autem passim animæ defunctorum non redeant, subinde tamen Deo jubente aut permittente ad nos redire certum est. Nam in Veteri Testamento lib. 1. Regum cap. 28. Samuelis anima Sauli apparuit, & novissima ei prædixit, ut habetur Ecclesiastici 46. Nam si diabolus in Samuelis specie apparuisset, in Prophetam nulla inde laus redundare poterat; ut observat Augustinus Lib. *De curâ prò mort.* cap. decimoquinto: Iosephus libro sexto Antiquitatum, cap. decimoquinto, Iustinus in dialog. cum Triphone; Basilius epistola octogesima; Ambrosius in cap. 1. Lucæ. Hieronymus in 7. Isaiæ.

Anima Samuelis apparuit.

Admonet insuper Lyranus, Abulensis, Dionysius Carthusian. Cajetanus, & alii recentiores, Samuelem non jussu Pythonissæ, sed Dei venisse, ad increpandum Regem, itamque Dei annuntiandum. Prævenit enim Samuel effectum incantationis, nec instar umbrarum capite deorsum verso ascendit, sed rectâ figurâ prodiit: unde Pythonissam conturbavit. Contrarium nonnulli sentiunt, ut Tertullianus Lib. *De animâ* circa finem, Iustinus qu. 52. Author quæst. Veteris & Novi Testamenti, quæst. 27. Lib. de mirabilibus sacræ Script. Lib. 2. cap. undecimo. Isidorus lib. octavo Etymolog. cap. nono. Procopius & Eucherius, in lib. Regum capit. vigesimo octavo. Dubitavit nonnunquam Augustinus, ut lib. 2. ad Simplician. qu. 3: sed re pleniùs discussa, in Libro *De curâ pro mort.* verum Samuelem apparuisse tradit.

Samuel jussu Dei venit, non Pythonissæ.

Aliud exemplum commemoratur lib. 2. Machab. cap. 15. ubi Hieremias & Onias apparuisse dicuntur. Constat etiam Matth. 17. apparuisse Moysen, qui defunctus erat, Deuteron. ultimo, Iosue 1. Et Lucæ 16. Christus idipsum confirmat, referendo epulonis petitionem: *mitte Lazarum*. Huc denique accedit, quòd animæ defunctorum ab Helia, Helizæo, Christo, Apostolis, & plurimis Sanctis ad corpora sua revocatæ sint, quas in Purgatorio aut Limbo fuisse certum est, cùm ex Paradiso vel Inferno nullam ad corpus rediisse credatur; quia exilium vel carcerem immutare, nullum inconveniens secum adducit: at ex beatitudine ad miseriam, vel ex inferno damnatorum ad viatoris statum, non est regressus; ut docet Augustinus Lib. *De correptione & gratiâ*, capit. decimo: Lib. vigesimoprimo, *De civit.* cap. vigesimo quarto, Enchirid. cap. 112. Gregorius libro trigesimoquarto Moral. cap. decimotertio.

Hieremias & Onias apparuerunt.

Moyses apparuit.

Lazar. mitti potuit. Ioan. 11. Act. 9. & 20.

Christus Prophetæ, Apostoli animas ad corpora revocarunt.

Vnde facilè apparet, quidnam censendum sit de viris pessimis, aut infidelibus, qui à morte dicuntur excitati à Damascen. in Oratione *De mortuis*, Gregorio lib. 1. cap. 12. Egesippo lib. 3. cap. 2. à Maximo sermon. 2. *De S. Agnete.* Evodio lib. 1. *De miraculis* B. Stephani, & de variis pueris absq; baptismo mortuis, postea suscitatis. Qui enim in originali peccato vel actuali letifero mortui fuerunt, & postmodum suscitati, eorum sententiam postremam fuisse suspensam, credendum est, luisseque interea temporales pœnas, suis demeritis congruas.

Animæ impiorum ad corpus revocatæ, extra infernum reservatæ erant.

Si qui impii suscitati fuerunt, eorum sententiam postremam suspensâ fuisse, credendum est.

Cap. CCXXV.

An vivorum suffragiis animæ post mortem adiuvari possint?

Vivorum suffragiis defunctos juvari posse, omnes illæ scripturæ convincunt, quę vivos pro defunctis orasse, jejunasse, vel sacrificium obtulisse, testantur. Ex quibus illa luculentissima est: *Sancta & salubris cogitatio est, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Item Apostolus Paulus pro defuncto his verbis oravit: *Det illi dominus invenire misericordiam in illâ die.* Et 1. Corinthior. 12. docet Apostolus, ejusdem corporis membra pro se invicem sollicita esse debere. Et Iacobus cap. 5. inquit: *Orate pro invicem*; id est, pro omnibus unius corporis Ecclesiæ membris, re aliqua sibi necessaria indigentibus. Nam & Christus tam mortuis quàm vivis profuit, & nonminùs pro illorum redemptione quàm vivorum oravit, & seipsum obtulit.

Vivorũ suffragiis defuncti adiuvari possunt. Gen. 23. & 50. 1. Reg. ult. 2 Mach. 12

2. Tim. 1.

Vivi prosunt defunctis.

Heb. 7.

R Mortuus

1. Ioan. 2. Mortuus est enim pro totius mūdi peccatis, ut mortuorum dominaretur & vivorum. Hine mortuos etiam corporaliter resuscitavit, ut exemplo comprobaret, vivos prodesse mortuis. Puellam Matth. 9. Adolescentem Lucæ 9. Lazarum Ioannis 11. & nunc adhuc interpellat pro nobis. Quòd etiam defuncti aliis mortuis prodesse queant, argumento est Helizeus, qui corporis sui contactu alium suscitavit (4. Reg. 13.) & Abrahā Lazarum in suum Sinum recepit. Orant insuper Sancti pro animabus in Purgatorii pœnis exsistentibus, juxta Ecclesię orationem: *Vt B. Mariâ intercedente & omnibus sanctis, animæ defunctorum ad perpetuæ beatitudinis consortium pervenire mereantur.* Aug. *De curâ pro mort.* cap. 4.

Hebr. 7. 1. Ioan. 2. Defūcti prosunt vivis & mortuis. Luca 16.

Qvod verò etiam defuncti Sancti vivis prosint, & pro illis orent, 2. Machab. 15. de Hieremia & Onia legimus. Si ergo vivi vivis, & mortuis mortui, necnō defuncti vivis prosint, cur vivi etiam defunctis prodesse non poterunt? Quare certa fide tenendum est, ex scripturis & Patrum continua traditione haberi, quòd vivi utiliter pro defunctis orent. Apostolos enim pro defunctis orasse, scribit Clemens lib. 8. Constit. cap. 47. Dionysius Areopagita *De Ecclesʃ. hierar.* cap. 7. part. 3. Et in omnibus Liturgiis expressa defunctorum mentio fieri solet. Quare pro hæretico à veteri Ecclesia habitus est Aerius, quòd pro defūctis orandum esse negaret, Epiphanio teste hæresi 75. August. hæresi 53. Damascenolib. *De centum hæres.* cap. 75. Qui plura veterum loca desiderat, legat Bellarminum Lib. *De Purgatorio.*

Aërius ideo hæreticus, quia pro defunctis orādū negavit.

Cap. CCXXVI.

Quibus modis vivi defunctis subvenire possint?

Quibus operibus invenitur defuncti.

Vivi defunctis succurrere possunt orationibus, sacrificio Altaris, & operibus satisfactoriis, qualia sunt, Eleemosynæ, Iejunia, Peregrinationes, & hujusmodi: ad quæ reducuntur Indulgentiæ, per modum suffragii eis applicatæ à summo Thesauri Ecclesię dispensatore. De Sacrificio loquitur Cyprian. lib. 1. epist. 9. Chrysostomus homil. 69. *Ad Antioch*: 41. in 1. ad Corinth. homil. 3. ad Philippens. Augustinus sermon. 32. *De verbis Apostol.* Lib. 9. Confess. cap. 11. 12. 13. Damascen. serm. *Pro defunctis.*

Qværi autem solet, An rei alienæ restitutio defunctis prosit? Respondendum est, salutem non pendere ab aliena voluntate, Deumque præmia vel supplicia in altera vita reddere secundùm anteactæ vitæ merita; ideoque restitutionem eorum, quæ defuncti reddere nequiverunt, aut restituere obliti sunt, per se defunctis non prodesse, quatenus scilicet restitutio est; sed prodesse, quatenus eleemosyna est, quæ opus pœnale non est, alienum restituere, sed suum dare.

Cap. CCXXVII.

Quòd Ecclesiæ suffragia neque Beatis neque damnatis prosint.

Ecclesiæ suffragia *pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè malis propitiationes; pro valdè malis, licet nulla sint adjumenta mortuorum, qualescumque tamen consolationes sunt vivorum*; inquit, Augustinus Enchir. c. 110. & Lib. *De curâ pro mort.* cap. 1. Nam infideles, aut parvulos non baptizatos, non liberari à damnatione per sacrificia, pro eisdem oblata, probat Augustinus lib. 1. *De origine animæ* cap. 9. & lib. 3. cap. 12. Et Enchir. ca. 112. Lib. 21. *De civit.* cap. 24.

Ecclesiæ suffragia damnatis nil prosunt. Greg. lib. 4. dial. cap. 44.

Cap. CCXXVIII.

Vtrum particularia suffragia solis animabus prosint, pro quibus offeruntur?

Communia Ecclesiæ suffragia omnibus in Purgatorio detentis prodesse, indubitatum est: sed an particularia solis illis prosint, pro quibus funduntur, ambigi potest. Nam fundamentum communicationis suffragiorum est, Gratiæ status, & Orantis applicatio, quæ fit intentione satisfaciendi pro hoc vel illo.

Communia suffragia omnibus in Purgatorio detētis prosunt.

Quare

Particularia suffragia per modu satisfa tionis illis prosunt, pro quib. fiunt.

Quare dicendum est, particularia vivorum suffragia, omnibus in Purgatorio existentibus hactenus prodesse, quia novum singulis gaudium adferant de bono opere: sed per modum satisfactionis illis solis prodesse, pro quibus fiunt. Vnde admonet B. Augustinus Lib. *De cur. à pro mort.* cap. 4. *Ecclesiam interdum orare pro defunctis omnibus in genere, ut quibus desunt parentes aut amici, qui pro ipsis orent, habeant saltem auxilium à communi Matre.*

Cap. CCXXIX.

Tertiâ die resurrexit à mortuis.

ALTERA quinti Articuli pars docet, quòd idē IESVS CHRISTVS, qui die sexta, hora quasi nonâ in Cruce spiritum emisit, & eâdē vespera in monumento secundùm corpus sepultus fuit, secundùm animam verò ad Inferos descendit, tertia à mortedie, propria vi ac virtute (anima iterato corpori conjuncta) revixerit, ut jam idem CHRISTVS HOMO viveret, qui triduo mortuus fuerat. Quare hoc bimembri articulo edocemur, Christum sua passione plenam nobis liberationem animæ & corporis promeruisse, eandemque comprobasse liberatione animarum à doloribus inferni, & resumptione sui corporis, non ampliùs mortalis, sed gloriosi semper futuri. Proinde in hujus Articuli fide Christianæ religionis fundamentum est. Fides enim resurrectionis Christi, Christianos à Iudæis & Paganis discernit. *Christum* namque *fuisse mortuum, facile credunt: sed resurrexisse negant*, ut habet Augustinus in Psalm. 120. & alibi. Cujus sanè mysterii difficultatē Apostolorum credendi tarditas ostendit, quam Dominus ipse increpavit, Ioan. 20. Marci 16: *Exprobravit incredulitatem & duritiam cordis, quia his, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Vnde huic Articulo Evangelicæ prædicationis initio contradictum fuit a Iudæis Matth. 28. à Gentibus Act. 17. & 1. Cor. 15. *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Quare mysterium istud à fidelibus assiduè recolendum docet. *Memor esto*, inquit, *Dominū* IESVM CHRISTVM *resurrexisse à mortuis*; in uno Timotheo fideles omnes erudiēs. Hinc Petrus Apostolos ait à Deo electos esse, ad testimonium perhibendū Resurrectionis Christi; & Matthiam, ut testis Resurrectionis Christi fieret, ascitum ad Apostolatum asserit. Hinc Paulus Act. 23. *De Spe & Resurrectione mortuorum ego judicor.* Et 17. 24. & 26. Item Rom. 10. Resurrectionem mortuorum, velut præcipuum doctrinæ Christianæ caput, in medium producit: *Si confitearis in ore tuo Dominum* IESVM, *& in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.* Vnde Christus se resurrecturum tertio die frequenter ante Passionem Apostolis inculcavit, & postea variis testimoniis, apparitionibus, vulnerum contactu, cibi sumptione comprobavit. Ac ne resurrectionis Christi dogma, velut commentum Orbi ab Apostolis fallaciter obtrusum, credi posset, ex Scripturis & Prophetarum oraculis idipsum confirmarunt Apostoli. 1. Cor. 15. *tradidi* &c. *quòd Christus sepultus est, & resurrexit secundùm scripturas.* Et Concilium Nicenum, atq; I. Constantinopolitanum: *Resurrexit à mortuis secundùm scripturas.*

Christi resurrectio fundamentum est Christianæ religionis.

Christus plenam liberationem animæ & corporis nobis promeruit.

Fides resurrectionis est fundamentū Christianæ religionis.

2. Timoth. 2.

Act. 23.

PERMVLTÆ autem sunt de Resurrectione scripturæ. Ps. 3. *Ego dormivi & soporatus sum, & exsurrexi.* Ps. 2. *Ego hodie genui te*: quem locum Apostolus Act. 13. de Resurrectione intelligit. Psalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno*: quem Psalmum non de Davide, sed Christo intelligēdum esse Petrus Act. 2. demonstrat. Psalm. 70: *Vivificasti me, & de abyssis terra revocasti me.* Oseę 6. *Vivificabit nos post duos dies, & die tertiâ suscitabit nos.* Et Prophetarum caput, Dominus, suam Resurrectionē crebrò prædixit. Matth. 12. *Sicut Ionas* &c. Matth. 16. *Oportet filiū hominis pati, & tertiâ die resurgere.* Matth. 20. *Filius hominis tradetur ad crucifigēdum, & tertiâ die resurget.* Ioann. 20. *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.*

Scriptura Christi resurrectionē annunciant

EXTANT quoque illustres Dominicæ Resurrectionis figuræ. Genes. 2. Adam è somno evigilans, ex cujus latere formata erat Eva, typum gessit Christi in Cruce dormientis, de cujus latere fluxit Sanguis redemptionis, & Aqua baptismatis, ex quibus Ecclesia renascitur. Item Genesis 9. Noë dormiens & evigilans typum adumbravit Christi dormientis in Cruce, nudi & illusi, qui resurrexit, & illusores Iudæos reprobavit. Genes. 22. Isaac à loco sacrificii vivus rediens, Christi post mortem reditum ad suos expressit. Genes. 42. Ioseph è carcere ad regnum evectus, gloriam Christi resurgentis adumbravit.

Figura dominica resurrectionis

Aug. serm 150. de tem.

Ambr. lib Ioseph. c. 2

Gen. 49. *Catulus leonis dormiens.* Exod. 4. virga Moysi in draconem conversa, & mox in priorem formam rediens. Iudicum 16. Samson media nocte portas civitatis auferens, typum gessit Christi, cum gloria ex sepulchro egressi. Ieremias (cap. 38.) in lacum missus, & inde extractus, Christi sepulti & resurgentis typum gessit. Ionas (cap. 2.) tribus diebus & noctibus in ventre Ceti, sepulturam, tempus quoque Resurrectionis expressit. sicut Dominus ipse dignatus est exponere Matth. 12. 16. & Lucæ 11. Ne quis verò ignoratione significationis vocis fallatur, RESVRRECTIO *est substantialis mutatio, qua homo mortuus idem reproducitur, seu revivriscit.* In quo à simplici efficientia seu creatione differt, quod subjectum præsupponat.

Ambr. de benedict. Patriarch. cap. 4.

Resurrectionis definitio.

Cap. CCXXX.

Cur Christus resurrexerit?

Cur Dominus corpus resumpserit.

QVAMVIS libera Christi voluntate Resurrectio facta sit, ita ut in sola beatitudine animæ regnare potuerit, attamen convenientissimum fuit:

PRIMO, Vt corpus Deo unitum, vivum & gloriosum resurgeret; ut sicut particeps fuerat passionis & miseriæ, ita consors fieret æternæ gloriæ. Iuxta illud Lucæ 23. *Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Vbi significatur, necessarium fuisse hæc ita fieri, ad implēdum oracula Prophetarum, prædictionémque Christi ipsius, qui sæpius resurrecturum se asseruerat. Non poterat autem non esse fidelis & verax.

SECVNDO, oportuit Christum resurgere, ad commendandā Dei in promissis veritatē. Nam promissa erat Christo, si moreretur, resurrectio: eam itaq; mercedem sibi promissam, recipere debuit. profligata enim morte quid reliquum erat, nisi ut in trophæum devictę mortis resurgeret?

TERTIO, id exposcebat ordo divinæ justitiæ, cujus est exaltare humiles. Quā rationem urget Apostolus ad Philipp. 2. *Humiliavit &c. propter quod exaltavit eum* &c. & Augustin. tract. 140. in Ioan. *Humilitas passionis, meritum est resurrectionis.*

QVARTO, Necessaria erat Christi Resurrectio, ad confirmationem fidei Divinitatis ejus. Nam crucifixus erat ex infirmitate: itaque oportebat eum ex virtute vivere, testimonióq; resurrectionis se Dei Filium esse comprobare; ut Græci in 1. cap. ad Rom. illud interpretantur: *Qui prædestinatus est filius Dei, in virtute & resurrectione mortuorū:* seipsum enim, uti prædixerat, suscitavit, eoque facto se Dei Filium esse attestatus est.

2. Cor. 13.

Rom. 1.

QVINTO, Resurgere oportuit, ad fidem nostrā fundandam, ut eò nobis facilius fides vera & viva persuaderetur, per quam justificaremur. Non enim sufficiebat, Christum esse pro hominibus mortuū: oportebat insuper passioni meritum per fidem & sacramenta credentibus applicari: quod factum non fuisset, si Christus non resurrexisset, juxta illud Psal. 29. *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem?* & illud Apostoli: *resurrexit propter justificationem nostram,* efficaciter scilicet præstandam.

Rom. 4.

SEXTO, Ad spei nostræ corroborationem, ut scilicet ærumnas seculi, persequutiones, & omnia incommoda beatæ immortalitatis spe superemus. Nam si in hoc mundo tantùm sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vnde Apostolus 1. Thessal. 4. *Consolamini invicem in verbis istis.* Et Iob 19. *Credo quòd Redemptor meus vivit,* &c. *Reposita est spes hæc in sinu meo.* Nam sui capitis gloriam membra sequuntur. Ideo Apostolus nos *consurrexisse cum Christo* dicit, & *cōresuscitatos: qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Nec dubitandum est de consortio gloriæ, sicut dubitandum nō est de communione naturæ.

1. Cor. 15.

Colossen. 3. Ephes. 2. Philippens. 3.

SEPTIMO, Ad vitæ, morúmque fidelium institutionem, ut quemadmodum Christus semel mortuus est & resurrexit, nunquàm ampliùs moriturus; ita credentes moriantur veteri vitæ, & in novitate perseveranter ambulent; ut ad Rom. 6. hortatur Apostolus.

Leo serm. 1. & 2. de Resurrect. Gregor. lib. 14. mor. c. 27.

POSTREMO Christum resurgere oportuit, ad complementum humanæ salutis & redemptionis, tā ex parte corporis, quàm animæ: ut sicuti moriendo mortem destruxerat, ita resurgendo vitam repararet, immortalis vitę bona humanę naturæ conferens, dum illa resurgendo in se ipso inchoavit, reliquis autem in spe dedit.

CAP. CCXXXI.

De Tempore Resurrectionis Christi.

Tertia die cur Dominus resurrexerit?

TERTIA die Christum à mortuis resurrexisse profitemur, nō quia per integros tres dies in sepulchro conditus remanserit, sed per Synechdochen: quia videlicet uno integro naturali die, partéq; cùm antecedentis, tum subsequentis diei, atq; jam inchoata die tertia à mortuis surrexerit; ut Hieronymus in 2. cap. Ionæ, August. & alii monent, & clarè id Evangelica Scriptura continet, dicens, Christum feria VI. hora quasi nona mortuum, initio primę diei post Sabbatum resurrexisse. Quod verum non esset, si tribus completis diebus in sepulchro mansisset.

Augu. lib. 4. de Trin c. 5. & 6. Lib. 1. q. Evang. c. 7. ep. 49. q. ult.

DISTVLIT autem Dominus resurrectionem suam usque in diem tertiam, ut se verè mortuum, ac verè resurrexisse comprobaret: usque ad seculi finem differre suam Resurrectionem noluit, ut suę Divinitatis fidem confirmaret idémque, non aliud corpus revixisse constaret; séque non invitum, sed volentem à morte detentum fuisse ostenderet.

Athanas. de Incar. Verbi.

CONVENIENTISSIMVM verò fuisse, ut tertia potiùs quàm alia die resurgeret, subjunctis rationibus suadetur. I. Vt Prophetarum oracula complerentur, Oseæ 6. Ionæ 2. Matth. 12. Ioan. 2. *Solvite templum hoc, & in triduo suscitabo illud.* II. Christus integra die, noctibus autem duabus in morte permansit, ut significaret, quòd unâ suâ morte corporali duplicem in nobis, Animæ scilicet & Corporis mortem destruxerit. III. Vt figuraretur, quòd peccata triplicis temporis, ante Legem, sub Lege, & sub Gratia, Christi morte abolita essent. IV. Vt adumbraretur, quòd per Christi Resurrectionem tertium tempus, Gratiæ videlicet, & tertius sanctorum status inciperet. Primus sub Legis figuris extitit: Secundus sub veritate Fidei: Tertius in æternitate Gloriæ corporis & animæ, quam Dominus resurgendo inchoavit. V. Ad commendationem perfectionis ternarii numeri, qui continet principiū, medium & finem: simúlque ad significandum, Christi mortem à sacrosancta Trinitate dispositam fuisse, ad reconciliandum humano generi Deum, peccati merito justissimè infensum. VI. Vt Christus declararet, se inter mortuos liberum esse, ibique quamdiu vellet, remanere. VII. Vt resurgendo prima Sabbathi, se verum esse Solem justitiæ declararet, qui novam lucem adferret mundo. VIII. Vt malum à tribus ortum, Diabolo, Muliere ac Viro, tribus diebus curaretur. Gregorius Nyssenus oratione 1. *De Resurr.*

Aug. lib. 4. de trin. c. 5. serm. 183. de temp.

Rupertus de div. offic. lib. 7. cap. 14.

Hieron. in epist. ad Hedibiam. q. 5.

PORRO etiamsi certum sit, Christum tertia die resurrexisse, non proinde tamen constat, qua tertiæ diei parte resurrexerit: an videlicet statim post mediam noctem, an verò die jam illucescente? quod opinatur Augustinus lib. 4. de Trinitat. cap. 5. & 6. Lib. 3. *De consensu Evangel.* capit. 24. Beda in 16. cap. Marci: *Sole jam incipiente aërem illustrare.* Sic quoque sentit Divus Thomas 3. part. quæst. 53. artic. 2. ad 3. Cui opinioni favere videtur Marcus cap. 16: *Surgens autem Iesus manè primâ Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Nihil tamen ea verba evincunt, quia, *Manè primâ Sabbati*, à præcedentibus separari possunt, & jungi sequentibus; ut non dicatur *manè surrexisse*, sed *manè apparuisse*, prout intelligit B. Hieronymus qu. quarta ad Hedibiam, Gregorius Nyss. oratione 1. *De resurrect.* Theophylactus, Euthym. aliique Christum arbitrantur resurrexisse circa medium noctis, seu primum galli cantum: quam sententiam confirmat typus Samsonis Iudicum 16. qui portas Gazæ, media nocte surgens, in montis verticem abstulit; in typum, quòd Redemptor noster antelucem surgens, Inferni claustra destrueret, sepulchríq; januas reseraret. Gregorius homil. 21. in Evangel. Rupertus lib. 1. de divin. offic. cap. 8. & lib. 5. cap. 24. lib. 17. cap. 16.

Qua tertiæ diei parte surrexerit Christus.

Cui sententiæ favet, quòd in consecratione Paschalis Cerei, & in Missæ Canone vocetur *Sacratissima nox, in qua Dominus resurrexit.* Hieronymus in 25. cap. Matth. ad verba: *Mediâ nocte clamor factus est.* & Rupertus lib. 14. in Ioannem, & lib. 7. *de Divinis officiis* cap. 16. tradunt, *Christum mediâ nocte resurrexisse, & ad Iudicium illâ quoque horâ venturum.* Cui sententiæ suffragari videtur Lucas, cap. 24. scribens, *valdè diluculo mulieres invenisse lapidem revolutum ab ostio monumenti.* Et Ioannes Evangelista 20. cap. addit, *Magdalenam venisse manè, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & lapidem vidisse sublatum à monumento.*

Christus in aurora resurrexit.

Ex his certò colligimus, Dominum surrexisse post mediam noctem, & ante

 lucem,

dicit, Christum ad inferos solū descendisse, at secum animarum sanctarum multitudinem reduxisse. Ignatius epi. 2. ad Trall. idem repetit. Irenæus lib. 5. in fine. Iustinus in dialogo cum Triphone conqueritur, à Iudęis abrasum Ieremiæ testimonium, quo prænunciavit Christum ad inferos descensurum. Orige. ho. 15. in Gen. Protoplasti, aliorumq; Sanctorū animas à Christo eductas ex inferno scribit. Tertul. li. de anima cap. 31. 32. August. ex professo li. 20. de civit. cap. 15. & in Psalm. 85. epi. 57. & 99. Leo serm. 1. de Resur. & epist. 91. cap. 17. Grego. lib. 13. mor. cap. 15. Fulgen. li. 3. ad Trasim. cap. 23. Beda lib. 3. in Iob. cap. 37. Damas. lib. 3. cap. ult.

Vide plures apud Bellar. lib. de anima Christi. Apud Suarem in 3. p. q. 52. sect. 2. & aliis.

Ex quibus manifestum est, Christi animam ad inferos descendisse secundùm suam substantiam & realem præsentiam non autem tantùm quoad operationem. Quem sensum verba B. Petri Act. 2. nulla ratione patiuntur: *Non derelinques animam meam in inferno.* Deinde fingi posset, ascendisse secundùm operationem, sicuti descendisset: imò nunc quoq; indies in Terram descendere diceretur, in qua jugiter operatur: atque in Infernum, quia circa salutem animarum Purgatorij aliquid efficit. Quare fatendum est, Christi animam fecisse seipsam realiter præsentem in loco Inferni, atque ibidem verè, sicut in loco, modo tamen spirituali extitisse, sicuti animas impiorum, & dæmones in loco inferni secundùm exsistentiam veram esse credimus; & animas beatorum in cælo. Etenim eas alicubi esse oportet, aut nusquam: anima enim res finita est, in mundo contenta, & proinde alicubi necessariò est præsens, & indistans à loco corporeo, in quo licet non sit, mole illum replendo, est tamen ibi, ubi est corpus per præsentiam sibi intrinsecam.

Tho. 1. p. q. 8.

Cap. CCXVI.

Cur Anima Christi ad inferos descenderit?

Sicuti Dominus suo in carnem Adventu hominibus in terra charitatem summam declaravit; ita suo in anima descēsu ad inferos I. benignitatem suam justorum Spiritibus, qui adventū ejus præstolabantur, commendare voluit. Euseb. lib. 4. demonst. Evang. dicit, legem Charitatis Christum usq; ad infernum vocasse. II. Ut animabus sanctis, quæ in quiete, sed nondum in luce erant, essentialem beatitudinem, ac cetera animæ dona, quæ illam consequuntur, impertiret. Damascen. lib. 3. cap. ult. III. Ut se Victorem diaboli ostenderet, suamq; potestatem, sicut in Cælo & Terra, ita & in Inferno manifestaret, omnésque ad sui adorationem compelleret. Damas. lib. 3. cap. 29. Ambro. li. 3. de fide cap. 3. *Inter mortuos liber, qui non captus ab inferis, nec egens adjutorio, per seipsum salvum fecit populum suum.* IV. Ut a descensu ad inferos deinceps justos eximeret. Hila. in Psalm. 138. V. Ut captivos in Limbi carcere detentos, secum liberos educeret, annunciando eis tempus jam advenisse salutis, juxta illud Isa. 49. *Ut diceret ijs, qui vincti sūt, Exite: & ijs, qui in tenebris sunt, Revelamini.* seque fortem illum esse cōprobaret, qui deleto Chirographo, debiti nostri captivam duceret captivitatem: & *exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphās illos in semetipso*; Angelis bonis eo descendente præeuntibus, atque eum imperio clamantibus: *Attollite portas principes, elevamini portæ æternales*, ut in Psal. 23. Hieron. & August. notant; & August. serm. 2. de Resur. Cyril. Hierosolym. Catech. 4. & 14. scribit, justas animas ad Christum accurrisse, cum gaudio interrogātes: *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* Atque verisimile est, ordine Dominum adorasse, Primosq; Parentes exclamasse: *Tu es benedictū semen nobis promissum, quod Serpentis caput erat contriturum: jam completa videmus omnia, quæ nobis misericors Deus revelaverat.* Patriarchæ deinde, Moyses, David, universi Prophetæ sua oracula jam cōpleta esse confitentur. Psal. 85. *Deus redimet animam meam de manu inferi.* Vt ergo solveret inferni dolores, id est, animas justas à tædio dilatæ beatitudinis liberaret, per seipsum eas visitare dignatus est, illisque mox Dei visionem fruitionémque contulit, tertioque die secum victor abduxit. Iuxta illud Eccl. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormiētes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.* VI. ad Inferos descendit, ut impijs malitiam & incredulitatem, atque pertinaciam exprobraret, justissiméque supplicijs æternis adjudicatos esse, convinceret, quia noluissent in eum credere ac sperare, quem inferni victorem, ac sibi & dæmonibus tremendum, Iudicem esse vel

Prudentius hymno 9. Tartarum benignus intrat.

Cur Dominus ad inferos descenderit

Zacharia 9. eduxisti vinctos de lacu.

Ad Ephes. 4. Coloss. 2.

1. Pet. 3.

Origenes ho. 15. in Gen. omnibus iustis dictū est: Hodie mecū eris in Paradiso. Luc. 23.

se vel inviti agno scerent. Ex qua Christi manifestatione, prædicatione, sive malitiæ reprehensione, damnatæ animæ nihil commodi, sed augmentum potiùs accidentalis supplicij perceperunt: nam ex superbia novam quādam afflictionem invidiámque senserunt.

An omnes animæ Purgatorij sint eductæ?

Sed quæri hîc posset, An omnes animas Purgatorij Christus in suo descensu à pœnis liberaverit, sicut in die Triumphi solet omnibus vinctis remissio veniáque dari? Respondendum est, Animam Christi suo descensu ad Inferos effectum in omnibus Purgatorij animabus nonnullum habuisse, illuminationis, gaudij, consolationis. Per suæ enim victoriæ triumphiq; ostensionem omnibus justis nova gaudia contulit, & beatitudinem juxta cujusque dispositionem; aliis scilicet in re, aliis in proxima spe. Illas ergo animas ex Purgatorio eduxit, quæ jam perfectè debitum solverant, reliquis certā spem liberationis reliquit. An verò speciali gratia & liberalitate quasdam animas nōdum plenè purgatas, remissa pœna restante liberaverit, sicut vivēs quibusdam omnia peccata condonavit, & moriens Latroni paradisum addixit; incertum est. Attamen probabilius apparet, sua pia voluntate quasdam ad hoc magis dispositas secum eduxisse. Grego. Nazia. oratio. 42. & lib. 2. de Paschate. Augu. epist. *99*.

An animarū damnatarum aliqua sit liberata?

De animabus ad æterna supplicia damnatis, certum est, Animam Christi descendēdo ad Inferos, nullam eduxisse, licet Grego. Nazian. orat. 42. & August. epist. *99*. dubitent. *Ex inferno* enim *nulla est redemptio*. Et Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum*. Lexque Dei est, *ut ubi ceciderit lignum, ibi maneat*. Idipsum indicat illud Oseæ 13. *Ero morsus tuus inferne*: significat enim mortem exstinctam in electis, sed infernum tantùm esse morsum, id est, ex parte evacuatum, qua scilicet justas animas detinebat. Iren. lib. 1. cont. hæreses cap. 29. & Epiphan. hæresi 24. referunt, Martionem asseruisse, Christum descendendo ad infernū omnes animas damnatas liberasse. Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. ante medium, existimat, ex animabus damnatis quasdam potuisse credere atque salvari. At certum est, Christum non prædicasse damnatis, ut illis spem aliquam salutis præberet; erāt enim extra statum merendi, in quo per fidem & amorem Christi redēptio applicatur. Origen. tract. 35. in Matth. & lib. 2. cont. Celsum docet, omnes aliquando salvos fore: cujus hæresim confutat August. hæresi 59.

Ioan. 9. veniet nox &c. 2. Corinth. 5. unusquisque &c. Gal. 6. quæ seminaverit homo &c. Apoc. Post hoc tēpus.

Septimo, ad Inferos Christi Anima descendit, quia separatam à corpore alicubi esse oportebat: at nullus erat pro illo statu locus ei aptior, in quo exsisteret; erat enim divina providentia is locus Sanctis animabus, usq; ad Christi Resurrectionem, depuratus. Congruentissimè itaq; Anima Christi in eodem loco esse voluit, donec corpus resumeret, sine quo supra Terram aut in Cælo esse noluit. Terra enim locus est viatorū; Cælum autem plenè beatorū.

Cap. CCXVII.

Vtrùm Anima Christi, quemadmodum ad Sinum Abrahæ reali præsentiâ, ita ad Purgatorium, & locum damnatarum animarum descenderit?

Non desunt, qui opinentur, Christum ad omnia inferni loca (non ut reum, sed ut Triumphatorem) reali præsentiâ descendisse, quia Eccle. 24. dicatur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ*: & quoniam Anima Christi in omnibus inferni partibus aliquid operata sit, & vivorū, mortuorum, atque dæmonum adepta sit dominium: proinde oportuisse, ut sua præsentia veluti possessionem sui regni caperet, omniáque sibi esse subjecta de omnibus triumphando manifestaret. Cæterùm probabilius est, Christi Animam tantùm ad justorū in sinu Abrahæ exsistentium locum præsentiâ reali descendisse: ad reliqua verò loca jussu, imperio, & manifestatione, ad quā loci propinquitas non est necessaria; siquidem neq; locus damnatorum, qui *Gehenna* vocatur, neq; locus Purgatorij fuit animæ Christi accōmodatus; neq; contentæ ibi animæ conversationi animæ Christi: neq; insuper accipiēs quis alicujus regni possessionem, omnia & singula ejus loca, etiam vilia & abjecta perambulare, sed regni caput adire solet, in eáque civitate regni gubernacula capere, in qua eum residere decet. Ad eundem modum ut Christus se vivis & mortuis atque dæmonibus imperare demonstraret, sibiq; genua flectere compelleret, sufficit, ut ad locū inferni superiorem,

Bellarm. lib. 4. de Anima Christi c. 10.

D. Thom. qu. 52. art. 3. p. 3.

in quo erant animę justorum, reali præsentia descenderet; ad alia verò loca, quorum conditio & qualitas non erat animæ Christi conveniẽs, per effectum manifestationis suæ victoriæ ac Triumphi. Cyril. in Ioan. li.12. cap.36. docet, totius regni possessionem accepisse. Gregor. Nyssen. orat.1. de Resur. ad sedem diaboli descẽdisse, tradit. Fulgen. lib.3. ad Transim. cap.30. *Vbi animæ torquentur.* Similiter August. epist. 57. & 99. solvisse inferni dolores in captivis, ait. Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 33. animas luentes purgatorias pœnas, liberatas fuisse à pœnis tradit. Gregor. lib. 13. Mor. cap. 20. omnes electorum animas per Christum eductas fuisse statuit. Certum enim est, Christum non esse alligatũ sacramentis, satisfactioni, pœnis aut meritis nostris; quin si velit, absque cujusquam injuria, ex speciali gratia possit liberare non solùm ex Purgatorio, sed etiam ex Inferno. Ceterum ęquè certũ est, Christum ordinaria lege id non facere. Quare temerarium foret asserere, Dominũ liberasse Platonem, Poetas, Philosophos, vel alios incredulos, pœnis æternis semel adjudicatos: sed interdũ sententiam in morte quorumdam (qui postea resuscitati & baptizati fuerunt) suspensam fuisse, convincunt diversa miracula, variis tẽporibus & locis edita, quæ nemo sine pervicacia inficiari poterit.

Cap. CCXVIII.

De Purgatorio.

NON alia de causa Sectarij germanum Inferni significatũ pernegant, Christique ad inferos descensum oppugnant, & in adulterinos sensus scripturas de hoc descensu loquentes contorquẽt, nisi ut Purgatorium locum (contra quem immane odium gerunt) è medio tollant. Ex hoc enim Christi ad Inferos descensu, ad liberandas Patriarcharum, aliorumque sanctorum animas, clarè consequi vident, Sanctorum animas culpâ remissâ posse adhuc ad aliquam futuri seculi pœnam obligari, quam in loco à cælis remotissimo luere debeant. Si enim Christus ad inferos descendit, ut à cruciatu tædij moræ animas ibi exsistentes liberaret; ergo loca subterranea, in quibus animæ detineantur, agnoscenda sunt. Proinde Calvinus hoc veluti fontem Purgatorij, emendatoriarumque pœnarum denegandum putavit, impudenter asserẽs, fabulam esse, quòd locis quibusdam subterraneis animæ concludantur: quæ ponere, nihil aliud sit, quàm cũ Poetis Orcum Erebumq; fingere. Si autem quæras, Vbi igitur justorum animæ ante Christi mortem fuerint: in cęlo fuisse contẽdit, licet Deum non viderint, neque ante judicij diem visuræ sint. Contra quem errorem docet Ecclesia Catholica, animas justorum, in quibus nihil purgandum restat, confestim post separationem à corpore, ante Christi Resurrectionem in limbum, hoc est, locum subterraneum descendisse: post Christi autem Resurrectionem in cælum Empyreum ascendere, Deiq; visione frui. Si verò emundandum vel satisfaciendum in eis aliquid supersit, in locum subterraneum detrudi, in quo velut carcere detineantur, donec pœnam debitis suis condignam luerint: quâ persolutâ in cælum evolent. Locum autem, in quo animæ post mortem temporalia supplicia patiuntur, vocamus PVRGATORIVM. Qualem pœnalem locum Sectarij nullum esse sustinent. Contra quos, esse talem comprobabimus

Animæ sanctæ statim post exutum corporis data sunt.

Purgatorius locus, est velut carcer temporarius.

Purgatorium esse.

PRIMVM itaque 2. Machabæorum 12. Scriptura luculenter asserit, defunctos à peccatis solvi, vivorum sacrificiis & orationibus posse adjuvari. Vnde consequitur, quòd remissâ æternæ mortis culpâ, subinde remaneat pœna in altero seculo luenda, sive pro venialibus peccatis in hac vita non remissis, sive quia satisfactio pro letalibus hic remissis completa non fuerit. *Sancta*, inquit, *& salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Non rectè autem Scriptura hujusmodi orationem laudaret, si Purgatorius animarum locus non esset. Neque verò novum Iudæ Machabæi fuit inventum, *orare pro mortuis*; sed consuetudo, per manus à Patribus ab initio mundi accepta. Siquidem Abraham Sarę uxori exsequias celebravit, Iacobo filius Ioseph. Pro Saule occiso Galaaditæ jejunaverunt; pro Abner David. Quę jejunia non doloris signa, sed pro defunctis suffragia fuerũt. Nam ad impetrandum instituta fuisse jejunia, patet ex Davidis facto, lib. 2. Reg. cap. 12. ubi pro defuncto parvulo non jejunavit. Tob. 4. *Panem tuum super justi sepulturam constitue*; id est, pauperibus eleemosynam pro defuncto tribue, ut scilicet pro illo Deum exorent.

Remissa culpa, sæpe remanet pœna temporalis luenda.

Gen 23. Gen 50.

1. Reg. ult. & in comment. Beda. 2. Reg. 3.

Sic

Sic Chrysost. hom. 32. in Matth. Hinc tracta consuetudo mittédi panes vocatis ad exsequias item eleemosynas pauperibus distribuendi.

HVC etiam pertinet, quòd Matth. 12. Christus aliquod esse peccatum dicat, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remittatur. Vnde colligunt Ecclesiastici scriptores, aliquod peccatum in futuro seculo dimitti. Augustin. libr. 21. de Civit. cap. 24. Lib. 6. contra Iulianum cap. 5. Gregor. lib. 4. dialog. ca. 39. Beda in 3. cap. Marci. Bernard. serm. 66. in Cant. Rabanus li. 2. de Instit. Cleric. cap. 44. Apostolus quoque 1. Corint. 3: *Ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Vbi nomine *Ignis* Veteres pœnam aliquam purgatoriam intelligunt, ad quam post mortem adjudicantur, qui in judicio particulari ædificasse reperiuntur lignum, fænum, & stipulam. Cyprian. lib. 4. ep. 2. Ambros. in comment. 1. Cor. 3. & ser. 20. in Psalm. 118. Hieron. ult. cap. Isaiæ & c. 4. Amos. August. in Psal. 37. emendatorium istum ignem esse graviorem ait, quàm quidquid homo in hac vita pati possit. Gregor. lib. 4. dialog. ca. 39. pro levibus culpis purgatorium ignem esse credendum est. Alcuinus lib. 3. de Trin. Haymo, Anselmus, B. Thomas, & omnes recentiores interpretes in 1. Corinth. 3.

Ignis purgatoris gravitas.

Ex Græcis purgatorium ignem agnoscunt, Origenes hom. 6. in Exodum. homil. 14. in Leviticum. hom. 12. in Ierem. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 15. & in cap. 9. Isaiæ. Nazianzenus in fine orationis pro Epiphan. Emissenus hom. 3. de Epiphania. Chrysost. hom. 3. in epist. ad Philipp. homil. 69. ad Antioch. In tertium caput autem 1. ad Cor. contra Origenem disputans, qui omnes quandoque salvos fore putavit, locum illum de salute, quæ in æterno igne remanet, intelligit: sed ut dura est illa salus, ita & commentarius, cùm in scriptura salutis nomen in bonam partem accipi soleat.

Ecclesia purgatorium agnoscentia.

CONCIL. Carthaginens. III. can. 29. agnoscit purgatorium. Item Conc. Carthag. IV. cap. 79. Conc. Bracaren. I. c. 34. & 39. Concil. Cabilonens. vult, in omnibus Missis pro defunctorum spiritibus offerri. Concil. Wormaciens. can. 10. etiam pro suspensis in patibulo vult orari. Concil. Lateranens. can. 66. Florentinum session. ultim. Tridentinum, session. 25.

Orandum pro defunctis.

ACCEDIT, quòd Ecclesia semper oraverit pro defunctis, ut cõstat ex omnibus Liturgiis Iacobi, Basilii, Chrysost. Ambrosii. Augustinus etiam librum *De curâ pro mort. agendâ* scripsit, in quo preces vivorum defunctis prodesse confirmat. Enchir. cap. 110. tract. 84. in Ioan. lib. 9. confess. cap. 13. lib. 21. de civit. c. 24. Lib. de hæres. c. 53. Aërium ideo hæreticum pronunciat, quia orationes pro defunctis fieri debere negaret. Epiphan. hæresi 75. similiter.

Aërius hereticus habitus, quia pro defunctis orandum negaret.

EQVIDEM semper in Christi Ecclesia pro defunctis oratum fuisse, testatur Clemens Constitut. Apostolic. cap. 47. Dionysius Areop. li. de Eccles. Hierar. ca. 7. p. 3. Athan. q. 34. ad Antiochum. Nazianzenus in oratione in Cæsarium. Chrysost. hom. 41. in 1. Cor. Cyril. catech. 5. Theodoretum lib. 5. hist. ca. 26. Theodosium Iuniorẽ pro animabus parentum orasse scribit. Damasc. lib. *De iis, qui in fide migrarunt.*

Ex Latinis, Tertullianus lib. *De corona militis*, inter Apostolicas traditiones recenset, orandum esse pro defunctis. Cyprianus lib. 1. epist. 9. Ambrosius lib. 2. epist. 8. ait, non tam deplorandam sororem, quàm ejus animam Deo comendandam. Hieronymus in epist. ad Pammachium, De obitu Paulinę uxoris, *sanctam favillã Eleemosynæ balsamis rigat.* Paulinus epist. 1. ad Amandum, & 5. ad Delphinum preces pro defunctis commẽdat. Augustinus serm. 34. *De verbis Apostoli*, rem istam tam certam habuit, ut dicat: *orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari.* Gregor. lib. 4. dialog. c. 55. scribit, animas defũctorum salutaris hostiæ oblatione multùm adjuvari. Isidorus li. 1. offic. c. 18. dicit, Ecclesiam credere, fidelibus defunctis remitti peccata. Bern. serm. 66. in cantica. Petrus Cluniacensis lib. contra Petrobrusianos. Malachias apud Bernardum: *Non parum spei mihi repositum in illâ die, qua defunctis tanta à vivis beneficia impenduntur.*

Augustinus ait, non esse dubitãdum, defunctos adjuvari orationibus, eleemosynis, oblatione sacrificii.

Ex quibus manifestum est, Veteres Christianos pro defunctis orasse, non solùm ut se consolarentur, aut pium in eos affectum declararent: sed ut eos suis precibus à pœnis eriperent. Distinguit enim Augustinus solatia vivorum ab auxilio defunctorum, Enchir. cap. 110. & Lib. *de curâ pro mort.* cap. 1. & 4. Gregor. Nyssenus in oratione *Pro mortuis* disertè tradit, animarum maculas igne purgatorio abstergi. Ambrosius in Psalm. 36. & serm. 20. in Psalm. 118. August. lib. 21. de Civit. cap. 16. ait, infantes baptizatos nulla post mortem purgatoria tormen-

ta perpeti. Cap. 24. addit, fidelium animas, quæ cum levibus peccatis ex hac vita decedunt, pœnis temporalibus expurgari. Idem repetit Hom. 16. inter 50. Lib. 2. de Gen. contra Manichæum ca. 20. Et in Psal. 37. ubi gravitatem pœnæ Ignis Purgatorii exaggerat. Proinde nunquam de Igne Purgatorio Augustinus dubitavit; sed de modo & qualitate purgationis; & utrùm animæ ibi nonnullos retineant affectus similes iis, quos in ista vita habuerunt, ut crucientur amissione rerum dilectarum; & an Ignis Purgatorii substantia cum igne Inferni conveniat, dubitari posse significat Enchiridii c. 69. & lib. 21. de civit. c. 26.

PORRO esse Purgatorium, etiam Ratione demonstrari potest. Etenim cùm *septies in die justus cadat*, multò sæque justos repentè mori contingat, necesse est, leviora peccata, quibus solū debetur temporalis pœna, in alia vita posse purgari; alioquin à Regno Dei (in quod nihil coinquinatū intrat) oporteret justum excludi. Plerumque insuper contingit, remissa culpa temporalem pœnam remanere luendam, pro qua si hic non satisfiat, in Purgatorio satisfieri patiendo conveniat. Accedit commune judicium omnium gentium, ex naturali lumine fluens, quo sicut aliquē esse Deum sentiunt, qui rerum humanarum providentiam habeat; ita post hanc vitā præmia & supplicia esse confitētur. Et cùm ex iis, qui ex hac vita emigrant, quosdam valdè bonos, alios valdè malos, nonnullos mediocriter vel bonos vel malos esse perspiciant; naturali quodam lumine censent, pro valdè malis post hanc vitā repositas esse pœnas quasdam externas; & præmia similiter æterna pro valdè bonis pro mediocriter verò bonis aut malis, temporarias quasdam pœnas, per quas ad beatam vitam transitus fiat. Vnde sicut divinæ Providentiæ agnitio cælum pro bonis, atque infernum pro pessimis esse suadet: ita quoque Purgatorium pro mediocriter bonis aut malis. Quod ideo non solùm Hebræi divinitus edocti, sed etiam Gentiles tam Poëtæ quàm Philosophi agnoverunt, ut ex Platone constat in Gorgia & Phedone, ac Cicerone in Somnio Scipionis. Ex Virgilio quoque lib. 6. Æneidos:

Ergo exercentur pœnis, veterúmq; malorum
Supplicia expendunt.

Item Claudino lib. 2. in Ruffinum:

Quos ubi per varios amnes, per mille figuras,

roverb. 24.

pec. ult.

Mach. 12. ephus lib. bello Iu-ico.

Egit leteo purgatas flumine &c.

Imò Platonici (teste August. lib. 21. de Civit. cap. 13.) omnes futuræ vitæ pœnas esse purgatorias arbitrati sunt; quos in hoc errore sequutus est Origenes, omnibus tam hominibus quàm dæmonibus tandem pollicens liberationem à pœnis; teste Epiphanio in epist. ad Ioannem Hierosolym: & Augustino li. 21. de Civit. cap. 17.

PRÆTEREA esse Purgatorium, convincunt animarum apparitiones, quę se in Purgatorio torqueri vivis renunciarunt, ab eisque opem efflagitarunt: quales permultæ à Sanctissimis gravissimisque Viris commemorantur: ut à Divo Gregorio libr. 4. dialog. cap. 40. & 55: à Greg. Turonensi *de gloria Martyrum* c. 5: à Beda lib. 3. de hist. Anglorum, cap. 10. lib. 5. cap. 13. Bernardus in Vita Malachiæ refert, sororem ipsius in Purgatorii pœnis exsistentem pòst apparuisse. Lib. 1. Vitæ Bernardi cap. 10. Guilielmus Abbas quendam defunctum monachum scribit D. Bernardo apparuisse, qui Purgatorii pœnis affligebatur. Lib. 1. Vitæ B. Anselmi refertur, eum Anno integro pro amico defuncto sacrificium obtulisse; quo tandem evoluto ille apparuit, seque à Purgatorii pœnis liberatum edocuit.

Purgatoriam esse, convincitur ex animarum apparitionibus.

QVOD insuper Purgatorii fides ædificationi fidelium plurimùm conducat, inde patet, quòd sicut fide suppliciorū & præmiorum, in futura vita cuique pro meritis reddendorum, nihil ad peccati fugam, & virtutem amplectendam potentius, ita fide, qua credimus, præter ignem Gehennæ, alium quendam Purgatorium exsistere, quo quidquid in hac vita non fuerit per debitæ pœnitentiæ opera deletum, emundari oporteat, nihil validius esse potest ad reddendū cautos & diligentes ad evitanda quęcumq; peccata, etiam levissima; quæ neglecta, acerbissimis Purgatorii deinde pœnis sint expianda. Cohibet itaque peccandi audaciam non mediocriter harum pœnarum metus & fides, fraternæ dilectionis studium accendit, excitatq; ad charitatis opera proximis impendēda, dum afflictis subvenire curant vivi: confert quoque ad spem firmandam, si nos inopinata mors repentè invadat.

Purgatorii fidei pietatē fovet.

Epiphan. hæresi 75. Augu. serm. 33. de verbis Apostoli.

ECONTRA verò doctrina, quæ Purgatorium è medio tollit, non solùm falsa, verùm etiam perniciosa est, quoniam homines ad peccata cavenda, & bona opera peragenda segniores reddit, ad preces fundēdum, ad Templa frequen-

Purgatorii ablatio impios ad mala impellit.

tandum,

randum, ad misericordiæ opera proximis exhibenda frigidiores. Qui enim sibi persuadet, omnia peccata morte aboleri in eo, qui cum fide hinc emigrat, facilè conremnet Iejunia, preces, eleemosynas, & voluptates atque delicias consectabitur, nihil interesse ratus, an plura sive pauciora in morte peccata habuerit, quæ indifferenter sint morte abolenda: sed qui credit illud, quod hic pœnitentiæ operibus deletum non fuerit, emendatorii Ignis cruciatu postea emūdandum, is sanè majore diligentia sibi prospiciet, neque in amicos spem suæ salutis conjiciet, quin potiùs viaticum Bonorum Operum præmittere studebit. Vide Petrum Cluniacensem lib. 4. epistol. 17.

Fides purgatorii excitat ad satisfactionem & bona opera.

QVOD verò Purgatorii sublatio impietatem armet, ac ad malum incitet, ex conditione hostium Purgatorii manifestissimè convincitur. Primus enim Aërius pro defunctis non esse orandum docuit, ac proinde misericordiam illis impendi noluit. Quem sequuti Apostolici, vivis ac defunctis bellū intulerunt. Quibus hac in re suffragatores Henricus & Petrus Bruys impurissimis moribus fuêre: nec sanctiores successêre Waldenses, teste Paulo Aemilio, & Abbate Vrspergēsi in Chronico Anni MCCXII. Quorum dogma fæx Albigensium suscepit, Antonino teste, 4. p. tit. 11. c. 7. §. 5. Quibus tandem successere Lutherus, Calvinus, universaq; hæreseon nostri temporis portenta, qui nullis suorum Antecessorum ducibus morum improbitate cedunt, sed quantò posteriores, tantò honestæ vitæ acriores hostes, omniúmque malorum faces; ut nō nisi ad humani generis perniciem & perditionē corporum & animarum fidelium, eversionémque Regni Christi conspirasse videantur. Quorum omnium commune fundamentum est, quòd satisfactionem nostram pro peccatis, quoad culpā, remissis, & peccati venialis à mortali discrimen tollunt: illis enim sublatis, nullum esse Purgatorium sequitur, in quo fidelis temporali pœna in altero seculo puniatur.

Purgatorii hostes.

Aug. hæresi 53. Epiphan. hæresi 75. Bernard. ser. 66. in cant. & epist. 240.

CAP. CCXIX.

Vbi Purgatorium sit?

Vbi Purgatorium sit?

QVIDAM existimant, defunctorum animas variis locis expurgari: quod indicare videtur Divus Gregorius lib. 4. dialog. cap. 40. & 55. Vbi quorundam animas in balneis expurgatas fuisse scribit. Alii opinati sunt, animarum pœnalia loca non esse corporalia: quod Augustinus aliquando sensisse videtur lib. 2. de gen. ad lit. c. 33. Sed lib. 2. Retract. cap. 24. retractavit.

TERTIA sentētia Origenis fuit, sentientis, animæ Purgatorium nihil esse, præter conscientiam accusantem, & anxiam pro peccatis, teste B. Hieronymo in epist. ad Avitum. Philos. lib. De congressu eruditionis quærendæ gratia, idē cum Origene sensit: quorum errorem amplexus est nostro seculo quoad infernum, Calvinus. Quæ sententia si vera esset, non minùs in Purgatorio essent vivi, quàm defuncti.

QVARTA sentētia est, purgatorium esse animæ statum, in quo nihil videat: cujus opinationis Theophylactus in 16. cap. Lucæ meminit.

QVINTA sentētia est, pœnalem animarum locum, non esse terram, sed caliginosum aërem, in quo dæmones versentur. Ita Greg. Nyssen. lib. de Anima & Resurrectione. Author operis imperfecti. Chrysost. homil. 53. in Matth. Beda lib. 5. histor. Anglorum c. 19. refert, cuidam Sancto, dum ab Angelis in cœlū deduceretur, maximum ignem supra Aërem ostensum fuisse, qui ad mundi conflagrationem reservaretur, interim tamen hominum morientiū opera examinaret.

SEXTA est communis Scholasticorū doctrina, Purgatorium esse intra terræ viscera, loco vicino damnatorum Inferno: juxta illud Act. 2. *Solutis doloribus inferni*: id est, August. interprete epist. 99. *liberatis à pœna purgatorii*: ut canit ecclesia: *Libera eas de pœnis inferni, & de profundo lacu*. Refert insuper Beda lib. 5. hist. Angl. c. 13. cuidam apparuisse Purgatorium, Inferno damnatorum contiguū, ut animæ purgandæ situ & mansione distentā reprobis, eodémq; igne affligantur, pro suis unaquæque meritis; sed illæ temporali, hæ verò perpetuo cruciatu. Tantò autem quisque ibi pœnam tolerabiliorem

Purgatorii locus est intra terræ viscera.

rabiliorem sentiet, quantò hic minorẽ habuerit iniquitatem; ut docet August. Enchir. cap. 93. Imò B. Gregorius lib. 4. dialog. c. 36. & Beda lib. 5. hist. cap. 13. & Dionysius Carthus. in dial. de partic. judicio. artic. 31. insinuant, quorundam animas esse veluti in senatorio carcere, in quo patiantur tantùm pœnam damni, non sensus.

Cap. CCXX.

Vtrùm in Purgatorio veri ignis pœnâ defunctorum animæ excrucientur?

In Purgatorio & inferno verus erit ignis.

QVIA Sectarii non alias Inferni vel Purgatorii pœnas agnoscunt, quam desperationem, anxietatem, & Gehennæ metum; veri autem ignis cruciatum rejiciunt, interpretates verba Christi Matth. 25. *Ite in ignem*: & Apostoli 1. Cor. 3. *Salvus erit quasi per ignem*, de igne metaphorico; sciendum est, communem Theologorum sententiam esse, Purgatorii atque Inferni verum propriúmque ignem, ejusdem cum nostro elementari speciei existere, ut etiam testatur Gregorius libr. 4. dial. cap. 29. dicens, esse *corporeum ignem*. Lib. verò 15. moral. cap. 17. *incorporeum* esse hoc sensu dicit, quia fomentis corporeis ad sui conservationem non indigeat, sicut ignis corporeus, quo hic utimur; diserte alioquin asserens, tam animas quàm corpora, igne elementari, ab initio mundi condito, torqueri. In eandem propendet sententiam Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 10. Et sanè scriptura *Ignem ardentem* vocat. Eodémque igne affligi spiritus & corpora, Christi verba evincunt: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.* Vbi de pœna sensus agi, manifestum est.

Ignis Purgatorii ejusdem cum nostro est speciei.

Apoc. 19. Eodem igne spiritus & corpora puniuntur. Matth. 25.

QVOMODO autem ab igne corporeo anima torqueri possit, *miris, sed tamen veris fit modis*, (ait Augustin. lib. 21. de Civit. cap. 10.) id exemplo commonstrans animæ corpori unitæ, quę propter illam unionem cum corpore gaudet & dolet. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 29. dicit, animas ex visibili igne, invisibilem pœnam contrahere.

Anima ab igne corporeo torquetur.

CONCILIVM Trident. sess. 25. subtiliores has quæstiones, quæ plus habent curiositatis, quàm ædificationis, à popularibus concionibus secludi constituit.

Curiosæ quæstiones a popularibus concionibus secludenda.

PRÆTEREA in Purgatorio animæ damni pœna torquẽtur, quia se ob propriam culpam à summi boni fruitione impediri conspiciunt. Vtrùm autem à dæmonibus, vel Angelis, iræ Dei ministris etiã affligantur, incertum est. Scholastici quidem ab angelis malis animas in Purgatorio minimè affligi dicunt, quoniam omnes illæ animæ diabolum in ultimo conflictu vicerunt: ideo non cõgruere, ut Deus eas sinat ab hoste devicto torqueri, cui animas in gratia confirmatas, in peccata deinceps pertrahẽdi spes nulla superest. In contrariam tamen partem militant revelationes variç, a gravibus authoribus memoriæ posteritati relictæ. Apud Bedam lib. 3. c. 19. hist. Anglic. Lib. 1. de vita S. Bernardi c. 10. Dionys. Carthus. li. 4. De novissimis.

In 4. sent. distinct. 20. An animæ in Purgatorio affligãtur ab angelis bonis, aut malis?

Cap. CCXXI.

De Gravitate pœnarum Purgatorii.

PVRGATORII pœnas tantę acerbitatis esse, ut nullę hujus seculi pœnæ illis comparari valeãt, constanter uno consensu Veteres tradunt. Augustinus in Psalm. 37. Lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. Enchir. c. 112. Gregor. in Psalm. III. pœnitentialem: *Illum* (inquit) *transitorium ignem omni tribulatione præsenti existimo intolerabiliorem.* Beda in Psalm. 37: *Nulla Martyrum aut latronum cum purgatoriis pœnis conferenda supplicia*, dicit. Idem confirmant hist. ab eodem relatæ lib. 3. cap. 5. & 13. Bernardus sermon. de obitu Humberti. & in vita Malach. Anselmus in 1. Corint. 3. Ambrosius in Psalm. 36. Chrysostomus homil. 24. in Matth. explicat gravitatem pœnę damni, seu amissionis divini conspectus. Idipsum Regius Vates, Purgatorii pœnas deprecans, satis indicat Psalm. 6. & 37: *Domine*, inquit, *ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.* Priorem quidem partem de Inferno, posteriorem de Purgatorio interpretes exponunt.

Gravitas pœnæ purgatorii.

Gravitas pœnæ damni.

CAP. CCXXII.

Quamdiu Purgatorii pœnæ durent?

Duratio pœnarum purgatoris. Origen. hom. 14. in Luca.

PVRGATORIAS pœnas ultra tempus Extremi Iudicii Origenes extendit, quem Augustinus confutat lib. 21. de Civit. cap. 16. ex cap. 25. Matthæi ostendens, post extremum judicium non nisi duos hominum ordines futuros; Beatorum scilicet, atque Damnatorum.

LVTHERVS omnes peccatorum reliquias dolore mortis in eis, qui in fide moriuntur, expurgari contendit; ideóq; post mortem nullas Purgatorii pœnas superesse. Sed certa est Ecclesiæ Catholicę doctrina, quæ tradit, nonnunquam omnes peccati reliquias in morte tolli, ut in Martyribus accidere credimus, teste Cyprian. lib. 4. epist. 2. & Augustino serm. 17. *De verbis Apostoli*, ubi ait, *Injuriam esse, orare pro Martyre, cujus orationibus nos potius oporteat commendari*: nonnunquam verò in morte partim tolli, partim manere; ut in eis accidit, qui æquo animo & piè moriuntur: aliquando autem contingere, ut nullæ peccati reliquiæ morte tollantur, sed in altera vita purgādæ remaneant; ut in eis, qui repentino casu nullo voluntatis actu comitante opprimuntur; vel qui in affectu peccati venialis, aut satisfactione imposita nondum completa moriuntur.

Martyrium omnem pœnam peccato debitam tollit.

Pœna sæpe remanet post culpam remissam.

QVIDAM opinantur, Purgatorii pœnas spatium X. annorum nunquam excedere, quia possit Deus extensionem pœnę gravitate ac intentione compensare. Quæ opinio cōmuni Christianorum sensui repugnat, atq; receptissimæ consuetudini Ecclesiæ, quæ Anniversaria pro defunctis ad cētum & plures annos celebrat. *Nulla dies* (inquit Ambros. oratione in Valentinianum) *vos silentio præteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret.* Aug. lib. *De cura pro mort.* cap. ult. *melius esse* docet *suffragia non egenti superesse, quàm indigenti deesse.* Origenes lib. 8. in epistol. ad Rom. *Pro defunctis semper offerendum*, ait, *quia nesciamus, quamdiu cruciatus perduret.* Damascenus serm. de defunctis, Anniversaria ex Apostolica traditione observari asserit. Nicephorus lib. 17. cap. 31. hist. refert, Iustiniani Imperatoris Anniversarium post secula plura celebratum fuisse. Ambrosius lib. 1. de Abraham c. 9. ad illa verba: *Surrexit Abraham ab officio funeris: Docemur* (inquit) *ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum officii satis est, deferamus.* Quo loco abutitur Calvinus præfatione Institutionum suarum ad Franciscum Galliarum Regem, dicens: *Hos limites perrumpunt, qui perpetuam mortuorum sollicitudinem incutiunt; quasi diffidentiæ sit, orationem toties iterare.* Sed ei respondendum, orationis iterarionem nō esse insufficientię aut diffidentiæ signum; quin potiùs fervoris, magnique desiderii; quemadmodum in Christo apparuit, dum tertiò eundem sermonem repetiit, Matth. 26. & Apostolus pro eodem ter oravit. 2. Cor. 12.

Improbabilis opinio, quòd Purgatorii pœna nonnunquam X. Annos excedat.

Dominicus Soto in 4. distinct. 19. qu. 3. art. 2.

Iteratio orationis non est diffidentiæ, sed fervoris signum.

CAP. CCXXIII.

Vtrùm animæ Purgatorio emūdatæ mox Dei visione perfruantur?

Animæ omnino iustæ mox Dei visione perfruuntur.

POST varias disputationes de animarum receptaculis post hanc vitam, (quibusdam asserentibus, omnium hominum quantumlibet sanctorum animas usque ad judicii diem in abditis quibusdam locis conservari, ubi Deum non videant; cujus quidem opinationis author videtur fuisse Tertullianus lib. 4. in Marcionem, & lib. de Anima, postremis duobus capitibus: quem secuti sunt Lactant. Victorinus, & Vigilantius, quem B. Hieronym. confutavit; postea Græci, ac postremò, Lutherus & Calvinus:) tandem per generalia Concilia, Pontificúmque decreta definitum est, animas, quæ nihil purgandū habent, mox in cælum recipi, Deique conspectu frui, juxta Christi verbū Lucæ 23: *Hodie mecum eris in Paradiso*; id est, beatorum gloria frueris, cujus typum gessit paradisus terrestris, corporalium deliciarum locus. In scripturis equidem Novi Testamenti paradisus pro cælesti paradiso, non autem pro terrestri sumitur: non enim ad terrestrem Paradisum Christus emigrabat, neque Apostolus 2. Corint. 12. ad illum raptus est, sed ad tertium cælum. Et 2. Cor. 5. desiderabat *peregrinari à corpore, & præsens esse ad Dominum.* Et ad Philippens. 1. cupiebat *dissolvi & esse cum Christo.* Ad Ephes. 4. *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem*

Concil. Florent. sess. ult. Concil. Trident. sess. 25. Benedictus in Extravagante Benedictus Deus.

tatem, id est, animarum sanctarum multitudinem secum in cælum evexit, ubi per sui manifestationem Deus se videndum exhibet. Cælum enim Deitatis est velum, per quod nobis in terra positis Deus occultatur, ut Apostolus ad Hebr. 9. & Cyrill. catech. 9. tradunt. Et quidem spiritus justorum esse in cælo, ad Hebr. 12. planis verbis asserit Apostolus dicens: *conscriptos esse in cælis*; id est, adscriptos, & cooptatos in ordinem civium in cælis commorantium. Unde *Stephanus* moriturus, *vidit cælos apertos, & gloriam Dei*, ad quam à Domino cõfestim recipiendus erat: quod intelligens exclamabat: *Domine Iesu suscipe spiritum meũ.* Idipsum B. Ioannes Apoc. 7. tradit: *Hi sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus*: id est, Hi Deum in suo conspectu habentes, nutibus ejus promptissima voluntate famulantur. Ignatius in epist. ad Rom. dicit, *se post mortem puram Divinitatis lucem aspecturum*. Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hier. cap. 7. p. 1. & 3. dicit, *animas statim à morte regionem vivorum consequi*. Iustinus q. 75. *bonos statim post excessum è corpore, Angelorum societate, Deòque perfrui* ait. Hieronym. lib. 1. ca. 2. *Iustis post mortem æternæ lucis claritatem conferri* asserit. Athanasius in vita B. Antonii refert, *eum vidisse animam Ammonis, stipatam angelis in cælum deferri*. Basilius hom. in 40. Martyres. Nazianzen. oratione in 5. Basilium. Chrysostom. hom. 10. in 2. ad Cor. Hom. 3. ad Philippens. ait, *justorum animas videre Deum Regem facie ad faciem*. Epiphan. hæresi 78. Cyrill. catech. 13. Cyrill. in Ioan. lib. 11. cap. 36. *Animas in Dei Patris manus evolare* dicit. Theodoretus libr. 8. ad Græcos docet, *Martyres jam esse in cælo æternis coronis insignitos*.

Cælum Deitatis velum est.

Act. 7.

Animæ puræ statim à morte Deum vident.

Ex quibus manifestum est, Græcos scriptores olim de beatarum animarum gloriâ minimè dubitasse; qui aliquando scribentes, *abditis receptaculis eas recipi*, significare volunt, in cælo excipi, ubi lux nobis est inaccessibilis: & subinde *nondũ assecutos esse repromissionẽ, vel coronam gloriæ* dicentes, loquuntur de repromissione Resurrectionis, & de plena corona gloriæ, tam corporis quàm spiritus. Similiter *Deum à creatura videri non posse*, asserentes, Visionis nomine Comprehensionem intelligunt.

[Ple]na corona [g]loriæ in [R]esurrectione [da]tur.

[V]isionis nomine aliquãdo Comprehensio intelligitur.

QVOAD Latinos Patres, luculenta eorum est sententia, quòd justorum animæ post hujus vitæ exitum, mox perveniant ad perennia, intrent cælum, aspiciant Christum, atque ipsum contemplentur Deum. Cyprian. lib. *De exhort. Martyrii* cã. ultim. Lib. 4. epist. 2. Hilar. in Psalm. 60. 64. & 124. Ambros. lib. 7. epist. 59. Hieron. contra Vigilantium, & De obitu Leæ ad Marcellam. Augustinus aliquando dubitavit, ubinam justorum animæ essent usque ad judicium, ut patet lib. 9. Confess. cap. 3. & Lib. 2. q. Evang. c. 38. In Psal. 36. Enchir. cap. 109. Lib. 12. de Civit. cap. 9. non quòd opinaretur, animas justorum post Christi mortem in Limbum descendere; sed quia secretum in cælo Patris receptaculum sit, in quo animæ cum Deo vivant, prout seipsum explicat lib. 20. de Civit. cap. 15. Lib. 12. de Genesi ad lit. cap. 34. in Psalm. 116. dicens, *sanctos post effusum Christi pretium inferos omnino nescire, quinimo Dei lectione sine literis frui in tertio cælo.* Attamen non ita perfectè animas Deo frui, sicut post Resurrectionem, opinatur B. Augustinus, *quòd insit eis naturalis quidam appetitus unionis ad suum corpus, quo retardentur, ne totâ intentione ferãtur in Deum, quamdiu non subest eis corpus, in cujus administratione quiescant.* Lib. 1. retract. c. 14. Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35. Epist. III. ad Fortunatianum. Fulgentius serm. de S. Stephano: *Triumphator migravit in cælum.* Leo serm. de S. Laurentio in cælum abeunte: *tu deficis flammis tuis.* Gregor. in Psalm. 4. pœnit. Lib. 4. dialog. cap. 25. Beda in 6. c. Apoc. Anselmus in 2. Cor. 5. Bernardus in epist. ad fratres in Hybernia, dicit, Malachiam ex ipso charitatis fonte haurire. Epist. 266. & serm. 5. *De festo omnium sanctorum* dicit, *Sanctos Dei conspectu frui.* Quando itaq; ait, non visuros Deum ante Resurrectionem (ut serm. 3. de eodem Festo) B. Augustinum imitatus, de perfectissima illa Dei visione loquitur, quando anima nihil ultrà desideratura, tota intentione in Deum feretur.

Abdita loca sunt secreta in cælo receptacula.

Aug. sententia est, Animos desiderio corporis retardari, ne tota intẽtione sicut post resurrectionem, in Deũ ferantur.

CAP. CCXXIV.

Utrùm omnes Animarum apparitiones, dæmonum sint illusiones?

NOSTRI temporis Sectarii omnium spirituũ apparitiones esse dæmonum illusiones arbitrantur: alii sentiunt, ut plurimùm omnes spirituum apparitiones, qui fingunt, se animas esse, ex Purgatorio ad vivorum imploranda suffragia emissas, non nisi

Utrùm omnes animarũ apparitiones dæmonũ sint illusiones?

dæmonum

dæmonum esse præstigias. Certum verò est, animas defunctorum pro suo nutu egredi sua receptacula non posse, neque inter nos dæmonum more versari, aut in dæmones verti, ut Tertullianus lib. *De animâ* circa finem docet. Athanasius quæst. ad Antiochum 13. & 11. Chrysostomus homil. 29. in Matth. & homil. 2. & 4. de Lazaro. Theophylactus in cap. 8. Matth. Quamvis autem passim animæ defunctorum non redeant, subinde tamen Deo jubente aut permittente ad nos redire certum est. Nam in Veteri Testamento lib. 1. Regum cap. 28. Samuelis anima Sauli apparuit, & novissima ei prædixit, ut habetur Ecclesiastici 46. Nam si diabolus in Samuelis specie apparuisset, in Prophetam nulla inde laus redundare poterat; ut observat Augustinus Lib. *De curâ prò mort.* cap. decimoquinto: Iosephus libro sexto Antiquitatum, cap. decimoquinto, Iustinus in dialog. cum Triphone; Basilius epistola octogesima; Ambrosius in cap. 1. Lucæ. Hieronymus in 7. Isaiæ.

Anima Samuelis apparuit.

Admonet insuper Lyranus, Abulensis, Dionysius Carthusian. Cajetanus, & alii recentiores, Samuelem non jussu Pythonissæ, sed Dei venisse, ad increpandum Regem, itamque Dei annuntiandum. Prævenit enim Samuel effectum incantationis, nec instar umbrarum capite deorsum verso ascendit, sed tectâ figurâ prodiit: unde Pythonissam conturbavit. Contrarium nonnulli sentiunt, ut Tertullianus Lib. *De animâ* circa finem, Iustinus qu. 52. Author quæst. Veteris & Novi Testamenti, quæst. 27. Lib. de mirabilibus sacræ Script. Lib. 2. cap. undecimo. Isidorus lib. octavo Etymolog. cap. nono. Procopius & Eucherius, in lib. Regum capit. vigesimo octavo. Dubitavit nonnunquam Augustinus, ut lib. 2. ad Simplician. qu. 3: sed re pleniùs discussa, in Libro *De curâ pro mort.* verum Samuelem apparuisse tradit.

Samuel jussu Dei venit, non Pythonissæ.

Aliud exemplum commemoratur lib. 2. Machab. cap. 15. ubi Hieremias & Onias apparuisse dicuntur. Constat etiam Matth. 17. apparuisse Moysen, qui defunctus erat, Deuteron. ultimo, Iosue 1. Et Lucæ 16. Christus idipsum confirmat, referendo epulonis petitionem: *mitte Lazarum.* Huc denique accedit, quòd animæ defunctorum ab Helia, Helizæo, Christo, Apostolis, & plurimis Sanctis ad corpora sua revocatæ sint, quas in Purgatorio aut Limbo fuisse certum est, cum ex Paradiso vel Inferno nullam ad corpus rediisse credatur; quia exilium vel carcerem immutare, nullum inconveniens secum adducit: at ex beatitudine ad miseriam, vel ex inferno damnatorum ad viatoris statum, non est regressus; ut docet Augustinus Lib. *De correptione & gratiâ*, capit. decimo: Lib. vigesimo primo, *De civit.* cap. vigesimo quarto, Enchirid. cap. 112. Gregorius libro trigesimoquarto Moral. cap. decimotertio.

Hieremias & Onias apparuerunt.

Moyses apparuit.

Lazar. mitti potuit. Ioan. 11. Act. 9. & 20.

Christus, Propheta, & Apostoli animas ad corpora revocarunt.

Unde facilè apparet, quidnam censendum sit de viris pessimis, aut infidelibus, qui à morte dicuntur excitati à Damascen. in Oratione *De mortuis*; Gregorio lib. 1. cap. 12. Egesippo lib. 3. cap. 2. à Maximo sermon. 2. *De S. Agnete.* Evodio lib. 1. *De miraculis* B. Stephani, & de variis pueris absq; baptismo mortuis, postea suscitatis. Qui enim in originali peccato vel actuali letifero mortui fuerunt, & postmodum suscitati, eorum sententiam postremam fuisse suspensam, credendum est, luissèque interea temporales pœnas, suis demeritis congruas.

Animæ impiorum ad corpus revocata, extra infernum reservata erat.

Si qui impii suscitati fuerunt, eorum sententiam postremam suspensã fuisse, credendũ est.

Cap. CCXXV.

An vivorum suffragiis animæ post mortem adiuvari possint?

Vivorum suffragiis defunctos juvari posse, omnes illæ scripturæ convincunt, quę vivos pro defunctis orasse, jejunasse, vel sacrificium obtulisse, testantur. Ex quibus illa luculentissima est: *Sancta & salubris cogitatio est, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.* Item Apostolus Paulus pro defuncto his verbis oravit: *Det illi dominus invenire misericordiam in illâ die.* Et 1. Corinthior. 12. docet Apostolus, ejusdem corporis membra pro se invicem sollicita esse debere. Et Iacobus cap. 5. inquit: *Orate pro invicem*; id est, pro omnibus unius corporis Ecclesiæ membris, re aliqua sibi necessaria indigentibus. Nam & Christus tam mortuis quàm vivis profuit, & nonminus pro illorum redemptione quàm vivorum oravit, & seipsum obtulit.

Vivorũ suffragiis defuncti adiuvari possunt. Gen. 23. & 50. 1. Reg. ult. 2 Mach. 12.

2. Tim. 1.

Vivi prosunt defunctis.

Heb. 7.

1. Ioan. 2. Mortuus est enim pro totius mũdi peccatis, ut mortuorum dominaretur & vivorum. Hinc mortuos etiam corporaliter resuscitavit, ut exemplo comprobaret, vivos prodesse mortuis: Puellam Matth. 9. Adolescentem Lucæ 9. Lazarum Ioannis 11. & nunc adhuc interpellat pro nobis. Quòd etiam defuncti aliis mortuis prodesse queant, argumento est Helizeus, qui corporis sui contactu alium suscitavit (4. Reg. 13.) & Abrahã Lazarum in suum Sinum recepit. Orant insuper Sancti pro animabus in Purgatorii pœnis exsistentibus, juxta Ecclesię orationem: *Vt B. Mariâ intercedente & omnibus sanctis, animæ defunctorum ad perpetuæ beatitudinis consortium pervenire mereantur.* Aug. *De curâ pro mort.* cap. 4.

Hebr. 7. 1. Ioan. 2. *Defuncti prosunt vivis & mortuis.* Luca 16.

Qvod verò etiam defuncti Sancti vivis prosint, & pro illis orent, 2. Machab. 15. de Hieremia & Onia legimus. Si ergo vivi vivis, & mortuis mortui, necnõ defuncti vivis prosint, cur vivi etiam defunctis prodesse non poterunt? Quare certa fide tenendum est, ex scripturis & Patrum continua traditione haberi, quòd vivi utiliter pro defunctis orent. Apostolos enim pro defunctis orasse, scribit Clemens lib. 8. Constit. cap. 47. Dionysius Areopagita *De Eccles. hierar.* cap. 7. part. 3. Et in omnibus Liturgiis expressa defunctorum mentio fieri solet. Quare pro hæretico à veteri Ecclesia habitus est Aërius, quòd pro defũctis orandum esse negaret, Epiphanio teste hæresi 75. August. hæresi 53. Damascenolib. *De centum hæres.* cap. 75. Qui pluta veterum loca desiderat, legat Bellarminum Lib. *De Purgatorio.*

Aërius ideo hæreticus, quia pro defunctis orãdũ negavit.

Cap. CCXXVI.

Quibus modis vivi defunctis subvenire possint?

Vivi defunctis succurrere possunt orationibus, sacrificio Altaris, & operibus satisfactoriis, qualia sunt, Eleemosynæ, Iejunia, Peregrinationes, & hujusmodi: ad quæ reducuntur Indulgentiæ, per modum suffragii eis applicatæ à summo Thesauri Ecclesiæ dispensatore. De Sacrificio loquitur Cyprian. lib. 1. epist. 9. Chrysostomus homil. 69. *Ad Antioch*: 41. in 1. ad Corinth. homil. 3. ad Philippens. Augustinus sermon. 32. *De verbis Apostoli.* Lib. 9. Confess. cap. 11. 12. 13. Damascen. serm. *Pro defunctis.*

Quibus operibus juventur defuncti.

Qværi autem solet, An rei alienæ restitutio defunctis prosit? Respondendum est, salutem non pendere ab aliena voluntate, Deumque præmia vel supplicia in altera vita reddere secundùm anteactæ vitæ merita; ideoque restitutionem eorum, quæ defuncti reddere nequiverunt, aut testituere obliti sunt, per se defunctis non prodesse, quatenus scilicet restitutio est; sed prodesse, quatenus eleemosyna est, quæ opus pœnale satisfactoriũmque sit; quia pœnale non est, alienum restituere, sed suum dare.

Cap. CCXXVII.

Quòd Ecclesiæ suffragia neque Beatis neque damnatis prosint.

Ecclesiæ suffragia *pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè malis propitiationes; pro valdè malis, licet nulla sint adjumenta mortuorum, qualescumque tamen consolationes sunt vivorum*, inquit, Augustinus Enchir. c. 110. & Lib. *De curâ pro mort.* cap. 1. Nam infideles, aut parvulos non baptizatos, non liberari à damnatione per sacrificia, pro eisdem oblata, probat Augustinus lib. 1. *De origine animæ* cap. 9. & lib. 3. cap. 12. Et Enchir. ca. 112. Lib. 21. *De civit.* cap. 24.

Ecclesiæ suffragia damnatis nõ prosunt. Greg. lib. 4. dial. cap. 44.

Cap. CCXXVIII.

Vtrum particularia suffragia solis animabus prosint, pro quibus offeruntur?

Commvnia Ecclesiæ suffragia omnibus in Purgatorio detentis prodesse, indubitatum est: sed an particularia solis illis prosint, pro quibus funduntur, ambigi potest. Nam fundamentum communicationis suffragiorum est, Gratiæ status, & Orantis applicatio, quæ fit intentione satisfaciendi pro hoc vel illo. Quare

Communia suffragia omnibus in Purgatorio detẽtis prosunt.

Particularia suffragia per modũ satisfactionis illis prosunt, pro quo fiunt.

Quare dicendum est, particularia vivorum suffragia, omnibus in Purgatorio exsistentibus hactenus prodesse, quia novum singulis gaudium adferant de bono opere: sed per modum satisfactionis illis solis prodesse, pro quibus fiunt. Vnde admonet B. Augustinus Lib. *De cur. pro mort.* cap. 4. *Ecclesiam interdum orare pro defunctis omnibus in genere, ut quibus desunt parentes aut amici, qui pro ipsis orent, habeant saltem auxilium à communi Matre.*

Cap. CCXXIX.

Tertiâ die resurrexit à mortuis.

ALTERA quinti Articuli pars docet, quòd idẽ IESVS CHRISTVS, qui die sexta, hora quasi nonâ in Cruce spiritum emisit, & eâdẽ vespera in monumento secundùm corpus sepultus fuit, secundùm animam verò ad Inferos descendit, tertia à morte die, propria vi ac virtute (anima iterato corpori conjuncta) revixerit, ut jam idem CHRISTVS HOMO viveret, qui triduo mortuus fuerat. Quare hoc bimembri articulo edocemur, Christum sua passione plenam nobis liberationem animæ & corporis promeruisse, eandémque comprobasse liberatione animarum à doloribus inferni, & resumptione sui corporis, non ampliùs mortalis, sed gloriosi semper futuri. Proinde in hujus Articuli fide Christianæ religionis fundamentum est. Fides enim resurrectionis Christi, Christianos à Judæis & Paganis discernit. *Christum* namque *fuisse mortuum, facile credunt: sed resurrexisse negant*, ut habet Augustinus in Psalm. 120. & alibi. Cujus sanè mysterii difficultatẽ Apostolorum credendi tarditas ostendit, quam Dominus ipse increpavit, Ioan. 20. Marci 16: *Exprobravit incredulitatem & duritiam cordis, quia his, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Vnde huic Articulo Evangelicæ prædicationis initio contradictum fuit à Iudæis Matth. 28. à Gentibus Act. 17. & 1. Cor. 15. *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Quare mysterium istud à fidelibus assiduè recolendum docet. *Memor esto*, inquit, *Dominũ IESVM CHRISTVM resurrexisse à mortuis*; in uno Timotheo fideles omnes erudiẽs. Hinc Petrus Apostolos ait à Deo electos esse, ad testimonium perhibendũ Resurrectionis Christi; & Matthiam, ut testis Resurrectionis Christi fieret, ascitum ad Apostolatum affetit. Hinc Paulus Act. 23. *De Spe & Resurrectione mortuorum ego judicor.* Et 17. 24. & 26. Item Rom. 10. Resurrectionem mortuorum, velut præcipuum doctrinæ Christianæ caput, in medium producit: *Si confitearis in ore tuo Dominum IESVM, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.* Vnde Christus se resurrecturum tertio die frequenter ante Passionem Apostolis inculcavit, & postea variis testimoniis, apparitionibus, vulnerum contactu, cibi sumptione comprobavit. Ac ne resurrectionis Christi dogma, velut commentum Orbi ab Apostolis fallaciter obtrusum, credi posset, ex Scripturis & Prophetarum oraculis idipsum confirmarunt Apostoli. 1. Cor. 15. *tradidi* &c. *quòd Christus sepultus est, & resurrexit secundùm scripturas.* Et Concilium Nicenum, atq; I. Constantinopolitanum: *Resurrexit à mortuis secundùm scripturas.*

Christi resurrectio fũdamentum est Christianæ religionis.

Christus plenam liberationem animæ & corporis nobis promeruit.

Fides resurrectionis est fundamentũ Christianæ religionis.

2. Timoth. 2.

Act. 23.

Scriptura Christi resurrectionem annunciant.

PERMVLTÆ autem sunt de Resurrectione scripturæ. Ps. 3. *Ego dormivi & soporatus sum, & exsurrexi.* Ps. 2. *Ego hodie genui te*: quem locum Apostolus Act. 13. de Resurrectione intelligit. Psalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno*: quem Psalmum non de Davide, sed Christo intelligẽdum esse Petrus Act. 2. demonstrat. Psalm. 70: *Vivificasti me, & de abyssis terra revocasti me.* Oseę 6. *Vivificabit nos post duos dies, & die tertiâ suscitabit nos.* Et Prophetarum caput, Dominus, suam Resurrectionẽ crebrò prædixit. Matth. 12. *Sicut Ionas* &c. Matth. 16. *Oportet filiũ hominis pati, & tertiâ die resurgere.* Matth. 20. *Filius hominis tradetur ad crucifigẽdum, & tertiâ die resurget.* Ioann. 20. *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.*

Figura dominicæ resurrectionis.

EXTANT quoque illustres Dominicæ Resurrectionis figuræ. Genes. 2. Adam è somno evigilans, ex cujus latere formata erat Eva, typum gessit Christi in Cruce dormientis, de cujus latere fluxit Sanguis redemptionis, & Aqua baptismatis, ex quibus Ecclesia renascitur. Item Genesis 9. Noë dormiens & evigilans typum adumbravit Christi dormientis in Cruce, nudi & illusi, qui resurrexit, & illusores Iudæos reprobavit. Genes. 22. Isaac à loco sacrificii vivus rediens, Christi post mortem reditum ad suos expressit. Genes. 42. Ioseph è carcere ad regnum evectus, gloriam Christi resurgentis adumbravit.

Augu. sermo. 150. de temp.

Ambr. lib. de Ioseph. c. 2.

CAP. CCXXXI.

De Tempore Resurrectionis Christi.

Tertia die cur Dominus resurrexerit?

TERTIA die Christum à mortuis resurrexisse profitemur, nó quia per integros tres dies in sepulchro conditus remanserit, sed per Synechdochen: quia videlicet uno integro naturali die, parteq; cùm antecedentis, tum subsequentis diei, atq; jam inchoata die tertia à mortuis surrexerit; ut Hieronymus in 2. cap. Ionæ, August. & alii monent, & clarè id Evangelica Scriptura continet, dicens, Christum feria VI. hora quasi nona mortuum, initio primę diei post Sabbatum resurrexisse. Quod verum non esset, si tribus completis diebus in sepulchro mansisset.

Augu. lib. 4. de Trin c. 5. & 6. Lib. 1. q. Euang. c. 7. ep. 49. q. ult.

DISTVLIT autem Dominus resurrectionem suam usque in diem tertiam, ut se verè mortuum, ac verè resurrexisse comprobaret: usque ad seculi finem differre suam Resurrectionem noluit, ut suę Divinitatis fidem confirmaret idémque, non aliud corpus revixisse constaret; seque non invitum, sed volentem à morte detentum fuisse ostenderet.

Athanas. de Incar. Verbi.

CONVENIENTISSIMVM verò fuisse, ut tertia potiùs quàm alia die resurgeret, subjunctis rationibus suadetur. I. Vt Prophetarum oracula complerentur, Oseæ 6. Ionæ 2. Matth. 12. Ioan. 2. *Solvite templum hoc, & in triduo suscitabo illud.* II. Christus integra die, noctibus autem duabus in morte permansit, ut significaret, quòd unâ suâ morte corporali duplicem in nobis, Animæ scilicet & Corporis mortem destruxerit. III. Vt figuraretur, quòd peccata triplicis temporis, ante Legem, sub Lege, & sub Gratia, Christi morte abolita essent. IV. Vt adumbraretur, quòd per Christi Resurrectionem tertium tempus, Gratiæ videlicet, & tertius sanctorum status inciperet: Primus sub Legis figuris extitit: Secundus sub veritate Fidei: Tertius in æternitate Gloriæ corporis & animæ, quam Dominus resurgendo inchoavit. V. Ad commendationem perfectionis ternarii numeri, qui continet principiū, medium & finem: simúlque ad significandum, Christi mortem à sacrosancta Trinitate dispositam fuisse, ad reconciliandum humano generi Deum, peccati merito justissimè infensum. VI. Vt Christus declararet, se inter mortuos liberum esse, ibique quamdiu vellet, remanere. VII. Vt resurgendo prima Sabbathi, se verum esse Solem Justitiæ declararet, qui novam lucem adferret mundo. VIII. Vt malum à tribus ortum, Diabolo, Muliere ac Viro, tribus diebus curaretur. Gregorius Nyssenus oratione 1. *De Resurr.*

Aug. lib. 4. de trin. c. 5. serm. 181. de temp.

Rupertus de divi. offic. lib. 7. cap. 14

Hieron. in epist. ad Hedibiam. q. 5.

Qua tertia diei parte surrexerit Christus.

PORRO etiamsi certum sit, Christum tertia die resurrexisse, non proinde tamen constat, qua tertiæ diei parte resurrexerit: an videlicet statim post mediam noctem, an verò die jam illucescente? quod opinatur Augustinus lib. 4. de Trinitat. cap. 5. & 6. Lib. 3. *De consensu Evangel.* capit. 24. Beda in 16. cap. Marci: *Sole jam incipiente aërem illustrare:* Sic quoque sentit Divus Thomas 3. part. quæst. 53. artic. 2. ad 3. Cui opinioni favere videtur Marcus cap. 16. *Surgens autem Iesus manè primâ Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Nihil tamen ea verba evincunt, quia, *Manè primâ Sabbati*, à præcedentibus separari possunt, & jungi sequentibus; ut non dicatur *manè surrexisse*, sed *manè apparuisse*, prout intelligit B. Hieronymus qu. quarta ad Hedibiam, Gregorius Nyss. oratione 1. *De resurrect.* Theophylactus, Euthym. aliique Christum arbitrantur resurrexisse circa medium noctis, seu primum galli cantum: quam sententiam confirmat typus Samsonis Iudicum 16. qui portas Gazæ, media nocte surgens, in montis verticem abstulit; in typum, quòd Redemptor noster ante lucem surgens, Inferni claustra destrueret, sepulchriq; januas reseraret. Gregorius homil. 21. in Evangel. Rupertus lib. 1. de divin. offic. cap. 8. & lib. 5. cap. 24. lib. 17. cap. 16.

Cui sententiæ favet, quòd in consecratione Paschalis Cerei, & in Missæ Canone vocetur *Sacratissima nox, in qua Dominus resurrexit.* Hieronymus in 25. cap. Matth. ad verba: *Media nocte clamor factus est.* & Rupertus lib. 14. in Ioannem, & lib. 7. *de Divinis officiis* cap. 16. tradunt, *Christum mediâ nocte resurrexisse, & ad Iudicium illâ quoque horâ venturum.* Cui sententiæ suffragari videtur Lucas, cap. 24. scribens, *valdè diluculo mulieres invenisse lapidem revolutum ab ostio monumenti.* Et Ioannes Evangelista 20. cap. addit, *Magdalenam venisse manè, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & lapidem vidisse sublatum à monumento.*

Christus in aurora resurrexit.

Ex his certò colligimus, Dominum surrexisse post mediam noctem, & ante

In aurora Christū surrexisse traduūt: Ignatius ep. ad Trallianos illucescente Dominica die. Eusebius lib. 10. demonst. cap. ult. Cyril. catech. 14. Hilarius in Matth. can. 11. Aug. lib. 4. de Trin. cap. 6. In Psal. 29. 56. Epist. 49. qu. ult. Leo serm. 1. de Resurrect. Emiss. hom. 8. de Pasch.

lucem, circa diluculum. Quod tempus Christi Resurrectioni congruentissimum videtur, I. Ad ostendendum, quod per suam Resurrectionem nos ad lucem gloriæ perduceret: sicut mortuus est die ad tenebras inclinante, ut intelligeremus, quòd sua morte culpæ ac pœnæ tenebras destrueret. Prudentius hymno 1.

—Omnes credimus
Illo quietis tempore,
Quo Gallus exultans canit,
Christum rediisse ab inferis.

II. Vt quemadmodum nocte prodiit ex Virginis utero; ita & ante Solis Ortum procederet ex sepulchro; secundùm illud Psalm. 109: *Ex utero ante Luciferum genui te.* Quod generationi æternæ ex Patre, atque temporali ex Virgine, necnon Resurrectioni accommodari posse, Apostolus Actor. 13. satis insinuat illud Psalm. 2: *Hodie genui te*, in Christi Resurrectione adimpletum docens. Est enim Resurrectio quædam regeneratio, Matth. 19. III. Vt Christus ortum solis præveniendo, se declararet, Solem esse vulgari multò præstātiorem, qui novam mundo diem lucémque afferret. IV. Vt fideles intelligerent, se per Christi Resurrectionem ex tenebris in lucem justitiæ quoque surrecturos, juxta illud Apostoli 2. Corint. 4: *Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris.* Ephes. 5. *Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in Domino.* Hinc novi Testamenti tempore dies a nocte sumit initium: & à tenebris ad lucem progreditur, ad hominis reparationem significandam. In Creatione verò mundi prima dies computabatur à luce in noctem, propter futurum hominis lapsum; ut notat Augustin. lib. 4. de Trinit. c. 6.

Dies nunc à nocte tendit in lucem.

Initio computatur dies à luce in noctem.

CAP. CCXXXII.

De die Dominicâ.

Dies dominica cur observetur? Aug. in titulum Psal. 21. In prima Sabbati.

IN primam diem Sabbati, sive octavam, in qua Resurrectionis Christi mysterium perfectum est, religio Sabbati ab Apostolis trāslata est; istámque diem vocarunt DOMINICAM. Cujus meminit Ioannes Apocal. 1. Lucas Act. 20. *Vnâ Sabbati convenimus ad frangendum panem.* 1. Cor. 16. *Per unam Sabbati quisque reponat.* Augustinus epist. 119. diem Dominicam celebrari, docet in memoriam Dominicæ Resurrectionis, quoniam revelata est jam gloria resurrectionis in capite, quam totum corpus suo tempore firmiter exspectat. Ideoq; dies Dominica præter Resurrectionis factæ in Christo memoriam, beatam quoque vitam, statúmque post Resurrectionem futurum præfigurat. Septenarius enim numerus præsentis fluxæ vitæ tempus adumbrat; nam omnia tempora labentia ex septem dierum recursu fiunt, in quibus laborandum est: at dies Octava statum vitæ perennis denotat, quando humana natura stabili corporis & animæ beatitudine perfruetur. Ideoque David, de Octava psallens, de futuræ vitæ statu vaticinatur, ut observat Damascenus lib. 4. de Fide c. 24. Augustinus lib. 22. de Civit. cap. 30. in Psalm. 110. serm. 151. de tempo. & 154. Ambrosius serm. 62. Iustinus Apoc. 2. & Leo epist. 81. diem Dominicam nobis venerabilem tradunt, cùm propter Christi Resurrectionem, tùm propter mundi Creationem. Eo enim die creatus est mundus; natus, & resuscitatus Christus; atque eodem die in primos Christi discipulos Spiritus sanctus advenit. Quare in signum lætitiæ illa die neque jejunare, neq; genibus flexis orare consuevit Ecclesia, ut Cano. 20. Concilii Niceni traditur. Tertullianus li. *De corona milit.* Ambros. serm. 62. Augustinus epistol. 119. cap. 15. Ob quæ tam multiplicia in hac die humano generi à Deo collata beneficia, frequenter Ecclesia recurrente Paschali tempore usurpat: *Hæc dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea.* Inter Dominicas enim dies illa, in qua annua solennitate peculiari Resurrectionem Christi recolimus, PASCHA vocatur: quæ vox Hebraica est, idem significās, quod *Transcensio, transitus, transilitio*; ut ex ca. 12. Exodi constat: ubi Moyses cum dixisset, *Est enim Phase*; rationem subjungit: *Transibo enim per terram Aegypti nocte illâ.* id est, trāsiliam, ut notat Iosephus lib. 2. Antiquitatum cap. 13. Hieronymus in 26. cap. Matth. Theodoretus q. 24. in Exod. A quo primario significato transfertur ad significādum Agnum Paschalem, qui per immolationem transibat de vita in mortem. Lucæ 22. *Necesse erat occidi Pascha.* Transfertur quoque ad notandum populi à Pharaonis tyrannide liberati transitum per mare rubrum, versus terram promissionis; ut observat Greg. Nyss. orat. 2. de Pasch.

Septenarius numerus vitæ mortalis tempus adumbrat.

Octava dies tempus immortalitatis figurat.

Die dominica neque jejunandum, neque genu flectendum.

De die Pascha.

Pascha quid significet.

Pasch. Aug. tract. 55. in Io. Transfertur insuper ad significandum primũ diem Azymorum, qui festinus erat, in quo recolebatur memoria repentini exitus, & comestio azymi panis cum agno. Lucæ 22. *Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Sic apud Christianos Paschæ nomen tribuitur diei Festo, in quo memoria transitus Christi à miseriâ ad plenam immortalitatem recolitur, ipsique Agno immolato, Christo, juxta illud Apostoli: *Pascha nostrum Christus est.*

Cap. CCXXXIII.

De Tempore celebrationis Pascha.

Quando Pascha celebrandum.

VARII olim circa observationem Paschę aberrarũt. Aërius Pascha celebrari noluit, quia Iudaismum id saperet. Quem Epiphanius hæresi 75. refellit, ostendens non Pascha Iudæorum, sed quod illo figurabatur, nos agere. Blastus latenter Iudaismum inducere tentans, volebat Pascha semper decimaquarta Luna celebrari, sive in Dominicam, sive aliam incideret: quę sequuti sunt multi Asiæ Episcopi, à quibus tandem exorti sunt Hæretici *Quartodecimani* dicti; de quibus Tertullianus lib. *De præscript.* Eusebius lib. 5. histo. 15. 24. & 25. Epiphanius hæresi 50. Augustinus hæresi 29. Eundem postea sequuti sunt errorem Britones, de quibus Beda lib. 3. histo. cap. 25. & lib. 5. cap. 22.

HVIC errori sese opposuerunt Romani Põtifices, Pius I. & Victor I. Eusebio teste, lib. 5. ca. 24. ac tandem à Concilio Niceno I. condemnatus est, totiúsque Ecclesiæ decreto sancitum est, ut Paschæ dies celebraretur Dominicâ proximâ Lunæ Quartædecimæ post Aequinoctium vernum; teste Eusebio lib. 5. histo. cap. 24. & 25. Epiphanio, hæresi 50. & 70. Ambrosio epist. 83. Theophyl. lib. 1. Paschali.

TERTIVS Error fuit quorumdam, volentiũ Pascha semper celebrari xxv. Martij, sicut festum Nativitatis xxv. Decembris observamus. Cujus meminit Epiphanius hæresi 50. Beda lib. *De ratione temporum* cap. 45. August. epist. 119. hoc interesse admonet, quòd dies Nativitatis Christi solùm propter memoriam celebretur; dies autem Paschę ob memoriam & Sacramentum.

QVARTVS error fuit Novatianorum, qui liberum cuique voluerunt esse, ut quando liberet, Pascha celebraret. Qui error cõfutatur Can. 8. Apost. Socrate lib. 5. histo. cap. 20. & à totâ Ecclesiâ, quæ pro Hæreticis semper habuit eos, qui die Dominica pertinaciter celebrare Pascha recusarunt; ut ex Concilio Niceno, & Antiocheno Can. 1. Ambro. epi. 83. Athan. in epi. *De synodis*; Innocen. epist. 11. Leone epi. 63. & sequentibus patet, ubi miraculo fontis per se aquâ repleti, Deum comprobasse refertur, quo die Pascha celebrãdum esset. Sigebertus in Chronico anni D. LXXIII.

Cap. CCXXXIV.

De Privilegijs Christi resurgentis.

CHRISTO singulare fuit, propriâ virtute ac merito resurgere. *Vivit enim ex virtute Dei*, ait Apostolus. Vnde Ioan. 10. *Ego pono animam meam, & iterum sumo eam.* Ioan. 2. *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Psal. 97. *Salvavit sibi dextera ejus.* Gene. 49. comparatur Leoni, quem nemo excitat, sed ipse seipsum. Deinde ex virtute divinitatis corpori unitæ potuit animam resumere, & similiter anima iterum conjungi corpori; nec non eâdem virtute clauso egredi sepulchro, januísque occlusis ad Discipulos intrare, Ioan. 20. August. Tract. 120. in Ioan. Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 89. Grego. hom. 26. in Evang. *Privilegia Christi resurgentis.* *2. Cor. 13.* *Leo ser. 1. de Resurrect.*

ALIVD Christi resurgentis privilegium est, quòd primus omnium hominum ad perfectam immortalitatẽ, s. ablatâ omni deinceps moriendi necessitate, resurrexerit. *Christus* enim *resurgẽs jam non moritur: mors illi ultrà non dominabitur.* Hinc *primogenitus mortuorum, & primitiæ dormientium* dicitur, quia in perfectæ Resurrectionis genere primum tempore ac dignitate locum obtinet. Qui enim ab Heliâ, Helizæo, vel ante Passionem à Domino ad vitam revocati fuisse leguntur, iterum postea mortui sunt: ut in 27. cap. Matth. notat Hieronymus, & epist. 99. Augustinus. *Rom. 6.* *Coloss. 1.* *Apoc. 1.* *1. Cor. 15.* *Hebr. 11.*

VTRVM autem illi, qui post Christi resurrectionem corpora sua resum-

An resurgentes cũ Christo iterum mortui fuerint?

pserunt, iterum postea eadem deposuerint, ut resurrexerint iterum morituri, à nonnullis ambigitur. Augu. epi. 99. & Hieron. in 27. ca. Matth. probabilius esse, opinantur, quòd exierint ex monumentis multa corpora justorum, ut Resurrectioni Christi jam factæ perhiberent testimonium; quo munere expleto, in sua monumenta redierint. Quod ex Petri dictis probat, asserentis, carnem Davidis fuisse in monumento post Christi Ascensionem: & ex Apostolo ad Hebr. 11. de Iustis antiquis attestante, quòd sine nobis non consummabuntur. Item si quis ad immortalitatem resurrexisset, maximè Ioannes Baptista, Moyses, & similes; quos constat nondum immortalitate frui. Quibus tamen non obstantibus, plerique veterum & recentiorum opinantur, illos, qui cum Christo resurrexerunt, ut consummatæ jam redemptionis ac liberationis animarum & corporum testes in Ierusalem essét, plenam immortalitatem ex singulari privilegio consequutos fuisse, atque cum Domino in cælos ascendisse, postquam testimonium sufficiens Christo reddiderunt; apparentes in Ierusalem non omnibus, sed multis, qui scilicet cernere merebantur, *Testibus praordinatis à Deo*, ait Lucas. Sicut enim Christus non omnibus, sed quibus voluit, apparuit: ita & Sancti, habentes gloriosa corpora, in quorum potestate est, se vel manifestare vel occultare. Origenes in 1. cap. ad Rom. ad illa verba: *Ex resurrectione Iesu Christi &c.* dicit, *cum Christo Sanctos ad immortalitatem resurrexisse, de quibus sit Ecclesia primitivorum ascripta in cælis.* Epiphanius hæresi 75. Iustinus quæst. 85. Athan. in ho. *De semente.* Ambro. lib. 4. *De fide.* cap. 1. & in Psalm. 1. dicit *eos, qui cum Christo surrexerunt, intrasse in sanctam civitatem*, id est, *supernam Ierusalem.* Sophronius in serm. *De assumpt.* inter opera Hieronymi. Idem in vt. Synodo Act. 11. Euseb. li. 4. Demonst. ca. 12. Nyssen. *De cognitione Dei.* cap. *de Christi resurrectione.* Ruffinus in expositione Symboli. Remigius allegatus à B. Thoma in 27. cap. Matth. Beda in 27. cap. Matth. Anselmus, Cajetanus, Iansenius c. 143. Concordiæ.

Act. 2. Hieron epist. ad Hedibiam quæst. 8. Chrysost. ho. 89. in Matth.

Act. 2.

Cap. CCXXXV.

De Caussa Resurrectionis Christi.

Caussa resurrectionis Christi efficiens.

CHRISTVS suam Resurrectionem ut HOMO meruit, ut DEVS autem eam cum Patre atq; Spiritu Sancto effecit; & secundùm unitę Divinitatis virtutem, & Corpus Animam, & Anima Corpus resumpsit, juxta illud Ioan. 10. *Nemo tollit animam meam à me; sed ego pono eam, & iterum sumo eam.*

August. li. 3. de Consen Evang. cap. 10.

DVPLEX enim actio in Resurrectione intervenit: *Prior* est, corporis organizatio, sive ad unionem animæ dispositio; *Posterior* autem est, substantialis animæ ad corpus unio, quã Deus speciali actione efficit. Quoad priorem, Anima Christi, ut instrumentum VERBI, effectivè corpus suum aptavit, ut ei uniretur, simulq; condignum suo corpori præmium redderet, veluti suarum passionum socio, meritorumque instrumẽto. Quoad posteriorem verò, quia unio mutua est corporis & animæ, inter easdem partes mutua quædam fuit efficientia, qua una ad se alteram veluti attraxit, sibique conjunxit. Præterea finalis Christi Resurrectionis causa fuit, Dei gloria, Christique Exaltatio, hominumque utilitas & salus æterna.

Causa finalis resurrectionis Christi.

PRIMO igitur Christus propter se resurrexit, quòd corpori debita esset vita perpetua & gloriosa, cùm propter Majestatem VERBI in illo habitantis, tum ex gloria Animæ secundùm ordinem divinæ prædestinationis. SECVNDO resurrexit propter nos, ut Passionis suæ fructum nobis plenissimè applicaret. VTRVM verò Angeli ministerium aliquod exhibuerint, ad præparãdam materiam resurrectioni Christi, ambigi posset, quia Deus (Augustino teste) inferiora per media administrat, & in cõmuni Resurrectione materia corporum in loco accommodato Angelorum ministerio colligetur. Sed propter sublimitatem Carnis, quæ unita erat VERBO, dicendum est, nullum Angelorum ministerium aut cooperationem in Resurrectionis Christi mysterio intercessisse; sed totum Resurrectionis Christi negotium peractum es-

Li 3. de Trin. cap. 4.

seipsius

se ipsius Christi efficientiâ, præsertim Animâ mediante, quæ propria virtute & operatione Corpus disponere, dispersásque sanguinis, capillorum, aliásque quascumque corporis partes Resurrectioni necessarias colligere, atque in sepulchro collocare poterat. Hæc enim virtus, Animæ Christi, ratione unionis, connaturalis erat.

DENIQVE decebat, ut solus Christus suæ Resurrectionis author esset, nec alterius ope ad suum Corpus excitandum indiguisse videretur.

CAP. CCXXXVI.

De Qualitate Corporis Christi post Resurrectionem.

Quale Christi corpus post resurrectionẽ fuerit

IDEM Christi Corpus, quod ante Passionem ex certa dispensatione propter nostram salutem mortale fuerat, consummato Redemptionis humanæ mysterio, ab Anima Christi reunitum fuit, ita ut idem prorsus numero HOMO IESVS CHRISTVS iterum viveret, qui ante Passionem vixerat; ejusdẽ omnino naturæ, sed alterius gloriæ; immortalis, incorruptibilis, nec passioni ulli obnoxius. Quòd idem verum humanum corpus haberet, post resurrectionem Christus Lucæ ult. comprobat, dicens: *Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut videtis me habere.* Quòd autem gloriosum fuerit, ad Philip. 3. asserit Apostolus: *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Et in 1. Cor. 15. *Corpus seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ.* Nam ex animæ plenissima beatitudine in corpus fluit sanitas, incorruptionis vigor, naturalis coloris fulgor; ut Augustinus docet epist. 56. & lib. 3. *De consen. Evang.* cap. 26. Grego. hom. 26. in Evang. & Lib. 18. Moral. cap. 31. Ex eo insuper, quòd idem prorsus corpus in Resurrectione Dominus resumpserit, quod ceciderat, sequitur, quidquid ad naturam humani corporis pertinet, ossa videlicet, carnes, sanguinem, aliáque hujusmodi, adeoq; omnia, quæ ad integritatem, perfectionem & ornamentum corporis spectat, per Resurrectionem absque ulla diminutione redintegrata fuisse, ita ut nec ungues, dentes, aut capilli barbæ sive capitis, defuerint, quorum ne quidem unum periturum Dominus promisit, Luc. 12. Quare dubitandum non est, Dominum etiam alios resumpsisse humores, ex quibus Carnis natura temperatur, à qua Deus sua potẽtia quibusdam remanentibus, quas voluerit, auferre potest qualitates, ut natura corporum vera subsistat, absque ulla corruptionis labe; ut Epist. 146. docet Augustinus, Enchir. cap. 87. lib. 20. De Civit. cap. 19. Gregor. lib. 14. Moral. cap. 31.

Idem planè corpus resurget.

RATIO addi potest, cùm Beatorum corpora testautentur ad ultimam perfectionem consequendam; oportet eadem in sua integra substantia, completaque perfectione restitui; ac proinde cum omnibus partibus ad integritatem vel ornatum pertinentibus.

SED hic emergit QVÆSTIO de Præputio Christi, quod Romæ asservari dicitur, utrùm Christus illâ parte in cælo careat? RESPONDENDVM est, certum esse, Christi Corpus omnem illam naturalem perfectionem, & substantialem integritatem habere, quam in prima creatione, & in statu innocentiæ hominis corpus habuit; at tunc præputium habuisse indubitatum est: proinde, quia Præputium est particula humani corporis, ad ejus integritatem suo modo pertinens, corpori Christi in cælo non deest. Cæterùm an præputium Corporis Christi resurgentis formatum sit ex eâdem materiâ, quæ in Circumcisione abscissa fuerat, an ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliquando in Christi corpore fuit, & per continuam nutritionem resoluta fuerat, incertum est. Si tamen Romæ particula in Circumcisione à Christi corpore abscissa veraciter habeatur, certum est, eam Verbo hypostaticè jam non uniri, quia nullum ad Christi Animam vel humanitatem ordinem retinet. *Christus enim jam non moritur.* Nam ideo partes materiæ, quæ per continuam nutritionem resolvebantur ex corpore Christi, & nunquam iterum erant corpori conjungendæ, à VERBO dimittebantur, quia nullum retinebât ordinem ad Humanitatem. Vnio siquidem hypostatica integra & perfecta tantùm una est, terminata ad humanitatem & partes ejus, quæ perfecta est in humanitate Christi, & consequẽter in anima, corpore, sanguine, aliísque partibus, ad veritatem & integritatem illius hominis pertinentibus.

Verũ Christus præputiũ resumpserit

An præputiũ in Christo resurgente fuerit

Nicephor. lib. 1. histo. c. 30.

Ex qui-

Ex quibus facilè ad illam quæstionem respondebitur: utrùm verus aliquis Christi sanguis in Passione fusus, in terris ad venerationem remanserit? D. Thomas opinatur, totum Sanguinem, qui de Christi corpore fluxit, ad ejus integritatem pertinuisse; ideoque totum in Christi corpore resurrexisse. Illum autem sanguinem, qui locis nonnullis asservatur, dicit de Christi corpore non effluxisse, sed ex aliqua Christi percussa Imagine, vel ex sacramenti Eucharistiæ specie, miraculosè: ideoque liquorem illum, sanguinis colorem & apparētiam habere, non tamen quoad substantiam, sanguinem esse. Si tamen aliquæ Christi sanguinis guttæ à corpore separatæ, in terris superfint, certum est, illas nunc VERBO hypostaticè non uniri, ob causam paullo ante de præputio explicatam: quia scilicet nullum habeant ordinem ad Christi Humanitatem seu Animam, ratione cujus in triduo corpus VERBO unitum remansit. Quare si aliquid sanguinis non resumpti à Christo in resurrectione, remanserit adhærens spinis, clavis, lanceæ, sudario, vel Cruci, cùm jam ille sanguis non sit VERBO, mediante humanitate Christi, unitus: piâ veneratione, sed non latriâ, coli debet: quamquam fortè color ille apparens non sit sanguis, quoad substantiam, sed color tantum ex sanguine relictus.

1.p.q.54. ar.2.

An aliquis verus Christi Sanguis à corpore separatus in terris remanserit?

QVOAD ætatem & molem Christi resurgentis, docet Augustinus, Christum in juvenili ætate, in qua mortuus est, resurrexisse, ac in eâ Corporis & singulorum membrorum quātitate seu mensura, in qua mortuus est; quia status Gloriæ, status ultimæ perfectionis est. Atqui corpus magnitudinem perfectam habet in juvenili ætate, quando ad terminum augmēti pervenit, quem naturali virtute suæ animæ, facultatisque auctricis, toto suę vitę tempore acquirere potest. Nam ea est perfecta & & maxima cujusque viventis corporis quantitas, quam anima commodè informare ac gubernare potest, & ad omnem actionem ejus organis ac partibus uti. Propter quod Adam perfectæ magnitudinis, & in ætate juvenili creatus esse creditur, juxta B. Augustinum lib. 6. De Gen. ad lit. cap. 13. Et unusquisque beatorum eam quantitatis mensuram habiturus est, quam in juventute habuit, vel si viveret, habiturus esset; ut ex illo dicto Apostoli ad Ephesios 4: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, colligit Augustinus lib. 22. De Civit. cap. 15.

In qua ætate resurrexerit Christus.

Augu lib 22. de civit c 15. Petrus Chrysologus ser. 82.

PORRO, quemadmodū corporis gloriosi Christi statura perfecta fuit; ita & corporis crassities, prout ad optimam corporis dispositionem, maximamque pulchritudinem conferre potest. Et quoniam ex figura & compositione singulorum membrorum, decentiáque coloris nascitur pulchritudo, sequitur, Christi corpus gloriosum, esse pulcherrimum.

Statura resurgentis.

SED occurrit hîc QVÆSTIO, Quomodo Christus post Resurrectionem apparuerit in alia effigie? aliquando Hortulani, jam in formâ Peregrini, & aliâ? Augusti. lib. 3. *De consensu Evang.* cap. 25. respondet, nullam figuræ aut delineamentorum in Christo mutationem fuisse, sed directâ intentione sese occultasse, non imprimendo species, quibus eum possēt agnoscere. In Christi enim potestate situm erat, aliorum sensus impressione specierum immutare, aut specierum influxum suspendere, ac proinde apparere, vel se occultare, aut hoc vel illo modo species visui alterius imprimendo, in hac vel illa effigie videri. Beatorum enim actiones subduntur eorum voluntati, ita ut in suo habeant arbitrio omnem efficientiam & actionem suam, possintq; imprimere speciem in altero suorū actuum, retinendo in sua libertate modum influxus: unde fit, ut se alicui manifestent vel occultent, videantur, palpentur, in eáque effigie, quam libertate sua eligunt: sicut Angelus loquitur cum altero, suum conceptum manifestando per impressionem speciei ejusdem. Hoc igitur modo Christus in aliâ effigie apparuit, non quam in se suscepit, sed quę in aliorum oculis formata est; ut Lucas 24. cap. insinuat dicens: *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* Similiter corpus gloriosum cùm non agat ex necessitate, sed ex animæ voluntate, sequitur, ut si velit, ab aliis conspici possit aut palpari, visibile fiat ac palpabile; si autem noluerit, non possit palpari aut videri.

Gloriosū corpus quomodo in alia specie appareat?

Beati apparent sicut volunt.

Cap. CCXXXVII.

De Corporis gloriosi integritate.

Cicatrices in corpore Christi resurgentis quomodo cum integritate consistat.

CVm Domini Corpus perfectum, sanum, pulchrum & integrum resurrexerit, meritò QVÆRI potest, quomodo in Christi Corpore post Resurrectionem non solùm cicatrices, verumetiam patentia manuum & lateris vulnera remansisse legantur, Ioan. 20: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, & mitte in latus meum.* Vbi asseri videtur, quòd in Christi corpore hiatus post Resurrectionem permanserit, in quem posset manus immitti. Quomodo autem salvâ corporis integritate, ad quam partium continuitas exigitur, hęc fieri potuerint, obscuritatem habet. unde Porphyrius (apud August. epist. 49.) existimabat, Christi Vulnera vel non fuisse vera, sed ficta; vel si vera fuerint, ex necessitate materiæ in Corpore permansisse. Cui respondendum est, in Christi resurgentis corpore, non necessitate, sed voluntate, ac dignatione, relicta fuisse impressa quinque Vulnerum stigmata, sive cicatrices, notas, insignia. Sicut enim, quando, & quomodo voluit, ita etiam quale voluit, corpus suum excitavit. Non ergo fictas vel apparentes ad tempus in suo corpore glorioso cicatrices Dominus reliquit, sed veras; quas non pro illo solùm tempore, quo se Discipulis ostendebat, effinxit, sed ab instanti resurrectionis perpetuò duraturas habuit; non quia curare non potuerit, sed quia retinere voluerit; idque ob varias causas: Quarum PRIMA est, ut ejusdem corporis resurrectionem futuram confirmaret. Sicut Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 18. Augustinus epist. 49. Leo serm. 1. *De Resur.* & alij Doctores observarunt. Illa enim stigmata luculenter ostendebat, illud corpus, quod vivum aspiciebatur, fuisse idem numero, quod in cruce pependerat.

Cur Dominus cicatrices retinuerit.

SECVNDA, ut Christi Corpus gloriosum suæ victoriæ triumphique perpetuum insigne circumferret; ac, ut per quæ sibi gloriam pepererit, omnibus constaret. Sc August. epist. 49. Lib. 22. *De Civit.* c. 20. ubi addit, in Martyrum corporibus signa eorum, quę pro Christi nomine pertulerint, conspicienda, vulnerumque cicatrices non habituras deformitatem, sed dignitatem; quia non ad corruptionem vel defectum, sed in virtutis testimonium ibi erunt. Ideoque credendum est, Christi cicatrices esse veluti gemmas, singulari modo perlucidas, & perfectissimo colore imbutas, glorioso Christi corpori gloriam quamdam accidentalem conferentes, ut notat Beda in Lucam ca. 97. Damascenus lib. 4. cap. 18.

Christi cicatrices instar gemmarum.

TERTIA, ut intelligeremus, *Christum esse in cælum ingressum, ut appareat vultui Dei pro nobis, interpellans ac exhibens humanæ salutis pretium, suaque obedientiæ donativum requirens*, ut habet Cyprianus serm. *De Baptismo*; & Beda loco supradicto. Miro enim ordine eum, qui nihil potest oblivisci, qui semper misereri paratus est, absque intermissione Dominus IESVS admonet, quàm congruè hominibus misereri debeat, pro quibus ipse confligens, mortis imperium moriendo prostravit. *Rom. 8.*

QVARTA, ut in spem fiduciamque homines excitaret; & ad gratias sibi agendas pro tam ineffabili redemptionis beneficio. Ambrosius in cap. 24. Lucæ. Bernardus serm. 61. in Cantica; & Gregor. in 2. cap. Cantic. explicans foramina Petræ.

QVINTA, ut suos cultores in sui amorem, & ad perferenda similia pro fide mala, exemplo sui Capitis, vulnera non sentientis, inflammaret.

SEXTA: Stigmata retinuit, ad confusionem impiorum, per quos, & pro quibus tam atrocia vulnera sustinuit, qui tamen ingrati medicamenta spreverunt, Hostique suo diabolo potiùs, quàm Salvatori adhæserunt. Quos proinde cùm ingratitudinis, tum justissimæ damnationis reos ex eo convincet, quòd tàm salutis occasionem neglexerint, ut Augustinus prosequitur Serm. 180. *De tempore*; & Cyprian. lib. *De opere & eleemosynis*, ubi diabolum in judicio gloriantem inducit, quòd licet pro hominibus flagellatus, passus, vulneratus, mortuúsque tandem vilissimâ morte Christus fuerit, non tamen habeat tot sectatores, ac is, qui pro eis nihil sit passus, nihilque illis post mortem, nisi cruciatus & miseriam, proposuerit. *Cyprianus lib. de opere & eleemosy.*

POSTREMO, vulnerum insignia Dominus conservavit, ut omnes agnoscat, quid Christus pro hominum salute passus sit; *Ioan. 19.*

sus sit: ut Boni in laudem atque gratiarum actionem excitentur; Mali autem terrore concutiantur. Iuxta illud Zachariæ 12. *Aspicient ad me, quem confixerunt.* & cap. 13. *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? &c.* & Isai. 63. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* & infra: *Quare ergo rubrum est vestimentum tuum?* vide Augustinum lib. 20. *De Civit.* cap. 30. Lib. 1. *De Trinit.* cap. 13. Leonem epist. 97. Ignat. epist. 10. ad Smyrnens. Ambro. & Bedam in 24. cap. Luc. Grego. ho. 26. in Evang.

Augu. lib. 22. de civit. c. 22. epist. 49. q. 1. li. 2. de Symb. ad Catechu. cap. 8. Cyril. in Ioa. lib. 12. ca. 58.

Cap. CCXXXVIII.

Utrum in glorioso Christi Corpore fuerint partes organicæ, ad actiones vitæ vegetantis a natura destinatæ, cum omnibus animæ vegetativæ facultatibus?

Christus cum omnibus organicis partibus resurrexit.

Cum omnes partes organicæ, etiam ad inferiores quasdam actiones institutæ, ad integritatem, perfectionem, ac debitam humani corporis compositionem pertineat, consequitur, Christum in sexu virili resurrexisse, ac eas in suo corpore partes, quæ ignobiliores censentur, habuisse; atque singulas istarum partium ita fuisse dispositas, necnon téperatas, prout ex natura requirunt. Vnde Christus discipulis ostendit latus, pedes, & manus, carnem & ossa, confirmans, se figuram & organizationem corporis humani post Resurrectionem, quam prius habuerat, retinuisse: sicut contra Origenem, Eutychen, eorumque asseclas definivit Synodus V. ut Nicephorus refert lib. 17. Histo. cap. 28. & Augustinus lib. 22. *De Civit.* cap. 23. docet & lib. 1. *Retract.* cap. [illegible] & 2. Enchir. cap. 84. & Hieron. epist. 27. & 61. Grego. lib. 14. Moral. cap. 29. 30. & 31.

Ioan. 20. Luce 24.

Vnde insuper efficitur, etiam omnes facultates animæ vegetātis in Christi glorioso corpore fuisse, cùm ex naturali necessitate consequātur animam informantem organum debitè dispositum. Quarum facultatum & instrumentorum licet post Resurrectionem cessent actiones, non tamen ideo superfluæ censeri debent; quia potentia non solùm ad operationem exsequendam deservit, verùm etiam ad rei complementum, ad integritatem & perfectionem, necnon ad virtutis ipsius ostensionem, divinæq; sapientiæ in condendo, seu reparando suo opere perfecto. Quamvis ergo liberentur membra ab officiis, non tamen ideo non erunt necessaria; sicut prosequitur Tertullianus lib. *De Resur. carnis.* cap. 60. & Hieronymus epist. 61. Accedit, quòd Christus in vita mortali facultates animæ vegetantis, putà generandi & alias habuerit, etiamsi non omnibus usus fuerit, quia ad naturæ perfectionem pertineant, cui privatio earum facultatum adversatur.

Facultates vegetativæ in corpore post resurrectionem erunt.

De comestione verò superest quæstio, *Utrùm Christus in glorioso corpore comederit?* Nam corpus animale, id est, cibis indigens, non habuisse; sed spirituale, id est, solo spiritu vivificāre consistens, tradit Apostolus. Quòd autem verè comederit, in signum vitæ recuperatæ, Ioannes & Lucas attestantur.

An Christus post resurrectionem verè comederit?

1. Cor. 15.

Ioan. 21. Luc. 24. Act. 1.

Dicendum itaque, Christum post Resurrectionem verè comedisse, quia per vitalem actionem, & organa vitæ cibum ore sumptum in stomachū trajecit; quod absque digestione, vel alimenti in substantiam comedentis conversione, unò sine omni alteratione, per solam motionem localem fieri potest.

Si quis autem quærat, Quomodo Christus illum cibū ejecerit, si in suam substantiam non converterit? Respondeo, Christum potuisse cibum sumptum vel consumere, vel in præjacentem materiam convertere, aut denique per subtilitatis dotem efficere, ut stomacho non retineretur, sed absque ulla resistētia corporis gloriosi in alium locum, pro Christi voluntate, pertransiret. Vnde patet, differentiam esse inter comestionem corporis gloriosi, & Angelorū in corpore assumpto. Nam licet conveniant in exteriori motione locali, quoniam Angelus per corpus assumptum cibum atterit, dividit, illumque ad interiora transmittit: attamen illa comestio Angeli, ut est à corpore, non est actio vitalis, quia non fit virtute propriæ formæ talis corporis. Ideoque hujusmodi comestio non est vera, veritate speciei seu naturæ; sed vera est, veritate significationis, qua intendebant Angeli se hominibus familiares exhibere.

Quomodo Christus cibū sumptū post resurrectionem exceperit?

Gen. 18. Tob. 12.

Angeli an verò comederint?

Sciendum præterea est, comestionem propriè non esse actionem animæ vegetativæ,

Comestio est actio animæ sensitiva.

vegetativæ, sed potiùs sensitivæ & locomotivæ; ideoque in corpore glorioso fieri posse, *non ex indigentiâ, sed potestate*, ut docet Augustinus lib. 13. *De Ciuit.* cap. 22: ubi *Christum sumpsisse cibum & potum, atque consumpsisse potentiâ dicit, quemadmodum radius Solis aquam absorbet, vel ignis*. Quod reperit epistol. 49. quæst. 1. lib. 3. *De Mirab. Sacræ script.* cap. 14. Ambrosius & Beda in 24. cap. Lucæ, Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 50. Damascenus li. 4. cap. 1. D. Thomas quodlib. 3. art. 5.

Cap. CCXXXIX.

Utrùm Christus post Resurrectionem vestibus sit usus?

Christus post resurrectionē vestibus non eguit.

IN corporibus Beatorum nulla inest corruptio, nulla ignobilitas, nulla pudenda conditio, quæ vestimentorum tegumento indigeat: veste siquidem innocentiæ ac plenissimæ beatitudinis gloriâ conteguntur. Accedit, quòd Beati in ea corporis forma intuentium oculis apparent, in qua volunt; ac proinde certum est, eos vestibus corporalibus non indigere, ut constat ex Angelorum apparitionibus, quas in corporibus assumptis faciunt. Nam vestes apparentes, non veras habent; nec quidem corpora sunt, qualia hominibus apparent. Potuit itaque Christus sine veste corporali apparere in habitu Peregrini, Hortulani, aut quolibet alio, pro arbitrio. Simul tamen confitendum est, Christum Omnipotentiâ suâ vestes sibi conficere potuisse, aut aliunde sumere; sicut asellum ad equitandum, fecisse ipsum opinatur Iustinus quæst. 116. *ad Orthodoxos*; & Suarez in 3. par. D. Thom. q. 54. ar. 1. in fine.

Cap. CCXL.

Utrùm in glorioso Christi corpore omnes animæ sentientis facultates, cum earum actionibus reperiantur?

De naturali corporis gloriosi perfectione.

Animæ sensitivæ facultates in Christo fuere.

QVEMADMODVM organorum varietas ad corporis gloriosi integritatē perfectionemque requiritur, ita & potentiarum omnium (quæ naturalem cum forma humana, informante organa disposita, connexionem habent) præsentia necessaria est. Ac proinde sicut vegetantis, ita quoque sentientis animæ facultates in glorioso Christi corpore fuerunt, cum illarum actibus, qui consentanei gloriæ atq; statui Beatorum sunt. Id quod exemplo Corporis Christi, quod primum exemplar & mensura omnium Beatorum est, confirmatur. Nam actus sensuum tam exteriorum, quàm interiorum in eo fuerūt: hi enim actus cùm sint immanentes, perfectionem afferunt, neque materialem semper alterationem, vel indecentiam illi statui repugnantem exigunt. Quare Beatorum statui non adversantur, quin potiùs maximè congruunt, cùm ille status ad consequendam omnium facultatum ultimam perfectionem ordinetur, quæ in actus exercitio consistit. Facultas enim absque actu, otiosa & imperfecta est, dummodo ultimæ suæ perfectionis in eo statu capax existat. unde actiones vegetativæ partis, quia non sunt immanentes, sed transeuntes; nec ad intrinsecam suarum potentiarum perfectionem per se pertinent, sed ex accidenti, ut conservari vivens possit, & sine materiali alteratione nequeant exerceri; ideo in glorioso corpore non erunt. Ibi enim *non nubent neque nubentur*: sed actus interioris sensus nulla indigebunt alteratione, vel actuali immutatione ab objecto, quia species conservare poterunt, ad quas se convertendo etiam in objecti absentia operari poterunt. Similiter actus sensitivi appetitus (ut amor & voluptas) circa objecta honesta perfecti sunt, nec alteratione propria, sed motione tātùm locali spirituum vitaliū vel sanguinis, aut

Actus sensuū in corpore glorioso remanent.

Actiones vegetativæ partis, non sunt immanentes.

Amor & voluptas in corporibus Beatorum.

Actus carentiam boni includentes ibi non erunt.

alterius humoris indigent. Actus autem malum aliquod, vel boni carentiam includeres, ut sunt tristitia, dolor, turpis voluptas, & similes; quia statui glorioso Beatorũ consentanei minimè sunt, ibi non erunt. Motus autem progressivus Beatis conveniet. Nam Christum post Resurrectionem ambulasse, ingressum esse, accessisse legimus. Qui licet alio supernaturali modo potuerit moveri, purà dote agilitatis, transeundo ab extremo ad extremum sine medio, vel per medium transeundo, non motu progressivo, sed impetu simplici; attamen naturalem etiam retinuit movendi facultatem, qua suo arbitrio uti potuit. Ejus siquidem usus non est necessarius, sed voluntarius. Actus insuper loquendi, qui ex parte animæ procedit ex apprehensione & appetitu; ex parte verò corporis, vitalia organa ad usum loquendi accommodata requirit, in Beatorum corporibus erit. non enim solùm mente, sed etiam voce Deum laudabũt: juxta illud Psal. 149: *Exultabunt sancti in gloriâ, lætabuntur in cubilibus suis: exaltationes Dei in faucibus eorum.* Quod in hac vita inchoatur, in beatitudine autem cumplebitur, quando cor ita in Deo exultabit, ut fauces ac linguam in Dei laudem, ac ad prædicanda ejus beneficia moveat. *Erit* enim *in Beatis vox, & divina laus etiam sensibilis*, ut Augustinus docet lib. 22. de civit. cap. 30.

Motus progressivus in Christo fuit.

Locutio erit in Beatis.

SED quomodo in cælo, ubi nullus aër, corporea vox & sonus efformari poterit? RESPONDEO, Ad vocis formationem non esse necessarium aërem externum, qui attrahatur vel expellatur; sed internum, qui est in humano corpore, sufficere. Poterit enim Beatus vocem formare per motum localem aëris inclusi, qui expelletur usque ad os, ibique linguâ & labijs, aliisque organis in palato repercutietur, sic ut foras non egrediatur: quod in corpore glorioso facilè poterit effici, tum propter subtilitatem ejus, cùm propter animæ perfectum in corpus dominium.

Actus sensuum in Christo post resurrectionem fuerunt.

PORRO fuisse in Christi corpore glorioso actus omnium exteriorum sensuum, ex Evangelio constat. Sicut enim locutus est, ita vidit, audivit, tetigit, gustavit, & olfecit. Neque solùm ante in cælum Ascensionem, sed postea quoque sensuum exteriorum actus habuisse indubitatum est, cùm ad humanæ naturæ perfectionem pertinebant. Nam & Beatos seinvicem visuros, non solùm quoad vultum, sed etiam integram corporis harmoniam usque ad cor, docet Gregorius Lib. 18. Moralium cap. 27. Augustinus lib. 22. de civit. cap. 30. D. Chrysostomus epistola 5. ad Theodorum, in qua exemplo transfigurationis Domini hoc explicat: ubi Apostoli divina virtute confortati, Christi corpus in gloriæ splendore viderunt. Quem splendorem solus immortalis & incorruptibilis oculus intueri potest, qualis in Beatis erit; quorum præcipua corporis beatitudo in gloriosi Christi corporis visione consistet, juxta Cyprianum serm. *De Nativit. Christi.* Augustinum *in Manuali* capite 26. & libro *De Spirit. & Anima* cap. 4.

Beati seinvicem videbunt.

SI quis autem dubitet, quomodo in oculis Beatorum species sensibiles ab objectis distantibus, sine medio producantur? dici potest, objectum in sensum distantem, immediatè agere, producendo in eo species, sive naturali, sive divina virtute. Is enim modus corpori glorioso (quod spirituale vocatur) consentaneus est, ut agat sine dependentiâ à medio, vel propinquitate, aut distantiâ, quemadmodum unus Angelus alteri loquitur, manifestando sui conceptus speciem, absque impedimento distantiæ. Quæ de Visu dicta sunt, etiam Auditui, tantùm intentionalem immutationem requirenti, accommodari possunt. Nam potest Beatus suæ vocis speciem immediatè in auditum quantumlibet distantem imprimere, nihil circa medium operando. Actum quoque Olfactus in Christi glorioso corpore fuisse, ac in beatis fore, indubitatum est: siquidem ejus actus sine alteratione materiali corporis sentientis exerceri potest: nec ibi Odoratus objectum deerit. Ipsa enim Beatorum corpora suavissimum odorem emittent. Plena enim intestina erunt humoribus & aëre, optimis qualitatibus & odoriferis affectis; sicut econtra damnatorum corpora erunt fœtida. Et quamvis Odoratus in hac mortali vita potissimùm ad vitæ conservationem serviat; attamen etiam ad recreationem, & ad excitandum animum in Dei laudem, internamque devotionem conducit. Quos effectus etiam in Beatis corporibus habere poterit, in quibus ad naturę perfectionem insuper, sicuti & alij sensus, pertinebit. Augustin. lib. de spir. & anima cap. 58.

Auditus.

Odoratus in beatis erit.

Beatorum corpora bene olebunt.

Damnatorũ corpora erũt fœtida.

Anselmus

Anselmus lib. *De Similit.* cap. 57. Laurentius Iustin. lib. *De disciplinâ & perfectione Monastic. conversation.* cap. 23. singulis sensibus in corporibus Beatorum suas delectationes assignat. Prosper lib. 1. *De vitâ contempl.* cap. 4. *Omnia bona, quæ in humanâ naturâ peccatum corruperat, in melius* esse *reparanda* ostendit. Quare neque Tactus aut Gustus in Beatis deerit. Christus enim Lucæ 24. dixit: *Palpate & videte*, significans, quòd sicut tactu percipiebatur, ita quoque tangeret. Et post Resurrectionem verè comedit, atque cibi saporem gustavit, absque materiali alteratione per solam intentionalem immutationem. Delectationes autem horum sensuum, non repugnantes gloriæ Beatorum ibi erunt, non quasi per se appetibiles, sed ut in omnibus glorificetur Deus: utque omnes sensus in Beatis honestâ, jucundâque voluptate perfundantur, sicut in damnatis omnes sensus pœna sua torquebuntur. Consentaneum equidem est, ut in Beatis sint perfecta corporis & animæ bona; ut Augustinus deducit lib. *De Spir. & anima* cap. 64. & Anselmus Lib. *De Simil.* cap. 48. 55. & 57. ubi pulchritudinem & voluptatem corporis talem, ex qua nulla Dei offensio contrahi possit, inter beatitudinis partes collocat. Quare materiales ciborum aut venereorum delectationes, statui Beatorum repugnantes, ibi non erunt; ut D. Thomas lib. 4. *Cont. Gent.* cap. 83. demonstrat.

Tactus & Gustus in Beatis.

Omnes sensus in Beatis voluptate perfundentur.

Omnes sensus in damnatis torquebuntur.

Voluptas repugnans statui Beatorum nulla erit, sed honesta.

POSTREMO ex dictis consequitur, in Christi glorioso corpore, ac in Beatis, ponendos esse spiritus virales & animales, qui ad operationes sensuum, & vitales motus exercendos necessarij sunt. Quia verò in Beatorum corporibus nulla est alteratio, incorruptibiles erunt hi spiritus, perque diversas corporis partes animæ virtute permanenter ultrò citroq; discurrent.

Spiritus vitales animalesque in Beatis.

CAP. CCXLI.

De supernaturali Corporis Christi post Resurrectionem perfectione.

EXPOSITA naturali perfectione, quam Christi Corpus post Resurrectionem obtinet, superest, ut de perfectionibus supernaturalibus, quæ sunt in Christi corpore, per modum aptitudinis ad motû aliquem, vel modum existendi, aut agendi supernaturalem, nonnihil subjiciamus. Ac primùm qualis & quotuplex sit, explicabimus. Quòd enim resurgentium corpora multò perfectiore modo sint disposita, quàm hæc mortalia, clarè docet Apostolus 1. Cor. 15. fore scilicet ea incorruptibilia, spiritualia, lucida, subtilia, agilia. vnde Origenes, eumque secutus Eutychius, putarunt, corpora resurgentium non carnea, sed cælestia futura, teste Grego. lib. 24. Moralium cap. 29. Epiphan. hæresi 64. Hieron. epist. 60. & 61. Isidor. lib. *De Doctrinâ & fide* cap. 6. Theophylactus in 1. Cor. 15. Contra quorum errorem tradit Ecclesia, gloriosa corpora eum nostris ejusdem fore naturæ, sed alterius gloriæ. Quod ex corpore Domini resurgentis, in quo omniû supernaturalium perfectionum exemplar fuit, ostendi potest. Nam Domini Corpus in sua resurrectione varijs qualitatibus & donis supernaturalibus ornatum fuit, ac præsertim illis quatuor, quæ ab omnibus Catholicis agnoscûtur: Claritate, Impassibilitate, Agilitate, & Subtilitate: à quibus Spirituale, Incorruptibile, Perspicuum & Penetrabile dicitur. Hinc gloriosa corpora nullam voluptatem, quæ ex corruptibilibus rebus, earumq; usu & alteratione oritur, concipient; ut Dominus significavit Matth. 22. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed erũt sicut Angeli Dei in cælo.* & Apostolus: *Seminatur corpus animale, surget spirituale.* Et ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Quòd autem pro diversitate operum & meritorum, varia quoque futura sit gloria sive claritas corporum resurgentium, Apostolus similitudine Stellarum demonstat: *Stella differt à stellâ in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Fulgebunt justi, sicut sol*, ait Dominus Matth. 13. & Danielis 12: *Fulgebunt tamquam splendor firmamenti, & tamquam stellæ in perpetuas æternitates.* Cujus claritatis exemplum in Christi transfiguratione apparuit, ut quid sperare per ejus gratiam deberemus, ostenderet. De hac corporum claritate disserit Augustinus epist. 146. item Serm. 143. *De Tempo.* Anselmus in 1. Cot. 15.

Perfectiones supernaturales Christi.

Corpora Beatorum ejusdẽ naturæ, sed alterius gloriæ.

1. Cor. 15. Qualis gloriosa corporis claritas futura sit. Sapien. 3.

DE impassibilitate, immortalitate, sive incorruptione Corporis Christi, loquitur Apostolus ad Rom. 6. *Christus jam non moritur: mors illi ultrà non dominabitur.*

De immortalitate seu incorruptione.

bitur. Et universaliter 1. Corinth. 15. pronunciat: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.* Et iterum: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Apoc. 7. *Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neq; ullus æstus.* Et cap. 22. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà.* Quæ omnia Dominus per Isaiam promisit cap. 25. & 49.

Agilitas corporum gloriosorum.

Aug. Enchir. cap. 90.

De Agilitatis gloriosi corporis dote loquitur Apostolus 1. Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget spirituale:* quia instar spiritus absque difficultate aut defatigatione possit, quò voluerit, se movere. Vnde Sapien. 3: *Fulgebunt justi, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Vbi summa velocitas indicatur. Præterea cùm spirituale corpus futurum dicitur post resurrectionem, significatur, quòd subtilitatem seu vim se movendi, & quocumq; ingrediendi vel egrediendi, absque corporis alterius impedimento habiturum sit; quemadmodum Christi Corpus clauso sepulchro egressum, januisq; clausis ingressum ad Discipulos legitur. Ioan. 20. Ad plenum enim animæ in corpus dominium, perfectamque libertatem pertinet, ut illud per omnia corpora absque impedimento aut resistentiâ movere possit. Quæ perfectiones corporũ beatorum supernaturales, naturam corporis non destruent, sed perficient. Erit enim corpus post resurrectionem ejusdem naturæ, sed alterius gloriæ: erit spirituale, non naturâ, sed potestate; ut explicat Augustinus Enchir. cap. 91. & lib. 1. Retract. cap. 17. Tertullianus lib. De Resurr. Carnis cap. 51. ubi ex verbis Apostoli: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem,* concludit: *Illa ergo eadem caro, quæ patitur corruptionem, incorruptionem induet, siquidem Apostolus addens pronomen* H o c, *propriam suam carnem designat.* H o c, *enim rem præsentem demonstrat.* Quod Christi corporis exẽplum quoq; cõvincit; siquidem unum idemque corpus in hac vita mortali Christus & post resurrectionem habuit, sed alterius gloriæ: quæ licet ei ratione unionis ab initio Conceptionis esset debita; certa nihilominus dispẽsatione fuit usq; ad beatitudinis statũ dilata. Nonnumquam tamen in hac mortali vita placuit Christo, vestigia gloriæ suo corpori debitæ exhibere. Subtilitatẽ enim accepit, cùm natus est de Virgine: Claritatem, cum trãsfiguratus est in monte: Agilitatem, cùm deambulavit super mare: Impassibilitatem verò, quando se manducãdum præbuit in Sacramento novissimæ Cœnæ.

De subtilitate gloriosi corporis. Iustinus quæ. 117. ad gẽtes. Nazianzen. in tragœdia: Christus patiens. Hieron. epist. ad Hedib. q. 6. Hilar. lib. 3. de Trinit. Chryso hom. 90 in Matt. Epipha here. 20. August. ser 128. de tẽp. Beda hom. in vigilia Paschæ. Bernard ser. 1. de resur. Grego hom. 26. in Evang. Augu. epi. 3. lib. 22 de civit. cap. 8 lib. de Agone Christ. c. 14. Athana. orat. 4 cõt. Arian. Leo epist. 10. cap. 5. Hiero. epi. 61.

Christus sæ supernaturales corporis gloriosi dotes quandoque in vita mortali assumpsit.

Q v i d n a m verò subtilitatis proprietas in corpore glorioso ponat, ambigi possit. Vtrùm scilicet qualitas sit, intrinsecè afficiens corpus, illudque aptum reddens, ut ab alio corpore penetrari queat? an virtus quædam extrinseca activa, qua corpus gloriosum alia corpora penetrare valeat? Nos hanc virtutem penetrandi alia corpora, consistere dicimus in virtute quadam intrinseca & instrumentali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datũ est, ut se hoc modo, tanquam Dei instrumentum, movere possit. Equidem Deus statuit pro beati voluntate, uti facultate motiva ad hunc effectum. Vnde patet, Subtilitatem, vim quandam esse beati corporis internam, sed instrumentalem. vnde Veteres penetrationem corporum, divinæ Omnipotentiæ effectum esse tradunt. Sic Gregor. hom. 26. in Evang. *corpus beatum, subtile* dixit, *per effectum spiritualis potentiæ.* & Ambrosius Lucæ 24: *Per resurgentis corporis qualitatem, Christum januas penetrasse:* & alij soli divinæ virtuti hoc tribuentes, non de instrumẽtali virtute activa, sed de principali exponendi sunt. Cùm enim penetratio corporum, effectus supernaturalis sit, supernaturali etiam efficiẽtia indiget: qualis operatio soli Deo, ratione suæ Omnipotentiæ, propria est; in qua tamen, creaturâ velut instrumento ad hunc effectum operandum uti potest. Ac proinde Deo, velut principali; creaturæ verò, tanquam instrumento, idem effectus rectissimè tribuitur.

Quid sit corporis gloriosi subtilitas.

Cap. CCXLII.

De Apparitionibus Christi post Resurrectionem.

Christus post Resurrectionem suam non omni populo, *sed testibus præordinatis à Deo* apparere voluit, Act. 10. Idque decentissimum fuit, ut quæ ad futuram hominum gloriam pertinent, omnemque

humanam cognitionem superarent, ab ipso Deo primùm superioribus patefierent, quorum deinde ministerio ad inferiores devenirēt; quemadmodum inter cælestium spirituum ordines observari Dionysius tradit, ut inferiores à superioribus illuminentur.

Dionys. lib. de cœlesti hier. cap. 4.

Cui primò Christus apparuerit

CUI verò Dominus redivivus primò apparuerit, utrùm Beatæ Virgini, an Mariæ Magdalenæ, de qua Marc. 16. legitur: *Surgens autem Iesus manè primâ sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ*, incertum est. Pietas quidem suadere videtur, ut credamus, Dominum primò apparuisse Matri, ad eam consolandam, licet de futura Filij Resurrectione numquam vacillaverit: Quam quidem apparitionem ideò prætermisetint Evangelistæ, tanquam parum idoneam ad confirmationem Resurrectionis Christi, quia suspectum facilè Matris testimonium haberetur. Ita sentit Ambros. lib. 3. *De Virg.* Sedulius lib. 5. carminum. Anselmus *De excellentiâ B. Virg.* cap. 6. *ideo hāc apparitionem ab Evangelistis omissam esse* dicit, *quia nihil superfluum scribere consueverint; & quoniam filium apparuisse Matri potiùs supponendum, quàm litteris consignandum videatur.* vide Iansenium lib. Concord. cap. 145.

An B. Virgini?

Christus redivivus nulli impio apparuit ante Ascensionem.

ILLUD verò hic observatione dignum est, quòd Christus redivivus nulli apparuisse impio hic in terris ante suā Ascensionem legatur, sed tantùm amicis: ut significaret, impios gloriosæ Resurrectionis nequaquam participes futuros; ut notat Augustin. in Ioan. tract. 76. in Psalm. 65.

Christus cur primò mulieribus visus.

MULIERIBUS autem priùs, quàm viris apparuit, ut sicut femina Viro primum detulerat mortis nuncium; ita quoque gloriosæ Resurrectionis, vitæque immortalis; vt habet Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 51.

Cur Dominus assiduè post resurrectionem cum Apostolis conversari noluerit.

QUONIAM insuper Apostolis instructio necessaria erat, cùm de veritate Resurrectionis, tum de gloriā resurgentis; ideo post suam Resurrectionem Dominus assiduè cum Discipulis conversari noluit, ne ad vitę mortalis usum iterum redisse putaretur: attamen ut gloriosæ Resurrectionis suæ fidem confirmaret, mæstosq; discipulorum animos, & Iudæorum metu anxios, recrearet, sæpius eisdem apparere voluit. Prima quidem Resurrectionis die, quinquies apparuit, sciens tunc opus esse majore fidei confirmatione atque consolatione; ac postmodum adhuc quinquies, ut D. August. lib. 3. *De Consen. Evang.*

Christus decies apparuit discipulis.

cap. ult. ex Evangelistis colligit. Ipso enim primo die primùm Beatæ Mariæ Magdalenæ, stanti ad monumētum & plorati, apparuit in habitu Hortulani, Mar. 16. & Ioan. 20. II. Apparuit mulieribus, à sepulchro redeuntibus, quæ pedes ejus osculatæ sunt, Matt. 28. III. Apparuit Petro, Lucæ 24. August. lib. 3. *De Consens. Evang.* cap. ult. IV. Apparuit duobus discipulis, euntibus in Emaus: Cleophæ scilicet, & Nathanaeli, juxta Epiphan. hære. 23. Orige. lib. 2. cont. Celsum vocat Simonem, Ambro. ser. 1. & 71. Amaum. Eusebius Emissenus hom. 2. feriæ Paschæ putat Lucam fuisse. Ista apparitio circa Vesperam accidit. V. Apparitio eâdem die facta est, pluribus discipulis in Hierusalem simul cōgregatis, absente Thoma. Lucæ 24. Ioan. 20. VI. Apparitio contigit octava die Paschæ, omnibus Apostolis simul congregatis, quando se palpandum Thomæ exhibuit, Ioan. 20. Diebus autem octo tunc apparere distulit, ut Discipulorum amorem desideriumque accenderet, ac exerceret. VII. Apparuit in captura piscium, ad mare Tiberiadis. Ioan. 21. ubi dicitur *Tertiò* apparuisse, *non quoad numerum apparitionum, sed dierum*, ut observat Augustinus tract. 12. in Ioan. & Lib. 3. *De Consensu Evang.* cap. ult. VIII. Apparuit in monte Galilææ undecim Apostolis, & aliis discipulis; fortè quingentis illis fratribus, de quibus Apostolus 1. Cor. 15. qui ab Apostolis aliisq; Christi cultoribus, undecumque, ut Dominum in monte Thabor viderent, convocati erant, Matth. 28. IX. Apparuit in die Ascensionis, recumbentibus cum eo Apostolis, Marci ult. X. Apparuit eis in Bethania, quæ sita erat in pede montis Oliveti, ubi elevatus in cælum ascendit, (Lucæ 24. Act. 1.) extensisque manibus, Discipulis omnibus ibi congregatis circa montem benedixit, benedicendoque recessit ab eis, & ferebatur in cælum.

APOSTOLUS 1. Corin. 15. addit, Christum à Iacobo visum, atque à seipso tandem: sed de his apparitionibus Evangelistæ nihil tradunt.

Lucas Act. 9. Apparitionem in via Damasci D. Paulo factam describit.

Cap. CCXLIII.

Quibus argumentis Christus suam Resurrectionem confirmaverit?

Christus suā resurrectionē testimonio scripturarū & angelorū probavit.

Actorvm primo legimus, Christum Apostolis præbuisse seipsum vivum, post Passionem suam, in multis argumentis, per dies quadraginta eis apparendo, & de regno Dei loquendo. Quæ autem hæc argumenta fuerint, quibus se resurrexisse comprobavit, meritò quis inquirat. Sciendvm itaque, duplici argumento Christum suam Resurrectionem evidenter astruxisse: nimirum testimonio, & visibili signo. Testimonio autem usus est duplici: scilicet, Scripturarum, & Angelorum, ut Evangelistæ commemorant. Signo insuper triplici usus est: *Vno*, ex parte corporis, ostendendo, se verum corpus, solidum, ac idem numero habere. Lucæ ultimo: *Palpate, & videte quia ego ipse sum. Secundo*, ex parte animæ iterato corpori unitæ. quod quidem per opera triplicis vitæ ostendit: *Nutritivæ*, comedendo & bibendo: *Sensitivæ*, audiendo, loquendo & respondendo: atque demum per opera vitæ *Intellectivæ*, de Scripturis, & Regni Dei mysteriis disserendo. *Tertio*, se Deum & hominem esse manifestè declaravit per Miracula, quæ fecit, in capturâ piscium, intrando ad Discipulos ianuis clausis, in cælum illis videntibus ascendendo. Proprietates verò sui gloriosi corporis manifestavit, Discipulis apparendo, in qua vellet effigie, quo placeret tempore, atque confestim evanescendo.

Item signo ex parte corporis, & animæ.

Luca ult.

Luca 24.

Hæc autem omnia Christus argumenta ideo adhibuit; vt discipuli ad credendum tardi faciliùs Resurrectionem crederent; & ut oculatis testibus carnis Resurrectionem affirmantibus, Orbis proniùs eorum testimonio acquiesceret: uti credidisse jam videmus. *Nos enim illorum instruxit aspectus, nos erudivit auditus, nos confirmavit attactus: dubitatum est ab illis, ne dubitaretur à nobis*; ut prosequitur Leo serm. 1. *De Ascensione*, & Gregor. hom. 8. Paschæ.

August. lib. 22. de civit. ca. 5.

Cap. CCXLIV.

Quidnam Christus post Resurrectionem Apostolis loquutus fuerit?

Dies, qui inter Resurrectionem & Ascensionem fluxerunt, non otioso trásiere decursu, sed magna in eis confirmata Sacramenta, magna sunt revelata mysteria. Locutus enim Dominus est Apostolis de regno Dei, de mysterijs & ædificatione Ecclesiæ, de regimine, potestate, hierarchia Ecclesiastica; de materia & forma Sacramētorum, de immortalitate animarum & corporum: Apostolis quoque Spiritum sanctum per insufflationem infudit, sensum eis, ut scripturas intelligerent, aperuit; potestatem remittendi peccata tribuit, amplissimúmque munus Apostolatus imposuit, mittens eos in suo Nomine ad docendum omnes Gentes, ad baptizandum, eum amplissima potestate ferendi Leges, corrigendi, puniendi transgressores divinarum Apostolicarumq; Legum; ac in universum, ut pro Christo legatione fungerētur. Et Beato Petro, supra ceteros Apostolos constituto, claves Regni Cælorum, curamque totius ovilis Dominici demandavit. Inter hęc autem ad omnem nostrę ambiguitatis caliginem detergendam, paventium trepidantiumque tarditatem ad credendum increpavit, discordes à veritate cogitationes redarguit, manentiaque in manibus & pedibus Crucis signa dubitantium oculis ingessit, & ut curiosiùs pertractaretur, invitavit indulsitque: quoniam ad sananda infidelium cordium vulnera, clavorum & lanceæ vestigia servaverat, ut non dubia fide, sed constantissimâ scientiâ teneretur, eam naturam in Dei Patris consessuram Throno, quæ iacuerat in sepulchro: de qua re sequenti Articuló copiosiùs disseremus.

Christus post resurrectionē quidnam docuerit

Apostolo Petro primatum.

Cap. CCXLV.

Articulus Sextus.

Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Ascensio Christi.

HOc Articulo profitemur, nos credere, IESVM CHRISTVM redivivum, absoluto Redemptionis humanæ mysterio, corpore & anima in cælum ascendisse, ipsumque cum Deo Patre gloriam, judicii potestatem æqualem, imperium in omnem creaturam, summam denique majestatem obtinere. Dicimus autem, in cælum ascendisse secundùm corpus & animam, id est, humanam naturam in cælum evexisse, quia secundùm quod Deus omnia loca suâ præsentiâ compleat, nec ab ullo absit, vel abesse possit, cùm sit infinitus & immẽsus; vox, *ascendit*, significat Christum non aliena, sed propria virtute in cælum evectum; virtute scilicet Divinitatis, hypostaticè unitæ humanitati Christi; atque insuper virtute animæ glorificatæ, quæ sui corporis plenissimum habens dominium, illud prout vult movere potest. Nõ enim Christus externo cujusquam ministerio indiguit, (sicut Henoch ab Angelis translatum, Heliam igneo curru subvectum, Abacuc & Philippum Diaconũ ab angelis, quin & Simonem Magum à dæmonibus per aëra delatos fuisse legimus) quia sua Divinitate, & beatitudinis humanæ naturę dote, poterat se movere uti placebat. Et utraque virtus, tam principalis, quàm proxima effectiva motus, Christo intrinseca erat, quia DEVS & HOMO erat, cujus corpori & animæ, ratione suppositi, dos agilitatis quodammodo intrinseca & debita fuit. Vnde Isaiæ 63. *Iste formosus in stolâ suâ, gradiens in multitudine fortitudinis suæ.* Et ad Ephesios 4. *Idem ascendisse* dicitur *qui & descendit.* Augustinus quoq; epist. 56. & Lib. 22. *De civit.* cap. ult. docet, tantam corporis gloriosi ad beatam animam fore obedientiam, ut ubi volet spiritus, protinus futurum sit corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale in loco esse cælesti: quare propria virtute animæ beatæ ibi erit, si anima ibi esse velit. Et serm. 176. *de Temp. De suo fuit, quòd ascendit.* Cùm autem Ioannis 3. dicitur: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo*, non de motu locali VERBI Dei, cujus capax non est, sed de forma Servi per Incarnationem accepta, intelligendum est; atque *Filius hominis cum suo corpore, quod est Ecclesia, in cælum ascendit*, juxta August. tract. 12. in Ioan. In Psal. 122. Lib. *De Agone Christiano* cap. 25. *Ascendere est personæ.*

Christus propria virtute ascendit.

S. Thom. 3 p. q. 57. art. 3.

Gen. c. 5. Eccles. 44. 4. Reg. 2. Daniel. 14. Act. 8.

Ascendere est personæ.

PORRO quòd Christus verè atque propriè post suam Resurrectionem, humanam suam naturam in cælum evexerit, Lucas Act. 1. dilucidè tradit, modum & initium hujus Ascensionis enarrans. Et cap. 24. sui Evangelii, progressum & terminum ejusdem describit, dicens: *Ferebatur in cælum.* Marcus cap. 16. *Assumptus est in cælum.* Ejusdem historię Ascensionis Paulus meminit ad Ephes. 1. 2. & 4: ad Coloss. 3: ad Hebr. 4. & 9. Eandem ascensionem prædixit Regius Vates Ps. 17. *Ascendit super Cherubim, volavit supra pennas ventorum.* Psalm. 46. *Ascendit in jubilo.* Psal. 67. *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, dedisti dona hominibus*; quem locum allegat Apostolus Ephes. 4. Eódem pertinent verba Micheæ 2: *Ascendit, pandens iter ante eos.* Triumphum autem Christi ascendentis in cælum, cum redemptis Sãctorum animabus, describit Psaltes Psal. 23. *Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* ut latè discurrit Nyss. oratione *De Ascensione.* Aug. serm. 5. *De* Resurrect. *Viderunt cælites Christum, spolia è castris tyrannicis reportantem, & admirantes divinæ virtutis fulgentia vexilla, talibus concrepãt hymnis, deducúntq; lætantes: Quis est iste Rex gloriæ?* Eódem pertinent Isaiæ verba c. 63: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* quæ interpretãs Cyrillus in exegesi ad Achat. *Vnigenitus Dei Filius* inquit, *unà cum Carne sibi unitâ rediit, eratq; hoc novum in cælis spectaculum. Obstupuit enim sanctorum Angelorum multitudo, cùm Regem gloriæ, exercituúmq; Dominum in formâ humanâ cerneret.* Dionys. c. 7. *Cælestis hierarchia.* Cyprian. serm. *De Ascens.* tractat. *De angelorum occurrentium gaudio.* Chrys. ser. *De ascensione.* Anselm. *De excellentiâ Virginis* c. 6. *De gaudio B. Mariæ* agit. Bernardus tractatu *De passione* cap. 46. *De gaudio Apostolorum.*

Triumphum Christi ascẽdentis describit Psaltes.

Cap. CCXLVI.

Unde & quousque Christus ascenderit?

Ex quo loco Christus ascenderet

VNDE verò Christus ascenderit in cælum, ex cap. 24. Lucę constat: *Eduxit autem eos foras in Bethaniam.* Et Act. 1. *Tunc reversi sunt Ierosolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Ierusalem, Sabbati habens iter.* Vbi clarè traditur, quòd non ex monte Thabor sito in Galilæa, sed ex monte Oliveti (in cujus pede vallis est Iosaphat, versus Bethaniam) in cælum ascenderit, ut unde processerat ad Passionem, inde ad Patrem & gloriam pergeret, & locum propter Magdalenam, Martham, & Lazarum, sibi placentem, sua honoraret Ascensione, simulque designaret, se ad judicandum vivos & mortuos ad eundẽ locum descensurum, juxta Ioëlis vaticinium c. 3: ac præterea moneret, nos per opera Misericordiæ, oleo figurata, in cęlum ascendere debere.

Per opera misericordia in celum ascenditur. Mõs Oliveti.

DE situ Oliveti montis differit Hieronymus in cap. 11. Danielis, & de locis Hebraicis. De *Vestigiis* Christi ascendentis Beda lib. 5. histor. cap. 16. & de locis sanctis cap. 7. Eusebius lib. 3. de vita Constantini refert, Helenam in hoc monte templum erexisse. Terminus Ascẽsionis Christi exprimitur illis verbis: *Ad calos*: juxta Lucam Act. 1. *ferebatur in calum*: Marcum verò cap. 16. *Assumptus est in calum. Videntibus illis* (ait Lucas) *elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorũ.* Apostolus Ephes. 4. *Ascendit supra omnes calos.* ad Hebr. 4. *Habentes Pontificem, qui penetravit calos*: id est, pertransiit omnes cælos. Ideo cap. 7. Christus dicitur *excelsior calis factus*, quoniam *ascendit super omnes calos in altum*, Psalm. 67. id est, in fastigium, seu locum sublimiorem; quia supremum illud cęlum est Beatorum sedes, & ipsius Dei Thronus, (Isaiæ 66.) quatenus ibi sese, gloriámque suam peculiari modo Beatis manifestat. Hinc Actor. 7. *Calum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* In summum verò cæli locum Christum ascẽdere oportuit, quia in aliqua cælesti sphæra earũ, quæ continuo agitantur motu, quiescere nõ decuit, sed in aliquo quieto & immobili cælo, quale supremum est, quod vocatur *Empyreum*. Vbi duobus modis *quiescere* intelligi potest: *Primo*, ut totum eius corpus intra cælum manserit, sicut nos modò in aëre sumus: *Secundo*, ut totum Christi corpus supra convexam cæli superficiem consistat, ita ut supremam Cæli Empyrei partẽ suis pedibus conculcet: qui posterior modus scripturæ magis consonat: Nam *penetrare calos*, & *ascendere super omnes calos*, hoc propriè significat, ut D. Chrysostomus hom. 11. in ep. ad Ephes. notat: *Ascendit*, inquit, *super omnes calos, ultra quos nihil aliud est: hoc videlicet est potentia & dominationis ipsius.* Idem Theophylactus ibidem, & Oecumenius. Hieronym. verò in eundem locum, *super omnes calos*, interpretatur, *super omnia invisibilia*: qui sensus mysticus literalem excludere nequit. sicut ibi significat Anselmus: *Ascendit non solùm super omnes calos materiales, sed & super omnes calestium virtutum ordines, superans loco & dignitate omnem creaturam.* Augustin. Lib. *De fide & symbolo* c. 6. *Credimus*, ait, *Christum in calum ascendisse; sed ubi, & quomodo sit in calo Corpus Dominicum, curiosissimum & supervacaneum est quarere. Tantummodo in calo esse credendum est. Non enim fragilitatis est nostra, calorum secreta discutere: sed est nostra fidei, de Dominici corporis dignitate sublimia & honesta sapere.*

Quousque Christus ascenderit

Cœlum Thronus Dei.

Quomodo Christus in calo quiescat.

Ascendit supra omnes calos.

Cap. CCXLVII.

Quali motu Christus in calum ascenderit?

EX verbis Lucæ Act. 1. *Videntibus illis elevatus est.* Certum est, Dominum in principio, quando attolli cœpit ex monte Oliveti, paullatim & visibiliter successivo motu ascendisse, & hujusmodi motum perdurasse, donec eum nubes subduxit discipulorum oculis: ab eo verò spatio, quo nubes eum occultavit, an motu continuo, an una mutatione subita & instantanea, usque ad ultimum terminũ, in quo sessurus erat, transilierit, ambigi potest. Nos probabilius arbitramur, Christum eodem genere motus ascendisse, pertranseundo cuncta intermedia corpora, quo suam Ascensionẽm inchoaverat, ut velut supremus omnium Dominus possessionem omnium acciperet, suáq; præsentia quodammodo sanctificaret.

Christus in sua ascensione possessionẽ omnium locorũ accepit.

SED cur Apostoli hanc omnium cælorum penetrationem videre non sunt

permissi,

Permisi, ut eius oculati esse testes possent? RESPONDEO, virtute naturali oculum humanum eò pertingere non posse: non autem fuisse opus novo inusitatóque miraculo, ut fides locum haberet, ad quam Christi prædictio, Angelorumque testimonium sufficiebat, dicentium: *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet.*

INQVIRI præterea solet, qualis hic motus fuerit, quo corpus terrenum sursum tendit? violentus, an naturalis? RESPONDEO, corpori in statu gloriæ constituto, connaturalem esse hujusmodi motum: respectu autem naturæ corporis, non esse violentum, sed supernaturalem.

CAP. CCXLVIII.

Cur Christus in cælum ascenderit?

Christum in cælum ascendere oportuisse, XIV. rationibus ostenditur.

QVAMVIS Christus per Ascensionem suam neq; essentialem gloriam, neque gaudium suum adauxerit; convenientissimum tamen fuit, I. Vt corpori ad immortalem vitam suscitato, cælestis locus tribueretur. Vnde 2. Petri 3. *Novam terram, novósque cælos exspectamus.* II. Summæ Christi humilitati, summa exaltatio debebatur. Philippenses 2. *Humiliavit seipsum* &c. III. Quoniam victorem Satanæ decebat, supra locum & sedem, quam in cælo hostis devictus occupaverat, exaltari: at ille de cœlo ceciderat: hûc ergo in cælum ascendere oportebat. Lucæ 10. *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* IV. Quia eum, qui à Patre in mundum fuerat missus, legationis munere adimpleto, in cœlum ad Patrem reverti decebat, juxta illud Ioannis 16: *Vado ad eum qui misit me.* V. Quoniam nobis expediebat, Christum ascendere, ut cælum antea clausum aperiret. Ioannis 16. *Expedit vobis ut vadam.* Michee 2. *Ascendit, pandens iter,* amovendo impedimēta morarum injicientia, fugando *principes & potestates aeris hujus.* VI. Vt pro cujusque meritis locum ibidem præpararet, reddendo unumquemque idoneum cælesti mansioni: ut quod præparaverat, ab æterno prædestinando, (Matth. 25.) nûc præpararet gratiam & salutem operando. Ioan. 14. VII. Vt ibi apparens vultui Dei pro nobis interpellaret. Hebr. 7. & 9. *Non in manufacta* &c. 1. Ioan. 2. *Si peccaverimus, Advocatū habemus* &c. VIII. Vt de cælis dona sua hominibus diffunderet, eósque protegeret. Ephes. 4. *Ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia:* scilicet, donis suis. IX. Vt qui Terræ atque Inferni possessionem acceperat, Aeris quoque ac cœlorum se dominum esse comprobaret. Ambulaverat super terram, ambulaverat super aquas: nunc verò quando ascendit, *super ventorum pennas ambulavit,* Psalm. 17. Leo serm. 2. *De Ascensione: Triumphum victoriæ quem reportarat à mortuis, inferre debebat & cælis.* X. Ascendere in cælum decuit, ut regnū suum non esse de hoc mundo, sed cæleste monstraret. Io. 18. XI. Ascendere debuit, ut fides nostra exerceretur. *Fides* enim *est rerū non apparentium,* Heb. 11. Leo serm. 2. De Ascensione: *Post veritatem Resurrectionis, sufficienter confirmatam, oportuit Christum in cælum provehi, ut mirabilior fieret gratia Dei, cùm remotis à conspectu hominum, quæ meritò reverentiam sui sentiebantur inducere, fides nō fluctuaret, charitas non teperet.* XII. Ascendere oportuit, ut Spiritum sanctum hominibus demitteret. Ioannis 16: *Nisi abiero, Spiritus sanctus non veniet ad vos.* Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* XIII. Ascendit Christus, ut spes nostra firmaretur, disceremúsq; præsentibus spretis perpetuò mentis oculos in cælestia bona dirigere, juxta illud ad Coloss. 3. *Quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quidquid* enim *gestum est in Carne Christi, in Resurrectione, Morte, Ascensione, & in Sepulturâ, figuravit, quod agendum est in vitâ Christianâ,* inquit Augustin. Enchir. cap. 53. Lib. 1. *De doct. Christ.* cap. 15. Lib. 4. *De Trinit.* ca. 4. *Ascendit ut superna saperemus, illuc spem nostram erigeremus.* Leo serm. 2. *De Ascensione.* Bernardus sermon. 4. *De Ascensione.*

QVOMODO autem in hac vita proficiendo ascendere debeamus, exponit Augustinus in Psal. 85. 122. 126. docēs, *affectus pietatis, esse gradus ascensionis,* Ser. 175. 181. *De Tempore.* XIV. Ascendit Christus, ne illum, ut hominem tantùm spectaremus, & terrenâ quadā benevolentiâ imperfectoq; amore prosequeremur. Quemadmodum de præsente, humano ferè sensu judicabant Apostoli, quem post Ascensionem spirituali divinóque sunt amore complexi, æqualem Patri credentes, qui posset omnia efficere atque dare, sicut Pater: quem proinde oporteret, nō secus quàm Patrem

venera-

venerari, diligere, colere. Ioan. 20: *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum*: quia Patri æqualem non credebat, quem extinctum fęmineâ pietate plangebat. Fulgentius libr. ad Trasimon.

Cap. CCXLIX.

De Tempore Ascensionis Christi.

Christus ascendit XL. die, à factâ resurrectione.

CHRISTVM die quadragesimo post Resurrectionem suam in cælum ascendisse, indicat illa Lucæ verba Act. 1. *Per dies XL. apparens eis*. Vnde constat, hos dies ita esse numerandos, ut & resurrectionis dies, & Ascensionis illis comprehendantur. Nam ex Evangelio patet, Dominum Apostolis utroque illo die apparuisse. Cùm ergo tantùm X L. diebus apparuerit, necesse est, ut quadragesimo die à facta resurrectione ascenderit, utrumque diem extremum concludendo. Vnde sequitur ulteriùs, hunc quadragesimum diem fuisse quintam feriam hebdomadæ; in cujus rei memoriam festivitas illius mysterii eo die semper fuit in Ecclesia celebrata, ut constat ex Clemente Papa li. 5. Constitutionum.

Christus ascendit feria 5.

DE hora verò Ascensionis nihil certi scriptura tradit: attamen ex ca. 1. Act. & Marci cap. 16. colligi potest, Ascensionem contigisse pomeridiano tempore. Nam Dominus cum Apostolis recubuit atque comedit, postea eos in Bethaniam eduxit, & reversus inde ad montē Oliveti, assumptus est in cælum. Sed in illo itinere, atque in congregandis aliis discipulis, tempore nonnullo fuit opus. Quare circa horam nonam, id est, nostra computatione circa tertiam horam pomeridianam ascendisse videtur. Nam post ejus Ascensionem discipuli Hierosolymam regressi sunt.

Hora pomeridiana circa tertiam.

CVR autem Christus quadraginta diebus in terra post Resurrectionem manserit, exponit August. ep. 119. cap. 15. & Serm. 7. *in Lovanii impressis*; atq; Beda in 1. cap. Actor.

Cap. CCL.

De modo, quo ascendens Christus discipulis valedixerit.

Christus valedicendo benedixit.

LVCAS ca. 24. Evangelii, & Act. 1. narrat, Christum, antequam discederet, elevatis manibus B. Mariæ, Apostolis, aliisque discipulis (quos significat numero fuisse circiter CXX.) benedixisse; hoc est, bona multa verbis imprecatū fuisse. I. In amoris ac benevolentiæ signum. II. Vt reipsa discipulis bona conferret. Non enim poterat eius benedictio non esse efficax, cuius dicere, facere est. III. Vt se summum Ecclesiæ Pontificem, Pastorem, ac Superiorem ostenderet. Nam Apostolo teste: *Qui minor est, à majore benedicitur*. Manuum autem elevatio vetus signum fuit, quo Patriarchæ atque Pontifices bona aliis imprecando, uti solebant. Gen. 48. Levitici 9. fortassis ad indicandum, non tā terrestria quàm cęlestia bona imprecari, Deumq; esse, *à quo bonum omne descendat* (Iacob 1.) benedictionisque fructus sperari debeat; ideoq; ad eū cor esse sublevandum, ut benedictio sit efficax. Et non improbabile est, Christum non quomodocumq; manus elevasse, sed in crucis signum, cancellatis manibus: sicuti Iacob nepotibus benedixit, Gen. 48. benedictionem in Christo futuram, per signum Crucis præfigurans: vel in Crucis formam manus in cælum attollendo, quemadmodum de Moyse legimus Exodi 17: vel signum Crucis in aëre efformando, sicut nunc in usu Ecclesiæ ex Apostolica traditione esse, Basilius attestatur lib. *De Spiritu sancto*. cap. 27.

Manuum elevatio.

DEINDE facta benedictione Lucas in cælum fuisse elevatum, *omnibus videntibus* asserit, *donec nubes suscepit eum*, hoc est, oculis discipulorū subduxit. Quod mysterium Danielis 7. prædictum fuerat, quando *vidi filium hominis venientem in nubibus cæli, usque ad antiquum dierum, cui datum fuit regnum, potestas, & imperium*. Et Psal. 103. *Qui ponis nubem ascensum tuum.* Fuisse autem veram nubem, quæ Christum oculis intuētium subtraxit, Chrysost. & Beda in Acta docent. Postquam enim Dominus longiùs à terra distare cœpit, nubis interjectu sese intuentium oculis subduxit, quæ neq; cum illo ascēdit, neque aliud ministerium exhibuit,

Nubis natura, & officiū.

quàm ut Christi corpus à discipulorum aspectu amoveret, splendoréque suo majestatem ascendentis indicaret. Quò & Angelorum admonitio pertinuit, ne Discipuli ulteriùs putarent, oculis corporeis videre Christum, de cælo descendentem, quò ascenderat, usque ad judicii novissimi diem; quando idem ipse, qui ascenderat, rediturus esset. Quæ angelorum apparitio facta est, I. Vt quod Apostoli oculis corporeis videre non poterant, scilicet Christum in cælos pervenientem, verbis suis docerent, ac confirmarent. II. Vt Apostolos consolarentur, eósq; instruerent, ut fide potiùs quàm visu corporeo Christum intuerétur & expectarent. III. Vt significarent, Christum ad stabilem & immutabilem statum ascendisse, qui nulla temporis duratione mutari posset. Hoc enim verba illa insinuant: *Sic veniet*; in eâdem scilicet gloria, & majestate, cum eâdem anima, & corpore glorioso, in æternum sic permansuro.

Angelorum apparitio quò pertinuerit.

Act. 1.

De Christi ascendentis comitatu licet nihil ab Evangelistis, neque à Luca in Actis sit expressum; attamen ex Apostolo ad Ephes. 4. colligitur, omnes justos, quos è sinu Abrahæ eduxerat, secum in cælum deduxisse. *Captivam* enim *duxit captivitatem*: decebat enim in signũ Triumphi spolia secum transportare. An verò aliqui Sãctorum cum corporibus gloriosis cũ Domino cælum ascenderint, Evangelistæ non referunt: attamen scribendo, multa corpora Sanctorum cum Christo surrexisse, videntur innuere, eadem corpora in cælum quoque cum Domino ascendisse. Neque discipulos ea videre oportuit in ascensu, quoniam corpora gloriosa nec videntur necessariò, neq; manifestatio illa sensibilis ordinabatur ad confirmationẽ ascensus alterius, quàm Christi. De angelico autẽ comitatu sentiendum est, omnes angelorum ordines occurrisse Christo, ut ascendentem comitarentur, eiq; gloriam & honorem exhiberent, ut magno consensu doctores tradunt, accommodantes huic mysterio verba Ps. 23: *attollite portas principes vestras* &c. Et Ps. 46. *Ascendit Deus in jubilatione, & dominus in voce tubæ*. Idipsum indicant duo Angeli, dum aiunt: *Sic veniet* &c. Descendet autem in summa gloria & majestate, & omnes angeli cum eo. Igitur & sic ascendit.

Christi ascendentis comitatus.

Matth. 27.

Angelicus comitatus.

Cap. CCLI.

De Sessione Christi ad Patris dexteram.

Posteriore hujus Articuli sextiparte cõfitemur, Christum post Ascensionem suam sedere ad dexteram Dei Patris omnipotentis: id est, quòd quietè possideat cum Patre regnũ in ejusdem divinæ Majestatis æqualitate, seu præsit omnibus tanquam supremus Rex, Dominus, Imperator & Iudex, tanta dignitate præcellẽs, ut in eodem solio cum Deo sit, eadémque adoratione colatur: siquidem verbo *sedendi* per metaphoram designatur eminentia dignitatis. Nam judicantis, præcipientis, ac dominãtis est *sedere*, & aliis imperare. Vnde quando Deus in majestate sua visus dicitur, tanquam supremus Dominus sedens apparuit. Iuxta illud Isaiæ cap. 6: *Vidi Dominum sedentem supra solium excelsum*. Et 3. Reg. cap. 22. ait Micheas: *Vidi Dominum sedentem super soliũ suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris*. Iuxta eãdem metaphorã dicitur *sedere* Deus super Cherubin. Non ergo *sedere* hic situm positionemq; corporis significat: sed eam regiæ summæq; potestatis ac gloriæ formam stabilemq; possessionem, quam à Patre accepit, declarat; Apostolo teste ad Ephesios 1. *Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed & in futuro, & omnia subjecit sub pedibus eius*. Ex quibus verbis manifestum est, hanc gloriam Christo ita propriam esse, ut nulli puræ creaturæ convenire possit. Quod ad Hebr. 1. attestatur Apostolus: *Ad quẽ angelorũ dixit aliquando: Sede à dextris meis?* & Apoc. 5. *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem & divinitatem* &c. Hanc quidem in ipsa Incarnatione Homo Christus accepit, quando hæc humanitas in unitatem personæ divinæ assumpta fuit: sed in Ascensione illam eandẽ assecutus dicitur, quoad manifestationem. Tunc enim omnibus innotuit, quòd hic homo Christus existat & permaneat verus Deus, omnia cum Patre gubernans. Iuxta illud Apoc. 5. *Omnes audivi dicentes: sedenti in Throno, & Agno, benedictio, & honor, & potestas in secula seculorum*

Sessio Christi ad Patris dexteram.

Sedere quid?

Sedere significat eminentiam potestatis ac dignitatis.

lorum. Per Ascensionem enim singulari modo cœpit Agni majestas clarescere in cælo & in terra. Tunc enim possessionem accepit regni sui, ac totius Orbis per ingressum in cælum, tanquã in proprium locum suæ regiæ curiæ, à Deo destinatum ad regendum & imperandum. Locus enim terræ potiùs fuit ad serviẽdum, laborandum, patiẽdum, certaminis & cursus. Vnde non incongruè post Ascensionem in cælum, *sedisse* dicitur, quia tunc quasi absoluto cursu certaminis, quievit, & cessavit ab operibus viæ, incepitq; uti tantùm potestate regiã, & dominativâ. *Sedere* igitur hic per metaphoram significat, *esse*. Rom. 8. *Qui est in dextera Dei*. & 1. Petri 3. Item *sedere* significat *habitare, quiescere, requiescere, permanere*. Lucæ ult. Act. 2. *sedete in civitate*. *Seditq; super singulos eorum*. Sedere insuper significat *regnare, judicare*. Prov. 20. *Rex, qui sedet*. *Dextera* verò DEI etiam per metaphoram significat divinitatis gloriam, & æqualitatem honoris. Vnde Apostolus ad Philipp. 2. idem esse dexteram, & gloriam Patris insinuans, dicit, Christũ in gloria Dei Patris esse. Damasc. li. 4. de Fide. c. 2. *Dexteram Patris dicimus gloriam & honorem divinitatis*. II. Dextera Patris significat beatitudinẽ Patris. Matth. 25. *Electi erunt a dexteris*, id est, beati erunt, Ps. 15. *delectationes in dextera tuã*. III. Dextera Patris significat judiciariam atque regalem potestatem. Quare nihil aliud est, *sedere ad dexteram Patris*, quàm *simul cũ Patre habere gloriã divinitatis, & beatitudinis statum, atque judiciariam regalémque potestatem, & hoc immutabiliter*. Sic August. lib. 2. *De symbol.* cap. 7.

Sedere quid significet?

Dextera Dei significat æqualitatem honoris.

PRÆPOSITIO, *Ad*, solam distinctionem personalem, & originis ordinem; non autem naturæ aut dignitatis gradum, qui nullus in divinis personis est, denotat.

A D. quid denotet.

PRÆTEREA cùm *Dextera* propriè dicta, locum dignissimum, cum relatione ad sinistram significet, cùm tamen Christus per metaphoram *ad Patris dexteram sedere* dicitur, ibi non consideratur respectus ad sinistram, sed tantùm notatur excellentia & majestas, in qua Christus existit. Quo modo dicitur non solùm *ad dexteram Patris*, sed etiam *dextera & brachium patris*; non quia Spiritus sanctus vel Pater ad sinistram sit, sed quia absolutè significetur esse VERBVM, per quod Pater omnia operatur, in se habẽs excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per dexteram Dei metaphoricè significatur. Et simili proportione Christus & Homo *in dexterã Dei esse* dicitur, quia est in potissimis bonis, quæ Deus creaturę comunicat. Ex quibus facilè definitur, An *sedere ad dexteram Patris* ita proprium sit Christo, ut Beatis non conveniat. Siquidẽ si consideretur ut persona VERBI, cui majestas, divinitas, & cum Patre cõvenit æqualitas, sic nulli creaturæ competit *sedere ad dexterã patris*: si autem consideretur ut homo, sic etiam esse hominem, æterno Patri majestate & potentia æqualem, proprium est Christo: item habere excellẽtiam & singularem beatitudinem, non solùm in gradu intentionis & perfectionis, sed etiam in modo illam obtinendi, ut connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & majestatis debitam, atque singulare dominium, & potestatem tam ad operãdum, quàm ad omnibus creaturis imperãdũ, & de omnibus protsus hominibus iudicandum. Attamen iuxta scripturas per quandam participationem communicatur Christi membris hæc sessio; aliis magis, aliis verò minùs, pro dignitatum varietate, quatenus omnes Sancti Christo conregnant, & in cęlesti beatitudine cum Christo habitant, quieti ac securi, fruentes potissimis Dei bonis, gloriã scilicet immortalitatis corporum & animorum, regno & iudicãdi potestate suo modo; iuxta illud Apoc. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in Throno, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus*. Lucæ 22. *Vt sedeatis super thronos, judicantes XII. tribus Israël*. Apocal. 20. *Regnaverunt cum Christo*. Rom. 5. *In vitã regnabunt*. Matth. 19. *Sedebitis super sedes &c.*

Vtrùm sedere ad dexteram communicetur beatis?

Beati sunt ad dexteram participatione gloria, regni, honorisque cælestis.

SVPEREST ut explicetur, Vtrùm Christus in cælo secundùm corporis situm stet aut sedeat? RESPONDEO, naturalem hominis situm esse *stare*: nam *sedere* est imbecillitatis, ut corpus quiescat & non defatigetur; qualem necessitatẽ immortalia & gloriosa corpora sentire nequeũt: unde magis corpori humano est connaturale *stare*, quàm *sedere*. Ideoque S. Steph. Act. 7. Christum distinctè vidit in cælo stare. Et cùm Apostolus dicit, *nos Christo in cælestibus consessuros*, non de corporali sessione, sed de regni cęlestis participatione loquitur; quia ibi simul justi regnant, judicant, in gloria & beatitudine Patris stabiliter permanent. Quia ergo *sedere* judicantis est, *stare* verò adjuvantis & protegentis; ideo B. Stephanus Christum stantem vidisse scribitur, ut notat Aug. lib. qu. novi Testamenti, q. 88. Greg. hom. 29. in Evang. Chrysost. hom. 18. in Acta. Ambr. lib. 3. de fide

Vtrùm Christus stet in cælo.

Ad Ephes. 2.

de fide. *Christus stat, ut ejus benignitas ostendatur: sedet autem, ut ejus authoritas commendetur.*

Cap. CCLII.

Vtrùm Christus post Ascensionem suam quandoque ad terram descenderit?

QVIA sequenti Articulo dicimus, Christum è cælis adventurum in die judicii, meritò QVÆRITVR, an toto intermedio tempore ab Ascensione usque ad diem judicii in cælo ita permaneat, ut nunquam corporaliter ad terras descendat? Id scripturæ significare videntur. Act. 1. *Sic veniet*; nempe in die judicii. & Act. 3. *Necesse est usq; ad tempus restitutionis omniū in cælo permanere*, ait Chrysost. hom. 9. & Beda ibidem allegans illud Psal. 109. *sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*: quod non fiet ante diem judicii. Nam, ut Aug. in 30. tract. in Ioan. ait: *Donec seculum finiatur, sursum est Dominus.* Eodem pertinet illud Apostoli ad Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens.* Non ergo videtur unquam in terra quærendus. Nihilominus dicendum est, Christum post Ascensionem in cælum, subinde in terris visum, secundùm veram, corporalem ac sensibilem præsentiam; ut Apostolus testatur 1. Cor. 15. *Novissimè omnium visus est & mihi*; scilicet præsentia ac visione corporali, non minùs vera & reali, quàm aliis Apostolis. Nam non minùs constituebatur testis Resurrectionis, quàm alii Apostoli; ut notat Chrysost. hom. 38. in Acta: & Origenes lib. 2. *contra Celsum.* & Act. 9. ponitur differentia inter Paulum & comites, quòd illi vocem audierint, sed nihil viderint: Paulus autem Dominum audierit & viderit. Quod c. 22. repetitur. & Ananias dixisse narratur: *Deus Patrum nostrorum præordinavit te, ut videres justum, & audires vocem ex ore ejus &c.* Vnde. 1. Cor. 9. *Nonne*, inquit, *Iesum Dominū nostrum vidi?* Act. 22. iterum Christus apparuit Paulo in Templo Hierosolymitano. & cap. 23. nocte assistens ei Dominus ait: *constans esto.* Apparuit etiam Petro Româ discedenti, dum eum rogavit, *Domine quò vadis?* quam Historiam recitat Ambrosius epist. 32. & alii. Dionysius Areopagita epist. 8. refert, Christum de cælo in terram descendisse, Carpóque apparuisse ac dixisse: *Paratus sum iterum pro hominibus salvandis pati.* Denique in sanctorum Historiis legimus, Christum apparuisse S. Anthonio; item Petro Alexandrino, Victori, apud Paulinum epist. 34. Tarsillæ apud Gregor. libro 4. dialog. c. 16. & S. Martino apud Sulpitium.

Christus post ascensionem aliquando se in terra præsentem exhibuit.

Christus post ascensionem in terra visus est à Paulo, Petro, & aliis.

SCIENDVM hic tamen est, Christum sæpius apparuisse, non in propria & visibili specie in terris exsistente; sed aut per imaginariam visionem, vel per repræsentationem extrinsecam & visibilem in aliquo aëreo corpore, ad eum modum, quo ante Incarnationem sæpius apparuit: aut per visionem externam & corporalem, qua Christus in cælo exsistens se in terra conspiciendū exhibuit, quomodo Stephano stans in cælo apparuit: vel denique interdum apparuit per corporalem & realem præsentiam in propria specie, non cælum deserendo, sed duobus locis corpus idem collocando. Quod in Eucharistiæ mysterio quotidie fieri credimus, ut scilicet idem Corpus multis in locis exsistat: in cælo quidem secundùm proprium & naturalem exsistendi corporis modum; in Eucharistiæ verò Sacramēto per modum substantiæ, ita ut ratione propriæ quantitatis positionem, seu habitudinem ad locum non obtineat.

Idem corpus in pluribus locis esse potest.

Cap. CCLIII.

Septimus articulus.

Inde venturus est judicare vivos & mortuos.

HOC articulo septimo profitemur, nos credere, hunc eundem IESVM Christum, qui ad cælum propriâ virtute ascendit, iterum è cælo in terram verè ac realiter venturum, ad judicium universale de omnibus hominibus peragendum. Iuxta quod Apost. dictum est, Act. 1: *Hic IESVS, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Apostolus ad Philippenses 3. exponēs, unde Christus venturus sit: *Nostra*, inquit, *conversatio in cælis est, unde etiam Salvatorem expectamus.* & 1. Thessal. 4. *Hoc autem vobis dicimus in verbo Domini, quoniam ipse Dominus in jussu & in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet de cælo.* INDE igitur, id est, de cælo.

Adventus Christi ad Iudicium.

VENTVRVS autem est Christus, Deus Homo: eadem scilicet Persona, quæ semel venit in uterum purissimæ Virginis, dum VERBVM *Caro factum*

est, quæ venit ad nos redimendum, docendum, ad intercedendũ, quæ venit pati, & judicari pro nobis, quæ absoluto mortalis vitæ decursu ascẽdit in cælũ, & ibi cum Deo Patre regnat, in novissimo die in terram descendet, ut ab omnium hominũ actionibus, dictis, cogitationibus, factis rationẽ exposcat, & unicuiq; secundùm opera, meritáque sua retribuat, præmia vel supplicia. Et quidem Christus veniet in forma humana visibilis: I. ut intelligamus, maxima æquitate & sapientia hoc judicium peragendum, quod à Deo committetur sapientiæ Patris. Filius enim sapientia est genita, & veritas à Patre procedẽs; ideo *Pater omne judicium dedit Filio* (Ioan. 5.) non solùm secundùm divinitatem per æternam generationem; sed etiam secundùm humanitatem, juxta illud Ioan. 5. *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* id est, secundùm quòd homo est, ut scilicet in eâ carne judicet, in qua judicatus est.

Christus per naturam humanam judicabit.

SECUNDO, Congruebat Iudicium universale de hominibus ei committi, qui cum eis affinitatem habens compati posset, ne alioqui Dei judicium durius, judexque implacabilis aut suspectus videri posset, si homo is nõ esset. Quam rationem indicat Apostolus Hebr. 4. *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati.*

Cur pater filio judicium commiserit?

TERTIO, Decebat judicium de hominibus committi Regi, Domino, Capiti & Redemptori hominum: at Christus est Rex & caput Ecclesiæ, omniumque hominum redemptionis jure Dominus. *In hoc enim mortuus est & resurrexit, ut mortuorum & vivorum dominetur.* Rom. 14.

Psal. 2.

QUARTO. Quoniam æquissimum est, ut qui ab hominibus iniquè judicatus est, & pro eorum salute passus, de iis vicissim judicet. Iuxta illud Iob 36. *Causa tua quasi impii judicata est: judicium, causamq́; recipies.* Apoc. 3. *Ego vici, & sedi in regno Patris mei.* Augustinus serm ult. *de Verbis Domini.*

QUINTO Conveniebat, ut judicandi judicẽ viderent; judicandi autem erant boni & mali: restabat ergo, ut in judicio forma servi bonis & malis ostenderetur; forma verò Dei solis justis reservaretur, Aug. ser. 64. *de verb. Dom.*

SEXTO. Veniet Christus, ut hominum corpora resuscitet, ac cum animabus transferat in cælum, aut mittat in ignem æternũ: Congruit ergo, ut tunc Christus in visibili humana forma se omnibus exhibeat, sententiáque ejus voce sensibili prolata exaudiri queat. Aug. tract. 23. in Ioan. Fulgentius *De fide ad Petrum* cap. 28.

SEPTIMO. Id convenit ad bonorum solatium, quorum Patronus futurus est Iudex. Rom. 8. *Quis est qui cõdemnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui & resurrexit, & est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

OCTAVO. Conveniens erit, Hominem Christum venire cum majestate magna & potestate, ad cõfusionem impiorum, qui videbunt in nubibus cæli eum, quem priùs contempserunt, cujus doctrinam & præcepta spreverunt. Ioan. 19. *Videbunt, in quem transfixerunt.* Zachariæ 12. Matth. 24. *Amodo videbitis filium hominis, sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.* Marci 4. Danielis 7. *Ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat.*

CAP. CCLIV.

De Christi duplici Adventu.

IN scripturis sacris duo Christi adventus celebrantur: PRIOR humilis & mansuetus, quo *Verbum caro factum* apparuit, quem Patriarchæ, Prophetæ, universique Iudæi sæpe à Deo repromissum exoptarunt, quia in hoc mysterio suæ liberationis spem defixerant. Isaiæ 64. *Utinam dirumperes cælos, & descenderes!* Habacuk 2. *Exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Psal. 71: *Descendet sicut pluvia in vellus.* Ioan. 8. *Abraham Pater vester exultavit, ut videret diem meum.* Matth. 13. *Multi Prophetæ & justi cupierunt videre, quæ vos videtis.*

Adventus Christi duplex: unus humilis, alter gloriosus.

POSTERIOR Christi adventus, visibilis & manifestus in mundi cõsummatione futurus est, cum multa gloria & majestate, ad judicandum omnes homines. De quo Act. 1. *Hic* IESUS, *qui assumptus est à Deo, judex vivorum & mortuorum.* 2. Timoth. 4. *Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos, &c.* Ad Titum 2. *Exspectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei* &c. Apoc. 22. *Venio citò. Veni Domine Iesu.* Apoc. 21. *Ecce venio citò,* &c. Matth. 25. & 26. atque Marci 13. *Videbunt filium hominis, venientem in nubibus cæli* &c. Vocatur autm hic Christi adventus *Dies domini,* 1. Thessalon. 5. *Dies illa,* Marci 13. *Dies revelationis justi judicii Dei,* Rom. 2.

Psal. 49. Marci 13. Lucæ 21. Zacharia 14. Aug. serm. 220. de tempore.

HOS Christi duos adventus Iudæi non valentes discernere, Christum hu-

Adventus Christi visibiles, duo.

milem

milem & abiectum, in sua venientem non receperunt, (Ioan. 1.) sed reprobarunt atque crucifixerunt: in quem verò Gentes crediderunt, & secundò ad Iudicium exercendum cum majestate venturum credunt. Iuxta illud Gen. 49. *Et ipse erit exspectatio gentium*; scilicet ad judicium, sicut antea Iudæorum fuerat exspectatio, quantum ad priorem adventum in carnem. Matth. 11. *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?*

AT prænunciato duplici ejus adventu; *uno*, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur; *altero*, qui Deum fateretur, non intelligendo primum, qui in Passione occultus præcessit, unum tantùm Christi adventum Iudæi credunt, *qui erit in potestate manifestus*; ut habet Cyprianus lib. *De vanitate Idolorum*; & Lactantius lib. 4. cap. 16.

Primus Christi adventus à 2. distinguendus.

VERVM scriptura tam Veteris quàm novi Testamenti, hos Christi duos adventus, diversos esse tradit: *unum* vocans, Primum; *alterum*, Secundum: unum in humilitate, alterum in majestate. Ac utrumque Christi adventum novissimo tempore futurum ait Scriptura, quia totum Gratiæ tempus (quod à primo Christi adventu protenditur usque ad secundum) respectu æternitatis sit veluti dies unus. 2. Petri 3: vel quia est vltimus status viatorum, in quo data est lex Dei, cui non succedet altera, sed tàtùm status æternitatis. Vnde à Ioan. 1. epist. c. 2. vocatur *hora novissima*. In cujus scilicet initio fuit primus Christi advẽtus, & in ejus fine secundus erit. Prior adventus factus est per substantialem mutationem, scilicet per VERBI Incarnationem, & humanam Christi conceptionem & generationem: secundus verò fiet per localem motionem. Veniet enim sicuti abivit, Act. 1.

CAP. CCLV.

Quò Christus venturus sit?

CVM fide teneamus, Christum ad certum terræ locum venturum, in quo congregabuntur omnes judicandi: superest explicemus, in qua terræ parte hoc judicium futurum sit?

Christus veniet ad vallem Iosaphat.

EX cap. 3. Ioëlis communi Patrum opinione locus Iudicii futurus putatur in valle Iosaphat, quæ sita est inter montẽ Oliveti & Caluariæ, per quam transit torrẽs Cedrõ, supra quam vallem Christus in aëre velut in Throno conspicuus, omnibus apparebit, tam justis, qui ad eum in aëra rapientur: quàm impiis, qui in terra relinquẽtur. Vnde satis colligimus, Christum non usq; ad terram descensurum, sed in nubibus cæli corporaliter & sensibiliter appariturum; ut Matth. 24. Lucæ 21. Marci 13. Act. 1. prioris ad Thess. 4. & Danielis 7. continetur. & Hilar. in 25. c. Matth. notat. Convenientissimum autem est, ut ubi Dominus ignominia fuit affectus, ibi quoq; gloriosus appareat, suámq; majestatem ostendat. Ne quis verò loci angustiam corporibus impiorum non sufficere dicat, sciendũ, supra vallem Iosaphat judicem in aëre sessurum; impios verò in ipsa valle ac circumvicinis locis fore, & quidem situ etiam à sinistris Christi, justos autem à dextris. quanquam rectè per sinistrã & dextram etiam intelligatur locus felicitatis & infelicitatis, honoris & abiectionis, beatitudinis & miseriæ.

Christus in nubibus cæli corporaliter apparebit.

Impii in Iudicio etiam situ à sinistris Christi iudicis erunt.

CAP. CCLVI.

Quando Christus venturus sit?

EX scripturis certum est, secundum Cristi adventum ad Iudiciũ exercendum, in extremo tempore durationis mundi futurũ. Vnde quæstio de tempore Iudicii, & Adventus Christi, cõjuncta est cum quæstione de consummatione & occasu mundi: qui non, quoad substantiam elementorũ & corporum cælestium finietur, sed quoad officium generationis & corruptionis hominum, rerũmq; illi usui subservientium. Quando autem, quoad ista mortali vitæ necessaria officia periturus sit mundus, naturali ratione investigari nequit: quia sicut creatio, ita & mundi conservatio, ex libera Dei voluntate dependet. Durationis autem mundi primaria causa est, ut impleatur prædestinatorum numerus, qui quoad primam prædefinitionem & electionem, similiter quoque à sola Dei libera voluntate pendet, quæ proinde investigari ratione nequit: unde non potest numerus ille prędestinatorum sciri, nisi Deus revelet. Ac facta illius numeri revelatione, nondum constabit, quando numerus ille sit complẽtus, nisi etiam hoc ipsum Deus manifestet. At ex scripturis clarũ est, Deum noluisse hominibus, imò nec quidẽ angelis diem illam notam facere. Mar. 13. *Dic nobis quãdo ista fient? Respondit Apostolis Dominus: De die illo vel hora nemo scit.* & Matth. 24. addit: *neq; angeli cælorũ,*

De tempore Iudicii & adventus Christi. Matth. 25.

Mundus consummabitur, quoad officia generationis & corruptionis.

Sicut creatio ita & conservatio mundi ex sola Dei libera voluntate pendet.

Numerus prædestinatorum sola Dei revelatione sciri potest.

nisi solus Pater, Act. 1. *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in suâ potestate.* 1. Thessalon. 5. *De temporibus autem & momentis non indigetis, ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.* 2. Thess. 2. *Non citò moveamini &c.* Eódem pertinent verba Christi apud Lucam cap. 17. & 21. Et Zachariæ 14. vocatur *Dies nota Deo*, quia soli ei cognita est. Ex quibus sequitur, tam incertum esse tempus consummationis mundi, adventúsq; Christi ad Iudicium, quàm unicuique incertus est mortis suæ dies; ac proinde non esse curiosè de novissimo judicii die perquirendum.

Tam incerta est dies iudicii, quàm mortis cuiusque.

Aug. lib. 10. de civit 51.

VTRVM autem Christi Anima istum diem noverit, ambigi posset. Nos indubitatũ esse dicimus, Animam Christi diem illam cognoscere, non quidem naturali scientiâ; sed beatâ & infusâ.

Anima Christi scientia infusa diem Iudicii novit.

AB Angelis verò, aliisque Beatis, probabilius est nõ cognosci, quia Deus eis non revelet, cùm sit liberum speculum exhibens in Verbo, quæ sibi placẽt. Quare non solùm larer nos dies, hora, vel annus; sed etiam, post quem annorum numerũ futurum sit Iudicium. Vnde incertam illorum opinionem esse consequitur, qui Mundum sex millibus annorum duraturum, & in fine illorum Iudicium, & Christi Adventum futurum asseruerunt. Cujus opinionis fuit Lactantius lib. 7. *D. Instit.* cap. 14. & 25. & Iustinus q. 71. *ad gentes*. Iren. lib. 5. *Cont. hæreses* cap. 28. Hilar. can. 17. in Matth. Hieronymus epist. 139. *ad Cyprianum Presbyterum*. & in cap. 4. Micheæ. Aug. lib. 20. *De civit.* cap. 7. eandem opinionem recensens, non judicat improbabilem. Galatinus lib. 4. c. 20. Hebræos Rabinos idem sensisse refert. Cõjectura vero, qua illi utuntur, est, quia sex diebus creatus est Mundus, & in sabbato requies fuit. *Sed apud Deum mille anni, sicut dies una*: ergo durabit Mundus sex millibus annorum, & postea quies stabilis æternitatis erit. Addúntq; Hebræi, teste Gal. lib. 1. & Genebrardo, initio Chronograph. duo millia annorũ ante Legem, duo millia Legis, & duo millia temporis Messiæ futura. Christus enim natus est secundùm Hebraicam veritatem, circa quater millesimum annum à creatione Mundi: nunc ergo agitur ãnus quinquies millesimus sexcẽtesimus creationis Mundi; supersunt ergo quadringenti anni, in quibus facile cõpleri possunt universa, quæ in scripturis prædicta sunt fore ante diem judicii, ut finito sexto millesimo annorum numero, mundi finis adveniat. Quanquam vero hæc opinio incertis tantùm conjecturis nitatur, ideoque prorsus incerta sit: attamen falsitatis convinci nequit, sed ipse rerum eventus demonstrabit, utrùm verè an falsò istud fuerit assertum. Opinio autem eorum, qui sequuti LXX. Interpretes, arbitrati sunt, Christum natum fuisse, currente iam sexto millenario à Creatione Mundi; ex ipso rerum eventu falsa fuisse deprehenditur. Nam Lactantius sua ætate tantùm superesse ducentos usque ad secundum Christi adventum annos dixit. Cyprianus in præfat lib. *De exhort. Mart*: *Sex mille anni iam plenè complentur, ex quo hominem Diabolus impugnat.* Ambrosius lib. 7. in Lucam, *sex millia annorum completa* scribit.

Tempus indicii incertum.

lib 4. Esdra. cap 5. 11. & 14.

An post sex millia annorum venturus sit Christus, incertum est.

Aug. lib. 20. de civit. c. 7.

Probabilis opinio est, quòd expleto sexto annorum millesimo sit futura mundi consummatio.

Ferè omnes Veteres adventum Christi instare putaverunt.

ALII verò ex signis in Evangelio prædictis, conjecturam instantis Advẽtus secundi Christi posse sumi arbitrati sunt. Vnde propter huiusmodi signa, ferè ab initio nascentis Ecclesiæ orta est suspicio, quòd dies Domini instaret. Quã opinionem licet Apost. 2. Thessalon. 2. evellere conatus fuerit; attamen semper fuêre, qui propinquum affirmarent Domini adventum, quamvis non tam proximum, quàm Thessalonicenses putabant. Hieron. lib. *De script. Eccles.* refert, quendam Iudam nomine, circa sua tempora futurum judicium asseruisse, quia magnitudo persecutionum præsentem occasum mundi comminaretur: quem licet ibi reprehendat, in epist. tamẽ 11. ad Ageruchiam in eandem penè descendit sentẽtiam. Tertullianus lib. *De fugâ in persecut.* cap. 11. *Antichristo*, inquit, *jam instante*. Cyprianus *pro certo tenere* vult, *occasum seculi, & Antichristi tempora appropinquasse*, epist. 63. Basilius epist. 71. *An novissima hora est; an hoc pacto initium sumit defectio?* Chrysost. hom. 33. in Ioan. illa Pauli ad Philip. 4. verba: *Dominus prope est*, de secundi Adventus propinquitate exponit. Ambrosius Oratione de Satyro: *Raptus est, ne totius orbis excidium, ne mundi finem videret.* Gregor. lib. 4. epist. 72. & 38. & hom. 1. in Evang. Bernardus serm. 6. in. Psal. 90. sic loquuntur, quasi proximè Adventus Christi secundus instet.

SED longo rerum experimento constat, nulla hactenus notari potuisse propria & specialia signa appropinquãtis judicii. Nam eadẽ, quæ nunc sunt, ante mille annos fuerũt: ex quo colligimus, signa hæc nõ esse illa, de quib⁹ Christus

Nulla hactenus propria signa Christi adventus notari potuerunt.

dixit

dixit: *cum videritis hæc omnia, scitote, quia propè est in ianuis.* Aug. lib. 18. *De Civit.* cap. 53. & lib. 20. cap. 7.

Cap. CCLVII.

Vtrum diem Iudicii ignorari utile sit?

Diem mortis & iudicii expedit ignorare.

EX eo, quòd Christus de tempore novissimo interrogatus illud revelare noluerit, colligimus expedire fidelibus, ut tempus secundi Adventus Christi ignorent. Nam licet omnibus statutum sit, mori; attamen diem, tempus & horam Dominus nos ignorare quoque voluit: primùm, ne homines perniciosâ securitate in vitia prorueren, pœnitentiam aspernarentur, rectéque vivere, ac instituta à Domino salutifera Sacramenta in finem usque vitæ suscipere differrent.

Ne concipiatur perniciosa securitas.

Secundò, vt quilibet quasi mox ex hac vita migraturus, suam vitam institueret, & humanæ societatis officia quasi semper victurus exsequeretur. Similiter autem Deus secundum Christi Adventum certum quidem, sed illius tempus, diem & horam incertam esse voluit, ut fideles semper vigilarent, suiq; Domini adventum præstolarentur.

Vt semper vigilemus.

Quam rationem Dominus ipse Marci 13. & Matth. 24. expressit: & ideo diem adventus sui comparat cum tempore diluvii, & Sodomæ perditionis, Lucæ 17. Matth. 24. Apostolus 2. Thessalon. 5. pari ratione ad vigilandum hortatur. Hinc Dominus variis propositis exemplis incertitudinem hanc Adventus sui inculcat similitudine *servi, exspectantis Dominum suum*: item *patrisfamilias, vigilantis contra furem*: necnon *hominis peregre profecti*, ac *virginum exspectantium sponsum.* Matth. 24. insinuat Dominus, propterea diem illum ignorari, vt ministeriis huic mortali vitæ necessariis homines incumbant. *Quis enim plantaret, sereret, ædificaret, aut propagationi Ecclesiasticæ intenderet, si certum suæ mortis, seculique consummationis diem præsciret*: ut monet Augustinus in Psal. 36. cont. 1. & in Psal. 144.

Vt ministeriis huic vitæ necessariis incũbamus.

Dies & hora Christi adventus incerta.

PORRO quemadmodum tempus Adventus Domini est incertum; ita etiam, qua die hebdomadis, & qua diei hora, nocturna vel diurna venturus sit. Lactan. lib. 7. cap. 19. existimat, Christum venturum Dominica die, ac eâdem hora, qua resurrexit, circa diluculum scilicet, hora matutina. Alii arbitrantur, Christum circa medium noctis venturum, ex c. 17. Lucæ: *In illâ nocte duo erunt in lecto &c.* Et Matth. 25. *Media nocte clamor factus est.* In quem locum Hieronymus traditionem Iudæorum esse dicit, quòd Christus media nocte veniet, sicuti venit Angelus, qui Ægyptiorum primogenita percussit. Et Cassiodorus in illud Psal. 118. *Mediâ nocte surgebam: Hoc*, inquit, *tempore primogenita Aegypti percussa sunt, & Sponsus venit.* Sed hæc omnino incerta esse, convincit illud Marci 13: *Vigilate, quia nescitis, quando Dominus veniat: serò, an mediâ nocte: an galli cantu, an mane. Quod autem vobis dico, omnibus dico:* VIGILATE; *ne cùm repentè venerit, inveniat vos dormientes.*

An diluculo? An media nocte?

Sed quomodo ad omnes hoc pertinere potest, cùm Adventus Christi secundus in fine seculi tantùm futurus sit? RESPONDEO, unumquemque de novissimo huius vitæ die sollicitum esse debere, ne imparatum Dominus inveniat: quoniam talis in novissimo die judicabitur, qualis in morte fuerit. Tunc ergo unicuique advenit dies Domini, quando advenit dies illa, qua hinc talis exit, qualis in novissimo die judicabitur. Quare meritò Dominus omnes *vigilare* jussit; & Apostoli novissimam horam instare dixerunt: quia *novissimus vnicuique dies est, mortis dies*, vt monet Augustinus ser. 49. *De tempore.* & 16. *De verbis Domini.* & Epist. 80. Et Hieronymus atque Basilius de cujusque mortis die interpretantur illud Isaiæ 13. *Vlulate, quia propè est dies Domini.* & illud Amos 5: *Væ desiderantibus diem Domini.* & Ioëlis 2. *Venit dies Domini.* Abacuk 2. *Veniens veniet, & non tardabit.* Similiter Dominus, ne quis ea, quæ de suo adventu prædixerat, inania putaret (Matth 24) addit: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*; confirmans, universa citò & certò evẽtura. Non enim ignorabat, futuros illusores, qui dicerent: *Vbi est promissio, aut adventus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.* Quibus respondet Petrus 2. epist. c. 3. *Dominum non tardare promissionem suam, quoniam dies una sit apud dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus*: ideoque ad illum diem unumquemq; se præparare debere; quia (ut ait Dominus Lucæ 12) *quâ horâ non putatis, Filius hominis veniet.*

Talis quisque iudicabitur, qualis moritur.

Novissima dies cuique est mors.

Deus nõ tardat promissionem suam.

Cap. CCLVIII.

De Signis adventus Christi.

Signa Christi adventus.

QVamvis definitum Adventus sui tempus Apostolis revelare Dominus noluerit; attamen nonnulla eiusdem adventus signa expressit, eaque triplicis generis. Quædam communia, significantia futurum quandoque Domini adventum ad judicium: qualia fuêre Diluvium, Sodomæ vicinarumque civitatum subversio, Ægyptiorum in mari rubro interfectio, Iudæorum transmigratio, Templi Hierosolymitani eversio, Iudæorum inter Gentes dispersio, Evangelii per totum Orbem prædicatio, Gentium ad Christi fidem conversio, Hæreseon ortus, bellorum multiplicatio, fames, pestilentiæ, terræ motus, schismata in Ecclesia, fratrum odium, defectio à fide, veritate, bonis operibus, Sacramentorum contemptus, potissimumque sacrificii externi abolitio.

Signa quæ communia futuri Iudicij. Matth. 24. Marci 13. Lucæ 21. & 19.

Cyril. catech. 15.

SECVNDI generis signa non tantùm fore, sed etiam imminere Christi advêtum denunciant: cujusmodi sunt; Prædicatio Evangelii per omnes omnino gentes. Matth. 24. *Prædicabitur hoc Evãgelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.* In quem locum Hilarius, Cyrillus, catech. 15. Theodoretus in Comment. 2. Thessal. 2. Damascenus lib. 4. ca. 27. Evangelium non fuisse ubique annunciatum, tempore Origenis, asserit ipse hom. 28. in Matthæum; nec tempore Constantini, affirmat Ruffinus lib. 19. Historiar. cap. 9. neque tempore Augustini, scribit idem epistol. 80. Nec tempore Bernardi, fatetur ipse libr. 3. *De consideratione ad Eugenium* imò nondum Anno MD. ex Novi Orbis conversione constat, in quo nulla exstinctæ fidei Christianæ vestigia reperiuntur.

Signa imminentis Iudicij.

Evangelii per omnes gentes prædicatio.

EIVSDEM generis signum est, Romani imperii abolitio: ut Apostolus significat 2. Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio*: quod de Romani imperii subversione intelligit Tertullianus Lib. *De Resurrect. carnis*, & in Apolog. cap. 32. Ambrosius & Chrysostomus in commentario; Lactantius lib. 7. cap. 15. Hieron. q. 11. ad Algasiam. Cyril. catechesi 15.

Imperii Romani abolitio.

AD hoc signorum genus quoq; pertinet, Antichristi revelatio, ut Apostolus 2. ad Thessalon. 2. indicat. Daniel c. 7. & 12. Augustin. lib. 20. *Decivit.* ca. 19. Similiter Henoch & Heliæ prædicatio. Malachiæ 4. *Ecce ego vobis mittã Heliam.* Ecclesiast. 44. *Translatus est*, &c. Matth. 17. *Helias venturus est.* Apoc. 11. *dabo duobus testibus*, &c. Augustinus lib. 20. *De civit.* cap. 29. ait, communem esse fidelium sensum, quòd per Heliæ prædicationem futura sit Iudæorum ad Christi fidem conversio, ante Christi Adventum ad judicium.

Antichristi revelatio.

Henoch & Heliæ prædicatio.

Iudæorum conversio.

Cap. CCLIX.

De Antichristo.

Antichristi nomen quid significet.

ANTICHRISTI nomen idem sonat, quod adversarius Christo: qua generali significatione non solùm ad hæreticos, qui sub Christi nomine ipsius doctrinæ contradicunt; & ad malos homines, qui moribus & vita Christo adversantur; sed etiam ad malignos spiritus extenditur, juxta illud Ioan: *Antichristi multi facti sunt*, Ambrosio teste in 21. cap. Lucæ. Gregor. lib. 29. Moral. cap. 6. Rabano in lib. *De Antichristo.* Quanquam verò in hac generali significatione *Antichristi* nomen plurimis communicetur; attamen certum aliquem particularem hominem futurum credimus, qui per antonomasiam & nominis proprietatem, *Antichristus* sit vocandus, qui cum Christo de sede atque dignitate concertaturus sit, volens Deus ipse haberi: in quo omnes Prophetiæ de Antichristi regno, & de perditionis filio sint adimplendæ. Daniel 7. 8. 9. & 12. Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Apostolus 2. Thessalon. 2. *Homo peccati* (Apoc. 11. 13. 17. 18. & 20.) Item, *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus* IESVS *interficiet spiritu oris sui.* Vbi voces illæ: *alius, illum, quem interficiet*, evidenter insinuant, Antichristum fore verum & singularem hominem, non incarnatum dæmonem, neque hominem, à dæmone absque humano semine formatum, ut docet lib. 4. *De fide* cap. 27. Damasc. Itaque sicut Christus in veteri Lege promissus, singularis homo fuit, quanquam secundum quandã participationẽ gratiæ, aut sacerdotalis vel regiæ unctionis, alii sint Christi appellati: ita quidam erit singularis homo, Christi hostis omnium acerrimus, quem *Antichristum* appellamus: qui secundum Christi

Damascenus lib. 4. de fide ca. 27. Hiero. q. 11. ad Algasiam. Aug tract. 3 in 1. can. Ioan.

Antichristus erit quidam singularis homo.

Sicut Christi nomen, ita & Antichristi, nonnullis propter similitudinem ac mystica participationem tribuitur.

Christi adventum proxime antecedet, quamvis propter participationem vel similitudinem cum illo, alii etiam nomen Antichristi sortiantur. Quod expresse tradit Apostolus 2. Thessal. 2. *Nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*: & infra: *Tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus* IESVS *interficiet spiritu oris sui, cujus est adventus secundum operationem Sathanæ in omni virtute.* Vbi evidenter sermo est de singulari personâ. Et Apoc. 13. describuntur actiones, mores, imò & proprium nomen Antichristi, quod continebit numerum sexcentorum sexaginta sex. Ac denique Apostolus veluti signum imminentis adventus Domini ad judicium, proponit Antichristum, eiusque persecutionem 2. Thessalon. 2. At si Antichristus non esset certa quædam singularis persona, nullum esset signum.

Nomen Antichristi continet, 666.

De ortu & nativitate Antichristi.

QVISNAM autem futurus sit Antichristus, ubi, & ex quibus nasciturus, quo nomine appellandus, ubi regni sedem collocaturus, & quo mortis genere interficiendus, nobis incertum est: quia de his non nisi obscurissimè loquutus est Spiritus sanctus. Quidam opinantur, ex Iudaico populo, de Tribu Dan nasciturum, ex cap. 49. Gen. Et Ierem. 8. *Fiat Dan coluber in via*, &c. *Ex Dan audivimus fremitum equorũ.* D. Hieronymus in 11. cap. Danielis, & Rabanus in 8. cap. Apoc. & lib. *de Antichristo*, opinantur, in Babylonia ex Iudæorum populo nasciturum. Ambros. *De benedict. Patriarcharũ*, in 2. cap. 2. ad Thessal. asserit, fore circumcisum. Addunt alii, quòd se Messiam & promissum Iudæis Christum esse affirmabit, & pro tali à Iudæis recipietur. Iuxta illud Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Cyrillus catechesi 15. scribit, studiosum fore Templi Hierosolymitani, ut de semine Davidis descendere putetur. Sulpitius lib. 2. dialogi scribit, imperaturum omnibus, ut circumcidantur. Gregor. lib. 31. mor. cap. 10. & lib. 11. epist. 3. dicit, etiam Sabbati, aliarúmque Iudaicarum ceremoniarum cultorem fore. Sedulius in 2. cap. 2. ad Thessalon. tradit, eum omnes Iudaicas ceremonias instauraturũ, ut Christi Evangelium solvat. Damascenus lib. 4. cap. 27. ex virgine corruptâ per fornicationem nasciturum affirmat. Quidam opinantur, ex virili semine, à dæmone incubo, mulieris utero injiciendo concipiendum esse: quod fieri posse docet

Beda & alii in 7. c. Apoc. dicunt, omitti tribum Dan, quando signantur electi, propter Antichristum ex ea nasciturum.

Iren. lib. 5. Hippolytus in oratione de consummatione mundi.

Augustinus lib. 15. *De civit.* cap. 23. Ideoque fore Magum, veneficiis, incantationibus, malisque artibus instructissimum asserit Cyril. catechesi 15. Refert Augustinus lib. 20. *De civit.* ca. 19. quosdam sensisse, Antichristum fore Neronem suscitandum: sed id tanquam vanum commentum refellit. Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ illum errorem de Nerone insinuat, qui tamen lib. 2. dialogi Neronem non fore Antichristum, cum eo tamen venturum, scribit. Sectarii nostri temporis magno consensu docent, Antichristum propriè dictum, non esse hominem quempiam singularem, sed Thronum aliquem, sive regnum tyrannicum, vel sedem apostaticam eorum, qui Ecclesiæ præsident: qualem ore maledico sedem Apostolicam, Papæque regimen esse affirmant. Sed hoc putidum esse mendacium ex eo constat, quod scriptura luculenter doceat, Antichristum fore tyrannum aliquem, qui instante novissimo Christi adventu, regnaturus sit Annis tribus cum medio tantùm, ut Nicolaus Sanderus *De Monarchia Ecclesiæ*, & Bellarminus lib. 3. *De Romano Pontifice* luculenter demonstrant. Vnde vanam quoque suspicionem esse colligimus eorum, qui Mahometem fuisse Antichristum arbitrati sunt, ut refert Clictoveus in cõment. Damasceni lib. 4. cap. 27. Nam ex cap. 2. & 7. Danielis evidenter colligitur, Antichristi regnum fore postremum inter Monarchias hujus mundi, nec orituturum, nisi everso prorsus Romano Imperio, & inter X. reges diviso. Tunc demum Rex quispiam emerget, qui decem regna, in quæ Romanum Imperium divisum fuerat, invadet, sibíque subjiciet: partim potentia, divitiis ac muneribus; partim vi & fraude. Cujus suprema potestas, & secura monarchia, non nisi tribus annis cum dimidio perdurabit, ut Apocal. 11. 12. & 13. traditur.

Antichristi mores.

Sectariorum opinio putidum est commentum.

Mahometus non fuit Antichristus.

Antichristi monarchia erit postrema.

Daniel. 7. & 12.

QVANTVM verò temporis in augenda stabiliendáque monarchia sua impensurus sit, incertum est. Atqui hactenus durat nomen, & dignitas Romani imperii: neque ullum hactenus exstitit imperium universale, quod alia regna subjugaverit, & tantùm tres annos cum dimidio duraverit, ut de Regno Antichristi expressis verbis dicitur Apoc. 13. *Data est ei potestas facere menses quadraginta duos.* & Apoc. 11. *Conculcabunt sanctam civitatem mensibus quadraginta duobus.* Danielis 12. *Dies mille du-*

Apoc. 11.

Henoch & Helias uno mense ante Antichristũ occidentur.

centis nonaginta. De Helia & Enoch verò Apoc. 11. dicitur: *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*, quia videlicet uno mense tempus prædicationis eorum brevius erit Antichristi regno. Accedit, quod statim post Antichristi interitum, Christi secundus adventus futurus sit; ut Apostolus 2. ad Thessal. 2. docet & Dominus Matth 24. & Daniel c. 7. Apoc. 11. Quidam ex c. 12. Danielis colligunt, inter mortem Antichristi & adventum Christi ad judicium intercessuros dies XLV. tantum: quod improbabile est: sic enim certo judicii dies præsciri posset, quod Christus negat. Verisimilius est, post XLV. dies ab occiso Antichristo pacatiora fore omnia, receptaque securitate homines officiis præsenti vitæ necessariis operam daturos: & dum iam tuta esse omnia dicerint, tandem repente ac ex improviso venturum Judicem, consummationemque seculi, quod insinuare Christus videtur Matth 24. & Lucæ 17. *Sicut in diebus Noe &c.*

Alii ex cap. 39. Ezechielis opinantur, post destructionem Gog & Magog, septem menses vel etiam septem annos futuros. Sed responderi potest, Ezechielé non agere de Antichristi morte, sed de aliis eius ministris, qui ante ipsum interficiendi sint. Præterea veteres patres docent, Antichristum origine & professione Iudæum futurum, circumcisum, in Syria sive Babylonia nasciturum, Templique Hierosolymitani studiosissimum, a Iudæis pro Messia recipiendum. Quæ omnia in nullo hactenus Monarcha locum obtinuisse certum est.

Antichristus origine & professione Iudæus.

Cap. CCLX.

De moribus & Antichristi doctrinâ.

Antichristi qualitates.

Singularis Christi, Sanctorúmque hostis, ab initio suæ conceptionis ita permittetur a Deo licentiæ dæmonis, ut habiturus sit temperamentum ad omne genus vitiorum propensissimum: unde nuncupatur *homo peccati*; & per illum dæmon omnem suam malitiam & potentiam exsequetur. Hinc, *adventus eius futurus est secundum operationem Satanæ*: quia ab infantia tradetur potestati dæmonis, ut omnibus modis eum ad malum inducat, eius motus & actus in pessima semper dirigat. ut Damasc. lib. 4. c. 27. docet.

Hieró. in 16. c. Isa. 2. Thess. 2.

Educatio Antichristi.

Vbi autem educandus sit, incertum est: inter tamen incredulos & obstinatos ab initio pueritiæ iniquis moribus imbuendum, ac pravis artibus à maleficis & ariolis instruendum, & præcipuam astutia dæmonis, scribit Cyril. Catechesi 15 ubi ait, habiturum mentem homicidiariam, immisericordem, præfractam, superbam: quæ omnia satis ex Apostolo patent, qui variis epithetis hæc insinuat, vocans *Hominem peccati, filium perditionis, illum iniquum, cuius est adventus secundum operationem Satanæ, mortem seductionis iniquitatis.* Danielis 8. *Consurget rex impudens facie.* Danielis 7. *sermones contra excelsum loquetur.* cap. 8: *Cor suum magnificabit.* cap. 11. *Elevabitur adversus omnem Deum*: quod repetit Apostolus 2. Thess. 2. *Extolletur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Ideo Gregor. lib. 4. epist. 38, *regem superbiæ* vocat. Aug. tract. 29. in Ioann. ait, per antonomasiam describi ex eo, quod proprii nominis gloriam quærat. Danielis 11. *quod erit in concupiscentiis fœminarum.* Denique quòd *omnia faciet iuxta voluntatem suam*, crudelissime persequens & occidens sanctos. Initio quidem simulatione, & hypocrisi ad Iudæos decipiendum, & regnũ tyrannicè occupandum utetur, ut persuadeat eis, Christum & Messiam promissum se esse; ideò se benignum & humanum illis exhibebit, speciem bonitatis præ se ferens: & quia temporalia sperant, in eis elargiendis se liberalem ostendet, adiunget simul nonnulla signa, per quæ seducet, ut pro Messia recipiatur à Iudæis. Cùm autem rerum potitus fuerit, omnem suam perversitatem depromet; eoque tanquam organo proprio ad omnem deceptionem & iniquitatem dæmon utetur. ut Irenæus lib. 5. cap. 29. prosequitur.

Antichristus à Iudæis suscipietur.

Doctrina Antichristi.

Primvs autem eius conatus erit, Christum ejúsque religionem prorsus è medio tollere, suadendo, se verum Messiam Iudæis promissum esse: ideo Christi Divinitatem & religionem negabit, bellum Ecclesiæ Christi inferet, sanctos omnes ad negãdum Christum compellet, universa Sacramenta, potissimúmque *Iuge sacrificium* abolere contendet: Christum odio habebit, ejúsque nomen & religionem evertere conabitur

Daniel. 7. 11 & 12.

tur: quo fine Mosaicas cerimonias in principio instaurabit, (vt habet Gregor. lib. 11. epist. 3.) magicaque imposturâ editis quibusdam portentis Iudæos decipiet: à quibus susceptus persuadebit, nullum alium esse Deum, præter seipsum. Vnde homines inducet, vt se tantùm venerentur, ac pro Deo recognoscant, excellentiore ac potentiore omni illo, qui hactenus nominatus sit Deus. unde omnia etiam idola auferet, (ut habet Iren. lib. 5. cap. 25. Cyril. catech. 15.) ut Iudæis facilius imponat. Occultè nihilominus atheus erit, nullumq; præmium aut pœnâ in vita futura sperabit, ac propterea solum dæmonem clanculum venerabitur, à quo fallendi artem addiscet, divitias accipiet, ejúsque ope imperium cōsequetur: ideóque Maozim (quod præsidium vel auxilium significat) vocabit, quia in eo spem suam omnem constituet. Publicè verò sibi soli templa dicari, cultumque offerri præcipiet; eáq; sola curabit, quæ sibi ad gloriam, vel voluptatem, aut imperium augendum vel conservādum conducere existimabit. Id autem persuasione atque eloquentiâ, divitiarum elargitione, signis prodigiisq; falsis, specie quidem admirabilibus, præstare tentabit: quibus postea terrores, minas, cruciatúsque adjunget. Et signa quidem per seipsum, aliósque sibi cohærentes effecturum, Apoc. 19. traditur. Quod Christus Mat. 24. indicavit, purali numero dicens: *Dabunt signa, & prodigia magna.* Ideoq; omniū persequutionum illa erit gravissima, quia vis & dolus, violentia & fraudulentia, locum habebunt. Vis quidem in imperio; dolus autem in miraculis. Et hæc omnia Deus permittet in vindictam peccatorum tunc inundantium, præsertim ob fraternum odium, quod efficit schismata populorum; & ad probationem suorum electorum, qui nec violentia persequutionum, nec fraudulentiâ blandientium vincentur.

Daniel. c. 11. Hierō. in Danielem & q. 11. ad Algasiam.

Aug. in Ps. 5. Gregor. lib. 32. mor. c. 12. & lib. 33. c. 20. & 21.

Postqvam verò Antichristus dolo & fraudibus regnum, quod nullo hæreditario iure habet, occupaverit, regnum Aegypti, Lybiæ, Aethiopiæq; sibi subjiciet, ac Metropolim imperii sui Hierosolymis collocabit, ut in Hierosolymitano Templo à se instaurato sedeat, & tanquam Deus adoretur: ubi Helias & Enoch ei sua prædicatione resistentes ab eo occidentur: qui tandem in Iudæa in Oliveti monte, propè Hierosolymam Christi virtute occumbet.

Antichristus metropolim imperii Hierosolyma constituet. Apoc. 11.

Cap. CCLXI.

De crudelissimâ persequutione Antichristi, filij perditionis.

Persecvtionem Antichristi futuram omnium, quas passa est Ecclesia, acerbissimam, Dominus noster Matth. 24. prædixit. Et colligitur ex Daniele cap. 7. 8. 11. & 12. & Apocal. 20. ubi dicitur, quòd solvetur Satanas, qui antea ligatus fuerat; ut significetur, tantò sæviorem fore persecutionem, quantò magis potest aliquis nocere solutus quàm ligatus. De quo vide Augustinum lib. 20. *De civit.* cap. 8. & 9. Præterea subditur, quòd persequentium infinitus sit futurus numerus, quodque *circumdabunt castra sanctorum, & civitatem dilectam* id est, universam Ecclesiam, ut exponit Augustinus libro 20. *De civit.* cap. 11. Qui verò per Gog & Magog intelligendi sint, inquirit ibidem Augustinus & Hieronymus in 38. & 39. cap. Ezech. Insuper atrocitas hujus persecutionis inde elucet, quòd bellum inferetur fidelibus; non præcipuè ob temporalia bona, sed ut homines à fide orthodoxâ, veróque Dei cultu avertantur, *ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Cogent enim Antichristi satellites, negare Iesvm esse Christum, aut Dei filium; omnésque ritus ac ceremonias Christianas deserere, cultúmque omnem divinum, qui à Christianis Deo exhiberi solet (cuius suprema pars est Eucharistiæ sacrificium) interdicent; ac, Deo vero abnegato, soli Antichristo, vel ejus Imagini cultum deferri præcipient. Eóque modo Antichristus per se vel per suam imaginem in omniū Christianorum templis sedebit, ut adoretur, 2. Thessalon. 2. Ac denique in professionem hujus superstitiosi cultus, omnes cogentur in manibus aut frontibus publicè deferre characterem Antichristi: hoc est, certum signum, quod ad sigillandum suos cultores instituet: quemadmodum Christi signum est, † Crvx. Ita Lactantius libro 7. cap. 17.

Persequutio Antichristi.

Gog & Magog.

Apoc. 13. Antichristus sacrificium Missæ abolere nitetur.

Apoc. 13.

Character Antichristi.

Postremo ad suam doctrinam persuadendam, utetur verborum eloquentiâ, amplissimis largitionibus, signis ac portentis, necnon exquisitissimis

tor-

tormentis: nec uno loco, sed per totum Orbem grassabitur atrox persecutio, ut Apoc. 13. & 20. indicatur; & notat Aug. lib. 20. *De civit.* cap. 9. Tunc enim conspirabunt omnes pravi homines, hæretici, infideles, & schismatici, ut Antichristo duce fideles persequantur: non tamen militans Ecclesia tunc extinguetur, quoniam plures erunt illustres Martyres, qui cum soluto dæmone pugnabunt & vincent, constanter usque ad mortem retinentes fidem ac propugnantes. Multi quoque in montibus, silvis, locisque abditis confessores perseverabunt, qui post Antichristi mortem superstites erunt, apud quos non deficiet usus Sacramentorum, nec oblatio Eucharistici Sacrificii; ut notat Augustinus libro 20. *De Civit.* cap. 11. & Dominus. Matth. 16. *portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* & Matth. 24. *Propter electos breviabuntur dies illi.* Apoc. 13. *Adoraverunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ.* Admodum verò multos à fide illo tempore recessuros, significat Daniel 7. *Ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, & prævalebat eis.* Apoc. 13. *Est datum illi facere bellum cum sanctis, & vincere eos.* Matth. 24: *ut in errorem inducantur, si fieri potest, electi.* Et Lucæ 18. *Cùm venerit Filius hominis, putasne, inveniet fidem in terrâ?* & 2. Thessal. 2. *Nisi venerit discessio primùm,* sive Apostasia, id est, defectio à Christo; ut Græci & Aug. lib. 20. *De civit.* cap. 19. intelligunt. Lactant. lib. 7. cap. 16. Plerique Latini quidem de defectione Romani Imperii interpretantur; sed Apostolus per antonomasiam, Gentium universalem à Christi fide quasi defectionem insinuare videtur: de qua etiam loquitur ad Rom. cap. 11. *Cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël salvus fieret.*

Daniel 7. Apoc. 13.

Omnes mali Antichristo se iungent ad persequẽdam ecclesiam.

Ecclesia tempore Antichristi non deficiet.

Lactan. lib. 7. cap. 16.

Matth. 24.

POSTQVAM verò Antichristus tribus annis cum medio fideles pro arbitrio persecutus fuerit, tunc Christi virtute ac imperio interficietur cum suis coadjutoribus fautoribúsq; præcipuis, juxta illud Apoc. 20: *Descendit ignis à Deo de cælo, & devoravit eos.* Et Ezechielis 38. *Gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur; & judicabo super eum peste, & sanguine, & igne vehementi, & lapidibus immensis.* Et 2. Thessal. 2. *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui;* id est mandato suo, splendore adventum ipsius præsagiente: aut fortè jussu Christi Michaël Antichristum cum præcipuis tyrannis perimet, ut sentit Beatus Thomas in 2. Thessalon. 2.

CAP. CCLXII.

De Antichristi nomine.

EX cap. 13. Apoc. certum est, in proprio Antichristi nomine reperiendum numerum 666. Sed quoniam plurima sunt huiusmodi nomina, prorsus incertum est, quodnam nomen ænigmaticè ibi prænunciatum sit. Ea siquidem vaticiniorum natura est, ut antequam impleantur, obscura; postea verò quàm impleta fuerint, clarissima fiant: ut notat Iren. lib. 4. cap. 43. id quod experientia etiam constat. Nam Sibylla lib. 1. *Carminum* nomen Salvatoris complexurum dixerat 888: attamen nemo IESVM vocandum scivit, donec Angelus nomen annuncians dixit: *Vocabis nomen ejus,* IESVM.

De nomine Antichristi.

Nomen Antichristi nunc incertum.

SEDEM Imperii seu Monarchiæ suæ, Antichristus in Asia, Ierosolymæ constituet, ubi tanquam Rex Iudæorum regnabit: quæ spiritualiter vocatur *Sodoma & Aegyptus,* Isa 1. Apoc. 11. ubi Henoch & Heliam sibi adversantes interficiet, ac in Templo Hierosolymitano utcunque refecto sedebit, ut ibi tãquam solus fortis & potens Deus adoretur. Quod Danielis 11. significatur, dum glorificaturũ Maozim Deum scribitur; id est, seipsum veluti Deum fortẽ adorari volet, jubẽdo sibi exstrui templa, auro, argento, lapidibúsq; preciosis exornata. Sic Theodoretus. quod idipsum etiam Apostolus indicat 2. Thessal. 2. *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam verum Deum,* cui soli adoratio latriæ tribuenda sit. Iren. lib. 5. Cyril. catech. 15. Chrysost. Ambrosius & alii interpretes Apostoli 2. Thessalon. 2. Hippolytus *De consum. mundi: Deum verum Vnum & Trinum contemnet, omniáq; idola gentium reijciet; se verò solum esse adorandum, suámque imaginem, affirmabit: quam & in Templo Ierosolymitano, atque Christianorum Ecclesiis erigi curabit.*

De imperii Antichristi sede.

Apoc. 11.

CAP.

CAP. CCLXIII.

De Henoch & Heliâ, & de Conversione Iudæorum.

Henoch & Helias venturi.

TEMPORE Antichristi redituros Henoch & Heliam, ut se illi opponant, electósque in atrocissima illius persecutione roborent, ac Iudæos ad pœnitentiam & conversionem ad Christum ante horribile Dei judicium invitent, *in sermonibus & cordibus fidelium semper fuit celeberrimum*, ait Augustinus lib. 20. *De civit.* cap. 29. Cujus rei clarum exstat testimonium Eccles. 44: *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* De Helia verò Malachiæ 4. *Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & convertet corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum.* Ecclesiastici 48. *Qui receptus es in turbine ignis, in turbine equorum igneorum, qui inscriptus es in judiciis temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filios, & restituere tribus Iacob.* Matth. 17. *Helias veniet, & restituet omnia.* Apoc. 11. *Dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.* Occidentur quippe XXX. diebus ante mortem Antichristi, ut est Danielis 12. Apocalypsis 11. & 13.

Occidendi 30. diebus ante mortem Antichristi.

Quòd autem scriptura de propriis illorum personis, nec solùm de aliis per eos præfiguratis loquatur, ex Malachia & Ecclesiastico palam est, ubi circumstantiæ adduntur his Personis propriæ; & ad laudem harum determinatarum personarum dicitur, quòd *Henoch sit translatus, Helias verò in curru equorum igneorum raptus.* Quod idem communi sensu omnes Veteres tradunt. Hilarius & Hieronymus in 17. c. Matth. Augustinus libro 20. De civit. cap. 29. tract. 4. in Ioannem & alibi sæpe. Chrysost. in 2. Thessalon. 2. & Matth. 17. Beda in cap. 11. Apoc. Damascenus lib. 4. cap. 20. Et Apoc. 11. occidendi ab Antichristo dicuntur, ac insepulti aliquamdiu futuri, tandem verò resurrecturi, atque in cælum ascensuri.

De conversione Iudæorum.

Quòd autem per Henoch & Heliæ prædicationem Iudæi ad Christi fidem sint tandem reducendi, Malachias cap. 4. Ecclesiasticus cap. 48. & Dominus Matth. 17. affirmat, de Helia dicens; *Restituet omnia*: quia Iudæos adducet ad credendũ in Iesum Christum, in quem Prophetæ & Patriarchæ olim crediderunt. Quod mysterium vaticinatus est Isaias cap. 59. juxta Augustinum lib. 20. *De civit.* cap. 29. & Apostolus Rom. 11. *Ex parte cæcitas contigit in Israël, donec plenitudo gentiũ intraret, & sic omnis Israël salvus fieret*: juxta illud Isaiæ: *Veniet ex Syon, qui eripiat & avertat captivitatem à Iacob.* Et 2. Paralipom. 15. *Transibunt multi dies &c.* Et Oseæ 3. *Dies multos sedebunt filii Israël sine rege* &c. *Et post hæc revertentur filii Israël ad Deum suum, & requirent David regem suum.* Hanc persuasionem esse celeberrimam in cordibus fidelium, testatur Augustinus lib. 20. *De civit.* cap. 29. Bernardus epist. 322. 323. & lib. 2. de Consideratione.

QVANDO autem futura sit publica hæc Iudæorum conversio; Num priusquam interficiantur Henoch & Helias ab Antichristo; an postquam illos resuscitatos videntes, se ab Antichristo deceptos fuisse animadvertent; incertum est. Postea tamen convertendos, probabilius arbitror, & fideles receptâ securitate officiis vitæ præsentis operam daturos, donec ex inopinato dies judicii superveniat, quemadmodum in diebus Noë aqua; ut docere videtur Christus Matth. 24. Lucæ 17.

CAP. CCLXIV.

De tertii generis signis.

Signa Christi adventum immediatè præcedentia.

TERTII generis signa Christi Adventum proxime indicantia Matth. 24. & Lucæ 21. describuntur: *Erunt signa in Sole, Lunâ & Stellis. Sol enim obtenebrabitur, Luna & sidera obscurabũtur.* Ioëlis 2. Apoc. 8. Si enim Sol Christo patiente defecit; quantò magis Gloriæ advenientis cedet? Mare insuper tunc insolitis fluctibus resonabit, universáque elementa, & virtutes cælorum commovebuntur. Quæ quidem insolita prodigia iram Iudicis adventantis portendent. Quemadmodum enim Legem daturus in monte Sina cum tempestate illum præcedente descendit: ita manifestè venturus ad judicium, non silebit. Psal. 49. *Ignis in conspectu ejus exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida.* Equidem S. Petro teste, *adveniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transibunt; elementa verò calore*

2. Petri 3.

lore solventur; terra autem, & quæ in eâ sunt opera, exurentur. Quam cæli, terræ, & maris commotionem prædixit Aggæus cap. 2. *Adhuc unum modicum, & ego commovebo cælum & terram, & mare, & aridam.* Quem locum Apostolus Hebræ. 12. de secundo Christi adventu interpretatur. Eòdem pertinet illud Psal. 74. *Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea.* Ioelis 3. *Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum, & movebuntur cæli & terra.* Et apud eundem Prophetam cap. 2: *Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem.* Cui Ioannes in Apocalypsi consonat cap. 6. *Ecce terræ motus magnus factus est, & Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & Luna tota facta est sicut liber involutus, & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt, & Reges terræ & Principes, & tribuni & divites, & fortes, & omnis servus & liber absconderunt se in speluncis, & petris montium. Et dicunt montibus, & petris: cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab irâ Agni, quoniam venit dies magnus iræ eorũ. Et quis poterit stare?* Tunc enim formidabiles quondam Tyranni nudo pectore palpitabunt, & ob potentissimi judicis præsentiam miserè trepidabunt.

Apoc. 6.

Crucis apparitio.

Tunc quoque apparebit signum Filii hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientẽ in nubibus cæli, cum virtute multa & majestate. Math. 24. Zachariæ 12. Apoc. 1. Danielis 7.

Matth. 24. Cyril. Catech. 13. & 15.

Apparebit verò signum Filii hominis, id est, figura seu Imago Crucis in nubibus cæli, ad confusionem impiorum, & ad consolationem justorũ sicut olim sæpius apparuit Constantino & aliis, teste Cyrillo Hierosolymitano. Nubes autem Christi advenientis claritatem & splendorem ut cerni possit, obtegent, eique loco sedis aut vehiculi servient. Vnde in scripturis frequentes in nube Dei apparitiones exhibitas fuisse legimus. Exo. 20. 3. Reg. 8. Matth. 17.

Descendet autem *Dominus in jussu & in voce Archangeli, & in tubâ & voce magnâ.* (1. Thessalon 4.) Quæ vox Archangeli, jussu Christi corporaliter formata, tam erit efficax, ut ejus potentiâ omnes mortui in ictu oculi resurgant, de qua Ioan. 5. & Matth. 25. *Ecce sponsus venit, exite obviam ei.* Hieron. tomo 4. in *Regul. Monachorum* cap. 30. *Semper tuba terribilis vestris perstrepet auribus: Surgite mortui, & venite ad judicium.* Aug. epist. 120 cap. 34. per tubam intelligit evidens aliquod signum.

Ioan 5.

Vox Christi advenientis erit: Surgite mortui. Exodi 20.

Hvivs tubæ figura præcessit in sonitu tubarum in monte Sinai, dum Legem Moysi daturus Deus in specie ignis descendit: & clangore buccinæ tubarúmque Israëliticus populus convocari solet. Numeror. 10.

Tuba quid?

Qvòd autem in terribili illo Dei descensu in montem Sinai, typus præcesserit novissimi adventus Christi ad judicium exercendum, insinuatur Psal. 49. *Deus noster manifestè veniet, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida.* Et Psal. 96. *Ignis ante ipsum præcedet.* Ioelis. 2. *Ante faciem ejus ignis vorans.* Vbi disertè Propheta docet, ignẽ postremæ conflagrationis mundi, præcessurum esse judicium extremum, licet Augustinus opinatus sit, subsequuturum, libro 20. *De civit.* cap. 16. Et in Psal. 96. Quo igne, D. Petrus (2. Episto. cap. 2.) tradit, inferiora hæc elementa, hominum generationi ac nutritioni accommodata renovanda, non quidem substantiâ, sed qualitate; ut prosequitur Augustinus libro 20. *De civit.* cap. 16. Et in Psal. 96. Hieronymus in 5. cap. Matth. tractans illud: *Cælum & terra transibunt.* De Igne illo loquitur Isaias cap. 66. *Ecce Dominus in igne veniet.* Malach. 4. *Ecce dies veniet succẽsa.* Deut. 32. *Ignis incensus est in furore meo, & ardebit usq; ad inferni novissima.* De quibus advẽtantis Christi signis Dominus Matth. 24. loquens: *Cùm videritis,* ait, *hæc omnia, scitote, quia propè est in januis.* Et Lucæ 21: *His autem fieri incipientibus, suspicite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra;* id est, plena liberatio ab omni malo culpæ & miseriæ.

Ignis conflagrationis præcedet iudicium.

Igne purgabuntur elementa.

Cap. CCLXV.

Iudicare vivos & mortuos.

Cavsa novissimi Adventus Christi his verbis exprimitur: *Venturus est*, ut judicium in omnes omnino homines exerceat, sive nunc vivant, sive mortui sint, sive adhuc futuri. Quæ doctrina judicii extremi ad Christianæ fidei pertinet fundamentum, ut ad Hebræorum 6. Apostolus asserit. Ideoq; in scripturis frequenter inculcatur. Actorum 10. *Hic constitutus est à Deo judex vivorũ & mortuorum.* 2. Tim. 4. *Iudicaturus est vivos & mortuos.* 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; propria corporis, prout gessit.* Psal. 97. *Iudicabit orbem terrarum in justitiâ, & populos in æquitate.* Psal. 49. *Deus manifestè veniet.*

Cur sit adventurus Dominus?

Duplex est Dei iudiciū: occultum & manifestum.

Quibus verbis Vates Regius insinuat, duplex esse Dei iudicium: *unum*, occultum; *alterum*, manifestū. Tempus occulti iudicii nunc agitur. Nihil enim in terris absque Dei iudicio geritur. Nam ad occulta Dei iudicia pertinet, tam misericordia quæ impeditur indigno, quàm pœna, qua unusquisque hominum nūc exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem: aut, si contempserit vocationem & disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Iudicium autem manifestum est, quod novissimò dic in vivos & mortuos fiet: August. lib. 20. de Civit. cap. 1. & 2. In Psal. 9. initio. Enchir. cap. 55.

Quid iudicare.

IVDICARE communi quadam acceptione significat *æstimare, decernere, statuere.* unde *Iudicium est discretio boni & mali, veri & falsi*: ut Roman. 14. *Hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri*: id est, decernite, statuite. Act. 4. Petrus: *Si justum est, vos potiùs audire quàm Deum, judicate*: id est, decernite. Qua significatione ad Dei iudicia pertinere dicuntur, quæcumque à Deo sunt decreta, statuta, vel ordinata, tāquam iusta, sive martyria, sive flagella, sive punitiones, sive modi, quibus electos salvat, sive rationes eorum, quę operatur, quæ nobis maxima ex parte inscrutabiles sunt, ac proinde & iudicia Dei.

Iudicare significat etiā condemnare.

IVDICARE non rarò & in scripturis pro *condemnare* ponitur. Ioan. 3. *Non misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum*, id est, condemnet, 1. Cor. 11. *Iudicium sibi manducat & bibit. Vt non ad judicium conveniatis.* Et: *Si nos ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Matth. 7: *Nolite judicare, & non judicabimini.*

Iudicare, ius dicere, sententiam ferre.

POSTREMO, iudicare significat ius dicere, sententiam ex authoritate ferre, sed decernere quid iustum & æquum: an reus sit absolvendus, vel condemnādus, præmio aut supplicio dignus. Hoc modo *judicandi* vocabulo sumpto, credimus Christum authoritate sibi à Deo datā, omnes homines iudicaturum. Iuxta illud Apocal. 21. *Ecce venio, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundùm opera ejus.* In illo enim generali iudicio Christus per sententiam definiet, quid iustū sit unicuique secundum anteactæ vitæ gesta retribui, sive præmium sive supplicium. Ideo dies illa, *retributionis dies* vocatur: non quia Deus alio tempore non retribuat & iudicet; sed quoniam illa dies constituta sit, ut in ea palàm & manifestè omnibus fiat retributio secundùm opera cuiusq; Hinc Apostolus ad Ro. 2.

Psalm. 49.

Revelatio iusti iudicii.

diem revelationis justi iudicii Dei, vocat. Et 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit occultacordium.* Tunc enim omnium Dei iudiciorum æquitas, (quæ huius vitę tempore latet) manifestabitur.

Aug. lib. 20. de civit. cap. 1. & 2.

Particulare iudicium in cuiusq; morte.

SED hîc quæri potest, utrùm post cuiusq; mortem particulare iudicium detur, an verò usque ad novissimum diem iudiciū differatur? RESPONDEO, certa fide credendum esse, statim post uniuscuiusq; mortē particulari iudicio definiri de statu animę, illiúsque prēmio aut supplicio, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 9. *Statutum semel est hominibus, mori*, &c. Eccles. 11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundùm vias suas.* Lucæ 16. Epulo mox *sepultus fuit in infernō, Lazarus autem delatus est in sinum Abrahæ.* Similiter Lucæ 23. dictum fuit Latroni: *Hodie mecum eris in Paradiso.* Cyprianus serm. de mortal. Chrysost. homil. 17. in Matth. August. lib. 2. *De origine animæ*, cap. 4. dicit, *Salubriter credi, animas judicari, cùm de corpore exierint.* Exempla particularis iudicii refert Gregorius lib. 4. dialog. cap. 36. August. lib. 1. *De curâ pro mort.* cap. 12. Beda lib. 5. hist. cap. 14. & 15. Ioann. Climacus gradu 7. Item in vita S. Brunon. extat memorabile exemplum de Parisiensi quodā doctore. Nec ratio est, cur ordinariè iudicium tunc retardetur, cùm tempus iam exspitaverit frugiferæ pœnitentiæ. Leo epist. 90.

Animæ de corpore egressu mox iudicantur.

Cū in morte tempus frugiferæ pœnitentiæ exspiraverit, iudicium nō differtur.

VTRVM autem in hoc particulari iudicio animæ ad iudicem deferantur, an ibi, ubi corpus est, iudicentur; & utrùm à Christo in forma humana immediatè sententiam proferente, an potiùs per angelos eis sententia manifestetur, incertum est, cùm etiam ante Incarnationem Deus particulare iudicium exercuerit. Vnde improbabile est, quòd lib. 3. *De contemptu mundi* cap. ult. Innocentius scribit, Christum in forma Crucifixi omnibus morientibus, sive bonis, sive malis, apparere. Nam in continuo motu esse deberet, plurimisq; locis simul esse, aut miracula quotidie operari.

Cap. CCLXVI.

Cur iudicium generale, post particulare futurum sit?

Iudicium generale post particulare.

IVDICIVM universale omnium hominum esse aliquãdo futurum, passim scriptura inculcat. Ioan. 5. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei* &c. Atq; idem latè describitur Matth. 24. 25. Lucę 21. 2. Cor. 5. 1. Thessal. 4. Apoc. 20. & alibi sæpe. Rationes autem congruentiæ huius universalis iudicii post particulare, plures à doctoribus adferuntur, quæ omnes in manifestatione atque commendatione divinæ iustitię fundantur.

Cur post Iudicium particulare sequatur universale.

IVDICIVM equidem actus est iustitię, tam commutativæ, quatenus cum unoquoque servatur æqualitas, quàm distributivæ, quatenus inter omnes servatur proportio meritorum & retributionis. Quod ut commodè fieri queat, rerum suavis dispositio exigit, ut de re mutabili non nisi completa, perfecta & consummata, feratur iudicium. At opera bona & mala ante seculi finem non sunt absolutè finita: ergo decuit ante mundi consummationem illis completum præmium aut supplicium non decerni. Sic Divus Thomas 3. p. q. 59. art. 5. Basilius lib. *De Virg.* Origen. lib. 2. in epist. ad Rom. & Apostolus 1. Tim. 5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, quosdam verò subsequuntur.* Ex quibus Apostoli verbis colligunt nonnulli, impios, atque iustos suo exemplo, literis, libris, operibúsque, bonis aut malis, usq; ad iudicii diem nocituros aut profuturos, ac proinde opera illorum non ante illud tempus consummanda, quoad fructus, & nocumenta, vel effectus, qui cum iis connexionem habent, & ex illis velut ex semine profluunt. Convenientissimum autem est, ut de opere cũ omnibus subsequutis effectibus iudicetur, ut impii omnes suarum actionũ fructus intuentes magis confundantur, & boni econtra de bonis fructibus magis gaudeant.

De opere cõpleto fertur generale iudicium.

SECVNDO. Quia ex effectibus operũ, malitia & bonitas eorum maximè elucet, ad æquitatem divini iudicii manifestandam decuit, post finitas omnes actiones humanas istius vitæ, omnésq; illarum effectus, universale iudicium fieri, in quo singula exactissimè perpendãtur.

Ex effectibus operum, illorum bonitas aut malitia manifestatur.

TERTIO. Ad manifestationem divinæ iustitiæ singula hominum opera cõsideranda sunt, non solùm in se, verùm etiam in ordine ad alios, & ad gubernationem totius universi. Ideoque Deus voluit non tantùm singulos homines privatim iudicare, sed etiam publicè totum genus humanum, per modum integri corporis politici, cuius omnia bona & mala secundùm omnes habitudines in examen deducantur.

Opera singulorum in ordine quoq; ad bonum universi considerantur.

QVARTO. Ad publicam divinæ iustitiæ manifestationem, oportet omnibus congregatis palàm unicuique retribui præmia vel supplicia.

Iudicium generale Dei iustitiã manifestat.

QVINTO. In hac vita tanquam in stadio publico decertantibus, proposita est corona gloriæ, aut confusio 1. Cor. 9. Iustitiæ autem distributivæ ratio postulat, ut in publico consessu omnium cõgredientium merita conferantur, ut debitus honor ac præmium singulis eum publicâ laude, vel confusione tribuatur. Quam rationem insinuat Apostolus 1. Cor. 4. 2. Cor. 5. & ad Rom. 14. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut unusquisque referat propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Ob eandem causam præmium beatorum vocatur in scripturis, *Corona iustitiæ, vitæ, ac gloriæ,* 1. Cor. 9. 2. Timoth. 4. Apoc. 2. Iac. 1. Corona verò propriè vocatur, quæ victoribus palàm eũ celebritate donatur.

Rom. 2. gloria & honor & pax omni operanti bonum.

Nahum 2. Revelabo pudenda tua in facie tua.

Corona victoribus datur.

SEXTO. Multi, latentes providentiæ divinæ causas ignorantes, Deum iniustitiæ accusant, videntes iniquos in hac vita prosperitatem consequi, iustos autem affligi: oportet ergo, ut occulta ratio divinæ providentię & iudiciorũ eius in universali iudicio corã omnibus pandatur, ut omnes agnoscant, Deum esse iustum, bonum, fidelem, nec personarũ acceptorem, sed pium & misericordem. 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum.*

Rationes latentes iudiciorum Dei revelabũtur.

SEPTIMO. Decuit, ut Christus in primo adventu tanquam reus publicè iudicatus, in secundo adventu coram omnibus Gentibus gloriosus iudex appareat: ut impleatur illud Isaiæ 45. *Vivo ego, quia mihi curvabitur omne genu.* Quod de Christo iudicaturo Apostolus exponit Rom. 14. & Philipp. 2. 1. Cor. 15. *Oportet Christo subiici omnia.* & Psal. 109. *Donec ponam inimicos scabellum pedum tuorum.*

Christus Iudex gloriosus

OCTAVO. Congruentissimum est, ut qui in hac vita *spectaculum facti sunt mundo, angelis, & hominibus,* etiam coram mundo, angelis & hominibus honorentur: ut impii, qui eos hic cõtempserunt,

cum ignominia & dolore ibi cogantur dicere, *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum*. Sapien. 5. Iustum enim est utrorumque sortem commutari, ac impios à justis confundi, ibique recipere bona eos, qui hic mala patiēter toleraverunt, Lucæ 16.

Chrysostom. hom. 44. ad pop. Antioch.

Integer homo iudicabitur.

Nono, Divinæ iustitiæ consentaneum est, ut facta generali hominum resurrectione, (completa scilicet omnium rerum generatione) fiat universale judicium, in quo integer homo, qui operatus est in anima & corpore, judicetur, ut convenientē pœnam aut æquum præmium in anima, & corpore, debita proportione recipiat.

Clemens ep. 1. ad Iacob. Chrysostom. hom. 35. ad Antioch. Timore Iudicii peccata declinantur.

Decimo, utile fuit, universale judidicium futurum constitui, ut illius exspectatione, ac timore, homines in officio continerentur. Vnde Sapiens: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*. Et: *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium*, Eccl. 12. Et Dominus: *De omni verbo otioso reddent homines rationem in die judicii*. Matth. 12.

Tempus sementis & messis.

Postremo tempus currentis seculi, est tempus sementis, quo grana cum paleis, & zizania cum tritico permiscētur: tempus autem consūmationis mundi, erit tempus messis: congruit itaque, ut in novissimo die *Dominus messis ventilabro suo*, hoc est, discretionis judicio, *permundet aream suam, triticumq; in suum horreum congreget, paleas autem igni tradat*, ovésque ab hædis sequestret; ut Matth. 3. 13. & 25. dicitur.

Cur boni admixti sint malis.

Cur autem tempore hujus mortalis vitæ conducat permi sceri malos & bonos, electos & reprobos; Augustinus in Psalm. 54. & alibi sæpe tradit, ut noxia securitas tollatur, piorúmque patientia exerceatur.

Cap. CCLXVII.

An Christus secundùm humanam naturam in universali iudicio sit iudex futurus?

Christus, secūdum quod homo, iudicabit.

Certa fide tenendum est, Christum non solùm secundùm divinam naturam, sed etiam proximè per humanitatem suam, judicem in universali hominum congregatione futurum. *Sicut* enim *Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio vitam habere in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est*. Ioannis 5. hoc est, potestatem dedit Christo judicandi, quatenus homo est. Quod Matth. 13. exprimitur: *Tunc mittet filius hominis angelos suos*. Et cap. 15. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, & tunc reddet unicuique secundùm opera sua*. Cap. 24. & 25. idem latè traditur. Et 1. 1. Thessalon. 4. 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*. Danielis 7. dicitur, quòd *antiquus dierum Filio hominis dederit potestatem, honorem, & regnum*. Et cap. 13. *Ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat* &c. Vbi Hieronymus, Theodoretus, & alii Interpretes, Christo ut homini judiciariam potestatem datam notant: quod in universali Iudicio admodum congruet, ut judicandi suum iudicem audire ac videre possint; cuius etiam victoriam & iustitiam in illo celebri consessu manifestari decuit. Accedit, quòd Christus, secundùm quod Homo, sit caput, Rex, & Dominus Ecclesiæ, omniúmque hominum: decuit autem, ut secūdùm eam naturam iudiciū in homines exerceret, secundùm quā ipse illos redemit, auxilia, mediaque ad salutem necessaria eis promeruit.

Christus ut Homo, caput est Ecclesiæ.

Cap. CCLXVIII.

Errores de futuro Iudicio.

De iudicio futuro errores.

Plato in Gorgia & Phædone. li. 10. de Republica. li. 4. 9. & 12. de Legibus. Cicero in somnio Scip. Virgilius lib. 6. Æneid. Plutarch. lib. de sera numinis vindicta.

Quanquam communi gentium omnium opinione de futuris post hanc vitam præmiis & pœnis multi rectè senserunt, déque iudicio Dei futuro non solùm Prophetæ, Christus, & Apostoli, sed etiam Poëtæ & Philosophi, Iudæi quoque, ac Gentiles atque Mahumetani, non pauca dixerint (ut Iustinus lib. *De monarchia* ex Philemone & Euripide citat; Lactant. lib. 7. cap. 20. Sibyllarum testimonio probat. Chrysostomus hom. 8. in 1. ad Thessalon. Philosophos & Poëtas de futuro Dei iudicio rectè sēsisse affirmat, & hom. 2. ad Coloss. atq; hom. 4. de Lazaro idem repetit): attamen non defuerunt, qui omnia futuri seculi supplicia sustulerunt, dicentes: *Non faciet bene Dominus, nec male*, Sophoniæ 1. Et, *Omnia perdurant sicut ab initio*, 2. Petri 3. Ita Plinius sensisse videtur, lib. 2. nat. hist. c. 63. Porphyrius Christianos stultitiæ arguebat, quia iudicium futurum crederent. Lucret. li. 3. de natura. Lucianus in dialogis.

Aug. lib. 20. de civit. cap. 24. cont. Porphyrium disserit.

Epiphanius hæresi 26. eundem errorem Gnosticis impingit, & Philast. Florianis & Manichæis. Origenes opinatus est, impiorum supplicia nō fore perpetua: cui Priscillianistæ consenserunt, addentes, ignem esse timorem conscientiæ; teste Orosio, in commonitorio *De erroribus Priscillianistarum* ad August. Hieron. in epist. ad Avitum.

Anabaptistæ negant futura supplicia.

Horum erroribus adhærent hodierni Anabaptistæ, negantes futura supplicia, & post mortem animas interire aut dormire usque ad resurrectionem corporum docent. Errant insuper Lutherani & Calvinistæ, non agnoscentes veros & locales inferos, pœnásque inferni nihil aliud esse dicentes, quàm conscientiæ anxietatem, cogitantis Deum sibi esse iratum. Huc etiam illorum error reducitur, qui ea, quæ in scripturis de perpetuo damnatorum cruciatu dicuntur, pro suo motu emolliunt, & in leniorem flectunt sententiam, putantes ea terribiliùs esse scripta, quàm veriùs. Contra quos agit Augustin. Enchir. cap. 112.

Brentius in ... cap. Act. Calvinus li. ... instit. cap. 16. parag. 9.

Infernum ... negat Calvin.

Iudicii metus.

PRÆTEREA circa judicium Dei hallucinantur imperfectæ fidei Christiani, qui judicium Dei non reformidant, quia non plenè & ardenter credunt. Quibus enim certa est fervénsque fides, etiam judicii Dei certus est metus. Sic Clemens lib. 9. recognit. Cyprianus lib. *De simplic. præfat.* in fine. Basilius in Reg. Bre. quæst. 209. Augustinus tractat. 9. in can. Ioan. Chrysostomus lib. 1. *De compunct. cordis.* & hom. 25. in ep. ad Roman.

TALES fuerunt, de quibus Eccles. 8. *Quia non citò profertur contra malos judicium, absque ullo terrore filii hominum perpetrant mala.* Et Sapientiæ 2. *Dixerunt impii apud se: post hæc erimus, quasi nati non fuerimus.* Et 2. Petri 3. *Venient in novissimis temporibus in deceptione illusores, dicentes: ubi est promissio? aut adventus? Ex quo enim Patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.*

CAP. CCLXIX.

Quibus argumētis probari queat, impios post hanc vitam æternis pœnis afficiendos?

Iudicium futurum ex Dei providētia convincitur.

EX Dei providentia, justitia, & æquitate ostendi potest, in altera vita restare judicium, quo justis præmia, impiis autem supplicia decernantur. Cùm enim in hac vita omnia similiter eveniāt iusto & impio, imò plerumque deterior sit iustorum quàm pravorum conditio; planè sequitur, vel nullam esse in Deo providētiam, iustitiam, æquitatem, vel in altero seculo restare operum remunerationem. Quo argumento utitur Augustinus in Psal. 66. & Serm. 31. *De verbis Domini.*

Ex ultione peccatorum.

CHRYSOST. hom. 50. ad Antioch. & 46. ideo plurima hic impunita relinqui ostendit, ut restare iudicium cogitetur: nonnulla tamen vindicari, ne providentia Dei nulla esse videatur. Exempla vindictæ nobis exhibent Diluvium, Incendium Sodomiticum, Ægyptiorum occisio, Israëlitarum in captivitatē abductio, Hierosolymæ eversio: ex quibus argumentum SECVNDVM desumi potest.

SICVT iniuras Deus primorum hominum iniquitates nō dimisit, sed aquis diluvii abluit, Pharaonis exercitum submersit, Sodomam, Gomorrham, finitimásque civitates incendio consumpsit, Israëlitas captivitate, ac tādem per omnes genres dispersione punivit, ceterasque gentes variis cladibus bellorum, famis, pestis, inundationum, terræmotus, seditionum, sterilitatis, aliarúmque miseriarum, singulis decurrentibus seculis afflixit: ita suo tempore nihil inultū relinquet. Hęc enim acciderunt in exemplum justi iudicii Dei, & ignis æterni, ait Iudas in sua epistola Canonica.

Ex vaticiniis Prophetarū.

TERTIVM Argumentum deducitur ex vaticiniis Prophetarum, dictis Christi, & Apostolorum: quorum omnium, ut in aliis plurimis verba impleta conspicimus, ita & in hac te veraces esse ambigi non debet, ut observat Chrysostomus hom. 11. & 13. in Matth. August. lib. *De civit.*

Ex conditione bonorum & malorum.

QVARTVM Argumentum. Multi impii bonis in hac vita fruuntur, nec ulla flagella sentiunt; econtra pii afflictionibus innumeris atteruntur: ergo in altera vita judicium restat, in quo impiis supplicia, justis autem consolatio reddatur. Ita Chrysostomus hom. 77. in Matth.

Ex remuneratione.

QVINTVM. Multi justi ex hac vita sine mercede recedunt: ergo post hanc vitam recipient. Ita Chrysostomus homil. 4. de Lazaro. Hom. octava, in 1. ad Thessalonic. Homil. 2. ad Colossens.

Ex conscientia cuique innata.

SEXTVM Argumentum desumitur

tur ex communi sensu omnium mortalium, qui cùm malum patrarunt, timent, atque à propriâ conscientiâ redarguuntur. Vnde legimus, quosdam immanes Tyrannos ad sonitum tonitru præ nimio metu in locis abditis sese occultasse.

Ex communi omnium hominũ sensu.

SEPTIMVM Ex communi opinione omnium Gentium sumitur. Nam Philosophi, Poetæ, Sibyllæ, Christus, Apostoli, quin & Mahumetus in suo Alcorano, de futuri seculi pœnis loquuti sunt.

CAP. CCLXX.

Vtrùm extremum iudicium pertimescendum sit?

QVAM horrenda dies extremi iudicii futura sit, Isaias cap. 13. describit. *Ecce dies Domini veniet crudelis & indignationis plenus, & iræ furorisque: cælum turbabitur, & movebitur terra propter indignationem Domini exercituum.* Et Sophoniæ 1. *Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis, vox diei Domini amara: tribulabitur ibi fortis: dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris* &c. Malach. 4. *Ecce venient dies Domini succensa.* & cap. 3. *Ecce veniet, & quis stabit ad videndum eum? & quis poterit cogitare diem adventus eius?*

IN novo Testamento de illa die similia leguntur. Marci 13. *Ecce venient dies* (ait Dominus Lucæ 23.) *in quibus dicent montibus: cadite super nos, & collibus, operite nos.* Quod repetitur Apoc. 9. *Abscondent se in speluncis, & in petris montium, & dicent montibus & petris: cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab irâ Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum; & quis poterit stare?* Et Apostolus ad Hebr. 10: *Horrendum est*, ait, *incidere in manus Dei viventis.* Nam si Dominus una mitissima voce armatos in terram prostravit, si adhuc mortalis & iudicandus ita hostes perculit; quis irati iudicis vocem tolerabit? Si Assueri trucem vultum Aman ferre non potuit, peccator homuncio indignantis Dei omnipotentis præsentiam sustinebit? Populus quondam Israeliticus ad præsentiam Dei legem in monte Sinai angelico ministerio dantis cõtremuit: Daniel & Ioannes ad conspectum angeli velut mortui corruerunt: quis ergo irati Dei vocem perferet? Cùm deinde reddenda in iudicio sit cogitationum, dictorum, omniúmque operum, adeoque donorum, gratiarum, functionum, imò status vitæque totius exactissima ratio iudici incorruptibili, iustissimo, qui personam non accipit, nec veretur faciem cuiusquam, sed cuique iuxta merita locum, præmia vel supplicia in æternum perduratura decernet: quis nõ intelligat, quantopere in stadio currentibus dies illa districtissimi iudicii formidanda sit? & potissimùm impiis ac sceleratis, quibus ignis æterni præparata est adustio. *Si autem iustus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt? Voluntariè peccantibus nobis post acceptam veritatis notitiam, jam non relinquitur pro peccatis hostia; terribilis autem exspectatio iudicii, & ignis æmulatio.* Quare meritò hortatur Dominus, ut semper vigilemus, & orationi instemus, ut digni habeamur *fugere à venturâ irâ, & stare ante filium hominis.* Et Apostolus: *ut cum timore & tremore salutem nostram operemur.* quia *nemo sciat, utrùm amore an odio dignus sit.* unde pios quosque sanctissimosque viros Dei expavisse iudicium legimus: Iob. 14. *Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, donec pertranseat furor tuus?* & cap. 21. *Quid faciam, cùm venerit ad iudicandum Deus? A iudiciis tuis timui*, aiebat Vates Regius. *Confige timore tuo carnes meas. Non intres in iudicium cum servo tuo domine. Si iniquitates observaveris domine, domine quis sustinebit?* Et Prophetæ, diei illius quasi præsentis formidine commoti, exclamant: *Magnus dies domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum?* Ecclesiastici 7. *Memorare novissima tua.* Vt enim diei novissimæ iram sancti evaderent, mundo spreto, cavernas terræ, loca sterilia, deserta & solitaria incoluerunt, contempti, ludibriis affecti, lapidati, secti, truncati capite, subversi, usti, tosti, crucifixi, telis confossi, variísque acerbissimorum tormentorum generibus necati sunt. Quid enim tam innumerabiles peperit Martyres, nisi extremi iudicii pavor? unde tot virginum myriades, tot religiosorum societates, tot caducarum rerum contemptores, tot virorum & mulierum Deo famulantium ordines? Certè universa hæc ex iudicii extremi meditatione promanarunt. Nec aliunde prodiêre tam eximia pœnitentiæ exempla, tam multi Euangelicæ perfe-

Hester 7.
Exodi 20. Deut. 4. Daniel. 10. Apoc. 1.
Extremum iudicium pertimescẽdum
1. Petr. 4.
Hebr. 10.
Philipp. 2.
Dies iudicii etiam iustis pertimescẽda
Psalm. 118
Psalm 142. Psalm. 129.
Sophon. 1. Ioel. 2. Naum 1.
Timor iudicii tot martyres peperit.

perfectionis sectatores, qui admirabili victus cultúsque asperitate corpus castigaverunt, verberibus, ciliciis, & vigiliis carnem domuerunt, multáque obstupescenda prodigia ediderunt; & quidem omnia lubenti animo præstiterunt, ut in die judicii placatum sibi judicem reperirent. Nam *initium sapientiæ timor Domini.* Eum enim timere oportet, *qui corpus & animam potest in gehennã mittere.* Vnde Paulus nullius criminis sibi conscius, suum corpus castigabat, ne cùm aliis prędicasset, ipse reprobus fieret. Hinc sæpe Veteres hortantur, ut illud iudicium perpetuò recolamus: *Semper*, ait Hieronymus, *tuba terribilis vestris instrepet auribus: Surgite mortui, venite ad judicium.* Vide Dionysium Areopag. in epist. ad Demophilum. Cyprian. lib. 4. epist. 6. Hilar. in Psalm. 118. ad illud: *Memor fui judiciorum tuorum.* Basil. in Ps. 33. & ad virginem lapsam. Chrys. hom. 22. & 47. ad Antioch. *Væ mihi in die isto terribili.* August. in Psal. 66. Greg. hom. 39. in Evang. Bernard. ser. *De primis, mediis, & novissimis.*

Matth. 10.

1. Cor. 9.

Hieronym in reg. Monach. cap. 30.

Dies iudicii à iustis cum fiducia expectanda.

Porro licet Adventus Christi ad iudicium ab omnibus iure timeatur, à sanctis tamen cum bona fiducia exspectandus est, ut Dominus Matth. 24. & Lucæ 21. insinuat dicens: *Cùm videritis hæc fieri, suspicite & levate capita, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Sapient. 5. *Tunc stabunt justi in magnâ constantiâ.* 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex, non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus.* Sicut Apoc. 22. sponsa clamat: *veni Domine Iesu:* & in Oratione Dominica iubemur orare: *adveniat regnum tuum.* Gen. 49. *Ipse erit exspectatio gentium.* August. tract. 9. in cano. Ioannis, ostendit presentiam iudicis timeri à malis, exoptari à iustis. Idem prosequitur in Ps. 97. epist. 80. 1. Ioan. 4. *In hoc est perfecta charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii.* Quemadmodum enim dilectoribus mũdi amara est mortis memoria, ita rerum post hanc vitam promissarum seria meditatio pios animos erigit & consolatur, ut cum Apostolo dicere possint: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Imò nihil efficacius hominem ad bona complectenda, & mala declinanda impellit, quàm intẽta extremi iudicii consideratio. Vnde Ecclesiastici 7: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*, quia timor iudiciorum Dei pædagogus est bonorum, quæ facimus. Basilius in 1. caput Isaiæ. Ambros. lib. 1. Offic. c. 26. *Nihil est, quod magis ad honestam vitam proficiat.* Chrysost. hom. 5. in Acta contra illos disserit, quibus molesta est iudicii memoria, per quam facilè mundi vanitas, & quidquid in mundo est, vilescit: siquidem disputante Paulo de iudicio futuro tremefactus Felix: Festus autẽ eum insanire opinatus est, & Agrippa, *In modico*, ait, *suades me Christianum fieri.* Act. 26.

Philipp. 1.

Iudicii memoria à peccatis retrahit.

Iudicii memoria efficax.

Paulo disputante de iudicio tremefactus Felix. Act. 24.

Cap. CCLXXI.

Qualis futura sit extremi iudicii forma?

Forma extremi judicii describitur Matth. 25: *Cùm venerit filius hominis in majestate suâ, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis; & statuet oves à dextris, hædos autem à sinistris. Tunc dicet rex his, qui à dextris erunt: venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis præparatum à constitutione mundi: esurivi enim, & dedistis mihi manducare* &c. *Et his qui à sinistris erunt, dicet: discedite à me maledicti in ignem æternũ. Esurivi enim* &c. In quibus verbis luculenter exprimitur, Christum in forma humana judicem futurum, ut Ioann. 5. illis verbis continetur: *Dedit ei potestatem judicium facere, quia filius hominis est*, Interprete Augustino tract. 19. in Ioan. eatenus enim Christus est caput Ecclesiæ, omniáque Deus subjecit pedibus eius. Quin verò Deus primariam iudicandi authoritatem obtineat, ab eóq; in omnes, quidquid iudiciariæ potestatis habent, dimanet, nemo ambigere potest. *Non est*, ait Apostolus, *potestas nisi à Deo. Per me reges regnant*, Proverb. 8. *Dei est judicium*, Deut. 8. *Constitutus est judex vivorum & mortuorum.* Act. 10. Hanc porrò iudiciariam regiámque potestatem obvenisse Christo, non solùm ratione hypostaticæ unionis, sed etiam merito redemptionis, postulationis, atque toleratæ passionis, indicat illud Ps. 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. In hoc enim Christus mortuus est & resurrexit, ut & vivorum & mortuorum dominetur.* Roman. 14. Iustissimum enim est, ut qui redemit, auxiliáque ad salutem necessaria hominibus promeruit, eorum quoque sit iudex: ut qui talibus beneficiis bene usi fuerint, authorem suæ

Iudicii forma.

Christus quatenus homo iudicabit.

Primaria iudicandi authoritas Dei est.

Ioan. 8. Est qui quærat & iudicet. 1. Timoth. 4. Iustus iudex. Rom. 13.

Dominium Christo competit iure hypostaticæ unionis, & merito redemptionis.

salutis

suæ salutis adsunt: contemptores autem & ingrati, qui hujusmodi beneficia neglexerint, confundantur, & inexcusabiles sint. Suavitas itaque divinæ providentię postulabat, ut homines ab homine sapientissimo innocentissimoque judicarentur, qui cùm humanæ fragilitatis particeps fuisset, haberi non posset nimis severus, aut implacabilis; ut in Cantica serm. 73. observat Bernardus.

Homines ab homine sapientissimo, sanctissimoque iudicantur.

Index non severus nec implacabilis.

PRÆTEREA ejus est morum & vitæ rationem exigere, cujus leges præscribere. Vnus enim est legislator & Iudex, Iacobi 4. Augustinus tract. 23. in Ioan. docet, Christum secundùm Humanitatis dispẽsationem judicaturum, quia in eâdem forma causam & meritum nostræ Resurrectionis suscepit. Iuxta illud Apoc. 3. *Ego vici, & sedi in throno Patris mei.* Iob. 36. *Causa tua quasi impij judicata est, judicium causamque recipies.* Et serm. ult. de Verbis Domini: *Sedebit judex, qui stetit sub judice: damnabit reos, qui falso reus factus est.*

POSTREMO quamvis etiam Patri & Spiritui Sancto judicare conveniat, attamen quia sapientia filio tribuitur, à qua judicij ratio sumẽda est, ideo aptissimè judicium Christo attribuitur.

Sapientia & Iudicium filio attribuuntur.

CAP. CCLXXII.

An cum Christo aliqui hominum iudicaturi sint?

QVOD aliqui Sanctorum Christo Iudici sint assessuri, & cum eo judicaturi, frequenter scriptura inculcat. Matth. 19. *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel.* Quod repetitur Lucæ 22. Et Apostolus 1. Corinth. 6. *An nescitis, quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt?* Sapien. 3. de justis dicitur: *Iudicabunt nationes, & dominabũtur populis.* Daniel. 7. *Aspiciebam, donec throni positi sunt.* Isai. 3. *Venit ad judicium Dominus cum senibus populi sui.* Apoc. 4. Ioannes vidit *In circuitu sedis sedilia 24. & super thronos 24. seniores sedentes.*

Sancti cum Christo iudicaturi sunt.

Ex quibus scripturis evidenter sequitur, eos qui Dominũ in hac vita perfectè sequuti fuerint, sublimiter cum eodem judicaturos. Nam licet Dominus solis XII. Apostolis edixerit: *Vos sedebitis super 12. sedes*, non tamen illis solis hoc promisit, sed in illis omnes intellexit, qui Apostolorum exemplo Christum imitarentur. *Duodenario enim sedium numero, universa judicantium significata est multitudo*, teste Augustino libro 20. *De Civit.* cap. 5. Epist. 89. In Psalm. 86. & 49. Quod Apocal. 3. tradit Ioannes dicens: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno*: id est, regni mei fruetur consortio.

In 12. sedibus universitas iudicantium intelligitur.

QVOMODO autem sancti judicaturi sint, ambigi potest, quia non satis constat, quanta sanctorum in judicio futura sit potestas & authoritas, & certum sit, Christum solum judicij sententiam esse prolaturum: *Venite benedicti &c. Ite maledicti &c.* Vnde nonnulli sentiunt, perfectiores sanctos judicio assessoriæ dignitatis cum Christo judicaturos, ut scilicet Christus solus propria potestate & authoritate sententiã proferat, quam per suos assessores judices alijs denunciet, qui sententiæ rationem oculis cunctorum ingerãt, ut omnibus pateat, quàm justè quilibet salvetur, aut damnetur. Iudicare enim, propriè actum jurisdictionis & superioris potestatis denotat, quæ jurisdictio, quoad ultimum animarum judicium, soli Christo cõpetit. Sanctis verò eminentioribus attribuitur per quandam specialem honoris & judiciarię actionis participationem, ut jam explicavimus. Est autem & alius impropriùs judicandi modus, comparatione quadam, quia justi suis factis & vita ostendunt, peccatores pœna dignos, qui similia opera facere potuerunt, & neglexerunt: quo modo etiam sancti universi judicabũt; quin & mali respectu iniquiorum; ut de Ninivitis & Regina Austri Dominus asseruit: *Ideo ipsi judices vestri erunt*, ut latè prosequitur Chrysosto. hom. 65. in Matth. & in opere imperfecto, ho. 33. nec dissentit Augustinus lib. 20. *De Civit.* cap. 5.

Magister lib. 4. dist. 47.

Iudicium assessoriæ dignitatis. Matth. 25.

Sancti sententiæ Christi denunciatores.

Iudicare actus iurisdictionis notat.

Iudiciũ comparatione.

Matth. 12.

ALIO insuper modo *judicare* dicuntur, qui judici assistunt, ejus sententiæ consentiunt, ac palàm approbãt & laudant. Hoc etiam modo universi sancti judicabunt cum Christo (1. Cor. 6. Sapien. 3.) non solũ homines, sed etiam angeli: quos ideo Daniel judici assistere vidit, cap. 7. Quin & diabolus æquissimum esse proclamabit, ut impij secum pœnas luant, cujus elegerunt facere voluntatem, teste Cypriano.

Iudiciũ consensu & approbationis.

Cypri. serm. de eleemosyna. Leo serm. 4. de collectis.

DE sessione verò similiter dicendum est, quòd interdum cum Christo sedere censean-

censeantur omnes, qui cum eo pacifice regnant, bonisque æternæ beatitudinis fruuntur: & hoc modo est sanctis omnibus commune cum Christo sedere: alio verò modo per *sessionem* intelligitur peculiaris eminentia & dignitas inter alios, in eo consistens, quòd in loco propinquiori Christo, & honoratiori existant; ac in exteriori corporis habitu similes Christo futuri sint, in sedilibus aereis splendidissimis, quisque juxta suum meritũ & dignitatem considentes. Nam inter signa eminentiæ, numerat Tertullianus *sedere in thronis* 12. Lib. *De Resur. carnis* cap. 35.

Sedere cum Christo quid sit.

Cap. CCLXXIII.

Quòd omnes homines sint iudicandi?

Qvamvis aliqui hominum cum Christo alios judicaturi sint, attamen etiam ipsi, ac in universum omnes homines, quantũvis sancti, vel iniqui, cujuscumque sexus, conditionis, vel ætatis, à Christo judicabuntur. *Congregabuntur* enim *ante eum omnes gentes.* Matth. 25. & *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum.* 2. Corinth. 5. & : *Omnes stabimus ante tribunal Christi.* Rom. 14. *Mihi curvabitur omne genu.* Isa. 45. Apoc. 20. *Vidi magnos & pusillos stantes ante thronum.* Neque his adversatur, quòd *impij non resurgent in judicio*, Psal. 1. vel illud: *Qui non credit, jam judicatus est.* Nam hîc de judicio discussionis agitur, non autem condemnationis vel remunerationis: de quo Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum.* & Marc. ult. *Qui non crediderit, condemnabitur.* &: *Eos qui foris sunt, judicabit Deus.* 1. Cor. 5. ut latè Divus Gregorius lib. 26. Moral. ca. 20. August. ser. 38. *De Sanctis.* Lib. *De Agone Christiano* cap. 27. ubi insinuat, infideles, quoad exclusionem à regno Dei, evidentem habere damnationis causam, quia non solùm justitia & meritis, sed etiam fundamento justitiæ & meritorum penitus careant. Quia tamen infidelium quoque diversa sunt merita, variisque inter se afficientur supplicijs, ideo judicium Domini cum gentibus futurum prædixit Iere. cap. 25. & Ioël cap. 3. *Congregabo omnes gentes, & disceptabo cum eis.* Vnde sequitur, etiam parvulos in die judicij esse judicandos (ut docet August. lib. 3. *de Lib. Arbit.* cap. 23. & Gregor. lib. 9. Moral. cap. 12.) judicio salutis aut condẽnationis, non autem judicio discussionis: prout neque sublimiores sancti hujusmodi judicio dijudicabuntur; sed illi tantùm, qui imperfectum sanctitatis gradum attigerint, graviorâque peccata bonis admixta habuerint, ut bonitatis & malitiæ facta collatione apud Deum bona merita prævaluisse constet. Sic Gregorius lib. 26. Moral. cap. 20. Cunctorum equidem Sanctorum in judicio fiet distincta omnium actionum, meritorumque, sive bonorum, sive malorum publicatio. Si qui verò nullum actuale peccatum neque originale habuerint, sed gloriosa duntaxat merita, vel sibi per Sacramentum baptismi applicata, (ut infantes post baptismum defuncti,) aut etiam propria actione superaddita (ut B. Virgo) in his nulla fiet discussio, sed absoluta collaudatio. Nã licet hi quoque judicabuntur, id potiùs per modum approbationis & laudis, quàm discussionis fiet. In aliis verò Sanctis, qui cũ bonis meritis peccata conjuncta habuerint, fiet discussio, quia omnia eorum præterita peccata delera esse declarabuntur; & bona eorundem merita, præmio digna, in eis remansisse ostendentur, pro quibus condigna retributio certi gradus gloriæ unicuique reddetur.

Omnes à Christo iudicabuntur iudicio remunerationis aut condemnationis.

Iudicium discussionis.

Infideliũ diversa demerita, ideo iudicabuntur.

Apoc. 20.

Parvuli quoque iudicãdi

In iudicio publicabũtur merita & demerita.

Eccles. ult. Matth. 12. de omni verbo otioso &c. August. lib. medit. c. 4.

Iudiciũ cum laude.

Certus gloriæ gradus cuique tribuetur.

Porro judicij discursum, non voce sensibili, sed mentali peragendum, ex eo verisimile est, quòd si hominum singulorum dicta factaque voce discuti, & accusatio vel excusatio cujusque audiri deberent, longissimum tempus requireretur; ut notat Augustinus lib. 20. *De Civit.* cap. 14. ubi docet, vi quadam divina futurum, ut cuique sua omnia opera, bona vel mala in memoriam revocentur, mentisque intuitu mira celeritate perspiciantur, ut accuset, vel excuset scientia conscientiam; atque ita simul & omnes & singuli iudicentur. Quæ vis *Libri* nomen accepit, quoniam in ea quodammodo legitur, quidquid à faciente recolitur; de quo Ioannes Apoc. 20. *Et alius liber apertus est, qui est vitæ:* qui liber non unus est omnium, sed proprius singulorum, quia unicuique totum suæ vitæ decursum repræsentabit. Alij verò erunt libri veteris & novi Testamenti, in quibus Dei præcepta continentur, secundùm

Discussio in iudicio non voce sensibili fiet

Vi divina unicuiq. sua facta in memoriam revocabuntur.

Liber conscientiæ.

Libri vet. & Novi Testamenti continẽt præcepta, secũdùm quæ iudicabimur.

dùm quos libros etiam universi iudicabuntur: quia proferetur de unoquoque sententia salutis aut damnationis, juxta Dei decreta in scripturis sacris nobis revelata. Quod etiam Apostolus insinuat Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, & inter semvicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, cùm judicabit Deus occulta hominum, secundùm Evangelium meum per Iesum Christum.* Et 1. Cor. 4.

Nullus in extremo iudicio fraudi locus erit.

Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit occulta cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo. Sapientiæ 4. & 5. *Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates eorum.* Non itaque longa opus erit mora in discuriendis cujusque meritis: non enim ibi locum habebunt fraudes, technæ, dilationes, aut frivolæ excusationes, quæ hominum iudiciis imponere solent. Iudex enim sapientissimus erit, quem nihil latere poterit.

Qualitates iudicis in extremo iudicio. Sapientissimus.

Omnia siquidem *nuda & aperta sunt oculis ejus.* Hebr. 4. Et, *Omnes gressus hominis dinumerat.* Iob. 13. *Cogitationes scrutatur.* Sapientiæ 6. Idem erit potentissimus, cui nullus resistere, vel eius iram effugere possit.

Potentissimus.

Non respiciet faciem potentis. Iob. 6. *Tuam manum effugere est impossibile.* Sapien. 16. Iudex erit summus, à quo nulla appellatio vel provocatio fieri queat.

Supremus.

Denique Iustissimus erit iudex, omnem odio habens iniquitatem, nullam quantumlibet exiguam offensam indiscussam vel impunitam dimissurus; imò ipsam etiam justitiam examinaturus.

Iustissimus.

Psalm. 74. *Ego justitias examinabo.* Iob. 9. *Si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.* Vnde Lucæ 17: *Dicite, servi inutiles sumus.* Hinc Iusti quoque orare jubentur: *Ab occultis meis munda me Domine.* Psalm. 18. *Et non intres in judicium cum servo tuo.* Psalm. 142. Singulorum enim facta in statera appendentur, teste Ambrosio lib. 7. epistol. 47. & in Apol. Davidis cap. 6. in Psalm. 118. serm. 20.

Daniel c. 5. Inventus es minus habēs.

Idem prætereà iudex nullis donis tunc corrumpetur, non gratiâ prævenietur, non flectetur misericordiâ, non mitigabitur precibus aut pœnitentiâ: inutiles tunc erunt impiorum eiulatus: nullus tunc emendationis locus erit, nullum operandi tempus. Iustam peccatis iudex pœnam decernet, & bonis operibus iustorum condignam similiter gloriam rependet. Ideo propriè dies illa, *Dies judicij & retributionis* dicitur, ut

Incorruptibilis.

observat Augustinus Enchir. cap. 66.

POSTREMO hic iudex sanctissimus, & ab omni impuritate alienissimus est; ideoque cum incredibili confusione ac ignominia tantæ majestatis tribunali peccator sisterur, nudus, carens virtutum stola, morum splendore, conversationis venustate: plenus vitiis, peccatorum fœditate, vilis, deformis, timidus, erubescens.

Sanctissimus

Cōfusio peccatoris in Iudicio.

Si enim ex nuptiali convivio eiicitur (Matth. 22.) non habens vestem nuptialem: & si verecundum est, in conspectu magnatum apparere in lacero vilique habitu: quantæ ignominiæ erit, sine ullo virtutum amictu eoram Rege regum, Deo omnipotente, omnibus Angelis sanctis, eunctisque hominibus Beatis seipsum exhibere? Hinc Apocal. 5. peccatori Deus ait: *Induaris vestimentis albis, ut non appareat confusio nuditatis tuæ.* Et Apostolus Rom. 6. *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.* Ambro. lib. *De Paradiso* cap. 13. docet, unumquemque peccato fieri deformem, ideoq; conari se operire inani excusatione. Chryso. in 5. c. ad Ephes. & ho. 15. in 2. ad Cor.

CAP. CCLXXIV.

De Accusatoribus & Testibus in die iudicij.

QVEMADMODVM in hujus seculi iudiciis nulla reo spes evadendi superest, dum accusatus, veraciumq; testium multitudine convictus est: ita in extremo iudicio, dum impij eernent, se testiū irrefragabilium varietate undequaque obrui, nullam declinandi supplicij spem concipient. Eos siquidem omnium iudex accusabit, & adversus eosdem testimonium proferet.

Accusator in Iudicio, Christus ipse iudex.

Iuxta illud Ierem. 29: *Ego sum judex & testis.* Et Malach. 3. *Accedam ad vos in judicio, & ero testis velox, maleficis, adulteris, & perjuris.* Et Psal. 49: *Existimasti inique, quòd ero tui similis: arguam te, & statuam te contra faciem tuam.* Et Naum 3. *Revelabo pudenda tua in facie tuâ.* Et Matth. 25. *Esurivi, & non dedistis mihi manducare.*

PRÆTEREA Dominus improperabit, se in mundum venisse, docuisse, multa pertulisse, ac tādem crucis mortem subiisse; Sacramenta, variarum-

que

que gratiarum dona contulisse, ac in universum omnia, quæ debuit fecisse, ut eos ad beatæ vitæ hereditatem perduceret; ipsos autem his omnibus beneficiis ingratissimè abusos fuisse, imò & contempsisse.

Cyprian. ser. de Eleemosyna.

SECVNDO impij accusabuntur ab angelis Sanctis, quorum monitis & directioni acquiescere noluerunt.

Angeli accusabunt.

TERTIO accusabuntur à dæmonibus, qui deposcent eos secum habere pœnæ communionem, quorum studiosè hîc perfecerunt voluntatem, & associari in pœnis, conformes in culpis. Cyprianus serm. *De Eleemosyn.* Leo serm. 4. *De Collectis.* August. lib. *De Salut. docum.* cap. 26. oratione cont. Iudæos & Pagan. cap. 4. Basilius in cap. 3. Isaiæ ad verbum: *Illusores.*

Sathan accusabit.

QVARTO accusabuntur peccatores à veteris & novi Testamenti libris, ex quibus patebit, quid Deus fieri jusserit, quid promiserit, quid comminatus sit. Iuxta illud Apoc. 20: *Indicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris.* Danielis 7. *Iudicium sedit, & libri aperti sunt,* Augustinus lib. 20. *De Civit,* cap. 14. *De libris veteris & novi Testamenti* intelligit. Et Dominus Ioan. 5: *Est qui accusat vos, Moyses in quo speratis.* & Ioan. 12: *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.*

Scriptura sacra accusabit.

Daniel 7. 2. Cor. 4. August. lib. de vg

QVINTO accusabuntur iniqui à propria conscientia, in qua tanquam in libro descripta erit uniuscujusque vita. Apoc. 20. *Apertus est liber vitæ cujusque.* Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientiá ipsorū.* Ierem. 2. *Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te.* Sapien. 5. *O nos insensati &c.* & cap. 17. *Præoccupant pessima, redarguente conscientiá.* Cùm enim timida sit nequitia, dat testimonium condemnationis.

Accusabit conscientia.

SEXTO accusabantur impij ab his, quorum damnationis causa fuerunt, scandalizando, negligenter tegendo, aut non corripiendo. Hi enim contra suæ perditionis authores ultionem expetent; ut Dominus insinuat Matth. 18. *Væ homini, per quem scandalum venit.* Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris.*

Tentatio à maalitia.

POSTREMO accusabuntur iniqui ab omnibus creaturis, quæ suo factori deservientes, exardescent in tormentum adversus injustos. Sapien. 16: *Vindex est orbis justorum.* Singulari verò ratione accusabuntur ab his, quos in vita persecuti fuerint, oppresserint, aut necaverint; juxta illud Apoc. 6: *Vsquequò non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum?* Gen. 4. *Sanguis Abelis ad Deum clamabat.* Iacobi 5. *Ecce merces operariorum &c. clamat.*

Accusabit omnis creatura.

ACCEDIT prædictis, quòd impius accusatus obmutescet, quia inexcusabilis erit, agnoscens justissimam irati judicis sententiam; ut Matth. 22. Dominus parabolâ expulsi, quia veste nuptiali destitueretur, confirmat: ubi non habens, quod prætexeret, obmutuit. Vide Chrysosto. *ad Theodorum lapsum*; Prosperum lib. 3. *De vitâ contempl.* cap. 12. ubi non posse infirmitatem prætendi ostendit.

Nulla in die judicij excusatio juvabit.

CAP. CCLXXV.

De quibus ratio in die judicij exigenda sit?

EX Scriptura sacra liquet, in die judicij exactissimam Deo de usu & fructu omnium & singulorum talentorum, hoc est, donorum collatorum, rationem fore reddēdam. Quia verò ex anima & corpore constamus, de his, veluti primis à se concessis donis, rationem exiget. De Anima quidem, utrùm eá ad creatoris agnitionem & amorem, ut eo tandem perfruatur; de corpore verò, an eo velut animæ instrumēto, ac Spiritus Sancti templo, singulisq; membris ad consequendam immortalem vitam studiosè usi fuerimus? atque de singulis animæ viribus, putà intellectu, voluntate, memoriâ, sensibúsque universis, quomodo usi fuerimus. De omnibus insuper naturalibus & supernaturalibus donis, de possessionibus, de functionibus & officiis; de cunctis gratiarum donis, ut facundia, scientia; ac denique de cogitationibus, verbis, factis, & operibus, cujuscumque status, conditionis aut sexus aliquis fuerit. Non enim judex ille faciem cujusquam revetebitur, nec ulla personarum acceptio apud eum: sed *potentes potenter tormenta patientur.* Reddet quippe unicuique secundùm opera sua, sive prout in hac vita promeritus fuerit. *De omni enim verbo otioso, quod locuti fuerint homines, in die judicij rationem reddent.* Matth. 12. Nec de verbis & operibus dumtaxat, sed etiam de omissionibus actuum bonorum, atque de expenso totius vitæ tempore, ratio

Ratio donorū omnium exigetur.

In primis de usu animæ & corporis.

De animæ viribus.

De officijs & possessionibus.

Matth. 12.

De verbis, cogitationibus & operibus.

De omissionibus, de usu temporis.

districta

districta exposceretur. Tūc potentissimi quondam Reges nudo latere palpitabunt. Tunc sophismata Philosophorum non proderunt, cùm filius quæstuariæ judicato orbem terræ veniet. Tunc de operibus charitatis & misericordiæ factis aut neglectis examen fiet, ut Matth. 25. traditur, ubi variis parabolis, ut & cap. 24. Dominus nos admonet, ut semper vigiles, fideles, prudentes, Domino frugiferi ac utiles esse conemur, si adventum Domini cum nostro commodo excipere velimus.

De operibus misericordiæ actis, aut neglectis.

QVOD autem non solius fidei aut infidelitatis, sed etiam operum, bonorum & malorum examen in ultimo judicio futurum sit, dilucidè scriptura sacra docet Matth. 16. *Tunc reddet unicuique secundùm opera sua.* Quod repetit Apostolus Ro. 2. 2. Cor. 5. Ioan. Apoc. 22. *Ecce venio citò, & merces mecum est, reddere unicuiq; secundùm opera sua.* Quare meritò cæcitas nostri temporis Sectariorum admiranda est, qui sentiunt, Christum ad extremum judicium, ut Redemptorem ad salvandum, non ut judicem ad condemnādum, venturum; idque ut soli fidei salutem tribui persuadeant, gratiæ certitudinem statuāt, extremiq; judicij metum conscientiis hominum eximant. Neque Calvino patrocinatur Ambrosius lib. t. *De Iacob & vitâ beatâ*, dicens, non esse metuendum, ne severior sit judex, quià patre datus est Redemptor, & Advocatus. Nam ibi loquitur de justis, quibus adveniet non judex damnaturus, sed retributor exoptatus; ut idem Ambrosius docet lib. *De bono mortis* cap. 11. Augustinus Psalm. 100. Gregorius hom. 7. in Ezechielem, & hom. 12. in Evang. & 34.

Non discutietur sola fides, sed etiā operum.

Calvinus lib. 2. Instit cap. 16. nu. 18.

Christus veniet non solū ut salvet, sed etiam ut condemnet.

HANC vanam hæreticorum fiduciam rejiciunt omnes scripturæ, quæ Deum unicuique secundùm opera sua retributurum dicunt, præmia vel supplicia: ut Augustinus lib. *De fide & operibus* etiam demonstrat, ex professo hæresim nostri temporis veluti confutans.

Fiduciā vanam hæreticorū scripturæ rejiciūt.

CVR autem Matth. 25. tantùm operum misericordię mētio fiat, non etiam aliorum operum, quæ tamen sunt causa regnādi, vel damnationis; causæ plures reddi possunt: quarum prima sit, quia Dominus sub opere dilectionis proximi, & misericordię omnibus fidelibus necessariæ, reliqua dilectionis officia magis spiritualia, nec omnibus tā communia subintelligenda reliquit. Nam *fornicatores & adulteros judicabit Deus.* Hebr. 13. II. Vt homines intelligerent, quo feriendi supplicio sint, qui mala incessanter committunt, aliena rapiunt, qui afflicto afflictionem addunt, qui viduam & pupillum opprimunt, si justè damnantur, qui sua indigentibus non dederunt, bonáque facere omiserunt. III. Vt ad misericordiæ opera Dominus provocet, quibus peccata redimuntur, & misericordia Dei conciliatur. *Iudicium enim sine misericordiâ illi, qui non facit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium*, Iac. 2. IV. Vt doceat, nullam esse spem salutis ei, *Qui creber est in morbis, & tardus in remediis*; ut habet Augustinus serm. 14. & 33. in Lovanij impressis. V. Opera misericordiæ commemorando, exemplum quoddam proposuit judicij, de omnibus operibus futuri.

Cur sola misericordiæ opera Matth. 25. commemorentur.

CAP. CCLXXVI.

De sententiâ Iudicis.

POSTREMVS judicij actus, erit sententiæ prolatio: *Venite benedicti, percipite regnum &c. Ite maledicti &c.* Matth. 25. Quæ sententia utrū sensibili voce, an in singulorum cordibus vi quadam divina proferenda sit, ambigi potest. Ceterùm quia Christus in visibili forma apparebit, & reipsa hædos ab ovibus loco separabit; cur non etiam audibili voce condemnationis aut salutis sentētiam proferet? quæ sanctis gaudium & gloriam, iniquis autem terrorem & cōfusionem ingerat? Gregorius 26. Moral. cap. 24. Christum sensibili voce usurum agnoscit.

Sentētia extremi judicij prolatio.

Fiet à Christo voce sensibili.

SENTENTIA deinde illa verbis aptissimis exprimetur, quæ scilicet dilucidè testentur, cælestis regni possessionem gratiâ Dei præveniente, bonisque operibus acquiri: sicut econtra damnationem ex recessu à Deo provenire, ac propter opera mala, quę diaboli instinctu homo sua libertate perpetrat.

Sententia aptissimis verbis expressa.

PRÆTEREA sententiæ Christi verba convenientissimè beatorum præmia exprimunt. Nam in regni Dei possessione universa bona concluduntur: utpote Dei beata visio, plena justitia, pax & gaudium, adeóque plenissima omnium desideriorū satietas. Similiter in verbis sententię reproborum aptissimè duplex peccati pœna nota-

tur: Dam-

Duplicē pœnam Damni & sēsus continet.

tur: Damni quidem in carentia beatæ Dei visionis, consistentis in verbo: *Ite:* Pœnæ verò sensus, indicatur in verbis: *In ignem æternum.* Denique verba: *Venite, Ite*, significant, nullam in exsecutione Christi sententiæ moram fore, quia sententiam proferre, erit illam exsecutioni mandare. Sicut enim in creatione Mundi *dixit & facta sunt*; ita & in illo judicio, quod jusserit, confestim fiet. Neque enim judex ille secundùm intellectum decipi poterit, aut secundùm voluntatem flecti, vel ejus omnipotentia superari. Vnde prolatâ judicij sententiâ Ignis inferni pronnus damnatos convolutos deorsum abripiet. Iuxta illud Psalm. 49. *In conspectu ejus ignis exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida.* Et Danielis 7. *Igneus fluvius rapidus egrediebatur à facie ejus*; ut scilicet peccatores in gehennam traheret. Et 2. Thessalon 1. *In flammâ ignis dantis vindictam his, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio*; significans, hiantem fore inferni voraginem, flammas exspirantem, quæ dæmones & impios homines abripiet, & in tartara concludet.

Æterna supplicia erunt.

VERBA denique subjuncta: *In ignem æternum*, significant, impiorum supplicia æterna fore; ut Augustinus monet Enchir. cap. 112.

Peccati unde pœnam æternam mereantur.

QVOMODO autem peccato duratione momentaneo æterna pœna justissimè retribuatur, docet Augustinus lib. 21. *De Civit.* cap. 11. & 12. *quia licet actio brevis sit opere, longa tamen est pertinaci voluntate, qua ab æterno summoq; bono receditur.* Chrysost. hom. 25. in epist. ad Rom. in Morali. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 44. Bernardus epist. 25. S. Thom. 1. 2. q. 87. art. 3.

Igne idē dispariter cruciabit.

QVAMVIS autem omnibus reprobis dicatur: *Ite in ignem æternum*; non tamen omnes eandem luent pœnam. Quemadmodum enim sub uno & eodem Sole, unus plùs calet, alius minùs: ita in eodem igne, unus plùs, alius minùs aduretur & cruciabitur, ut Dominus Matth. 11. significat, dicens: *Tyro & Sidoni remissius erit in die judicij.* Vnde liquet, disparem fore damnatorum pœnâ. Quod illud Lucæ quoq; confirmat cap. 12. *Servus qui voluntatem Domini scit, & non facit, vapulabit multis: qui autem non cognoverit voluntatem Domini, & digna plagis egerit, vapulabit paucis.* Et Apoc. 18. *Quantum se glorificavit, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum.* Augustinus Enchir. cap. 111. & 113. & cap. 93. *Mitissima omnium*, inquit, *erit pœna eorum, qui præter peccatum quod originale traxerint, nullum insuper addiderunt: tantò quisque tolerabiliorem ibi habebit damnationem, quantò hic minorem habuit iniquitatem.*

Mitissima pœna peccati originalis.

CAP. CCLXXVII.

De Iudicandis.

QVINAM à Christo judicandi sint, illa verba continent: *Vivos & mortuos.* Profitemur enim, quòd omnes homines, qui nunc vivunt aut aliquando victuri sunt; item omnes, qui nunc mortui, aut quandoque morituri sunt, à Christo in universali judicio esse judicandos, judicio approbationis vel condemnationis. Vnde Act. 10. *Constitutus est à Deo judex vivorum & mortuorum.* 2. Timoth. 4. *Iudicaturus est vivos & mortuos*: id est, omnes homines. Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* Rom. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi.* Isa. 45. *Mihi flectetur omne genu.* 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet &c.* Vbi observandum, propria corporis intelligi ea omnia, quæ ad unumquemque in seipso viventem pertinent; ut docet Augustinus ser. 14. *De verbis Apostoli.* Epist. 107. lib. 3. *Cont. Iulianum* cap. 6. Lib. 6. cap. 2. & 4. Fulgentius lib. *De fide ad Petrum* cap. 3. dicit, animas in suis corporibus retributionem sive regni, sive supplicij accepturas, in quibus sive bonam, sive malam qualitatem vitæ præsentis habuerint.

Propria corporis.

An Christus sit futurus angelorum iudex.

VTRVM verò Angelorum Christus, ut homo, etiam judex futurus sit, ambigi potest. D. Thomæ, ac communis sententia est, Angelos quoad præmium aut pœnâ essentialem non esse à Christo ut homine judicandos, sed tantùm quoad ministeria, & accidentalia eorum præmia vel supplicia, quæ inde resultant; idque, quoniam Christus non sit Angelorum redēptor, neq; ejus beneficio ut mediatoris, sed ut Dei Creatoris gratiam, qua perseverare possent, acceperint. Assistent tamen Christo omnes angeli in universali judicio, quibus pro ministeriis hominibus exhibitis accidentaria quædam præmia vel supplicia decernet, non quidem pro meritis eorum propriis, cùm extra merendi statum constituti sint; at inquan-

Angelorum gaudium vel tristitia unde orietur.

tum alie-

rum alienorum causa meritorum aut demeritorum fuerint; boni quidem angeli protegendo, & ad bona opera instigando: mali autem econtra, malum suggerendo, & pro viribus à Dei obedientia homines retrahendo. Quare boni Angeli uberius gaudium percipient de salute justorum, quibus opitulati fuerint, & de sanctorum hominum consortio, suique ministerij fructu. Similiter malis accrescet confusio, & accidentaria tristitia ex societate impiorum hominum, & nova quædam ignominia, publicaque infamia ex operibus pravis hominum, quorum ipsi causa fuerint: ac insuper novâ quadam pœnâ torquebuntur, dum cum damnatis hominibus arctissimè in carcere Inferni concludentur, spoliati libertate, ac emergendi, tentandiq; potestate, quam ante Iudicium habuerût. Quod Marc. 1. dæmon agnovit, exclamans: *Vt quid venisti ante tempus perdere nos?* & 2. Pet. 2. dicuntur *Angeli peccatores in judicium reservari*: quia in extremo judicio sint à Christo cum omnibus reprobis in Gehennam cum summa ignominia detrudendi, nunquam inde egressuri. Sic August. lib. 11. *De Civit.* cap. 33. & lib. 21. cap. 23. lib. *de Naturâ boni cont. Manich.* cap. 33. Quod Apoc. 12. & 20. insinuatur illis verbis: *Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia, & pseudopropheta cruciabûtur die ac nocte in secula seculorum.* Huc quoq; pertinet illud Apostoli 1. Cor. 6. *An nescitis, quoniam angelos judicabimus?* quoniam comparatione hominum, qui Deo paruerint, dignissimi pœnis æternis, propter suam inobedientiam Angeli pronunciabuntur.

Luca 15.

Accidentaria præmia dabuntur angelis.

Ex quibus consequitur, Iudicium universale tam ex parte judicantium, quàm judicandorum, ad homines solos directè pertinere; ad Angelos verò tam bonos quàm malos non nisi consecutivè. Suares tamen in 3. p. S. Thom. q. 59. disp. 57. sect. 8. cum S. Bonaventura opinatur, omnes Angelos etiam quoad præmium vel supplicium essentialè à Christo Homine, judicio saltem approbationis vel condemnationis, esse judicandos; quia conveniens sit, ut publicum judicium cum retributione fiat non solùm de hominibus, sed etiam de Angelis; idque à Christo Rege regum, & Domino dominãtium, ut omnia ei subjecta ostendantur, & omne genu ei curvetur cælestium, terrestrium & infernorum.

Iudicium extremum propriè hominum erit.

Suares opinio de angelorum iudicio.

CAP. CCLXXVIII.

De tempore durationis Iudicij.

QVIA ad judicium causæ cognitio ac manifestatio, & postea sententiæ prolatio necessaria est, meritò QVÆRITVR, An longa disceptatione in judicio erit opus? Si enim opera singulorum discuti, & propriam unicuique sententiam dari oporteat, longâ morâ opus fore apparet. Quare vi quadam divinâ, omnium hominum & angelorum conscientiæ ac memoriæ recolent universa tam justa, quàm facta sua, bona, vel mala: eademque judicandorum opera cunctis in judicio manifestabuntur, sive per mentalem, sive per vocalem manifestationem. Verisimile enim est, nonnulla hominum peccata esse voce sensibili redarguenda, & similiter aliqua bona opera laudanda; idque in communi respectu eorum, qui ad dexteram, vel ad sinistram erût: aut secundùm aliqua virtutum aut vitiorum genera, commendando scilicet misericordes, deinde Virgines, Martyres &c. Deque vitiis simili proportione; ad quam sequutura sit in justis mentalis exultatio, humilis submissio, & gratitudo; atque in peccatoribus conscientiæ accusatio, reprehensio, justáque damnatio. Illa enim quæ Matth: 25. dicturos justos & peccatores ait Christus, videntur mente potiùs quàm sensibili voce in singulorum cordibus dicenda; ut significat Apostolus ad Roma. 2. *Testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum &c.*

An tempus indicij sit diuturnum futurum.

An disceptatio sit futura in iudicio?

Aug. lib. 20. de civit. cap. 14. & 16.

An vocalis, aut mentalis manifestatio causæ futura.

POST manifestationem verò causæ uniuscujusque, de singulis propriæ sententiæ, cuique meritis accommodatæ, proferentur: quia non omnes afficiendi sunt eâdem pœnâ, vel præmio; sed quisque pro suorum qualitate meritorum, ut Gregorius Nyssenus oratione in illud docet: *Quod uni ex ijs minimis fecistis, mihi fecistis.* Postquam verò de singulis propriè sententia lata fuerit, ad consummandum Iudicium proferentur duæ illæ generales sententiæ: quarum una reprobis, altera electis communis erit. Nam qui in uno, vel altero ordine continentur, in statu & perpetua vivendi ra-

Privata de unoquoque sententia mentaliter ferentur.

rione conveniunt. Electi enim universi Deo perfruentur: reprobi verò inferni carcere in tenebris & miseriis concludentur. Et privatæ quidem sententiæ de singulis mentaliter ferentur, ita tamen, ut non tantùm ab eis, ad quos pertinebunt, sed etiam ab omnibus, qui judicio aderunt, cognoscantur: ut nimirum sententiæ æquitas & justitia omnibus pateat. At verò sententiæ illæ duæ generales, voce sensibili proferentur, ut communiter sentiunt Doctores Scholastici, d. 47. 4. sent: quia cùm judicium sensibile sit, & à Judice homine visibili, decet, ut etiam sententia generalis, quoad ordines salvandorum, & condemnandorum, sensibili modo pronuncietur per modum efficacis imperij: *Ite maledicti*: &, *Venite benedicti*. Qua sententia prolatâ, confestim aperietur terra, & repentino hiatu absorpti omnes impij ac damnati incipient ire in ignem æternum. Beati verò cum Christo & omni Angelorum multitudine, in cælum ascendent. Quanto autem tempore duraturum sit judicium, incertum esse docet Augustinus lib. 20. *De Civit.* cap. 1. Est autem verisimile, nonnullâ, haud tamen magnâ temporis morâ duraturum; quia non erit necessaria ad convincendas singulorum conscientias, neq; ad sententiam proferendum; ut significatur illis verbis: *Sicut exit fulgur ab Oriente, & paret usque in Occidentem sic erit ad ventus filij hominis.* Et Malach. 3. *Ero testis velox maledicis, adulteris &c.* Augustinus lib. 20. *De Civit.* cap. 16. Damascenus lib. 4. *de fi*[illegible] cap. Matt. 24. colligit, Ch[illegible] Oriente venturum ad judicium [illegible]turum verò versus Occidentem: unde preces quoque versus O[illegible]rem fundi putat. Cujus consuetudi[illegible]s meminit Augustinus lib. 2. *De serm. Domini in monte* cap. 9. Basilius de Spiritu Sancto cap. 27. Epiph[illegible]nius hæresi 19.

Sententia generalis voce sensibili proferetur.

1. Thessal. 4.

Matth. 24.

Ratio cō[illegible] sedentis orādi versus Orientis.

Christus ab Oriente venturus.

Cap. CCLXXIX.

Articulus octavus.

Credo in Spiritum Sanctum.

Spiritus Sanctus est tertia in Trinitate persona. Aug. Enchir. cap. 56.

Octavo Symboli articulo profitemur, nos credere in Spiritum Sanctum, ut illa Trinitas compleatur, quæ unus Deus est. Non enim fas est Christiano, ignorare, Spiritum Sanctum cum Patre & Filio unum verum Deum esse, à quo *descendat omne bonum*, & in cujus nomine credentes regenerentur, in Dei filios adoptentur, atque ad possidendum cælestem hæreditatem sanctificatione præparentur. Unde Actor. 19. Apostolus Ephesiorum quosdam *ignorantes, an Spiritus sanctus esset*, interrogavit: *In quo ergo baptizati estis?* significans, hujus articuli fidem expressam omnibus Christianis necessariam esse. Profitetur ergo fidelis hoc Articulo, se credere in Tertiam sanctissimæ Trinitatis personam, per se veraciter subsistentem, & à Patre & Filio distinctam; ejusdem tamen Divinitatis, potentiæ, majestatis, naturæ; ideóque amore, cultu, & non minùs quàm Patrem & Filium, summo, qui *latriæ* dicitur, esse glorificandum. *Tres enim sunt, qui testimonium dāt in cælo. Pater, Verbum, & Spiritus sanctus; & hi tres unum sunt.* Ubi observandum est, quòd Tertia Sacrosanctæ Trinitatis Persona proprium aliquod nomen non habeat; idque propterea, quoniam rationem, qua seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus; quia nullam aliam naturæ communicandæ rationem in creaturis, quàm generandi virtute reperimus. Nomina verò, quæ Deo tribuuntur, à rebus c[illegible]s mutuamur, in quibus emanationem per modum amoris essentialem non habemus. Quamvis autem hoc nomen, Spiritus Sanctus, ex vi [illegible] æ significationis omnibus personis divinis conveniat; ex accommodatione tamen & usu Scripturarum & Ecclesiæ, Tertiæ Personæ divinæ appropriatur; idque ob varias rationes, quæ ex usurpatione vocis *Spiritus* colliguntur.

1. Ioan. 5.

De nomine Spiritus sancti.

Spiritus Sanctus per modum amoris essentialiter emanat.

August. li. 5. de Trini. cap. 10. & li. 15. cap. 19.

Cur nomen Spiritus appropriatur tertiæ personæ.

Primo enim Spiritus in Scripturis dicitur *Ventus, aër, flatus* & *motus*. Gen. 8. *Adduxit spiritum super terram.* Psalm. 148. *Spiritus procellarum.* Notat Beatus Hieronymus in 2. cap. Abacuk, eâdem voce apud Hebræos *Spiritum* & *Ventum* significari, quia propter subtilitatem ventus percipi visu nequeat. II. Spiritus vocatur, *hominis Anima*. Genesis 2. *Inspiravit spiraculum vitæ.* Ioannis 19. *Emisit spiritum.* Psalmo 30. & Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* III. Spiritus dicitur, *Mens rationalis*, quæ veluti animæ oculus est. ad Ephe. 4. *Renovamini spiritu*

Spiritus, varia significat.

mentis

mentis vestra. V. Spiritus appellantur, *Omnes incorporea substantia.* Lucæ 24. *Spiritus carnem & ossa non habet.* Psalm. 103. *Qui facit angelos suos Spiritus.* VI. Spiritus dicitur, *quodvis donum spirituale.* 1. Corin. 14. *Aemulatores spirituum.* Item, *orabo spiritu.* Matth. 26. *Spiritus quidem promptus est*, id est, anima Spiritus sancti dono renovata. 1. Thessalon. 5. *Spiritum nolite extinguere.* VII. Spiritus est *nomen substantiale, denotans naturam simplicissimam, omnis compositionis expertem.* Qua significatione tota Trinitas spiritus dicitur. Ioan. 4. *Deus spiritus est.* Postremò nomen *Spiritus*, *à spiratione* deductum, *relativè ad spirantem* dicitur: qua significatione notionaliter seu personaliter accipitur pro tertia Trinitatis persona, quæ à Patre & Filio, non per modum generationis sive intellectus & similitudinis, sed per modum spirationis, voluntatis, doni & amoris procedit. Convenientissimè autem hoc nomen, SPIRITVS, ex sua ratione omnibus Personis divinis cōmune, Tertiæ Personæ appropriatum est, ut ejus operationes intelligeremus: I. quòd subtilis sit, universa penetrans. *Scrutatur* enim *profunda Dei.* 1. Cor. 2. II. quòd sicut anima corpus vivificet & moveat; ita Spiritus Sanctus animam nostram, ut notat Augustinus lib. 13. *De Civit.* cap. ult. III. ut significetur operationis Spiritus sancti celeritas, energia, & libertas. Matth. 3. *Spiritus ubi vult spirat.* Ambrosius libro in Lucam, *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia.* Act. 6. *Nullus poterat resistere spiritui, qui loquebatur in Stephano.* IV. ut quemadmodum vox, *Spiritus*, vim quamdam, impetum, & motionem ingerit; ita Spiritum Sanctum hominum corda impellere, agere, & in Deum excitare intelligeremus: ac postremò, ut spiritualem vitam in nos infundere, sine que illius afflatu nihil æterna vita dignum nos efficere posse, sciremus.

Spiritus ad spirantem, relativè dicitur.

PORRO idem Spiritus Sanctus à suis effectibus varia nomina sortitur. Vocatur enim Isaiæ 61. *Spiritus mæroris.* Isaiæ 11. *Spiritus Sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis; Spiritus scientiæ, pietatis, timoris Domini:* quia scilicet ista in hominibus operetur. Alibi nuncupatur *Spiritus precum*, quia precari faciat. *Ipse enim postulat pro nobis*, ait Apostolus; quia postulare facit. Rursus vocatur *Spiritus rectus, principalis, bonus, Spiritus sanctus.* Quo nomine frequēter in scripturis novi Testamēti designatur. Matth. 28. *Baptizātes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Io. 14. Act. 2. & alibi passim. Et eodem nomine Apostoli hic in Symbolo Tertiā in Trinitate Personam compellarunt; quia videlicet hoc nomen ejusdem personæ divinæ naturam & proprietatē indicet. Dum enim *Spiritus* dicitur, planè incorporeus, simplex, incompositus, nullo loco circumscriptus, nullo tempore comprehensus esse significatur. Tale siquidem est id, quod omnino spirituale est. Dum verò *sanctus* nuncupatur, purissimus, summè bonus, fonsque Sanctitatis esse designatur. Perfecta equidem, plenaque sanctitas Deo propria est, juxta illud Isaiæ 6. *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus* &c. Denique præcipua ejusdem erga creaturam rationalem operatio, *Sanctificatio* videlicet, eodem nomine significatur. Dum enim *Sanctum* audimus, ut sanctificemur, hoc est, Deo consecremur, intelligimus. Basilius in Psalm. 32. Quamvis autem hæ duæ dictiones, *Spiritus sanctus*, communiter Patri & Filio conveniant; attamen, ut sunt unum nomen personale, soli tertiæ personæ attribuuntur, ut D. Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 19. his verbis expressit: *Non ipse solus in illâ Trinitate, vel Spiritus, vel sanctus, quia est Pater Spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus: quod non ambigit pietas. Et tamen ipse non frustra propriè dicitur Spiritus sanctus. Quia enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter.* Et lib. 5. cap. 11. *Vt ex nomine, quod utrique convenit, utriusque communio significetur, vocatur donum amborum Spiritus sanctus.* Lib. 3. *cont. Maximinum* cap. 14. Alcuinus lib. 1. *De Trini.* cap. 6. Basil. li. 5. *contra Eunomium* docet nomen Spiritus sancti unam subsistentem personam denotare in Trinitate.

Spiritus ab operationibus varia nomina sortitur.

Zachar. 12.

Rom. 8.

Psal. 50.

Spiritus, cur sanctus dicatur.

Spiritus sanctus nomen personale.

Spiritus sanctus communis Patri & Filio, vocatur propriè, quod ambo communiter.

CAP. CCLXXX.

Quòd Spiritus sancti vocabulum tertiam Divinitatis personam per se subsistentem denotet.

SADVCÆI Spiritum sanctum non esse penitus censuerunt, quos rejicit Act. 23. scriptura, & Nazianzenus oratione 5. *De Theologia.* Praxeas

De Spiritu san. Sadducæorum error. Act. 23.

Spiritus sanctus est distincta à Patre & Filio persona.

verò Asiaticus, Noëtus & Sabellius docuerunt, Spiritum sanctum non esse distinctam personam à Patre, sed tantùm differre nomine, mentis cogitatione, virtutis dilatatione; ut Athanasius in oratione *contra Arian.* refert. Quod cõmentum refutatur illis Evangelij verbis: Ioan. 15. *Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Vbi habemus, Spiritum sanctum à Patre procedere, ac proinde ab illo personâ distingui: & mitti à Filio, ideoque similiter ab illo distingui. Nam nihil à seipso procedit; & missio in divinis secundùm processionem intelligitur. Vnde Ioan. 14: *Alium paracletum dabo vobis*; significans, aliam se personam missurum. Et quidem personas in divinis tres esse à seinvicẽ distinctas expressissimè Matth. 28. Dominus tradit, jubens baptizari *Credentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Quibus scripturis etiã confutatur error hodiernus eorum, qui asserunt, Spiritum sanctum non significare personam divinã per se subsistentem, intelligentem & agentem; sed quoddam Dei donum, potentiam, seu virtutem, in quo cum antiquis hęreticis sentiunt, quos Athanasius confutat lib. de *Communi essentiâ Patris & Filij & Spiritus Sancti.* Et in epist. ad Serapionem Basil. lib. 5. *cont. Eunom.* Nazianzenus oratione 4. *de Theolog.* ubi docent, Spiritum sanctũ esse personam per se subsistentem ex eo quòd operetur, cognoscat, velit, judicet, loquatur, doceat, annunciet, suggerat, arguat, consoletur, perhibeat testimonium, mittat doctores, præcipiat, rectores Ecclesiæ constituat, aliaq; multa faciat: quæ nisi à persona subsistente, intellectu & volũtate præditâ fieri nequeunt. Accedit, quòd cum Patre & Filio tanquam persona tertia, distincta à prima & secunda, numeretur. Matth. 28. & 1. Ioan. 5. *Tres sunt qui testimonium dãt in cælo: Pater, Verbum & Spiritus sanctus: & hi tres unum sũt.* Quam de tribus personis divinis, à se distinctis, in unâ divinitatis naturâ tamen unitis, doctrinam, Patriarchæ, Prophetæ, Christus & Apostoli Ecclesię tradiderũt. Macedonius, Eunomius, Ariani & Servetiani Spiritum sanctum à Patre & Filio distingui admittunt; sed creaturam Filij esse asserentes, Divinitatem ejusdem negant. Quem errorem Basilius ex professo lib. *de Spiritu Sancto* refellit. Et palàm scriptura Divinitatem *Spiritus Sancti* proponit, Act.

Spiritus sanctus est persona in Trinitate subsistens, non solùm vis aut potentia.

Trinitas personarũ divinarum statuitur.

5. *Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* 1. Cor. 6. *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quem Deum,* (ait Augustin. epist. 66.) *nisi Spiritum sanctum? Cujus corpora nostra dixerat esse templum. Nulla verò creatura in nobis, tanquam in suo templo habitat.* 2. Reg. 23. David. *Spiritum Domini per se loquutum* ait, vocátque illum, *Deum Israelis, fortémque dominatorem.* Isaias cap. 6. *Deum verum* vidit. Ac Paulus Act. 28. *Bene,* inquit, *loquutus est Spiritus sanctus per Isaiam*: quo loco utitur Basilius lib. 5. *cont. Eunomium.* Denique *Verus Deus loquutus est per os Prophetarum*, Lucæ 1. ad Hebr. 1. At Spiritus sanctus est, qui per os prophetarum loquutus est. Mar. 12. Ipse David in Spiritu Sancto dixit. 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirati, locuti sunt Sancti Dei homines & Prophetæ.* ad Hebr. 9. *Hoc significante Spiritu sancto*: loquens de iis, quæ Deus loquutus erat Moysi. Levi. 16. Ad Heb. 3. Apostolus citans illud Psalm. 94. *Hodie si vocem ejus audieritis*; *Quapropter* ait, *sicut dixit Spiritus sanctus.* Ad Hebr. 10. loquens de Testamento novo, per Deum Ierem. 31. promisso, *Contestatur nos,* inquit, *& Spiritus sanctus.*

HVC etiam pertinent divinæ proprietates, quæ non minùs Spiritui sancto, quàm Patri vel Filio tribuuntur: ut immensitas. Psalm. 138 *Quo ibo à spiritu tuo?* Sapien. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Bonitas. Psalm. 142. *Spiritus tuus bonus.* Omnipotentia, Sapien. 7. *Omnem habẽt virtutem.* Sapien. 1. Cor. 2. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*: id est, comprehendit quidquid in Deo est. Nõ enim scrutatur quasi ignorans, sed quemadmodum Deus hominum corda scrutatur. Hieremiæ 17: ut notat Basilius lib. 5. cont. Eunomium. *At nulla creatura Deum comprehendere potest: omnis autem res quæ est, si creatura non est, Deus est,* inquit August. lib. 1. de Trinit. cap. 6.

Divinæ proprietates Spiritus sancto communes.

EODEM pertinent Scripturæ, quæ Spiritui sancto divinas operationes attribuunt: ut creare, Psal. 32. *Verbo Domini cæli creati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Omnia continere, Sapientiæ 1. *Continet omnia.* Iustificare, 1. Cor. 6. *Iustificati in spiritu Dei nostri.* Salvare. Apoc. 14. *Amodo dicit spiritus, ut requiescãt a laboribus suis.* Prædictio futurorũ. Act. 1. *Oportet impleri scripturã, quã prædixit Spiritus sanctus.* 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspi-*

cto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Patratio miraculorum. Matth. 12. *In spiritu Dei ejicio Dæmonia.* Roma. 15. *In virtute prodigiorum, in virtute Spiritus sancti.* 1. Corinth. 2. *In ostensione Spiritus.* Vivificatio & resurrectio. Rom. 8. Ecclesiæ gubernatio ex primaria authoritate. Actor. 20. *In quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei.* Actor. 13. *Segregate Paulum* &c. Actor. 10. *Petro cogitante de visione, dixit Spiritus sanctus, Surge, descende,* &c. Acto. 15. *Visum est Spiritui sancto.* Actor. 16. *Prohibiti sunt à Spiritu sancto loqui in Asiâ.* Distributio spiritualium gratiarum. 1. Corinth. 12. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus.* Rom. 5. *Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Rom. 8. *Spiritus vitæ liberavit me à lege peccati.* Roman. 14. *gaudium in Spiritu sancto.*

Spiritus sanctus Patri & Filio consubstantialis.

Huc accedunt Scripturæ, quæ Spiritum sanctum Patri & Filio consubstãtialem tradunt. 1. Ioann. 5. *Hi tres unum sunt:* id est, hi tres, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus una sunt individua & singularis essentia; non unum collectione vel ordine, neq; tres distinctæ essentiæ, numero distinctæ, gradibus dignitatis inæquales; sed sunt unus essentiali numero Deus. Vnde Baptismus datur *in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti,* Matth. 28. Commune nomen tribus personis, Divinitas est. Item à Spiritu sancto regeneramur. Ioannis 3. ad Titum 3. *Deus* ergo *natura est*, *cujus beneficio divini efficimur*, ut colligit Gregorius Nazianzenus oratione 5. *De theologiâ.* & Cyrillus lib. 13. *Thesauri* cap. 1. Hinc Patri & Filio tanquam ejusdem naturæ connumeratur tam Matth. 28, quàm 2. Corin. 13: *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.* Et omnia Christi secundùm humanitatem opera Spiritui sancto tribuuntur. Nam Christus homo virtute Spiritus sancti concipitur, sanctificatur, ungitur, Lucæ 1. Isaię 61. & 11. In desertum ducitur, Luc. 4. Ejicit dęmonia, Matth. 12. Obtulit se in mortem, ad Hebr. 9. Resuscitatus est, Roman. 8. Eòdem pertinet, quòd peccatum in Spiritum sanctum sit irremissibile, Matth. 12.

Postremo Spiritum sanctum verum esse Deum, convincit, quòd nunquam in creaturarum numero Spiritus sanctus ponatur, quando ad collaudandum Deum universæ creaturę invitantur. Psalm. 148. Danielis 3. Hoc argumento utitur Athanasi usserm. 3. contra Arianos. Basilius Lib. *De Spiritu sancto* cap. 18. Augustinus lib. *cont. Maxim.* Et ex professo Spiritus sancti divinitatem asseruerunt plerique veterum, editis ea de re libris, tractatibus, aut sermonibus, ut Athanasius in epistolis *ad Serapionem.* Basilius lib. *De Spiritu sancto,* & lib. 3. & 5. *contra Eunom.* Gregorius Nazianzen. oratione 5. *De Theolog.* Didymus libris duobus *De Spiritu sancto.* Cyrill. lib. *Quòd Spiritus sanctus est Deus.* Hilarius lib. 12. *De Trin.* Ambrosius libris tribus *De Spiritu sancto.* Augustinus lib. 1. *De Trinit.* cap. 6. & lib. 1. *cont. Maximin.* epist. 124. & 66.

Cap. CCLXXXI.

De processione Spiritus sancti.

Spiritus sanctus proced à Patre ac Filio.

De processione Spiritus sancti, utrùm à Patre solo, an quoque à Filio, tanquam uno principio æternâ spiratione procedat, vetus est inter Græcos & Latinos controversia. Latini contra Græcorum errorẽ Symbolo Constantinopolitano explicationis gratiâ particulam illam, *Filióque*, addiderunt, circa Domini Annum DC; ut ex Concilio Toletano 8. circa annum DCLIII. celebrato colligitur: in quo Symbolum cum hac additione reperitur, quæ in Concilio Toletano 3. Anno Domini DLXXXIX. habito non reperitur. Et in Synodo 7. act. 7. idẽ symbolum cũ additione recitatur.

Filióque additum anno circiter 60

Erroris autem Græcorũ primus author fuisse videtur Nestorius; propagator verò, Theodoretus. Is enim in confutatione anathematum Cyril. c. 9. contendit, Spiritum sanctum neq; à Filio, neq; per Filium procedere. Quem errorem pleriq; Græcorum circa annũ DCCLXVII. complexi sunt: contra quos Cõcilium Gentiliaci sub Pipino, Caroli Magni patre, celebratum est, ut refert Ado in Chronico. Floruit circa annũ DCCCLX. Theophylactus, qui in 3. c. Ioan. eundem errorem amplexus est: similiter & Damasc. lib. 1. *De fide* c. 11: quo tempore Græci ex libris D. Gregorii in græcum sermonem conversis, deleverunt illa symboli verba: *Filióque procedit;* teste Ioanne Diacono in vita S. Gregorii capite 75. Circa verò annum domini MLIV. imperante apud Gręcos Constantino decimo, Michaël Patriarcha Constãtinopolitanus se ab

Theodoret. author erroris Graecor

Theophyla

1054. Schisma Græcorū à Romana Ecclesia.

Ecclesia Romana sejunxit, prætexens, Pontificem Romanū cum suis excommunicatum esse, quia Symbolo contra Canones Concilij Constantinopolitani addidisset, *Filióque procedit*; ut ex epi. Leonis 9. ad Constantinum Imperatorem, & ex Chronico Sigeberti anni M L IV. patet. A quo tempore Schisma apud Græcos perdurat.

FVERVNT quidem Græci sæpius in Conciliis de errore convicti, & ad Catholicæ Romanæ Ecclesiæ fidem quater quinquiésve conversi; at semper ad vomitum redierunt, donec tandem eorum Imperium per Turcas eversum, occuparumq́; est. Quòd autem à Constantinopolitano Concilio rectè ad explicationem veritatis particula illa, *Filióque*, addita sit, ex scripturis confirmatur. Ioan. 15. de Spiritu Sancto loquens Dominus ait: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.*

Vox Filióque, Symbolo rectè addita est.

Quid autem accipiet, nisi scientiam, quæ Spiritus Sancti essentia est? Quare dum ait Christus: *Non loquetur à semetipso*, insinuat scientiam Spiritus Sancti non esse illi à semetipso, sed à Patre, & à Filio; ac proinde ipsum à Patre & Filio procedere; ut in eum locum observat Chrysostomus, & Cyrillus, atque Didymus lib. 2. *De Spiritu Sancto.* Idem docuit Christus Ioan. 16. dicens: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* Et Ioan. 17. *Omnia tua mea sunt*; exceptâ videlicet sola Paternitatis relatione: sed Pater habet esse principium Spiritus Sancti, quod non est Patrem esse: igitur & Filius idipsum habet. Ita August. lib. 5. *De Trinit.* cap. 14. Item Ioan. 15. *Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre.* Et ca. 16. *Si abiero, mittam eum ad vos.*

Missio per naturalem productionem.

At omnis missio fit aut per imperium, quomodo mittuntur servi à Dominis; aut per consiliū, quomodo ægroti mittuntur ad medicum; aut per naturalem productionem, sicut arbores dicuntur emittere flores: at certum est, Spiritum sanctum non mitti veluti servum, aut ignorantem: igitur mittitur secundùm naturalem productionem, accipiendo à Filio suam substantiam, scientiam, atque adeò omnem operationem, secundùm quam peculiari modo in hominibus esse dicitur. Nihil enim aliud est in divinis, unam personam ab alia mitti, quàm unam personam ab aliâ secundùm originem procedere. Quare filium mitti, est filium nasci: Spiritum Sanctum mitti, est Spiritum sanctum procedere; ut docet Augustinus lib. 4. *De Trinit.* cap. 19. Neque verò eludi dicta possunt, asserendo *missionem* Spiritus Sancti non significare *processionem*, quoad internam subsistentiam; sed missionem externam ad creaturam, per donorum largitionem, quæ *gratia Spiritus Sancti* vocantur.

Mitti in divinis est produci, procedere.

Nostra scriptura docet, non solùm dari creata Spiritus Sancti dona, sed ipsum etiā Spiritum Sanctū. Rom. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū Sanctum, qui datus est nobis.* Vbi Spiritus Sanctus à suis distinguitur donis. 1. Cor. 6. *Mēbra vestra templum sunt Spiritus Sancti, quem habetis in vobis.* 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ioan. 14. *Si abiero, alium paracletum dabit vobis.* Io. 16. *Si non abiero, paracletus non veniet ad vos.* Hæc donis tribui nequeunt, cùm nec veniāt nec mittantur, nec cum Christi persona conferri possint, tanquam unus paracletus cum alio. Vnde ipsum Spiritum Sanctum secundùm se mitti, Patres docent: Ambrosius *De Spiritu Sancto* Lib. 1. cap. 4. & 5. Augustinus lib. 15. *De Trinit.* cap. 26. Chrysostomus in cap. 5. ad Rom. Cyrillus in cap. 16. Ioa.

Spiritus Sanctus mitti secundùm se & sua quoque dona.

PRÆTEREA si *mittere Spiritum Sanctum*, foret *dare Spiritus Sancti dona* solum, consequeretur, Patrem quoque mitti à Filio & Spiritu Sancto, cùm scilicet etiam det *omne donum descendens à Patre luminum.* Neque verò propterea dici potest, Filium mittere Spiritum Sanctum, quia meruit, ut Spiritus Sanctus ad nos veniret; quia similiter causa fuit, ut Pater ad nos veniat. juxta illud Ioan. 14. *Si quis diligit me, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus.* Neque dictis obstat, quòd Christus dicatur à Spiritu Sancto mitti, à quo non procedit. Isaiæ 48. & 61. Nam secundùm formam servi à Spiritu Sancto missus est, secundùm quam ab eodem Spiritu Sancto in utero virginis formatus & unctus est.

Lucæ 4.

Quare Dominus de Spiritu Sancto asserens: *Ego mittam eum*, significat, Spiritum Sanctum à se per internam hypostasis productionem naturaliter procedere. Quod etiam insinuavit, quando insufflans dixit: *Accipite Spiritum Sanctum.* Ita Augustin. lib. 3. *cont. Maximinum* cap. 14. Cyril. in Ioan. lib. 12. cap. 56. Theophylactus in 3. cap. Ioan. hoc argumentum impugnat, sed non expugnat.

Spiritus Sanctus à Filio procedit.

Theophylacti error de Spiritu sancto.

HVC insuper omnes scripturæ pertinent, quę Spiritum, Filij vocant nō minùs, quàm Patris: quia scilicet æqualiter ab utroque spiretur. Matth. 10: *Spiritus*

Patris vestri. Rom. 8. *Spiritus ejus, qui suscitavit Iesum.* Ita vocatur, Spiritus Filii. Rom. 8: *Si quis spiritum Christi non habet.* Galat. 4. *Misit Deus spiritum filii sui.* Nulla verò potest reddi ratio, cur Spiritus sanctus Filii potiùs, quàm Filius Spiritus sancti esse dicatur, nisi quia per originẽ à filio sit & spiretur; non autem filius à Spiritu sancto emanet. Quam de Spiritu sancto doctrinam Ecclesia in Conciliis post controversiam hac de re natam luculentis verbis expressit. In Concilio enim Niceno quia nõdum hac de re quæstio exorta erat, veritas plenè non fuit explicata. In Concilio autẽ I. Constantinopolitano, quia Macedoniani Spiritum sanctum creaturam Filii esse contendebant, definitum est, à Patre procedere. Postea verò suscitatâ per Nestorianos de Spiritus sãcti processione à Filio, cõtroversiâ, multis Conciliis veritas definita est. Primò Alexandriæ, ex quo Concilio ad Nestorium Cyrillus scripsit in hæc verba: *Spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est; unde & ab isto similiter, sicut à patre procedit.* Epistola habetur in Concilio Ephesino tom. 1. cap. 14. Et approbata est ab eodem Cõcilio, & à quarta Synodo act. 5. & à quinta act. ult. & à sexta Synodo act. 17. & à septima, act. 7: in qua symbolum Constantinopolitanum cum illa additione *(filióque)* reperitur: ut à Latinis in Concilio Florentino sess. 5. & 7. ex vetustissimo codice manuscripto demonstratũ est. Idem definitum est in Concilio Toletano 1. cap. 21. & in 3. c. 1. & in 4. ca. 1. atque in 8. cap. 1. necnon in 11. capit. 1. Post autem exortum schisma Græcorũ, celebratum fuit Cõcilium Barense tempore Vrbani secundi circa annum Domini MXC. cujus meminit Anselm. lib. *De process. Spiritus sancti* cap. 4, & author vitæ B. Anselmi. Secundum Concilium fuit Lateranense sub Innocentio III. Anno, M. CCXV. ubi ca. 1. definitum est, Græcis consentientibus, Spiritum sanctum à Patre Filióque procedere; ut ex cap. 4. constat. Tertium concilium est Lugdunense, Anno M.CCLXXIII. sub Gregorio X. cujus definitio exstat in 6. Decretalium Tit. 1. cap. 1. Quartum Concilium est Florentinũ, Anno M.CCCCXXXVIII: in quo Græci Latinis iterum uniti fuerunt. Quòd autem Spiritus Sanctus à Filio nõ minùs, quàm à Patre procedat, præter dicta Concilia, veteres quoq; uno consensu, tam Græci quàm Latini constanter tradunt. Tertullianus lib. contra Praxeam, *Spiritum sanctum à Patre per Filium deduco.* Cyprian. in serm. *De adventu Spiritus sancti: Spiritus sanctus à Patre & Filio procedens.* Hilar. lib. 2. de Trinit: *De Patre & Filio authoribus confitendum est, scilicet Spiritum sanctum produci.* Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto ca. 12. tractans illud Ioan: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Quæ accepit ipse per unitatem naturæ, ex ipso per eandem unitatem accepit Spiritus sanctus.* Hieronym. in epist. ad Hedibiam qu. 9. *Spiritus sanctus à Patre & Filio mittitur: Spiritus Patris & Christi appellatur.* Et in cap. 57. Isaiæ: *Spiritus à Patre egreditur, & propter naturæ societatem à Filio mittitur.* Ruffinus in explicatione symboli: *Spiritus sanctus de utroque procedens.* August. tract. 99. in Ioan: *Hic aliquis forsitan quærat, utrùm & à Filio procedat Spiritus sanctus? Cur non credamus, quòd etiam de Filio procedat Spiritus sanctus, cùm Filii quoque ipse sit Spiritus?* Idem repetit lib. 15. *de Trinitat.* cap. 17. 26. 27. lib. 3. *cont. Maxim.* cap. 14. Prosper lib. *De vitâ contemplativâ*, cap. 18. Leo epist. 91. ca. 1. Fulgent. lib. *De fide ad Petrum.* ca. 2. *Proprium est Spiritus sancti, quòd de Patre Filióq; procedat.* Boëtius lib. 1. *De Trinit.* cap. 12. Gregorius symbolum edidit, quod refertur in ejus vita lib. 2. ca. 2. Lib. 2. dialog. ca. ult. Lib. 1. Moral. cap. 8. Beda lib. 1. *De elementis philosophiæ.* & in cap. 4. ad Galatas. Alcuinus lib. 1. *de Trinitat.* cap. 6. & 12. & libr. 2. cap. 19. & in epilogo lib. 3.

Nazianzen. ep. 2. ad Celidonium.

Basil. lib. 2. cont. Eunom.

Spiritus sancti à Filio processio à Conciliis definita.

Spiritus sancti processionem à Filio veteres tradunt.

QVEMADMODVM verò Latini apertè Spiritus sancti processionẽ à Patre & Filio professi sunt; ita quoq; Græci omnes, qui ante Theodoretum scripserunt. Athanasius in Symbolo: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Cujus symboli meminit Augustin. in Ps. 120. Eius verò sententiis utitur Enchir. c. 36. lib. 5. *de Trinit.* cap. 8. epist. 174. ser. 195. *De tempore.* Gregor. Nazian. in oratione *de laudibus Athanasii*, eum perfectissimam fidei cõfessionem edidisse scribit, quam totus Oriens & Occidens veneratur. Idem Symbolum in Concilio Toletano 4. recitatur, circa annũ DCXXXIII. Eandem Spiritus sancti processionem à Patre & Filio idem Athanas. illustrat similitudine Solis, splendoris, ac ex ambobus productæ lucis; Sermo. 4. contra Arianos. In epistolis autem ad Serapionem contra eos, qui admittebant, Filiũ esse Deum ex Patre; Spiritum sanctum verò, à Filio creatum asserebant, velut notissimum assumit, quòd Spiritus sanctus ita à Filio Deo immanenter proce-

Græci ant Theodoretũ Spiritus sancti processionem agnoverunt.

Sol producit splendorẽ, a ex utroque procedit lux

dat, sicut Filius à Deo Patre. Proinde quòd creatura non sit, nisi Filium quoque creaturam faciamus. Basilius lib. 2. *cont. Eunom.* tractans illud Ioannis: *Omnia mea tua sunt*; & lib. 3. contra eundem initio ait, Spiritum sanctum à Filio suum esse habere: & lib. 5. *cont. Eunom.* cap. 8. dicit, Spiritum sanctum esse veram & naturalem imaginem Dei. Non est autem vera & naturalis imago, nisi producatur ab exemplari, ut patet in duobus ovis simillimis. Non enim dicimus, ovū esse imaginem alterius, quia scilicet unū ab altero non producatur. Cap. 11. docet, Spiritum sanctum habere se ad Filium, ut se habet Filius ad Patrem. Et c. 12. inquirit, Cur Spiritus sanctus non sit Filii filius, cùm à Patre per Filiū procedat? Respondet, alio modo procedere, quàm per generationem. Gregorius Nyssenus in lib. ad Ablabium dicit, per hoc solùm tres personas discerni, quòd una est alterius principiū, videlicet Pater Filii, & uterque Spiritus sancti. Gregorius Nazianz. oratione 5. *de Theolog.* quærens, Cur Spiritus sanctus non sit filius? Respondet, ideo non esse filium, quia Filius & Spiritus sanctus mutuas habent oppositiones. Eandem quidem perfectionem tres personæ habent, sed alio modo: Patet innascibiliter, Filius per generationem, Spiritus sanctus per communem Patri & Filio spirationem. Quod exemplo Adæ, Evæ & Seth, illustrat, quorum Adam à nullo homine est: Eva ex solo viro: Seth ab utroque, viro scilicet & feminâ. Cyrill. Catechesi 17. scribit, à Patre & Filio Spiritum sanctum substātiali modo spirari. Chrysost. tom. 5. hom. 2. *de symbolo*, dicit, Spiritum sanctum à Patre & Filio coæqualem procedere. Et hom. 76. atque 77. in Ioann. Epiphanius hæresi 69. *Unus est Spiritus Dei ex Patre procedens, & de Filio accipiens.* Et in Ancorato sæpius reperit, Spiritum sanctum non esse creaturam, sed à Patre ac Filio substantialiter emanare. Didymus lib. 2. De Spiritu sancto: *Hoc ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & me illi est.* Cyrill. lib. 11. in Ioan. cap. 1. & 25. dicit, Spiritum sanctum à Patre & Verbo habere esse & subsistere. Simeon Metaphrastes in vita S. Dionysii Areopagitæ: *Christus in cælum ascendit, & Spiritum, qui ex ipso procedit, mittit discipulis.* Tharasius in epistola ad Patriarchas Orientales, quæ habetur in septima Synodo act. 3. *Credimus in Spiritum sanctum, qui ex Patre per Filium procedit.*

mago præ- er similitu- inē requirit t ad ex- mplar pro- ucatur.

iplex pro- ßio Adæ, a & Seth.

RATIONIBUS insuper Spiritus sancti processio à Patre & Filio statuitur à Divo Thoma lib. 4. *cont. Gentes* cap. 24. & quæst. 10. *de potentiâ* art. 4. Præcipua verò est: *Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab eo, cùm nihil sit in Deo, nisi essentia & relatio, sive absolutum & relativum. At essentia, & omnia absoluta, sunt omnibus personis communia: igitur sola habitudo mutua personas à se invicem distinguit; siquidem in solis relationibus numerus invenitur: proinde omnis distinctio ex relationibus ortum ducit. Non enim essent tres personæ alioqui una res; nec Dei omnimodam simplicitatem, nullamq; in unâ personâ inveniri perfectionem, quæ non sit in aliâ, tueri possemus*: quod tamen in Concilio Lateranensi c. 2. definitum est.

CAP. CCLXXXII.

Quòd non qualibet relatio ad inducendam distinctionem sufficiat.

Hic admonendum est, quòd non sufficiat ad inducendam distinctionē quælibet relatio, sed opposita esse debeat atque realis, fundataque in actione originis. Hæc enim non solùm ab opposita sibi relatione distinguitur; sed etiā efficit, ut propter ipsam suppositum ab alio diversum sit. Itaque non solùm spiratio activa distinguitur à passiva, sed insuper spirator à spirato. Et quoniam hæc relativa sunt personę subsistentes, consequēter proprietates harum personarum constitutivæ inter se realiter distinguuntur: scilicet Paternitas & spiratio passiva; similiter Filiatio & spiratio passiva. Personæ equidem divinæ in eo solo distinguūtur, quòd una est ad aliam, ut docet Nazianz. oratione 5. *de Theologiâ*. Nyssen. lib. *ad Ablabium*. August. lib. 7. *De Trinit.* cap. ult. lib. 15. cap. 14. Boëtius lib. 1. *De Trin.* c. 12. *sola relatio multiplicat Trinitatem*. Anselm. li. de processione Spiritus sancti cap. 2. omnia dicit esse unum, ubi non obviat oppositio relationum. Richard. de S. Victore li. 2. *de Trinit.* ostendit, personarum distinctionem ex producentium numero nasci, quia una producat, & non producatur; alia producat & producatur; tertia verò producatur, & non producat.

Relatio opposita & realis fundata in actione originis.

Proprietates constitutivæ personarum realiter distinguuntur.

Cap. CCLXXXIII.

Utrùm Pater & Filius unicum ſint principium Spiritus ſancti?

Pater & Filius ſunt unū principium Spiritus ſancti.

QVEMADMODVM una eademque Patris & Filii eſt eſſentia, ita quoque una communis utriuſque eſt ſpirativa potentia, qua tanquam unico principio Spiritum ſanctum producunt. Nam ſicuti unicum eſt mundi principium tota Trinitas propter unam eſſentiam, eandem potentiam, communemque actionem: ita Pater & Filius unum ſunt principium Spiritus ſancti, quia eâdem ſpiratione eum producunt; ut definitum eſt in Cõcilio Lugdunenſi, & Florentino. Et ita docet Hilar. lib. 4. *De Trinit.* Auguſtinus lib. 5. *De Trinit.* cap. 14. Anſelmus lib. *De proceſſione Spiritus ſancti.* Alcuinus lib. 1. *de Trin.* cap. 15.

SI verò quis interroget, Cur Dominus Ioan. 15. dixerit, Spiritum ſanctum à Patre procedere, nec addiderit à ſe quoque produci? Reſpondet B. Auguſtinus lib. 3. *cont. Maximin.* cap. 14. ideo Patri hoc tribui, quia ipſe author ſit, ut Spiritus ſanctus etiam à Filio procedat, cui Pater tribuit totam ſuam eſſentiam, potentiámque ſpirativam, qua eum Patre producit Spiritus ſancti eſſentiam & ſubſiſtentiam. Quod Chriſtus apertè inſinuavit, dicens: *Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre*; ſcilicet eum cum Patre producendo. Vnde vocat *Spiritum veritatis. Filius autem veritas eſt.* Denique quandocumque ſingulariter uni divinæ perſonæ aliquid abſolutè tribuitur, etiam alteri perſonæ non expreſſæ convenire ſubintelligitur, niſi fortaſſe illud ſit, quo una perſona diſtinguitur ab alia. Pater autem à Filio non diſtinguitur per hoc, quòd Spiritus ſanctus ab eo procedat: ſiquidem ea ratione nõ opponitur Filio; ut latè deducit Anſelmus lib. *de proceſſione Spiritus ſancti.*

Cur Spiritus ſanctus non ſit filius Patris & Verbi.

Cur Spiritus ſanctus non ſit filius Verbi.

SED hic meritò quis interroget, Cur Spiritus ſanctus, cùm à Patre & Filio in naturâ ſimilis producatur, non tamen eorum filius dici poſſit? Auguſtin. lib. 5. *de Trinitat.* cap. 14. duas hujus rei cauſas adfert. *Prior* eſt, quia *Spiritus ſanctus non procedit, quomodo natus, ſed quomodo datus*; addit verò lib. 15. *de Trinit.* cap. 26. *quia procedit ex duobus, qui nec duo patres dici poſſunt, nec alter pater, & alter mater.* Divus autem Thomas 1. p. qu. 27. art. 4. & in q. *De potentiâ*, qu. 10. artic. 2. ad 22. arg. claram iſtius quæſtionis reſolutionem tradit, dicens, *Verbum Dei propterea filium eſſe, quia ex vi & natura ſuæ productionis procedat, ut ſimilitudo quadam & imago producentis. Nam procedit per actum intellectus: res autem non verè intelligitur, niſi notitia ſeu verbum internum producatur, quod ſit rei, quæ intelligitur, ſimilitudo & expreſſio. Vnde rem plenius intelligit, qui clarius imaginem illius animo concipit. Ideo autem Spiritum ſanctum non eſſe filium; quia licet Patri & Filio ſimilis exiſtat, non tamen ex vi ſuæ productionis ſimilis procedat. Nam procedit per modum amoris: amor verò ex naturâ ſuâ non eſt rei amatæ ſimilitudo, ſed quidam in rem amatam impulſus.* Propter hunc autem procedendi modum à voluntate divina per modum amoris, Spiritui ſancto appropriatione quadam tribuitur nomen amoris, & charitatis. 1. Ioan. 4. *Deus charitas eſt.* Concil. Toletanum 11. cap. 1. Spiritum ſanctum vocat *Charitatem, quia ſit amor procedens, ac productus à voluntate divinâ.*

Verbum procedit ut ſimilitudo producentis.

Spiritus ſanctus procedit per modum amoris.

Amor & charitas Spiritui ſancto appropriantur.

OBSERVAT porrò Auguſtinus lib. 15. *De Trinitat.* cap. 27. (quem ſequuntur Doctores cum Magiſtro lib. 1. diſt. 32.) vocem amoris tribus modis accipi in rebus divinis: I. Pro amore eſſentiali & abſoluto, qui cõmunis eſt tribus perſonis. II. pro amore notionali producẽte, hoc eſt, reſpectivo, quo Pater & Filius producũt Spiritum ſanctum. III. Pro amore notionali producto: ſic eſt proprium nomen Spiritus ſancti, qui eſt amor productus. Alcuinus lib. 2. *De Trin.* cap. 19. Ex quibus ſequitur, divinas perſonas ſe invicem eſſẽtiali dilectione per ſuam eſſentiam amare; charitate verò notionali Patrem & Filium ſeinvicem Spiritu Sancto diligere, cùm ipſe ſit Patris & Filii amor: ut docet Auguſt. lib. 15. *De Trin.* c. 17. Alcuin. lib. 2. *de Trin.* c. 20.

Vox amoris in divinis tripliciter accipitur.

Eſſentialis amor.

Cap. CCLXXXIV.

Utrùm nomen Doni rectè Spiritui ſancto approprietur?

Doni nomen Spiritui ſancto appropriatum.

QVEMADMODVM charitatis, ita quoque doni nomen, cùm divinæ naturæ, tum perſonæ procedenti ratione originis tribui poteſt. Divinæ quidem naturæ DONI nomen conve-

convenit, quia ſeipſam creaturæ rationali fruẽdam per cognitionem & amorem tribuit, juxta illud Geneſ: *Ego ſum merces tua.* Auguſt. lib. 4. *de Trinit.* c. 20. & lib. 5. cap. 15. & 16. atque lib. 15. ca. 19. Alcuinus lib. 2. *De Trinit.* cap. 19. & 20. S. Thom. 1. p. qu. 38. ar. 1. & 2. nomen Doni, quatenus eſt perſonale, proprium eſſe docet Spiritui ſancto, quia ex vi ſuę proceſſionis, ſolus ut amor emanet: Amor verò primum ſit, quod donetur, & cujus ratione cetera dentur. Nam per Spiritum ſanctum diffunditur in cordibus noſtris charitas, & per charitatem tota nos inhabitat Trinitas. Quia tamẽ Doni nomen non ſoli amori, ſed etiam ſapientiæ, omnibúſque aliis Dei muneribus competit; ideo ex vi ſuæ ſignificationis non ſoli Spiritui ſancto, ſed potiùs ex uſu & accommodatione Doctorum attribuitur qui tradunt, nihil aliud eſſe, Spiritum ſanctum Dei donũ eſſe, quàm à Patre & Filio per modum amoris procedere. Vnde ſequitur, hoc donum Dei coæternum eſſe donanti, quia non ex tempore, ſed ab æternitate Spiritus ſanctus procedit, atque ex modo ut ſit donabilis, etiam antequã donaretur. Ideoque donũ erat, priuſquam eſſet cui donaretur: ſed donatum, niſi alicui datum fuerit, dici nequit; ut obſervavit Alcuin. lib. 2. *De Trinit.* c. 20. & Auguſt. lib. 5. *de Trinit.* cap. 15.

Doni nomen quomodo divinæ naturæ conveniat.

Doni nomen quomodo perſonale.

Donum ex uſu & accõmodatione Spiritui ſancto tribuitur.

SED emergit QVÆSTIO, utrùm rationali creaturæ detur Spiritus ſãcti perſona, an tantùm creata ejuſdem munera? RESPONDENDVM eſt, Spiritum Sanctum verè, quoad perſonam, quoque dari, non tantùm amore notionali à Patre & Filio, ſed etiam amore eſſentiali omnibus divinis perſonis communi, ac proinde à ſeipſo etiam dari. Iuxta illud Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Vbi Spiritus ſanctus à ſuis donis diſtinguitur, & tam ipſe, quàm eius dona dari aſſeruntur. 1. Cor. 6. *Portate Deum in corpore veſtro: Membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti.* At dona Spiritus ſancti non ſunt Deus, neque templum habent. 1. Ioan. 4: *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Ioan. 14. *Alium paracletum dabit vobis.* Ioan. 16. *Si non abiero, paracletus non veniet ad vos: & ſi abiero, mittam eum ad vos.* Quæ de creatis donis intelligi nequeunt, cùm illa nec veniant nec mittantur, nec cum Chriſto, tanquam alius paracletus, conferri queant. Quare non tantùm Spiritus ſancti dona, quæ *Spiritus* nomine aliquãdo ſignificantur; ſed ipſam quoque Spiritus ſancti perſonam dari, confitendum eſt; ut docet Ambroſ. lib. 1. *De Spiritu ſancto.* cap. 4. & 5. Auguſtin. lib. 15. *De Trinit.* cap. 26. Chryſoſt. in 5. cap. ad Rom. Cyrill. in 16. cap. Ioan.

An Spiritus ſancti perſona detur.

CHRISTVS in terris exſiſtens Spiritum ſanctum Apoſtolis dedit, Ioann. 2. 7. & 20. & poſt Aſcenſionem in cælum, iterum Spiritum ſanctum dedit, ut duplici hac Spiritus ſancti donatione, duo charitatis præcepta commendaret; Dei ſcilicet & proximi. Vnâ enim charitate Deus & proximus diliguntur, quia Deũ plùs quàm ſeipſum proximum verò ſicut ſeipſum in Deo quiſque amare jubetur. Alcuinus lib. 2. *de Trinit.* c. 21. Rurſus duplex eſt Spiritus ſancti donatio: *Vna* viſibilis, quando viſibili aliquo ſigno pręſentiam ſuam exhibet, quo modo in Chriſti Baptiſmo in ſpecie colũbę Spiritus ſanctus apparuit, Matth. 3. & in igneis linguis, Actor. 2. Vbi ſciendum eſt, hujuſmodi formas nõ fuiſſe Spiritui ſancto perſonaliter unitas, ſed ad tempus tantùm efformatas, ut per illas Spiritus ſanctus inviſibilem ſuam operationem declararet. Vnde propter hujuſmodi formas neque columba, neque ignis, neque flatus dicı Spiritus ſanctus poteſt, aut Patre minor, ſicut Chriſtus Patre minor, propter aſſumptam humanam naturam verè aſſeritur; ut notat Alcuin. lib. 3. *De Trin.* cap. 5. & 8. *Altera* inviſibilis eſt Spiritus ſancti donatio, quæ fit ad ſanctificandam creaturam; ut in Baptiſmo, & aliorum ſuſceptione Sacramentorum.

Spiritus ſanctus à Chriſto datus.

Duplex Spiritus ſancti donatio: viſibilis & inviſibilis.

CAP. CCLXXXV.

De variis Spiritus Sancti donis & nominibus.

QVOD Spiritus ſanctus eſſet hominibus dandus, Prophetarum oraculis prædictum fuit. Pſ. 67. *Aſcendiſti in altum, accepiſti dona in hominibus.* Quod exponẽs Apoſtolus ad Epheſios 4. *Dedit*, inquit, *dona hominibus.* Quomodo autem dona in hominibus acceperit, ac eiſdem dederit, Auguſtin. tractat lib. 15. *De Trinit.* cap. 19. *Accepit*, ait, *in hominibus dona, tanquam frater noſter: dedit autem hominibus, tanquam caput membris ſuis. Ejus enim ſunt dona omnia merita noſtra,* inquit idem Auguſtin. lib. 13. *de Trinit.*

Prophetarũ oraculis prædicta ſunt Spiritus ſancti dona.

De Trinit. cap. 10. Isaiæ 44. *Effundam super semen tuum spiritum meum.* Ex quo loco colligit Ambros. li. 1. *De Spiritu sancto*, cap. 7. *Spiritum sanctum omnium benedictionum esse præsulem.* Ezech. 36. *Spiritum meum ponam in medio vestri.* Ioël. 2. *Effundam Spiritum meum.* Quod vaticinium in die Pentecostes fuisse impletum, constat ex cap. 2. Actor. Vocabulum autem *effusionis*, largitatem divini muneris denotat, ut Paulus ad Titum 3. explicat: *effudit abunde.* Didymus lib. 1. *De Spiritu sancto.* Hieronymus quæst. 9. ad Hedibiam.

Varia sunt Spiritus sancti dona.

De variis equidem Spiritus sancti donis Apostolus differens 1. Cor. 12. tradit, quòd sicut unius humani corporis membra diversa habẽt officia, quæ omnia una hominis anima operetur, distribuens unicuique membro, quid agat: oculo scilicet, ut cernat: pedi, ut ambulet; manui, ut agat &c: ita in uno Christi corpore (quod est Ecclesia) per unum Spiritum sanctum varia fidelibus dona distribuantur, juxta propriam unicuiq; mẽsuram accommodata. Totum enim corpus Ecclesiæ per unũ Spiritum sanctum, veluti communem animam regitur, unâq; charitatis compage connexũ est: cujus quidẽ corporis caput est Christus, in quo gratiarum omnium plenitudo reperitur: de cujus plenitudine singula ejusdem membra, quædam dona Spiritus sancti operatione accipiunt; unum plura, alterum pauciora: nulli verò fideli tribuuntur omnia. Alii enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alteri sermo scientiæ, alteri fides, alteri gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum &c: *Hæc* autem *omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis, prout vult.* Quod ad Ro. 12. & ad Ephes. 4. repetit. Et clarè scriptura tradit, eundem spiritum in omnibus Prophetis & Apostolis loquutum, divina mysteria revelasse, ad cælestia hominũ animos elevasse, ad bona impulisse. *Ipse* enim *Spiritus postulat gemitibus inenarrabilibus*, mentis tenebras illuminat, cor lapideum emollit quod frigidum & aridum est, fovet, & rore suę gratiæ rigat; in viam rectam ducit, excitat, pultat, regit, afflatuque & impulsu suo fidelem agit, conservat & deducit carnales denique, spirituales efficit. A quibus diversis effectibus & donis idẽ Spiritus varia nomina sortitur. August. enarratione 2. in Ps. 108. Vocatur enim *Spiritus fidei, sapientiæ, consilii &c.* Isaiæ cap. 11. *Spiritus precum*, Zachariæ 12. *Spiritus judicii*, Isaiæ 4. *Spiritus adoptionis, Spiritus timoris*, Rom. 8. *Spiritus veritatis*, Ioan. 16. *Spiritus creator*, à Vate regio, & *Spiritus sanctus*, Psalm. 50. *Spiritus rectus; Spiritus principalis, Spiritus bonus, suavis*, Sapient. 2. Lucę 11. *Dabit spiritum bonum petentibus se.* Vocatur etiam *promissio Patris*, Lucæ 24. Act. 1. Item *virtus, amor, charitas.* De quibus Spiritus sancti nominibus agit Basilius lib. 5. *cont. Eunom.*

Ioan. 1. — *Prosper sententia 310.* — *Spiritus sanctus à variis effectibus, diversa nomina sortitur.* — *Ecclesiast. 1.*

Signaculum.

Ad Ephes. 1. Spiritus sanctus signaculo confertur, quo fideles obsignantur, quando baptizantur. & 2. Cor. 1. *qui signavit nos.* Vocatur insuper *pignus*, sive *arrha*. 2. Cor. 1. ad Ephes. 1. August. tract. 8. & 32. in Ioan. exponit distinctionem *arrhæ & pignoris*. ARRHA est initiũ futuræ possessionis: PIGNVS autem datur in securitatem, donec debitum solvatur.

Arrha in quo à pignore distinguatur.

Digitus Dei cur vocetur Spiritus sanctus?

Nuncupatur quoque *Dei digitus*, Exodi 8. & 31. Lucæ 11. *Si in digito Dei.* Matth. cap. 12. exponens ait: *Si in Spiritu Dei.* Aptissimè verò Spiritus sanctus *digitus Dei* appellatur, ut unius esse cũ Patre & Filio essentię, ac ab utroque procedere intelligatur, quemadmodum digitus à corpore per brachium, quo Dei Filius significatur: ut notat Didymus libro 1. *de Spiritu sancto*, & Ambros. lib. 3. *De Spiritu sancto* cap. 2. 3. & 6. & in 11. ca. Lucæ. Hieron. in cap. 12. Matth. Cyrill. lib. 13. *Thesauri* cap. 2. Augustinus lib. 2. *quæst. Evang.* cap. 17. & lib. *De catechizandis rudibus*, cap. 20. observat, congruẽter *Dei digitum* appellari, propter variorum donorum distributionem. Nam & digiti plures, & diversæ sunt mensuræ atque quantitatis.

Digitus significat identitatem naturæ, & diversitatem donorum.

Spiritus sanctus comparatur fonti, rori, flumini, Igni, Oleo.

Isa. 12. Spiritus sanctus *Aquæ* nomine designatur: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Isa. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas.* Ad quem locum alludit Dominus Ioann. 7. Vocatur & *Ros*, Gen. 27, ut explicat Gregor. hom. 6. in Ezechielem. Exodi 16. *Factus est manè ros.* Iob 5. *Qui dat pluviam super faciem terræ*, Gregor. lib. 6. Mor. cap. 8. De gratiâ Spiritus sancti exponit. Psalm. 67. *Pluviam voluntariam*, Augustinus de Spiritus sancti gratia intelligit, in Psal. 132. lib. 4. Trinit. ca. 1. Zachariæ 13. *Erit fons patens.* Quò alludit Christus Ioann. 14. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluẽt aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes.* Comparatur quoq; Spiritus sanctus *Flumini*, 2. Paralipom. 16. Psal. 45. *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* Gregor. lib. 15. moral. cà. 10. Aptissimè quidem Spiritus sanctus *Aquæ & Fluminis* nomine signatur, quoniam aqua purgat, abluit, extinguit

ardorem

ardorem ignis, refrigerat, arbores fructificare facit, multa grana in unã massam compingit; quæ omnia Spiritus sanctus abundantissime suis donis præstat. Comparatur etiam Spiritus sanctus *Igni*, (Lucæ 11.) qui rubiginem consumit, illuminat obscura, calefacit frigida, fovet, vivificatque omnia. Ezechielis 37. *Dabo spiritum, & vivent.* Postremò Spiritus sanctus vocatur *Oleum* seu *Unctio*. 1. Io. 2. *Vos unctionem habetis*. Sicut enim Oleum clarificat, lenit, sanat, lumen fovet, pascit ac reficit: ita Spiritus sancti gratia. Psalm. 144. *Unxit te Deus oleo lætitiæ*: id est, Spiritus sancti gratiã replevit. Aug. serm. 48. *de Tempore*, & ser. 11. *De verbis Domini*.

Cap. CCLXXXVI.

De septem Spiritus Sancti donis.

Septem Spiritus sancti dona.

QVAMVIS omnia sacrosanctæ Trinitatis, quæ fiũt extrinsecus, opera, toti Trinitati sint communia, ex eis tamen illa Spiritui sancto appropriantur, quæ ex Dei summa charitate in nos emanant. Cùm equidem Spiritus sanctus à divina volũtate, veluti amore inflammata, procedat, dum certi effectus peculiariter Spiritui sancto tribuuntur: significatur, quòd illi ex immenso Dei erga nos amore gratis donẽtur; & proinde hujusmodi Dei munera nobis gratuito Dei favore collata esse, pio, gratóque animo profitemur. Et licẽt universa, quæ habemus bona, (*Quid enim habes, quod non accepisti?* 1. Corint. 4.) Spiritus sancti opera & dona sint; attamen præcipui quidam ejus effectus, Spiritus sancti dona per antonomasiã nuncupantur, quos Isa. cap. 11. enumerat: *Spiritum sapiẽtiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris Domini.* Sub quibus reliqua Spiritus sancti dona subintelliguntur.

Quædam Spiritus sancti dona per antonomasiã vocantur.

Idem enim habitus aut actus Dei donum vocatur, quatenus à Deo gratis donatur; & virtus, quatenus per habitum ad rectè operandum disponimur. Vnde in Scripturã legimus, *Spiritum virtutis, dilectionis & sobrietatis*, non minùs quàm *Spiritum sapientiæ & consilii*. 2. Timoth. 1. Vnde passim Veteres ipsas *virtutes* appellant, *Dei dona*. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto. cap. 20, *septem Spiritus sancti dona*, vocat *septem virtutes*. Et li. 5. in Lucam, explicans *Beatitudines*, dicit, esse *virtutum actus*.

Spiritus sancti dona ratione à virtutibus distinguuntur.

Porrò virtutum actus, Dei esse dona, indubitatum est, ut Augustin. ostendit serm. 39. *De verbis Domini*. Chrysostom. serm. 3. *De Spiritu sancto*. Hieron. in c. 11. Isa. Prosper lib. 3. *De vitã contempl.* ca. 18. Gregor. lib. 1. Moral. cap. 31. & 32. *septem Spiritus sancti dona* etiam *virtutes esse*, dicit. Bernardus lib. *De septem Spiritus sancti donis* cap. 5.

Ex quibus efficitur, septem Spiritus sancti dona nihil aliud esse, quàm septẽ Christianas virtutes: Tres quidem Intellectuales; quatuor verò Cardinales. Intellectuales sunt, Sapientia, Scientia & Intellectus. Ars vero ad Christianas virtutes non pertinet, cum absq; Christi gratia haberi possit: Prudentia autem inter Virtutes Cardinales aptius collocatur.

Virtutes intellectuales tres.

Quatuor Cardinales.

Sapiẽtia donum quid?

EST autem SAPIENTIA donum, virtus seu Dei donum, quo divina æternáque contemplamur, & secundùm ea de rebus judicamus. Ephes. 1. *Secundum divitias gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis in omni sapientia & prudentiã.* Augustinus lib. 12. *de Trin.* ca. 14. Sapientiam in eo à scientiã distingui tradit, quòd illa ad contemplationem, hæc verò ad actionem pertineat. Sapientiæ effectus describit Iacobus cap. 3. *Primùm pacifica est, pudica, modesta, suadibilis, bonis consentiens. Hæc à Deo datur.* Proverb. 2. *Dominus dat sapientiam.* Eccle iast. 1. *Omnis sapientia à Deo est.* Sapientiæ 7. & 9. *De sapientiam* Iacobi 1. *Qui indiget sapientiã, postulet à Deo.*

Scientia donum in quo consistat.

SCIENTIA est Dei donum, quo temporalia nobis ad salutem necessaria cognoscimus: cujusmodi est Sacramentorum & virtutum, rituum, scripturarum, rationum ad fidem confirmandum & illustrandum, aliarúmque similium rerum notitia, de qua Apostolus 1. Tim. 3: *ut scias, quomodò oporteat te conversari in domo Dei.* Hac scientia discernimus credenda à nõ credendis; & quæ credimus, tueri adversus contradicentes valemus. August. lib. 14. *de Trin.* cap. 1. dicit, Scientiæ dono illam notitiam tantummodo assignandam, qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Prosper lib. sentent. cap. 24. illam demum scientiã esse donum Spiritus sancti docet, qua bonum ad hoc comprehenditur, ut opere agatur. Et Theodoretus lib. *De Græcanicis affectionibus* initio

tradit

tradit, quòd ficuti nemo artẽ futoriam, vel quamlibet aliam eo fine perdifcat, ut artis folùm rationem teneat, fed ut operei illam exerceat, & imitatorem magiftri feipfum opere exhibeat: ita non difci Theologiam folùm, ut quidnam de Deo fentiendum fit, & ut vitia virtutéfque nofcantur, fed ut ad Dei leges & inftituta vitam morefque componamus, & ea, quæ didicerimus, fervare pro viribus conemur. Iuxta illud Ephef. 5. *Imitatores estote Dei.* Bernardus ferm. 36. in Cantica fcopum ftudiorum proponit.

Scientia non tam ex libris quam à Spiritu sancto habetur.

HVIVSMODI Scientiam non tam ex libris hauriri, quàm ex Dei dono haberi, fignificat illud Pf. 93. *Qui docet hominem fcientiam.* Prov. 2. *Dominus dat fcientiam.* Auguft. *De gratiâ & lib. arb.* cap. 19. Sapientiæ 10. Ecclef. 11. *Scientia legis apud Dominum.* Ifaiæ 11. Filiis novi Teftamenti promittitur ifta fcientia: *Repleta est terra fcientiâ Domini.* Daniel. 12: *Multiplex erit fcientia.* Ceterùm commendantur in fcripturis iſtam habentes fcientiam; vituperantur autem, eâ carentes. Sapient. 13. *Vani funt omnes homines, in quibus non fubeſt fcientia Dei.* Ifaiæ 5. *Captus est populus meus, quia non habuit fcientiam.* Ofeæ 4. *Conticuit populus meus eò, quòd non habuit fcientiam.*

Scientia donum humiles reddit.

HÆC fcientia fuiipfius cognitionem parit, ut homo intelligat, quid fit, unde venerit, ubi modò degat, & quò properet. Quantò autem homo in ifta fui cognitione magis proficit, tantò humilior evadit. Vnde apud Gentiles celebre fuit: *Nofce teipfum.* Cujus dicti meminit Cicero lib. 5. *de finibus*, & Clem. Alexandrin. lib. 1. Strom.

Quid intellectus donũ.

INTELLECTVS porrò virtus feu donum eft, quo in his quæ ad falutem pertinent, obfcura penetramus. De quo Pfal. 118. *Da mihi intellectum.* Pfal. 15. *Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum.* Pfal. 31. *Intellectum tibi dabo.* Ecclef. 15. *Cibavit illum pane intellectus.* Lucæ 24: *Aperuit illis fenfum, ut intelligerent fcripturas.* 2. Timoth. 2. *Intellige quæ dico.* Chryfoftom. hom. 3. de Spiritu fancto dicit,

Sapientia discrimen ab intellectu.

Sapientiam eorum esse, qui alios docere possunt: Intellectum verò eorum, qui facilè difcunt.

QVANTOPERE autem hoc donum exoptari debeat, & à Deo precibus expeti, ex Pfal. 118. colligimus, in quo David quinquies fibi intellectum dari flagitat. Et Pfal. 50. fe hoc donum a Deo impetraffe gratulatur: *Incerta & occulta fapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.*

Fide obtinetur intellectus.

OBTINETVR autem iftud donum fide, juxta illud Ifaiæ: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Profper fententia 128. dicit, *intellectum esse fidei mercedem.* Puritate infuper vitæ hoc donũ à Deo impetrari, fuadet illud Ieremiæ 10. *Dominum non quæfierunt, ideo non intellexerunt.* Pfal. 48: *Homo cùm in honore esset, non intellexit.* Potiffimùm verò intellectus donum humilitate comparatur, juxta illud Pfal. 118. *Intellectum dat parvulis.* Matth. 11. *Revelasti ea parvulis.* Greg. lib. 25. Moral. c. 11. *Humilitas aperit, fuperbia abfcondit.*

CAP. CCLXXXVII.

De quatuor virtutibus Cardinalibus.

Quæ sunt virt. Cardinal.

QVATVOR reliqua Spiritus fancti dona, Confilii, Fortitudinis, Pietatis & Timoris, quatuor funt præcipuæ virtutes morales, quæ vulgò CARDINALES nominantur; quia funt aliarum omnium virtutum moralium fontes & cardines; & ut fores circa cardines vertuntur, ita omnia honeftæ vitæ officia his virtutibus innituntur. Quare meritò Ambrofius eas *Cardinales virtutes* appellat, lib. 5. in Lucam. Auguftinus lib. *de fpir. & anima.* Profper lib. 3. *de vita contempl.* ca. 18. Greg. verò *Principales*, hom. 3. in Ezech. Bernard. fer. 22. *in Cantica.* Has quatuor Virtutes tam Philofophi quàm Theologi agnofcunt, *Prudentiam, Fortitudinem, Iuſtitiam, Temperantiam*: quarum numerus ex parte facultatum animæ, quas afficiunt, apertè colligitur. Nam vis animi in Rationem, & Volũtatem five appetitum dividitur. *Prudentia* rationem, quæ mentis acies eft, illuminat, ut quadam folertiâ, quid in rebus agendis fequendũ aut vitandum fit, perfpiciat: Appetitus autem, rationalem fcilicet, irafcibilem, & concupifcibilem complectitur: quos tres reliquæ virtutes adjuvant. Nam *Iuſtitia* rationalem appetitum moderatur, ut alteri quod fuum eft tribuat: *Fortitudo* appetitum irafcibilẽ dirigit, ne per vim & injuriam alterum lædat, arduáque & moleſta promptè fufcipiat, ne rei difficultate territus officium recufet aut deferat: *Temperantia* verò appetitum concupifcibilem adjuvat, ut in voluptatibus modum & ordinem confervet.

Sapien. 8 *Sapient.* *Prudenti* *Iustitia.* *Fortitud* *Tempera*

Virtuti. cia.

Idem Virtutum numerus ex virtutis officio deducitur. Nam virtus omnis in quatuor rebus verfatur: fcilicet, in perfpiciendo, quid in unaquaque re verum

sincerumque sit, quod Prudentiæ munus est proprium: vel in animi perturbationibus, & oblectationibus moderandis, atque in suo unicuique reddendo; quod præstant Fortitudo, Temperantia, Iustitia.

Virtutis officia.

Quatuor præcipui animi affectiones.

IDEM quoque virtutum numerus ex quatuor animi præcipuis affectibus, qui his corriguntur, elici potest. Sunt autem quatuor hi animi affectus: *Cupiditas, Voluptas, Metus,* & *Dolor.* Cupiditates & oblectationes sensuum corporis emendat Temperantia: Metus & Dolores, qui nos molestia afficiunt, refrenat Fortitudo: ne autem in agẽdo simus inconstantes, leves, temerarii, præcipites, Prudentiç munus est. Studium verò, amorem atque cupiditatem lucri & pecuniæ, ut in contractibus & commerciis, quod æquum est teneatur, coërcet Iustitia. Est ergo *Fortitudo*, veluti columna domus: *Temperantia* verò frenum seu habena morum & affectuum: *Prudentia*, rationis norma: *Iustitia* denique, statera æquitatis. His quatuor virtutibus, tanquam quadrigarum curru, ad finem rationi congruentem, vita hominis rectè sapienterq; vehitur. Siquidem omnis vitæ humanæ perfectio in actione & cognitione consistit: ad actionem verò conducunt Temperantia, Fortitudo, Iustitia: & ad cognitionem, Prudentia. Quarum quatuor virtutum, ceteræ morales quædam partes sunt, aut cum eis affinitatem habent. Ad Iustitiam enim revocatur omnes illæ virtutes, quæ ad alterum sunt: cujusmodi sunt *Religio*, quæ cultum & honorem Deo tribuit: *Pietas*, quæ patriæ, parentibus & propinquis honorem debitum præstat: *Observantia*, qua ceteros dignitate præcellentes reveremur: *Obedientia*, qua majorum præfectorumq; jussis & imperiis obtemperamus: *Fides*, qua in promissis, pactis, & convẽtis veritatem servamus: *Veritas*, qua in ceteris omnibus mendacia devitamus: *Gratia*, qua erga bene de nobis meritos grato animo sumus: *Liberalitas*, qua gratis nostra benignè aliis communicamus: *Benignitas*, quæ Humanitas & Charitas quoq; dicitur, qua in alium beneficia sine ulla exspectatione commodi nostri ultrò conferimus: *Vindicatio*, qua delicta & malefacta alterius coërcemus & punimus: *Clementia*, qua in pœnis delinquentium repetẽdis modum servamus: *Distributio*, qua singulis honores, dignitates, & officia prometitis tribuimus: *Misericordia*, qua indigẽtiam alienam sublevamus: *Hospitalitas*, qua peregrinos & advenas amanter excipimus. Cicero lib. 2. *De Invent.* sex Iustitiæ partes enumerat: Macrobius verò lib. 1. *in Somnium Scipionis* cap. 8. septem Iustitiæ partes assignat; ac inter eas, Innocentiam, Amicitiam & Concordiam ponit.

Cupiditas. Voluptas. Metus. Dolor.

Fortitudo columnæ comparatur, Temperantia freno, Prudentia regulæ, Iustitia staturæ.

Perfectio humanæ vitæ in actione & cognitione.

Quæ virtutes ad iustitiam pertineant.

Religio. Pietas.

Observãtia. Obedientia.

Fides.

Veritas.

Gratia. Liberalitas.

Benignitas.

Vindicatio. Clementia.

Distributio.

Misericordia. Hospitalitas.

Ad Fortitudinem.

AD Fortitudinem verò illæ virtutes revocantur, quę animo magnitudinem quandam pręstant, ut adversa, molesta, acerba, malaque promptius subeat vel sustineat, & pericula vel quævis ardua non reformidet, suaq; bona impendat, vel honores, dignitatesque contemnat. Cujusmodi virtutes sunt *Fiducia* ad aggrediendum & sustinendũ: *Magnificẽtia* in pecuniis abundanter expendendis, & in sumptibus faciendis: *Magnanimitas* ad excelsas rerum administrationes suscipiendas, in quibus sunt Honores, Dignitates, Imperia, Principatus: *Patientia* sive tolerantia, qua superantur rerum difficultates, quæ molestiam, fastidium & dolorem solent ingerere: *Perseverantia*, qua infracto animo curæ, sollicitudines, & quæcumque molestiæ, quas temporis diuturnitas adfert, vincuntur.

Fiducia. Magnificentia.

Magnanimitas.

Patientia.

Perseverantia.

Virtutes ad temperantiam reducuntur.

AD Temperantiam illę virtutes reducuntur, quæ cupiditates, voluptates, dolores sensuum & corporis corrigunt, aut iras emolliunt: cuiusmodi sunt *Abstinentia* in cibis, *Sobrietas* in potionibus: *Castitas* (coniugum, viduarum & virginum) qua luxuria cohibetur: *Pudicitia*, quæ voluptates in osculis, amplexibus & tactibus refrenat: *Clementia*, quæ ordinem & modũ in pœnis infligendis præscribit, affectumq; vindicantis cohibet: *Mansuetudo*, quę iras temperat: *Modestia*, quæ in vultu, incessu, gestu, voce, aliisque corporis motibus rectum ordinem servat: *Vrbanitas*, quæ in verbis & sermonibus tectæ rationis modum constituit.

Abstinentia. Sobrietas. Castitas. Pudicitia.

Clementia.

Mansuetudo. Modestia.

Vrbanitas.

Prudentiæ partes tres.

PRVDENTIÆ tres species constituuntur. *Prima* propriam cuiusque vitam optimè dirigit: *Secunda* (quę Oeconomica vocatur,) ad rectam familiæ gubernationem servit: *Tertia* (Politica dicta) in communi Reipublicæ salute tuenda & administranda versatur, in Legibus ferendis, Magistratibus eligendis, simulque in obediendo Legibus, Præfectis atque Magistratibus. Constat autem Prudentia memoriâ pręteritorum, intelligentia præsentium, & providentia futurorum, circumspectione, vigilantia, solertia, perspicacia, cautione, bona remediorum ad finem conducentium inquisitione, consul-

2. Oeconomica. 3. Politica.

Prudentia unde & quomodo acquiratur.

consulta tione, judicio, & in bene præscribendo, exsequendóque constantia & firmitate.

De consilio, ut Spiritus sancti donum est.

PRIMVS autem Prudentiæ actus est *Consilium*, sive bene consultare. Vnde in scripturis sacris Consilium pro Prudentia ponitur. 1. Machab. cap. 2. *Simon vir consilii est.* Ecclesiastici 32. *Fili sine consilio nihil agas.*

EST autem Consilium, Spiritus sancti donum, quo secundùm Deum omnes nostras actiones gubernamus. De quo Isaiæ 11. Ecclesiastici 37. Proverb. 4. & 19. *Quiestinus est* &c. Basilius in 3. cap. Isaiæ *hominem inconsultum navi absq; gubernaculo* comparat. Non est autem judicandus præceps, qui Deum efficaciter vocantem confestim sequitur, quia talis divinâ luce omni humano consilio certiùs dirigente, collustratur; ut Matth. 8. Dominus ait: *Sequere me.*

A quibus consilium petendum sit.

CONSILIVM porrò expetendum est à prudentibus, peritis, probis & benevolis, juxta illud Ecclesiastici 37. *In consilio cum viro sancto assiduus esto.* & ca. 8. *Cum fatuis consilium non habeas.* Consultores autem benevolos esse debere insinuat Ecclesiasticus cap. 8. *Cum extraneo ne facias consilium.* Ecclesiastici 6. *Sit tibi consiliarius unus de mille.* Hujusmodi consiliarii fuerunt Moyses, Ioseph, Daniel, & *magni consilii Angelus*, de quo Pater dixit: *Ipsum audite.*

CETERVM quòd bonis consiliis obtemperandum sit, Proverb. 12. Sapiens his verbis expressit: *Qui sapiens est, audit consilia.* Sic Pharao audivit consilium Ioseph, Genes. 41. Moyses acquievit Iethro, Exo. 18. David consilium Nathan inferioris, bona monita Dei instinctu suggerentis, patienter admisit. Theodotius Magnus Ambrosii correptionem probavit.

IMPRVDENTI verò, malóque consilio non esse acquiescendum, ostẽdit exemplum Roboam 3. Reg. 12: qui spreto Senum consilio, Iuvenum imprudẽtiam prætulit. Et Christus Matt. 16. Petri consilium sano Dei consilio adversum graviter confutavit.

CAP. CCLXXXVIII.

De Consiliis Evangelicis.

Triplex actus consilii.

TRIPLEX actus consilii reperitur. *Primus* est, quo vera à falsis, & agenda à vitandis, discernimus; qui fidelium est. *Secundus*, quo ad potiora bona, perfectionis scilicet amplectenda consilia elevamur. Matth. 19: *Si vis perfectus esse* &c. *Tertius* est, quo id, quod elegimus exsequimur, perfectè vivendo, & alios ad perfectionis studium informando. Sicut faciunt Episcopi, quorum est alios perficere, teste Dionysio Areopag. lib. *de Ecclesi. hier.* ca. 5. p. 1. & cap. 6. p. 3.

Consilia Evangelica à Præceptis differant.

QVOD autem à Præceptis Evangelica Consilia differant, Dominus Matth. 19. apertè significavit dicens: *Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia.* id est, si non contentus vita solùm æternâ, excellentiorem in ipsa gradum expetas, *vade, vende omnia* &c. Quod etiam significatur illis verbis: *Sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Et: *Qui potest capere, capiat.* Vbi Dominus paupertatis & continentiæ opera non imperat, sed commendat: neq; ad illa cogit, sed invitat. Ambrosius lib. *de Viduis*: *Vt intelligas distantiam Consilii atque Præcepti, recorderis illum, cui in Evangelio præscribitur, ut Præcepta servet; & postea Consilium datur, ut divendat omnia.* Hieronymus *contra Vigil. Quod asseris, eos meliùs facere, qui utuntur rebus suis.* &c. Et in epistola ad Eustochium *de servanda Virginitate*: *Vbi consilium, ibi offerentis arbitrium; ubi præceptum, ibi necessitas servientis.* Augustinus epist. 89. quæst. 4: *Magister bonus mandata legis ab istâ excellentiore perfectione distinxit* &c. Lib. *de sanctâ Virginit.* cap. 30. Apostolus 1. Corinth. 7. *Consilium do.* Chrysostomus *in comment.* Sic filii Ionadab patris consilium ultrò amplexi leguntur, Ieremiæ 35. Augustinus lib. *de moribus Ecclesiæ* cap. 31. *Hi verò patres nullâ superbiâ filius consulunt, magnâ suâ in jubendo authoritate; magna illorum in obtemperando voluntate.* Vnde patet, multa esse à Deo consulta, quæ non sunt præcepta. De præceptis enim Iustitiæ dici nequit: *Qui potest facere, faciat*: sed *omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur.* Etenim *Amplecti consilia laudis est; non criminis, omittere*, Augustinus lib. *de sancta Virginit.* cap. 30. & 14.

Multa sunt à Deo consulta quæ nõ sint præcepta.

Cap. CCLXXXIX.

De Fortitudinis Dono.

Fortitudinis donũ in quo consistat.

FORTITVDINIS dono muniti facilè adversa sustinent, ut Act. 7. *Stephanus plenus gratiâ & fortitudine.* 2. Cor. 12. *Virtus in infirmitate perficitur.* Hoc dono claruit Abraham, qui Reges victores invasit & vicit, Gen. 14. Ambros. lib. 1. *Offic.* c. 35. lib. 2. *de Abraham* cap. 10. Iob, de quo Ambros. lib. 1. *offic.* cap. 36. David procedens contra Goliath. 1. Reg. cap. 17. Machabæi, 2. Machab. 7. Tres pueri, Daniel. 3. Item sancti, quos Apostolus Hebr. 11. collaudat. Quanta verò sanctorum novi Testamenti fortitudo extiterit, ipsa mundi conversio ad Christum Deum verum attestatur, quæ Apostolorum, Martyrũ & Confessorum ministerio peracta est: quorum invicta mentis Fortitudo Act. 5. commendatur: *Ibant gaudente. a conspectu concilii.* In tribulatione gloriabantur, Roman. 5. Gaudebant, Iacobi 1. & 1. Corinth. 4.

Iob. 7. HOC Fortitudinis donum nobis in hujus vitæ stadio cum Mundo, Carne atque Diabolo colluctantibus, pernecessarium est, quia maxima hostis & adversarii nostri fortitudo est, quæ describitur Iob. 40. & 41. Lucę 11. *Cùm fortis armatus* &c. Ad Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem.* Vnde 1. Petri 5. Diabolus propter ferociam & audaciam Leoni comparatur. Ps. 90. Propter venenatam astutiam & violentiam, Draconi. Quòd insuper exploret singulos, ut expugnet, ostendit Cyprianus *de zelo & livore.*

Fortitudo nõ vera sed apparens ex mundana cupiditate oritur.

SCIENDVM hic est, quosdam nõ veram, sed apparentem habere fortitudinem: quales ad aspera sustinenda promptos efficit mundi cupiditas, mentisque obstinatæ duritia non Dei charitas, aut vera mentis invictæ cõstantia, sicut Prosper sententiâ 295. his verbis exprimit: *Fortitudinem gentilium mundana cupiditas facit fortitudinem autem Christianorum Dei charitas*, ex August. lib. *De patientiâ* c. 17.

FORTITVDINIS officia recenset idē Prosper lib. 3. *de vitâ contemplativâ* c. 20. Lactant. lib. 5. cap. 14. August. lib. 4. *de Civit.* cap. 20. De mundanorum fortitudine agit Cicero libr. 1. *Offic.* & Valerius Max. lib. 3. cap. 2.

Cap. CCXC.

De Pietatis sive Iustitiæ dono.

PIETATIS nomine Isaias potiùs quàm Iustitię illud Spiritus sancti donum expressit, quo Deum ut Patrem colimus, & omnibus propter Deum bene afficimur, ut justitiâ Christianam in religione ac pietate inprimis consistere doceret, quibus Deo reddimus quod debemus. Vnde Apostolus 1. Timoth. 4. *Exerce teipsum ad pietatem. Est* autem *Pietas* (Augustino teste Enchir. 2.) *verax veri Dei cultus, consistens in Fide, Spe atque Charitate.* Tunc enim Deum colimus, dum firmiter ei credimus, confidenter in eum speramus, & sincera charitate diligimus. Iustitiæ itaque fundamentum est fides, quam nulla merita præcedunt, sed ex illa cuncta profluunt. Ex justitiâ verò & pietate aliorum necessitates nostras esse ducimus, nec solis nobis, sed toti humano generi natos nos esse credimus. Vnde aliorum nocumenta, tanquam si forent propria, studemus propulsare & omnia quæ valemus, in commune conferimus, suum cuique tribuentes, Deo scilicet, nobis atque proximo quod debemus; agentes, ut ratio dominetur vitiis, corpus animo, animus verò ipsi Deo subjiciatur. Prosper lib. 3. *de vitâ contemplat.* cap. 23. & 26.

Pietate Dei colimus. *Isaia c. 11.* *Pietate omnibus hominibus conjungimur.*

PIETAS denique se ad parentes aliósque sanguine junctos porrigit, quibus grata voluntate consulit. Ambros. lib. 1. *Offic.* cap. 27. Augustin. lib. 83. quæst. qu. 31.

Pietate parentibus & sanguine vinctis succurrimus.

HINC qui parentibus honorem, obsequia, sustentationem exhibent, Pii vocantur; & qui parentibus illa denegant, Impietatis notantur. Matth. 15. Cicero libro secundo *De Inventione & Oratione* 22.

ILLVSTRIA pietatis in parentes exempla, profert Valerius Maximus libr. 5. capit. 4. Plinius libro 10. cap. 23. Ciconiæ officia in parentes recenset. Ambrosius lib. 5. Hexaem. cap. 16. Extensione insuper quadam *Pietatis* nomen transfertur ad mentis affectionem, qua facilè alis compatimur; ut notat Gregorius homil. 19. in Ezechiel. Ex qua loquendi consuetudine Deus in scripturis *Pius* dicitur, quia mise-

misericors sit erga hominem, ad suam imaginem efformatum.

Cap. CCXCI.

De dono Timoris sive Temperantiæ.

Isaia 11. Donū timoris, sive temperantiæ.

ISAIAS temperantiam *spiritum timoris Domini* appellavit, ut doceret, Christianam Temperantiam in eo à philosophicâ differre, quòd ab illicitis voluptatibus, ne Deus offendatur, abstinere faciat, juxta illud Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas*: philosophica verò, quoniam ita rationi, & corporis sanitati, atque mentis serenitati expediat.

Timor dupliciter sumitur.

DVPLICITER verò *Timoris* nomen accipitur: *Vno* modo pro appetitus inferioris passione, qui timor solùm ad corporalia mala, quæ sensibus exterioribus percipiuntur, sese extendit; ac proinde naturalis, nō vitiosus aut malus est. Consistit enim in quadā fugâ mali, sensus exteriores offendentis; qualem timorem in brutis quoq; cernimus. *Altero* modo sumitur pro actu vel habitu voluntaris, quo malum arduum futurum, quod vitari potest, refugit. Nam de bono futuro, Spes est: de malo autem præsente, Dolor: de malo non arduo, Odium: de malo quod vitari nequit, Desperatio. Extenditq; hic timor se ad mala intelligibilia, & nonnūquam bonus, aliquando verò malus est; ut docet S. Thomas in 2. 2. qu. 19. & Magister Sentent. lib. 3. distinct. 34.

Timor mundanus.

DIVIDITVR autem Timor existens in voluntare, in timorem mundanum, quo metu pœnarum præsentium, aut amittendorum temporalium bonorum à Deo avertimur: quali timore Petrus Christum negavit. Estque hic timor malus, à Christo Matth. 10. prohibitus: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Isa. 51. *Quis es tu, qui times ab homine mortali?* Iob. 6. *Qui timet pruinam, obruet eum nix.* Basil. in Psal. 33. hunc timorem, *Animæ hostem* vocat; & nasci ex infidelitate, aut fidei infirmitate ostendit: sic Petrus ambulans super aquas, timuit.

Triplex timor: servilis, initialis, castus.

DIVIDITVR quoque Timor hic in *servilem*, *initialem*, & *castum sive filialem*. Omnis enim timor, qui ad Deum convertit, aut est timor pœnæ futuri seculi; aut timor culpæ ac separationis à Deo. Si autem tantùm pœnæ sit, erit *timor servilis*. Sin verò culpæ sit, atque amissionis divinæ amicitiæ, *timor* erit *filialis*. Quòd si verò partim sit pœnę, partim culpæ, vocatur *initialis timor*.

Timoris servilis descriptio.

EST autem *servilis timor*, quo formidine supplicii à Deo justo judice inferendi, abstinet quis à malo. Cohibet enim animum, non amore justitiæ, nec metu æternorum bonorum amittendorum (quæ non amat) sed tantùm formidine pœnæ. Estque hic timor non malus, sed bonus, licet imperfectus. Coërcet enim opus externum, quamvis non sanet animum, qui peccare mallet, si impunè liceret; & paullatim assuescit justitiæ, ac præparat locum charitati, ut incipiat diligi, quod solùm timebatur. Hinc: *Initium sapientiæ timor Domini*, Proverb. 1. Psalm. 110. *Cùm autem perfecta charitas intraverit, pellit timorem*, 1. Ioan. 4. Quemadmodum enim, dum suitur filum, per setam introducitur; & nisi seta transeat, linum non intrat: ita nisi timor mentem occupet, charitas non intrat. Augustinus tract. 9. in cano. Ioannis; tractat. 34. in Ioann. sermon. 18. *De verbis Apostoli.* Chrysostomus homil. 18. ad Antioch. *timorem* esse *fontem justitiæ* dicit. Est enim impulsus Spiritus sancti, non quidem inhabitantis, sed tamen excitantis; quo adjutus pœnitens viam sibi ad justitiam parat; ut definitum est in Concilio Trident. sess. 14. cap. 4. *Doctrinæ*; & can. 5. Et sess. 6. can. 8. *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Timor enim à peccato revocans, bonus & utilis est: servilitas autem adjuncta timori, vitiosa est, non ex naturâ timoris, sed ex infirmitate hominis profluens. Vnde Ecclesiastici 25: *Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei.* Rom. 8. *Non accepistis Spiritum servitutis in timore.*

Timor servilis bonus, licet imperfectus.

Initialis timoris descriptio.

INITIALIS autem timor vocatur, quo partim metu pœnæ, partim metu culpæ, amoreque justitiæ à peccato abstinetur: estque medius inter servilem & filialem timorem. Ideoque in charitate inchoata reperitur, non in perfecta, quæ omnem pœnæ metum, conscientiæque tormentum depellit. Timor enim duo respicit: malum scilicet, atque eum, à quo malum inferri potest: sicuti fur suspendium & judicem timet. Priore modo Gehenna, posteriore verò Deus ipse judex timetur. Hoc initiali timore utrumque metuimus,

sic tamen, ut judicem simul amemus, & offendere vereamur. Dicitur verò hic timor etiam initium sapientiæ, quia principium sit intrinsecum sapientiæ, justitiæ seu charitatis; ut docet August. tract. 9. *in Canon. Ioannis*. & 34. in Ioan. De hoc timore Prov. 28. dicitur: *Beatus homo, qui semper est pavidus*. Eccles. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu*. cap. 25. *Timor Dei initium dilectionis ejus*.

Descriptio timoris filialis seu casti.

TIMOR *filialis* est, quo Deum quis offendere metuit, ne ab eo deseratur, ipsoque discedente, ab eo separetur. Hic charitate crescēte augetur, nec in futura vita evacuabitur. *Timor* enim *Domini permanet in seculum seculi*, Psal. 18. Alium tamen tunc, quàm nunc usum habebit iste timor. Nam efficiet, ut Deum revereamur: tunc enim Deo carere, aut ipsum offendere non verebimur; sicuti Christus hic agens non timuit Deum offendere, aut ab eo separari; maximè tamen Patrem reveritus est. Hebræor. 5. *Exauditus est pro sua reverentia*. De hoc timore ait Psalm. 33. *Timete Deum omnes sancti ejus*. Manat enim ex amore Dei, sicut sponsæ erga sponsum, & filiorum erga parentes. Vnde *Spiritus adoptionis filiorum* appellatur, Rom. 8.

Aug. lib 14. de civit. c. 4. tract. 9. in ep. Io. & ser. 18 de verbis Apostoli.

CAP. CCXCII.

Vtrum Spiritus Sancti dona inter se connexa sint?

Dona intellectus non sibi cohærent.

DONA inter intellectualia non sibi necessariò cohærere, ex Apostolo evidens est, 1. Corinth. 12. ubi ait, dividi Spiritus sancti dona, nec uni omnia dari. Et cap. 13. *Varia dona sine charitate haberi* tradit; experientiaque attestatur, multos scientiæ dono carere. Vtrùm autem euncta moralia dona, seu virtutes morales connexæ sint, anxiè à Philosophis & Scriptoribus Ecclesiasticis disputatum invenimus; & quidem nonnulli connexas affirmant, alii negāt. Ceterum re bene discussa inter se omnes conveniunt, scilicet *virtutes morales esse inter se copulatas, non quidem, ut habitus sunt boni & laudabiles, seu virtutes, proprias materias objectas habētes; sed ut virtutes sunt perfectæ & heroicæ, bonum eligentes ob communem honestatis rationem, animo parato adversus omnem inordinatum appetitus affectum* putà contra quemlibet timorem, & contra omnes sensuum atque corporis dolores & voluptates, omni commodo contempto. Denique quatuor Virtutes principales connexæ sunt, quatenus generales quædam cōditiones sunt omnis virtutis, eligentis bonum in propria materia sapienter, constanter, modestè, ac rectè. Connexio itaque virtutum, in primariis quatuor Moralibus tantùm habet locum, quæ ad communem cujusque vitam spectant; non in ceteris, quæ propriæ sunt singulorum: nec absolutè, sed modo dicto cōsociatę sunt. Hinc Hieronymus dialog. 1. *Contra Pelagianos* dicentes, eum, qui unam virtutem habeat, omnes videri habere; respondet, *participatione, non proprietate haberi*. Augustinus epistol. 29. dicit, sententiam de connexione moralium virtutum Philosophorum esse, non Apostolorum. Gregorius lib. 1. moral. c. 39. & homil. 3. in Ezechielem, tradit, *virtutes primarias esse connexas*. Hieronymus in cap. 5. & 6. Isaiæ. Augustinus libr. 6. *De Trinit.* cap. 4. citatus à Magistro lib. 3. distinct. 36. quem sequitur D. Thomas 1. 2. quæst. 65. artic. 1. Bernardus lib. ad Eugen. cap. 6. dicit, *suavissimum quendam concentum esse virtutum, unamque sequi alteram*. Et quidem omnes morales Virtutes prudentię connecti, ex eo liquet, quòd omni actioni tempus idoneum atque modus constitui debeat; ut docet Basilius *de Constitut. Monast.* ca. 15. Hieronymus in 10. cap. Matth. ad illud: *Estote prudentes*. Prosper lib. 3. *de vita contemplativa*, cap. 29. & 30.

IV. Virtutes morales perfectæ sunt connexæ.

Greg. lib. 2. mor. cap. 1. lib. 22. mor. cap. 1. Hom. 22. in Ezech.

CAP. CCXCIII.

De Beatitudinibus.

Beatitudinū descriptio.

EVANGELICÆ Beatitudines à Matth. c. 5. & Luca ca. 6. enumeratæ, differūt à Spiritus sancti donis & virtutibus, sicut actus ab habitu; ut docet August. lib. 1. *De sermon. Domini in monte* c. 9. Ambros. li. 5. in Lucam. Nuncupantur verò *Beatitudines*, quia certa sunt ad beatitudinem perveniendi media. Rom. 8. *Spe salvi sumus*. Eadem porrò Christianarum virtutum opera, fructus Spiritus sancti dicuntur, quatenus ab hominis bona voluntate, Spiritu sancto adjuvāte, producuntur. Significatur enim ea phrasi, humanam vim & rationem ad hujusmodi opera per se non sufficere, sed opus esse divinæ gratiæ, ac intima Spiritus sancti cooperatione.

Beatitudo est virtutis actus. Fructus Spiritus sancti.

Oppu-

Fructus carnis.

Opponuntur verò fructus Spiritus sancti, fructibus Carnis, qui oriuntur ex semine vitiosę concupiscentię, ab arbore voluptatis malę. Distinguuntur etiam ab operibus humanis, quæ producuntur ex semine naturalis rationis, ab arbore humanæ voluntatis, quatenus natura quædam bona est. A Beatitudinibus autem distinguuntur, ut genus à specie. Nam omnium perfectarum virtutum actus, sunt fructus Spiritus sancti: Beatitudines verò, solùm nobiliores specialium virtutum actus, qui Matt. 5. & Luc. 6. exprimuntur.

Opera humana quæ dicantur.

Fructus Spiritus sancti Apostolus ad Galat. 5. recenset duodecim; non quia non plures sint, sed ut de alijs Christianarum virtutum actibus idem esse sentiendum admoneret.

De peccatis in Spiritum sanctum.

De Peccatis autem in Spiritum Sanctum, Cur quædam peccata in Patrem, alia in Filium, & nonnulla in Spiritum sanctum committi dicantur, quare insuper hæc potiùs quàm illa dicantur irremissibilia; & quot, ac quænam hujusmodi peccata sint; in tractatu *De Peccatis* explicatur infrà ca. 349. in explicatione Articuli 10.

Cap. CCXCIV.

Nonus articulus.

Sanctam Ecclesiam, catholicam, Sanctorum communionem.

Ecclesia, Dei domus est.

Post confessionem Creatoris, hoc est, summæ Trinitatis, quæ unus est Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, rectus professionis fidei ordo exposcebat, ut subjungeretur Ecclesia, tanquam inhabitatori domus sua, & Deo templum suum, & Conditori atque moderatori civitas sua: ut nimirum intelligeretur, quos Spiritus sanctus participes suæ sanctitatis efficeret, quippe fons omnis sanctitatis atque largitor. Confitemur autem, ab eodem Ecclesiam sanctitate verâ donatam; in eáque sola veram sanctitatem, quæ nos ad beatam & immortalem vitam præparet, idoneosq; efficiat, reperiri. Quia verò Christus nulli extra Ecclesiam suæ Passionis meritum ad salutem applicari voluit, neq; ulli extra Ecclesiam salutis consequédę spem fecit; (*Ipse enim salvator est corporis sui.*) nec tamē impij desunt, qui Catholicam Ecclesiam apud se tãtùm esse affirment: sedulò exponendum erit, quid Ecclesiæ nomine intelligendum; & quidnam Ecclesia, qualis, quibúsque notis ab omnibus alijs hominum cœtibus discerni possit.

Extra Ecclesiam nulla salus.

Ephes. 5.

De nomine Ecclesiæ.

Quid Ecclesiæ nomine significetur.

Ecclesiæ nomen Latini à Græcis mutuati, post divulgatum Christi Evangelium, ad res sacras transtulerunt, ut significet *evocationem*, seu *cœtum vocatorum*. Ac primò generatim ad omnem intelligentium creaturarum multitudinem, tam Angelorum, quàm hominum, in unâ societate unum Deum Creatorem colentium significandum usurpatur: ut idem sit Ecclesia, quod *Civitas Dei, domus, & tēplum, in quo Deus habitat*. Templum autem summæ Trinitatis est, Ecclesia universa, constans Angelis & hominibus sanctis, quæ unâ est consortio æternitatis & vinculo charitatis, instituta ad colendū unum Deum, à quo tota sanctificatur & regitur. Sic ad Ephesios cap. 1. Apostolus: *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam.* Hebr. cap. 12. *Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis.* August. Enchirid. cap. 56. & 61. Lib. 12. *De Civit.* cap. 9.

Ecclesia generali notatione idē quo domus aut templum, vel civitas Dei.

2. Ecclesia significat cœtum hominū

Secundo nomen Ecclesiæ significat *Cœtum, concilium, aut congregationem hominum, sive fidelium, sive infidelium.* 2. Paralip. 6. *Ecclesia magna valde.* Psal. 25. *Odivi Ecclesiam malignantium.* Actor. 19. *Legitima Ecclesia.*

3. Ecclesia significat Ecclesiæ præfectos.

Tertio Ecclesiæ nomine *præsides ac pastores Ecclesiæ* significantur. Matth. 18. *Dic Ecclesiæ.* Actor. 14. *Cùm congregassent Ecclesiam* Item, *deducti sunt ab Ecclesiâ.* Actor. 24. *Excepit eos Ecclesia.*

4. Ecclesia significat locum, in quo fideles conveniunt.

Quarto Ecclesiæ nomen *loco* tribuitur, *in quo populus Christianus rei sacræ causâ solet convenire.* Iudith 6. *Omnis populus totâ nocte intra Ecclesiam oraverunt:* eâ loquendi formula, qua continens significat contentum; vel qua signa rerum significatarum nominibus appellantur. Templum enim materiale, figura est Templi Spiritualis, quod ex vivis lapidibus ædificatur; ut Augustinus docet serm. 2. *de Dedicatione.*

Aug. ep. 157.

5. Ecclesia significat cœtū per Christum evocatorum hominum.

Quinto Usitata scripturarum sacrarum consuetudine nomen Ecclesiæ significat *Cœtum hominum, ex massa damnationis per Christi gratiā evocatorum, ad serviendum uni Deo, in fide unius Media-*

toris Iesu Christi. Qua significatione à lapsu generis humani usque ad finem mundi una esse dicitur Ecclesia, cujus caput est Christus, à quo vitæ spiritualis subministratio membris omnibus connexis ei per fidem obtigit; juxta illud Ioannis 15. *Ego sum vitis, vos palmites.* In quem locum Augustinus admonet, Christum secundùm quod homo est, factum esse caput Ecclesiæ, quæ in hominibus est, quoniam unius naturæ sunt vitis & palmes. Idem tradit Enchiridij cap. 56. & 61.

Eadem vet. & novi Testamẽti quoad essentiam fuit Ecclesia.

Qvamvis autem Novi & Veteris Testamenti eadem, quoad essentiam, fuerit Ecclesia; frequentiùs tamen atque aptiùs illa hominum multitudo, quæ unum Deum, in fide unius Mediatoris, secundùm ritus legis Mosaicæ colebat, appellata est *Synagoga* quàm Ecclesia: quoniam *congregari* magis sit pecorum rationis expertium, in quibus propriè greges dicere consuevimus; *vocari* autem sit, intelligentium. Iudæi verò pecorum more præsentia tantùm spectabant atque sectabantur: Christianus verò populus futura æternaque bona quærit, ut notat Augustinus in Psal. 77. & 81. atque in inchoata expos. epist. ad Roma. Non igitur absque ratione Christus suæ Reipublicæ nomen Ecclesiæ indidit Matth. 18. Et Apostoli, Scriptorésque Ecclesiastiei accepto Spiritu sancto, Christianorum societati hoc Ecclesiæ nomen appropriaverunt, ut ex cap. 5. Actor. patet: *Et factus est timor magnus in universâ Ecclesiâ:* cujus maiores partes etiã *Ecclesiæ* nomen retinent. unde Apostolus Roman. 16: *Salutant vos omnes Ecclesiæ Asiæ.* Et Ioannes Apocal. 1. *Septem Ecclesiis* scribit. Nec solùm Apostolus maioribus Christianorum cœtibus *Ecclesiæ* nomen tribuit, ut Ecclesiæ quæ est Corinthi, Philippis, Galatiæ &c: sed etiam privatis fidelium familiis. 1. Cor. 16. *cum domesticâ Ecclesiâ.* ad Philemonem: *Ecclesiæ, quæ in domo tuâ est.*

Ecclesia & Synagoga differentia.

Ecclesiæ nomen usu, Ecclesiasticorũ scriptorum appropriatum societati Christianorum

Societas Christianorũ Ecclesia nuncupatur.

Svnt & alia plura nomina, quibus Christianorũ Respublica describitur. 1. Timoth. 3. vocatur *Domus Dei*, quia ab uno summo Patrefamilias gubernetur. Nuncupatur *Grex ovium*, Ioan. 10. & 21. Item *Sponsa Christi*, 2. Corin. 11. Apoc. 22. necnon *Vxor Christi*, Apoc. 19. Ephes. 5. dicitur *Corpus Christi.* 1. Cor. 12: *Omnes nos in unum corpus baptizati sumus.* Ephes. 1. ad Coloss. 1. *Quæ est corpus ipsius.* Nuncupatur denique *Templum Dei, Populus Dei, Civitas Dei, Regnum Dei, Regnum cælorum, Societas Iesu,* 1. Cor. 1. & 1. Ioan. 1. *Vinea* Psalm. 79. Cant. 2. Isa. 5. Hierem. 5. Matth. 20. & 21. *Columba* Cant. 6. *Amica & soror,* Cant. 1. & 6.

Bernar. ser. 16. in Cant.

Qvibvs omnibus nominibus Ecclesiæ unitas, seu potiùs unanimitas designatur, ac varia beneficia, quibus fideles Deus affecit, inculcantur. Inter omnia tamen Ecclesiæ nomen præcellit, quo mysteria diversarũ vocum amplitudine comprehensa, uno intuitu homini contemplanda offeruntur. In evocatione siquidem, quam Ecclesia denotat, gratiæ splendor elucet, qua homo de statu Damnationis ad statum Salutis translatus est; juxta illud 1. Pet. 2. *Qui de tenebris vocavit vos in admirabile lumen suum.* Vnde Paulus passim hanc divinam vocationem commendans, scribit *vocatis sanctis*, id est, vocaris ad sanctitatem, ipsaque vocatione sanctificaris. Roman. 1. & 1. Corint. 1. Psalm. 106. *Dicant, qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregavit eos, & deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.* Hierem. 31. *Ecce ego adducam eos de terrâ Aquilonis, inter quos erunt cæcus & claudus.* Cantic. 4. *Veni de Libano sponsa mea:* id est, de idololatria ad fidem.

Excellentia nominis Ecclesia.

Vocationis beneficium commendatur.

Aptissime verò fidelium cœtus *Vocationis* nomine designatur, quoniam ad Dei populum nemo instinctu proprio se adjungit; sed quisquis venit, à Dei gratuitâ vocatione prævenitur. Vocat autẽ Deus non solùm extrinsecus aures corporis, Pastorũ, ministrorumq; Verbi Dei voce pulsando; sed & interiùs, per secretam inspirationem fidei, qua fit, ut qui mente audit, à Patre discat, & veniat. Ioan. 6. & Rom. 8. *Quos vocavit, hos & justificavit.* Vbi observandum, vocationem etiam interiorem esse multiplicem. Vna enim generalis est omnium credentium, & Baptismi sacramentum suscipientium, de qua Actor. 2. *Quoscumque advocaverit Dominus.* & Matt. 22. *Multi vocati, pauci verò electi*; quia per fidem & sacramentorum communionem multi locum convivii sine veste nuptiali ingrediuntur; qui tandem inspiciente per Iudicium Sponso, ejiciuntur.

Vocatio interior & exterior.

Alia quędam specialis vocatio secundùm propositum electionis ad gloriam reperitur, de qua Roma. 8. *Qui secundùm propositum vocati sunt sancti. Et quos vocavit, hos justificavit: & quos justificavit,*

Vocatio generalis & secundùm propositum electionis ad gloriam.

hos &

hos & glorificavit &c. Hæc electorum vocatio est, qua fit, ut sic vocati non solùm credant, sed etiam rectè vivãt; nec ad tempus tantùm, sed usque in finem perseverent. Quam vocationem heretici ECCLESIÆ vocabulo significatã contendunt, ab eaque invisibilem Ecclesiam, solos prædestinatos complectẽtem, constitui docent. Cæterùm falluntur, quoniam Ecclesia à communi vocatione interiori dicitur, qua multi vocati, non tamen electi, per fidem & Baptismi susceptionem Christi familiam ingrediuntur, hoc est, Ecclesiam, quamvis merito vitæ postea malè gestæ tandem ejiciantur.

A cõmuni vocatione nomẽ Ecclesia deducitur.

CAP. CCXCV.

De Ecclesia definitione.

Ecclesia definitio.

EXPOSITO Ecclesiæ vocabulo, de re per Ecclesiam significata abjungendum est. Ac licet Angeli, qui in accepto justitię munere perseveraverunt, nullã Christi mediatoris vocatione indiguerint, ideoque aptiùs dicantur ad eandem cum hominibus Dei Civitatem, quàm ad eandem Ecclesiam pertinere: quia tamen Scriptura, & Beatus Augustinus Ecclesiæ vocem tam angelis quàm hominibus tribuunt, in sua describemus Ecclesiam amplitudine hoc modo: *Ecclesia est Societas creaturarum rationabilium, per dona supernaturalia uni Deo adhærẽtium.* Quam definitionem subindicat Augustinus Enchir. cap. 56. & 61. & lib. 12. *De Civi.* cap. 9. Bernard. serm. 27. *in Cantica.*

Aug. Enchir. 56. & 61.

VT autem Ecclesia ab hominum evocatione per Christum ex perditionis massâ censetur, generaliter in hunc modum definiri potest: *Ecclesia est cœtus hominum, fide Christo capiti adhærentium.* Quæ descriptio Ecclesiæ substantiam exprimit. Ideóque ad omnia tempora Militantis Ecclesiæ, ad omnes ejusdem status, necnon ad omnes particulares Ecclesias, ex quibus ab initio generis humani una generalis Christi Ecclesia conflatur, sese porrigit. Omnis enim hominum societas, quæ fide Christo adhæret, per eumque, veluti Mediatorem justitiæ influxũ à Deo exspectat, Ecclesia Christi est. Vnde prisci sancti, sive tẽpore legis naturæ, sive tempore legis Mosaicæ, qui in Christum crediderunt, ab eoque justitiam & salutem exspectarũt, nobiscum ejusdem Ecclesię fuerunt: cujus licet diversæ sint ætates, varij status, aliæ conditiones, nova privilegia; tamen ex omnibus partibus una resultat Christi universalis Ecclesia. *Neque enim putandum est, quòd antiquis justus sola, quæ semper est, Divinitas Christi, non etiam, quæ nondum erat, ejus Humanitas revelata profecerit;* inquit August. lib. *De Peccato Orig.* ca. 26. & lib. *De Catechizan. Rudibus* cap. 3. exemplo Iacob, qui dum nasceretur, manum priùs quàm caput in lucem emittens, Christum ostendit, quandam sui corporis partem, antequam in carne appareret, præmisisse in sanctis, qui eum nascendi tempore præierunt; qua velut manu se caput Ecclesiæ nasciturum esse prænunciaret: quos ait eidem corpori (cujus Christus caput est) cohæsisse, credendo in eum, quem prænuntiabant: non enim præcurrendo divulsi sunt, sed adjuncti potiùs obsequendo. Nam etsi manus à capite præmitti potest; connexio tamen ejus sub capite est.

Antiqui sancti ad Christi Ecclesiã pertinuerunt.

PORRO non uno modo cũcta Christi membra illi adhærent. Beati enim per visionem fidei succedentem & flagrantissimam charitatem cohærẽt: qui verò in terris peregrinantur, Christo per fidem & unitatis amorem atq; certis Sacramentorum, Sacrificiorumque vinculis, (quæ pro temporum varietate diversa quoque instituta fuere) tum inseruntur, tum inter se colligantur. Vnde patet, sacramenta ad essennã Christi Ecclesiæ minimè [illegible]tare; quoniam sicut hic pro vario statu Ecclesiæ mutata fuerunt, ita in futura vita plenè cessabunt.

Mẽbra Christo diversimodè adhærent.

Ex quibus liquet, Ecclesiam rectè generatim describi in Catechismo nostro, *fidelium cõgregationem*, sive, *populum fidelem per universum Orbem dispersum*, ex Augustino in Psalm. 149. cui Gregor. hom. 38. in Evang. consonans: *Regnum* (inquit) *cælorum est congregatio justorum.* Beda in 26. cap. Iob: *Ecclesia est omnium sanctorum congregatio.* Iren. lib. 3. cap. 3. cont. hæreses, *Ecclesiam* intelligit *eos, qui sunt undique fideles.* Quæ definitiones indicãt solùm partes Ecclesiæ substantiales, non tamen excludunt proprietates, quæ certos Ecclesiæ status, aut partes concernunt, per quas Ecclesia conspicua redditur, & a conventiculis hæreticorum, schismaticorumque discernitur.

Catechismus art. 9. nu. 2. Ecclesia est populus omniũ in Christum credentium.

CAP.

Cap. CCXCVI.

De partibus Ecclesiæ Christi.

Vnius Ecclesiæ duæ Partes: Triumphãs & Militans.

Ecclesiæ Christi duæ sunt potissimùm partes; una *Triumphans*, altera *Militans* vocatur. Trivmphans est cœtus eorum, qui de Mundo, Carne ac Dæmone victores, ac ab omnibus hujus vitæ periculis liberi, æterna beatitudine perfruuntur: Militans verò, est cœtus fidelium in terris, cum Mundo, Carne atque Satana luctantium.

Qvæ duæ partes non duas reddistinctas Ecclesias, sed unicam constituunt, cujus pars antecessit, altera indies sequitur, donec suo Capiti per visionem quoq; conjuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Et quia *nemo Deum habiturus est in cælis Patrem, qui Ecclesiam hic in terris non habuerit Matrem*, nullhque hominum extra Ecclesiam salutis æternæ spes facta sit, (*Christus enim est salvator corporis sui:*) ideo profuerit, de hac Militante Ecclesia scire, quidnam sit: qualis, quibus donis & privilegiis à Christo novi Testamenti tempore ornata, quibus denique proprietatibus ab omnibus hæreticorum conventiculis discerni queat; item quæ hominum genera complectatur.

Ephes. 5.

De Militãte Ecclesia quæ sciendæ.

Cap. CCXCVII.

Quid sit Ecclesia Militans?

Quid sit Ecclesia Militans?

Ecclesia hujus temporis est hominum cœtus, ejusdem fidei vinculo, & eorũdem Sacramentorum communione colligatus, sub regimine legitimorum pastorum, & præcipuè Christi Vicarij, Romani Pontificis. Vnde ab ea sũt alieni omnes infideles: ut Pagani, Iudęi & Hæretici, Schismatici quoque, Catechumeni, & Excommunicati. Hinc à sectariis perperam definitur Ecclesia, quòd sit *prædestinatorum congregatio*; ita ut omnes & soli in ea sint prædestinati: sicut docuit Wicleff apud Walden. tom. 1. lib. 2. cap. 8. & 9. Quem sequutus est Ioannes Hus art. 1. 2. 3. 5. 6. ut habetur in Concil. Constantien. sess. 15.

Sectariorũ de Ecclesia definitione opiniones.

Novatiani teste Cypriano lib. 4. epist. 2. & Donatistæ Augustino teste lib. *de hæres.* cap. 69. Ecclesiam definiebant, esse *Congregationem hominum fidelium, qui numquam in graviora scelera, potissimùmque circa fidei confessionem lapsi fuerant.* Nam à cœtu suo vulgares peccatores non excludebant, ut fraudatores, mœchos, & similes; ut ex Epiphanio hæresi Catharorum liquet.

Pelagiani Ecclesiam definiebant, *multitudinem hominum perfectorum, nullum peccatum habentium*; teste Augustino hæresi 88.

Lvtherani Ecclesiam definiunt, esse *hominum congregationem, verè credentium & obedientium Deo.* Vnde sequitur, malos non esse in Ecclesia, nisi nomine, & corporali admixtione. Ideoque duas Ecclesias confingunt: unam *Veram, cujus sint privilegia in scripturis expressa, quæ sit invisibilis, solisq; oculis fidei conspicua*: alteram verò *Aeternam, quæ nomine tantùm sit Ecclesia, omnésque contineat, qui in doctrinâ fidei & usu sacramentorum conveniunt, & in hac bonos & malos inveniri permixtos confitetur.*

Calvinvs duas cum Lutheranis constituit Ecclesias: unam *Veram, ex solis prædestinatis constantem, ac soli Deo notam*: alteram verò *Externam & Visibilem*; quam definit, esse *universam hominum multitudinem in orbe diffusam, qui in fidei confessione, & sacramentorum participatione eundem nobiscum Deum ac Christum profitentur.* In hac malos & bonos esse asserit. Contra hos omnes errores Catholica doctrina tradit, unicam esse in terris visibilem Ecclesiam in eâdem fidei professione, Sacramentorùmque communione unum Christi Vicarium agnoscentem, Romanum Pontificem; à qua sint alieni omnes infideles, qui nunquam Christo per Baptismum nomina sua dederunt, sed alias religiones sectantur: quales sunt Iudæi, Turcæ, Pagani. Hos foris esse docet Christus Matth. 18. *Sit tibi sicut Ethnicus.* Et Apostolus 1. Corinth. 5. *Quid mihi de ijs, qui foris sunt judicare?*

Non sunt duæ Ecclesiæ.

Quid Ecclesia?

Alieni ab Ecclesia Infideles omnes.

Exclvdvntvr quoque ab Ecclesia hæretici, qui aliquando in Ecclesia fuerunt, sed ab ea per hæresim vel apostasiam recesserunt. Hos ait Apostolus *circa fidem naufragasse*, 1. Timoth. 1. significans, illum fidelem dici non posse, qui vel unum fidei Articulum pertinaci animositate repudiaverit: sicur neque justus est, qui vel unum letale peccatum cõmiserit, juxta illud Iac. 2: *Qui totam Legem servaverit, offendat autem in*

Haretici.

In uno fidei articulo, infidelis perdit fidem.

tem in uno, factus est omnium reus. Quemadmodum enim per rei minimæ admixtionē adulteratur moneta, & cymbalum minimâ fissurâ corrumpitur: ita & fides unius Articuli negatione viciatur. Nam *qui quod vult credit, & quod vult non credit; non Deo, sed judicio suo credit*, ut habet Augustinus lib. 17. *contra Faustum*, cap. 3. Lib. 32. cap. 19. tract. 67. in Ioannem. Vnde Athanasius in Symbolo: *Qui integram fidem non servaverit, in æternum peribit.* Lucæ 5. Parabolâ de reti, præ multitudine piscium scisso, idem significatur. Ad Titum 3. Hæreticus dicitur *Subversus & proprio judicio condemnatus*: id est, interpretre Hieron. *non per excommunicationem, ut multi peccatores, ejectus; sed ipse ab Ecclesiâ seipsum ejecit.* 1. Ioan. 2. *Ex nobis exierunt*, id est, ab Ecclesiâ, in qua priùs nobiscum erant, secesserunt; *sed non erant ex nobis*, secundùm divinam electionem. Augustinus lib. *De Bono Persev.* cap. 8. Cyprianus in epist. ad Iubaianum, *Hæreticos cùm extra Ecclesiam sint*, ait, *simiarum more sibi Ecclesiam vendicare.* Hieronymus in dialogo contra Luciferianos dicit, *eos qui ab alio, quàm à Christo nomen habent, ut Valentiniani &c. non Ecclesiam Christi, sed Antichristi Synagogam esse.* Augustinus lib. *De Vnitate Ecclesiæ* cap. 4. *Non utique sunt in Ecclesiâ, qui non credunt.* Quamquam verò hæretici extra Ecclesiam sint, attamen puniri ab Ecclesia possunt. Nam licet militiæ desertorem, qui ad hostium castra transmigravit, cogere, ut redeat. Characterem enim Baptismi extra Ecclesiam hæretici retinent, quo admonētur ad unionem Ecclesiæ redire. Primum autem unionis vinculum internum est, Fides.

CAP. CCXCVIII.

Vtrùm occulti hæretici in Ecclesiâ sint?

Vtrùm occulti hæretici sint in Ecclesiâ.

DE occultis hæreticis, qui foris catholicam fidem profitentur, & communione Sacramentorum veris fidelibus permiscentur, Doctores variè loquuntur. Quidam extra Ecclesiam illos esse asserunt; alij verò in Ecclesiâ constituūt. Sed non tam de reipsa, quàm de modo loquendi laborant. Consentiunt equidem Catholici omnes, occultos hæreticos in Ecclesia secundùm quid esse, videlicet secundùm externam fidei professionem, item secundùm Sacramentorum communionem, necnon ministeria, jurisdictionem; exercent enim potestatem regiminis ligando, solvendo, excommunicando, beneficia conferendo vel auferendo: consentiunt insuper omnes Catholici, occultos hæreticos secundùm aliquid extra Ecclesiam esse, videlicet animo & voluntate, atque secundùm internos nexus, quibus membra uniuntur Capiti inter se, qui consistunt in fide, atque fraternitatis amore, aliisque virtutibus. Differt enim Christi Ecclesia à terrena Republica in eo, quòd requirat, ut membra sua internis nexibus uniātur inter se atque cum capite: hæc vero solùm exigat, ut omnes hominum ordines Rempublicam constituentes, eam foris conjunctionem habeant, quæ pacem tranquillitatemque Reipublicæ temporaliter promoveat.

Occulti hæretici sunt in Ecclesia secundùm exteriores nexus, non secundùm interiores.

QVARE in speciem dissentientes concordamus sententias, tenendo, hæreticos occultos esse in Ecclesia, quoad exteriores nexus, & potestatem regiminis & jurisdictionis; ac eatenus posse vocari membra sive partes Ecclesiæ: non verò esse in Ecclesia secundùm interiores nexus, ac proinde non esse viva Christi membra, sed arida & emortua; neque sensum, neque motum à capite haurientia. In quo à malis Catholicis non parum differunt, qui fidem & fraternitatis amorem retinent: quibus licet Christus per Charitatis & Iustitiæ subministrationem non influat; attamen eis intimè fidem & Christianæ societatis amorem donat. Quod Ioannes 1. epistola cap. 2. significat dicens: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Quomodo ex nobis, si non erant ex nobis? respondet Augustinus libro 3. de Baptizat. cap. 18. & lib. 4. cap. 16. *Intus fuisse carne, sed foris spiritu*: ex nobis fuisse professione & externa Sacramentorum communicatione; sed non fuisse ex nobis, invisibili ac interna charitatis compage. Sic Iudam inter Apostolos, occultorum hæreticorum expressisse typum tradit in Ioan. tract. 61. *Erat enim unus Apostolorum numero, non merito; specie, non virtute; commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adjunctione, non cordis unitate; communione Sacramentorum, non secundum proprietatem criminum.* Lib. *De gestis cum Emerito* cap. 1. *Quidam ait, corde positi in parte donati, præsentiam nobis exhibent corporalem, carne*

Iudas typus hæreticorum.

Vnus numero, non merito.

lem, carne intus, spiritu foris. Lib. *De Catechizandis rudibus* cap. 17. tria hominum genera in Ecclesia constituit: nempe fictos Christianos; quales sunt occulti hæretici, qui Deum non timent, Christianamq; religionem irrident: deinde carnales fideles, in hac vita felicitatem exspectãtes: ac demum spirituales, spe cælestium bonorum in Ecclesia Deo perseveranter obedientes. Origenes hom. 21. in Iosue: *In Hierusalem, hoc est, in Ecclesiâ, sunt quidam Iebusæi, fide & actibus perversi.*

Tria hominũ genera in Ecclesia reperiuntur.

Postremo evincitur, occultos hæreticos quodãmodo in Ecclesia esse ex veteribus, qui docent, eos qui extra Ecclesiam sunt, nullam in fideles authoritatem vel jurisdictionem habere. Cyprianus lib. 1. epist. 6. Lib. 2. epist. 1. Attamen rata esse, quæ in Ecclesia ab occulto hæretico geruntur, docet Canon, *Audivimus.* 24. q. 1. *Sin autem ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* Vbi supponitur, actus jurisdictionis occulti hæretici non esse irritos; alioqui redderentur incerta penè omnia, cùm de occultis scientia nequeat haberi. Huc etiam pertinet, quòd in corpore humano sint partes, quæ vivunt & sentiũt; aliæ, quæ vivunt & non sentiunt; ac demum emortuæ adhærentes, quæ nec vivunt nec sentiunt.

Occulti hæretici iurisdictionem retinent.

Cap. CCIXXC.

De Catechumenis.

Secunda definitionis Ecclesiæ pars, quæ eorumdem Sacramentorum cõmunionem exigit, Catechumenos & Excommunicatos ab Ecclesia excludit; quoniam illi ad Sacrorum participationem non sunt admissi; hi verò sunt dimissi. Sed cum nullus damnationis diluvium extra Ecclesiam evadere possit; nec ulla extra Ecclesiam peccata remittantur (ut habet Augustinus Enchir. cap. 65.) si Baptismum non contemptus, sed necessitatis articulus excludit, credendum est, Catechumenos adultos pœnitẽtes invisibiliter Ecclesiæ viâ extraordinariâ inseri. Non tamen ideo Militanti Ecclesiæ invisibili junguntur, (qualis nulla est) quia nullo adhibito Sacramento; nam & Christus non ideo invisibilem domum intravit, quando januis clausis invisibili aditu legitur ingressus: sed quemadmodum ordinarium est, ut per januam in domum intretur; ita per Baptismum in Ecclesiam, ut Actor. 2. indicatur: *Qui ergo receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illâ animæ circiter tria millia.* Gregorius Nazianzenus dicit, *Catechumenum fidelem dici non posse, nisi per Baptismum ingressus sit.* Chrysostomus ho. 24. in Ioannem ait, *Catechumenum nihil cum fideli commune habere: non mensam, non civitatem &c.* Cyrillus lib. 12. in Ioan. cap. 50. *Catechumenum incircumciso cõparat, qui Agnum Paschalem edere non poterat.* Augustinus tract. 4. in Ioan. & tract. 44. & lib. 8. Confess. cap. 8. & lib. 2. *De Symbolo,* Catechumenos conceptis nondum natis assimilat, quia per Baptismum corpori Ecclesiæ incorporantur. Iuxta illud Act. 1. *Macta & manduca,* cùm de Cornelio Centurione, in corpus Ecclesiæ trajiciendo, ageretur. Duo enim ad salutem necessaria sunt: Fides & Baptisma. *Qui* enim *crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Marc. 16. Et, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10. Et, *In uno corpore baptizati sumus.* 1. Cor. 12. Gregorius hom. 38. in Evangel. ait, *neminem convivium intrare sine Fide & Baptismate.* Omni enim tẽpore post lapsum oportuit fideles unius Dei ac unius Mediatoris fidem, congruis tempori Sacramentis profiteri. Augustinus lib. 18. *De Civit.* cap. 47. Lib. *De Prædest. San.* c. 9.

Catechumeni sunt extra Ecclesiam.

Concil. Lateran. ca. 1.

Ambros. oratione de obitu Valentiniani. Bernardus epist. 77.

Cap. CCC.

De Excommunicatione.

Qui à Sacramentorum cõmunione, fideliumq; societate per Excõmunicationis sentẽtiam depulsi sũt, ab Ecclesia non solùm juxta externam cõversationem, sed etiam interiorem membrorum cõnexionem resecti sunt; ita ut à Christo pro ovibus non agnoscantur, nec singulari tutelâ cõtra Diabolum foris grassantem protegantur. Nam quæcumque ministri Christi *ligant in terris, ligata sunt & in cælis.* Nec Christus eum agnoscit ovem, qui de Ecclesię grege pulsus est. *Si enim Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* 1. Corint. 5. *Tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.* Tertullianus in Apolog. cap. 37. docet, per

Excommunicati sunt extra Ecclesiam.

excommu-

excõmunicationem privari hominem omni commercio spirituali. Quemadmodum in Veteri Lege Deut. 24. jubebatur tolli de medio malus; ita in nova Lege per Excommunicationem jubetur auferri noxius, ut notat Augustinus quæst. 39. in Deut. lib. *De Vera religione* cap. 6. Enchir. cap. 65.

Matth. 18. 1. Cor. 5.

INJUSTE verò lata excõmunicatio, si legitimus juris ordo servatus sit, ab exteriore fidelium cõmunione separat, non autem ab invisibili Christi & Ecclesiæ societate: Augustin. lib. *De Verâ relig.* cap. 6. Orig. in Levit. hom. 14.

Injusta excommunicatio ab exteriore tantùm conversatione fidelium separat.

CAP. CCCI.

De Schismaticis.

TERTIA pars definitionis Ecclesiæ requirit agnitionẽ unius supremi visibilis Capitis, seu Vicarii Christi in terris, qui est Romanus Pontifex, cui nolentes subjici & obedire, Schismatici sunt, quia Ecclesiasticæ unitatis vinculum abrumpũt. Cyprian. lib. *De unit. Ecclesiæ* Schismaticos de Ecclesia non esse declarat, exemplo partis ab humano corpore dissectæ, quæ mox pars esse desinit. Similiter ramus ab arbore scissus, fluvius à fonte divisus arescit, radius à sole separatus deficit, ipso Sole permanente.

Schismatici extra Ecclesiam sunt.

HANC Ecclesiæ unitatem adumbravit inconsutilis Christi vestis, quæ integra permansit. Hanc vestem scindunt, qui odio, invidiâ vel impatientiâ Ecclesiam in partes dividunt. Quia verò *Ecclesia grex est suo pastori adunatus: qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesiâ non sunt: extra eam sunt, qui se ob ejus unitate diviserunt,* Iren. lib. 4. ca. 62. *cont. hæreses.* Chrysost. hom. 3. in 1. ad Cor. ho. 11. ad Ephesios, comparat Schismaticos manui abscissæ, quæ confestim esse membrum desinit. Hieronymus in 3. cap. ad Titum, *propter Episcopalem dissensionem Schisma nasci* asserit. Et in 1. cap. Amos idem affirmat. Augušt. lib. *de Fide & Symbo.* ca. 10. differentiam inter hæresim & Schisma tradit, quòd illa fidem, hoc fraternã charitatem violet; de qua Petr. 2. epist. cap. 1. In pietate amorem fraternitatis, quo scilicet aliquis in Ecclesiæ societate vivere ac mori exoptat, ejúsque perturbationes, adversáq; omnia dolet, de ipsius autem prosperitate gaudet; in eaque solâ sacramenta, resque omnes ad cultum Dei pertinentes dare, necnon accipere proponit, cujus fraternę Charitatis inimici foris sunt, vel apertè, vel animo. August. lib. 1. cont. Donat. cap. 19. Unde Apostolus ad Heb. 10. *Non deserentes collectionem nostram:* & Iudas in epist. can: *Hi sunt, qui segregant semetipsos.* Quantum verò Schismatis crimen sit, ex novo Schismaticis irrogato supplicio, Num. 16. Cyprianus ostendit Lib. 1. epist. 6. & Lib. *De Simplicitate Prælatorum.* August. lib. 3. *cont. Donat.* cap. 18. Et lib. 1. *cont. Parmenianum* cap. 4. & 7. dicit, Schisma superare cuncta scelera.

Cyprian. lib. 4. epist. 9. lib. 1. epist. 6.

Schismatis crimen.

CAP. CCCII.

De Prædestinatis.

QUOD Calvinus (post Wiclefum & Hussium) in Ecclesia vera solos prędestinatos falsò collocet, ex eo patet, quòd Christus Matt. 3. doceat, continere instar areæ triticum & paleas, igne comburendas.

Non soli prædestinati in Ecclesia.

QUARE fatendum est, in Ecclesia vera militante reprobos eum electis reperiri, cùm in Ecclesiæ compagem regenerationis Sacramento transferantur, juxta illud Apostoli: 1. Cor. 12. *Omnes in unum corpus baptizati sumus.*

SCIENDUM tamen est, duobus modis aliquem vocari Filium, Ovem, & Christi Membrum. *Uno* modo secundùm præsentem justitiam. Quomodo loquens Apostolus Rom. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* 2. ad Timoth. 2. *Novit Dominus, qui sunt ejus.* *Alio* modo secundùm Dei prædestinationem, juxta quem modum *lupi multi intus, & oves foris* esse dicuntur. Sic Aug. lib. *de corrept. & grat.* ca. 9. Lib. *de bono perseverantiæ*, cap. 8.

Ovis, filius, membrum, dicitur secundùm præsentem justitiam, vel secundùm prædestinationem.

CAP. CCCIII.

Quòd imperfecti Christiani sint in Ecclesiâ.

PELAGIANI & Anabaptistæ nullum veniale peccatum agnoscentes, solos perfectos Christianos in Ecclesiâ ponunt. Ceterùm apertè scriptura docet, sanctos multis peccatis durante hujus vitæ decursu obnoxios esse, neque propterea de Ecclesia non esse, 3. Regum 8. *Non est homo, qui non peccet.* Psalmo 31. *Tu remisisti impietatem peccati mei: pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.* Proverb. 24.

Non soli perfecti in Ecclesia sunt, sed etiam imperfecti.

septies in die cadit iustus. Eccles. 7. *Non est qui non peccet.* Matt. 6. Omnes jubentur orare: *dimitte nobis debita nostra.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Ioannis 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Concilium Milevitanum Can. 7. & 8. definit, justos non solum humiliter, sed etiam veracitet pro seipsis dicere: *dimitte nobis debita nostra.* Cyprian. serm. de Eleemosyna: *Quisquis se inculpatum dixerit, superbus est.* Nazianzen. oratione 2. in Iulianum: *Omni prorsus peccato vacare, supra natura humana modum Deus constituit.* Hieron. libr. 2. & 3. contra Pelagium ait, justos ad breve tempus, sed non diu absq; peccato esse posse. Aug. libr. *de spir. & lit.* cap. ultim. ait, hominem ex Dei privilegio absque omni peccato vivere posse, sed tamen reipsa neminem (excepto Christo & B. Virgine) ita vivere. Quod repetit libr. *de nat. & grat.* cap. 34. ubi expresse B. Virginem excipit. Idem tractat epist. 89. & 95. totoque libr. *de perfect. justitiæ.* Libr. 1. cont. 2. epist. Pelagianorum c. 14. notat, Apostolũ requirere, ut ordinandus nullum crimen habeat, non autem, ut nullum omnino peccatum. Dicitur autem Ecclesia, Cantic. 4. *tota pulchra:* & ad Ephes. 5. *sine rugâ & macula:* vel respiciendo ad statum futuræ vitæ, ubi reipsa talis erit, hic verò tantùm in spe; aut considerando statum ejus, quem Baptismus efficit, in quo Sponsa Christo desponsatur, & ab omni ruga peccati emundatur: aut per synechdochẽ, ratione partis id ei tribuitur, quoniam multi in ea sunt immaculati & perfecti suo modo, scilicet perfectione viæ. Quomodo Noë Gen. 5. vocatur *iustus & perfectus.* Psal. 17. *Ero immaculatus.* Psal. 118. *Beati immaculati.* Ephes. 1. *elegit nos, ut essemus sancti & immaculati.* Philippen. 3. *Quicunque perfecti sumus.* Aug. lib. 1. Retract. c. 7.

CAP. CCCIV.

Quòd etiam prava vita fideles in Ecclesiâ sint.

CONTRA Novatianos, Donatistas, & Confessionistas certa fide tenendum est, in Ecclesia Christi militante non solùm imperfectos fideles, qui levia peccata habeant, sed etiam manifestos peccatores, qui scelera gravia palàm committant, quamdiu excommunicationis mucrone non præscindatur, ut patet ex parabola Christi de Areâ continente paleas. Matth. 3. de Sagena, continente omne genus piscium, Matth. 13. de Nuptiali Convivio, Matth. 22. de fatuis Virginibus & hœdis cum ovibus, Matth. 25.

IDIPSVM Dominus similitudine *Vitis* corrobotat, in qua sunt aridi palmites & infrugiferi, Ioannis 15. Et rebelles pervicaciæ merito ejiciendos extra Ecclesiam, agnoscit Matth. 18. quin & Præpositos, qui subditos concutiant, Matth. 23. & 24. Apud Corinthios Apostolus in Ecclesia fuisse scribit incestuosum, 1. Corinth. 5. Et in epistolâ ad Rom. c. 1. gravissima scelera in infidelibus reprehendit. In Epistolis quoque ad Corinthios & ad Galatas, necnon in aliis: similiter Ioan. in 1. Epist. & in Apoc. cap. 2. & 3. Ecclesias de peccatis non exiguis coarguit. In Ecclesia quoque veteris Testamenti nunquam peccatores defuerunt, à quibus tamen Prophetæ atque justi nunquam se, quantum ad Templum, Altare, Sacrificia, & alia quæ religionem concernebant, separaverunt, ut Augustin. urget in *Breviculo collationis* 3. Vbi Donatistas hoc argumento ita fuisse confutatos refert, ut quod responderent non haberent.

Prophetæ à malis sacerdotibus non se separaverunt, quantũ ad religionem concernentia.

Ac in omnibus libris contra Donatistas editis ex professo docet, in Ecclesia esse bonos & malos, tanquam grana & paleas. Quod in arcâ Noë animalia munda & immunda continente, adumbratum fuisse, Augustinus & Hieronymus contra Luciferianos ostendunt.

In Ecclesia boni & mali reperiuntur.

HINC Episcopi labores exaggerat Nazianzenus oratione apolog. 1. quia bonos & malos regere debeat. Similiter Chrysostom. lib. 3. *de Sacerdotio.* Gregor. *in Pastorali.*

Vnde Christiani dicantur?

QVOD autem in vera Christi Ecclesia etiam malæ vitæ fideles sint, facilè intelliget, qui animadverterit, Christianos dici non à charitate, sed à fidei Christianæ professione in certa hominum societate, quæ à Christo suæ institutionis atque Doctrinæ originem trahit, unáque fide, & eorundem Sacramentotum communicatione, ac mutua dilectione, veluti nexu jungitur. Cujus quidem societatis diversæ sunt partes, varium à capite influxum tecipientes. Equidem nonnullæ velut instrumenta viva per charitatem operantur; aliæ verò tanquam

membia

membra ægra, arida vel emortua, per ordinis & jurisdictionis potestatem, ad quam justitiæ vita non exigitur, adhuc aliquid efficiunt. Moventur enim à Spiritu sancto, qui est mystici hujus corporis velut anima, ut efficaciter quædam operentur, ut ex professo Augustinus docet Tractatu 5. in Ioan. & lib. 2. *cont. Parmenianum* cap. 10. & 11. ostendens, effectus Sacramentorum non dependere à sanctitate ministrorũ; & in una Ecclesia esse bonos & malos, sicuti in una civitate sunt boni & mali cives; in una familia boni & mali filii, liberi & servi; in uno corpore membra viva, & humores pectus aggravantes.

Cap. CCCV.

Quòd Ecclesia Christi militans unica sit, non verò duæ.

Ecclesia Christi est una, non duæ.

CVM Lutherus, Calvinus, aliiq; sectarii ab unius veræ Christi Ecclesiæ testimonio scripturarum sacrarum traditionem, sensum, omniaque fidei dogmata pendere, inficiari non auderent, ejusque authoritate premi se vehementer sentirent; nec ullas commentis suis latebras superesse intelligerent, si ad Ecclesiæ judicium deveniretur: ut angustias illas effugerent, suæq; perfidiæ aliquod velum reperirent, duas esse Christi Ecclesias confinxerunt; unam *invisibilem*, ex solis justis vel prædestinatis constantem, ad quam pertineant privilegia Ecclesiæ à Christo promissa: hanc solam esse veram Ecclesiam, quæ non possit deficere, nec in necessariis ad fidem aberrare contendunt. Alteram verò *externam* & oculis conspicuam ponunt, indifferenter ex bonis & malis conflatam, quæ in fide & moribus errare, imò perfidiâ depravari, persecutionumque procellis exstirpari possit. Istud verò figmentum ex eo palliare nituntur, quod scripturæ, veteresque Ecclesiastici scriptores de una eâdemque Ecclesia diversimodè loquantur, quia habeat distinctas partes, variis qualitatibus affectas, varias ætates, status, & tempora; propter quæ illi cõtraria tribui videantur: attamen habito respectu ad tempus Viæ, aut ad tempus Gloriæ, vel ad partem hanc, vel illam eidem conveniant. Vt Cant. 1. *Nigra sum, & formosa.* Isaiæ 52. & 60. *populus tuus omnes justi. Omnes quæ sua sunt,*

Eadem Ecclesia diversas habet partes, status, ætates, tempora.

quærunt. Macula non est in te. Quibus locis toti Ecclesiæ attribuitur, quod proprium est perfectorum, aut imperfectorum: vel quod Ecclesiæ competit, ratione status præsentis vitæ, aut futuræ gloriæ; ut admonet Augustinus lib. *post collationem contra Donat.* ca. 8. Lib. 1. *Retract.* cap. 7. Lib. 3. *de Doctrinâ Christ.* cap. 31. & 32. & Concil. Constantinopolitanum in Symbolo *unicam* esse definit *Ecclesiam Christi veram*, cui ratione diversarum partium, aut variarum ætatum & statuum hæc omnia tribuantur: *Credo*, ait, *unam, sanctam, Catholicam & Apostolicã Ecclesiam.* Vna enim Christi est sponsa, una columba, una amica, una uxor, unum ovile, unum corpus. *Super hanc Petram* (ait Dominus Matth. 16.) *ædificabo Ecclesiam meam.* 1. Cor. 11. *Christus caput est Ecclesiæ.* Ephes. 5. *Ecclesia subjecta est Christo.* Rursus ibidem: *dilexit Ecclesiam.* Et: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesiâ.* 1. Timoth. 3. *Vt scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi.* Apostoli quoque unicam in Symbolo Ecclesiam credẽdam proposuerunt, quæ ex multis partibus conflata sit, cujus Christus Primarium caput; Vicarium autem, Episcopi sint, inter quos ministerialis potestatis apicem Romanus Pontifex obtinet.

Cantic. 6. Ioan. 10. Rom. 12. 1. Cor. 1.

CVM verò unicum Christi mysticum corpus exsistat, nec plures sponsas vel uxores Christus habeat, ut Apostolus ad Ephesios 5. ex Scripturis confirmat: *Erunt duo in carne unâ*; &, *Adhærebit uxori suæ*; cõsequitur, non duas, sed unicam esse Christi Ecclesiam. Hinc Aug. Ticonium jurè arguit, quod Christi corpus bipartitum fecerit, cùm Scriptura *unum corpus* & *unum spiritum* esse pronuntiet, Ephes. 4. 1. Cor. 12. Coloss. 1. & 2.

Vnica Christi sponsa, unicum corpus, non autem bipartitum.

lib. 3. de doct. Christ. cap. 32.

ET dum calumniarentur Donatistæ, quòd Catholici duas Ecclesias constituerent: *unam* in terris, quæ bonos malósque complecteretur; *alteram* in cælis, quæ solos bonos: responderunt Catholici, se non duas Ecclesias ponere; sed unius ejusdemque Ecclesiæ partes & tempora distinguere. Partes quidem, quia bonos & malos habeat; sicut idem corpus habet partes sanas, & morbidas vel aridas, suo tempore à corpore separãdas: Tempora verò, quoniã alius status Ecclesiæ in hac vita sit, alius post resurrectionem. quemadmodum unus idemq; Christus ante Passionem passibilis, post Re-

surre-

ſurrectionem vero glorioſus & immortalis eſt. Auguſtin. lib. 7. *cont. Donatiſtas* cap. 51. lib. *de unitate Eccleſiæ* cap. ultim. lib. 3. *de doct. Chriſt.* cap. 32. & alibi paſſim. Ita Christus Matth. 5. unius Eccleſiæ partes, diverſas obtinere qualitates oſtendit, diſtinguẽs juſtitiam Diſcipulorum à juſtitia Phariſæorum: & cap. 6. diſcernens pios ab hypocritis; Matth. 7. dicens, quoſdam ædificare domum ſuam, id eſt, juſtitiam ſuam, ſupra petram: alios verò ſuper arenam. Neque inſuper duas Eccleſias propter duo teſtamenta, vetus & novum, conſtituere oportet. Quia idem teſtator aliter providet Filiis, aliter ſervis, qui ad eandem familiam pertinent: aliter quoque liberis ſuis, infantibus aut parvulis; aliter adultis. Synagoga ergo veteris Teſtamenti, non alia fuit Eccleſia, ſed alius Chriſti Eccleſiæ ſtatus, alia fidelium ætas, quibus tanquam parvulis congruebant imperfectiora præcepta, carnaliaque promiſſa. Sicut ergo idem eſt infans, puer, vir, ſanus & ægrotus: ita propter diverſos ſtatus, ætates, aut affectiones, non eſt multiplicanda Eccleſia. Vnde non eſt alia Militans Eccleſia, alia Triumphans: alia novi Teſtamenti tempore, alia tempore Legis Naturæ, vel Legis Moſaicæ: ſed unius ejuſdemque Chriſti Eccleſiæ variæ ſunt ætates, conditiones, ac formæ; Ante legem, Sub lege, Tempore gratiæ, atque poſt Reſurrectionem; ut ad Galat. Apoſtolus indicat, & ad Hebr. 12. ad futuræ vitæ ſtatum reſpiciens, *Eccleſiam primitivorum in cælis conſcriptorum* vocat. Auguſtinus collat. 3. cap. 4.

Synagoga nõ fuit alia Eccleſia, ſed alius Eccleſiæ ſtatus.

Propter diverſos Eccleſiæ ſtatus, ætates, affectiones, non eſt Eccleſia multiplicanda.

Cap. CCCVI.

Quòd vera Chriſti Eccleſia viſibilis ſit.

Eccleſia viſibilis eſt.

CVM viſibile dicatur, quod ſub aſpectum cadere, ſenſibuſq; corporeis percipi poteſt; & Eccleſia Chriſti vera in terris militans, ſocietas ſit hominum, Chriſti fidem atque doctrinam profitentium, eiſdemque externis & viſibilibus ſacramentis utentium ſub regimine ac obedientia unius ſummi paſtoris, Romani Pontificis viventium: conſequitur, Chriſti Eccleſiam veram eſſe conſpicuam, viſibilem, imò digito demonſtrabilem, non ſecus quàm regnum Hiſpaniæ, Galliæ, Angliæ vel Turcicum oculis cerni poteſt. Nam ſenſu dijudicari poteſt, quæ civitates, provinciæ, regna, & hominum quorumcunque ſocietates in una eademq; doctrina & uſu eorundem ſacramentorum conſentiant, & cum Romano Pontifice velut ſupremo dominici ovilis paſtore communicent. Idque locum habuit à primo Eccleſiæ Chriſtianæ ortu, ſimiliter in progreſſu; ac uſque in finem ſeculi hominum cœtus Vicario Chriſti adhærens ſenſu dijudicari poterit, non ſolùm à fidelibus, ſed etiam ab illius perſecutoribus. Nam inviſibilis Deus, homo viſibilis factus eſt, ſibique viſibiles Apoſtolos & diſcipulos adjunxit, quos etiam viſibili Baptiſmatis ſignaculo coagulari voluit, & ſuper eoſdem viſibiliter Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes deſcendit. Quibus deinde hominum uno die tria millia ſunt adjecta, & rurſum poſtea quinque millia per ejuſdem fidei profeſſionem, ac viſibilis Baptiſmi ſuſceptionem, ut Actor. 1. 2. 3. & 4. legitur. Ac poſtea recepit Samaria verbum Dei, quod exinde ſeminatum eſt per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam (Actor. 9.) ac deinde per Syriam, Liddam, Ioppen, Cęſaream, ubi Cornelius Centurio cum multis aliis accepto viſibiliter Spiritu ſancto baptizatus, ad viſibilem Eccleſiæ compagem acceſſit, Act. 10. Et diſperſi à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano, perambulaverunt Phœniciam, & Cyprum & Antiochiam, ubi multus numerus credentium converſus eſt ad Dominum, ad quos Eccleſia, quæ Ieroſolymis erat, miſit Barnabam, qui accito ex Tarſo Paulo, Antiochiæ tantam appoſuere turbam Domino, ut cognominarentur primùm Antiochiæ Diſcipuli, *Chriſtiani*, Actor. 11. Ac ſequentibus capitibus cap. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & ſequentibus narratur Evãgelij propagatio per Syriam, Aſiã, Troadem, Macedoniam, Thraciam, uſq; ad Philippenſes, Theſſalonicenſes, Corinthios, Cyprũ, Rhodum, Cretam, Melitam, Syracuſas, Rhegium, Puteolos, ipſamq; Romam: Cujus Eccleſiæ fidem jam tunc in univerſo orbe annũtiatam fuiſſe Paulus atteſtatur, Ro. 1. Ac ex eo tẽpore illi univerſi & ſoli de vera Chriſti Eccleſia habiti sũt, qui eidẽ fideliũ ſocietati adjuncti fuêre, nec ab ea per hęreſes aut ſchiſmata receſſerunt, aut peccatorũ gravitate per excõmunicationem ejecti sũt. Cujus ſocietatis Vicarium, fundamen-

tum,

tum, siue primum rectorem, Christus Petrum constituit, dicendo: *Pasce oues meas* Ioan. 21. uti promiserat Matt. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Alios quoq; ejusdem Ecclesiæ rectores Apostolos, & Episcopos Petro adjunxit, Act. 20. *Attendite gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei*, utique visibilem, quam alioqui regere nõ potuissent, si inuisibilis extitisset. Neq; enim corripi vel ejici possunt inuisibilia Ecclesię membra; neque audiri vel nditi potest Ecclesia inuisibilis, ut ad eam cõtumax defeatur. Cùm ergo Christus Ecclesiam audiri corripientem, eique nos obedire, & ad ejus tribunal fidelium causas referri voluit, indubitanter visibilem esse, manifestavit. Et Paulus Actor. 15. deducitur ab Ecclesia; confirmat & visitat Ecclesias; Apostolorum Seniorúmque mandata perfert ad Ecclesias; scribit Ecclesiæ, quæ est Corinthi; Ecclesiis Galatiæ. Vtque ambigi nequeat de significato Ecclesiæ, ad Philippenses nomen veluti exponens: *Omnibus sanctis in Christo Iesu*, inquit, *qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus*; insinuans, se nomine *Ecclesiæ* intelligere cœtum fidelium, in quo sit populus Episcopo aliisque ministris adunatus. Qualem visibilem Ecclesiam confitetur, se aliquãdo fuisse persequutum: de qua 1. Timoth. 3. *Vt scias, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.* Cujus equidem Domus visibilem rectorem sua ætate Damasum fuisse, confitetur in eum locum Ambrosius. Denique in scripturis nusquam *Ecclesiæ* nomen inuisibili hominum societati tribuitur. Numeror. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?* 3. Reg. 8. *Rex benedixit omni Ecclesiæ Israël.* 1. Machab. 8. *Et statuit Iudas & fratres, & uniuersa Ecclesia Israël.* Iudith. 7. Act. 7.

Matth. 18.

Act. 15. 1. Cor. 1. 2. Cor. 1. Galat. 1.

Act. 8. 1. Cor. 15. Galat. 1. Philipp. 3.

VNDE assimilatur Ecclesia *Soli*, qui latére non solet: Psalm. 18. *In sole posuit tabernaculum suum*: quia Ecclesia occultari nequit. Augustinus tract. 2. in epist. Ioan. & epistol. 166. Alibi comparatur Ecclesia *visibili Ciuitati*. Matt. 5. Ps. 47. Isaiæ 61. quæ visibili hominum ministerio ædificatur, Ephes. 4. Item *monti conspicuo*, Isaiæ 2. Micheæ 4. Daniel. 2. vel *ciuitati supra montem positæ*, Matth. 5. Augustinus lib. *de unit. Ecclesiæ* cap. 12. lib. 13. *cont. Faust.* cap. 13.

PRÆTEREA in Euangelio Ecclesia comparatur *Arcæ, Reti, Ouili, Conuiuio, Regno.* Quæ omnia ut sunt visibilia, ita quoq; conspicuam esse Christi Ecclesiã ostendunt, Sacramentorum visibilium consortio nexuq; colligatã. In nullum siquidem religionis nomen, seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi visibilium signorum consortio vinciantur; ut docet Aug. libr. 19. *cont. Faustum* cap. 11. Adeóque visibilem Ecclesiam esse Christus docuit, ut Matth. 23. eius rectores super Cathedram Moysi sedere dixerit, eosque quamvis non facerent quod docerent, audiri præcepe-rit. Hinc leprosos ad Sacerdotes misit: quos ipse quoque Dominus honoravit, eiusque mater MARIA, Simeon, Anna, & ceteri eius temporis iusti cum eis communicarunt, eodem templo, eisdémque sacrificiis usi sunt; nos instruentes, necessarium esse, Capiti & præfectis Ecclesiæ adhærere; illis obedire, membris ceteris pacificè communicare, in Ecclesia perseverare; nec prætextu malitiæ aliquorum licere se ab Ecclesiæ corpore nefario Schismate divellere, quia extra Ecclesiam nulli speranda sit Salus; ut admonet Cyprianus lib. *de simplic. Prælatorũ.* Hieron. in Epist. *ad Damasum.* Aug. lib. 4. *de Baptis.* c. 1.

VNANIMI quoque consensu Veteres apertè tradunt, Ecclesiam visibilem esse. Cyprianus lib. *de unit. Ecclesiæ.* Orig. hom. 30. in Matt. Aug. lib. *de unit. Ecclesiæ cont. Parmen.* lib. 3. c. 5. Ceterùm inquiret aliquis, cur in Symbolo profiteamur, nos Ecclesiam credere, non autem videre? RESPONDEO, unam Christi veram Ecclesiam videri, & credi, sicut Apostoli eundem Christum in terris viderunt, & in eum crediderunt. Hominem enim Christum Discipuli oculis cernebant, eique visibili societate communicabant: attamen hunc eundem IESVM B. Virginis Filium, Deum esse non videbant, sed credebant. Neque propterea duplicem Christum fecère; sed nonnulla ad externam hominis formam pertinentia oculis cernebant; aliã verò ad majestatem Diuinitatis spectantia credebant. Idemq; Christus permanens secũdùm externa oculis corporis inspiciebatur: secundùm interiora verò, solis fidei oculis credebatur. Ad eundem planè modum de Christi Ecclesia quippiam videmus, aliud verò credimus. Hominum enim cœtum, qui est Ecclesia, videmus: sed quòd ille hominum cœtus vera sit Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Ad fidem enim

Quomodo Ecclesia videatur & credatur.

pertinet, quòd cœtus hominũ Christi fidem profitentium sub regimine atq; obedientia Romani Pontificis, sit vera Christi Ecclesia: sub qua fidei propositione hanc evidentem subsumimus: Isti qui Romanum Pontificem agnoscũt, cœtus hujusmodi sunt, quod oculis & sensibus percipimus. Ex quibus duabus propositionibus, altera Fidei, altera evidenti, conclusionem partim inevidentem inferimus: Ergo isti homines, qui nunc fidem Christi profitentur, sub obedièctia & regimine Pontificis Romani sunt vera Christi Ecclesia: cui proinde visibiliter adhærere atque communicare tenemur. *Non enim Deum habebit patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem.* Quòd ergo hic cœtus sit vera Christi Ecclesia, quòd in eo solo vera pietas & sanctitas reperiatur, quòd fide, spe, & charitate Christo adhęreat, quod hujus sui mystici corporis Christus caput & Salvator sit, quódq; omnium hujus corporis mẽbrorum quædam sit interior connexio, depẽdentia, mutuorúmq; officiorum communicatio; non videtur, sed creditur. Quemadmodum Baptismi Sacramentum, id est, Aquæ aspersionem & verborum prolationem oculis videmus: sed quòd illa aquæ aspersio, verborúmque certorum prolatio Christi verum Sacramentum sit; oculis non cernimus, sed fide credimus. Non igitur absurdum censeri debet, quòd circa rem unam diversa consideratione versetur fides & aspectus. Nec propterea res una dicetur duplex, aut simpliciter visibilis & invisibilis, (contradictoria enim in idem, secundùm idem cadere nequeunt,) sed res verè asseretur visibilis, etiamsi quadam sui consideratione sit invisibilis.

Cap. CCCVII.

Vtrùm Christi Ecclesia ab initio mundi semper visibilis fuerit?

Ecclesia Christi ab initio mundi visibilis.

QVEMADMODVM à lapsu generis humani vera religio & fides unius Dei, uniúsque mediatoris Dei & hominum IESV CHRISTI in Carne venturi hominibus inspirata fuit: ita quoque fidei ejusdem professio certis visibilibus Sacramentis & Sacrificiis facta fuit. In nullum enim religionis nomen homines coalescere possunt, nisi aliquo visibilium signorum consortio colligentur. Vnde Historia Genesis tradit, proprios fratres Cain & Abel Deo sacrificium obtulisse, quos omnes postea justi sunt imitati: ut de Enos, Henoch, Noë, Iob, Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob legimus, ut reliquos Dei cultores idem fecisse subintelligamus. Quibus sacrificiis in animalium sanguine, aut frugum incensione, vel aliarum rerum oblatione factis, adumbratur oblatio Christi, qua placandus erat Deus, auferendáq; peccata mundi. Sicut autem veram religionem & fidem, illiúsque professionem ab initio fuisse constat; ita quoque Scriptura discretionem fuisse regni Christi seu Ecclesiæ, à regno Diaboli sive impiorum societate manifestat; sedulò digerens seriem generationum fratricidæ Cain, qui fuit pater civium, amarorumque mundi; & Seth, à quo propagata est societas filiorum Dei, in qua veluti pietatis scholâ, ex certa quadam disciplina Deus invocabatur, externisque ritibus colebatur. Ac tandem licet nonnulla horum & illorum permixtio sequuta sit, nunquam tamen filiorum Dei societas planè defecit; sed à Seth usq; ad Noë virum justũ & perfectum conspicua remansit, ac postmodum in Sem, Iaphet, Melchisedech, Abraham, aliisq; juxta sacram Historiam emicuit. Abrahæ verò tempore Dei populus visibili Circumcisione à ceteris gentibus distingui cœpit: à cujus tempore licet in aliis gentibus nunquam aliqui fideles Dei cultores minùs noti defuerint; attamen in Abrahæ posteritate, ex qua Christus nasciturus erat, spectabilior fuit Christi Ecclesia, seu populus Dei, qui reipsâ religionem, quæ CHRISTIANA nunc vocabulo novo dicitur, tenuit. Nam Sacramẽtis præfigurativis annuntiabat futurum, quod nunc aliis Sacramentis profitemur esse adimpletum.

Sicut vera religio, ita eiusdem professio ab initio mundi.

Gen. 4. 6. Societas populi Dei, à regno diaboli semper discreta fuit.

Tempore Abrahæ, illustrius discerni cœpit populus Dei.

SED notabilior adhuc eadem societas facta est, quando ex Ægypto admirandis prodigiis eductus Israëliticus populus, in Rempublicam erectus est, acceptâ Mosaica Lege, Cathedra, Sacerdotio, Sacrificiis, Festis, Ritibus, Ceremoniisque plurimis. Verùm multò adhuc illustrior esse cœpit, quando accessere celeberrimi Prophetæ, potentissimi Reges, augustissimumque Salomonis Templum, cujus fama orbem pervasit, ut ex adventu Reginæ Sabæ colligi potest.

Christiana religio re, quamvis non nomine, ab initio Lapsus fuit.

Populus Israël in Rẽp. erectus, leges, Sacerdotium &c. accepit.

AT post Christi adventum longè adhuc

Post Christi adventũ illustrior quã prius Ecclesia.

huc illustrior Ecclesia Christi, quã prius effecta est, quando per universum orbẽ dilatata, omnes Monarchias amplitudine, gloria & fama, necnon divitiis superavit: Imperatores potentissimos, Reges, Monarchas, Duces, ac Principes, filios defensoresque habuit; extensa nimirum ab Oriente usque ad fines Occidentis, à meridie usque ad septentrionem: juxta illud Apostoli ad Roman. 1. *Fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Et: *In omnem terram exivit sonus eorum*, Rom. cap. 10. Ac pulchrè ad Roman. 3.

Ecclesiã conspicuam reddit manifestatio justitiæ.

insigniter conspicuam Christi Ecclesiam esse factam docet, per manifestationem justitiæ Christianæ in vita & moribus hominum. Tunc enim virginitas & cœlibatus vigere cœperũt, rerum caducarum abjectio, cælestium amor: tunc Eremitarum, Monachorumq; surrexẽre greges. Monasteriorum religiosarum personarum, tam feminei, quàm masculini sexus, infinitus penè numerus. Quibus accessit exterior forma gratiæ novi Testamenti congruens, ut per omnes nationes & gentes diffusa in unitate, per

Exterior forma ecclesiam reddit conspicuam.

unum supremum visibile caput (cui suprema regiminis Ecclesiastici potestas à Christo tributa est) contineri faciliùs posset, cooperantibus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Doctoribus, Abbatibus, Præpositis, Decanis, Curatis, aliisq; omnibus Ecclesiæ ministris: & potissimùm adjuvante amplissimo Cardinalium Senatu, constante sanctissimis, doctissimis, ac usu rerum exercitatissimis viris, ex omni Orbis Christiani natione delectis. Quorum omnium Ecclesiæ ministrorum multitudo & amplitudo tam conspicuam efficit Christi Ecclesiã, ut ab initio mundi nulla fuerit in terris spectabilior, illustrior, aut toti mundo notior Monarchia.

Nulla Monarchia fuit ecclesiâ Christi spectabilior.

POSTREMO, quòd omni tempore Ecclesia sive populus Dei fuerit conspicuus, demonstrat impiorum persequutio. Nam ab Abele primo Martyre, civitas diaboli semper populũ Dei persecuta est: quod patet in Cain & posteris, qui

Persecutio ecclesiæ convincit esse visib.

posteros Seth, filios Dei impugnarunt, usq; ad tempora Noë: quibus diluvio extinctis impius Cham justo Noë illusit, ac ex eo natus Nemroth justos filios Sem oppressit: postmodumq filii carnis, semper filios spiritus oppugnaverunt, ut patet in Ismaële persequente Isaac, in Esau comminante necem Iacob, in Ægyptiis nitentibus opprimere Israelitas, in Phylistæis aliisque infidelibus populo Iudaico semper infestis, ac Christo præsente, carnales Iudæi eum usque ad crucem infectati sunt, Apostolósque deinde ipsius partim occiderunt, partim aliò fugere compulerunt, & Ecclesiam Christi nascentem, crescentem, & adultam, Reges, Principes, Populi, & Privati expugnare omni arte tentarunt: sed adversus universa hujus mundi mala, persequutiones, hæreses, peccata, & quæcumque diaboli machinamenta, tanquam inexpugnabilis arx in rupe fundata, invicta permansit. Iuxta illud Christi Matth. 16: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eã.* Visibilis ergo semper Christi Ecclesia fuit: quod enim invisibile est, nemo persequitur.

Carnales persequuntur spirituales.

CAP. CCCVIII.

Utrùm Ecclesia visibilis deficere possit?

CUM privilegia veræ Ecclesiæ à Christo cõcessa, visibili Ecclesiæ militanti, non autem alicui invisibili (qualis nulla est) conveniant; manifestè convincitur, dici nõ posse, quòd visibilis Christi Ecclesia deficere possit, non autem invisibilis. Quòd autem scriptura visibili Ecclesiæ promissa facta doceat, evidenter ostendit illud Christi Matth. 16: *Tu es Petrus, & super hanc Petram* (id est, te Petrum) *ædificabo Ecclesiam meam*: id est, Rempublicam Christianam. *Et tibi dabo claves regni cælorum*, id est, super te ædificabo Ecclesiam, constituendo te fundamentum, caput, supremum gubernatorem omnium Christianorum, plenitudine potestatis spiritualis ad Ecclesiæ regimen necessariæ tibi concessa; hoc enim claves insinuant. *Et quodcunque solveris* &c. id est, quæ in terris ex hac potestate gesseris, leges ferendo, dispensando, censuris innodando, aut quacumque alia ratione impedimenta salutis amovendo, *soluta* vel *ligata erunt in cælo*. id est, tua facta tanquam mei Vicarii rata habebo. *Et Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. id est, quæcumque potestates infernales, ut sunt Diabolus, Peccata, Schismata, Hæreses, seculi potestates Christianos persequentes, Hypocritæ, malæ vitæ fideles, doli, fraudes, vis, perfidia, pœnæ illatæ, mors, fames, angustia, gladius, & quidquid nos à Christo separare nititur; nihil omnino horum Ecclesiæ prævalebit, sic ut illam scilicet aboleat, vel à veritate abducat.

quod rerum eventus confirmat. Nam Christi Ecclesiæ, neq; Paganorum perfidia, neque Persecutorum potentia, neque infidelium hæreticorum fraudulentia huc usque prævalere potuit, neque unquam prævalebit. Impossibile namque est, mentiri fortissimum, omnipotentemque Deum, qui dixit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. &: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Quem locum de perpetua Ecclesiæ duratione interpretatur August. epist. 80. & Leo epist. 31. Et Apostolus ad Ephesios 4. docet, pastorum & doctorum ministeria in finem usque seculi perduratura, *in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus in virum perfectum*, id est, usque ad consummationem seculi. Hæc autem officia in sola visibili Ecclesia reperiuntur. Augustin. lib. 22. de civit. cap. 15. 17. 18. Idipsum quoque Vates Regius expressit Psal. 47. *Deus fundavit eam in æternum*, ut in commentario Augustinus exponit. Isaiæ 61: *Omnes qui viderint illos, cognoscent, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus*. Et Malachiæ 1. *Magnum est nomen in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. An invisibile est, quod à Solis ortu usque ad occasum in mensa Domini vero Deo sacrificatur: an ignota hominum societas, vel invisibiles sunt ministri, qui in omnibus gentibus offerunt? Sanè non per invisibilem, sed in Ecclesia visibili, & per visibiles sacerdotes, Romano Pontifici adhærentes, à Solis ortu usque ad occasum in omnibus gentibus Missę sacrificium Deo vivo & vero exhibetur, & offertur. De quo visibili cœtu hominum Apostolus Roma. 1. ait: *Fides vestra annuntiatur in universo mũdo*. Quò & pertinet, quòd Ecclesia vocetur *Regnum*, & quidem instar montis conspicuum, Danielis 2. nunquam interiturum. Lucæ 1. *Regni ejus non erit finis*. Psal. 88. *Thronus ejus sicut Sol*. In quo regno semper usque ad consummationem seculi, mali & boni permiscendi sunt, quemadmodum in area triticum & palea. Matth. 3. & 13. Item Psalm. 88. Si ecclesia regnum sit, necessariò visibili hominum congregatione constat, qui se invicem noverint, certisque legibus dirigantur; ex quibus aliqui præsint, alii pareant: aliqui doceant, alii discant. Isaias cap. 49: *Ecce dedi te in lucem gentium. Reges videbunt, & consurgent. Erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ*, &c. & cap. 59. *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum*. Vnde liquet, Ecclesiam visibilem non defecturam, quam Daniel comparat *Monti omnẽ terram replenti*; Isaias verò atque Michęas *monti conspicuo, illustri, manifesto*: quam Christus Matth. 18. omni tempore audiri jussit. Non enim unâ ætate solùm habuit locum: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*; sed quamdiu erunt corripiendi in Ecclesia, omni videlicet ætate. Ac Lucæ 10. addidit Dominus: *Qui vos audit, me audit*. & Matth. 23: *Quæcumque dixerint, facite*. Si ecclesia visibilis errare posset, sanè Christus eam audiri non præcepisset; multò minùs omnia, quæ diceret, fieri statuisset. Donatistę olim, sicut nunc sectarii, visibilem Ecclesiam periisse, ac in paucis tantùm in Aphrica justis remansisse contendebant: contra quos Augustin. lib. *de unitate Ecclesiæ*, cap. 19. disserens: *neque*, ait, *tot testimoniis commendaretur, quod erat citò periturum, & sic taceretur; aut quod solum esset relinquendum, aut ex quo solo totum esset reparandum*. Et ex professo illud commentum lib. *de unitat. Ecclesiæ*, in Psalm. 101. conc. 2. in Psal. 147. epist. 48. & pluribus aliis locis confutat. Hieronym. contra Luciferianos de sua paucitate glorian tes, ac in sola Sardinia Ecclesiam remansisse fabulantes, eos Christi Crucem evacuare scribit. Tertullian. lib. *de præscript.* fieri non posse dicit, quòd omnes Ecclesię aberrent, nullámq; Spiritus sanctus respiciat. Nestorii superbiam Vincentius Lyrinensis in suo Commonitorio notat, dicentis, Ecclesiam in mysterio Incarnationis cæcos doctores fuisse sequutam.

Daniel C. 2.
Isaia 2.
Michea 4.

PRÆTEREA impossibile est, veram Christi in terris Ecclesiam omnino visibili formâ carere. Nam homines, qui Ecclesiam veram hîc constituunt, vel palàm fidem suam confitentur, & idololatriam fugiunt, aut non. Si profitentur; jam conspiciuntur ab ipsis tyrannis, qui eos persequuntur: si non profitentur fidem, sed eâ corde retentâ idololatriam & hæreses profitētur; jā non sunt Christi vera Ecclesia, in qua *corde creditur ad justitiam, ore verò cõfessio fit ad salutem*, Ro. 10. Et, *qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo*. & Matth. 10. Quare si professio fidei, verbíque Dei prædicatio in terris desit, consequitur, nullam in terris esse veram Christi Ecclesiam, inferique portas adversus eam prævaluisse, atque Christi Regnum dissipatum esse: quod nunquam futurum

Danielis nono luculenter asseritur.

PORRO Christi regnum exigit, ut specie quadam visibili cœlestem præ se politiam ferat, ex qua Christum ibi regnare intelligi possit. Forma verò hęc visibilis Ecclesię quando maximè floruit, & juxta Prophetarum vaticinia Reges, Populi, Gentésque ad illam confluxerunt, & diaboli, infidelitatísque dominium oppressum jacuit, prorsus eadem fuit, quam modò cernimus. Tempore siquidem Constantini templa, in eisq; altaria fuerunt: populi ad sacrificium, quod ibi quotidie offerebatur, conveniebant: pro vivis & defunctis orabat: Clericorum ordines erant varii: in Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, inferiorísque gradus distributi. Apparebat ecclesię disciplina per excommunicationes, degradationes, per satisfactiones, laboriosásque pœnitentias: reconciliabantur pœnitentes: baptizabantur adhibitis exorcismis, aliisq; ceremoniis, infantes: renati per Episcopos chrismate consignabantur: florebat monastica vita: honorabatur virginitas Deo consecrata: Christi sanctorumque imagines in templis cernebantur: jejunium quadragesimę, atq; quatuor temporum, magna religione ab omnibus fidelibus observabatur: necnon primaria festa, quæ hodie celebrantur. Ac inter cetera quoque plurimùm eminebat ab ipsa Petri sede continua Episcoporũ successio: quorum sententiis hæreses damnabantur, ac eorundem authoritate universa Christi Ecclesia regebatur, cohærentibus sibi obedientiæ, concordiæque vinculo inferioribus sacerdotibus, populique Christiani gubernatoribus: extabant Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, aliíque inferiores Ecclesiæ ministri.

HÆC exterior Ecclesiæ forma sub omnibus Christianis & fidelibus Imperatoribus, & Regibus, aliisque Principibus catholicis ubique terrarum conspicua fuit: quod ex omnibus historiis & veterum scriptorum libris, qui priscis temporibus floruerunt, adeò perspicuũ est, ut extremæ ignorãtiæ aut impudentiæ fuerit, ea de re ambigere aut contendere. Imò licet hanc exteriorem Ecclesiæ formam nostræ ætatis hæretici tolerare nolint; illam tamẽ inviolatam magna ex parte veteres hęreses reliquerũt, ut hom. 19. *in opere imperfecto* in Matthæum apud Chrysost. legere quis poterit: ubi in vestimentis ovium hæreticos venire dicit, quia schema Christianitatis præ se ferant, habendo sacerdotii ordinem, altare, sacrificium, Baptismum, Scripturas &c.

CAP. CCCIX.

Quòd Ecclesia persecutionibus non obscuretur.

ECCLESIA vera super Petrum fundata, quæ à Tyrannis, hæreticis, aliísque hostibus acriter impugnatur, non tamen adversitatibus evertitur, aut minuitur, quin potiùs firmatur & augetur, nec solùm non obscuratur, sed etiam illustratur, quoniam in suis fortissimis, sapientiæ, confessionis, patientiæq; luce resplendet. Vnde Hieronymus in epist. Contra error. Ioan. Ierosolym. *Persecutionibus*, ait, *Ecclesia crevit, martyriis coronata est.* Tertullian. in Apologetico: *Plures efficimur, quoties metimur: semen est sanguis martyrum, grana multiplicata in agro Dominico resurgunt.* Prudentius hymno 4. *Martyrum semper numerus, sub omni grandine crescit.* Hilarius lib. 7. de Trinit: *Ipsa est, quæ dum persecutionem patitur, floret; dum opprimitur, crescit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cùm superari videtur.* Augustin. lib. 5. *de civit.* cap. 18. Leo serm. 1. de Petro & Paulo: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur: & grana quæ singula cadunt, multiplicata resurgunt.* Cyprianus in serm. *De lapsis*, sui temporis Christianos laudat, qui persecutionis urgentis ferociam, stabili congressione fregerunt. Iustinus contra Triphonem dicit, persecutionem idesse Christi Ecclesiæ, quod putatio in vite. In cujus rei typum Israëlitę quò magis opprimebantur, eò magis augebantur. Exodi 10. Beda in Cantica cap. 5. Chrysostom. homil. 4. in cap. 6. Isaiæ. Bernard. serm. 79. in Cantica: *Nec verbositate Philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis persecutorum potuit ecclesia, vel aliquando poterit, superari.*

CAP. CCCX.

De notis Ecclesiæ, per quas videtur.

QVEMADMODVM Christus in terris conversans, per sui corporis lineamenta oculis corporeis videbatur, & ab aliis hominibus discernebatur,

nebatur: sed per opera, quæ foris edebat, se Deum esse demonstrabat,(quod no cernebatur oculis corporis, sed oculo mentis fideiq; credebatur:)ita Christi corpus mysticum Ecclesia in terris militans, externam habet formam, per quam velut cōspicuis sensui nostro notis videtur, atque ab omnibus aliis conventiculis discernitur, ita ut certâ fide credere debeamus, hunc ipsum cœtum, in quo notas a scripturis & symbolo expressis oculis intuemur, esse verā Christi Ecclesiam. Quemadmodum enim Christo in terris visibiliter conversante non sufficiebat in genere aliquem Christum credere, sed oportebat certo judicio sibi persuadere, hunc IESVM, in quo signa videbantur (ex quibus merito credendum erat, quod ipse Christus esset) verum esse Christum a Deo promissum. Sed uti Christus tunc ab iis, qui amabant & oderant, videbatur, sed non æquè agnoscebatur: ita nunc Ecclesia Christi vera, tam ab impiis, quàm justis, oculis aspicitur; sed sub propria notione a solis amatoribus agnoscitur, qui certas ejus tesseras veluti propria delineamēta cernunt, & dijudicant. Non enim desunt, qui ecclesiam videant, ut lupus ovem, qui infira rabie ad eam dilaniandam incitatur, sicut Iudæi Christum intuebantur, clamantes, *Crucifige eum*. Alii verò & oculis contuentur, & corde agnoscunt, mentisque judicio amant, & piè voluntatis studio sequuntur; ut prosequitur Augustinus in Psal. 149. istud illustrans exemplo eorum, qui Matt. 21. dixerunt: *Ecce hic est hæres: venite, occidamus eum.*

[...]ecle[...] quatuor. CETERVM licet variæ sint Ecclesiæ notæ, quibus ab omnibus aliis hominū cœtibus discerni possit. attamen eas ad quatuor in Symbolo Constantinopolitano assignatas revocabimus: videlicet, quòd sit *una, sancta, catholica, & Apostolica.*

[...]nitate. PORRO unum multipliciter dicitur: primùm numero: sic Ecclesia una est, quia non plures; quæ tamen propterea per seipsam non reddit ecclesiam conspicuam. nam & singulis invisibilibus angelis hæc unitas competit. II. Vnum dicitur aggregatione: sicut acervus granorum, grex animalium, unus panis ex multis granis, unum vinum ex multis acinis. III. Vnum dicitur apta rerum diversarum conjunctione, unione seu dispositione: sicut dicitur unum corpus, una vestis; una domus, unus mundus. IV. Vnum dicitur concordiâ, & animorum consensu: sic *omnium credentium unum cor* fuisse dicitur Act. 4.

QVANQVAM verò his quatuor modis Ecclesia Christi VNA dicatur; attamen duobus postremis, tanquam notis una dicitur, quia ordinatam plurium membrorum unionem cum suo capite, ac inter se invicem in ea reperire liceat: ex qua unitate fluit altera in animorum consensu sita, ut omnes ad eundem finē aspirent; juxta illud Apostoli Ephes. 4. *Vocati estis in unâ spe vocationis vestræ.* Similiter inde consensus emanat in eis rebus, quæ ad finem omnibus propositum destinantur; quæ partim in rebus, partim in factis consistunt: ut scilicet omnes idem dicant, credant, observent & faciant, quantum ad ea, quę Dei cultum concernunt. Iuxta Apostolum 1. Cor. 1. *Vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* & cap. 10. *Vnus panis, unus calix.* Sub quibus cæterorum sacramentorum ritus intelliguntur. Ephes. 4. *Vnus Deus, una fides, unum baptisma.* Hanc verò animorum concordiā efficit unus Spiritus Sanctus, qui totum corpus Ecclesiæ regit, animat, movet, agit, docet. Ephes. 4. *Vnus Spiritus, unus Deus, unus Dominus, unum caput, ex quo totum corpus connexum est.* Quia tamen Christus visibiliter hic in terris remansurus non erat, quò faciliùs concordiæ jura firmarentur, hominum imbecillitati prospiciens, sui loco & vice visibile caput in terris constituit, cui omnes familiæ Christi domestici obedire tenerentur, ut se facturum insinuaverat Matt. 24. Mar. 13. & Luc. 12.

Animorum concordia unde profluat.

Ephes. 1.

Vnitas capitis.

ET planè id congruebat, ne rebelles Christiani se cum invisibili capite absente concordiam habere prætexerent; utq; visibili capite constituto, in Ecclesia schismatis tolleretur occasio. Nam *summâ potestate multitudinis coerceri nequeat audacia, tot nascentur schismata, quot erunt capita.* ut Hieronym. *cont. Luciferianos, & Iovinianum* observavit.

VNA ergo dicitur Ecclesia propter unitatem fidei, doctrinę, sacramentorū, rituum, rectoris, atque capitis visibilis. *A primâ enim sui origine ecclesia per series ministrorum & populorum in eâ, quam primùm accepit, religione decurrit;* ut notat Ambros. in Lucam cap. 11.

Vnitas doctrinæ, sacramentorum, rituum, rectoris.

QVOD autem animorum concordia signum sit Regni Dei, & discordia regni diaboli; attestatur Dominus Matth. 12. *Omne regnum in se ipsū divisum desolabitur.* 1. Cor. 14. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.* Ioann. 13. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si pacem habueritis ad invicem.* Augustinus lib. 18. *de Civit.* cap. 52. ait, diabolum per hæreticos efficere conatum,

Concordia signum Regni Dei.

Diabolus liberas efficere dissensiones conatur.

natum, ut in Ecclesia liberæ forent dissensiones, quomodo in Academiis Philosophorum, quę mutuis dissensionibus consumptæ sunt. Sed à Deo authoris pace aliter provisum est, quoniam omnes sacri scriptores, & veritatis assertores, licet diversis locis, temporibus, & linguis scripserint, tamen in omnibus fidei dogmatibus tanquam uno Spiritu loquuti, per omnia consentiunt. Similiter omnia Conciliorum Pontificúmq; decreta contra diversissimas, imò sæpe contrarias hæreses edita, planè consonant: ac in universum omnes per Orbem Catholici de omnibus fidei dogmatibus idem sentiunt, cùm sensum suũ unius summi Pastoris Ecclesiæ judicio subjiciant.

Aug. lib. 18. de civit. c. 41 Iren. lib. 1. cont. hereses c. 3, 5. & 8.

CAP. CCCXI.

De Paganorum & Hæreticorum discordia.

Dissensio paganorum.

IN Paganorum, Philosophorúmque sectis nulla est unitas, nulla consensio imò ab eisdem in eàdem religione Diis constituuntur inter se dissentientes, ut serm. 11. *de Verbis Domini* August. ostendit.

Dissensio Philosophorum.

QVANTA verò inter Philosophos dissensio fuerit, declarat Augustin. lib. 18. *de Civit.* cap. 41. Theodoretus libr. *de fide*. Basil. orat. 1. *de opere sex dierum.*

Dissensio hereticorum.

PORRO inter Hæreticos nullam esse concordiam, imò unam hæresim in plures mox dividi, omnium temporum Historię tradunt. Irenæus li. 1. adversus hæreses Simonis Magi, primi Hæresiarchę sectam, in varias partes statim fuisse cõcisam demonstrat. Idem de Valentinianis refert lib. 1. cap. 5. De Donatistis Augustinus libr. 1. de Baptismo cap. 6. De Martionitis Epiphanius lib. 1. hæreseon. De Montanistis idipsum ostendit. De Manichæis Augustinus hæresi 46. De Messalianis Epiphanius hæresi 80. De Arianis, Ruffinus lib. 10. Histor. cap. 25. scribit, confestim divisos fuisse in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos. Hilarius lib. ad Constantium ait, singulis ferè annis novam fidei professionem edidisse. Eutychiani & Nestoriani omnes penè Orientis sectas peperere, teste Evagrio lib. 3. & 4. Denique Lutherani vix nati, facti sunt in Anabaptistas, Confessionistas, Sacramentarios, Servetianos, Calvinistas, rigidos & molles Lutheranos, ac propemodum in sectas infinitas, quas cum luctu grassari videmus.

Heresis mox aliam parit.

Hereticorum inconstantia in doctrina.

Quæ licet sibi invicem adversentur, suáque dissensione seinvicem consumant, & tanquam Ægyptii contra Ægyptios concurrant, Isaiæ 19. (*Bellum quippe Hæreticorum pax est Ecclesiæ*, inquit Hilarius lib. 7. *de Trinit.*) attamen omnes istæ sectæ, veluti Samsonis vulpes caudis ad invicem colligatæ, catholicæ fidei unitatem, ecclesiæque fruges, dissensionis incendio absumere nituntur.

Heretici cõtra ecclesiam conspirant quod in vulpibus colligatis à Samsone adumbratũ fuit.

NEQVE verò mirum sit, diversas hæreses inter se dissentire, cùm ipsi hęreseon authores secum pugnent, ac sępe cõtradictoria scribant, ut in Luthero & Calvino plerique notarunt.

ET quidem Augustana Confessio sępius mutata, & variè edita est; similiter & Calvini Institutionũ libri, ut quæ prima fuerit editio, penè ignoretur. Quod eis accidit, quòd infallibilem veritatis authorem & testem non habeant, sed inconstans, mutabile, ac errori obnoxium hominis judicium. Ecclesia verò Spiritum sanctum, in omnem veritatem dirigētem, habet Magistrum, eiq; Christus æterna veritas authoritatem dedit, infallibile testimonium de veritate perhibendi.

Cur inter hereticos dissensio.

NE verò quis objiciat, etiam doctores Catholicos inter se in multis dissentire, sciendum est, distinguendas esse quęstiones fidei ab eis, in quibus salva Christiana fide licet dissentire; quia nondum sint ab ecclesia definitæ. Sic Act. 15. innoxia facta est inter Barnabam & Paulum dissensio: inter Cyprianum & Stephanum de Baptismo hæreticorum: inter doctores Scholasticos varietas est opinionũ. Sed quoniam universi catholici sese matris ecclesię judicio subjiciunt, idem se credere profitentur: & certã habent omniũ controversiarum terminãdarum componendarumq; regulam: ideo ex doctrina Ecclesię animorum cõjunctio per se nascitur; ex hæreti verò, ubi quisq; judex esse vult aliorum, per se consequitur animorum irreconciliabilis dissensio, indéque divisiones & schismata, partium studia & bella, sicut ipsa nos experientia docet.

Aug lib 2. de peccat orig. c. 23. lib. 1. cont. Iulian.

Vnde unitas doctrinæ in ecclesia.

Ex heresi per se dissensio, partium studia, & bella.

Ex doctrina Ecclesiæ animorum unio & pax sequitur.

CAP. CCCXII.

Quod unitas Ecclesiæ militantis potissimum in coniunctione cum Romano Pontifice consistat.

Vnitas ecclesiæ requirit unionem membrorum inter se sub uno capite.

CVM unio membrorum Ecclesiæ inter sese invicem potissimum ex unius supremi capitis Ecclesiæ authoritate depẽdeat, manifeste sequitur, ad Ecclesiæ unitatem imprimis requiri, ut quis supremo Ecclesiæ capiti obedientia sese subjiciat, et connectatur, cohæreat, communicet suoq; loco in corpore mystico, non secus ac quodvis membrum in corpore humano, consistat, alterius membri functionem non invadens, ne dolorem perturbationemque pariat. Quod Apostolus ad Ephesios 4. similitudine corporis humani eleganter illustrat, dicens, Christum esse caput, ex quo totũ corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusq; membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

Ephes. 4.

QVÆ autem sint membra istius mystici corporis, quæ sibi invicem jungi debeant, exponit dicens: *Vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, qui ascendens in altum, dedit dona hominibus. Et ipse dedit quosdam quidẽ Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut jam non simus parvuli fluctuantes, & non circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum est per omnem juncturam subministrationis, augmentum sui corporis facit.* &c. Vbi Apostolus tradit, Christum ascendentem in cælum, visibiles in terris reliquisse suos vicarios & ministros, per quos Ecclesia doceretur, & sacramentorum cibo pasceretur, necnon in veritatis agnitione conservaretur, detectis errorum magistris, lupis & latronibus, qui fideles falsa doctrina, vel morum pravitate corrumpere niterentur. Ac huius rei curam Dominum commisisse ait cõstitutis pastoribus & doctoribus, qui nõ uno seculo tantùm perdurarent, sed usque ad consummationem seculi, quando electorum numerus erit completus, corpúsque Christi mysticum, id est, Ecclesia, ædificari; hoc est, augeri multiplicariq; desinet. Tunc non docebit unus proximum suum, quia cuncti electi limpida veritatis contemplatione perfruentur. Quamdiu verò periculum est, ne circumferamur omni vento doctrinæ, opus est pastorum doctorumq; ministerio, ut in una fide constantes permaneamus.

Doctores ecclesiæ perdurabunt usq; ad consummationem seculi.

Pastorum & doctorũ ministerio unitas fidei conservatur.

QVOS autem Christus in cælum ascensurus pastores & doctores totius sui gregis in terra reliquerit, Matth. 28. testatur Apostolis dictum: *Ite, docete omnes gentes.* Et Ioan. ca. 21. refert, Dominum Petro dixisse: *Pasce oves meas.* Quibus verbis Christus Petrum totius sui gregis universalem Pastorem fecit, totique ecclesiæ præfecit, & suum in terris Vicarium esse voluit: eiq; tam oves fœtas & parientes, significantes Episcopos, omnesque inferiores Ecclesiæ ministros, quam agnos, id est, laicos fideles cujuscumque generis, ei subjecit, obedirèque decrevit, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio. Alioqui enim Pastores & Episcopi dissiderent, pluresque in ecclesia magistri fierent, Iac. 3. Nam in multitudine nisi exsors quædam uni potestas competat, qua omnibus imperare possit: tot erunt schismata, quot capita, & nullus erit ordo: sed quemadmodum apud dæmones, sempiternus horror & perturbatio.

Petrus Christi Vicarius instituitur.

Vniversi fideles summo ecclesiæ pastori subiici debent.

Plures magistri excluduntur.

QVOD autem primatum Petro datum noluerit Dominus eo moriente extingui, sed ad eius successores transire, manifestum est ex illis Matth. 16. verbis: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*: id est, super te Cepham sive Petrum, Rempublicam Christianam fundabo, ita ut tu sis Ecclesiam tuo & successorum ministerio aucturus, cõfirmaturus, & usque ad seculi finem gubernaturus, ac in unitate conservaturus. Hinc libr. *de unitate Ecclesiæ* Cyprianus: *Vt Dominus unitatem manifestaret, unitatis originem ab uno incipientem authoritate suâ disposuit.* Et Optatus lib. 2. cont. Parmenian. dicit, Petrum Apostolorum primum in Episcopali Cathedra Romę resedisse, in quo uno cathedræ unitas ab

Primatum Petri Dominus cum Petro extingui noluit.

Cyprian. lib. 1. epist. 1. lib. 4. epist. 2.

Christus in cælum ascendens visibiles reliquit Vicarios.

Cathedræ unitas in Romana sede.

omnibus

omnibus servaretur. Vnde illam ecclesiam Cyprianus lib. 1. epist. 3. vocat *principalem*. Lib. 4. epist. 2. dicit *unum episcopatum multorum episcoporum concordi numerositate diffusum*. Ab hac sacerdotii unitate originem à Christo per Petrum habente, docet idem Cyprianus, *Ecclesiam unam* dici, Lib. *de unitat. Eccles.* Et Leo epist. 84. & sermon. 3. de sua ordinatione: *Licet universa ecclesia distinctis ordinata sit gradibus, ut ex diversis membris sacrati corporis integritas subsistat; nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu unum sumus, nec quisquam ab alterius ita divisus est officio, ut non ad connexionem pertineat capitis cujuslibet humilitas portionis.* Augustinus lib. 1. *de doct. Christ.* cap. 16: *Ecclesia corpus est Christi: corpus ergo suum multis membris diversa officia gerentibus nodo unitatis & charitatis astringit.*

Prosper in epist. ad Demetriadem. Gregor. hom. 6. in Ezech.

De hac eadem unitate disserit Prosper in epist. ad Demetriadem, & Gregorius homil. 6. in Ezechielem. Bernardus autem lib. 4. ad Eugen. scribere non dubitavit, ita hic sub uno summo Pontifice, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, Presbyteros vel Abbates, reliquósque in hunc modum ordinatos, quomodo Seraphin & Cherubim, ceteríque usque ad Archangelos & Angelos sub uno capite Deo sunt ordinari. Vnde Leo epist. 87. exortem esse mysterii divini scribit eum, qui ausus sit à Petri soliditate recedere. Et Hieronymus in epist. ad Damasum: *Si quis cathedra Petri jungitur, meus est: beatitudini tuæ, id est, cathedra Petri consocior.* Et in Epitaphio Marcellæ, Romam esse tutissimum cõtra hæreses refugii portum docet. Irenæus lib. 3. *cont. hæreses* cap. 3. ad Romanam ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, omnem debere Ecclesiam convenire asserit.

Sicut in cælo omnes Deo subiiciũtur, ita in terris omnes ecclesiæ ordines Pontifici.

Portus salutis tutissimus est Romana doctrina.

Cap. CCCXIII.

Vnitas Ecclesiæ militantis ex successione Romanorum Pontificum demonstratur.

Successio Romanorum Pontificum.

Quemadmodum unitas regni & familiæ ex successione capitum sibi invicem succedentium ostendi solet: ita Ecclesiæ unitas ex successione Romanorum Pontificum sibi invicem continuè in Petri Cathedrâ succedentium evidenter comprobatur. Nam quemadmodum ad Christi ovile non pertinuerunt, qui se à Petro cunctarum ovium Christi pastore diviserunt (ut Simon Magus, & alii fidei hostes) ita & hodie ab Ecclesia convincuntur esse alieni, quicumque Petri & successorum ejus cathedræ non communicant, sed vocem Lutheri, Calvini, aut cujuscumq; alterius novi Magistri, sprétâ Romanæ Ecclesiæ doctrinâ, excipiunt, audiunt, consectantur.

Nota hæresis est, si à traditione Romana dissentiat.

Vnde certissima Veteribus fuit ad hæreticorum vel schismaticorum conventicula dignoscenda, nota & tessera, si cum Petro, aut Romano Pontifice, Petri Successore aliquis communione jungeretur; aut ab eo divisus alteri societati sese adjungeret, forisque doceret, aut discipulos colligeret, adeò, ut & Apostolus Paulus post annos XIV. à sua Conversione secundùm revelationem ascenderit Ierosolymam, ut cum Petro Evangelium, quod in Gentibus prædicabat, conferret, ne fortè Paulo Ecclesia non crederet, si eum à Petro dissentire putaret. Quare & nunc veluti ad Lydium lapidem examinanda est omnis doctrina, utrùm cum Petri & Romanæ Ecclesiæ traditione cõsentiat: quòd si dissentiat, adulterina doctrina est. Ita veteres omnes Ecclesiastici scriptores unanimi consensu docent. Irenæus lib. 3. cap. 3. Cyprianus lib. *de unitat. Eccles.* lib. 1. epist. 6. Tertullianus libr. *de præscript.* Ambrosius oratione *de obitu Satyri.* Hieronymus *ad Damasum* epist. 57. Augustinus *cont. epistol. fundam.* cap. 4. epistol. 165. & alibi. Optatus libro 2. *contra Parmen.* & alii infra allegati.

Paulus cum Petro doctrinam suam contulit.

Lydius lapis, ad quẽ examinanda est doctrina, Romana traditio est.

Cap. CCCXIV.

Sanctam.

Sanctitas est nota ecclesiæ.

In symbolo non solùm *unam* esse profitemur Ecclesiam, sed etiã quòd *sancta* sit. Sanctum autem pluribus modis dicitur.

Sanctum quid significet.

Primo, quod Deo consecratum sive dedicatum est. Levitici 27. *Animal si quis voverit Domino, sanctum erit.* Ezech. 37. *Inter sanctum & prophanum, non habuere distantiam.* Hac significatione Israëliticus populus vocatur *sanctus*. Deuteron. 7. & 14. Exodi 19. Eâdem significatione Apostolus ecclesiam *sanctam* appellat, 2. Corinthior. 1. Colossen. 1. & alibi, quia per Baptismum Deo consecrata sit ad ei jugiter inserviendum. Et Petrus

1. epiſtol. cap. 2. *Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta.* Eâdem ſignificatione Templum *ſanctum* dicitur 1. Corinth. 3.

SECVNDO *Sanctum* idem eſt, quod purum, mundum; ut ſanctitas immunditiei opponatur. Sic Apoſtolus ait 1. Corinth. 7. *Filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.* 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.* Lucæ 1. *Vt ſerviamus Domino in ſanctitate.* 1. Petri 1. *In omni converſatione ſancti ſitis.* Dionyſius Areopagita *de divinis nominibus* capit. 12. *Sanctitas eſt,* ait, *libera perfectáque ab omni ſcelere munditia.* Cyrillus lib. 10. in Ioann. cap. 25. *Sanctum eſt, quod à mundi ſordibus longè abeſt.*

IVXTA hunc modum Eccleſiam quoque *ſanctam* profitemur, quia Deo cohæreat, à mundo ſit ſegregata, quæ ſurſum ſunt ſapiat & quærat, non quæ ſuper terram. Qua ratione ab hæreticorum Schiſmaticorúmque conventiculis longè abeſt, quæ non niſi carnalia ſapiunt & quærunt.

Eccleſia profeſſio ſancta eſt, quoad doctrinam & mores.

TERTIO *ſancta* dicitur Eccleſia, quia omnis ejus profeſſio ſancta eſt, nihil falſi aut injuſti continens, quantum ad fidei aut morum doctrinam. Sanctiſſimis enim legibus & ſacris ceremoniis, aliiſque ad pietatem incitamentis, veram rationem pertingendi ad ſanctimoniam tradit. Qua notâ diſtinguitur Eccleſia ab omni ſecta Paganorum, Philoſophorum, Iudæorum, Turcarum, Hæreticorum atque Schiſmaticorum; quarum nulla eſt, quæ non contineat exploratos errores, rectæque rationi adverſantes, quoad doctrinam vel mores; ut Arnobius lib. 4. & ſequentibus *contra Gentes*, & Auguſtinus lib. 7. *de civit.* ex profeſſo demonſtrant. De Philoſophis idem exſequitur Theodoretus lib. 9. *de affect. græcorum*, oſtendens, Lycurgi legibus permitti adulteria; Perſarum legibus inceſtas nuptias cum matre, filia, ſorore; Maſſagetarum legibus, ut ſenes à propinquis devorentur, ex turribus dejiciantur, aut canibus objiciantur; legibus Scytharum vivos cum mortuis ſepeliri legibus Platonis communionem uxorum, pædicatum, extinctionem conceptuum, cędes infantium permitti. Alcorano Mahumetis docetur, quòd Iudæi, Chriſtiani, & Turcę in ſuis legibus ſalventur, & quòd futurę vitæ beatitudo conſiſtat in cibo, potu, uxorúmque complexu.

Sectæ omnes Philoſophorũ & hæreticorum continent errores.

Leges gentiũ abſurda tradunt.

Hæreticorum dogmata rationi adverſantia.

QVAM autem nefanda hæreſes commendaverint, teſtatur Epiphanius de *Gnoſticis* hæreſi 26, quòd ſcortationes probaverint; de Carpocratianis, hæreſi 27. quòd omne genus ſcelerum admiſerint. Auguſtinus hæreſi 26. Montaniſtas refert, obtuliſſe ſacrificium ex ſanguine anniculi infantis. Manichęorum deliria recenſet Auguſtinus hęreſi 46. Donatiſtę ſeipſos interimebant, aut occidere nolentes interficiebant, ut martyres fierent, teſte Aug. epiſt. 50. Lutherani dicunt, infantes dum baptizantur, audire verbum Dei, credere, Deum diligere: *quod aſſerere, eſt injuriam humanis ſenſibus facere,* ait Auguſtinus epiſtol. 57. Anabaptiſtæ nocturna conventicula, in quibus caninas nuptias exercent, celebrant. Calviniſtę docent, omnia neceſſitate abſolutâ evenire, Deumque non minus malorum, quàm bonorum authorem eſſe: licitum quoque eſſe, fidem datam violare. Ergo hæreſis doctrina ſua polluit, legibus ſuis bonos mores evertit: ſacrificium, quo Deus placatur, è medio tollit: hominibus ad omne genus vitiorum portas aperit, Deúmq; ipſum omnis ſanctitatis fontem, malorũ authorem ſtatuit. At Eccleſia nullam turpitudinem, nullum errorem, nihil contra rationem docet, quamvis multa ſupra captum humanum: quin potiùs mores honeſtiſſimos exigit, pacem & concordiam fovet, obedientiam erga ſuperiores, corporis caſtigationem, jejunia, cælibatum, virginitatem, continentiam, paupertatis voluntariam electionem commendat, ad virtutum quarumcunque officia, & evangelicę perfectionis conſilia complectenda hortatur, ac colendi Dei ratione caſtiſſima utitur.

Hæreſis polluit, & bonos mores evertit.

Eccleſia nihil contra rationem docet.

PROINDE meritò ſola Eccleſia *ſancta* prædicatur. Auguſtinus lib. 2. de civit. cap. 28. *Nihil in eccleſiis Chriſtianis turpe & flagitioſum proponitur, ubi veri Dei aut præcepta inſinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia poſtulantur.* Et lib. 22. *de civit.* capit. 7. *Perſuadebatur veritas nova conſuetudini, ſed non contraria rationi.* Lactantius libr. 4. cap. 30. *Sciendum eſt, illam eſſe veram eccleſiam, in qua eſt religio, confeſſio & pœnitentia, quæ peccata & vulnera, quibus ſubjecta eſt imbecillitas carnis, ſalubriter curat.* Optatus libro *contra Parmenianum*, initio: *ſanctitas Eccleſiæ de ſacramentis colligitur. Sancta eſt Eccleſia in votis, ſancta in ſacrificiis, ſancta in miniſteriis, ſancta in ceremoniis, ſancta in omnibus & ſingulis obſer-*

vationibus, quæ ad Dei cultum ab eâ usurpantur.

Vera sanctitas in sola Ecclesia.

QVARTO *sancta* dicitur Ecclesia, quoniam in se continet veræ sanctitatis fontem. De quo Zachariæ 13. *Erit fons patens domui David, in ablutionem peccatorum & menstruatæ.* Qui fons sic in Ecclesia est, ut extra eam vera sanctitas comparari nequeat. Foris sanctitatis species, vestimenta ovium reperiuntur; non autem vera sanctitas. Quod significatur Ezechielis 47. ubi pisces, in palustribus locis consistentes, dicuntur non sanari.

QVINTO *sancta* dicitur Ecclesia, tanquam corpus à suo capite, Augustin. in Psalm. 85.

SEXTO *sancta* dicitur Ecclesia, ut corpus à spiritu suo, quia Spiritus sanctus Ecclesiam regit, vivificat, continet, sanctificat.

SEPTIMO *sanctum* dicitur, quod est firmum & inviolabile. Qua significatione Leges & civitatum muri *sancti* dicuntur, necnon homines in justitia confirmati. Sic Apostolus ait, 1. Corinth. 3. *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est.*

Ecclesia per malos non polluitur.

SED hîc occurrit DVBITATIO, Quomodo Ecclesia plurimos continēs malos, potiùs *sancta* quàm *impura* dici queat? RESPONDENDVM est, Ecclesiam rectè *sanctam* dici, quia in ea sola sit vera sanctitas, multique in ea sancti omni tempore comperiantur. *Melior* autem *est unus timens Deum, quàm mille impii*, Eccles. 17. Nec putandum est, justos impiorum permixtione inquinari: quia nemo adultus operibus alterius polluitur, nisi consentiat. Sic enim immundum tangere censemur, 2. Cor. 6. Apud Hæreticos & Schismaticos autem, nulli verè sancti, sed omnes impii sunt.

Apud hæreticos nullus sanctus.

CAP. CCCXV.

Quomodo sanctitas in animâ latens, Ecclesiæ nota constitui possit?

Ecclesiæ sanctitas in externis virtutum officiis elucet.

QVEMADMODVM hominis anima per se invisibilis, ex motu, actionibus, & operibus externis apparet: ita Ecclesiæ sanctitas in externis virtutum officiis relucet; juxta illud Christi Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Et Philippens. 2. *Luceatis sicut luminaria in mundo.* 1. Petri 2. *Ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.* & cap. 4. *Admirantur, non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem.* Quod ab Isaia prænunciarum est cap. 55: *Sicut terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat, ita Dominus Deus germinare faciet justitiam & laudem coram universis gentibus.* Quod per gratiam novi Testamenti, & prædicationē Evangelii Christi per totū Orbem impletum esse conspicimus. Tunc enim paupertas volūtaria, virginitatis decus, vidualis castitatis observatio, conjugalis continentiæ puritas, propriæ voluntatis abdicatio, jejuniorum assiduitas, vestium, honorum, epularum, pomparum, & caducarum rerum omnium cōtemptus, vigere passim ubiq; cœperunt. Tunc modestia, vitæ sinceritas, mutua charitas, mundissimus Dei cultus, abjecto carnali Iudæorum, & impuro Gentilium ritu in omnibus gentibus effulserunt; ut ex cap. 4. Actor. Epistolisque Apostolicis, necnon Ecclesiæ primitivæ historiis abunde liquet. Quin imò si quis animo revolvat Ecclesiæ Catholicæ magistros, primùm Patriarchas & Prophetas, deinde Apostolos, atq; que Christi discipulos, qui per universum Orbem evangelicam doctrinam seminarunt; ac Doctores, qui contra singulas hæreses pro veritatis elucidatione dimicarunt, necnon institutores singulorum religiosorum Ordinum: eos omnes tam pios, sanctos, à Deo illuminatos, castos, sobrios, humiles, rerum futurarum amatores, præsentiúmq; contemptores fuisse deprehendet, ut nihil vel ab hostibus fidei, nisi nimia sanctitas reprehendi possit. Sicut de sui temporis Monachis attestatur B. Augustinus lib. *de moribus Ecclesiæ* cap. 31. & cap. 34: ubi contra Manichæos disserit, qui solùm in vitia quorundam Catholicorum intenti, oculos à consideratione virtutum in plurimis coruscantium avertentes, persuadere nitebantur, Catholicos omnes improbos esse. Quem verò perpetuum esse hæreticorum morem idem Augustin. epist. 137. tradit: ideoque hæreticis objici crimina minùs convenire dicit, quibus securè objici pessit, quòd non sint Catholici; quia mala vita hæresim aut schisma non convincat, cùm in Ecclesia non desint, quorum vituperanda sit vita.

Ecclesiæ magistri sanctissimi, & à Deo illuminati fuere.

Hæretici in vitia pravorum intenti.

Ex quo tamen consequens non est, sanctitatem non discernere Christi Ecclesiam ab impuris hæreticorum, schismaticorumq; conventiculis, quia bona vita non nisi intra Ecclesiam agitur mala verò intus & foris. Unde in Ecclesia semper multi sunt sancti, quamvis permisceantur aliqui mali: sed ex hæreticis nullus omnino est sanctus, aut absolutè bonus. Quod ex decursu vitæ Catholicorum animadverti potest.

Ecclesiæ magistri quales.

Quales enim primi Ecclesię magistri fuerint, historia sacra exponit. Qualibus verò post Apostolos plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus sancta Christi Ecclesia crevit, Ecclesiasticæ Historię tradunt. De quibus loquens Aug. lib. 2. in Iulianum: *Hi sunt*, ait, *Episcopi & Pastores docti, graves sancti, veritatis acerrimi defensores.* Cyprianus lib. 4. epist. 2. Episcopos fuisse ordinatos dicit, ætate provectos, fide integros, in pressurâ probatos, in persecutione proscriptos. Ecôtra verò Gentilium doctores fuerunt aut Poëtæ leves, aut Philosophi superbissimi, ut Theodoret. lib. *de Legibus* ostendit.

Gentilium doctores leves, superbi, impuri.

Hæresiarchæ verò ad unum omnes ex ambitione, fastu, avaritiâ, odio vel invidiâ exorti sunt, adeò ut August. lib. *de pastoribus* cap. 8. intrepidè asserat, quòd una Mater Svperbia omnes hęreses genuerit. Id quod de Simone Mago, Ario, Nestorio, Pelagio, Luthero, Calvino, & aliis, historiæ illorum vitam describentes attestantur. Vide Bellarm. lib. 4. *De Ecclesiâ* cap. 13.

Superbia hæresum mater.

Elvcet insuper Ecclesiæ sanctitas ex veris miraculis, à plerisq; Sanctorum in suæ fidei & doctrinæ confirmationē, Deo assistēte patratis, qualia nunquam ab Ethnicis, Turcis, Iudæis vel Hæreticis facta esse constat, sed per solos veræ Dei ecclesiæ ministros. Quibus admirandis operibus se in Ecclesia Catholica retentum fuisse, confitetur Augustin. lib. *contra epist. Fundament.* ca. 4. & 5. Lib. *de utilit. credendi* cap. 14. & 17: totumque mundum ad fidem fuisse miraculis perductum ait idem Aug. lib. 22. *de civit.* c. 8. Quando itaque Augustin. lib. *de unitat. Eccles.* cap. 16. & in Ioann. tract. 13. dicit, non esse credendum miraculis facientibus; nihil aliud intendit, quàm docere, non esse certum id, quod mirum apparet, statim verum esse miraculum, cui oporteat intrepidè acquiescere.

Ex miraculis sanctitas Ecclesiæ apparet.

Vide Bellarm. lib. 4. de eccles. ca. 14. Ioan. Tensen lib. 4. de ecclesia c. 12.

Sæpe enim hæreticorum miracula sunt mendacia, speciem divinæ virtutis habentia, non veritatem. Tertullianus lib. *de præscript. hæret.* cap. 30. refert, *eos de vivis mortuos facere.* Quod specialiter Calvino evenisse, scribit Bolsecus *in Vitâ Calvini*, addens, *quòd insultantem defuncti uxorem Calvinus, tanquam præ doloris magnitudine in furorem actam, abduci curaverit.* Cyrolam, Episcopum Arianum, Valentis Imperatoris filium sanare præsumētem, ejusdem sequuta morte confusum fuisse legimus. Sunt enim miracula extraordinarię missionis veluti sigilla: secundùm illud Ioann. 5. *Ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me.* Similia habentur Ioan. 10. & 14. Marci ult. *Prædicaverunt ubiq., Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Hebr. 2. *Contestante Deo signis & virtutibus.* Matth. 11. *Renuntiate Ioanni, quæ audivistis & vidistis*; significans, nihil efficacius ad fidem comprobandam esse miraculis. Inde Christus Ioan. 2. miraculum edendo, gloriam suam manifestasse dicitur: id est, Divinitatis testimonium protulisse.

Miracula hæreticorum sunt malefi-cia.

Cap. CCCXVI.

Catholicam.

Ecclesia est Catholica, non Hæresis.

Tertia Ecclesiæ proprietas est, quòd sit *Catholica*, id est, *universalis*, per totum Orbem dispersa. Unus equidem fidei splendor à Solis ortu usq; ad occasum, per omnia loca, per cunctas hominum nationes, per omnia denique tempora diffusus est. Iuxta illud Act. 1. *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæâ & Samariâ usque ad ultimum terræ.* Unde colligit Augustinus, Ecclesiam vocari Catholicam à toto orbe, lib. *de unit. Eccles.* cap. 2. 3. & 6. epist. 48. 50. 161. & 170. Lib. 4. *cont. Crescon.* cap. 60. comparat ecclesiam arbori, cujus rami per orbem sunt extensi.

Hac itaque nota distinguitur Ecclesia ab omni hæresi, quæ certo loco ebullit, & emoritur. Optatus lib. 2. *cont. Parmen.* vocat Ecclesiam, *Nationalem*, quia per omnes nationes porrecta sit. Pacianus in epistol. 11. *Catholicam* dici tradit, quia per omnes gentes & loca diffusa sit; juxta illud Apostoli Rom. 1. *Fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Et ad Coloss. 1. *Evangelium in universo mundo est, & fructificat.* Quod Genes. 22. prænunciatum fuit: *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ.* Et Psal. 2. *Postula à me gentes.*

& Psalm.

& Psalm. 35. *Confitebor tibi in Ecclesiâ magnâ.* Isaiæ 52. *Redemptor tuus, Deus omnis terra vocabitur.* Et passim scripturæ omnes Evangelicam doctrinam in universo terrarum Orbe prædicandam clamant, Ecclesiámque Christi non fore hîc, aut ibi tantùm, sed ubique, semper, & apud omnes nationes. Id enim *Catholicum* vocatur, quod ab omnibus, quod ubique, & semper creditum est. Quod nomẽ inter cunctas hæreses sola sic Ecclesia retinuit, ut Pagano interroganti, ubinam ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum suam Basilicam ostendere audeat, Augustino teste libr. contra *epist. fundam.* cap. 4. Imò in Psal. 21. Augustinus eos, qui agnoscere nolunt Ecclesiam per omnes gentes diffusam, ait, cum scripturis debere litigare. Et in Psalm. 101. conc. 2. *contra Donatistas*, fabulantes Ecclesiam in sola Aphrica remansisse; atque Hieronym. *contra Luciferianos*, asserentes Ecclesiam in Sardinia latére, docent ex totius Orbis cõmunione *Catholicam* agnosci. Idem Optatus libr. 2. *contra Parmenianum* confirmat; & Cyrill. catechesi 18. Pacianus in ep. ad Sympton: *Catholicum nec Martionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores.* Et infra: CHRISTIANVS *mihi nomen est*, CATHOLICVS *verò cognomen: illud me nuncupat, istud ostendit. Hæresis autem à primo sui dogmatis authore nomen sortitur, nomenq́ Christianum iis relinquit, à quibus discedit.* Sic 1. Cor. 3. Schismatici dicebant: *Ego sum Apollo, ego Pauli, ego Cepha. Sunt* enim *distincti cognominibus*, ait Iustinus contra Triphonem, *denominati ab hominibus, ut quisque fuit author novæ alicujus doctrinæ.* Iren. lib. 1. cap. 20. *Habent nomina à principe impiissimæ sectæ.* Lactant. lib. 4. ca. 30. *Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana & externa vocabula induerunt.* Athan. serm. 2. cont. Arian: *à Christo Christiani sumus & nuncupamur; qui aliunde fidei suæ originem deducunt, meritò authorum suorum nomina præ se ferunt.* Chrysost. hom. 33. in Act. *Ab Hæresiarchæ nomine illi appellantur: nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa.* Hieron. cont. Luciferianos: *Sicubi audieris eos, qui dicuntur non à Domino Iesu Christo, sed ab alio aliquo nominari, scito, nõ Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam.* Vnde Hilar. lib. ad Constantium fideles contra vim Arianorum exclamasse commemorat: *Catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum, non Arianus.* Epiphanius hæresi 68. successores veterum Christianorum suis Ecclesiis inscripsisse ait: *Ecclesia Catholica:* Meletianos verò suis: *Ecclesia martyrum.* Quare veteres hæreticis tanquam fractis ab arbore ramis objici voluerunt, quòd non essent Catholici. Cypria. lib. *de unit. Eccles.* Optatus lib. 2. *cont. Parmen.* Augustin. lib. *de unit. Eccles.* ca. 4. ep. 137. Lib. *de util. creden.* cap. 14. & 17. Tertull. lib. *de præscript.* cap. 37. *Qui estis? unde venistis? quid in meo agitis, non mei?* Absurdissimum equidem censet Augustin. lib. *de unit. Eccles.* cap. 14. & 15. quòd Donatistarũ hæresis post CCC. annos ex Carthagine per omnem terram propaganda esset: quid verò nunc ille diceret, si post mille quingentos vel sexcentos annos, novâ ex Saxoniâ, Genevâ, vel quovis alio mundi angulo protrudi religionem videret? imò cudi & recudi novas indies fidei confessiones? Providit enim Deus, ut nulla una & eadem secta ubiq; sit, neque diu perduret, sed instar aquæ decurrentis, in torrente citò siccetur & emoriatur; ut notat Augustin. in Psal. 57. Cyprian. lib. 4. epist. 2. comparans igni levi, qui citò promicat, & in principio fervet, sed mox languescit.

Vincent. Lyrinens. cont. hæreses. Catholicum quidnam dicatur.

Hæresis à primo dogmatis authore nomen accipit.

Hæreticis objiciebatur, quòd nõ sunt Catholici.

QVIA verò hæretici dum pauci sunt, de sua gloriari paucitate solent, ut de Cresconio refert August. lib. 3. cap. 66. contra eundem, qui ajebat: *In paucis frequenter est veritas: errare multorum est;* Eunomius quoque hortabatur, ne quis vellet multitudine mendacium à veritate discernere, ut refert Basil. lib. 1. contra eundem: sciendum est, nos non simplici Christianorum multitudine niti, sed authoritate commoveri plurimorum divinarum scripturarum præstãtissimorum interpretum: nos tot Martyres, tot Confessores, tot Sacerdotes, Christianiq; gregis pastores ac duces sequi, qui eximiâ divinâque sapientiâ pleni fuére, vitæ admirabilis, quorum plurimi suam doctrinam miraculis confirmarunt. Talem præcedentium multitudinem Augustin. Iulianum intueri volebat, lib. 1. *cont. Iulianum* cap. 7.

Hæretici paucitate gloriari solent.

AD hanc Ecclesiæ notam revocari potest non interrupta Ecclesiæ duratio, antiquitas, amplitudo: & sciendum, tam particulares ecclesias, quàm unumquẽque fidelem, quia catholicę Ecclesiæ pars sit, usu recepto CATHOLICVM dici.

Catholicus dicitur omnis, qui ecclesiæ Cathol. membrũ est.

Cap. CCCXVII.

Apostolica.

Ecclesiæ nota est, quòd sit Apostolica.

QVARTA ecclesiæ nota est, quòd sit Apostolica, id est, Apostolorum ministerio fũdata, & Apostolorum Principi B. Petro, ejusq; successori Romano Pontifici adhæreat. *Apostolica* enim dicitur propter originẽ, successionem & Apostolicam sedem. In hac enim sola Ecclesia reperitur Episcoporum ab Apostolis usque ad nos deducta successio. Vnde omnes veteres hac successione, tanquam evidentissimo argumento ad veram Christi Ecclesiam discernendam, utuntur. Iren. lib. 3. c. 3. à Petro usq; ad Eleutherium Romanos Episcopos recenset, per quam successionem omnes hæreses confundi scribit. Lib. 4. cap. 42. illis sacerdotibus adhærendum docet, qui successionem ab Apostolis habent, quibus solis veritas tradita sit. Tertullian. lib. *de præscript.* c. 32. *Edant hæretici origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporũ suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris habuerit authorem & antecessorem.* Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert Euseb. lib. 3. Hist. cap. 4. Et in Chronico Romanorum Episcoporum successionem enumerat, ut ex ea continuatio ecclesiæ pateat. Epiphan. hæresi 27. Optatus lib. 2. *cont. Parmen.* Donatistas alloquens: *Vos*, inquit, *Cathedræ vestræ originem ostendite, qui vultis sanctam Ecclesiam vobis vendicare.* Hieron. cont. Luciferianos, in ea permanendum Ecclesia docet, quæ ab Apostolis fundata in hunc usque diem perseverat. Aug. epist. 162. & 165. à Petro usque ad Anastasium Romanos Pontifices enumerat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede.* Libro *cont. epist. Fundamenti* cap. 4. *Tenet me in Ecclesia à sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usq; ad præsentem Episcopatũ successio sacerdotum.* Lib. *de util. credendi* ca. 17. illius Ecclesiæ gremio condere se Christianum oportere asserit, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis oblatrantibus culmen authoritatis obtinuit. Et lib. 28. *cont. Faustum* c. 2. & 4. urget Ecclesiæ successionem usque ad suam ætatem. Et Hieronym. in epistol. 57. ad Damasum: *Cathedræ Petri communione consocior. Super illam Petram Ecclesiam ædificatam scio: quicunque extra hanc domum Agnum comederit, prophanus est.* Similiter Cyprianus super Petrum Ecclesiam ædificatam affirmat libr. 1. epist. 3. Lib. 4. epist. 9. Basilius homil. 9. *de pœnitentiâ.* Hilar. in 16. cap. Matth.

Successio episcoporum in Apostolica sede, certissima ecclesiæ nota.

[illegible] Sanderus de visib. ecclesiæ monarchia lib.

Schismaticæ ecclesiæ sunt, quæ primariam sedem Apostolicam nõ agnoscunt.

Ex quibus sequitur, schismaticas ecclesias, quæ ad aliquem Apostolorum successionem referunt, ut Moscovitæ ad B. Andream, vel ex eo posse convinci non esse Apostolicas, quoniam primariæ Apostolicæ sedi, super quam Ecclesia Christi ordinatione fundata est, non adhæreant. Vnde iis evenit, ut ab ipso capite discedentes, fidem & instituta ab ipsis Apostolis tradita, non retineãt, neque diu Apostolicum depositum custodiant. 1. Tim. 6.

Cur novi Testamenti ecclesia, potius Apostolica, quàm Prophetica dicatur?

SED non immeritò QVÆRAT aliquis, Cur Ecclesia super fundamento Prophetarum & Apostolorum fundata, (Ephes. 2.) potius Apostolica, quàm Prophetica vocetur? RESPONDEO, novi Testamenti Ecclesiam nuncupari Apostolicam à suis ædificatoribus, plantatoribus, rigatoribus, principibus, pastoribus & rectoribus: quales fuêre Apostoli, non autem Prophetæ, qui Synagogam veteris Testamenti direxerũt, quæ ut umbratica, ita quoque Prophetica & Mosaica dici potuit. At discussis implexisque veteris Testamenti figuris, exorta lux Evangelica, per omnes gentes Apostolorum ministerio delata fuit: & ex filiis tenebrarum evocati lucis filii, Ecclesiam novi Testamenti adauxerũt, donec omnia mundi regna pervaderet. Iuxta illud Isaiæ cap. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos, & vide; omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.* & ca. 49: *Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.*

Cur Apostoli hanc notam in symbolo non expresserint?

SI quis autem ambigat, Cur Apostoli in Symbolo hanc, quòd Apostolica sit, notam non posuerint, sicuti *sanctam & Catholicam*? Respondeo, evidens id fuisse, dum viverent, suóque labore Apostoli ecclesias fundarent: at quòd esset omni tempore sancta futura, & per totum Orbem propagãda Christi ecclesia; tunc non videbatur, sed credebatur. Accedit, quòd Apostoli maluerint suos discipulos vocari, *Christianos*, quàm *Apostolicos*, ne potius seipsos quàm Christũ velle celebrare viderẽtur. Deinde Prophetiam Deuter. 25. adimplere

conve-

conveniebat, qua fratri fine liberis defuncto, fuperftes ei generare, illiúfque nomen primogenito imponere jubebatur, ut defuncti fratris nomen celebre remaneret; ut exponit Auguftinus lib. 32. *contra Fauftum* cap. 10.

SED cùm progreffu temporis dubitari potuiffet, quænam doctrina verè effet Apoftolica, declarandū fuit, quòd id facilè difci poffet magifterio ejus Ecclefiæ, quæ Apoftolica effet origine, Sacerdotum continua fucceffione, atque Paftoralis authoritatis culmine: ut ficut in veteri Teftamento Chriftus ex fola pofteritate Abrahæ, atque in familia Davidis quærendus fuerat; ita novi Teftamenti tempore, Chrifti corpus (quod eft Ecclefia) ejúfque vox & doctrina, in eâ folâ focietate quæreretur, quæ ab Apoftolis effet per legitimorū fuccedentium Epifcoporum miniftrium cōgregata, & fummo Paftori Petro, ejufq; fucceforibus communione adhæreret. Ad hanc petram Deus nos recurrere voluit, ut ex hac fucceffione ad originem deveniamus, ficut per rivulum pervenitur ad fontem, & rami arboris per truncum radici adhærent; variiq; ad unum Solem radii perducūt.

Doctrina Apoftolica ubi quærenda?

CAP. CCCXVIII.

De nomine Papæ & Papiftæ.

PAPA, quafi *Pater Patrum*, accommodatione quadam fummus Ecclefiæ Pontifex ufu recepto vocatur: & Papatus feu Pontificatus non gentis aut fectæ nomen eft, fed poteftatis, quam Chriftus in Ecclefia fua perpetuam effe voluit.

Papæ nomen quid fignificat?

PORRO à nomine Papæ fectarii Catholicos per contemptum *Papiftas* & *Pontificios* appellant: quæ tamen nomina in fe nihil mali continent, quia non à particulari aliquo homine, qui novæ alicujus fectæ author exftiterit deducuntur, ut hæreticis proprium eft; fed his nominibus Catholici denominantur ab iis, qui Chrifti nomine Ecclefiā gubernant: Papa enim & Pontifex fuit Chriftus; atque Petrus, univerfalis Ecclefię paftor & rector ab eodē conftitutus, ut poftquā per Afcēfionem in cælū vifibiliter hîc prēsēs effe defineret, ejus nomine & vice Domini gregem pafceret ac regeret. *Papiftæ* ergo nomen nihil aliud fignificat, quàm *hominem*, *Papæ communionem tenentem*, feu *Petri cathedræ, fummóque Ecclefiæ Paftori, & vero Chrifti vicario, adhærentem.* Proinde *Papiftæ*, atque *Pontificij*, nomina, veritatis confeffionem continent. Atteftantur enim, quempiam verum effe Chrifti, Apoftolorúmque difcipulum, amatorem, atque germanum Chriftianum: quod optādum, & æterna laude, non autem vituperio dignum eft.

Papatus eft nomen poteftatis.

Papiftæ nomē in fe gloriofū eft.

Papifta eft, qui cum Papa cōmunionem habet.

QVEMADMODVM verò hæretici nunc per contemptum obedientes Ecclefiæ filios, PAPISTAS vocant: ita Iudæi maledico ore & animo dixiffe leguntur: *Tu difcipulus illius fis*, de Chrifto loquentes, Ioan. cap. 9. Et Ariani Catholicos vocabant *Homoufianos*, id eft, *credentes Filium Patri confubftantialem*: quod veriffimum erat. Auguftinus lib. *De utilit. credendi* cap. 17. refert, Ecclefiæ Catholicæ ab hærefibus diverfa imponi folere nomina. Et Ambrofius in oratione *De obitu Satyri*, Romanum & Catholicum, idem fignificaffe teftatur.

Ariani vocabant fideles Homoufianos.

CAP. CCCXIX.

Quas Ecclefiæ notas hæretici affignent?

EXTERNAS Ecclefiæ veræ notas fectarii varias affignant, quæ ad duas revocari poffunt. PRIOR eft, pura Evangelij doctrina: POSTERIOR autem, eft facramentorum juxta Evangelium adminiftratio. Sed eùm in Schifmate iftæ notæ reperiantur, Chrifti veram Ecclefiā difcernere nequeunt, ut probat Auguftinus libro 2. contra Crefconium, cap. 29.

Hæretici duas Ecclefiæ notas affignāt: puritatem doctrinæ, & legitimam facramentorū adminiftrationem.

PRÆTEREA notas non communes, fed proprias effe oportet: atqui hæ duæ notæ ab omnibus fectis opinione fua vendicantur: unaquæque enim de fcripturarum intelligentia gloriatur, feq; juxta Chrifti præfcriptum facramenta miniftrare contendit.

DEINDE nota, re cujus eft, notior effe debet: at notior eft vera Chrifti Ecclefia, quàm vera fcripturarum intelligentia, quæ ab Ecclefiā difcitur; ut Veteres uno confenfu docent ex Chrifti dicto: *Qui Ecclefiam non audierit &c.* Matth. 18. Et ex Apoftoli doctrina ad Ephef. 4. tradentis, Chriftum pofuiffe Paftores & Doctores, à quibus veritatem audiremus, & in dubiis inftrueremur, ne effemus ficut parvuli fluctuantes. Irenæus lib. 3. cap. 4. Terrullia-

quod rerum eventus confirmat. Nam Christi Ecclesiæ, neq; Paganorum perfidia, neque Persecutorum potentia, neque infidelium hæreticorum fraudulentia huc usque prævalere potuit, neque unquam prævalebit. Impossibile namque est, mentiri fortissimum, omnipotentemque Deum, qui dixit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* &: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Quem locum de perpetua Ecclesiæ duratione interpretatur August. epist. 80. & Leo epist. 31. Et Apostolus ad Ephesios 4. docet, pastorum & doctorum ministeria in finem usque seculi perduratura, *in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus in virum perfectum*, id est, usque ad consummationem seculi. Hæc autem officia in sola visibili Ecclesia reperiuntur. Augustin. lib. 22. de civit. cap. 15. 17. 18. Idipsum quoque Vates Regius expressit Psal. 47. *Deus fundavit eam in æternum*; ut in commentario Augustinus exponit. Isaiæ 61: *Omnes qui viderint illos, cognoscent, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Et Malachiæ 1. *Magnum est nomen in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* An invisibile est, quod à Solis ortu usque ad occasum in mensa Domini vero Deo sacrificatur? an ignota hominum societas, vel invisibiles sunt ministri, qui in omnibus gentibus offerunt? Sanè non per invisibilem, sed in Ecclesia visibili, & per visibiles sacerdotes, Romano Pontifici adhærentes, à Solis ortu usque ad occasum in omnibus gentibus Missę sacrificium Deo vivo & vero exhibetur, & offertur. De quo visibili cœtu hominum Apostolus Roma. 1. ait: *Fides vestra annuntiatur in universo mūdo.* Quò & pertinet, quòd Ecclesia vocetur *Regnum*, & quidem instar montis conspicuum, Danielis 2. nunquam interiturum. Lucæ 1. *Regni ejus non erit finis.* Psal. 88. *Thronus ejus sicut Sol.* In quo regno semper usque ad consummationem seculi, mali & boni permiscendi sunt, quemadmodum in area triticum & palea. Matth. 3. & 13. Item Psalm. 88. Si ecclesia regnum sit, necessariò visibili hominum congregatione constat, qui se invicem noverint, certisque legibus dirigantur; ex quibus aliqui præsint, alii pareant: aliqui doceant, alii discant. Isaias cap. 49. *Ecce dedi te in lucem gentium. Reges videbunt, & consurgent. Erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ*, &c. & cap. 59. *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.* Vnde liquet, Ecclesiam visibilem non defecturam, quam Daniel comparat *Monti omnē terram replenti*; Isaias verò atque Micheas *monti conspicuo, illustri, manifesto*: quam Christus Matth. 18. omni tempore audiri jussit. Non enim unâ ætate solùm habuit locum: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*; sed quamdiu erant corripiendi in Ecclesia, omni videlicet ætate. Ac Lucæ 10. addidit Dominus: *Qui vos audit, me audit.* & Matth. 23: *Quæcumque dixerint, facite.* Si ecclesia visibilis errare posset, sanè Christus eam audiri non præcepisset: multò minùs omnia, quæ diceret, fieri statuisset. Donatistę olim, sicut nunc sectarii, visibilem Ecclesiam periisse, ac in paucis tantùm in Aphrica justis remansisse contendebant: contra quos Augustin. lib. *de unitate Ecclesiæ*, cap. 19. disserens: *neque*, ait, *tot testimoniis commendaretur, quod erat citò periturum, & sic taceretur; aut quod solùm esset relinquendum, aut ex quo solo totum esset reparandum.* Et ex professo illud convincentum lib. *de unitat. Ecclesiæ*, in Psalm. 101. conc. 2. in Psal. 147. epist. 48. & pluribus aliis locis confutat. Hieronym. contra Luciferianos de sua paucitate gloriantes, ac in sola Sardinia Ecclesiam remansisse fabulantes, eos Christi Crucem evacuare scribit. Tertullian. lib. *de præscript.* fieri non posse dicit, quòd omnes Ecclesię aberrent, nullámq; Spiritus sanctus respiciat. Nestorii superbiam Vincentius Lyrinensis in suo Commonitorio notat, dicentis, Ecclesiam in mysterio Incarnationis cæcos doctores fuisse sequutam.

Daniel c. 2.
Isaia 2.
Michea 4.

PRÆTEREA impossibile est, veram Christi in terris Ecclesiam omnino visibili formâ carere. Nam homines, qui Ecclesiam veram hîc constituunt, vel palàm fidem suam confitentur, & idololatriam fugiunt, aut non. Si profitentur; jam conspiciuntur ab ipsis tyrannis, qui eos persequuntur: si non profitentur fidem, sed eâ corde retentâ idololatriam & hæreses profitentur; jā non sunt Christi vera Ecclesia, in qua *corde creditur ad justitiam, ore verò cōfessio fit ad salutem*, Ro. 10. Et, *qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* & Matth. 10. Quare si professio fidei, verbique Dei prædicatio in terris desit, consequitur, nullam in terris esse veram Christi Ecclesiam, inferique portas adversus eam prævaluisse, atque Christi Regnum dissipatum esse: quod nunquam futurum

Danielis

Danielis nono luculen ter asseritur.

PORRO Christi regnum exigit, ut specie quadam visibili cælestem præ se politiam ferat, ex qua Christum ibi tegnare intelligi possit. Forma verò hæc visibilis Ecclesiæ quando maximè floruit, & juxta Prophetarum vaticinia Reges, Populi, Gentésque ad illam confluxerunt, & diaboli, infidelitatísque dominium oppressum jacuit, prorsus eadem fuit, quam modò cernimus. Tempore siquidem Constantini templa, in eisq; altaria fuerunt: populi ad sacrificium, quod ibi quotidie offerebatur, conveniebant: pro vivis & defunctis orabat: Clericorum ordines erant varii: in Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, inferiorisque gradus distributi. Apparebat ecclesiæ disciplina per excommunicationes, degradationes, per satisfactiones, laboriosasque pœnitentias: reconciliabantur pœnitentes: baptizabantur adhibitis exorcismis, aliisq; ceremoniis, infantes: renati per Episcopos chrismate consignabantur: florebat monastica vita: honorabatur virginitas Deo consecrata: Christi sanctorumque imagines in templis cernebantur: jejunium quadragesimæ, atq; quatuor temporum, magna religione ab omnibus fidelibus observabatur: necnon primaria festa, quæ hodie celebrantur. Ac inter cetera quoque plurimùm eminebat ab ipsa Petri sede continua Episcoporũ successio: quorum sententiis hæreses damnabantur, ac eorundem authoritate universa Christi Ecclesia regebatur, cohærentibus sibi obedientiæ, concordiæque vinculo inferioribus sacerdotibus, populique Christiani gubernatoribus: extabant Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, aliique inferiores Ecclesiæ ministri.

HÆC exterior Ecclesiæ forma sub omnibus Christianis & fidelibus Imperatoribus, & Regibus, aliisque Principibus catholicis ubique terrarum conspicua fuit: quod ex omnibus historiis & veterum scriptorum libris, qui priscis temporibus floruerunt, adeò perspicuũ est, ut extremæ ignorãtiæ aut impudentiæ fuerit, ea de re ambigere aut contendere. Imò licet hanc exteriorem Ecclesiæ formam nostræ ætatis hæretici tolerare nolint; illam tamẽ inviolatam magna ex parte veteres hæreses reliquerũt, ut hom. 19. *in opere imperfecto* in Matthæum apud Chrysost. legere quis poterit: ubi in vestimentis ovium hæreticos venire dicit, quia schema Christianitatis præ se ferant, habendo sacerdotii ordinem, altare, sacrificium, Baptismum, Scripturas &c.

CAP. CCCIX.

Quòd Ecclesia persecutionibus non obscuretur.

ECCLESIA vera super Petrum fundata, quæ à Tyrannis, hæreticis, aliisque hostibus acriter impugnatur, non tamen adversitatibus evertitur, aut minuitur, quin potiùs firmatur & augetur; nec solum non obscuratur, sed etiam illustratur, quoniam in suis fortissimis, sapientiæ, confessionis, patientiæq; luce resplendet. Vnde Hieronymus in epist. Contra error. Ioan. Ierosolym. *Persecutionibus*, ait, *Ecclesia crevit, martyriis coronata est.* Tertullian. in Apologetico: *Plures efficimur, quoties metimur: semen est sanguis martyrum, grana multiplicata in agro Dominico resurgunt.* Prudentius hymno 4. *Martyrum semper numerus, sub omni grandine crescit.* Hilarius lib. 7. de Trinit: *Ipsa est, quæ dum persecutionem patitur, floret; dum opprimitur, crescit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cùm superari videtur.* Augustin. lib. 5. *de civit.* cap. 18. Leo serm. 1. de Petro & Paulo: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur: & grana quæ singula cadunt, multiplicata resurgunt.* Cyprianus in serm. *De lapsis*, sui temporis Christianos laudat, qui persecutionis urgentis ferociam, stabili congressione fregerunt. Iustinus contra Triphonem dicit, persecutionem id esse Christi Ecclesiæ, quod putatio in vite. In cujus rei typum Israelitę quò magis opprimebantur, eò magis augebantur. Exodi 10. Beda in Cantica cap. 5. Chrysostom. homil. 4. in cap. 6. Isaiæ. Bernard. serm. 79. in Cantica: *Nec verbositate Philosophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis persecutorum potuit ecclesia, vel aliquando poterit, superari.*

CAP. CCCX.

De notis Ecclesiæ, per quas videtur.

QVEMADMODVM Christus in terris conversans, per sui corporis lineamenta oculis corporeis videbatur, & ab aliis hominibus discernebatur,

nebatur: sed per opera, quæ foris edebat, se Deum esse demonstrabat, (quod nō cernebatur oculis corporis, sed oculo mentis fideiq; credebatur:) ita Christi corpus mysticum Ecclesia in terris militans, externam habet formam, per quam veluti cōspicuis sensui nostro notis videtur, atque ab omnibus aliis conventiculis discernitur, ita ut certâ fide credere debeamus, hunc ipsum cœtum, in quo notas à scripturis & symbolo expressis oculis intuemur, esse verā Christi Ecclesiam. Quemadmodum enim Christo in terris visibiliter conversante non sufficiebat in genere aliquem Christum credere, sed oportebat certo judicio sibi persuadere, hunc IESVM, in quo signa videbantur (ex quibus meritò credendum erat, quòd ipse Christus esset) verum esse Christum, à Deo promissum. Sed uti Christus tunc ab iis, qui amabāt & oderant, videbatur, sed non æquè agnoscebatur: ita nunc Ecclesia Christi vera, tam ab impiis, quàm justis, oculis aspicitur; sed sub propria notione à solis amatoribus agnoscitur, qui certas ejus tesseras veluti propria delineaméta cernunt, & dijudicant. Non enim desunt, qui ecclesiam videant, ut lupus ovem, qui insita rabie ad eam dilaniandam incitatur, sicut Iudæi Christum inruebantur, clamantes, *Crucifige eum.* Alii verò & oculis contuentur, & corde agnoscunt, mentisque judicio amant, & piè voluntatis studio sequuntur; ut prosequitur Augustinus in Psal. 149. istud illustrans exemplo eorum, qui Matt. 21. dixerunt: *Ecce hic est hæres: venite, occidamus eum.*

Notæ Ecclesiæ quatuor.

CETERVM licet variæ sint Ecclesiæ notæ, quibus ab omnibus aliis hominū cœtibus discerni possit; attamen eas ad quatuor in Symbolo Constantinopolitano assignatas revocabimus: videlicet, quòd sit *una, sancta, catholica, & Apostolica.*

De unitate.

PORRO unum multipliciter dicitur: primùm numero: sic Ecclesia una est, quia non plures; quæ tamen proprietas per seipsam non reddit ecclesiam conspicuam. nam & singulis invisibilibus angelis hæc unitas competit. II. Vnum dicitur aggregatione: sicut acervus granorum, grex animalium, unus panis ex multis granis, unum vinum ex multis acinis. III. Vnum dicitur apta rerum diversarum conjunctione, unione seu dispositione: sicut dicitur unum corpus, una vestis, una domus, unus mundus. IV. Vnum dicitur concordiâ, & animorum consensu: sic *omnium credentium unum cor* fuisse dicitur Act. 4.

QVANQVAM verò his quatuor modis Ecclesia Christi VNA dicatur; attamen duobus postremis, tanquam notis una dicitur, quia ordinatam plurium membrorum unionem cum suo capite, ac inter se invicem in ea reperire liceat: ex qua unitate fluit altera in animorum consensu sita, ut omnes ad eundem finē aspirent; juxta illud Apostoli Ephes. 4. *Vocati estis in unā spe vocationis vestræ.* Similiter inde consensus emanat in eis rebus, quæ ad finem omnibus propositum destinantur; quæ partim in rebus, partim in factis consistunt: ut scilicet omnes idem dicant, credant, observent & faciant, quantum ad ea, quę Dei cultum concernunt. Iuxta Apostolum 1. Cor. 1. *Vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* & cap. 10. *Vnus panis, unus calix.* Sub quibus ceterorum sacramentorum titus intelliguntur. Ephes. 4. *Vnus Deus, una fides, unum baptisma.* Hanc verò animorum concordiā efficit unus Spiritus Sanctus, qui totum corpus Ecclesiæ regit, animat, movet, agit, docet. Ephes. 4. *Vnus Spiritus, unus Deus, unus Dominus, unum caput, ex quo totum corpus connexum est.* Quia tamen Christus visibiliter hic in terris remansurus non erat, quò faciliùs concordiæ jura firmarentur, hominum imbecillitati prospiciens, sui loco & vice visibile caput in terris constituit, cui omnes familiæ Christi domestici obedire tenerentur, ut se facturum insinuaverat Matt. 24. Mar. 13. & Luc. 12.

Animorum cōcordia unde profluat.

Ephes. 1.

Vnitas capitis.

ET planè id congruebat, ne rebelles Christiani se cum invisibili capite absente concordiam habere prætexerent; utq; visibili capite constituto, in Ecclesia schismatis tolleretur occasio. Nam *si unius potestate multitudinis coërceri nequeat audacia, tot nascentur schismata, quot erunt capita.* ut Hieronym. *cont. Luciferianos, & Iovinianum* observavit.

VNA ergo dicitur Ecclesia propter unitatem fidei, doctrinę, sacramentorū, rituum, rectoris, atque capitis visibilis. *A primâ enim sui origine ecclesia per series ministrorum & populorum in eā, quam primùm accepit, religione decurrit,* ut notat Ambros. in Lucam cap. 11.

Vnitas doctrinæ, sacramentorum, rituum, rectoris.

QVOD autem animorum concordia signum sit Regni Dei, & discordia regni diaboli; attestatur Dominus Matth. 12. *Omne regnum in se ipsū divisum desolabitur.* 1. Cor. 14. *Non est dissensionis Deus, sed pacis.* Ioann. 13. *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si pacem habueritis ad invicem.* Augustinus lib. 18. *de Civit.* cap. 52. ait, diabolum per hæreticos efficere conatum,

Concordia signum Regni Dei.

Diabolus laborat efficere dissensiones conatur.

natum, ut in Ecclesia liberæ forent dissensiones, quomodo in Academiis Philosophorum, quę mutuis dissensionibus consumptæ sunt. Sed à Deo authoris pace aliter prouisum est, quoniam omnes sacri scriptores, & ueritatis assertores, licet diuersis locis, temporibus, & linguis scripserint, tamen in omnibus fidei dogmatibus tanquam uno Spiritu loquuti, per omnia consentiunt. Similiter omnia Conciliorum Pontificúmq; decreta contra diuersissimas, imò sæpe contrarias hæreses edita, planè consonant: ac in uniuersum omnes per Orbem Catholici de omnibus fidei dogmatibus idem sentiunt, cùm sensum suũ unius summi Pastoris Ecclesiæ iudicio subijciant.

Aug. lib. 18. de ciuit. c. 41. Iren. lib. 1. cont. hæreses c. 3, 5. & 8.

Cap. CCCXI.

De Paganorum & Hæreticorum discordia.

Dissensio paganorum.

IN Paganorum, Philosophorúmque sectis nulla est unitas, nulla consensio imò ab eisdem in eadem religione Dii construuntur inter se dissentientes, ut serm. 11. *de Verbis Domini* August. ostendit.

Dissensio Philosophorum.

QVANTA verò inter Philosophos dissensio fuerit, declarat Augustin. lib. 18. *de Ciuit.* cap. 41. Theodoretus libr. *de fide*. Basil. orat. 1. *de opere sex dierum.*

Dissensio hæreticorum.

PORRO inter Hęreticos nullam esse concordiam, imò unam hæresim in plures mox diuidi, omnium temporum Historię tradunt. Irenæus li. 1. aduersus hæreses Simonis Magi, primi Hæresiarchę sectam, in uarias partes statim fuisse cõcisam demonstrat. Idem de Valentinianis refert lib. 1. cap. 5. De Donatistis Augustinus libr. 1. de Baptismo cap. 6. De Martionitis Epiphanius lib. 1. hęreseon. De Montanistis idipsum ostendit. De Manichæis Augustinus hæresi 46. De Messalianis Epiphanius hæresi 80. De Arianis, Ruffinus lib. 10. Histor. cap. 25. scribit, confestim diuisos fuisse in Acacianos, Macedonianos, Eunomianos. Hilarius lib. ad Constantium ait, singulis ferè annis nouam fidei professionem edidisse. Eutychiani & Nestoriani omnes penè Orientis sectas peperere, teste Euagrio lib. 3. & 4. Denique Lutherani vix nati, facti sunt in Anabaptistas, Confessionistas, Sacramentarios, Seruetianos, Caluinistas, rigidos & molles Lutheranos, ac propemodum in sectas infinitas, quas cum luctu grassari uidemus. Quæ licet sibi inuicem aduersentur, suáque dissensione seinuicem consumant, & tanquam Ægyptii contra Ægyptios concurrant, Isaiæ 19. (*Bellum quippe Hæreticorum pax est Ecclesiæ*, inquit Hilarius lib. 7. *de Trinit.*) attamen omnes istæ sectæ, ueluti Samsonis uulpes caudis ad inuicem colligatæ, catholicæ fidei unitatem, ecclesiæque fruges, dissensionis incendio absumere nituntur.

Hæresis mox aliam parit.

Hæreticorum inconstantia in doctrina.

Hæretici contra ecclesiam conspirant, quod in uulpibus colligatis à Samsone adumbratũ fuit.

NEQVE verò mirum sit, diuersas hæreses inter se dissentire, cùm ipsi hęreseon authores secum pugnent, ac sępe cõtradictoria scribant, ut in Luthero & Caluino plerique notarunt.

ET quidem Augustana Confessio sępius mutata, & uariè edita est; similiter & Caluini Institutionũ libri, ut quæ prima fuerit editio, penè ignoretur. Quod eis accidit, quòd infallibilem ueritatis authorem & testem non habeant, sed inconstans, mutabile, ac errori obnoxium hominis iudicium. Ecclesia verò Spiritum sanctum, in omnem ueritatem dirigẽtem, habet Magistrum, eiq; Christus æterna ueritas authoritatem dedit, infallibile testimonium de ueritate perhibendi.

Cur inter hæreticos dissensio.

NE verò quis obiiciat, etiam doctores Catholicos inter se in multis dissentire, sciendum est, distinguendas esse quęstiones fidei ab eis, in quibus salua Christiana fide licet dissentire; quia nondum sunt ab ecclesia definitæ. Sic Act. 15. innoxia facta est inter Barnabam & Paulum dissensio: inter Cyprianum & Stephanum de Baptismo hæreticorum: inter doctores Scholasticos uarietas est opinionũ. Sed quoniam uniuersi catholici se se matris ecclesię iudicio subiiciunt, idem se credere profitentur: & certã habent omniũ controuersiarum terminãdarum componendarumq; regulam: ideo ex doctrina Ecclesię animorum cõiunctio per se nascitur; ex hæresi verò, ubi quisq; iudex esse uult aliorum, per se consequitur animorum irreconciliabilis dissensio, indéque diuisiones & schismata, partium studia & bella, sicut ipsa nos experientia docet.

Aug. lib. 2. de peccat. orig. c. 23. lib. 1. cont. Iulian.

Vnde unitas doctrinæ in ecclesia?

Ex hæresi per se dissensio, partium studia, & bella.

Ex doctrina Ecclesiæ animorum unio & pax sequitur.

Cap. CCCXII.

Quòd unitas Ecclesiæ militantis potissimùm in coniunctione cum Romano Pontifice consistat.

Vnitas ecclesiæ requirit unionem membrorum inter se sub uno capite.

CVM unio membrorum Ecclesiæ inter sceinvicem potissimùm ex unius supremi capitis Ecclesiæ authoritate depēdeat, manifestè sequitur, ad Ecclesiæ unitatem inprimis requiri, ut quis supremo Ecclesiæ capiti obedientiâ sese subjiciat, ei connectatur, cohæreat, cōmunicet, suoq; loco in corpore mystico, non secus ac quodvis membrum in corpore humano, consistat, alterius membri functionem non invadens, ne dolorem perturbationemq́ue pariat. Quod Apostolus ad Ephesios 4. similitudine corporis humani eleganter illustrat, dicens, Christum esse caput, ex quo totū corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram uniuscujusq; membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

Ephes. 4.

QVÆ autem sint membra istius mystici corporis, quæ sibi invicem jungi debeant, exponit dicens: *Vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi, qui ascendens in altum, dedit dona hominibus. Et ipse dedit quosdam quidē Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut jam non simus parvuli fluctuantes, & non circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitiâ hominum, in astutiâ ad circumventionem erroris. Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum est per omnem juncturam subministrationis, augmentum sui corporis facit.* &c. Vbi Apostolus tradit, Christum ascendentem in cælum, visibiles in terris reliquisse suos vicarios & ministros, per quos Ecclesia doceretur, & sacramentorum cibo pasceretur, necnon in veritatis agnitione conservaretur, detectis errorum magistris, lupis & latronibus, qui fideles falsa doctrina, vel morum pravitate corrumpere niterentur. Ac huius rei curam Dominum commisisse ait cōstitutis pastoribus & doctoribus, qui nō uno seculo tantùm perdurarent, sed usque ad consummationem seculi, quando electorum numerus erit completus, corpúsque Christi mysticum, id est, Ecclesia, ædificari; hoc est, augeri multiplicariq; desinet. Tunc non docebit unus proximum suum, quia cuncti electi limpidâ veritatis contemplatione perfruentur. Quamdiu vero periculum est, ne circumferamur omni vento doctrinæ, opus est pastorum doctorumq; ministerio, ut in una fide constantes permaneamus.

Christus in cælum ascendens visibiles reliquit Vicarios.

Doctores ecclesiæ perdurabunt usq; ad consummationem seculi.

Pastorum & doctorū ministerio unitas fidei conservatur.

QVOS autem Christus in cælum ascensurus pastores & doctores totius sui gregis in terra reliquerit, Matth. 28. testatur Apostolis dictum: *Ite, docete omnes gentes.* Et Ioan. ca. 21. refert, Dominum Petro dixisse: *Pasce oves meas.* Quibus verbis Christus Petrum totius sui gregis universalem Pastorem fecit, totique ecclesiæ præfecit, & suum in terris Vicarium esse voluit: eiq; tam oves fœtas & parientes (significantes Episcopos, omnesque inferiores Ecclesiæ ministros;) quàm agnos, id est, laicos fideles cujuscumque generis, ei subjecit, obedireq́ue decrevit, ut capite constituto schismatis tolleretur occasio. Alioquin enim Pastores & Episcopi dissiderent, pluresque in ecclesia magistri fierent, Iac. 3. Nam in multitudine nisi exsors quædam uni potestas competat, qua omnibus imperare possit: tot erunt schismata, quot capita, & nullus erit ordo: sed quemadmodum apud dæmones, sempiternus horror & perturbatio.

Petrus Christi Vicarius instituitur.

Vniversi fideles summo ecclesiæ pastore subiici debent.

Plures magistri excluduntur.

QVOD autem primatum Petro datum noluerit Dominus eo moriente extingui, sed ad eius successores transire, manifestum est ex illis Matth. 16. verbis: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam:* id est, super te Cepham sive Petrum, Rempublicam Christianam fundabo, ita ut tu sis Ecclesiam tuo & successorum ministerio aucturus, cōfirmaturus, & usque ad seculi finem gubernaturus, ac in unitate conservaturus. Hinc libr. *de unitate Ecclesiæ* Cyprianus: *Vt Dominus unitatem manifestaret, unitatis originem ab uno incipientem authoritate suâ disposuit.* Et Optatus lib. 2. cont. Parmenian. dicit, Petrum Apostolorum primum in Episcopali Cathedra Romæ resedisse, in quo uno cathedræ unitas ab

Primatum Petri Dominus cum Petro extingui noluit.

Cypria. li. 1. epist. 3. lib. 4. epist. 2.

Cathedra unitas in Romana sede.

omnibus

omnibus servaretur. Vnde illam ecclesiam Cyprianus lib. 1. epist. 3. vocat *principalem*. Lib. 4. epist. 2. dicit *unum episcopatum multorum episcoporum concordi numerositate diffusum*. Ab hac sacerdotii unitate originem à Christo per Petrum habente, docet idem Cyprianus, *Ecclesiam unam* dici, Lib. *de unitat. Eccles.* Et Leo epist. 84. & sermon. 3. de sua ordinatione: *Licet universa ecclesia distinctis ordinata sit gradibus, ut ex diversis membris sacrati corporis integritas subsistat; nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu unum sumus, nec quisquam ab alterius ita divisus est officio, ut non ad connexionem pertineat capitis cujuslibet humilitas portionis.* Augustinus lib. 1. *de doct. Christ.* cap. 16: *Ecclesia corpus est Christi: corpus ergo suum multis membris diversa officia gerentibus nodo unitatis & charitatis astringit.*

Prosper in epist. ad Demetriadem. Gregor. hom. 6. in Ezech.

DE hac eâdem unitate disserit Prosper in epist. ad Demetriadem, & Gregorius homil. 6. in Ezechielem. Bernardus autem lib. 3. ad Eugen. scribere non dubitavit, ita hic sub uno summo Pontifice, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, Presbyteros vel Abbates, reliquósque in hunc modum ordinatos, quomodo Seraphin & Cherubim, ceteríque usque ad Archangelos & Angelos sub uno capite Deo sunt ordinati. Vnde Leo epist. 87. exortem esse mysterii divini scribit eum, qui ausus sit à Petri soliditate recedere. Et Hieronymus in epist. ad Damasum: *Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est: beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri consocior.* Et in Epitaphio Marcellæ, Romam esse tutissimum côtra hæreses refugii portum docet. Irenæus lib. 3. *cont. hæreses* cap. 3. ad Romanam ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, omnem debere Ecclesiam convenire asserit.

Sicut in cælo omnes Deo subsciiltur, ita in terris omnes ecclesiæ ordines Pontifici.

Portus salutis tutissimus est Romana doctrina.

CAP. CCCXIII.

Vnitas Ecclesiæ militantis ex successione Romanorum Pontificum demonstratur.

Successio Romanorum Pontificum.

QVEMADMODVM unitas regni & familiæ ex successione capitum sibi invicem succedentium ostendi solet: ita Ecclesiæ unitas ex successione Romanorum Pontificum sibi invicem continuè in Petri Cathedrâ succedentium evidenter comprobatur. Nam quemadmodum ad Christi ovile non pertinuerunt, qui se à Petro cunctarum ovium Christi pastore diviserunt (ut Simon Magus, & alii fidei hostes) ita & hodie ab Ecclesia convincuntur esse alieni, quicumque Petri & successorum ejus cathedræ non communicant, sed vocem Lutheri, Calvini, aut cujuscumq; alterius novi Magistri, spretâ Romanæ Ecclesiæ doctrinâ, excipiunt, audiunt, consectantur.

Nota hæresis est, si à traditione Romana dissentiat

VNDE certissima Veteribus fuit ad hæreticorum vel schismaticorum conventicula dignoscenda, nota & tessera, si cum Petro, aut Romano Pontifice, Petri Successore aliquis communione jungeretur; aut ab eo divisus alteri sociétati sese adjungeret, forisque doceret, aut discipulos colligeret, adeò, ut & Apostolus Paulus post annos XIV. à sua Conversione secundùm revelationem ascenderit Ierosolymam, ut cum Petro Evangelium, quod in Gentibus prædicabat, conferret, ne fortè Paulo Ecclesia non crederet, si eum à Petro dissentire putaret. Quare & nunc veluti ad Lydium lapidem examinanda est omnis doctrina, utrùm cum Petri & Romanæ Ecclesiæ traditione côsentiat: quòd si dissentiat, adulterina doctrina est. Ita veteres omnes Ecclesiastici scriptores unanimi consensu docent. Irenæus lib. 3. cap. 3. Cyprianus lib. *de unitat. Eccles.* lib. 1. epist. 6. Tertullianus libr. *de præscript.* Ambrosius oratione *de obitu Satyri*. Hieronymus *ad Damasum* epist. 57. Augustinus *cont. epistol. fundam.* cap. 4. epistol. 165. & alibi. Optatus libro 2. *contra Parmen.* & alii infra allegati.

Paulus cum Petro doctrinam suam contulit.

Lydius lapis, ad quê examinanda est doctrina, Romana traditio est.

CAP. CCCXIV.

Sanctam.

IN symbolo non solùm *unam* esse profitemur Ecclesiam, sed etiã quòd *sancta* sit. Sanctum autem pluribus modis dicitur.

Sanctitas est nota ecclesiæ.

PRIMO, quod Deo consecratum sive dedicatum est. Levitici 27. *Animal si quis voverit Domino, sanctum erit.* Ezech. 37. *Inter sanctum & prophanum, non habuere distantiam.* Hac significatione Israëliticus populus vocatur *sanctus*. Deuteron. 7. & 14. Exodi 19. Eâdem significatione Apostolus ecclesiam *sanctam* appellat, 2. Corinthior. 1. Colossen. 1. & alibi, quia per Baptismum Deo consecrata sit ad ei jugiter inserviendum. Et Petrus

Sãctum quid significet.

1. epistol. cap. 2. *Vos genus electum, regale sacerdotum, gens sancta.* Eâdem significatione Templum *sanctum* dicitur 1. Corinth. 3.

SECVNDO *Sanctum* idem est, quod purum, mundum; ut sanctitas immunditiei opponatur. Sic Apostolus ait 1. Corinth. 7. *Filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Lucæ 1. *Vt serviamus Domino in sanctitate.* 1. Petri 1. *In omni conversatione sancti sitis.* Dionysius Areopagita *de divinis nominibus* capit. 12. *Sanctitas est,* ait, *libera perfectáque ab omni scelere munditia.* Cyrillus lib. 10. in Ioann. cap. 25. *Sanctum est, quod à mundi sordibus longè abest.*

IVXTA hunc modum Ecclesiam quoque *sanctam* profitemur, quia Deo cohæreat, à mundo sit segregata, quæ sursum sunt sapiat & quærat, non quæ super terram. Qua ratione ab hæreticorum Schismaticorúmque conventiculis longè abest, quæ non nisi carnalia sapiunt & quærunt.

Ecclesiæ professio sancta est, quoad doctrinam & mores.

TERTIO *sancta* dicitur Ecclesia, quia omnis ejus professio sancta est, nihil falsi aut injusti continens, quantum ad fidei aut morum doctrinam. Sanctissimis enim legibus & sacris ceremoniis, aliisque ad pietatem incitamentis, veram rationem pertingendi ad sanctimoniam tradit. Qua notâ distinguitur Ecclesia ab omni secta Paganorum, Philosophorum, Iudæorum, Turcarum, Hæreticorum atque Schismaticorum; quarum nulla est, quæ non contineat exploratos errores, rectæque rationi adversantes, quoad doctrinam vel mores; ut Arnobius lib. 4. & sequentibus *contra Gentes*, & Augustinus lib. 7. *de civit.* ex professo demonstrant. De Philosophis idem exsequitur Theodoretus lib. 9. *de affect. græcorum*, ostendens, Lycurgi legibus permitti adulteria; Persarum legibus incestas nuptias cum matre, filia, sorore; Massagetarum legibus, ut senes à propinquis devorentur, ex turribus dejiciantur, aut canibus objiciantur; legibus Scytharum vivos cum mortuis sepeliri legibus Platonis communionem uxorum, pædicarum, extinctionem conceptuum, cædes infantium permitti. Alcorano Mahumetis docetur, quòd Iudæi, Christiani, & Turcæ in suis legibus salventur, & quòd futuræ vitæ beatitudo consistat in cibo, potu, uxorúmque complexu.

Sectæ omnes Philosophorũ & hæreticorum continent errores.

Leges gentiũ absurda tradunt.

Hæreticorum dogmata repugnant rationi adversan[ti]a.

QVAM autem nefanda hæreses commendaverint, testatur Epiphanius de *Gnosticis* hæresi 26, quòd scortationes probaverint; de Carpocratianis, hæresi 27. quòd omne genus scelerum admiserint. Augustinus hæresi 26. Montanistas refert, obtulisse sacrificium ex sanguine anniculi infantis. Manichæorum deliria recenset Augustinus hæresi 46. Donatistæ seipsos interimebant, aut occidere nolentes interficiebant, ut martyres fierent, teste Aug. epist. 50. Lutherani dicunt, infantes dum baptizantur, audire verbum Dei, credere, Deum diligere: *quod asserere, est injuriam humanis sensibus facere*, ait Augustinus epistol. 57. Anabaptistæ nocturna conventicula, in quibus caninas nuptias exercent, celebrant. Calvinistæ docent, omnia necessitate absolutâ evenire, Deumque non minùs malorum, quàm bonorum authorem esse: licitum quoque esse, fidem datam violare. Ergo hæresis doctrina sua polluit, legibus suis bonos mores evertit: sacrificium, quo Deus placatur, è medio tollit: hominibus ad omne genus vitiorum portas aperit, Deúmq; ipsum omnis sanctitatis fontem, malorũ authorem statuit. At Ecclesia nullam turpitudinem, nullum errorem, nihil contra rationem docet, quamvis multa supra captum humanum: quin potiùs mores honestissimos exigit, pacem & concordiam fovet, obedientiam erga superiores, corporis castigationem, jejunia, cælibatum, virginitatem, continentiam, paupertatis voluntariam electionem commendat, ad virtutum quarumcunque officia, & evangelicæ perfectionis consilia complectenda hortatur, ac colendi Dei ratione castissima utitur.

Hæresis polluit, & bonos mores evertit.

Ecclesia nihil contra rationem docet.

PROINDE meritò sola Ecclesia *sancta* prædicatur. Augustinus lib. 2. de civit. cap. 28. *Nihil in ecclesiis Christianis turpe & flagitiosum proponitur, ubi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.* Et lib. 22. *de civit.* capit. 7. *Persuadebatur veritas nova consuetudini, sed non contraria rationi.* Lactantius libr. 4. cap. 30. *Sciendum est, illam esse veram ecclesiam, in qua est religio, confessio & pœnitentia, quæ peccata & vulnera, quibus subjecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.* Optatus libro *contra Parmenianum*, initio: *sanctitas Ecclesiæ de sacramentis colligitur. Sancta est Ecclesia in votis, sancta in sacrificiis, sancta in ministeriis, sancta in ceremoniis, sancta in omnibus & singulis obser-*

vationibus

vationibus, qua ad Dei cultum ab eâ usurpantur.

Vera sanctitas in sola Ecclesia.

QVARTO *sancta* dicitur Ecclesia, quoniam in se continet veræ sanctitatis fontem. De quo Zachariæ 13. *Erit fons patens domui David, in ablutionem peccatorum & menstruatæ.* Qui fons sic in Ecclesia est, ut extra eam vera sanctitas comparari nequeat. Foris sanctitatis species, vestimenta ovium reperiuntur; non autem vera sanctitas. Quod significatur Ezechielis 47. ubi pisces, in palustribus locis consistentes, dicuntur non sanari.

QVINTO *sancta* dicitur Ecclesia, tanquam corpus à suo capite, Augustin. in Psalm. 85.

SEXTO *sancta* dicitur Ecclesia, ut corpus à spiritu suo, quia Spiritus sanctus Ecclesiam regit, vivificat, continet, sanctificat.

SEPTIMO *sanctum* dicitur, quod est firmum & inviolabile. Qua significatione Leges & civitatum muri *sancti* dicuntur, necnon homines in justitia confirmati. Sic Apostolus ait, 1. Corinth. 3. *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est.*

Ecclesia per malos non polluitur.

SED hîc occurrit DVBITATIO, Quomodo Ecclesia plurimos continēs malos, potiùs *sancta* quàm *impura* dici queat? RESPONDENDVM est, Ecclesiam rectè *sanctam* dici, quia in ea sola sit vera sanctitas, multique in ea sancti omni tempore comperiantur. *Melior autem est unus timens Deum, quàm mille impii*, Eccles. 17. Nec putandum est, justos impiorum permixtione inquinari: quia nemo adultus operibus alterius polluitur, nisi consentiat. Sic enim immundum tangere censemur, 2. Cor. 6. Apud Hæreticos & Schismaticos autem, nulli verè sancti, sed omnes impii sunt.

Apud hæreticos nullus sanctus.

CAP. CCCXV.

Quomodo sanctitas in animâ latens, Ecclesiæ nota constitui possit?

Ecclesiæ sanctitas in externis virtutum officiis elucet.

QVEMADMODVM hominis anima per se invisibilis, ex motu, actionibus, & operibus externis apparet: ita Ecclesiæ sanctitas in externis virtutum officiis relucet; juxta illud Christi Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Et Philippens. 2. *Lucetis sicut luminaria in mundo.* 1. Petri 2. *Ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.* & cap. 4. *Admirantur, non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem.* Quod ab Isaia prænunciatum est cap. 55: *Sicut terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat, ita Dominus Deus germinare faciet justitiam & laudem coram universis gentibus.* Quod per gratiam novi Testamenti, & prædicationē Evangelii Christi per totū Orbem impletum esse conspicimus. Tunc enim paupertas volūtaria, virginitatis decus, vidualis castitatis observatio, conjugalis continentiæ puritas, propriæ voluntatis abdicatio, jejuniorum assiduitas, vestium, honorum, epularum, pomparum, & caducarum rerum omnium cōtemptus, vigere passim ubiq; cœperunt. Tunc modestia, vitæ sinceritas, mutua charitas, mundissimus Dei cultus, abjecto carnali Iudæorum, & impuro Gentilium ritu in omnibus gentibus effulserunt; ut ex cap. 4. Actor. Epistolisque Apostolicis, necnon Ecclesiæ primitivæ historiis abunde liquet. Quin imò si quis animo revolvat Ecclesiæ Catholicæ magistros, primùm Patriarchas & Prophetas, deinde Apostolos, atque Christi discipulos, qui per universum Orbem evangelicam doctrinam seminarunt; ac Doctores, qui contra singulas hæreses pro veritatis elucidatione dimicarunt, necnon institutores singulorum religiosorum Ordinum: eos omnes tam pios, sanctos, à Deo illuminatos, castos, sobrios, humiles, rerum futurarum amatores, præsentiúmq; contemptores fuisse deprehendet, ut nihil vel ab hostibus fidei, nisi nimia sanctitas reprehendi possit. Sicut de sui temporis Monachis attestatur B. Augustinus lib. *de moribus Ecclesiæ* cap. 31. & cap. 34: ubi contra Manichæos disserit, qui solùm in vitia quorundam Catholicorum intenti, oculos à consideratione virtutum in plurimis coruscantium avertentes, persuadere nitebantur, Catholicos omnes improbos esse. Quem verò perpetuum esse hæreticorum morem idem Augustin. epist. 137. tradit: ideoque hæreticis objici crimina minùs convenire dicit, quibus securè objici possit, quòd non sint Catholici; quia mala vita hæresim aut schisma non convincat, cùm in Ecclesia non desint, quorum vituperanda sit vita.

Ecclesiæ magistri sanctissimi, & à Deo illuminati fuere.

Hæretici in vitia paucorum intenti.

& Pſalm. 35. *Confitebor tibi in Eccleſiâ magnâ.* Iſaiæ 52. *Redemptor tuus, Deus omnis terra vocabitur.* Et paſſim ſcripturæ omnes Evangelicam doctrinam in univerſo terrarum Orbe prædicandam clamant, Eccleſiámque Chriſti non fore hîc, aut ibi tantùm, ſed ubique, ſemper, & apud omnes nationes. Id enim *Catholicum* vocatur, quod ab omnibus, quod ubique, & ſemper creditum eſt. Quod nomẽ inter cunctas hæreſes ſola ſic Eccleſia retinuit, ut Pagano interroganti, ubinam ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum ſuam Baſilicam oſtendere audeat, Auguſtino teſte libr. contra *epiſt. fundam.* cap. 4. Imò in Pſal. 21. Auguſtinus eos, qui agnoſcere nolunt Eccleſiam per omnes gentes diffuſam, ait, cum ſcripturis debere litigare. Et in Pſalm. 101. conc. 2. *contra Donatiſtas,* fabulantes Eccleſiam in ſola Aphrica remanſiſſe; atque Hieronym. *contra Luciferianos,* aſſerentes Eccleſiam in Sardinia latére, docent ex totius Orbis cõmunione *Catholicam* agnoſci. Idem Optatus libr. 2. *contra Parmenianum* confirmat; & Cyrill. catecheſi 18. Pacianus in ep. ad Sympton: *Catholicum nec Martionem, nec Apellem, nec Montanum ſonat, nec hæreticos ſumit authores.* Et infra: CHRISTIANVS *mihi nomen eſt*, CATHOLICVS *verò cognomen: illud me nuncupat, iſtud oſtendit. Hæreſis autem à primo ſui dogmatis authore nomen ſortitur, nomenq́ Chriſtianum iis relinquit, à quibus diſcedit.* Sic 1. Cor. 3. Schiſmatici dicebant: *Ego ſum Apollo, ego Pauli, ego Cephæ. Sunt* enim *diſtincti cognominibus*, ait Iuſtinus contra Triphonem, *denominati ab hominibus, ut quiſque fuit author novæ alicujus doctrinæ.* Iren. lib. 1. cap. 20. *Habent nomina à principe impiiſſimæ ſectæ.* Lactant. lib. 4. ca. 30. *Chriſtiani eſſe deſierunt, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt.* Athan. ſerm. 2. cont. Arian: *à Chriſto Chriſtiani ſumus & nuncupamur; qui aliunde fidei ſuæ originem deducunt, meritò authorum ſuorum nomina præ ſe ferunt.* Chryſoſt. hom. 33. in Act. *Ab Hæreſiarchæ nomine illi appellantur: nobis autem nullus vir nomen dedit, ſed fides ipſa.* Hieron. cont. Luciferianos: *Sicubi audieris eos, qui dicuntur non à Domino Ieſu Chriſto, ſed ab alio aliquo nominari, ſcito, nõ Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe Synagogam.* Vnde Hilar. lib. ad Conſtantium fideles contra vim Arianorum exclamaſſe commemorat: *Catholicus ſum, nolo eſſe Hæreticus: Chriſtianus ſum, non Arianus.* Epiphanius hæreſi 68. ſucceſſores veterum Chriſtianorum ſuis Eccleſiis inſcripſiſſe ait: *Eccleſia Catholica:* Meletianos verò ſuis: *Eccleſia martyrum.* Quare veteres hæreticis tanquam fractis ab arbore ramis objici voluerunt, quòd non eſſent Catholici. Cypria. lib. *de unit. Eccleſ.* Optatus lib. 2. *cont. Parmen.* Auguſtin. lib. *de unit. Eccleſ.* ca. 4. ep. 137. Lib. *de util. creden.* cap. 14. & 17. Tertull. lib. *de præſcript.* cap. 37. *Qui eſtis? unde veniſtis? quid in meo agitis, non mei?* Abſurdiſſimum equidem cenſet Auguſtin. lib. *de unit. Eccleſ.* cap. 14. & 15. quòd Donatiſtarũ hæreſis poſt CCC. annos ex Carthagine per omnem terram propaganda eſſet: quid verò nunc ille diceret, ſi poſt mille quingentos vel ſexcentos annos, novâ ex Saxoniâ, Genevâ, vel quovis alio mundi angulo protrudi religionem videret? imò cudi & recudi novas indies fidei confeſſiones? Providit enim Deus, ut nulla una & eadem ſecta ubiq; ſit, neque diu perduret, ſed inſtar aquæ decurrentis, in torrente citò ſiccetur & emoriatur; ut notat Auguſtin. in Pſal. 57. Cyprian. lib. 4. epiſt. 2. comparans igni levi, qui citò promicat, & in principio ſervet, ſed mox langueſcit.

Vincent. Lyrinenſ. cont. hæreſes. Catholicum quidnam dicatur.

Hæreſis à primo dogmatis authore nomen accipit.

Hæreticis objicieraum, quòd nõ ſint Catholici.

QVIA verò hæretici dum pauci ſunt, de ſua gloriari paucitate ſolent, ut de Creſconio refert Auguſt. lib. 3. cap. 66. contra eundem, qui ajebat: *In paucis frequenter eſt veritas: errare multorum eſt;* Eunomius quoque hortabatur, ne quis vellet multitudine mendacium à veritate diſcernere, ut refert Baſil. lib. 1. contra eundem: ſciendum eſt, nos non ſimplici Chriſtianorum multitudine niti, ſed authoritate commoveri plurimorum divinarum ſcripturarum præſtãtiſſimorum interpretum: nos tot Martyres, tot Confeſſores, tot Sacerdotes, Chriſtianiq; gregis paſtores ac duces ſequi, qui eximiâ divináque ſapientiâ pleni fuére, vitæ admirabilis, quorum plurimi ſuam doctrinam miraculis confirmarunt. Talem præcedentium multitudinem Auguſtin. Iulianum intueri volebat, lib. 1. *cont. Iulianum* cap. 7.

Hæretici paucitate gloriari ſolent.

AD hanc Eccleſiæ notam revocari poteſt non interrupta Eccleſiæ duratio, antiquitas, amplitudo: & ſciendum, tam particulares eccleſias, quàm unumquẽque fidelem, quia catholicę Eccleſiæ pars ſit, uſu recepto CATHOLICVM dici.

Catholicus dicitur omnis, qui eſt Eccleſia Cathol. membrũ eſt.

Cap. CCCXVII.

Apostolica.

Ecclesiæ nota, quòd sit Apostolica.

QVARTA ecclesię nota est, quòd sit Apostolica, id est, Apostolorum ministerio fūdata, & Apostolorum Principi B. Petro, ejúsq; successori Romano Pontifici adhæreat. *Apostolica* enim dicitur propter originē, successionem & Apostolicam sedem. In hac enim sola Ecclesia reperitur Episcoporum ab Apostolis usque ad nos deducta successio. Vnde omnes veteres hac successione, tanquam evidentissimo argumento ad veram Christi Ecclesiam discernendam, utuntur. Iren. lib. 3. c. 3. à Petro usq; ad Eleutherium Romanos Episcopos recenset, per quam successionem omnes hæreses confundi scribit. Lib. 4. cap. 42. illis sacerdotibus adhærendum docet, qui successionem ab Apostolis habent, quibus solis veritas tradita sit. Tertullian. lib. *de præscript.* c. 32. *Edant hæretici origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporū suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris habuerit authorem & antecessorem.* Hoc enim modo Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum refert Euseb. lib. 3. Hist. cap. 4. Et in Chronico Romanorum Episcoporum successionem enumerat, ut ex ea continuatio ecclesiæ pateat. Epiphan. hęresi 27. Optatus lib. 2. *cont. Parmen.* Donatistas alloquens: *Vos*, inquit, *Cathedræ vestræ originem ostendite, qui vultis sanctam Ecclesiam vobis vendicare.* Hieron. cont. Luciferianos, in ea permanendum Ecclesia docet, quæ ab Apostolis fundata in hunc usque diem perseverat. Aug. epist. 162. & 165. à Petro usque ad Anastasium Romanos Pontifices enumerat. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, inquit, *sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede.* Libro *cont. epist. Fundamenti* cap. 4. *Tenet me in Ecclesia à sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit, usq; ad præsentem Episcopatū successio sacerdotum.* Lib. *de util. credendi* ca. 17. illius Ecclesiæ gremio condere se Christianum oportere asserit, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis oblatrantibus culmen authoritatis obtinuit. Et lib. 28 *cont. Faustum* c. 2. & 4. urget Ecclesiæ successionem usque ad suam ætatem. Et Hieronym. in epistol. 57. ad Damasum: *Cathedræ Petri communione consocior. Super illam Petram Ecclesiam ædificatam scio: quicunque extra hanc domum Agnum comederit, prophanus est.* Similiter Cyprianus super Petrum Ecclesiam ædificatam affirmat lib. 1. epist. 3. Lib. 4. epist. 9. Basilius homil. 9. *de pænitentiâ.* Hilar. in 16. cap. Matth.

Successio episcoporum in Apostolica sede, certissima ecclesiæ nota.

...ol. Sander de visib. ecclesiæ monarchia lib.

Ex quibus sequitur, schismaticas ecclesias, quæ ad aliquem Apostolorum successionem referunt, ut Moscovitę ad B. Andream, vel ex eo posse convinci non esse Apostolicas, quoniam primariæ Apostolicæ sedi, super quam Ecclesia Christi ordinatione fundata est, non adhęreant. Vnde iis evenit, ut ab ipso capite discedentes, fidem & instituta ab ipsis Apostolis tradita, non retineāt, neque diu Apostolicum depositum custodiant. 1. Tim. 6.

Schismaticæ ecclesiæ sunt, quæ primariam sedem Apostolicam nō agnoscunt.

SED non immeritò QVÆRAT aliquis, Cur Ecclesia super fundamento Prophetarum & Apostolorum fundata, (Ephes. 2.) potiùs Apostolica, quàm Prophetica vocetur? RESPONDEO, novi Testamenti Ecclesiam nuncupari Apostolicam à suis ædificatoribus, plantatoribus, rigatoribus, principibus, pastoribus & rectoribus: quales fuērc Apostoli, non autem Prophetæ, qui Synagogam veteris Testamenti direxerūt, quæ ut umbratica, ita quoque Prophetica & Mosaica dici potuit. At discussis impletisque veteris Testamenti figuris, exorta lux Evangelica, per omnes gentes Apostolorum ministerio delata fuit: & ex filiis tenebrarum evocati lucis filii, Ecclesiam novi Testamenti adauxerūt, donec omnia mundi regna pervaderet. Iuxta illud Isaiæ cap. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos, & vide; omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.* & ca. 49: *Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.*

Cur novi Testamenti ecclesia, potiùs Apostolica, quàm Prophetica dicatur?

SI quis autem ambigat, Cur Apostoli in Symbolo hanc, quòd Apostolica sit, notam non posuerint, sicuti *sanctam* & *Catholicam*? Respondeo, evidens id fuisse, dum viverent, suóque labore Apostoli ecclesias fundarent: at quòd esset omni tempore sancta futura, & per totum Orbem propagāda Christi ecclesia; tunc non videbatur, sed credebatur. Accedit, quòd Apostoli maluerint suos discipulos vocari, *Christianos*, quàm *Apostolicos*, ne potiùs seipsos quàm Christū velle celebrare videretur. Deinde Prophetiam Deuter. 25. adimplere conve-

Cur Apostoli hanc notam in symbolo non expresserint?

conveniebat, qua fratri sine liberis defuncto, superstes ei generare, illiúsque nomen primogenito imponere jubebatur, ut defuncti fratris nomen celebre remaneret; ut exponit Augustinus lib. 32. *contra Faustum* cap. 10.

SED cùm progressu temporis dubitari potuisset, quænam doctrina verè esset Apostolica, declarandũ fuit, quòd id facilè disci posset magisterio ejus Ecclesiæ, quæ Apostolica esset origine, Sacerdotum continua successione, atque Pastoralis authoritatis culmine: ut sicut in veteri Testamento Christus ex sola posteritate Abrahæ, atque in familia Davidis quærendus fuerat; ita novi Testamenti tempore, Christi corpus (quod est Ecclesia) ejusque vox & doctrina, in eâ solâ societate quæreretur, quæ ab Apostolis esset per legitimorũ succedentium Episcoporum ministerium cõgregata, & summo Pastori Petro, ejusq; successoribus communione adhæreret. Ad hanc petram Deus nos recurrere voluit, ut ex hac successione ad originem deveniamus, sicut per rivulum pervenitur ad fontem, & rami arboris per truncum radici adhærent; variiq; ad unum Solem radii perducũt.

Doctrina Apostolica ubi quærenda.

CAP. CCCXVIII.

De nomine Papæ & Papistæ.

PAPA, quasi *Pater Patrum*, accommodatione quadam summus Ecclesiæ Pontifex usu recepto vocatur: & Papatus seu Pontificatus non genris aut sectæ nomen est, sed potestatis, quam Christus in Ecclesia sua perpetuam esse voluit.

Papæ nomen quid significat?

PORRO à nomine Papæ sectarii Catholicos per contemptum *Papistas* & *Pontificios* appellant: quæ tamen nomina in se nihil mali continent, quia non à particulari aliquo homine, qui novæ alicujus sectæ author extiterit deducuntur, ut hæreticis proprium est; sed his nominibus Catholici denominantur ab iis, qui Christi nomine Ecclesiã gubernant: Papa enim & Pontifex fuit Christus; atque Petrus, universalis Ecclesię pastor & rector ab eodẽ constitutus, ut postquã per Ascẽsionem in cælũ visibiliter hîc presẽs esse desineret, ejus nomine & vice Domini gregem pascere ac regeret. *Papista* ergo nomen nihil aliud significat, quàm *hominem*, *Papæ communionem tenentem*, seu *Petri cathedræ, summóque Ecclesiæ Pastori, & vero Christi vicario, adhærentem*. Proinde *Papista*, atque *Pontificij*, nomina, veritatis confessionem continent. Attestantur enim, quempiam verum esse Christi, Apostolorúmque discipulum, amatorem, atque germanum Christianum: quod optãdum, & æterna laude, non autem vituperio dignum est.

Papatus est nomen potestatis.

Papista nomen in se gloriosũ est.

Papista est, qui cum Papa cõmunionem habet.

QVEMADMODVM verò hæretici nunc per contemptum obedientes Ecclesiæ filios, PAPISTAS vocant: ita Iudæi maledico ore & animo dixisse leguntur: *Tu discipulus illius sis*, de Christo loquentes, Ioan. cap. 9. Et Ariani Catholicos vocabant *Homousianos*, id est, *credentes Filium Patri consubstantialem*: quod verissimum erat. Augustinus lib. *De utilit. credendi* cap. 17. refert, Ecclesiæ Catholicæ ab hæresibus diversa imponi solere nomina. Et Ambrosius in oratione *De obitu Satyri*, Romanum & Catholicum, idem significasse testatur.

Ariani vocabant fideles Homousianos.

CAP. CCCXIX.

Quas Ecclesiæ notas hæretici assignent?

EXTERNAS Ecclesiæ veræ notas sectarii varias assignant, quæ ad duas revocari possunt. PRIOR est, pura Evangelij doctrina: POSTERIOR autem, est sacramentorum juxta Evangelium administratio. Sed cùm in Schismate istæ notæ reperiantur, Christi veram Ecclesiã discernere nequeunt, ut probat Augustinus libro 2. contra Cresconium, cap. 29.

Hæretici duas Ecclesiæ notas assignãt: puritatem doctrinæ, & legitimam sacramentorũ administrationem.

PRÆTEREA notas non communes, sed proprias esse oportet: atqui hæ duæ notæ ab omnibus sectis opinione sua vendicantur: unaquæque enim de scripturarum intelligentia gloriatur, seq; juxta Christi præscriptum sacramenta ministrare contendit.

DEINDE nota, re cujus est, notior esse debet: at notior est vera Christi Ecclesia, quàm vera scripturarum intelligentia, quæ ab Ecclesiã discitur; ut Veteres uno consensu docent ex Christi dicto: *Qui Ecclesiam non audierit &c.* Matth. 18. Et ex Apostoli doctrina ad Ephes. 4. tradentis, Christum posuisse Pastores & Doctores, à quibus veritatem audiremus, & in dubiis instrueremur, ne essemus sicut parvuli fluctuantes. Irenæus lib. 3. cap. 4. Tertullia-

nus lib. *De Præscript.* Auguſt. *cont. epiſt. Fundamenti* ca. 5. Lib. *De util. creden.* c. 14. Cùm enim Eccleſia jus habeat teſtificandi de vera ſcriptura; cur non etiam interpretandi, ac exortâ de ſcripturæ ſenſu controverſiâ dijudicandi? Atqui teſtem & judicem, atq; doctorẽ, oportet notiorem eſſe, quàm ſit doctrina, quæ à doctore petenda ſit. Non igitur vera prædicatio, Eccleſiæ nota conſtituenda eſt, cùm ſcire nequeamus, quænam vera ſit ſcriptura, & quis ejus genuinus ſenſus, niſi ex teſtimonio veræ Eccleſiæ.

Obiectio ex Chryſ. ſt.

SED objiciunt Sectarii, Chryſoſtomum ho. 49. in Matth. *in opere imperfecto* dicentem, *non niſi per ſcripturas cognoſci, quanam vera ſit Eccleſia.* RESPONDEO, illũ authorem non eſſe Chryſoſtomum, ſed quẽdam Arianum: nihilominus dictũ ejus poſſe intelligi verũ eſſe, quãdo cõtra eos diſputatur, qui ſcripturas recipiunt, & de Eccleſia diſſentiũt. Tũc enim ex ſcripturis facilè oſtẽditur, ubinam Eccleſia certò reperiẽda ſit, non tanquam ex notâ Eccleſiæ, ſed quia Scriptura luculenter Eccleſiæ notas deſignet; qualis nimirũ ſit, ubi cœperit, quomodo creverit, quouſq; progreſſa ſit, quibus paſtoribus & rectoribus adhærere debeat. In eum ſenſum non humanis documentis, ſed divinis oraculis ſanctam Eccleſiam demõſtrari, aſſerit Auguſtinus lib. *De unit. Eccleſiæ* cap. 2. & 3. & epiſt. 166.

Ex ſcriptura Eccleſiæ notæ diſcuntur.

CAP. CCCXX.

Quòd prior & notior ſit Eccleſia, quàm Scriptura ſacra.

Eccleſia eſt prior & notior Scriptura.

ECCLESIAM abſolutè priorem & notiorem eſſe Scripturâ ſacrâ, vel inde liquet, quòd multis annorum centuriis Dei Eccleſia fuerit ante omnem Scripturam, quæ tãdem per Prophetas & Apoſtolos à Deo Eccleſiæ tradita fuit, ut illam conſervaret, aliiſque communem faceret; ac ſi opus foret, illam interpretaretur, verũmque illius ſenſum cum authoritate dijudicaret, ita ut ab illius judicio nulla reſtaret in terris provocatio: ſed qui magiſtram hanc audire nollet, velut Ethnicus & Publicanus, à Chriſti hæreditate alienus, haberetur. Matth. 18.

SCIENDVM tamen eſt, aliquando contingere, ſcripturam eſſe quibuſdam notiorem ipsâ Eccleſiâ: quando videlicet de vera Chriſti Eccleſia controverſia excitatur, & ſcriptura utrinq; recepta, de illa clarum perhibet teſtimonium: ſicut dum contra Donatiſtas, in ſola Aphtica Chriſti Eccleſiam cõcludentes, Auguſtinus diſſereret, ex ſcripturis palàm loquentibus eoſdem convicit.

ECONTRA verò ſubinde accidit, ut Eccleſia notior ſit ipsâ ſcripturâ, cui teſtimoniũ perhibet: & ita probatur unũ ex alio, quæ ſibi invicem atteſtãtur. Vt, quando de parvulorum, vel hæreticorum Baptiſmo ſcriptura obſcurè teſtimonium perhiberet, & nota eſſet Eccleſia, tunc Auguſtinus Eccleſiæ teſtimonio ratum eſſe parvulorum atque hæreticorum Baptiſma comprobavit.

EX his facilè reſpõdebitur ad QVAESTIONEM, *Vtrùm Eccleſia ſuam authoritatem à divinâ Scripturâ, an è diverſo Scriptura ab Eccleſiâ ſortiatur?* RESPONDEO equidem, aliud eſſe authoritatẽ, aliud veritatem: hanc enim Scriptura à ſolo Deo accipit; ſed teſtimonium, quòd ſit vera & infallibilis, ab Eccleſia. *Non enim* (ait Auguſtinus) *Evangelio crederem, niſi me authoritas Eccleſiæ commoveret*; contra epiſt. Fundam. cap. 4. Sed poſtquam ſcriptura Eccleſiæ teſtimonio authoritatis apicem adepta eſt, viciſſim Eccleſiæ teſtimoniũ præbens, authoritatem ei conciliat, non ſecus ac Ioannes Baptiſta Chriſto teſtimonium perhibuit, dicendo: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Item: *Hic eſt qui baptizat.* Et viciſſim Chriſtus Ioanni teſtimoniũ magnificum dedit, eiq; authoritatẽ comparavit, dicendo: *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſtâ.*

Scriptura veritatem ſuã à ſolo Deo accipit, teſtimonium autem ab Eccleſia.

Chriſtus Ioanni, & Ioannes Baptiſta Chriſto teſtimoniũ perhibuit.

Ex quo inſuper exemplo clarè patet, Scripturam, Verbũmque Dei, non hominum ſubjici judicio, quando Eccleſia ei perhibet teſtimoniũ de vero ſenſu & intelligentia: neque etiam aſſeri, Verbum Eccleſiæ maioris eſſe authoritatis in ſe, quàm Verbũ Dei ſcripturis contentum in ſe ſit. Nam Verbum Dei eſt lux illuminãs: at Verbum Eccleſiæ, eſt lumẽ illuminatum. Proinde illud candelæ ardẽti, hoc autem lucernæ ab alio lumine lumen ſuum mutuanti comparatur. Tantam nihilominus Eccleſiæ Chriſtus authoritatem conceſſit, aſſiſtentiamq; Spiritus Sancti, omnem veritatẽ ſuggerentis promiſit, ut in omnibus, quę fidei & pietatis ſũt, proponendis errare nequeat. *Porta inferi*, inquit, *non prævalebunt adverſus eam*, Matth. 16. Et, *Columna & firmamentum eſt veritatis*,

1. Tim.

1. Timoth. 3. Quare meritò concludimus, illum habendum ut Ethnicum, qui Ecclesiam non audierit. Matth. 18: nec habiturum Deum Patrem in cælis, qui Ecclesiam non habuerit matrem in terris. Sicut enim universi homines inundante diluvio, qui in Noë arca non fuerunt, mortui sunt: ita supervenienre universali judicio, externâ morte obruentur, quicumq; extra Ecclesiæ Christi societatem deprehendentur.

Cyprian. lib. de unit. Eccl.

Gen. 6. Sicut extra arcam nulla salus, ita extra ecclesiã.

Cap. CCCXXI.

Sanctorum communionem.

Communio sanctorum in quo cõsistat.

EXTREMA hujus Articuli noni clausulâ profitemur, nos credere, quòd mutua sit omnium, qui in Ecclesia, veluti Dei familiâ, versantur, societas, communicatio & unio; in eâdem fide, in doctrinæ conformitate, in eorundem Sacramentorum usu, in mutuis officiis, in participatione meritorum, orationum, satisfactionum, gaudii, & tristitiæ: quemadmodum inter unius corporis membra, cunctorum officiorum mutuam communicationẽ fieri conspicimus. Nam licet diversa sint membra, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem eodem funguntur officio. Et quanquam disparitas sit muneris & dignitatis, (nec enim æquè utiles aut decoras functiones omnia exsequuntur) nulli tamen suum privatum tantummodo commodum, sed totius corporis proposita est utilitas.

SIC in Ecclesia variæ sunt Gentium nationes: putà Iudæi, Græci, Latini, &c. variæ quoque hominum conditiones: scilicet liberi, servi, pauperes, divites, Principes & subjecti: varii quoq; sexus, necnon ætates: ingeniorum insuper varietates, diversa studia, & vitæ status plurimi. Alii enim sunt Ecclesiastici, alii verò Laici; & inter utrosque distincti sunt ordines, diversissimæque functiones: quia tamen hæc universa hominum genera Baptismatis Sacramento ecclesiæ inseruntur: unum corpus fiunt, cujus Christus caput est; atque fraternæ necessitudinis vinculum inter se omnes hi contrahunt, ut jam habeant eundem Deum Patrem, eundem Spiritum sanctum veluti animam hoc corpus regentem, moventem, animantem; eundem Christum Advocatum, Redemptorem, Dominum & Iudicem; eorundem insuper Sacramentorum usum, ac omnium bonorum, quæ ab aliquo hujus corporis membro fiunt, communicationem, ita ut singulorum fidelium pia sanctáque opera in utilitatem corporis totius redundent, singuliq; Ecclesiæ filii fructum inde reportent, juxta illud Ps. 118. *Particeps sum omnium timentium te.* In quem locum Ambrosius sermon. 8. in Psalm. 118. docet, omnia quæ in Ecclesia fiunt, per charitatem adoptionísque gratiam universis membris effici communia. Vnde *Christi cohæredes*, & *fratres* dicimur. Roman. 8. Hebrę. 2. & assimilantur fideles *Vni corpori*, Roman. 12. & 1. Corinth. 12: *Omnes in unum corpus baptizati sumus.* Vnde Apostolus colligit, quòd *pro se invicem solicita sint membra.* Et, *si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* Ac singulos fideles in hoc corpore proprias habere functiones, toti corpori singulisque aliis membris utiles, ex officiis partium humani corporis evincit. Vnde Augustin. tract. 32. in Ioann: *Si amas unitatem, nihil non habes. Nam etiam tibi habet, quisquis in illâ aliquid habet. Tolle invidiam, & tuum est quod habeo, & meum est quod habes. Livor separat, charitas jungit.* Et lib. 2. *cont. Maximinum* ca. 9. docet, non hujus vel illius, sed totius Eccle[illegible] gemitum, ex omnium fidelium precibus cõstantem, vocari *inenarrabilem*: ac istum columbę gemitum, omnibus in Christi corpore cõstitutis prodesse. De hac Sanctorum communione loquitur Ioannes 1. epist. capit. 1. dum ait: *Societatem habemus ad invicem.* Et Apostolus Paulus ad Philippenses 1. *Socii gaudii mei vos estis.* 2. Corinth. 8. *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.* 1. Corinth. 12. *Si gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra: si patitur unum membrum, compatiuntur reliqua.* Hinc mutuis officiis & orationibus fideles sibi invicem succurrunt, gratias agunt, alter alterius onera portat; & dono à Deo accepto in totius Ecclesię utilitatem, tanquam fidelis dispensator acceptæ gratię, utitur. Alii enim sunt Apostoli, alii Evangelistę, alii pastores & doctores, alii præsunt, alii subsunt: alii dono linguarum, dono prudentię, scientiæ aut miraculorum præditi sunt; alii demum Reges, Principes,

Communio sanctorũ omnium fideliũ bona efficit communia.

1. Cor. 12.

opum

doxi omnes se Patrum doctrinam sequi inculcant. Epiphanus *in Ancorato.* Hilarius libr. *in Constantium.* Vincentius Lyrinensis *adversus hæreses.* Augustinus *serm. de tempore: Cum illis sanctis, qui in hac quam suscepimus fide defuncti sunt, societate & spei com munione teneamur.*

CAP. CCCXXIII.

Articulus decimus.

Remissionem peccatorum.

Remissio peccatorum. Aug. Enchir. c. 64. & 65.

POST sanctæ Ecclesiæ commemorationem, aptissimè subjungitur decimo hoc Symboli Articulo, nos credere Peccatorum remissionem; hoc est, in Christi Ecclesia omnem peccati reatum dimitti: ut fideles intelligant, quid fructus Ecclesia à Christo in hoc seculo consequatur, illique omnes, qui se per Baptismum Christi conjungunt Ecclesiæ, ac in ejus unitate obedientiaque persistunt: ac denique illi, qui de commissis post Baptismum peccatis seriò pœnitentiam agunt, institutisque à Christo Sacramentorum remediis, convenienter utuntur. Tales enim ab omni peccato, sive origine tracto, sive voluntate propria superaddito, emundantur, Baptismi aut pœnitentiæ sacramento, ita ut nihil maculæ, reatus, aut pœnæ in futuro seculo luendæ remaneat.

NEC solum leviora peccata, sed etiam crimina, quantumlibet enormia, in Ecclesia remitti possunt. PRIMUM quidem dum quis fidem profitens, sacro Baptismo abluitur. Et quoniam per Baptismi gratiam non liberamur ab omni infirmitate naturæ, quin potiùs ad peccandum quotidie sollicitamur à Diabolo, à Mundo, ab innata primi parentis vitio CONCUPISCENTIA; quæ licet non dominetur, nec peccatum sit, attamen ad peccatum inclinat & sollicitat, ut vix ullum reperias, qui tam acriter resistat, quamque ita vigilanter salutem tueatur, quin aliquando tentatione victus peccet. Hinc necesse fuit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, aliâ etiam ratione, quam Baptismi Sacramento, scilicet per Sacramentum Pœnitentiæ, clavesq; regni cælorum, quas Christus Ecclesiæ concredidit, quibus possent unicuique pœnitenti, etiamsi usque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Cujus rei clara sunt in scripturis testimonia. Matt. 16: *Tibi dabo claves regni cælorum: & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Item Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Et Ioannis 20: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis & quorum retinueritis, retenta sunt.* Per hanc peccatorum remissionem stat Ecclesia, quæ in terris est, (ait Augustinus.) Nam vita sanctorum, quantalibet præpollcat fœcunditate justitiæ, invenitque absque crimine possit, attamen sine remissione peccatorum non agitur. *Si enim dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est,* 1. Ioan. 1. *In multis offendimus omnes,* Iacob. 3. *Septies in die cadit justus.* *Enchiridii cap. 64.*

PORRO tam ampla est potestas remittendi peccata, ut in universum ad omnia peccatorum genera sit porrecta, ut nemo tam scelestus esse possit, quin si suorū erratorum verè pœniteat, ei certa veniæ spes proposita sit, & ab Ecclesia absolvi possit, *cùm nullum sit crimen, cujus Ecclesia remittendi potestatem non habeat,* (ut contra Novatianos definitum est; & docet Cyprianus lib. 1. epist. 2.) *Et* quidem *toties, quoties peccator pœnituerit;* Ambrosius lib. 1. *De Pænit.* cap. 1. & 2. Augustinus Enchir. cap. 64. 65. & 83. & Lib. 50. homil. 49. & 50. Chrysostomus lib. 3. *de Sacerdotio* docet, omnifariam potestatem, quā Deus Filio dedit, ab eodē Christo sacerdotibus esse traditam, ut ex ea valeat animæ vincula solvere, & animas à peccatorū sordibus expurgare.

Amplitudo potestatis clavium se extendit ad omnia peccatorum genera, & tempora.

NON autem omnibus baptizatis potestatem hanc remittendi peccata Dominus concessit, sed solis Episcopis & Sacerdotibus, quos Ecclesiæ ministros, suorumque mysteriorum dispensatores constituit, quibus solis dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ioannis 20. Augustinus lib. 20. *de civit.* cap. 9. Nec pro arbitrio peccata condonare Sacerdotes possunt, sed per Sacramenta dumtaxat, servata certa à Domino præscripta potestatis exercēdæ forma: nullum aliter jus remittendi peccata Ecclesiæ datum est.

Potestas remittendi peccata solis sacerdotibus à Christo data.

Ex

Ex quo sequitur, non eodem modo Christum & sacerdotes peccata remittere. Ille siquidem propria sua vi & authoritate; Sacerdotes verò & Episcopi tanquam illius ministri, qui ejus nomine ac vice, donatáque sibi ab eo potestate, & veluti instrumenta quædam, per quæ Christus author & largitor salutis, remissionem peccatorum & salutem efficit in nobis, peccata condonãt. Quod significat Isaias cap. 43. dicens: *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas*, propria videlicet authoritate, potentia, bonitate. Quemadmodum enim solus creditor debitam sibi pecuniam remittere potest: ita cùm soli Deo peccatis obstrictissimus, ab eo solo debita condonari possunt.

Christus peccata remittit authoritate propria, sacerdotes vicaria.

Et quidem antequam VERBVM caro fieret, nulli hominum vel creaturæ naturæ potestas remittendi peccata communicata fuit: sed quia Christus Homo, idem verus quoque Deus erat, hoc munus à Patre traditum accepit. *Vt*, inquit, *sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terrà dimittendi peccata, ait paralytico: surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*, Matth. 9. Marci 2; aliásque sæpe peccata remisisse legitur: ad hoc enim venerat, ut peccata hominibus condonaret, eósque Patri cælesti reconciliaret. Priusquam verò in cælum ascenderet, eandem hanc divinam admirandamque potestatem remittendi peccata Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus communicavit, dicendo: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Sed Christus sua propria authoritate, meritoque sui sanguinis peccata remittit ac expiat: ceteri verò tanquam habentes ministerium reconciliationis, & applicantes per Sacramenta Christi sanguinis pretium.

Post incarnationem Verbi, data est hominis potestas remittendi peccata.

CAP. CCCXXIV.

Cuius merito peccatorum fiat remissio?

NE Sectarii calumnientur, ea quę Christo propria sunt, Sacerdotibus attribui; sciendum est, omnis peccati remissionẽ fieri merito Christi. *Non enim aliud est nomen datum hominibus, in quo salvos fieri oporteat*. Et, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. Item, *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, sine cujus sanguinis aspersione nulla fit remissio. Non itaque Sacerdotis, vel cujusquam alterius, sed Christi solius meritis, peccata expiari, pœnámque gehennæ illis debitam persolvi Deus voluit: passionis tamen suæ meritum Christus applicat ministerio hominum, per Sacramenta in eum finem à se instituta: qualia sunt Baptismus, Pœnitentia, ceteráque fidelibus nota. Et Baptismi quidem munus potissimùm contra originale peccatum donavit: contra verò Actualia peccata, quę corde, ore, ac opere committuntur, Pœnitentiam instituit, quam unusquisque ageret secundùm modum sui cujusque peccati. In qua pœnitentiæ quidem actione, nõ tam voluit considerari mensuram temporis, quàm doloris: & quoniam unius dolor occultus est alteri, certa pœnitentiæ tempora voluit constitui ab eis, qui Ecclesiæ præsunt, ut fiat satis Ecclesiæ, in qua potestate ab eodẽ Christo concessa, remittuntur peccata. Vnde manifestum est, actus pœnitentis non enervare Christi meritum, sed contra Christi sanguinem & merita per illos applicari & operari; ut in Tractatu *de Pœnitentia* latius exponitur.

Peccati remissio non fit nisi merito Christi.

Act. 4.

Ioan. 1.
Hebr. 9.
Coloss. 1.

Per actus pœnitentis Christi merita operantur.

CAP. CCCXXV.

De magnitudine beneficii ecclesiæ in potestate Clavium concessi.

CVM peccati mortalis admissione se homo paradisi aditu privet, dignúmque morte perpetua constituat, meritò desperaret, nisi hujus articuli fide confirmatus oblatam unicuiq; facultatem crederet, qua possit in priorem dignitatis gradum pœnitentiæ remedio restitui, & clavium potestate à peccatorum vinculis absolvi. Si enim grata sunt remedia, quæ medicorum arte gravi morbo laborantibus parantur, quæ tamen sæpe dubiam salutis spem obtinent; quantò jucundiora esse debent, quę Dei sapientia ad animorum certissimam curationem instituit? quantoque studio decet fideles hoc salutari remedio, frequentérque uti, ne tam utili & necessaria te non utendo, contemnere videantur?

Decimi articuli utilitas.

Vtilis ac necessaria pœnitentia medicina.

CAVENDVM tamen est, ne occasione tã amplę facultatis venię à Deo propositę, ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddamur: sic enim

Cavendum, ne spe veniæ occasio peccandi augeatur.

enim in Deum ingrati, & in hanc divinam potestatem Ecclesiæ concessam injuriosi redderemur: ac frustra morte præoccupati, remissionem peccatorum confessi fuerimus.

Cap. CCCXXVI.

Cur Apostoli tacitis aliis rebus ad iustificationem pertinentibus, solius remissionis peccatorum meminerint?

Cur Apostoli remissionem peccatorum tantù commemorent.

APOSTOLIS propositum fuit, docere, justificari homines non suis viribus aut meritis, sed gratuita Dei misericordia, sive dum ex statu, in quo nascuntur filii primi Adæ, transferuntur in statum adoptionis filiorum Dei; sive dum à justitia semel habita lapsi, pœnitentiæ medicamento priorem dignitatis statum recuperant. Nam per remissionem peccati homo definit esse obnoxius pœnæ damnationis, & per infusionem gratiæ incipit esse justus secundùm illud Apostoli ad Coloss. 1. *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.* Vbi significatur, duos esse terminos sive effectus justificationis: *prior* est tenebrarum depulsio; *alter* est adoptio in Dei filiû. Sub priore autem parte Apostoli etiam subintellexerunt alteram, quæ consistit in interiore hominis innovatione per voluntariam gratiæ atq; donorum Spiritus sancti susceptionem, ut in Concil. Tridentino late docetur sess. 6. cap. 7. *doctrinæ*; ubi traditur, Quid sit impiijustificatio, & quæ ejus causæ. Finalis, gloria Dei, & Christi, ac vita æterna: efficiens verò, misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat: meritoria autem Dominus IESVS CHRISTVS, qui sua passione nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit: instrumentalis item, Sacramentum Baptismi: demum formalis causa est Iustitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè justi nominamur & sumus, justitiam in nobis recipientes unusquisque secundùm suam mensuram, & secundùm propria n cujusque dispositionem & cooperationem. Et Can. 11. *Si quis dixerit, homines justificari vel solà imputatione justitiæ Christi, vel solà peccatorum remissione, exclusa gratià & charitate, quæ in cordibus eorum diffunditur per Spiritum sanctum: aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantùm favorem Dei, anathema sit.* Iustificatur enim homo non solùm, quia ei universa peccata dimittuntur; sed etiam, quia cum peccatorũ venia Spiritus sanctus in eum effunditur, qui animum innovat, sanat, purificat, rectùmque facit, ut homo jam Dei filius sit, hæres in spe vitæ beatæ. Quod Augustinus variis locis clarè tradit. Epistolâ 105: *A peccatis*, ait, *nemo liberatur & justificatur, nisi gratià Dei per* IESVM CHRISTVM, *non solùm remissione peccatorum, sed priùs inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros.* De naturâ & gratiâ, cap. 70. *Charitas inchoata, inchoata justitia est: charitas perfecta, perfecta justitia est.* Libr. 1. *de peccat. merit. & remiss.* cap. 9. & 10. dicit, iustificari eos, qui credunt, per occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritualis, qua adhærens Domino eius spiritu vegetatur.

Non iustificamur sola imputatione iustitia.

Ex quibus manifestum est, unicam esse causam formalem nostræ iustificationis; videlicet justitiam, nobis à Deo infusam & inhærentem, quæ consistit in Fide, Spe, & Charitate. Augustinus ergo dicens libr. 19. *De civit.* cap. 27, Iustitiam nostram potiùs remissione peccatorum constare, quàm perfectione virtutum; Concilium que Tridentinum dum seorsim remissionis peccatorum, & inhærentis gratiæ meminit, non intendunt docere, hominem justificari partim imputatione justitiæ Christi, partim qualitate inhærente; sed explicant duos terminos seu effectus justificationis. Nam infusio gratiæ depellit peccati tenebras, & hominem illuminat, purificat, iustum facit, ac gratum Deo amicum & filium constituit. Vnde à Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. & Can. 10. unica formalis iustitiæ causa ponitur; & iis, qui nos per imputationem iustitiæ Christi formaliter iustos effici dicunt, anathema decernitur. Scriptura enim passim ostendit, iustitiam homini intrinsecam esse. Ephesios 4. *Renovamini spiritu mentis vestræ.* Hinc vita nun-

Vnica est formalis iustitia nostra causa.

Iustitia est homini intrinseca.

cupatur. Roman. 8. & Psal. 118. *Sanitas*, Isaiæ 53. 1. Petri 2. Matthæi 9. *Non est opus sanis medico.* Et *lux*, 2. Corinth. 6. ad Ephesios 5. 1. Ioann. 2. *Sanctitas*, sive *puritas*, ad Ephes. 1. & 1. Thessalon. 4. 1. Cor. 6. *Sanctificati estis.* Vocatur etiam *renovatio* sive *regeneratio.* ad Titum 3. Romanor. 5. At nihil tam intimum, quàm quod generatione acquiritur. Vnde verè ac propriè justi ab interiore hac justitia homines vocantur. Gen. 6. *Noe vir justus atque perfectus fuit.* Heb. 11. *Abel justus.* Psalm. 118. *Beati immaculati in via.* Augustinus epist. 85. *Quid est aliud justitia, quam interioris hominis pulchritudo.* Libr. 15. *de trinit.* cap. 8. vocat *formositatem*; & sæpe docet Augustinus, justitiam Dei vocari, non qua justus est, sed qua justum hominem facit. Tract. 26. in Ioan. *de grat. & lib. arb.* cap. 12. Serm. 13. *de verbis Apostoli*: *Justitia Dei vocatur, quam dat.* Inchoatur autem justitia fide, quæ radix & fundamentum est justitiæ: perficitur verò charitate. *Nam si habuero*, inquit Apostolus, *omnem fidem; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 1. Corinth. 13. & ad Galat. 5. solam fidem per charitatem operantem prodesse docet. Iacob. 2. *Fides sine operibus mortua est.* 1. Ioan. 3. *Qui non diligit, manet in morte.*

Cap. CCCXXVII.

Sectarii perperam docent, fidem solam iustificare.

Hæresis est, fidem solam iustificare.

CALVINVS in Antidoto ad Can. 11. sess. 6. Concilii Tridentini, Kemnitius, & hodierni Lutherani tradunt, solam fidem justificare, non tanquam causam, vel meritum; sed organum, quo accepretur peccati remissio a Deo oblata: ut sensus istius propositionis, *homo fide justificatur*, hic sit: *homo justificatur per gratiam Dei non imputantis peccata, quam gratiam fides credendo apprehendit, sicut manus accipit eleemosynam à divite oblatam.*

Fides non solum relativè, sed efficienter iustificat.

SED contra hoc figmentum docet Ecclesia, fidem concurrere ad iustificationem per modum causæ, dignitatis, & meriti: non autem solùm relativè quia credendo accipit, quod Deus promittendo homini offert. Nam Scriptura Rom. 3. & 4. ad Gala. 2. & 3. & alibi sæpe dicit, *nos justificari ex fide*, vel *per fidem.* Vbi causa, meritum, efficientiaq; insinuatur. Eòdem pertinent Scripturæ, quæ significant, fidem impetrare, aut suo modo mereri peccati remissionem. Lucæ 7. *Fides tua te salvam fecit.* Matth. 9. Marci 10. Rom. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiã.* Romanor. 10. *Ex fide invocamus.* Hebr. 11. *fide Deo placemus.* Vnde Augustinus fidei meritum dilucidis verbis tribuit epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est* &c. passimque docet, fidem primam dari, ex qua & per quam cetera impetrentur. epist. 106. libr. 1. *Retract.* cap. 23. libr. de *prædest. sanct.* cap. 7.

Sectarii triplicem fidem constituunt.

SECTARII fidem triplicẽ constituunt: *Historicam*, qua credimus esse vera ea, quæ in sacris litteris narrantur: *Miraculorũ*, qua fiũt miracula: & *Promissionũ*, qua feruntur in divinas promissiones de peccatorum remissione; tam generaliter credendo, promissam esse omnibus credentibus salutem; quàm specialiter sibi applicando divinam promissionem, confidendo, sibi propter Christum remissa esse peccata. Et hanc demum specialis misericordiæ fiduciam, esse fidem iustificantem volunt. Hinc sequitur, Fidem esse assensionem potiùs affectus, quàm intellectus.

Catholici unam tantùm fidem agnoscunt quæ non affectus, sed intellectus sit.

CATHOLICI verò fidem Historicam, Miraculorum, & Promissionum, unam & candem esse docent, illamque non propriè fiduciam, sed assensum firmum & certum, propter authoritatem primæ veritatis esse: ideoque fidem Catholicam iustificare; fidem autem illam specialis fiduciæ commentum hæreticorum esse, asserunt. Itaque Catholici de objecto fidei iustificantis dissentiunt ab hæreticis in eo, quòd ad solam promissionem misericordiæ specialis restringãt: Catholici verò tam latè patere dicant, quam verbum Dei: & certam fiduciam aut fidem specialis misericordiæ, non ad fidem, sed ad temerariam præsumptionem spectare sentiunt.

Fides specialis misericordiæ commentum est sectariorum.

SECVNDO differũt Catholici ab hæreticis in facultate animi, quæ sedes fidei sit. Nam in intellectu fidem habere sedem, Orthodoxi ex Scripturis evincunt. Sectarii verò fidem in voluntate collocant: definiunt enim fidem per fiduciam, ac proinde ipsam cum Spe confundunt: cùm nihil aliud sit fiducia, quàm Spes roborata.

TER-

TERTIO dissentiunt à Catholicis Hæretici in actu intellectus. Hi enim per notitiã, Catholici verò per assensum definiũt. Deo enim nobis credenda proponēti credimus, etiamsi nõ intelligamus; ut Apostolus ad Hebr. 10. & 11. tradit, ubi fidei justificanti tribuit, intelligere, aptata esse secula, extinguere imperum ignis, adipisci repromissiones, substantiã esse rerũ sperandarũ, credere, quòd unus sit Deus: quæ omnia ad intellectus potentiam, non voluntatis pertinent: siquidem assentiri, judicare, intelligere, credere, sunt actus intellectus, quemadmodum & cõsiderare, scire, redigere intellectum in obsequium fidei; quæ tribuuntur ab Apostolo fidei. Rom. 4. 2. Cor. 10.

Fiducia est spes roborata.

DENIQVE Fiducia cùm Spes sit valida, distinguitur à Fide, ut 1. Cor. 13. Apostolus insinuat dicens: *nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.* Et fiduciam ex fide nasci, ad Ephes. 3. docet: *Habemus*, inquit, *fiduciam per fidem.* & 1. Timoth. 3. *Multam fiduciam cum fide.* Matth. 9. *Confide, fides tua te salvam fecit*; ac ibidem. *Creditis, quia hoc possum facere vobis?* Vbi omnipotentiæ, non autem specialis misericordiæ fidem à cæcis exigit. Ioan. 14. *Non credis, quia ego in Patre?* Ioan. 20. *Quia vidisti me Thoma, credidisti.* Ac universi Patres de fide justificante disserentes, eam solam intelligunt, quæ *fides Catholica* vocatur, qua omnibus Symboli articulis, ecclesiæq; dogmatibus absq; ulla perfidiæ admixtione creditur. Aug. libr. 2. *cont. duas epist. Pelag.* cap. 5. Leo serm. 4. *de Epiphania.* Iren. lib. 1. c. 2. 3. 4. Athanas. in Symbolo: *Hæc est fides Catholica* &c. Quid autem *credere*, sit, exponit Augustinus lib. *de prædest. sanct.* c. 2. *Credere*, inquit, *nihil aliud est, quàm cum assensu cogitare.* Assensus verò duplex est: *prior* evidentiam rei sequens, & *Notitia* vocatur: *Alter* autem proponentis authoritatem, & *Fides* est. Non enim Fides notitia est, aut eam requirit; quinimo fides viam ad intelligentiam parat; juxta illud Isaiæ 7. *Nisi credideritis, non intelligetis.* Vnde Augustinus tract. 27. in Ioan. *Intelligentiam mysteriorum esse fidei præmium*, scribit. Et Prosper lib. 1. *de vitâ contemplativâ* c. 19. *Ex fide intellectus existit.*

Fiducia, ex fide nascitur.

Fides omnipotentiæ requiritur.

Credere quid?

Fides non evidentia, sed authoritate innititur.

SCIENDVM porrò, in Scripturis *Cor* pro *Animâ*, seu *interiore homine* poni, ut actus nõ minùs intellectus, quàm voluntatis ei conveniant. Sic Apostolus Rom. 10. ait: *Corde creditur ad justitiã*, quia intellectu assentimur iis, quæ credenda proponuntur. Distinguitur equidem objecto Fides & Spes, quia illa circa verum, hæc circa bonum versatur: distinguuntur insuper subjecto; illa in intellectu, hæc in voluntate consistit.

Cor pro anima ponitur.

Fides & spes obiecto, & subiecto distinguuntur.

CAP. CCCXXVIII.

Quòd fides justificans non requirat certitudinem misericordiæ specialis.

NON requiri, ut quis certò sibi persuadeat, remitti peccata, ut justificetur, ex Evãgelio patet. Nam Leprosus Marci 1. de Christi voluntate ambigens ait: *Domine si vis, potes me mundare.* Cui Dominus; *volo; mundare.* Lucæ 18. Pharisæus confidens se justum esse, cum sua fide specialis Dei benevolentiæ repulsam passus est: Publicanus autem illâ fiduciâ carens, & cum pavore Dei misericordiam implorans, justificatus est. Apostoli quoque Act. 2. 4. 10. 13. 17. & alibi explicantes doctrinam fidei justificantis, fidem Resurrectionis & Divinitatis Christi, non autem specialis misericordiæ Dei, exigunt. Philippus Act. 8. Eunuchum dicentem: *credo, Filium Dei esse* IESVM, continuò baptizavit. Apostolus insuper explicans Abrahæ fidem, quæ ipsi ad justitiam reputata est, nullam specialis fidei, qua sibi peccata remissa esse persuaderet, mentionem facit; sed credidisse affirmat, quòd quæ promisit Deus, potens sit facere.

Fides specialis Scripturæ adversatur.

Apostoli fidẽ specialis misericordiæ Dei nusquam exigunt.

DENIQVE Apostolus in Symbolo fidem justificantem nobis tradiderunt: at nusquam ibi dicunt, ut quisque certò se per Christum justificatum esse credat; sed credendum esse docent, quòd Deus sit Vnus & Trinus: quòd Filius sit incarnatus, passus, mortuus & sepultus: quòd resurrexerit, Ecclesiam ex omni gente congregaverit, in qua detur remissio peccatorum, ac tandem carnis resurrectio, vitáque beata. Vbi ex XII. Articulis fidei unicus est, qui ad misericordiam Dei accommodari posse videatur, quo credimus *remissionem peccatorum*: reliqui enim ad solam credulitatem pertinent.

Quæ Apostoli credenda proponãt.

Articulus de remissione peccatorum generalis Dei erga omnes clementiam continet.

Et Articulus *de remissione peccatorum*, non specialem, certam, & absolutam Dei erga unumquemque benevolentiam continet; sed generalem, quae ex Baptismi, aliorumque Sacramentorum susceptione dependet, ut Concilium Constantinopolitanum explicat: *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Sensus proinde Articuli non est, *Credo* vel *confido, mihi per Christum remissa esse peccata*; sed, *credo in Ecclesia Catholica esse donum remissionis peccatorum, quod per baptismum, aliaque Sacramenta percipitur.* Non enim in Evangelio mihi vel alteri salus aut remissio in particulari annuntiatur, exceptis paucis, quibus dictum est: *remittuntur tibi peccata tua*, Matth. 9. paralytico. Lucae. 7. Magdalenae. Ioan. 8. adulterae. Lucae 19. Zachaeo. Lucae 23. Latroni. Reliqui autem, quibus generalis fit promissio, (*Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit. Si credideris in corde tuo* &c. Rom. 10. *Si credis ex toto corde* &c. Actot. 8. Et, *si petas ut oportet, & expedit tibi*, ut Iacobus cap. 4. exponit,) quoniam sunt conditionatae promissiones, quae ipsis fiunt; nihil absolutè ex illis concludere possunt, scilicet: ego credo & peto ut oportet, ideoque remissionem peccatorum habeo. Nam cùm omnes haeretici, etiam diversissimarum sectarum, credere & petere ut oportet, se solos praetendant; sequetur, omnes posse certò peccatorum remissionē sibi vendicate: quod nemo nisi demēs admiserit.

In Evangelio non annuntiatur remissio peccati, facta omnibus & singulis in particulari.

Generalis promissio fit cum conditione.

Qvod ergo uni dictum est: *fides tua te salvum fecit*: Item Act. 13. *In hoc omnis qui credit iustificatur.* & Rom. 3. *Iustitia Dei in omnes, & super omnes, qui credunt in eum.* Et Lucae 11. *Omnis qui petit, accipit.* Marci 11. *Credite, quia accipietis*: non significat, unumquemque certò sibi hoc persuadere posse, quòd remissionem peccatorum habeat, aut quòd sicut oportet credat; sed (uti dictum est) conditionem hae generales assertiones cōtinent, Deum videlicet quae promisit facturum, modò ex parte nostra defectus non intervenerit.

Generales promissiones conditionatae sunt.

Accedit dictis, quòd fides sit causa iustificationis. Rom. 3. & 5. *Iustificati ex fide*, vel per fidem: at fides, quod remissa sint peccata, quodque Deus mihi sit propitius, iustificationē praecedit; alioqui falsum credo: igitur fides specialis Dei misericordiae nequit esse fides iustificans.

Iustificatio ei ex fide.

Deinde haec fictitia specialis fides tollit necessitatem baptismi, omniumque Sacramentorum; imò orandi, bene operandi, & quicquid aliud ad nostram salutem Deus instituit. Nam si credere debeo, propter Christum mihi peccata esse remissa, cum Publicano dicere nequeo: *propitius esto mihi peccatori*: neque cum Ecclesia, *dimitte nobis debita nostra.* Nam ab aliquo petere ut faciat, quod priùs fecit, eum fuerit irridere.

Fides specialis tollit Sacramentorum necessitatem.

Postremo fiducia specialis misericordiae Dei pēdet à remissione peccatorum obtenta, à bona conscientia, & praeceptorum Dei observatione, à perseverantia, teste Ioan. 1. epist. cap. 2. & 3. & Petro 2. epist. c. 1. *Satagite, ut per opera bona certam electionem vestram faciatis.* Ergo fiducia misericordiae specialis non efficit, sed iustificationem subsequitur, eaque posterior est.

Fiducia iustificationē non efficit, sed sequitur.

Cap. CCCXXIX.

De praeparatione necessariâ ad consequendam peccatorum remissionem.

Sectarii, quamvis sola fide iustificari, nec actus spei, dilectionis, poenitentiae, aliosque similes ad efficiendam iustitiā concurrere dicāt; attamen istorum actuum praesentiam requirūt, veluti signa verae fidei: quemadmodum calor Solis accendit solus, cui tamen splendor necessariò cōiunctus adest. Contra quod figmentum Concil. Trident. sess. 6. docet, ca. 6. septem virtutum actus ad iustitiam disponere: scilicet actus Fidei, Spei, Dilectionis, Poenitentiae, Propositum suscipiendi Sacramenti, & Propositum novae vitae, atque Propositum observandi praecepta Dei. Quòd verò Fides radix initiúmque sit Iustificationis, ex Apostolo constat, qui primam motionem ad Deum fidei tribuit. *Oportet*, inquit, *accedentē ad Deum, credere*, Heb. 11. & Rom. 10. *Quomodo invocabūt, in quem non crediderunt?* Ex fide siquidem timor, spes, poenitētia, dilectio sequuntur, ac tandem charitas, quam fides gignit nō producendo, sed ad eum disponēdō & inclinando; iuxta illud Augustin. lib. *de praedest. sanct.* cap. 7. *Fides prima datur, ex qua cetera impetrantur.* Et sermon. 22. de Verbis Apostoli: *Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo*

Septem virtutum actus disponunt ad iustitiam.

Fides est radix iustificationis.

Fides charitatem gignit non producendo, sed disponendo.

perficitur. Enchiridii cap. 8. docet, fidem præcedere Spem & Dilectionem. *Credimus enim multa, quæ non speramus;* ut Infernum.

Fides ab aliis virtutibus separari potest.

VNDE insuper consequitur, fidem ab aliis virtutibus separari posse. Nam Ioan. 12. multi credebant Principũ, qui nõ confitebantur Christum. 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam.* Matth. 7. Multi credentes, audient à Domino, *Nescio vos.* Iacobi. 2. *Fides sine operibus mortua est.*

Effectus uni causæ tribuitur, etiamsi alia concurrant.

SED cur ergo Scriptura fidei sæpe justitiam & salutem ascribit? RESPONDEO, Scripturæ more, cùm unius rei plures sunt causæ, modò huic, modò illi effectum attribui; ut significetur, quid hæc causa ex parte sua valeat & faciat, nisi aliunde defectus incidat: non autem ut existimetur, quòd hæc causa sola totum effectum producat. Sic Ecclesiastici 2. dicitur: *Omnis qui sperat, non confundetur.* Lucæ 11. *Omnis qui petit, accipit.* Rom. 10. *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Et *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.*

Basil. hom. de hum. Ambros. serm. 45. & in c. 3. 4. & 9. ad Rom. Hilar. can. 8. in Matth.

Leo epist. 70.

Quo sensu fides ad salutem sufficiat.

PRÆTEREA sciendum est, veteres aliquando scribere, nos fide sola justificari, hoc sensu, quia non ex operibus legis, non ex viribus naturæ, nec ullis omnino quæ fiunt, absque fide justicemur. Aliquando verò dicunt; nos solâ Catholica fide justificari, quia non sanctificamur per hæreses vel errores. Ac postremò subinde Veteres scribũt, solam fidem sufficere ad salutem, ut significent, in necessitate fidem cum voto Baptismi absque Baptismo realiter percepto, vel absque externis operibus, ad salutem sufficere. Quomodo loquitur Bernardus epist. 77.

CAP. CCCXXX.

De Peccatis.

VT magnitudo beneficii remissionis peccatorum, cuilibet per meritum Christi & gratiam Spiritus sancti oblati, plenius intelligatur; explicabimus, quid, quantúmque malum sit PECCATVM, à quo per culpæ remissionem liberamur; quantis bonis nos spoliet, ac quantis ærumnis nos obnoxios reddat.

Quid sit Peccatum.

Peccatum à vitio distinguitur.

PECCATI ratio faciliùs innotescet, si attenderimus, *Peccatum* & *Vitium* differre, ac in eo quidem, quòd Peccatum operationis malæ nomen sit; Vitium autem habitus mali, qui opponitur virtuti, qua habitum denotat. Virtutis enim nomine tam ad actionem, quàm ad habitum significandum utimur, quòd non habeamus vocem propriam ad virtutis actionem exprimendam, sicut habemus complura nomina ad significandam actionem, ex vitio promanantem: scilicet *peccatum, crimen, delictum, scelus, facinus, flagitium, culpa, erratum,* aliaque hujusmodi. Vnde Augustinus libro *de perfect. instit.* cap. 4. Vitium comparat curvitati tibiæ: Peccatum verò claudicationi. Quare vitium propriè qualitatem permanentem significat: nonnumquam tamen latè sumitur, ut omnem defectum comprehendat, & quidquid peccatum dici consuevit; quomodo Augustinus libr. 3. de libr. arbitr. cap. 14. ait: *Quod perspexeris naturæ perfectioni deesse, id vitium vocas: quod non aliunde malum est, nisi quia naturæ adversatur ejus rei, cujus vitium est.* Hinc Enchir. cap. 11. *Vitia naturalium sunt privationes bonorum.*

Vitium significat habitũ.

Malũ quid.

MALVM autem vocamus, quemvis defectum perfectionis, quæ alicui debeat inesse. Vnde latiùs Mali, quàm Peccati vocabulum extenditur. *Quid enim aliud est malum, quàm boni privatio?* inquit Aug. Enchiridii cap. 11.

Peccatum est defectus à regula.

SED Peccatum est defectus à regula, præscribente media in finem. Iuxta quam generalem nominis rationem, in operibus naturæ *Monstra* vocantur *Peccata*, ab Aristotele libr. 2. Physicorum, quia res non fit ad propositum finem perducta. Contractiùs verò Peccati nomen sumitur pro defectu voluntario à regula præscripta: quæ si ab arte proposita fuerit, defectus ab ea *Peccatũ artis* dicetur. Quomodo Grammaticus contra regulas loquens, aut Medicus perperam curans, peccare judicatur. Si autem à Deo regula posita sit, definiens, media quibus ad ultimum finem perveniamus, defectus ab ea voluntarius, *Peccatum moris* nuncupatur.

Peccatum moris.

Peccati generalis definitio.

DEFINITVR autem generalissimè Peccatum lib. 2. *de cons. evang.* ca. 4. *Peccatum est transgressio legis.* Quæ definitio peccata non minùs naturæ, quàm artis & morum comprehendit. Nihil enim aliud est peccare, quàm à regula recedere; juxta illud Ioan. 1. epist. ca. 3. *peccatum est iniquitas*, Græcè ἀνομία, id est, *legis transgressio.* At peccatum in moribus, de quo solo hic in symbolo agitur, definit Augustinus lib. 22. *cont. Faust.* cap. 27. *dictum, vel factum, aut concupitum contra legem æternam.* Qua definitione complexus est Augustinus substantiam, quæ est materiale, & rationem ipsam peccati, quæ formale est. Substantia enim peccati, est actio quædam voluntaria, vel actionis omissio. Ratio autem formalis peccati, est ipsa declinatio, seu recessus à regula, in illa actione vel omissione.

Peccatum moris describitur.

Materiale peccati.

Formale peccati.

ET quoniam tria sunt generalia actionum instrumenta; Cor, Lingua, Manus: & rursus tria actionum genera; Desideriorum, Verborum & Operum: ideo Augustinus, ut quidquid in peccato est, comprehenderet; dixit, *peccatum esse dictum, factum vel concupitum contra legem æternam*: non autem ait, contra legem Dei, neque cõtra rationem, neque simpliciter contra legem; sed, *contra legem æternam*, ut scilicet omnes in universum leges, ipsarumque radicem complecteretur. Nam omnis lex, sive naturalis, sive positiva, sive à Deo, sive ab homine lata; ideo vim legis obtinet, quia cum æterna lege congruit, quæ Dei summa ratio est. Quia verò lex propriè nõ nisi liberi arbitrii usum habenti datur, ideo nihil propriè contra legem esse censetur, nisi quod à libera voluntate promanat. Ideoq; Aug. nullam liberæ voluntatis mentionem in peccati definitione fecit: quia supponebat, quòd solum à libera voluntate profectum dictum, factum vel concupitum, æternæ legi adversaretur, peccatique rationem habere posset. *Nam usque adeò* (inquit lib. *de verâ relig.* c. 14) *Peccatum est voluntarium malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

Lex æterna, Dei summa ratio est.

Lex non nisi liberum arbitrium habenti datur.

Peccatum non nisi voluntarium.

TRADVNTVR & aliæ Peccati definitiones, quæ ad supradictæ explicationem conducunt. Augustinus libr. *de duabus animabus* cap. 11. *Peccatum est voluntas retinendi, aut consequendi id, quod justitia vetat, & unde liberum sit abstinere.* Lib. 1. *de lib. arb.* c. ultimo: *Peccare nihil aliud est, quàm neglectis æternis temporalia sectari.* Lib. 1. *ad Simplicia.* q. 2. *Peccatum est hominis inordinatio & perversitas.* Lib. 2. *de consensu Evang.* c. 4. *peccatum est legis transgressio.* 1. Ioan. 3. *peccatum est iniquitas*; id est, præter rectũ ac æquum, quod lex præscribit. Ambros. lib. *de Paradiso* c. 8. *Quid aliud est peccatum, nisi divinæ legis transgressio, ac cælestium inobedientia mandatorum?*

CAP. CCCXXXI.

Quòd peccatum non sit res aliqua subsistens.

Peccatum est privatio.

EX peccati definitione constat, formalem illius rationem non in re positiva, sed in privatione cõsistere; purà rectitudinis legi conformis: ac proinde actum moralem pravum, dici peccatum extrinsecâ denominatione, à privatione actui conjuncta. Ideoque Peccatum non est res aliqua subsistens, sed privatio, defectus, corruptio. Vnde in Scriptura peccatum *vanitas, mendacium, & nihil*, appellatur, Psa. 4. Ioan. 1. Dionysius *de divinis nominibus*, c. 4. p. 4. docet, Malum carere substantiâ, ipsumq; nullo modo, nusquam, & nihil exsistere; sed esse privationem, defectum, infirmitatem, boni corruptionem, cujus nulla sit essentia, quemadmodum nec tenebrarum aut caliginis; ut contra Manichæos, æternum principium malorum cõstituentes, Augustinus frequenter inculcat. Enchir. cap. 11. Lib. 11. *de civit.* cap. 9. Lib. 12. cap. 6. Tract. 1. in Ioan. Libr. *de gratiâ Christi.* cap. 19. *Malam arborem homo facit, quando ab incommutabili bono deficit.*

Vnde peccatũ oriatur?

VNDE solvi quæstio potest: *Vnde peccatum? quænam illius origo sit?* Cùm enim Peccatum de novo fieri contingat, ambigi nequit, quin aliquam causam habeat, (ut de omni malo concludit Augustin. lib. 1. *cont. Iulianum* ca. 3:) at Manichæi, malum Deum, omnis peccati fontem ponebãt, ac proinde mali substantiam constituebant; Augustino teste libr. *de naturâ boni contra Manichæos* ca. 41. Lib. 22. *cont. Faust.* c. 22. Lib. *de hæresibus*, cap. 49.

Malum non habet substantiam.

CVM Manichæis senserunt Cerdonistæ, de quibus Tertullian. Lib. *de præscript.* & Martionistæ, de quibus Iren. lib. 1. c. 29. item Priscillianistæ, de quibus Leo epist. 93. ca. 6: Albigenses, de

quibus Antoninus p. 4. tit. 11. Contra quorum delirium Scriptura luculenter docet, unicum esse Deum optimum & omnipotentem, à quo sit omnis creatura; & bona quidem ab initio facta: sed quoniam nulla creatura summè ac incommutabiliter bona est, ideo bonum in ea minui ac deficere potest; qui defectus malum est, cujus causa est non Deus, sed rationalis creaturæ voluntas; non efficiendo, sed deficiendo. Peccati ergo causa deficiens, non efficiens quærenda est, ut Aug. docet libr. 12. *de civit.* ca. 7. Enchir. cap. 11. 14. 15. lib. 7. *Confess.* ca. 3. lib. 3. *de lib. arbitr.* c. 17. Basilius in hom. *Quod Deus non sit author malorum.*

Peccati causa non efficiens, sed deficiens est.

SVNT & aliæ peccati causæ, præter deficientem hominis aut Angeli voluntatem; sed inductivæ, non efficientes. Quædam *internæ*, ut ignorantia, passio, malitia, concupiscentia: aliæ verò *externæ*, ut objecta & illecebræ peccatorum, quæ tam appetitum sensitivum, quàm rationale ad se vehementer alliciunt. Item dæmones, atque perversi homines suggestionibus, hortatione, scandalo, variisque aliis modis homines ad peccandum inducunt: ac demum unum peccatum hominem ad aliud pertrahit: vel quia unum alteri materiam subministrat; vel quia in alterum ordinatur, aut ad alterum suo modo impellit; vel denique, quia unius peccati merito, homo à Dei gratia & protectione desertus, de peccato in peccatum labi justo Dei judicio permittitur, ut S. Thom. 1. 2. q. 75. & sequentibus diffusè docet.

Causæ ad peccatum inductivæ.

Peccatum unum alterius causa.

CAP. CCCXXXII.

Quòd Deus non sit causa peccati.

Blasphemia est, Deũ peccati authorem facere.

COMPLVRES tam ex antiquis quàm recentioribus hæreticis, primariam peccati causam ingenti blasphemia in Deum retulerunt. Horum princeps extitit Simon Magus, qui omnium scelerum nostrorum causam efficientem, ausus est dicere Creatorem Deum, teste Vincentio Lyrinensi ca. 34. *cont. hæreses.* Simonem Florinus sequutus est, de quo Euseb. lib. 5. Histo. cap. 20. ac deinde Seleuciani, de quibus Aug. hæresi 59. Priscillianistæ, de quibus Vincentius Lyrinensis cap. 34: quos sequutus est Lutherus articulo 36. Melanchthon in cap. 8. ad Rom. ubi dixit, non minùs Iudæ proditionem esse opus Dei, quàm vocationem Pauli. Quam assertionem damnavit Concil. Tridentin. sess. 6. can. 6.

LIBERTINI, Zvvinglius, Calvinus & Beza, verbo quidem negant, Deum esse peccati authorem, sed reipsa hoc docent. Nam tradunt, omnia quæ respectu hominum peccata dicuntur, etiam fieri à Deo; non tantùm permittente, sed insuper volente, definiente, imperante, & operante: quamvis respectu Dei peccata nec fiant, nec dicantur, sed potiùs opera bona & justa: respectu verò hominum, qui prava intentione illa faciant, sint & dicantur peccata: quæ licet eadem Deus efficiat, non solùm deserendo, sed etiam operando, impellendo, cogendo, dirigendo, necnon excitando; non tamen peccet, aut peccati author asseri debeat, quia recto consilio, justóque judicio illa operetur. Quæ ad invidiam horribilis blasphemiæ declinandam, Calvinus effinxit.

Calvinus verbo negat, sed reipsa docet, Deum peccati authorem esse.

Calvin. lib. 4. instit. c. 18.

SED cùm hominem peccantem instrumentum esse Dei operantis; impellentis, moventis atque cogentis ad opus peccati asserat, opúsque instrumenti ad primarium authorem referri debeat; consequitur, Calvinum reipsa Deum omnium peccatorum authorem facere, ac multò deteriorem Manichæo esse, qui ne Deum bonum authorem mali faceret, aliud æternum omnis mali principium confingere maluit.

Calvinus Manichæo absurdior.

PRÆTEREA Calvinus lib. 1. Instit. cap. 4. tradit, Deum non solùm ut causam universalem ad actiones malas concurrere, sed eas, ut tales in specie sunt, velle ac imperare, atque per sua instrumenta propriè efficere, non solùm generali influxu ac motione concurrendo, sed actione quoque speciali operando. Vnde sequitur, Deum particularem esse causam, tam moralem, quàm physicam, actionis malæ.

EX quo Calvini principio sequitur, nullum esse peccatum, quia Deus summè bonus peccare nequit; homines verò quidquid agant, Deo jubente, impellente, ac necessitatem afferente operentur. Vnde concluditur, peccatum esse tantùm hominum commentum, nullúmq; boni & mali discrimen,

Ex Calvini principiis sequitur, nullum esse peccatum.

ac proinde nullam esse religionem, nullum judicii Dei merum, nullam gehennam, nulla supplicia. Nam si adulteria, proditiones & similia Deo cogente fiant, peccata non sunt, nec justè puniri queũt. Hinc omnino politicam gubernationẽ tolli necesse fuerit, quia impunè omnia perpetrari continget, cùm nullus damnari possit, nisi peccaverit. Vnde nulla hominum societas diu stare poterit.

Deus peccati non est author.

CONTRA quam perniciosissimam Calvini doctrinam firma tenendum est fide, Deum neque peccare, neque peccati authorem esse. Nam Scriptura disertis verbis attestatur, omnia Dei opera esse bona. Gen. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Deut. 32. *Deus absque ullâ iniquitate.* Psal. 44. *Odisti iniquitatem.* Sapien. 11. *Nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Sapien. 14. *Odio sunt Deo impius & impietas ejus.* Rom. 3. *Nunquid iniquus est Deus?* & Rom. 5. *Nunquid iniquitas apud Deum? absit.* 1. Ioann. 3. *Peccatum in eo non est.*

QVOD autem Deus non solùm nõ peccet, ut evincunt istæ scripturæ, sed neque peccatum velit, aut fieri decernat ad gloriæ aut justitiæ suæ manifestationem, aliæ scripturæ ostendunt, Psal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tues.* Ezechielis 18. *Nunquid voluntatis meæ est mors impii?* 2. Petri 3. *Deus neminem vult perire.* Ecclesiastici 15. *Deus nemini imperavit impiè agere.* Hieremiæ 19. *Ædificaverunt excelsa, quæ non præcepi, nec loquutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Iacobi 1. *Deus intentator malorum est. Ipse neminem tentat.* Multò igitur minùs ad malum impellit aut cogit.

Deus non vult mala fieri sed solum vult permittere.

QVOD insuper non velit peccata Deus, ut justitiam suam puniendo, aut misericordiam ignoscẽdo manifestet, docet Ecclesiasticus cap. 15. *Non dicas, per Deum abest. Quæ odit, ne feceris: non dicas: ille me implanavit. Non enim sunt ei necessarii homines impii;* ut scilicet puniendo vel miserendo glorificetur. Non enim *facienda sunt mala, ut eveniant bona.*

Peccatum non Deo, sed homini vel angelo efficienti tribuendũ.

POSTREMO Scriptura docet, peccatum non Deo, sed tantùm hominis voluntati ascribendum esse. Oseæ 13. *Perditio tua ex te, tantummodo in me auxilium tuum.* Ioan. 8. de diabolo loquens: *Cùm loquitur mendacium, ex proprio loquitur.* 1. Ioan. 3. *Qui loquitur mendacium, ex diabolo est.* 1. Ioan. 1. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt.* Item Deus hortatur homines, ut non obdurent corda sua. Ps. 94. pulsat corda, incitans ad bonum. Apoc. 3. omnésque invitat ad se. Matt. 11. *Venite ad me omnes, qui onerati estis, & ego reficiam vos.* Ac denique omnia peccata Deus prohibet, atque punit; non igitur ut illa fiant, imperat.

Omnia peccata Deus prohibet.

ACCEDIT omnium scriptorum Ecclesiasticorum cõsensus, qui ex professo demonstrant, Deum malorum authorem non esse. Dionysius Areopagita lib. *de divinis nominibus* cap. 4. *Non igitur*, ait, *Deus est author mali.* Irenæus libro integro Flotinum confutavit, asserentem, Deum esse mali authorem, teste Eusebio lib. 5. Histor. cap. 19. Athanasius in oratione *contra Idola.* Basilius hom. 2. Hexamerõ, & oratione, *Quòd Deus non sit causa malorum.* Epiphan. hæresi 66. Damascenus lib. 4. *de fide* ca. 20. Ambros. lib. 1. Hexam. cap. 8. Hieronymus in cap. Isaiæ 45. Augustin. lib. 3. *de lib. arbitrio* cap. 16. *Non invenio, nec inveniri posse confirmo, quomodo peccata nostra Deo creatori nostro tribuantur.* Lib. 1. *de ordine* cap. 1. dicit, *impiissimè Deo tribui peccata.* Et passim docet, peccati nullam esse causam efficientem, sed tantùm deficientem. lib. 12. de civit. cap. 7.

Peccati nulla est causa efficiens, sed deficiens.

QVOD verò neque ex Dei prædestinatione vel ordinatione, mala fiant, definit Concilium Arausicanum c. 24. Concilium Valentinum cap. 3. Leo ser. 16. *de Passione Domini.* Prosper in *responsion. ad capitula Gallorum* 12. & *ad objectiones Vincentianas* cap. 5. & sequentibus: Fulgentius lib. 1. *ad Monimum.* cap. 13. & 21. Gregor. lib. 29. Mor. cap. 21. *Deum* ait, *esse authorem naturæ, non culpæ.* Hugo lib. 1. *de sacram.* p. 5. cap. 27. & 29. scribit, Deum pravas hominum voluntates non inspirare, sed permittere, ac ita clavum tenere, ut ad exsequenda sua judicia impiorum conatus rectissimè convertat. *Nec enim Deus omnipotens, summéque bonus, ullo modo sineret mali aliquid esse, nisi usque adeò esset omnipotens & bonus, ut bene faceret etiam de malo,* ait Augustinus Enchiridii cap. 11. addens: *Malum bene ordinatum, & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, ut magis placeant, & sint laudabiliora, dum comparantur malis.*

Deus nec vult mala, nec prædestinat ut fiant.

Deus impiorum conatus ad exequenda sua iudicia convertit.

CAP. CCCXXXIII.

Dissolutio obiectionum.

Obiectiones Calvini dissoluuntur.

CALVINI obiectiones ex Scripturis desumptas, quæ asserunt, Deum indurare cor, excæcare, omnia denique operari secundùm cōsilium voluntatis suæ, Augustinus jam olim dissolvit, ostendens, Deum hæc omnia facere non inspirando malitiā, sed permittendo; deserendo, non adjuvando per efficacia auxilia. Sic Augustinus epist. 175. tract. 53. in Ioan. lib: 22. *de civit.* & Enchir. cap. 100. & 102. Fulgentius lib. 1. ad Monimū. D. Thomas 1. p. q. 19. ar. 9. ad 3.

Deus vult peccata permittere ob fines bonos.

SED instat Calvinus, *Deus non est otiosus spectator, dum homines peccant*: RESPONDEO, Deum certā sua providentiā velle peccata permittere ob bonos fines, quos inde novit elicere, illa bene ordinando, justéque puniendo; melius judicans, de malis benefacere, quàm nulla esse permittere, ut habet Augustinus Enchir. cap. 27.

Deus pravis hominum voluntatibus præest, permittendo fieri quod placet, impediendo quod vult.

QVOMODO autem Deus malis hominum voluntatibus præsideat, easq; sic regat, ut non fiat, nisi quod vult, explicat Hugo lib. 1. *De sacram.* p. 5. ca. 29. dicens, Deum malæ voluntati non dare corruptionem, sed ordinem, ac permittere foris exsequi malum, ad quod proprio vitio resoluta est. Sic diabolo, petenti facultatem vexandi Iob, Deus concessit, ita tamen, ut non plus ei nocere posset, quàm Deus permitteret, & quamdiu, quousque, & quo modo vellet. Ideo afflictio illa Deo tribuitur: *Deus dedit, Deus abstulit.* Iob. 1. quia scilicet afflictionem illam Deus fieri permisit, ac malam Diaboli voluntatem executioni mandari, quam facilè impedivisset, si voluisset. Non igitur incitando, impellendo, cogendo, aut præcipiendo malum Deus facit; sed permittendo, atque veluti non tenendo, & pravæ volūtatis executionem non impediendo; quod facere non tenetur. *Iob 1.*

Deus pravæ voluntatis executionem impedire non tenetur.

Nec aliud vult Augustinus (lib. 5. *cont. Iulianum* cap. 3. & 4. & Lib. *de gratiā & lib. arbitrio*, cap. 20. & 21.) quàm quòd Deus voluntatem proprio vitio peccatum permittat in hoc potiùs peccatum quàm illud ferri, impediendo, vel non impediendo, ut hoc faciat. Sic præcepit Semei maledicere David, quia justo judicio Deus permisit, ut conceptam malitiā Semei erga Davidem exsequeretur; quod non permisisset, si David non peccasset. Hanc sententiā expressè tradit Augustin. tract. 53. in Ioan. lib. *de cor. & grat.* c. 12. *præsciente non cogente ad hoc.* Prosper ad object. Vincentian. respon. 10. blasphemiam ait esse, asserere, quòd Deus mala operetur, aut fieri decernat, cùm ne diabolus quidem in totum sit malarum generator voluntatum, quia tantùm suadere, nō autem voluntatem flectere aut cogere possit.

CAP. CCCXXXIV.

De peccatorum varietate.

De peccator. varietate.

VARIA sunt peccatorum genera, multiplexq; peccati divisio. PRIMA ducitur ab objectis, à quibus actiones speciem suam accipiunt. Quædā enim peccata sunt carnalia, nonnulla verò spiritualia, juxta illud Apostoli 2. Cor. 7. *Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus.* Res enim omnis, ad quam peccando inordinatè convertimur, aut sensibus carnis apprehenditur; ut cibus, potus, cōcubitus: aut intelligentiā, ut honor, potestas, divitiæ. Per conversionem ad priorā, committuntur peccata carnis: per conversionem verò ad posteriora, fiunt peccata spiritualia. Illa homines bestiis similes reddunt; hæc autem dæmonibus: & Latinè illa dicuntur *flagitia*; ista verò *scelera* & *facinora*.

Peccata spiritualia & carnalia.

Peccatorum divisio ab origine. Quid peccatum orig.

SECVNDA peccatorum divisio ab origine ducitur. Quædam enim dicūtur *Originalia*, alia verò *Actualia*. *Originale* peccatum est, quod à primo parente per carnalem propagationem cum natura trahitur, quodq; voluntarium est, non propria, sed aliena voluntate; illius scilicet, cui data fuerat justitia pro tota sua posteritate, quam in se veluti in radice vitiavit, acceptóque originalis justitiæ dono spoliavit. *Actualia* peccata sunt, quæ propria voluntate committuntur.

Actualia peccata.

Peccatorum partitio à lege sumpta. Commissionis.

TERTIA partitio à lege divina sumitur. Quædam enim sunt peccata *Commissionis*, quæ videlicet pugnant cum lege negativa & prohibente aliquid; ut Homicidium, Adulterium, & similia: alia verò peccata *Omissionis* dicuntur, quæ scilicet violant leges affirmativas & imperantes aliquid: ut inhonoratio parentum, omissio cultus Dei. Et commissio propriè quidē peccatum; omis-

Omissionis.

sio

ſio autem delictum vocatur, Auguſtino teſte in Leviticum quæſt. 20.

Peccatorum diviſio à perſonis ducta.

QVARTA peccatorũ diviſio à perſonis, quæ peccatu læduntur, deducitur. Quædam enim peccata in Deum, alia vero in proximum, ac nonnulla in noſmetipſos committimus. Adverſus quæ nos Apoſtolus munit *ad Titum* c. 2. *Sobrie & juſtè ac pie vivamus.* SOBRIE, quoad nos; IVSTE verò, quoad proximum; & PIE, quoad Deum.

Quinta partitio à gravitate reatus.

QVINTA partitio naſcitur ex gravitate reatus peccatorum. Quædam enim peccata *letalia*, alia *venialia* dicuntur. *Letalia* hominem à Deo avertunt, inimicũmque Deo, ac pœnæ perpetuæ reum faciunt.

Mortalia.

Venialia.

Venialia ſunt, quæ nonnihil curſum in Deum impediunt, ſed tamen charitatem non tollunt, facilé que veniam impetrant. Priora, *Crimina*; poſteriora verò, *Peccata* nuncupantur. Iuſtus enim abſque crimine, non autem ſine peccato vivere poteſt. Aug. Enchir. c. 64. Crimen vulneri letifero, quod ſubitò vitam extinguit; veniale autem peccatum levi plagæ, quæ ſine vitæ periculo illata eſt, aſſimilatur; quoniam facilè curatur, nec adverſatur charitati, quæ animæ vita eſt.

CAP. CCCXXXV.

De peccati mortalis & venialis diſcrimine.

Errores de peccatorum natura.

IOVINIANVS omnia peccata eſſe paria docuit: quem Hieron. libr. 2. contra eundem præclarè confutavit, ut Aug. epiſt. 29. agnoſcit. Pelagius quolibet peccato juſtitiam amitti dixit: unde ſequitur, omne peccatum eſſe mortale. Quia verò multos eſſe juſtos negare non audebat, conſequenter aſſerebat, hominem in hac vita poſſe abſque omni peccato vivere, Hieronymo teſte dialogo 1. & 2. contra Pelag. Auguſtino lib. *de hæreſibus* cap. 88. VVicleff (teſte VValdenſi tom. 2. *de Sacram.* c. 154.) ſenſit, omnia reproborum peccata eſſe mortalia; omnia verò electorum eſſe venialia. Lutherus opinatus eſt, omnia peccata naturâ ſua eſſe mortalia; ſola verò Dei miſericordia eſſe venialia. Calvinus cõſentit lib. 2. Inſtit. cap. 8. §. 59. & lib. 3. c. 4. §. 28. Idem ſenſerunt nonnulli Catholici, ut Gerſon 3. p. Theol. tract. *de vitá ſpir. animæ*, lect. 1. Almain tract. 3. ca. 20. Roffenſis in refut. ar. 32. Lutheri.

SED recepta Eccleſiæ doctrina eſt, (quam tradunt Doctores in 2. Sententi. diſt. 42. S. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1.) quædam eſſe peccata ex natura ſua venialia, nonnulla verò letalia: illis deberi tantùm ſupplicia temporalia; his autem perdi amicitiam Dei, & reatum æternæ pœnæ incurri. *Stipendium* enim *peccati*, ait Paulus, *mors*, Rom. 6. & 1. Cor. 6. *An neſcitis, quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt?*

Peccata quædam ſunt natura ſua venialia.

ESSE verò peccata quædam levia, quæ juſtitiam, Deique amicitiam non tollant, docet Sapiens Proverb. 24: *Septies in die cadit juſtus.* Eccleſiaſtici 7. *Non eſt juſtus in terrá, qui faciat bonum, & non peccet.* Dominus Matth. 6. Apoſtolos, omnéſque juſtos orare docuit: *Dimitte nobis debita noſtra.* 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* Concil. Milevitanum Can. 6. 7. & 8. Synodus Tridentina ſeſſ. 6. cap. 11.

Peccatum veniale Dei amicitiam non tollit.

QVOD autem peccatum Veniale ſine ulla relatione ad prædeſtinationé, vel ad miſericordiam Dei, vel ad ſtatum renatorum, naturâ ſuâ diſtinguatur à Mortali, ita ut pœnam mereatur, ſed non æternam; Deúmque offendat, ſic tamen, ut amicitiam eius non evertat: Chriſtus Matth. 5. inſinuat, conſtituens tres Iracundiæ gradus, quibus tres reatus correſpondent: *Iudicii, Concilii, & Gehennæ ignis.* Cõvitio enim reatum *Gehennæ* aſſignat; Iracundiæ compreſſæ, reatum *Concilii*; Iracundiæ verò nullo externo ſigno foràs erumpenti, reatum *Iudicii*. Matt. 23. quædã peccata comparat *Culici*, alia verò *Camelo*. Luc. 6. quædam *Feſtucæ*, alia *Trabi*. Ex quibus ſequitur, peccatorum alia eſſe natura ſua levia, alia verò gravia. Lucæ 12. *Non exies inde, donec noviſſimum minutum reddas.* Et Apoſtolus 1. Cor. 3. peccata venialia rebus natura ſua leviſſimis aſſimilat, *ligno, fœno, ſtipulis*, per quæ veteres peccata levia intelligunt; quæ licet detrimentum adferant, non tamen à ſalute excludunt. Iacobus quoque in epiſt. cap. 1. *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſuâ abſtractus & illectus: concupiſcentia verò cùm conceperit, parit peccatum*, (eliciendo ſcilicet imperfectum conſenſum;) *peccatum autem cùm conſummatum fuerit, generat mortem*, accedente pleno liberæ voluntatis conſenſu. Accedit, quòd Matth. 12. Dominus *reddendam rationem* dicat *de omni verbo otioſo.* Vnde monet Apoſtolus Ephe. 5. *Turpitudinem, Stultiloquium*, & *Scurrilitatem* aliena eſſe à fidelibus debere; non ta-

men

nem à regno Dei excludere significat, quemadmodum tria ibidem enumerata alia peccata.

Hinc Augustinus sæpe inculcat, quotidiana esse peccata, sine quibus justorum vita non agitur, quibus anima non occiditur, sed nonnihil deformatur, & in suo cursu impeditur. Libr. *de nat. & gratia* cap. 38. docet, risum immoderatum, cibum nimium, jocum non necessarium, similésque voluntarias actiones esse quidem peccata, sed quæ cum justitia cōsistant. Lib. *de spir. & lit.* cap. 36. Enchir. cap. 71. & 22. Ac definitum est idipsum in Concil. Tridentino sess. 6. can. 23. & 25.

Cap. CCCXXXVI.

Quòd difficile sit, mortale peccatum à veniali discernere.

Peccatū mortale à veniali difficulter discernitur.

Quamvis certum sit, inter peccata quædam esse letalia, quæ gratiam, id est animæ vitam ...nt; alia verò esse levia, vel ex genere suo, ut otiosum verbum: aut ex imperfectione operis, quia ex surreptione, nec satis deliberata voluntate, ut desiderium illicitæ rei subitaneum, aut demum ex parvitate rei, ut furtum aciculæ, vel unius pomi, alteriúsve rei vilissimi pretii, cujus ablatione non infertur proximo notabilis injuria vel læsio: attamen de plerisque peccatis, an mortalia vel levia sint, difficillimū est invenire, periculosissimum definire; adeò, ut Augustinus senex scribat lib. 21. *de civit.* ca. ult. *Ego certè usque ad hoc tempus, cùm inde satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.* Enchiridii cap. 78. *Sunt quæ levissima putarentur, nisi in scripturis opinione graviora esse commonstrarentur. Quis enim dicentem fratri suo,* FATVE, *reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?* Matth. 5. Accedit, quòd peccata magna & horrenda cùm in cōsuetudinem venerint, aut parva, vel nulla esse credantur, usque adeò, ut non occultanda, verùm etiam prædicanda videantur. Sicut Psal. 9. scriptum est: *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur.* Cujusmodi iniquitas in divinis libris *clamor* vocatur, Gen. 18. Isaiæ 5. quia scilicet peccata illa non puniebantur, sed veluti lege apud eos permissa frequentabantur. Vnde Augustinus Enchiridii ca. 80. exclamat: *Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus; usitata verò, pro quibus abluendis filii Dei sanguis effusus est, sæpe videndo tolerare, sæpe tolerādo etiam nonnulla facere cogimur.* In epist. ad Galatas *de observatione dierum, & temporum* idipsum ostendit; quod in Enchiridio cap. 79. repetit. Libr. *de nat. boni* contra Manichæos cap. 30. & 8. *Quanta unicuique culpæ pœna debeatur, divini est judicii, & non humani.* Vnde concludit, cap. 78. Enchiridii: *Quæ sint autem levia, & quæ gravia peccata; non humano, sed divino sunt pensanda judicio.*

Cap. CCCXXXVII.

Quòd peccata venialia non sint contemnenda.

Peccata venialia non contemnenda.

Quamvis peccata venialia æternæ morti obnoxium hominem non reddant, non tamen sunt parvipendenda, sed omni studio devitanda. Ideoque Deus voluit nos ignorare modum & pœnam cujusque culpæ, ne studium proficiendi ad cavenda omnia peccata in nobis pigresceret. Augustinus libr. 21. *de civit.* cap. vltimo. Hinc Dominus quotidiana fidelium oratione expiari leviora peccata voluit, Matth. 6. Et David Psalm. 31. *Pro hac orabit omnis sanctus in tempore opportuno.* Pro his minimis peccatis redimendis Christus eleemosynas facere hortatus est Lucæ 11.

Aug. Enchir ca. 71 72. 75 77.

Accedit, quòd pro minimis etiam expiandis peccatis Sanguis Filii Dei effusus sit. Nam *sine sanguinis effusione non fit remissio,* Epist. ad Hebræos. 1. Ioan. 1. *Sanguis filii ejus emundat nos ab omni peccato*, tam levi, quàm enormi. Nam subjicit: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus* &c. ut se de levibus quoque peccatis loqui designaret. Christus enim *Agnus est, qui tollit peccata mundi.* Ioan. 1. *Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius,* Rom. 3. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, redemptionem peccatorum,* Ephes. 1. Augustinus lib. 6. in Iulia. cap. 8. *nullam iniquitatem fore impunitā* asserit, nisi quam Sanguis Filii Dei expiaverit. Libr. 19. cont. Faust. cap. 7. tract. 56. in Ioan. ait, *Christum interpellando nobis quotidie pedes lavare.* Hieron. lib. 2. contra Pelagian. justum vix scribit propter peccata

Peccata venialia sanguine filii Dei emundantur.

venia-

venialia salvari. Et Augustin. lib. 9. *Confess.* ca. ult. *Va laudabili vita hominum, si remota Dei misericordia judicetur.* Libr. 2. *de perfect. justit.* similia habet, necnon lib. 21. *Decivit.* cap. ult. Lib. *de corrept. & grat.* c. 13. Lib. 2. *de peccat. merit.* c. 3. epist. 89. in solut. q. 4. & epist. 29.

Peccatis venialibus pœna in futuro seculo debetur.

PRÆTEREA venialia peccata ex eo vitanda discimus, quòd eis gravissima futuri seculi pœna in Purgatorio luenda debeatur, si in hac vita satisfactione condignâ non eluantur; ut docet Augustinus Enchir. c. 110. & in Psal. 37. *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*: gravior tamen erit ignis ille, quàm quidquid homo in hac vita pati potest.

Venialia multa peccata unum mortale non adæquant.

POSTREMO licet peccata venialia quantumvis multiplicata unum mortale nunquam adæquent, quia charitatem, quæ vita est animæ, nunquam tollunt: attamen si contemnantur & negligantur, paullatim hominem ad crimina perpetranda disponunt & alliciunt. Vnde Aug. epist. 108. multa peccata in unum collecta nos gravare instar unius gradis, ait, sicut aqua per negligentiam contempta paullatim navem submergit. Qualia repetit epist. 29. in Psal. 118. conc. 3. hom. 50. inter 50. In Ps. 39. ad illud: *Multiplicata sunt.* tract. 12. in Ioan. & tract. 1. in 1. epist. Ioan. Gregor. lib. 10. Moral. 14. *Si curare parva negligimus, insensibiliter seducti audacter etiam majora perpetramus.* Bernardus de *præcepto & dispen: Aliud est peccata venialia committere, aliud contemnere.* Omnes siquidem sancti, excepta unicâ B. Virgine, levia peccata habuerunt, (Aug. *de nat. & grat.* c. 36.) quæ ingenti studio, pœnitentiâ, & misericordiæ operibus delere conati sunt, ut Cyprianus tractatu *de Eleemosynâ* tradit.

Sancti magis in bono Domino quàm in suis meritis fisi sunt.

HINC sancti morientes magis de bono domino quàm in suis meritis cõfisi sunt, ut de Ambr. testatur Possidonius in vita B. Aug. c. 26. Hilarius in Ps. 51. de S. Aug. Possidon. in vita c. 31. Hieron. lib. cont. Luciferianos: *Nolo vocem illam audire: fiat tibi secundùm fidem tuam: alioqui peribo.* Basil. epist. 75. *Non cesso lacrymas profundere.* Gregor. lib. 35. Moral. c. ult. Bernardus serm. 1. *de convers. Pauli.* & libr. *de præcepto & dispen.* ex professo docet, peccata venialia non esse contemnenda; immoderarũ tamen eorum timorẽ, qualis est in scrupulosis, vitiosum esse. Opus itaq; Christiano, ut se ad anteriora extendat, crassiora venialia diminuat, inevitabilia verò quotidianæ pœnitentiæ medicina sanet, ac studio

Bernard. in sermo de Cœna Domini.

sè in Dei dilectione crescere laboret, donec ex toto corde, omnique conatu diligere, illi donetur. Sic August. libr. *de spir. & lit.* cap. ult.

CAP. CCCXXXVIII.

De septem peccatis capitalibus.

QVAMVIS peccatorum varii repériantur fontes, ex quibus ubertim alia emanant, quemadmodum Ioannes 1. cap. 2. ad Luxuriam, Avaritiam & Superbiam omnia peccata revocans insinuat: imò Scriptura omnium peccatorum caput, matrem atque reginam constituat, *Superbiam*; & Radicem omnium malorum, *Cupiditatem*. Apostolus dicat, Augustinus quoque (Enchir. cap. 24.) *Ignorantiam rerum agendarum, & concupiscentiam noxiarum, malorum originem* statuat: rectè tamen Ecclesiastici doctores disciplinæ causâ septem capitalia peccata fontes atque radices ceterorum omnium constituerunt, sequuti D. Gregor. libr. 31. moral. cap. 31. ubi septem ista peccata veluti duces exercitus constituit, quia multæ vitiorum turmæ sequi soleant.

Eccles. 10. 1. Timoth. 6.

Septem peccata capitalia, & cur ita vocentur.

CONTINENTVR autem ista septem peccata voce SALGIA, unicuiq; accommodata prima litera: videlicet *Superbia, Avaritia, Luxuria, Ira, Gula, Invidia, Acedia.* Ex quibus quinque sunt spiritualia nempe, *Superbia, Invidia, Ira, Avaritia & Acedia*: duo autem carnalia, scilicet *Luxuria & Gula.*

5. Spiritualia. 2. Carnalia.

ET singula hæc peccata, bona quædam sectantur aut mala refugiunt, felicitatis umbram habentia. Nam excellentiam Superbia quærit: Avaritia verò sufficientiam: Luxuria & Gula delectationem. Sed ea mentis humanæ cæcitas est, ut verorum bonorum umbras in his terrenis consectetur. Nam si veram excellentiam, sufficientiam & delectationem quærerent, non aberrarent: *Gloria* enim *& divitia in domo ejus,* Psal. 11. *& delectationes in dexterâ ejus,* Ps. 15. Sed fallacium illorũ bonorum amor carnali menti inhærens, in plurima hominem impellit peccata, quæ soboles aut filiæ illius Cupiditatis, à qua exorta sunt, dicũtur. Tria verò reliqua peccata, *Invidia, Ira & Acedia*, cõtraria bonis appetitis fugiẽtia vehemẽtissimè

Bona sectantur, & mala refugiunt.

Excellentiam sufficientiam & delectationem.

Tria sunt peccata, quibus cõtraria bonis appetitis nomines refugiunt.

homi-

hominis mentem fallacibus illis bonis deditam cõmovent. Nam *Invidia* gloriæ propugnatrix, de alieno bono angitur, quod proprium impedire videtur; dumque suam excellentiam rueri conatur, in varia mala propellit. *Ira* desideriorum vindex, acriter animũ quem possederit impellit. Denique *Acedia* seu Tristitia animę, cupiditanbus succumbentis, per carentiam eorumdem fallacium, quæ appetit, bonorum, in tantam animi dejectionem atque dolorem perducit, ut homo subinde in desperationem, suique necem adigatur.

Invidia, Ira, Acedia.

Qvia verò horum peccatorum cognitio utilis ac pernecessaria est, ut quisque intelligat, in quodnam illorũ propensior sit, ac quænam in corde vitiorum prima radix exsistat, ex qua velut i radice cetera peccata dimanent, quam in seipso potissimùm expugnare debeat, ut à peccatis innumeris se immunem conservet; ideo singulorum naturam, soboles, & remedia contra eadem breviter subjungemus.

Cap. CCCXXXIX.

De Superbiâ.

Superbia definitio.

Svperbia *est inordinatus amor propria excellentia*, ut docet Augustinus serm. 53. *de Verbis Domini.* & lib. 14. *De Civit.* cap. 13. Nam si propria excellentia ordinatè appetatur, uti & laus & fama bona, scilicet propter Dei honorem, vel proximi ædificationem, aut ut nos in virture proficiamus, aliosque ad amorem virtutis & eruditionis faciliùs inducere valeamus, non est Superbiæ vitium, sed magnanimitatis donum.

Laus & fama ordinatè appeti potest.

Envmerat autem S. Gregorius lib. 23. Moral. cap. 7. Superbiæ species quatuor. Prima est, sibi bonum, quod quis habet, soli tribuere, non Deo acceptum referre, sive bonum sit corporis, sive animæ. Contra hãc superbiam disserit Apostolus 1. Cor. 4. *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Hæc propria erat diaboli; eorũmque, qui pro Diis coli voluerunt: ut sunt Nabuchodonozor Danielis 3. Alexãder Magnus, Herodes, Cajus, aliique plures.

IV. Superbia species.

Secvnda species Superbiæ est, agnoscere bonum quidem à Deo esse acceptum, sed propriis meritis & laboribus acquisitum. Contra quam superbiam agit Moyses Deut. 8. *Ne dicas in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ hac mihi omnia præstiterunt.* Et Apostolus ad Ephes. 2. *Non ex vobis, non ex operibus, ne quis glorietur.* Proverb. 3. *Ne innitaris prudentia tua.* Ierem. 17. *Maledictus, qui confidit in homine*, sive in alio, sive in seipso.

... meritis ascribere bona accepta.

Tertia Superbiæ species est, sibi attribuere bonum, quod quis non habet, aut ampliùs quàm habet. Contra hanc agit Ioan. Apoc. 3. *Dicis, quòd dives sum &c. Et nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Sic de Moab sibi plura vendicante, quàm posset & haberet, Ierem. 48. *Superbiam ejus novi, &c.*

III. Sibi arrogare, quod no habet, vel ampliùs.

Qvarta Superbiæ species est, despectis ceteris singularem in bono velle videri: quæ propria fuit Pharisæo, Lucæ 18. qui sibi placens, aliis omnibus, & singulariter Publicano insultãs, se præferebat; ut notat Augustinus Psalm. 93. Gregor. lib. 23. Moral. cap. 7.

IV. Singularem velle videri.

Licet autem his quatuor modis in superbiam incidatur, non tamen omnis superbia letale peccatum est, sed in tribus his casibus: I. dum se Deo quis æquat vel anteponit, aut sibi cum Dei contemptu aliquid tribuit. II. Dum quis ita suam excellentiam appetit, ut ad eam assequendam vel ruendam paratus sit Dei præcepta transgredi. III. Quando quis cum notabili injuria proximi suam excellentiam quærit, vel defendit, putà infamando, inhonorando alium.

Superbia quando mortale peccatũ.

Ex superbia tanquam ex infausta parente soboles nascuntur istæ: *Iactantia*, quæ est manifestatio propriæ excellentiæ supra id quod est in se, vel in aliorum existimatione verbis inordinatè facta: *Vana gloria*, id est, appetitus glorię inordinatus; qualis est in præsumptuosis & ambitiosis, qui dignitates & prælaturas inordinatè consectantur: *Hypocrisis*, id est, simulatio virtutis, dum operealiter se quis exhibet, quàm in se sit. *Contentio*, dum quis verbo aut scripto alterius veritatem oppugnat, vincendi studio: *Discordia*, id est, voluntatum contrarietas: *Pertinacia*, dum quis propriæ sententiæ plus quàm oportet adhærer, quàm videlicet res postulet, argumentaque convincant, ita ut satis manifestatæ veritati acquiescere nolit: *Curiositas*, id est, appetitus sciendi inordinatus, res videlicet non necessarias, nec utiles, sed

Filiæ superbia. Iactantia.

Vana gloria

Hypocrisis.

Contentio.

Discordia. Pertinacia

Curiositas

noxias, superstitiosas, vel omnino indifferentes; aut dum vult scire contra rationem, quæ suum captum superant; vel quæ nihil ad se pertinent, aut quæ nihil ad Dei honorem, suam vel proximi ædificationem conducunt: ac demum si quis velit scire illa, quæ sibi futura sint occasio peccandi, ut lectio librorum hæreticorum, aut Poëtarum lascivorum, inhonestorum, magicorum, de Arte amandi, aut similes. [*Inventio novitatum. Actor. 20,*] *Inventio* novitatum, sive in factis, sive in dictis, ut laudem sibi quis apud alios comparet, tanquam rerum admirabilium author; in quo peccant hæreseon architecti. [*Heresis.*] *Heresis*, id est, electio certæ sectæ, opinionis, seu doctrinæ, Veteriatque Catholicę contrariæ. Sicut enim olim infidelitatis, ita hodie superbia omnis hæresis mater est, ut [*Superbia hæreseon mater.*] Apostolus 2. Timoth. 3. scribit: *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi &c.* semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: causamque subdens: *Sicut enim Iamnes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati.* Augustinus lib. *De pastoribus* cap. 8. *Diversis in locis diversæ sunt hæreses; sed una mater superbia omnes genuit.* Si quis historias Ecclesiasticas revolvat, hæresiarchas omnes ex superbia & ambitione in hæresim incidisse reperiet; ut de Tatiano, Thebute, Tertulliano, Florino & Blasto, Montano, Novaro, Meletio, Nestorio, & de Severo scribit Nicephor. lib. 4. cap. 7. 12. 20. 22. lib. 6. cap. 3. & 30. lib. 14. cap. 32. lib. 16. ca. 29. De Valentino idem scribit Tertullianus libro adversus Valentinianos. Cujus rei typus fuit cõfusio linguarum in ædificatione Babylonica ex superbia erecta. Augustinus tract. 6. in Ioan.

[*1. Filia præsumptio.*] Alia superbiæ filia *Præsumptio* est, quæ definitur, Appetitus se supra propriam potestatem efferendi, sive in factis, sive in dictis. Item, [*2. Ambitio.*] *Ambitio*, id est inordinatus appetitus bonorum & dignitatum: ac postremò [*3. Inobedientia.*] *Inobedientia*, id est, trãsgressio mandati superioris, quia mandatum est, hoc est, in contẽptum authoritatis ejus, qui mãdat. Obediendum enim est omnĩ superiori in honestis & licitis, juxta doctrinam Apostoli Roman. 13. Hebr. 13. [*Rom. 13. Hebr. 13.*]

❧(*⁎*)❧

Cap. CCCXL.

Quæ sint remedia contra Superbiam.

[*Remedia contra superbiã.*] Svperbiæ remedia efficacissima sunt, animo recolere, quidquid in nobis est, à Deo esse, non à nobis, ut Apostolus 1. Corint. 3. ratiocinatur: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Ama* (inquit Augustinus lib. *de S. Virg.* cap. 38.) *Dei benignitatem, & time severitatem: utrumque superbum esse non sinit.* II. remedium est, *Consideratio admirabilis humilitatis Filij Dei, Christi* Iesv, qui se nobis in exemplum posuit: *Discite*, inquit, *à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Matth. 11. volens suam conversationem perpetuò nobis ante oculos obversari, ut ejus imitatione humilitatem disceremus. III. remedium est, *Consideratio propria vilitatis*, & defectuũ animæ, corporis, ac exteriorum. *Quid superbit pulvis & cinis?* ait Sapiens. IV. remedium est *Recordatio peccatorum.* Nam *si vel unius diei peccata in memoriam revoces, facilè crispas demittes*, ait Chrysostomus hom. 20. in Matth. & hom. 31. in epist. ad Hebr. August. lib. 14. *De Civit.* cap. 13. *Audeo dicere*, ait, *superbis esse utile cadere in aliquod manifestũ peccatum, unde sibi displiceãt, qui jam sibi placendo ceciderãt.* Quod exemplo Petri, Davidis, & Apostoli Pauli ostenditur. V. est *Observatio meliorum & perfectiorum*, à quibus longè quis distat. VI. est, *Expendere superborum servitutem & ignominiam*, cùm ex filiis Dei, mancipia diaboli reddantur, qui est rex super omnes filios superbiæ; & se indignos incapacesq; donorum Dei reddant, qui *Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*, Iac. 4. VII. est, *Libenter versari cum humilibus & modestis.* VIII. *Attendere, quantum superbia Deo displiceat*, cujus merito Luciferum è cælo in abyssum Inferni dejecit: Nabuchodonosor regem cum feris habitare fecit: Herodem vermibus consumpsit, Act. 12. Omnes denique superbos Gygantes, Reges & Imperatores, Respublicas & Civitates tãdem humiliat, deponendo potentes de sede, ac exaltãdo humiles. Postremum, in vestitu, domo, atq; omnibus externis operibus, quantum status cujusque decorum permittit, sese demittere.

Cap.

CAP. CCCXLI.

De Avaritiâ.

Avaritia definitio. Aug. ser. 196. de tempore. SECVNDVM capitale peccatum est, *Avaritia*, quæ definitur, *immoderatus habendi appetitus*: quando scilicet pecuniæ, aut res aliæ pretio æstimabiles inordinatè appetuntur, sive contra mensuram rectæ rationis retinendo, quando, quomodo & quibus oportet, non dando; sive in acquirendo præter modum, & congregando, aut nimis illis afficiendo. Vnde sequitur, Avaritiam non solùm in ordine ad alterum consistere, putà non dando alteri, aut accipiendo ab altero; sed etiam in ordine ad seipsum, dum quis sumptus necessarios sibi ex affectu pecuniæ denegat. *Psal. 61. Divitiæ si affluant, nolite cor apponere. Lucæ 12. Cavete ab omni avaritia.*

Avaritiæ opponitur Prodigalitas. AVARITIÆ *Prodigalitas* opponitur, quæ consistit in plus dando quàm aliquis potest; aut in minùs, quàm deceat, propria conservando. In medio consistit *Liberalitas*, qua moderatè divitiis utimur, dando & retinendo, quando & quomodo oportet.

DVPLICI quoque virtuti Avaritia contrariatur, scilicet *Iustitiæ* ac *Liberalitati*. Iustitiæ quidem, cùm versatur circa alienum; non dando quod debetur ex amore pecuniæ: aut dum alienum accipitur per furtum, rapinam, usuram, vel injustam aliam viam: *Liberalitati* verò, quatenus versatur circa propria per immoderatum affectum, minus consumendo quàm deceat. *Avaritia iustitiæ ac liberalitati contraria.*

Prodigalitas. SIMILITER *Prodigalitas* opponitur *Iustitiæ*, dum quis aliena consumit, ut ad solvendũ impotẽs fiat: *Liberalitati* verò, dum propria immoderatè consumit.

SCIENDVM autem, quòd Avaritia *contraria Iustitiæ*, sit peccatum ex suo genere letale: veniale subinde ex parvitate materiæ, aut deliberationis plenæ defectu. Avaritia verò, *contraria Liberalitati*, ex suo genere veniale peccatum est, sed mortale fit, dum contrariatur præcepto charitatis: ut si quis ex affectu & amore nimio pecuniæ nolit sibi vel alteri succurrere in gravi vel extrema necessitate. *Avaritia opposita Iustitiæ mortale peccatum, opposita Liberalitati, veniale.*

Prodigalitas opposita Iustitiæ ex suo genere mort. SIMILITER *Prodigalitas*, vt opposita Iustitiæ, dum aliquis consumit aliena, ex genere suo mortale peccatum est: vt autem opposita Liberalitati, est veniale peccatum ex suo genere, dum scilicet quis ita prodigit sua, ut nulli alteri faciat injuriam. Vnde mortaliter peccant tutores, receptores, dispensatores bonorũ, qui aliena consumunt, & se impotentes ad reddendũ constituũt.

Avaritiæ filiæ. 1. Obduratio. AVARITIÆ filiæ, septem numerantur: scilicet *Obduratio*, sive *immisericordia*: qua fit, ut avarus volens inordinatè pecuniam suam retinere, nullâ misericordiâ cõmoveatur ad subveniendum necessitati proximorum, nec eleemosynas faciat. II. *Inquietudo*, id est, vehemens applicatio mentis, cum timore conjuncta. Nam ex immoderato divitiarum amore fit, ut homo sẽper mente sollicitus sit, variisque curis & anxietatibus distrahatur; ut notat Dominus Mat. 6. *Ne solliciti, &c.* & Lucæ 8. vocãs divitias, *Spinas*, quæ pungunt attingentem. III. est *Fraus*, IV. *Fallacia*. V. *Perjurium*, VI. *Violentia*. VII. *Proditio*. Ex eo enim quòd aliquis immoderatè divitias acquirere nititur, contingit facilè ipsum uti in factis & rebus *Fraude*, quæ est deceptio alterius opere facta: in verbis autem, *Fallaciâ*, & *Perjurio*, falsum confirmando; & *Violentiâ*, furando & rapiendo aliena. Inde quoque contentiones, bella, lites, & deniq; *Proditio*, circa personas, patriam, civitates; ut in Iuda patuit, qui stimulatus avaritiâ Christum prodidit. *2. Inquietudo mentis. 1. Timoth. 6. 3. Fraus. 4. Fallacia. 5. Periuriũ. 6. Violentia. 7. Proditio.*

Proditio quid. EST autem *Proditio*, manifestatio occulti apta inferre nocumentum, sive verbo, sive facto id efficiatur; ut Dalila Samsonem prodidit tondẽdo & ligando; Iudas Christum osculo. Versatur autem Proditio circa personas, aut circa res immobiles, ut castra; &c. aut circa res mobiles, ut circa Thesaurum; aut denique circa secreta, dum quis unius secreta revelat in ejus nocumentum.

CAP. CCCXLII.

Quæ sint remedia contra Avaritiam?

Remedia cõtra avaritiam. EFFICACISSIMA contra Avaritiam remedia sunt, amplecti Christi Domini consilia, ejusq; exemplo caducarum omnium rerum possessioni ac dominio renunciare, voluntariamque paupertatem amplecti. Matt. 19. II. animadvertere, non magis opibus magnis, quàm exiguis animum hominis exsatiari. III. considerare, universa hæc temporalia citò esse relinquenda, velis nolis; eaque tibi solùm profutura, quæ per manus pauperum fuerint præmissa. IV. In Christi paupertatem, eorumque sanctorum, qui eum voluntariè imitati sunt, oculos *Voluntaria paupertas.*

mentis intendere. V. confidere Deo, qui passerculos alit. VI. Recedere ab avarorum societate, illosque admirari, qui caduca negligunt. VII. Cælestes divitias, bonaque non intermoritura, jucundissimaque, animo semper volvere. Postremò meminisse, avarum sibi & aliis esse gravem, injurium, inhumanũ, necnon ingratum: econtra verò liberalem, omnibus acceptum, Deoque & hominibus charum.

Cap. CCXLIII.

De Luxuria.

Luxuria quatenus Fornicatio est peccatum mortale. 1. Cor. 6.

LUXURIA tertium est capitale peccatum, multorum quoque aliorum initium. *Est autem luxuria inordinatus libidinosæ voluptatis appetitus.* Cujus septem species assignantur: scilicet *Simplex fornicatio*, quæ est concubitus soluti cum soluta. Esse autem peccatum mortale tam est certum, ut oppositum pertinaciter asserere, sit hæreticum, scripturisque apertè contrarium. Ephes. 5. *Omnis fornicator non habet hæreditatẽ in regno Christi.* II. est *Stuprum*, id est, mulieris Virginis deflotatio; qua tollitur signum Virginale, & femina in periculo deinceps peccandi constituitur. III. *Adulterium*, id est, illicitus cum conjugato concubitus, quo fides sacramenti violatur, hæreditas ad extraneos injustè trãsfertur. IV. Species est *Incestus*, id est, concubitus cum cõsanguinea, vel affine infra quartum gradum. V. species est *Raptus*, qui addit violentiam illatam, sive ipsi feminæ, sive patri ejus, sive sponso vel marito. VI. Species est *Sacrilegium*, cùm fit copula cum persona Deo dicata voto castitatis, aut in loco sacro. VII. Species est peccatũ contra naturam: cujus quatuor sunt species: *Mollities, Inordinatus concubitus, Sodomia, Bestialitas.* MOLLITIES est voluntaria seminis emissio absque copula, quæ *Pollutio* dici solet. Ea verò subinde fit in somno absque ullo consensu: & quoniam involuntaria est, peccatũ non est, nisi causa illi data esset prævius cogitationibus, aut sequeretur voluntaria delectatio. 1. Cor. 6. *Molles regnum Dei non possidebunt:* sed *Inordinatus concubitus* est, qui generationi prolis adversatur, ut si femina desuper incumbat, vel plures tota nocte unâ abutantur, ut Iudicum 19. *Sodomia*, notum est peccatum, Deo abominabile, de quo Genes. 19. Roman. 1. *Bestialitas*, prorsus quoque naturæ adversatur. Vnde legibus hæc duo crimina morte mulctantur.

Stuprum. *Adulterium.* *Incestus.* *Raptus.* *Gen. 34.* *Sacrilegium.* *Peccatũ contra naturam.* *Inordinatus concubitus Iudicum 19. tota nocte abusi sunt. Sodomia, de qua Gen. 19. Iudicum 19.* *Bestialitas.*

Luxuriæ filiæ. *Cæcitas mentis.*

PORRO filiæ Luxuriæ numerantur, *Mentis cæcitas*, ut scilicet omni rerum divinarum sensu & affectu exuatur carnis delectationi immersus. Nam libido non solùm corpus, sed & animi intentionem sic occupat, ut momento temporis, quo ad fœdissimæ voluptatis pervenitur extremum, penè omnis acies atque vigilia cogitationis obruatur; ut habet Augustinus lib. 14. *De Civitat.* cap. 16. & Oseæ 4. *Fornicatio, vinum, & ebrietas auferunt cor.* Ecclesiastici 19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Quod in Davide 2. Reg. 11. & in Salomone 3. Reg. 11. apparuit. Hinc & Poëtæ Cupidinem cæcum depingunt, cùm propter cæcum rei amatæ judicium, tum quia veræ rationis usum, & Dei rerumque cælestium intelligentiam auferat. II. filia est *Præcipitatio*, qua fit, ut homo non utatur consilio ad eligendum media in finem bonum convenientia. III. *Inconsideratio*, qua fit, ut judicio ab affectu carnali turbato, non expendat, quale sit, quod faciat. IV. *Inconstantia*, qua fit debilis ad exequendum bonum apprehensum & cognitum. V. *Amor sui*, quia per carnalem voluptatem homo rapitur ad delectabilia sensibus: unde quærit immoderatũ corporis cultum, cuticulæ curam, & universam mollitiem. VI. *Odium Dei*, id est, aversio quædam à Deo, & rebus spiritualibus. Effeminatis enim omnibus animi viribus, nihil virile aut forte exsequi aut cogitare quis potest. VII. *Amor hujus mundi*, quia voluntas eligit media, ad carnis delectationem ordinata: hinc temporalium amori immergitur, qui voluptates sectatur. Nam, ut ait Augustinus lib. 8. confess. cap. 5. *Dum servitur libidini, fit consuetudo; & dum consuetudini non resistitur, fit necessitas;* adeò, ut Philosophi Cynici, homines canibus similes efficere affectarint, docendo, concubitum palàm agendum esse. Contra quem stuporem agit Augustinus li 14. *De Civit.* cap. 20. VIII. filia Luxuriæ, *Mortis horror* est, futurique judicij, quia optat homo in hoc mundo permanere, ut in eo carnales suas delectationes percipiat; & quoniam luxuriosus præsentem tantùm corporis voluptatem quærit, æternæ beatitudinis spem abjicit.

1. reg. lib. 31. Mor. *Sapien. 9. Aug. lib 14. de civit. cap. 20. differit cont. Cynicos.* *Præcipitatio.* *Inconsideratio.* *Inconstãtia.* *Amor sui.* *Odium Dei.* *Amor huius mundi.* *Horror mortis.*

Remedia contra Luxuriã. REMEDIA verò contra Luxuriam, sunt, fugere conspectum & familiaritatem personarum, ad libidinem inflammantium. *Fuga malitorum.* II. Recedere à convictu illorum, qui suo exemplo ad libidinem incitãt; *Vitatio lascivorum hominum aut librorum.* & à lectione librorum impudica tractantium. III. Otium fugere, *Otij vitatio.* honestis exercitiis vacare, studiis sacrarũ literarũ incumbere. IV. Amare abstinentiam, jejunium, *Ieiunia.* cavere vina fortiora, cibos calidiores, excessum in cibo & potu, quia venter plenus facilè in Venerem despumat. V. Custodire sensus & cor, *Custodia sensuum.* ac initia cogitationum statim repellere. VI. Vrgente carnis tentatione, dolorem voluntarium assumere, *Assumptio doloris.* seque crucis signo munire. VII. Deum authorem & largitorem castitatis, *Oratio.* pro obtinendo continentiæ dono assiduè orare. Sapientiæ 8. *Adii dominũ.* VIII. Recordari ardoris gehẽnæ. *Memoria gehennæ.* Hæc enim recordatio ardorem Luxuriæ excludet. Ecclesiast. 17. *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.*

CAP. CCCXLVI.

De Irâ.

QVARTVM capitale vitium, IRA est, id est, *appetitus vindictæ*, idq; ob apprehensionem illati alicujus mali, quod quis repellere vult. *Ira definitio.* Súntque tres Iræ species, I. Ira subita, qualis est Cholericorum, qui citò quidem irascuntur, sed confestim quoque sedantur: *Ira subita.* & hi dicuntur *Acuti*. II. est ira permanens, quando homo diu persistit in apprehensione mali sibi illati, atque appetitu vindictæ: *Ira permanens.* & hi vocantur *Amari*. III. est furor, quando manet illati mali memoria, sed appetitus vindictæ solùm tẽpore convenienti, *Furor.* dum vindicare se quis potest, insurgit. Hi *Difficiles* censentur.

RVRSVS Iræ status triplex est. *Primus* tantùm interiùs concipitur, quem notat Dominus Matth. 5. illis verbis: *Ira interior.* *Qui irascitur fratri suo.* *Secundus* aliquo signo exteriùs manifestatur, & verbis illis à Domino notatur: *Ira externa.* *Qui dixerit, racha.* hæc enim vox interjectio est, iram manifestantis. *Tertius* ad opus progreditur, in quo vindicta consistit, *Vindicta.* & notatur illis verbis: *Qui dixerit, fatue*: illo enim verbo frater injuria afficitur.

RATIONE verò horum statuum Ira diversis Virtutibus opponitur: siquidẽ interior Ira mansuetudini adversatur, *Mansuetudo Iræ interiori opponitur.* cujus est concitationes appetitûsque interiores vindictæ frenare, ut aut non insurgant, vel saltem temperentur. At ratione actus exterioris, Ira *Clementiæ* opponitur, *Clementia opponitur Iræ exteriori.* cujus est, animum jam concitatum, ne ad vindictam procedat, retinere.

FILIAS porrò sex Ira gignit, qua parte intus consistit; *Filiæ Iræ VI.* duas videlicet: *Indignationem*, & *mentis tumorem*. *Indignatio* est, qua homo eum, à quo malum accepit, *Indignatio.* sua familiaritate atq; colloquio indignum reputat; quæ si eousque procedat, ut quis nolit eum juvare, quãdo ex præcepto tenetur, aut ipsum interiùs cõtemnat; vel eum notabili scandalo se ab ejus cõsortio subtrahat, peccatũ erit letiferum; secus veniale. *Tumor mentis*, est audacia, *Tumor mentis.* qua quis ad vindictam insurgit, modum vindictæ animo revolvens: ac juxta vindictæ gravitatem in hoc tumore peccatum reperitur grave aut veniale.

QVA verò parte IRA in exteriore signo cõsistit, filiæ tres oriuntur. *Clamor*, *Clamor.* qui est inordinata loquutio, quæ veniale peccatum est, nisi ob scãdalum mortale fiat. *Contumelia*, est verbum injuriosum. *Contumelia. Blasphemia.* *Blasphemia*, maledictio in Deum.

QVA parte verò IRA est in opere, gignit Rixam: sub qua cõtinentur *Pugna, contentio, percussio, bellum, invasio alterius*, *Rixa.* & alia hujusmodi.

IRÆ promptissima remedia sunt, animum patientiæ freno cohibere: *Remedia Iræ.* se ad verba & opera, quæ iram concitare solẽt, patienter ferendum, præparare. *Patientia.* Item considerare, injuriam non nocere patienti, sed potiùs inferenti. Rursus, animum in Christi patientiam reflectere, cui referemus gratiam, patienter injuriam sustinẽdo. Denique mentem ab injuriæ consideratione ad aliud convertere. Postremò, iram in pectore accensam sic exstinguere, ut saltem nec in verba, nec opera erumpat.

ALTERIVS verò Ira sermone molli frangitur, duro autem suscitatur: adjuverit quoq; irati conspectum declinare, ac in ejus præsentiâ silere.

CAP. CCCXLVII.

De Gulâ.

QVINTVM capitale vitium, GVLA est, quæ definitur, *Appetitus cibi & potus inordinatus*: *Gula definitio.* dum scilicet non ad corporis necessa-

riam sustentationem, vel non cum modo, & debitis circumstantiis sumitur cibus, aut potus. Quod quinque modis fieri docet Gregorius lib. 20. moral. & S. Thom. 2. 2. q. 148. I. circa substantiam cibi & potus peccatur, cùm præter modum quæruntur pretiosi vel lauti II. circa quantitatem, dum exceditur in cibo & potu. III. circa qualitatem, cùm aliquis cibos nimis delicatos & exquisitos quærit. IV. circa delectationē gustus, dum illa nimis operosè quæritur. V. circa tempus, dum indebito tēpore cibus & potus sumuntur.

Duæ gulæ species. Crapula & comessatio. Augu. li. 10. confess. c. 31. Sulpit. lib. 3. de v. S. in Ebrietate.

Dvæ itaque sunt gulæ species: *Prior* in cibo immoderato consistens, vocatur *Crapula* & *Comessatio*, quæ distinguitur ab edacitate, quam in Gallis natutam, in Græcis gulam Sulpitius esse dicit. *Posterior* autē in potu immoderato consistens, *Ebrietas* dicitur. De quibus gulæ speciebus Lucæ 21. ait Dominus: *Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra crapulâ & ebrietate.* Apostolus verò Roman. 13. *Non in comessationibus & ebrietatibus*; & Galat. 5. inter opera carnis recenset.

Gula quando peccatum lethale.

Tvnc autem Gula letiferum est peccatum, quando in cibi & potus delectatione ultimus finis collocatur; juxta illud Apostoli: *Quorum Deus venter est.* Philipp. 3. Item, quando cibi & potus appetitu prætermittitur, quod præceptum est; putà, jejunium, officium divinum, restitutio alieni, quia se quis impotētem reddit ad solvendum creditoribus, ad succurrendum familiæ, prolibus, aut gravi necessitate pressis. III. dum notabile sibi corporis damnū infert nimio potu aut eibo: putà morbos, læsiones, & hujusmodi. IV. dum cum scandalo gravi potus aut cibus sumitur; de quo Apostolus Roma. 14. V. dum contra naturam cibus aut potus accipitur: putà, si quis absque justa causa humanum sanguinem bibat, aut carnes humanas sumat. V. quando ex nimio potu probabiliter timetur, secuturum peccatum mortale: veluti sciens, tunc se in luxuriā, pugnam, maledicentiam, esse procliviorē. Extra quos casus Gula ferè peccatum veniale censetur.

Ephes. 5. In vino luxuria. Hieron. epist. 83. & in 1. cap. ad Titū. Augu. serm. 56. de temp. itē 23. 231. & 232. Ebrietas. Ambro. lib. de helia & Iejunio cap. 12. 14. 17. & lib 1. de Pœnit. c. 14. Basil. hom. cont. Ebrios. Chrysost. hom. 52. in Matth. & in hom. cont. Luxum & Crap.

Circa excessum potus, de Ebrietatē sciendum est, quòd dum quis ita potu utitur, ut se rationis usu ad tēpus privet, si volens & prudens id faciat, mortaliter peccet, quia notabile damnum sibi inferat; nēpe amissionem rationis, qua sublata in omne vitiorum genus facilè ruit. Similiter, alium in ebrietatem inducendo, ob eandem causam mortaliter peccat, maximè, si cogat ad æquales haustus. Si verò perturbata solū ratio, non autem amissa sit, veniale peccatum erit.

Cap. CCCXLVIII.

Appendix

De Ebrietate.

Ebrii hominis descriptionem, quòd sit *Monstrum*, & *animal sine sensu vivens, sine vitâ sentiens, Idolum & simulachrum gentium, oculos habens & non videns, aures & non audiens &c.* tradit Hieronymus epist. 83. Ambrosius lib. *de Helia*, cap. 16. Basilius ho. 14.

Ebrivs exercitibus imperare videtur, cùm non habeat, unde cauponi potus sui exsolvat pretium.

Vomit ut bibat, bibit ut vomat. Hieronymus in 1. ca. ad Titum. Ebrietatem, voluntariam quandam esse insaniam, docet Seneca lib. 12. epist. 84. exemplo Alexandri Macedonis, qui Clitum charissimum atq; sibi fidelissimum occidit. Omne vitium ebrietas incendit, & obstantem malis conatibus verecundiam removet: omne vitium latens deregit: secretū tam suum, quàm alienum ebrius effundit; tunc petulans, non manum, non linguam continet.

Qvantas clades ebrietas ediderit, invictasq; acies domuerit, Seneca li. 12. epi. 84. recēset. Alexandrum Magnum perdidit, Cyrum cum exercitu, Holofernem ludibrio mulieris cum universo exercitu exposuit. Quæ victoria, vinci à dolio, cum omnes propinando viceris? Antonium ebrietas perdidit, hostem Reipublicæ, hostibusque imparem fecit.

Ebrietatem matrem esse luxuriæ, omniumq; vitiorum, ibidem prosequitur Seneca. Quod & notavit Apostolus Ephesior. 5. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Ambrosius lib. 1. *de Pœnit.* cap. 14. Hieronymus epist. 83. & in 1. cap. ad Titum. *Numquam ebrium castum putabo.* August. serm. 56. *de Tempore.*

Hinc in Veteri lege ingressuris sacerdotibus templum, in vice ministerij sui, uxorum & vini usus interdicitur. Num. 6. Levit. 10. Vinum factum est, ut lætificet cor hominis: at Ebrietas facit,

ut mille

ut mille doloribus capitis & membrorum vexeris. Chryſoſtomus hom. 58. in Matth. Ambroſius lib. *de Helia*, cap. 14. *Maior vis vini, quàm veneni &c.* Nemo enim ebrietate ſanatur. Ebrietas aufert cor. Oſeæ 4. apoſtatare ſapientes facit, Eccleſiaſtici 19. *Abſorpti ſunt à vino*, Iſaiæ 28. *Tanquam navis in tempeſtate poſita &c.* Chryſoſtomus hom. cont. Luxur. & Crapulam. contra certantes poculis, Iſa. 5. 1. Theſſal. 5. Auguſt. ſer. 232. de temp. *Non eris amicus.* Item ſer. 23. Ambro. lib. de Helia cap. 12. Gellius lib. 3. Noct. Atticarum de propinatibus ad ſanitatem: *Papyrius libat Iovi pocillum vini.* Lib. 22. c. 13. Plinius li. 14. nat. hiſt. c. 22. Ambr. lib. de Helia c. 17. Heſter 1. *Nec erat, qui nolentes bibere cogeret.* Plinius lib. 19. cap. 4. *Heu prodigia ventris! Hi nives, illi glaciem potant, pænáſque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur algor æſtibus, excogitaturq́, ut alienis menſibus nix algeat. Decoquunt alii aquas, mox & illas hiemant.*

V Gulæ filiæ. Mentis hebetudo.

GVLÆ porrò Filiæ quinque numerantur: I. Mentis hebetudo, qua impeditur quis iis intendere, ad quæ ex præcepto tenetur, ut Medico, Concionatori & Advocato, dum ſtudio ad officium ritè exercendum opus eſt, accidere ſolet. II. Eſt inepta lætitia, dum quis gaudet de rebus vanis, quæ nullam vetam delectationem parere natæ ſunt. III. Eſt multiloquium ſive loquacitas. IV. Eſt *Scurrilitas*, id eſt, facta, verbáve inhoneſta, ad Venerem, aut riſum provocantia. Poſtrema Gulæ filia eſt *immunditia*, id eſt, exceſſus cibi aut potus uſque ad vomitum: qui, ſi aliud malum non accedat, per ſe nō eſt mortale peccatum, ſed veniale ratione verò corporalis nocumenti aut ſcandali, aggravatur, fitque letiferum.

Inepta lætitia. Multiloquiū. Scurrilitas. Immūditia.

Remedia gulæ.

REMEDIA contra Gulam, ſunt, cavere illa, quæ gulam irritant qualia ſunt condimenta, varietas, ſuavitáſque ciborum. II. Amare ſobrietatem, jejunium, & abſtinentiam. III. Conſiderare, hanc voluptatem beſtiarū potiùs eſſe, quàm hominum, cùm intellectum obfuſcet, bona deſideria extinguat, vitam breviorem reddat: imò bruta pauca plus cibi aut potus ſumant, quàm eorum neceſſitas exigat. IV. Animo revolvere, quantorum malorum Gula ſit cauſſa. Nam primum parētem ex loco felicitatis ejecit, Sodomitas ad infanda crimina induxit; Iſraelitas Deo relicto, ad Idola colenda impulit: (*Sedit enim populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.*) Holophernem cum bellicoſiſſimo exercitu perdidit, ac poſtea Baltaſarem ultimum Babyloniæ regem, ipſúmque Alexandr. Magnū. V. Expendere, Chriſtum, ut Gulæ reatum aboleret, fel & acetum deguſtaſſe, ſæpe ac diu jejunaſſe, ſitiviſſe, ac eſuriiſſe. Poſtremò, meminiſſe ſupplicii Epulonis, cui una aquæ guttula in linguæ refrigerium non obtigit. Quid ſentiendum de propinantibus ſanitari Principis, docet Ambr. lib. de Helia. cap. 17.

1 Cor. 9. caſtigo corpus meum &c. Auguſt. ſerm 231. de tep.

Plin lib. 14. nat. hiſt. c. 22. Seneca libr. 12. epiſt. 48. Gen. 3. Gen. 19. Exodi 12. Iudith. c. 13.

Daniel. 5. Seneca lib 12. epiſt. 4

Luce 16.

Aug. ſerm 23. 231. 13 Seneca li. 1 epiſt. 48. Plin. lib. 1 cap. 22.

CAP. CCCXLIX.

De Invidiâ.

Invidia quid.

SEXTVM capitale peccatum, eſt *Invidia*, id eſt, triſtitia de alieno bono, quatenus propriæ excellentiæ diminutivum eſt. Diſplicet enim alterius bonum, quia videatur noſtram excellentiam & gloriam minuere, dum nobis inferior, æqualis; aut qui par erat, per tale bonum nobis major efficitur.

INVIDIA dicitur à *non videndo*, quoniam invidus alterius bonum videre nō vult, nec invidioſum coram ſe patitur, ne bonum quod diſplicet, cernat.

Multiplex triſtitia de alterius bono. Æmulatio. Indignatio. Odium. Invidia.

SCIENDVM autem eſt, multiplicem eſſe de alterius bono triſtitiam. I. quia inde ſibi malum eventurum ſuſpicatur, quæ triſtitia ex *Timore* oritur. II. triſtatur quis de alterius bono, non quia in eo ſit, ſed quoniam ipſe careat: qualis triſtitia ad *Æmulationem* pertinet. III. triſtari poteſt quis de alterius bono, quia ipſū tali bono indignum judicet. Hæc *Indignatio* eſt. IV. triſtari quis poteſt de alterius bono, quia ei malum optet, qualis triſtitia *Odium* eſt. V. triſtitia eſt de alterius bono, quatenus propriæ excellentiæ diminutivum eſt, quæ *Invidia* eſt. VI. triſtatur quis de alterius bono, quia ei ruina, peccandique occaſio eſt. Sic juſti de impiorum temporali felicitate dolēt; qualis triſtitia ex *Charitate* provenit. Poſtremò, poteſt quis triſtari de bono alicui collato, quia eo ſit indignus, quæ triſtitia *Zelus* eſt.

Triſtitia de alterius felicitate, quatenus occaſio peccati. Zelus.

INVIDIA porrò ex genere ſuo peccatum mortale eſt, ſi ex plena voluntatis libertate procedat, & de bono gravi alterius doleat: alioquin in re levi veniale peccatum erit. Dolere autem ex charitate vel juſtitia eſt laudabile, prout & ſpiritualia bona æmulari. 1. Corinth. 13. & 14.

FILIAS quinq; Invidia gignit, & ſunt

Vid. effie. Odium, susurratio. detractio.

I. *Odium*, quo quis alicui malum vult, ob malum ipsius. II. *Susurratio*, qua famam in occulto auferimus. III. *Detractio*, qua in manifesto famam alterius lædimus. IV. *Gaudium* de proximi rebus adversis. V. *Tristitia de alterius prosperis*, qua optat, nihil boni evenire alicui, nec ex ejus bono affligatur.

Remedia Invidiæ.

REMEDIA invidiæ sunt, I. non amare terrena nec fluxa bona. II. Considerare, Invidiam nihil omnino conferre nisi peccatum, & inutilem cruciatum. III. Animadvertere, nos omnes unius corporis esse membra, singulorumque bona & dona in aliorum utilitatem redundare, nec quemquam lædi, nisi à seipso. IV. Expendere, quid proximo charitatis debeamus, pro quo sanguinem re ita postulante fundere teneamur: cui bona velle charitatis lege obligemur.

POSTREMO animadvertendum est, Invidiam nec temporalia bona, nec famam, neque virtutem conferre, neque invidum alterius bonum, de quo tristatur, habiturum, etiamsi eo ille careret.

Remedium contra Odium.

CONTRA Odium, proprium remedium est, statim alteri ignoscere, sciendo, quòd si non dimiserimus in nos peccanti, neque Deus remissurus sit nobis debita nostra.

CONTRA verò alterius odium, prodest ei benefacere, inservire, sese submittere, malum in bono vincere.

CAP. CCCL.

De Acedia.

Acedia definitio.

POSTREMVM capitale peccatum, *Acedia* est, ita nomine græco ἀκηδία, id est, sine cura, vel sine labore, nuncupatum: quia hoc vitium ex fuga & metu laborum, quibus spiritualia bona consequenda sunt, emanet. Definitur verò acedia, *tristitia de bono spirituali, ut ad ipsum hominem pertinet.* Bonum autem spirituale vocatur, hominis beatitudo, & quidquid ad illam consequendam ordinatur; ut charitas, virtutum opera, divina præcepta, sacramenta, & hujusmodi. Quæ bona triplici modo considerari queunt. I. ut à Deo bonorum omnium authore procedunt. II. ut in proximis nostris exsistunt. III. ut ad nosipsos pertinent. Cumque charitatis sit, gaudere de bono illius, quem charitate complectimur; & Deum, proximũ, & nos, charitate diligere teneamur: cõsequitur, nos de bono gaudere oportere, ut à Deo est, quatenus ejus potentia, bonitas, sapientiaque manifestantur. Similiter gaudere de bono, ut in proximo est, qui ad suum finem illo disponitur, vel assecutus est: nec minùs gaudere de bono, quatenus in seipso est, per quod ad Deum, suumque finem ultimum ordinatur.

Bonum triplex consid. ...

Triplex tristitia.

CVI triplici spiritualis boni considerationi, triplex tristitia opponi potest, quarum unaquæq; charitati repugnat. Dolere enim I. aliquis potest de bono spirituali, ut à Deo est, quasi nolens ejus gloriæ manifestationem, quomodo in damnatis reperitur. II. tristitia est, qua quis dolet, in proximo bonum spirituale reperiri, nolens ipsum tali tantóque bono præditum. III. est, qua homini displicet bonũ spirituale, dolendo, se talis boni capacem, atq; fastidiendo res spirituales, optando præcepta Dei, sacramenta, jejunia, hujusmodiq; spiritualia exercitia nihil ad se pertinere. Quæ spiritualium rerum nausea oritur ex nimio præsentium bonorum amore, necnon ex laboriosorum, molestorúmque carni operum executione. Perdito equidem rerum spiritualium gustu, mox earundem fastidium subsequitur. Cumq; ex suo genere charitati Acedia repugnet, ex suo genere peccatum letiferum est. De qua 2. Cor. 7. Apostolus: *Tristitia hujus seculi mortem operatur*, quando videlicet est de bono spirituali magno, secundùm se, atque cum pleno rationis consensu. Si autem sit de re levi, aut circumstantiis boni spiritualis, aut cum imperfecto consensu, Veniale peccatum est.

Acedia ex suo genere charitati repugnat.

Sex filiæ Acediæ. Desperatio. Pusillanimitas. Torpor. Malitia.

PORRO sex filiæ Acediæ sunt, I. *Desperatio*, qua diffidit quis, se finem supremum consecuturum. II. *Pusillanimitas*, qua consilia perfectionis exsequi reformidat. III. *Torpor*, quo ea quis negligit, ad quæ ex præcepto tenetur. IV. *Malitia*, qua homo spiritualia bona odit, exoptãs ea non esse, aut pœnitet bene fecisse, desideratve se nõ fuisse, aut Christum non cognovisse, beneficium Dei contemnens ac nihilipendens. V. *Rancor*, quo inducentes ad spiritualia quis aversatur & fastidit. VI. est *Evagatio mentis*, hoc est, defectus intentionis in spiritualibus exsequendis, putà dum recitantur Orationes, Horæ Canonicę, dum sacrum fit, vel auditur: ubi peccatum aliquando Veniale, nonnunquam Letiferum committitur.

Rancor.

Evagatio mentis.

Acedia remedia.

ACEDIÆ remedia sunt assidua bene-

ficiorum Dei recordatio, quę amorem excitat. Item, vicinæ mortis consideratio, quæ meritoriè operãdi tempus pręscindit. Deinde æternorum præmiorum aut suppliciorum cogitatio, quòdque nihil irremuneratum erit. Postremò, fugere ignavos, otio deditos; jungere verò se ad superna bona contendentibus, ac impigre anhelantibus.

Cap. CCCLI.

De Peccatis alienis.

Aliena peccata qua dicantur.

QVIA non solùm rei cõstituimur propter peccata, quæ opere proprio facimus; sed etiam ob illa, quæ licet ab aliis perpetrentur, nobis tamen imputantur, quia illis quodammodo consentimus, vel quoniam approbamus, aut quia nõ redarguimus; ideo de alienis peccatis oportunè nonnulla subjiciemus PECCATVM verò *alienũ* dicitur, quod alieno perficitur opere, & nobis interim meritò imputatur. De quo Apostolus 1. Timoth. 5. *Ne communicaveris peccatis alienis.* Et Psalm. 18. *Ab alienis parce servo tuo.* In quem locum Euthymius docet, Pontifices, Reges, Magistratus, Parẽtes, Dominos, ac omnes Præfectos peccatis subditorum obnoxios esse, si ma'a quę possunt & debẽt, non impediant, non justa severitate corripiant, non redarguant, sed conniveant, ut in Heli apparuit.

.Regum. 2. *Novem modis alieni peccati participes efficiuntur.*

NOVEM autem ferè modis alieni erroris aut peccati particeps quis efficitur: scilicet *Consilio*, dum mala suadentur, aut reperiũtur. quo genere peccati Hęresiarchę implicantur, qui errores adinveniunt, seductisq; populis eosdem obtrudunt. de quibus Apostolus Rom. 1. *Inventores malorum.* & 1. Timoth. 3. *errantes, & in errorem mittentes.* 2. Petri 2: *sectas nõ metuunt introducere.* Quales hæreseon authores, mortis omnium, qui per eorum doctrinam pereunt, reos esse, docet Basilius libr. *de virginitate*; addens, quotidie adhuc eorum pœnam augeri, quamdiu semen falsæ doctrinæ malum pullulat. Sic peccavit Achitophel, consilium cõtra Davidem, & Caiphas contra Christum dando, Ioan. 11.

Consilio vel adinventione

Iussu.

SECVNDO, *Iussu, decreto, imperio* seu *authoritate* ad malum proximo inferendum concitando, sicut David occidit Vriam. 2. Reg. 11. Pilatus Christum Iudæis tradendo.

Consensu.

TERTIO, *Consensu.* Roman. 1. non solùm qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, morte digni sunt. Sic peccarunt Iudæi suffragantes magistratibus, ut Christus interficeretur, quibus exprobrat iustè Petr. *Authorem vitæ interfecistis.* Act. 3. & 4. Sic peccavit Saulus in B. Stephani necem consentiens. Act. 7.

Irritatione.

QVARTO, *Irritatione*, sive dictis, sive factis alium provocando ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem. Sic peccavit uxor Iob, c. 2. & Tobiæ, ca. 2.

Laude, vel adulatione.

QVINTO, *Laudatione* sive *adulatione*, dum quempiã de improbitate commẽdamus, eique ut in pravo instituto pergat, calcar addimus. In hoc vitium incidunt Hęreticorum, Schismaticorumq; concionatores, qui obstinatos in malo confirmant. De quibus Psal. 9. *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Isaiæ 3. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.*

Reticentia.

SEXTO, *Reticentiã*, cùm nostrum silentium alteri detrimentum adfert; non docendo quãdo possumus & debemus; non monendo, non corripiendo, cùm prodesse valemus. Quales Isaias cap. 56. *canes mutos* vocat, *non valentes latrare.* Vnde c. 58. *Clama*, inquit, *ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuã, & annuntia populo meo scelera eorum.* Ezech. 3. *Si dicẽte me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei*, &c. Ioann. 10. *Mercenarius.* Et Apostolus: *Peccantes, coram omnibus argue*, 1. Tim. 5. &, *Insta oportunè, importunè*, 2. Timoth. 4. Huc reducitur omissio fraternę correptionis, ad quam ex charitate tenemur; de qua Augustinus.

Aug. lib. 1. de civit. cap. 9. *Conniventia.*

SEPTIMO, *Conniventiã* seu *indulgentiã*, dum impunitum relinquitur, quod authoritate nostra emendari, vindicarique potest & debet. Ita peccant Magistratus, scelera dissimulantes, gladium frustra gerentes, Rom. 13. Heli notatur, 1. Reg. 2. Sic peccant Heri, Præceptores, patres & matres, aliique omnes, qui sibi concreditos nimia indulgentia, vel ignavia perdunt: quomodo peccavit Heli, 1. Reg. 4. qui nimiæ lenitatis gravissimas pœnas luit. Ecclesiasticus: *Noli velle fieri Iudex, nisi valeas justitiã perrumpere iniquitates.*

Participatione.

OCTAVO, *Participatione criminis*, dum scilicet quis furti aut injusti lucri particeps est, aliena vendicat aut retinet. Ps. 9. *Cùm furibus currebas.* Isaiæ 1. *Principes tui socii furũ.* Sic etiam delinquunt lenones, ex aliena turpitudine lucrum sibi parantes: item receptatores furum, lã-

ttonum,

tr[illegible]um, sicariorum, necnon qui tributum seu certam pecuniæ summam accipiunt, ut impune peccata exerceantur, non per modum mulctæ, nec in gravamen peccantiū, sed ad onus innocentium, quoniam mulcta debet esse limes, non fomes peccati.

Defensione.

NONO, *Defensione*, dum improbis quis patrocinatur, aut malas vel injustas causas (ut sæpe advocati & procuratores) aut doctrinam alterius impiā tuetur, & propagare nititur; aut quod contra fas & æquū institutū est, promovet; veluti iniquorū tributorū exactores, aut exemptos injustè gravātes. Contra quales ait Isaias: *Væ qui dicitis bonum, malū* &c. cap. 5.

Alieno peccato cōmunicamus opere, voluntate ac omissione.

HOS omnes alieni peccati contrahendi modos Basilius serm. 2. de *baptismo* cap. 9. ad tria genera revocat: dum scilicet aliquis peccato alterius re & opere cooperatur; aut sola voluntate, animique proposito: vel demum supina negligentia, omittendo quæ præstare potest & tenetur. Vt enim omissio culpabilis sit, tres necessariæ sunt cōditiones, videlicet, ut quis agere teneatur, possit, & non faciat.

Cap. CCCLII.

De Peccatis in Spiritum sanctum.

Peccatur ex infirmitate, ignorantia, vel malitia.

TRIBVS modis homines peccare consueverunt: videlicet ex infirmitate, aut ignorātia, vel ex malitia, ut docet Gregor. lib. 25. cap. 16. Et quidem peccatum ex fragilitate admissum, in Patrem, cui potentia tribuitur, committi dicitur: peccatū verò ex ignorantia profectum, in Filium, cui sapientia peculiariter attribuitur: Peccatum denique ex malitia, seu mentis pervicacia cōmissum, in Spiritum sanctum admitti dicitur, cui bonitas & gratia tribui solet.

Peccatum in Spiritum sanctum

Nam ita peccans Spiritus sancti munera cōtemnit & respuit; ut de Pharisæis Christus Matthæi 12. docet, qui dona curationum, expulsionésque dæmonum Satanæ ascribebant, Christiq; facta & dicta malignitatis studio impugnabant. De quibus Ioan. 15: *Si non venissem & locutus fuissem eis, peccatum nō haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et postea: *Et viderunt & oderunt me, & Patrem meum*; quia oderant veritatis doctorem, quemadmodum hodie veritatis assertores odio sunt Hæreticis.

Sex peccata in Spiritum sanctum.

HVIVSMODI peccata in Spiritum sanctum vulgò sex recensentur.

Præsumptio.

PRIMVM est *Præsumptio de misericordiâ Dei & impunitate peccati*: qualiter peccant, qui sepolito Dei timore, omnisq; justitiæ ratione, divina misericordia freti, in quævis scelera se præcipitant. Sicut faciunt complures hæretici, sola fide in Christum sibi & aliis securitatē pollicentes. Contra quos Ecclesiastici 5. dicitur: *Ne dicas, miseratio Domini magna est: multitudinis peccatorum meorum miserebitur.* & Rom. 2. *An divitias bonitatis Dei, & patientiæ & longanimitatis contemnis?*

Desperatio.

SECVNDVM est *Desperatio impetrandæ peccati à Deo veniæ*, aut salutis æternæ consequendæ. Quomodo peccavit Cain Gen. 4. & Iudas, Matth. 27. Act. 1. Nam nulla in hac vita nimus sera est pœnitentia, ut Latronis exemplo patet, qui in cruce pœnitens Christi gratiam, & cælestem gloriam consequutus est.

Impugnatio veritatis.

TERTIVM est, *Agnitæ veritatis impugnatio*; dum quis consciencia reclamante falsitatem propugnat, & Catholicæ veritatis sinceritatem oppugnat, ut hæretici plerique corrupti mente, reprobi circa fidem.

Invidentia fraternæ charitatis.

QVARTVM est, *fraternæ charitatis invidentia*: dum quis dolet, augeri dona Dei in aliquo. August. lib. *de serm. Domini in monte*, cap. 44. & 43. Taliter Iudæi peccarunt, dolentes evangelii doctrinā gentibus annunciari. Act. 11. & 15.

Obstinatio.

QVINTVM est *Obstinatio*, quæ animū obfirmat contra bene monentem: ut de Pharaone legitur Exodi 7: de Iudæis, Act. 7. *Durâ cervice* &c. de aliis Iob. 21. qui dicunt: *Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus.* Psalm. 57. assimilantur hujusmodi obstinati *Aspidi surdæ, quæ obdurat aures*: cujusmodi sunt hæretici, qui Catholicè docentem ne quidem audire volunt. Augustin. Enchir. c. 83. Psal. 93. *Nolite obdurare corda vestra.*

Impœnitentia.

SEXTVM est *Impœnitentia*, dum quis absque pœnitentiæ proposito incessanter delinquit. August. serm. 11. *de verbis Domini.* Lib. 1. *Retract.* cap. 19. Enchir. cap. 83. *Qui in ecclesiâ remitti peccata non credens, contemnit tantam divini muneris largitatem, & in hac obstinatione mētis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata remittit.*

QVOMODO autem hoc peccatum *irremissibile* dicatur, insinuat ibidem Augustin. & epist. 75. in quantum scilicet

ea

eae xcludit, per quæ peccatorum remissio fieri poterat. Sic Leo serm. 1. de Pentecoste. Ambros. lib. 1. *de pœnitentiâ* c. 1. refert, Novatianos negasse in Ecclesia potestatem esse remittendi peccata.

Cap. CCCLIII.

De Peccatis in cælum clamantibus.

ecata clamantia in lum

PECCATA quæ præ ceteris manifestam improbitatem continent, divinamq; ultionem provocant, *in cælum clamare* dicũtur, potissimùm, quãdo impunè perpetrantur, ut docet Augustin. Enchiridii cap. 80. & lib. Annor. in Iob. cap. 30. Gregor. in 3. parte pastor. admonit. 32. & in Psal. 2. pœnitent.

Quatuor. omicidium luntariũ.

HVIVSMODI peccata in scripturis quatuor enumerantur. I. *Homicidium voluntarium*. Gen. 4. Atrocissima enim injuria est, vitam homini tollere. II. *Peccatum Sodomiticum*, Gen. 13. & 18. ac. 19. Ezechielis 16. III. *Pauperum oppressio, viduæ, pupilli*. Exodi 22. *Audiam clamorem eorum*. Exodi 1. & 3. *Vidi afflictionem populi mei, & clamorem ejus audivi*. IV. est, *mercedis operariorum defraudatio*. Iacobi 5. *Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat*. &c. Ecclesiast. 34. *Qui fundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt*. Deut. 24. *Non negabis mercedem indigentis, ne clamet contra te ad Dominum*. Tobiæ 4. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue*. Malach. 3. *Ero testis velox iis, qui calumniantur mercedem mercenarii*.

domia.

Pauperum pressio.

efraudatio erceáis.

Cap. CCCLIV.

Quò referenda sit peccatorum cognitio?

ccatorum nitio quò erenda.

PECCATORVM doctrina Christiano pernecessaria est, ut vera mala rite discernat, discretáque sedulò vitet; & si quid eorum admiserit, diligẽter expiare studeat.

ristus sua thoritate priéque rato peca remit-

VARII autem sunt expiandi peccata modi. Inprimis Christus sua virtute, merito, satisfactione, sacrificii oblatione, gratia, & authoritate peccata expiat. *Hunc* enim *Deus posuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius*, (Rom. 3.) Per fidem enim atque sacramenta nobis Christi satisfactio applicatur in remissionem peccatorum; juxta illud (Act. 15.) *Fide purificans corda eorum*. &: *salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Et post baptismũ in letalia peccata relapsis pharmacum adversus omnia peccata validissimum, Christus POENITENTIÆ sacramẽtum instituit, (Ioannis 20:) *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Vbi sacerdotibus potestatem remittendi peccata dedit, per sacramentum pœnitentiæ, certa observata forma, citra quam nullum jus peccata remittẽdi habeant, cùm author salutis Christus omnem peccatorum remissionem atque justitiam efficiat in nobis, etiam dum per sacramenta tanquam instrumenta sacerdos ministerio suo concurrit.

Sacerdotes per sacramẽta remittant peccata.

VARIIS insuper Christianæ pietatis officiis Christi merita in remissionem peccatorum applicari scriptura sacra docet. Tob. 4. & 12. *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat*. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*.

Per sacramẽta & alia pietatis officia Christi merita nobis applicantur.

EXPIANTVR denique peccata injuriarum condonatione. Matth. 6. Luc. 6: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cælestis delicta vestra*. August. Enchir. cap. 71.

EXPIANTVR quoque peccata fratris errantis reductione, juxta illud Iacobi 5. *Si quis converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, operiet multitudinem peccatorũ*. Eódem pertinet illud Petri 1. epist. 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum*. Vbi simul insinuatur, charitatis donum cum peccato letali non consistere, sed illo intrãnte, peccatum veluti tenebras per Solis splendorem depelli. *Vniversa* enim *peccata operit charitas*, Proverb. 10. Hinc illud Lucæ 7: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm*. Conducit ad idem contriti cordis sacrificium, suique humilis agnitio. Psal. 31: *Dixi: confitebor adversùm me injustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei*. 1. Ioan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra*. Sic Ninivitæ Humilitatis Pœnitentiæque operibus iram Dei à se depulerunt. Ionæ 3. & 4.

ORATIONE quoq; dominicâ expiari leviora peccata tradit Aug. Enchir. cap. 71. imò universis Christianæ pietatis officiis deleri peccata, docet nos illud Proverb. 10: *Iustitia liberat à morte*; & illud Iacobi 4. *Humiliamini in conspectu Dei, & exaltabit vos*. Non enim sufficit malum deserere, sed & de præteritis deprecari oportet Dominum, congruisq; satisfactionis operibus placare, adjunctâ

juxta

juxta Christi legem sacramentali confessione. Augustinus hom. 50. inter 50. cap. 15. Cyprian. serm. *de lapsis*. Origen. hom. 2. in Leviticum ostendit, per varia sacrificiorum genera, varios remittendi peccata modos adumbratos fuisse.

Post hanc vitam nō expurgari graviora peccata, sed æternis pœnis vindicari, docet August. Enchir. cap. 67. lib. *de fide & operibus* cap. 16. hom. 16. ex 50. serm. 41. *de temp.* in Psalm. 37.

Cap. CCCLV.

Quomodo solus Deus peccata remittat?

Deus authoritate peccata dimittit, sacerdotes ministerio.

NE quis Deo aut Mediatori Christo injuriam fieri opinetur, dum per sacramenta, pietatisq; opera peccatorum remissionem obtineri dicimus: sciendū est, Deum solum propria authoritate peccata condonare, utpote cui peccando simus obstricti, & cujus solius potentia & merito ex injustis homines justi effici possunt, ut habet Augustin. tract. 7. in Ioan. ex Isaia c. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates tuas.* Nec hanc potestatem, antequam Verbum caro fieret, ulli creaturæ Deus communicavit, sed postquam Deus homo factus est, Christus ut Homo hoc à Patre munus accepit, ut Matth. 9. traditur. Eandemque potestatem Apostolis & eorum in Sacerdotio successoribus cōmunicavit, hac tamen differentiâ, ut ipse sua authoritate, vi ac merito proprio, ceteri verò nō nisi ut ministri peccata remitterent, idq; per Sacramenta, & præstando ea, quæ ex Christi gratia & institutione ad expianda peccata valent.

Christus ut homo accepit potestatem remittendi peccata, quā post incarnationem hominibus communicavit.

Qvare dum per Sacramenta, per sacerdotes, variaque pietatis officia in Ecclesia remitti peccata docemus, non homines à Deo, vel a Mediatore Christo abducimus; sed Dei munera prædicamus, ineffabilémque Dei providentiam, si mmanemq; in nos charitatem agnoscimus, qua ad animorum curationem, vitamq; reparandam tot remedia instituit, quæ non dubiam salutis spem, ut corporales medicinæ, sed certissimam uti volentibus sanitatem adferant. Nullum enim tātum est scelus, cuius remittendi potestatem Ecclesia non habeat; nec aliquo circumscribitur peccatorū numero, aut tēpore. Nam quotiescumque, & quandocumq; peccator ad mentem rediens, veniam peccati exposcit, Christus ignosci illi voluit, nō modo septies, sed usq; septuagies septies, Mat. 18.

Homines remittunt per sacramenta, & ut ministri.

Nullum est peccatū, quod in hac vita remitti non possit.

Cavendvm tamen, ne tam amplâ veniæ facultate propositâ, vel ad peccādum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddamur, ne forte præoccupati morte, frustra peccati remissionem professi fuerimus; aut procrastinatione ac tarditate tam ingens Dei beneficium amittamus.

Cap. CCCLVI.

Articulus undecimus.

Carnis resurrectionem.

Resurrectionem futurā credimus.

HOc undecimo Symboli Articulo profitemur, nos credere, futuram quandoq; eorundem corporum, omnium quicumque nati sunt hominum, atque nascētur, & mortui sunt atque morientur, resurrectionem; idq; ut agnoscamus, Christi beneficio non solùm animæ beatitudinem, sed corporis quoque gloriam à Deo exspectandam esse. Nam sicut peccatum duplicem homini mortem attulit; *unam* animæ, *alteram* verò corporis: ita quoq; duplicem per Christum resurrectionem consequimur. *Prior* est animæ, dum à morte peccati excitatur atque justificatur, quam in præcedenti articulo professi sumus, agnoscendo peccatorum remissionem dati. *Hæc est* enim *resurrectio prima*. Apoc. 20.

Duplex resurrectio per Christum. I. Animarū.

Ceterum licet anima per vitæ novitatem hic indies a peccati vetustate magis ac magis liberetur: adhuc tamen exterior homo corrumpitur, mortisq; imperio subjacet, donec lōga tabe confectum concidat: quod tamen etiam suo tempore resurget, vocatúrque *secunda* resurrectio, quę corpus attingit. Primùm enim Spiritus sanctus animā hominis curat, deinde corpora in cineres redacta ad vitam suscitat.

II. Resurrectio est corporum.

Vtrivsqve beneficii authorem esse Spiritum sanctum, Apostolus Roman. 8. restatur: *Quòd si spiritus ejus, qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum ejus in vobis.*

Ioan. 5. Vtriusq; resurrectionis Ioan. Evang. cap. 5. meminit: *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent;* id est, filio Dei obedientes iustificabuntur: ubi de animæ resurrectione subjungit: *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui verò mala, in resurrectionem judicii.* De qua corporum resurrectione Apostoli in hoc Articulo loquuntur, eamq; *Carnis* nomine expresserunt.

Cur Apostoli carnis nomine usi. PER carnem verò in scripturis sacris quandoque integer homo denotatur: ut Isaiæ 40. *omnis caro fœnum.* Ioan. 1. *Verbum caro factum est.* Interdū caro solum corpus significat. Lucæ 24. *Spiritus carnem & ossa non habet.* Iob 19. *In carne meâ videbo Deum salvatorem meū.* Quamvis autem voce carnis tam homo quam corpus significari hic possit, quomodo in Constantinopolitano Symbolo dicitur: *Exspecto resurrectionem mortuorum;* attamē Apostoli voce *carnis* uti maluerunt, ut istâ loquendi formâ docerent, animam esse immortalem, solámque carnem per mortem cadere, interire ac dormire, cùm in animam somnus proprius aut interitus non cadat. Id autem quod cadit, resurgit. Vnde cùm anima propriè non intereat, nec resurgit. II. *Anima immortalis non cadit.* *Carnis* voce insinuant Apostoli, se loqui de corporea resurrectione, non autem de spirituali tantùm, qua à peccati morte ad innocentiam reditur; ut Hymenæus & Philetus senserunt, quos percellit Apostolus 1. Timoth. 1. III. *Carnis* mentione significarunt, eandem numero carnem, non alterius naturæ resurrecturam, sicut idem Christi corpus, quod iacuerat in sepulchro, resurrexit, non mutatâ naturâ, sed qualitate ac gloriâ.

CAP. CCCLVII.

De resurrectione errores.

Errores de resurrectione. Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 55. spem resurgendi vocat deliramentum. ARTICVLVS Resurrectionis eorumdem corporum non solùm visus est absurdus ethnicis, verùm etiam Saducæis, multísque Christianis. Equidem Philosophi etiam illi, qui de animæ immortalitate nonnulla vera crediderunt, de corporum resurrectione nihil omnino suspicati sunt. Non enim corpori aliquod præmium esse repositum, aut revictura quandoq; corpora putaverunt. Vnde Paulum resurrectionem mortuorum annuntiantem irriserunt, Acto. 17. Vt ex verbis Sancti Lucæ constat: *Quidam autem Epicurei & Stoici Philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminator verborum hic dicere? Alii verò: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia* IESVM, *& resurrectionem annuntiabat eis.* *Philosophi resurrectionem corporum nō crediderunt.*

INTER Iudæos verò etiam Saducæi de resurrectione perperam senserunt. Matth. 22. Lucæ 20. Marci 12. Act. 23. Vt S. Lucas his verbis indicat: *Sciens autem Paulus, quia una pars esset Saducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in Concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum: de spe & resurrectione mortuorum ego judicor.* *Saducæorum hæresis.*

INTER Christianos quoque varii errores olim fuisse reperiuntur de corporum resurrectione. Quidam enim Apostolorum tempore corporum resurrectionem negantes, spiritualem tantùm, quæ in iustificatione fit, agnoverunt. Contra quos scribit Paulus 1. Timoth. 1. Origenes verò cùm asseclis resurrectionem in æthereo corpore, subtili, ac cælesti, non in eâdem quæ corrumpitur carne, fore putavit. Quem sequutus est Ioan. Ierosolym. Contra quem Hieron. in epist. ad Pammachiū, & in ult. cap. Isaiæ disseruit. Cuius errores complexus est Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, contra quem Divus Gregorius disputavit, scripsit ac convicit, lib. 14. moral. cap. 31. & 32. *Origenes de resur. perperam sensit.* *Eutichius.*

CAP. CCCLVIII.

Fides resurrectionis est fundamentum Christianæ religionis.

QVIA resurrectio mortuorum spes fidelium est, radixque omnis bonæ operationis, istaque fide Christiani à Paganis distinguuntur, qui Christum quidem mortuum esse credunt, sed non resurrexisse; ideo scriptura sacra hunc articulum verbis luculentis ac frequentissimè proponit, variísque insuper modis confirmat. *Tertullia de resurr. Aug in Psal 120. Cyril Catech. ult.* *Fides resurrectionis fundamentum religionis.*

PRIMVM vaticiniis Prophetarum, Isaiæ 26. Ezechielis 37. Danielis 12. Iob c. 19. Psal. 1. 2. Machab. 6. & 12.

Nec solùm verbis resurrectionem fore asseruerunt, sed rebus quoque gestis id manifestè comprobarunt, resuscitando mortuos 3. Reg. 17. & 4. Reg. 4. & 13.

Resurrectio verbis & exemplis cōfirmata.

Et in novo Testamento Christus hunc Articulum verbis & exemplis variis similiter confirmavit: vtq; omnem ambigendi prætextum depelleret, sensibile documentum futuræ omnium resurrectionis in seipso exhibuit, dum à mortuis seipsum tertia die suscitavit, idemq; numero corpus, quod deposuerat, anima reassumpsit, multisque argumentis hocipsum Dominus evidentissimũ effecit, cum Apostolis loquendo, bibendo, comedendo, sua vulnera conspicienda palpandaque illis exhibendo. Quam resurrectionem Christi quia sit exemplar nostræ, Apostolus nos perpetuò recolere jubet, 1. Cor. 15. *Nam si Christus non resurrexit, inanis est*, ait, *prædicatio nostra; inanis est & fides vestra.* Si enim resurrectio non est, bibamus & cōedamus: cras enim moriemur. Tolle spem resurrectionis, & sublata est omnis observãtia pietatis. *Desperantes*, ait Apostolus Ephes. 4. *tradiderunt se impudicitiæ*: ac Sapientiæ 2. *Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ &c.* Quare Apostolus ad Hebr. 6. fidem resurrectionis meritò ad fundamentum nostræ religionis pertinere affirmat. Quantum enim illa ad pietatem & afflictorum consolationem valeat, unius Iob exemplum c. 19. demonstrat: *In novissimo die de terra surrecturus sum, & videbo Deum, ego ipse, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.* (*Iob. 19.*) Hæc sanè spes atque constans resurrectionis fides, pueros illos Machabæos, (*2. Machab. 7.*) infinitosque alios Martyres & Confessores, in quibuslibet huius vitæ ærumnis, suppliciis ac tormentis invictos reddidit, atque cum lætitia mortem (quam impii reformidant) oppetere, futuræq; vitæ bona expetere, impulit. Dionys. Areop. lib. de *Eccles. Hier.* c. 7. p. 1.

Cap. CCCLIX.

Quibus argumentis resurrectio futura persuaderi possit?

Resurrectio argumentis asseritur.

Quamvis certa fide resurrectionem corporũ futuram tenendũ sit; attamen profuerit, etiam rationibus & exemplis ostendere, illam à natura vel humanæ rationis intelligentia non abhorrere, nec esse alienam. Quærenti enim, *quomodo resurgent mortui?* Apostolus 1. Cor. 15. respondet: *Quod seminas, non vivificatur, nisi priùs moriatur*: & non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, reputa tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult. Inde à simili infert, quòd hominis corpus, licet corrumpatur, surgere tamen incorruptione donatum possit.

Adiungi similitudines possunt de luce, quæ veluti moriẽdo quotidie oculis nostris subtrahitur, & rursus quasi resurgendo apparet: item de arboribus, quæ hieme ornatum suum perdentes aridę videntur, at recurrente æstate veluti resurgendo, virorem, frondes, & fructus recuperant. Cernimus insuper semina putrescere, ac velut emori, rursusq; germinando resurgere cum fœnore. *Nisi enim granũ frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solũ manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, inquit Dominus Ioan. 12. Vide August. tract. 8. & 24. in Ioan. Greg. lib. 14. moral. c. 14.

Ex animarũ immortalitate sequitur corporum resurrectio.

Ex animarum quoque immortalitate Dominus corporum resurrectionem fore concludit, Matth. 22. *Non est Deus mortuorum, sed vivorum.* Igitur cùm Abraham, Isaac, & Iacob secundùm animam vivant, secundùm corpora etiam resurgẽt. Cùm enim animæ immortales sint, & ad humana corpora naturalem propensionem veluti hominis partes retineant, sequitur, contra earum naturam fore, quod à corporibus perpetuò sejunctę manerent. Nullum autem violentũ diuturnũ est: consentaneum ergo fuerit, ut animæ suis corporibus denuo coniungantur. Quòd autem extra corpus, animæ status non sit purior eique melior, ut opinatus est Plato, & Porphyrius, Augu. teste lib. 12. *de civit.* c. 26. evinci potest ex eo, quòd omnis pars à suo toto separata, imperfecta sit, ideoq; anima à corpore sejuncta plenam felicitatem adipisci nequeat; cui proinde ut nihil desit, corporis resurrectio necessaria sit, ut satietur naturalis eius corporis administrandi appetitus, & intentione omnimodâ in summum bonum feratur. Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. c. 35.

Ex lege iustitiæ & remunerationis colligitur hominum resurrectio.

Præterea justitię divinæ ratio corporis resurrectionem exposcit. Cùm enim homini ex corpore & anima constanti proposita fuerint præmia, si bene viveret; supplicia, si malè corpúsque & anima simul juncta itet mortalis vitæ peregerint, & vel virtutum vel vitiorum causæ ac instrumenta fuerint;

rint, æquum est, totum hominem anima & corpore constantem, recipere *prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum.* Quam rationem indicat Apostolus 2. Corinth. 5. *Oportet nos omnes manifestari ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit in corpore suo.* Eodem argumento utitur Dionysius Areopagita lib. *de ecclesiastica Hierarchia*, cap. 7. p. 1.

ACCEDIT, quòd cùm anima sola nec bene fecerit, nec malè, sed cum corpore justum esse, ut non sola crucietur, aut coronetur, sed cum corpore, in quo peccavit, aut Deum glorificavit. Si enim corpori nulla esset reposita præmia, miserrimos esse sequeretur, qui pro Christo in hac vita Martyrium, gravissimáque tormenta perferunt, cùm pro illis in altera vita nihil essent recepturi. Quo argumēto utitur Apostolus 1. Corinth. 15. *Si in hoc mundo tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Chrysostom. hom. 1. ad populum Antioch.

1. Thessal. 1.

Corpora iustorum sunt corpori Christi configuranda.

POSTREMO corpora nostra resurrectura suadet, quòd hic sint Christi corporis mystici membra, suo capiti aliquando configuranda. Ad hoc enim Baptismo regenerantur, & Christi vivifica immortalique carne pascuntur, necnon à Spiritu sancto inhabitantur. Quo argumento Dominus utitur Ioann. 6. *Qui manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et Ioann: 4. *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Et Apostolus Roman. 8. ad Philippens. 3. Dionysius Areopagita lib. *de eccles. hierarchia.* cap. 7. Irenæus lib. 5. *contra hæreses*, cap. ult. Hieron. in epist. ad Pammach. Cyrillus in Ioan. Damasc. lib. 4. *de fide* cap. 28.

CAP. CCCLX.

Idem corpus anima recipiet.

Idem corpus resurget.

CVM resurrectio sit ejusdem quod cecidit ad vitam revocatio, ut quisque recipiat propria corporis; manifestum est, idem prorsus, quod anima hìc obtinuit corpus, resuscitandum. *Oportet* (inquit Apostolus 1. Cor. 15.) *corruptibile hoc corpus induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Et Iob. 19. *quem visurus sum, ego ipse, & nō alius, & oculi mei conspecturi sunt.* Neque tantùm singulæ animæ singula sua corpora, sed & singula sua membra, quibus humani corporis integritas cōpletur, recuperabunt. Nam in quemlibet cinerem hominū caro solvatur, in quoslibet halitus auráſq; diffugiat, in quamlibet aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elemēta vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnémq; mutetur, illi animæ puncto temporis redibit, quę illam primitus ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit; adeò ut ne quidem unus capitis nostri capillus sit periturus. Mat. 10. Aug. Enchir. 87. 88. lib. 22. *de civitat.* cap. 20. Damasc. lib. 4. c. 28. *de fide.*

AN verò singulæ corporis partes ad sua membra redituræ sint, an ex tota mole carnea, qua priùs homo constitit, idem corpus reformandum sit, disputat Aug. Enchir. ca. 98. prolato de fusili statua exemplo. Sed cùm resurrectionis beneficiū homini pręstet, quod immortalitatis donum, si homo nō peccasset certum esse videtur, quòd unaquæq corporis pars habitura sit locum & situm in corpore glorioso, quem in mortali habuit, ut ex Christi corpore apparet, quod nostræ resurrectionis exemplar est. Quod Iob quoque c. 19. sensit dicens: *Oculi mei conspecturi sunt.* Et cap. 37. Ezechiel unumquodq; os ad suam juncturā rediturū ait.

In sua effigie quisque resurget.

VNDE insuper colligimus, unumquēque in sua effigie resurrecturum, discernibilémque personę proprietatem habiturum. Cùm enim Deus necā motu, necā tempore, nec ab ulla causa secundaria depēdeat, idem numero corruptū reproducere potest. Talis ergo ibi quisque erit, ut dignosci possit, quòd idē sit, qui hìc vixit, sublato tamen omni vitio, quia per Christum virtute divina reparabitur, quidquid hìc superfluū, aut per miseriam ademptum corporibus fuerit. Nullus enim ibi gibbosus, claudus, luscus, obesus, aut macer, vel quodammodo deformis erit. Aug. Enchir. ca. 90. 85. & 87. docet, acturā resurrectionem circa fœtus abortivos, ut quidquid formæ defuit, impleatur, ut nō desit perfectio, quę tempore accessura erat. Circa nostra verò etiam instaurandum esse, quod erat vitiatum, correctā emendatāque naturā tradit: quod in corporibus Sanctorum certò futurū est. Sed an damnatorum corpora sint ab omni vitio, corruptione ac deformitate libera futura, incertum esse putat Augustin. Enchir. cap. 92. Dolere enim poterunt, quamvis eos ille nō interimet, sed affliget dolor, qui in Scripturis *mors secūda* dicitur.

Defectus corporum tolletur.

An in damnatis.

De statura corporum resurgentium.

QVOAD staturam verò, etiam certū est, eam fore in electis quantitatem, & formam, quæ nec majorem, nec minorem desiderent. Futuram autem staturam resurgentium variam, cujusq; videlicet eam, quam in juvenili ætate habuit, aut habere debuit, post Magistrum dist. 44. libri quarti communiter opinantur Scholastici, docentes, in resurrectione non tantùm speciei, sed etiam cujusque individui perfectionem recuperandam esse, in qua staturam comprehendi dicunt, quę à natura neque prohibita, neque errante unicuique in juvenili ætate inducta fuisset. Quòd si ex naturæ vitio quibusdam nimia proceritas, aut brevitas obtigisset, resurrectionis beneficio deformitas omnis auferetur. Vnde gigantes & pigmæi decentem staturam recipient, Deo sic materiam in unoquoq; modificante, ut nec ex ea aliquid pereat, & quod alicui defuit, ille suppleat, qui de nihilo potuit omnia creare quæ voluit.

Corporum inæqualitas.

IN resurgentibus tamen rationabilis erit inæqualitas corporum, sicut est vocum, quibus cantus impletur, consonantique varietate suaviter resonat. Augustinus Enchir. cap. 90. & lib. 22. *de civit.* cap. 16.

De colore corporū resurgentium.

QVANTVM ad colorem corporum resurgentium, is varius erit, nihil tamen venustati officiens, sed deserviēs: Beatis enim is color erit, qui sit nitidus, splendoriq; ac doti claritatis aptissimus. Nigredo autem æthiopum, cùm ex nimia solis adustione proveniat, ut & omnis alius color, ex naturæ vitio proveniens, corrigetur.

De resurgentium ætate.

DE resurgentium porrò ætate Magister lib. 4. Senten. dist. 44. & post eum Scholastici Doctores, ex Apostolo ad Ephes. 4: *Donec occurramus omnes in virū perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi,* uno consensu docent, unumquēque in ea ætate resurrecturum, in qua Christus resurrexit: hoc est, in juvenili ætate. Cujus sententię Aug. quoq meminit lib. 22. *de civit.* c. 15. ad quam illud Ps. 103. *Renovabitur ut aquilæ juventus tua,* referri potest, juxta Ambr. serm. 54. Petrum Chrysologū ser. 82. Quia enim resurrectio vitia cuncta emēdabit, & cùm in pueris atque senibus natura deficiat, aptissimè omnes in juvenili ætate resurrecturos credimus.

De sexu resurgentium.

NONNVLLI occasione verborum Apostoli ad Ephes. 4. *in virum perfectum,* opinati sunt, sexum femineum in virilē tempore resurrectionis commutādum, ut ibi solùm viri sint, quemadmodum ab initio Deus virum solum creavit: & quoniam tūc nulla sit futura generatio, quia omnes erunt cōformes imagini filii Dei. Rom. 8. Sed aliud nos docet Christus Matth. 22. utrumq; sexum ab eo restituendum, qui utrumque creavit. Nam in resurrectione nuptias futuras negavit, non feminas: quinimo eas ibi fore confirmavit, dicens: *Non nubent*; quod ad feminas pertinet: *neque uxores ducent*; quod ad viros. Erunt ergo ibi uxores, sed similes angelis Dei, quoad immortalitatem, & beatam Dei cōtemplationem, ut notat Hier. in 22. c. Matt. & epist. ad Pammachium. Aug. lib. 22. *de civit.* cap. 17. ubi docet, vitia corporibus tunc detrahenda, nō naturam, ad quam sexus pertinet. Prosper lib. 1. *de vit. contemplativâ* c. 11. *Ibi diversi sexus erunt corpora, sed absq; turbidâ pudendaq; libidine.* Nec aliud vult Hilar. in 22. ca. Matth. negans usum sexuum ibi fore, obnoxium videlicet illecebris libidinis. Nam ibi multa præter sexum alium habitura sunt, quàm in hac vita usum, putà ad ornatum, sapientiæ divinæ commendationem, ad humanæ naturæ complementum: sicut in hac vita solùm ad venustatem virorum ubera servire conspicimus. Quid igitur mirū, si etiam tunc membra genitalia, humores atq; potentię, generativa, nutritiva, digestiva, & expulsiva, variiq; sensus, in beatis futura sint, ut in eis infinita Dei bonitas & sapientia reluceant? Quando autem Apostolus, *in virum perfectum omnes resurgere* dicit, *viri* nomen pro *homine* ponit. Aug. lib. 18. *de civit.* cap. 22.

Vterque sexus in resurrectione futurus.

CAP. CCCLXI.

An aliqui sine morte sint ad præmia vel supplicia rapiendi?

An quidam sine morte sint rapiendi.

QVAMVIS certum sit, omnes qui morientur, resurrecturos; non tamen æq; certum, an omnes morientur; quia Matth. 24. dicitur: *Sicut in diebus Noë* & c. 1. Thess. 4. *Rapiemur obviam Christo in aëra.* & 1. Cor. 15. in græcis codicibus legitur: *Non omnes quidem dormiemus, sed omnes immutabimur.* Quomodo legit Orig. contra Celsum, Chrys. ho. 42. in 1. ad Cor. Theodot. in c. 4. prioris ep. ad Thess. & alii, quorū meminit Hieronym. in ep. ad Alex. & Minerium; & in epist. ad Marcellam de hac ipsa re ambigit,

Græcorum lectio.

ambigit, utrùm omnes sint morituri, ut & Augustinus quæst. 3. ad Dulcitium, Ambros. in cap. 15. prioris ad Corinth. Gennadius libr. *de ecclesf. dogmat.* cap. 7. Erasmus in comment. 15. cap. 1. ad Cor. & 1. Thessalon. 4. Faber Stapulensis cum Cajetano.

Latinorum lectio vetior.

Nihilominus Hieronymus in supradicta epist. ad Alexandrum & Minerium, Latinorum, communem lectionẽ *Omnes quidem dormiemus*, vetiorem esse demõstrat, qua usi sunt vetustissimi scriptores: Tertullianus lib. *de resurrectione carnis*, Ambrosius in comment. Hilarius in Psalm. 118. Augustinus lib. 20. *de civit.* cap. 20. ubi scripturæ conformius esse ostendit, quòd omnes morientur; siquidem ibidem 1. Cor. 15. habetur: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*: ac iterum: *Quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*: &: *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* Hebr. 9. *Quis est homo, qui non videbit mortem?* Psal. 88. *Omnes morimur*, 2. Regum 14. Generalis denique in homines lata est sententia: *Terra es, & in terram redibis.* Et si *oportuit Christum mori, & ita intrare in gloriam suam*: quantò magis decet, omnes mortis filios semel mori, exemplóque Domini sui resurgere?

Accedit, quòd Concilium Tridentinum versionem vulgatam cum omnibus suis partibus authenticam esse declaraverit. Nec huic lectioni repugnat, quòd Apostolus ait 1. Thessal. 4. *Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo*: nam qui adveniente Domino vivi reperientur, in ipso raptu morientur, ut docet in eum locum Ambros. & Augu. lib. 20. *de civit.* ca. 20. ubi omnes in cinerem redituros addit, quia cinis & terra fit, quisquis vitam amittit. Unde Ezech. 37. ossa arida vivificati dicuntur; & terra cujusque vocatur exanime corpus.

In raptu morientur.

In cinerem redit, qui vitam amittit.

Cap. CCCLXII.

Vtrùm omnes simul resurgent?

An simul omnium fiet resurrectio.

Apostolus 1. Thessal. 4. ait: *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus.* Vbi scriptura significate videtur, eos qui ante Christi advẽtum defuncti fuerint, priùs resurrecturos; deinde illos, quos adveniens vivos reperiet. Et Apocalyp. 20. asserit, sanctos eum Christo annis mille regnaturos; ac primæ, secundæque resurrectionis meminit. Ex quibus Chiliastæ opinati sunt, Christũ in hunc mundum rediturum, ac electos resuscitaturum, cum quibus sit hic in summa felicitate annis mille regnaturus, quibus demum finitis, reprobos sit à mortuis excitaturus. Quam opinionem Augustin. rejecit lib. 20. *de civit.* c. 7. Ejus authorem quidam faciũt Papiam, de quo Hieron. lib. *de Eccles. scriptoribus.* & in Ezechielem cap. 36. Nicephorus lib. 3. hist. cap. 20.

Chiliastarũ author.

Papiæ sententiam amplexi sunt: Irenæus lib. 5. c. ult. Tertullian. Victorinus, Lactant. lib. 7. Instit. cap. 24. Eusebius lib. 3. hist. cap. 28. Cerinthum authorẽ Chiliastarum nominat, contra quem Dionys. Corinthiũ scripsisse cõmemorat. Sed Papiæ & Cerinthi diversa fuit opinio: ille siquidem spirituales delicias tantùm agnoscebat; hic verò corporales. Sed inter fabulas tam hujus, quàm illius sententiam reponendam esse, docet Hieron. in epist. ad Alexandrum & Minerium, quoniam Ioann. 5. & 1. Cor. 15. in momento, & ictu oculi, canente novissimâ tubâ, resurrectionẽ omnium fore scriptura tradit. Vnde neque longè ante Christi adventum, defuncti ante illos, qui adveniente Christo reperientur vivi, resurgent, neque citiùs reprobis electi, ut opinatus est Theophylact. in 1. ad Thessal. cap. 4. sed universi, tam electi, quàm reprobi; tã diu antè, quàm recenter defuncti, aut superstites adveniente Christo reperti, momento temporis resurgent; ut expressis verbis habet Apostolus 1. Cor. 15. Cùm enim omnis creatura nutui conditoris promptissimè obediat, ad sonum tubæ omnes in ictu oculi comparebunt. Qui autem tunc vivi reperientur, tam boni quàm mali, per ignem, qui Iudicis faciem præcedet, in cinerem redigentur; ac si quid in eis sordium fuerit, illo igne expurgabitur, ac deinde primùm omnes simul resurgent, & postquam resurrexerint, omnes electi protinus in aëra in suis corporibus obviam Christo rapientur, ut significat Apostolus 1. Thessal. 4. ubi ordinem inter raptum & resurrectionem constituit; non autem inter resurrectionem eorum, qui priùs fuerint defuncti, & eorum, qui reperientur adveniente Christo vivi.

Aug. lib. 20. de civ. c. 20.

Sed hic emergit quæstio de iis, qui corpora sua Christo resurgente leguntur resumpsisse Matt. 27. an iterum deposuerint corpora? ut eorum potiùs

Vtrùm qui resurgente Christo apparuerunt in suis corporibus, postea iterum eadẽ deposuerint.

suscitatio,

suscitatio, quàm resurrectio fuit; ut sentit Augustinus epist. 99. Chrysostomus homil. 39. in 1. ad Cor. Hieronymus in 27. cap. Matth.

RECENTIORES plerique, nonnullis ex singulari privilegio concessam putant resurrectionem ad plenam immortalitatem, uti de B. Virgine sentit Ecclesia: quibus verò hoc beneficium à Deo indultum sit; & cur potiùs his, quàm illis solus Deus, qui omnia secũdum consilium beneplaciti sui operatur, novit. Davidis enim corpus non resurrexisse attestatur in Actis Petrus c. 2. De Apostolis, quòd eorum corpora in terris adhuc reserventur, ex populorum, apud quos ea sunt, attestatione patet.

CAP. CCLXIII.

Utrùm impii ad immortalitatem resurgent?

Etiam impii resurgent.

CHRISTVS moriendo mortem devicit, totiusque humanæ naturæ restitutionem promeruit: utq; suum meritum non esset Adæ peccato contractius, voluit, ut sicut omnes in Adam corporaliter moriuntur, ita & omnes corporaliter Christi merito vivificarentur; ut unusquisque in corpore & anima secundùm anteactæ vitę merita reciperet, sive præmia, sive supplicia æterna.

IMMORTALITAS enim communis erit bonis & malis hactenus, ut corrumpi moriq; nequeant: sed alterius generis erit incorruptio justorum, quàm impiorum. In illis enim donum retributionis erit plena immortalitas animæ & corporis, ut pati aut dolere nequeant, in quibus implebitur illud Isaię 25. *Præcipitabit mortem in sempiternum.* & Oseæ 13. *Ero mors tua, ò mors.* & 1. Cor. 15. *Novissima destruetur mors.* Et Apocal. 21: *Mors ultrà non erit.* At in impiis integritas naturæ donum erit solùm gratiæ gratis datæ, quæ cruciatum & dolorem non excludet affligentem tamen, non interimentem. August. Enchir. cap. 92. Fulgent. lib. de fide ad Petrum cap. 3.

CAP. CCCLXIV.

Ubi futura sit resurrectio?

Ubi futura sit resurrectio.

AMBIGI potest, utrùm Angelorum ministerio cineres omniũ defunctorum in unum locum, ubi futurum sit judicium, congregandi sint, in valle puta Iosaphat, (de qua Ioël. 3.) ut ibi clangore tubæ simul excitati, repẽtè judici sistãtur; an potiùs quisque ex eo loco proditurus, in quo sepultus fuit: ut scriptura significare videtur Ezech. 37. *Educam vos de sepulchris vestris.* & Ioan. 5. *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocẽ Filii Dei.* Et Matt. 27. *Monumẽta aperta sunt, & multa corpora sanctorum surrexerunt.* Accedit, quòd Christus ex monumento, in quo eum sepelierãt, exsurrexerit. Nec obstat, quòd multa monumenta perierint, vel quòd corpora in varias orbis terræ partes delata, frustatim sepulta fuerint; vel ab avibus, aut piscibus, ferisve animantibus devorata; vel per ventos & auras in varia loca efflata. Nam facilè Angeli singulorum cineres ad cujusque sepulchrum, aut mortis locum deferent, ut ibi unusquisque resurgat, ubi sepultus aut mortuus fuerit. Quod apertè Chrysostomus sentit, dicens, Romam in illa die Petrum & Paulum ex sua thecâ producturam.

NEQVE porrò tunc verendum erit, ne plura in eodem loco corpora condita se invicem impediant, cùm divinæ virtuti creatura omnis promptissimè pareat.

Quando futura resurrectio sit.

QVANDO autem futura sit resurrectio, nobis incognitum Christus esse voluit, quemadmodum & Iudicii extremi diem, ut supra latiùs deductum est.

CAP. CCCLXV.

De causâ Resurrectionis.

Caussa resurrectionis efficiens.

PRIMARIA resurrectionis corporum causa, Deus erit. Ejusdem enim est suscitare & creare. Iuxta illud Roman. 8. *Qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra.*

Instrumẽtalis primaria Christus.

EXEMPLARIS autem & instrumentalis primaria, Christus primitiæ dormientium.

entiū. *Ille* enim *reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratū corpori claritatis suæ.* Philippens. 3. Et *Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo.* 1. Thess. 4. Ioan. 5.

Secundaria vox Archangeli.

SECVNDARIA verò instrumentalis causa erit, vox Archangeli, quæ & *tuba Dei* nominatur. Matth. 24. *Filius hominis mittet Angelos suos cum tubâ & voce magnâ.* 1. Thessal. 4. *Ipse Dominus descendet de cælo in jussu, & in voce Archangeli, & in tubâ Dei.* 1. Corinth. 15. *In novissima tubâ.* Matth. 25. *Clamor factus est.* Sophoniæ 1. *Dies illa, dies tubæ & clangoris.* Iob. 26. *Quis poterit tonitrū magnitudinis ejus intueri?*

Ex quibus probabiliter colligimus, manifestum aliquod signum, imò vocem auditui humano perceptibilem, Christi jussu edendam, cujus virtute omnes defuncti mox exsurgant. Hinc 1. Thessal. 4. Apostolus tria connectit: *In jussu, in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet de cælo*: quasi jussus sit voce explicandus, aut promulgandus tubâ, ut Ioan. 5. insinuari videtur: *Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei.* Vnde quidam opinatur, Christum vocem articulatam prolaturum, quæ ejus imperium exprimat. Alij Christum Archangeli ministerio vocem editurum, non ore proprio sentiunt, quoniam dicat Apostolus, *In jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei.* Et Matth. 24. *Filius hominis mittet Angelos suos cum tuba & voce magna.* Quæ Filij Dei vox meritò dici poterit, quia ejus jussu fiet, omnemq; ab eo energiam habitura est.

Quænam sit futura vox Filij Dei, siue Archangeli prætonis.

QVÆNAM verò ista magna vox futura sit, Matth. 25. exprimitur: *Ecce Sponsus venit: exite obviam ei.* Hieron. tomo. 4. *in reg. Monach.* cap. 30. vocem fore ait: *Surgite mortui, venite ad judicium.* In epist. verò ad Alexandrum & Minerium eandem vocem putat *clamorem*, & *tubam*, ac *vocem Dei* nuncupari. *Clamorem* ab effectu convocandi gentes: *vocem*, propter articulatum sonum judicis imperium exprimētem; ac demum *tubam*, propter vocis magnitudinem, vim & convocandi officium, juxta veteris legis morem, qui describitur Numeror. 10. Ad quem Isaias cap. 38. alludens: *Quasi tuba, inquit, exalta vocē tuam.* Ioelis 2. *Canite tuba in Sion, convocate cætum.* Ioannes Apoc. 7. & 10. tubarum meminit. & 1. Corin. 15. Apostolus: *In novissimā tubā.* Per *tubam* Augustinus epist. 120. cap. 34. manifestum aliquod signum intelligit.

Clamor. *Vox.* *Tuba.*

CAP. CCCLXVI.

De resurgentium corporum dotibus.

Dotes resurgentium corporum IV.

REDIVIVA sanctorum corpora ejusdem, cujus antea, erunt naturæ, sed multò alterius conditionis & gloriæ. Quatuor autem præcipua eorum ornamenta erunt, quæ vulgò dotes nuncupantur, & ab Apostolo 1. Corinth. 15. & ad Philip. 3. traduntur: quarum prima est, *Impassibilitas*, quæ præstat corpori, ne corrumpi, pati, affligi, vel incommodo aliquo affici queat. *Seminatur*, ait, *in corruptione; surget in incorruptione.* Vocatur autem hæc dos *Impassibilitas* potiùs quàm *Incorruptio*, ut proprietatem corporis gloriosi designet. Nam & impiorum corpora incorruptionem quandam sortientur, ut scilicet interire nequeant; sed tamen affligi poterunt. Beatorum verò corpora inviolabili munere immortalitatis induentur, ut lædi, dolorem sentire, æstuare, algere, sitire, aut esurire, morbo aut senectute inveterascere, nequeāt; bibere tamen & comedere, possibilitate, non necessitate, possint; ut Scriptura docet Isaiæ 35. 51. Apoc. 21. Augustinus lib. 20. *De Civitat.* cap. 17. Epist. 49. q. 1.

Impassibilitas.

Immortalitas beatorū

LONGE itaque felicior erit Beatorum, quàm primi hominis immortalitas, qui poterat non mori: hi verò non poterunt omninò mori. August. Ench. cap. 105. lib. 13. *De Civit.* cap. 22. & lib. ult. cap. ult.

ORIETVR autem hæc plena corporis impassibilitas ex perfecto animæ in corpus gloriosum dominio, & ex ablatione omnis corruptibilitatis. Augustinus epist. 146.

Vsus sensuum in beatis.

NON tamen hæc impassibilitas, sensuum usum excludet, in quo reperitur passio quędam, sed perficiens, non corrumpens. Etenim beati se invicem, atque Christi Humanitatem cernēt, Deo laudes decantabunt, easque audient. Apoc. 4. Naribus etiam suavissimum odorem corporū gloriosorū percipiēt, atq; lingua saporem, quem humor perpetuus ex optimo qualitatum tēperamento dimanans efficiet: ac denique se invicem & alia tangendo, summa voluptate perfruentur, ut Luc. 21. Do-

animus de suo corpore asseruit: *Palpate & videte.* Per hunc autem sensuum usum Beati non nova intellectus judicia, sed nova sensus communis experimenta recipient.

De claritatis dote.

SECVNDA gloriosi corporis dos, est *Claritas*, qua *fulgebunt sicut sol*, Matt. 13. *tanquam splendor firmamenti, & stellæ*, Danielis 12. *tanquam scintillæ*, Sapientiæ 3. *sicut nix*, Psal. 67. Cujus splẽdoris spem Christus in sua transfiguratione monstravit, ut monet Leo in ser. *De Trãsfig.* & Macarius hom. 15.

Matth. 17. Claritas corporum beatorum figurata in transfiguratione Christi.

Leo in serm. de transfig.

HVIVS dotis meminit Apostolus 1. Corinth. 15. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Et Philippen. 3. *configuratum corpori claritatis suæ.* Cujus gloriæ imaginem Angelus Dominicæ resurrectionis nuncius exhibuit, apparẽs coopertus stolâ candidâ. Marc. 16. *Et erat aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix.* Matth. 28. Ioan. 20. ut observat Chrysologus ser. 74. Ejusdem gloriæ speciem quandam expressit facies Moysis, in quam filii Israel intendere non poterant, Exodi 34.

In stola candida Angelus.

In facie gloriosa Moysis.

CAVSA tantæ claritatis erit animæ felicitas, in corpus redundans, ac proinde pro diversitate beatitudinis animarum, erit quoque dispar splendor corporum, ut Apostolus 1. Corinth. 15. docet: *Stella à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Hieronymus in 12. cap. Danielis & in cap. 2. Naum. Hanc gloriosi corporis sui claritatem Christus post Resurrectionem suam oculis discipulorum occultavit, non tamen ea caruit, ut monet August. lib. 22. *De Civit.* cap. 19.

Pro diversa gloria animarum, dispar erit claritas corporum.

SED hic QVÆSTIO emergit de cicatricibus sanctorum, quomodo venustati corporum non obsint? Christum cicatrices retinuisse, imò & foramina clavorum, Evangelium tradit, *ut* (inquit Ambrosius in cap. 24. Lucæ) *amorem erga se nostrum acueret, Deóque Patri, quanta pro nobis passus esset, assiduè repræsentaret.* An verò Sancti cicatrices quoque retenturi sint, disputat Augustinus lib. 22. *De Civit.* cap. 20. ubi resolvit, certum esse, Sanctorum corpora fore integra, perfecta, sine vitio & deformitate venusta; in quibus si vestigia exstent vulnerum, tãquam virtutis indicia, super aurum, & lapidem preciosum refulgebunt, & ad felicitatis cumulum pertinebunt; sicuti forsitan in damnatis ad miseriam & impietatis argumentum signa quædam apparebunt membrorum ob flagitia resectorum.

De cicatricibus.

Cicatrices ... in ... corporibus.

De Agilitate.

TERTIA gloriosorum corporum dos erit, *Agilitas*, qua corpus onere nunc aggravante liberatum, pro animæ nutu citissimè movebitur, ut ibi puncto temporis sit, ubi anima esse volet; eritque tanta obediendi facilitas, quanta regnandi vivendique felicitas; ut docet Augustinus lib. 13. *de Civit. Dei* cap. 18. & lib. 16. cap. 27. atque lib. 22. cap. 11. & ult. Quam corporum agilitatem, ut imperceptibili tẽpore moveãtur, sicut Angeli corpora trãsferunt in momento; (ut de Abacuk legitur Danielis 14.) insinuat Isaias cap. 14. *Current & non laborabunt: volabunt & non deficient.* Et Sapientiæ 3. *Iusti tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Hic autem discursus à Beatis fiet, non ex indigentia, sed ad libertatis demonstrationem, necnon ut potentia usu suo decoretur. Non enim instar lapidum immobiles esse decet, sed absq; ullo labore, fatigatione, summaq; facilitate moveri congruit. Econtra verò impiorum corpora suo pondere instar Dathan & Abiron in infernũ deprimẽtur, & vinculis astricta ibi concludentur. Iuxta illud Matth. 22. *Ligatis manibus & pedibus projicite eum in tenebras exteriores.*

Sancti discurrent, non ex indigentia, sed libertate, atque ut potentia usus existat.

Numer. 16.

De Subtilitate.

QVARTA corporis gloriosi dos erit, *Subtilitas*, qua fiet, ut corpus ad nutum animæ cuncta penetrare possit. Quam indicat Apostolus 1. Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*; non quia corpus, quantum ad substantiam, esse desinet; sed quia spiritu vivificante absque corporeis alimentis, depositâ omni corruptione ac tarditate, subsistet, ablatâ carnis contra spiritum luctâ, ciborum indigentiâ, necnon gravitate motum impediente; ac denique, quia instar spiritus omnia, quæ anima volet, in momento penetrabit, quantumvis solida corpora. *Subtile* itaque dicitur sore, propter activæ potentiæ magnitudinem, sicuti dicimus *intellectum subtilem*, qui ad rerum intimam cognitionem pervenit, occultáque scrutatur; & *visum subtilem*, qui minima facilè percipit. Nomen enim *subtilitatis* à penetrandi virtute sumptum est. Virtus autem penetrandi trifariam oritur: aut à quantitatis parvitate, quæ *acuties* vocatur, ut in acu; vel propter materiæ raritatem, ut aqua, aër, ignis: aut demum ab agẽdi virtute, quomodo sol, vinum, oleum penetrativa esse vulgò asseruntur. Qua significatione corpora gloriosa subtilia fore creduntur, quia omne solidum penetrare ad nutũ animæ poterunt,

Quomodo corpus spirituale futurum.

Subtile.

Quomodo subtilia sint beatorum corpora.

terunt,

terunt, ut docet Augustinus lib. 13. *De Civit.* cap. 20. Enchir. cap. 91. Hieronymus in epist. ad Pammachium contra errores Ioãnis Ierosolymitani. Gregorius lib. 14. Moral. cap. 29.

An penetratio corporum beatorũ miraculosa sit?

AN verò corpus gloriosum solida penetret ex conditione sui status, an potiùs divinâ virtute, singularique miraculo, inter Doctores ambigitur. *Prius* visum est Chrysostomo homil. 86. in Ioann: Epiphanio in hæresi Origenis; Damasceno lib. 4. *De Fide* cap. 19. & ult. Bonaventuræ atque Scoto in lib. 4. sentent. distinct. 49. *Posterius* autem placet Hilario lib. 3. *De Trinit.* sub finem. Hieronymo in epist. cont. erro. Ioannis Ierosolymitani; Ambrosio libr. 10. in Lucam cap. 24. Augustino epist. 3. & in cap. 20. Ioan. Gregorio homil. 8. Paschæ. Fulgentio *de Incarn.* cap. 11.

Cap. CCCLXVIII.

De qualitate corporum damnatorum.

Aug. Enchir. cap. 91.

QVAMVIS fatigare nos minimè debeat incerta eorum habitudo, quorum certa est damnatio; scire tamen profuerit, quosdam sentire, damnatos cum ijs corporum viriis resurrecturos, cum quibus defuncti fuerint, ut Durandus in lib. 4. Sent. distinct. 4. quæst. 2. D. Thomas autem sine aliquo naturæ vitio resurrectura putat, ex illo Apostoli 1. Corinth. 15. *Mortui resurgent incorrupti*, hoc est, interprete Ambrosio *integris corporibus*: quod & ratio suadet. Nam corporum deformitates non juxta cujusque merita vel demerita in hac vita contingūt, neq; pulchritudo cuiquam hic secundùm sua merita donatur, eùm plerumque nocentissimi formosissima corpora, & sanctissimi deformia sortiantur: pœnam verò futuri seculi, hujus vitæ culpæ, non autem perpessæ miseriæ correspondere oporteat. Quare probabilius est, Christum in resurrectione correcturum, quidquid fuerat in corporibus vitiatum; quoniam integritas illa corporum, sicut & hîc speciositas, donum erit, non gratiæ justificantis propriæ bonis, sed gratis datæ, communis justis & reprobis.

An dãnatorum corpora sine vitio naturæ sint resurrectura?

Cap. CCCLXVIII.

De fructu emanante ex Fide Resurrectionis Carnis.

EX hujus articuli fide tam nosipsos quàm alios in eorum morte, qui necessitudine aut benevolentia nobis conjuncti sunt, consolari valemus, ut docet Apostolus 1. Thessa. 4. Cyprian. *de mort.*

Fide resurrectionis nos & alios in morte cõsolamur.

SECVNDO in omnibus præsentis vitæ calamitatibus, resurrectionis meditatio plurimum solatii confert. Hac spe Iob mærentem animum erigebat. cap. 19.

In omni tribulatione.

TERTIO ex hac fide corpora nostra inquinata servamus, eademque hîc afflictionibus & pœnitentiâ emundare studemus, ut splendoris ibi capaciora inveniantur.

Corporis coinquinationes vitamus.

QVARTO ex eâdem fide promptitudo jejunandi, frigus æstumq; patiendi, & omnia corporis incommoda, necnon mortem ipsam (si opus sit) perferẽdi, nascitur; ut patet 2. Machabæorum cap. 7. *Spiritum vobis iterum cum misericordia reddet, & vitam* &c.

Prompti ad omnia incõmoda perferenda reddimur.

POSTREMO ex hac fide impellimur, ad honestè sepelienda defunctorum corpora, quæ suo Creatori non pereunt sed vivunt. Discimus quoque, Sanctorum Reliquias, quæ in terris ad tantam gloriam reservantur, devoto affectu venerari, quas ipse Deus nonnunquam speciali honore dignatur, ut dum Moysi corpus, & B. Catharinę per Angelos sepelivit; per ossa Helizæi mortuum excitavit; Prophetæ occisi corpus à Leone intactum conservavit, multaque ad Sanctorum Reliquias mitacula omnibus seculis edidit; ut de suo tempore Augustinus testatur lib. 22. *de Civit. Dei* ca. 8. Lib. 21. *cont. Faust.* ca. 21. Epist. 137. Lib. 9. confess. cap. 7. Basil. in Psal. 115. Hieron. contra Vigilatium. Damascenus lib. 4. *de Fide* cap. 16. dicit, esse templa Spiritus sancti à nobis veneranda, fontesque salutares, ex quibus scaturiant multimoda beneficia, cæci videant, dæmones abigantur &c.

Corpora defunctorũ sepelimus.

Reliquias veneramur.

Deut. 34. 3. Reg. 13. 4. Reg. 13.

Cap. CCCLXIX.

Duodecimus Articulus.

Vitam æternam.

Vitam æternam & beatam speramus.

POSTREMO Symboli Articulo nos credere profitemur, sanctis promitti post carnis resurrectionem vitam immortalem, beatam ac securam: hoc est, quòd totus homo ex anima & corpore constans, verè beatus futurus sit. Ad beatitudinem enim necessaria est in felicitate stabilitas, cum plena nunquam excidendi securitate. Qui enim animam esse quidem immortalem senserunt, sed post adeptam semel beatitudinem ad hujus vitæ miserias post certa temporum intervalla redire posse dixerunt, vel in animæ beatitudine non agnoverunt: quam non argumentatione humana, sed authoritate divina, Apostoli fidelibus spondent, & repromittunt: idque ultimo Symboli Articulo, quia hominis ultimus finis est, ad quem universa sua studia, vitam, & actus omnes dirigere illum oporteat. In hunc enim finem à Deo Patre creatus est homo, redemptus à Filio, & justificatus est à Spiritu sancto: ad eundem finem omnia Patris & Filii & Spiritus sancti opera in præcedentibus articulis Symboli expressa referuntur.

Beatitudo stabilitatem requirit.

Ultimus finis hominis.

HAC igitur jucundâ clausulâ Symbolum fidei Apostoli concluserunt, ut tanti præmij liberalissima promissione à Deo facta, credentes ad virtutum officia excitarent; ac in vitam immortalem & beatam, intentionem, cogitationésque nostras omnes dirigendas esse docerent. Nam nihil æque hominum animos ad quæque difficillima, Christi causa subeunda, promptos & alacres reddit, atque præmij vitæ æternæ spes, ac seria meditatio.

Vitæ æternæ nomine quid intelligendū.

VITÆ autem ÆTERNÆ nomine, non tantùm animæ & corporis perpetua conjunctio intelligenda est, quam in Inferno reprobi quoque habebunt; sed beatitudo vera designatur, quæ hominis animum satiat, cor quierum reddit, desideria hominis omnia complet. Cujus vitæ bonorum amplitudo cùm una explicari voce nequeat, variis quasi per partes nominibus Scriptura describit. Vita enim æterna *regnum* inprimis *cælorum* appellatur, quia sancti libertate, gloria, dignitate, potentia, rerumque omnium affluentia ceu reges, summique regis filij perfruentur, nec ab ullo ibi hoste impugnabuntur: non à Carne, quę nutui animę parebit; non à Mundo, non à Diabolo: Deus tunc pacate omnia reget, in omnibusque regnabit. Unde beatitudo etiam *Regnum Dei* vocatur, & *Christi*, atque *Cælum*, *Paradisus*, *Tertium cælum* propter loci sublimitatem & claritatem: *Sancta civitas*, & *nova Ierusalem*, propter animorum & corporum perfectissimam innovationem: *Domus Patris*, quia ibi solis filiis Deus gloriam suam manifestat, stabilemque habitationem donat.

Matth. 25.

Ephes. 5.

Luca 23. 2. Cor. 12. Apoc. 21.

APPELLATUR insuper *vita æterna*, ut significetur, illo statu nihil jucundius, nihil homini optabilius, qui omnium malorum liberatione, omniumque bonorum adeptione constat. Nam si caduca ista vita innumeris miseriis subjecta, quæ potius mors quædam continua dicenda sit, nihil magis amatur, & nihil homini est jucundius; quo tandem animi studio ad æternam vitam, beatam, stabilem, & omni deliciarum genere plenam, anhelandum est? Augustinus lib. 19. *de Civit.* cap. 11. Enchir. cap. 84.

Matth. 19.

Vita etiam caduca diligitur.

POSTREMO vocatur beatitudo, *ultimus finis, summa felicitas, status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Ibi enim nullum erit malum, nullum latebit bonum: vacabitur Dei laudibus, qui *erit omnia in omnibus*. Tanta verò ibi jucunditas erit, ut etiãsi non liceret ampliùs in ea manere quã unius diei hora, propter hoc solùm innumerabiles anni vitæ hujus pleni deliciis & affluentia præsentium bonorum rectè meritò; contemnerentur, ut habet August. lib. 3. *Lib. Arbit.* c. 25. Et colligitur ex Psal. 83. *Melior est dies una in atriis tuis, super millia.*

Boëtius li. 3. de consolat. Philosoph. August. li. 22. de Civitat. cap. 30.

Cap. CCCLXX.

Quibus bonis perfruētur beati?

DUPLICIA sunt beatorum præmia: quædam *essentialia*, nonnulla verò *accessoria*, nuncupantur. *Essentiale* autem præmium in beatitudine, seu ultimo fine consistit. Sed utrumque, scilicet beatitudo & ultimus finis iterum duplicem habet significationem. *Prior* est, qua rem, cujus adeptione beati reddimur, denotat; *posterior* est, qua usus, sive adeptio, vel fruitio rei signi-

Beatitudo objectiva.

rei signi-

Et formalis.

rei significatur, qua beati sumus. *Prior* beatitudo objectiva; *posterior* autem *formalis* est; quoniam illa extrinsecè, hac autem intrinsecè ac proptiè beati efficimur. Illa deniq; non in re creata, sed in Deo infinito & incommutabili bono consistit, juxta illud Gen. 15. *Ego sum merces tua magna nimis.* Psalm. 72. *Mihi adhaerere Deo bonum est.* Psalm. 102. *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Psal. 143. *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.* Ecclesiast. 1. cap. *Omnia vanitas*, quia nulla creatura hominis appetitum explere potest. *Haec est* enim (ait Ioan. cap. 17.) *vita aeterna, ut cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum.* Et, *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*, Psal. 16. Item 1. Io. 5. *Hic est verus Deus, & vita aeterna.* Apo. 21. *Ego sum alpha & omega, principium & finis.*

IDIPSVM universi Ecclesiastici Scriptores tradunt: ut, Dionylius Areopagita lib. *de Calesti Hierar.* cap. 10. Deum vocat totius ordinis summũ aeternumque principium ac finem. Iren. lib. 3. cap. 22. *Gloria hominis, Deus est.* Augustinus lib. 19. *de Civit. Vt anima carnis vita est, ita beata vita hominis Deus est.* Et cap. 4. ejusdem libri opiniones philosophorum rejicit, quorum alij beatitudinem in animo, alij in corpore, alij in utroq; fines bonorũ & malorum constituebãt; omnes verò in creato aliquo bono, sive honesto sive utili, sive delectabili, sive in his mixtim. Cerinthus cum Epicureis in foedis voluptatibus carnis; Chiliastae in licitis & honestis; Machometus Cetinthum sequutus, corporales delicias suis proponit in Alcorano cap. 28. 47. 48. Quorum omnium sententiis accommodari potest illud Plalm. 92. & Apostoli 1. Cor. 3. *Dominus scit cogitationes sapientum, quoniam vana sunt.* Quòd enim universa haec externa, divitiae, voluptates, honores infra hominem sint, illud Psalm. 8. indicat: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Vnde hominem beatum efficere nequeunt, cùm beatitudo in eo bono sit, quò referri omnia debeant; ipsum verò ad nullum aliud, cùm omnium praestantissimum sit, omnem defectum indigentiamque boni cujuscumque depellens. Nam si appetitum non plenè satiaret, aliud honum requireret, nec per se jam sufficeret.

Lib 22. de civit. cap. 26. 1. Cor. 14. Regnum Dei non est esca & potus.

Eusebi. lib. 3. histo. cap. 28. August. lib. 20. de civit. c. 7. Lactã. lib. 3. instit. cap. 8. Ambrof. lib. 2. offic c. 8. Boetius lib. 3. de consol. prosa 10.

CVM igitur omnis creatura limitatam perfectionem contineat, hominis appetitum (cujus objectum est boni latitudo) satiare nequit: sed opus est infinito aliquo bono, quod in se omnẽ boni rationem cõplectatur, quale bonum solius Deus est, qui eminentissimè cuncta bona continet, ac proinde hominis desiderium abundãtissimè replet, juxta illud August. lib. 1. Confess. cap. 1. *Creasti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Creatura limitatã perfectionem habens hominis animam satiare nequit.

Deus omni boni ratione cõplens hominis appetitum satiat.

HIS de objectiva beatitudine praemissis, superest, ut de beatitudine essentiali, qua formaliter beati cõstituimur, disseramus. Ac inprimis tenendum est, nos creata beatitudine formaliter dici beatos, siquidem Dominus *Beatitudinem* appellat, *Vitã nostram.* Matt. 19. *Si vis ad vitam ingredi.* Ioan. 10. *Vitam do eis.* Et 17. *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te.* Rom. 6. *Gratia Dei, vita aeterna.*

Creata beatitudine formaliter beati dicimur.

DEINDE scriptura sacra docet, fruitionem summi boni in aliqua hominis operatione consistere; ut in visione, cognitione, delectatione. 1. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* 1. Cor. 13. *Tunc autem cognoscam facie ad faciem*, id est, clarè ac distinctè. Apocal. 2. *Vincenti dabo edere manna*: edere de ligno vitae.

ACCEDIT, quòd Benedictus XII. in Extravaganti citata ab Alphonso à Castro, verbo, *Beatitudo*, haeresi 6. definivit, animam esse beatam visione ac fruitione divinae essentiae stabili ac perpetua. Sed visio & fruitio intellectus & voluntatis operationes sunt. Confortatus enim lumine gloriae beati intellectus, Deum videt; similiter & voluntas charitate inflammata, Deo viso fruitur ac delectatur. Seculis equidem gratiae ac gloriae donis, non aliter Deus animae beati conjungitur, quàm cum aliis creaturis, quibus intimè praesens est per essentiam, praesentiam, & potentiam.

Beatitudo in visione & fruitione consistit.

Deus unitur beatis per gratiae & gloriae dona.

DICITVR itaque Deus uniti beatis, non per illapsum, vel circuminsessionẽ, quae fiat per immediatam unionem divinae naturae absq; mediis donis gratiae ac gloriae (quomodo Manichaei videntur imaginati fuisse, quòd Deus esset unitus omni creaturae vivae) sed per dona sua Deus mentem & voluntatem inhabitat, hominemque quodammodo divinum, suarum perfectionũ communicatione reddit. Iuxta illud 2. epi. Pet. cap. 1. *Magna & preciosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae*; ut explicat Nazianzenus Oratione *In plagam grandinis.*

CAP.

Cap. CCCLXXI.

In cujus potentiæ operatione Beatitudo hominis consistat.

An beatitudo in operatione intellectus consistat.

CELEBRIS inter Scholasticos doctores quæstio est, in cujus potentiæ actu hominis felicitas consistat? Divus quidem Thomas in operatione intellectus; Scotus autem in voluntatis; Bonaventura verò in utriusque potentiç actu sitam esse contendit: quia beatus clarè Deum intellectu videndo, in eo per delectationem quiescit; ac intellectu & volũtate summo infinitóque bono immediatè conjungitur, illud contemplando, diligendo, eóque perfruendo; unde summa delectatio quiesque consequitur. Hinc scriptura sacra hominis felicitatem aliquãdo per visionem ad intellectus operationem pertinentem, nõnumquam per delectationem voluntatis describit. Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum.* 1. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est.* 1. Corinth. 13. *Videbimus facie ad faciem.*

IN actu porrò voluntatis ponitur Psalm. 35. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.* Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Lucæ 22. *Ego dispono vobis regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam.* Ioan. 16. *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* Apoc. 2. *Vincenti dabo manna absconditum.* 1. Pet. 4. *Vt in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exsultantes.*

ALIBI verò in utriusque potentiæ actu simul Beatitudo proponitur. Psal. 35. *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Psal. 33. *Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus.* Psalm. 15. *Adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo.* Isa. ul. *Videbitis & gaudebit cor vestrum.*

PRÆTEREA, ubi scriptura quippiam dignitatis cognitioni Dei tribuit, non de arida notitia, sed de conjuncta pio in Deum affectui loquitur. Quare ex illis ipsis locis, in quibus beatitudo in Dei visione constituitur, elicere possumus, eam simul in voluntatis actu consistere. Vt, Isaiæ 1. *Israël me non cognovit.* Oseæ 8. *Cognovimus te.* Ioan. 1. *Mundus eum non cognovit.* 1. Ioan. 3. *Omnis qui peccat, non cognovit eum.*

ACCEDIT Catechismi nostri Romani authoritas. *Solida,* inquit, *beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusq; pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons & principium.* Ac subdit: *Ioan. 1. epistol. cap. 3. dicens: Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, significat, beatitudinem ex ijs duobus constare, quòd videlicet Deum videamus, eoque fruamur, sicq; optimo perfectissimóque modo possideamus.*

Essentialis beatitudo in Dei possessione sita.

VT igitur rem paucis complectamur, absoluta & essentialis beatitudo, in Dei possessione constituenda est. Possidetur autem Deus hîc quidem imperfecto modo, quoniam videtur in ista vita in ænigmate, id est, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata, quæ tamen cùm corporea sit, infinitam Dei simplicitatem ac perfectionem immensam repræsentare nequit: at in futura vita, Divina natura intelligibilis speciei officium eminenter præstabit, se beatis conjungens, eorúmque intelligentiam lumine gloriæ collustrãdo, quo corroborati idonei efficientur, ut beatificam visionem eliciant, Deumque lumen verum in ejus lumine videant, ejusq; inflãmati amore, in eum toto affectu rapiantur, omniaque in eo possideant, nec extra illum quidquam appetant. Vtriusq; igitur potestatis actu, voluntatis scilicet & intellectus, çquè principaliter ac immediatè, beati Deum possidebunt.

1. Cor. 3.

Psalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Psal. 83. gratiam & gloriam dabit Dominus. Ps. 138. Illuc manus tua deducet me.

Beati Deum possidebunt actu intellectus & voluntatis.

ET quando Scriptura vel Ecclesiastici scriptores beatitudinem in visione aut Dei cognitione constituũt, actum simul voluntatis, putà amoris, gaudij, delectationis subintelligi volũt. Quod ex Augustino liquet, lib. 1. *De Trinit.* cap. 10. ubi nomine *Cõtemplationis* beatificæ gaudium quoque comprehẽdit. Et lib. 1. *De Moribus Ecclesiæ* cap. 25. vitam æternam *Præmium* esse dicit, cujus promissione gaudemus. Promittitur autẽ nobis non solùm, quòd Deum videbimus; sed etiam gaudium, fruitio, cõsolatio, saturitas. Mat. 5. Io. 16. Hinc Augustinus scripturam sequutus indifferenter nunc actui intellectus beatitudinem asscribit, ut lib. 1. *De Trinit.* cap. 8. 9. 10. & 13. Alibi voluntatis actui. libro 1. *De Doct. Christ.* cap. 32. *Summa merces hæc est, ut Deo perfruamur.* Lib. 10. Confess. cap. 21. & 23. *Beata vita est gaudium de veritate.* Lib. 8. *De Civit.* cap. 9. *Nemo beatus, qui eo quod amat non fruitur.*

Sub actu intellectus cõprehenditur etiam actus voluntatis.

SCIENDVM hic insuper est, BEATITVDINIS nomen generali significatione complecti, quidquid ad perfectionem absolutam tam animi quàm corporis in cælo spectabit. Sic acceptã

Beatitudo est status omnium bonorũ congregatione perfectus.

beatitu-

beatitudinem Boëtius definivit lib. 3. *de Consol. prosa* 2. esse statum, omnium bonorum aggregatione perfectum. Et Augustinus lib. 13. *de Trinit.* cap. 5. *Beatus est, qui habet quidquid vult, & nihil male vult.* Anselmus lib. *de Simılit.* cap. 47. & 48. beatitudinem definit, *Sufficientiam omnium bonorum:* cujus XIV. partes assignat, ex quibus satis apparet, non in una aliqua singulari operatione, sed in omnibus & singulis prædictis beatitudinem consistere, ex quibus una completa hominis beatitudo consurgit.

Cap. CCCLXXII.

De bonis accessoriis, quæ beatitudinis essentiã consequuntur.

Accidentalis beatitudo. ACCIDENTALIS beatitudo in variis animæ, corporisque ornamentis, quæ ultra essentialem felicitatem beatis à Deo tribuentur, consistit: quæ dona tot & tanta erunt, quot & quanta hominis cor assequi nequit. *Quod enim oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, Deus præparavit suis electis.* *1. Cor. 2.* Quorum bonorũ amplitudinem licèt plenè hîc animo complecti non possimus; attamen exiis, quæ in ista vita homines appetere solent, aliquousque intelligi poterunt. Expetunt autem homines in primis vitam à miseriis liberam. *Ex analogia bonorum hujus vitæ colligimus bona futura.* Ibi vita jucunda erit, nullus mœror, nulla indigentia, nulla infirmitas, nulla molestia, nullus affligens æstus, nullum frigus. Appetunt deinde homines cibum & potum. Ibi cibo potuque invisibili reficientur beati. Nam *inebriabuntur ab ubertate domus Domini*, Psalm. 35.

ADDE vestitum. Ibi stolis albis, & lumine sicut vestimento amicientur, immortalitate, splendore innocentiæ, sempiternæque gloriæ coronâ decorati. Apoc. 3. & 7.

DESIDERANT hîc quoque homines ampla commodáque ædificia. Ibi in spatiosissimo cælorum campo Dei claritate undique collustrato beati habitabunt. Apoc. 21. Psalm. 83. *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum! Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.*

EXPETUNTUR hîc insuper honores. At *gloria & divitiæ in domo Domini*, Psalm. 111. *Gloria & honor & pax omni operanti bonum*, Rom. 2. Quãtus autem honor erit, dum homo non servus, sed amicus, frater, ac filius Dei vocabitur? dum à Christo coram Patre, Angelisq; omnibus collaudabitur? *Venite benedicti Patris mei &c.* Vnde Psalm. 138. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.*

DELECTAT hîc rerum variarum, plurimarúmque scientia, quæ tamen imperfecta, sæpeque incerta solùm est. At ibi lux incommutabilis veritatis, fonsque sapientiæ sese facie ad faciem exhibebit. Quid autem non sciet, qui omnia scientem atque continentem intuebitur?

EXOPTARI quoque solet honoratorum, proborúmque hominum societas, amicitia, familiaritas. At in cælo universi principes erunt, sapientissimi, sanctissimi, nobilissimi, opulentissimi, nostrique amantissimi: quorum unusquisque Deum laudabit non minùs de alterius donis, quàm de suis. Tota enim supernorum civium societas in unum Deum Patrem & Filium atque Spiritum Sanctum unâ charitate celebrandum exardescet, & de omniũ, singulorumq; gratiarum donis in Deo gaudebit.

POSTREMO homines occupatione honesta delectantur. At beati in jucundissima Dei laude versabuntur. *Qui habitant in domo tuâ Domine, in secula seculorum laudabunt te*, Psalm. 83. Augustinus lib. 22. *de Civit.* cap. 30. Item, in Orbis administratione. *Iudicabunt* enim *sancti nationes & dominabũtur populis*, Sapien. 3. *Esto super decem civitates potestatem habẽs* Luc. 19. Apoc. 2. 7. & 20. Præter hæc autem præmia omnibus beatis communia, erunt & particularia eis solis reservata, qui singulari virtute de Carne, Diabolo & Mundo victoriam reportaverint: quales sunt Virgines, Doctores, & Martyres, quibus AVREOLA reservatur.

Cap. CCCLXXIII.

De Aureolis coronis.

QVÆ DE Aureolis coronis à Scholasticis Doctoribus traduntur, desumpta sunt ex glossa ordinaria in 25. cap. Exodi ad illa verba: *Faciésque illi coronam interrasilem, altam quatuor digitis, & super illam alteram coronam aureolam.* Quæ verba exponens Beda lib. 1. *de Tabernaculo* cap. 6. ex quo glossa desumpta est, ait: *Corona mẽsa Do-*

mini variis distincta sculpturis, sed competenter ordinatis apposita est. Aeterna enim vita futura, omnibus est promissa justis; sed multiformis in illâ pro meritorum diversitate gloria est singulorum.

Aureola ubi fundata.

Qvod verò priùs corona descripta subjungitur: *Et super illam, alteram coronam aureolam*; de illorum potest rectè præmio intelligi, qui generalia scripturæ sanctæ mandata spontanea virę perfectioris electione transscendût, ideóque specialem præ ceteris fidelibus retributionem voluntariæ oblationis exspectant. Vel corona aurea labro mensæ Domini apponitur, cùm in verbis sacræ scripturæ dicimus, animas egredientes carnem, ad æterna in cęlis præmia esse recipiendas. Et super illam altera superadditur corona aureola, dum in eâdem scriptura repetitur, quòd eis in fine seculi sublimior gloria in corporû quoq; immortalium receptione servetur. Vbi sanè Beda variam ejus loci expositionem ponens, satis insinuat, ea, quæ de Aureolis dicuntur, non ibi clarè fundari; quamvis si ut probabilia tantùm proponantur, non sint contemnenda.

Quid per aureolam intelligendum.

Per *Aureolam* verò Scholastici doctores intelligunt, accidentale quoddam præmiû, essentiali superadditum corporali aliquo signo expressum. Cujusmodi præmia assignantur Martyribus, Doctoribus atque Virginibus. Isq; ternarius numerus sumitur secundùm hostes, cum quibus confligitur, & virtutes, quibus dimicamus, atque Christo configuramur.

Hostes sunt, *Caro, Mundus, & Diabolus*, quos excellentissimo vincunt modo Virgines, carnis violentos impetus superantes; Martyres, tyrannidem persecutorum calcantes; & Doctores veritatis, tenebras hæreseon, diaboliq; machinamenta à seipsis, & ab aliis viriliter propulsantes.

Virtvtes autem, quibus pugnatur, sunt potentia rationalis, cui doctrina respondet; irascibilis, cui martyrium; & demum concupiscibilis, circa delectabilia versans, cui Virginitas respondet. Quibus tribus virtutibus eminéter Christo doctori justitiæ, Virgini, ac Martyri assimilamur. Apoc. 7. de Virginibus dicitur: *Sequuntur Agnû, quocumque ierit.* Apoc. 3. de Martyribus, *Qui vicerit, faciam eum sedere in throno meo.* Et Apoc. 7. *Stant in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.*

De doctoribus autem Dan. 12. *Qui ad justitiam erudierint multos, fulgebunt tanquam stellæ.* Et, *qui elucidant me, vitam æternam habebunt*, Eccl. 24.

An aureola Christo attribuenda sit.

Cvm autem Aureola diminutionẽ, participationemq; gaudii designet, & in Christo sit omniû plenitudo gaudiorum, nõ sunt Aureolæ ipsi tribuendæ, sed eminentior quædam omnium virtutum & præmiorû perfectio. Germinat enim virgines, martyres roborat, doctores illuminat, ac per ipsum plenissima de carnis infirmitate, de mundo, atque diabolo, victoria obtinetur. Ideoque beati omnes clamant: *Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.* Apoc. 3. 5. & 7.

In Christo virtutû omnium perfectio.

Cap. CCCLXXIV.

Utrùm beati per apertam Dei visionem impeccabiles reddantur?

EX natura beatifici status (nõ autem tantùm ex Dei extrinseca lege, ut Scotus opinatur) fit, ut beati peccare nequeant. Dum enim clarè Deum intuentur, summum & infinitum bonum, in quo cuncta bona eminentissimè continentur, totáque objecti voluntatis latitudo, ad quod naturaliter determinata est, reperiatur, ita, ut nihil eo melius, vel opportunius occurrere homini possit: necessariò sequitur, ut beati suam voluntatem à Deo avertere, vel aliquid nisi secundùm rectum ordinem ad illum expetere nequeant, cùm ille sit ultima & absoluta hominis perfectio & finis, quo sibi applicato conquiescat, nec aliud desiderare possit. Vnde sequitur, ut Deum visum odisse, vel ab ejus summa dilectione homo desistere non possit. Nec verò absurdum censeri debet, quòd eadem voluntatis potentia erga quædam objecta indifferens & libera; erga nonnulla verò per modum naturę determinata sit, cùm & Dei voluntas, quoad externa, indifferens, & liberrima, circa operationes immanentes, sit naturaliter determinata.

4. Dist. 49. q. 6.

Ex natura beatifici status sacti peccare nequeunt.

Cap. CCCLXXV.

An omnium par futura sit beatitudo?

Hieronymus in Apologia pro lib. cont. Iovin. & li. 2. cōt. Iovin. August. de S. Virg. cap. 26. Gregor. li. 4. Moral. c. 42.

IOVINIANVS Conjugium Virginitati exæquans, consequenter omnes homines æqualiter beatos fore pronunciavit. Cujus errorem amplexus est Lutherus, in serm. *de Nativi. B. Mariæ Virginis*, ubi ex falso imputativæ justitiæ fundamento statuit, omnes homines æquè sanctos esse, atque proinde beatos æqualiter futuros cum Dei Matre.

Dispar beatitudo futura. *1. Ioan. 3.*

CETERVM ex scripturis certissima fide tenendum constat, alios in futura vita, pro ratione meritorum hujus vitæ, aliis feliciores fore; id est, recepturos clariorem & perfectiorem Dei visionem atque fruitionem. Omnes quidem Deum, sicuti est, videbunt, ac proinde cuncta quæ in Deo formaliter existunt & intrinsecè, sive reipsa distinguantur, ut proprietates relativæ personarũ constitutivæ; sive tãtùm virtualiter, ut perfectiones absolutæ: quinimo nec unus alio beatior erit, quia plura ex eis, quæ in Deo eminenter sunt, hoc est, plures Dei effectus videat, (cùm in illis beatitudo non consistat:) sed ex eo imparitas felicitatis profluet, quòd unus alio clariùs & perfectiùs Dei essentiam videbit, ac ampliùs Deo perfruetur atque delectabitur. Cujus inæqualitatis causa remota erit, imparitas gratiæ, meritorum, & charitatis hujus vitæ: immediata verò causa erit, inæqualitas luminis gloriæ, quo mẽs beati confortabitur ad videndum Deum, qui se menti conjunget, ac intelligibilis speciei vices supplens præstabit, ut pro ratione luminis gloriæ intellectus beati remissiorem vel intentiorem visionis Dei operationem eliciat. Quod lumen gloriæ unicuique secundùm anteactæ vitæ merita retribuetur.

Aug. lib. 5. confess. c. 4.

Inæqualitas luminis gloriæ inæqualitatem beatitudinis inducit.

EXINDE verò sequitur, omnium visiones beatorum ejusdem naturæ fore. Idem enim primariũ objectum, Deum scilicet habebũt; ab eodemque proximo principio, lumine scilicet gloriæ elicientur; & per eandem divinam naturam sese mẽti beati immediatè conjungentem, atque intelligibilis speciei vices supplẽtem: sed nihilominus pro quantitate luminis gloriæ, intellectus diversi, variam intentionem, perpetuamq; atque constantem habebunt: similiter & beati unius voluntas Deo intentiùs viso ampliùs perfruetur & delectabitur, quàm alterius, qui remissiore intellectus operatione naturam eandem divinam contemplabitur.

SICVTI autem pro meritorum istius vitæ differentia, essentialis beatitudo, quatenus præmium est, augetur, vel remittitur; ita & accessoria præmia majora vel minora reddentur, pro ratione meriti cujusque; ut scriptura Ioannis 14. manifestè docet: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; in quibus scilicet majora vel minora præmia, ut quisque promeritus in hac vita fuerit, reddentur. *Qui enim parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Et *sicut stella à stellâ differt claritate, sic erit resurrectio mortuorum*, 1. Cor. 15. Item Apo. 14. nemo poterat dicere canticum, nisi illa quadraginta quatuor millia &c. Isaiæ quoque 56. de Virginibus: *Daba eis in domo mea locum, & nomen melius à filiis & filiabus.* *2. Cor. 9.*

IDIPSVM ex eo convincitur, quòd pro ratione meritorum cujusque, diversa sit futura damnatorum pœna. Sapientiæ 6. *Potentes potenter tormenta patientur.* Matth. 10. *Tolerabilius erit in die illa terræ Sodomorum.* Et, *Reddet unicuique secundùm opera sua.*

Cap. CCCLXXVI.

Vtrum beatitudo semel habita deperdi possit?

Beatitudo stabilis & secura est.

ORIGENES lib. 1. *Periarchon* cap. 6. perpetuum quemdam felicitatis & miseriæ circulum, sequutus Pythagoram, confinxit. Sed beatitudinem inamissibilem fore, scriptura sacra pronunciat. Matth. 25. *Et ibunt hi in ignem æternum; justi autem in vitam æternam.* Ioan. 17. *Hæc est vita æterna.* Ro. 6. *Gratia Dei, vita æterna.* Apo. 3. *Qui vicerit, foras non egredietur ampliùs.* Eccles. 24. *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.*

IDEM Veteres conformiter tradunt. August. lib. *de Hæres.* cap. 43. lib. 12. *de Civit.* c. 20. dicit, pias aures non ferre, ut dicatur, ita perveniri ad cõspectum Dei, ut quandoque necesse sit deseri. Lib. 22. *de Civit.* ca. 30. *Ipse erit finis desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.*

NEQVE solùm beatitudo perpetua erit, sed etiam beati de suæ beatitudinis perpetuitate certi, securíq; erunt. Nam cùm visio Dei beatorum desideria plenè satiet, & illi numquam carere summo bono velint, quod possident, nec ejus amissionem timere; consequitur, eos certos esse, quòd ad miseriam non sint reversuri. *Quid enim ei beatitudine fallacius*, inquit Augustinus, *ubi nos futuros miseros, aut in tantâ veritatis luce nesciamus, aut in summâ felicitatis arce timeamus?* & Hieronymus contra Vigilantium Sanctos cum Christo regnantes de sua felicitate securos esse confirmat.

Psal. 16.

Aug. lib. 12. de civit. c. 20

CAP. CCCLXXVII.

Utrum omnes homines suum ultimum finem assequentur?

RERVM omnium ultimus finis duplex est: unus *intrinsecus* & proprius, qualis, si de hominibus agatur, est visio Dei. Alter *extrinsecus & communis* est, scilicet gloria Dei. Fine autem proprio multi hominum sua culpa frustrabuntur; finem verò ultimum extrinsecum universi homines assequentur. Nam sicut ex beatorum amplissima remuneratione, ita & ex impiorum justissima damnatione, laudem, gloriam & honorem Deus in secula seculorum referet.

PROPRII autem finis, veræque beatitudinis assequendę certa ratio est, ut Fide, Spe, & Charitate instructi, & in oratione, sacramentorumq; salutari usu perseverantes, ad omnia pietatis in Deum, benignitatisque officia in proximos, quotidie nos exerceamus. Sic enim ad beatam illam gloriam electis à Deo præparatam quandoque perveniemus: quam mihi, & omnibus in unâ Catholicâ fide, sub Obedientiâ unius Vicarii Christi Romani Pontificis (cujus judicio universa mea scripta submitto) Deum colentibus, misericordiâ Christi, tetribuendam confido: cui glotia perennis, Amen.

Beata vitæ assequendæ via & ratio.

INSTITVTIONVM DOCTRINÆ CHRISTIANÆ LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

De Sacramentis.

Ratio cur post Symbolū subiungantur sacramenta.
Rom. 10. 1. Timoth. 5. August. lib. 8. conf. cap. 2 Fidem sacramentis profitemur.

SECVNDA Catechismi Romani parte de sacramētis novæ Legis agitur, quibus tanquam visibilibus signis fidē nostram profitemur, & Christi merita credentibus uberrimè applicantur. Ideoque post explicationem Apostolici Symboli, in quo traduntur, quæ fide tenenda sunt, sive ad unius Dei in personarum Trinitate notitiam, sive ad mundi ortum & gubernationē, sive ad VERBI Incarnationem, & humani generis lapsum & instaurationem, sive ad justorū præmia & iniquorum supplicia pertineāt, optimâ methodo tractatus de SACRAMENTIS subjungitur.

Duo modi parandæ salutis: fides & sacramēta.
Marc. 16. Basil. lib. de Spiritu sancto cap. 12. Matth. 28.

DVO enim sunt inseparabiles modi parandæ salutis: FIDES & SACRAMENTA. Iuxta illud Christi: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Et: *Ite docete omnes gentes, baptizantes &c.* insinuans, primum fidei doctrinam esse tradendam initiandis Christo; postea verò inserendos societati populi Christiani visibilium sacramentorum consortio, sine quibus homines in nullum religionis nomen coalescere possunt: absque quorum usu Augustinus se dicit expertum, fideles in apostasiam facilè prolabi. *Vnus* enim *Deus est, una fides, unum baptisma.* Ephes. 4.

August. lib. 19. cont. Faust. c. 11. & 12. August. epist. 108 lib de vera relig. cap. 17.

Ad mysteria, promissiones, & præcepta reducitur Christiana doctrina.

ACCEDIT, quod uniusque Testamenti scriptura totius cælestis doctrinæ summam ad tria revocet; videlicet ad mysteria, promissiones, & præcepta, hoc est, ad res credendas, sperandas & faciendas, quibus Fides, Spes & Charitas respondent: ad quæ tria Catechismi Romani authores totā quoque Christianæ doctrinæ summam revocarunt, Augustinum imitati *in Enchiridio*, & lib. *De Catechizan. rudibus*, atque lib. *De Agone Christiano.*

CAP. II.

De Sacramenti nomine.

Sacramenti varia significatio.

SACRAMENTI nomen apud profanos authores, aliquando *Pignus in loco sacro depositū* significat, quod victus in pœnam injustæ litis perdebat; ut patet apud Varronem lib. 4. *De Lingua Latina*; Ciceronem lib. 2. *De Oratore.* Subinde verò Sacramentum idem erat, quod sollenne jusiurandum. Vide lib. 2. *De Re Militari* Vegetium; Tertullianum lib. *ad Martyres*; Hieron. in epi. ad Heliodorum.

Sacramentū idem, quod mysterium.

SED apud Ecclesiasticos scriptores usitatius SACRAMENTI nomen idem denotat, quod mysteriū Græcis. Sunt autem tres illius nominis significationes. I. est, qua mysterium dicitur *ceremonia*, qua homines sacris initiantur; quomodo Ambrosius libros *De Mysterys* inscripsit. II. est, qua omne id, quod arcanum & secretū est, SACRAMENTVM dicitur. 1. Corinth. 13. *Si noverim mysteria omnia.* Matth. 13. *Vobis datum est nosse mysterium.* Tob. 12. Prov. 20. Daniel 2. Apoc. 17. 1. Thessal. 2. *Mysterium iniquitatis*; quæ significatio rectè sacramentis nostris convenit. Nam arcana, solisque fidelibus nota esse debēt. Dionysius Areopag. lib. *De Eccles. hier.* cap. 1. III. est, qua *omne latentis arcanæq; rei externum signum* vocatur *mysterium.* Qua significatione omnes veteris testamenti figuræ, atque similitudines in Evangelio aut Apocalypsi expressæ

Isaia 24.

Sacramentū rei arcanæ signum.

mysteria nuncupantur. Sic Dan. 2. *statua* sacramentum vocatur. Apocal. 17. *Ego dicam tibi sacramentũ mulieris.* Ephes. 5. *sacramentum magnum est.*

Sicut ergo mysterium, ita & sacramentum tria denotat: nimirũ *rem secretam*, & *signum rei secretæ*, atque *rem sacratam seu initiantem.* Sacramentum enim *à Sacrando* deducitur. Augu. li. 15. *de Civit.* cap. 26. Ambros. lib. *de iis qui myst. initiantur.* S. Tho. 1. 2. q. 102. art. 5. Omnia itaque signa, quæ ad res divinas pertinent, SACRAMENTA vocantur. Sacramẽtum enim generali significatione *Sacrum signum* est, à qua Ecclesiastici scriptores vocem *Sacramenti* accommodarunt, ad significandum illustriores quasdam ceremonias, sensibiliaque symbola, a Deo ad animæ sanctificationem instituta. Novis enim rebus æquum fuit, nova tribui nomina, quibus propriè tradi explicarique possent. Sũt enim doctrinę religionis congruentes verborum novitates, quibus res antiquæ, aut nova Dei beneficia exprimantur, cujusmodi nomina sunt à Patribus condita: *Trinitas, Incarnatio, Homousion, Theotocos,* sive *Deipara, Xenodochia, Monasteria, Episcopus, Presbyter, Diaconus,* ipsumque nomen *Christianorum* (Actor. 11.) fidelibus impositum. Cùm autem à Christo quædam nova sint instituta mysteria ad Dei cultũ, & homines sanctificandum spectantia, placuit Majoribus eisdem *Sacramenti* nomen appropriare, ob vocis & rerum analogiam, ut *Sacramentum* diceretur, per quod sãctificamur, sive per quod Deus homines sibi consecret, sanctificet; quemadmodum *vestimentum* appellatur, quo vestimur, *ornamentum*, quo ornamur.

Aug. epi. 5.

Lib. 10. de civit. c. 5.

Sacramenti vox accommodata illustrioribus quibusdam ceremoniis.

Augu. tract. 97 in Ioan.

Lib. 10. de civit. c. 23.

Christus nova instituit mysteria quibus nova sũt appropriãda nomina.

Fuit autem *Sacramenti* nomen in tanta veneratione priscis temporibus in Ecclesia Latina, ut omnes linguæ vulgares illud retinuerint: Gallica, Hispanica, Italica, Germanica, & aliæ; sicut de vocibus, *Amen,* & *Alleluia* notavit August. lib. 2. *de Doct. Christ.* cap. 11. & tract. 41. in Ioan.

Est autem hæc vocis *Sacramenti* accommodatio ipsis viventibus Apostolis facta, ut ex vulgata Latina versione ad Ephe. 5. patet: ubi *Matrimonium* propriè Sacramẽtum, id est, *sacræ rei signum* dicitur.

Sacramenti voce propriè sumpta usi sunt Apostoli.

Et vetustissimi scriptores latini *Sacramenti* voce in hac significatione sæpe usi reperiuntur. Tertullianus, Cyprianus, Hilarius, Hieronymus: Ambrosius lib. *de Sacrosanctis* inscripsit. Augustinus epist. 118. *Sacramenta numero paucissima &c.*

Tertul. lib. de præscr. c. 16.
Cyprian. li. 2. epist. 1.
Hilarius in Psal. 121.

Cap. III.

De Sacramenti definitione in genere.

Sacramentum ab Augustino generatim definitur, *sacræ rei signum*, lib. 10. *de Civit.* cap. 5. quem deinde Scholastici Doctores sequuti sunt: & non minùs veteris, quàm novæ legis sacramentis hæc generalis notio convenit, quoniam ex æquo justificantem gratiam significant, licet eam non similiter efficiant. Non enim ad sacramẽti essentiam pertinet, gratiam efficere, sed tantùm significare, ut Augustinus tradit epist. 5. *Signa cùm ad res divinas applicantur, sacramenta sunt.* Vnde sequitur, sacramentum in genere signorum, non autem actionis esse collocandum.

Sacramenti generatim definitio.

Aug. lib. 19. cont. Faust. cap. 11.
August. in Ioan. tract. 80.
Chrysost. ho. 84. in Matt.

Hinc Scriptores varias appellationes sacramento tribuunt, non ab operando, sed à significando deductas. Latini quidem sæpe *figuras, signa, similitudines* & *visibiles formas* appellant: Græci verò, *Symbola* & *antitypa.*

Sacramentũ in signorum genere collocatur.

Signum autem ab Augustino lib. 2. *de Doct. Christ.* definitur, *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.* Rerum enim sensibilium duo sũt genera: quædam ob id inventæ sunt, ut aliud insinuent, cujusmodi sunt *vocabula, scriptura, vexilla, imagines, tympana, tubæ*, aliaque hujusmodi, à quibus si vim significandi detraxeris, sublata erit institutionis causa. Alię res non alterius rei significandæ, sed sua tantùm causa effectæ sunt, ut *res naturales.*

Signi definitio.

Duo rerum genera.

Signorum porrò tria sunt genera: quædam sunt *naturalia*, quæ rerum expertarum animadversione præter se aliud cognosci faciũt, ut fumus ignem, vestigium animalis, vultus animi affectionem prodit.

Signorũ tria sunt genera: naturalia.

Alia hominum voluntate instituta sunt, ut mutuos conceptus, sententias, & consilia explicare possent. Ex quibus signis nõnulla pertinent ad sensum oculorum, alia ad aurium; ut verba, quæ inter homines significãdi principatum obtinent: sed quia verberato aëre statim pertranseunt, instituta sunt per literas signa verborum.

Ab hominibus instituta.

A Deo constituta, partim theorica tantum.

TERTIUM genus signorum est, divinitus institutorum, ex quibus aliqua sunt theorica, ideo tantùm data, ut aliquid significent, & admoneant, ut panis azymus, & quæ ad Mosaicæ legis ceremonias pertinebant: alia verò sunt *practica simul & theorica* signa, quæ scilicet Deus non tantùm significandi, sed etiam efficiendi causa instituit, qualia sunt, novæ Legis sacramenta, in quibus res externæ ad significandum assumptæ, similitudinem earum rerum gerunt, quas Deus invisibiliter in animis nostris operatur. *Si* enim *sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent*, ait Augustinus epst. 23. lib. 2. *de doct. Christ.* c. 3. lib. 3. c. 9.

Partim practica simul.

REPRÆSENTAT autem Sacramentum rem sacram, non profanam. Sunt enim sacramenta religionis ceremoniæ solennes atque stabiles, quas violare sacrilegium sit.

Res sacra novæ legis sacramentis designata triplex.

RES verò sacra novæ Legis sacramentis denotata, triplex est: videlicet gratia justificans, quæ ut præsens significatur: passio Christi, gratiæ causa, ut præterita commemoratur: & vita æterna, quæ ut gratiæ effectus futurus præfiguratur, ut de Baptismo explicat ad Rom. 6. Apostolus de Eucharistia; Lucas c. 22. Ioan. c. 6. Reliqua sacramenta quoque gratiam, ejúsque principium atque finem saltem implicitè significat. Nam omnia novæ Legis sacramenta primò & essentialiter gratiam iustificantem, quam efficiunt, significant; Christi verò passionem supponunt; vitam aut beatam promittunt.

CAP. IV.

Definitio Sacramēti novæ legis.

Sacramenti novæ legis definitio.

MAGISTER sententiarum lib. 4. dist. 1. sacramentū novæ legis definit: *Est invisibilis gratiæ visibilis forma, ut imaginē gerat & causa existat.* Catechismus autem Romanus definit: *Est res sensibus subjecta, quæ ex Deo institutione sanctitatis & justitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Vnde patet, ab sacramenti definitione secludi omnia terum sacrarum signa, quæ sanctificantem gratiam non denotant: ut cruces, imagines, columbam, linguas igneas, manna, aliáque similia: necnon universa sacramentalia; qualia sunt consecrationes templorum, aquę benedictæ, lotio pedū, exorcismi, & alia huiusmodi quæ gratiam perfectè sanctificantem, cujus causa sint, non exprimunt; sed pręparationes, impedimenta sanctificationis removentes, exsistunt. Sacramentum enim novæ legis gratiam, quæ nos sanctos efficit, divinarúmque virtutum habitu exornat, & significare, ac simul efficere debet. Quod de Baptismo scriptura frequenter & apertè tradit, nec obscuriùs de Eucharistia loquitur, de Confirmatione, Pœnitentia, Extrema unctione, Ordine atque Matrimonio idipsum ostendit.

Sacrum signa sanctificantem gratiam non denotantia.

Sacramentalia.

Ioan 3. Rom 6.

Ioan. 6.

CAP. V.

Differentia inter novæ ac veteris legis sacramenta.

Sacram. veterum & novorū differentia.

VNIVERSA naturęque Mosaicæ legis saeramenta, in eo à novæ legis sacramentis distinguuntur, quòd illa gratiam internè sanctificantem non efficerint, sed tantùm significaverint; Novæ autem legis sacramenta gratiam non tantùm significent, sed etiam efficiant ac præstent. Iuxta doctrinam Concilii Florentini in instructione Armeniorum, & Concilii Tridentini Sess. 7. can. 2. quam Paulus comprobat ad Galat. 4. vocans sacramenta vetera, *infirma & egena elementa*: ad Hebr. c. 7. *inutilia & infirma*: cap. 9. *Iustitias carnis*, quia scilicet sanctificationem legalem, typicam & carnalem pręstabant, emundando ab irregularitatibus & immunditiis legalibus, sed gratiam intus emundantem animas à peccatis tantùm adumbrabant, promittebant, ostendebant, non verò efficiebant nec præstabant. Nam ut Apostolus ad Hebr. 10. ait: *Non poterant perficere, nec emundare conscientiam*: hoc est, justos efficere nō poterant. *Ex operibus* enim *legis non justificabitur omnis caro corā illo*, Rom. 3. Vnde nec Circumcisionē justificasse Abraham, sed tantùm fuisse signaculum justitię fidei, cap. 4. docet. Quod 1. Cor. 7. etiam insinuat, dum ait: *Circumcisio nihil est*, in negotio scilicet justificationis.

Sacramenta veteris legis ab immunditia legali emūdabant.

Circumcisio non fuit sacramentum, sed tantū signaculum veræ justitiæ.

AVGVSTINVS epist. 118. in eo novā sacramenta distinguit à veteribus; quòd sint numero pauciora, factu faciliora, significatione augustiora, virtute efficaciora; *quoniā* ait in Psal 73. *illa promittebant Salvatorem, hæc præstant.*

Aug. lib. 3. de doct. Christ. c. 9. lib. 19. cont. Faust. cap. 13. Lib. de ver relig. c. 17.

Cap. VI.

Quòd Sacramenta ſint Religionis ceremoniæ, Deo pro tempore gratæ.

[S]acram. vetera ſuo tempore Deo placuerunt.

LICET diſparis virtutis ſint vetera & nouæ legis Sacramenta; omnia tamen ſuo tempore Deo placuerunt, & religionis ceremoniæ fuerunt, per quas homines Deo cultum exhibuerunt, profitendo ſanctificationem, omnéque bonum à Deo in nos deſcendere, ideoque iuſtum eſſe, hominem Deo ſubijci, à quo ſit creatus, gubernetur, à quo redemptionem à ſeruitute diaboli, mortis & peccati, vniuerſáque gratiarũ dona, emundationemq; à labe inobedientiâ contracta quærere ac exſpectare debeat.

[O]mne ſacra[mentum e]ſt [re]ligionis ce[re]monia.

IN omni equidem Sacramento certus ritus, qui ſimili actione peragitur, duo ſignificat. *Prius* eſt id, quod Deus erga nos operatur: *Poſterius* verò, id, quod Deo nos debemus. Ideoque ſacrum ſignum, ſiue religionis ceremonia eſt, quia in ſignificandi modo ſita eſt ceremonialis actio, qua eodem actu & momento Deus colitur, & nos ſanctificamur.

PORRO hęc ſignificatio ſacramentalis & cultus ceremonialis, non ſolùm in elemento ſenſibili, ut in aqua, ſed in toto ſenſibili & externo, quod Deus ad Sacramenti eſſentiam aſſumit, conſiſtunt: ſiue ex rebus corporeis, ut aqua vel oleo: ſiue ex verbis, aut actibus externis, ut impoſitione manuum, aut inſufflatione conſtet. Quare totum ſacramentum materia & ſenſibili forma conſtans, ſignum eſt rei ſacræ, atque ſimul religionis ceremonia, qua Deus colatur.

Cap. VII.

Cuius ſit, inſtituere ſacramenta.

[Dei] ſolius [e]ſt ſacram. [in]ſtituere.

CVM nulla creatura per ſe vim ſanctificandi habeat, ſed Deo totius puritatis fonti proprium ſit; lõgè conuenientiſſimum fuit, ut ſolus Deus creaturas ad ſanctificationis officiũ aſſumeret, & ad ſacramentalem ſignificationem, religioniſq; ceremoniam, qua colatur, inſtitueret. Ad eum ſiquidem pertinet, gratiam creaturæ annectere, cuius eſt, pro ſuo arbitrio gratiam tribuere. Ac laudat Auguſtinus Socratis ſententiam, dicentis, unumquemque Deum ritibus à ſe inſtitutis coli velle.

Aug. lib. 1. de conſen. Euang. c. 18.

Socratis ſententia: Deus ritibus à ſe inſtitutis colendus.

ACCEDIT, quòd ſacramenta ſint quædam peccati remedia: non eſt autem infirmi, ſed medici præſcribere, quibus rebus ægritudo ſanari debeat.

PRÆTEREA cùm ſacramenta effectus quoſdam habeant, vires rerum naturales ſuperantes; utpote legalem munditiem efficere, aut verè à peccatis liberare, ſimiliter gratiam per Chriſtum dandam præſignare, aut Chriſti paſſionem applicando, ſanctificationis gratiam prębere, quę nõ ratione humana, ſed reuelatione diuina diſcuntur: facilè perſpicitur, quòd congrua huius fidei per viam religionis inſtituere ſigna, non ſit inſtinctus naturæ ſolius, ſed eius, qui credenda reuelat. Eadem enim eſt inſtituendorum ſacramentorum, & reuelationis credendorum ratio. Proinde ſicut credenda à ſolo Deo præſcribuntur; ita &, quibus rebus aut actionibus eadem per modum religionis prænuntientur. Quemadmodum enim omnis vera religio ſuam à Deo trahit originem, ita religionis ſacræ notæ ſeu ceremoniæ, quibus Deus coli vult aut placari, non niſi ab ipſo docente haberi poſſunt. Quare tam Legis naturę, quàm Legis Moſaicæ aut Euangelicæ ſacramenta, à Deo peculiari reuelatione tradita fuiſſe, non eſt ambigendum.

Omnis vera religio à Deo.

Quod Concilium Tridentinum Seſſ. 7. can. 1. de ſacramentis nouæ legis definiuit, omnia ex Chriſti legiſlatoris expreſſo mandato inſtituta eſſe. Conueniebat enim ad Dei gloriam, ſalutemq; noſtram promouendam, ut authoritas inſtituendi ſacramenta nulli creaturæ communicaretur, ut ſalutis authorem promptiùs agnoſceremus, nec in homine, vel alia pura creatura ſpem noſtram, ſed in Deo ſolo collocaremus, ut monet Auguſt. tract. 5. in Ioan.

Noua legis ſacramenta omnia à Chriſto inſtituta.

Cap. VIII.

Cur Deus in rebus sensibilibus sacramenta instituerit?

Cur Deus sacramenta in rebus sensibilibus instituerit

QVIA homo anima & corpore constat, ab initio humanæ creationis voluit Deus, sibi ab homine non solùm interiori, sed etiam externo ac visibili cultu obsequium deferri; ac proinde Sacramenta, ceremoniásque sensibiles, quibus coleretur, instituit.

SECVNDO, Quia congruit, ut humani ingenii imbecillitas per signa quędam sensibilia occultam Dei virtutem apprehendat, & rerum quæ sentiuntur adminiculo ad intelligenda invisibilia perducatur. Rom. 1. Chrysost. hom. 60. ad Antioch. & hom. 83. in Matth. Aug. tract. 80. in Ioan. Sacramentum appellat *quoddam visibile verbum*. Et Dionysius lib. *Ecclesi. Hierarch.* c. 1. docet, ecclesiasticam hierarchiam rebus sensibilibus constare, sicut intelligibilibus cælestem.

TERTIO, Vt Dei cultores visibilium signaculorum consortio coalescerent, ac inter se colligarentur, & ab infidelium societatibus discerni possent. August. epist. 118. cap. 1. & lib. 19. cont. Faust. c. 11.

QVARTO, Vt fideles interiorem cordis fidem exteriùs profiterentur. Rom. 10. 1. Timoth. 6. *Confessus es confessionem bonam coram multis testibus.* Aug. lib. 8. Confess. cap. 2. Victorinum publicè baptizari voluisse refert, ne Christus eum negaret, si palàm eius fidem profiteri erubesceret.

QVINTO, Vt humanum ingenium, quod in creaturarum sensibilium amorem ac studium propendet, haberet symbola corporea, in quibus salubriter se posset exercere, ac ita in cultu Dei fastidium depellere, à noxiaque creaturarum servitute liberari.

SEXTO, Ad edomandam hominis superbiam, dum in rebus sensibilibus quærere sanitatem cogitur, quam obediendo haurire contempsit à Deo. Iustè subditur enim inferiori, qui obtemperare superiori recusat.

Aug. tract. 8. in canonicam Ioan.

SEPTIMO, Vt securitatem quandam Deus homini de promissis percipiendis daret, ac fidelem in promissis futurum non dubitaret, quando sensibilia signa, per quæ gratiam se daturum addixit, homo susciperet, iisque veluti pignoribus obligatum haberet. Sic August. lib. 9. Confess. c. 4. & 6. percepto baptismo à se fugisse sollicitudinem vitæ præteritæ commemorat.

OCTAVO, Ad mutuam fidelium pacem, concordiam, & charitatem fovendam, dum sacrorum mysteriorum communione, unius corporis membra effectos se conspiciunt.

NONO, Vt salutaria medicamenta ad salutem animarum recuperandam vel tuendam semper ad manum essent, per quæ virtus Passionis Christi nobis applicaretur, & quasi per alveum in nos deflueret. Ambros. lib. 5. de sacram. c. 5.

DECIMO, Vt Deus suam misericordiam commendaret, instituendo facilia remedia, & usque obvia.

VNDECIMO, Vt iustitiam declararet, humiliando eum, qui se contra opificem erexerat.

DVODECIMO, Vt se omniũ sensibilium rerum authorem esse demonstraret, usum creaturę suæ in Sacramentorum suorum institutione sibi vindicavit. Iren. lib. 4. c. 32.

DECIMOTERTIO, Vt eluceret Dei sapientia, dum superbiæ vulnera humilitatis remediis curat, & medelam fert inde, unde hostis læserat.

AC postremò, ut suam potentiam illustraret, operando hominum salutem per res in speciem viles, fragiles & infirmas, ut ab ipsis salus, gratia, & omnis Sacramentorũ effectus derivari noscatur.

Cap. IX.

Quot partibus Sacramenta consistent?

Sacramenta constant materia & forma.

QVODLIBET Novæ Legis sacramentũ duabus partibus constat: quarum altera materiæ rationem habet, & *Elementum* vocatur: altera formæ, & *Verbum* passim dicitur. Iuxta illud Augustini: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentũ.* Quod Apostolus ad Ephesios 5. expressit, cùm ait: *Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro eâ, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*; significans, ex materia & certa verborum forma unum fieri in esse artificiali rebus ex pluribus signum.

Aug tract. 80. in Ioan.

Materia duplex remota & propinqua.

PORRO materia duplex est: remota & propinqua. Remota, in Baptismo *Aqua* est; in Eucharistia, *panis & vinum*

aquâ

aqua mixtū: in Confirmatione, *Chrisma*, ex oleo & balsamo compositum, & benedictione Episcopali consecratum: in extrema unctione, *oleum benedictum*: in Ordine sacerdotali, *Calix cum vino porrectus, & Patena cum hostia*; & quædam manuum impositio, dum absolvendi potestas datur: in Pœnitentia seu confessione, [illegible] in Matrimonio, *personæ habiles* [illegible].

Propinqua verò materia in baptismo est [illegible] in Cōfirmatione, atq; extrema unctione, *unctio* in certa corporis parte: in Eucharistia, *species Sacramentales* [illegible]: in pœnitentia & matrimonio, [illegible] *exteriores*, puta contritio, & confessio, qua [illegible] in ordine sacerdotali, [illegible] *& vino porrecto*.

Forma [illegible] sumitur pro formali parte [illegible], & complectitur [illegible] significatio cum hæc formam [illegible] moraliter unitur ad plene significandum.

Consistit autem Sacramenti cuiusque forma in verbis à Christo determinatis, quibus materiæ accedentibus perspicue Sacramentum in totum significat effectū Sacramentalem, eumq; significando efficit. Vnde patet, non valere absolutionem in Sacramento pœnitentiæ per scripta verba; quia sententiam complentem iudicium oporteat [illegible]. In solo matrimonio [illegible] supplent vicem verbi, [illegible] à matrimonio ex[illegible].

[illegible] singulorum Sacramentorum [illegible] in scripturis non [illegible], sed ex institutione Christi [illegible] tradition in Ecclesia [illegible] antur. Nemo equidem [illegible] verba determinata infal[illegible] gratiam rectè dispositis conferentia instituere, nisi Christus potest. In veteri Testamento Deus res quidem certas ad sacrum religionis usum determinaverat, notas, signa, ritus, & ceremonias, quibus coli vellet instituerat; sed quoniam vetera Sacramenta Christum obscurè prænunciabant, convenientissimè Deus illa rebus mutis absq; expressa verborum forma constare voluit, ut quasi mussitarent, quod novæ legis Sacramēta expressè annunciarent. Ideoq; nulla verborum mentio fit in Circumcisionis institutione, neq; ubi Agni Paschalis immolatio, vel ritus ordinationis præscribitur. Sed postquam *Verbum caro factum est*, nósque instrumentaliter per sensibilia signa voluit sanctificare, admodū decuit, ut per res sensibiles verbo informatas id præstaret. *Omnis enim creatura per verbum Dei & orationem seu Dei invocationem sanctificatur*. Ergo congruit, ut res quoque Sacramenti novæ Legis ad spiritualem usum animas sanctificadi per verbum consecretur, & ad multa significanda ex se indifferens, ad certū effectum designandum per verba conjuncta restringatur. 1. Timoth. 4. Rom. 10.

Accedit, quòd Christi ex corpore & anima constanti congruerit, in lege libertatis tale Sacramentum dari, quod per sensibile elementum corpus tangeret, & per verbum animam afficeret.

Præterea illustriorem oportuit habere significationem Sacramenta per Dominum Christum instituta, quàm per famulum Moysen promulgata. Principem verò locum inter signa obtinent verba, quæ multò clariùs, quàm res aliæ significant. Cumque Deo cultus externus maximè lingua, hominisq; ore deferatur; (in ipsa enim benedicimus Deum) noluit Christus mutū esse in suis Sacramentis Dei cultum, sed verbo perfici. Cumque Sacramenta novæ legis sanctitatem efficiant, vis autem divina ad supernaturalia opera producenda potissimùm verbis attribui soleat, quemadmodū in summis quibuscunque operibus Creationis & Redemptionis divinæ voluntatis executio Dei verbo tribuitur, convenientissimū fuit, ut homo divinum opus suo ministerio in Sacramentis peragens verbis uteretur, quæ nōn tantum in externum hominis sensum influerent, sed ad sanctificandum animam pertingerent. Hebr. 10. Aug. lib. 2. de doct. Christ. c. 3. Iacob 3.

Qvænam verò consecratoria cuiusque Sacramenti verba sint, in singulorum sacramentorum explicatione dicetur.

Cap. X.

Quòd ex Christi institutione, certis verbis efficiendi vis absq; superstitione tribuatur.

Qvia sectarii magicæ incantationis speciem habere asserūt, quòd verbis certis aliqua virtus efficiēdi tribuatur, sciendū est, ad superstitionem pertinere, arbitrari quòd certis verbis aut figuris insit naturalis virtus aliquid efficiendi. Ad magicam verò incan- *Tribuere vim Sacram. à Deo institutis, non est superstitiosū, nec magicū.*

incantationem, si ex pacto tacito vel expresso cum diabolo inito verba, vel figuræ ad certas res extraordinarias efficiendum adhibeantur. Verbis autem Sacramentalibus nullam vim sanctificandi ex naturali virtute, aut ex pacto cum dæmone inito tribuimus; sed formæ sacramentorum vim omnem institutioni Christi asscribimus, cuius virtute faciant, quod ex se nō poterant. Non igitur Catholici vim consecrandi elementi in solo verborum strepitu (ut calumniantur hæretici) aut in sono, characteribus, vel syllabarū numero, sensu verborum neglecto, cōstituunt: sed vim sanctificandi ex Christi institutione descendere tradunt, ac formæ Sacramentalis determinationem in significatione atque sensu, non in numero syllabarum, neque in sono, aut idiomate, factam esse docent: ideoque sacramentum verè in quavis lingua perfici posse, modò idem formæ sensus plenè retineatur, quoniam verba formæ vicem habeant ratione sensus significati, non autem literarum vel soni. Nam sensus continet invocationem Dei, à cuius solius pacto, voluntate ac institutione omnis sacramentorum effectus dimanat.

Deus verbis, & aliis rebus sensibilibus vim aliquid operandi sæpe dedit.

NEQVE id inusitatum putandum est, quòd verba super elementa pronuntiata, vim aliquid efficiendi accipiant: siquidem Numerorum 5. Deus verbis super aquas pronuntiatis vim adulteras mulieres interficiendi attribuit. Et Numerorum 21. æneo Serpenti vim sanandi; atque Dominus ipse verbis, manuum impositione, luto & sputo morbos depulit.

CAP. XI.

Vtrùm omnis immutatio formæ sacramentalis veritatem sacramenti tollat?

Forma verû in indivisibili.

QVEMADMODVM formæ rerum ita in indivisibili consistunt, ut quęcunq; substantialis earū mutatio speciē tollat aut immutet: ita quoque substantialis formæ sacramenti integritas, rāta necessitate retinēda est, ut si casu, vel industria omittatur aut immutetur, ratio sacramenti non subsistat.

EST autem & accidentaria formæ integritas in ordine, perfecto sono, & syllabarum numero, ac in usu verborum, quæ ab ecclesia præscripta sunt, constituta. Hæc necessitate præcepti, nō autē Sacramēti exigitur. Rectè siquidem Ecclesia eundem formæ contextū retineri ab omnibus vult, ad coërcenda petulantia ingenia, tū ad conformitatem ministerii, & ad tollenda schismata, vitandaque mutationis formæ pericula.

Forma accidentaria est præcepti.

SEX porrò modis forma immutari potest: additione vocis, detractione, mutatione, corruptione, transpositione atque interruptione, quorū unusquisq; aliquando sensum & Sacramentū corrumpit, semper autem ecclesiæ præceptum violat.

Forma sex modis mutatur.

QVANDO autem huiusmodi mutatio integritatem formę essentialem vel accidentalem tantùm evertat, judicio morali discernendum est, ut à Zacharia Pontifice definitum est, *de consecr.* dist. 4. can. *Retulerunt*, de illo, qui ex imperitia linguæ latinæ pronuntiaverat: *Ego te baptizo in nomine Patrias, &c.* Qualis mutatio si de industria fieret, suspecta foret intentio. Videretur enim huiusmodi novum introducere velle ritum, qui sacramentum non perficeret; ut prędicto loco tradit Zacharias, & divus Thomas 3. p. q. 60. ar. 7. ad 3. & ar. 8. in corp.

PRÆTEREA sciendum est, formam sacramenti ab uno ministro esse proferendam, ut sensus formæ verus sit, excepta unctione extrema, cujus singulæ unctiones cū partialibus formis à pluribus sibi invicē succedentibus sacerdotibus, aut simul proferētibus fieri possunt; quia per modum deprecationis datur, quę à multis perfici & continuari, ut impetret, potest.

Forma ab uno proferenda.

DENIQVE forma Sacramenti requirit materiam aliqualiter sibi conjunctam & præsentem: quare puer in puteū deiectus, prolatâ formâ non regeneratur, quia non manet formæ sensus, *Ego te baptizo.*

Forma Sacramenti requirit materiæ præsentiam.

CAP. XII.

De ceremoniis in Sacramentorū administratione retinendis.

Concil. Trid. sess. 7. can. 13.

AD Materiam & formam, quæ ad sacramentorū substantiam pertinent, ceremonię accedunt, quę licet absq; peccato, nisi justa necessitas aliud exigat, omitti nequeant; quia tamen rei naturam nimimè attingunt, si prætermittantur, Sacramenti veritatem non imminuunt.

Ceremoniæ utiliter Sacramentis adiunctæ.

SVNT autem ceremoniæ decenter ab initio Ecclesiæ sacramentorū administra-

nistrationi adjunctę, cùm propter reverentiam mysteriis conciliandā, tum ut fidelium devotionem foveant & adaugeant, intuentiumq; mentes ad sublimiū rerum cogitationem erigant, fidemque in eis & charitatem excitent. Vnde profuerit, magnam diligentiam adhibere, ut fideles vim ceremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, perspectam habeant. Quòd si verò ptopter mortis periculum, aut aliam justam causam, interdum ritus solennes omissi fuerint, postea sunt in Ecclesia solenniter supplendi.

Aug. in lib. de cura pro mort. c. 5. Epist. 119. c. 11. lib. 9. confess. c. 6. & 7.

*CEREMONIAS Deus in Veteri Testamento varias instituit; Christus autem pauciores; nonnulla Apostoli, sanctiq; Pontifices addiderunt: quæ cùm piæ sint, non ad hominum mādata Dei pręceptis contraria, vel inutilia, rejiciendæ, sed veluti à Spiritu sancto inspiratæ, nobisque ab illo traditæ, summâ veneratione retinendæ sunt: de quibus 1. Cor. 11. Apostolus: *Cetera cùm venero, disponam.* Basil. *de Spir. sancto* cap. 27.

CAP. XIII.

Vtrùm Sacramenta institui necessarium fuerit?

QVEMADMODVM Deus communem hominum salutem per Christi passionem operatus est, non quia modus alius possibilis Deo non fuerit, sed quia nostræ miseriæ sanandæ convenientissimus exstitit: ita licet Deus absq; sensibilibus Sacramentis justificare homines possit, attamē voluit hominem spiritu & corpore constantem, fide & sacramentis justitiam consequi, Christiq; passionis effectū applicari.

Concil. Triden. sess. 7. can. 4. Aug. lib. 4 cont. Donat. c. 23.

PROINDE necessaria sunt ad salutem Sacramenta, non quidem omnibus singula, sed nonnulla, ut sine ipsis, te aut voto susceptis, salus obtineri nequeat.

SIC necessarius est omnibus Baptismus, & relapsis Pœnitentia. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Lucę 13. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes, simul peribitis.* Concilium Tridentinum sess. 7. can. 4. tria definit: primum est, Sacramenta non esse res adiaphoras & liberę observationis; ut sine cōtemptu usurpari vel omitti queant, ut sentiunt Anabaptistæ. II. est, quòd Sacramenta non solùm sint utilia ad excitandam, fovendam, augendámque fidem; sed quædam Sacramenta necessitate medii esse absolute (supposita Christi institutione) in re aut voto necessaria. Qua definitione rejicitur error Lutheri & Calvini, qui volunt, nullum Sacramentum necesse simpliciter necessarium, sed solam fidem. III. Canonis parte declaratur, non omnia Sacramenta esse singulis necessaria, sed universis in cōmuni, vel ipsi Ecclesiæ attentis, variis hominum statibus & necessitatibus.

CAP. XIV.

An ante peccatum Sacramenta necessaria fuerint?

QVAMVIS in statu naturæ integrę Sacramētis strictè acceptis pro signis gratiæ justificantis & peccata remittentis non opus fuerit, (neque enim sanis opus est medico, aut vulnerum remediis;) attamen, quia militās Ecclesia ænigmaticam Dei cognitionem habuisset, in eoq; à triumphante distasset, quòd externis quibusdam symbolis fidem suam protestata fuisset, Deoq; religionis cultum, & gratiarū actionem exhibuisset; omnino probabile videtur, quòd etiam in statu innocētiæ homines signis corporalibus Dei supremum Dominium, creationis atq; gubernationis beneficium agnovissent, in unam religionem coaluissent, atque pro dominio sibi in creaturas alias indulto, per eatundem oblationes ac dedicationes gratias Deo egissent. Ac forsitan tunc etiam templa, certiq; sacerdotes ad sacrificia offerenda dicati fuissent. Nam homo est animal sociabile, nec digniorem constituendæ reipublicę vel societatis ineundę causam habet, quàm religionis. Vnde Augustinus lib. 13. *de civit.* cap. 20. lignum vitæ in Paradiso non solùm fuisse alimento, sed etiam Sacramento demonstrat, quia spirituale divinæ gratiæ alimentum, quod animam pascit, roborat, & à peccato conservat, significavit.

Matth. 9. Luca 12.

Dionysius Areop. lib. de eccles. Hier. cap. 1.

In statu naturæ integra templa & sacrificia fuissent.

CAP. XV.

Vtrùm in lege naturæ Sacramenta necessaria fuerint?

Gene. 4. 8. 14. 15. 18. 35. Iob. c. 1.

POST hominis lapsum in eo statu, quo fidelis populus sine scripta lege vixit, Sacramenta in peccati remedium instituta fuisse, usus sacrificiorum in occisione pecorum vel in censione frugū terræ, quibus Christi mors, cruentumq; sacrificium figurabatur, satis evidenter conv incunt.

VTRVM autem aliquod regenerationis signum ante Diluvium fuerit, sicut Abrahæ postea Circumcisio imperata est; aut quale fuerit; Scriptura tacet: antiquos tamen justos, quibus inerat fides Mediatoris, aliquo Sacramēto parvulis suis opitulatos fuisse, ambigendum non est; ut docet Augustinus.

Aug. lib. 5. cont. Iulian. c. 9. & lib. 17. de civit. c. 17. Grego. lib. 4. moral. c. 20.

CAP. XVI.

Quòd Sacramēta tempore Veteris & Novi Testamenti fuerint necessaria.

QVOD tempore Legis Mosaicę, atque post Christi adventum Sacramenta in Dei cultum & expiationem peccatorum à Deo præscripta sint, utriusq; Testamenti Scriptura luculenter continet, tradens, Deum Israëliticam familiā elegisse, in qua illustrioti modo, quàm Legis naturę tempore coli vellet, eiq; Sacramēta non sicuti priùs libera, sed ad certas materias, certos ministros, certa tempora, certos effectus, certa loca, & ad certos ritus restricta, dedisse; partim ea, quæ in lege Naturę usitata fuerant, retinēdo; partim nova & plura instituendo, quibus & arctiorem Sacramenris utendi necessitatem injunxit, relicta interim aliis fidelibus, qui ad Israëliticam gentem non pertinebant, libertate utendi Sacramentis legis naturæ, aut ad ritus colendi Dei juxta legem Moysis accedendi.

Aug. lib. 18. de civit. c. 47

PERDVRAVIT autē necessitas utendi Mosaicis Sacramentis apud Iudęos, usque ad finem Politiæ veteris Testamenti, donec scilicet Christus novam in Orbe terrarum politiam, novamq; Evangelicam legem instituit, impletis tam legis naturæ quàm Mosaicæ typicis Sacramentis, illisq; veluti iam inutilibus sublatis, necessitatem omni hominum generi novis à se institutis Sacramentis utendi imposuit, ita ut aliis Deum colere nefas sit. Nam tunc Sacramenta vetera nō solùm mortua, sed etiam mortifera, quia signa mendacia fuerunt; ut docet Augustinus.

Vetera Sacramenta quando mortua, & mortifera.

August. epist. 9. 19. & 200. Bernard. epist. 77.

PORRO Deum absque mutabilitate aut inconstantia potuisse Sacramenta pro hominum & temporum varietate diversa instituere, artis medicinę exemplo illustrat August. lib. 3. confess. ca. 7. Nā pro morborū varietate diversa pręscribit remedia medicus, sine ulla sui mutatione. Sic Deus pro varia temporū, hominū, ætatumq; dispositione cōgrua instituit Sacramenta. Et quidem Mosaicæ legis Sacramenta finem habitura, postquam Christus in mundum adveniret, scriptura clarè prænunciavit, Deutero. 18. veteraq; sacrificia rejicienda tamquam iam inutilia, postquā figuræ impletæ essent, Isaias vaticinatus est, c. 1. Oseæ. c. 5. 6. & 8. Micheas c. 4. Amos c. 5. Ierem. c. 31. & 6. Ezechiel c. 11. David Psal. 49. & 50.

Deus absque sui mutatione diversa instituit Sacramenta.

Isaia 1. & 66.

QVOD insuper nova Lex abolitura vetere Mosaicā successura esset, prædixit Isaias c. 2. Ierem. c. 31. Sacerdotiū vetus Aaronicum insuper in aliud secundùm ordinem Melchisedech esse transferēdum, cecinit Vates Regius Psal. 109. & Malachias cap. 1.

Abolitio veteris legis.

EX quibus colligit Apostolus ad Hebræos c. 7. 8. & aliis, vetus Testamētum in melius debuisse cōmutari, quòd juxta omnium Prophetarum voces, dū Christus adimplevisset novam Legem promulgando, novaq; Sacramenta, novum sacerdotium atque sacrificium instituendo, Iudæi Prophetarum oracula non intelligentes, eum crudelissima morte crucis necārunt. Sua quippe Sacramenta, ut in perpetuum durarent, à Deo fuisse instituta putarunt: eam ob tem signa pro rebus amplexi sunt. Contra quos disserit Augustinus epist. 5. 49. q. 3. 157. & 200. lib. 3. confess. c. 7.

ALII quoque inter Iudaizantes fuēre, qui ut à Deo mutabilitatis notam amoverent, veteris atque novæ Legis Sacramenta ex æquo fidelibus observanda docuerunt; contra quos disserit Apostolus Acto. 14. 15. In epist. ad Galatas, & ad Hebręos. Ab his orti sunt Nazaræi, Ebionitæ, Cetinthus, & alii hæretici: de quibus Epiphanius, Augustinus, & Philastrius *de hæresibus.*

MANICHÆI ut etiam à Deo mutabilitatem tollerent, vetera Sacramenta nunquam à Deo bono fuisse instituta commenti sunt. Contra quos Augustinus libris contra Faustum disserit. Vide lib. 6. c. 5. & 9. lib. 10. c. 2. ubi ait, nos vetus Testamentum non ad religionem, sed ad testificationem legere, veteraq; Sacramenta esse sublata, non quia secundùm se mala, sed quoniam impleta sint; neque quoniam Deo exosa fuerint, & alia Deo utiliora, vel magis delectabilia, cùm omnia Sacramenta hominum necessitati, nō Dei commodo serviant. Iuxta illud Psal. 49. *Nunquid manducabo carnes* &c. Aug. lib. 10. *de*

Vetus testamentum [illegible] gibus ad [illegible] stificationē

Damascen. lib. 4. de fide c. 26.

cruit. c. 5. & lib. 19. *cont. Faustum.* c. 13. & 16. exemplo diversorum verborũ, quæ rem unam & eandem significant, futuram & peractam, ostendit, alia Sacramenta debuisse significare mysteria futura, & commemorare præterita: nam mendacia fore signa, si annuncient futurum, quod est præteritum.

Lex vetus fuit Deo grata.

QVARE fatendum est, veterem legem ejusque Sacramenta illi tempori accommodata fuisse spiritualem, sanctam, justam & bonam, imò ad Christum pædagogiam, eos, qui Deum illis ritibus, ut à Deo instituti sunt, coluerunt, salvos esse; qui videlicet legalia Sacramenta nõ ut res, sed ut signa Deo placere noverant, iisq; ad suæ fidei protestationem utebantur. Hi per Christum in omnibus illis signis præfiguratum vetè justificabantur, & pertinebãt ad filios liberæ, non ancillæ: etiamsi cũ aliis carnalibus Synagogæ filiis, qui potiùs in signorum observatione, quam in rerum significatarum fide, salutis rationem constituebant, versarentur ut docet Augustinus libro 3. *de doctr. Christ.* cap. 9. & 10.

CAP. XVII.

Vtrùm novæ legis Sacramenta in alia sint commutanda?

Novi testamenti politia usque ad mundi finem duratura.

NOVI Testamenti politiam, ritumq; certis Sacramentis & sacrificio Eucharistiæ colendi Deum, usque ad seculi finem absque mutatione permansurum, scriptura iis locis indicat, ubi Christi regnum perpetuum fore asserit. Danielis 2. & 7. Lucæ 1. Matth. 16. & 24. Item Apostolus 1. Cor. 11. Eucharistiæ sumptionem, Domini mortem annuntiaturam ait, donec veniat. Præsente autem veritate, quod ex parte est, evacuabitur. Non enim opus erit corporalibus signis, quoniam Deum sicuti est videbimus. 1. Ioan. 3. & Apoc. 21. *Templũ nõ vidi in eâ.*

1. Cor. 13.

CVM igitur novi Testamenti Sacramenta cælestia bona, mediaq; per quæ ad illa pervenitur, significent & conferant; consequitur, ea non nisi obtento futuræ vitę statu auferẽda esse. Dionysius Areopagita *de Ecclesf. Hier.* c. 5. parte 1. Euse. Emissenus in hom. Sabbati post Dom. quadragesimæ in illud: *Faciamus hic tria tabernacula.* I. ait fuit Synagoga, in qua erat umbra & figura. II. Ecclesia, in qua est figura & veritas. III. est cęlum, in quo sola veritas erit. Itaq;

Tria tabernacula tres status fidelium adumbrant.

meritò seductores habiti sunt quotquot post Christum nova Orbi Sacramenta obtruserunt, ut Cataphrigæ, de quibus Euseb. lib. 5. histo. c. 15. Nicephorus lib. 4. eccles. histo. cap. 22. de 4. Aug. lib. 32. cont. Faustum. cap. 17. Item Montanus, Priscilla, Mahometus, & alii, qui Christianæ religionis reformationẽ facere, sacramẽtorumq; sibi placentem numerum constituere, illuminationis divinę prętextu superbè vendicant; ut Lutherus, Calvinus, eorúmque sectatores.

CAP. XVIII.

De efficaciâ Sacramentorum novæ legis.

Sacramentorum novæ legis præstãtia.

SACRAMENTORVM novi Testamenti præstantiã Apostolus variis locis explicat, dicens, nos per baptismũ salvari, regenerari, emundari à peccatis, sanctificari atq; justificari: nec nõ Christũ novi Testamenti in melioribus repromissionibus, quàm fuerit vetus sanciti, mediatorẽ esse. Nam hujus Testamenti ministerium esse spiritus, vitæ, justitię, gratiæ & glorię 2. Cor. 3. illius verò fuisse ministerium litteræ, damnationis & mortis, ratione scilicet efficacię novorum Sacramentorum præ veteribus, quæ præstant salutem, quam illa solùm promittebant. Filium equidem Dei congruebat, alia Sacramenta virtute majora, utilitate meliora, factuq; faciliora instituere, quàm fecisset Moyses, qui famulus tantùm in domo Dei fuerat. Vnde Christo injurius est Calvinus, scribens: *non esse, quod ex Euangelio ullam Sacramentis nostris prærogativam venduemus.* Arbitratur enim, tã veteris quàm novę Legis Sacramenta tantũ esse fidei justificantis signa, ita ut non sint efficientes causę justificationis, sed fides sola, quam Sacramẽta excitent, foveant, confirment, Dei promissiones obsignando; non autem gratiam contineant, nec ex opere operato nõ ponentibus obicem cõferant. Contra quod commentum Concilium Tridentinũ sess. 7. Can. 2. & aliis definivit, novæ Legis Sacramenta non solùm in eo à veteris Legis Sacramẽtis differre, quòd alii ritus & ceremoniæ sint; sed in eo potissimùm, quod gratiam quam significant contineant, & non ponentibus obicem conferant; & quòd nõ tantùm externa sint acceptæ per fidem justitiæ signa, & notæ quędã Christianæ religionis, quibus fideles ab infidelibus

1. Cor. 6. Ephes. 5. ad Titum. 3. Hebr. 1.

Lib. 2. instit. c. 10.

discet-

Sacramenta novæ legis efficacia signa.

discernātur, sed efficacia signa, per quæ semper & omnibus, quantum ex parte Dei est, gratia detur, seu ex opere operato justitia conferatur.

EANDEM doctrinam tradit Concilium Florētinum sess. ultima. Et B. Augustinus lib. 3, *de doct. Christiana*, ca. 19. Epist. 118. lib. 19. cont. Faustum cap. 13. & 19. super titulum Psalmi 73. *Alia sunt dantia salutem; alia promittentia Salvatorem.* Item in Psal. 103. concione 1. Chrysostomus hom. 27. in Gen. & Orat. 1. in Iudæos. Vide Bellar. lib. 2. de sacra. c. 15.

NE quis porrò scrupulus ex Levitico c. 4. 5. 6. & aliis locis emergat, in quibus remissio peccati utenti sacrificiis promittitur sciendum est, Apostolum in epist. ad Hebræos docere, vetera sacrificia per se nō potuisse conscientiam emūdare à peccato; sed tātùm valuisse ad justitiā carnis, hoc est, ad expiandū quoad immūditiam legalem, & pœnas temporales. Nam culpam seu Dei offensam, & obligationem ad pœnam futuri seculi, expiare non poterant. Christus enim solus peccata suæ passionis merito tollit, *quem Deus posuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius*; cujus quidem fidei vetera Sacramenta ex sua institutione protestationes signaq; fuère, atq; ita solum ex opere operantis utentes eis justificârunt; ut communiter docent scholastici doctores in lib. 4. sent. dist. 1. & D. Tho. 1. 2. q. 103. ar. 2.

Cap. 7. 10.

Sacramenta vetera operabantur legalem sanctificationem.

CAP. XIX.
De Circumcisione.

Alexander. Bonavent. Scotus. Gabriel. Ioan. 7. Circuncisio non operatur gratiam ex opere operato.

DE Circumcisione, quam Christus non ex Moyse, sed ex patribus esse asseruit, nonnulli opinantur, ex opere operato salutem contulisse, in suum patrocinium verba illa Gen. 10. proferentes: Masculus cujus præputii caro circūcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meū irritum fecit; quem locum etiam de parvulis Aug. intelligit, quos in Adamo pactum de non comedendo pomo irritum fecisse dicit. In quā sententiam Aug. ivit, quoniam legit juxta 70. in die octavo; ut Deus fuerit cōminatus mortem æternam parvulis, qui octavo die non circuncideretur, propter originale peccatum: at remotis illis verbis (quæ in Hebræo non habentur, nec in editione vulgata) sensus est, quòd qui noluerit circūcidi, aut filium suum circumcidere, nō sit Israelitico populo annumerandus, quia pactum cū Abrahamo de circumcidendis masculis initū, non observaverit. Unde non magis sequitur, circumcisionem justificare, quam alia legis naturæ aut Mosaicæ Sacramenta. Ideoq; D. Tho. cum asseclis idē de circumcisione, quod de aliis Sacramentis veteribus sentiendum docet, non scilicet ex opere operato justificasse, sed ex opere tantùm operantis: quod & Apostolus manifestè cōfirmat Rom. 4. dicens, circumcisionē signaculū fuisse justitiæ: &, circūcisionem nihil esse, 1. Cor. 7. ac in epist. ad Hebr. operosè statuit, vetera Sacramēta fuisse infirma, egena, nullamq; vim sanctificandi habuisse, etiā quando vigerent, proptereàque meliora, necnon efficaciora institui debuisse; quomodo Chrysost. Apostolum intellexit hom. 14. in epist. ad Hebr. & hom. 7. ad Rom. & 27. in Gen. Iustinus in dialogo cum Triphone ante medium. Iten. lib. 4, c. 28. Epiphan. hæresi 8. Ambro. lib. 1. de Abraham c. 4. Aug. lib. 2. de nupt. & concup. c. 11. seipsum explicat, quo sensu dixerit, circūcisionem plurimùm valere, ad significationem, inquit, purgationis. q. d. baptismum hominem innovare, ac à peccatis expurgare, circūcisionē verò purgationē non efficere, sed solummodo significare. Greg. lib. 4. mor. ca. 2. & Beda lib. 1. in Lucā cap. 8. idem tradūt.

Aug. lib. 16. de civit. c. 26. lib. 2 de peccato Orig. c. 30. lib. 2. de nupt. & concup. c. 11.

Hebr. 7.

Ieron. in 3. c. ad Galat.

CAP. XX.
Quid sit, ex opere operato justificare?

SECTARII hanc loquendi phrasim ut barbaram rejiciunt, quibus cum Aug. in Ps. 138. respondemus, esse melius, ut nos reprehendant grammatici, quā ut salutarem doctrinam nō intelligāt populi. Nam propria vis sacramentorum novæ legis hac voce, *operatū*, passivè sumpta cōmodissimè explicatur, quā usus fuit Innocent. III. lib. de mysterio Missæ, & post ipsum universi doctores scholastici, atq; tandem etiam Concil. Trid. sess. 7. can. 8. Si quis dixerit, novæ legis Sacramenta ex opere operato non conferre gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit. Ubi per opus operatū intelligitur ipsum opus Sacramenti, sive actio externa, consurgens ex debita materiæ & formæ applicatione, ut idem sit, Sacramentum ex opere operato gratiam conferre, quod ex vi actionis Sa-

Quid sit operari ex opere operato

cramẽtalis ad hoc à Deo institutæ, non ex dignitate, merito aut qualitate ministri aut suscipientis. Non enim Sacramentum vim justificandi habet ex devotione dantis aut suscipientis, sed ex sola Dei institutione. Proinde opus operarum, operi operantis opponitur, quod suum valorem ex hominis devotione sortitur; ut docet Augustinus lib. 4. *cont. Cresconium* cap. 16. & lib. 4. de Baptismo *contra Donat.* ca. 24. *Ipsum per seipsum Sacramentum multùm valet. Est enim Dei justificantis instrumentalis causa.* Equidem in hominis sanctificatione causa primaria Deus est; meritoria, Christi passio; instrumentalis autem, Sacramentum: efficiens subordinata, potestas & voluntas ministri conficientis actionem Sacramentalem. Fides verò, Pœnitentia, & aliæ præparationes ex parte subjecti requisitæ, nõ per modum causæ activæ, sed ut dispositiones concurrunt, quæ obicem removent, obstaculaq; tollunt impedientia, ne Sacramentum efficaciam suam exerat: unde in parvulis non ponentibus obicẽ contrariæ voluntatis nulla dispositio requiritur; sed in adultis requiri fidem, pœnitentiam, bonumq; animi motum, docet Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. & 8. & sess. 14. ca. 4. ut Sacramentum prosit ad salutem. Nam quãtum ad integritatem Sacramenti, dummodo quis accipere intendat, non interest, qua fide imbutus sit, qui Sacramentum suscipit, ait Augustinus lib. 3. de baptismo c. 14.

Actorum 8. Si credis, potes baptizari.

Lib. 1. de pecc. merit. c. 18. Aug epist. 23. Concil. Trident. sess. 7. can. 13.

Ex quibus patet, per hanc de opere operato doctrinam, Christi gloriã non obscurari, sed plurimùm illustrari, cujus virtuti, institutioni & verbo, delectisque ab ipso instrumentis plurimum tribuatur: minimum verò ministro secundario, à cujus virtute, fide aut bonitate Sacramenti actio non dependeat, cùm etiam per malos ministros author Sacramentorum operetur; ideoq; frequenter eveniat, ut Sacramentum gratiam conferat, licet fides sit modica, & devotio languida, & ex attrito contritum reddat.

Sacramentũ per seipsum valet plurimùm.

VNDE insuper sequitur, Sacramenta multò nobiliore modo gratiam producere, quàm Evangelium, quod Apostolus Rom. 1. scribit, esse *virtutem Dei in salutem omni credenti*, quoniam salutem operetur significando, commovendo, instruendo, restificando, non autem efficienter immediatè interiùs operãdo, ut Sacramentum, quod per seipsum valet plurimùm. Tanta enim vis est ablutionis Baptismi, ut corpus tangat & cor abluat, Aug. tract. 80. in Ioan. Ambros. lib. 4. *de Sacram.* cap. 4.

Evangelium salutem operatur significando.

HÆc virtus Sacramentorum à sola Christi institutione dependẽs, ex Christi sermone miracula operantis intelligi potest. Nã operatoria virtus in Christi verbis dicentis: *Lazare, veni foras,* Ioan. 11. *& Mulier, remittuntur tibi peccata tua,* Lucę 7, non aliunde quàm à Christi virtute dimanabat, qui sicut verbo suo, ita & Sacramento vim operatoriã communicare potest; uti fecit luto, sputo, vesti suæ, aliisq; rebus, per quas operari dignatus fuit.

Operatoria virtus in Christo verbis.

Ioan. 5.

CAP. XXI.

Quomodo novæ legis Sacramenta ex opere operato gratiam conferant.

QVOD Sacramenta non tãtùm significandi, sed etiam causandi gratiam, in se vim contineãt, non excitando tantùm fidem (ut prætendunt Sectarii) sed efficaciter cõcurrendo ad gratię productionẽ; Scripturæ sacræ constanter docent. Marci ultimo salutem Baptismo tribuunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Sed non salvat Baptismus, nisi peccatorum sordes eluendo; quod immediatè, prævia fide, non illa mediante facit.

Sacramenta vim instrumentalem justificandi continent.

SIMILITER Ioan. 3. dicimur *ex aqua renasci.* Act. 2. & 22. *baptizari in remissionem peccatorum.* Ephes. 5. *Christus mundat Ecclesiam lavacro aquæ.* Ad Titum 3. *salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Act. 8. datus est Spiritus sanctus per impositionem manuum. 2. Timoth. 2. data est gratia per impositionem manuum.

ET quidem vim peccata mundandi baptismo Christi à Deo fuisse promissam, ex Prophetarum oraculis constat. Isaiæ 1. *Lavamini, mundi estote*, ut in eum locum nòtat Hieronymus. Ezechielis 36. *Effundã super vos aquã mundam, & mundabimini ob omnibus inquinamentis vestris.* Micheæ 7. *Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Zacharię 13. *In die illã erit fons patens &c. in ablutionem peccatoris.*

Prophetia & figura Bapt.

EIVSDEM rei figuræ præcesserunt. Gen. 1. aqua vim animalia producẽdi à Spiritu sancto accepit. Genes. 7. Aquæ diluvii arcam in sublime sustulerunt, in eaq; homines existẽtes salvarũt. Quem typũ D. Petrus 1. epis. c. 3. exponit. Gen. 17. Circũcisio exspoliationẽ veteris hominis, quæ fit Baptismo, adumbravit, juxta Paulum ad Colossens. 2. Ægy-

Typus baptismi Ecclesia in arca & aquis Diluvii

ptiorum in Mari rubro submersio, abolitionem peccatorum in baptismo figuravit, juxta B. Paulum 1. Cor. 10. Augustinũ tract. 11. & 13. in Ioan. 4. Reg. 5. Naaman leprosi curatio in aqua, Ioan. 9. Illuminatio cæci in aqua Siloë.

ACCEDIT Conciliorum Patrumque unanimis consensus. *Confitemur* enim *unum baptisma in remissionem peccatorum.* Concilium Milevitanum cap. 2. definit, parvulos in remissionem peccatorum baptizari. Concil. Arausicanum 2. c. 25. definit, per baptismum accipi gratiam. Cõcil. Florentinum in instructione Armeniorum. Concil. Trident. sess. c. can. 6. & 8.

An Sacramenta causæ efficientes morales, an potiùs physicæ

EX quibus luculenter patet, omnes Catholicos Doctores concedere, Sacramenta novæ legis efficacia gratiæ signa esse, illamq; conferre ac continere. Sed de modo illam efficiendi, nonnulli dissentiunt. Quidã morales esse causas, nõ physicas arbitrantur, ut Deus ex pacto Sacramentis assistens gratiam immediatè producat, ad eum ferè modũ, quo signa magorum causæ dicuntur effectuum, quos dæmon illis positis ex pacto (si Deus permittat) operatur. Sed hic operandi modus veram operantis causæ rationem nõ attingit, nec ultra signi naturam assurgit, quia moralis tantum causa effectum actione aliqua non attingit, sed occasionem præbet, cur vera causa effectum suũ producat: ut in pecunia, qua captivus redimitur, apparet. Est enim causa moralis redemptionis, sicuti & meritum mercedis, & consiliũ, suasio, jussus, causa rei gerendæ, nõ quidem immediatè efficiendo, sed occasionem subministrando. Ideo D. Thom. & eius sequaces tradũt, novæ legis Sacramenta verè ac propriè gratiam & sanctitatem efficere per modum causæ instrumentalis, quæ à principali agente mota effectum illi conformem producit. Quam sententiã Eugenius in Concil. Floren. Armenis commendavit, & Cõcil. Trident. sess. 6. c. 7. & sess. 7. can. 6. & 8. *de Sacram.* in genere definivisse videtur, ut Catechismus Romanus Cõcil. prædicti jussu editus disertè attestatur. Qua in re B. Aug. & veterem Ecclesiam sequutus est, quæ semper tenuit, Sacramentum Baptismi regenerare, justificare, abluere, peccata remittere, vitam tribuere, Christo incorporare similiter, Eucharistiam pascere animam, Christo unire, ac proinde vitã, gratiam & sanctitatem efficere ac producere. Quæ sententia veram efficientiam Sacramentis tribuendo supra signi naturam assurgit, & novæ legis Sacramenta facilè ab omnibus veteribus distinguit, necnon à maleficorum signis longissimè distare, ac deniq; hominem in ipsa Sacramẽtali actione Dei esse ministrũ, totumq; Sacramentalem effectum uno individuo Dei, ministri, & Sacramenti opere peragi, ostendit: atq; verborum proprietati inhærens, cum Concil. Trident. sess. 6. c. 7. Baptismum justificationis instrumentalem causam esse cõprobat, & cum Catechismo Romano non solùm vim significandi, verùm etiam efficiendi Sacramentis vendicat.

1. p. q. 62. ar. 1.

Catechismus Rom. de Sacram. in gen.

Vis efficiendi Sacramentis tribuitur.

SED ne quis tergiversetur & dicat, Sacramentum efficere moraliter, non autem physica actione; sciendum est, Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. Passioni Christi assignare, quòd sit meritoria (hoc est, moralis) causa; sed Baptismo, quòd sit instrumentalis causa, sine dubio D. Thom. doctrinam insequendo, qui luculenter exponit efficientiam Sacramentorum, per actionẽ physicam, & non tantùm moralem, (hoc est, quæ fiat interveniente volũtatis libera operatione) suam assertionem illustrans ex Christi humanitate, quæ non tantũ est moralis seu meritoria gratiæ causa, sed etiam instrumentalis, ministerialis ac efficiens, Deo videlicet principali justificationis authore, Christi humanitate, meritoriisq; eius actionibus ad redemptionem nostram utente, ita ut cũ Deo Humanitas Christi etiam activè ad nostræ salvationis effectum producẽdum concurreret. Quod Ioan. 1. sui Evangelii illis verbis insinuat: *Gratia per Iesum Christum facta est.* Apoc. 5. *Redemisti nos in sanguine tuo.* Apoc. 1. *Lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* 1. Petr. 1. *Redempti estis precioso sanguine Agni.* Matth. 9. per Humanitatem, veluti organũ Dei Paralytico peccata dimisit; item Magdalenæ Lucæ 7. Latroni in cruce, Lucæ 23. & per sui flatus organum Apostolis Spiritum sanctum dedit, Ioan. 21.

HINC de Christo etiam secundùm hominem dicitur Ioan. 1. *Hic est qui baptizat, hic est qui peccata remittit:* hic est qui consecrat: hic est, qui Sacramenta instituit, eisdemque vim animas vivificandi donavit. Etenim Humanitas Christi, organum Divinitatis, sicuti corpus nostrum animæ, fuit; ut ex professo docet Cyril. lib. 4. in Ioan. cap. 12. & sequent. Damascenus libr. 3. *de fide* cap. 15. Aug. in Ioan. tract. 4. & 5. In Psal. 138. Beda in hom. 8. Epiphaniæ, ait, per contactum

suæ carnis Dominum aquis vim regenerativam præbuisse.

Qvod enim Deus sola voluntatis potentia nonnunquam facit; ut, mortuos vivificare, peccata remittere, cæcos aliosq; infirmos curare; idipsum aliquando per instrumēta corporalia exsequitur, ut ipsius divina virtus etiam in rebus corporeis agnoscatur & laudetur, per quas quidquid vult operatur. Neque ut Deus operetur per instrumentum, opus est qualitate aliqua inhærente aut permanente in elemento: sola enim Dei motio & usus ministri ad Sacramentalē actionem efficiendā, virtus est instrumento impressa, & ratio qua sacramentum agit: quemadmodum Ioan. 5. per aquam ab Angelo motam infirmi curabantur; per sputum, lutum, contactum corporis aut fimbriæ Christus sanitates operatus est.

S. Thom. 3. p. q. 62. ar. 4.

In eundem modum aqua in sacramentalem usum à Dei ministro assumpta corpus tangit, & animæ sordes abluit, ut passim Augustinus docet tract. 80. in Ioan. lib. 19. cont. Faust. cap. 11. *Sacramentorum vis plurimum valet*. ca. 17. *Actio corporalis fit & transit; virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet*. Ambrosius lib. 2. *de Pœnit*. cap. 42. Cyrill. libr. 2. in Ioan. cap. 42. exemplo aquæ calefactæ, quæ ab igne vim urendi accipit, ostendit, aquam Baptismi operatione Spiritus sancti divinam virtutem consequi. Eo enim ipso, quo Deus actionem sacramentalem per ministrum esse facit, eandem ordinat, movet, elevat & applicat ad talem supernaturalem effectum producendum, quem virtute sua naturali producere non posset.

Luce 8. hæmorrhoissa. Luce 7. Matth. 9. Ioan. 8. & 21. Marci 7.

Eo ipso, quo Deus actionē sacramentalem per ministrum producit elevat ad supernaturalem effectum.

Nec à ratione alienum est, rem corpoream virtute divina tem spiritualem attingere, cùm ignis Purgatorii & Inferni animas & dæmones torqueat. Deus enim per eminentiā omnipotentiæ, per quodvis instrumētum, id quod vult operatur: neque contactu instrumēti Deo est opus, aut aptitudine, sicut homini, quoniam instrumento non adjuvatur: unde per lutū reddidit visum, & per malos ministros gratiam dat, & regenerat homines, non secus quàm Iacob per ancillas liberos genuit. Gratia verò, quæ per sacramenta producitur, non creatur, sed de animæ potentia educitur, nō quidem naturali, sed obedientali. *Posse enim habere gratiam, est naturæ hominum: sed habere, gratia fidelium*: Aug. lib. de prædest. sanct. c. 5.

Res corporea in spiritum virtute Dei agit.

Hæc autem gratię de potentia obedientali eductio, non excludit gratiæ infusionem, quam fieri docet Concilium Tridentinum sess. 6. ca. 7. quia infusio non eductioni, sed acquisitioni opponitur: vt patet in scientia infusa, & proprio labore acquisita, atque in supernaturalibus Theologicarum Virtutum actibus, quos per naturales potentias, intellectum scilicet atque voluntatem elicimus, etiamsi dona à Deo infusa sint. Credere siquidem, sperare, amare Deum, videre, ipsoque frui, actus sunt intellectus aut voluntatis, à quibus potentiis educi seu produci, non autem creari dicuntur. Id enim quod in fieri, esse, ac operari à subjecto dependet, non creari, sed educi dicitur. Ac proinde gratia cùm requirat subjectum, ad eam producendam adhiberi potest instrumentum, per quod Deus illam producat & infundat: quod instrumentum propter hanc productionem rectè gratiam continere asseritur, sicut causa effectum, quæ in causa morali non ita propriè locum habent.

Concil. Tridentinū sess. 7. can. 6.

Cap. XXII.

Utrùm gratia Sacramentalis à gratia virtutum & donorum differat?

Gratia, quæ per Sacramenta eadem re atque habitu est cum gratia virtutum & donorū, sed ad certos fines & effectus à Deo infunditur: putà ut animæ regenerentur, divinumque accipiant esse, per quod cōsortes divinæ quodammodo naturæ efficiantur, vel pascantur, roborentur, aut peculiare auxilium contra naturæ infirmitatem, & ad vitia pronitatē consequantur, dum fomes reprimitur, ligatur, aut etiam extinguitur: aut denique à peccatorum labe, reatu, & reliquiis expurgentur, vel contra præterita, præsentia, vel futura mala singulari præsidio communiantur. Singula enim Sacramenta præter sanctitatem, quam in suscipientibus operantur, vim insuper aliquam in præcedentem naturæ aut personæ morbum exercent, necnon actualia quædam auxilia conferunt adversus peccata, quod virtutes officio peculiari non præstant.

Gratia Sacramentalis in quo consistat.

2. Petri 1.

Sacramenta quædam actualia conferunt auxilia.

Differt itaque Sacramentalis gratia à communi, particularibus effectis, quæ Deus passim absque Sacra-

mento-

mentorum actuali usu non dat, vel non ita copiosè, perfectè, ac excellenter. Multò enim certiorem abundantioremque gratiam ad quemlibet suum effectum & finem producunt Sacramenta, quàm ullæ actiones humanæ, sive dispositiones præviæ sint, sive opera meritoria, in quibus facilè defectus intervenit, qui gratiæ augmentum impediat, quem Sacramentum corrigit supplendo imperfectionem, ut cum mediocri personæ dispositione ex vi operis facti amplissimam gratiam præstet. Maxima enim saluberrimáque vis est instrumenti Dominicæ Passionis, quod sæpe contritum ex attrito efficit, insufficienterque præparatum ad gratiam auctiorem promerendam extra Sacramentum, idoneū reddit, in quem Sacramentum operetur.

Sacramentorum effectus certi sunt.

Cap. XXIII.

De charactere Sacramentali.

Character Sacramentis tribus imprimitur.

EXPLICATO communi & primario Sacramentorum omnium effectu, qui in gratiæ peculiariūq; auxiliorum collatione consistit, opportunè de altero trium Sacramentorum effectu, qui character est animæ impressus, nonnulla subjungemus. Tria enim Sacramenta, videlicet, *Baptismus*, *Confirmatio* & *Ordo* characterem, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile animæ imprimunt, unde fit, ut ea reiterari nequeant, ut in Cōcilio Tridentino sess. 7. can. 9. definitum est. *Character* verò, si nomen spectes, *notam, signū, signaculum, insigne, formam, figuramq́;* significat: qua voce usus est Apostolus ad Hebr. 1. & Ioan. Apoc. 13. ac Innocentius III. *de Baptismo & ejus effectu*, c. *Majores.* Qua voce sæpe Augustinus utitur, intelligens, per characterem non ens rationis, hoc est, respectum advenientem ex deputatione ad certum officium, qualis est in doctoribus & præfectis; sed qualitatem inhærentem. Lib. 2. cont. Parm. cap. 13. epistola 44. & 50. *Character dominicus agnoscitur.* Tract. 6. in Ioan. *Tene quod accepisti non mutatur, sed agnoscitur; character enim est regis mei.* Lib. 6. cont. Donat. cap. 1. & lib. 1. cōt. Cresconium cap. 30. docet, in desertoribus, & fugitivis servis hunc characterem infixum remanere. Cyrillus in præfatione catecheseon, & catechesi 4. 16. & 17. tradit, animas in Baptismi susceptione à Spiritu sancto obsignari. Basilius oratione 13. ad Baptismum, Angelos dicit agnoscere fideles ex signaculo militiæ, quod in Baptismo datur. Chrysostom. hom. 2. in epist. ad Ephesios, & 14. fideles tanquam oves Dominici gregis obsignatos ait. Epiphanius hæresi 9. Iudæos in carne, Christianos in corde signari scribit. Ambrosius libr. 1. de Spiritu sancto cap. 6. & de iis, qui mysteriis initiantur c. 7. Hieron. in 1. & 4. cap. ad Ephesios, & passim Interpretes in ea verba Pauli 2. Cor. 1: *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Vbi advertendum est, Apostolum non dicere, obsignari promissiones; sed nos: quādo videlicet per Baptismum consecrati, & ad cultū Dei sumus deputati; ut ad Ephesios cap. 1. exponitur: *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto.* Quem locum de obsignatione animæ in Baptismo intelligunt Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Haymo, & alii: quibus accedit alius locus ad Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctū Dei, in quo signati estis in die redemptionis*; hoc est, in die regenerationis, quando per Baptismum in vobis Christi redemptio applicata est. De hoc fidelium signaculo Isaias c. 66. gentium vocationem prænuncians, Dominum loquentem inducit: *Et ponam in eis signum.*

Character quid significet.

Character est qualitas inhærens.

Cap. XXIV.

De characteris Sacramentalis officio.

Characteris officium.

TRIPLICEM vim & usum character Sacramenti habet. I. officiū est, distinguere spiritualiter unum hominem ab alio. II. configurare speciali ratione Christo. III. aptum reddere, ac irrevocabiliter ad quadam religionis officia Deo consecrare. Ratione primi dicitur *sigillum*: propter secundum, vocatur *potestas dandi vel accipiendi Sacramenta & sacra*: propter III. nuncupatur *hominis consecratio, sanctificatio, & dedicatio ad cultum Dei.*

CHARACTER *Baptismi*, capacitas atq; potestas est spiritualis & supernaturalis, aptum hominem reddens ad percipiendum alia Sacramenta. Nam sine hoc prævio nulla Sacramentorum susceptio rata est.

Concil. Triden. sess. 7. can 9.

Confirmationis character publicæ militiæ spiritualis authoritatem tribuit, simulq; ad hanc pugnam pro religione

gerendam vires & arma subministrat.

ORDINIS character, est activa potestas ad Sacramenta conficienda, aliúsque administranda.

IDEO autem hic effectus tribus prædictis Sacramentis proprius est, quia per ea sola cōfertur spiritualis quædam potestas, exercendi certos religiosos actus extra Sacramentum, ad quos homo peculiari consecratione dedicatur, ac in novum & immobilem statū transfertur, accepto spirituali signaculo in pignus, quod Deus veluti ex pacto ad actiones eorum Sacramentales cōcurret ad effectum supernaturalem producendum: quod non facit per eos, qui hujusmodi charactere nō sunt insigniti. Et quoniam hæc nota incorruptibili animæ per consecrationem à Deo imprimitur, nec ullum habet contrariū, à quo tollatur; ideo character Sacramentalis prorsus indelebilis est. Unde sequitur, tria hæc Sacramenta characterem imprimentia non posse iterari, quia permaneant quamdiu anima erit, tam in beatis ad cumulū gloriæ, quàm in damnatis ad confusionis augmentum & miseriæ. Augustinus. lib. 2. cont. Parm. cap. 13. In bonis manet ad præmium, in malis ad supplicium. Hujusq; characteris tantam vim esse docet Augustinus, ut Sacramentum in fictis, per illum, correcta fictione suum operetur effectum. (lib. 6. de Baptismo cont. Donat cap. 5. & lib. 1. cont. eosdem ca. 12.) Unde res Sacramenti, & Sacramētum est, signans hominem Dei cultui consecratum, militiæ spirituali asscriptum, sacerdotii Christi participem. *Character Sacramentalis indelebilis.*

PRÆTEREA hic character efficit, ut Ecclesia in baptizatos jus acquirat adeò firmum, ut neque per hæresim, neque per apostasiam se ab Ecclesiæ legibus & disciplina in ethnicam libertatem vēdicare queant. Gregorius Nazianzenus oratione 1. in Iulianum. Concil. Tridentinum sess. 7. de Baptismo Can. 14. definit, parvulos, cùm adoleverint, non posse irritum facere baptismum, vel sea pœnis Ecclesiæ legibus constitutis eximere.

CAP. XXV.

De Ministris Sacramentorum.

EX dictis manifestum est, non omnes Christianos in omnibus Sacramentis administrādis parem habere potestatem, sed opus esse Dei vocatione, peculiariq; consecratione, ac ordinatione, ad quædam Sacramenta conficienda & administranda; ut in Sacramento Ordinis latiùs exponitur. Cùm enim novæ legis Sacramenta vim contineant ad animam penetrantem, qua ipsam justificent, eorum primatius author est Deus, cujus est, gratiam, & gloriā dare, & justificare. Hic enim solus propria, naturali, ac prorsus independente ab alio potestate gratiam, sicuti vult, dare potest; ac proinde solus etiam suo jure ac authoritate Sacramenta instituere, quæ gratiam infallibiliter significent & efficiant. Quia verò Deus Homo factus est, Christo homini tanquam Ecclesiæ capiti & supremo novi Testamenti ministro, excellentiæ potestas singularis, plena, illimitata, omni alia humana potestate multò præstantior, tributa est. Complectitur enim quatuor prærogativas: prima est potestas instituendi Sacramenta, & sacrificia, novumq; reipublicæ populi Dei statū. II. est, propriis meritis vim omnem Sacramentis comparare. III. est, ut illius nomine, vice, mandato, virtute, cōcursu, & non nisi accepta ab ipso facultate Sacramenta conficiantur, & dispensentur. IV. est potestas, sine Sacramentis eandem gratiam conferendi, quā Sacramenta operantur; sicut Magdalenæ Christus verbo peccata condonavit, Lucæ 7; & adulteræ Ioan. 8. Paralytico, Matth. 9.

Concil. Trident. sess. 7. can. 10.

Psal. 83. Rom. 8.

Solus Deus Sacramenta suo iure instituit.

Christo excellentia potestas competit, quatuor prærogativas complectens.

OB has causas Baptismus, Christi, non Petri aut Pauli appellatur. Evangelium quidem *suum* Apostolus dixit, 2. Timoth. 2: Baptismum autem *suum* nunquam. De Christo enim solo Ioannes scripsit: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, ut notat Augustinus in Ioan. tract. 5. docens, Christum habuisse potestatē Baptismi, nec in aliquem transtulisse hominem, ne servus spem in servo poneret, & non in Domino. *1. Cor. 1.* *Ioan. 1.*

Christus omnia Sacramenta instituit.

RELIQVORVM insuper Sacramentorum Christus author & institutor est,

ut

utdefinit Concilium Tridentin. sess. 7. can. 1. *Si quis dixerit, Sacramenta nova legis non omnia à* IESU CHRISTO *Domino nostro instituta, anathema sit.* Quod ne quis intelligeret de mediata institutione facta per Ecclesiã, ex authoritate accepta, proinde Concilium sess. 14. can. 1. seipsum explicans ait, *Sacramentum extremæ unctionis à Christo institutum fuisse, sed à B. Iacobo promulgatum.* Et sess. 21. c. 2. dicit, *Ecclesiam potestatẽ habere, instituendi ceremonias & ritus, circa Sacramenta, salvâ eorum substantiâ.* Vnde luculenter sequitur, Ecclesiam non posse materiam vel formam Sacramenti aut sacrificii propriè dicti sua authoritate instituere. Nõ enim Apostoli fuêre Sacramentorum Domini, sed dispensatores & ministri mysteriorum Dei.

Ecclesia non potest instituere Sacramenta.

ACCEDIT, quòd veteris Legis Sacramenta omnia sint à Deo immediatè instituta, per Moysen autem tantùm promulgata, ut patet in Exodo & Levitico: multò itaque magis decuit, omnia novæ legis Sacramenta immediatè à Christo institui. Quod ita esse, docet Cyprianus in serm. *de ablutione pedum*: *Ipse summus sacerdos sui est Sacramenti institutor & author.* Ambrosius lib. 4. *de Sacram.* cap. 4. *Author Sacramentorum quis est nisi Dominus* IESUS? Augustinus lib. 3. de doct. Christ. cap. 9. *Pauca*, inquit, *pro multis* (scilicet Sacramentis) *eademq́; factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina.* Similia habet epist. 118. cap. 1. & tract. 5. in Ioan. ubi hanc instituendi Sacramenta potestatem Christũ sibi retinuisse asserit. Cùm enim sit æternus summusque sacerdos, decuit ipsum non habere in sacerdotali potestate successorem aut parem, ut colligit Apostolus ad Hebr. 7. Quia tamen visibilis in terris non remansit, sed usque ad tempus judicii extremi in cælis interpellat pro nobis, ministros & vicarios divinarum functionum in terra reliquit, qui Sacramenta Christi vice conficerent & administrarent. Conveniebat enim, ut homines Christo subservirent, visibilique ministerio res inanimatas variis partibus cõstantes inter se, ac nostris usibus coaptarent. In quo summa humanæ naturæ dignitas consistit. Non enim angelos apprehendit Christus, neque sacerdotium eis commisit: *omnis* enim *pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum*, Hebr. 5. Vnde colligit Chrysostomus lib. 3. *de sacerdot.* & hom. 85. in Ioan. non angelis, sed hominibus commissum esse Sacramentorum ministerium. Non enim Angelis, sed hominibus dixit Christus: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes*, &c. Item Lucæ 22. solis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata* &c. Ad Ephesios 4. *Ascendens in altum, dedit dona hominibus*: id est, varia hominum in Ecclesia instituit ministeria, in quibus nihil posse Angelum vel Archangelum notat Chrysost. hom. 75. in Ioan.

Vetera Sacramẽta sunt à Deo immediatè instituta, per Moysen verò promulgata.

Hominibus commissum est Sacramentorum ministerium.

Hebr. 5.

S. Thom. 3. p. q. 51. ar. 3. ad. 4.

SI tamẽ Angelus bonus Sacramentum aliquod administraret, extraordinaria dispensatione Dei ratum esset, teste Nicephoro lib. 11. histor. c. 20.

CAP. XXVI.

Quòd hæretici perperam asserant, omnibus baptizatis datam esse potestatem administrandi Sacramenta.

LVTHERUS aliquando scripsit, non solùm omnes homines, sed etiã dæmones Sacramenta omnia administrare posse: postea verò sibi contrarius, ad solos homines baptizatos istam potestatem restrinxit, quanquam ejus usum & exsecutionem penes solos legitimè vocatos, ad tollẽdam è Republica Christiana confusionem esse voluerit. Quod ex eo falsum esse convincitur, quia potestas clavium nõ universæ Ecclesiæ immediatè à Christo communicata est, ut certis deinde personis per Ecclesiam exsecutio ipsius demandaretur; sicut in civili potestate evenit, quæ primariò Reipublicæ convenit, a qua certis personis committitur. Sed potestas claviũ à Christo immediatè data est Petro & Apostolis, ad Ecclesiæ ædificationem, ut Apostolus ad Ephes. 4. clarè tradit, Christum posuisse in Ecclesia primùm Apostolos, deinde Pastores & Doctores ad ædificationem corporis sui, quod est Ecclesia. In epist. ad Rom. 12. & 1. Cor. 12. varia esse in Ecclesia ministeria, nec omnibus omnia convenire demonstrat. Hinc fit, ut mysteriorum Dei dispensatores, Christi ministri, non autem Reipublicæ dicantur. 1. Corint. 3. & 4. & 2. Cor. 11. *Ministri Christi sunt: plùs ego.*

Potestas clavium immediatè Petro data est à Christo.

QVEMADMODVM enim non omnes

Ecclesiæ ministri ad hoc ordinandi sunt.

nes circumcisi in veteri Testamento sacerdotii potestatem habebant, sed vocati a Deo, sicut Aaron: ita clavium potestatem non cōsequuntur omnes, qui baptizantur, sed illi soli, qui Apostolorum initar ab aliis fidelibus peculiari vocatione segregantur, sacrisque ministeriis per ordinationem & manuū impositionem deputantur. Sicut ordinatus fuit Paulus Act. 13. Timotheus 1. epist. c. 5. & 2. Timoth. 5. Titus c. 1. quibus potestatem alios deinceps quoque ordinandi presbyteros & ministros datam fuisse, Apostolus scribit, ad Titū c. 1. & 1. Tim. 5. *Manus citò nemini imposueris.*

Aug. epist. 108. Ioan. 4.

ACCEDIT, quod Apostoli prius baptizati fuerint, & baptizaverint, quàm potestatem absolvendi (Ioan. 20.) aut sacrificandi (Lucæ 22.) à Christo acceperint. Et non minùs Iudæis omnibus (Exodi 19.) dictum erat: *Vos genus electū, regale sacerdotium, gen. sancta*; quàm Christianis (1. Petri 2.) attamen Saul, quia sacrificavit, reprobatus est, atque Ozias lepra percussus, 2. Paralipom. 26.

Saul & Ozias sacerdotum munus usurpantes puniuntur.

CAP. XXVII.

Quisnam proprius sit ministri Sacramentorum effectus, quódve officium?

Exercitium Ministerii Sacramentorum in applicatione materiæ & formæ potissimùm consistit.

QVIA hominis ministerium ad Sacramenta conficienda non minus est necessariū, quàm materia & forma, meritò QVÆRITVR, in quo hujus ministerii exercitium consistat, & an minister ad internos Sacramentorum effectus producendos cum Deo concurrat? ut dici possit justificare, gratiam cōferre, peccata remittere, non autem tantùm remissa declarare.

RESPONDENDVM est, exercitium ministerii Sacramentorum propriè in materiæ & formæ Sacramentalis applicatione, non autem in aliquo dominio & jure in Sacramenta vel eorum effectus consistere. In [illegible]one enim dandi aut conficiendi Sacramētum, minister est Dei instrumentum elevantis, moventis ac utentis naturali actione ipsius ad supernaturalem effectum producendum. Verbis enim & actionibus humanis naturalibus ministri, purà loquela, unctione, lotione, atq; aliis tanquā instrumentis Deus utitur ad gratiam, & peccatorum remissionem efficiendam. Proinde, quemadmodum Sacramentum verè supernaturalem effectum tanquam Dei instrumentum producit, ita quoque minister Sacramenti. Et ab utroque quidem eodem tempo[illegible] momento effectus producitur, quando Sacramenti existentia ab eius usu nō differt, immediatiùs tamen ordine naturæ à Sacramento, quàm à ministro, qui nō nisi in Sacramento, & per Sacramenta regenerat, peccata remittit, & gratiam confert. Quod in Leviticum quæst. 84. explicans Aug. *Quomodo*, inquit, *Moyses sanctificat, & Dominus sanctificat? Nō enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum, Dominus autem invisibili gratia per Spiritum suū*: significans, in una eademque operatione sanctificationis concurrere Deum ut primariam causam, ministrum suo ministerio, & Sacramentum tanquam instrumentum; ideoq; totum justificationis effectum rectè tribui ministro & Sacramēto, atq; principali causæ Deo, licet naturali actione homo & Sacramentum externè, Deus autem internè operetur; juxta illud Apostoli: *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus*, insinuans, causam secundariam non nisi virtute à primaria sumpta operari, propter quam primariæ causæ eminentiam nonnūquam eidem totus effectus cum secundariæ causæ exclusione assignatur; ut Matth. 10: *Vos non estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri loquitur in vobis.* 1. Cor. 3. *Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid.* Rom. 9. *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* 1. Cor. 15: *Non ego, sed gratia Dei mecum.*

In eadem Sacramenti operatione concurrunt Deus, minister & Sacramentum.

1. Cor. 3.

Propter primariæ causæ excellentiam totus effectus ei tribuitur.

Matth. 10. Marc. 13.

ECONTRA verò nunquam secundariæ causæ, vel instrumentali aut ministeriali quispiam effectus cum exclusione principalis causæ tribui potest, ut notat Augustinus Enchirid. 32. Non enim ferrent credentium aures, dici: *Non est Dei miserentis, sed volentis & currentis*: neque, *Ego baptizavi, non Christus: Ego justificavi, non Deus.*

Primarias partes in operando sibi causa prima vendicent.

RECTE autē dixerit Minister: *Christus baptizat, non ego: Deus justificat, nō ego:* sicut Petrus Act. 3. postquam claudum sanasset, intulit: *Nos quid intuemini, quasi nostrâ virtute hunc fecerimus ambulare?* Sic ait Augustinus lib. 3. *cont. Cresconiū* cap. 11. Ministrum non ausum dicere, *Justificaris à me*, ne sibi primarias in efficiendo partes vendicare censeatur: *Deus est enim, qui justificat*, Rom. 8. *Hic est, qui baptizat*, Ioan. 1. *Nemo potest peccata remittere, nisi solus Deus.* Marci 2. *Potestas enim in Christo est; ministerium autem transit in*

multos,

multos, inquit Augustin. tract. 5. in Ioan. Hujus ergo propositionis: *Ego te absolvo*, sensus est: *Ego tibi Sacramentum absolutionis impendo*: & *Ego te baptizo*, id est, *Ego tibi tanquam Dei minister Sacramentum ablutionis confero.*

Cap. XXVIII.

De qualitatibus ministri Sacramentorum.

Tria qualitatum genera in Sacramente ministro.

QVEMADMODVM in quolibet instrumento, ita & in Sacraméti ministro tria qualitatum genera inveniuntur. Quædam enim ad usum omnino necessariæ sunt; ut in serra, quòd sit ferrea & dentata: nonnullæ qualitates protsus ad instrumenti usum sunt accidentariæ, ut quòd serra sit deaurata: aliæ demum sunt mediç, nō omnino quidem requisitæ, attamen ad faciliùs operandum utiles, ut quòd serra fit acuta. Ita in ministro Sacramenti omnino necessaria est intentio faciendi actionem Sacramentalem; accidentaria verò qualitas, est statura, sanitas & hujusmodi; media verò, sanctitas, fides, eruditio, devotio, & hujusmodi, sine quibus Sacramenta, quidem cōfici, exercitium tamen officii minùs commodè potest, de quibus ordine disseremus.

Cap. XXIX.

De intentione ministri Sacramenti.

Concil. Florentin. Arm. instruct.

Qualis intentio necessaria in Sacramenti ministro.

QVALIS intentio Sacramenti ministro necessaria sit, explicat Concilium Tridentinum sess. 7. can. 11. *Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia*, anathema sit. Quibus verbis docet Concilium, ad Sacramenti veritatem necessarium esse, ut minister voluntate ac proposito ad producendam actionem Sacramentalem moveatur, ita ut non sufficiat, Ministrum casu, joco, aut in somno, vel ut opus quoddam naturale, actionem facere; sed opus sit, intendere facere actionem sacram, ut est ceremonia quædam à Christo instituta, qua ex ipsius præscripto Christiani utuntur. Nam ut ad materiæ determinationē certa verborum forma necessaria est, ita quoque ad formæ ac operis indifferentiam ad Sacramētalem actionem restringendam, intentio ministri requisita. Non enim vi sua hominis actio, aut verborum prolatio Sacramentalem actionem constituit, sed intentione ministri ad religionis actum referri debet. Quoties enim hac intentione minister agit, toties velut instrumentum à Deo ad supernaturalem effectum producendum movetur. Intentio enim quoddā medium est, per quod Dei virtus ad causæ secundariæ operationem applicatur. Voluit enim Dominus actionem Sacramentalem esse humanam, judicio ac deliberatione susceptam, non temerariam, fortuitam vel coactam: ut significant verba Christi Matth. ult. *Ite, docete, baptizātes* &c. Item Lucæ 22. *Hoc facite*. Ioan. 20. *Quorum remiseritis: quorum retinueritis.* Vnde Cyprianus serm. *de Cœnâ Domini*, efficacem esse dicit Ministri operationem, quotiescunque ex Christi mandato & institutione operatur: docens, verba nō esse operatoria, nisi ab eo dicantur, qui potestatem & voluntatem habeat, ac proinde intentionem faciendi, quod sacramentalia verba ex institutione Christi operantur. Est autem intentio actus voluntatis in aliquem finem se moventis: & dividitur in actualē, habitualem, & virtualem. Actualis intentio, est præsens animi ad opus attentio, quæ nō ita est in nostra potestate, quin sæpe inviti aliò trahamur. Ideoque non absolutè necessaria est. Habitualis intentio, vocatur inclinatio seu promptitudo quædam ex habitu acquisito aut infusa nata, quæ non sufficit, cùm in furiosis & dormiētibus esse possit, quorum actiones nec humanæ, nec deliberatæ sunt. Virtualis intentio nuncupatur, quæ ex actuali oritur, & ex illius virtute operatur. Hæc in ministro evagante animi cogitatione, dum Sacramentalē actionem exercet, esse potest, atque ad Sacramenti integritatem sufficit. Nihil enim aliud Concil. Trident. exigit, nisi ut minister intendat facere, quod Ecclesia facit; hoc est, Sacramentalem actionem. Vbi de fine, virtute aut effectu Sacramenti nihil commemoratur.

Verba operatoria unde suam vim habeant.

Quid intentio.

Triplex intentio: actualis, habitualis, virtualis.

Habitualis intentio non sufficit.

Virtualis intentio sufficit ad Sacramenti confectionem.

(∴)

Cap. XXX.

Utrùm fides & sanctitas in ministro ad Sacramenti integritatem requirantur?

Sanctitas ministri non ad integritatem Sacramenti necessaria.

MVLTAS in Ecclesia olim ista quæstio peperit. Agrippinus enim Carthaginensis Episcopus, quem secutus est Cyprianus cum multis Aphricæ Episcopis, censuerũt, irritum esse baptismum, per hæreticos manifestos, aut schismaticos ab Ecclesiæ unitate separatos, collatum. Donatistæ ulteriùs progressi, universos publicos peccatores à Sacramentorum confectione removerunt, eorumq; Sacramenta irrita pronunciarunt. Luciferiani Hieronymo teste Baptismum hæreticorum ratum esse, non autem ordinationem, senserunt. Apostolici negarũt, malos Sacraméta conficere posse, Bernardo teste serm. 66. in Cantica, quos sequuti sunt Albigenses atq; Waldenses. VVicleff autem reprobos omnes exclusit à ministerio Sacramentorum: cujus errorem condemnavit Synodus Constantiensis sess. 8. Concil. Trident. sess. 7. can. 12. *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali exsistentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.* Et can. 4. de baptismo: *Si quis dixerit, Baptismum, qui datur ab hæreticis in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, nõ esse verum Baptismum, anathema sit.*

Hiero. cont. Lucifer.

Baptismus ab hæreticis datur.

ARGVMENTA verò, quibus Veteres dictas hæreses confutarũt, triplicis sunt generis. PRIMVM ductũ ex vi cõsuetudinis, & Apostolicæ traditionis. Quo argumento Stephanum Papam usum fuisse testatur Cyprianus in epist. ad Pompeium. Eodem usus est Aug. lib. 2. *cont. Donatistas*, cap. 9. & cap. 7. *Consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum. Hac sola opponebatur inducere volẽtibus novitatem.* Vincentius Lyrinensis in *Commonitorio* hoc uno argumento ex traditione petito Cypriani causam fuisse superatam scribit.

Argumẽta ex Apostolica traditione.

SECVNDI generis argumenta ex Cõciliorum authoritate petuntur, quibus homines singulares, quantumvis docti & sancti, cedere debent. Aug. lib. 6. *cont. Donat.* c. 39. l. 7. 13. lib. 2. *cont. Parm.* ca. 13. lib. 1. cont Donat. c. 17.

Argumẽta ex Conciliis.

TERTII generis argumẽta ex ratione in verbo Dei fundata desumuntur: Minister Sacramentorum non authoritate propria, sed virtute divina operatur: ergo vis aut exsistentia Sacramenti non dependerà fide, sanctitate, vel devotione ministri; sed à solo Deo, primarióque institutore Christo, de quo Ioannes ait c. 1: *Hic est qui baptizat.* ut August. tract. 5. in Ioan. deducit. 1. Cor. 3. *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid.* Vnde Apostoli nunquam appellaverunt baptismum *suum*, licet Evangelium *suum* dixerint, Rom. 16. 2. Timot. 2. ut significarent, in Sacramentorum confectione nihil suum esse, nisi nudum ministerium: in Evangelica verò prædicatione hominis industriam atque meditationem non parum conferre. Augustinus tract. 5. in Ioan. Baptismum Iudæ non minùs valuisse, quàm Ioannis ostendit: quod variis similitudinibus illustrat. Nam apud Iudæos rata erat Circumcisio facta à Samaritanis. Aug. lib. 1. *cont. Crescon.* c. 31. Et, *Verbum Dei efficaciter prædicatur à malis*, Philip. 1. Matth. 23. *Quæ dicunt, facite.* Aug. lib. 4. de baptismo, ca. 11. Item malus plantat, seminat, rigat, inserit; nec refert, an sordidis manibus id exerceat, dummodo semen bonum sit, terra fertilis, nec pluvia, solisque calor desit. Aug. lib. 3. *cont. Cresconium* c. 8.

Argumenta ex ratione.

In Sacramentorum administratione hominibus competit solum ministerium.

Deus etiam per malos operatur.

NEC minùs Regis effigiem imprimit sigillum ferreum, quàm aureũ. Nazianzenus oratione, de Baptismo. Lumen quoque solis non coinquinatur, etiamsi cœnosa loca pertranseat, Aug. lib. 3. de Baptis. c. 10. Nec refert, an aqua per canalem ligneum vel aureum ad areolas deducatur, Tract. 5. in Ioan. Neque dona gratis data, vel naturales potentiæ tolluntur peccato: igitur neque ad supernaturales effectus cum instrumentis à se institutis Deus concurrere desinit; neque potestatem ad cõficienda Sacramenta datam propter peccatum tollit.

NOTAT verò Aug. lib. 6. de *Baptismo* c. 1. præcipuam erroris Donatistarum causam fuisse, quòd non distinguerent Sacramentum ab usu & effectu ipsius. Item, quòd non observarẽt, dispensari posse bona Domini per eum, cui nihil prodessent. Et in rebus naturalibus & artificialibus effectum non debere similem esse instrumento, sed causæ principali. Quare dum Veteres nonnulli hæreticorum ministeria detestantur, quos sanctificationem dare non posse addunt, non de Sacramentorum substãtia loquũtur, sed de fructu ac utilitate, quam

Sacramentũ ab usu & effectu distinguendum.

quam non percipere dicũt eos, qui hæreticis consentientes ab eis sacraměta sumunt. Sic Athan. ser. 3. *cõt. Arian.* inutilem eos habere aquam dixit. Ambr. lib. *de iis qui myst. initiantur* ca. 4. *Non sanat Baptismus perfidorũ.* Leo epi. 77. c. ul.

Ex quibus sequitur, Sacraměta characterem imprimentia, per hæreticos ministrata, non posse repeti, etiamsi obicem ponentibus (videlicet qui in heresi vel schismate accipiunt) inutilia sint. Vnde colligimus, parvulos ab hæreticis utiliter baptizari: licitum insuper esse, in articulo necessitatis Baptismum, Pœnitentiaque sacramentum à schismatico recipere, ut docet Augustinus lib. 7. *cont. Donat.* c. 52. & epi. 23.

Etiam non baptizatus baptizare potest.

VTRVM autem à non baptizato sacramentum validè cõferatur, aliquando dubitavit August. lib. 7. *cont. Donat.* cap. 53: sed postea definitum est, posse baptismum dari etiam à Iudæo & Pagano. *De consecr.* dist. 4. can. *à quodam:* & can. *Si qui.* Ratio est, quia Deus suæ institutioni adest, illiq; ut gratiæ sacramentorumq; ministris, dispensatoribus, & instrumentis, non authoribus utitur. August. lib. 3. *cont. Crescon.* c. 10. Chrysost. hom. 3. in prio. ad Cor. & 8.

Deus suæ institutioni adest.

CAP. XXXI.

Quòd ministro sanctitas utilis ac necessaria sit.

Sãctitas utilis sacramenti ministro.

QVAMVIS integritas sacramenti à ministri sanctitate non dependeat, qui opus Dei, non suum exercet; attamen ut non solùm aliis prosit suo ministerio, sed & sibi ad æternam salutem; necessaria ei sanctitas est, ut sancta sanctè ac religiosè tractet. Levit. 21. 22. Num. 19. Isa. ult. Malachiæ 1. Dionys. lib. *de Eccles. Hier.* ca. 1. impuris symbola sacra ne quidem contingere permissum esse, scribit; Si enim eloquia Dei enarrare prohibeatur, qui peccator est, (Psal. 49.) quantò magis sacra mysteria cõficere, sumere, administrare? Quare mysteriorũ Dei ministri sanctitatem atq; morum pietatem sectentur, ita puri ad sacramenta ministranda accedãt, ut ex eorum frequẽti usu & tractatione copiosiorem indies adjuvante Deo gratiam consequantur.

QVIA verò dubitare quis posset, utrùm sacraměta unius speciei in omnibus recipientibus æqualem effectum habeãt; sciendum est, primarium omnium sacramentorũ effectum esse, conferre gratiam, vel justificãdo primam, vel in justis augendo habitam. Quam quidem gratiam efficiunt sacramenta non ex dignitate, merito, aut voluntate ministri, sed ex institutione Christi, qui ex parte sua æqualiter operatur per sacramenta effectum, juxta præfinitam taxationem à se constitutam. Vnde infantibus, qui absq; libera ipsorum dispositione justificantur, per baptismum, etiam à meliore persona datum, & cum oratione multorum circumstantium, æqualis gratiæ cõfertur gradus, qui aliis à Iuda, Pagano vel Hæretico baptizatis. Similiter & adultis duobus omnino æquali dispositione præparatis, baptismus à Paulo & Iuda collatus, parem gratiæ gradum cõfert. Ratio I. est, quia sacramentum habet limitatũ effectum, certa Dei lege constitutum, qui à ministri dignitate, merito, aut voluntate non dependet. II. est, quia nemo præter Christum alteri de cõdigno meretur primam gratiam, vel augmentum gratiæ, nec impetrat de congruo adulto, nisi quoniam impetrat ei liberam dispositionem, qua id mereatur. Et quoniam Spiritus sanctus justitiam, quã in nobis recipimus, singulis partitur prout vult, & secundùm propriam cujusque dispositionem & cooperationem; fit, ut idem specie sacramentum tantò maiorem ex opere operato homini adulto gratiæ gradum conferat, quantò melius & digniùs dispositus fuerit. Et inter sacramenta, id quod dignitate præstat, confert ex se maiorem gratiæ gradum, servatâ quadam proportione. Vnde infantes cum solo baptismo decedẽtes, aut cum gratia Circumcisionis, tantùm in minore gradu gratiæ & gloriæ futuri sunt, quã qui reliqua sacramenta Confirmationis, Eucharistiæ, Ordinis &c. acceperint. Atque ita intelligi potest, quomodo homines ad Angelorum ordines assumendi sint, atque inæquales illas angelorum sedes impleturi, vel supra omnes Angelorum choros elevandi: quisque enim gradum illum glóriæ obtinebit, quo ex dispositione ac cooperatione liberi arbitrij cum Dei gratia, & auxiliis ac proportionatis meritis, dignus a Deo reperietur.

Sacramentorum effectus per se in omnibus æqualis.

Conc. Triden sess. 6 cap. 7.

Gratiã Spiritus sanctus partitur secundùm cujusq; dispositionem.

Cap. XXXII.

Quinam ſingulorũ Sacramentorum ſint Miniſtri?

Qui ſingulorũ ſacramentorum miniſtri.

QVAMVIS Chriſtus omnia ſacramenta poteſtate excellentiæ, ſibi propriæ, immediatè inſtituerit, nec voluerit, (quãquam potuerit) Apoſtolis vel Eccleſiæ cõmittere poteſtatem inſtituendi ullum ſacramentũ, nec materiam neceſſariam, vel formam ſacramenti vel ad tempus; attamen poteſtatem conficiendi & adminiſtrandi ſacramenta, Chriſtus, quia Homo eſt, humanę naturæ præ Angelis conceſſit. Nam ſacramẽtorum ſenſibiliũ viſibilis Eccleſiæ, corporeos eſſe miniſtros decuit. Angeli enim nec in aſſũptis corporibus verba vitaliter efformat. Quare ſacramentorũ miniſter eſt homo, non angelus; niſi fortè ex ſingulari privilegio ei hoc à Deo cõmittatur. Et inter homines præter baptiſmũ & Matrimonium reliqua ſacramenta miniſtrum ſacerdotem vel Epiſcopum requirũt, ut conficiãtur: ſcilicet, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Ordo, & Extrema unctio. Licet verò ſolus Sacerdos Euchariſtiam conficere poſſit, eam tamen diſpenſare poteſt etiam Diaconus. Reliqua ſacramenta, quæ in uſu conſiſtunt, ſolus miniſtrare ille poteſt, qui conficit. *Baptiſmi* cum ſolennitate ſolus miniſter eſt Sacerdos: at in neceſſitate omnis homo, ſive vir, ſive femina, intendens facere quod facit Eccleſia. *Confirmationis* ordinarius miniſter eſt Epiſcopus, & forſitan ex Pontificis cõmiſſione Sacerdos. *Euchariſtiam* ſolus conficere poteſt Sacerdos. *Pœnitentia* miniſter eſt Sacerdos. *Extremæ Vnctionis* ſimiliter. *Ordinis* miniſter eſt Epiſcopus. Ex commiſſione tamen Papæ, minores conferũt ordines Abbates cõſecrati, & Cardinales Preſbyteri, non Epiſcopi. *Matrimonij* miniſtri ſunt laici cõtrahentes, cõſenſumq; ſuum explicãtes in præſentiâ Parochi, etiamſi nondum ſacris initiatus ſit.

Sacramenta verò diſtinguuntur ex ſubjectis numero, non ex unitate miniſtri, quia una ſacramẽti collatio ad multos ſimul extẽdi poteſt; ut patet Io. 20. Luc. 22. Et unus ſimul multas conſecrat hoſtias pro cõmunicaturis. Fieri deniq; poteſt, ut multi ſimul eandem hoſtiam conſecrent, ſi eodem inſtanti verba finiant; & ut plures eundem baptizent, videlicet ſi unum ſimul abluãt, & intentione independente dicãt: *Ego te abluo* vel *baptizo &c.* Per hos enim velut per inſtrumenta, quæ moraliter unũ reputantur, Chriſtus principalis cauſa baptizat. Si verò unus abluat, qui mutus eſt, & alter verba proferat, qui truncatus manibus eſt, non eſt ratum ſacramentum: neq; ſi dicãt duo: *Nos te baptizamus*, quoniam deſit intentio requiſita, & falſa ſit forma. Quamvis autem ſubinde plures miniſtri idem ſacramẽtum conficere poſſint, ex præcepto tamen Eccleſię unus miniſter eſſe debet, exceptâ conſuetudine, ut cùm Epiſcopo ſacerdotes ordinâre, vel alium Epiſcopum conſecrâre, illi ſimul eandem hoſtiam conſecrare ſoleant. In quo tamen actu ille præcipuus miniſter cenſetur, qui alios conſecrat. IN extrema unctione id peculiare eſt, ut multi presbyteri ſimul ungere ſingulos ſenſus poſſint, & ex omnibus fiat unum ſacramentum. Et in Epiſcopi unius cõſecratione multi ſimul aſſiſtũt Epiſcopi.

Quorum remiſeritis &c. Et, Hoc facito.

Si mutus abluat, & carens manibus verba proferat, non conficitur baptiſmus.

23. Diſt. cap. Quorumdã.

IN miniſtro ſacramẽti Pœnitẽtiæ, ut valida ſit abſolutio, præter ordinis poteſtatem, juriſdictio in pœnitentem per cenſuram non impedita, de ſacramenti neceſſitate requiritur. Eam verò in omnes Chriſtianos pleniſſimam obtinet ſummus Pontifex. Deinde in ſuos greges, ſinguli Epiſcopi, & paſtores. Ex privilegio autem vel ſubdelegatione, alij ſacerdotes, tam religioſi quã ſeculares. QVIA verò ſacramenta ſunt animarum medicinæ, congruit, ea potiſſimùm ab animarum paſtoribus cõferri ſuis ſubditis. Per *Baptiſmum* enim ad caulas oves admittit, eaſdem vitali *Euchariſtia* cibo paſcit, infirmas *Pœnitentia* medicamento ſanat: per *Extremam Vnctionem* in paſcua cæleſtia tranſmittit, atque contra luporum inſidiantium morſus armis cõmunit: per *Matrimonij* autem ſacramentum viros cum uxoribus ad generãdum Chriſto filios conſociat. Epiſcopus verò proprius ſibi ſubditos per Confirmationis ſacramentũ ad ſpiritualẽ militiam roborat: & per *Ordinationẽ* ſacris in Eccleſia miniſteriis certas deputat perſonas.

Cap. XXXIII.

Ad quid obligentur ſacramentorum Miniſtri.

Quæ ſcientia miniſtro ſacramentorũ neceſſaria.

SACRAMENTORVM Miniſtri ſcire officio neceſſaria tenentur: ut, quę ſit debita ſacramenti materia, quæ forma, quæ intentio neceſſaria, ne

quid

quid ad substantiam pertinens immutet: receptos Ecclesiæ ritus cõservent: si quid omiserint, quomodo supplendum sit. Rursus abstinere debent à dubia, vel minùs probabili forma, ob periculum faciendi sacramentum irritum. Nonnumquam tamen dubiâ materiâ uti licet, putà, si infante morituro desit aqua certa, quia necessitas excusat à periculo irreverentiæ. TENETUR insuper minister intentione seriâ tēdere in finem principalis agentis, conficere videlicet sacramentũ, ut sit signum religionis, & causa salutis; & sanctè sanctè tractare, ut in eo sacro opere dignum se Dei ministrũ exhibeat. Ideoq; si mortalis peccati sibi cõscius sit, antequam sacramentum ex officio administret, cõfiteatur, aut saltem de peccato conteratur: non enim ante ministerium sacramenti, cõfessionem præmittere tenetur, nisi dum sumpturus est Eucharistiam, ante cujus sumptionem, quantumcumque contritum se quis existimet, habitâ confessoris copiâ, necessariò præmittendam esse sacramentalem cõfessionem Synodus Tridentina docet, sess. 13. Can. 11. PROHIBETUR etiam sacramenta ministrare, qui excõmunicatus est, suspensus, aut interdictus ab officio Ordinis. Parochus tamen censura occulta ligatus, aut irregularis, subditis petentibus, præmissa contritione, si copiam solutionis obtinendæ priùs non habeat, sacramēta ministrare potest. Verùm huic ministerio se sponte ingerere prohibetur, uti & alius Sacerdos, qui nulla officij obligatione compellitur. *Conc. Cõstan.*

CAP. XXXIV.

A Ministro peccatore an liceat sacramenta petere.

Subdito licet sacramenta exigere à pastore in peccato existēte.

TEMPORE necessitatis licet baptismi aut pœnitētię sacramentum pro seipso, filiis, aut domesticis suis petere, etiam à sacerdote non parocho, nec administrare parato, qui jurisdictionem habeat, etiamsi certum sit, eum in peccato ministraturũ. A suo autem parocho subditus, etiam extra necessitatis casum sacramenta sibi utilia deposcēdi jus habet, quamvis sciat, absq; peccato ipsum id non facturum. Non enim alium in peccatum inducit, qui jure suo utitur; sed ex justa causa peccatum solum permittit. Nam sibi imputet, qui spōte, & ex malitia, nulla cõpulsus necessitate peccat. Non enim proximi in nulla necessitate existentis peccatũ, cum proprio gravi detrimento spirituali, aut tēporali tenetur impedire; ac præsertim cùm Parochus ex officij obligatione paratus censeatur ijs, quibus debet, sacramenta ministrare. Quare petens ab eo sacramētum, non cooperatur ejus peccato, sed communicat ei in bono actu, ad quem jus habet. Non enim ad peccandũ talem magis inducit, quàm qui in extrema vel gravi vitæ aut honoris necessitate constitutus, ab usurario, quem novit minimè gratis daturum, postulat mutuum, quod absque peccato mutuare posset, si vellet. QUEMADMODUM verò Parochus ratione officij Sacramētum petenti administrare tenetur: ita ex officio tāquam fidelis & prudens dispensator jus habet tuendi cultum Christi, & reverentiam sacramenti, ac providendi, *Ne sanctum detur canibus.* Hinc peccatori publico, quādiu scandalum perdurat, sive occultè, sive publicè Eucharistiam petēti, denegare debet. At occulto peccatori communionem publicè poscenti, Parochus dare tenetur, quoniam arctius est negativum præceptum de vitando scandalo, & non infamando peccatore occulto, quàm de vitanda externa & occulta sacramenti irreverentia. *Matth. 7.* *Occulto peccatori sacramentum publicè deposcenti, pastor dare tenetur.*

CAP. XXXV.

Utrùm minister linguâ vulgo nota conficere aut ministrare sacramenta debeat?

QUIA sacramentorum verba ex Christi institutione operatoria sunt, & adhibentur non ad instruendum, vel fidem excitandum; sed ad elementum consecrandum, aut Deum deprecandum, vel ad personas absolvendum, vel consecrandum ac sanctificandum; perspicuè sequitur, non esse necessariũ, sacramēta vulgari linguâ populo notâ confici aut ministrari, excepto tamen Matrimonio, in quo partium contrahentium mutuus consensus exprimi debet; quod non nisi per verba vel alia signa intellecta fieri potest. Et licet ad sacramēti essentiam *Sacramenta non sunt necessariò vulgari lingua ministrādi.*

Ecclesia sapienter cõstituit, ministrari sacramenta in lingua Latina, Græca, vel Hebræa.

non pertineat, qua lingua conficiatur aut ministretur, attamen sapienter Ecclesia constituit, ut in Latina Ecclesia Latinè; in Græcâ, Græcè: in Oriente verò Hebraica, Chaldaica vel Arabica, semper extra casum necessitatis conficiantur Sacramenta & administrentur. Idque, ut Ecclesiæ unitas & communio faciliùs retineretur, cùm paucę illæ celebriores linguæ à plerisq; addisci commodè possint, unde fiat, ut fideles extra suam regionem peregrinantes, officiis divinis carere non compellantur.

Præterea majestatem & reverentiam sacramenta exigunt, quę faciliùs eis comparatur, dum non vulgari omnibus lingua, sed eruditioribus tantùm nota celebrantur.

Ob eandem causam in sacramentorum ministerio, non vulgari domo, sed Templo Deo consecrato, vestibus atque vasis sacris utimur. Ordinaria enim, quotidiana consuetudine facilè citoque vilescunt.

Depravarentur facilè sacramẽtorum formæ, si vulgari lingua efferrentur.

Accedit, quòd hac ratione caveatur immutationis aut depravationis verborum formæ sacramenti periculum, quod evitari difficulter poterit, si diversis linguis nationes singulæ quantumvis barbaræ in officij divini celebratione utantur.

Postremo si lingua vulgari sacramenta ubique ministrentur, lingua Latina & Græca non discentur, atque ita Patres, qui in eis linguis scripserũt, nec legi, nec intelligi poterunt, ac proinde nec scripturæ, unde sũma rerũ divinarum ignorãtia, barbariesq; invehetur.

Cap. XXXVI.

De Sacramentorum numero.

Septẽ sacramẽta à Christo immediatè instituta.

Septem esse novę legis sacramenta, omnia à Iesv Christo instituta, nec plura esse, vel pauciora, quàm septem, videlicet *Baptismũ, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam unctionem, Ordinem, & Matrimonium*, ex Scripturis & Patrum traditione definit Concil. Trident. sess. 7. Can. 1. Qui septenarius sacramentorum numerus licet ab instituentis voluntate potissimùm dependeat, attamen fide supposita rectè ostendimus, eum numerum convenientissimũ esse, tam ex analogia corporalis & spiritualis vitæ, quàm ex numero peccatorum, & vulnerum. Quemadmodum enim homini ad vitam naturalem privatim

Congruentia septenarij numeri sacramentorum.

& publicè traducẽdam septem necessaria sunt, ut scilicet in lucem edatur, incrementum accipiat & robur; cibo alatur; & si morbo laboret, opus est remedio, quo sanetur; ac ut perfectè convalescat, opus est imbecillitatem viriũ ægritudine contractam refici, morbiq; reliquias tolli. Ex parte autem Reipublicæ necessarius est Magistratus, cujus authoritate regatur; ac postremò necessarij sunt parentes, qui legitima prolis generatione humanum genus conservent ac propagent.

Ad eundem modum in vita spirituali generatio fit per Baptismum; Confirmatione in gratia roboramur; Eucharistiâ nutrimur; Pœnitentiâ, vulnera & morbi relapsorum post baptismum sanantur: Extrema Vnctione peccati reliquiæ tolluntur: Ordine sacramentorum ministeria, sacræque aliæ functiones in Ecclesia exercentur: deniq; Matrimonio ex legitima maris & feminæ cõjunctione filij ad Dei cultum, humaniq́ue generis observationem procreãtur, & religiosè educãtur.

Similiter contra peccatum Originis Baptismus prętat regeneratiōnẽ: contra peccatum actuale, Pœnitentia remedium confert. Peccata venialia, mortiferorumq; reliquias extrema Vnctio tollit: contra infirmitatem, ne ex ea peccemus, Confirmatio adjuvat: ne affectus malitia vincatur, Eucharistia præstat: ignorantiam Ordo depellit: Cõcupiscentiæ impetũm cohibet Matrimonium.

Præterea septem Sacramenta hominum animos ad septem virtutum genera disponunt. Baptismus enim illuminãs, est sacramentum fidei; Confirmatio Spei; Eucharistia Charitatis: Pœnitentia justitiæ: Extrema unctio perseverantiæ ac fortitudinis: Ordo prudentię: Matrimonium tẽperantiæ.

Accommodantvr insuper septem sacramẽta generibus septem hominum. Baptismus, est vitam intrantium: Confirmatio, pugnantium: Eucharistia, vires reficientium: Pœnitentia, de lapsu surgentium: Extrema Vnctio, emigrantium ex hac vita: Ordo, ministrantium: Matrimonium, novos milites introducentium, qui aliorum defunctorum vices suppleant.

Iob. ultimo. Exod. 29. Levi. 4. 8. 13. Numer. 19. Deut. 15. 2. Paral. 29.

Postremò in expiatione peccatorum septenarij numeri celebris usus fuit. Nã septem animalia offerũtur, vel septem diebus, aut septies aspergitur sanguis: septies lavari jubetur Naaman Syrus,

ut à lepra curetur. 4. Regum 5. Congruum itaque fuit, ut Spiritus sanctus contra peccata septem quoque spiritualia instituere antidota. De quibus ordine disseremus, postquam ostenderimus, non omnia paris esse dignitatis, ut monet Conc. Triden. sess. 7. c. 3.

Cap. XXXVII.

Quòd omnia Sacramenta non sint paris dignitatis.

Sacramenta omnia nō sūt paris dignitatis.

QVAMVIS omnia sacramenta divinam in se virtutem contineant, gratiamq; non ponentibus obicem conferant; non tamen omnia eundem effectum, nec parem necessitatem vel præstantiam habent. BAPTISMVS enim re aut voto susceptus, unicuique necessarius est: ORDO toti Ecclesiæ: POENITENTIA relapsis in peccata mortalia post baptismum. Reliqua sacramenta pro conditione personarum & tēporum suam necessitatem habent. Quamvis enim sacramentorum effectus consistere simul queant, propter diversa tamen hominum officia non ita commodè actus quorūdam sacramentorum cum actibus aliorum exercerentur. HINC veros conjuges, sed continentes ordinat Ecclesia.

QVANQVAM ergo singula sacramenta peculiarē aliquam dignitatem obtineant, inter omnia tamen EVCHARISTIA sanctitate, mysteriorum multitudine ac magnitudine, adjunctique sacrificij religione multùm præcellit, cùm non solū vim operativam ut reliqua, sed ipsum etiam Christum illius virtutis authorem corporaliter contineat, atque finis & perfectio reliquorum sacramentorum exsistat, ut Dionysius Areopa. tradit lib. *de Eccles. Hier.* cap. 6. parte 2. & 3.

In quinque sacramentorum enumeratione non ordo dignitatis, sed temporis servatur.

QVARE Concil. Triden. & passim in enumeratione sacramētorum Doctores, non ordinem dignitatis, sed naturæ & tēporis in quinque primis servant: in duobus verò postremis, quæ non unicuique, sed ipsi Ecclesiæ necessaria sunt, ORDO dignitatis retinetur. Per ORDINEM enim generantur filij spiritualiter: per MATRIMONIVM autem corporaliter. Vnde Apostolus inquit: *In Christo vos genui.*

Cap. XXXVIII.

De Sacramentorum usu.

Doctrinæ sacramētorum scopus.

DOCTRINÆ sacramentorum primarius scopus sit, ut fideles intellectâ sacramentorum vi & præstantiâ, & quòd ad omnium communem utilitatem proposita sint, ijs piè ac religiosè utantur, credentes, in eorum administratione Spiritus sancti numen ad operandum gratiam & salutem præsens adesse, per eademque immensas passionis Christi opes dispensare, necnon eorum frequenti usu totius Ecclesiæ compagem fulcite, atque conservare.

Cap. XXXIX.

De Baptismi nomine, definitione, ac materiâ.

POST doctrinam de Sacramentis in genere traditam, ad Baptismi, singulorumq; deinde sacramentorum expositionem ordinarissimâ methodo Catechismus pertransit, ac proposita initiò utilitate de Baptismo doctrinæ, nominis Baptismi notionem tradit.

Quid baptismus vox denotet.

BAPTISMI vox omne ablutionis genus sua generali significatione comprehendit, quin & ad passionem denotandam translata reperitur. Sed recepto Ecclesiasticorū scriptorum usu, accōmodata ista vox est ad significandum ablutionem sacramentalem, quæ præscripta verborum forma ministratur. Qua significatione Christus & Apostoli passim usi leguntur. *Judith. 12. Mar. 7.* *Mar. 10. Matth. 28. Rom. 6. Coloss. 2. 1. Pet. 3.*

EANDEM sacramentalem ablutionem Patres variis nominibus expresserunt. Quidam *illuminationem*, alij *donum, gratiam, sigillum, mysterium, expurgationem, captivitatis liberationem, peccati mortem, animæ regenerationem, vestimentum candidum, signaculū sanctum, currum ad cælum, delicias Paradisi, regni cælestis conciliationem, adoptionis charisma, mysticam ablutionem*, diversisq; aliis modis vocāt. Apostolus ad Heb. 6. & 10. Dionysius Areop. lib. *de Eccles. Hier.* c. 2. & Græci scriptores *illuminationem* appellārunt, quia in eo fidei habitus, quo cor hominis illuminatur, infunditur. *Fide* enim *purificat corda Deus.* Aug. epi. 23. *sacramētum fidei* nuncupat, quia fidei professio fit, quam suscipientes baptismum facere

Clemēs lib. 1. pedagog. c. 6. Cyril. in procatechesi catechesion. Nazianzenus in oratio. de Baptismo. Chryso. hom. ad baptizatos. Damasc. lib. 4. cap. 26. Actor. 15. Leo serm. 4. & 5. de nat. Domini.

consueverũt, indeq; fideles censentur. Nam Baptismi sacramentum janua est, per quam in christianæ vitę societatem homines ingrediunrur, divinisq; præceptis tanquam filij obedire incipiunt. Vnde a Dionysio (lib. *Eccles. Hier.* c. 2.) *Principium sanctissimorum mandatorum* dicitur.

Definitio baptismi.

INTER varias autem Baptismi descriptiones, quæ à scriptoribus sacris assignantur, aptissima est hæc, quam Catechismus Romanus ex ca. 3. Ioannis & 5. ad Ephes. collegit: *Baptismus est sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ:* id est, est signum externum, per aquæ ablurionem, factam sub certa verborum forma, sanctificans. Baptismus enim in usu aquæ, hoc est, in tinctione, lotione, seu aspersione vel immersione consistit. Nam *verbum accedit ad elementum, & fit sacramentum*: juxta Beatum Augustinum tract. 15. & 80. in Ioan.

Aqua naturalis est baptismi materia.

HINC Apostolus ad Ephes. 5. vocat *Lavacrum in verbo vitæ*, quoniam est tinctio in aqua, verbo vitæ sanctificata. Vnde constat, Baptismi mareriam esse aquam naruralem, sive maris, sive fluminis, sive fontis, sive paludis, sive pluvialis, sive alia, modò sine aliqua adjectione, simpliciter aqua dici possit. Nã de tali loquens Dominus Ioan. 3. ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ.* Et 1. Io. 3. *Tres sunt, qui testimonium dant in terrâ: Spiritus, Aqua, & Sanguis.* Ideo Philippus Actor. 8. in obvia simplici aqua Eunuchum baptizavit.

Sess. 7. can. 2. de Baptismo.

VNDE quæstiones de aquis distillatis, de humotibus mixtis, de nive, glacie, lixivio, cervisia, lacte, vino, consimilibúsque facilè dissolvuntur. Nam solùm discutiendũ est, utrùm humor, de quo ambigitur, naruralis aquæ nomen obtineat. Iuxta definitionẽ concilij Tridentini: *Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa: Nisi quis fuerit renatus ex aquâ & Spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.* Vbi advertendum, non omnem spiritualem intelligentiã excludi, sed eam, quæ sic ad metaphoram verba Christi detorquet, ur literalem sensum evertat; quo salvo mysticum tradit Basilius lib. *de Spiritu sancto*, cap. 15.

VARIIS porrò figuris Baptismi materia fuit adumbrata. I. Aquis, super quas Spiritus Domini ferebatur, Gen. 1. II. Aquis diluvij, juxta Pet. 1. epist. cap. 3. III. Aquis rubri maris, 1. Cor. 10. IV. Ablutione Naaman Syri, 4. Reg. 5. V. Aqua Probaticæ piscinæ, Ioan. 5. & aqua Siloë, Ioan. 9.

EANDEM Baptismi materiam prædixerunt aquam fore Prophetæ. Ezechiel cap. 36. *Effundam super vos aquam mundam.* Mich. 7. cap. *Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Zacharias ca. 13. *Erit fons preparatus in ablutionem peccatoris.*

AQVAM verò potiùs quàm alium humorem elegit Deus in baprismi materiam, quia hominis regenerationem & interiorem à peccati labe purgationem aptissimè repræsentat. Nam vis generandi & abluendi, aquæ cõpetit; ut ex seminibus plantarum & animantium (quæ humida sunt) apparet.

DEINDE Aquæ proprierates effectus Baptismi aptissimè designãt. Nam quia sua humiditate abluit, congruentissimè interiotem animi purgationem signat: & quoniam sua frigiditate calotis æstum temperat, aptissimè mirigationem ardoris concupiscentiæ indicat: & quæ sua transparentia luminis est susceptiva, optimè illuminationis sacramentum adumbrat.

PRÆTEREA cõvenientissimè Aqua mortis & resurrectionis Christi mysteria, nostræq; justificationis (in qua vitiis motimur, & ad justitiæ vitam tesurgimus) repræsentat. In aqua enim velut quodam sepulchro nobis mergentibus capita, vetus homo sepelitur; & emergendo, novus homo resurgit.

POSTREMO, decuit Sacramenti Baptismi omnibus necessarij materiã in aqua, quæ ubiq; facilè haberi potest, cõstitui; non autem in vino, aut liquore alio, qui non sit passim obvius, ne à Deo pauperes despecti fuisse putarentur. Tũc autem Aqua in Baptismi materiam à Christo deputata est, quando eam contactu suæ mundissimæ carnis sanctificavit, eiq; vim regenerandi dedit, ut veteres pleriq; tradunt. Augustinus ser. 29. & 30. *de Temp.* Maximus serm. *de Epiphan.*

Tertull. lib. cont. Iud. Naz. dz. oratione in sancta lumina. Ambro. lib. 2. in Luc. ca. 12. Beda lib. 1. in Luc. ca. 10.

ET quamvis in omni naturali aqua certum sit, baptismum confici posse; attamen ex Apostolica traditione ad celebrãdum cum solennibus ceremoniis Baptismum, usu receptum est, ut aqua priùs sacris invocationibus cõsecretur, eique Chrisma permisceatur, cùm ad luculentiùs Baptismi effectum repræsentãdum; tum majoris reverentiæ conciliãdæ gratiã; ne homines vulgarem quandam esse ablutionem arbi-

Aqua consecratio.

trarentur, si absque solennitate fieret. Cujus aquæ consecrationis meminit Dionysius Areop. li. *de Eccles. Hier.* c. 2. Cyprian. lib. 1. epist. ult. Ambros. lib. 1. de Sacram. cap. 5. Basil. lib. *de Spiritu sancto*, cap. 27. August. lib. 6. cont. Iul. c. 8. tract. 118. in Ioan. & alij Doctores.

Cap. XL.

De Baptismi formâ.

Baptismi forma.

Ex capite 18. Matthæi, adjuncta Ecclesiæ publica observatione, perpetuoq; usu discimus, perfectam baptismi formam esse hanc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vbi licet vox Ego, non sit de formæ essentia, quia ministri persona satis exprimitur in verbo Baptizo; attamen omitti non debet, quia præscribitur ab Ecclesia, enũciari oportere, ut ministri actio exprimatur, quã Græci in tertia persona exprimentes dicunt: *Baptizatur N. servus Christi.*

Conc. Florẽt. in instruct. Arm. Alexander 3. Extra de baptismo & eius effectu cap. Si quis puerum. Conc. Later. cap. 4.

Pronomine, *Te*, persona exprimitur, à baptizante diversa. Nam seipsum nemo baptizare potest; ut Innocentius tradit *de baptismo & ejus effectu*, cap. *Debitum.*

Invocatio expressa Patris & Filij & Spiritus sancti ad baptismum necessaria.

Dicendo autẽ *In nomine*, unam Trinitatis naturam, potestatem, atque authoritatem esse significamus: de qua Mar. ult. *In nomine meo dæmonia ejicient.* Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei.* Vt enim trium personarum una est Divinitas, ita & unum nomen. Ambro. li. 2. *de Sacram.* cap. 7. Hieron. in cap. 4. ad Ephesios: *Nomẽ Trinitatis una Divinitas est*: de quo Deut. 28. *Nomen ejus timebis.*

Distincta verò trium personarum nomina, principalem effectus baptismi causam efficientem declarant, esse Trinitatem, de qua expressam fidẽ baptizandus habere debet. Ideoq; rarus non est baptismus, si aliquod ex triũ personarum nominibus omittatur; ut definivit Pelagius Papa can. *Si revera.* Et Zacharias, can. *In Synodo*, de consecratione dist. 4. Item can. 49. *Apostolorum.* Dionysius Areop. lib. *de Eccles. Hier.* ca. 2. Origenes in 6. cap. ad Rom. Iustinus Apol. 2. *In nomine Patris omniũ, Dominiq́; Dei & servatoris nostri Iesu Christi, & Spiritus sancti in aquâ tingũtur.* Leo epi. 4. cap. 3. dicit, Christum Matt. 28. Baptismi formam tradidisse. Gregor. lib. 9. epi. 61. & passim Scholastici Doctores in 4. senten. dist. 3. docent, Baptismum in nomine Christi, sine aliarũ personarum expressione irritum esse.

An baptismus in nomine Iesu collatus aliquando fuerit

Divus autem Thom. in 3. p. q. 66. ar. 6. motus dicto Lucæ, Actor. 2. 8. 10. & 19. quòd Apostoli baptizaverint *in nomine* Iesu, opinatur, initio nascentis Ecclesiæ, dispensatione speciali revelatâ Spiritus sancti afflatu, Apostolos ad tẽpus in nomine Iesu Christi baptizasse, ut nomen Christi Iudæis odiosum amabilius redderent. Quam sententiam habuisse quoque videtur Ambros. lib. 1. *de Spiritu sancto* cap. 3. & Beda in 10. cap. Act. atque Nicolaus de Cõsecr. dist. 4. cap. *A quodam Iudæo.*

Alii verò doctores sentiunt, nunquam Apostolos aliter baptizasse, quã *in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*; quia Can. 49. *Apostolorum*, damnantur aliter baptizantes. Nec scriptura, vel Concilia dispensationis meminere: quin Paulus Acto. 19. apertè significat, in Baptismo Christi expressè invocatum fuisse Spiritum sanctum.

Lucas verò dicens, Apostolos baptizasse *in nomine* Iesu, solùm insinuare voluit, Apostolos non baptismum à Ioanne Baptista, sed à Christo institutum ministrasse, idq; in consueta forma, quæ distincta trium personarum nomina cõtinet. Nam & Paulus Ro. 6. ait: *In Christi morte baptizati estis.* Et ad Gala. 3. *Quicumq; in Christo baptizati estis*; id est, baptismo à Christo instituto; observatâ tamen præscriptâ formâ, *In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Quod insinuant Doctores, admonentes, unâ personâ nominatâ omnes intelligi, quoad scilicet verba Lucæ in Actis, non quoad formã baptismi, quæ non intelligibilem, sed sensibilem materiam & formam requirit. Sic August. lib. 3. *cõt. Maxim.* c. 17. Quidam non nominatis Patre & Spiritu jussi sũt à Petro baptizari, & tamen non intelliguntur baptizati, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et lib. *de Fide & operib.* cap. 9. Fulgen. de Incar. c. 11. Damasc. lib. 4. *de Fide* ca. 10. Basil. lib. *de Spiritu sanct.* c. 12. Ambr. li. *de Spiritu sancto* c. 3.

An immersio, aspersio, vel superinfusio facienda?

Quia verò pluribus modis ablutio necessaria baptismo fieri potest, scilicet immersione, aspersione vel superinfusione; sciendum est, quolibet istorum modorum fieri posse baptismum. In primitiva Ecclesia usitatior fuit immersio propter manifestiorem Christi sepulturæ repræsentationem, ut Paulus ad Rom. 6. docet. Iustinus Apolog. 2. Cyprian. lib. 4. epist. 7. Ambro. lib. 3. *de Sacram.* cap. 1. De aspersione loquitur

Cypria. lib. 4. epist. 7.

Ezech. cap. 36. *Effundam super vos aquam mundam.* Apostolus ad Hebr. 10. *Aspersi corda à conscientiâ malâ.* Numer. 8. & 19. *Aquâ aspersionis fit purificatio.*

An tres immersiones aut una tantùm facienda? Romanor. 6. & Hebr. 6. Dionys. lib. de Eccles. Hier. cap. 2. par 2. Leo epist. 4. cap. 3. Chrysost. in 3. cap. Ioan.

VTRVM autem una vel trina immersio, aut aspersio fiat, ad sacramenti essentiam non refert. In ea re ab unoquoq; retinendus est Ecclesiæ suæ usus. Tres immersiones, tres sepulturę Christi dies, atque tres unius Trinitatis personas significant: una lotio unam Trinitatis naturam & operationem denotat, atq; unicam Christi mortem. Initio Ecclesię trina mersio usitatior erat: sed cùm Eunomius Divinitatis induxisset divisionem, D. Grego. lib. 1. epi. 41. & Concil. Toletan. IV. c. 5. unica lotione utendum decreverũt, ne dum lotiones numerantur, Trinitas divisa putetur.

Zozom. lib. 6. histo. cap. 26.

Caput in baptismo abluẽdum.

ILLVD verò monendum est, caput potissimum abluẽdum esse, in quo sensus omnes, tam interiores quàm exteriores, vigent, atque verba formam sacramenti cõtinentia eo tempore, quo ablutio fit, esse pronuncianda.

CAP. XLI.

An baptismus repeti possit?

Baptismus reiterari nequit.

SICVTI unica carnalis est generatio, ita & unica est spiritualis regeneratio, qua homo vitæ veteri moritur, & ad vitæ novitatem renascitur; ut ratiocinatur August. Tract. 11. & 12. in Ioan. ex cap. 3. Ioan. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Disertis autem verbis Apostolus enunciat, *Unum Baptisma.* Et, *Impossibile esse eos, qui semel illuminati sunt, rursus renovari:* hoc est, iterum baptizari. Cujus ad Rom. 6. causam reddit, quia baptismus Christi mortem, atque corporalem resurrectionẽ repræsentet, quæ semel tantùm contingit: *Christus* enim *jam non ampliùs moritur,* nec iterum crucifigitur; quod fieri baptismo iterato significaretur.

Ephes. 4.

Rom. 6. Hebr. 6.

PRÆTEREA Baptismus hominem Deo consecrat, animæq; signum indelebile imprimit, unde repeti nequit, ut docet August. lib. 2. *cõt. Parmen.* cap. 13.

ACCEDIT, quòd baptismus potissimùm institutus sit ad peccatum originis delẽdum, quod semel ablatum non redit. Sicut enim unius delicto omnes moriuntur, ita unius justitiâ omnes justificantur. Rom. 5.

Rom. 5.

An sub cõditione repeti baptismus possit.

QVANDO autem de aliquo infante clanculum exposito, aut de adulto ab infidelibus in captivitatẽ abducto, dubitatur, an baptizatus sit, factaq; indagine seria nullum suscepti baptismi argumentum haberi potest; intrepidè talis baptizãdus est, quoniam in crimen reiterati baptismi non imputatur, quãdo factum esse omnino nescitur; ut respondit Leo epi. 37. cap. 1. & 92. cap. 15. & Alexan. III. *de Baptismo & ejus effectu: De quibus dubium;* ubi conditionem ad cautelam debere apponi censuit: *Si non es baptizatus, ego te baptizo.* Et hoc non passim, sed in illis tantùm fieri permittit, de quibus re diligenter examinatâ dubium relinquitur, an verè baptizati sint. Non enim hic ministro tanta libertas concessa est, ut omnibus ad baptismum necessariis adhibitis, ex sola ministri voluntate sit, vel non sit sacramentum, ut docet August. lib. 7. *contra Donatist.* cap. 53. qui mimicè inter infideles baptizatũ, non facilè iteratò baptizari voluit: & Leo decernit, diu esse indagãdum, an aliquis sit, qui nescientis ignorantiam adjuvare possit.

An per interpositionẽ conditionis sine probabili dubio rebaptizare liceat?

QVARE licet Alexandri constitutio cautionis speciẽ habere videatur, non ei tamen ita insistendum est, quasi per interpositionem conditionis omni irreverentiæ & reiterationis metu sublato, leviter apposita conditione Baptismum repetere liceat. Id enim tunc solùm fieri posse arbitramur, quãdo probabilis facti dubitatio subest, quæ tunc demum sufficiẽs censeri debet, quãdo post sedulam indaginem suspensus remanet animus, utrùm quis baptizatus sit, an non. Vnde homines adultos, inter fideles educatos, ob nullum scrupulum rebaptizare licet, donec evidenter contrarium appareat, ut docet Innocentius de presbytero non baptizato: cap. *Veniens,* & cap. *Apostolicam,* & 1. q. 1. ca. *Spiritus sanctus.*

VNDE nec temere parvuli ab obstetricibus in forma Ecclesiæ baptizati, vel sub conditione iterum baptizandi sunt. Nam sicut inter obstetrices quædam perturbatione vel imperitia in verbis formę hallucinati possunt; ita & multi pastores imperiti, de quorum tamen baptismo absq; evidenti causa dubitare quis audeat? Nisi enim re diligẽter perquisita dubiũ relinquatur, utrũ baptismus ritè susceptus sit, numquam fas est, baptismum alicui iterum administrare; imò qui aliud facit, periculum sacrilegij atq; irregularitatis incurrit; ut expressis verbis docet Catechismus Romanus parte 2. cap. 2. Num. 43. & Soto in 4. dist. 3. ar. 9. Quò & pertinet,

De cõsec. dist. 4. c. Eos quos & cap. Quivis.

quòd

quòd Romana Ecclesia rebaptizarioni hæreticorũ se tam acriter constanterq; opposuerit, ut solos in diversa baptismi forma tinctos, rebaptizari passa sit, etiamsi an verè aliqui baptizati essent, sæpe meritò dubitari potuerit.

Cap. XLII.

De Baptismi institutione & Ministro.

Gregor. Nazian. oratione in nativit. Salvat. Aug. ser. 29. 36. & 37. de Tempo.

BAPTISMUS à Christo institutus est, quãdo à Ioanne baptizari dignatus est. Tunc enim aquã Dominus ad baptismi salutarẽ usum consecravit, ut Nazianzenus, Augustinus, & alij Doctores docent, in argumentũ adducẽtes, quòd tunc sanctissima Trinitas, (in cujus nomine baptismus conficitur,) præsens suum numen declaraverit. Licet verò ante passionem Baptismus fuerit, à passione tamen Christi vim efficientiãq; duxit. Et quãquam in usu ante passionẽ baptismus extiterit, non tamen ante Domini resurrectionẽ lex baptismi homines obligavit, sed tũ demũ, quãdo legẽ baptismi Dominus promulgavit. Matth. 28. præcipiẽs Apostolis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Ad quod tẽpus verba Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c.* referẽda sunt.

Lex baptismi post resurrectionem lata.

Baptismi ministri ordinarij sacerdotes. Matth. 28.

MINISTROS autem baptismi ordinarios Dominus episcopos & sacerdotes constituit: iis enim in Apostolis dixit: *Euntes baptizate*; quamvis Episcopi hoc munus, ne docendi curam omitterent, sacerdotibus relinquere soleant. Quibus cùm Dominus potestatẽ consecrandi Eucharistiam dederit (quæ est unitatis sacramẽtum,) cõgruentissimè eisdem commisit, ut jure quodam suo illa omnia ministrarẽt, per quæ homines illius unitatis participes fiunt. Ad majorem nihilominus Sacramenti Baptismi venerationẽ, olim sine Episcopi venia Presbyter certis anni diebus cum solenni ceremonia baptizare non consueverat. Diaconis verò absq; episcopi aut presbyteri licẽtia numquam baptizare licuit. In necessitatis autem articulo omni homini, tam mari, quàm feminæ, imò etiam hæreticis, Iudæis atq; infidelibus baptizare permissum est, modo id facere intẽdant, quod facit Ecclesia, ut à Conciliis definitũ est. Cùm enim hoc sacramentum necessariò ab omnibus suscipi debeat, neminem ab ejus administratione secludi bonitas Dei voluit.

Leo epist. 88. Dist. 49. cap. Diaconi.

De conse. dist. 4. cap. à quodam. Cõc. Trid. sess. 7. can. 4. de Baptismo.

SERVARI tamen hunc ordinem decet, ut mulier præsente viro, laicus præsente clerico, clericus præsente presbytero baptizandi munus non usurpet; quanquam obstetrices, quæ baptizandi usum habent, interdum præsente viro, conficiendi sacramenti minimè perito, laudabiliter baptizare possint.

De Patrinis.

PRÆTER ministros baptismũ conficientes, vetustã Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent Patrini, qui *Susceptores, Sponsores, seu Fidejussores* vocantur, quia munus eis incumbit, recentem in Christo natum, in fide, ac religionis Christianæ præceptis instituendi, dum præsertim ob publicam Parochiæ causam minùs integrum est Pastori, privatam puerorũ causam suscipere; ut docet Dionysius Areop. lib. *de Eccles. hier.* c. 3. p. 3. Et August. ser. 163. *de Temp.* ubi ait, patrinos se apud Deum cõstituisse spõsores, pædagogos, custodes, ac eruditores spiritualium filiorum; quos debeant admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligãt, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & Orationem Dominicã, Decalogum, & prima Christianæ religionis rudimenta perdiscant.

Religiosos suscipere de sacro fonte infantes dedecet.

VNDE satis intelligitur, ad susceptoris officium eos non esse admittendos, qui sibi cõmissorum puerorum curam gerere nolint, aut non possint: quales sunt Religiosi claustris septi, hæretici, Iudæi, & infideles, qui fidei veritatem mendaciis obfuscare, christianamque pietatem evertere pertentant. Ab hac curatione parentes etiam naturales arcentur, ut magis eluceat, quãtum spiritualis educatio à carnali distet; & quoniam Ecclesia dilatari hac ratione amicitias voluit, constituendo, ut baptizãs cum baptizato, & susceptor cum eo quem suscipit, & cum ejus naturalibus parentibus affinitate devinciatur, ita ut inter hos omnes nuptiarum fœdera iniri nequeant, atque inita dirimantur.

Parentes naturales à suscipiendo arcendi.

Concil. Trid. sess 24. cap. 2. reformat.

NE autem hujusmodi spiritualis cognatio nimiùm dilataretur, prudenter Concilium Tridentinum patrinorum numerum contraxit ad unum tantùm, sive vir, sive mulier esset; vel summũ ad unum, & unam: quorum nomina in libro describi à Parocho jubet, addens: *Quòd si alij, ultra designatos baptizatum tetigerint, spiritualem cognationem non contrahere.* PRÆTEREA segniùs curantur, quæ multis cõmittuntur. Disciplinę insuper ac institutionis ordo à magistrorum multitudine perturbari solet.

Cap. XXXIII.

De necessitate Baptismi.

Necessitas baptismi.

EX quo tẽpore Baptismus à Christo institutus fuit, ijs qui baptizati fuerũt, ad renascentiã profuit, ut ex cap.3. & 4. Ioan. constat: sed vim præcepti lex Evangelica non nisi post solẽnem promulgationem in die Pentecostes factam obtinuit. Post Evangelium autem promulgatũ nemo ex statu corruptæ naturæ in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto transferri potuit. Vnde tam præcepti quã medij necessitate ab unoquoq; suscipi debuit. Tũc enim locum habuit: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sãcto, non potest introire in regnum Dei*: ut Aug. Fulgent. Bernard. S. Thom. & alij docẽt.

Concil. Trid. sess.6 cap.4. August. epist. Fulgẽt lib. de fide ad Petrũ. cap.3. Bernard. epi. 77. S. Thomas 2.p.q.90.art.4. docet, promulgationem legis esse de essentia. Thom. Vualden. tom. 2. cap.95.

SECTARII verò baptismi necessitatem non una ratione sustulerunt. Pelagiani quidem olim baptismum, non ad remissionẽ originalis peccati, sed tantùm ad assequutionem regni cælorum esse necessarium dixerũt: nostri autem temporis hæretici, Wicleffum sequuti, omnino necessarium inficiãtur. Zuinglius, quia opinatur, sacramenta tantùm esse externa Fidei symbola: Bucerus verò, quoniam pueros omnes prædestinatos salvari, reprobos autẽ damnari arbitratur, sive baptizentur, sive non: Calvinus demum, quia ex vi fœderis cum Abraham initi, Gen.17. *Ero Deus tuus, & seminis tui*, fidelium liberis arbitratur peccatum Originis non imputari: quod Apostolum insinuasse putat 1. Cor. 7. dum ait; *Alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.*

SED apertè contrarium docet Apostolus ad Rom.8. dicens, Esau sanctissimi patris Isaac filium odio habitum, antequam aliquid boni aut mali fecisset, & cap.9. *Non filij carnis, sed promissionis æstimantur in semine.* Et ad Ephes.2. *Eramus naturâ filij iræ.* Et David se in peccatis conceptum asserit. Apostolus verò tam de Sanctorum quàm impiorum filijs loquẽs Rom.5. *Inquo*, ait, *omnes peccaverunt.* Et 1. Cor.15. *Omnes mortui sunt.* PVGNAT verò etiam hæc doctrina ex diametro cùm Christi dicto: Io.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto &c.* Quæ verba non sonant præceptũ (cujus parvuli non sunt capaces) sed medium necessarium, ut Augustinus ostẽdit lib.1. *de Peccat. merit.* c.30. Et evincit subjuncta ratio: *Quod natũ est ex carne, caro est.* Item, *Oportet vos nasci denuo.* Vbi Dominus insinuat, homines nasci peccatores, servosque peccati, ac proinde contra hæc mala opus esse remedio, quod Baptismum fore novi Testamenti tẽpore, affirmat; idq; in figura ænei serpentis olim adumbratum fuisse docet. Vt enim contra serpentium morsum, unicum erat remedium, aspectus ænei serpentis: ita per fidem ac baptismum à se instituendum renasci, unicum deinceps contra peccatum & mortem æternam remedium fore dicit. Verba enim illa: *Nisi quis renatus &c.* similia sunt his: *Nisi comedat, non vivet.* Quæ non tam præceptum, quàm remediũ necessarium significãt.

Psal.50.

VNDE semper credidit Ecclesia, infantes absq; baptismo perire; ut in Cõcilio Carthag. Milevitano, & Trident. sess.6.c.3. & sess.7.can.5. definitum est: *Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.* Quam baptismi necessitatem adumbravit necessitas Circũcisionis, ut monet August.lib.3. *cont. Iulian.* c.18. *Quid* (inquit) *de Isaac dices, qui perditionis sua pœna feriretur, nisi octavo die circumcideretur?* De Apostolorum baptismo vide Tertullianum lib. *de Baptismo.* Augustinus lib.3. *de Orig. animæ* c.4. & epi.108.

August epist. 90. & 92.

Apostoli baptismo Christi baptizati sunt.

Cap. XLIV.

Qua iustitia pereant parvuli non baptizati?

Parvuli absque baptismo moriẽtes condemnantur.

LIcET parvuli, qui absq; baptismo moriuntur, absq; sua culpa non baptizentur; attamen propter originis peccatum, à primo parente contractum, justissimè damnantur, à quo non nisi baptismi lavacro emundari possunt. Ideoq; justissima ratione in Ecclesia cum parvulis periclitantibus ad baptismum festinatur & curritur, quia nullum aliud eis salutis remedium datum esse cõstat, ut habet Aug. epi.28. & 20. ubi ait, eos, qui asserunt, parvulos sine Baptismo ad vitam pervenire, totam condemnare Ecclesiam.

CVR vero tot parvulos Deus absque baptismo perire sinat, ad ipsius occulta judicia pertinet; quæ tamen esse justissima, dubitare non licet. August. lib.2. *de Bono perse.* c.12. Lib.1. *de Peccat. merit.* c. 21. lib.16. *de Civit.* c.27. Prosper li.2. *de Voc. gent.* c. 8. Fulgent. lib. *de Fide ad Petrum*, c. 27. Leo epi.72. Quare non sine temeritate nõnulli parvulis vitam sine baptismo promittunt, cùm de hominum salute secundùm Evangelij do-

Li.3. de orig. animæ c.9.

ctrinam,

ctrinam, non autem secundùm humanam præsumptionem loquendum sit. August. lib. 1. *de Peccat. merit.* cap. 23.

VIRUM autem aliquid baptismum in parvulis supplere possit, si discutiatur; ex scripturis discimus, speciali privilegio Deum posse aliquem in utero matris constitutum sanctificare, ut de Ieremia, Ioan. Baptista legimus, & de B. Virgine Maria piè sentimus. Similiter Baptismum supplet Martyriũ, cujus capaces esse etiam infantes, cõprobat Festum Innocentium. Beati enim dicũtur, qui propter justitiam patiuntur. Martyrij autem capaces esse parvulos, docet Augustinus lib. *de Libero Arbit.* & Divus Bernardus epist. 240. & serm. 83. in *Cantica.*

CAP. XLV.

Utrùm infantes rectè baptizentur.

Infantes baptizandi.

VETUS hæresis exstitit Hieracis cujusdam, tradentis, parvulos, quia nulla in eis virtutum certamina essent, non posse salvari aut coronari, teste Epiphanio hæresi 77. & August. hæresi 47. Eundem renovarunt errorem Henricus & Petrus Bruys, contra quos scribit Bernardus epist. 240. & serm. 66. *in Cantica.* Hos sequuti Anabaptistæ, nullos esse baptizandos docent, nisi credentes, & baptismum per seipsos flagitãtes. Cui errori non parum Erasmus favisse videtur, *in præfatione paraphrasis*, monens, infantes cùm adoleverint, interrogãdos esse, an ratum habere velint, quod in baptismo promiserunt: & si nolint, eos esse liberos dimittendos. Qualia etiam sensit Ludovicus Vives in Annot. in c. 27. lib. 1. *de Civit. Dei.* SED legem Baptismi à Ioanne descriptam: *Nisi quis renatus fuerit &c.* tam infantibus quàm adultis esse cõmunem, non solùm Apostolica traditio, perpetuusq; Ecclesiæ usus convincit; verùm etiam Scriptura sacra, Concilia, & Patres universi summo consensu tradunt. Nam parvulos & infantes salutis, regniq; cælorum esse capaces, ac proinde baptismi & Martyrij Christus ostẽdit. Matt. 19. Mar. 10. Luc. 18. dicens: *Sinite parvulos ad me venire: talium enim est regnum cælorum.* Addit Marcus, Dominum parvulos complexum esse, eisq; benedixisse, significans, eos ad Ecclesiæ societatem, regniq; cælorũ participationem admittendos esse. Quamvis enim Dominus in statura parvulorum humilitatem & innocentiam cõmendaverit; simul tamen ad literam parvulis & infantibus benedixit, qui ad Christum juxta Lucam adferebatur. Unde patet, non solùm grandiusculos pueros, qui per se venire poterant, admitti debuisse; sed etiam infantes, qui non nisi aliorum operâ offerri Domino poterant dicẽti, talium esse regnum cælorum. Quemadmodum enim omnes corporaliter infirmos & laborantes ad se Dominus vocabat, & inter illos quidam per se veniebant, alij verò per alios adferebãtur, & sanabantur: ita & inter spiritualiter laborantes, quibusdam propria fides, nõnullis aliena subveniebat. Luc. 5. Paralyticus alienâ operâ defertur. 3. Reg. c. 17. & 4. Reg. 4. c. ad preces Heliæ, & Helizæi à morte parvuli suscitãtur. Regulus Christi gratiâ impetrat non habenti fidem, Ioan. 4. Centurio Matt. 8. Pater lunatici, Matth. 17. Chananæa, Matt. 15. Matt. 7. ut in eum locum Beda notat. Si enim parẽtes sollicitos esse decet pro infantum corporali sanitate; quantò magis de animæ ipsorum sempiterna felicitate? Christo pro eis misericorditer inclamãte: *Sinite parvulos ad me venire.* Clamat pro infantibus Sanguis Redemptoris: clamat fides Matris Ecclesiæ, quæ ipsos ad Christi lavacrum defert, inquit Bernardus. DENIQUE si parvuli & infantes maiorum ope mare rubrum pertransire, nec minus quàm adulti ab Ægyptiis liberari potuerũt, (in quo baptismi typum fuisse docet Apostolus 1. Cor. 10.) cur similiter in fide parentum baptismi lavacro à servitute diaboli & peccati in libertatem afferi non poterunt? ADHÆC Deo jubente octavo die circũcisi sunt parvuli, & aliena fide salvari potuerũt: cur non similiter per baptismum, cujus typum circumcisio gessit? Paulo teste. Accedit, quòd infantes circumcisi ad Dei populum non minùs quàm adulti pertinuerint: cùm igitur gratia Christi nũc non sit contractior, non debet parvuli à Christi societate repelli. Sicuti enim infantes per Adæ peccatum noxam contraxerunt, ita & per Christum gratiam & justitiam consequi poterũt, ut regnẽt in vitam. Quod quia sine baptismo fieri nequit, eosdem baptizari posse consequẽs est; prout Apostolos etiã baptizasse, vel inde suadetur, quòd integras familias baptizasse leguntur, in quibus parvulos fuisse eredendũ est.

Augu. lib. 1. cõfess. cap. 19.

Anabaptistæ confutantur. Ioan. 3.

Ioan. 3.

Bernard. in Cãt. ser. 66. & 83. Epist. 240.

Sicuti potuerunt circumcidi infantes, ita quoq. baptizari.

Coloss. 2.

Gen. 17. Iosue 5. Augu. lib. 4. cont. Donat. cap. 24. Cyprian. li. 3. epist. 8. Aug. epist. 57.

Act. 16. 18. 1. Cor. 1. Dionysius de Eccles. Hier. cap. ult.

Clemēs lib. 6. Apost. constit. cap. 15. Iustin. q. 56. Iren. lib. 2. cap. 39. Aug. lib. 1. de peccat. merit. cap. 26. Conc. Mileuit. can. 2. Carthagin. 5. cap. 6. Concil. Gerund. c. 5. Concil. 2. Bracar. cap. 7. Conc. Later. sub Innoc. 3. cap. 1. Conc. Viennen. Clementina 1. de summa Trinit. Trident. sess. 7. can. 13. 14.

Attestatur insuper Dionys. Areop. ab Apostolis traditum esse, ut infantes baptizentur: quod cōformiter docet veteres, ac luculenter August. dicens, Pelagianos non fuisse ausos negare parvulorum baptismum, ne cum tota nimis aperte pugnarent Ecclesia.

CAP. XLVI.

Anabaptistarum argumenta.

Anabaptistarū argumenta soluuntur.

SVPEREST, ut Anabaptistarum argumenta nullius esse momenti declaremus. PRIMVM est. Dominus Matt. 28. præcipit, ut Apostoli primùm doceant, & postea baptizent. Mar. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit*: ubi fidem præerequirit. Iacob. 1. *Renati per verbum Dei.* Actor. 8. *Si credis, licet.* Cùm igitur parvuli non credāt, nec bonum aut malum sciant, à baptismo arcendi sunt. RESPONDEO, scripturam locis citatis de adultorū baptismo loqui. Nam ibi Dominus tradit ordinem, quem in conversione adultorum Apostoli observare deberēt, ut scilicet priùs docēdo instruerēt, deinde baptizarent, ac postea præter fidē & baptismā, legis obediētiam bonaq; opera exigerent. Qui ordo servādus quidem est in adultorum conversione, quādo nullum intervenit impedimētum; alioqui ordo mutari potest: putà, si in deserto, ubi nulla sit aqua, velit adultus converti, poterit instrui priùs de credendis & agendis, & postea baptizari: sic infans econtra, propter rationis defectū, poterit priùs baptismo tingi, ne pereat, si ex hac vita sine unico hoc remedio discedat, & postea instrui. Æquū est enim, ut alienā operā purgari à labe peccati queant, qui aliena voluntate infici potuerunt: & ut fides aliena eis accōmodata valeat ad regenerationem, quemadmodum Adæ voluntas ipsis obesse potuit ad condemnationem. *Lutherani* quidā parvulos actuali fide credere admittunt: sed experientia contrarium evincit, cū in eis nullus rationis usus, & sæpe ignorantes baptismo reluctentur: sed credere dicūtur, quia fidei habitum per baptismū infusum accipiūt. Non itaq; fideles ab assensu fidei, sed ab effectu, & à sacramento fidei suscepto dicuntur, ut observat August. epist. 23. Non enim ad interiorem Spiritus sācti renovationem, quam per habituū infusionem operatur, necessarius est aliquis volūtatis motus, cùm in dormiente fieri possit, Augu. teste lib. 4. Cōfess. c. 4. & ep. 57. ubi tradit, Deum inhabitare per gratiam infantes baptizatos, etiamsi nullum rationis actum habeāt. Et lib. 1. *de Pecca. merit.* c. 9. occultissimā sui spiritus gratiā latenter etiam infundit parvulis. Quod Apostolus ad Ro. 5. confirmās: *Sicut*, ait, *per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionē iusti cōstituentur multi*, in neutro etiam concurrente propriæ volūtatis actu. Supplet enim baptismi susceptio in parvulis, actualis fidei defectum, sicut in adultis, in articulo necessitatis, Fides & votum supplēt sacramenti defectum. Aug. lib. 4. *con. Donat*, c. 24.

Deut. 1.

Infantes actualē fidem non habent.

Parvuli fideles dicuntur non ab assensu, sed à fidei habitu.

SECVNDVM argumentū: Christus anno XXX. baptizatus est à Ioāne.

Cur à Ioanne Christus baptizari voluerit.

Respōdeo, non omnia quæ Christus fecit, à nobis eodem modo fieri posse aut debere: ille enim baptismo non indigebat, sed baptizari tamen à Ioanne voluit, quādo suam prædicationem auspicari decreverat, ut hominibus tunc per Ioannis etiam testimonium innotesceret, nec solùm per miracula. Cui accedit, quòd in infantia circumcidi se permiserit, in typū, quòd infantes baptizandi forent, ne in æternum perirēt.

Christus in infantia circumcisus.

TERTIVM argumentum in consilio Tertulliani lib. *de Baptismo*, & Nazian. serm. *de Baptismo* fundatur. Suadent enim illi, baptismum usq; ad triennium differri, ut puer aliquousque instrui, & de fide respondere possit. Respondendum est, hos excepisse mortis periculum, quo urgente infantes quocumque tempore baptizandos sensetunt, quod Anabaptistæ nolunt. Ceterùm propter inopinatos casus hoc consiliū aliis Patribus non placuit, quibus Ecclesia catholica consentiens statim baptizādos esse parvulos semper docuit, atque usu observavit; adeò ut Cyprian. li. 3. epi. 8. ex 60. Episcoporum sententiā tradat, infantes etiam recenter natos esse baptizandos, nec exspectādum usq; ad 8. diem. Itē docet Cōc. Gerund. c. 5. etiā ipso die quo nascūtur, posse baptizari. VTRVM autem in utero matris adhuc cōstitutus infans renasci baptismo possit, disputat Aug. epi. 57. & lib. 6. cōt. Iul. c. 5. ubi declarat, infantē non esse matris suæ partē, ideoq; cum ea sāctificari non posse, cùm sanctificationis gratia, non conceptione, sed regeneratione conferatur. Vnde sentit, regenerari non posse nondum natum. Ceterùm apparente corpusculi parte, sicut in partu Thamar accidit, an infans baptizari possit, ambigi potest. Resolvunt Doctores, extra necessitatis periculum,

Infantes etiā recenter nati, baptizandi sunt.

Infans nondum perfectè natus quādo baptizari possit.

periculum, perfectam nativitatem expectandam esse; imminente autem periculo, si caput infantis appareat, in quo sensus omnes vigent, baptizari tutò posse. Si verò alia pars, ut manus aut pes, apparuerit, præsente periculo, etiā baptizandum esse; cum ea tamen cautelā, ut puer integrè natus, sub conditione baptizetur.

Cap. XLVII.

Vtrum sicut infantes, ita & adulti mox sint ad Baptismū admittendi?

Quia dilatio Baptismi adultorū ratione utentiū, periculū, quod parvulis imminet, conjunctum non habet, cùm suscipiendi Baptismi propositum, & malè prius actę vitæ pœnitentia ad gratiam justitiamq; consequendam sufficere possit, si Baptismū excludat non contemptus, sed necessitatis articulus: ideo diversam esse rationem in adultis servandam, vetus Ecclesiæ consuetudo docet. Nam quia possunt adulti cōtrariæ voluntatis obicem Baptismo ponere, ideo ne fictè ad Baptismum accederent, constituit Ecclesia, primùm eos catechizari, hoc est, de fide & morum doctrina institui, ut præparati, certis temporibus, videlicet pridie Paschæ & Pentecostes, cum solemnibus ceremoniis & precibus Baptismum publicè susciperent; adhibitā tamen ea cautione, ut si vitæ periculū, aut justa necessitas occurreret, quovis tempore Baptismum suscipere possent. Vnde Petrus Cornelium satis in fide instructum mox baptizavit, & Philippus Eunuchum.

Concil. Agatheasec. 25. Laodicense ca. 46.

Act. 2. Act. 10. Act. 8.

Legimus etiam, nonnullos usq; ad complures annos, vel etiam vitæ finem Baptismū distulisse, quia in peccata relabi postea formidarent: à quibus Baptismi lavacro elui nō amplius possent. Sed vanum hunc esse metum, ostendit Chrysost. hom. 1. in Acta, quod tunc asseribi militiæ velint, quando à bello recedendū est; & advertentur Sapientis consilio: *Ne tardes converti ad Dominū, & ne differas de die in diem*, Eccle. 5. cùm perfecta conversio in regeneratione cōsistat, quam Baptismi & aliorū quoq; sacramentorum uberrimi fructus consequuntur, non solùm prioris vitæ maculas eluentes, sed divinā insuper animos gratiā exornantes, ut deinceps justitiam innocentiamq; tueri queant.

Rom. 6. Hebræ. 6. Basil Oratione 13. exhortatoria ad Baptismum.

Nazianzenus, oratione in sanctum lavac.

Cap. XLVIII.

De baptizandi qualitate.

In adulto baptizando requisita. Aug. lib. de pœnitentia medicina, c. 2.

Quia nullus suæ voluntatis arbiter constitutus, novam vitam inchoare potest, nisi eum prioris vitæ pœniteat; per Baptismi autē desiderium & susceptionem nova vita inchoëtur; & ad Christianæ disciplinæ normā homo obstringitur; Deus, *qui regit omnia suaviter*, adultis credentibus pœnitentibus, Baptismū suscipere volentibus ac intendentibus, tradi jussit. Ideoq; in adulto baptizando requiritur propositum & intentio suscipiendi Baptismi, ut Sacramentum subsistat. Nam si quis invitus, dissentiens, vi & coactione baptizetur, Sacramentum non suscipit; ut definit Innocent. III. cap. *Majores*. Alioqui sequeretur, invitū posse ad legis Evangelicæ observationem compelli.

Act. 2. & 3. 1. Petri, 3.

Fides autem & pœnitentia in baptizando exiguntur, tanquā dispositiones necessariæ, ut Baptismi fructū, gratiam, & salutem accipiat: si tamē absq; his Baptismū suscipere quis intēdat, & baptizetur, Sacramenti rationem consequitur, licet sine effectu gratiæ; ut patet in fictè accedēte, cōmodi temporalis spe; qui licet Baptismi fructū nō tum percipiat, tamē baptizatus est, ac remoto gratiæ obice Baptismi effectus assequitur.

Fides & pœnitentia in adulto baptizando tanquam dispositiones exigantur.

Aug. lib. 3. cont. Donat. cap. 14.

Qvare meritò semper in usu fuisse animadvertimus, ut nullus baptizetur nisi priùs interrogatus, *an baptizari velit?* Quod etiam in pueris observatur, quibus nec hanc omnino voluntatē deesse putandum est, cùm Ecclesiæ voluntas pro eis spondeat, illósque ad Baptismum suscipiendum offerat.

Amentes verò & furiosi, qui aliquando mentis compotes fuēre, si eius voluntatis aliquam priùs significationē dederint, vitæq; discrimen immineat, baptizandi sunt: sin minùs, à Baptismi administratione abstinendum est.

Concil. Carthag. 3. c. 34. vult, baptizari ægrotos &c.

Idem de dormientibus esto judiciū. Quòd si autem nunquā usum rationis habuerint, in fide Ecclesiæ non secus quàm pueri baptizandi sunt.

Cōcil. Arau. III. c. IV. decernit, baptizari eos, qui obmutescūt, si voluntatis præterita testimo. hab. Aug. lib. 4. cōt. Donat. cap. 20.

Cvr autem in adulto propriç volūtatis expressio magis quam in parvulo requiratur, docet Aug. *Quia qui creavit te sine te, non justificabit te sine te.* Cujus dicti rationem exponit D. Thom. 3. p. q. 68. ar. 7. ad 1. quia justificatio, passio est, non coacta, sed voluntaria & libera. Baptismum enim suscipere, non minùs actus est humanus, quàm Bapti-

Iustificatio est passio libera.

mum dare: quoniam Baptismum suscipiendo fidem confitemur, novæ militiæ asscribimur, ad novæ legis observationem nos obstringimus, ac vitæ priori renunciamus. Quare baptizando nõ sufficit fides sola, quasi baptismus retinenti obstinatum in peccatis animum posset dari, sufficiatq; postea, Christianis moribus imbui, ut ex professo docet Augustinus libro de fide & operibus, & Chrysost. hom. ad Antioch.

Baptizando nulla imponenda satisfactio.

QVAMQVAM verò malę antea peractæ vitæ pœnitentia in baptizando requiratur, non tamen ei ulla pro peccatis satisfactio imponẽda est, quia Christi satisfactio ibi plenissimè applicatur. Nam per baptismum Christo inserimur, commorimur, consepelimur, veluti membra cum capite, cujus actiones, passiones, & satisfactio in totum corpus mysticum redundant. *Verè* siquidem *languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*, non secus, quàm dum pro homicidio manu commisso, caput satisfacit, quando resecatur, & homo vitam amittit.

Grego. lib. 7. epist. 24.
Rom 6. 1. Ioan. 2.
Isaia 53.

RECTE proinde Ambrosius in cap. II. ad Rom. ad illa verba: *Sine pœnitentiâ sunt dona & vocatio Dei*, scripsit: *Gratia Dei in Baptismo non requirit gemitum, neq; planctum, neque opus aliud, satisfactoriũ scilicet*. Sufficit enim interior peccatorum detestatio, & externa Satanæ, pomparumq; ipsius abrenunciatio. Distincta namque singulorum criminum vocalis confessio, quæ post Baptismum sacerdoti fit, ad hoc ordinatur, vt Christi vice Iudex clavibus ecclesię utatur, pœnitentem absolvendo, vel ei satisfactionem injungendo: quarum clavium usus in eos esse nequit, qui extra ecclesiam sunt. *Quid enim mihi est de iis, qui foris sunt judicare?* Baptizandis itaque præcepta olim jejunia, nõ ad satisfactionem, sed ad præparationem, baptismiq; venerationem pertinebant.

1. Cor. 5.

Fides & pœnitentia rationem habẽt dispositionis.

QVIA verò fidem & pœnitentiam non meriti aut efficientis quidem causæ, sed dispositionis ad fructũ Baptismi percipiendum necessariæ rationem habere diximus; de parvulis iterum QVÆSTIO emergit, *vtrùm in eis aliqua prævia dispositio actualis necessaria sit?*

Vtrùm parvuli actualẽ fidẽ habeant.

LVTHERANI, quia solâ fide hominẽ justificari sentiunt, etiam parvulis & infantibus actualem fidem tribuunt, aut saltem motus quosdam atque inclinationes ad credendum & diligendum Deum. Quorum figmentum scriptura rejicit, dicens: parvulos non cognoscere distantiam boni & mali. Aug. epist. 57. eos, qui parvulos intelligere asserũt, dicit injuriam humanis sensibus facere. Gregor. Nazianzenus oratione *in sanctã lumina*, infantes sine sensu sanctificationis sanctificari scribit.

Deut. 1. Ione ult.

VARIIS autè locis Augustinus parvulos fidei sensũ non habere cõstanter affirmat. *Nam si* (ait) *intelligerẽt, cùm vocis ejulatu, & corporis motibus obstrepãt Baptismo, rei fierent ingentis sacrilegii, nec abluerentur, sed magis sordidarentur*: Epist. 57.

Aug. epist. 23. tract. 80. in Ioan. Lib. 4. de Bapt. cont. Donat. c. 24. lib. 1. de peccat. merit. cap. 20.

QVAMVIS autem parvuli nullum fidei proprium actum habeant, non tamen absq; fide justificantur. Nam per Baptismũ Fidei, Spei, atque Charitatis habitus eis infunduntur, vti Concilium Viennense definivit; & habetur Clementina I. *De summâ Trinit. & fide Catholicâ*. Concil. Tridentinum sess. 5. *de peccata Originis* definit, infantes Baptismo justificari. Et sess. 6. cap. 7. docet, in Baptismo cum remissione peccatorũ infundi dona Fidei, Spei, & Charitatis, eaq; menti inhærere. Aug. lib. 1. de peccat. merit. c. 26. asserit, parvulos in Baptismo nõ solùm purgari, verùm etiam illuminari. Fide autem corda illuminãtur, & fideles dicuntur parvuli, non ab actu, sed ab habitu fidei & Sacramento, quo efficitur. Vnde in eis Deus per fidẽ & charitatem inhabitat, occultam sui Spiritus eis infundens gratiã. Et quemadmodum Innocentes nõ loquendo, sed moriendo Deum confessi sunt, ita & infantes fidem, non loquendo per se, sed Baptismũ suscipiendo profitentur, & fidem, vitam ęternam præstantem, consequuntur. Quare non docent Catholici (ut falsò eis imponunt Sectarii) parvulos aliena fide formaliter justificari, aut credere vel vivere, aut denique precibus offerentiũ fidem justificãtem eisdem impetrari: sed infantem docẽt, fidem justificantem ex opere operato (hoc est, ex Christi voluntate ac institutione) per Baptismũ infusam accipere.

Thom. 3. p. q. 69. ar. 6.
Parvuli, fideles per Baptismum efficiuntur.
Ephes. 3. Aug. epist. 57. lib. 1. de peccat. merit. c. 9. 27. epist. 23. Concil. Trident. sess. 7. can. 13. & sess. 6. cap. 7.

CVM autem dicunt, infantes in parentũ fide baptizari, hoc significare intendunt, fidem actualem, quę ad utilem Baptismi perceptionem, ut dispositio pręrequiritur in adultis, nõ esse parvulis necessariã; sed sufficere, alieno obsequio ad Baptismũ offerri, & per alienam fidem Baptismum eis procurari, per quem verè Christo inserantur, & fidem infusam accipiant, legisq; Christi faciendæ sint debitores, ut postea eis in adultâ ætate non sit liberum, Christi jugum rejicere.

Cap. XLIX.

Utrùm parvuli invitis parentibus baptizandi sint?

Filii usu rationis destituti non sunt invitis parétibus baptizandi.

CUM jure naturali, quamdiu filii proprium non habent arbitriũ, parentum curæ atque voluntati subsint, quoad educationẽ, mores, institutionem, aliáque vitę statuíque ipsorum necessaria; consequitur, infideliũ liberos, quamdiu propriæ voluntatis usu destituuntur, nõ debere invitis parentibus baptizari, cùm jure naturali sibi in eos competente spoliari non debeant.

POSTQUAM verò filii rationis usum attigerunt, suiq; juris in eis, quæ ad naturale aut divinum jus pertinent, effecti sunt, licet ipsos ad fidem ac Christi Baptismum suscipiendum, etiam parentibus invitis, inducere.

ALIA insuper ratio est parvulorum ex infidelibus ortorum, qui Ecclesiæ jurisdictioni non subsunt, atque eorum qui ex parentibus christianis nati sunt, quales sunt Anabaptistarum filii. Hi enim, quia Reipublicæ Christianæ membra sunt, ad baptismum cogi possunt, etiam proposito mortis supplicio, ut docet Soto in 4. dist. 5. ar. 10.

SED Iudæorum vel Ethnicorũ filii adulti, non minis & terroribus, sed ratione ad fidem invitandi sunt. Nam ea est fidei Christianæ natura, quòd ita demonstrari nequeat, ut humanus intellectus ad eam amplectendam convictus impelli possit, juxta illud Ioannis 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eũ.* Aug. tract. 26. in Ioan. & serm. 6. *de verbis Domini* monet, idololatras nõ esse per violentiam à sua impietate divellendos, cùm Apostolus dicat, 1. Cor. 5. *Quid mihi est de iis, qui foris sunt judicare?* Ambrosius lib. 7. *in Lucam* in illud cap. 10. *Nolite portare sacculum: Dominus misit qui docerent, non qui cogerent.* Gregor. lib. 1. epist. c. 45. non vult Iudæos vi baptizari. lib. 2. c. 52. *Inaudita est prædicatio, quæ verberibus fidem exigit.* Vnde ad Angliam convertendam non exercitum militum, sed numerum doctorum emisit. Beda lib. 1. histor. Anglic. Concil. Toletanum 4.

QUEMADMODUM verò parvulum invito patre infideli baptizare non licet, ita neq; pupillũ invito tutore, quoniam lex gratiæ non evertit legem naturæ, secundùm quam voluntas Patris aut tutoris, censetur voluntas parvuli usu rationis destituti. Vult autem Deus omnes salvari: sed salvo cujusque jure, naturaliq; ordine. Si verò Pater in Baptismum filii consentiat, matre dissentiente, parvulus baptizandus est: *Extra de conversione infidelium*, can. *Ex litteris:* imò etiam patre reclamante, si mater fidelis cõsentiat. 22. q. 1. can. *Ex Iudæis.*

Cap. L.

De Baptismi effectibus.

BAPTISMI dignitas, vis & præstantia ex pręclaris effectibus intelligitur: quorum primus est, omnium peccatorũ tam origine, quàm propria actione contractorum, remissio. *1. Baptismi effectus, culpa remissio.* Iuxta Ezechielis vaticinium: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris:* *Ezechiel cap. 36.* *1. Cor. 6.* & doctrinam Apostoli, qui post longam peccatorũ enumerationem subjicit: *Et hæc quidem fuistis sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Ad Ephes. 5. *mundans eam lavacro aquæ.* Et in Actor. c. 2. & 22. pœnitentibus dicitur, ut baptizentur in remissionem peccatorum, utq; abluant peccata sua. Hinc Baptismati vis regenerandi tribuitur, & salvandi. Nam in Baptismate omnia dimittuntur crimina, & liberamur à jugo diaboli & peccati, sicut Israelitæ in mari rubro à Pharaone atq; Aegyptiis, quos omnes unda maris absorpsit, & Naaman Syrus plenè mũdatus est. *Ioan. 1.* *Mar. 16.* *ad Titum 3.* *4. Reg. 5.* Quod Aug. lib. 1. *De peccat. merit.* cap. 15. his verbis expressit: *Generante carne tantùm contrahitur peccatum originale; regenerante autem Spiritu, nõ solùm originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio; ita ut in baptizato nihil remaneat, quod veram & propriam peccati rationem habeat, vel quod oderit Deus.* *Rom. 8.* Sicut sub anathemate in Concilio Tridentino sess. 5. Can. 5. definitum est; ubi simul traditur, cõcupiscentiam vel fomitẽ in renatis permanentem ad agonem esse relictam, nec nocere nõ consentientibus, ac subinde peccatũ appellari, non quia verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato sit, & ad peccatum sollicitet ac inclinet. *De concupiscentia in renatis remanente.* *Vnusquisque* enim *tentatur à concupiscentia suâ abstractus & illectus:* deinde *concupiscentia cùm conceperit*, id est, consensum aliquem extorserit, *parit peccatum.*

SCIENDUM autem hîc est, *Concupiscentiæ* vocẽ in scripturis dupliciter accipi: nonnumquam ut significet vim ac commotionem animi, qua impulsi ho-

Concupiſcentia in ſcript. diverſimodè accipitur.

mines rem jucundam quam nō habent appetunt. Quę concupiſcendi vis, naturalis, & bona per ſe, atque à Deo naturæ inſita eſt, eâque ad bonum & malum uti poſſumus. Vnde Sapientiæ 6. *Concupiſcite ſermones meos.* Eccle. 12. *Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me.* Aliàs *Concupiſcentia* vocatur motus animi, ſeu appetitio inordinata, rationi cōtraria. Hæc ex peccato eſt, non à Deo, vocaturq; cōcupiſcentia carnis, fomes peccati, libido, prava concupiſcentia. Quibus nominibus denoratur pravus & vitioſus habitus aut animi motus, pertinens ad miſeriam & infirmitatem originali peccato contractam, qui tamen nihil damnationis per ſe adfert, ſed tàntùm hominem miſerum conſtituit, ſibiq; ipſi gravem, dum caro concupiſcit contra Spiritũ. Cum enim hi motus rationē præveniant, eiq; repugnent, niſi voluntatis aſſenſum extorqueant, homini ad culpam imputari nequeunt, cùm omne peccatum, voluntarium ſit, nec juſtè imputari poſſit, quod in hominis poteſtate non eſt.

Iac. 1. Concupiſcentia, libido, fomes vocatur motus inordinatus aut habitus vitioſus.

Concupiſcentia involuntaria non eſt propriè nominis peccatũ.

QVARE falſa eſt Sectariorum noſtri temporis ſententia, quòd cōcupiſcentia involuntaria, primorum parentum delicto invecta, etiã in baptizatis proprii nominis peccatũ ſit: quodq; in Baptiſmo non verè rollantur peccata, ſed hactenus ibi remitti dicãtur, quia propter Chriſtũ non imputentur. Quem errorem Luthetus ab inferis excitavit. Nam & Origeniſtæ docuerunt, Baptiſmo nō tolli, ſed tegi peccata, teſte Epiphanio, hæreſi 64. quos ſequuti Meſſaliani ſunt, de quibus Theodoretus lib. 5. *hæret. Fab.* & alii tempore D. Gregorii: contra quos agit lib. 9. epiſt. 39. oſtendens, peccata per fidei Sacramētum non ſuperficietenus dimitti, ſed radicitus evelli, juxta illud Ioannis: *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus*; omni quippe peccati reatu ſublato, vt paſſim Aug. inculcat lib. 2. *de peccat merit.* cap. 4. lib. 2. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 3. lib. 1. *De Nupt. & concupiſcentia* c. 25.

Ioan. 13.

SECVNDVS Baptiſmi effectus eſt, omnis pœnæ in futuro ſeculo propter culpam debitæ pleniſſima condonatio, ita ut nihil omnino dãnationis teſtet, nec ſatisfactio imponenda ſit renato. Vetus autem Eccleſia neophyto jejunia & orationes indicens, Sacramēti dignitatem venerari, perceptamque gratiam ſedulò tueri admonebat: non autem reſtare pœnam aliquam in futuro ſeculo luendam ſignificabat.

II. Baptiſmi effectus, eſt liberatio à pœna futuri ſeculi. Rom. 6. & 8.

QVIA verò totum quod ſalutaribus ſacramentis agitur, magis ad ſpem futurorum bonorum, quàm ad retentionem vel adeptionem præſentiũ pertinet; ideo per baptiſmum teus à pœna civilibus legibus conſtituta non eripitur; nec à moriendi neceſſitate, vel afflictionibus & miſeriis hujus vitæ. Hinc parvulos in Chriſto renatos variis excruciari malis, & infirmitatibus diverſis obnoxios eſſe cernimus, à quibus tamen ſuo tempore vi Baptiſmi, meritoque Chriſti liberabuntur. Nam in perfectâ regeneratione futurâ Reſurrectionis tempore, libertatem à ſervitute corruptionis, miſeriæ, omniſq; infirmitatis aſſequemur. *Qui enim ſuſcitavit Ieſum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora noſtra, propter inhabitantem Spiritum ejus in nobis*; qui futuræ immortalitatis pignus eſt.

Aug. Enchir. 66.

Aug. lib. 2. de peccat. merit. cap. 7. Grego. lib. 4. mor. cap. 41.

Rom. 8. Philippen. 1. 1. Cor. 15.

CVR autem Deus non ſtatim poſt baptiſmum infirmitates, hujuſq; vitæ ærumnas abſtulerit, plures ſunt cauſę:

Cur integra naturæ ſtatus non ſtatim reſtituatur.

I. Eſt, ne pręſentium potiùs, quàm futurorum bonorum amore homines baptizari vellent. Aug. lib. 2. *de peccat. merit.* c. 31. 33. & 34. Enchiri. c. 66. lib. 13. *de civit.* c. 4. lib. 3. cont. Iulianum cap. 6.

2 Cor. 4. Proſper lib. 3. de vita contempl. cap. 29.

ALIQVANDO tamen per Baptiſmũ non ſolum ſpiritualem, ſed & corporis ſanitatem tribuit, ut in curatione lepræ Conſtantini apparuit. II. Ad exercitium fidei, patientiæ, augmentúmque gloriæ. Qui enim legitimè certaverit, coronabitur. Auguſt. tract. ult. in Ioan. lib. 13. *de civit.* c. 4. lib. 2. *de peccat. merit.* c. 34. Sublata namq; omni ærumna, quis Martyrii palmam, Virginitatis lauream, Doctrinæ ac prædicationis inſigna prometeretur? Serviunt ergo miſerię, ut ſegetem materiamq; virtutis habeamus. III. Ne parva exiſtimaretur culpa, ſi cum ea finiretur & pœna: Auguſtinus lib. 21. *de civit.* cap. 15. in Pſal. 6. & tract. ult. in Ioan. IIII. Vt præſentis vitæ miſeria, nos ad beatam futuri ſeculi vitam ab omni ærumna liberam exoptandam impellat, ne viator ſtabulum pro domo eligat. V. Vt pœnæ culpâ remiſſâ remanentes ſint diſciplinæ, medicamenta & cautiones adverſus tentationes. Aug. in fine expoſitionis Pſal. 31. lib. 22. cont. Fauſtum cap. 21. Chryſoſt. lib. 1. *De providentiâ*, & hom. 18. *ad Antioch.* Baſilius in quęſtionibus fuſè diſputatis q. ultima. Gregor. Nyſſenus de providentiâ c. penultimo & ultimo. Damaſcenus li.

Aug. epiſt. 23.

Cur huius vitæ miſeria non ſtatim tollantur. 2. Timoth. 5.

2. *Ortho. fidei* cap. 29. VI. Vt membrã suo capiti Christo cõformia essent, qui licet ab initio conceptionis plenus gratiâ fuerit, pondus tamen mortalitatis retinuit, donec post tormenta passionis ad immortalem gloriosámq; vitam resurrexit. Non autem decet sub spinoso capite membrum esse delicatum; Bernardus serm. 2. de Adventu. Thom. lib. 4. cont. Gent. cap. 55.

III Baptismi effectus est gratia largitio.

TERTIVS Baptismi effectus, est abundans gratiæ Dei largitio, consistens non solùm in plenissima remissione peccatorum, sed in gratiæ quoque & charitatis, fidei, spei, aliarúmque virtutum infusione.

Concil. Tridenta. sess 6. Chrysost. homi. 1. ad Neophytos. Act Tit 3.

EST autem gratia juxta D. Thomam qualitas divina inhærens animæ, veluti splendor & lux animarũ, sordes & maculas delens, qua justi, filii Dei, æternæque gloriæ hæredes instituimur, per quam Spiritũ sanctum inhabitantem accipimus, & filii Dei nominamur & sumus. Gregor. Nazianzen. Oratione *in sacrum lavacrum*. Cyprian. lib. 2. epist. 2. docet, Spiritũ sanctum hominem secunda nativitate reparatum animare, dirigere, ad omnia pietatis officia habilem reddere, illuminare tenebras, corroborare potentias, ut iam clausa videat, facileq; efficiat, quæ antea factu impossibilia censebat. Quod Acto. 2. significant illa verba: *Baptizetur unusquisque vestrum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et ad Galat. 3. *Christum induistis.* Ad Ephesios 3. Et ad Colossen. 2. *Christum habitare in cordibus vestris.* Item: *Convivificavit cum illo.*

Ioan. 1. 1. Ioan. 3. ad Galat. 4. Aug lib. 9. confess c. 1.

SI quis verò inquirat, cur tanta virtutum copia instructi tam fragiles simus, & adeò tardè pias actiones inchoemus, & cõsummemus? RESPONDEO, relinqui in nobis post Baptismũ infirmitatem & languorem, concupiscentiæq; pugnam adversus Spiritum, ut nisi assiduo Dei auxilio juvemur, facilè vincamur.

IV. Baptismi effectus conscientia pax.

QVARTVS Baptismi effectus, est conscientiæ pax, & vitæ præteritæ securitas, Augustino teste lib. 9. confess. c. 6. & Apostolo: *Iustificati enim ex fide pacem habemus*, Rom. 5.

V. Effectus Baptismi characteris impressio. Concil. Trident. sess. 7. can. 9. de Sacram. in gen.

QVINTVS Baptismi effectus est, characteris impressio, id est, signi cujusdam spiritualis & indelebilis, ex cujus vi & natura fiat, ut Baptismus reiterari absque sacrilegio nequeat. De hoc signaculo disserit Augustinus lib. 6. cont. Parm. c. 13. lib. 2. Petilian. c. 72. lib. 2. cõt. Donatist. c. 9. Leo ser. 4. de nativ. Dom.

Cyprian l. 2. epist. 2. & 3. lib. 4. epist. 7. & serm. de ablut. pedum. VI Baptismi effectus, cæli apertio.

POSTREMVS effectus est, cæli apertio, qui in Christi baptismo insinuatus est. Cæli enim aperti sunt, & Spiritus sanctus in columbæ specie in Christũ descendit, adumbrans eos, qui baptizantur, Spiritus sancti donis impleri, eisdemq; cœlum patere, ut sine purgatorio medio ad cœlum rectà evolent, si Baptismi innocentiã conservent. Aug. lib. 2. *de peccat. merit.* cap. 28. lib. *de vera & falsa pœnitentiâ* c. 17.

Catechismus Roma parag. 44.

QVI omnes Baptismi effectus, si vim Sacramenti spectemus, licet æquè ad universos homines pertineant; attamen, si quo quisque animo affectus ad Baptismum accesserit, consideremus, plus minúsve cælestis gratiæ ac fructus ad unum, quàm ad alium pervenire confitendum est.

CAP. LI.

Quos effectus Sectarii Baptismo tribuant?

Quos effectus Sectarii Baptismo tribuant.

QVINQVE falsò effectus à Sectariis Baptismo ascribuntur.

I. Quòd baptizatus damnari nequeat, nisi credere nolit. Hunc errorem Ioviniano tribuit Hieronymus lib. 2. cõnt. eundem, Augustinus lib. de hæresibus cap. 82. & damnat Conciliũ Tridentinũ sess. 7. can. 6. de *Baptismo*. Fundamentũ erroris est, quòd Ioan. 1. epist. c. 3. & 5. dicit: *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum.* Sed relabi baptizatos in peccata, Simonis Magi, fornicatoris Corinthii, innumeraq; alia exempla convincunt. Sensus Ioannis est, quòd ex Deo natus, quãdiu innocentiam conservet, nõ sit peccaturus. Sic Augustinus tract. 5. in Ioan. adferens illud Matth. 7. *Arbor bona non potest malos fructus facere, quamdiu bona manet.*

Actor. 7. 1. Cor. 5.

SECVNDVS, Quòd Baptismus liberet ab obediẽtia divinæ legis, ideoq; baptizatus perditissimè vivens, modò fidem reservet, possit salvari. Hunc errorem damnat Cõcilium Tridentinum sess. 7. can 7. & confutat Aug. lib. 21. *de civit.* c. 25. & toto lib. *de fide & operibus*, ex clarissimis scripturis: ad Rom. 8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* 1. Cor. 6. *Nolite errare: neque fornicarii, neque fures, neque adulteri regnum Dei possidebunt.* Matth. 25. *Esurivi* &c. 1. Cor. 13. *Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

Matth. 28. *docentes servare omnia, quacunque mandavi vobis.* Rom. 7. *Mente servio legi Dei.* 1. Cor. 9. *In lege essem Christi.* Et passim Apostoli hortantur fideles, ut obediant sublimiori potestati, Præpositis, Regibus & Magistratibus.

TERTIUS, Quòd liberet ab obedientia humanarum legum; damnatur in Concilio Tridentino sess. 7. can. 8. de Baptismo: *manifestè pugnat cum Christi dicto: Qui Ecclesiam non audierit &c.* Matth. 16. *Qui vos audit* &c. Matth. 10. Ad obedientiam hortatur Apostolus, Rom. 13. Ephes. 6. Colossen. 3. Hebr. 13. Petrus 1. epist. c. 2.

QUARTUS, Quòd liberet à votis: sed pugnat cum scripturâ, Psal. 75. *vovete & reddite.* Ecclesiastici 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere.* Naturalis enim atque divini Iuris est, votorum redditio: ad quam nò minùs circumcisi quàm incircumcisi obligantur: ut ex voro Iacob patet. Damnat Concil. Tridentin. sess. 7. can. 9. Gen. 28.

QUINTUS, Quòd efficiat, ut sola Baptismi recordatio peccata tollat, aut venialia reddat, damnatur sess. 7. can. 10. & repugnat Apostolo dicenti Hebr. 9. *Impossibile esse, eos, qui sunt illuminati, iterum renovari ad pœnitentiam*, id est, per Baptismum iterum tam facilè reconciliari. Opus est enim alio severiore pharmaco, secundâ post naufragium tabulâ, Sacraméto videlicet pœnitentiæ. Hieron. in 3. c. Isa. Tertullia. lib. *De pœnitētiâ.* Aug. lib. 1. *de nuptiis & concupiscent.* c. 33. dicens, non solùm præterita, sed & futura peccata Baptismo remitti, nihil aliud vult, quàm per Baptismũ acquiri gratiâ, per quam si in venialia peccata postmodum labatur, veniam impetret, simul & jus acquirere ad Sacramenta reliqua percipienda, quibus peccata relapsis ex Christi institutione dimittuntur ut epist. 23. seipsum exponit, dicens, parvulũ, qui acceptam in Baptismo gratiam ætatis accessu perdiderit, propria contrahere peccata, quę non iam possint regeneratione auferri, sed aliâ debeant curatione tolli.

CAP. LII.
De Baptismo S. Ioannis Baptistæ.

PETILIANUS Donatista olim sensit, eandem vim esse Baptismi Ioannis & Christi: quem refellit Augustinus lib. *cont. Petilianũ* c. 32. 34. 37. Quem sectarii huius temporis sequuntur, quos anathemate ferit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 1. *de Baptismo.* Eorum fundamentũ est, quòd sentiant, Christi Sacramenta non iustificare ex opere operato, sed fidem excitando per ministerium hominis, sive Ioannis, sive Apostoli, sive cujuscunque alterius. Cæterum Scriptura distinguit Christi baptisma & Ioannis, in eo, quòd Ioannes sui Baptismi fuerit author, cui Deus inspiravit, ut ritum baptizandi institueret, quo homines ad pœnitentiam, & remissionem peccatorum impetrandam exhortaretur. Vnde Baptismus, *Ioannis* passim vocatur. Christi autem Baptismus à Deo vim & institutionem suam immediatè accepit; unde nusquam baptismus *Petri* aut *Pauli*, vel cujuscunque alterius ministri appellatur, sed tantùm *Christi.* Quicunq; enim & qualiscunque baptizet, de Christo verè dicitur: *Hic est qui baptizat*, ut notat Aug. lib. 5. de *Baptismo* cap. 9. & 13. Vbi evincit, Ioannis Baptisma non fuisse idem cum Christi Baptismo, neque quoad effectum & significationem. Na Ioannes baptizabat solùm in aqua, non in Spiritu sancto, nullaque Trinitatis invocatione factâ; unde à Ioanne baptizati, ab Apostolis Christi Baptismo postea tincti sunt, Act. 19. quia Ioannes in aquâ tãtùm baptizabat (Marci 1. Lucæ 3.) Christus autem Spiritu sancto & igne, quia per baptismum Spiritũ sanctum dat, qui hominem interius expurget, atq; charitate inflammet. Ioannes autem foris tantùm prædicabat & operabatur. *Nihil cæleste præstabat, sed cælestibus præministrabat*, ait Tertullianus lib. *de Baptismo.* Chrysost. hom. 1. & 40. in Acta. Cyril. lib. 2. in Ioan. c. 57. Damascen. lib. 4. c. 10. Ambros. in 3. c. Lucæ. Hieron. in 2. c. Ioëlis. Aug. Enchirid. c. 49. lib. 5. cont. Donat. c. 9. to. 14. in Ioan. tract. 5.

Baptismus Ioannis baptistæ. Matth. 21. Ioan. 1. Baptismus Christi, quoad substantiam, institutionem, effectum & significationẽ, à baptismo Ioannis Baptistæ differt. Luca 3.

QUOD Ioannes aliqua verborum forma baptizando usus sit, videlicet: *In nomine venturi Messiæ*, colligunt nonnulli ex cap. 19. Act. Ambros. lib. 1. *de Spiritu sancto.* c. 3. Hieron. in 2. c. Ioëlis. Alii opinantur, nulla verborũ forma usum fuisse. Nam Christum sicut cęteros baptizavit, cui non congruebat baptizari in nomine venturi.

PROPRIUM ergo Ioannis officium fuit, sua prædicatione atque baptismo præparare viam salutis, eamq; demonstrare, ostendendo, in Christũ esse credendum; de quo dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ioan. 1. Luca 1.

Cap. LIII.

An sine periculo sacrilegii Baptismus iterari possit?

V de suprà Cap 41.& 45. *Baptismus nō iterandus.*

BAPTISMUM absque sacrilegii periculo iterari non posse, ex characteris vi & natura, qui ex anima nunquam deleri potest, ab Ecclesia definitum est in Concilio Tridentino sess. 7. Can. 11. & 13. *de baptismo*, & sess. 14. c. 2. *de pœnitētiā*: neque etiam temere vel sub conditione baptismum iterari debere, suprà cap. 41. ostensum est.

Donatistæ rebaptizarunt. PORRO Donatistæ, quia nullum verum Baptismū extra Ecclesiā esse agnoscebant, seque solos in Ecclesia esse cōtendebant, omnes aliunde venientes retingebant, Augustino teste lib. de hæres. cap. 69. epist. 159. 160. lib. 3. *cont. Donatist.* cap. 11. *Cypriani error.* Cyprianus ab hæreticis baptizatos, retingi oportere cum multis Episcopis censuit: cui se acriter opposuit Stephanus Romanus Pontifex. Euseb. lib. 7. Hist. ca. 6. Vincentius Lyrinens. lib. cont. hæreses.

Ariani rebaptizarunt. Ex eodem postea fundamento Ariani baptizatos à Catholicis, in nomine filii minoris rebaptizarunt. Augustinus hæresi 49. Victor Uticensis lib. 1. persequut. Vandalicæ. Eundem Armenis errorem tribuit Guido. *Anabaptistæ.* Anabaptistæ infantes, omneśque credere nō valentes, à Baptismo arcendos, ac iteratò, dum ad annos discretionis pervenerint, baptizandos esse sentiunt: quos satis suprà cap. 45. confutavimus. Ac insuper ministrorum impietate Sacramenta neque pollui, neque impediri, *Baptizantiū pœna.* dummodo cetera necessaria nō desint, suprà cap. 30. confirmatum est. Quare solùm restat, ut de rebaptizantium pœnis aliquid addamus. Leo epist. 37. & 79. cap. 7. tam rebaptizantes, quàm rebaptizatos graviter puniendos decernit. *De consecr.* dist. 4. ca. *Eos quos*, &, *Quivis*, septem annorū pœnitentia, trium quadragesimarum jejunium, atque irregularitas statuitur. Leges autem civiles utrisq; mortis supplicium infligunt lib. 1. Codicis, tit. 9. *Ne sacrum lavacrum.*

Cap. LIV.

De ritibus seu ceremoniis Baptismi.

Ritus baptismi enumerantur.

IN baptismi celebratione quædam ad Sacramenti substantiam pertinent, ut forma, materia, ministriq; actio: nonnulla verò tantùm ad Sacramenti decorem ac solennitatem; cujusmodi sunt cetera, quæ baptismum præcedunt, aut comitātur, vel sequuntur; absque quibus licet Sacramentum perfici queat, non tamen extra necessitatis articulum omitti posse decrevit Cōcil. Trident. sess. 7. Can. 13. quia hujusmodi ceremoniæ sanctissimæ ac utiles sint, necnon antiquissimæ, ab ipsis Apostolis sanctissimisve Patribus institutæ, multorumq; seculorum authoritate comprobatæ. Has autem in tria capita dividemus: videlicet in præcedentes baptismi fontem, in comitantes, atque subsequentes.

12. Ritus baptismum præcedunt. DUODECIM autem ritus sunt, qui baptismum præcedunt.

Nominis traditio. I. Est, quòd baptizandus nomen suū tradat, & ab Ecclesia instruēdus præparandúsque recipiatur, à quo tempore *competens* vocari talis consuevit. *Concil. Carthag. 4. can. 4.* Leo epist. 4. cap. 5. & 6. *electos* vocat. Aug. *Agathen. c.* *competentes.* lib. de fide & operibus cap. 16. lib. 9. confess. ca. 6. libr. de cura pro mort. cap. 12. serm. 116. de tempo. Rabanus lib. 1. de instit. cleric. duo fuisse Catechumenorū genera tradit: unum eorum, qui Cōciones audiunt & Christiani fieri desiderant, sed tamen nondum baptismum poscunt: hi *Audientes*: alii Baptismum petunt, & *Competentes* dici solent.

Scrutinium. II. Ritus est, scrutinium, id est, exploratio sufficientiæ fidei, morum ac scietiæ, quæ fieri solet feriâ quartâ post Dominicam 4. Quadragesimæ; cujus meminit Augustinus *de fide & operibus* cap. 6. Leo epist. 4. cap. 6.

Abrenunciatio. III. Ritus est, abrenunciatio Satanæ & pomparum eius; cujus meminit Dionysius Areopag. lib. 2. *Ecclesi. hier.* ca. 2. p. 2. Aug. passim. lib. 1. de peccat. merit. cap. 34. lib. 1. de symbol. ad catechumen. cap. 1.

Fidei professio. IIII. Professio fidei, de qua Augustinus lib. 8. confess. cap. 2. lib. *de fide & operibus* cap. 11.

Signi Crucis in fronte impressio. V. Est Impressio signi Crucis in fronte

fronte,(ubi sedes pudoris est) atque in pectore, ut crucifixi virtute diabolus coërceatur, ne ullum exterius aut interius impedimentū præstet, quò minùs corde credat ad justitiam, & ore confiteatur ad salutem, qui baptizandus est. Basil. libr. de Spiritu sancto cap. 27. Aug. libr. de catech. rudibus cap. 20.

Exorcismus. VI. est Exorcismus, idest, adjuratio dæmonis, certis verbis facta; ut ab homine recedat. Ex quo ritu passim Augustinus contra Pelagianos infantes sub dæmonum potestate nasci probat. libr. 6. cont. Iulian. cap. 2. libr. 1. de peccat merit. cap. 34. libr. *de fide & operibus*, cap. 6. libr. 2. *de nupt. & concupisc.* cap. 18. hunc ritum per Ecclesiam universam receptum esse affirmat. Eius meminit Dionys. lib. 2. eccl. Hierarch. c. 2. Ambros. lib. 1. de sacram. cap. 5. Cyril. catech. 1. Celestinus epist. 1. cap. 12. Leo epist. 4. cap. 6.

Exsufflatio. VII. est Exsufflatio, quę conjungitur Exorcismo, eaque significatur dæmonis expulsio, & Sancti spiritus afflatus. Hujus meminit Augustinus lib. 6. *cont. Iulian.* cap. 2. lib. 2. *de peccato orig.* ca. 40. lib. 2. *de nupt. & concup.* cap. 18. & 19. Celestinus epist. 1. cap. 12. dicit, parvulos in universo mundo exsufflari. Ambrosius lib. *de iis qui myst. initiantur*, ca. 1. *Odorem vitæ æternæ vobis insufflatum carpite.* Hac ceremonia Dominus usus est Ioan. 20.

Salis gustatio. VIII. Ritus, est gustus Salis, quo significatur & petitur, ut regenerandus vitiorum putredine ablata, sapientiæ sale conditus divina probet, incorruptámque deinceps vitam ducat. Hujus meminit Augustinus lib. 1. confess. c. 26. Concil. Carthaginense III. cap. 5. Rabanus lib. 1. *de institut. Clericorum* cap. 27.

Saliva tactus. IX. Ritus est, dum salivâ nares & aures tanguntur, dicendo: *Ephetæ*, id est, *Adaperire*. Quem ritū explicat Ambros. lib. 1. *de sacram.* cap. 1. & *lib. 1. de iis qui myst. initiantur* cap. 1. allegans Christum Marci 7. muti linguam & aures sputo tetigisse, & cæci oculos, Ioan. 9. Significat autem iste ritus doctrinæ fidei receptionem & approbationem; juxta Rabanum lib. 1. de instit. cleric. cap. 27.

Manuum impositio. X. Ritus, est, manuum impositio, & Sacerdotis benedictio, qua reditus diabolo per exorcismum pulso præcluditur. Hac ceremonia Christus usus est, Matth. 19. & Apostoli Act. 8. 9. 13. Eius meminit Dionysius loco præallegato. Clemens lib. 7. cap. 39. Concil. Carthaginense 4. ca. 85. Aug. lib. *de peccat. merit.* cap. 26.

Inunctio. XI. est Catechumeni in pectore & scapulis inunctio, qua significatur, eum ingredi stadium, in quo Fide, Spe, atque Charitate munitus decertet contra malignos spiritus. Dionysius lib. 2. *De Eccles. hier.* cap. 2. p. 3. & cap. 7. p. 3. Cyprian. lib. 1. epist. 12. Aug. tract. 39. in Ioā. & serm. 206. de tempo.

Præparatio per abstinentiam. XII. Abstinentia vini, carnis, rei uxoriæ, fructúsque pœnitentiæ, non ad satisfaciēdum pro peccatis, sed ad Sacramenti dignam susceptionem, dum præparati accedunt. Concil. Carthaginense IV. can. 85. Aug. libr. *de fide & operibus* cap. 6. Leo epist. 4. c. 6.

Cap. LV.

De ritibus Baptismum comitantibus.

Ritus baptismum comitantes. Tertullian. de corona militis c. 13. CVM ad Baptismi fontem accedit, baptizandus ter abrenunciat Satanæ, pompisq; illius. II. Fidem suā religione solenni profitetur. III. Rogatur, an baptizari velit; ut quemadmodum serpenti voluntariè obedivit, ita in Christi militiam voluntariè asscribatur. Involuntarium enim servum Christus rejicit.

Patrini officium. IIII. Baptizandus patrinum seu pędagogum habet, qui eum de sacro fonte suscipiat, & pro eo (si usu rationis nōdum utatur) abrenunciet, fideiq; Christianæ professionem faciat, spondeátque, se diligenter eum postea in fide ac moribus instituturū. Hunc præclarum fidelem esse dicere, monet Dionysius lib. *de eccles. hierarch.* cap. ultimo. Tertullianus lib. *de Baptismo.* Aug. serm. 163. *de temp.* Lib. 1. *de peccat. merit.* cap. 34.

Hoc officium Ecclesia tam sectū esse censuit, ut cognationem quandam spiritualem contrahi lege sanxerit inter suscipientem & susceptum, ipsiúsque parentes, idq; ad hominum amicitiam propagandam. Sed quoniam quæ multis committuntur, negligentiùs curantur, dum quisque in alium laborem rejicit, & confusionem quoque inducit disciplinæ, si plures eundem doceant & regant, sapienter Concilium Tridentinū constituit, ut ad summum unus & una infantem de baptismo suscipiant. De confess. dist. cap. non plures. Concil. Trid. sess. 24. c. 2.

Ex quibus liquet, ad hoc officium non esse assumendos pueros, neque rerum spiritualiū omnino ignaros, multò minùs publicos peccatores, aut hæ-

reticos,

retieos, cùm ovis lupo non sit committenda.

Dionys. lib. de Eccl. hier. c. 2 p. 2.

Nomina sanctorum in baptismo imponenda.

V. Nomen baptizando imponitur, ut olim in circumcisione fieri consuevetat, ut patet Lucæ 1. de Ioanne, & Lucæ 2. de Christo. Iubent autem Canones liberis Christianorum imponi nomina cujuspiam, qui ob excellentem animi pietatẽ inter sanctos referri meruerit, cujus sanctitatem & virtutes imitari possit, ac eundem sibi deligere in specialem patronum, ad quem in omni necessitate recurrat. Cavendum autem est, ne Gentilium aut sceleratorum hominũ nomina baptizando imponãtur.

Immersio trina vel unica.

VI. In aqua consecrata baptizandus ter (ad significandum tres personas divinas, triduumque sepulturæ Christi) vel semel (ad significandam trium personatum divinatum essentiam) mergitur; ut mori veteri vitæ, atque resurgere ad novam significetur. Dum enim aqua corpus tangit, etiam cor intus abluit, & hominem in Christo renatum in divinum quendam statum evehit, ut jam Christi corpori, velut ramus arbori insertus, æternę vitæ meritorios fructus, & opera sancta producat.

Dionys. lib. de Eccl. hier. c. 2 p. 2. & 3.

Solet autem Aqua solennibus ceremoniis consecrari, pridie Paschæ & Pentecostes, illisq; solis temporibus, extra necessitatem, baptizari; ut ex Siricii epist. 1. c. 2. Leonis epist. 1. c. 4. & 80. patet. Quam consuetudinem Deus fontis miraculosa repletione comprobavit, de qua Paschasinus in epistola ad Leonem, quæ præponitur epistolæ B. Leonis 64.

Cap. LVI.

De ritibus, qui Baptismum sequuntur.

Ritus baptismum sequentes.

Inter ritus baptismum sequentes, primus est, *Pacis osculũ*, in signũ, quòd renatus facto lavacro, frater fit. Cyprian. lib. 3. epist. 8.

Pacis osculũ. Unctio in vertice.

Secundus, est *Unctio* Chrismate in vertice, in typũ, quòd baptizatus Christi, summi Regis & Sacerdotis membrum effectus, rex & sacerdos spiritualis fiat, ut dominetur vitiis, & laudis hostias, precum, bonorúmque operũ Deo jugiter offerat. Ambro. lib. 1. de sacram. ca. 8. & lib. 3. c. 1. Innocen. I. epist. 1. ca. 3.

Cerei accensi traditio.

Tertius est, *cerei accensi in manibus gestatio*, in signũ, quòd renatus ex filio tenebrarũ, filius lucis effectus sit, quódque fidem charitate inflammatã, quam in baptismo accepit, bonis operibus deinceps augere debeat, (Gregorius Nazianzen. *Oratione in lavacrum*. Aug. in Psal. 65.) ac se paratum tenere, ut advenienti sponso cum lampade nõ exstincta (id est, non eum fide otiosa, sed cum fide, igne charitatis & operum misericordiæ accensa) occurrat. Unde morituris solet cereus accensus quoq; tradi.

Albæ vestis significatio.

Quartus titus est, *vestis candidæ*, vel *albi sudarioli traditio*, quæ geri solebat à Sabbato sancto, usque ad Dominicam in Albis: quo symbolo denotatur Resurrectionis gloria, ad quam per baptismũ tenascimur; tum nitor & pulchritudo, quia detersis peccatorum nęvis anima in baptismo exornatur; necnon etiam innocentia, quam in omni vita baptizatus servare debet. Hujus titus meminit Dionysius lib. *de eccles. hier.* cap. 2. p. 2. Ambros. libr. *de iis qui myst. initiantur.* cap. 7. Aug. serm. 157. de tempore.

Quintus est, post albæ vestis depositionem, (quæ VIII. die fieri cõsuevit,) *Sacramenti Confirmationis susceptio ab Episcopo*, ac deinde *Corporis & Sanguinis Domini participatio*; ut refert Dionys. lib. *de Eccl. hier.* cap. 2. p. 2. in fine.

Cap. LVII.

De Confirmationis Sacramẽto.

Confirmationis Sacramentum ex Scriptura statuitur.

De hujus Sacramenti natura, vi, & dignitate instruendi sunt fideles, ut intelligant, Confirmationis Sacramentum nõ esse negligendum, quinimo summa cum pietate ac religione suscipiendum.

Vocatur autem *Confirmatio*, quia baptizatus per hoc Sacramentum novæ virtutis robore firmior, atque adeò perfectus Christi miles esse incipit.

Quia verò Sectarii negant, proprii nominis esse Sacramentum, dicentes, ceremoniam esse ad examen puerorum introductam, qui in infantia baptizati fuissent; ex scripturis esse Sacramentum ostendemus.

Ac in primis Ioannes c. 15. 16. & aliis, refert, Dominum Apostolis jam baptizatis (nam eis dixerat: *qui lotus est*, &c.) Spiritum sanctum promisisse, qui eos in adversis consolaretur, veritatem suggereret, fortes ac intrepidos reddetet: & Lucas cap. ult: *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Et Act. 1.

Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos. Quibus verbis perspicuè amplior eis gratia promittebatur, qua robustiores in fide, atque promptiores ad patienda pro Christo adversa efficerentur, quæ ipsis in die Pentecostes Spiritu sancto in eos ubertim effuso donata est: juxta Ioëlis prophetiam: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Quam promissionem non solùm ad Apostolos pertinere, sed ad omnes etiam cujuscunque temporis fideles, D. Petrus Act. 2. explanat, dum ait: *Vobis est repromissio, & filiis vestris, & omnibus, qui longè sunt, quoscunque advocaverit Dominus Deus noster.*

QVALEM igitur gratiam Apostoli singulari miraculo in die Pentecostes acceperunt, talem postea fideles baptizati, manuum Apostolorum impositione, sacrique Chrismatis in fronte unctione (additis solennibus illis verbis: *Consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*) consequuti sunt. Hunc enim sensibilem ritum Christus ordinarium esse organum voluit, quo Spiritus sanctus per Ioëlis vaticinium promissus, baptizatis ad ampliorem gratiæ gradum daretur. Quod Apostoli manifestè comprobarunt, quando Samaritis à Philippo baptizatis imposuerũt manus, ut acciperent Spiritũ sanctum. Noverant enim, promissiones à Christo Ecclesiæ factas, in finem usque seculi perduraturas: Ioan. 14. *Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* Matth. 28. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Hebr. 13. *Non te deseram, neque derelinquam.*

Act. 8.

Leo serm. 4. de pe.

SCIEBANT insuper Apostoli, per quæ media Christus dona promissa fidelibus usque ad seculi finem esset largiturus. Hoc autem suo facto nobis declaraverunt, esse manuũ impositionem & orationem, dum ordinariè atque securè hoc ritu baptizatis Spiritũ sanctũ tradiderunt: ut patet Actor. 8. & 19. ad Heb. 6. ubi hunc ritũ Apostolus ad fundamentum religionis pertinere cũ baptismo asserit: & 2. Cor. 1. apertè singulas hujus Sacramẽti partes insinuãs: *Qui cõfirmat nos,* inquit, *Deus, & qui unxit nos, & signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Quem locum de hoc Sacramento intelligit B. Ambros. *de iis qui myst. initiantur,* cap. 7. Theodoretus & Anselmus in Commentario.

Ambro lib. 2. de Sacram. ca. 2.

VBI etiam advertendum est, Apostolum interiorem gratiæ unctionem ab externa discernere, ac significare, quòd interior unctio ab exteriore denominetur: quoniam sicut oleum corpus, ita gratia, quę unctione Chrismatis datur, animam ungat. Hinc & *Christiani* à *Chrismate* dicimur. Quid enim aliud est *Christus*, vel *Christianus*, quàm *Chrismate unctus*: Augustino teste lib. *2. cõt. lit. Petiliani* cap. 104. ad quam Chrismatis inunctionem etiam Ioannes frequenter alludit: *Vos unctionem accepistis.* Et, *Unctio ejus docet vos.*

QVARE in Scripturis hoc Sacramẽtum, certissimũ habet fundamentum, cui accedit perpetua Ecclesiæ traditio, veterúmque Patrum & Conciliorum consensus. Clemens epist. 4. se à B. Petro accepisse refert, oportere renasci Deo, ac demum consignari ab Episcopo, ut perfecti efficiamur Christiani. Cornelius dixit: Novatum non fuisse Chrismatis signaculo consummatum, ideóque nec Spiritũ sanctum promereri potuisse, Eusebio teste. Melchiades epist. 1. de Baptismo & Confirmatione loquens: *Utrunque magnum Sacramẽtum est.* Eusebius epist. 3. Innocent. 1. epist. 1. cap. 3. Damasus epist. 4. Leo epist. 88. Gregor. lib. 3. epist. 9. & in 1. c. Cantic.

1. Ioan. 2. Cyril. catech. 3. Aug. tract. 3. in cano. Ioã Ieronymus in dialogo contra Luciferianos.

Euseb. lib. 6. Histor. c. 33.

IDEM cõfirmant Concilia Elibertinum can. 38. Arelatense 1. can. 8. Arelatense 2. can. 17. Laodicense can. 7. & 48. Concil. Florent. in instruct. Arm. Tridentinum sess. 7. can. 1.

INTER veteres occurrit Dionys. Areop. lib. *de Eccles. hierarch.* ca. 2. p. 2. circa finem, qui primitivæ Ecclesiæ ritus describens, asserit, baptizatum ad Pontificem duci, ab eóque vivifico unguento signari, perfici ac consummari. Cyril. catech. 3. Nazianzen. *Oratione in Sacrum lavac.* Damasc. lib. 4. cap. 10.

Dionys. lib. de Eccl. hier. c. 2. p. 2. & c. 4. p. 3.

INTER Latinos vetustissimus Tertullianus lib. *de resur. carnis.* Cyprian. lib. 1. ult. lib. 2. epist. 1. Prudentius in hymno ante somnum:

Cultor Dei memento,
Te fontis & lavacri,
Rorem subisse sanctum,
Et Chrismate innovatum.

Hieronymus in dial. adversus Luciferianos ait, totius Orbis consensu firmari, per Episcopos baptizatis Spiritũ sanctum tradi. Ambros. lib. 3. *de sacram.* c. 2. lib. *de iis qui myst. initiantur* cap. 7. Optatus lib. 2. *cont. Parm.* ampullã sacri Chrismatis ab Arianis abjectam fuisse refert. Augustinus lib. 2. *cont. Petilian.* cap. 104. *Sacramentum Chrismatis in genere visibi-*

Beda lib. 6. in Luc. c. 6.

bilium signaculorum sacrosanctum est. Beda lib. 6. in Lucam, in verba illa cap. 22. *In montem Olivarum*, ait, *Vt omnes in morte suâ baptizatos altissimo Spiritus sancti Chrismate confirmandos esse designet.* Non alius enim quàm Christus postea chrismatis ritum & verba, quibus Ecclesia in Confirmationis administratione utitur, instituit aut præcepit; teste Fabiano, initio *Epist. 2. ad Episcopos Orientis.*

CAP. LVIII.

De materiâ Confirmationis.

Materia Sacramenti Confirmationis.
Clem. lib. 7. constit. Apostol. cap. 44.
Cyprian. in serm. de Vnctione.
Chrismatis significatio.

SACRAMENTI Confirmationis materia, est CHRISMA, hoc est, *Vnguentum ex oleo & balsamo, solenni Episcopi consecratione cõfectum.* Quamvis enim apud prophanos authores quodlibet unguenti genus significet, usu tamen ecclesiastico, non nisi pro unguento ex plutibus materiis odoriferis cõfecto usurparur. Quã quidẽ Chrismatis cõfectionẽ Apostolos à Domino accepisse, nobisque reliquisse, testarur Fabianus *epist. 2. ad Episcopos Oriẽtis.* Dionysius lib. *de Eccles. hierarchiâ*, cap. 2. & 4. Concil. Flotentinum & Tridentinum.

Sess. 7. can. 2. de Confirm.

APTISSIME verò Chrisma ex Oleo & Balsamo constans, Cõfirmationis effectus adumbrat. Quoniã enim oleum est liquor diffluens, pinguis, tenax, subtilis, purus, lucidus, calidus, fovens, sanans, emolliens, penerrans, à rubigine præservans, nutrimentum splendoris & ignis, sursum ascendens, tenebras depellens, quo inungi solent athletæ; ideo convenientissimè Spiritũ sanctum ista spiritualiter operantem designat, atque interiorem gratiam, quæ mentis tenebtas illustiat, voluntatẽ inflãmat, omniumque virtutum operationes corroborat. Iuxta illud Psal. 44. *Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ: &* Act. 10. *Vnxit te Deus.*

Aug. lib. 15. de trinit. c. 16.
In cano. Ioh. tract. 3.

Cyril. in Ioh. lib. 3. c. 1.
Balsamum quid significet.

BALSAMVM autem tatione suæ fragrantiæ, jucundissimique odoris atque virtutis à putrefactione conservandi ea, quæ illo circumlita fuerint, aptissimè designat, fideles Spiritus sancti gratiâ perfectos ac muniros, virtutum omnium suavitatem diffundere; (ut dicere possint: *Christi bonus ador sumus Deo:*) atque à peccatorum contagio facilè defendi.

2. Cor. 2.

Exodi 30.

HVIVS sacri unguenti figura Exodi 30. præcessit, ubi sacerdotes & tabernaculum, omniáque vasa ejusdem thymiamate ex variis odoriferis succis confecto, inungi jubentur, in typum, quòd Christi Ecclesia, quæ verum Dei tabernaculum est, singuliq; fideles Chrismate, interioriq; Spiritus sancti gratia multiplici ungerentur; juxta Cyprianum serm. *De unctione Chrismatis.*

Chrisma consecrari debet ab Episcopo.

PORRO ut hujus sacramenti materia esse Chrisma possit, deber priùs ab Episcopo solennibus precationibus benedici, atque consecrari, ut Christum in novissima Cœna, quando Chrismatis conficiendi rationem instituit, docuisse, sanctus Fabianus Martyr ex Apostolica traditione refert in epistolâ suâ ad Orientales: & Clemens libr. 7. Constit. Apost. cap. 42. & 44. Damasus epist. 1. Innocent. I. epist. 1. ca. 3. Leo epist. 88. Gregor. in 1. cap. Canticorum. Innocent. III. cap. *Cùm venisset extra*, de sacra unct. Concil. Laodicense can. 48. Concil. Romanum sub Sylvestro Can. 5. prohibet, ne Presbyteti Chrisma faciant. Similiter Concil. Carthaginense 2. Can. 3. Carthaginense 3. Can. 36. Carthag. 4. can. 36. Concil. Valense can. 3. Toletanũ I. can. 20. declarat, soli Episcopo licere Chrisma cõsecrare, ac singulis annis ante Pascha renovandum esse. Dionysius Areop. libr. de Eccles. Hierarch. se Chrismatis consecrationẽ ab Apostolis didicisse testatur. Cyril. Catech. 3. Optatus lib. *cont. Parm.* Aug. lib. 5. *cont. Donatist.* cap. 19. & 20.

Dionys. Areop lib. de Eccles. hier. cap. 4.

Signum Crucis in fronte quid notet?

DEBET insuper chrismatis inunctio (ut proxima sit Sacramenti Confirmationis materia) in hominis baptizati fronte ad Crucis figuram effici. Ibi nãque pudoris sedes est, ubi hoc signaculum fit, ut non erubescimus Christum crucifixum, ne quidem corã persequutoribus confiteri; ut docet Aug. in Psal. 118. & 141. ad versiculum: *In viâ hac qua ambulabam, absconderant laqueum mihi.* Et in Psalm. 32. concione 2. Cyril. catech. mystag. 3. Tertullianus de præscript. *Signat* (Chtistus) *in fronte milites suos.*

NEQVE his obstat, quòd Actor. 2. & 10. legamus, Spiritum sanctum in baptizatos absq; chrismate descẽdisse. Nam ibi effectus hujus Sacramẽti ptivilegio singulari absque Sacramenti susceptione datus est. Actorum verò 8. & 19. licet solius impositionis manuũ fiat expressa mentio, attamen inunctionem frontis baptizati chrismate adjunctam fuisse, Apostolica ttaditio confirmat. Solius autem impositionis manuum fit mentio, quia frontem inungẽdo Episcopus manus imponit, ut observat Hugo de

S. Victore lib. 2. *de sacram.* p. 7. cap. 7. & Thomas Waldensis tom. 2. *de sacram.* cap. 113.

...tione ...hrismatis ...postoli fuisse ...

QVOD autem Chrismatis unctione Apostoli quoque sint usi, attestantur Dionysius Areop. Clemens, Fabianus, aliique successores Romani Pontifices. Ad quem ritum alludens Ioannes: *Vos*, inquit, *Vnctionem habetis*, id est, Spiritum sanctum unctione visibili accepistis; ut in eam epistolam tract. 3. notat Aug.

...pi° c. 2.

...lian. ... ...nem. ... ne ... ...m ... de Vn...ione Chris.

PRÆTEREA Vnctionis meminere vetustissimi scriptores: Tertullianus, Cyprianus, Cornelius, Origenes, ante quos nullum Oecumenicum Concilium exstitit, à quo Chrismatis unctio institui potuerit. Lucas auté exprimendo manuum impositionem, intelligi voluit, omnia esse impleta: quæ licet causâ brevitatis taceantur, serie tamen traditionis implenda sciuntur; quomodo Act. 8. dixit: *Baptizavit eum Philippus*, ut admonet Aug. lib. de fide & operibus cap. 9. & epist. 108. dicens, non omnia, quæ ab Apostolis facta sunt, etiam scripta inveniri; veruntamen ex ceteris documentis facta esse probari.

...n balsamû ... essentiam ...teriæ Sa...amenti ...rtineat dis...itatur.

VTRVM autem in Chrismate (quod est unguentum ex oleo & balsamo solenni Episcopi consecratione confectum) ex necessitate Sacramenti, an solùm præcepti balsamum adesse debeat; expresse definitum non est. Concilium enim Florentinum in Armeniorum instructione tradit, hujus Sacraméti materiam, esse oleum cum balsamo, sicut Eucharistiæ, Vinum cum Aqua. Constat porrò aquam non ita necessariò admiscendam, ut ea omissa vini consecratio irrita sit.

QVARE licet Veteres Scholastici in dist. 7. libr. 4. sentent. & Iureconsulti in cap. *Pastoralis extra* de sacram. non iterandis, balsamum ad essentiam materiæ hujus Sacramenti necessarium asserant; recentiores tamen nonnulli, ex divino quidem præcepto balsamum oleo addendum putant, ita tamen, ut si non addatur, non sit irritum Sacramentum. Cajetanus in 3. part. q. 72. art. 2. Soto lib. 4. sent. dist. 7. q. 1. art. 2. *Victoria in summâ de Sacramento Confirmationis.*

(∴)

CAP. LIX.

De Confirmationis formâ.

Sacramenti Confirmationis forma.

ECCLESIÆ magisterio & traditione verba, quibus Episcopi hoc Sacramentum administrãt, habemus. Expressa verò legimus in Concilio Florentino, in Põtificali Romano, & apud S. Thom p. 3. q. 72. ar. 4. & in Catechismo Romano: *His autem verbis forma Cõfirmationis absolvitur, præmisso cõfirmandi nomine: Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quæ forma convenientissimè principalem causam explicat, quæ est sancta Trinitas; & causam ministerialem, quæ est Episcopus; atque Sacraméti effectum, qui est Christi, facere militem, roborare, atque armare plenitudine Spiritus sancti, necnon imprimere tesseram seu notam militiæ, qua signatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Quæ forma satis indicatur Act. 8. dum Apostoli dicuntur orasse, imponẽdo manus, ut Spiritũ sanctum acciperent. Noluerunt autem Apostoli, Sacramentorũ formas passim scribi; tum, quia ob quotidianum usum Christianis essent notissimæ; tum, quia nollent infidelibus fidei mysteria sine necessitate prodere, ac ludibrio exponere; ut attestatur Dionysius lib. *de Eccles. hierarchia* cap. ult. & Innocent. I. epist. 1. cap. 3.

VOCATVR autem *Chrisma salutis*, quoniam instrumentum sit, quo Christi salus & gratia, virtusque salutifera applicatur: quali phrasi Scriptura sacra frequenter utitur. 4. Reg. 13. *Sagitta salutis.* 2. Cor. 6. *Dies salutis.* Act. 13. *Verbum salutis.* Lucæ 1. *Scientia salutis.* Ad Titum 3. *Aqua regenerationis.* Ioan. 6: *Panis vitæ.* Quibus verbis non significatur, quòd elementa per se aut naturâ suâ salutem præstent; sed quòd illis Christus utatur tanquam instrumentis, per quæ dona sua hominibus communicet; ut definitur à Concil. Tridentino sess. 7. *de Confirmatione* can. 2.

(∴)

CAP. LX.

De Confirmationis ministro.

Minister Confirmationis.

SACRÆ Confirmationis ordinarium ministrum esse solum Episcopum, non etiam quemvis simplicem sacerdotem, sacræ literæ ostendunt, referentes, Confirmandi potestatem à Philippo Diacono minimè usurpatam fuisse, sed munus Apostolis peculiariter ac ordinariè reservatum: quibus in summo sacerdotio & ordinaria potestate succedunt Episcopi, ut notat Augustinus Psal. 44. ad versiculum: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.* Leo epist. 88. D. Clemens lib. 3. constit. Apostolicarum cap. 10. 16. & 17. lib. 7. cap. 44. item epistola 4. refert, se à B. Petro accepisse, quòd omnibus festinandum sit absq; mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est, septiformē Spiritus sancti gratiam percipere. Vrbanus in Epistola sua decretali: *Fideles per manuū impositionem Episcoporū Spiritū sanctū post Baptismū accipere debēt, ut pleni Christiani inveniantur.* Quare ut sacri Chrismatis confectio, & manuū ad Spiritus sancti plenitudinē obtinendam impositio, Apostolis propria fuit; ita & sacræ Confirmationis ordinarii ministri, soli Episcopi sunt. Rectè siquidem Hieronymus *contra Luciferianos* dixit: *Ex Scripturæ authoritate descendere, quòd Confirmandi munus Episcopis demandatum fuerit.* Quod & Beda in cap. 8. Actorum observavit, & Concilium Florentinum *in instructione Armeniorum*, tandèmque Tridentinum sub anathemate definivit.

Act. 8. & 19.

Tridentini sess. 7. can. 3. de confirm.

Ac jure hoc ministerium, congruentérque Episcopis delatum esse, ex eo intelligi potest, quòd sicut ædificii consummatio architecto reservari solet, ita Baptismi perfectio & complementum primario Christi ministro decentissimè tribuatur: & quemadmodum per Duces & Imperatores milites adscribuntur: ita, & per summos sacerdotes Christi militiæ homines consecrentur, ut vel inde illorum supra cæteros eminentia commendetur.

VTRVM autem extraordinaria potestate, per dispensationem Apostolicæ sedis, presbyter Confirmationis Sacramentum conferre possit, disputatur. Durandus, Bonaventura & Adrianus in 4. dist. 7. sentiunt, presbytero committi non posse: Divus autem Thom. in 3. p. q. 72. ar. 11. cum suis, & Canonistæ in dist. 95. contrarium tenent. Quorum opinio probabilior est, tum, quia Divus Ambrosius in c. 4. ad Ephesios attestatur, in Aegypto presbyteros in Episcoporum absentia confirmare; nec eum usum reprehendit; tum quia Divus Gregorius lib. 3. epist. 26. Presbyteris Sardiniæ idipsum permiserit, quod antea vetuerat lib. 3. epist. 9.

An presbyter Apostolica authoritate confirmare possit.

QVIBVS accedit, quòd Concil. I. Arausicanum can. 1. & 2. & Florentinum, atque postremò Tridentinū satis idem confirment. Sic enim decretum est Tridenti: *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.*

Sess. 7. can. 3. de confirm.

CAP. LXI.

De Ceremoniis, Sacramento Confirmationis adiunctis.

TRIPLICES ritus in hoc Sacramento sunt: quidam enim administrationem Sacramenti præcedunt, alii comitantur; ac nonnulli subsequuntur.

Ceremoniæ in confirmatione adiunctæ.

PRIMI generis sunt, Chrismatis consecratio, & aliæ variæ ceremoniæ, quæ Feria V. sanctæ hebdomadis adhibentur in Olei & Balsami benedictione, ut juxta Apostolum *per verbum Dei & orationem sanctificentur*, aptaque gratiæ divinæ instrumenta fiant. De quibus ceremoniis Amalarius, Rupertus; & alii *de officiis divinis* disserentes, tractant.

1. Timoth. 4.

SECVNDI generis ritus sunt, qui in ipsa Confirmatione adhibentur, ut inunctio frontis Chrismate ad modum Crucis; ut Christianus intelligat, se nullo metu aut verecundiâ à libera Christi confessione absterreri debere. Additur etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismo, ut fidelis, qui ad spiritualem certamen descendit, arte & consilio Ducis & monitoris contra hostis insidias præmuniatur. Vnde spiritualis affinitas contrahitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit inter Confirmantem & Confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac renentem, juxta sess. 24. Concilii Tri-

Vnctio frontis.

Patrini.

Orationes. dentini reform. cap. 2. Dicuntur insuper variç preces super confirmandum, juncta manuum impositione, quç fundantur Act. 8.

Pacis impertatio. Rom. 5. TERTII generis ritus sunt, Pax, quæ confirmato datur ab Episcopo in signum acceptç Spiritus sancti gratiæ, cujus effectus est pax conscientiæ, juxta illud: *Justificati ergo pacem habeamus.*

Alapa. PRÆTEREA confirmatus ab Episcopo leviter in maxillâ cçditur, ut meminerit, se tanquam fortem athletam paratum esse oportere, ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda.

Fascia. INSVPER fasciâ frons obligatur, ad significandum, gratiam acceptam diligenter esse conservandam; juxta illud 1. Ioan. 2. *Vnctio, quam accepistis, maneat in vobis.*

POSTREMO, licet omni tempore Sacramentum Confirmationis ab Episcopo conferri possit; attamen laudabili consuetudine Pentecostes tempore potissimùm administrari consuevit, quo Apostoli Spiritus sancti virtute roborati fuisse leguntur.

CAP. LXII.

De Confirmationis effectu.

Effectus confirmationis. PROPRIVM hujus Sacramenti effectum, nomen ipsum Confirmationis indicat, ab eo impositum, quòd Deus per hoc Sacramentum id, quod in Baptismo cçpit, addendo novum gratiæ augmentum, ac peculiare robur, firmet, ita ut fideles adversus Carnis, Mundi, ac Diaboli insidias cautior robustiorque fiat, in acceptaq; per Baptismum innocentia perseverare faciliùs possit, audeatq; Christi fidem intrepidè seposito metu atque verecundiâ profiteri. Efficit enim hoc Sacramentum in singulis, quod in die Pentecostes Spiritus sancti descensio donavit universis: *Repleti sunt omnes Spiritu sancto*, inquit Lucas. *Actorum. 2.* Per Baptismum Christiani quidem efficimur, sed *quasi modò geniti* infantes teneritudinem, indiscretionem, ac pavorem retinemus, donec Confirmationis Sacramento *induamur virtute ex alto*, qua corroborati, testimonium summa libertate Christo deferamus, omniúmq; contradicentium minas, verba & verba & verbera contemnamus; exemplo Apostolorum, qui ante Spiritus sancti adventum infirmi, ac pavidi, Christum in Passione deseruerunt; Petrus etiam ad vocem ancillæ negavit; & post Resurrectionem Domini adhuc metu Iudæorum domi conclusi delituerunt: at in die Pentecostes tanta Spiritus sancti virtute repleti sunt, ut Evangelium non solùm in Iudæa & Samaria, verùm etiam in universo terrarum Orbe audacter ac libertimè prædicaverint; nihil sibi felicius accidere posse arbitrantes, quàm si pro Christi nomine contumelias, vincula, carceres, tormenta, mortemq; perferrent. *Luca 24. Acto. 5.*

Confirmatio characterem imprimit. PRÆTER autem hoc copiosissimç gratiç donum, cum Baptismo & Ordine commune habet Confirmatio, quòd characterem animç indelebilem imprimat, hoc est, signum spirituale distinctivum permanens, cujus ratione fiat, ut hoc Sacramentum nunquam repeti possit, ut in Concilio Toletano 8. can. 7. & Florentino, atque Tridentino sess. 7. cap. 9. *de Sacram. in genere* definitum est.

QVOD & veteres Ecclesiastici doctores tradiderunt. Cyprianus in serm. de ablut. pedũ: *Nemo sacro oleo litus iterum linit.* Augustinus lib. contr. lit. Petiliani cap. 104. Rabanus lib. 1. *De instit. cleric.* cap. 30. Amalar. lib. 1. *de officiis Ecclesi.* cap. 27.

ACCEDIT & ratio. Nam sicut in vita semel tantùm viri efficimur: ita & in spirituali perfectam ætatem, non nisi semel assequi possumus. Et quemadmodum in Baptismo fideles ad certum genus colendi Deum consecrantur, (inscribuntur enim numero civium atque filiorum Dei) & per Ordinis Sacramentum numero Patrum spiritualium; ita & Confirmatione adscribuntur numero militum. Quare Confirmatio repeti nequit, sicut nec Baptismus aut Ordo.

CAP. LXIII.

De Confirmationis necessitate ac utilitate.

Confirmationis necessitas. QVAMVIS Sacramentum Confirmationis ad salutem absolutè necessariũ haud exsistat; à nullo tamen prætermitti debet; maximeque

caven-

cavendum est, ne in re sanctissima, per quam fidelibus uberrimè divina gratia dispensatur, aliqua negligentia committatur. Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, à singulis etiam summo studio expetendum est. Quod insinuat B. Lucas dicens: *Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto*. Item: *Replevit totam domum*, quæ imaginem Ecclesiæ gerebat, figurabaturque, hac domus implerione Confirmationis Sacramentum ad omnes fideles pertinere. Nam omnibus spirituali opus est incremento, ut ad perfectum religionis Christianæ habitum perducantur. Et sicuti hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perveniant: ita communis Mater Ecclesia vehementer optat, ut per Baptismum infantes generati, in viros perfectos evadant, Christianique hominis forma plenè consummetur. Nam ideo Novatum ad hæresim procliviorē fuisse, sensit Cornelius Papa, quoniam signaculo Chrismatis confirmatus non esset, Eusebio teste lib. 6. Histor. cap. 33.

Act. 2.

Cap. LXIV.

De Confirmandi ætate ac præparatione.

NE præpropera festinatione, aut nimia cunctatione fideles in hoc Sacramento suscipiendo utantur: sciendum est, omnibus quidem post Baptismum posse administrari, sed minus tamen expedire, ut pueri ante Rationis usum, priusquam pro Fide, & contra Diaboli, Carnis, & Mundi tentationes, vim, ac insidias depugnare apti sint, confirmentur; maximeque convenire, ut ætas certamini idonea exspectetur, quę anno ferè septimo talis censetur, quando Rationis usus se exerit, ut contra vitia rationi contraria decertare puer valeat.

CONFIRMANDUS autem, ad hujus Sacramenti gratiam consequendam, fide ac pietate præparandus est. Unde si provectiore iam ætate illud suscipere velit, & ab innocentiâ in Baptismo datâ per graviora peccata lapsus sit; ex animo dolere, ac peccata priùs eum confiteri oportet; necnon per jejunia, orationes, aliaque pietatis officia præparari, ut Spiritus sancti adventum exspectasse Apostolos, aliosque fideles legimus Actor. 1. *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione & obsecratione, cum mulieribus, exspectantes scilicet Spiritus sancti adventum*; quem omnes fideles illorũ exemplo summa cum diligentia sanctè ac religiosè suscipere studeant: nec per contemptum aut desidiam Confirmationis Sacramentum suscipere differant. Contemnit autem, qui illud parvifacit, & habita opportunitate sumere omittit; aut qui ante ordinationem, vel primam tonsuram non suscipit. Iuxta Concilium Tridentinũ Sess. 23. cap. 4. *Reform.* quem tamen nullam incurrere censuram, tradit Navarrus Enchiridii cap. 22. numero 9.

Luca 24. Act. 1. & 2.

Cap. LXV.

De Eucharistiæ Sacramento.

QUEMADMODUM homines in lucem editi ad vitam conservandam alimento indigent corporali: ita per Baptismum vitam spiritualem ingressi, & per Confirmationis Sacramentum Christi militiæ adscripti, cælesti alimoniâ, qua spiritualem animę vitam tueri, viresque ad certandum in hac palęstra reficere possint. Utque singularem perfectissimamque Christi erga se charitatem fideles experirentur, nõ usitato sibi genere, sed omnem naturæ ordinem superante, illos pascere voluit; proprio videlicet Corpore atque Sanguine. Et ne crudelitatis aut immanitatis species, vel horror facinoris homines ab hoc salutifero cibo sumendo deterreret, inexplicabili consilio Dominus augustissimum Eucharistię Sacramentum instituit, quod ipsum Sanctitatis Vitæq; fontem contineret, quem sub consuetis panis ac vini speciebus absque metu vel horrore fidelis in animæ cibum, spiritualemque refectionem acciperet & manducaret. Cujus sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti tanta est majestas & dignitas, ut nullum aliud gratiæ divinæ instrumentum cum isto comparari queat. Est enim immensi amoris Christi admirabile pignus, universorum Dei beneficiorum compendium, Evangelicę Legis perfectio, cui datum est, id reipsa

habere, quod signis tantùm & figuris Mosaicæ Legis tempore adumbratum fuerat. Per hoc enim Sacramentum Ecclesia inter Synagogam & cælestem Ierusalem media constituitur, uno tantùm gradu ab ea distans, cùm ei cum Cælitibus commune sit, Christum Deum & Hominem habere; in eo solùm distans, quòd illi præsentes beata ejus visione perfruantur; hæc verò præsentem, sed ab oculorum sensu remotum, sub mysteriorum integumentis se occultantem fide veneretur. Cujus augustissimi Sacramenti cùm proprius effectus sit, fideles Christo ac inter se unire, juxta illud Apostoli: *Vnus panis, & unum corpus multi sumus: Omnes qui de uno pane, & de vno calice participamus*: attamen pacis inimicus Satanas per Lutheranos & Sacramentarios tot rixas perniciosasq; de hoc Sacramento controversias excitavit, ut Symbolum unitatis & amoris, nunc factum videatur signum inimicitiarum, rixæ atque contradictionis. Vnde multis exosum inutileque redditur hoc Sacramentum, ex quo vitam, gratiæ augmentum, multiplicia que Dei munera fideles haurire debuerant, quæ varius hujus mysterii nominibus insinuantur.

1. Cor. 10.

Luc. 2.

Cap. LXVI.

De variis Eucharistiæ nominibus.

Cum hujus Sacramenti dignitatem, excellentiam, multiplicesq; fructus vno vocabulo exprimere Scriptores Ecclesiastici nequirent, diversis appellationibus vocatur, I. *Eucharistiam*, id est, bonam gratiam vel gratiarum actionem, quòd gratiæ fontem Christum realiter contineat, vitæque æternæ pignus sit, & summam Christi erga nos gratiam, amorem, favoremque attestetur: tum etiam, quia in sacrificium à Christo institutum fit, quo solenni Christianæ religionis ritu gratiæ Deo pro cunctis naturæ atque gratiæ beneficiis agantur; ac specialiter pro nostra Redemptione, morte Christi peracta; juxta Domini verba: *Hoc facite in meam commemorationem*: & illud Augustini: *Quod est sacratius laudis sacrificium, quo Dominus honorificatur, quàm quod est in gratiarum actione?* Hinc Dominus panem & calicem accipiens gratias egit, & panem in Corpus suum, atque vinũ in Sanguinem convertendo, Patri sacrificium gratiarum actionis obtulit, & Apostolos, eorumque in Sacerdotio successores, idem sacrificium Deo in gratiarum actionem offerre consimili actione instituit.

Aug. lib. 1. cont. advers. leis & Prophet.

Lib. de Spir. & lit c.11. Epist 120.

Sortitur & nomen ex materia, ex qua fit: à qua dicitur *Sacramentum panis*, vel *calicis*: aut à re contenta, vocatur *Sacramentum Corporis & Sanguinis Domini*: vel à loco, in quo conficitur, *Sacramentum Altaris* appellatur: aut ex tempore institutionis, *Sacramentum Cœnæ Dominicæ* nuncupatur: item ab usu, *Viaticum*: à congregatione fidelis populi ad exhibendum in hoc Sacramento cultũ Deo, vocatur *Synaxis*: ab externo ritu, qui circa illud fit, appellatur *Fractio panis*, *Calix benedictionis*. Item ab effectu, *Communio* dicitur, sive *Communicatio Corporis & Sanguinis Domini*, atque *Sacramentum pacis*, *charitatis & amoris*. Vnde solent Episcopi Romani aliis peregrè advenientibus Eucharistiam transmittere in signum concordiæ ac pacis, Eusebio teste: hoc enim Sacramento Christiani se unius corporis membra profitetur sub Christo capite, ac inter se unita. Quam unionem hoc Sacramentum significat & efficit. Iuxta illud Apostoli: *Vnus panis multi sumus, qui de uno pane participamus*. Matthæus vocat *Panem supersubstantialem*, qui videlicet animam fovet, confortat, recreat, corroborat. Ab Hieronymo epist. *ad Hedibiam* quæstio. 2. vocatur *Convivium*. A Dionysio appellatur *divinum Eucharistiæ*, *augustissimumq́. Sacramentum*, *reliqua perficiens atque consummans*. Ambrosius oratione *de obitu fratris Satyri*, vocat *fidelium Sacramentum*. Ab Aphricanis linguâ Punicâ nuncupatur *Vita*, teste Augustino lib. 1. *de peccat. merit.* cap. 24. Qui & epist. 120. cap. 24. & 19. vocat *Sacrificium & oblationem Christianorum, quam fideles norunt, ubi, quando, & quomodo offeratur.*

Matth. 26. 1. Cor. 11. Iustinus Apolog. 2.

1. Cor. 10 Act. 2. & 20.

Damascen lib 4. de fide cap 14. Aug tract. 26 in Ioan. Euseb lib. 5. Histo. c. 24.

1. Cor. 10. Dionys. Areo. lib. Eccle. Hier. p. 1. c. 3. & c. 3. p. 1

Lib. 1. de peccat merit. cap 24.

CAP. LXVII.

Quòd Eucharistia, veri nominis Sacramentum, sit aliis multò excellentius.

Panis & vini species, Corpus & Sanguinem Christi continentes, sunt propriè Sacramentum. Cõcil. Florẽ. Cõcil. Tridẽ. sess. 7. & 17. Aug lib. 3. de Doctri. Christ. c. 19. Epist. 23. & 118.

EXPLICATA nominis ratione, ostendendum est, Eucharistiam proprii nominis esse Sacramentũ; unũ scilicet ex septem, quæ ab initio Ecclesia religiosè coluit. Et quoniam ex Scripturis, Patribus, & Conciliis illud manifestissimum est, tamq; Sectarii quàm Catholici idipsum agnoscunt; declarabimus, quid in Eucharistia Sacramenti rationem obtineat, hoc est, quodnam ibi signum reperiatur, quod sanctitatem ex Christi instituto significet ac efficiat.

Cõcil. Tridẽ. sess. 13. c. 1. 3. & 6. & can. 4. & 7. Aug. lib. 20. cõtr. Faustũ. cap. 13.

CONCILII Tridentini doctrina est, panis & vini species, post consecrationem remanentes, absolutam Sacramenti rationem habere, quia significent ac efficiant unionem membrorũ Ecclesię cum Christo ac inter se, internamq; seu invisibilem animæ refectionem, quę hoc spirituali cibo vegetatur, sustinetur, & recreatur, nõ minus quàm externo cibo & potu corporis vires reficiuntur, ut à Domino insinuatum est, dicente Ioan. 6. *Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Quibus verbis docet Ioannes, divinam & cælestem gratiam, quę animam alat & conservet, Eucharistiæ Sacramento tribui. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur: ita Eucharistię Sacramento alimur & sustentamur. Quam spiritualem refectionem, species panis & vini visibiles, corpus & sanguinem Christi continentes, aptissimè significant & efficiunt.

Luca 22. & 1. Cor. 11.

PRÆTER autem hanc præsentem gratiam, quam Eucharistię Sacramentum significat & efficit, sunt & alia mysteria, quæ hic adumbrantur. Primum, est Christi passio in Cruce peracta: juxta illud: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis.* Alterum, est futurum. Prænuntiatur enim æternæ jucunditatis & gloriæ fructus, quando Christo revelatâ facie viso reficiemur. Quod Ecclesia his verbis tradit: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur; recolitur memoria Passionis ejus, & futuræ gloriæ pignus nobis datur!*

SCIENDUM tamen hîc est, interdũ & consecrationem, & perceptionem, atque sæpius ipsum Domini corpus & sanguinem in Eucharistia contentum, vocari *Sacramentum*; sed minùs propriè. Sic enim Sacramentum hoc adotandum esse dicimus, nimirum Corpus & Sanguinem Domini intelligentes: & Sacramentum duabus rebus constare, scilicet terrenâ & cęlesti: atque Sacramentum hoc effici ex verbo & elemento, quia videlicet illa duo cõcurrunt, ut Sacramentum fiat; ita tamen, ut in Eucharistia post consecrationem elementum, quoad naturę proprietatem, non remaneat, sed tantum quoad externas species; & verbum, non nisi quoad virtutem.

Iren. lib 4. cap. 34. Iustinus Apolog. 2.

Aug. lib. de Catech. rudibus. c. 16.

Sacramentũ Eucharistia in re permanente consistet.

PROINDE hoc Eucharistiæ Sacramentum ab aliis differt, quòd cetera in actione consistant, usuq; materiæ perficiantur, ita, ut idem sit illis, fieri ac esse, quodq; in illis nulla, dum conficiuntur, elementi in aliam naturam mutatio fiat: in Eucharistia verò ad ejus perfectionem sufficiat, ipsius materię semel facta consecratio, per quam elementi substantia convertitur in Corporis & Sanguinis Domini substantiam, remanentibus solùm panis & vini speciebus, quæ Sacramentum esse non desinunt, etiam quando in pyxide, aut alio loco reservantur. Non enim hoc Sacramentum in re fluente, purà motu, actione, applicatione, aut usu materiæ consistit; sed in re permanẽte, quæ vim significandi atque sanctificandi, etiam extra usum retinet. Caro enim vivifica Christi, hic instrumentũ est, quo Deus animã vivificat per immanentem Spiritũ, qui est principalis causa sanctificationis.

Ioan. 6.

Tertullian. lib. de resurr. carnis. Cyril. in Ioan. lib. 4. cap. 14.

PORRO justissima ratione Deus hoc Sacramentũ in re permanente potiùs, quàm alia constituit, quia Eucharistiam non solùm ad gratiam sacramentalem consequendam valere voluit; sed præterea novę Legis sacrificiũ esse pignus amoris divini, alimentum spirituale, infirmorum viaticum, religionis Sacramentum semper expositum, ad quod populus fidelis causâ religionis concurrere possit, ibiq; Deo venerationẽ cultumq; exhibere. Ad quę omnia re permanente opus erat. Nam sacrificium visibile rem exigit, quæ mutari, sanctificari, offerri, sumique possit.

Cap. LXVIII.

De Prophetiis, figuris, & promißionibus Sacramenti Eucharistiæ.

Qvo summa Dei beneficia hominibus optabiliora fierēt, prænunciari ferè tribus modis solent: oraculis Prophetarum, Figuris, & apertâ promissione. Sic Eucharistiæ institutio, dignitas, & utilitas prædicta est. Gen. 49. *Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum*, interprete Cypriano lib. 2. epist. 3. Proverbiorum 9. *Sapientia mactavit hostias suas, miscuit in cratere vinum suum, clamans: Venite & edite de panibus meis, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Psalmo 21. *Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ.* Aug. ibi in Comment. & in Psal. 98. Ambros. in Psal. 38. eorum, quę in hoc Sacramento celebrantur, vetustissimam fuisse dicit prædictionem in sermonibus Prophetarum.

Typi Eucharistiæ: prophetæ atque promissiones.

Qvemadmodvm verò hoc Sacramentum verbis, ita & variis actionibus & ceremoniis præmonstratum est, cui omnia prisca sacrificia tãquam umbræ corpori cesserunt. Leo serm. 7. *de pass. Domini.* Aug. lib. 1. *adversus hostem Legis & Prophet.* c. 18. Et *in secreta Dominica 7. post Pentec. Deus, qui legalium omnium hostiarum differentias unius sacrificii perfectione sanxisti*, &c.

Antiqvissima porrò Eucharistiæ figura, Lignum vitæ in Paradiso constitutum fuit, quod adumbraret, Christum in Ecclesia vim quandam de Carne & Sanguine suo vitalem præbentem, qua tam animæ quàm corpora ab æterna morte ac peccati tabe conservarentur. Augustinus lib. 13. *de civit.* cap. 20.

Secvnda figura in Abelis sacrificio emicuit, qui per ovium primitiva, quæ obtulit, sanguinem Agni immaculati oblatum, in Redemptionis mundi precium, adumbravit. Aug. lib. 12. *cont. Faust.* c. 18.

Gen. 4.

Tertia in oblatione Panis & vini Melchisedech reperitur. Hic enim tanquam sacerdos in gratiarum actionem Deo, in participationem & comestionem Abrahæ, & in omne religionis officium obtulit, præfigurans Christum, per modum morientis se in Sacramento immolantem. Vnde Hieronymus in epist. ad Evagrium: *Melchisedech in pane & vino Christi Sacramentum dedicavit.* Ambrof. lib. 4. *de Sacra.* cap. 3. Euseb. lib. 5. *Demonst. Euang.* cap. 3. Chrysost. homilia 35. in Gen. Damascen. lib. 4. cap. 14. Cyprianus lib. 2. epist. 3. Huc pertinet illud Psal. 109. *Tu es sacerdos secundùm ordinem Melchisedech*; & doctrina Pauli Hebræ. 7.

Qvarta figura fuit, Manna de cælo, Exodi 16. Panis angelorum Psal. 77. adumbravit panem, qui de cælo venit. Deut. 8. De quo nō amplius habuit, qui plus collegit, Exodi 16. saporem omnis cibi supplevit, Sapientiæ 16. Quare Dominus Ioan. 6. inter Manna & Eucharistiam comparationem instituit; Apostolus quoque 1. Corint. 10. Manna & aquam ex petra fluentem ad Christi manducationem & bibitionem accommodat. Ambrosius in Psal. 38. *Aqua de petrâ, Sanguis ex Christo.* Lib. 5. *de Sacramen.* cap. 5. & lib. *De iis qui mysteriis initiantur.* Aug. tract. II. in Ioan. Rupertus lib. 9. *De gloria & honore filii hominis* notat, in Manna & aqua fluente de petra, prænunciatas esse contradictiones contra Sacramentum Eucharistiæ futuras: item murmurationes, dubitationes, irrisiones, abusus, hæreses. Admirati enim Iudæi cum fastidio dixere: *Quid est hoc?* Exodi 16. Alii vocarunt cibum levissimum, Numerorum 11. & 22. Alii tentantes Deum dixerunt: *Nunquid panem poterit dare?* Psal. 77. Porrò à murmure *Aqua contradictionis* nuncupata est, Numerorum 20. Ex eaque perfidia hominum strages in deserto sequuta est, quę omnia facili negotio Eucharistiæ applicari queunt.

Qvinta Illustrissima Sacramenti Eucharistiæ figura in Agno Paschali pręcessit, qui masculus anniculus, tenerrimus, immaculatus, à reliquo grege selectus ad celebrandum Pascha, XIV. Lunâ in domo cōjunctim, cum azymo, pane, ac lactucis agrestibus, sine ossium cōminutione, integer comedendus erat, Exod. 12. Ad quem alludens Agnū Dominus Mar. 14. & Luc. 22. ait: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscū, antequam patiar.* Et de industria transivit de Cœna illius Agni, ad Cœnam novi Testamenti; de immolatione veteris Paschæ, ad oblationem Agni immaculati. De quo Paulus 1. Cor. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus*; significans,

Pascha vetus impletum fuisse à Christo per institutionem novi Sacrificii sub speciebus panis & vini in novissima Cœna. Leo ser. 7. de pass. Domini: *Antiqua observantia novo tollitur Sacramento.* Gregor. hom. 22. in Evang. *Quid sit sanguis Agni Paschalis, non tam audiendo quàm bibendo didicistis.*

POSTREMO, Eucharistiam adumbrabant panes propositionis, qui à puris tantùm hominibus manducari poterant: Exodi 40. 1. Regum 21. Damascen. lib. 4. c. 14.

Eucharistia vis adumbrata in pane Heliæ, aliisque figuris.

ENERGIA verò istius Sacramenti, quo in hac peregrinatione, donec in cælum perveniamus, roboramur, in pane Heliæ significatur 3. Regum 19. Et quòd hic panis ab uno sumptus alteri quoque sufficiat, nec consumatur, in vasculo farinæ non deficientis, ostensum est 3. Regum 17.

QVANTAM insuper virtutem ad profligandũ hostes spirituales Eucharistia habeat, indicavit panis, quem Gedeon vidit evertentem impetu castra Madian, Iudicum 7. Panes denique subcineticii Angelis ab Abraham propositi, Gen. 18. Itẽ, sanguis Testamenti, Exo. 24. Hebr. 9. Ad quem Christus in Sacramenti Eucharistiæ institutione alludens, dixit; *Hic Calix novum Testamentum est in meo sanguine*, Lucæ 22. & Matt. 26. *Hic est sanguis meus novi Testamẽti.* Et, *Mandatum novum do vobis*, Ioan. 13.

RVRSVS sanguis & aqua de Christi dormientis in Cruce latere fluentia, sanguinem Eucharistiæ, quẽ bibimus, expresserunt. Cyprian. libr. 2. epist. 3. Aug. tract. 5. in Ioan.

ET quoniam in hoc mysterio firma fide credendo, difficultatem Christus fore prævidit, animos discipulorum ad tam grande mysterium aperta promissione præparavit. Ioan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Ac ne tropum suis verbis inesse arbitrarentur, omnem sermonis improprietatem excludens, subjecit: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*: q. d. *Facessant, qui ad tropos verba mea deducunt: dico propriè ac realiter, non solùm in typo aut fide, manducari carnem meam, vel bibi sanguinem.* Quibus verbis aliisque ibidem de hujus mysterii dignitate auditis, increduli permulti à Christo recesserũt: Petrus autem & Apostoli hac sublimi disputatione confirmati, Christum verba æternæ vitæ habere profitentur, ac cum eodem usque ad hujus Sacramenti institutionem participationemque permanserunt.

CAP. LXIX.

De Eucharistiæ institutione.

Institutio Eucharistiæ.

CHRISTVS duabus ex causis Eucharistiam instituit, ut scilicet nobis esset in Sacramentum, & in Sacrificium: hoc est, in alimentũ spirituale, quo animæ vitam tueamur & confirmemus; & in ritum seu ceremoniam externam, qua Deum ut supremum Dominum colamus, placatumq; nobis efficiamus, ei offerendo invisibilis sacrificii visibile signum.

INSTITVI autem hujusmodi animę cibum, per quem etiã corpus suo tempore immortalitatem recuperaret, divinæ Sapientiæ convenientissimũ fuit, ut quod gustu vetiti cibi amissum erat, esu hujus divini Sacramenti resarciretur: ac unde mors animæ & corporis irrepserat, inde vita utrique redderetur: & sicut dictum fuerat: *Quacunque die comederis, morte morieris*: ita dici posset: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum* ut scilicet non solùm ab inhabitante Spiritu sancto vivificaretur, sed etiam terrestre hoc corpus cognato sibi cibo ad immortalitatem reduceretur; ut observavit Cyrillus lib. 4. in Ioan. cap. 14.

Gen. 2. Ioan. 6.

II. Voluit Christus arctissimè fidelibus uniri, non solùm voluntate, amore, atque charitate, sed etiam naturarum atque corporum commixtione, quomodo conjuges inter se uniuntur, ut scilicet membra, duorùmque caro utrique communia fiant. Iuxta Apostolum 1. Cor. 6. & ad Ephes. 5. & illud Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, in me manet, & ego in eo.* Quam unionem illustrat Cyrillus exemplo ceræ liquefactæ, quæ alteri etiam liquefactæ sic cõmiscetur, ut ex utrâque una fiat; ut adimpleatur illud: *Qui manducat me, vivet propter me.* Hac enim ratione mortui ad vitam cõmodissimè revocantur, si commisceantur illi, qui vitam habet in semetipso, ac nostra mortalia corpora vivificare potest. Hilarius lib. 8. *de Trinit.* Damascenus lib. 4. cap. 14.

Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 17.

Ioan. 6.

III. Christus eminentissimam suam erga fideles charitatem declarare voluit, dando se non solùm pro ipsis in redemptionis pretium, sed etiam in ci-

bium. Vehementer enim amantium vox est: *Quis det de carnibus eius, ut saturemur? Hoc fecit Christus*, ait Chrysost. *permittens se non tantum videri, sed & tangi, dentibusque suas carnes infigi, suique desiderio omnes impleri.* Quia in re Christus omnes alios Pastores longè superat, & matres. Suum enim gregem non solùm lacte, uberrimisque doctrinæ suæ pascuis, sed insuper propriâ carne, suoq; cruore amantissimè reficit. Magna à magnis ag congruit: adeoque nobis à Deo data sunt digna divinâ magnificentia. *Ditissima illa natura, summa nobis largita est munera: Sacramentum videlicet amoris, pacis, charitatis, ac divinæ nobiscum unionis*, Aug. tract. 26. in Ioan.

Iob 11. II. & 24. in 1. ad Cor.

IV. Institutum est hoc Sacramentum, ut perenne sit pignus ac memoriale omnium mysteriorum, à Christo in carne peractorum. Iuxta illud Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabilium suorum.* Quemadmodum enim Helias in Paradisum ascensurus, pallium suum discipulo reliquit: ita Christus in cælum sublimandus, loco reliquiarum, & in testimonium perpetui amoris, seipsum in hoc Sacramento fidelibus reliquit. Chrysost. hom. 2. ad pop. Antioch. Eusebius Emissenus hom. 5. *de Paschate.*

V. Reliquit Christus se in hoc Sacramento fidelibus, ut firmissimum haberent Christianæ religionis testimonium contra hæreticos, Christi veram carnem, sive resurrectionem, sive mortem, sive reliquam vitæ dispensationem abnegantes. Contra quales ex hoc Sacramento differit Irenæus lib. 4. cap. 35. Ignatius in epist. ad Smyrnenses.

VI. Christus reliquit hoc Sacramentum, ut Ecclesia quotidianum suæ fidei exercitium haberet, in quo Dei verbo debitam obedientiam contra rationis ac sensuum judicium præstaret. Si enim primi parentes diabolo per gustū cibi vetiti divinam similitudinem promittenti crediderunt: multò justiore causa fideles Domino credunt asserenti: *Qui manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.*

VII. Christus hac ratione mederi voluit superbiæ nostræ, summam humilitatem commendando, quæ apparuit in Incarnatione, morte, ac in eo maximè, quòd infimis ac insensibilibus creaturarum speciebus sese adjungere, sub eisq; bibi, comedi, ac deglutiri dignatus fuit. Id quod incredulis quidem stultitia videtur, at fidelibus profundum humilitatis mysterium, divinæq; sapientiæ argumentū creditur. *Per humilitatem enim cibus Angelorum, factus est cibus hominum*, ut prosequitur Augustinus Psal. 33. concione 1.

POSTREMO hoc Sacramentum institutum fuit, ut Christus usque ad seculi finem etiam præsentiâ corporali nobiscum, quamvis sub alia forma, in propria tamen substantia remaneret, ut jugiter à nobis coli, adorari, invocari, omniq; honoris genere in hoc Sacramento celebrari, ac Deo cum grata beneficiorum recordatione in sacrificium offerri posset. Euseb. Emissen. homil. 5. de Pasch.

CAP. LXX.

De institutore Sacramenti Eucharistiæ.

QVEMADMODVM omnium veteris legis sacrificiorum Deus institutor fuit: ita omniū novæ legis Sacramentorum, (in quibus novi Testamēti externus cultus potissimùm cōsistit,) Christus author est, per quem gratia, & veritas, legisq; Mosaicæ umbræ adimpletæ sunt; quiq; novum Testamentum in suo Sanguine dedicavit, veteráque omnia sacrificia in unam sui Corporis & Sanguinis hostiam cōmutavit, quam per seipsum incruento ritu in novissima Cœna Deo Patri obtulit, ac usque ad seculi finem in suæ mortis commemorationem ab Apostolis, eorúmq; in Sacerdotio successoribus offerri constituit, dicendo: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Christus omnia novi Testamenti Sacramenta instituit. Concil. Tridentin. sess. 7. can. 1.

CAP. LXXI.

De circumstantiis institutionis.

QVANTO affectu Dominus ad veteris Testamenti adimplementum, & ad novi cultus institutionem accesserit, Lucas cap. 22. verbis illis insinuat: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Non utique irrationalis agni carnes tantopere concupierat, sed Pascha suum, quod impleto vetere confestim facturus erat; singulare videlicet novæ religionis mysteriū institui vehementer expetebat. Hinc Ioannis 13. describitur, ex quanto fidelium amore ad hoc

Circumstantiæ institutionis Eucharistiæ.

Tertullian. lib. 2. adversus Marc.

opus processerit: *Sciens IESVS, quia venit hora eius, ut transeat de hoc mũdo ad Patrem, cùm dilexisset suos, in finem dilexit eos. Et Cœnâ factâ* &c.

Matth. 28. Ioan. 20.

DENIQVE rem insolitã maximamq; facturus, suam authoritatem commendat: *Sciens, quòd omnia Pater ei dedit in manũ.* Sic baptismum promulgaturus: *Data est mihi*, ait, *omnis potestas in cælo & in terrâ.* Et Pœnitentiæ Sacramentum instituturus: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.*

IN ipso denique opere solennes ceremonias adhibuit, lotionem pedum discipulorum præmisit, in cælum suspiciens Patri gratias egit, eumque laudavit, ut doceret, quantam humilitatem, charitatem, ac munditiem Sacramentum hoc exigeret.

Ambros. lib. de myst. c. 6. Bernardus in serm. de cœna Domini.

ILLVSTRAVIT quoque hujus mysterii institutionem prolixa oratione, quam Ioannes cap. 13. & sequentibus describit, in qua inter alia dicit: *Ego pro ipsis sanctifico meipsum*: hoc est, offero meipsum, dedicando novum Testamentum in sanguine meo, ac secundùm ordinem Melchisedech sub panis & vini speciebus me ipsum sacrificando, titu ac cultu novi Testamenti, quem jam abrogato veteri Mosaico instituo, & in nova lege usque ad diem judicii observari volo.

Tempus institutionis Eucharistiæ.

TEMPVS insuper institutionis, dignitatem hujus Sacramenti ostendit. Vltimo enim suæ mortalis vitæ momẽto, Dominus seipsum discipulis in pignus amotis Testamento donat, ut mysterii altitudinem vehementiùs commendaret, tenaciúsque Apostolorum memoriæ infigeret. Neque mysterio vacat, quòd certum tempus anni, mensis, diei, atque festivitatis elegerit; putà mensem primum anni, decimamquartam Lunam, primam diem azymorum, feriam quintam ad vesperam, quando agnus Paschalis immolandus erat; ut scilicet hostia vetus in novam transiret, antiquáque observatio novo tolleretur Sacramento. *Vetus* enim *Pascha consummando, novum condebat, noviq; Testamenti novam oblationem docebat*, ait Irenæus lib. 4. cap. 32. Et *pro brutorum cæde seipsum offerendum præcipiebat*, Chrysost. hom. 24. 1. ad Cor. Iamque Domini passio incipiebat: nam Traditor tunc eum vendiderat. *Tempus meum propè est*, ajebat Dominus Matth. 26.

Aug. epist. 118. ca. 6.

Leo serm. 7. de Pass. Dom.

Locus institutionis Eucharistiæ.

PRÆTEREA locum, in quo Sacramentum institueret, non alium delegit, quàm sanctam civitatem, Sacrificiis offerendis destinatam, ut per omnia figuras adimpleret. Selectum insuper ac honorificum locum apud hospitem indiciis & miraculo quærendum dedicationi novi Testamenti congruum designavit, Lucæ 22. Origen. hom. 35. in Matth.

Concil. Trident. sess. 22. cap. 1.

POSTREMO in hujus Sacramenti institutione solos Apostolos adesse voluit, quos tunc etiam novi Testamenti Sacerdotes constituit, quibus novi cultus ministerium, supremamque administrandæ regendæque Ecclesiæ, conficiendi quoque hujus Sacramenti, Deoque offerendi, ac hominibus postea dispensandi potestatem commisit. Ob quã rem promiscuum vulgus discipulorum, imò & propriam Matrem abesse voluit, ne omnibus Christianis sacerdotium novi Testamenti commune putaretur.

CAP. LXXI.

De materiâ Sacramenti Eucharistiæ.

Materia Eucharistiæ: Panis & Vinum aqua mixtum.

HISTORIAM institutionis Sacramenti Eucharistiæ legimus Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. & 1. Cor. 11. ubi reperimus, Christum inter cœnandum accepisse panem, gratias egisse, benedixisse, fregisse, dedisse, dicendo: *Hoc est corpus meũ*; ac subjunxisse: *Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & calicem vini suo facto ac præcepto commendasse ad alteram Sacramenti speciem, ut nefas sit, in alio creaturarum genere hoc Sacramẽtum conficere, quàm in pane, & vino aquâ permixto: in quibus alimentis hanc solennem religionis ceremoniam Dominus confecit, & deinceps cõfici voluit, dicendo: *Hoc facite.*

Cur sub panis & vini speciebus se Christus nobis præbeat. Grego. hom. 26. in Evangelia.

SVB aliena verò specie Christus seipsum fidelibus in alimentum dedit, ne humanam carnem, & sanguinẽ in propria specie ferino more sumere exhorrescerent: utq; fides locũ haberet ac meritum; ac insuper, ut nos esse peregrinos agnosceremus, semperq; ad Christum revelata facie intuẽdum anhelaremus.

SVB familiaribus autem homini panis & vini speciebus se Dominus præbuit, ut se hominum spiritualem vitã & alimoniam esse designaret. Panis enim cor hominis confirmat, & vinum lætificat; duoq; ista plenã hominis refectio-

nem

nem cõtinent, adeò, ut solis illis absque ceteris cibis salubriter vivatur, & absq; illis nulla sit generosa, commodaq; refectio: quorum proinde usus non est fastidio, & ad omnem vitæ partem latissimè porrigitur. Sunt enim panis & vinum primitiæ creaturarum Dei, hominibus ante peccatum in refectionem concessæ: sunt res mundæ, tractabiles, ad religionẽ à Melchisedech sacerdote assumptæ; in cujus sacrificii ritu, novi Testamenti oblatio præfigurata fuit, quæ à Malachia *Oblatio munda* vocatur, quòd non in pecorum vel avium cruore vel sanguine consistat, quæ absque coinquinatione tractati nequeunt: sed in oblatione Corporis & Sanguinis immaculati Christi, sub nitidissimis speciebus panis & vini, quę quidẽ species ex multis granis in unum redactis confectę, aptissimè unionem fidelium cum Christo ac inter se designant. Vnum enim Ecclesiæ corpus ex multis membris componitur, sicut unus panis ex multis granis, & unus calix vini ex multis racemis. Iuxta illud Apostoli: *Vnus panis, unum corpus multi sumus; omnes qui de uno pane participamus.* Cyprianus lib. 2. epist. 3. Aug. tract. 26. in Ioan. Eusebius Emiss. hom. 5. *de Pasch.*

Iren. lib. 4. cap. 5 2.

1. Cor 10.

VIS ergo & effectus hujus Sacramenti externis his symbolis adumbratur, congruentissimeque cruenta Christi in cruce oblatio repræsentatur. Insensibilis enim panis species arida, seorsumq; cõsecrata, nobis exsangue Christi corpus exhibet: liquida verò species vini seorsim consecrata, effusum Christi in morte sanguinem.

Vis & effectus Eucharistiæ in speciebus Panis & Vini adumbratur.

Ex quibus licet veri ac proprii nominis panem, Eucharistiæ materiam esse constet; attamen, quoniam varia sunt Panis genera, puta ex tritico, siligine, oriza, hordeo, spelta, avena, vel ex leguminibus, aliisve terræ fructibus; & rursus uni pani fermentum additur, alter azymus permanet: meritò QVÆRITVR, An certa panis species & qualitas ad Sacramenti confectionem necessaria sit?

Quæ & qualis Panis sit Eucharistiæ materia.

QVIBVSDAM sufficere videtur, ut in usum hujus Sacramenti assumatur, quod communi hominum æstimatione ex frumento confectũ, *Panis* nomen & rationem habet; quia scriptura solùm expressit, Christum accepisse panem; & vetusti scriptores atque Concilia nihil aliud tradiderunt, quàm Eucharistiæ materiam esse Panem & Vinum.

Cyprian. lib. 2. epist. 3.

CVI accedit, quòd tritici nomine omnia frumentorum genera, in quæ triticum degenerat, accipi posse videantur. Nam Plinius lib. 8. Naturalis histor. cap. 7. hordeum esse frumenti speciem asserit. Frumentũ enim Varro *de re rusticâ* c. 48. definit illud, quod culmus extulit, cujus calamus spicam profert. Omnium tamẽ sententiâ panis ex tritico, cõvenientissima est materia, in qua Dominus consecravit, quoniam in Cœna Paschali alius panis apud Iudęos non erat; Panesq; propositionis Dominus ex simila fieri constituerat. Quò pertinet, quòd Christus seipsum *grano frumenti* comparet. Vnde ex usu & traditione Ecclesiæ, solum panem ex tritico aptam esse hujus Sacramẽti materiam, docet Conciliũ Florentinum. Ad Sacramenti enim reverentiam pertinet, quòd selectus, & ab omni corruptione alienus panis assumatur.

Damascen. lib. 4. c. 14. Concil. Carthag. 3. c. 24.

Panis triticeus.

Levitici 24. Ioan. 12.

VTRVM autem fermentatus, an azymus sit, ad Sacramẽti veritatem impertinens est. Vnde varia hìc Græcorum & Latinorũ consuetudo. Illi enim in pane fermentato; hi in azymo consecrant: nec laudabilem suę Ecclesiæ ritũ privatâ licet authoritate cuiquam immutare. Latinorùm usus in azymo, institutioni Christi est conformis, qui primo die azymorum (quo nihil fermenti Iudæis habere domi fas erat) hoc Sacramentum confecit ac instituit. Accedit, quòd azymus panis congruentissimè significet, Christi corpus nunquã peccati fermentum habuisse, ac simul eos, qui illud sumere volunt, omni fermento malitiæ atque nequitiæ carere oportere; juxta illud Apostoli: *Expurgate vetus fermentum, et sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitia & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis.*

Panis azymus.

1. Cor. 5. Anselmus in lib. de hære. Bellarm. lib. 4. de Eucharistia, cap. 7.

ECCLESIA Græca panem fermentatum elegit, in detestationem Iudaizantium, qui legem Moysis cum Evangelio permiscere tentabant; simul, ut significaret, Dei Filium corpus miserum assumpsisse, quod peccati similitudinem haberet, & pati posset.

Græci cur fermentatũ panẽ sumant.

QVANTA porrò panis materia consecrari debeat, non est definitum, quia certus non sit eorum numerus, qui possint, aut debeant communicare. Data est tamen omnis potestas in ædificationem, non in destructionem. Quare consecrantis intentione rationabili de-

Quantitas panis consecrandi.

ter-

terminanda est incerta per se quantitas materiæ, ut in eam præsentem verè ac propriè demonstrativa consecrationis verba queant referri. Deus equidem adest sacerdotũ operi, secundùm ipsius voluntatem & institutionem peracto; non autem irrationabilibus illorum motibus obsequi tenetur.

Cap. LXXII.
De Vino.

Veri nominis vinum est materia Eucharistiæ.

ALTERA Eucharistiæ materia est, *Vinũ*, ex vitis fructu expressum, ut ex eo Matth. 28. constat: *Nõ bibam amodo de hoc genimine vitis*; ut Chrysost. hom. 82. in Matthæum notat. Nec refert, an vinum sit album, an rubrum; recens an vetus: dummodo ex uvis expressum sit, & veram vini naturam retineat. Nam in aceto aut liquoribus aliarum à vite arborum, fruticum, vel acinorum, istud Sacramentum cõfici nequit. Dominus enim liquorẽ elegit *de genimine vitis*, hoc est, proprii nominis vinũ, ex eòque sanguinem suum cõfecit, fierique instituit. Nam is potus Sacramentali significationi aptissimus est, in eòque humanus potus cor recreans propriissimè consistit. Adhibẽda verò est cautio, ne aliarum rerũ, aut liquorum permixtione vinum ita immutetur, ut probabiliter non remanere vinum putetur; ut si nimia aquæ dilutione corrumpatur, aut perfectè in acetum commutetur, aut in glaciem ita rigescat, ut potari nequeat.

Aqua vino apponenda.

PORRO Aquæ modicum vino ante consecrationem apponi debere, traditione accepimus. Primùm, quia Christus vinum aqua mixtum consecraverit, juxta illa Proverb. 9. *bibite vinũ, quod miscui vobis*; tum etiam, quia hunc morem servari ab omnibus sanxerit, ut testantur Alexander I. in epist. *ad omnes orthodoxos*, Iulius I, Martinus, Innocent. III. & alii citati à Gratiano *de cõsecr.* dist. 2. Clemens libr. 8. *constit. Apost.* cap. 17. Item. lib. 4. cap. 57. Cyprian. lib. 2. epist. 3. Iacobus, Basilius, & Chrysost. in suis Liturgiis. Concil. Carthaginense III. can. 24. & posteriores omnes catholici scriptores, hujus commixtionis vini & aquæ plures insuper alias causas adferentes. I. est, ut quod ex Christi latere fluxit, integre repræsentemus: exivit autem sanguis & aqua. Chrysost. hom. 24. in 1. ad Cor. Ambros. lib. 5. *de Sacram.* cap. 1. Aug. lib. 3. *de Trinit.* cap. 11. II. ut Christi & fidelis populi unio figuretur: aqua enim populum significat, Apoc. 17. Cyprianus lib. 2. epist. 3. III. ut in calice repræsentetur aqua, quæ fluxit ex petra. 1. Cor. 10. IV. ad significandum duarum in Christo naturarum conjunctionem. Nicephorus lib. 18. cap. 53.

Quid aqua vino permixta significet.

Ioan. 19.

Aqua vino commiscenda necessitate præcepti, non Sacramenti.

QVANQVAM igitur aquæ commistio cum vino non sit prætermittenda, si tamen oblivione aut negligentia, vel alio casu non apponatur, consecratio in vino facta non erit irrita, quoniam necessitate præcepti, non Sacramenti hoc sit necessarium. Constat enim Sacramentum sine aqua confectum. Imò tam parum aquæ vino ante consecrationem infundi convenit, ut in vinum ante consecrationem converti possit, ut monet Cyprian. lib. 2. epist. 3.

Aquarii hæretici.

NON defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis aquam solam in calice offerri voluerint, ut Epiphanius hæresi 30. de Ebionitis refert, & hæresi 46. de Tatianis, Aug. hæres. 64. *De aquariis.* Nicephorus lib. 18. Histor. ca. 53. de Armeniis refert, quòd solo vino in mysteriis uterentur; quos Calvinistæ, atque Lutherani sequũtur: quos anathemate ferit Concil. Trident. sess. 22. canone 9.

Cap. LXXIII.
De formà Sacramenti Eucharistiæ.

Forma Sacramenti Eucharistiæ. Aug. lib. 20. cont. Faustũ. cap. 13. Ambro. lib. 4. de Sacram. c. 4. lib. 5. c. 4. Marci 16. Matth. 24.

SACRAMENTVM Eucharistiç certa verborum consecratione fit. *Panis enim & vinum nascuntur in alimentũ refectionis, non in Sacramentum religionis*, ait Augustinus. Et, *Sermo Domini hoc conficit Sacramentum*, inquit Ambrosius. Quod enim Dominus fecit & dixit in novissima Cœna, idipsum ab Apostolis, eorúmque in sacerdotio successoribus fieri constituit. *Accipiens autem panem benedixit, dicens: hoc est Corpus meum. Hoc facite* &c. Eisdem proinde verbis, quibus ipse confecit opus Sacramentale, deinceps ab aliis quoque fieri voluit. Non enim (ut perperã nonnulli senserunt) Christus omnipotenti sua virtute panem in suum corpus, & vinum in sanguinem absque verbis cõmutavit, & postea dixit: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: sed dicendo: *Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei*, confecit corpus, & sanguinem.

Christus per verba sua Corpus & Sanguinem confecit.

CVM autem ea sit Sacramenti forma, qua illud significatur, quod in Sacramento efficitur; verba autem hæc: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, id quod fit, significent ac declarent, scilicet panis in verum Domini corpus cõ-

versionem, & vini in sanguinem, consequitur, formā in illis verbis constituendam esse, atque verba consecrationis à Sacerdote ex Christi institutione prolata, vera esse Dei instrumenta, quibus panem in suum corpus convertit, & vinum in sanguinem.

Latinis formam consecrationis Petrus tradidit.

PORRO Latinis à B. Petro hanc consecrandi formulam esse traditam: *Hoc est enim corpus meum*; &: *Hic est enim Calix sanguinis mei, novi & æterni Testamēti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, docet S. Thom. 3. p. q. 78. ar. 2. ad 4. Cujus formæ licet singula verba non sint de essentia, sunt tamen de integritate, ita ut absq; peccato nullum eorum omittere fas sit. Absolutè vero necessaria verba sunt: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: vel: *Hic est Calix sanguinis mei.* Sufficienter enim hæc pauca verba consecrationis effectum exprimunt. Vnde apud Matth. Marcum, Lucam, Apostolū Paulum, & in omnibus Liturgiis repetuntur, reliqua verò variantur. Neque enim Liturgia Iacobi, Clementis, Basilii, Chrysost. Ambr. vel alia, cōvenit per omnia cum Romana; siquidem in illis verba illa: *Novi & æterni Testamenti*, &: *mysterium fidei*, non inveniuntur. Deniq; verba illa: *enim*, &: *accipite & comedite*, nō significant quod efficiunt, nec ad materiæ consecrationem, sed ad usum, fructumq; Sacramenti proximè referuntur. Verba autem formæ tam efficiendi quàm significandi causa proferuntur: non autem (ut Hæretici delirant) historicè ad populum instruendum, & fidem excitādam, vel ad Christi præsentiam annunciandam tantùm recitantur. *Accedit enim verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Vnde Paulus: *Calix cui benedicimus.* Qua benedictione fieri docet, ut fit Sanguis Domini. Et 1. Timot. 4. *Creaturas sanctificari*, ait, *per verbum Dei & orationē.* Et benedictionis divinæ tantam vim esse asserit Ambr. ut etiam naturæ mutentur. Dei enim benedicere, operativū & efficax est. Hinc benedixit, quando vim propagādi dedit, Gen. 1. quādo panes multiplicavit, Matt. 14. Qui verò semel verbis consecravit dicendo: *Hoc est corpus meum*, idem per os sacerdotis eisdem verbis quotidie ipsius jussu, ac institutione repetitis, adhuc consecrat, & panem ac vinum in suum Corpus & Sanguinem commutat. Nō enim alius tunc, alius nunc Sacramentum conficit; sed idem nunc sacerdotis ministerio, qui tunc prolato à se verbo; ut Chrysost. & Ambros. aliique docent.

Singula formæ verba sunt de integritate, non de essentia.

Aug. tract. 80 in Ioan.
1. Cor. 10.

Ambros. lib. de iis qui myst. initiantur, cap. 9.
Eus. b. Emissen. hom. 5. de Pascha.

CAP. LXXIV.

De sensu verborum: Hoc est corpus meum.

COMMVNIS sententia Catholicorum est, quòd pronomen, *Hoc*, demonstret substantiam cōtentam sub panis specie, quam sacerdos formā debitā cum intētione proferendo, facit esse Corpus Domini. Panis enim vi operatorii sermonis trāssubstantiatur in corpus Christi. Proinde falsa est communis Lutheranorum & Sacramentariorum doctrina, qua statuunt, pronomen, *Hoc*, demonstrare panem; quamvis in expositione differant. Illi enim panem esse corpus Christi volunt per impanationem, seu unionem: hi verò per metonymiam, quia scilicet nobis certissimum signum exsistat præsentiæ corporis Christi, quo reficiamur, nō corporali & reali ejus sumptione, sed fide. Quam verborum Christi falsam expositionem, quia duobus libris de augustissimo Eucharistiæ Sacramento editis latissimè confutavimus, ad illos Lectorem remittimus. Circa verbū, *est*, duæ sunt hæreticorū sententiæ. PRIOR est eorum, qui contendunt, *est*, idem valere quod *significat*, ut Christi verborum sensus sit: *hoc, id est, hic panis significat corpus meum.* Sed nullum in verbo, *est*, substantivo, cōmunissimo ac simplicissimo tropū constitui posse, verùm in sua genuina significatione accipiendum esse, vel ex eo liquet, quòd verbum, *est*, ad alterius verbi significationem trahi nequeat: alioquin in se & aliud resolvi posset; quod fieri nequit, cùm omnium sit verborum simplicissimū, & omniū propositionum copula, subjectū cum prædicato conjungens. In quo verbo nullus grammaticorum, constituendum esse tropum, unquam docuit. Quāvis enim in vocum explicatione interdū, *est*, per *significat* exponatur, (ut ensis est gladius,) attamen id absq; tropo fit. Nam ibi signū de signo prædicatur: signi autem essentia in significando consistit. Sumitur ergo, *est*, in genuina significatione, aptissimeq; Christus verbo substantivo præsentis temporis usus est in sermone operatorio, quo esse facit id, quod esse dicit. Nā id tali sermoni proprium est, ut efficiat id, quod significat; & in ultimo instanti prolationis verborum, effectum eorundem in esse ponat; ut alibi fusè diximus.

Chrysost. hom. 83. in Matth. & hom. 2. in 2. ad Timoth. Ambros. lib. 4. de Sacram. c. 4. Iustinus apolog. 2. Tertullian. lib. cont. Marcionem. Emissenus hom. 5. de Pascha. Damascen. lib. 4. c. 14.

Vide lib. 1. de Euchar. c. 6. & seq. Item lib. 2. c. 1. & c.

Est, propriè sumitur, non tropicè.

Vide lib. 1 de Euchar. c. 7.

ALTE-

ALTERA opinio eorum est, qui sentiunt, panem rectè dici, esse corpus Christi, per communicationem idiomatum, quia videlicet panis sit sacramentaliter corpori Christi unitus. Triplicem verò assignant unionem, ex qua communicationem idiomatum nasci dicunt: unam *Naturalem*, qualis est animæ & corporis; alteram *Hypostaticam*, qualis est Verbi & Hominis in Christo; tertiam *Sacramentalem*, qualem ponunt inter panem & corpus Christi in Sacramento.

Solam hypostaticam unionē idiomatum communicatio sequitur.

AT certum est, nō ex qualibet unione, sed tantùm hypostatica (ubi unū est ex duabus naturis suppositū) sequi idiomatum, & proprietatum ipsarum naturarum unitarum communicationem. Nam Christus dicitur Deus & Homo, immortalis & mortuus: at nemo dixerit, panem esse Deo unitū, esse animatum, esse mortuum, resurrexisse &c. neque contrà, Corpus Domini esse albū, rotundum, expers vitæ.

FIGMENTVM igitur est, panem vocari corpus Christi, propter unionē sacramentalem cum corpore Christi. Quod luculenter esse refutatum lib. 2. de Eucharistia cap. 2. reperies; ubi post consecrationis verba substantiam panis neutiquā remanere clarè demōstratur.

In voce Corpus, nulla est metonymia.

CIRCA verbum, *Corpus*, quidam tropum quærunt, contendentes, panem vocari corpus per Metonymiam, qua nomen rei significatæ ipsi signo tribuitur, ut sensus sit: *Hic panis est figura corporis mei.* Sed illud commentum apertè verba sequentia excludunt: *quod pro vobis tradetur.* Nam Christus Patri in Cruce non obtulit panem, neque signum corporis sui, sed verum & naturale corpus suum, quod ex B. Virgine assumpsit: neque signum sanguinis effudit in remissionem peccatorū, sed verum & pretiosum suum sanguinem. Hoc autem se tradere corpus asserit Dominus manducandum, quod Deo Patri esset oblaturus in Cruce. Propterè igitur, & non in signo tantùm corpus suū dedit Apostolis manducandum. Quidquid autem Calvinus de suo efficaci signo, per fidem corpus Christi nobis communicante fingat, ut commentum suum verborum fuco tegat, & involvat; cum reliquis tamen sacramentariis Christum non nisi nudum sui corporis signum dedisse confirmat; nec à Berēgariana hæresi toties ab Ecclesia damnata recedit; ut lib. 1. *De Eucharistiâ* evicimus.

Calvinus à Berengariana hæresi nō recedit.

CAP. LXXV.

De formâ consecrationis Vini.

FORMA consecrationis vini his verbis continetur: *Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni Testamenti, mysterium fidei; qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quæ forma Romanis à Petro & Paulo tradita creditur, cùm ad alium ejus origo referri nequeat. Immutatam proinde cōservare oportet, etiamsi singula ejus verba non pertineant ad consecrationis essentiam. Sensus autem est: *Hic est sanguis meus, qui in hoc calice continetur.* Appositè verò calicis mentio fit, ut significetur, quòd sanguis Christi in fidelium potum consecretur, ac in Passionis Christi memoriam, quę calicis nomine denotari solet. Iuxta illud: *Transeat à me calix iste.*

Forma consecrationis vini.

Calicis mentio appositè fit.

Matth. 26.

NOVI *Testamenti*] id est, quo novum Testamentum dedicatur ac confirmatur; ut fideles intelligant, se non accipere figuratum sanguinem vitulorum, agnorum, vel avium; sicuti tempore veteris Testamenti promissa Dei confirmata fuerant; sed reipsa sanguinem Mediatoris novi Testamenti sibi tradi agnoscerent.

Ad Hebr. 9.

TESTAMENTVM autem variè accipitur. I. Ipsa testatoris dispositio, seu extrema voluntas, quæ morte confirmatur, *Testamentum* vocatur. II. Instrumentum, testatoris continens voluntatem; quomodo Scriptura veteris & novi Testamenti passim dicitur; imò & Circumcisio, quæ signum erat fœderis, *Testamentum* appellatur Eccles. 4. III. Testamentum nuncupatur id, quod Testamento datur, promittitur, legatur. Cùm autem Dominus in sui memoriam Apostolis hoc Eucharistiæ Sacramentum reliquerit, etiam in hac significatione Testamentum aptissimè dicitur. Et quemadmodum varia unius Testamenti possunt fieri instrumenta: sic repeti potest Eucharistiæ confectio, ut hæreditatis applicatio variis hæredibus fiat.

Testamenti varia acceptio.

Ad Hebr. 9. Ierem. 31.

DICITVR ergo *Sanguis novi Testamenti*, quia promissiones spirituales à Christo factas, de remissione peccatorum, de gratiarum, & Spiritus sancti donis, ac denique de regno cælorum præstet, contineat, & confirmet.

Et *æterni.*] Hæc vox indicat, Christi morte acquiri non temporalia, sed æterna bona: & ritum Sacerdotii Christi secundùm ordinem Melchisedech usque ad seculi finem perduraturum; nec sicut vetus Testamentum transiit, ita novum in aliud commutandum. Per hoc enim Sacramentum Domini mors annunciabitur, donec ad postremum judicium veniat.

1. Cor. 11.

Mysterium *fidei.*] Hęc verba non sanguinis veritatem excludunt, sed maximum hic arcanum latere designant; scilicet, quòd effusio sanguinis Christi, precium sit Redemptionis mundi, quódque per fidem in sanguine ipsius, Deo reconciliemur, & dona gratiæ, atque gloriam tandem æternam consequamur.

Qui *pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*] Hæc verba significant verum Christi Sanguinem, qui postera die violenta morte pro totius humani generis peccatis effundendus erat; non autem vinum, neque sanguinem pecotum isto calice contineri: simulque modum indicant, quo Domini sanguis in hoc Sacramento existat, nimirum, tanquam sanguis hostiæ pro peccato oblatæ, à reliquo corpore separatus, & in Altari Crucis effusus. Declarant insuper, Dominicæ passionis fructus non ad solos tunc viventes, neque ad solos Iudæos, sed ad omnium ætatum ac nationum homines perventuros, quamquam non omnes omnino homines, sed electi soli, tam ex Iudæis quàm ex gentibus ieipsa promissam salutem essent adepturi. Iuxta illud ad Hebræ. 9. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Et Ioan. 17: *Non pro mundo rogo, sed pro iis quos dedisti mihi.* Pertinent ergo hæc verba ad spem & solatium communicantium, quia per hujus sanguinis vim & sumptionem obtineri peccatorum remissionem, aditum ad justitiam, æternamque hæreditatem significant; ac prodesse non solùm iis, qui præsentes per modum Sacramenti accipiunt sed etiam absentibus, tam defunctis quàm vivis, pro quibus Deo in sacrificium offertur.

Verba consecrationis submissa voce proferenda.

Svnt autem Consecrationis verba distinctè, graviter, atque submissa voce proferenda, ut summę rei arcanę authoritas & reverentia concilietur, nec margaritæ ante porcos proiiciantur, ac ne ad superstitiones & ludicras actiones à profanis hominibus traducantur. Quemadmodum enim sancta contingi à sanctis æquum est: ita & sacra verba à puris auribus excipi. Hinc Dionysius prohibet, evulgari preces, consecrationem efficientes. Quod approbat Concilium Tridentinū sess. 22. can. 9. *Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissâ voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, anathema sit.*

Lib. de Eccles. Hier. in fine.

Sess. 22. c. 9.

Cap. LXXVI.

De verâ, reali, & corporali præsentiâ Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistiâ.

Christus post consecrationem realiter præsens est.

Qvæstiones de genuino sensu verborum consecrationis, & de corporali pręsentia Corporis & Sanguinis Domini, ita conjunctæ sunt, ut separari nequeant. Quare sicut Ecclesia Catholica innititur propriæ, apertę, genuinæ, literali, congruęq; verborum Sacramentalium interpretationi: ita firmiter credit, in hoc Sacramento verbis consecrationis effici, ut panis & vini natura in verum Christi corpus & sanguinem convertantur; quodq; accidentia, quę peracta consecratione percipiuntur, nulli substantiæ inhæreant, sed per se consistant; ac proinde omnes tropicos sensus & figuras, quibus Sectarii verba consecratoria in sensus impios detorquent, reiicit. Persuadere autē moliuntur Hęretici, Christi corpus in Eucharistiâ esse, haberi, & sumi, sed in signo aut virtute tantùm, vel saltem non nisi cum pane, ac in usu, non autem permanenter.

Dolosum Sacramentariorum ferimo.

Qvi autem primi horum errorum adinventores, propagatoresq; fuerint, ac qui contra eosdem validissimè decertarint, vicerint, prostraverint; quodque Ioannes Calvinus Sacramentariorum nostri seculi præcipuus, nihil nisi verborum fucum prioribus addiderit, luculenter in primo de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento libro demonstravimus. Et quoniam in secundo libro contra Lutheranos impanationis commentum latè confutavimus, totúmque Eucharisticam Doctrinam complexi sumus tribus libris, in quorum

De sacrificio vide lib. 3. de Euchar.

rum tertio *De Sacrificio Eucharistiæ* operosè tractavimus, ne eadem inani labore repetamus, & quia exemplarium raritas communem utilitatem impedire visa est, eosdem *tres de Eucharistiâ libros*, Bono publico recusos, ad calcem libri hujus subjici, operę pretium duximus.

CAP. LXXVII.

De Pœnitentiæ Sacramento.

Pœnitentia Sacramentū.

EXPLICATIS tribus Sacramentis, quorum beneficio vita spiritualis inchoatur, roboratur, ac perficitur, aptissima methodo Pœnitentię Sacramentum subiicitur, quo deperdita post Baptismum innocentia recuperatur, letalia vulnera nobis ab hostibus, Diabolo, Mundo & Carne inflicta, curantur. Gratitudinis quidem erga Deum ratio exposceret, ut acceptam in Baptismo justitiam omni studio tueremur, Deique præcepta inviolabiliter observaremus: sed quoniam id paucis datur, pluresque quotidie variis tentationibus illecti sauciantur, magna providentia misericordiarum Pater promptum instituit remedium, quo toties uti liceret, quoties in peccata relabi contingeret. Proinde cùm hoc pœnitentiæ Sacramentum maximè nobis in usu familiare oporteat esse, ipsius partes, naturam, & qualitates cognoscere, utilissimum fuerit.

VT autem ordine procedamus, primùm de nomine hujus Sacramenti, deinde verò de ipsius institutione, tum de materia & forma, usu, necessitate ac effectibus, & postremò de ministris, eorumque potestate disseremus.

De pœnitentia nomine.

APVD veteres hoc Sacramentum diversa obtinet nomina. Ambrosius vocat *resurgentium Sacramentum*, quia institutum sit, ut lapsi post Baptismum erigantur. A quibusdam, *laboriosus Baptismus, lacrymarúmque lavacrum* dicitur: à Hieronymo in Epitaphio Fabiolę, *hostia placabilis*; à Basilio *Salus*; à Cypriano (Serm. *de ablut. pedum*) à ritu *manus impositio* nuncupatur; quomodo & Hieron. *contr. Luciferian.* & Augustinus *contr. Donatistas*, & Leo epist. 90. vocat: *Sacramentum* verò *reconciliationis* dicitur, ab effectu.

Ambr. lib. 2. de pœnitan. cap. 7. Gregor. Nazianze oratione 3. in luminaria. Concil. Trid. sess. 14. c. 3. Aug. lib. 1. de adult. coniug. c. ult. lib. 20. de civit. cap. 9. epist. 180.

APTISSIME autem vocatur *secunda post naufragium tabula*, (Concil. Tridentin. sess. 6. cap. 14. sess. 14. c. 2.) quia justitiæ naufragium post Baptismum passus, è mortalis peccati gurgite, hoc Sacramento evehi ad saluris portum queat. Baptismus enim integræ navi comparatur, quę ad mare transnavigandum, præsidium est expeditissimum: similiter Baptismus facili negotio culpæ ac pœnæ remissionem plenissimam operatur. Pœnitentia verò aptissimè comparatur tabulæ navis extractæ, per quam naufragus ingenti labore periculum evadit; quia post amissam Baptismi gratiam unicum pœnitentię refugium superest, ad quod nisi peccator confugiat, æternæ damnationis barathrum non evadet.

NON autem *tertiam* vel *quartam tabulam* ponimus, quia post Baptismum unicum est pœnitentię remedium, ad quod toties, quoties labimur, recurrendum est, si velimus salvari. Hæc metaphora à D. Hieronymo traditur in 3. cap. Isaiæ, & in epist. 8. ad Demetriadem. Ambrosius ad virginem lapsam c. 8. Tertullianus lib. *de Pœnitentiâ*. Cæsar. hom. 10. *de Pœnitentiâ*.

APPELLATVR insuper hoc Sacramentum à parte, *Exomologesis, Confessio, Satisfactio, Pœnitentia, Absolutio*, sicut Baptismus, *Aqua*. Callidè verò sectarii Metanœam dici volunt, quasi tota pœnitentiæ vis in mentis commutatione consistat, & dolorem externũ & pœnam ex interiori animi mutatione profectam non requirat, cùm secundùm Scripturæ, atque usum communem Ecclesiasticorum Scriptorum Pœnitentia significet *detestationem culpæ præteritæ, cum odio facti, studio, atque desiderio destruendi.* Levitici 5. *Anima quæ intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnum.* 3. Regum 8: *Si peccaverint tibi, & egerint pœnitentiam in corde suo, dicentes: peccavimus* &c. 2. Paralip. 33. de Manasse dicitur: *Et egit pœnitentiam valde* &c. Iob ultimo: *Ago pœnitentiam in favillâ & cinere.* Sapientię 5. & 11. Ierem. *Nullus est qui agat pœnitentiam.* Ezechielis 18: *Convertimini, & agite pœnitentiam.* Matth. 11. *In cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Lucę 11. *Pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ.* Actô. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitiâ tuâ, & roga Deum* &c. 2. Cor. 7: *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et alibi sępe. Similiter Tertullianus lib. *de Pœnitentiâ*, Cyprianus serm.

2. Cor. 12. Apoc. 2. 3. 9.

de lapsis, Augustinus epist. 108. Pœnitentiam includere docent pœnam, in peccati vindictam sponte assumptam. Vnde patet, vocem *Pœnitentia* à *Pœnâ* derivari, non à *ponè tenendo* (ut Erasmus cófinxit,) alioqui nulla diphthongus locum haberet. Non igitur *pœnitere* tantùm est, *posterius consilium tenere*, seu *resipiscere*, ut Sectarii volunt; dicentes, optimam pœnitentiam esse novam vitam, sed est, *dolere de peccatis commissis, cum studio abolendi, propositòque in posterum evitandi*, iuxta illud Ecclesiast. cap. 21. *Fili peccasti? non adjicias iterum, sed & de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur*. Tunc enim peccata destruuntur, quando Deus pœnitentiæ operibus placatur, ut August. quæstion. 11. ad Dulcitium explicat. Neque sectarios vox *Metanœa quæ* (*resipiscentiam* sonat) iuvat. Nam theologi nõ ex vocũ Etymologia, sed ex communi scriptorum usu significationes deducunt. In scriptutis autem & celebratis scriptoribus, vox μετάνοια non solùm *resipiscentiam*, sed insuper *præterita culpæ detestationem ac vindictam* denotat; ut ex Ausonio liquet:

In annot. c. 3 Matth. & 7. cap. 2. Cor.

Pœnitentia includit pœnam in delicti vindictam.

Metanœa non solùm resipiscentiã, sed & peccati detestationem includit.

Sum Dea, quæ facti, nõ factiq; exigo pœnas:
Nempe, ut pœniteat: sic Metanœa vocor.

Et Lactantius lib. 6. c. 24. *Resipiscit, quem errati piget, & seipsum castigat*. Basilius quoque in oratione de fame. Ovidius lib. 1. *de Ponto*:

Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.

VNDE colligimus, vocem *Pœnitentia* I. significare displicentiam eius, quod antè placuerat. II. Dolorem admissi sceleris, non Dei, sed sui causa conceptum: qualem pœnitentiam habuit Antiochus, divina monitus plaga; & damnati in Inferno habituri sunt. III. Pœnitentia dolorem animi de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero significat: qui dolor si ex consideratione turpitudinis peccati, ex metu pœnarum futuri seculi, & aliquo Dei amore promanet, *Attritio* sive *imperfecta Contritio* vocatur, quæ primum inter pœnitentis actus locum obtinet, nec solùm cessationem à peccato, novæ vitæ propositum, inchoationemq; sed etiam veteris odiũ continet: quia tamen non statim huiusmodi dolor tam perfectus est, ut ex amore Dei super omnia dilecti & amici nascatur, *Contritio imperfecta*, quæ *attritio* etiam nuncupatur, dici consuevit: at si dolor ex amore illo Dei perfecto eliciatur, peccatorum remissionem conjunctam habebit, & *Contritio* charitate perfecta vocabitur; juxta doctrinam Concilii Tridentini.

Pœnitentia vox quid includat.

1. Machab. 6. & lib. 2. c. 9.

Attritio sive imperfecta contritio.

Sess. 14. c. 4.

Cap. LXXVIII.

De virtute Pœnitentiæ.

DVPLEX est Pœnitentia: exterior & interior. In illa Sacramenti, in hac virtutis ratio consistit, & utraque justificationis causa est: sed interior, preparans ac disponens, exterior autem, ut pars Sacramenti, efficiendo, sicuti Christus tangendo aut loquendo sanitatem conferebat, quam simul tamen alterius latens fides impetrabat. Vnde interior pœnitentia exterioris est causa, illáque proinde prior. Quòd autem interior pœnitentia virtus sit, ex eo liquet, quòd sicut bonum est, quando, ubi, & quomodo oportet amare; ita & malum detestari & odisse, quando, quomodo, & quatenus necessarium est. Hoc autem ut rectè fiat, Pœnitentia præstat, siquidem modum, finemq́ue doloris pœnitentia præscribit, ut scilicet non minor, quàm culpæ magnitudo exigat, neque major sit, quàm deceat. Cujusmodi fuit Cain & Iudæ, qui desperando senserunt, majorem esse suam iniquitatem, quàm ut sperare veniam possent. Denique finem doloris proponit, ut scilicet tristitia peccatũ aboleat, Deoq́ue satisfaciat, & ipso placato, in ejus gratiam & amicitiam pœnitens redeat. Quem finem certa fides cum spe veniæ à Deo consequendæ suggerit, juxta illud Petri Actor. 2. & 3: *Pœnitemini & convertimini, ut deleantur peccata vestra*. Quare virtute pœnitentiæ non aguntur, qui commissa scelera plãgunt quidem, sed propter jacturam nominis, famæ, aut solo metu temporalis damni, aut æterni supplicii; neq; insuper illi, qui nonnulla peccata deflent, quibus tamen alia placent; quoniam vera pœnitentia sinceram animi conversionem ad Deum operatur, secundùm illud Ioëlis 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro.* Ezechielis 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis* &c. Qualis pœnitentiæ virtus, post hominis lapsum, præter fidem, homini peccatori ad obtinendam à Deo veniam fuit necessaria, quamvis ei varia pro temporum diversitate adjuncta fuerint

Duplex pœnitentia: exterior & interior.

Pœnitentia interior est virtus.

Gen. 4. Matth. 27.

Psal. 50. fuerint Sacramenta vel sacrificia. De qua Scriptura sacra loquitur, dum ait: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Et, *Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva & infirma, & oculi deficientes dant gloriam Deo.* *Baruch. 2.* Et Manasses in oratione: *Posuisti pœnitentiam iis, qui peccaverunt.*

Ad peccati remissionem, necessaria semper fuit aliqua confessio.

PRÆTER autem hanc pœnitentiæ virtutem, semper fuit quoq; ad peccati remissionem obtinendam necessaria confessio quædam, seu generalis peccati agnitio. Iuxta illud Psal. 31. *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino.* Hinc multa istius peccatorum confessionis exempla in Scripturis reperiuntur. Baruch. 2. Danielis 9. 2. Esdræ 1. Et in lege pro his, & illis peccatis diversa erant præscripta sacrificia.

Christi expressa vel tacita invocatio. Rom. 3. Acto. 4.

NECESSARIA insuper fuit ad peccati veniam obtinendam, Dei per Christum invocatio. *Hunc enim proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Nec est aliud nomen, in quo nos salvari oporteat. Accedentem enim ad Deum oportet credere. Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. Sed quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* *Hebræ. 11. Ioelis 2. Rom. 10.*

QVIA verò neque fides, neque peccati confessio, neq; nominis Dei invocatio, neque vindicta seu pœna operari natura sua peccatorũ remissionem potest, sed solum juxta gratuitam Dei miserentis ordinationem; hinc in Lege Naturæ adjuncta pœnitentiæ fuerunt sacrificia, Dei inspiratione usitata. In veteri autem lege, Sacrificia Levitica; tempore autem Gratiæ, Sacramenta: pro nõdum renatis, Baptismus; pro relapsis verò, Pœnitentia, quę animi conversionem, peccatorum singulorum enumerationem, vindictam, satisfactionemq; complectitur: ad quã flagella, saccus, cilicia, cineres, fletus, jejunia, oratio, eleemosyna, similiaq; opera pertinent; quæ ex intima animi pœnitentia (quam virtutem dicimus) profluunt. In quibus externis actionibus Sacramenti pœnitentiæ materia reperitur.

In externis pœnitentiæ actionibus Sacramenti materia consistit.

SVNT autẽ tres pœnitentis actus, in quibus Sacramenti hujus materia consistit: nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio, qui ad integritatem Sacramenti, plenamq; remissionem peccati ex Christi institutione requiruntur, ac eatenus materia & partes Sacramenti pœnitentię dicuntur. Fides autẽ cùm animi conversionem præcedere debeat, ut & inculti conscientiæ tertores agnito peccato, dici pœnitentię partes nequeunt, quæ ad absolutionem (in qua veluti forma Sacramenti pœnitentiæ vis potissimùm sita est) ordinem habeant.

Ad plenam remissionem peccati tres partes concurrunt.

CAP. LXXIX.

Quòd pœnitentia Sacramentum sit, propriè dictum.

CVM Pœnitentia externis rerum verborumq; signis interiorem animi conversionem, peccatiq; detestationem exprimat, absolutioq; sacerdotis verbis enuntiata remissionem peccatorum in anima efficiat, quam significat; luculenter efficitur, quòd Pœnitentia, externis actibus pœnitentis, & verbo absolutionis sacerdotis constans, verum sit novæ legis Sacramentum: quod Christus post resurrectionem suam instituit, cùm in discipulos insufflans dixit: *Accipite Spiritum sanctũ, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Illis enim verbis Christũ in ecclesia tribunal spirituale, judicesque, qui in foro Cõscientię potestatem haberent, à peccatis absolvendi, & satisfactiones condignas imponendi, fidelesq; in peccata post Baptismum relapsos reconciliandi instituisse, illamq; potestatem Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus communicasse, universi scriptores orthodoxi senserunt, & Novatianos inficiantes, lapsos per Ecclesiam Deo reconciliari posse, tanquam hæreticos anathematizarunt: ac quidem meritò. Nam potestatem insinuatã Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis* (Matth. 18.) datam esse Ioannis 20. verba Christi apertè declarant: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Clavis enim officium est aperire, impedimenta removendo, & claudere ostium: eaq; metaphora insinuatur, spiritualis potestatis esse, cælum remittendo peccata reserare, aut non remittendo clausum tenere. Et quoniam homines corporei sunt, ut sibi peccata remitti intelligant, voluit Christus id fieri voce sensibili, tãquam externo signo. Et quoniam peccata minimè remittenda sunt, nisi eis, qui se peccata habere agnoscunt, sibiq; illa displicere testantur,

Pœnitentia Sacramentũ. *Ioan. 20.* *Tribunal spirituale in Ecclesia.* *Novatiani pœnitentia Sacramentũ sustulerunt.* *Clavis officium.* *Voce sensibili absolutionis sententia est proferenda.*

tur, ex eâdem scriptura non solùm ritû externum absolventis, verùm etiam pœnitentis colligimus; putà verbum absolutionis, & signa pœnitentiæ. Nam ut absolvi nequit non ligatus, ita nec, qui absolvi recusat, qualis est impœnitens. Verbo autem absolutionis & pœnitentię signis adjuncta est gratiæ justificantis promissio, sine qua peccatorũ nulla fit remissio. Habemus itaque hic ritũ externum cum gratiæ promissione, ac proinde novæ legis Sacramentum, ut Concilia & Patres, totaq; Ecclesia tradunt. Ac sanè Apostoli usũ potestatis clavium, qua lapsi reconciliantur, disertè comprobarunt, quando post Baptismũ relapsos non ad Baptisma semel acceptum revocarunt, sed pœnitentiam agere jusserunt, ut Petrus Simonem Magum; Paulus Corinthiũ: Ioannes in Apocalypsi Episcopos negligentiores. *Posuit*, ait Paulus, *verbum reconciliationis in nobis. Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*, ministerio scilicet nostro, quibus potestatem remittendi peccata Christus indulsit. Novatiani ajebant, se Domino deferre reverentiam, ei soli remittendorum peccatorum potestatem reservantes: contra quos disserit Ambrosius lib. 1. *de pœnit.* cap. 2. Pacianus epist. 3. Tertullianus lib. *de pœnitentiâ* duas agnoscit in Ecclesia januas ad remissionem peccatorũ: unã pro intrantibus; Baptismum: alterã pro lapsis pœnitentiam. Similiter Cyprianus. Ambrosius lib. 1. *de pœnit.* c. 7. Hieron. lib. 1. & 2. *cont. Pelagianos* August. epist. 180. lib. 5. *de Baptismo* cap. 20. lib. 1. *de adult. conjugiis.* cap. ult. & lib. 2. cap. 6. *Quæ baptismatis, eadem est ratio & reconciliationis*, Epist. 23. Chrysost. lib. 3. *de sacerdotio*, tradit, concessũ, sordes purgare delictorũ, sacerdotibus, tam in pœnitentia, quàm in Baptismo. Similiter Cyril. lib. 12. in Ioan. c. 56. Leo epist. 91. *Multiplex misericordia ita lapsibus subvenit humanis, ut non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æterna.* Victor lib. 2. de persecut. Vandalica: *Qui baptizaturi sunt parvulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentiâ obstrictos peccatorum vinculis soluturi: quia vobis dictum est: Quæcumq; solveritis super terram*, &c. Epiphanius hæresi 59.

Concil. Florentinum Triden. sess. 14. can. 1. Magister senten lib 4. di. 14. cum universis doctoribus scholasticis.

Acto. 8. 1 Cor. 5. & 6 ad Hebræ. 6. Apoc. 2.

2. Cor. 5.

Cap. LXXX.

De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.

PARTES Sacramenti pœnitentiæ intrinsecæ ac essentiales, sunt materia & forma, hoc est, actus pœnitentis, & absolutio sacerdotis: integrales autem sunt, Contritio, Confessio, & Satisfactio, quę totam pœnitentiam constituunt, plenamq; peccatorum remissionem ex Dei institutione operantur. Primarię autem partes, absque quibus pœnitentię Sacramentum non consistit, sunt Contritio, & Confessio; sine quibus Absolutio nihil efficit: inter secundarias verò est Satisfactio, absque qua Pœnitentię Sacramentum consistere, sed non plenè peccatum delere valet.

Partes essentiales Sacramenti pœnitentiæ.

Partes integrales.

Partes primariæ Sacramẽti pœnitentiæ, & secundariæ.

SVNT autem hæ partes ita conjunctę, ut Contritio propositum confitendi & satisfaciendi includat; Confessionem verò, & Contritio & satisfaciendi voluntas; & Satisfactionẽ Contritio & Confessio antecedant. Quarum trium partium necessitas inde nascitur, quòd animo, verbis, & opere in Deum peccata committamus: quibus eisdem rebus æquissimum est, nos Deũ placare; animi scilicet dolore, oris confessione, satisfactoriisq; operibus, oratione, jejunio, & operibus misericordię; siquidem pœnitentia est veluti quędam peccatorum compensatio, Dei læsi arbitrio cõstituta. Quare post admissum peccatum non sufficit desinere malefacere, ac novum vitæ genus instituere: sed oportet insuper eum, qui peccavit, dolere, quòd offenderit, amicitiamque violarit, & errorem suum agnoscere, ac demum prompta voluntate mulctam læsi arbitrio tolerare.

Animo, verbis, & opere Deum offendimus.

Pœnitentia est peccatorũ compensatio, Dei arbitrio constituta.

Ex quibus sequitur, falsò à Sectariis pœnitentiæ partes constitui, terrores conscientię ex legis minis incussos, & fiduciam remissionis peccatorum, ex Evangelii promissione conceptam. Nam timor & fides pœnitentiam præcedunt, eamq; gignunt: siquidem Ninivitæ audita Ionę comminatione timuerunt & crediderunt, speq; veniæ erecti, pœnitentiam egerunt; quam deinde justificatio consequitur. Iuxta illud Acto. 3. *Pœnitemini, ut deleantur peccata vestra.* Pœnitentia enim in se peccati

Concil. Tridẽt. sess. 14. can. 4.

cati admissi odium continet; quod Scripturæ illæ significant: Genes. 3. *Quare hoc fecisti?* Gen. 4. *Quid fecisti?* Iudicum 2. *Quare hoc fecistis?* Ierem. 8. *Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* Iob. vlt. *Vnum dixi, quod utinam non dixissem.* Psal. 50. *Iniquitatem meam cognosco.* Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos* &c. Lucæ 7. Magdalena peccata sua præterita flevit, & Lucæ 22. Petrus peccatum admissum deflevit. Et Christus Matth. 23. & alibi sæpe Pharisæorum peccata coarguit, nō alio fine, nisi ut peccata sua recolentes detestarentur. Similiter Petrus, Paulus, & Stephanus interfectionem Christi ad memoriam Iudęis revocant, ut de illa pœnitentiam agerent; sicut Act. 8. B. Petrus Simoni Mago dixit: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua.* Cyprianus serm. De lapsis: *Pœnitentes ac dolentes peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiæ crimen agnoscite.* Ambros. lib. de pœnit. cap. 10. *Dum admissa dolemus, admittenda excludimus.* Chrysost. lib. 1. de cōpunct. cordis: *Semper recordemur mala* &c. Aug. *Pœnitentiam certam non facit nisi odium peccati, & amor Dei.* Gregor. hom. 34. in Evangelia: *Pœnitentia est, peccata perpetrata plangere, & plangenda non perpetrare.*

Act. 2. 3. 7. & 13.

Ieron. in 31. c. Iere. Aug. Enchir. c. 65. & Serm. 7. de tempo.

Aug. hō. 27. inter 50.

PRÆTEREA cur vita prior deseritur, nisi quia displicet? Nemo enim vitā novam eligit, nisi quem veteris pœnitet. Vnde Ambros. in 2. cap. posterioris ad Cor. explicans sensum illius dicti: *Optima pœnitentia, nova vita,* inquit, *Hæc vera pœnitentia est, jam cessare à peccato: Sic enim probat se dolere sibi, si de cetero desinat.* Vbi docet, novam vitam certissimū esse veræ pœnitētiæ argumentum, non autem nihil aliud requiri; siquidem talis pœnitentia in Scripturis exigitur, quæ aversionem à malo, & conversionem ad Deum includat. Amos 5. *Odite malum, & diligite bonum.* Psa. 33. *Diverte à malo, & fac bonum.* Isaiæ 1. *Quiescite agere perverse: discite benefacere.* Ezechiel 18. *Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, & facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Cui Apostolus consonans: *Deponite veterem hominem, & induite novum.*

Ephes. 4.

Et Concilium Tridentinum sess. 14. c. 4. *Contritio est dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.*

D. Thom. 3. p. q. 87. ar. 1.

Cap. LXXXI.

De Contritione.

CONTRITIO, est animi dolor de admisso contra Deum peccato, cum proposito non peccandi de cetero, & cōfitendi, atque ex Sacerdotis arbitrio satisfaciendi. Quamvis enim dolor, pœnitentiæ comes & effectus sit, non autem peccati odium & detestatio; rectè tamen definitur Contritio per dolorem, tanquam per suum effectum, juxta illud Psalmi 6. *Laboravi in gemitu meo* &c. Et Psal. 12. *Quamdiu ponam consilia in animâ meâ, dolorem in corde meo?* Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Hinc pœnitentes ad intimum animi dolorē exprimendum, vestes commutare solent, ut de Achab rege legimus, 3. Regum 21. De Rege Ninive, Ionę 3. Matth. 11. *Olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent.*

Contritionis definitio.

Contritionis vox aptè detestationi peccati tribuitur.

Hierem. 23.

APTISSIME verò peccati detestatio nuncupatur *Contritio*, ducta videlicet à rebus corporeis similitudine, quæ materia duriore (veluti grana molari lapide) comminuuntur; ut ea voce notetur, quòd superba, dura, & pertinax hominis voluntas pœnitentiâ humilietur, emollescat, Deoq; se ultrò subjiciat, ejusque inspirationes, consilia, & præcepta admittat. Nam idem significant *cor molle, carneum, & contritum*; ut econtra *cor durum, lapideum, rebelle*, quod videlicet nullo Dei amore vel metu flectitur aut movetur. De quo Ezechielis c. 11. *Auferam ab eis cor lapideum, & dabo cor carneum.* Et Ieremiæ 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde scribam eam.* Quò alludens Apostolus: *Epistola*, inquit, *estis Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Simili metaphorâ Ioël ait: *scindite corda vestra.* Quid verò per *scissionem* intelligat, consequenter explicat: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio & fletu*; significans, se per cordis scissionem denotare plenam cordis conversionem, quę Ps. 50. vocatur, *cor contritum & humiliatum.* Isaię 66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu?* Psalm. 146. *Qui sanat contritos corde.* Act. 2. *Compuncti sunt corde.* Hinc Chrysostomus libros *de compunctione cordis* inscripsit.

Ezechiel 11. c. & 36. Ierem. 31. 2. Cor. 3.

Contritio dolorem de amissa Dei gratia notat.

VSV autem Ecclesiastico *Contritionis* nomen ei soli dolori accommodatur,

quo propter amissam Dei gratiam contristamur. Displicentia itaque peccati ex solo naturali lumine cōcepta, vel ex solo metu gehennæ orta, quæ peccandi voluntatem non excludit, contritionis nomen haud meretur; sed is demum & solus animi dolor, qui est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero, ex Dei amore natus; qualis animi contritio ad peccatorum remissionem semper necessaria fuit; ac ita demum ad peccatorum remissionem præparat, si ei fiducia divinæ misericordiæ, cum voto præstandi reliqua, ad remissionem peccatorum ex institutione Dei requisita, conjuncta fuerint: ut sunt Sacrificium & Sacramenta, quę tempore novi Testamenti à Christo præscripta sunt.

Contritio perfecta.

DVPLEX autem est Contritio: VNA charitate perfecta, includens conversionem ex toto corde ad Deum, quæ pœnitentem vivificet, & Deo reconciliet, propter votum Sacramenti in illa contentum, juxta doctrinam Concilii Tridentini sess. 14. cap. 4. & sess. 13. can. 11. ALIA contritio imperfecta est, dolor videlicet de admissis peccatis, ex turpitudinis peccati consideratione, aut ex gehennæ, pœnarúmque futuri seculi metu, cum spe veniæ atque iniquitatis detestatione conceptus. Qui dolor amorem justitiæ conjunctum habet, quo Deum veluti fontem justitiæ pœnitēs diligere incipit, odioq; in peccata fertur; sed tamen per se ad peccati remissionem ne quidem cum Sacramenti voto perducit, sed tantùm ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit. Vnde sic præparatum, ex attrito contritum Sacramentum actu susceptum facere dicitur, quia cum remissione peccatorum homo Fidem, Spem & Charitatem accipiat, Deo per Christi meritum infundente Christianam justitiam, qua veluti filius & amicus placeat is, qui ante inimicus erat; jámque Deum ex toto corde, sciò, sincerè ac perfectè diligat, nihil plus, vel æquè diligens atq; Deū, quem summo maximoq; amore, non intensivè quidem, sed appretiativè diligere oportet. Summum enim bonum est Deus, sine modo & fine diligendus; & summum malū est peccatum, quod à summo bono nos elongat; ideoq; ab hominibus maximè detestandum, & ob nullam causam admittendum est.

Contritio imperfecta.

Deus summo amore diligendus appretiativè, non intensivè.

Deut. 6. 4. & 30. Ioelis 2.

(.·.)

CAP. LXXXII.

Vtrùm Contritionis dolor de singulis peccatis necessarius sit.

SINCERA cordis ad Deum cōversio exigit, ut omnia & singula peccata, quæ post diligens conscientiæ examen occurrunt, detestemur, ab illisq; avertamur: quod unico, vel pluribus contritionis actibus fieri potest. Nonnunquam enim pœnitens de omnibus peccatis in genere cogitatis dolet, ita animo affectus, ut de singulis speciatim pœniteret, si menti secundum numerum, speciem, & circumstantias offerrentur, & nec tempore, nec oblivione impediretur. Licet enim tunc nō actu, virtute tamen de singulis criminibus & peccatis dolet, ac eadem animi voto Ecclesiæ clavibus subjicit.

De singulis peccatis virtute saltem dolendum.

QVANQVAM verò non sit absolutè necessarium, singulis peccatis propriū contritionis actum seorsim respondere, attamen utile ac consultum est, sigillatim peccata recogitare, illoq; modo seipsum ad eorum displicentiam & odium excitare, juxta illud Ezechiæ apud Isaiam: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*; & illud Ezechielis: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis.* Quod tamen quia unico contritionis actu effici potest, consequitur, peccatorem quovis momento justificari posse, secundùm illud Isaiæ apud 70: *Cùm reversus ingemueris, salvus eris.* Vnde insuper efficitur, nullā in hac vita seram esse pœnitentiam, nec quantitatem temporis, sed doloris inspiciendam esse, cùm apud Deum nullas veniæ moras vera conversio patiatur. Nec etiam certus doloris, quoad intensionem, gradus, ut contritio vera sit, exigitur: sufficit enim ex charitate Dei qualicumq; promanare. Nam cùm intentio gradus non sit in hominis potestate, neque certò agnosci possit, in illum casu, non electione perveniretur: & *converti toto corde*, non significat dolorem elici intensissimo cordis conatu; sed totum cor à solo Deo velut ultimo fine occupandū esse, ita ut nihil ei præferatur, aut adæquetur, nec de ulla re magis, quàm de Dei offensa pœnitens doleat.

Isaia 38.

Ezechiel. 18.

Isaia 30. Ezechiel 18. Eccles. 11. Cyprian. ad Demetrianum. Chrysost. in epist. ad Theodorum lapsum. Leo epist. 91.

VT autem dijudicare homo valeat, utrùm veram, an potiùs fictam pœnitentiam agat, discutiet, utrùm omnia & singula peccata quæ admisit, deteste-

Modus dijudicandi, an veram quis pœnitentiam agat.

tur,ac de illis doleat:deinde,an vitæ cõmutandæ in melius certum & stabile propositum habeat,simul & confitendi atque satisfaciendi arbitrio sacerdotis; & si quid vi,dolo vel fraude alteri abstulerit,tollendo,detinendo, vel damnificando, restituat: statim animum retinendi alienum,ut suum,deponendo:ac etiam oportunitate habita reipsa exsequendo restitutionem. Si quoque alicujus famam,dignitatem,aut vitam læserit, dicto factóve violaverit, alicujus officii vel commodi digna compensatione satisfaciat. *Non enim* (ait Aug.) *dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

Aug. epist. 54.

Iniuriarum condonatio.

Ac postremò necessarium pœnitenti est,ut quidquid injuriarum ab altero passus est,id totum ex animo cõdonet. *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorũ,* (ait Dominus) *dimittet & vobis Pater cælestis peccata vestra:si autem non dimiseritis hominibus,nec Pater vester dimittet peccata vestra.*

Matth. 6.

Cap. LXXXIII.

Quæ sit propria vis & utilitas Contritionis?

Contritionis effectus.

Contritionis vim in eo consistere,quòd certa, expeditáque sit ægrotantis animæ medicina, Sacræ literæ docent; quia ad justificationem disponat,& peccatorum remissionem impetret,ac suo quodam modo mereatur imò,& quatenus Sacramenti Pœnitentiæ pars,etiã efficiat, ut Cõcilium Tridentin. exponit juxta Scripturas,in quibus legimus: *Cùm averterit se impius ab impietate suã, ipse animam suam vivificabit:* Et, *Facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Ionç 3. *Vidit Deus opera eorum,quia conversi sunt de viã suã mala, & misertus est Deus.* Psal. 50. *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus;* quia Deum placat, & gratiam impetrat, uti sactificia facere consueverunt. Pœnitẽtium eleemosynas redimere peccata, tradit Daniel c.4: purgare peccata, Tob.12. Dilectionem pœnitentis, promereri gratiam & veniã, ostendit Christus Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa,quoniam dilexit multum.* Sic Achab pœnitentiã veniam promeruit; Manasses, & alii,ut Tertul. lib.4.*cont.Martionem*, Cyprian. serm. *de lapsis*,Ambros.lib.2.*de pœnit*.ca.3. & libr. 10.in Lucã de S.Petro agens, & in præfatione Ps.37.de Davide notarunt. Ait enim Ambros. Davidem pretium lacrymatum pro redemptione peccati

Sess. 6. cap. 6. Sess. 14. c. 4. Ezech. 18. c.

sui persolvisse. Hieron. lib. 2. *cont. Pelag: humilitate clementiam Salvatoris merentur.* Aug. in Ps. 50. *Ninivitæ pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt.* Gregor. in lib. 1. Reg. ca. 4. *Omnipotentis Dei misericordiam facilè meruerunt.* Quæ omnia *de merito congrui*, non autem *condigni* intelligenda sunt. Nam nullũ meritum, cui ex cõdigno merces justificationis debetur, præcedit ipsam justificationem.

Meremur gratiam iustificationis de congruo, non de condigno.

Ivstificatvr itaq; homo gratis dupliciter. Primo, quia nullum hominis meritum solius liberi arbitrii viribus acquisitum, justificationem promeretur. Vnde rectè concludit Augustinus, gratiam non secundùm merita homini reddi, quoniam homo ex se solo, non præventus excitante aut adjuvante gratiã facit, nullum ad justificationem habet ordinem, nec rationem seminis vitæ beatæ habere potest. *Quid enim habes* (ait Apostolus) *quod non accepisti?* Si dicas: habeo fidem, per quam mereor justificationem; quia fidem accepisti, per quam impetras justificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. Quare ubi Augustinus nulla ante Iustificationẽ agnoscit merita, de hujusmodi meritis loquitur, quæ omnem Spiritus sancti inspirationem præcedunt, nec ex semine gratiæ profluunt. Vbi autem aliqua merita justificationem præcedere dicit, putà fidem, orationem, pœnitentiam, eleemosynas, & hujusmodi; de operibus ex speciali Dei adiutorio excitante vel adiuvante factis agit; ut epist. 105: *Nec ipsa peccatorum remissio sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat: sed fidem, unde omnis justitia sumit initium, non humano tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, sed gratuitum esse Dei donum fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus.* Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imò gratissimè confitemur.* Et libr. 1. Retract. ca. 23. rectè asseri docet, quòd fides meritum inchoet: quia tamẽ nullum propriè dictum meritum, cui ex iustitia merces debeatur, præcedit iustificandum, sed justificatum sequitur; ideo rectè Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. dixit: *Iustificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quæ justificationem præcedunt, ipsam merentur,* absoluto videlicet perfectoq; merito: neque contritio vi sua naturali peccatorum remissionem operatur, neque etiam sola absque

Iustificatio homini gratuita est.

Aug. epist. 107. in præfat. Psalm. 31. lib. de gratia & lib. arbit. c. 6. 7. 8.

Aug. in Ps. 110. lib. de fide & operibus ca. 14. Lib. 1. ad Bonifacium c. 2. Lib. de spir. & lit. c. 29. & 30. Lib. 1. ad Simplic q. 2.

Sacra-

Sacramenti Pœnitentiæ voto (quo nobis pretium sanguinis Christi ad peccatorum remissionem secundùm propositum gratiæ Dei applicatur) sed ut Sacramenti pars. Equidem vera cordis ad Deum conversio exigit, ut remedia, ad sanitatem animæ constituta, non contemnantur vel negligantur. Vnde non frustra remisso jam peccato Sacramentum actu suscipitur, quia per actualem Sacramenti susceptionem conditio tacitè in contritione inclusa completur, gratia etiam adaugetur, ac pœna temporalis, quæ Sacramento voto remissa non erat, uberiùs dimittitur, juxta illud Psal. 50. *Ampliùs lava me Domine.* Denique securitas de obtenta remissione, Sacramento præstatur: *Tunc enim fugit sollicitudo vitæ præteritæ*, ait Aug. Vnde Cornelius Centurio ante visibilem Baptismum Spiritu sancto repletus, nihilominus visibili baptismo ablui voluit, ne contempti Sacramenti reus haberetur, ut notat Augustinus quæst. 33. in Numeros. Lib. 4. de Baptismo *contra Donatistas*, cap. 21.

Vera contritio includit Sacramenti votum.

Aug. lib 9. confess. c. 4.

QVOD autem Contritio charitate formata, cum voto Sacramenti remissionem peccatorum coniunctam habeat, docet Concil. Tridentinum sess. 6. cap. 6. sess. 13. cap. 7. ex Scripturis, quę testantur, Davidi pœnitenti ac dicenti: *peccavi Domino*, responsum fuisse à Propheta: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum.* Vnde Psalm. 31. *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Et Lucæ 15. filio prodigo dicenti, *Revertar in domum Patris mei*, pater occurrit, pacisque osculum præbuit. *Deus* enim *diligentes se diligit*: Proverb. 8. *Vniversa delicta operit charitas*, 1. Petri 4. *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus*, 1. Ioan. 3. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hoc donum dividit filios regni à filiis damnationis. Augustinus lib. 15. *de civit.* cap. 18. & tract. 5. in can. Ioã. Eòdem pertinet, quòd Ambrosius docet, catechumenos cum voto baptismi excedentes salvari, in Oratione *de obitu Valentiniani Iunioris.* Aug. libr. 4. *cont. Donatist.* cap. 22. Bernardus epist. 77.

Contritio charitate formata remissionem peccati coniunctam habet.

Charitas filios Dei à filiis diaboli & damnationis distinguit.

Similia habet Aug. libr. de unit. Ecclesiæ cap 19. hom. 50. de verbis Domini. Grego hom. 13. in Evang.

(∴)

CAP. LXXXIV.

De causis & occasionibus Contritionis.

QVEMADMODVM Pœnitentiæ, ita & Contritionis diversæ causæ sunt. I. est misericors Deus, intuitu Christi, hominis à Deo aversi cor sua illuminatione ac inspiratione tangens, excitans, & adiuvans ad convertendum se ad Deum, & ad peccata detestandum. Iuxta illud Ierem. 31. *Postquam convertisti me, egi pœnitentiam.* Item illud: *Converte nos ad te Domine, & convertemur.* Et in Actis: *Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus.* Rom. 2. *Bonitas Dei te ad pœnitentiam adducit.* Vnde Lucæ 22. *Respexit Petrum Dominus*, significans, opus esse Dei misericordiâ, ut agatur pœnitentia, ut ibi notat Ambr. & Enchiridii 82. & lib. *de gratia Christi* ca. 45. Aug.

Vera pœnitentia à Deo inspiratur.

Ierem. 31. Thren. 5. Act. 11.

QVAMVIS autem semper à Deo vera pœnitentia inspiretur, attamen per varia media Deus hoc suum opus inchoat & perficit. Quosdam enim Deus subitò in alios viros commutat, ut Paulum, Matthæum, Magdalenam: alios verò paulatim ad cor revocat, suaq; interna solùm inspiratione melioris vitæ propositum concipere facit: nonnullos verò, acribus monitis, correptionibus, adversitatibus, morbis aut periculis, cõgrua prædicatione, vel piorum exemplis ad iustitię desideriũ inducit. Quosdam insuper per graves lapsus, per inopiam ac necessitatem, cùm in rerũ omnium affluentiâ feliciq; successu Deum aspernarentur, ad conversionem provocat. Communissimus autem ille modus est, aliisq; ferè permixtus, quo ex pœnarum timore ad veram contritionem pervenitur. Equidem rarò cõtingit, ut veniat fieri volens Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus. Qui enim sine timore est, non poterit iustificari. Arbitratur siquidẽ impius, sibi bonum esse, peccato servire, atque sanitatem reputat, quòd languere se nescit: ac illecebras peccati, felicitatem opinatur. Quam hominis cæcitatem lex tollit, peccati cognitionem & malitiam, suppliciaque in altero seculo peccatoribus reposita ostendendo, eàque ratione timorem ingerit, pravúmq; hominis affectum, licet non sanet, cõprimit tamen efficiendo, ne saltē voluntas in externum opus erumpat, ut servili timore assuefacta ad nõ peccandum

Variis mediis Deus ad pœnitentiam inducit.

Timoris utilitas.

Aug. lib. de catechizan. rudibus ca. 5.

Aug. in Ps. 32. & tract. 9. in can. Ioannis. Tertul. lib. de util. pœnit. Basilius in Ps. 32. Chrysost. hom. 7. sad. Antioch. & 32. in Genes. Matth. 3.

dũ foris opere, paulatim justitiã discat amare: & nõ metu ac formidine pœnæ à malo abstinere; sed amore justitiæ. Timor enim instar setæ linum introducentis ac pertranseuntis, charitatem inducit. Vnde à Tertulliano *Instrumentum pœnitentiæ*, à Basilio *introductorium ad pietatem* vocatur.

AVGETVR verò hic timor consideratione atrocium suppliciorum gehennæ perpetuæ ignis, & fœditatis peccati (cujus maculæ solo Filii Dei Sanguine ablui potuerunt) & ponderando, quantis calamitatibus obnoxios faciat, quibus bonis homines spoliet. Vnde Ioannes Baptista, pœnitẽtiæ præco, gehennam sceleribus repositam ob oculos ponebat. Paulus Act. 17. & 24. de judicio, de justitia Dei, de suppliciis impiorum disserendo, timorem tantum incussit, ut tremefactus Felix præses fuerit.

Timor servilis, bonus & utilis est.

ET quamvis servilis timor contritionis rationem non absolvat, est tamen gradus ad eam introducendam propinquus. Cum enim conscientiam æterni incendii pavore flagellat, voluntas peccata, quæ hujus tristitiæ causa sunt, odisse, ac remedium contra tantum malum quærere incipit. Sic autem anxio Dei misericordia hominem timore perculsum, in spem obtinẽdæ veniæ erigit ab eo, qui *non vult mortẽ peccatoris, sed magis, ut convertatur & vivat*, paulatimq́; spe timorem pellẽte, amor Dei succedit, qui seriò ad se conversum recipere paratus est. Quo tãdem amore hominis animus imbutus peccandi voluntatem deponit, necnon peccata detestari incipit, non solùm quia pœnis obnoxios reddunt; verùm etiam, quia Deum offendunt, justitiámque lædunt. Inde nascitur studium placandi Deum, commissamq́; in eum injuriam recompensandi: ac deinde pœnitens se ultrò divinæ misericordiæ paterna castigatione flagellandum offert, in quo posita est contritionis cõsummatio; quæ non semper in ea perfectione alias pœnitẽtiæ partes antecedit. Sæpe enim ad Sacerdotem timore solo adductus, inter cõfitendum pleniùs immutatur Sacerdotis ministerio, docentis, exhortantis, vel increpãtis: nonnunquam verò istud efficitur in absolutione, quæ ceteris pœnitentiæ partibus ad hanc rem efficacior est. Nam operi à se instituto Christus adest, ut pœnitens verbis Sacerdotis Dei ministri commotus, verè cõtritus efficiatur.

Aug. epist. 180. Leo epist. 91.

Ex quibus liquet, quàm falsò Lutherus dixerit, timorem servilem esse malum, quia efficiat hominem hypocritã, magisq́; peccatorẽ, cùm proprius eius effectus sit, voluntatem à peccando impedire, aut saltem ira coërcere, ut in opus externum non prorumpat. Vnde Sapiens: *Timor Domini expellit peccatum*: Et: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Hinc Deus primum hominem timore mortis à peccando deterruit, Iudæósque suppliciorum cõminatione. Imò & Christus: *Timete*, ait, *eum, qui potest corpus & animam mittere in gehennam.* Et Apostolus: *Noli altum sapere, sed time.* Rectè siquidem timor militi, hostes à domo arcẽti comparatur, quo adjuti sancti graves tentationes superarunt, ut Chrysost. Basilius, Augustinus, & alii docent.

Concil Trident. sess. 14. cap. 4. Eccles. 1. & 7.

Matth. 10. Rom. 11. Chrysost. hom. 15. ad Antioch. Basil in Ps. 33. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte, c. 9.

SIGNA verò seriæ pœnitentiæ, conversionisq́; sinceræ deprehendes, si opera converti facias, si peccandi cõsuetudinẽ, & pro re minima transgrediendi mandata Dei facilitatem deponas: si non solùm peccata, sed & peccandi occasiones; si pericula societatesq́; ex quibus te aliquando prolapsum nosti, sedulò devites: si deniq; à laxioris vitæ genere, quæ absq; freno Dei amoris in præceps fertur, caveas. In melius enim commutanda est vita, sed & de præteritis peccatis Deus propitiandus est eleemosynis, oratione, jejunio, aliisq; misericordiæ operibus; cunctáque & singula peccata mortalia in postetum declinare pœnitens proponit.

CAP. LXXXV.

De confessione, ubi, & à quo instituta.

Confessionis peccatorum institutio.

CONFESSIO interdum Dei laudem, aliàs peccati agnitionẽ denotat. Cùm autem de Sacramẽtali confessione disseritur, Confessionis nomine intelligimus peccatorum accusationem, eo fine Sacerdoti factam, ut ab eorum reatu, virtute clavium Ecclesiæ à Christo traditarũ, absolvamur.

Novatiani potestatem clavium sustulerunt.

QVOD autem Christus Apostolis, eorúmque in Sacerdotio successoribus potestatem dederit, lapsorum post baptismum peccata sibi derecta remittendi, atque retinendi, Ecclesia Catholica semper credidit, atq; idipsum negãtes, hæreticos cẽsuit; ut de Montanistis attestatur Hieron. in epist. ad Marcel. De Novat. Ambr. lib. 1. de pœnit. c. 2. *Aiunt* (inquit) *se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reservent.* Vnde aiebat Acesius, spem remissio-

Tripart hist. lib. 1. c. 13. Wicleff confessionem Sacramentalē negavit à Christo institutam.

missionis peccatorum à Deo, non à Sacerdotibus esse exspectandam. Quos sequutus Wicleff docuit, confessionem Sacramentalem ex sola Papæ institutione ortum habere: cui Erasmus consensit in Annot. ad 19. ca. Act. & Renanus in lib. Tertulliani de Pœnitentia. Quibus Lutherus, Calvinus, & quotquot extant hodie sectarii, adhærent, negantes, confessionem omnium peccatorum esse juris divini; quinimo liberum cuique illa uti: ac ea solùm enumerare peccata debere, super quibus solidum consolationis fructū requirit.

Confessio singulorum peccatorum necessaria iure divino.

CETERVM ex Scripturis colligimus, omnium & singulorum peccatorum confessionem jure divino fidelibus necessariam esse. Nam Christus Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus judiciariam potestatem absolvendi & retinendi peccata in foro conscientiæ dedit, Ioan. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cùm dixisset, insufflavit, & dixit eis: accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vbi externo insufflationis symbolo, & claris verbis designavit, se potestatem Apostolis spiritualem concedere, per quam hominum peccata vice Christi condonarent, aut retinerent, ita ut per eos Spiritus sanctus verè peccata remitteret, aut retineret, ut notat Cyrillus in Ioan. lib. 12. c. 56. Ambrosius libr. 1. *de pœnitentia* c. 2. *Ius Spiritus sancti in solvendis ligandisq; criminibus est.* Ipsum munus Spiritus sancti, fit nunc officium Sacerdotis. Iudices enim in causis peccatorum à Christo Sacerdotes constituti sunt, quibus tamq; cælis eorum sententiam habet: sententiam verò absolutionis aut retentionis, nisi super peccato sibi noto, ferre nequeunt. Quare sequitur, eos qui à peccatis post baptismum solvi desiderant, oportere Sacerdoti tanquam spirituali medico sua peccata reserare. Quæ ignorat enim medicus, nō curat.

Sententia absolutionis vel retentionis exigit peccati notitiam.

Hieron. in 10. cap. Eccles.

Sacerdotes peccata solvunt, & retinent.

QVOD autem per solvendi & ligandi potestatem, nequeat intelligi ministerium annuntiandi peccatorum remissionem pœnitentibus, & iram Dei, condemnationemq; impœnitentibus; ex eo patet, quòd remittere atque retinere peccata, non significet, denunciare aut declarare, peccata esse remissa, vel retenta: sed reipsa per Sacerdotis absolutionem efficaciter remitti, & per sententiam retentionis non dimitti. Quid enim aliud est *peccata remittere* aut *retinere*, quàm *peccata solvere*, aut *ligare*? Solvere autem & ligare, significant, reipsa vincula demere aut injicere; nō autem attestari vel obsignare, hominem reatu peccati esse vinctum, aut ab illo solutū. Qui enim à peccato solvit, reatum tollit: & qui ligat aut retinet peccata, imponendo satisfactionem, verè corā Deo obligat, juxta expressa Christi verba: *Quorum retinueritis, retenta sunt.* Ac dicendo, *quorū*, significat Dominus, quòd sententia peccatum retinens, ligansq; peccatorem, ad ipsum in particulari peccatorem, simúlque ad ipsum in specie peccatum, idq; ex certa & cognita causa destinanda sit. Neque enim quisquam ligandus est, nisi qui tale vinculū promeruit. Nec omnibus indefinitè peccata remitti Dominus voluit, sed iis solis, quos Sacerdotes absolutione dignos judicaverint. Prædicatio autem Evangelica promiscuè omnibus, fidelibus & infidelibus, justis & impiis fieri consuevit; nec in particulari quemquā ligat aut solvit, nec in prædicante actio ponitur, qua peccatum liget aut solvat; (Evāgelium enim annūciare potest etiam mulier:) ex ipsa hominum incredulitate, pravóque affectu condemnatio pœnaq; sequitur. Vnde non prædicantis aut pœnitentis esset, ligare aut solvere: at peccatorū retentio, non ex sola peccantium cōditione, sed ex ipsorum retinentium judicio, sententia, & actione promanat. Constituit enim Dominus Apostolos, retinentes atq; ligantes; retentionémq; hujusmodi sic fieri disposuit, ut non esset generalis, sed certarum solummodo personarū, quæ proinde judicio ac discretione indigeret. Vnde consequitur, particularem delictorum confessionem jure divino necessariam esse, ut juxta cujusq; peccati gravitatem judiciū exerceri, satisfactionisque modus præscribi queat. Sic Domini verba Ioan. 20. intellexerunt Veteres, contra Novatianos, docentes, peccata ex authoritate ac potestate à Christo accepta per Sacerdotes remitti vel retineri. Ambr. lib. 2. *de pœnit.* c. 2. & 7. Hieron. in epist. ad Heliodor. Innocent. I. in epist. ad Decent. c. 7. Aug. hom. 49. inter 50. & lib. 20. de civit. c. 9. *Iudiciū datum nullum meliùs accipiendū videtur, quàm id, quod dictum est: Quæ ligaveritis* &c. Gregor. hom. 26. in Evangelia, *Principatum superni judicii sortiūtur, ut vice Dei peccata quibusdam retineant, quibusdam relaxent.* Leo epist. 91. Chrysost. lib. 3. *de Sacerdotio*, iis qui in terra sunt, cōmissum esse dicit, illa, quę in cęlis sunt, dispēsare,

Potestas ligādi est iudiciaria

Peccati confessio iure divino necessaria.

Ioan. 20.

ac

Augu. tract. 121. in Ioan. Lib. 3. de bap. cont. Donat. cap. 17. 18. Lib. 5. ca. 21. Lib. 6. cap. 3. Lib. 7 cap. 51.

ac vice Christi vincula, etiam animam obstringentia, injicere, aut tollere, animasq; purgare. Similia habet Naziãzenus in oratione ad cives timore perculsos. August. verò dicẽs, *à gemitu columbæ* peccata remitti, nihil aliud vult, quàm nemini peccata remitti, extra Ecclesię unitatem, putà in schismate hærẽti.

Cap. LXXXVI.

Quòd singulorum peccatorum confessio utiliter sit à Domino instituta.

Licet cõtritione, charitate formata, peccatorum remissio fieri potuerit; attamen, quia paucissimi ad eum contritionis gradum pervenissent, ut faciliùs hominũ saluti consuleretur, placuit misericordi Deo claves regni cælorum Ecclesiæ ministris dare, quarum vi sua confitentibus peccata cum animi dolore, melioris q; vitæ proposito, cõdonarentur: ut hac facili via Deo reconciliari homines possent, quicumq; post baptismum in peccata relapsi essent. II. Ad pravos mores, corruptamque vitæ consuetudinem emendandam nihil efficacius, quàm prudenti, fidelisq; animarum medico interdũ occultas animi cogitationes, facta, dictaque omnia patefacere, qui opera consilioq; adjuvare, convenientiaq; vulneribus pharmaca suggerere possit, quibus & præsens morbus sanetur, & homo in futurum à relapsu præservetur. III. Cõfessio prodest ad publicam honestatem, vitæq; hominum societatem conservãdam: ea siquidem ablata, occultis sceleribus plena essent omnia, quæ tandem peccandi consuetudine depravati homines, etiam publicè committere non erubescerent. Nunc verò confitendi verecundia improbitatem cœ̃rcet, ac peccandi desiderio & licentiæ frenum injicit. IV. Cõfessio elationis humanæ superbiam frangit, dum hominem homini subjicit, arcanaque sua pandere, occultissimorumq; veniam postulare jubet. V. Hominem seipsum cognoscere facit, quod perutile est. VI. Ad præteritorũ errorum satisfactionem, futurorumq; cautionem pudor hic valet: æternam enim confusionem tẽporali tollit. Peccata equidem confessione delentur, ut exemplo Latronis declarat Climachus gradu IV. ar. 10. cujus peccata calamo cancellari visa sunt, quæ in terram prostratus confitebatur. VII. ad peccata odio prosequenda exstimulat. VIII. Noxiam peccãdi securitatem depellit.

Clavium vi aperire cælum.

Confessionis utilitas.

Cõfessio peccandi licentiam coërcet.

Confessio superbiam frangit.

Confessio facit se nosse.

Cõfessio peccata delet.

Odium peccati generat.

IX. Desperandi occasionem removet, cùm nullũ sit tam enorme peccatum, quod per claves Ecclesiæ remitti non possit. Vnde confessio non conscientiarum (ut sectarij blasphemant) carnificina est, sed afflictarum consolatio, quies & instructio, cùm Dominus se ratam in cęlis habiturum promiserit remissionem peccatorum, quam sacerdotes fecerint in terris.

Noxiã securitatẽ pellit. Desperationẽ fugat.

Conscientiarum est consolatio.

Postremò, conducit plurimùm ista singulorum peccatorum confessio, ut animarũ pastores suarum ovium morbos intelligant, eisq; privatim & publicè convenientia remedia provideant, illaq; potissimùm exstirpare vitia enitantur, quibus oves sui gregis obnoxias deprehendunt. Inde fit, ut pleraq; facili via per sacerdotes emendẽtur, quibus in externo foro judices obviare nequeunt: dum restituuntur oblata: injuriæ condonãtur: pax cõciliatur: contractus injusti dissolvuntur: malè icta fœdera dissociantur: scandala removentur: trãquillitas publica cõservatur.

Occultorum morborum remedium.

Cap. XXCVII.

Quòd distincta peccatorum cõfessio in veteri lege adumbrata fuerit.

Quemadmodũ Baptismus, Eucharistia, aliaque novæ legis sacramenta magis necessaria, priùs adũbrata fuere, ac posteà à Christo instituta; ita & distincta peccatorũ cõfessio, primùm Gen. 3. & 4. ubi Deus tam ab Adamo quàm ab Eva & Cain peccati cõfessionem exegit, non solùm cordis, sed etiam oris; non tantùm generatim, sed etiam speciatim; nec solũ coram Deo, sed etiam coram angelo, Dei ministro. Nam angelus in forma humana deambulãs, illas interrogationes fecit, ut cõfessionem extorqueret; confessione autem illi delerent, quod transgrediendo cõmiserant; jam tunc Evangelicam doctrinam initiãs: *Ex ore tuo justificaberis, & ex ore tuo condemnaberis*, ut veteres observãr. Præterea Deus nobis confessionem in Circumcisione proposuit, ut si cor denudaverimus, id est, si peccata confessi Deo satisfecerimus, veniam consequamur; ut notat Lactant. l. 4. *de Verà sapientiâ* c. 17. Cõfessionem quoq; adumbravit dijudicatio lepræ sacerdotibus cõmissa: quã cõprobavit Dominus Matt. 8. ut Hieron. in 16. c. Matt. admonet, dicendo, ad sacerdotis officiũ pertinere, cognoscere peccatorũ varietates. Chrysost.

Cõfessio peccatorũ olim adumbrata.

Tertul. lib. 2. advers. Marcionem. Ambr. lib. de Paradiso cap. 14. Lib 2. de Cain. c. 9. Iudicium de lepra figuravit confessionem peccati, Levit. 14.

verò lib. 3. *de Sacerdotio*, inde probat, novi Testamẽti sacerdotes non solùm spiritualem leprã dijudicare, sed etiam peccata remittendo curare.

Distincta peccatorum confessio adumbrata sacrif. Levit. 5. & Num. 5.

DISTINCTAM verò peccatorum confessionem satis expresserunt varia sacrificiorum genera, pro expiatione cujusque peccati constituta. Vnde illuxit inos Iudæis, distinctè peccara sua confitendi. Cujus meminit Ecclesiast. cap. 4. *Non confundaris confiteri peccata tua.* Nam de generali confessione facta soli Deo, nemo confundi solet. Quare Mat 3. & Mar. 1. legimus, *Iudaeos ad Ioannis Baptismaconfluentes, annunciasse actus suos, ac distinctè peccata sua confessos esse*, ut juxta peccati cujusq; gravitatem, a Ioanne docerentur pœnitentiam agere.

Ioan 11.

Lazari à mortuis excitatio, & solutio vinculorum sacramentum pœnitentiæ significavit.

POSTREMO peccati confessionem, reliquasq; sacramenti pœnitentiæ partes, significavit Lazari a mortuis excitatio. Mortuus enim peccatorem designat: excitatio à mortuis, conversionem: egressio ex monumento, confessionem: vinculorum solutio, absolutionem à peccans. A Christo Apostolis dictum est: *Solvite illum.* Sic nunc sacerdotibus: *Quorum remiseritis peccata.* Iren. lib. 5. cap. 13. Ambros. lib. 2. *de Pœnitent.* cap. 7. August. tract. 49. in Ioan. Gregor. hom. 26. in Evangelia.

CAP. LXXXVIII.

Quòd distincta peccatorũ enumeratio Ecclesiæ perpetuo usu comprobetur.

Distincta peccatorũ enumeratio necessaria.

POSTQVAM Dominus Ioan. 20. peccatorum confessionem instituisset, fideles post baptismum lapsi, certa spe absolutionis cõsequendæ, sua peccata sacerdoti confessi sunt, eumque ritum semper in Christi Ecclesia usitatum fuisse, comprobat inprimis illud Act. 19. *Multi credentium veniebant, confitentes & annuntiãtes actus suos.* Cui? sanè Paulo, vel alteri presbytero, cujus jussu curiosos libros post baptismum retentos exusserunt. Eòdem pertinet, quod Apostolus scribit: *Dedit nobis ministerium reconciliationis: pro Christo ergo legatione fungimur &c.* significans, potestatem Clavium datam esse presbyteris à Domino, ad reconciliandum lapsos Deo. Quod præstare nequeunt, nisi ex reorum confessione didicerint, qua in re divinam majestatem læserint, quomodo dispositi, & ad satisfaciẽdum parati sint. Non enim pro arbitrio quoslibet reconciliare fas ministris est; sed cognita reorum causa, dijudicare tenentur, quorum peccata sint remittenda, & quorum retinenda.

2. Cor. 5.

Confitenda sunt peccata non soli Deo, sed etiam eius ministro. Iacob. 5.

Ideoq; Iacobus vult, eos, quos peccari letalis cõscientia gravat, confiteri peccata sua, non soli Deo, sed homini Dei ministro: *Cõfitemini alterutrum*, inquit, *peccata vestra*: qui scilicet absolutione indigens, confiteamini ijs, qui potestatem absolvendi à Domino acceperũt, Laici presbyteris; peccatorum vinculis obstricti, eis, quibus dictum est: *Quorum solveritis &c. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ad quam promissionem alludẽs Ioan. *Si confiteamur*, ait, *peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra.* Non ait, *si confiteamur Deo, nos esse peccatores*: sed, *si confiteamur peccata nostra*: omnia scilicet & singula. De quibus subdit: *Remittet nobis peccata nostra* non aliqua, sed universa.

1. Epi. c. 1.

Deus præstat quod promisit, ac ratum habet in cœlo quod presbyter remittit in terris.

Nam *fidelis est & justus Deus*, stãs nimirũ promissis, nec fidem fallens. Proinde juxta suam promissionem & institutionem, si quis post baptismum relapsus peccata sua presbytero confiteatur, & absolutionem ab eodẽ impetret, Deus ratam suorum habet ministrorum sententiam, quibus dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Nulla verò alia in novo Testamento extat aperta Dei promissio, de obtinenda peccatorum (à fidelibus post baptismum) remissione, si generatim coram Deo se peccatores agnoscãt: frustràq; Dominus Ecclesiæ dedisset Claves, si passim alia esset via, per quam homines solvi à peccatis possẽt: imò falsum esset, quod veritas dixit: *Quorum retinueritis, retenta sunt.* Ex quibus patet, Ioannem de confessione sacramentali loquutum, quãdo fideles ad sua peccata confitendum hortatur.

Clemens.

Diony. Areo.

Irenaeus.

Novati hæresis damnata per Cornelium Papam. Euseb. lib. 6. Histo cap. 44. Tripart. hist. lib. 9. cap. 35. Cyprianus.

Quod & ex Clemente epist. 1. ad Iacob. colligitur, ubi & confessionem non soli Deo, sed & prælato fieri debere statuit, prout & Dionysius Areopag. in epistol. ad Demophilum, observatum fuisse testatur, & lib. *Eccles. Hierar.* c. ult. Iren. quoq; lib. 1. *cõt Hæres.* c. 9. & lib. 3. c. 4. Tertul. lib. *de Pœniten.* Origen. ho. 2. in Levit. ho. 2. in Psa. 37. & ho. 17. in Luc. CORNELIVS Papa & Martyr Novatum, accedente totius orbis consensu, quia negaret, sacerdotes posse lapsorum peccata dimittere, hæreticum pronunciavit: cui consentiẽs Cyprianus in sermone de lapsis ex professo docet, sacerdotibus non solũ

aperta

Cyprian. aperta, sed etiam occultissima peccata esse confitenda, ut pœnitentis vita cognosci queat. *Lactan.* Lactant. li. 4. c. 17. & 30. *Sciendum est, illam esse veram Ecclesiam, in qua est cõfessio, & pœnitentia.* *Hilarius.* Hilar. in 16. cap. Matth. & *Hieronym.* Hieron. in idem cap. 16. dicit, Episcopum & Presbyterũ ex officio, audita peccatorum varietate, solvere aut ligare. *Basilius.* Basilius *in regulis brevioribus*, regula 229. *Sicut medico detegẽdus est morbus, ut convenientem medicinam adhibeat; ita peccatorum confessio sacerdoti facienda.* Eãdem similitudine utitur Gregorius *Nyssen.* Nyssen. in epist. *ad Episcopum Mitylenes*, & oratione *in mulierem peccatricem*; item *Pacianus.* Pacianus in parænesi *ad pœnitentiam*. *Ambrosius.* Ambr. lib. 2. *de Pœnit. c. 6. Solvit criminũ nexus verecunda cõfessio.* *Chrysostom.* Chrysos. l. 2. & 3. de sacerdotio: *Omne judiciũ, quod Christus à Patre accepit, in sacerdotes, cõmunicatã potestate trãsfundit.* *Augustinus.* August. ho. 50. inter 50. *Leo.* Leo epi. 80. & 91. docet, confessionem pœnitẽtis non esse differendam, quia Iure divino sit relapso necessaria. *Gregorius. Beda* Grego. ho. 26. in Evangelia; Beda in 5. c. Iacob. *Bernardus.* Bernar. ser. 16. *in Cant.* Magister senten. lib. 4. dist. 17. universique doctores scholastici tradũt, omnium & singulorum peccatorum letalium, quæ post diligentem conscientiæ discussionem occurrunt, confessionem sacramentalem jure divino necessariam esse. Quod plurima quoq; Concilia definierunt. *Cõc. Carthag.* Conc. Carthag. III. can. 31. statuẽs, ut secundum peccatorum differentias, Episcopi arbitrio pœnitẽtiæ tempora decernantur: quod, sine præmissa, fieri nequit. Idem repetitur in *Laodicen.* Conc. Laodicen. can. 2. in 6. synodo can. 102. in 1. Cabilon. can. 8. in II. *Cabilonen.* Cabilon. can. 2. in *Turonen.* Turonen. ca. 22. in Parisiensi can. 26. in *Remensis.* Remensi can. 12. in Mogunt. c. 26. in *VVormac.* Wormac. c. 25. in *Lateran.* Lateran. c. 21. *Cõstan. Flor.* Constan. sess. 8. Florent. *in instructione Armeniorum.* In *Tridentin.* Trident. sess. 14. can. 6. & 7. *Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem esse necessariam jure divino, anathema sit.* Vnde patet, non ab *Innoc. III. confitendum semel in anno præcepit, non autem confessionem instituit.* Innoc. III. (ut calumniantur sectarij) confitendi necessitatem inductam, sed ut singulis annis fideles hoc salubri remedio uterentur, præceptum esse. Nam omnia Concilia usus cõfessionis præcessit, qui sanè cùm onerosus atque molestus sit, cùm oporteat in eo hominem sacerdoti peccata sua quantumvis occulta, pudenda, imò exhorrenda detegere, judicioq; ipsius stare, mulctamq; ab eo injunctam luere; numquam populi confitendi legem admisissent, nisi divina institutio & authoritas ad obediẽtiam eorum animos inclinasset, utilitásq; ex divina promissione exspectata ad confitendum invitasset. REFERT Climacus, gradu IV. quendam vidisse deleri singula peccata, quæ confitens sacerdoti exprimeret. *Peccata confessione deleri visa sunt.* Bonavẽtura in vita S. Francisci cap. 10. scribit, cum cuidam militi persuasisse, ut confiteretur, dum esset repentina morte subtrahendus. NEQVE hanc privatam cõfessionem Nectarius abrogavit, sed duntaxat publicã, quæ coram testibus fiebat, qui audita exprobrate postea, vel graviter offendi nõnumquam poterãt: *Nectarius publicam cõfessionem sustulit.* uti cõtigisse refert Socrates, dum quædam mulier publicè sua peccata confitens, longiùs ex indiscreta devotione progressa, crimen occultum cum Diacono in Ecclesia perpetratum, coram populo declarasset. *Socrat. lib. 5. cap. 19. Sozom. lib. 7. cap. 16. Nicepho. lib. 12. cap. 28.* Nam ex ea flagitij publicatione cùm odium Cleri, scãdalum infirmorum, tumultusq; subsecuta fuissent, visum est Patriarchæ Nectario, hunc ritum, qui occasione Novatianorum post Decij persecutionẽ invectus fuerat, abrogare, & unũquemq; pœnitentem suæ cõscientiæ permittere, ut videlicet privatim sacerdoti peccata exponeret, qui altissimo silẽtio ea tegere deberet, nec illa ullo casu publicare, aut exprobrare posset. *Confessio publica ad satisfactionẽ pertinens à Nectario sublata.* Cujus sententiam Chrysost. Nectarij successor, Orientisq; totius Episcopi comprobarunt. DVM itaq; Chrysost. ait, confitendum esse soli Deo, sine verborum sono; de cõfessione loquitur, nõ prout ordinatur ad sacramentalem absolutionem, quæ pars essentialis pœnitentiæ sacramenti est; sed de confessione illa publica, ut ordinatur ad confusionem & erubescentiam, per quam pœnitens pro pœna suis peccatis debita satisfaciebat; ac proinde agit de cõfessione, quatenus ad satisfactionem pertinet. *Grego. lib. 6. epist. 31. Chryso. [illegible] ad Hebraeos. Hom. 2. in Psal. 52. Hom. 4. de Lazaro. Hom. de Publicano.* In eundem sensum loquitur Cassianus collat. 20. c. 8. NEQVE majoris ponderis est argumentum ab impossibilitate supputationis peccatorũ deductũ: *Delicta enim quis intelligit? Et, Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ.* *Psal. 18. 17.* Ea enim solùm peccata enumeranda sunt, quæ post sui diligentem discussionem memoriæ occurrunt. Illa verò diligens discussio vocatur, quam in rebus gravioribus homines ordinariè adhibere solent, ac proinde non minus facilè sacerdoti, quam soli Deo confitentur. *Discussio quæ sit necessaria.*

Cap. LXXXIX.

Vtrum peccata venialia confitenda sint?

Venialia peccata vtrum confitenda.

QVIA peccata venialia nos à Dei amicitia non divellũt, variisq; modis, prærerquam confessione sacerdoti facta, expiari queũt, licet utiliter, non tamen necessariò confitenda sunt. Circumstantiæ verò, *Circumstantiæ peccatorũ quæ sint exprimendæ.* quæ peccati speciem commutant, vel notabiliter aggravãt, quia sine illis peccata non integrè exponuntur, neque à Iudice plenè agnoscuntur, aperiendæ sunt, ut Iudex de peccati gravitate censere, condignamq; pœnitentiam imponere possit. At circumstantiæ, quæ actus gravitatẽ non magnopere adaugent, reticeri possunt; quamquam sibi bene consulant, qui etiam hujusmodi circumstantias Confessario detegunt, ut & illi, qui peccatis solum venialibus obnoxii sæpe confitentur. Vnde patet, eorum esse temerarium judicium, qui quoties cernunt aliquem confiteri, toties letaliter peccasse sentiunt. Quid autem sit faciendum, quando circumstantiæ directio in alterius personæ periculum, aut notabilem infamiam vergit, Dominicus Soto in 4. dist. 18. q. 2. ar. 5. tradit.

Cap. XC.

Vtrum mutila confessio repetenda sit?

SI quis sponte aliquod peccatum mortale, vel circumstantiam in cõfessione necessariò exprimendam subticuerit, prætetquam quòd se *Mutila cõfessio an repetẽda.* novo scelere cõmaculat, repetere confessionem tenetur. At qui ex oblivione, vel ex minus accurata suæ cõscientiæ discussione aliquod peccatũ confiteri omiserit, integrè tamen omnia detegere proponens, confessionem iterare non tenetur: sufficiet enim per oblivionem omissa, quando in memoriam redierint, opportuno tẽpore confiteri. Nam peccata, quę diligẽter conscientiam scrutanti non occurrunt, eidem cõfessioni inclusa esse intelliguntur, pro eisque oratur: *Ab occultis meis munda me Domine.* *Conc. Tridẽt. sess. 14. cap. 5. & can. 7.* Quia tamen non remittuntur, nisi per sacramẽtum pœnitentiæ, actu vel voto susceptum, licet homo tunc ignorantia, impotentiaq; invincibili excusetur, occurrente nihilominus eorũ recordatione, votũ exequi debet, tacitamq; conditionem implere: *Si alia peccata occurrerent, confiterer;* quod si remoto impotentiæ impedimento hãc inclusam cõditionem non compleat, non omnia peccata Deo exponendi studium habuisse videbitur, ut de peccatis, per contritionem cum sacramẽti voto remissis, docet Concilium Tridentinum. VTRVM verò ad *Trident. sess. 13. c. 7. sess. 14. cap. 4. Bellar. lib. 2. de Pœnitent. c. 9. & 14.* cõmunicandum accinctus in Paschate recordatus peccati gravis omissi, teneatur habita cõfessarii copia statim confiteri, an verò possit illius cõfessionem in sequens Pascha differre; ambigunt nonnulli: at multò erit tutius quàm citissimè confiteri. Navarrus in Manuali cap. 2. num. 9.

Cap. XCI.

Quas cõditiones legitima confessio requirat.

COnditiones ad legitimam confessionẽ requisitæ sexdecim his ce versibus continentur: *Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis: Atque frequẽs, nuda, & discreta, libens, verecunda: Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata: Fortis, & accusãs, & sit parere parata.* *Conditiones legitimæ confessionis.* Quorum omnium hæc summa est, ut confitens nudè, ambagibus fucatisq; verbis remotis, sua peccata detegat, exemplo *Iosue 7.* Achan dicendo: *Sic, & sic feci.* Quæ certa, pro certis; dubia pro dubiis recenseat. Præterea cum animi submissi, modestiq; signis confiteatur; flexis genibus, nudo capite, demisso in terram vultu, cumq; aliis christianæ humilitatis indiciis. Purè insuper, sine rerũ impertinentiũ admixtione, & absq; mendacio cõfitendum est. Frequẽter quoque, sicut crebrò labimur, absq; excusatione peccati cõmissi, verbis honestis, animo prompto & devoto, narratione verecunda, brevi ac modesta, quæ interim fortis ac libera sit, nihil pudore supprimens, quod ad peccati naturam pertineat; nullum crimen, cujus adhibita diligentia debita pœnitens recordatur, omittens, aut involuto sermone tegens. Denique confessio secreta sit: ideoq; per ipsum peccatorem, non autem per alium; neq; scripto, sed verbo *Cõfessio verbo, non scripto fiat.* fiat, non audiẽte alio, neq; per interpretem, si per se possit, potissimùm de peccatis occultis, cùm ordinariè sua peccata occulta publicare, seipsumque infamare non liceat. Subinde tamen ad *Conc. Tridẽt. sess. 14 cap. 5.* culparum castigationem, ad sui humiliationem, ad exemplum disciplinæ, ad imploran-

Publica confessio subinde licita.

Henriquez lib. 5. cap. 2. & 9.

implorandа aliorum suffragia, vel ad gratiæ Dei commendationem occulta peccata confiteri palam licebit, ut Augustinus *in Confessio. libris* ostendit. Similiter in extrema necessitate in aquis constituto, in littore stanti presbytero, vel in alia tabula confractæ navis in mari cōsidenti, aliis audientibus, confiteri fas erit: prout accidisse fertur, dum plures fodissent puteum, & in imo constituti ruinâ terræ oppressi collo tenus essent, cōfessi sunt, priusquam omnino terrâ obruerētur. Rursus mos obtinuit, ut peste infecti Confessario procul stāti, & vulnerati in prœlio morte instante, sociis etiam audiētibus confiteantur; ac demum ut pœnitens, si Confessario aliter nequeat, saltem per fidum interpretem sua peccata exponat; quia licet Christus publicam fieri confessionem non instituerit, nec id satis consultè humana lege statueretur, attamen id facere non vetuit, ut Concilium Tridentinum declarat.

Navar. in man cap. 2. nu. 4.

Sess. 14. c. 5.

Confessio per litteras aut per internuntium absenti nō est facienda, nec absolutio sacramentalis absenti danda.

Catechismus Trident. seu Romanus de pœnitentia. num. 45.

Utrum verò per literas, seu internuncium, (quoniam ea ratione nihil occultè agi potest) confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere liceat, aliquādo dubitatum fuit: sed non licere, per Clementem VIII. definitum est, qui contrariam assertionem uti falsam, temerariam & scandalosam damnavit, ac prohibuit: nec solùm totam illam propositionem, licere confiteri absenti peccata sacramentaliter, & absolutionem obtinere, damnavit; sed insuper utramq; partem propositionis (scilicet, licere sacramentaliter per internūcium vel litteras confiteri peccata, vel etiā ab absente Confessario absolutionem obtinere) falsam esse declaravit, prout successorem ejus Paulum V. attestatum fuisse, certissima relatione accepimus: qui etiam addit, Pontificem non intendisse doctrinam ab Augustino & veteribus propositam reprobare, quia tradunt, licere eum absolvere, qui cōfessarium advocavit; sed priusquam is veniret, obmutuit, aut repente loquelâ privatus fuit. Accusare quidem se (quando potest) debet pœnitens vocali verbo, quod per se ordinatur ad proprij cōceptus occulti manifestationem: non tamen id pertinet ad essentiam sacramenti. Unde signis & nutibus ægrotus, qui aliter nequit, sicut & mutus præsenti confessario sua peccata detegere tenetur; & per fidum interpretem potest, quis cōfiteri sacerdoti prorsus ignaro idiomatis pœnitentis, ut ex attrito fiat contritus, suæq; saluti hac ratione cōsulat. Nec hîc confessionem omnino deesse putandū est, quādoquidem fiat, quatenus rerum status patitur.

Augu. lib. 2. de adul. coniug. cap. 9.

Henriquez lib. 5. ca. 11.

Suarez di. 23. de integritate confess. sect. 1.

Ceterum an repentè loquelam & sensum, ac omnem intelligentiam deperdens, sine ulla prævia confessione, nulloq; signo peccati in ordine ad claves, ne vel in cōmuni dato, absolvi possit, maiorē habet difficultatem. Cùm enim absolutionis sentētia per modum judicij ex causæ cognitione proferēda sit, nullaq; hîc peccatorū confessio, vel judicij materia reperiatur, absolutionis sententia impēdi nequit: attamen per modum suffragij absolutionem adhiberi, nihil vetat, inclusa conditione tacita vel expressa, *in quantum possum, & quatenus capax es.* Præterea confessioni formalis dolor de cōmisso peccato adesse debet, cum proposito non peccandi de cetero, & voto præstandi cetera, ad ritè suscipiendum pœnitentiæ sacramentū requisita. Consultum insuper est, statim confiteri, ne unum peccatum suo pondere in aliud pertrahat. Necessarium verò est, nihil præ timore aut verecundia omitti; utq; pœnitēs seipsum accuset, non Deum, non proximum, non carnem, non mundū, non deniq; principaliter ipsum dæmonem, cùm nemo suæ voluntatis arbiter nisi à seipso lædatur. Postremò, ejus animi pœnitentem esse oportet, ut exsequi paratus sit, quod pro peccatis Confessarius faciendum injunxerit.

An liceat sacramentaliter absolvere, nullo pœnitente dato signo.

Cap. XCII.

Utrùm confessa peccata semel, iteratò confitenda sint?

Si confessio nulla fuerit, quia pœnitens non omnia peccata, vel saltem circumstātias moris speciem commutantes spontè non expresserit, vel quia nullum peccati formalem dolorem, neq; satisfaciendi propositum habuerit, aut si confessarius potestate ordinis vel jurisdictionis caruerit, aut impēdere absolutionem noluerit, peccata semel expressa, iterum ei Confessario detegenda erunt, à quo absolutio petetur. Si autem peccata semel verè fuerint remissa, non erūt necessariò in cōfessione iterū repetenda, quia soluto debito tollitur obligatio iterū solvendi. In religionibus tamen quibusdā, ex speciali statuto, regulares omnes sub-

diti in fine anni Prælato suo, peccata omnia quàvis non reservata, à quibus per singulas hebdomadas aut menses à regulari Confessario delegatam jurisdictionem a Prælato habente absoluti fuerint, iterum confiteri tenentur, quia juri suæ libertatis in isto renuntiarunt, statutisq; istud disponentibus veluti ex pacto voluntario sese subjecerunt.

An & quando peccatorũ confessorum repetitio facienda.

QVAMVIS autem nulla generali lege constitutum sit, ut peccata, à quibus per legitimum confessarium absolutus quispiam est, repetere teneatur; utrum tamen semel aut sępius in vita, generali confessione eadem peccata confiteri expediat, meritò QVÆRI potest. Certum enim videtur, id maximo cum fructu in plerisque religionibus observari.

Confessio generalis a[n] utilis.

Licet ergo non sit præceptum omnibus fidelibus, attamen consultũ est, ut cum animi magna præparatione aliquando recogitent omnes annos vitæ in amaritudine animæ suæ, propriasq; species atque circumstantias, gravitatémque ac numerum peccatorum recolant, hisque perpensis, atque Dei beneficiis sibi collatis, quibus ingrati sæpe fuerunt, ingentem in se omniũ peccatorum detestationem excitare studeãt, curentq; non solùm vitam emendare, Deomnia pręcepta implẽdo; sed etiam fructus dignos pœnitẽtiæ agendo, futuri seculi pœnas evadere. Monet attamen sapienter Dominicus Soto, cõfessionem sactamentalẽ non esse passim repetendã, ne Christi sacramẽtum efficiatur religionis ludibrium. Secus autem accidit in generali peccatorum confessione Deo facta, in qua laudabiliter peccata olim remissa grato erga Deum animo quotidie recolimus, exemplo Davidis Psalm. 50. *Peccatum meum contra me est semper:* Ezechiæ, Isaiæ 38. Pauli 1. Corinth. 15. cap. 21.

Soto in 4. di. 18. q. 4. ar. 3.

CAP. XCIII.

De tempore Confessionis.

QVO ætatis, anniq̀ue tempore confiteri oporteat, Dominus lege aliqua non pręscripsit; sed Ecclesię pręfectis determinandũ commisit. Vnde Concil. Lateran. languescente christianorum fervore decrevit, omnes & singulos, tam mulieres quàm viros, cùm ad discretionis annos pervenerint, semel in anno debere confiteri. Quo autem anni tempore id faciendum sit, mos in universa Ecclesia confitendi, sacro Quadragesimæ tempore hactenus cum ingenti animarum fructu observatus, clarè demonstrat: quem Concilium Tridẽtinum amplectitur. Cujus & Chrysostomus meminit hom. 30. in Gen. & ho. 10. in Matthæum.

Semel in anno confitendum.

Cõc. Trident. sess. 14. c. 5.

QVOTIES insuper mortis periculum imminet, vel rem aliquam tractare aggredimur, quæ hominis sanctitatem exigit; ut, cùm sacramenta ministrare aut percipere volumus, toties confitẽdum est. Hinc Tridentina Synodus hortatur futuros conjuges, ut antequam contrahant, peccata confiteantur. Item, si quis metuat, ne toto anno confitendi oportunitatem aliam non habeat, putà si longam navigationem suscipiat, vel si conscientia dictet, confitendum est. Quandocumq; insuper Eucharistiæ Sacramentum ab illis sumendum est, quos conscientia peccati mortalis gravat, quãtumcumque etiam se contritos existiment, habitâ confessoris copiâ, necessariò præmittenda est confessio sacramentalis; ut definit Concil. Tridentinum sess. 13. can. 11.

Confitendum imminente periculo mortis: itẽ, quando suscipienda vel ministranda sunt sacramenta. Sess. 24. ca. 5. Reform.

QVIA verò à nonnullis ambigi posset, utrùm religioso habenti privilegiũ cõfessiones audiendi, confessus teneatur iterum eodem anno suo proprio Parocho confiteri? sciendum est, Romanum Pontificem, totius universalis Ecclesiæ pastorem, religiosis privilegium audiendi confessiones posse concedere, quatenus expediat potestatem amplam vel restrictã eis tribui, ad ejus discretionem pertinet, cui Dominus potestatem in totam Ecclesiam dedit in ædificationem, non in destructionem.

An sufficiat religioso privilegium habenti semel in anno confiteri.

QVIN autem præcepto de annua confessione facienda illi satisfaciant, qui etiam in Quadragesima vel Paschę festo religiosis Apostolico privilegio delegatis confitentur, incunctãter tenendum est, nec hujusmodi obstrictos esse ad iterandam suo Parocho confessionem: attamẽ, quia Pastoris est, vultum sui pecoris agnoscere, convenientissimum est, ut quisque in anno semel ordinario Pastori suo, conscientiæ suæ secreta detegat, ut infirmitatibus ovium congrua medicamẽta providere queat; ut docet Tapperus art. 5. quem immeritò reprehendit Henriquez lib. 5. cap. 16. *in Glossa.*

Consultum, proprio parocho confiteri.

Dominicus in 4. dist. 18. q. 4. ar. 3. Henriquez lib. 5. cap. 16.

CAP. XCIV.

De Satisfactione.

Satisfactio, pœnitentiæ pars.

TERTIA Pœnitentiæ pars est, Satisfactio, quæ omni tempore à lapsu medium fuit necessarium ad consecutionem gloriæ. Nam nullus regnum Dei intrat, nisi plenè à pœna ob culpam debita expurgatus. Non tollitur autem totus reatus pœnæ, nisi per satisfactionem compensatâ injuriâ, Deo per inobedientiam illatâ. Sicut ergo peccatori necessarius est dolor de offensâ Dei, ita & propositum compensandi ac satisfaciendi.

Debitum ex damno vel injuria.

VOX autem Satisfactionis interdũ generatim omnem debiti solutionem cõprehendit, etiam restitutionem. Debitum verò nonnumquam ex damno reipsa illato, aliàs ex injuriosa actione in aliquem commissa nascitur; sed undecumque debitum promanet, modò tantum fiat, quantum justitia exposcit, satisfieri dicitur. At strictè accepta satisfactio, est injuriæ alicui personæ illatæ cõpensatio, in actionibus consistẽs, quas ad æqualitatem justitiæ reducit, in eo à restitutione diversa, quæ in rebus versatur, justitiámque, quoad rerum æqualitatem, reparat. Vnde nihil propriè Deo restituimus, cùm damnũ pati nequeat, sed pro injuriis ei satisfacere tenemur, tantum præstando, libereque luendo, quantum irato ad ulciscendam suam injuriam satis esse possit. Et quidem hujusmodi compensatio vel secundùm perfectam æqualitatem fit, ut dum inter æquales actio contumeliosa per aliam oppositam compensatur, qua tantum honoris rependitur, quãtum injuriæ illatum erat: cujusmodi satisfactio, est plena & absoluta. Talem Christus pro Adæ superbia Deo exhibuit, se humiliando, Patrique obediendo usque ad mortem Crucis. Hæc enim actio Filij Dei infinitè grati, non minùs Deo accepta fuit, quàm primi parentis elatio displicuerat. Et quia Christus non solùm æqualem satisfactionem, sed etiam ex proprio redemptionis pretium obtulit; ideo rigorosè satisfecit, tãtum honorem Deo sua obedientia præstando, quantum cõtumeliæ Adam sua inobedientia intulerat.

Satisfactio in cõpensatione injuriæ consistit. Restitutio in reparatione damni versatur.

1. Ioan. 2. Christi satisfactio rigorosa fuit.

EST tamen & alia quædam justitia, quæ non in absoluta æqualitate, sed imperfecta consistit: nam ab alterius pacto, promissione, donatione, necnon acceptatione dependet, cui satisfactio justa quidem, sed non rigorosa correspondet. Tali nos injuriam Deo peccatis factam compensamus, dum juxta ipsius beneplacitum satisfacimus. Ad hujus generis satisfactionem pertinet sacramentalis & canonica satisfactio, quæ nihil aliud est, quàm pœnę à sacerdore in foro cõscientiæ impositæ, cum proposito vitæ emendandæ, persolutio. Nam sola illa pœna sacramẽti pœnitentiæ pars censenda est, quæ ex potestate clavium sacerdotis decreto pro mensura delicti imponitur. Sublato enim per Contritionem & Confessionem æternæ mortis reatu, plerumque superest pœna temporalis in altero seculo luenda, quam expiamus, redimimus, ac cõpensamus satisfactione. Id enim Christi dono filiis & amicis Dei præstatur, ut sicuti gloriam futuræ vitæ promereri, ita & pro temporali pœna remisso peccato adhuc restante, satisfacere queant.

Satisfacimus Deo pro pœna restante, culpa remissa.

Conc. Trident. sess 14. cap. 8. & 9. & can. 13.

PORRO quòd remissâ culpâ sæpe remaneat pœnæ temporalis reatus, ex scripturis manifestissimum est. Nam Gen. 2. & 3. atque Rom. 5. *Per peccatum mors.* At remisso originali peccato remanet moriendi necessitas, dolores conceptus & partus, *jugum grave super filios Adæ.* Quibusdam mors est virtutis exercitium, & tamen simul primi peccati pœna: aliis verò est tantum supplicium, ut impiis & parvulis, qui exercitij non sunt capaces. Exod. 32. post condonatum vituli adorati peccatum, ait Dominus: *Ego in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.* Num. 14. dimisso murmurationis crimine, Iudæi in deserto numerati, omnes mortui sunt, exceptis Iosue & Caleb. Numero. 20. Moyses & Aaron ob diffidentiam, ad moriendum in deserto condemnatur. Deut. 32. Moysis mors describitur. Ad quem locum alludens David Psal. 98. ait: *Deus tu propitius fuisti eis, ulciscens in omnes adinventiones eorum.* Numero. 12. Maria septem dierum leprâ percussa est. 2. Reg. 12. *Transtulit Dominus peccatum tuum: veruntamen filius tuus, qui natus est tibi, morte morietur.* 2. Reg. 24. postquam dimissum esset peccatum, numerãdo populum commissum, flagellum pestis sequutum est. 3. Reg. 13. Propheta propter inobedientiam sibi per pœnitentiam remissam, a leone interfectus

Remissa culpa, sæpe luenda pœna remanet.

Ecclesiast. 40. August. li. 2. de pecca. merit. c. 34. lib. 13. de civit. cap. 6.

terfectus est. 2. Corint. 11. *à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Gregor. lib. 9. Moral. cap. 27. *Deus peccatum delet, sed inultum non deserit.* Chrysostomus hom. 5. *De Pœnitentia*, docet, pœnis post remissionem peccati à Deo inflictis, magis intendi nostram utilitatem; ut scilicet cautiores postea simus, nec tam facilè in peccata eadem relabamur, ut August. in Psalm. 50. ad versiculum, *Veritatem dilexisti*, tradit, & alibi sæpe.

Remissa culpa sæpe remanet pœna in altero sæculo luenda.

Qvod vero dimissa culpa debitum luendæ pœnæ temporariæ non solum istius vitæ, sed etiam futuræ sæpe remaneat, evincit longū exilium animarum sanctarum in Limbo & carcere, à quo per Christum ad inferos descendĕrem eductæ sunt; necnon dilatio resurrectionis corporum, quę ab animabus expetuntur. Neque tantum pœnâ damni in futuro seculo peccatum remissum vindicari, sed etiam pœnâ sensus docet Apostolus asserens: *quosdam salvari, sic tamen quasi per ignem*: quo modo Apostolum intellexit Augustinus in Psalm. 37. Enchir. cap. 71. & lib. 21. *de Civit.* cap. 13. & communis est totius Ecclesiæ sententia in Conciliis universalibus definita, ut in assertione Purgatorij ostendimus.

Zachar 9. Apoc. 6.

Purgatorius ignis. 1. Corint. 3. 2. Macha. 12. Conc. Costan. sess. 8. Trid. sess 25. In symbolum lib. 3 c. 19. Conc. Triden. sess. 14. c. 8.

Cur pœna remaneat culpa remissa. Aug. Enchir. cap. 70. & tract. ult. in Ioan. Lib. 21. de civit. c. 13. In Psal. 50. ad versic: veritatem dilexisti.

Cvr autem non statim remissâ culpâ condonetur omnis quoque pœna, plures sunt causæ. I. quoniam divinæ justitiæ ratio exigit, ut qui sciēs volénsque cælestem patrem offendit, sine castigatione non recipiatur in gratiam. Flagellat enim Deus omnem filium, quem recipit. II. ut peccatum quisq; tantò magis detestetur, quantò ejus productior est pœna, difficiliorq; curatio. III. quia sanato vulnere letali, cicatrices quoq; ac reliquiæ plagarū curandæ sunt. Non enim sufficit trāsfixo sagittam extrahi, sed inflicta quoque mala affectio sananda est: sic remisso damnationis æternæ reatu, pravæ inclinationes emendādæ sunt. Id autem satisfactoriis pœnis efficitur, quæ flagella, exercitia & medicinæ sunt. IIII. propter exemplum aliorum peccator ab Antistite satisfactionis suę modū accipit, ut hac disciplina peccato offensi discāt, quomodo vitam instituere, pietatémque sequi debeant. V. ut quam peccando contristaverat quis Ecclesiam, suo labore, ac doloris testimonio lætificet. Vnde antiquitus pro criminibus publicis indici publica pœnitentia consueverat, ut ceteri timore disciplinæ perterriti, sedulò hujusmodi lapsus caverent. VI. ne propter pręsentia bona, & evitanda mala, sacramenta quærantur, cùm illa non ad temporalium, sed cælĕstium bonorum adeptionem præcipuè sint instituta. VII. ut membra Christo capiti sint conformia in pœnarum voluntaria perpessione. *Turpe* enim *est sub spinoso capite membrum esse delicatum.*

August. hom. 50. inter 50. cap. 11.

Cyprian, in ser. de lapsis.

Aug. Enchir. cap. 66.

Chrysost. ho. 8. ad pop. Antioch. Bernar. ser. 2. de adventu.

Postremo pœnæ satisfactoriæ à nobis liberè susceptæ, Dei animadversionem suppliciaque nobis reposita, avertunt. *Dum enim nos punimus, Deus parcit.* 1. Corinth. 11.

Daniel. 4. 1. Cor. 11.

Cap. XCV.

Quibus operum generibus Deo satisfaciamus.

Opera unde vim satisfaciendi accipiant.

Vt opus satisfaciendi vim habeat, oportet, ut à spiritu Christi per gratiam inhabitāte profluat. Nam opera, quę impulsu Spiritus sancti nondum inhabitantis exercentur, rationem dispositionis ac impetrationis, non autem satisfactionis habĕt. Necessarium insuper est, opus satisfactorium esse pœnale, id est, tale, ut natura sua molestiam doloremque adferat. Hujusmodi verò triplicia sūt: Oratio, Iejunium, Eleemosyna; quibus Deo exhibemus animi, corporis, & externa bona, triplicique peccatorum radici, videlicet Concupiscentiæ, Carnis, Oculorum, atque Superbiæ vitæ, totidem medicinas opponimus. Denique peccato Deum, proximum, & nosipsos offendimus: quare congruentissimè Deum oratione placamus, proximo eleemosynis satisfacimus, nosipsos verò jejunio castigamus, ad quod revocantur cilicia, humiliationes, cineres, castigationes, & flagella. Ad eleemosynam verò quęcunq; in proximi utilitatē cedūt, ut omnia misericordiæ opera.

Opus satisfactorium pœnale triplex.

Svb oratione autem cōprehenduntur omnia, quibus Deo laudem, gratiarum actionem, honorémve deferimus: ut sunt Sacrificia, templorum ædificatio, & similia. Vnde contritio, ut pœnalis est, item confessionis actus nonnihil pœnæ temporalis debitæ abolĕt: interdum verò sua intensione totam quoq; remitti impetrant: ut in latrone, Beata Magdalena, Petro amare flenti, alusq; permultis. Hinc ab angelo dictū est: *Bona est oratio cum jejunio & eleemosyna.* Dan.

Tob. 12. Ioelis 2.

Ionæ 3. Proverb. 19. Lucæ 11.

ni. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Psal. 49. *Invoca me & eruam te.* prout exaudivit Manassem 2. Paralip. cap. 33. Et quotidie se invocantes exaudit.

Quædam pœnæ absoluto Dei decreto infligendæ.

SCIENDUM tamen hoc est, quasdam esse temporales pœnas, immobili judicio Dei decretas, quas nullis precibus avertere, nec ullis operibus redimere possumus: qualis pœna mors est. *Statutum enim est omnibus hominibus semel mori.* Talis fuit pœna, Moysi diffidentiæ decreta. Item filio Davidis, ex adulterio nato. 2. Reg. 12. Iob. 9. *Deus, cujus iræ nemo resistere potest.* Ezechiel. 14. *Etsi fuerint tres viri isti in medio ejus, Noë, Daniel, & Iob* &c.

Gen. 3. & al. Grego. lib. 9. mor. cap. 30.

Ezech. 14.

CAP. XCVI.

Utrùm pro temporali pœnâ ex cōdigno satisfacere possimus?

Satisfacimus ex condigno pro tēporali pœna.

POST remissionem culpæ, hominem Deo jam reconciliatum, posse ex condigno pro temporali restate pœna satisfacere, Concilium Tridentinum sess. 14. can. 13. & sess. 6. cap. 14. ex scripturis ostendit. Lucæ 3. *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, id est, sufficientes ad compensandam injuriam peccato illatam; si non ad æqualitatem quantitatis, saltem proportionis, juxta offensi acceptionem. Iuxta illud: *Peccata tua eleemosynis redime.* Et 2. Cor. 7. Apostolus inter pœnitētiæ fructus vindictam recenset, hoc est, pœnā, quam ex amore Dei pro admissis peccatis fidelis ultrò assumit, aut à sacerdote injunctam obedienter suscipit, ut injuriam Deo factam compenset. Cùm verò certum sit, justificatum posse vitam æternam promereri operibus bonis; consequitur, eadem opera, dum pœnalia sunt, vim satisfaciēdi pro pœna temporali habere: quod omnium ætatum scriptores magno cōsensu docuère. NEQVE putādum est, istam satisfactionem Christi meritū, vel gratuitam peccati remissionem obscurare, cùm potiùs illam cōmendet, cujus tanta vis sit, ut etiam actionibus justificatorum dignitatem tribuat, pro temporali pœna satisfaciendi. Et quemadmodum singula unius corporis mēbra suas functiones ad cōmunem omnium partium utilitatem peragūt: ita qui ad unius Christi cōpagem pertinent, possunt mutua onera portare, ac pro se invicem Deo satisfacere. Iuxta illud Psal.

Sess. 14. can. 8. & can. 13. & 14. sess. 6. cap. 14.

Daniel. 4.

Satisfactio nostra nō obscurat, sed illustrat Christi satisfactionem. Matth. 20. 2. Timot. 4. Tertul. lib. de Pœnitentia. Cyprian. ser. de lapsis. Augu. Enchi. 70. Chryso. hom. 41. ad pop. Antioch. Leo epist. 91.

Psal. 118.

Particeps ego sum omnium timentium te. Et illud Christi: *Facite vobis amicos, qui recipiant vos in æterna tabernacula.* Euseb. li. 3. hist. cap. 17. refert, Ioannem Evangelistam pro Latrone satisfecisse. Et Apostolus ad Eleemosynas excitans: *In præsenti tempore vestra abundātia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.*

Lucæ 16.

2. Corint. 8.

CAP. XCVII.

Utrum vivi pro mortuis satisfacere possint?

QVemadmodum vivi in præsenti vita sibi invicem succurrere, ita quoq; viventium suffragiis qui sunt in Domino defuncti, à pœna temporali post hâc vitam luenda possunt liberari. Iuxta illud: *Sancta ergo & salutaris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvātur.* Vnde pro omnibus in sancta societate defunctis, Ecclesia supplicationes exhibet; ut quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicumque cognati, ab una eis succurratur Matre communi. Sacrificia enim pro defunctis, non valdè malis propitiationes sunt, ac quibusdam prosunt, ut plena sit remissio, aut certè tolerabilior, breviorq; fiat ipsa damnatio, seu pœna ibi luenda; ut latiùs in tractatu *De Purgatorio* demonstratum est.

2. Mach. 12.

Augu. lib. de cura pro mor. c. 4. & ult.

Enchir. cap. 110. & 118. Lib. de hæres. 53. l. 9. cōfess. cap. 12. li. 22. de civit. c. 9. Dionys. Areo. lib. de Eccles. Hier. cap. 7. Chryso. ho. 3. ad Philip.

De Indulgentijs.

MAGNO insuper consensu Catholici scriptores tradūt, reatum pœnæ tēporalis alterius vitæ per Indulgentias tolli quoq; posse, dum videlicet Ecclesiastica potestate obligatio debiti solvitur, sive condonando, sive thesaurum Ecclesiæ, accepta à Christo authoritate, alicui dispensando & applicando: quomodo Apostolus partem injunctæ pœnitentiæ incestuoso in Christi nomine donavit; & Cyprianus nōnullos ante plenam satisfactionem reconciliavit; aliique Patres & Concilia passim docent, Ecclesiam de injunctis aut injungēdis pœnitentiis aliquid posse relaxare, cujus solutionem factam in terris, Christus ratam habeat in cælis. Ad Clavis enim officium pertinet, cuncta regni cælestis impedimenta submovere, ac proinde omne vinculum animam reconciliati peccatoris obstrictam tenēs, ac ab ingressu cæli remorās, dissolvere;

Indulgentiæ prosunt vivis & defunctis.

2. Corint. 2.

Chryso. ho. 4. in post. ad Cor. Conc. Nicen. can. 11. Carthag. 4. can. 76. Conc. Later. Conc. Triden. sess. 25. Matth. 16 & 18 Ioan. 20 Ambro. li. 1. de Pœnitent. cap. 2.

ut in

Conc. Cōſtan. ſeſſ. 45. & in eandem. art. 42. Vuiclef. ar. 9. Mar. Luth. in eādem. ar. 17. Luth.

ut in Cocil. Lateran. Conſtant. ac Tridentino definitum eſt. At vivis indulgentiæ per modum abſolutionis conferuntur; defunctis autem per modum ſuffragij: hoc eſt, judiciali authoritate vivi ſolvuntur; ſed ex ſimplici commiſſione à Chriſto facta, theſaurus Eccleſiæ defunctis diſpenſatur.

Aug. ho. 50. int. 50.

Nec putandum eſt, Indulgentias pœnitentię ſtudium enervare, quia digni pœnitentiæ fructus aguntur, quando pœnitēs juxta ſacerdotū arbitrium opera pœnalia facit, ab eiſdemque ſatisfactionis ſuæ modum accipit. Dum igitur aliquis pręſtat, quod ad obtinendum indulgentias Chriſti vicarius injungit, nūc pœnitentiæ dignos fructus agere cenſendus eſt. Tertia enim Pœnitentię pars eſt, Satisfactio pro peccatis, ſecūdùm arbitrium ſacerdotis: qui licet interdū levia pro aſſequenda plena indulgentia imponere videatur; attamen ſpectato fine ac modo, parva in ſe conſiderata, eximiam quandam pietatis, virtutiſque excellentiam continent. Minima equidem fidei, pietatiſque ſymbola, ut ex obedientia, humili animo, Chriſti & proximorum amore in unitate Eccleſiæ, ad teſtificandum, quidnam de Petri Cathedra, Romanaq; religione ſentiamus, exercentur, plurimum habēt momēti apud Deum: ut opera Magdalenæ, Publicani, Latronis in cruce, convincunt, quorum intuitu plena peccatorum indulgentia à Deo conceſſa fuit; ut grandia petentibus cum ſervis Naaman Syri dicere poſſimus: *Si rem grandem præcepiſſet Pontifex, facere oportuerat: quantò magis hæc modica, quæ pro animi purgatione requirit?*

Conc. Floren. Satisfactionis utilitas.

Luc. 7. & 15.

Cap. XCVIII.

De formali parte Sacramenti pœnitentiæ.

Abſolutio formalis eſt pœnitētiæ pars.

Formalis Sacramenti pœnitentiæ pars, in qua ipſius præcipuè vis ſita eſt, in illis miniſtri verbis poſita eſt: *Ego te abſolvo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti:* quibus licet de more Eccleſiæ preces quædam laudabiliter adhibeantur, ad ipſius tamen formæ eſſentiam non ſpectant, neq; ad ſacramenti adminiſtrationem neceſſariæ ſunt.

Conc. Triden. ſeſſ. 14. cap. 3.

Ambroſ. lib. de Spiritu ſancto. c. 19. Leo epiſt. 80.

Expedit autem, hujus ſacramenti formam eſſe ſimpliciſſimam, & ad Chriſti verba ſacramentum hoc inſtituentis proximè accedentem: *Quorum remiſeritis peccata &c. Quæcumque ſolveritis &c.* ut pœnitens judicio ſacerdotis peccata ſibi eſſe remiſſa intelligat. Proinde cavēdum eſt, ne adjectis clauſulis abſolutionis forma involvatur, efficiatur, ut neque pœnitens, an ſacramentum acceperit, neque Sacerdos, an miniſtraverit, ſciat.

Ioan. 20. Matth. 18.

Precatiunculæ autem adjunctæ: *Miſereatur &c. Indulgentiam &c.* Item, *Dominus noſter Ieſus &c.* licet abſolutè non ſint neceſſariæ, attamen tam confitentis, quàm abſolvētis ſacerdotis animum in Deum erigunt, ac utrumque admonent, unde peccatorum remiſſio ſperari, & quid homini in hoc reconciliationis miniſterio, quid autem Deo tribui debeat. Nam abſolutio à peccatis, voce quidem humana, ſed ea veluti inſtrumento utente Deo, peragitur, cujus virtute principaliter, ac Chriſti merito peccata dimittuntur.

Preces itaque abſolutioni adjunctæ, peccatorum remiſſionem non efficiunt, ſed pœnitenti ſuffragātur, eiq; veniam impetrant. Quò & manuum impoſitio pertinet, quæ juxta B. Auguſtinum nihil aliud eſt, quàm oratio ſuper hominem.

Aug. lib. 3. de baptiſ. cont. Don. cap. 15. Cyprian. ſer. de lapſis.

Præmitti quoq; abſolutio ab excōmunicatione conſuevit: ſi verò quis excōmunicationis maioris vinculo ſit obſtrictus, à quo Sacerdos abſolvendi poteſtatem non habeat, ad ſuperiorem remittet, excepto caſu extremæ neceſſitatis; quo occurrente quilibet ſacerdos ab omnibus cenſuris & peccatis quemlibet pœnitentem abſolvere poteſt.

Satisfactio ſolet ante abſolutionē olim peragi.

In primitiva verò Eccleſia, priuſquam beneficium abſolutionis impenderetur, ſatisfactio imponi ac peragi ſolet, qua pœnitens ad impetrandam plenam peccatorum remiſſionem diſponeretur: nūc verò ante quidem reconciliationem Satisfactio injungitur, ſed ut poſt abſolutionem peragatur, qua proinde pro reſtante tēporali pœna ex condigno ſatisfieri poteſt.

Trident. ſeſſ. 14. can. 9. Abſolutio eſt actus iudicialis, requirens iuriſdictionē.

Est autem abſolutio ſacerdotis in pœnitentiæ ſacramento actus judicialis, non autem nudum miniſterium declarandi, peccata eſſe remiſſa. Vnde ſequitur, præter ordinis poteſtatem, ſacerdoti neceſſariam eſſe ordinariam vel delegatam juriſdictionem, ut validè abſolvere queat.

Ordi-

ORDINARIAM porrò Episcopi jurisdictionem habēt, quibus ex proprio officio animarum cura incumbit; delegatam verò Decani, Parochi, Religiosi, & sacerdotes omnes, qui ad opitulandum Episcopis, hac in parte legitimè sunt assumpti. Pontifex autem Romanus, quia omnium Christianorum pastor est, quibus vult, generalem, omnes omnino confiteri volentes, absolvendi potestaté, tribuere potest. Qualem certis religiosorum personis indultam videmus. Secluso autem pontificis privilegio, sacerdotes non latiorem suæ potestatis usum obtinent, quàm permiserit ille, sine cujus mandato nihil omnino in ipsius populo ligare, aut solvere potuissent. Vnde consequitur, Episcopos jus habere casus certos sibi reservādi, non solùm quoad externam politiam, sed quà verè fiat, quò minùs sacerdos à reservatis absolvere possit, eò, quòd materia judicij legitima ei desit.

Pontifex omnium Christianorū pastor.

Reservatio casuū à Pontifice, & Episcopis utiliter facta.

VTILE autem visum est olim Ecclesiæ, ut atrociora quędam crimina Pontificis, & Episcoporum judicio reservarentur, excepto tamen necessitatis articulo, in quo tam à peccatis quibuscunque, quàm à censuris absolvendi potestatem cuilibet sacerdoti commiserunt: extra quem articulum cùm nihil in reservatis casibus possint, id unū agant, ut pœnitentes reservatis casibus obnoxios, ad legitimos judices pro absolutionis beneficio accedant.

Cōc. Trident. sess. 14. can 11. & cap. 7.

CAP. XCIX.

De Censuris Ecclesiasticis.

CVM pręter sacramentalem peccatorum absolutionem reperiatur in Ecclesia potestas ligandi & solvēdi in exteriore foro, quæ etiam clavium nomine continetur, opportunè hic de censuris Ecclesiasticis nonnulla subjiciemus: quæ sunt, Excommunicatio, Suspensio, Depositio, Degradatio, Irregularitas, Interdictum, & Intrusio in carceré aut monasterium. Non cōgruit autem Ecclesiasticę mansuetudini sanguinis effusio, multò minùs inflictio mortis. Non equidem absque mysterij significatione Petro dictū est: *Reconde gladium in vaginam tuam.*

Censura Ecclesiastica.

Excommunicatio autem duplex est: major, & minor. *Major* censura est, qua baptizatus sacramentorum tam activa quàm passiva cōmunione, hominum fidelium convictu, communium pro Ecclesiæ suffragiorum fructu privatur. Quod enim in civili republica exiliū, bonorumq; amissio, hoc in Ecclesia est Excommunicatio, qua prælati authoritate a Christo data refractarios Ecclesiæ filios ab Ecclesiæ cōpage resecant, ut tanquam ethnici, hoc est, a societate Christiana extranei habeantur. Ac ne quis opinaretur, excommunicationem ad externam tantum disciplinam pertinere, animamq; rei spiritualì vinculo non obstringere, subjunxit Dominus: *Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo*, significās, excommunicationis vinculū animam ipsam obligare. Vnde Apostolus incestuosū Corinthium Satanæ traditurus, ait, se id non humana, sed authoritate divina instructum aggredi: *Iam* (ait) *judicavi, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, tradere hujusmodi hominem Satanæ.* Quibus verbis significat, se hoc judicium in nomine, virtute, ac authoritate Domini IESV CHRISTI exercere; atque in Excommunicatione adumbrari aliquousque extremū illud Iudicium, in quo Christus hœdos ab ovibus separabit, ligatisq; manibus ac pedibus in infernum trahēdos Satanæ tradet. Nam excommunicatio, a fidelium consortio separat, & foris ligat, luporumq; incursibus obnoxiam ovem extra ovile exponit. Vnde *spiritualis gladius* & *mucro* vocatur.

Excommunicatio major.

Matth. 18.

1. Corinth. 5

Matth. 25.

Prosper li. 2 de vita contemplat. c. 7

Cyprian l. 1 epi. 11.

Augu. q. 39 super Deut. lib. de fide & operibus c. 3

IN veteri lege præfigurata fuit excommunicatio per ejectionem corporalem ex synagoga, Io. 9. & 12. Ex quo more Polydorus lib. 4. *de Inventione rerum* cap. 12. falsò arbitratur, excōmunicationis censuram emanasse. Cæsar lib. 6. de bello Gallico scribit, Druydes apud Gallos, rebellibus interdixisse sacrificia. Ac ipsum Ius naturæ dictat, partem corpori noxiam esse resecandam: civem perniciosum urbe pellendum, ac in exilium transmittendum: contumacem ad obedientiam pœnis compellendum. QVANTIS autem bonis excommunicatus careat, intelliget, qui bona ex fidelium comunione provenientia expenderit. Sicuti enim in corpore humano singula corporis membra functiones suas in commune conferunt; nam oculi vident, dentes scindunt, & manducant, venter cibos recipit &c. ad utilitatem aliarum partium: ita in mystico Christi corpore a capite Christo, & ejus ministris unicuique mem-

Excommunicationis effectus.

que mem-

que membro necessaria dispensantur, cibus videlicet animarum, doctrina, sacramenta, preces, sollicitudo, & cetera Ecclesiæ bona: his verò excômunicati privantur. Quibus accedit, quòd Christus populũ suum singulari ratione vivificet, regat, protegat, donis variis repleat, ut exemplo nobis Israëliticum populum contra æstum obũbrantis illustrat Chrysost: Innocen. verò I. epist. 91. apud August. exemplo pastoris, qui oves scabiosas medicamẽtis fovet, urit, secat, pabulo reficit, ut sanet: ita Ecclesiæ pastor pro subditis etiam improbis, orat, corripit, omnemq; operam adhibet, ut ad sanam mẽtem revocet: qua pastorali cura non fruũtur, qui excômunicati sunt. Vnde Augustinus hanc pœnã graviorem esse scribit, quã si quis feriretur gladio, flãmis absumeretur, feris subigeretur. Nam *Deum non habebit patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem.* Postremò hæc maior excommunicatio à divinis officiis excludit, ac beneficiis, electionibus, postulatione, nominatione, & gratuitis quibuscumque sedis Apostolicæ rescriptis, à convictu, cõmercioq; fidelium, qui etiam denunciatos vitare sub ejusdem censuræ pœna (nisi legitima eos causa excuset) tenentur, & post mortem Ecclesiastica sepultura, fructuq; suffragiorum Ecclesiæ privat. Excõmunicatio verò minor, est censura Ecclesiastica, hominem omnium sacramentorum passiva participatione privans: de qua frequenter Canones & Veteres loquuntur. Hujus excommunicationis typus fuit, immunditia legalis, ob quam ex castris, & sacrificiorum legalium perceptione aliquis excludebatur. Cujus vinculũ tollere potest omnis, qui peccatũ lotale remittere potest: ut & maiorem excõmunicationem generatim latã & non reservatam. Speciatim verò in aliquem inflictam, solus is, qui eam tulit, aut illo superior absolvere potest, nisi mortis periculum, morbus, ætas, sexus, aut grande aliud dispendiũ, aliud exigat.

Hom. 5. in 1. ad Timoth.

Augu. lib. 1. cont. advers. leg. & proph. c. 17. epi. 75. lib. de corrept. & grat. c. 15. Hieron. in 4. cap. Micheæ. Cyprian. lib. de unit. Eccl.

Excommunicatio minor.

Cyprian. in oratio. domi. Aug. Enchir. cap. 65.

QVIA verò si ex levi causa, temere, ac promiscuè hæc gravis pœna infligatur, homines eam magis contemnant, quàm reformident; ideo providè Concil. Tridenr. statuit, non esse procedendum per excommunicationem, nisi pro gravi & necessaria causa, diligẽter ac maturè discussa, potissimumque, dum in reum neq; personalis, neq; realis exsecutio fieri poterit: alioqui per mulctas pecuniarias piis locis applicandas, vel per acceptionem pignorum, personarũmve detentionem, aut beneficiorum privationem, aliaq; juris remedia procedendũ est. Quibus modis deficientibus, iudex in contumaces excõmunicationis mucrone uti poterit, binâ tamen præmissã monitione saltem per edictum, ut peccator cõtumax, qui aliter emendari nequit, hoc tanto periculo cõmotus, ad pœnitentiam redeat, & spiritus in die Domini salvus fiat. DE injusta porrò excommunicatione sciendum est, quòd, si ex odio vel ira Iudicis subexistente, sed tamen legitima causa, & secundùm juris ordinem pronunciata sit, effectum sortiatur: prout & si prætermisso Iuris ordine, canonibus præfixo, sed ad essentiam minimè requisito feratur; ursi monitio bina vel terna, aut una salté cum debitis intervallis, aut non in scriptis pronũcietur; licet talis excõmunicatio sit injusta, non tamen est nulla. Si verò ex parte causæ injusta excõmunicatio sit, quia non feratur pro alicujus proprio peccato, vel non pro mortali, aut non conjuncto contumaciæ, vel in innocentem, falsis testimoniis de crimine convictum; nulla quidem est in se excommunicatio coram Deo, nec excommunicatus ea læditur in spiritualibus bonis; attamen, nisi hujusmodi sententia manifestum errorem contineat, propter scandali periculum in exteriore foro ei parendum est, ne potestas Ecclesiastica vilipẽdi putetur. Vnde Gregorius rectè dixit, Pastoris sententiam, sive justa sit, sive injusta, semper esse pertimescendam. *11. quæst. 3.*

Sess 25. c. 3. reform.

CAP. C.

Qui excommunicare possint?

EXcommunicandi potestas Ecclesiasticam regiminis Ecclesiæ Iurisdictionem consequitur: unde prælatis Ecclesiæ convenit, quorum officium est, in foro exteriore, de agendis & omittendis, quoad ea, quæ religionem animæque salutem concernunt, judicare, delicta publica coërcere, justaque animadversione punire. Iuxta illud Matthæi 18: *Amen dico vobis; Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt*

Quorum sit excommunicare.

soluta & in cælo. Cuius quidem potestatis plenitudinem, Apostolo Petro, ad omnes in officio pastorali successores, ordinario iure transituram Dominus cõmisit Ioannis 21. dicens ei: *Pasce oves meas*, id est, *rege, instar boni pastoris, cuius est salubria pascua ovibus providere, noxia devitare, morbos ovium curare, contra luporum insidias tueri, urere, secare, morbidam ovem, ne alias suo contagio inficiat, separare.* Non enim in hac pastorali potestate tantùm Sacramentorum conficiendorum ac dispensandorũ, verbiq; Dei ministerium continetur; sed insuper condendarum legum judicandi de vera, falsáque doctrina & moribus, unaq; corripiendi, vindicandi, puniendi, excõmunicandiq; potestas. Quam minimè habent, quibus solùm tributa est conficiendi dispensandíque Sacramenta, verbíque Dei annunciandi potestas.

QVIBVS autem à Petro, ejúsque successore Pontifice Romano potestas Ecclesiam regendi, etiam in exteriore foro committitur, eisdem authoritas excommunicandi datur, ut Episcopis, Officialibus, Abbatibus, aliisq; Ecclesiæ prælatis. Hi enim subditos excommunicare queunt: eorum autem vicarii ex commissione, in quibus clericalis, non autem ordinis potestas necessaria est. Simplici namque Clerico jurisdictionis authoritas tribui potest. Vnde confirmati post electionem Episcopi, possunt excommunicare, aliósque ad eandem functionem delegare. Qui verò non solùm judicandi, sed etiam leges ferendi potestatem obtinent, non solùm per sententiam, ut Iudices, sed etiã per legem seu constitutionem, ut legislatores, excommunicare possunt. Quare Parochi, aliiq; simplices presbyteri, quibus solùm in Pœnitentiæ foro commissa est jurisdictio, censuris uti nequeunt.

Authoritas iurisdictionis clerico potest committi.

Per sententiam & per legem fertur excommunicatio.

EST autem differentia inter excommunicationem ab homine, & à lege latam, quòd illa mortuo, vel à jure suspenso authore non perduret; hæc verò permaneat: deinde à jure & canone, tam pro futuris, quàm præsentibus culpis excommunicatio ferri potest, atque tam specialiter, quàm generaliter; nec solùm purè, sed & sub conditione, qua demum adveniente vires exserat; sed ab homine, non nisi ob præsentem culpam subditi fertur. Nam excommunicare, actus est judicialis, vim coactivam involvens, proinde non in seipsum, neque in æqualem vel superiorem, sed in solum fieri potest subditum.

CVM Christus universas suas oves Petro, ejusque successoribus pascendas commiserit; & cùm ligandi solvendíque potestatem dedit, nullũ omnino fidelem à Petri potestate subduxerit; planè consequitur, Romanum Pontificem ex justis causis posse quemlibet Christianum Principem etiam, ac Imperatorem excommunicare. Qui enim negat, se vinculo Ecclesiæ ligari posse, restat, ut etiam fateatur, se ab Ecclesia potestate absolvi nõ posse. Quod quisquis senserit, à Christo, ejúsque sponsâ Ecclesiâ se abscissum alienúmq; ostendit; ut ratiocinatur Gregorius VII. (teste Platinâ in eius vitâ) qui Henricum III. Imperatorem excommunicavit, ac Imperatoriâ regiaq; administratione dejecit, ejusque subditos à fidelitatis juramento absolvit, cui & pœnitenti tandem communionem, sed non regnum restituit. Vrbanus quoque II. Regem Galitiæ, propter Episcopum in cárceres conjectum, excommunicavit: & Adrianus IV. Guilielmũ Regem Siciliæ, subditósque à Sacramento ei præstito liberavit: Alexander III. Fredericum II. Imperatorem anathemate percussum, Imperiali dignitate privavit: cujus sententiam Gregorius IX. comprobavit; Ioannes autem XXIII. Bavaro sacris interdixit: cuius sententiam Benedictus XII. confirmavit. Gregorius XI. Florentinos interdicto subiecit. Alexander V. Ladislaum Regno privavit: Clemens VII. Henricum VIII. Angliæ Regem ab Ecclesia resecuit: Sixtus V. Henricum III. Franciæ Regem, ob Cardinalis Guisii cædem excommunicavit: & Paulus V. Venetos interdicto subiecit, nec nisi correctos absolvit.

Ioan. 21.

Pontifex ex iusta causa etiam principes excommunicare potest.

Platina in vita.

QVOD autem etiam Imperatores excommunicationis vinculo ligentur, piè agnovit Theodotius Magnus, qui ab Episcopo Ambrosio ab Ecclesia separatus ob cædem Thessalonicæ patratam, confessus est, authoritate Sacerdotali cælum sibi clausum, spiritualiáque vincula injecta, à quibus humiliter absolvi poposcit. Quam Sacerdotum in omnes Principes Christianos authoritatem Apostolus ad Titum subindicat, dum Episcopo scribit: *Argue cũ omni imperio; nemo te contemnat.*

Tripart. hist. lib 9. c. 30.

Ad Titum cap. 2.

Vnde sequitur, etiam Imperatorem & Regem fidelem, Episcopum cum Imperio monentem audire, non contemnere debere. Nam & in veteri lege Saul, *1. Reg. 15.* quia Samuelis verba opere non adimplevit, a regno excidit. *1. Reg. 15.* Similiter Ozias, sacerdotale munus involans, ab Azaria Pontifice templo pulsus, regnoq; exutus est. *2. Paral. 2.* Ab Helizæo autem Iehu in regem inunctus est, dato ei mandato, ut *3. Reg. 9.* impiissimi regis Achab & Iesabelis posteritatem deleret. *3. Reg. 18.* A Iojada Pontifice, Athalia regno & vitâ privata fuit.

QVOD verò hæc juxta formam regiminis à Deo tunc institutam, gesta fuerint, inde paret, quòd supremum de controversiis religionis judicium Pontifici, non Regi deferatur, Deutero. 13. & 17. Vbi necessitas parendi Sacerdotis decreto, Regi omnibusq; aliis imponitur. *Malachia 2.* Cavet enim lex, ne princeps legi se præponat, nève quidquàm præter Pontificis Leviticiq; magistratus sententiam faceret, à quibus tam librum legis, quàm ejusdem interpretationem accipere jubebatur.

QVEMADMODVM enim Israëlicũ populum Deus per Moysen & Aaron Sacerdotes suos de Aegypto liberavit, legibusq; per eos datis ad pietatem informavit; ita & post illorum obitum, ducem populi Iosue omnia ex arbitrio Eleazari Sacerdotis facere jussit, ac postea Phinees usque ad Heli: cujus familiâ rejectâ, Prophetas Deus excitavit, *1. Reg. 9. & 15.* qui populum regerent, Deiq; nutu reges inungerent ac destituerent, consiliisque adjuvarent, necnon à Dei lege aberrantes forti animo increparent, ac si res ita deposceret, etiam regno deturbarent. Huiusmodi fuere Samuel, Nathan, Semei, Micheas, Helias, Elizæus, Ioiadas, Mathatias, Machabæi, qui Antiochum regem ob tyrannidem regno spoliarunt. Hanc legis Dei ordinationem sequutus rex pius Iosaphat, suos *2. Paral. 19. Chrysost. hom. 4. & 5. de verbis Isaiæ.* ministros de civilibus causis, Sacerdotes autẽ de quæstionibus legis iudicare voluit. Quem imitati sunt Imperatores, Regesq; omnes Christiani ab Ecclesiæ unitate, per apertam hæresim aut schisma non divisi.

CAP. CI.

Cuius sit, absolvere ab excommunicatione.

A Minore excommunicatione absolvit, quisquis peccata letalia remittere potest. *Quis ab excommunicatione absolvat.* A maiore verò excommunicatione, ab homine lata, Iudex qui inflixit, eoque superior absolvere poterit. Ab excommunicatione verò à jure lata, nisi absolutio Papæ vel Episcopo reservetur, ab omni habente iurisdictionem in foro conscientiæ impendi potest.

QVÆ autem censuræ soli Pontifici, aut Episcopis reserventur, ex Bulla Cœnæ Domini, constitutionibusque provincialium Conciliorum discere licet. In articulo tamẽ necessitatis, cuilibet Sacerdoti pœnitentem ab omnibus peccatis & censuris absolvere fas est, illa tamen adhibita cautione, ut huiusmodi pœnitens se, necessitatis articulo, legitimoque impedimento cessante promittat, ei à quo ligatus fuerat, satisfacturum.

FORMA verò Absolutionis ab excõmunicatione, nõ est perinde certa, ut à peccatis: ideoque his aut æquivalentibus verbis fieri potest: ***Absolvo te à vinculo excommunicationis. Restituo te cõmunioni fidelis & Sacramẽtis Ecclesiæ.*** Poteftq; absolutio impendi absenti, quin & per literas, imò etiã invito & reluctãti. Cùm enim excommunicatio pœna, non culpa sit, & ad Ecclesiæ regimen pertineat, sicut invito potest infligi, ita etiam tolli: quin & absolutio ab excommunicatione, non autem à peccatis, & irretitus pluribus excommunicationibus, ab una, permanente altera, potest absolvi.

CAP. CII.

De minoribus Ecclesiæ censuris.

SVNT & aliæ minores Ecclesiasticæ censuræ, sub excommunicandi potestate comprehensæ: quales sunt, Suspensio, Depositio, Degradatio, Irregularitas, Interdictum, Cessatio à divinis, Intrusio in monasterium, aut in carcerem.

Suspensionis effectus. SVSPENSIO impedit exsecutionem ordinum, officiorum atque iurisdictionis. Vnde si quis suspensus à divinis vel officio, contrà faciat, letaliter peccat. Dumque minora interdicuntur, majora quoque interdicta intelliguntur, non autem vice versa. Potest autē suspendi, quisquis excōmunicari potest. Suspendere autem is potest, qui per censuram cogere valet. Ferenda est autem suspensio in scriptis, monitione premissa. Porrò absolvit à suspensione, qui eam tulit, aut eo superior, verbo, *Revoco*, aut *Removeo*, vel *Absolvo à tali sententia*. Contingit autem suspensio à clerico, per concubinatum notorium, per duelli oblationem, vel susceptionem: item, si quis extra tempora, vel absque legitima ætate, non habita legitima dispensatione ordinetur, vel ab Episcopo non suo absque dimissione, aut ab excommunicato, vel per symoniam, necnon admittendo ad Sacramenta interdicti tempore, vel ad professionem, anno probationis nondum expleto.

Interdictum quid. INTERDICTVM est, Ecclesiastica censura, qua Sacramentorum administratio, aut divinorum officiorum celebratio, vel aliquorum spiritualium exsecutio, in aliqua terra, vel certa Ecclesia, vel denique quibusdam personis interdicitur. Et si omnia spiritualia, excepto Baptismo & Pœnitentia prohibeantur, *strictum* dicitur: si verò quędam tantùm vetentur, *largum* vocatur.

Triplex interdictum. TRIPLEX autem est interdictum: *Locale tantùm*, quo solus locus interdicitur: *Personale tantùm*, quo Clerus: *Locale & Personale*, quo locus & Clerus interdicuntur. Quodlibet insuper horum, est aut generale, ut cùm tota urbs, populus, aut provincia; vel speciale, ut cùm aliqua tantùm Ecclesia in urbe, vel certa persona, pluresve in uno delicto consortes nominantur.

AD interdicti observationem tenetur quis, postquam contra personam, collegium, aut certum locum, populum, aut provinciam à judice specialiter & expresse denunciatum est.

INTERDICERE potest, qui excommunicare atque suspendere: interdici verò Vniversitas, & unus insons ob culpam alterius potest.

Irregularitas. IRREGVLARITAS, est impedimentum canonicum, quo directè ordinum susceptio, vel eorum usus prohibetur. Contrahitur autem ex delicto, vel defectu corporis, vel ex defectu Sacramenti in casibus à jure, expressis: qui viginti tres numerantur, & explicātur à Navarro in Manuali cap. 27. numero 191. & sequentibus.

Propriè dicta Censura. IN omni verò irregularitate & suspensione, ratione occulti peccati, & non in judicium deducti, proveniente (excepta ea, quę oritur ex homicidio voluntario) absolvere potest Episcopus, juxta dispositionem Concilii Tridentini sess. 24. cap. 7. Qui plura de Censuris desiderat, legat Suarem in tractatu *de Censuris*, in quo docet, Censuram propriè dictam, esse pœnam spiritualem, propter delictum primariò inflictam ab Ecclesiastico judice, sic, ut ab eodem tolli queat, si homo resipiscat; unde Irregularitas, Depositio, Degradatio, Cessatio à divinis, beneficii aut jurisdictionis Privatio, non propriè sunt censurę, quia non infliguntur directè pro peccato tanquam pœnę medicinales & dissolubiles, contumacia cessante. Nam sępe in irregularitatem propter indecentiam quandam incurritur.

CAP. CIII.

De Sacramento Extremæ unctionis.

Extremæ unctionis Sacramentum. CVM extremæ unctionis Sacramentum pœnitentiæ, totiusque Christianæ vitæ consummatio sit, ex hac mortali vita decedentibus expeditam ad cælum viam præparans, aptissima methodo doctrinæ de pœnitentia subjungitur: ut intelligamus, Deum fidelibus quovis tempore de salutari remedio adversus omnia hostiū tela prospexisse. Et quoniam humanæ salutis inimicus præsertim calcaneo, finique hominis insidiatur; ideo Christus pro infirmis ex hac mortali vita verisimiliter emigraturis, extremę unctionis Sacramentum instituit, quod ita nuncupatur, eò, quòd infirmorum de vita periclitantium novissimum sit præsidium, eos communiens, nè à fiducia divinæ misericordię per doloris magnitudinem mentis oculos avertant, aut diaboli tentationibus victi succumbant. Quòd verò infirmorum Vnctio, sit Sacramentum propriè dictum, à Marco cap. 6. quidem insinuatum, sed per Iacobum promulgatum, demonstrant omnia ad Sacramenti *Gen. 3. Ioan. 13.*

menti essentiam requisita, diligenter à Iacobo cap. 5. enumerata. Symbolum enim externum, est unctio olei, cum oratione fidei: promissio autē, alleviatio infirmi, & peccatorum remissio. Institutio autem Christi, ex constanti promissione Apostoli colligitur. Nisi enim Christus hunc ungendi ritum velut ordinarium conferendæ gratiæ instrumentum instituisset, nunquam Iacobus absolutè fidelibus remissionem peccatorum per unctionis ritum promisisset. Non enim omnes presbyteri gratiam habent curationum. Atqui Iacobus dicens: *Infirmatur quis in vobis; advocet presbyteros Ecclesiæ*, significat, hunc ritum tam diu in Ecclesia perduraturum, quamdiu erunt in ea infirmi, & presbyteri ad Sacramentorū ministeria necessarii. Quòd autem Iacobus non de corporum unctione loquatur, per quam ex dono miraculorum sanentur, vel inde patet, quòd de solis infirmitate decumbentibus loquatur, quia ad presbyteros ire per se nequeunt, sed eos advocare debeant, cùm etiam cæcis, surdis, claudis curatio necessaria sit. Et non habentes singulare curandi donum advocari jubet, sed presbyteros: qui nec omnes, nec soli tunc gratiam curationum habeant. Non enim donum curationum ætati vel dignitati alligatum est. Nec probabile est, Apostolum fidelibus jussisse, ut miracula quærerent; quæ infidelibus potiùs, quàm credentibus fiunt.

PRÆTEREA, si de curandi dono Iacobus loqueretur, non diceret: *Orent super eum, ungentes eum oleo.* Nam qui curationis dono pollet, minimè præscripta quapiam ad curandū materia indiget; sed inspirata sibi à Deo utitur. Illa denique verba: *Oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus*, absolutam salutis alleviationisq; promissionem continent, quæ secundùm corpus iis, qui inunguntur, non semper præstatur; ideoque ad salutem animæ potissimùm referenda sunt: ut verba subjuncta evincunt: *Et si in peccatis sit, dimittentur ei*, significans, per hoc Sacramentum non tantum mœrorem, negligentiam, & animi soporem depelli, ut ægrotus ab anxietate deprimēte liberatus, in Deū liberius mentem elevare possit; sed etiam à peccatorum reliquiis & nævis expurgari. Tunc enim ad remedia supernaturalia recurrendum est, quando deficiunt humana. Sic Iacobum intellexit Innocentius I. epist. *ad Decentium* cap. 8. Chrysost. lib. 3. *de sacerdotio*, Augustinus *in speculo*, & serm. 215. *de tempor.* Origenes hom. 2. *in Leviticum*. Beda in 6. cap. Marci, & cap. 5. Iacobi. Petrus Lombardus Lib. 4. dist. 23. & universi posteriores Ecclesiastici Scriptores: Concilium denique Florentinum *in instructione Armenorum*, atque Tridentinum sess. 14. can. 2.

CAP. CIV.

Quæ sit extremæ Unctionis materia, quæ forma?

HUIUS Sacramenti materia est oleum, ab Episcopo benedictum: id est, liquor ex oleærum baccis expressus, ab Episcopo cōsecratus. Non ergo sufficit, oleum esse ex nucibus, glandibus, semine rapatum, lini, caulium, vel ex alia quavis pingui materia: sed opus est oleo olivarum, quo significetur id, quod vi Sacramenti interiùs efficitur in homine. Nam ut oleum corporis dolores mitigat, sanat, vires fessas recreat, lumini pabulum tribuit: ita Spiritus sancti gratia, qua spiritualiter animus inungitur, anxietates repellit, hilaritatem adfert, animum mœrore depressum erigit, illuminat, sublevat. Consecratione autem Episcopi oleum in hunc usum esse præparandum, quòd ad essentiam materiæ istius Sacramenti pertinere Apostolicâ traditione habetur. Cujus testis est Clemens lib. 8. *Constit. Apost.* cap. 35. Basilius lib. *de Spiritu sancto*. cap. 27. Innocentius I. epist: *ad Decentium* cap. 8. Beda in cap. 5. Iacobi, qui oleum benedictum per illa verba significari dicit: *Ungentes oleo in nomine Domini.* Concilium Florentinum & Tridentinum sess. 14. cap. 1.

Sacramenti extremæ unctionis materia.

Oleum ab Episcopo benedictum, est materia.

CONVENIENTISSIMUM autē esse, ut oleum ab Episcopo consecrari debeat, inde potest intelligi, quòd sic doceamur, effectum hujus Sacramenti, non ex naturali virtute olei exspectare, sed à Christo, à quo est omnis benedictio & sanctificatio, salus atque curatio.

FORMA verò hujus Sacramenti est: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum*, &c. prout in Ritualibus libris Ecclesiæ

Forma extremæ unctionis.

fideli

fideli Patrum traditione ad nos promanavit. Quòd enim hujus Sacramenti forma precationis modo proferenda sit, B. Iacobus expressit: *Orent super eum*: idque admodum conveniencer fit, ut intelligamus, hoc Sacramentum præter spiritualem effectum, quem divina ordinatione præbet, subinde insuper corporis sanitatem restituere, non tamen id constanti perpetuoque ordine efficere: tum etiam ad commendandam Dei misericordiam, qui remissionem peccatorum infirmis, iam operibus Pœnitentiæ atq; satisfactionis minùs incumbere valentibus benignè indulget, eorumque protectionem suscipit. Vnde juxta Iacobi consilium assistere comprecatores solent, imò etiam Sancti in cælo regnantes ad intercedendum pro infirmo invocantur; ac fideles, presbyteri voce, sonoque campanę ad orandum pro infirmo excitari consueverunt; quia instante certaminis fine contendens in agone, patrocinio maximè indigeat.

Cap. CV.

De effectu istius Sacramenti, ministro & ritu.

Extrema unctionis effectus.

Extremæ unctionis duplex effectus est: unus proprius & ordinarius, videlicet peccatorum remissio, tam letalium, nondum plenè, quoad pœnam remissorum, quàm venialium: alter effectus conditionatus, si animæ saluti expediat, est corporis sanitas. Et quemadmodum variæ peccato infirmitates juxta D. Augustinum invehuntur, ita & hoc Sacramento eurantur.

Aug. lib. 4. de trinit. c. ult. lib. 15. c. 27. lib. 2. de visit. infirm. cap. 4. Iac. 5. 1. Timoth. 4. Presbyter sive sacerdos, minister Sacramenti extr. unct.

Minister porrò hujus Sacramenti, presbyter est, quo nomine Iacobus non provectiorem ætate, neque principem locum obtinentem in communitate denotat; sed juxta novi Testamenti phrasim, Sacerdotem, ab Episcopo per manuum impositionem legitimè ordinatum, ut sess. 14. can. 4. Concilii Tridentini definitum est. Innocentius autem I. epist. 1. cap. 8. dicens, quemlibet etiam laicum oleo sancto uti posse, non de ministris, sed de utentibus Sacramento loquitur: quod omnibus Christianis, in vitę periculo infirmitate constitutis, commune est.

Refert Hieronymus in vita B. Hilarionis, ipsum olei unctione infirmos sanasse. Sulpitius in vita S. Martini cap. 21. Ruffinus lib. 2. cap. 4. Sed hæc unctio ad curationum gratiam pertinuit, sicut & illa, de qua Marci 6.

Capaces autem hujus Sacramenti sunt, fideles, & graviter infirmi, ut significatur illis verbis: *Infirmatur quis in vobis: advocet presbyteros Ecclesiæ.* Leviter enim ægrotus ad presbyterum ire potest. Item infantes, amentes, rationeque destituti presbyteros vocare non solent: quare hic abusus excluditur, quo differri hoc Sacramentum à plerisque solet, donec infirmus usu rationis destituatur, quandò nulla pœnitentiæ signa edere valet, cum ipse infirmus presbyteros advocare jubeatur interea, dum mentis compos est.

Ritus autem hujus Sacramenti in certis precibus & partium inunctione consistit: videlicet oculorum, propter Visum; aurium, propter Auditum; Narium, propter odoratum; Oris, propter gustum & loquelam; Manuum, propter instrumenta tactuum; Pedum, propter vim progressivam; & Renium, propter sedem concupiscentiæ ibi residentem.

Hunc inungendi ritum præscribit Concilium Florentinum, & quidem aptissimè, quia hoc Sacramentum instar medicamenti adhibetur, quod illi parti solet applicari, unde morbi origo promanat. A sensibus verò peccatum sumit initium, & tanquam per ostia mentem ingreditur. Cognitionē enim sensus consequitur appetitus, postea executio.

Vtrum verò ad Sacramenti essentiam pertineant omnes istæ unctiones, an solùm ad Sacramenti solennitatem, neque Concilia, neque Scripturæ definiunt. Iacobus enim ait: *Vngentes eum*, insinuans, essentiale unctionis subjectū, esse hominem fidelem infirmum. Vnde (salvo in hoc & aliis omnibus Apostolicæ sedis judicio) sufficere in necessitate ad Sacramenti essentiam videtur, ut infirmus quovis loco inungatur, potissimùm in capite, in quo sensuum omnium sedes residet. Vnde plerisque locis pastores uno tantùm loco peste laborantes, in fronte scilicet, inungunt, integra forma pronunciata. Et si ægrotus una vel altera tātùm parte inuncta exspiret, verum unctionis extremæ Sacramentū suscepisse putatur. Vnicū est

An omnium unctionum instrumenta ad essentiam Sacramenti pertineant.

enim unctionis Sacramentum, quamvis per plures unctiones administretur. Vnum autem, non partium continuatione, quæ dividi nequeunt, sed perfectione; quemadmodum domus ex diversis partibus composita, unâ tantùm formâ perficitur, ita hoc Sacramentũ, etsi ex pluribus rebus & verbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Accedit, quòd Conciliũ Tridentinum sess. 14. cap. 3. dicat, Romanam Ecclesiã non aliud in hac administranda inunctione, quantũ ad ea, quę hujus Sacramenti substantiam perficiunt, observare, quàm quòd B. Iacobus præscripsit: *Vngentes eum.*

An ergo certę partes corporis ex vi institutionis Christi inungendæ, sint ita determinatæ, ut nullum sit futurum Sacramentum, si earum unctio prætermittatur; an potiùs usu & consuetudine vim legis obtinente (à qua nisi urgente gravi necessitate abscedere non liceat) ritus ungendi oculos, aures, nares, os, manus, renes, & pedes introductus sit; ambigi potest. Nam Concilium Florentinum hunc ritum tradens, dicit infirmum inungendũ in oculis, in auribus, in naribus, in ore, in manibus, in pedibus, in renibus. At certũ est, postremas duas unctiones ad Sacramenti essentiam non pertinere, cùm interdũ apud honestas matronas omittantur: fieri insuper posset, ut aliquis neque pedes, neque manus habeat, quibus nihil prodesset viciniorem partem inungi, cùm actus ministerii sacerdotis ex sola Christi institutione determinatus sit ad effectum Sacramenti, independenter ab intentione propria ministri, qua nequit facere, ut sit de Sacramenti essentia, quod nõ est ex institutione divina. Proinde in eo, qui organo sensus careret, non sufficeret, aliam vicinam partem inungere. Vide Bellarminum lib. 1. *de extrem. Vnctione* cap. 10. ubi quamvis alteram opinionem esse tutiorem sentiat, hanc tamen non reprobat. Suarez tomo 4. disputatione 42. Sect. 3. & disputatione 41. Sectione 3. hanc eandem quæstionem dubitando proponit.

Cap. CVI.

De Sacramento Ordinis.

Ordinis Sacramentum.

SExtum inter novæ legis Sacramenta locum sibi Ordo, sive ministrorum Ecclesiæ ordinatio, vendicat, spiritualium filiorum propagationi, sicut Matrimonium carnali, deserviens. Sine hoc enim Sacramento, reliqua vel confici, vel administrari saltem cum ritu solenni nequeunt. Christus itaque secundùm formam hominis, Sacerdos à Deo constitutus, visibilem suam præsentiam ex hoc mundo subducturus, Apostolos, eorumq; legitimos successores, mysteriorum Dei dispensatores constituit, eósque solenni ritu & consecratione sacerdotes, rerumque spiritualium ministros ordinari voluit: quorũ ad eam functionem deputatio, quæ consecratione fit, Ordinis Sacramentum vocatur. Est enim Ordo, parium dispariúmq; rerum, sua cuique tribuens dispositio.

Ordo definitur.

Aug. lib. 19. de civit. c. 13.

IN sacro autem ministerio varii sunt gradus, certa ratione ita distributi, ut omnes ad Eucharistię ministerium ordinentur. Cùm enim Christiani sacerdotii functio, res planè divina sit, ut ejus ministerii dignitas intelligeretur, ac majore cum reverentia exerceretur, convenientissimum fuit, ut diversi ministrorum ordines essent, qui omnes sacerdotio deservirent. Quia verò hoc Sacramentum Clericos in suas classes distribuit, suóque ordine unumquemq; collocat, ut alii aliis superiorẽ locũ obtineant, meritóque Ecclesia militans, *Castrorum acies* dicatur; ideo aptissimè *Ordinis Sacramentum* à latinis nuncupatur; à Græcis verò, à ritu χειροτονία, hoc est, *manuũ impositio* vocatur, *quæ cum vocis imprecatione ordinationem perficit*, ait Hieronymus. Vnde Act. 6. Diaconi manuum impositione ordinantur: & Paulus atque Barnabas, Episcopi, Actor. 13. ut Leo epist. 81. ad Dioscorũ, & Chrysost. in Commentatio notant Acto. 14. ubi legimus: *Cùm constituissent eis presbyteros*; Gręcè est, χειροτονήσαντες, id est: *Cùm per manuũ impositionem creassent presbyteros.* 1. Timoth. 4. *Cum impositione manuũ presbyterii:* & cap. 5. *Nemini citò manus imposueris.* Et 2. Timoth. 1: *Per impositionem manuum mearum.* Quibus locis per impositionem manuum, ordinatio ministrorum Ecclesię significatur.

Clerici in classes distributi.

Manuum impositio.

Ieron. in 58. cap. Isaiæ.

QVEM-

Sacerdotium à Christo institutum.

QVEMADMODVM autem à titu illud nomen obtinuit, ita & à fine ac officio *Sacerdotium*, & ἱεραρχία, id est, *sacer principatus* dicitur. Suum enim regnum Christus in duos ordines distribuit; in Clerum & Laicos. Clero autem tribuit potestatem gubernandi populum fidelem, dirigendiq; ad spiritualia æternáque bona, constituendo ex delectis ad hoc spirituale ministerium, Pastores, Episcopos Doctores, Præpositos, Sacerdotes, ac dispẽsatores mysteriorum Dei: quibus Laicos in his, quæ ad animę salutem pertinent, obtemperare voluit, dicens: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Vnde liquet, Christum laicos veluti plebem civitatis Dei fecisse; Clerum verò Ecclesiæ suæ tanquam patricios constituisse, penes quos regendi populi Dei authoritas resideret. Quod partium Ecclesiæ discrimen ex Scripturis sacris evidenter haurimus, quæ tradunt, omni ætate, ac in omni lege Sacerdotium extitisse, cui proprium esset, divini cultus, rerúmque ad animæ salutem spectantium curam habere; adeoq; ista duo inter se conjuncta esse, ut sublato Sacerdotio, legem quoque transferri necesse sit: unde ortum sit, ut homines Deum naturali instinctu colendum agnoscentes, consequenter in omni republica quosdam sacrorum, divinique cultus ministros habuerint. Gen. 4. Enos divino cultui se totum devovit. Noë Deo sacrificavit, & post diluvium Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, Iob, aliique fideles spirituali quadam potestate Deo sacrificia obtulerunt. Et Israëlitico populo, in republicæ liberæ formã evecto, de cultu Dei & Aaronico Sacerdotio leges à Deo promulgatæ sunt, à quo & discreta sunt officia, necnon potestates Sacerdotum & regum; ut patet Levitici 8. ubi Aaronis ad Sacerdotium vocatio, & consecratio describitur. Et cap. 16. Core, Dathan, & Abiron, Sacerdotium usurpare sibi attentantes, igne absumpti sunt. Cap. 17. Aaronis vocatio insigni miraculo à Deo confirmatur.

Ad Sacerdotium cura rerum spiritualium pertinet.

Discreta potestates Sacerdotum & regum.

2. Paralipom cap. 19.

IN quo autem Sacerdotium officia versentur, luculenter Scriptura tradit: *In his quæ sunt ad Deum*: ut offerat dona & sacrificia pro peccatis; ut populum sanctificet; in Dei lege instruat; de quæstionibus legis & ceremoniis diiudicet; peccantes arguat & corripiat.

REGIS autem officium proponitur, Deut. 17. & alibi. Consistit autem in iu-te procurandi & disponendi de omnibus, quæ ad pacem atque tranquillitatem Reipublicæ temporaliter necessaria sunt. Inter quæ continentur universa huic mortali vitæ propria officia. Christiani verò principis est insuper, Christi regno subservire, legibus & armis Catholicam religionem propugnando: peccata & flagitia, quibus ira Dei provocatur, cohibendo: nullatenus autem sibi authoritatẽ supremam in causis Ecclesiasticis usurpare debet, cùm non regi, sed Petro Christus ovile suum pascendum commiserit. Vnde Oziæ dictum legimus: *Non est officii tui, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium.*

Ioan 21. 2 Paralip. 26.

CAP. CVII.

De Sacerdotii dignitate.

Sacerdotalis dignitas.

NOBILISSIMA functio omni ætate Sacerdotum habita est, quibus rerum sacrarũ cura tributa fuit. Inde Abel, Seth, Henoch, Noë, Abraham, Melchisedech, Iob, & alii commendantur. Quin & Pharao filiam Putipharis, Sacerdotis Heliopoleos, Iosepho Ægypti præfecto uxorem dedit, Sacerdotumque terram à tributis liberam esse constituit, quibus & cibaria ex publicis horreis prębuit. De Aarone verò à Deo in Sacerdotem electo, scribit Ecclesiasticus: *Excelsum fecit Aaron fratrem eius, & similem sibi de tribu Levi. Statuit ei Testamentum æternum, & dedit illi Sacerdotiũ gentis.* Et postea: *Complevit Moyses manus eius, & unxit eum oleo sancto. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incẽsum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo, & dedit illi in præceptis suis potestatem, in Testamentis judiciorum, docere Iacob testimonia, & in lege suâ lucem dare Israel.* Quod Sacerdotium non solũ Iudęorum reges in summa veneratione habuerunt, sed etiam externi monarchæ potentissimi, Cyrus & Darius, qui Deo cæli templum ædificarunt, in quo sacrificia ei pro sua & liberorum salute offerri decreverunt. Alexander quoque Magnus Iudęorum Pontificem sibi obviam venientem, venerabundus excepit. Similiter Antiochus, rex Syriæ. Pompejus autem capta civitate, à direptione templi militẽ cohibuit.

Gen. 41.

Eccles. 45.

Iosephus lib. 11. antiq. c. 8. Idem lib. 19. c. 3. lib. 2. Machab. c. 4.

Iosephus lib. 1. de bello Iudaico, c. 5

QVAMVIS autem Aaronici Sacerdotii dignitas amplissima fuerit, attamen potestati spirituali sacerdotii Legis novæ a Christo datæ comparata, umbra duntaxat fuit. Siquidem Dei Filius, Homo factus, ac *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, suam familiarem ac visibilem conversationem præsentiamque è mundo subducturus, Apostolo [illegible] eorumq; in Sacerdotio successores sub panis & vini speciebus corpus & sanguinem suum consecrare, cōficiendoque offerre, ac in latriæ cultum Deo sistere instituit, eisdemque potestatem ligandi & absolvendi, peccata remittendi & retinendi concessit. Vtque pro Deo legatione fungentes, tanquam ejus vicarii ac internuncii, & ministri, legem & præcepta vitæ homines edocerent, per baptismum spiritualiter regenerarent, Sacramentorum dispensatione, verbo, exemplo, orationibus, [illegible] exhortationibus, cor[illegible] pascerēt, mede[illegible] Deum hostiis [illegible] placarent, universaque [illegible] necessaria, precibus impetrarent: pacem, tranquillitatem, aeris temperiem, frugum abundantiam, sanitatem, ad bene vivendum, auxilia ad recte credendum, illuminationem ad consequendum vitam beatam, in gratiam, postea gloriam.

[illegible] in Jun. [illegible]

Ex quibus patet, novi Testamenti Sacerdotium longe Sacerdotio legis naturæ, in quo pecorum carnes, aut frugum incensiones, & aromatum suffitus offerebantur; & Aaronico, in quo similia quoque Deo sistebantur, præcellere, cùm per hujus ministerium non solùm typica & carnalis sanctificatio (ut in vetere lege) obtineatur; sed vera cordis & animæ purificatio: nec hujus tantum vitæ bona, sed etiam futuræ; nec solùm temporalia, sed æterna consequamur. Proinde meritò Chrysost. Sacerdotii Christiani dignitatem extollens, ostendit, eam cælestem, divinam, omnémq; non solùm humanam rationem & intelligentiam, sed etiam virtutem angelicam superare. Id enim suo ministerio efficiunt, quo nihil majus excogitari potest. Corpus enim Christi de B. Virgine semel natum, & in ara Crucis passibili, cruentoque ritu oblatum, quotidie incruento ritu reproducunt, Deoque ad impetrandum cujuscunque generis bona in sacrificium offerūt. Quare si meritò excellentię alicujus divinę participes, in Scripturis Angeli, imò & Dii appellantur; quantò majore ratione illi, qui vim numinis, tanquam vicarii & ministri, ejus potestate ac verbis utentes, exercent? Deóque in sanctis sanctorum proximè assistunt? Quod nō solùm ex veteris tabernaculi, & Hierosolymitani templi structura discitur, ubi Sacerdotes loco distincti fuēre à populo; sed etiam ex ritu ædificationis templorum à primis Christianæ fidei exordiis. Nam Chori eam ubique formam obtinent, ut Laici per cancellos, aut humiliùs subductos muros ea, quæ ibi geruntur, aspicere queant; sed ingredi nō permittantur: quod olim tam religiosè observari consuevit, ut ne quidem Imperatori locus in Clericorum statione concederetur. Quod Theodotii magni exemplo firmatur, qui ab Ambrosio Mediol. monitus, Chori cācellos postea (invitatus etiam à Nectario) ingredi noluit, ut Tripartita Historia refert. Quę vetus observatio discrimen inter duo Ecclesiæ membra insinuat; Populū videlicet, & Ecclesiasticos, seu Clerum. Quo nomine haud designatur, hos potiùs quàm illos ad Domini sortem pertinere: sed inde hæc appellatio usum invaluit, quòd initio Ecclesiæ, qui in Ecclesiasticorum assumebantur cōsortium, patrimonio pauperibus erogato, Christum sibi in sortem eligerent, cujus obsequiis se totos devovebant. Non enim clerici nascimur, sed electione ac ordinatione efficimur. Sicut enim non nascitur quis Consul, Prætor, Scabinus, nec de Magistratu: ita nec, ut aliquis in Christo renatus est, simul Clericus, Diaconus, Presbyter, aut Episcopus est: sed ut illic publica electio accedit, ita & hic ordinatione certa opus est, clericos in stationes distribui, tanquam excubitores castrorum Dei, & gubernatores regni Christi, quod per Ordinis Sacramentum fit, quo perpetua quædam virginea Christi soboles gignitur, & propriis functionibus singulæ cleri personę deputātur. Quēadmodum enim Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed à Patre in mundū missus, atque unctus est, ut esset Sacerdos: nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut Aaron: ita Apostoli à Christo vocati, electi, & in mundum missi sunt, & nunc Sacerdotes, aliique Ecclesię ministri eādem, qua illi potestate præditi, in opus ministerii, ædificationemq; corporis Christi, usque ad consummationem seculi, mittuntur, & à Deo

In lib. de Sacerdotio.

Malach. 2. Psal. 81. Ioan. 10.

Chori locus.

Tripart. Histo. lib. 9. cap. 30.

Ieron. in epist. ad Nepotianum.

Ministri Ecclesiæ per publicam ordinationem Episcopi vocantur.

Hebr. 5

Concil. Tri. sess. 23. cap. 4. & can. 7.

Ministri hæreticorum similes sacerdotibus idolorũ lib. 3. Regum cap. 12. & 13.

2. Machab. 4.

à Deo vocantur, dum à legitimis Ecclesiæ ministris ordinantur. Nam qui tantùm à populo vel seculari potestate vocati & instituti, ad hæc ministeria se ingerunt, vel propria temeritate usurpant, nõ legitimi Ecclesiæ ministri per ostium ingressi, sed fures, pseudoprophetæ, latrones habendi sunt; similes idolorum Sacerdotibus, qui à Ieroboã, vel à populis commissionem sacrorum accipiebant: quales hodie sunt hæreticorum ministri, quorum officia ut à populis dantur, ita & auferuntur.

Ecclesiastica potestas duplex: iurisdictionis, & Ordinis.

Est autem duplex Ecclesiastica potestas: una Iurisdictionis, ad quam pertinet, regere populum Christianũ, & ad vitam æternam dirigere: altera Ordinis, quæ ad Christi corpus in Eucharistia refertur. Nam illud consecrat, offert, ad illud sumendum præparat.

Cap. CVIII.

Quòd Ordo sit proprii nominis Sacramentum.

Ordo est proprii nominis Sacramentũ.

Cum ritu consecrationis gratia & spiritualis potestas significetur, quæ ordinato simul confertur, perspicuum est, ordinationem, verum novæ legis Sacramentum esse. Quòd autem impositione manuum Episcopi cum materiæ exhibitione, certorumq; verborum prolatione potestas ordinato tribuatur, cui gratia ad munus illud obeundum necessaria conjungatur, luculenter Apostolus ad Timotheum tradit: *Admoneo te* (ait) *ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Et iterum: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* Similiter Acto. 6. *Diaconi manuum impositione ordinantur.* Et Paulus & Barnabas, Episcopi, Actor. 13. Presbyteri verò, Act. 14: Quibus locis à manuum impositione distinguitur oratio: *Et cùm orassent, imposuerunt eis manus.* Actor. 6. Et cap. 13. *Ieiunantes, & orantes, imponentesq; eis manus.* Nec de oratione verba illa intelligi possunt: *Nemini citò manus imposueris, ne communicaveris peccatis alienis:* quod fit, indignos ordinando, non autem pro eis orando. Ex quibus palam est, Apostolos manuum impositione ministros Ecclesiæ ordinasse, sub qua reliqui ritus adhiberi consueti (juxta Hieron. & Ambrosium) comprehenduntur; mystica nimirũ ordinationis verba. Nunquã enim Apostoli manuũ impositioni gratiã alligassẽt, nisi expressã Domini de ordinandis tali ritu Ecclesiæ ministris institutionem habuissent.

2. Timoth. 1.
1. Timoth. 4.
Act. 6. 13. 14.
1. Timoth. 5.
Ieron. in cap. 58. Isaiæ. Ambros. in 1. Timoth. 4.

An verò Dominus eodem ritu Apostolos ordinaverit, an potiùs effectũ Sacramenti potestate excellentiæ absque Sacramento contulerit; incertum est: quia licet non sit expressè scriptum, ita Dominum fecisse, non tamẽ etiam contrarium dictum legitur; multaque Dominum gessisse, quæ non sunt scripta, Ioannes testatur. Non desunt, qui tradant, Christum baptizasse Petrum & ordinasse; hunc verò Iacobũ & Ioannẽ, à quibus reliqui Apostoli deinde ordinati sint. Porrò à veteribus agnitũ fuisse ordinationis Sacramentũ, locuples testis est Dionysius Areopagita, ritum ordinandi describens. Cyprianus serm. 5. *de lapsis*, & serm. *de ablut. pedum.* Chrysost. lib. 3. *de Sacerdotio.* Innocent. I. epist. 18. Ambros. lib. *de Sacerdotali dignitate*, c. 5. *Homo manum imponit, Deus largitur gratiam.* Leo epist. 81. cap. 1. & 87. c. 1. Gregor. lib. 4. cap. 5. in lib. Regum. Aug. lib. 2. *cont. Parmenianum*, cap. 13. *Si Sacramentum est, quod nemo dubitat*, &c. Cyril. lib. 12. in Ioan. cap. 56. Beda lib. 3. *De tabernaculo* cap. 11. docet, Sacerdotibus in ordinatione conferri virtutum ornamenta, per vestes filiorum Aaronis adumbrata: quod & Ambros. epist. 82. notat.

Ioan. ult. Ioan. 21. in ... lib. 2. de Ecclesia. c. 32.

Lib. de Ecc. hier. cap. 5. ... epist. & epist. 1. ad Demophilũ

Accedit perpetua, constansque totius Ecclesiæ traditio, in Concilio Florentino, & Tridentino definita. Similiter Apostolorũ exemplum probat, Sacerdotii potestatẽ non temporariã, sed per omnes seculorum ætates permansuram. Sicut enim illi Spiritũ sanctum ad conficiendum & dispensandum Christi Sacramenta, non ad tempus, sed usque ad consummationem seculi acceperunt: ita & hanc potestatem aliis communicarunt, ordinando Presbyteros, Episcopos, aliosq; sacrorum ministros. Quin & eidem ordinandi consequenter alios potestatem dederunt, juxta Pauli verba: *Hujus rei gratiâ reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros.* Et 1. ad Timoth. 5. *Nemini citò manus imposueris.* 1. Cor. 12. *Divisiones in Ecclesia ministrationum, ab uno spiritu institutas esse* ostendit. Quod ad Ephesios 4. repetit, ejúsque discipulus Dionysius Areop. integro libro *Ecclesiasticam hierarchiam* describit; Sacerdotii functionem in rerum sacrarum, hoc est, ad Deum pertinentium, tractatione

Florent. in decr. de Sacram. Trident. sess. 23. cap. 3.
Ioan. 20.
ad Titum 1.
Lib. de Eccl. Hier.

consi-

consistere docens: ejusque finem esse, homines in Dei consortium & similitudinem transferre, per intentissimam Dei, divinarumque rerum dilectionem; addens, functionis Sacerdotalis authorem non esse, nisi Deum, à quo primi Sacerdotes hujus muneris plenitudinem acceperunt, idipsum deinceps in alios propagare jussi: ut qui in Deum transissent, posteros quoque ad divina eveherent, perpetuoque successu, sacrati & sacrantes, illuminati & illuminantes, perfectique ac perficientes evaderent. Magna verò Dei providentia factum est, ut Ecclesiæ ministri Sacramento visibili ordinarentur, ut nota certaque omnibus verorum Dei ministrorum vocatio fieret, discernique possent à Pseudoapostolis, qui se ultro ingerunt, absque missione, vel ordinationis lege.

Ministri Ecclesiæ visibili Sacramento ordinantur, ut à Pseudo Apostolis discernantur.

Præterea id confert, ad retinendam Ecclesiæ unitatem, cavendaque schismata, cum ab uno summo principe totius hierarchiæ singuli dependeat. Necnon præstat ordinatio securitatem cuique sacrum officium exercenti, dum quisque credit, interna Spiritus sancti operatione confirmari, quod foris exequitur. Aliisque proque fidelibus confidentia nascitur, consequendi divina munera per ordinati ministerium, dum sperant, Deum suæ ordinationi & promissioni non defore.

Postremò congruit, ut sicuti Deus, præbens alicui potentiam naturalem ad operandum, simul ea dat, quibus expeditè illa utatur: ita per ordinationem conferendo sacram potestatem conficiendi dispensandique Sacramenta, simul tribuat gratiam, perficientem animam, ut legitime sacro ministerio perfungatur.

Cap. CIX.

De Ordinum numero.

Dionys. Areop. de Eccle. hier. c. 6. Epiphan. in compendiaria de Fide. Hiero. in multis ex supra locis.

Nomen *Ordinis* interdum omnem functionem, divinis obsequiis dicatam comprehendit. Qua generali significatione Monachos & Religiosas quoque feminas hujus aut illius Ordinis esse dicimus, scilicet S. Francisci, Dominici, &c. quomodo viduas olim diaconissas in téplis fuisse legimus. Alio modo strictiùs Ordinis nomen pro ecclesiastica potestate sumitur, quæ ritu sacro ab Episcopo confertur, & ad certum ministerium in Sacrificio Eucharistiæ exhibēdum refertur. Hac significatione Ordines septem enumerantur: videlicet Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytus, Lector, Exorcista, & Ostiarius. Qui numerus ex Patrum continua traditione ac usu habetur, & ex ministeriis ad sacrosanctam Eucharistiam cōficiendam vel dispensandam necessariis, confirmari potest. Sacerdotum enim est, Eucharistiam conficere & offerre, quibus solis dictum est: *Hoc facite*. Cooperatio autem ministrorum consistit, vel in dispensando hostiam oblatam fidelibus, quod ad Diaconum spectat; vel in materia sacrificii præparanda in vasculis, quod est Subdiaconi; vel in materia sacrificii præsentanda, quod est Acolyti: vel in preparandis hominibus ad participandum Altaris hostiam, à qua nonnulli propter immunditiam arcendi sunt, quæ vel oritur in fidelibus ex dæmonis obsessione, ut in Energumenis, ad quos emundandos ordinatū est Exorcistarum ministerium: vel reperitur in nondum plenè de fidei rebus instructis, ut in Catechumenis, ad quos in fidei rudimentis erudiendos ordinatur Lectorum officium: vel postremò sunt quidā à divinis mysteriis prorsus excludendi, quia infideles, vel persecutores, aut excommunicationis mucrone ab Ecclesiæ communione præcisi sint, ad quod officium servit Ostiariorum, quorum est hujusmodi repellere.

Ordinum singulorum officia.

Differentia verò inter Ordines est, quòd alii majores & sacri dicantur, putà Sacerdotiū, Diaconatus, & Subdiaconatus: alii verò minores sint, scilicet Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii.

Ordines majores & minores.

Sciendum autem est, veteres nonnunquam tres tantùm Clericorum ordines enumerare: scilicet Episcoporū, Sacerdotum, & Diaconorum, quia hi tres ordines reliquos in se continent; & præterea hi soli regendæ plebi præsint. Reliqui enim ordines Sacerdotibus & Diaconis subserviunt: unde & Diaconatus generali nomine comprehendi aliquando solent. Quòd verò ab Apostolorum tempore, singulorum ordinum nomina, & ministeria in usu fuerint, ostendemus, posteaquam de Clericatu & Tonsura nonnulla præmiserimus.

Cap.

CAP. CX.

De primâ tonsurâ.

Tonsura militia Christi adscribit.

QVI ex Laicorum grege ad Ecclesiasticorum ordinem transit, in ipso veluti limine Clericus creatur, atque tonsurâ insignitur, quæ non est Ordo (cùm nullum speciale officium annexum habeat) sed ad ordines quædã est præparatio. Qui enim tondetur, se à seculi negotiis ad Ecclesiasticam militiam transiturum profitetur. Vnde laicali veste rejecta, clericalem habitum assumit, eo ritu significãs, vitam se commutare velle. Habitus enim hominem suæ professionis admonet, eáque ratione ad rectè vivendum incitat. Ex habitu enim vir dignoscitur, & ab aliis observatur; & si quid vocatione sua indignum committat, notatur ab aliis & reprehenditur, atque ita pudore saltem in officio retinetur.

Lib. de Eccle. Hier. cap. 6.

Tonsuræ usum agnoscit Dionysius Areopagita, scribens, futurum Monachum primùm tonderi, deinde abjectâ priore veste, aliã indui. Isidorus libr. 2. *de officiis divinis* cap. 4. ab Apostolis institutam esse tonsuram asserit. Beda lib. 5. *Histor. Anglic.* cap. 22. refert, S. Petrum omnium primùm gestasse coronam: ejus exemplo Clericos, Monachos, & Episcopos eandem suscepisse. Cujus meminit Aug. epist. 147. *Per coronam nostram nos adjurant.* Concil. Carthag. 4. can. 44. vetat clericos alere comam vel barbam. Concilium Toletanum IV. can. 40. jubet clericos, toto capite detonso, solùm circulum capillorum supra aures relinquere. Aug. libr. *de opere monachorum* cap. ult. monachos crinitos reprehendit. Anicetus in epist. ad Episcopos Galliæ statuit, ut clerici juxta Apostolum comam non nutriant, sed caput desuper in sphæræ modum radant, seu rondeant. Nam in primitiva Ecclesia tonsuræ potiùs quàm rasuræ usus viguit, quia superetant idolorũ Sacerdotes, qui in honorem suorum idolorũ capita radebant: ob quam causam Deus Levitici 21. Sacerdotibus Aaroniciis præcepit, ne capita vel barbam raderent. Quod Ezechiel. 44. & Baruch ultimo repetitur. Ierem. 9. & Levitici 19. *Non attondebitis comam in rotundum*, in honorem scilicet idolorum, vel in levitatis & impudentiæ signum. Quod Christianis etiam prolubeti, notat Cyprianus lib. 3. ad Quirinũ cap. 83. Rasuram alioqui per se illicitam non fuisse, convincit Nazaræorũ ritus, qui completo suæ consecrationis tempore radi jubentur. Num. 6. Quem usum Iacobus comprobans Actor. 21. dicit Paulo: *Sanctifica te cum illis, & radant capita sua.*

Epiphan. hæresi 80. Aug. lib de oper. Monac. cap. ult.

Ex Epiphanio & August. colligimus, veteris Testamenti patres & Sacerdotes convenienter longos gestasse capillos, quia redemptionis mysteria nondum revelata erant: quod velamine super Moysi faciem posito, & lõga sanctorũ coma figurabatur; jam verò, qui Christi ministerio consecrantur ablatione comarum, legis velamen sublatum esse annunciant. Accedit, quòd nudatione capitis, vita pura, nulla vitiorum specie fucata exigi à clericis designetur. Et quoniam capilli superfluæ quędam humani corporis partes sunt, eorum amputatione significatur, Clericos & Monachos superfluas mundi cupiditates resecare debere, ut animus liber in divinas contemplationes evehatur, illustrationesq; cælestes promptiùs recipiat. Denique coronâ monẽtur Clerici, cujus capitis membra sint, & quid pro nobis passus sit Christus.

Diony. Areop. lib. de Eccle. Hier. c. 6.

Tonsuræ forma.

DE tonsuræ forma inter Orientales & Romanos varietas exstitit. Illi Paulum sequuti, columnarem figuram in crinibus circa faciem retinebant, Beda teste lib. 4. Hist. cap. 1. Romani verò, Apostoli Petri exemplo comam tondebant in coronæ formam, ita ut capillorum circulus reliquis detonsis relinqueretur, in similitudinem spineæ coronæ Christi, idque ad significandũ, se Christi servos esse, cui servire regnare sit, & perfectioris vitę genus (nam circulus omnium figurarum perfectissima est) mundique contemptum calcata vanitate sectari.

Isido lib. 2. de off. divi. c. 4. Concil. Triburien. c. 20.

RIDENT hodie sectarii rasos vertices: sed quid mirum, quibus Christi sacerdotem aut religiosum esse, abominabile videatur? & qui malint barbaros radendi modos, quàm pietatis, humilitatisque signa priscorum fidelũ usu commendata, complecti.

QVARE meritò reprehenduntur inter Clericos, qui ex vanitate aut lascivia crines, secularium more crispatos, barbasque alatas gerunt: & qui laudabilem tondendi, vel crines longiores ferendi morem impotentiùs insectantur; cum in adiaphoris mos cujusque loci rectè probetur.

Detonsione ergo capilli homines Deo consecrantur, & ad Ecclesiastica munia præparantur, & Clerici in Domini sortem cooptantur, ex quo, Clericorum seminario cosurgunt, qui sacris Ordinibus imbui desiderant: & quò in altiori gradu deinceps aliquis constituitur, eò latior orbis forma circumscribi debet, ut in Episcopis videre licet.

Cap. CXII.

De Ostiariis.

Ostiarii officium,

Primus post tonsuram gradus est, Ostiarii Ordo, cujus est, templi claves & fores custodire: immundos aditu templi, ne profanorum ingressu polluatur, arcere: curare, ne quis Sacerdotem sacra facientem perturber, Ecclesiæ supellectilem, ut calices, libros, aliaq; universa Ecclesiæ mobilia bona conservare. Horum olim typum gesserunt Ianitores inter Levitas, de quibus lib. 1. Paralipom. cap. 26. & lib. 2. cap. 23.

Hoc ministerium esse sacrum, non autem profanum, restatur Concil. Carthag. 4. can. 9. Ostiarius eùm ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei conversari debeat, ad suggestionem Archidiaconi tradit ei Episcopus claves Ecclesiæ de altari, dicens: *Sic age, quasi redditurus rationem Deo pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.*

Concil. Flore t. Tridēt. seß. 23. cap. 2.

De Lectoribus.

Lectoris officium

Secundus ordinis gradus est Lectoris, cujus officiū est, clarè ac distinctè in Ecclesia veteris & novi Testamēti libros extra sacrificii tempus legere, primaq; Christianæ religionis rudimēta fidelibus tradere. In Cōcilio Carthaginensi 4. can 8. ritus ordinandi Lectoris traditur. Hujus gradus meminit Canon 27. Apostolorum: Cyprianus lib. 4. epist. 5. Isidorus lib. 2. *de Officiis divinis*, cap. 11.

Hoc officium Christus implevit, Lucæ 4. clarè populo Isaiam legens: & Propheræ, juxta illud Isaiæ 58. *Clama, ne cesses*: nostro autem tempore, Lectorum & Psalmistarum locum, magna ex parte Cantores, Musici, & Organistæ occupant.

De Exorcistis.

Exorcistarū officium,

Tertius ordo, Exorcistarū est, quibus ab Episcopo potestas datur, invocādi nomē Domini super eos, qui ab immūdis spiritibus obsidentur, ut expurgati participare hostiā oblatam dignè queant. Ritū hujus ordinis tradit Concil. Carthag. IV. can. 7. Cyprianus in tract. *cont. Demetrianū*, & in tract. *Quòd idola non sint Dii*, scribit, Exorcistas potestate divina diabolum flagellare, cædere, torquère. Sulpitius in vita S. Martini c. 4. refert, ipsum ab Hilario Exorcistam ordinatum esse. Ignatius in epist. ad Antioch. Cornelius Papa ad Eusebium lib. 6. histo. c. 33. Concil. Laodicenum cap. 24. & 26. Concil. Florent. & Trident. sess. 23. hunc ordinem agnoscunt.

Lactan. lib. 4. cap. 27.

De Acolytis.

Acolytorum functio.

Quartus ordo Acolytorū est, qui *ab assequēdo* dicti sunt, quorū est, Subdiacono & Diacono in altaris ministerio, deferēdo luminaria, & suo tempore accendendo, urceolos præparando, subservire. Vnde & *Ceroferarii* vocātur. Isidorus lib. 7. Etymologiarum cap. 12. Amalarius lib. 2. cap. 10. Rabanus lib. 1. *de Instit. Cleric.* cap. 9.

Horum typum gesserunt Levitæ, qui lucernas in veteri lege curabant: de quibus Exodi 25. & 27. Levitici 23. & 24. Cyprianus epist. 55. Gregor. epist. 19. lib. 3.

De Subdiaconis.

Subdiaconi munus.

Inter Ordines, qui ab officii dignitate *Majores* vulgò nominātur, Subdiaconatus, primus est. Ad quem pertinet, Diacono in Altaris ministerio subservire: sacra lintea, vasa, panem & vinum ad sacrificii usum parare: Epistolam canere: aquam abluendis manibus in altari Episcopo & Sacerdoti præbere: ac denique fidelium oblationes in Templo receptas, ad superponendum Altari, Diacono deferre. In cuius rei signum, dum ordinatur ab Episcopo, librum Epistolarum, Calicem vacuum, & Patenam accipit; & ab Archidiacono, urceolos vino & aqua plenos, cum disco & linteo, quo manus absterguntur; ut in Concilio Carthaginensi IV. c. 5. Tolerano IV. c. 27.

Horum typum gesserunt Nathinæi, de quibus 1. lib. Paral. cap. 9. & lib. 2. cap. 2. ac lib. 1. Esdræ cap. 2. & 8. *Hi in Levitarum ministeria dati erant.*

Hunc

HUNC ordinem agnoſcit Clemens lib. 8. Conſtitut. cap. 28. Ignatius in epiſt. *ad Antioch.* 9. Cyprianus epiſt. 24. & 42. Concilium Tridentinũ ſeſſ. 23. cap. 2. & can. 2.

De Diaconis.

Diaconi offic.

DIACONORUM eſt, Epiſcopo ſeu Presbytero ſacra facienti aſſiſtere, Euangelium ſacrificii tempore, albâ, ſtolaque indutos decantare, Euchariſtiam ad abſentes deferre, atque ipſis diſtribuere, abſente Presbytero Euangelium in loco inferiori exponere, baptizare, nomina cathecumenorum atque ordinandorum Epiſcopo recitare: publicè pœnitentes reconciliare, fidelium oblationes colligere, ac unicuique juxta neceſſitatem diſtribuere. Ad eos denique pertinebat, fidelium vitam & mores obſervare, ac Epiſcopo indicare. Quæ omnia ex Scripturis, aut veterum teſtimoniis elucent. Actor. 6. Apoſtoli ſeptem Diaconos manuum impoſitione ordinarunt: quo ritu uſi non fuiſſent ad inſtituendum tantùm profanarum menſarum miniſtros. Et conſtat, Stephanum, Philippum, & alios Diaconos, populo prædicaſſe, baptizaſſe, ſacraque munia, non autem tantùm profana exercuiſſe. Vnde Apoſtolus Diaconi mores, virtutes & integritatem requiſitam ſeriò expoſuit. Et Clemens lib. 2. *Conſtit. Apoſt.* cap. 48. tradit, Diaconum Epiſcopi eſſe oculum, cujus ſit Epiſcopi vice, omnia Eccleſiæ negotia curare. Ambroſius lib. 1. Offic. cap. 41. S. Laurentium ita loquentem B. Sixto inducit: *Quò Sacerdos ſancte, ſine Diacono properas? Tu nunquam ſine miniſtro ſacrificium offerre conſueveras.* Et infra: *Cui commiſiſti conſummandorum conſortium Sacramentorum, huic conſortium tui ſanguinis negas?* Vbi luculenter docetur, ſacro altari miniſtraſſe Diaconum. Quod etiam Paulus atteſtatur, volens, ordinari miniſtros, etiam ubi fideles non vivebant communiter, ſcilicet Philippis, Epheſi, Cretæ; ubi menſarũ Diaconis opus non fuiſſet, ſi tantùm prophanum habuiſſent miniſterium. Diaconi adumbrati per Levitas fuere, qui ſacerdotibus Aaronis deſerviebant.

Actor. 6. & 8.

1. Timoth. 3.

Clem. epiſt. 1. ad Iacobũ.

Leo ſerm. de S. Laurent. in. Ioren. epiſt. 48. ad Sabinianum. Gregor. lib. 4. epiſt. 88.

Paulus Diaconos ordinari voluit, etiam ubi fideles nõ vivebant in communi.

CAP. CXIII.

De Sacerdotio.

SEPTIMUS Ordo, Sacerdotum eſt, quibus ſpecialem Chriſtus poteſtatem dedit, viſibile ac externũ corporis ac ſanguinis ſui, ſub Panis & Vini ſpeciebus, ſacrificium Deo offerendi. Illud enim ſacrificium, quod in noviſſima Cœna incruento, & in cruce ritu cruento Chriſtus per ſeipſum obtulit, *Sacerdos æternus ſecundùm ordinem Melchiſedech*, hoc ipſum per Apoſtolos, eorúmque in ſacerdotio ſucceſſores; eodem ritu, quo in Cœna ipſe obtulerat, in mortis ſuæ memoriam uſque ad tempus ſecundi ſui adventus Deo jugiter offerri conſtituit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationẽ.* Qui enim ſemel paſſibili cruentóque modo ſufficientiſſimũ ad omnia à Deo impetranda, delendaq; peccata ſacrificiũ obtulerat, voluit ejuſdem vim & efficaciam nobis per fidem & Sacramenta applicari, inter quę auguſtiſſimũ Euchariſtię Sacramentũ, etiam ſacrificium eſſe inſtituit, cujus oblatione omnia præſentis, & futuræ vitæ bona conſequi poſſemus. Quemadmodũ enim hæc unica Corporis & Sanguinis Chriſti oblatio in locũ omnium ſacrificiorũ legis Naturæ & Moſaicæ ſucceſſit; ita valet ad cuncta ca impetranda, quæ per illa ſperari potuẽrunt; ac inſuper Paſſionis Chriſti fructus nobis uberrimè applicat, ut ex profeſſo in libro de Sacrificio latè proſequimur, ad quem plura deſiderantem remittimus.

Sacerdotum officium eſt, incruento ritu Chriſti Corpus & Sanguinem offerre.

Pſal. 109.

Lucæ 22. Concil. Trid. ſeſſ. 23.

Per oblationẽ incruentam applicatur fructus oblationis cruentæ.

Oblatio incruenta pro impetrandis omnibus bonis valet. Lib. 3. de auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento & ſacrificio.

SACERDOTIUM in Scripturis duplex inſinuatur: unum, ſpirituale ac internũ, omnibus fidelibus commune, quo fide per charitatem inflammata in Altari ſuæ mentis hoſtias ſpirituales Deo immolant, quę ſunt bonæ omnes actiones, ad Dei gloriã relatæ. Ab hoc ſacerdotio generali & impropriè dicto, totus populus Chriſtianus vocatur *Domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum.* Item, Reges & Sacerdotes, Deo & Patri exhibentes ſua corpora, hoſtiam viventẽ, ſanctam, Deo placentem. Sic populus Iſraëliticus vocatur, *regnũ ſacerdotale, gens ſancta.* Ita *ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus* dicitur: & *ſacrificate ſacrificium juſtitiæ.*

Sacerdotium ſpirituale omni Chriſtiano commune.

1. Petri. 2.

Apo. 1. & 20. Rom. 12.

Exodi 14. & Pſal. 50.

PRÆTER hoc generale & Laicum Sacerdotium, eſt aliud externum

Sacerdotium externum solis legitimè ordinatis proprium.

& visibile, certis personis, ad offerenda Deo dona & sacrificia; legitimè vocatis proprium: quales in lege naturę fuerunt, Primogeniti, Patresfamilias & Prophetæ, speciali Dei afflatu ad hoc munus evocati, ut legimus de Seth, Noë, Patriarchis, Melchisedech, Iob, Moyse, & de Aarone, jussu Dei ad hoc munus uncto, ad cujus posteros usq; ad Christi adventū Deus sacerdotium veteris legis transire voluit. *Nemo enim assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.* Et iterum: *Omnis Pontifex ex hominibus assumitur, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Vnde & Christus non seipsum clarificavit, ut Pontifex fieret: sed dictum est ipsi: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Nec visibile ac externum sacerdotium sustulit, sed in melius perfectiusq; trāstulit. Nō enim Rempublicā suam perfectissimo Dei cultu (qui in sacrificii oblatione consistit) carere voluit, cùm ad deploratissimæ Reipublicæ statum pertineat, carere sacrificio & sacerdotio. Sed Apostolos, eisq; per legitimam ordinationem succedentes, novi Testamenti propriè dictos sacerdotes constituit, ad offerendum jugiter incruento ritu sui Corporis & Sanguinis sacrificium. Tales hodie sunt Episcopi & Presbyteri soli, Aug. teste, ac Hieronymo, qui Ecclesiam sine sacerdotibus esse, religionemque absque hostia subsistere posse negat. Vnde Isaias cap. 19. Christi Ecclesiam in gentibus prædicens: *Assumam*, inquit, *ex eis in sacerdotes & Levitas.* Quod & Malachias c.1. confirmat. Et Christus Marchæi 5. *Cùm fueris ad Altare.* Apostolus 1.Cor. 10. Mensam Domini cum altari Iudæorum confert, & ad Hebræos 13. Christianos altare dicit habere, in quo scilicet novi Testamenti sacerdotes, ritu, forma & modo offerunt, quo Melchisedech, Corpus videlicet & Sāguinem Christi, cujus nomine, vice, verbis offerunt. Quod Laicis nefas esse, tradit Clemens lib. 2. *Apost. Const.* c. 10. Socrates lib. 1. histo. c. 27. Ambros. lib. 9. tri part. histor. c. 30. purpuram imperatorem facere, non sacerdotem Theodotio dixit. Cyril. in epist. ad Atticum citata per Nicephorum lib. 14. c. 27. scribit, sacerdotii nomen & rem non esse omnibus communem, sed à Deo vocatis reservari. Tertullian. lib. *de præscript.* hæreticis proprium esse scribit, in sacerdotes assumere non ordinatos. In Ecclesia enim, quæ *castrorū acies ordinata* est, omnia secundùm ordinem fiunt, distinctaque sunt personarum officia. Non enim omnes sunt Apostoli, Episcopi, Doctores, Sacerdotes, Diaconi, (hæc enim nomina sunt ministeriorū, non meritorum) sed qui legitimè à Deo vocati sunt tanquam Aaron; sive immediatè, ut Apostoli, sive intercedente ministerio Apostolorum vel Episcoporum eis succedentium, quemadmodum Timotheus, Titus, Clemens, & alii sunt per legitimam ordinationem vocati. *Hujus rei gratiâ reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros*, ait Apostolus. Vnde patet, raram esse vocationem, quæ Dei jussu fit, ministerio Ecclesiæ per Episcopos. Quam vocandi rationem Deus in Ecclesia perpetuam esse decrevit, ut ad Ephesios 4. docet Apostolus: *Et ipse dedit Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectū*: id est, donec Ecclesia cesset ædificari in cōsummatione mundi: tunc cessabunt typica sacrificia, sacramentorum dispensatio, & reliqua Ecclesiæ in hac mortali vita necessaria ministeria.

Psal. 109. Hebr. 7.

Aug. lib. 20. de civit. c. 10. In Dialog. cōt. Lucif. Cyprian. ser. de Cœna domini. Aug. lib. 16 cont. Faust. Aristot. lib. 6 Politicorum

Cyprian. lib. 2. epist. 1. Chrysost. hō 2. in 2. ad Timoth. Ambros. lib. 4. de Sacra. cap. 6.

Hæreticorum est, assumere in sacerdotes non ordinatos.

Cantic. c. 8. 1. Cor. 14.

1. Cor. 12. Ephes. 4. Hieron. lib. 1. cont. Iovi. Aug. lib. 2. cont. Crescō. cap. 11. Item serm. de pastoribus.

Acto. 13. Rom. 10. Hierem. 23. Ad Titū c. 1.

Sacerdotis nomen sacratum rerum ministris tribuitur, quia Deo consecrati sint, quoniam ad eos pertineat sacrificia offerre, res sacras tractare ac dispensare, peccata solvere & ligare, verbum Dei annunciare, Deum placare; non ut sectarii volunt, solùm docendo & Sacramenta dispensando; sed potissimùm sacrificium offerendo, & peccata remittendo. Parciùs autem Apostoli Sacerdotis nomen initio Ecclesiæ usurparunt, ne adhuc stante Iudaico sacerdotio & Templo, rituum communionē habere Christiani cum illis putarentur. Sed everso Hierosolymitano templo, Apostolorum discipuli rem proprio nomine designarunt, vocemq; Sacerdotis passim usi sunt, ut Isaias futurum prædixerat ult. cap.

Sacerdotis nomen unde.

Hebr. 5. & 8. Cōcil. Tridē. sess. 23. can. 1.

Ioan. 20.

Dionysius Areop. lib. de Eccles. cap. 1. Clemens. Ignatius ad Philadel. Martialis. Cyprian. in serm. de unctione Chris. Fabianus epist. 2. Chrysost. lib. de Sacerdotio inscripsit. Ieron. in ult. cap. Is. Aug. lib. 17. de civit. cap. 17. & 20. Lib. 20. c. 10. Lib. 1. ad. vers. leg. cap. 18.

Vocantvr etiam *Presbyteri*, hoc est, *seniores*, non solùm ob ætatis maturitatem, quę ad ordinem hunc requiritur; sed inprimis ob morum gravitatem, doctrinam, & prudentiam. *Cani* enim *sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata*, Sapien. 4. 1. Timoth. 5. *Qui bene præsunt Presbyteri.* Epiphanius in epist. ad Ioan. Hierosolymitanum, Presbyteros ad conficienda Sacramēta ordinavit. Hieron. in epist. ad Nepotianum. Aug. lib. 22. de civit. cap. 8. Presbyterū obtulisse sacrificiū refert.

CAP. CXIV.

De variis Sacerdotum gradibus.

Sacerdotum varii gradus

QVAMVIS unus Sacerdotii ordo sit, in varios tamen potestatis gradus est distinctus. Primus autem est simpliciũ sacerdotũ, ad quos pertinet sacrificium offerre, & peccata remittere atque retinere. Secundus Episcoporum est, qui singulis Episcopatibus præsunt, ut Clerum, fidelémque populum regant, spiritualiq; eorum saluti prospiciant: qui ab officio pascendi, & docendi, Pastores & Doctores etiam appellantur, Ephes. 4. ac Magistri, Præpositi, Antistites, Patres, Lux mundi, Sal terræ, Angeli Dei, Pontifices, Præsules, Ministri novi Testamenti. Per hos enim Deus loquitur, & hominum salutem operatur. Episcopi nomen, *superinspectorem* designat, quia ad Episcopum tanquam sacerdotum principem spectet, gregis sibi commissi vitam explorare. Iuxta illud Apostoli: *Ipsi pervigilant, tanquam rationem pro animabus vestris reddituri.* Initiò cùm Ecclesia communi Episcoporum & Sacerdotum cõsilio gubernaretur, nomen Episcopi, sicut & presbyteri, omnibus sacerdotibus tributũ fuisse legimus; attamen discrimen semper fuisse inter Presbyterum & Episcopum, tam quoad gradũ ordinis, quàm jurisdictionis, scriptura luculenter insinuat. Apostolus enim Timotheũ & Titum Presbyteros ordinasse scribit, & Apostolis succedunt Episcopi, septuaginta verò Discipulis Presbyteri, ut Anacletus epist. 3. & in cap. 10. Lucę Beda, notant. Episcopos enim de Presbyteris, tanquam inferioribus judicasse, tradit Paulus 1. Timoth. 5: *adversus Presbyterum* &c. Qui autem ordinat, benedicit & judicat, major est eo, qui ordinatur vel judicatur. Quòd autem presbyter nunquam alium ordinaverit, Ecclesiæ perpetua consuetudo cõvincit. Damasus epist. 3. Epiphanius hæresi 75. & Aug. 53. Chrysost. hom. in 3. & 4. c. ad Timoth. atque Dionysius Areopag. tradunt, supremas actiones Hierarchicas ad solos Episcopos pertinere, quales sunt, Ecclesię ministros ordinare, Chrisma, Templa & Altaria consecrare, baptizatos confirmare, & hujusmodi aliæ. Nam & in veteri Testamento distincti erant gradus Pontificum, sacerdotum, & Levitarum, quorum diversæ consecrationes erant, distincta officia & vestes, ut patet Exodi 28. & 40. Levit. 8. Numer. 3. & 20.

[Left margin notes: Episcoporum officium. — Act. 20. 1. Petri 5. — Hebr. 13. 1. Cor. 4. — Matth. 28. 2. Cor. 3. — Bernardus epist. 42. — Hebr. 13. — Episcopi presbyteris majores. Philippen. 2. — Act. 20. Ad Titum 1. 1. Timoth. 4. & 5. — 1. Petri 5. Lucæ 10. — Dionys lib. de Eccle. Hier. c. 4. 5. — Hebr. 7. — Hieron. epist. 85. Leo epist. 88.]

Actiones Hierarchicæ ad Episcopos spectant.

MODUS autem consecrandi Episcopi traditur in Concil. Carthag. 4. can. 2. à Clemente epist. 3. Penes autem summum Pontificem Iudæorum fuisse supremã judicandi de rebus ad religionem pertinentibus jurisdictionem, ex cap. Deut. 17. constat. Eódem pertinet, quòd Dionysius Areop. tradit, à Christo hierarchiam in Ecclesia institutam, in qua locum primum obtinent Pontifices, secundum Sacerdotes, tertium Ministri. Quæ graduũ personarumq; distinctio, ex diversa participatione divinę perfectionis & cooperationis exoritur, homines purgando, illuminando, perficiendo, Deo assimulando, arctissimeq; uniendo. Quemmadmodum ergo inter Angelos, Dei ordinatione unus aliũ officii nobilitate superat, ita & in Ecclesiastico munere unus ministrorum alium eminentia functionis. Inde porrò sequitur, Episcopos, quibus sacratior operatio demandata est, Presbyteris simplicibus jure divino pręstare. Illos enim Christus super familiam suam constituit, ut Hilarius & alii in cap. 24. Matthæi notarunt. Eosdem Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, & Presbyterorum Iudices, sine quorum jussu nihil attentare debent: in Constitutionibus Apostolorum, can. 40. Ignatius in epist. ad Philadelphenses. Irenæus lib. 3. contr. hæreses, Apostolos scribit, Ecclesias Episcopis commisisse. Hine in Conciliis soli Episcopi judicando decernunt, definiunt, leges ferunt, excommunicant, anathema dicunt. Et heretici sunt habiti Aeriani, quia sentirent, Episcopũ non esse gradu majorem Presbytero: necnon VViclevistæ, ac postremò nostri temporis Sectarii in Cõcilio Tridẽtino damnati. Contra quos Aug. epist. 19: *Quamvis secundùm honoris vocabula, quæ nunc obtinuit usus, Episcopatus sit Presbyterio major* &c. quia videlicet soli Episcopi Apostolis in ordinandi Ecclesiæ ministros, regendiq; potestate successerunt: quatum posterior etiam Presbyteris commissa nonnunquam fuit, ordinandi verò nunquam.

[Right margin notes: Lib. de Eccl. Hier. c. 1. & 5. — Graduũ distinctio ex diversa participatione divina cooperationis oritur. — Matth. 24. — Act. 20. 1. Timoth. 5. — Irenæ. lib. 3. cont. hæreses. — Epiphanius hæresi. 75. Aug. hæres. 53. Thom Valden lib. 2. doct cap. 60. Conc. Tridẽt. sess. 23. cap. 6. & 7. Concil. Hispalen 2. can. 5.]

Cap. CXV.

Quòd inter Episcopos gradus iurisdictionis authoritate distincti sint.

Diversi Episcoporum gradus potestate iurisdictionis distincti.

INTER Episcopos gradus reperiuntur, non quidem ordine & cõsecratione, sed officii atque authoritatis ratione distincti. Nam alii majore sunt jurisdictione aliis præditi: quidam enim sunt Archiepiscopi sive Metropolitani, pluribus Episcopis præpositi, in quos jurisdictionem habent. *Archiepiscopi.* Rursus alii, Primates sunt, omnibus Episcopis & Archiepiscopis alicujus regni aut Provinciæ præfecti, ut in Aphrica Carthaginensis; in Hibernia Armakanus. *Primates.* Denique sunt Patriarchæ, his superiores, qui uni orbis parti præsunt; ut Alexandrinus toti Aphricæ: Constantinopolitanus toti Græciæ, & parti septentrionis: Antiochenus Asiæ minori, & Hierosolymitanus Orienti: *Patriarchæ.* & super omnes est Romanus Pontifex, Christi in terris Vicarius, Apostoli Petri in officio pascendi agnos & oves gregis Christi successor. *Summus Pontifex.*

DE Cardinalibus autem Ecclesiæ Romanæ sciendum est, ipsos neque ordine, neque consecratione ab Episcopis, Presbyteris, & Diaconis differre, sed peculiari quodam dignitatis titulo & munere, quod in eo situm est, ut Romano Pontifici in Ecclesia universali dirigenda & gubernanda, tanquam præcipui consiliarii, assistant, Sedeque vacante Pontificem eligant. *Cardinales.* Dicuntur verò CARDINALES, quia primarii sunt Ecclesiæ consiliarii apud summũ Pontificem, qui est veluti Cardo Ecclesiæ, à cujus providentia & firmitate pendet Ecclesia. *Aug. lib. 1. de Baptismo cont. Donat. Leo 9. epist. ad Michael. cap. 32. Concil. Basilien. Sess. 23.* Horum enim consilio in arduis Ecclesiæ negotiis summus Pontifex utitur. Sunt enim viri scientia, moribus, ac rerum experientia excellentes, ex omnibus Christiani orbis partibus electi, ut rerum omnium in Ecclesia emergentium notitia faciliùs ad supremum Ecclesiæ pastorem devenire queat.

CARDINALIUM verò nomen vetustissimũ est: cujus meminit Concil. Romanum Silvestri tempore celebratum, can. 6. Grego. lib. 5. epist. 11. & lib. 11. epist. 34. septem Diaconos, Cardinales fuisse scribit. Presbyterorum Cardinalium meminit Ioannes Diaconus lib. 3. vitæ Gregorii c. 7. Episcoporum Cardinalium Concil. Meldense can. 54. Amplitudo Cardinalium insinuatur à Divo Gregor. lib. 4. Registri cap. 88. quia his Pontifex in Conciliis generalibus convocandis & dirigendis utatur. *Cardinalium amplitudo.* De quibus lib. 4. ad Eugenium Bernardus: *Veniamus ad collaterales & adjutores tuos; hi sedent tui, hi intimi tui, eligendi de toto orbe, orbẽ judicaturi.* Et epist. 188. ad Cardinales: *Nulli dubium est, quin ad vos pertineat, tollere scandala de regno Dei, surgentes spinas succidere, sedare querelas. Agite pro loco, quẽ tenetis; pro dignitate, qua polletis; pro potestate, quam accepistis.* Primis Ecclesiæ temporibus Pontifex graviora Ecclesiæ negotia, convocatis Episcopis, tractare solet: sed usu docente, ac necessitate cogente, postquam temporalis principatus accessit, oportuit aliquos Pontifici semper præsto esse, eum quibus de gravissimis rebus quotidie occurrentibus deliberaret, idque absque detrimento particularium Ecclesiarum, quibus pastorum absentia perniciosa est. Omissis ergo Episcoporum Conciliis, Pontifices ad amplissimum Cardinalium Senatum occurrentia quotidie negotia referre cœperunt, eorũmque operâ uti ad legationes instituendas ad Reges, Principes, & alios, pro communi Ecclesiæ bono, ad convocanda Concilia generalia, dissidia Principũ componenda, bella subinde, potissimùm contra hæreticos & infideles gerẽda. Quorum ita crevit dignitas, ut Regum fratres, eorumque in administrandis provinciis Vicarii fiant. Horum numerum Concil. Basiliense moderatum esse voluit, ne superflua numerositate vilescat, vel Ecclesiæ gravis fiat; & constare literans in Theologia, vel Iure, ac illustrium principum Filiis. *Sess. 23.*

Cap. CXVI.

De Chorepiscopis & Abbatibus.

DUPLICES olim Chorepiscopi fuerunt: quidam Episcopi cõsecrati, propriam Ecclesiam non habentes; quales hodie sunt Episcopi titulares, vulgò Suffraganei dicti, quorum meminit Cõcil. Antiochenũ c. 10: alii Chorepiscopi, fuêre simplices presby- *Chorepiscopi Abbates.*

ptesbyteri, Episcoporum vicarii, quales hodie sunt Archidiaconi & Officiales, quibus nullos sacros ordines conferre licet: de his agit Conciliũ Ancyranum can. 13. Neocæsariense cap. 13. Damasus epist. 3. Ad hos accedunt veluti medii, Abbates, usum mitræ & baculi ex Apostolico privilegio habentes, quibus tonsuram & minores ordines subditis conferre licet: item Presbyterum cum Episcopo solenniter degradare, atque jurisdictionem Episcopalem in suos exercere, ut in Concilio Tridentino legimus. Divus Bernardus epist. 42. contra exemptionem Abbatum, & usum mitræ, annuli, atque sandaliorum (quasi essent Episcopi) disserit, insinuans, ex ambitione privilegia hæc à nonnullis magno precio comparata fuisse.

Cõcil. Tridẽ. sess. 23. c. 10. reform. Cõcil. Tridẽ. sess. 12. c. 4. reform. Sess. 25. c. 11. reform.

Cap. CXVII.

Utrum iure divino Petri successor (qui Romanus est Põtifex) omnibus Episcopis præpositus, ac proinde militantis Ecclesiæ visibile caput sit?

QVEMADMODVM ad conservationem unitatis, concordiæ ac disciplinę necessarium est, unum Episcopum parochis, Metropolitanum Episcopis, Primatem Archiepiscopis, & unum Patriarcham omnibus sui districtus Primatibus; ita unum summum Pontificem Patriarchis aliis omnibus præesse oportet, cujus authoritate unitas fidei, sacramentorum, legumq; Christianarũ retineri possit; penes quẽ plenitudo potestatis sit, ad novos Episcopatus erigendos, vel ex Episcopis facere Archiepiscopos, Primates, Patriarchas, atque ex justa causa eosdẽ gradu deponere, vel ad se evocare: à quo tanquã summo Iudice visibili, omnes de fide ac religione quæstiones exortæ componi; principes Ecclesię ad Conciliũ evocari; inferioresque Ecclesiæ præfecti, ac Christiani universi ad suum munus exsequendũ cogi possint. Nam alioqui schismatum semina, partium in religione studia, hæreses & discordiæ in Ecclesia perpetuę erunt, quas pacis & unitatis author à suo regno exulare voluit. Ideoque Dei sapientia ante suum in cœlum ascensum Petrum universo gregi suo præfecit, dicens: *Pasce oves meas, pasce agnos meos*; ut capite constituto, schismatis occasio tolleretur. Neque ideo Christus, summus pastor Ecclesiæ desiit esse, quia in terra Vicariũ reliquit; nam spiritualiter, invisibiliter atque principaliter Christus regit eosdem, quos externo ministerio curat & moderatur Petrus. Quod exemplo Synagogæ illustrari potest, quæ præter Deum, suum invisibilem rectorem, unum visibilem habuit summum sacerdotem, cui omnes reliqui sacerdotes, Levitæ atque Israelitæ universi in rebus concernentibus religionem parere à Deo jubentur.

Pontifex Romanus est militantis Ecclesiæ in terris caput visibile.

Ioan. 21. Ieron in 1. c. ad Titum. Et lib. 1. cõt. Iovinian.

Christus est primarium caput: Petrus autem Vicarium caput.

Deut. 17. Leo epist. 84.

AT *quomodo*, inquiet aliquis, *unus homo universum orbem regere poterit? Tempore Synagogæ unicus ab uno Pontifice dirigebatur Israeliticus populus: totum orbem gubernare, solius divinæ virtutis opus est.*

RESPONDEO, unum Ecclesiæ universalis esse rectorem, qui non solus regit, sicut agricola per se agrum colit; sed per multos sibi subiectos pastores, Episcopos, Archiepiscopos, Primates, Patriarchas, quibus tanquam princeps præest; per quos ad unam Petri sedem totius Ecclesię regimen confluit; sicut Rex unus multas provincias per Vicarios, Proreges & Præsides gubernat: quomodo potentissimi Monarchę magnam orbis terræ partem sibi subiectam feliciter rexerunt, ut de Augusto Lucæ 2. de Nabuchodonozor Danielis 2. de Assuero, Hester 1. de Cyro, Isaiæ 45. & aliis legimus. Et in exercitu quantũvis numeroso, unius signum exspectatur. Ac de se Apostolus Paulus scribit, quòd omnium Ecclesiarum sollicitudinem gesserit.

Pontifex regit orbẽ per adiutores.

Hieron. in epist. ad Rusticum Monachum.

2. Cor. 11.

HINC Ecclesia *exercitui ordinato* comparatur, habenti decuriones, tribunos, duces, aliosq; militiæ præfectos, aliisq; rebus unum caput habentibus, ut Corpori humano, Sponsæ, Regno, Ovili, Gregi, unum pastorem agnoscenti, vni domui, unum patremfamilias habenti. Vnde Ambrosius in epistola ad Timotheum: *Domus Dei est Ecclesia, cujus hodie rector est Damasus.*

Cantic. 6. Cypria. lib. 4. epist. 9. Cant. 5. & 7. Ioan. 10. Luca 12. 1. Timoth. 3.

DENIQVE navi assimilatur, cujus director est Navarcha. Præstantissimum enim regiminis genus est, Monarchicum, Augustino teste & Aristotele. Hinc Christus visibilis in terris Ecclesiam, ut summus Pastor, Dominus, Magister & Rector, visibiliter administravit. Ioan. 13. *Vocatis me, Magister & Domine, & bene dicitis: sum etenim.*

1. Petri 2. Cyprian lib. 1. epist. 6. Aug. lib. 2. de civit. c. 12. Aristoteles lib. 3 Politicorum. Et lib. 2 Polit. 6.

Et quam Reipublicæ Christianę gubernandæ formam initio elegit, eandem usq;ad mundi consummationē permanere voluit. Quod apertè Scriptura cōtinet, dicens, Christū Petro Matth. 16. promisisse claves regni cælorum, quodque super ipsum Ecclesiam suam fundaret; metaphorâ *Clavium & fundamē-ti*, significans totius Ecclesiæ principatum. Nam quod in ędificio fundamentum est, id in corpore caput est, in civitate rector, in regno Rex, in domo paterfamilias. Et cui traduntur claves domus vel oppidi, talis paterfamilias, Rex aut gubernator instituitur, ut quos vult admittat, & reiiciat.

Matth. 16. QVOD autem Petrus fuerit Petra, super quam Christus se ædificaturum suam Ecclesiam dixit, Evangelii textus evincit: *tu es Petrus*, sive Petra, sive Cephas, saxum, rupes: *Et super hanc Petram*, id est, super te Petrum, *ædificabo Ecclesiam meam*, ut sensu communi veteres intelligunt, quorum verba lege apud Bellarminum lib. 1. *de Rom. Pontifice* cap. 10. & 25. Vnius S. Leonis verba hîc referam, Serm. 2. de Aniversario suæ assumptionis: *Beatus Petrus in accepta fortitudine Petræ perseverans, susceptæ Ecclesiæ gubernacula non reliquit. Sic enim præ ceteris est ordinatus, ut dum Petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni cælorum ianitor constituitur, qualis ipsi cum Christo societas esset, per ipsa nomina cognosceremus.* Neque his advertitur, quòd nonnulli fidem dicant esse fundamentum Ecclesię, iustitiæ, omniumque virtutum. Nam per fidem intelligunt, nō quamlibet, sed Petri fidem, & fidei confessionem, ut Pastor est Christi Ecclesię, de qua dixit: *Non deficiet fides tua: Confirma fratres tuos*; ut Ambrosius serm. 47. Basilius, Nazianzenus, Cyrillus, & alii declarant.

Ambros. in Hymno, & sermo. 47. August. lib. 1. retra. l. c. 21. Cyril in Ioã. lib. 2. cap. 2. Leo serm. 2. de sua assūptione.

August serm. 22. de verbis Apostoli. Hilar. in 16. cap. Matth.

Luca 22.

SIMILITER Eminentiæ potestatis B. Petri non repugnat, quod Aug. tract. 50. & ult. in Ioan. & alibi scribat, B. Petrum, quando claves accepit, Ecclesiam significasse. Nam ea phrasi nihil aliud intendit Augustinus, quàm B. Petrum verè in sua persona claves accepisse, proinde historicè, non autem parabolicè tantùm Ecclesię figuram gessisse, sicut duo Abrahæ filii, Apostolo teste, duo Testamenta figurarunt. Quod luculenter exponit Aug. in Psal. 108. dicēs: Petrum ita Ecclesię figuram gessisse, sicut Iudas figura ingratorum Iudęorum fuit, quando Christū prodidit. Petrus igitur Claves, id est, supremā regiminis Ecclesiæ potestatē in Ecclesiæ persona dicitur accepisse, quoniam tanquam caput, princeps, & supremus Ecclesiæ ordinarius pastor, non ad privatam, sed ad communem totius Ecclesię utilitatē accepit; sicut regno dari cēsetur, quod Regi ad totius regni bonum confertur; ut August. docet serm. 23. *de verbis Domini*, & tract. 50. in Ioan.

Basil. lib. 2. contr Eunomium. Nazianzenus, de moderatione in disputatione servanda. Cyril. lib 2. in Ioan c. 2. Gregor. lib. 4. epist. 32.

Matth. 28. NEQVE insuper prærogativę Petri derogat, quòd Christus etiam aliis Apostolis dixerit: *Ite, docete omnes gentes. Accipite Spiritū sanctum: Quorum remiseritis* &c. Nam extraordinariam potestatem eis Dominus tribuit, quos legatos sui vice misit, quæ ad illorum successores non transiret; at Petro ordinariam pascendi, ligandi, Ecclesiam regendi, fratres in fide confirmandi potestatem dedit, quā usque ad consummationem seculi perdurare voluit, in ædificationem corporis sui, quod est Ecclesia, iuxta Paulū ad Ephes. 4. Vnde colligit Leo, quòd omnes propriè regat Petrus, quos principaliter regit Christus.

Leo serm. 3. Anniversf. suæ assumptionis.

S. Petri prærogativa.

PETRI supra ceteros Apostolos, totiúsque Orbis Christianos eminentiam ostendunt variæ prærogativæ, ipsi singulatiter indultæ: quarum I. est, nominis commutatio. Ioan. 1. *Tu es Simon, filius Iona, tu vocaberis Cephas*: in qua nominis commutatione mysterium latere solet, ut de Abraham, Sara, Israël, ex Genesi constat.

I. Nominis commutatio.

Gen. 17.

II. Prærogativa est, quòd nomen ei Dominus à se derivatum indidit: (Petra enim erat Christus) dicens: *Tu vocaberis Cephas*, id est, Petra; Gręcè, caput, ut Hieron. in 2. cap. ad Galatas notat. Leo epist. 89. Serm. 3. de Anniversf. suæ assumpt: *Quæ mihi potestate sunt propria, facio tibi participatione communia.*

II. Nomen. Petra.

III. Prærogativa est, quòd licet Petrus nec vocatione, nec senio primus Apostolorum fuerit, attamen ubique primus nominetur. Matthæi 10: *Primus Simon, qui dicitur Petrus.* Marci 3. Lucæ 6. Actor. 1. Quibus verbis Matthæus significavit, primatum, de quo Apostoli sæpius contenderant, divina sorte obtigisse tandem Petro, qui primus Christianorum Pontifex fuit.

III. Primo loco nominatur Petrus.

Eusebius in Chronico An. 44. à Christo nato.

IV. Est, quòd in Scripturis passim describatur ut paterfamilias, ut dux, & princeps ceterorum. Marci 1. *Simon Petrus, & qui cum eo erant.* Marci 16. *Discipulis ejus & Petro.* Lucæ 8. *Petrus, & qui cum eo erant.* Lucæ 9. Actor. 2. *Stans Petrus cum undecim.* Actor. 5. *Petrus & Apostoli dixerunt.* 1. Cor. 9. *Et Cephas:* ubi seorsim tamquam caput & princeps nominatur

IV. Petrus passim ut reliquorum Apostolorum caput proponitur.

Apoc. 12.

tur, ſicut de Michaële dicitur: *Michaël & angeli ejus*: Item, *Diabolus, & angeli ejus.*

V. Petrus os Apoſtolorum. Chryſoſt. hõ. in Matth. vocat os Apoſtolorum.

V. Eſt, quòd omnium Apoſtolorum Petrus, tanquam eorum os, paſſim loquatur. Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Lucæ 2. *Ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Ioan. 6. *Ad quem ibimus?* Matth. 16. *Tu es Chriſtus, filius Dei vivi.* Cyril. lib. 12. in Ioan. cap. 64.

VI. Petrus ſuper aquas ambulat. Matth. 14.

VI. Solus ſuper aquas ambulat in typum, quòd omnes populos tanquam Chriſti vicarius regeret. Bernardus lib. 2. *de conſideratione ad Eugenium.*

VII. Petrus in mare ſe demittit.

VII. Solus ſe in mare miſit, in typum, quòd ſolus gubernandum acciperet ſeculum, per mare deſignatum. Bernardus ibidem.

VIII. Primus confeſſor Divinitatis Chriſti. Matth. 16. Leo ſerm. 2. de nat. Petri & Pauli.

VIII. Quòd primus Apoſtolorum Chriſti divinitatem, & VERBI incarnationẽ intellexerit, & confeſſus ſit. Hilarius hoc notat in Pſal. 131. & lib. 6. *de Trinit.* vocans Petrum *primum confeſſorẽ.*

IX. Cathedræ ſtabilitas Petro promiſſa.

Aug. in Pſal. contr. part. Donati.

IX. Quòd ipſius cathedræ perpetua ſtabilitas promiſſa ſit: *Portæ inferi nõ prævalebunt adverſus eam.* Quibus verbis non ſolùm Eccleſiæ, ſed etiam Petræ, ſupra quam fundatur Eccleſia, firmitas dicitur. Qualem promiſſionem quia reliqui Apoſtoli non habuerunt, ſedes eorum atque ſucceſſio defecerunt.

X. Tributi ſolutio. Matth. 17.

X. Eſt, quòd Dominus pro ſe & Petro tributum ſolvit: unde Apoſtoli colligerunt, ſibi antepoſitum eſſe Petrum, ut Chryſoſtomus ibi notat.

XI. Chriſtus in navim Petri ingreſſus. Luca 5.

XI. Quòd Chriſtus Petri naviculam ingreſſus fuerit, ex ea docuerit, ut intelligeremus, Chriſti doctrinam in ea Eccleſia tradi, cujus gubernator eſt Petrus. Ambroſ. ſerm. 11.

XII. Oratur pro Petro. Luca 22.

XII. Soli Petro dictũ eſt: *Oravi pro te, ut non deficiat fides tua*: Item: *Confirma fratres tuos.* Quibus verbis Dominus ſignificavit, Petrũ fore caput, & principem fratrũ. Aliorum enim ſtatus eſt certior futurus, ſi mens principis victa non fuerit. Leo ſerm. 3. *de Anniverſario ſuæ aſſumptionis.* Theophylactus in Lucam.

XIII. Primus Chriſtum redivivum inter Apoſtolos vidit. Luca 24. 1. Cor. 15.

XIII. Eſt, quòd Petrus vitorum primus Chriſtum reſuſcitatum viderit. *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim.*

XIV. Primò ejus pedes lavantur. Ioan. 21.

XIV. Eſt, quòd primùm Dominus Petro laverit pedes. Ioan. 13. Auguſtinus ibidem.

XV. Conſortium crucis ei prædictum. Ioan. 21.

XV. Eſt, quòd Dominus ſoli Petro mortem, & genus mortis prædixerit; ut ſicut cõſors nominis, ita & crucis ſocius eſſet.

XVI. Soli dicitur: Tu me ſequere.

XVI. Soli Petro Dominus ait: *Tu me ſequere*, tam in officio paſtoris, quàm in genere mortis.

XVII. Cœtum fidelium convocat.

XVII. Eſt, quòd Petrus, velut Dominici gregis princeps, cœtum fidelium convocat, & in locum Iudæ alium eligi curat. Chryſoſt. ibidem.

XVIII. Primus Evangelium accepto Spiritu ſancto promulgat. Actor. 2.

XVIII. Eſt, quòd primus accepto Spiritu ſancto Evangelium promulgat, multaque hominum millia Eccleſiæ incorporat, aſtantibus undecim, & quæ ab illo dicebantur, comprobantibus, quorum omnium os erat. Chryſoſto. in 2. c. Act.

XIX. Primum miraculum edit poſt Domini aſcenſionem.

XIX. Eſt, quòd primus in fidei Chriſtianæ confirmationem, poſt Domini Aſcenſum fecerit miraculũ, & quidem ſolidando baſes Paralytici, ut ſe totius Eccleſiæ vice Chriſti fundamentum eſſe demonſtraret. Ambro. ſerm. 69.

XX. Tanquam Iudex hypocriſim punit. Act. 5.

XX. Eſt, quòd tanquam ſummus Eccleſiæ, loco Chriſti, Iudex, Hypocriſim Ananię & Saphyræ detexit, & morte punivit.

21. Omnes fideles viſitat. Act. 10.

XXI. Eſt, quòd Petrus omnes viſitarit, ſingulorum curam gerẽs, ut Chryſoſt. in c. 9. Act. obſervat.

22. Primus audivit, gentibus Evang. præd. Act. 10.

XXII. Eſt, quòd ſpeciali viſione oſtendatur ei, gentibus eſſe prædicandũ Evangelium; eiq; tanquam capiti dicatur: *macta, & manduca.* Hieron. in epiſt. *ad Salviam* ſcribit, Cornelium primum ex gentibus ſalutem dedicaſſe. Idem ait Chryſoſt. hom. 22. in Acta.

23. Eccleſia pro eo oravit. Act. 12.

XXIII. Eſt, quòd Eccleſia pro Petro captivo ſine intermiſſione oraverit, ſollicita de ſuo paſtore: quam Deus exaudivit, inſigni miraculo Petrum liberans, ut Chryſoſt. ibi notat.

24. Petrus Concilii caput. Act. 15.

XXIV. Eſt, quòd Petrus in Concilio primus loquitur, & quæſtionem de legalibus inſtitutis, velut ſupremus in Eccleſia judex diſſolvit, excitatamque contentionem terminat: Iacobus & alii ſequuntur, ut obſervat Hieron. epiſt. 11. inter Auguſtini epiſtolas.

25. Concilii ſententiam firmat & promulgat.

XXV. Concilii decreta confirmat & promulgat.

26. A Chriſto baptizatus eſt.

XXVI. Eſt, quòd Chriſtus Petrum ſuis manibus baptizaverit, & per illum Andream, Iacobũ, & Ioannem, qui deinde alios Apoſtolos baptizarunt, Evodio teſte in epiſtola ſua: Euthymio in 3. cap. Ioañ. Nicephoro, lib. 2. hiſto. cap. 3.

27. Paſtoris ſupremi officium à Chriſto accepit.

XXVII. Eſt, quòd Petrus ſolus à Chriſto ſit Epiſcopus ordinatus: ceteri autem per Petrum, Epiſcopalem conſecrationem acceperunt, ut oſtendit Ioannes *de turrecrem.* lib. 2. *de Eccl.* cap. 32. de Iacobo refert Anacletus epiſt. 2. Euſebius lib. 2. hiſto. cap. 1. Vnde paſſim veteres ajunt, ordinem ſacerdotalem à Petro cœpiſſe. Anacletus epiſt. 1. Cypri-

anus lib. 4. epist. 8. Lib. 1. epist. 3. Leo epist. 89. & serm. 3. *de sua assumpt.*

28. Simonem magũ vicit. Act. 8.

XXVIII. Est, quòd Petrus Simonem Magum, patrem omnium hæreticorum primus detexit, postea; Romæ extinxit, ut refert Clemens lib. 6. Constit. cap. 7. Egesipus lib. 3. *Excidii Hierosol.* c. 2. Ambros. oratione *in Auxentiũ.*

29. Romam venit ibi que sedem fixit. Leo serm 1. de natali Sanctorũ Petri & Pauli Maximus serm. 1. & 5. Grego lib. 6. cap. 37.

XXIX. Est, quòd Petrus tanquam Ordinis Apostolici princeps, ad arcem Romani destinatur imperii, ac in omnium regina urbe sedem, admonitus à Deo, collocavit, ut Lex Evangelica, quæ in omnium salutem revelabatur, efficaciùs se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet.

30. Christi apparitio. Gregor. in expos Psal. 4 pænitentialis

XXX. Est, quòd Christus Petro fugam capessenti apparuit, eique dixit: *Venio Romam, iterum crucifigi*, teste Egesippo, lib. 3. *de Excidio Hierosol.* cap. 2. Ambros. oratione *in Auxentium.* Athanasio *in Apologia de sua fuga.*

31. Patriarchales sedes instituit. Concil. Nicenum cã. 6 Anacl. epi. 3 Leo epist 53 Greg lib. 6 epist. 37.

XXXI. Est, quòd illæ solæ Patriarchales sedes habeantur, quas Petrus fundavit: quarum I. est Romana, in qua Petrus sedit & obiit: II. Alexandrina, in qua Petrus per se (juxta Nicephorum lib. 14. cap. 3. primùm, deinde per Marcum, Africæ præsedit: III. est Antiochena, in qua B. Petrus sedit 7. annis, & postea per Evodium, Asiæ & Orienti præsedit. Hierosolymitanus Episcopus, Patriarcha nomine habebatur potiùs, quàm re: nam Cæsariensi, tanquã Metropolitano suberat, ut patet ex Cõcilio Niceno, can. 7.

ACCESSIT postea Constantinopolitanus (Imperatorũ sollicitatione) Patriarchatus, ut ex Concilio Constantinopolitano I. & Chalcedonensi constat. Ex institutione igitur Petri, veteres illæ Patriarchales sedes dignitatem, authoritatémque suam acceperunt.

32. Festũ cathedra Petri.

Aug serm. de sanctis. Beda in martyrologio. Aug. lib. 2. de Bapt. cap 1.

XXXII. Est, quòd celebretur festũ institutionis Episcopatus Petri, sub nomine cathedræ Petri, ex qua tota Ecclesia docetur, in fide confirmatur, adversus quam neque infidelium vis, neque Paganorum sævitia, neque hæreticorum aut schismaticorum perfidia, rebellio, neque inferorum portæ unquam prævaluerunt, aut prævalebunt.

Matth. 16.

Lib. 2. contr. Petilian, cap. 51. Optatus lib. 2. cõt. Parmenianum.

Hanc cathedram universæ hæreses oppugnarunt, sed per eandem contritæ sunt, damnatæ, oppressæ, sepultæ. Donatistæ vocabant *Cathedram pestilentiæ*, Augustino teste.

SED Catholici omnes tã Imperatores, quàm Reges & Princeps, & Patriarchæ, Episcopi, ceteriq; Christiani Petri cathedram, velut Ecclesiæ matrem, summis honoribus prosecuti sunt, ut videre licet in libro Charissimi Confratris D. Thomæ Stapletoni, *De magnitudine Romanæ Ecclesiæ.*

Thom. Stapleton de magnitudine Rom. Ecclesia.

33. Anni Pontificatus in litteris expressio. Optatus lib. 2. contr. Parmenianum. Concil. Milevit. can. 20.

POSTREMA prærogativa sit, quòd olim in literis, quæ *Formatæ* appellantur, post nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Petri nomen apponi soleat. Et hodie quoque in Notariorum instrumentis annus Pontificatus, & nomen Pontificis exprimi consuevit.

Primatus Petri in successoribus perseverat.

QVOD autem primatus Petri, atque prærogativæ supradictæ præcipuæ ad Petri quoq; successores pertineant, vel inde convincitur, quòd Ecclesia militãs uno summo pastore ac duce, quamdiu in lucta & via est, indigeat. Non enim potest ovile sine pastore esse, nec ædificium sine architecto. Non enim Christus fideles cum Petro viventes solos curavit, qui se usque ad finem seculi cum suis futurum esse promisit. Manet equidem dispositio veritatis, & B. Petrus in accepta fortitudine Petræ perseverans, susceptà Ecclesiæ gubernacula non reliquit. In successoribus enim vivit, & in propria sede præsidet, fideiq; veritatem quærentibus præstat.

Aug lib. de Pastor. c. 1

Leo serm. 2. de anniversar. sue assumpt.

Petrus Raven. in epist. ad Eutych.

ACCEDIT, quòd unitas Ecclesiæ omni tempore unum visibile caput requirat. Non enim una esset, si regiminis forma commutaretur. Quòd autem Ecclesia unum corpus sit, habens visibile caput, insinuat Apostolus dicens: *Nõ potest dicere caput pedibus: non estis mihi necessarii.* Quòd autem Petro aliquis successerit electione, non minùs quàm in Synagoga Aaroni Pontifex carnali generatione; luculenter ex Pontificum Romanorum continua serie demonstratur. Dum enim ex Christi instituto ac jure divino aliquis in Episcopatu legitima electione Petro succedit, à Christo pontificatum immediatè accipit, summamque potestatem ordinariam gubernandi totam Ecclesiam. Hinc Romana sedes, *Apostolica*, & Romani Episcopi potestas, *Apostolatus* nuncupatur, quia solus Episcopus Romanus, Apostolo Petro, in Episcopatu & Apostolatu, quantum ad totius Orbis curam, munus docendi omnes gentes, fidémque propagandi, successit. Quare per antonomasiã Papa, quasi Patrũ pater, & universalis Patriarcha, Princeps Sacerdotum, sanctissimus Pater, Vicarius Christi, caput & fundamentum Ecclesiæ nuncupatur. Primarius quidem Ecclesiæ sponsus est Christus, qui Ec-

1. Cor. 12.

Numero 20. Iudicum 20.

Pontifex à Christo immediatè pontificatum intercedente legitima electione accipit.

Aug epi. 162 Bernardus epist. 190.

Pontifex rectè caput & fundamentum Ecclesiæ secundarium dicitur. Ioan. 3.

cle-

Bellarm. lib. 2. de Rom. Pontifice. cap. 31.

clesiam spiritu suo fœcundat, & semine suo (quod est verbum Dei) filios generat: attamen Doctor & Magister Christianorum secundarius est, qui generationi filiorum Ecclesiæ, tanquam verbi Dei & Saeramentorum minister, extrinsecus cooperatur.

Pontifex super Concilium seorsum consideratum.

CVM itaque Romanus Pontifex, Christi vicarius, Petriq; successor summum in Ecclesia dignitatis gradū, amplissimámque in omnes cujuscunque gradus & conditionis fideles habeat jurisdictionem, non à synodicis aut humanis constitutionibus, sed à Christo immediatè acceptam: cōsequitur, non solùm Imperatores, Reges, Episcopos & Patriarchas singulos, sed etiam universos in Concilio quantumvis generali cōgregatos, eidem tanquā universali Ecclesiæ pastori subesse, atq; ipsum Concilii acta, decreta, & definitiones posse irritare, vel confirmare; ut Concilium Chalcedonense in epistola ad Leonem confitetur. Concilium Lugdunense, Florentinum, & Cōstantiense definierunt, Romanum Pontificem totius Ecclesię caput & fundamentum esse, Christiq; vice eidem præsidere, qui non ab hominibus, sed à Deo factus est Rex super Sion, Ecclesiæ sponsus, torius ovilis pastor, caput super omnem Ecclesiam, à quo promanat omnis, quæ in Ecclesia est, authoritas.

Psal. 2. Ephes. 5. Ioan. 10.

CAP. CXVIII.

De Ministro Sacramenti Ordinis.

Minister ordinis.

EXPOSITIS variis ministeriorum ecclesiasticorum gradibus, in quibus Sacramentum Ordinis veluti sedem obtinet, nunc de legitimo hujus Sacramenti ministro disserendum est, ad quem videlicet electio, ordinatio, vocatio, missio & institutio pertineat. Electio autem, est designatio certæ personæ ad ecclesiasticum ministerium. Ordinatio, est ritus sacer, quo persona ad ecclesiasticum ministerium initiatur. Vocatio, Missio, seu Institutio, reipsa ministrandi ius tribuit, præsulem atque pastorem facit.

Electio

Ordinatio.

Institutio.

Electio aliquando à solo Deo, subinde & ordinariè à Deo per homines.

RVRSVS, Electio fit aut à solo Deo, quomodo Abraham, Moyses, Aaron, Prophetæ, atque Apostoli electi sunt, ac inter eos Petrus in Christianorum Pontificem; aut à Deo per homines: idque vel naturali propagatione, quomodo Aaronis filii ad Sacerdotiū perveniebant: aut voluntaria hominum electione. Et quidem aut unius, quomodo Clementem Petrus, Timotheum & Titum Paulus elegit: aut plurium, quomodo Diaconi in Actis electi fuêre. Et si à pluribus electio fiat, aut fit à populo, vel à principe nomine populi; aut à Clero; vel ab utrisque. Ioannes Wicleff & Hus à Deo solo pastores eligi posse docuerunt, quia pii & prædestinati esse debeant, qui soli Deo noti sunt. Quorum doctrina in Concilio Constantiensi damnata est, quia ex Scriptura notoriū est, non solùm prædestinatos eligi, ut constat de Saule, Ieroboam, Iuda proditore, Nicolao Diacono, & aliis; perpetuúsque Ecclesiæ usus attestatur, Deum Apostolis, eorūque successoribus cōmisisse ministrorum Ecclesiæ delectum. Non enim decuit, Sacerdotes juxta ritum Melchisedech offerentes, carnaliter nasci, sed juxta Isaiæ vaticinium *ex omnibus gentibus eligi*, ut probi & sapientes haberentur, qui continere, spiritualibusq; rebus vacare deberent, quales faciliùs electione, quàm carnali propagatione reperiuntur.

Electio ministrorum Ecclesiæ.

Ioannes Hus art. 8. 22. & damnatus in Concil. Constantiens. sess. 8. & 15.

1 Regum 13. Ioan. 6. Acto. 6.

Isaiæ 66.

Christus propria authoritate ministros Ecclesiæ elegit.

QVOD autem electio ministrorum Ecclesiæ ad populum jure divino minimè pertineat, Christi exemplo evincitur, qui primùm XII. Apostolos, ac deinde LXX. Discipulos absque populi suffragio elegit, ipsosque ad gubernandum Ecclesiam, fundandum, instruendum, & pascendum authoritate sua misit, dicens eis: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Rursus: *Ite, docete omnes gentes.* Et Petro singulariter: *pasce oves meas.* In veteri denique Lege Deus per Moysen absque populi consensu Sacerdotes elegit; & obmurmurantes insolita morte damnavit. Legitimus autem Sacerdos est, qui à Deo vocatur, tanquam Aaron. Longè siquidem alia ratio est regiæ, aut cujuscunque terrenæ potestatis, & ecclesiasticæ. Nam cùm omnes naturaliter sint liberi, politica potestas in populo residet eligendi magistratum sibi necessarium, donec eam in unum, aut plures transtulerit: at Christiana Respublica nunquam hujusmodi libertatem, Regem sibi eligendi habuit, cùm non ipsa Regem Pastorémque suum præcesserit, sed à Christo Rege suo instituta fuerit, qui visibilem præsentiam è terris subducturus, Vicarium suum Apostolum Petrum esse voluit, cui uni pascendi oves curam demandavit, ad quem proinde ipsiusque succes-

Ioan. 20.

Matth. 28.

Levitici 8.

Numero. 16.

Hebr. 5.

Politica potestas naturaliter in populo residet, ad eligendum sibi magistratum.

Ecclesiastica potestas immediatè à Christo est derivata in Petrum.

Ioan. 21.

Apostoli Ecclesiæ ministros authoritate ordinarunt.

successores jus eligendi ministros Ecclesiæ ordinatione divina pertinet. Modum autem eligendi, opitulatores in officio pascendi dominicum gregem præscribere, ad summi Pontificis authoritatem spectat; quod agnoscens Petrus, absque populi aut cleri Romani consensu, sibi Clementem successorem designavit; & Ravennam Apollinarem; Treviros autem Maternum, & Aquilejam, Hermagoram transmisit. Similiter Paulus & Barnabas per civitates authoritate Apostolica Presbyteros & Episcopos, Diaconos, aliosq; Ecclesiæ ministros ordinabant. Si quid ergo Laicis unquam in cleri electione competiit, id ex Pontificis, aut Episcoporum concessione acceperunt; quomodo Petrus Diaconorum designationem fidelibus commisit, quos tamen ipse ordinavit, ne, inquit Chrysost. *alicui videretur gratificari.* Vnde Cyprianus in plebis præsentia sacerdotes eligi cõsuevisse scribit, ut publico testimonio idonei comprobarentur: populi verò desiderium, publicumq; testimonium, erat veluti postulatio, non autem ordinatio. Quibusdam locis consuetudo invaluit, ut etiam Laici suffragium in electione haberent, quæ aliquamdiu tolerata, sed propter incommoda subsequentia, mox improbata fuit, ut patet in Concilio Laodiceno can. 13. in Concilio Niceno II. can. 3. Concilio IIII. Constantinopolitano can. 28. ubi prohibetur, ne quis secularium se immisceat Episcoporum delectui, quia popularis electio tumultibus plena esse soleat, ut Chrysost. lib. 3. *de Sacerdotio* conqueritur. Et Aug. epistola 110. & 125. Ruffinus lib. 11. c. 10. & 11. Ammianus lib. 27. in electione Damasi, refert, cæsos fuisse viros cẽtum triginta septem. Nunc verò, plerisque locis, populi vice princeps sic electiones moderatur, ut nemo ad primariam dignitatem, nisi gratus illi promoveatur. Quod ex Apostolica concessione, aut usurpatione obtinuit. Nã Carolo Magno Adrianus primus, jus eligendi Romanum Pontificem indulsit: quod privilegium Leo VIII. ad Othonem extendit: sed tandem post multas contra Germaniæ Reges & Imperatores controversias decretum est, Romani Pontificis electionem à solis Ecclesiæ Romanæ Cardinalibus fieri debere, qui mos nunc permanet.

Act. 14. Timoth 4. Ad Titum 1.

Laicis an in eligendis com petat.

Act. 6. Chrysost. hõ 1. in acta Cyprian. lib 1. epist. 4. Leo epist. 89 Concil Carthag. 4. cã 2.

Theodoretus lib. 4 hist. c. 6

Princeps vice populi suffragium dat.

Gratianus dist. 63.

Alexan. III. in Cõcil. Lateranen. cap. Licet, extra de electione.

Cap. CXIX.

De Ceremoniis, quibus Minister ordinando utitur.

Ceremonia ordinum.

EPISCOPVS ministros Ecclesiæ ordinando, duplici Ceremonia utitur; instrumentorum porrectione, & manuum impositione, sub qua inunctio continetur. Quarum ceremoniarum utraque ad Sacramenti ordinis essentiam pertinet, suumq; peculiarem effectum producit. Nam presbytero in ordinatione duplex potestas confertur, quæ unam sacerdotalem absolvit. Et quidem hæ duæ potestates duabus etiam distinctis Ceremoniis conferuntur. *Prior*, conficiendi Eucharistiam, dum Episcopus Presbytero futuro patinam cum hostia, & calicem cum vino porrigit, dicendo: *Accipe potestatem offerendi sacrificium* &c. *Posterior* autem, absolvendi à peccatis, per manuũ impositionem Episcopi accipitur, dũ post Missam ait: *Accipe Spiritũ sanctum, quorũ remiseris peccata* &c. Christi enim exemplo, qui has duas potestates divisit, quando Apostolos sacerdotes ordinavit, unam dãdo in Cœna, alteram verò post Resurrectionem: Ecclesia similiter duabus Ceremoniis duas has potestates, unam absolventes sacerdotalem tribuit. Ideoque Concilia subinde prioris Ceremoniæ, aliquãdo posterioris mentionem faciunt; supponentes, una parte essentiali commemorata, subintelligenda esse reliqua omnia, usu recepto adhiberi consueta. Quod etiam significant Innocent. III. & Gregor. IX. *de Sacram. non iterandis*, cap. *Pastoralis*, & cap. *Presbyter*, docentes, Ceremoniam rite semel peractam non esse repetendam; sed si quid omissum sit, esse supplendum.

Sacerdotium duplicem potestatem cõplectitur.

Cõcil. Florẽt. Concil. Carthag. 4.

VNGITVR caput Episcopis, manus autem Presbyteris. Quę inunctio Sacramentalis est, accidentaria tamen, non essentialis. Cujus meminit Dionysius Areopag. lib. *de Eccles. Hier.* cap. 4. Gregor. lib. 4. in lib. Regum cap. 5.

Cypria. serm. de chrismate.

SI quis inquirat, utrùm Christus materiam singulorum Ordinũ instituerit? RESPONDEO, instituisse generatim, ut Apostoli ordines conferrent per Ceremoniam instrumentorum, quibus collata potestas significaretur.

Christus materiam singulorum ordinum generatim instituit.

CAP.

CAP. CXX.

De qualitatibus Ordinandorũ.

Qualitates ordinandorũ. Timot. 3. & Titum. 1. SACRIS initiandi tales sint, quales Apostolus esse debere ad Timoth. & Titum describit, & Concil. Trident sess. 23. cap. 11. & 12: scilicet ætate, scientia, pietate, vitæ ac morum integritate conspicui, ut aliis vitæ exemplo præfulgeant, innocentiæ, virtutis, atque doctrinæ lumine aliis præeant; Christianæ fidei mysteria, divinæq; legis præcepta tradendo, fideles ad cultũ Dei excitado, & à vitiis revocando. Sunt enim duo præcipua Sacerdotũ munera: prius est, Sacramenta conficere ac dispensare: posterius est, populum sibi commissum in rebus ad salutem pertinentibus Malach. 2. erudire. *Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.* Non tamen in omnibus par scientia exigitur, sed tanta, quanta ad suscepti officii exsecutionem sufficiat.

QUÆ verò in singulis ordinibus ætas necessaria sit, decernit Concil. Tridenr. sess. 23. c. 12. Subdiaconatus annũ XXII: Diaconatus XXIII: Presbyteratus annũ XXV. requirit. Vnusquisque autem à proprio Episcopo, vel illo permittente, ab alio ordinandus est: suspẽsionem alioqui tam ordinans ab ordinum collatione, quàm ordinatus ab ordinum exsecutione incurret.

A Sacerdotio repellendi. A Sacerdotio repellendi sunt pueri, furiosi, amentes, mulieres, sanguinolẽti, homicidæ, spurii, illegitimi, mutili, corpore notabiliter deformes, infames personæ, & quæcunq; habent, ob quod ab aliis meritò sperni posse videantur. Sacerdotem enim decet, ministerium suum corporis majestate, habitu, verbis, gestu, omniq; vitæ actione cõmendare. Si enim ad carnalis Sacerdotii munus, corporis integritas tanta exigebatur; quantò magis ad spirituale Leviti. 21. Sacerdotium insignis munditia motũ? ut Gregor. lib. *de curâ pastorali* parte 1. c. 11. admonet, ostendens, per corporis vitia, significata fuisse animæ peccata.

1. Timoth. 3. ad Titum 1. Epiphan. hæresi 59. 1. Timoth. 5. Ambros. lib. 10. Epist. 82. Aug. lib. de bono coniugali. 18. ET quia Ecclesiæ præsules oportet non solum à vitiis immunes esse, sed præterea idoneos ad virtutes eximias celebrandum, ideo bigami à sacris ordinibus arcentur, sicut Apostolus viduã eligi decernit, quæ unius tantùm viri fuerit uxor. Vbi manifestum est, non de polygamia (quæ nunquam apud Christianos licita fuit) sed de bigamia sermonem esse. Qui enim plures habuit uxores, normam Sacramẽti amisit: non enim idoneus est ad significandũ Christum, unius Ecclesiæ sponsum. Leo epist. 88. Chrysost. hom. 2. ad Titum.

Bigamia triplex. TRIPLEX autem est bigamia: *vera & propria*, dum quis pluribus uxoribus commiscetur: *interpretativa*, ut dum viduam quis in uxorem ducit: & *metaphorica*, dum quis post emissum solenne votum uxorem accipit.

CAP. CXXI.

De Cælibatu, seu continentiæ voto, sacris ordinibus annexo.

CUM naturalis ratio dictet, sancta esse à sanctis tractanda, jure optimo sacris ordinibus ad sanctissimum mysterium peragendum institutis, ecclesiastica lege annexum est continentiæ votum, ita ut neque antea ductis uti, neque postea uxorem habere liceat. Nam si populus ille carnalis, legem à Deo accepturus, ab uxorum amplexu continere jubebatur; quantò æquius est, novi Testamenti Sacerdotibus, & ministris Altaris, in quo Virginis corpus offertur, continentiam imponi? ut Ambros. lib. 1. offic. cap. ultimo colligit. Et comesturis agnum Paschalem præcipitur, ut renes accingant, in typum, quòd carnis voluptates edomare debeant, qui corporis Christi participes futuri sunt; iuxta Gregor. hom. 22. in Evang. Cælibatus sacris ordini bus annexus. Exodi 19. Exodi 12.

AARON & filii tabernaculum ingressuri, feminalibus lineis à renibus usque ad fœmora tegi debent, in typũ, quòd novi Testamenti Sacerdotes cõtinentes essent, interprete Beda, libr. *de tabernaculo* cap. 9. Exodi 28.

ACHIMELECH propositionis panes Davidi edendos tradere distulit, donec ab eo intellexisset, vasa puerorũ ab uxorum amplexibus esse munda, figurans, Sacerdotibus perpetuam esse necessariam continentiam, qui Christi Corpus quotidie conficiunt, edunt, & dispensant; ut notat Hieronymus in cap. 1. ad Titum. 1. Reg. 21.

ADHÆC Sacerdotes ministerii sui tempore in tabernaculo versari solent, ab uxoribus semoti: unde colligunt doctores, novi Testamenti Sacerdotes, qui non per vices, sed quotidie, altari deserviunt, semper ab uxoribus abstinere debere. Libr. 1. Paralipom. c. 24. Luca 1. Beda in 1. c. Lucæ.

DENI-

1 Cor 7. Hieron. in 3. c. ad Titum.

DENIQVE Apostolus etiam conjuges, ut orationi vacent, ad tempus continere statuit: quanto magis Sacerdotes orationi continuò insistentes, ab omni nuptiarum opere vacuos esse decet?

ad Titum 1.

RECTE proinde Apostolus dixit: *Oportet Episcopum esse sanctum, continentem*, scilicet ab uxoris amplexu. Nam episcopus Deo strenuè militare tenetur, quod negotiis secularibus implicitus minùs potest, Basilio teste *in proœmio cõstitutionum Apostolicarum*. Nam orare, docere, exhortari, Sacramenta ministrare, pauperum curam gerere, liberalitatem hospitalitatis exercere, conjugatis pro liberis & familia sollicitis, minus integrum esse solet.

CAP. CXXII.

De Horis Canonicis.

Septem horæ Canonicæ.

Euseb. lib. 7. histor. c. 2?. Isido lib. 2. de offic. c. 2?. Hieron. in epist. ad Riparium cont Vigilantium. Thom. Valdens. tomo 3. cap. 21. Æneas Sylvius lib. de orig. Bohemorum c. 35.

QVEMADMODVM Ecclesia majoribus ordinibus cælibatũ, ita & certam orandi formulã annexit, septem Canonicis Horis contentam: quam Paulus Samosatenus, veluti superfluam, Eusebio teste, atque Vigilantius, Hieronymo; Waldenses autem, veluti Christianæ libertati derogantem, improbarũt: quos Hussitæ, nostríque seculi hæretici sequuti sunt. At Deo acceptissimum esse, quòd certis hymnis & canticis, Psalmorúmque lectione vel decantatione laudetur, ex illo Apostoli ad Ephesios 5. paret: *Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis, & Canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino; gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & Patri.* Nobismetipsis autẽ loquimur, quando alternatim Psalmos canimus, & hymnis laudes Dei personamus, exemplo Angelorum, alternatim clamantium; *Sanctus, Sanctus* &c. Quin & Domini exemplum imitamur, qui cum Discipulis hymnum dixit; & Davidis de se affirmantis: *Vespere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Et: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Et: *Prævenerunt oculi mei ad te, diluculo, ut meditarer eloquia tua.* Quin & septem horas canonicas adumbrans: *Septies*, ait, *in die laudem dixi tibi.* Similiter Danielem, aliósque Sanctos constitutis temporibus, certóque precandi modo orare solitos, Scriptura tradit: quem usum etiam Apostolos observasse, ex Actis liquet: *Petrus & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.* Paulus & Silas circa mediũ noctis Deum laudant. Iacobus in Ecclesia Hierosolymitana, usum certi officii divini constituit, Beda teste in c. 4. Lucæ 9. Clemens lib. 8. *Constit. Apost.* c. 34. horarum septem canonicarum meminit. Tertullianus *in Apologetico* cap. 2. Cyprian. *in expos. orationis Dominicæ.* Basil. *in regulis* fusiùs disputatis ad interrogationem XXXVII. Ambros. lib. *Hexaem:* in expositione V. diei, exemplo aviũ manè & vesperi cantillando laudes suo creatori deferentium, confirmat, homines debere vesperi & manè orare. Beda in c. 18. Lucæ illum semper orare docet, qui horis canonicis Deum quotidie laudare non desistit.

Isaiæ 6. Psal. 118. Danielis 6. Act. 3. Act. 16.

QVANDO Clerici peccent, omittendo Horas Canonicas, prosequitur latè Navarrus *in Enchiridio confessariorum* c. 25. nu. 97. 107.

CAP. CXXIII.

De Clericorum stipendio.

Sacerdotum stipendia.

SICVTI Regibus, Militibus, Iudicibus, Magistratibus, & aliis Reipublicæ ministris, stipendia vitæ sustentandæ necessaria, ex publico constitui cernimus: ita jure divino, naturali, & positivo iis, qui populo in spiritualibus rebus deserviunt, animarũ salutem, communeq; Christianæ Reipublicæ bonum promovent, à populo necessaria eis tribui rectissimè constitutum est. Id præfigurans Abraham, Sacerdoti Melchisedech decimas omniũ obtulit, suo facto principes edocens, quantumvis victoriosos, ut ministrorum Christi, Sacerdotis æterni, secundùm ordinem Melchisedech, intercessione se indigere agnoscentes, liberali rerum suarum oblatione honorent. *Gen. 14.*

Decimæ ministris Ecclesiæ convenienter assignata.

ET quia Deo summa perfectio est tribuenda, eidem convenientissimè in suis ministris decimę offeruntur, cùm denarius numerus perfectionem denotet. Vnde Iacob etiã decimas Deo vovit; & per Moysen Sacerdotibus decimas ipse Deus assignavit. Et à regibus Ægypti, alimenta ex publico Sacerdotibus tributa fuisse legimus. Quin & Dominus ordinavit, eos qui Evangeliũ annuntiarent, de Evangelio vivere: & qui altari servirẽt, de altari participare.

Gen. 28. Levitici ult. Numero 18. Malachiæ 3. Matth. 10. 1. Cor. 9.

QVAM-

QVAMVIS autem præceptum de decimis præstandis, ut judiciale fuit in veteri lege, Christianos non obliget; attamen ut præceptum morale includit, alimenta videlicet Ecclesiæ ministris a populo esse subministrāda, etiam in novo Testamēto locum habet: imò tantò magis, quantò justitia Christianorum excedere debet justitiam Pharisæorum, ut docet Clemens libro 2. *Constit. Apost.* cap. 29. 38. 39. & lib. 8. cap. 36. & alij scriptores Ecclesiastici. Videatur Augustinus in Psalm. 146. lib. 50. hom. 48. serm. 219. *de Tempore.* Concilium Lateranense sub Innocen. III. cap. 54. & sequentibus docet, ante omnes census & tributa, decimas esse persolvendas. Concilium Constantiense sess. 8. damnat articulum Wiclevi, asserentis, decimas esse puras eleemosynas. Concilium Tridentin. sess. 25. cap. 12. reform. excommunicat eos, qui decimas Ecclesiæ subtrahunt, aut dare impediunt.

Hieron in 3. cap. Malach. Augu. serm. 219. de tēpo. Chrysost ho. 43. in 1. ad Cor. & hom. 35. in Gen. Gregor. hom. 16. in Evāg. S. Tho. 2. 2. q. 82. ar. 1.

ACCEDVNT Pontificum decreta, 16. quæst. 1. & *extra, de Decimis*, necnon VI. & *Clementinis*, & *Extravagantibus.* Quibus locis traditur, decimas Clericis deberi, tanquam laborum stipendia. Vnde sequitur, non solùm pauperibus, verùm etiam abundantioribus Ecclesiæ ministris eas rectè persolvi, ut Christus Matth. 22. docuit, cùm Iudæorum sacerdotibus opulentis decimas reddi jussit.

Decimæ quoad quantitatem sunt iuris Ecclesiast.

OBLIGATVR autem populus Christianus ad solvendum decimas, quoad quantitatem, non præcepto divino, sed Ecclesiastico, cui Deus obediri voluit, dicens: *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Vnde sequitur, hoc de solvendis decimis præceptum, qua parte divinum & naturale est, cōsuetudine vel lege contraria tolli non posse; sed qua parte humanum est, mutari, & contra illud præscribi posse.

Matth. 18.

S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 1. Item Quodlib. 2. ar. 8. Sylvest. verbo Decima. q. 1. Navarrus in Enchir. c. 21. num. 28.

TRIPLICES verò decimæ reperiuntur: scilicet *Prædiales*, quæ ex fructibus terræ solvi consueverunt: *Personales*, ex lucro, vel industria personæ, modo licito acquisito, quæ deductis expensis solvuntur. Ex lucro autē restitutioni obnoxio, vel per notoriū peccatum quæsito, decimæ accipi non debent, ne peccatum approbari videatur. *Mixta* est, quæ partim *ex prædiis*, partim *ex industria* provenit: qualis est agnorum, pullorum, halecum. Præstanda verò est decima secundùm loci cujusque laudabilē eō suetudinem: non quidem optima jure debetur, sed mediocris pars fructuum. Quia tamen in recognitionem supremi dominij Deo exhibetur, cujus *est terra & plenitudo ejus*, grati animi testimonium in Creatorem est, optima largiri, prout fecit Abel. Quare instar Cain reprobantur, qui Dei ministris deteriora tribuunt, sibi reservantes selectiora. *Maledictus* (ait Propheta) *dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino, quia Rex magnus ego.*

Triplices sūt decimæ.

Psal. 23.

Malach. 1. 2. Paralipom. 31. Prosper lib. 2. de vita contemp. c. 9.

CAP. CXXIV.

Quibus solvi debeant decimæ?

DECIMÆ illi persolvendæ sunt, cui jure aut præscripta legitima consuetudine debentur. Summus enim Pontifex, omnium Ecclesiæ bonorum dispensator, ex causa decimales fructus, jure cōmuni debitos Episcopis, Pastoribus, aliisq; cujusq; Ecclesiæ ministris, potest aliis concedere propter obsequium, quod Ecclesiæ præstant, non solùm Canonicis, & Religiosis, verùm etiam Laicis, relinquendo tamen Episcopo, & Pastori loci, competentem portionem. Quia verò Ius percipiendi decimas, spirituale est, nunquam in Laicos transfertur, sed temporale solùm Ius eis datur percipiendi decimarum fructus, titulo Privilegij, Feudi, Donationis, Emptionis, Locationis, aut alio simili. Ideo Concilium Lateranense prohibet, deinceps laicis vel tale jus concedi perpetuum. De quo si controversia incidat (quia spirituale est) ad Iudicem Ecclesiasticum cognitio pertinet.

Decimæ quibus debitæ.

CAP. CXXV.

Qui ad solvendas decimas obligentur.

OMNES illi ad præstationem decimarum jure cōmuni obligantur, qui sacramenta in aliqua Ecclesia percipiunt, aut in ejus territorio prædia obtinent, nisi Pri-

Qui decimas solvere teneantur.

vilegio, Consuerudine, Præscriptione, Condonatione, aut Pactione rationabili cum Clero inita exeusentur. Quare non minùs principes terreni, quam plebeij, ad decimarum præstationem, seposito privilegio Apostolico tenentur, cùm Deo subjectionem, à quo cuncta sua accepta, seque Christi, sacerdorúmque patrocinio & intercessione indigere profiteri debeant. Imò, quò uberiùs à Deo temporalia receperunt, eò ampliùs, quæ Ecclesiastici juris sunt, observare, aliósque suo exemplo ad præstandum sacerdotio honorem excitare convenit; in eo imitantes Abraham, (qui victoria de *Gen. 14.* Amraphel rege Sennaar, & Arioch rege Ponti, & Godorlahomor rege Elamitarum, & Thadal rege Gentium, reportata, occurrenti sibi Melchisedech, Sacerdoti Dei Altissimi decimas de omnibus obtulit, ut Genesi 14. refertur;) Ezechiam, Nehemiam, (2. Esdræ 13.) *2. Para. c. 31.* Artaxerxem (1. Esdræ 7.) Demetrium (1. Machabæorum capitulo 10.) sanctissimum Regem Canutum, ob hanc causam martyrio affectum, *Saxo grāmat. lib. 11. histor. Dania.* Comitem Hannoniæ, qui pro defensione juris decimarum bello decertavit (ut Iacobus Meyerus in histor. Fland. commemorat) memor vaticinij Isaiæ: *Isa. cap. 49. & 60.* *Erunt reges nutritij tui, & reges eorum ministrabunt tibi.* Vnde Leo epist. 73. ad Leonem Augustum: *Incunctanter advertere debes, regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* *Reges sunt Ecclesiæ defensores.* Quod agnoscens Iustinianus, *Novella 42.* *Nos, ait, omni providentiâ curam Ecclesiarum gerimus, per quas & imperium nostrum sustineri, & publicas res per Dei clementiam & gratiam muniri credimus.* Quod Rabanus in Concilio Maguntino cap. 6. Ludovico Regi inculcat: *Quantò Deus excellentior est homine, tantò præstantior est divina causa mortalium possessione.* Quòcirca divinarum rerum defensor & custos divinitus constitutus, diligenti curâ non solùm eas servare, sed etiam multiplicare debet, magisque illa præstantiora, quàm sua defendere illum oportet. Divus Bernardus epistol. 39. hortatur Theobaldum Comitem, ut se benevolum Ecclesiasticis præbeat, ut ejus exemplo vicini discant, religioni debitam exhibere reverentiam, nec Ecclesiæ res injustè contingere audeant, cùm fiscus principum, non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augendus sit, deceatque illos thesaurizare in cælis, quibus nihil deest in terris; ut Sophiam Tiberio Imperatori respondisse legimus. *Paulus diac. lib. 7.*

PRÆTEREA ad decimas fideliter, plenè & libenter persolvendum, incitare debet promissa talibus benedictio Malachiæ 3. *Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo meâ, & probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam &c.* Ob defraudatas verò decimas, famem, fructuumque sterilitatem consequi solere, Prophera subnectit. Cujus rei notabile exemplum in historia Ioannis Magni extat. Refert *Lib. 18. histo. Gothorum cap. 13.* enim, à furente plebe occiso rege Canuto, quia decimas Ecclesiæ persolvi vellet, frumentorum penuriam tantam in Dania fuisse obortam, ut populi magna pars inediâ periret, nec fertilitatem agris fuisse redditam, donec populus fateretur, se justissimè novem partes fructuum amisisse, quia decimam nollet Deo, ejusque ministris tribuere. Augustinus hom. 49. inter 50. *Noluimus cum Deo partiri decimas: modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus: quia discessit devotio Dei, accrescit indictio fisci.* Refert & Bernardinus Scardeonius lib. 3. Antiquit. urbis Patavij, quòd Thomas Capinacius Episcopum loci occiderit, *Ioannes Molanus oratione de decimis cap. 7. & 10.* quia decrevisset, ipsum ad decimas agrorum, sub illa diœcesi sitorum, persolvendas obligari: sed justa Dei vindicta eum prius opulentissimum, ad inopiam tantam fuisse redactum, ut ære alieno oppressus, in carcere miserrimus interierit.

CAP. CXXVI.

Quòd fructuum decimam partem Deo tribui, æquissimum sit.

IN veteri lege Deus sibi, tanquam *Bellar. lib. 1. de Cler. c. 4.* proprio Israëlitarum regi, decimam partem fructuum terræ promissionis, tributi loco dari præcepit, & 48. civitates cum suburbanis suis. *Num. 1. & 3.* Quæ omnia Levitis, vix sexagesimam populi partem constituentibus, assignavit, eosdémque per omnes tribus

dispergi

In veteri lege Deus solvi decimã partẽ fructuũ terro constituit.

diſpergi juſſit, ut faciliùs omnes Iudæos in Domini lege inſtituere poſſent. In nova ſimiliter lege cùm Clerus copioſor multò ſit, quàm in veteri, ubi unicus erat Pontifex, & pauci Levitæ ac ſacerdotes, in unico Templo per vices miniſtrantes; nunc verò innumera Templa, ſumptu Eccleſiæ conſervanda, plurimi Epiſcopi, Prælati, Sacerdotes, Religioſi, Diaconi, aliique infiniti Dei obſequio, rebúſque tantùm ſpiritualibus pro totius corporis ſalute vacantes; æquiſſimum Eccleſiæ viſum eſt, decimam fructuum terræ portionem Cleri ſuſtentationi aſſignare. Multis equidem ſingularis excellenſque doctrina neceſſaria eſt, ad quam comparandam ingenti ſtudio & ſumptu opus eſt; nec per vices, ſed perpetuo Eccleſiæ miniſterio incumbendum eſt: quos quidem omnes pro ſtatus ſui conditione ex bonis Eccleſiæ vivere juſtiſſimum eſt. Nam & Dominus ordinavit eos, qui Evangelium annunciant, inde vivere, & *dignus eſt operarius mercede ſuâ.*

Matth 10. 1. Corinti. 9.

ACCEDIT, quòd ſpiritualia ferentibus, temporalia debeantur; & quòd longè, imò incomparabiliter ſacerdotium, miniſteriumque novi Teſtamenti dignitate vetus præcellat, ideoque ampliorem honorem mereatur. Cùm ergo Iudæi, teſte Phariſæo, omnium decimas exactiſſimè ſolverint, indignum eſt, Chriſtianos hac in parte ab illis vinci. *In exultatione* (ait Sapiens) *ſanctifica decimas: ſecundùm datum ejus, da Altiſſimo.*

Luc. 18. Matth 23.

Eccleſ. 35. Malach. 3.

Principum in Eccleſiam liberalitas.

QVARE commendanda eſt Principum Chriſtianorum liberalitas, qui non ſolùm decimas, ſed poſſeſſiones inſuper ampliſſimas, dominia, principatus, regnáque Chriſti Eccleſiæ donarunt, ſubjecerunt, aut in feuda teneri ab Eccleſia per ſuos poſteros conſtituerunt.

Cur initio Eccleſiæ poſſeſſiones fideliu in Iudæa venditæ?

INITIO quidem Eccleſiæ, dum Apoſtoli per omnes gentes Evangelium annunciaturi, certas ſedes in certis locis figere impedirentur, deſtruendáque eſſet (iuxta Chriſti prædictionem) Ieroſolyma; fideles, poſſeſſiones ſuas ibidem vendebant, earumdémq; pretia in Eccleſiæ pauperúmq; ſuſtentationem Apoſtolis offerebant: ceterùm poſtea expedientius judicatũ eſt, ut poſſeſſiones ipſę donarentur Eccleſiæ, nec ſolùm præſentibus, ſed etiam futuris provideretur. Vnde plurium Conciliorum decretis cautum eſt, ne

Act. 4. 5. 6.

Vrbanus 1. in epiſt. ad omnes Epiſc. Pius 1 epi. 2.

Poſſeſſiones Eccleſiæ vendi prohibentur.

Côc. Antiot cap. 25.

Ancyra. c. 15. Toletan. 4. cap. 32.

poſſeſſiones Eccleſiæ alienentur: earúmque cura Epiſcopo committitur, qui non niſi de propriis teſtari permittitur, can. 40. Apoſt. Agathen. Conc. can. 48.

Epiſcopi & ſacerdotes nõnulli proprias poſſeſſiones Apoſtolorũ tempore habuerunt.

EPISCOPOS & Sacerdotes etiam in Primitiva Eccleſia, qui cõmunem vitam non erant profeſſi, ſecularia bona poſſediſſe, ex Apoſtolo cõſtat, qui Epiſcopum hoſpitalem eſſe vult, ac qui ſuę domui bene pręſit. Qualem fuiſſe Philemonem notat Hieron. & poſt eum Anſelmus. Euſeb. lib. 3. hiſto. cap. 19. idem de Chriſti conſanguineis refert. Ambroſius epiſtol. 33. Auguſtinus ſermone 1. *de Moribus Clericorum*, Proſper lib. 2. *de Vit. contempl.* cap. 12.

CAP. CXXVII.

De immunitate Clericorum.

Clericorum immunitas.

INTER annexa Ordinibus ſacris eſt Clericorum immunitas à ſecularium Principum judiciis, quæ partim jure divino, partim humano inducta eſt, quoad cauſas merè Eccleſiaſticas, quæ dependent ex Evangelio, aut Conciliorum decretis (quales ſunt controverſiæ de Fide, de Sacramentis, de ritibus ſacris, de peccatis & hujuſmodi) jure divino Clerici à ſecularium Principum poteſtate liberi ſunt. Nam regimen Eccleſiæ, ſeu rerum ſpiritualium, à Dei Filio, Homine facto commiſſum eſt, non Tiberio Imperatori, ſed Petro, & Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus, qui pluribus ſeculis Eccleſiam feliciter ſine Principum ſecularium patrocinio adminiſtratunt. Cùm enim Apoſtoli ne quidem Laicos judicio apud infideles contendere de negotiis ſecularibus permitterent, quantò minùs de rebus ſpiritualibus Clericos? Imò ne quidem ad Imperatorem Chriſtianum, cauſam Eccleſiæ veteres deferri paſſi ſunt, ut conſtat ex Concil. Milevitano can. 13. Matiſconenſi can. 8. Ambro. epiſt. 78. Auguſt. epiſt. 162. Sulpitio lib. 2. hiſt. ſacræ. Iuſtiniano Novella 83. Gelaſio in epiſtol. ad Anaſtaſium Imperatorem. Gregor. lib. 1. epiſto. 14. Concil. Chalcedonenſi can. 9. Carthaginenſi III. can. 13.

Regimen Eccleſiæ à Chriſto commiſſum eſt Petro, non Imperatori Tiberio.

1. Corinth. 6.

Cauſæ ſpiritualium rerum ad forũ Eccleſiaſticum pertinent.

QVOAD cauſas verò politicas, & res civiles, tam quoad perſonas, quàm

Exēptio Cleri, quoad bona, & res politicas, est iuris humani.

bona, Cleri exemptio jure humano inducta est. Conveniebat enim, ovem de pastore non judicare, Patresque spirituales terrenis potestatibus non subesse; nec hominem de Diis judicare, quibus Deus claves regni cælorum concessit: ut Constātinum I. Imperatorem piè exclamasse, Ruffinus testis est. Iustinianus in novellis, Clericorum bona à tributis exemit, usque ad cujus tempora, exempta non fuerāt, ut constat ex, Theodot. lib. 4. histor. cap. 7. Chrysostomo in 13. cap. ad Roman. Ambrosio in oratione *de traden. Basilicis.*

Lib. 10. hist. cap. 2. Novel. consti. 79 83. 12/.

In codice, lege Sancimus tit. de Sacrosanctis Ecclesiis

Grego. lib 4. epist. 75.

Clerici legibus civilibus, quæ hominū actiones dirigunt, quando obligentur?

SCIENDVM tamen, clericos ab obligatione legum civilium, quæ humanas actiones dirigunt, in rebus temporalibus non eximi, modò sacris canonibus vel officio clericali non repugnent, ut docet Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem. Cùm enim Clerici etiam civilis Reipublicę partes sint, ut cives legibus civium vivere oportet, ne perturbatio Reipublicæ inducatur, ut etiam docet S. Thom. in 13. cap. ad Rom.

Clerici per Ecclesiasticū magistratum puniendi.

SI tamen in aliquo delinquant Clerici, non per civilem magistratum, sed à suo judice Ecclesiastico puniēdi sunt. Iuxta Concilium Carthag. III. can. 9. Chalcedonense, can. 9. Agathense can. 32. Toleta. III. can. 13. Matiscon. cap. 8.

Matth 17. Ibidem Hieronym.

Congruētissimum verò esse, ut Clerici hac immunitate gaudeāt, patet ex cap. 17. Matth. ubi Christus filios regum libertate frui dicit à tributis, & Gen. 47. idem concessisse Pharaonem sacerdotibus Ægypti legimus. Cujus exemplum piissimi principes Christiani sequuti sunt, ut patet in Conc. Lateranensi sub Innoc. III. cap. 46. Concil. Trident. sess. 25. cap. 20. decernit, privilegia & libertates Ecclesiæ, personarumq; Ecclesiasticarum conservari ac protegi debere.

Clc. Trident. sess. 25. c. 20. Privilegia Ecclef. conservanda.

CAP. CXXVIII.

De Simonia.

Simonia definitio.

POSTREMVM sacris ordinibus annexum, est Simonia, quæ in sacrorum ordinum susceptione vel administratione, necnon in omni Ecclesiastica functione cavenda est. Definitur autem Simonia, studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum. Studiosa verò intelligitur, voluntas cōsentiens. Emptionis autem nomine intelligendus est, omnis contractus non gratuitus, in quo scilicet pro re aliquid principaliter & immediatè veluti pretium datur aut acceptatur. Si enim temporale acceptetur vel detur, tanquam causa impulsiva, excitativa, remota, & accidentaria, sine vitio Simoniæ accipi & dari poterit: ut si quis ob honestum finem alicui prælato inserviat, adjuncta spe beneficij potiundi, per hoc, quòd hac ratione innotescet; vel horas canonicas legat, Ecclesiam frequentet, ut Deo inserviat, secundariò intendens beneficij fructus, quotidianasque distributiones consequi.

Res spiritualis.

RES autem spiritualis, censetur omne donum supernaturale, ad animarum salutem à Deo indultum: hoc est, res, quam Spiritus sanctus gratiosè & misericorditer operatur. Suntq; hujusmodi res multiplices. Quædam purè spirituales: ut potestas ordinis & jurisdictionis Ecclesiasticæ, gratia sive justificās, sive gratis data, Spiritus sancti dona, effectus sacramentorum, jus ministrandi altari, vel Ecclesiæ, orandi, psallendi, ac in cœnobio Deo famulandi.

ALIA spiritualia quidem sunt, sed temporalibus annexa: ut calix consecratus, actus spiritualis potestatis, beneficia, esse Canonicum, religiosum hujus loci. Et inter hæc quædam plus spiritualitatis, quàm tēporalitatis habent, ut administratio sacramentorum, in qua effectus spiritualis potiùs quàm actus labore constans temporali, consideratur: alia verò plus temporalitatis quàm spiritualitatis cōtinent, ut calix aureus. Neutra verò istorum, quoad spiritualem partem, æstimari pretio queunt; attamen, quæ posterioris generis sunt, ratione partis temporalis licitè vendi possunt; prioris verò non, quia labor temporalis per se accessorius est rei spirituali, nec pretio æstimabilis; in posteriori secus. Nam aurum per se pretio æstimabile est, cui accessoria est consecratio. Vasa sacra ex justa causa divendi posse docet Ambrosius lib. 2. offic. cap. 28. priùs tamen confringi debent, ne ad usus profanos transferantur.

Vasa sacra in casu vendi possunt.

PRÆTEREA sciendum, inter merè spiritualia, quędam interna, à solo Deo absque humano ministerio diffundi: qualia sunt, Fides, Spes, Charitas, Humilitas

militas, & aliæ virtutes: alia verò non nisi per hominis ministerium dari, vel accipi: cujusmodi sunt Ordines sacri, Episcopatus, sacramentorum effectus, sanationes & hujusmodi. Circa prioris generis spiritualia, non committitur Simonia, sed circa posterioris, si pretio vendātur aut emantur. Contractus enim de ijs solùm iniri solēt, quę humanâ operâ acquiri possunt.

Actor. 5.

ITEM sciendum, nōnunquam temporalia sese antecedenter ad spiritualia habere, ut aurum in calice aureo consecrato, ager Cœmiterij, dominium aut castrum, cui jus præsentationis annexum est. Hic possunt tēporalia per se pretio æstimabilia vendi. Aliquādo autem tēporalia spiritualibus annexa sese consequenter habent, nec nisi spiritualiū acquisitione obtineri queunt, ut Præbēdæ juri Ecclesiæ serviendi annexæ, jus ex bonis monasterij vivendi. In his rebus spiritualibus omnis contractus emptionis & venditionis illicitus est, quia temporale tradi nequit, nisi mediante jure spirituali, quod gratis dandum est. Quibus autem unum vendit, sine quo alterum non habetur, utrumq; vendere censetur. Ne autem velo paupertatis Simonia cōmittatur, vetat Conc. Trident. plures in monasterio recipi, quàm cōmodè ali possint. De ijs vero, quæ in electione, collatione, sive admissione ad possessionem cujuscumq; beneficij recipi solent, Conc. Tridentin. generatim statuit, ut quæcumque in usus pios non cōvertuntur, tolli debeāt; putà, si non cedant in usus fabricæ, ornamentorum Ecclesiæ, in eleemosynas pauperum, ad Seminarij auxilium, vel similem pium usum, qualem esse scribit Driedo defensionem iurium Ecclesiæ.

Quando Simonia committatur?

1. Quæ. 3.

Seß. 25. ca. 3. reform. Cōc. Lateran. can. 64. Tridens. seß. 24. cap. 14. Navarrus in Enchir. c. 23. num. 101.

Driedo lib. de libert. Christ. fol. 35.

QVID autem à Notariis pro litteris ordinum, sigillis & similibus tradi possit, Concil. Trident. decrevit seß. 21. cap. 1. Reform. Pro examine verò concurrentium ad Parochialia beneficia nihil recipi posse, cōstituit idem Conc. seß. 24. c. 18. reform. pro Dispensationibus quoq; nihil accipiendum, seß. 25. cap. 18. neque pro actu spiritualis potestatis.

Pro literis ordinum.

Pro examine concurrentium.

QVI tamen sacramentorum dispensationi, & spirituali Ecclesię ministerio vacāt, stipendia vitæ accipere possunt, quæ similitudine quadam, non sermonis proprietate *Merces* dicuntur. Nam pastor sustentationem necessitatis accipit, mercedem verò à Deo expectat.

Stipendium vitæ absque Simonia exigitur.

Augu. ser. de pasto. cap. 2.

CAVENDVM tamen pastoribus est, ne avara & rigorosa stipendiorum exactione infirmos scandalizent. Nam ob eam causam Apostolus iure suo cessit, 1. Corint. 9. Si verò ex malitia quis jura dari consueta deneget, cōtra eum secundùm canones agendum est.

Cavēda exactio scandalizans.

SI quis roget, cur Episcopis, quādo conferunt beneficia, ordinant, dispensant, suas vices committunt, nihil accipere liceat? RESPONDENDVM est, illis de stipendio vitæ abundè provisum esse; ideoq; non conferentur vitæ subsidium necessarium petere, sed usum spiritualis potestatis vendere. Quando tamen visitāt, licet eis constitutum stipendium sumere: item peccantes in summas pecuniarias mulctare, dummodo tamen inde nihil ad eos redeat, nec sordidæ avaritiæ speciem habeat.

CAP. CXXIX.

De Simoniæ fœditate ac enormitate.

MAGNITVDO peccati Simoniæ ex eo colligitur, quòd res nullo precio æstimabiles, vilissima pecunia comparari posse quis existimet, ut Simoni Mago Petrus dixit: *Quia existimasti, donum Dei pecunia possideri*: cùm de Sapientia legamus: *Vniversa quæ desiderantur, non valent ei comparari.* Dei enim dona non auro & argento, sed Filij Dei precioso sanguine coëmpta sunt, pro quibus gratias Deo perennes debemus. At precij natura est, ut eo persoluto ab ulteriore gratiæ agnitione liberemur.

Peccati Simoniæ gravitas.

Actor. 8.

Proverb. 8.

PRÆTEREA iniquissimum est, alteri precio vendere, quod in tua plenè non est potestate: at dispensatores mysteriorum Dei in sua functione ministri sunt, non Domini, quibus à Christo injunctum est: *Gratis accepistis, gratis date, ut sitis similes Patri vestro*, qui scilicet dona sua precio non vēdit, sed gratis indulget. Christus autem emisse nos tropo intelligendus est, quia satisfecit pro nobis, debitaſq; luit pœnas.

1. Cor. 4.

TRIPLICITER verò Simonia committitur: mente tantùm, conventione solùm, & reipsâ. I. MENTALIS vocatur, quæ citra omnem conventionem expressam vel tacitam, sola mente concipitur: & si nulla res quæ tradatur, interveniat, peccatum quidem letale admittitur, sed ad restituendum nulla cadit obligatio.

Triplex Simonia: mentalis, conventionalis, realis.

Pœna Simoniæ.

CONVENTIONALIS est, quando expressò vel tacito pacto, nondum tamen executioni mandata est, neque ab utrâque, neq; ab altera parte. Propter hanc commissam, beneficio quis privandus est, non tamen eo ipso jure privatus, ut docet Navarrus in Enchirid. cap. 23. num. 103.

REALIS est expressè vel tacitè conventa, ex utrâque parte, vel saltem aliqua promissorum parte cōpleta. Hæc Simonia non solū est letifera, sed etiam ad restitutionem obligat, irregularitatem inducit, & beneficij translationem impedit. Hinc nominatio, præsentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia beneficij cujuscumque per Simoniam realem facta dispositio, jure nulla est; ideoque sic provisi beneficia relinquere, fructusq; perceptos restituere obligantur.

Simonia confidentialis.

IN Simonia *Confidentiali*, qua quis alieni beneficij custodiam accipit, cum pacto, ut alteri cedat, præter excōmunicationem, aliæ gravissimæ Iuris decernuntur pœnæ, quæ continentur in Extravagante Pij IV. & V. apud Navarrum in Enchir. cap. 23. num. 105. & 110. De accipientibus aliquid ante vel post examen in concursu, pro animarum cura, Conc. Trident. sess. 24. c. 18. reform. sic statuit: *Caveāt, ne quidquam prorsus occasione hujus examinis, nec antè, nec post accipiant: alioqui Simonia vitium, tam ipsi quàm alij dantes incurrant, à qua absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia in posterum inhabiles reddantur.*

Cōc. Trident. sess. 24. c. 18. reform. Pœna eorum, qui aliquid occasione examinis in concursu accipiunt.

CAP. CXXX.

De Matrimonio.

Matrimonij sacramentum.

SEPTIMVM novæ legis sacramentum est, Matrimonium, cujus sanctitatem fideles intelligere cōvenir, ne vago concubitu, nefariisque libidinibus se commaculent, sed matrimoniali nexu sibi vir & uxor sanctè adhæreant. Vocatur autem hæc maritalis conjunctio, *Matrimonium*, quia mulier potissimùm eo fine iungi viro debeat, ut mater fiat; & concipere, parere, educare, matris proprium munus sit. *Nuptiæ* verò dicūtur, eò, quòd puellæ obnubere seu velare pudoris causâ se cōsueverint, ut de Rebecca conspecto sponso suo Isaac legimus. Et secundùm Apostolum (1. Corinth. 11.) velamen signum est obedientiæ ac subiectionis. *Conjugium* verò appellatur, ab individuo & indissolubili nexu, quo vir & mulier sibi coniunguntur, ita ut duo sint in carne una, & commune iugum sustineāt onerum matrimonij, ut communia sint læta & tristia, sibique invicem ardentissimo amoris affectu adhęreant, ut de Sichem, Gen. 34. & de Salomone, 3. Reg. cap. 11. legimus. Verbo enim *adhæsionis* arctissima cōiunctio (qualis est carnis & cutis, & ossium) significatur, juxta illud Iob: *Cuti meæ, & carni meæ adhæsit os meum.* Et dum glutino inter se duo committuntur, aut insertione duo in unum coalescunt.

Augu. lib. 19. cont Faust. cap. 26.

Nuptiæ unde dictæ

Gen. 24.

Ambr. lib. 1. de Abraham cap. 9. Isidor. lib. 2. de Eccle. offic. cap 19. Coniugium.

Iob. cap. 19.

Matrimonij vox rebus varijs attribuitur.

MATRIMONII porrò sive *Conjugij* vox recepta consuetudine variis rebus tribui solet: quibusdam principaliter, aliis verò per analogiam. Primùm ipsi actui contrahendi, qui consistit in mutuo viri & feminæ consensu, verbis de præsenti expresso. II. mutuæ conjugum obligationi ad matrimoniales actus, ex dicto cōtractu natæ. III. unioni animorum conjugum, seu vinculo, quo unum fiunt conjuges ad officium procreandi prolem & educandi. IV. potestati mutuæ, seu juri ad conjugales actus resultanti ex supradictis. V. usui dictæ potestatis, ipsique societati vitæ cōmunis ad liberorum procreationem & educationem ordinatæ.

Matrimoniū propriè cōsistit in cōtractu viri & mulieris.

EX quibus propriè matrimonium est, ipse viri & mulieris contractus, per verba aut æquivalentia signa de præsenti expressus, significās sacram unionem, qua per charitatē uxor viro jungitur, sicut Ecclesia Christo. Et in hoc sacræ conjunctionis signo propriè sacramentum consistit, quod eandem significat & efficit, nisi obex ponatur; ut docet August. lib. *de Bono conjugali* cap. 18. & lib. *de Nuptiis & concupiscentiā* cap. 10.

INTERDVM tamen etiam Sacramenti vox ad invisibile ac indissolubile conjugum vinculum transfertur, quod non tam sacramentum, quàm res sacramenti est, Augustino teste, lib. 1. *de Nuptiis & concupisc.* cap. 10.

RVRSVS, sacramentum bifariam cōsiderari potest, ut scilicet est in actu, dum fit; aut ut postea remanet, usq; ad vitæ finem inter conjuges: & ab hoc permanente vinculo, conjugalique societate à Doctoribus definitur: *Matrimonium* est viri & mulieris conjunctio maritalis, inter legitimas personas individuam

Glos. in 7. c. 1. Cor. lib. 4. sent. dist. 27.

Alexander 3. cap illud de praesumpt. Iustom. ensit. de patria potest.

individuam vitæ consuetudinem retinens. Alia enim pactionũ genera, quibus viri & mulieres obligantur, ut sibi mutuam præstent operam, vel pretij aut rei alterius causa hic impertinentia sunt. Legitimę verò personæ sunt, quæ neque jure divino, neque humano inter se conjungi nuptiarum fœdere vetantur, & quæ sui corporis & sexus liberam habent potestatem, ita ut neq; à natura, neque à lege dare & accipere impediantur. Consensus autem, efficiens cõjugium, per se pro objecto habet conjugalem societatem, seu corporum mutuum dominium, quo liceat universa obsequia, quæ conjuges sibi invicem præstare solent, exigere; inter quæ sunt habitatio, & carnalis copula: quæ licet exposci queant, non tamen sunt de essentia conjugij, quoniam nuptias non cõcubitus, sed maritalis consensus facit, Ambros. *de Instit. Virg. c. 6.*

Cap. CXXXI.

De Matrimonij institutione.

Matrimoniũ ab initio in officium naturæ institutum est.

Matrimonium bifariam considerari potest: ut est officium naturæ, & ut novæ Legis sacramentum. Priore modo est prima & antiquissima societas inter homines, ad propagandum genus humanum, Deo authore instituta, duplici benedictione commendata, semel ante Diluvium Gen. 1. & post Diluvium Gen. 9. idq; ne in suspicionem mali veniret, ex eo, quòd usus ejus in castissimis etiam conjugibus omni turpitudine non careat. Nam sine turbido ardore nec fit conceptus, nec absque dolore partus. Vt ergo intelligeremus, per peccatum nec fœcunditatis donum, nec maritalem coniugij societatem sublatam esse, nec vetitam; sed in remedium vitiosæ naturæ conversam esse, ut honestate nuptiarum incontinentium excipiatur infirmitas; ideo peculiari benedictione Deus post Diluviũ eandem comprobavit. Et quod Adam Deo inspirãte dixerat: *Erunt duo in carne unâ*, declaravit, ad omnium temporum nuptias pertinere, Deúmque omnis matrimonij authorem esse atque cõciliatorem. Quemadmodum enim Evam adduxit ad Adamum, ita hodie à Deo vxor prudens donatur, præparatur, adducitur; tum ad propagationem speciei humanæ serviens, tum in remedium concupiscentiæ, vinculum amicitiæ, humanæque miseriæ solatium. Et ante quidem peccatum, ac tẽpore legis Mosaicæ, conjunctionem Christi & Ecclesiæ per modum figuræ adumbrabat: in lege verò Evangelica etiam tanquam proprium novæ Legis sacramentum, ut in Concilio Tridentino definitum est.

Gen. 9. Gen. 1. Matth. 19.

Vxor à Deo datur. Gen 24. Tob. 7.

Proverb. 19. Eccles. 2?.

Matrimoniũ olim figura coniunctionis Christi & Ecclesiæ, nunc verò sacramentum. Sess. 24. c. 1.

Cap. CXXXII.

Quòd Matrimonium sit novæ legis Sacramentum.

Gen 1. Aug. lib 11. conf. c. 24.

Devs ab initio unius viri & mulieris indissolubilem nexum instituit, naturalémque ad seinvicem propensionem amorémque indidit, suáque benedictione hanc unionem cõmunivit; nec solùm eis fœcunditatis donum dedit, sed insuper terræ, bestiarúmque omnium Dominos, ab omni culpæ atque miseriæ malo liberos fecit. Sed postquam diaboli falláciâ decepti primi parentes, non, nisi contagio peccati infectas proles generare possent; Christus humani generis instaurator, abrogata polygamia, libello repudij, aliisq; Mosaicis permissionibus, ad primæ institutionis normam matrimonium revocavit, mitigatáque per peccatum invectâ maledictione, qua mulier partus ærumnis, viriq; tyrannidi subjicitur, nuptias multiplici benedictione respersit, (ut significavit conversione aquæ in vinum in nuptiis facta,) ac easdem Sacramẽti novæ Legis dignitate adauxit, constituendo, ut immensi amoris, & unionis, qua *Verbum* adhæsit Ecclesiæ per Incarnationem & Charitatem, matrimonio exprimeretur, quo vir & uxor arctissimo dilectionis & amicitiæ vinculo constringũtur. Et ut Christianorum connubium veteribus præstaret, contractum viri & feminæ, ad propagandum, educandumq; proles, ab initio institutum, etiam externum religionis symbolum esse voluit, per quod significaretur, efficeretúrque unio non solùm corporũ, verùm etiam animorum; nec qualiscumque, sed per divinam charitatem, ita ut vxor viro iungatur ac subjiciatur, sicut Ecclesia Christo. Proinde hæc coniunctio animas sacrat & sanctificat, efficiens, ut liberi ad veri

Ioan. 2.

Matrimoniũ est novæ legis sacramẽtum.

Sacramentũ unionis & amoris Verbi.

Contractus coniugum est religionis symbolum.

Ephes. 5.

Quam gratiam conferat matrimonium.

Dei cultum procreentur. Per gratiam enim a Christo huic cōtractui nuptiali adiectam, naturalis coniugum amor perficitur, indissolubilisq; nexus confirmatur. Hac enim gratia fit, ut vir & uxor mutuę charitatis vinculo coniuncti, in mutua benevolentia perpetuo conquiescant, nec alienum thorum, vetitosq; amores aut concubitus appetant, sibi mutuò ardenti amore cohærentes, spe filiorum, in quibus Christi benedictionem consequantur, ut latè Apostolus ad Ephes. 5. deducit, exhortans viros & uxores, ut se invicem casto amore diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam: cōcludens: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia:* q.d. Sacramētum hoc, quod homo relinquat patrem & matrem, & adhæreat uxori, ac sint duo in carne una, non est vulgare mysterium, quia Christi & Ecclesię indissolubilem coniunctionem denotat. Sponsus enim de cælo veniens per Incarnationem, quodammodo Patrem deseruit, & abiecta veteri synagoga, matrem; & Ecclesiæ potissimum ex gentibus evocatæ adhæsit. Visibilis ergo viri & feminæ coniunctio, quę stipulatione verborum, arrha data, iunctis dextris, aliisque solemnibus ceremoniis fit, sacramentum est invisibilis ac indissolubilis cōiugum unionis, quæ per gratiam internè infusam firmatur, ut naturalis amor ita roboratus stabilem concordiam efficiat, ut faciliùs universa coniugalis vitæ incōmoda tolerentur, nec divortia quærantur; similiter adumbrās Verbi cum natura humana coniunctionem, pro qua seipsum tradidit, ut eam omni vitiorum genere pollutam, suo sanguine mundatam, gloriosam, sanctam, non habentem rugam vel maculam, Patri suo cælesti exhiberet.

Lib. de nupt. & concupis. cap. 10.

QVARE fatendum est, inter Christianos matrimonium non solùm esse contractum civilem, & officium naturæ, sed etiam proprium novæ Legis sacramentum, ut August. docet, lib. *de Bono conjugali* cap. 18. & 24. Lib. *de Fide & operibus.* cap. 7. Huc accedit, quòd ad officia naturæ vires superātia, Deus auxilium gratiæ suæ superaddat, ut, quemadmodum oportet, exerceātur. Vt autem vir uni indissolubiliter adhæreat, liberosq; in Christi fide ac religione instituat, opus est divina opitulatione, quam Deus per matrimonium impertit. Vnde Apostolus: *Vnusquisque donum suum habet à Deo.* Et: *Vnusquisque vas suum possideat in sanctificatione.* Et mulieri conjugatæ permanendum esse monet in fide, dilectione, sanctificatione, & sobrietate, ad superandum videlicet quatuor mala, quæ in conjugio unius cum una, sine Dei gratia vitari nequeūt: quorum I. est, violatio fidei conjugij per adulterium, vel alium illicitum concubitum, aut per repudium, vel debiti abnegationem, cui medetur fidelitas, seu promissorum observatio. II. malum est, odium, rixæ, asperitas, quādo maritus tyrannum potiùs agit, quàm sponsi officium; vel uxor molesta, rebellis, inofficiosa erga virum est: cui malo succurrit dilectio, per quam alter alterius infirmitates supportat. III. est immūditia, turpitudo, & membrorum rebellio, corruptio in conceptione, fastidiū in gestatione, dolor in partu, sollicitudo in educatione: contra quæ fervit sanctificatio, honestatisque studium, de quo Apostolus: *Sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.* Et: *Filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* IV. malum est, intemperantia, qua interdum conjuges nefarios inter se coitus, vel intempestivos quærunt, altérque alterius incontinentiæ servire cogitur. Huic malo Apostolus sobrietatem, temperantiamve opponit, qua infirmitas incontinentium honestate nuptiarum excipitur, & uxor conjuge utitur causâ sobolis, aut evitandæ fornicationis.

1. Corinth. 7. 1. Thessal. 4.

1. Timoth. 2.

Quatuor conjug. bona, quibus superantur quatuor contraria mala.

1. Corinth. 7.

Cap. CXXXIII.

De Polygamiâ.

Polygamia primæ institutioni contraria.

VXORVM pluralitas à prima matrimonij institutione, & à Christiani Sacramenti significatione aliena est, ut Dominus Mat. 19. ostendit ex eo, quòd Deus unum virum, unamque mulierem creaverit, simulque conjunxerit, addens: *Erunt duo in carne unâ,* non tres aut quatuor. Et dicendo, *Adhærebit uxori suæ,* repudium sustulit, ut Marci 10. clarè continetur: *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mæchatur.* Vnde Apostolus parem mulieris & viri potestatem esse in corpus mutuum docet, ut neuter absq; injustitia se alteri tradere possit. Quod prosequitur Aug. lib. *de Adulterinis conjugijs* cap. 8. Lib. *de Bono conju-*

1. Corinth. 7. Roman. 7.

Principatus omnis singularitatem diligit.

gali c.17. Lib.3. *de Doctrinâ Christ.* c.12. ubi demonstrat, omnem principatum naturâ suâ diligere singularitatē, ideoque numquam fuisse admissum, ut plures viros una mulier haberet, sed contrà, vir plures uxores, quia vir caput est mulieris. Pugnare tamen polygamiam cum domesticâ pace, sanctarum etiam mulierum exempla convincunt Saræ & Agar, Liæ & Rachelis, quarum rixas, æmulationes, & iras implacabiles scriptura proponit. Quare naturali juri Polygamia repugnat. Hinc si infidelis polygamus ad baptismū accedat, prima uxore retenta, alias rejicere cogitur.

Gen.16. & 30. 1. Reg.1.

Polygamia ex Dei inspiratione permissa olim fuit. Genes.4. Aug. lib. 22. contra Faust. cap.47. lib.3. de doct. Christ. c.12 lib. de bono coniug. c.18.

QUAMVIS autem Monogamia juri divino & naturali, finique tam primario quàm secundario sit accommodatissima, ideóque inter pios usque ad diluvium polygamiam fuisse non legamus, sed introductam à Lamech, imitatore Cain homicidæ; attamen post diluvium inspiratione divina Patriarchis innotuit, Deum propter multiplicationem generis humani (tunc penè deleti) ad tempus dispensasse, ac permisisse polygamiam; quam Christus, ad primam institutionem revocando matrimonium, prorsus sustulit.

Christus polygamiā sustulit.

CAP. CXXXIV.

De Matrimonij materia & forma.

Sacramenti matrimonij materia.

SACRAMENTI Matrimonij, dum fit, materia est persona viri, & mulieris, consensum mutuum signis externis exprimentes. Sacramenti verò permanentis, materia est, indissolubilis conjugum societas & cōjunctio. Forma verò matrimonij, contrahentium verba sunt, mutuum consensum de præsenti exprimentia, nulla eventus exspectatione suspensum. Matrimonium enim in contractu & mutua corporum donatione consistit; unius quidem donantis, alterius verò acceptantis. Quæ mutuæ voluntatis expressio fieri debet verbis, nutibus, aut literis, quia sacramentū visibile signum est. Et cùm matrimonium sit libera sui corporis donatio, per quam utriq; contrahentiū potestas datur exigendi universa obsequia, quę sibi invicem conjuges præstare solent; consequitur, verba foris absque interno consensu pro-

Matrimonij forma.

Obiectū consensus non copula, sed mutua corporum potestas.

lata, non efficere matrimonium. Et quoniam objectum consensus non est copula, sed mutua corporum potestas, qua fit, ut ad reddendū sibi mutuò debitum ex justitia æquè conjuges obligētur, potest conjugium subsistere absque copula: imò licet utrique conjugi salvo matrimonio huic suo juri renunciare, ut patet in conjugio B. Virginis cum Ioseph, in quo fuit conjugalis societas, absque carnali copula. Non tamen licet continentiæ votum habentibus, matrimonium inire, quia licet primò & per se consensus sit in conjugalem societatem; attamen secundariò est in cohabitationem & copulam carnalem; si exigatur. Nefas autem est, voti effractionem in alterius arbitrio collocare.

Matrimon continentiæ votum habentibus illicitū.

B. Maria Virgo, Dei consilio desponsata fuit. Ambr. lib. Iudic. virginis cap. 2. lib. 2. in Luc. cap. 2.

PORRO de Beata Virgine non est communi lege judicandum, cùm divino potiùs, quam humano cōsilio desposata sit, omnino secura, quòd sponsus Ioseph Virginitatis ejus propositū non esset violaturus, sed protecturus.

CAP. CXXXV.

Quis matrimonij minister sit?

Aug. lib. 1. de nupt. & concupisc. c.11. lib. 2. de consensu Evang. cap. 1.

AD sacramenti ministrum propriè spectat, verba formæ pronuntiare, & per ea materię applicata sacramentum cōficere. Et quia matrimonium in contractu consistit, ea verò contractuum natura est, ut mutui consensus expressione contrahentes illum efficiant; sequitur, etiam in matrimonio ipsos contrahentes, proprios esse sacramētī ministros. Hi enim soli contrahunt, & se ligant. Et quia contractus etiam cum absentibus, & per procuratores fieri possunt, intelligimus, matrimonia similiter contrahi posse. Dominus enim instituendo matrimonium in sacramentum novæ legis, non novum symbolum, sed humanum usitatúmque contractum ad sacramenti dignitatem evexit, attribuēs illi contractui novam significationem, & gratiæ promissionem. Et quanquam Ecclesiasticâ lege Concilij Tridentini, præsentia Parochi requiratur, ut conjugum consensum exquirat, eundemq; approbet, benedictioneq; sacerdotali confirmet; non tamen ipse, sed contrahentes sacramentum efficiunt, coram ipso, aut ejus Vicario, tanquam

Ministri matrimonij sunt ipsi contrahentes.

teste

Parochus est testis necessarius in contractu matrimoniali.

teste necessario, ut cõtractus sit validus.

In aliis porro sacramentis ista locum non habent, quia eorum naturę adversatur, ut idem sit causa efficiens & materia: neque enim ratio permittit, ut quis seipsum generet, aut absentem laver, aut ut unus baptizetur pro alio: at natura contractus de personis contrahentium exigit, ut ipsi contrahentes sui contractus causa sint; veluti quãdo servus seipsum vendit, est contractus materia, & simul efficiens causa.

Canus lib. 8. de loc. theol. cap. 5. Inter Christianos idem est minister contractus, & sacramẽti matrimonij. Augu. lib. de bono cõiugali cap. 7.

Proinde improbanda est eorum opinio, qui formam & ministrum contractus matrimonij, differre putant à forma & ministro Sacramenti matrimonij, cùm inter Christianos nullum celebretur matrimonium legitimum, quin id continuò etiam sit verum Ecclesiæ sacramentum, annexum habens indissolubile unius cum una vinculum. Siquidem verba illa: *Ego te accipio in meã*, apud fideles aliam, quam apud infideles vim obtinent. Nam apud Gentiles solùm contractum civilem operantur; apud Christianos verò, non prophana, sed verba sacra sunt, ipsos contrahentes ex Christi institutione sanctificantia, quia unionem significant, non tantùm corporum, sed etiam animorum, ad similitudinem spiritualis unionis Christi & Ecclesiæ, quæ consistit in mutua charitate, necnon conformitate naturæ.

Cap. CXXXVI.

De Sponsalibus.

Priusquam conjuges verbis de præsenti mutuam corporis potestatem tradant, pacta solennia futurarum nuptiarum præmittere solent, quæ à sponsione futuri matrimonij, *Sponsalia* dicuntur. Rectè autẽ hæc præambula matrimonij contractum præcedunt, ut maiore cum reverentia, maturáq; deliberatione præmissa matrimonium ineatur, ac inter eade personarum contrahentium statu, moribus, conditione investigatio fieri queat; & an legitimũ aliquod impedimentum occurrat, simulq́;, ne maritus vilem habeat datam, quam non suspirasset sponsus dilatam.

Aulus Gellius lib. 4. Noct. Attic. c. 4.

Spõsalia matrimonio præmittuntur.

Augu. lib. 8. confess. c. 3.

Fiunt Sponsalia interdũ pura, absolutaq; futuri matrimonij promissione, quæ nonnumquam arrha vel juramento confirmatur; aliquando verò nuptiæ sub conditione promittuntur, & quidem vel absoluta: ut, *Accipiam te in meam, si parentes consenserint: Si talem dotẽ habueris*: vel sub cõditione suspensa, vel multiplicem sensum admittẽte, ut si quis dicat: *Accipiam te in meam, si cælibem vitam non elegero, si uxorem duxero.* In quibus promissionibus veritas contractus à dicẽtis affectu æstimari debet, & ad communem verborum intelligentiam recurrẽdum est. Si verò honesta cõditio apponatur, illa eveniente subsistit contractus, non autem eveniente corruit. Si autẽ inhonesta conditio apponatur, repugnans bonis matrimonij, putà insolubili vinculo, sobolis propagationi, educationi, institutioni, aut deniq; fidei conjugali, contractus sponsalium impeditur, ut si dicat: *Accipiam te in meam, dummodo cum alia congredi patiaris.* Si verò inhonesta quidem conditio, sed non adversans matrimonio apponatur, pro non apposita habetur: ut, si quis dicat: *Accipiam te in meam, dummodo furari cõstituas.*

Conditio repugnãs essentiæ matrimonij, impedit.

Porro conditiones necessariæ, aut impossibiles etiam pro non adjectis habentur, nisi fortè animo cõsensum excludendi fuerint appositæ: nam tunc Sponsalia, & matrimoniũ impedirent.

Conditio necessaria vel impossib. pro non adiecta habetur.

Qui de futuro matrimonio contrahunt, infantię tempus excessisse debẽt, in quo ea, quæ rationis sunt, fari nequimus. Quòd si parentes pro liberis contraxerint, Sponsalia non obligant, nisi postea liberi parentum factum ratum habeant.

De obligatione spõsalium.

Quoniam verò in re gravi fidem violare nefas est, denunciationibus inter Missarum solennia rite peractis, si nullum obstet impedimentum, ad matrimonij celebrationem in Ecclesiæ facie procedendum est. Nihilominus ex causa rationabili, spõsalia dissolvi possunt, ac de facto dirimũtur, si alter contrahẽtium religionem ingrediatur, aut cum alia persona verbis de præsenti contrahat. Et quia infelices successus coacta conjugia sortiuntur, nonnihil indulgendum est illis, qui honesto prætextu resilire cupiunt. Ideoq; mulctas pecuniarias sponsalibus apponere non expedit, ne extortus potiùs, quàm liber consensus subsequi videatur.

Spõsalia dissolvi ex causa possunt.

Ex spõsalibus validis justitiæ publicæ honestatis impedimentũ nascitur, quod primum gradũ non excedit. Ex invalidis autem sponsalibus, nullum protsus impedimentum oriri Synodus Tridentina constituit.

Cõc. Trident. sess. 24. c. 3.

Cap. CXXXVII.

De Matrimonij firmitate.

Matrimonia infideliū dissolvi possunt. 1. Corinth. 7.

QVatvor ex ordine quæstiones, omnem de Matrimonij firmitate tractationem complectentes, discutiemus.

Prima sit: utrùm vinculum conjugij etiam consummati inter infideles aliquo divortio tolli queat? Ex Apostoli doctrina constat, fidelem per baptismum in novam vitam translatum, non remanere obstrictum infideli ad convivendum in tam arcta vitæ consuetudine, quàm est conjugalis. Ideoque non tantùm conjugi ab infideli deserto, aliud cōjugium permittit Deus, interprete Paulo; sed etiam infidelem cohabitare volētem simpliciter dimittere finit. Nam solùm cōsulit, non autem præcipit, ut conjux fidelis non dimittat conjugem infidelem, etiam cohabitare volentem. Si ergo dimiserit, non peccabit: cujus ratio est, quia infidelium matrimonia rata sunt, ut naturales contractus & civiles, qui tamen ex causa dissolvi possunt: omnimoda verò indissolubilitas ex sacramenti ratione à Christo adjuncta christianorum matrimoniis accessit, dum civilem contractum in sacramentum novi Testamenti evexit.

Augu. lib. de adult. cōiug. cap. 2. & 3. Innoc. 3. Extra de divortijs capit. Quanto.

Indissolubilitas omnimoda unde matrimonijs fideliū accesserit?

Secunda quæstio est, utrùm Christianorum matrimonium ratum, sed nondum consummatum per religionis ingressum dissolvatur, ita ut in seculo remanenti, aliud coniugium inire liceat? Clara nunc extat Concilij Tridentini definitio: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Idipsum Innocentius III. & Alexander III. in cap. *Verùm extra de conversione conjugatorum*: & cap. *Ex publico*, eodem titulo declaraverant, mensibus duobus concessis ad deliberandum de religionis ingressu. Accedunt sanctorum exempla, ut Sanctæ Teclæ, quam Paulus ad castitatem invitavit, Epiphanio teste, hæresi 78. Ambrosius lib. 2. *de Virginibus*; Alexij, cujus vitam Metaphrastes scribit, & Ecclesia in officio publico recipit. Divus Augustinus milites duos, Antonij perlectâ vitâ, mox sponsis relictis, vota monastica suscepisse refert.

Per religionis ingressum quādo solvatur matrimonium ratum &c.

Sess. 24. id. 6.

Innoc. 3. li. 3. decretal. tit. 32. de cōvers. coniugat. cap. Ex parte.

27. Quæst. 2. can. Desponsatam.

Augu. lib. 8. confess. c. 6.

Gregor. lib. dial. 14.

Qvo porrò jure vinculi dissolutio per religionis ingressum fiat? respōdemus, eam divina fieri dispensatione, cuius Ecclesiastica traditio est testis. Quā Dominus quoque insinuavit Matt. 19. promittendo, uxorem dimittenti, ac se in statu perfectionis sequenti, centuplum, & vitam æternam. Et sanè cùm scriptura doceat, Christianum per translationem in corpus Christi per Baptismum, liberari à lege Moysis; & fidelem à servitute coniugij in infidelitate contracti (propter spiritualem quandam mortem, & status prioris commutationem; & religionis professio, quædam sit mors, qua mundo, & civili statui moriens vivit Deo, renuncians seculo, possessionibus, propriæ voluntati, ususque conjugij:) admodum conveniens fuit, ut arctissimum hoc spirituale vinculum Deo uniens, dissolveret minùs spirituale vinculum, quo uxori obstringebatur. Duplex enim in matrimonio vinculum reperitur: *Spirituale*, quod adumbrat unionem Christi cum anima per charitatem; & *Carnale*, per copulam carnalem, adumbrantem unionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Posterius hoc vinculum corporali morte dissolvitur: decuit itaque aliud spirituale vinculum, spiritualem tantùm unionem Christi significantem, etiam tolli ac dissolvi per civilem mortem, & status secularis permutationem, in eum, qui non compatiatur usum matrimonij; imò directè adversetur ex ipsius status natura. Quare potiùs religionis professio hanc prærogativam obtinuit, quàm Ordinum susceptio, quia castitas ex decreto Ecclesiæ, non ex rei natura ordinibus sacris annexa est. Quia verò matrimonium Christianorum consummatum, significat Christi unionem cum Ecclesia per naturæ cōformitatem, quam semel assumptam nunquam deseruit: ideo post consummationem matrimonij non licet uni conjugum, altero invito religionem ingredi, neque per ingressum potest hujusmodi vinculum dissolvi. Ibi enim locum habet illud Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et, *Qui dimiserit uxorem suam, facit eam mœchari.*

Roman. 7. 1. Corinth. 7

Duplex vinculum, spirituale & carnale.

Matrimoniū consummatū solo morte dissolvitur. Alexander 3 de convers. coniugat.

Matth. 19. 1. Corinth. 7 Hieron. epist 14. ad Celantiam. Augu. ep. 45 199 lib. de bono coniug. cap. 7. 15. 18 23. lib. de fide & operibus.

Vtrvm autem Pontifex etiam possit matrimonium ratum, non consummatum dissolvere, ita ut alteri ad

nuptias alias transire liceat, disputant Canonistæ & Theologi doctores. Et quamvis variè sentiant, conformius est Pontificum decretis & factis, posse authoritate Põtificia vinculum matrimonij rati, non consummati, dissolvi: & ita passim Canonistæ tradunt, multique Theologi.

Bellarm. lib. 2 de monach. c. 28. Glossa in cap. Ex publico. extra de convers. coniugat.

Matrimoniũ consummatũ quoad thorũ, dissolui potest.

TERTIA quæstio est, utrùm matrimonium cõsummatum, quoad thorum & cohabitationem, dissolvi, manente conjugij vinculo possit? RESPONDENDVM est, variis ex causis id fieri licere. I. si uterque conjugum ex mutuo consensu perpetuò continere deligat; ut Apostoli fecerũt, à Christo commendati, quòd Evangelicæ perfectionis amore uxores reliquissent. II. Ob crimen adulterij divortium fieri potest. III. Propter hæresim, juxta illud Apostoli: *Hæreticum hominem devita.* Et: *Si quis non odit uxorem &c.* IV. Si absque ingenti salutis dispendio cohabitare nequeat: secundùm illud: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum:* id est, si coniunctissimus ruinæ tuæ causa sit, ab eo recede. Idem definivit Conc. Trident. sess. 24. can. 8.

Matth. 19.

Matth. 5. ad Titum 3. Luce 14.

Matth. 18.

Paritas Iuris viri & mulieris in dissol. matrimonij.

SCIENDVM verò, parem esse viri & mulieris hac in parte libertatem, ut Apostolus 1. Corinth. 7. significat, dum ait: *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, & vir uxorem non dimittat.* Concilium Milevitanum can. 17. Innocent. I. epist. 3. cap. 4.

Aug. lib. 2. de adult. coniugij, cap. 8.

Divortium, quoad cohabitationem, publico iudicio faciendum est.

DIVORTIVM autem, quoad thorum tantùm, ob notum conjugis adulterium, propria fieri authoritate potest: at quoad habitationem, quia reipublicæ statum & quietem concernit, sine publico Ecclesiæ judicio fieri nequit, juxta cap. *Porrò de divortijs.*

PLVRIBVS insuper ex causis divortium, admissa fornicatione, illicitum est. I. Si adulterium inculpatè admissum sit; ut si mulier vim passa sit, aut ex inculpabili ignorantia, putans suum esse maritum. II. si uterque conjunx adulterij reus sit. III. Si post agnitum adulterium ipsam accesserit. IV. si conjugi author adulterij fuerit, ut lenones.

QVOD porrò liceat innocenti, propter fornicationem aut aliam justam causam, conjugem, quoad thorum & cohabitationem dimittere, Christus Matthæi 5. & 19. tradit, & Apostolus 1. Corinth. 7. Sed observandum est, quòd propter fornicationem, fidei conjugali repugnantem, cõjunx amittat jus repetendi debiti & conjugalis societatis per omnem vitam: per alia verò crimina solùm perdit ius, quamdiu illa perdurant. Suspensum enim ius coniugij, non deperditum erat. At secus in adulterio, quod perpetuum divortium efficit. Augustinus lib. 1. *de serm. Domini in monte*, cap. 26. 27. 28. & lib. 1. retract. cap. 19.

Aug. lib. 1. de adult. cõiug. cap. 2. & sequent.

Consummatum fidelium coniugium quoad vinculum, non dissolvitur.

QVARTA quæstio est, utrùm consummatum fidelium matrimonium, quoad vinculum, dissolvi queat? Sectarij hodie docent, propter hæresim, adulterium, molestam cohabitationem, vel affectatam à coniuge absentiam, vinculum coniugij posse dissolvi, ita ut ad alias transire nuptias liceat. Quam sententiam anathemate ferit Concil. Tridentinum sess. 24. can. 5. & 7: manifestè siquidem pugnat cum Christi verbis: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur*, Lucæ 16. Qualia repetuntur Marci 10. & Matth. 5. Ex quibus Domini verbis Augustinus sic colligit: *Qui sumus nos, qui dicamus: Est qui mœchatur uxore dimissa alteram ducens, & est qui hoc faciens non mœchatur, cùm Evangelium dicat, omnem mœchari, qui hoc facit?* Nec aliud Matt. 19. significatur, quàm cap. 5. dictum erat, scilicet, omnem, qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, reum esse adulterii uxoris iniustè dimissæ; & similiter omnem illum, qui aliam duxerit, mœchari, quia perduret vinculum coniugii cum dimissa etiam ob fornicationem. Vnde ait Christus: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur,* apertè docens, vinculum minimè per adulterium esse dissolutum. Quod etiam luculentissimè Apostolus tradit ad Rom. 7. & 1. Cor. 7. Cuius verba expendit Aug. lib. 2. *de adult. conjugiis* cap. 4. atque concludit: *Licitè dimittitur coniunx propter causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod manet reus adulterij, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis.* Idem docet Hieron. in epist. ad Amandum, Chrysostomus, Ambrosius, & universi Pauli interpretes in cap. 7. prioris ad Corin. & 7. cap. ad Rom.

Lib. 1. de adult. coniug. cap. 9. Lib. cit. Ahamanib. ca. 1.

Deut. 24. Malach. 2. Ierem. 3.

SED obijcitur, quòd in veteri lege permissus fuerit libellus repudii, post quem datũ, uxori nõ minùs quàm viro nubere licuit. RESPONDEO, Augustinum cum plerisq; aliis Doctoribus sentire, repudiũ fuisse ob cordis duritiam

Iudæis

Aug. lib. 19. cont. Faustũ. cap. 26. Lib. 1. de ser. Domini in monte. Ieron. in 19. c. Matth. Author operis imperfecti hom. 32. in Matth. Durandus in 4. dist. 33. Paludanus ibidem. Bellarm. de matrimo. sacram. c. 17.

Iudæis permissum, non tanquam bonũ, sed tanquam minùs malum: & quamvis secundùm alios Doctores repudium juxta legem Mosaicam factum, ex divina dispensatione matrimonii vinculum dissolverit, ut non minùs liceret uxori dimissæ, alteri nubere, quàm viro plures accipere uxores, (idq; ne invita perpetuum cælibatum observare, illo tempore insuetum, cogeretur;) attamen novi Testamenti tempore, quia Sacramenti ratio accessit, quæ omnimodam indissolubilitatem consummato matrimonio adfert, non dissolvi per dimissionem (etiam ex causa fornicationis) conjugii vinculũ. Veteri enim populo propter infirmitatem & imperfectionem multa Deus permisit, quæ per Christum revocavit, ut polygamiã & repudium: de quo Marci 10. ait: *Qui dimissam duxerit, mœchatur. Ab initio non fuit sic. Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Quibus verbis repudium in lege permissum sustulit, conjugiumque ad primam originem revocavit. Nec mirum, cùm tantam fidelibus præstet gratiam, ut non solùm conjugii molestias æquo animo ferant, sed cælibem vitam perpetuamq; castitatem spontè amplectantur, ut non nisi planè incontinentibus Christi lex displicere possit.

Matth. 5. 19 Marci 10.

Cap. CXXXVIII.

Quòd expediat, divortio non dissolvi conjugii vinculum.

Divortio nõ dissolvi conjugii vinculum, utile est.

Ne Christi lex cuiquam durior videatur, quia divortia quoad vinculum nõ permittat; observandum est, matrimonii hanc indissolubilitatem plures secum adferre utilitates. I. enim plurimis injustis repudiis locum præcludit. Nam vix causæ divortii cuiquam deessent, quæ ab antiquo pacis & pudicitiæ hoste suggererentur, aliarum uxorũ desiderio: mulræq; priori uxori struerentur insidiæ. Nunc verò Christiani, scientes alterius uxoris ducendæ spem priore superstite non esse, cuncta matrimonii incommoda leviùs ferunt. Accedit, quòd multi ultrò in adulteria prorueren, ut facto divortio propter fornicationẽ, ad alia conjugia transirent. Præterea repugnant divortia rectæ prolis institutioni, familiæ administrationi, reipublicæ tranquillitati: quod Gentiles ductu naturæ agnoscentes, repudia vitarunt, adeò ut Tertullianus in Apolog. cap. 6. Romæ per DC. annos ab Vrbe condita nullũ fuisse repudium scribat: eversa verò disciplina cum aliis vitiis irrepsisse repudia, quæ Aristoteles quoque damnat lib. 7. politic. c. 16. Valerius lib. 2. cap. 1. Aulus Gellius Noct. Attic. lib. 4. c. 3. Aug. lib. 2. *de adult. conjugiis* c. 8. *Tandem q; legitimis Romanis permissa sunt repudia viris, non autem feminis, exemplo Iudæorum.* At Christiana lex, quæ adulteria non minùs in viris, quàm in feminis detestatur, parem viri & mulieris conditionem hic constituit, nullamque prærogativam; ut in 1. Cor. c. 7. hom. 19. notat Chrysostomus.

Divortia inter Gentes nat aduersantur.

Repudia viris permissa lege Mosaica & Roma

Ambro. in 7. c. 1 ad Cor. Hieron. in epist. ad Amandum Aug. lib. 1 de nupt. & co sup. cap. 10. Lib. 2. de adult. conjug. cap. 10.

Posse dissolvi conjugia, censuit Mõtanus hæreticus, Eusebio teste lib. 5. hist. eccl. ca. 18. Anabaptistæ alteri suæ sectæ nubere licitum docẽt, Pauli doctrinã 1. Cor. 7. suũ errorem velantes: ceteros enim infideles esse prætendũt, ideoq; licere fratri recedere ab infideli sustinẽt: hoc est, licere Anabaptistæ alteri suæ sectæ viro aut mulieri conjungi.

Montanista & Anabaptista conjugia dissolvi posse sentiunt.

An porrò dimissus ob adulterium, si pœniteat, recipi possit, disputat Aug. & resolvit, recipiendum eum, quem recipit Christus: ignoscendum ei, cui Christus ignoscit. Stultum quidem vocat Sapiens eum, qui tenet adulteram, sed à turpitudine desistere nolentem.

Lib. 2. de adult. cõjug. cap. 6 & 9. Ob adulteriũ dimissus a si pœniteat, recipiendus. Proverb. 18.

Cap. CXXXIX.

De impedimentis conjugii.

Impedimenta matrimonii.

Absolutis quæstionibus de conjugii firmitate, ordine congruo de Impedimentis contrahendi conjugii disseremus. Sunt autem duo impedimentorũ genera. Quædam reddunt matrimonium invalidum; alia tantùm illicitum. Prioris generis, dirimentia vocantur, quia non solùm impediunt matrimonium contrahendum, sed etiam de facto contractum iure dissolvunt. Alia sunt impedimenta non dirimentia, quæ scilicet impediunt contrahendum, sed non dirimũt contractũ, quia non efficiunt, ut de facto conjuncti iure separari debeant. Priora impedimenta matrimonii es-

Impedimẽta dirimentia matrimonii contrahi non.

ſentiæ adverſantur: poſteriora verò ſolennitati, aut ornamento tantùm accidentario; ideoque priora matrimonii veritatem tollunt; poſteriora verò ſolùm ſic contrahendo peccatum inducunt. Comprehenduntur autem impedimenta dirimentia his verſiculis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis.
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Impedimenta non dirimentia contractum, ſed tantùm impedientia contrahendum

Impedimenta verò, quæ tantùm impediunt, ſed non dirimunt, his verſibus denotantur:

Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriatũ,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Quòd verò impedimenta dirimẽtia eſſentiæ matrimonii adverſentur, ad cujus veritatẽ liber conſenſus perſonarũ legitimarũ exteriori ſigno expreſſus, requiritur, facilè intelliget, qui animadverterit, ignorantiam, & coactionem reddere conſenſum involuntarium, nõ liberum, neque deliberatum. Vnde qui circa perſonam errat, in eam non conſentit. Similiter, qui circa perſonę cõditionem errat, non cenſetur liberam ſui corporis poteſtatem ei tradere, qui viciſſim libere tradere nequit. Vnde pueri, furioſi, & amentes validè contrahere nequeunt, quia uſu liberi arbitrii deſtituuntur. Ad coactionem pertinent vis & metus, quæ libertatem cõſenſus quoque impediunt. Reliqua impedimenta dirimentia, ex parte contrahentiũ perſonarum ſumũtur, quorum aliqua perſonam omnino inhabilem ad contrahendum reddunt: & ſunt vel naturalia, ut frigiditas, & perpetua coëundi impotẽtia, ſive innata, ſive maleficio procurata; vel ſunt voluntaria, ut ſolenne votum continentiæ, ordo ſacer, vinculum matrimonii. Nonnulla verò impedimenta non abſolutè hominẽ ad contrahendum matrimonium inhabilem reddũt, ſed reſpectu ſolùm certæ perſonæ, ut crimen adulterii, mixti homicidio in ordine ad futurum matrimoniũ, cultus diſparitas, cognatio, ſive naturalis ſive ſpiritualis, ſive legalis, qualis eſt affinitas.

Circa primum impedimentũ dirimens, notandum eſt, quòd error perſonæ tollat conſenſum, non error qualitatis, an dives, pulchra, nobilis &c.

Circa ſecundũ ſervilis conditiõ alteri ignota, tollit conſenſum, nõ autem præcognita.

Circa tertiũ votum, triplex gcnus: ſolenne, per profeſſionẽ in approbata religione; vel per ſuſceptionẽ ſacri ordinis; vel per emiſſum in ſocietate Iesv poſt biennium. Hoc impedimentum iure conſtat eccleſiaſtico, quo matrimonium poſtea attentatum ſit invalidum & nullum, ut à Concil. Trid. definitum eſt ſeſſ. 24. can. 9.

Cognatio triplex: naturalis, ſpiritualis, legalis.

Circa quartũ ſciendũ eſt, cognationẽ eſſe triplicem: naturalem, ſpiritualẽ, & legalem. Naturalis, eſt propinquitas per carnalem propagationem cõtracta duarum perſonarum, quarũ una eſt ex altera: vel ambæ ex eadẽ promanant: & reddit hæc propinquitas invalidũ conjugium uſque ad quartũ gradũ incluſive, ut patet, c. *non debet, Extra de conſanguinitate & affinitate*: olim verò ante Cõcil. Lateranenſe uſque ad ſeptimũ gradum impediebat, ut cõſtat. 35. q. 5. can. *adſedem*. Conjuncti paterno ſanguine, *agnati* vocantur: materno autem, *Cognati*: & hi omnes *conſanguinei* appellantur.

Agnati ex paterno ſanguine.
Cognati ex materno ſang.
Conſanguinitas.
Affinitas.

In eo autem conſanguinitas ab affinitate diſtinguitur, quod cõſanguinitas eorum ſit vinculũ, qui ab uno per ſanguinis participationem deſcendunt; affinitas verò eorũ ſit, qui non per propagationem, ſed per unionẽ duorũ in carnem unam conjunguntur. Vnde conſanguinei unius cõjugis, efficiuntur affines alterius, non autem cõſanguinei eiuſdem. Et quidem affines ſunt in eo gradu alteri coniugum, in quo ſunt cõſanguinei uni. Eſt autem conſanguinitatis gradus, diſtantia major vel minor unius perſonæ ab altera, ſecundùm cõſanguinitatis lineam.

Gradus conſanguinitatis.

Linea recta, & tranſverſa.

Est autem linea hæc duplex: ſcilicet recta inter eos, quorum unus eſt ab altero mediatè vel immediatè; & trãſverſalis inter eos, quorum neuter eſt ab altero, ſed uterque à tertio, vel immediatè deſcendit, ut fratres; vel mediatè, ut patrueles, & conſobrini.

Palud. in 4. diſt. 40. q. unica.

Gradus conſang. & affinitatis quomodo numerandi.

Vt autem conſtet, quoto gradu conſanguinitatis una perſona diſtet ab alia, tres regulæ obſervandæ ſunt. I. eſt. In linea recta tot gradus numerandi ſunt, quot numerantur perſonæ, omiſſo ſtipite. II. In linea tranſverſali æquali, in eodem gradu conſanguinei diſtant à ſe, quo eorum quilibet ſecundùm lineam rectam diſtat à ſtipite. Itaque fratres, conſanguinei ſunt in linea tranſverſali in primo gradu, quia illorum quilibet in linea recta diſtat à ſtipite, uno gradu: conſobrini duobus. III. regula. Qui ſunt in linea tranſverſali, gradu inæ-

inæquali, eo gradu inter se distant, quo remotissimus illorum secundùm lineam recta distat à stipite. Itaque patruus & nepos distant in secundo gradu.

In pandectis tit. de gradibus.

SCIENDVM tamen hîc est, in linea transversali gradus aliter numerari à Iure Civili, aliter in Iure Canonico. Ius enim Civile personarum numerum respicit. Ius autem canonicum distantiam à stipite, ut docet Alexander can. *ad sedem*, quæst. 5. & Canonistæ circa caput: *Quòd dilectio, de consanguinitate & affinitate*: & cap. *Finalis, eodem*.

Ius canonicum respicit distantiam à stipite.

RATIO autem canonicæ supputationis est, quia personæ in ordine transverso non coniunguntur, nisi ratione stipitis, à quo procedunt. Vnde inter se magis aut minùs distare nequeunt, quàm à stipite, cùm eo gradu inter se coniungantur, vel distent, quo stipiti uniuntur, vel ab eo distant. Hinc idem gradus est Patrui & Filii fratris, qui est duorum Patruelium: siquidem non minùs distat filius Fratris à Patruo, quàm ab Avo, in quo uterque coniungitur, sicuti patrueles in avo suo coniunguntur, à quo distant secundo gradu.

SI quis interroget, cur graduum supputatio non se in infinitū extendat, sed certo graduum numero terminetur? RESPONDEO, virtutem paternam in filium traductam, per quam similis ei redditur, non solum in specie, sed etiam in individuo, complexione, moribus, colore, lineamentis, ob quæ peculiaris inter consanguineos affectio nascitur, paulatim diminui, tandemque post aliquot generationes evanescere, quod post quartam generationem fieri plerumque solet. Ideo legislatores certum graduum numerum consanguinitati præfixerunt. Moyses quidem in Levitico duos gradus in recta linea prohibuit: côiugium scilicet patris cum filia, & cum nepte: & matris cum filio, & nepote. In transversa verò prohibuit coniugium fratris cum sorore, sive ex uno, sive ex utroque parente; & nepotis cum amita, vel matertera: non tamen prohibuit coniugium patrui vel avunculi cum filia fratris aut sororis.

Levit. 18. Quos gradus Moyses prohibuerit.

QVOAD affinitatem verò, in recto ordine prohibuit coniugium filii cum noverca, & patris cùm nuru, & cum privigna vel eius filia. In ordine autē transversali, prohibuit coniugium cum uxore fratris, & cùm sorore uxoris viventis, & cum uxore patrui: ubi duo gradus prohibiti reperiuntur, tam in consanguinitate, quàm in affinitate. Nam filia privignæ est in secundo gradu cum patre; & uxor patrui in secundo gradu cum nepote.

QVANQVAM verò lex divina hos paucos gradus matrimonia impedire constituerit; lex tamen civilis, & Ecclesiastica plures addiderunt, & quidem olim usque ad septimum gradum, nunc verò usque ad quartum tantùm prohibentur coniugia. Quia enim matrimonium super contractu politico fundatur, qui secundum tempora & hominum conditiones mutationem admittit, simulq; in naturæ officium, humanæq; fragilitatis remedium institutum est: ideo Christus circa materiam hujus Sacramenti in genere positam, Ecclesiæ potestatem dedit, prohibendi aut admittendi plures aut pauciores gradus consanguinitatis, & affinitatis, ad validè contrahendum, prout benevolentiæ, amicitiisq; multiplicandis expedire senserit.

Coniugia usque ad quartum gradum prohibita.

Gradus prohibiti ob reverentiam sanguinis exhibendam & ad amicitias dilatandam.

QVIA verò nunc hominum vita brevis est, nec ultra quartam generationem vulgò protenditur; ad amicitiam veluti fugientem revocanda, prohibitio iusta ratione ad quartum gradum restricta est, cùm sufficiat ad reverentiam consanguineis exhibendam, & confœderationes dilatandas. Ob quas causas, certos gradus fuisse vetitos constat ut Augustinus docet libr. 15. *de civit.* cap. 16. & 22. Ambros. epist. 66. Gregor. libr. 12. epist. 31.

Concil. Lateranense c. 50. Aristot. lib. 2 politic. Aug. lib. 2. de civit cap. 4. lib. 2. cont. Faust. c. 35. S. Thom 2. 2. q. 154. art. 9.

CAP. CXL.

Vtrùm præcepta de gradibus cognationis & affinitatis, sint Iuris naturalis, in quo Ecclesia dispensare nequeat?

IVRE naturali prohibetur, quod fini matrimonii repugnat, sive primario, qui est prolis generatio, sive secundario, qui est liberorum educatio, adiutorium, infirmitatis solatium, aliaque coniugalia officia: quæ omnia cùm in omni gradu cognationis & affinitatis subsistere queant, sequitur, nullum gradum esse, in quo coniugium ita sit intrinsecè malum, in quo Deus author naturæ dispensare ne-

Deus in omni gradu dispensare potest.

nequeat, scilicet etiam, ut filia cum patre coeat, quod in extrema propagandi generis humani necessitate sibi licitum esse, filiæ Loth crediderunt, quæ ex patre liberos conceperunt. In quo licet peccarint, decipiendo patrem, nec eius requirendo iudicium; attamen in eo casu non repugnare humanæ rationi constat. Vnde illas omni crimine Chrysostom. & Ambros. liberant Augustinus verò peccasse dicit, non tam ardore libidinis, quàm amore nimio posteritatis.

Chrysost. ho. 44. in Gen. Ambro. lib. de Abraham cap. 6. Aug. lib. 22. cont. Faust. ca. 43.

QVAMVIS ergo Deus in omni gradu absoluta potestate dispēsare possit: attamen ex prima coniugii institutione luculenter discimus, non convenire, ut pater filiæ conjungatur. Ideo enim masculum & feminam creavit Deus, illosque matrimonio junxit, ac de futuris reliquis matrimoniis dixit: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Quibus verbis apertè innuitur, omnia conjugia inter ascendentes & descendentes esse vetita, tum propter nimiam propinquitatem, tum propter ætatis inæqualitatem.

Omnia coniugia inter ascendentes & descendentes vetita.

ACCEDIT, quòd uxor viro naturaliter subiici debeat, mater verò liberis præesse, cui etiam obedientiam, reverentiam, subjectionemq; exhibere tenentur, quæ in usu coniugii filii cum matre stare nequeunt; iuxta illud Levitici 18: *Turpitudinem Patris tui, & turpitudinem matris tuæ nō discooperies*: id est, filia non cum patre, nec filius cum matre coibit. Quod præceptum ius naturæ continet, vetans coniunctionem in primo gradu in linea recta. Vnde Ambrosius: *Ne pater filiam suam accipiat uxorem, interdictum est naturæ jure; interdictum est lege, quæ est in cordibus singulorum; interdictum est inviolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis.* Hinc ab huiusmodi connubiis naturaliter Gentes abhorrent: & Persæ, qui huiusmodi coniugia inter proximos admittunt, ab aliis feri & barbari habentur: quos reprehendit Tertullianus in Apologetico cap. 9. Chrysostomus homil. de Pentecoste, Augustinus quęst. 61. in Leviticum, Theodoretus in libro *de legibus*. Quin & Aristoteles libr. 2. Politic. uxorum communionem ex eo confutat, quòd liberi parentibus miscerentur quod adeò naturæ adversatur, ut dicat, camelos nolle matribus misceri. In quo consentit Plinius libr. 8. Histor. cap. 42. Inde nostro seculo prodigiosum Henrici VIII. cum Anna Bolena, ipsius ex adulterio filia coniugium: de quo Nicolaus Sanderus de Schismate, folio 64. 65. 86. & 88.

Ambros. epist. 66.

Persæ coniugia inter proximos admittentes feri habentur.

Vxorum communionem repudiat Aristoteles.

Lib. de hist. animalium cap. 47. Camelus non miscetur matri.

Prodigiosum patris & filiæ coniugium.

QVARE nullo Iure homo in hoc primo gradu in linea recta dispensare potest. Similiter iure naturæ in primo gradu transversali consanguinitatis coniugia vetita sunt, putà inter fratres & sorores, sive ex utroque, sive ex altero parente. Nam id semper & ubique apud omnes homines, recta utentes ratione iudicatum est malum, nisi extrema eogente necessitate obligatio cessaret, ut accidit filiis Adæ, qui sorores accipere debuerunt, ut notat Augustinus libr. 15. *de civit.* cap. 16. Hinc talia coniugia morte puniuntur; nec ulla sanctorum exempla, qui in hoc gradu contraxerint, reperiuntur. Neque unquam dispensatio in hoc gradu ab ullo Pontifice facta legitur, etiamsi non defuerint, qui eam instantissimè petierint, ut de Comite Armeniaco refert Æmilius in Ludovico undecimo. Suetonius inter Caii flagitia enumerat, quòd Drusillam sororem, uxoris loco habuerit.

In primo gradu nulla dispensatio cadit.

Levitici 20.

Caius sororē in uxorem accepit.

SI quis objiciat, Abraham duxisse Saram, quam sororem asseruit: RESPONDEO, Saram fuisse consanguineam, videlicet neptem, ex fratre Abrahæ Aran progenitam, ut constat ex cap. 11. Genes. ubi Thare genuit Abraham, Nachor, & Aran. Aran verò genuit Melcham & Ieschan, quæ alio nomine *Sarai* vocabatur, teste Iosepho libr. 1. Antiquit. cap. 14. Hieronymo *in quæst. Hebraicis* in cap. 11. Gen. & in libr. *cont. Helvidium.* Augustinus libr. 16. *de civit.* cap. 12. & 19. & libr. 22. *cont. Faust.* cap. 35. Et quidem illo tempore non licuisse sororem accipere uxorem, ex cap. 12. Genes. 20. & 26. liquet, ubi Abraham & Isaac occultare sua coniugia volentes, dixerunt: *Soror mea est*, ut Palæstini audito sororis nomine, uxorem non esse crederent. Quod locum non habuisset, si gentium more coniugium cum sorore licitum fuisset.

Gen. 20.

Sara fuit neptis Abrahæ, filia Arā fratris.

SCRIPTVRÆ Sacræ consuetudo est, patrueles & neptes vocare fratres & sorores. Genes. 13. Abraham, Loth fratrem suum vocat. Genes. 26. Isaac, Rebeccam vocat sororem. Tobiæ 8. *Non luxuriæ causâ accipio sororem meam uxorem.* Præterea, quòd inusitatum fuerit, ut frater sororem acciperet in uxorem, evincit Historia Thamar &

Patrueles & neptes, vocantur in scriptura fratres & sorores.

Coniugium inter fratrē & sororem illicitum.

Amnon

Amon 2. Regum 13. Nec obstat, quòd illa turbata dixerit : *Pete à rege, & non negabit me tibi*. Nam illud repentè illi occurrit effugium, ut impetum eius retardaret, sperans, eo modo incestum evitare.

In primo gradu consang. vel affinit. contrahentes in linea recta, morte mulctantur.

QVARE patet, primum consanguinitatis gradum tam in recta, quàm in transversa linea, jure naturæ vetari: similiter primum affinitatis gradum in linea recta, privigni cũ noverca, vitrici cum privigna, generi cum socru, atque soceri cum nuru. Ideoq; contrà facientes morte mulctantur. Ruben propter agnitã Patris concubinã, primogeniturâ caruit. Apostolus nec inter Gẽtes auditi scribit, quòd novercâ quis abutatur. Hinc Antoninus Caracalla notatur, quòd à Iulia noverca non abstinuerit. Adonias morte punitus fuit, quia Abisag petiit in uxorem.

Levitici 20.

1. Cor. 5.

Eutropius in vita Antonini.

3. Reg. 2.

In primo gradu affinitatis, in linea transversa, dispensatio locum habet.

Deut. 25.

CETERVM primus affinitatis gradus in linea transversa, minimè iure naturæ prohibitus est. Nam lex Moysis permittit conjugium cum uxore fratris defuncti, sicuti & cum sorore uxoris defunctæ: & in hoc gradu per Ecclesiam sæpius dispensatum esse legimus, ut habetur cap. *Finali de divortio.* Alexander VI. cum Cathatina, Arthuri Principis VValliæ conjuge, dispensavit, ut defuncto marito, Henricum VIII. acciperet, anno MDIX.

Sanderus de schism. Anglicano fol. 1. & sequens.

PRIMVS ergo affinitatis gradus in linea transversa, & secundus ac tertius quoque gradus consanguinitatis in eâdem transversa linea, non iure naturæ, sed Mosaico Iudæis vetabantur : siquidem Iacob vir sanctus, duas sorores in uxores accepit, & Iudas uxorem filii defuncti alteri suo filio tradidit. Et Aniram Iochabed amitam suam uxorem habuit. Hi tamen gradus postea sunt Iudæis prohibiti, non sub mortis pœna, sed tantùm sterilitatis; quia non iuri naturæ, sed positivo Mosaico repugnaret, in illis gradibus conjungi. Cùm ergo hi gradus usque ad quartum tantùm iure ecclesiastico nunc prohibeantur, ex causa in eis dispensari potest; iuxta Concil. Tridentinum sess. 24. cap. 5. reform. & can. 3.

Gen. 29.

Gen. 38.

Exodi 6.

Numero. 26.

Levitici 18.

Levitici 20.

(∴)

CAP. CXLI.

De cognatione spirituali & legali.

PRÆTER supradictos cõsanguinitatis & affinitatis gradus, Ecclesia spiritualem cognationem & legalem, necnon affinitatem ex iustitia publicæ honestatis, & ex coitu fornicatio exortam adiecit.

COGNATIO spiritualis contrahitur ex Baptismo & Confirmatione, ac intra primum tantùm gradum coniugia dirimit: similiter & iustitia publicæ honestatis, quæ ex validis spõsalibus contractis nascitur. Affinitas verò contracta ex fornicatione, usque ad secundum gradum dirimit, iuxta Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 2. 3. & 4. reform.

Cognatio spiritualis intra primum gradum coniugia dirimit.

Iustitia publicæ honestatis similiter.

Affinitas ex fornicatione usque ad secundum.

COGNATIO legalis per adoptionem nata, dirimit in primo gradu tam cognationis, quàm affinitatis, inter ascendentes & descendentes. Inter collaterales verò impedimentum cessat, adoptione per emancipationem vel mortem sublatâ.

Cognatio legalis in primo dirimit gradu.

CAP. CXLII.

De reliquis Matrimonii impedimentis.

QVINTVM coniugii impedimentum est, Adulterii crimen, cum matrimonii contractu de facto attentato. cap. *Super hoc, Extra de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.*

Adulterii.

SEXTVM impedimentum, est cultus disparitas, id est, contractus coniugalis baptizati, cùm non baptizata, vel contrà. Iure enim naturæ vetatur, quod fini matrimonii adversatur : atqui finis est non solùm generatio prolis, sed & educatio, quæ utrique parenti incumbit. Ne autem infidelis ad suam perfidiam inducat prolem, monet Apostolus: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*: & Ecclesiasticus : *Amicus stultorum similis efficietur*: Et, *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Quanquam verò talia matrimonia iure naturæ & divino tanquam periculosa prohibeantur,

Cultus disparitas.

2. Cor. 6.

Eccl. 13.

Proverb. 13.

Coniugia cũ infidelibus iure positivo irrita. Gen. 24.

ideoque sint illicita non tamen sunt nisi jure positivo irrita: unde permissa hujusmodi matrimonia, piam ob caussam, legimus. Isaac Rebeccam duxit, Iacob Liam & Rachelem, Ismaël & Ioseph Ægyptias, Esau Chananæã, Moyses Madianitem, Salmon Raab, Booz Ruth: David, filiam regis Gessur, Salomon filiam Pharaonis, Samson Dalilã, Hester nupsit Assuero. Hortatur & Apostolus, ut si infidelis consentit habitare, non dimittatur. Sic Monica nupsit Patritio. Concil. Chalcedonense permittit conjugia cum infidelibus, spem conversionis præbentibus. Sic Clotildis Clodoveo infideli nupsit, teste Gregorio Turonensi libr. 2. histor. cap. 28. Filia regis Francorum, Regi Angliç, teste Beda lib. 1. histo. c. 35. Libr. 2. cap. 9. & 10. Et Petrus 1. epist. cap. 3. hortatur mulieres fideles, viris infidelibus subesse.

1. Cor 7.

Aug. lib. 9. confess. c. 9. Concil. Chalced. ca. 11.

QVOAD legẽ Moysis, ambigi potest, utrum omnia matrimonia cum infidelibus, prohibita fuerint Israelitis: an solùm cum illis gentibus, cum quibus nulla inire fœdera poterant, quia interfici ac deleri ad internecionem iubebantur; ut patet Deutero. 7: cum aliis enim gentibus permissa fuisse coniugia legimus, Deuteronom. 21. Et multi sancti viri ex aliis gentibus uxores acceperunt, ut David filiam regis Gessur; Salomon initio regni sui, filiam Pharaonis. Esdras tamen libr. 1. cap. 9. & 10. generaliter intellexisse videtur legis prohibitionem. Nam huiusmodi coniugia separavit, natósque filios uti spurios abiecit. Vide Augustinum libr. 1. *de adult. coniugiis*. cap. 18. & 25. ubi ostendit illud Apostoli: ***Cui vult, nubat, tantùm in Domino***, posse variis modis intelligi: primũ, ***in Domino***, id est fideli; secundò, ***in Domino***, id est, ad honorẽ Domini, cum pudicitia & honestate. Tertullian. libr. 2. *ad uxorem*; & lib. *de coronã milit.* coniugium fidelis cum infideli, vocat *adulterium*. Cyprian. serm. 5. *de lapsis*, *Prostitutionem membrorum Christi*. Ambrof. libr. 1. *de Abraham* cap. 9. epist. 70. Hieronym. libr. 1. *cont. Iovinian.* ca. 5. Concil. Arelatense I. can. 11. Aurelianum II. can. 18. & III. can. 10. *separari fidelem ab infideli* iubet. Coniugia cum hæreticis inire, vetatur in Concilio Elibertino can. 15. & 16. Concilio Laodiceno, can. 21. Concilio Chalcedonensi can. 13. Tolerano III. can. 14. Cuiusmodi connubia cum hæreticis, quamvis illicita sint, attamen va-

Aug. libr. de ne. & oper. c. 19.

Coniugia cũ hæreticis pro- hibita.

lida sunt: Can. *Cave*. 28. quæst. 1. Et Innocent. III. libr. 4. Decret. tit. *de divortiis*, cap. *Quanto*. Concil. Trullan. can. 72. decernit irrita talia matrimonia; sed nullius authoritatis est.

SEPTIMVM Impedimentum est, Vis: quæ si externa verba sine interiore consensu extorquet, contractus matrimonii est nullus; si autem metu in virum constantem cadente consensum extorqueat, Ecclesiastico jure matrimonium irritatur. Si autem metu iusto, vel in virum constantem non cadente consensus extorqueatur, matrimonium sic contractum subsistit. *Vis & iniustus metus.*

OCTAVVM Impedimentum est, Ordo sacer, adiunctum habens ex statuto Ecclesiæ votum solenne castitatis. *Ordo sacer.*

NONVM est, ligamen, idest, prioris coniugii vinculum. ***Erunt enim duo in carne unã***, non plures. *Coniugium.*

DECIMVM est Honestas, quæ affinitatis inchoatio est: de qua Concil. Tridentinum statuit: ***Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta synodus prorsus tollit: ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant.*** *Publica honestas. Sess. 24. c. 3. reform.*

VNDECIMVM est affinitas, id est, propinquitas duarum personarum, ex copula carnali cum alterius consanguinea orta. Cuius gradus per ordinem graduum consanguinitatis distinguuntur, sine per rectam, sive per transversam lineam. Impedit autem affinitas, ex legitima copula exorta, usque ad quartum gradum inclusivè: ex illicita verò copula orta, usque ad gradum tantùm secundum, iuxta decretum Concil. Trid. sess. 24. c. 4. reform. *Affinitas.*

AFFINITAS in primo gradu lineę rectę, naturæ iure prohibetur, novercæ cum privigno. Nam quæ una cum eo fuit cum patre, debet privignum regere, non autem ei subesse. Accedit, quòd ei materna quædam reverentia debeatur.

DVODECIMVM Impedimentum est, impotentia perpetua coëundi, sive ex impotentia naturali, quæ *frigiditas* dicitur, dum vir in loco naturali feminæ veram seminationem exercere nequit; aut mulier ita arcta est, ut marem admittere nequeat: sive ex causa accidentaria superveniat, ut ex castratione, aut membri genitalis abscissione, vel præstigiis, quæ impotentia maleficii nomine generaliter comprehenditur. Censetur autem impotentia perpetua, quæ absq; miraculo, *Impotentia perpetua.*

culo, vel notabili corporis aut animæ damno tolli nequit: tunc porrò censetur, tolli non posse, quando per triennium durasse probatur. cap. *Laudabilem* & cap. *Literæ, Extra de frigidis & maleficiatis*.

Frigidi, maleficiati.

PRÆTEREA sciendum est, solam impotentiam matrimonium dirimere, quæ præcedit: nam subsequens, conjugium nec impedit, nec dirimit, August. teste lib. 1. *de serm. in monte*, cap. 32. & refertur 32. q. 5. can. *Si uxorem*. &, *His qui*, 32. q. 7. Nam qui potestatem ad conjugalem actũ non habet, alteri tradere sui corporis potestatem ad eũ actũ nequit: at superveniens impotẽtia eũ actum solummodo suspendit. Possunt tamen, qui post conjugium impotentiam deprehendunt cohabitare, tanquam frater & soror, juxta cap. *Consultationi. Extra de frigidis & maleficiatis*.

Impotentia præcedens dirimit, non subsequens.

AN verò hi letaliter peccent, si actum conjugalem attentent, etiamsi non ignorent, se perfectum coitus actũ (qui in seminatione consistit) elicere non posse, tractat Navarrus in Enchir.

SENES insuper & steriles, qui non habent expeditam generandi facultatem, cùm habeant facultatem exercendi perfectum conjugii actum, per veram seminationem ex natura sua generationi aptam, validè matrimonia contrahere possunt.

Senes & steriles validè contrahunt.

SED pueri impuberes, masculi scilicet, ante decimum quartum annum expletum; feminæ autem ante duodecimum; (nisi malitia ætatem suppleat) validè non contrahunt, quia non posse coire præsumuntur.

Masculi ante XIV. annũ, feminæ ante XII. non contrahunt.

POSTREMVM conjugii impedimentum est, clandestinus contractus, non coram parocho & testibus, neq; coram alio ordinario factus: qualia matrimonia Concilium Tridentinum non solummodo prohibuit, sed etiam irrita esse decrevit.

Clandestina matrimonia irrita.

Sess. 24. reform. cap. 1.

CAP. CXLIII.

De impedimentis, quæ impediunt contrahendum matrimonium, sed non dirimunt contractum.

DVO sunt impedimenta, conjugium, ne contrahatur, prohibentia, sed tamen actu contractum non dissoluunt. Prius est interdictum, sive prohibitio Canonis, Episcopi, Iudicis, aut parochi ex justa causa. Tale impedimentũ est Raptus: unde si puella post raptum loco tuto constituta, libero consensu contrahat, validum est matrimonium; secus minimè, juxta Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 6. reform. Simile quoque impedimentum, est votum simplex. 1. Timoth. 5. August. lib. *de bono viduitatis* cap. 9. & 10.

Impedimenta contrahendi.

Raptus.

Votũ simplex.

SECVNDVM impedimentum est, tempus Feriarum: quo vetantur solennitates matrimonii, nempe solennis in Ecclesia benedictio, & sponsi ac sponsæ cum pompa deductio: item convivia publica, saltationes, & hujusmodi, quæ fidelium devotionem, quietem, jejunia, & commodam præparationem ad sumendam Eucharistiam impediunt: de quo impedimento Gratianus agit 33. q. 4. Concil. Agathense can. 18. Laodicense, can. 25. Conciliũ Tridentinum sess. 24. cap. 10. reform. ad duo tempora hanc prohibitionem redegit; scilicet ab Adventu Domini usque ad Epiphan. & à die Cinerum usque ad octavam Paschæ, quia his temporibus passim fideles se ad communionem præparant, & tempora sunt luctui magis accommoda, quam lætitiæ. Quibus tamen temporibus, licet Ecclesia solennitates conjugii prohibuerit, non tamen inhibuit celebrari matrimonia per verba de præsenti, neque matrimonii consummationem; quamvis id congruat, ut fideles certis temporibus orationi, & præparationi ad communicandum deputaris, ab officio conjugali abstineant, ut ex Apostolo 1. Cor. 7. colligitur, & Exodi 19. Iudæi legem à Deo accepturi, triduo præparari jubentur, nec accedere ad uxores. Ac 1. Reg. 21. continere debuerat, panes propositionis manducaturus: multò ergo magis panem cælestem, panem Angelorum sumpturus; ut argumentatur Hieronymus lib. 1. *contr. Iovinianum*, & in Apologia.

Tempus feriarum.

Ab adventu usque ad Epiphaniam. A die cinerũ usque ad 8. Paschæ.

Solennitates prohibitæ non nuptiæ.

Cap. CXLIV.

Utrum matrimonia invitis parentibus contracta, nulla sint?

QVAMVIS parentum directionem in statu eligendo liberi ordinarie sequi teneantur, peccentque, si absque rationabili causa inscius, aut invitis parentibus matrimonia contrahant: attamen solus liberorum legitimus consensus matrimonium efficit, ita ut neque a parentibus, neque a magistratu irritari possit aut debeat, irritum ab illis conjugium absq; parentum consensu. Nam in iis, quæ ad naturę ordinem spectant, filii adulti sui juris sunt: similiter in eis, quæ certi vitæ status electionem concernunt. Nihilominus cum honorem filii parentibus debeant, ut absque illorum consilio, nedum invitis & repugnantibus, in tanti momenti negotio nihil attentent, cum parentes communiter sint filiis prudentiores, eaq; optime consultum velint, quos naturaliter impensissime diligunt.

Concil. Trid. sess. 24 c. 1. reform.

Filii validè absque parentum consensu contrahunt.

PARENTVM insuper est, filiis thesaurizare, ac de convenienti uxore prospicere, uti Abraham Isaaco providit de Rebecca. Ambr. lib. 1. *De Abraham* c. ult. Similiter Iacob a parentibus ad Laban est missus, cujus filiam ipso consentiente accepit. Item parentes, Saram Tobiæ tradiderunt. Item Deut. 7. & Exodi 22. & 34: *Non accipies filio tuo filiam illius, nec dabis filiam tuam filio ejus.* Eodem illud Eccle. 7. pertinet: *Trade filiam tuam, & grande opus feceris: homini sensato da illam.* Et 1. Cor. 7: *Qui tradit virginem suam, bene facit.*

Gen. 24.

Gen. 28. Tob. cap. 7.

Parentum est de coniuge providere.

ÆQVVM verò planè fuit, ut matrimonii cura parentibus relinqueretur, quorum interest scire, quænam loco nurus, & quisnam loco filii domum seu familiam sit ingressurus. *Venturam in locum filiæ tuæ* inquit Ambros. *debuisti eligere judicio, cui fieres pater.* Nam plerumque filii parentum indigent auxilio, consilio & solatio: inhumanum autem est, eandem loco filię parentibus obtrudere, quę invisa sit, ipsisq; displiceat.

Epist. 43.

Liberi Parentum consilio acquiescere debent.

DENIQVE cùm juvenilis amor sæpe cæco feratur impetu, securius per parentes uxor filio quæritur. Unde vituperatur Esau, quod invisas parentibus uxores duxerit: Iacob verò laudatur, quia patris matrisque consilio acquieverit. Iustam enim patris esse indignationem, si filius eo reclamante uxorē acceperit, Ambrosius agnoscit. Attamen si post annos pubertatis filius aut inita, inscius vel nescientibus etiam parentibus, conjugiū contrahat, validū erit. Nam à contrahentis libero consensu hic contractus dependet, juxta illud Gen. 24. *Inquiramus voluntatem ejus.* Et 1. Cor. 7. *Cui vult, nubat.* Unde Isaac displicentia filii Esau matrimonia non dissolvit. Et Iacob unam quidem parentum consensu, alias verò inconsultis eisdem accepit. Tobias quoque Angeli suasu, non exspectato parentum consensu, uxorem accepit.

Gen. 26.

Epist. 43.

Gen. 26. 28.

Tobiæ 7.

Cap. CXLV.

Cuius sit, in matrimonii impedimentis dispensare?

IN omnibus impedimentis matrimonii Ecclesiastico iure, vel Christiani populi more constitutis, Romanus Pontifex dispensare potest; ad cuius tribunal & iudicium matrimoniales causę pertinent; putà de Sacramenti partibus, de Sacerdotali benedictione, de Cognationis gradibus, de Divortiis, de Impedimentis contractus. Nam hæc omnia ad res conscientiæ ac spirituales spectant. Non enim apud Christianos contractus legitimus matrimonii à Sacramento Matrimonii separatur: de Sacramentis autem, rebusq; conscientię, quę ex legibus divinis pendent, judicare, pastorum Ecclesiæ est, quorum summus est Romanus Pontifex, Christi Vicarius, qui divortii & repudii causam, non ad politicum Magistratum remisit, sed ipse judicavit. Similiter & Apostolus de conjugiis leges tulit, semperq; usu in Ecclesia recepto, de causis matrimonialibus non reges, sed Pontifices consulti sunt, ut meritò in Concilio Tridentino anathema dictum sit eis, qui asseruerint, causas matrimoniales ad judices Ecclesiasticos minimè pertinere. Attamen causæ matrimoniales, merè politicæ, quales sunt de dotibus, de successione, de hæreditatibus, politico magistratui subsunt: mixtæ verò eidem quoque subsunt, cum subordinatione tamen ad Ecclesiasticum judicem, ita ut

Causæ matrimoniales ad Ecclesiasticorum pertinent.

Matth 5. & 19. 1. Cor. 7.

Sess. 24. can. 12.

si lex civilis Ecclesiasticæ adversetur, eidem cedere debeat; prout in Iustiniani lege consobrinorum, permittente coniugia evenisse conspicimus; quam Divus Gregor. in epistola *ad Augustinū Anglorum Episcopum*, rejecit, universa comprobante Ecclesia.

Parag. Denuntiationes sponsalium.

Cap. XCLVI.

De Ceremoniis Sacramenti matrimonii.

QVIA inter Christianos non res humana, sed divina, est matrimonium, ad illud cum summa pietate, religione, atque sanctimonia accedendum est. Proinde confessio Sacramentalis rectissimè præmittitur; & a proprio contrahentium parocho, tribus continuis festis diebus, inter Missarum solennia publicę denunciationes personarum desponsatarum fiunt: quibus peractis, si nullum obstet impedimentū, ad celebrationem matrimonii in Ecclesię facie proceditur: ubi parochus intellecto contrahentiū mutuo consensu, eis benedicit, dicendo: *Ego vos in matrimoniū conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; aut verbis aliis utitur, juxta receptum cujusq; Provinciæ ritum. Cujus benedictionis typus exstat Tobię 7. *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse conjugat vos, impleatq; benedictionem suam in vobis.* Hæc benedictio significat, nuptias esse a Deo, quibus videlicet ab initio benedixit, & Christus sua præsentia honoravit, eisque primam benedictionem, aquam in vinum convertendo, restituit.

Decretum Is. sess. de ... 35. q. 2.

Ioan. 2. Proverb. 19.

POSTQVAM verò conjuges à sacerdote in Ecclesia benedictionem cōsequuti sunt, oblatione sacrificii Eucharistiæ fœdus conjugale firmatur, ac pro eiusdem felici successu preces Deo funduntur: cuius ritus meminit Tertullianus lib. 2. *ad Vxorem.*

Concil. Carthag. 4. ca. 13

Ceremonia coniugii.

POSTEA velamine sponsæ obnubuntur, in typum subiectionis, verecūdiæ, ac humilitatis, exemplo Rebeccæ. Ambros. epist. 70. & lib. 1. *de Abraham.* cap. ultimo. Isidorus lib. 2. *de Offic. Eccles.* cap. 19.

Velaminis significatio. 1. Cor. 11. Gen. 24.

DEINDE vitta partim candida, partim purpurea coniunguntur, ne compagem unitatis coniugalis dissipent, moneanturq; interdum orationis causa continere, aliàs verò posse liberis procreandis vacare, nec debitum exigenti negare.

Vitta applicatio.

1. Cor. 7.

QVIBVS peractis sponsus annulum, à sacerdore benedictum, sponsæ donat, in signum mutuæ fidei, & in pignus amoris perpetui.

Annuli traditio.

POSTREMO, sacerdotali cohortatione coniuges officii sui admonentur, ut se in matrimonio, Christiano more gerant; qualiter parentes Saræ, uxoris Tobiæ, ipsam admonuisse leguntur, ut socerum honoraret, maritum diligeret, familiam regeret, domum gubernaret, seipsam in omnibus irreprehensibilem exhiberet.

Cohortatio.

Tob. cap. 10.

Cap. CXLVII.

De officio coniugum.

IN eligendis maritis quatuor potissimùm spectari solent: I. Virtus. II. Genus. III. Pulchritudo. IIII. Oratio. In feminis autem tria: si generosa, si bene morata, si pulchra: magis enim genus & mores, quàm divitiæ quæri debent; ac pudica, formosæ præferenda est.

Isido lib. 2. de offic. Eccles. cap. 19.

In coniugibus eligendis attendenda.

PRÆCIPVA verò mariti officia sunt, uxorem liberaliter ac honorificè tractare, illam veluti sociam, carnémq; suam diligere. Ideo enim non ex pedibus, nec ex capite facta est mulier, sed ex latere viri, ut intelligatur, quòd uxor nō viri domina sit, neq; famula; sed socia, uxorio affectu complectēda, etiamsi deformis, sterilis, ętate vetula, fœtida, temulenta, iracunda, malis motibus prædita, luxuriosa, gulosa, fatua, vaga, jurgatrix, maledica.

Mariti officia.

Mulier ex latere viri, tanquam socia producta.

ALTERVM viri officium est, domui suæ providere, filiis thesaurizare, honestæ rei studio incumbere, ut necessaria familiæ acquirantur: proinde ab inerti otio caveat, à lusu & aliis, quibus opes exhauriuntur, vitiaq; omnia profluunt.

Gen. 30.

Viri est, domui providere.

POSTREMVM viri officium est, familiam in Dei cultu rectè instituere, omniumq; domesticorū mores observare, corrigere, singulósque in officio sollicitè continere. Iuxta illud Gen. 18. *Scio quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini.* Et Tobias filium timere Deum ab adolescentia docuit, & abstinere ab omni peccato.

Familiā in Dei cultu instituere.

Tobia 1.

VXORIS

Gen. 18. Vxoris officium. 1. Petri 3. Ephes. 5.

VXORIS officium est, viro tanqua Domino subjici, ei placere, ac in omnibus licitis & honestis obedire, secundùm S. Petri doctrinam 1. epist. cap. 3. & B. Pauli 1. Cor. 7. ad Ephes. 5. Placere verò studeat mulier viro pietate, prudentia, sobrietate, ornatu mentis, non fuco faciei, neque superfluo corporis ornatu. Pulchritudo enim animæ stabilis est, stabilemq; mariti conciliat amorem: corporis autem, morbo vel ætate, aut mutilatione facilè perit, ut Chrysost. ostendit hom. 20. in epist. ad Ephesios: & hom. 4. in epist. ad Timoth. in morali; & hom. 48. in Gen. Ambros. lib. *de Abraham* 1. cap. 2. dicit, *uxorem ornandam moribus, non monilibus; nec in capillatura auri & argenti*, ut ait Petrus 1. epist. cap. 3. *1. Timoth. 2.*

DEINDE uxoris officium sit, filios in pietate, continentia, sobrietate, aliisque virtutibus educare, domesticas res industriè curare, domi se continere, à vago discursu & garrulitate abstinere, in silentio discere. *Tobia 10. 1. Timoth. 5.*

POSTREMO uxoris est, mariti jugum patienter ferre, asperos incompositosque ejus mores, iracundiam, ac omnes conjugii tribulationes animo infracto superare, ac maritum errantem oblectando blandè monere, nõ intempestivè, sed opportuno tempore, sicut Abigail Nabal admonuit, & Monica viri sui feritatem patientiâ vicit. *1. Reg. 25. August. lib. confess.*

CAP. CXLVIII.

De Matrimonii bonis.

Matrimonii bona: Proles, Fides, Sacramentum. Aug. lib. de bono conjugii cap. 24 lib. ... de Gen. ad lit. c. 30.

TRIPLEX est Matrimonii bonum: Fides, Proles, Sacramentum. Horum bonorum compensatione, Conjugii miseriæ sublevantur, sexuúmque conjunctiones extra conjugium damnandæ, honestæ laudabilesq; redduntur.

PROLIS bonum tanti facit Apostolus, ut dicat, mulierem salvari per filiorum generationem, si tamen exemplo Saræ, Annæ, quæ Samuelem Domino obtulit, aliarúmque sanctarum exemplo feminarum, filios in omni sanctitate instituant. *Filii tibi sunt; erudi illos* &c. *Ad Hebr. cap. 13. 1. Timoth. 2. Eccle. 7.*

II. Matrimonii bonum est *Fides*, nõ habitus, quo ad credendum Deo imbuimur, sed mutua fidelitas, qua conjugii fœdus inviolatum conservatur, siquidem invicem præter domestica obsequia conjuges debitum reddunt, ita, ut neuter unquam extraneo sui corporis potestatem exhibeat.

III. Conjugii bonum est, *Sacramentum*, id est, insolubile vinculum, significans, Christum nunquam Ecclesiam sibi per Incarnationem & amorem desponsatam, repudiaturum, ut ad Ephesios 5. Apostolus deducit.

Hęc tria matrimonii bona efficiunt, ut *Conjugium sit honorabile, thorúsque immaculatus*, imò apud Deum meritorius. Nam congressus matrimonialis, solo prolis ad Dei honorem educandæ desiderio factus, actus est religionis. Studio autem reddendi debiti susceptus, justitiæ actus est. Fornicationis verò evitandæ causa, secundùm indulgentiam permittitur; & id quod extra conjugium foret damnabile, reddit veniale; ut Augustinus docet lib. *de bono conjugali*, cap. 10. *Hebr. 13. 1. Cor. 7.*

CAP. CXLIX.

De malis, bono Matrimonii contrariis.

Mala, bonis Matrimonii contraria.

PROLIS bono adversatur, sterilitatis vel abortus procuratio: & si quidem animato fœtu depellẽdo, homicidium est: August. in Exodũ q. 80. lib. 1. *de nupt. & concup.* cap. 15. Enchiridii cap. 85. 86. Basilius epist. ad Amphilochium cap. 2. Innocent. III. lib. 5. Decretalium tit. 12. *de Homicidiis.* cap: *Sicut ex literarum.* Lege civili dantes amatoria pocula, ad metalla damnantur. *In digesto novo lib. 48 tit. de pœnis, Lege 38, Paulus.*

AN verò prægnantis fœtũ extinguere liceat, ut eius vita conservetur? RESPONDENDUM est, *non esse facienda mala, ut eveniant bona*, Rom. 3 nunquam verò fas esse medico, innocentem interficere.

BONO Fidei repugnat adulteriũ, & negatio debiti, quando coniunx petit, & commodè ac licitè reddi potest, absque videlicet notabili damno animæ vel corporis. Nam individuo salvo speciei consulendum est.

BONO Sacramenti contrarium est divortium, contentiones, pugnæ, iræ, dissidia, separatus coniugũ convictus.

CAP.

CAP. CL.

De Matrimonii usu.

Observanda in usu Matrimonii.

DVo in Matrimonii usu potissimùm observanda sunt: *Prius* est, ut non libidinis exsaturandę causa, sed propter supradicta bona cōveniatur. Vxor enim amanda est judicio, non affectu; non ut adultera, in quam aliquis pręcipiti fertur impetu, sed ut socia, propagationi generis humani necessaria; juxta illud Tobiæ 8: *Tu scis Domine, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed solâ posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.*

Exodi 19.

POSTERIVS est, ut conjuges certis temporibus, orationis causa, vel percipiendæ Eucharistiæ reverentiâ cōplexu abstineant: nā si Israëlitæ legem accepturi, continere jussi sunt; quantò æquius est, Christianos id observare?

Gregor. lib. 1. cap. 1.

CAVENDVM insuper est, ne cum gravi corporis lęsione debitum exigatur vel reddatur; aut in loco sacro, vel propatulo, Cynicorum more, aut menstrui tempore. Nam tunc proli nocetur, quę nasci leprosa, vel elephantiaca, infirma vel deformis ex corrupto illo semine consuevit. Vnde prohibetur hujusmodi concubitus Levit. 18. & 20. Ezechielis 18. Vide Aug. q. 64. in Leviticum. Hiero. in dictū cap. Ezechielis. Admonendum tamen est, secundùm probabiliorem Doctorum sententiam, tantùm committi veniale peccatum, quando menstrui tempore debitum redditur, aut exigitur.

Vide Gregor. de Valentia. tomo. 4. disp. 10. q. 7. pū. 2.

LEPROSVS verò, aut sanguinis perpetuum fluxum patiens, absque peccato debitum reddere ac exigere potest, quia prolem generare, miseram futuram, sicut peccato obnoxiam licet, quando aliter nequit.

Coniuges mutuo consensu vovere possunt.

PRÆTEREA si conjunx spiritualem cognationem, vel affinitatem cum uxore contraxerit, aut votum cotinentiæ habuerit, ei non licebit absque dispensatione debitum exigere, sed bene reddere. Si autem uterque conjunx mutuo consensu voverit, neutri fas est debitum exigere aut reddere. Quòd verò liceat mutuo consensu vovere, tradit Augustinus *de bono conjugali* c. 25. Epist. 45. lib. 1. *de serm. Domini in monte cap.* 14.

DEINDE viro abstinendum est ab uxore gravida, & prægnante, maximè si periculum sit abortus. Nam & pecudes, postquam venter intumuit, masculum non admittunt, exceptis nonnullis. Qua de re Augustinus lib. *de bono conjugali*, cap. 6. Hieron. lib. 1. *contr. Iovinianum.* Ambros. in fine lib. 1. in Lucam. Lib. 5. Hexaëm. cap. 10. Lactant. lib. 6. *Divin. instit.* cap. 23. Clemens lib. 6. *Constit. Apost.* cap. 28.

Purgationis tempus. Levitici 12.

POSTREMO abstinendum est ab usu coniugali post partum, donec Purgationis tempus transierit, quia tunc concipere nequit, & lac ad infantem alendum necessarium per concubitum corrumpitur, & acescit. Vnde hortatur Gregor. ut mariti uxores non tangant, donec infans ablactetur; quamvis post tempus purgationis congressum fieri posse admittat, ad fornicationem vitandam.

Gregor. ad Aug. Angl. Episcopum.

CAP. CLI.

De Purgationis tempore.

Levitici 12.

TEMPVS purgationis puerperę, à tempore partus usque ad ingressum Ecclesiæ, quo mulier enixa solet à menstrui fluxu, superfluisque humoribus emundari, nuncupatur. Et quidem in veteri lege, certa in mysterio Purgationis erāt definita tempora: nimirū pro masculo, triginta tres dies; pro femina verò, sexaginta sex. Certis insuper ceremoniis mulier emūdabatur à peccato, & à profluvio sanguinis sui, & legalis immundiria tollebatur. Nunc verò non ex obligatione alicujus legis, sed ex observatione piæ consuetudinis, puerpera se domi continet, donec valetudinem recuperaverit. Nam si vires permitterent, & scandali occasio desit, mox à partu mulier Ecclesiam ingredi posset, Deoque gratias agere. Non enim humoris superfluitas, quam invita patitur, in culpam ei potest imputari. Quare Ceremonia, quæ nunc à puerperis Ecclesiam ingressuris observatur, non est alicuius immunditię purgatio, sed tantùm gratiarum actio, qua B. Mariam, offerentem Deo Christum imitatur. Candela enim cerea, quam manu gestans ingreditur, adumbrat puerperam Deo gratias agere pro enixa prole, à Christo illuminatâ, cui majorem indies illuminationem imprecatur.

Pro masculo 33. dies. Pro femina 66.

Purificatio nunc est gratiarū actio.

Candelæ significatio.

Cap. CLII.

De Prolis lactatione.

Lactatio prolis.

CONGRVENTISSIMVM proli natæ, lac maternum esse, naturæ providentia demonstrat, quæ feminis ubera dedit, in quibus sanguis sistitur infanti familiaris, ut cibo assueto foveatur, ut notat Plinius lib. 28. histor. cap. 9. & Aulus Gellius lib. 12. cap. 1. Noctium Attic. ubi addit, quòd sicut plurimùm ad fingendam corporis & animi similitudinem proprietates seminis conducunt, ita & lactis. Vnde Ambrosius lib. 1. *de Abrāham* cap. 9. scribit, matres eos magis liberos diligere, quos ablactaverint; similiter & filios ardentiùs matres amare, quarum ubera suxerint: quod & in pecoribus locũ habere videmus; notanter in agnis & & ovibus; & exemplo filiorum expositorum, arborúmque transplantatarum illustrat Gellius. Quare non immeritò in Scripturis matres, quæ propriis uberibus filios lactaverunt, collaudantur: ut Anna, Samuelis mater; item generosa Machabęorum genitrix; necnō B. Virgo, de qua Lucæ 11. cap: *Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.* Vnde Paulus se comparat nutrici, proprios filios educanti; & patri, non pædagogo, alienos filios instituenti. Damasus epist. 4. ad meretricium pertinere morem scribit, infantes proprios extraneis nutricibus alendos exponere, ut liberiùs suas libidines expleant. Idipsum prava consuetudine fieri Gregor. asserit, nisi lactis inopia, vel ætatæ infirmitas matrem excaset. Quo casu piam, sanam, vigentemque annis nutricem assumere fas erit, uti factum legimus Gen. 25. & Ruth. ultimo.

Lib. 12. c. 1. *1. Reg. c. 1.* *1. Mach. c. 7.* *1. Tessal. 2.* *1. Cor 4.* *Respon. 10. ad Aug. Angl. Episcopum.*

FINIS.

INSTITVTIONVM DOCTRINÆ CHRISTIANÆ LIBER TERTIVS.

CAP. I.

De Decalogo, divinisq; Legibus.

Cur Decalogi expositio fidei symbolo, & Sacramentis subiungatur. *Math. 19.*

QVIA preter fidem & Sacramenta homini Christiano, volenti salutē consequi, necessaria est mādatorum Dei observatio, ideo post explicationem Symboli, & Sacramentorum, aptissimâ methodo Decalogi tractatus subjungitur. Hunc enim catechizandi progressum Dominus Apostolis præscripsit: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis.* (*Matth. 28.*) Non enim in scripturis cōmendatur fides sterilis & mortua, sed viva, quæ per charitatem operatur. (*Fides viva cōmendatur.*) Quid enim prodest, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? (*1. Cor. 7. & 13.*) Nunquid poterit fides salvare eum? productóque Abrahæ exemplo probat Iacobus, fidem ejus ex operibus fuisse consummatam. (*Matth. 19.*) *Vides* (ait) *quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? & quoniam ex operibus justificatur homo, non ex fide tantùm?* Et Dominus juveni de salute quærenti respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* hoc est, vitam tuam compone ad normam decalogo comprehensam. Quo Domini exemplo pastores docentur, sedulò fidelem populum adhortari ad legum divinarum observationem, scientiam, & meditationem. *Labia* enim *Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus*: quæ norma est discernendi bonū à malo, honestum à turpi, justum ab injusto. Vt autem legum origo, vis, præstantia, & usus intelligantur, faciliùs, priusquam Decalogi explicarionem aggrediamur, de Legibus nonnulla præmittemus.

CAP. II.

Quòd Theologi & Iurisperiti leges diversâ ratione considerent.

THEOLOGI leges considerant, quatenus homines ad æternam beatitudinem, quę in Dei clara visione consistit, dirigunt: (*Leges à Theologo qua ratione considerentur?*) Iurisperiti verò, secundùm quod communi & externæ Reipublicæ, paci fovendę necessariæ sunt. Rursus illi præcipuè leges attendunt, ut à Deo suam originem, vimque habent, recteque homines vivere, in ordine ad ipsum Deum, beatam immortalemq; vitam ab eo consequendam docent: Iurisperiti autem leges expendunt, ut ab hominibus constitutæ sunt, aut ad exteriorē Reipublicæ tranquillitatem conservandam; (*Ius civile.*) (in quem finem jus civile prodiit): aut ad Rempublicam Christianam rectè ordinandam, cui fini Ius Pontificium deservit. (*Ius Pontificium.*)

SECTARII, Luthero authore persuasi, Christianum hominem solùm teneri ad credendum, reliqua verò

Iustus lege obligatur. *2. Cor. 3.* *Math. 19.* *Libertini tollunt leges.*

esse libera & indifferentia, legum necessitatem tollunt, arbitrantes justum, quia spiritu libertatis, non lege agatur, minimè obligari ad legis alicujus observationem, contra Domini luculentá doctriná: *Si vis ad vitá ingredi, serva mandata.* Libertini quoq; legũ necessitatem tollunt, sed ex alio capite, quia videlicet sentiant, peccatum nihil esse præter inanem & falsam opinionem, cum Deus omnia in omnibus operetur, nihilque mali facere queat: sed quia has nanias & prodigiosa cõmenta refutat celeberrimus scriptor Robertus Bellarm. lib. 2. *de statu pecca.* cap. 1. ad eum mitto lectorem.

Legum necessitas.

Leges equidem necessarias esse, mundus ipse, rerumque universitas, quæ certis legibus gubernatur, proclamat: nec minùs ipsa hominum societas idipsum evincit: sine legibus enim nulla respublica, nullum regnũ, non gens, non civitas, imo ne domus quidem ulla consistere potest. Nam ubi lex nulla, ibi nulla est justitia, nullum peccatum, nulla bonis præmia, nulla sceleratis supplicia decernuntur; ac proinde, licet cuique pro suo arbitratu vivere, adulteria, latrocinia, omnisq; generis flagitia impune patrare. Denique, ubi nulla est lex, non est obedientia, neque ordinis observatio: ubi autem nullus ordo, ibi rerum omnium perturbatio. Sublatis ergo legibus, quid aliud erunt homines, quam animantia bruta, sine Deo, sine ordine, sine obedientia, sine justitia, sine virtutibus, absque vitiis culpabilibus.

Rom. 7. *1. Cor. 14.*

Nam per legem cognitio peccati: & ubi non est lex, ibi prævaricatio. Per legem Dei voluntas nobis innotescit: cognitio legis, est hominis in Deum directio, disciplina virtutis, coërcitio malorum, ordinis demonstratio.

Lex est testimonium dominii.

Lex enim suapte natura evincit, dominii potestatem esse in mandante, obediendiq; necessitatem in his, qui mandata recipiunt; illum majorem, hos esse inferiores; illum esse dominum, hos esse subditos. Hinc in paradiso, natura exsistente adhuc integra, licet homo per omnia secum, & cum suo cõditore optimè, perfectissimeque consentiret attamẽ præcepto indiguit, ut per immobile decretum pręcepti Dei evidenter constaret, plenitudinem dominii omnium rerum usque ad pomum unum, cunctasque res minimas penes conditorem remanere: easque in hominis usum sola Dei beneficentia, gratuitaque voluntate

Deo etiam minima præcepterit obediendum.

cedere: simul etiam, ut homo admoneretur, se tanta necessitate legislatori Deo subjectum esse, ut in omnibus (ne quidem vel uno excepto pomo) ei parere teneretur. Quare Christus, Iudex & Legifer appellatur.

Isaia 33.

Vnde patet, Christi regnum non esse sine legibus; falsoque ac impiè à sectariis asseri, Christum esse hominibus à Deo datum in redemptorem, cui fiderent, nõ autem in legislatorem, cui obedirent. Quod dogma condemnat Conciliũ Tridentinum.

Sess. 6. cã. 21 *Ioan. 13. 14.*

Nam Christus mandata tulit: *Mandatum novum*, ait, *do vobis, ut diligatis invicem*: & Matth. 5. *Ego autem dico vobis* &c. & cap. 28. *Docentes servare omnia, quæ mandavi vobis.* Et Apostolus: *Legem destruimus per fidem? absit: sed legem statuimus; quia per fidem gratia impetratur, qua lex impleatur.* Et ad Hebræ. 7. *Translato sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat*, significans, Christum veterem legem abrogasse, ut novam legem instituerет, quę veteri succederet, non ut suum regnũ absque lege, sine ordine, absque præmiorum & suppliciorum constitutione relinqueret; nam & in cœlo beata vita sine lege non ducitur. Nam & Angeli, & homines beati eâdem lege Dei æterna in finem diriguntur, & in ejus felici adeptione conquiescunt.

Rom. 3. *Hebr. 7.*

CAP. III.

De nomine Legis.

Legis nomen unde?

NOMEN Legis Cicero ab *eligendo* deducit, eò quòd per leges rerum agendarum electio fiat. Quam Etymologiam B. Augustinus comprobat.

Aug. q. 20. super Leviticum.

Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 5. Legem à *Legendo* derivat, quia publico scripto leges mandari, legique soleant. Divus Thom. à *Ligando* dici putat, eò, quòd instar vinculi obliget, secundùm illud Hieremiæ: *A seculo confregisti jugum, rupisti vincula, dixisti: non serviam.* Et Psal. 2: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipsorum.* Græci deducunt à *tribuendo*, quia suum unicuique tribuat: Hebræi verò à *docendo*, eò quòd doceat, quid agendum, quid vitandum sit. Iuxta illud Psal. 118. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Vbi à variis conditionibus & effec-

1. 2. q. 90. ar. 1. *Ierem. 2. 2.*

tis lex diversa nomina sortitur. Appellatur equidem *Lex, Praeceptum, Testimonium, Mandatum, Iudicium, Iustificatio, Iustitia, Semita, Veritas, Eloquium, Sermo, & Verbum.*

CAP. IIII.

De, vi, causis, atque conditionibus legis.

Lex vim habet dirigendi & obligandi.

OMNIS lex vim duplicem habet: directivam scilicet, ostendendo, quid agendum, quid vitandum sit, & ad hoc in conscientia obligando: & coactivam, inferendo poenas, & comminando. Ideo lex, ignira dicitur, quia sicut ignis vim illuminandi & comburendi habet, ita lex docendo illuminat & dirigit, propositoque supplicio, aut praemio movet atque coërcet. Er quia dirigere ac ordinare, ad intellectum, non autem ad voluntatem pertinet, sequitur, legem ad rationem sive intelligentiam spectare. Nam rationis speculativę officium est, cognoscere veritates; practicae verò, dirigere ad studiosas actiones, rectè imperando. Quare lex in ratione practica consistit, & ad prudentiam gubernativam (cujus est, multitudinem legibus regere) pertinet. Quia tamen non sufficit ad legem ferendam, ut Princeps aliquid fieri debere judicet, & quòd sic fieri velit, sed praeterea necessarium est, ut quod judicat, fieri oportere, & quod fieri vult, etiam statuat, non solùm consulendo & hortando, sed quoque imperando; ideo ad legem constituendam, utriusque potentiae, intellectus & voluntatis actus concurrunt. Nam intellectus fieri debere judicat: voluntas autem, quod fiat, approbat; ac tandem sequitur legis imperium, regula, lux, ordinatio. Concurrentibus verò ad unum actum duabus potentiis, illi tribuendus est, à qua secundùm substantiam & perfectionem emanat. Atqui lex secundùm suam substantiam est imperium, regula & ordinatio, quae rationis sunt; simul tamen voluntas approbando concurrit. Vnde lex vim movendi obtinet. Voluntas enim in finem tendit, appetendo, desiderando, aliásque potentias efficienter ad proprias operationes applicando. Intellectus porrò etiam in finem tendit ac movet, sed illuminando, praecipiendo, vetando; quae legis propria sunt officia, directè à ratione promanantia. Vnde patet, genus legis, subiectum, seu causam materialem esse aliquid, quod ad rationem seu intelligentiam pertineat.

Deut. 33.

Lex à ratione.

Lex ob intellectu & voluntatem.

Causa materialis legis.

VT autem justa sit lex, quatuor conditiones adesse oporret. I. Ex parte materiae, ut sit possibilis, nec prohibeatur virtus, aut praecipiatur vitium. II. Ex parte causae finalis, ut ad commune bonum ordinetur. Finis enim legis, est bonum commune. Dirigit enim lex actus humanos in ultimum finem, qui Deus est, eiúsque fruitio. Nam actuum humanorum principium est ratio, quae actiones in suos fines dirigit, respiciendo ordinem ad felicitatem communem. Vnde leges non ad privatum alicujus commodum, sed ad communē Reipublicae utilitatem, pro conditione hominum & temporum accommodandae sunt, quia lex potestatis publicae opus est; potestas verò publica in bonum commune Reipublicę ordinata est, ut eam scilicet tueatur & conservet: siquidem reges, principes & magistratus, non domini, sed ministri regni Dei sunt, in hoc ipsum servientes, ut luculentis verbis Scriptura commonet. Quod & ex analogia potentiarum naturalium colligi potest. Nam sicut illę ad totius suppositi conservationem, bonúmque ipsius procurandū institutae sunt, ita potestas publica in commune bonum Reipublicae, ut ei conducentia sollicitè curet, noxia verò arceat, bonos defendat, improbos poenis cohibeat, & puniat. Rex enim propter regnum est, non regnum propter regem. Deiecti equidem animi est, de subditis non profectum, sed quaestum propriū quęrere: excelsi autem animi est, cum Apostolo dicere: *Non requiro datum, sed fructum*; significans, eum, qui praeest, non affectu & voluntare, sed ratione ac judicio agi oportere; nec sua, sed subditorum lucra sectari debere. Quod in parabola Nathan Prophetae notatur, de homine centum oves habente, qui unicam pauperis concupivit. Et in Achab rege, qui rerum summam tenens, vineam Naboth affectavit. Idipsum confirmat, quòd regnum hominibus, sicut corpus ex membris, & domus parietibus, & grex ex ovibus constat. Vnde consequens est, reges & prin-

Conditiones legis. 1. Vt sit possibilis.

2 Vt ad commune bonu.

Sapien. 6. Rom. 13. Isaia 51.

Rex est propter regnum.

Eū qui praest non affectu, sed ratione ac iudicio agere oportet.

2. Regum. 12.

Rex privata lucra non sectetur.

principes tanquam populorum pastores, homines sibi subditos, tueri, pascere, ac propugnare debere ut sicut Deus *Rex regum, & Dominus dominantium*, (cujus providentia reges imperant), nos moderatur, omniaque nō propter suam, sed nostram utilitatem tribuit; ita Reges & Principes in suis legibus non privata commoda, sed bonum cōmune promovere studeant. Neque 1. Regum 8. plus juris principi in subditorum bona tribuitur, quia ibi prædicatur, quid per violentiam & insolentiam nonnunquam facturi essent reges nonnulli, non autem quid jure possent. Quod alibi à Moyse explicatur, & ab Ezechiele cap. 46.

Lex in commune bonum ferenda.

Tyrannus à rege differt.

Deut. 17.

Tertia conditio ex parte efficientis causæ est, ut qui legem fert authoritatem in personas, quibus leges imponit, habeat. Legis enim est, præcipere, punire, comminari; quod non privati hominis, sed publicæ authoritatis est. Authoritatem verò in alios quispiam, vel à Deo immediatè datam obtinet, ut Homo Christus, Moyses, Petrus, David, Iehu, aliique nonnulli: vel hominum electione, consensu, ac constitutione; quomodo passim nunc Reges & Principes suam potestatem habent: vel à majori potestate sibi commissam, ut Legati, Proreges, Magistratus, & similes. Privatis autem hominibus, quibus aliquid statuendi vel jubendi potestas competit (ut patribus, maritis, senatoribus, magistris, & similibus) obediendum est, si quid præcipiant, quia eorum præcepta non minùs, quam leges obligant; quamvis veræ legis rationem non habeant, tum, quia in commune Reipublicæ bonum non ordinentur, sed in particulare familiæ, tū, quia vim coactivam & coërcitivam per severiores pœnas non obtineant. Nam parenti, magistro, & similibus, domesticam solum pœnam (quæ levior disciplina est) infligere licet. Exilium enim, mutilatio, mors, tortura, & hujusmodi severiores pœnę, soli publicæ potestati (quæ non frustra gladium accepit) testantur.

3. Conditio legis, ut ex parte [illegible]

Gal. 2. Proverb. 8 Rom. 13.

Præcepta parentum non sunt propriè leges, tamen obligant.

Rom. 13.

Quarta & postrema conditio legis, ex parte formæ requiritur, ut scilicet lex debito modo & ordine constituatur, locisque & temporibus debitis promulgetur. Adeò enim promulgatio legis necessaria est, ut absque illa nullū lex obliget, nec legis quidem mereatur nomen. Tunc enim lex instituitur, quādo promulgatur. Vnde ait Dominus: *Si non venissem, & loquutus eis fuissem, peccatum non haberent.* Et Apostolus: *Quomodo audient sine prædicante?* Cùm enim lex actuum humanorum publica sit norma, sic proponi debet, ut ad omnium notitiam pervenire nata sit. Quod tunc fieri censetur, quando in loco celebri & publico per ministrum publicum edicitur, tempore congruo & consueto. Tunc enim vim præcepti obligantis sortitur, licet, qui eam invincibiliter ignorant, etiam postea à prævaricatione excusari queant. Si autem in lege tempus, quo lex obligare incipit, exprimatur, nemo eam servare tenetur, nisi prę scriptum tempus effluxerit.

4. Legis conditio est, ut publicetur.

Can. in istis. dist. 4.

Ioan. 15.

Qualis publicatio necessaria.

De legibus autem Pontificiis, an sufficiat Romæ publicari ut obligent, communior sententia est affirmans, ita tamen, ut qui absque culpa leges Romę publicatas ignorent, à prævaricatione immunes sint. Et si leges privilegia nonnullis concessa revocent, aut quosdam hominum contractus irritent, non obligant, nisi ad eorum notitiam perveniant, quorum interest: aut saltem, nisi tantum intercesserit temporis, ut commodè innotescere potuerint: alioqui contraveniens à culpa & pœna excusandus est. Hinc Pontifices, leges, quas universali Ecclesiæ scribunt, jubent publicari in omnibus diœcesibus provinciarum, ne damnum sentiat, qui culpa vacat. Et piè licet præsumere, non intendere Pontificem, suis legibus obligare constitutos in dissitis provinciis, nisi legitima promulgatione prævia. Diversa quoque ratio est legis præceptoriæ, quæ obligationem faciendi aut vitandi adducit; & revocatorię, quæ solūm obligationem tollit.

An sufficiat, quòd Romæ publicatio fiat.

Ex quibus absoluta legis definitio colligi potest ista: *Lex est ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo, qui curam multitudinis habet, promulgata.* Quisnam verò primus hominum leges tulerit, disputant nonnulli. Plinius Cererem, vel Rhadamanthū primas leges tulisse arbitratur. Iosephus lib. 2. contra Appionem contendit, Moysen primum fuisse legislatorem. Eusebius in Chronico (cui August. consentit) refert CCC. annis ante Moysen, exstitisse Phoroneum, secundum Regem Argivorum, vivente Iacob, qui leges tulerit, judiciaq; illis populis instituerit, à quo *Forum* aliqui dictum putant. Ceterùm

Legis definitio.

Lib. 7. nat. histor. c. 56.

Quis primus leges tulerit.

Lib. 18 de civit. cap. 3.

Phoroneus.

pro-

Ludovicus Vives in el. ment. 1. cap. lib. 18. de civit. Dei. Adam primus legislator. Gen. 18.

probabilius videtur, primum generis humani parentem, suis posteris leges edixisse; & civitates ac regna, ex quo tempore cœperũt, etiam leges habuisse, tam ante diluvium, quàm postea. Nam de Abraham Deus ait: *Scio, quòd præcepturus sit filiis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam.* Et Gen. 34. filii Iacob dicunt, illicitum & nefarium esse apud eos, sororem suam homini incircumciso tradere. Cur verò illicitum, si nulla hoc lex tunc vetabat?

Cap. V.

De legum distributione.

Legis divisio in æternam, naturalem, divinam, & humanam.

LEx universim in quatuor partes seu differentias distribuitur; scilicet in *Legem æternam*, *Legem naturalem*, *Legem divinam*, & *Legem humanam*. Quod hac ratione ostenditur. Lex omnis regula est, qua homo ad actiones studiosas dirigitur. Ordinatur autem vel in finem supernaturalem; quod fit lege divina: vel in finem naturalem; idque aut per legem hominum animis inditam, quod lex naturalis præstat; vel per legem humano ingenio excogitatam, quæ vocatur *lex humana*. Et quia hæ omnes leges ab aliqua superiore ac immobili oriuntur, *æterna lex constituitur*.

Aristot. lib. 5 Ethic. c. 7.

Aristoteles jus omne in *naturale* & *positivum* dividit, quia supernaturalem finem ignorabat. Iurisperiti verò, considerantes leges, quibus homo in Republica gubernatur, Aristotelem imitati, jus omne dividunt in *naturale* ac *positivum*: & positivum in *jus Gentium*, *Civile*, atque *Ecclesiasticum seu Pontificium*. Nam quemadmodum ex principiis suapte natura cognitis, per humanam ratiocinationem lex civilis deducitur: ita ex principiis à Deo revelatis, ecclesiastica lex colligitur.

Ius naturale, & positivum dividitur in ius gentium, civile, Pontificium.

Lex per metaphoram, Fomitis.

Svnt autem & impropriè per metaphoram dictæ leges: ut *Lex fomitis*, quę *lex carnis & concupiscentiæ* appellatur, quia hominem inclinet ac sollicitet in objecta sensibus grata; quæ in pœnam inobedientiæ, & privationẽ originalis justitię cõsequuta est. Hujusmodi quoque est *lex spiritus*, seu *lex mentis*, quæ inclinatio est ad opera spiritualia, recta; rationi consona. Quam legem Spiritus Sanctus in nobis per regenerationem operatur, hominisque interioris renovationem.

Lex Spiritus.

Lex divina & humana.

Qvidam legem in duo genera dividunt: scilicet in *divinam* & *humanam*: divinam verò in *æternam*, *naturalem*, & *positivam*. Et positivam quidem subdividunt in *legem veterem* & *novam*. Humanam verò dividunt in *Ecclesiasticam* (id est, quæ ab authoritate seu potestate Ecclesiæ constituta est) & in *secularem*, *seu civilem*, quæ à potestate seculari constituitur. Vocatur autem utraque, *Lex humana*, quia hominũ authoritate à Deo accepta constituitur.

Divina, naturalis, positiva, æterna.

Positiva divina, ut lex vetus, & nova.

Humana lex Ecclesiastica, vel civilis.

Legis humanæ 9. conditiones.

Legis porrò humanæ conditiones novem ab Isidoro enumerantur: ut sit honesta, justa, suum cuique tribuens: ut sit possibilis, secundùm naturam, secundùm patriæ morem, loco & tempori congruens, utilis & necessaria ad Reipublicæ bonum promovendum: ut sit perspicua & manifesta: postremò, ut non proprio commodo Principum, sed omnium serviat; quę ad tres revocantur: ut lex sit religioni congruens, disciplinę morum, Reipublicæ utilis.

Cap. VI.

De Lege æterna.

Nihil Deo casuale.

TOTA rerum universitas, instar unius magnæ Reipublicæ, ab uno Deo, velut Imperatore summo gubernatur, ita ut nihil casu aut fortuitò accidat, quin in aula cælesti dispositum sit, ut sic fieret, aut ita evenire permitteretur. Dei enim est, statuere, quibus legibus mundum gubernari velit, ac rei cujusque numerũ, pondus, & mensuram. Illa verò æterna ratio, qua Deus ab æterno cuncta gubernate, ac in suos fines dirigere constituit, *Lex æterna* dicitur. Nihil enim in Deo novum est. Ideo conceptus ille divinæ providentię, lex ęterna est: siquidem ordinatio rationis est in bonum universi, ab omnium rerum Domino promulgata. Verbum enim Dei æternum est.

Lex æterna quid.

Lex naturalis quid.

Ab hac æterna lege profluit *Lex naturalis*, quæ illius vestigium quoddam est: nempe propensio & instinctus naturalis, per quem res una-

unaquæque in suum finem tedit. Hanc igitur legem Deus instituit, quando singulis creaturis propensionem in suum finem impressit. At longè nobilius æternæ legis communicationem hominibus, quàm irrationabilibus creaturis dedit. Loco enim naturalis instinctus, rationis ei lumen & dictamen tribuit. Nam legem sibi à Deo datam homo agnoscit, & sic divinę particeps est prudentiæ, ut quamvis à Deo regatur, attamen etiam se atque alia regat: nec necessariò, sed libere legem observet, ac bene vel malè operetur. Vnde ipsius opera laude aut vituperio, mercede vel pœnâ digna sunt, non autem brutorum actiones.

CAP. VII.

De Lege humana.

...gis huma- ...definitio

EX naturali lege nata est lex humana, quę nihil aliud est, quàm determinatio quædam legis naturæ, per ratiocinationes humano ingenio collecta: quæ si ex principiis sua natura notis, in bonum temporale civium, per modum determinationis principii communis deducatur, *Ius gentium* dicitur: si verò tanquam conclusio ex principiis deducatur, *Ius civile* appellatur. Rursus, quia diversę formæ sunt regiminum: scilicet Monarchia, Aristocratia, Oligarchia, Democratia, & mixtum genus: lex ab authoribus varia sortitur nomina. Dicitur enim *Cæsarea*, *Senatusconsultum*, *Plebiscitum*, *Tribunitia*, *Pretoria*. Rursus, à privatis, *lex Iulia*, *Falcidia* &c. Item ex varietate actionū, de quibus leges feruntur, nomina sortiuntur, ut *lex Iulia de adulteriis*, *lex Cornelia de sicariis* &c. Præterea ex conditione personarum, dictum est *Ius Sacerdotum*, *Magistratuū* & *militum*. Si verò ex principiis à Deo revelatis conclusio deducatur, *lex Ecclesiastica*, *Canonica* & *Pontificia* nuncupatur. Vtraque verò lex, Civilis, & Canonica ab æterna Dei lege derivantur, ac eatenus iustæ sunt, quatenus cum illa consentiunt, quia rectitudo humanæ rationis & voluntatis à Deo veluti regula dependet.

...s gentium · *...s civile.* · *...ex Cæsarea, ...natusconsultum, Plebiscitum.* · *...ex vocatur ...actione ...persona...m conditione.* · *...x ecclesia...ca unde?*

PORRO, lex divina immediatè à Dei æterna lege dependet. Est enim ordinatio rationis à Deo facta, hominem in supernaturalem finem dirigens: quæ licet multa explicet, in lege naturæ contenta; nonnulla tamen superaddit, quæ lege naturæ non sunt comprehensa, quamvis illi non repugnēt: ut, legem credendi, legem de Baptismo, de Eucharistia quandoque sumenda, de inimico diligendo, de omnino non iurando, de mutuo absque recuperationis spe dando, de audienda Ecclesia, & de nonnullis aliis.

...e lege divina.

FVIT autem necessarium, dari legem hominibus divinam, prçter humanam. I. quia leges humanæ omnia peccata vetare ac punire nequeunt. Opus itaque est lege, quæ id præstet. II. lex humana prohibere actus merè internos nequit, quia de ignotis homo iudicare non potest. III. Hominum iudicia incerta sunt, tam propter ingenii humani debilitatem, quàm rerum mutabilitatem. Vt autem in rebus ad salutem necessariis, certam & infallibilem regulam haberemus, Deus legem, quę falli aut fallere nequit, misericorditer adiecit. IV. Deus hominem ad finem condidit, ad quem viribus solius naturæ pertingere non potest: debebat ergo in illum finem sufficienter dirigi. Quas rationes Psalm. 18. insinuat: *Lex Domini immaculata: convertens animas: testimonium Domini fidele: sapientiam præstans parvulis.*

Præter legem humanam opus est divina.

DIVIDITVR autem lex divina in veterem, & novam: non tanquam in diversas species, sed in unam legem, differentem secundùm perfectum & & imperfectum. Nam eadem lex divina, pro temporum varietate, & hominum conditione mutationem accepit; sicut eundem hominem puerum esse dicimus, & senem, licet diversimodè affectus sit: & unam ab initio mundi Ecclesiam usque ad finem asserimus, quæ tamen suas ætates atque commutationes habet: quarū prima ab Adam usque ad Moysen *Infantiæ* comparatur, quæ legis, nisi naturalis, capax non est. II. A Moyse usque ad Christum, quæ *Pueritiæ* assimilatur, quia tunc homines metu pœnæ instar puerorum à malo abstinuerunt; ideoq; Moysis legem, tanquam pædagogum coërcentem acceperunt. III. A Christo usque ad seculi finem, quæ *virorum* est *perfectorum*: unde tunc Christus legem perfectissimam hominibus annuntiavit, quæ EVANGELIVM dicitur, quia Christi adventum, vitā, gesta, dicta, doctrinam & præcepta continet, quibus ad vitam beatam perducimur.

Divisio legis divinæ in veterem & novam.

Vna Ecclesia ab initio mundi.

LEX

Lex vetus triplicia præcepta continebat. Moralia. Iudicialia.

LEX vetus triplicia præcepta continebat: Moralia, Iudicialia, & Ceremonialia. Moralia verò, quia legem naturę continent, omni tempore obligant. Iudicialia autem, quia soli populo Israëlitico per Moysen data fuere, solos Israëlitas perdurante statu veteris legis obligarunt. Si tamē eorum aliqua per modum legis ad utilitatem populi à principe statuantur, obligabunt, non vi legis Mosaicæ, sed humanæ. Ceremonialia verò legis præcepta, quia futurę passionis Christi, & revelationis gratiæ novi Testamenti figuras & signa præcipiebant, obligare desierunt, quando veteris legis figuræ adimpletæ fuerunt. Nā tunc officium & vim significandi amiserunt, ac rectè tunc mortuæ fuisse dicuntur. Id autem accidit, quādo Christus opus nostræ salutis consummavit, & Spiritu sancto in Apostolos cælitus misso, Evangelicam doctrinam sufficienter Mundo promulgavit. Quare in passione Christi, ceremoniæ Mosaicæ rectè dicuntur fuisse mortuæ, ac desiisse obligare: at postquam Evangelica doctrina sufficienter Orbi innotuit, mortiferæ observatoribus effectæ sunt, quia superstitiones & falsi Dei cultus extiterunt, annunciando scilicet venturū, quem oportebat credere iam venisse, & veteris legis figuras re ipsa complevisse.

Ceremonialia.

Ceremonia vet. legis quando mortuæ, & quando mortiferæ.

CAP. VIII.

De legum effectu & obligatione.

Legis officiū

LEGIS effectus est, hominē bonum facere, putà obedientem, eius actiones dirigendo; quarum aliquæ ex suo genere bonę sunt, ut actus virtutum: aliæ malæ, ut furari: nonnullæ verò indifferentes, ut ambulare. Legis autem officium est, imperare, prohibere, permittere bona, mala, indifferentia. Et quia lex non solùm vim directivam habet ostendendo; sed etiam coactivam, pœnæ metu inducendo ad obediendum: ideo ad eius quoque munus pertinet, transgressiones punire.

Leges humanæ obligant in conscientia.

VTRUM verò leges humanæ solùm ad temporalem pœnā obligare queant; an verò etiam ad pœnam in altero seculo luendam, ut non solùm ad opus externum, sed etiam conscientias ad obediendum obstringant, à nonnullis ambigitur; sed contra luculentam Scripturæ doctrinam, quæ tradit, *superiori potestati obediendum* esse, *non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*; id est, non solo metu pœnæ temporalis, sed etiam, ne Deum offendamus. Vbi Apostolus duplex legum vinculū assignat: *prius*, iræ seu vindictæ, quod est externū, ad politicum regimen pertinens: *alterum*, conscientiæ, id est, metu offendendi Dei, quod est internum, ad Ecclesiæ claves spectans. Vnde paret, sectarios impiè prætextu suæ fidei solius iustificantis, & prærogativæ libertatis fideliū conscientiis Christi beneficio datæ, obligationem in conscientia legum tam Ecclesiasticarum, quàm Principum secularium tollere, dicendo, Christianos humanis legibus solùm obstringi respectu hominum, ne scilicet malo exemplo aut scandalo illos offendāt; & quoad externum regimen, quo ad civilitatis officia homo eruditur. Nam Apostolus docet fideles, *obedire omni potestati sublimiori, non solùm propter iram* (id est, metu præsentis vindictæ à potestate infligendæ:) *sed etiam propter conscientiam*, ne Deum offendant, reiq; ad eius tribunal pertrahantur, cujus divini iudicii sensum, veluti testem sibi adiunctum, omnes habeant. Si autem Apostolus fideles, politicis legibus magistratuum, adhuc infideliū, propter conscientiam obedire voluit; quantò magis Christianos ecclesiasticis legibus propter conscientiam parere iussit? cùm potestas ecclesiastica immediatè à Deo sit, & qui præsunt, certo Sacramento divinitus instituto, acceptáque à Christo potestate præsint; quia illorum potestas non solùm ut politica, est à Deo, sed etiam per Deum; ut Ecclesiæ principes non solùm Dei ministri, sed insuper loco & vice Christi legatione fungentes. Quemadmodum enim Deus Pater Christum misit, ita Christus Apostolos, eorúmque successores spiritu suo in mundum mittit, ut Apostolus verè pronunciet: *Spiritus sanctus vos posuit regere Ecclesiam Dei.* Et Dominus se cum Apostolis eorúmque successoribus usque ad seculi finem futurum dixit. Hinc alibi Apostolus *servos* vult *obedire Dominis in simplicitate cordis, sicut Christo, nō ad oculum servientes, voluntatem Dei ex animo facientes.* Vbi non solùm opus externū, sed & promptam animi obedientiam requirens, non tyrannidem in cōscientias exercuit (ut loquitur impiissimus Calvinus;) sed absque hypocrisi & fictione, animo lubenti & prompto, pa-

Rom. 13.

Calvinus lib. 3. Instit. c. 19. nu. 14.

Rom. 13.

Prælatorum leges in conscientia obligant.

Act. 20.

Matth. 28.

Ephes. 6.

rendum esse mandatis superiorum docuit. Quod ad Hebræos 13. luculentis verbis expressit: *Obedite præpositis vestris: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri* &c. Vbi sicut alacrem præfectorum sollicitudinem, ita spontaneam subditorum obedientiam exigit ne scilicet animæ corā Deo prævaricationis reæ habeantur, si metu solum opus externum à præpositis imperatum exerceatur.

Cap. IX.

Cur sectarii potestatem condendarum legum Ecclesiæ præpositis adimant?

Pontifex & Episcopi sunt Ecclesiæ Principes, legislatores & iudices.

SECTARIORVM fundamentū est, quòd Pontificem in tota Ecclesia, Episcopos vero in suis diœcesibus principes esse non agnoscant, qui sua authoritate leges in conscientia obligantes ferre queant: vel in causis ecclesiasticis iudiciali authoritate sententiam ferre, aut denique transgressorem punire possint. In qua hæresi olim VValdēses fuere, teste Antonino: item Marsilius de Padua in libro, quem inscripsit, *Defensorem pacis*: quem confutat Pigius libr. 5. Eccl. hier. quos sequutus est VVicleff, ut patet in Concilio Constantiensi sess. 8. art. 38. & Ioannes Hus, ibidē artic. 15. & Ioannes de VVesalia, Moguntiæ damnatus 1479: Lutherus, qui anno MDXX. corpus Canonicum publicè combussit, Cochlæo teste in vita, sustinens, vesanum esse, cognoscendis Pontificum decretis operam dare, cùm ad eum duntaxat pertineat exhortari, monere, orare, reprehendere, non iudicialiter transgressores punire. At Scriptura sacra manifeste continet, Petro datas esse claves Ecclesiæ: hoc est, pascendi potestatē, ligādi, & solvendi: ad quā pertinet, leges in conscientia obligantes condere, legum transgressores excōmunicatione, irregularitate, suspensione, interdicto, aliisq; pœnis judicialiter punire. Nam qui majorem pœnam suo iure imponit, etiam minorem infligere poterit; exemplo Petri, qui votifragum morte mulctavit. Non enim debuit minor esse potestas Pontificis Ecclesiæ, quàm fuerit Pontificis Synagogæ. At illius præcepta, erant vera imperia: ut Deut.

Anton. 4. p. tit. 11. c. 7. paragraf. 2

Bellarm. lib. 4. de Pontifice cap. 15.

Lutherus Ius Canonicum combussit.

Clavium potestas.

Act. 5.

17. illud evincit: *Qui superbierit, nolēs obedire Sacerdotis imperio*, &c. *morietur*. Vbi enim est imperandi authoritas & obediendi necessitas, ibi sanè legum condendarum quoque potestas. Et quòd leges in conscientia etiam obligent, inde liquet, quòd iubeatur occidi nolens obedire. Neque dici potest, solùm hic puniri contemptum & scādalum, quia sine culpa nemo debet occidi.

Nolens obedire Sacerdotis imperio, interficiendus.

CVM ergo ex hac Scriptura cōstet, in Pontifice authoritatem esse præcipiendi; sequitur, eum posse actum indifferentem præcepto suo bonum ac necessarium facere: at omittere actum talem, necessarium etiam, citra scandalum & contemptum, est peccatum culpabile, quia iustè pro tali omissione punitur, non minùs, quàm qui contra Dei legem peccat, qua rem ex se indifferentem, prohibendo vel iubendo necessariam facit: ut non comedere de pomo, carnes suillas, & huiusmodi.

Actum indifferentem, fit præcepto necessarium.

Matth. 23. alligant onera gravia.

SVNT igitur Episcopi veri principes in regno Christi, habentes potestatem obligandi, legem ponendo, damnandi per sententiam, corrigendi, ac puniendi transgressores, adeò, ut illorum mandatis non obtemperans, non solùm contra Pontificem peccet, sed etiam contra Christum, qui ratum habet in cælo, quod Petrus in terra ligat aut solvit.

Christus ratum habet in cælo, quod Petrus in terra ligat. Matth. 16.

DENIQVE pastores sunt, ad quorum officium pertinet, oves regere, præcipere, urere, secare, non minùs, quàm ad reges, populorū pastores spectat, leges ferre, punire, cogere, ut confirmat illud Ioan. 20. *sicut misit me Pater, & ego mitto vos*. Ibi enim Dominus Apostolis suum reliquit ministerium, ut ipsius authoritate regnum Ecclesiæ administrarent, non solùm prædicando, sed etiam præcipiendo atque iudicando, ut cōpleatur illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*. Quod non solùm omnibus Apostolis, sed singulis quoque à Christo dictum est. Nam singuli Apostoli prædicaverunt, Sacramenta ministrarunt, præceperunt, ac iudicarunt, ut apertè Scriprura de Paulo testatur, quando fornicarium Christi authoritate iudicavit, ac Satanæ tradidit. Et in promptu habuit potestatem, ulciscendi omnem inobedientiā, (2. Cor. 10.) ac severiùs agendi secundū potestatem sibi datam in ædificationē: qua usus est excōmunicando Alexandrum & Hymenæum.

Ioan. 21.

Singuli Apostoli præcepta tulerunt & iudicarunt. 1. Cor. 5.

2. Cor. 13.

NEQVE verò Apostoli solùm iudi-

1. Timoth. 1.

cia

cia exercuerunt: sed leges quoque tulerunt. *Visum est* (inquiunt) *spiritui sancto & nobis, nihil ultrà imponere oneris, nisi hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, à suffocato, & sanguine.* Quæ tria per se erant indifferentia, nec à Christo prohibita: sed ut faciliùs gentes & Iudæi coirent, Apostoli hæc utilia pro tempore iudicantes, ab omnibus Christianis observari præceperunt; non tanquam ex lege Moysis ad hæc obligarentur, sed Apostolica potestate ad certum tempus fideles ad ista obligarunt. Cessante verò universaliter legis ratione, lex illa abrogata fuit. 1. Timoth. 3. Apostolus legem de bigamis non ordinandis tulit, quam adhuc Ecclesia retinet. 1. Timoth. 5. Episcopum tribunal habere scribit, in quo more iudicũ accusationes & probationes audiat, & secundùm allegata & probata iudicet.

[Margin: ...15. / ...postoli in... ...fferentia ... ...ceperunt. / ...ncil. Car... ...g. 4. can. ...]

Accedit usus omnium Conciliorum, quæ decreta & leges tulerunt, quæ etiam citra contemptum & scandalum in conscientia obligarunt, ut ex lege ieiunii Quadragesimæ, quatuor temporum aut vigiliarum convinci potest. Nam can. 68. Apostolorum iubet Clericum deponi, & laicum excommunicari, qui ieiunia indicta solverit. Vnde Chrysost. hom. 6. ad Antioch. ait, fidelem quidvis perpeti malle, quàm ieiunium violare. Et hom. 2. in Gen. legem Quadragesimæ ait, omnium conscientiam, etiam Imperatorum ad obedientiam inflectere. Ambros. serm. 25. *Non leve peccatum est, indictam fidelibus Quadragesimam violare.* Aug. serm. 62. de tẽpor. *Aliis diebus jejunare remedium est, aut præmium: in quadragesimâ non jejunare, peccatum est.* Leo serm. 3. de Iejun. 10. mensis: *Pium est agere non indictum: impium est, negligere prædicatum.* Denique Epiphanius hæresi 75. & Augustin. hæresi 63. Aërium ideo hæreticum dicunt, quia jeiunare ex præcepto Iudaicum esse assereret, atque libertati Christianæ adversari. In quo ei consentiunt nostri sectarii, non intelligentes, quòd libertas Christiana non consistat in liberatione ab obedientia legum aut prælatorum, sed à servitute peccati, à timore legis comminantis pœnam, ab observatione Mosaicæ legis. Christus enim non venit legem destruere, sed adimplere, diffundendo charitatem in fidelium cordibus, per quam libenter adimpleant, quod lex iubet. Vnde Petrus & Paulus fideles crebrò ad obedientiam superioribus etiam Ethnicis exhibendam cohortantur, quasi prævidentes eos, qui prætextu libertatis, nullis superiorum legibus necessitate præcepti obediendum esse inculcarent: *Vos in libertatem vocati estis, tantùm, ne libertatem in occasionem detis carnis*: q. d. Licet per Christum à peccato liberati sitis, non tamen à concupiscentia & passionibus, quę cum ratione pugnant, secundùm quam vivendum est. Ideoque legibus, nihil præter rationis iudicium continentibus, opus est, ut eas sequendo, corporis & sensus affectu postposito, spiritus & rationis ductum homo consectetur.

[Margin: Præcepta etiam citra contemptum & scandalum obligant ex se nisi ab excommunicationis ...ena. / Concil. Carthag. can. 24. Coelestinum c. 9. / Quadragesimæ ieiunium etiam Imperatores obligat. / Ad Hebr. 13. Rom. 13. / 1. Petr. ... Galat. 5. / Leges indictum ratio... / ... continent]

At obiicit Sectarius: Christiani legem Evangelicam habent, quam sequantur. Respondeo, illam quidem eos habere, sed veluti regulam universalem, quæ sola non sufficiat ad dirigẽdum particulares actiones, nisi Principum Ecclesiæ authoritate conclusiones ex ea deducantur, singularibus fidelium actionibus accommodatæ. Nam in Republica civili, non obstante lege naturali, quæ dictat, hæc amplectenda, illa esse fugienda, non sunt superfluæ leges deductæ, tanquam conclusiones ex iure naturæ. Exempli gratia: Evangelium sumi iubet Eucharistiam: sed quomodo, aut quando; non determinat. Hinc Apostoli lege sanxerunt, à ieiunis sumi debere, & saltem in Paschate. Rursus Evangelium dicit, fideles ablato sponso ieiunaturos: sed Ecclesia determinat tempus Quadragesimæ, quatuor temporum, vigiliarum; non relinquens libertatem, seposito contemptu & scandalo non ieiunandi; sed necessitatem imponit non minorem, quàm si per seipsum Christus hoc edixisset. Nam *qui vos spernit, me spernit.* Quemadmodum enim Deus per hominem Christum loquebatur: ita Christi vicarius, non authoritate propria, sed à Deo accepta, nomine ac vice Dei iustas leges fidelibus imponit; quas qui violat, Deum potestatis authorem offendit, ultoremq́; sentiet. Lex enim humanarum actionum regula est, à Deo immediatè, vel mediatè constituta, à qua deviare, peccare est: (& *peccatum cũ consummatum fuerit, generat mortem*:) non enim minùs contemnitur Deus in suo ministro, quàm Rex in Protege, Legato, Consilio, vel Magistratu à se constituto. Quod agnoscens Moyses ait: *Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Et Samueli ait Deus: *Non te abjecerunt sed me*, à quo scilicet ministerium

[Margin: Obiectio. / Præter legẽ Evangelicã opus est particularibus legibus. / Aug. epist. 118. c. 6. / Sapient 6. Deum spernit, qui homines leges ferentem contemnit. / 1. Ioan. 5. / Exodi 16. / 1. Reg. 8.]

rium habes. *Per me* enim (ait Sapientia) *reges regnant, & legum conditores iusta decernũt.* Quibus cõsonans Apostolus: *Sic existimet homo, ut ministros Christi.* Et, *Pro Christo legatione fungimur.* Et cum varia præcepta dedisset, concludit: *Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo vobis, quoniam Domini sunt mandata. Et perambulans Syriam & Ciliciam, confirmabat Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

1. Cor. 4.

1. Cor. 14.

CAP. X.

Vtrùm naturalis lex amitti possit.

Act. 15 et 16. Lex naturalis.

QVEMADMODVM in disciplinis theoricis cõmunissimum principium est unicum; scilicet: *Omne est, vel non est*: ex quo multa (quæ prima quoque principia sunt) deducuntur: ut, *omne totum est maius sua parte*: ita & in practicis cõmunissimum & absolutè primum præceptum est unicum: scilicet: *bonum est per se prosequendum, & malum fugiendum*: ex quo alia similiter multa præcepta (quæ naturalia quoque appellantur) profluunt, quæ ad tria revocare possumus, iuxta triplicem hominis naturalem inclinationẽ: quarum I. ei communis est, cum omnibus rebus etiam inanimatis, nempe inclinatio conservandi proprium esse; ex qua naturale præceptum emanat: *Vitam esse conservandam*. Ex quo principio iterum conclusiones multæ ducuntur: puta, esse comedendum, bibendum, vestitum necessarium, domum &c. II. inclinatio est homini cum animantibus communis, ex qua præceptum fluit conservandæ speciei: ex quo iterum deducuntur matrimonia, educatio prolium & similia. III. naturalis inclinatio homini cum angelis est communis: nempe ad intelligendũ veritatem, & vivendum secundùm virtutem: ex qua præceptum naturale oritur: *Vivendum esse secundùm rationem.* Ex quo rursus alia præcepta scaturiunt, videlicet, *Deum esse colendum*: quod fundamentum est primæ tabulæ: Et, *Alteri non feceris, quod tibi fieri non vis*; quod est fundamentum secundæ tabulæ. Vnde sequitur actus omnium virtutum, secũdùm generalem quandam rationẽ, qua boni, honesti, & secundùm rationem sunt, ad legem naturæ pertinere, dictã-

Principium a. bonum generale ac primarium.

Triplex naturalis inclinatio. I. conservandi esse.

II. Conservandi speciẽ.

III. intelligendi veritatem vivendi secundùm virtutem.

Deus colendus est: fundamentum I. tabulæ. II. Tabulæ fundamentum.

tem, esse vivendũ secundùm rationem. Sed quatenus particularium virtutum actus sunt, ad naturæ legem non pertinent, quia non statim a quolibet tales agnoscuntur. Hoc sensu dixit Augustinus, *omne vitium esse contra naturam.*

Actus omniũ virtutum quadam generali ratione ad legem nat. pertinent.

Lib. de spir. & lit. c. 27. Enchir. c. 11. Lib. 11. de civit. c. 1. Omne vitiũ cõtra naturã.

Ex quibus sequitur, legem naturæ, quoad prima & cõmunissima principia, eandem apud omnes esse, nec omnino aboleri posse; quamvis nonnullos ita excæcari contingat, ut fornicationes, furta, imò contra naturam peccata esse licita sibi persuadeant; ut Apostolus Rom. 1. ostendit, & Hieron. in 1. cap. Ezechielis, ac lib. 2. *cont. Iovinianum* peccandi consuetudine cognitionem præceptorum naturalium obscurari docet. Qualis ignorantia licet crassa sit, non tamen est invincibilis, nec probabilis, excusans à peccato: *Dixit* enim *insipiens in corde suo: non est Deus.*

Theodoretus libr. 9. de curat. Græc. affect.

Psal. 52.

CAP. XI.

Quod sit discrimen inter legem naturalem, æternam, & positivam.

QVOD æterna lege præcipitur, ideo bonum est, quia præcipitur, non contrà, & sic de prohibitione. Quod verò naturali lege mandatur, ideo iubetur, quia bonum est, nõ contrà: idem de prohibitione. Id autem, quod lege positiva statuitur, vel quia bonum est, mandatur, aut ut ex indifferenti bonum fiat: similiter de prohibitione.

Discrimen inter legem æternam & positivam.

LEGES autem positivas necessariũ fuit legi naturali superaddi, quia hæc nulla prævaricatoribus supplicia statuebat, quæ lege positiva divina, similiter & humana determinantur. In lege quidẽ veteri supplicia temporalia potissimùm inculcatur, sub quibus tamen etiam æterna intelligebantur, quemadmodum & temporalibus promissionibus apertè ac frequenter ad præceptorum observationem Iudæi provocabãtur: spiritualia verò bona per illa temporalia latenter adumbrabantur. Ideo Iudæis tanquam pueris, qui pædagogi metu coërcentur, non est data lex, quæ interiores animi motus expressè sub æternæ mortis interminatione vetaret, de illisq; palam & perfectè disponeret; neque insuper, quæ internos charitatis, humi-

Lex positiva statuit supplicia & præmia.

humilitatis, patientię, mansuetudinis, continentiæ, paupertatis, & obedientiæ motus expresse sub cælestis & regni ęterni spe proponeret: sed id lex nova per Christum annunciata plenissimè, nova superaddendo legi Mosaicæ præcepta, non tantùm fidei & Sacramentorum, sed & moralia, pręstitit. Cujusmodi sunt: non aspicere mulierem: omnino non iurare: pro inimicis & persequentibus orare: non resistere, sed iniurias patienter ferre: animas pro fratribus ponere: omnia propter Christum relinquere: semper orare: & sic orare: *Pater noster* &c. dare mutuò absque ulla recuperandi spe. Deniq; adjecit Christus mandata de ieiunio, eleemosyna, oratione, de vitanda sollicitudine circa divitias acquirendas, circa vestes, circa curiositatem de factis aliorum, circa temeraria iudicia. Item modum fraternæ correptionis tradidit, consilia quoque paupertatis, castitatis & obedientiæ, quibus homo armetur contra impetus luxuriæ, superbiæ ac avaritiæ, quibus à devotione erga Deum potentissimè revocatur. Vnde sapienter admonet Aug. non rectè dici, omnia novæ legis præcepta (de moralibus loquens) in veteri lege reperiri: sed dicendum est (ait) penè omnia: quod repetit libr. contra Adamanthum c. 3. & libr. 19. cont. Faustum cap. 28. Nam pleraque à Christo expresse præcepta vel prohibita reperiuntur, quæ non omnino, aut nisi implicitè in veteri lege inveniuntur: qualia sunt, quæ non solùm opera exteriora secundùm se mala, sed etiam interiores affectus & occasiones peccatorum vetant: ut non iurare omnino; nec ex bonis, quæ agimus humanam gloriam, vel opes quærere. Item ut de cibo, vestitu & potu non simus solliciti; ut de proximo, quantum fas est, rectè semper existimemus, nec iniustè aut temerariè de quoquam judicemus, ita tamen, ut nullam Sacramentis injuriam, neque detrimentum Ecclesiæ inferamus. Eódem pertinent, quæ auxilium Dei ad implenda mandata necessarium docet, nec sufficere fidem solam, vel quòd quis bona & vera profiteatur; sed præterea necessarium esse, ut opere Dei præcepta impleat: quærendos tamen esse doctores veritatis, ac sedulò vitãdos esse propagatores falsitatis, quales sunt pseudoprophetæ, qui sub velamine verbi Dei & reformationis falsam doctrinam proferunt, animásque simplicium hominum, tanquam lupi rapaces dilaniant. Decuit enim, legem novam ea iubere ac prohibere, per quæ in gratiam introducimur aut conservamur, aut in gloriam perducimur. Hoc autem fide, Sacramentis, & bonis operibus fit. De illis proinde Christum præcepta dare oportuit. Et quamvis in Evangelica lege nova fides de Deo ac Mediatore Christo instituta non sit: attamen quod implicitum erat antiquis, hoc fidelibus novi Testamenti explicatum est. Vnde nunc plura Christiani explicitè tenentur credere, quàm olim Iudæi.

Matt. 5. 6. 7. Luce 6. Præcepta moralia, item fidei, & Sacramentorũ Christus dedit.

Matth. 18.

Aug. lib. 1. retract. c. 22. Non omnia, sed pene omnia moralia præcepta novæ legis in veteri reperiuntur.

Christus occasiones peccatorum vitari mandavit.

SACRAMENTA verò pauca Dominus per seipsum instituit, quia legẽ libertatis onerari signorum multitudine noluit. Præcepta quoque moralia pauca addidit, falsasque & erroneas legis interpretationes reiecit. Pręcepta verò, quibus homo in ordine ad proximum dirigitur, similiter pauca dedit: ut de correptionis ordine, de contumacis ab Ecclesia eiectione: Præcepta insuper ceremonialia, quibus per Sacramentalia quædam homo in Deum ordinatur. Nam hæc dispositioni præfectorum Ecclesiæ commisit, quibus amplissimam quoque ligandi, & solvendi, necnon pro temporum & personarum varia conditione, leges ferendi potestatem dedit: quod in nova lege fieri maximè deceuit, in qua Spiritus sancti copiosior gratia, maiorque sapientia, quam antiquæ legis tempore promissa fuit. Accedit, quòd vicariorum Christi authoritas, illustrior gratiorq; reddatur, quia eorum prudentiæ ac discretioni gubernationem Ecclesiæ per omnes gentes diffusæ reliquit, ut pro diversitate gentium ac ingeniorum populis credentibus leges accommodarent. In veteri autem lege, quia tempus illud servitutis, non libertatis erat, & lex Mosaica non viris per se optima sapientibus, sed pueris sensu, carnaliq; uni tantùm populo edebatur, congruebat, singula præcepta ceremonialia iudicialiáque determinari, paucissimáque arbitrio & dispositioni præfectorum illius Reipublicæ committi.

Præcepta, & Sacramenta pauca Christus per se instituit.

Prælatis Ecclesiæ amplissima potestas leges ferendi data.

❧

CAP. XII.

Quòd lex vetus à Deo, & bona fuerit.

Lex vetus à Deo data, bona fuit.

QVAMVIS lex Mosaica perfectionem novæ Legis non attigerit, attamen bona, & à Deo fuit data, licet per angelos promulgata, quibus à Deo potestas leges ferendi nõ est concessa, sed tantùm promulgandi ministerium injunctum. Vnde lex vetus non angelica, sed *divina* nuncupatur, per quam accipiebatur spiritus timoris, non amoris. A malo enim coërcebat metu, impediebatq; opus externum, licet non sanaret diffusa charitate interiorem affectum. Iustitiam itaque veram per se non præstabat, sed à Christo dari significabat. Et bona temporalia potissimùm suis observatoribus promittebat: multitudine verò præceptorum & signorum onerabat; figurarum insuper obscuritate fatigabat. Et non omnibus hominibus, sed uni Israëlitico populo iuxta promissa eorum patribus facta, indulta fuit. Illum enim populum Deus præ ceteris specialibus privilegiis exornare voluit, ex quo Christus nasciturus erat, ad quem lex illa veluti pædagogus adducebat. Finis enim legis, Christus. Nam dum peccatũ commonstraret, sed non efficaciter adjuvaret, hominem de sua infirmitate convictum, adiutorem atque medicum quærere docebat, qui liberum hominis arbitrium efficacis gratiæ adiutorio dirigeret. Tempore autem Moysis data est, quando populus antea captivus & servus, iam liber erat, ac in certam Reipublicæ formam erigendus.

Angeli legũ promulgatores.

Lex vetus, imperfecta.

Aug. tract. 4. in Ioan. Lib. 15. de civit., 15.

SCOPVS autem omnium præceptorum, est charitas Dei & Proximi: hoc est, amicitia hominum cum Deo, & inter se. Quia verò præcepta non de fine, sed de mediis dantur, ideo varia & plura sunt: quædam *Moralia*, quædã *Ceremonialia*, alia verò *Iudicialia*. Moralia sunt, quæ ratio dictat pertinere ad bonos mores, etiamsi scripta non essent: Ceremonialia & Iudicialia, sunt determinationes moralium præceptorum, quoad ritum colendi Deum, & quoad modum conservandi inter homines iustitiam. Quæ triplex præceptorum divisio Deut. 6. indicatur: *Hæc sunt præcepta, & ceremonia, atque iudicia.* Et c. 7. *Custodi præcepta* &c. Eandem divisionẽ indicat Apostolus, dicẽs: *Itaq; lex quidem sancta, & mandatũ sanctum, iustum & bonũ*, quia per se à malo coërcebat, bona & sancta opera imperabat: temporalia bona na observatoribus, & mala transgressoribus denunciabat; per quæ tamen æterna & spiritualia bona, & similiter mala, quãdoque reddenda unicuique secundùm sua opera, figurabantur.

Scopus legũ, charitas. Aug lib. 3. cont 2. epist. Pelag. cap. 4. Lib. de nat. & grat. c. 19. 1. Timoth. 1.

Moralia præcepta quæ?

Deut. 6.

Rom. 7. Lib. 2. Esdra c. 9.

Isaia 1.

QVARE omnino confitendum est, legis observatores, qui veteres illas figuras nõ pro rebus, sed pro typis accipiebant, & iuxta morem illius temporis Deum verum colebant, Christiq; adventum significativis typis prænunciabant, salvaros fuisse. Non enim lex Mosaica sublata est, quia mala, veluti ritus Gentilium; sed quoniam ad tempus data erat, ad prænunciãdum futura Christi mysteria, quibus adimpletis vim & utilitatem suam perdidit. Rectè igitur Augustinus contra Manichæos, legem veterem fuisse bonam & sanctam, eiusq; observatores Deo placuisse docet, simulque illos fuisse liberos, nõ servos, qui signa ut talia, non tanquam res per se Deo placentes observabant: quales permultos in Israëlitico populo fuisse certum est, qui fide ac spiritu Christi vixerunt: ut Prophetæ, Samuel, David, Isaias & alii, qui Evangelica mysteria nõ tam prædixisse, quàm oculis conspexisse, præteritaque narrasse videntur.

Observatores legis Mosaica secundũ Dei institutionẽ Deo placuerunt.

Aug. lib. 19. cont. Faustũ ca. 14. 17. lib. 15. c. 7. Lib. 2. cont. advers. legis & Proph c. 7. Lib. 3. de doct. Christ.

CAP. XIII.

De gradibus moralium præceptorum.

Præcepta moralia, sunt triplicia.

MORALIA præcepta vocamus, quæ ad mores bonos pertinent, sive aliqua lege positiva, divina vel humana constituta sint, sive naturali lege sola. Tres autem gradus huiusmodi moralium præceptorum reperiuntur. PRIMVS eorum est, quæ ex primis principiis naturaliter cognitis, tanquam conclusiones absque labore deducuntur: cuiusmodi sunt præcepta secundæ Tabulæ.

SECVNDVS gradus eorũ est, quæ ex primis quidem principiis, sed nõ absque hominum industria deducuntur: qualia sunt extra Decalogum multa, ut assurgendum senioribus &c.

TERTIVS eorum est, quæ ex primis principiis etiam, sed non absq; divino lumine, humanam rationẽ adjuvante deducuntur; ut præcepta Fidei, & de colendo Vno & Trino Deo.

AD-

Ad moralia ergo præcepta ſpectant omnium actus virtutum, ſimiliter & prohibitio peccatorum: quia talium mandatorum finis eſt, conjunctio cũ Deo, ad quam perfecta bonitas & juſtitia neceſſaria eſt. At lex humana, cujus proprius finis eſt Reipublicę tranquillitas, per ſe actus juſtitiæ præcipit; aliarum autem virtutum non niſi in ordine ad juſtitiam. Hinc intemperantiam ſimplicem non punit, uti nec fornicationem. Licet in ſuper omnium virtutum actus ad moralia præcepta (uti dictum eſt) pertineant; non tamẽ omnes præcipiuntur, at illi ſoli, abſq; quibus conſervari virtus nequit. Ceteri, qui non tam ad virtutem, quàm ad ejus perfectionem concurrunt, non ſub præcepto, ſed conſilio cadunt; ut multa in

ap. 13. 24. & aliis.

Proverb. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, &c.*

Aug. in Exodum quæſt. 140.

Vniversa tamen moralia præcepta ad Decalogum reduci poſſunt, vel tanquam principia in eis contenta, vel tanquam concluſiones, aut veluti determinationes ejus. Manifeſta verò legis naturæ præcepta, ex quibus veluti principiis lex Decalogi promanat, (qualia ſunt, bonum conſectandum, malum vitandum eſſe, conſervandum eſſe proprium, propagandam eſſe ſpeciem, colendum eſſe Deum) ſcribi in tabulis non oportuit, quia nemo illa ignoret. Alia verò moralia præcepta auguſtiora, quæ ex Decalogo veluti concluſiones fluunt, Deus non ſcribi in tabulis, ſed per viros ſapientes, ac divinæ legis interpretes ex Decalogo deduci, populiſque tradi voluit: quomodo ex primo præcepto, quo vetatur idololatria, deducitur, prohiberi ſuperſtitiones, omnemque cultum dæmonum. Ex ſecundo præcepto deducitur prohibitio blaſphemiæ, omniſque falſæ doctrinæ. Ac ex ſingulis præceptis in Decalogo expreſſis deducuntur varia alia, paſſim in ſcripturis contenta. Ne quis autẽ miretur, graviora quædam peccata reduci ad leviora; ſciendum eſt, in Decalogo ea fuiſſe expreſſa, quæ manifeſtiorem injuſtitiæ ac injuriæ rationem præ ſe ferunt, & prohibita eſſe leviora, ut ex illis conjectura facilior eſſet de majoribus. Dum enim prohibetur, aſſumere Dei nomen in vanum; facilè colligitur, majore ratione prohiberi blaſphemiam: & dum prohibetur falſum teſtimonium, ſequitur, nefas eſſe falſum judicium.

Deut. 18.

Levit. 24.

Cap. XIV.

De Decalogi nomine ac præſtantiâ.

Decalogus.

Decalogi nomine decem præcepta, in duabus tabulis lapideis digito Dei ſcripta, populoque Iſraëlitico in monte Sinai propoſita intelligimus, ſive legem, decem præceptis comprehenſam. Scriptura *decem verba, ſententias*, aut *ſermones* appellat. Vnde vates: *In Pſalterio decachordo pſallam tibi.* Clemens Alexandrinus compoſito nomine *Decalogum* vocavit: qua voce Origenes, aliique Græci, & Hieronymus, Auguſtinus, aliique Latini ſcriptores poſtea uſi leguntur: & aptè quidẽ, latenter inſinuantes, quòd Chriſtus, Patris Verbum, verus ſit legiſlator, qui ſuis cultoribus legem angelico miniſterio promulgaverit. Eſt enim denarius numerus perfectionis index. Hinc decimas fructuum Deo largimur, in argumentum, quòd *omne donum perfectum*, atque ipſa Decalogi adimpletio, *deſcendat à Patre luminum.*

Deut 4 & 1[illegible]. Joſephus lib. 3. antiquit. cap. 4 Clem. lib. 6. ſtrom.

Iac. 1.

Decalogi præſtantia.

Præstantia Decalogi ex authore Deo, & promulgatoribus Angelis oſtenditur. Tanta enim inter leges has & humana ratione adinventas intereſt, quantum inter Deum & homines, divinamq; & humanã ſapientiam. Accedit, quòd omnes ſcriptas, & ab hominibus in omni ævo ſancitas leges, antiquitate & origine, divina hæc lex ſuperet: cui tandem omnium in univerſo terrarum orbe gentium atque populorum vetuſtiſſimæ leges cum ſuis latoribus, non ſecus ac clariſſimo ſolis exorientis jubari, noctis caligo ſolet, ceſſere, Apoſtolorum buccinâ in Mundo perſonante, & eam ubique promulgante, teſte Theodoreto lib. 9. *de Græcarum affectionum curatione*; ubi legis hujus utilitate, innocentia, juſtitia, ſanctitate conſpectâ, populos, ſpretis abjectiſque avitis ſuis legibus, ad diviniorem hanc amplexandam, ſalubriori facta permutatione, protinus incenſos fuiſſe refert.

Ex fine quoque hujus Legis, ejus dignitas perſpici poteſt: nam obſervatores ad beatam & immortalem vitam perducit, juxta illud Chriſti: *Si vis ad*

Matth. 19.

vitam ingredi, serva mandata. Et: *Factores legis justificabuntur.* Adhæc amicos Dei facit, illique homines in hac, & futura vita conjungit. Hinc *beatus* prædicatur, *qui in lege Domini nocte & die meditatur.* Vnde Sapiens: *Quæ præcepit tibi Deus, cogita semper.* Et: *Deum time, & mandata ejus observa; hoc est, omnis homo.* Ad hanc enim normam omnis homo vitam componere debet, ac de peccatorum genere, modo, & gravitate, nec non de quacumque actione, officiiq; prætermissione sententiam ferre.

Rom. 2.

Psalm. 1.

Eccles. 1.

Eccle. 12.

PRÆTEREA Legis huius excellentia ex rerum contentarum perfectione colligitur. Hominem enim, quoad interiora & exteriora, in Deum & hominem officia disponit, succinctè fontes legis naturalis exprimens. Primùm enim Deo creatori, supremóque Domino fidelitatem, reverentiam, & famulatum, seu cultum & obsequium deberi commonstrat. Exinde Proximis honorem debitum reddendum, nec eis in persona propria, vel ad propagandum coniuncta: nec in bonis, aut fama: nec opere, nec verbo, aut corde, nocendum esse tradit: quin potiùs alium hominem tanquam seipsum esse diligendum, nec ei faciendum, quod sibi quis fieri nollet. Proinde meritò Augustinus Decalogum *omnium legum epitomen* vocat, quia ad eam reliquę leges ad bonos mores pertinentes reducantur, omnes virtutum actus, sine quibus iustitia haberi aut conservari nequit, præcipiantur, & peccata, vitiosæque hominum actiones deregantur ac vetentur. Cuius legis cùm finis sit amicitia Dei, perfectam iustitiam præcipere oportuit.

Decalogi præcepta Deo & proximo debitum amorem reddendum continent.

Decalogus omnium legum Epitome. Aug. q. 140. super Exodū.

ACCEDIT, quod scriptura Decalogi præstantiam variis encomiis celebret, duodecim ei nomina tribuendo. Dicitur enim *Lex*, quia homines obliget: *Præceptum*, quia Deus per se tulerit: *Mandatum*, quia per hominem dedit: *Eloquium*, *Sermo*, *Verbum*, quia per Filium à Deo Patre data sit: *Iudicium*, quia summa Dei sapientia constituta, tanquam regula, secundùm quam homines iudicabuntur: *Iustitia*, & *æquitas*, quia lex rectissima sit, unicuique suum attribuens, aut vetans: *Iustificatio*, quia iustitiæ opera imperet, quæ factores iustificant: *Via*, quia norma sit bene vivendi, & absque errore ad Deum perveniendi: *Semita*, quia incipientibus angusta & arcta videatur: *Testimonium*, quia testis sit operum bonorum & malorum; illiúsque testimonio convincendi sint peccatores. *Per illam enim judicabuntur.* Denique vocatur, *Lex divina, spiritualis, sancta, justa, bona, immaculata, oculos illuminans, Liber mandatorum Dei, Lex vitæ, Lex manens in æternum.*

Duodecim nominibus exornatur Decalogus. Deut. 11.

Aug. in Psal. 76.

Rom. 2.

Rom. 7.

Baruch. 4.

POSTREMO Decalogi commēdationem adauget, quòd omnium conscriptarum legum sit antiquissima, ad quam quantò postea Legislatores propiùs accesserunt, tantò diviniores habiti sunt. Cui uni legi Apostolis illam tandem ubique publicantibus, universarum gentium leges cessêre, Assyriorum, Babyloniorum, Ægyptiorum, Persarum, Græcorum, Latinotum, aliarúmque gentium, quæ hujus legis perspecta sanctitate, justitia, & utilitate, libenter patriis legibus rejectis, istam amplexi sunt; ut Theodoretus lib. 9. *de curat. græc. affect.* latè prosequitur, ostendens, nullam aliarum legum continere regulam divinitus constitutam, ad quam hominum actiones, laude aut vituperio dignæ examinari debeant: hanc autem Dei voluntatem explicare, cui nos conformando recti simus. Vnde Scriptura *beatum* canit *populum, cui Deus eloquia sua credidit. Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*: Et, *Hæc est sapientia vestra & intellectus coram populis, ut audientes universi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna!* Et alibi: *Beati sumus Israël, quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.* Et: *Audi Israël mandata vitæ, auribus percipe, ut scias prudentiam. Disce, ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias, ubi sit longitudo vitæ & victus, ubi sit lumen oculorum & pax. Filii Agar exquirunt prudentiam, quæ de terrâ est, fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus; fontem sapientiæ delinquerunt, & viam disciplinæ ignoraverunt.* Quibus consonans Vates regius: *Narraverunt mihi,* ait, *fabulationes, sed non, ut lex tua.*

Decalogi antiquitas.

Hominum actiones secūdùm Dei legem examinabuntur.

Theodoretus lib. 9. de cur. græc. affect.

Psalm. 147.

Deut. 4.

Baruch. 4.

cap. 3.

Psalm. 118.

CAP. XV.

Cur opus fuerit descriptâ lege?

Lex scripta cur data?

CVM homines legem naturalem à Deo singulorum cordibus in prima hominis institutione insculptam, longa peccandi consuetudine obscuratam legere nollent, multi quoq; ignorarent, nec scire curarent, ut securiùs malum agerent, nec stimulis conscientiæ, pudore aut verecundiâ divexarentur: Deus singulari misericordiâ, lege hominum oculis objecta, illam renovavit, hominémque ad interiora veluti redire compulit, admotâ voce: *Redite prævaricatores ad cor. Quæ lex in cordibus vestris scripta exigit, præstate.* Deinceps nullam ignorantiam prætendere valebitis, dicendo: fecissem si scivissem. Habes enim ô homo legem externam, à Deo propositam, quæ te instar pædagogi assiduè de agendis & vitandis instruat, officiique tui te admoneat, quæ observatoribus præmia, & transgressoribus supplicia decernat. *Isaiæ 46. Rom. 2.*

SERVIVIT ergo lex ad ostensionem peccati, & ad hominem convincendum de sua ignorantia & infirmitate. Priùs enim opinione scientiæ & potentiæ inflatus, se sibi ad omnia sufficere persuadebat, idololatriam, nefandáque scelera, etiam contra naturam, tanquam licita frequentabat. Acceptâ vero scriptâ lege, didicit, præter legem naturæ, potentiarúmque naturalium subsidia, opus esse doctrinâ, magistro ac pædagogo, qui vitanda, sectandáve ostenderet: sed dum lege acceptâ eandem implere non valuit, non solùm de priore ignorantia, sed etiam de sua infirmitate convictus fuit, intellexitque, non tantùm sibi opus fuisse Doctore, sed etiam medico, qui sanaret, & vires suppeditaret, quibus faceret, quod lex juberet. *Ambrof. Epist. 71. Aug. lib. 14. de Trin. c. 15.* *Lex hominē convincit ignorantiæ et infirmitatis.*

AD Christum itaque lex transmittebat, cujus gratiâ lex adimpleri poterat. Data est autem quinquagesimo die ab egressu ex Ægypto, in typum, quòd L. die post Resurrectionem Christi lex charitatis, misso cœlitus Spiritu Sancto, fidelium cordibus inscriberetur. *Lex data 50 die quid figuraverit*

MAGNA insuper cum majestate Deus illam legem populo, ad eam suscipiendam præparato dedit, in typum, quòd Christianis per Christi mortem liberatis, qui se à mundi carnisque illecebris abstraherent, lex spiritus in tabulis cordis per Christum danda foret.

CAP. XVI.

Quos obliget Decalogus?

Decalogus quatenus Christianos obliget.

QVAMVIS lex Decalogi, utà Domino in monte Sinai per Moysen Israëlitis data, Christianos non obliget; attamen quatenus legem naturæ omnibus hominibus communem, animisque singulorum impressam complectitur, eatenus omnium ætatum homines obstringit. Ideoque Christus eandem legem explicavit, observandamque docuit. Alia enim ratio est Moralium præceptorum, quæ naturæ legem solùm manifestant: Alia Ceremonialium, quæ ritum colendi Dei pro temporum varietate congruentem statuunt: aut etiam Iudicialium, quæ modum inter homines justitiam conservandi determinant. Nam Ceremonialia & Iudicialia præcepta certo tempori & populo accommodantur; ideo eam solùm Rempublicam obligant, cui imponuntur: sed Moralia, quia legem naturæ solùm referant, omnibus communia sunt. Quare impiè admodum nonnulli contendunt, decem præcepta nihil ad Christianos pertinere, asserentes, nihil in Evangelio præcipi, nisi fidem; cetera esse indifferentia & libera: quos anathemate ferit Concilium Tridentinum, quia Christus non solùm quid credere, sed etiam quid oporteat facere ad salutem consequendam docuit: *Nolite*, ait, *putare, quoniam veni legem solvere* (tollendo scilicet obligationem) *sed implere*, opere factorum, non adjectione verborum. Iuxta illud: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et: *Hoc fac* (scilicet quod lex jubet) *& vives.* Et: *Nisi abūdaverit justitia vestra &c.* Vbi Decalogi præcepta quædā Dominus proposuit, exposuit, & confirmavit, non autē abrogavit. Imò adultorū nullus justificatur, nisi animū paratū exhibeat, ad omnia *Matth 5. Matth. 19. Sess 6. can. 19. & 20. Aug. lib 19. cont. Faust. cap. 26. Matth. 19. Luce 10. Matth. 5.*

Dei mandata suo loco & tempore implenda. *Factores enim legis justificabuntur.* Et, *factor operis, beatus in suo facto erit.* Vbi manifestè Iacobus tradit, bona opera non solùmmodo signa & fructus esse justificationis adeptæ, sed etiã ipsius augendę causam, conditionẽ & meritũ. Verè siquidem bonum opus justitiam & salutem operatur, juxta illud Apostoli: *Cum tremore salutem vestram operamini.* Et: *Tristitia, quæ secundùm Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus: *Id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Et: *Ore confessio fit ad salutem.* Et Iacobi scopus est, docere, hominem ex operibus justificari, & non ex fide tantùm; sicuti & Petri, Ioannis, & Iudæ, ut notat Aug. Authorem illius hæresis, quòd sola fides justificet, Simonem magum fuisse tradit Irenæus lib. 1. cap. 10. *de hæresibus*, & post cum Theodoretus de Hæret. fabulis. *Iubebat* (ait) *Simon suos legis minas non timere, sed tanquam liberos facere quod vellent: non enim per bonas actiones, sed per gratiam salutem consequuturos.* Eandem hæresim amplexus est Eunomius, Augustino teste hæresi 54: *Fertur* (ait) *adeò bonis operibus inimicus fuisse, ut asseveraret, quòd nihil cuiquam obesset quorumlibet perpetratio & perseverãtia peccatorum, si hujus, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.* Quem Hieron. in c. 4. Oseæ confutans, dicit eos, qui rejectis operibus sola fide nituntur, Dei misericordia in suum interitum abuti. Clemens Alexandrinus lib. 5. strom. *Gratiâ salvamur, sed non absque operibus.* Origen. lib. 2. in Epist. ad Rom: *Ne putent fideles, hoc sufficere quòd credunt; sed sciant, justum Dei judicium unicuique reddere secundùm opera sua.* Gregor. Nazianzenus oratione in sanctum lavacrum: *Fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera sine fide.* Chrysost. hom. 30. in Ioan: *Si rectè credideris, non autem rectè vixeris, nulla tibi ad salutem utilitas.* Idem sentiunt Augustinus, Cyrillus, Prosper, Fulgentius, & reliqui Catholici scriptores.

Iac. 1. & 2. | Philippen. 2. | 2. Cor. 7. | 2. Cor. 4. | Rom. 10. | Simon Magus observationem Decalogi renuit, sola fide contentus. | Aug. lib. de fide & operibus, cap. 14. | Lib. de antico baptismo cot. Petilianum. cap. 10. | Aug. hæresi 54. | Eunomius bonis operibus inimicus. | Ieron in c. 4. Oseæ. | Sola fides non justificat.

QVARE Christus Decalogi obligationem non sustulit, quin potiùs illius adimpletionem maximè ad Christianos pertinere demonstravit, quibus dilectionis præceptum tam sedulò inculcavit, in quo totius Decalogi observatio continetur: *Plenitudo enim legis est dilectio.* Quod Apostolus insinuans ait: *Legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.* Ideo enim Deus Filium suum misit in mundum, ut justificatio legis impleretur in nobis, per Spiritum Sanctum diffusum in cordibus nostris. Dei enim judicium non erit solùm de fide cujusque, verùm etiam de operibus. *Referet enim unusquisque prout gessit, sive bonum, sive malum.* Et damnabuntur multi non propter fidei defectum, sed operum; quibus judex dicet: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare &c.* Quare B. Augustini verbis concludo: *In illis decem præceptis, exceptâ Sabbati observatione, dicatur mihi, quid non sit observandum Christiano?* Et consonans Leo scribit, præcepta ad morum regulas pertinentia, tia, nulla esse commutatione variata: salvat ergo fides non sterilis & mortua, sed per dilectionem operans, viva, fœcunda operum.

Lib. de fide & operibus. cap. 14. | Lib. de gratia & lib. arb. cap. 7. | In præfat. Psal. 31. | Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 19. | Prosper lib. 1. de vita contempl. c. 19. | Fulgent. lib. 2. de pec. remiss. cap. 1. | Rom. 1. | Matth. 25. | Aug lib. de spi. & lit. cap. 14. | Lib. 19. cont. Faust. cap. 2. | Tract. 3. in Ioan. | In Psal. 73. | Leo serm. 14. de Pass & 6. de Ieiu. 10. mensis.

CAP. XVII.

An lex Decalogi ab homine impleri possit?

PRÆCEPTA Dei non solùm observatione possibilia, sed etiam facilia per vires gratiâ Christi adjutas Dominus attestatur: *Iugum meum suave est, & onus meum leve.* Et Ioannes: *Mandata ejus gravia non sunt.* Perfecta enim charitas foras mittit timorem, facitque præcepti sarcinam levem; non solùm non prementem onere ponderum, verùm & sublevantem vice pennarum. Quid enim facilius, quam Deum amantissimum Patrem, suamque in fratribus carnem diligere? Atqui Deum & proximum diligit, legem implevit. *Omnia possum in eo, qui me confortat*, ait Apostolus. *In via mandatorum tuorum cucurri* (ait David) *cùm dilatasti cor meum*, diffusione scilicet charitatis. Iuxta Ezechielis vaticinium: *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis. Qui diligit me, sermonem meum servabit*, ait Dominus. Et rursus: *Vos amici mei eritis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Quod si Dei præcepta observare non possemus, nec amici Christi esse valeremus: at scriptura docet, multos Deo amicos fuisse, justos, & perfectos. *Noe vir justus fuit, atque perfectus.*

Lex gratia adjuta facilè servatur. | Matth. 11. | 1. Epist. c. 5. | Ioan. 14. | Gal. 5. | Rom. 13. | Psal. 118. | Philippen. 4. | Ezech. 36. | Ioan. 14. 15. | Gen. 6.

Abraham,

Gen. 17. *Psal. 118.* *Lib. 3. Reg. c. 14. 15.* *Act. 13.* *Iosue ca. 11.* *2. Paralipõ. 15.* *Lib. 4. Reg. cap. 23.* *Ioan. 17.* *Ioan. 15.* *Luc. 12.*

Abraham. *Esto perfectus.* Matth. 5. *Estote perfecti.* Matth. 19. *Si vis perfectus esse.* Philip. 3. *Quicumque perfecti estis.* 1. Ioan. 5. *Qui servat verbũ ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est.* Et David de seipso: *In toto corde meo exquisivi te.* Ac ne id falsò jactasse putaretur, Deus ei testimonium perhibet: *Non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.* De Iosue ait Scriptura: *Non præteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum, quod jusserat Dominus Moysi.* De Asa legitur: *In tota voluntate sua quæsivit Dominũ.* De Iosia: *Reversus est ad Deum in omni corde suo, in tota anima sua, & in universa virtute sua.* De Apostolis Christus: *Sermonem tuum servaverunt.* Eosdem vocat *amicos.*

Rom. 7. *Sess. 6. can. 18.* *Præcepta Dei sunt observatu possibilia.* *Hieron. lib. 3. cont. Pelag.* *Aug. lib. de nat. & grat. c. 43. & 69.* *Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 16.* *Lib. 2. de peccat. merit. c. 3 & 4.* *In Psal. 56.*

Ne quis verò arbitraretur, Sanctos propter inchoatam quandã obedientiam, dici legem observasse, addit Ezechias (Isa. 38.) se in veritate, & in corde perfecto coram Deo ambulasse. Et Apostolus: *Ego ipse servio mente legi Dei,* significans, legem homini dati, non carni, aut sensui, vel parti, in qua proprij nominis peccatum absque voluntatis consensu repetiri nequit. Vnde Concil. Trident. *Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam justificato, & sub gratiâ constituto, esse ad observandum impossibilia; anathema sit.* Concilium Arausicanum 2. can. ultimo: *Hoc secundùm fidem Catholicam credimus, quòd acceptâ per Baptismum gratiâ, omnes baptizati Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, implere.* Hieron: *Deus possibilia præcepit.* Et in cap. 5. Matth. *Christus non impossibilia præcepit, sed perfecta, quæ fecit David.* Aug: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Quæ verba Concilium Tridentinum sua fecit: Sess. 6. cap. 11. & cap. 69: *Eo ipso, quo firmissimè creditur, Deum justum & bonum impossibilia non posse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus: omnia quippe facilia sunt charitati, cui uni sarcina Christi levis est.*

Deus impossibilia non præcipit. *Aug. lib. 10. confess. cap. 29. 31. & 37. de bono persev. c. 20.*

Idipsum Ratio convincit. Nam stultum & crudele foret, ab amico exigere, quod ei penitus est impossibile. Cur denique oraremus: *Fiat voluntas tua?* &, *da quod jubes, & jube quod vis.* Vnde Leo serm. 16. De pass. Domini, *Iustè instat præcepto, qui præcurrit auxilio. Ideo enim dat præceptum, ut excitet desiderium, & præstet auxiliũ.* Serm. 5. de Quadragesima disputat quidẽ Aug. utrum omnia Dei mandata observari possint: & utrùm homo sine omni peccato vivere queat? sed clarè affirmantem partem resolvit: *Dubitare non possum,* ait, *nec Deum impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum, quo fiat quod jubet, impossibile aliquid esse: ac per hoc potest homo, si velit, esse sine peccato, adjutus à Deo.* Si autem quæratur, utrùm aliquis vivat sine omni peccato, etiam veniali? Respondet August. (lib. 2. de peccat. merit. cap. 7. 14. & 20. & lib. de nat. & gratia cap. 34:) *Excepto Christo; ejúsque beatissima matre Maria, nullum adultum, qui diu vixerit, omni peccato veniali caruisse.* Et quærenti, cur homo cùm possit, vitam absque peccato non ducat? respondet, *quia non vult.* Si rursus quæratur, cur nolit? respondet: *Nolunt homines facere, quod justum est, sive quia latet, an justum, sive quia non delectat.* Ignorantia ergo & infirmitas, vitia sunt, quæ voluntatem impediunt, ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ne à malo abstineat. Vnde lib. *de perfect. justit.* cap. 16. scribit, non esse quæstionem, an homo peccata omnia vitare possit? sed an vitet? quando? per quem? Cùm autem omnia mandata imputari facta dicit, quando quidquid non fit, ignoscitur, insinuare tantùm vult, hominem, etiamsi aliquando labatur, certam salutis spem concipere posse, ideóque nulli desperandum esse.

Lib. 2. ad Bonifaciũ c. 7. *Homo sine peccato vivere Dei gratia succurrẽte, potest.* *Lib. 2. de peccat. mer. c. 6. & 14.* *Aliud est vivere sine peccato, aliud posse vivere sine peccato.* *Lib. 2. de peccat. merit. cap. 17.* *Ignorãtia & infirmitas fontes sunt peccatorum.* *Lib. 1. retract. cap. 19.* *Lib. 3. cont. 2 Epist. Pelag. ca. 7.*

Cap. XVIII.

Quos fructus observatio legis pariat?

Supra c. 16. *Obedientia legis, est vitæ æternæ meritoria.*

Contra Sectarios asserentes, legis obedientiam, seu bona opera, fructus solùm, signáque adeptæ justificationis esse, non etiam ipsius augendæ causam, neque salutis æternæ merita, causas, & conditiones in promissione contentas; jam superiùs ostendimus, observationem mandatorum Dei, operaque bona homini adulto esse in re, aut voto necessaria, non solùm ratione præsentiæ, sed etiam ratione efficientiæ, quia verè salutem operentur.

Philip. 2. 2. Cor. 7. 2. Cor. 4. Rom. 10. Iac. 1. & 2.

Iuxta luculentissima Apostoli verba: *Salutem vestram operamini. Salutem stabilem operatur. Aeternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ore confessio fit ad salutem. Factor operis, beatus in facto suo erit. Iustificatur homo ex operibus, & non ex fide tantùm.* Quamvis enim supremus omnium Dominus, tam creationis, quàm redemptionis iure, ab homine potuisset exigere, ut absque ulla spe præmij suæ maiestati serviret, legesque ac mandata observaret; attamen voluit gloriam suam cum utilitate nostra coniungere, multiplicesque benedictiones, cùm temporales, tum spirituales, ingentiaque præmia, tam in hac, quàm in futura vita suarum legum observatoribus proponere. *In custodiendis illis* (ait regius vates) *retributio multa.* Benedictiones & maledictiones recenset Moyses Deut. 27. & sequentibus capitibus: &, Christus mercedem copiosam in cælis repromittit, & mensuram bonam, confertam, coagitatam, & supereffluentem, facientibus voluntatem Patris. Cùm enim homo sit liberi arbitrij, possitque ad bonum vel malum flecti, proposuit ei Deus legem; cui si obtemperaret, beatus; si prævaricaretur, miser fieret. Cùmque res universæ inanimatæ legem sibi à Deo constitutam promptissimè observent, (ut patet in Solis, Lunæ, Siderumque revolutione: Vere, Æstate, Autumno, Hieme, ciconiarum recessu & accessu, aliarumque rerum ordinatissima perseverantia;) quantò æquius est, hominem ratione præditum, sui Conditoris legem servare, cuius ut punienda transgressio, ita remuneranda sit obedientia. *Oportet enim omnes nos ante Christi tribunal sisti, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Quia enim magis honorificum est, aliquid suo merito, quàm sola donatione consequi; ideo Deus à suis filiis vitam æternam duplici titulo acquiri voluit; putà, hæreditatis, & mercedis. Promittitur enim vita æterna laborantibus, sub pacto & conditione operis, quod est mercedis proprium: & non nisi filiis, quod hæreditatis est. Vtrumque scriptura frequenter inculcat: *Si filij, & hæredes. Si filius, & hæres. Regeneravit nos in spem vivam, in hæreditatē incorruptibilem, conservatam in cælis. Elegit hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Gaudete, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Voca operarios, & redde illis mercedem.* Imò tradit scriptura, præmium in futura vita unicuique reddendum secundùm proportionem operum & laboris: *Reddet unicuique secundùm opera sua.* Quod repetitur Matth. 16. Lucæ 6. ad Roman. 2. 1. Corinth. 3. 2. Corinth. 5. Galat. 5. Apoc. ult. Et quidem poni rationem meriti in bonis operibus, perspicuum est ex illis Christi verbis: *Possidete regnum. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare.* Galat. 6: *Quæ seminaverit homo, hæc & metet.* 2. Tim. 4. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex.* Ad Hebr. 6. *Non est iniustus, ut obliviscatur operis vestri.* Qui enim dixit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, nos de præmio securos reddidit. Certa ergo fide credendum est, nos observatione mandatorum Dei, coronam gloriæ promereri.

Psal. 18. Deut. 27. & sequentibus. Matth. 5. Deus vitam æternam duplici titulo proponit: hæreditatis, & mercedis. Matth. 19. 1. Cor. 9. In quo consistat ratio mercedis. Rom. 8. Galat. 4. 1. Petri 1. Iac. 2. Matth. 5. Matth. 20. Psal. 61. Bona opera verè merentur.

Præterea per opera bona in hac vita fiduciam, spemque firmam concipimus, vocationemque nostram, electionemque certam facimus. *Si enim cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Vnde Cyprianus sermon. de Eleemosyna: *Salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, medela peccati.* Chrysost. *Sicut oleum lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ.* Ambros. in 17. cap. Lucæ: *Ex fide charitas, ex charitate spes, rursusque in se sancto circuitu revolvuntur.* Et in cap. 3. post. ad Corinth. *Opus est, ut in nobis crescat fiducia, bonis operibus comparata.* August. in Psal. 31. *Vt quis speret regnum, habeat bonam conscientiam, credat & operetur.* Serm. 16. de verb. Apostoli: *Quæ spes, nisi de aliquā cōscientiæ bonitate?* Hinc sancti nonnunquam ad fiduciam in seipsis excitandam, observationem mandatorum Dei allegare solent, ut Nehemias, David: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam:* Ezechias: *Memento, quomodo ambulaverim coram te.* Hester: *Tu scis necessitatem meam.* Denique Apostolus: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ &c.* Sic Hilarion teste Hieronymo: *Egredere anima mea. Quid times? 70 annis propè servisti Christo, & mortem times?* Et B. Martinus, teste Sulpitio, moriturus astanti diabolo cum magna fiducia dixit: *Quid hic astas, cruēta bestia? nihil in me funestum reperies.* Et novissima S. Francisci verba fuêre: *Educ*

2. Petri c. 1. 1. Ioan. 3. In opere imperfecto. homil. 15. Bona opera fiduciam generant. Aug. Enchir. cap. 117. Lib 5. Esdra. cap. 5. Psal. 17. Isa. cap. 28. Hester c. 14. Hieronym. in vita Hilarionis. Sulpitius in vita S. Martini. Bonaventura in vita eiusdem.

de cu-

de custodia animam meam: me exspectant justi, donec retribuas mihi. Quinquam igitur in Dei misericordia præcipuè spes reponenda sit; ne videatur quis inaniter in suis meritis confidere; attamen secũdariò in bonis actionibus ex Christi gratia promanantibus confidere licet; ut Ambrosius moriturus hisce verbis significavit: *Nec sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere; nec mori timeo, quia bonum Dominum habeo:* docens, magis de bono Domino, quàm de suis meritis confidendum. *Magis* (ait Aug.) *à Deo effluentem misericordiæ largitatem, quàm judicis sui num examen exspectat.* In eandem sententiam Gregor: *Recta, quæ agimus, sciendo nesciamus, ut hæc & recta æstimemus, & minima.* Bernardus: *Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest.* & Epist. 42. *Vtile coram Deo, non justitiam prætendere, sed misericordiam postulare.* Episto. 310. *Orate salvatorem, ut tempestivum iam exitum non differat, sed custodiat: curate munire votis calcaneum meum, nudum meritis.* Quare meritò Sapiens concludit: *Deum time, & mandata eius observa: hoc est, omnis homo:* id est: Hic sit omnis hominis scopus, majestatem Dei non offendere, ac quæ facienda & vitanda mandavit, studiosè præstare. Nam cuncta Deus in Iudicium vocabit, etiam verbum otiosum, ut recipiat unusquisque, prout gessit, sive bonum, sive malum. Quod utiq; meritò ad observationem Dei mandatorum acriter exstimulare unumquemque deberet.

Paulinus in vita. Possidonius in vita B. Aug.

Aug. lib. 9. conf. Confessionum, ca. 13.

Lib. 9 moral. cap. 17.

Bernardus 61. in Cantica.

Chrysost. homil. 18. ad pop. Antioch.

Matth. 12. 2. Cor. 5.

CAP. XIX.

Vtrùm intuitu mercedis bene operari fas sit?

LICERE fideli bene operari propter Dei gloriam, simulque propter æternæ vitę retributionem, scriptura manifestè tradit: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem. Quærite primũ regnum Dei & justitiam eius, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et Dominus suam prædicationem à promissione regni cælorum exorsus est: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Similiter Ioannes Baptista suam prædicationem orsus est, & Apostoli; quin & Dominus: *Facite,* ait, *vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Et Ecclesiasticus: *Ne verearis usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in æternum.* Et, *Moyses in remunerationem aspiciens, prætulit improperium Christi thesauro Aegyptiorum. Sic currite,* ait Apostolus, *ut comprehendatis. Bonum facientes non deficiamus tempore enim suo metemus. Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis.* Ad Coloss. 3: *Ex animo operamini, scientes, quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.* 1. Petri 1. *Vt reportetis finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum.* Hæc spes invictos Martyres reddidit, Virgines, & Confessores animavit. *Bonum opus propter vitam æternam fac, & securus facies,* ait Augustinus; *hoc enim Deus mandavit.* Non enim charitas mercenaria est, quæ primo loco Deum, eiúsq; gloriam quærit; mercedem verò non nisi ut finem secundarium, quo homines beati effecti, Deum tantò ardentiùs securiusque diligant. Sed mercenaria, servilis, & sordida est affectio, qua merces ipso vilior opere quæritur, ut faciunt, qui propter temporalia lucra præcipuè Deo serviunt; vel Spiritualia, Ecclesiasticáve munia obeunt. Amor enim temporalis mercedis, Dei amorem impedit; à Deo revocat, terrenis rebus animum implicat. Amor verò mercedis æternæ (quæ in Dei visione consistit,) Deo unit, à rebus terrenis animum avellit, à pravis cupiditatibus expurgat, ad mandatorum Dei sollicitam observationem excitat, & ad Deum ardentissimè appetendum impellit. Quare dum Ecclesiastici scriptores mercenarium amorem detestantur, de amore commodorum temporalium, quæ primo loco quæruntur, agunt; ut patet ex Ambrosio in 15. cap. Lucæ, & aliis. In quem sensum Bernardus ait, *Amans Deum, aliud præter Deum præmium non requirit.* Similiter D. Thomas, *Deum amore amicitiæ diligi* tradit, hoc est, potissimùm & primariè propter ipsum; quanquam secundariò mercedem ab ipso exspectare liceat. Ille autem amore concupiscentiæ diligere censetur, qui aliud propter seipsum primariè amat; cujusmodi amor mercenarius est, nec cum vera charitate consistit.

Mercedis intuitu operari licet.

Psal. 118.

Matth. 6.

Mat. 4. & 5.

Matth. 5. Matth. 30. Luca 17.

Eccles. c. 18.

Hebr. 11.

1. Cor. 9. Galat 6. Philip. 3.

Cyprian. lib. de exhortat. mart. cap. ult.

Aug. in Psal. 120.

Amor mercenarius primo loco mercedẽ quærit.

Ambr. lib. 7. in Lucam. Ieron in c. 6. Isa. Aug. tract. 46. in Ioan. Greg. homil. 14. in Evág. Bernard. lib. de dilig. Deo. 2. 2. q. 19. art. 4. ad 3.

Cap. XX.

De Præceptorum Decalogi numero & distinctione.

Decem præcepta quomodo distincta? Exodi 31. Deut. 9. & 10.

EX Scripturis certum est, decem præcepta fuisse à Deo data, & in duabus tabulis lapideis digito Dei conscripta: ceterùm quomodo illa distincta fuerint, quótque in prima, & quot in secunda descripta exstiterint, non est expressum. Vnde plures Doctorum sententiæ hac de re obortæ sunt, quas ad tres reducemus. Prima est Hebræorum, opinantium, in prima tabula fuisse quinque præcepta, ad Deum pertinentia: & in secunda similiter quinque ad homines. PRIMVM autem esse volunt: *Non habebis Deos alienos coram me.* SECVNDVM: *Non facies tibi sculptile.* TERTIVM, *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* QVARTVM, *Memento ut diē Sabbati sanctifices.* QVINTVM, *Honora patrem* &c. In secunda verò tabula constituunt: *Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium.* Et duo ultima in unum contrahunt. Quam opinionem (quoad præceptorum distinctionem) sequitur Origenes, & Author *lib. quæstionum vet. & novi Testamenti:* Salvo, quòd Origenes in prima tabula quatuor; in secunda verò sex præcepta fuisse arbitretur.

Iosephus lib. 3. antiq. c. 6. & 8. Philo lib. de decal. ante medium.

Origen homil. 8. in Exodum. Author quæstio. vet. & novi Testamenti apud Aug. q. 7.

SECVNDA opinio est Hesychii in 26. cap. Levitici, ponentis IV. præcepta ad Deum pertinentia, & VI. spectantia proximum: videlicet I. *Honora patrem & matrem.* II. *Non occides.* III. *Non mœchaberis.* IV. *Non furtum facies.* V. *Non falsum testimonium dices.* VI. *Non concupisces.* Sed I. constituit primæ tabulæ præceptum: *Ego sum Dominus Deus tuus.* II. *Non habebis Deos alienos coram me.* III. *Non facies tibi sculptile.* IV. *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Præceptum verò de sanctificatione Sabbati, tanquam ceremoniale à Decalogo secludit, in quo à S. Thoma, aliísque meritò rejicitur.

1. 2. q. 100. art 4. Lib 6. strom. Aug. q. 71. in Exodum. Lib. de decē chordis cap. 5. 6. Epist. 119. cap. 11. Concione 4. in Psalm 32. Magister lib. 3. dist. 37.

TERTIA verò sententia est Clementis Alexandrini, Augustini, Magistri sententiarum, S. Thomæ, ceterorúmque Scholasticorum Doctorum. Docet hæc opinio, in prima tabula tantùm fuisse descripta tria præcepta, quæ homines in Deum dirigant: in secunda verò tabula, septem, quæ hominis officium erga proximū contineant. I. autem primæ tabulæ mandatum constituit: *Non habebis Deos alienos &c.* II. *Non assumes nomen &c.* III. *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* Reliqua in secunda tabula ponit, novúmque præceptum statuit: *Non concupisces uxorem proximi tui.* Decimum verò: *Non concupisces domum, non agrum, non servum, & universa, quæ illius sunt:* quia nō minùs differunt concupiscentia uxoris alienæ, quàm adulterium & furtum. Quam sententiam non parum confirmat editio LXX. interpretum, in qua verbum: *Non concupisces,* bis reperitur. Iuxta hanc distinctionem prima tabula nobis Trinitatem commendat, tribus præceptis: siquidem in Patre unitas, in Filio veritas, in Spiritu Sancto sanctitas elucet.

In prima tabula tria præcepta Deū concernentia sunt.

In secunda tabula septē præcepta dilectionē proximo desi. gratia continentur.

PRÆTEREA in duobus præceptis universa Decalogi implicitè continentur, videlicet: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & diliges proximum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet, & Propheta.* Conveniens proinde fuit, ut in prima tabula illa tantùm præcepta scriberentur, quæ hominis in Deum amorem disponerent: in secunda verò, quæ hominis officiū erga suum proximum dirigunt. Deo autem tanquam Regi & Domino tria debemus; scilicet fidelitatem, reverentiam, & famulatum. Porrò ad fidelitatem pertinet, ut servus honorem principatus ac Domini sui alteri non deferat, nec cum ejus inimicis societatem ullam ineat, quod primo præcepto cavetur. Reverentia verò postulat, ut nihil injuriosum in Dominum committatur, quod secundo præcepto vetatur. Denique famulatus ratio exigit, ut servus in compensationem acceptorum beneficiorum obsequiū Domino exhibeat, quò spectat tertium præceptum de sanctificatione Sabbati, in memoriam beneficii creationis, redemptoris, & aliorum.

Matth. 22. Luc. 10.

Deo fidelitas, reverentia, & famulatus debentur.

DILECTIO autem proximi requirit (quæ in secunda tabula continetur) ut quibus speciatim obstricti sumus, iis debitum reddamus; in quo versatur præceptum de honorandis parentibus: deinde, ut nulli proximo nocumentum inferamus, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem nocemus proximo, vel in ejus persona (quod vetatur præcepto: *non occides*) vel in persona ei, quod prolis

generatio-

generationem conjuncta: quod prohibetur illis verbis: *Non mœchaberis*: vel in bonis & possessionibus, quod illis: *Non furtum facies*. Nocumentum autem oris coërcetur præcepto: *Non loquêris cōtra proximum tuum falsum testimonium*: ac postremò cordis nocumentum removetur ultimis duobus præceptis: *Ne concupisces &c.*

NE quis verò admiretur, cur potiùs vetita sit uxoris alienæ vel rei concupiscentia, quàm homicidii aut mendaciorum, consideret, voluptatem & divitias speciem per se boni delectabilis & utilis habere, ideoque homines ad hæc appetenda pronos, expresso præcepto instruendos fuisse: sed homicidium & mendacium per se nihil expetendum continere, cùm contraria potiùs naturaliter diligantur, putà similis ac ejusdem naturæ consors, & veritas.

CAP. XXI.

Vtrùm Decalogus ex charitate impleri debeat?

[*Præcepta quoad substantiam sine charitate servantur.*]

NVLLVM opus Deo gratum, æternæque vitæ meritorium est, nisi ex charitatis radice prodeat; ideoque, ut observatio mandatorum hujusmodi sit, ex charitate præcepta implenda sunt. Ceterùm ut solùm evitetur præcepti transgressio, non est opus, ex charitate præceptum observari. Nam legislator duo intendit, scilicet medium, & finem. De medio seu de actu virtutis præceptum dat, finem verò intendit, sed non præcipit: finis autem præcepti, est charitas.

[*Præceptum de medio datur.*]

[*Finis intenditur, non præcipitur.*]

SCIENDVM tamen est, modum charitatis speciali præcepto de diligendo ex toto corde Deo juberi, quatenus respectu gloriæ, medii rationem obtinet charitas: sed quia duorum ceterorum præceptorum non medii, sed finis conditionem retinet, modus ejus in aliis præceptis non includitur. Ideoque ex vi solius præcepti: *Honora patrem*, non obligatur ad honorandum ex charitate: sed vi tamē alterius tenetur, scilicet: *Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde &c.* Quia verò ad obtinendam salutem, omnium præceptorum observatio necessaria est (juxta illud, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*) ideò rectè veteres dicunt, non esse fructum boni operis, qui non procedit ex radice charitatis: & mandatum Dei, si ex timore fiat, non amore justitiæ, non adimpleri, nec fieri quemadmodū oportet; quia videlicet hominem necesse est bene agere, non solùm amore recti officiū, sed etiam amore Dei, ut præmium & laudem ab eo consequatur æternæ vitæ.

[*S. Thom. 1. 2. q. 100. ar. 10. ad 2.*]

[*Aug. lib. 1. de doct. Christi. cap. 22.*]

[*Enchir. cap. 121.*]

[*Lib. 19. de civit. c. 25.*]

[*Lib. 4. cont. Julian. c. 3.*]

CAP. XXII.

Vtrùm præcepta Decalogi dispensabilia sint?

PRÆCEPTA Decalogi propriè nullam dispensationem admittunt, quæ tunc solùm habet locum, cū in aliquo casu verba legis cum intētione Legislatoris pugnant, quod in Decalogi præceptis accidere nequit, quæ ipsam Legislatoris intentionem, ordinémque justitiæ immutabilem (quo bonum commune servatur, in quod Legislatoris intentio semper fertur) contineant. Præcepta quidem primæ tabulæ ordinem justitiæ ad bonum commune & finale, quod Deus est; præcepta verò secundæ tabulæ ordinem justitiæ inter homines observandæ, ut cuique debitum reddatur, nec ulli noceatur.

[*S. Thom. 1. 2. q. 100. art. 8.*]

[*An præcepta Decalogi omnino sint indispensabilia.*]

AN tamen omnia Decalogi præcepta ita absolutè divina æternáque ratione firmata sint, ut nulla ex causa possint ab ipso Deo immutari, dubitationem habet. Nam licet D. Thomas omnia, etiam Deo indispensabilia sentiat; attamen D. Bernardus præcepta secundæ tabulæ Deo esse dispensabilia scribit, ac exemplis comprobat, Deum quando voluit dispēsasse in tribus præceptis, v VI. & VII: quem sequuntur Scotus, aliique nonnulli præcepta secundæ tabulæ consona quidem juri naturæ confirentur, sed in eis tamen Dominum Deum posse dispensare sustinent, negantes, esse conclusiones ex naturæ jure necessariò deductas. Imò verò addunt, in præceptis secundæ tabulæ non præcipi bonitatem, necessariò ad ultimum finem convertentem: neque prohiberi malitiam, necessariò ab ultimo fine avertentem. Quis enim negare audeat, Deū posse usum communem feminarum (quod faciunt Anabaptistæ) concedere: sanè cui hoc faciendo injuriam inferret? nonne ad omnia, quæ extra ipsum sunt, Deus liber est?

[*Lib. de præcepto & disp.*]

[*Exodi 3.*]

[*Osee 1.*]

[*Iudicum 16.*]

CAP.

CAP. XXIII.

De primo Decalogi præcepto.

Religionis præceptum. PRIMO Decalogi præcepto, Religio vera statuitur, & falsa prohibetur. Vni enim soli vero Deo latriæ cultum exhiberi jubet: quem ut agnoscamus, & ut agnitum Legislatorem ampliùs revereamur, ejusq; mandatis promptiùs obediamus; à sui notitia, suæque majestatis insinuatione *Exodi 20.* Deus Legem suam exorditur. *Loquutus est autem Dominus cunctos sermones hos*, ait Scriptura; sed per Angelum, (Act. 7. ad Galat. 3.) qui Deum repræsentabat, (August. lib. 2. de Trinit. c. 13.) & cui verba quę loqueretur inspirabat, Gregor. *in præfatione lib. Mor.* cap. 2.

ET antequam sua mandata proponeret, admonere voluit, quis, quantus, quàm potens esset, quo Iure ac titulo hominibus leges ferret; quemadmodum Principes initio legum nomen suum, titulúmque Dominii explicare solent: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Aegypti, de domo servitutis.* Hoc exordium non est pars primi præcepti, (ut Iosephus & Philo volunt) sed est quædam præfatio, Legislatoris authoritatem commendans.

QVATVOR verò justi dominii causæ proponuntur. PRIMA illis verbis: *Ego sum Dominus*: Hebraicè, IEHOVA; significans fontem essendi, à quo cuncta in esse, vivere ac moveri pendeant, cuique omnia creationis jure subjecta sint, à quibus proinde ut servis obedientiam exigere possit.

SECVNDA exprimitur verbo: *Deus*, Hebraicè ELOHIM; quod est judicis & gubernatoris: ut intelligamus, nos legislatorē habere, qui natura sit creator, simúlque judex, conservator, ac gubernator, cujus præcepta nemo impunè contempserit.

TERTIA explicatur verbo, *tuus*. Licet enim Deus omnium sit ratione creationis, & Iudex ratione gubernationis; attamen peculiari pacto Deus *Gen. 17.* erat Israëlitarum, sicut nunc est fidelium, qui per Baptismum in filios Dei sunt adoptati, Christo desponsati, incorporati, specialique promissione ipsius cultui obstricti.

QVARTA ibi redditur: *Qui eduxi te de terrâ Aegypti, de domo servitutis*, ut scilicet deinceps mihi servires. Cumq; hæc liberatio adumbraverit Christianorum liberationem à Diaboli, Peccati & Mortis captivitate, per Christum impletâ; multò magis Christianos, quam Iudæos ad parendum Dei legibus incitare debet.

OBSERVANDVM hic, quòd Deus per opera visibilia homines ad se agnoscendum inducat. Ab initio enim à Creatione se nominavit: *Deus, qui creavit cælum & terram*: postea verò: *Gen. 14.* *Deus Abraham, Isaac, & Iacob* dici voluit. *Exodi 3.* Post liberationem verò Israëlitarum ex terra Ægypti, ab eo beneficio nominatus est. At post missum Filium in mundum, ad redimendum genus humanum, vocatur *Pater Domini nostri Iesu Christi, redemptoris mundi*: quod ita eventurum, Hieremias & Isaias prædixerunt: *Deus omnis terra vocabitur*, id est, Ecclesiæ Catholicæ, per universum orbem terræ diffusæ. Cunctos enim Dei filios in unum ovile, in unam fidē, pietatemq; Christus aggregavit. *Ierem. 23. Isaia 54.* *Ioan. 10.*

NON *habebis Deos alienos coram me.* *Expositio primi præcepti.* Septuaginta, *alios.* Interpres Chaldæus: *Non erit tibi Deus alius præter me.* Sensus est: *Me pro Deo habebis, & nullum alium*: me, unum solum Deum, in personis quidem trinum, sed in natura unicum agnosces, adorabis, coles, super omnia diliges, timebis; fide, spe, charitate, cultuque latriæ honorabis. Sub negatione enim affirmativam intelligi, docet Moyses, & Christus ipse: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* *Deut. 6. & 10. Matth. 4.* Vbi partim jubendi, partim prohibendi vim habere istud mandatum, demonstrat, ac sententiam hanc includere: *Me latria tanquam verum Deum, & nullum alium pari cultu honorabis.* Est enim Latria, servitus Deo propria, qua summū ejus dominium, nosq; & omnia nostra ab ipso esse ac pendere agnoscimus; quam corde per fidem, spem, & charitatem exhibemus, corpore verò per adorationem, genuflexionem, pectoris tunsionem, laudem Dei vocalem, templorum erectionem, per sacrificia, vota, iuramenta, ieiunia, aliósque huiusmodi ritus.

DATVR autem istud præceptum negativè, ut significetur, quòd *lex non sit justo posita, sed injustis*; & quoniam se *1. Timoth. 1.* latiùs extendit negativum, quàm affirmativum præceptum: vetat enim cum vero Deo alios coli; ut fecère Samaritani, quod non facit affirmativū: *Deum* *4. Reg. 17.* *cole.* Ideo à Romanis Deum Israëlitarum non fuisse cultum, tradit Augusti- *Aug. lib. 1. de consen. Evang. cap. 12. 14. & 18.*

nus, quia reliquorum Deorum sacra rejicere debuissent, quibus tamē etiam adjuvari suum imperium putabant. Denique congruenter Deus primùm contraria charitati exstirpat, ut illis resectis charitas Dei succedat.

Vnus est Deus natura, nuncupatione plures.

OBSERVANDUM autem hîc est, unicum esse Deum natura; nuncupatione verò & nominis participatione, etiam sublimes personas, Deos dici, propter aliquam divinæ perfectionis & eminentiæ communionem. Sic dictum est Moysi: *Constitui te Deum Pharaonis.* Et, *Ego dixi, Dii estis.* Et, *Sunt dii multi.* Et: *Si illos dixit Deos, ad quos Dei sermo factus est &c.* Sed hi quia non aliunde, quàm à Deo vero accepta potestate divinum quid in terra exercēt, non sunt alieni à Deo cæli, sed ejus ministri & vicarii: sicut Reges & Domini terrarum non sunt contrarii, sed ab illo, & per illum, qui est *Rex regum & Dominus dominantium.* Etsi enim sunt, qui dicātur dii, sive in cælo, sive in terra; *Nobis* tamen (ait Apostolus) *unus est Deus Pater, ex quo omnia, & nos per illum. Scimus, quia nullus est Deus, nisi unus:* docens, Deum non esse in turbam Deorum dividēdum, ut stulto errore Gentiles fecēre, Dei nomen & gloriam variis creaturis ingenti cæcitate communicantes: I. quidem cælo, sideribus, elementis, ob commoditates, quas se ab eis percipere sentiebant. II. In Deorum numerum retulere homines, qui genus humanum peculiari beneficio affecissent. III. Reges & Principes adulatione vel tyrannide in Dees extulerunt. IV. Nonnulli Poërarum fabulas sequuti, Deos ex diis ortos arbitrati sunt, & malignos spiritus sub nomine hominum defunctorum coluerunt. V. Alii vires ipsas animæ, hominúmque vitia in Deos consecrarunt, vocantes Priapum, Martem, Venerem. VI. Artium magicarum professores discipuli pro diis venerati sunt, ut de Simone Mago legitur: *Hic est virtus Dei magna.* Postremò non pauci eò dementiæ prolapsi sunt, ut diversa volucrū, quadrupedum, serpentium, necnon imagines corruptibilis hominis, vituli, piscis, statuas, ligna, lapides, imò Idola, id est, rei non exsistentis, sed commentitiæ simulacra, pro diis habuerint, eis latriæ cultum detulerint, immolando, invocando, salutem suam eis commendando, dicentes ligno: *Pater meus es*; vitulo, imò similitudini vituli comedentis fœnum: *Hi sunt dii tui.*

Exod. 7.
Psal. 81.
1 Cor. 8.
Ioan. 10.
1. Cor. 8.
Sapien. 14.
Act. 8.
Baruch. 6. & Ierem. in Epist.
Sap. 13. & 14.
Danielis 5.
Bellarm. lib. 2. de Imaginibus ca. 13.

PORRÒ neque Philosophi ab eorum ignorantiâ, qui in multa numina unum Deum partiti sunt, recesserunt. Nam ex eis quidam athei fuēre, nullum agnoscentes Deum: alii multos Deorum ordines fabulati sunt: alii cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed accommodantes se aliorum errantium moribus, aliud in scholis disseruerunt, aliud in templis observarunt. Rursus Gentiles plurium Deorum cultū necessarium putarunt: quidam propter hujus vitæ commoda; alii propter vitæ futuræ præmia. Diabolus autem variorum Deorum cultum induxit, sicut nunc diversas pugnantésque hæreses excitat, quia perinde ipsi est, quomodo erretur, dummodo homines à vera religione abducantur, & in damnatæ societatis consortium pertrahantur.

Aug. l. 5. de civit. cap. lib. 18. c. 51. & de doctr. lib. 4. ... greg. ...

INTER plurium autem Deorum cultores, quidam absque Imaginibus, alii per sculptilia & similitudines Deos colendos senserunt. Priorem errorem prima hujus præcepti parte Deus exclusit; posteriorem verò consequentibus verbis: *Non facies tibi sculptile*, id est, statuam ex auro, ære aut metallo, vel marmore, ligno, aliave materia non facies tibi in Deum. *Neque omnem similitudinem*: id est, nec ullam aliam imaginem, sive pictam, sive incisam in ære aut alio quovis modo: *Quæ est in cælo desuper*: id est, siderum. Nam gentes aliquæ Solem, Lunam, & Stellas colebāt, quas etiam Iudæi aliquando imitati sunt: *Et quæ in terra deorsum*: id est, nullius animalis in terra degentis similitudinem tibi in Deum statues: non Iovis, Beli, Veneris, &c. non etiam Vituli, Serpentis, &c: *Nec eorum, quæ sunt in aquis sub terrâ*: id est, nec facies similitudinem piscis, aut alterius cujusque animantis in mari vel aquis degentis, tibi in Deum. Nam quidam crocodylos colebant, aliaq; piscium monstra. *Non adorabis ea*: id est, non incurvabis te eis, ut latriā colas. *Adorare* siquidem est, reverentiam corporis inclinatione præstare, sub quo ritu ceteri externi latriæ subintelliguntur.

Sculptile in Deum, non faciendum.
4. Reg. 17. & 21.
Psalm. 10...

QUATUOR itaque negationibus primo præcepto contentis, quatuor latriæ actus prohibentur. I. *Non habebis Deos alienos*: actus internus latriæ vetatur creaturæ tribui. II. *Non facies tibi sculptile*; prohibetur actus externus latriæ, consistens in fabricandis idolis.

III. *Non*

III. *Non adorabis*, prohibetur omne genus latriæ, cõsistens in actu externo honoris & reverentiæ. IV. *Neque coles*, inhibetur omne genus famulatuum diis exhiberi solitorum, oblationibus, sacrificiis, ludis, & similibus, quæ in honorem Idolorum exerceri solent. Hæc enim seorsim admissa peccata sunt.

Imago non prohibetur.

NON autem Deus absolutè sculptilia & imagines fieri prohibuit; alioqui artem sculpendi, pingendi, dolandi, fundendi sustulisset; nec ænei serpentis similitudinẽ, ac Imagines Cherubim fieri jussisset: sed vetat, ne quis Gentilium more, sibi statuã vel quamcumque similitudinem in Deum constituat, néve latriæ cultum, soli Deo vero debitum, alicui creaturæ tribuat.

CAP. XXIV.

Qui in hoc præceptũ impingant.

Psalm 13. Iob 21. Quibus modis cõtra primum præceptum peccetur.

CONTRA hoc primum præceptum peccant, qui primæ veritati non credunt: ut athei, qui Dei providentiam negant, Apostatæ, Iudæi, Turcæ, Heretici. Item, qui falsis Prophetis attẽdunt, hæréticas conciones audiunt, suáque pręsentia schismaticorum animositatem roborant, vel dogmata fidei discere negligunt, aut fidem verbo aut signo negant: ac denique hic ita viventes, ut Deum non timeant, nec de ultimo judicio solliciti, post mortem nullam aliam superesse vitam putare videantur.

Deut. 18.

PECCANT insuper, qui per observationes superstitiosas, vel artis Magicæ, aut divinatoriæ usum, expressè, vel tacitè dæmones invocant, per auguria, somnia, vanasque observationes. Instar enim linguæ, quã utitur paciscens cum dæmone, præsumptio est, quòd res aliqua ut signum valeat, ad occulta sciendum, aut certum effectum consequendum, ad quem producendum, nullam vim res illa naturali proprietate, aut Dei vel humana institutione habet. Nam tunc exspectari censetur effectus ab aliqua assistente secreta virtute, meritóque vanæ curiosæque hujusmodi præsumptionis diabolus se ingerere solet, ut homines in talibus signis confidant, & pestifera societate dæmoniis jungantur, ut docet Augustinus. *Nolo autem*, inquit Apostolus, *vos socios fieri dæmoniorum*. Quare hîc omnis magia, & vanæ observationes vetantur: putà exspectare sanitatẽ per verba certo modo, vel tempore prolata, vel in hac aut illa materia descripta confidere, quòd gerendo super se certa verba vel signa nunquam vulnerabitur, prospere omnia successura esse. Similiter, quòd Reliquiæ gestatæ in trigono aut rotundo vase proderunt, secus minimè: quòd occursus leporis, ululatus lupi, mugitus bovis certò malum portendat: quòd quidam dies fausti sint, alii verò infausti: item, certis jejuniis polliceri scientiã infusam; credere musicam, herbas, lapillos, signave certa per se in dæmones operari: sortibus ad rei occultæ indagationem uti: item superstitiose aquæ ferventis, ferri candentis, prunarum ardentium, ingressu fornacis, immersione aquæ, nocentiam vel innocentiam comprobare: maleficium alio maleficio vel incantatione dissolvere. Nam naturali operatione in cõtemptum Diaboli maleficium amovere, frangere ac dissolvere licet: prout & Exorcismis ab ordinario probatis, aqua benedicta, sanctorũ precibus & reliquiis, ac sacrosancta oblatione Corporis & Sanguinis Domini cõtra maleficia uti fas est. Pertinẽt enim ista ad veræ religionis exercitia.

Aug. lib. 2. de doct. Christ. cap. 20.

HIC autem vetatur falsa religio & superstitio, ad quam in primis spectat cultus perniciosus, qui ceremoniis mẽdacibus Deò exhibetur (qualis nũnc est Iudęorum:) necnon superfluus, qui ejusmodi ritibus defertur, qui neq; ad Dei gloriam, neque ad subjiciendum carnem spiritui, vel spiritũ Deo quidquam conferant, aut quo divinus cultus creaturæ impenditur, sive intentione honorandi, sive opem aut qualemcunque directionem assequendi.

CAP. XXV.

De cultu & veneratione Sanctorum.

Sancti colendi. Hierom. cont. Vigilantium.

QVIA post veteres hæreticos nostri sectarii venerationem Sanctorũ Angelorum, beatorumq; hominũ, huic præcepto adversari contendunt, ostendemus, illos graviter hîc cæcutire. Quod facilè advertet, quisquis intellexerit, varias esse species cultus seu adorationis, sicut & excellentiæ. Honor enim seu cultus, personæ ob excellentiam debetur.

Excellentia varia, quibus honor varius correspondet.

SVNT autem tres excellentiæ species, huic instituto cõgruæ. I. est excellentia divina & infinita, cui summus honos

& cultus latriæ, Deo proprius, respondet. II. est excellentia creaturæ rationalis, in naturalibus virtutibus, scientia, ministeriis, gradibus, & hujusmodi constituta, cui observantia civilis correspondet, pro excellentiæ varietate diversa. Nam alius honor Patri, alius Regi, Magistratui, Magistro prudenti, aut Philosopho debetur. III. Excellentia est gratiæ & gloriæ, donorumque supernaturalium, in qua primum locum obtinet Christi Humanitas propter unionem ad Verbum: deinde B. Virgo Maria, Christi veri Dei Mater. Eatenus enim, *Regina cæli & Domina fidelium* vocatur. Huic excellentiæ, hyperduliæ; sanctis verò, duliæ cultus assignatur. Quemadmodum ergo non univocè, sed per analogiam excellentia Deo & creaturæ tribuitur; ita & respondens ei cultus. In quo tres actus notare oportet: scilicet intellectus, quo excellentiam apprehendimus; deinde actum voluntatis, quo nos ei inclinamur, volentes actu interiore aut exteriore quippiam agere, quo excellentiam ejus, nostramq; subjectionẽ protestemur; ac denique actum exteriorem, quo veluti signo declaramus interiorem animi subjectionem, & opinionem excellentiæ contestamur: veluti dum caput inclinamus, genua flectimus, dona vel sacrificia offerimus.

Ex his actibus, primus ab honore separari potest, quia possum alicujus excellentiam concipere, simulq; nolle ei subjici: secundus, essentialis est honori; tertius, etiam cum irrisione fieri potest, ut Iudæi, Christo flectentes genua, illuserunt.

Latria in quo consistat.

Ex quibus species cultus seu honoris distinguere, facile est. Nam prima species, quam *Latriã* vocamus, est quædam summa voluntatis submissio, cum apprehensione Dei, rerum omniũ primi principiũ, & finis ultimi, adeoq; summi boni: qualis adoratio soli Deo convenit. Secunda species, consistens in civili quodam cultu, est quædam inclinatio voluntatis, cum apprehensione cujusdam excellentiæ humanæ. Tertia, media est inter divinam & humanam: inclinatio scilicet voluntatis cum apprehensione excellentiæ plùs quàm humanæ, minoris verò quam divinæ. Quantùm ad exteriores honorũ actus, omnes (excepto Sacrificio, & quæ ad illud referuntur, Templis, Altaribus & Sacerdotibus, quę sibi soli reservavit Deus) cultu Dei & creaturæ communes sunt. Vnde Abraham Deũ adoravit & angelos. Et quia eisdem vocabulis latinis cultus Dei & creaturæ significatur, hinc Scripturæ ecclesiasticiq; scriptores nomẽ adorationis & religionis, cultus, honoris, gloriæ, servitutis, nunc attribuũt creaturis, nũc adimũt, prout variè accipiuntur. Deut. 6. scriptũ est: *Dominum Deũ tuum adorabis, & illi soli servies.* Attamen Gen. 27. Isaac dixit filio Iacob: *Serviant tibi populi, & adorent te filii matris tuæ.* Et Apostolus: *Per charitatẽ, servite invicem.* 1. Timot. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Rom. 2. *Gloria & honor omni operãti bonum.* Imò cùm Scriptura unum esse tantũ Deum pronunciet, attamen Psa. 81. legimus. *Ego dixi, dii estis:* quam phrasim Christus Ioã. 10. comprobat. Quãdo igitur Scriptura adorationem, servitutem, & cultũ adimit creaturæ, de certo adorationis, servituris, & cultus genere loquitur, quod soli Creatori Deo, Redemptori, atq; beatitudinis largitori debetur. Quod cultus genus nomine *Latria* usu ecclesiastico designatur, ut notat Aug. & Concil. Nicen. II. in Act. 3. 4 6. & 7. Damascenus oratione 1. & 2. *De Imag.*

Civilis cultus.

Religiosus cultus.

Gen. 17.
Gen. 18. 23.

Galat. 5.

Isaia 44.

Aug. quæst. 61. in Gen. Lib. 10. de civit. cap. 1. Lib. 22. cont. Faustũ c. 21.

Qvod autem cultus quidam honorarius & religiosus, minor quidẽ latriâ, sed maior tamen civili, Angelis & hominibus beatis debeatur, Scriptura cõvincit. Abrahâ enim pronus in terram angelum adoravit. Loth Gen. 19. Balaã Num. 22. Iosue, c. 5. Similiter animam Samuelis Saul adoravit 1. Re. 28. nec in eo à Scriptura reprehenditur. Abdias vir sanctus Heliam prophetam adoravit, 3. Reg. 18. Filii prophetarũ Helizæũ adorant 4. Reg. 2. Nabuchodonozor Danielem, ut virum Dei spiritu plenũ, adoravit: quin & Alexander Magnus Iaddum Pontificem, teste Iosepho libr. 11. *Antiquit.* cap. 8.

Beda in c. 4. Luca.

Accedit perpetuus Ecclesiæ usus, à Christi tempore usq; ad nos receptus, qui ex Iacobi Liturgia, Basilii, & Chrysost. necnon ex vetustissimo Missæ canone latino patet: nam ibidem Sancti invocantur. Et priscis seculis usitatissimam fuisse sanctorum invocationẽ, attestatur Iustinus Apologia II. communem omnium Christianorum sensum explicans: *Deum*, inquit, *bonorumq; angelorum exercitum, & spiritum propheticũ, colimus atque adoramus, verboq; & re veneramur.* Tertullianus libro *de coronâ militis* festa in Natalitiis martyrum celebrari scribit. Idem asserit Cypria-

Gen. 18.

nusepist. 5. Eódem pertinet, quòd tam Ethnici, quàm Iudæi, & veteres hæretici, Christianos propter sanctorum cultum idololatriæ accusaverint, ut de ethnicis testatur Eusebius libr. 8. histor. Eccles. cap. 6. Theodoretus lib. 8. *de curatione Græc. affect.* De Iudæis idem Eusebius libr. 8. histor. cap. 15. De Iuliano Apostata Cyrillus libr. 6. & 10. in Iulianum. De Porphyrio, Eunomio, & Vigilantio, Hieronymus *contra Vigilantium.* De Manichæis Augustinus lib. 20. *cont. Faustum* cap. 21.

Rectè honor sanctis defertur.

Euseb. lib. 13. de præpar. Evang. Epiphan. hæresi 79.

Cyril lib 6.

Theodoretus lib 8. curat. Græc. affect.

Apoc. 3.

Qvibvs à Catholicæ fidei propugnatoribus responsum est, quòd Christiani non pro Deo, aut Diis Martyres colerent, sed tanquam Dei servos, & amicos venerarētur & diligerēt: quódque non eis, sed soli Deo sacrificium offerrent, quanquam honorem illis tribuerent: *Martyres* (ait Cyrillus) *non quidem Deos esse factos, sed omni honore dignos, ut Dei amicos.* Theodoretus: *Nos martyribus nec hostias, nec libamina ulla deferimus, sed ut sanctos homines, Deiq; amicissimos honoramus.* Damascenus libr. 4. *de fide* cap. 16: *Honorare decet sanctos, ut amicos Christi, & filios & hæredes, Iudiciiq; consortes.* Augustinus Fausto criminanti, quòd Christiani vertissent Idola in martyres; Respondet, à Christianis Martyres coli, sed non cultu latriæ, qui Deo proprius est. *Plus honoris* (ait epist. 42.) *tribui Romæ Petro, quàm Romulo.*

Lib 20 cont. Faust. ca. 21. Epist. 44. & 42. Item in Psa 96 serm. 1. de sanctis Petro & Paulo

Qvod autem Sanctorum honor, Christi cultum non diminuat, sed augeat, Hieronymus asserit: *Honoramus,* ait, *sanctos, ut honor servorum redundet in Dominū.* Basilius oratione in XL. Martyres: *Honor, quem bonis conservis exhibemus, benevolentiæ erga communem Dominum significationem præbet.* Ambrosius serm. 6. *Qui honorat martyres, honorat & Christum: qui spernit sanctos, spernit & Dominum.* Augustinus epist. 42. *In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Bernardus de Aquæductu: *Votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.*

Hieron in epist. ad Riparium.

Deniqve cùm Deus sanctos honoret, cur homines illis honorem denegabunt: *Qui vicerit* (inquit Deus) *dabo illi sedere mecum in throno. Ego,* ait Christus, *dispono vobis regnum meum. Qui honorificaverit me, glorificabo eum. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. Gloria & honor omni operanti bonum.* Vnde Vates regius exclamat: *Mihi nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* Hinc sanctos laudibus concelebrat Ecclesiasticus, & similiter Apostolus Paulus: at sectarii in Deum impii, in amicos & servos eius ingrati, quibus æternam felicitatem extorquere nequeunt, honorem saltem ac venerationem, quantum fieri potest, eripiunt: ut notat Bernardus serm. 66. in Cantica.

Apoc. 3. Luca 12. Ioan. 10. 1. Reg. 2.

Psal. 138. Ecclesi. c. 44. & sequen. Hebræ. 11.

Cap. XXVI.

Quòd sancti rectè invocentur.

De invocatione Sanctorum.

Qvia verò sectariorum nonnulli sanctos veluti iudices à Deo constitutos, honorandos quidem confitentur, attamen neutiquam invocandos esse affirmant, ideò, quòd post mortem nullius pro altero exaudiatur oratio; simul &, quia defuncti vivorum preces agnoscere nequeant; ostendendum est, neque illicitum esse, sanctos invocare, neque inutile aut superfluum. Ac primò id Scriptura manifeste convincit, Genes. 48. ubi Iacob Angelum disertis verbis invocat: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* Et Iob: *Ad aliquem sanctorum convertere.* Et cap. 33. *Si fuerit angelus, loquens pro eo, unus de millibus, miserebitur eius.* Et quòd Sancti post mortem pro vivis orare possint & soleant, docet illud Ieremiæ: *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Et Iudas Machabęus conspexit Ieremiam & Oniam orantes pro Iudæorum populo. Quem librum Concilium Carthagin. III. inter Scripturas canonicas recenset, & Catholica Ecclesia pro tali recipit. Et Petrus: *Dabo operam, & frequenter habere vos post obitum meum.* Non enim sancti minore cura salutis fratrum tanguntur, quàm Epulo, qui pro fratribus suis fuit sollicitus: nec similes ingrato pincernæ Pharaonis sunt, qui oblitus fuit Ioseph in miseriis constituti; sed de sua salute securi, de nostra sunt solliciti. Non enim eorū charitas per mortē extincta vel imminuta est, quin potiùs adaucta erga fratres adhuc periclitantes, quibus parem secum beatitudinem exoptant. Cùm enim ad eandē Dei civita-

Gen. 48. Iob c. 5. Hierem. 15. Lib 2. Machab. cap. 15. 2. Petri c. 1. Luca 16.

tem

tem cum vivis pertineāt, eiuſdémque Chriſti corporis membra ſint, procul dubio pro eis ſolliciti ſunt, & ipſis quacunque tatione opitulantut. Nam cum Chriſto tempore intetmedio intet mortem & reſuttectionem Eccleſiæ curam gerunt, paſcunt, tegunt, mũdo ptæſident, ut Apoc. 2. & 3. dicitut: *Qui vicerit, dabo ei poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in virgâ ferreâ, ſicut & ego accepi à Patre meo.* Etrurſus: *Dabo ei ſedere mecum in throno meo*; ut videlicet Eccleſia eiſdem rectoribus gubernetut, quos operis ſui vicatios Chriſtus elegetat, & veluti paſtores ptæeſſe conſtituerat, ut Eccleſia in præfatione de Apoſtolis canit. Cuius meminit Pelagius Papa II. in epiſt 4. decretali. Quò & pettinet, quòd XXIV. Seniores in terram cadere deſctibuntur, cotam throno Dei, habentes phialas plenas orationibus Sanctotum. Non enim minùs Angelis, hominum in tettis viventium cauſam apud Deum agunt: at Angeli pro hominibus orant, de unius peccatotis convetſione gaudent, hominum preces Deo præſentant: cut igitut Sancti de ſua immortalitate ſecuti, de noſtra incolumitate non etunt ſolliciti?

Apoc. 2. & 3.

In præfat. de Apoſtolis.

Apoc. 5.

Gen. 18. 19. Daniel. 10. Psal. 40. Iob 12. Zacharia 1. Matth. 24. Apoc. 8.

Præterea rectè ſanctos invocari, docet Sctiptura, dum eorum metita in pattociniũ aſſumenda, noménque illorum eſſe invocandum tradit: ut Geneſ. 48. *Invocetur nomen tuum ſuper eos.* Exodi 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iſraël, ſervorum tuorum.* Similiter Exodi 34. Hierem. 32. Danielis 3. Et propter David ſervum ſuum parcit Deus.

Psal. 131. Lib. 3. Regũ cap. 15. Lib. 2. Paralip. cap. 6.

At objiciet quiſpiam: quòd licet ſancti otent pro nobis, & per eorũ merita exaudiri rectè poſcamus; non inde ſequi, quòd eos tectè invocemus: nam in veteti Teſtamento nuſquam legi, *S. Abraham ora pro nobis.* Respondeo, Sanctos ante Chriſti adventum neque in cælum ingteſſos, neque Deum vidiſſe, ideo non potuiſſe otdinariè ſupplicantium pteces agnoſcere; quibus proinde non dicebatut, *Orate pro nobis*: ſed coram Deo eorum metita allegabãtur, pet quæ viventium otationes juvatentut: quomodo oravit Moyſes: *Recordare Domine Abrahã, Iſaac, & Iacob ſervorũ tuorum.* Quia vetò nunc per Chriſti Aſcéſionem patefacta eſt via in cælum, ibiq; ſanctorum animæ Deum omnia videntem contemplantur, in eoq; omnia ad ſe pertinentia nórunt, tegniq; Chriſti participes, Eccleſiam ſub eo tegunt, noſtrique curam gerunt; rectiſſime illos invocamus, eorumque patrocinium & interceſſionem imploramus. Si enim viventes in carne à viventibus rectè ad intetcedendum apud Deum interpellantur; cur non potiùs jam beati à miſeris, regnantes in cælo ſecurè, à militantibus in terra, invocari potetunt? de quorum pia voluntate, ac quod voluerint, obtinendi facultate ambigere non debemus: Paulus adjuvari Romanorum precibus petit. Epheſiis idem ſcripſit, Theſſalonicenſibus, Coloſſenſibus & Hebræis. Quòd ſi vivi ſe invicem orationibus juvant, cur maiori charitate præditi, & de ſua immortalitate ſecuri, & de noſtra ſalute adhuc ſolliciti, tanquam eiuſdem corporis Chriſti membra, ut nos ſuis orationibus adjuvent, invocati non poterũt? Iuxta illud Iacobi cap. 5. *Orate pro invicem.* Qnòd veró id non tantùm intet vivos locum habeat, ſed piè ſanctos in cælo agentes etiam à vivis in tetta exiſtentibus invocati, perpetuus Eccleſiæ uſus comprobat: cuius teſtes ſunt, Euſebius libr. 3. de ptæpar. Evang. cap. 7. Athanaſius in ſerm. *de Annuntiatione: Intercede Hera, & Domina, & Regina, & Mater Dei pro nobis.* Similia habet Ephrem *in ſermone de Deiparâ.* Baſilius oratione in XL. martyres: *Qui aliquâ premitur anguſtiâ, ad hos confugiat, hotoret, ut à malis liberetur.* Nazianzenus in oratione *de Cypriano, Athanaſio, & Baſilio*, in fine invocans eos ait: *Tu autem è ſupernis propitius nos reſpice, & nos in pace fove, in certamine dirige, & cum teipſo ſtatue.* Chryſoſtom. homil. 66. ad Antioch. dicit, *amictum purpurâ ſtare ad ſepulcrum Piſcatoris, & faſtu depoſito ſupplicare ſanctis, ut pro ſe apud Deum intercedant.* Nyſſenus otatione in S. Theodorum: *Intercede*, ait, *& deprecare pro patriâ apud communem Regem & Dominum: & ſi majore opus ſit deprecatione, Martyrum coge chorum, admone Petrum, excita Paulum* &c. Cytillus Catech. 5. *Cùm ſacrificium offerimus, mentionem facimus eorum, qui ante nos obdormierunt, Apoſtolorum, Martyrum,* &c. *ut Deus illorum orationibus noſtras preces ſuſcipiat.* Hietonymus libr. *contra Vigilantium* ex profeſſo ſanctos rectè invocari docet: & in Epitaphio Paulæ: *Orationibus cultorem tuum juva: præſens facilius quod poſtulas impetrabis.* Ruffin. lib. 2. hiſt. cap. 33. de Theodotio Magno ſcribit: *Circuibat cum Sacerdotibus & populo oratio-*

Exodi 32.

Rom. 15. Epheſ. 6. 1. Theſſalo. 5. 2. Theſſalo. 3. Coloſſ. 4. Ad Hebr. 13.

num loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas jacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat, cui in somno Ioannes & Philippus apparentes, victoriam promiserunt, Theodoreto teste libr. 5. cap. 24. Quòd enim sancti prœliantes orationibus adjuvent, cōstat ex Moysis oratione, & libr. 2. Machab. ca. 10. Augustin. tract. 84. in Ioan. *Martyres ad mensam commemoramus, ut orent pro nobis*. Quod repetit serm. 17. *de Verbis Apostoli*. libr. *de curâ pro mortuis*, cap. 4. Victor Vticensis libr. 3. de persequ. Vandalica: *Estote Apostoli suffragatores*. Leo serm. 5. de Epiphania. Gregor. libr. 2. Dialog. c. ult. 4. Beda lib. 4. in Cantica. Anselmus libr. *de excellentiâ B. Virginis*: *Rogamus te Domina*. Bernardus serm. 2. *super Missus*: *In periculis Mariam invoca*: quibus consentiunt reliqui posteriores scriptores catholici.

Accedit, quòd sancti frequenter miraculis comprobaverint, se viventium preces audire, ac posse & velle illos adjuvare, à quibus invocantur. Vide Theodoretum libr. 5. cap. 4. & libr. 8. *ad Græcos*. Ambros. serm. 60. Augustinus libr. 22. *de civit.* cap. 8. Gregor. libr. 3. Dialog. cap. 22. Gregor. Turonensis, in libris *de gloriâ martyrum*.

Ex his liquet, Sanctorum invocationem neque esse inanem, neque inefficacem, Deoq; acceptam; quia sanctos non invocamus ut Deos, ut dent quod petimus, tanquam bonorum authores primarii; sed ut Dei amicos, qui nobiscum supplicent, nósq; exemplis, precibus & meritis suis apud Deū adjuvent: qui licet per se omnia videat, & intelligat, accediq; immediatè possit, attamen ei quoque pergratum est, quòd eius amicos honoremus, eorúmque auxilium non despiciamus, sicut regibus grata est Legatorum missio, & familiarium intercessio.

1. Timot. 2. Aug lib. 2. cont. Parm. cap. 8.

Nec Christo Mediatori sanctos invocando facimus iniuriam, quia nō ut Christi vice fungantur, invocamus, neque ut Christum adjuvent; sed ut nobis patrocinium impendant, quo facilius per Christū à Deo quod poscimus impetremus. Quæ suffragiorū imploratio nō magis officio mediatoris Christi adversatur, quàm dum vivi mutuas orationes expetūt. Prærogativa Mediatoris Christi est, quòd solus redēptionis pretium persolverit, quòd solus pro omnibus, & nullus pro ipso interpellet, solúsque ad omnia per se sufficiat, aliiq; non nisi per ipsum exaudiantur.

Christi prærogativa.

Ex quibus Sectariorum argumenta facilè dissolvuntur, quæ contra Sanctorum invocationē contexunt. Nam singulari modo Christus, Mediator, Advocatus & Intercessor dicitur: inferiore autem gradu, sancti. Nam Moyses se sequestrū ac medium fuisse inter Deum & Israëlitas asserit; sed orando, non redimendo: quomodo & Sancti mediatores sunt inter Deum & nos. Apostolus verò ad Coloss. rejicit hæresim Simonis Magi, & Philosophorum, qui angelos quosdam, veluti minores Deos sacrificiis adorandos esse tradebant, quia non nisi per illos, summum Deum placari vel aditi posse arbitrarentur.

Deut. 5.

Colos. 2.

Concil. Laodicen. c. 35. Hieron. 4. 10. ad Alg.

Cap. XXVII.

Quòd sancti nostras preces cognoscant.

Sancti nostras orationes agnoscūt.

Quod sancti viventium preces ad se directas cognoscant, sive voce, sive mente sola factas, ex eo patet, quòd sub Deo nobis præsint, nostriq; curam gerant, & quòd eos, veluti orationes audientes, invocantes exaudiantur, votorúmque suorum cōpotes efficiantur. Non enim generatim tantùm sanctos invocamus, sed speciatim etiam hunc, vel illum Sanctum, tanquam audientem, nostráque curantem. Nam ad illius auxilium cōfugere, qui nec audit, nec agnoscit, quod ab ipso petitur, risu dignum censet Helias. Si autē Sancti, quæ ad suum honorem & gloriam pertinent, nesciunt: proferò nec beati sunt, cùm ad veræ felicitatis statum requiratur, ut omnia, quę naturali propensione desiderantur, adsint: inter quæ sunt ea, quæ ad se pertinent cognoscere, amicis opem implorantibus succurrere. Nam infirmitatis est, honorantes se non agnoscere, & eis opitulari non posse. *Cùm autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur id, quod ex parte est.* Videbimus tunc non in ænigmate, sed facie ad faciem. Equidem omnia tunc sciemus multò evidentiùs, quā hîc Prophetæ cognoverint. Cùm autem illi occulta cordis, & quæ procul ab ipsis gerebantur, agnoverint, (ut de Samuele, Helia, Helizęo, Petro & Paulo Scriptura testatur:) dubitari nequit, quin Sancti perfectiùs omnia ad se pertinentia cognoscant.

Concil. Trid. sess. 25.

3. Reg. 18.

1. Cor. 13.

1. Regum 9. 4. Regum 5. & 6. Act. 5. 1. Cor. 5.

Matth.18. Luca 15.

ACCEDIT, quòd Sancti nunc angelis similes sunt, videntes faciem Dei: at illi vident cordis pœnitentiam, (de qua gaudent,) hominum actus, dicta, facta, orationes. Iacob enim Angelum velut audientem invocat: *Angelus*, ait, *quieruit me de cūctis malis, benedicat pueris istis. In conspectu angelorum psallam tibi*, ait vates regius. Tobias: *Angelus eius comitetur vobiscum.* Ioannes angelos invocat Apoc.1.

Psal.137. Tob.5. Apoc.1.

QVOD verò angeli exactissimè hominum actus perspectos habeant, liquet ex cap. 12. Tobiæ, ubi Raphaël singulos eius actus commemorat. Similiter Gabriel Danielis orationes, desideria, ieiunia sibi nota declarat. Centurionis orationes, eleemosynas, piáque alia opera nō latuisse Angelum, Acta Apostolica continent. Quā angelorum scientiam Apostolus præ oculis fidelibus esse voluit (1.Cor.11.) præcipiens, velari mulieres propter Angelos. Et Timotheo scribit: *Testor coram Christo, & electis angelis.* Et ad Cor. *Spectaculū facti sumus mundo, Angelis, & hominibus.* Et Sapiens: *Ne dicas coram Angelo, non est providentia.* Item preces hominum Deo præsentant, suáque commendatione adiuvant, nec solùm generatim hominum necessitates, sed in particulari norunt, aspiciunt hunc peccatorem converti, de cuius etiam pœnitentia gaudent, Deóque offerunt hanc pœnitentiam, has orationes, eleemosynas, ieiunia.

Danielis 9. & 10. Act.10. 1.Cor.11. 1 Timoth. 5. 1.Cor.4. Apoc.5. 11. & 19. Luca 15.

SIMILITER ergo sancti non solū in genere pro hominibus orant, sed etiam in particulari pro hoc homine, pro hoc vel illo beneficio impetrando: sicut Iudam protectum fuisse in prœlio, & pro Israëlitico populo & sancta civitate oratum fuisse legimus. Vnde Basilius lib. *de sanct.i virginitate* circa medium: *Revereatur ipsum sponsum ubique præsentem, & hujus Patrem ac Spiritum sanctum. Et quid singula dico? Angelorum innumerabilē multitudinem, & cum his patrum sanctos spiritus: nullus enim horum est, qui non ubique omnia videat.* Et oratione in XL. Martyres: *O communes generis humani custodes, optimi curarū socii!* Cui cōsonat Ambrosius libr. de Viduis: *Isti sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumq́ nostrorum.* Nazianzenus: *Tu ab alto nos respice, nostrumq́ sermonem ac vitam dirige.* Prudentius Ecclesiæ sui temporis communē sententiam expressit:

2.Machab. 15.

Oratione in S.Cyprian. Prudent. in hymno de S. Cassiano.

Audit, crede, preces martyr prosperrimus omnes:

Ratásque reddit, quas videt esse probabiles.

Victor Vticensis: *Sancte Paule, magister gentium cognosce, quid Vandali faciunt.* Gregor. libr. 2. moral. cap. 2. *Quid de his quæ scienda sunt nesciunt, qui scientem omnia sciunt?* Quam sententiam repetit libr. 12. Moral. cap. 14. *Quia intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent.* Nam in Verbo, seu in sapientia Conditoris, tanquam in arte quadam, qua universa fiunt, aut permittuntur, rationes causásq; principales rerū omnium conspiciunt; ut Aug. explicat lib. 4. *De Trinit.* c. 17. lib. 9. *De civit.* c. 22. Et lib. 22. c. 29. docet, in Verbo stabiliter esse volumina temporalium omniū rerum, & pro suo arbitrio (quia liberum speculum est) ea quæ in se latent, beatis aperire.

Victor lib. 2. persec. Vandalica. Grego. lib. 4. dialog. c. 33. Aug lib 22. de civit. c. 29. Sācti in Deo cuncta vident.

AN verò cuncta uno intuitu simul hauriant, (quod fieri posse docet August.) an successivè illis Deus revelet; item, an celeritate quadam animæ orantibus præsentes adsint, ut sentire videtur Hieron; an Angelorum ministerio innotescant viventium preces, eísq; sancti opitulentur, (ut sentire videtur Augustinus) in disputationem cadit. Probabilior sententia est, quòd omnia ad suam felicitatem spectantia, sciant in beatifica Dei visione, idque statim à principio suæ beatitudinis; juxta Gregorium, D. Thomam, & communem Scholasticorum doctrinam.

Aug lib 15. de trinit. c. 16. Aug. lib. de cura pro mort. c. 15. Grego. lib. 12. mor. c. 14. Thom. 1. p. q. 10. ar. 2. & 2. 2. q. 83. ar. 4.

CAP. XXVIII.

Vtrùm à diversis Sanctis varia dona rectè poscantur.

ANTIQVA hostium Ecclesiæ querimonia est (Iuliani Apostatæ apud Cyril. lib. 6. *In Iulianū*, Manichæorum apud Aug. lib. 2. *cōt. Faust.* Vigilantii apud Hieron. libr. *cont. eundem*) quòd Christiani cōmutassent idola in Martyres, quodq; ethnica imitatione votis similibus colerent, & à diversis sanctis beneficia diversa expeterent, cùm unus omnium donorum author sit Deus. Quam veterem calumniam nostro seculo renovarunt sectarii: quibus cum Aug. respondemus, nos quidem Deum esse omniū beneficiorū authorē, eundemq; posse (si velit) absq; sanctis quodlibet bonum dare; sed tamen velle, nunc per se solum, interdum huius Sancti, vel illius intercessione (& non aliter) miraculum operari;

In 4. dist. 45. Diversa dona per varios sanctos Deus largitur. lat. 1. Aug epist. 138.

sicut

Iob 42.
3. Reg. 17.
Iac. 5.

ficut Abimelech Regi dixit: *Abraham orabit pro te, & vivet*: ac amicis Iob: *Ite ad servum meum Iob: Iob servus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiã.* Similiter ad solius Heliæ intercessionẽ, pluviam dare constituit. Ezech. 20 Deus populo nõ nisi per unius preces, qui se irę ipsius opponeret, ignoscere decrevit: quẽadmodum plagas à Pharaone, nõ nisi Moyse intercedẽte, Deus auferebat, & Israëlitis eodem orante placatus reddebatur. Quare pro hoc vel illo consequendo sanationis bono, rectè illum Sanctum invocamus, per quem Deum hujusmodi beneficium præstare conspicimus. Neque scrutari oportet, cur Deus ita faciat: nam & in hac vita non omnes sancti gratiam habent curationum: imo videmus, per unum miracula fieri, per alterum forte sanctiorem nulla: & in quibusdam locis plurima, in aliis pauciora, vel omnino nulla patrari. Non enim in omnibus Sanctorum memoriis fieri miracula ille voluit, qui juxta Apostolum *dividit sua dona unicuique, sicut vult. Sic* enim *honorabitur, quemcunque Rex voluerit honorare.* In cuius rei testimonium, rectissimè in Sanctorum memoriis collocantur signa miraculorum, sanitatum, beneficiorumque obtentorum, ex auro, argento, ligno, vel terra cocta, ut Scriptura disertis verbis attestatur: *Facietis similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israël gloriam: & quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus Arcæ* &c. Similiter David gladium, quo Goliath trucidarat, Deo consecravit, quem in necessitate ab Achimelech Sacerdote recepit. Similiter Iudas Machabæus suspendit Nicanoris caput in summa Arcæ, ut evidens esset signum auxilii Dei. Eusebius refert, mulierem à sanguinis fluxu liberatam, imaginẽ Christo vivo erexisse in signum accepti beneficii. Et receptissimum apud priscos fideles fuisse, collocare ex cera vel alia materia, in memoriis Sanctorum signa curationum, luculentus testis est Theodoretus.

(·:·)

1. Regum 6
Reg. 21. & 2.
Eusebius lib. 7. hist. c. 14.
Theodoretus lib. 8. contra Græcos.

Cap. XXIX.

Reliquiis Sanctorum quis honor debeatur.

Reliquiæ sanctorum rectè honorantur.
Nazianzen. oratione 1. in Iulian.
Hieron. lib. cõt. Vigilan.
Suidas in vita.
Ionas lib. 1. de cultu Imaginum.

CVLTVM sanctarum reliquiarũ post Iulianum Apostatam, Eunomium, Vigilantium, Cõstantinum Copronymũ, Claudium Turinẽsem, & VVicleviſtas, Lutherus, Calvinus, & reliqui nostri temporis sectarii ad idololatriã pertinere tradunt; ideoque, ubicunque possunt, sanctorum corpora, cineres, ossa, & reliquias, exurunt, & in flumina conjiciunt: quòd & olim Ethnicos fecisse testatur Eusebius *De corpore Polycarpi*, & Ruffinus *de reliquiis Ioannis Baptistæ*.

Euseb. lib. 5. histo. c. 3. & lib. 4. 15.
Ruffinus lib. 11. c. 28.

ECONTRA verò Catholici ab initio nascentis Ecclesiæ sanctorum cum Christo regnantium corporibus & reliquiis venerationem atque honorem detulerũt, eorùmque, opitulationis impetrandæ causa memorias frequentarunt. Quod rectè fieri Scriptura cõfirmat, referens, Deum ipsum Moysis corpus honorasse, dum per Angelos sepeliri curavit. Et Moyses ossa Ioseph magnificè transtulit. Per ossa Helizęi tacta Deus mortuũ suscitavit. Iosias verò idololatriam exterminãs, Pseudoprophetarum ossa cõbussit; sancti autem Prophetæ conservavit. Denique Isaias de Christi sepulcro vaticinatus est: *Et erit sepulcrum eius gloriosum.* Præmium insuper fidei retulit, quæ contactu fimbriæ Domini fluxum sanguinis reprimendũ speravit: nec superstitiosi fuerunt, qui Petri umbram contigêre; aut Pauli semicinctia, vel sudaria ad ægros sanandos detulerunt. Cúmq; sanctorum corpora, Christi membra templáq; Spiritus sancti fuerint; & ab ipso excitanda glorificandáque sint; necnon animarũ sanctarum organa ad omne bonũ opus exercendum, simulq; Dei instrumenta ad patrandũ miracula, sintq; pignora & exuviæ charissimorum patronorũ; cur nõ à fidelibus magnifiant, & debito cultu honorabuntur? cùm Deus ipse illa ad summum honorem destinet, ut quãdoque soli præfulgeant, & hîc in terris sæpe miraculis eadem exornet?

Concil. Trid. sess. 25.
Deut. ultim.
Exodi 13.
Act. 7.
4. Reg. 13.
Isa. 11.
Matth. 9.
Act. 5. & 19.

Utilitas venerationis reliquiarum.
Ambros. serm. 93.
L. 10 epist. 83.

ACCEDIT, quòd sanctorũ reliquiæ animis viventium memoriam virtutum illorum renovent, patientiam, cõstantiam, charitatẽ, castitatem, pietatẽ, aliásque

aliaſq; huiuſmodi; ut meritò dicat Leo, *Sanctos nobis dediſſe exempla patientia*: Et cõfirmat ſpem futuræ gloriæ, quòd eorum corpora videamus honorari in terris, quorum animas iam gloria in cælis frui credimus. Et cùm Deus per ſanctorum reliquias divina exerceat opera, eo ipſo nos ad earum venerationem invitat. Reſplenduit facies Moyſis, ſimiliter & Stephani. Refert Sulpitius in vita S. Martini, in ipſius defuncti corpore, glorificati hominis apparuiſſe figuram, carnem fuiſſe vitro puriorem, lacte candidiorem. Legimus & diverſorum ſanctorum corpora diutiſſimè integra permanſiſſe, odoremque ſuaviſſimum emiſiſſe. Hieronymus teſtis eſt de Hilarionis corpore: Aug. de Gervaſii & Protaſij: Surius de Eduardi, Anglorum Regis corpore ſcribit, quòd flexibile, plenum ſucco, & integrum perſtiterit. Corpus S. Vincentii à corvis defenſum, Prophetæ à leone: quin & Paulo primo Eremitæ à leone ſepulcrum ſcribit Hieronymus fuiſſe effoſſum. Cyrillus Hieroſolym. Catecheſi 18. & Theodoretus lib. 8. ad Græcos, *Sanctorum defunctorum corpora laborantibus animis, ægrotiſq́; corporibus ſalutaria* confitentur. Baſilius in Pſal. 115. ad verſiculum: *Pretioſa in conſpectu Dei mors ſanctorum ejus: Quinunc oſſa Martyris attingit, quandam ſanctificationis ſocietatem aſſumit.* Oratione in XL. Martyres, ait, *ſecuritatem ab hoſtium incurſu præſtare*: Oratione in Mamantem dicit, *aliis ſanitatem, aliis vitam reddidiſſe.* Gregor. Nyſſenus oratione in S. Theodorum aſſerit, *contactu corporis S. Martyris benedictionem contrahi*. Nazianzenus oratione I. in Iulianum, idem poſſe martyrum corpora, quod animas affirmat. Chryſoſt. hom. 32. in epiſt. ad Rom. & hom. 61. ad Antioch: *Imperatoribus honori eſſe*, ait, *quòd apud ſanctorum reliquias ſepeliantur.* Aug. Epiſtola 42. *Imperij culmen ad Piſcatoris ſepulcrum ſupplicat.* Epiphanius in vita Iſaię, Ezechielis, & Ieremiæ, commemorat beneficia in ſepulcris horum Prophetarum hominibus conferri ſolita. Ad Helizæi, Ioannis Baptiſtæ, & Abdiæ ſepulcra rugire dæmones ſcribit Hieronymus. Auguſt. lib. 22. *de civit.* cap. 8. plura aceidiſſe miracula apud S. Stephani reliquias, & quidem in ſua præſentia, teſtatur. Libros de hiſce rebus integros conſcripſerunt Gregorius Turonenſis, Palladius, & Evodius, quos videre licet.

Exodi 14. & 2 Cor 3. Actorum 6.

Hieron. in vita Hilarionis. Aug lib. 9. confeſſ. c. 7. Surius in vita.

1. Reg. 13.

Hieron. in vita Pauli Erem.

4. Reg. 13.

Chryſoſt. lib. contr. gentiles, Babyla martyris recenſet miracula.

Hieron. in epiſt. ad Euſtochium de vita Paulæ.

Lib. de gloria Martyrum. In hiſto. Lauſiaca.

QUOD inſuper gratus ſit reliquiarum cultus Deo, ex revelatione corporum divinitus facta evinci poteſt. Nam dum laterent, cur ea revelaret Deus, ſi cultus reliquiarum ei diſpliceret? & quidem viris ſanctiſſimis, ut Ambroſio corpora Gervaſii & Protaſii, Nicodemi, S. Stephani, & aliorum ſanctorum. Sozom. lib. 5. hiſt. cap. 8 lib. 7. cap. ult. lib. 9. cap. 2. Beda *de ſex ætatibus* in Martiano, caput Ioannis Baptiſtę: in Zenone corpus S. Barnabæ revelatum fuiſſe prodit.

Aug. lib. 9. confeſſ. c. 7.

EODEM pertinet Reliquiarum tranſlatio, de loco in locum celebrari ſolita. Hieron. *contra. Vigilant.* ſcribit, Conſtantini tempore tranſlatas fuiſſe reliquias Conſtantinopolim Andreę, Lucæ, ac Timothei: & ſub Arcadio Samuelis ex Iudæa in Thraciam; ſub Theodotio iuniore Chryſoſtomi: Babylæ verò tranſlationẽ deſcribit Chryſoſt. libro *contra gentes.*

Exodi 13.

Theodoretus lib 5. hiſto. cap. 35.

HONORANDAS inſuper reliquias ſanctorum inſinuat ſcriptura, dũ ait, illas ſub altaribus condi. Quod ita uſu receptũ in primitiva Eccleſia fuit, ut Conciliũ Carthaginenſe V. can. 14. prohibeat erigi aliqua altaria, vel martyrum memorias, in quibus nullę martyrum eſſent reliquiæ conditæ.

Apoc. 6.

Ex uſu cereorum & lampadum, quibus ſacræ reliquię honorari ſolẽt, idem colligitur. Lumẽ enim ſignum eſt honoris, & glorię, atq; vitę. Hinc Imperatoribus lumen ignis ubique præferri ſolet, Herodiano teſte lib. 1. *Videmus*, ajebat Vigilantius, *moles cereorum ſole fulgente accendi*: Reſpondet Hieronymus, *Martyres non egere lumine cereorum, nec illuminari, quaſi ſint in tenebris; ſed gratam eſſe mentis devotionem, placere fidem, honoris officia*; ſicut Christo non egenti unguento grata fuit Magdalenæ fides & devotio. Vnde in vita Silveſtri legibus, Conſtantinum candelabra & lucernas obtuliſſe, quæ perpetuò ante Petri & Pauli reliquias arderent, quemadmodũ ante Arcam Teſtimonii ſemper lumen eſſe debuit. Inde patet, coram re non vidente piè ac ſanctè lumen accendi poſſe, ſicut in Natali III. Felicis Paulinus canit:

Vſus cereorũ

Hieron. cõtr. Vigilantium. Lumen ſigni eſt honoris, gloria, ac vita.

In Epiſt. ad Riparium

Exodi 25.

Paulinus.

Clara coronantur denſis altaria lychnis.

Hieron. in vita Paulæ ſcribit, in ejus funere accenſos cereos etiam Epiſcopos geſtaſſe. Theodoretus lib. 5. cap. 36. hiſtor. in tranſlatione reliquiarũ Chryſoſtomi multa fuiſſe prælata lumina refert.

reverentiam. Præsentia namque sancti corporis efficacissimè ad virtutum Spiritus sancti admirationē, imitationemq; provocat. Et quamvis ubique loca reperiantur, ad quæ peregrinari utile sit, attamen occurrunt alia, in quæ peculiari amore ferimur, ipsaque novitate ad singularem pietatis affectum excitamur.

Sciendum insuper, quòd licet peregrinari ad loca laudabile sit, non tamen ad perfectionē, aut salutem necessarium; imò neque omnibus personis expediens. Sanctimonialibus enim atque religiosis, quibus professio & sexus cautionem indicit, quies & stabilitas monasterii magis convenit. Hinc Hieron. Paulinum Monachum à peregrinatione dehortatur.

Cap. XXXII.

Utrùm Sanctos votis honorare liceat?

Vota Deo, & sanctis fiunt, sed diversè modò.

Votum Ecclesiæ usu generaliter sumitur, ut de promissione Deo facta, vel sanctis dicatur, sicut nomen orationis & cultus. Longè tamen aliter vovemus Deo, quàm sanctis. Deo enim in testimonium gratitudinis erga primum omnium bonorum authorem, ac in recognitionem beneficiorum, quæ ab ipso veluti fonte promanant, ac proinde hęc vota ad latriæ cultum pertinent. At Sanctis aliquid promittimus in signum gratitudinis erga mediatores & intercessores, per quos videlicet adjuti, quippiam à Deo consequuti sumus. Cujusmodi promissio ad cultum pertinet duliç, nō latriç. Quòd verò sanctis aliquid promittere liceat, ex eo patet, quod sanctis ædificare sepulcra, ornamenta, basilicas, honorare reliquias, accendere cereos, pium sit. Quod autem fas est efficere, licitum est promittere.

Votum non fit viatori.

Sed hic observandum, quòd promissio beatis facta, votum nuncuperur, non autem facta viatori, quantumvis justo, quia votum significet promissionem, quę in signum honoris & gratitudinis, non autem utilitatis alterius causâ fiat. Deo autem & beatis promittere vel offerre, non ipsis, sed nobis utile est. Ita Eusebius: *Nos pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaq; illis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum adjuvari profitemur.* Theodoretus lib. 8. *ad Græcos*, loquens de beneficiis Martyrum intercessione obtentis: *Testantur illa*, inquit, *quæ rei votorum persolvunt.* Prudentius in Hymno de S. Hemitetio:

Eufeb. lib. 3. de prepar. Evang. c. 7.

Aug. lib. 20. cont. Fauft. cap. 2.

Illitas cruore sancto,
Nunc arenas incolæ
Confrequentant, observantes
Voce, votis, munere.

Cap. XXXIV.

De Imaginibus.

Imaginum usus statuitur.

Judæi post Christi adventum superstitiosi docent, Christianis jure divino omnem imaginū usum Exodi 20. esse prohibitum: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo, & quæ in terrâ deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis sub terrâ. Non adorabis ea, neque coles.* Quibus verbis non pingendi, fingendi, & sculpēdi ars vetatur, sed ea tātùm similitudo vel imago, quę idolū dici potest, seu quæ pro Deo habetur. Namquemadmodum priore primi pręcepti parte: *Habebis Deos alienos coram me*, interior actus idololatriæ prohibetur, ita in posteriore: *non facies tibi sculptile*, exterior, ut Clemens, Origenes, Augustinus, & Theodoretus notant.

Clemens lib. 6 strom. Origenes hom. 8. in Exodum. Theodor. quæst. 38. in Exodum. Aug q. 71 in Exodum. Imago quid? Idolū quid?

In eo autem differunt Imago & Idolum, quòd Imago sit rei alicujus veræ similitudo, *ab imitando* dicta; Idolū verò, sit rei falsæ similitudo, ut statua Veneris aut Minervæ, repræsentās Deos generis feminini, quales nulli sunt. Unde Synodus VII. Actio. 5. & VII. iis, qui Christi & sanctorum Imagines vocant Idola, dicit anathema. Nam Idolum, est rei fictæ, inanis & vanæ repræsentatio, quæ Habacuck 2. vocatur *Imago falsa.* Et Apostolus: *Scimus, quia nihil idolum est in mundo*, scilicet formaliter, quia licet constet materia, attamen repræsentat, quod non est. Iuxta illud Hester 14: juxta LXX: *Ne tradas sceptrum tuū his, qui non sunt*: id est, Idolis, quibus nihil in re correspondet: qualia sunt spectra & umbræ mortuorum. Idolum ergo usu scripturarum & Ecclesiæ, appropriatum est statuis falsorum Deorum, ut & simulactum, quod *à simulando* deducitur, ut Aug. notat. in Psal. 135.

1. Cor. 8.

Simulacrum à simulando dictum.

Unde

Act. 15. Psal. 113. 1. Ioan. ult.

Vnde latinis idem significat nomen *Simulacri*, quod Græcis vox *Idoli*. Proinde latinus interpres pro *Idolo* vertit passim *Simulacrum*. Et Hieron. in c. 7. Oseæ notavit, *Simulacrū* opponi Deo, sicut mendacium veritati. Quare minùs rectè Lactantius simulacrum *à similitudine* deducit; & imagines, imò hominem, *Dei simulacrum* nominat. Quare ubi simulacra prohibentur fieri, non vetantur imagines pingi, fundi, aut sculpi. Nam Exodi 25. Deus imagines Cherubim fieri jussit, & Numerorum 21. Serpentem æneum: & rursus 3. Regum 6. & 7. Cherubim, Boves, & Leones. Et Dei munere infusa fuit sapientia & scientia sculpendi Beseleel & Oohab. Et Christus imaginem Cęsaris non reprehendit, sed reddi Cęsari voluit. Neque à quoquam fuit reprehensum, quòd imagines in pecunia habeantur. Quin & Deus Filium genuit ad imaginem suam; & hominem quoque creavit ad imaginem suam: omniaque naturaliter sibi aliquid simile producunt; adeò, ut nostra etiam corpora umbram sibi similem in Sole reddant.

Lactā lib. 2. de Origine erroris lib. 6. de vera Dei cultu, c. 10. & 13.

Exodi 31. & 35.

Matth. 22.

SCIENDVM verò, aliquid depingi, aut similitudine repræsentari posse variis modis.

Nulla imago Dei naturā repræsentat.

PRIMO, ad exprimendum formæ ac naturæ perfectā similitudinem. Hoc modo Deus exprimi nulla creata similitudine potest, cùm neque colores, neque lineamenta habeat, quia spiritus incorporeus est. Hac intentione fieri prohibetur omnis Dei similitudo in Scripturis: & nullum esse ponendum Deo simulacrum, vel imaginem aut similitudinem, & Scriptura & Ecclesiastici Doctores tradunt, & definitum est in VII. Synodo, Nicena II.

Exodi 20. Deut. 4. Isaiæ 40. & 46.

Act. 17.

Synod. VII. Act. 4. 5. 6.

Imago repræsentat historiā, vel apparitionem.

SECVNDO modo potest similitudo fieri, picturâ vel sculpturâ ad exhibendum oculis historiam, quam alius posset repræsentare auribus, recitando Scripturam. Hoc modo licet oculis repræsentare Deum in ea forma, in qua Scriptura narrat, quòd seipsum demōstraverit. Pater quidem instar Viri senis; Spiritus autem sanctus in forma Columbę, vel in specie linguarū ignearum: Filius autem in forma humana, in qua Mundo apparuit. Qualem igitur Scriptura Deum apparuisse depingit, talem & pictura exhibere poterit, cum nihil aliud sit pictura, quàm idiotarum liber, qui ibi vident, quod docti in libris legunt. Et instituendi sunt rudiores, non propterea Deum depingi aut figurari, quasi ejus Divinitas exprimi possit; sed ut ab idiotis historiæ & narrationes scripturæ sacræ oculis videri queant, & proprietates, vel actiones, quæ Deo in Scriptura tribuuntur, oculis objectæ facilius memoriæ occurrāt.

Daniel 7. Matth. 3. Actor. cap. 2.

Ioan. 1.

Imagines exprimunt, quod Scriptura narrat.

ET quemadmodum membra Deo in Scriptura metaphoricè tribuuntur, ita & in pictura. Visus est enim Deus Adæ, tanquā homo deambulans: Abrahæ in specie hominis: Iacob, ut scalæ innixus: Moysi, ut habens terga & humeros: Isaiæ & Michęę in forma Regis in solio sedentis: Amos, ut stans in Altari: Danieli, ut residens in throno. Cur verò non liceret picturâ exprimere, quod verbis nobis indicat Scripturæ historia?

Gen. 18. Gen. 28. Exodi 33. Isa. 6. 3 Reg. ult.

Amos c. 9. Daniel c. 7.

TERTIO depingi aliquid potest, ad explicandam rei alicujus naturam, non per immediatam & propriam similitudinem, sed per analogiam & metaphoricas significationes: quomodo pinguntur Angeli & Virtutes; Angeli quidem, ut juvenes formosi, alati, nudis pedibus, ad designandum propensionem eorum in genus humanum, viribus pollere, citissimè moveri, promptissimos esse ad exsequenda Dei mandata, suaque ministeria; splendore insuper gratiæ, virtutum, atque gloriæ fulgere; ut Dionysius Areopagita tradit. Sic etiam Virtutes & Artes depingimus in forma Virginum: Evangelistas in figura Leonis, Bovis, Hominis, & Aquilæ.

Angeli & virtutes qua ratione pinguntur.

Cap. ult. de Cælest. Hierarchia.

CAVENDVM autem monet Concil. Tridentinum, ne in templis collocentur imagines scandali, vel erroris occasionem præbentes: quales sunt monstrosæ Trinitatis picturæ, quæ magis offendunt deformitate, quàm adjuvant similitudine. Vnde patet, quomodo Scriptura poni Deo similitudinem vetet: nempe tanquàm ipsius naturam repræsentet, vel in ea Deus inhabitet, vel in ea virtus aliqua insit, ob quam timeri, observari, vel ab ea aliquid peti, aut spes vel fiducia collocari possit, aut debeat. Nam Gentiles, statuas suas aut Deos esse, vel saltem eas inhabitare opinabantur; ut ex Israëlitarum acclamatione liquet: *Hi sunt Dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terrâ Aegypti.* Et Apostolus dicit, Gentes mutasse gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem volucrum, quadrupedum atque serpētum: & quòd servierint creaturæ potiùs quàm Creatori, dicentes ligno: *Pa-*

Sess. 25. Imagines monstrosæ nō ponenda in templis.

Nulla virtus inest imagini.

Exodi 32. Psal. 105.

Rom. 1.

Sapien. 13. & 14. Idololatria prohibetur.

ter meus es. Et, *In adjutorium invocarunt fragile lignum, eique vota & sacrificia obtulerunt*. Hujusmodi idololatriam prohibet ista posterior pars primi præcepti, non autem imaginum usum legitimum, qui Dei cultum non diminuit, sed plurimùm auget. Nam historiæ & mysteria nostræ fidei & redéptionis per imagines, picturas, aliásve similitudines nobis assiduè recolenda proponuntur, simul impensa à Christo beneficia, sanctorum miracula, salutariaq; exempla: ut de iis Deo gratias agamus, & ad sanctorum imitationem, constanter cõtra fidei hostes decertemus, vitam, moresq; componamus, Deum colamus, & diligamus. Etenim picturæ sunt compendiosæ quædam historiæ. Dum enim crucem videmus, statim crucifixi IESV CHRISTI Salvatoris nostri recordamur: dum claves Petri, gladium Pauli, crucem Andreæ, craticulam Laurentii, vel aliud insigne imagini appositum conspicimus; mox in mentem venit potestas in utilitatem fidelium data Petro, & quidnam Sancti, quos veneramur, egerint, aut passi sint.

Grego. Nyssen. oratione in Theodorũ. Grego. lib. 7. epist. 109. lib. 9. epist. 9. Damas. lib. 4. cap. 17.

SVNT ergo imagines I. loco historiæ. II. Charitatem erga Deum, & ejus amicos sanctos adaugent. Nam amici chari inspecta imago animũ inardescere facit, Gregor. lib. 7. epist. 53. Vnde refertur in Synodo VII. quòd Gregor. Nazianzenus conspecta imagine Abrahæ immolantis Isaac, lacrymas tempetate non valuerit. III. Imago ad imitationẽ excitat. Constat enim experientiâ, lascivas imagines vehementissimè provocare ad libidinem; pias econtra, ad continentiam aliásque virtutes: Synodus VII. Act. 6. Basilius oratione *in XL. Martyres*. IV. Imagines conservant memoriam Christi & Sanctorum, & admonent, quos invocare debeamus patronos. V. Imagines sunt fidei nostræ professio: attestantur enim, nobis eorum vitam & doctrinam placere, quorum imagines diligimus & honoramus; ac proinde detestari nõ solùm idololatriam, sed omnem quoq; impietatem & hæresim, cùm sancti repræsentati, pro Dei cultu, justitia & veritate tuenda usque ad mortem decertaverint. VI. Imagines ad Christi & Sanctorũ honorem pertinent. Magnos enim & celebres viros statuis & picturis honoramus, teste Euseb. lib. 7. histor. cap. 14. Plato lib. 11. *de legibus* vult, imagines proponi virorum præstantium. Si autem terreni Regis, Ducis, aut Philosophi imago honoranda sit, quantò magis Christi, & Sanctorũ? VII. Imagines Christi & Sanctorum in templis prosunt, ut fidelium mentes ab inani evagatione præpediant, in piis meditationibus foveant, ac deniq; ut locum sacrum exornent.

Vtilitates imaginum.

Syno. 7. Act. 2. & 4.

Cyril. Catech. 12.

CAP. XXXV.

De Imaginum cultu.

Imagini quis cultus impendi possit?

POSTQVAM Imagines utiliter haberi ostendimus, superest, ut indagemus, An aliquo cultus & honoris genere venerari eas liceat, & quo?

DVO autem hîc extremi cavendi sunt errores. PRIOR eorum, qui divinum honorem Imaginibus tribuendum senserunt: ut *Carpocrates*, de quo Irenæus, Alexander Severus; de quo Lampridius. ALTER eorum est, qui nullo cultus genere Imagines honorãdas contendunt, ideoque ubi possunt, eas confringunt, demoliuntur, evertunt, comburunt. Cõtra hunc errorem Ecclesia, cùm in Synodo VII. tùm in Trident. Sess. 25. definivit: *Imagines Christi & sanctorum honorandas esse, modò tamen in iis non collocetur fiducia, nec ab eis quidquam petatur, nec in eis ulla inesse Divinitas credatur: sed tantum propter eos, quos repræsentant*: quemadmodum in veteri populo honorabatur Arca, & Mensa propitiatorii, & Serpens æneus. Rectè enim signa utilia honorari docet Augustinus, quia eorũ honor in prototypum transeat: & passim in Scriptura res dicitur sancta, venerabilis, & sacra propter relationem ad res sacras. Exodi 3. *Locus in quo stas, terra sancta est*, propter angelorũ præsentiam. Exo. 12. dies Paschę vocatur *Sancta & venerabilis*, quia cultui Dei dicata. Exodi 28. Sacerdotum vestes, *Sanctæ* appellantur. 2. Timoth. 3. Scripturæ, *Sacra* vocantur, propter significationem. Nomen IESV tanto honore dignum est, ut ei omne genu flectatur: ad Evangelii lectionem caput aperitur, lumina teste Hieronymo accenduntur. Cùm igitur etiam Imagines res sanctas significent, & repræsentent, cur non similiter honorandæ, sacræ, & venerabiles erunt? cùm res sancta eo ipso religiosè venerabilis sit, juxta illud Exodi 12: *Dies prima erit*

Iren. lib. 1 de hær. cap. 24. Epiphanius hæresi 29. Aug. hær. 7.

Exodi 25. Psal 98. Numer. 21. Ioan. 3. Aug. lib. 3 de doct. Christ. cap. 9.

Philipp. 2

Hieron. lib. 1 ct. Vigilan. Imagines sanctas res significant, & repræsentant.

Augu lib. 3. de trinit. c. 10. lib. 2. de doct. Christ. cap. 9.
Lib. 10. confess cap. 34.
Anno 786.

erit sancta, & septima eâdem religione venerabilis. Sic igitur & Imagines Christi, & Sanctorũ sūt venerabiles & honorādę; non quidē cultu latrię, sed honore illo, quo litteras sacras, & vasa sacra prosequimur, ut in VII. Synódo act. 7. & in Synodo VIII. act. ult. can. 3. in Triden. 25. Sess. definitum legimus. Et ab Apostolorum tempore usum Imaginum à fidelibus receptum fuisse, constat ex Tertulliano in Apologetico cap. 16. ubi refert, Christianos a Gentilibus accusatos fuisse, quòd Crucem colerent. Lactan. in carmine de Passione Domini: *Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora.* Ambrosius in oratione *de obitu Theodosii* dicit, Helenam crucem Christi in capite Regum locasse, ut adoretur: & lib. *de Incarnationis dominicæ Sacramento,* cap. 7: *Crucem veneramur.* Hieron. in vita Paulæ: *Prostrata ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, honorabat.* Damascen. lib. 4. *de fide* cap. 17. dicit, esse Apostolicæ traditionis. Similiter Basil. in Synod. VII. act. 2.

Ambro in Psal. 118. serm. 10.

Accedit, quòd ipse Deus Imagines Christi & Sanctorum honoret, multa per illas & coram illis miracula operans, ut refert Eusebius de Imagine Christi per hemorrhoisśā erecta: cujus loco dū Iulianus Apostata suam collocasset, statua igne cælesti discerpta est, teste Sozomeno lib. 5. histo. c. 20. sicut Dagon corruit. 1. Reg. 5. Athanasius lib. *de passione Imaginis confossa à Iudæis*, refert ex ea sanguinem fluxisse, qui infirmos curaret.

Euseb lib. 7. h. lo. cap. 14 Theophylact in c. 9. Matt.

Præterea Imago capax est injuriæ & contumeliæ: igitur & honoris atque cultus. Solent enim Imperatorum statuæ adorari, teste Nazianzeno in Oratione I. *in Iulianum*. Et in odium Imperatorum, solent eorum, vel conjugum Imagines dejici, vel fœdari; ut de statua Maximini refert Eusebius lib. 9. histor. cap. 9. de Imagine Domitiani, Suetonius: de Iuliani, Sozom. lib. 5. cap. 20: de Imagine vxoris Theodotii, Chrysostomus serm. 2. & 3. *ad Antiochenos*: de confractione omnium Idolorum, Theodoretus lib. 5. cap. 20.

Cap. XXXVI.

Quo cultus genere Imagines honorandæ sint?

Imagines religioso quodam cultu venerandę sunt, quo Evangeliū & sacra vasa honoramus, non tamē latriâ: quia Imago ut Imago, est signum & creatura; & motus animi, qui in eam ut signum fertur, differt ab eo, quo in signatum & prototypum fertur, tanquam in rem per se, absolutè, ac independenter honore dignam. In Imaginem verò fertur, ut in signum prototypi, ratione cujus honor exhibetur quidē Imagini, sed imperfectior, quàm sit personæ intelligenti proprius, qui vocatur *Latria, Hyperdulia*, vel *Dulia*. Hic enim cultus solùm analogicè & reductivè pertinet ad speciem cultus prototypi. Deus enim per se, absolutè, ac ratione sui est colendus: similiter sancti. Imago verò non absoluto, sed respectivo cultu, qui alterius gratia impenditur, veneranda est. Propterea omnis honor Imaginis in exemplar transit, quanquā mediatè atque consequenter, non immediatè ac formaliter. Docet enim Concilium Tridentinū, Imaginibus deberi honorem & venerationem, non solùm quia in eis, coram illis, aut per illas exemplar honoremus; sed etiam, quia honoris officia in se immediatè terminent. Imaginē enim osculamur, gestamus, loco honorifico collocamus, coram ea caput aperimus, genua flectimus, procumbimus, aliaque honorum officia exercemus, quia Imago verè *Sancta* dici potest, tam propter significationem, quàm rei sanctę repræsentationem, & Ecclesiæ consecrationem, quæ Imaginem Dei cultui dedicat, ad excitandam fidelium pietatem, & Sanctorum memoriam & amorem. Quia tamen omnis excellentia Imaginis in relatione ad rem sacram consistit, sequitur, non absolutum, & independentem, sed relativū honorē ei deberi.

Imagini non absolutus, sed respectivus cultus impenditur.

Observandum tamen est, exemplar subinde considerari, ut in Imagine relucet, & sic repræsentatum, per accidens eodem genere cultus cum Imagine honorari: veluti si quis Regem vestitum honoret, simul regem & vestem adoret: si quis Christum in cruce vel in Imagine sua relucentem adoret, simul

Chri-

Christum & ejus signum adorabit; sed Christum per se latriâ, Imaginem verò ipsius non nisi per accidens. Alius enim honor debetur Christo, considerato ut principale objectum; & alius honor ejus signo, quod non est nisi secundariũ objectum, nec per se, sed per accidens, ratione significati.

SED quæret aliquis: Cùm sit par in Imaginibus alicujus sancti officium repræsentandi, nec plus virtutis in una sit, quàm in altera; cur uni Imagini ejusdem Sancti plus honoris tribuatur, quã alteri? RESPONDENDUM est, absque superstitione id fieri, ob plures causas. I. quia Deus per unam miracula operatur, non per aliam; sicut per unum sanctum, nõ per aliũ. II. Quia peculiarem quandam devotionem imagines merentur, quæ non solùm sanctæ sunt propter significationem, sed etiam propter artificem, quia à S. Luca, Nicodemo, vel ab ipso Domino, factæ sint: aut denique quia sanctæ personæ illis usæ sint, & beneficia, quę Deo placet, invocantibus in hoc loco dare potiùs, quàm in alio, per intercessionem Sancti obtineantur.

Cur Imagini eiusdem sancti plus honoris quàm alteri sur impendi possit.

CAP. XXXVII.

De adoratione Crucis.

Crucis adoratio.

CRUX, in qua Dominus pependit, propter contactũ sacri corporis & sanguinis peculiarem venerationem meretur, non solùm integra, sed & singulæ ipsius particulæ, quæ inter preciosas Reliquias jure habentur. Illa enim crux fuit instrumentum humanæ redemptionis, monimẽtum virtutis & amoris. Per eam enim Dominus diabolum vicit, spoliavit, ligavit, vites enervavit, de hoste triumphavit. Apostolus enim *Triumphi* metaphorâ utitur, ut indicaret, Christi Crucem esse instar currus triumphalis, in cujus suprema parte Christus triumphans sedeat, & in ima diabolus alligatus, & quasi in pompa ad sempiternum opprobrium invitus ostendatur, & huc illucq; trahatur.

Colos. 2. Origen. hom 8. in Iesue.

CUM autem Dominus nõ casu, nec invitus, nec propter sua, sed nostra peccata crucifixus sit, lignumq; Crucis sibi tanquam altare delegerit, in quo seipsum Patri in sacrificium placationis ferret, ut scalam, per quam in regnum suum ascenderet, ut instrumentum liberationis generis humani, ut arma, quibus diabolũ vinceret; sequitur Dominum crucem plurimùm honorasse, nobisq; amabilem & venerabilem reddidisse. Vnde Apostolus: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*: addit Ecclesia, *in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.*

Hebr. 7. Colos. 1. Ioan. 12. Philip. 2.

Galat. 6.

HANC crucem figuravit Lignum vitæ, Arca lignea Noë salvans: Virga Moysis: Lignum aquas dulces reddens: Æneus serpens. Crux adumbrat perfectionem vitæ humanę, consistentem in Fide, Spe, Charitate, & Perseverantiâ; juxta Paulum ad Ephesios 3. *Vt possitis comprehendere, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas & profundum*: id est, perfectionem in cruce adumbratam, quæ in Fide, Spe, Charitate, ac Perseverantia consistit, ut notant Aug. Iren. Nyss.

Crucis figura Gen. 2. Gen. 7. Exodi 14. Exodi 15. Numer. 21. Ioan. 3.

In Cruce perfectio adumbratur.

CRUX insuper passionis effectum designat: cælum videlicet Christi passione apertum, Deum placatum, infernum evacuatum, diabolum devictum, ac totum orbem terrarum redemptũ. Vnde Christum crucifixum adorant cęlestia, terrena, & inferna.

Augu. epist. 116. & 120. cap. 26. Greg. Nyss. oratione 1. de resur.

DUO Crucis brachia sub uno titulo, significant, duos populos sub uno capite Christo inter se connexos esse, juxta illud Ioan: *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me.* Ambros. serm. 65. observat, Crucis figuram naturaliter esse salutarem. Nam aves volando crucis figuram imitantur: & Ægyptiis Crux vitam futuram notavit, Ruffino teste lib. 2. histor. cap. 26.

Ioan. 12.

ACCEDIT, quòd singulari providentia Deus crucem Christi non permiserit absumi, sed usque ad Christianorum Imperatorum tempora occultari; & tunc revelata est, evidẽti adjuncto miraculo resuscitationis mortui, ut Hieron. in Chronico Eusebii à se verso testatur, & Ambros. oratione in Theodosium. Hinc fideles, Crucis particulas per orbem terræ dispersferunt, ut refert Cyril. Catechesi 10. & 13. Socrat. lib. 1. c. 13. Eutropius lib. 11. Grego. Nyssenus in vita Macrinæ sororis scribit, eam crucem argenteam, in qua crucis particula inclusa esset, in collo gestasse. Paulinus epist. 11. loco magni doni trãsmittit particulã crucis, auro inclusam. Idem natali X. Felicis narrat, se incendium ostensa crucis particula restinxisse. Chrysosto. hom. *Quòd Christus sit Deus*, ait, homines particula

Crucis inventio.

Ruffinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates lib. 1. cap. 13. Theodoretus lib. 1. cap. 18. Nicepho. lib. 8. cap. 29. Paulinus epist. 11. Severus lib. 2. histor.

Crucis particula per mundum dispersa.

crucis auro inclusa ornari & custodiri. Procopius lib. 2. & Euagrius lib. 4. c. 26. referunt, hostem ostensa crucis particula fugarum. Gregor. lib. 7. epist. 126. Recharedo Regi crucis particulam dono misit.

Ad ejusdem crucis honorem pertinet, quòd à Persis ablata, fuerit ab Heraclio divinitus adjuto recuperata, suoque loco non absq; miraculo reposita. Vnde Festum Exaltationis S. Crucis, de quo Beda in Martyrologio.

Exaltatio S. Crucis. Aug. lib. 22. de civit. c. 8.

Postremò si terra montis Calvariæ meritò honoratur (Aug. teste:) & locus sanctus dicitur, in quo Angelus apparet; & sudaria atque semicinctia Pauli propter contactum honorantur; ipsaque Sacramenta, tanquam gratiæ instrumenta sanctè veneramur: cur non potiùs Christi crucem, precioso ipsius sanguine tinctam, nostræque salutis instrumentum à Deo delectum? De quo Sibyllę carmen extat:

Exo. 3. Act. 19.

Sibyl. lib. 6.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit! Et Hieron. illud Psal. 98: *Adorate scabellum pedum ejus*, de cruce intelligit. Et epist. 17. ad Marcellam: *Ergóne illa dies erit, quando licebit crucis lambere lignum?*

Quemadmodum verò Crux ob Christi contactum, religiosa veneratione digna est; ita & clavi, quibus ejusdem corpus confixum fuit, quorum unum Helena in Constantini diademate collocavit, juxta Ambros. orationem in Theodosium. *Ecce clavus in honore est* (aiunt Iudæi) *& quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque invisibili potestate dæmones torquet.*

Clavi, quibus confixus fuit Christus, honorantur.

Cap. XXXVIII.

De veneratione Imaginis Crucis.

Imago crucis.

Hactenus de Cruce Domini, ut inter sacras reliquias constituitur, disseruimus: nunc de eâdem, prout imago est, repræsentans crucifixum, agendum est; ac eidem rectè à fidelibus eatenus venerationem seu cultum aliquem religiosum deberi, ex eo liquet, quòd Christus ipse illam honoret. Nam *in cælo apparebit signum filii hominis, quod non minùs Imperatorum labaro honorari debet, cùm sit angelorum ministerio tunc gestandum*, Augustino teste.

Matth. 24. Sozom lib. 1. cap. 4. Aug. serm. 130. de tem.

Porro adveniente ad universale judicium Domino, Crux sole splendidior in aëre apparebit, vel illa ipsa lignea, in qua Dominus passus est (ut opinantur nonnulli) aut Crux ex aëre vel igne condensato, ut Origenes, Hilarius, Hieronymus, Beda, & aliiin 24. cap. Matthæi sentiunt, & Cyril. Catechesi 15. Aug. serm. 130. *de tempore*.

Sibylla lib. 6. carm. Chrysost. hom. de cruce & latrone.

Accedit perpetuus Ecclesiæ usus: semper enim *fideles crucem venerati sunt*, ut scribit Iustinus Apol. II. Tertullianus in Apolog. cap. 16. Eusebius lib. 9. histo. cap. 9. & lib. 1. de vita Constantini refert, eum vertisse labarum in formam crucis, ut milites assuescerēt, Crucis figuram venerari. Item Romæ loco celebri crucem erexit, & decreto cavit, ne deinceps facinorosi crucifigerentur, ut non horrori, sed honori Crux esset. Theodosius vetuit crucem humi pingi aut sculpi, ne sacrum signum pedibus conculcaretur. Arcadius monetam cum crucis signo excudi jussit, teste Prospero lib. *de prædict.* parte III. cap. 34. Lactant. in carm. de Cruce scribit, hodierno more crucem in templis erectam fuisse: ingresso enim limina templi: *Flecte genu* (ait) *lignumq; crucis venerabile adora.*

Tho. VValde. tom. 3. tit. 20. c. 158.

Sozom. lib. 1. cap. 4.

Lib. 1. Codicis tit. 8. lege Cum sit nob.

Cur verò potiùs Crucem, quàm spongiam aut virgam honoremus, explicat Athanasius quęst. 16. ad Antiochum, ut Christiani intelligant, non lignum, neque materiam, sed Christū repræsentatum coli. Vbique verò in urbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine &c. pingi aut erigi crucem solere, attestatur Chrysost. in lib. *Quòd Christus sit Deus*, August. tract. 36. in Ioan. August. in Psal. 36. *Qui tantum honorem tribuit supplicio, quid servat fidelibus suis?* Beda lib. 1. hist. Anglic. c. 25. refert, Augustinum à B. Gregorio ad Anglorū conversionem missum, prætulisse crucem argenteam, & Imaginē Christi in tabula depictam. Gregor. lib. 7. epist. 5. crucis venerationem commendat. Leo serm. 8. *de pass. Domini*, signum salutis adorandum populis omnibus inferebat. Sedulius in Carm. paschali: *Speciem* (ait) *crucis esse colendam, quæ Dominum portavit ovans.*

Crux in omnibus locis erigi solet.

Ruffinus lib. 2. hist. c. 29.

Cyril. lib. 6. in Iulianū.

Præterea Deus crucem honorat per apparitiones & miracula. Constantino enim Magno apparuit in aëre cum his verbis: *In hoc vince*, Eusebio authore lib. 1. de Vita Constantini. Et lib. 2. refert, vexillo cruce insignito ad partem exercitus laborantem delato, mox victoriam obtinuisse. Cyrillus in Epistola ad Constantinum scribit, in monte Oliveti crucem lucidissi-

Crucis signū in aere sæpius apparuit.

dissimam apparuisse. Rursus apparuit crux in aere Ierosolymis, tempore Iuliani Apostatæ, de qua Nazianzenus oratione II. in Iulianum. Iterum apparuit crux, tempore Arcadii, dum in Persas exercitum esset ducturus, & vicit. Prosper lib. *de Prædict.* p. 3. cap. 34.

Miracula per signum crucis edita.

MIRACVLA verò per crucem effecta quis enumeret? Hieronymus refert, Hilarionem signo crucis mare intumescens suis finibus continuisse: Beda lib. 3. c. 2. hostes cruce lignea erecta profligatos fuisse.

Exodi 12. Aug. lib. de catech. rudibus. c. 20. Ezech. c. 9.

QVOD verò etiam crucis signum digito, sive manu in fronte, aere, vel super quacumque alia re expressum, sacrum & venerabile sit, ostendit sanguis agni in postibus domorum, significans crucis signum in frontibus Christianorum: Item signum Tau in frontibus gementium, juxta Hieronymum in commentario cap. 9. Ezechielis, & Cyprianum, *contra Demetrianum*. Idipsum insinuat nomen in frontibus scriptum, Apoc. 14. juxta Bedam & alios. Idem figuravit Iacob, benedicens filiis Ioseph manibus cancellatis, in typum, quòd benedictio per Christi crucem danda foret. Vnde in omnibus Sacramentis adhiberi crucis signum, monet Dionysius Areopag. lib *Eccles. Hierarch.* cap. 4. 5. & 6. Chrysosto. hom. 55. in Matth. Aug. tract. 118. in Ioan.

Gen. 48.

Inst. q. 119.

DEXTERA verò manu crucis signum exprimi solet, quia Deo potiora danda sunt. Tertullia. *de corona militis* scribit, ad omnem progressum & actionem Christianos uti crucis signo. Idem ait Cyrillus Catech. 4. & 13. Ambros. serm. 43. hortatur, uti omnia nostra opera à crucis signo inchoemus. Hieron. ad Eustochium: *ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.* Prudentius in hymno ante somnum:

Signi crucis virtus.

Fac, cùm vocante somno,
Castum petis cubile,
Fronte r, locúmque cordis,
Crucis figura signet.

Eusèb. lib. 6. hist. cap. 23: Cyprian ser. de lapsis Origen hom. 6. in Exodū. Aug lib. 1. cōf. ff. c. 11.

PORRO signi crucis maxima virtus & utilitas est. Arcet enim Diabolū; fugat dæmones: omnia magica compescit. Athanasius lib. *de Incarn. Verbi*, & in vita S. Anthonii, solo crucis signo nos adversus omnes diaboli terrores fore tutos docet. Vnde August. *Signabor tum*, ait, *signo crucis.* Sulpitius de B. Martino: *Ego signo crucis, non clypeo protectus, hostium cuneos penetrabo securus.* Prudentius in hymno ante somnum: *Crux pellit omne crimen.*

Paulinus in natali 8. S. Felicis.

Argumenta sectariorum contra venerationē crucis dissolvuntur.

ARGVMENTA verò, quibus sectarii crucis venerationem impugnant, futilia sunt. I. est: *Quia crux dolorem & ignominiā Christo attulit.* RESPONDEO, etiam attulisse gaudiū & gloriam, propter mundum redemptum, & diabolum devictum: ideoque crucem tanquam victoriæ instrumentum, & virtutis insigne meritò honorari.

II. ARGVMENTVM. *Filio ignominiosum esset, patris sui patibulum venerari.* RESPONDEO: eos, qui per legitimam judicis sententiam suspenduntur, pro suis culpis etiam invitos mori ad pœnam & infamiam: at Christum sponte, ut Patri obediret, humanumq; genus salvaret, absque ullo suo peccato, seipsum morti obtulisse, ut Dei gloriam, hominumque salutem procuraret. Qui autem pro Deo & patria moriuntur, omni honore digni sunt, instrumentaque passionis eorum, tanquam virtutis monimenta conservari solent.

III. ARGVMENTVM. *Honorare crucem, est lætari de morte Christi.* RESPONDEO: fideles de Christi morte lætari, non more Iudæorum, qui de ipsius supplicio & ignominia gaudebant, & sacrilega actione eiusdem authores erāt: sed de Christi triumpho, sanctissimáque ipsius passione toti mundo salutari exultamus, quam voluntariè Dominus sustinuit, ut eum destrueret, qui mortis habebat imperium, iratumq; Deum humano generi propitium redderet.

IV. ARG. *Superstitiosum videtur, signo crucis uti, quia characteres & figuræ non sunt operativa, sed pro signo fœderis tantùm serviunt.* RESPONDEO: Signum crucis non operari tanquam figuram, nec aliqua virtute naturali, sed ut signum divinitus institutum, Apostolica traditione acceptū, quod energiam suam habeat ex divina institutione, simulq; ex utentis devotione. Est enim crucis efformatio, quædam realis oratio, qua Domini crucifixi merita invocantur. Loquimur enim non solùm voce, sed etiam corde, nutibus, & actione. Vnde hoc crucis signum potiùs valet ex fide, fiducia, & interiore devotione, quàm ex figura: quæ tamen ex Domini instituto etiam valet contra dæmones. Nam Iudæos & Paganos quoque crucis signo fugasse dæmones, legimus: *Cedunt enim sceptro summi Regis, sicuti homines militibus ferentibus signum Imperatoris*, Augustinus lib.

Nazianze. oratione 1. in Iulianum. Epiphan hæresi 30. Grego. lib. 3. dialog. c. 7.

lib. 83. quæ. 79. Non tamen est crucis signum aliquod Sacramentũ, quia non confert gratiam justificantem, nec effectum habet certum & infallibilem; operatur enim per modum orationis signo expressæ. Vnde Aug. lib. 2. *de peccat: merit.* cap. 26. *Catechumenos secundùm quendam modum suum, per signum Christi & orationem sanctificari puto.*

Cap. XXXIX.

De præmiis & suppliciis huic primo mandato adiectis.

Præmia & supplicia proponuntur.

EGO *sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia iis, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.*

POSTQVAM summus Legislator Deus, iterato sibi jure Dominii, amorem, cultum, obedientiamque deberi monuit, tunc homines pœna & præmio ad sua præcepta servandũ exhortatur; transgressoribus graves minas, observatoribus verò remunerationem proponens. Et quod hîc prævaricatoribus comminatur, & obedientibus repromittit Deus, ad reliqua Decalogi præcepta extẽditur. Communis enim quædam appendix omniũ præceptorum est, declarans, quid unicuique obventurum sit, Dei præcepta observanti, vel contemnenti. Quia enim hominum aliqui pœnæ metu, nonnulli magis virtutis amore ducuntur; ideo curam omnium gerens Deus, omnes ad sui venerationem ob oculos positis suppliciis, & prẹmiis impellit.

Psal. 138.

ET ne quis sibi, quamtumvis dives & potens, impunitatem polliceatur, se *Deum fortem* & *zelotem* vocat, à cujus spiritu fugere nemo queat, manũ evadere nemo possit, qui neminem reveretur, à quo *potentes potenter tormenta patientur.* Hæc igitur verba timorem inevitabilis supplicii carnalibus ingerunt; amorem verò & fiduciam spiritualibus, qui divina ope freti, omnia se in Deo posse credunt, cum Davide canentes: *Dominus illuminatio mea, & salus mea; quem timebo?*

Psal. 26. Zelus Dei quid?

Dionys. de divi nom. c. 4. p. 1.

ZELVS *Dei* vocatur providentia, qua hoc agitur, ne anima falsis opinionibus, vel pravis cupiditatibus corrumpatur, nec ullã animi perturbationem, vel cruciantem amorem, sed divinum amorem & tranquillissimam sincerissimamq́, justitiam, stabilemque peccata vindicandi denotat voluntatem, qua nullam animam patitur impunè à se fornicari, hoc est, à se averti, & ad temporales illecebras converti; siquidem religiosa cum Deo coniunctio, vocatur *Desponsatio.*

Aug lib. cõt. Adymanth. c. 11. & 13. Item quæst. 158 in Exo. & quæst. 52. inter 83.

ET quia nullus amor arctior vel ardentior est, quàm conjugum; ideo Deus se crebrò Marito, vel Sponso, comparat, ac eâdem phrasi se *Zelotem* vocat, quia non patiatur alium Deum secum coli. Vnde de ipso quoque Helias: *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum.* Hinc Romani sacra Dei Iudæorum suscipere noluerunt, qui solus coli volebat, ne omnia cogerentur dimittere numina, quæ priùs colẽda susceperant, quorum religionibus stulto errore imperium suum crevisse arbitrabantur.

2. Cor. 11.

Deus zelotes.

Exod. 34. Psal. 68. 3. Reg. 19.

Aug. lib. 1. de cõsensu Evãg. c. 12. 14. & 18.

SVBIVNGIT deinde Legislator, se notum facere zelum suum, non patiendo inultam esse impietatem, ne quidem à majoribus acceptam; sed vindicando in filiis, quantumlibet longa serie descendentibus; si tamen patrum imitatores fuerint in malo, ut Gen. 4. Chananæi, ob impii patris Cham scelus, maledicto subjecti sunt: filii Saulis, patibulis affixi: posteri Manasses in Babylonem abducti.

Filii quomodo pro patribus puniantur.

Gen. 9.

2. Reg. 22. 4. Reg. 24.

DIVVS Hieronymus in 18. c. Ezechielis admonet, Deum comminando, ultionem inferendam filiis prævaricatorum, non significare, quòd innocentes pro aliorum flagitiis puniat, (quod alienum à Dei justitia est, Sapientiæ 12:) sed quòd visitet iniquitatem patrum in filios, qui patrum iniquitatem sectantur. Filii enim vocantur hîc, non tam propagatione carnis, quàm imitatione sceleris.

Deut. 5. Exodi 21. 34.

Aug. lib. 2. cont. adversarium legis cap. 5.

AVTHOR *quæst. vet. & novi Testamenti* q. 14. apud August. observat, Legislatorem hac comminatione parentes à peccando deterrere voluisse, faltem affectu filiorum, scientes, impietatem non solùm authori nocere, sed in omnes imitatores redundare. Et quia filii usque ad quartam generationẽ Patrum vitam scire ac imitari consueverũt, ideo usque ad illos ultio extẽditur, qui viderunt, quod malè sequerentur. Et in primos authores malorũ, redundat impietas omnium ipsos imitantiũ. Hinc Pseudoprophetæ, falsitatum-

Lib contra Adymanth. cap. 7.

Grego. lib. lib. 15. mor. cap. 22.

Cur in III. & IV. generationem?

Aug. tract. in Psal. 108.

que

Basil. lib. de virginitate.

que magiſtri, qui pernicioſa doctrina, exemplo, aut ſcandalo ſuo in exitium plurimos induxerunt, pro ſuis, & illorum, quos ſeduxerunt peccatis, graves luent pœnas. Et quemadmodum iactatum per eos malum ſemen uſque ad mundi finem fructificat: ita quoque ſupplicia eis debita creſcunt. *Quæ enim ſeminaverit homo, hæc & metet.*

Peccata imitantium redundant in primum Authorem.

D. Anſelmus lib. *de conceptu virginali* cap. 24. & 25. docet, parentum peccata nocere filiis, non quia illa imputet innocentibus, ſed quia propter illa Deus filios deſerat in peccatis, pro quibus juſtè illos damnat & punit, quorum alioqui miſertus fuiſſet. Sicut propter Abraham, Davidem, & alios pios patres, filiis multa beneficia impenſa legimus.

Lib. 2. Reg. 12.

1.2.q.87. ar. 8.

D. Thomas intelligit, filios pro peccatis parentum temporalibus pœnis involvi, non autem ſpiritualibus vel futuri ſeculi: ac proinde hanc Dei comminationem de huius vitæ pœna intelligit; dictum verò Ezechielis de ſpirituali & futuri ſeculi pœnâ, ubi *unuſquiſque recipiet ſecundùm opera ſua*, nec alienis gravabitur. Quæ ſententia ſcripturis comprobatur, quæ dicunt, propter Davidis peccatum, ejus filium morte mulctatum, & alios gladio periiſſe; multa quoque ſubditorum millia peſte occubuiſſe: propter ſacrilegium Achan, populum fugatum; propter peccata Manaſſe, populum in captivitatem abductum fuiſſe.

Ezechiel. cap. 18.

2 Reg. 12. 2 Reg. 24.

Ioſu 27.

Hinc patet, cur Deus præceperit Iudæis, ut ſuas & majorum iniquitates confiterentur, & cur pii ſua & patrum peccata deprecari ſint. Pſal. 105. *Peccavimus cum patribus noſtris.* Tob. 3. *Ne reminiſcaris delicta mea vel parentum meorum.* Hæc confeſſio non ſolùm indicta eſt in deteſtationem paternarum iniquitatum, ſed etiam, ut filii agnoſcerent, parentum delicta ad ſe aliquouſque pertinere.

Lib. 4. Reg. 24. Levitici cap. ult.

Daniel. 9. 2. Eſdræ c. 1.

Verba ſequentia: *eorum qui oderunt me*, ſignificant eos, qui mandata Dei contemnunt, qui obſequio idolorum, dæmonum, vel hæreſeon ſe addicunt, cenſeri, ſummã Dei bonitatem & primam veritatem odiſſe; quo peccato nullum deteſtabilius eſt. *Et faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiũt præcepta mea*: id eſt: Sicut impietas parentũ in filios redundat, ira obedientia pietaſque parentum, non ſolùm in tertiam & quartam generationem, ſed uſq; ad milleſimam, hoc eſt, in æternum, ſeu in omnes generationes, ſive, in ſeculum ſeculi. Nam pro eiſdem in Scriptura ponuntur: *Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi, quod mandavit in mille generationes*: Et, *miſericordia Domini uſque in æternum ſuper timentes eum, & juſtitia illius in filios filiorum, his, qui ſervant teſtamentum ejus.*

Pſal. 104.

Pſal. 102.

Vocatur autem beata & immortalis vita, *miſericordia*, quia gratuita eſt juſtitia, per quam gloriam meremur, juxta illud Apoſtoli: *Gratia Dei, vita æterna.* Et inſuper hîc inſinuatur, quòd miſericordia Dei judicium ſuperet, ut in Abrahę, Davidis, ac Chriſti potiſſimùm obedientia elucet, propter quam, omnes in eum credentes miſericordiam conſequuntur.

Rom. 6.

Iac. 2.

Præterea, quòd multorum millium hominum Deus propter paucorum bonorum obedientiam miſereri conſueverit, documento eſt Sodoma, cui propter decem iuſtos Deus pepercisſet: & unus Moyſes, ne Iſraëliticum populum Deus everteret, impetravit: atque propter unum facientem judicium, propitius fuiſſet Ieruſalem: nec terram diſſipaſſet, ſi unum pro ea ſtantem reperiſſet. Huc pertinet, quòd ait: *Protegam urbem hanc propter me, & propter David ſervum meum.*

Gen. 18.

Exodi 32.

Ierem. 5. & 22. Ezechiel. 22

4. Reg. 19.

His qui diligunt me, & ſervant præcepta mea. His verbis inſinuat Deus, parentum iuſtitiam prodeſſe filiis, modò Dei leges & præcepta cuſtodiant; alioqui iuſtitia patris filio non proderit: *anima enim quæ peccaverit, ipſa morietur*, Ezechielis 18. Porrò Deum cenſentur diligere, qui ejus leges & ceremonias obſervant, qui Dei voluntatem charitate ac opere complent. Iuxta illud Chriſti: *Si diligitis me, mandata mea ſervate. Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me.*

Pſal. 131.

Ioan. 14.

Cap. XL.

Secundum præceptum.

Secundum præceptum.

Non aſſumes nomen Dei tui in vanum: id eſt, non uteris nomine Dei fruſtra, temere, abſque gravi cauſa & neceſſitate, ad cõfirmationem falſi, cum incuria vel irreverentia: ſed ubi neceſſitas exegerit, per Dei nomen ſanctè iurabis, adhibita convenienti veneratione, atque verbis decentibus de ſumma maieſtate, rebuſ-

que divinis loqueris, ut sacrosanctum Dei Nomen habeatur. Sicut enim primo Præcepto latriæ cultum sibi tribui voluit; ita hoc Secundo præcepto verbis gloriam sibi deferri constituit.

Nomine verò Dei omnia, quæ Deo tribui solent, intelliguntur, & ad ejus notitiam, famam, gloriam inter homines promovendam tendunt. Hæc omnia irreligiosè tractare vetamur. Hoc ergo præceptum negationem & affirmationem includit, puta religionem jurandi, ejusque abusum. Nam Deum in testem fidei faciendæ causâ reverenter invocare, ipsum laudare est, quia est quædam professio, qua Deū agnoscimus, summam esse veritatē, perfectissimè cuncta scientem, quæ nec falli, nec fallere possit, rebusque humanis prosit, consulat, mundum gubernet ac judicet. Hac enim fide imbuti homines, Deum in testem, atque promissorum fidejussorem adhibent, cui nolle acquiescere, impium est.

Iuramentum per se licitū.

Invocatio autem Divini nominis in eo sita est, quod homo, quantum in se, velit & cupiat Deum id manifestare, quod juramento confirmat, tanquam ab eo infallibiliter scitum; & hoc quidem quando sibi placuerit, sive in præsenti, sive in futuro seculo. Quod Dei testimonium viris prudentibus ad fidem parandam meritò sufficere debet, cùm præsumendum sit, hominem nolle in rei falsæ confirmationem Deū omniscium & judicem inflexibilem, verum, bonum, justum, omnis mendacii ultorem, producere, seque illius iræ obnoxium facere. Cumque ista divini testimonii invocatio ad Dei gloriam pertineat, consequitur, juramentum per se bonum & licitum esse. Iuxta illud Psal. 62: *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* Vnde ipsum Deum jurasse nonnunquam scriptura tradit: *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum.* Et Angelus juravit per viventem in secula. Apostolus quoque Paulus: *testem invoco Deum in animam meam.* Quare meritò reprobatus est Pelagius asserens, Iuramentum per se malum esse, nec unquā licitum, August. teste Epist. 89. Quem proinde confutat serm. 28. *de verbis Apostoli*, & lib. 19. *contra Faust.* cap. 23. Eundem errorem tempore S. Bernardi amplexi sunt Apostolici; contra quos serm. 66. in Cantica; & postea Wiclef, cuius articulus XLIII. damnatus est in Concilio Constantiensi sess. 8; ac nostro seculo Anabaptistæ.

Psal. 109.
Apoc. 10.
2. Cor. 1.
Iero. 15. in c. Ezechielis ad illud: vivo ego, dicit Dominus.

Qvamvis autem iuramentum per se licitum sit, eius tamen frequens usus non est appetendus, uti laudabilis; quia sit veluti medicina, qua non passim, sed in necessitate uti expediat, ne alioqui non prosit, sed obsit. Hinc Dominus Iudæos redarguit, qui nihil in iuramento præter mendacium cavendum putabant: ideoque rebus levissimis, ac in quotidiano sermone iuramenta, veluti orationis flosculos adhibebant. Quem morem improbans Dominus ait: *Sit sermo vester: Est Est, Non Non*: id est, sit assertio vel negatio simplex, nec in familiari colloquio, aut rebus exiguis iuramentum apponatur, quia illo uti citra necessitatem non oporteat.

Matth. 5.

Proinde fideles Dominus à Iuramento dehortatur, non tanquam à re mala, sed periculosa; ne iurandi consuetudine in periurium quis labatur. Est enim iuramentum, quoddam humanæ imbecillitatis remedium, ad fidem dictis conciliandam; proinde à malo proveniens, scilicet iurantis inconstantia, perfidia, levitate: vel eius, cuius causâ iuratur, incredulitate, pervicacia, credendique tarditate. Sic August. lib. 1. *de serm. Domini in monte*, cap. 30: *Nemo, sicut bonum, appetat iuramentum, ne assiduitate iurandi ad periurium consuetudine labatur. Qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis iurationem esse habendam, refrenet se quantum potest, ut eâ non utatur nisi in necessitate, cùm videt, homines pigros esse ad credendum, quod eis utile est credere, nisi iuratione firmetur.* Idem variis locis tradit. Chrysostomus hom. 26. ad Antioch. & alibi sæpe, consuetudinem leviter iurandi reprehendit, imitatus Ecclesiasticum, dicentem: *Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illâ.* Item; *Vir multùm iurans, replebitur iniquitate.*

lib. 19. cont. Faust. c. 23.
serm. 30. de verbis Apostoli.
lib. 1. de mendac. cap. 15.
epist. 89.
Eccles. cap. 23.

Cvr verò Deus juret, exponit ad Hebræos 6. Apostolus; ut nobis certum reddat, immobiliter eventurum, quod absolutè & sine conditione promisit.

Hebr. 6.
Epiphan. hæres. 29.

Cap. XLI.

De Iuramento per Creaturas.

Iuramentum per creaturas Math. 5. & 23.

CHristvs Iudæos arguit, opinantes, juramenta per creaturas facta nō obligare, ac in Iuramento solùm esse cavendum perjurium: & in quo non invocaretur expressè nomē Domini, esse nullum; contrà docens, iuramenta per creaturas facta, per Deū fieri, cujus eæ sunt, & cuius summa veritas & perfectio in omni creatura elucet. *Cœlum*, inquit, *thronus Dei est, & terra scabellum pedum eius.* Idem de reliquis creaturis iudicium esse, notat Aug. lib. 1. *de serm. Domini in monte*, cap. 31. Iacob per timorem Isaac patris sui iuravit: Moyses cœlū & terram in testes invocat: Exploratores iurant Raab per animam suam. Est igitur verum iuramentum, quandoad faciendam fidē per res creatas iuratur. Sic Nabuchodonosor iuravit per thronum suum.

Deut. 30. & 31. Iosue 2.

Cavenda porro sunt iuramenta, Deo vel sanctis iniuriosa; qualia sunt per caput Dei, ventrem, vulnera, sanguinem, & per alia Christi, aut sanctorum membra impudentissimè facta: pertinent hæc equidem ad blasphemiam, & maximam Dei sanctorumque injuriam.

Cap. XLII.

De iuramento per falsos Deos.

Iuramentum per falsos Deos.

QVemadmodvm falsos Deos colere, nefas est: ita & per illos jurare. Nam jurando, illis omnium rerum cognitionem, infallibilemq; veritatis attestationē tribuimus. Quare meritò Dominus statuit: *Per nomen externorum Deorū non jurabitis, neq; audietur ex ore vestro.* Et per Oseē dixit: *In die illā ait Dominus, vocabit me vir meus, & non vocabis ultrà Baalim. Et auferam nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur ultrà nominis eorum.* Et Zachariæ 13. *Disperdam nomina idolorum de terrā, & non memorabuntur ultrà.*

Exodi 23. Isaiæ 19. Oseæ 2.

Qvare se ad filios Novi Testamēti minimè pertinere demonstrant, qui spretis sacris litteris, hoc unum agunt, ut superstitiones gentilium, & fabulæ Deorum fictorum, Poëtarum carminibus decantatę, mentibus teneris instillent, quibus hominum corda sic inficiunt, ut ne vel in senio Christi Crux locum in eis reperiat. Contra quales disserit Hieron. in epist. ad Damasum, *de filio prodigo*. Aug. lib. 1. confess. cap. 16. lib. 2. *de civit.* cap. 7. & 14. docet, homines concitari ad vitia, quasi cęlesti magisterio, dum exemplis falsorum Deorum ad flagitia invitantur. Hinc Gregorius Titi Livii libros, in quibus Idolorū superstitiones cōtinebantur, exuri iussit, omnemq; Idolorum memoriā abolere studuit, prout Deus Israelitis præcepit Deut. 7. *Aras eorum subvertite*, &c. *nec inferes quidquam ex Idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est*: non quòd Idoli materia prava in se esset, sed ut nulla falsi Dei memoria superesset.

Antoninus p. 4. summæ, tit. 11. cap. 4. par. 3.

Qvanqvam enim fidelibus liceat, veritatem & facundiam à Gentilibus, tanquam injustis possessoribus in usum suum vendicare (sicut Israelitæ aurum & argentum ab Ægyptiis Deo jubente abstulerunt;) superstitiosa tamen Poëtarum figmenta, cōfictorumq; Deorum laudes & facinora perdiscere, noxium est pietati, & infirmis animis periculosum, qui ex scriptoribus Christianis citra periculum discere possunt, quidquid boni ex Idolorum cultoribus percipiunt.

Hvc etiam reduci potest, quòd sidera, dies, & menses falsorum Deorum nominibus insignītur: dum Sidera vocantur, *Mars, Mercurius, & Saturnus*, &c. Menses autem, *Martius, Iulius, Augustus*; Dies verò, *Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris.* Quem loquendi usum corrigi exoptavit Augustinus, præfatione in Psal. 93. ac Christianos juxta ritum loquendi Ecclesiæ vocare, *Diem Dominicum, Feriam II. III.* &c. ut tam ore, quàm corde, Gentilium vanitatē improbent: nec quidquam laudis aut honoris, vel memoriæ diis Gentilium, vel tyrannis, hujusmodi nominibus tribuere, aut certis illis diebus vel mensibus aliquid eos posse significare videantur.

Nomina Deorum Gentilium cavenda à Christianis.

Observandvm hic insuper est, quòd licet ad idololatriam pertineat, per Deos falsos jurare, non tamen illicitum sit uti juramento per Deum falsum præstito; quia is, qui fide per Deos falsos jurantis utitur, non se peccato eius, quo per falsos Deos jurat, consociat; sed bono tantùm pacto, quo fidem servat.

Licet uti iuramento per falsos Deos.

Cap. XLIII.

Quotuplex sit iuramentum?

Iuramentum assertorium, & promissorium.

IVRAMENTVM duplex est: *assertorium, & promissorium.* Illo de re præsenti aut præterita quippiā religiosè affirmamus, aut negamus; ut ad Galat. 1. Apostolus: *Ecce coram Deo, quia non mentior:* Isto, rem futuram confirmamus, aut negamus; sicut David juravit Sauli & Ionathæ, quòd semen eorū non deleret: & conjugi, quòd Salomon in suum regnum succederet.

1. Reg. 20 & 24.
3. Reg. 1.

PLVRIMVM verò differt Assertio futuri, à Promissione. Nam si futurum nō eveniat, assertio falsa censetur: at sine falsitate promissio nō cōpletur, si ab eo cui facta est, remittatur; ut Genesis 24. *Si noluerit venire* &c. Ad has species reducitur Iuramentum *comminatorium*, quo pœnam alicui minamur: similiter & *execratorium*, quo sibi affirmando vel negando pœna imponitur. Duplici equidem modo juramus: Deū simpliciter in testem invocando; aut nos eius judicio, tanquam mendacii ultori, subjiciēdo, qualiter juravit David: *Hæc faciat Deus inimicis David.* Et Ioseph: *Per salutem Pharaonis.* Sic quidam jurant *per caput suum*: quibus jurandi modis illa Deo obligantur, per quæ juratur.

Iuramentum comminatorium.
Iuram. execratorium.
1. Reg. 25.
Aug. serm. 30. de verbis Apostoli.

Cap. XLIV.

Iuramenti legitimi conditiones.

Iuramenti conditiones

LEGITIMÆ juramenti conditiones Ieremias tres esse significat, dum ait: *Iurabis: Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Tunc verò *in Veritate* juramentum præstatur, quando is qui jurat, id ita esse, nō temere, nec levi cōjectura, sed argumētis certissimis arbitratur. Nam perjurus est, qui putans verum esse, quod falsum est, temere jurat: similiter qui quod falsum est, pro vero jurat: necnon qui id, quod verum est, falsum esse sentiens, jurat. In promissorio quoque juramento, qui promittit, quod implere non proponit, perjurus est: necnon & ille, qui licet promissa complere intendat, non tamen opere præstat. Omne siquidem mendacium juramento firmatum, perjurium est, secundùm se ad proximum decipiendum tendens, contra illud Ps. 14. *Qui jurat proximo suo, & non decipit.* Qui enim Deum in falsitatis testimonium invocat, quantum in se est, Deum ignorantem aut improbum facit.

Ierem. 4.

SECVNDA conditio *Iudicium*, id est, discretionem & providentiam requirit, ut consultò, maturè, non præcipitāter, non temere, nec leviter citra necessitatem, aut piam utilitatem, sed cum maxima Dei reverentia juretur. Accuratè igitur attendendum est, utrùm res proposita juramento indigeat? Observandę insuper circumstantiæ sunt loci, temporis, ne odio, amore, favore vel perturbatione quis impellatur; sed ipsius rei vi, necessitate ac pondere: alioqui juramentum irreligiosum erit, quale illorum est, qui pro re levissima, prava consuetudine iurant: ut sæpe mercatores & emptores cum iuramento res venales laudare vel etiam vituperare consueverunt, ut pluris vendant, aut viliùs emant: quos prava consuetudo non excusat, sed potius eorum iniquitatem aggravat.

Discretè iurandum.

Ob prudentiæ iudiciiq; defectum, à juramento præstando arcentur parvuli; itē semel in notorio periurio deprehēsi, ne peierando Dei nomen expressè polluant: quod sedulò cavendum esse monet August. dicens, Apostolum nūquam in sermone, sed in epistolis tantùm scriptis jurasse, ubi est consideratio major atque perpensior.

22. q. 5. ca. Honestum.
Aug. epist. 154. lib 19. cont. Faustū, cap. 21.

TERTIA juramenti conditio, est *Iustitia*, id est, ut actus iurandi nulli noceat, sitq; id, quod iuratur, licitum, honestum, & iustum. Nam qui malum iurat, & iurando peccat, & promissa cōplendo scelus scelere cumulat: quemadmodum Herodes caput S. Ioannis Baptistæ, in tripudii præmium dando puellæ, iurisiurandi prætextu. Tale quoque fuit Iudæorum iuramentum, quo se devoverūt nihil gustaturos, donec Paulum occidissent: item Davidis, quo domum Nabal evertere iuraverat; & Regis Israël, se occisurum Elizæum.

Iurandum iustè.
Matth. 14. Marci 6.
Act. 23. 1. Reg. 25. 4. Reg. 6.

HVIVSMODI etiam sunt eorum iuramenta, qui se pro nullo fideiussuros, nulli quidquam mutuò daturos, nunquam fore patrinos, ad nullas ituros nuptias, ad nulla convivia, non amplexuros Evangelica consilia, nō religiosum, vel ecclesiasticum statum, aut se his & illis nihil unquam beneficii præstituros, quantumvis indigeant, iuramento firmant. In qualibus iuramentis illud

Isidori

Isido. lib. 2. de synonim. Ambros. lib. 1. offic. c. 12. Bernar. opus. 219. Aeneas Silvius lib. hist. Bohem. c. 18.

Iuramenta dolosa.

Ioan. Molanus lib. 1. de Tid. heret. servanda ca. 31. Isid. lib. 2. de summo bono cap. 31.

Isidori locum habet: *In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto, muta decretũ. Vim enim criminibus Sacramenta non addunt.*

Hvc insuper eorũ iuramenta referri possunt, qui artificiosis verbis proximo imponunt, ut is longè aliud intelligat, quàm iurans intendat; vel quàm iurantis verba exactè discussa significent. Sed quacunque verborum forma dolosus iuret, Deus conscientiæ testis est, ac ita iuramentum accipit, prout is, cui iuratur, rationabiliter intelligit. Dupliciter autem, huiusmodi deceptor, reus constituitur, quia Dei nomen in vanum assumendo polluit, & proximum dolo capit. At si quis citra fraudem iurans, aliter à proximo intelligatur, quàm ipse intẽdat, ad hoc tantùm obligatur, quod iurare voluit. Si verò aliquem iurare cõtingat aliquid, de quo ambigatur, an liceat: vel quod ab initio quidẽ utile fuerat, sed ob supervenientem casum improvisum satius omittatur; locum habebit superioris dispensatio, ut iuramẽtum relaxet aut commutet.

Iuramenta coacta quatenus obliget.

At quæritur, utrùm Iuramentum coactum, seu timore extortum obliget? Respondeo, Iuramenta etiam coacta in foro conscientiæ obligare, modò servari absque dispendio salutis æternæ queant, ut definivit Alexander 7 cap. *Si quis, Extra de Iureiurando.* Ideoque iuramenti talis relaxatio petenda est, aut impleri debet. Ceterum in foro iudiciali, huiusmodi iuramenta per vim extorta, non obligant. Si autem vis absfuerit, etiamsi per iniuriam iuramẽtum extortum sit, cogitur is, qui iuravit, in foro exteriore iuramentum adimplere: ut si quis usurario, ultra sortem exigenti, usuras solvere iuret, ut patet ca. *Debitores, Extra de Iureiurando.* Datur tamen postea tali actio repetendi, quod eo modo dedit.

Cap. XLV.

Quando iuramentum falsum, incautum vel iniustum, letale peccatum sit?

Ivramentvm assertorium, veritate destitutum, in materia tam levi, quàm gravi, mortale peccatũ est, quia Deum facit mendacii testem, quod religioni eidem debitę adversatur. Similiter iuramentum promissoriũ ex defectu veritatis, consistentis in cõcordia vocis, cum animo interiori faciendi, quod promittitur, semper mortale peccatum est, quia Deum testem falsi efficit. Letale quoque peccatum est, violare iuramentum promissorium etiam in re levi promissa, & iuramento confirmata. Similiter peccat, quisquis Deum in testem adducit mendacii cuiuscunque, sive in re levi, sive gravi: quia maxima irreverentia est, primam veritatẽ in falsitatis adducere testimoniũ. Propter defectum iustitiæ mortaliter peccat, quisquis se aliquod peccatũ admissurum iurat; quia quodlibet malum culpę graviter cum divina bonitate pugnat: nullius enim mali Deus author esse potest. Si quis verò iuret, se Domini consilia non impleturum, & iuramenti religione ductus, Christi consilia implere non audeat, superstitione peccabit, existimando, Deum malo, aut turpi promisso coli. Quoad iudicii defectũ, si in iurando tãtum desit iudiciũ, quantum ad necessariam iurandi causam, communiter veniale peccatum cõmittitur. Si autem defectus adsit necessariæ inquisitionis de veritate rei iurandæ, pro ratione negligentiæ notabilis, aut parvæ, mortale, aut veniale peccatum erit. Si quis verò advertat, se id iurare, quod non sufficienter discussit, grave peccatum admittit. Quare meritò culpantur, qui iurare ad singula consueverunt, quia nomen Domini in vanum assumunt, & sæpe in periuria incidunt. Vnde Sapiens: *Iurationi non assuescat cor tuum.* Et Dominus: *Dico vobis non iurare omnino*, scilicet frustra, temere, absque iusta necessitate. Quod ex pretiosarum vestium usu illustrat Chrysost. quibus non passim, sed cum delectu utimur. Idipsum alii ex pharmacis confirmant, quæ absque necessitate sumpta nõ prosunt, sed obsunt.

Iuramentum quando peccatum.

Iurandi consuetudo culpanda.

Eccles. 23. Matth. 5.

Chrysost. ho. 9. ad Antiochen. Iuramentum instar est pharmaci.

Cap. XLVI.

De Voto.

Voti natura

Qvemadmodvm in iuramento, ita & in voto nomẽ Domini assumitur; sed alio, & alio modo. Iurans enim Deum testem invocat, & proximo iuram[illegible] præstat: at vovens, Deo aliquid promittit; & si Deo iurat, etiam ei promittere ac vovere censetur. Iuxta illud Numerorum 30.

Mulier

Aug. in Psal. 62. *Voti definitio.*

Mulier si quippiam voverit, & se iuramento constrinxerit. & Psal. 131. *Iuravit Domino, votum vovit Deo Iacob.* Iurat in eo qui pollicetur ei, qui vovet illi & reddit. Est enim votum, deliberata voluntaris promissio, Deo facta. Proinde in voto nomen Domini assumitur: vel sola mente, putà quando solo animo aliquid Deo promittitur: vel etiam voce, dum vota nostra distinguũt labia nostra. Vovemus autem Deo, non ut certior fiat, neq; ut voti executione ei prosimus; sed ut felici quadam necessitate animum nostrum à bono proposito labilem ad meliora constringamus, ac quodammodo compellamus.

Aug. epist. 45. *Cur Deo fiat vota?*

Gen. 28. *Exodi 19.* *4. Reg. 23.* *2. Esdra. 9.*

VOTA fiunt aut absolutè, vel sub conditione: ut Numerorum 31. *Si tradideris populum istum in manum meã, delebo urbes eius.* Rursus quędam sunt vota de necessariis ad salutem, quale fuit Iacob: *Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, erit mihi Dominus in Deum.* Talia quoque fuerunt Iudæorum vota, qui se in via Domini ambularuros polliciti sunt & iurarũt. Sic etiam Christiani in baptismo vitam secũdùm Dei voluntatem agere generali quadã ratione vovent, abrenunciando Satanę, omnibusq; pompis eius. Iuxta Aug. in Psalm. 75. & Gregor. hom. 29. in Evangelia.

Actor. 5. *Deut. 23.*

ALIA sunt vota de his, quæ nõ præcipiuntur, sed consuluntur: quale fuit votum Ananię & Saphyræ. De tali voto ait Dominus: *Si nolueris polliceri, absque peccato eris.* De hoc voto disserit Augustinus in Psalm. 75.

Vota fiunt Deo in sanctis.

PRÆTEREA votorum quædam soli Deo fiunt: alia Deo in sanctis habitanti: ut vovens Sanctę Mariæ, vel S. Petro, censetur Deo vovere in honorem B. Virginis, aut S. Petri. Hinc nefas est, irrationabili creaturæ vovere, quia honoris capax non est. Quia verò summæ maiestati optima quæque debentur, ideo etiam optima Deo sunt offerenda & vovenda, Malachiæ 1.

Votum simplex.

ITERVM votorum quoddam est simplex, privatũ, occulta promissione factum: aliud est solenne, quod fit in cõspectu Ecclesiæ, per actualem sui traditionem ad cultum Dei acceptantis per suos vicarios personæ dominium. Est autem solennitas voti ex sola Ecclesiæ constitutione inventa, iuxta Bonifaciũ VIII. lib. 6. *de voto & voti redemptione.*

Voti solennitas ex constitutione Ecclesiæ.

INSVPER votũ dividitur in personale, reale, pœnale, conditionatum, & absolutum. Porrò votum obligat voventem ad reddendum Deo, quod promisit; alioqui non solùm irreverentia Deo infertur, sed insuper fides ei data violatur. *Displicet autẽ Deo stulta & infidelis promissio.* Et, *cùm voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere.* Et, *vovete, & reddite.*

De obligatione voti. *Eccles. 5.* *Deut. 23.* *Psalm. 175.*

SI tamen rem vanam quis, inutilem, malam, vel Dei consiliis adversantem voverit, corrigenda est temeritas potiùs, quàm adimplenda promissio. *Neque pigri esse debemus ad vovendum quia teneamur ad reddendum; siquidem Dei ope vota perficiuntur.* Et, *quæ à Deo accipimus, ei reddimus*, 1. Paralip. 29.

Aug. in Psal. 75. *Concil. Aransican. can. 11.*

Opus ex voto factũ, Deo gratius.

GRATIVS insuper Deo esse opus, ex voto factum, quàm sine illo, hinc intelligi poterit, quòd plus tribuat is, qui arborẽ cum fructibus offert, quàm qui fructus solos donat. At qui vovet, non solùm opus bonum, sed & liberã facultatem Deo consecrat. Quia verò alieni oblatio ingrata est Deo, ideo qui alterius potestati subsunt, absque illius cõsensu firmiter vovere nequeunt, ut de filio & filia Numerorum 30. traditur: de uxore, continentiam absque mariti cõsensu vovente, Aug. epist. 45. De servis, de religiosis, pupillis, & omnibus, qui plenum suæ voluntatis dominium non habent, par est ratio: qualium proinde obligatio, si voveant, ab eorum consensu dependet, quibus subiecti sunt.

Quibus modis voti obligatio tollatur.

TOLLI autem quatuor modis voti obligatio solet. I. per circumstantiarũ mutationem, putà, ut si voti materia impossibilis fiat, vel bona esse desinat, utilis, aut melior; tunc enim naturalis æquitatis interpretatione tollitur. II. per irritationem ab eo factam, cui vovens subiectus est. III. per dispensationem authoritate superioris factam. Potest autem Episcopus omnia subditorũ vota ex iusta causa relaxare, seposita Papę reservatione, qui soli sibi dispensationem servat in voto simplici religionis, perpetuæ castitatis, peregrinationis S. Iacobi, in Ierusalem, S. Petri Romæ, ac in voto solenni. IV. per commutationem in aliam rem, authoritate superioris factam. Iuxta illud Matt. 16. *Quodcunque solveris super terram, solutum erit & in cælis.* Quare dispensatio non efficit, ut licitum sit, non exsequi votum; sed verè tollit voti vinculum, quod ad promissa reddenda obstringebat.

Dispensatio tollit vinculum.

In solenni voto fiere dispẽsatio potest.

SED non immeritò QVÆRITVR, Vtrùm Ecclesia in omni vo-

to, etiam solenni religionis, atque continentiæ Ordinibus sacris annexo, dispensare queat? Divus Thomas opinatur, religiosum ex sui status natura, Deo solenni benedictione consecratum, iteratò profanari non debere; sed communior doctrina est, Pontificem in religionis solenni voto, & continentiæ, sacris ordinibus annexo, dispensare posse; quia Christus à potestate data Petro nullum voti vinculum exceperit: ac non sufficienter Ecclesiæ provisum esset, si aliquod voti vinculum, quantumcunque Reipublicæ Christianæ noxium, tolli nequiret.

Leviticí ultimo.

In dist. 38. 4 lib. senten.

QVARE omnino tenendum est, per Ecclesię dispensationem Deum simul relaxare promissionem sibi factã, quàm secundùm Ecclesiæ judicium acceptat & solvit. Prælatis enim Ecclesiæ commisit, ut ipsius vice ac nomine hominibus suam voluntatem, quásque promissiones ratas vel irritas habeat, explicent.

CAP. XLVII.

De Blasphemiâ.

Blasphemia gravitas.

SECUNDO præcepto insuper vetatur quæcunque verbalis Dei irreverentia: qualis est Blasphemia, qua sermone Deo tribuuntur, quę ipsi non competunt; aut negantur ea, quæ conveniunt. Estque tantò gravior, si non solùm de summa majestate falsum pronuntiet, sed & maledicendo exoptet, ut divinæ bonitati derogetur. Cujus exempla habentur iu uxore Iob; & 3. Regum 21. *Benedixit Deo & Regi*. Vbi Scriptura hujus impietatis turpitudinem honestiore voce tegendam duxit. Et Dominus Matthæi 12. tantum hoc esse peccatum asserit, ut non remittatur.

Iob 2. 8.

Matth. 12.

HVC referenda est impietas Hæreticorum, qui adversantia veritati docent; quos veluti lupos rapaces fugiendos Dominus tradit, Matth. 7. Eòdem revocanda est doctrina superflua, qua incerta vel frivola hominum mentibus instillantur miracula, vel confictæ sanctorum historiæ; aut suppositititiæ sanctorum Reliquiæ, adorandæ proponuntur; aut unus sanctus præ alio, carnali affectione extollitur. Christus enim mendacio nostro haud eget.

Thom. Kempensis lib. 3. de imit. Christi cap. 13.

INVENIMVR insuper falsi testes Dei, attribuendo, quod non est; aut dicendo fecisse, quod non fecit.

1. Cor. 15.

CONTRA secundum quoque præceptum peccant, qui Deum expressè, aut tacitè tentant: hoc est, qui aliquid agunt, vel dicunt, ad explorandam Dei potentiam, scientiam, justitiam, patientiam, aut pietatem: quomodo Israëlitæ *tentaverunt Deum in cordibus suis, & male loquuti sunt de Deo, dicentes: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?* Hic etiam Deum tentat, qui ab eo extraordinarium aliquid sine utilitate, vel necessitate præstolatur: ut si quis neglecto graduum usu, se deorsum precipitet, Angelorum fretus auxilio. At si quis omni humano destitutus medio, ad Deum recurrat; non tentare, sed sperare censendus est. *Cùm ignoremus, quid agere debeamus* (aiebat Iosaphat) *hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, Deus noster*. Attamen etiam tunc exsequenda sunt, quæ orantibus, ut exaudiantur, injuncta sunt; putà, ut in se peccantibus ignoscant, se humilient, animam suam præparent. *Ad sanam pertinet doctrinam* (ait Augustinus) *ut quando habet quod faciat homo, non tentet Dominum Deum suum: ita Christus & fugiendo & latendo hominis instruxit infirmitatem, ut Deum tentare non audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat.*

Tentatio Dei secundo præcepto vetatur.

Psal. 77. Exodi 16 17. Numero. 20.

Matth. 4. Deut. 6.

2. Paralipom. 20.

Eccles. 18. Aug. lib. 22. cont Faust. cap. 36.

IDEO autem Deum tentare, peccatum est, quia ex dubitatione vel ignorantia scientiæ Dei, potestatis, justitiæ, aut misericordiæ procedit, de quibus ambigere nefas. Ideo justè puniti sunt Israëlitæ, Deum tentantes in deserto, & Zacharias Lucæ 1. Quando autem ex divina inspiratione ad gloriam Dei signum petitur (ut Abraham Genes. 15. *Vnde sciam* &c. Achaz Isaiæ 7. *Pete tibi signum*, Ezechias Isaiæ 38.) Deus non tentatur.

Tentare Deū cur sit peccatum?

1. Cor. 10.

Cap. XLVIII.

De Sacrilegio.

Sacrilegium quid? AD secundum præceptum, etiam Sacrilegiũ revocatur, quo res sacra, vel Dei cultui dicata violatur, aut irreverenter tractatur; prout ab eis fit, qui res sacras profanant; Clericos odio percutiunt; verbi Dei præcones subsannant; virgines Deo consecratas constuprant; nomine sanctissimo IESV, aut signo Crucis, tanquam admirationis notã utuntur; Sacramentis, sanctorum reliquiis, Imaginibus, vasis, aut vestibus sacris tractatione indigna injuriam inferunt, eõculcando, frangendo, ad potationes *Danielis 5.* utendo, sicut Rex Baltazar: aut demum, qui in Templo consecrato profana exercent, quæ per seipsa orationẽ, Dei laudes, piam doctrinam, meditationem, aliaque fidelium religiosa officia impediunt, etiamsi alioqui in se bona & licita forent: ut sunt emere atque vendere, causas forenses agere.

Quinam sacrilegi? VNDE insuper colligimus, Sacrilegium admittere illos, qui carnali commixtione, aut voluntaria seminis, vel sanguinis effusione locum sacrum polluunt; similiter & eos, qui in loco sacro furantur, inebriantur, libertatem loci violant, Sacramenta conculcant, Divorum imagines confringunt, aut res sacras, eisve annexas expressè vel la*Matth. 10. Malach. 1.* tenter vendunt, aut emunt; vel ad superstitiones utuntur: Item &, qui Ecclesiæ censuras (quæ sunt Ecclesiasticæ disciplinæ nervus) contemnunt: decimas, aliáque ministris Ecclesiæ pro sua sustentatione debita, subtrahunt, imminuunt, vel defraudant.

Cap. XLIX.

De violatoribus secundi præcepti.

Violatores 2. præcepti quinam sunt? EX prędictis cõsequitur, I. eos omnes debitum Deo honorem denegate, irreverenterq́; sanctum eius nomen polluere, qui scientes, leviter, temere, aut falsò jurant, vel pejerant. II. Qui se aliquid facturos jurejurando promittunt, quod tamen animo non implere intendunt, aut reipsa non implent. III. Quicunque se Deo voti sponsione obligant, & quod voverunt, non præstant. IV. Qui juramento confirmant id, de quo dubitant. V. Qui juramentis, in Scriptura & Ecclesia inusitatis, uti præsumunt: qualia sunt, per vulnera, sanguinẽ, caput, aut alia Christi membra. VI. Qui per falsos Deos jurãt, per Iovem, Herculem & c. VII. Qui Deum blasphemant vel execrantur, vel abrenunciant Deo & Sanctis. VIII. Qui Deo in veritate, aut certitudine aliquid comparant, dicendo: *Hoc est tam verum, aut certum, quàm quòd Deus sit in cælo, aut in Sacramento.* IX. Qui contra Deum indignantur, obmurmurãt, eius facta reprehendunt. X. Qui Deum tentant, volentes experiri, utrùm Deus hoc sciat, aut possit. XI. Qui res sacras absque justa causa profanant. XII. Qui Scripturas sacras à germano sensu ad falsa dogmata, seu hæreses detorquent, ad suam ipsorum perditionem *1. Petri 3.* XIII. Qui Scripturæ sacræ verba omni veneratione colenda, ad scutrilia, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, libellos famosos, illicitas sortes inflectũt: *Libelli famosi. Concil. Trid. sess. 4.* quales puniri vult Concil. Tridentinũ. XIV. Qui de rebus sacris in conviviis, curribus, aut navibus irreligiosè disputant. XV. Qui in necessitate ad Deum invocandum nõ recurrunt, sed ad magos, & divinos: de quibus ait Psalmista: *Psal. 13. & 52.* *Deum non invocaverunt.*

Cap. L.

Cur minæ secundo præcepto additæ?

NE homines levem hujus præcepti transgressionẽ esse sibi persuaderent, majoremq́; in eo observando cautionem adhiberent; ideo minæ additæ sunt polluentibus nomen *Pollutio nominis Dei, & Sacrilegia, etiam temporaliter puniuntur.* Domini his verbis: *Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Vbi generatim Deus cõminatur, se irreverentiã nominis sui non impune laturum; hoc modo jurandi temeritatem (ad quam mortalium plurimi sunt proclives) refrenare volens, saltem calamitatum timore, quas propter hujus præcepti violationem immitti credendum est.

Vnde fideles omni studio pollutionem *Levitici 19.* nominis Dei fugiant, animo recolen- *Matth. 12.* tes, *de omni verbo otioso reddendam esse rationem in extremo judicio.* Neque verò solùm in futuro sæculo, sed etiam in præsenti, graviter à Deo vindicari perjuria, docet punitio Saulis, & Sede- *1. Reg. 21.* chiæ: sacrilegia quoque morte tempo- *Ezechiel 17.* rali punita fuisse legimus. Nam Aaronis filii, qui alienum ignem Deo obtu- *Levit. 10.* lerant, repentè mortui sunt: filii quoque Heli eodem die occisi: ac Betsami- *1. Reg. 4.* tæ, qui curiosiùs Dei Arcam inspexe- *1. Reg. 6.* rant; nec non Osa, qui Arcam non à bobus vehendam, sed à Levitis ferendam, ausu temerario attigisset: & Bal- *Danielis 5.* tazar regnum perdidit, sacris vasis abu- *Ioan. 2.* tens. Quin & Christus ipse sacrilegos *Marci 11.* è templo flagellis ejecit. Paulus mul- *1. Cor. 11.* tos propter indignam Sacramenti sumptionem infirmari ac mori asserit.

Blasphemiæ pœna. BLASPHEMIÆ pœna Levitici 24. est lapidatio. Et 4. Reg. 19. exercitus Sennachetib interitus, & regis Syriæ, 3. Reg. 20. dicentis: *Deus est montium, non vallium.* Apostolus blasphemos tradidit Satanæ, 1. Timoth. 1. Moyses Deut. 13. Pseudoprophetas, falsam doctrinam adferentes, interfici jubet: Christus veluti lupos rapaces, arcendos monet: Apostolus è medio *Galat. 1.* tolli, vitari, anathema esse vult. Nam propter falsam doctrinam, cultúsque divinitus instituti commutationem, Deus Israëlitas in captivitatem ejecit; *Hæresis pœnæ.* ob hæreses orbem terrarum conueti, everti imperia, transferri regna, immitti bella, famem, pestem, omnísque generis miserias experientia cōvincit.

Tentationis Dei punitio. PROPTER tentationem verò Dei, prostrata in deserto sunt Israëlitarum multa millia, Numero 14. & 21. vbi à serpentibus icti perierunt: quorum exemplo à Dei tentatione o- *Psalm. 94.* mnes fideles dehortantur David & *1. Cor. 10.* Apostolus. *Hebr. 3.*

QVANTVM autem Deus voti violatione offendatur, initio nascentis vitæ monasticæ in Anania & Saphyra declaravit (Act. 5.) quos confestim morte mulctavit.

CAP. LI.

Utrùm religionis causa peierare liceat?

EX dictis patet, quàm olim El- *Peierare causa religionis non licet.* chesaitæ, Priscillianistæ, & nunc Calvinistæ (Bolseco teste) senserint, religionis causa pejerandum; utentes hoc stimulo: *Iura, perjura, secretum prodere noli.* Quibus nihilo sanctiores censendi sunt, qui fidem hosti (quantumvis hæretico) datam, & ju- *Fides data conservanda.* rejurando confirmatam, impunè violari posse tradunt; cùm nihil Republicam validiùs fide, constantiáque veritatis contineat. Ob quam causam lo- *Iosue 2. & 9.* sue Raab meretrici, & Gabaonitis fidem servavit: & David Semei, homini seditioso & maledico: sentientes ac scientes, Principis etiam simplex ver- *Isaie 28. Ierem. 7.* bum aut promissum constanter adimplendum, nec spem in mendacio unquam reponendam esse.

QVARE admodum impiè Liber- *Bernardus Epist. 38.* tini post Machiavellum docent, fidem quantumlibet jurejurando firmatam, quando ex usu Principis erit, violari posse: quomodo sentit etiam Cicero *Principi fidem violare non licet.* lib. 3. Offic. *Si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si juratus quidem id non feceris.* Aliud enim Dei reverentia postulat, cuius nomen nullo casu polluere fas est, ut quinque libris Ioannes Molanus (mihi pridem *Ioannes Molanus.* amicissimus) luculenter ostendit: in quorum quinto tradit, victos Tyran- *Victi quid tyranno iurare queant.* no victori posse jurare subjectionem, & in omnibus rebus & mandatis honestis ac licitis obedientiam.

SVNT autem honesta & licita, quæ nullam involvunt cooperationem in malo, qualia si exigantur, cum Apostolis dicendum erit: *Oportet magis Deo, quàm hominibus obedire.* *Act. 4.*

CAP. LII.

De usu Iuramenti.

VSVM iuramenti Apostolus ad *Iuramenti usus.* Hebr. 6. indicat, dicens: *Omnis cōtroversiæ eorū finis, ad confirmationē est juramentū:* id est, iuramēto lites, conflictationésq; hominum finiuntur,

& veritas alioqui ambigua & incerta, resque seriæ ac utiles confirmantur, sine quibus hominum convictus subsistere nequit. Ad Reipublicæ siquidem conservationem, necessarium est juramentum in judiciis, item ad inquisitionem veritatis, ad fœdera stabilienda, ad controversias omnes terminandas: ad obligandum Principem populo, & vicissim ad subjiciendum magistratibus subditos, ad omnes denique res necessarias confirmandum. Est enim Iusjurandum humanæ imbecillitatis remedium, jurantis inconstantiam excludens, ac veluti instrumentum, quo id quod asseritur, probatur; vel quod promittitur, firmatur. Cùm enim hominis voluntas imbecillis sit ac lubrica, contra fidei lapsum, aut morum naufragium, sapientissimè juramenti vinculo, tanquam navis anchorâ firmatur. Vt enim corporum, sic & animorum vincula sunt, quæ in eo ab illis differunt, quòd corporibus etiam invitis extrinsecus injici queant, atque similiter vi externa disrumpi; animis verò non nisi spontaneâ obligatione. At cùm semel animus sibi vinculum injecerit, nulla putè humana potestate dissolvi potest. Liberum enim unicuique est, se jurejurando obligare; sed posteaquam juraveris, jam necessitatis est id, quod jurasti, reipsa præstare. Felix autem necessitas, quæ ad meliora compellit. Quemadmodum enim vites, tenerásque arbores stipitibus validioribus, quibus sustententur, alligamus: ita homines suæ naturę inconstantiam agnoscentes, saluberrimo consilio debilem, ac huc illuc mobilem voluntatem obstringunt vinculo, ne postea casu vel perturbatione à proposito reflectatur: quod non formidinis, sed fortitudinis est; nec remissæ, sed promptæ voluntatis, sic velle, ut simul provideas, quò semper velit, nec fas sit aliquando non velle. Vnde in gravioribus negotiis hujus vinculi nexus ferè adhiberi consuevit: ut dum milites colliguntur, magistratus creantur, matrimonia vel fœdera contrahuntur, vendendo item ac emendo. *Iuravi, & statui* (ait regius vates) *custodire justificationes tuas.* Et Sapiens: *Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acciderís in vinculis ejus.* Cujus consilium sequutus Pius IV. Pontifex, Apostolica autoritate decrevit, ut in generalium studiorum Academiis, tam Doctores, quàm Scholares, se in Catholica fide, doctrina, & religione permansuros jurarent. Quod Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 12. Reform. comprobat, statuens, ut omnes Cathedralium Ecclesiarũ Canonici, & beneficia curam animarum habentia possidentes, simile juramentum præstēt. Quali se Imperator quoque in sua inauguratione, aliique Christiani Reges & Principes devincire solent: ut de Hispaniæ Regibus pater ex VI. Synodo Toletana cap. 3. de Imperialibus præfectis Novella Constit. 80.

Iuramentum est humanæ inconstantiæ remedium.

Vincula animorum.

Vinculum iuramenti utile.

Psalm. 118.

Ecclesi. 6.

Iuramentum fides hominũ confirmat.

Iuramenta principum, & subditorum,

QVOD porrò hujusmodi juramenta *De religione verâ conservandâ* Deo placeant, exemplo Iosaphat evincitur 2. Paralipom. 34. & Nehemiæ apud Esdram lib. 2. cap. 10.

Vide Ioan. Molanum de Iuramento tyranni lib. 9

CAP. LIII.

De tertio Decalogi præcepto.

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

DOMINIS tria à servis debentur: I. fidelitas, ut nullum alium prçter suum verum Dominum agnoscant, neq; cum hostibus ejus societatem ineant: quæ primo præcepto à Deo exiguntur. II. Servi Dominis suis honorem ac reverentiam re atque verbis debent, quod secundũ præceptum continet, ut ore ac verbis nomen Dei sanctificemus. III. Servi Dominis famulatum, obsequium, externi operis cultum debent, quæ tertio isto præcepto jubentur, ut Deo plenã servitutem animo, ore ac opere, privatim & publicè exhibeamus. Quia verò humanarum rerum occupatione detenti, non facilè ista præstare solent; certum tempus, quo hæc commodè fieri queant, deputatur hoc tertio præcepto, cujus observatio literalis, quoad diē Sabbati, ad Mosaïcas ceremonias pertinuit, quę Christi morte antiquatæ Christianos non obligant. Equidem Apostolus vetat *observare dies, & menses & tempora, & annos.* Sed cultus Dei, & religio exhiberi jussa hoc prçcepto, ad jus naturę moteque spectat. Cuius rei argumentum est, quòd apud omnes nationes, statas quasdam ferias publicas, sacris divinisque rebus obeundis consecratas fuisse reperiamus. Est enim homini naturale, singulis functionibus necessariis, tam

Servi Dominis fidelitatem debent.

Secundo, Honorem & reverentiam.

Tertio, Famulatum, seu obsequiũ.

Galat. 4. Coloss. 2.

Festorũ dierum institutio.

tam corporis quàm animi, certum aliquod tempus deputare: veluti cibo, somno, quieti, aliisque corporis necessitatibus certa tempora assignantur. Ita quoque menti hominis aliquid temporis concedendum est, quo se in Dei, rerumque divinarum contemplatione reficiat & exerceat. Itaque ad mores pertinet, ut aliqua temporis portio divinis obsequiis dicetur.

Morale præceptum est, aliquod tempus Dei obsequio dicare.

NE verò esset in Ecclesia confusio, si delectus temporis unicuique liber esset, placuit Spiritui Sancto per Apostolos ex septem diebus primum eligere, quem ad Dei cultum consecrarunt, atq; *Dominicū* appellarunt. Cujus mentio fit Apoc. 1. 1. Cor. 16: *Per unam Sabbati* (id est, die Dominica, interprete Chrys.) *collectas fieri* jubet Apost. ut intelligamus, jam tunc in Ecclesia diem Dominicum, sanctum fuisse habitum.

Dominica dies.

Chrysost. homil. 42 in 1. ad Cor.

CVR autem dies Sabbati Iudæis, Christianis verò Dominicus, sacer sit; & quidnam eo die, aliisque festis diebus agere, vel non liceat; deinceps ordine prosequemur.

Cap. LIV.

De Sabbati voce.

Sabbati vox quietem signat.

SABBATVM Latinè *quies* aut *cessatio* dicitur, à qua significatione dies septimus, in quo Deus à novarum rerū speciebus creandis requievit, Sabbati nomen accepit, & ob ejus dignitatem, ipsa etiam hebdomada eo nomine vocata est. Iuxta illud Lucæ: *Iejuno bis in Sabbato.* Sabbatizare ergo idem est, quod *cessare, requiescere.* Et ex septem diebus ultimam hanc Deus Iudæis religiosam, divinisque actionibus cōsecratam esse voluit, ut se à Deo sanctificari, ac pietatis & religionis officiis, se eidem sanctos præbere oportere intelligerent. Vnde Scriptura: *Videte, ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.* II. Vt Iudæi assiduum haberent monumentum conditæ hujus admirandæ mundi machinæ. III. Vt semper recordarentur, se Dei beneficio ex gravissima Ægyptiaca servitute liberatos, ad quietam possessionē terræ promissæ inductos fuisse. IV. In typum futuræ Christi quietis in sepulchro tota die Sabbati, quo sicut Deus antea quieverat ab opere creationis, ita Christus eodē die quievit ab opere redemptionis. Sexta enim die Spiritum emissurus dixit: *Consummatum est.* V. Ad significandam quietem vitæ futuræ, post decursum sex mundi ætatum. Septenario enim numero cursus volubilium temporum, ex revolutione septem dierum constantiū, adumbratur: de quo Sabbato loquens Apostolus (Hebr. 4.) *Festinemus*, ait, *ingredi in illam requiem.* VI. Iudęis Sabbati observatio imposita est, in signum perpetui Sabbati spiritualis, quo à peccatis abstinere monerentur, & feriari *in azymis sinceritatis & veritatis*, ac in sancta conscientiæ quiete in Deo requiescere, in actionibus pietati convenientibus studiosè se exercendo, nec operibus infructuosis tenebrarū communicando. VII. Ad cōmendationem operū misericordiæ in proximos, quos assiduis laboribus ex avaritia vel Dominorū crudelitate Deus affligi noluit, sed alterna requie perfrui constituit.

Exodi 20.

Cur Deus septimā diem Iudæis sanctam esse voluerit.

Exodi 31. Ezechiel 20.

Ad Hebr. 4.

Aug. in explicat. titu Psalm. 6. & 91. lib. in Ioan. c. 5

1. Cor. 5.

Ephes. 5. Aug. tract. 30. in Ioan

POSTREMO septima dies religioni delecta fuit, ut Iudæi ex operibus sex dierum incitarentur ad laudem Creatoris, simul & ad orandum, gratias agendum; beneficia Dei cōmemoranda, ad Scripturas sacras audiendum, legendum, ac ut exemplo creatoris, qui septimo die ab opere creationis rerum cessaverat, ipsi quoque ab omni opere servili abstinerent, remotaq; corporis fatigatione, animo à rerum temporalium curis abducto, in officiis ad animę salutem pertinentibus liberiùs versarentur, omnéque otium consumerent, *non communicantes operibus infructuosis tenebrarum.*

Ephes. 5.

PORRO solius Sabbati mentio fit in Decalogo, quia præstantissimum antiquissimumq; apud Iudæos Festū exstitit, institutum in memoriā primi communissimiq; beneficii Creationis mundi. Nā (ut scribit Philo) *sicuti reges diem natalē filiorum suorum coli jubent: ita Deus natalem operis sui, mundi, peculiari festo assiduè recoli voluit, ad excludendum errorem Philosophorum, omniumq; infidelium, qui dicturi erant, Mundū non habuisse principium.*

Aug. tract. 10. in Ioan.

Philo in libro de opificio mundi.

PRÆTER diem septimum, alios sacros dies lege divina constitutos, populus Iudaicus habuit, in quibus maxima Dei beneficia recolerent, (ut festum Paschæ, Tabernaculorum, Consecrationis templi, & alia:) sed quia universa Testamenti Veteris festa cum Sabbato, tanquam umbræ futurorum, Christi Evangelio cesserunt, ut

Varia festa apud Iudæos, ad recolenda Dei beneficia.

Rom. 14. Galat. 4. Coloss. 2.

nunc Christianis illa festa celebrare nefas sit; ideo ad novi Testamenti festa transibimus, & cur Apostoli non septimum, sed primum diem cultui divino consecrarint, exponemus.

Cap. LV.

De Dominicâ Die.

Apostoli diem Dominicum observari cõstituerunt.

CELEBRITATEM Sabbati in Dominicam diẽ Apostoli transtulerunt, quia primus dies significatione rerum cùm præteritarum, tum futurarum Sabbato longè præcellat. Prima enim die, mundi creatio principiũ habuit; Christus natus fuit, resurrexit; & Spiritus Sanctus visibiliter adveniens Ecclesiã quodammodo genuit. Vnde prima dies nobis mundi ortum, Christi Nativitatem, Resurrectionem, ac Ecclesiæ propagationem repræsentat, & fidelibus spem resurgendi cum Christo præbet. Vnde primum & antiquissimum est Christianorum festum, Dominica dies, quæ impletis omnibus nostræ redemptionis mysteriis, in festo Pentecostes incepit, quando Evangeliũ palàm promulgari cœpit, & omissis Iudæorũ festis, Christianę solennitates illis subsitutæ sunt: ac proinde primus festus dies occurrens, fuit Dominica dies. Nam festum Nativitatis & Resurrectionis Christi, non nisi post completes menses celebrari potuerunt: at *primâ Sabbati convenisse fideles ad frangendum panem*, refert Lucas Act. 20. Apostolus 1. Cor. 16. Marci 16. *Surrexit Dominus unâ Sabbatorum.* Apoc. 1. *Ego Ioannes fui in Spiritu in Dominicâ Die.* Clemens can. 65. Apost. ejusdem diei meminit, item Ignatius, Iustinus, Tertullianus, & posteriores.

Iustinus Apolog. 2.

Leo Epist. 81.

Diei Dominica mysteria.

Quadruplex ritus diei Dominica.

QVADRVPLEX autem ritus solet antiquitus observari in die Dominica. I. Fideles conveniebant in Ecclesia ad lectionem, concionem, sacrificium, communionem, orationem, & ad cetera officia divina, teste Iustino Apologia secunda. II. Vacabant à servilibus operibus, & eleemosynas in pauperum usum colligebãt, teste Hieronymo & Gregorio. III. Non jejunabant in die illa, quæ *gaudii & lætitia est*, ut patet ex Tertulliano lib. *de coronâ militis.* IV. In die Dominica non flectebant genu, sed stantes precabantur: ibidem Tertullianus, Hilarius præfatione in Psalmos, Augustinus Epist. 119. Alexander III. cap. *Quoniam extra de feriis.*

Ieron. ad Eustochium de Virginit. Greg. lib. 11. Epist. 3.

De Pascha.

De festo Pascha.

VOX *Pascha*, primaria significatione *Transitionem* denotat, ut ex cap. 12. Exodi constat: *Transibo* (ait Dominus) *per terram Aegypti nocte illâ.* Traducitur autem ad significandum Agnum Paschalem, qui per immolationem transibat à vita ad mortem. Lucæ 22. *Necesse erat occidi Pascha.* 1. Cor. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Imò etiam extenditur ad significandum transitum populi, qui liberatus à servitute Pharaonis, transivit mare rubrum, proficiscens in terram promissionis: Nazianzenus oratione 2. De Pascha, Aug. in tract. 55. in Ioan. Quæ quatuor nunc apud Christianos reipsa existũt. Agnus enim immolatus, salvans suo aspersos sanguine, Christus est, pro nobis oblatus. Transitus per mare rubrum, est Baptismus catechumenorum, in quo liberantur à servitute diaboli & peccatorum: ideo in Paschate fontes benedicuntur, & catechumeni solenniter baptizantur. Denique festum Paschæ celebramus, in gratam Resurrectionis Christi memoriam, quæ in Paschate Iudæorũ adumbrata fuerat. Non itaq; Iudæorum festum, sed quod illo in novo Testamẽto fore prænunciabatur, observamus, ut contra Aërium Epiphanius ostendit.

Iosephus lib. 2. Antiquit. cap. 11. Ieron. in c. 26. Matth.

Epiphan. haresi 75.

Pascha quãdo celebrandum.

DE tempore autem festi Paschæ, quo die celebrandum esset, maxima olim controversia exstitit. Multi enim Asiæ minoris Episcopi censebant, Pascha observari debere à Christianis ritu Iudaico, videlicet XIV. Luna primi mensis, sive Dominica dies esset, sive non. A quibus exorta est hæresis *Quartodecimanorum*, de quibus Eusebius lib. 5. histo. cap. 24. & 25. Epiphan. hæresi 50. Aug. hæresi 29. Theodoretus, Damascenus *de haresibus.* Contra quos in Concilio Niceno I. definitum est, Pascha celebrandũ esse à Christianis Dominicâ die proxima Lunæ XIV. post æquinoctium vernale, juxta traditionem B. Petri Romanis factam, ut scribit Beda lib. 3. Histo. Anglicanæ cap. 25. Nonnulli verò senserunt, Pascha semper celebrari debere 25. Martii, sicut festũ Nativitatis Christi 25. Decemb: sed refellit eum errorem D. Aug. dicens, festũ Nativitatis Christi solum obser-

Tertullian. lib. de prascript. refert Blastum id sensisse.

Bellarm. lib. 3. de cultu Sanct. cap. 12.

Aug. Epist. 119.

vari ob memoriam ortus Christi: at Pascha celebrari etiã propter sacramentum, ideo non semper eodem die posse celebrari, cùm Dominica dies proxima XIV. Lunæ post æquinoctium vernale non semper eodem certo aliquo die recurrat. Novatiani, teste Socrate (lib. 5. cap. 20.) voluerunt unicuiq; liberum esse, Pascha celebrare, quando vellet: sed Concilium Nicenum aliud decrevit; cujus constitutionem Concilium Antiochenum cap. 1. comprobavit, & Deus ipse miraculo confirmavit, replendo per se aquâ fontem ipsâ nocte Paschatis, qua catechumeni baptizandi erant, ut refert Paschasinus apud Leonem Epist. 63. & Sigebertus in Chronico Anni D. LXIII.

Can. Apost. 8.

De Pentecoste, Nativitate Domini, Ascensione, &c.

Pentecoste.

FESTUM Pentecostes ab Apostolis institutũ est, in memoriam adventus visibilis Spiritus Sancti in Apostolos & primos fideles, quando Lex nova data fuit, *non in chartâ, nec in lapide; non atramento scripta, sed Spiritu Dei vivi, in cordibus fidelium diffusâ charitate.* Hujus festi meminit Lucas, Act. 20: Apostolus 1. Cor. 16. vbi de Christianorum festo agi docet Epiphanius, hæresi 75. Aug. Epist. 118. & de hoc eodem festo plurimi veterum conscriptos sermones reliquerunt.

2. Cor. 3. Rom. 5.

FESTUM Nativitatis esse vetustissimum, ex Clemente liquet, lib. 5. cap. 13, & ex veteribus, qui sermones *de Nativitate* scriptos posteris dedere. Ambrosius, Nazianzenus, Augustinus, Leo, Maximus, & alii.

Nativitatis Christi festũ.

FESTUM Ascensionis ab Apostolis quoque institutum fuisse, tradit Clemens lib. 5. cap. 20. Aug. Epist. 118. De hoc festo extant sermones Nysseni, Leonis, & aliorum.

Ascensionis festum.

FESTI Epiphaniæ meminit Chrysost. de S. Philogonio, Nazianzenus oratione *in sanctâ lumina*, Augustinus, Leo, Maximus, & alii.

Epiphaniæ festum.

FESTI Circumcisionis Domini meminit Bernard. & Ivo Carnotensis.

Circumcisionis festum.

DOMINICÆ in Albis meminit Clemens lib. 5. c. 20. Aug. lib. 22. *de Civit.* cap. 8. & serm. 1. *de octavâ Pascha.*

Dominica in Albis.

FESTUM sanctæ Trinitatis in octava Pentecostes institutum est, ut Deo speciales gratiæ pro Trinitatis mysterio, Orbi terrarum Apostolorum ministerio patefacto, agerentur. Recentius est hoc festum: siquidem tempore Alexandri III. nondum Romæ celebrari cõsuevisse, patet ex cap. *Quoniam de feriis*; & ex Micrologo lib. *de observationibus Ecclesiasticis* cap. 60. ubi admonet, præfationem de Trinitate omnibus Dominicis diebus cantatam fuisse.

Trinitatis festum.

FESTUM Corporis Christi ab Vrbano IV. institutum est, circa annum Domini M. CC. ad recolendam institutionis tanti Sacramenti memoriam, & ad confirmandam fidem corporalis præsentiæ Christi in Sacramento, contra Berengarianos.

Corporis Christi festũ.

FESTUM Transfigurationis Christi, tempore Leonis fuisse celebratum, ex sermone ipsius constat.

Transfigurationis festũ.

PRÆTEREA instituit Ecclesia celebres septem Dominicas, quibus in memoriam revocaret spiritualem humani generis captivitatem: quarum septem Dominicarum I. vocatur *Septuagesima*, II. *Sexagesima*, III. *Quinquagesima*, IV. *Quadragesima*: aliæ verò, Dominica I. II. III. & IV Quadragesimæ; quibus succedit Dominica Passionis, cujus apud veteres mẽtio frequens est. Vide Rupertum *de divinis officiis*, & Guillelium Durandum in *Rationali divinorum officiorum*.

CAP. LVI.

De Festis Sanctorum.

AD recolendum Dei erga sanctos beneficia, rectè Deo festũ diem in Sancti memoriã consecramus: quo facto non latriæ, sed duliæ cultũ sanctis deferimus. De illorum enim victoriis, & beata consummatione, Dei potentiam & bonitatem laudamus, ac illos debito honore prosequimur, tanquã Principes cælestes, Deiq; amicos, qui Ecclesiæ militãti virtutum exempla reliquerunt, ad quorum imitationem populus fidelis incitatur: & quia iam de suâ salute securi, de nostra suntadhuc solliciti, (cũ plurimùm posse credendum sit apud Deum) ipsorum patrocinia justè imploramus.

Sanctorum festa.

Aug. lib. 10. de civit. c. 4.

QUOD autem Ecclesiæ fas sit, nova quædam festa instituere, ad cõmemoranda peculiaria Dei beneficia; ex institutione variorum festorũ à Iudæis ob nova quædã Dei beneficia memoráda, evincitur. Nam festũ *Dedicationis Templi*, decretum fuisse legimus lib. 2. Paralip. c. 6. & 7. & festũ *Renovationis templi*

Nova festa instituere licet.

Esdra lib. 1. cap. 3. Lib. 3. c. 9.

 à Macha-

2. Machab. 4.

à Machabæis institutum, Christus ipse observavit Ioannis 10. Festum fortium apud Hester cap. 9: Festum ob victoriam Iudith, cap. 16.

Festa Martyrum.

QVOD vero festa Apostolorum & Martyrum, primo Ecclesiæ Christianę seculo apud fideles in usu fuerint, ex Clemente patet lib. 8. *Constit.* cap. 39. Eusebio lib. 5. histo. cap. 15. Origene, Homilia 3. in diversos Evangelii locos. Tertullian. lib. *de corona milit.*; Cypriano lib. 3. Epist. 6. lib. 4. Epist. 5. Hieron. *contra Vigilantium.*

Bellarm. lib. 3 de cultu sanct. c. 16. Clemens lib. 5. cap. 19. Tertul. lib. 2. ad uxorem. Euseb. lib. 6. cap. 7. Basilius in Psalm. 1 4. Hieron. cont. Vigil. Festa B. Mariæ.

VIGILIARVM in honorem Sanctorum, mentionem faciunt Clemens, Tertullianus, Eusebius, Basilius, Hieronymus & alii.

FESTI Assumptionis B. Mariæ, meminit Gregorius in *Antiphonario.*

FESTI Annunciationis B. Mariæ, Athanasius in oratione *de Deiparâ.* De festo Purificationis exstant orationes Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli.

FESTVM Nativitatis B. Mariæ agnoscit Gregor. in *Antiphonario* Conceptionis festum incepit D. Bernardi tempore, ut ex Epist. 174. liquet: nec passim receptū fuit ante *Extravagant.* Sixti IV. *Cum præcelsa, de reliquiis & venerstione Sanctorum.* Celebratur autem festum Conceptionis matris Dei futuræ, 8. Decembris, sive in peccato concepta fuerit, sive non; cùm utrumque liceat tenere, juxta Bullam Pii V. qui excommunicat eos, qui alterutram partem, ut hæreticam, insectantur.

Imperatores confirmarūt dies festos ab Ecclesia institutos.

PAVLVS Diaconus lib. 16. *rerum Romanarum*, & Nicephorus lib. 17. cap. 31. referunt, Imperatores legibus etiam civilibus dies festos ab Ecclesia sancitos confirmasse, adjuvisse, ornasse. Eorum autem Sanctorum memoriam Christiani potissimùm recolunt, qui Christi adventum & doctrinam mundo annuntiaverunt. Hinc B. Mariam, in cujus utero Incarnationis mysterium perfectum est, crebrò libenterq; honoramus. Et quoniam Ioannes Baptista Christi adventum ex matris utero, & postea palàm testatus est, diem ejus natalem celebramus. Apostolorum verò festa, per quos veluti Christi legatos, de infidelitatis tenebris eruti, in fidei lumen pervenimus, nunquam satis dignè celebrare possumus. Inter quos tamen Petrum & Paulum, qui ad Occidentales populos missi sunt, & sanguinē cum doctrina Romanis tradiderunt, speciali honore prosequimur; eorum non solùm diem natalem,

Eorum potissimùm Sanctorum festa colimus, qui Christi fidem annunciarunt.

Petri & Pauli festum.

sed etiam singulares prærogativas recolentes: utpote Pauli *Conversionem miraculosam*, Petri in cathedra primarum & summum Pontificatum, ac à vinculis liberationem.

Martyrum festa.

INTER Martyres autem præcipuè lætitia solenni celebrantur Stephanus & Laurentius, qui prius misericordiæ operibus insignes, Christi fidē passione fortissima & charitatis plena illustrārunt.

Innocentium festum.

INNOCENTES quoq; pro Christo necatos commendat Ecclesia, ut omnis ætas salutis & martyrii capax esse agnoscatur.

Confessorum festum.

INTER Confessores autem Nicolaus & Martinus, qui in Ecclesia Orientali eleemosynis & continentia excellentes pastores floruerunt, à populo Christiano potissimùm celebrantur.

S. Magdalenæ festum. *S. Catharinæ.*

DENIQVE Magdalena, fidei ardore atque pœnitentia laudabilis, & Catharina zelo, virginitate ac martyrio admiranda, festi solennitate commendantur.

S. Michaëlis.

S. quoque Michaëlis, omniumque Angelorum memoriam colimus, ut Deo gratias agamus, quòd illos nobis reconciliarit, nostræque salutis adjutores constituerit, qui nos adversus dæmonum insidias protegant, Deo nostras preces offerant, bona suggerant, animasque hinc emigrantes in sinum Abrahæ deducant.

Omnium Sanctorum festum.

QVIA verò innumerabilis Sanctorum est multitudo, quorum singulorum merita certo aliquo peculiari die recolere non possumus; Ecclesia unum diem omnibus dicavit, quo pro collatis omnibus eis muneribus Deo gratias ageret, eorum patrocinia imploraret, ac ad eorum imitationem populos excitaret.

CAP. LVII.

Quæ festa observari debeant?

Sess. 25. cap. 12.

CVM omnia Christianorum festa jure humano introducta sint, & Concilium Tridentinum declaraverit, festos dies, quos in sua diœcesi Episcopus observari præceperit, ab omnibus subditis, quin & à religiosis, quantùvis exemptis, servari debere; consequitur, in singulis locis illa festa celebranda esse, quæ constitutio

Festa usu recepta celebranda sunt.

synodalis

ſynodalis uſu recepta, vel conſuetudo legitimè præſcripta, ibidem obſervari iuſſerit. Et quidē eo modo ſervari dies feſti debent, quem uſus receperit. Vnde cùm à media nocte, uſq; ad ſequentem mediam noctem opera ſervilia exerceri vetantur, & ſubinde uſque ad meridiem, aut uſque ad tempus, quo Miſſarum ſolennia peracta ſunt, cuiuſque loci cõſuetudo ſervanda eſt. Quoad officium verò divinum, à primis veſperis uſque ad ſecundas, ius cõmune feſtum terminat. Eius porrò loci feſta quis celebrare tenetur, ubi degit: quod & in ieiuniis aliiſve abſtinentiis retinendum eſt.

Cap. 1. de feriis.

SEMPER equidem Dei beneficia recolere foret æquiſſimum; ſed cùm ea res non huius vitæ, ſed futuræ ſit, in qua Deum abſque ullo faſtidio ſemper laudabimus: ideo Eccleſia Deum imitata (qui non perpetuam animi tranquillitatem, nec ab omnibus operibus ſervilibus continuam vacationem exegit, ſed certis tantùm diebus à ſe inſtitutis) dies quoſdam ſelegit, quibus homines beneficia Dei tranquillis animis recolerent, gratias agerent, hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificiis, eleemoſynis, & aliis exercitiis, quæ Fidem, Spem & Charitatem excitant, piè vacarent.

Feſta quomodo celebranda.

CONVENIENTISSIMVM autem fuit, ordine aliquo præcipua fidei myſteria populo per annum proponi, quod factum eſt anno toto per certa feſta diſtributo, quibus fideles convenirent, erudirentur in dogmatibus fidei, omnibus curis reiectis, meditationi rerum cæleſtium inſiſterent. Inter quos feſtos dies celeberrimi habentur, qui ob redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt.

Præcipui articuli fidei populo in feſtorum celebratione proponuntur.

CAP. LVIII.

Diebus feſtis quid agendum? quid vitandum?

SANCTIFICARE diem feſtum iubemur, hoc eſt, ſanctis operibus tranſigere, nullis indignis operibus prophanare. Quæ autem cenſeri debeant ſancta opera, tradit Concilium Agathenſe, præcipiens, ut integrum Miſſę officium reverenter audiatur, ita, ut ante noviſſimam ſacerdotis benedictionem egredi quis non præſumat. Item ad diei ſanctificationem pertinet, divinis laudibus, ſolennibus precibus, religioſiſque aliis officiis intereſſe, ſacramentis ad animæ curationem inſtitutis uti; templum frequentare, ibi ſalutis monita haurire, confiteri, ſacram communionem accipere, eleemoſynis, charitatiſque operibus vacare, immaculatúmque à peccatis ſe conſervare.

Quæ ad ſanctificationem dies feſti requirantur.

PROHIBETVR autem hoc præcepro, ne aliquod opus ſervile die feſto peragatur. *Opus* verò *ſervile* dicitur, quod propriè ſervienti convenit, ac victui quærendo, præſentique tantùm vitæ ſervit: ut ſunt opera mechanicarum artium, agricolarum, colere, ſerere, ac ſimilia. Myſticè autem omne peccatum, quod hominem diaboli ac pœnæ ſervum conſtituit, prohibetur. Anagogicè verò, ut ad quietem futurę vitæ anhelemus, iubetur.

Exodi 22. Levit. 23.
Opus ſervile prohibetur in die feſto.

Ex dictis colligitur, plura operum genera diebus feſtis eſſe licita. I. illa, quibus Deo ſervimus: qualia ſunt, pulſare campanas, ornare templa, portare Crucem, Reliquias, Imagines, & quæcunque ſuapte natura, in Dei honorem immediatè tendunt, aut præambula ſunt, nec ante diem feſtũ commodè fieri poſſunt. II. Licet exercere ſpiritualia: ut docere, ſcribere libros pro explicanda veritate. III. Licita ſunt opera ad propriam, vel Reipublicæ ſalutem neceſſaria: ut bellare, ac invadẽtes repellere. IV. Quæ ad proximi corporalem ſalutem neceſſaria ſunt: ut parare medicinam. V. Quæ ad evitandum imminens damnum neceſſaria ſunt: ut extrahere bovem ex puteo, vehere meſſem in horreum, ſi veriſimile periculum ſubſit iacturæ, niſi recondantur, propter pluvias, aut iuſtas alias cauſas. VI. Quæ ad parandos quotidie cibos exiguntur, nec priùs commodè fieri queunt. Nam ſi abſque incommodo præmitti feſto poſſint, illicita ſunt: ut coquere cerviſiam, aut panem pinſere, boves & porcos mactare, & alia huiuſmodi. VII. Opera licet exercere, quæ propter quandam neceſſitatem publicam Eccleſiæ conſuetudine permittuntur: ut nautis piſcari haleca certo anni tempore, nunciis proficiſci, agaſonibus & aurigis merces de provincia una in aliam vehere. Item, fabris ferrariis equos irer agentium calceare: macellariis & tabernariis cibum & potum hoſpitibus neceſ-

Opera religioſa in die feſto licita.
Navarrus in Enchir c. 13. num. 12.
Opera ſpiritualia.
Opera Reip. neceſſaria 1. Machab. 4.
Opera ſanitati neceſſaria.
Ad evitandũ præſens periculum & damnum.
Vitæ neceſſaria.
Opera neceſſitati publicæ ſervientia.

Instante gravi necessitate.

sarium vendere. Postremò, propter instantem aliquam gravem necessitatem, omnia in universum opera servilia die festo exercere absque peccato licet: putà, si hostis obsidionem paret, fas erit civibus mœnia reparare, terrã ferre, ligna cædere, omne armorum genus præparare. Quæ autẽ alio tempore commodiùs fieri possunt, ut sternere plateas, reficere pontes, fontes, puteos, & hujusmodi, non licet pietatis velo die festo exercere. Sed gratis, in pauperum favorem atq; subsidium ligna subvehere post auditam Missam, laudabili more apud fideles receptum videmus. At quod opulenti à subditis, vel aliis idipsum exigant festo die fieri, improbandum est, cùm nõ affectu misericordiæ, sed avaritiæ, cum aliorum gravamine, tales sibi consulant.

Gratis in pauperum favorem ligna ferre.

Opulentis nõ licet die festo gratuitas vecturas lignorum exigere à colonis.

Svnt insuper opera quinque generum non servilia, quæ festis diebus fieri prohibentur: videlicet Nundinæ; Iudicium civile aut criminale: Iuramenti præstatio, nisi pro pace, gravique necessitate instante: Causarum prosecutio in judicio, nisi necessitas aliud exposcat: processiũ insuper quæstus causa discursio. Vnde consequi videtur, non licere in die festo consultationes laboriosas advocatis conscribere, nisi gratis in favorem pauperum. Violant enim tertium præceptum, quicunque ex prædictis operibus Iure divino, vel Ecclesiastico vetitis, aliquod festo die exercent.

Cap. 1. de feriis. § Prohibitio festo die, Nundinæ. Iudicia.

Navarrus in Enchir. c. 13. num. 5. & 14.

Item diem festum prophanant, qui totum tempus insumunt in venationibus, torneamentis, lusibus, choreis, fabulis, spectaculis, conviviis, compotationibus, ebrietatibus, rixis & pugnis, otio ad nequitiam abutentes.

Diem festum prophanant.

Sciendvm tamen est, licitam esse honestam animi & corporis die festo recreationem. Nam Iudæos Dominus epulari & lætari in suis festivitatibus voluit: quin & servos & ancillas, imò & jumenta die sabbati quiescere jussit, cultores suos ad humanitatem instituens erga illos, quorum operâ & industriâ uterentur. In quo peccant Domini & Heræ, qui servos, aut ancillas die festo à Dei cultu avocant, ita eos operibus implicantes, ut sacris officiis & concionibus interesse nequeant.

Servi & ancillæ cultui divino vacare permittantur.

Cap. LIX.

Quæ utilitas observationis festorum dierum?

Devs honorantes se honorificat: ideo quò aliquis divino cultui ampliùs se addixit, eò gratior acceptiorq; Deo exstitit. Vnde à sincero Dei cultu in Scriptura Abel commendatur, Enos, Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Moyses, Aaron, Eleazar, Iosue, Samuel, David, Ezechias, Iosias, Tobias, Iudith, Machabæi, Simeon, Anna vidua, *quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte.* Ac denique Christus ipse in Templo & Synagogis assiduè versatus fuit, veterisque Testamenti festa sedulò coluit. Et post ejus ascensionem Apostoli novi Testamenti præcipua festa Spiritus Sancti directione instituerunt, eademque solenni veneratione observarunt. Quorum exemplo Christiani Imperatores, Reges, ac Principes summa cautione Deum, ejúsque festa coluerunt: & quò ampliùs Dei cultum exornarunt, non solùm Deo acceptiores, sed & in hac vita feliciores exstitisse rerum experientia comprobat. De Constantino Magno id refert Nicephorus histor. lib. 8. cap. 3. & 4: de Theodosio seniore lib. 12. cap. 39: de Theodosio juniore lib. 14. cap. 2. & sequentibus, ubi ardentem pietatem, maximum imperii præsidium esse ostendit, quia hostium insidiæ, exortaq; bella sponte, Deo adjuvante dissolvantur. Frequentet equidem ille Imperator templa visebat, assiduis precibus Deum placare studebat pro avertenda calamitate, impetranda serenitate, litanias cum processionibus instituebat: inter cantantes hymnos medius incedebat: si bellũ cõmovebatur, ad Deum tanquam ad asylũ (æmulatus in eo Davidem) cõfugiebat: nec spe sua frustratus est. Dum enim Roilas Scytharum rex ingenti exercitu Thraciam intrasset, violento tonitru & fulmine cælitus demisso, confestim unà cum copiis extinctus fuit. Aliàs verò contra Persarum excursiones, grandine ac imbribus propugnatus fuit.

Dei cultus gratos homines reddit.

Gen. 4. 5.

Lucæ 2.

Festi dies ab Apostolis instituti.

Constantini pietas.

Pietas imperii præsidiũ.

Theodosii spes in Deo.

Qvid verò festi diei violatio mereatur, ex c. 15. Numerorum liquet, ubi *Numeror. 15.*

lapidari

Violator Sabbati lapidatur.
Esdr. 2. Esdræ cap. 3.
Vendere ac emere in die festo nefas.

lapidari jubetur, qui Sabbato ligna collegerat. Esdræ lib. 2. cap. 13. reprehenduntur a Nehemia, conculcantes torcularia in Sabbato, portantes acervos, onerantes asinos vino, uvis, ficubus, aut aliis mercibus; simul & vendentes ac ementes, vel importantes quælibet onera in Ierusalem: quos omnes diem Sabbati profanare dicit. *Nunquid, ait, non fecerunt hæc Patres nostri, & adduxit Dominus Deus noster super nos omne malum?* Vnde zelatores legis prælegisse mori potiùs, quàm diem Sabbati polluere (1. Machab. 2.) legimus.

1. Machab. 2.

Cap. LX.

De quarto Præcepto.

Quartum præceptum.

PRIORA tria primæ tabulæ præcepta homines de iis, quæ Deo præstare tenentur, instruunt: verum scilicet cultum interiorẽ & exteriorem, corde, ore, ac opere, privatim & publicè. Reliqua verò secundæ tabulæ mãdata hominis erga proximum officiũ explicant, hoc est, ea, quæ charitas proximo tribuenda dictat. Inter proximos autẽ maximè conjuncti sunt parentes, per quos secundùm Deum sumus & vivimus: quos ideo Deus quarto præcepto honorari jubet his verbis: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi:* hoc est, pietatem, reverentiam, venerationẽ, obedientiam, & subventionem exhibe parentibus, per quos in lucem editus, ingentique cura educatus es, ut hujus officii meritò acceptum ab eis vitæ beneficiũ prolongetur à Deo, cui displicet ingratitudo. Æquũ enim apparet, ut acceptum vitæ beneficium amittat, qui in eos, à quibus accepit, ingratus ac impius est.

Secunda tabula præcepta hominis erga proximum officia continent.

Parentes honorandi.

Honor est testimonium excellentiæ.

HONOR est testimonium excellentiæ, vel solo corde coràm Deo per humilem sui submissionem, aut signo externo coram hominibus exhibitum. Magna verò excellentia est, unum esse alterius hominis principium, causam, originem. In eo siquidem Deo Patri assimilatur, à quo est omnis paternitas in cælo & in terra. Vnde Sapiens: *Deus honoravit patrem in filiis.* Honor autem in Scripturis non solùm in salutationibus & officiis deferẽdis, sed etiam in subventione, ac munerum oblatione

Eccles. 3.

Honor subventionem includit.

ne intelligitur, juxta illud Numerorum 22. *Paratus sum honorare te.* Tobiæ 1: *Cùm ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti.* Proverb. 3. *Honora Dominum de tuâ substantiâ.* 1. Timoth. 5. *Viduas honora: & qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.*

HONORIS itaque vocabulo amor, observantia, cultus, reverentia comprehenduntur, quæ assurgendo, venerando, inclinando, caput aperiendo, magnificè sentiendo & loquendo, munera exhibendo, pro parentibus orando, ac sedulò, ne verbo aut opere offendantur, cavendo, præstantur.

Honor obedientiam cõtinet.

ET insuper Honoris voce continetur obedientia in eis, quæ ad mores, & utilitatem rei familiaris pertinent: auxilium quoq; consolationis, ac supportatio senii, morositatis, & defectus aliquando judicii vel sensuum. Aptissimè verò in hoc præcepto vox *Honoris* posita est, non amoris aut metus, quia eum, quẽ ex animo honoramus, etiam amamus & veremur: non autem qui amat, continuò observat & veneratur; nec qui metuit, semper diligit. *Patris* nomine, parens qui nos genuit; *Matris* autem illa, quæ nos in lucem edidit, significantur. Hos à liberis percuti aut lædi, sub pœna mortis vetat Deus. Et de his primum hoc præceptum loqui, docet Christus Matth. 15. Marci 7. & Apostolus Ephes. 6. Coloss. 3. Deinde parentum nomine cõtinentur cognati, patria, amici, pastores, Episcopi, ac universi, quorum ministerio & cura in Christo regeneramur, & ad beatam vitam dirigimur: Item, Magistratus, Reges ac Principes, quorum sollicitudine conservamur in vita & quiete. Itẽ grandævi & senes, Heri, Magistri, Pædagogi, tutores, curatores, Domini, fautores ac Mæcenates, & quotquot potestatis, vel dignitatis, aut utilitatis, sive præstantis alicujus officii causa parentum loco colere jubemur. Inter quos principem locum obtinent, qui mores & ingenium excolunt: quibus debetur amor, obedientia, honor, corde, verbo & opere, ut Ethnici quoque agnoverunt scribendo, parentibus & magistris à filiis & discipulis paria non posse reddi. Quod significat etiam Apostolus ad Heb. 12. colligens ex reverentia parentibus carnis debita, multò magis obtemperandum patri spirituum: id est, salutarem doctrinam tradenti.

Eccles. 3.

Exodi 21. Levit. 20.

Parentum nomine qui contineãtur?

Levit. 19. Sapien. 4.

4 Regum 5. Naaman à servis Pater vocatur: Helias & Elizeus à filiis Prophetarũ 4. Reg. 2. & 13.

CVR verò parenti carnis honor debeatur,

beatut, explicat Sapiens Ecclesiastici 7. *Memento, quod nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis*; qui scilicet tibi corpus, educationem, fortunæ bona, per anxietates, labores ac pericula dedere. Vnde Tobias filio dixit: *Memor esse debes, quæ & quanta pericula* (mater) *passa sit propter te in utero suo*. Et Sapiens:

Ecclef. 7.

Gemitus matris tuæ ne obliviscaris. Qui matrum dolores ex Scriptura noti sunt: *In dolore concipies & paries filios, &c.* & in nativitate, ablactatione, sollicita

Sollicitudo parentum pro liberis.

educatione satis apparent. Nec minor est patris labor & anxietas in curando, ut filii in moribus & litteris erudiantur, vel artem mechanicam addiscant, statum se dignum assequantur, parem ducant uxorem: in quibus procurandis, sæpe videmus parentes ad extremam paupertatem redigi.

Gen. 46. 47. Observantiæ parentum exempla.

EXEMPLVM observantis filii præbuit Ioseph, qui Regi honore ac amplitudine proximus, patrem senem, & frumentis egentem honorificè excepit: & Salomon in regio solio, matrem

3. Reg. 2.

ad se venientem, ad dexteram suam collocavit. Obedientiæ verò exemplum in Isaac relucet, qui se à patre

Gen. 22.

sene in sacrificium præparari admisit, seque vinciti absque contradictione passus est: & Rechabitæ ad patris jussum

Hierem. 35.

vino abstinuerunt. Christus deniq; Patri usque ad mortem, quin & Ioseph nutritio ac Matri subditus fuit. Iacob item parentum arbitrio mores ac vi-

Gen. 24. & 28.

tam instituit, iisque non invitis uxorem duxit: & contrà Esau animam paren-

Gen. 26.

tum offendisse legitur.

SICVT autem in vita parentes honorandi sunt; ita & in morte, corpora sepeliendo, exequias cohonestando, sacrificium offerri pro eis curando, legata, ultimamque ipsorum voluntatem fideliter exsequendo, ac denique tumulos & memorias eis exstruendo.

CAP. LXI.

Qui filii hoc Præceptum violent?

Violatores quarti præcepti.

HOc præceptum violant filii, qui odio parentes prosequuntur, eis detrahunt, maledicunt, grave damnum exoptant, verbo aut cogitatione malè imprecantur: qui eis obmurmurant, asperiùs obloquuntur, necnon ad iram provocant, contristant, irritant, irrident, contumelia afficiunt, nullum, aut saltem non debitum honorem deferunt, parentum nuditatem vel defectus propalant, imitantes impium Cham.

Genef. 9. Cham. Ecclef. 3.

Contra quales ait Sapiens: *Ne glorieris in contumelia patris tui, &c.* Ad immanitatem verò pertinet, insidiari, percutere, vel occidere parentes. Vnde Absolon suspendio periit: Nero sibi ipsi manus violentas intulit.

Absolon patrem persequutus est. 2. Reg. 15.

PECCANT denique in hoc præceptum filii, qui in eis, quæ patriæ potestatis sunt, non obtemperant; qui parentes pauperes erubescunt, & agnoscere nolunt; qui parentum bona inutiliter consumunt, aut diripiunt. Contra quos Sapiens: *Qui subtrahit aliquid à patre vel matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Quibus affines sunt, qui habita

Proverb. 28.

parentum hæreditate, ipsos egestate perire sinunt: cui malo providens Ecclesiasticus: *Filio*, inquit, *& mulieri, fratri & amico, non des potestatem super te in vitâ tuâ; & non dederis alteri possessionem tuam, ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.* Delinquit quoque

Ecclef. 33.

in parentes, qui pro eis vivis, aut mortuis non orat: item, qui à restituendis bonis alienis avertit; aut ex hæreditate paterna obvenientia bona, quæ scit injustè parta, retinet: similiter, qui debita parentum legitima, aut pia legata, non persolvit.

CAP. LXII.

De Officio Parentum erga filios.

Officia parentum in liberos.

QVEMADMODVM filii parentibus honorem, ita parentes filiis amorem & educationem debent; juxta illud Apostoli: *Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate illos in disciplinâ, & correptione Domini.* Quocirca pa-

Ephef. 6.

rentum est curare, ne infantes in utero suffocentur, ne nati opprimantur, ne in ignê, vel aquam prolabantur; ne manci, gibbosi, lusci, aliásve vitiosi reddantur. Qua in re peccant, qui stu-

dio fœtum conceptum enecant, vel abortum procurant, aut conceptionem impediunt, vel natos liberos crudeliter exponunt, aut fine justâ necessitate aliis mulieribus ablactandos tradunt: quo fit, ut sæpe natus filius intereat, vel debilior existat, matrémque minùs amet. Quod agnorum exemplo Basilius illustrat, quorum singuli in copioso grege maternam vocem agnoscunt, ad eámque properantes, lactis proprios fontes rectà petunt, papillisque maternis contenti sunt.

Hom. 9. Hexaem.

Commendantur, quæ filios ablactarunt. Sara Gen. 22. Anna Samu. 1. Reg. 1. B. Virgo. Mater septem Machabæorum. 2. Machab. 2. Gregor. ad interrog. Aug. Anglo. Episcopi c. 10. Gen. 10. 1. Timoth. 5.

Ex incontinentiæ autem vitio exortum videtur, quòd sine justâ necessitate liberi exteris mulieribus lactandi exponantur. *Dum enim* (ait Gregorius) *continere nolunt, despiciunt lactare, quos gignunt.* Parentum insuper est, subsidia vitæ necessaria filiis providere, ac eis thesaurizare, 1. Corinth. 12. Quod præstant, dum eis fundos aut redditus relinquunt, opificium, honestam artem, vel disciplinam, qua vitam tueantur, edocent. Qua in re graviter peccant, qui neglectis prolibus, sua bona dilapidant, vel extraneis conferunt, (juxta Augustinum Epistola 199.) aut sine causa legitima filios exhæredant, vel propter secundarum nuptiarum fœdera, primi thori liberos abigunt, negligunt, & defraudant. Reipublicæ insuper noxii sunt parentes, qui liberos pauperes nulla curant arte instrui, ad cōquirenda præsentis vitę subsidia, permittentes, ut assuescant otio, mendicitati, vagationi, fornicationi, aliisque vitiis: ex quibus plerunq; non solùm inutiles, sed etiam aliis graves ac perniciosi prodeunt. Vnde meritò Apostolus monet, ut patres educēt filios *in disciplinâ, & correptione Domini. Qui* enim *docet filium suum, laudabitur in eo. Mortuus est pater ejus, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se, defensorem domus contra inimicos.* Vnde Moyses: *docete filios vestros verba mea, ut illa meditentur, quando sederis in domo tuâ, & ambulaveris in viâ, & accubueris atque surrexeris.* Qua de re Abraham commendatur: *Scio, quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant justitiam & judicium.* Quod etiam adimplevit Tobias, qui filium ab infantia Deum timere docuit, & abstinere ab omni malo. *Adolescens* enim *juxta viam graditur: cùm senuerit, non recedet ab eâ.* Sed

Filiis providendum. Aug. Epist. 119. Ephes. 6. Eccles. 30. Deut. 11. Gen. 18. Tob. 1. Proverb. 22.

in filiorum educatione prudentiâ opus est, ne ad iracundiam, pusillanimitatem, aut indignationem provocentur. Quare cavendum, ne magis ira, quàm ratione parentes in filios sævire videantur; nec tam correctos quàm punitos velle: nec filiis parentes maledicant, ne in utriusque perniciem id cedat, ut Augustinus exemplo comprobarà se viso, allegans etiam illud Eccles. 3. *Benedictio patris firmat domos filiorū: maledictio autē matris eradicat fundamenta.* Neq; decet, parentes impari affectus demonstratione, vel inæquali hæreditatis distributione, odia inter liberos suos serere, quibus multò utilior est concordia, quàm parentum favor. Quali fratres invidiâ Ioseph prosecuti fuerint, quia plùs à patre ceteris diligeretur, scriptura non tacuit. Quemadmodum autem pusillanimes nimia reddit austeritas: ira liberos corrumpit licentia, & major æquo indulgentia. Vnde Sapiens: *Qui parcit virgæ, odit filium suum. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, dum infans est, ne fortè induretur, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.*

Ephes. 6. Aug. serm. 95 in Lovaniẽ impressis. Maledictio parentum nocet. Gen. 37. Proverb. 23. Eccles. 30.

Qvantopere verò displiceat Deo neglectus paternæ in filios disciplinæ, docet exemplum Heli, qui à Deo rejectus fuit cum posteritate à sacerdotio, quòd filios peccantes mansueto nimis sermone monuerit, nec cōperenti severitate ipsorum peccata coërcuerit. Nec impunita Davidis indulgentia remansit, dum incestuosum Ammon filium contristare acerbiore correptione noluit. Nec Adoniam, regnum ambientem, corripuisse dicitur: unde mors postea sequuta est.

Disciplina neglectus. 1. Reg. 4. Fulgen. epist. 1. cap. 10. 2. Reg. 13. 3. Reg. 6. 1.

Peccant & in filios parentes, qui eorum infirmos animos per vagas libidines pruruentes, non curant honestarum cancellis nuptiarū coërceri; ut de se confitetur Augustinus, addens Epistola 199. filios esse ad meliora excitandos, non tamen cogendos, cùm unusquisque donum suum habeat. Hinc Sapiens: *Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum. Trade filiam, & grande opus feceris; & homini sensato da illam.* Væ itaque parentibus, qui filias prostituunt, ad hæreses, flagitia, Magiam, omnemque impietatem impellunt, docentes liberos furari, mentiri, decipere, obscœnè loqui, pejerare, inebriari, Dei cultores

Filii ad meliora exci ādi, non cogendi. Lib. 2. confess. cap. 2. & 3. 1. Cor. 7. Eccles. 7.

4. Reg. 11.

res persequi, ut de Athaliâ legimus.

Præterea in liberos peccant illi parentes, qui sufficientis ad deliberandum ætatis vi aut dolo à meliore bono religionis revocant, aut astutia, dolo, vi, minis aut metu ad matrimonium vel religionis ingressum cogunt. Quales anathemate ferit Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 9. reform. Huc insuper reducuntur eorum peccata, qui uxorem & familiam verberant, malè tractant, domui & familiæ malè præsunt, sibi commissos perperam instruunt & gubernant.

Cap. LXIV.

De Officio & honore Episcopis & Presbyteris debito.

Honor Episcopis & Sacerdotibus debitus.

Honorandi sunt non solùm, qui nos carnaliter genuerunt, sed inprimis spirituales patres, qui nos in Christo regenerarunt, & ad spem immortalis vitæ perduxerunt, iuxta illud Ecclesiastici: *Honorifica Sacerdotes, & propugnato brachiis. Sunt enim Dei legati: quos qui audit, Deum audit; qui eos spernit, Deum spernit.* Vnde aiebat Moyses: *Non contra nos, sed contra Dominum est murmur vestrum.* Et Samueli Deus: *Non te abiecerunt, sed me.* Et Apostolus: *Sic nos existimet homo, ut ministras Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Item: *Pro Christo legatione fungimur.* Atque Christus: *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.*

Eccles. c. 7.
Luc. 10.
Exodi 16.
1. Reg. 8.
1. Cor. 4.
2 Cor. 5.
Ioan. 20.

Qvantopere autem amandi sint Ecclesię prælati, declarat Apostolus, dum ait: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrinâ.* Et de Galatis: *Si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.* Et ad Hebræos scribens: *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Itémque prælatos vice Dei leges ferre, quibus propter conscientiam obedire oporteat, edocet; sua mandata vocans *Dei mandata.* Nihil enim interest, utrùm Deus per se, an per suos ministros, sive homines, sive Angelos, voluntatem suam innotescere faciat.

1. Timoth. 5.
1. Thessal. 5.
Galat. 4.
Hebr. 13.
Præcepta Episcoporum in conscientia obligant.
1. Cor. 14.

Sacerdotibvs insuper debentur vitæ necessaria. *Dignus est enim operarius mercede suâ.* Et, *qui altari deservit, debet de altari vivere. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.* Nec solùm bonis, sed & malis sacerdotibus ratione ministerii honor, obedientia, & vitæ necessaria debentur, ut Christus exemplo suo confirmat, leproso mandans: *Vade, & monstra te Sacerdoti.* Et alibi: *Quæcunq; dixerint vobis, servate & facite.* Alapâ verò percussus nihil contumeliosè in Pontificis personam dixit: sed suam innocentiam humiliter tutatus est. Quem imitatus est Apostolus, iuxta scripturam: *Principi populi tui non maledices.* Non enim aliunde hæreses & schismata oboriri Cyprianus asserit, nisi *quia Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia Sacerdos, ad tempus iudex vice Christi cogitatur.*

Bernardus lib. de præcepto & dispen.
Matth. 10.
1. Cor. 9.
1. Timoth. 5.
Matth. 8.
Matth. 23.
Ioan. 18.
Act. 23.
Schismata oriuntur, quia Christi Vicarius nō agnoscitur.
Cypria lib. 1. Epist. 3.
Et lib. 3. Epist. 9.

In Christi ministros iniuriosi.

Qvare in hoc quartum præceptum, quatenus Sacerdotes honorandos continet, impingunt, qui Sacerdotibus, Religiosis, Ecclesiasticis maledicunt, eos irrident, spernunt, detrahunt, cõtemnunt, infamandi occasiones captant. Contra quales differit August. Epist. 137. & in Psal. 106. vbi eos comparat exsistentibus in medio maris in navicula; qui gaudent, si nauclerus in scopulos impingat, navémque malè dirigat, nõ advertentes, quantum inde periculi sibi ipsis immineat. Et lib. 50. ho. 50. eos, qui pravos mores prælatorum sequi malunt, quâ bona eorum monita, viatori assimilat, qui remeandum sibi opinatur, si conspexerit in itinere tabulas lapideas, litteris plenas, viam docere, nec tamen ambulare. Et in Regula cap. 43. Prçlatis compatiendum monet, qui quantò in superiore loco, tantò in maiore periculo versantur. *Ars* enim *artium est, regimen animarum.* Et licet Pastor vitam propriam bene dispensaverit, sibi verò commissorum diligentem curam non habuerit, eum perniciosis in gehennam ibit.

Prælatorum cura gravis.
Chrysost. in 2°. c. Ioan.

Peccant etiam in hoc præceptum, qui prælatorum legibus non esse obtemperandum sentiunt, quia fideles liberati sint à iugo legis; ut docuit Aërius teste Epiphanio; & Ioannes Huss articulo decimoquinto, in Concilio Constantiensi damnato, quem sequutus est Lutherus articulo vigesimoseptimo. Tales occidi iubet

Inobedientes Ecclesiæ.
Epiphan. hæresi 75.
Aug. hæresi 53.

Deus

Deus cap. 17. Deuteronomii: & terra absorpsit in Aaronē insurgentes, Numerorum 16. Denique Christus non audientes Ecclesiam (hoc est, Ecclesiæ prælatos) tanquam Ethnicos & Publicanos haberi decrevit.

Numero. 16.
Matth. 18.

Peccant, qui Clero bona adimunt.

Ad hæc peccant in hoc præceptum, qui Clero decimas adimunt, fundationes defraudant, solvere recusant, temporalia vi auferunt: contra quos Martinus V. Bullam edidit, quæ habetur post 45. sess. Concilii Constantiensis: item, qui veræ doctrinæ propagationem impediunt, de qualibus Amos cap. 2. *Prophetis mandabatis, ne prophetetis*: & Isaias ca. 30. *Dicunt videntibus; nolite videre: & aspicientibus; nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Sic Iudæi Christum, & Apostolos veritatem annuntiantes, persecuti sunt & occiderunt.

Cap. LXV.

De officiis, patriæ & consanguineis debitis.

Officia patriæ & parētibus debita. Gen. 4. 27.

In quartum Præceptum, quatenus consanguineorum & patriæ cultum continet, peccant, qui consanguineos vel concives spernunt, famâ vel bonis spoliant & persequuntur, ut impius Cain, & Esau, Abimelech, Absolon, Iotam, Alcimus, & similes, à quibus fluxit proverbium: *Fratrum quoque gratia rara est.* Item, qui patriam produnt, opprimunt, concivibus invident. *Non est enim Propheta sine honore nisi in patriâ suâ, & in domo suâ, & in cognatione suâ*; ut patuit in Ioseph vēdito à fratribus, in Prophetis, & capite omnium Prophetarum Christo, & Apostolis eius.

Iudicum 9. 2 Reg. 13.
Marci 6.

Peccant insuper, qui patriç vastatione gaudent (ut Nero) nec conciviū damnis cōmoventur, (ut Alcimus) cùm econtra pii afflictiones patriæ ac cōcivium defleant, mala orationibus, ieiuniis, misericordiæ operibus avertere studeant, exemplo Ieremiæ, necem Iosiæ, atque expugnationem urbis Ierusalem; Nehemiæ, combustionem portarum; & Machabæorum, prophanationem templi, & patriarum legum contemptum lamētantium. Ad hoc præceptum referuntur etiam mutua conjugū officia, de quibus in tractatu *De Matrimonio* disseruimus, quò lectorē remittimus.

Esdra lib. 2. c. 1. & 2. Lib. 1. Machab. cap. 2.
Cap. 147. de Sacram.

Huc quoque reducuntur servorum & dominorū officia, quibus juxta Paulum cum timore in simplicitate cordis, tanquā Christo servire tenētur. Quod præceptum D. Petrus non tantùm ad bonos & modestos, sed etiam ad morosos & discolos dominos extendit. Proinde in hoc prçceptū peccant servi, cōmittentes furta, loquētes mendacia, rebelles, inobedientes, obmurmurantes, absente Domino otiantes, ad oculum servientes, conditionem suam iniquiùs ferentes: qualibus proponendum est justi, fidelis, ac pudici Ioseph exemplū, cui Dominus omnia crediderat; & patientis ac laboriosi Iacob, Danielis, atque trium puerorū, quibus nihil ad virtutem servitus obfuit, cùm in igne, inter leones, inter barbaros insidiantes, orare Deum non destiterint.

Peccant verò in famulos & ancillas Heri plagosi, crudeles, amari, quos Apostolus *id quod justum & aquum est facere* jubet, *scientes, quòd communis omnium in cælo Dominus sit.* Aliter tamen cum pigro, refractario & rebelli servo agēdum est, quàm cum industrio & voluntario, ut Sapiens tradit.

Peccant insuper Domini in servos & ancillas, si eorum fidem, mores, conscientiam, & vitam negligant, parviducentes, an præscriptis temporibus templa frequentent, confiteantur, communicent, Sacramenta reliqua suscipiant, Confirmationis (& si ægrotent) Extremæ unctionis; an fornicentur, assiduè jurent; si matrimonia eis necessaria prohibent; tempore divini officii, aut prçdicationis verbi Dei sic operibus servilibus occupant, ut animæ curam gerere nequeant. De quibus ait Apostolus: *Qui suorum & maximè domesticorum curam non habet, est infideli deterior.* Et Psalmista: *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam: ambulans in viâ immaculatâ, hic mihi ministrabit.* Vnde Abraham cunctos suos domesticos, tanquā ejusdem secum religionis, eodem die circumcidit, ac præcepit sequi viam Domini.

Cap. LXVI.

De honore, Magistratui seculari deferendo.

Regibus, Principibus, & reliquis, quorum potestati temporaliter subjicimur, debemus honorem, obedientiam, amorem, fidelita-

Rom. 13. *1. Timoth. 2.* *1. Petr. 2.* *Matth. 22.*

delitatem, tributorum solutionem: otare insuper tenemur, ut in pace ac tranquillitate sub eis quietam in omni pietate vitam agamus, quos Deus sui regni atque potestatis ministros constituit. *Non est* enim *potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

Quare Apostolus eis tribui vult Obedientiam, Timorem, Tributa, *non solum propter iram*, id est, metu pœnę ab eis infligendæ; *sed etiam propter conscientiam*, hoc est, ad evitandum peccati reatum, cui supplicium in futuro seculo reddetur. Hinc Christus: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.*

Principis officia. *Aug. lib. 22. cont. Faust. cap. 75.*

Extenditur autem obediendi necessitas ad omnia, quæ a legitima potestate imperari queūt. Principis autem est, subditos ab hostium violentia protegere, publicam tranquillitatem, cives, uxores, liberos, bona subditorū tueri, invasores coercere, leges utiles condere, noxios suppliciis, bene meritos præmiis afficere, suum cuique tribuere, de bello suscipiendo vel omittendo consultare, universáque ad communem subditorum salutem spectantia, mediáque ad hunc finem necessaria imperare; ut, milites colligere, tributa imponere, aliaque, sine quibus Respublica consistere nequit, providere: ut sit justa pecuniæ mensura, non falsata materia, justi ponderis numismata.

Peccant in Principes. *Exodi 22. Eccl. 10. 20. Rom. 13.*

Quare graviter peccant subditi, qui Principibus aut magistratui suo detrahunt, maledicunt, eorum facta & judicia calumniantur, ipsos contristant, jussis eorum parere recusant, vel manifesta vi rebellant, juxta Scripturam: *Principi populi tui non maledices.* Et: *Non judices contra judicem.* Et, *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Parricidium autem perpetrat, qui patrem patriæ trucidat.

Cap. LXVII.

De officio Principis Christiani.

Principis Christiani officium. Eccles. 10.

Verissima est Sapientis illa sententia: *Secundùm judicem populi, sic & ministri eius: Et qualis rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Vnde meritò *beata* vocatur Respublica, cujus Princeps heroicas virtutes Dei providentiâ consequutus est, putà religionis observantiam, doctrinæ puritatem, Catholicæ veritatis amorem, pietatis zelum, benignitatem, animi moderationem, æquitatem, fortitudinem, magnanimitatem, clementiam, prudentiam; cui adsit in te militari virtus & felicitas, ad Rempublicam belli & pacis tempore administrandam sapientia, morum integritas, temperantiæ studium, justitię amor, humilitas, ne corde super fratres elevetur; juxta illud Sapientis: *Rectorem te posuerunt: noli extolli.* Et cap. 10. *Sedes Ducum superborum destruxit Deus.*

Noli regibus dare vinum. Eccles. 32. *Proverb. 31.* *Cap. 10.* *Princeps tanquam pastor & pater subditorum cōmoda quærat.*

Principis insuper est, tanquam Patris & Pastoris, cōsulere subditis; eos instar filiorum amare, fovere, complecti; cogitare, in magnâ se domo, Patrem; in magna familiâ esse Oeconomum, cui omnium pariter cura incumbat, omnium salus sit cordi: & eorū potius, quàm propria quærere commoda: tondere pecus, non deglubere; ab omni injuria tutas & immunes cōservare oves suas; pro iis excubare, & à violenta luporū irruptione protegere: studiosè à Rep. damna, concussiones, injustitiā & oppressiones avertere: justitiam unicuique absque personarum acceptione ministrare: viros sapientes & fortes in suam familiaritatem asciscere, illos libenter audire, colere, ac ex eisdem Legum, patriarúmque consuetudinum gnaros in adjutores deligere, qui Rempublicam pace ac otio constitutis, omnibus bonis affluentem reddere conentur.

Pacis conservandæ media.

Pacem verò & tranquillitatem Princeps conservare poterit, si rectum ordinem, id est, suo quemque loco constituerit, idque ei curæ sit, ut Deo suus cultus, Principi obedientia debita, legibus sua authoritas, æquabilis justitiæ administratio cunctis; Ecclesiasticis sua dignitas, Nobilibus suus honos, plebeiis & infimis suæ immunitates & privilegia, delinquentibus pœnæ, bene merentibus præmia, ipsi denique Reipublicę amplitudini, quod suum est, tribuatur.

Principis Christiani officium.

Quia verò Christianus Princeps etiam regni Christi minister est, ac Ecclesiæ filius; ideo non solùm temporalem pacem (quæ terrenæ civitati sufficit) curare tenetur; sed præterea suo cùm exemplo, tum authoritate, præmio & pœna, subditos ad virtutes, ad honestatem & immortalem vitam dirigere, necnon totis propriæ personæ, & authoritatis

publi-

publicæ viribus Christo inservire renetur, idque nisi, ut in omni pietate subditi quietam & tranquillam vitam agant, Deóque in timore ac tremore serviant. Tunc enim Princeps propriè Christo servire censetur, quãdo potestate sua utitur ad dilatandum Christi regnum, ad tuendam Christi Ecclesiam contra impios, sacrilegos, blasphemos, hæreticos, schismaticos, aliósve hostes. Denique, quando legibus & armis, Dei cultum exornat, auget, Sacerdotii Clericique dignitatem propugnat, Ecclesiæ immunitatem, jura, bona, & privilegia conservat.

Princeps Christo serviat bona iubendo, mala prohibẽdo.

In hoc enim *Reges* (ait Augustinus) *inquantum Reges sunt, Deo serviunt, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem*. Aliter enim servit quis, quia homo est: aliter, quia Rex est. Quia homo est, Deo servit, vivendo fideliter: quia verò etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes, & contraria prohibentes, convenienti vigore sanciendo: sicut servivit Ezechias, lucos & templa idolorum & excelsa destruendo: & Iosias, talia & ipse faciendo. Servivit Rex Ninivitarum, universam civitatem ad placandum Dominum compellendo: servivit Darius, mandando populis, ut paverent Deum Danielis: servivit Nabuchodonozor, à blasphemando Deo lege terribili prohibendo: servivit Artaxerxes, omnes Iudæos ad custodiam legis Dei sub gravi comminatione compellendo: servierunt Machabæi, leges & ritus patrios armis propugnãdo: servivit Constantinus Magnus, religionem Christianam alacriter propagando: servivit Gratianus, idolorum cultum abolendo: servivit Theodotius, leges contra hæreticos ferendo: servierunt alii Christiani Principes, similia & ipsi faciendo; Templa, Collegia, Monasteria, Vniversitates studiorum generalium erigendo, variisque aliis modis Christianam religionem illustrando. Quod Reges Christianos fuisse facturos, prænunciavit Isaias: *Reges eorum ministrabunt tibi: afferetur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducentur. Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit. Et suges lac gentium, & mamillâ Regum lactaberis.* Et Psalm. 2. David: *Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui iudicatis terram. Servite Domino in timore*. Quin & Apostolus contra vim Iudæorum, Romani Cæsaris nondum Christiani poscens auxilium, satis ostendit, quid Apostolorum successoribus agendum in simili necessitate foret, quando Principes Christianos Ecclesia reperiret. *Quis* enim *sobriæ mentis dicat Regibus Christianis? Nolite curare in regno vestro, à quo Ecclesia Dei vestri oppugnetur: non sit vobis curæ in regno vestro, quis quidesse velit, sive religiosus, sive sacrilegus; pudicus, aut impudicus.* Nam *Iustitia elevat gentem: miseros autem facit populos peccatum*. Et Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos. Felices itaque Principes censendi sunt, si iustè imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extollũtur; sed homines se meminerunt: si Deum timent, diligunt, colunt; si tardiùs vindicant, facilè ignoscunt: si vindictam pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exerunt: si veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si, quod asperè plerumque coguntur decernere, misericordię lenitate compensent: si luxuria tantò eis castigatior est, quantò posset esse liberior; si malint cupiditatibus pravis, quàm quibuslibet gentibus imperare: & si hæc faciunt non propter ardorem gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis quoque peccatis opera misericordiæ, orationisq; sacrificium Deo offerre non negligant.

Aug. cont. Cresto c. 5. 1. Epist. 50. ad Bonifac.

4. Reg. 18.

4. Reg 23.

Daniel 6. & 14.

1. Esdra. 7.

1. Machab. 5.

Isa. cap. 60. Regum officia in Eccl.

Psal. 2.

DENIQVE Principum Christianorum est, non quidem de fidei dogmatibus judicare, sed Ecclesiæ decreta observare, exsequi, propugnare, Deum eiúsque ministros honorare, colere; quam una re perennem sibi gloriam in hac & futura vita comparant. Sicut econtra sempiternam nomini suo ignominiam relinquunt, qui cum Ægyptiis pastores ovium execrantur, cum Herode Christum spernunt, eius ministros cum sociis Iehu insanos proclamant, præcones veritatis subsannant, religionis habitum, sacerdotium, Pontificis Romani communionẽ aversantur. Et quia primùm quærenti regnum Dei & justitiam eius, temporalium adjectio promittitur; atque gloriam Dei procurãti, honor & gloria; diligentiq; sapientiam,

 regnum

Politici religionem principis intentioni servire volunt.

regnum perpetuum, paritérque omnia bona: ideo insipientissimè Politici quidam persuadere Regibus nituntur, quod religio eorum intentioni servire debeat. Nam cùm Princeps omnipotenti Deo militet ac serviat, militiæ autem primum Sacramentum sit, eius salutem, commoda, & dignitatem tueri, cui militamus: consequitur, Principem loco primo Dei honorem promovere debere, ut ad Valentinianum scribit Ambrosius: *Cùm omnes homines, qui in ditione Romanâ sunt, vobis Imperatoribus terrarum militent, tum ipsi vos omnipotenti Deo, & sacræ Fidei militatis.* Et Augustinus: *Pertinet ad Principes seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint habere Matrem suam Ecclesiam.*

Ambros. in epist. ad Valentinianum. Reges Christo militant. Aug. tract. 11. in Ioan.

Cap. LXVIII.

De præmio observatoribus quarti præcepti à Deo proposito.

Vita præsens & futura observatoribus quarti præcepti promittitur. Ephes. 6. Exod. 20. Deut. 5.

QVARTI præcepti observatoribus longam, felicem, atque iucundam vitam Deus repromittit, quoniam æquum videtur, ut grato beneficium conservetur, ab ingrato autem tollatur: & sub beneficio vitæ ac felicitatis terrenæ, continetur etiam promissio vitæ beatæ ac sempiternæ in futura vita. *Pietas* enim (inquit Apostolus) *ad omnia utilis est, habens promissionem vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Et, *Qui honorificat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur.*

1. Timoth. 4. Eccles. 3.

QVANTVM verò filiis emolumenti paterna benedictio conferat, & maledictio quantum nocumenti; Scriptura docet, ostendens, Deum confirmare patris benedictionem, atque maledictionem. *Benedictio patris firmat domum filiorum, maledictio matris eradicat fundamenta*, ut patet in Noë, qui Sem & Iaphet benedixit, Cham verò in filio Chanaan maledixit. Isaac Iacob, & Iacob filios benedixit. Et quantum obsit paterna vel materna maledictio, in Chananæis, in Esau, in patris persequutore Absolone, in Iuda Christi proditore, visum est; & in viduæ liberis, qui horribili membrorũ tremore divinitus coërciti sunt, ut scribit B. Augustinus.

Gen. 27. & 49.

Aug. lib. 22. de civit. c. 8. & serm. 94. in Ioannis impressis.

QVEMADMODVM autem præmia cultoribus parentum à Deo sunt proposita, ita & parentum contemptoribus supplicia. *Qui maledixerit Patri suo, vel matri suæ, moriatur*, ait Dominus. Et de affligente patrem aut matrem, ait Sapiens: *Comedant eum filii aquilæ.*

Exod. 9. Proverb. 19. 20. 31.

SED non immeritò hîc QVÆRET aliquis: Quomodo cum hoc divino promisso consistat, quòd sæpe filios parentibus immorigeros ac degeneres, in hac vita diu felices, & in rerum omnium abundantiâ, positos videamus; contrà verò parentum observantissimos repentè tolli, aut in summa calamitate vitam agere? RESPONDEO, altiore Dei consilio misericordiæ aut iræ, hęc ita dispensari temporalia bona & mala, ut cedant in salutem electorum, & maiorem damnationem reproborum. *Rapitur* enim *iustus, ne malitia mutet intellectum eius*: vel, *à facie malitiæ colligitur*, ait Isaias. Dum itaque pios nonnullos Deus in ætate immatura tollit, eis consulens ad potiora bona transfert: impios autem sinens diu vivere (quos scit patientiâ Dei, ac temporali felicitate ad maiorem peccatorum cumulum abusuros) iudicio suo reservat, in quo vindicta dilata supplicii gravitate compensabitur.

Eccles. 9. Sapientia 4. Isaia 57.

Cap. LXIX.

De quinto Præcepto.

Non occides.

Homicidium prohibetur contra iustitiam & rationem.

POST præcepta religionis tria, & quartum pietatis, quibus Deo & parentibus debitum reddere iubemur, aptissimè deinceps nocumenta proximis inferri vetantur: inter quæ summum est, hominem vitâ privare: ideoque quinto Præcepto homicidium expressè prohibetur; implicitè verò iniuriosa vis, ira, odium, rancor, indignatio, & quilibet internus affectus ad proximi læsionem tendens, ut conciliatis hominum voluntatibus concordiam & pacem inter se unanimi consensione observent.

SENSVS autem præcepti: *Non occides*, est: contra iustitiam, & rectam rationem, nullum hominem, quantumvis abiectissimę conditionis, neque teipsum,

teipsum, neque alium ex electione interficies, sive publica, sive privata authoritate. Vox *Occides*, communi notione ad omnium animantium cædem extenditur: at hîc non nisi ad hominis occisionem pertinet. Decalogi enim præcepta ratione justitiæ tradunt, quomodo videlicet homines cum Deo & inter se vivere oporteat. Non ergo hîc occisio pertinet ad herbas & arbores, in quibus nullus est sensus; nec ad irrationabilia animantia, quæ nulla ratione nobis sociantur, justissimaque creatoris ordinatione hominũ usibus subduntur: iuxta illud Genesis, *Omne quod vivit, erit vobis in cibum.* Si ergo animalibus irrationabilibus vesci concessum sit, proculdubio & occidere fas est, ut contra Manichæorum deliria ostendit Aug. qui lib. 1. *de civit.* cap. 17. & 20. evincit, hominem non posse occidere seipsum, quia se unusquisque plus amare debet, quàm proximum; & qui se occidit, non aliud quàm hominem occidit. Vnde confutat circumcelliones, qui genus Martyrii esse putabant, seipsum enecare, atque facta gentilium, qui sibi ipsis violẽtas manus intulerunt: *Nõ fecerunt hoc*, ait, *Patriarchæ, non Prophetæ, non Apostoli: quin & ipse Dominus fugere persequentes docuit. Qualibet ergo exempla ponant gentes, quæ non colunt Deum, manifestum est, hoc non licere colentibus unum verum Deum.* Hinc in Scripturis cum execratione commemorantur, qui seipsos interemerunt; ut Achitophel & Iudas.

Gen. 9. 1. Cor. 10.

Lib. 4. contra Faust. c. 4. & 8. lib. de civit. cap. 20. & hæresi 46.

Aug. hær. 69.

Lib. 1. de civit. cap. 23.

2. Regum 17. Matth. 27. Act. 1.

ACCEDIT, quòd nobiliores etiam Philosophi senserint, injussu dominantis Dei non esse hinc demigrandũ; suppliciòque dignos, qui se interimerent, ut Augustinus ex Virgilio citat. Et cùm nõ homo, sed Deus vitæ author ac Dominus sit, ipseq; occidat & vivere faciat; absque ejus iussu nemini seipsum occidere licet. Vnde Samson, Eleazarus, Razias, & alii, qui se in aquas vel ignem iniecerunt, non errantes, sed Deo obedientes hoc fecisse credendi sunt, ut lib. 1. *de civit.* c. 26. scribit Augustinus.

Deut. 32. Lib. 1. de civit. cap. 19. Aristot. lib. 5. Ethic. cap. ult. Cicero in q. 1. Tuscul.

Iudicũ 16. 1. Macha. 6. 2. Macha. 14.

QVOD autem Deo jubente hominem occidere liceat, sive data lege iubeat, sive ad personam pro tempore, expressa iussione docet Scriptura. Nam Abraham volens immolare filium, non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quòd filiũ voluit obedienter occidere. Et Saul, cui dictum erat: *Interfice peccatores Amalech*, quia nõ occidit, reprobatus est. Vnde contra hoc præceptum non faciunt, qui Deo authore bella gerunt, aut personã gerentes publicæ potestatis, secundùm eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperium scelcratos morte puniunt; quales tanquam Dei ministros commendat Apostolus: *Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est; vindex in iram ei, qui malum agit.* Cui Deus dixit: *Maleficos non patieris vivere*, hoc est, publico iudicio tales comprobatos. Modum autem iudicii Deus præscripsit: *In ore duorum aut trium testiũ stet omne verbum.* Nemo occidatur, uno contra se testimonium dicente. Vnde constitutio iuris promanat, ut accusatus locum sese defendendi habeat, nec absque causę cognitione interfici possit. Quod etiam Romanos adhuc infideles observasse Scriptura testatur. Quemadmodum enim medicus sola membra, quæ sua tabe totum corpus ad interitum perducerent, abscindit: ita Princeps eos solos tollit, quos Reipublicæ noxios reperit, qui pacem atque tranquillitatẽ publicam turbant; quales pro varietate populorum ac regionum leges interfici iubent. Apud Iudæos adulter morte puniebatur, nõ autem fur apud Christianos verò fur, non adulter.

Deo iubente hominem occidere licet.

Aug. lib. 1. de civit. c. 21. & epist. 61.

Maleficos occidere licet.

Rom. 13.

Exodi 22.

Deut. 17. 19 Ioan 18. Act. 22. & 24.

Noxios tollere licet.

Exodi 22. Deut. 22.

SI autem civilis concordię perturbator iustè vitã privatur, quantũ magis falsæ religionis disseminator, cùm nihil validiùs animorũ concordiam dissipet, quàm partium studium, quod religionũ diversarũ zelo fovetur. Vnde Pseudopropheta occidi iubetur, & nolens parere summi sacerdotis imperio, in oborta de lege quæstione. Vnde patet, hęreticos & schismaticos, Ecclesiæ Catholicæ rebelles, iustè occidi posse.

Deut. 13. & 17.

CAP. LXX.

Utrùm privato homini liceat alium morte dignum interficere?

OCCISIO malefactorum ei soli est licita, cui boni communis cura demandata est, hoc est, publica potestate fungenti. Nam *qui gladium acceperit, gladio peribit:* hoc est, qui nulla superiori ac legitima potestate jubente vel concedente, in sanguinem alicujus usum gladii vendicat, gladio perire meretur. Vnde mi-

Matth. 26.

les

[A]ug. lib 22. [co]nt. Faust. [ca]p 70. lib. 1. [de] civit. c. 5.

les cùm obediens potestati hominem occidit, non est reus homicidii; imò nisi fecerit, reus est imperii deserti. Numerorum 35. propinquo cæsi permittitur homicidam interficere, sed causâ priùs in judicio ventilata.

[A]n tyrannū [o]ccidere li[ce]at? [1.] Petri 2.

An verò tyrannum cuivis privato civi occidere liceat, disputatur. Communis doctorum sententia est, duplicem esse tyrannum: videlicet per legitimę potestatis abusum, & per usurpatā injustâ violentiâ potestatem. Prioris generis tyrannum nulli privato tollere fas est, quin tenetur patienter tolerare, ac pro ipso orare, ut docet Concil. Cōstantiense sess. 15. Et Dominus jubet reddere Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Hinc David occisores Isboset interfecit, nec manus in Saul mittere voluit.

[J]udicum 3.

De posterioris generis tyranno, cùm respublica tota censeatur justum cum eo bellū gerere, cuilibet civi tanquam Reipub. militi, fas erit violentū potestatis occupatorē tollere, Aod exemplo, qui Moabitarum regem Israëlitici imperii invasorem, Deo probante trucidavit. Qua de re Cicero: *Nū se obstrinxit scelere, qui tyrannum occidit? Populo quidem Romano nō videtur, qui ex omnibus præclaris factis illud pulcherrimum existimat.*

[C]icero lib. 3 [o]ffic.

[U]xorem in [a]dulterio de[p]rehensam [o]ccidere non [lic]et.

De uxore in adulterio deprehensâ, num liceat marito absque sententia illam occidere, sciendum, id leges seculi permittere, sed non legem Evangelii, cùm authoritate publica talis injuriam sibi factam vindicare possit.

[I]nvasorem [c]um modera[mi]ne incul[p]atæ tutelæ [r]epellere li[c]et.

Vtrvm autem vitæ tuendæ causâ, invasorem occidere liceat, disputatur. Communis resolutio est, cum moderamine inculpatæ tutelæ unicuique vitā suam defendere fas esse; ac si modus defensionis exigat, etiam alterum occidere, si aliter repelli nequeat; ita tamen, ut proprium voluntatis objectum non sit mors alterius, sed propria defensio. Quam sententiam tradit Augustinus, D. Thom. & Concil. Trident. sess. 14. c. 7. *Reform.* docens, incurri irregularitatem ob voluntarium homicidium, vim vi repellendo commissum. Nam aliàs involuntariè admissum, nullam irregularitatem incurrit, juxta Clementinam unicam *de homicidio.*

[A]ug. epist. 154. lib. 1. d[e] lib. arb. c. 5. [D.] Thom. 2. 2 [q.] 64. ar. 7.

An verò teneatur invasus consulere saluti invasoris, si periculum damnationis æternæ subsit, amittendo vitam corporalem suam? Respondeo, non teneri, cùm nulla hîc extrema necessitas subsit: propriâ enim malitiâ se invasor in tale periculum conjicit, à quo sola voluntatis mutatione seipsum eximere potest. Si tamen invasor, persona Reipublicæ admodum necessaria foret, magnæ charitatis opus esset, vitam propriam negligere pro conservatione vitæ illius.

An pro defensione rerum temporalium vitâ invasori eripere liceat? Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 5. Lib. 22. cont. Faust. c. 70.

An verò pro defensione rerū temporalium vitam invasori eripere liceat, majorem dubitationem habere videtur. Ait enim Augustinus: *Consultâ lege Dei æternâ reperio, non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamvis injuriosum & improbum occidi.* Et pro rebus, quas inviti amittere possumus, nullum humanâ cæde pollui debere asserit. Attamen Scriptura manifestè permittit, furem nocturnum occidi: non autem diurnum, quia potest aliter averti, clamore scilicet, aut viâ juris sua repetere licet. Si verò de re momenti exigui agatur, non debet fur leviter occidi.

Exodi 22.

An pro defensione honoris interficere liceat?

Vtrvm autem pro defensione honoris interdum alium occidere fas sit, ut si nobilis aut miles in vasus fugâ evadere queat, sed non absque infamiæ nota; sentiunt Doctores, eo casu licitum esse hujusmodi nobili viro in pugna perseverare, quamvis alterius mors sequutura sit, nec obstringi ad fugam: secus autem, si Clericus, Religiosus, aut Mercator invadatur, qui absque notabili ignominia fugere potest. In quam sententiam inclinat Ambrosius, scribens, in fortitudine bellica honestum esse, quòd mortem servituti ac turpitudini præferat.

Ambro. lib. 1. offic. ca. 41.

Cap. LXXI.

De bello, utrùm sit licitum?

Bellum principi supremo licitum.

Qvemadmodvm unicuique privato homini vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ fas est: ita jure divino & naturali, summo Reipublicæ moderatori licitum est, injurias à se, suáque Republica propulsare, belloque justo improborum audaciam teprimere, ac illata damna vindicare, ut ea ratione civium suorum vitæ salutique consulat. Iustum enim bellum est, non solùm defensivum, quo inferri prohibentur injuriæ; sed etiam vindicativum, quo illatæ injuriæ vindican-

tur,

tur, quo Princeps ulciſcitur, ac ſatiſfactionem pro accepta iniuria depoſcit, ſi gens aut civitas, quod à ſuis improbè geſtum eſt, vindicare, aut per iniuriam ablatum reddere noluerit, vel neglexerit.

Hoc ergo per bellum agitur, ut incolumis ac tuta ſit ab improbis hominum vita. Sunt enim Principes, Dei miniſtri, legum eius atque ſalutis publicæ defenſores, ſcelerum vice Dei ultores. Non itaque in bello homines perimendo, contra hoc præceptum milites faciunt, quia non ipſe occidit, qui miniſterium debet iubenti, ſicut gladius adminiculum eſt utenti. Ideoque nec contra hoc præceptum fecerunt, qui Deo iubente bella geſſerunt, quem mali aliquid iubere non poſſe, nemo fidelis ignorat. Vnde conſequitur, non ſolùm deliraſſe Manichæos, qui cuncta bella veluti per ſe mala damnarunt; & VViclefiſtas; ſed & illos, qui arbitrantur, Chriſtianis non licere injurias ſibi factas propulſare aut vindicare: qualiter ſenſiſſe Iulianum Apoſtatam ſcribit Gregorius Naziāzenus; cujus errorem probavit Cornelius Agrippa lib. *de Vanit. ſcientiarum* cap. 79. & Eraſmus *in Annot.* in cap. 3. & 22. *Lucæ*, atque alibi. Idem placet Anabaptiſtis, teſte Fero in cap. 26. Matth: ad illud: *Omnis qui acceperit gladium* &c. Lutherus verò etſi generatim bellum non improbavit, attamen contra Turcas bellum geri damnavit. Contra quos errores ſcriptura tradit, quædam juſta & licita bella, ipſo Deo authore geſta eſſe: putà contra Chananæos, contra Madianitas, Numeror. 5. *Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & percutite eos.*

Aug q. 10. lib 4. ſuper Ioſue. Lib. 1. de civit. cap. 21. Lib. 22. cont. Fauſt. c. 74. & 75.

Thō. VValdē tom. 3. de Sacram. c. 169.

Grego. Nazi. oratione I. in Iulian.

Art. 34.

Deut. 20.

Et Sauli præceptum à Deo eſt: *Vade, interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos uſque ad internecionem.* Imò ſcriptura Deum ipſum pugnare aſſerit: *Deus*, ait, *qui ductor eſt veſter, pro vobis ipſe pugnabit.* 2. Paralipom. 20. *Non eſt veſtra pugna, ſed Dei.* Pſal. 17. *Qui docet manus meas ad prælium.* Vnde Abrahæ revertenti ex pugna, benedixit Melchiſedech. Et Davidi Abigail inquit, *Prælia Domini tu præliaris.* Dominus verò Centurionis fidem laudavit, non militiæ deſertionem imperavit. Similiter Cornelius Centurio religioſus, ac timens Deum, ad ſe militem Deum timentem vocavit. Et Apoſtolus, Sanctos collaudans: *Per fidem*, ait, *fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.* Et Ioannes militibus, *Quid faciemus & nos?* interrogantibus, reſpondit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Nō ait, Arma abjicite, militiam deſerite, neminem percutite, neminem vulnerate, & proſternite; quia ſciebat eos, cùm hæc militando facerent, nō eſſe homicidas, ſed legis miniſtros. Quam Ioannis Baptiſtæ doctrinam Chriſtus confirmavit, jubens reddi tributa Cæſari, quæ Regibus præſtantur, ut bella neceſſaria gerantur, ac militi ſtipendia perſolvantur; ut Apoſtolus docet ad Rom. 13. & Petrus 1. epiſt. cap. 2. Adhæc bella eſſe nonnunquam juſtiſſima, evincunt ſtupenda miracula, quibus nōnunquam Deus prœliantiū conatus adjuvat: ut, cùm ad ſonitum tubarum muri Hiercho corruerunt: extendente manus Moyſe, hoſtes devicti ſunt: ab uno Samſone Philiſtæi cæſi: ad ſtrepitum fugati Syri: per Angelum, centum octoginta quinque millia cæſi: cū Machabæo equites de cælo pugnantes. Et Conſtantino ab Angelis oſtenſo crucis ſigno, dictum eſt: IN HOC SIGNO VINCES, teſte Euſeb. lib. 9. cap. 9. Et Theodotio ab Apoſtolis Ioanne & Philippo, de Eugenio tyranno victoria promiſſa & parta eſt, teſte Theodoreto lib. 5. hiſto. cap. 24.

1. Reg. 15.

Exodi 17. Deut. 1. Deut. 32.

Gen. 14.

Matth. 8.

Act. 10. Hebr. 11.

Luca 3.

Aug lib. 22. contr. Fauſt. cap. 74. Item epiſt. 5. & 207. Matth. 22.

Ioſue 6. Exodi 17.

Iudicum 15. 4. Reg. 7. 4. Reg. 19. 2. Mach. 10.

CAP. LXXII.

Belli iuſti conditiones.

REMOTA juſtitiâ, bella non niſi magna ſunt latrocinia. Vt autem juſta ſint, tria requiruntur. I. eſt legitima belli indicentis authoritas. II. belli juſta cauſa. III. eſt intentio recta. Iure ſiquidem in bello culpantur, nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi. Ordo enim naturalis mortalium paci accommodatus, hoc expoſcit, ut ſuſcipiendi belli authoritas & conſilium penes Principem ſit; exſequendi autem iuſſa bellica miniſteriū, paci ſalutique communi milites debeant. Principis autem nomine intelligimus, penes quem totius Reipublicæ authoritas eſt. Nam ſoli Reipublicæ perfectæ, ſeu magiſtratui ſuperiorem non agnoſcenti in ſua iuriſdictione, ius indicēdi belli competit. Quando enim per recurſum ad legitimum ſupe-

Ad iuſtum bellū requiſita tria. Cyprian lib. 2. epiſt. 2.

Aug. lib. 22. cont. Fauſt. c. 74. & 75.

Ius indicendi belli penes principem, aut magiſtratum ſuperiorem non agnoſcentem.

superiorem iniuriæ cōpensatio fieri potest, bellū non est necessarium. Absque verò evidenti necessitate, cùm plurima secum trahat bellū mala & incommoda, nō debet inferri. *Pacem enim habere debet voluntas, bellum necessitas*, ait

Aug. epist. 207. Aug. At quando per recursum ad superiorem compensatio damni vel iniuriæ procurari nequit, pro compēsanda vel etiā vindicanda iniuria bellū suscipere licet. *Non enim Princeps frustra gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum facit*, sive iniuriam Reipublicę inferendo, sive compensationem iustam denegando. At iniuriam oportet non esse minorem damnis, quæ bellum passim adferre solet: cujusmodi injuriarum plura sunt genera. I. Si denegetur, quod omnibus jure naturæ debetur: ut innoxius transitus, qui omnibus jure humanæ societatis patere debet.

Numer. 21. Aug. q. 43. in Numeros. II. Licitum est bellum, pro rerum propriarum detentione aut recuperatione. Sic bellum gessit David adversus Isboset, pro regni sibi divinitus concessi

2. Reg. 2. adeptione. III. Pro Reipublicæ contra tyrannos defensione. Ita Iudices & Machabæi bella gessere. IV. Adversus eos, qui opem inimicis ferunt: quomodo

2. Reg. 8. David pugnavit contra Syros, qui auxilium filiis Ammon præbebant. V. Ad ulciscendam publicam iniuriam, vel contumeliam principi factam; ut contra filios Ammon David, quia nuncios

2 Reg. 1. ejus ignominia affecerant. VI. Adversus rebelles subditos, eorúmque fautores; quomodo pugnavit David contra

2. Reg. 20. Absolonem & Sebam. Vnde colligimus, rectè bella geri contra hæreticos rebelles, ut Theodosio Imperatori suasit Damasus, teste Theodoreto lib. 5. histor. cap. 23: & Gennadio Gregor. lib. 1. epist. 72. VII. Contra eos, qui malefactores tuentur, ac impediunt, quò minùs puniantur, ut contra Beniamitas populus Israel. VIII. Propter

Iudicum 20. Aug. q. 10. in lib. Iosue. violatum fœdus aut pactum: ut Ioram

4. Reg. 3. contra Moabitas, denegantes tributū: Babylonii contra Sedechiam. IX. Ad liberandum socios iniuriâ affectos. Sic

Gen. 14. Abraham quatuor Regibus bellum intulit ad liberandum Loth: Iosaphat in gratiam Ioram, consulto priùs Domino, 4. Reg. 3. Quemadmodum verò licet justum sociorum bellum promovere: ita in justi belli subsidium, fas est alios etiam infideles advocare (modò tamen religionis periculum & scandalum absint) sicut Machabæi Romanorum infidelium auxilium contra Alexandri posteros invocarunt.

CETERVM experientiâ constat, ferè tandem ab huiusmodi sociis maximè Hæreticis, Apostatis, Mahumetanis, Tartaris ac Scythis, Christianos Principes opprimi, sicut ipsi Iudæi à Romanis tandem prorsus eversi fuerunt, & Christiani in Palæstina, necnō Græci & Hungari à Turcis, initiò in belli societatē asciitis. Nec ignotæ sunt clades, quas simili occasione pertulerunt Aphrica, Hispania, Italia, Gallia, Anglia, quibus historiæ refertæ sunt: quarum depulsione generosi Principes, Carolus Martellus, Pipinus, Carolus Magnus, aliiq; Catholicę fidei defensores, gratam sui nominis ad posteros memoriam transmiserunt. *Infideles vocare in auxilium quatenus liceat.*

ACCEDIT, quòd Asa graviter culpetur, quia idololatras in auxilium advocasset; & Amasias Prophetæ consilio *2. Paral. 16.* centum millia Israëlitarum schismaticorum pecuniâ conductorum remisit. *2. Paral. 25.* X. Vt bellū justè geratur, æquitas causæ discutienda est; nec levis persuasio, sed certa, vel admodum probabilis necessaria est; aliòqui temerè bellum indicitur. Cujus rei indagandæ cura Principi atque Consiliariis incumbit, non autem militibus. His enim sufficit, non scire causam belli esse iniustam. Dispar tamen causa est subditi, cui necessitas obtemperandi suo Principi inest, & stipendiarii liberi: ille siquidem civicæ pacis ordinem servans, bellare tenetur Principe suo iubente, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptū, certum est; vel utrùm sit, certum non est: at stipendiario necessaria est persuasio, quòd belli causa iusta sit. Nam qui omni stipendium offerenti, audito tubæ clangore, aut sono tympani, militare paratus est, damnationi obnoxius est. XI. Princeps, antequam bellum indicat, dignam satisfactionem exigere debet, eamque, si offeratur, acceptare. Nam bellum ex necessitate suscipiendum est. Si autem inchoato bello hostis damna resarcire offerat, & res adhuc integra sit, eoq; statu, ut oblatā satisfactionē acceptare pars læsa queat, compensationem admittere tenetur; secus autem, inchoato iam conflictu, aut dato in civitatem insultu. XII. Cavendum, ne ex bello plura & maiora damna Respublica patiatur, quàm cōmoda sperari queant. Nam privatis cōmodis, publicū communitatis bonū antefendum est. Postrema liciti belli conditio est, ut rectâ intentione gera-tur

Belli causa iusta esse debet.

Aug. lib. 22. cont. Faust. cap. 75.

Stipendiarii milites an cuilibet militare possint.

Satisfactio exigenda.

Deut. 20.

Bellū serviere debet bono publico.

tur, studio scilicet boni cōmunis & pacis, ad recuperandū suum vel rei ablatæ compensatione, aut ad vindicandā, secundum culpæ proportionem, iniuriam, stabiliendam pacem, non cupiditate nocendi, non ulciscendi crudelitate, non implacabili animo, non feritate rebellandi, aut libidine dominandi; quæ omnia in bellis jure culpantur.

Aug. lib. 22. cont. Faust. cap. 74.

SCIENDVM tamen, quòd licet bellū mala intentione gestū, illicitum fit; attamen, si alioqui iustum sit, minimè obligationem restituendi damna illata pariat. Præterea, sicuti ex iusta causa bellum suscipere fas est, ita & cuncta media necessaria vel accommodata fini belli amplecti licet. Damna verò inferre proximo, ad finē belli nihil conducentia, nefas est. Unde Deutero. 20. prohibitum Iudæis fuisse legimus, ne arbores frugiferas resecarent.

Media fini belli accommodanda.

VTRVM autem palàm vel ex insidiis justum bellum geratur, nihil interest, modò tamen fides hosti data non violetur.

Aug q. 10. in Iosue. Ambr. lib. 1. offici. cap. 9.

AN autem singulare certamen ab hoste oblatum acceptare fas sit, tractat Navarrus, ac resolvit, licitum esse acceptare, ut victoria promoveatur, & honor atque fortitudinis reputatio cōservetur; non autem ad ostentationem virium, artisve pugnandi.

Navarrus Enchir. cap. 15. num. 24. Certamē singulare quando licitum.

CAP. LXXIII.

De homicidio fortuito, & intento.

FORTVITVM homicidium ab eo, qui rei honestæ ac licitæ incumbit, admissum, non efficit reū: at si rei illicitæ vacans, quempiam aliquis interemerit, culpā non carebit: ut, si gravidam mulierem percutiendo, abortus causa fuerit; si mater infantem opprimat, incautiùs dormiendo.

Homicidium fortuitum. Deut. 19.

Augu. epist. 154.

SI autem mulier infantem in utero potionibus exstinguat, aut procurarit, ut nec concipere, nec generare possit, rea homicidii est. Neque verò solùm homicida est, qui sua manu, ferro, lapide, baculo, laqueo, aut veneno cuipiam eripit vitam; sed insuper, quisquis iussu, consilio, ope, suffragio, vel alia quacumque ratione cooperatur, sicut David Vriam occidit, Iesabel Naboth, Caiphas & Iudæi Christum. Cooperatur insuper morti alterius, qui societate & comitatu alium ad occidendum animant, qui potest & tenetur impedire cædem, & negligit: qui liberos sua incuria in ignem, aquam, puteum ruere, aut à bestiis vorari, fame ac miseriis tabescere sinunt. Rei quoq; sunt Principes, Senatores, & alii Reipublicæ ministri, quorum socordia, dissimulatione, aut conniventia lattones, grassatores, imbellium oppressores impunè sæviunt. Unde Achab dictum à Domino est: *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tuâ, erit anima tua pro animâ illius.*

Homicidium intentum.

2. Reg. 12. 3. Reg. 24. Ioan. 11. & 15.

NEQVE verò solùm externo opere cædes cōmittitur, sed etiam animo, ut Christus contra errantes Iudæos ostendit, Matth. 5. tradens, omnem iniquum animi motum, ad proximo nocendum, hoc præcepto vetari; & varios gradus in culpa & pœna cōstituit: PRIMVM quidem in occulta ira animo retenta, nec aliqua significatione expressa. *Omnis, ait, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Ad quam iram omnes pravæ de proximo cogitationes, invidię, odia, dissensiones, æmulationes, suspiciones malę, amaritudines, desideria mortis proximi, occulta gaudia de alterius miseria, & hujusmodi pravæ affectiones reducuntur. *Qui odit fratrem suum, homicida est*, ait Ioannes.

SECVNDVS iræ gradus est, quando indignantis commotio vocem extorserit, non quidem aliquid significantem, sed animi motū ipsa eruptione testantem. Id enim vox *Racha* significat, quæ Hebræis interjectio irascētis est. Huc pertinent universa irati animi signa, quibus latens in animo malevolentia detegitur: ut, labia torquere, caput quassare, frontem cōtrahere, vultu excandescere, naribus sufflare, torvè intueri, non salutare, aut salutationem non reddere.

TERTIVS iræ gradus est, cùm in voces iniuriosas seu convitia erumpit, dicens fratri suo, *Fatue.* Ad hunc gradum reducuntur minæ, & alia linguæ mala, quam Iacobus plenam esse scribit veneno mortifero; David autem comparat gladio acuto, novaculæ, aspidum veneno, & sagittis pestiferis.

QVARTVS irę gradus est, dū homini vita adimitur, vel dum quis murilat, graviter fetit, vulnerat. Hunc solum Iudæi gradum agnoscebant prohibitū: ideoque Dominus sedulò inculcat, nō solùm manus puras exigi, sed & animū à cunctis animi affectibus in proximi læsio-

læsionem tendentibus castum ac sincerum; imò virtutibus contrariis imbutum, benevolentia, mansuetudine, patientia, lenitate, beneficentia, similibusq; dotibus, adeò, ut qui proximum læsit, omisso quolibet opere, etiam altaris ministerio, ei satisfacere ac reconciliari; læsus autem veniam poscenti cito ignoscere debeat, si à Deo sibi peccata remitti velit.

Cap. LXXIV.

De iniuriis verborum.

Verborum iniuriæ.

MVLTIPLICITER linguâ proximo nocetur: I. Cõtumeliâ sive convitio, dũ quispiam alteri peccatum vel miseriam coràm improperat, eaq; ratione honorem ei adimit. Cujus peccati gravitatem insinuans Dominus ait: *Si quis dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et Apostolus cõtumeliosos morte dignos asserit. Si vero disciplinæ, emendationis, aut correptionis causa defectus alicui proponatur, non erit culpabile improperium; quomodo Apostolus dixit: *O insensati Galatæ*: Et Dominus: *O stulti, & tardi corde*: Et Ioannes Baptista Pharisæis: *Progenies viperarum!* Est enim quædam justa & salutaris ira, quæ non affectu lædendi, sed corrigendi suscipitur; qua non homini, sed ipsius vitio irascimur, odio habentes in homine non quod Deus fecit, sed homo. Qua ira Christum aliquoties commotũ fuisse legimus, evertendo mensas nummulariorum, ac flagello vendentes & emẽtes e templo ejiciendo; ut notat Aug. lib. 1. *de serm. Domini in monte* cap. 19.

Rom. 1.

Galat. 3. Luce 24. Matth. 3.

Ira salutaris & justa, diversa causa suscepta.

CONTVMELIAM patienter ferendam esse, Christus verbo, exemploque docuit, nisi improperantis, aut circumstantiũ saluti expediat respondere, ut contumeliosi frangatur audacia, honorq; aliis necessarius conservetur: tunc fas erit contumeliam repellere, non alio convitio, sed responso discreto. Porrò contumeliosus obligatur ad reparationem bonæ opinionis quam diminuit, per exhibitionem honoris, reverentiæ, satisfactionis, flagitationem veniæ, juxta Christi doctrinam: *Vade, reconciliare fratri tuo.* Proinde meritò Augustinus in Regula dicit: *Vobis à durioribus verbis parcite: quæ si emissa fuerint ex ore vestro, ne pigeat proferre medicamenta, unde facta sunt vulnera.*

Contumelia patienter ferenda.

DETRACTIO est occulta denigratio alienæ famæ, verbis, dictis, signis, cantilenis, scripto famoso libello. Et quidem subinde fit, directè falsum imponendo, peccatum alterius augendo, vitium occultum alterius revelando, intentionem ejus pervertendo: indirectè verò, alterius bona negando, reticendo, minuendo. Si fama proximi notabiliter lædatur in his, quæ vitæ honestatem concernunt, peccatum erit letale, juxta Pauli doctrinam, qui detractores ait, nõ possessuros regnum Dei. Tales Sapiens comparat serpenti, virus suum occultè inferenti, quia lingua ad benedicendum Deo, & ædificandum proximum creata, instar serpentis ad spargendum venenum, inficiendumq; proximum abutitur. Nocet autem detractor tollendo vel minuendo nomen bonum, quo inter res externas nihil est præstantius.

Detractio quid.

Rom. 1.

Eccle. 10.

Proverb. 22.

CETERVM qui observato juris ordine crimen alterius occultum detegunt, aut superiori ad emendandum denunciant, Detractores habendi non sunt: nec illi, qui alicuius, cui nihil bonæ famæ superest, crimen ob aliquam utilitatem commemorant: putà, si octavum ejus latrocinium referatur, quem palàm constet, septem patrasse.

SICVT autem non alium, ita nec seipsum infamare quis debet: boni enim nominis cura habenda est. Attamen si aliis infamia minimè noceat, potetit quis pati sibi detrahi, sicuti membra vel vitam tolli pateretur. Qui insuper detractione oblectatur, detrahenti sociatur, reusq; efficitur, non tamen ad famæ per alium ablatę restitutionem tenetur, nisi fortè ipse ad detrahendũ inducat, efficaciter moveat, aut ex officio proximi famam tueri, & detractorem cohibere obligetur, nec id faciat. Tunc enim ad famæ sic ablatæ restitutionem tenebitur. Vnde David Princeps æquissimus: *Detrahentem proximo suo persequebar*: & de viro justo: *Opprobrium adversus proximos suos nõ accepit.* Et Sapiens: *Cum detractoribus nõ commisceaeris*: & Ecclesiasticus: *Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire.*

Eccli. 41. Aug. lib. 2 de bono viduit. cap. 22.

Psal. 100.

Psal. 14.

Proverb. 24.

Eccles. 28.

QVEMADMODVM autem uni personæ detrahere, crimen est; ita familiæ, domui, civitati, religioni, patriæ; & tantò gravius, quantò bonum communitatis præstantius est privato. Quare summum scelus hæretici committunt, dum Catholicis errores falsò affin-

Detrahere communitati crimen.

fingunt, aut crimina mendaciter impingunt: ut dum persuadere conantur, Catholicos Principibus insidiari, humanâ carne vesci more ferarum, & similia.

Susurratio. SVSVRRATIO, est obloquutio mala de proximo occultè facta, ad turbandam amicitiam vel concordiam aliquorum. Quantò autem amicitia & concordia majus bonum est honore & fama: tantò deterior est Susurro detractore atque contumelioso. *Eccle. 6.* *Amico fideli nulla est comparatio*, ait Sapiens, *& non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.* *Proverb. 26.* Vnde Provet. 26. detestatur eum, qui inter fratres discordias seminat. Et Eccl. 28: *Susurro & bilinguis maledictus*: & cap. 5. *Susurroni odium & inimicitia.* Obstringitur verò susurro ad reconciliandam, quam dissolvit amicitiam: quam si nequeat, ad aliam compensationem præstandam obligatur.

Derisio, scurrilitas. Iob 12. & 31 ALIVD linguæ peccatum est, Derisio, quando verborum prolatione alterius defectus in jocum vel risum proponitur, ut erubescat, parvipendatur, contemnatur. Tantò autem gravius est hoc peccatum, quantò major irrisæ personæ reverentia debetur. Tollit autem derisio quietem conscientiæ, de *Proverb. 15.* qua Sapiens: *Secura mens quasi juge convivium.* Apostolus ad Ephes. 5. *Scurrilitatem* sive *jocularitatem* inter scelera numerat, quam tunc Hieronymus ibidē admitti scribit, dum consultò quædam verba urbana, vel rustica, turpia vel faceta ad risum auditoribus movendum usurpantur. Qualia verba ex fidelium ore Apostolus Paulus exulare vult, quia *Ephes. 5.* hîc deceat magis lugere quàm ridere, nec seria debeant ilocalariter tractari.

Subsannatio. DERISIONI affinis est Subsannatio, dum non verbis, sed factis alicui illuditur: de qua Sapiens: *Oculū, qui sub-* *Proverb. 30.* *sannat patrem, suffodiant eum corvi.* Augetur verò hoc peccatum ex personæ, circa quam versatur, dignitate. *Deridetur* *Iob c. 12. Sapien. 2. Psal. 21. Matth. 27.* *justi simplicitas*, ait Iob. Sic Christus à vilissimis servis Pontificum, à cohorte Pilati, quin & à damnato latrone irrisiones ac ludibria sustinuit.

Blasphemia. BLASPHEMIA verò est, quando verbis Deo injuria fit, tribuendo ei, quod non convenit: aut negādo, quod ei convenit; vel eum irreverenter tribuendo, quod habet: ut si quis per Christi vulnera, caput, genitalia juret. Hujusmodi peccatum commiserunt Sennacherib, *4. Reg. 19. 2. Machab. 7.* Nicanor, Antiochus, & alii, dicendo, non posse Deum conatus illorum impedire.

Maledictio. MALEDICTIO est, malum alicui, sub ratione mali, verbis imprecari, aut ut inferatur, imperare. Convenit autem propriè rationali creaturæ: irrationali verò non nisi in ordine ad Deum, *Creatura irrationalis quatenus maledicatur.* vel creaturam rationalem, quatenus homini aufert subventionem. Sic *Gen. 3.* Deus terræ maledixit, ut per ejus sterilitatem homo puniretur. Et Christus *Matth. 21.* ficui maledixisse legitur, in significationem maledictionis populi Iudaici, quia nullos virtutum fructus proferret. Interdum etiam ratione contenti maledicitur: ut diei nativitatis suæ Iob, in detestationem originalis peccati, in quo *2. Reg. 1.* natus erat: & David montibus Gelboę, propter cædem Israelitarum ibi commissam. Qua maledictione propriè malum à rationali creatura deprecabatur: sic tempori, loco, instrumento peccati aut miseriæ maledicimus. Tantò autem gravius est hoc peccatū, quantò plus amoris vel reverentię debemus *Deut. 5. 1. Cor. 6.* personæ. Hinc Exodi 20: *Si quis maledixerit Patri aut Matri, morte moriatur.* Et Apostolus: *Maledici regnum Dei non possidebunt.*

Adulatio. ADVLATIO linguæ peccatis iungitur, quia per eam verbis aliquem nimiùm oblectare, eiq; placere quis studet, laudando ultra modum, ubi, quando, quomodo, quo fine non decet; scilicet propter inanem gloriam, vel temporale lucrum. Cum debitis verò circumstantiis aliquem laudare, fas est: *Laudare quempiam aliquando licet.* putà, ut in adversis constantiam retineat, in bono proficiat, ut ejus exemplo alii fortia & gloriosa ipsius facta imitentur: quomodo laudata est Iudith, Debora, & alii in Scripturis.

CAP. LXXV.

De Remediis contra lingua peccata.

Remedia cōtra lingua peccata. AD evitandum peccata linguæ, hominē sanctis cogitationibus occupari oportet, nec verba profundere, nisi pręmeditata, honęsta *Proverb. 28.* & utilia; juxta illud Sapientis: *Verbis tuis facito stateram. Nam in multiloquio nō* *Proverb. 10.* *deest peccatum.* Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Fugienda sunt insuper loquacium consortia, & senio-

rum

rum conversatio ambienda est, quorũ prudens narratio audiẽda. *Ab illis enim disces intellectum, & in tempore dare responsum*, & domare linguam, juxta Iacobũ, ejus auxilio qui dixit: *Vos non estis, qui loquimini; sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*. Hinc, *Pone* (aiebat David) *custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*. Qualia repetit Ecclesiast. cap. 22. & Apostolus: *Sermo vester semper gratia sit conditus, ut ædificet*.

Prover. 13
Iacobi 3.
Matth. 10.
Psal. 140.
Eccle 22. & 1. Coloss. 4.

Cap. LXXVI.

De remediis contra peccata, quinto Præcepto vetita.

QVIA proclives sunt homines ad inferenda proximis nocumenta, animo recolendum est, non tantum prohiberi, ne quacumque ratione proximo noceamus, sed etiam præcipi eodem præcepto, ut concordiã, & mutuã amicitiam conservemus, omnesq; homines charitate complectamur, eisdemque cuncta charitatis officia exhibeamus. *Charitas autẽ patiens est, benigna, non suspicatur malum*, &c. Hæc igitur & alia charitatis officia proximis impendẽda sunt; & si ad inimicos extẽdantur, illustriora fient: tunc enim vincitur in bono malum, quando bene fit iis, qui oderunt nos. Hoc autem facilè præstabit, qui sibi persuasum habet, omnia quæ nobis accidunt, non nisi Deo providente ac justissimè permittente evenire, ut exerceamur, aut flagellemur, aut ad imitationẽ patientiæ aliis proponamur, majorique præmio ac gloriá digni simus. Quod perpendens Iob, erupit in laudatissimam illam vocem: *Sicut Domino placuit, ita factum est*. Et Ioseph fratrũ in se conspirationes æquo animo ferens: *Num Dei*, ait, *possumus resistere voluntati?* Et David injuriã sibi à Semei irrogatam, patienter tulit, dicens: *Deus ei præcepit, maledicere David*. Ex quibus sequitur, hominem non tam ab extrinseco aliorum facto, quàm à seipso lædi, cùm animum odio, cupiditate, invidia nefariè contaminat, qui afflictionum patienti tolerantia nævos peccatorum suorum expurgare, sibiq; merita futuræ vitæ adaugere poterat.

.Cor. 13.
om. 12. Remedia cõtra Iram, & Iniuriam.
Iob 1.
Gen. 45. & 50.
2. Reg. 16.

CONDVCIT insuper ad iniuriarũ oblivionem inducendã, Christi exemplum sequi; B. Stephani, & similium, qui pro suis interfectoribus preces ad Deum fuderunt: item meminisse novissimorum, ac quòd judicium illi sine misericordia fiet, qui hìc ulciscendi studium non exuit. Huc etiam pertinet, quòd odii ac homicidii primus autor sit diabolus, qui ad retinenda odia homines instigat, ex quibus malæ suspiciones, temeraria judicia, iræ, invidiæ, æmulationes, obtrectationes, rixæ, homicidia pullulant; quæ adeò Creatori displicent, ut etiam bestiis pœnam cædis hominum statuerit. Cùm enim hominem ad suam imaginem plasmaverit, sibi quodammodo violentas manus injici reputat, quando sua imago læditur. Vnde Cain se dignum morte agnoscens, *Omnis*, ait, *qui invenerit me, occidet me*. Quem Lamech secutus, gravissima punitione scelus suum vindicandum prædixit. Hinc Exodi 21: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, ab altari meo avelles eum, ut moriatur*. Quam legem Christus approbans: *Omnes*, inquit, *qui acceperint gladium, gladio peribunt*: id est, digni sunt, qui pereant. Nullo enim pretio vita liberi hominis æstimari potest. Quare homicida non tenetur ad pretium pro vita ablata restituendum, sed ad mortem juxta leges ferendam. Quam non sibi inferre tenetur, nec se morti offerre, vinculis & carceribus; sed obligatur ad resarciendum filiis, conjugi ac hæredibus (judicio boni viri) damnum, interesse ac jactutam, quam per occisi mortẽ passi sunt; quin & ad expensas funeris, juxta qualitatẽ personæ, atque consuetudinem loci. Nec ab hoc debito absolvit homicidam pœna mortis ei inflicta, quia illa solùm ad publicam vindictam servit, compensans iniuriam Reipublicæ factam; non autem est solutio damni aut interesse partis. Similiter, qui aliquem læsit injustè, ad compensandum expensas in medicos, damna, & interesse obstringitur.

Act. 7.
Iacob. 2.
Homicidii pœna.
Gen. 9.
Gen. 4.
Exodi 21. Numer. 35. Matth. 26.
Pretium pro vita ablata dari nequit.
Homicida ad quod teneatur.

IVRE autem Ecclesiastico qui voluntariè hominem occidit vel mutilat, irregularitatem contrahit: imò & qui causæ sanguinis directè cooperatur, ab altaris ministerio arcetur, in quo mansuetissimi Agni passio repræsentatur, *qui percussus non repercussit*. In cujus rei typum David, qui multum sanguinem fuderat, Deo Templum ædificare non est permissus, sed pacifico ejus filio id reservatũ fuit. Attamen si furiosus, infans, dormiens, aut cum moderamine inculpatæ tutelæ sese defendendo quis alium occiderit aut mutilaverit,

1. Paral. 22.

rit,

verit, nullam censuram incurret; juxta Clementinam lib. 5. c. *de Homicidio.*

Cap. LXXVII.

De sexto præcepto.

Non mœchaberis.

Adulterium 7. Precepto vetitum.

LEGEM, hominis vitam ab injusta cæde tuentem, prohibitio Mœchiæ sive adulterii congruenti ordine subsequitur, quia post vitam nihil conjuge charius est; cùm per sanctam & honorabilem matrimonii conjunctionem duo fiant una caro, ut neuter sui corporis liberam potestatem habeat, sed injustitiam committat tam vir quàm uxor, si alteri quàm conjugi corporis sui usum præbeat. Est enim Mœchia legitimi tori violatio, quam Deus voluit expressè vetare, quia præter turpitudinem cum aliis intemperantiæ generibus cōmunem, etiam injustitiam non tantùm in conjugem, sed etiam in civilem societatem contineat. Sub hoc tamen adulterii interdicto implicitè omnis illicitus concubitus, & inordinatus ad venereæ delectationis procurationem, membrorum contactus & usus prohibetur, iuxta Christi doctrinam: *Dictum est antiquis: non mœchaberis: ego autem dico vobis: Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo*: docens, hoc præcepto in universum omnia impuræ libidinis genera vetari. Quod nec in lege naturæ latuit. Nam Iudas nurum ob fornicationem morte punire voluit. Et Moyses lege cavit, ne ulla esset meretrix de filiabus Israël. Et Tobias filium monet, ut ab omni fornicatione sibi attendat. Ecclesiasticus verò etiam oculos à muliere fornicaria, & studiosè compta, divertendos esse docet. Et Dominus in Evangelio: *De corde exeunt adulteria & fornicationes, quæ coinquinant hominem.* Apostolus verò fornicationem, adulterium, omnemq; immunditiam carnis non solùm cavendam, sed ne quidem nominandam scribit, addens, non decere sanctos, effutire turpitudinem, stultiloquium, vel scurrilitatem.

Neque enim fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

[Margin notes, left column: .Cor. 7. Aug. lib. 2. de adult. conjugiis c. 8. — ...citus concubitus. — Ambro. lib. 5. ...fic. c. 30. Aug. q. 71. in ...xod. — Gen. 38. Deut. 23. — Tob. 4. — Eccl. 9. & ... — Matth. 15. — Ephes. 5. — .Cor. 6.]

Cap. LXXVIII.

De variis libidinum generibus.

VENEREA lues non solùm in se fœda, sed etiam adeò contagiosa est, ut ab auribus expeditum iter ad cor reperiat, ideóque de illa coram hominum cœtu, non nisi summa cum prudentia loqui expediat, ne simplices prava doceamus, aut ad experienda sibi ignota libidinum genera provocemus, quæ ad septem species reduci solent: quarum prima est Fornicatio simplex, hoc est, viri soluti cum muliere soluta concubitus extra matrimonium. Nam talis concubitus juri naturali & divino repugnat, cùm non fiat à duobus, indissolubili nexu in vitæ societate copulatis, ad procreandam sobolem rectè instituendam. Vnde inter mortifera peccata ab Apostolo censetur: *Neque fornicarii, neque adulteri regnum Dei possidebunt.* Et: *Fornicatores & adulteros judicabit Deus.* Cujus gravitatē Apostolus argumentis tribus ostendit. I. Quia membra nostra sint Christi membra, Deo consecrata, suo tempore ab eo suscitanda, quæ conjunctione meretricia conspurcare sit indignum. II. Quia membra nostra templa Spiritus sancti sint, non profananda, nec vilissimo scortorum usu conspurcanda. III. Quia simus Christi sanguine redempti, ut in corpore atque animo Deum glorificemus. Æquissimum est enim, ut magno pretio à servitute redemptus, suum Dominum obsequio honoret, non autem corporis inquinatione offendat.

[Margin notes: Fornicatio. — 1. Cor. 6. — Hebr. 13.]

SECVNDA species, est Adulterium, cùm alter concumbentiū, vel uterque alteri coniunx est; licet Græci solos viros, mœchos appellent; attamen nō minùs feminis quàm viris sextum præceptum datum est: sub nobiliori enim sexu uterque comprehenditur. Et notius est, adulterium mulieris esse peccatū, quàm viri, cui aliquando licuit plures simul habere uxores; nunquam verò mulieri concessum fuit, plures simul habere viros. Occulta enim lege naturæ singularitatem amant, quæ principantur. An verò, permittente viro, liceat uxori alteri concumbere, aut contrà; dubitari posset ab Abrahæ &

[Margin note: Adulterium.]

Iacob exemplis, qui togantibus uxoribus ancillas earum fœcundarunt: at ſicut nemo ita ſui corporis dominus eſt, ut ſe occidere aut mutilare poſſit; ad eundem modum non ſic uxoris aut mariti conjunx dominus eſt, ut corporis ejus uſum alteri cōcedere queat. Adulterium in lege naturę, ac in veteri Moſaica, morte puniebatur, Gen. 20. Deuteronomii 22. Levitici 20. Ioan. 8. *Qui ſine peccato eſt, primus in eam lapidem mittat.* Hierem. 5. & alibi. Etiam lex Iulia capite adulteros plectebat. Pœna quoque futuri ſeculi, mors æterna eſt, ut Malachiæ 3. & 1. Corint. 6. continetur: *Adulteri regnum Dei non poſſidebunt.*

Aug. lib. de bono conjugali cap. 17. Lib. 1. de nupt. & cōcupiſc. cap. 9. Lib. 2. de adult. conjug. cap. 8. Lib. 1. de ſer. dom. in monte cap. 29.

QVANTVM etiam proli noceat adulterium, ex eo liquet, quòd certo patre deſtituatur, qui curam inſtitutionis ejus habeat, ſimiliter hæreditate, qua ſe honeſtè ſuſtentet; denique à ſacris ordinibus, honeſtioribúſque Reipublicæ functionibus excluditur. Et quando pro legitima prole ex adulterio nata ſupponitur, omne damnum marito, illiuſque hæredibus recompenſandum eſt. Si autem ex adulterio nati exponantur, parentes damnum & gravamen Reipublicæ aut hoſpitalibus alimentatione illatum reſarcire tenentur, ac filios noſſe, curamque illorum gerere obligantur.

Deut. 23.

Infantes exponentes ad quid teneantur?

TERTIA ſpecies, Inceſtus eſt, dum quis cū conſanguinea vel affine, in gradu prohibito, citra legitimam diſpenſationem commiſcetur; de quo Levitici 18. *Omnis homo ad propinquam ſanguinis ſui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.* Verecundus enim honor propinquæ debetur, ut ab ea contineat libidinem, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam conjugalem.

Inceſtus.

Aug. lib. 2. de civit. cap. 4. & lib. 15. cap. 16.

QVARTA Species, Stuprum eſt, quando virgo defloratur. Quod peccatum inde peculiarem contrahit deformitatem, quòd muliebre corpus vulneret, quòd virginale ſignaculum tollendo, ad honeſtum conjugium minùs aptam reddat, patrique virginis (in cujus tutela eſt) injuriam faciat. Vnde lege Moyſi ſtuprator virginis nondum deſponſatæ jubebatur eam ducere; nec permittebatur ei libellum repudii dare, ac patri quinquaginta ſiclos argenteos pendere. Si verò pater filiam ſtupratori dare in conjugem nollet, pecuniam juxta modum dotis reddere cogebatur.

Amos cap. 2. Ezechiel 6. 22. Stuprum.

Exodi 22. Deut. 22.

QVINTA Species, Raptus vocatur, dum contra voluntatem copula vi à muliere extorquetur, vel contra ſuam aut patris voluntatem ex domo patris femina educitur, etiamſi intentione eam in uxorem accipiendi, ut ex raptu filiæ Iacob apparuit, cujus occaſione Sichem everſa fuit. Lege civili raptor capite plectitur.

Raptus. Gen. 34.

SEXTA ſpecies, Sacrilegium eſt, dum perſona Deo conſecrata coitu polluitur; aut dum concubitus fit in loco ſacro, Eccleſia ſcilicet aut cœmiterio. De quali peccato loquitur Apoſtolus: *Cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quarum imitatores ſunt Lutherus & Apoſtatæ omnes, qui continentiæ voto obſtricti, audaciâ impudentiſſimâ, Orbe ſpectante, cum velatis virginibus nuptias contraxerunt.

Sacrilegium. 1. Timoth. 5.

SEPTIMA Libidinis ſpecies eſt, peccatum contra naturam, in quo non ſolùm contra naturalem rationem, ſed etiam contra naturæ ordinem & uſum peccatur. Nam copula carnalis ad hoc ordinatur, ut natura humana ſeminando creſcat & ſubſiſtat, cui fini repugnat hoc peccatum, ut Apoſtolus ad Rom. 1. deducit. Et ad Epheſios 5. *Quæ in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere.* Vnde Gen. 37. *Crimen peſſimum* vocatur. Pluribus autem modis contra naturam peccatur.

Aug. epiſt. 109. Sodomia. Aug. lib. 3. cont. Iulian. cap. 20.

I. Mollitie: hoc eſt, voluntaria ſeminis extra vas mulieris effuſione. Ob quod peccatū Deus Onan morte punivit. De quo Apoſtolus (1. Cor. 6.) *Molles regnum Dei non poſſidebunt.* Et ad Epheſios 5. *Omnis immundus non habet hæreditatem in regno Chriſti.*

Mollities. Gen. 38.

II. Inordinato feminæ uſu, quomodo peccaverunt Gabaonitæ cum uxore Levitæ, Romani, & Philoſophi Rom. 1.

Iudicum 20.

III. Concubitu Sodomitico, maſculi cum maſculo, propter quod peccatum igne & ſulphure Sodoma cum vicinis oppidis perierunt. Ad idem peccatum pertinere docet Apoſtolus, quòd feminæ in feminas exardeſcant, & impudicè ſe tagant, Auguſtinus epiſt. 109.

Gen. 19. Sapien. 10. Iudas in epiſt. Rom. 1.

IV. Concubitu cum beſtia, ſive coitu: quod peccatum morte punitur.

Beſtialitas.

V. Coitu cum dæmone ſuccubo vel incubo. Quod peccatum eſt ſagis

Succubi & incubi.

& ma-

& magis familiare, ac ad idololatriam pertinet, & igne consuevit expiari.

Oculus impudicus. Matth. 5. Ad Ephes. 5. Hieron. in epist. ad Damasum de filio prodigo.

PRÆTER vitia supradicta, sexto præcepto vetantur, quæ ad inordinatam libidinem præparant & deducunt: ut oculus impudicus, oscula inhonesta, tactus, amplexus, verba turpia, impura, & lasciva musica, lusus, cantus, cantilenæ, instrumentorum soni, librique obsceni, nutus, choreæ, omniaque hujusmodi, quę ad veneream libidinem inducunt. Etsi hæc animo deliberato perfruendi delectatione carnali fiant, letalia peccata sunt, juxta illud Christi: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo*: id est, qui oculos in mulierem injicit, affectu & desiderio fruendi ejus complexu, cum eaque coëundi, reus est Mœchiæ. Sicut illi senes, qui Susannam discooperiri jusserunt, ut vel sic ejus decôre satiarentur. Non autem malum est per se, mulierem videre aut aspicere, sed eam contra Dei legem appetere. Quod non solùm tactu & affectu, sed etiam aspectu fieri potest; quia *impudicus oculus impudici animi est nuncius*. Et *fornicatio mulieris in extollentiâ oculorum, & in palpebris ejus agnoscetur*, inquit Ecclesiasticus. Et Isaias cap. 3. *Filiæ Sion ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & pedibus suis composito gradu incedebant*. Et Petrus: *Oculos habent plenos adulterii*. Cyprianus verò: *Ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, & conjacentium turpis & fœda condormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur?* Ex osculis enim, aut contactu libidinoso in animantibus, veneris initium exoritur. At si amicitiæ vel honestatis causa tantùm fiat osculum, vel manuum contactus, nihil vituperii habet.

Aspectus mulieris quatenus illicitus. Danielis 13. August. epist. 109. Eccles. 26. 2. Epist. c. 2. Lib. 1. epist. 11. Osculum, contactus libidinosus.

QUAM verò efficax sit mulieris aspectus, patuit in Davide, Salomone, Samsone, qui per mulieres ruerunt. Hinc Ecclesiasticus: *Ne audias saltatricem, ne pereas in efficaciâ illius. Colloquium mulieris alienæ, quasi ignis exardescet: de vestimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri*. Vnde Iob: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Et Esdræ lib. 3. cap. 2. describitur, quanta sit mulieris efficacia ad pertrahendum in sui amorem virum. Ex quibus elicitur, non decere sacerdotem sponsas, procósque curiosè spectare, nec de formis & pulchritudine mulierum disputare; multò autem fœdius, pellices & scorta fovere, aut in concubinatu vivere. De quo Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 14. Reform. Et de laïcis agit sess. 24. cap. 8. Reform.

Eccli. 9. & 42. 19. Iob 31.

QUANTUM autem ista inordinatæ libidinis genera Deo displiceant, patet ex plagis cælitus inflictis. Nam in deserto propter fornicationem à serpentibus perierunt; quin & generali diluvio has sordes emundandas Deus judicavit; Chananæos per Israëlitas interfecit: ac tandem & ipsos propter similia peccata è sua terra ejecit. Ac postremò intemperantes & per vagas libidines ruentes, ferè conspicimus lepra vel scabie fœdissima, (quæ dolores gravissimos infert) plecti; à qua immunes sunt continentes, & conjugali thoro contenti, quibus non dominatur dæmonium, sed iis, qui suæ libidini vacant, *sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus*.

Gen. 19. Sapientiæ 6. Numer. 25. 1. Cor. 10. Tob. 6.

CAP. LXXIX.

De Remediis libidinum.

QUEMADMODUM inter bella, civile ac intestinum difficilimum est; ita & inter fidelium certamina periculosius est conflictus cum malo in eis habitante, *cujus virtus est in lumbis, & in umbilico ventris* hominis; hoc est, cum carnis innata concupiscentia. Contra quam qui obtinere vult securam victoriam, certis armis & remediis uti debet. Inprimis verò declinanda sunt mulierum consortia, quarum visus, auditus, & tactus virorum corda in sui amorem exardescere facit; maximè si formæ ac ornatus venustas adsit. Vnde Sapiens: *Averte faciem tuam à muliere comptâ*. Et Petrus atque Paulus mulieres hortantur ad cultum mentis potiùs, quàm corporis. Quantùm autem sermones, cantus, saltationes, & mollia feminarum verba in virorum corda valeant, ex Syrenum cantu disci potest, qui nihil aliud, nisi mulcentia feminarum verba designat. Cavendæ sunt insuper occasiones, quę tentationes suggerunt: ut, dona, literæ, salutationes, ac universa, quæ libidinis ardorem excitant. A planta enim pedis usque ad

Remedia libidinis. Fuga mulierum. Eccl. cap. 9. & 42. 1. Petri 3. 1. Timoth. 3.

verticem capitis non est in muliere locus, in quo non reperiatur laqueus. Hæc enim Paradisi colonum è sua possessione ejecit, diluvii causam præbuit, civitates & regna evertit, fortissimum Samsonē devicit, sanctissimū Davidem in homicidiū & adulteriū præcipitavit, sapientissimum Salomonem in scelus idololatriæ perpulit: multos in amentiā mulierum amor perduxit. Non ergo pudicitia inter feminas tuta est: & multò securior est in hoc periculoso conflictu fuga, quàm lucta. Præterea verò cavendum est otium, crapula, ebrietas: *In vino enim luxuria*: & plenus venter libidinē parit, & mero æstuans facile despumat in Venerem. *Specta* (inquit Hieron.) *ventrem & genitalia: pro qualitate vitiorum, ordo membrorum.* Et quamvis tentationis motum homo superare possit, cùm ipsius sit dare, vel negare consensum: quia tamen, etiamsi Spiritus promptus sit, caro infirma est, simúlque castitas à Deo petenda est, veluti singulare donum; ideo ad carnis vim reprimendam conducunt frequens oratio cum eleēmosynis ac ieiuniis; vigiliæ, ad sancta loca peregrinationes, castigatio corporis, aliaque afflictionum genera, quibus animæ imperio corpus subjicitur; juxta illud Apostoli: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Et, *Carnis curam ne feceritis in desideriis.* Insuper libidinis stimulos reprimunt piæ occupationes, lectio scripturarum, assiduum studium, sanctæ meditationes, exercitium bonorum operum, labor quoque corporis. Nam ociosæ menti ignita pravorum desideriorum tela diabolus immittere solet, quibus occludendum est initiò cordis ostium, ne semel infixa mentem igne cupiditatis inflamment. Quibus repellendis profuerit, Angelum sui custodem proponere sibi præsentem esse, atque dæmonem accusatorem, ipsum denique judicem Deum omnium, quæ agis aut cogitas inspectorem ac testem, coram quibus exsequi pudebit, quod coram vilissimo homine non audetes. Expendendū quoque, quàm brevis sit voluptas, & quàm protensa pœna, quā gravis culpa, quæ mox cōscientiam admissa ferit, superata verò lætam securamq; reddit. Sicut enim clavus clavo pellitur, ita divini judicii metu, ignisq; æterni recordatione ardor luxuriæ. Nec inutile fuerit, aliorum exempla mente revolvere, qui per voluptates & mulierum amores in summam infelicitatem

Cavendum otium, crapula, ebrietas.
Ephes. 5.
Hieron. in 1. c. ad Titum. Lib. 2 cont. Iovinian.
Frequens oratio.
Corporis afflictio.
1. Cor. 9.
Rom. 13.
Piæ occupationes.
Meditatio præsentiæ Dei, angeli boni, & dæmonis accusatoris.
Voluptas brevis pœna longa.

sese præcipites dederunt: qui si vilitatem carnis muliebris adamatæ considerassent, ea videlicet, quæ formosa cute teguntur, quæ intra nares, intra fauces, in ventre, & aliis partibus latent; horrorem potiùs, quàm ardorem concipérent. Quid enim aliud, quàm sordes & immunditias decôra pelle contectas, reperirent? Non ergo aliud, quàm cutis venustas adamatur: eā siquidem ablatā, quale monstrum superest? Accedit, quòd voluptatis sensus famem potiùs quàm satietatem generet, eùm insatiabilis sit amor mulieris, animum virilem effeminans, rationem adeò absorbens, ut cælestia meditari non sinat, Templum Deo consecratum polluat & profanet, nomen bonum eripiat, vires corporis enervet, pulchritudinem corporis offuscet, valetudinem offendat, iuventutis florem deturpet, ingenii acumen obtundat, senectutem acceleret, vitam abbreviet, nullum virtuti locum relinquat, *Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei*: sed hæreditatem amplissimam, divitias, vectigalia; thesauros exhaurit & dilapidat: ut exemplo filii prodigi Christus declarat, qui usque ad porcorum siliquas redactus fuit, & insipientibus iumentibus similis per voluptates effectus. Contrà verò continentiæ studium, hominem Angelis Dei assimilat, cum Spiritus sancti Templum, ac Christo Virgini similem reddit, ac futuræ in cælis vitæ hìc in terris quandam experientiam præbet; tandemq; ei aureolam, hoc est, singularem aliquam in cælis gloriam comparat, ut meritò incorruptionis carnis agnum sequatur, quocunque ierit.

Vilitas rei adamatæ in muliere.
Voluptatis sensus famem potiùs quàm satietatem parit.
Voluptatis effectus, misera.
Continentiæ studium Deo & angelis hominem assimilat.
Apoc. 14.

CAP. LXXX.

De septimo præcepto.

Non furtum facies.

POSTQVAM Deus hominū vitam & pudicitiam communivit, paternā curā etiam res externas hoc præcepto tueri dignatur, expressè vetans, ne rem alienam invito domino clàm auferamus: implicitè verò, ne rem alterius quoquo modo injustè vendicemus, & ne quovis modo damnū in tempora-

Furti prohibitio.

Furti definitio.

poralibus, vi, fraude, clam vel apertè interamus. Furtum enim propriè definitur *occulta & dolosa rei alienæ contrectatio invito Domino, ad ejus proprietatem, possessionem, vel usum acquirendum.* Estque duplex furtum: *Reale*, atque *Mentale*: quorum prius ad restitutionem obligat, non autem posterius, quo damnum quis inferre voluit, sed tamen non intulit: cujus meminit Dominus: *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia.* Vbi furtum inter letalia peccata recensetur: tale siquidem est, quando notabile proximo nocumentum infert. Zachariæ 5. *Omnis fur judicabitur.* Oseę 4. *Adulterium & furtum inundaverunt.* & Apostolus: *Fures regnum Dei non possidebunt.*

Furtum reale ad restit. obligat.

Furtum mentale. Matth. 15.

Furtum notabile, est peccatum letale.

1. Cor. 6.

EXCUSAT verò à mortali parvitas rei & vilitas, nisi rem hujusmodi tollendo notabile damnū eventurum Domino constet: ut si quis acum sartori, aut fibulam sutori, aliam non habenti auferat, qua occasione operari nequeat: vel si quis fructum, florem, aut simile quid auferat, quo Dominus sit magna molestia & perturbatione afficiendus, quia rem magni æstimet, ut aliis ostendat. Quando autem nocumentum censeri notabile debeat, prudentis viri arbitrio definiendū est. Repugnat verò furtum charitati, quæ benigna est, nec ulli nocens; simul etiam adversatur justitiæ, quæ suum cuique tribuit. Bonorum autem distributio ad retinendam in pace & concordia humanam societatem, jure gentium primùm instituta est; quam postea divinæ humanæque leges confirmarunt, ut scilicet quisque obtineret, quod ei jure obveniret; alioquin omnia perturbanda vis, ratioque naturæ ostendit. Innocentes opprimerentur: omnia rixis, odiis, inimicitiis plena forent, quæ nunc etiam ex furtis, & iniqua rerū distributione sequi videmus.

Rei parvitas excusat à mortali.

Furtum repugnat iustitiæ & charitati.

Rerum divisio est Iuris gentium.

PORRO furtum committit non solùm, qui rem alterius aufert; sed etiam qui scienter emit, vel inventam retinet; juxta illud Augustini: *Si invenisti & non reddidisti, rapuisti.* Quòd si verò Dominus rei agnosci nequeat, res inventa pauperibus danda, vel in piū usum convertendaest. Reperto autem Domino, nihil inventori debetur pro restitutione, nec illi, qui debitum suū exsolvit; putà receptori Principis aut alterius, quia tenetur ad id, quod facit.

Lib. 50 hom. 9. de verb. Apostoli serm. 19.

Rei inventæ restitutio.

Receptori debitum solvēti nihil debetur.

AD furtum quoque pertinet, vendere pluris quàm res valeat, aut fraudulenter minoris emere. Pretiū verò justi æstimatio ex communi hominum judicio dependet: estq; triplex: precium infimum, moderatum, & summum, sive rigorosum. *Est alius atque alius* (inquit August.) *pro suo cujusque usu æstimationis modus: & malum est, dicit omnis emptor; & cùm recesserit, tunc gloriatur.* Vnde sciendum, in contractu venditionis tripliciter fraudem admitti, etiamsi res non pluris vendatur quàm valeat. I. Si defectus in rei substantia sit, veluti quando vinum sit aqua mixtum juxta illud Isaiæ: *Vinum tuum mistum est aquâ.* II. Si defectus sit in rei qualitate, ut si ruinosa vendatur pro firma. III. Si defectus in quantitate sit, numero, pondere vel mensura: quam injustitiam variis locis Scriptura condemnat.

Pretium triplex.

Aug. lib. 13. de trini c. 3. Prover. 20.

Venditio quando iniusta.

Isaia 1.

Levitici 19. Deut. 25. Proverb. 11. & 20. Amos 8.

COMMITTVNT insuper injustitiam, quæ ad hoc præceptum de non furando reducitur, I. Qui monetam adulterant, rodunt, minuunt, scienterque hujusmodi aliis tradunt. II. Qui alterius lucrum impediunt, aut damnum, cùm possint & debeant, non avertunt. III. Qui limites agrorum suo loco dimovent. IV. Opifices & operarii mercede conducti, qui mala fide operam præstant, attamen integram mercedem recipiunt. V. Qui ad publica munia conducti, putà ad præfecturam, consilium dandum, ad professionem artium liberalium, suum officium negligunt, mercede stipendioque liberali perfruentes. VI. Qui operariis mercedem negant, aut æquo tardiùs persolvunt, defraudant, imminuunt. *Ecce* (ait Iacobus) *merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat.* VII. Qui solvere nolunt iustè debita, vel extorquent quippiam ut solvant, ut sæpe aliorum receptores. VIII. Servi, custodésque rerum Domini sui perfidi, & infideles, aut etiam occultè fures, quos Apostolus monet, ut Dominos suos non defraudent. IX. Qui simulata paupertate eleëmosynas corradunt, ac dolosè extorquent. X. Qui fraude vel malitia damnum inferunt: ut iniqui iudices, testes falsi, patroni sua imperitia vel astutia clienti, sive adversæ parti nocentes; item lites iniustas intentantes, aut scienter foventes. XI. Iniustitiam committunt Princi-

Monetæ adulteratio.

Operarii mercede conducti.

Iacob. 5. Levit 19. Deut. 24 Malach. 3.

Ad Titum 2. Ephes 6. Colossen. 3.

pes, qui sua dissimulatione & incuria permittunt, Reipublicæ suisq; subditis a militibus damna inferri; cum ad eos pertineat, illis stipēdia numerare, vim, furta, & insolētiam militū compescere. XII. Ad furtum pertinet defraudatio justorum tributorum, vectigalium, exactionum, Principi ad sustinendum sua & Reipublicę onera necessarium. *Reddite*, ait Apostolus, *omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Et Christus: *Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris.*

Tributa solvenda.

XIII. Huc reducitur defraudatio decimarum, stipendiorum, Ecclesiastico aut civili Magistratui assignatorum. Itē similiter neglectus officii, ob quod beneficium datur & recipitur. XIV. Si Religiosus contra voti professionem quippiam ut proprium retineat, aut possideat. XV. Huc quoque reducitur avaritia, quæ immoderatus est rerum temporalium amor, eò hominem perducens, ut tandem suum finem in pecunia cōstituat: quam idcirco Apostolus *simulacrorum servitutem, & omniū malorum radicem* vocat. XVI. Huic præcepto etiam prodigalitatis vitium annectitur, quo sua immoderatè quis dissipat, quod vix absque aliorum damno fieri potest. XVII. Huc etiam Simonia reducitur, per quam pro rebus spiritualibus aut eis annexis, aliquid pretio æstimabile accipitur vel datur. XVIII. Ad hoc præceptum insuper reducitur infidelis dispensatio, & personarum in conferendis officiis acceptio, in dignitatibus, gradibus, & muneris, sive secularibus, sive Ecclesiasticis. XIX. Hoc præcepto vetatur usura, hoc est, lucrum solius mutui titulo acceptum: quod Lucæ 6. à Domino prohibetur: *Date mutuum, nihil inde sperantes*; sicut fecit Tobias, qui pecuniam solam chirographo contentam, vereque mutuo datam repeti jussit. Injustum est enim, pro re non sua pretium exigere, & rei sterilis atque infructuosæ usumfructum deposcere, cùm nemo propter usum rei propriæ aliquid pendere alteri debeat: at quod mutuo datur, ejus fit, cui mutuo datur. Et cùm usu consumatur, non potest idem reddi, sed in simili specie, numero, mensura, valore, aut quantitate: cujus generis sunt pecunia, frumentū, vinum, oleum, aliaq; hujusmodi, quæ post usum non habentur. Quamvis autem ex mutuo lucrum exspectari debeat, attamen favorem, amicitiam, & benevolentiam, quæ precio æstimari nequeunt, sperare licet. Si verò quippiam accipiatur, ratione damni emergentis, aut ratione lucri cessantis (ut fit inter mercatores) aut ratione solius laboris, qui in pauperum utilitatem suscipitur (ut in montibus pietatis) usura non est.

Defraudatio stipendiorū.

1. Timoth. 6.

Usura quid? & cur prohibita? Luc. 6. Tob. .. Isidor. lib. 2. cap. 5. Aug. conc. 2. in Psal. 36. Basilius in Psal. 14.

Ex mutuo favorem expectare licet.

Qvi insuper secundùm leges & patriæ consuetudinem, censum vel redditum, sive pecuniarium, sive olei, vini, frumenti &c. emit, nullam usuram committit, cùm pecuniæ numeratæ proprietatem, & jus omne, quod in sortem habet, in alium transferat, nec ad libitum repetere possit; sed jus emit solùm percipiendi annuè censum, remanente sortis dominio penes eum, qui vendit redditum, sive realem, sive personalem, sive perpetuum, sive vitalem. Quando autem res usu non consumitur, & ex se utilis ac frugifera est, elocare usum, atque conducere precio licet. Quia verò usura, furti species est, consequitur, quòd sic parta restitutioni sint obnoxia, quodque hæres usurarii ad faciendam restitutionem obstrictus sit. Vnde à manifesto usurario per usuram acquisita emere, aut dono accipere, nefas est: nec licet Notariis usurarios contractus in publica instrumēta referre, nec testibus hujusmodi contractus suo patrocinio firmare. Principi verò, propter maiora mala devitanda, licet in Republica usurarios tolerare, sicut & prostibula permittere. An verò mulctæ nomine princeps ab usurario aliquid exigere possit, cōsulta Facultas Theologica Lovaniensis respondit, quòd Principi non liceat mulctæ nomine summam annuam à fœneratore accipere, permittendo ei, ut usuras illa occasione adaugeat; quia mulcta seu pœna, limes esse peccati, non fomes debeat, & ad suum finem ordinanda sit, quem exponit Apostolus: *Si malum feceris, time*; ut nimirum cohibeatur homo à perpetrando malo, non ut foveatur in peccato, concessā ei pretio impunitate, ac peccandi libertate. Accedit, quòd tali mulctâ non gravetur usurarius, sed contra iustitiam inops & innocens, qui necessitate pressus ab usurario mutuum petere cogitur. Si autem occasione mulctæ usurarius consuetum fœnus non augeat, neque periculum sit, ut impotens ad restituendum iniustè accepta reddatur, eo casu Principi liceret usurarii iniustitiam mulcta punire, sicut quodvis aliud crimen Reipublicæ noxium.

Redditunm emptio licita.

Res quæ usu non consumitur, elocari potest.

Per usuram parta sunt restituenda.

Usurarii à principe tolerari possunt.

Rom. 13.

Quando liceat mulcta titulo aliquod ab usurario accipere.

Si autem ulterius QUÆRATUR, Vtrùm Principi liceat acceptâ pecuniâ licentiam fœnerandi concedere,(sicut potest,quamvis non expediat) secularia Reipublicæ officia vendere? RESPONDEO, non licere: quia fœnerari non sit officium, sed peccatū, furtum scilicet, & populi oppressio, iuxta illud Exodi 22. *Nec usuris opprimes*. Vnde Ambros. lib. de Tobia cap. 14. *Quid est fœnerari: hominem suffocare & occidere*. Necessitas enim usurâ non tollitur, sed ad tempus sopita, brevi aucta recurrit. Quare cum Tobia dicendum: *ex furto nihil nobis accipere, aut contingere fas est*.

An liceat accepta pecunia licentiā fœnerandi dare?

Basilius in Psal. 14.

PRÆTEREA cùm solutio anticipata vel dilata mutui vim habeat, propter eam solam pluris justo pretio vēdere, aut emere, ad usuram pertinet. Similiter & mutuum dare, accepto frugifero pignore, & perceptos fructus à summa mutuo data non detrahere, usurarium est.

Solutio anticipata.

Mutuū dare accepto fructifero pignore.

PECCANT insuper justitiæ ministri, qui usuras esse solvendas judicant, vel solutas jure posse repeti negāt. Postremò in omnibus factis & casibus, quibus justitiæ lex violatur, *peccatum nō dimittitur, nisi restituatur ablatum*, illatūq; proximo damnum resarciatur: quod si reipsa quispiam exsequi nequeat, saltem voluntas id præstandi necessaria est, ac sufficit.

Restitutio necessaria.

CAP. LXXXI.

De variis furti speciebus.

EX varietate rerum ablatarum diversæ furti species, pluráque nomina consurgunt. Si quid enim clàculum privato auferatur, *Furtum* dicitur. Si verò, quod commune est, *Peculatus* dicitur. Si homo liber, aut servus alienus abducitur, *Plagiarium* vocatur. Si autem res sacra, vel ex loco sacro tollatur, *Sacrilegium* nominatur: quale Heliodorum attentasse legimus, Baltasarem, Antiochum, Alcimum. Quos hodie imitantur, qui Templa spoliant, occupant, demoliuntur; qui Ecclesiatum, & Ecclesiasticarum personarum, ministrorumq; Dei bona sui juris faciunt, patrimonia sanctorum, donaria piorum ad sustinendum Dei cultū, prędia religiosorum, decimas Clericis debitas, vi, dolo, & injustè occupant; de Calicibus sacris potant, de vestibus sacris uxores, filios, & seipsos exornant.

Furti species.

Furtum.

Peculatus.

Sacrilegium. 2. Machab. 3.

4.

Danielis 5.

PECULATUM verò admittunt, qui Reipublicæ aut communia bona in privatos usus convertunt, qui exactiones non necessarias populo graves adinveniunt, consulunt, imponunt; aut inæqualiter subditos gravant: qui ut se à gravamine liberos servent, in alios onera derivant: ac deniq; illi, qui publica tributa, vectigalia, impositiones defraudant, nisi liquidò constet, inique exigi.

Peculatus.

SI autem cuipiam suum per vim injustè auferatur, rapina est, quæ ignominiam præter damnum adfert, quia rem alterius velut infirmi & pusillanimis, qui viribus & potentia valet, eo invito tollit.

Rapina.

IDEO autem Deus Furtum potiùs, quàm Rapinam in præcepto expressit, quia latiùs patet, leviorib̀usque peccatis exclusis, graviora ejusdem generis quoque prohiberi censentur.

RAPTORIBUS annumerantur publici fœneratores, item monopolia exercentes, frumenta, ut annonæ caritas invalescat, congregantes: creditorum defraudatores; debita inficiantes; aut condicto tempore merces emptas non solventes: foro dolosè cedentes, magno Reipublicæ civiúmque damno: ac insuper, qui injustis exactionibus populum onerant, nec stipendiis suis cōtenti sunt: quales plerumque sunt Nobiles, qui à suis subditis indebita, vi aut metu extorquent Prætores, Officiati, Publicani, Receptores, Milites, aliena calamitate gaudentes. Neque ab hoc vitio tuti sunt, qui Episcopatus, Abbatias, vel alia Ecclesiæ amplissima bona, nullum vel exiguum præstantes Ecclesiæ servitium, detinent. Contra hos & similes illud Apostoli audiendum est: *Rapaces regnum Dei non possidebunt*. Et, *Qui furabatur, jam non furetur*.

Monopolia. Proverb. 11. Amos 8. Ambros. lib. 3. offic. c. 6.

Isaia 1.

1. Cor. 6.

Ephes. 4.

CAP. LXXXII.

Quæ septimo Præcepto iubeantur?

POSTQUAM hoc septimo præcepto vetita exposuimus, superest, ut ad ea, quę jussa hìc sunt, progrediamur: in quibus I. loco restitutio facienda occurrit ab omnibus, qui alienum injustè abstulerunt, vel jussu, consilio, auxilio, consensu, taciturnitate, damni efficax causa fuerunt: item, fu-

Septimo præcepto quæ fieri iubeātur.

Restitutio ablati necessaria.

Aug. epist. 54. Chrysost. hom. 33. in Gen.
Eleemosyna danda.

rum receptatores, custodes, patroni, socii. Nec filii à restitutione liberi sunt, qui patētibus; neq. uxores, quę viris surripiunt. II. hìc jubetur liberalitas, beneficentia, seu eleemosyna, qua pauperum inopiæ succurritur, quæ omnibus fidelibus adeò commendatur, ut Christus in extremo judicio exprobraturus sit operum misericordię neglectum, & collaudaturus beneficos, & eleemosynatum largitores; quibus non solùm in hac, sed & in futura vita Deus pręmia pollicetur.

Matth. 25. Luca 6. Operum misericordię ingens merces. Marci 10. Luca 16.

Date, & dabitur vobis. Et, *Nemo est qui relinquerit,* &c. *qui non recipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in futuro seculo vitam æternam.* Et, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna tabernacula.* Et, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et. *Sicut aqua ignem extinguit, ita eleemosyna peccatum.* Vnde Regi Daniel ait: *peccata tua eleemosynis redime.* Nam *Misericordia redimitur peccatum.* Et, *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.*

Matth. 5. Eccl. 3. Daniel 4. Tob 4. Proverb. 16. Proverb. 19.

Vnde nundinis eleemosynæ comparantur, in quibus magna parvo precio emuntur: frusto panis, Regnum cælorum; vili tegumento, imò calice aquæ frigidæ, immortalis vita, sempiternaque gloria.

Ex quibus etiam discimus, neminem adeò esse pauperem, quin misericordię opera exercere possit, cùm paululum saltem aquæ indigenti elargiri queat. Pietatis insuper Christianæ fuerit, labore, operâ, & manibus conquirere, unde tribuat necessitatem patienti (ut fecit Apostolus,) quod etiam otii vitandi causa expedire tradit: prout & hortatur, ut frugales simus, aliorum bonis non inhiemus, ne graves ac molesti eis simus.

1 Thessal. 4. 2 Thessal. 3. 2. Thessal. 2. & 3.

Cap. LXXXIII.

De octavo præcepto.

Non loquêris cōtra proximum tuum falsum testimonium.

Octavi præcepti expositio. Iniuriæ verborum. Exod. 20. Mendacium vetatur.

POSTQVAM prohibitæ sunt iniurię operum, rectissima methodo iniuriæ verborum inhibentur, & quidem post Furtum, vetatur Mendacium, quia *fur*, *mendax* esse solet. Præcepti verò huius est sensus: *Nullum in proximi nocumentum proferes mendacium, sed veritatem loquêris.* Tribus autem modis violatur hoc Præceptum. I. dum à jurato falsum testimonium in iudicio contra proximum dicitur, in quo maxima injustitia, Deique contemptus inest, ideoque hujusmodi mendacium explicitè prohibetur, ad quod falsæ accusationes & calumniæ, quibus falsò aut injustè crimen alicui impingitur, reducuntur. Item studium, causam proximi in judicio injustè subvertendi, sive per corruptionem judicis, sive accusatoris, sive rei dolosè respondentis, aut veritatem fateri nolentis; sive demũ corrumpendo advocatum, procuratorem, assessorem, scribam. Huc quoque reducuntur falsæ ac iniquæ judicum sententiæ, malæ causæ defensio, dare testimonium indoctis, aut criminosis, ut ad sacros ordines, vel ad alia publica officia promoveantur.

Falsum testimonium. Falsæ accusationes & calumniæ. Corruptio Iudicum. Iniqua sententiæ.

II. Prohibentur falsa testimonia extra judicium, omniaq; perniciosa mendacia. quæ ad falsa testimonia pertinere docet Apostolus, dum ait: *Invenimur autem & falsi testes Dei.* Vbi mendacium, quod ad laudem profertur, vocat *falsum testimonium.* Inter perniciosa verò mendacia primum locum occupant mendacia in fidei doctrina, quia in illis falsum contra vitam æternam dicitur, quæ vita temporali quantò est pretiosior, tantò detestabilius est mendacium, ab illa homines abducens, Augustino teste libr. *de mendacio*, ca. 12. & 13. Et luculenta Christi doctrina est: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Vnde sequitur, nefas esse, fidem corde retentã ore negare. Quod licere, olim docuere Basilides, Priscillianistæ, & Helchesaitæ, iuxta Eusebium libr. 4. histor. cap. 8. & libr. 6. cap. 28. Aug. hæresi 10. Et Calvinum, eiusque sequaces, quando de religione agitur, sentire licitum esse mentiri, Hieronymus Bolsecus in vita Calvini scribit. At nefariam esse in negotio religionis vel simulationem, ex facto Eleazari probat Cyprianus lib. *de exhortatione martyrii.* Et Augustinus libr. 6. *de civit.* cap. 10. contra Senecam, qui arbitrabatur, licere idolis sacrificare, dummodo quis meminisset, eorum cultũ ad morem, non ad rem pertinere. Contra quem differens Augustinus ostendit, martyres non solùm à colendo, verùm etiam à confitendo Christo nullis tormentis dimoveri potuisse.

Mendacium perniciosum. 1. Cor. 15. Mendacium falsæ doctrinæ. Non licet fidem ore negare. Calvinus mendacii patronus. 2. Machab. 6. Simulatio in religionis negotio illicita. Aug lib. 8. de civit. c. 19. lib 22 c. 6. Libellatici.

Hinc Cyprianus *Libellaticos* reprehendit, qui volebant videri paruisse, quamvis non ipso facto legibus tyrannorum iniquis paruissent.

Mendacii latitudo.

LATISSIME igitur patet mendacium, & locum in omni pene negocio habere potest, tam sacro, quam profano: in tractatibus, pactis, fœderibus, literis, sigillis, judiciis, perjuriis, falsis testimoniis, doctrinis: in detractionibus, calumniis, adulationibus, in quibus fictis laudibus gratia captatur; in hypocrisi, temerario judicio, suspicionibus: in criminatione, susurratione; ac denique in simulatione, ut hoc unum sit peccatum, ad omnes pene homines subrepens, juxta illud Psalmistæ, *Omnis homo mendax.* & Iacobi: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.*

Psal. 115. Iacobi 3.

Officiosum & iocosum mendacium. Aug lib de mendacio ca. 12. Libr. cont. mendacium. ca 15. In Exodum q 1. & 71. Matth. 12. Aug in Ps. 5. Libr. 2 retract. c. 60. Ioan. 8. Eccle 7. Matth. 5. 2 Cor. 1. Quis proximus.

TERTIO prohibentur hoc mandato jocosa & officiosa mendacia, quæ proferentis animam quoque lædunt. Nam si de omni verbo otioso reddenda erit ratio, quantò magis de mendacio, licet jocoso? *Omne* enim *mendacium à diabolo est*, qui primus author (Christo teste) mendacii fuit. Vnde Sapiens: *Noli velle loqui omne mendacium.* Et Levitici 19. *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.* Et Dominus: *sit sermo vester: est est, non non*, id est, verax affirmatio vel negatio; quod amplius est, à malo est. Et Apostolus: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem.* Quare non licet ex humilitate peccata sibi falsò ascribere, vel negare virtutes, quas habet quis; neque mentiri, ut prosis alteri vel tibi. Proinde valeant mendacii patroni, Cassianus collat. 17. & Rupertus in Exodum cap. 7.

Cassianus mendacii patronus.

PROXIMVS est, quicunque nobis natura, religione ac beatitudinis spe conjunctus est, cui opus misericordiæ ac dilectionis impendere possumus: hunc decipere vetamur. Et sublatis omnibus fallaciis, vult Deus dicta factáque nostra simplici veritate niti. In iudiciis observari iustitiam, & legum constitutiones, non usurpari in non subditos iudicia, non ferri sententiam causa incognita, non condemnari innocentes, nec absolvi nocentes: item ne Iudex precio, gratia, odio vel amore moveatur; sed quod iustum est, absque ulla personarum acceptione, proferat. Similiter hoc præcepto iubetur, ut rei & sontes ex iudicii formula rectè interrogati, veritatem con-

Rom. 14.

Reus à Iudice rogatus, respondere tenetur.

fiteantur, ad cuius gloriam pertinet veritatis testimonium. Iuxta illud Iosue: *Da gloriam Deo.* Et quia de occultis & nobis ignotis dubii hærere possemus; duorum aut trium testium testimonio nos Deus stare decrevit. Et quemadmodum personis iudicia exercentibus, atque illis subservientibus, (ut sunt iudices, testes, accusatores, rei, patroni, procuratores, scribæ, advocati) prohibetur omnis fallacia & deceptio; ita eisdem iubetur, ut sua opera & patrocinio necessitati hominum benignè subveniant, ut iniustas causas tuendas non suscipiant, neque avaritia vel calumnia lites protrahant, mercedem laboris iure ac æquo metiantur. Item fisci, actores, accusatores iubentur nulli amore, odio, vel cupiditate periculum iniquis criminationibus accersere: omnibus denique hominibus bis iubetur, ut in congressibus & colloquiis verè semper, candidè, ac ex animo; non autem fictè, in dolo & astu proximis loquamur. Quod vitium Dominus in aulicis regnare significavit, quando de Herode loquens ait: *Dicite vulpi illi.* Et Psalmista cum à regno cœlorum excludendum ait, *qui non loquitur veritatem in corde suo, & agit dolum in lingua sua.* Vnde politicorum evanescit sententia, qui mendaciis, fallacia, dolis & simulationibus nonnunquam Reipublicæ subveniendum arbitrantur; de qualibus Isaias ait: *Mendacium posuimus spem nostram: mendacio protecti sumus:* quorum carnalis prudentia mors est, quia magis nituntur, qui tales sunt, humana prudentia, quàm providentia divina, magísque in angustiis sibi, quàm in Deo confidunt.

PRÆTEREA, ut mendacium caveatur, loquacitas vitanda est. Nam *in multiloquio non deest peccatum.* Et fugiendi sunt, qui consuetudine mentiendi necessitatem quandam falsa dicendi sibi pepererunt,

Corrigendi sunt enim
mali, non imitandi.

CAP

Cap. LXXXIV.

De nono præcepto.

Non concupiſces uxorem proximi tui.

Noni præcepti expoſitio. Deut 5. Aug in Exod. q 71. Iuxta 70. hoc præceptum non cenſetur. Lib. de ſpir. & lit. c. 4. Adulterii deſiderium vetatur. Cuncta illicita carnis voluntaria deſideria.

HOc nono præcepto explicitè adulterii deſiderium prohibetur, implicitè verò illicita omnia carnis voluntaria deſideria. Ne quis opera duntaxat externa vetari arbitraretur, & interiores animi cupiditates Deum non offendere, (ut putarunt Iudæi, quos Dominus Matth. 5. reprehendit, & Ioſeph lib. 12. Antiquitatum cap. 13. ſe ita ſentire ſcribit:) ideo Deus declarare voluit, iuſtitiam veram coram ſe non minùs interioris hominis rectitudinem, quàm externi operis exigere. Lex enim Dei ſpiritualis eſt, non minùs cohibens affectum, quàm opus externum. Hoc enim inter divinas & humanas leges intereſt, quòd illæ animi puritatem requirant: (*omnia* enim *Deo aperta & nuda ſunt*;) iſtæ verò externis operibus contentæ ſint. In hac ergo Dei lege, tanquam in ſpeculo, naturæ noſtræ vitia contemplamur, & diſcimus, interna deſideria ſpiritui & rationi cõtraria, vitioſa eſſe, interniumque concupiſcentiæ inordinatum motum à Deo non eſſe, ſed ex peccato in nobis eſſe ortum, juxta illud Apoſtoli: *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces*: id eſt, interioris animi motus & deſideria nullo externo prodita ſigno pro factis reputari neſciebam, niſi lex Dei me inſtruxiſſet ac docuiſſet, omnem rei malæ, injuſtæ, ac vetitæ deliberatam & voluntariam cõcupiſcentiam eſſe non minùs peccatum, quàm opus externum. Quod ipſum Dominus Matth. 5. in eis, qui legem Dei falſâ interpretatione depravabant, correxit: *Dictum eſt antiquis: Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo*: id eſt, qui cum deliberatione conſenſuque voluntatis mulierem aſpicit, ut eius deſiderio accendatur, accenſuſq; fruatur, reus eſt adulterii, etiamſi nullo externo ſigno interiorem ſuam concupiſcentiam prodat; quia voluntas deliberata, ſive bona, ſive mala, pro facto reputatur.

Lex Dei etiã affectum cohibet.

Rom. 7. 13.

Voluntas deliberata pro facto reputatur.

Cavenda eſt hîc Calvini, Lutheri, & ſectatorum falſa doctrina, quæ tradit, etiam involuntarios pravæ concupiſcentiæ motus hac lege prohiberi, atque peccata eſſe propriè dicta, cùm lex homini, non carni, aut ſenſui detur, & de actibus humanis, qui ſunt in hominis poteſtate, diſponat. Primi autem illi motus carnis, qui reluctante quoque homine ſæpe inſurgunt, non ſunt actus humani, nec in hominis poteſtate, ideoque minimè hac Dei lege vetantur. Nec obſtat, quòd Apoſtolus concupiſcentiam, ſeu fomitem aliquoties peccatum appellet: (*Non ego operor, ſed quod habitat in me, peccatum*: *Non regnet peccatum in veſtra mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis eius*: *In ſimilitudinẽ carnis peccati*: nam non propriè Apoſtolus concupiſcentiam peccatum vocat, ſed quia ex peccato facta eſt, & ad peccandum inclinat, ut conſtanter Auguſtinus docet, & Concil Trident. definivit. Cùm verò alibi dicit Auguſtinus, *aliud præcipi illis verbis*: *Non concupiſces*; *aliud illis*: *Poſt concupiſcentias tuas non eas*: *ſive*: *Non regnet peccatum in mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis eius*, nihil aliud ſignificare intendit, quàm quòd hoc præcepto, *Non concupiſces*, non ſolùm contineatur, quòd in hac vitâ homini præcipitur, ut peccatum evadat; ſed quòd inſuper oſtendatur ſcopus, ad quem tendere debeat, & in hac militante vita conati & anhelare, ut ſcilicet ad perfectam juſtitiam perveniat, ad eumque ſtatum, in quo ab omni carnis inordinato motu & corruptione liber ſit futurus.

Motus concupiſcentiæ involuntarii non ſunt peccata. Chryſoſt. hom. 12. in Matth. in opere imperfecto. Lex de actibus humanis diſponit.

Rom 6 7. 8. Concupiſcentia quando peccatum?

Aug. lib. 1. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 13. Lib. 1 de civit. c. 16. 18. 19 & 25. Lib. de perfect. iuſtitiæ ratioc. 17. Lib. 6. in Iulian. c 6. Libr. 1 de nupt. & conc. c. 29.

Contra hoc nonum præceptum peccãt viri ac mulieres, alienum thorum appetentes: item, qui oculo impudico aſpiciunt, vident, audiunt, colludunt, ut ſibi concupiſcentiam excitent vel adaugeant: qui deniquè ſe turpibus oblectant cogitationibus, diutiùſque illis voluntariè immorantur.

Oculus impudicus.

Cap. LXXXV.

Decimi præcepti expositio.

Decimum præceptum iuxta LXX. Exodi 20. sic exprimitur:

Non concupisces domum proximi tui, neque agrum ejus, neque servum ejus, neque ancillam ejus, neque bovem ejus, neque subjugale ejus, neque omnem supellectilem, neque quæcunque proximi tui sunt.

Deuteronomii c. 5. sic decimum Præceptum datur:

Non concupisces domum proximi tui, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.

Furti desiderium.

HOc mandato decimo prohibetur omne deliberatum furti desiderium, seu omnis inordinata voluntas accipiendi, vel retinendi aliena. Ideo autem Deus interiorem aliena sibi injustè vendicandi cupiditatem expresse vetuit, ne quis arbitraretur, sola exteriora furta Deo displicere.

Appetitus tripliciter malus.

Triplici verò ex causa peccatum in concupiscentia reperitur. I. Est, quia per se malum est quod appetitur, ut si adulterium, homicidium, vel aliud crimen perficere desideres; de qua 1. Cor. 10. Apostolus: *Non simus concupiscentes malorum*. II. est, quia desiderium cõvolvit injustitiam: ut si quis appetat aliena. III. est, quia rem vetitam appetit, licet ex se indifferentẽ: sicut Eva ligni vetiti fructum appetiit.

Bona immobilia.

Nomine *domus*, & *agri*, bona immobilia, nobilitas, potẽtia, & gloria designãtur: quæ avidè appetere vetamur, nec aliis ista bona invidere, ut statu suo quivis contentus exsistat, sive is humilis, sive excelsus sit. Hîc ergo seculi ambitio damnatur, juxta Augustinum lib. *de decem chordis*. Item nomine *servi* & *ancillæ* intelliguntur res animatæ anima rationali: ac sermo est tam de captivis, quàm emptitiis: quos, ut cetera alterius bona cõcupiscere, ac sollicitare, ut Dominos suos deserant, prohibemur. Eadem ratio est de servis & ancillis cõductis, aliisq; liberis hominibus, qui voluntate aut mercede, amore vel observantia suas operas alicui addixerunt: hos nefas est sollicitare, ut operas cõductas, vel ultrò addictas non præstent. Nam hoc præcepto qui ante tempus condictum à famulatu recedunt, vel opera imperfecta relinquunt, reverti jubentur, atque opus implere. Nomine *bovis & asini*, omnes res animatæ anima sentiente intelliguntur, sive pertineant ad cibũ (ut bos, ovis, capra, &c.) sive ad subvehenda onera, ut asinus, equus, mulus, sub quibus reliqua animalia in hominis dominio existentia subintelligũtur, ut gallinæ, columbæ, pisces in vivariis, canes, apes &c.

Seculi ambitio.

Servus & ancilla.

Et universa, quæ illius sunt. Hac parte desiderium rerum mobilium inanimatarum prohibetur, ut sunt pecuniæ, vestes, iocalia, grana, supellex, instrumenta mechanicarum artium, libri studiosorum, poma, & alii fructus; resq; aliæ inanimatæ, quas omnes cum alterius detrimento concupiscere, ac injustè vendicare velle prohibemur.

Proximi autem hîc mentio fit, ut hominum vitium & insatiabilis cupiditas notetur, qua vicinas domos, agros, vineas appetere solent, ut plerũque vicinitas, quæ amoris vinculum esse deberet, odii causam pariat, ut in Achab patuit, qui desiderio vineæ, Naboth interfecit.

Si quis autem rem, quam proximus venalem habet, justo pretio emere cupiat, hanc legem non violat: quia proximũ non lædere, sed adjuvare intendit, cui pecunia majus commodum sit allatura, quàm res vendita. Sed in hanc legem peccãt, qui viis illicitis rem proximi occupare contendunt, ut lusibus aleæ, vel aliis immoderatis, quibus facultates aliorum exhaurire student. Item qui monopolia ineunt, ut aliorum gravamine ditescant: qui negotiando perjuriis lucrari, vel compendii causa lites expetunt, fovent, producunt: aut cor in fraudes, imposturas, circumventiones intentum habent: necnon qui morbos ut lucrentur, aut bella, ut impune furentur, concupiscunt; vel proximo honorem, æstimationem, opes, dignitatem, gradum, prosperitatem, aut quamcunque jurisdictionem, prærogativam vel eminentiam invident: quales si reipsa nocumentũ alteri injustè intulerint, ad restitutionẽ tenentur.

Sed cur tantùm adulterii & furti desiderium prohibetur? cùm voluntas occidendi, vel falsum testimonium dicendi, non sit minus peccatum, quàm concupiscentia adulterii vel furti?

Respondeo, peculiari mandato fuisse illa prohibenda, quæ boni delectabilis aut utilis speciem habere videntur, & ad quæ homines sunt proniores;

ut

Rom. 7. & 13.

ut ex horum prohibitione, reliquæ illicitæ concupiscentiæ vetitæ quoque subintelligantur, ut Apostolus docuit, generatim hoc præceptum exprimẽdo: *Non concupisces.* Accedit, quòd per se turpia & horrenda desideria (ut homicidii) non sit opus singulari præcepto vetari.

Per se horrenda non indigent speciali præcepto.

PRÆTER ea verò, quæ decimo præcepto prohibentur, nonnulla fieri imperantur, ac inprimis, ut proximo felicitatem, bonorumq; incrementum exoptemus, ut *divitiæ si affluant, cor non apponamus*, utq; in Dei honorem, & pauperum necessitates erogare parati simus; ut non parci, sed liberales bonorum nostrorum dispensatores reperiamur, animumq; ab omni terrenarũ rerum labe putum conservemus, ac omnibus pravis cupiditatibus repressis, rectũ vitæ cursum ad superna teneamus. Nam *à concupiscentia tanquam fonte omnia peccata emanant*, juxta illud Ioannis: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Et Iacobi: *unusquisque tentatur à concupiscentia suâ abstractus & illectus: deinde cõcupiscentia cùm conceperit, parit peccatũ: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.* Vbi peccati originẽ & progressum videmus. Nam dum post cupiditatum malarum sensum, animus incipit delectari, inchoatur peccatum: at si voluntas tentationi, plenè cõsentiat, peccatum regnare jam incipit, ac paulatim rectum animi judicium cupiditatum tenebris ita obscuratur, ut judicet amplectenda, quæ alii sentiunt esse abominanda. Inde sequitur Dei, rerumque spiritualium contemptus, ac denique salutis desperatio, ut parabolâ Dominus Marci 4. illustrat, semen in spinas cadens, eos adumbrare dicens, qui verbum Dei audiunt, quod ab introeuntibus concupiscentiis suffocatur, & sine fructu efficitur. Qui enim molestâ cupiditatum procellâ jactatur, neque tempus, neque studium habet vacandi pietatis atq; religionis officiis.

Felicitas optanda proximo.

Iacob. 1. 1. Ioan. 2. Concupiscentia fons peccati.

Peccati progressus.

CAP. LXXXVI.

Quo fructu præcepta Dei serventur.

Merces observationis præceptor. Matth. 19. & 7.

OBSERVATORIBUS mandatorum Dei promittitur vita æterna, *Si vis ad vitam ingredi: serva mandata*, ingressus in regnum cælorum, Matth. 7. fraternitas Christi, Marci 3. æterna mansio 1. Ioan. 2. D. Gregor. notat, Dominica præcepta multa esse per diversitatem operis, sed unum in radice charitatis, quoniam omnia præcepta tendunt ad fovendam charitatem, & extinguendam cupiditatem. *Plenitudo* enim *legis est dilectio, & finis præcepti charitas.* *Perfectionis vinculum, charitas. In his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ.* Nam quæcunq; Scriptura docet, præcipit & consulit, eò tendunt, ut Deus & Proximus diligantur: & quamvis præceptum aliquod sine charitate ita observari possit, ut transgressio vitetur; non tamen fructum justitiæ, neque vim salutis promerendæ habebit opus vel observatio legis, nisi ex charitatis radice profluxerit, (ut luculenter docet Apostolus 1. Cor. 13.) *Gloria verò, honor, & pax omni ex illa operanti bonum; quam prõinde in cordibus nostris diffundat Pater & Filius & Spiritus sanctus, unus Deus super omnia benedictus, Amen.*

Hom. 27. in Evang.

Rom. 13.

1. Timoth. 1. Matth. 22. Finis præcepti charitas, ex qua fluũt meritoria vitæ æternæ opera.

1. Cor. 13.

Rom. 2.

CAP. LXXXVII.

De præceptis Ecclesiæ.

Quinque principalia Ecclesiæ præcepta.

VARIA sunt Ecclesiæ præcepta, sed enumerari quinque præcipua, omnibus scitu & observatione necessaria consueverunt. I. est: *Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato.* II. *Sacrum Missæ officium diebus festis reverenter audito.* III. *Iejunia certis diebus temporibúsque indictis observato.* IIII. *Peccata tua sacerdoti proprio annis singulis confitetor.* V. *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idq; circa festum Paschæ sumito.* Horum præceptorum observatio eò tendit, ut omnia honestè & secundùm ordinem inter fideles agantur. Et quoniam hæc & alia universa Ecclesiæ præcepta in decalogo continentur, ubi præceptum est, parentibus ac præfectis Ecclesiæ parendum, & eò solùm spectant, ut quæ à Deo præcepta sunt, executioni certo modo mandentur; ideo in eis explicandis Catechismus Romanus non esse immorandum putavit. Et legislator noster Christus de omnibus Ecclesiæ præceptis regulam obediendi edixit: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et: *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Vnde Apostolus *circuibat Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum*, quæ partim erant scripta, partim non scripta, sed viva voce tradita; qualia ad nos transmissa retinemus juxta Pauli doctri-

Præceptorum Ecclesiæ finis.

Luca 10.

Matth. 18.

Act. 15. Traditionum authoritas.

2. Thessal. 2. doctrinam: *State & tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram*: ut ordo celebrandæ Missæ, & modus Eucharistiæ sumendæ, baptismus parvulorum, sacrificandum pro defunctis, benedictio chrismatis, ritus ordinandi Episcopos, Presbyteros, Diaconos.

Consilia Evangelica. SVNT & consilia Evangelica, quæ non tanquam necessaria proponuntur, sed ut faciliùs præcepta observentur perfectiùs & cum majore gloriæ expectatione suadentur: qualia enumerari solent tria principalia, scilicet *Paupertas, Castitas, & Obedientia*. Quæ Christus verbo & exemplo docuit. *Cùm enim dives esset, pauper factus est pro nobis.* Virgo ex virgine natus permansit, & virginitatem commendavit, tum per seipsum Matth. 19. tum per Apostolum 1. Cor. 7. Patri verò cælesti usque ad mortem obedivit: non enim suam sed Patris voluntatem facere venit, qui & parentibus secundùm carnem subdi elegit. *Ioann. 6. Luce 2.*

Festorum observatio. CIRCA primum Ecclesiæ præceptum de festis celebrandis, observandum est, in Concilio Tridentino constitutum esse, ut dies festi in qualibet diœcesi ab Episcopo præscripti, ab omnibus exemptis, etiam regularibus uniformiter observentur. *Sess. 25. c. 12.* Generalia verò festa, ubique recepta, ex usu Ecclesiæ nota sunt: particularia verò festa cujusque provinciæ, in Conciliis provincialibus enumerantur. *Concil. Mechliniens. titulo De festis, c. 1.* Quid autem fidelibus agendum sit diebus festis, & à quibus abstinendum, latè dictum est in explicatione tertii præcepti. *De consecr. dist. 1. can. Missas.* Circa secundum præceptum audiendi Missam notandū est, quòd in eo consistat Missam audire, ut aliquis corpore præsens in sacrificio adsit, menteque attendat, ita ut data opera non evagetur, nec voluntariam habeat inadvertentiā; qualem habent, qui opus evagationem annexam habens eligunt: ut scribere, pingere, studere, fabulari, &c. *Missam audire quis censeatur.*

AN verò sub Missa horas Canonicas, ad quas obligatur quis, legere, aut Rosarium in pœnitentiā injunctum recitare liceat, ambigunt nonnulli. Probabilius est, id licere, dummodo talis virtualiter attendat, se Missam audire; quanquam præstet, ad Missæ mysteria attendere, quam alia tunc legere aut recitare. Consultum insuper est, Missam tempori accommodatam, & præsertim in majoribus festivitatibus solennem (quam summam Missam vocant) audire: cùm ut ex hominum frequentia officium divinum ornatius celebretur, reddatur; tum ut fideles mutuo conspectu & exēplo ad pietatis officia seinvicem excitent. Satisfacit attamen Ecclesiæ præcepto, qui Missam in die festo audit, sive privatam, sive solennem; sive *de Feria*, sive *de Requiem*, etiam in die Dominica; quamvis non deceat illa die absque gravi causa Missam *de Requiem* celebrari. Rursus expedit Missam in sua parochia audire; & si quis ex contemptu, vel cum alterum scādalo suam parochiam deserat, peccabit, ut Cōc. Trid. sess. 22. c. 1. declarat.

PRÆCEPTVM insuper hoc ad unicam audiendam Missam, obligat etiam in festo Nativitatis Christi & interesse quis Missæ tenetur à principio usque ad novissimam sacerdotis benedictionem. Audienda verò Missa est Sacerdotis non suspensi nominatim, aut interdicti, vel publici percussoris clerici; non concubinarii notorii; non ejus, qui sit excommunicatus denuntiatus, degradatus aut suspensus. Si verò à jure vel homine tantum sit excommunicatus, ita ut non sit denunciatus, Missam talis Presbyteri audire licebit. Per dies autem festos, intelligimus dies Dominicas, & omnes alias, in quibus opera servilia exerceri vetantur; non autem dies Adventus & Quadragesimæ, vel Quatuor temporum, in quibus ut & quotidie Missam audire, consilii est, non præcepti.

OBLIGAT verò hoc præceptum omnes fideles, usum rationis habentes, cujuscunque sint ætatis, sexus, & conditionis, idque sub peccato mortali, nisi justa causa excuset; putà, si omittatur Sacrum ad vitandū spirituale damnum proprium vel alienum: ut si quis juravetit, se non egressurum domo, sibi pro carcere assignata. II. Ad evitandum notabile corporis damnum: ut si materfamiliās necessaria pro parare nequeat, si exeat: vel si quis infirmetur, nec absque gravi periculo exire tutum sit. III. Ad evitādum damnum honoris, famæ propriæ vel alienæ: ut si virgini periculum pudicitiæ immineat; aut vidua juxta morē patriæ, marito defuncto, ad certum tempus absque gravi nota domo egredi nequeat. IV. Si magnum immineat periculum perdendæ rei propriæ vel alienæ. Sic excusari possunt, qui arces custodiunt, carceres, civitatū portas, & qui negotia publica tractant, quę absque magno detrimento differri ne-

queunt; ut Principum consiliarii, ovium pastores, peregrini, ne commodâ societate priventur: Item rustici solitariè morantes, quibus à latronibus, furibus, militibus verisimile periculum imminet, si domo absint. Postrema causa excusans, est impotentia Missam audiendi, qualis est in navigantibus, incarceratis, sacerdotis copiâ destitutis, (ut apud hæreticos & schismaticos evenire cernimus) quia fugati sint, aut latére cogâtur, vel omnino ibi esse non permittantur. Vt autem cum fructu Missa audiatur, accedendum est cum sincera fide, qua credatur, in sacramento Eucharistiæ post sacerdotis consecrationem, Christum verè, realiter, ac corporaliter præsentem esse, atque sub panis & vini speciebus latentem rectè adorari, & sumi: nec non in Missa verum & proprii nominis sacrificium offerri, quo oblationis cruentæ in cruce per Christum factæ, nobis fructus applicantur, & memoria tanti beneficii à Christo sua morte præstiti jugiter cōmemoratur; ut hæc attendendo fideles in Dei amorem & reverentiam inardescant, eique summas gratias agant; interiore quidem animi sensu Christum verum Deum agnoscentes, Hominem factum; exteriore verò sacrificii ritu & oblatione, ipsi se, veluti supremo omnium rerū Domino cum Patre & Spiritu Sancto, uno vero Deo, subjicientes, autoremque omnium bonorum, gratiæ naturæque largitorem profitentes. Ex qua fide consequitur, ut cum exteriore modestia, decenti corporis habitu, situque, tanto mysterio assistere debeant, utroque flexo poplite; viri detecto capite, mulieres autem velatæ, ut juxta Apostoli monitionem omnia honestè & secundùm ordinem fiant. Nam si coram terreno Principe singulari cum reverentia consistimus, verbaque singula, quæ dicturi sumus, præcogitamus, gestúque composito adstamus; quantò majore animi reverentia Christo, Regi regum astare nos convenit, *cui genu flectunt cælestia, terrena, & inferna? quem adorant Angeli, laudant, & pro nobis intercedunt?* Quanta cum humilitate Patri spirituū nos decet filii obedientiam usque ad mortem in munus ipsi acceptissimum offerre? credendo in præsentem in hoc sacramento, amando eundem, vitæ futuræ bona sperando à præsente, latente sub specierum sacramentalium velamine? Non enim minùs impetravit cæcus, qui Christum præsentem credebat, sed non videbat, quàm alii, qui oculo corporeo Christum videbant, & non credebant. *Beati* enim prædicantur, *qui non viderunt & crediderunt.*

Quo affectu Missa sit audienda.

1. Cor. 11.

Philipp. 2.

Cap. LXXXVIII.

De Ieiunio triplici.

Circa tertium præceptum Ecclesiæ de Iejuniis, observandum est, triplex jejunium reperiri: videlicet Naturale, Ecclesiasticum, & Spirituale, seu metaphoricum. Naturale in rerum omnium gustabilium abstinentia consistit, ita ut neque cibus, neque potus, neque ulla medicina fauces illa die transierit. Nam si quis aliquid sumpsit, & postea evomuit, hoc jejunium solvit: at si linguâ degustaverit, sed non deglutiens, non censetur solvisse hoc ieiunium. Tale ad sumendam Eucharistiam exigitur à media nocte diei præcedentis, nisi necessitas occurrens aliud exposcat.

Ieiunium triplex: scilicet Naturale, Ecclesiasticum, & Spirituale.

Ieiunium Ecclesiasticum in voluntaria cibi & potus abstinētia, secundum Ecclesiæ præscriptum ritum consistit: cuius triplex est finis: I. scilicet, carnis cōcupiscentiam refrenare. Vnde consultò instituta est initio veris Quadragesima, quando ex accessu Solis corpus & sanguis fervere plus solito incipiunt. Hoc ieiunium non solvitur, si per modum medicinæ aut potus aliquid sumatur. II. Finis est rerum divinarum cōtemplatio. Corpus enim plenum aggravat animam, ne liberè in superna tendat: unde instituta sunt ieiunia in vigiliis festorum dierum, & aliis temporibus, quibus pietati, rerumque spiritualium meditationi maximè vacandum est. III. Finis est satisfactio pro peccatis, eorumque remissorum reliquiis. Nam sæpe remisso peccato remanet pœna, in altero seculo vel præsenti luenda. Ieiuniū verò quia pœnale est, si voluntariè assumatur ab eo, qui in gratia est, satisfactorium est, imò augmenti gratię ac glorię meritorium. Porrò modus Ecclesiastici ieiunii in abstinentia à carnium usu generatim consistit; ab ovis autem & lacticiniis, secundùm loci præscriptā consuetudinem. Quoad quantitatem ciborū, exigitur unica refectio plena. Si quid autē vesperi collationis loco sumatur, censetur non tam per modū cibi, quàm medicinæ accipi. Certa verò cibi mensura

Ieiunium Ecclesiasticū.

Modus Ecclesiastici Ieiunii.

in unica

in unica refectione taxata non est. Vnde si quis se in illa unica refectione erapulâ gravet, contra sobrietatem peccat, non tamen jejunium solvit.

QVOAD tempus autem sumendæ illius unicæ refectionis, cõsuetudo loci cujusque observanda est. Ex causa tamen rationabili hora refectionis anticipari vel differri potest. Quia verò jejunium extra gratiam factum, non est gloriæ futuræ meritorium, proinde ab Ecclesia institutum est, ut in Quadragesima, & aliis jejuniis peccatorum confessio fiat. Non tamen inutile est jejunium eius, qui peccati reatu gravatur: nam ad remissionem peccati obtinendam disponit, flagella Dei avertit, peccandi affectum corrigit, ut ex Ninivitarum ieiunio patet. An verò qui tertiò comedit, letaliter peccet, sicuti ille, qui secundò: à nonnullis ambigitur. Probabilior sententia est, Ieiunii præceptum esse affirmativum, præcipiens unicam refectionem, ideoq; solùm prohiberi secundam refectionem, reliquas proinde fieri absque peccato mortali: at verò letaliter peccare, vescentes in die ieiunii carnibus toties, quoties reficiuntur, quia præceptum illa vetans sit purè negativum. Ieiunia verò communia populo Christiano sunt Quadragesima, Quatuor tempora, & Vigiliæ Sanctorum, omnibus fidelibus notæ. Certis verò locis sunt particularia ieiunia, ex præcepto vel consuetudine præscripta obligantia. Sunt attamen plura, quæ à ieiunii Ecclesiastici præcepto excusant. I. Infirmitas tam languoris quàm ætatis, cùm videlicet nondum expletus est annus vigesimus primus, aut completus est septuagesimus. II. Excusat infirmitas conditionis mulieres gravidas, vel lactantes, quæ frequẽtiore indigent propter fœtum refectione: sed ad qualitatem ciborum obstringuntur, nisi eum eis dispensetur. III. Excusat paupertas tanta, ut nequeat una sufficiens refectio sumi, quandoquidẽ paulatim necessaria conquirenda sint, ut mendicis accidit. IV. Excusat labor corporeus, ex ordinatio officio alicui incumbens, notabiliter corpus macerans atque fatigans, ut aurigarum, nunciorum, fodientium, &c. V. Excusat à ieiunio pietas, dum officia spiritualia exercenda sunt, quæ cum ieiunio non consistunt, ut quotidie concionari, docere, procul ex voto ad loca sancta peregrinari. Ieiunium spirituale, seu metaphoricum consistit in abstinentia à peccatis, in remotione affectionum & cogitationum, animam inquietantium.

Durandus dist. 15. 4. Sylvester verbo: Ieiunium.

An tertia refectio sit peccatum mortale.

Ieiunia fidelibus communia.

Excusantia à ieiunio.

Ieiuniũ spirituale.

CIRCA quartum præceptum *de confessione semel in anno facienda sacerdoti proprio, vel de ipsius consensu, alteri*, notandum est, hoc præceptum omnes usum rationis habentes, cuiuscunque sint ætatis, sexus, aut conditionis, sub mortali peccato obligare, juxta capit: *Omnis utriusque sexus: De pœnitentiâ & remissione.* Tenetur autem quis omnia peccata mortalia, quæ post diligentem sui discussionem occurrunt, confiteri, non autem venialia; quamvis consultum sit, ea non retiecere. Quia verò hoc præceptum solùm obligat ad semel in anno confitendum, qui in festo Nativitatis Christi vel alio confessus est, non tenetur in Quadragesima confiteri, nisi communicare velit, & alicuius admissi letalis peccati post confessionem factam sibi conscius sit. Et quia *in multis offendimus omnes*, ac sæpe in mortalia etiam peccata recidimus, populi Christiani consuetudo retinenda est, ut in Quadragesima, vel circa festum Paschæ confessio fiat, & quovis etiam alio tempore sumptioni Eucharistiæ præmittatur, si eo in aliquo nos reprehendat.

PROPRIVS Sacerdos hîc vocatur, qui ex officio proprio absolvendi potestatem habet, ut Prælatus & Parochus: vel ex commissione Pontificis; qualem habent multi Religiosi: aut denique ex facultate pœnitenti concessa, ut sibi confessarium eligat.

Proprius Sacerdos quis?

FREQVENS confessio plures adfert utilitates. I. enim gratiam in hac vita, & gloriam proinde in futura adauget. II. Partem pœnæ in altera vita luendæ, quę remisso peccato sępe remanet, tollit. III. Diabolum à tentando coërcet, dum se nihil proficere videt. IV. Impedit, ne peccandi consuetudo radicem figat, emendationem peccatorum faciliùs eliciendo. V. Per crebram confessionem peccatis depulsis opera bona priùs facta vivificantur, & factis in gratia post absolutionem ad cumulum gloriæ adjunguntur. VI. Sæpe confitens minori periculo se exponit, in peccato ex hac vita decedendi. VII. Frequens confessio facilitatem tribuit conscientiam discutiendi, & integrè plenèque confitendi. VIII. Crebra confessio hominem liberat ab horrore ac fastidio confitendi. Qui enim rarò confitentur, formidine procrastinant,

Confessionis frequentis utilitas.

& nonnunquam in desperationē prolabuntur. Postremò frequens confessio hominem in gratia conservat, à peccatis retrahit, securitatem conscientiæ affert, illuminat hominis intellectum, ut de peccatis rectè judicet.

Præceptum de sumenda Eucharistia.

Circa quintum præceptum de sumenda circa festum Paschæ Eucharistia sciendum est, recepto more tempus Paschæ inchoari à Dominica Palmarum, atque terminari in die octava post festum Resurrectionis Christi: intra quod tempus omnes fideles communicare tenentur, nec præcepto satisfaciunt alio tempore communionem sumendo, nisi legitima causa excuset.

De Consecr. dist. 2. c. 16 si non frequentius.

Olim ter in anno communicare oportebat, scilicet in festo Paschæ, Pentecostes, & Nativitatis Christi: nunc verò Ecclesia solùm obligat ad semel communicandum, idque circa festum Paschæ, ut prædictum est. In quo hoc præceptum à confessionis mandato differt, quod istud restringitur ad certum tempus, non illud.

Navarrus 21. ... num. 25. Tolet. lib. 6. instruct. c. ...

An vero, qui non communicavit in festo Paschæ, juxta morem Ecclesiæ, teneatur alio tempore communicare? asserit Navarrus teneri, negat Toletus.

Cap. LXXXIX.

De communicaturi necessaria dispositione.

Apostolvs paucis verbis complexus est ea, quæ communicaturo sunt necessaria: *Probet, ait, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.*

1. Cor. 11. Communicaturi dispositio.

Vbi primo jubetur, ut communicaturus seipsum probet, hoc est, discutiat, utrùm fidelis sit ac baptizatus: nam catechumeno ne quidem videre Eucharistiam licet. II. examinet conscientiam, utrùm gravi peccato sit obnoxia: si enim cor non reprehendit nos, fiduciam habemus, quòd simus filii Dei, ac proinde, quòd cibo filiorum vesci possimus. III. Communicaturus judicio rationis uti debet, ut cibi hujus præstantiā agnoscere valeat: quod pueris ferè convenit circa decimum vel duodecimū annum. Circa enim septimū annum rationis usus illucescit; unde sicut puer tunc peccare, ita & confiteri, ac salutarem cibum hunc sumere potest. Quòd si puer qualitatem istius cibi dijudicare nequeat, sicut & amentibus ac furiosis, non est communio danda. IV. Sumpturus Eucharistiam ita corpore dispositus sit, ut propter periculum vomitus, tussis, aut similis infirmitatis nō immineat sacramento irreverentia. V. Ad dignè sumendam Eucharistiam, jejunium naturæ requiritur, nisi periculum mortis, vel alia rationabilis causa aliud expostulat. Hoc vero jejunium non solvitur per modicum humoris, per modum salivæ transmissi os abluendo, neque per transmissionē reliquiarum cibi in dentibus hærentium: sed per omnem cibi, vel potus, aut medicinæ sub ea ratione sumptionem. VI. Communicaturus nulla censurâ impeditus sit, putà excommunicatione, interdicto. VII. Si mortalis peccati conscientiam habeat, præmissa confessione actu absolvatur. Nam si copia sacerdotis adsit, votum sacramenti non sufficit, ut in Concilio Tridentino definitum est. *Sess. 13. cap. 7. & can. 11.* VIII. Eucharistiç sumptio corporis munditiem exigit, ut scilicet voluntariè pollutus non sit communicaturus. Nam Apostolus etiam conjuges hortatur, à congressu cōjugali orationis gratià ad tempus abstinere: *1. Cor. 7.* quod adumbratum fuit in panibus propositionis, hoc est, Deo oblatis, qui non nisi à mundis sumi poterant. *1. Reg. 21.* Greg. ad quæst. Aug. in Anglia.

Postremo, communicaturus side sincera tenere debet, post consecrationē panis & vini à Sacerdote factam, sub speciebus panis & vini remanentibus, existere Corpus & Sanguinem Christi verè, realiter, & corporaliter, non in signo tantùm. II. Credere oportet, panis & vini substantiam nō remanere cum corpore & sanguine Christi, sed factam esse conversionē totius substantiæ panis & vini, in corpus & sanguinem Christi. III. Sub utràque specie, & sub altera tantùm, imò & sub qualibet specierum consecratarū parte, totum esse Christum, hoc est, corpus & animā Verbo unitam, siquidem vi verborum cōsecrationis sistitur corpus & sanguis; at ratione connexionis & concomitantiæ reproducitur totus Christus, talis qualis in cælo est, vivus scilicet, gloriosus, immortalis, & quantus ibi existit; licet in sacramento sit non modo quantitativo, sed modo spirituali, ac sicut priùs substantia sub illis accidentibus existebat. Vnde, IV. credendum est, accidentia illa post conversionem substantiæ in corpus & sanguinem Christi remanere

sine

sine subjecto, ac quantitatem quidem per se existere, in ea verò reliqua accidentia, illámque vim agendi ac patiendi substantię consequi, ut ex ea non minus quàm ex panis substantia generari quippiam possit. V. Credendum est, rectè ab Ecclesia constitutum, ut non cōsecrantes sumant hoc sacramentum sub unica specie, nec minùs eos fructus cōsequi, quàm si communicarent sub utráque specie, quia fructus sumptionis sacramenti non pendet ex quantitate signi, sed contentæ rei, quæ eadem est sub una, & sub duabus speciebus. VI. Credendum est, Eucharistiam non solùm institutam, esse in sacramentum, sed etiam in sacrificium Christianæ religionis, cujus oblatione sacerdotum ministerio facta Deus colatur, eíq; pro infinitis quotidianis beneficiis, ac potissimùm, pro opere nostræ redemptionis jugiter gratiæ agantur: ac omnia mortali vitæ necessaria, sive spiritualia bona, sive corporalia impetrentur, fructúsq; passionis Christi nobis uberrim applicentur. Valet equidem hęc oblatio ad omnia illa, pro quibus oblatum fuit aliquod naturæ vel legis Mosaïcę sacrificium. In locum enim omnium successit legalium sacrificiorum. Proinde offerri potest pro vivis & mortuis; pro impetrandis quibuscunque bonis; pro depellendis similiter omnibus malis, fame, peste, bello, aëris intemperie, tentationibus, dęmonum insidiis, sagarum maleficiis, pro cōservatione frugum, animalium, ac denique pro omni re, quam possumus à Deo petere. Ista est enim *oblatio munda, quæ à solis ortu usque ad occasum in omnibus gentibus offertur*: juxta Prophetarum vaticinia, quæ per oblationem Melchisedech adumbrata fuit, ad cujus oblationē populi fideles conventus solennes celebrant, ac in omni necessitate recursum habent. *Malach. 1. Psalm. 109.* Ex cujus sumptione fructus multiplices percipiunt. I. enim vivificat: juxta illud: *Qui manducat me, vivet propter me.* *Fructus sumptionis Eucharistiæ. Ioan. 6.* II. Nutrit, gratiam auget, reparat, renovat. III. Confert adversus tentationes robur, contra mundi calamitates solatium. IV. à peccatis conservat, animam lætitiâ complet, satiat, devotionem adauget, sævientem membrorum legem sedat, animi perturbationes exstinguit, hominis animam Deo unit, hominum concordiam firmat, animos dissentientes reconciliat: *Omnes enim unum corpus sumus, qui de uno pane participamus*: *1. Cor. 10.* animum denique in Deum inflammat, in spiritualia desideria pellicit, ac tandem ad æternam gloriam perducit, cujus hîc pignus est, juxta Ecclesię testimonium: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, & futuræ gloriæ nobis pignus datur!*

Ex dictis colligimus, adjudicatis morti, pœnitentibus, confessis, ac de sua culpa & imperfectione dolentibus hoc sacramentum dari posse, ita tamen in tempore, ut nulla sacramento injuria fieri videatur.

Eucharistiæ dispensator.

Dispensator sacramenti Eucharistiæ est pastor cujusque loci, ac ex ejus licentia sacerdos alius, imò & diaconus. Religiosi jure communi Eucharistiam laicis dispensare vetantur: attamē ex Apostolico privilegio id possunt, quibus facultas data est. *13. q. 2. can. Quæsitum; Et cap. Super eo de hæreticis in VI. Clement. Religiosi de Privilegiis.* Convenit nihilominus, ut oves suum pastorem, & vicissim ille suas oves agnoscat, pascat, sępe conspiciat. Dispensatori verò non licet absque Pontificis summi permissione Eucharistiam sub utráque specie alteri præbere: *Concil. Constantien. sess. 13.* neque dare fas excommunicato; neque publico peccatori, ante pœnitentiam peractam: scilicet usurario notorio, concubinario publico, histrioni, & similibus. *Publico peccatori Eucharistia neganda.* Occulto autem peccatori publicè Eucharistiam petenti, dare pastor tenetur, quià bonam famam quam possidet, ei auferre, nisi jure, non debet: si autem talis occultè sacramentum petat, ei denegandum est, suadendáque pœnitentia, ne indignè sumendo, judicium & damnationem incurrat.

Occulto peccatori Eucharistiam publicè petenti, non est deneganda.

Postremo culpâ non caret minister, cujus negligētia infirmus absq; viatico Eucharistiæ ex hac vita discedit; nec sufficit ostendi ægroto Eucharistiā, cùm per actualem sacramenti susceptionem attritus effici contritus possit, ac proinde salvari, qui aliàs damnaretur; ac insuper per seipsum ex opere operato sacramentum gratiam conferat, adaugeat, simulque actualia multa auxilia tribuat, quibus æger munitus impetū hostis calcaneo insidiantis facilius superat, vitamque beatam assequitur, quam nobis Deus Vnus & Trinus, super omnia benedictus misericorditer largiri dignetur, Amen.

INSTITVTIONVM DOCTRINÆ CHRISTIANÆ

LIBER QVARTVS.

Decalogo cur Oratio subjungatur.

DECALOGVM precandi formula congruenter omnino subsequitur, quia per orationem gratiæ divinæ auxilium impetramus, quò præcepta impleamus; juxta illud August: *Da quod iubes, & iube quod vis.* *Sine me* (ait Christus) *nihil potestis facere. Litera enim occidit, spiritus autem vivificat.* Et *Lex iram operatur,* si gratiæ spiritus non adjuvet. *Datur enim Praceptum* (ait Leo) *ut pracipientis quaratur auxilium.* Et ne quis infirmitatis prætextu excusationem obtenderet: *Petite* (ait Dominus,) *& accipietis.* Quid verò petere, & quomodo debeamus, Christus sapientia Patris nos edocuit.

Aug. lib. 10. confess. c. 29.

Leo serm. 11. de Quadragesima.

Matth. 7.

CAPVT PRIMVM.

De Oratione.

ORATIONIS nomen aliud profanis autoribus, Gramaticis, Rhetoricis, Rhetoribus & Dialecticis, aliud Ecclesiasticis scriptoribus denotat. Vsu enim Scripturæ sacræ, *Oratio est ascensio mentis in Deum, cum decentium petitione*: hoc est, expressio nostri desiderii cũ Dei invocatione, ut quod optamus præstet. *Orantem* itaque *oportet ad Deum accedere* motu cordis, ac cogitationes & desideria, sepositis rebus terrenis ad Deum convertere; totoque conatu in Dei laudem, honorem & venerationem ferri, seipsum quodammodo in cælo præsentem sistendo, Deo colloquendo, extra se veluti peregrinando. Quam animi sublevationem Christus insinuavit, dum orandi causa in montem ascendit, oculos in cælum sublevavit, in cælum aspiciens oravit, ut Aug. & Cyril. observarunt. Nam *amor est pondus animi, cum in rem amatam inclinans.* Vnde mens præsentium amore depressa impeditur ab ascensu; igne autem fervidæ charitatis succensa elevatur; juxta illud Psalmi, *Dirigatur ad te oratio, sicut incensum.* Et Apocalyp. 5. & 12: *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Ecclesiastici 35. *Oratio humilis nubes penetrat, donec Deo appropinquet.* Isaiæ 58: *Clamabis, & dicet Dominus: Ecce adsum.* Psalm. 144: *Propè est Dominus omnibus invocantibus eum.* Deut. 4. *Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Quòd autem oratio sit petitio, ac proinde actus intellectus explicantis desiderium

Orationis definitio.

Matth. 14. Luc. 21. Ioan. 8. & 11.

Aug. 19. Epist. q. 1. Cyril in Ioan. lib. 9. c. 14. lib. 7. cap. 22.

*Psalm. 140. Apoc. 5. Tob. 12.

desiderium voluntatis, ex Scriptura constat. *Petite, & accipietis.* Et: *Omnia, quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis.* Lucæ 11. *Petite, & dabitur vobis.* Et Ioan. 14. *Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Et cap. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Intellectus ergo proponit & postulat id, quod voluntas desiderat. Nihil igitur aliud est orare, quàm voluntatis desiderium Deo exprimere, offerre, proponere, ut illud implere dignetur. Cùm enim voluntas aliquid desiderat, quod in hominis est potestate, id ratio exprimit per modum imperantis: at si quod desideratur, ab aliena potestate dependet, per modum postulationis exprimimus. *Quid*, enim, *oremus, sicut oportet, nescimus: spiritus postulat pro nobis.* Vnde qui oris verbo exprimunt, sed cordis affectu res significatas non expetunt, aut ab eo quem compellant, obtinere non sperant, hypocritæ sunt, verbo non corde orantes; juxta illud Isaiæ: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me.* Obrepit frequenter adversarius, & subtiliter fallens preces nostras à Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in voce, cùm intentione sincera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Vnde Pharisæus, qui in Templum ascenderat ad orandum, quia ibi se tantùm laudavit, à Deo autem nihil petiit, sui officii oblitum fuisse scribit Aug. lib. 2. *de peccat. merit.* cap. 5.

Matth. 7. Marci 11. — Isa. 29. Matth. 15. Marci 17. — Cyprian. in Orat. Dominicam. — Aug. serm 36. de Verb. Domini.

Cap. II.

Quotuplex Oratio.

Interdum precando, nullo adjuncto sermone externo, mentis solo affectu & verbo aures Dei pulsamus, desideriaque nostra ei proponimus: aliquando etiam sensibili voce quod optamus exprimimus; vnde duplex orationis genus consurgit: nempe oratio mentalis tantùm, & oratio vocalis & mentalis. Oratio autem vocalis tantùm, potiùs hypocrisis, quàm oratio dicenda est. Deus enim non vocis strepitu, sed pio cordis affectu & gemitu delectatur. Vnde Christus fideles admonet, ne Ethnicorum more se in multiloquio exaudiendos arbitrentur. Aliud verò est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Deus non vocis, sed cordis auditor est, qui tacenti Moysi dicebat: *Quid clamas ad me?* non voce, sed corde. Sic Anna in conspectu Domini animam suam effudisse dicitur: labiis quidem motis tacebat, sed pio affectu clamabat, quam typum Ecclesiæ gessisse ait Cyprianus. Multi quippe ore clauso exaudiuntur, quia multi sonant voce, sed muti sunt corde. Vnde Oratores & Rhetores linguam exercitatã cordi casto conferre non audeant: nam quantum animus corpori, tantum verbis præferendæ sunt sententiæ. Vim enim orationis in affectu consistere illud Christi docet: *Veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate: nam & Pater tales quærit. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, oportet eum in spiritu & veritate adorare.* Iuxta illud Proverb. 8. *Fili, præbe mihi cor tuum.* Et illud Apostoli: *Orabo spiritu, orabo & mente.*

Oratio mentalis. Oratio vocalis. — Matth. 6. — Tertullian. lib. de Oratione. — Exodi 14. — 1. Reg. 1. — Cypr. serm. 6. de Oratio. Dominica. Ambros. lib. 3. Offic. c. .. Aug. in Psal. 119. lib. de Catech. rudibus, cap. 9. — Ioan. 4. — 1. Cor. 14.

Cap. III.

De vocali Oratione.

Oratio vocalis & mentalis est, quæ sermone fit, ex intimo animi affectu emanante, juxta illud Psalmi: *Lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea.* Et Psalm. 83. *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum meum.* Et Oseæ ultimo: *Reddemus vitulos labiorum nostrorum.* Et Psalm. 50. *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Vox in oratione utilis est, ad nosipsos ad devotionem excitandum, instruendum, & admonendum; juxta illud Apostoli: *Docentes & commonentes vosipsos Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus.* Vnde Christus nobis orationem vocalem tradidit, non qua Deum de iis, quibus indigemus, doceamus aut commoneamus; sed ut nos verbis excitemus, rerúmque signis admoneamur mente, quæ significantur postulare, ut passim docet Augustinus.

Est insuper vocalis oratio duplex: quædam *privata*, de qua Paulus 1. Timoth. 2: *Volo viros orare in omni loco:* alia est *publica*, quæ nomine totius populi Deo per Clerum offertur. Et quoniam ex hominum præscripto hæc orandi formula est instituta, externum actum necessariò postulat, cùm homines de externis hominum actionibus dispo- nere, non autem de putè internis, pos-

Oratio vocalis. — Psalm. 15. — Psalm. 50. — Vocalis Orationis utilitas. — Ad Coloss. 3. — Aug. epist. 121. cap. 9.

ſint. Quomodo enim præfectis Eccleſiæ conſtaret, an iuxta præſcriptam regulã oretur, niſi oratio exaudiri queat? Non ergò muneri ſuo illi ſatisfaciunt, qui ſola mente horas Canonicas recitant: oportet enim verba ſingula diſtinctè, integréque proferre. Ac rectè ab Eccleſia conſtitutum eſt, ut iſtæ orationes publicæ in templis à Clero alta voce pronuncientur ante decantentur, ut populus ſua vota coniungere valeat. Verùm autem canendi cum oblectamento aurium cõſuetudo præferenda ſit mori, Pſalmum ita ſonandi, ut pronuntianti vicinior ſit modicus vocis flexus, quàm canenti, diſputat Auguſtinus, ac reſolvit, ſe propter experimentum ſalubritatis magis adduci ad approbandum cantandi conſuetudinem in Eccleſia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis aſſurgat. Fuiſſe autem olim, qui ab Eccleſiaſtico officio cantum omnino exploſum voluerint; conſtat ex Auguſtino (lib. 2. Retract. cap. 22.) ubi Hilarium quemdam tribunitium ita ſenſiſſe refert: quem ſequuti ſunt Henriciani & Petrobruſiani, quos Petrus Cluniacenſis in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos refellit. Cantum Eccleſiaſticum etiam diſplicuiſſe Iuliano Apoſtatæ, habetur Tripart. Hiſto. lib. 6. cap. 36: ſimiliter & Arianis, teſte Ambroſio in Oratione *de tradendis Baſilicis*; quanquam ipſimet Hymnos canerent. Socrates lib. 6. cap. 8. Wicleff Clericos in templis canentes Sacerdotibus Baal comparabat: cantum enim ad veteris legis ceremonias per Chriſtum abolitas pertinere contendebat. Sectarii noſtri temporis Arianis perſimiles, quamvis cum ſeductis à ſe populis canant, in Catholicis tamen cantum horarum Canonicarum, organorum uſum, muſicam, tubas, cornua, tibias, & ſimilia Dei cultum magnificè adornantia, reprehendunt. Sed Eccleſiam rectè his omnibus, pietatem in animis infirmorum excitantibus uti, convincit Angelorum exemplum, magna voce canentiũ: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Et Chriſto nato: *Gloria in excelſis Deo.* Et David inſpirante Deo Pſalmos cõſcripſit ad laudandum iugiter Deum, choros canentium inſtituit, ac in omni inſtrumentorum genere, *in cymbalis bene ſonantibus, in tympano, & chordis, & organo* Deum laudandum eſſe docet, Pſal. 150. Neque verò iſta ad veteris legis ceremonias, ad figurandum res futuras inſtitutas pertinẽt; ſed ad colendũ pio cultu Deum, non minùs quàm orando genua flectere, pectus tundere, dies feſtos colere, in laudem Dei canere, & ſimiles ritus, qui tã Chriſtianis, quàm Iudæis communes ſunt, ut exemplo Chriſti & Apoſtolorum evincitur. Nam peracta cœna noviſſima Dominus Hymnum cecinit. Ioan. 11. magna voce clamavit: *Lazare veni foras.* Matth. 27. *Magnâ voce clamans emiſit ſpiritum.* Hebr. 5. *In die carnis ſuæ preces ſupplicationesq́ue, cum clamore valido & lacrymis offerens.* Act. 16. Paulus & Silas media nocte Hymnos decantant. Ad Epheſ. 5. ad Coloſſen. 3. hortatur fideles, ut in Hymnis & Canticis ſe commoneant. Iacob cap. 5. *Aequo animo eſt, pſallat.* Philo teſte Euſebio ſcribit, Apoſtolorum tempore oratoria fuiſſe, in quibus Hymni Deo canerentur. Dionyſius Areop. teſtatur, in ſepultura defunctorum Pſalmos ſolere decantari.

Tertullianus in Apolog. cap. 2. ex Plinio refert, Chriſtianos ante lucem Chriſto Hymnos ceciniſſe. Laodicenum Concil. can. 16. ſtatuit, Pſalmos in Eccleſia non niſi à cantoribus eſſe canendos. Baſilius Epiſt. 63. ritum canendi toti Orienti communem eſſe teſtatur: quem auxit Chryſoſtomus teſte Socrate lib. 6. cap. 8. In Aphrica quoque receptum fuiſſe cantandi ritum, atteſtatur Cõcil. Carthag. 4. can. 10. Aug. lib. 9. confeſſ. cap. 6. & lib. 10. cap. 33. Epiſt. 119. cap. 18.

CANTVS Eccleſiaſtici meminit Hieron. in vita Pauli primi Eremitæ, cuius exequias S. Anthonius Pſalmorum, Hymnorumq́ue cantu iuxta Chriſtianam traditionem celebravit.

IN Gallicana Eccleſia vetuſtiſſimum eſſe cantandi ritum, ex B. Hilario dicere licet in Pſal. 65. Item ex Concilio Agathenſi cap. 21. ubi ſtatuitur, ut ſingulis diebus Hymni decantentur. De Germanica Eccleſia idem atteſtatur Concilium Aquiſgranenſe cap. 132. 133. monens cantores, ut populi ædificationem canendo quærant.

Aug. lib. 10. confeſſ. c. 33.

Lib 2. retract. cap. 11.

3. Reg. 18. Thom. VValden tom. 3. tit 2. cap. 18. De Sacramentalibus.

Iſaia 6. Luc. 2.

Pſalm. 150.

Matth. 26. Chryſoſt. in comment. Aug. in tit. Pſalm. 72. Epiſt. 119. cap. 18.

Euſeb. lib. 2. Hiſt. c. 16. 17.

Dionyſ. Areop. lib. de Eccleſ. hier. cap. 7. p. 3. Tertul. in Apolog. cap. 39. Lib. ad Vxorem.

Cantus Eccleſiaſticus.

CAP. IV.

De cantus Ecclesiastici utilitate.

Cantus Ecclesiastici utilitas.

Aug. lib. 9. confess. c. 6.

PLVRIMVM valere Psalmorum & Hymnorum cantum ad commovendum pie animum, & inflammandum devotionis affectum, Augustinus expertum se initio suæ conversionis scribit. *Quantum*, ait, *flevi in Hymnis & Canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex eâ æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat in eis*. Et lib. 10. c. 33. *Cùm reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ, in primordiis recuperatæ fidei meæ, magnam hujus instituti utilitatem agnosco*. Idem repetit Epist. 119. cap. 18.

Basil. in Psal. 1. Lactan. lib. 6. cap. 21.

II. Cantus Ecclesiæ valet ad pellendum torporem ac tædium, generandámque animi lætitiam, ut cum delectatione officium (alioqui prolixum & grave) Deo persolvatur.

III. Cantus Ecclesiæ valet ad fidei confessionem. Protestamur enim, nos Christum non erubescere, nec ejus obsequium, licet infideles subsannent. Vnde Iuliano Apostata contempto, primi Christiani altâ voce Psalmos cantabant, teste Ruffino in hist. lib. 10. cap. 35. 36. Theodoreto lib. 3. hist. cap. 17. Tripart. hist. lib. 6. cap. 36.

IV. Cantus denotat, legem Dei fidelibus esse suavem, & illam se non timore, sed amore servare, juxta illud Psalmi 118. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ*: id est: in hujus vitæ mortalis decursu præcepta vitæ & morum cum voluptate decantavi.

V. Plenius Deo reddimus obsequium, quando mente & voce ipsum laudamus, cui nos totos debemus.

Iacobi 5.

POSTREMO Cantus Ecclesiæ suggestiones diaboli pellit, dolores & tristitiam mitigat, divinam gratiam conciliat, Spiritum Sanctum illabi facit, ut in Helizæo patuit, Saule, tribus pueris canentibus in fornace.

4. Reg.
1. Reg.

Iustinus in respons. ad quæst. 117.

ARGVMENTA Sectariorum sunt, *Quòd Deus clamosa voce non indigeat, quasi excitari debeat*, ut per ludibrium sacerdotibus Baal objicit Helias 3. Reg. 18. RESPONDEO, Heliam non reprehendisse clamorem in oratione, sed falsi Dei Baal invocationem, qui exaudire non poterat. Nam in Hierusalem Deum cantu coli probabat, & magna voce ad Deum clamasse Davidem non ignorabat. Quem clamandi ad Deum morem Christus ipse suo exemplo confirmavit, quando preces cum clamore valido effudit. Eúmque imitatus Stephanus voce magna clamavit: *Ne statuas illis hoc peccatum*: non ut clamore Deum excitaret, sed ut se ac alios ad pietatem commoveret, affectúmque suum erga inimicos patefaceret.

II. Argumentum: *Christus docet orantes intrare in cubiculum suum, clausoque ostio Patrem cælestem orare*: in quem locum Chrysost. & serm. 6. Cyprianus scribunt, Deum non esse clamoribus admonendum, cùm cogitationes cordis videat & exaudiat. RESPONDEO, tam Christum quàm Cyprianum & Chrysostomum illis verbis instruere fideles, quomodo privatim orare debeant, submissa videlicet (ne alios ibidem præsentes suo clamore perturbẽt) voce; aut ne singularitatis, vel ambitionis notam incurrant: seu non credente, Deum ubique esse, absconditáque audire videantur: ac denique ne occultarum precum mysteria malorum hominum auribus audiẽda committant, quæ soli Deo, & oranti nota esse convenit. Quòd verò Dominus cubiculum intrare jubet, ad cordis intentionem pertinet, quam solo Dei aspectu contentam esse oportet, non autem hypocritarum more, hominum applausum laudémque sectari. Iuxta August. & Apostolum, qui (1. Timoth. 2.) *in omni loco viros orare* vult. Et ad Ephesios 5. exhortatur fideles, ut psallant & canant in cordibus suis Domino, non tantùm scilicet labiis, quia Deum corde magis quàm voce laudare debeant, ut in eum locũ observat Hieronymus, & in præfatione lib. 2. in Habacuc, ubi theatrales modulationes ad ostentationem & populi oblectationẽ solùm deservientes, arcendas ab Ecclesia censet. *Veri* enim *adoratores Patrem orant in spiritu & veritate*: hoc est, spirituali cultu, nõ carnali & typico, sicut Iudæi; non labiis tantùm, ut hypocritæ; non inani & falso, quemadmodũ idololatræ, sed inspirato à Deo, ex intimo cordis affectu promanante, ac sese per externam vocem annunciante. Iuxta illud: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit*

laudem

laudem tuam. Cor & caro mea exultant in Deo. Voce mea ad Dominum clamavi. Cantum insuper non pertinuisse ad legales ceremonias abolitas, sed ad legem naturalē & divinam, quæ iubet, Deum ex toto corde & ex omnibus viribus diligi, coli, laudari, ex Davidis, Christi, & Apostolorum exemplo manifestissimum est, quorum insequuta vestigia Ecclesia Catholica orationes publicas alta voce fieri constituit, ut fidelis populus sua vota coniungat, ædificetur, atq; ad amorem Dei excitetur. Et quidem cum tali vocis inflexione, distinctè cani, publicasque preces fundi voluit, quæ supplicantis affectū demonstret, ut in officio Paschali (dum lætitiæ cantica frequentantur) luculenter apparet. Similiter & in officio Quadragesimæ (quando luctus & pœnitentiæ tempus est) atque defunctorum: tunc enim voce miserabili orantis affectus exprimitur. Si autem quis canat ea vocis modulatione, quę magis ad oblectationem aurium, quàm ædificationem auditorum serviat; aut id agatur, ut cantus magis delectet, quàm res, quæ cantu continetur; tunc pœnaliter peccari agnoscit Augustinus. Et quoniam homini scienter canere concessum est, non avi; ideo voce intelligibili, distincta, & plenā homo canere debet: Bernardus serm. 47. in cantica.

Lib. 10. confess. cap. 33. Item expos. 2 in Psal. 18.

Bernar. serm. 47. in Cant.

POSTREMO cavendum in Ecclesiæ cantu est, ne admisceātur profana, impura, impudica, vana: similiter & in organorum usu; quod fit, dum modulatione aut sono exprimuntur prœlia, res lasceivæ, cantica amatoria, & alia in libidinem provocantia, quæ ad sacrilegium pertinere docet Caietanus, & ad ignem alienum oblatum per Nadab & Abiud: qui idcirco repentina morte sublati sunt. Eum abusum notat Concil. Trident. sess. 25. cap. 1. Et tradunt varii scriptores, organa rectè propter infirmos in Ecclesia retineri; sic tamen, ut in eis res sanctæ, piæ, graviter, & sobriè ad ædificationem fidelium exprimantur. Conradus Brunus lib. 5. *de ceremon.* cap. 2. Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 78. Dominicus Soto lib. 10. *de Iure & Iustitiā* quæst. 5. art. 2.

Quæ in cantu cavenda.

Musica lasciva in templis non toleranda.

Caietan. in 2. 2. q. 91. art. 2. Levitici 10. Clemens Alexandr. lib. 2. Pædagogi cap. 4. Iustinus q. 107. Greg. lib. 4. Epist. cap. 8. Raban lib. 2. de instit. clerìc. cap. 48. Concil. Aquisgranensf. cap. 130.

CAP. V.

De partibus Orationis.

APOSTOLUS orationis Christianæ quatuor partes constituit. *Obsecro* (inquit) *primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Et ad Philippenses: *In omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deū.* Vbi nō de oratione solius ad altare stantis sacerdotis loquitur, sed de oratione communi omnibus fidelibus, ut ex adiunctis verbis patet: *Volo viros orare in omni loco.* Quænam verò harū partium differentia sit, non omnium una est sententia. Probabilissimā arbitror, quę sentit, Apostolum partitionē hanc ab orationis materia desumere, quæ res bona est, aut mala; præterita vel futura; ut sensus Apostoli sit, orandum esse Deum pro malis avertendis, & bonis accipiendis. Et quidem utraque in futurum postulanda esse, atque pro impetratis coniungēdam esse gratiarum actionem, ita ut sive liberari à malis, sive bona donari nobis à Deo petamus, semper gratiarum actionem petitioni iungamus: hoc est, ita petamus futura, ut nunquam pro iam adeptis gratias agere obliviscamur. Per *obsecrationem* itaque, malorum deprecatio; per *orationem*, bonorum petitio; per *postulationem* autem, petitio in futurum; per *gratiarum* verò *actionem*, grata beneficii accepti recordatio intelligitur. *Humilitatis nostræ est* (ait Hilarius) *deprecari; magnificentia Dei est, orari; fidei est, postulare; confessionis & laudis est, gratulari.* Augustinus Apostolum de publicis Ecclesiæ precibus, quæ tempore sacrificii ad altare funduntur, loqui dicit. Cassianus per obsecrationē intelligit orationem pro remissione peccatorum: per orationē verò, vota, quibus Deo quippiam offerimus: per postulationes autē, preces, quas pro aliis fundimus: per gratiarum actiones denique ipsas Dei laudes pro beneficiis acceptis. Bernardus per obsecrationem intelligit orationem peccatoris, inchoantis pœnitentiam, intercessores adhibentis: per orationem verò, preces pœnitentis, Deum per se accedentis pro indulgentia: per postulationes autem, orationes iusto-

Orationis partes quatuor.

1. Timoth. 2.

Philippen. 4.

Hilar. in Psalm. 140

Aug. Epist. 59. q. 5. Chrysost. in comment. Ambros. lib. 6. de sacramen. cap. 5. Cassian. coll. 9. cap. 9. Bernardus in serm. de quatuor modis orandi.

rum,

rum, qui regnum cælorum, eoq; conducentia petunt: per gratiarum actionem, ejus orationem, qui se à Deo exauditum confidit. D. autem Thomas per obsecrationem intelligit rationem Deo propositam, cur exaudire conveniat: ut cùm dicitur, *per Christi merita, per mortem & passionem.* Per orationem verò accipit mentis ascensionem, conjunctionemque cum Deo: per postulationem, rei quæ desideratur, expressionem: per gratiarum autem actionem, laudes Dei pro ingentibus & plurimis beneficiis ab eo acceptis. Inter has verò quatuor partes duæ sunt præcipuæ: scilicet postulatio, & gratiarum actio. Nam ad Deum accedimus, ut ab eo quippiam petamus, aut ut ei gratias agamus. Cùm enim omnes homines sint miseri, egeni, nec quidquam habeant, nisi datum *à patre luminum, à quo est omne bonum*: sequitur, omnes in universum homines assiduè Deum orare, laudare, eiq; gratias agere debere. Ceterùm objiciet aliquis: quia Deus novit, quid necessarium unicuique sit, & quia est beneficentissimus, quid opus est oratione? quod sequenti capite, Orationis necessitate demonstrata, diluemus.

S. Thom. 2. 2. q. 83. art. 17.

CAP. VI.

De Orationis necessitate.

QVAMVIS Deus futura omnia, etiam quid, & quando ab illo petituri simus, & quos, de quibus rebus exauditurus, vel non, sciat; (ut Matth. 6. Christus docet) attamen invocari vult, & quotidianas necessitates ad se referri, non ut eum veluti nescientem doceamus, quid optemus, aut quo indigeamus; sed ut cor desiderando præparetur, dilatetur, ac capax Dei munerum efficiatur. Tantò enim capacior erit, quantò firmiùs crediderit, speraverit, ardentiúsque desideraverit, eoq; major sequetur effectus, quò ferventior affectus præcesserit. Posset quidem Deus non petentibus, imò ne cogitantibus abunde nobis omnia largiri, sicut animantibus rationis expertibus cuncta ad vitæ usus necessaria suppeditat; sed utilitatis nostræ causa voluit nos orare, ut exerceremus fidem, roboraremus spem, inflammaremus denique charitatem. Orando enim homo profitetur, Deum esse donorum, bonorumque omnium autorem, omnem sufficientiam & beatitudinem ab illo exspectandam. Proinde orando Deum, actu religionis eum colimus; nos ei, veluti Creatori, rerumque omnium moderatori, subjicimus; indigentiam & ab eo dependentiam agnoscimus, dum opē, misericordiam, aliaque ab ejus infinita bonitate postulamus. Licet ergo Deus ab æterno, quid in tempore vellet, dare præscierit atque constituerit, nec sententiam mutet; attamen simul ab æterno decrevit plurima non nisi orantibus, instanterque petentibus, dare: prout homines, mediante generationis actu, multiplicat, frumenta hominum victui necessaria, interveniente agricultura & semente producit. Ordo enim divinæ providentiæ, non solùm qui effectus fient, continet; sed etiam, quibus ex causis, quo ordine ac modo provenient. Inter causas verò etiam actus humani & liberi continentur. Quare oramus, ut quod non nisi per nostras vel alienas preces Deus implere disposuit, impetremus. Tantum enim valent orationes, quantum eas valituras Deus, & ad ea impetranda, quæ se precantibus concessurum, præscivit. *Postulando meremur accipere, quod omnip; otens ante secula disposuit dare.* Vnde Isaac pro uxore sterili oravit, & filios ex ea impetravit, cùm tamen Deus semen Abrahæ per Isaac benedicere prædestinasset. Quare cùm multa etiam ad salutem necessaria (ut perseverantiam, contra tentationes victoriam, & similia) Deus non nisi orantibus & petentibus dare constituerit, confitendum est, orationem non solùm esse utilem, quin imò etiam necessariam, juxta illud Christi: *Oportet semper orare, & nō deficere.* Quam Christi jussionem agnoscens Ecclesia, in officio Missæ canit: *Præceptis salutaribus moniti, & divinâ institutione formati.* Cùm enim admodum multis ad tuendum corpus & animum indigeamus, & nihil cuiquam Deus debeat; reliquum est, ut ad eum veluti omnium bonorum fontem recurramus, nobisq; precibus assiduis necessaria dari postulemus, sine quibus multa sunt, quæ Deus tribuere non vult. Quod patet ex illo Christi verbo: *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi in oratione & jejunio.* Et Psal. 105: *Et dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset,* &c. Et Iacobi 4: *Non habetis propterea, quòd non postulatis.* Et Aug: *Constat Deum, alia danda non*

Orationis necessitas. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 13. Matth. 6.

Aug. serm. 1 in ova... impressis.

Aug. Epist. 21. cap. 8. 9.

Iac. 1.

Aug. lib. 5. de civit. c. 10. Gregor. lib. 1. Dialog. cap. 8. Prosper lib. 2. de voc. gent. cap. 36.

Luca 18.

A Deo institutu oramus.

Matth. 17.

Aug. lib. 2. de bono persev. cap. 16.

orantibus,

orantibus, sicut initium fidei; alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam. Et serm. 1. de S. Stephano: *Si sic non orasset Ecclesia, Paulum non haberet.* Chrysost. homil. de Moyse, tom. 1: *Optat dare, qui præcipit petere: petite & accipietis.* Ibidem latè ostendit, ad conservandum spiritualem vitam, non minùs orationem esse necessariam, quàm cibum corporalem, ad vitam hanc corporalem sustentandam. Hieron. in c. 7. Matth: *Omni petenti datur; ergo si tibi non datur, ideo non datur, quia non petis.* Augustinus verò: *Considerandum est, quæ nos orare præcepit, per quem discimus, quid oremus, & accipimus, quod oramus.* Hanc orandi necessitatē Christus suo exemplo confirmavit, assiduè orando, & in oratione pernoctādo: Apostolus quoque fideles exhortando: *Sine intermissione orate.* Iacobus cap. 1. *Si quis vestrum indiget sapientiâ, postulet in fide:* & cap. 4. *Non habetis propterea, quod non postulatis.* Eccles. c. 18: *Non impediaris orare semper.*

Matth. 7. Luca 11.

Aug lib. 2. de sermo. Domini in monte.

Luca 6. 21. 1. Thessal. 5.

Iac. 1. & 4.

Eccles. 18.

SED non immeritò hic quærat aliquis, quando præceptum orandi obliget? RESPONDEO, quosdam ad orandum obstringi ratione clericalis officii, ordinis, beneficii, voti, aut ex superioris mandato: alios verò ex hujusmodi titulis non astrictos, tum demum ad orandum teneri, quando ratio dictat, spiritualem vitam, propriam vel alienam, sine oratione conservari non posse, juxta doctrinam Apostoli datam: *Orate, ne intretis in tentationem: Spiritus enim promptus est, caro autem infirma.* Festis insuper diebus qui obligatur sacrificio Missæ interesse, tenetur quoque intentionem suam conformare intentioni publici ministri, ac proinde cum eo, & per eum orare.

CAP. VII.

Circa necessitatē orandi errores.

Errores circa orandi necessitatem.

DE orandi necessitate pugnantes reperiuntur errores. Nonnulli orationes prorsus sustulerunt, Dei providentiam erga homines negantes, ut Epicuræi, teste Cicerone, libro *de naturâ Deorum*, & Peripatetici, teste Clemente Alexandrino, & Ambrosio, de qualibus ait Psal. 13. *Dixit impius in corde suo: non est Deus.* Iob. 22: *Circa cardines cæli perambulat; nostra non curat.*

Clem. Alexandrin. lib. 5. & 7. strom. Ambros. lib. 1. offic. c. 13.

HVC revocatur dogma Stoicorum, qui cuncta fatali necessitate fieri tradunt; quibus consentiunt Abaillardus & Calvinus, qui prædestinationem absolutam adferre necessitatem contendunt, ita ut aliter fieri aut evenire nequeat, quàm sit prædestinatum. Quem errorem amplexi etiam sunt Wicleff, Huss, Lutherus; ex quo sequitur, inutiles esse preces, cùm omnia eventura sint ex absoluta necessitate.

Bernardus Epist. 190.

ALII per orationes, Dei providentiam immutari posse docuerunt: quos confutat S. Thomas lib. 3. *contra gentes.* cap. 96. Alii orationi justificationem, omnemque perfectionem, absque sacramentis & bonis aliis operibus assignarunt: hi Euchitæ dicti sunt, atque Massaliani & Psalliani, de quibus Epiphan. hæresi 80. Aug. hæresi 57. Tripart. histor. lib. 7. cap. 8. Damascenus hæresi 80. His affines exstiterunt Monachi quidam, ita orationi esse insistendum tradentes, ut ne vitæ quidem sustentandæ gratiâ manibus operandum vellent. Contra quos Augustinus scripsit librum *de opere Monachorum.*

SVNT denique alii, orandi necessitatem tollentes, quia homo suis viribus bene vivere queat, mandata Dei perseveranter observare, gratiam insuper ac gloriam suis meritis consequi. Tales fuere Pelagiani, qui gratiâ hominem adjuvari sentiebant ut faciliùs faceret; non autem esse necessariam, ut recte, bene viveret. Contra quos agit Augustinus hæresi 80. lib. 1. *De gratiâ Christi* cap. 30. Epist. 107. Lib. 2. *De peccat. merit.* cap. 5.

AFFINIS huic fuit error Begardorum, qui hominem in hac vita eò perfectionis venire docuerunt, ut impeccabilis esset, ac proinde oratione non indigeret, ut apud Philastrium in hęresibus adjectis, voce, *Begardi*, repetitur. Nec ab errore hoc multùm recedunt sectarii moderni, qui pręcipuos fructus orationis tollunt: scilicet impetrare justificationem, satisfacere, mereri; quæ sola fide obtineri contendunt, contra Scripturas: *Nonne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me? Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Itē propter Oniæ sacerdotis preces, vita Heliodoro donata est. Segor ad preces Loth ab incendio liberatur: Moyses populo veniam impetrat, Iob amicis. Hierem. 18. & Ezech. 22. Deus se quæsivisse ait virū, qui se opponeret, ne dissiparet terram. Ex quibus clarè liquet, Deum per orationem multa dare, quæ aliter non sit daturus. Vnde orat Ecclesia pro in-

Matth. 18.

Rom. 10.

2. Machab. 3.

Gen. 19.

Exodi 32.

Iob. 42.

fidelibus,

fidelibus, ut Deus eis tribuat fidem: pro legis divinæ prævaricatoribus, ut Deus eis donet obedientiam sanamque mentem, sciens, Deum constituisse multa non aliter, quàm intercedente oratione, dare.

Cap. VIII.

De orationis fructu.

Orationis fructus. *1. Timoth. 4.* QVEMADMODVM de pietate Apostolus dixit, utilem esse ad omnia, ita oratio ad omnia prodest, uberrimosq; fructus parit. I. Insigne religionis argumentum est. Oratione siquidè homo se unit Deo, seipsum ei subjicit, authorem bonorum agnoscit, in omni necessitate unicum esse refugiũ profitetur. Vnde incenso comparatur, quo religiosus actus Deo exhibetur. *Invoca me, & honorificabis me.* Nam oratio indigentiæ argumentum est, & assidua commonitio ejus, à quo beneficia sunt accipienda. *Psal 140.* *Apoc. 5. & 8.* *Psal. 49.* *Aug. epist. 105. Lib. de bono persev. cap. 7. tract. 102 in Ioan.*

II. Oratione, cùm nobis, tum aliis omnia impetramus, idque propinquius, quàm ex fide, ex qua invocamus. *Multum* enim *valet oratio, quæ cælum claudit & aperit*, ut *clavis cæli* meritò dicatur, cùm donorum cælestium amplitudinem descendere faciat, solem ipsum stare, pluvias effundi. Hæc enim aquas divisit, mortuos suscitavit, vim ignis fornacis compescuit, leonũ feritatem domuit, remissionem peccatorũ impetravit (ut patet in Davide, Manasse, Magdalena, Publicano & aliis) victoriã contra diaboli tentationes, contra visibiles & invisibiles hostes; incolumitatem, quietã & tranquillam vitam, fructus, serenitatem, sanitatem, prosperitatem, morborum depulsiones, cuncta denique nobis vel aliis necessaria, oratione impetramus. Vnde à Chrysostomo rectè constituitur *Basis & radix vitæ frugiferæ, causa omnis virtutis, justitiæ ac boni, quodcunque sperare licet.* *Rom. 10.* *Iac. 5.*

SED cur sæpe Deus orantes non exaudit? Respondet Iacobus: *Petitis, & non accipitis, eò quòd male petatis*, scilicet negligenter, remissè, absq; attentione; vel quòd vobis non expedit, imò fortè supervacaneum aut noxium futurum esset. Quædam enim Deus negat propitius, & concedit iratus, prout B. Paulum, petentem liberari à stimulo carnis, nõ exaudivit: Israëlitas verò ardentes concupiscentia carnium exaudivit quidem, sed confestim eorum impatientiam castigavit. Magna itaque Dei benignitate vota nostra subinde non exaudiuntur, quia multò ampliora dona nobis exinde proveniunt. *Iac. 4.* *2. Cor. 12.*

III. Orationis effectus, est satisfactio pro peccatis. Cùm enim opus sit laboriosum, etiam satisfactorium est. Hinc frequenter Iejunio & Eleemosynæ jungitur, ut Tobiæ 12. *Bona est oratio cum jejunio & eleemosyna.* Matt. 6. *Cùm oras, cum iejunas, cum eleemosynã facis.* Imò valet oratio tantum apud Deũ ad pœnas evadendas, ut Deus quodammodo piorũ orationibus constringatur, juxta illud Exod. 32. ad Moysen, *Dimitte me, ne obsistas mihi.* Ierem. 7. & 18. atq; Ezechielis 22. Vnde in omni necessitate iræ Dei Ecclesia orationem objicit.

IV. Orationis fructus est, quòd à justo facta, meritoria sit, majoris gratiæ & gloriæ. Iuxta illud Christi: *Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, in angulis platearũ orantes, ut videantur ab hominibus: dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autẽ cùm oraveris, intra in cubiculũ tuũ, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Vbi promissio est mercedis, sub conditione faciendi operis, ibi meritum agnoscendum est, secundùm illud: *Dignus est operarius mercede sua.* Quòd autem oratio prosit oranti, etiamsi alteri pro quo fit, non prosit, ex Christi dicto liquet: *Si domus non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.*

V. Orando exercemus fidem. *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?*

VI. Oratio mentem illuminat, juxta illud Psalmi: *Accedite ad eum, & illuminamini.* In cujus rei typum Moyses à colloquio Domini facie splendẽte rediit, & Christus orans transfiguratus est (Lucæ 9.) atque nonnulli sancti plura orando quàm studendo didicerunt: ut de S. Bernardo, S. Thoma, S. Bernardino, & aliis scribitur.

VII. Oratio maximam dignitatem animæ conciliat, quæ ad familiare Dei colloquium orando admittitur. Chrysostom. hom. 30. in Gen. & libr. 1. *de orando Deo.*

VIII. Fiduciam accedendi ad Deum tribuit. Nam quò frequentiùs Deum accedimus, eò confidentiùs ad eum recurrimus.

IX. Charitatem Dei inflammat, majorumq; bonorum animam capaciorem reddit. Ex congressu enim Dei ad eius amorem inflammamur. *In meditatione meâ exardescet ignis*, ait Propheta.

X. Humilitatem, Deiq; timorem conservat. Nam eum non esse offendendum admonet, à cujus ope ac benignitate homines in omnibus dependent.

XI. Oratio rerum terrenarum contemptum parit. Facilè namque vilescunt omnia transitoria, quærenti & anhelanti cælestia, ut habet Augustinus.

Aug. lib. 9. confess. cap. 1. & 10.

POSTREMO gignit oratio incredibilem animi voluptatē, pacem, gaudium, delectationem. Facit enim, ut homo gustare incipiat, quā svavis Dominus sit: qua suavitate permoti nonnulli, non solùm in oratione pernoctarunt, sed etiam dies noctibus jungentes in oratione læti perduarunt.

CAP. IX.

De modo orandi.

Orandi modus.

Iac. 4.

QVALIS oratio esse debeat, ut enumeratos fructus consequatur, nunc explicādum est. *Quidam enim petunt, & non accipiunt, quia male petunt.* Vnde colligimus, Scripturas promissionem continentes, quod *omnis qui petit, accipit*, intelligendę sint sub conditione, modò debite petatur, modò circumstantiis necessariis oratio muniatur. Quænam verò illæ sint, Augustinus expressit: *Deus omnibus affluenter dat, qui sic petunt, & tantū petunt, quantū res tāta petenda est.* Inprimis *postulet in fide nihil hæsitans, dans gloriā Deo, plenissimè sciens, quòd quæcunque promisit Deus, potens est & facere.* Oportet enim orantem credere, Deum in suis promissis esse fidelissimū, ac potentissimum, qui omnia quæ vult, possit: simul & benignissimum, qui bona promissa dare velit: & deniq; sapientissimum, qui sciat, quid, & quando nobis dare expediat: qua fide mens sublevata, certam spem concipit impetrandi ea, quæ Deus se daturum opem ipsius flagitantibus promisit, gratáque memoria recolens accepta priùs beneficia, ad thronū gratiæ accedens homo, tanquam filius benignissimo Patri suas necessitates exponit, sibiq; misericorditer subveniri postulat. *Quod enim fides credit, spes & charitas orant: & qui nō amat, inaniter credit & sperat.* Vnde Dominus Patrem tales quærere dicit, qui adorēt eum in spiritu & veritate: hoc est, ardenti desiderio, filiali affectu, juxta illud Psalmi 61. *Effundite coram illo corda vestra.*

Aug. lib. de nat. & grat. cap. 17.
Conditiones orationis.
Iac. 4.
Rom. 4.

Aug. Enchir. c. 7. & 117.

SVNT autem alii letiferis peccatis pleni, qui fide informi, languida & imbecilli, se conantur ad Deum erigere, sed peccatorum conscientia perculsi, è longinquo veniam à Deo suorum delictorum petunt; & hi à Deo non repelluntur, sed invitantur: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Talis fuit publicanus, qui oculos suos in cælum attollere non audebat. Item filius prodigus ad se reversus, & Maria Magdalena. Vnde Augustinus verba cæci reprehendit dicentis: *Scimus, quia Deus peccatores non audit.*

Matth. 11.
Luca 18.
Luca 15.
Luca 7.
Aug. tract. 44. in Ioan. & hom. 43. inter 50.

TERTIUM genus eorum est, qui unius Dei notitiā imbuti, sed nondum fide Christiana illuminati, ad studium veritatis excitantur, summisq; precibus à Deo edoceri postulant: tales, si in ea voluntate permaneant, à Deo exaudiri comprobat Centurionis exemplum.

Act. 10.

QVARTVM genus eorum est, qui perseverantes in sua impietate, afflictiorum pœnarúmque metu permoti, Deum orant, ut Antiochus, & Augustinus se aliquando orasse confitetur: *Da continentiam, sed non modò.* Talium orationes Deus ordinariè non audit, quin potiùs *oratio fit eis in peccatum*, Psalmo 108. Interdum tamen Deus sic orantes iratus exaudit, sicut Israëlitas, carnes impatienti animo deposcentes: item petentes regem, ut notat Augustinus epist. 121. cap. 13. serm. 53. *de verbis Domini*, tract. 73. in Ioan. Sic etiam diabolum exaudivit, petentem sibi concedi potestatem in Iob, & intrandi in porcos. Nonnunquam verò etiam peccatores Deus exaudit, ut eos beneficiis ad se alliciat. Vide Chrysost. in opere imperfecto in Matth. hom. 18.

2. Machab. 9.
Aug. lib. confess.
Numero. 11.
Psalm. 77.
Osea 3.
Iob. c. 1. & 2.
Luca 8.

Ex quibus colligimus, ut infallibiliter exaudiamur, quatuor conditiones exigi: scilicet, ut ad salutem necessaria petamus; piè, nobisipsis, atque perseveranter, tantum quantum res potenda est. I. conditio ex Christi verbis elicitur (Matth. 7. Lucæ 11.) quibus promittit, spiritum bonum Patrem cælestem non denegaturum petentibus; Ioan. 41. Et 15. & 16. in nomine suo petentibus. Non petitur autem in nomine Salvatoris, quod adversatur utilitati salutis; nec in nomine magistri, quod petitur cōtra regulā magisterii; ut Augustin. frequenter inculcat, epist. 121. cap. 14. Enchir. 114. ubi admonet,

Quatuor conditiones orationis.
S. Thom. 2. 2. q. 83. ar. 15.
Aug. in Ioan. tract. 73. 81. & 102. in Psal. 108. Enchir. 114.

Chrysost. hō. 30. in Gen. 79. ad Antiochenos. Chrysost. hō. 8. in 1. ad Timoth.

monet, illa rectè peti, quæ possunt sperari, & quæ oratione Dominica continentur. Ambrosi. serm. 19. in Psal. 118. *Magna pete; non audit Deus, nisi quod dignum suis ducit beneficiis.* In temporalibus locum habet, quod ait Apostolus: *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*, ut prosequitur eleganter Chrysostom. & Bernardus serm 5. *in Quadragesima.*

Rom. 8.

Matth. 21. Marci 11. Iac. 1.

CIRCA secundam conditionem, quæ requirit, ut oratio piè fiat, hoc est, ex Fide, Spe, & Charitate, juxta illud, *postulet in fide nihil hæsitans*, observandum est, Lutheranos velle, oraturum certa fide credere, Deum sibi esse propitium, votáque sua exaudienda. Contra quos Scriptura sacra, excludens illam certam persuasionem, quam requirunt sectarii, (& quę non fides vera, sed inanis præsumptio est,) solam spem & fiduciam exigit. Iob 9. *Cùm me exaudierit, non credo quòd audierit vocem meam.* 2. Regum 12. *Quis scit si* &c. Ioëlis 2. Ionæ 2. & 3. Danielis 4. Actor. 8. *Roga Deum, si fortè remittatur tibi hac cogitatio cordis tui.* Matth. 26 Dominus hortatur Apostolos orare, ne intrarent in tentationem; quos tamen sciebat eâdem nocte omnes scandalum passuros. Et Apostolus jubet fideles orare pro omnibus hominibus. Quod exequitur Ecclesia, pro infidelibus & aliis orando: at certum est ipsam non exaudiri pro omnibus, prout nec Apostolus pro seipso in omnibus exauditus est. Oravit enim pro fratribus secundùm carnem, id est, pro infidelibus Iudæis; & ut ipse liberaretur à stimulo carnis.

Aug. in Psa. 50. Chrysost. hō. 5. ad Antiochenos. 1. Timoth. 2. Rom. 9. 2. Cor. 12.

DENIQVE Scriptura in orante multa requirit, quæ nullus nisi temerarius se habere certò credere potest. I. exigit cordis munditiam. Isaiæ 1. *Cùm multiplicaveritis orationem vestram, non exaudiam.* Psal. 65. *Iniquitatem si aspexi in corde meo: Multùm valet oratio justi: Si cor nostrum non reprehēderit nos. Quòd si nō dimiseritis*, &c. Vbi II. requirit Dominus, ut oraturus ex corde dimittat. III. Necessaria est humilitas, ut exemplo Publicani Dominus illustrat; & ipse procidens in faciem suam oravit. IV. Orationi jungēdum est iejunium (Matth. 17.) & eleemosyna Isaię 56. 58. Tob. 12. Prover. 21. 1. Ioan. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

Proverb. 28. Iacobi 5. 1. Ioan. 3. Marci 11. Matth. 6. Luca 18. Matth. 26.

SED objiciunt sectarii: Dominus Matth. 21. Marci 11. ait: *Credite, quia accipietis*: & Iacobus: *Postulet in fide nihil hæsitans*: & Cyprian. scribit, unumquemque tantum accipere, quantum credit. Et Bernard. vult credi, quòd tibi Deus dabit, quòd tibi sit propitius, serm. 1. *de annuntiatione.* RESPONDEO, hæc & similia Scripturæ atque Patrum verba nihil aliud significare, quàm Deū posse & velle sua promissa complere, nec ex eius parte defectum fore, sed ex parte orantis exigi, ut nulla diffidentia, nulla animi inconstantia vel infidelitate laboret; sed ex Fide, Spe atque Charitate orationem fundat, séque dignum & capacem donorum Dei reddat, juxta illud Christi: *Creditis, quia hoc possum facere vobis?* & Apostoli: *In repromissione Dei nō hæsitavit diffidentiâ, sed confortatus est fide, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere.* Ex qua fide spes & bona fiducia oritur impetrandi ea, quæ petuntur: de qua Apostolus ad Hebræos 4. & Euseb. lib. 7. histo. c. 25. refert, Gregor. Neocæsariensem tantam ex Christi verbis fiduciam concepisse, ut rupem oratione transtulerit.

Iac. 1. Cyprian. li. 1. Epist. 6. lib 4 epist. 4. Bernard. ser. 1. de annuntiatione. Matth. 9. Rom. 4.

PRÆTER autem supradicta V. necessarium est, ut oratio verè pia sit, ex corde puro, Dei amore succenso fluat. Nam *impiorum oratio execrabilis est*: Et, *si aspexi in corde meo iniquitatem, non exaudiet Dominus*, ait David. *Deprecationes* verò *timentium se exaudiet Dominus. Aures enim Domini in preces justorum. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Vnde Ioan: *Quidquid petierimus ab eo, accipiemus, quoniam præcepta ejus custodimus*, Ira exauditus fuit Ezechias, contra Assyrios opem à Deo implorans. Et Iosaphat, 2. Paralipō. 19. Tertul. lib. *de orat.* scribit, Christi spiritu animatā orationē singulari privilegio exaudiri. Ambros. autem addit: magnos, Deoq; charos viros, pro magnis peccatoribus orando exaudiri. Licet enim peccatorum orationes subinde Deus exaudiat, non tamen habent infallibilem impetrandi promissionem. Vnde Danie. 4. adjūgitur dubitationis particula: *Quis scit*, &c. & Act. 8. *si fortè remittatur*, &c. VI. Pietas orationis devotionem exigit, id est, animi exultationem, alacritatem, delectationem, ut seriò, attentè, reverenter, ac sollicitè ad ea, quæ petuntur, intendat, qui orat. *Maledictus enim, qui facit opus Dei negligenter.* Hinc Christus, ostio clauso Patrem in absconditio docet orare, ne scilicet favor auræ popularis, cogitatio carnalis, secularis, aut

Proverb. 28. Psal. 65. Psalm 33. Psalm. 14. Psalm. 36. 1. Ioan. 3. Isaia 38. Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 9 & in 5. c. Luca. Hierem. 48. Matth. 6.

Grego. li. 11. mor. c. 27. 28.

Baſil. de conſtit. monaſticis c. 2.

Rom. 12. 1. Petri 4. Apoc. 3. Hebr. 5. Tobia 12.

Bernardus ſerm. 47. in cantica. Proſper lib. ſent. 6.

mercedis terrenæ cupiditas ſub repat. Mens enim ſuæ mutabilitatis pondere facilè aliò impellitur, niſi in ſuo ſtatu arcta cuſtodię diſciplina teneatur. Quāta verò oranti opus ſit attentione, illuſtrat Baſilius exēplo eius, qui terrenū Regem alloquitur. Paulus Coloſ. 4. vult nos in oratione vigilare, ſpiritu ferventes eſſe: tepidi enim evomūtur. Vnde Chriſtus *cum clamore valido & lacrymis preces Deo obtulit*. David, *rugiens* oravit; Tobias *cum lacrymis*: Bernardus ſerm. 47. in Cantica pulchre monet, ut oremus Deū non pigri, nō ſomnolenti, nō oſcitantes, nō parcentes viribus, nō præcidentes verba dimidia, non integra tranſilientes, nō fractis & remiſſis vocibus muliebre quiddā balbà de nare ſonantes; at virili ſonitu & affectu voces Spiritus ſācti depromētes, ut idē litoris & cordis ſonus.

Ioan. 14. 1. ioan. 5.

Aug. tract. 102 in Ioan. Chryſoſt. hom. 57. ad Antioch.

CIRCA tertiam conditionem, ut pro ſeipſo quis oret, ſi certò exaudiri velit, obſervandū, nobis orantibus promiſſum eſſe, quòd dabitur nobis, quòd audiet nos. Vnde colligit Auguſtinus, Deum non promiſiſſe, quòd pro aliis nos exaudiet: quia ſæpe beneficiorum Dei capaces non exſiſtunt, & preces ſanctorum illis potiſſimùm proſunt, qui ſimul petunt.

Iudith. 8. Pſal. 26. 29. Abacuc 2. Aug lib. de nat. & grat. c. 17.

Aug epiſt. 121 cap. 9. Libr de hæreſib. c. 57.

Beda in 18. c. Luc Haymo & Anſel. in 1. ad Theſſa ca 5.

QVARTA conditio, ut perſeverans ſit oratio, exigit, ut neque tempus, neque modum Deo ſtatuamus, qui ſua dona tribuit, quibus, & quando placet. Qui mora franguntur, Deum potiùs tentare, quàm orare cenſentur, ut Iudith ſapienter concives admonuit, & Pſaltes regius, & Abacuc: *Si moram fecerit, exſpecta eum*: quod exemplo importunè inſtantis amici docet Chriſtus Lucæ 11. Apoſtolus 1. Theſſal. 5. *Sine intermiſſione orate*. Quomodo autem ſemper oremus, exponit Auguſtinus dicens, eum ſemper orare, qui Deo iungitur amore, deſiderio ac memoria. Item, qui nullo die certa orandi tempora intermittit: ſicut David 2. Reg. 9. ait: *Comedes de menſa meâ ſemper*. Beda, Haymo, & Anſelmus: *Semper orat, qui manè, meridie ac veſperi orat*. Denique ſemper orat, qui die ac nocte preces fundit, omni data occaſione. Quali phraſi utitur Pſaltes Pſalm. 1. 24. & 33. *Oculi mei ſemper ad Dominum*: *ſemper laus ejus in ore meo*.

Cur Deus non ſtatim exaudiat.

2. Cor. 12.

CVR autem non ſtatim Deus orantes ſemper exaudiat, variæ ſunt cauſæ. Aliquando enim petuntur, quæ ſtatim dari non expedit, ad pellendum ſuperbiæ tumorem: quod Apoſtolo contigit, petenti liberationem à ſtimulo carnis. Quandoque verò differtur exauditio, ut orandi deſiderium inardeſcat, vel aliis innoteſcat, ut in Chananæa patuit; vel ad probandam exercendámque patientiam, ut in Iob, Tobia, & ſimilibus eluxit: aut ad commendandam humilitatem, ut in Centurione apparuit: vel denique, ut Dei beneficia diu concupita dulciùs obveniant, nec tam citò viloſcant: ac poſtremò, quia Deus aliquando immutabili decreto quædam fieri decrevit, ut quibuſdam inferre flagella temporalia, quæ nullis precibus averti velit. Sic Moyſen, ut promiſſionis terram ingrederetur, exaudire noluit: neque Davidem pro infante orantem, ut non moreretur. Quod ſignificatur illis verbis Iob: *Deus, cujus iræ nemo reſiſtere poteſt*, interprete B. Gregorio lib. 4. Moral. cap. 30.

Aug. lib. de verb. Domini ſerm. 5.

Deut. ult. 2. Parali. 31.

Iob 9.

CAP. X.

Quâ linguâ oratio fieri debeat, an ſolum intellectâ?

Oratio non lingua ſolùm intellecta fiat

Aug epiſt. 121 cap. 10. Iſaia 29. Matth. 15.

Concil. Trident ſeſſ 24. c. 7. reform.

Oratio quæ fit lingua nō intellecta quando utilis.

ORATIO attentionem devotionémque exigit, ſimúlque, ut quæ ore petuntur, etiam corde atq; affectu deſiderētur, ne in reprehenſionē Iſaiæ à Domino cōprobatam incidatur: *Populus hic labiis me honorat, cor autē eorum longè eſt à me*. Ideo expedit, ut orans ſermone, verbiſque à ſe intellectis utatur: in quem finem ſtatuerunt Concilia Symbolum, Orationemque Dominicam memoria teneri, intelligi, atque ex toto corde credi: & Tridentinum ſtatuit, Catechiſmum lingua vernacula edi, ſalutíſque monita explanari. Quamvis autem expediat, orantem verba ſua intelligere, ut oret ſimul ore, ſpiritu & mente; attamen utilitate haud caret oratio facta linguâ nō intellectâ, dummodo quippiam ſancti oratione peti non ignoretur; ut manifeſtè convincitur ex veteri colendi Dei ritu, quo Iudęi ſignis non intellectis Deum verum honorantes, gratum ei cultum deferebant, ab eoq; beneficia ſumma impetrabāt, modò ſigna rerum credendarum ſuas ceremonias eſſe noſcerent, etiamſi myſteria ſignificata non intelligerent, Auguſtino teſte libro 3. *De doctrina Chriſt.* cap. 9. Et Chriſtus voces infantium, atque turbarum acclamantium: *Benedi-*

Hus qui venit rex Israel,approbavit; quãvis prophetæ vaticiniũ,& regni Christi qualitatem non intelligerent, cùm ipsi Apostoli carnale arbitrarentur,ut ex filiorum Zebedæi petitione liquet. Nam ut oratio, laus, & gratiarũ actio placeat Deo,sufficit,ut de rebus signis expressis confusa & generalis notio habeatur, quam facilè omnes linguâ latinâ orantes cõsequi possunt,ex Catechismi lingua nota expositione; siquidem & illi, qui vernacula lingua Dominicam orationem recitant, non nisi confusam rerum in ea contentarum notitiâ habent, ex concionibus magis,quàm ex verbis pronunciatis haustam. Quotus enim Christianorum,qualitatem regni Dei, aut in qua re consistat,intelligit?ut notat Aug.addens, preces quę ex ignorãtia creduntur bonæ, suo fructu non carere; cùm orationis vitium, bonus precantis affectus evacuet.

Matth.20.

Aug.lib.3. enn.Don.c. 15.lib.6.ca. 25.

Si ergo privatæ orationes, quæ à fidelibus funduntur, utiles sunt, etiamsi nõ exactè verba,neq; res petitæ intelligantur; multò potiore ratione preces publicæ, quæ à Clero nomine populi Deo fiunt,utiles sunt,etiãsi lingua Latina passim vulgò ignota fundantur: nã oratio ad Deum,non ad populum dirigitur. Vnde & absente, nec audiẽte populo,hujusmodi oratio pro illo facta sępe exauditur, ut patet exemplo summi Sacerdotis,qui in sancta sanctorum ingressus, pro absente populo supplicabat: & in die expiationis Sacerdos, populo foris stãte,litabat, ut Lucę 1. de Zacharia narratur. Sufficiebat enim, populũ scire,quòd Sacerdos pro suis & aliorum peccatis interecederet, etiamsi quid verbis exprimeret,aut faceret, ignoraret. Nã & David laudari Deũ præcepit instrumẽtorum sonis, & Psalmotum cantu,juxta diei cujusq; ritum. Qui Dei cultus populo illi profuit, etiamsi quæ canerentur, non intelligeret.

Publica Ecclesiæ preces fieri possunt lingua non intellecta populo.

Leviticus 16.

2. Paralipom. 16. & 23.

Præterea in Actis Apostolorum legimus,Moysis & Prophetarum libros omni Sabbato in Iudæorum Synagogis legi consuevisse, procul dubio in lingua,qua cõscripti erant,licet Iudæi per gentes dispersi Hebraicam linguã non intelligerent,quia sufficere noverant, à Levitis interpretationem populo fieri. Nec dissimili cõsilio Apostoli Evangelia & Epistolas suas nõ vulgari omnibus lingua,sed tãtũm Hebraicè,Græcè aut Latinè scripserũt, indicantes sufficere, quòd præfecti Ecclesiæ scripta illorum intelligerent, quæ loco ac tempore populo exponere possent. Sic Paulus Romanis,Ioannes quoque Parthis Græcè scripserunt: quorum exemplo qui Barbaris nationibus Evangelium annunciarunt,satis esse arbitrati sunt,officium in idiomate clero noto fieri, per quem populo exponeretur. Quare ambigendum non est, ex Apostolica traditione descẽdere,quòd in orbe Christiano divinum officium in una trium linguarũ, in cruce Domino consecratarum, publicè celebretur, Hebraicè videlicet, Gręcè, aut Latinè, quamvis nulla harum linguarum esset vulgaris; aut si quandoque fuisset, jam esse desiisset. In Aphrica Latinè officium divinum fuisse celebratum, constat ex Cypriano & Augustino; cùm tamen ibi lingua Punica vulgaris esset, ut patet ex Aug. ser.35. *de verbis Domini*. In Ecclesia Gallicana semper Latinè officium celebratum fuisse,testatur Concil. Vasense c.7. statuens,ubiq; cani: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*. In Hispania quoque usum semper Latinę linguę viguisse, officiumq; divinum in ea peractum esse, Isidor. in libr. *de offic. divin.* ostendit. Et Cõcil. Toletanũ IV. c.2. Bracarens. I. c. 20. decreverunt, eundem modũ orandi, psallendi,atq; in Missa populum cõsalutandi observari, dicendo, *Dominus vobiscum*. De Anglicana Ecclesia testis est Beda lib.1. *histor.* ca.1. Thom. VValdens. tom.3. *de Sacram.* tit.3. & 4. De Germanica Ecclesia patet ex Amalario Trevirensi, & Rabano Moguntino Episcopo. De Bohemica liquet ex Greg VII. epist. ad Ducem Bohemiæ. De Italica Ecclesia testatur Isidor. quòd formam officii divini à B. Petro acceperit, quam postea Gelasius I. reformavit, exinde Gregor. VII. Pius V. & Clemens VIII. Innocentius autem III. mysteria Latinæ Missæ exposuit.

Act.13. & 15.

Accedit, quòd nullum usus contrarii vestigium apud Catholicos in orbe universo reperiatur. Nam Syri, Armenii, Indi, Iaponii, & alii quicunq; fideles in aliqua harum trium linguarum divinum officium peragunt: soli hæretici & schismatici contrarium usum invexerunt. Fideles enim sibi persuasissimum habent, non magis populo necessarium esse, verba Sacerdotum cõmuni nomine offerentium intelligere, quàm cliẽti verba sui advocati; vel supplici,orationẽ sui intercessoris audire. Non enim ad populum, uti in exhortatione, sed ad Deum orantis sermo dirigitur. Vnde factum, ut populus

à clero etiam loco distinguatur, & separatus consideat, ut ex Dionysio Areop. & facto Ambrosij (qui Theodotiũ choro excedere jussit) notum est: quia sufficit, ut populus clero affectu orandi jungatur, etiamsi verba communis officii non intelligat. Verborum enim intelligentia servit cognitioni rerum, quæ ex sola verborum intelligentia haberi nequit, cùm verus Scripturæ sacræ sensus multo labore, studio, & patrum traditione comparetur. Multæ enim Scripturæ sententiæ à rudibus crudè intellectæ, vulgari suo idiomate scandala errorésq; parerent. Quid enim plebejus concipiet, si audiat, Deum creasse hominem ad imaginem & similitudinem suam? nónne corporeum sibi Deum effinget? Rursus, *Nasus tuus sicut turris*, & pleraque alia, quomodo vulgari lingua pronuntiata intelligentur? Non igitur populo utile, sed perniciosum foret, lingua notâ Scripturas in officio publico recitari. E contra verò plurima Ecclesiæ commoda ex usu communis linguæ doctis notæ obveniunt. I. enim majestas quædam, gravitas & ornatus divino officio comparatur usu linguæ latinæ, cui nullum barbarum idioma in exacta sui proprietate conferri valet. II. Vnitas & concordia officij divini faciliùs retinetur. III. Fidei sinceritas per Episcoporum variarum gentium communicationem, & generalium (si opus sit) Conciliorum convocationem faciliùs conservari potest. Si enim nulla foret cõmunis omnibus lingua, populorum statim divisio consequeretur, dum quisque versionem Scripturæ sacræ in suo vulgari sermone factam pro optima sequeretur. Et quis in tãta idiomatum differentia idoneus controversiæ judex erit? quis hanc versionem sinceram, illam adulterinam censebit? At ubi una communis omnibus lingua est, ibi facilè idem psallendi modus, sacrificandi ritus, eademq; Ecclesiæ disciplina observatur; & de fidei controversiis, scripturarúmque genuina versione Patrum Ecclesiæ judicium haberi potest. Quantum insuper diversitas sermonũ ad animorum divisionem inducendam valeat, ex confusione Babylonica constat: docetq; experientia, quàm potenter hominũ animos identitas sermonis conciliet, ut penè magis homo delectetur societate canis, quàm hominis, cui animi conceptum communicare nequit.

Theodoretus lib. 5. histo. c. 18.

Commoda ex usu linguæ latinæ.

Beda lib. 5. histo. Angli. cap. 22.

SED objiciunt sectarii, Apostolum peregrinæ seu ignotæ linguæ usum rejicere. RESPONDEO, Apostolum loqui de conventibus, qui instituebantur ad ædificationem, exhortationem, & cõsolationem, in quibus ad ostentationẽ uti linguâ nemini præsentium notâ, inutile ac reprehẽsione dignum erat. sed orare linguâ sibi familiari, aliis verò saltem ex rerum significatarum confusa apprehensione non ignota, minimè damnat Apostolus, licet eum, qui lingua sibi nota, & mente simul res postulatas intelligente orat, priori præferat. Christiani verò passim idiomate sibi noto exponi audiunt, quæ latino sermone dicuntur: unde non est illis peregrinus sermo prorsus ignotus. Cumque Moravis neophytis (Ænea Sylvio teste) aliquando concessum fuisset, ut Sclavonicâ linguâ divinum officium celebrarent, experientiâ didicerunt, eã rem plus nocumenti, quàm utilitatis afferre; ideoq; ultrò in communem aliorum fidelium morem transierunt.

1. Cor. 14. Objectionis solutio.

Concil. Lateranen. c. 6.

Lib. de Origi. Bohem. c. 13.

CAP. XI.

De horis canonicis.

INTER omnes Reipublicæ functiones, religionis sacrorumq; cura, seu Dei cultus primum locum vendicet, sine quo vinculo Respublica consistere nequit. Et quia singuli de populo variis artibus, officiis, functionibus distracti, rebus divinis assiduè intendere nequeũt, certis ad hoc delectis personis munus, Deum cõmuni omnium nomine precãdi & laudãdi impositũ fuit; vixque ab initio Mundi gens aliqua tam fera vel barbara reperta est, quæ suos Sacerdotes, Templa, lucos, ceremonias, Aras, certáq; precum & gratiarum agẽdarum genera non habuerit; ut lib. 1. testatur Valerius Max: & confirmat sacra historia, narrans Enos, Noë, Abraham, Melchisedech, Iob, & alios peculiari ceremoniâ Deũ coluisse ac invocasse: & Ægyptios, Chananæos, Madianitas, vicinosq; populos templa, sacerdotésq; habuisse. In veteri autem lege Deus Leviticã tribũ (Rempub. instituens) huic officio deputavit, cui postea David certum psallendi, Deumq; laudandi modum adjunxit. Quæ omnia Christus approbavit, dum ait: *Domus mea, domus orationis vocabitur*. Et frequenter ipse oravit: quin & in oratione pernoctavit; ac semper orandum esse dixit, hymnum quoq; cecinit, & Apostolis certam orandi

Hora canonica.

1. Paral. 23. 2. Paral. 29.

Math. 21. Luc. 6. 18. Math. 26.

randi formulam tradidit. Apostolos verò certa quoque orãdi tempora observasse, colligimus ex Actis, ubi *Petrus & Ioannes ascenderunt in Templũ, ad horã orationis nonã*. A quibus certa orãdi tẽpora etiam fidelibus præscripta traditaque sunt, ut omnia honestè & secundum ordinem fierent, stabilisq; mos orandi permaneret. Vbi enim nullum certum operi tempus præfixum est, facilè differendi libertate omittitur, ejusque executio ordine caret. Sicut autem tempus, ita & modum publicè orandi ab Ecclesia præscribi decuit, ut quemadmodum una est Christianorum fides, ita una esset Deum publicè precandi, laudandiq; formula. Nam & Christus discipulis unã eandemq; precandi rationem tradidit, dicens: *Sic orabitis*: *Pater* &c. Et Apostolus: *Omnis vir orans* &c. & cap. 14. *Cùm convenitis, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet*; significans, quibusdam psallendi, aliis docendi munus incubuisse. Orationes enim publicas Christianos Apostolorum tempore fudisse, convincit illud Apostoli: *Obsecro, primùm omnium obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones* &c. *pro omnibus omnium* (ait in comment. Chrysost. *in obsequio quotidiano, in perpetuo Christianæ religionis ritu, in quo licet alia verba precando fundamus, nihil tamen aliud dicimus, quàm quod in oratione dominicá continetur*. Vocantur autem istæ publicæ orationes & laudes Ecclesiæ, *Divinum officiũ*, quia officium proprium Christianorũ, (quod est orare, ac laudare Deum) contineant. Reliquę gentes corruptionem naturæ ignorantes, in suis viribus confidunt: at Christiani naturæ infirmitatem agnoscentes, in omni re ad Deum per orationem cõfugiunt, opem & misericordiam ejus implorant, & de acceptis ab eo donis gratias agentes eum collaudant. Hoc verò inter orationes & laudes interest, quòd orandi officiũ temporale sit, non diutius permansurum, quàm peregrinatio & egestas; laudandi verò sempiternum sit. Iuxta illud Psal: *Beati qui habitant in tuá domo domine: in secula seculorum laudabunt te*. Nuncupantur insuper eædem preces & laudes, *Horæ canonicæ*, quia juxta canonicas sanctiones certis horis recitari debeant; cujus nominis Beda meminit.

DEFINIRI autem potest Officiũ divinum, *certa publicè Deum laudandi precandiq; ratio, mente simul & voce, Præsulum Ecclesiæ authoritate instituta*; ad quam obstricti sunt, qui totius Ecclesiæ nomine, pro communi bono, populi vice, orare tenentur: quales sunt omnes, sacris ordinibus initiati, in religione probata professi, & beneficiati, qui partem honestæ communis clerici sustentationis recipiunt. Cùm autem hæc orãdi formula ex hominum authoritate pendeat, externum vocis actum exigit; ac ut rectè persolvatur, verba singula distinctè, integrè, ordine, loco & tempore, cum attentione, devotione, ac intelligibili voce proferenda sunt. Nec in horis canonicis, aut Missæ officio aliis precibus utendum est, quàm Romani Pontificis judicio & authoritate probatis; iuxta Concilium Tridentinũ sess. 25. & *De consecr.* dist. 5. can. *In die.*

Act. 3. | *1. Cor. 14.* | *Ephes. 4.* | *Matth. 6.* | *Luca 11.* | *1. Cor. 11.* | *1. Timoth. 2.* | *Isidor. lib. 1. de divinis offic. cap. 9.* | *Aug. epist. 121. c. 12.* | *Psal. 83.* | *Officium divinum defin. netur.* | *Beda in 18. Luca.* | *Silvester verbo Hora, n. 1.* | *Quomodo celebrandum officiũ divinum.* | *Concil. Milev. can. 12. Concil. Tolet. 4. can. 1*

CAP. XII.

De partibus Officii divini.

OFFICII divini quædã partes *majores*, aliæ *minores* dicuntur. Maiores sunt, Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, Completorium. Minores verò sunt, Psalmi, Hymni, Lectiones, Cantica, Antiphonæ, Responsoria, Litanię, Versus, Capitula, Collectæ. His enim omnibus officium Ecclesiasticum constat. Isidorus librum scripsit, in quo de partibus singulis differit, ac Psalmis nos uti ait, ut animi faciliùs ad compunctionẽ moveantur: & in primitiva quidem Ecclesia modica vocis inflexio fiebat, ut psallens pronuncianti vicinior esset, quàm canenti. Postea verò mos canendi invaluit, ut qui verbis non compungerentur, saltem modulationis suavitate permoverentur.

HYMNI sunt carmina, quæ in Dei laudem canuntur, ad inflammandum piæ devotionis affectum. Hi partim divini, partim humani sunt, ab Hilario, Ambrosio, Prudentio, & aliis compositi, quos utiliter in Ecclesia retineri decrevit Concilium Toletanum IV. can. 12. contra Paulum Samosatenũ, qui rejiciendos ab Ecclesia contendebat, Eusebio teste, lib. 7. histo. cap. 26.

LECTIONVM usus vetustissimus est. Nam Iudæi ex lege & Prophetis ad audientium ædificationem; & Dominus ipse lectione usus est. Gelasius ordinem lectionum officii divini digessit, (dist. 5. can. *Sancta Romana Ecclesia*) Gregorius VII. postea, necnon Pius V. nostro seculo, & Sixtus V. atque Cle-

Officii divini partes. | *Isidorus lib. de offic. Eccles. cap. 5.* | *Psalmi.* | *Hymni. Isido. cap.* | *Lectio. Isa. cap. 10. 2. Esdra 9. Act. 13. Luca 4. & 10.*

mens VIII. horarum canonicarum reformationem instituerunt. Solennotibus autem diebus plures lectiones leguntur, ut oratio pinguescat, dũ mens recenti lectione excitata ad rerum auditarum meditationem erigitur, & ad occurrendum Domino, quacunque hora pulsaverit (veluti crebro tubarum clangore) admonetur. Distributio autem lectionum per annum, seriem temporum, profectumq; Ecclesiæ designat, Rupertus lib. 12. c. 24. 25. Post lectionem verò Prophetarum & Apostolorum in fidelium conventibus, ac in Ecclesia legi consuevisse sermones Ephrem, testis est Hieron. lib. *de script. Ecclesiasticis*.

Rupertus de offic. divin. lib. 1. c. 10. Cassian. lib. 2 de instit. Cænob. c. 2. Iustin. Apolog. II. Concil. Laodicen. ca. 16. Carthag. 3. cap. 47.

Cantica.

CANTICIS denique Ecclesiam Christi ab initio, Dei mysteria, Moysis & Prophetarum exemplo, decantasse, testis est Apostolus, fideles exhortans, ut sibi loquantur *in Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus*: hoc est, ut se consolentur, admoneantque voce humana decantantes Dei beneficia & admiranda opera: prout fecerunt Ambrosius & Augustinus, alternatim cõcinentes: *Te Deũ laudamus*, ut scribit S. Dacus Episcopus Mediolanensis lib. 1. Chron. cap. 10. Differt Canticum à Psalmo in eo, quòd canticum humana voce fiat, Psalmus verò ad psalterium canatur.

Ad Coloss. 3. Ad Ephes. 5.

Isidorus lib. 1. de offic. divinis c. 4.

Antiphona.

ANTIPHONA vocatur sententia, quæ Psalmo alternatim canendo præmittitur, juxta cujus modulationem totus Psalmus decurrit, & utrumque chorum in fine conjungit. Concinunt enim duo Chori alternatim, tanquam duo Seraphim, duoq; Testamenta sibi invicem conclamantia: quem modum alternatim canendi Ecclesiæ Antiochenæ Ignatius tradidit, Socrate teste, lib. 6. histo. c. 8. Exinde tota Græcia eum morem complexa est, ac eundem postea B. Ambrosius in Occidentem induxit, juxta Isidorum lib. 1. *de offic.* cap. 7.

Amalarius lib. 4. de offi. cap. 7. Isaia 6.

Responsoria.

RESPONSORIA, quæ lectionibus subnectuntur, sic dicta sunt, quia uno inchoante ceteri respondent; in typum, quòd omnes idem dicere ac sentire debeant, ne schismata sint. Ab Italicis primùm Ecclesiis inventa dicit Isidorus lib. 1. de offic. cap. 8. Responsoria lectionibus subnectuntur, ad insinuandũ, quòd sanctis Dei monitis debeamus factis respondere, ne pueris assimilemur, de quibus ait Dominus: *Cantavimus vobis, & non saltastis: lamentavimus vobis, & non plorastis.* Vnde colligimus, Responsoria læta vel tristia, lectionibus esse accommodanda.

1. Cor. 1.

Matth. 11. Rupertus lib. 1. de offic. cap. 15.

LITANIÆ, sive preces, in omni fidelium cõventu fieri solent, teste Apostolo, Iustino, Tertulliano, Cõcilio Milevitano, cap. 12. ubi statuitur, non nisi à Concilio probatis precibus in Ecclesia utendum esse. Concilium autem Carthaginense III. can. 23. omnes Ecclesiæ orationes debere ad Patrem dirigi; quamvis propter unitatẽ essentiæ simul in Patre & Filius & Spiritus sanctus invocentur; ut docet Fulgentius lib. 2. ad *Monimum*, cap. 2.

Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 51. VValfridus lib. de rebus Eccle. c. 25. Litania. 1. Cor. 14. 1. Timoth. 2. Iustinus in Apolog. Tertullian. in Apolo. 39.

Versus.

VERSUS est brevis sententia, ex Scripturis ferè desumpta, vel à Concilio edita: ut versiculus ille: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*; qui à Concilio Niceno I. dictatus est, Walfrido teste lib. *de observationibus Ecclesiasticis* c. 25. Cujus versiculi usum fuisse ante Damasi tempora, constat ex Theodoreto & Socrate, qui scribunt, Constantii tempore discretos fuisse Catholicos ab Arianis, quòd illi canerent: *Gloria Patri & Filio*; hi verò: *Gloria Patri per Filium.* Ejusdem versiculi meminit Basilius lib. *de Spiritu sancto*, c. 27. Concilium Vasens. can. 5. Concil. Toletanum IV. can. 14.

Theodo. lib. 2. hist. cap. 24. Sozom. lib. 3. cap. 19.

Capitula.

CAPITULA sunt brevissimæ sententiæ, ex Scripturis sacris desumptæ, quæ ad orantium instructionem & excitationem leguntur: de quibus Concilium Agathense cap. 21.

Collectæ.

COLLECTÆ, dicuntur orationes, fidelium vota colligentes, quibus omnes Christianorum cœtus finiri cõsueverunt. Concil. Agathense can. 21. Strabo cap. 22. Micrologus cap. 3.

Cur ante lectiones orëtur.

LECTIONES verò etiam oratione prævenimus, quia *rogandus est Dominus messis, ut operarios in messem mittat*; cor insuper auditorum aperiat, ne semen verbi Dei volucres comedant, aut spinę suffocent, vel petræ duritia radicũ fibras impediat, & ita sine fructu pereat.

Benedictio.

LECTIONEM pronuntiaturus, benedictionem petit, ad insinuandum, neminem officium prędicandi verbi Dei absque legitima missione usurpare debere.

FINITA verò lectione subjungitur; *Tu autem Domine, miserere nostri*, ut significetur, ne quidem bonum prædicandi verbi Dei officium, sine periculo alicujus culpæ peragi, quia facilè spiritus elationis aut negligentiæ subrepat. In fine autem capitulorum & totius orationis Chorus, *Deo gratias*, succinit,

Deo gratias.

In ſignum gratiarũ actionis Deo, quòd nos pane Verbi ſui paſcere, ac langueſcentes reficere dignetur.

Campana. AD officium inſuper divinum populus campanarum ſonitu convocatur, ſicut olim tubarum clangore Iſraelitæ ad Dei laudes excitabantur. Porrò ſigna hæc ænea deſignant prædicatores, *Levit. 23. 25.* quorum eſt legis auditores attentos, dociles, benevolos efficere, ac fideles ad cæleſtem Ieruſalem, futurumq́; judicium invitare ac præparare; movendo opportunè, importunè, fortiq́; ſermone corda percellendo, ſecundùm gratiam unicuique datã; quam adumbrat diverſus cymbalorum ſonus, cum vehementi, crebra, tumultuoſáq́; concrepatione auribus ingeſtus.

CAP. XIII.

De tempore horarum canonicarum.

Tempus horarum canonicarum. VETERES diem artificialem in XII. horas, ac noctem in conſimiles XII. diſtribuebant, de *Ioan. 11. cap. Matth. c. 20.* quibus legimus: *Nonne duodecim ſunt horæ diei?* Et apud Matthæũ primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, ac undecimæ horæ mentio fit. Ac iſtę duodecim horæ tam diurnæ quàm nocturnæ rurſus in quatuor vigilias dividi ſolent: quarum mentio fit Marci 13. *Vigilate, neſcitis enim, quando Dominus veniat; ſerò, an mediâ nocte; an galli cantu, an manè.* Et cap. 6. vocat matutinum tempus, *quartam vigiliam noctis.* Singulæ namque vigiliæ tres horas continent. Primæ vigiliæ mentio fit Thren. 2. Vigiliæ mediæ noctis, Iudicum 7. Vigiliæ matutinæ, Exodi 14: Vigiliæ ſecundæ & tertiæ, Lucæ 12. & inter has XII. horas tertia quęq; in qua terminabatur vigilia, po- *Ierom. in 14. c. Matth.* tiſſima habebatur. Vnde & in diurnis horis nominantur ſæpe tertia, ſexta, nona, & veſpertina hora. Iuxta quam horarum diei obſervationem, veteres ſancti Patres orandi quoque tempora in ſeptem canonicas horas diſtribuerunt, quibus Deo Creatori & Redemptori noſtro quaſi vectigales gratiarum actiones quotidie perſolvi ſtatuerunt. Nuncupantur autem hæ ſeptem horæ, *Canonicæ*: Matutinæ, quæ Noctur- *Septem horæ Canonicæ.* nos & Laudes includũt, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperę, Completorium. Cujus ſeptenarii horarũ numeri Pſaltes regius meminit dicens: *Septies in die laudem dixi tibi.* Septem inſuper dies ſunt hebdomadæ, quibus temporum volubilitas peragitur: ſeptem quoque Spiritus ſancti dona ſunt, quibus mundus renovatur: ſeptem mundi ætates, ſeptem orationis dominicæ petitiones, quibus omnia ſperanda continentur. Beda in Eſdram lib. 3. cap. 28. horarum officium dividit in quatuor nocturnas: ſcilicet, Veſperas, Completorium, Matutinas, & Laudes; & in 4. diurnas: ſcilicet Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam. De nocturnis horis varia exſtitit Eccleſiarum conſuetudo. Quædam tribus diſtinctis vigiliis Nocturnos perſolvebant, Hieronymo teſte in epiſt. ad Euſtochium *de cuſtodiâ virginitatis.* Aliæ Eccleſiæ nocturnos ſimul, & præcipuè media nocte abſol- *Athanaſius lib. de Virginitate.* vebant, juxta illud Pſal. 118. *Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Quam conſuetudinem plerique adhuc Religioſi conſervant. Aliæ demum Eccleſiæ nocturnos omnes cum matutinis laudibus jungebant, ac in IIII. vigilia, quæ & Matutina dicitur, Officium peragebant: quam conſuetudinem Eccleſia Romana ſervavit, Amalario teſte, in præfationem libri *de ordine Antiphonarii*; quem uſum paſſim retinent Canonici. Quamvis autem nocturni iam ab omnibus jungantur: attamen Deo pro- *Variæ noctis vigiliæ.* vidente diverſi Religionum Ordines varias noctis vigilias elegerunt; alii primam, alii II. alii III. alii IIII. ſic matutinam amplexi ſunt, ut aſſiduè Deus ab aliquibus laudetur. Eſt autem canonicum tempus matutinarum laudum, tempus auroræ, ſeu crepuſculi matutini, uſq; ad ſolis ortũ. Vnde in feſto Nati- *Canonicum tempus matutinarum, & cæterarũ horarum.* vitatis Chriſti, quã do media nocte cantantur Nocturni, Laudes ab illis ſeparantur, & in aurora celebrantur. Triduo autem ante Paſcha, ſole occidente, dieq́; in tenebras vergente, Nocturni cum Laudibus canuntur, ut repræſentetur occaſus Solis juſtitiæ, & ſimul gentis Iudaicæ tenebræ, quæ Dominũ ſuum abnegavit & crucifixit.

TEMPUS canonicum horæ primæ, eſt ab ortu ſolis uſque ad horam (more Belgico computando) IX. matutinam. Tempus canonicum officiũ Tertiæ, eſt medium inter ſolis ortum & meridiem. Tempus Sextæ incidit in meridiem. Tempus Nonæ inter meridiem & occaſum. Tempus Veſperarum, eſt pars diei ultima ante occaſum ſolis. Tẽpus Completorii, eſt initium noctis ante finem crepuſculi veſpertini: Baſilius in

Regulis fusiùs disputatis q. 37. Benedictus in regula cap. 16.

Hic horarum canonicarum precandi modus antiquissimus est, à Prophetis, Christo & Apostolis, quoad tempora, observatus. David enim media nocte surgebat ad confitendū Domino: per singulas noctes lectū lacrymis rigabat. *In noctibus extollite manus vestras in sancta.* Daniel tribus temporibus in die genua Deo flectebat: Christus nocte in oratione pernoctavit: Paulus & Silas nocte Deo laudes dixerunt. Psal. 5. *Manè exaudies vocem meam.* Psal. 62. *In matutinis meditabor in te.* Psal. 118. *Vigilaverunt ad te oculi mei diluculo.* Psal. 140. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Ambros. in Psal. 118. ad versiculum: *Septies in die laudem dixi tibi*, exemplo avicularum Deum collaudādum ostendit, quæ suo creatori manè & vesperi cantū exhibent. Daniel, Esdras, & Apostoli hora prima, tertia, sexta, & nona orarunt. Vide Clementem lib. 8. *Apostolic. constit.* cap. 40: Cyprianum serm. 8. *De orat. Dominica*: Rabanū lib. 2. *De instit. cleric.* c. 9. Bellarm. lib. 1. *De bonis operibus in particulari*, cap. 13: Guillel. Durand. lib. 5. *de officiis.* Marcel. Francolin. *de horis Canonicis.* Isidorum lib. 1. Amalarium lib. 4. *de officiis Ecclesiasticis.*

Psal. 118. Psal. 6. Psal. 133. Daniel c. 6. Luca 6. Act. 16. 2. Esdra 9. Act. 3.

An peccet, qui suo tempore horas Canonicas non persolvit.

Sed meritò hic aliquis quærat: utrum peccet, qui horas Canonicas constituto tempore non persolvit? Respondeo, tempus publici officii synodicis, vel regularum constitutionibus præscriptum, esse observandum, cùm propter mysteria, quæ in eo recoluntur, tum ut populus sciat, quando ad officium divinum confluere debeat. Ex justa tamen causa tempus commutare licet, secus minimè, ne populus Christianus à Dei obsequio avertatur: quod maximè Deo displicere, probat exemplum filiorum Heli, quos ideo morte Deus mulctavit. Quare meritò Pontifex vetat, ne in publico officio à consuetis horarum canonicarum temporibus, absque gravi & justa causa recedatur. Si autem privatum officium legatur, expedit quoque privatas orationes publicis quodammodo jungi; attamen si per occupationes honestas id non fit integrum, satius fuerit, tempora prævenire, quàm horas postponere, quia in illo est providentia, in hoc negligentia. Propter verò secularia negotia divinum officium postponere, vitio non caret, nisi fortè justa necessitas excuset. Integro autem die officium horarum canonicarum sine prægnanti causa omittere, peccatum letale censetur. Dies autem computatur à vesperà præcedentis diei usque ad mediam noctem sequentis. Vnde qui horas privatim legens, proprium tempus horarum canonicarum, vel ordinem præscriptum (absque contemptu) omittit, dummodo horas integras die illo persolvat, culpa gravi vacat. Ex justa verò causa licet matutinas diei sequentis pridie vesperi legere, & Laudes à Nocturnis separare. Vtrùm autem præcepto de audienda Missa satisfaciat, qui obligatus ad horas Canonicas, audiens sacrum horas legit, ambigunt nonnulli ex eo, quòd disparati cultus simul non posse solvi videantur. Sed cum Navarro, Soto, & aliis dicimus, diversis obligationibus posse satisfieri simul, quando non exigunt actus, qui se non compatiuntur, veluti uno jejunio satisfacimus, si Apostoli vigilia incidat in quatuor tempora; & una festi observatione, si incidat in diem Dominicam aliud festum. Si quis insuper per oblivionem, aut aliquam negligentiam ordinem horarū inverterit, non tenetur horas repetere, sed de culpa pœnitere: si autē ex aliqua honesta causa ordinē horarum commutaverit (putà ut chorum adjuvet) nulla erit culpa, quia ordo privatim legenti non est in stricto præcepto.

1. Reg. 2. Clement. 1. de celebrat. Missarum. S. Thom. Quodlib. 5. ar. 8. Navar c. 25. Enchiridium 107. Silvest. voce Hora. nu. 13

Omissio horarum canonicarum. Ex justa causa licet vespere matutinas legere. An sub missa hora can. legi possint. Inversio ordinis horarū Canonicarū. Antoni. p. 3. tit. 13. Silvest. voce Hora. nu. 10.

An verò, non lectis matutinis, sacrificare Presbytero liceat? ambiget aliquis. At respondeo, generali Ecclesiæ consuetudine à Pio V. confirmata celebrationi Missæ præmittendam esse lectionem Matutinarum, Laudum, & Primæ (excepta Nativitatis Christi nocte ob mysterium) nec ab illa recedendum, nisi ex causa necessaria: veluti si pastor nocte ac die in audiendis confessionibus occupatus, ipso die Paschæ celebrare debeat, aut populus Missam non sit auditurus: vel quando necessitas aut scandali periculum id exigit. Ad eas denique horas legendas aut eanendas Clericus tenetur, quibus Ecclesia, cui inscriptus est, utitur: religiosus quoque, ad officium chori deputatus, ad sui ordinis horas astringitur. Qui autem jure vel consuetudine ad lectionem Romani usus tenentur, nisi alias horas ducentis annis usitatas obtineat, ex constitutione Pii V. Romanum Breviarium recipere obligantur. Et quia singulis diebus suum proprium officiū adapta-

Matutina & Prima Missæ præmittantur. Ad quas horas quisque obligetur. Romanum Breviarium à quibus recitandum.

adaptatum est, in die festo non est de Feria legendum, nec contrà: si tamen absque contemptu id accidat, non erit culpa letalis. Et si dies quidem superſit, pars officii non rectè lecta repeti potest: si autem dies præterierit, officium omissum non est postera die repetendum, sed de culpa pœnitendum est. Sic Navarrus in Enchir. cap. 25. num. 30. Cajetanus in summa, verbo: Horæ. Silvester verbo, Hora, num. 15.

Cap. XIV.

De loco, in quo persolvendæ sint horæ Canonicæ.

Locus horarũ canonicarum est templum.

LOCUS horarum publicarum proprius, Templum est. *Domus enim mea, domus orationis vocabitur*, ait Dominus. Privatas verò horas quolibet honesto loco persolvere licet; juxta illud Apostoli: *Volo viros orare in omni loco.* Iob enim in sterquilinio, Ionas in ventre ceti, Daniel inter leones, tres pueri in fornace ignis, Paulus in carcere, Christus autem in cruce oravit. Vnde colligimus, nullum esse locum, in quo famulari Deo nequeamus. Cavendum tamen, ne in foro, vicis, aut negotiis secularibus dicatis locis, horas Canonicas perfunctoriè legamus. Proinde sanctè faciunt, qui sibi oratoria destinant, in quibus horas suas canonicas cum attentione, dignaque officio divino majestate perlegant. Siquidem legendo horas attentio actualis aut saltem virtualis exigitur: ad verba quidem, ne alia pro aliis, vel confuse aut irreverenter dicantur; ad res verbis significatas; ad petitiones; & ad personas, ad quas oratio dirigitur. Ad satisfaciendum obligationi præcepti de legendis horis Canonicis, actualis attentio, aut virtualis sufficit. Si verò neutra adsit, pro omissis horis tanta negligentia imputabitur.

1. Timoth. 2.

Intentio actualis vel virtualis exigitur.

Cap. XV.

Qui ad horas Canonicas obstricti sint?

Ad Horas canonicas obligati.

AD horarum Canonicarum recitationem obligantur universi in ordinibus sacris constituti; item clericali titulo beneficium Ecclesiasticum habentes, ex quo fructus notabiles percipere queunt; Religiosi quoque ad chorum deputati. Qui autem titulo seculari bona Ecclesiastica possident, minimè ad prædictas horas obligantur. Qui verò pensionem, fructus, aut res Ecclesiasticas, ut clericus percipit, ad parvum B. Virginis officium quotidie recitandum ex constitutione Pii V. obligatur, quam refert Navarrus in Enchir. cap. 25. num. 122. ubi etiam decernit, eos omnes, qui Ecclesiastica beneficia habentes, prætermittunt horas canonicas, pro rata omissionis ad fructuum restitutionem teneri, nisi fortè justa excuset causa; infirmitas nimirum corporis tanta, ut valetudo ex lectione horarum notabile capiat nocumentum. Rursus occupatio repentina, quæ prævideri non potuit, & absque peccato vel scandalo differri nequit; ut pastoribus, concionatoribus, docentibus, & medicis accidere consuevit. Excusat etiam Pontificis ex justa causa dispensatio, liberans ab hac orandi formula, & permittens, ut quis arbitrariã pro benefactoribus orationem effundat. Excusat insuper Breviarii carentia, si furto, casu, vel quoquo modo inculpatè perierit, nec aliud ibi haberi possit: ut si in mari, in itinere, inter hæreticos istud accidat. Eàdem ratione cæci, caligantes, legere non valentes, excusantur, quia nemo ad impossibile tenetur. Vnde propter actiones liberas, ut studium, peregrinationem, & hujusmodi, lectio horarũ præcepta, non est omittenda.

Cap. XVI.

Vtrùm per alium horas Canonicas persolvere fas sit?

HORAS Canonicas recitare, sicut & jejunare, officium personale est, uti & Altari servire: certis enim personis ad hoc delectis hæc functio incumbit, quarum industria sub certo stipendio condicta præsumitur. Vnde Concilium Tridentinum, permittens clerico XIV. annorum conferri beneficium, supponit illum ita instructum, ut horas canonicas legere possit. Nam sess. 24. statuit & hortatur, ut Canonici per seipsos, & non per substitutos officia divina per-

agant

agant. Pontifex attamen Romanus, ex causa sicut dispensare in lectione horarum canonicarum potest, ita & permittere alicui, ut per aliam personam horarum debitum persolvat, quia in jure humano solvere quamvis obligationem potest.

Cap. XVII.

De ritibus in oratione servãdis.

Ritus in orãdo servandi.

QVAMVIS intentio affectusque cordis Deo pateat; attamen situ corporis, aliisque ritibus externis, rectè homines se ad otandum ferventiùs, gemendumque humiliùs excitant: putà oculos in cælũ sublevando, genua flectendo, manus expãdendo, tundẽdo pectus, in terram procidẽdo, caput cinere aspergẽdo, vel alio hujusmodi visibili facto utendo; juxta illud Prophetę: *Curvabo genua Deo excelso. Genua infirmata a jejunio.* Salomon genibus flexis Deum oravit, Ezechias incurvatus; Manasses, *Flecto* ait *genua cordis mei*. Quin & Christus in signum reverentiæ Patris genua curvavit, necnon procidit in terram in faciem suam. Quem imitatus Petrus, flexis genibus pro Dorcę suscitatione oravit. Et B. Paulus ad Ephesios 3. *Flecto genua cordis mei.* Et 1. Cor. 11. Viros ob Dei reverentiã aperto capite vult orare; mulieres autem velato. Suspicimus in cælum, in signum auxilii, cum bona fiducia inde petiti. Peccatores enim divinę majestatis offensæ metu, oculos in cælum elevare formidant, ut de Publicano legimus. Manus orando expandimus, aut elevamus, ut innocentes nos ac puros in operibus esse debere, ac per Crucem Christi exaudiendos admoneamus. Sic enim Moyses orando hostem devicit, in typum, quòd per Christi merita de Satana triumphum reportemus. Corpore insuper erecto precamur, ut mens in id quod agit, intenta sit, & gaudiũ Dominicæ Resurrectionis celebrantes, quæ sursum sunt quæramus, non quæ super terram. Hinc à Pascha usque ad Pentecosten non geniculamus, sed stantes oramus: similiter & durante Evangelii lectione stãdum est, non sedendum, ut attentè verba Christi audiantur & adorentur, per quę in cælum ascendimus. Sedentes aliquando oramus, ut mens in oratione quieta sit. Pectus orando tundimus, ut peccata ex corde manantia nos detestari ac vindicare monstremus, exemplo Publicani. In sacco, cinere, cilicio orarunt Ninivitæ, in signum veræ pœnitentiæ. Ad orientem templa erigimus, nosque orando eò convertimus, ut Paradisum, unde peccati merito ejecti sumus, nos requirere, ac Christum Solem justitiæ ad judicium ex oriente venturum exspectare demonstremus. Licet autem supradicti ritus suam utilitatem habeant, nõ tamen differenda est oratio, dum occurrit, quò moveatur affectus ad supplicandum; nec studiosè quærendum, an stemus, an sedeamus, vel prostrati simus, cùm & in lecto iacentes Davidis exemplo precari queamus.

Michee 6. Psal. 108. 1. Parali. 6. 2. Parali. 29. Luca 22. Matth. 26. Act. 9. Act. 7. Luca 18. 1. Timoth. 2. Exodi 17. Anastasius Pontifex in epist. ad Episcopos Germ. & Burg. cap. 1. Luca 18. Psal. 6.

Cap. XVIII.

De loco orationis.

QVAMVIS Deum ubique præsentem in omni loco precari liceat; quia tamen sensibiles & corporei sumus, & rebus quibusque propria loca congruè deputamus, magna utilitate etiam rebus divinis certa loca dicata sunt, non quasi Deus loco concludatur, aut domo indigeat; sed ut per domum corpoream, in qua ad pietatem cuncta provocant, homines ad ferventiùs orandum excitentur. Nostri ergo causa Deus certa sibi loca consecrari voluit, in quibus se peculiari favore auditurum precantes repromisit. *Erunt* inquit, *oculi mei aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit*; significans, se exauditurum non solùm quia oret, sed etiam, quia ibi oret, in loco videlicet, solenni ritu Deò consecrato. Quamobrem in veteri Testamento fideles accedebant tabernaculum fœderis Domini, & postea magno studio templum Salomonis, ut ibi exaudirentur, ex singulari prærogativa illi loco à Deo promissa. Quem usum Christus & Apostoli suo exemplo confirmarunt, adeundo frequenter illud Templum, de quo etiam Dominus negotiatores ejecit, addens: *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Hinc Apostoli, eorumq; discipuli omnibus locis, ubi Evangelium prædicaverunt, templa magnificentissima Deo consecrarunt, Eusebio teste lib. 2. hist. cap. 17. & lib. 4. *de vità Constantini.*

3. Reg. 8. 2. Paralip. 6. & 7. Orandum in locis Deo cõsecratis. Matth. 21. Niceph. lib. 2. histo. c. 19.

ORA-

ORATIONES autē, in templo consecrato à fidelibus effusæ, Deo acceptiores, efficacioresq; sunt aliis, in loco privato factis, non solùm propter loci reverentiā, sed etiam ob singularem ibi Dei præsentiam; & potissimùm ob multorū idem petentium unanimitatem. Quod enim singulis Deus fuerat negaturus, pluriū simul orantium consensui donat; juxta illud Christi: *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcunque petieritis, fiet illis à Patre meo. Nam ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Vbi non tam multitudini quàm unanimitati exauditio promissa est, ut Cyprianus, Chrysost. & alii observarunt. Hinc prohibent Concilia, ne Missa extra loca Deo consecrata celebretur. Tridentium Sess. 21. cap. 1. Reform. hortatur fideles suæ parochiæ interesse.

Matth. 18.

Cyprian. in expos. orat. dominica. Chrysost. hō. 4. in 2. ad Thessal. hom. 79. ad Antiochenos. hom. 3. de incomprehensibili Dei natura. Basil. item 2. de baptismo. cap. 8.

CAP. XIX.

De petendis à Deo.

Iusta omnia & honesta petere licet. Ioan. 15.

QVÆCVNQVE à Deo sperare vel optare possumus, eadem petere licet; qualia sunt omnia justa & honesta: de quibus generatim ait Dominus: *Quæcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Quo autem ordine desideria nostra dirigere oporteat, edocet Christus, dum ait: *Quærite primùm regnū Dei & justitiam eius, & cetera adjicientur vobis* significans, primò summum bonum esse quærendum, Deique gloriam; exinde verò ea, quæ nos illi coniungant: putà gratiam Dei, fidem, spem, amorem, ceterásque virtutes, quibus Deo unimur; postea verò ingenii dotes; cuiusmodi sunt artes & scientiæ: ac postremò bona corporis & fortunæ: qualia sunt pulchritudo, sanitas, robur, divitiæ, honores, aliáque externa vitæ cōmoda, quibus homines bene aut malè uti solent, in quibus ideo illud Apostoli locum habet: *Quid oremus sicut oportet, nescimus.* Quæ proinde necessitatis, non autem voluptatis gratiâ postulare debemus; nec absolutè, sed exemplo Christi sub conditione: *Si fieri potest, &c. fiat voluntas tua*; ut docet Augustinus epist. 121. cap. 14. & Bernardus serm. 5. *de Quadragesimâ.* Quòd autem temporalia sint à Deo petenda, scriptura docet, quando tradit, Deum in veteri Testamēto justis temporalia bona promisisse ac dedisse, nec ab alio quàm à se illa exspectari voluisse. Hinc Isaac pro uxoris fœcunditate oravit: Iacob pro victu & amictu: David pro vita temporali filii sui: Salomon victui necessaria petiit: & Christus nos panem quotidianum petere docuit: & Apostolus pro pace & tranquillitate orandum sanxit, eadémque ratione pro sanitate, pro terræ marisque fructibus, pro cessatione morborum, omnique alia necessitate, ut Chrysost. prosequitur hom. 51. & 69. ad Antioch. & 77. in Ioannem.

Rom. 8.

Matth. 26.

VNDE cùm aliqui veterum scribunt, à sempiterno Deo non esse temporalia postulanda, non à cælesti terrena, nec à sublimi humilia, intelligūt, primo loco, aut propter seipsa, ut explicat Augustinus epist. 121. cap. 6. & 12. ostēdens, opes, potentiā, dignitates, aut honores indecenter appeti ad fastum elationis, pompam superfluam, vel noxam vanitatis: non autem, si appetat ista quispiam, ut prosit aliis, ut faciliùs eos ad æterna dirigat, ut miserę huius vitæ solatia, non ut iustitię pręmia. Hoc enim ad terrenæ civitatis filios pertinet, uti Deo ad fruendum mundo. Vnde insuper cavendum, ne à Deo mortem inimicorum petamus, ne *oratio* nostra *fiat in peccatum*. Et quæ à Prophetis de impiis prænunciantur, non sunt voto maledicentiæ, sed prædictiones rei futuræ: & quæ videntur execrationes hominum, sunt detestationes peccatorum.

PRO quibus autem personis sit orandū, tradit Apostolus, pro omnibus hominibus esse orandum, misericordiâ scilicet egentibus: quibus charitatis officium proximo debitum impendere iubemur, si non pro mutua dilectione saltem pro communi societate naturę. Vnde pro inimicis & persecutoribus nostris Christus orare iubet, nec aliquē ab affectu nostro excludere, perdurante mortalis vitæ cursu, debemus. Orandum itaque pro omnibus vivis & mortuis, ope nostra egentibus, pro amicis & inimicis, cuiuscunque religionis, sexus, ætatis, conditionis aut gentis. Nam talis proximus est, cui charitatis officium debemus. At quemadmodum charitatis officia ordine quodam sunt impendenda: ita & precandi munus, primò parētibus carnis & spiritus oratio elargiēda est: sicut legimus Ecclesiā assiduè pro liberatione Petri

 oraſ-

Hebr. 13.

oraſſe, & Paulum fideles hortatum, ut pro ſe, aliiſque prælatis ſuis orarent. Deinde *pro regibus, principibus, omnibúſque in ſublimitate poſitis, ut quietam tranquillamq́; vitam ſub eis in omni pietate ducamus.* Pro juſtis verò precandum, ne ſuperbiâ efferantur, aut malitia vincantur: pro inimicis & infidelibus orandũ, ut Deus eorum corda emolliat & convertat, ut cordis tenebras dono fidei infuſo, luceq́; veritatis diſcutiat: pro hæreticis, ut ad Catholicæ matris Eccleſiæ ſanam doctrinã redeant; pro ſchiſmaticis, ut Eccleſiæ charitatis nexu copulentur. Quæ orationes quantum apud Deum valeant, oſtendit effectus converſionis multorum, qui ex vaſis iræ vaſa fiunt miſericordiæ, ſicuti Paulus per B. Stephani orationem converſus fuit.

Orandum etiam pro defunctis.

2. Mach. 12.

Aug lib. 18. de civit. cap. 36 Enchi c. 110 lib. de cura pro mort c. 4

RECTE inſuper pro defunctis neque optimis, neque peſſimis preces funduntur, ut a purgatorii pœnis liberentur. Hæc enim obſervatio ab omnibus fidelibus recenta fuit, ex quo vnũ Deũ poſt lapſum Adæ in ſpe Reſurrectionis coluerunt, & Dominus ipſe pro mortuo Lazaro exauditus fuit, Apoſtoli, eorumq́; diſcipuli hunc morem obſervarunt, a quibus ad nos defluxit, ut alibi oſtendimus.

Aug ſer. 16 de verbis Domini.

PRO beatis autem, qui ſummo bono fruuntur, eùm finem ultimum conſequuti ſint, orandũ non eſt. Injuriam enim facit martyri, qui pro eo orat.

PRO damnatis ſimiliter non eſt orãdum, quia immobilis eſt Dei ſententia: *Ite in ignem æternum*: nec pro parvulis, abſque baptiſmo defunctis, orandum eſſe docet Auguſtinus lib 1. *de Origine animæ* cap. 9.

CAP. XX.

Quorum ſit orare.

Orare quorum ſit.

CVM oratio ſit deſiderii oblatio, facta ſuperiori, ut illud adimplere dignetur, ſequitur, omnes qui Deum ſuum Dominũ agnoſcunt, orare poſſe, non ſolùm homines in mortalis vitæ ſtudio luctantes, ſed etiam beatas ſanctorum animas, ac omnes angelicos ſpiritus, quinimo & Chriſtum, ſecundum quod homo eſt: quem pro nobis interpellare, Scriptura diſertè tradit, non quòd more ſupplicantium ſervorum verba fundat, interpoſito inter

Rom. 8. Hebr. 7. 1. Ioan. 2.

os loquentis, & aures audientis intervallo, ac incertus, an quod petit obtinebit: ſed orat, apparens vultui Dei, paſſioniſque ſuæ meritum offerens, ac mente ac voluntate à Deo petens, ut electorum numerus compleatur, totumque ſuum corpus myſticum ei in gloria conforme reddatur, quod poſt reſurrectionem demum complebitur. Et quia oratio, ſeu deſiderii expreſſio, ſimilis eſt apertioni manus, ad accipiendum condictam mercedem, tam diu Chriſtus interpellabit, quàm integrum ſuæ paſſionis ſtipendium non acceperit. *Habes* (ait Auguſtinus) *majeſtatem, ad quam ores; habes humanitatem, quæ pro te oret.*

Aug tract. 4. in can. Ioannis.

Aug in Pſal. 19 & 29 85. lib 10 de civit. cap. 20.

QVOD autem ſanctorum animæ pro nobis orent, de Hieremia & Onia legimus: & ſanctos voce magna clamare, teſtatur Ioannes in Apocalypſi.

1. Machab. cap. 15.

Apoc. 6.

ANGELOS quoque pro hominibus precari, ac hominum preces Deo offerre, Scriptura diſertè tradit: *Vſquequò Domine non miſereberis Ieruſalem?* ait Angelus, Zachariæ 1.

Tob. 12. Apoc. 2.

CAP. XXI.

Quis orandus ſit, & per quem?

Quis orandus?

NATVRÆ inſtinctus ſuggerit, eum eſſe invocandum, qui omnem precantis egeſtatem levare poſſit, & velit, eúmque Deum eſſe: ſed fides addit, Deũ unum eſſe naturâ, in perſonis verò trinũ, ſcilicet Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum. Hunc unum Deum & trinũ orare debemus, juxta illud Pſalmi: *Invocame in die tribulationis.* Cùm enim oratio ſit actus religionis, ad ſolum Deũ, ut per ſeipſum (non accepta ab alio poteſtate) adimpleat, dirigenda eſt. Hic enim ſolus dominans omnibus, beatitudinem, neceſſariaq́; ad illam media elargiri poteſt; quin & temporalia bona, vitam, eſcam, vires, opes, honores, dignitates, principatus, & regna unicuique, prout vult, providentia ſumma diſtribuit. *In ipſo vivimus, movemur, & ſumus.* Nihil igitur ab Idolis ſurdis & mutis, neque à Magis, incantatoribus, Pythonibus, ſagis perendum eſt. *Omne* ſiquidem *datum bonum deſcendit à patre luminum.*

A Deo cuncta bona expectanda.

Pſal. 49.

Act. 17.

AN ergo ſanctos invocare non licet? RESPONDEO, beatos, ſive homines ſive angelos rectè invocari, non ut vota noſtra per ſe adim-

Iac. 1. Sancti invocandi.

pleant:

pleant; sed ut preces nostras comprecando, & pro nobis intercedendo, adjuvent. Deus enim bona, quæ petimus, largitur, & à malis liberat; sancti verò Dei amici, domestici, & grati, patrocinium nostri suscipiunt, suaq; suffragia nostris adjungunt, ut faciliùs, quod petimus à Deo, impetremus. Quod diversâ Deum & sanctos precandi formulâ significamus. Deo enim dicimus: *Exaudi nos Domine, miserere nostri, libera nos, parce nobis, da pluviam, fructus terræ custodi*: Sanctis autem: *orate pro nobis, intercedite, adjuvate*: qualis oratio non actus est religionis, soli Deo debitæ, ideoq; ut per Sanctum compleatur, desiderate possumus: id autem efficit, pro nobis orando, intercedendo, comprecãdo. Quod ipsum vivi pro se invicem faciunt. Nam Iob pro amicis oravit, Apostolus pro se orari petiit. Quando autem Sanctum compellamus, ut nostri misereatur, vel oculos misericordes ad nos convertat, eo sensu accipiendũ est, ut conditionis nostræ miseriâ permotus Sanctus, nos apud Deum sua intercessione adjuvet, sicut in explicatione primi præcepti Decalogi latiùs expositum est.

Apoc. 8. Gen. 48.

Iob ult.

CVM verò ad Sancti alicuius imaginem quis precatur, aut orationem Dominicam pronunciat, ita demum sentiat, à sancto se petere, ut secũ oret, eaq;, quæ oratione Dominica continentur, sua intercessione impetret per Christum supremum Mediatorem, qui cum Deo & homine communem naturam habet, qui per semetipsum, immediatè, propriis meritis, nullius alterius intercessione indigens, pro omnibus, & pro ipso nullus, interpellat, omniaq; quæ vult à Deo impetrat. Cuius prærogativæ gratiâ unicus Dei & hominum mediator appellatur, Augustino interprete: reliqui enim mediatores secundarii sunt, & per Christum petunt, cuius merito & gratia omnis oratio consequitur, ut exaudiri mereatur. Ipse enim altare est, in quo cunctæ preces Patri offerendæ sunt, ut placeant & acceptentur à Patre, adeò, ut oratio quæ non fit per Christum, ipsa vertatur in peccatum. Et *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quodcunque petieritis* (ait) *Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Et: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Hinc Ecclesia orationes suas omnes per Christum concludit.

Mediatoris Christi & sanctorum differentia.

1. Timoth. 2. Lib. contra Parm. 2. c. 8. In Psal. 108. Apoc. 5.

Ioel 2. Rom. 10. Ioan. 14. & 16.

Cap. XXII.

De orationis Dominicæ excellentiâ.

QVID & quo ordine à Deo petere debeamus, Christus Apostolos edocuit, tradita ipsis precandi formula, qua deinceps omnes qui Christianam religionem susciperent, uterentur: quæ ab authore *Dominica oratio* nuncupatur, & omnibus aliis precandi formulis multis modis excellit. I. instituentis authoritate, qui verus Dei Filius, & Sapientia Patris est: à Christo enim dictata est, non ab Angelo, Propheta, vel quolibet puro homine. Quod agnoscens Ecclesia canit: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati, audemus dicere: Pater noster* &c.

II. Excellit plenitudine rerum, sufficientiaq; petitionum. Quidquid enim à Deo sanctè peti potest, complectitur. Quantumlibet enim alia verba dicamus, nihil tamen aliud, quàm quod in ista oratione positum est, postulamus. Hæc enim oratio formulam desideriorum nostrorum continet, ut nefas sit ea desiderare, quæ hic comprehensa non reperiantur; adeò, ut Tertullianus scribat, hac oratione totũ Evangeliũ concludi, ac Breviarium quoddam esse totius Evangelii. Postulantur enim hic bona futuræ & præsentis vitæ; spiritualia & corporalia; æterna & temporalia simul etiam deprecamur omnis generis mala, præsentia, præterita, & futura.

III. Præcellit brevitate. Non enim plura & sublimiora maiore vocũ compendio efferri possunt. Quantũ enim sensibus diffunditur, tantum verbis perstringitur. Quæ brevitas ad juvandam hominum omnis sexus & ætatis memoriam conducit, ac demonstrat non esse multiloquio utendum, sed affectu fervido, ut Deum rectè oremus. *Qualia sunt* (ait Cyprianus) *orationis Dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm breviter in sermone collecta, sed in virtute spiritualiter copiosa, ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus nostris doctrinæ cælestis compendio comprehendatur.* In eandem sententiam Tertullianus: *Compendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum?*

IIII. Præstat ordine, quoniam paucissimis verbis ordinatissimè digestis

universa quæ rectè peti possunt, eo quo desideranda sunt ordine, continet. Primùm enim Dei gloriam, deinde nobis bona quærere jubemur: & quidem primò æterna bona, secundò temporalia; & inter illa, priùs spiritualia bona, postea corporalia tribui, ac denique cujuscunque generis mala depelli à nobis oramus.

Aug. Enchir. cap. 115. lib. 2. de serm. dom. in mõ. 30 c. 17. Lib. 2. de peccat. mere c. 4.

V. Excellit ista oratio efficaciâ, quoniam filii Dei verbis loquentes faciliùs exaudimur à Patre. Gratissima enim Patri vox est Filii, quam ut suo proprio ore dictavit, ita & Spiritu suo quodammodo animavit, ut singulari privilegio in cælum ascendat. Amica & familiaris oratio est, quæ Deum de suo rogat. Si Christus promittit exaudire orantes in nomine suo; quantò magis si præscriptis ab ipso verbis & sermone petendo utantur? Nullus enim meliùs Filio sensum Patris novit, neque advocata à Patre dato causam feliciùs diriget. Si enim Prophetarum verba hominibus cælestia bona imperrare meruerunt; quid non sermo Filii (cujus dicere facere est) apud Patrem efficiet?

POSTREMO hæc oratio necessitate aliis præstat, quia hanc Dominus omnibus Christianis notã esse voluit, quibus dixit: *Sic orabitis, Pater noster* &c. Cujus proinde verba & sententias sic animo & memoria comprehendere oportet, ut semper in promptu sint. Nam ex Apostolica constitutione ter in die ab omni Christiano recitari consuevit. Vnde *quotidiana oratio* appellatur à Cypriano, Hilario, Augustino, Enchir. cap. 71. *De quotidianis levibusq; peccatis quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Concil. Remense can. 2. statuit, ut omnes Christiani orationem Dominicam memoria teneant, intelligant, & crebrò frequentẽt. In quem finem plurimi veterum Scriptorum hanc orationem singulari studio explicarunt, quorum sensum & dicta ad hujus orationis intelligentiam opportuniora compendiosè tradēmus.

Clemens lib. 7. cap. 25.

Gregor. lib. 7. epist. 63. Concil. Toletan. 4 can. 9. Tertullian. Cyprian. August. epist. 121. Enchi. c. 115. Serm. 125. 135. 182. de tempore. Grego Nyss. 5. serm. Cyril. Catech. myst. Ieron. & Chrysost. in Matth.

CAP. XXIII.

De orationis Dominicę procemio.

Pater noster qui es in cælis.

PRIUSQUAM à Deo quidquam petamus, Christi jussu certis verbis ejus benevolentiam conciliamus, ut ad thronum misericordiæ illius fidentiùs accedamus. Cumque nihil plus alacritatis in hominum animis excitare possit, quàm si persuasum habeant, se cum benevolo Patre acturos; ideo hujus orationis primam vocem Christus esse voluit: *Pater.* Quid enim jucundius, Patris nomine? quod indulgentiam & charitatem sonat. Sunt quidem alia multa Dei nomina, quę plus majestatis habere videantur, ut Creator, Dominus, & hujusmodi: sed noluit Christus nomen orationi præmittere, quod precaturo timorem vel horrorem incuteret; sed tale, quo fiducia orandi cresceret, summam Dei bonitatem & potentiam agnoscendo: quam veteres solent exprimere, vocando Deum, *Optimum Maximum.* At Christus eandem Dei summam bonitatem & ineffabilem misericordiam erga genus humanum significavit verbo, *Pater*: quo uno nomine Dei benevolentia, liberalitas, & misericordia cumulatissimè recoluntur, ut ex rationibus, propter quas homines Deum jure Patrem appellant, liquet.

Oratio Dominica ex positio.

Pater.

PRIMVM enim hominum Pater Deus est, quia eos ad imaginem & similitudinem suam, ut in æterna gloria, Filio suo naturali cohæredes fierent, creavit; juxta illud: *Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit, fecit, & creavit te?* Et: *Nunquid non Pater unus est omnium nostrum, qui creavit nos?*

Deus cur hominum Pater vocetur.

Deut. 32.

Malach. 2. Isaia 1.

II. *Pater* dicitur, ratione gubernationis, quia homines pascit, vestit, protegit, dirigit, eorumque utilitatibus præcipuo quodam providentiæ modo prospicit, charitate paterna consulendo per angelorum tutelam, quos nobis in via tendente ad cęlum duces, in periculis adjutores atque custodes adhibet, ut ex historia deductionis Israëlitarum in terram promissionis, & Tobiæ constat: ubi angeli itineris duces, comites, adjutores in periculis, rerumque occultarum fidelissimi doctores fuisse leguntur. Plurima insuper Deus alia beneficia hominibus curâ paternâ tribuit, à quibus ne quidem offensus patriæ charitatis officia removet, ut exemplo mulieris, quæ nunquam filii sui obliviscitur, Dominus Isaiæ 49. confirmat: & Christus, ne capillum unum absque Patris cælestis voluntate casurum affirmat. Vnde succenset opinantibus, Deum non curare res humanas, ac dicentibus:

Exod. 14. & passim in lib. Num. Deut. Iosu. Iudicum, Reg.

Tob. 5. 6. 12.

Isa. 49.

Math. 10. Luca 21.

Estne

Estne Deus in nobis? Non videt Dominus nos: dereliquit terram; nostra non considerat.

Exodi 17. Ezechiel is 8. Iob, 21.

III. Deus *Pater* dicitur, ratione gratuitæ redemptionis, & spiritualis regenerationis. Dum enim ex Adamo geniti essemus filii mortis, peccati & Diaboli, Deo rebelles & inimici; per gratuitam Filii sui naturalis mortem pro nobis toleratam, nos à servitute Diaboli, peccati, & mortis liberavit, ac per Fidem & Sacramenta regeneratos corpori ejusdem inseruit, & tam in nominis, quàm hæreditatis consortium adoptavit, ut filii Dei verè nominemur & simus, hæredes gloriæ Dei, atque cohæredes resurrectionis, & beatæ ac immortalis vitæ Christi: cujus pignus Spiritum sanctum accepimus, qui depulso spiritu timoris bona cum fiducia clamare nos facit, *Abba, pater.* Quales Christus etiam *fratres* appellare non dedignatur, tanquam sibi per consortium humanæ naturæ, & observationem paternæ voluntatis similes. *Omnis* enim (ait) *qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.* Quare non confunditur discipulos vocare fratres: *Ascendo*, inquit, *ad Patrem meum, & Patrem vestrum.* Dicendo itaq; *Pater*, tecolimus, nos esse Dei filios, non meritis nostris, sed gratuita Dei adoptione, ad æternam hæreditatem in cælis possidendam vocatos.

Ioannis 1. Rom. 8. 1. Petri 1.

1. Ioan. 3.

Quanta dignitas sit, adoptari à Deo in filiũ, exponit D. Leo, serm. VI. de nativit. & 1. Grego. hom. 6. in Ezech.

Matth. 12. Psal. 21. Hebr. 2. Ioan. 20.

ADMONET insuper nomen *Patris*, quòd oraturus debeat animo filiali Patrem accedere, depositâ omni peccandi voluntate, inimicoque animo, tanquam lucis, non tenebrarũ filius, cùm sit ex semine incorruptibili per fidem renatus; juxta illud: *Dedit potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus.* Filium autem oportet imitari Patrem, obedire Patri, nihil indignũ filio agere, cogitare, petere. *Estote* (ait Dominus) *perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. Sancti estote, quia ego sanctus sum. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Vos ex patre diabolo estis, & desideria Patris vestri perficere vultis*, ajebat Christus. Vnde Leo: *Agnosce ò Christiane dignitatem tuam, & divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire.* Et serm. 6. *Genus electum & regium regenerationis suæ respondeat dignitati: diligat, quod diligit Pater, & in nullo ab authore suo dissentiat, ne Dominus dicat: Filios genui & exaltavi; ipsi autem spreverunt me.* Et: *Si ego Pater sum, ubi est honor meus?* Si enim filii dedecus est, majorum splendorem obscurare; quantò indignius est filio gratis adoptato, Patrem cælestem bonis operibus non solùm non glorificare, sed ut nomẽ ejus blasphemetur, occasionem dare? Quare hic admoneri populus fidelis potest, ut expendat, quid amantissimo Patri Deo debeat, quantum amorem, quantam venerationem, quem cultũ, quantam obedientiam, ut intelligat, voluntati ejus promptissimè parendũ, non renitendum, non obmurmurandum, etiam si eum flagellet, aut aliis modis exerceat.

Ioan. 1.

1. Ioan. 3. Ioan. 8. Leo serm. 1. de nat. Domini.

Isa. 1. Malach. 1.

Ierem. 31. Psalmo 88. Iob 5. & 19. Apoc. 3. Hebr. 12. Tob. 11.

CAP. XXIV.

Quorum sit hanc orationem dicere.

Vox filii Dei quibus tribuenda.

SICVT vox *Patris*, ita *Filii* diversimodè accipitur: propriè siquidem filius naturalis, Deo Patri consubstantialis, sic appellatur: deinde, qui ex aqua & Spiritu sancto regenerati, per adoptionis gratiam cohæredes Christi sunt, quorũ in hac vita peregrinantium hæc oratio propria est, justorum scilicet, per charitatis donum clamantium, *Abba, Pater.*

SVNT autem & alii nondum re, sed ardenti desiderio, bonaq; voluntate ac spe filii Dei: quales sunt catechumeni & pœnitentes, qui cum filio prodigo dicere possunt: *Pater peccavi.* De qualibus ait Propheta: *Tu Domine Pater noster es.* Et Apostolus omnes fidem habentes invocare Deum posse docet, ex Propheta dicente: *Omnis qui invocaverit nomẽ Domini, salvus erit. Omnia* (inquit Leo) *dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem.*

Luca 15. Isa. 63.

Rom. 10.

Leo serm 6. de nat & ser. 1. Agnosce Christiane dignitatem tuam &c.

CAP. XXV.

Cui personæ divinæ loquamur dicendo, Pater.

Quam personam alloquamur, dicendo, Pater. Iac. 1.

ORANDO, *Pater*, alloquimur primam in divinitate personam, scilicet *Patrem Domini nostri* IESV CHRISTI, *à quo est omne donum perfectum.* Quia tamen oratio non solùm alloquutione, sed etiam rei alicujus petitione fit, & omnia Trini-

tatis opera sunt indivisa; consequitur, nos non minùs Filium & Spiritum sanctum orare quàm Patrem, licet ad illum veluti fontem verba dirigamus. Quemadmodum in oblatione sacrificii Patrem compellamus, at toti Trinitati, quæ unus est Deus, sacrificium offerimus, ut ex professo Fulgentius scribit; & Tertullianus in Patre Filium & Spiritum sanctum invocari tradit, quorum una est natura, una potestas, una voluntas, una divinitas, una operatio, una donorum largitio.

Fulgen. lib. 2 ad Monimum q. 2. Concil. 3. Carthag. c. 23.

Cap. XXVI.

Quæ mysteria voce ista noster, contineantur.

NOSTER, id est, filiorum, ex aqua & spiritu renatorum, seu fidelium Christianorum, qui adoptione filii sunt, non natura. Christus equidem naturalis Dei Filius, non Pater noster, sed *Pater mi*, orat. &: *vado*, ait, *ad Patrem nostrū*, significans, se non adoptione, sed generatione divina Filiū esse consubstantialem Patri. Voce itaque hac, *noster*, admonentur universi Christiani, se unū communem Patrē Deum habere, adeoque fraterna charitate seinvicem complecti debere, cujuscunq; sint gradus, conditionis, ætatis, aut sexus. Nam eisdem Sacramentis initiati, ad eandem regni cælestis hereditatem possidendam vocati sunt, juxta illud Apostoli: *Filii Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus; non est servus neque liber; non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Iesu.* Hac consideratione Apostolus fraternam charitatem inculcat, & abiectiores fideles cōfirmat, ac in spem bonam erigit: potentiores autem ad humilitatem provocat, eorumque tumorem coërcet.

Matth. 26. Ioan. 20.

Aug. tra. 74. & 82. in Ioan.

Galat. 1.

DENIQVE voce, *Noster*, admonentur Christiani unitatis, concordiæ, pacis, quodq; vota sua uno quasi corde ac ore Deo Patri offerre debeant, qui unanimes exaudire promisit: sicut tres pueros, uno ore Deum laudantes, & Apostolos unanimiter in oratione perseverantes exaudivit.

Daniel 3. Act. 1.

POSTREMO ex hac voce *Noster*, colligunt Ecclesiastici doctores, Deo gratiorem esse communem orationē privatâ, quia pro se orare cogit necessitas, pro aliis verò simul deprecari hortatur charitas: & dum singuli orant pro omnibus, etiam omnes pro singulis orant. Communē ergo orationē Christus fundere docuit, ut unius corporis membra, veluti eodem spiritu animata, pro semvicem mutuam sollicitudinem gererent, nec tam propria bona, quàm omnibus communia postularent ac quærerent.

Cyprian. ser. 6. Chrysost. hō. 14 in opere imperf. Ambros. lib. 1. de Cain. cap. 9.

Innocen. 1. epist. 97. apud Aug.

SCIENDVM tamen est, quòd licet preces communes in se meliores sint privatis, ampliùs tamen speciales preces uni personæ prodesse, si pro ea solùm fiant, quàm generales ceteris paribus: non secus quàm eleemosyna uni facta, plus ei prodest, quàm si multis distribueretur, etiamsi Deo gratior sit liberalitas in plures effusa, quàm in unū tantum; prout contra VVicleffum in Concilio Constantiensi definitum est, negantem, specialia suffragia Ecclesiæ alicui plus prodesse, quàm generalia. Contra quem Adrianus VI. quodlibeto 9. ostendit, orationem uni per modū satisfactionis applicatam, eidem plus prodesse, quàm si pro multis fieret.

Specialia suffragia plus quàm specialia prosunt.

Sess. 8. ar. 19.

ALTER VVicleffi error fuit, quòd non liceret pro re particulari orare: quem confutat Thomas VValdensis ex orationibus Patriarcharum, Prophetarum, Christi, & Apostolorum, qui pro determinatis rebus orarunt, ut Abraham & Isaac pro filio, Iacob pro victu necessario: Christus transferri à se calicem hunc petiit: tota Ecclesia oravit pro Petro, ab Herode incarcerato: Paulus pro se orari per fideles expetiit, ac pro Regibus, & iis, qui in sublimitate constituti sunt orari jussit; totaq; Ecclesia in litaniis liberari petit à fulgure & tempestate, à bello, fame, peste &c. & in publico Ecclesiæ sacrificio pro his & illis peculiariter semper oratum fuit.

Thom. VValdens. tom. 3. tit. 11. c. 107.

Pro specialī re orandum.

1. Timoth. 2.

NEQVE hæc orationi Dominicæ adversantur, in qua dicimus: *Pater noster, da nobis, dimitte debita nostra, ne nos inducas in tentationem, libera nos à malo*: nam illa, quæ in oratione Dominica generatim petuntur pro omnibus, licet etiam speciatim pro nobis, pro fratribus & amicis, quin & pro hoc vel illo infideli petere, ut scilicet Deus hunc convertat, illuminet, ex cœno peccatorum educat. Nam charitas ordinata, prout indigentia & opportunitas exigunt, nunc hunc, nunc illum magis adiuvat.

Aug. epist. 121. cap. 12.

Cap. XXVII.

Quomodo Deus in cælis esse dicatur.

QVI *es in cælis*: id est, qui gloriam præsentiæ tuę in corporalibus cælis pręci puè manifestas. Nã ibi Deum beati facie ad faciem vident; & ex cæli contemplatione omniũ corporum maximi & pulcherrimi, sapientiam, potentiámque Dei concipimus ac intelligimus, juxta illud: *Cæli enarrãt gloriam Dei, & opera eius annuntiat firmamentum.* (*Psalm. 18.*) Vnde passim Deus in cælo habitare, ac sedẽ habere dicitur. Isaiæ 66. *Cælum mihi sedes est.* (*Matth. 5.*) Vbique quidẽ Deus est majestate potentiæ, sed in cælis manifestatione suæ glorię. Hac ergo particula oraturus incitatur ad quærendũ cælestia bona, cor sublevare à terrenis, meditari immortalem beatámq; cum Angelicis spiritibus vitam, in quibus quoque Deus per gratiam, & gloriæ communicationem habitat: simul edocetur, se hîc peregrinum esse, nec permanentem habere civitatẽ, sed futuram inquirere; atque opus esse magno clamore, non vocis sed cordis, ut in cælo exaudiamur, in imo terrarum cõstituti: juxta Bernardum serm. 16. in Ps. *Qui habitat.* Aug. lib. 1. de *serm. Domini in monte*, c. 31. ubi docet, Deum dici habitare, propter glorię manifestationem: item in locis vel hominibus dici quoq; habitare, propter dilectionis, exauditionis, aut donarionis singularium beneficiorum gratiam. Aug. epist. 57. libr. 22. de civit. c. 29. In Ioan. tract. 36. Sedere verò in cælis, calcare verò terrã Deus dicitur, quia ibi terram judicat, ex cælo sterilitatem vel abundantiam frugum, pestem, ceteraq; quæ homines optant, aut metuunt, immittit.

Deus quomodo in hominibus habitare dicatur.

3. Reg. 8. Isaia 66. Ierem. 23. Psalm. 138. Sapientia 8. Eccles. 23. Aug lib. 1. de serm. Domini in mõt. c. 31.

DICIMVS autem pluraliter *in cælis*, ut homines intelligant, omnium cælorum opificem Deum esse; quódque in omnibus & super omnia sit, cuncta moderans, ac virtute sua continens, ac adimplens: proinde hunc solum esse metuendũ, nõ signa cæli (Ierem. 10.) *non eos, qui occidunt corpus tantùm*: Matt. 10.) sed hunc, *qui si pro nobis sit, quis cõtra nos?* in quo solo fiduciam omnem collocare oportear: pro quo Patrem carnis nostræ, Matrem, Fratres, Necessarios, ac ipsam quoque vitam contemnere justum sit.

Rom. 12. Ephes. 1. Coloss. 1. Hebr. 1.

Matth. 23. Luca 14.

Cap. XXVIII.

Sanctificatio nominis Dei in quo consistat.

SANCTIFICETVR *nomen tuum.* Prima hac petitione Dei gloria ordinatissimè deposcitur, ut scilicet nomen eius, essentia, majestas, quòd sit unus in natura, trinus in personis, omnibus innotescat, laudetur, celebretur, colatur, adoretur ab omni natione, ab omni creatura rationali. Quod fit ab aliis, qui relictis idolis atque peccatis, unum Deum, vivum & verum agnoscunt, in eum credunt, spectant, ac toto corde diligunt, laudant, prædicant, venerantur, cum Angelis acclamantes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*; (*Isa 6. Apoc. 4*) confitẽdo, nihil esse, quod magis amare debeant, vel offendere formident. Iuxta Malachiæ vaticinium: *Magnum est nomen meum in gentibus*, (*Malach. 1.*) quę scilicet in tribus personis eandem majestatẽ, & in simplici essentia trium personarum distinctionem adorant. Optamus ergo hîc, ut cælũ & terra Dei Gloriã repleantur; ut omnis creatura Dei potentiam, sapientiam, bonitatẽ, providentiam, celebret: ut omnis infidelitas, per quam Dei cultus minuitur, omnes hæreses, impiæ doctrinæ, artes magicæ, dæmonum incantationes, diffidentia & superstitio aboleantur, ut in Deo solo fidamus, cuncta in eius honorem faciamus, omnem salutis spem in eo collocemus, ab eoque toti pendeamus: & si quid boni egerimus, id nõ nobis, propriæq; sufficientiæ, sed eius benignitati ascribamus. Sic Aug. lib. 2. *de sermo. Dom. in monte*, c. 10.

Cassian. collat. 4. c. 18. Bernard. ser 6. in Quadrages.

TERTVLLIANVS & Cyprianus intelligunt, hîc peti, ut sanctissimus, ac in sanctitate perseveremus, referẽtes sanctitatem nominis Dei ad nos. At hoc modo intellecta hæc petitio confunderetur cum sequenti tertia. Alii referunt sanctificationem hanc ad gloriam Dei, ex bonis operibus nostris resultãtem, de qua Matth. 5. Lucæ 6. *Luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Sed neque hic sensus hanc petitionem à sequente tertia satis distinguit.

Cyril. catech. mystag. 5. Nyssen. Orat. 3. Hierõ. Rupertus in 6. c. Matth.

ADMONENDI sunt hîc fideles, ne nomen Dei, quod sanctificari assiduè orant, ipsi vitã & factis contaminent, occasiones præbendo, ut nomen Dei blasphemetur.

Ezechiel 36. Rom. 2.

(∴)

Cap. XXIX.

Secunda petitio est: *Adveniat regnum tuum.*

Secunda petitio.

POSTQVAM Dei gloriam petivimus, nobis beatitudinem, quæ in secũdo Christi adventu omnibus sanctis obveniet, postulamus. Regnum Dei hîc quidem inchoatur, at in die novissimo sancti in corporibus gloriosis cum Deo perfectè feliciterque regnabunt. Hîc regnat caro, mundus, cupiditas, impũ, peccatum, mors & diabolus: tunc solus Deus, & consortes regni ac gloriæ ipsius absque ulla resistentia regnabunt.

Regnum Dei triplex: primũ, naturale.

Daniel. 2. 4. & 7. Hester. 13. Isaia 33.

PORRÒ in Scripturis triplex Dei regnum reperimus: scilicet Naturale, quo creaturas omnes pro suo beneplacito moderatur, regit, judicat. De quo Psal. 144. *Regnum tuum omnium seculorũ.* & Daniel: *Regnum ejus sempiternum.* De hoc regno, quod non potest non esse, nemo hanc petitionem intelligit. II. regnum est gratiæ, quo Deus in Ecclesia, & fidelium cordibus per Fidẽ, Spem & Charitatem regnat, juxta illud: *Regnum Dei intra vos est.* Et: *Regnum Dei est justitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Et, *simile est regnũ cælorum sagenæ,* &c. De hoc regno Hieron. & alii nonnulli hãc petitionem intelligunt; sed ne cum tertia petitione coincidat, rectiùs de regno gloriæ pacatissimo, quod III. est, exponitur: de quo Matth. 25. *Percipite regnum.* Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, intrabit in regnum cælorũ.* De eodem Apostolus: *Iniqui regnum Dei non possidebunt.* Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum.* De hoc regno hanc petitionem loqui sentiunt Tertullian. Cyprian. Cyril. Chrysost. Aug. qui concione 20. in Psal. 118. admonet, convenientissimè nunc omnium Christianorum vota in secundum Christi adventũ tendere, sicut ante VERBI Incarnationẽ veterum sanctorũ desideria in primum Christi adventum; juxta prophetiã Iacob: *Ipse erit exspectatio gentium,* ad secũdum videlicet Adventum, quemadmodum à Iudæis exspectatus fuerat ad primum. Hieron. in 6. Matth. notat, grandis esse audaciæ, puræq; cõscientiæ, regnum Dei postulare, Christi adjudicium adventum non timere: ideoque hac petitione assidua innui, quòd fidelem paratum esse semper oporteat, ut secura mente diem illam exoptare audeat.

Secundum regnum, gratiæ.

Luca 17. Rom. 14.

Matth. 13.

Tertium regnum, gloriæ.

1 Cor. 7. Ephes. 5.

Aug. lib. de serm. dom. in monte c. 10. lib. 20. de civit. c. 9. Cyprian. ser. de mortalitate.

SED cur petimus advenire regnum Dei, quod non nisi decreto tempore venturum est? RESPONDEO, unumquemque petere sibi advenire regnum Dei, ut in die judicii sit à dextris cum ovibus, non à sinistris cum hœdis; alioqui regnum adveniet, sed minimè nobis. Est autem hoc regnum unicuique tam vicinum, quàm dies mortis: quia talis quisque in die judicii sistetur, qualis ex hac vita emigraverit.

Cap. XXX.

Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terrâ.

Tertia petitio.

Matth. 19.

QVIA nõ pervenitur ad regnum gloriæ, nisi per regnum gratiæ, (juxta illud: *Si vis ad vitã ingredi, serva mandata*) rectè post beatæ vitæ petitionem subjungimus postulationem mediorum, ad consequutionem gloriæ necessariorum; quæ sunt, facere Dei voluntatem, servare mandata, facere bonum, declinare à malo. Et quia ex corruptæ naturæ viribus non sumus idonei neq; sufficiẽtes ad pietatis opera præstanda, quæ Deus à nobis requirit; ideo hîc Dei auxilium imploramus, ut ipso duce, authore, gubernatore, ac per suam gratiam protegente atque cooperante, tanquam obedientes filii & servi, eius volũtati per omnia nos subjiciamus, bonum operando & malum declinando: non ampliùs sequentes concupiscentias carnis, voluntatem propriam, suggestiones Satanæ; sed ad Dei nutũ omnes motus nostros cõponendo; ut quemadmodum ex Paradiso per contemptũ præcepti Dei ejecti fuimus, mortiq; addicti; ita per obedientiam & humilem nostræ voluntatis submissionem, ad regnũ cæleste, vitamq; beatam reduci mereamur. Oramus ergo, *Fiat voluntas tua,* scilicet in nobis, & à nobis: q.d. te adjuvante, protegente, dirigente, atq; cooperante fiat, ut non resistamus tuæ voluntati. Non jussit autẽ Christus dicere: facias voluntatẽ tuam in nobis; neque, faciamus voluntatem tuã: sed, *fiat voluntas tua,* ut intelligeremus, obedientiam legis, quam Dei operæ præstamus, & qua Deum colimus, vitãque

Opera bona sunt à Deo, & à nobis.

quę ęternam promeremur, non esse opus solius Dei, neque solius nostri liberi arbitrii, sed utriusque simul. *Oramus* (ait Cyprianus) *ut fiat voluntas Dei, quæ ut fiat, opus est voluntate, ac ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordiâ tutus est.* Quod Augustinus confirmat orando: *Da quod iubes, & iube quod vis.* Quomodo autem Deus faciat nos facere suam voluntatem, non solùm diffundendo in cordibus nostris charitatem, sed eam insuper succendendo, ut omnem contrariam superet cupiditatem, tradit idem Augustinus.

Chrysost. in opere imperfecto super c. 6. Matth. Aug. lib. 10. confess. c. 29.

Voluntas Dei duplex: signi & beneplaciti.

PORRO sciendum hîc est, duplicem esse Dei voluntatem: *unam, signi,* qua Deus significat, quid nos velle ac facere velit, aut omittere, præceptis, cõsiliis, prohibitionibus: de qua Matt. 7. *Qui fecerit voluntatẽ Patris mei.* Ioã. 4. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.* 1. Thessalon. 4. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* Hebr. 10. *Vt facientes volũtatem Dei reportetis promissionẽ.* Hanc Dei voluntatem in nobis fieri petimus. *Altera* Dei voluntas, *beneplaciti* dicitur, qua absolutè quippiam fieri vult. Hæc nullâ externâ vi impediri potest: de qua Psalm. 113. *Omnia quæcunque voluit, fecit.* Isaiæ 46. *Omnis voluntas mea fiet.* Ester 13. *Non est, qui tuæ possit resistere voluntati.* Quæ Dei voluntas licet nobis displicere nunquam debeat, neque illi obmurmurare fas sit; non tamen homo semper velle tenetur, quod hac voluntate Deus vult. Sæpe equidem aliud Deum velle, aliud nos convenit. Vnde fit, ut homo nonnunquam bonâ volũtate nolit, quod Deus vult optimâ voluntate, ut docet Aug. Enchir. c. 101.

Quatenus voluntati beneplaciti nos conformare teneamur.

QVAMVIS autem hæc tertia petitio ad voluntatem signi potissimùm referatur; suo tamen modo etiam ad voluntatem beneplaciti pertinet, quatenus ei obniti, obmurmurare, vel reprehendere illam nefas est. Quantumvis enim Deus nos affligi velit, Christi exemplo dicendum est: *Nõ mea, sed tua voluntas fiat.* Prout etiam fideles, dum Apostolo vincula & carceres prædicerẽtur, dixerunt: *Domini voluntas fiat*; sese humilitet Dei voluntati confomãtes. Prout Heli fecisse legimus 1. Reg. 3. *Dominus est: quod bonũ est in oculis suis, faciat.* Et David 2. Reg. 15. *Si dixerit: non places; præstò sum: faciat quod bonum est coram se.* Et Iob c. 1. *Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Cyprian. Serm. De mortalitate: *Meminisse debemus, voluntatem nos, non nostram, sed Dei facere debere.* Cùm enim Deus nihil velit, quod non sit justum, sanctum, optimum; æquum est, ut credamus tam in adversis, quàm in prosperis nihil à Deo fieri aut permitti, quod nõ cedat in cumulum gloriæ suæ. Orandum proinde est, ut nõ pro nostro judicio, sed ex Dei voluntate agendi vivendiq; rationem ineamus, nec Dei voluntatem nostris consiliis antevertere studeamus: sed in omni actione nos Dei voluntati committentes aggrediamur id, quod Deo probari existimemus; cum Iacobo dicentes: *Faciemus hoc aut illud, si Deus voluerit.*

Matth. 26.

Act. 21.

Aug. serm. 109. de tempore & 23. in evan. imp.

SICVT *in cælo & in terrâ.* Hîc formam obedientiæ postulamus, quã beati Angeli & homines in cælo servant, ut quẽadmodum illi sponte, alacriter, ex amore Numini parẽt; ita & nos in terris militantes, per Dei gratiam promptè, ac perfectè Dei jussa exsequamur, imitantes cæli cives, Ecclesiamq; triumphantem. Docemur hîc oculos conjicere in eos, qui promptè faciunt verbum & voluntatem Dei; non in carnales, desides, prævaricatores.

TERTVLLIANVS & Cyprianus per cælum intelligunt spiritũ, per terram, carnem. Et quoniam hæc sibi adversantur, sentiunt nos petere concordiam carnis & spiritus, ut sicut innovatus est spiritus credendo, ità & caro resurgendo.

RVRSVS per cælos Cyprian. & Aug. intelligunt justos & fideles; per terram verò infideles, hæreticos, peccatores, pro quibus oremus, ut in Deum credãt, eiusq; mandata humiliter observent. Item per cælum Aug. intelligit Christum, per terram verò Ecclesiam, ut petatur, quòd sponsa in obedientia Deo præstanda suum sponsum Christũ imitetur: sed hi sensus mystici sunt.

CAP. XXXI.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

POSTQVAM Dei gloriam, regniq; cęlestis consortium, & media ad vitam beatam necessaria petivimus; justo ordine temporalia subsidia cùm ad vitã animæ, tum corporis conservandã requisita postulamus. Et quia cibus ad spiritualem vitam necessarius, nobilior est pane, vitam corporalem fovente: ideo ad panem ἐπιούσιον, id est,

super-

supersubstantialem, vitæ spirituali servientem, primariò ferri debet orantis intétio, putà ad Sacramenta, cōciones, expositionem verbi Dei &c: ad temporalis autem vitę solatia, tanquā ad additamenta quadam secūdariò. Vnde Aug. serm. 11. in Lovanii impressis sensum hujus petitionis hunc tradit: *O Pater cælestis, qui das æterna, da quoque temporalia: qui das regnum, præbe alimentum, vestitum, & omne necessarium animæ & corpori subsidium.* Panis enim nomine cuncta huic vitæ necessaria continentur, sicut Sapiens victus nomine comprehendit vestitum, domum, sanitatem, pacem civilē, amicitiā, & universa hujus vitæ solatia. Sic Iacob panē petiit, Deut. 8. Matt. 4. Lucæ 14. *Panis* nomine, universa præsenti vitæ necessaria continentur.

Aug. epist. 121. c. 11. Enchir. c. 115
Panis nomine contenta
Proverb. 30.
Gen. 28.

CVR verò Dominus panem, nō carnes, pisces, aut aliud alimenti genus petiisserit, obvia ratio est, quia ex terrenis sola necessaria desiderari voluit. *Habentes enim alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus*, ait Apostolus. *Nostrum*, dicimus, non *meum*, ut significemus, nos etiam pro aliis sollicitos esse debere, ac Dei benignitate accepta egentibus cōmunicanda esse, nec avarè solis nobis retinenda. Deinde *panem nostrum* petimus, id est, cibum filiorum, qui non est tradendus canibus; Eucharistiam videlicet, Ecclesiæ sanam doctrinam, nō panem hæreticæ doctrinæ, qua pascuntur alieni. Rursus *panem nostrum*, proprio labore, industria, justis ex causis, ex legitimis proventibus, Deo benedicente partum: non autem furto, rapinâ, fraudibus, vi aut calumnia conquisitum, vel circumeundo alienas ædes & mensas, in otio extortum. Quales reprehendit Apostolus, & collaudat Psaltes eū, qui labores manuum suarum manducat, juxta Dei mandatū: *In sudore vultus tui vescēris pane tuo.* Postremò, NOSTRVM, id est, qui naturæ & ad piè vivendum conveniat, non ad luxum & ostentationem serviat. *Quotidianum*, id est substātię alendæ & conservandæ necessariū, quamdiu vita hæc temporalis per dies labentes succedentesq; peragitur, ut nō simus anxiè solliciti de crastino, neque operam superfluam cōgerendis opibus & thesauris impendamus. Insinuatur hîc differentia inter panem cælestem & terrenum: ille siquidem gustatus semel æternam satietatem adfert: hic verò quotidie repetendus est. Denique hac voce, *quotidianū*, admonentur Christiani, omnem sollicitudinē in Patrem cælestem projicere, qui etiam aviculas pascit, & lilia decóre vestit. Vnde David: *Non vidi justum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Et Salomon: *Deus non occidet fame animam justi.* Israëlitas enim pane de cælo demisso in deserto pavit, Heliam, Elizæum, Danielem in lacu leonum, Paulum primum Eremitam ministerio corvi, Hieronymo teste in vita eiusdem. Non tamen hîc Christus otium commendavit, aut operari prohibuit; sed anxiam solùm prohibuit sollicitudinem, quasi Deus nostri curam non gereret, & officium suum exsequētibus, subsidia necessaria non esset provisurus, cū ipse impleat omne animal benedictione, & det cibum eis in tempore suo. Contra avaros agit Isaias c. 5. *Væ, qui conjungitis agrum agro.* Eccl. 5. *Avarus non implebitur pecunia.* 1. Timot. 6. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationes varias.*

1. Timot. 6.
Cyprianus.
Nyssen. ser. 4.
2 Thessal 3. 1. Timoth 5. Psal 127.
Gen. 3.
Psalm. 33. Proverb. 10. Exodi 16. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4.
Daniel. 14.
Deut. 28. Psal. 144. 127. 130.

Da: Hac voce nos omnes Dei mendicos esse agnoscimus, indigentiamque nostram confitemur, ac Dei nutu temporalia bona dispensari agnoscimus, ita ut nisi ille benedicat, inanes sint futuri labores nostri. *Aperit enim manum suam, & implet omne animal benedictione*, uti patuit in olei multiplicatione, & panū. *Neque enim qui plantat, neque qui rigat, aliquid est: sed qui incrementū dat Deus.* Et: *Nisi Dominus ædificaverit domū, frustra laborant, qui ædificant eam. A Deo enim sunt divitiæ, potestas, & gloria.* Ipse pauperes elevat, regna tribuit, & imperia, quibus vult, largitur.

Omnes sumus mendici Dei.
Psal. 144.
4. Regum. 1. Cor. 3.
Psal. 126. Daniel 4.

PRÆTEREA voce, *Da*, significamus, nos petere cibū à Deo sanctificatū, qui corpori prosit, & animæ nō obsit. Vnde pia consuetudo retinenda est benedicendi cibum ante sumptionem, & agendi gratias post refectionem: quam Dominus suo exemplo cōfirmavit. *Accipiens enim panem, gratias egit ac benedixit.* Et: *Sanctificatur*, ait Apostolus, *creatura Dei per verbum Dei & orationem*; quia vis quædam salutaris escę inseritur, atque benedictione diabolo virtus per cibum nocendi adimitur, ut notat Aug. serm. 135. *de tempore.* Chrysost. *in opere imperfecto* hom. 14.

Benedictio ciborum.
Gratiarum actio.
1. Timoth. 4.

POSTREMO vocula *da*, confitemur, quòd *Domini sit terra, & plenitudo ejus*; quódq; diabolus falsò jactatit, omnia esse sua, illáque dare, cui velit.

Lucæ 4.

Nobis, dari oramus, nō mihi, quia Christianę charitatis est, de proximo sollicitū esse; nec à Deo cōcessa in usum propriū tātùm reservare, sed etiā ad necessi-

tatem

Ambros. ser. 81. tatē aliorum sublevandam dispensare. Iuxta illud Ambro. *Panis esurientium est, quem detines.* Præterea insinuatur, nos petere dari à Deo non ad luxum, neque ad animæ detrimentum, neque ut crapula & ebrietate gravemur; sed ut cibo & potu moderato cum gratiarū actione recreemur. *Hodie*, idest, Apostolo interprete, hujus vitæ decursu perdurante. Cyprian. *Hodie*, ait, *hoc die quo precamur.* In futura vita sine temporum volubilitate saturabimur.

Reiicitur hîc anxia sollicitudo de futuro: *sufficit enim diei malitia sua.* Decet insuper filium de patre bene confidere, ad eumq; quotidie recurrere. Hinc *4. Reg. 20.* Ezechias: *Sit tantùm pax & veritas in diebus meis.* Et precatur Ecclesia: *Da pacem Domine in diebus nostris. Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire.* Commendatur ergo hîc Dei providentia, quæ nobis quotidie necessaria tribuit, sicut olim Israelitis manna cælitus quotidie colligendum demittebat.

Exodi 16. Admonetur insuper oraturus de incertitudine vitæ suæ, prout Christus parabola cōgregantis multa bona in futurū explicat (*Lucæ 12.*) qui raptus fuit *Lucæ 12.* ex hac vita, ne cōgestis frueretur. Frustra igitur pro crastino solliciti sumus. Et meritò hortatur Apostolus divites: *ne in incerto divitiarum confidant, sed in Deo vivo, qui præstat omnia ad fruendum*, & salutariter utendum. Proinde quòd divitiis non deest, misericordiæ Dei est, non illius potentiæ: ex quo sequitur, etiam divites panem quotidianum poscere debere. Plerosq; enim opulentos repētè factos egenos legimus: & sæpe ob peccata steriliras, bella, fames, pestes, noxiæ bestiæ, quæ grana destruant, immittuntur. Quare fidelis non more infidelium in suo labore ac industria, sed in Deo potissimùm confidit, Christi *Matth. 6.* monitionem amplectens: *Nolite solliciti esse, dicentes, quid manducabimus: quid bibemus? hæc enim gentes inquirunt*, scilicet primo loco.

Postremo circa hanc petitionem observandum est, quòd Latinus interpres Matt. 6. ἄρτον ἐπιούσιον, verterit *panē supersubstantialē*; Lucæ verò 11. *panē quotidianum*, ut hac vocum diversitate moneremur, hîc peti panem substātiæ nostræ, cùm alendæ, tū conservandæ quotidie necessariū, tam spiritualem quàm corporalem. Non enim animus noster minùs corpore, cibo spirituali, ut foveatur ac vigeat, puta verbi Dei auditione, lectione, meditatione, Sacramentorū, potissimū Eucharistiæ participatione: *Act. 6.* quam in primitiva Ecclesia fideles quo- *Canone 10. Apost.* tidie non solùm spiritualiter, sed & sa- *Cyprian. li. 4. epist. 6 & serm. de nat. Domini.* cramentaliter sumebant. Unde hãc petitionem exponentes prisci scriptores, ad frequentē Eucharistiæ sumptionem hortantur. Ambr. lib. 5. de Sacram. c. 4. *Si quotidianus panis est, cur post annū sumis?* *Frequens cōmunio utilis.* lib. 4. c. 6. Serm. 8. & 15. in Psa. 118. Aug. lib. 2. *de serm. dom. in mōte*, ca. 2. epist. 118. Hiero. in fine Apol. *cont. Ruff.* Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 17. Grego. lib. 4. dialog. ca. 56. Chrysost. hom. 60. *ad Antioch.* in 1. ad Cor. hom. 24. in epist. ad Ephes. hom. 3. in epist. ad Hebr. 17. Et in oratione de S. Philogonio, ait, nō tantùm semel in anno Iudæorū more Dei beneficia esse cōmemoranda, sed quotidie sumptione Eucharistiæ, quæ interiorem hominem robotat, nutrit, sanat, conservat, delectat.

Cap. XXXII.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Quinta petitio. Postquam à Deo bona cùm æterna, tum temporalia, tàm spiritualia quā corporalia precati sumus; tribus sequentibus petitionibus *Debitum, significat peccatum.* mala, cùm animæ, tū corporis, tam hujus, quàm futuræ vitæ deprecamur, ac quinta ista petitione condonari nobis peccata per nos cōmissa deposcimus. Debiti enim nomine peccata intelligi Evangelistæ declarāt, ponendo pecca- *Matth. 6. Lucæ 11.* tum: *Dimitte nobis peccata nostra.* Et, *Si dimiseritis peccata*, &c. Vocatur autē peccatū debitū, quia nos pœnę reos, luendæq; obnoxios reddit, quam vel satisfaciendo, vel patiendo, (nisi gratiosè remittatur) pendere necesse est. Omnis enim qui peccat, Deo injuriam facit, & pœnam legis violatoribus constitutam luendo cōpensare tenetur: quomodo *Isa 53. 1. Petri 1. Lucæ 7. Matth. 18.* Christus *peccata nostra portasse, ac quæ non rapuit, exsolvisse* dicitur; item, *nos redemisse.* Ac ipse Dominus peccatorem debitori assimilat: (*Domino, ait, debitores erant*, &c.) & quidem non habenti unde solvat, gratia & condonatione indigenti. Namnullus purus homo rigorosè Deo pro injuria peccato illata satisfacere potest. Id autē solus Dei & hominū mediator Iesus Christus præstare potuit, qui Deus & homo subsistēs, actionem gratā Deo exhibuit, se humiliādo usque ad mortē, Patriq; obediendo, *Christus vicarium præstitit.*

quam

quam inobediendo primus Adam injuriam intulerat. *Illum* itaque *Deus propitiatorem posuit per fidem in sanguine ipsius*, cujus merito fit omnium remissio peccatorum, tam quoad culpam, quàm pœnam æternam. Et subinde per seipsum Christus peccata remittit, frequentiùs tamen per omnes, quibus recõciliationis ministeriũ cõmisit, & Sacramentorũ dispẽsationẽ, per quæ suæ passionis vim & satisfactionem applicat, peccata remittit, & gratiarum dona ubertim effundit. Iuxta illud : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Venialia porrò minoráque peccata etiam per hanc Dominicam orationem, per aquæ benedictæ aspersionem, confessionem, Sacerdotalem benedictionem, eleemosynam, aliaque pietatis exercitia remittere dignatur.

Matth. 9. Marci. 2. Isaiæ 43. Ioan. 20.

*VERBVM, *dimitte*, supponit adferendas conditiones veræ pœnitentiæ, quæ sunt, dolere de commissis peccatis, firmum emendationis propositum, efficax voluntas integre Vicario Christi confitendi, ac satisfaciendi, & injustè aliis ablata restituendi, sive res, sive honorem, sive famam.

Nobis. Hæc dictio nos docet, orationem hanc potissimũm esse filiorum, quibus prætetita peccata remissa sunt per baptismum : ideo hic orari pro remissione levium peccatorum, sine quibus justorum vita non ducitur. *In multis enim offendimus omnes.* Et, *si dixerimus, quia peccatum non habemus, mentimur*, inquit Ioan. *Non est homo, qui non peccet*, Eccles. 7. *Quis potest dicere, mundum est cor meum?* Prov. 30. *Septies in die cadit justus.* Proverb. 24. *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Si iniquitates observaveris Domine, quis sustinebit?* Daniel orabar pro suis, & populi peccatis. c. 9. Quare meritò damnati sunt Pelagiani affirmãtes, hanc partem à justis dici humiliter, non veraciter, nec pro suis, sed aliorum peccatis, in Concil. Milevitano can. 6. & 7. Aug epist. 89. q. 1. lib. 3. cont. Iulian. c. 1, lib. 2. *de bono persev.* c. 2. lib. *de nat. & grat.* c. 34. concludit, humilitatẽ ex parte veritatis, non autẽ falsitatis esse ponendam: & c. 36. resolvit, nullum (excepta B. Virgine) sine peccato, saltem levi actuali, vitam peregisse. Quę autẽ levia, & quæ gravia sint peccata, *nõ humano, sed divino pensanda sunt judicio*, ait Aug. Enchir. 78. 79. 80. Quãta verò sit peccatorum magnitudo, æstimari poterit ex infinita Dei offensi majestate, ex offendentis vilitate ac ingratitudine, ex peccati commissi qualitate, ex qua Dei major aut minor contemptus sequitur, lõgiùs à Dei charitate receditur. Nam peccatũ voluntatẽ hominis adeò inficit, ut efficiat claudum, surdũ, mutum, cæcum, saucium, ad mala proximi, in quo nõ sit sanitas. Quemadmodũ enim est debitorum diversitas, ita & peccatorum imparitas.

Aug. Enchir. c. 71. & 74. Omnes peccata venialia habemus.

Iacobi 3. 1. Ioan. 1.

Trident. sess. 6 can 23. Aug. hæresi 88. lib 21. de civit c 27 libr. 2 de peccat merit. c. 2. lib 3. c. ult.

Peccati gravitas unde æstimanda.

Psal. 37.

Nostra: id est, liberâ nostra voluntate cõmissa. Alio enim sensu panis dicitur *noster*, qui nobis divino munere tribuitur : alio peccata *nostra*, quia nimirum nostrâ voluntate fiunt, non a Deo, non à dæmone cogente. Adeò enim peccata voluntaria sunt, ut si liberâ voluntate non patrarentur, peccata non essent. *Perditio tua ex te est*, ait Propheta.

Peccatum omne voluntarium.

Oseæ 13.

* *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Facilem cõsequendæ veniæ rationem proponit Christus, in nostra potestate constituendo, ut peccatorum remissionem impetremus, addita simul spõsione : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cælestis delicta vestra: si autem nõ dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Vbi Christus voculã similitudinis, *sicut*, per conditionem *si* interpretatur, quæ ignoscendi necessitatem inducit, si voluerimus nobis ignosci. Sensus ergo est: *si vultis peccata vobis à Deo condonari, vicissim & vos omnem animi offensionem deponite, & proximo, qui injuriã intulit, ignoscite.* Nam *Iudicium sine misericordia fiet illi, qui nõ facit misericordiã. Qua mẽsura enim mẽsi fueritis, remetietur vobis.* Hinc qui conservi misereri noluit, quod sibi à Domino remissum erat, amisit. Hic ergo cõmendatur clementia, misericordia, lenitas, mansuetudo, humanitas, injuriarũ oblivio, depositio affectus vindictæ, odii, inimicitiarum, ut diligamus inimicos, & calumniantes nos.

Iacobi 2.

Matth 7. Matth. 18.

AN verò is hanc orationem dicere utiliter queat, qui proximo ignoscere nolit, meritò ambigitur. Cassian. enim collatione 9. ca. 22. talem hominem sibi majorem damnationẽ acquirere sentit: alii verò contrà, utiliter orationem fundi ab eo, qui nondum paratus est injuriã sibi à proximo illatam remittere, arbitrantur, cùm in persona Ecclesiæ illam dicat, in qua multi sunt, qui ignoscunt; tum etiam, quia remissionẽ peccati postulando, media necessaria petere cẽseatur, divinã opẽ scilicet & gratiã, per quã pręstet, quidquid ad obtinendã peccati veniã requiritur.

Matth. 5.

Dı-

DIMITTERE, est injuriam pro infecta habere, ita ut omnem erga proximum animi offensionem deponamus. Non enim temporalia debita pecuniaria, vel reparationem honoris & famæ injustè ablatæ remittere tenemur; sed jure sibi quisque restitutionē fieri exigere potest, quin & aliquando pœnam debitam exposcere, nō quidem ad privatam vindictam, sed propter illius vel aliorum emendationem. Proximo autē veniam poscenti, offensam omnē animi deponere tenemur, ita ut nulla ulciscēdi libidine, nullo odio, vel amaro affectu eū prosequamur, nec malum pro malo rependere studeamus. Cùm verò Aug. Enchir. c. 73. sufficere scribit, ut veniam petenti dimittamus, loquitur de dimissione, cui annexa sit beneficētia, quę in peculiaribus externis amicitiæ & charitatis officus exhibendis cōsistit. Varii enim gradus dilectionis sunt tam secundùm affectum, quàm effectū; juxta illud Apostoli: *Operemur bonum ad omnes, maximè tamen ad dom. estucos fidei.*

Matth. 5. Marci 11. Rom. 12. Aug. lib. 2. de serm. Dom. in monte c. 13.

Galat. 6. Aug. lib. 1. de doct. Christ. c. 28.

NON igitur hîc Christus judicia terrenarum potestatum à se ordinata tollit, sed eis modum imponit, ut scilicet nostra repetamus absque libidine vindictæ, animo parati jacturam potiùs rei temporalis quàm charitatis perpeti, ut proximus emendet. Sic prohibet Dominus Matth. 5. cum fratre judicio cōtendere, & Apostolus 1. Cor. 6. animo scilicet inordinato, ultionis cupido.

Aug. Enchir. c. 7... lib. 2. de serm. Dom. in monte. cap. 13.

POSTREMO hîc observandum est, utile quidem esse ut exaudiamur, proximo injuriam nobis factam remittere; sed tamen cavendum, ne aliunde impedimentum Deo objiciamus, quia remissio offensæ, solùm partialis, non integra remissionis peccati causa est. Aug. lib. *de fide & operibus* c. 15. Enchir. ca. 75. 76. 77.

CAP. XXXIII.

Sexta petitio.

Tentatio non amanda sed toleranda. Aug. epist. 121 c. 11.

ET *ne nos inducas in tentationem*: id est, ne nos induci permittas, consentire, & succumbere tentationi. Postquam enim præteritorum delictorum impetrata est venia, rectissimè Dei patrocinium contra futura exposcitur. Et rogamus, ut parcens nostræ infirmitati Deus, nos omnino tentari nō sinat, aut majore misericordia illas nos superare faciat. Tentatio enim toleranda, non amanda est, cùm sit periculosa: occasionē enim præbet damnationis succumbentibus. Ideo præsumptionis est,

Aug. lib. 10. confess. c. 28.

illam appetere; humilitatis verò, deprecari. Etsi qui sanctorū ultrò se certamini Martyrii objecerunt, id potiùs admirandum, quàm imitandū est. *Tentare* verò, est periculum de aliquo facere, experiri, provocare; quod vario fine contingit: aliquando, ut quid in alio sit potentiæ, sapientiæ, veritatis, doctrinæ, norit. Quomodo homines Deum rentant, dum ex incredulitate aut diffidētia facto extraordinario eius veritatem aut potentiam experiri volunt: quæ tētatio vetatur in Scripturis. Item, tentat quis, ut seducat, in exitium impellat, ut ad peccatum invitet, ut subvertat, & in præcipitium agat. Sic tentat propriè diabolus, qui propterea *tētator* vocatur. Omnes enim adultos, ratione utentes aggreditur. Primos quidem parentes tentavit in paradiso, ac superavit; Davidem, Salomonem, aliosq; Prophetas; quin & omnium Prophetarum caput Christū tentavit, nec Apostolos intentatos reliquit. Cujus tentandi studium D. Petrus expressit, dicens: *Adversarius vester diabolus, tāquam Leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Et fugatus tentare adeò non cessat, *ut septem alios spiritus nequiores se assumat* ad prœliū redintegrandum: imò subinde legionem integram, ut Marci 5. & Lucę 8. legimus: *Mihi legio nomen est*, id est, dæmonū multitudo.

Tentare quid.

Deut. 6. Matth. 4. Act. 15. 1. Cor. 10.

1. Thessal. 3.

Matth. 4. Luca 22. 1. Petri 5.

Matth. 12. Diabolus tentator.

QUANTÆ verò tentatoris istius artes sint, Cyprian. declarat: *Adversarius hostis antiquus est, sed millia annorum pene complentur, ex quo hominem impugnat: omnia genera tentandi, & artes nocendi suæ vetustatis edidicit. Si imparatum, si rudem, si nō sollicitum Christi militem invenerit, circumvenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum.* Et quidem aliquādo per seipsum Satanas tentat, uti primos parentes, & Christum; subinde verò per suos ministros, puta homines ei in malitia similes, per mundum, per carnem & sanguinem, per opes, honores, per falsos Prophetas, per errorum magistros, qui sectas introducunt. Tentat peccata suadendo, impia docendo, carnalia desideria commovendo, per amores, & per terrores; per adversa, ut homo frangatur; per prospera, ut efferatur: ac denique tentat intrinsecus, malas suggestiones proponendo, sensibus internis objiciendo aliquid, per quod passio commoveatur, quam pro viribus promovet: aliquando verò extrinsecus tentat per homines, per inimicos, per errores, cruciatus, indignationem amicorum, per irrisiones sociorum, per

Cyprian. lib. de exh. martyrii. Diaboli artes in tentando.

mala exempla proximorum, per falsam doctrinā hæreticorum, per incommoda & damna, per adversitates & pericula. Denique more Ducum, oppida lustrantium, ut loca infirmiora explorent; ita diabolus ad quæ vitia quis propendeat, expendit, ad eaq; potissimùm impellit: vitia extenuat, ut propensiùs agantur quinimo & virtutum nomine tegit; superbiam honestatem, avaritiā providentiam, iram zelum, invidiam justum dolorem, acediam valetudinis curam nuncupans. Virtutes autem ut molestas earū, minùs optabiles reddit: & arma, quibus vincitur, eripere conatur. Quæ autem illa sint, describit Apostolus ad Ephesios 6. significās, diabolum vinci forti fide, firma spe, flagranti charitate, castitate, ieiuniis, orationibus, scripturarum tractatione, Verbi Dei meditatione, humilitate, signo crucis, frequenti confessione, crebra Eucharistiæ sumptione, vigiliis, corporis castigatione, humi cubatione, aliisq; piis Christianæ religionis exercitiis. Et quia insidiis callidissimi serpentis nostris viribus solis resistere nequimus, hortatur, ut confidamus in Domino, ac in potentia virtutis eius: ut oremus, *ne sinat nos tentari supra id, quod possumus; sed faciat cum tentatione proventum.* Non enim Satan quantum, & quādiu vult, nos tētare potest: omnis enim eius potestas Dei nutu & permissione gubernatur. Vnde instar feræ alligatæ illos potissimùm lædit, qui ei temere aut imprudenter appropinquant, ut ex historia Iob & Evangelio patet, ubi narratur, dæmones ne in porcos quidem, nisi Christo permittente, intrare potuisse. Quare meritò Christus nos quotidie Deum orare docuit: *Ne nos inducas in tentationem*: id est, ne nos vinci à tentatione permittas: qua oratione confitemur, nos ex nobis insufficiētes esse ad vincēdas omni ex parte tentationes, nisi Dei protectione & adjutorio confortemur. Licet enim liberū dimicando retineamus arbitrium; non tamen ex illo, sed ex divino adjutorio victoria provenit. Quo enim juvante vincimus, eo deserente vincimur. In omnibus enim causis, cogitationibus, motibus, adjutor & protector orandus est Deus, qui dat victoriam per IESVM CHRISTVM: qui primus fortem propria virtute vicit, suisq; cultoribus eundem vincendi præbet fortitudinē. Non enim Christus certaminis justorū tantùm spectator est, sed etiam collucta-tor, ut Cyprianus, Chrysost. Celestinus, Zozimus, Augustinus, & alii veteres ecclesiastici scriptores tradūt, ex Apostolo dicente: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Et, *Confortamini in Domino, & in potentiā virtutis eius. Non sumus idonei ex nobis; quasi ex nobis: Sufficientia nostra ex Deo est: Sine me nihil potestis facere.* Quibus Scripturis indicatur, in singulis bonis actibus plus valere divinum adiutorium, quàm infirmi hominis liberum arbitrium. Non tamen, qui una tentatione impugnatur, etiam Dei auxilio destitutus) in eandem necessariò incidit. Potest enim illa reiecta, peccatum aliud eligere, & cupiditate cupiditatem comprimere. Nemo enim illata sibi necessitate, sed libero voluntatis arbitrio deficiente, tentationi cedit.

1. Cor. 10. Diabolus est instar feræ alligatæ.

Iob 1. Matth. 8. Marci 5. Luce 8.

Aug. lib. de bono persev. c. 7. epist. 106.

Cyprian. lib. 2 epist. 6.

Chrysost. in 10. c. prioris ad Cor. Celestinus epist. 1 ad Episcopos Galliæ. Innocent. epist. 92. Aug. epist. 90 lib. 21. de civit. c. 16.

Tentationi voluntate nostra cedimus.

Aug. lib. 21. de civit. c. 16. Lib de nat. & grat. c. 27. Lib. 3. cōt. 2. epist. Pelag. ca. 1.

DICITVR autem Deus *in tentationem inducere*, non quia hortetur vel impellat ad malum; (nemini enim mandavit impiè agere: *Odit omnes operantes iniquitatem: Ipse neminem tentat*:) sed quia desertus nos deserit, ac superari à tentatione permittit. Quo enim dirigente stamus, eo manum subtrahente labimur. At nos ipse non deserit, nisi à nobis priùs desertus. Iustè autem deserti eius gubernante gratia destituimur, ad instructionem, humilitatem, maiorem sollicitudinem, nonnūquam etiam ad damnationem. Indurare autem, excœcare, in sensum reprobū tradere, offendiculum ponere dicitur Deus, non quia hæc actione aliqua in hominibus operetur; sed quia permittat iusto iudicio hęc evenire, in vindictam præcedentium delictorum. Ipse enim neminem tētat ad seducendum, ad impellendum in peccatum. Est tamen alia tentatio, quæ *probationis* vocatur, qua hoc agitur, ut alicujus imbecillitas aut virtus aliis vel homini ipsi perspecta reipsa efficiatur. Hoc tentandi genere Deus sanctos probat, ut de Abraham, Iob, Tobia, & aliis legimus, quorum virtutem aliis cognitam esse voluit, ut imitarentur, ac ad laudādum Deum excitarentur. Sic Deut. 13. *tentat vos Deus, ut palam fiat, utrùm diligatis eum, an non.* Hac ratione inopia, morbis, aliisq; calamitatum generibus justos premit, eorum patientiæ probandæ causa, ut aliis officii Christiani exemplū præbeāt. *Vasa figuli* (ait Sapiēs) *probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis*; de qua Iacobus: *Omne gaudium existimate fratres, dum in tentationes varias incideritis*; significans, utile fidelibus esse probati,

Eccles. 15. Psal. 5. Iac. 1.

Deus non deserit, nisi desertus.

Exodi 7. Isa. 6. Rom. 1. Deus indurat, excœcat, non operando malum, sed permittendo.

Gen. 22. Iob. c. 1. Tob 2. & 12.

Quomodo Deus tentet.

Iac. 1.

bari, ut suas vires agnoscant, & de sua imbecillitate convicti, humilientur sub potenti manu Dei, & ad implorandum gratiæ Christi auxilium confugiant, per quod omnes tentationes eis utiles esse poterunt; juxta Apostolum: *Virtus in infirmitate perficitur.* Denique tentatio patientiam operatur; patientia verò legitimè certantibus victoriam & gloriæ coronam præparat. Quâ spe sancti in tentatione fideles Deo permanserunt, & summam gloriam reportarunt, Apostolo teste ad Hebr. c. 11. ut in Abraham, Ioseph, Iob, Tobia, Iudith, Daniele, Susanna, Machabæis, Apostolis, & Martyribus, aliísq; sanctis apparuit.

2 Cor. 12. Timoth. 2. Iac. 1. Apoc. 2.

TRIBVS porrò modis Deus victores facit: primo misericorditer providendo, ne infirmi tententur; quomodo Apostolos adhuc infirmos à tentatione liberavit, passionis tempore, dicendo: *Sinite hos abire*; plurimósque alios fuga, latebris, variisque modis, ne in tyrannorum manus inciderent, conservavit.

Deus victoriam tentationũ operatur. Aug. lib. de bono persev. c. 8 & 9. 1 Cor. 10. Athan. in apolog. de sua fuga.

II. Liberat Deus electos, fortitudinem in eorum cordibus operando, ut nulli tentationi cedant. Sicut liberavit Martyres, charitatem insuperabilem diffundendo in cordibus eorum.

III. Deus quempiam à tentatione liberat, ipsum ex hac vita rapiendo. Nã ita hominem peccandi periculis subtrahit, & in non peccandi securitate constituit.

Sapientia 4. Aug. lib. de prædest. sanc. c. 14.

NEQVE verò solùm generatim orare possumus: *Ne inducas nos in tentationem*, sed etiam contra singulas tentationes & scandala: prout David Psal. 118. contra mendacium, avaritiam, vanitatem, singuláque peccata Dei patrocinium deposcit, & ne sibi relictus conturberur exoravit: ut de Ezechia legitur 2. Paralipom. 32. de Petro de se præsumente. Quod in Moyse manus sublevante, & Iosue interea pugnâre adumbratum fuit. Vnde monet August. non minùs gratiæ Dei deputandum, quòd omisimus, Deo protegente, malum; quàm quòd co dirigente bonum egimus. Et Bernardus: *Nisi me Deus conservasset misericorditer, in omne peccatum cecidisset anima mea.*

Psal. 26. 29. Matth. 26. Exodi 17. Aug. lib 2. confess. c. 7. Bernard. ser. de 7. panibus.

(∴)

CAP. XXXIV.

Sed libera nos à malo.

POSTQVAM mala culpę deprecati sumus, hac postrema orationis Dominicę petitione, liberari ab omni malo pœnæ ac miseriç, tam interno, quàm externo, postulamus: hoc est, ab omni miseria, tentatione, peccandi periculo, interna carnis & spiritus lucta; ab omni ingenita corruptione ac mortalitate, ab igne, ab aqua, fulgure aut tempestate, ab urente vento, & quolibet frugibus noxio: à bello, fame, peste, hostium & bestiarum atrocium incursu: à captivitate, vinculis, carcere, exilio, proditionibus, insidiis, morbis omnibus, & incommodis, quibus hominum vita premi solet. Oramus insuper, ut omnes flagitiorum & peccatorum occasiones misericorditer à nobis Deus avertat; nec divitias, honores, valetudinem, robur, vitámque hanc ipsam ad animæ nostræ, vel proximi exitium converti patiatur; néve improvisâ repentináque morte opprimi, & iram Dei in nos concitari sinat: ac postremò ab omni futuri sęculi malo, sive damnationis & & mortis perpetuæ, sive à temporalibus purgatorii pœnis liberari deposcimus, à quibus ut etiam alii sive vivi, sive mortui liberentur, piè, sanctèque oramus. Prædicto autem modo Ecclesia Catholica hanc petitionẽ in Missæ officio, & in Litaniis exponit, deprecando, ut à præsentibus, præteritis, & futuris malis liberetur: quomodo etiam intelligunt Cyprianus, Augustinus, Beda, & ferè Latini scriptores. Græci verò per *malum*, diabolum accipiunt, omnis mali authorem, voce Græca moti, πονηρὸς, quæ cum articulo ponitur: sed alibi etjam sæpius pro re mala, cum articulo locatur. Matthæi 5 *Quod amplius est, à malo est.* Romanor. 12. *Odientes malum.* Ioan. 17. *Serva eos à malo*, id est, ab omni re mala. Vita enim præsens miseriis plena est, & assiduis exercetur malis: quę patienter tolerare, non autem amare jubemur.

Septima petitio. Petimus liberar. à malo præsenti, præterito & futuro.

QVAM autem multa & multiplici a

Aug. lib. 10. cap. 18.

ſint huius vitæ mala, in libro *Theatri vitæ humanæ*, Iob, & ab aliis deſcribitur: quin & Chriſtus nullam eſſe diem tradit, quæ ſuam moleſtiam ſecum non adferat. *Sufficit enim diei*, ait, *malitia ſua*. Et quia homines in neceſſitate & miſeriis conſtituti, ferè ſolent ad implorandum Dei ſubſidium confugere, omiſſiſque potioribus bonis in præcedentibus petitionibus contentis depulſionem calamitatū poſtulare: ideo Chriſtus hanc petitionem noviſſimo loco faciendam eſſe docet. *Quærite*, inquit, *primùm regnum Dei*. Itaque qui liberari à malis rectè orant, hoc ad Dei gloriam referunt; & ſi non exaudiantur, non indignantur, nec murmurant, ſed Dei voluntati ſeſe conformant, non dubitantes, utilius eſſe diſciplina temporali corripi, quam caduca peccati voluptate perfrui. Ac in eo verè fideles ab infidelibus differunt, quòd illi in omnibus morbis & miſeriis ad Deum, veluti omnium malorum depulſorem, omniſque boni authorem perfugiunt, & medicina à Deo inſtituta ſic utuntur, ſummam ut ſpem in medicinæ authore conſtituant: hi verò primariam curationis ſpem in remediis, naturâ, vel hominum induſtriâ comparatis figunt; unde veneficiis, cantionibus, dæmonúmque opera utuntur; maleficos & magos conſulunt, ipſúmque tortorem diabolum judici Deo præferunt.

Math. 6.

2 Paralip. c. 16.

Cohortandi itaque ſunt Chriſtiani, ut in omni morbo & neceſſitate ad eum recurrant, qui clamantes ad ſe exaudit, & de omnibus tribulationibus liberat, ut Noe à diluvio, Abraham a potentiſſimis regibus, Iſaac, Iacob, Loth, Iob, Ioſeph, Davidem, Danielem, Suſannam, Apoſtolos, Martyres, & infinitos alios.

Aug. in Pſal. 31. lib. 22. cont. Fauſt. cap. 21.

Pſal. 33.

Sed quæret aliquis, cur Deus pios non ſtatim à malis liberet? Respondeo, Deum tanquam ſapientiſſimum patrem & medicum, à malis huius vitæ ſanctos liberare, quando eis ſalutare eſſe novit. *Virtus* enim *in infirmitate perficitur*: &, *per multas tribulationes intrandū eſt in regnum cælorum*: quin & *Chriſtum oportuit pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Non autem decet, ſub capite ſpinoſo membrum eſſe delicatum. Si enim compatimur, conglorificabimur*. Itaque tribulationes membra Chriſto conformia reddunt, graviſſimas futuri ſeculi pœnas tollūt, compenſant, redimunt, quas in purgatorio luere oporteret. Pœna pro ductior eſt culpâ, ut majore cautione peccata vitentur, & magis deteſtemur, quò tardiùs curantur. IV. Per huius vitæ mala conſervatur humilitas. V. augentur merita, & proinde ad majorem gloriæ coronam diſciplina præparat. VI. ad examen patientiæ. Iac. 1. *Tribulatio patientiam operatur*. VII. ne propter temporalia commoda Chriſtiani efficiamur. VIII. In exemplum iuſti judicii Dei. Aug. lib. 22. *contra Fauſtum*, cap. 20.

2. Cor. 12.
2. Timoth. 3.
Act. 14.
Luca 24.
Bernard. ſer. 5. de omnibus ſanctis.
Rom. 8.
1. Cor. 11.

Aug. lib. 21. de civit. cap. 15. Tract. ult. in Ioan. & in Pſal. 6.

Ex quibus facilè ad quæſtionem huic affinem reſponderi poteſt; cur videlicet Deus huius vitæ mala, bonis & malis eſſe velit communia: & cur ſæpe fortunatiores ſint impii & ſtulti, quàm ſapientes & iuſti? Hac quæſtione perturbatus Ariſtoteles, divinæ gubernationi res fortuitas ſubtraxit. Seneca librum ſcripſit de hac quæſtione. David eandem verſat, Pſalm. 72. Salomon Eccleſiaſtæ 5. Habac. cap. 4. Ieremias cap. 12. Iudæi apud Ieremiam cap. 44. Malachias cap. 2. *Dicitis; omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini* &c. Primis quoque Chriſtianis paſſim gentiles objiciebant, quòd eſſent abjecti, humiles, pauperes. Cui querelæ magno labore reſponderunt Iuſtinus in quæſt. 124. & 126. Tertullianus in apolog. Cyprian. *contra Demetrianum*. Lactantius libro 5. cap. 23. Inſtitut. Chryſoſtomus libro 6. *de Providentiâ*. Auguſtinus quæſtionis huius occaſione libros *de civitate Dei* cōſcripſit, & ab Oroſio Hiſtoriam ejuſdem argumenti edi procuravit. Victor Vticenſis in Hiſtoria ſua, & Salvianus Maſſilienſis in libris *de Providentiâ, & Dei judicio* idem argumentum pertractant.

Miſerias cur Deus velit bonis & malis eſſe communes.

Tract. de bona fortuna.

Orationis Dominicæ extrema clauſula eſt, *Amen*: (id eſt, juxta LXX. Interpretes, *Fiat*: juxta Aquilam, *fideliter*: juxta alios, *verè*;) quæ cuncta priùs à Deo petita repetit, confirmat, ratáque fieri precatur, orantiſque deſiderium exprimit, ut poſtulata concedantur, & eveniant; ac proinde novo pietatis affectu excitato hac voce *Amen* petitiones factas iterat orans. Vnde Hieronymus: *Vocem Amen orationis Dominicæ ſignaculum* vocat. Et quia iſta vox *Amen* in ore Domini crebrò fuit; ut honorem velamento ſecreti haberet, ſanctiorémque autoritatem, placuit Spiritui Sancto in Ec-

Hieron. in 6. cap. Matth.

clesia

clesia retineri, ut notat Augustinus & Basilius libro 2. contra Eunomium.

Aug. lib. 2. de doct. Christ. cap. 11. In Ioan. tracta. 41.

NEC absque ratione in Missæ sacrificio, pronuntiata oratione Dominica, Sacerdoti reservatum est munus respondendi. *Amen*: significatur enim, Sacerdotem vice Christi populo respondere, Deum exoratum esse, atque totius populi vota in unum collecta verbis Christi, (*qui semper exauditus fuit pro suâ reverentiâ,*) Deo Patri offerre, suumque desiderium & interpellationem aliorum precibus adjungere. *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo est: ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostram.*

Hebr. 5.

2. Cor. 1.

EXPOSITIO SALVTATIONIS ANGELICÆ.

CAPVT PRIMVM.

Angelica salutatio demõstrat Christum, per quẽ sit orandum.

ORATIONI Dominicæ aptissima methodo Angelicã salutationẽ veluti comitem, demonstrãtem Christu, per quem orandum est, subjungimus. Nam oratio petitionem & gratiarum actionem complectitur. Expositis autem in oratione Dominica petendis, Deo gratias agimus, quòd B. Virginem in Filii sui Matrem eligere dignatus fuerit, omnique gratiarum genere illam adimplete. Eidémque B. Virgini de tanta felicitate gratulamur, simulque preces ei fundimus, ut sua intercessione Deum nobis conciliet. Cùm enim pro Sanctorũ victoriis & triumphis, quos à devictis hostibus reportarunt, Deo rectè gratias agamus; quantò æquius est Deum laudare, in singulari privilegio, B. Virgini concesso: quam delegit ad perficiendum Incarnationis VERBI Dei mysterium, in ea, & ex ea carnem assumens, ut Deipara, & Dei mater sit, atque veraciter nuncupetur. Eum siquidem peperit, qui omnium fons spiritualium est benedictionum, per quem omnia petenda, sine quo nihil impetrari potest. Oratio enim, quæ non fit per Christum, ipsa vertitur in peccatum. Vnde B. Virginis patrocinium implorantes, non significamus, Christum egere comprecatore, quasi ad omnia impetranda non sufficeret; sed ad Christi matrem confugimus, ut apud Filium (in quo divinam Majestatem homo reus formidare posset) mediatrix esse velit. Congruebat enim, ut quemadmodum ad Patrem per Christum Deum & hominem accessum habemus: ita & per hominem purum ad eundem Christum Deum & hominem accederemus. Nec alius mediator ad hunc mediatorem, aptior matre, quæ ut illi conjunctissima, ita quoque gratissima est. Quod in sapientissimo Salomone in regio throno sedente adumbratum est, quando matri dixit: *Pete mater mea: neque enim fas est, ut avertam faciem tuam.* Sic matrem exaudiet Sapientia Christus: planè matrem exaudiet Filius, & Filium Pater. *Non potest* (ait Bernardus) *Filius aut repellere, aut sustinere repulsam; non audire, vel non audiri. Semper hæc inveniet gratiam, quæ indigemus, qua salvamur. Quæramus ergo gratiam per Mariam. Est enim alveus, per quem gratia defluit: est vehiculum, per quod cælestia dona in nos perveniunt.*

B. Virgo est Deipara.

Ephes. 1.

Aug. in Psal. 108.

B. Virgo mediatrix ad Filium.

3. Reg. 11.

Bernard. sermo. de nat. B. Mariæ.

POSTREMO Salutationem Angelicã orationi Dominicæ subjungimus, ut fidelis recolat, quòd sicut uterque sexus corruptionem humani generis invexit, ita reparationi ejusdem uterq; sexus cooperatus sit, *ut neque vir sine muliere, neque mulier sine viro sit in Domino.* Vtrumque enim sexum in spem reparationis adducere volens Deus; virilem, in quo nasceretur, & femineum, per quem nasceretur, elegit.

Vterque sexus reparationi cooperatur.

1. Cor. 11.

Bernardus serm. de verbis Apoc. 12. Aug. serm. 20 in Lovan. impressis.

Cap. II.

Quis autor sit Angelicæ salutationis?

Salutationis hujus autor quis?

SPIRITVS Sancti jussu præcipuam hujus salutationis partem Angelus è cælo tulit: mediam verò eodem numine plena Elizabeth effudit: Ecclesia denique ad fructum ex antecedentibus laudibus hauriẽdum, postremam partem adjecit. Proinde ista salutatio à summo rerum omnium opifice, ordine pulcherrimo digesta, breviq́ue verborum compendio Beatę Virginis encomia complectens, non potest eidem non esse gratissima, nobisq́ue utilis, quandoquidem nos illius horæ commoneat, quæ post infelicem primi parentis casum, læta humano generi prima illuxit, in qua Deus Virginem elegit, cujus benedictum semen venenati serpẽtis caput atteretet, mortemq́ue diaboli seductione invectam abolendo, sempiternâ vitâ commutaret. Cujus salutationis præstantiam, nova quoque salutandi formula, nunquam antea audita, demonstrat.

Origen hom 2. in Lucam. Ambrosius in c. 1. Lucæ. Bernardus sermo. 2. super Missus est.

Cap. III.

Quo tempore salutatio per Angelum facta?

VT secundùm recurrentem annorum & dierum circulum eodem hebdomadis die, eadémque hora, qua primus patens lapsus fuerat, salus humano generi redderetur; ideo Deus XXV. diem Martii, tunc in feriam sextam incidentem elegit, in qua Incatnationis, & postea Redemptionis mysterium perageret. Eâdem enim XXV. Martii die recurrente, Christus & conceptus, & passus est.

XXV. Martii Christus cõceptus, & passus.

Cap. IV.

De colloquio Gabrielis cum Mariâ, & serpentis cũ Evâ.

Colloquium Angeli.

QVEMADMODVM Evæ virginis pestiferum cum serpente colloquium mundo exitium invexerat; ita placuit Altissimo initium humanæ Redemptionis à sancto beatę Virginis Mariæ cum Angelo Gabriele colloquio auspicari, ut qualis ordo ruinæ, talis humanæ reparationis foret, eadémque porta salutis antidotum intraret, qua serpentis venenum infusum fuerat: ut latè prosequitur Irenæus libro 5. adversus hæreses. *Quemadmodum*, ait, *per Angelicum sermonem seducta est virgo Eva, ut effugeret Deum, prævaricata ejus verbum; ita Beata Virgo Maria per Evangelicum sermonem evangelizata est, ut portaret Deum, ejus obediens verbo. Et sicut illa seducta est, ut effugeret Deum: sic & hæc suasa est obedire Deo, uti virginis Evæ, Virgo Maria fieret advocata. Et quemadmodum morti astrictum est genus humanum per Virginem, ita salvatur quoque per Virginem, æquâ lance dispositâ virginalis inobedientiæ, per virginalem obedientiam.* Augustinus lib. 1. *De peccat. merit.* cap. 28. *Sicut Eva draconis antiqui falsis promissionibus credendo genus humanum perdidit; ita Beata Virgo veris Angeli sancti promissionibus credendo facta est mater Salvatoris.* Et alibi sæpius ostenstit, per feminam mottem, & rursus per feminam prodiisse vitam. Petrus Chrysologus sermo. 42. & 148. idem argumentum pertractat. Fulgentius sermo. *De laudibus B. Mariæ.* Anselmus lib. *Cur Deus homo*, cap. 8. Bernardus sermo. 2. *De annuntiatione*, serm. 2. *super Missus est.*

Iren lib. 5. c. 31. 33. Tertullian. lib. de carne Christi.

Aug. lib. 6. cont. Iulia. cap. 10. Lib. de agone Christ. c. 22. Cyril. catech. 12.

Cap. V.

Quot sint Angelicæ salutationis partes?

Quatuor salutationis Angelicæ partes. Helvidii heresis.

QVATVOR in hac Angelica salutatione partes continentur: honorifica primùm compellatio, deinde incomparabilis laus virginis, exprimens, quomodo in seipsa affecta, & quàm Deo cælitibusq́ue accepta sit: ac demum quomodo supra ceteras omnes mulieres, atque creaturas exaltata: subjungitur postea gratiarum actio, & laus Christo, qui talem matrem delegerit, atque inter se, genúsque humanum mediatricem constituerit: ac tandem postulatione concluditur, ut causam nostram apud filium strenuè agat, nostraque studia & actiones suo patrocinio dirigat, animásque hinc emigrantes salvas in cælum perducat.

CAP. VI.

Expositio verborum salutationis Angelicæ.

Ave.

AVE, χαῖρε, id est, *gaude, vale, salve*, quæ veri gaudii autorem conceptura es: faustum felixque tibi, quòd mœrorem per Evam invectum sempiternâ lætitiâ es commutatura. Quasi dicat: Lætare Virgo, ab æterno ut mater Dei sis prælecta, à lapsu primorum parentum repromissa, ab omnibus Sanctis tantopere desiderata, parentum reparatrix, posterorum vivificatrix, per quam omnium salus, innocentiæ restitutio, de hoste diabolo victoria, de peccato ac morte triumphus, omniumq; deniq; gentium benedictio. Ave B. Virgo, cui uni Deus hæc omnia reservavit, per quam antiqua mulierum excluditur maledictio: tu nova mater novam accipe benedictionem: singulare tibi Evangelium evangelizo: *Ecce filia Sion, Rex tuus venit:* festina thalamum ei tuum adorna, & suscipe Regem, in eius adventu gaude, per quem *væ* maledictionis convertisti in *ve* benedictionis; cuius partu gaudium invectura es universo mundo. Exulta pater Adam, sed magis tu mater Eva: consolamini in filia, quæ abstulit opprobrium vestrum, *Felixq; sumens Ave, commutavit nomen Evæ.*

Ex quibus patet, voce *Ave*, non solùm contineri simplex salutationis officium, sed etiam oblationem muneris, atque congratulationem tam admirandæ felicitatis, ut ejusdem personæ vera fieret Mater, cuius Deus omnipotens verus esset Pater.

Maria. Hieron. in interpr. Hebr. nominum Epiphan. hæresi 78.

MARIA] nomen proprium est B. Virginis, eiusdem dignitatem sua significatione exprimens. Denotat enim *dominam, stellam maris, amaritudinis mare.* Quæ omnia eidem Beatę Virgini conveniunt. Verè siquidem omnium creaturarum Domina facta est, quæ omnium creatoris mater est, ac iure Domina mundi, & Regina cæli vocatur, ex qua utriusque creator & moderator genitus est. Petrus Chrysologus serm. 142. Beda in 1. c. Lucæ. Damascenus lib. 4. c. 15. Bernard. super *Salve Regina.*

Beda in 1. c. Lucæ.

STELLA verò *maris & illuminata* dicitur, quia sine corruptione radium emisit, cuius splendor universum Orbem illuminat, hominum mentes calefacit, vitia excoquit, & super hoc mare procellosum sublevata micat meritis, illustrat exemplis. Vnde canit Ecclesia: *Ave maris stella.*

Bernardus serm. 2. super Missus est.

PORRO *mare amaritudinis fuit*, quia ex ea carnis mortalitatem Christus accepit; & animam eius passionis Filii mœror, tanquam gladius pertransivit.

Ambros. de instit. Virg. cap. 5. Lucæ 2.

CAP. VII.

De genealogiâ B. Mariæ.

Genealogia B. Mariæ. 2. Reg. 7. Psal. 131. Isa. 11. Lucæ 1. Matth. 1. Rom. 1. & 9. 2. Timoth. 2.

CERTA fide tenendum est, B. Mariam ex Davidica regia stirpe esse propagatam. Constanter enim scriptura tradit, Dominum Iesum Christum ex semine David, secundùm carnem natum esse: at carnem à Ioseph non traxit, qui propter fidem coniugii pater eius dici meruit (juxta Aug. lib. 1. *de nupt. & concupisc.* cap. 11.) sed ex purissimis sanguinibus B. Virginis efformatâ assumpsit; quam ex eâdem tribu cum Ioseph fuisse, declarat census in Bethlehem factus. Vnde Matthæus & Lucas Iosephi genealogiâ commemoratâ, de B. Virginis genealogia siluerunt, tum quia scripturæ sacræ mulierum genealogias non consueverunt describere; tum quia secundùm legem vir sibi propinquam accipere in coniugem deberet. Hiero. in 1. c. Matth. Ambros. lib. 3. in Lucam. Aug. lib. 3. *cont. Faustum* cap. 2. & 3. Lib. 23. c. 9. Lib. 5. *cont. Iulianum* cap. 9. Lib. 2. *Retract.* c. 7. Epiphanius hæresi 79. & Damascenus lib. 4. *De fide*, c. 15. Patrem B. Virginis, Ioachim fuisse referunt, matrem verò Annam: quam opinionem, ut incertę veritatis, commemorat Augustinus lib. 23. *cont. Faustum* cap. 9. Sed Ecclesia postmodum illam sententiam institutione festi S. Annæ comprobavit. Cui non obstat, quòd Beata Virgo, cognata Elizabeth, coniugis Zachariæ Sacerdotis dicatur: consilio enim divino provisum fuit, ut ab initio regium genus sacerdotali commisceretur, ut Christus, Rex, & Sacerdos ex utrisq; secundùm carnem nasceretur.

Ioachim pater B. Virginis, Anna mater.

Ambros. lib. 3. in Lucam.

Cap. VIII.

De virtutibus B. Mariæ.

Virtutes B. Mariæ.

GRATIA *plena*: græcè κεχαριτωμένη, id est, *gratiosa, unice Deo chara, Deum habens faventem ac propitium.* Quem sensum insinuant Angeli verba: *Invenisti gratiam apud Deum.* Sic Iacob ad Esau: *Inveniam gratiam in conspectu tuo.* Et Deus ad Moysem: *Invenisti gratiam coram me.* Apostolus eâdem voce utitur: *Gratificavit nos in dilecto Filio suo*: id est, gratiosos dilectosque reddidit, seu amabiles. Sic gratiosa & amabilis B. Virgo, tamque propenso in eam animo Deus fuit, ut a summo cælo egressus ad ipsam pervolarit, in ejusq; utero sibi corpus efformaverit. Et quia Deum nô decebat secundùm carnem côcipi, nisi ab eâ, quæ illum antea mente concepisset, & quæ omni gratiarum genere abundaret; jure B. Virgo gratiarum donis plena fuisse quoque creditur. Rex enim gloriæ adornavit thalamum suum, roreq; cælestis benedictionis irrigavit terram, ut talē fructum Virgo permanens edere posset. Hinc inter omnia gratiæ vasa, quibus fons plenitudinis suam gratiam communicat, singulari prærogativâ B. Virgo dicitur, *Gratia plena.* De Zacharia, Elizabeth, Ioanne Baptista, & Apostolis legimus, quòd Spiritu Sancto repleti fuerint; de B. Stephano, quod plenus fuerit gratia & fortitudine; at longè aliter *gratia plena* dicitur, quæ sola gratiæ autore impletur, quæ Domini sui, opificis & creatoris mater efficitur, ut in ea plenitudo divinitatis corporaliter inhabitaret, & sicut pluvia in vellus, se tota gratiæ plenitudo infunderet. Vnde intelligi potest, ad vincendum omni ex parte peccatum, B. Virgini plus gratiæ quàm ulli homini fuisse collatum. Nefas enim putare est, huic esse negatum, quod alicui Sanctorum legitur esse indultum. *Ego* (ait Bernardus) *puto, quòd & copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solùm sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis mulierum creditur esse donatum.* In quam sententiam Augustinus lib. *de nat. & gratiâ* cap. 36. scribit, cùm de peccatis agitur, propter honorem Domini, de B. Virgine eius Matre se nullam protsus quæstionem habere velle.

Gen. 33.
Exodi 33.
Ephes. 1.
ex serm. 1. nativ. Domini.
Epist. 174. serm. 2. de Assump.
B. Virginis privilegia.
Lib. de nat. & gr. c. 36. Aug. in Psal. 34. tract. 2.

Idem declaravit Concilium Tridentinum, privilegio singulari B. Virgini concessum, ut omnia etiam venialia peccata vitaret: Quod etiā tenuit Ambrosius serm. ultim. in Psalm. 118. & in Lucam ad illud: *Ecce ancilla Domini.* Quanquam igitur Origenes hom. 17. in Lucam arbitretur, gladio scandali animā B. Virginis in passione Filii vulneratam; & Chrysost. homil. 45. in Matth. & 20. in Ioan. inanis gloriæ motum eidē tribuat; firmiter tamen nunc Ecclesia contrarium tenet, nec de B. Virginis innocentia quæstionem moveri patitur, quam per obumbrationem Spiritus Sancti charitate, omniq; virtutum genere consummatam fuisse non dubitat: imò tunc exterminatam in ea fuisse mali concupiscentiam, & in omni accepto dono confirmatam, tradit Anselmus *de conceptu Virginali* c. 18. Richardus de S. Victore lib. 2. *de Emanuele* c. 26. & sequentibus. Petrus Lombardus lib. 3. sent. dist. 3. ibique magno consensu Scholastici.

Sess. 6. can. 23.
Leo serm. 2. de nat Domini.
Aug lib. 2. de pec. merit. cap. 25.

CETERVM de tempore sanctificationis, utrùm videlicet nulla peccati labe unquam infecta, sed ab originali macula initio suę conceptionis pręservata singulari privilegio fuerit; an in matris utero sanctificata demum sit, inter Doctores côtrovertitur. Et sapienter Pius V. in popularibus concionibus hanc controversiam tractari vetuit, solùm in Academiis, & coram doctis in utramq; partem agitari permittens, ea tamen lege, ut neutra pars alteram veluti erroneam condemnet. Quod priùs Concilium Tridentinum sanxerat: & Sixtus IV. in extravagan: *Grave nimis.*

De conceptione B. Mariæ.
De conceptione B. Mariæ Bulla Pii V. observanda.
Sess. 5.

CVM autem B. Virgo innumeris virtutibus resplendeat, quæ fidelibus utilissimè in exemplū proponi queunt, nec falsis, aut incertis laudibus nostris indigeat; consultissimè pastores, omissis quæstionibus, contentionem potiùs quàm ædificationem parientibus, heroicas eius virtutes populis inculcabūt, quas suavissimè proponit Ephrem in serm. *de laudibus B. Mariæ Virginis*, & recolligit eius interpres in annotationibus dicto sermoni subiunctis. Ambrosius autē talem fuisse Mariam scribit, ut eius vita omnium sit disciplina, in qua velut in imagine refulgeat species castitatis, & forma virtutis: ex qua liceat exempla vivendi sumere, ac discere, quid fugere, quid corrigere, quid tenere oporteat.

Heroica virtutes B. Mariæ populo proponenda.
Ambros. lib. 2 De Virginibus, & lib. 10 epist 81. Chrysolog. serm. 143.

Cap. IX.

Virtutes B. Mariæ proponūtur.

Humilitas B. Mariæ.

INTER B. Mariæ virtutes prima occurrit *Humilitas*, quæ in toto vitæ ipſius decurſu eluxit. Nam primum non eſt dedignata fabro deſponſari, ei ſubdi, ab eo regi, cum eo ad victum comparandum aſſiduis laboribus fatigari. Neque vero hanc in ſtatu abjectiore ſolummodo demonſtravit, ſed etiam in Dei Matrem electa, ſe *ancillam* nominat; nec repentino exaltata promiſſo eſt, ut plerique ad opes, honores, ſtatus ſublimiores evecti confeſtim intumeſcunt, & ſe plus quàm homines eſſe arbitrantur, prioris conditionis ſuæ obliti, genus ſuum erubeſcunt, parentes dedignantur. Non inſuper jactabunda marito ſe in Dei Matrem electâ, ac de Spiritu Sancto concepiſſe decantavit: quam ille videns gravidam, ſuſpicatus eſt adulteram, & à ſe dimiſiſſet, niſi cæleſti oraculo meliora fuiſſet edoctus. Ex eàdem humilitate aſcendit in montana, ut obſequium Elizabeth cognatæ deferret: à qua dum magnificè laudaretur, nulla elatione commota eſt, neque ſibi quidquam aſſcripſit, ſed in autorem beneficiorum cuncta refudit, dicens: *Magnificat anima mea Dominum, quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Ex conſimili humilitate conjugem Ioſeph ſibi præponit.
Luc. 2. *Pater*, ait, *tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Atque jam Dei mater effecta, pauperum cognatorum conſortia non erubeſcit quin eorum nuptiis intereſt, ac deficiente vino, aliorum verecundiæ compatiens, vinum à filio ex aqua
Ioan. 2. fieri impetrat. Ex eàdem humilitate ſe Cæſari ſubditam profitetur, cenſum ſolvit, more omnium deſcribitur. In diverſorio ſibi locum denegari patienter tulit, in ſtabulo Chriſtum parit, Filio per ſe miniſtrat: cumque legi Purificationis non eſſet ſubjecta, ſponte oblatâ pauperum hoſtiâ ei ſe ſubjecit. In Ægyptum peregrinari, Filio in Crucem acto aſtare, a Iudæis & latrone ſubſannari, Matrem à crucifixo nominari non erubuit, diſcipulis apud Iudæos viliſſimis adhærere non deſtitit: cumque inter illos tam filii prærogativa, quam
Act. 1. privilegio ſanctitatis omnium eſſet prima, ſe tamen omnium noviſſimam exhibebat, ultimóque loco nominari gaudebat, ut Bernardus, Ambroſius, Auguſtinus, Beda, & alii notant. Sciebat enim, humilitatem omnium virtutum eſſe matrem & cuſtodem, ut Auguſtinus epiſt. 56. tradit.

QVEMADMODVM autem Humilitate, ita & *Manſuetudine* B. Virgo plena fuit. A Filio enim audiens, *Quid eſt quod me quærebatis?* & rurſus: *Quid mihi & tibi mulier eſt?* nihil reſpondit, ſed eius verba in corde conſervavit: ſicut enim præſumptionis mater eſt elatio: ita veræ manſuetudinis, humilitas; juxta illud Chriſti: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.*

QVAM insuper *Verecunda* fuerit B. Virgo, inſinuat Evangelium, dum ait, fuiſſe turbatam, quando ab Angelo magnificam ſalutationem audivit. *Virginum enim eſt trepidare, omneſque viri affatus vereri*, ait Ambroſius lib. 2. in Lucam c. 2. Et Ioan. 2. aliorum verecundiam, ſuam reputans, vini defectum ſilere non potuit. Matth. 12. loqui Filio quærens foris ſtabat, non autoritate materna ſermonem interrumpit.

Ex Verecundia *Taciturnitas* oritur, quæ tanta in hac B. Virgine fuit, ut non niſi quater in Evangelio loquuta deprehendatur: videlicet, Angelo, B. Elizabeth, Filio in Templo reperto, ac in nuptiis. Viſitata quidem fuit a paſtoribus, a Magis, a Simeone & Anna; de ſe, atque de Filio multa dici audit; crebrò filium populis loquentem, ac in parabolis diſſerentem, ſeorſimq; diſcipulis myſteria revelantem audivit, miracula operantem, in Cruce denique pendentem, exſpirantē, reſurgentem, in cælum aſcendentem conſpexit; ſed in his omnibus ne verbulum unum effatam eſſe reperies. Velox enim ad audiendum, ad loquendum vero tarda erat. Væ nobis, qui totum proferimus ſpiritum, qui pleni rimarum undique effluimus. *Diſce Virgo* (ait Ambroſius) *verborum laſciviam vitare: Maria etiam Angeli ſalutationem verebatur.*

SVMMÆ autem B. Virginis humilitati *Magnanimitas* acceſſit, qua licet ſe ancillam reputaret, attamen ad ineffabile Incarnationis VERBI Dei ſacramentum exſecutioni mādandum nullatenus ſe dubitavit electam, veriq; Dei & hominis genitricem mox futuram. Eâdē animi fortitudine Angelo filium promittenti, ſalvo Virginitatis ſignaculo & pudore, abſque ſcrupulo credidit, Deum poſſe quod vellet. Eam itaq;

Fidei magni tudo.

meritò beatam prædicavit Elizabeth, quia credidisset. Non enim de Angeli dicto, sed de ordine ac modo, quo hæc fierent, instrui petens interrogavit: *Quomodo fiet istud?* ubi nō quærit, *an fiet?* sed, *quomodo fiet?* Similiter ex fide illa, quæ ab Angelo, à Simeone & Anna audierat, cum dictis Prophetiсis in corde suo conferebat, tantaque fide Christum ex se genitum, esse verum Deum quoque credebat, ut repentè vinum creare posse non ambigeret. Ideo dixit: *Vinum non habent.* Et quo tempore omnes discipuli scandalum passi sunt, hæc Beata Virgo in fide constantissima juxta Crucem, non minùs mēte, quàm corpore stabat, certa de resurrectione mox futura. Vnde Filii corpus cum aliis mulieribus nō inunxit, mysterii non ignara, quòd genuisset resurrecturum.

Ambrosius lib. 2. in Lucam cap. 8. Bernardus serm 4. super Missus est.

Ioan. 2.

Ioan. 19.

Ambros. lib de institut. virg. cap 7. De Misericordia Beatæ Virginis.

DEINDE quanta B. Virginis *Misericordia, Dilectio*, & *Compassio* fuerit, demonstrat humilis illa vox ad Filium: *Vinum non habent:* ubi alienā miseriam quodammodo suam reputans, novum à Filio vinum eis impetrat; & cognatos nondum in Christum credentes, ad ejus sermones adducit, ut benignis exhortationibus ad pietatem invitarentur. Cum Discipulis orationi instat, ut Spiritus Sanctus de cælo mittatur. Hinc ab Ecclesia *Mater gratiæ, Mater misericordiæ* jure compellatur, eùm pro humano genere Filium assiduè interpellare non cesset.

Ioan. 2. Matth. 12.

Act. 1.

Fortitudo & Patientia B. Virginis.

FORTITVDINE insuper atque *Patientiâ* tantâ hæc B. Virgo fuit, ut neque prosperis elata, neque adversis unquam fracta fuerit; quin omnia hujus vitæ incommoda patientissimè tulit: paupertatem in partu, inopiam in victu, fugam in Ægyptum, necem infantium Bethlehemiticorum, persequutiones Iudæorum, occisionē Ioannis Baptistæ, ac proprii Filii contemptum, captivitatem, opprobria, vulnera, tormenta, mortem denique atrocissimam Crucis.

De Iustitia B. Virginis.

IVSTITIA B. Virginis ex eo apparuit, quòd unicuique suum reddiderit, humilians se sub Deo, subdita marito, filium sollicitè educavit, illi honorem debitum tribuit, Cæsari censum persolvit, Deo in Templo sacrificium obtulit, proximis amorem & misericordiam impendit.

De Castitate B. Virginis.

CASTITATEM in veteri lege neque præceptam neq; consultam, hoc est, puram animi & corporis sanctimoniam, ab omni complexu viri alienam, non solùm dilexit, sed etiam Deo vovit. Ideoque etiam promissâ divinâ prole, de Virginitate sollicita, dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, vovi non cognoscere: sicut scriptura pronuntiat, Nazaræos non bibere vinum; Carthusianos dicimus, non vesci carne, obstante nimirum voto. Aug. lib. *De S. Virginitate* c. 4. lib. 5. *cont. Iulianum* c. 9. Beda in 1. c. Lucæ: *Mentis suæ propositum reverenter exponit.*

QVANDO autem B. Virgo castitatis votum emiserit, non omnino certum est. Petrus Lombardus, S. Thomas, & alii quidam arbitrantur, ab initio puellaris ætatis, Virginitatis votum in proposito habuisse, sed non nisi post desponsationem consensu Ioseph vovisse, cùm virgini post emissum votum nubere velle, sit damnabile: attamen probabiliùs nonnulli sentiunt, B. Virginem ab initio quidem puellaris ætatis suam virginitatem Deo consecrasse, at postea non nisi Angelico consilio desponsatam esse viro, qui Virginitatem non esset ablaturus, sed testis ac consors ejusdem futurus: prout de B. Cæcilia & Valeriano legimus. Spe igitur divinæ protectionis freta, ex Angeli consilio, viro justo Ioseph nupsit, qui virginitatis ejus custos fuit, ac simul cum illa virgo permansit. Nubendo autem, non in carnalem copulam consensit, sed in conjugalem societatem, Aug. lib. 1. *De nupt. & concupisc.* c. 11.

Bernardus serm. 3. & 4. super Missus.

1. Timoth. 6.

Ambros. de instit. Virgin. cap. 5.

CAP. X.

De conjugio B. Virginis.

CONSILIO Angelico B. Virgo (ut dictum est) Ioseph nupsit, & quidem fabro, ut Dei Filius secundùm humanam naturam fabri Filius diceretur, qui secundùm divinam naturam opificis mundi Filius erat. Aug. lib. *De catechizan. rudibus* cap. 22. Nasci autem Dei Filius voluit ex Virgine, I. ut genus humanum per Evam virginem perditum, restauraretur quoque per virginem: Anselmus lib. *Cur Deus homo* cap. 2. II. Vt sicut primus Adam de terra virgine à Deo plasmatus fuerat; ita secundus Adam Christus ex virgine Spiritus Sancti operatione cōciperetur. III. Quia ex muliere nasci voluit sine patre. Damascenus lib 4. c. 15. D. Thomas p. 3. q. 28.

Coniugium B. Virginis.

Iren. lib. 3. cap. 31.

Ex Virgine autem nupta nasci Deus

voluit, I. quia virginea fœcunditas præstat non solùm conjugali & viduali castitati, sed & virginali. II. Vt genus Christi notum esset, ejusque genealogia per virum consueto more describi posset. III. Ne Christus à Iudæis veluti spurius, meritò rejici videri posset. Oportebat enim veritatis præconem suis auditoribus offendicula non objicere. Ideo satius fuit, Christum ad tempus putari ex coniugio natum, quàm ex fornicatione. IV. Vt Christi nativitas diabolo foret occulta, dum ex conjugio natum putat, quem scit non esse natum ex adulterio. Incarnationis enim mysterium, Deo per Angelos impediēre, diabolus ignorabat. Sic Ignatius in epist. ad Philippenses, & ad Ephesios, ex illo q; Hieronymus in 1. c. Matth. Ambros. in 1. cap. Lucæ. Basil. *De humanâ Christi generatione.* Damascenus lib. 4. cap. 15. Beda in Lucam. Bernardus sermo. 2. *super Missus est.* V. Vt Christus infans convenientiùs educaretur, & à furore persequentium fugâ protegeretur. Epiphan. hæresi 78. VI. Ex parte B. Mariæ Virginis, ut ipsa à fornicationis suspicione liberaretur. Hieron. in 1. cap. Matth. & *cont. Helvidium.* Ambros. super Lucam. Bernard. serm. 2. super *Missus: Virginis parcitur famæ & verecundiæ.* VII. Vt B. Virgo posset viri operâ honestè uti in fuga, in educando filio. Damascenus lib. 4. c. 15. VIII. Vt mariti testimonio fides Incarnationis ex Virgine Maria confirmaretur. Si enim sola illa suæ Virginitatis testimonium perhibuisset, culpam mendacio celare visa fuisset. At nunc mentiendi causam non habuit, cùm fructus nuptiarum sit partus feminarum. Sic Ambros. in Lucam, Basilius *De humanâ Christi gen.* Fulgentius lib. *De gra. Christi* cap. 3. Bernard. serm. 2. super *Missus.* IX. Vt Virginibus infamiâ laborantibus, excusationis velamen tolleretur. Dicere siquidem potuissent, etiam Dei matrem incontinentiæ suspicionem non evasisse: Ambrosius in Lucam, & de Virginis institutione. X. Ne Christus matrimonium improbasse putaretur, ab initio à Deo institutum, Basilius *De humanâ Christi gen.* XI. Vt per B. Virginem desponsatam, Ecclesia Christo desponsata figuraretur, quæ Virgo permanens, filios ex aqua & Spiritu Sancto generat. Postremò, ut quemadmodum in Christo Dei & hominis natura copulantur; sic in ejus matre duplex prærogativâ, scilicet matrimonialis fœcunditatis, & Virginalis integritatis.

Cap. XI.

Quòd B. Virgo in conceptione, in partu, & post partum Virgo permanserit.

De B. Virginis integritate, triplex olim error fuit. Primvs eorum, qui B. Mariam aliarum more feminarum concepisse sentiunt: Carpocrates, Irenæo teste lib. 1. c. 24. Cerinthus, ibidem c. 25. Epiph. hæresi 27. Ebion, Iren. lib. 3. cap. 24. item Theodotio & Aquila. Horum blasphemiam confutat Isaias, c. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Vox, *alma*, significat virginem absconditam, & viro incognitâ. Nullum alioqui signum esset, si virgo ex viri congressu conciperet; id enim quotidie fieri videmus. Hieronym. *cont. Iovinianum* lib. 1. & in quæst. Hebraicis in 24. c. Gen. & in c. 7. Isa. Hanc B. Virginis integritatem adumbravit rubus ardens, qui nō comburebatur: virga quoque Aaronis florens: vellus Gedeonis, rote plenum; veritas de terra orta, Psal. 70. 84. Idem prædixit Ieremias c. 31. *Femina circumdabit virum*, id est, Virgo concipiet Deum hominē factum. Modum conceptionis expressit Angelus: *Spiritus Sanctus superveniet in te*, id est, suâ potentiâ re fœcūdabit. Psal. 21. Christus vermi comparatur, qui absque concubitu in ligno nascitur. Aug. in Psal. 21. epist. 120. cap. 8.

Virginitas B. Mariæ.

Luc. 1.

Secvndvs error Ioviniani fuit, qui ne Christi corpus phantasticum esse fateri cogeretur, illud ruptis pudicitiæ claustris ex utero B. Mariæ docuit egressum, ac proinde B. Mariam in partu minimè Virginem permansisse. Cujus hæresim scriptura cōfutat, dum Isaiæ 7. dicit: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* Et Danielis 7. *Lapis abscissus de monte absque manibus* videtur. Ezech. 44. *Porta clausa* non aperitur. Hinc veteres Christum ex B. Virginis utero egressum docent, sicuti ex clauso exiit sepulcro, & ad discipulos januis clausis intravit: Aug. Epist. 3. tract. 28. in Ioan. lib. 1. *cont. Iulian.* c. 2. lib. 3. *ad catechum.* c. 6. lib. 22. *de civit.* c. 8. Chrysost. in 20. c. Ioan. Cyril. in Ioan. lib. 12. c. 35. Damascen. lib. 3. c. 12. lib. 4. cap. 15. Hieron. ex

professo

Helvidii hæresis.

professo cōtra Iovinianum scripsit. III. error Helvidii fuit, qui B. Mariam post partū filios ex Ioseph habuisse docuit. Quem Hieron. confutavit, & Hugo Victorinus lib. de *perpetua B. Mariæ Virginitate*. Pugnat hæc doctrina cū scriptura Ezechielis 44. asserente, nullum per clausam portam nisi Dominum transiturum: & cum illo Lucæ 1. *Virum non cognosco*. Argumenta verò sumpta ex voce *donec*, *antequam*, nullius momenti sunt, cùm hæ voces non semper consequentiam, neque tempus determinatum notent, sed interdū quid non sit factum, & tempus infinitum significent. *Primogenitus* autem phrasi scripturæ vocatur, ante quem nullus est natus, sive postea nascatur alius, sive non. Sic B. Virgo peperit suum primogenitum Christum: qui etiam *primogenitus in multis fratribus* dicitur, quia fratres omnes suos, non naturâ, sed adoptionis gratiâ Dei filios, longè præcellat, cùm ipse naturalis Dei Filius sit, & propria virtute ex mortuis resurrexerit; per illū verò ceteri. Iacobus autem *frater Domini* dicitur, non quia ex B. Maria natus, sed quia propinquus: quemadmodum Abraham de Loth ait: *Fratres enim sumus*, gente scilicet, propinquitate, cognatione, affectu. Nam & Dominus ait: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ipse mihi frater, & mater & soror est*. Quare firmiter credendum est, B. Virginem nullum alium post Christum habuisse filium. Nam si naturalem alium filium habuisset, procul dubio Christus in cruce matrem suam non Ioanni, sed filio commendasset; ut in libro *contra Iovinianum* ratiocinatur Hieronymus.

Primogenitus est, ante quē nullus natus.

Fratres Domini qui & cur dicantur.

Gen. 13. Deut. 15. 17.

Matth. 12. Marci 3. Lucæ 8.

SENSERVNT quidem nonnulli, filios Ioseph ex alia uxore vocari *fratres Domini*: sed opinionem audaci temeritate confictam pronuntiat Hieronymus, siquidem multò probabilius est, Ioseph semper Virginem permansisse, nec senem, sed juvenem robustum fuisse, qui suo labore Virgini Mariæ, Christóque proli victum comparare posset, eique in fuga & longa in Ægyptum peregrinatione obsequium præstare: juxta illud Isaiæ: *Habitabit juvenis cum Virgine*. Ideóque D. Bernardus sponsum B. Virginis cum Patriarcha castissimo Ioseph confert, qui Domini sui uxorem, licet procaciter urgentem contingere noluit; multò potiori ratione hic Ioseph Dei sui matrem impollutam conservavit.

Epiphan. hæresi 51. & 80. Chrysost. homil. 5. in Ioan. Iero. cont. Helvidium. item in cap. 12. Matth. Et in prologo epist. Iacobi, Ioseph Virgo permansit.

Isa. 62.

Bernard. sermo. 2. super Missus.

CAP. XII.

Petrus Chrysologus serm. 40. & 143.

DOMINVS TECVM: Deus VERBVM tecum, Deus in te novo nascendi modo illabitur; ex te carnem jam sibi assumet. Nec solùm Dominus Filius tecum, quem carne ex purissimis sanguinibus formata induis; sed & Dominus Spiritus sanctus tecum, cujus obumbratione concipis; & Dominus Pater tecum, qui genuit ab æterno Filium, quem facit nunc in tempore filium quoque tuum. Dominus itaque omnium creaturarum tecum, qui tuum intrat genitale secretum, tibi nihilominus reservans integrum virginale signaculum. *Dominus tecum*: id est, Spiritus sanctus cum Patre & Filio tuum sanctificans uterum: Dominus VERBVM tecum, sibi in te præparans thalamum, adornans sibi tabernaculū, consecrans sibi templum in utero tuo, in quo novem mensibus habitet plenitudo divinitatis corporaliter. Proinde quem orbis universus, & cæli cælorū non capiunt, hunc virginali utero tuo complexa es, in eo cælo major, terrâ fortior, orbe latior effecta. Non ait angelus: Dominus in te; sed *Dominus tecum*, quia Deus ubique est per simplicem essentiam, præsentiam, & potentiam; & in sanctis omnibus est per cognitionem, affectum, & amorem: at in B. Virgine non solùm consensione voluntatis, sed etiam conjunctione carnis est, ut de Dei Virginisq; substantia unus sit Christus; nec totus de Deo, nec totus de Virgine: totus tamen Dei, & totus B. Virginis filius; nec duo filii, sed unus utriusque Dei & B. Mariæ filius, qui duæ naturæ in una Hypostasi sunt conjunctæ. Deus itaque cum B. Virgine, non tantùm gratiâ, sed etiam naturâ est, ex ipsa homo factus.

Bernard. sermo. 3. super Missus.

Chrysologus serm. 143.

Verbum est in Virgine coniunctione carnis.

PORRO sciendum est, Deum variis modis cum hominibus esse. I. Corporali præsentia. Ioan. 12. *Me non semper habebitis vobiscum*. Hoc modo fuit cum B. Virgine novem mēsibus in utero, & postea triginta annis, ipsam quotidie colloquiis instruens, consolans, spiritualibus donis adimplens, miraculis & prædicationibus recreans, ac in morte eam discipulo dilectissimo commendans; quam post suam resurrectionem primam invisit, & in cælum deinde assumptus, abūdantiori spiritus sui copiâ replevit, atque defunctæ animam

æterno primùm Patri obtulit, moxque resumpta carne juxta se super omnes creaturas evectam, in summa gloria collocavit. Ceteræ *Virgines sequuntur agnũ quocumque ierit*: &, *nos semper cum Domino erimus*, ipsius beata visione fruentes: sed cum matre sublimiore modo est, nihil alienum faciens ab ejus voluntate; sic illius gaudens honore, ut delatum honorem matri, sibi reputet exhiberi.

Apoc. 14.
1. Thessal. 4.

Deus inhabitare per gratiam fundos dicitur.

II. Dominus cum eis esse dicitur, quos inhabitat per dilectionem, misericordiam, & septiformẽ Spiritus sancti gratiam, quorum actus dirigit, movet, gubernat in vitam beatam. Ioan. 14. *Si quis diligit me &c. ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

III. Cum iis Dominus esse dicitur, quos in munere publico, ut illud ad salutem subditorum administrent, constituit, adjuvat & regit. Iosuæ 1. *Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum.* Sic fuit cum Davide, 1. Regum 16. & recessit à Saule, 1. Reg. 28. Fuit cum Apostolo Paulo, Actorum 18. *Noli timere: ego tecum sum.*

Postremo Dominus cum eis esse dicitur quos protegit, & à malis liberat. Genesis 31. *Nisi Deus patris mei adfuisset mihi.* Psalm. 90. *Cum ipso sum in tribulatione.* Matth. 28. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Hac verò salutandi formula, *Dominus tecum*, aut *Dominus vobiscum*, non solum angeli, sed & homines justi olim uti solent. Boos enim messores ita salutavit: Azarias Propheta regem Asa, & populum victorem consalutat: *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo.*

Dominus vobiscum.

Iudicum 6.
Ruth. 2.

Qvia verò hac salutandi formula septiformis Spiritus sancti gratia optatur, ideo sacerdos in Missæ sacrificio populũ septies hac formula cõsalutat. Episcopi verò, quia Christum Ecclesiæ sponsum perfectius repræsentant, in prima populi salutatione dicunt: *Pax vobis*; quomodo post resurrectionem Christus Apostolos primùm salutavit: in ceteris orationibus communi formula salutandi utuntur: *Dominus vobiscum*, ut se Christi ministros agnoscant. Pontifex autem Romanus in solenni Missa tempore Paschali populũ frequentiùs illa formula, *Pax vobis*, salutare consuevit, ad exprimendum resurrectionis gaudium, quo tempore Christus hac forma sæpius discipulos salutavit.

Ioan. 20.

Durandus l. 4. ration. ca. 14.

Cap. XIII.

Benedicta *tu in mulieribus*: id est, præ omnibus mulieribus laude digna es; merito de te omnes bene loquantur; jure inter mulieres beata prædicaris, quæ sola dignitatem summam, quæ in muliebrem sexum cadere potest, assequuta es; videlicet, ut Dei mater sis & nomineris, simulque Mater & Virgo. Verè igitur benedicta, quæ maledictionem Evæ commutavit in benedictionem, sine dolore concipiendo, sine corruptione pariendo, sine tædio fructum in utero gerendo. Dicuntur quidem & aliæ mulieres benedictæ, sed longo post B. Mariam intervallo. Pertinet enim ad benedictionem, quòd concipiant & pariant: at quanta nunc huic benedictioni conjuncta est maledictio? cùm sine pudore non concipiant, sine dolore & corruptione non pariant, gravique jugo Viri subdantur: à quibus omnibus B. Virgo immunis fuit. Dicuntur aliæ mulieres benedictæ, quia sublato sterilitatis opprobrio, singulari Dei munere filios conceperunt, ut Sara, Rebecca, Rachel, mater Samsonis, Samuelis, & Elizabeth: at ex B. Virgine Sanctus sanctorum, Rex regum, unò Deus prodiit. Benedictam te Lia prædicat, quia multos filios genuit: at B. Virgo unum edidit, per quem omnes adoptionem filiorum recipiunt. Benedicitur Anna, Samuelis mater, quia Prophetam genuit, quem Deo in obsequium obtulit: at B. Virgo Prophetarum caput genuit Christum, qui se pro totius orbis salute Deo immolavit. Benedicta prædicatur Noëmi, quia nurus filium peperisset, qui ejus senium consolaretur: benedicta Debora & Iahel, quæ Sisaram, populi Dei hostem sustulerunt; benedicta mulier, quæ dejecto molari lapide Abimelech interfecit: mulier sapiens in Abela, quæ seditiosi Sebæ caput abstulit: Iudith, quæ Holofernem vicit: Hester, quæ Israelitas à periculo excidii liberavit: Abigail, quæ Davidem à vindicta sumenda impedivit: at B. Virgo hæc omnia per Filium suum longè præcellentiore modo præstitit: gaudium enim Orbis, Liberatorem genuit humani generis, qui caput antiqui Serpentis contrivit, iram Dei placavit, mor

ten

tem & infernum vicit. In novo Testamento beatæ celebrantur virgines, (*1 Cor. 7.*) quæ spiritus & carnis puritatem Deo consecrant: at B. Virgo nullum habens præceptum, nullum consilium, nullum in veteri Testamento exemplum, virginitatem perpetuam Deo vovit, paupertatem, & vitam in communi cum discipulis elegit, Act. 2. Et quidquid in Scripturis mulieri alicui laudis tribuitur, id multò perfectiùs B. Virgini convenit. Unde meritò sola ab initio mundi est promissa, multis figuris adumbrata, (*Gen. 3.*) Prophetarum vaticiniis prænunciata. Hæc est novi Adæ Eva, omnium viventium mater appellata, quæ Dominum, à quo condita erat, vicissim de sua carne genuit. Hæc per Rubum ardentem, qui nō comburebatur per urnam auream manna continentē; per arcam de lignis Sethim imputribilibus cōpositam; per virgā Aaronis florentem; per vellus Gedeonis cælesti rore madens significata fuit. Denique hæc est terra prægnens fructum optimum, de qua veritas orta est, de qua Isaias: *Ecce virgo concipiet* (*Isa. 7. 11.*) *& pariet filium*: &, *Egredietur virga de radice Iesse*. Ierem. 31. *Femina circundabit* (*Daniel. c. 2.*) *virum*. Ezechiel 34. *clausa porta erit*. Daniel 2. *Abscissus est lapis de monte*. Zacharias cap. 4. candelabro aureo eandem denotat.

Postremo hanc B. Virginem in novo Testamento per Archangeli Gabrielis ministerium à Deo laudatam reperimus, eandemque incessanter nunc beatam prædicant omnes cælestium (*Athan. in serm. de Deipara. Beda in 1. cap. Luca.*) spirituum Hierarchiæ. Notat Beda, eādem voce ab Angelo & Elizabeth B. Mariā benedici, ut angelis & hominibus veneranda demonstretur. Laudata est insuper B. Maria ab illa magnæ devotionis & fidei muliere, quæ intrepidè (*Luca 11.*) clamavit: *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti*: cujus feminæ sequuta exemplum Ecclesia frementibus Christi hostibus, quotidie *beatam* prædicat Mariam, quæ Salvatorem mundi pepetit: adimpleturq; illud ejusdem vaticinium: (*Luca 1.*) *Beatam me dicent omnes generationes*. Quantopere veteres B. hanc Virginem celebrarint, demonstrant honorifica epitheta, quæ illi tribuunt: de quibus vide Epiphanium hæresi 78. 79. (*Beda in cap. 11. Luca. Dion. Areop. lib de divi. nom. cap. 3.*) Athan. in serm. *de Deiparā*, Ephrem in serm. *de laudibus B. Mariæ virginis*. Chrysost. in sua Liturgia, Synod. 7. Act. 4. Bernardum serm. super *missus*, item in sermonibus *de B. Maria*, & *de verbis* Apo. 12. Anselmum lib. *de excellentiâ B. Virginis* cap. 2: ubi post Deum nihil illâ excellentius esse confirmat.

Cap. XIV.

Et benedictus fructus ventris tui.

Verbis salutationis Archangeli Gabrielis, verba, quæ Elizabeth, Spiritu sancto repleta subjunxit, annectimus: *Et benedictus fructus ventris tui*. Quibus explicatur, unde tanta benedictio B. Virgini obvenerit, à fructu scilicet ventris, hoc est, ab inexhausto benedictionis fonte, Dei Filio, in quo gētes universæ benedicendæ erant, de cujus plenitudine exuberantis gratiæ omnes sancti portionem accipiunt. Est enim author & fons omnis spiritualis benedictionis, cùm sit Deus super omnia benedictus in secula, Amen. Longè igitur diversus est fructus B. Mariæ à fructu Evæ. Per Evę siquidem fructum, mortem, corruptionem, æternam damnationem, Dei irā, confusionem, ad malum pronitatem incurrimus: per B. autem Mariæ fructum, vitam depulsā morte, immortalitatem exutā corruptione, justitiam abolitā iniquitate, perseverantiam & gloriam sublatā omni fragilitate consequimur. Verè igitur hic fructus est vitalis & vivificus, qui esurientibus fit cibus & potus, ac tam delectabilis aspectu est, ut in eum Angeli desiderent prospicere. Per hunc fructum B. Virgo facta est *regina calorum, domina angelorum, Mater misericordia, vita & spes nostra*; non, cui salutis nostræ meritū asseribamus; sed per (*Virgo Deipara.*) cujus intercessionem, apud Salvatorem, ejus Filium, adjuvari speremus, cujus sui creatoris facta est genitrix, ac veraciter Deipara.

Quare his verbis contra Valentinianos & Anabaptistas profitemur, nos credere, Christum non corpus de cælo allatum, aut phantasticum habuisse, sed de B. Virginis sanguinibus efformatū. II. contra Nestorianos confitemur, naturam humanam in unitatem personæ Verbi Dei assumptam esse, beatámque Mariam non Christotocō, sed Theotocon atq; Deiparam appellandam, cùm ex ea Deus nostræ carnis substantiam acceperit, Deumq; & hominē verè illa conceperit & pepererit.

IESVS.

Nomē Iesus, adumbratum per Iosue, Iosedech, & per Iesum filium Sirach.

Iesvs.) Nomen fructus benedicti Elizabeth non expressit, sed Ecclesia subnectendum judicavit. Vt recoleremus, hunc fructum esse semen illud promissum, quod serpentis caput contereret; semen illud, de quo Abrahæ ac Davidi promissio facta legitur: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*: de quo Prophetæ omnes vaticinati sunt, quòd populū suum liberaret à servitute diaboli, mortis & peccati, corruptionis & miseriæ; de quo Angelus: *Vocabis nomen ejus Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum*: quem adumbrarunt Iosue, Iosedech, & Iesus filius Sirach, qui populum Israëliticum in terram promissionis vel induxerunt, vel ex Babylone cum gaudio reduxerunt, aut sapientiâ suâ erudierunt, in typum, quòd verus Iesus, ex B. Maria natus, Dei populum salvaret, in terram viventium introduceret, contra hostes protegeret, salutari scientia illuminaret. De excellentia nominis Iesv, virtute, dignitate, ac dulcedine, latissimè dissertvimus in expositione Symboli Apostolici.

Matth. 1.

Lib. 1. cap. 25.

Christus, est nomē officii.

Christvs) Nomen Iesv proprium est personæ; Christi verò nomen est officii, dignitatis, potentiæ, atque regni, designans, Iesvm esse verum Regem, summum Pontificem, atque Prophetam. In veteri enim lege chrismare inungi solent Sacerdotes, Exodi 29. Levitici 4. 8. Eccle. 45. Reges, 1. Reg. 10. 16. 24. 26. Prophetæ, 3. Reg. 19. Adumbrabant enim illum, de quo Moyses dixerat: *Prophetam vobis suscitabit Dominus*, qui scilicet mysteria à seculis abscondita revelabit. Vnctus est verò Christvs nō oleo corporali, sed gratiâ & virtute Spiritus sancti, cujus unctionis participes effecti fideles, *Christiani* appellantur. Inunctus est autem Christus, quando in utero B. Virginis divina natura humanæ unita est: tunc enim *Verbum caro factum est*, id est, Deus homo, & secundùm quòd homo, Iesvs unctus est: nam Verbum inunctione non eguit, cùm proficere aut beatius fieri nequeat. Idem tamen Deus & Homo dat & accipit unctionem: dat, ut Verbum; accipit, ut homo: *de cujus plenitudine nos omnes accepimus*. Plura vide lib. 1. cap. 26.

Deut. 18.

Psal. 44. Isa 61. Actor. 11.

Ioan. 1. Lib. 1. c. 25.

Amen) *Fiat, verè, fideliter*. Quidam fausta precatione hanc salutationem B. Mariæ cōcludunt in hunc modum: *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in horâ mortis nostræ, Amen.* Quæ in serm: *de Deiparâ* his verbis apud Athanasium continentur: *Nos terrestres hierarchiæ exaltamus te, magnâ & canorâ voce dicentes: Ave gratiosa, Dominus tecū: intercede Hera & Domina, & Regina, & Mater Dei pro nobis.* Quia enim Domina est, nostri curā gerit: quia orbis Regina, nihil non potest: ut autem Dei Mater, à Filio cuncta facilè impetrat. Invocationem B. Mariæ Virginis piissimam reperies apud B. Ephrem in serm. de laudibus B. Mariæ Virginis; *Sub tuum præsidium*, ait, *confugimus, ô sancta Dei genitrix; sub alis pietatis atque misericordiæ tuæ, protege & custodi nos, miserere nostri* &c. Item, Ave spes omnium proborum, rebus adversis afflictorum. Ave dulce solamen atque præsidium: Ave Dei & hominum mediatrix optima. Ave terrarum Orbis conciliatrix efficacissima. Adesto mihi nunc & semper, ô virgo Dei genitrix, mater misericordiæ, benigna & clemens, in præsenti quidem vitæ cursu fervens protectrix atq; auxiliatrix, hostiles quosque impetus à me avertens, & in via salutis me constituens, ac in extremo vitæ articulo miseram animam meā conservans, & horrendos dæmonum aspectus ab ea procul depellens; in tremendo autem judicii die, ab æterna me damnatione liberans: & postremò in justorum numerum me referens, atque Filii tui gloriæ me hæredem efficiens. Quod utinam per piam intercessionem tuam, atque patrocinium, mihi & omnibus humiliter ad te recurrentibus, & spem in te figentibus, post hoc exilium cōcedatur, gratiâ, miseratione, & benignitate unigeniti Filii tui, Domini Dei ac Salvatoris nostri Iesv Christi: Quem decet omnis gloria, honor, potentia, & adoratio, cum æterno ejus Patre, & sancto, ac vivifico Spiritu, nunc & semper, & in omnes seculorum æternitates,

Amen.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI.

DE VENERABILI EVCHARISTIAE SACRAMENTO ET SACRIFICIO LIBRI III.

AMICE Lector: *Tres iſtos* de Venerabili Euchariſtiæ Sacramento & Sacrificio *libros, ſupra ſeptennium in lucem primùm emiſſos, & iam pridem ad unum omnes diſtractos, ne vel ipſius noſtri Operis perfectioni, vel utilitati cõmuni quicquam deeſſet, ut multorum deſiderio, & publico imprimis Bono fieret ſatis, iam ſecundùm tibi damus emaculatiores multò atque ſpecioſiores. Itaque in uno iam faſciculo iunctim habes, quod tibi, quod aliis proſit æternùm. Ita vovemus. Tu labori noſtro fave: favebis autem, ſi quàm plurimos ex hac meſſe frumenti manipulos in horreum animæ tuæ comportaris. Vale.*

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

Diabolus contentiones de Euchariſtiâ excitat ut eiuſdem præſtantiſsimo fructu homines privet.

INTER varias hęreſes, quibus Dei Eccleſia his noſtris calamitoſis temporibus in varias partes ſcinditur, miſerandumq; in modum exagitatur ea maximè deploranda eſt, quæ ſanam de venerabili, ac divino Euchariſtiæ Sacramento doctrinam corrumpit; ſive aſſerẽdo, Chriſti corpus non eſſe in Euchariſtia, niſi ut in ſigno; ſive ibi corpus cum pane, & ſanguinem cum vino collocando. Nam prętãtiſſimum à Chriſto beneficium ſuæ ſponſę, tanquam pignus amoris, Sacramentum pietatis, ſymbolumq́ue unitatis & charitatis (qua Chriſtianos omnes ſibi, ac inter ſe conjunctos eſſe voluit) relictum, in materiam odiorum, diſcordiarum, errorum ac ſchiſmatum convertit, omniúmque Sacramentorum Chriſti ſummum (in quo ineffabilis ſui erga homines amoris divitias ubertim effudit, univerſorumq́ue ſuorum operum quoddam compendium incluſit,) eripit, aut exoſum, vile, inutiléque reddit. Non enim alio fine Sathanas triſtem, pernicioſumque de hoc excellenti myſterio per Lutheranos & Sacramentarios conflictum excitavit, niſi ut Chriſtianos tam neceſſario hujus admirabilis Sacramẽti uſu fructúque privaret, quos per baptiſmum novam quandam vitam ingreſſos, atque per Confirmationis Sacramẽtum, militiæ Chriſti adſcriptos, neque diu juſtè vivere, neque ad vires reſiſtendum animæ hoſtibus, abſq; hac Sacramentali refectione conſervare

 poſſe

Diabolus ex Eucharistia Christi præsentiã tollere attitur, ut peccati regnum stabiliat.

posse, sciret: simulque ad stabiliendum peccati regnum nihil potentius esse nosceret, quàm si ablata Christi ex Sacramento Altaris reali præsentia, magno metu homines liberaret, qui reverentia contentę illic rei divinæ, à sceleribus & flagitiis temperandum sibi persuaserant, ne sumentes hæc sanctissima mysteria indignè, rei fierent corporis & sanguinis Domini. Omni proinde artificio hanc spiritualem pietatis arcem, fideliúmque populorum alimoniam, cujus vigore confortati ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad cœlestem patriam faciliùs pervenire valerēt, humanæ salutis inimicus eripere molitur.

1. Cor. 11.

Eucharistia pietatis arx.

Cap. II.

In primitivâ Ecclesiâ de reali præsentiâ Christi in Eucharistiâ non fuit dubitatum.

A C primis quidē Ecclesiæ Christianæ temporibus, non id palam, sed per cuniculos aggrediendum putavit, dum per Simonianos, Menandrianos, Manichæos, & hujusmodi alia hæreseōn portenta, non tam Eucharistiæ Sacramentum, quàm Incarnationis Dominicæ mysterium oppugnavit. Idcirco enim dicti hæretici, Eucharistias & oblationes non admittebant, nec confitebantur, Eucharistiam carnem esse Salvatoris, quia Dominum veram carnem habuisse inficiabantur. Unde nulla disputatio cōtra istos de præsentia reali corporis & sanguinis Domini in almo Eucharistiæ Sacramento ab ullo veterum instituta fuit, sed de veritate carnis assumptę tantùm, quòd ea non apparens, cælestis, aut phantastica, sed ejusdem per omnia conditionis (excepto peccato) cum nostra fuerit. Nam quotquot veram nostri generis carnem, ex purissimis B. Virginis Mariæ sanguinibus Verbum Dei assumpsisse credebant, firmissima fide veram & realem corporis & sanguinis Domini præsentiam in Eucharistia simul confitebantur. Unde primis sexcentis post Christi adventum annis nullus Ecclesiasticorum scriptorum, hunc errorem inter hæreses recensuit, vel contra eundem disseruit, quoniam inconcussa fide omnes Christiani nominis cultores in universo terrarum orbe, qui Dominum veram carnem habuisse fatebantur, veritatem quoque corporis Domini in Eucharistia palam crederent, atque confiterentur.

Primis sexcentis annis nulla fuit hæresis de Eucharistia.

Cap. III.

A quibus Sacramentariorum hæresis nata sit.

C I R C A verò annum Domini septingentesimum Iconomachi variè, inconstanterque de hoc mysterio loquuti reperiuntur: aliquando enim panem & vinum Eucharistiæ corporis & sanguinis Christi naturalis imaginem esse affirmabāt; subinde autem panem divinum Christi corpus sanctificatione fieri, asserebant. Qua occasione Græci, qui post illa tempora scripserunt, sæpe admonent, Eucharistiam neque à Domino, neque ab Apostolis figuram, aut imaginem corporis esse vocatam, sed corpus Domini. In Ecclesia verò Latina primus dubiè hac de re scribere quidam Scotus, tempore Caroli Magni, circa annum Domini octingentesimum exorsus est. Cujus librum Vercellense Concilium cōdemnavit. Octoginta sex deinde annis tempore Caroli Crassi rursus quæstionem de veritate corporis Domini in Eucharistia movere cœpit Bertramus; cujus errorē Paschasius Corbiensis Abbas, illo tempore florens, eruditissimè confutavit. Quamvis autem prædicti duo Ioannes & Bertramus controversiam de veritate corporis Domini in Eucharistia excitaverint: attamen neque vulgare dogma inficiari, neque ei quod totus orbis Christianus firmiter credebat, & profitebatur, contradicere (Paschasio teste) ausi sunt: nec quisquam alius post eorum tempora usque ad Berengariū apertè, vel obscurè acceptam per manus à Christo, & Apostolis, eorumque successoribus de Eucharistia doctrinam, in dubiū revocavit, qui anno millesimo quinquagesimo primo errorem timidè, ac veluti disputando priùs à nonnullis propositum, ingenti contentione defendere, ac propagare studuit, inauditique dogmatis ac perniciosissimæ hæresis se primum assertorem, doctoremq; venditare ausus est, sustinendo, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi ut res significata est in suo signo: & post palinodiam, dicendo, esse quidem Christi corpus & sanguinem

Synodus 7. act. 6 tom. 3. in fine. Iconomachi primi de Eucharistia incommodè loquuti.

Damasc. lib. 4 cap. 14. Theophylact. in 26 c. Matth & in c. 11. ad Cor. In c. 6. Ioan. Euthym. in eadem loca Evang.

Bertramus à Paschasio confutatus.

Berengarius hæresim de Eucharistiæ Sacramento excitavit anno 1051.

Sigebertus in Chron.

Berengarius Lutherane atque sacramentaria hæresis author.

guinem in Sacramento post consecrationem, sed cum pane & vino, quorum prius Sacramentariis, posterius Lutheranis placuit.

CAP. IV.

Quibus Authoribus Sacramentaricrum hæresis nata, mox oppressa sit.

QVEM Berengarium usitatissimę fidei Catholieæ Ecclesiæ adversantem, novóq; dogmate Christianissimum Galliæ regnum, totámque Eeclesiam perturbantem, plurimi eruditione, sanctimoniáque præstantes viri omni armotum apparatu instructi, velut communis fidei hostem, incredibili celeritate gladio verbi Dei confecerunt. Et cũ undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, arque omnes Ecclesiarum Episcopi pro suo quisque studio reniterentur, tunc Apostolicæ sedis Antistires (quotum in primis est, nutantes in fide fratres confirmare) quantum loci authoritate, tantum fidei devotione, zeliq; Dei ardote collegas suos vincentes, excitis undique Sacerdotibus, sanctitate & doctrina præstantibus, venenatum Berengarii dogma sedulò ad legis divinę authoritatem, Ecclesiæque Catholicæ traditionem discuti mandatunt, ipsúmque novæ perfidiæ authorem ad quatuor diversa concilia evocatum, ac in defensionibus suis patientissimè auditum, hæreseosque tandem convictum, anathemate ferierunt; qui Patrum argumentis tationibúsque ceu validissimis arietibus profligatus semel, iterúmq;, ac tertiò ad eorum palinodiam, quæ impiè antea docuerat impulsus fuit; sexq; ordine Romani Pontifices sactilegum Berengarii dogma exec rationi subjecerunt: nimirum Leo nonus, Victor secundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus, Nicolaus secundus, & Gregorius septimus: & quatuor Episcoporum Saeerdotúmque ex variis mundi tegionibus coacta cõcilia, scilieet Vercellense Leonis nom jussu celebratum: Turonense, Victotis authoritate convocatum, & Romanum sub Nicolao secundo centum quatuordecim Episcoporum, ac postremò Romanum alterum a Gregorio septimo indictum,

Romanorum Pontificum pro fide zelus.

Berengarius à quatuor Conciliis damnatus.

Tho. VValdensis tom. 2. de sacram. c. 43.

Sex Pontifices dogma Bereng. dãnarunt.

concordi omnium consensu vesanum Berengarii commentum tanquam hæresim rejecerunt: utque nulla deinceps hujus errotis caligo fidelium mentibu offunderetur, futurisq; temporibus veri Christi amatores, cultorésque noscerent, quid certò credere de alm Euchatistię Sacramento deberent, Berengarium eò Romani Põtifices, Conciliaque ab eisdem celebrata perduxerunt, ut tertiò in errorem relapsus, te publicè suam hæresim, videlicet ir Turonensi Concilio, & utroque Romano, abjuraverit, librosq; pervers dogmatis à se conscriptos, igne, su manu in medio sancti Concilii accenso, concremaverit, confirmans, se veterem de Euchatistia doctrinam omnium Ecclesiarum totius Orbis consensu probatam, & à patribus, qui his Conciliis intererant traditam, inviolabiliter servaturum; nec ab illa die cuiquam aliter prædicaturum, eósque qui in ejusdem erroris furias se præcipitarent, anathemati subjiciens, execrandósque pronuntians, formulam professionis suæ fidei ad perpetuam Sacramentariorum cõfusionem Romæ coram centum quatuordecim Episcopis edidit, quæ etiamnunc extat *de cons. distinct.* 2. his verbis: *Ego Berengarius, indignus Sancti Mauritii Andegavensis Ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, Catholicam & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenus infamatus sum: quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in Altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & non posse sensualiter nisi in solo Sacramento, manibus Sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi: & ore & corde profiteor, de Sacramentis Dominicæ mensæ eandem me fidem tenere, quam Dominus & Venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus authoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmavit, scilicet panem & vinum, & quæ in Altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm in Sacramento, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: jurans per sanctã & homousion Trinitatem, & per hæc sacrasancta Dei Evangelia, & eos qui cõtra hãc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignas esse*

 pro-

pronuntio. Quòdsi ego ipse aliquando aliquid contra hæc sentire ac prædicare præsumpsero, subjaceā canonum severitati. Lecto & perlecto sponte subscripsi; idq́; coram centum quatuordecim Episcopis. Quibus verbis in primo Concilio Romano sub Nicolao secundo præsentiā realem corporis Domini in Eucharistia confiteri compulsus est. Sed quoniam post hanc palinodiam secretò discipulis suis instillabat, corpus Domini quidem esse in Eucharistia, sed simul cum pane & vino, in altero Cõcil. Romano sub Gregor. septimo etiam transmutationē panis & vini in corpus & sanguinē Domini confiteri coactus est. Hic autē Berengar. animo elatus erat, omnes præ se contemnens, seque solum sapere præsumens, audacia mentiendi impudens, bis perjurus, inconstans, & impius, similesque sibi discipulos asciscebat, qui flagitiosam vitam cõsectantes gauderēt, se nulla reverentia, nullóque metu percipiēdę sacræ cõmunionis ab aliquo scelere revocari. Nā ablata Dominici corporis veritate intelligebant Eucharistiā nihil adeo divinum cõtinere, ut propter eius sumptionē à sceleribus & flagitiis abstinendum esset: cúmque nõ paucos hujusmodi miseros primo erroris calore infecisset, quamvis ipse tandem abjurata hæresi sententiā planè correxerit & catholicus obierit; omnes tamen à se depravatos ad meliorem mētem reducere nequivit. Vnde post eius obitū ex fecibus Berēgarianę hæresis circa annū Domini millesimū centesimū quadragesimū emersit Henricus quidā cum Petro Bruys, qui semel tãtùm in ultima cœna Christi corpus sub panis specie Apostolis datū fuisse cõtendebant; deinceps verò Sacerdotum ministerio non nisi eiusdem corporis signum porrigi affirmantes. Quorum imperitiam Petrus Abbas Cluniacensis, vir sanctitate & eruditione illo tēpore celebris, scriptis cõfutavit, atque compressit. Quorum unum refert fuisse apostatā monachum, alterum verò Parochum, ab ecclesia quam tenebat, propter impuram vitam ejectum; utrumq; autem impetu indignantis animi, studióq; injurias sibi illatas ulciscendi, cuncta ecclesiastica mysteria prophanare, pessundare, contemptibiliáq; reddere proposuisse cõmemorat. Sed in Christum blasphemi, ac in Christianos seductores impii, virulētum dogma suum propagare impediti sunt per D. Bernardum, Hugonem Victorinum, Beatum Anselmum, Innocentium tertium, aliósque complures, qui in Catholicæ doctrinæ corroborationem gnaviter incubuerunt, & in amplissimo totius orbis Lateranēsi Concilio Berengarianam hæresim iterum condemnarunt. Sed circa annū Domini 1208. Albigensibus eandem hæresim amplexantibus, iterū in Concilio Viennensi anno 1311. veritas explicata est: illos verò Flagellantes circa annum Domini 1350. secquuti sunt, adversus quos Sanctus Dominicus, & S. Franciscus cum suis ordinibus, scholasticiq; Doctores magno numero exorti, veritatem realis præsentiæ corporis Domini in Eucharistia plurimùm illustrarunt, contrariiq; erroris nebulas sedula populorum instructione depulerunt: donec Ioannes Wiclef circa annū Domini 1370. maioribus quàm unquam antea viribus infaustum rursus certamen renovavit. Cuius libri circa annum Domini 1400. in Bohemiam per Ieronymū Pragensem delati, & ab Iacobitis, aliisq; permultis suscepti, regnū illud miserè infecerunt, cladibúsque incredibilibus involverunt, quas latè cõmemorat in sua historia Æneas Sylvius, postea Pius secundus: sed tandem in Concilio Constantiensi, Ioanne Huss, atque Hieronymo exustis, articulisque VViclef publica totius orbis authoritate sub Martino quinto damnatis, ac paullo pòst, communi omnium tam orientis quàm occidentis Ecclesiarum consensu, in maximo illo Florentino Concilio sub Eugenio quarto celebrato, explicata luculentissimis his verbis Catholica de hoc Sacramento doctrina (substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertitur, veréque totus Christus continetur sub specie panis, idémque totus sub specie vini) inter penè solos Hussitas Sacramentariorum reliquiæ centum & pluribus annis delituerunt, donec nostro hoc infelici seculo circa annum Domini 1524. Andreas Carolstadius VVittenbergensis Archidiaconus, Berengarianam hæresim in Germania resuscitavit, statuēs corpus Domini non esse in Sacramento verè, realiter, & substantialiter, sed tantùm ut in signo, vel figura aut virtute. Cui mox patronus accessit Zuinglius, pastor Tigurinus, antea Lutheranus, Ioãnes quoque Oecolampadius, apostata monachus: quos sequuti sunt Martinus Bucerus, Petrus Martyr, Philippus Melanthon, Henricus Bullingerus, Bernardinus

Berengarius etiam posteriorē hæresim revocat, quam amplexus est Lutherus Berengarii mores.

Henriciani & Petro-Bruysiani Sacramenta virū hæresim resuscitant.

Petrus Cluniacensis confutat.

D. Bernardus cū aliis sanctissimis

Patribus se opponit sacramētariis.

Albigensibus se opposuit Dominicus cum suis.

VVicleffistis ac Hussitis occidens & oriens sese opposuit.

Carolstad. hæresim Sacramētariorum in Germania resuscitat.

Calvinus. Beza. Sacramentariorum hæresis quanta mala secum invexerit.

nus Ochinus, Guilielmus Clebitius, Ioannes Calvinus, eiúsque in cathedra pestilentiæ Genevæ successor Theodorus Beza. Quibus se comites addidere portenta Anabaptistarum, Trinitariorum, Libertinorum, Atheorum, turbáque ingens factiosorum, facinorosorúmque hominum, qui spiritu furoris agitari, cuncta perturbarunt, florentissimásq; pridem nationes & provincias in summas calamitates præcipitarunt, eversáque pace mortalibus optatissima easdem contentionibus, bellis, & atrocissimis conflictibus repleverũt. Nam virulento dogmati totus orbis Christianus sese confestim opposuit, Concilia damnarunt, Pastores atque Doctores Ecclesię publicis scriptis cõfutarunt, mundiq; potestates gladio avitam fidem protexerunt.

Conc. Trid. sub Pio 4. absolutum 1563.

Cap. V.

Quòd Calvini hæresis præter verborum fucum nihil prioribus superaddat.

Calvini sententia confutatur.

QVIA verò inter predictos erroris Magistros à filiis perditionis maximè Calvinus extollitur, quasi eius de Sacramento cœnæ Dominicæ sententia, mysterii plus quàm ceterorum Sacramentariorum doctrina cõtineat, ideò eam hìc discutiendam, confutandamq; proponam, lucidissiméque Deo adjuvante convincam, præter verborũ fucum nihil Calvinum proferre, quod non ante ipsum omnes Sacramentarii asseruerint, quorum Patriarchas fuisse ostendimus sacrilegos iconomachos, qui unam hanc à Christo institutam fuisse imaginem corporis sui contendebant. Quos secutus Berengarius, corpus Christi in Sacramento ut in signo tantùm esse blasphemavit. Cujus dogma Henricianis, Bruysianis, Albigensibus, Flagellantibus, VVicleffistis, Iacobitis, ac demum Zuinglianis placuit. Quorum discipulus Calvinus ut aliis Sacramẽtariis plus sapere videatur, magnificis verbis iactat, nobis nõ dari nudum signum corporis Christi, sed unà cum symbolis panis & vini ipsum etiam Christi corpus & sanguinem, eisq; verè nutriri animas nostras, ac de cælo penetrare ad nos Christi carnem, ut nobis in cibum sit. *In sacra sua cæna Dominus jubet me* (ait) *sub symbolis panis & vini, corpus & sanguinem suum sumere; nihilq; dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam. Quo fit, ut quod est, & manet in cælis & non alibi, nobis qui nunc in terra sumus, & non alibi verè communicetur.* Sed expone nobis Calvine, quomodo se Christus verè tibi porrigat, quomodo verè corpus eius sumas? Audite lubrici serpentis sibilos. *Ingenuè confiteor,* (inquit) *mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem me repudiare, quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, imò propriam in nos vitam diffundere, quamvis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro. Christus illis præsens non videtur esse, nisi ad nos descẽdat, quasi verò si ad se nos evehat, non æquè potiamur eius præsentiâ?* hæc ille. Quibus phanaticis verbis se per meram ludificationẽ dixisse insinuat, quòd fidelibus sub symbolis vera & substantialis corporis ac sanguinis Domini communicatio exhibeatur, quódque verè corpus suum Dominus porrigat, quo reficiantur animæ nostræ; id namque fieri docet, non quia verè, realiter, ac substantialiter sub speciebus panis & vini contineatur Domini corpus (quod tanto intervallo ab eisdem distare asserit, quanto cælum à terra) sed ad Christi carnem nos penetrare ait, fide manducando, credendo, seu fide apprehendo, Christum pro nobis fuisse mortuum, eiusq; corpus in cælo solùm existens, in ara crucis pro nobis oblatum, mortuum, passum, atque sepultum fuisse. Docet ergo, cum signo Deũ nobis verè exhibere Christi corpus, ut sit animis nostris in cibum salutarem, ac substantia corporis Christi pasci animas nostras, ut verè unum efficiamur cum eo, non quia substantialiter, & realiter corpus Christi præsens sit cui conjũgimur, sed quoniam ex Christi carne fide apprehensa vis quędam substantialis per spiritũ eius ad nos defluat, quę nos Christo uniat, atque conjungat, ita ut corpus Christi nobis exhibeatur, non per se, neque secundùm substantiam; sed per virtutem suam, & in nobis sit objectivè, quemadmodum in nobis esse dicitur omne id, de quo actu cogitamus: nam in cælum non reipsa, sed fide sola nos evehi confitetur. Itaque juxta Calvinum nulla fit realis conjunctio Christi nobiscum nisi per cogitationẽ, dum symbola panis & vini nobis in memo-

Calvinus præter verborum fucũ nihil novi profert.

Calvinus impostor fidem asserit, & negat.

Cap. II.

Quis autor sit Angelicæ salutationis?

Salutationis hujus autor quis?

Spiritus Sancti jussu præcipuam hujus salutationis partem Angelus è cælo tulit: mediam verò eodem numine plena Elizabeth effudit; Ecclesia denique ad fructum ex antecedentibus laudibus hauriendum, postremam partem adjecit. Proinde ista salutatio à summo rerum omnium opifice, ordine pulcherrimo digesta, breviq́ue verborum compendio Beatę Virginis encomia complectens, non potest eidem non esse gratissima, nobisq́ue utilis, quandoquidem nos illius horæ commoneat, quæ post infelicem primi parentis casum, læta humano generi prima illuxit, in qua Deus Virginem elegit, cujus benedictum semen venenati serpentis caput attereret, mortemq́ue diaboli seductione invectam abolendo, sempiternâ vitâ commutaret. Cujus salutationis præstantiam, nova quoque salutandi formula, nunquam antea audita, demonstrat.

Origen hom 2. in Lucam. Ambrosius in c. 1. Luca. Bernardus sermo. 2. super Missus est.

Cap. III.

Quo tempore salutatio per Angelum facta?

Vt secundùm recurrentem annorum & dierum circulum eodem hebdomadis die, eademque hora, quâ primus parens lapsus fuerat, salus humano generi redderetur; ideo Deus XXV. diem Martii, tunc in feriam sextam incidentem elegit, in qua Incarnationis, & postea Redemptionis mysterium perageret. Eâdem enim XXV. Martii die recurrente, Christus & conceptus, & passus est.

XXV. Martii Christus conceptus, & passus.

Cap. IV.

De colloquio Gabrielis cum Mariâ, & serpentis cũ Evâ.

Colloquium Angeli.

Qvemadmodvm Evæ virginis pestiferum cum serpente colloquium mundo exitium invexerat; ita placuit Altissimo initium humanæ Redemptionis à sancto beatę Virginis Mariæ cum Angelo Gabriele colloquio auspicari, ut qualis ordo ruinæ, talis humanæ reparationis foret, eadémque porta salutis antidotum intraret, qua serpentis venenum infusum fuerat: ut latè prosequitur Irenæus libro 5. adversus hæreses. *Quemadmodum*, ait, *per Angelicum sermonem seducta est virgo Eva, ut effugeret Deum, prævaricata ejus verbum: ita Beata Virgo Maria per Evangelicum sermonem evangelizata est, ut portaret Deum, ejus obediens verbo. Et sicut illa seducta est, ut effugeret Deum: sic & hæc suasa est obedire Deo, uti virginis Evæ, Virgo Maria fieret advocata. Et quemadmodum morti astrictum est genus humanum per Virginem, ita salvatur quoque per Virginem, æquâ lance dispositâ virginalis inobedientiæ, per virginalem obedientiam.* Augustinus lib. 1. *De peccat. merit.* cap. 28. *Sicut Eva draconis antiqui falsis promissionibus credendo genus humanum perdidit; ita Beata Virgo veris Angeli sanctis promissionibus credendo facta est mater Salvatoris.* Et alibi sæpius ostenstit, per feminam mortem, & rursus per feminam prodiisse vitam. Petrus Chrysologus sermo. 42. & 148. idem argumentum pertractat. Fulgentius sermo. *De laudibus B. Mariæ.* Anselmus lib. *Cur Deus homo*, cap. 8. Bernardus sermo. 2. *De annuntiatione*, serm. 2. *super Missus est.*

Iren lib. 3. c. 31. 32. Tertullian. lib. de carne Christi.

Aug. lib. c. cont. Iulia. cap. III. Lib. de agone Christ. c. 22. Cyril. catech. 12.

Cap. V.

Quot sint Angelicæ salutationis partes?

Quatuor salutationis Angelicæ partes. Helvidii hæresis.

Qvatvor in hac Angelica salutatione partes continentur: honorifica primùm compellatio, deinde incomparabilis laus virginis, exprimens, quomodo in seipsa affecta, & quàm Deo cælitibusque accepta sit: ac demum quomodo supra ceteras omnes mulieres, atque creaturas exaltata: subjungitur postea gratiarum actio, & laus Christo, qui talem matrem delegerit, atque inter se, genúsque humanum mediatricem constituerit: ac tandem postulatione concluditur, ut causam nostram apud filium strenuè agat, nostraque studia & actiones suo patrocinio dirigat, animásque hinc emigrantes salvas in cælum perducat.

Cap. VI.

Expositio verborum salutationis Angelicæ.

Ave.

AVE, χαῖρε, id est, *gaude, vale, salve*, quæ veri gaudii autorem conceptura es: faustum felixque tibi, quòd mœrorem per Evam invectum sempiternâ lætitiâ es commutatura. Quasi dicat: Lætare Virgo, ab æterno ut mater Dei sis prælecta, à lapsu primorum parentum repromissa, ab omnibus Sanctis tantopere desiderata, parentum reparatrix, posterorum vivificatrix, per quam omnium salus, innocentiæ restitutio, de hoste diabolo victoria, de peccato ac morte triumphus, omniumq; deniq; gentium benedictio. Ave B. Virgo, cui uni Deus hæc omnia reservavit, per quam antiqua mulierum excluditur maledictio: tu nova mater novam accipe benedictionem: singulare tibi Evangelium evangelizo: *Ecce filia Sion, Rex tuus venit:* festina thalamum ei tuum adorna, & suscipe Regem, in eius adventu gaude, per quem *væ* maledictionis convertisti in *ve* benedictionis; cuius partu gaudium invectura es universo mundo. Exulta pater Adam, sed magis tu mater Eva: consolamini in filia, quæ abstulit opprobrium vestrum, *Felixq; sumens Ave, commutavit nomen Evæ.*

Ex quibus patet, voce *Ave*, non solùm contineri simplex salutationis officium, sed etiam oblationem muneris, atque congratulationem tam admirandæ felicitatis, ut ejusdem personæ vera fieret Mater, cuius Deus omnipotens verus esset Pater.

Maria. Hieron. in interpr. Hebr. nominum Epiphan hæresi 78.

MARIA] nomen proprium est B. Virginis, eiusdem dignitatem sua significatione exprimens. Denotat enim *dominam, stellam maris, amaritudinis mare.* Quæ omnia eidem Beatę Virgini conveniunt. Verè siquidem omnium creaturarum Domina facta est, quæ omnium creatoris mater est, ac iure Domina mundi, & Regina cæli vocatur, ex qua utriusque creator & moderator genitus est. Petrus Chrysologus serm. 142. Beda in 1. c. Lucæ. Damascenus lib. 4. c. 15. Bernard. super *Salve Regina*.

Beda in 1. c. Lucæ.

STELLA verò *maris & illuminata* dicitur, quia sine corruptione radium emisit, cuius splendor universum Orbem illuminat, hominum mentes calefacit, vitia excoquit, & super hoc mare procellosum sublevata micat meritis, illustrat exemplis. Vnde canit Ecclesia: *Ave maris stella.*

Bernardus serm 2. super Missus est.

PORRO *mare amaritudinis fuit*, quia ex ea carnis mortalitatem Christus accepit; & animam eius passionis Filii mœror, tanquam gladius pertransivit.

Ambros. de instit. Virg. cap. 5. Lucæ 2.

Cap. VII.

De genealogiâ B. Mariæ.

Genealogia B. Mariæ. 2. Reg. 7. Psal. 131. Isa. 11. Lucæ 1. Matth. 1. Rom. 1 & 2. Timoth.

CERTA fide tenendum est, B. Mariam ex Davidica regia stirpe esse propagatam. Constanter enim scriptura tradit, Dominum Iesum Christum ex semine David, secundùm carnem natum esse: at carnem à Ioseph non traxit, qui propter fidem coniugii pater eius dici meruit (juxta Aug. lib. 1. *de nupt. & concupisc.* cap. 11.) sed ex purissimis sanguinibus B. Virginis efformatâ assumpsit; quam ex eâdem tribu cum Ioseph fuisse, declarat census in Bethlehem factus. Vnde Matthæus & Lucas Iosephi genealogiâ commemoratâ, de B. Virginis genealogia siluerunt, tum quia scripturæ sacræ mulierum genealogias non consueverunt describere; tum quia secundùm legem vir sibi propinquam accipere in coniugem deberet. Hiero. in 1. c. Matth. Ambros. lib. 3. in Lucam. Aug. lib. 3. *cont. Faustum* cap. 2. & 3. Lib. 23. c. 9. Lib. 5. *cont. Iulianum* cap. 9. Lib. 2. *Retract.* c. 7. Epiphanius hæresi 79. & Damascenus lib. 4. *De fide*, c. 15. Patrem B. Virginis, Ioachim fuisse referunt, matrem verò Annam: quam opinionem, ut incertę veritatis, commemorat Augustinus lib. 23. *cont. Faustum* cap. 9. Sed Ecclesia postmodum illam sententiam institutione festi S. Annæ comprobavit. Cui non obstat, quòd Beata Virgo, cognata Elizabeth, coniugis Zachariæ Sacerdotis dicatur: consilio enim divino provisum fuit, ut ab initio regium genus sacerdotali commisceretur, ut Christus, Rex, & Sacerdos ex utrisq; secundùm carnem nasceretur.

Ioachim pater B. Virginis, Anna mater.

Ambros. l. 3. in Lucam.

Cap. VIII.

De virtutibus B. Mariæ.

Virtutes B. Mariæ.

GRATIA *plena*: græcè κεχαριτωμένη, id est, *gratiosa, unice Deo chara, Deum habens faventem ac propitium.* Quem sensum insinuant Angeli verba: *Invenisti gratiam apud Deum.* Sic Iacob ad Esau: *Inveni gratiam in conspectu tuo.* Et Deus ad Moysem: *Invenisti gratiam coram me.* Apostolus eâdem voce utitur: *Gratificavit nos in dilecto Filio suo*: id est, gratiosos dilectosque reddidit, seu amabiles. Sic gratiosa & amabilis B. Virgo, tamque propenso in eam animo Deus fuit, ut a summo cælo egressus ad ipsam pervolarit, in ejusq; utero sibi corpus efformaverit. Et quia Deum nō decebat secundùm carnem cōcipi, nisi ab eâ, quæ illum antea mente concepisset, & quæ omni gratiarum genere abundaret; jure B. Virgo gratiarum donis plena fuisse quoque creditur. Rex enim gloriæ adornavit thalamum suum, roreq; cælestis benedictionis irrigavit terram, ut talē fructum Virgo permanens edere posset. Hinc inter omnia gratiæ vasa, quibus fons plenitudinis suam gratiam communicat, singulari prærogativâ B. Virgo dicitur, *Gratia plena.* De Zacharia, Elizabeth, Ioanne Baptista, & Apostolis legimus, quòd Spiritu Sancto repleti fuerint; de B. Stephano, quòd plenus fuerit gratia & fortitudine; at longè aliter *gratia plena* dicitur, quæ sola gratiæ autore impletur, quæ Domini sui, opificis & creatoris mater efficitur, ut in ea plenitudo divinitatis corporaliter inhabitaret, & sicut pluvia in vellus, se tota gratiæ plenitudo infunderet. Vnde intelligi potest, ad vincendum omni ex parte peccatum, B. Virgini plus gratiæ quàm ulli homini fuisse collatum. Nefas enim putare est, huic esse negatum, quod alicui Sanctorum legitur esse indultum. *Ego* (ait Bernardus) *puto, quòd & copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solùm sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis mulierum creditur esse donatum.* In quam sententiam Augustinus lib. *de nat. & gratiâ* cap. 36. scribit, cùm de peccatis agitur, propter honorem Domini, de B. Virgine eius Matre se nullam prorsus quæstionem habere velle.

Gen. 33.
Exodi 33.
Ephes. 1.
Leo serm. 1. de nativ. Domini.
Epist. 174. serm. 2. de Assump.
B. Virginis privilegia.
Lib. de nat. & gr. c. 36. Aug. in Psal. 34. tract. 2.

Idem declaravit Concilium Tridentinum, privilegio singulari B. Virgini concessum, ut omnia etiam venialia peccata vitaret: Quod etiā tenuit Ambrosius serm. ultim. in Psalm. 118. & in Lucam ad illud: *Ecce ancilla Domini.* Quanquam igitur Origenes hom. 17. in Lucam arbitretur, gladio scandali animā B. Virginis in passione Filii vulneratam; & Chrysost. homil. 45. in Matth. & 20. in Ioan. inanis gloriæ motum eidē tribuat; firmiter tamen nunc Ecclesia contrarium tenet, nec de B. Virginis innocentia quæstionem moveri patitur, quam per obumbrationem Spiritus Sancti charitate, omniq; virtutum genere consummatam fuisse non dubitat: imò tunc exterminatam in ea fuisse mali concupiscentiam, & in omni accepto dono confirmatam, tradit Anselmus *de conceptu Virginali* c. 18. Richardus de S. Victore lib. 2. *de Emanuele* c. 26. & sequentibus. Petrus Lombardus lib. 3. sent. dist. 3. ibique magno consensu Scholastici.

Sess. 6. can. 23.
Leo serm. 2. de nat Domini.
Aug lib. 2. de pec. merit. cap. 25.

CETERVM de tempore sanctificationis, utrùm videlicet nulla peccati labe unquam infecta, sed ab originali macula initio suæ conceptionis præservata singulari privilegio fuerit; an in matris utero sanctificata demum fit, inter Doctores controvertitur. Et sapienter Pius V. in popularibus concionibus hanc controversiam tractari vetuit, solùm in Academiis, & coram doctis in utramq; partem agitari permittens, ea tamen lege, ut neutra pars alteram veluti erroneam condemnet. Quod prius Concilium Tridentinum sanxerat: & Sixtus IV. in extravagan: *Grave nimis.*

De conceptione B. Mariæ.
De conceptione B. Mariæ Bulla Pii V. observanda.
Sess. 5.

CVM autem B. Virgo innumeris virtutibus resplendeat, quæ fidelibus utilissimè in exemplū proponi queunt, nec fallis, aut incertis laudibus nostris indigeat; consultissimè pastores, omissis quæstionibus, contentionem potiùs quàm ædificationem parientibus, heroicas eius virtutes populis inculcabūt, quas suavissimè proponit Ephrem in serm. *de laudibus B. Mariæ Virginis*, & recolligit eius interpres in annotationibus dicto sermoni subiunctis. Ambrosius autē talem fuisse Mariam scribit, ut eius vita omnium sit disciplina, in qua velut in imagine refulgeat species castitatis, & forma virtutis: ex qua liceat exempla vivendi sumere, ac discere, quid fugere, quid corrigere, quid tenere oporteat.

Heroica virtutes B. Mariæ populo proponenda.
Ambros. lib. 2. De Virginibus, & lib. 10. epist. 81. Chrysolog. serm. 143.

Cap. IX.

Virtutes B. Mariæ proponũtur.

Humilitas B. Mariæ.

INTER B. Mariæ virtutes prima occurrit *Humilitas*, quæ in toto vitæ ipſius decurſu eluxit. Nam primùm non eſt dedignata fabro deſponſari, ei ſubdi, ab eo regi, cum eo ad victum comparandum aſſiduis laboribus fatigari. Neque verò hanc in ſtatu abjectiore ſolummodo demonſtravit, ſed etiam in Dei Matrem electa, ſe *ancillam* nominat; nec repentino exaltata promiſſo eſt, ut plerique ad opes, honores, ſtatus ſublimiores evecti confeſtim intumeſcunt, & ſe plus quàm homines eſſe arbitrantur, prioris conditionis ſuæ obliti, genus ſuum erubeſcunt, parentes dedignantur. Non inſuper jactabunda marito ſe in Dei Matrem electã, ac de Spiritu Sancto concepiſſe decantavit: quam ille videns gravidam, ſuſpicatus eſt adulteram, & à ſe dimiſiſſet, niſi cœleſti oraculo melius fuiſſet edoctus. Ex eâdem humilitate aſcendit in montana, ut obſequium Elizabeth cognatæ deferret: à qua dum magnificè laudaretur, nulla elatione commota eſt, neque ſibi quidquam aſſcripſit, ſed in autorem beneficiorum cuncta refudit, dicens: *Magnificat anima mea Dominum, quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* Ex conſimili humilitate conjugem Ioſeph ſibi præponit.

Luc. 2.

Pater, ait, *tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Atque jam Dei mater effecta, pauperum cognatorum conſortia non erubeſcit quin eorum nuptiis intereſt, ac deficiente vino, aliorum verecundiæ compatiens, vinum à filio ex aqua

Ioan. 2.

fieri impetrat. Ex eâdem humilitate ſe Cæſari ſubditam profitetur, cenſum ſolvit, more omnium deſcribitur. In diverſorio ſibi locum denegari patienter tulit, in ſtabulo Chriſtum parit, Filio per ſe miniſtrat: cumque legi Purificationis non eſſet ſubjecta, ſponte oblatâ pauperum hoſtiâ ei ſe ſubjecit. In Ægyptum peregrinari, Filio in Crucem acto aſtare, à Iudæis & latrone ſubſannari, Matrem à crucifixo nominari non erubuit, diſcipulis apud Iudæos viliſſimis adhærere nõ deſtitit: cumque inter illos tam filii prærogativa, quam

Act. 1.

privilegio ſanctitatis omnium eſſet prima, ſe tamen omnium noviſſimam exhibebat, ultimóque loco nominar gaudebat, ut Bernardus, Ambroſius Auguſtinus, Beda, & alii notant. Sciebat enim, humilitatem omnium virtutum eſſe matrem & cuſtodem, ut Auguſtinus epiſt. 56. tradit.

QVEMADMODVM autem Humilitate, ita & *Manſuetudine* B. Virgo plen fuit. A Filio enim audiens, *Quia eſt quod me quærebatis?* & rurſus: *Quid mihi & tibi mulier eſt?* nihil reſpondit, ſed eius verba in corde conſervavit: ſicut enim præſumptionis mater eſt elatio, ita vera manſuetudinis, humilitas; juxta illud Chriſti: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.*

QVAM inſuper *Verecunda* fuerit B Virgo, inſinuat Evangelium, dum ait fuiſſe turbatam, quando ab Angel magnificam ſalutationem audivit. *Virginum enim eſt trepidare, omneſque viri aſ fatus vereri*, ait Ambroſius lib. 2. in Lucam c. 2. Et Ioan. 2. aliorum verecundiam, ſuam reputans, vini defectum ſi lere non potuit. Matth. 12. loqui Fili quærens foris ſtabat, non autoritat materna ſermonem interrumpit.

Ex Verecundia *Taciturnitas* oritu quæ tanta in hac B. Virgine fuit, ut non niſi quater in Evangelio loquuta de prehendatur: videlicet, Angelo, B. E lizabeth, Filio in Templo reperto, a in nuptiis. Viſitata quidem fuit à paſto ribus, à Magis, à Simeone & Anna; d ſe, atque de Filio multa dici audit; cre brò filium populis loquentem, ac i parabolis diſſerentem, ſeorſimq; diſci pulis myſteria revelantem audivit, mi racula operantem, in Cruce denique pendentem, exſpirantẽ, reſurgentem in cœlum aſcendentem conſpexit; ſe in his omnibus ne verbulum unum e fatam eſſe reperies. Velox enim ad au diendum, ad loquendum verò tarda e rat. Væ nobis, qui totum proferimu ſpiritum, qui pleni rimarum undiquè effluimus. *Diſce Virgo* (ait Ambroſius *verborum laſciviam vitare: Maria etia Angeli ſalutationem verebatur.*

SVMMÆ autem B. Virginis humili tati *Magnanimitas* acceſſit, qua licet ancillam reputaret, attamen ad ineffa bile Incarnationis VERBI Dei ſacra mentum executioni mãdandum nul latenus ſe dubitavit electam, veriq; De & hominis genitricem mox futuram Eâdẽ animi fortitudine Angelo filium promittenti, ſalvo Virginitatis ſigna culo & pudore, abſque ſcrupulo credi dit, Deum poſſe quod vellet. Eam itac

Fidei magnitudo.

meritò beatam prædicavit Elizabeth, quia credidisset. Non enim de Angeli dicto, sed de ordine ac modo, quo hæc fierent, instrui petens interrogavit: *Quomodo fiet istud?* ubi nō quærit, *an fiet?* sed, *quomodo fiet?* Similiter ex fide illa, quæ ab Angelo, à Simeone & Anna audierat, cum dictis Propheticis in corde suo conferebat, tantaque fide Christum ex se genitum, esse verum Deum quoque credebat, ut repentè vinum creare posse non ambigeret. Ideo dixit: *Vinum non habent.* Et quo tempore omnes discipuli scandalum passi sunt, hæc Beata Virgo in fide constantissima juxta Crucem, nun minùs mēte, quàm corpore stabat, certa de resurrectione mox futura. Vnde Filii corpus cum aliis mulieribus nō munxit, mysterii non ignara, quòd genuisset resurrecturum.

Ambrosius lib. 2. in Lucam cap. 1. Bernardus serm 4. super Missus est.

Ioan. 2.

Ioan. 19.

Ambros. lib. de institut. virg. cap 7. De Misericordia Beatæ Virginis.

DEINDE quanta B. Virginis *Misericordia*, *Dilectio*, & *Compassio* fuerit, demonstrat humilis illa vox ad Filium: *Vinum non habent*: vbi alienā miseriam quodammodo suam reputans, novum à Filio vinum eis imperat; & cognatos nondum in Christum credentes, ad ejus sermones adduci, ut benignis exhortationibus ad pietatem invitarentur. Cum Discipulis orationi instat, ut Spiritus Sanctus de cælo mittatur. Hinc ab Ecclesia *Mater gratiæ*, *Mater misericordiæ* jure compellatur, cùm pro humano genere Filium assiduè interpellare non cesset.

Ioan. 2. Matth. 12.

Act. 1.

Fortitudo & Patientia B. Virginis.

FORTITVDINE insuper atque *Patientiâ* tantâ hæc B. Virgo fuit, ut neque prosperis elata, neque adversis unquam fracta fuerit; quin omnia hujus vitæ incommoda patientissimè tulit: paupertatem in partu, inopiam in victu, fugam in Ægyptum, necem infantium Bethlehemiticorum, persequutiones Iudæorum, occisionē Ioannis Baptistæ, ac proprii Filii contemptum, captivitatem, opprobria, vulnera, tormenta, mortem denique atrocissimam Crucis.

De Iustitia B. Virginis.

IVSTITIA B. Virginis ex eo apparuit, quòd unicuique suum reddiderit, humilians se sub Deo, subdita marito, filium sollicitè educavit, illi honorem debitum tribuit, Cæsari censum persolvit, Deo in Templo sacrificium obtulit, proximis amorem & misericordiam impendit.

De Castitate B. Virginis.

CASTITATEM in veteri lege neque præceptam neq; consultam, hoc est, puram animi & corporis sanctimoniam, ab omni complexu viri alienam, non solùm dilexit, sed etiam Deo vovit. Ideoque etiam promissâ divinâ prole, de Virginitate sollicita, dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, vovi non cognoscere: sicut scriptura pronuntiat, Nazaræos non bibere vinum; Carthusianos dicimus, non vesci carne, obstante nimirum voto. Aug. lib. *De S. Virginitate* c. 4. lib. 5. *cont. Iulianum* c. 9. Beda in 2. c. Lucæ: *Mentis suæ propositum reverenter exponit.*

QVANDO autem B. Virgo castitatis votum emiserit, non omnino certum est. Petrus Lombardus, S. Thomas, & alii quidam arbitrantur, ab initio puellaris ætatis, Virginitatis votum in proposito habuisse, sed non nisi post desponsationem consensu Ioseph vovisse, cùm virgini post emissum votum nubere velle, sit damnabile: attamen probabiliùs nonnulli sentiunt, B. Virginem ab initio quidem puellaris ætatis suam virginitatem Deo consecrasse, at postea non nisi Angelico consilio desponsatam esse viro, qui Virginitatem non esset ablaturus, sed testis ac consors ejusdem futurus: prout de B. Cæcilia & Valeriano legimus. Spe igitur divinæ protectionis freta, ex Angeli consilio, viro justo Ioseph nupsit, qui virginitatis ejus custos fuit, ac simul cum illa virgo permansit. Nubendo autem, non in carnalem copulam consensit, sed in conjugalem societatem, Aug. lib. 1. *De nupt. & concupisc.* c. 11.

Bernardus serm. 3. & 4. super Missus.

1. Timoth. 6.

Ambros. de instit. Virgin. cap. 5.

CAP. X.

De coniugio B. Virginis.

Coniugium B. Virginis.

CONSILIO Angelico B. Virgo (ut dictum est) Ioseph nupsit, & quidem fabro, ut Dei Filius secundùm humanam naturam fabri Filius diceretur, qui secundùm divinam naturam opificis mundi Filius erat. Aug. lib. *De catechizan. rudibus* cap. 22. Nasci autem Dei Filius voluit ex Virgine, I. ut genus humanum per Evam virginem perditum, restauraretur quoque per virginem: Anselmus lib. *Cur Deus homo* cap. 2. II. Vt sicut primus Adam de terra virgine à Deo plasmatus fuerat; ita secundus Adam Christus ex virgine Spiritus Sancti operatione cōciperetur. III. Quia ex muliere nasci voluit sine patre. Damascenus lib 4. c. 15. D. Thomas p. 3. q. 28.

Iren. lib. 3. cap. 31.

EX Virgine autem nupta nasci Deus voluit,

voluit, I. quia virginea fœcunditas præstari non solùm conjugali & viduali castitati, sed & virginali. II. Vt genus Christi notum esset, ejusque genealogia per virum consueto more describi posset. III. Ne Christus à Iudæis veluti spurius, meritò rejici videri posset. Oportebat enim veritatis præconem suis auditoribus offendicula non objicere. Ideo satius fuit, Christum ad tempus putari ex coniugio natum, quàm ex fornicatione. IV. Vt Christi nativitas diabolo foret occulta, dum ex conjugio natum putat, quem scit non esse natum ex adulterio. Incarnationis enim mysterium, Deo per Angelos impediēte, diabolus ignorabat. Sic Ignatius in epist. ad Philippenses, & ad Ephesios, ex illo & Hieronymus in 1. c. Matth. Ambros. in 1. cap. Lucæ. Basil. *De humanâ Christi generatione.* Damascenus lib. 4. cap. 15. Beda in Lucam. Bernardus sermo. 2. *super Missus est.* V. Vt Christus infans convenientiùs educaretur, & à furore persequentium fugâ protegeretur. Epiphan. hæresi 78. VI. Ex parte B. Mariæ Virginis, ut ipsa à fornicationis suspicione liberaretur. Hieron. in 1. cap. Matth. & *cont. Helvidium.* Ambros. super Lucam. Bernard. serm. 2. super *Missus: Virginis parcitur famæ & verecundiæ.* VII. Vt B. Virgo posset viri operâ honestè uti in fuga, in educando filio. Damascenus lib. 4. c. 15. VIII. Vt mariti testimonio fides Incarnationis ex Virgine Maria confirmaretur. Si enim sola illa suæ Virginitatis testimonium perhibuisset, culpam mendacio celare visa fuisset. At nunc mentiendi causam non habuit, cùm fructus nuptiarum sit partus feminarum. Sic Ambros. in Lucam, Basilius *De humanâ Christi gen.* Fulgentius lib. *De gra. Christi* cap. 3. Bernard. serm. 2. super *Missus.* IX. Vt Virginibus infamiâ laborantibus, excusationis velamen tolleretur. Dicere siquidem potuissent, etiam Dei matrem incontinentiæ suspicionem non evasisse: Ambrosius in Lucam, & de Virginis institutione. X. Ne Christus matrimonium improbasse putaretur, ab initio à Deo institutum, Basilius *De humanâ Christi gen.* XI. Vt per B. Virginem desponsatam, Ecclesia Christo desponsata figuraretur, quæ Virgo permanens, filios ex aqua & Spiritu Sancto generat. Postremò, ut quemadmodum in Christo Dei & hominis naturæ copulantur; sic in ejus matre duplex prærogativâ, scilicet matrimonialis fœcunditatis, & Virginalis integritatis.

Cap. XI.

Quòd B. Virgo in conceptione, in partu, & post partum Virgo permanserit.

De B. Virginis integritate, triplex olim error fuit. Primus eorum, qui B. Mariam aliarum more feminarum concepisse senserunt: Carpocrates, Irenæo teste lib. 1. c. 24. Cerinthus, ibidem c. 25. Epiph. hæresi 27. Ebion, Iren. lib. 3. cap. 24. item Theodotio & Aquila. Horum blasphemiam confutat Isaias, c. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Vox, *alma*, significat virginem absconditam, & viro incognitā. Nullum alioqui signum esset, si virgo ex viri congressu conciperet; id enim quotidie fieri videmus. Hieronym. *cont. Iovinianum* lib. 1. & in quæst. Hebraicis in 24. c. Gen. & in c. 7. Isa. Hanc B. Virginis integritatem adumbravit rubus ardens, qui nō comburebatur: virga quoque Aaronis florens: vellus Gedeonis, rore plenum; veritas de terra orta, Psal. 70. 84. Idem prædixit Ieremias c. 31. *Femina circumdabit virum*, id est, Virgo concipiet Deum hominē factum. Modum conceptionis expressit Angelus: *Spiritus Sanctus superveniet in te,* id est, *suâ* potentiâ te fœcūdabit. Psal. 21. Christus vermi comparatur, qui absque concubitu in ligno nascitur. Aug. in Psal. 21. epist. 120. cap. 8. *Virginitas B. Mariæ.* *Lucæ 1.*

Secundus error Ioviniani fuit, qui ne Christi corpus phantasticum esse fateri cogeretur, illud ruptis pudicitiæ claustris ex utero B. Mariæ docuit egressum, ac proinde B. Mariam in partu minimè Virginem permansisse. Cujus hæresim scriptura cōfutat, dum Isaiæ 7. dicit: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* Et Danielis 7. *Lapis abscissus de monte absque manibus* videtur. Ezech. 44. *Porta clausa* non aperitur. Hinc veteres Christum ex B. Virginis utero egressum docent, sicuti ex clauso exiit sepulcro, & ad discipulos januis clausis intravit: Aug. Epist. 3. tract. 28. in Ioan. lib. 1. *cont. Iulian.* c. 2. lib. 3. *ad catechum.* c. 6. lib. 22. *de civit.* c. 8. Chrysost. in 20. c. Ioan. Cyril. in Ioan. lib. 12. c. 35. Damascen. lib. 3. c. 12. lib. 4. cap. 15. Hieron. ex

Helvidii hæresis. professo cõtra Iovinianum scripsit. III. error Helvidii fuit, qui B. Mariam post partū filios ex Ioseph habuisse docuit. Quem Hieron. confutavit, & Hugo Victorinus lib. de *perpetuâ B. Mariæ Virginitate.* Pugnat hæc doctrina cū scriptura Ezechielis 44. asserente, nullum per clausam portam nisi Dominum transiturum: & cum illo Lucæ 1. *Virum non cognosco.* Argumenta verò sumpta ex voce *donec*, *antequam*, nullius momenti sunt, cùm hæ voces non semper consequentiam, neque tempus determinatum notent, sed interdū quid non fit factum, & tempus infinitum significent. *Primogenitus* autem phrasi scripturæ vocatur, ante quem nullus est natus, sive postea nascatur alius, sive non. Sic B. Virgo peperit suum primogenitum Christum: qui etiam *primogenitus in multis fratribus* dicitur, quia fratres omnes suos, non naturâ, sed adoptionis gratiâ Dei filios, longè præcellat, cùm ipse naturalis Dei Filius sit, & propria virtute ex mortuis resurrexerit; per illū verò ceteri. Iacobus autem *frater Domini* dicitur, non quia ex B. Maria natus, sed quia propinquus: quemadmodum Abraham de Loth ait: *Fratres enim sumus*, gente scilicet, propinquitate, cognatione, affectu. Nam & Dominus ait: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ipse mihi frater, & mater & soror est.* Quare firmiter credendum est, B. Virginem nullum alium post Christum habuisse filium. Nam si naturalem alium filium habuisset, procul dubio Christus in cruce matrem suam non Ioanni, sed filio commendasset; ut in libro *contra Iovinianum* ratiocinatur Hieronymus.

Primogenitus est, ante quē nullus natus.

Fratres Domini qui & cur dicantur.

Gen. 13. Deut. 15. 17.

Matth. 12. Marci 3. Lucæ 8.

SENSERVNT quidem nonnulli, filios Ioseph ex alia uxore vocari *fratres Domini*: sed opinionem audaci temeritate confictam pronuntiat Hieronymus, siquidem multò probabilius est, Ioseph semper Virginem permansisse, nec senem, sed juvenem robustum fuisse, qui suo labore Virgini Mariæ, Christóque proli victum comparare posset, eique in fuga & longa in Ægyptum peregrinatione obsequium præstare: juxta illud Isaiæ: *Habitabit juvenis cum Virgine.* Ideóque D. Bernardus sponsum B. Virginis cum Patriarcha castissimo Ioseph confert, qui Domini sui uxorem, licet procaciter urgentem contingere noluit; multò potiori ratione hic Ioseph Dei sui matrem impollutam conservavit.

Epiphan. hæres. 51. & 80. Chrysost. homil. 5. in Ioan. Hiero. cont. Helvidium. tem in cap. 12. Matth. Et in prologo epist. Iacobi. Ioseph Virgo permansit.

Isa. 62.

Bernard. serm. 2. super Missus.

CAP. XII.

DOMINVS TECVM: Deus VERBVM tecum, Deus in te novo nascendi modo illabitur; ex te carnem jam sibi assumet. Nec solùm Dominus Filius tecum, quem carne ex purissimis sanguinibus formata induis; sed & Dominus Spiritus sanctus tecum, cujus obumbratione concipis; & Dominus Pater tecum, qui genuit ab æterno Filium, quem facit nunc in tempore filium quoque tuum. Dominus itaque omnium creaturarum tecum, qui tuum intrat genitale secretum, tibi nihilominus reservans integrum virginale signaculum. *Dominus tecum*: id est, Spiritus sanctus cum Patre & Filio tuum sanctificans uterum: Dominus VERBVM tecum, sibi in te præparans thalamum, adornans sibi tabernaculū, consecrans sibi templum in utero tuo, in quo novem mensibus habitet plenitudo divinitatis corporaliter. Proinde quem orbis universus, & cæli cælorū non capiunt, hunc virginali utero tuo complexa es, in eo cælo major, terrâ fortior, orbe latior effecta. Non ait angelus: Dominus in te; sed *Dominus tecum*, quia Deus ubique est per simplicem essentiam, præsentiam, & potentiam; & in sanctis omnibus est per cognitionem, affectum, & amorem: at in B. Virgine non solùm consensione voluntatis, sed etiam conjunctione carnis est, ut de Dei Virginisq; substantia unus sit Christus; nec totus de Deo, nec totus de Virgine; totus tamen Dei, & totus B. Virginis filius; nec duo filii, sed unus utriusque Dei & B. Mariæ filius, qui duæ naturæ in una Hypostasi sunt conjunctæ. Deus itaque cum B. Virgine, non tantùm gratiâ, sed etiam naturâ est, ex ipsa homo factus.

Petrus Chrysologus serm. 40. & 143.

Bernard. sermo. 3. super Missus.

Chrysologus serm. 143.

Verbum est in Virgine conjunctione carnis.

PORRO sciendum est, Deum variis modis cum hominibus esse. I. Corporali præsentia. Ioan. 12. *Me non semper habebitis vobiscum.* Hoc modo fuit cum B. Virgine novem mēsibus in utero, & postea triginta annis, ipsam quotidie colloquiis instruens, consolans, spiritualibus donis adimplens, miraculis & prædicationibus recreans, ac in morte eam discipulo dilectissimo commendans; quam post suam resurrectionem primam invisit, & in cælum deinde assumptus, abūdantiori spiritus sui copiâ replevit, atque defunctæ animam

æterno

æterno primùm Patri obtulit, moxque resumpta carne juxta se super omnes creaturas evectam, in summa gloria collocavit. Ceteræ *Virgines sequuntur agnũ quocumque ierit*: &, *nos semper cum Domino erimus*, ipsius beata visione fruentes: sed cum matre sublimiore modo est, nihil alienum faciens ab ejus voluntate; sic illius gaudens honore, ut delatum honorem matri, sibi reputet exhiberi.

Apoc. 14. 1. Thessal. 4.

II. Dominus cum eis esse dicitur, quos inhabitat per dilectionem, misericordiam, & septiformẽ Spiritus sancti gratiam, quorum actus dirigit, movet, gubernat in vitam beatam. Ioan. 14. *Si quis diligit me &c. ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

Deus inhabitare per gratiam sanctos dicitur.

III. Cum iis Dominus esse dicitur, quos in munere publico, ut illud ad salutem subditorum administrent, constituit, adjuvat & regit. Iosuæ 1. *Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum.* Sic fuit cum Davide, 1. Regum 16. & recessit à Saule, 1. Reg. 28. Fuit cum Apostolo Paulo, Actorum 18. *Noli timere: ego tecum sum.*

POSTREMO Dominus cum eis esse dicitur quos protegit, & à malis liberat. Genesis 31. *Nisi Deus patris mei adfuisset mihi.* Psalm. 90. *Cum ipso sum in tribulatione.* Matth. 28. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Hac verò salutandi formula, *Dominus tecum*, aut *Dominus vobiscum*, non solùm angeli, sed & homines justi olim uti solent. Boos enim messores ita salutavit: Azarias Propheta regem Asa, & populum victorem consalutat: *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo.*

Dominus vobiscum.

Iudicum 6. Ruth. 2.

QUIA verò hac salutandi formula septiformis Spiritus sancti gratia optatur, ideo sacerdos in Missæ sacrificio populũ septies hac formula cõsalutat. Episcopi verò, quia Christum Ecclesiæ sponsum perfectiùs repræsentant, in prima populi salutatione dicunt: *Pax vobis*; quomodo post resurrectionem Christus Apostolos primùm salutavit: in ceteris orationibus communi formula salutandi utuntur: *Dominus vobiscum*, ut se Christi ministros agnoscant. Pontifex autem Romanus in solenni Missa tempore Paschali populũ frequentiùs illa formula, *Pax vobis*, salutare consuevit, ad exprimendum resurrectionis gaudium, quo tempore Christus hac forma sæpius discipulos salutavit.

Ioan. 20.

Durandus l. 4. ration. ca. 14.

CAP. XIII.

BENEDICTA *tu in mulieribus*: id est, præ omnibus mulieribus laude digna es; meritò de te omnes bene loquantur; jure inter mulieres beata prædicaris, quæ sola dignitatem summam, quæ in muliebrem sexum cadere potest, assecuta es; videlicet, ut Dei mater sis & nominaris, simulque Mater & Virgo. Verè igitur benedicta, quæ maledictionem Evæ commutavit in benedictionem, sine dolore concipiendo, sine corruptione pariendo, sine tædio fructum in utero gerendo. Dicuntur quidem & aliæ mulieres benedictæ, sed longo post B. Mariam intervallo. Pertinet enim ad benedictionem, quòd concipiant & pariant: at quanta nunc huic benedictioni conjuncta est maledictio? cùm sine pudore non concipiant, sine dolore & corruptione non pariant, gravique jugo Viri subdantur: à quibus omnibus B. Virgo immunis fuit. Dicuntur aliæ mulieres benedictæ, quia sublato sterilitatis opprobrio, singulari Dei munere filios conceperunt, ut Sara, Rebecca, Rachel, mater Samsonis, Samuelis, & Elizabeth: at ex B. Virgine Sanctus sanctorum, Rex regum, imò Deus prodiit. Benedictam se Lia prædicat, quia multos filios genuit: at B. Virgo unum edidit, per quem omnes adoptionem filiorum recipiunt. Benedicitur Anna, Samuelis mater, quia Prophetam genuit, quem Deo in obsequium obtulit: at B. Virgo Prophetarum caput genuit Christum, qui se pro totius orbis salute Deo immolavit. Benedicta prædicatur Noëmi, quia nurus filium peperisset, qui ejus senium consolaretur: benedicta Debora & Iahel, quæ Sisaram, populi Dei hostem sustulerunt; benedicta mulier, quæ dejecto molari lapide Abimelech interfecit: mulier sapiens in Abela, quæ seditiosi Sebæ caput abstulit: Iudith, quæ Holofernem vicit: Hester, quæ Israelitas à periculo excidii liberavit: Abigail, quæ Davidem à vindicta sumenda impedivit: at B. Virgo hæc omnia per Filium suum longè præcellentiore modo præstitit: gaudium enim Orbis, Liberatorem genuit humani generis, qui caput antiqui Serpentis contrivit, iram Dei placavit, mortem

Benedictiones B. Virginis.

Gen. 3.

Gen. 1. 5. 9.

Gen. 18. 25. 30. Iudicum 13. 1. Reg. 1. Luca 1.

Gen. 30.

Ruth. 4. Iudic. 4. & 9.

2. Reg. 20. Iudith. 14. Hest. 7. 6. 1. Reg. 25.

Nomē Iesus, adumbratum per Iosue, Iosedech, & per Iesum filium Sirach.

IESVS.) Nomen fructus benedicti Elizabeth non exptessit, sed Ecclesia subnectendum judicavit. Vt recoleremus, hunc fructum esse semen illud promissum, quod serpentis caput contereret; semen illud, de quo Abrahæ ac Davidi promissio facta legitur: *In semine tuo benedicentur omnes gentes: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam:* de quo Prophetæ omnes vaticinati sunt, quòd populū suum liberaret à servitute diaboli, mortis & peccati, corruptionis & miseriæ; de quo Angelus: *Vocabis nomen ejus Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum*: quem adumbrarunt Iosue, Iosedech, & Iesus filius Sirach, qui populum Israëliticum in terram promissionis vel induxerunt, vel ex Babylone cum gaudio reduxerunt, aut sapientiâ suâ erudierunt, in typum, quòd verus Iesus, ex B. Maria natus, Dei populum salvaret, in terram viventium introduceret, contra hostes protegeret, salutari scientia illuminaret. De excellentia nominis IESV, virtute, dignitate, ac dulcedine, latissimè disservimus in expositione Symboli Apostolici.

Matth. 1.

Lib. 1. cap. 125.

Christus, est nomē officii.

CHRISTVS) Nomen IESV proprium est personæ; CHRISTI verò nomen est officii, dignitatis, potentiæ, atque regni, designans, IESVM esse verum Regem, summum Pontificem, atque Prophetam. In veteri enim lege chrismate inungi solent Sacerdotes, Exodi 29. Levitici 4. 8. Eccle. 45. Reges, 1. Reg. 10. 16. 24. 26. Prophetæ, 3. Reg. 19. Adumbrabant enim illum, de quo Moyses dixerat: *Prophetam vobis suscitabit Dominus*, qui scilicet mysteria à seculis abscondita revelabit. Vnctus est verò CHRISTVS nō oleo corporali, sed gratiâ & virtute Spiritus sancti, eujus unctionis participes effecti fideles, *Christiani* appellantur. Inunctus est autem Christus, quando in utero B. Virginis divina natura humanæ unita est: tunc enim *Verbum caro factum est*, id est, Deus homo, & secundùm quòd homo, IESVS unctus est: nam Verbum inunctione non eguit, cùm proficere aut beatius fieri nequeat. Idem tamen Deus & Homo dat & accipit unctionem: dat, ut Verbum; accipit, ut homo: de cujus plenitudine nos omnes accepimus. Plura vide lib. 1. cap. 26.

Deut. 18.

Psal. 44. Isa 61. Acto. 11.

Ioan. 1. Lib. 1. c. 25.

Vide cap. 3. explicationi Dominicæ.

AMEN) *Fiat, verè, fideliter.* Quidam fausta precatione hanc salutationem B. Mariæ cōcludunt in hunc modum: *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in horâ mortis nostræ, Amen.* Quæ in serm: *de Deiparâ* his verbis apud Athanasium continentur: *Nos terrestres hierarchiæ exultamus te, magnâ & canorâ voce dicentes: Ave gratiosa, Dominus tecū: intercede Hera & Domina, & Regina, & Mater Dei pro nobis.* Quia enim Domina est, nostri curā gerit: quia orbis Regina, nihil non potest: ut autem Dei Mater, à Filio cuncta facilè impetrat. Invocationem B. Mariæ Virginis piissimam reperies apud B. Ephrem in serm. de laudibus B. Mariæ Virginis; *Sub tuum præsidium*, ait, *confugimus, ô sancta Dei genitrix; sub alis pietatis atque misericordiæ tuæ, protege & custodi nos, miserere nostri* &c. Item, Ave spes omnium proborum, rebus adversis afflictorum. Ave dulce solamen atque præsidium: Ave Dei & hominum mediatrix optima. Ave terrarum Orbis conciliatrix efficacissima. Adesto mihi nunc & semper, ô virgo Dei genitrix, mater misericordiæ, benigna & clemens, in præsenti quidem vitæ cursu fervens protectrix atq; auxiliatrix, hostiles quosque impetus à me avertens, & in via salutis me constituens, ac in extremo vitæ articulo miseram animam meā conservans, & horrendos dæmonum aspectus ab ea procul depellens; in tremendo autem judicii die, ab æterna me damnatione liberans: & postremò in justorum numerum me referens, atque Filii tui gloriæ me hæredem efficiens. Quod utinam per piam intercessionem tuam, atque patrocinium, mihi & omnibus humiliter ad te recurrentibus, & spem in te figentibus, post hoc exilium cōcedatur, gratiâ, miseratione, & benignitate vnigeniti Filii tui, Domini Dei ac Salvatoris nostri IESV CHRISTI! Quem decet omnis gloria, honor, potentia, & adoratio, cum æterno ejus Patre, & sancto, ac vivifico Spiritu, nunc & semper, & in omnes seculorum æternitates,

AMEN.

Invocatio B. Virginis

Ephrem in serm de laudibus B. Mariæ.

LAVS DEO, VIRGINIQVE MATRI.

DE VENERABILI
EVCHARISTIAE
SACRAMENTO
ET
SACRIFICIO
LIBRI III.

AMICE Lector: *Tres istos* de Venerabili Eucharistiæ Sacramento & Sacrificio *libros, supra septennium in lucem primum emissos, & iam pridem ad unum omnes distractos, ne vel ipsius nostri Operis perfectioni, vel utilitati cõmuni quicquam deesset, ut multorum desiderio, & publico imprimis Bono fieret satis, iam secundum tibi damus emaculatiores multò atque speciosiores. Itaque in uno iam fasciculo iunctim habes, quod tibi quod aliis prosit æternùm. Ita vovemus. Tu labori nostro fave. favebis autem, si quàm plurimos ex hac messe frumenti manipulos in horreum animæ tuæ comportaris.* *Vale.*

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

Diabolus contentiones de Eucharistiâ excitat ut eiusdem præstantissimo fructu homines privet.

INTER varias hęreses, quibus Dei Ecclesia his nostris calamitosis temporibus in varias partes scinditur, miserandúmq; in modum exagitatur ea maximè deploranda est, quæ sanam de venerabili, ac divino Eucharistiæ Sacramento doctrinam corrumpit; sive asserẽdo, Christi corpus non esse in Eucharistia, nisi ut in signo; sive ibi corpus cum pane, & sanguinem cum vino collocando. Nam pręstãtissimum à Christo beneficium suæ sponsę, tanquam pignus amoris, Sacramentum pietatis, symbolumque unitatis & charitatis (qua Christianos omnes sibi, ac inter se coniunctos esse voluit) relictum, in materiam odiorum, discordiarum, errorum ac schismatum convertit, omniúmque Sacramentorum Christi summum (in quo ineffabilis sui erga homines amoris divitias ubertim effudit, universorúmque suorum operum quoddam compendium inclusit,) eripit, aut exosum, vile, inutilèque reddit. Non enim alio fine Sathanas tristem, perniciosúmque de hoc excellenti mysterio per Lutheranos & Sacramentarios conflictum excitavit, nisi ut Christianos tam necessario hujus admirabilis Sacramẽti usu fructúque privaret, quos per baptismum novam quandam vitam ingressos, atque per Confirmationis Sacramẽtum, militiæ Christi adscriptos, neque diu justè vivere, neque ad vires resistendum animæ hostibus, absq; hac Sacramentali refectione conservare

Diabolus ex Eucharistia Christi præsentiã tollere nititur, ut peccati regnum stabiliat.

posse, sciret: simúlque ad stabiliendum peccati regnum nihil potentius esse nosceret, quàm si ablata Christi ex Sacramento Altaris reali præsentia, magno metu homines liberaret, qui reverentia contentę illic rei divinæ, à sceleribus & flagitiis temperandum sibi persuaserant, ne sumentes hæc sanctissima mysteria indignè, rei fierent corporis & sanguinis Domini. Omni proinde artificio hanc spiritualem pietatis arcem, fidelíúmque populorum alimoniam, cujus vigore, confortati ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad cælestem patriam faciliùs pervenire valerét, humanæ salutis inimicus eripere molitur.

1. Cor. 11.

Eucharistia pietatis arx.

Cap. II.

In primitivâ Ecclesiâ de reali præsentiâ Christi in Eucharistiâ non fuit dubitatum.

AC primis quidē Ecclesiæ Christianæ temporibus, non id palam, sed per cuniculos aggrediendum putavit, dum per Simonianos, Menandrianos, Manichæos, & hujusmodi alia hæreseon portenta, non tam Eucharistiæ Sacramentum, quàm Incarnationis Dominicæ mysterium oppugnavit. Idcircò enim dicti hæretici, Eucharistias & oblationes non admittebant, nec confitebantur, Eucharistiam carnem esse Salvatoris, quia Dominum veram carnem habuisse inficiabantur. Vnde nulla disputatio cōtra istos de presentia reali corporis & sanguinis Domini in almo Eucharistiæ Sacramento ab ullo veterum instituta fuit, sed de veritate carnis assumptę tantùm, quòd ea non apparens, cælestis, aut phantastica, sed ejusdem per omnia conditionis (excepto peccato) cum nostra fuerit. Nam quotquot veram nostri generis carnem, ex purissimis B. Virginis Mariæ sanguinibus Verbum Dei assumpsisse credebant, firmissima fide veram & realem corporis & sanguinis Domini præsentiam in Eucharistia simul confitebantur. Vnde primis sexcentis post Christi adventum annis nullus Ecclesiasticorum scriptorum, hunc errorem inter hæreses recensuit, vel contra eundem disseruit, quoniam inconcussa fide omnes Christiani nominis cultores in universo terrarum orbe, qui Dominum veram carnem habuisse fatebantur, veritatem quoque corporis Domini in Eucharistia palam crederent, atque confiterentur.

Primis sexcentis annis nulla fuit lis de Eucharistia.

Cap. III.

A quibus Sacramentariorum hæresis nata sit.

CIRCA verò annum Domini septingentesimum Iconomachi varie, inconstanterque de hoc mysterio loqui reperiuntur: aliquando enim panem & vinum Eucharistiæ corporis & sanguinis Christi naturalis imaginem esse affirmabāt; subinde autem panem divinum Christi corpus sanctificatione fieri, asserebant. Qua occasione Græci, qui post illa tempora scripserunt, sæpe admonent, Eucharistiam nequeà Domino, neque ab Apostolis figuram, aut imaginem corporis esse vocatam, sed corpus Domini. In Ecclesia verò Latina primus dubiè hac de re scribere quidam Scotus, tempore Caroli Magni, circa annum Domini octingentesimum exorsus est. Cujus librum Vercellense Concilium cōdemnavit. Octoginta sex deinde annis tempore Caroli Crassi rursus quæstionem de veritate corporis Domini in Eucharistia movere cœpit Bertramus; cujus errorē Paschasius Corbiensis Abbas, illo tempore florens, eruditissimè confutavit. Quamvis autem prædicti duo Ioannes & Bertramus controversiam de veritate corporis Domini in Eucharistia excitaverint: attamen neque vulgate dogma inficiari, neque ei quod totus orbis Christianus firmiter credebat, & profitebatur, contradicere (Paschasio teste) ausi sunt: nec quisquam alius post eorum tempora usque ad Berengariū apertè, vel obscurè acceptam per manus à Christo, & Apostolis, eorumque successoribus de Eucharistia doctrinam, in dubiū revocavit, qui anno millesimo quinquagesimo primo errorem timidè, ac veluti disputando priùs à nonnullis propositum, ingenti contentione defendere, ac propagare studuit, inauditique dogmatis ac perniciosissimæ hæresis se primum assertorem, doctoremq; venditare ausus est, sustinendo, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi ut res significata est in suo signo: & post palinodiam, dicendo, esse quidem Christi corpus & sanguinem

Synodus 7. act. 6. tom. 3. in fine.

Iconomachi primi de Eucharistia incommodè loquuti.

Damasc. lib. 4. cap. 14. Theophylact. in 26. c. Matth. & in c. 11. ad Cor. In c. 6. Ioan. Euthym. in eadem loca Evang.

Bertramus à Paschasio confutatus.

Berengarius hæresim de Eucharistiæ Sacramento excitavit anno 1051.

Sigebertus in Chron.

Berengarius Lutheranæ atque sacramentaria hæresis autuor.

guinem in Sacramento post consecrationem, sed cum pane & vino, quorum prius Sacramentariis, posterius Lutheranis placuit.

Cap. IV.

Quibus Authoribus Sacramentariorum hæresis nata, mox oppressa sit.

Qvem Betengarium usitatissimę fidei Catholicæ Ecclesiæ adversantem, novóq; dogmate Christianissimum Galliæ regnum, totámque Ecclesiam perturbantem, plurimi eruditione, sanctimoniáque præstantes viri omni armorum apparatu instructi, velut communis fidei hostem, incredibili celeritate gladio verbi Dei confecerunt. Et cũ undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes Ecclesiarum Episcopi pro suo quisque studio reniterentur, tunc Apostolicæ sedis Antistites (quorum in primis est, nutantes in fide fratres confirmare) quantum loci authoritate, tantum fidei devotione, zeliq; Dei ardore collegas suos vincentes excitis undique Sacerdotibus, sanctitate & doctrina præstantibus, venenatum Berengarii dogma sedulò ad legis divinę authoritatem, Ecclesiæque Catholicæ traditionem discuti mandarunt, ipsúmque novæ perfidiæ authorem ad quatuor diversa concilia evocatum, ac in defensionibus suis patientissimè auditum, hæreseosque tandem convictum, anathemate ferierunt; qui Patrum argumentis rationibúsque ceu validissimis arietibus profligatus semel, iterúmq;, ac tertiò ad eorum palinodiam, quæ impiè antea docuerat impulsus fuit; sexq; ordine Romani Pontifices sacrilegum Berengarii dogma execrationi subjecerunt: nimirum Leo nonus, Victor secundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus, Nicolaus secundus, & Gregorius septimus: & quatuor Episcoporum Sacerdorúmque ex variis mundi regionibus coacta cõcilia, scilicet Vercellense Leonis noni jussu celebratum: Turonense, Victoris authoritate convocatum, & Romanum sub Nicolao secundo centum quatuordecim Episcoporum, ac postremò Romanum alterum à Gregorio septimo indictum, concordi omnium consensu vesanum Berengarii commentum tanquam hæresim rejecerunt: utque nulla deinceps hujus erroris caligo fidelium mentibus offunderetur, futurisq; temporibus veri Christi amatores, cultorésque noscerent, quid certò credere de almo Eucharistię Sacramento deberent, Berengarium eò Romani Põtifices, Conciliáque ab eisdem celebrata perduxerunt, ut tertiò in errorem relapsus, ter publicè suam hæresim, videlicet in Turonensi Concilio, & utroque Romano, abjuraverit, librosq; perversi dogmatis à se conscriptos, igne, sua manu in medio sancti Concilii accenso, concremaverit, confirmans, se veterem de Eucharistia doctrinam omnium Ecclesiarum totius Orbis consensu probatam, & à patribus, qui his Conciliis intererant traditam, inviolabiliter servaturum; nec ab illa die cuiquam aliter prædicaturum, eósque qui in ejusdem erroris furias se præcipitarent, anathemati subjiciens, execrandósque pronuntians, formulam professionis suæ fidei ad perpetuam Sacramentariorum cõfusionem Romæ coram centum quatuordecim Episcopis edidit, quæ etiamnunc extat *de cons. distinct.* 2. his verbis: *Ego Berengarius, indignus Sancti Mauritii Andegavensis Ecclesia Diaconus, cognoscens veram, Catholicam & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenus infamatus sum: quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in Altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & non posse sensualiter nisi in solo Sacramento, manibus Sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi: & ore, & corde profiteor, de Sacramentis Dominicæ mensæ eandem me fidem tenere, quam Dominus & Venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus authoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmavit, scilicet panem & vinum, & quæ in Altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm in Sacramento, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: jurans per sanctã & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Dei Evangelia, & eos qui cõtra hãc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse* pro-

Romanorum Pontificum pro fide zelus.

Berengarius à quatuor Conciliis damnatus.

Tho. VValdensis tom. 2. de sacram. cap. 43.

Sex Pontifices dogma Bereng. dãnarunt.

Berengarii palinodia.

Abjuratio tertiò facta.

Palinodia Berengarii. Formula professionis Berengarii.

Corpus Christi in veritate, nõ tantùm in Sacramento frangitur.

pronuntio. Quodsi ego ipse aliquando aliquid contra hac sentire ac prædicare præsumpsero, subjaceã canonum severitati. Lecto & perlecto sponte subscripsi; idq; coram centum quatuordecim Episcopis. Quibus verbis in primo Concilio Romano sub Nicolaö secundo præsentiã realem corporis Domini in Eucharistia confiteri compulsus est. Sed quoniam post hanc palinodiam secretò discipulis suis instillabat, corpus Domini quidem esse in Eucharistia, sed simul cum pane & vino, in altero Cõcil. Romano sub Gregor. septimo etiam transmutationẽ panis & vini in corpus & sanguinẽ Domini confiteri coactus est. Hic autẽ Berengar. animo elatus erat, omnes præ se contemnens, séque solum sapere præsumens, audacia mentiendi impudens, bis perjurus, inconstans, & impius, similesque sibi discipulos asciscebat, qui flagitiosam vitam cõsectantes gauderẽt, se nulla reverentia, nullóque metu percipiẽdę sacræ cõmunionis ab aliquo scelere revocari. Nã ab lata Dominici corporis veritate intelligebant Eucharistiã nihil adeo divinum cõtinere, ut propter eius sumptionẽ a sceleribus & flagitiis abstinendum esset: cúmque nõ paucos hujusmodi miseros primo erroris calore infecisset, quamvis ipse tandem abjurata hæresi sententiã planè correxerit & catholicus obierit; omnes tamen à se depravatos ad meliorem mẽtem reducere nequivit. Vnde post eius obitũ ex fecibus Berẽgarianę hæresis circa annũ Domini millesimũ centesimũ quadragesimũ emersit Henricus quidã cum Petro Bruys, qui semel tãtùm in ultima cœna Christi corpus sub panis specie Apostulis datũ fuisse cõtendebant; deinceps verò Sacerdotum ministerio non nisi eiusdem corporis signum porrigi affirmantes. Quorum imperitiam Petrus Abbas Cluniacensis, vir sanctitate & eruditione illo tẽpore celebris, scriptis cõfutavit, atque compressit. Quorum unum refert fuisse apostatã monachum, alterum verò Parochum, ab ecclesia quam tenebat, propter impuram vitam ejectum; utrumq; autem impetu indignantis animi, studioq; injurias sibi illatas ulciscendi, cuncta ecclesiastica mysteria prophanare, pessundare, contemptibiliaq; reddere proposuisse cõmemorat. Sed in Christum blasphemi, ac in Christianos seductores impii, virulẽtum dogma suum propagare impediti sunt per D. Bernardum, Hugonem Victorinum, Beatum Anselmum, Innocentium tertium, aliósque complures, qui in Catholicæ doctrinæ corroborationem gnaviter incubuerunt, & in amplissimo totius orbis Lateranẽsi Concilio Berengarianam hæresim iterum condemnarunt. Sed circa annũ Domini 1208. Albigensibus eandem hæresim amplexantibus, iterũ in Concilio Viennensi anno 1311. veritas explicata est: illos verò Flagellantes circa annum Domini 1350. sequuti sunt, adversus quos Sanctus Dominicus, & S. Franciscus cum suis ordinibus, scholasticiq; Doctores magno numero exorti, veritatem realis præsentiæ corporis Domini in Eucharistia plurimùm illustrarunt, contrariiq; erroris nebulas sedula populorum instructione depulerunt: donec Ioannes Wiclef circa annũ Domini 1370. maioribus quàm unquam antea viribus infaustum rursus certamen renovavit. Cuius libri circa annum Domini 1400. in Bohemiam per Ieronymũ Pragensem delati, & à Iacobitis, aliisq; permultis suscepti, regnũ illud miserè infecerunt, cladibúsque incredibilibus involverunt, quas latè cõmemorat in sua historia Æneas Sylvius, postea Pius secundus: sed tandem in Concilio Constantiensi, Ioanne Huss, atque Hieronymo exustis, articulisque VViclef publica totius orbis authoritate sub Martino quinto damnatis, ac paullo pòst, communi omnium tam orientis quàm occidentis Ecclesiarum consensu, in maximo illo Florentino Concilio sub Eugenio quarto celebrato, explicata luculentissimis his verbis Catholica de hoc Sacramento doctrina (substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertitur, veréque totus Christus continetur sub specie panis, idémque totus sub specie vini) inter penè solos Hussitas Sacramentariorum reliquiæ centum & pluribus annis delituerunt, donec nostro hoc infelici seculo circa annum Domini 1524. Andreas Carolstadius VVittenbergensis Archidiaconus, Berengarianam hæresim in Germania resuscitavit, statuẽs corpus Domini non esse in Sacramento verè, realiter, & substantialiter, sed tantùm ut in signo, vel figura aut virtute. Cui mox patronus accessit Zuinglius, pastor Tigurinus, antea Lutheranus, Ioãnes quoque Oecolampadius, apostata monachus: quos sequuti sunt Martinus Bucerus, Petrus Martyr, Philippus Melanthon, Henricus Bullingerus, Bernardinus

Berengarius etiam posteriorẽ hæresim revocat, quam amplexus est Lutherus Berengarii mores.

Henriciani & Petro-Bruysian Sacramenta verã hæresim resuscitant.

Petrus Cluniacensis confutat.

D. Bernardus cũ aliis sanctissimis

Patribus se opponit sacramẽtariis.

Albigensibus se opposuit Dominicus cum suis.

VViclessistis ac Hussitis occidens & oriens sese opposuit.

Carolstad. hæresim Sacramentariorum in Germania resuscitat.

Calvinus. Beza. Sacramētariorum hæresis quanta mala secum invexerit.

nus Ochinus, Guilielmus Clebitius, Ioannes Calvinus, eiúsque in cathedra pestilentiæ Genevæ successor Theodorus Beza. Quibus se comites addidere portenta Anabaptistarum, Trinitariorum, Libertinorum, Atheorum, turbáque ingens factiosorum, facinorosorúmque hominum, qui spiritu furoris agitari, cuncta perturbarunt, florentissimásq; pridem nationes & provincias in summas calamitates præcipitarunt, eversáque pace mortalibus optatissima easdem contentionibus, bellis, & atrocissimis conflictibus repleverūt. Nam virulento dogmati totus orbis Christianus sese confestim opposuit, Concilia damnarunt, Pastores atque Doctores Ecclesiæ publicis scriptis cōfutarunt, mundiq; potestates gladio avitam fidem protexerunt.

Conc. Trid. sub Pio 4. absolutum 1563.

Cap. V.

Quòd Calvini hæresis præter verborum fucum nihil prioribus superaddat.

Calvini sententia confutatur.

Quia verò inter prædictos erroris Magistros à filiis perditionis maximè Calvinus extollitur, quasi eius de Sacramento cœnæ Dominicæ sententia, mysterii plus quàm ceterorum Sacramentariorum doctrina cōtineat, ideò eam hic discutiendam, confutandamq; proponam, lucidissiméque Deo adjuvante convincam, præter verborū fucum nihil Calvinum proferre, quod non ante ipsum omnes Sacramentarii asseruerint, quorum Patriarchas fuisse ostendimus sacrilegos iconomachos, qui unam hanc à Christo institutam fuisse imaginem corporis sui contendebant. Quos secutus Berengarius, corpus Christi in Sacramento ut in signo tantùm esse blasphemavit. Cujus dogma Henricianis, Bruysianis, Albigensibus, Flagellantibus, VVicleffistis, Iacobitis, ac demum Zuinglianis placuit. Quorum discipulus Calvinus ut aliis Sacramētariis plus sapere videatur, magnificis verbis iactat, nobis nō dari nudum signum corporis Christi, sed unà cum symbolis panis & vini ipsum etiam Christi corpus & sanguinem, eiq; verè nutriri animas nostras, ac de cælo penetrare ad nos Christi carnem, ut nobis in cibum sit. *In sacra sua cœna Dominus jubet me* (ait *sub symbolis panis & vini, corpus & sanguinem suum sumere; nihilq; dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam. Quo fit, ut quod est, & manet in cælis & non alibi, nobis qui nunc in terra sumus, & non alibi verè communicetur.* Sed expone nobis Calvine, quomodo se Christus verè tibi porrigat, quomodo verè corpus eius sumas? Audite lubrici serpentis sibilos: *Ingenuè confiteor,* (inquit) *mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem me repudiare, quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, imò propriam in nos vitam diffundere, quamvis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro. Christus illis præsens non videtur esse, nisi ad nos descēdat, quasi verò si ad se nos evehat, non æquè potiamur eius præsentiâ?* hæc ille. Quibus phanaticis verbis se per meram ludificationē dixisse insinuat, quòd fidelibus sub symbolis vera & substantialis corporis ac sanguinis Domini communicatio exhibeatur, quódque verè corpus suum Dominus porrigat, quo reficiantur animæ nostræ; id namque fieri docet, non quia verè, realiter, ac substantialiter sub speciebus panis & vini contineatur Domini corpus (quod tanto intervallo ab eisdem distare asserit, quanto cælum à terra) sed ad Christi carnem nos penetrare ait, fide manducando, credendo, seu fide apprehendo, Christum pro nobis fuisse mortuum, eiusq; corpus in cælo solùm existens, in ara crucis pro nobis oblatum, mortuum, passum, atque sepultum fuisse. Docet ergo, cum signo Deū nobis verè exhibere Christi corpus, ut sit animis nostris in cibum salutarem, ac substantia corporis Christi pasci animas nostras, ut verè unum efficiamur cum eo, non quia substantialiter, & realiter corpus Christi præsens sit cui conjūgimur, sed quoniam ex Christi carne fide apprehensa vis quędam substantialis per spiritū eius ad nos defluat, quę nos Christo uniat, atque conjungat, ita ut corpus Christi nobis exhibeatur, non per se, neque secundùm substantiam; sed per virtutem suam, & in nobis sit objectivè, quemadmodum in nobis esse dicitur omne id, de quo actu cogitamus: nam in cælum non ipsa, sed fide sola nos evehi confitetur. Itaque juxta Calvinum nulla fit realis conjunctio Christi nobiscum nisi per cogitationē, dum symbola panis & vini nobis in memo-

lib. 4. c. 17. num. 19. 24. 31. 32.

Calvinus præter verborum fucū nihil novi profert.

Calvinus impostor idem asserit, & negat

Calvinus reipsa nihil in Eucharistia ponit, nisi symbolū corporis absentis, in caloq; tantùm existentis.

tiam revocant, Christũ pro nobis passum ac mortuum, panémque vitę factũ esse, quo assiduè vescamur. Vnde perspicuum est, Calvinum quicquid garriat, & quantumvis studinsè verba sua, ut virus suum occultet, involvat, sibiq; contradicat, nihil omnino in Eucharistiâ reipsâ ponere, nisi nudum symbolum & virtutem corporis Domini, in solo cælo præsentis fide apprehensi, ac sigillum, quod obsignet promissionem verbo factam, & fidem confirmet. In quo figmento nihil sanè mysterii est, ut Thrasonicè Calvinus exclamare debeat: Nihil restat, nisi ut in eius mysterii admirationem prorumpam, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicandō par esse potest. Quid enim mysterii est, quòd symbola panis & vini in memoriam significando revocent Christum pro nobis passum, panémque vitæ factum esse? An non idipsum imago etucifixi, adiuncta inscriptione hac ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: vel *ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi*, sine miraculo memoriam passionis Domini pro nobis toleratæ excitabit non minùs quàm Eucharistia Calvini? cuius non eam vim esse docet, ut det ipsum corpus Christi præsens aut fidem non habenti; sed tantùm ut testetur, & confirmet iam haberi, nihil tandem in sua Eucharistia relinquens, nisi nudum rei iam habitæ symbolum, quod testetur, Christi corpus iam antea comestum esse, ac proinde panem per metonymiam dici corpus Christi, quia sit certissima figura præsentiæ corporis Christi, quod in cœna exhibeatur, non quidem per se nec secundùm substantiam, sed per virtutem quandam defluentem, quam è carnis suæ substantia Christus in animas nostras spiret ac diffundat, quamvis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.

Calvinus in suo figmento constituit mysterium, cùm tamen non nisi nudum elus sacramentaris ponat signum. Lib. 4. c. 17. nũ. 7. & 32 vocat sublime arcanum, quod ingenio comprehendi vel enarrari verbis nequeat.

Admirandũ Calvini mysterium est, quod panis sit figura corporis Christi, quod que fide mãducetur.

Lib. 4. c. 17. num. 32.

CAP. VI.

Quòd nō per metonymiam, nec per solam energiam, vel in signo tantum, sed realiter ac proprio verborum sensu Christi corpus in Eucharistiâ sit.

HOc est Calvini idolum, quod incredibili temeritate orbi Christiano adorandum proponit contra priscam fidem; contra Servatoris, Apostolorum, & omnium veterum Ecclesiæ Doctorũ traditionem; contra omnium populorum, qui Christiano nomine censentur, observatam antiquitus religionem; contra publicum, receptumque à mille sexcentis annis in omni terræ angulo colendi Dei morem. Cui sanè idolo non minore sacrilegio plurimi Christianorum hodie seducti genua curvarunt, quàm olim divinos honores excæcata Israëlitarũ turba vitulo aureo detulit. Sed quemadmodum zelo veritatis Moyses erectum tunc vitulum nullo negotio comminuit: ita Calvinisticum hoc idolum gladio verbi Dei prosternere, atque vi verborum consecrationis panis & vini substantiam in corpus & sanguinem Domini converti, totumque Christum verè, realiter, ac substantialiter, sub panis & vini speciebus contineri ac sumi, demonstrare, haud erit difficile. Quatuor enim fidelissimos institutionis Sacramenti Eucharistiæ scriptores habemus, qui uno consensu retetunt, quòd Dominus pridie quàm pateretur accepit panem, & gratias agens fregit & dixit: *Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, iuxta Lucam; *traditur*, secundùm Paulum. Similiter & calicem postquàm cœnavit, dicens: *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis fundetur*, iuxta Lucã & Apostolum; vel: *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, iuxta Matthæum & Marcum. Quæ Christi veri Dei omnipotentis (qui omnia quęcunque voluit fecit) verba, iuxta propriam, apertam, literalem, genuinam, obviamque significationem denotant illud, quod Christus Apostolis manducandum tradidit, fuisse verum corpus Christi & sanguinem, non autem typum aut figuram corporis & sanguinis tantùm. Deo enim dicere facere est: Dixit enim & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt. Cùm igitur de eo, quod Apostolis porrigebat, Deus dixerit: *Hoc est corpus meum*, credendum est, id verum esse quod Dominus dixit: falsum autem esse id, quod Calvinus, aut quivis alius Sacramentarius ad evertendam horum Domini verborum veritatem cōfinxit. Proinde Domino asserenti: *Hoc est corpus meum*; incunctanter credamus, ipsum panem vul-

Calvini sententia tanquam idolum orbi proponitur.

Calvini doctrina recepta à Christo & Apostolis religioni contraria.

Exod. c. 32.

Matth. 26. Marc. 14. Luca 22.

1. Cor. 11.

Institutio Sacramenti Eucharistiæ à 4 scriptoribus refertur, quorum nullus impropriũ sermonem hic agnoscendum dicit.

Iren. lib. 5. cap. 2. Aug. conc. 1. in Psal. 33.

Psal. 148.

Magis credendum est Christo affirmãti, quã Calvino neganti.

vulgarem, quem in manus acceperat, verbis operatoriis suum corpus fecisse, ac deinde Apostolis, non vulgarem panem uti acceperat, dedisse; sed benedictū, certaque verborum benedictione in verum suum corpus transmutatū. Quod perspicuè indicat Matthæus, inter verbum, *accepit* & *dedit*, interserens verbum, *benedixit*, ut lector intelligeret, non omnia hæc verba eundem accusativum, *panem*, eodem modo se habentē regere. Accepit, inquit Matthæus Iesus panē, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, *Hoc est corpus meum*, significans, Christum non de vulgari pane in manus accepto dixisse: *Hoc est corpus meum*; sed acceptum panem operatorio sermone in corpus suum commutasse, veluti si quis dicat: Ioannes hunc Petrum percussit, occidit, & sepelivit; nemo ita desipiet, ut intelligat, Ioannem Petrum vivum sepelivisse, licet vivum percusserit: pari modo cùm Dominus in mysterii hujus institutione verbis efficacibus, & operatoriis dixit: *Hoc est corpus meum*; Hoc, non præcisè panem, ut in manus acceptus est demonstrat, ut res eadem sit, panis & corpus Christi, ut contendunt tam Lutherani, quàm Sacramētarii, quamvis diversimodè exponant, (Illi panem corpus Christi esse volunt per impanationem, seu hypostaticam vel quasi unionem: hi verò per metonymiam, (qua signo nomen rei significatæ tribuitur) sed, Hoc, communiter & in genere demonstrat contentum sub illis speciebus, quod initio prolationis verborum erat panis; sed oratione completa est corpus Domini. Quæ res exemplo illustrari potest. Si Dominus hydrias aquæ designans, pronuntiando: Hoc est vinum, aquam in vinum commutasset; Hoc, ibi nō demonstrasset præcisè aquam, neque vinum; neque sensus fuisset, Hæc aqua est vinum, quod falsum semper fuisset: neque etiam sensus fuisset: Hoc vinum est vinum, sed contentum istis hydriis est vinum, quod initio prolationis verbotum erat aqua, sed completa enunciatione vinum est.

Hoc, quid demonstret.

In quo hic consentiant, & dissentiāt Lutherani & Sacramētarii.

Hoc, demonstrat cōtentū sub speciebus.

CAP. VII.

Sermo operatorius efficit quod significat.

ID enim sermoni operatorio proprium est, ut efficiat quod significat, & in ultimo instanti prolationis verborum, effectum eundem in se ponat. Simul enim tempore verba divinæ benedictionis complentur, & panis in corpus Domini convertitur. Ideoque non fuit Domino utendum verbis imperativis, fiat, aut sit corpus; transsubstantietur panis: cùm enim verba Christi operentur in Sacramentis non solùm efficaciter, ut in creatione; sed etiam Sacramentaliter, hoc est tanquam alterius rei signa, debent suum effectum in facto esse denotare, quod aptissimè fit simplici verbo, *est*, quo Deus esse facit id, quod esse dicit. Non enim minùs per verba præsentis temporis indicativi modi Deus operari potest; quàm per verba imperativi modi. Quemadmodum enim jubendo, *tolle grabatum tuum & ambula*, paralyticum sanavit, ita dicendo: *Mulier dimissa es ab infirmitate tua*, vel: *Filius tuus vivit*, aut *dimittuntur tibi peccata tua*, efficit quod enunciavit; non significando rem fieri; sed esse: quod Christum posse confessus est Centurio, dum ait: *dic verbo & sanabitur puer meus*. Quin & diabolus persuasum istud habens: *Si Filius Dei es*, inquit, *dic ut lapides isti panes fiant*. Dei namque dicere facere est. Quòd porrò minimè oporteat verba Christi significare fieri, quod per illa tamen ipse fieri vult, ex eo liquet, quòd dicendo: *Ego sum*, Iudæos in terram prostraverit, cùm tamen nihil ejusmodi verba denotarent. Multò igitur magis Christi verbis efficitur, quod cùm priùs non esset, ipse tamen verbis esse significavit. Quare dicendo de re quam manibus tenebat: *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, vi ejus benedictionis in suum corpus elementa panis & vini commutavit. Est enim tam efficax Dei benedictio, ut etiam rerum naturam afficiat, ac immutet: non enim Dominus verba benedictionis Eucharistiæ protulit ad instruendum populum, aut ad fidem

excitandam, vel ad sui corporis præsentiam tantùm commendandam; sed intentione benedicendi elementa panis, & vini, ipsaque benedictione in corpus, & sanguinem suum commutandi. Tunc enim sacramentũ novæ legis Dominus instituebat, quod verbo & materia constare volebat: accedens enim verbum ad elementum fit Sacramentum; panis enim & calix mysticus certa consecratione fit nobis, non nascitur: proinde quod non ita fit, alimentum est refectionis, non autem Sacramentum religionis. Ante igitur verba Christi prolata, panis cibus est corporibus nutriendis commodus: sed postquam solenni benedictione sacratus est, ad totius hominis vitam, salutem pie proficit.

Cap. VIII.

Christi verba etiam nunc Sacerdotum ore prolata operatoria sunt.

SERMO itaque Domini hoc admirabile conficit Sacramentum etiam nunc sacerdotum ministerio, ex Christi commissione prolatus: Apostolis enim, eorumque in sacerdotali officio successoribus dixit Christus sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis potestatem eis donavit faciendi quod egerat; atque dicendo eadem verba, quæ non minùs efficiendi, quàm significandi intentione tunc protulerat: sicut enim Deus semel dixit: *germinet terra herbam virentem*; & usque modò terra germinat: ita semel dicendo, *Hoc facite*, usque ad Christi adventum panis & vinum, consecrationis verbis in verum Christi corpus & sanguinem cõvertuntur. Idem enim quotidie sacerdotis benedictione fit, quod Christus in ultima cœna fecit, gerendúmque deinceps tanquam sacerdos secundùm ordinem Melchisedech instituit. Nihil enim aliud est nostra mystica consecratio, quàm illius primæ, quæ à Christo in cœna facta est repetitio; per os siquidem sacerdotis Christus adhuc consecrat, verbaque illa operatoria, *Hoc est corpus meum*,

Christus Apostolis, eorúmque in sacerdotio successoribus dedit potestatem faciendi, quod fecerat, iisdem per eadem verba quæ protulerat.

Gene. 1.

Matth. 26.

Christus verbis suis ore sacerdotis prolatis consecrat.

Hic est sanguis meus, quotidie pronuntiat, seque absque ullo tropo verum corpus suum præsens exhibere verbis adjunctis declaravit: *Quod pro vobis datur*: seu, *Quod pro vobis tradetur.* Et, *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Illud enim corpus ipsum, quod de B. Virgine sumpsit, quódque in cruce pro humani generis salute in pretium redemptionis obtulit, sanguinémque novi testamenti, quem in cruce effudit, se discipulis dare luculenter professus est: at minimè divinam sapientiam decuisset, in materia pacti ac institutione Sacramenti, testamentique novi, quando de legis novæ dedicatione, primarióque Christianæ religionis Sacramento agebatur, tropicis loquutionibus uti, cùm prædicta universa propriis aptissimisque verbis exprimenda sint, ne de testatoris, aut legislatoris intentione disceptetur. Vnde Moyses, quamvis tempore figurarum, & umbrarum, perspicuis tamen verbis testamentum veterus expressit: lecto enim omni mandato legis corã universo populo, accipiẽs sanguinem vitulorum & hircorũ cum aqua, & lana coccinea & hysopo, ipsum librum & omnem populum aspersit dicens: *Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.* Ad quem Exodi locum Christus manifestè alludens, similibus planè verbis dixit: *Hic est sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, significans (Apostolo teste) vetus testamentum, quo carnalis justitia præstabatur, & hujus vitæ bona promittebantur, sanguine vitulorum & hircorum confirmatum fuisse; novum autem testamentum, quo vera justitia, regnúmque cælorum promittitur & confertur, ipsius mediatoris proprio sanguine dedicatum esse, quando non librum in membranis descriptũ legislator noster aspersit; sed in ora fidelium sanguinem diffundendo, conscientias eorum ab omni labe peccati emundavit. Itaque typum illum Dominus implevit, quando verum sanguinem suum filiis novi Testamenti bibendum propinavit. Cùm autem hominum testamenta simplicissimis verbis condi videamus (à quo humano more Apostolus argumenta desumit) eaq; in proprio verborum sensu intelligenda esse leges jubeant, adeò ut si legatã domo quispiam

Chrysost. hom. 60. & 61. ad Antioch. & homi. 2. in 2. ad Timoth. Christi verba tropum excludunt.

Luca 22.

Marc. 14.

Verba fœderis & testamenti aperta esse oportet.

Hebræ. 9.

Exodi 24.

Marc. 14.

Hebræ. 9.

Novum testamentum proprio testatoris sanguine dedicatum est.

Gal. 3.

ima-

Pro re à Christo spõsa sua testamento legata, sacramẽtarii obtrudunt illius imaginem.

imaginem domus tradere vellet, in sanire omniũ judicio censeretur: quantò magis sectarii aberrare judicandi sunt, qui filii Dei testamentum dilectissimæ sponsæ suæ relictum, contra omnium testamentorũ morem ad metonymias detorquendo, pro vivifico ipsius corpore, ejusque pretioso sanguine, frustulum panis, & modicum vini obtrudere nõ erubescunt? contendentes, nõ corpus, aut sanguinem verum testamento sponsi Ecclesiæ sponsæ relictum; sed corporis & sanguinis vilem tantùm imaginem. Quo sanè commento gravem Dei Filio injuriam irrogant, tam inopem aut illiberalem constituendo, ut in sui amoris pignus nihil testamento sponsæ suæ, nisi fragmentum panis, & vini legaverit, promissionemq; suæ carnis eidem disertè illis verbis factam: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ*, naturalis panis exhibitione compleverit, carnis nomine dumtaxat carnis figuram pollicens.

Ioan. 6.

Quæ si vera sunt, nihil præstantius Christianis datũ est quàm Iudæis. Nam præcellebat manna panis Angelorũ de cælo manans, vulgari pani facto opera pistorum; non solùm naturæ dignitate, sed etiam significandi munere.

Si Christus sui corporis figuram solã fidelibus reliquit, minus Christianis quàm Iudæis dedit.

Cur insuper Capharnaitæ, discipulique permulti Christo carnem promittente scandalizati fuere, si carnis suæ typum tantummodo Christus pollicebatur? An patribus eorum crebra dominicæ carnis signa in pane constituta fuisse nesciebant? nonne hujus rei figuræ in pane & vino Melchisedech, in panibus propositionis, in carnibus hircorum, vitulorum, aliarumque infinitarum rerum præcesserant?

Gen. 14. 1. Reg. 21. Levitic. 24.

Si Christus sui corporis tantùm figuram daturũ se promittebat, unde scandali prætextus?

Quæ igitur scandali occasio prætendi poterat, si Dominus de signo corporis & sanguinis sui dando in signum dumtaxat loquebatur? Cur denique Dominus discipulos ejus verbis more sacramentariorum offensos, ac querula voce iactantes: *quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum: durus est hic sermo*; passus est à se discedere? quos uno verbulo corrigere poterat, dicendo se non de vera carne, nec de naturali suo sanguine, sed tropicè loqui de cibo panis, & vini; quibus suam carnem, & sanguinem adumbraret, passionique suæ communicandũ, & suaviter, atque utiliter recondendum in memoria, quòd prò nobis caro ejus crucifixa, & vulnerata esset, figuraret? quod adeò dicere noluit, ut murmurantibus, *Amen, Amen*, dicat, *dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissima die: caro enim mea verè est* (ac si dicat, non tropicè) *cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me.*

Ioan. 6.

Sciensque Iesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: *Hoc vos scandalizat? si ergo videritis Filiũ hominis ascendentem, ubi erat priùs?* ac si interprete Chrysostomo dicat: *Hoc vos scandalizat, quòd panem à me dandum carnem meam fore asseram: quomodo igitur post ascensionem meam in cælum, exhiberi in Eucharistiâ corpus meum credetis, quando à terrâ tam procul, quàm cælum secundùm naturalem existendi modum aberit?* occultè innuens, eâdem virtute qua in cælum ascendet, hoc est, divinitatis potestate, verbique sui virtute se panem, & vinum in carnem & sanguinem suum transformaturum, effecturúmque, ut non obstante sua in cælum ascensione ipse præsens usque ad consummationem seculi nobiscum in peregrina panis & vini specie remaneat.

Christus post ascensionem in peregrina specie nobis realiter adest.

Et quoniam caro Domini resurgentis, quacunq; mortalitatis infirmitate carebit, vi naturalis connexionis partium, ac hypostaticæ unionis totum integrúmque Christum, unà cum ipsius anima, & divinitate in eodem sacramento nobiscum semper futurum: quod qui credere renuit, cum Capharnaitis murmurans ait: *Durus est hic sermo: quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Cui nos respondemus, *Deo nihil esse impossibile*, qui de omnibus rebus quidquid vult facere potest; illúmque nec omnipotentem, nec verè Deum esse, qui naturas transmutare, & omne quod vult facere non potest.

Omnipotentia Dei contradicit, qui eum naturas transmutare posse negat.

Mysterium Eucharistiæ ex aliis miraculis illustratur.

Cúmque ex nihilo Deus omnia creata produxerit, non ei difficile esse rerũ existentiũ naturas in alias repentè commutare, sicuti virgam Moysi in serpentem, iterúmque serpentem in virgam convertit; liquidas rubri maris undas instar murorum consistere fecit, ex petra aquarum flumina eduxit, calceamenta Israëlitarũ ut non atterentur conservavit, Solem stare atque re-

Exodi. 7.

tro-

trogredi jussit, in medio flammarum illæsos ab igne tres pueros servavit, mortuis vitam, cæcis visum, claudis gressum, infirmis sanitatem restituit, super aquas pedibus siccis ambulavit, ex B. Virginis utero, non reseratis pudicitiæ claustris in lucem prodiit, ex morte seipsum ad vitam revocavit, clausoq; tumulo egressus per occlusas ianuas ad discipulos nullo negotio penetravit, suumque tandem corpus immortalitate vestitum propria virtute in cælum subvexit: qui hæc, infinitaq; alia præter communem naturæ cursum potestate divina gessit, panem & vinum suo verbo in corpus & sanguinem suum repentè commutare non valuit? Si animalis calor per temporum successiones indubitanter operatur, ut panis & vinum caro & sanguis fiant hominum; hoc ipsum in momento, naturæ ac omnis virtutis creaturæ author non poterit?

Cap. IX.

Omnipotentia Dei non est cancellis intelligentiæ nostræ coarctanda.

CVIVS potentiæ ex qualitatum, vel quantitatum officiis, ex situ, vel magnitudine corporum, aut distantia locorum, vel denique ex angustiis humanæ intelligentiæ limites præscribere, quid aliud est, quàm Deū omnipotentem esse denegare, cancellisque humani intellectus ejus virtutem concludere? cùm plurima quotidie fieri cernamus, quæ nisi experientia convinceret, omnino non crederemus. Quæ mēs hominis capere potest, quomodo unum & idem in uno loco totum, eodem tempore in mille aliis locis totum esse possit? Atqui tamen hoc fieri experientia testatur, dum unū & idem mentis nostræ verbum, unius ejusdémque vocis exterioris ministerio prolatum singulorum percutit aures, totumque ac idem ad omnium & singulorū penetrat mentes; non enim singuli diversam vocem, sed eandem percipiunt, & apud unumquemque tota vox indivisa est, quemadmodum & anima rationalis una eademque singulis membris humani corporis inest integra, simulque tota: & in divinis

Idem totum in diversis esse, exemplis ostenditur, voce, anima, ac substantia.

tribus distinctis personis eadem numero divina substantia. Cur igitur non credamus, terrenas substantias per sacerdotale ministeriū ineffabiliter operante divina potentia converti in substantiam dominici corporis, reservatis ipsarum rerum speciebus, cum nonnullis aliis qualitatibus, ne homines crudam, & cruentam carnem sumentes horrerent: & ut credentes, fidei ampliora præmia perciperent? ipso interim Dominico corpore in cælo existente immortali, inviolato, integro, incontaminato, illæso, ut verè dici possit, nos ipsum corpus de virgine sumptum realiter in Sacramento manducare quantum ad essentiam, & naturæ proprietatem, atque virtutem: simulque tamen idem corpus secundùm naturalem existendi modum esse in cælo: Deus enim seipsum atque rem aliam quamlibet corpoream vel incorpoream, simul in diversis locis sistere potest, cùm nullius rei essentia sit esse in uno loco tantùm, sed id solùm adventitium quippiam sit, quod nos quidem cogitatione separare possumus, Deus autem etiam reipsa.

Idē Christi corpus est in cælo & in terra.

Nullius rei essentia est, in uno tantū esse loco.

Cap. X.

Christi corpus in Sacramento Eucharistiæ quantitatem internam habet, sed per modū substantiæ, ita ut nullum ordinem ad locum habeat.

QVI ergo corpus & locum fecit, & corpus quidem in uno loco constituit, idem quando vult, aliter facit, nec tunc adversus naturam, sed supra consuetum naturæ cursum quod vult facit. Quemadmodum eâdem virtute fit, ut Christi corpus in Eucharistia, suam intrinsecam quidem quantitatem habeat, quę ordinem ac sitū inter organici corporis partes constituat, sed positionis differētias in ordine ad locum, panisque aut vini species non habeat, quia ibi per modū substantiæ sit, ad cujus rationem pertineat, ut tota in toto, & in qualibet parte similiter tota sit. Vnde interna Christi quantitas nullum in sacramento sitū, extensionem aut ordinē ad locū habet, sed eū obtinet elementorū quātitas, sub qua Christi corpus latet, illiusq; ratione

tantùm in loco hic esse Christi corpus dicitur, quod in cælo ratione propriæ quantitatis locum & naturalem existendi modum possidet: hic autem est modo sacramentali, hoc est, verè quidem & realiter, sed modo quodam immortali, & impassibili, ut nulla Christo secundum seipsum queat in Sacramento violentia, mors & afflictio inferri. Nam solæ actiones, & passiones Christo in Eucharistia tribui possunt, quæ nullum ordinem ad locum requirunt. Similiter quoque inter attributa, ea sola Christo hic conveniunt, quæ ipsi interna sunt, tam substantialia, quàm accidentaria. Unde rectè dicimus, Christum in Eucharistia vivere, intelligere, velle, audire preces orantium, actus bonos, aut malos videre, astantium pietate gaudere, irreverentia offendi, eandem quam in cælo habere quantitatem, eundem colorem, ac sic de reliquis ejusdem generis, quæ Christo secundùm se insunt. Sed attributa, quæ non nisi ex accidentium inhærentia nascuntur, vel imperfectionem denotant, non Christo, sed tantùm speciebus tribuenda sunt, ut album, rotundum, frangi, corrumpi, aliaque huiusmodi.

Christus est in sacramento Eucharistiæ modo quodam impassibili, ut nulla possit violentia inferri.

Solæ actiones & passiones Christo in Eucharistia tribui possunt, quæ nullum ordinem ad locum requirunt.

Attributa quæ ex accidentium inhærentia nascuntur, speciebus, non Christo tribuenda.

Cap. XI.

Quantitas remanens proprietatem substantiæ obtinet, ut per se existat, agat, & patiatur.

Cum enim Dominus immensa sua potentia elementorũ quantitati, (transmutata panis & vini substantia) remanenti modum & proprietatẽ substantiæ concedat, ut per se absq. subiecto existat, omniaque patiatur, agat & sustineat, quæ panis substantia si adesset, pati, vel agere posset; consequitur, non Christo secundùm se, sed speciebus tit in defectu, aut accidẽtibus vestitæ sint, competere digeri, corrumpi, latiare, inebriare, nutrire, putrescere, generare, moveri, pungi, dentibus atteri, pedibus conculcari, frangi, rodi, album vel rotundum esse, ac hujusmodi alia: hæc enim omnia species elementorum (quas Christi corpus absque ulla sui offensione aut mutatione fulcit) patiuntur, vel agunt, perinde ac si panis aut vini substantia præsens pate-retur, aut ageret. Nec indignius est, Christũ ista secundùm assumptas species pati, quàm secundùm assumptam naturam humanam Deũ potuisse vulnerari, flagellari, mori, atque sepeliri: quæ omnia Dominus pepeti voluit nõ infirmitate vel invitus, sed dignatione. Quemadmodum autem homine Christo patiente contumelias, nihil in se divina majestas pertulit: ita dum secundùm visibiles elementorum species, nõ autem juxta naturalem & propriam, inhærentémque qualitatem, aut figuram, Christi corpus indigna sustinet, nullam in seipso Christus violentiam aut corruptionẽ recipit, sed mediantibus tantùm speciebus, sub quibus verum corpus latet, injuriam, contemptũ, adeoque conculcationem Rex gloriæ pati dignatur: quamvis interim in se nec læditur nec inquinetur, sicut & immensa purissimaque Dei majestas cuncta juxta naturam tẽplens, omnibusq; rebus intimè præsens, nulla rerum immunditia contaminatur.

Quantitas remanens modum existendi sub stantia obtinet, patique & agere potest.

Christus non in se patitur, sed secundùm assumptas species.

Cap. XII.

Christus admirabili sapientiâ per Eucharistiam se nobis inserit, ut in nobis vivat, operetur, sibique arctissimè coniungat.

Videtur quidem stultum humano sensui, Christum in specie panis & vini præsentem nobis corporaliter fieri, tantillaq; formula tantam majestatem contineri: sed *divinæ sapientiæ placuit, per stultitiam prædicationis salvos facere credentes, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Quis enim divini hujus operis comprehendere possit sapientiam, potentiam, necnon artificium? Admirabili namque modo Dei filius homo factus, per hoc ineffabile mysterium se nobis veluti arboris vitæ surculũ inserit, nosque vicissim ex infœcunda sterilique excisos oleastro sibi tanquam olivæ bonæ incorporat, ut socii radicis & pinguedinis olivæ, cõsortesque divinæ ipsius naturę, omniumque ejus bonorum effecti, non iam nos, sed Christus ipse in nobis vivat, operetur, acceptabilesque Deo fructus producat, simulque *duo in*

1. Cor. 1. *Eucharistiæ mysterium Dei sapientiam commendat.*

Christus per Euchar. se nobis inserit.

Omnium Christi bonorum consortes per Eucharistiã efficimur.

carne

1. Cor. 6. Ephes. 5.

carne unâ, membra corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Quam arctissimam Christi nobiscum unionem, non solùm conjuges corporum atque membrorum commixtione adumbrant, sed etiam Dominus Ioannis 6. commendat, dicens: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Manet autem non solùm voluntatis similitudine, amore, vel gratiæ inhabitatione, sed etiam corporum atque naturarũ conjunctione. Sicut enim si quis liquefactæ ceræ aliam infuderit, alteram cum altera per totum commiscet, ut ex utrâque vna fiat necesse sit: ita si quis carnem & sanguinẽ Domini recipiat, cum ipso ita conjungitur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inveniatur. Et quemadmodũ modicum fermentum totam massam penetrat sic parvula benedictio Christusque in nobis manens, totum hominem in seipsum attrahit ac transformat, suáque gratia replet, nec mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit, sævientem membrorum nostrorum legem sedat, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, collisos redintegrat, ab omni casu erigit, ad immortalitatem & vitam æternam destructa morte perducit. Salvatoris enim caro, verbo Dei, quod naturaliter vita est, conjuncta, vivifica effecta est, totamque Verbi operationem suscepit: ideoq; qui carnem illam manducat, & sanguinem filii Dei bibit, habet vitam æternam, & in novissimo die resurget. Non enim potest natura mortalis vitæ conjuncta non vivificare: quemadmodum enim scintilla ignis fœno aut paleæ immissa, totum ignitum reddit & mel naturaliter dulce, omnia quibus immiscetur dulcia facit; & aqua naturaliter frigida igni admota æstuat: ita corpus verbi *unitũ corpori mortalitatis nostræ, configurabit illud corpori claritatis suæ.* Oportuit itaque, ut non solùm anima per spiritum sanctũ in beatam vitam ascenderet; verùm etiam ut corruptibile corpus nostrum, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Planè namque congruebat, ut sicuti gustu, esúque terrestris cibi animæ ac corpori mors obtigerat: ita salutari manducatione dominici corporis vita utrique redderetur. Vt quemadmodum homo audierat: *quacunque die comederis, morte morieris*: ita lætam Christi vocem perciperet: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*; ut quod prævaricante manducatione perpetratum erat, obediente quoque cibi mystici sumptione resarciretur.

Cyrill. lib. 4. in Ioannem cap. 17.

Christus p. Euch[illegible] hominem in se transformat.

Christi caro vivifica est. Cyril. lib. 4. in Ioannem cap. 23.

Sicut per cibum mors, ita per cibũ novum vita.

Cap. XIII.

Eucharistiæ mysteriũ Dei charitatem hominibus commendat.

PERTINEBAT insuper ad charitatis divinæ commẽdationem, ut Filium suum unigenitũ Deus nobis daret, non solùm ut pro nobis in cruce pateretur, sed etiam in cibũ, quo pasceremur. Quos enim amamus, nõnunquam etiam morsu petimus; sicut Iob, ut servorum in se amorem ostenderet, ajebat, illos sæpenumero præ nimio amore dixisse: *Quis det de carnibus ejus, ut saturemur.* Hoc in maximum dilectionis signum Christus fecit, quando carnem suam nobis manducandam dedit, ut ea saturaremur, nosque in sui amorem vehementissimè inflammaret. Vnde non solùm videri se permittit Christus, sed & tangi, dentésque suæ carni infigi, desiderióq; sui omnes impleri: qua quidem ineffabili dilectione nõ solùm aliis omnibus animarum pastoribus longè antecellit, pascẽdo gregem suum propria carne, ac potando suo pretioso sanguine (quod illorum nemo unquam fecisse reperitur) sed etiam naturalem parentum amorem superat, qui sæpenumero liberos suos aliis lactandos, fovendósque tradunt: Christus autem seipsum omnibus suis ovibus indifferenter edendũ exhibet, nullum prorsus fidelium ab hac mensa, divinóq; convivio secludens; nõ aliud opulentis, aliud pauperibus, aliud nobilibus, aliud ignobilibus, liberis & servis, viris & feminis: sed unum & idem vivificum corpus universis proponit. Sicut enim nos omnes in unũ corpus baptizati, & in uno spiritu potati, ac secunda nativitate renati sumus; ita nos omnes eodem cibo novæ nativitati cõvenienti, animæ vitam cõservare oportebat. Et ut naturæ providentia effectum cernimus, ut sanguis, quo infans in utero alitur, post mulieris partum in uberibus ejusdem in lac conversus, infanti offeratur in cibum familiarem atque consuetum: ita sapientiæ Dei placuit, eundem sanguinem, quem Christus in pretium fudit, quo nos redemit,

Iob 31.

Christus omnium pastorum, imò & parentũ amorem superavit, se dando in cibum.

Omnes fideles sicut eodem regenerantur baptismo, ita eodem reficiuntur Eucharistia cibo.

& à

& à peccatis in regeneratione abluit, in potum quoque regeneratis offerre, ut participatione immortalis alimoniæ incorruptibilem beatamque vitam assequerentur. Magna enim à magnis agi par est. Ideo quæ nobis à Deo præbentur, digna esse divina ejus munificentia convenit; ditissimamque illam naturam summas divitias, pretiosissimaque munera largiri congruit.

Eucharistia Dei munificentiam declarat.

Quia verò nihil se majus aut sublimius Christus habuit, ideo seipsum in charitatis pignus dedit, in memoriale omnium mysteriorum in carne à se peractorum; denique in compendiū quoddam omnium beneficiorum se fidelibus suis dereliquit, ut Ecclesia vel ex hoc quotidiano miraculo, catholicæ fidei dogmata contra hæreticos, qui carnem Christi veram, aut mortem, vel reliquam vitæ mortalis dispensationem, aut denique carnis resurrectionem inficiarentur, tueri posset cum Irenæo, eis dicendo: *aut sententiam commutent, aut ab Eucharistiâ abstineant.* Vt insuper Ecclesia quotidianum religionis officium haberet, in quo fidem, obedientiamque verbo Dei debitam, contra sensus rationisque judicium exerceret. Si enim diabolo per cibi vetiti gustum divinam similitudinem promittenti, à primis parentibus creditū est; quantò æquius est, vitæ authori asserenti, *qui manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*, fidem accommodare, intellectumque suum in fidei obsequium captivare? In hoc enim mysterio Dominus humanæ superbiæ humilitatis medicinam opponit, quæ in incarnatione quidem & morte apparuit, sed hîc maximè, quando infimis creaturarum speciebus se adjunxit, comedique sub earumdem specierum velamine dignatus fuit. Vnde namque commendavit nobis corpus & sanguinem suum? de humilitate: nisi enim humilis esset, nō māducaretur à nobis. Per humilitatem igitur, cibus angelorum factus est cibus hominum. *Delitiæ meæ*, inquit, *esse cum filiis hominum.* Vnde Apostolos benigna promissione consolatos Dominus eis dixit: *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*, non solùm præsentia divinæ majestatis (quomodo ab initio mūdi cum omnibus hominibus, sive bonis sive malis præsens fuit) sed vobiscum sum præsentia corporali in Eucharistię mysterio. Nam licet sub alia forma, in propria tamen substantia ibi præsens vobiscum remanebo, ut me cum grata beneficiorū recordatione ibi realiter existentem, Deo in sacrificiū offerre, adorare, invocare, colere, omnique honoris genere prosequi valeatis. Quòd autem de hac perpetua in Eucharistiæ Sacramento Christi præsentia rectè illa Domini promissio intelligatur, Apostolus 1. Corinth. 11. insinuat, scribens se à Domino accepisse, quod Iesus corpus suū & sanguinem pridie quàm pateretur, Apostolis tradiderit, qui idipsum etiā quod fecerat fieri jussit, donec veniat, id est usque ad consummationem seculi. Nec solus Apostolus Paulus Christum hujus tanti mysterii institutorem fuisse testatur, sed idipsum quoque luculentissimè tradunt Evangelistæ, Matthæus cap. 26. Marcus 14. Lucas 22. Denique Ioannes cap. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.*

Christus seipsum in pignus amoris Sponsæ reliquit.

Iren. lib. 4. cap. 35. Eucharistia relicta est ad fidei exercitium.

Ad humilitatis documentum.

Matth. 28.

Christus usque ad finem seculi manet nobiscum in Eucharistia.

Cap. XIV.

Novi Testamenti Pontifex pro figuris veritatem substituit.

NON enim decebat, novi Testamenti Pontificem, brutorū corpora & sanguinē more Aaronicorum sacerdotum Deo litare, sed meliorem hostiam offerre: nec in alieno sanguine, sed in proprio novum Testamentum dedicare oportuit; quod cum observasse Lucas attestatur his verbis: *Desiderio desideravi hoc pascha mādicare vobiscum, antequam patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum Testamētum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Vbi veteris legis mutationem, novique cultus institutionem faciens, novum Testamentum in sanguine suo dedicat, umbrásque veteres adimplens, pro figuris veritatē substituit; nec sui corporis & sanguinis nuda symbola, quantumvis efficacia præbet, sed illud ipsum

Luca 22.

verum corpus, quod pro humani generis redemptione in crucis ara Deo oblatum, eundémque sanguinem, qui effusus est, tradidit: disertè siquidem dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo*; quod ex circumstantiis institutionis Eucharistię illustrius reddetur, si animadvertamus, quanto affectu Dominus ad hujus mysterii dedicationem accesserit; qui verbis illis exprimitur; *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*. Nónne singulare oportuit esse religionis officium, quod redemptor noster adeò vehementer exoptabat? nulla enim justa causa suberat, cur de Iudæorum paschate hoc diceret, cùm irrationalis agni carnes tantopere Christus non appeteret; sæpius etiã Pascha vetus more ceterorũ Iudæorum celebrasset. Novum igitur pascha manducare desiderabat. Sed quodnam illud? *Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi.* Pascha igitur Dominus expetebat mãducare, in quo Christus immolatus sumeretur, in quo redemptionis pretium ad peccatorum remissionem uberrimè applicaretur. Nam ad hujus divini operis institutionem, ex incredibili quodam fidelium amore, tenerrimáque dilectione Christum processisse, indicat Evangelista Ioannes: *Sciens*, ait, *Iesus, quia venit hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad Patrem, cùm dilexisset suos, in finem dilexit eos. Et cœnâ factâ &c.* Quasi dicat: fidelibus suis præcipua humilitatis & charitatis argumenta in vitæ suæ fine demonstravit, pro quibus non solùm cruentè in ara crucis, sed etiam incruento ritu in cœna Deo Patri se immolavit, immolatúmque corpus & sanguinem suum eis manducandum, bibendumq; proposuit, ac in perpetuum singularis charitatis argumentum, seipsum cum eisdem usque ad seculi finem, sub panis & vini speciebus futurum promisit. Si majorem charitatem nemo habet, quàm ut pro amicis suis vitam profundat; nónne omnem charitatis modum excessit, qui non solùm vitam pro amicis posuit, sed manducandum insuper se ad tribuendam fovendamque spiritualem vitam præbuit.

Ex circũstãtiis institutionis Eucharistiæ sublimitas mysterii ostenditur.

1. Cor. 5. Ioan. 1.

Ioan. cap. 13.

Rom. 5.

65

Cap. XV.

Christus Eucharistiam instituturus, suæ legationis munus in memoriam revocat.

QUIA verò tantam, tamque insolitam rem facturus erat in illa Cœna Dominus, priusquam mysterium hoc instituat, suæ legationis munus, personæque dignitatem in memoriam revocat, ut non tantùm humana, sed etiam divina pollens authoritate, quidquid voluerit, posse credatur. *Sciens*, ait Ioannes, *quòd omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit, surgit à cœnâ, & ponit vestimenta sua.* Sic baptismum promulgaturus, quo spiritualiter homines regenerandi erant, authoritatem suam commendans: *Data est* (inquit) *mihi omnis potestas in cœlo & in terrâ. Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Similiter pœnitentiæ Sacramentum instituturus, in quo planè divina potestate sacerdotes peccata remittunt, & retinent, vinculaque animæ solvunt, & injiciunt, suam authoritatem commendans, ait: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixisset, insufflavit, & dicit eis: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Ioan. c. 13.

Matth. 28.

Cap. XVI.

Christus in Eucharistiæ institutione solennes ceremonias adhibet.

PRÆTEREA Dominus in ejusdem mysterii institutione solennes multas ceremonias adhibuit, ut non rem vulgarem, sed augustissimam aggredi se demonstraret. Primùm enim surgit à cœna veteris paschæ, & ponit vestimenta sua, linteoq; se præcinxit, & aqua in pelvim missa abluit pedes discipulorum, linteóque, quo præcinctus erat abstersit; insinuans, quantam animi humilitatem, chatita-

Christus est solennibus ceremoniis Eucharist. instituit. Ioannis 13.

ritatem, sanctimoniamque instituendum confestim Eucharistiæ Sacramentum exigeret. Nec factis his contentus, prolixa oratione discipulis mutuam charitatem commendavit, istiúsque mysterii sublimitatem indicans, inter cetera dixit: *Omnia, quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt.* Et rursus: *Ego pro ipsis sanctifico meipsum.* Hoc est, ego pro ipsis meipsum offero, dedicando novum Testamentum in sanguine meo, tanquam sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, sacrificando meipsum sub panis & vini speciebus, ritu novi Testamenti, quem abrogato cultu Mosaico iam instituo, & in populo Christiano usque ad novissimi judicii diem observari volo.

Ioannis 14. & sequen.

Cap. XVII.

Tempus institutionis Eucharistiæ mysterium illustrat.

Christus à discipulis recessurus Euchar. instituit.

TEMPUS denique institutionis hoc mysterium non parum illustrat. Vltimo enim vitæ suæ mortalis tempore, iam transiturus ad Patrem, seipsum Apostolis, omnibúsque per eorum ministerium in Christũ credituris testamento legat, in perpetuúmq; amoris pignus donat. Instante autem morte id facit, ut fidelium mentibus ac memoriæ tenaciùs infigeret, vehementiúsque mysterii altitudinem commendaret. Solent enim novissima parentum verba altissimâ mente recôdi, nullaque temporum injuria oblivioni tradi. Gratissima insuper liberis esse consueverunt, quæ à majoribus ex hac vita emigrantibus, mnemosyni loco tabulis ultimæ voluntatis consignãtur. Cui enim non gratissima fuerit donatio imaginis, amicum absentem artificiosè repræsentantis? Si tantopere delectat imago; quo in pretio veritas esse debet? quam in Eucharistiæ mysterio suæ sponsæ relicturus Dominus, certum, quod id præstaret, sibi tempus delegit, anni, mensis, diei, atque festivitatis: nimirum primum anni mensem, decimamquartam lunam, primam diẽ azymorum, feriam quintam ad vesperam, quando immolandus erat agnus paschalis; ut novum Phase veteri, novique Testamenti veritas, figuræ in agno paschali divinitus prærordinatæ, succederet; umbra in corpus, hostiáque vetus in novam transiret, antiquáque observatio novo tolleretur Sacramento. Celebrato enim veteri pascha, Dominus novum condidit, proque brutorum cæde seipsum offerendum præcepit: & pro irrationalis agni carnibus, suum corpus & sanguinem manducãdum proposuit: abrogatísque universis Aaronicis sacrificiis, unicum sui corporis & sanguinis sacrificium instituit, novique Testamenti novam docuit oblationem. Magno igitur divinæ sapientiæ consilio hæc temporis opportunitas à Domino electa fuit, ad instituendum mortis suę perpetuum monumentum. Iam enim proditor eũ vendiderat; iam passionis tempus instabat; quinimò tempus aderat, quo salutem nostram Dominus operabatur. Iam enim atrocissimam mortem à Iudæis mox inferendam voluntaria immolatione dedicabat, incruentóque sacrificio, cruentum in cruce offerendum prçibat, violentásque Iudęorum manus in se admittere iam disponebat.

Certũ tẽpus delectum ad Euchar. institutionem.

Cap. XVIII.

Locus ad instituendam Eucharistiam delectus, in quo typica sacrificia offerri consueverant.

PORRO sicuti certum tempus, ita locum non alium quàm sanctam civitatem Ierusalem sacrificiis offerendis destinatam, ad instituendum augustissimum hoc Eucharistiæ Sacramentum elegit, ut veritatis exhibitione, typica sacrificia ibi offerri consueta, omniúmque differentias hostiarum unica sui corporis & sanguinis oblatione adimpleret. *De Sion enim exibit Rex, & verbum Domini de Ierusalem.* In monte itaque Sion hospitem taciturnum, & fidelem elegit, cujus domi apertè nominare noluit, ne Iudas fortassis loco cognito ad exsequendum proditionis decretum occasione uteretur; Iudæósque advocando tanti mysterii institutionẽ perturbaret, aut omnino impediret. Eam ob rem Petrum & Ioannem in civitatem transmitti ad hospitem, indicio miraculoque inquirendum, unáque honorificum locum in ejus ædibus dedicationi nov

Testamenti congruum designat: *Ite*, enim, ait, *in civitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans; sequimini eũ, & quocumque introierit, dicite domino domus, quia Magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum, & illic parate nobis.* Neque mysterio vacat, quòd in hujus Sacramenti institutione Dominus solos Apostolos interesse voluerit, quos eorúmque successores novi Testamenti sacerdores effecturus erat. Solos enim mysteriorum sacrorum dispensatores, novíque Testamenti futuros ministros ad primitias novi cultus admisit. In ipso denique hujus mysterii opere solennes ritus Dominus adhibuit. Accipiens enim panem, suspexit in cælum, Patrique singulares gratias egit, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis & ait: *Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Similiter accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quam institutionis Eucharistiæ historiam commemorans Apostolus: *Ego* inquit, *accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: accipite & manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque biberitis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annũtiabitis, donec veniat.* Quibus verbis Apostolus disertè tradit, Christum pridie quàm pateretur, solennem religionis ceremoniam ex materia panis & vini certis verbis confecisse, authoritatemque Apostolis, eorúmque in sacerdotio successoribus, similiter ex speciebus panis & vini, præscriptáque verborum forma, eandem religionis ceremoniam jugiter conficiendi dedisse, suóque facto, & præcepto hæc panis & vini elementa in perpetuum hujus Sacramenti usum ita dedicasse, ut nefas sit, in alio quovis creaturarum genere conari hoc Sacramentum conficere.

Marc. 14.

Cur Dominus solos Apostolos in Eucharistiæ institutione præsentes esse voluerit.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

Cap. XIX.

Quòd ex pane & vino aptissimè Sacramentum Eucharistiæ fiat.

Panis autem & vini species ad hoc spiritualis alimoniæ Sacramentum efficiendum deputavit potiùs, quàm alium cibum vel potum, quoniam res, quæ ex multis ad unũ redigunrur, Ecclesiæ unitatem, fideliũmque inter se ac cum suo capite Christo unionem, aliósque Sacraméti Eucharistiæ effectus aptissimè nobis ob oculos ponunt. Nam ut panis cor hominis confirmat, vinúmque cor hominis lætificat, spiritum vitæ recreat, & vitam præsentem conservat; ita Christus in Eucharistia vera est animæ vita, eique robur, spiritualemque recreationem præstat. Deinde panis & vinum integram per se refectionem continent, naturæque humanę summoperecongruunt, in omnibúsque commodis refectionibus adjungi solent, iisque solis absque ceteris cibis vita fovetur, & absque eisdem nulla sustentatio generosa habetur; quorum etiam usus absque fastidio ad omnem vitæ partem latissimè porrigitur. Denique panis & vinũ primitiæ creaturarũ Dei sunt, homini ante peccatum in cibum ac potum concessæ. Sunt insuper res mundæ, tractabiles, obviæ, ad religionem in ipso Melchisedech sacerdotio accommodatæ, qui ritum sacerdotii sacrificiique novi Testamenti nõ in oblatione adipis pecorum, vel effusione cruoris avium, aut cremationе nidoreve quarumcunque carnium (sicut in Aaronico sacerdotio fiebat) sed in oblatione panis & vini dedicavit, Christique mundissimam oblationem suo sacrificio adumbravit, de qua vaticinatus est Malachias: *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomẽ meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus.* Cui consonans Regius vates: *Tu es*, ait, *Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.*

1. Cor. 10. Cypria. lib. 2 epist. 3. Aug. tract. 26. in Ioan. Euseb. Emissen hom. 5. de Pascha.

Cur Dominus ex pane & vino Sacramentum Eucharistiæ fieri decreverit

Vide lib. 2. cap. 8.

Vide lib. 3. cap. 7.

Malach. 1.

Psal. 109.

Cap. XX.

Panis triticeus, & quidem azymus, est apta Eucharistiæ materia.

SED cùm varia panis genera reperiantur, quæ materiâ differunt, puta, dum panis fit ex tritico, siligine, hordeo, spelta, avena, oriza, leguminibus, aliisve terræ fructibus; aut saltem qualitate, nimirum quia hic fermentatus, ille verò azymus sit; non immeritò quærat aliquis: An certa panis species ad Sacramenti confectionem necessaria sit? an verò in usum Sacramenti queat assumi, quidquid ex frumento confectum panis nomen rationemque habet? quia nō aliud Scripturæ asserunt, quàm Christū panem accepisse, veteresque Theologi atque Concilia non aliud tradiderunt, quàm panem & vinū hujus Sacramenti materiam esse. Vnde nonnulli sufficere arbitrantur, quòd panis de frumento sit: frumenti autem atque tritici nomine, siliginem, hordeum & speltam (in quæ triticum nonnunquam degenerare dicitur) comprehendere volunt. Omniū tamen sententiā panis triticeus convenientissima indubitatáque hujus Sacramenti materia est, quoniā eo Christus usus sit. In illa equidem paschali cœna alterius panis usus receptus non erat, panésque propositionis hoc Sacramentum adumbrantes ex simila, hoc est, triticea farina cōfici jubentur, Levit. 24. seipsumque Dominus frumenti grano comparat. Quare tandem Concilium Florentinum ex usu traditioneque Ecclesiæ solum panem triticeum aptam hujus Sacramenti materiam esse definivit. Ad cujus reverentiā insuper pertinet, quòd selectus, ab omnique corruptione alienus panis assumatur. Vtrùm autem fermentatus vel azymus; ad Sacramenti veritatem non spectat. Græci enim fermentato; latini autem azymo pane utuntur. Nec authoritate privata cuiquam laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare licet. Latinis autem sacerdotibus jure constitutum est, ut in azymo tantùm pane mysteria conficiant, quæ Latinorum consuetudo Christi exemplo nititur, qui prima die azymorum consecravit, quo fermentatum panem in domibus habere nefas Iudæis erat. Ad quod alludens Apostolus: *expurgate ait vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*, significans, azymum panem aptissimè sumi, cùm ut Christi corpus ab omni fermento peccati alienum semper fuisse designetur, tū ut quàm rara mentis integritas, sanctimonia & puritas, ad hoc mysterium accedentibus necessaria sit, intelligatur. Quanta verò panis consecrandi portio esse debeat, intentione sacerdotis benedicentis, ex numero eorum, qui Sacramentum percipere possint aut debeant, simùlque ex rerum conficiendarum apta præsentia ad locum situmque sacerdotis, ut in eas commodè pronomen demonstrativum, *Hoc*, referri possit, determinandum est. Nā siquis sacerdos ex hæretica perfidia, illusionéque profana, omnes pistorum unius civitatis panes consecrare attentaret, Deus irrationalibus talis presbyteri motibus non adesset.

Cyprian. lib. 2. epist 3. Damascenus lib. 4. c. 14.

Levitic. 24.

Ioannis 12.

Panis triticeus apta Euch. materia.

Græci fermentato, Latini azymo pane utuntur.

1. Cor. 5.

Quantitas panis benedicendi, sacerdotis intentione determinatur.

Cap. XXI.

In proprii nominis vino consecrandum est.

SICUT autem veri propriique nominis panis, itā vinū ex vitis fructu expressum Eucharistiæ materia est. Nam in proprii nominis vino Dominum consecrasse sanguinem suū, illud Mat. 26. declarat: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* Nihil porrò interest, utrùm album an rubrum, recens an vetus vinum, dummodo ex uvis vitis expressum sit, viniq; veram naturam retineat, ut scilicet rerum aliarum nimia permixtione, vetustate, aliove accidente, ita immutatum non sit, ut vinum esse desierit, quemadmodum si in acetum perfectè conversum, aut in cristallum frigore densatum esset. Propterea verò Dominus genimen vitis in hujus mysterii materiam assumpsit, quoniam in eo propriissimè solennis humanus potus consistat, & spiritus recreatio conspiciatur, quæ spiritualem animę letitiam designat.

Proprii nominis vinū est materia Euchar.

CAP. XXII.

Aqua vino permiscenda.

Aqua vino permiscenda.

MODICUM autem aquæ vino ante consecrationem permiscendum est, quia Dominus vinum aqua temperatum consecravit, eúmq; morem suo præcepto Apostolis universæque Ecclesiæ dato sanxit. Cujus traditionis testes sunt Iacobus in sua liturgia, Clemens lib. 8. constitutionum Apostolicarum, Alexander V. à Petro, Iustinus, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Theodoretus, Eusebius, Emissenus, Damascenus, Beda, Bernardus, aliique permulti, ut Concilia tam generalia, quàm provincialia præteream, quæ hunc morem ad Christi institutionem, Apostolicamque traditionem referunt. Constat etiam, Iudaicæ gentis more vina illius regionis aquâ diluta sumi, juxta illud Prov. c. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis*, ubi ad calicem Domini allusionem fieri, locus plane convincit. Vinum autem aquâ Dominus permiscuit, ut aquam & sanguinem ex Christi latere fluentem benedictus calix repræsentaret: deinde copulatio aquæ & vini sic fit in calice Domini, ut commisceantur, & adunatione confusâ sibi mutuò inseparabiliter adhæreant, ad significandam cùm duarum in Christo naturarum inseparabilem in uno supposito connexionẽ, tum populi fidelis cum Christo capite unionem (*aquæ* enim *multæ populi sunt*:) simul, ut calix novi Testamenti veritatem figuræ aquæ de petra bis percussa fluentis exhiberet: atque postremò, ut temperantiæ sobrietatisq; exemplum vel in hoc sacrosancto mysterio propositum ardentiùs complecteremur. Sectarii porrò aquæ in calice mixtionem, rem esse indifferentem cõtendunt, addentes, Dominum quidem pro regionis more, in qua vina fortia crescebant, aquâ vinum temperasse, quod in aliis frigidioribus mundi partibus, ubi debilius vinum nascitur, non fecisset, eóque hac in parte libertati suæ permittendas esse Ecclesias: sed cũ hic ritus perpetuò in Ecclesia observatus, veluti à Christo imperatus fuerit, nec prætermitti posse Concilia definierint, eum necessariò retinendum esse consequitur, ut non solùm in Concilio Tridentino, sed & contra Armenios, solũ vinũ offerendũ asserentes, iam olim definitum est. Quamvis verò aquam vino commiscẽdã necessariò dicamus, eorũ nihilominus errorẽ cavere oportet, qui prætextu sobrietatis in calice solam aquã offerre tentarunt, ut Ebionitæ, Tatiani, Aquarii, quos veteres inter hæreticos vel ob hunc errorem ponendos censuerunt, Christique instituto ac exemplo adversari demonstrarunt, qui panem vinique calicem, non autem nudam aquam, benedixisse, in Evangelio Apostolicisque litteris describitur. Imò verò aquam minimè in Domini sanguinem converti, nisi priùs in vinũ transmutetur, cum Ecclesiasticis scriptoribus asserimus.

Concil. Florent. Concil. Tridentin. sess. 22. c. 7.

Permixtio aquæ cum vino quid significet.

Apoc. 17.

Sessione 22. can. 9. & c. 7.

Nicepho. lib. 18. cap. 51. Concilium Florent. & Eugen. in instruct. Armeniorũ.

Aquarii hæretici.

Epiphanius hæresi 30. & 46. Aug. hæresi 64. Cypria. lib. 2. epist. 3. Chrysost. hom. 83. in Matth. Innocen. 3. lib. 4. de alt. myst. cap. 32. S. Thom. 3. p. q. 74. ar. 8. Scholastici in 4. dist. 11.

CAP. XXIII.

Dissolutio argumentorum Calvini contra realem præsentiam corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento.

Argumenta Calvini dissolvuntur. lib. 2. cap. 9. & 10. Lib. 4. Instit. c. 17. nu. 12. 24. 26. 29.

QUID ponderis argumenta Calvini operosè congesta adversus præsentiæ Christi in Eucharistiæ Sacramento veritatem habeant, deinceps expendemus.

1. Argum.

OBIICIT inprimis: Corpus Christi, sicut omne humanum, sua natura finitum esse; illudque cælo contineri, donec ad judicium Dominus redeat; proinde nefas ad corruptibilia elemẽta ipsum retrahere.

Act. 3.

Responsio. Christus secundùm varios existendi modos est corporaliter in cælo, & in terra.

RESPONDEO, Christi corpus finitum, nec ubique, sed juxta propriam speciem, & naturalem existendi modum in cælo esse; non tamen ibi sic detineri, quin Deo volente possit in pluribus locis esse; imò simul in cælo, & in terra, tam in propria, quàm in aliena specie. Quid igitur mirum, si Dei omnipotentia eodem tempore sit juxta proprium & naturalem existendi modum in cælo, & modo quodam spirituali, divino & Sacramentali in Eucharistia, sub aliena specie? quemadmodum Dominus de eo, quod manibus tenebat, & Apostolis manducandum offerebat, asseruit: *Hoc est corpus meum*: ubi ad literam, Augustino teste, impletum est in Christo illud 1. Reg. 21. *Ferebatur in manibus suis*. Tũc ergo Christi corpus pluribus locis exi-

Aug. in Psal. 33. conc. 1.

ste-

ſtebat; in uno quidem viſibiliter & in propria ſpecie; in manibus autem inviſibiliter, ſacramentaliq́ue modo ſub panis effigie. Quod potuiſſe Chriſtũ efficere, Calvinus inficiari nequit, niſi Dei omnipotentiam tollat, Chriſtúmque mendacii arguat, cum Capharnaitis dicens: *Quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuam dare ad manducandum?* Et quemadmodum Chriſtus cælum non deſeruit, quando B. Stephano, Paulo, vel Petro Romam egredienti apparuit in terris: ita nec per ſacerdotis conſecrationem ad corruptibilia elementa retrahitur, aut panis elemento Chriſtus affigitur: quia non invitus in Sacramento præſens ſiſtitur, ſed propriis verbis à ſe inſtitutis, & à ſuo miniſtro in ſua perſona prolatis efficaciter operatur, ut ſubſtãtia panis & vini eſſe ibi deſinat, in ejúſque locum ſub accidentibus remanentibus ſuum corpus realiter præſens ſuccedat, quo fidelium animas & corpora paſcat & vivificet: ſub quibus ſpeciebus ſua voluntate tã diu manet, quamdiu eædem ſpecies incorruptæ permanent. Neque inſuper Deus faciendo, ut eadem caro ſit in cælo, & in terra in Sacramento, aut idem corpus in pluribus locis, vel plura corpora in eodem loco, efficit, ut corpus ſit ſpiritus (ut cavillatur Calvinus): ſed conditionem, certúmque exiſtendi modum ſalva ejus eſſentia tollit, novúmq; omnipotentia ſua tribuit præſentiæ modum. Non enim Dei virtus ad res iam creatas alligata eſt, ut qua lege à Deo unumquodque creatum eſt, neceſſariò eſſe oporteat: ſic ut Deus inſtitutum ſemel exiſtendi vel operandi modum immutare nequeat, niſi naturę veritatem auferat. Multa enim Deus poteſt, quæ naturæ vires ſuperant: ut, quòd camelus per foramen acus tranſeat; quòd ignis non urat: quòd virgo pariat: quòd unum corpus aliud penetret, quemadmodũ Chriſtus exemplo probavit, egrediendo è clauſo virginis utero, & non reſerato ſepulcro, ingrediendóque ianuis clauſis. Aug. lib. 22. de civit. cap. 8.

Chriſtus in cælo manens apparet in terra.

Egeſippus de excidio Hieroſolym.

Chriſtus non affigitur elementis corruptibilibus.

Virtus Dei ad res creatas non eſt alligata Aug. lib. 21. de civit. c. 8.

Matth. 19. Aug. lib. de ſpir. & lit. c. 1. & 5. Nazian. oratione 36.

II. Objicit: Nefas eſt, Chriſti corpus ubique præſens imaginari: atqui hoc ex corporis Chriſti præſentia in tot locis conſequitur.

2. Argum. num. 12.

Respondeo, Vbiquitatem corporis Chriſti non à Catholicis, ſed à Lutheranis Brentio duce aſſeri, eámque non minùs quàm Calvini hæreſim à Catholicis explodi, qui docent, corpus Chriſti non eſſe ubique, ſed juxta naturalem exiſtendi modum eſſe in cælo præſens; ſic tamen, ut ſimul in terra, & in Sacramento Dei omnipotentia eſſe præſens poſſit, viſibiliter aut inviſibiliter, prout Deo placuerit.

Reſponſio. Chriſti corpus non eſt ubique.

III. Objectio: Participatione corporis Chriſti fruimur beneficio ſpiritus ipſius, per quem nobis largitur, ut unum corpore, ſpiritu & animâ ſecum ſiamus; ergo ſuperflua eſt realis corporis Chriſti præſentia, ut ei uniamur.

3. Argument. num. 12.

Respondeo, Participatione corporis Chriſti nos beneficio Spiritus ſancti diverſis modis frui: primùm, quando corpori Chriſti myſtico per Baptiſmum incorporamur: *Etenim*, ait Apoſtolus, *in uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.* II. quando corpori Chriſti realiter Spiritus ſancti virtute præſens in Sacramento ſumimus: de quo participandi modo loquẽs Apoſtolus, ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Quomodo unus panis, unum corpus multi ſumus, omnes qui de uno pane participamus.* Et iterum: *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.* Vbi Apoſtolus contra Calvinum diſertè tradit, participationem carnis & ſanguinis Chriſti non ſolùm fidei eſſe, ſed etiam oris; nec Chriſti corpus ſolùm derivatione alicujus virtutis, per fidem ſpiritualémque fructum percipi; ſed verè corporaliter præſens in Sacramento manducari. In eo ſiquidem Apoſtolus Corinthios reprehendit, quòd ore ſumerent Domini corpus indignè, non ſe priùs diſcutientes, nec Domini corpus ab aliis cibis dijudicantes: id eſt, debita veneratione diſcernentes. Ad quos indubitanter virtutem corporis Chriſti, fructúmque ſpiritualem non derivabat; ſicut ſol radiis in terram emicantibus ad vegetandum ejus fœtus, ſuam quodammodo ſubſtantiam ad eam trajicit. Non igitur ſola fide (ut falsò inculcat Calvinus) ſed etiam ore, caro Chriſti ſumitur: juxta manifeſta Chriſti verba: *Accipite & manducate: hoc eſt enim corpus meum.* Per quam carnis Chriſti realem & corporalem participationem, veteres docent, arctiſſimam inter nos & Chriſtum fieri conjunctionem, accommodantes verba Pauli: *Membra ſumus corporis ejus, de carne ejus, & oſſibus ejus.*

Reſponſio.

1. Cor. 12.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

Calvin. num. 6. & 13.

Non ſolùm fide, ſed etiã ore, Chriſti corpus manducamus.

Aug. lib. 2. cont. adverſ. leg. & prophe. cap. 9. Leo ſerm. 6. de Iein. 7. menſis.

Epheſ. 5. Iren. lib. 5. cont. hæreſ.

Chrysost. hom. 83. in Matth. 60. ad Antioch. 24. in 1. ad Cor. Cyril. Hierosl. catech. mystag. Cyril. in Ioan. lib. 10. c. 13.

Item verba Petri: *Divinæ consortes naturæ*; addentes, nos effici concorporeos Christo, Christiferos, eius carni commisceri, in Christo esse, atq; ipsum in nobis imò per hanc participationem Christum in nobis inseri, ut jam nō nos, sed ipse in nobis vivat & fructificet.

4. Argum. num. 12.

IV. Objectio. Paulus ad Roman. 8. Christum non aliter in nobis habitare docet, quàm per spiritum suum: ergo Scriptura, ubi de nostra cum Christo participatione loquitur, vim eius universam ad spiritum refert.

Responsio.

RESPONDEO, Consequentiam nō valere, quia multi Christū Sacramentaliter participāt, in quibus per spiritū suum non inhabitat, quia corpus Domini indignè sumunt; qualibus corporaliter quidem jungitur Christus, etiāsi per spiritum suum eos non inhabitet. *Panis*, ait Apostolus, *quē frangimus, nonne participatio corporis Domini est*? ac si contra Calvinum disserens, cōmentum illius jugulare voluisset, dicendo: Falleris ô Calvine, pervicaciter contendens, carnem Christi non aliter quàm fide & spiritu percipi: nam sub panis specie verè & realiter corpus Christi distribuimus; quod sumūt boni ad vitam, & mali ad exitium, quia indignè, nec à peccatis digna pœnitentia emundati.

1. Cor. 10.

5. Argum. num. 13.

V. Objectio. Qui substantiam panis in corpus Christi converti dicunt, illud affigunt albedini, quam illic reliquam faciunt.

Responsio.

Christi corpori albedo non inest, nec album facit.

RESPONDEO, Catholicos non affigere Christum albedini, cùm albedo non insit Christo, nec ipsum album faciat; sed tā albedo, quàm ceteræ panis proprietates facta cōsecratione remanentes insunt quantitati, per se absque subjecto per modum substantiæ existenti. Proinde quantitas ab albedine denominatur alba, non Christus: qui nec affixus dici debet sub quantitate aut aliis accidentibus, etiamsi ad fidelium usum & consolationem propria voluntate juxta suam institutionē se ibi præsentem sistat, & tam diu ibi remanere dignetur, quamdiu species integræ permanent.

6. Argum. num. 13.

VI. Objectio. Si corpus Christi, quod in se visibile, sub panis specie facta consecratione lateat & operiatur, ergo panis figura nihil aliud quàm larva est, quæ carnis conspectum oculis auferat.

Responsio. Accidentia

corpus Christi tegentia non sunt larvæ, sed res veræ.

RESPONDEO: quòd sicut panis accidentia substantiā panis ante consecrationem ibi latentem tegebant; utq; non nisi mediantibus illis conspiceretur, efficiebant: ita post consecratiōnem eadem accidentia non sunt larvæ nec phantasmata; sed res veræ sicut antea, corpus Christi, quod loco substantiæ panis successit, velantes. Nec magis larvæ dici possunt, quā humana Christi natura, sub qua latuit divina; vel quàm species peregrini aut hortulani, in qua Christus verè præsens apparuit.

7. Argum. num. 14.

VII. Objectio. Per carnalem Christi sub speciebus panis & vini præsentiam eò tandem profectum est, ut panis pro Deo haberetur.

Responsio. num. 14.

RESPONDEO, hoc Calvini argumentū nihil aliud continere, quàm audax & impudens mendacium, ut ipse conscientia teste victus postea fatetur, scribens, Catholicos Christi corpus nō permiscere panis substantiæ; nec circumscriptivè, aut corporali modo, vel locali præsentia in Eucharistia ponere: quin docere, conversionem panis in corpus fieri: non quòd propriè ex pane corpus Christi fiat, sed quia Christus subtrahendo concursum, panis substantiam esse desinere faciat, & sub accidentibus remanentibus corpus suum præsens sistat; quod dū adoratur, non panis, sed Christus verus Deus adoratur. Quemadmodum ergo, dum Christus veste indutus, adoratus fuit, non eò profectum est, ut indumenta pro Deo haberentur: ita dum Christus forma panis velatus adoratur, non alius quàm verus Deus ibi præsens adoratur.

Christus panis specie velatus adoratur.

8. Argum. num. 14.

VIII. Objectio. Veteres cōversionis voce utētes, nō intendunt abolere symboli externi substātiam, sed docere volunt, panem mysterio dicatū, multùm à vulgari distare, nō tamē esse desinere: quia dicunt, Eucharistiam duabus constare partibus; terrena, & cælesti.

Responsio.

RESPONDEO, veteres expressis verbis tradere, conversionem fieri substantiæ panis, eamque per consecrationem sacerdotis esse desinere; atque per terrenam partem intelligunt non panem, sed remanentes panis species; & per cælestem, corpus Christi realiter præsens: simulque analogiam Sacramenti, per quam à re visibili ad invisibilem deducimur, optimè constare ostendunt absque veritate substantiæ panis. Nam visibiles panis & vini species sufficienter significant, nos veritate carnis Christi existentis in Eucharistiæ mysterio pasci ac refici.

Quo sensu veteres dicant, Sacramentū constare duabus rebus, terrena & cælesti.

9. Argum. num. 14.

IX. Objectio. Si panis tantùm species, & non potiùs naturalis substantiæ veritas maneret, qua ratione Paulus colligeret, nos omnes panem unū, ac corpus unum esse, qui panem unum participamus?

Responsio.

RESPONDEO, Paulum disertis verbis Calvini dubitationi respondere, dū ait: *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* q. d. Nos omnes unum panem participamus, sed spiritualem, divinum, & Sacramentalem; non eundem naturalem, cùm fieri nequeat, ut idem quod ab uno absumptū est, alius sumat. Ceterùm omnes eundem panem spiritualem participamus; quia unum & idem Christi corpus sub panis specie divitibus & pauperibus proponitur, cujus participatione, omnes fideles unum Christi mysticū corpus efficiuntur. Quam fidelium inter se unionem adumbrant species panis & vini, quæ ex multis granis & acinis in unum redactis conflatur; ut Cyprianus, Aug. & alii Doctores annotarunt.

Omnes fideles unum spiritualem panem participant.

10. Argum. num. 15.

X. Objectio. Non nisi hominibus, ad quos sermo dirigitur, panis est Sacramentum: ergo sicut aqua baptismi in se non mutatur, ita nec panis.

Responsio.

RESPONDEO, Calvinum assumere, id principium esse, quod contra expressam Christi, Apostolorum, omniumque Ecclesiæ doctorum sententiam confinxit: proinde illud, tanquā principium Calvinianum, fidei avitæ contrarium anathematizamus.

Gal. 1. 11. Argum. num. 15. 1. Cor. 10.

X I. Objectio. Aqua è rupe profluēs in deserto, eiusdem rei tessera & signū erat parribus, quā nobis figurat in cœna vinum: docet enim Paulus, omnes eundem spiritualem potum bibisse: atqui jumentis populi communis erat aquatio.

Responsio.

RESPONDEO, Apostolum non dicere, quòd Iudæi & Christiani eundem potum, eandémque escam participaverint; sed quòd Israëlitæ omnes, qui mare transierant, eundem potum & escam communem habuerint, quo tamen non obstante, multi ex eis Deo exosi perierint: quę omnia eis in figura contigisse, ac propter nostram correptionem scripta esse asserit, ut nimirum intelligeremus, non omnes qui baptizantur, & corpus atque sanguinē Domini realiter sub panis & vini speciebus sumunt, ad beatam vitam perventuros; quia scilicet nonnulli ad vitam, alii ad perniciem indignè corpus Domini sumunt, aut post dignam participationem in justitiā non perseve rant. Quòd autem Iudæi tantùm um bras, Christiani verò acceperint eu Sacramento veritatem, consequente Apostolus edocet: *Vt prudentibus*, it quit, *loquor: vosipsi judicate quod dico. Ca lix benedictionis, cui benedicimus, nōn communicatio sanguinis Christi est? & pan quem frangimus, nonne participatio corpor Domini est?* ac si dicat: Iudęi panem ae reum, & aquam naturalem è petra m raculosè productam, hoc est, figura quidem acceperant; sed Christiani n solùm tesseras, signa vel promissionur sigilla, sed verum & realē, qui de Chr sti latere fluxit, sanguinem in calice be nedicto accipiunt: & similiter verun panem, qui de cælo descendit, hoc es verum & reale Christi corpus sub con secrati panis specie participant. Qu Apostoli doctrina Calvini commer tum evertit, quo persuadere nititu Christianos nuda signa, quemadmod Iudæos accepisse.

Sacramenta Iudæorum non continebant res veras, sicuti Christianorum.

XII. Objicit Calvinus: Conversio nis panis & vini in corpus & sanguin Christi, nullius in terra oculus testis es sicut oculatis fuit cōversio virgæ Moy sis in serpentem: ergo nō est credēda

RESPONDEO, mysteria fidei non testimonio sensus pendere, cùm fide sit argumentum rerum non apparen tium, fidéique nullum sit meritum, ub humana ratio præbet experimentum Abscedat ergo ab illuminato fidei ocu lo terrenatum caligo rationum, nequ Dei omnipotentiæ, infallibiliq; verita ti fallax oculi testimonium opponatu Deus ait: *Hoc est corpus meum*: etiamsi o culus & gustus aliud renuncient, fide tamen credendum persuadet, quo omnipotens & verax Dominus asserit

XIII. Objectio. Eucharistia pos consecrationem, panis nomē retinet (*Panis quem frangimus: Quoties panem hunc ederitis: Communicabant in fraction panis:*) Ergo non fit substantiæ pani conversio.

RESPONDEO, frequenter in Scri ptura rem, quæ in novam substantian transierit, prius nomen retinere, sicu virga Moysis in serpentem conversa *virga* dicitur. Præterea res sæpe voca tur eius nomine, quod oculis videtur aut eius quod priùs fuit: ut homo, *pul vis* atque *cinis: cæci vident; claudi ambulāt* Accedit, quòd corpus Christi sit ver panis, quia cibus animarum: omnis si quidem cibus panis nomine denota tur. Ac postremò Scriptura panen

voca

vocat, non vulgarem, sed *εὐλογητόν*, benedictum, panem hunc, panem quem frangimus, significans, se de pane consecrationis verbis in Christi corpus mutato loqui.

14. Argum. nu. 21.

XIV. Objectio. Panis per metonymiam vocatur corpus Christi, quia signum sit corporis Christi; quo modo imagines & figuræ rerum significatarū nomina sortiuntur; ut, *Petra erat Christus*, modo scilicet quodam Sacramentali & significativo.

1. Cor. 10.

Responsio.

RESPONDEO, ex circumstantiis Scripturarum facilè colligi, an loquutio figurata sit, an propria. Nam ubi Apostolus dixit: *Petra autem erat Christus*, mox subjunxit: *Omnia in figura contingebant illis*: apertè insinuans, Petram fuisse Christum, non essentiæ veritate, sed significativè. Vbi autem Dominus de eo, quod Apostolis dabat, protulit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*; circumstantia evincit, nullum esse tropū; quia sine flagitio vel absurditate verborum proprietas servari potest, nec nisi secundum fidei regulam figura adhibenda est, ut Aug. observat. Sicut ergo in Dei Patris assertione: *Hic est filius meus*, nullus tropus quætendus est: ita nec in hac Verbi Incarnati, *Hoc est corpus meum*. Nam Ecclesia verborum sui spōsi custos & interpres, tropum ab utráque propositione removet.

Quomodo sciatur, an loquutio sit tropica, an propria.

Aug. lib. 2. cont. advers. legis & Proph. c. 6.

XV. Objectio. Non aliter sensit aut loquutus est Aug. dicens: *Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, utique Sacramenta non essent.* Ex hac itaque similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendam modum Sacramētum corporis Christi, corpus Christi est; Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.

Argum. 15. nu. 21. Aug. epist. 23. Augustinum Calvinus falsò suum esse gloriatur.

RESPONDEO, Aug. luculentissimè Catholicam de Eucharistię Sacramento doctrinam plurimis locis tradere, neque unquam Christi præsentiam in hoc Sacramēto negavisse, quia nunquam addita voce exclusiva, dixit esse tantùm figuram, signum, panem, aut solâ fide, solúmq; spiritualiter manducari: sed cùm in hoc Sacramento utrumque reperiatur, veritas & figura; nec in uno loco dici possint omnia; quibusdā locis utrumque; nōnullis solam rationem signi ac figuræ, aliis tantùm veritatis exponit. Disputans quippe in Ecclesia Catholica, in qua nullus de veritate præsentiæ Christi in Sacramento Eucharistię litigabat; securiùs loquebatur, & se juxta Catholicæ doctrinæ normam intelligi arbitrabatur. Imò sæpe de hoc mysterio disserens, cōsultò symbolicis nominibus usus est, ut infidelibus tantum mysterium occultaret, quod interponendo hæc verba, *norunt fideles*, sæpius insinuat. Quia verò Calvinus præcipuum adulterini sui dogmatis patronum esse vult Augustinum, quem sine controversia totum esse suum falsò gloriatus, ad singula testimonia ex Augustino congesta respondebimus.

Responsio. Aug. in Levit. q. 57. tract. 84. in Ioan. lib. 12. cont. Faust. c. 10. & 20. lib. 2 de pecc. merit. c. 26. In Psal. 32. conc. 1. In Psal. 98. & 98. Aug. dicendo signum, veritatem non excludit.

Aug. lib. 1. cont. Iulia. c. 2.

Aug. serm. 2. de verbis Apostoli.

XVI. Objectio. Prima ex Augustino. Is epist. 23. dicit: *Secundùm quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est.*

Argum. 16. nu. 20. & 21.

Responsio.

RESPONDEO, Augustinum nō excludere veritatem substantiæ, sed naturalem existendi modum, quem res habere solent, quando simpliciter existere dicuntur: sicut ibidem sensum explicat Augustinus dicens, Christum semel immolatum in seipso, quotidie immolari in Sacramento, secundùm quēdam modum, scilicet repræsentativū: quia scilicet re vera quotidie sacrificetur, non tamen illo modo cruento, quo in propria specie in cruce immolatus est sed incruento, qui oblationem crucis cruento modo factam repræsentat. Quare hic locus Augustini veritatem potiùs confirmat quàm impugnat, cū significet, Christum hîc quidem verè præsentem esse, sed juxta Sacramentalem existendi modum, qui solum visibilem & naturalem excludit. Algerus lib. 1. ca. 5. scribit, Augustinum loqui de speciebus ipsis Sacramentalibus, quę quodammodo Christi corpus dici possunt, quia illud continent & repræsentant, sicut ibidem Augustinus ait, baptismum dici fidem, quia illam significat, non quæ absit, sed insit, parvulis quidem per Sacramentum, adultis verò per actum proprium. Quando igitur Sacramentum visibile dicitur esse quodammodo corpus, quia illud significat, non excluditur corporis veritas, sed alius tantùm existendi modus insinuatur, qui corpus Christi in propria specie in cruce pendens repræsentet. Ex quibus facilè alia eiusdem Augustini verba intelliguntur, quæ ex lib. contra Adymanthū c. 12. Calvinus adfert.

Aug. verba à Calvino objecta exponuntur.

XVII. Objectio. Non dubitavit Dominus dicere: *Hoc est corpus meum*; cùm signum daret corporis sui.

Argum. 17. num. 21.

Responsio. Aug. de signo nõ inani, sed rem continente loquitur.

RESPONDEO, sensum Augustini esse: non dubitavit Dominus dicere: *Hoc est corpus meum*, cùm Sacramentum daret, non inane, vacuum, témquesolùm adumbrans: sed signum plenum eodem corpore, ac re vera corpus continens, quod figura est sui ipsius in propria specie existentis. Non enim figura semper excludit veritatem. Nam etiam filius figura substantiæ Patris dicitur, non quia veritate substantiæ careat, sed quia per illam patrem repræsentet: sic quoque Eucharistia signum corporis Christi dicitur, non quia illius veritate careat, sed quia illud in propria specie, & passionem eius cruẽtam repræsentet. Eadem solutio aliis consimilibus locis servit, quæ Calvinus objicit, putà ex commentario in Psal. 3.

Hebr. 1.

Argum. 18. nu. 21. & 34.

XVIII. Objectio. Miranda Christi patientia, quòd Iudam adhibuit ad cõvivium, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis commendavit & tradidit. Et lib. 3. de Doct. Christ. ca. 16. inter figuratas loquutiones illam posuit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem*. & lib. de cataclysmo cap. 4. jam offerri sacrificium imaginis agni dicit: & in Psalm. 98. *Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri sanguinem, quem fundent, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis: spiritualiter intellectum vivificabit vos*. & in Ioan. tract. 21. *Quid paras ventrem & dentem? non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis.*

Quo sensu Aug. verba Christi spiritualiter intelligenda sciat. Nu. 34.

Responsio.

RESPONDEO, his omnibus locis nihil aliud tradi, quàm quòd Christus corpus suum manducandum reliquerit, non in propria specie, animali, ferinóque modo, juxta quem caro dilaniatur, cruda, cruentáque sumitur: sed quòd fidelibus manducandũ se tradiderit modo Sacramẽtali, impassibili, sub aliena, hominibus amica panis & vini specie. Ideoq; spiritualiter, figuratè ac in mysterio dicit, Christi verba esse intelligenda, ne flagitium præcipi videatur, si caro more ferarum dilanietur, & cruentè manducetur. Quia ergo Christi præsentia in hoc Sacramento sic corporalis, realis, & vera est, ut simul Sacramentalis, significativa, occulta, suíque ipsius in cruce pendentis repræsentativa sit; ideo etiam figuralis & mystica rectè dicitur. Et quod de Christi carnis manducatione proponitur, quodammodo spiritualiter intelligendum credendúmque asseritur; quia non in propria specie, passibiliter & cruentè. Sic etiam interdum Scriptura sacra rem à qualitate seu modo, non à substãtia nominat, ut 1. Cor. 15. *Resurget corpus spirituale*, non substantia, sed qualitate. Quod observavit Augustinus lib. 11. contra Faust. cap. 7. Qua ratione Christi caro in hoc Sacramento existens, spiritualis caro, ac spiritualiter intelligenda verissimè dicitur.

Scriptura subinde rem à qualitate nominat.

Argum. 19 num. 13. 14.

XIX. Objicit insuper Calvinus loca, in quibus Augustinus ait, impios, sceleratos, hæreticos, & schismaticos non manducare corpus Domini, vel rem Sacramenti; sed solam visibilem signi sumptionem eis concedi, quia Sacramenta in solis electis efficiant, quod figurant. Allegat Augustinus in Ioan. tract. 59. & 62. lib. 21. *de civit.* ca. 25. lib. 13. *cont. Faust.* c. 16. Serm. 2. *de verb. Apostoli.*

Quomodo sensu Sacramento tenus solùm manducent Christi corpus.

Ex quibus cõcludit Calvinus, Christum non corporaliter in Sacramento sumi, malósque à vero & reali usu carnis Christi arceri, quæ tantùm spiritualiter fide manducari, nec à sua virtute separari possit.

Responsio.

RESPONDEO, Augustinum his locis apertissimè loqui de manducatione corporis Christi quoad effectum eius, seu quoad unionem cum ipsius corpore mystico: de qua Apostolus: *Unus panis, unum corpus sumus omnes, qui de uno pane participamus.* Quòd autem etiam ipsi verè & realiter corpus Christi in Sacramento sumant, licet indignè & ad perniciem; illa Pauli verba testantur: *Qui manducat aut bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Non minùs itaque impudenter quàm imperitè scribit Calvinus: *Nusquam legimus, Christum indignè recipiendo, mortem sibi accersere homines, sed potius respuendo. Quid enim aliud est manducare Domini corpus indignè, quàm indignè recipere?*

1. Cor. 10.

1. Cor. 11. Calvinus negat Christum indignè recipi. Calvin. nu 33.

Argum. 23 nu. 29.

XX. Postremò, tanquam validissimum arietem objicit Calvinus: *Qui præsentiam corporis Christi in Sacramento realem statuunt, periphrasi, ex carne Christi spiritum faciunt; nec eo contenti, qualitates ei penitus contrarias induunt: unde necessariò sequitur, Christum duplicem esse.*

Responsio.

RESPONDEO, quòd sicut idem Christi corpus juxta diversos status dici potuit mortale, gloriosum, miseriis, passioniq; obnoxium: ita secundùm diversos existendi modos idem corpus dici quoque possit visibile & invisibile:

in

Corpus Christi in Sacramento invisibile est, non tamen spiritus est, aut caro esse desinit.

in loco extensum, spatium replens; & nec in loco situm, nec in spatio extensum. Neque tamen propterea idē corpus spiritus fit, aut caro esse desinit, quia tam in Sacramento Eucharistiæ, quàm in cælo Christi corpus inhærentem sibi habet naturalem suam quantitatem, quæ ipsum intrinsecè, figuratū & organicum facit, intimámque corporis essentiam & unitatem retinet, quamvis eadem quantitas non eadem officia, neque eosdem effectus in cælo & in Sacramento actu habeat. Nam in cælo præsentiam suam naturalem propriam, & quantitativam, hoc est, modum quendam existendi obtinet, habentem actualem extensionem, situm & locum, secundùm quem modū corpus Christi locum actu occupare facit sibi æqualem & coextensum in cælo. Sed in Eucharistiæ Sacramento eadem quantitas non per modum præsentiæ naturalis, sed per modum substantiæ absque locali extensione, & quantitativa spatii repletione Dei virtute existit, ideoque Christi corpus in Sacramento localiter in spatia extensum non constituit. Quod autem quantitatis essentiam absque locali extensione Deus conservare possit, ac proinde corpus Christi pręsens eo modo facere, ut nullum occupet locum, nec eius intima quantitas propriam & connaturalem ad locum præsentiam habeat; ex eo patet, quòd facile sit Deo, corpus majoris quantitatis sub minori collocare, utputà camelum per foramen acus traducere, & duo corpora in uno loco ponere; sicut cùm ad discipulos januis clausis intravit. Præterea, tam intrinsecum est substantiali naturæ proprium subsistere, & accidentali formæ proprium inhærere, quàm corpori quanto locum occupare: sed Deus naturam substantialem sine propria subsistentia & personalitate in Christo existere fecit, ut contra Nestorium Ecclesia in Concilio generali Ephesino definivit. Et posse Deum accidentalem formam sine inhærentia conservare, nullus unquam fidelium dubitavit. Quid igitur mirum est, si etiam quantitatem sine propria & cōnaturali præsentia in Eucharistiæ mysterio existere faciat? & unū idémque corpus diversis locis, sub diversis accidentibus, vel eisdem, pro suo beneplacito ponat, pluresque existendi modos uni eidémque corpori tribuat? potissimúmque suo? quod ad tantam dignitatem evexit, ut in unitate personæ omnipotentis VERBI Dei subsistat, nec aliud proprium extra personam Verbi subsistere habeat.

Quantitas corporis Christi eadē est in cælo, & in Sacramento: sed diversa habet effecta, & varium existendi modum.

Quantitatem absque locali extensione Deus conservare potest.

Matth. 19.

Corpus præsens facere Deus potest, quod nullū occupet locū.

Vnum idémque corpus pluribus locis Deus ponere, pluráque corpora in uno loco, potest.

Eidē corpori plures modos Deus tribuere potest.

XXI. Objectio. Ea est carnis conditio, ut uno certóque loco, ut sua dimensione, ut sua forma constet. Ea cōditione carnem induit Christus, cui teste Aug. incorruptionem & gloriā dedit naturam & veritatem non abstulit.

Argum 21. nu 24. & 28. Aug. Epist. 57.

RESPONDEO, Augustinum in epistola ad Dardanum Dei omnipotentiā ad res jam creatas non ligare, ut blasphemus prætendit Calvinus, dicens: unumquodque esse oportere, qua à Deo lege & conditione creatum est: sed Augustinus ibi de ordinario rerum cursu, non in ordine ad divinam potētiam loquitur. Proinde ad oppugnationem divinæ omnipotentiæ Calvinus impiissimè sanctissimi Patris Augustini verbis abutitur. Et contra omnes supradictas eius cavillationes, fixa stat invictáque realis præsentiæ corporis Christi in Eucharistia veritas, quam universi sinceri Christi cultores, rejectis Calvini, omniúmque sectariorum novis commentis, studiosè constantiq; fide retinere debent, si ad beatam & immortalem vitam pervenire, Christúmque revelata facie contemplari in regno cælorum exoptent: ad quod omnes, sanam de venerabili Eucharistiæ mysterio fidem conservantes, perducat Vnus & Trinus Deus, super omnia benedictus, AMEN.

Responsio. Calvinus omnipotentiam Dei ad conditionem rerum creatarum ligat. lib. 4. Instit. c. 17 num. 24. & 28. contra Aug. lib. 21. de civit. cap. 8. Sicut non fuit impossibile Deo, quas voluit, instituere: sic ei non est impossibile, in quicquid voluerit, quas instituit, mutare naturas.

LIBER

LIBER SECUNDUS DE VENERABILI EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAP. I.

Quòd panis & vini substantia cum Domini corpore ac sanguine non remaneat.

QUEMADMODUM ex simplici, propria, genuina, & in scripturis usitata verborum Christi significatione, verã & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Domini in Eucharistia confitendam esse contra Sacramentarios demonstravimus; ita nunc ex eorundem Christi verborum simplici, propria, genuináque intelligentia, nullam panis & vini substantiam, unà cum Domini corpore aut sanguine remanere, contra Lutheranos (Deo conatus dirigente) statuemus: qui licet ex veritate verborum institutionis Sacramenti Eucharistiæ rectè cum Catholicis rejiciant sacramentariorum tropos, quibus veram & realem præsentiam substantiæ corporis & sanguinis Christi ex Eucharistia submovent; attamen modum præsentiæ corporis & sanguinis Domini, per conversionem totius substantiæ panis in substantiam corporis, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis, remanentibus duntaxat panis & vini speciebus, animo caligantes percipere nequeunt, aut contradicendi studio veritatem sibi notam contentiosè respuunt ut non obscurè confitetur Kemnicius, Lutheranorum antesignanus: *Nos*, inquit, *præsentiam corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, sicut verba cœnæ docent, simpliciter credimus, modum verò & rationem non definimus; sed sapientiæ Christi veracis & omnipotentis commendamus. Sed quia transsubstantiatio pro articulo*

Ex verbis Christi Lutheri impanatio rejicitur.

Kemnicius in examine Concilii Trid pag. 34. & pag. 415.

fidei sub pœna anathematis proponitur, ne
cessariò contradicendum est; quia nihil pr
articulo fidei recipiendum est, quod ex cer
tis, perspicuis, & firmis scripturæ testimoni
probari non potest. Sic ille. Quod vulga
re sectariorum axioma, scilicet, *nihil ess*
certa fide tenendum, quod luculentis scriptu
ræ sacræ verbis non sit expressum, quamvi
à veritate alienissimum sit; attame
impræsentiarum Domino auxiliant
ostendemus, verba institutionis Sacra
menti Eucharistiæ transsubstantiatio
nem panis & vini in corpus & sangui
nem Domini omnino efflagitare, prou
semper in Ecclesia Dei persuasum, va
riisque Conciliorum decretis explica
tum fuit. In hujus enim Sacrament
institutione Dominus perspicuis ver
bis dixit: *Hoc est corpus meum, hic est san*
guis meus: vocis autem demonstrativ
hoc, ea vis est, ut totam rei præsenti
substantiam denotet. Proinde com
muni usu loquendi æquivalent: *Hoc e*
corpus m[e]um; & sub his accidentibus nul
la est alia substantia, quàm corpus me
um: siquidem unius substantiæ conten
tæ demonstratio, ceteras excludit, ad
eò, ut falsa sit futura demonstratio,
plures substantiæ contineantur, & d
iis asseratur: *Hoc est corpus meum.* No
ergo potest sensus verborum Chris
esse: Hic panis verè ac substantialite
est corpus meum; nam fieri nequit, u
res una eadémque secundùm substan
tiam permanens, alia simul res omn
no distincta sit; esset enim una res, &
simul non esset una res, quod contra
dictionem involvit. Panis autem sub
stantia, res omnino disparata est
Christi corpore. Proinde verè de sein
vicem panis & corpus prædicari ne
queunt, non magis quàm lapis & pa
nis, aut lignum & brutum. Quare ist
Christi verba: *Hoc est corpus meum*, u
sint vera, mutationem panis necessa
riò flagitant, aut veram & substantia
lem, (ut sentiunt Catholici) vel me
taphoricam & sacramentalem, (qua
lem agnoscunt sacramentarii;) aut sa
tem talem unionem panis & corpori
vini & sanguinis, qualis est divinæ &
humanæ naturæ in persona Christi
propter quam assumptionem huma
næ naturæ à VERBO in unitate
ejusdem personæ, Deus homo, & Fi
lius hominis, Filius Dei vivi dicitur
ac diversæ disparatæque substantiæ d
se invicem prædicantur, quomodo sen
serũt posteriores Berengariani, qui Ec
clesiæ rationibus expugnati, dũ negar

Commutatio naturarum Deo facilis.

Si sermo Domini Iesu operatus est, ut essent res cunctæ de nihilo; quantò magis efficere potest, ut ex rebus existentibus, nempe pane & vino commutatis, alia res fiat, quæ priùs existebat? Haud enim majus est, rem existentem in aliam etiam priùs existentem convertere, quàm ex nihilo producere. Vnde qui ex nihilo cuncta produxit, idem res in res, hoc est, substantias in substantias veteris & novi Testamenti tempore, commutavit. Qui ambigis, relege virgam Moysis mutatam in serpentem; recole aquas Ægypti commutatas in sanguinem; cogita & Salvatoris primum & singulare, totíque mundo notissimum miraculum, quo aquas in vinum, non phantasticum, sed verum & optimum (architriclino teste) convertit.

Ioan. 2.

Quantis igitur exemplis utimur, ut probemus, non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; majorémq; vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur! Si enim tantum valuit Heliæ sermo, ut ignem de cælo evocaret; non valebit Christi sermo, ut species elementorum commutet? De totius mundi operibus legimus: *quia ipse dixit & facta sunt; ipse mandavit & creta sunt.* Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est, novas rebus dare, quàm mutare naturas. Panis iste, panis est ante verba sacramentorum; ubi accesserit consecratio, fit corpus Christi: antequam consecretur, panis est; ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Audi Dominum dicentem: *Accipite & edite ex eo omnes: Hoc est enim corpus meum.* Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo disce, quantis generibus potens est sermo Christi, universa convertere.

Matth. 26.

Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd suum corpus & sanguinem accipiamus; nunquid debemus de ejus fide ac testificatione dubitare?

Cyril. Catec. 4.

In eandem sententiam Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. *Aquam aliquando mutavit in vinum, & non erit dignus, cui credamus; quòd vinum in sanguinem transmutarit? Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis, hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustu panem esse sentiat.*

Cap. V.

Divini verbi virtute quotidie fit panis & vini substantiæ transmutatio.

Chrysost. hom. 83. in Matth. hom. 60. ad Antioch. hom. 2. in 2. ad Timo.

Non enim humanæ virtutis opera proposita sunt, ait Chrysost. Nos ministrorum locum tenemus; qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est: non enim alius hodie, alius cras, vel alius hîc, & alius ibi, substantias panis & vini transmutat; sed idem Dominus noster Iesus Christus, per verba, quæ ad hoc ipsum propria dictavit, quotidie repetita effectum præbet. Non enim suis, sed Domini nostri Iesu Christi verbis Sacerdos utitur, quando elementa proposita sanctificat.

Christus suis verbis ore ministri sacerdotis prolatis transmutationem operatur.

Christi enim vice, tanquam ejus minister, ex ejusdem institutione, voluntate atque præcepto, acceptum panem benedicit pronunciando: *Hoc est corpus meum*; & similiter acceptum calicem, vinum continentem sanctificat Christi verbis: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi & æterni Testamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Cùm autem Deus omnia quæcumque voluit & dixit, potuerit & fecerit, & Christus Deus sit; sequitur, eum fecisse, ac etiam nunc facere, quod voluit & dixit, fierique in sui memoriam præcepit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.*

1. Cor. 11. Matth. 26. Luca 22. Marci. 14.

Si enim ipsa omnium rerum natura, cùm nihil esset, volente Deo factum est, ut esset; quomodo panis & vini natura jam existens, volenti Deo resistet, vel ut in unum aliud non transferatur? Si tantum potest hominis aut alterius cujusque animalis vis naturalis, ut panem & vinum, vel quoscunque cibos alios in vivam carnem, & vinum in sanguinem transmutet: nónne tantundē, & multò etiam ampliùs, si vult, poterit præsentiâ suæ Majestatis, & virtute sui verbi, Deus? ut scilicet in carnem & sanguinem suum panem vinúmque transformet. Si modo omnibus omnino notissimo, in homine,

Si vis naturalis animalis quotidie panem & vinum, in carnem & sanguinem convertere possit, quanto magis divina?

sed & omni tempore, de pane caro, & de vino sanguis fit; quare non creditur, Deum posse per virtutem, quod natura potest per digestionem? & quod VERBUM Dei, per quod facta sunt omnia, sicut quotidie operatur per comestionem & digestionem humanam, ut panis in carnem, & vinum in sanguinem hominis convertatur; sic quotidie faciat, ut per consecrationem & virtutem divinam tota substantia panis & vini commutetur in carnem & sanguinem suum? Qui enim *dixit & facta sunt*; *mandavit & creata sunt*; qua potentiâ facit hoc universaliter in aliis, eâdem potentiâ facit hoc singulariter in seipso, ut mutatio substantiarum, quæ hominibus solebat conferre mortalem vitam, nunc hominibus conferat sempiternam.

CAP. VI.

Diversa est ratio conversionis naturalis, & transsubstantiationis Sacramentalis.

LONGE tamen aliter panis & vinum in viventem & vivificatricem carnem & sanguinem Christi transfertur per gratiam benedictionis sacerdotalis, quàm in cujuslibet hominis, vel etiam Christi hîc conversantis substantiam, per vim digestionis. Nam per virtutem naturæ ex pane & vino, non mutata vel deficiente materiæ substantia, sed tantùm forma, nova caro & novus sanguis corruptioni obnoxius generatur: in Sacramento autê mutata interiore substantia, non visibili forma, ex pane & vino non fit nova caro, aut novus sanguis, qui priùs non fuerit; sed existens substantia panis & vini mutatur in priùs existentem substantiam corporis & sanguinis Christi; ita tamê, ut mutatio hæc nihil in Christo innovet, nihil immutet. Christus enim in virum perfectum resurrexit, nec jam ampliùs moritur, aut recipit augmentum vel decrementum.

SED nô immeritò quæret aliquis: quomodo res corruptibilis in incorruptibilem, existens in priùs existentem, nova in antiquam, sine illius innovatione, aut corruptione mutetur? Cui sanè dubitationi jam olim Ambros. respondit, majorem esse vim benedictionis quàm naturæ, quum benedictione natura ipsa mutetur, & supra ordinem naturæ novo & inaudito modo, ipsa côsecratione divina, in qua verba Salvatoris operantur, quæ sicuti ex nihilo potuerunt facere, quod non erat; ita possunt ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant; videlicet substantiam panis in substantiam corporis Christi, ut panis non jam sit, sed appareat esse quod fuerat: & corpus Christi non desinat esse, quod erat, sed sit ubi priùs non erat. Quod quia mysterium fidei est, credi; non autem modus, quo fiat, humana ratione aut curiositate investigari debet.

Christus absque ulla sui mutatione præsens fit, ubi antea corporaliter non erat.

CAP. VII.

Christi potentia & testificatio fideli sufficere debet.

NAM verè fidelem satis roborat ipsa potentia consecrantis, & veracitas Christi asserentis, id quod ante benedictionem panis erat, hoc esse post benedictionem corpus suum: similiter illud, quod ante consecrationem vinum erat, post consecrationem suum esse sanguinem, & illû ipsum, qui in Cruce pro remissione peccatorum effundendus erat. Quod Eusebius Emissenus homil. 5. de Paschate his verbis eruditè suavitérque expressit: *Invisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secretâ potestate convertit, ita dicens: Accipite & comedite: Hoc est enim corpus meum. Et repetitâ sanctificatione: Accipite & bibite: Hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum præcipientis repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: pari potentia in Christi Sacramentis, ubi præcipit virtus, rei servit effectus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author est muneris, ipse idem testis est etiam veritatis, de cujus fide & testificatione non debemus ambigere. Alia prætereo sexcenta veterum testimonia, operosè à Ioanne Garterio, Hessello, aliisque in aciem digesta, quibus disertis verbis asseruntur, ex pane & vino mystica consecratione corpus & sanguinem Domini in altari confici: & substantiam panis

Euseb. Emiss. homil. 5. de pasch.

Conversionis operatur Christi forma.

Ioan. Garterius. Claudius. Hesselius. Alanus. Bellarm.

 & vi-

& vini, in substantiam corporis & sanguinis Domini converti, transformari, transmutari, transelementari, fietique Sacramentum religionis, & panem mysticum, qui non nascitur, nec aliqua naturæ terrenæ origine vel conditione, in hoc divinæ gratiæ Sacramento erectur, sed ita corpus Christi fiat, ut panis esse desinat; retenta quidem panis forma & specie, sed ita tamen, ut corpus Christi factum sit substantiæ panis mutatione. Verectissime dicatur, Sacramentum Eucharistiæ duobus confici, duobúsque constare: visibili scilicet elementorum specie, & invisibili Christi carne & sanguine; non autem, ut Lutherani perperam sentiunt, ex duabus substantiis, videlicet naturali pane, & Christi corpore ac sanguine. Id enim singulare huic Sacramento est, quòd non solum Christum sanctificantem suo mysterio credentibus exhibeat, quemadmodum alia Sacramenta; sed etiam præsentem corporaliter contineat, in eoque materia panis & vini ita commutetur, ut substantialiter post verba consecrationis non sit, quod antè fuerat; sed ex panis substantia Corpus Christi fiat, forma verò remanens ipsum significet & contineat. Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit, ne si dux veræ, distinctæque substantiæ, panis scilicet communis refectionis, & panis cælestis & supersubstantialis in eodem Sacramento essent, hæreses impanationis & fœdæ digestionis huic Sacramento ascribi possent, quod ab omni corruptibilis naturæ contagio purum Dominus esse voluit; nec decebat, quòd simul substantialiter in eodem Sacramento essent panis ipse verus, qui est vita æterna, & panis communis, qui est temporalis vitæ substantia. Nam si non congruat, Regem & privatum hominem eodem uti hospitio; ac indecorum foret, in eodem recumbere thalamo, vel considere throno: quantò minùs congruit, substantiam panis & vini in eodem Sacramento cum Domini corpore permanere? magisq; decet, Sancti Spiritus operatione corporis & sanguinis Christi præsentiæ eam cedere: ut admiranda hac panis in carnem Domini transmutatione pulchro mysterio adumbretur spes fidelium, qui transeunt in Christi corpus mysticum, dum cessant esse quod fuerunt, hoc est, cùm desinunt esse vetus creatura, & in Christo fiunt nova.

Quomodo Sacram. Euchar. duobus constet.

Species panis & vini corpus & sang. Christi significant & continent.

Non decuit panis naturã cum domini corpore sub eisdem speciebus latere.

Transmutatio substantiæ panis adumbrat spẽ fidelium.

Cap. VIII.

Cur panis & vini species cum substantiâ non transeant.

Sed hîc fortè quæret aliquis, cur species panis & vini, sicut substantiæ, in altaris Sacramento non immutentur, ut fiat transaccidentatio, sicut transsubstantiatio? cui respondemus, sapientissimè divinam providentiam voluisse, ut conversis in aliud elementorum substantiis, visibiles eorum species, accidentiáque immutata remanerent. Quia Sacramentum visibile ac externum esse debet, proinde cùm panis Eucharistiæ post consecrationem Sacramentum & corpus Christi sit, oportet quòd Sacramentum sit specie, & corpus Christi substantiæ mutatione. Oculorum enim testimonio panis & vini species in altari esse comprobantur; fide corpus & sanguis Christi sub iisdem speciebus latere creduntur. Conficitur enim hoc Sacramentum ex vero corpore, & sanguine Christi, & ex veris speciebus panis & vini; eíque singulare est, quòd forma remanens Christum significet, & præsentem simul contineat; sed invisibilem, & sub accidentibus elementorum velatum. Conveniebat enim, ut quamdiu peregrinamur à Domino, & per speciem, & in ænigmate, non autem cum revelata facie, sicut est videmus, Christo reficeremur in via credendo, quo satiantur Angeli, in patria, eum fieuti est, videndo. Id namque ordinatissimus temporum profectus exigit, ut primùm Deus veritatem promitteret, non autem daret; quod in veteri testamento fecit, in quo tantùm figuræ umbram dedit: postea verò ipsam veritatem cum figura daret, quod in novo testamento complevit, quando veritatem, sed nondum manifestam tradidit; ut tali progressu temporum nos perfectæ veritati esse viciniores ostenderet: ac demum ipsam veritatem absque figura dari conveniebat; quod in altera vita remunerationis loco tribuetur, quando revelata facie Christi gloriam justi, omni Sacramentorum velo sublato, clarè videbunt.

Cur accidentia non transeant sicut substantia.

Conveniebat ut quamdiu peregrinamur dominũ in aliena specie præsentem haberemus.

Nam

Nam hoc Sacramentum, ſicut cetera, poſt hanc vitam eſſe definet. Præterea Chriſtum non ſub propriis, ſed ſub panis & vini ſpeciebus præſentem eſſe oportebat in Euchariſtiæ Sacramento, ut à fidelibus verè ac ſalubriter ejus caro manducari, & ſanguis bibi poſſet. Si enim pane mutato, nihil viſibile remaneret, non ſupereſſet ſignum aliquod, quo memoria paſſionis Chriſti annũciaretur, & in quo verè, (licet incruēto ritu) Chriſtus quotidie immolaretur, nec unde percipi, fidelibúſq; ſumptione corporis & ſanguinis incorporari, vel infirmis in viaticũ dari, nec cetera, quæ viſibiliter & ſalubriter per ipſum in Eccleſia fiunt, adminiſtrari poſſent. Nã ſi in propria ſpecie carnis humanæ Chriſtus appareret, humani corporis comedendi horrore iniecto ſumi commodè nequiret: cruda enim carne viva, & maximè humana veſci homo contra uſum & naturam refugeret; quod olim quidam ex diſcipulis execrantes, nec quod à Domino dictum erat (*niſi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*) capientes, dixerunt: *durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* Ideo Chriſtus carnem ſuam hominibus dedit non more cadaverum detruncandam, laniandam, vel conſumendam; ſed honeſta panis & vini ſpecie tectam, ut in ſpeciebus humano victui & vitæ ac uſui magis congruentibus, abſque ullo horrore Chriſti caro ſumeretur, non læſi, aut detruncati, non imminuti aut violati, non dolentis aut nolentis, ſed volentis & conſulentis, ipſo interea in ſuo Regno, intacto, integro, inviolato, immortali, incorruptibili, ſpecioſo, glorioſo, adorando permanente, & mortales per jam immortale corpus ſuum ad eandem immortalitatem perducente. Quo modo corpus ſuum dare, non eſt durum neque crudele: ſed pium & amabile. Nec eſt irrationabile, quia ſic uſui humano condeſcendi tur, fides exercetur, meritum augetur, Chriſti charitas, miſericordia & bonitas commendantur: qui carnem ſuam & ſanguinem ſuum non ſolùm ad honorandũ vel adorandum, ſed etiam ad manducandum & bibendum propinavit, idque ſub familiaribus panis & vini ſpeciebus, ut earum rerum exemplo, quibus ſalubriùs & ſolenniùs vita hominum quotidie ſuſtentatur, recteatur, & reſtauratur, luculentiſſimè oſtenderet, non eſſe aliam vitam æternam hominum, quàm ſeipſum, ac edoceret, quòd ſicut abſq; carnali cibo & potu nemo vitam hanc mortalem tranſigere poteſt; ita abſque ſpirituali eſca & potu, nemo immortalem beatámque vitam aſſequi valeat: & ut non tantùm verbis, ſed etiam factis apertiſſimè demonſtraret; ac ſimul non tantùm audiendo, ſed etiam comedendo homines diſcerent, Chriſtum eſſe vitam, panémque vivum, qui victuras in ęternũ animas Chriſtianorũ reficiat: quódq; ſejunctì à Chriſto, ſemper vivere, nec ad beatã vitã niſi per ipſum pertingere queant. Ideo carnem ſuam ad manducandum, & ſanguinem ſuum ad bibendum ſub eſcæ potúſque vitæ carnalis ſimilitudine reliquit, ut hoc modo tectus nobiſcum remanens, fide mentem paſcat, & viſu devotionem accendat. Longè enim vehementiùs mens in Chriſti amorem excitatur corporis ipſius verè præſentis ſuſceptione, quàm verbi Domini admonitione. Quis enim non inardeſcat in ejus amorem, quem non tantùm audit, ſed etiam videt, & in ſe corporaliter ſuſcipit? quem olim pro ſe mortuum recolit, mortéque illa vitam ſibi paraſſe, gratiæque ubertatem prometuiſſe credit; qua deinceps à mortis operibus abſtineat, eidémque Domino ſuo immortaliter viventi in ſempiternũ cõvivat? Iuſtiſſima proinde ratione Dominus ſe in Euchariſtiæ Sacramento ſub alienis panis & vini ſpeciebus manducandum bibendúmque fidelibus propoſuit, ut ſe hominum eſſe vitam oſtẽderet: cùm ut ab infidelium calumnia fideles liberaret, quos velut immanes anthropophagos non immeritò accuſare viderentur, ſi Domini carnem & ſanguinem in propria ſpecie apparentem manducarent, & biberent. Quem enim non permoveret, contra humanum morem, contra pietatem, Deum & hominem ab hominibus, Magiſtrum à diſcipulis, Dominum à ſervis, Chriſtum à Chriſtianis, manibus frangi, dentibus laniari, atteri, eſcarumque communi more devorari? Præterea cùm Chriſti glorioſa caro ſole clariùs micet, intuentium oculos ſuo intolerabili ſplendore percelleret, uti ex transfigurationis gloria, & apparitione Paulo facta colligi poteſt: nam Chriſti apparentis fulgore Paulus excæcatus fuit. Deinde ad fidei exercitium, & meriti augmentum prodeſt, ali-

Marginal notes:

Chriſti viſibilem in ſua ſpecie carnem ſumere horremus.

Ioan. 6.

Chriſtus carnem crudam in partes laniandam dare noluit.

Chriſtus pio & amabili modo abſque ulla ſui iniuria ſe hominibus manducandum reliquit.

Chriſti præſentia facilè animos in ſui amorem excitat.

Chriſtus ſe vitam animarum declarat.

Euſeb lib. 5. Hiſto. cap. 2.

Chriſtiani accuſati, quòd homines comederent.

Act. 9. & 22.

am speciem sensibus objici, aliam verò credendam proponi: ac insuper faciliùs res pretiosissimæ à Paganorum, infideliùmque ludibriis irrisionibúsque vindicantur, dum sub earum rerũ speciebus præbentur, quarum quotidiano alimento delectamur. Ac postremò corpus & sanguis Christi, quæ per genuinas propriasque species, nec ad Sacramentum, quotidianúmque sacrificium, neque ad comestionem, fractionem, motionem, visionem, circumgestationem, reliquúmq. ecclesiasticum usum apta sunt, his, aliisque similibus officiis, per aliena accidentia eis arctissimè unita, suavissimè accommodantur.

Ad fidei exercitium sub alienis speciebus Christus seipsum præbet.

Cap. IX.

Argumentorum contrariorum dissolutio.

1. argum. ex institutionis serie desumptum.

POSTQVAM transsubstantiationis veritatem statuimus, expendendum est, quid momenti sectariorum argumenta habeant, quibus Ecclesiæ Catholicæ fundatissimã doctrinam impugnant. Tria porrò sunt, quæ Lutherani potissimùm objiciunt. Primum desumitur ex serie institutionis Eucharistiæ, quæ ab Evangelista hisce verbis enarratur: *Cœnantibus eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis; & ait: accipite & comedite, hoc est corpus meum.* En, inquiunt, manifestam scripturæ de hac quæstione sententiam. Accepit Iesus panem, & de illo quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod discipulis dedit, de illo inquam dixit: *accipite & comedite, Hoc est corpus meum*, denotans videlicet particula demonstrativa, *hoc*, panem.

Matth. 26.

Responsio.

RESPONDEO, pronomen non esse ad superiora relativum, sed tantùm demonstrativum ejus, quod Christus dabat, ut simplex & genuinus sensus postulat: *hoc*, scilicet quod vobis do, *est corpus meum.* Quòd autem pronomen, *hoc*, nequeat panem demonstrare, inde convinci potest, quòd si, *hoc*, adjectivè sumatur, debeat cum substantivo concordare: atqui panis latinè, ἄρτος græcè, masculini generis est: proinde jungi pronomini tam græcè τοῦτο, quàm latinè, *hoc*, neutri generis nequit. Non enim nisi ineptissimè diceretur: *Hoc panis est corpus meum.* Si verò, *hoc* substantivè sumatur, sensus est: *hæc res est corpus meum*: quæ assertio de pane communi vera esse nequit, cùm panis vulgaris res sit à corpore Christi diversissima. Itaque, *hoc*, non demonstrat, nec refert panem, sed denotat contentum sub speciebus. Accepit enim Iesus panem in manus absque dubio vulgarem; sed cum benedixit, & operatorio sermone ex vulgari pane suum corpus fecit, ac proinde Apostolis panem dedit, non vulgarem qualem acceperat, sed benedictum, & verbis consecratoriis in corpus suum transmutatum. Siquidem inter *accepit panem & dedit*, intercedit verbum, *benedixit*, quod efficit, ut non omnia verba eundem accusativum, eodem modo se habentem, regant. Nam si quis dicat: Ioannes Petrum percussit, occidit & sepelivit; non significat, Ioannem, Petrum vivum sepelivisse, quamvis vivũ percusserit. Sicut etiam si Dominus aquam in vinum commutasset, hydriis demonstratis dicendo; hoc est vinum, non significasset, aquam esse vinum, sed contentum in hydriis esse vinum, ex aqua Christi potentiâ repentè factum. Pari modo Christus dicendo: *Hoc est corpus meum*, significat, panem in suum corpus operatorio sermone conversum esse. Nam cùm hæc oratio: *Hoc est corpus meum*, sit operatoria, eóque ordinata, ut substantiam quam denotat sanctificando efficiat; id singulare obtinet, ut dum super accepto pane pronunciatur, naturam immutet. Deo enim dicere, facere est. *Ipse enim dixit & facta sunt. Dic verbo & sanabitur puer meus*, ait Centurio. Quin & Sathanas hoc ipsum agnoscens, Salvatori dixit: *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*; non ambigens, per verba qualiacumq; Christi rem unam in aliam posse converti.

Hoc, non est relativum, sed rei præsentis demonstrativum.

Hoc, non adjectivè, sed substantivè sumitur.

Hoc, demonstrat contentum sub speciebus.

Christus panem transmutatum dedit.

Psal. 32. Matth. 8.

Matth. 4.

PORRO non oportere verba Christi significare fieri id, quod ipse verbis intentione faciendi prolatis asserit, aut quod per verba fit, ex cap. 18. Ioan. liquet, ubi Dominus Iudæos prostravit in terram dicendo: *Ego sum.* Alios sanavit imperando: *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Subinde operatus est verbo præsentis temporis, asserendo: *Mulier dimissa es ab infirmitate: Filius tuus vivit: dimittuntur tibi peccata tua.* Ex quibus palam est, Christum non solùm imperando, sed etiam simpliciter enunciando, per verbum, quod significat rem non fieri, sed esse, quicquid vult efficere posse. Non enim operandi vim minùs

Ioan. 18. Ioan. 5.

Luca 13. Luca 7. Ioan. 4.

verbis

Deus utendo præsentis temporis verbo, operatur, non minùs, quàm imperando.

verbis Deus tribuere potest; quàm vesti, umbræ, aut sudario Petri vel Pauli dedit, ac virgæ Moysis, per quam substantias rerum commutavit.

II. argum ex voce panis sumptum.

ALTERA ex nomine *Panis* ducitur. Post cõsecrationem in ipso usu Apostolus Eucharistiam vocat *Panem*, idq; non semel, ne incogitanter excidisse quis existimaret, sed quater aut quinquies.

1. Cor. 10. 1. Cor. 11.

1. Cor. 10. *Panis quem frangimus. De uno pane participamus.* 1. Cor. 11. *Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducarit panem hunc indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat.*

ERGO cùm ante consecrationem panis sit materialis & externus, qui etjam post sanctificationem, Paulo authore, retincat appellationem panis; meritò in una & eâdem significatione; propria videlicet & genuina, vocabulum illud retineatur. Ad hoc argumentum in aciem à Berengarianis sæpe olim productum, & à majoribus nostris pondere veritatis prostratum respondeo:

Responsio.

Eucharistiam post consecrationem rectè panis nuncupationem retinere, quia est *verus panis, qui de cælo descendit*: panis, non qui nascitur de terra in alimentum refectionis corporum, sed qui certa consecratione mysticus fit, nobis in Sacramentũ religionis, panis supersubstantialis datus in refectionem spiritualem animatum.

Aug lib. 20 cont. Faust. cap. 13.

Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, inquit Dominus.

Ioan. 6.

More autem Hebraico omnis cibus *panis* vocatur, quomodo manna dicitur panis Exod. 16. Sapientiæ 11. Psal. 77. & Ioan. 6. Præterea usu scripturarum rebus in aliud conversis, prius nomen tribuitur, nõ ut significetur quidnam sint; at quid fuerint, & unde vel ex qua re facta sint. Sicut homo *pulvis, terra & cinis*, Eva *os Adæ*, & serpentes *virga* dicuntur. Similiter ait Ioan. cap. 2. *Cùm vidisset Architriclinus aquam vinum factam.* Marthæus cap. 11. *Cæci vident, claudi ambulant*; & cap. 21. *Publicani & meretrices præcedent vos in regno cælorum.*

Panis usu scripturæ omnem cibum denotat.
Rebus in aliud conversis prius nomen tribuitur.

Gen 2.3. Exo. 7.

Ioan. 2.

Matth. 11. 21.

Solet insuper Scriptura rebus nomina tribuere ex apparentia externa, quomodo Abraham *tres viros*, cùm essent Angeli, vidisse scribitur; & in tabernaculo fuere *boves anei*, & *malogranata*; in Salomonis thtonio *leunculi.* Rursus propter similitudinem cum re aliqua nomen atribui consuevit; ut cùm Dominus *Leo* dicitur propter fortitudinem; *Agnus* verò propter mansuetudinem; Herodes propter astutiam, *vulpes*. Sic ergo corpus Domini *panis* vocatur, vel quia panis mysticus est angelorum & hominum, vel quia ex pane conficitur; aut quia cùm sit carò, intuentium oculis panis videtur, ejúsque nonnullas qualitates retinet; vel ea similitudine, qua sicut panis materialis carnem, sic ipse spiritualis mentem alit. Quibus addo, Paulum, dum Eucharistiam panem appellat, pronomen addere quo significet, se non de vulgari pane sed de benedicto, & sanctificatione in aliud converso loqui. *Panis*, ait, *quem frangimus*: & *Quotiescumque manducabitis panem hunc. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat.*

Nomen ex apparentia rei tribuitur.
Nomen tribuitur ob similitudinẽ.

Corpus Domini cur panis nomen retineat.

TERTIA objectio ex ratione Sacramenti & analogia signi ad rem significatam deducitur, quam perire Sectari arbitrantur, si elementi substantia non permaneat in pane, facta consecratione; quandoquidem, ajunt, hæc analogia in eo consistat, quòd sicut panis materialis animale corpus sustentat, alit tecreat, substantiáq ue ex multis granis coacta est; ita Christi corpus alimentũ spirituale interni hominis sit, cujus participatione multi fideles unum Christi mysticum corpus efficiantur: quam significationem intercidere oportet nisi substantia panis remaneat.

RESPONDEO, sacramenti analogiam non in panis invisibili substantia, sed in speciebus visibilibus consistere; ac proinde ad sacramenti rationem sufficere, quòd panis, quoad accidentia & species sensibiles, in quibus significandi analogia consistit, remaneat, fumique possit: quodque divina potentia quantitati, sine panis substantia remanenti, modum tribuat absque subjecto existendi, officiumq; nutriendi, vim recreandi, vires fatigaras instaurandi, eamque rem, quæ verè nutrit, ac ex multis constat, repræsentandi.

CAP. X.

Argumenta ex actione & passione specierum dissolvuntur.

EX quibus insuper physicas rationes omnes ex sensuum testimonio, vel ex operatione aut passione specierum deptomptas evanescere

strumento Euchar. specierum, non Christi, sunt.

perspicimus: cùm species divino miraculo nutriant, soliditatem, colorem, saporem, odorem, ceterasque panis & vini proprietates retineant, per quas & corrumpi, & ex illis quippiam generari possit. Ob quæ specierum officia nonnunquam veteres post consecrationem, substantiam panis & vini remanere dicunt, minimè intelligentes, quòd non desinat esse substantia panis & vini in sua propricrate naturæ; sed quòd non omnino esse desinat secundùm formam externam, visibilesque elementorum species, atque panis & vini proprietates, vim & operationem; quarum ratione sacramentum Eucharistiæ potest frangi, rodi, dentibus atteri, pedibus conculcari, putrescere, nutrire, digeri. Nam hæc omnia, necnon alia hujusmodi corpus Christi secundùm species, quas absque ulla sui offensione aut mutatione fulcit, non minùs pati valet, quàm natura panis, si remansisset, facere aut pati poterat. Nec porrò hæc indignius est Christum secundùm illas species pati, quàm secundùm humanam naturam Deum potuisse vulnerari, flagellari, conspui, illudi, mortisque turpissimo genere occidi. Quemadmodum enim Christo patiente divinitas nihil in se ipsa injuriæ pertulit, aut læsa est: ita dum secundùm visibiles panis & vini species incorruptibile Christi corpus in sacramento Eucharistiæ patitur, non autem secundùm naturalem, propriam, sibique inhærentem quantitatem aut figuram, nihil quoque injuriarum Christi corpus in seipso recipit. Quòd autem mediantibus panis & vini speciebus, carnem Domini obtegentibus, videri, tangi, frangi, gestari, dentibus atteri, indignéque interdum tractari, adeóque conculcari se Christus permittat; non infirmitatis est, sed dignationis. Nam præter cursum, ordinémque tetum, Omnipotenti creatoris voluntate commutata panis & vini substantia, in corpus & sanguinem Christi, remanet quantitas per se existens, modum, proprietatémque substantiæ obtinens, ut omnia sustineat, patiatur, & agat, quæ panis substantia pati vel agere posset, ita, ut quidquid ex panis materia generari potuerit, idipsum etiam ex quantitate remanente, absque ulla Christi immutatione aut læsione provenire queat. Eidem insuper quantitati reliqua panis & vini accidentia inhærent, sic, ut ejus ratione hostia consecrata verè dicatur alba, sapida, rotunda, parva, vel magna; corrumpi posse vel digeri; non quia Christi corpus album vel rotundū, aut corruptioni obnoxium sit; sed quia talis quantitas sit, sub qua Christi corpus latet. Hujusmodi enim attributa cùm ex accidentium inhærentia nascantur, vel imperfectionem denotent; non corpori Christi, sed solis speciebus tribui debent. Nam ut in quantitate per seipsam existente qualitates remanent: ita novæ in eandem separatam introduci queunt, ac proinde mutationi quantitas obnoxia est; non autem corpus Christi, quod accidentibus panis & vini non decuit subjici, mutari, affici, vel alterari potest, cùm iam Christus impassibilis sit. Posse autem Deum supra naturæ ordinem accidentibus præstare, ut ipsa se nulla alia re subnixa sustentent, (ut Ecclesia constanter hactenus semper tenuit, & in Conciliis quoque generalibus definivit) ambigi eò minùs debet, quòd etiam celebres Philosophi formas à materia separatas consistere senserunt; & summi Theologi, Basilius, Damascenus, aliique permulti lucem primo die creatam, accidens extra subjectum fuisse arbitrentur.

Sicut Christo secundùm naturam humanam patiente divinitas nō patiebatur: ita quando secundùm species patitur, nihil in seipso læditur.

Quòd Christus in sacramento indignè tractetur, non infirmitatis, sed dignationis est.

Quantitas remanens per modum substantiæ existens, ideóque pati & agere potest.

Christi corpus non est album, sed quantitas remanens.

Quantitas obnoxia est mutationi, non corpus Christi.

Concil. Constantien. sess. 8.
Conc. Trident. sess. 13. can. 2.

Basil. hom. 6. hexaem.
Damascen. lib. 2. de fide c. 7.

CAP. XI.

Quamdiu sub speciebus remaneat Christus?

QUAMVIS porrò species panis & vini post consecrationem remanentes Christi corpori non inhæreant; attamen tam arcto existentiæ ordine corporis Domini præsentia eisdem coaptatur, ut sub eis permaneat, quamdiu incorruptæ consistunt; & quamdiu ipsa panis substantia mansisset, si nulla ejusdem in corpus Domini conversio facta fuisset.

UTRUM autem in Eucharistia cruore, carne, aut hominis figura apparente, corpus Domini remaneat, ambigunt nonnulli. Plerique cum Divo Thoma sentiunt, figuram pueri, carnis, aut cruoris in hostia apparentis, non esse Christi secundùm speciei proprietatem, veram & naturalem carnem aut sanguinem, sed figuram & colorem ipsis speciebus inhærentem. Quæ quidem species sic affectæ longo tempore conser-

Utrùm in Euchar. apparente puero vel carne Christi corpus remaneat.
Thom. 3. p. q. 76. art. 8.
Durand. dist. 10. q. 4.

conservantur miraculosè. Quousque enim apparent corruptionis signa, ut veræ species Christum continentes, venerandæ sunt & conservandæ; si verò ad priorem formam redeant, consumi poterunt.

Apparitionis Euchar. nibus modis aut.

BIFARIAM insuper hujusmodi apparitio fieri solet. Interdum nulla circa sacramenti species facta mutatione, sed tantùm circa potentiam, oculos, aut imaginationem videntium, divinâ virtute in sensu externo, aut interiori species producente, quibus visio fiat, sicut Prophetis accidit: aliquando per realē mutationem coloris, figuræ, aliorumque nonnullorum accidentium, specierum integra permanente interim quantitate; quæ hujusmodi accidentium fundamentum est. In prioris generis apparitione, cùm solùm in potentiis hominum mutatio fiat, indubitanter sacramentum permanet. In altero apparitionis modo, ubi coloris & figuræ, aliorúmque nonnullorum quantitatis accidentium mutatio fit, remanente tamen sapore, vi confortandi, & aliis quibusdam proprietatibus, quibus salvis conservari natura panis etiam posset; fatendum quoque est, non obstante admiranda coloris & figuræ immutatione Christum sub quantitate incorrupta sacramentaliter præsentem remanere, donec tanta specierum immutatio fiat, ut ad corrumpendum panem sufficeret: ideòque talem hostiam, carneam vel sanguineam, rectè cultu latriæ adorari.

Hostia apparens carnea, cultu latriæ adorari potest.

NEQUE verò, etiam si vera Christi caro in propria specie non conspicitur, ulla deceptio est, quoniam hujusmodi repræsentatio non ad fallendum exhibetur, sed interdum ad confutandum infideles, præsertim veritatem præsentiæ in sacramēto Eucharistiæ negantes: aliquando ad terrendum peccatores, ne indignè accedant: nonnunquam ad confirmandos in fide infirmos: sæpe verò ad amicos consolandum. Prudenter autem ex fructu, fine, ac effectu visionis discernendum est, an apparitio divina sit, aut dæmonis illusio, vel turbaræ potentiæ imaginatio. Quocirca ad monimentū divinæ potentiæ tales miraculosæ hostiæ non sumi, sed perdurante apparitione conservari in Ecclesia consuevetunt. Aliquando tamen ipsam Christi veram carnem secundùm propriam speciem oculis videndam exhiberi, Lanfrancus lib. *De sacramento Eucharistiæ* asserit. *Nec defuère*, inquit, *quibusdam divina miracula, quibus rerum visibilium atque corruptibilium ablatis tegumentis, sicuti revera est, apparet corporalibus oculis caro Christi & sanguis, omnipotente Deo sanante infirmorum imbecillitatem, & terribiliter evertente atque damnante omnium hæreticorum detestabilem pravitatem.* Cui discipulus ejus Guitmundus consentiens, ait, *Quando novum miraculum in mysteriis accidit, placeret mihi inde fieri, quod D. Lanfrancus se puero in Italia factum esse narravit. Nam cùm Presbyter quidam Missam celebrans, inventam super altare veram carnem, & verum in calice sanguinem, secundū propriam carnis & sanguinis speciem sumere trepidaret, rem protinus suo Episcopo, consilium quæsiturus, aperuit. Episcopus autem cum multis coëpiscopis ad hoc convocatis, calicē illum cum eadem carne & sanguine Domini diligenter opertum, ac sigillatum, in medio altaris inclusit, pro summis reliquiis perpetuò reservandum.*

Quo fine apparitiones in Eucharist. fieri solent.

Hostia miraculose conservari solent.

Lanfrancus pag. 16.

An vera Christi caro subinde appareat Ioan. Diacon lib. 2. vita Grego. Papæ c. 41.

Lib 2. de Eucharist. sacramento. pag. 44.

CAP. XII.

Christum in Eucharistiâ, licet velatum, aspicimus & tractamus.

QUAMDIU ergo panis & vini natura salvis accidentibus præsens est, tamdiu Christi corpus & sanguis (in quæ substantia elementorum transmutata est) sub remanentibus panis & vini speciebus in sacramento Eucharistiæ consistunt. Et quemadmodum panis & vini substantia corporaliter, visibiliterque per accidentia visui objecta erat; ita Christi corpus veraciter sensibus nostris subjicitur, videtur, tangitur, corporaliterq; in sacramento manducatur, & arctissimè nobiscum, quando sumimus, unitur; juxta Domini verba: *Accipite*, scilicet manibus: *comedite & bibite*, ore corporis: additóq; pronomine demonstrativo: *Hoc est*, ait, *corpus meum*: hoc, quod videtis, quod trado, quod manibus tractatis; significans, se corpus visibile atque palpabile fidelibus relinquere, quod manibus Sacerdotum tangatur, populóque fideli adorandum conspiciendumque proponatur. Licet enim quamdiu in via positi a Domino peregrinamur, eum nonnisi in peregrina specie oculis carnis intuea- *Matth. 26*
mur; attamen non aliud, quàm ipsum

in sacra-

Christum verò, licet in peregrina specie, videmus & tangimus. Ioan. 20.

in sacramento habemus. Sicut enim Maria Magdalena Dominum in specie hortulani cernens, non aliud quàm Iesum ipsum videbat; & discipuli, quorum oculi tenebantur, ne eum agnoscerent, putantes esse peregrinũ, vel super undas ambulantem, arbitrabantur esse phantasma non tamen aliud quàm Iesum videbant; ita & nos, quamvis eum nonnisi peregrinis accidentibus obvolutum carnis oculis contueamur, attamen corporaliter & visibiliter præsentem habemus, ut cum Divo Chrysostomo veraciter asserere queamus, idem in altari corpus à nobis videri, quod à Magis visum est in præsepi, & regium corpus in terra videndum proponi; non Angelos, sed ipsum angelorum Dominum (*ipsum tangis, ipsum vides, ipsum comedis*) & uno eodémque momento rapi in cælum, & in altari ab omnibus videri. Quod adeò notum olim fuit, ut Maximus Gentilis Augustino velut absurdum objecerit, quòd Christiani se Deum suum videre crederent; quod misericordiæ ac pietatis esse, ut in specie panis Dominus mortalium oculis appareat, confitetur (libro *3. de Trinitat.* caput 10.) Augustinus.

Luca 14. Matth. 4.

Chrysost. hom 24. in 1. ad Cor. hom 81. in Matth. hom. 60. ad Antioch.

Cyril, lib. 12. in Ioan cap. 58. Grego. hom. 22. in Evan.

Aug. epist. 43.

Aug. lib. 3 de Trinit. cap. 10.

Hostia consecrata discerni sensu à profana nequit.

NEC portò his adversatur, quòd objiciunt aliqui, consecratam hostiam non posse visu discerni à profana; proinde in neutra corpus Domini videri: nam rei discretio non minùs fit oculo mentis quàm corporis, & sæpe videmus quod non agnoscimus. Samaritana enim Christum videbat & affabatur, nec tamen dignoscebat. Similiter interrogatus cæcus, an in Dei filium crederet, audivit à Christo: *Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.* Deinde sicut ipsum Christi corpus adhuc mortale ab impiis simul & fidelibus oculis cernebatur, sed non similiter & eâdem veritate agnoscebatur: ita nunc præfractæ cervicis hæreticus, aut quivis alius ex infidelium deploratissimo numero, consecratam hostiam intuens, Christi corpus oculo corporali videt, licet hoc non credat, nec Christum ibi esse præsentem interiori mentis oculo percipiat, nõ secus quàm infideles Iudæi Christum loquentem, docentem, differentem, imò maxima plurimaque miracula edentem audientes, intuentes, & cum eo decertantes, videbant quidem, sed Christum tamen esse nesciebant, nec credere volebant.

Ioan. 4. & 9.

Christus videtur, etiam si non dignoscatur.

CAP. XIII.

Quòd extra usum sacramenti sub hostiâ consecratâ corpus Christi remaneat.

LVTHERANI odiosè Catholicam doctrinam traducentes, mira impudentia scribunt, inculcant, clamitant, Pontificios docere, Christum Deum & hominem, in pane & vino extra usum à Christo institutum durabili conjunctione permanere; cõtendentes ex adverso, tunc primùm benedictum panem fieri corpus Christi, quando incipit manducari; nec Christum in sacramento diutius adesse, contineri, vel permanere, quàm in ipsa exhibitione & manducatione corporis & sanguinis sui. Ad hoc enim Christum in confectione Eucharistiæ solùm præsentem esse, ut exhibeat vescentibus suum corpus & sanguinem; hujúsque perniciosissimæ assertionis fundamentum in falso confictoquè axiomate collocant, *sacramenta extra usum non habere rationem sacramenti*: quorum imposturas ut luculentet fideles agnoscant, repetendum est, Ecclesiam Catholicam tradere, in Eucharistiæ sacramento, peracta consecratione, sub panis & vini speciebus (non autem cum pane & vino secundùm proprietatem substantiæ, quam esse conversam in corporis & sanguinis Christi substantiam docet) corpus & sanguinem Domini adesse, contineri, & durabili conjunctione permanere, non minùs quàm in usu, dum sumitur, ut à Concilio Tridentino declaratum est. Quod simul admonet, usu à Deo instituto non adversari, quòd hostiæ consecratæ non omnes statim sumantur, sed aliquæ in sacrario ad usum infirmorum vel aliorum fidelium reserventur; Eucharistiæ insuper sacramento esse peculiare, quòd ipsum sanctitatis authorem ante usum præsentem contineat, cùm reliqua sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habeant, cùm illis quispiam utitur. Nondum enim Eucharistiam in ultima Cœna de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret, corpus suum id esse quòd præbebat. Non enim dixit: hoc erit corpus meum; sed,

Kemnitius in examine Concil Trident. pag. 376.

Sess 13. can. 4. & 7.

sed, *hoc est corpus meum*. Atque ideò ad corporis & sanguinis sumptionem invitat, quoniam *hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*. Quod Apostolus tanquam fidelibus notissimum proponens: *Panis*, inquit, *quem frangimus, nónne communicatio Corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nónne communicatio Sanguinis Domini est?* qui scilicet in calice per benedictionem sistitur, non per sumptionem. In quem Apostoli locum Chrysost. *quid est*, ait, *in calice? quod ex Christi latere fluxit*, cum Apostolo corpus Domini non solùm in ore fidelium esse agnoscens, sed etiam in altari vasisque sacris. Quomodo enim dijudicari sanguis aut corpus Domini in altari existens, ab alijs cibis posset, si ante sumptionem in mensa Domini non esset præsens? quomodo etiam verum erit: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*, si antequam bibatur, nullus ibi sanguis existat?

Corpus Christi in Euchar. extra usum remanet. *1. Cor. 10.* *1. Cor. 11.* *Matth. 26.*

LVTHERANORVM itaque figmentum est, panem tunc primùm fieri corpus Christi, quando incipit manducari, cum verbis & institutione Christi, atque traditione Apostoli Pauli, veterisque Ecclesiæ doctrina è diametro pugnans. Patres enim sacramentum Eucharistiæ duabus rebus constare docent, Verbóque incarnato conferunt; quia sicut in Christo duæ naturæ, ita & in hoc sacramento corpus Christi, & accidentia sint panis & vini. Sic Irenæus ait, Eucharistiam constare ex re terrena & cælesti, docens, Sacramentum Eucharistiæ non esse manducationem corporis Domini, sed panem consecratum. Similiter Augustinus lib. 20. *contra Faustum* cap. 13. panem non solùm, dum consecratur, sed etiam consecratum vocat sacramentum religionis. Iustinus martyr in fine apologiæ 2. *Hic cibus à nobis Eucharistia appellatur*. Tertullianus lib. *de corona militis*, Eucharistiam pro defunctis oblatam fuisse commemorat. Cyprianus serm. *de lapsis* corpus Domini à nonnullis domi in arca reservatum fuisse narrat. Conciliũ Nicenum can. 14. Diaconos aliis porrigere corpus Christi asserit. Cyrillus catechesi mystag. 5. iubet dextra manu Christi corpus accipi. Optatus lib. 2. Donatistas Eucharistiam canibus dedisse refert, & lib. 6. *contra Parmenianum*, altare vocat sedem corporis Christi, & calices, sanguinis Christi portatores. Victor Vticensis lib. 1. historiarum cap. 3. Arianos summò furore Eucharistiam in terram projecisse, impiisque pedibus conculcasse queritur. Similiter Chrysostomus epistola priore ad Innocent. in sacrarium milites ingressos fuisse queritur, atque sacrum Christi cruorem in vestes effudisse. & homilia 24. in primam ad Cor. exhortatur fideles, ut in altari Christum adorent, quem in præsepi vagientem Magi ab Oriente venientes adoraverunt. Ex qua Christum adorandi in sacramento Eucharistiæ consuetudine, Gentiles arbitrati sunt, Christianos Bacchum & Cererem colere, Augustino teste lib. 2. *contra Faustum* cap. 13. Solet enim donum consecratum ostendi populo, adorari, & invocati, ut ex verbis Dionysii Areopagitæ constat *O divinum penitus, sanctumque mysterium, obducta tibi significantium operimenta signorum dignanter aperiens, nobis palam, atque apertè lucesce!*

In sacramẽto Euchariſtiæ duo sunt: corpus Christi, & species panis & vini. *lib. 4. ca. 14.* *Aug. lib. 20. cont. Faust. cap. 13.* *Cypr. serm. de lapsis.* *Concil. Nice. can. 14.* *Cyrill. catechesi mysta. 5.* *Optatus li. 6.* *Victor Vticen. lib. 1. Hist. cap. 3.* *Chrysost. in epist. ad Innocent.* *Gẽtiles Christianos opinati sunt Bacchum & Cererem colere. Aug. lib. 2. cont. Faust. cap. 13.* *Dionys. Areopag. lib. de Eccles. hier. cap. 3. p. 3*

QVO & pertinet, quòd summa diligentia cautum semper fuerit, ne quid Eucharistiæ in terram decideret, ac ne à profanis tractaretur, imò ne vel conspiceretur ab infidelibus aut catechumenis. Vnde ethnicis orta persuasio anthropophagiæ atque infanticidii, Eusebio teste lib. 5. historiar. cap. 1.

Gẽtiles Christianos anthropophagos dixere. Euseb. lib. 5. hist. cap. 1.

PRÆTEREA luculenter omnium ætatum scriptores attestantur, corpus Domini in Eucharistia Christianæ religionis esse sacrificium, cujus oblatione Deo cultus latriæ exhibetur: quod manducationi (qua non Deo, sed homini aliquid præbetur) non nisi impropriè & generali ratione tribui potest. Ac postremò à primis Ecclesiæ temporibus extra mysteriorum celebrationem Eucharistia in varios usus reservari solet. Cùm enim in spirituale fidelium alimentum, pignusque mutui amoris, concordiæ, ac societatis institutum sit hoc sacramentum, & ob casus repentinos, qui ex infirmitate aut quavis alia necessitate obveniunt, cœtus publicos Ecclesiæ adire non rarò homines impediantur; consentaneum divinæ sapientiæ fuit, ut extra usum Cœnæ dominicæ reservari posset; ut ad hospites, absentes, vel peregrinationem longam ineuntes, aut ad martyrium raptos, vel ægros

Eucharistiæ reservatio ad usus varios.

transmitti valeret; quod Apostolorum tempore fieri consuevisse attestatur Clemens lib. 8. *constitutionum Apostolicarum* c. p. 4. *Postquam*, inquit, *omnes sumpserint, accipiant Diaconi reliquias, & portent in Pastophoria*, id est, (Hieronymo interprete in cap. 22. Isaiæ) in præpositi templi tabernaculum, seu in vas, in quo sacramentum asservandum recondebatur. Scribit & Iustinus in fine apologiæ 2. sacris peractis Eucharistiam per Diaconos ad fratres absentes, qui per impedimenta celebrationi sacrorum adesse non poterant, deferri consuevisse. Irenæus in epist. ad Victorem, quam refert Eusebius lib. 5. histor. ca. 24. narrat, illius temporis morem habuisse, vt Papa Romanus in signum pacis, communionis, & concordiæ, alijs Episcopis Eucharistiam transmitteret. Idem Eusebius lib. 6. hist. c. 34. ex Dionysio Alexandrino commemorat, Serapioni notæ sanctitatis Eremitæ, in extremis agenti, presbyterum Eucharistiæ particulam transmisisse. Tertullianus l. 2. ad uxorem, & Cyprianus serm. *de lapsis* attestantur, à mulierculis fidelibus Eucharistiam in arculis domi nonnunquam in opportunum utendi tempus reservatam fuisse. Scribit & Beda in suo martyrologio, Tharsitium martyrem ideò à Paganis necatum fuisse, quia Eucharistiam, quam deferebat, eis prodere nollet. Statuit verò Concilium Nicenum can. 13. nemini post lapsum pœnitenti cōmunionem in articulo mortis denegandam. At certum est, huiusmodi ægros ad publicum Ecclesiæ cœtum ire nequivisse, nec in singulorum privatis ædibus mysteriorum consecrationem peractam esse: nam can. 14. decretum est, vt absente Presbytero Diaconi Eucharistiam porrigerent: & beato Laurentio Levitæ commissam fuisse dominici sanguinis dispensationem, scribit Ambros. & post eum Leo in sermone *de S. Laurentio*. Anachoretas in eremum Eucharistiam secum deportare solitos, quia Ecclesias, in quibus Presbyteri commorarentur, rarò visitare possent, affirmat Basilius. Nazianzenus oratione in Gorgoniam refert, eam nocturno tempore in Ecclesia procubuisse coram Eucharistia, in altari constituta. Divi Ambrosij frater in oratorio involutam Eucharistiæ particulam collo appensam gessit, cuius auxilio fretus imminente naufragio se in mare præcipitans, incolumis ad littus evasit. Quid de Exuperio Tholosano Episcopo referam? quem collaudat Hieronymus, quòd ob inopiam voluntariam corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem in vitro portaverit? Optatus lib. 2. & 6. *contra Parmenianum* deplorat, Donatistas canibus Christi corpus edendum proposuisse. Cyrillus in epistola ad Calosyrium eos insanire censet, qui Eucharistiam in alteram diem conservatam vim suam amittere sentiunt. Gregorius lib. 2. Dialog. c. 24. refert, S. Benedictum Eucharistiam penes se reservatam pectori cuiusdam defuncti superposuisse. In Synodo Constantinopolitana quinisexta can. 52. decretum fuit, vt in Quadragesima, sabbato tantùm, & Dominico die sacrificii consecratio fieret; reliquis autem diebus ex præsanctificatis communio daretur: idque propterea, quia sacrificium offerre, sit diem festum agere; ieiuniorum autem dies, non gaudii, sed luctus & compunctionis existant. Multis insuper Conciliorum decretis mos ille vetus reservandi Eucharistiam comprobatus est, quem apud Burchardum lib. 5. Decreti, & Ivonem parte 2. Decreti, atque Gratianum de consecratione distinct. 2. videre licet. Quibus generalis Concilij Tridentini definitio nuper accessit sess. 13. can. 7. *Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, anathema sit*. Quæ sanè consuetudo tam vetus est, ut eius meminerit Clemens lib. 8. *Constitut. Apostolicar.* cap. 20. & epistola 2. vbi eam cautionem in Eucharistia conservanda adhibendam tradit, ut nullum putredinis specierum periculum ex nimis diuturna illarum reservatione consurgat: quòd si autem circa species sacramentales inopinato eventu aliquid accidisset, quod eas sumendo horrorem incuteret, (putà si araneus in calicem incidens, suffocatus in specie vini remaneret) tunc igne absumi solere, Concilium Aurelianum, Isichius, Guitmundus, & Algerus testantur. Quæ autem hostiæ usui ægrotorum, aut fidelium quotidie, vel crebrò communicantium feria quarta vel sexta, quando sacramentum renovabatur, superarant, innocentibus pueris manducandæ tradebantur, vt Euagrius, Greg. Turonensis, Nicephorus, & Concilium Matisconense can. 6. attestantur.

Iustinus apol.

Eucharistia ... ad absentes mitti.

Euseb. lib. 5. 24.

... l. 1. offic. 41.

... Gorgonia ... Euchar.

Concil. Trid. sess. 13. can. 7.

Quo casu species igne consumi solent.

N 2

NE verò ad veneficia, vel alia sacrilegia quidam venerabili Sacramento abuterentur, variorum Conciliorum decretis statutum est, ne fideles (ut aliquando consueverant) Sacramentum è templo secum exportarent, aut in locis profanis conservarent; sed in templis, oratoriisque Deo consecratis reservari consuevisse, hac ipsa prohibitione significarunt. Neque porrò dictis Christi exemplum adversatur, qui discipulis Sacramentum præbendo dixit: *accipite & comedite*: ubi non distulit, nec manducationem in crastinum differri jussit. Nam Dominus multa quidem per se non disposuit, sed per Apostolos circa Eucharistiæ Sacramentum observandà præcepit, ut ex Apostolo Corinthiis scribente: *Cetera cum venero disponam*, colligit Augustinus epistola 118. cap. 6. *Ideò*, ait, *non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum*. Vnde intelligi datur, totum illū agendi ordinem, quem universa per orbem servat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse: ac proinde etiam ex Apostolica traditione manasse, in quos usus, ubi, quando, & quamdiu hoc Sacramentum à fidelibus reservandum esset. Sed cùm pro usu infirmorum atque supervenientium peregrinorum conservari potuisse satis ostensum sit, inquirendum superest, utrùm ad religionis cultum Eucharistia rectè conservetur? Item an hostiæ consecratæ cultus latriæ tribui debeat?

Propter periculū profanationis prohibitum est Eucharistiam locis non consecratis servari.

Christus Apostolis commisit ut observanda circa Eucha. præciperent.

Missæ ritus ab Apostolis ordinatus est.

CAP. XIV.

Quòd ad religionis cultum rectè Eucharistia conservetur.

CVM ex dictis luculenter constet, Eucharistiam esse Filii Dei corpus & sanguinem, non tantùm in usu Sacramenti, sed etiam ante, vel post usum, quādiu species panis & vini integræ permanent consequitur, Eucharistiam esse adorandam, sive in ea filium Dei. Nam Deus semper & ubique adorandus est; non enim ejus adoratio certo alicui loco, aut tempori alligata est. Quare cùm nobis præcipiatur, ut Deū adoremus, necesse est adoremus eum hominem factum, juxta quod Paulus dicit, ei omne genu flectī. Verum quidem est, corpus Christi non esse Christum, sicut nec brachium vel caput Regis, Rex est: attamē quia brachiū vel caput Regis, pars est Regis, qui illud osculatur & honorat, vel percutit aut deturpat, Regem censetur honorare, percutere aut deturpare. Ita cùm corpus Christi in persona filii Dei subsistat, nec aliam seorsim subsistentia habeat, quidquid illi fit aut impenditur, non nisi Filio Dei fieri & impendi arbitrandum est. Nam Iudæi non aliū crucifixerunt, quàm *Dominū gloriæ*, quamvis eum secundùm corpus tantùm vulneraverint. At sicut anima rationalis & caro unus est homo: ita Deus & Homo unus est Christus, unà eademque adoratione cum Patre & Spiritu sancto adorandus, ut in Concilio Ephesino contra Nestorium totius orbis consensu definitum est. Cui August. consentiens: *Ego*, ait, *Dominicam carnem adoro, quoniam à divinitate suscepta, & Deitati unita est, ut non alium & alium, sed unum eundemque Deum & hominem Filium Dei esse confitear*. Quare fides corporalis præsentiæ carnis Filii Dei in Eucharistia, & necessitas adorandi, sunt ita connexa, sicut fides unius Dei, & necessitas eu[illegible] adorandi. Cùm enim nihil sit adoratio, nisi externa & corporalis creditæ divinitatis per corporis inflexionem, vel alium venerabundum gestum protestatio: satis liquet, ei adorationem præstandam esse, quem Deū credimus. Vnde sicut constanter in Ecclesia semper traditum est, corpus Christi esse in hoc Sacramento ita pariter illud esse adorandum. Sicut enim Christus à Magis, ab eo, qui cæcus natus erat, à Magdalena & Maria Iacobi, atque ab omnibus Apostolis, dum cælos conscendit, in propria specie apparens adoratus fuit; ita nunc in Sacramento præsens adorandus est. Nec ideò minùs Christi corpus adorandum est, quia ut sumeretur, datum sit: sufficit enim, illum eundem verum Deum esse præsentem, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: *Et adorent eum omnes Angeli Dei*. Ac sanè dū Christus pronunciavit: *Hoc est corpus meū* (qui scilicet sum Filius Dei vivi) satis admonuit, adorationem sibi, suoq; corpori in Eucharistia deberi. Similiter Apostolus dum eos reprehendit, qui nō dijudicāt corpus Domini, haud obscurè significat, neminem dignè il-

Deus in Eucharistia adorandus est. *Ioan. 4. 1. Timoth. 3. Matth. 4.*

Philip. 2.

Quod corpori Christi fit, Filio Dei fieri censetur.

Christus una cum Patre & Spiritu sancto adoratione honorandus.

Aug. serm. 58 de verb. Domini.

Adoratio quid?

Matth. 2. Ioan 9. 20. Luca 24.

Psalm. 96. Hebr. 1. Matth. 26. Matth. 4.

1. Cor. 11.

lam carnem mandueare, nisi prius eandem adoraverit, ut impleatur illud Ps. 21. *Manducaverunt & adoraverunt omnes divites plebis*; & illud Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius.* In quem locum Augustinus, *Quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam nobis carnem hic manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit, inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Quam versiculi tractationem ex D. Ambrosio desumpsisse videtur. Is enim sic habet: *Videamus, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit.* Itaque per scabellum terra intelligitur: per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus. Sic & Chrysostomus: *Hoc corpus reveriti sunt Magi in præsepi, & viri barbari longo itinere confecto cum timore & tremore adoraverunt. Imitemur saltem barbaros hos, qui cælorum cives sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quidquam, quæ tu nunc intueris, viderunt, summâ accesserunt reverentiâ & honore: tu verò non in præsepi, sed in altari; non mulierem, quæ in ulnis teneat, sed Sacerdotem præsentem, & spiritum superabundè super proposita sacrificio diffusum vides; nec simplex, ut illi, corpus intueris, sed & eius potentias, & omnem cognascis administrationem. Excitemur itaque, horrescamusque, & majorem quàm barbari illi, feramus pietatem, & non frigidè accedentes vehementiori igni caput objiciamus.* Variisque in locis eandem doctrinam inculcans, addit, Christum in Eucharistia non à solis hominibus, sed etiam ab Angelis adorari, quos sacrificii tempore, circa altare Domino genu flectere, ac tanquam milites præsente rege, inclinato capite astare describit. Si autem Christũ in Eucharistia (Chrysost. authore) Spiritus angelici venerantur; quis homines iure poterit reprehendere, si quoque Dominũ suum ibi præsentem adorent, cúmque Psalmographo dicant: *Venite adoremus, & procidamus ante Deum?* Verè siquidem Eusebius Emissenus scriptum reliquit, institutum esse Eucharistiæ Sacramentum, ut Christus jugiter colatur per mysterium. Basilius inter non scriptas traditiones recenset Christi invocationem in Eucharistia: *Invocationis*, ait, *verba, cùm ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis sanctorum nobis in scripto reliquit?* Sic & Theodoretus Dialogo. 2. *Intelliguntur*, inquit, *mystica symbola, quæ facta sunt & creduntur, & adorantur, tanquam ea existentia, quæ creduntur.* Cyrill. catechesi Mystagogica 5. & vetustior Origenes hom. 5. in diversos Evangelii locos: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur: & tu erga humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Eóque prior Clemens libr. 2. Constitut. Apostolicarum cap. 61. *Postquam oblatum fuerit sacrificium, accipiant singuli per se, ordine, Dominicum corpus & preciosum sanguinem, gradatim cum pudore & timore, tanquam ad Regis corpus accedentes.* Illique synchronos Dionysius Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia ca. 3. parte 2. *At verò*, inquit, *Pontifex cùm divina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudaverat, venerandis operta signis, in conspectum agit, divináque munera reverenter ostendens* (ut scilicet populus adoret) *ad sacram illarum communionem ipse convertitur.* Et parte 3. *Sed ô divinum penitus sanctumque mysterium, & obducta tibi significantium operimenta signorum dignanter aperiens, nobis palam atque apertè lucesce, nostrosque spirituales oculos singulari & aperta tuæ lucis fulgore imple.* Vbi Christum in Eucharistia præsentem non solùm rectè adorari, sed etiam invocari disertis verbis ostendit, cùm ipsemet suffragium divinissimi mysterii piè invocet. Quare meritò Concilium Tridentinũ sess. 13. can. 6. insanam Lutheri doctrinam condemnavit, his verbis: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, vel non publicè, ut adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.*

(∴)

Psal. 21. — *Psal. 98.* — *August. in Psal. 98.* — *Christus in Eucharist. velle adora-* … — … *3. de Spiritu sancto. c. 12.* — *Chrysost. hom. 24 in 1. ad Cor.* — *Christus in Eucharist. ab angelis adoratur.* — *Chrysost. hom. 3. in epist. ad Ephes. lib. 6. de Sacerdotio. de incomprehens. Dei natura.* — *Psalm. 94.* — *Euseb. Emiss. hom. 5. de Pasch.* — *Basil. lib. de Spiritu sancto cap. 27.* — *Origen. homil. 5. in diversos Evangel. locos.* — *Matth. 8.* — *Clemẽs lib. 2. constit. Apost. c. 61.* — *Dionysius Areop. Eucharistiam invocat.* — *Concil. Trident. sess. 13. can. 6.*

CAP.

CAP. XV.

De circumgestatione Eucharistiæ.

Eucharistia rectè circũfertur.

QVAMVIS in Scriptura sacra nihil expressè legamus de circumferendo Eucharistiæ Sacramento, eóque ad adorationem populo exhibendo ; attamen in ea quippiam simile legimus. Cùm enim Moyses jubente Deo arcam ædificasset, ut in loco quem Dominus elegisset, constitueretur: nihilominus filii Israël, animadvertentes, Dominum per delatam à Sacerdotibus arcam operatum fuisse Iordanis exsiccationem, & murorum civitatis Hierichoe eversionem, *Iosue 6.* increduláque victorias dedisse ; etiam postea Heli tempore sunt imitati, necnõ Saulis regis, qui arca Dei existẽte in castris *1 Reg. 14. 2. Reg. 11.* insignem victoriam retulit, qualem & David per arcæ præsentiam de Ammonitis obtinuit. Ac cùm idem domũ Obededom Gethæi propterea arcã Dei, *2 Reg. 6. & 7. 3. Reg. 8.* quę ibi quieverat, benedictam intellexisset, eandem cum multis ceremoniis solenni pompa, lętitiáque publica in civitatem Hierusalem transferri curavit, spernens verba indignantis uxoris Michol, quibus ei exprobrabat, quòd nudus ante Domini arcam saltasset. Cùm ergo honor tantus piè sitareę impensus, *Si arca vet. testamenti rectè circũferebatur, cur non Eucharistia?* Deoq; gratissimæ fuerint solennes illæ in arcæ delatione populi totius Israëlitici processiones ; cur non liceat Eucharistiæ Sacramentum, longè majori veneratione dignum, in quo Christum Dominum (a quo bonum omne nobis procedit) habemus præsentem, per vicum, civitatem, aut parochiam circumferre, ut ei benedicat: præsertim cùm hoc plurimùm cõgruat recolendis Christi gestis, qui hic mortalis agẽs, hominumque salutem quærens, in medio populi conversatus est, peccatores & pauperes non despiciens, sed totam Iudæam & Galilæam circumiens, docuit omnes Evangelium regni, sanavitque omnem populi languorem. Nos itaque contemptis cum Davide adversariorum contradictionibus, nihil dubitemus, summum Eucharistiæ honorẽ deferre, ad eámque honorandam alios provocare, ac declarare, quanti eam faciamus, etiam circumgestando cum solenni pompa. Maximè cùm hujus facti & exemplum & ratio in Scriptura sit, idque commendet non solùm utilitas, sed & communis Ecclesiæ Catholicæ consensus, quæ piè ac religiosè hunc morem instituit, ut annis singulis peculiari quodam festo die hoc Sacramentum in processione reverenter ac honorificè per vias & loca publica deferatur. Idq; inprimis, ne tantum Sacramentum debito sibi honore defraudaretur, simúlque, ut omnes Christiani statuto aliquo die rara quadam significatione gratos & memores animos erga Dominum testarentur pro ineffabili beneficio, quo mortis eius victoria triumphúsque repræsentatur. Hoc enim scopo Vrbanus IV. Corporis Domini festum, solenné que illam processionem instituit: cujus decretum Clemens V. cum Viennensi Concilio confirmavit ; ut populus scilicet Christianus Deo gratias ageret pro immenso redemptionis beneficio, per Christi mortem humano generi impenso : tum etiam, ut vulgares Catholicæ fidei mysterium circa Eucharistiæ Sacramentum luculentiùs discerent, firmiúsque retinere assidua festi celebratione admonerentur : ac denique, ut de mendacio & hæresi Sacramentorum victrix veritas triumphum ageret, eiúsque adversarii ex publica totius Ecclesiæ adoratione, eximióque honore, quem Eucharistiæ Sacramento exhiberi cõspicerent, pudore affecti, errore abjecto resipiscerent.

NEQVE verò solùm uno aliquo certo die, sed quotiescunque rei gravitas exposcit, licet Eucharistiam debito cultu venerandam, in publicis conventibus offerre & circumgestare, ut fidelis populus tam spiritualem quàm corporalem opem à Christo vero Deo & homine in illo Sacramento præsente admoneatur suppliciter implorare. Cujus rei semina quædam à primis Ecclesiæ Christianæ temporibus exstitisse comperimus. Nam ex Dionysio, omniúmque temporum liturgiis constat, post consecrationem solenni more, populo Sacramentum ad religiosam venerationem fuisse ostensum. Testatur & Iustinus martyr Apologia II. post distributionem Eucharistiæ præsentibus factam, eandem per diaconos ad absentes & infirmos non absque peculiari veneratione deferri solere. Eusebius quoque ex Irenæo refert, Episcopis peregrè advenientibus Romã solenni quodam

 ritu

titu Eucharistiam transmissam fuisse. Quò etiam pertinet, quòd Nazianzenus commemorat, in oratione de *obitu Gorgonia*, illam à Christo in Eucharistia præsente, corporalem salutem impetrasse: & Ambrosius testatur, Satyrum Eucharistiæ Sacramentũ ad naufragiũ evadendum secum deportasse. Cyrillus catechesi mystag. 5. hortatur, ut sumpturus Eucharistiam, pronus adorationis in modum accedat.

Cap. XVI.

Quod in Eucharistia Sacramento sub utràvis specie totus Christus sit.

Christus est totus, simul quoad totam actu sub tota specie quantitate, potentia verò in singulis partibus continuis.

Ex corporis, aut sanguinis Domini nunc immortalis in Eucharistiæ Sacramento reali præsentia consequitur, per naturalem rerũ conjunctarum cõcomitantiam, sub utràvis distincta panis & vini specie, & sub qualibet insuper hostiæ post consecrationem divisæ parte, integrum, totumque Christum existere. Nam ex quo *Verbũ caro factum est*, nunquam vel corpus, vel animam à sua hypostasi separavit. Credimus enim, Filium Dei sepultum esse, cùm secundum corpus tantùm sepultus sit: & ad inferos descendisse, cũ solùm juxta animam in inferno fuerit. Vnde apertissimè D. Ambrosius colligit: *In illo Sacramento Christus est, quia corpus est Christi.* Si enim in Eucharistia Christi caro esset absque divinitate, nihil nobis ejus prodesset esus; *Spiritus* enim (id est divinitas) ait Christus, *est qui vivificat: Caro* (scilicet absque divinitate) *non prodest quidquam*. Sicut autem divinitas assumptam carnẽ & animam Christi nunquam à susceptione deseruit; ita (excepto mortis triduo) anima Christi corpus nunquam deseruit aut deseret. *Quoniã Christus iam nõ moritur: mors ultrà illi non dominabitur.* Ideoq; vivũ idem Christi, nõ aliud corpus in Sacramento fidelibus manducandũ offertur, quod in cælo immortale consistit: ac proinde totus hypostaticè Christus, non autem ejus tantùm pars in Sacramento & singulis ejus partibus continetur & sumitur. *Ego* enim (ait Christus) *sum panis vivus; qui manducat me, vivet propter me.* Et Apostolus pronunciat eum, *qui manducat panem, vel bibit calicem Domini indignè, reũ esse corporis & sanguinis Domini*; qui scilicet totus sub utràvis specie Sacramẽti realiter existit. Quod ex Scripturis ostẽdit Synodus Ephesina prima, definiẽs eos, qui ad mysticas benedictiones accedũt, participes fieri corporis sancti, & preciosi sanguinis Christi: *Non*, inquit, *ut communem carnem percipientes, quod absit; nec ut viri sanctificati, & Verbo conjuncti secundùm dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem: sed verè vivificatricem, & ipsius Verbi propriã factam; vita enim naturaliter ut Deus existens, quia propriè carni unitus, vivificatricem eam esse professus est. Et ideo quamvis dicat ad nos: Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis: non tamen eam, ut hominis unius ex nobis existimare debemus (quomodo enim juxta naturam suam vivificatrix esse poterit caro hominis?) sed ut verè propriam ejus factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus.* Hæc illa Synodus. Similiter patet, non solam divinitatem carni nunc esse conjunctam, sed etiam sanguinem atque animam, ex eo, quòd Christus iam nõ amplius moriatur: & denique ex eo, quòd in Cœna Christus Apostolis corpus suum non qualitercunque affectum, neque inanime vel exangue tradiderit; sed idem, quod in mortem tradendum erat, eundemque sanguinem, qui in remissionem peccatorum in cruce fundendus erat. Hoc autem corpus tunc vivebat, & à sanguine reipsa separatum non erat: & ille sanguis tunc in venis erat, Christi vivo corpori conjunctis. Ergo cùm nunc quoque immortalis jam existens Christus, nobis suum corpus & sanguinem tradat, quę in Cruce Patri pro hominum salute obtulit, eaque iam sint animæ conjuncta; liquet, sub panis specie, corpori animam & sanguinem intimè conjuncta esse, & sub forma vini sanguinem corporis venis esse inclusum. Quæ quidem admirabitur, qui signa tantùm attenderit, & nõ rem sub signis latentem. At qui ad rem sub signis inclusam oculos sustulerit, facilè animadvertet, in Christo nullam esse corporis à sanguine, aut sanguinis à corpore separationem; atque Christum totum semel quidem actu esse sub tota specierum quantitate; in potentia verò sub singulis partibus continuis.

Symbolum Athanasii.

Ambro. lib. de iis qui myst. initiantur c. 9.

Ioan. 6.

Rom. 6.

CAP. XVII.

De fructu Sacramenti Eucharistiæ.

Eucharistia duplicem usum habet, Sacramenti & sacrificii.

QVEMADMODVM Eucharistia instituta est in Sacramentum atque sacrificium, ita duplicem habet usum. Nam ut Sacramentum est, fidelibus datur in cibum & potum animæ, quo refici, vitámque spiritualem tueri, ac inter se & cum Christo uniri possint: qua verò ratione sacrificium est, Deo in summæ majestatis ejus recognitionem, debitæque servitutis officium offertur, valetque ad impetrâda quæcunque spiritualia, vel corporalia, temporaliaque aut æterna bona, simul ad deprecanda qualiacunque mala. Cujus rei typus in Agno paschali præcessit, qui etiam utramque Sacramenti & sacrificii conditionē obtinuit.

Fructus sumptionis Eucharist.

QVAM uberes porrò ac multiplices fructus istius Sacramenti sumptio producat, vel inde colligere licet, quòd omnium gratiarum bonorumq; fontem in se admirabili modo contineat. A quo ceu fonte ad alia Sacramēta, quidquid boni & perfectionis habent, dimanat, & ad sumentes amplissima charismatum cælestium munera derivantur. Quos enim usus corpori panis & vinum adferre solent, eos omnes animæ hoc Sacramentum perfectiori modo præbet. Nam animam ac corpus vivificat, Christo nos unit, qui per hoc mysterium nos sibi conjungit, ac in se quodammodo transmutat, divinæque naturæ consortes facit, juxta illud: *Qui manducat me, ipse vivet propter me.* Verbum enim Dei carnem suam vivificam efficit, non secus quàm ignis ferrū candens urere facit. Sumpta itaque Christi caro spiritualē animæ vitā præstat, dum eam spiritu charitatis viventem, à lapsu & peccati morte conservat, ejúsque vires contra tentationū impetus adauget atque corroborat: ac instar cælestis antidoti, ne anima letiferæ perturbationis veneno facilè infici queat, operatur, minoréśque animæ culpas, & quotidianas infirmitates depellit: ac quidquid cupiditatis ardore leviter offendendo animæ decessit, Eucharistia religiosè sumpta restituit; ac insuper, ut rerum divinarum suavitate nimis commoveatur, devotéque in Deum feratur, ac serena conscientiæ pace perfruatur; necnon ut fidelis virtutum officiis delectetur, vitia oderit & in bono constanter perseveret, efficit. Non secus quàm Helias in fortitudine subcinericii panis usque ad montem Dei Oreb ambulavit; unde à veteribus infirmitatis quotidianæ remediū appellatur: ac ligno vitæ, quod à morte præservabat; & mannæ, ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur; atque ignito carboni, rubiginem vetustatis abstergenti, comparatur. Et quidem jure optimo; cùm animæ vitam stabilem reddat, & quotidianos defectus reparet, carnis desideria cohibeat, ardorem libidinis reprimat, ignéq; charitatis animas fidelium magis ac magis inflammet: vitiorum rubiginem detergat; hominis vetustatem renovet; gratiarum incrementum, animóque spiritualem delectationem, & futuræ dulcedinis quandam prægustationem cōferat: ac denique hominem Christo tā secundùm carnem, quàm spiritum arctissimè conjungat, ut *membrum* sit *corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.* Ex quo deinceps consequitur, fideles quoque omnes unum inter se fieri, sicut ait Apostolus: *Vnus panis & unum corpus sumus omnes, qui de uno pane participamus.*

Quos fructus corpori panis adfert, eos animæ Eucharistia.

Aug. lib. 7 confess. c. 10.

Ioan. 6.

Eucharistia in bono confirmat, contra mala est antidotum.

CAP. XVIII.

Cur Eucharistia communio vocetur.

VNDE communio hoc Sacramentum nuncupatur, quia per ipsum & Christo communicamus, & ad invicem unimur, idem corpus, eundémque sanguinem accipientes. Tribuitur quidem etiam Baptismo, quòd nos Christo & ad invicē uniat: *Omnes enim in unum corpus baptizati sumus*; sed aliud est inchoata unitas, consistens in solo affectu; aliud consummata, per quam realis fit conjunctio. Nam aliter sponsa unitur sponso, dum una cum eo caro efficitur, quàm dum sola illi charitate cohæret: præcipuum autem bonum nostrum est, unū esse cum Christo. Sic enim non tantùm bonorū ejus participes efficimur, sed etiam ipsi inhæremus. Quod hominis bonum esse, canit Propheta, dicens: *Mihi adhærere Deo bonum est.* Vnitas autem membrorum Ecclesiæ illud, de quo Psalmista gaudet, efficit: *Parti-*

reps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua quod quanti sit faciendum, ex civili unitate discere possimus. Homo enim quantumvis ingeniosus, robustus, sapiens, ac dives, si solus sit, vix panem & vestes sibi comparare poterit: at si civitati bene constitutæ adhæreat, quævis sibi necessaria facilè comparabit; ab uno quidem cive panem, ab alio vestem, ab alio domum, ab alio defensionem, ab aliis alia quęcunque etiam supra necessitatem acquirens. Quantò verò utilior firma adhæsio cum membris Christi, toto orbe dispersis, quæ variis functionibus, donisque Spiritus sancti, præcipuéque ardenti charitate, atque gemitibus inenarrabilibus sibi mutuò succurrunt? Si enim patitur unum membrum, compatiuntur reliqua: si gaudet unum membrum, congaudent omnia membra. Deinde cùm omnis gratiæ fructus ex Christi passione profluat; quantò magis in hoc Sacramento recolitur Christi passio & repræsentatur, tantò abundantiorem gratiam hoc Sacramentum præ ceteris confert. Alia enim ad aliquem certum passionis Christi effectũ obtinendum instituta sunt; hoc autem præcipuè, ut passionis Christi jugis in nobis memoria remaneret, & perpetuò in mortis dominicæ commemorationem offerretur & sumeretur, nósque Christo arctissimè conjungeret. Quò & pertinet, quòd per modum cibi & potus institutum sit, ut intelligeremus, hoc Sacramentum in vita spirituali omnem effectum habere, quem cibus & potus in vita corporali obtinẽt: corpus nimirum nutriendo, augendo, cõservando, confortando & delectando: quódque sicut absque cibo & potu homo juxta corpus vivere nequit; ita & spiritualiter absque Christi corpore & sanguine vivere nequeat, quæ non solùm animæ, sed & corpori vitam æternam conferunt, juxta illud Christi; *Qui manducat carnem meam, & bibit meũ sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.*

Communio quanta bona præstet.

Vnum membrum alteri succurrit.

Eucharistia per modum cibi & potus cur instituta?

Ioan. 6.

Animadvertendum tamen est, hujus Sacramenti cibum non solùm porrigi instar cibi hominis sani, fortis, ac robusti: sed insuper instar cibi medicinalis, per quem virus antiqui serpentis suggestionibus afflatum depellatur, ortáque ex eo letalis cruditas digeratur, libidinisque fons exsiccetur: non quia primarius Eucharistiæ fructus sit, letalia peccata, quorum homo conscientiam vel affectum habet, remittere (cùm sit viventiũ ac filiorum cibus, non mortuorum) sed quoniam antidotum est, depellens culpas quotidianas, & à peccatis mortalibus præservans, aliáque præstans, quæ ex augmento gratiæ & charitatis (quam secum adfert hoc Sacramentum) consequi solent. Vnde *sensum diminuit in minimis; in gravioribus autem peccatis tollit omnino consensum.* Tantus ergo, támque admirandus cùm sit communionis hujus sanctissimæ fructus, facilè colligimus expedire, non raò, sed frequentissimè hunc cibum, atque præservantem à malis medicinam accipere. Nam ut ait Ambrosius: *Qui semper pecco, semper habere debeo medicinam; quod hic deinceps confirmare aggrediar.*

Eucharistia est medicina sanans & præservans.

Ambro. lib. 4. de Sacra. cap. 6.

Cap. XIX.

De frequenti communione.

Qvamvis populo Christiano, cujus major pars negotiis secularibus implicatur, variisque affectuum fluctibus agitatur, severiorem de crebro Eucharistiæ usu ferre legem minimè consultum Ecclesiæ fuerit visum; attamen ad sępius iterandam Eucharistiæ communionem fideles excitare non destitit, quin hortata est, ut quemadmodum corpori quotidie alimentum sollicitè provident, ita etiam per singulos dies animæ nutriendæ curam gerant, cùm non minùs anima cibo spirituali, quàm corpus ad suam refectionem alimento corporali ad reparandum quotidianas ejus iacturas, ex carnis & spiritus lucta, frequentique lapsu profluentes, indigeat; simúlque à Dæmonum, Carnis, & Mundi insultibus hoc salubri antidoto protegenda sit. Cùm enim in hoc mysterio præcipuum lateat Christianæ religionis somentum, si ex tepore aut fastidio rariùs hoc Sacramentũ frequentetur, iãguescit pietas, facileque inutilem perdit fidem, qui non exercet charitatem. Vnde in illis potissimùm gentibus hæresim invaluisse conspicimus, in quibus antea negligenter ac raò communicabatur. Non enim hoc alimentum corporalium ciborum more nimio usu fastidium parit; sed quò crebriùs adhibetur, eò ardentiùs expetitur, ipsoque animæ vita robustior, gustúsque Do-

Frequens communio utilis, sicut cibo.

Eucharistia crebra sumptio fovet pietatem.

Neglectus communionis hæresis inducit.

mini

mini suavis, conscientiáque pacatior efficitur. Nam verè scripsit Bernardus de hoc Sacramento, quòd sensum diminuat in minimis peccatis, in gravioribus autem tollat omnino consensum: quódque ægris corpus Christi sit medicina, peregrinantibus via, debiles cōfortet, valentes delectet, languorem sanet, ita cundię motus sedet, mansuetos efficiat, ad laborem patientes, ardētes ad amorem, sagaciores ad cautelā, promptiores ad obedientiam, ad gratiarum actionem devotiores. Ob quæ aliaq; quàm plurima divina beneficia, ex crebra Eucharistiæ sūptione dimanantia, frequenter hoc Sacramēto uti consultum est. Ad quod Sapientia Dei nos invitans: *Venite*, ait, *comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Ego diligentes me diligo, & qui manè vigilant ad me, invenient me. Mecum sunt divitiæ & gloria, ut ditem diligentes me & thesauros eorum repleam: & delitiæ meæ esse cum filiis hominum.*

Bernardi sermon. de Cœna.

Proverb. 8. & 9.

Qui ergo amicus est Christo, sæpe ipsum ad se invitet, ac ingredi hospitiū corporis & animæ volentem non repellat, sed cum exultatione admittat, ut frequenti communione cum eo hic inita familiaritate, post hanc vitam in æterna tabernacula ab eo recipiatur. Nam uberem esse hospitii sui mercedem, Christus his verbis indicat: *Qui manducat me, vivet propter.* Et, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Non enim diversorium nostrum per Eucharistiæ mysterium ingreditur dives in omnia Dominus, quin eximia gratiarum munera hospiti suo relinquat, partim pro communionis officio, partim urbabitaculum sibi præparatum dignius exornet. Præterea, cùm Dominus ig nis cō sumens sit, accedentium se pectora inflammat, suáque præsentia vitiorum passionúmque rubiginem excoquit; necnon calores noxios sensim educit: cúmque alimenti qualitates frequenti usu in corpus induci soleant, cum qui Christo similis fieri vult, hoc divino cibo frequētet vesci oportet. Cumque mundus infinitis occasionibus peccandi scateat, qui à peccatis præservari desiderat, hoc audito eò frequentiùs utatur, quò illi graviora peccandi in dies pericula imminent. Nam & quo tempore aër lue infectus est, solent homines adversus instans contagii periculum uti medicina præservativa, præsertim foras egressuri: non autem minor æternæ salutis animæ cura, quàm temporalis sanitatis corporis habenda est. Quemadmodū insuper peregrinus inter hostes iter facturus, sibi diligenter comites & arma providet, quibus munitus vim hostium evadat; ita qui in hujus vitæ decursu inter innumeros visibiles & invisibiles hostes, pro æternæ vitæ bravio decertat, curare sollicitè debet, ne comitatu & armis destitutus, facilè ab invasore vincatur, omnique sua spe frustretur. At quis melior comes eo, qui mundi Principem armis spoliavit, conflictu vicit, ejusque captivos in libertatem asseruit? qui de peccato ac morte, necnon de eo, qui mortis habebat imperium, palàm in cruce triumphavit? cui in Eucharistia existenti adest innumera multitudo Angelorum? Hic profectò si comes fuerit, optata communicanti fortitudinis, aliarúmque gratiarum arma suppeditabit, suáque præsentia inimicorum conatus dissipabit.

Crebra Eucharist. sumptio familiaritatem cum Christo parit.

Ioan. 6. Matth. 11.

Christus hospiti suo dona confert.

Alimenti qualitates crebro usu inducuntur.

Euchar. est medicina præservans à malis.

Euchar. fidelem armat.

Inter hostes arma necessaria, & comites quærendi.

Sæpe igitur ad eam mensam accedendum est, in qua Rex gloriæ sumitur, de qua Regius vates canit: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me.* Eucharistia enim ægrotis medicina est, peregrinantibus diæta, debiles confortat, valentes delectat, languorē sanat, sanitatem conservat, afflictos recreat: at quis infirmus, aut gravi vulnere saucius, frequentē medici accessum non exoptat? Quare verò fidelis non similiter desiderabit Christi optimi medici præsentiam, qui in Sacramento Eucharistiæ omnium morborum remedia secum adfert?

Psal. 22.

Frequens medici accessus infirmo gratus esse debet.

Denique sicut Israëliticus populus annis XL. in deserto usque ad ingressum terræ promissionis, quotidiano usu mannę refici debuit: ita populus Christianus in hujus mundi peregrinatione constitutus, pane cælesti Eucharistiæ ad vitam spiritualem conservandam assiduè indiget: unde & *panis quotidianus* appellatur Eucharistia, quia quotidie sit accipienda. Crebrum itaque hujus Sacramenti usum Dominus commendavit, quando fideles orare docuit: *Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.* Illis namque verbis admonuit, sic unumquemque in dies vivere oportere, ut quotidie hoc Sacramentum dignè possit accipere; sicut observavit Cyprianus: *Hunc panē dari nobis quotidie postulamus, ne qui Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstent;*

Euchar. est panis quotidianus.

Cyprianus serm. 6. de orat. Dominica.

& non

& non communicantes cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. Et Ambrosius: *Si quotidianus est panis, cur illum post annum sumis? Accipe quotidie, quod tibi quotidie prosit; sic vive, ut quotidie merearis accipere.* Et alibi: *Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur: debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur; qui semper pecco, semper habere debeo medicinam.* Hinc Dominus ad crebrū hujus panis usum invitans, eundem quotidianum vocavit, & addidit: *Accipite & comedite: hoc est enim corpus meum:* &, *Accipite & bibite; hic est enim sanguis meus. Hoc facite in meam commemorationem.* Ex qua Christi blanda invitatione ad istius Sacramenti usum, Apostoli post Ascensionē Christi in cœlū, & acceptum Spiritū sanctum, Eucharistiā frequenter sumpsêre, aliisque sic eā frequentandam tradidere; juxta illud Actor. 2. *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis.* Et Apostolus Paulus Corinthios laude dignos prædicat, quòd sæpe ad communicandum convenirent, quanquam in eo reprehendat, quòd non eo quo deberent modo accederent. *Quotiescunque manducaveritis*, ait, ea phrasi denotans, Christianorum Pascha non esse certo tempori anni, sicut Iudæorum fuit, alligatum; sed posse toties Eucharistiam sumi, quoties utilis est; cujus ut indigna sumptio semper noxia damnabilisque, ita digna, quantumvis crebra, imò quotidiana, semper salutaris. Vnde Chrysost. populū Antiochenum alloquens: *Iudæis annuatim beneficiorum monumenta certis solennitatibus alligavit: tibi verò per singulos dies.* Homilia 60. addit, eos contemnere Christum invitantem, qui quotidiani sacrificii participes esse recusant.

Ambro lib. 4. de Sacra. c. 4. & 6.

Christi blanda invitatio ad Euchar.

Act 2. Apostoli perseverant in communione Euchar. 1. Cor. 11.

Chrysost. hom 60. ad Antioch. hom. 61. in Matth. hom. 24. in 1. ad Corinth.

QVANTVM verò emolumenti secum adferat communicatio, Homilia 51. in Matthæum exponit. *Si qui*, ait, *vestimenti Christi fimbriam tetigerunt, convaluerunt; quantò magis corroboramur, si corpus Domini totum in nobis habuerimus? Accedamus igitur singuli ægrotantes magnâ cum fide & fiducia, scientes quòd sicuti frigida accessio sit periculosa: ita nulla vel rara, fames & interitus sit.* Inde consuetudo vetus Ecclesiæ Romanæ fuit, quotidie communicare: cujus testis est Hieron. in fine apologiæ pro libris *contra Iovinianum*, qui Epistola 28. ad Lucinum, refert, Italiç Hispaniæque Ecclesias morem quotidie communicandi observasse; quem tamen ipse neque probat nec improbat. Cui Augustinus consentiens ostendit, laudabiliter posse quempiam quotidie Christum in Eucharistia sumere; aut ex tanti Sacramenti reverentia etiam utiliter posse quempiam nonnumquam à communione cessare, quemadmodum Zachæus & Centurio Dominum, licet nō eodem modo, honorificaverunt; ille cum gaudio in domum suam excipiendo, hic verò profunda humilitate dicēdo: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Contemptum enim solùm non vult cibus ille, sicut manna repudiabat fastidium. Cùm enim *panis* sit *vitæ*, qui rarò communicat, ab æterna vita se procul dimovet, facileque arescit & contabescit, qui obliviscitur comedere panem suum. Frequens autem vitæ participatio nihil aliud est, quàm pluribus modis vivere. Vnde *nos*, ait Basilius ad Cæsariam Patritiam, *quater singulis hebdomadis communicamus.* Ignatius portò etiam sui temporis morem in epistola ad Ephesios exponit: *Date operam*, inquit, *ut crebrius ad Eucharistiam conveniatis. Cùm enim assiduè in idem convenitis, vires Sathanæ destruuntur, & ignitæ ad peccatum ejus sagittæ irritæ revertuntur.* Cui synchronos Martialis Burdegalenses ad frequentē Eucharistiæ sumptionem cohortatur. Anacletus verò summus Pontifex non tantùm frequentem communionem suasit, sed etiam præcepit, ut omnes peracta consecratione communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Tactus Christi salutaris.

Rara communio interitus.

Mos Italiæ & Hispaniæ quotidie communicandi.

Aug. epist. 118. cap. 3. Quotidianā communionem Hiero. & Aug. neque probant neque improbant.

Zachæus & Centurio Christū diverso modo honorarunt.

Euchar. contemptum & fastidium repudiat.

Ex quibus verbis liquidò sequitur, consuetudinem frequenter communicandi ex verbis Christi manasse, ac ab ipsis Apostolis fuisse introductam, initioque nascentis Ecclesiç fuisse observatam, atque deinceps magno populorum consensu, perpetuaque religione usque ad hanc nostram ætatem retentam perdurasse.

De consecra. dist. 2. cap. Peracta.

CAP. XX.

Communicandi tempora Præfectis Ecclesiæ præscribenda Dominus commisit.

QVIA tamen quoties, & quibus temporibus Eucharistiam percipere oporteat, Christus non

Aug. epist. 118.

præ-

præſcrip ſit, ſed Eccleſiæ Præfectis diſponendum reliquit, juxta illud Apoſtoli: *Cetera cùm venero diſponam*: & ſtatuta Eccleſiæ fidelium utilitati ſervire debeant? ideo pro varia hominum côditione, diverſa communicandi tempora conſtituta fuerunt. In primitiva quidem Eccleſia dum univerſi fideles charitate ſinceta ita exardeſcerent, ut ne intermiſſione precibus aliſque pietatis officiis vacarent: quoniam ad ſacra Dominici corporis myſteria dignè ſumenda quotidie parati ut plurimum erant, ideo tunc Euchariſtiâ quotidie paſcebantur, juxta illud Acto. 2. *Omnes qui credebant, erant pariter quotidie perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis.* Quem locum Beda præter alios de Euchariſtia interpretatur: quam poſtea conſuetudinem, fidelium numero creſcente immutati cœpiſſe indicat Anacletus, dictâ epiſtola 2. edicens, ut ſecundùm Apoſtolicas ſanctiones omnes, qui ſacrificio Miſſæ intereſſent, Euchariſtiæ participes eſſent: quod ſuo tempore adhuc obſervatum fuiſſe Dionyſius Areopagita commemorat. *Sumpta*, inquit, *atque demum omnibus tradita communione divina, Pontifex myſteriis finem imponit.* Quod idem atteſtantur Iuſtinus, & Ignatius. Ceterùm adaucto in immenſum populo Chriſtiano, dum in dies charitas tepeſceret, ſatiùs Eccleſiæ viſum eſt, ut populus Chriſtianus non niſi diebus dominicis communicaret, qui mos uſquead Auguſtini tempora permanſit, ut ex Epiſtola 118. liquet. Et Gennadius de Eccleſiaſticis dogmatibus apud Auguſtinum cap. 33. ait: *Omnibus diebus Dominicis communicandum ſuadeo ſi tamen mens ſine peccandi affectu ſit*; ita tamen, ut magis conſilii, quàm præcepti res iſta fuerit. Nam cùm paulatim Eccleſiâ dilatatâ fervor ille primus devotionis refrigeſceret, ratiuſque fideles ad communionem accederent; Fabianus Pontifex Maximus fugientem pietatem aliquouſque ſaeetam tectam retinere volens, ſanxit, ut quotannis ter omnes Chriſtiani Euchariſtiam acciperent, videlicet in feſto Paſchæ, Pentecoſtes, & in die Nativitatis Domini; cujus edictum à Côcil. Agath. c. 38. aliquot poſtea ſeculis confirmatum fuit. Sed tandem poſterioribus ſeculis, Eccleſia Chriſti iam per univerſum orbem propagata, cùm in populo Chriſtiano varii admodum ordines hominum diverſi ſexus, ætatis conditionis eſſent, nec pauciora negotiorum, vitiorumque genera notarentur, evenit, ut nec illa conſtitutio generaliter obſervari facilè poſſet. Quare pia mater Eccleſia omnium fidelium ſaluti conſultum volens, in Concilio Lateranenſi cap. vigeſimoprimo ſaluberrimè decrevit, ut ſemel in anno ſaltem, idque circa feſtum Paſchæ omnes fideles ſacrum Domini corpus acciperent quid negligerent facere, aditu Eccleſiæ prohiberentur. Quod ſtatutum noſtra memoria Concilium Tridentinum renovavit, ſuoque hoc ultimo præcepto Eccleſia priores hac de re canones abrogavit, ut iam non vim habeant præcepti, ſed tantùm conſilii.

Cor. 11.

...ro varia ...minum ...ndis one ...ve;ja com ...unicandi ...pora præ...ripta ſunt

...Acto. 2. ...los primi...iva Eccleſia ...uotidie cô...municare.

Anacletus ...mnes qui ...acrificio ...ntereſſent ...mmu...icâ...e juſſit.

Lib. de Ec...cleſ. Hier. c. 3. p. 2.

Ignatius ...piſtola ad ...phiſios. ...uſtinus Apol. 2.

Mos communicandi die dominico Auguſtini tempore viguit.

Fabian. ter in anno cô municandû decrevit.

Cap. XXI.

Infirmis Euchariſtiæ viaticum providendum.

QVAMVIS autem Eccleſia in ſolo paſchate fideles ad communicandum præcepto conſtringat; attamen peccan periculo ſe infirmus exponeret, qui ſeipſum tam utili ac neceſſario viatico defraudaret. Nam cùm ex hujus mundi Ægypto emigrandum eſt, potentiùs vitæ calcaneo antiquus humani generis hoſtis inſidiatur. Idcóque tunc maximè agni ſanguine fidelis eſt communiendus, ut ab Angelo vaſtante protegatur. Hinc ſtatuunt Concilia, ut in mortis articulo conſtitutis communio provideatur, ne viatico ſibi neceſſario defraudentur. Et Confeſſores, dum pro Chriſto erant ſu... ſuri ſanguinem, pretioſo Chriſti ſanguine præmuniti ſolent, ut copioſus teſtis eſt B. Chriſti martyr Cyprianus. Refert etiam ex Dionyſ. Alexandrino Euſeb. lib. 6. cap. 34. Serapionem abſque Euchariſtiæ ſumptione diſcedere noluiſſe, cujus virtute animam ſuam in cœlum ſublevari noſſet. Vnde magna vigilantia ſolet Euchariſtiæ Sacramentum ad infirmos deferri; & ſi quidem presbytero id forte integrum non erat, conſuevit per Diaconum ad abſentem Euchariſtia tranſmitti, Iuſtino teſte Apologia II. & ſi nec Diaconus haberi poſſet, per fidelem puerû tranſmitti ſolet; quemadmodum Serapion, à Presbytero per puerum tranſmiſſam fuiſſe, dicto loco refert Euſebius. Vtque

ad ægrotos promptiùs qualibet occurrente necessitate deferri posset, in Ecclesiis Eucharistia conservari solet, olim in pastophorio, hoc est, in præpositi templi tabernaculo (ut loquitur Clemens lib. 8. *Apostolicarum Constitut.* cap. 20. & Hieronymus interpretatur in 22. cap. Isaiæ) nunc in loco huic Sacramento reponendo magnificè plerumque constructo. Non enim sola memoria communionis publicæ perceptæ infirmi confirmandi sunt; sed juxta veterem Ecclesiæ morem in extremis constituti, sacramentaliter communicare debent. Nam cùm Dominus libertatem nobis fecerit sumendę in memoriam suæ mortis Eucharistiæ, cùm placuerit quis non intelligat, eam tum maximè sumendam, quando illius multiplici fructu ac præsidio maximè indigemus; ut ejus vigore confortati, ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad cælestem patriam pervenire valeamus: ac eundem panem Angelorum, quem modo sub sacris velaminibus edimus, absque ullo tegumento manducemus? & cum frequentatione mysterii crescat nostræ salutis effectus, ac eruti de potestate tenebrarum transferamur in regnum filii Dei? Non enim aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm ut in id, quod sumimus, transeamus; & in quo mortui & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, atque spiritu & carne cum eo appareamus in gloria.

Pastophoriū quid significet.

Coloss. 3.

CAP. XXII.

Frequens communio non solis Ecclesiasticis, sed & laicis suadenda.

TANTUS ergo tamque admirandus cùm sit communionis hujus sanctissimæ fructus, stupẽda est plurimorum Christianorum socordia, qui semel tantùm in anno, vel admodum tarò, hunc vivificum cibum salutaremque medicinam, stulto pavore inducti, sumere curant: solisq; Sacerdotibus aut religiosis personis hujus Sacramenti sumptionẽ relinquunt, quasi non & laicis hoc dulce epulum à Domino sit pręparatum. Certè meritò Christiani omnes die Dominico, quo Deus mundum creavit, & luce ornavit, hominemque lapsum per Christi resurrectionem & Spiritus sancti missionem ad æternam vitam reparavit, hujus Sacramenti participes esse deberẽt: cur enim fidelis quisque, qui eam Dei timore suam regit familiam, neminemque in officio suo defraudat, perjuria, juramenta vana, ebrietatem, aliáque misericordiæ opera pro suo modulo exercet, ab hoc Sacramento abstineat? An conjugium, vel aliquod humano generi ad corporales commoditates necessarium officium in crimen vocatur? quòd si non singulis hebdomadis, saltem secunda quaque, aut tertia, vel in majoribus nostræ redemptionis festivitatibus, ut sunt Nativitatis Christi, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis Domini, Pẽtecostes, Corporis Domini, ac Deiparæ Virginis festa, & omnium sanctorum, quisque ad tam singulare convivium festinet, quo sic paulatim ad sæpius sumendum proficiat. Ad cujus convivii frequentationem Cyrillum piè nos invitantem audiamus: *Nos* inquit, *si vitam æternam consequi volumus, si largitorem immortalitatis in nobis habere desideramus, ad recipiendam benedictionem libenter concurramus, caveamúsque, ne loco laquei damnosam religionem diabolus nobis prætendat.* *Rectè*, inquit, *dicis; scriptum tamen esse non ignoramus, judicium sibi comedere & bibere illum, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè; ego igitur probo meipsum, & indignum invenio: quando igitur quicunque tues, qui ista dicis, dignus eris? quando Christo teipsum offeres? nam si peccando indignus es, & peccare non desinis, (quis delicta intelligit?) expers omnino eris hujus vivificæ sanctificationis. Quare pias quæso cogitationes suscipias, studiose, sanctéque vivas, & benedictionem participes, quæ mihi crede non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim Christus in nobis manens sævientem membrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus peccatis simus, considerat, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, qui animam suam pro ovibus posuit, ab omni nos erigit casu.*

Frequens communio etiam laicis consulta.

Cyrill. lib. 4. in Ioan. ca. 17.

(* * *)

CAP. XXIII.

Non est omittenda prætextu reverentiæ communio.

Rara cōmunio per se ad Christi reverentiam non pertinet.

Chrysost. hom. 5. in 1. ad Timoth.

NE quis autem arbitretur, intervallo temporis longiore cōstare meritum, atque ad singularē pertinere sacramenti reverentiam, tutissimè cælestem illam adire mensam, cùm tēpestivum accessum sola cōscientiæ integritas efficiat; Chrysostomi hac de re disputationem audiat: Hoc inquit, est, quod universa perturbat, quia non munditia animi, verùm intervallo temporis longiori meritū putas, summamque arbitraris reverentiam ac religionem, si non sæpius cælestē illam mensam adeas. Ignoras, quoniam indignè accedere, etiãsi semel tantū māiat, te supplicio tradet: dignè verò etiãsi sæpe accedas, salutem inde conquires? Nō est audaciæ, sępius accedere ad dominicam mensam; sed indignè accedere, etiamsi semel tantùm quisquam in toto vitæ tēpore accedat. At nos adeò stolidi sumus, ut cùm innumera per totum annum scelera perpetremus, nihil ea curemus exuere; cęterùm satis arbitramur, si non assiduè præsumamus, atque cōtumeliosè Christi corpus attingere: neque intelligimus miseri, quòd hi, qui cruci Christum affixerunt, semel tantùm id fecerunt. Non igitur quia semel tantùm crucifixerunt, minus idcirco delictum est: & qui Christū prodidit, semel tantùm prodidit; nunquid ergo illū supplicio eripuit? Quid igitur hanc rem tēporis lege metimur? tempestivum tempus accedendi, mūdiria consciētiæ est. Nihil habet amplius, quod in pascha cōsūmatur mysterium, quàm quod continuò celebratur: unum quippe atque idem; eadem Spiritus sancti gratia, semper pascha est sive sexta feria, sive sabbato, sive in Dominica die, sive in celebritate martyrū, eadem litatur hostia, idem sacrificium consūmatur. Quotiescumq; enim mãducabitis panē hunc, mortem Domini annunciabitis: nulla observatione tēporis sacrificiū circumscribere voluit. Et Homilia 28. in priorē ad Corinthios eos reprehendens, qui non tam puritatis conscientiæ, quàm solennitatis rationem in sumendo hoc sacramēto habebant; non quemadmodum nunc facimus, inquit, tēporis gratia accedētes magis, quàm animi studio neque ut præparati ad vitia nostra expurganda cōpunctionis pleni accedimus; sed ut in solēnitatibus simus, quando omnes adsunt consideramus. Sed non ita Paulus præcepit, sed unum tempus novit & conveniendi, & cōmunionē sumendi, ipsam conscientiæ puritatem, & ita purum illud attingere sacrificium, non pigrè disponi, & miserè cogi propter solennitatē accedere, neque rursus cōpunctum & præparatum impediri, eò quòd non sit solennitas. Solēnitas enim bonorum operum est demonstratio, animæ puritas, vitæ rectitudo: quæ si habueris, semper celebrare poteris solēnitatem, & accedere. Quibus verbis luculenter tradit, salutare atq; consultū esse, ad cōmunionem sæpe accedere, idque citra ullum periculum fieri, dūmodo probatus accedas, juxta illud Apostoli: *Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Vbi nullū alium iudicē, præter teipsum Apostolus proponit. Tu itaq; discussa examinataq; conscientia, si te nullius peccati letalis conscium esse deprehenderis, confidenter adito ea mysteria, non festis, non profestisq; diebus, sed quovis tēpore, cùm te purū dignumq; cōpereris. Si autē peccati mortalis consciētia te reprehenderit, scopis pœnitētiæ labes abstergc, animā cōtritione atq; cōfessione repurga.

Id in sacrificium in paschate, & quotidie.

Chrysost. hō. 28. in 1. ad Cor. & in oratione de S. Philogonio.

1. Cor. 11.

CAP. XXIV.

Qualis præparatio sit communicaturo necessaria?

1. Cor. 11.

EX Apostolo Corinthios admonente, ut sumpturus venerabile corpus Domini, illud dijudicet, ac probet seipsum, deniq; in dominicæ mortis memoriam cōmunicet, edocemur, tria his, qui Eucharistiæ sacramētū dignè suscepturi sūt, esse necessaria.

Tria cōmunicaturo necessaria. Primum: Dijudicatio. Aug. epist. 118.

PRIMVM, ut diiudicent, hoc est, interprete Augustino, *discernant ab aliis cibis veneratione singulariter debita*: hoc est, firma fide credant, esse Dominicum corpus, quod in altari offertur, & ex altari datur, & tanquam verum Domini corpus mente atque corpore adorent.

Secundum: Sui probatio.

SECVNDVM est, ut cōmunicaturus probet seipsum, num verè Christi amicus, nuptiali veste indutus sit: hoc est, discutiat seipsum, an Christi sponsi gloriam quærat, & non potiùs terrena & caduca. Item, an verè bonam voluntatem habeat in omnibus bene & laudabiliter conversandi: utrùm iustificatus ex fide pacem habeat ad Deum: num

cor eius reprehendat eum de aliquo crimine, super quo reconciliationem apud Deum non obtinuerit. Si enim adhuc propositum peccati letalis apud se deprehenderit, aut priùs admissi peccati reatum, à quo nondum absolutus sit, talis cùm necdum se Deo reconciliatum confidere queat, sacrilegij reus erit, si corporis Domini sumptione Christo se amicum coniunctúque testetur. Imò, ut ait Apostolus, *reus erit corporis & sanguinis Domini*, nimis scilicet indignè tractati atque cōtempti. Ideoque huiusmodi, non vitam, sed iudicium atque damnationem sibi sumit, quoniam damnabile sit, aliud sacramentis significare, & aliud in corde gestare. Talem verò Ecclesiastica consuetudo probationem necessariam esse declarat, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantùvis sibi contritus videatur esse, absq; præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs sacerdotibus, quibus ex officio celebrare incubuerit, perpetuò servandū est, modò confessoris copia illis non desit. Quòd si necessitate urgente sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum poterit, confiteri tenetur, ut Synodus Tridentin. sessione 13. capite 7. *Doctrinæ*, & canone 11. definivit. Quare pastores, quibus sacramenti huius dispensatio credita est, ijs quos in peccato letali constitutos noverint, ubi negare illud commodè potuerint, administrare nequeunt. Publicum verò peccatorem impœnitentem, sive occultè sive publicè Eucharistiam petat, repellere debent. Occulto peccatori occultè petēti etiam neganda est; si autem publicè dari eam sibi postulet, concedenda est. Nam subditum pro crimine occulto non licet infamiâ aspergere, vel contumelia afficere; nec sunt facienda mala, ut eveniāt bona. Proinde nefas est sacerdoti peccare, ne subditus irreverenter sacramentum accipiat.

Probatio sui ipsius exigit, ut consciens peccati letalis confiteatur.

Concil. Tredent. sess. 13. cap. 7 & can. 11.

Publico peccatori impœnitēti sacramentum Euchar. denegandum est.

Occulto peccatori publicè sacramentum petenti, dandum est.

TERTIVM communicaturo necessarium est, in dominicæ mortis cōmemorationem Eucharistiā sumere. Nam pro summo redemptionis beneficio, morte crucis per Christū parto & obtento æquissimum est, ut communicaturus Deo maximas gratias agat, precetúrque, ut Dominici corporis virtute Christi passionem deinceps imitetur, nec sibi vivat, sed ei, qui pro ipso mortuus est, ac resurrexit; agnoscatque, vitam ac salutem se Dei gratuitā bonitate per Christum consequi, ac ab eo in omnibus pietatis operibus dependere, ita ut absque eo nihil veræ pietatis facere possit. nec ad regnum Dei pervenire. In quo deficiunt, qui simul ac communicarunt, non imitatione Christi, sed vanitatibus mundi se occupant; quos tamen desperatio à frequenti communione subtrahere non debet, ne à mūdi vanitate penitus opprimantur; sed Apostolorum potius exemplum imitari decet, qui statim à communione graviter quidem lapsi sunt, Christum deserentes, atq; etiam negantes; sed mox cōsurrexerunt, ac paulatim in fide & pietate robustiores effecti, mundū cum suo flore contempserunt quod per sacrosanctam corporis Dominici cōmunionem homini maximè confertur.

Tertium: Dominicæ mortis commemoratio.

Ioan. 15.

CAP. XXV.

Communicaturo non tantùm animi, sed & corporis ratio habenda.

PORRO dignè communicare volenti, non animi tantùm, sed & puritatis corporis ratio habenda est. Nā ex Apostolica doctrina Spiritui sancto in honorem tanti sacramēti placuisse discimus, quod per universū orbem terrarum observat Ecclesia, ut scilicet ieiuni ad sacram mensam accedamus, ita ut à media præce dētis diei nocte usque ad tempus communionis nihil comedere aut bibere liceat. Quo facto intelligi datur, Christum, eiúsque amorem primum in cordibus nostris sortiri debere locum; iuxta illud: *Quærite primùm regnum Dei, & cetera adijcientur vobis*: tū etiam, ut sobria rempetantiq; mente accedendo manifestemus, quàm alienū ab hoc mysterio esse conveniat ebrietatis, crapulæ, aut fœdi vomitus periculum; de quo vitio Apostolus reprehendens Corinthios ait: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est.* Cuius rei nec in veteri testamento figura defuit, cùm Levitici 10. cautum reperiatur, ne filij Aaron in tabernaculum ingressuri, vinum, siceram, vel aliud quodcunq; inebriare posset, degustarent. Quod ipsum Ecclesia voluit ita severè observari, ut ne quidem Presbytero sæpius Missam celebraturo ablu-

Communicaturus sit ieiunus.

Aug. epist. 118.

Ebrietas & crapula absint à communicaturo.

1. Cor. 11.

Levitis tabernaculum ingressuris siceram bibere non licuit.

Concil. Bracarense 2. c. 10.

ablutionem calicis in priore missa sumere permiserit; insinuans, propter sacramenti venerationem non solùm jejunium ecclesiasticum ad macerationem carnis institutũ requiri, (quod sumptione pharmaci medicinalis, aut rei modicæ non multùm nutrientis minimè violatur,) sed etiam jejunium naturæ; quod exigit, ut nihil omnino sive per modum medicinæ, sive cibi aut potus, ab initio diei naturalis (quod à media nocte Ecclesia Romana computat) usque ad tempus communionis sumatur. Vnde post medicinæ sumptionem (extra casum necessitatis) Eucharistia sumi non debet. Si verò reliquiæ ciborum inter dentes subinde remanentes, vel guttulæ liquoris, dũ os abluitur, forsitan manè transmittantur, cùm id non per modum cibi aut potus, sed potiùs salivæ fiat, huius sacramenti receptionem non impediunt quemadmodũ nec quod ante mediam noctem sumptum est, quamvis postea somnus non interveniret.

Ieiunium nõ solùm ecclesiasticum, sed & naturæ communicaturo necessarium.

Post medicinam sumptam extra necessitatis casum communicare non licet.

Cavendum tamen sedulò est, ne somni defectus vel indigestio mentem sic perturbet, ut ad Eucharistiæ sumptionem ineptum hominem reddat, quod illa plerunque solet efficere, quæ ex crapula vel ebrietate promanat. Postulat insuper tanti huius sacramenti dignitas & reverentia, ut qui matrimonio legitimè coniuncti sunt, die communionis ab uxorum complexibus abstineant, exemplo Davidis, qui panes propositionis Domino sacrificatos, à Sacerdote Achimelech accepturus, seà mulieribus ab heri & nudiustertius continuisse professus est. *Et quidem si de mulieribus agitur*, inquit, *continuimus nos ab heri & nudiustertius, & fuerũt vasa puerorum sancta*. Hinc Apostolus hortatur coniuges, ut à mutuo debito poscendo abstineant ex consensu ad tempus, orationis causa; quod tamen consilii est, non præcepti; ideoque post debitum exactum vel redditum sumi citra culpam hoc sacramentum quandoque potest: nam nullum est communionis absolutum impedimentum, nisi peccatum letale, vel excommunicatio. Vnde pollutio nocturna, sive in somno, sive in vigilia, sive involuntaria, sive liberè procurata, post legitimam peractam pœnitentiam, non ex necessitate, sed ex quadam decentia sacramenti Eucharistiæ sumptionem impedit, propter nonnullam scilicet corporis fœditatem, subsequẽtemque mentis evagationem. Cuius rei typus in veteri lege præcessit, quæ in Levitico sic habet: *Vir de quo egreditur semen coitus, immundus erit usque ad vesperam*. Ex qua legis dispositione Beatus Gregorius concludit, post nocturnam vel diurnam pollutionem à communione humiliter esse abstinendum, nisi fortè ministerij necessitas, vel alia quæpiam iusta causa aliud exigat. Cui venerabilis Beda consonat. Verũque sequuti scholastici Doctores, magno consensu tradunt, post pollutionem, ob reverentiam tanti sacramenti, spatio viginti quatuor horarum saltem à sumptione Eucharistiæ abstinẽdum esse, ut interea sensuum vires in ordinem revocentur.

Communio requirit castitatem.

1. Reg. 21.

1. Cor. 7.

Abstinentia ab usu coniugali consilium, non præceptum.

Pollutio quatenus communionem impediat.

Levitici 15. Deut. 23.

Gregor. lib. 12. epist. ultima cap. 11.

Beda lib. 1. histor. Anglic. cap. 27.

Postremo ad nonnullam eiusdem sacramenti Eucharistiæ reverentiam pertinet, quòd communicaturus in habitu nitido juxta suæ vocationis rationem prodeat, ut ornatu corporis, mentis dispositionem ostendat: nam plerumque exterior honestatis forma, interioris hominis speciem adumbrat. Postquam verò homo ita seipsum præparaverit mente atque corpore, de pane illo edat, & de calice bibat, & vitam hauriet à Domino. Alioquin indignè accedens, reus erit corporis Domini à se contempti; quia videlicet tanti mysterij sacramentum pro vili despexit. Nam si in linteum aut vas sordidum corpus Christi absque sacrilegio nemo possit mittere; quantò indignius est, illud in corpollutum immittere? cùm illam immunditiam Deus super omnia execretur. Nec sanè mysterio caruit, quòd Ioseph ille iustus Domini corpus, syndone mũda involutum in sepulcro novo sepelivit: præfigurabat enim, corpus Domini accepturos mundam debere mentem habere & novam; nec decere, corpus Christi vivum & gloriosum excipi conscientia nisi nitidissima. Si enim Centurioni meritò laudi datur, quòd se Christi præsentia indignum humiliter agnoscens protulerit: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*; an non vituperio dignus habebitur, qui eundem Dominũ in sacramẽto, ad sanandos animæ morbos venientem, impuro cordis hospitio recipit? Qui veste nuptiali destitutus, se in conviviũ ingessit, graves suæ temeritatis pœnas luit, ac in carcerem conjectus fuit; an non longè

Habitus nitidus communicaturum decet.

Leo serm. 9. de quadragesima.

Matth. 28.

Matth. 8.

Matth. 22.

gè majore animadversione dignus est, qui Regem gloriæ se in cibum dantem inquinata mentis veste contegit? In veteri lege agnus paschalis, qui nostri sacrificii figuram evidentissimam præferebat, non nisi a purificatis manducari poterat, nec maculam habens panes offerre Deo suo permittebatur: imò ne quidem illis vesci: *homo enim*, ait Deus, *qui accesserit ad ea quæ cõsecrata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino*: a castris enim immundus segregandus erat, & Oza, qui religiosa quadam temeritate Domini arcam attigit, confestim ultricem Dei manum sensit. Israelitæ legem veterem accepturi, emundare se jubentur, & Sacerdotes tabernaculum testimonii ingressuri, manus & pedes aqua lavare, ne moriantur. Si umbræ illæ nostrorum mysteriorum tantam religionis observantiam requirebant, quantam fons ipse sanctitatis puritatem, vt dignè recipiatur, exigit? Quod in Græcis Liturgiis Diaconus clamore isto innuebat, *Sancta sanctis*; iis verbis à mysterio removens catechumenos, omnésque flagitiorum labe coinquinatos, qui scilicet vel non essent baptismo abluti, velut Christus tradidit, non crederent, aut saltem non ita viverent. Conqueritur D. Cyprianus, quosdam post lapsum ante expiata delicta, ante exomologesim factam, ante purgatam sacrificio & manu Sacerdotis conscientiam, vim intulisse corpori Domini, eósque plus eo modo in Deum ore deliquisse, quàm Christum negando affirmat. Vnde fervente zelo pietatis in primitiva Ecclesia, Philippum Imperatorem primum Christianum à communione repulsum fuisse legimus, donec sua peccata confessus esset, atque satisfactione condigna expiasset: cujus rei testes sunt Eusebius & Nicephorus. Pari constantia S. Ambrosius Theodosium illum Magnum Imperatorem, à cæde Tessalonicensium redeuntem, à communione seclusit, nec nisi publica pœnitẽtia peracta reconciliatum ad sacra mysteria admisit: noverat enim, purissimam esse debere animam, quæ tantum hospitem exciperet. *Si enim accedere Regem, vel deosculari ore graviter olente non audes*, ait Chrysostomus, *Regem cælorum anima tua vitiis olente impudens osculàris?* Et ad Antiochenos: *Si merito contra proditorem indignaris, quòd Dominum impuro osculo contigerit considera, quod tu polluta suscipis anima post tot beneficia, lupus agnum comedis, tanquam ovis pasceris, & tanquam leo diripis.* Quare monens communicaturos Augustinus: *Innocentiam*, inquit, *ad altare apportate.* Et regius vates: *Lavabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine.* Vnde Christus Apostolis sacra mysteria traditurus, eorum pedes lavit; & Sacerdos post Missam catechumenorum, aqua manus abluit, in typum, quòd sacra mysteria non nisi ab omni peccatorum labe puris confici, sumíque debeant. Venialium quidem peccatorum, quæ vitam animæ in charitate consistente nõ tollunt, sed eius fervorem debilitant, ac languorem inducunt, quamvis ante hujus Sacramenti sumptionem expurgatio per confessionem non sit absolutè necessaria, est tamen consulta; quoniam Sacramenti reverentia exigit, ut serio quisque operam det, ut à peccatis repurgatus dignè accedat: non quòd æqualitatis aut meriti dignitas requiratur (qua scilicet tantum donum mereri possit) sufficit enim dignitas, quam pro sua fragilitate habent justi, quę potius est non indignitas, quàm dignitas. Vnde communicaturi Centurionis vocem usurpare solent: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*; & Patriarchæ Iacob: *Domine, minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tuâ, quã exhibuisti servo tuo*; ac Davidis: *Domine, quid est homo, quòd memor es eius*: & 2. Regum 6. *Quis ego sum, &c.*

Num. 9.
2. Parab. 30.
Ref 21.
Levit. 22.
Deut. 32.
Lib. 2. Reg. cap. 6.
Exod. 30.
Cypr. serm. de lapsis.
Animi puritas ad communionem necessaria.
Eusob. lib. 6. histor. c. 25.
Niceph. lib. 5 hist. c. 25.
Lib. 12. c. 41.
Hom. 3. ad Ephes.
Tract. 26. in Ioan.
Psal. 25.
Ioan. 13.
Manuum lotio quid significet
Matth. 8.
Gen. 32.
Psalm. 8.
2. Regum 6.

Cap. XXVI.

Vtrùm Eucharistia sub utrâque specie sumi debeat?

Anno MCCCCXII. Pragæ, authoribus Petro Dresdensi & Iacobello Misnensi, exortam fuisse contentionem de necessitate cõmunionis sub utrâque specie, refert lib. historiæ Bohemicæ ca. 35. Æneas Sylvius: Iacobello enim (litterarum doctrina & morum præstantia claro) prædicante, ne laici communionem calicis (sine qua salvari nemo posset) quoquo pacto deinceps negligerent, (eùm Eucharistiæ Sacramentum apud Ioannẽ dicentem: *nisi manducaveritis carnẽ Filii hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis*; sub duplici specie panis vinique sumi jubeatur:) omnes, inquit, hæretici cõsenserũt, haud modica

Bohemi utramque speciem necessariam docuerunt.

gestien-

ſtientes lætitia, quòd articulum inveniſſent, in Evangelica lege fundatum, per quem Romanæ ſedis vel ignorantia vel nequitia coargui poſſet. Eademq; Huſſitarum hæreſis poſtea Luthero placuit, qui articulo 16. aſſerit, laicis ſub utraque ſpecie communicandum eſſe, nec proptereа Bohemos hæreticos & ſchiſmaticos eſſe. Nec deſunt alij hîc muſſitantes hæretici, quòd plus emolumenti ac fructus ex vtrâque ſpecie ſumpta, quàm ex altera tantùm proveniat, ideoque calicem non poſſe aliqua conſuetudine vel lege cuivis petenti negari. Contra quos omnes ſtatuimus, neque ex ratione ſacramenti, neque ex fructu, neque ex Chriſti præcepto neceſſitatem ſumptionis utriuſque ſpeciei colligi poſſe: non quidem ex ratione ſacramenti, quod licet pleniùs, exactiùs, & diſtinctiùs mortem Domini commemoret, unionemque fidelium inter ſe, atque cum Chriſto, ſpiritualemque animarum refectionẽ ſignificet ſub duabus ſpeciebus, quàm ſub una; tamen ſub una ſpecie verum conſiſtit ſacramentum, re contenta, effectuque integrum. Nam ſola panis ſpecies, ſeorſim à ſanguine exhibita, mortem Domini ſatis annunciat: quod Chriſtus inſinuavit, quando poſt conſecrationem dixit: *Hoc facite in meam cõmemorationem*. Et Apoſtolus utrique huius ſacramenti ſpeciei ſeorſim acceptæ convenire illud Chriſti docet: *Hoc facite in meam commemorationem*: ſimiliter ex unius conſecrati panis participatione fideles unum corpus fieri cum Chriſto ac inter ſe tradit. Nec obſcurè ſpiritualis animarum refectio ſola vel panis, aut vini, ſeu potus perceptione ſignificatur, cùm in oratione Dominica panis, genus omne alimentorum denotet, & in animæ refectione potus à cibo, vinum à pane, ac ſitis à fame, non differant. Vnde ſcriptura contra ſpiritualem ſitim aut famem remedium nunc in pane vitæ, & intellectus, alias in aqua ſapientiæ, aliquando in pane, qui de cælo deſcẽdit, nonnunquam in vino regni Dei, vel aqua ſaliente in vitam æternam, & poſtremò in potu & cibo iuſtitiæ conſtituit. Quoniam ſicut corporea ſubſtãtia potu & cibo nutritur & vivit, ita vita ſpiritus iuſtitiæ alimento fovetur. Vnde perſpicuum eſt, ſub qualibet ſacramẽti parte, atque in altera ſeorſim ſpecie totum atque integrum Chriſtum, verumque ſacramentum ſumi, nec plus aut minus ſub una ſpecie, quàm ſub duabus contineri aut tradi, præter illuſtriorem quandam Dominicæ mortis, & ſpiritualis noſtræ refectionis ſignificationem, quæ non cuivis Chriſtiano, ſed tantùm Sacerdoti, oblatione incruenti Sacrificii, exactiſſimè mortem Domini exprimenti neceſſaria eſt.

Lutherus Bohemis ut reſſit.

Vtriuſque ſpeciei ſumptio non eſt neceſſaria.

Sub una ſpecie verũ conſiſtit ſacramentum.

Lucæ 22. 1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

Fames & ſitis, atque cibus & potus animæ non differunt.

Eccleſiaſtici 15.

Ioan. 4 & 6.

Non plus effectus reperitur in duabus ſpeciebus quàm in una, quoniam una res eſt.

QVOD verò ſub altera ſpecie tantundem, quantum ſub utrâque contineatur, ex Chriſti actione & ſacramẽti Euchariſtiæ inſtitutione convinci poteſt. Nam Chriſti actiones in ſingularum ſpecierum benedictione fuerunt abſolutæ, diverſæ, atque a ſe invicem independentes. Siquidem iuxta B. Lucæ & Apoſtoli narrationem, inter cœnandum panem accepit, benedixit, fregit, deditque diſcipulis ſuis, dicens: *Accipite & comedite, hoc eſt enim corpus meum: hoc facite in meam commemorationem*. Poſtquam verò cœnatum eſt, calicem conſecravit, ac diſtribuit dicens: *hoc facite, quotieſcunque bibetis in meam commemorationem*. Quæ Chriſti verba ſacramenti operatoria, ſenſum proprium ac ſignificationem ab aliis independẽtem obtinent, non minùs quàm materia panis & vini duplex & diſtincta per ſe conſiſtit. Proinde ſicut confectio unius ſpeciei, ita exiſtentia ſacramenti ſub una ſpecie ab alterius ſpeciei conſecratione, aut exiſtentia non dependet. Quinimò poterat Dominus Euchariſtiæ ſacramentum in una ſpecie inſtituere; ſed ad clariorem unius refectionis ſpiritualis expreſſionem, ſuæque mortis commemorationem, duas ſpecies elegit: quæ tamẽ unam & eandem rem, tanquam externi ſymboli partes integrantes ſignificarent ac efficerent; ac quidem non per ſignificationem animum excitantem, ſed per vim operativam, à Chriſti corpore & ſanguine, contentis ſub ſpeciebus externis, manantem. Nam ſacramenti Euchariſtiæ operatio non à quantitate ſymboli externi, nec à diſtinctiore ſignificatione pendet vel oritur; ſed à re ſub externis ſymbolis contenta, hoc eſt, à Chriſto omnium gratiarum fonte, qui unus & idem continetur ſub qualibet ſpecie, & ſub qualibet ſpecierum parte. Vnde ſequitur, non plus ſpiritualis fructus produci à duabus ſpeciebus, quàm ab una, cũ idem gratiarum fons, ſive per unam, ſive per duas ſpecies exhibeatur, idipſumque pro ſuo placito operetur: quemadmodum eiuſdem va-

Tantum continetur res ſub una ſpecie quantum ſub duabus.

Chriſti actiones ſunt independentes in conſecratione ſpecierum.

Sicut confectio unius ſpeciei ab altera non dependet: ita neque exiſtentia ſacramenti ſub una ſpecie.

Duæ ſpecies ſunt ſacramenti partes integrantes.

Operatio ſacramenti Euchariſt. nõ à ſignificatione, ſed re cõtenta oritur.

loris est baptismus, sub una vel trina mersione collatus. Non est itaque necessariæ utriusq; speciei sumptio, ratione significationis, multò minùs ratione fructus & utilitatis, cùm in altera speciei tantum sit vigoris & efficaciæ ad hominem vivificandum, quantum est in utrâque: imò etiamsi caro Domini absque sanguine esset sub panis specie, tam efficax esset unica species, quàm utraque. Quod insinuans Dominus, ait: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.* Virtus enim carnis & sanguinis Christi à divinitate promanat; *caro enim nō prodest quidquam*, videlicet sola; *Spiritus est qui vivificat*, id est, divinitas latens sub carne, quæ non minùs carni Christi à sanguine separatæ in sepulchro iacenti unita erat, quàm nunc in cælo. Vnde Christi corpus mortuum, diabolum eludebat, mortuosque suscitabat, ut Athanasius & Ambrosius tradunt. Ideo Paulus soli panis sumptioni plenum Sacramenti effectum tribuit: *Vnus panis & unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Alio loco calici similiter plenum effectum assignat: *Omnes*, ait, *in uno spiritu potati sumus*; hoc est, omnes potu sacro unus spiritus effecti sumus, & omnes unum corpus pane sacro. Quòd si unū corpus, ergo & unus spiritus: & si unus spiritus, ergo & unum corpus. Et Apostolus ad Corinthios apertè insinuat, Christum non mutilum, sed integrum sub qualibet specie contineri, ac unum & idem per unam speciem & per duas operari. *Quicunque*, ait, *manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Non ait, Reus erit corporis aut sanguinis sed, *corporis & sanguinis Domini*, quoniam videlicet per naturalem concomitantiam, ubi corpus Domini est, ibi & sanguis est; & ubi sanguis, ibi & corpus. *Christus enim iam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur.* Quisquis ergo nunc sumit carnem Domini, etiā bibit ejus sanguinem; licet non Sacramentali specie, at tamē reipsa, & quoad effectum, ut decreto Concilii Tridentini sancitum est: *Si quis negaverit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem sub una specie panis sumi, anathema sit.* Cujus rei ignorantia Capharnaitas & Nestorianos impulit ad opinandum, quòd Christi caro à sanguine, sicut Sacramento, ita & reipsa separetur. Nec alia res Bohemos ad petitionem calicis permovit, nisi quòd arbitrarentur, communicando sub una specie panis, sola Christi carne se pasci, sanguine autem ejusdē se privari. Quorum errorem volens Ecclesia prorsus abolere, potiùs rebus ac factis, quàm contentiosa disputatione communionem sub una specie generalis Concilii Constantiensis decreto comprobavit, ac postea in Basiliensi & Florentina, & Tridentina Synodis confirmavit, ejúsque decreti fundamentum esse declaravit, quòd integer Christus tam sub una specie, quàm sub duabus contineatur. Ex cuius etiā fundamenti vel ignorantia, vel pertinaci denegatione VVicleffitæ, Hussitæ, Calvinistæ, reliquaq; sacramentariorum portenta, quæ significativam & tropicam tantùm Christi corporis præsentiam in Eucharistiæ Sacramento agnoscunt, non tantum uni parti, quantum utrique speciei tribuere possunt, cùm necessariò illis cum parte signi, etiam rei pars depereat, quia vim omnem Sacramenti in significatione, non autem in Christi præsentis operatione constituant, atque certum sit, expressioribus signis fidem vehementiùs excitari. Sed Ecclesia Catholica, quæ res signis præfert, & ita signa respicit, ut magis rem & operationem, ac fructum attendat, à Christo & Apostolis edocta, fructum communionis potissimùm à Christo, ejúsque passione pendere, integrumque Christum sub utrâque specie verè, ac realiter contineri, firma fide tenet, tantundem esse vigoris & efficaciæ ad hominem vivificandum in una specie, quantum sub utrâque. Ceterùm quia sectarii prætendunt, Christū aliud præcepisse, discutiendum hoc paullo latiùs est.

Athanas. in epist. ad Epict.
Ambro. super Lucam.
1. Cor. 10.
1. Cor. 12.
1. Cor. 11.
Conc. Trid. sess. 21. can. 3.
Integer Christus sub una specie continetur.
Sectarii vim omnem Sacramenti in significatione non autē in operatione collocāt.

Cap. XXVII.

Vtrum à Christo præceptum sit, utramque speciem sumere?

EX Christi exemplo, qui Sacramentum Eucharistiæ sub utrâq; specie instituit ac dispēsavit, colligūt Hæretici, utriusque speciei usum omnibus fidelibus necessariū, & à Domino præceptum esse: sed nullius momenti hoc argumentum esse vel inde liquet, quòd multa sunt in usum à Christo instituta, quæ tamen non sunt omnibus præcepta; ut matrimonii Sacra-

mentum; multa quoque in prima Sacramenti institutione à Christo fuêre observata, quæ tamen postea observari noluit, putà quòd post cœnã, duodecim Apostolis tantùm, qui viri & nõ feminæ erant. Hæc enim & alia accidẽtaria, quæ modum sumendi Sacramẽti concernunt, Ecclesiæ Præfectis disponẽda commisit, juxta illud Apostoli:

1.Cor.11.

Cetera cùm venero disponam à quo motem communicandi sub una specie profluxisse credimus. Testatur enim

Act.21.

Lucas, Beatum Paulnm una Sabbati conventum celebrasse ad frangendum panem. *Frangebat autem Apostolus panem*, ait Augustinus epistol. 80. *sicut frangitur in Sacramento corporis Domini.* Nam de Sacramenti Eucharistiæ distributione hîc agi, temporis circumstantia demonstrat: *una Sabbati*, hoc est, die Dominica. Siquidem in primitiva Ecclesia conventus sacri à fidelibus die Dominica celebrabantur ad percipiẽda sacra mysteria, ut refert Iustinus martyr apologia 2. Idem ostendit phrasis Apostoli 1. Corinth. 10. *Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?*

Act.2.

Quo sensu & Beatus Lucas Actor. 2. scribit: *Erant autem perseverantes in doctrinâ Apostolorum, & communicatione fractionis panis; & orationis.* Vbi de Sacramenti Eucharistiæ distributione agi, dubitari nequit, cùm in cœnis & prandiis assiduè perseverare, nõ laude, sed vituperatione dignum sit. Propterea verò Beatus Lucas solius fractionis panis meminit, quoniam ab illa specie nulli fidelium abstinerent, eaq; sola multi contenti essent: ab altera vero specie plerique semper, aut subinde abstinerent. Nazaræis enim interdictus erat calicis usus, quos ideò B. Lucas innuit, neque contra votum suum de calice Domini bibisse, neque tamen à cõmunione abstinuisse: sed corpus Domini sub sola panis specie manducasse.

Ex Apostolorum usu & doctrina habetur communio sub una specie.

Vnde patet, ex doctrina & usu Apostolorũ, primitivæ Ecclesiæ fideles accepisse, communionem sub unica specie licitam esse; ac ex Christi constitutione liberum esse fidelibus, sub una, vel utrâque specie communicare. Quæ libertas

3 p.q.10.art 12.

usque ad S. Thomæ tempora perduravit: in multis enim Ecclesiis una, in aliis utrâque specie communicatum fuisse testatur. Cujus variæ constitutionis origo cùm ad nullum certum authorem referri queat, ab ipsis Apostolis descendere ambigi non debet, qui pro locorum, temporum, atque personarũ conditione, vel unam, vel utramqu speciem commẽdaverunt, Ecclesiam que circa hanc rem indifferentem pr sua sapientia disponere posse, nũc hoc nunc illo modo communicandum e se, docuerunt. Vnde tam apud Græco quàm Latinos, certis anni diebus e præsanctificatis communio sub una pa nis specie fieri consuevit, quod ex A postolica traditione in die parasceve semper observatũ fuisse constat. Suam verò de hac re doctrinam Apostoli conformem esse Sacramẽti institutio ni, Christiq; voluntati, non dubitarũt imò verò Christum proprio exemplo confirmasse noverant, sumptionem unius speciei ad salutem sufficere. Nam Lucæ 24. duobus discipulis sub una pa nis specie porrexit Sacramentum; sal tem mystica panis benedictione utili tatem Eucharistiæ in una specie demõ stravit, quam & verbis commendavit Ioannis 6. dum ait: *Qui manducat me, vi vet propter me. Qui manducat hunc panem vivet in æternum. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet. Hic est panis de cælo descen dens, ut si quis ex ipso manducet, non mo riatur.*

SIMILITER communionem sub una specie futuram variis figuris adum bravit. Primùm comestione ligni vitæ: deinde agni paschalis: mannæ, panum propositionis, atque comestione sacri ficiorum absque potu; ad quam alludẽs Apostolus: *Qui manducant*, ait, *hostias participes sunt altaris*, nihil de potu subji ciens, quoniã sanguis & libamina Deo effundebantur, victimæ autem mandu cabantur. Quamvis autẽ per se indiffe rẽs sit, utra species sumatur, ac in usum fidelium reservetur; panis tamẽ species ad commoditatem fidelis populi, & ho norem Sacramenti visa semper est cõ modior, tum quia Sacramentum in pa nis specie faciliùs copiosissimè benedi ci, consecrariq;, ac sanctificatum cum minori periculo distribui numeroso communicantium populo, transmitti; aut deportari ad absentes vel infirmos ad omnem denique alium usum diu tius reservari potest. Cùm enim in amplissimis civitatibus initio unica ferè extaret Ecclesia, unicumque sacrum in die fieret, & in uno calice, eoq; portatili, admodumq; ferè parvo celebraretur, nec sæpius in uno sacro consecrare, neque plures calices in uno altari simul collocare unquã licuerit quomodo tam ingenti fidelium penè quotidie communicantium numero, sub vini

Vna species sumpta plurima incommoda excludit.

specie Sacramentum dari, conservarique potuisset? Divina profectò sapientia prorsus exegisse videtur, ne communio sub vini specie necessitatis esset. Quis enim incomoda enumeret, quæ ex communione sub utraque specie consequi nota sunt? præsertim cum plurimi senes reperiantur, debiles, ægroti, stolidi, variisque corporis defectibus affecti, qui vix absque effusione liquidam speciem sumere possint; alii barbas prolixas & alatas gerant nonnulli absque periculo nauseæ ac vomitus speciem vini gustare nequeant: apud gentes insuper multas vinum non crescat, nec terra vel mari facilè haberi, nec insuper absque magno pretio invehi queat, importatum verò etiam citò acescat: simul cùm pacis & unitatis Sacramentum sit, ad excludenda tot incommoda & pericula, scandala, contemptus, profanationes rei omnium sanctissimæ, ac ad removendum infirmorum, tædium, pauperumque Christianorum, aut vino destitutorũ querelas, qui cogitare possent, se minus habere in Sacramento unitatis & pacis, quàm reliqui Christiani, apud quos est vini copia; seque minùs curæ fuisse Christo, quòd vini inopia laborarent, sub cujus specie excommunicandum præcepisset. Nónne omnino divinæ providentiæ ratio postulare videtur, ut Christus Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, præscribendum committeret modum Eucharistiæ sumendæ sub una, vel utraque specie, prout charitati, concordiæ, & uniformitati populi Christiani expedire judicarent? planè hoc decuit, ac cum ita fecisse, depositi ab eodem sponso suo fidelissima custos attestatur Ecclesia, quam audire jubemur tanquam columnam & firmamentum veritatis, rejectis hæreticorum sibilis, qui ex verbis Christi perperam intellectis, fucum obtendunt, hæresimq; suam palliare student.

Concordia populi exigit unius speciei communionem.

Sapientia Dei congruit communio sub una specie.

Cap. XXVIII.

Solutio Argumentorum contra unius speciei sumptionem.

Obiectio ex verbis Christi apud Matthæum solvitur ex Marco.

INSTANT enim, & aiunt, Christum non solùm sub utraque specie Sacramentum Eucharistiæ instituisse, sed etiam disertis verbis calicem sumi præcepisse Matth. 26: *Bibite ex hoc omnes*. Sed omnem hîc Marcus sustulit obscuritatem, dicens: *& biberũt ex eo omnes*, disertis verbis explanans, Matthæi verba solis duodecim Apostolis dici, qui cum Christo in mensa residebant. Ac insuper illa verba: *accipite, comedite, bibite*, sunt invitantis potiùs, quàm præcipientis, ut constat ex cap. 9. Proverbiorum: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.*

Verba Christi, bibite, comedite, sunt invitantis, non præcipientis.

CUR autem Dominus potiùs dixerit, *bibite ex hoc omnes*; quàm *comedite ex hoc omnes*, ratio in promptu est, quoniã Dominus panem fregit, ac unicuique Apostolorum partem suam dedit, non autem eis panem integrum porrexit, quem dividerent; proinde non erat necesse dicere, *comedite ex hoc omnes*: sed unum eundemq; calicem, ex quo pariter omnes biberent, dedit, addẽs: *bibite ex eo omnes*, ne primus totum sibi exhauriendum ratus, nihil aliis relinqueret. Dominus itaque Christus in Eucharistiæ institutione nullum præceptum, quod futura secula concerneret, protulit, nisi hoc de corpore suo: *hoc facite in meam commemoratione n*, ut habent Lucas & Paulus & hoc de sanguine suo: *hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*, ut habet solus Paulus. Prius mandatum Apostolos, & in eis Sacerdotes obligat ad conficiendum atque offerendum, & omnes fideles ad sumendum aliquando Sacramentum. Sed posterius præceptum non obligat ad bibendum Domini sanguinem, sed tantùm ad hoc, ut quando bibetur, in Dominicæ mortis commemorationem id fiat. Valdè enim providè æterna veritas sua verba libravit, dicendo: *hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*; non obscurè insinuans, se usum calicis absolutè non præcipere; sed illud tantùm, si bibatur, ut in mortis Domini memoriam sumatur. In altera verò panis specie absolutè pronunciat: *Hoc facite in meam commemorationem*: ut intelligeremus, quòd sub panis specie potius quàm vini, Sacramentum omnibus fidelibus, loco suo, & tempore conveniret: ac insuper calicem non omnibus sub specie panis communicantibus necessariò distribuendum esse; sed tamen quandocunq; id accideret, quòd in Dominicæ passionis memoriam id fieri deberet, juxta clarissima Pauli verba: *Hoc facite, quotiescunque biberitis, in*

Luca 22.

1. Cor. 11.

Vsum calicis Dominus nõ omnibus præcepit.

meam

meam commemorationem.

Obiectio.

A T dixerit aliquis: quandoquidem Chriſtus Apoſtolis mandavit, ut cùm bibituri eſſent, facerent deinceps, quod ipſe fecerat; ipſe autem diſtribuerit calicem; ergo neceſſarium eſſe, ut cùm Sacerdotes calicem ſumunt, eundem quoque aliis diſtribuant.

Reſponſio.

R E S P O N D E O, Domini verba, *hoc facite,* cõprehendere quidem ſubſtantiam operis Chriſti & Apoſtolorum, ac proinde omnia, quæ Chriſtus conficiendo, ſumendo, & diſtribuendo fecerat, & ſimul, quæ Apoſtoli egerant manducando, dividendo, & bibendo; ſed eo ſenſu, ut quotieſcunque fit, quod Chriſtus fecit conſecrando, ſumendo ac diſtribuendo, & quotieſcunque etiam fit, quod Apoſtoli fecerunt manducando vel bibendo, fiat in mortis Domini cõmemorationem, ut contineatur præceptum præſcribens modum, quo tantum myſterium confici, ſumique, ſive ſub una ſpecie, ſive ſub utrâque debeat.

Chriſtus modum, quo Eucharistia confici ſumique debeat, ſive ſub una ſpecie, ſive ſub duabus, præcepit.

Quod illis verbis Apoſtolus luculentiſſimè declaravit: *quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat: itaque quicunque manducaverit panem hũc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.* Vbi non præceptum, utramque ſpeciem ſumendi, à Domino traditum ſignificat; ſed ut debito modo, ſive una, ſive utraque ſpecies ſumatur, videlicet in memoria Dominicæ mortis; interim tamen ita verba Dominica recitans, ut ſatis inſinuet, generaliorem fore uſum corporis ſub ſpecie panis, quàm ſanguinis ſub ſpecie vini. Nam de corpore loquens ait, Dominum dixiſſe: *hoc facite in meam commemorationem*; de calice verò: *hoc facite, quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem.* Quibus verbis non ſimpliciter de calice bibendum ſignificatur; ſed tantùm, ut quando de calice bibitur, illud in paſſionis Chriſti memoriam fiat.

Obiectio.

A T inſtant ſectarii: Chriſtus inſtituit ſub utrâque ſpecie, corpus quidem in cibum, ſanguinem verò in potum utique ipſorum fidelium: igitur voluit omnes frui utrâque ſpecie.

Reſponſio.

R E S P O N D E N D V M eſt, Dominum multa inſtituiſſe, ac fieri in Eccleſia voluiſſe per aliquos, non per ſingulos; inſtituit enim, ut aliqui conſecrarent, alii ab eis ſumerent; utque aliqui ſub utrâque ſpecie Deo ſacrificium offerrent, & poſtea ſumerẽt; alii verò de hoſtia oblata participarẽt, hanc vel illam ſpeciem ſumẽdo; ſicuti in veteri Paſchali agno, unus unam, alter alteram agni partem edebat; omnes tamen integrum agnum Deo offerebant, & integrum phaſe celebrabant.

C A P. XXIX.

Diſſolvitur argumentum ex Chriſti facto & verbis, Ioannis 6. d. ductum.

S A L T E M aiunt, Chriſtus in cœna dedit Apoſtolis non conſecrãtibus ſanguinem ſuum; ergo & nunc laicis calix dandus eſt. R E S P O N D E O, Chriſtum in prima Sacramenti Euchariſtiæ inſtitutione ſacrificium ſui corporis & ſanguinis, Deo Patri ſub panis & vini ſpeciebus obtuliſſe, Apoſtolisq; ſimili ritu ſacrificandi poteſtatem dediſſe, ac voluiſſe hoc ſacrificium in Eccleſia perpetuum ſub utrâque ſpecie permanere: ideo conveniebat, ut Apoſtolis tunc utramque ſpeciem porrigeret, etiamſi deinceps non ab omnibus communicaturis utramque ſpeciem ſumi neceſſariò voluerit; nam alias diſcipulis ſuũ corpus ſub unica panis ſpecie tradidit. Vnde ex hoc Chriſti facto non ſequitur, neceſſariò laicis utramque ſpeciem tribui debere; ſed tantùm, quòd prævenienda conſuetudinem ac leges Eccleſiæ, poſſit illis dari ſanguis ſub vini ſpecie; quod extra cõtroverſiam eſt. Nam & Corinthiis ſub utrâque ſpecie Sacramentum datum fuit; ſed tamen Paulus nuſquam ſumere utramque ſpeciem juſſit.

C E T E R V M quoniam ex cap. 6. Ioan. illud urgent Sectarii: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*; unde neceſſitas ſumptionis ſub utrâque ſpecie deduci maximè videtur: animadvertendum eſt, in eo Ioannis loco perſpicuè aliquando agi de ſpirituali carnis & ſanguinis Chriſti ſumptione, quę fit per fidem, qua quis credit, ſe Chriſti mediatoris paſſione, merito & patrocinio ita egere, ut coram Deo ſpiritu vivat, ſicut cibo & potu corporis eget, ut corporaliter vitam retineat. Quæ ſpiritualis Chriſti manducatio res ſignificata eſt per Euchariſtia

stiæ sumptionē, qua spiritualiter Christo ac inter se fideles uniuntur: ideoque Cyrillus & nonnulli alii Doctores, ea Domini verba Eucharistię Sacramento applicant, & Augustinus dicere quādoque videtur, omnibus etiam parvulis necessarium esse Eucharistiæ Sacramentum, eò quòd res significata sit omnibus necessaria. Si ergo etiam de Sacramento Eucharistię cum plerisq; hunc locum Ioannis intelligamus, dicendum erit, vim præcepti hujus in re quæ sumitur, non autem in modo sumendi consistere. Christus enim est animæ cibus & refectio, spiritualiter nutriens quomodocunque sumatur, sive sub una specie, sive sub utraque: *qui enim*, ait, *manducat me, vivet propter me*: integrum autem Christum sumit, qui vel unam speciem accipit.

Responsio.

Ioa. 6 de re & ac sumptione, non de modo sumendi agitur.

Cap. XXX.

Dissolutio obiectionum ex Patribus desumptarum.

PRÆTER Scripturas præallegatas, Ecclesiasticæ consuetudinis contēptores obiiciunt veterū ac recentiorum quorundā Doctorū sententias, quibus statuere conantur, eos sensisse, communionem ab omnibus necessariò sub utraque specie celebrādam esse: sed facilè sectariorum caecitatem, vel malignum decipiendi studium deprehendet, qui attenderit, quosdam Doctores loqui de spirituali esu & potu (ut sermo de cœna Domini inter opera divi Cypriani, & sæpe Augustin.) alios verò sui temporis usum & morem simpliciter, nulla calicis necessitate ex præcepto Christi indicata, referre, ut Cyprianus & Chrysostomus, dum scribūt, inter Sacerdotem & laicum nihil interesse, quoad mysteriorum participationem: vel, calicem Domini omnibus Ecclesiæ membris esse communem: quosdam non de calice necessario sumendo loqui, sed tradere eum, qui sanguinē Domini sumere vult, non in hostia intincta, sed seorsim bibere: debere nonnullos denique Manichæos & Priscillianistas reprehendere, qui ex superstitione, qua putabant, Christum vel non habuisse sanguinem, aut vinum esse à diabolo, abstinebant à calice. Cōtra quos Gelasius differens ait, grande sacrilegium esse, mysterium Eucharistiæ dividere, unam videlicet speciem approbando, alteram verò prorsus reprobando, quomodo & Leo, Paschasius, atque Algerus dicunt: nec carnem absque sanguine, nec sanguinem absq; carne jure communicari, totúmque sacrificium & Sacramentum corporis & sanguinis Domini debere approbari. Postremò sciendum est, quosdam Scripturæ verba non interpretandi animo, sed ad usum sui temporis accommodādo dicere: *bibite ex eo omnes*, tam ministri, quàm reliqui credentes, pro quorum salute Christi sanguis effusus est. Nam ex veteribus historiis perspicuū est, antiquos Ecclesiæ scriptores non eam habuisse opinionem, quòd putarint, sumenti de corpore Domini necesse quoque ex Christi præcepto esse de calice bibere. Nam propter sævientes persequutiones fidelibus Eucharistia domum ferenda tradebatur, utique sub panis tantùm specie, prout Divus Cyprianus scribit, Domini corpus à quodam manibus domum fuisse perlatum, ac in arca repositum. Hieronymus Romæ hoc usitatum fuisse refert. Ambrosius de Satyro fratre attestatur, quòd navigaturus Eucharistiam in orario secum deportarit, ut in periculo tam salutari viatico non defraudaretur. Beda libr. 2. de histor. Anglic. cap. 5. & lib. 4. Eucharistiam sub panis tantùm specie datam fuisse narrat.

Aug. in 6. c. Ioan quæst. 57 in Levit.

Chrysos. homil. 41. in Matth.

Hom. 18. in 1. Cor

Cypr. lib. 1. epist. 3.

Idem.

Synodus Bracarensis.

Leo ser 4. de quadragesima.

Gelasius in epist. ad Maioricum citatus à Gratiano de consec. dist. 2 c. Cōperimus.

Cap. XXXI.

Dissolvitur argumentum ex subtractione fructus petitum.

POSTREMO argumentantur Ecclesiæ adversarii, laicis fructum subtrahi denegatione calicis. RESPONDENT Catholici, fructum esse rei contentæ effectum, nō signi per se considerati, ac eundem fructum ex eādē re profluere, sive sub una, sive sub utraque specie sumatur. Sed instant adversarii: Dominus omnibus fidelibus corpus & sanguinem legavit; ergo paterna hæreditate filios defraudant, qui laicis Domini sanguinem negant. RESPONDENDUM est, legatum integrum percipi nō minùs sub una specie, quàm sub duplici, cùm Christus non jam amplius moriatur, & totus sit, ubi corpus est,

Fructus Eucharistiæ à re contenta, non à signo per se considerato emanat.

Sub una specie datur legatum.

cit, aut sanguis. Sed addunt iidem adversarii: saltem mutilari ac dividi Sacramentum, dum pars demitur; ac multò imperfectiùs mortem Domini annunciari, per unam speciem, quàm per utramque. Quibus respondemus, Domini mortem commemorari vel per expressam repræsentationem, quæ fit in sacrificio, quod in utriusque speciei consecratione peragitur; vel per simplicem Dominicæ mortis annunciationem, quę fit manducando, vel bibendo de immolata re. Nam qui de carne animalis comedit, aut de sanguine eius bibit, ignorare nequit, animal priùs esse mortuum: qui ergo Domini carnem sumit, aut eius sanguinem bibit, facilè intelligit, se Christi in cruce pro nobis immolati & mortui carnem & sanguinem percipere. cùmque sumptio corporis & sanguinis Domini sacrificium sequatur (*Pascha enim nostrum immolatus est Christus*) qui unam speciem accipit, plenitudinem Sacramenti habet, quia unius speciei perceptione totius sacrificii particeps esse designatur, juxta illud Apostoli: *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* & quondam panis & vini species non essentiales Sacramenti Eucharistiæ partes, sed tantùm materiales sunt. Ideo unius partis ademptio, non essentiam sacramenti, sed tantùm expressiorem aliquam significationem symboli tollit. Ex quibus manifestè commonstratum arbitror, consuetudinem communicandi sub una panis specie, neque Christi præcepto, vel institutioni Sacramenti adversari, neque laicis fructum adimere, vel Sacramentum dividere, aut mutilare; sed utiliter ac sapienter ab Ecclesia in generalibus Conciliis probatam esse, ad obviandum multis irreverentiæ periculis, & potissimùm effusionis Dominici sanguinis: denique ad obviandum jam excitatæ Berengarii hæresi, quæ asserebat, signa tantum corporis & sanguinis Domini in hoc Sacramento, non autem verum Christi corpus & sanguinem contineri. Contra quam hæresim Ecclesia, ut omnibus pateret, quòd in hoc Sacramento Christum corporaliter præsentem esse crederet quodque potiùs rem quàm signa consectaretur; cœpit libertate suavi, unáque panis specie contenta esse; ac contradicentes illi consuetudini, veluti hæreticos & filios rebelles cõdemnavit: quinimo & sanxit, eam consuetudinem privata cuiusque authoritate non esse immutandam; subdens tamen, justis ex causis posse ab Ecclesia laicis usum calicis permitti, si non ex hæresi Scripturis contraria postuletur. Quod prudentiæ Romani Pontificis Synodus Tridentina commisit, ut scilicet id faciat, quod Reipublicæ Christianæ utile, ac petentibus salutare judicaverit. Ceterùm ne rebelles Ecclesiæ filii adversus matrem gloriandi occasionem prætenderent, si per importunitatem laicis usum calicis concedi viderent, quasi antea eisdem injustè denegasset: ac simul, ne abjecta semel majorum authoritate novationes in diem quærerent, semperque aliquid gestirent religioni addere, mutare, aut detrahere; sapientissimè Romanus Pontifex in fide, constitutáque antiquitus regula semper fixus & stabilis permanens, id solùm, quod universę jam olim placuit Ecclesiæ, retinendum esse decrevit; nec hæreticis aut rebellibus Christianis in minimo cedendum esse gravissimè censuit: cujus sententiæ genuini omnes Ecclesiæ filii perlibenter obediunt, scientes, quòd non sit habiturus Deum Patrem, qui non audierit in terris Ecclesiam matrem, quæ columna & firmamentum est veritatis, in qua sola Dominus cathedram unitatis, & magisterium infallibile veritatis constituit.

Particeps altaris est, qui partem hostiæ manducat: ergo major, qui totam hostiam sub una specie accipit.

1. Cor. 10.

Panis & vini species sunt materiales Sacramenti partes, non essentiales.

Communicatio sub una specie nec fructũ adimit, nec Sacramentum dividit.

LIBER TERTIVS DE VENERABILI EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

Cap. I.

De multiplici acceptione vocis sacrificij.

Sacrificium actionem & rem quæ sacrificatur, denotat.

Ne vis ac notio propria vocis sacrificii ignota, nobis de verbo controversiam pariat, aut eius acceptio varia errandi occasionem præbeat, observandum inprimis est, sacrificii vocem interdum actionem sacram, nonnunquam autem rem ipsam, quæ sacro ritu offertur denotare ac rursus utrunque propriè vel impropriè sacrificium vocari. Propriè quidem sacrificium appellatur, quod ex primaria sua institutione ad exhibēdum Deo externum latriæ cultum ordinatum est, ita ut eius propria vis ac ratio sit, inde laudem ac bonitatem habere, quod immediate in divinæ excellētiæ recognitionem offeratur. Impropriè verò sacrificia nuncupantur, quæ secundùm suæ speciei rationem non à religionis virtute ad serviendum Deo proximè dimanant, sed tantum ab eâdem velut imperante, in Dei gloriam referuntur; qualia sunt omnia virtutum officia, in Dei honorem relata, quæ præter bonitatem, quam specie sua obtinent, si per religionis virtutem ad cultum & honorem Dei referantur, nomen & quodāmodo sacrificii rationem participant; sic tamen, ut non nisi per metaphoram seu analogiam, generali & impropria ratione sacrificia sint, aut dici queant. Vnde in scripturis aliquando esse sacrificia negantur; ut, *Misericordiam volo, non sacrificium. Si voluisses sacrificium, dedissem utique: Diligere Deum ex toto corde, est maius omnibus holocaustomatibus & sacrificiis.* De utroque sacrificiorum genere differens B. Augustinus, propriè dictum sacrificium vocat externum, visibile, commemorativum, typicum, interni seu invisibilis sacrificii Sacramentum, hoc est, sacrum signum. Impropriè autem dictum sacrificium appellat, verum & perfectum; non quia ratio sacrificii magis ei verè & propriè conveniat in ratione signi, quam visibili & typico, per quod adumbratur internū ac spiritale sacrificium; sed ob veritatem & perfectionem rei; quia ex natura & officio interior cultus Deo gratior sit, quàm sola externa typici, & visibilis sacrificii oblatio, quæ per se non est Deo accepta, sed tantum ex veri sacrificii Deo grata significatione, qua offerens profitetur se, omniaq; sua Deo, velut supremo Domino, subiicere: quā significationē nulla exterior actio habet ex natura sua, sed ex institutione humana vel divina. Quomodo Christus dicitur *vitis vera*, non quia sit vitis propriè secundùm speciei veritatem, sed quia sit res, in qua impleatur significatio vitis, de qua in veteri testamento fit mentio, incōparabiliter re significante præstatior.

Sacrificium propriè dictum.

Impropriè sacrificium.

Psal. 4. sacrificiū Iustitiæ. Psal. 50 sacrificiū Deo spiritus contribulatus. Philip. 2 Sacrificiū fidei

1. Reg. c. 15. Matth. 9 & 12.

Psal. 50. Osee. 6.

Augustinus opponit veritati non falsitati, sed umbræ, figuræ atque signo.

Ioannis 15.

Vt autem sacrificii duplex est acceptio; una latissima, & impropria; altera vero stricta, & propria: ita etiam sacerdotii duplex est significatio; prior latissime patens, & impropria, secundùm quam omnes Christiani sacerdotes vocantur: altera verò stricta, & propria, secundùm quam soli ministri ad offerenda propriè dicta sacrificia deputati sacerdotes, tā in lege naturæ, quàm veteris & novi testamenti tempore, appellantur. Nam in lege Naturæ, vel ex institutione divina, vel usu quoque & introductione humana primogeniti, & Familiarum principes (teste Hieronymo, Augustino, & aliis) simul erant sacerdotes; postea in lege veteri, ex institutione divina Tribus Levi ad ministerium divini cultus deputata est, & familia Aaronis ad fungendum sacerdotio: quod tunc per carnalem successionem quasi hæreditario iure obtinebatur. Iam verò sacerdotii genus institutum est, quod non per carnis originem, nec per solam populi designationem, sed per veram ac legitimam consecrationem datur.

1. Petri 2.

Cap. II.

Sacrificii propriè dicti definitio.

Sacrificii externi definitio.
Aug. lib. 10. de civit. c. 5.

OMISSO autem interno, generali, impropriéque dicto sacrificio, de visibili propriéque accepto differemus, cujus definitio est: *Sacrificium est invisibilis sacrificii visibile sacramentum*; id est, sensibile signum actus interioris hominis, quo per intellectum recognoscit Deum, ut supremum Dominum, & per voluntatem seipsum eidem in dicti supremi dominii recognitionem subjicit. Sive, *Sacrificium est oblatio facta Deo, per immutationem alicujus rei in signum legitimè institutum divinæ excellentiæ & reverentiæ*: sive, *Sacrificium est oblatio externa per rei alicujus sensibilis immutationem, immediatè Deo in ejus supremi dominii, nostræque subjectionis professionem facta.* A qua definitione inprimis excluduntur omnes ceremoniæ & sacrificalia, quæ non ad supremum cultum Deo exhibendum, sed ad veri sacrificii ornatum immediatè sunt instituta: similiter operationes sacramentales, quæ ad nostram sanctificationem & salutem procurandum immediatè institutæ sunt. Deinde illa simplicium oblationum genera, in quibus absque ulla sui mutatione res Deo præfertur, ut primogenita, decimæ, primitiæ, religiosæ personæ, aurum, argentū, lapides pretiosi, donaria templorum, quæ omnia rectè offerri Deo, non autem sacrificari dicuntur; quia nulla circa illa mutatione facta solùm in Dei honorem exhibeantur: Sacrificia verò sacram mutationem exigant, ut ex variis sacrificiorū generibus, tam in lege naturæ quàm Mosaica descriptis, luculenter apparet. Nam apertè scriptura distinguit oblationem à sacrificio, cùm dicit: *oblationem & sacrificium noluisti*: & ad Hebræos Apostolus dicit, assumi Pontificem, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Quorum distinctionem in eo sitam esse docet Chrysost. & post eum S. Thomas, quòd omne illud offerri seu donari Deo censeatur, quod in ejus honorem dedicatur, sive mutatio accedat, sive immutata res in sua specie permaneat: sacrificium autem rei oblatæ mutationem requirat, sive gladio, sive igne, sive alia quacunque ratione, sicut Cain & Abelis sacrificia fiebant occisione pecorum, vel accensione frugum, quos Seth, Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Iob, & alii fideles sunt imitati. Melchisedech quoque panem & vinum, certo ritu facta commixtione vel aspersione, in sacrificium obtulit. Vnde constat, sacrificii propriè accepti nomen soli ei actioni convenire, quæ rei offerendæ mutationem ritu sacto inducit; aut substantiæ destructione per ignem aut gladium; vel commixtione, contusione, frixione, molitione, farris aut olei varia aspersione; vel demum effusione, aut per comestionem, tostionem, aut quamlibet aliam mutationem.

Sacrificium adjunctam habet mutationem.

Exod. 25. & 35.

Num. 8.
Levit. 2. 6.
Gen 4.
Psal. 39.
Heb. 5. 10.
Eusob. lib. 1. de prepar. evang. c. 6.
Chrys hom. 28 in epist. ad Heb.
Theophyl. in c. 8. ad Heb.
Aug. epist. 59.
2. 2. q. 86 a. 1

Oblatio in quo à sacrificio distinguatur.

Ex quibus intelligitur, etiam in novi testamenti mysterio sacrificii rationem in ea sacerdotis actione quærendam esse, quæ rem oblatam quodammodo immutet; idque tam propter moralem, quàm mysticam sacrificii significationem, ut scilicet interna sui ipsius oblatio, qua perfectissimè homo se divinæ excellentiæ subjicit; & præterea Christi mors, destructio peccati, necnon ipsius mortis denotetur. Ideo enim res, quæ sacrificantur, Deus voluit interimi, absumi, aut saltem ritu mystico immutari, ut eo modo humanis usibus subductæ, ac in Dei veluti possessionem tam quoad usum, quàm substantiam translatæ, perfectum ejus in omnia dominium, cunctaque naturaliter ejus obsequio servire oportere designarent; quæ moralis significatio intrinseca omni sacrificio est.

SED insuper Deus post hominis lapsum primis parentibus inspiravit, sic offerenda esse sacrificia, ut per illa Christi mors, & peccati mortisque destructio, typicè adumbrarentur. Quāvis enim hæc sacrificii Christi repræsentatio, seu mystica significatio, ad intrinsecam sacrificii naturam minimè pertineat (cùm etiamsi homo non peccasset, & Christus mortuus non esset, sacrificia in testimonium divini principatus, & naturalis humanæ subjectionis offerri potuissent) attamen post hominis lapsum, sicuti Deus omnes homines per fidem in sanguine Christi salvari, ita etiam homines hanc fidem sacrificiis profiteri, ipsiimque mortis Christi sacrificium repræsentari constituit. Vnde *fide Abel obtulit*: & *agnus immolatus est ab origine mundi*. Et quidem Christus peractæ mortis suæ commemorationem incruenta

corpo-

corporis & sanguinis sui sub speciebus panis & vini oblatione fieri decrevit, unicumque illud sacrificium, aliis omnibus legis naturæ & Mosaicæ abrogatis, succedere in nova lege disposuit. Et quoniam sacrificium sæpe conjunctam habebat operosam sacerdotis actionem; inde facere, erat sacrificare: *Apud te facio pascha*: quod Lucas per *occidere*, Marcus per *immolare* expressit. Vnde Helias: *Ego faciam bovem alterum*, id est, Deo sacrificabo. Qualem rerum, per sui aliquam immutationem, in Dei cultum oblationem, simili actione nonnunquam Deus approbavit, oblatas victimas igne cælitus demisso absumens: ut in Heliæ sacrificio, & prius Abelis, Gedeonis, atque Salomonis accidit. Ex quibus perspicuum est, oblationem genus sacrificii esse, ideoq; sacrificii aut immolationis propriam rationē absque oblatione reperiri non posse, cum omnis sacrificalis actio ex sua specie sit rei cujusdam sensibilis ad honorem Dei exhibitio, ac proinde oblatio, cùm nihil sit aliud Deo aliquid offerre, quàm in ejus cultum directè ac immediatè dedicare. Vnde patet, non rectè sacrificium definiri hoc modo: *Est oblatio muneris Deo in recognitionem supremi ejus dominii facta*, cum sacrificium præterea muneris oblati mutationem requirat, sine qua nullum unquam fuit proprii nominis sacrificium; & oblatione generali (quæ etiam laicis conveniat) possit munus aliquod offerri Deo, in supremi ejus dominii recognitionem; imò Lutherus cum suis asseclis libenter admittant, omne opus bonum in gloriam Dei ac recognitionem supremi ejus dominii factum, ac proinde & Eucharistiæ sumptionem, esse generali hac significatione sacrificium. Nemo tamen Catholicus admittet, singulos fideles bene operando, vel Eucharistiam sumendo, proprii nominis offerre sacrificium.

Luc. 22. Marc. 14. 3 Reg. 18. Res oblatas Deus interdū igne consumpsit.

Kemnitius pag 820. 193. & 786.

Cap. III.

Sacrificii externi divisio.

Quadruplex sacrificii distinctio

SACRIFICIA definitione priori comprehensa, quatuor modis distinguuntur: ex materia, forma, fine, & accidente. Ac ratione quidem materiæ dividuntur in victimas, immolationes, & libamenta. Si enim ex materia viva, scilicet ovibus, capris, hœdis, bobus, columbis, turturibus aut passeribus erant, *victimæ* ac *hostiæ* dicebantur. Si verò ex materia inanimi solida, videlicet simila, pane, sale, thure, manipulis frugum, *immolationes* vocabantur, quanquam nunc usu recepto pro iisdē accipiantur sacrificare & immolare, hostia, immolatio, & sacrificium. Ex materia verò liquida, vini & aquæ *libamina* nuncupantur.

Divisio sacrificiorum ratione materiæ.

Vsu recepto pro eisdem accipiuntur sacrificare & immolare.

Ex forma verò sacrificandi etiam tria sacrificiorū genera constituebantur. *Holocaustum* erat, in quo hostia tota cremabatur: in *hostia pro peccato*, pars igne consumebatur, pars à sacerdote manducabatur: in *hostia* verò *pacifica*, una pars incendebatur, secunda sacerdoti cedebat, tertia demum offerenti. Et quidem pacificorum erant duæ species. Nam si pro beneficio accipiendo offerebantur, etiam in crastino poterant manducari: si autem pro beneficio accepto, debebant ipso sacrificii die consumi. Ex fine verò distinguebantur, quia directè in Dei honorem tantùm fierent, ut holocaustum; vel pro peccati etiam remissione consequenda, ut sacrificium pro peccato; vel in gratiarum actionem, aut ad beneficii alicujus impetrationem, ut pacifica hostia. Rursus sacrificiorum distinctio sumitur ex eo, quòd aliquod sit absolutum, independens, per se Deo gratum, & consummativum: non typicum, seu alterius commemorativum, neque in aliquo communi religionis legisque ritu positum, in quo genere solùm est Christi summi Pontificis oblatum in cruce ritu cruento sui corporis & sanguinis sacrificium, in compensationem injuriæ Deo per inobedientiam primorum parentum irrogatæ, atque ut eundem generi humano iratum reconciliaret. Aliud verò genus sacrificii est typicum, religionis legisque ceremoniæ conjunctum, alteriusque sacrificii, per se Deo grati significativum, cujusmodi post hominis lapsum fuere omnia tam naturæ, quàm Mosaicæ, atque Evangelicæ legis sacrificia, in quibus adumbrata est passio agni, qui *occisus* ideo scribitur *ab origine mundi*, cujus mortem peractam incruentum Missæ sacrificium annuntiat, ejusdem fructum nobis applicat, juxta illud: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Ex forma sacrificandi tria sacrificiorum genera.

Distinctio sacrificiorum ex fine.

Alia sacrificii distinctio, quod unum sit absolutū, aliud typicū.

Sacrificium Christi cruentū est absolutum & independens, per se Deo gratum.

Apoc. 13.

1. Cor. 11. Matth. 26.

Cap.

Cap. IIII.

Sacrificium externum Deo in omni lege deberi.

Lex vivendi & sacrificandi pariter ambulant.

CVm non solùm cultus Dei in communi, sed etiam externus nobis jure naturæ sit præceptus, ut nos totos quoad animam & corpus Deo subjiciamus, idque non tantùm Deo, qui tali signo non indiget, sed etiam hominibus significare debeamus; patet, latriæ cultum in sacrificii oblatione positum, in omni lege Deo deberi, ac tanquam sibi peculiare ac proprium servitutis obsequium, ab eo requiri. Nam & in omni republica externum aliquod honoris debiti supremæ potestati signum reperitur, quod absque læsæ majestatis crimine alteri deferre nefas sit: excepto autem sacrificio, reliqui externi cultus etiam creaturæ tribui possunt. Lex ergo naturæ dictat, hoc summo honoris ac religionis actu, qui in oblatione sacrificii consistit, publicè coram omnibus agnoscendum esse supremum Creatoris in nos & omnia nostra dominium, nec non naturalem nostram eidem subjectionem; qui generalis naturæ instinctus ex omnium gentium motibus colligitur, quarum nulla tam fera vel barbara fuit, quin ad cultum Dei sacrificia adhibuerit, eique obtulerit, quem Deum putavit, credidit, aut finxit: ac in omni lege, hominùmque statu & conditione, cum ipsa religione sacrificium natum est, & cum illa extinctum, aut permutatum. Translato enim sacerdotio (eadémque ratio est de sacrificio) necesse est, ut legis quoque translatio fiat. Et quò magis Dei notitia crevit, eò major divini cultus ratio semper habita fuit. Imò quò aliquis Deo acceptior extitit, diligentiùs ei hostias & munera obtulit, ut disertè scriptura de Abele, Seth, Henoch, Noë, Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, Iob, & aliis sanctis commemorat, nec non de Moyse, per quem Deus legalia sacrificia, usque ad Christi adventum perduratura, sibi per Aaronicos sacerdotes offerri constituit, gentémque Israeliticam in peculiarem Rempublicam erexit. Nam ad populum in legitima societate continendum sacrificii religio necessaria est, per quam non solùm singuli eminens Dei super se dominium agnoscant (quod per religionis actus privatos ac internos fieri potest) sed etiam universi, per externa & publica sacrificia, quæ totius populi nomine per ministros publicos ad eam functionem peculiari ritu initiatos Deo offeruntur. Quod naturæ lumine gentilis Aristoteles agnovit, dicens, ad populum constituendum, sacrificiorum religionem institui oportere; ac inter magistratus, sine quibus Respublica consistere nequeat, sacerdotes enumerat, quibus & principem in civitate locum attribuit. Vnde nullam unquam juxta naturæ præscriptũ institutam Rempublicam legimus sine sacerdotio & sacrificio. Populus enim cum Deo ac inter se per externum sacerdotii & sacrificii opus coit, ac fœdera sancit: quemadmodum Abraham pactum cum Deo de illi serviendo, & de beneficiis ab illo reciprocè percipiendis oblatione sacrificii confirmavit. Similiter Iacob erecto altari fœdus cum Deo pepigit; ac Moyses populi Israëlitici pactum, cum Deo de servandis ejus legibus initum, hostiarum sanguine populum aspergens, roboravit. Quin & dæmones non solùm personas aliquas, sed etiam nationes integras sacrificiorum pactis sibi associarunt, quæ in eo à legitimis societatibus differebant, quòd ea quæ gentes immolabant, non Deo vero, sed malignis spiritibus offerrent, qui non delectabantur odore carnium, vel nidore aromatum, sed honore divino, quem ab errantibus & à se deceptis ac subjectis hominibus sibi exhiberi gaudebant; cum quibus tamen nulla societas, velut irreconciliabilibus Dei hostibus erat habenda, juxta illud Apostoli: *Nolo vos socios fieri dæmoniorum.* Per sacerdotium ergo & sacrificium Deo vero oblatum populus in legitimam societatem coalescit, ac ab aliis per falsa sacra initiatis, atque unus status aut lex, ab alio statu in eâdem quoque fide discernitur, sicut ex mutatione veteris sacerdotii legis quoque commutationem fieri debuisse Apostolus colligit.

Sacrificium est signũ honoris Deo propriũ.

Actor. 14. Lyraonia sacrificari iis, quos Deos putant, volunt.

Sacrificium cũ religione natum, & extinctum.

Quo quis Deo acceptior fuit, eo magis illum sacrificiis coluit.

Aristoteles sacrificiorum usum necessarium esse agnoscit. Lib. 1. Metaphys. Lib. 6. Ethic. Politic. lib. 7. cap. 8

Sine sacerdotibus Resp. non subsistit. Ieron. cont. Lucifer. Aug. lib. 20. cont. Faust. c. 21.

Sacrificiis pactum cum Deo initur.

Dæmones sacrificiis homines sibi associant. Cum dæmonibus velut hostibus nulla societas habenda. 1. Cor. 10.

Per sacrificia status populi mutatur. Ad Hebr. 7.

Cap. V.

Quòd in noua lege sacrificium externum quoque reperiri debeat.

Christus usũ sacrificii non sustulit, sed in melius commutauit

CVm Christus dictũ naturæ communẽ instinctum non extinxerit, nec parciùs latriæ cultu in nouo quàm in veteri testamento Deũ coli voluerit, nec venerit legẽ soluere, sed adimplere; sequitur, ipsum populo Christiano non ademisse religionẽ sacrificii, sed in melius commutasse: translatam enim esse veterem legẽ in aliam docet Apostolus, non quæ sacerdotio & sacrificio careat, sed quæ summum Pontificem, nõ de tribu Levi, sed Iudæ, eumq; iureiurando factum, & qui hostiam in æternum offerendam habeat, idq; in alio ordine quàm Aaronis, videlicet secundùm ordinem, ritum, ac formam sacerdotii Melchisedech. Est igitur translatum verus Aaronicum sacerdotium in nouum, atque commutata sunt legalia sacrificia in oblationẽ nouam secundùm ritum Melchisedech, qui obtulisse panem & vinum legitur. Commutatio itaque sacerdotii & sacrificii facta est, non sublatio: per illamque noua in populo Dei Reipublicæ forma constituta est. Non enim iuge sacrificium per Christum, sed per Antichristũ auferendum est. Vnde scriptura sacra rempublicam in religione pessimè cõstitutam, ac in atheismũ inclinantẽ describens, proponit homines absq; sacerdotio, sine sacrificio & altari: & extremam desolationem in eo ponit Daniel, quòd hostia deficiet atq; sacrificium; ac Antichristi præcursorumq; illius præcipuum studium fore prædixit, ut tollant iuge Christianorũ sacrificiũ, scientes, quòd sublato sacrificio interire debeat religio; quoniam facilè diabolus apostatas esse persuasit, quibus quotidianũ dominici corporis ministerium defuit. Nam sacrificium Christianæ religionis præcipuum est fundamentum ac vinculum, quo sublato, necessarium est, omnẽ in Ecclesia subverti ordinẽ, nullamq; sacri ac profani distãtiam superesse. Quare in nostri seculi hæreticis, licet Antichristi & apostatæ Iuliani, ac veterum hæreticorũ spiritum agnoscere, dum nullũ externum proprii nominis sacerdotiũ aut sacrificium inter Christianos reliquũ esse volunt, & noui testamenti filios ea ratione omnium, qui unquam fuerunt, hominũ ingratissimos cõstituunt, quia cùm plura quàm ceteræ gentes à Deo beneficia perceperint, quorũ gratia meritò præ omnibus aliis, ad sacrificiorũ oblationem, & latriæ obsequiũ deferendũ obstringantur, sacrificii tamen cultum, externamq; latriæ seruitutẽ è sua religione depellant, ac consequenter ex universo terrarũ orbe verum latriæ cultũ explodant. Nam cùm oblatione sacrificii nunc per Iudæos Deo non seruiatur, neque per Saracenos, Turcas, Hæreticos, aut Paganos, si nullũ apud Christianos verũ ac proprii nominis sacrificium offeratur, planè consequitur, desolationẽ illam, quam Iudæis in peccatorum vindictam comminatus olim fuit Deus, quòd sederent absq; sacerdotio, altari, & sacrificio, toti orbi per Christum esse invectam; ac insuper Apostolos, omniumq; seculorum Episcopos, sacerdotes, atq; Ecclesiarum pastores, doctoresque omnes, qui Eucharistiæ sacrificium Deo offerendum esse tradiderunt, Christi doctrinam non intellexisse, imò universã Christi Ecclesiam toto gratiæ tempore in summa ignorantiæ caligine versatam fuisse, ac à vero Dei cultu, sinceraque religione defecisse: quod vel suspicari, extremæ fuerit dementiæ. Nam Christus sicut præcepta decalogi non sustulit, sed explicavit; sacramenta verò antiqua in alia numero pauciora, significatione augustiora, & virtute præstantiora commutavit: ita visibile sacrificium & sacerdotium non auferre debuit, sed in melius transferre, præsertim cùm sacrificare non propriè ad Mosaicam, sed naturæ legem pertineat. Cùm itaque Christiana religio omnium, quæ unquam fuerunt, sit perfectissima, debuit perfectissimum efficacissimúmque sacerdotium ac sacrificium habere, quo Deum publico ritu & nomine, externa veneratione ipsi singulariter debita coleret.

Heb. 7.

Vetera sacrificia sunt cõmutata in oblationem secundùm ordinem Melchisedech.

Gen. 14.

Iuge sacrificium per Antichristum tollendum.

3. Reg. 14. Osea. 3. Daniel. 3. 9. & 11. Hipp. mar. lib. de Antichristo.

Aug. epist. 180.

Hæretici tollendo sacrificium, Antichristo seruiunt.

Optatus lib. 6. de Donatistis.

Hæretici tollentes sacrificium, ingratissimos Deo Christianos esse constituunt.

Lib. 2 paral. cap. 15.

Hæretici tollendo sacrificium Christi Ecclesiam extinguunt.

Matth. 5. Christus sacramenta in melius commutavit, non sustulit.

In religione Christiana perfectissimũ sacrificium esse cõvenit.

Respondent hic quidem sectarii, Christianæ religionis cultũ esse internum, situm in fide & oratione: ceterùm quoniam non tantùm animo, sed etiam corpore cõstamus, & sensibili externoq; cultu in unam religionẽ coalescere debemus, cõsequitur, nõ solũ interno, sed etiam exteriore obsequio, qui Deo proprius sit, nos Deum colere oportere. Melior equidem est cultus externus interno coniunctus, quàm solùm

Deus à Christianis non solùm interiore cultu, sed etiam summo exteriore obsequio honorandus est.

internus

internus, ut Danielis 3. tres pueri confitentur, orantes, ut internus eorum affectus, quem sacrificio protestari non poterant, ita placeret, sicuti conjuncto sacrificio acceptus fuisset.

Cyril. l. b. 2. in Ioa. c. 92.

QVIBVS accedit, quòd omnes causæ, ob quas Iudæi sacrificiis utebantur, in Christiano populo locum etiam obtineant. Nam Deum Christiani non minùs quàm Iudæi, non tantùm animo, sed etiam corpore colere tenentur, ac insuper seipsos in opinione de uno Deo vero, ejúsque supremo dominio firmare, recognoscendo se servos, eique servitutem exhibendo summo proprióque cultu: sed genuum flexio, candelarum accensio, statuæ erectio, laus & vocalis oratio, universáque alia honoris signa, excepto sacrificio, etiam aliis à Deo impendi possunt. Nec minùs Christianos quàm Iudæos mortem Domini commemorare jugiter oportet, cùm ab illa salus omnium seculorum dependeat; ac postremò Deum placare, gratias pro acceptis beneficiis agere, ac pro novis, quibus egent, impetrandis supplicare, non minùs Christianis quàm Iudæis commune est: cur igitur ad hæc peragenda minùs sacrificiis utentur quàm Iudæi?

CAP. VI.

Quòd quatuor sint in omni sacrificio consideranda: quid offeratur, à quo offeratur, cui offeratur, pro quibus offeratur.

Sacrificium tùm exhibetur Deo secundùm veram eius inspirationem & doctrinam vera religio est.

QVANQVAM seclusa Dei prohibitione posset humanũ genus in quocumque statu vitæ existens communi consensu, & authoritate publica suo statui accommodata instituere sacrificia; tamen, quia humana ratio fallax est, & post lapsum non solùm unus Deus, Creator, ac Dominus omnium: sed & unus Dei & hominum mediator agnosci, typicísque sacrificiis redemptionis beneficium prænunciari debuit; ideo legitimorum sacrificiorum, sicuti & divinorum sacramentorum institutionem Deus sibi soli reservavit, ac primis fidelibus (à quibus ethnici sacrificandi ritus acceperunt) interna inspiratione, aut aperta jussione declaravit, quo modo, quibúsve rebus, signis, actionibus, & sacrificiis coli vellet, ne fallaciis malignorum spirituum aut vanorum hominum ad superstitiosum cultũ inducerentur. Vnde Socratis sententiam collaudat Augustinus, dicentis: *sic Deum coli oportere, quomodo se colendum esse præceperit.* Quæ consonat verbo Dei, Israelitico populo per Moysen dicto: *Quod præcipio tibi, tantum facito Domino.* Quæ sententia in obsequio & oblatione sacrificiorũ indubitatam veritatem obtinet. Nam veteri populo Deus sacrificia, per quæ vellet latriam sibi exhiberi, instituit, nec alia cuiquam instituere vel offerre permisit. Vnde temerarium reputatur Iepte facinus, in immolatione filiæ, si Ambrosio, Hieronymo, Nazianzeno, & Augustino credimus. Poterat quidem justè Deus, qui totũ hominem sibi tam iure creationis, quàm redemptionis vendicat, id quod dederat & emerat repetere, ac nos ipsos, aut charissimos liberos, aut de humano sanguine aliquid in sacrificium exigere, quemadmodum Abrahæ filii sui Isaac immolationem impetavit; ac in lege primogenita à percutiente angelo liberata sibi retinuit: sed uti commutationem in bestiæ sanguinem tunc admisit, obedientia, & ariete contentus, primogenita verò in lege pecuniâ redimi constituit: ita nunquam hoc genus hostiæ licitum esse ritu promiscuo (ne graves abusus ex mutua hominum cæde acciderent) permisit. Et quoniam impuri spiritus non ignorabant, vitam hominis Deo deberi, ac pro Dei honore Christum vitam suam oblaturum; etiam cultoribus suis persuaserunt, filios suos & filias suas dæmoniis sacrificare, & sanguinẽ innocentem effundere sculptilibus Chanaam. Sicut Rex Moabitarum ad extremam necessitatem redactus, proprium filium immolavit, ut hoc velut excellentissimo sacrificio divini numinis opem sibi conciliaret.

Deus sacrificiorum institutionem sibi reservavit. Ethnici à fidelibus sacrificandi ritũ usurpaverũt.

SICVT autem in veteri lege Deus sacrificiorum institutionem sibi soli reservavit; ita & in nova sic unicum aliquod verum, visibile, ac proprii nominis sacrificium Christus instituit, ut noluerit ullum aliud cum illo multiplicari aut misceri. Quod cùm adhuc obscurum esset, multis sacrificiis adumbrandum fuit, ut ex varietate sacrificiorum illorum præcipui hujus maxima dignitas innotesceret. Sed postquam illius excellentia Christianis tandem patefacta est, admodum conve-

 nient-

merito Dominus unicum esse novi testamenti voluit sacrificium, unicamque hostiam in Dei & hominis carne atque sanguine positam, quam Christus ritu cruento in cruce obtulit, & usque ad seculi finem per Apostolos, eorumque in sacerdotio successores, incruento ritu sub panis & vini speciebus offerendam sanxit.

Aug. lib. 4. de trin. c. 14.

Matth. 26. 1. Cor. 11.

SECUNDA legitimi sacrificii conditio est ex parte offerentis, ut is talis sit, qualem divina institutio requirit: scilicet minister publicus, ad tale munus legitime deputatus, vel immediate à Deo, vel mediante eo, qui authoritatem habet hanc dandi potestatem. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: & omnis pontifex ex hominibus assumitur, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Unde nec Christus semetipsum glorificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Quare Dathan, Core, & Abiron cum sibi vendicare sacerdotii munus affectarent, repentino hiatu terræ absorpti sunt. Saul, quia sacrificare præsumpsit, regno ejectus est. Ozias Rex ob similem temeritatem leprâ mulctatus fuit. Quare Christus offerendi sacrificii potestatem Apostolis dedit, cum eos sacerdotes fecit, dicendo: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et Apostoli per civitates Episcopos & Presbyteros ordinarunt, qui soli propriè dicti sacerdotes (Augustino teste) fuerunt. Ante quem Dionys. Areopagita; *Nec ipse sacerdos erit, nisi pontificalibus officiis ad hoc ipse fuerit promotus.* Et Tertullianus Marcionitas ridet, quòd laicis sacerdotalia munera committerent, *cum offerre,* inquit, *ad sacerdotum officium pertineat, adeo,* inquit Epiphanius, *ut ne quidem Christus matri suæ ut sacrificaret permiserit, imo nec hoc diaconis concessum sit.*

Sacrificium à sacerdote offerendum

Concil. Trid. sess. 23. c. 1

Num. 16. 1. Reg. 13. 2 Paral. 26

Aug. lib. 20 de civit. c. 10. Dionys. lib. de Eccles. Hierar. c. 5. parte 1. Tertul. de præscr. & de exhort. cast. Epipha. hæresi 79. Hieron. epi. ad Evagriu. Hyppolit. oratione de Antichristo.

CUM enim sacrificium præstantissimus sit divinitatis externus cultus, meritò ad illud offerendum persona ad hoc peculiari titulo deputata requiritur. Unde etiam gentes ad offerenda publica falsis diis sacrificia suos sacerdotes, pontifices, ac flamines habuerunt. Initio quidem mundi ac in lege naturæ primogeniti (juxta Hebræorum traditionem) atque patresfamilias, & nonnulli divina inspiratione peculiariter vocati, sacerdotes fuêre: in lege veteri, Aaron cum filiis: in novo testamento, Apostoli, & ab eis in sacerdotium consecrati.

Concil. Nicæ. can. 14.

TERTIA conditio legitimi sacrificii respicit eum, cui offertur, ut non creatura, quantumvis sublimis & digna, sed verus sit Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, *in quo vivimus, movemur & sumus,* qui est fons omnis boni, vitæ præsentis & futuræ, cujus divinam majestatem sacrificii oblatione agnoscimus, eidemque nos, omniaque nostra subjicimus, nósque ab eo esse, atque dependere profitemur. Unde Exodi 22. *sacrificans diis occidetur, præterquam Domino soli.* Primarius enim ac proprius omnis sacrificii usus, est latriæ servitus, hoc est, externa supremi cultus exhibitio, continens agnitionem supremi dominii, naturalisque subjectionis. Ob quam causam præ omnibus honorum officiis sacrificia sibi offerri superbissimi dæmones studiosissimè curarunt, quæ sancti vel homines vel angeli etiam ultrò delata respuerunt.

Sacrificium soli Deo faciendum.

Proprius sacrificii usus est latrea servitus.

QUARTA legitimi sacrificii conditio est, ut fiat intentione & fine à Deo præscripto, scilicet ad profitendum supremum Dei principatum, nostrámque subjectionem, simulque ad annuntiandam Domini mortem. Nam falsum sacrificium, quod falsis diis offertur, aut quod non fit intentione colendi & profitendi divinam excellentiam, nô tam sacrificium, quàm sacrilegium, superstitio, & idololatria dicendū est. Nam *cultus, qui non officio mentis, sed ritu solo corporis constat, nihil habet* (inquit Lactãtius) *veritatis.*

Act. 14. Apoc. 19. Aug. epi. 49. Sacrificium fine à Deo perscripto faciendum.

Lactan. lib. 4. c. 3. & 4.

CAP. VII.

Sacrificium novi testamenti, in oblatione incruentâ Carnis & Sanguinis Iesu Christi Dei & hominis, in Eucharistiæ mysterio positum.

CHRISTUS verus Deus & Homo, Pontifex futurorum bonorum à Deo constitutus, excellentiæ potestate hostiam sibi placentem elegit: & quoniam munera & hostiæ legis naturæ atque Mosaicæ per se nec Deum offensum placare, nec peccata delere poterant, cùm ad significandam, non autem præstandam salutem instituta essent; nec ad conscientiæ, sed

Heb. 9.

Sacrificia legis naturæ atque Mosaicæ Deum per se placare non poterant

tiæ, sed carnalis tantùm immunditiæ expurgationem valerent; non hircorum, taurorum, vitulorum, vel avium sanguinem & carnem ad offerendum assumpsit, sed cùm esset sacerdos summus, & propriæ vitæ humanæ dominus, per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatam hostiam Deo in ara crucis, hoc est, Filii Dei carnē atq; sanguinē. Nam cùm impedire posset, voluntariè in Dei Patris honorem suum preciosum sanguinem effudit, atque carnem suam crucifigi permisit, vitamque ac spiritum in pretium & satisfactionem obtulit injuriæ, Deo per inobedientiam primorum parentum, superadditaque peccata illatæ; seu juxta Apostolum, *ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi, consequendámque repromissionem æternæ hæreditatis*, id est, ut justificari gratis, & in filios Dei adoptati cohæredes essemus naturalis filii Dei, cujus sanguinis effusio & carnis passio tam dives fuit ad privilegium, tam potens ad pretium, ut unica hæc cruenta Christi oblatio totius mundi peccata delere possit: tàmque Deo acceptum fuit istud verum, absolutum, perfectissimúmque Christi sacrificium, ut naturæ humanæ debitum persolverit, iratúmque Deum, propitium & amicum reddiderit, nobisq; gratiæ & gloriæ munera impetraverit: ac tantæ dignitatis ac virtutis, ut omni causæ sufficiat, omniumque veterum sacrificiorum energiam & usum in se contineat, quod unicum illis omnibus abrogatis succedere voluit, ut jam orbis terrarum aliam hostiam non habeat, quàm in Iesu Dei & hominis carne & sanguine positam: quam quidem per seipsum Christus semel in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri, ut æternam illic redemptionem operaretur, obtulit. Sed quia per mortem sacerdotium ejus extinguendum non erat, & simul cùm vellet, novi testamenti populum non aliam hostiam, quàm ipse pro eo in ara crucis obtulerat, habere, (ut per quam salus & redemptio parta erat, per eandem fideles Deum colerent, beneficia quæcumque impetrarent, & pro concessis gratias agerent, ac demum passionis Christi fructus uberrimos sibi applicarent); tamen quia Christus immortalis factus, jam non pari, multò minùs mori posset, ideóque eandem hostiam eodem cruento modo immolandam Christiani cum ipso habere nequirent, placuit, ut supernaturali, divinaque potestate, per sacerdotes eadem victima sub panis & vini speciebus reproducta incruento modo offeretur. Ideoque novo admirabilique modo verè ac realiter seipsum nobis sub panis & vini speciebus præsentem reliquit, ut qui semel immolatus esset in seipso, hoc est, ritu cruento, jugiter immolari posset in sacramento, id est, verè ac realiter existens sub panis & vini speciebus ritu incruento. Vnde in novissima cœna pridie quàm pateretur, sacerdorem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc novi testamenti sacerdotes constituebat, eorúmque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit, dicendo: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis juxta scripturarum & Concilii Tridentini doctrinam, novum & visibile Eucharistiæ sacrificium, per novi testamenti sacerdotes, tanquam suos ministros offerendum instituit, sic ut una eadémque sit hostia, idémque nunc offerens sacerdorum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit, solâ offerendi ratione diversâ.

Christi sacrificium cruentū per se Deo gratum.
Aug. tract. 119. & 14. In Ioan lib. 4. de Trin c. 13.
Leo epi. 83.
Christi sacrificium in cruce non fuit typicum, sed absolutum.
Coless. 1. Ephes. 4.
Christi sacrificium in oblatione corporis & sanguinis consistit.
Christus unicam velut esse novi testam. hostiam, quam ipse cruento obtulit modo, à suis verò ministris incruento offerri constituit.
Eandem quidem hostiam sed incruento modo nunc offerimus.
Sess 22. c. 1. Sess 23. c. 1.

CAP. VIII.

Quòd Christus seipsum nobis sub panis & vini speciebus dederit, non solùm in sacramentum quo pascamur, sed etiam in sacrificium, quod Deo offeratur.

QVOD Christus veram suam carnem & sanguinem sub panis & vini speciebus, transmutatione naturarum facta, Ecclesiæ tanquam res permanentes reliquerit, duobus libris præcedentibus satis demonstratum est; quo hîc supposito ostendendum est, Dominum corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus non tantùm ad sanctificationem nostram significandam & efficiendam, dum percipiuntur; sed potissimùm & primariè ad latriæ cultum, & oblationem Deo faciendam secundùm ordinem Melchisedech, qui in ritu offeredi

Psal. 109.
Hebr. 7.
Genes. c. 14.

Æternitas sacerdotii Christi secundum ordinem Melch. Ecclesia sacrificium confirmat.

panem & vinum consistebat (ut ex Genesi manifestum est) tradidisse. Nam cùm sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech esse dicatur, debet sacrificium, usq; ad seculi finem perdaturũ, sub externa panis & vini specie instituisse, quod sacerdotum ministerio jugiter offerat. Nam ratione sacrificii crucis sacerdos in æternum dici nequit, cùm actus cruentus sacerdotii Christi non sit secundùm ordinem Melchisedech, quoniam sacrificium crucis non est typicum, nec in aliquo publico religionis ritu constitutum, sed absolutum & independens, nec unquam amplius repetendum. Neque insuper dici potest, Christum vocari sacerdotem in æternum, quia virtus sacrificii crucis in æternum manet; quia etiam Noe sacerdos in æternum diceretur, cùm effectus sacrificii ejus quoq; sit æternus. Nam impetravit, ne unquam amplius generale diluvium eveniat. Fatendum itaque est, in sacerdote Melchisedech sacrificii Christi præfiguratum fuisse sacramentum, quod Regius vates apertè testatur: *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech*: qui ordo utique hic est, de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, idest, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem sub panis & vini speciebus. Et circa Abraham benedictio illa præcedens ad Christianum populum pertinebat. Nam dictum est Abrahæ: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*: quod semen Apostolus interpretatur, Christum esse. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham possit ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificii in pane & vino constituta, quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimplevit, quãdo in novissima cœna ipse de corpore & sanguine suo sub panis & vini speciebus sacrificium obtulit. Vnde Apostolus Christi sacerdotium non Aaronico, sed Melchisedech sacerdotio, in ordine, hoc est, in exteriore forma & ritu

Cypr. lib. 2. epist. 3. Psal. 109.

Christus in cœna veritatem præfiguratam sacrificio Melchisedec adimplevit.

August. in Psal. 33. Conc. 2.

Hebr. 7.

assimilat: nusquam verò illius declaratur ritus, nisi Genes. 14. in pane & vino. Quare meritò veteres Ecclesiastici scriptores magno consensu illam oblationem, quæ in Genesi describitur, sacrificii in Eucharistiæ mysterio à Domino instituti, typum fuisse tradunt. *In sacerdote Melchisedech sacrificii Dominici præfiguratum videmus sacramentum*, ait Cyprianus. *Melchisedech prolato sacramento mensæ dominicæ, nobis æternum eius sacrificium figuravit, qui de corpore & sanguine suo sacrificium instituit*, ait Augustinus. In eandem sententiam ceteri patres scribunt: & manifestissimè de hac eâdem oblatione vaticinatus est Malachias dicens: *à solis ortu usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Vbi propheta legalium sacrificiorum cessationem, gentium vocationem, & sacrificii mundissimæ Eucharistiæ in Ecclesia toto orbe colligenda oblationem prænuntiat, opponitque sacrificium sacrificio, sacerdotem sacerdoti, locum loco, panem pollutum oblationi mundæ, quæ scilicet incruento, mundissimóque ritu esset offerenda, nec ulla ministrorũ iniquitate pollui, sicut antiqua illa carnaliaque sacrificia, posset, cùm primarius offerens esset Christus, idem scilicet existens sacerdos & hostia.

Ritus sacerdotii Melchisedech fuit in pane & vino.

Clemens Alexan. lib. 4. Stromat. Cyprian. lib. 2 epist. 3. Aug. in Psal. 33 conc. 2. Aug. epist. 95. Eusob. lib. 5. demonst. evang. c. 3. Malach. 1.

De oblatione Eucha. vaticinatus est Malach.

Neqve verò ad spiritualia precum bonorúmque operum duntaxat sacrificia, hic locus detorqueri potest. Nam Propheta oblationem synagogæ in animalium cæde sitam, rejiciendam, ac in ejus locum novam quandam aliam externam oblationem in gentibus successuram prædicit. At sacrificium laudis, precum, bonorúmque operum nõ est populo Christiano proprium, cùm in omni lege & statu viri fideles talibus metaphoricis sacrificiis Deum coluerint. Præterea loquitur Malachias de visibili externóque sacrificio, in publico religionis alicujus ritu constituto, quod externis Iudæorum sacrificiis successurum erat, cujus oblatione Deus palàm inter gentes esset glorificandus, sicut per Aaronicos sacerdotes & sacrificia Iudæorum contemptus olim fuerat. Accedit, quòd Propheta solis sacerdoribus loquatur; at sacrificia precum & bonorũ operum fidelibus omnibus communia sunt. Postremò bonum opus, laus Dei, oratio nunquam in scripturis absolutè sacrificium vel oblatio vocantur, sed cum adjuncto, sacrificium

Malach. vaticinium de externo sacrificio intelligendum est.

crificium laudis, sacrificium justitiæ, hostia vociferationis, victimæ labioru͂ &c. At Propheta in omni loco sacrificium verum, proprieque dictum, offerendum Deo inter gentes prænuntiat, quale profectò nullum nisi Eucharistiæ sacrificium reperitur, ideoque veteres uno consensu Malachiam de oblatione sacrificii corporis & sanguinis Domini sub speciebus panis & vini fuisse vaticinatum intelligunt: quam per novi testamenti sacerdotes certissimè offerendam spiritu prophetico videns, de ea futura tanquam præsente loquitur, dum ait: *In omni loco offertur.* De hoc eodem novi testamenti sacrificio Danielis vaticinium interpretantur veteres, quo juge sacrificium per Antichristum in fine seculi tollendum prædicit. Quemadmodum verò Eucharistiæ sacrificium à Christo institutum, quatenus includit species panis & vini, sacerdotio & sacrificio Melchisedech adumbratum fuit: ita per agnum paschalem, quatenus continet veram carnem & sanguinem agni immaculati Christi, datum fidelibus in cibum & potum. Quòd enim agni paschalis immolatio typus fuerit non solùm oblationis carnis Christi, in cruce consummantis opus nostræ redemptionis, sed etiam oblationis ejusdem in mysterio Eucharistiæ, qua ratione cultum sacrificalem in Ecclesia constituit, ex circumstantiis celebrationis & institutionis utriusque luculentissimè demonstrari potest. Nam Dominus eodem loco & tempore, imò & in eadem mensa utrumque pascha, & typi, & veritatis celebravit, ostendens, se nova ceremonia veterem adimplere, ac eidem finem imponere. Nam confestim post immolationem ac esum agni paschalis, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, illudque Apostolis in cibum & potum dedit. *Postquam typicum pascha fuerat completum, ad verum paschæ transgrediens sacramentum* (ait Hieronymus:) *veritatem figuræ adjungens;* (ait Chrysost:) *ut deinceps pascha non in ove, sed in carne Domini celebraretur*, ait August. & alibi, *ut tanquam sacerdos novi testamenti mensam exhiberet de corpore & sanguine suo.* Eleganter quoque Leo: *Antiqua observantia novo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, & legalis festivitas dum immutatur, impletur. Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis & sanguinis tui implet oblatio.* Et, *priùs figuratam ovem, postea suum Dominus obtulit sacrificium*, inquit Isichius lib. 2. in Leviticum cap. 8. Similia habet Gregorius hom. 22. in Euangelia. Procopius lib. 6. in Exodum cap. 23. Beda in 22. cap. Lucæ, Ansel. in 26. cap. Matth. Rupertus libro 2. in Exod. cap. 6. Vbi illum veteris paschæ agnum cum discipulis comedit, tunc ipse novi sacrificii agnus propriis manibus Deo Patri semetipsum immolavit. Ideo enim decimumquartu͂ diem primi mensis ad vesperam, quando agnus paschalis immolari debebat, ad mysterium Eucharistiæ instituendum elegit, ut significaret, quòd sicut immolatio agni paschalis verum esset apud Iudæos sacrificium; ita quoque apud Christianos Eucharistiæ confectio (cujus illa typus & figura erat) novum esset pascha, novique testamenti sacrificium, quod in memoriam transitus Domini ex hac vita per mortem, & nostræ liberationis à potestate diaboli, mortis, & peccati, offerendum esset, sicut agnus paschalis immolabatur in recordationem transitus Domini occidentis primogenita, & liberationis Israelitici populi de Ægypto. Ac insuper, quòd sicut agnus ille paschalis immolatus manducabatur tanquam viaticum peregrinorum, tendentium ad terram promissionis; ita Eucharistia esset refectio & viaticum ad cælestem patriam tendentium. Denique, quòd sicut agnus ille comedi non poterat, nisi à circumcisis, mundis, & in Ierusalem: ita Eucharistiæ sacrificium non nisi à baptizatis, mundis, & in unitate Christi Ecclesiæ constitutis, dignè ac salubriter manducari posset. Ac postremò, quòd sicut agnus paschalis non immolabatur à sacerdotibus Leviticis, sed à capitibus familiaru͂ (quæ ita Deo disponente, quoad hoc ex lege naturæ sacerdotii jus retinebant) ita Eucharistiæ sacrificium offerretur à sacerdotibus novi testamenti, qui essent futuri capita familiæ Christi, ex omni tribu, lingua & natione, juxta Isaiæ vaticinium assumpti. Nam sicut præcipuum Israelitico populo beneficium præstitum erat liberatio ex Ægypto, per quam Deum verum patrum suorum agnoverūt à quo simul justitiam edocti, in terram promissionis inducti sunt; ita summum populo novi testamenti beneficium impensum est, voluntaria unigeniti Filii Dei Hominis facti pro salute humani generis ad mortē traditio, per quam opus Deum verum agnovimus, justifi-

Dan 8 & 12. Hippolytus martyr li. de Antichristo. Sacrificio Melchised. adumbratur sacrificium Ecclesiæ, prout includit species panis & vini: Agno autem paschali, prout continet veram carnem & sang. Christi in cruce pro nostra redemptione oblatā.

Chrysostom. hom. de prodit. Iudæ. Hom. 83. in Matth.

In 26. cap. Matth. Chrysostom. hom. 83 in Matth. Aug. lib. 2. contra Petilianum cap. 37. & li. 17. de civit. cap. 20. Leo serm. 2. & 8. de passione Domini.

cationem, filiorúmque Dei adoptionem, ac vitam æternam consequimur. Ac quemadmodum veteri populo, ne beneficii liberationis ex Ægypto, aliorumque temporalium donorum obrepet et oblivio, jussum est, singulis annis Domino in gratiarum actionem offerre agnum paschalem; ita Christus novi testamenti populo, in gratiam suæ redemptionis memoriam, jussit agnum illum, qui tollit peccata mundi, jugiter offerre, dicendo: *Hoc facite in meam commemorationem.* Vnde sequitur, quòd sicut non solùm primus agnus, cujus sanguine liberati de facto sunt Israelitæ ex Ægypto, sacrificium fuit, verùm etiam omnis agnus, qui sequentibus temporibus in redemptionis illius memoriam immolabatur: ita & pascha nostrum Christus non tantum sacrificium sit, quatenus in cruce semel cruentè immolatus, sed etiam quatenus in sacramento Eucharistiæ per sacerdotes, sub signis visibilibus panis & vini ritu incruento in memoriam redemptionis semel in cruce peractæ immolatur. Quòd enim Christus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*; Apostolus exponit: *mortem Domini annuntiabitis.* Cui porrò mortem suam commemorari velit, ex cap. 12. Exodi patet: *Habebitis hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum solennem Domino.* Sicut enim beneficii liberationis ex Ægypto memoria coram Deo fieri debebat, ita & mortis Domini annuntiatio, non utique ut oblitus recordetur, sed ut ei de tanto beneficio dignæ gratiæ agantur. Vnde & Eucharistia idem sonat, quod gratiarum actio, quam per novi testamenti sacrificium in populo Christiano celebrandam per Regium vatem Dominus prædixit: *Apud te laus mea in Ecclesiâ magnâ: vota mea reddam in conspectu timentium eum. Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominũ, qui requirunt eum; vivent corda eorum in seculum seculi. Reminiscentur, & convertentur ad Dominum universi fines terræ.* Quibus verbis Dominus devictâ per resurrectionem morte in populo Christiano significat, se per suos ministros Patris laudes decantaturũ, commemorando coram eo beneficia humano generi præstita, idque sacrificiis non privatis, nec veteribus, sed publicis, solennibus, sibique propriis. Mos enim Iudæorum erat, verbis & factis præstita sibi à Deo beneficia exprimere, juxta Moysis præceptum Deuteron. 26. *Accedes ad sacerdotem, & dices ad eum: profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingressus sum in terram, pro qua juravit Dominus patribus nostris, & idcirco offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi.* Ita hodie populus Christianus oblatione Eucharistiæ, rebus & verbis profitetur, se Christi beneficio à potestate tenebrarum ereptum, hæreditatémque cælestem assequutum esse, atque ideo in gratiarum actionem, primitias omnium hominum IESVM CHRISTVM beatæ Virginis filium offerre, ac de pretiosa ejus carne coram Domino epulari, ut arctissimè ipsi unitus, participationéque vivificæ carnis ejus beatam immortalémque vitam consequatur. Quod Apostolus luculenter ad Corint. expressit: *Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis:* ubi fideles ad sumendum Christum per confectionem Eucharistiæ immolatum cohortatur. Nam ad comedendum eundem, ut cruentè immolatum, fideles nunquam invitasset, cùm Christus sic in epulum se non tradiderit, nec immortalis factus lacerari dentibus possit. Loquitur itaque de incruento Eucharistiæ sacrificio, in quo Dominus seipsum incruentè immolatum populo novi testamenti manducandum & bibendum tradit; quasi dicat Apostolus: Iudæorum pascha fuit agnus irrationalis; sed pascha nostrum est Christus, sub panis & vini speciebus immolatus, sub quibus se nobis familiari modo in cibum & potum tribuit: dicens: *Accipite & comedite, hoc est corpus meum, &c; bibite, hic est enim sanguis meus*; apertè hac comparatione insinuans, quòd sicut immolatio agni paschalis verum erat apud Iudæos sacrificium, ita & celebratio Eucharistiæ apud Christianos.

ALIVS typus sanguinis Christi in Eucharistiæ sacrificio novum testamẽtum confirmantis ex cap. 24 Exodi deducitur. Vbi Deus testamentum vetus seu pactum cum Israëlitico populo initum sanguine victimæ confirmavit, dicendo: *Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus*, ut Apostolus ad Hebræ. 9. repetit: quem typum clarè Dominus in Eucharistiæ confectione complevit, novum testamentum à se in novissima cœna conditum, similiter hostiæ sanguine confirmans, eisdemque

Margin notes:

Mors Christi annuntianda Deo, ut gratia illi agantur.

Psal. 21.

Deut. 26.

Beneficia percepta Deus commemorari voluit.

1. Cor. 5.

Apostolus fideles hortatur ad sumẽdum Christũ incruentè immolatum.

Exodi 24.

Testamentũ novum sanguine hostiæ confirmatum est, sicut and vetus.

Marci 14. Lucæ 22. 1. Cor. 11.

penè verbis, quibus Moyses utens, dum ait: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, juxta Marcum: vel juxta Lucam, & Apostolum: *Hic calix novum testamentum est in sanguine meo*: significans, in cœna seipsum Deo in victimam obtulisse, ac proprio effuso mystico sanguine, novum testamentum obsignare: Conveniebat enim, ut Dominus in cœna potius quàm in cruce suum testamentum conderet, aspersionéque sui sanguinis sanciret. Nam testamentum ab homine vivo, suique juris & libero, ac coram testibus & amicis fieri congruit: ac insuper hæredes nominandi sunt, legata explicanda, & quid ab hæredibus testator fieri velit, ac super his omnibus instrumentum conficiendum est, quo hæreditas applicetur; quæ omnia in cœna Dominus fecisse reperitur. Nam legem dilectionis promulgavit, testamentum condidit, victimam fœderis seipsum immolavit; ac suo sanguine Apostolorum corda, id est, Christianum populum aspersit, ac postremò victimam ad epulum proposuit, suumque corpus & sanguinem fidelibus sub panis & vini speciebus legavit.

Dominus in ultima cœna testamentum condidit, dum liber erat.

Cap. IX.

Sacrificium Eucharistiæ ex scripturis novi Testamenti comprobatur.

PRÆTERMISSIS aliis multis veteris testamenti figuris, Prophetarúmque vaticiniis, quibus non obscurè adumbratum, vel prædictum est novi testamenti sacrificium, in oblatione carnis & sanguinis Christi, sub panis & vini speciebus constitutum, ex scripturis novi testamenti hoc ipsum nunc ostendendũ est. Ac primùm Dominus Luc. 22. de Eucharistia dicit: *Desiderio desideravi hoc pascha mãducare vobiscum*; nam quòd ibi non desideraverit vesci carne veteris agni paschalis, per se satis evidens est, ac demonstrat Tertul. lib. 4. contra Marcionem. Voluit ergo Dominus epulari cum Apostolis, ac manducare hostiam novi testamenti, quam in novissima cœna instituit, ac Apostolis simul recumbentibus participandam tradidit dicendo: *Manducate*; *hoc est enim coprus meum; & bibite: hic est enim sanguis meus.* Prætetea oblationem sacrificalẽ ibi fuisse, verba Domini demonstrant: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ 22. vel *quod pro vobis frangitur* 1. Cor. 11. Item, *hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Luc. 22. & addit Matth. cap. 26. *in remissionem peccatorum.* Quæ sane verba non significant, dari Apostolis carnem & sanguinem Domini ad comedendum & bibendum, sed Deo exhiberi in sacrificium. Non enim dixit Christus, vobis datur: sed *pro vobis*; & addit Matth. 26. *& pro multis effunditur in remissionem peccatorum*, significans, Deo in sacrificium offerri pro peccatis, tam absentium quàm præsentium. Dicitur autem calix aut sanguis fundi, quia seorsum sanguis in calice collectus, sub liquida vini specie Deo offertur; & Christi corpus frangi, quia sub arida panis specie consecratur. Eadem phrasi dicit Chrysostomus, corpus Christi in sacramento pati. Neque verò dictis obstat, quòd latina vulgata editio habeat, *effundetur*. Nam utrumque verum est, & quòd sanguis in cœna fusus fuerit in remissionem peccatorum, & quòd postea effundendus esset, sive in cruce, sive in sacrificio Ecclesiæ, quod omnibus veteribus successit. Et sanè Lucas dicendo: *Hic est calix qui funditur*, necessariò exigit effusionem sanguinis, ut erat in calice. Nam in cruce calix sanguinis non est fusus. Deinde verba illa: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, apertè significant, Christum porrigere sanguinem victimæ, quo novum testamentum confirmet, sicut hostiarum sanguine vetus obsignaverat. Hostia verò nisi præcedente immolatione fieri non potuit; immolatio autem oblationem, sicut omnis species suum genus includit. Quibus accedit, quòd in novissima cœna dicere poterant Apostoli: *Pascha nostrũ immolatus est Christus*, ergo carnem & sanguinem Christi immolari accipiebant. Quod etiam demonstrant verba: *comedite, bibite*, quæ apertè innuunt dari carnem & sanguinem Christi per modum participationis victimæ Deo priùs oblatæ. Nam animal vivum comedi non solet, nec animalis caro & sanguis ad cibum & potum apta sunt, nisi animal priùs occisũ sit. At Christus nisi per immolationem in sacramento mysticam mortuus non erat. Vnde colligit Greg. Nyssen. oratione 1. de resurrect: quòd in cœna

1. Reg. 2. Vt comedam buccellam panis juxta Aug. in lib. 18. de civit. cap. 5. Proverb. 9. Miscuit vinum. Aug. lib. 17 de civit. c. 20. Isaiæ cap. 19 tolent in hostiis & muneribus.

1. Cor. 10. Chrysostom. hom. 24 in 1 ad Cor.

Matth. 26.

Exodi 24.

1. Cor. 5.

Greg. Nyss. oratione 1 de resurrect.

Christus mysticè immolatus fuerit, antequam se in cibum & potum daret; quod sentiunt etiam reliqui veteres. Iren. lib. 4. c. 32. novi testamenti novam docuit oblationem. Cyp. lib. 2. epist. 3. Quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo patri obtulit, & hoc idem quod Melchisedech, panem & vinum, hoc est suum corpus & sanguinē? Amb. in Psal. 39. & Chrys. hom. 24. in 1. ad Cor. & hom. 2. in posteriorem ad Tim. ait, Christum in cœna obtulisse Deo suum corpus & sanguinem, & adhuc quotidie per sacerdotes offerre, ac eisdem verbis sacrificium, quod offertur, sanctificare. Aug. Leo, Hichius, Beda, cum aliis paulò antè citatis dicunt, Christū in cœna post figuratam ovem suum obtulisse sacrificium. Luculentissimè verò Apostolus Eucharistiam esse sacrificium docet, comparans mensam Domini cum mensa gentilium, in qua immolabatur idolis, & altari Iudæorum, in quo Deo vero sacrificium offerebatur. Vnde conficitur mensam Domini fuisse altare, ac proinde Eucharistiam sacrificium. Nam altare ex usu scripturæ omniúmque gentium non nisi ad sacrificium erigi solet. Vnde tam apud Græcos, quàm Hebræos à sacrificio deductum nomen habet: à θυσία enim θυσιαστήριον græcis, & à zebac, misbac Hebræis dicitur. Et quidem optima ratione, ut intelligerent homines, quòd sicuti ad hunc præstantissimum divinitatis externum cultum Deo exhibendum, personâ ad hoc speciatim deputatâ; ita quoque loco certo ad hoc tantùm consecrato, qui usibus profanis accommodari nequeat, opus sit.

Sup. cap. 8.

1. Cor. 10.

Iosue 22.

Aug. lib. 20 cont. Faust. cap. 21. Ex comparatione mensæ Domini cum altari Iudæorum sequitur Euchar. esse sacrificium.

Præterea comparat Apostolus Eucharistiam cum sacrificiis gentium & Iudæorum; quæ comparatio inepta foret, si Eucharistia sacrificium non esset. Denique comparat idem Apostolus societatem, quæ manducatione Eucharistiæ cum Deo initur, cum societate, quam per manducationem idolothyti gentiles cum idolo contrahunt, ac manducantem de immolatis idolo cōsentire in sacrificium idoli, ac immolantium se constituere socium asserit. Ergo similiter, qui Eucharistiam manducat, altaris Domini particeps fit, ac in sacrificium Deo factum consentit, immolantiúmque socius efficitur, ac interpretativè sacrificat, Deumque latriæ cultu honorat. Ad hæc pertinet, quòd idem Apostolus mensam Domini altare vocet: *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Vbi Haymo: *Sacrificatorium,* ait, *est altare Ecclesiæ, in quo consecratur corpus Christi, de quo increduli Iudæi carnalibus sacrificiis adhærentes vesci nequeunt, quia sanctum non est canibus dandum.* Quin & Christus inter fideles suos altare futurum prædixit: *Si offers,* ait, *munus tuum ad altare,* &c. Postremò ministerium publicum & externum in sacrificii ritu positum, usitatum apud primos Christianos fuisse, indicat illud Actorum 13. *Ministrantibus illis Domino;* ubi vox λειτουργούν sacramentorum dispensationem significare nequit, cùm illa non Deo, sed hominibus fiat, sed latriæ cultum in sacrificii oblatione positum designat, cui adjunctæ erant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, tam scilicet vivis, quàm mortuis, fidelibus quàm infidelibus, juxta Apostolū 1. Tim. 2. ac interpretationē B. August.

Heb. 13.

Matth. 5.

Aug. epi. 59

Cap. X.

Eucharistia sacrificium ab omnibus veteribus agnitum fuisse.

Ecclesiastici scriptores tam græci quàm latini Eucharistiæ confectionem esse sacrificium agnoverunt, ei tribuendo vocabula sacrificii, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: item dicendo, Christum incruentè offerri, immolari, atque sacrificari Deo, solísque sacerdotibus licitum esse hoc sacrificium offerre. Ac ne de spiritualibus bonorum operū oblationibus loqui viderentur, addunt, sacrificiū esse corpus & sanguinē Domini. Sic Achaiæ clerus testatur, S. Andream Apostolū dixisse proconsuli Ægeæ: *Immaculatum agnum in altari offero, qui postquam immolatus est, vivus & integer perseverat.* Dionysius Areop. *Pontifex,* inquit, *excusat se, quòd hostiam salutarem litet.* Hippolytus martyr: *Venite sacerdotes, qui pretiosum corpus & sanguinem meū quotidie immolastis.* Ambr. in psal. 38. & in 10. c. ad Heb. dicit, unum Christi corpus ubique offerri; & in primum c. Lucæ, Christum immolari. Gregor. Nyssenus oratione 1. de resurrectione: *Seipsum victimam offert, idem simul sacerdos & agnus qui offertur.* Chrysost. hom. 24.

Veteres scriptores agnoscunt Eucha. sacrificium.

Tertul. lib. de velan. Virg.

Epiph. hæresi 79.

Hier. epist. ad Euagrium.

Conc. Nicen. cap. 14.

Ecclesiastica Hist. c. 3. p. 3.

In orat. de Antichrist.

in 1. ad Cor. lib. 6. de sacerdotio, hom. 17. in epistolam ad Heb. dicit, unum eundemque Christum ubique offerri. Aug. lib. 8. *de civit*. cap. ult. dicit, sacerdotem alrari astantem offerre Deo. Lib. 10. contra Faust. cap. 6. & 18. *Christiani*, ait, *iam peracti sacrificii memoriam celebrant sacrosanctâ oblatione corporis Christi*. Libro quarto *de Trinitate* capite decimoquarto vocat sacrificium corporis Christi. Epistola 59. sancti altaris oblationem. Epist. 23. & in Psalm. 79. dicit, Christum immolari in sacramento. Lib. 17. *de civit*. cap. 20. Similia habet Cyrillus lib. *de adoratione in spiritu & veritate*, & in Epist. ad Nestorium nomine Concilii Ephes. vocat incruentum sacrificium. Leo serm. 7. & 8. de passione Domini, unum Christi sacrificium omnibus veteribus successisse dicit. Fulgentius libro secundo *ad Monimum* capite secundo; Gregorius libro quarto dialog. cap. 58. *in ipsâ immolationis horâ*.

Cyril. catechesi mystag.

Cap. XI.

Quòd altarium ad Eucharistiæ confectionem erectio certissimum sit veterum testimonium de sacrificio Eucharistiæ.

Veteres altaria erecta fuisse ad Eucharistiæ confectionem attestantur.

HVc etiam pertinet, quòd veteres agnoscāt, altaria erecta fuisse ad Eucharistiæ confectionem canone 3. & 4. Apostolorum. Dionysius Areop. eccles. hierar. cap. 3. Tertul. lib. *De pœnitentiâ* refert, fideles aris Dei adgeniculari. Cyp. li. 1. epist. 9. *Non est dignus, pro quo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari distraxit*. Euseb. lib. 1. *Demonst. Euang*. cap. 6. *contra Parm*. conqueritur, altaria Dei fracta, in quibus Christi corpus offerri solet. Athan. in vita S. Anthonii eum refert vidisse feroces mulos, qui altaria Christi calcibus everterent, designans Arianos, qui altaria postmodum profanarūt ac subverterunt, Basilio teste, atque Amb. lib. 5. epist. 33. Gregor. autem Naz. oratione in Gorgoniam scribit, eam ante altare procubuisse, ac eum invocasse, qui super altare coli solet. Nyssenus lib. *De baptismo*, altare lapideum consecratione sanctum fieri dicit. Chrysost. hom. 53. ad populum Antiochenum: *Si quis vellet hoc altare subvertere, nonne illū lapidibus obrueretis?* Hom. 20. in posteriorem ad Corinth. *Tu altare honoras, quod accipit corpus Christi*. Hieronymus libr. contra Vigilantium. Augustinus lib. 8. de civitate cap. ultimo, & lib. 22. cap. 8. libr. 9. Confessionum cap. 9. Ex quibus & aliis innumeris Patrum locis constat, in confesso fuisse, Eucharistiam proprii nominis esse sacrificium, ad cujus confectionem altari opus sit, (quod non nisi ad sacrificandum construi solet) ac proinde impiam, totiq; vetustati contrariam esse Calvini sententiam: *Mensam nobis Dominus dedit, in qua epulemur; nō altare, super quod victima offeratur*. Nam mensam Domini altare esse docet Apostolus, ac ita nominat ad Hebræos 13. Et quamvis nullum extaret à veteribus scriptum dictæ rei testimonium, meritò sufficere deberet perpetuus ecclesiæ mos & usus, qui ex vetustissimorum templorū & altarium constructione oculis exhibetur. Nam pleraque templa & altaria plus mille annis substiterunt.

Aug. epist. 122.

Gen. 8. Aug. lib. 20. cont. Faust. c. 21. Ful. e. lib. 2. ad Monimum c. 8. lib. 4. instit. cap. 18.

1. Cor. 10.

Altaria in ecclesiis à mille annis erecta testantur Euchar. esse sacrificium.

Cap. XII.

Ex sacerdotum appellatione sacrificium Eucharistiæ statuitur.

VETERVM sententia de Eucharistiæ sacrificio insuper elucet ex eo, quòd Eucharistiæ ministerium sacerdotium appellēt, ad quod iuxta Apostolum pertinet offerre dona & sacrificia, munera & hostias Deo pro peccatis. Vt Dionysius Areop. libr. *De ecclesiasticâ hierar*. cap. 1. 3. & 5. Tertul. lib. *De præscriptionibus*, & li. *De veland. virgin*. Cypr. libr. 1. epist. 9. & passim in libris & epistolis, Euseb. lib. 5. *Demonst*. cap. 3. Ambros. in Psalm. 38. & libr. 4. *De sacram*. cap. 5. & 6. *Dicit tibi sacerdos; corpus Christi; & tu dicis, Amen*. Hieronym. in dialog. contra Luciferianos. Chrysost. libris sex *De sacerdotio*; Augustinus libr. 20. *de civit*. cap. 10. Episcopi & presbyteri propriè dicuntur sacerdotes; initio quidem ecclesiæ Christianæ, vigente adhuc Aaronico sacerdotio, in tēplo Hierosolymitano cariùs Christiani utebātur nominibus

Heb. 5. & 8.

Episcop. & presbyt. dicuntur propriè sacerdotes. Aug. epist. 122.

Cur in exordio ecclesiæ Christianæ auctoru, ut [illegible] nomina sacerdotii, sacrificii, altaris.

sacerdotii, sacrificii, templi, & altaris, ut faciliùs Christiana sacra distinguerentur à Iudaicis, & ne alia confirmari putarentur: sed everso paullò pòst templo Hierosolymitano, abolitisq; Iudæorum sacrificiis, Christiani scriptores propriis nominibus res ipsas exprimere cœperunt, ac uti nominibus sacerdotis, templi, altaris, sacrificii, & similibus, appellaruntque sacerdotes, quibus potestas offerendi sacrificium tributa esset; ut ex Concilio Niceno pater, canone 14. & Carthaginensi 4. can. 4. Euseb. lib. 5. historiæ ecclesiast. cap. 23. ex martyrio S. Sixti, & B. Laurentii: cuius meminit Ambro. lib. 1. offic. cap. 41.

Cap. XIII.

Eucharistiæ sacrificium ex vetustissimo ritu conficiendi confirmatur.

Ritus confectionis Euchar. sacrificium esse demonstrat.

Ex ritu conficiendæ Eucharistiæ vetustissimo, qui in liturgiis reperitur, constat insuper, Eucharistiam veri nominis esse sacrificium. Nam in omnibus liturgiis, Iacobi, Clementis, Basilii, Chrysostomi & vetustissimo latino canone extat passim nomina oblationis, sacrificii, victimæ, signorum, aliorumq; rituum, qui manifestè significant, Eucharistiæ confectionem sacrificium esse. Ac quidem Romanus canon, qui formam sacrificii celebrandi continet, partim verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum pontificum institutione constat. Cuius author primus Isidoro teste fuit S. Petrus: & prorsus immutatus à tempore Divi Gregorii Magni retentus est, ut ex VValfrido lib. *De observationibus ecclesiasticis* cap. 22. colligi potest. Initiò quidem Apostoli solam orationem dominicam verbis consecrationis adiunxerunt, Gregorio teste lib. 7. epist. 63. & Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos: sed tamen iidem postea Ecclesiis constitutis certam offerendi sacrificii formulam, adiunctis certis precibus & ritibus tradiderunt. Quæ apud omnes Christianos, quoad essentiales partes integra permansit, ut constat ex omnium liturgiis, & Ambrosio lib. 4. de sacramentis cap. 5. & 6. atque Cyrillo Ierosol. catechesi mystagogica 4. & 5. Etsi enim liturgiæ dicantur Basilii, Chrysostomi, Ambrosii, Gelasii, Gregorii, vel Isidori, non tamen liturgias integras cōposuerunt, sed eam solùm, quæ in usu apud eos erat, aliquid addēdo vel minuendo pro temporum varietate ad meliorum formam redegerunt, ut de se testatur Gregor. lib. 7. epist. 73.

Cōcil. Trid. sess. 22. c. 4. Isid. lib. de officiis divinis cap. 15.

Cap. XIIII.

Ex usu Eucharistiæ sacrificium missæ demonstratur.

Ex usu Eucharistiæ qui in oblatione consistit evincitur sacrificium.

Cum ex vetustissimo Christianorum usu constet, Eucharistiam non solùm tanquam sacramentū sumptam, sed pro aliis etiam sive præsentibus, sive absentibus fuisse oblatā, imò pro hominū tā viventiū quàm mortuorū peccatis, pro pace, pro incolumitate, pro necessitatibus deniq; omnib⁹, tā corporalibus, quā spiritualibus, idq; ex Apostolica traditione, adeò ut Aërius, qui pro defunctis offerendum negaret, publico ecclesiæ iudicio hæreticus habitus sit, Epiphanio teste hæresi 75. & Augustino 53. manifestum est, in ecclesia Christi semper fuisse creditum, quòd Eucharistia sacrificiū esset, quòd non soli sumenti prodesset, sed etiā iis, pro quibus Deo exhiberetur. Cùmq; Christi ecclesia columna sit & fundamentum veritatis, adversus quam Dominus promisit inferi portas non prævalituras, in eius traditione tanquā securissimo portu cōquiescere debemus, eiúsque doctrinam audire, nisi tanquā ethnici & publicani haberi velimus. *Matth. 18.*

Cap. XV.

In qua missæ parte sacrificium Eucharistiæ consistat.

Quia primarius christianæ religionis cultus in oblatione sacrificii Eucharistiæ consistit, explicādum est, in qua missę parte oblatio sacrificii posita sit, seu qua actione sacerdos Deo proprii nominis sacrificium offerat. Nam sex actionis sacræ partes reperimus. *Sex actionis sacræ partes.*

Prima est oblatio panis & vini per elevationem cum oratione vocali, quæ nuda est ceremonia ad excitandam devotionem ab ecclesia inducta, neque ad sacrificii naturam, neq; ad integritatem pertinens. Secunda est sacramenti Eucharistiæ cōfectio, in qua ex Christi sacerdotis æterni secūdū ordinē Melchisedech insti tutione, presbyter legitima ordi-

ordinatione vocatus, operatorio sermone transmutatis panis & vini substantiis, accidentibus earum remanentibus, sub eisdem corpus & sanguinem Domini, ex verborum consecrationis vi seorsim in altari Deo sistit, ad profitendum eius super omnia dominatum, humanæque naturæ subiectionem, commemorandamq; Christi voluntariam pro humani generis redemptione mortem. Qua actione cùm sacerdos ritu ad proximè colendum latriâ Deum instituto rem Deo consecret, exhibeat, atque præsentet, eum propriè Deo offerre sequitur, ac eius actionem oblationis rationem obtinere, cùm nihil aliud sit à Deo quippiam offerre, quàm in eius cultum proximè consecrare, exhibere, præsentare. Quia verò eâdem religionis actione rei oblatæ immutatio, & quidem duplex fit; una realis termini, à quo per veram naturarum panis & vini destructionem, relictis solis earum accidentibus; altera verò sacramentalis termini ad quem, per veram & substantialem corporis & sanguinis Domini, sub remanentibus panis & vini speciebus in altari positionem, evidens est, sacerdotem Eucharistiæ sacramentum conficiendo, non solùm generalis appellationis oblationem facere, sed etiam proprii nominis sacrificium offerre: ac proinde in hac plenè divina & supernaturali actione, sacrificii novi testamenti essentiam consistere, quo Christiani latriæ cultum Deo exhibent, profitendo, ipsum esse unum summumque principium, in quo vivimus, movemur, & sumus; unumque mediatorem Dei & hominũ, hominem, IESVM CHRISTVM sua passione factum esse cibum animarum nostrarum, largitoremque vitæ. Nam Dei omnipotentiam, & creaturæ in omnibus naturæ gratiæq; operibus ab eo dependentiam, aptissimè naturarum panis & vini conversio, sola verborum prolatione facta contestatur, ex qua nimirum liquet, nutui divino cuncta promptissimè obedire, Deiq; dicere, esse facere; quodq; rei naturaconfestim esse desinat, nisi omnipotentis Dei virtute conservetur. Panis autem & vini species post naturæ desitionem remanentes, sub quibus ponitur Christus, luculentissimè demonstrant, Deum sua incarnatione & morte factum esse cibum animarum, cuius manducatione vivant in æternum.

Aug. lib. 10. de civ. c. 30. Episcopi & presbyteri propriè iam vocantur in ecclesia sacerdotes.

Christus autem, ut contentus sub panis & vini speciebus, est sacrificium, quod offertur Deo. Eadem enim altaris & crucis est hostia, sola offerendi ratione diversa. In cruce, cruentè & cũ doloris sensu Christus adhuc passibilis in seipso immolatus & occisus est; in altari verò admiranda charitate impassibilis iam Christus, incruento sacramẽtalique modo iterum pati immolarique dignatur, dum seorsim corpus eius verè ac realiter sub panis specie, & sanguis eiusdem distincta consecratione sub vini specie in altari Deo sistitur. Nam distincta corporis & sanguinis Christi ad cultum Dei in altari positio sub speciebus ad esum & potum idoneis, vera & realis est oblatio, atque incruenta passionis Christi renovatio; non autem (ut Calvinus delirat) solùm memoria, imago, & testimonium illius singularis, veri, & unici sacrificii, quo nos Christus expiavit. neque signum purum, in quo ita nobis monstretur Christi immolatio, ut crucis spectaculum pene ob oculos ponatur, qualiter in oculis Galatarum Christum fuisse crucifixum dicit Apostolus, quando illis proposita crucis prædicatio fuerat. Siquidem veteres uno consensu tradunt, Eucharistiæ confectionem ita memoriam illius unici sacrificii cruenti, quod in cruce Christus peregit, continere, ut simul in se vera sit oblatio, & incruenta immolatio: sicut vetera sacrificia figuræ & typi erant carnis Christi offerendæ, sanguinisque effundendi remissionem peccatorum; attamen simul vera in se erant sacrificia, ad quæ offerenda certi sacerdotes consecrabantur. Hebræi (inquit Aug.) *in victimis pecudum quas offerebant Deo, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit: Christiani iam peracti sacrificii memoriam celebrant, sacrosanctâ oblatione & participatione corporis Christi.* Unde patet, significationem, memoriam, & imaginem cruentæ mortis Christi, non excludere substantialem veritatem oblationis & sacrificii. Imò ex quo Adam peccavit, nullum sacrificium in aliquo religionis ritu constitutum Deo acceptum fuit, quod simul non esset mortis Christi futuræ prænunciativum, aut iam peractæ commemorativum. Carnales enim veteris testamenti, aut legis naturæ victimæ, figuræ carnis Christi offerendæ, sanguinisque in remissionem peccatorum effundendi

Cal lib. 4. c. 18. nu. 10 & 11.

Cal. sententia refellitur.

Galat. 3.

Vera, licet incruenta immolatio agnoscenda est.

Aug. lib. 20. cont. Faust. cap. 18.

dendi extiterunt; novi autem testamenti sacrificium, gratiarum actio & commemoratio est carnis Christi, quã pro nobis cruentè obtulit, & sanguinis, quem pro nobis effudit. Et quemadmodum non obstante significatione animalia propriè Deo à veteribus sacrificabantur; ita propriè dictum sacrificium corporis & sanguinis Christi Deo sub speciebus panis & vini sancta ecclesia per universum orbem offerre non cessat. utrumque enim summi videlicet dominatus Dei, & mortis seu cruenti sacrificii Christi significationem, ex divina institutione ista consecratio corporis & sanguinis Christi habet. Ratione prioris veri propriique nominis est sacrificium: ratione posterioris autem, typicum atque commemorativum.

Confectio sacramenti Euchar. unde rationem sacrificii habeat.

Ex quibus patet, in quo differat ratio sacramenti in Eucharistia, ab oblatione sacrificii. Nam ratio sacrificii ex eius institutione, cuius est determinare, quibus actionibus coli velit, in confectione corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini; ratio autem sacramenti in termino sacrificii consistit. Nam sacramentum est Christus, ut contentus sub panis & vini speciebus, quæ spiritualem animarum refectionem ac unionem spiritualem cum Christo & fideliũ inter se (quam hoc sacramentum dignè sumptum efficit) designant. Unde etiam liquet, non solùm offerri posse hostiam, quæ oblationi præexistit, sed etiam illam, quę actu offerendi producitur, cũ possit actus sacrificadi tam efficax esse, ut hostiam ad Dei honorem producat, sive ulterius mutanda sit sive non. Nam illa mutatio, quæ circa hostiam fit, dum operatione supernaturali producitur, ad sacrificii rationem sufficere potest; cùm talis productio satis Dei omnipotentiam ac super omnia dominatum testetur. Secus autem accidit in rebus, quæ à causis naturalibus dependent, quarum productio nõ tam aperte divinum principatum testatur, quàm earum in Dei honorem destructio, in quibus proinde sacrificia instituta, non rei novæ productionem sed potiùs existentis immutationem operantur. Quòd verò in Eucharistico sacrificio non priùs hostia consecratione producatur, & alia deinde actione loco & tempore distincta in sacrificium offeratur, ex Christi prima institutione manifestissimum est. Nam Dominus proferendo verba: *hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, Deo Patri sacrificium obtulit, ut significant verba adiecta apud Lucam, *quod pro vobis datur: qui pro vobis effundetur*. Cui enim corpus suum offerebat, nisi Deo? non enim ait: *Hoc est corpus meum*, quod vobis datur, sed *pro vobis*. Præterea quòd nec ante consecrationis verba nec postea, alia distincta actione Dominus obtulerit, inde patet, quòd corpus suum discipulis præbuerit, dicens: *Hoc est corpus meum*. Ad hæc nullo temporis momento Christi corpus est in sacramento non immolatum. Nam finitis consecrationis verbis, ecclesiæ comprobato usu mox canitur: *O salutaris hostia*: atqui hostia fit prævia immolatione, quæ oblationem in se includit. Deinde oblatio sacrificii in ea actione consistit, quam sacerdos in persona Christi facit, qui principalis est offerens: at illa sola est consecratio, in qua sacerdos verbis Christi utitur, eiusque vice ac nomine sanctificat elementa, dicendo: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus*.

Ratio sacramenti in quo consistat.

Hostia potest simul produci & offerri.

Christus eadem actione hostiam produxit, & Deo obtulit.

ACCEDIT, quod sacrificium Eucharistiæ sit repræsentativum mortis Christi & effusionis sanguinis in cruce factæ: atqui hæc repræsentatio non fit, nisi per distinctarum specierum consecrationem, sub quibus corpus & sanguis sistuntur, tanquam partes victimæ occisæ: atque vi verborum consecrationis ipse Christus exhibetur incruento ritu dissectus, mactatus, & ad cibum potumque idoneus, ac proinde incruentè immolatus: equidem nulla alia reperitur actio, per quam fiat incruenta Christi immolatio. Denique Christus dicendo, *Hoc facite*, Apostolos, eorumque in sacerdotio successores, novi testamenti sacerdotes constituit, ac potestatem offerendi suum corpus & sanguinem dedit; atqui his verbis potestatem cõsecrandi dedit: igitur oblatio in consecratione corporis & sanguinis consistit. Insuper potestas sacerdotalis merè supernaturalis & divina, constituens formaliter novæ legis sacerdotem, per characterem sacerdotalem, est potestas consecrandi corpus & sanguinem Christi: ergo consecratio est actus directus sacerdotii, ac proinde oblatio sacrificii. Nam sola oblatio sacrificii, est proprius sacerdotii actus, in quantũ sacerdotium est, ut ex Apostolo patet. Cũ ergo Concil. Trid. definie-

Hebr. 5. & 2.

tit,

Seff. 22. c. 1. & 2. & decreta de observandis in celeb. miss.

Aug. epist. 23.

tit, quòd Christus non solùm in cruce, sed etiam in novissima cœna seipsum incruentè obtulerit, sacrificaverit, & immolaverit, quódque Apostolis, & eorum in Sacerdotio successoribus, ut offerrent, sacrificarent, & immolarent, præceperit per hæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem*; quódque una eadémque sit hostia, idémque nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa; quòd insuper vivifica illa hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari quotidie per Sacerdotes immoletur, dubitare jam ampliùs non debemus, quin Sacerdos consecrádo corpus & sanguinem Domini, sub speciebus panis & vini ad profitendum Dei supremum dominatum, Christiq; mortem annuntiandam verè offerat Deo sacrificium. Nam illa una actione præstantissimum, quod in cælo & terra est accipimus, & dignissimum, quod in nobis est, Deo in gratiarum actionem retribuimus, nósque & omnia nostra Deo sacrificaliter damus, eique pro cũctis naturæ & gratiæ donis, & creationis ac redemptionis beneficiis gratias agimus, omniáque à Deo propter nos nostrámque salutem in carne & cruce peracta, grata memoria repræsentamus, atque commemoramus. In hoc itaque Eucharistico sacrificio (quod una simplici consecrationis actione peragitur) consistit Dei honor, laus, infinitaque gratiarum actio, necnon externus cultus proptiè Deo novi Testaméti tempore debitus: reliquæ verò actiones & ceremoniæ consecrationē præcedentes aut consequentes ad oblationem referendæ sunt, quæ in consecratione occultiore, diviniore, ac magis symbolico opere peragitur, cujus præparationes vel explicationes sunt, ut cũ veteribus S. Thom. expressis verbis tradit dicens: consecratione Sacramẽti Eucharistiæ offerri Deo sacrificium: & consecrationem Eucharistiæ sacrificium esse. Addit autem qu. 83. artic. 1. Christum in consecratione immolari, ac unam eandémque hostiam esse in consecratione, eundémque nunc se offerre Sacerdotum ministerio, qui seipsum in cruce obtulit sola offerendi ratione diversa. Nam Sacerdos Christi vice, verbis, virtute, ac in eius persona loquens, Sacramentum Eucharistiæ conficit: ac proinde (ait Ambrosius) *Christus offert in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur.* Ubi enim devenitur ad consectionem venerabilis Sacramenti, jam non suis Sacerdos utitur sermonibus: sed Christi; *ergo* (ait B. Ambrosius) *sermo Christi hoc conficit Sacramentum: ante quam enim consecretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi: & ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.* Ergo cùm per consecrationem fiat sanguis hostiæ, sequitur per consecrationem hostiam Deo immolari & offerri, sicut Irenæus disertis verbis tradit, dicens, (supple Christus:) *Hoc est corpus meum, novi Testamenti, novum docuit oblationem.* Et Gregorius Nyssenus: *sese oblationem & victimam offert, cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* Cyprian. *Cùm verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistia fit medicamentum simul & holocaustum.* Chrysostomus: *Verba Domini; Hoc est corpus meum, usque ad mundi consummationem præstant sacrificio firmitatem.* Et ab eodem Christo eisdémque verbis quotidie factam hostiam confici docet pluribus locis. Similiter Gregorius: *In ipsâ immolationis horâ ad Sacerdotis vocem Angelorũ choros adesse dicit, cælos aperiri, summis ima conjungi.* Et alibi refert, Apostolos initio solam orationem Dominicam verbis consecrationis addidisse. Leo serm. 7. de Passione: *Hostia in hostiam transit, & legalis festivitas, dum mutatur, impletur.* Cyrillus Hierosolymitanus catec. mystagogica 5. *Postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsâ propitiationis hostiâ obsecramus Deum* &c. Isichius: *Sanctificatianem mystici sacrificii Christi dari oportet, quia per eius virtutem, & prælatum ab ea verbum.* Ac tandem Concilii Tridentini authoritate hoc ipsum firmatum est: *Idem nunc afferens ministerio Sacerdotum, qui seipsum tunc in cruce obtulit, & novum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesiâ per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum.*

Una actione accipimus & damus.

Sacrificium novi Testamenti consecratione Eucharistia peragitur.

3. p. q. 82. artic. 7. & 4. aliisque.

Christus offert ministerio Sacerdotum.

In Psal. 38. & lib. 4. de Sacrament. cap. 4.

Sacerdos Christi vice ac verbis sacrificat.

Lib. 4. ca. 32.

Oratione 1. de resur.

Serm. de cœna Domini.

Homil. de prodit. Iudæ.

Hom. 2. in poster. ad Timoth.

Aug. lib. 10. de civ. c. 20. Greg. lib. 4. dialog. c. 58. lib. 7. ep. 63.

Lib. 6. in Levit. c. 22.

Conc. Lateran. Florét. Trid. sess. 22. cap. 1.

Cap. XVI.

Quòd Christus nunc immortalis, verè ac propriè in sacrificium offeratur, & incruentè immoletur, nec solum in spectaculum immolationis exhibeatur.

QVEMADMODVM Sacramentarii contendunt, in Eucharistia Christum non reipsa corporaliter præsentem esse, sed in signo, energia, fidei apprehensione, vel imagine tantum; ita consequenter asserunt, Christum in Eucharistia in signo tantum & imagine aut energia, non Deo in cultum, sed hominibus in epulum offerri, ac proinde confectionem Eucharistiæ nuda esse cœnæ Dominicæ, sacrificii quod in cruce peracti repræsentationem; seu, ut loquitur Calvinus, immolationis factæ spectaculum.

ADDVNT vero Lutherani, Christū siquidem præsentem exhiberi cū pane & vino, sed per modum Sacramenti, non sacrificii: hoc est, ut hominibus in cibum detur, non ut ad latriæ cultum Deo per modum sacrificii offeratur. Quorum omnium damnatâ sententiâ, Concilium Tridentinum Catholica fide tenendum esse docet, in Missa offerri Deo verum & proprium sacrificium, illúdque esse corpus & sanguinem Domini sub speciebus panis & vini; quódque Christus seipsum in novissima cœna Patri obtulerit, & ab Ecclesia per Sacerdotes sub visibilibus signis immolādum instituerit, quódque eadem vivifica hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per Sacerdotes quotidie incruentè immoletur. Imò quòd idem ille Christus, qui in ara crucis semel cruentè seipsum obtulit, nūc quoque Sacerdotum ministerio incruentè sese offerat ac immoletur, sola offerendi ratione diversa. Ex qua Concilii doctrina luculenter sequitur, Christū verè ac realiter, non solùm in figura vel mystica repræsentatione, à Sacerdote sacra mysteria conficiente Deo sacrificari, offerri, ac incruentè immolari; nō quia Christus, qui hostia est, verè ac realiter per consecrationem passibili modò cum doloris sensu occidatur, aut mactetur; nec quia corpus eius à sanguine realiter separetur: (cùm Christus iam immortalis pati nequeat, & per concomitantiam integer ubicunque præsens sit existat:) sed quoniam ex vi verborum consecrationis transmutata panis & vini substātia solum Christi corpus sub arida panis specie, & solus eius sanguis sub liquida vini forma verè præsens in altari Deo in latriæ cultum sistatur, ac proinde Christus Sacramentali partium separatione verè sacrificatus, atque incruento & mystico modo immolatus, quoniam in Sacramento sub diversis speciebus verè atque realiter productus exhibeatur Deo, quoad Sacramentalem existendi modum sectus, mortuus, & mactatus. Vnde sequitur, non solùm hic imaginē & repræsentationem veri sacrificii crucis reperiri, sed etiam verum, reale, atque proprii nominis sacrificium, veramque ac realem licet mysticam & incruentam immolationem fieri. Cōcil. Ephes. in epist. ad Nestorium vocat *incruentum sacrificium*. Cyril. in defensione 21. anath. 6. Synod. can. 32. quod Paulus & Lucas confirmant illis verbis: *Quod pro vobis datur, effundetur*.

CVI accedit eiusdem Christi productio, per modum cibi & potus, indicans, Christum in hoc Sacramēto mysticè hostiam fieri, & immolari; de cujus carne atque sanguine manducare atque bibere liceat. Nam caro occisi animalis manducari, & sanguis effusus bibi solet. Sicut ergo Christi existentia in sacramento Eucharistiæ vera est ac realis, simul tamen mystica & significativa; ita Eucharistię oblatio est in sermonis veritate ac proprietate sacrificium, quo Deus novi testamenti tempore coli vult, non tamen absolutum, ac ab omni alio sacrificio independēs, sed typicum, alteriúsque commemorativum, duplicem habens significationem, unam *moralem*, omni sacrificio essentialem, quæ consistit in significatione alicuius actus humani interioris, ad bonos hominis mores pertinentis, quo per intellectum recognoscit Deum, ut supremum Dominum, & per voluntatem se in eius excellentię ac potestatis recognitionem subjicit: cujus professionis omne externum sacrificium est signum; alteram, *mysticam*, quæ in repræsentatione alicujus mysterii fidei ex Dei institutione annexa est, mortis scilicet Domini, cruentique sacrificii crucis, cujus fructum iis, pro quibus offertur,

Sess. 22. c. 1. 2. 3. & can. 1. & 2. atque 3.

Ioan. 4. in veritate adorabitis.

Grego. Nyssenus orat. 1. de resur. Hier. in 26. cap. Matt. h. Hesychius lib. 2. in Levit. cap. 8. Cryf. hom. de prodit. Iudæ & hom. 83 in Matth. Aug. ep. 23. Li. 10. de civit. c. 20. li. 17. c. 17. & 20.

August. epist. 23.

tur, applicat. Quod significate intendunt veteres, dum aiunt, Christum semel immolatum esse in seipso, quotidie verò immolari populis in Sacramento. Hoc enim volunt, semel tantùm Christum cruente seipsum obtulisse, ac illo cruento sacrificio sufficientissimũ humanæ redemptionis pretiũ persolvisse, Deumq; placasse: attamen ne tanti beneficii ingrata oblivio subreperet, instituisse supernaturali divinóque planè modo, ut eadem hostia, quam ipse in cruce obtulerat, & qua nihil Deo acceptius esse poterat, apud fideles usque ad consummationem seculi remaneret, quam Ecclesia per Sacerdotes à Christo institutos quotidie Deo incruento ritu offerret, ad impetranda quæcunque bona, & deprecanda mala, ut non sit alia hostia altaris, & crucis, neque alia immolatio hodierna & crastina, in hoc vel illo loco; imò neque diversum sacrificium nostri altaris & crucis, sed unum & idem, sola offerendi ratione diversa, sic ut nostrum sacrificiũ nihil aliud secundùm substantiam sit, quàm perpetua quædã passionis Christi incruenta oblatio: vera quidem & realis, (quia per veram & realem sacrificatoriam oblationem incruentam perficitur,) attamen simul Sacramentalis, quoniam fiat juxta Sacramentalẽ existendi modum, & commemoratio sit oblationis crucis; ut sæpe tradit Augustinus altaris oblationem appellans *verissimum sacrificium*: Cyprianus verò *plenum ac verum Sacrificium*: Chrysostomus hom. 60. ad Antioch. *sacrificium terribile, plenúmque horroris.* Cyrillus Hierosolymitanus catechesi mystagogica 5. *Postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & cultus incruentus.* Euseb. lib. 1. demonst. Evang. cap. ult. *Sacrificium Deo plenum.* Cyrillus in epist. ad Nestorium: *incruentum sacrificium.* Dionysius lib. Ecclesiast. Hierarchiæ cap. 3. p. 3. *hostiam salutarem.* Hippolytus oratione de Antichristo vocat *immolationem.* Leo serm. 7. de passione: *Hostiam novi Testamenti.* Greg. lib. 4. Dialog. ca. 58. *immolationem.*

Algerus lib. 1. de Eucharistia c. 16. Concilium Trident. sess. 22 c. 3.

Grego. Nazian. 1 oratione post mortẽ Augustin. Lib. 18. cont. Faustũ c. 18. Lib. 8. de civitat c. ult. epist. 59. L. 10 de civitat c. 20. lib de spi. & litera ca. 16. Cypria. lib. 2. epist. 3.

AD Calvini porrò argumentũ, quòd vera & realis interfectio hostiæ requiratur, ut vera sit immolatio & sacrificiũ, RESPONDENDUM est, quòd tunc solùm animalis viventis in sacrificio vera occisio fieri debeat, quando animal in nativa specie propriòq; existendi modo visibiliter, ac cruenta morte immolatur, non autem cùm secundum invisibilem & mysticum Sacramentalem que tantùm existendi modum offertur, tunc enim sufficit Sacramentalis occisio, quæ sæpius fieri dicitur ob tremendum Sacramentum, quoniam scilicet ... tis vicibus in Christi corpus & sanguinem terrena elementa commutantur, sic tamen, ut ex vi verborum solum corpus sub panis specie, & solus sanguis sub vini specie, ponatur. Quæ partium Christi mystica separatio ad veram & realem ejusdem incruentam immolationem sufficit, cùm hic Christus offeratur, non prout existit in propria specie; sed prout existit Sacramentaliter sub speciebus panis & vini. RESPONDEO insuper, nõ solùm destructione hostiæ Deum in sacrificii oblatione coli, sed etiã sacra positione corporis & sanguinis Domini, sub speciebus panis & vini, ad significandum & profitendum supremum ejus dominatum, Christique mortem commemorandam. Porrò sicut ad rationem sacrificii non sufficit, esse figuram vel signum sacrificii: ita non est contra rationem veri sacrificii, quod sit alterius sacrificii imago vel repræsentatio, ut patet in sacrificio Abelis, Melchisedech, Agni Paschalis, & omnibus aliis veteribus, quæ vera sacrificia, simulque sacrificii Christi signa fuerunt, Aug teste lib. 20. contr. Faust. c. 18.

Calvinus l. 4. instit c. 18. num. 5 Christus verè, licet incruente, in sacrificio Eucharistiæ immolatur.

CAP. XVII.

Quòd elevatio & verbalis oblatio ad sacrificii essentiam non pertineant.

TERTIA sacræ actionis pars, est elevatio consecratæ hostiæ, quæ solùm ceremonia est, sacrificio adjecta, commonens populũ, ut Christum pro sua redemptione & salute in cruce oblatum adoret. Sic in Levitico hostia priùs immolata elevabatur. Ac elevationem confestim vocalis oblatio sequitur: *Offerimus præclaræ majestati tuæ &c.* quæ ad sacrificium non est necessaria, multò minùs est de sacrificii essentia. Nam offerri potest res actu sine verbo, quod in veteribus sacrificiis patet: nec Christus in cœna, vel in cruce oblationis voce, sacrificando usus fuisse legitur. Præterea vocalis oblatio, quæ confectionem Sacramenti sequitur,

Elevatio hostiæ, ceremonia est.

Levitici 8.

Vocalis oblatio ad sacrificii naturã non pertinet.

circa rem oblatam nihil agir, nec eam ullo modo immutat, sed quid priùs in opere sacrificali effectum sit, explicat. Neque ad illam verbalem oblationem opus est consecratione, aut supernaturali potestate, cùm omnis, qui sacro officio interest, rectissimè illam faciat. Nec in persona verbisque Christi, sed in persona & verbis Ecclesiæ dicitur: *Offerimus præclaræ majestati tuæ &c.* Postremò si oblationis sacrificii ratio (ut quidam volunt) in illa tantùm verbali oblatione constituatur, planè sequetur, nos non propriè dictum, sed generalis tantùm appellationis, ac improprium habere sacrificium, quod in oblatione rei nulla eius facta mutatione consistat.

Specierum fractio & commixtio sunt ceremoniæ ad significationem institutæ.

QVINTA sacræ actionis pars, est specierum fractio & commixtio, ad significandum, quod per consecrationē Christi corpus, (Apostolo teste) frangatur, dum vi verborum consecrationis corpus à sanguine separatum sistitur; quod tamen per concomitantiam sanguini conjungitur; quódque Christus mortuus resurrexerit. Non itaque ad sacrificii essentiam hæ ceremoniæ pertinent.

Sumptio hostiæ non ad sacrificii essentiam, sed ad usum pertinet. Clem lib 2. constit. cap. 63.

SEXTO loco hostia sumitur tā à Sacerdote quàm à populo communicante, ac sumptionem, à Sacerdote fit, nōnulli mysticam quandam esse hostiæ consumptionem, atque ad hujus sacrificii rationem pertinere arbitrantur. Sed quòd sumptio etiam Sacerdotis ad sacrificii essentiam minimè pertineat, sed ad eius usum, qui essentiā posterior est, Apostolus manifestè significat, dum ait: *Qui edunt hostias, participes sunt altaris*; id est, hostiæ priùs in altari immolatæ. *1. Cor. 11.*

DEINDE sumptio est communis Sacerdoti & populo: accertum est, laicos essentialem sacrificii partem non efficere sumendo, cùm nullo Sacerdotali charactere, neque supernaturali potestate baptismum fideli ad sumendum Christum immolatum opus sit. Cui accedit, quod nulla solida ratione confirmari posse videatur, cur unius hostiæ sumptio reliquas ad populi usum reservatas, ut sacrificatæ sint, efficiat; vel quomodo hostia, quæ ad circumgestationem reservatur, immolata fuerit; ac denique quomodo verum erit, quòd peracta consecratione mox Ecclesia canit: *O salutaris hostia!* si ante sumptionem non sit perfecta sacrificii essentia?

POSTREMO Eucharistiæ sumptio non peragitur in persona Christi, nec ut aliis, sed utenti prosit, nec sumendo propriè Deo munus offerimus, sed hostiæ visibilis participes efficimur, ut sic Christo uniamur, fœdúsque societatis, & amicitiæ cum eo habere, atque nosipsos interiùs sacrificio offerre Deo profiteamur. Sumendo enim ostendimus, sacrificium ad nos pertinere, & nos id, quod externo sacrificio significatur, invisibiliter nos offerendo adimplere: necnō acceptari per sacrificium ac divinorum consortium, participationémque donorum iam Deo oblatorum. *S. Thom. 3. p q. 82. art. 4.* *1. Cor. 10.*

Fractio de qua Apostolus in consecratione fit.

PORRO ne quis fractionem quam fecit Christus, & de qua loquitur Apostolus: *Panis quem frangimus*, intelligi debere de fractione ac effusione, quæ fit per sumptionem, arbitretur; observandum est, panis fractionem à Christo ante consecrationem factam fuisse, idque ad distribuendum, neque illam esse omnino necessariam, cùm possint hostiæ singulis communicantibus integræ distribui. Ceterùm fractio corporis, & effusio mystica sanguinis Christi, cui oblatio conjuncta est, non per sumptionem, sed per consecrationē fit, dum prolatione verborū Christi seorsim corpus sub arida panis specie velut mactatum, dissectum, & in cibum præparatum, similitérque sanguis sub liquida vini specie velut effusus, & ad potū aptus, ad colendum latriā Deum sistitur. Quare Apostolus sumptionem benedicti sanguinis vocat communicationem sanguinis Christi, & sumptionem benedicti panis, participationem corporis Domini, eósque, qui edūt hostias, participes altaris esse dicit, ac immolantium socios fieri; non quia propriè manducando sacrificent, sed interpretativè, propter consensum: populus enim nō nisi per Sacerdotes sacrificium offert.

ARGVMENTVM verò ex holocausti ratione petitum, ad quam consumptio exigitur, non plus contra Eucharistię consecrationem, quàm ad versùs cruentam in cruce oblationem cōcludit. Nam licet ibi Dominus se in perfectissimum holocaustum obtulerit, non tamen corpus eius mortuum consumi debuit: imo ne quidem corruptionem videre; perfectè enim se Deo obtulit, qui animam & corpus, ac vitam temporalē pro Dei honore præbuit, quod in cruce semel cruentè seipsum offerēdo Christus fecit; nunc verò idipsum jugiter per suos ministros incruento ritu facere non definit.

Po-

Postremo neque argumentum, à necessitate sumendi sacrificii deductum, quidquam adversus prædicta cōvincit: nam Christus Sacerdotem non solùm offerre, sed etiam uti sacrificio, atque altaris participem esse voluit; ut eo facto palàm testetur unionem fidelium cum Christo, ac inter se: nam sacrificii participatio est testificatio fœderis, ac societatis fidelium inter se ac cum Deo.

Quibus argumentis nonnulli supradicta oppugnent.

Sed quia non desunt, qui opinentur, in cōfectione corporis & sanguinis Domini, oblationis rationem non reperiri, sed tantùm rem offerendam consecratione produci, quæ oblatione à consecratione non solùm re & actione, sed etiam loco, tempore ac positione disiuncta, Deo verbis præsentari elevatione adductiva debeat; eorum argumenta in medium adducemus, quantùmque momenti habeant, discutiemus.

Argum. 1.

Argumentum primum est: Actus religionis duo respicit: materiam, circa quam versatur tanquam suum objectū; & Deum, veluti actionis suæ terminū. Vt autem religionis virtus duo respicit, ita duos actus requirit ac exercet; quorum prior ad posteriorem refertur: prior præparat & conficit munera ad offerendum Deo, posterior munera parata vel confecta Deo sistit ac præsentat; per consecrationem verò hostia producitur: ergo alio distincto actu offerri debet. Respondeo, in una & eâdem actione sacrificali juxta clarissimā D. Augustini doctrinam, quatuor esse necessaria: *quid, & cui offeratur, quis offerat, & pro quo.* Quibus vocibus nō actiones diversæ, sed unius actionis diversi respectus significantur. Nam ad hæc omnia unica sacrificandi actio intervenit, in qua reperitur, quis offert, cui, quid, & pro quo. *Omnis enim Pōtifex* (ait Apostolus ad Hebr. 5. & 8.) *ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Vbi perspicuum est, quatuor ista, quæ enumerantur, non semper esse re distincta, sed interdum habitudine sola. Christus enim fuit offerens & hostia oblata: & sibi tanquam Deo offerebat, necnon sibi tanquam homini corporis gloriam impetrabat.

Responsio.

Lib. 4. de Trinitate c. 14.

Ex quibus sequitur, non rectè ex multiplicatione respectuum colligi multiplicationem actionum, cùm unus & idem sacrificationis actus respiciat materiam, circa quam versatur, tanquam suum objectum, putà id quod offert: & Deum veluti suæ actionis terminū; scilicet cui offert: & finem, tanquam pro quo offert; simúlque eum qui offert, ut causam efficientem unius & eiusdem actionis. Vnde liquet, quòd religionis virtus non duos necessariò actus distinctos requirat: unum, qui munera conficiat, alterum verò, qui confecta Deo sistat; cùm eodem actu possit virtute divina immediatè ad Dei cultum visibile signum latriæ in munus confici, simúlque Deo donari. Non enim Deo, quasi re nostra ad suum usum egenti, aliquid damus; sed illud ei dare cēsemur, quod immediatè ac directè ad eius gloriam, honorem, ac reverentiam facimus, cōsumimus, aut impendimus. Cùm itaque in novissima cœna Dominus tanquam sacerdos secundùm ordinem Melchisedech exercuerit opus sacrificii, uno religionis actu transmutando panem atque vinum, in corpus & sanguinem suum, idq; immediatè in supremæ Majestatis recognitionem, reverentiam, & gratiarum pro generis humani redemptione, actionem, pro qua & usque ad seculi finem consimili ritu idem per novi Testamenti Sacerdotes fieri disponebat; sequitur, Christum non per duos actus distinctos, quorum posterior priorem perficeret, sed uno & eodem actu, qui ex sua institutione Dei cultus, oblatio, & sacrificium est, hostiam confecisse, Deoq; simul tempore obtulisse, ac instituisse, ut eodem sacrificandi ritu novi Testamenti Sacerdotes Deum latriâ colerent, eandemque visibilem hostiam conficiendo immediatè ad Dei cultum, reverentiam, & gratiarum actionem, suæq; redemptionis per Christum factæ agnitionem verè ac propriè Deo sacrificiū offerrēt, munus sisterent, ac præsentarent. Proprii etenim nominis sacrificiū est sensibile signum, quod ex primaria sua institutione ad significandū & profitendum internum latriæ cultum ordinatum est. Atqui corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini confectio, sacra est actio, qua immediatè Deo in eius supremi dominii, potentiæ atque bonitatis, nostræque miseriæ & subjectionis professionem res aliqua

Ex multiplicatione respectuum non rectè colligitur pluralitas actionum.

Dare Deo quid sit.

Proprii nominis sacrificium describitur.

sensibilis cum nonnulla sui mutatione per legitimum muneris ministrum sistitur, ac singularis muneris loco præsentatur: ergo proprii nominis est sacrificium, atque oblatio, cùm omnis sacrificalis actio sit oblatio, non econtra, quia oblatio genus sacrificii existat, multaq; Deo sine ulla sui mutatione offerantur, quæ dona & munera, & oblationes, non autem sacrificia sunt, aut nuncupantur. Dominus igitur conficiendo corpus & sanguinem suum in Dei reverentiam & cultum, hoc eodem actu, Deo corpus & sanguinem suum, hoc est, vitam & voluntariam suam mortem secundùm sacramentalem existendi modum, sistebat, dabat, offerebat, juxta illud: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*: non ait, quod vobis datur, sed *pro vobis*: & cui nã? sanè non nisi Deo: ut subjecta verba evincunt: *in remissionem peccatorum*: & *pro vobis*, & *multis*, hoc est, pro vobis præsentibus, & multis absentibus.

Oblatio genus est sacrificii.

2. Argum. SECVNDVM argumentum. Consecratio differt ratione ab oblatione: ergo non simul consistunt consecratio & oblatio. *Responsio.* Respondendum, sequelã nullius esse momenti, cùm licet ratione differant, ex Christi tamen institutione simul tempore (de quo nemo dubitaverit) concurrere possint.

3. Argum. TERTIVM argumentum. Consecratio per se est Sacramenti confectio, sicuti aquæ profusio, & iunctio adhibita cum intentione, debitaque verborum forma; sed illa non sunt sacrificia: ergo nec corporis & sanguinis Domini sub panis & vini speciebus confectio. *Responsio.* RESPONDEO, collectionem planè nullam esse, quia sacrificium (quod fidei continet mysterium) à Deo institui debet, cujus est determinare, quibus actionibus coli velit. Quemadmodum in veteri lege occisione vituli, non autem excerebratione canis, coli disposuit. Neque sequebatur: occisio canis vel asini non est sacrificium; ergo neq; immolatio agni, hirci, aut vituli. Porrò in sacrificium hãc actionem Dominus instituit, quando dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: quod de aliis consecrationibus nõ dixit, quas sacrificia esse noluit.

4. argum. QVARTVM argumentum. In consecratione conficitur & habetur hostia, ut offeratur, seu (ut quidam aiunt) ad oblationem; ergo per consecrationem sacrificium dumtaxat inchoatur, & per oblationem postea, qua Deo hostia exhibetur, sacrificium perficitur. Priùs fit hostiæ dedicatio; postea verò ejusdem exhibitio, nam offerri non potest Christus, nisi priùs exstiterit. RESPONDEO, per consecrationẽ ex Christi institutione sub panis & vini speciebus Christi corpus Deo sisti, exhiberi, offerri, non autem tantùm produci, ut postea verbo aut mente Deo exhibeatur, qualis exhibitio generalis tantùm nominis est oblatio, non autem proprii nominis sacrificiũ; & non minus à laicis, quã à Presbyteris fieri potest. Quòd autem nõnulli quandoque sive dixisse, sive etiã scripsisse cõmemorantur, consecrationem fieri ad oblationem, id eo sensu rectè accipi nequit, ut Lutheranorum dogma refutatum accipiatur, dicentium, Christum nobis suum corpus & sanguinem reliquisse in cibum, quo epulemur, non in sacrificium, cujus oblatione Deus colatur; ac proinde cõsecrationem corporis & sanguinis Domini fieri, ut habeatur sacramentum, non ut simul offeratur sacrificiũ. Quorum errorem non parum adjuvant, qui oblationem à consecratione seu cõsecratione removent. Nam ex eo, quòd dicit Concil. Tridentinum, Christum reliquisse seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum, sic argumentantur: Non potest Christus sub panis & vini speciebus offerri, nisi priùs sub illis exstiterit; & non existit, nisi per consecrationem: ergo oblatio sacrificii, quæ fit in missa, præter consecrationem, requirit aliquam posteriorem actionem loco, tempore, ac positione disiunctam. Quæ sanè argumentatio si quid concluderet, Lutheranorum errorem probabiliter stabiliret. Nam certissimum est, in tota missæ actione non reperiri aliam distinctam à consecratione actionem, in qua veri sacrificii & immolationis ratio firmiter contra hæreticos constitui possit: si itaque ibi (quod isti concedunt) nulla sacrificalis oblatio fiat, certè admodum probabiliter habebitur solum (ut asserunt Lutherani) Sacramentum, non autem sacrificium. Præterea respõdeo, non requiri, ut id quod Deo offertur, sacrificatur, & immolatur, præexstiterit antequam offeratur; potest enim res simul tempore produci, offerri Deo, ac immolari, sicuti in summo hoc mysterio fieri non dubitamus. Nam Christi corpus & sanguis in hoc mysterio ut vere & realiter, non autem tantùm in signo existunt, atque producuntur; ita vi verborum consecrationis, sub arida panis

Responsio.

Lutheranorum errorem promovent, qui oblationem à consecratione removent.

Res à Deo producta potest, hominis ministerio, & simul offerri Deo S. Thom. 3. p. q. 80. art. 12. ad 3.

…ristus fi&-…ur & im-…latur fe-…cundùm exi-…re sacra-…entale, non …ra secundū …turale.

panis specie, verè quidem ac realiter, sed tamen incruentè, atque juxta Sacramentale existere, Christi corpus producitur divisum à sanguine, mortuum, mactatum, dissectum, in forma cibi, ut manducari, sumiq; possit. Similiter producitur sanguis sub liquida vini specie Sacramentaliter effusus, à corpore separatus, & ad potū idoneus, quanquā Christus immortalis jam pati divisionem partium, secūdùm existere naturale nequeat. Nā animalis vivi caro comedi non solet, neq; sanguis bibi. Cùm itaque supernaturali Christi verborum virtute Sacerdos eius corpus & sanguinem verè atque realiter sic producat, ut incruento modo corpus patiatur, & sanguis fundatur, non quidem in seipso, sed in Sacramento, consequitur, quòd Sacerdos consecrando sub distinctis speciebus panis & vini corpus & sanguinem Domini, verè ac realiter, licèt incruento modo, eadem Deo sacrificet, offerat, & immolet, non alia distincta, sed eadem protsùs actione, qua hostiam non solùm conficit, dedicat, præparat ad oblationem; sed verè Deo in cultum exhibet, præsentat, sistit, & offert in odorem suavitatis. Nam ex Christi institutione ad Majestatis divinæ reverentiam & cultum, suæq; miseriæ & subjectionis professionem, Sacerdos facit, quod Christus sic faciendum instituit. Nec licet in Ecclesia Christi aliud, vel aliter sacrificare, quàm ipse disposuit: non enim circa substantiam Sacramentorum Ecclesia quidquam immutare potest, sed solùm circa eorū administrationem & dispensationem: eadem autē ratio est Sacramenti quoad hoc, & Sacrificii, quod ad legis statum, quemadmodum & Sacerdotium, pertinet.

argum.

QUINTUM argumentum est. Ecclesia non omnia, quæ Christus fecerat, & fieri mandaverat, se per consecrationem fecisse arbitrata, factæ consecrationi subjungit: *Unde & memores &c. offerimus præclaræ Majestati tuæ &c.* Ergo indicat Ecclesia, se in consecratione non obtulisse. RESPONDEO his verbis, juxta D. Thomæ doctrinam, consecrationem sequentibus, Ecclesiam declarare, quid ex Christi præcepto & institutione Sacerdos consecrando fecerit, scilicet, quod non tantùm confecerit Sacramentum, cujus sumptione fideles sanctificentur; sed etiam obtulerit sacrificium, quo Deus colatur, offensus placetur, passionisq; Christi fructus uberrimè percipiantur. Explicatur itaq; illis verbis, quid in consecratione mystica sacrificalis; actione peractum sit: nam illis verbis, neque Christus in cœna, neque initio Apostoli, teste D. Gregorio & universa antiquitate, usi sunt: quos proinde, si argumentum concluderet, sequeretur, non obtulisse; quia verbis Domini solam orationem Dominicam adjungebant

…ponsio S. …tom. 3. par. q. 83. ar. 4.

SEXTUM argumentum. Consecrationem ab oblatione actione distinguere videtur Concilium Tridentinum, dum ait: *Sacerdotibus traditam à Christo potestatem esse consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus Domini:* nam si consecratio rationem oblationis includeret, aut conjunctam haberet, non debuisset potestas offerendi seorsim numerari. RESPONDEO, Concilium occasione Lutheranorum, qui potestatem consecrādi & ministrandi corpus Domini, sed non offerendi Deo, tributam Sacerdotibus sentiunt, vigilanter explicuisse, non tantùm consecrandi & dispensandi, sed etiam offerendi Deo potestatem Sacerdotibus à Christo datam esse. Sed qua actione Sacerdos id faciat, & an una vel pluribus actionibus, ibi non explicat, quoniam ex sessione 22. veluti notum esse præsupponebat in cōsecratione Sacramenti Eucharistiæ sub distinctis panis & vini speciebus, proprii nominis sacrificium Deo offerri, Christumq; incruento ritu sacrificari, offerri, & immolari. Proinde sessione 23. Concilium plura in una actione contenta, de quibus Lutherani perperam sentiebāt, & quæ ratione distincta sunt, necnon à Deo mutata institutione separari possunt, sigillatim ad majorem veritatis elucidationem expressit, ut omnes intelligerent, utrumque & cōsecrandi & offerendi munus conferri Sacerdoti, quamvis ipsa utrumq; eādem actione fiat: eodemque modo S. Thomas veluti rationes formales, non autem physicas actiones distinguit: ideoque meritò etiam per conjunctionem copulantur, seu enumerantur. Eadem enim rei oblatæ immutatio, quatenus fit à Sacerdote, ex divina institutione, & ad divinam excellentiam significandam, consecratio dicitur, quia ut sic aliquid sacrum est, seu sacra efficitur res illa, quæ sic immutatur: ac denique hæc eadem sacra immutatio, quatenus invisibilis sacrificii visibile signū est, quo Deus colitur & honoratur, est ipsamet oblatio sacrificativa, quia pe-

eai

eam res oblata humanis usibus subtrahitur, Deoque dicatur, & in illius cultum transfertur. Non igitur his vocibus actiones diversæ significantur, sed una & eadem sub diversis respectibus, quos impiè hæretici excludunt, asserentes, Christum conficiendo Eucharistiam, instituisse tantùm sacramentum in cibum fidelium, non etiam in signum divinæ reverentiæ, neque in ritum colendi Deum, quo homines in novo testamento sacrificium Deo offerrent, ejusque potentiam & majestatem, sapientiam & bonitatem, suamq; subiectionem profiterentur, gratias agerent, omniaque gratiæ & gloriæ dona, temporalia & æterna bona impetrarent, contra Augustinum lib. 20. cont. Faustum cap. 6.

7. argum.

ARGUMENTUM septimum. Omnium penè sacerdotum iudicio oblatio sacrificii missæ non solùm re & actione, sed etiam loco & tempore & positione disiungitur, ac fieri putatur, dum post consecrationem dicitur: *Offerimus præclaræ maiestati tuæ.* Quæ sententia probari ex eo videtur, quòd Augustinus dicat: *Quis unquam Antistitum altari assistẽs dixit: Offero tibi Petre, Paule, aut Cypriane?*

Responsio. D. Thom. 3. part. q. 83. art. 4.

RESPONDEO, D. Thomam principem scholasticorum Doctorum, Ecclesiasticorum scriptorum sententiam & iudicia nobis fideliter, crebrò, constanterque referre. Docet autem, omnia, quæ ante vel post consecrationem Eucharistiæ à Sacerdote fiunt, ad sacrificii oblationem, quæ in consecratione reipsa perficitur, referenda esse, veluti præparationes, aut explicationes eius, quod in consecratione peractum est: atqui sacrificii oblationem in consecratione consistere, ex professo demõstrat in 3. parte qu. 82. art. 10 & aliis, ubi tradit, per consecrationem seu confectionem Eucharistiæ Deo sacrificium propriè dictum offerri, Christum sacrificari & immolari; sacerdotibusque cùm ordinantur, conferri potestatem consecrandi sanctissimum corpus & sanguinem Domini in persona & verbis Christi, dum illis dicitur ab Episcopo: *Accipe potestatem offerendi in Ecclesia sacrificium tam pro vivis, quàm pro mortuis.* Quibus sanè verbis cùm directè potestas consecrandi detur, ambigi non debet, quin Ecclesia in consecratione oblationem fieri Deo intelligat. Cùm enim nihil aliud sit, Deo aliquid offerre, quàm in eius cultum directè ac immediatè exhibere, sistere, atque præsentare, & per consecrationem res sensibiles, nempe Christi corpus & sanguis sub speciebus panis & vini ad cultum Dei actu religioso sistantur: quis non videat, propriissimè Deo offerri? & cùm ibidem Christus sistatur in sacramento præsens, per modum cibi & potus, comestibilis, ac sacramentali incruentoque modo dissectus & mortuus, patet, eundem Christum non solùm offerri Deo generali oblatione, quæ nullam rei oblatæ mutationem requirit, sed insuper sacrificali actione, quæ rei sensibilis oblatæ nonnullam immutationem exigit; quam quidem mutationẽ Christus hîc verè existens patitur, non in seipso & sub nativa specie, sed sub alienis speciebus, & secundùm existere sacramentale; ita ut sacramentaliter tantùm & incruentè, non autem in seipso patiatur & mactetur, dum vi verborum consecrationis sub distinctis speciebus sistitur. Quo sensu Augustinus scriptum reliquit, Christũ semel immolatum in seipso, quotidie populis immolari in sacramento. Et D. Gregor. *Quoties passionis hostiam offerimus, toties passionis illius hostiam reparamus, & pro nobis in mysterio iterum patitur.* Qualia etiam scribunt Cyprianus, Chrysostomus, & alii veteres: inter quos Irenæus expressè tradit, Christum non antè, neque pòst, sed dicendo; *Hoc est corpus meum*, novi testamenti oblationem fecisse ac docuisse. Idipsum clarè docet Gregor. Nyssenus oratione 1. de resurrectione: *Se oblationem, ait, ac victimam offert pro nobis, cùm suum corpus ad edẽdum, & sanguinem suum familiaribus ad bibendum præbuit*; cuilibet enim perspicuum est, quòd ove homo vesci non possit, nisi mactatio præcesserit. Cùm igitur dedit discipulis suis corpus ad comedendum, apertè demonstravit, jam fuisse perfectam & absolutam immolationem. Cyprianus serm. de cœna Domini: *Cùm panis benedicitur, Eucharistia fit simul medicamentum & holocaustum.* Ambrosius in Psal. 38. de Christo loquens: *Ipse offerre manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.* Chrysost. hom. 2. in posteriorem ad Timotheum: *Oblatio eadem est, quam Christus ipse discipulis dedit, quámque sacerdotes modo cõficiunt, nihil habet ista quàm illa minùs. cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacraverat.* Leo sermone 7. de pass. *Hostia in hostiam transit.* Gregor. lib. 4. dialog. c. 58. *In ipsâ immolationis horâ ad sacerdotis vocem Angelorum choros adesse* dicit. At

Quid sit offerre Deo.

Aug. ep. 23.

Greg. hom. 35. l. 4. dialogo. c. 58.

Cypr. lib. 2. epist. 3. Chrys. hom. 24. in 1. ad Cor. Item homil. de prodit. Iuda. Iren. lib. 4. c. 32. & 34. Gre. Nyssen. orat. 1. de resur.

Ambros. li. 1. offic. c. 48.

Chrysost. ho. 83. in Matt. Cyril Hierosol. cat hosi mysta. 5. Hipp. in ora. de Antichristo. Aug. ep. 23.

quænam illa hora, vel Sacerdotis vox? proculdubio, cùm in persona Christi dicit: *Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei*. Quorum sententiis cum majoribus scholæ nostræ adhæremus, qui magno consensu docuerunt, actionem, per quam Christi corpus & sanguis sub panis & vini speciebus sistuntur, vereque offeruntur, sacrificantur & immolantur, esse corporis & sanguinis Domini sub panis & vini speciebus confectionem, ut videre licet Adrianū sextum in 4. sentent. ubi agens de Sacramento Eucharistiæ, docet, eū peccare mortaliter, qui novæ legis sacrificium offert, hoc est, inquit, *conficit Eucharistiam in peccato mortali*. Idipsum expressis verbis tradit Driedo: *In officio Missæ*, inquit, *omnia primo nuda erant, & simpliciter tractabantur*. Petrus ubi consecraverat, oratione *Pater noster* usus est. Anacletus statuit, ut peracta consecratione omnes communicarent. Alexander septimus a Petro, sacrificio Missæ addidit: *Qui pridie quàm pateretur*, usque ad hanc clausulam: *hoc est corpus meum*: ac subdit: *omnes martyres isti secundùm seriem successionis sedentes in cathedra Petri, non dubitaverunt Sacerdotes consecrantes Eucharistiam sacrificare Deo, & Eucharistiā esse verum corpus Domini, atque sacrificium*. Driedonis discipulus, Ruardus Tapperus artic. 16. de sacrificio: *Oblationem verbalem, quæ post consecrationem fit, adusum, non ad substantiam sacrificii pertinere* dicit, addens, *non esse certum, quòd Christus illam fieri præceperit*. Ruardi successor Iudocus Tiletanus, Illyrico hæretico quęrenti, quando Dominus sacrificiū obtulerit; num antè verba: *hoc est corpus meum*, an postea? respondet: *Nec ante verba: Hoc est corpus meum nec postea, obtulit; sed ipsa consecratio creaturarum panis & vini, verissima est & propriissima oblatio, quam instituit Christus, docens Apostolos novi Testamenti novā oblationem*: quod expressè Irenæum docuisse asserit, allegaris eius verbis ex l. 4. cap. 32. & 34. Ioannes Hesselius libr. de Sacram. ca. 27. *Quanquam* (inquit) *corporis & sanguinis Domini oblatio cum consecratione concurrat, ratione tamen inter se differunt*. Cunerus Leuvvardien. Episcopus libr. de sacrificio cap. 15. *Sacrificium in Missa est corporis & sanguinis Domini ex pane & vino aquâ permixto consecratio*; ac toto libro idem cōfirmat. In eandem sententiā scripsit Cornelius Iansenius in *Concordiâ* cap. 131. pag. 455. *Dicendum est*, ait, *Christum in cœna & Eucharistia institutione sacrificium obtulisse*. Quod ex verbis illi colligi asserit: *Hic est sanguis novi Testamenti*. Vbi Dominum allusisse dicit ad verba Exodi 24. *Hic est sanguis fœderis*: at sanguis priùs fuit oblatus quàm sanguis fœderis dictus. Igitur & in cœna Christus consecrando sanguinem, Deo Patri obtulit, quo novum Testamentum dedicavit; nam sanguinem hostiæ jam immolatæ Apostolis tradidit, eoque novum Testamentum confirmavit, dicens: *Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo*. Eandem sententiam tradiderūt, quotquot in scholis nostris celebres fuerunt.

Adrianus Sextus.

Driedo Tom. 1. de variis dogm. lib. 4. c. 5. pag. 254.

Ruardus.

Iudocus Tiletanus, in apolog. contra Illyricum pag. 178.

Consecratio est oblatio.

Ioannes Hesselius.

Cunerus.

Iansenius.

MEMINI ex ore doctissimi Lensæi, atque charissimi pridem Collegæ Thomæ Stapletoni, me sæpius audivisse, quòd qui tantùm in elevatione & verbali hostię oblatione consecrationem sequente, sacrificalem oblationem sacrificio Missæ essentialem constituant, sacrificii propriè dicti veritatem tollant, licèt verbis admittant. Contra quam sententiam idem Stapletonus acriter vivus se opposuit, & ex professo eandem in suis libris confutavit. Eiúsque in Magisterio collega Guillelmus Alanus, postea Romanæ Ecclesiæ Cardinalis amplissimus, librum de Sacrificio Eucharistiæ edidit, in quo ex professo multis rationibus, veterúmque authoritatibus eandem reprobat sententiam, nostrámque confirmans, non aliter post Concilii Tridentini definitionem sentiendum, aut docendum putat. Cui synchronos Matthæus Galenus, Vniversitatis Duacenæ Cancellarius, catechesi 135. victimam tempore consecrationis offerri scribit. Prætereo celeberrimos, eruditissimósque omnium Nationum scriptores, qui eandem sententiam ex professo literarum monumentis consignarunt: inter quos Valentia, Suares, & alii, quos fastidii vitandi causâ (quoniam plurimi & omnibus noti sunt) prætereo. Ex quibus apparet, frustra nunc ad persuadendum contrarium paucorum aliquot authorum scripta paulò involutiùs edita, priusquam hujus dogmatis veritas, discussis opinionum tenebris, luculenter emicuisset, captari. Nam Ruardus, Clithoveus, Eckius ac Melchior Canus, qui pro assertione contrariâ proferuntur, Concilioque Tridentino interfuisse dicuntur, ante tempus 22. Sessionis ex hac vita emigrarunt.

runt. Nec ambigendum est, quin se cõmuni aliorum Doctorum Catholicorum judicio conformassent, si post cõfirmationem œcumenici Concilii Tridentini vixissent. Et sanè cùm opposita sententia catholicam doctrinam non parum infirmet, dum in paradoxis, & incertis suspicionibus, sacrificii oblationem, relictis Scripturis & antiquis doctoribus, fundare nititur, sectariorúque errorem corroboret, qui Christum in novissima cœna conficiendo ex pane & vino corpus & sanguinem suum, obtulisse sacrificium negant in quo eis ista sententia consentiens, oblationem propriè dicti sacrificii, saltem probabiliter, è missa tollit: quia ex Scripturis Christum obtulisse diversa à consecratione actione ostendere nequit aut ut sic offerretur, instituisse. Absurdum autem videtur sentire, quòd Deus, qui in veteri Testamento ritus offerendi sedulò describi jussit, ac per se instituit, in novo Testamento Ecclesiæ modum offerendi sacrificii commiserit. Quare dolendum est, nonnullos in Ecclesia eminentes viros ex professo novam & exoticam loquendi formam inducere, contendendo, per consecrationem fieri sacrificium, id est, hostiam, exclusa oblatione (ut consecratio sit velut incarnatio,) quódque hostia consecratione confecta, parata & habita, consequenter postea religiosa actione distincta loco, positione, & tempore, per Eucharistiæ confectæ elevationem, & verbalem oblationem, Deo in munus præsentetur. Quam præsentationem dicto ritu elevationis & verbalis oblationis factam, essentialem sacrificii novi Testamenti oblationẽ esse sustinent. Ceterùm cùm in illo ritu nulla neque realis, neque Sacramentalis, sed tantùm localis rei oblatæ mutatio conjuncta sit, efficaciter consequi videtur, juxta hanc opinionem, non proprii nominis, sed generalis tãtùm significationis haberi sacrificium. Nã vox sacrificii propriè dicti juxta Scripturas sacras, omniumque Latinè loquentium usum, significat actionem, qua res cum sui immutatione Deo offertur, ita ut in essentia sacrificii oblatio includatur, qua signo externo fiat oblationis internę significatio. Dum enim homo sacrificalem actionem exercet, profitetur, quòd seipsum omniaque sua Deo, tanquam servus Domino subjiciat, à quo solo pẽdeat, omniaq; corporis & animæ bona exspectet; ad cujus proinde honorem se omniaq; sua intimo affectu cõsecret, offerat, dedicet. Vnde patet, absurdè atque præter ecclesiasticum loquendi usum dici, quòd sacrificium, immolatio, & holocaustum nihil aliud significet, nisi rem sacram facere cum oblationis exclusione, & quòd sacrificium non includat oblationem, cùm D. Augustinus, eúmque sequutus S. Thom. luculenter doceant, sacrificium speciem esse oblationis, & oblationem esse genus sacrificii; nec quidquam posse sacrificium dici, quod non sit oblatio, cùm sacrificare sit offerre sacrificium. Qua vocis sacrificii significatione ex communi omnium gentium usu & conceptione recepta, non licet homini privato pro suo arbitrio aliter uti; alioqui nec veritas, nec fidelitas firma esse poterit, si privata unicuiq; authoritate liceat vocibus novum significatum imponere, publicumque usum respuere. Accedit, quòd ex sapientum sermone loquendi modus in unaquaq; materia sumendus sit, quia facilè per inordinatas locutiones quispiam in errorem, vel certè in erroris suspicionem incideret. Cùm igitur in Scripturis sacrificare idem sit, quod sacrificium offerre, sacrificatio ipsa erit sacrificii oblatio, ut Genesis 8. *Obtulit holocausta super altare*, cap. 22. *Offeres filium tuum in holocaustũ*. Isa. 1. *Ne offeratis ultrà sacrificium*. ad Hebr. 5. *Vt offerat dona & sacrificia*. & c. 9. *Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit*; Item *semel oblatus est*, hoc est, sacrificatus est, quando videlicet seipsum volũtariè ad Dei honorem tradidit in mortem. Quia enim Deus novum dominium rerum, quod priùs non habuerit, acquirere nequit, eo titulo res dari non possunt; sed hactenus solùm Deo aliquid dare vel offerre dicimur, quia in eius honorem aliquid facimus, consecramus, immutamus, vel cõsumimus. Qui ergo actionẽ, qua Christi corpus & sanguinem ex divina institutione conficimus, oblationem esse inficiantur, consequenter negare debent, actionem illam institutam esse, ut proximè in Dei cultum & honorem fiat; quod nullæ fidelium aures sine offensione audient. Nam omnis actio, qua re aliqua permanente sic utimur, ut in Dei cultum illam directè transferamus, Scripturarum, & ecclesiastico usu, Oblatio propriè vocatur. Nec veterum quisquam docet, quòd oblatio sacrificii propriè dicti sit blãda, supplex, illex, munifica, obsequiosa, & adductiva per elevationem verbalis oblatio

Sententia opposita catholicam doctrinã infirmat, & hæreticorũ corroborat.

Essentialis oblatio sacrificii, in quo secundũ aliorum sententiam consistat. Improbatio dictæ sententiæ.

In sacrificii ratione oblatio includitur.

August. lib. 15. de civit. cap. 5.

Vocis significatio, privata authoritate non est immutanda.

Sacrificare idem quod sacrificium offerre.

Deus novum rerum dominium non acquirit.

Quid sit offerre Deo?

Consecratio corporis & sang. Dom. fit proximè in Deo cultum.

Unicum novi Testamenti sacrificium propriè dictum.

lario muneris. Sic enim non unum singulare novi Testamenti sacrificium esset: nam eo modo cereus paschalis, incensum, aliaque plurima offerri possunt; juxta illud Augustini epist. 59. *Multa offeruntur Deo, maximè tamen altaris oblatio, in qua scilicet ex Christi ordinatione, Deo res immediatè ita offertur, ut in ejus cultum immutetur, ad significationem divinæ excellentiæ, & bonitatis ac potentiæ, humanæq; subjectionis & indigentiæ.* Reliquæ verò oblationes, quæ nullam talē rei oblatæ immutationem inducunt, veluti minùs perfectæ species, genericum nomen oblationis retinent. Vt Psalm. 39. *Oblationem & sacrificium noluisti.* ad Hebr. 5. *Vt offerat dona & sacrificia.* Malach. 1. *In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Quibus verbis Propheta non significat, dici sacrificium vel sacrificationem exclusa oblatione, sed (uti & Apostolus docet,) insinuat ad Sacerdotum officium pertinere, ut offerant dona & sacrificia, sive oblationes simplices, & oblationes, quæ propriè dicti sacrificii rationem habeant; quod ex LXX. Interpretibus tam evidens est, ut nullam tergiversationem admittat. Sic enim illi exponunt: *In omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum.* Vbi prædixit, in omnibus gentibus à Sacerdotibus novi testamenti, in altaribus ad hoc erigendis, offerendum unicum proprii nominis sacrificium, à Christo instituendum, quod per se contineret supremum Dei cultum, ad eúmque Deo exhibendum immediatè ordinandum esset; ad cujus tamen sacrificii cultum & ornatum, & ad fidelium devotionē excitandam, simul adhiberentur multa sacrificalia, scilicet oblationes, dona, ceremoniæ mysticæ, benedictiones, thymiamata, lumina, vestes, aliáque id genus multa, quibus majestas tanti sacrificii commendaretur, & per hæc visibilia religionis signa ad rerum altissimarum in eo sacrificio latentium contemplationem homines excitarentur; ut habet Concilium Tridentinum sess. 22. c. 5. ubi subindicat, de ratione sacrificii esse, ut sit oblatio immediatè ordinata ad Deum & ejus cultum: nec sufficere, quòd sit ceremonia ordinata ad ornatum ejus oblationis, quæ verum sacrificium est. Ex quibus concludendū videtur, quòd cùm in Ecclesia nulla sit actio sacra per Christum instituta, quæ per solos Sacerdotes ritè exerceatur, & verum altare requirat, præter confectionē corporis & sanguinis Domini per transmutationem panis & vini; manifestè sequi, juxta Malachiæ vaticinium, in ea sacra actione oblationē sacrificii novi Testamenti consistere.

Argumentū octavum solvitur.

Malachiæ textus exponitur.

Sacrificalia non sunt sacrificia.

Cap. XVIII.

Dissolutio objectionum contra veritatem sacrificii.

Ne humanarum ratiocinationū fumo veritatis splendor obscuretur, Sectariorum præcipua objectionum capita breviter dissolvemus.

Primum deducitur ab unitate Sacerdotii Christi. Nam cùm unicus sit Sacerdos, & quidem in æternum, non videntur alii Sacerdotes proprii nominis agnoscendi esse, quia multiplicatio Sacerdotum, unitati Sacerdotii Christi repugnat. Respondeo, Christū unicum esse supremum æternumque Sacerdotem, ideóque non admittere in pari officio & dignitate successores, quemadmodum in veteri lege plures erant summi Sacerdotes, sibi invicem in pari gradu succedentes; attamē quia jam per se non amplius sacrificium secundùm ordinem Melchisedech offert, ut in æternum juxta illum ordinē Sacerdos dici possit, vicarios instituit, per quos usque ad consummationem seculi in terris offerat: nec ista pluralitas ministrorū unitati Sacerdotii Christi magis adversatur, quàm multitudo patrum, Magistrorum, Doctorum, aut pastorum repugnet unitati, qua Christus unicus Magister, Pastor, ac Pater dicitur. Nam ille suo proprio jure supremus est, alii verò non nisi gratuita participatione, tanquam vicarii & ministri: cujus rei signum est, quòd Christi Sacerdotium in unione hypostatica immediatè fundetur, per quam oleo invisibili ita præ participibus suis inunctus fuit, ut hostiam sibi placentem eligere potuerit: Ministrorum verò Sacerdotium in charactere per Sacramentum ordinis impresso consistat; cui nec hostiam pro arbitrio eligere, sed præscriptam à Christo, rituq; instituto, tantùm offerre fas sit; quemadmodū & Sacerdotio veteris Testamenti certa offerendi ratio & materia præscripta fuit. Quod sanè hoc quoque argumento, non minùs quàm novi Testamenti ministeriale Sacerdotium everteretur.

Heb. 10.

NEC plus momenti habet alia objectio, deducta ex unitate & virtute oblationis Christi in cruce, qua *consummavit in æternum sanctificatos.* Hæc nimirum: Acquisita semel peccatorum remissione, nulla restat pro peccatis hostia: ergo superfluum est missæ sacrificium. RESPONDEO, hoc argumentum non plus concludere contra Eucharistiæ sacrificium, quàm contra legis naturæ, aut Mosaicæ sacrificia: vel contra baptismum & alia Sacramenta, vel contra orationem, fidem, omniaque salutis obtinendæ media; nam omnium temporum homines non nisi per sacrificium crucis justitiam adepti sunt, cujus licet infinita sit virtus, omni nihilominus tempore fructus ejusdem, per certa organa debuerunt transmitti & applicari. Est enim sacrificium crucis universalis causa, quæ in singulis ex divina institutione per Sacramenta, per fidem, orationem, eleemosynas, aliaque justa opera, salutem operatur; proinde & per hanc incruentam Christi in Eucharistia oblationem illius cruentæ fructus transmissi uberrimè percipiuntur.

2. obiectio.

Responsio. Quamvis sacrificii crucis valor infinitus est, infinita suf-ficientia, sed tamen virtus applicanda & transmittenda est.

Conc. Trid. sess. 22 c. 2.

3 obiectio.

AD tertiam objectionem: Eucharistia est Sacramentum, & Testamentũ, ergo non sacrificium, quoniam Sacramentum est actio Christi; sacrificium autẽ actio nostra. Similiter, Testamentũ est, quod nobis Christus dedit sacrificiũ verò est, quod Christo damus: RESPONDEO, etiam Eucharistiæ sacrificium Christi esse actionem, qui tanquã summus Sacerdos per manus suorum ministrorum offert; nam eius verbis, virtute, ac vice presbyter cõsecrat. Neque absurdum est, quod nobis à Deo datum est, vicissim Deo offerri, cùm nihil omnino Deo offerre possimus, quod ab eo priùs nõ acceperimus, juxta Davidis confessionem: *Quæ de manu tuâ accepimus, damus tibi.* Est autem Eucharistia Sacramentum, quatenus relicta est ad sanctificationem, & unionem nostram cum Christo significandam efficiendamque: Testamentum verò est, quatenus divinam promissionem continet, eámque nobis tanquam instrumentum applicat, nec non quoniam inter bona, quæ Dominus nobis moriens reliquit, hæc præstantissimum est.

Responsio.

Qua ratione Eucharistia sacrificium, Sacramentum & Testamentum dicatur.

(∴)

CAP. XIX.

An utraque species ad sacrificium necessaria sit.

EX institutionis Dominicæ historia notum est, ad perfectam & integram sacrificii rationẽ, utriusque speciei consecrationem necessariam esse. Nam Eucharistia, ut sacrificium, passionem Christi repræsentat. Est enim imitatio, imò repetitio quædam (incruento tamen modo) sacrificii in cruce peracti: ac insuper Christus hoc sacrificium offert secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum obtulit; rem autem suo typo respondere oportet. Denique cum sacrificium ad peccatorum remissionem ordinetur, sine verò sanguine non fiat remissio, perspicuè sanguinis effusio, consecratione vini seorsim facta repræsentanda est. Vnde Concilium Toletanum VII. Canone. 2. constituit, ut si post unam speciem consecratam sacerdos ægrotare incipiat, alius sacerdos inchoatum sacrificium perficiat. Et D. Thomas, sacrificium nõn esse relinquendum imperfectum tradit. Ex quibus satis apparet, duas species ad sacrificii integritatem pertinere; sed an, sicut essentia veri sacramẽti in qualibet specie invenitur (quamvis utraque species ad integritatem sacramenti spectet, si materiales symboli externi partes considerentur) ita etiam sub una tantùm specie integra sacrificii essentia subsistat, ut panis & vini species sacrificii partes sint integrantes potiùs quàm essentiales, à nonnullis ambigitur: nos probabilius arbitramur, quòd sicut verum, & quoad essentiam integrum sacramentum sub una specie (iuxta expressam Concil. Trid. doctrinã) cõsistit, ita quoque verum & quoad essentiam integrum sacrificium in unica specie subsistat. Nam Apostolo teste ad singularum specierum consecrationem dicitur: *Hoc facite in meam commemo-*

Psal. 109. Gen. 14.

3. p. q. 83. ar. 6.

Sess. 21. c. 3.

commemorationem: id est, in dominicæ mortis annuntiationem; quæ satis annuntiatur, quando corpus mortuum, aut effusus sanguis exhibetur, quanquã plenius id fiat, (si externi symboli partes considerentur) quando seorsim corpus & sanguis videntur.

ACCEDIT, quòd confectio Corporis independens sit à forma consecrationis Sanguinis, & contrà; vnde apparet, quòd sicuti ex causa licet sub altera tantùm parte sacrificii participem esse, ita quoque sic ecclesia permittente, sacrificare. Nam divinæ sapientiæ congruum videtur, vt noluerit gentes aliquas Eucharistiæ sacrificio priuari ob defectum vini; atqui constat, in multis prouinciis nec vinum crescere, vixq; aliunde haberi posse, & importarum mox acescere, vt de Iaponia & Septentrionalibus extremis regionibus traditur. Vnde scribit Volaterranus, Norwegiis ab Innocent. VIII. cõcessum fuisse, vt absque vino sacrificarent. Cõplures alios patronos ista sententia habet, quibus nemini præjudicantes adhæremus: ac cum authore Catechismi Romani addimus, duplicem consecrationem fieri, ut passio Domini luculentiùs repræsentetur, nec ex institutione sacrificii sub utrâque specie, consequi, legem à Domino constitutam esse, ut aliter fieri nequeat. Nam & sub utrâque specie Christus sacramentum distribuit: non tamen omnibus necessitatem sumendi utramque speciem imposuit.

l. 7 c. 4.

Ioan. Hessenus li. de cõmunione sub unica specie c. 16. & 28. Alanus li. de sacrificio c. ... Rober. Bellar. li. 4. de Eucharistia cap. 24.

CAP. XX.

Quis nostri sacrificii sit usus?

CVM sacrificium Eucharistiæ in actione transeunte consistat, (utpote in confectione corporis & sanguinis Christi sub distinctis speciebus panis & vini) eius usus ex finibus & effectis, ad quos ex institutione servit, metiendus est: ac quoniam in locum omnium aliorum sacrificiorum, in quacunque lege institutorum, hoc unicum concessit tantæ dignitatis ac virtutis, ut omnium veterum sacrificiorum energiam in se contineat, ac ad omnes effectus & fines, ad quos illorum aliquod referri potuit, accommodari queat; est instar omnium, & loco omnium.

Sacrificium esse ad omnes effectus, ad quos aliquod veterũ sacrificiorum valuit, accõmodari posse.

Quædam verò illorum latreutica, seu honoraria erant, ut holocausta, quæ propriè in reuerentiam diuinæ Majestatis fiebant, solùm ad ei honorem & cultum exhibendum, testandùmque, omnia nos à Deo habere, ab ipsoque pendere. Alia verò pro peccatis, vel commissionis vel ignorantiæ, aut facti, aut perjurii, vel calumniæ, aliisue delictis offerebantur, & sacrificia pro peccato vocabantur. Nonnulla pro beneficiis à Deo rerum omnium creatore, in communi datis; aut pro specialibus impetratis, vel impetrandis exhibebantur, & hostiæ pacificæ nuncupabantur. Rursus alia ex effectu dicebantur latreutica, propitiatoria, pacifica, Eucharistica, vel impetratoria, quorum omnium locum supplet hoc unicum novæ legis sacrificium, ad omnia prædicta sufficientissimum: cujus oblatione Deum externo latriæ cultu honoramus, supremúmque eius in nos & nostra dominium agnoscimus, & pro beneficiis naturæ ab eo acceptæ, ac deinde passione CHRISTI ab æterna perditione redemptæ, gratias agentes, quotidianum veluti tributum persoluimus: ac insuper offensi numinis iram placare, peccatorum & pœnarum eis debitarum remissionem obtinere, pro quibuscunque acceptis beneficiis Deo gratias agere, aut quæcumque optata bona sive temporalia sive æterna, sive corporalia, sive spiritualia, sive pro fidelibus, sive pro infidelibus, sive pro nobis, sive pro aliis, sive pro absentibus sive præsentibus, sive pro vivis sive pro defunctis impetrare valemus. Nam cùm omnes veterum hostiarum differentias, una Eucharistiæ oblatio contineat, sequitur, per hujus sacrificii oblationem nos universa consequi posse, pro quibus aliquando oblatum fuisse sacrificium aliquod legimus; & insuper hujus sacrificii oblatione uti licere ad omnes eos usus, ad quos aliquod veterum sacrificiorum valuit; ac rectè applicari ad omne illud, per quod, aut propter quod honoratur, laudatur, vel invocatur Deus: proinde adhiberi iustissima ratione omnibus functionibus, ac operibus, potissimùm ad exordia nostrarum actionum, & ad maximas quasque res, sive privatim, sive publicè gerendas. Si enim piè antiquitus in ipsa lege naturæ ac Mosaica operum humanorum auspicia in sa-

Leuit. c. 4. 5. 6.

Conc. Trid. sess. 22. cd. 2.

Sacrificiũ ad actiones & quascunque vtiliter adhibetur.

in facrificiis fiebant, conventa & fœdera facrificiis confirmabantur, ac ad omnia læta & triftia, tam pro vivis quàm defunctis adhibebantur facrificia, necnon ad eorum oblationem folemnitates, certaq; loca deputabantur, ad quæ populi congregationes fierent; quanto æquius Chriftiani, à quibus exigitur, ut omnia fua in Dei gloriam ac honorem faciant, hoc fingulare laudis ac gratiarum actionis genus, quod fummum humanæ fervitutis obfequium, eminentiffimumq; latriæ cultum in fe continet, omnibus fuis actibus adjungent? atque ad myfterii hujus celebrationem, (in qua verus Dei filius fe corporaliter exhibere præfentem dignatur, ad hunc fupremum latriæ cultum acceptandum) religiofiffimè concurrent?

Pfalm. 60. Pfalm. 91. Pfalm. 28.

CAP. XXI.

Chriftiani ad miſſæ facrificium conveniunt, ut latriæ cultum Deo exhibeant.

SICVT in veteri teftamento fideles templum Ierofolymitanum adire juffi funt, ibique vota & facrificia fua offerre; ita per Apoftolos fundata Chrifti ecclefia, publica ftatim loca quædam ad offerendum facrificium & divini cultus gratia coëundum deftinata fuêre, vt ex actis Apoftolorum, & 1. Cor. 11. patet. Cujus rei teftis etiam Iuftinus eft, fcribens prima fabbati cœtus omnium Chriftianorum ad preces & facta myfteria fieri confueviffe. Vnde in Chriftianorum mores defluxit convenîdi ad facrificium quotidianum fanctum ftudium, vt etiamfi populus à frequentiori communione facramenti abftineat, neceffarium tamē latriæ cultum per oblationem facrificii Deo presbyterorum minifterio perfolvere non definat. Inde quoque mos dimanavit, vt omne munus hieratchicum, adminiftrationque facramentorum oblatione facrificii perficeretur; vt de baptifmo, confirmatione, facerdotum confecratione, monachorum ac virginum fanctificatione, fcribit Dionyfius Areop. & ex antiquiffimo ecclefiæ ufû conftat facrificium exhiberi ad omnes congregationes publicas, & cùm ordimur aliquid, vel novum vitæ ftatum ingredimur, aut de eo fufcipiendo meditamur, cùm magiftratum inimus, vel dignitatis gradu infignimur, dum matrimonium contrahitur, denique ad peregrinationes, itinera, pacta, dedicationes, anniverfaria, natalitia noftra vel aliorum, ac poftremò ad omnia læta vel triftia, quoniam omnes actiones noftræ hujus auguftiffimi facrificii oblatione fanctificantur. Hinc etiam prædicationis munus inter ipfa miffarum folennia fieri folet, quia fides & vitæ honeftas, quæ concionum facrarum fines funt, potiùs facrificio quàm fermone, animis hominum inftilleotur, & verbum docentis oblatione facrificii adjutum gratiam energiamque acquirat. Ideo pii omnes ingenti ftudio contendunt, ut quotidie fummo manè, antequam operis quidquam aggrediantur, oblationi hujus facrificii interfint, miffam faciendo, aut fieri procurando, vel faltem devotè audiêdo, fcientes, quòd in hujus facramēti celebratione præcipuus Dei cultus, vtræq; noftræ fanctificatio confiftat, quodque jejunia noftra, eleemofynæ, preces, ac in univerfū omnes noftræ actiones huic divino myfterio conjunctæ Deo acceptiores reddatur: quod ecclefia per fpiritum fanctum illuminata profpiciens, omne genus petitionis intra facrificii miffæ fines complexa eft. Idq; fapienter, cùm nullo alio externo facrificio Deus jā fummè coli velit, nifi hoc, quo fit commemoratio univerforum, quæ nobis Deus vel per fe in creatione, vel per humanitatem filii fui in redemptione præftitit, quorum omnium divinorum munerū compêdium ac epitomē côtinet, fanctūq; inter Deū & hominem comercium ftatuit, ideoq; inter omnia religionis officia nullū ifto gratius eft Deo, vel potentius, aut utilius, quo nobis vel aliis confulamus, paffionifque Chrifti fructum applicemus. nam cùm incruentum hoc facrificium eandem hoftiam quam Dominus in cruce obtulit contineat, illiufque fructum communicet, pro quacumque te aut perfona crucis facrificium valuit, pro eâdem re aut perfona miffæ facrificium offerri poteft.

Act. 20. Iuftinus in fine apologia 2.

Cyril li. 11. in Ioannem ca. 18. Leo epift. 79.

li. de Eccl. hierar. p. 1. c. 1. & parte 3. c. 6.

Sacrificiū ad omnia læta & triftia rectè adhibetur.

Prædicatio verbi Dei inter miffarū folennia vtiliter fit.

Aug. epift. 59.

Sacrificium miffæ diu norum beneficiorum epitomen côtinet.

CAP. XXII.

Sacrificium Euchariftiæ propitiatorium effe.

QVOD Euchariftiæ facrificiū ad placandum iratum Deum, remiffionemq; peccatorum obtinendam valeat, ex Chrifti verbis pa-

Cyril. cate. myftag. 5.

ret: *Hic est sanguis* sive *calix sanguinis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum.* Quibus sanè verbis perspicuè ostenditur, quòd sanguis non solùm in cruce, sed sicut in calice contentus erat pro peccatis funderetur, & per novi testamenti sacerdotes, quibus dicebat Christus: *Hoc facite*, simili incruento ritu deinceps usque ad seculi finem pro remissione peccatorum offerretur. Cui accedit, quod *omnis Pontifex ex hominibus assumptus constituatur in eis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Quamdiu verò nondum plena peccati remissio facta est, tamdiu pro peccatis opus est hostia: ubi autem horum perfecta erit remissio, ibi jam non est oblatio pro peccato. Cùm itaque inter novi testamenti promissiones, una sit de remissione peccatorum, & Christus usq; ad seculi finē suos orare docuerit: *Dimitte nobis debita nostra*, sequitur, Eucharistiæ sacrificium usque ad mundi terminū rectè pro peccatis offerri. Denique in lege naturæ Iob pro filiorum & amicorum peccatis sacrificium obtulit, atque in veteri lege varia pro diversis peccatis sacrificia instituta fuisse legimus, quæ omnia hujus unius sacrificii figura extiterunt, in quo vera omniū fit remissio peccatorum. At sicut crucis sacrificiū, quod eminēter propitiatoriū est, non impedivit, quò minùs vetera illa sacrificia suo modo propitiū Deum redderent; ita nec impedit, quò minùs sacrificium Eucharistiæ (quod eandem cum sacrificio crucis hostiam, expressioremque multò passionis dominicæ commemorationem continet) Deum peccatis offensum reconciliet. Vnde in omnibus antiquis liturgiis incruentum sacrificium pro peccatis offertur: ac disertè Martialis sacrificio isto mortem fugari, vitamque præstari asserit; Origenes verò Deum hominibus propitium facere. Cyrillus Hierosolym. catechesi mystagogica 5. propitiationis hostiam vocat, Ambrosius hostiam salutarem. Chrysostom. ait, sacerdotem deprecari Deum, ut omnium hominum peccatis fiat propitius. Hieronymus addit, quotidie pro suis populique peccatis Episcopum Deo illibatas offerre victimas. Augustinus scribit, in nostro sacrificio veram peccatorum fieri remissionem, ac in ecclesia pro peccatis usq; ad diem judicii offerri, & pro non valdè malis propitiationem esse. Greg. *hæc victima*, inquit, *singulariter animam ab æterno interitu liberat.* Beda: *sacrificium hoc salutare ad redemptionem valet animæ & corporis sempiternam.* Quare cum Concilio Tridentino fatendum est, incruento sacrificio virtutem passionis Christi applicari in remissionem peccatorum, quæ a nobis quotidie committuntur: & quòd hac oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedat, crimina; & peccata etia ingentia dimittat.

Heb. 5.
Heb. 10.
Ierem. 32.
Iob c. 1. & ult.
Levit. 4. 5. 6.
Aug q 57. in Levit.
Leo serm 8. de pass.
Martialis in epist. ad Burdegalen.
Origenes hō 13. in Levit
Iustin dial. cum Tryphone Ambr. lib 1. off. c. 48. & in exhortatione ad vir.
Chry. li 6. de sacerdotio
Hier 1 1 c. ad Titū Aug. q 57. in Lev. & li. 20. de civit. 25. enchir. c. 110.
Greg lib. 4. dial. c. 58. Beda li. 4 hist gentis c. 22.
Conc Trid. sess 22. c. 1. & 1. atque can. 3.

Cap. XXIII.

Eucharistiæ sacrificium impetratorium esse.

SICVTI pro dimittendis peccatis, ita & pro avertendis necessitatibus ex peccato exortis, ac quibuscumque rebus, pro quibus Deo preces fundere licet, impetrandis, hoc sacrificium valet. Nam si vetera sacrificia pro avertenda peste, pro temporali vita Heliodori, & Darii ac filiorum eius offerri utiliter potuerunt; quantò magis sacrificium hostiam longe digniorem acceptioremq; continens, omnia illa impetrare poterit: Vnde Apostolus in publicis ecclesiæ precibus orationes fieri vult *pro Regibus & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus.* Cujus præceptum sequuti Christiani, pro salute Pontificis, Imperatoris, Regum & principum, militum, sociorum, ægrotorum vel afflictorum, & universim pro omnibus, qui auxilio egent, in publico Missæ sacrificio precantur. Similiter & pro copia frugum terræ, pro salute ac incolumitate tam hominum quam pecorum, imò & pro liberatione captivorum, vel personæ, aut domus, aut stabuli à vexatione dæmonum. Est enim sacrificium realis quædam oratio, & validissimum precandi genus pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, universisq; tā naturæ quam gratiæ, tam corporis quàm animę donis.

2. Reg. ult.
2 Mach 3.
1. Esdra 6.
1. Timoth 2
Sacrificiū pro vel in omnibus utiliter offertur, et pro quibus vel illi oramus
Cyr catechesi mystagog. 5. Chrys hō. 18. & 21 in acta Aug. li 22 de civit ca 8. Prosper de predict c. 6.
Greg hō 37 in Evang
Beda in hist anglic. li. 4.

Cap. XXIV.

Pro quibus personis Eucharistiæ sacrificium offerri possit?

SEx hominum genera sunt. Alii enim vivunt: alii defuncti sunt. Viventium quidam sunt justi, quidam peccatores: & hi quidē duplices: fideles

scilicet atque infideles. Eorum verò qui ex hac vita migrarunt, quidam sunt in cælo, alii in purgatorio, nonnulli æternis addicti suppliciis in inferno. Pro universis in hac mortali vita degentibus offerri posse indubitatum est. Nam pro Catholica Ecclesia propaganda, uniẽda, exaltanda, purgandaque oramus: proinde directè pro fidelibus: indirectè autem pro infidelium, schismaticorumque conversione; ac nulla accedente ecclesiæ prohibitione licet pro illis omnibus offerre, pro quibus in cruce se Dominus obtulit. Porrò iustis ex causis ecclesia constituit non offerri publice ac nominatim pro excommunicatis, cùm publica illa commemoratio nominis ad altare ad honorem & communia suffragia pertineat, quibus privatur excommunicati, ut confusi resipiscãt. Dum tamen pro augmento, vnitate ac pace ecclesia omniumq; errãtium conversione oratur, etiam pro excommunicatis indirecte offertur.

Pro dãnatis sive adultis sive parvulis offerre non licet.

Quoad mortuos verò, cùm ex inferno nulla sit redemptio, & damnati irreparabiliter a spe salutis exciderint, ita ut nec membra Christi sint, nec fieri ulterius possint, pro illis offerre non licet, ne quidem pro parvulis absque baptismo defunctis, ut ex professo contra nõnullos talia sentientes confirmat Augustinus. Chrysost. addit: *catechumenos defunctos sacrificii solatio nõ dignamur.* Quod Concilium Bracarense 1. ca. 35. suo decreto confirmavit.

2. Mach. 12.

Sacrificiũ animabus in purgatorio existentibus prodest.

Pro defunctis autem in purgatorio detentis offerendum esse sacrificium, scriptura docet: *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur*; ubi vetustissima a maioribus acceptam orandi pro fidelibus defunctis consuetudinẽ scriptura sacra cõmendat; eandẽq; postea Christus approbavit, & Apostoli observãdã esse, universo terrarum orbi tradiderunt. Iuxta quorum doctrinam in omnibus liturgiis Ecclesia generalissima observatione pro defunctis orat. Quem orandi morẽ Apostolos sanxisse, veteres disertis verbis asserunt: *Non temerè*, ait Chrys. *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur memoria; sciunt enim, illis multum inde contingere lucri, multum utilitatis.* Hinc Monica B. Augustini mater, sollicitè rogavit, pro se defuncta frequentem ad altare sui memoriam teneri: cujus voto satisfactum esse narrat Augustinus. Adhæc librum de cura pro mortuis gerenda ex pro-

Hom 69. ad Antioch. hõ. 3. ad Philip. hom. 41. in 1. ad Cor.

fesso conscripsit, quo hæresim prædamnatam Aërii, negantis esse offerendum pro defunctis, confutat, cujus etiam Epiphanius meminit.

Praeter autem luculentissima scripturarum, conciliorum, omniumque ecclesiasticorum scriptorum testimonia, satis antiquitatem hujus sanæ fidei commonstrant vetustissimæ fundationes templorum, canonicatuum, altarium, monasteriorum, collegiorum, beneficiorumque nominibus variis appellatorum, non nisi inde promanantes, quòd spiritibus defunctorum prodesse sacrificium Ecclesiæ creditum sit. Hinc Constantini Magni donatio, Dagoberti Regis Francorum in omnes celebriores Basilicas villarum distributio, ea lege, ut sui memoria in illis, tribus in hebdomada diebus fieret, ac pro animæ suæ remedio sacrificium salutare offerretur. Quem in pari fide ac munificentia imitatus Carolus Magnus, thesauros suos partim in viginti & unam Metropolitanas ecclesias, earúmque suffraganeas; partim in hæredes, domesticos, & pauperes (Eginhardo teste) distribuit. Nec dissimiles alii Christiani Imperatores, Reges, & Principes Ecclesiam ad eum splendorem, quem hodie conspicimus, perduxerunt, juxta Isaiæ vaticinium: *Lac gentium suges, & erunt Reges nutritii tui.* Ac observatione dignissimum est, quòd quantò liberaliores in Ecclesiam Principes seculi fuêre, tantò magis opibus, honoribus, & virtutibus abundauerint: sicut econtra, quotquot jura, libertates, aut bona Ecclesiæ inuolarunt aut diminuerunt, egestate ac ignominia laborarunt, ut de Chilperico Rege narrat Gregorius Turonensis: de Henrico octauo Angliæ Rege, qui omnia ecclesiarum Angliæ bona usurpavit, Nicolaus Sanderus. In quibus adimpletum est: *Honorantes me, honorificabo: qui autem contemnent me, erunt ignobiles.*

Isa c. 49. & 60.

de schismate Anglicano.

1. Reg. 2.

De beatis superest ut exponamus, quomodo in eorum honorem sacrificium offerri possit, cùm nefas sit illis constituere templa, erigere altaria, offerre sacrificia, quæ soli Deo creatori debentur. Augustinus frequenter hac de re disserens, monet, quòd licet in honorem & memoriam, ac apud memorias sanctorum dicantur sacra, non tamen illis sacrificium offerri; sed Deo soli, qui illos coronavit, cui de illorum victoriis gratias agimus, eorúmque pa-

In honorem sãctorũ quomodo sacrificium offerre liceat.

trocinia

trocinia implorramus, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorũ memoriam facimus in terris, tũ ut sanctorum communionem, ipsósque ad eandem corporis Christi mystici compagem nobiscum pertinere testemur, ac postremò, ut nos ad eorum imitationem, similiúmque coronarum spem ex eorum memoriæ recordatione cohortemur. Ad singularem enim sanctorum honorem spectat, quòd suo loco & ordine domino præsente in sacrificio nominentur, ut observarunt Chrysostomus, Augustinus, & Beda, qui refert, Petrum ac Paulum eidem apparuisse, missásque in die Sancti Osvvaldi Regis offerri jussisse. Quamos cum honore & exultatione nominandi sanctos in tremendo Eucharistiæ mysterio ab initio ecclesiæ usitatus fuit, ut ex omnibus liturgiis patet, in quibus Patriarcharũ, Apostolorum, & martyrum fit mentio, ut Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras. Cujus etiam rei testes sunt Martialis, Cyprianus, Epiphanius, Cyrill^s, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alii. *Ideo* (ait Augustinus tract. 84. in Ioannem) *ad ipsam mensam martyres commemoramus, non ut pro eis oremus, sed magis ut ipsi orent pro nobis. Injuriam* enim, *facit martyri* (ait idem serm. 17. de verbis Apostoli) *qui orat pro martyre.*

Chrys. ho. 21 ... & 25. ... Matth & ... 2. in 2. ad Cor.

... li. de ... virg. ... li. 22. de ... c. 10. Beda li. 4. ca. 14 hist.

Cap. XXV.

Vnde Missæ sacrificium vim operandi habeat.

FRuctum istius sacrificii plenius intelliget, qui unde suam vim habeat, perspexerit. Quædam enim actiones (ut preces nostræ, jejunia, eleemosynæ, ceteraq; virtutum opera (vim ac valorem suum ex operantium qualitate sortiuntur; Deo enim placent propter fidem, charitatem, devotionem, atque justitiam operantium; sicut Abelis sacrificium placuit, Cain verò displicuit. Aliæ verò actiones vim operandi habent ex Christi voluntate & institutione, independenter à ministri operantis bonitate, merito, fide, aut devotione, ut sacramentales operationes, in quibus principalis operans est Deus, qui etiam per malos ministros propriũ sacramentorum effectum, producere non cessat, suæ institutionis ac promissionis rationem habens potiùs, quàm virtutis instrumẽti, aut qualitatis ministri. Inter cujusmodi actiones sacrificium Eucharistiæ contineri Malachias ostendit, in omni loco mundam fore hanc oblationem prænuntians; quia nulla offerentium indignitate contaminari queat. Semper enim ista hostia in se sancta, Deo placens, illibata permanet, ejusq; oblatio à Christo sempiterno sacerdote principaliter (quamvis sacerdotis mali externo ministerio) facta proprio effectu nõ destituitur, qui est, impetrare remissionem pœnæ temporalis, & auxilium gratiæ prævenientis. Proinde non est curiosè indagandum, an bonus, an malus, an sanctior hic quàm ille sacerdos existat, cùm non ab eius devotione nec sanctitate pendeat sacrificii proprius effectus, sed ab hostiæ & offerentis Christi dignitate, qui semper exauditur pro sua reverentia.

Genes. 4.

Malach. 1.

Sacrificium ex opere operat ... proficit.

Chrys. hom. 82. ad Antioch.

Operatvr autem hoc sacrificium non immediatè primam justificationẽ, ut Baptismus aut Pœnitentia; sed impetrando, ut hominibus detur gratia, donum contritionis atque pœnitentiæ, aliaq; ad salutem conducentia. Vnde necessariò aliquam in eo, pro quo rite offertur, dispositionem prærequirit, cùm pro infidelibus, obduratis, summisque peccatoribus rectè offeratur.

Conc. Trid. sess. 22. ... sacrific. ... operatur ... primam justit. ... impetrando pœnitentia ... donum.

Sed emergit hîc scrupulus, quomodo missæ sacrificium ex opere operato infallibiliter suum effectum producat, cùm nõ rarò videamus pro infidelibus, & beneficiis tẽporalibus aut spiritualibus offerri, & nullum effectum consequi? Respondeo, sacrificium pro peccatoribus aut infidelibus oblatum, impetrare novũ aliquod à Deo auxilium, quo ad pœnitentiam converti possent, in quibus tamen pro varia hominum dispositione, liberique arbitrii cooperatione diversimodè operatur, suumq; effectum non semper confestim, sed opportuno tempore producit: ac insuper, si temporale bonũ, quod optatur, quandoque non præstet, quia fortè ad beatam vitam obtinendam non conducat, melius tamen aliquid à Deo Patre misericordiarum impetrat.

Cap. XXVI.

Vtrum missæ sacrificium limitatum habeat effectum an infinitum?

QVAMVIS Eucharistiæ sacrificium re idem sit cum sacrificio crucis, eandem continens hostiam, idemque Christus per ministros offerat attamen valor & effectus missæ limitatus est, ideoq; non solùm pro variis rebus, sed etiam pro eâdem impetranda plures missæ celebrari possunt. Cur autem sacrificium crucis unicum infiniti valoris, ad omniaq; impetranda sufficientissimum potius sit, quàm Eucharistiæ sacrificium; complures sunt rationes.

Eucharistici sacrificii effectus limitatus est.

PRIMA est, quoniam in cruce dominus offerebatur in propria specie, ac patiebatur secundùm esse naturale; hîc vero sacramentaliter: Deus autem omnem effectum sacramentalem secundùm ordinem suæ providentiæ determinatum esse voluit: per Baptismum enim & Eucharistiam non totum passionis Christi effectû haurimus, sed certum, & pro instituentis voluntate definitum; ita & per oblationem Christi in Eucharistia, tanquam per sacramentũ instrumentale, circumscriptum passionis Christi fructum consequimur. Nec mirũ, cùm & ipsum crucis sacrificium, quod in se infiniti valoris est, non nisi finitè suum effectum nobis applicet, idq; per sacramenta, & varia virtutum genera & officia.

SECVNDA ratio ex parte offerentis est, quoniã oblatio crucis erat actio immediatè promanans à persona Filii Dei, ac proinde infinitè grata: oblatio vero Christi in Eucharistia, actio est ministri in persona Christi. Quamvis autem petitio legati, nomine sui principis facta plus valeat, quàm si proprio nomine fieret; attamen longè prævalet ore principis deprompta postulatio.

TERTIA ratio est, quoniam congruentissimum fuit divinæ sapientiæ, relinquere suæ sponsę quotidianum Dei cultum, qui sacrificio defertur: non debuit proinde unica sacramentalis oblatio ad omnia sufficere, sed potiùs decuit, singulas oblationes certam fructus passionis Christi mensuram applicare, definitamq; gratiæ atque satisfactionis portionem ex opere operato unicuique idoneo æqualiter conferre, ita ut hic valor taxatus ministri malitiâ vel devotione nec crescat nec decrescat. Ex opere enim operantis solus accidentarius sacrificii fructus major aut minor esse potest.

Vtrum sacrificium pro multis oblatũ singulis minùs prosit.

Ex quibus nascitur quæstio, vtrùm missæ sacrificium singulis minùs prosit, si pro multis offeratur? RESPONDEO, vnum & idem sacrificium, cujus definitus est valor, pluribus cõmunicari posse, sic tamen, ut ad impetrandum vel satisfaciendum minùs singulis prosit pro multis oblatum, quàm pro uno tãtum, non secus quàm oratio specialis uni applicata, eidem plus conducit quàm generalis. Nam alioqui frustra in particulari pro seipso vel amico sacrificium fieri curaret quis procuraret. Nec habenda singularis memoria esset in sacrificalibus precibus Regum, Præpositorum, aliorumque, qui in sublimitate positi sunt. Supervacaneum insuper foret studium fidelium, quo specialiter pro se offerri, atque nominatim in memoriali sacræ actionis constitui, eleemosynis plurimè in eum finem derelictis satagunt; ut côtra VVicleffum, speciales orationes non plus quàm communes prodesse, asserẽtem, olim definitum est. Vnde sequitur, diversarum missarum fundationibus unico sacræ oblationis officio minimè satisfieri, quãdo fundatores pro seipsis aut certis causis vel personis specialiter offerri constituerunt; quod rectè ordinari posse constat ex Apostolo, qui sacrificales orationes cùm pro omnibus, tũ pro specialibus personis fieri præscripsit. Quod & in omnibus liturgiis observatur, in quibus primùm oratur pro ecclesia Catholica, deinde pro Pontifice, Episcopo, Rege, vel Principe, ac demum nominantur illi, quibus speciali offerẽtis intentione sacrificii fructus applicatur. Sic Apostolus ad Ephesios præter communes ecclesiæ preces orari pro se petiit: *Orate, inquit, pro omnibus sanctis & pro me.* Actor. 12. universa ecclesia orabat pro Petro in carcere detento. Similiter in veteri lege sacrificium oblatum fuit pro vita Darii & filiorum eius, ac pro salute Heliodori.

Conc. Cõstãt. sess. 8. in condem. art. 19.

Synod. Cantuar. cõcl. 19.

Tho. VVald. sacramentalibus c. 105.

1. Tim. 2.

1 Timot. 2.

Ad Ephes. 6.

CAP. XXVII.

Vtrum plures missæ uno die ac loco rectè celebrentur.

CVM nullus præstantior, Deoque acceptior, vel hominibus utilior cultus exhiberi queat, sacrificii oblatione, nihilque à Christo definitum sit de numero, sed ecclesiæ præpositis commissum, ut pro fidelium commoditate, ac temporum varietate disponerent, quoties mysterium hoc perageretur; iustissima ratione fideles non una communi missa contenti, plures eodem loco ac die fieri procurauerunt. Ac initio quidem ecclesiæ, dum rarior esset presbyterorum numerus, toties sacrificium iterabatur, quoties basilicam præsentia novæ plebis impleuerat, ut ex B. Leone constat. Nec posse culpari quotidianam missam, ex Daniele patet, qui iuge sacrificium eam nuncupat, quia iugiter & quotidie celebrari debeat, sicut Cassium Narniensem Episcopum quotidie celebrasse D. Gregorius refert. Et omni die Christum in sacramento populis immolari dicit Augustinus. Chrysostomus quotidie suo tempore oblatum fuisse restatur: & Hieronymus ait, sacerdotes quotidie pro suis & populi peccatis offerre. Hippolytus Christum in die iudicii loquentem inducit: *Venite Pontifices, qui pretiosum corpus meum quotidie immolastis:* Andream agnum immaculatum quotidie sacrificasse, passionis eius historia continet: ac demum Apostolos ipsos perseuerasse in oratione, panisque benedicti fractione Lucas tradit.

Leo epist. 82. cap. 2. Dan. c. 12.

Greg. hom. 37 in Euang. Aug. ep. 23. Chrys. hom. 3. in epist. ad Ephes. Hieron. in 1. ad Titum Hippolytus in ora. tone de Antichristo.

LICET autem plures è diversis sacerdotibus oblationes eodem die fieri possint; nemo tamen uno die nisi unum sacrificium celebrare debet, excepto die Natiuitatis Christi, in qua sacerdoti ter sacrificare Telesphori decreto permittitur, aut nisi rationabilis necessitas urgeat casus exprimit Navarrus in enchiridio ca. 25. n. 87.

Telesp. hom. in natali.

PORRO quòd in primitiva ecclesia sæpius eodem die ac loco celebrata sint mysteria sacra, ex multitudine sacerdotum in una civitate, ac altarium in uno templo demonstrari potest. Eusebius enim testatur, Cornelii tépore 40. Romæ presbyteros fuisse, quorum multi quotidie sacra fecerunt. Ambrosius in una Basilica plura fuisse altaria commemorat, in quæ Arianos irruisse scribit. Gregorius in una ecclesia tredecim extitisse altaria refert. Leo moner Dioscorum, ut Alexandriæ Romanus ritus deiterando eodem die sacrificio seruetur. Prosper intra paucas horas bis uno in loco sacrificium fuisse oblatum affirmat. Beda lib. 4. historiæ Anglic. capite 14. Apostolorum iussu, in die sancti Osvvaldi Regis missas per omnia monasterii oratoria celebratas fuisse memoriæ tradidit.

Euseb lib. 6. hist. c. 33.

Amb. ep 33.

Greg lib. 5. epist. 50. Leo epist. 81.

Lib. de prædict. c. 6.

CAP. XXVIII.

Vtrùm missa, in qua sacerdos solus communicat, vel quæ absque populi conventu celebratur, illicita sit?

QVOD immeritò sectarii missas suggillent, quæ absque populi conventu fiunt, ac in quibus sacramentaliter communicant, ex eo intelligi potest, quòd sacrificium Deo pro tota Ecclesia, quæ in terris vel in cælis aut in purgatorio est, à publico ministro offeratur, qui non ad præsentes, sed ad Deum actionem suam dirigat. Proinde nihil ad sacrificii naturam interest, an plures, an pauci, vel nulli oblationi sacerdotis intersint, aut hostiæ participent. Nam in veteri lege ex holocausto, & hostia pro peccato nihil sumebatur, pro quo sacrificabatur, cui tamen sacrificia illa profuisse, certum est. Nam sacrificium ei pro quo fit, prodest, quamvis nec absit, nec quid agatur, nouerit. Est enim realis quædam efficacissimaq; oratio, ne quidem præuiam dispositionem requirens, cùm præveniens auxilium, nec non temporalis pœnæ cōdonationem, etiam immutata remanente hominis voluntate, impetret. Quare usu receptum semper fuit, ut non solùm in publicis populi conventibus, sed etiam in privatis oratoriis, absque populorū concursu pro sacerdotis devotione & commoditate sacrificium offerri posset; in quo Domini exemplū fideles imitati sunt, qui primū novi testamenti sacrificiū in privato domo celebravit, nec non Apostoli circa domos panem

Conc. Trid. sess. 22 c. 6. & canon. 8.

Deut. 6. & 7.

Matth. 26.

panem fregerunt, ac denique sanctissimi Pontifices & Episcopi persecutionis tempore, non in domibus tantùm privatis, sed etiam in speluncis & cryptis sacra fecerunt; imò in carcere suo ipsius pectore pro altari usi sunt, ut de sancto Luciano refert Nicephor. Ac in exiguis Monachorum cellulis extructa fuisse oratoria, in quibus sacrificaretur, testis est Sosomenus, de Gregorio Nazianzeno loquens. Paulinus in vita beati Ambrosii narrat, ipsum in domo cujusdam clarissimæ feminæ, rogatum ab eadem sacrificium obtulisse: Augustinus quendam è suis presbyteris in domo rustica sacrificasse, D. Gregorius in domo Venantii Patricii missas celebrari permittit, ac Episcopum Castium morbo impeditum in oratorio missas fecisse scribit: ac li. 4. epistola. 43. ad Castorium, prohibuit missas publicas in monasterio fieri, ne in secessibus Dei servorum conventus populares fierêt. Hinc Damascenus in historia Barlaam eum in cellula sua offerre solitum dicit.

Actor. 2.

Niceph. l. 8. hist. c. 31.

Ex quibus euidens est, non esse improbandas missas, quæ in monasteriis, sacellis, vel oratoriis, absq; populi conventu celebrâtur. Quòd verò nec alterius cum sacerdote communicatio necessaria sit, ex eo patet, quòd antiqui patres quotidie offerentes, graviter côquerantur de fidelium tepiditate, qui solum in anno semel communicabant. *Frustra* (inquit Chrysostomus,) *habetur quotidiana oblatio, cum nemo sit, qui simul participet*: & Ambrosius: *Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis?* sicut in oriente Græci facere consueuerunt. Ac postremò multa sacra pro causa singulari fiunt, ut pro matre Augustini, corpore præsente, ac pro liberanda domo rustica a malignorum spirituum vexatione: in cujusmodi sacris non est verisimile, quemquam præter sacerdotem communicasse.

Missa absque populi conventu & communicatione celebrari potest.

Quando autem veteres scribunt, unicû esse altare, unicûq; ecclesiæ sacrificiû, nihil aliud intendunt significare, quã unicû esse in ecclesia publicû sacerdotium, unum & eundem offerendi ritum, eandem apud omnes catholicos doctrinam, unam Christi hostiam, omnibus fidelibus, opulêtis & egenis, nobilibus & ignobilibus esse communê hoc est, apud omnes fideles esse côcordiã animorum, rituum, & dogmatum; apud hæreticos autem tot esse altaria, quot schismata, tot dogmata quot capita: nô enim sibi consentiunt, sed diversa conventicula faciunt, nec inter se tantùm non consentiunt, verùm etiã idem hæresiarcha secum pugnat, placitaque sua subinde commutat.

Basil in psal. 115.
Cyprian.
Optatus
Augustinus.

Vnum altare significat côcordiam animorũ, rituũ & dogmatũ.

Cap. XXIX.

Utrùm linguâ vernaculâ celebranda sit Missa?

CUm sacrificium primario fine non ad populi instructionem, sed ad cultum Deo exhibêdum, gratias agendas, beneficiaq; hominibus impetranda fiat; nec in sermone, sed in actione consistat, quæ in seipsa plurimùm valeat, sive absentibus sive præsentibus, intelligentibus, & non intelligentibus, adultis ac parvulis, surdis & mutis, imò vivis & mortuis; ac insuper benedictionis verba non ad populum, sed ad elementum consecrandum, & ad Deum, qui omnes linguas intelligit, dirigantur; perspicuum est, nihil interesse, an populus offerentis verba intelligat, nécne: imò in veteri testamento sacrificium non verbis, sed actione sacrificali, & aliquando solo Pontifice in sanctuario existente, forisque populo exspectante, absoluebatur. Quare meritò Tridentina synodus eos, qui dicunt, tantùm lingua vulgari missam celebrari debere, anathemate ferit. Non enim absque mysterio titulus Crucis scriptus est Hebraicè, Græcè, & Latinè; sed divina providentia significatum est, nobiliores illas tres linguas, Christianæ religioni consecratas esse. Cûm verò non sit necessarium, verba offerentis à circumstantibus intelligi, consequitur, ad reverentiam tanti mysterii piè institutum esse, ut côsecrationis verba submissâ voce proferantur. Christus in ultima cœna intelligibili voce quidem usus est, nô quia ad offerendum Deo esset necessarium, sed quoniam tunc Apostolos sacerdotes, certumque consecrandi ritum instituebat, quem Apostolos audire oportebat, ut retinerent, ac postmodum eadem mysteria in dominicæ mortis commemorationem celebrarent, quæ non tam verbis, & quàm reali oblatione sanguinis & corporis Christi, Augustino teste, fit. Apud Græcos verba benedictionis alta voce recitari solent, & populus, Amen, respondere

Cum sacrificiũ Deo fiat, non est necesse lingua populo nota fieri.

Leuit. 6. 16.
Luc. 1.

Sess 22. can. 9.

Tres linguæ religioni Christianæ consecratæ sunt.

Aug. li. 20. cont. Faust. cap. 18.

Cujus ritus meminit Eusebius lib. 7. hist. c. 9. Chrys. hom. 18. in posteriorem ad Corinth. Iustin. Novella constit. 123.

CAP. XXX.

De missæ ritibus.

Per corporales ceremonias ad verã spiritualium intelligentiã assurgimus.

QVIA ut plurimùm homines absque externis adminiculis ad rerum spiritualium intelligentiam, ac meditationem haud assurgunt, sapienter Ecclesia oblationi Eucharistiæ varios ritus adjunxit, quibus tam augusti sacrificii majestatem commendaret, per quam fideles ad contemplationem rerum divinarũ in eo sacrificio latentium, per hujusmodi visibilia religionis pietatisque officia excitaret. Sunt autem multiplices ceremoniæ omnes piæ & antiquæ, ex Apostolica disciplina, Pontificumque veterũ traditione ad nos perductæ. Quædam earum à persona sumuntur, ut sacræ vestes; nonnullæ à loco, ut templa, altaria, vasa sacra, calix, discus, corporalia, lumina, mysticæ benedictiones, thymiamata; quædam à tempore ducuntur, ut quòd dominicis festisque diebus potissimùm solemne sacrificium celebretur, & ante meridiem, cibumque omnium, & harum aliquæ in rebus ad sacrificium prærequisitis consistunt; aliæ in actione, & inter sacrificandum adhibentur; de quibus ordine breviter disseremus; ac primùm de vestibus sacris.

CAP. XXXI.

De vestibus sacris.

Vestes verecundiam conciliant potestatis eminentiam ostendunt, Christi passionis memoriam revocant, ac officii admonent offerentem.

QVEMADMODVM seculi magistratus in publicis actionibus augustiore vestitu, certisque insigniis uti solet, ut ea ratione potestati reverentia & authoritas concilietur, ipsaque potestatis eminentia commédetur: ita convenit, ut sacerdos in publica totius Ecclesiæ actione, sacro peculiarique habitu induatur, tum ad Christi passionem repræsentandam, simulque ad ministri doctrinam; ut ex habitu intelligat, quibus virtutum ornamentis armari debeat, ut diabolum vincat, Deumque sibi ac populo propitium reddat. Et quoniam à Pontifice & sacerdote Christianorum abundantior justitia exigitur, quàm à sacerdote Iudæorum: ideò plura sacerdotis novæ legis quàm veteris sunt vestimenta. *Exodi 28.*

SEX porrò indumenta Episcopis & presbyteris communia reperiuntur: scilicet *Amictus, Alba, zona, Manipulus, Stola, & Casula.* Novem verò Episcopis sunt peculiaria: videlicet *Caliga, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Chirotheca, Mitra, Annulus, & Baculus pastoralis*; cui *Sudarium* additur. Amictus, quo caput obvelatur, designat Christi humanitatem, sub qua Divinitas latuit, juxta illud Apocalypsis 10. *Vidi Angelum Dei fortem amictum nube*, id est, Christi divinitatem occultatam in carne. Typum etiam amictus gerit veli, quo ab irrisoribus in passione Christi facies velata fuit, Matthæi 26. *Alba* significat innocentiam puritatemque vitæ in finem usque conservandam esse, juxta illud Ecclesiastici 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida*; & insuper vestem albam, qua Dominus ab Herode illusus fuit, repræsentat. *Cingulum* adumbrat Christi vincula & flagella, & castimoniam, qua inordinati affectus constringuntur, ne motibus diffluant, juxta illud Lucæ 12. & Apostoli: *Succincti lumbos mentis vestræ state.* *Stola* obedientiam Christi usque ad mortem figurat, & Sacerdotis patientiam; qua jugum atque crucem Domini, subditorumque infirmitates ac peccata; & prospera vel adversa magnanimiter portare, seipsumque abnegare debet, ut obedientia salvetur, sicut primus parẽs inobediẽtia periit. *Manipulus* spem retributionis innuit: geritur autẽ in sinistro brachio, quoniam in hac vita per sinistram figuratam seritur, ut in futura vita per dextram adumbrata metatur, juxta illud: *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.* & Canticorum 2. *Leva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Repræsentat quoque nobis manuum Christi vincula. *Casula* significat charitatem omnia peccata operientem, vestemque nuptialem, de qua Matthæi 22. Repræsentat etiam purpureum vestimentum, quo milites Christum induerunt, & quinque partes, quæ Casulæ assignuntur, quinque Christi vulnera. Episcoporum *calcei vel sandalia*

Quid significet Amictus. *Matth 26. Alba.* *Luca 23. Cingulum.* *Ephes. 6. Stola. Philip. 2.* *Matth. 11. Luca 9. Manipulus.* *Psal. 125.* *Casula.*

significant affectus minuendos ac mortificandos exemplis Christi ac sanctorum, ne terreno pulvere contaminentur: ac repræsentant Dei Filium mortali carne indutum, ut pro nobis sacerdotio fungeretur. Iuxta illud Psalmi:

Psal. 69.

In Idumeam extendam calceamentum meum, id est, gentibus notam faciam incarnationem meam. Præterea Episcoporum sandalia significant, quòd ad eorum officium propriè spectet, Christi incarnationem & doctrinam Evangelii populis annuntiare, & ad visitandum subditas oves discurrere. In veteri lege Pontifex oblaturus calceis non uti jubetur, tum quia tunc Christus nondum esset incarnatus, tum quia sacerdotium illud carnale felicitati terrenæ subserviebat.

Caliga.

Caliga usque ad genua protensæ, quibus Episcopi utuntur, figurant, quod gressus rectos ac firmos habere, nec in vita claudicare, sed quod verbo prædicant, opere complere debeant.

Succinctorium.

Succinctorium eminentissimam castitatem in eis præ aliis requiri monet.

Tunica.

Tunica, qua Episcopus super Albam induitur, Christi inconsutilem tunicam repræsentat, vitæque innocentiam in Ecclesiæ unitate conservandam esse admonet.

Dalmatica.

Dalmatica, qua super tunica Episcopus utitur, designat misericordiam & liberalitatem inprimis Episcopo necessariam, ut non turpis lucri cupidus, sed hospitalis sit.

Chirotheca.

Chirothecis deinde manus tegit Episcopus, ut admoneatur opera bona facere, non ut ab hominibus videatur; & ad præcedentium sanctorum exempla mentis oculos dirigere, ac simul ut repræsentet Christum hœdinas pelles, id est, carnem, peccati similitudinem habentem, ad impetrandam humano generi Patris cælestis benedictionem induisse, juxta typum, qui in Iacob præcesserat.

Gene. 27.
Mitra.

Mitra deinde Episcopi capiti imponitur, qua monetur, omnes sensus a mundi illecebris custodire, ut æternæ vitæ coronam percipiat; ac insuper Christum exhibet spinea corona capiti imposita sacrificasse in cruce, sed postea tamen gloria & honore circundatum, nomenque ei super omne nomen datum esse. Porro duo mitræ cornua designant duo charitatis præcepta, quibus coronam meremur; & duorum testamentorũ scientiam, qua Episcopus tanquam duobus cornibus contra Ecclesiæ hostes armari, ac suo tempore nova & vetera de hoc thesauro proferre debet.

Matth. 13.
Annulus.

Annulus denotat, Episcopum ejus esse vicarium, qui Ecclesiam sibi desponsavit; proinde quòd illam tanquam seipsum amare, castam, & in fide ac moribus integram cælesti sponso custodire teneatur, juxta illud Apostoli:

2. Cor. 10.

Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Annulum Pater filio pœnitenti dat. Lucæ 15.

Baculus.

Exinde *baculus* Episcopo datur, insinuans authoritatem, spiritualemque pascendi, regendi, corripiendi, judicandi, puniendique potestatem, Baculo enim cæduntur aberrantes, sustentantur infirmi, punguntur pigri, arcentur lupi. Vnde Apostolus:

1. Cor. 4.

In virgâ veniam ad vos? & Apostoli virgam in via tollere jubentur;

Marci. 6.

sicut olim Moyses Israelitici populi Dux à Deo institutus virgam secum tulit. Hic insuper pastoralis baculus Christi crucem, atque regiam ejus potestatem adumbrat, de qua Psalmo 2. *Reges eos in virgâ ferreâ.* & Psalmo 44. *Virga regni tui.* & Psalmo 22. *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.*

Sudarium.

Sudarium quoque sacra facienti Episcopo præbetur, ut intelligat, quòd singulari studio, cura & sollicitudine sua & aliena vitia expurgare, affectusque ab illicitis desideriis, omnique tædio liberos præservare debeat.

Rationale.

Rationale, quod ante pectus geritur, sapientiam atque prudentiam sacerdoti necessariam figurat, ut bona discernere à malis, virtutes à vitiis, agendaque ac dicenda prudenter dispensare, quando, quibus, & qualiter congruit, possit.

Cappa.

Cappa, seu Pluviale (cujus in solemnitatibus potissimùm usus est) adumbrat immortalitatem, qua mortalitate absumpta supervestiemur.

2. Cor. 5.
Linea vestis.

Linea vestis candida omnibus in sacro ministerio versantibus communis, vitæ novitatem, innocentiam, & puritatem, quæ per Christi crucem obtinetur, significat, juxta illud Ecclesiastici 9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida.* Thre. 3. *Candidi Nazaræi ejus.* Apocalypsis 7. *Astantes agno in albis ambulant.*

Hier. lib. 1. contra Pelag. ultra mediũ.
Chrys. hom. 83. in Matth.

Hieronymus scribit, omnem clerum in sacrificii administratione vestibus candidis uti.

Pelliceæ vestes.

Pelles, quibus Ecclesiæ ministri utuntur, admonent eos mortalitatis peccato contractæ. Nam post admissum peccatum vestibus pelliceis Deus primos parentes induit. Proinde clamat, exuendũ esse veterem hominẽ cũ actibus suis, & induendũ novũ.

Gen. 3.
Colores vestium sacrarum.

Colores, quibus juxta dierũ proprietatem vestes sacras ecclesia distinguit, præcipui quatuor sunt: albus, rubens, niger & viridis;

ad quos

ad quos reducuntur violaceus & croceus. *Alba* ornamenta solemnitatibus B. Mariæ, Angelorum, Virginum, Confessorum, aliisque nonnullis deputantur. Rubea verò festis Apostolorum & Martyrum, juxta illud Cantic. 5. *Dilectus meus candidus & rubicundus*: Niger color diebus afflictionis, pœnitentiæ, officióque pro delictis & defunctis servit. Viridis color diebus ferialibus accommodatus est. In diebus verò lætitiæ croceo aut coccineo utimur.

Cap. XXXII.

De ritibus à loco sumptis.

Quemadmodum in lege naturæ certa peragendo sacrificio loca solemni consecratione dedicata fuêre, in quibus publici fidelium conventus ad latriæ cultum Deo exhibendum fierent, ut ex facto Iacob constat, qui erexit lapidem, oleóque superfuso inunxit, & in eo sacrificium obtulit, addens: *Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli.* Er postmodum Moyses tabernaculum, templum & altaria solemni ritu dedicarunt; quæ profanata iteratò consecrata fuêre: ita semper apud Christianos in usu fuit mystica templorum & altarium consecratio, ut patet ex Dionysio Areopag. lib. de Ecclesf. hierarc. cap. 5. p. 1. & aliis scriptoribus. Inter quos Felix 4. epistolam decretalem de altarium & Ecclesiarum consecratione edidit. In qua testatur, antiquis canonibus prohibitum esse, ne sacra Missarum solemnia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, ullus celebrare præsumeret.

Gen. 28.

Exodi 40. Num. 7.

3.Reg.8. 2.Paral.7. 1.Esdra 6. Aggai 2. Machab. 4. Ioan. 10.

Templorum consecratio.

Dedicamus autem templa & altaria Deo, ut visibili hoc religionis officio nostram devotionem Deo, cui placere desideramus, insinuemus, ejusq; majestatem nobis hac familiaritate conciliantes exoremus, ut nos invisere, mansionemque sibi in nobis facere dignetur. Quamvis enim Deus nullo indigeat vel concludatur loco, nec per se manufacta templa, sed pura hominum corda diligat; attamen propter gentem locum eligit, in quo sibi consecrato potiùs, quàm in alio profano exaudit orantes, operatur, ac præsentiam, potentiamque suam ostendit, ut 3.Reg. 8. & 9. promisit. Vnde templum sibi consecratum Deus vocat *domum suam*, & violantes hujusmodi loca gravissimè punire consuevit; ut Heliodorus flagellatus confitetur. *In loco* (ait) *illo Dei quædam virtus est.* & 1. Corinth. 3. *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Ac sicuti templa & altaria, ita & vasa, mystica consecratione usui sacramentorum dedicata semper Ecclesia habuit, quæ sancta dicuntur, nec nisi ab iniuriis tangi, neque absque sacrilegio pollui possunt; quorum direptores & profanatores sacrilegi habentur: quales fuere Nabuchodonosor, Baltasar, Antiochus, Ariani, Donatistæ, nostriq; seculi Iconoclastæ, quos Deus extraordinariis suppliciis persæpe mulctavit.

Act. 16. 2.Macha.5.

Isaia 56. Psal. 5. Matth. 20.

Quibus autem ex causis aurea vel argentea vasa conflare liceat, exponit B. Ambrosius lib. 2. Officiorum ca. 28. ad redimendum captivos, alendum pauperes, vel alia misericordiæ opera exercendum. Cavendum tamen est, ne prætextu pauperum, cupiditate discum aureum, in quo Christi corpus requiescit, auferamus exemplo Iudæ, ut Theophylactus in 14. cap. Marci annotavit.

Qvanqvam verò per se vasa pretiosa Deo non placeant, nec delectationem aut utilitatem ei adferant, nobis tamen plurimùm prosunt, cùm per ea exeiremur ad pietatem, reverentiam, & honorem Deo debitum; ac dignè sentiendum de suprema majestate, juxta illud Davidis: *Magnus est Deus noster super omnes Deos.* Cùm enim ad magnarum personarum dignitatem tuendam conducant magnifica palatia, ædium amplitudo, supellectilis splendor, vestium ornatus, equorum famulorúmque multitudo, cur ad conservandam rerum divinarum majestatem non proderit templorum cultus, vestium, vasórumque sacrorum præstantia, ministrorum celebritas & numerus, cereorum thurisque accensio? nam per hæc externa pretiosa magnificum fidei & charitatis nostræ erga Deum, necnon pietatis gratitudinisque testimonium edimus; hominésque infirmos ad res pias libentiùs frequentandum pertrahimus, reverentiámque Deo, sacramentis, rebusque ad salutem animæ spectantibus debitam faciliùs conservamus. Nam facilè contemnitur, quod sine apparatu proponitur. Vnde Christus in hac mortali vita degens, paupertatis studium

 volens

Matth. 26. Ioan. 12.

Matth. 21.

volens commendare, pompam & delitias plurimùm aspernatus est nonnunquam tamen obsequia sumptuosa, quibus piorum fidem ac devotionem foveri cernebat, admisit, ut patet de unguento pretioso, ubi Magdalenæ factũ contra Iudæ reprehensionem tutatus est. Alibi quoque in via vestes sibi sterni permisit, taliaque reverentiæ ac pietatis erga se officia comprobavit. Docet enim quotidianus rerum usus, quòd flaccescat devotio & pietas, ubi templa sunt inculta vel deserta, ubi altarium cultus nullus, ornamenta vilia, lacera, fœtida cernuntur; ubi parcitas luminis cereorum ac tædarum. Nunquam enim sine lumine celebrantur mysteria, in typum illius luminis, sine quo & in meridie, sicut in nocte palpabimus: ac in signum lætitiæ cereos etiam rutilanti sole pie accendi cùm Evangelium legitur, aut Christi corpus offertur, contra Vigilantium Hieronymus sustinet, cui Isidorus cum tota Ecclesia consentit. Quoad sacrificii tempus dies dominica ei rei semper visa est aptissima, in qua Domini resurrectionem celebramus. Tunc enim Christiani ad sacrificium convenire solent, ut Actor. 20. & alibi legimus: *Vnâ Sabbatorum cum convenissemus ad frangendum panem.* Iustinus de suo tempore idem attestatur. Augustinus sui temporis morem commemorans, in quibusdam locis sacrificium omni die offerri scribit, alibi solùm die Sabbati & Dominico; quibusdam verò locis solùm dominica die, & quidem horis antemeridianis, & in honorem tanti sacramenti ante omnem cibum & potum offerendum est, ab hora videlicet prima noctis usque ad meridiem. Christus quidem post cœnam obtulit, quando à veteri pascha ad novum transiens, seipsum præsentem in mysterio testamenti loco Apostolis relinquebat. Quod tunc, cũ ab eis mox separãdus esset, convenienter fecit, ut tanti sacramenti beneficium tenaciùs eorum memoriæ inhæreret. Sed postea in honorem Domini placuit Spiritui sancto, per Ecclesiam decerni, ut altaris sacramenta non nisi à jejunis celebrarentur. Cujus ritus cõtemptorem presbyterum quendam divinitus punitum fuisse, refert Gregorius Turonensis, quia non jejunus celebrasset, lib. De gloria martyrum c. 86.

Cnitus [?] cereorum pietatem auget Micrologus c. 1.. Hieron. in l. cont Vigilant Isidorus lib 7. etymo. c. 12.

Usus cereorum ultim.

1. Cor. 16.

Iustinus apo. 2 Aug. epist. 118. c. 6.

Concil. Carthaginen. 3 canon 29. Concil. Matiscon 2. can 6. Bracarens. 1. cãd 16. Toletan. 7. can 2 Constant sess 13. Trid sess. 13. cap. 7.

Cap. XXXIII.

De ritibus in actione consistentibus.

VARIIS ritibus Mystes sacrificando utitur, quorum nonnulli ad Deum referuntur, ut manuum elevatio; qua ceremonia Dominus, Prophetæ, Apostoli, primique Christiani usi sunt. Moyses Exodi 17. orando manus elevavit. David Psalm. 141. *Elevatio mea sacrificium vespertinum.* Salomon 3. Regum 8. protensis in cælum manibus oravit; & Apostolus: *Volo*, inquit, *viros orare in omni loco, levantes puras manus.* Secundus ritus in oculorum elevatione consistit, quo frequenter Dominus usus est, ac signanter in Eucharistiæ institutione, ut testatur Iacobus in sua liturgia: Ambrosius lib. 4. de sacram. cap. 5. Quo ritu significatur omne donum bonum descendere desursum à patre luminum. Tertius ritus in corporis, aut genuum inflexione situs est, in signum humilitatis ac reverentiæ. Quo ritu Christus, Prophetæ, & Apostoli crebrò usi leguntur. *Placendum* enim *est divinis oculis, etiam habitu corporis*, ait Cyprianus sermone de oratione Dominica. Sunt alii ritus, circa hostiam versantes, ut victimæ immolatæ elevatio: cujus typus extat Levitici 8. 9. 10: item ejusdem hostiæ ostensio, ut fideles ibi præsentes singulari quadam significatione gratos testentur animos erga communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili divinoque beneficio, quo mortis ejus victoria & triumphus repræsentatur. Cujus ceremoniæ meminit Dionysius Areop. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. Chrysostomus homil. 61. ad populum Antioch. homil. 36. in 1. ad Corinth. & homil. 3. in epistola ad Ephes. Sequitur deinde hostiæ *confractio & commixtio* in signum mortis & resurrectionis Domini: de qua Chrysostomus homil. 24. in 2. ad Corinth. Alii ritus circa offerentem exercentur, ut pectoris tunsio, in signum pœnitentiæ & vindictæ peccati; sicut publicanus orans percutiebat pectus suum. Huc etiam pertinet manuum ablutio, quæ puritatis animi (qua is qui sacrificat, præditus esse debet) indicium est. Cujus ritus meminit Diony-

Manuum elevatio.

1. Timot. 2. Oculorum elevatio. Tertul. in apol cap. 30. Matth. 4. Marc 6 &c. Luca 9 Ioan. 11. 17. Iac. 1.

Genuum flexio.

Luca 22. 2. Paral. 6. Act. 21.

Elevatio victimæ.

Lib. de Eccle. hier. c. 3. p. 3.

Confractio & commixtio

Pectoris tunsio Luca 18. 13.

Manuum ablutio.

ionyfius reop. lib. ccl hierar. ap. 3. lemens lib . conftit c. 5. Cyrillus atech. myftag 5 alutatio opuli per Dominus obifcum.

Dionyfius Areop. Clemens, & Cyrillus. Nonnulli denique ritus ad populum diriguntur, ut falutatio, qua facerdos populum excitat ad orandum vel audiendum, dicendo: *Dominus vobifcum*: qua falutatione Hebræi uti folent, ut patet Iudicum 6. Ruth. 22. Paralip. 27. Lucæ 2. Hujus falutationis meminit Concilium Bracar. 1. can. 21. Religiofi ad Dei laudes excitant fe invicem hac formula: *Deo gratias*, tefte Augustino in Pfalm. 132. Epifcopi loco, *Dominus vobifcum*, in miffa falutant, dicendo: *Pax vobis*, in typum, quòd Apostolis fuccedant, quorum erat pacem populis annuntiare, Matthæi 10. Alius ritus eft dimiffio populi, verbis, *Ite, miffa eft*, id eft, dimiffio conceditur, abire omnibus licet. Sunt aliæ infuper ceremoniæ circa ea, quæ in miffa leguntur verfantes, ut cantus, quo Dominus ipfe in ultima cœna ufus eft: *Et hymno dicto*. De cujus ratione eft, ut cantetur, Auguftino tefte in titul. Pfal. 72. Concil. Tolera. 4. can. 12. Huc etiam pertinent inftrumenta mufica, quibus in divino officio Ecclefia utitur, ad fidelium affectus in Deum excitandum, & faftidium removendum, quod ex officii prolixitate fuboriri poffet. Cujus rei exemplum in veteri teftamento extat, in quo ritus quidam ad futurarum rerum fignificationem pertinentes, inftituti erant, quales Chriftiani non obfervant. Alii verò ritus erant ex naturali ratione profluentes, ut genua flectere, pectus tundere, cantare, muficis inftrumentis uti; cujufmodi ritus etiam Chriftianis conveniunt.

Deo gratias.

ax vobis.

te, miffa eft. [illegible] Ecclefiafticus.

Matth. 26.

Organa.

Postremo in miffa communes ritus adhibentur, ut afperfio aquæ benedictæ, quæ fit, cùm in expiationem quandam levium peccatorum; tum in admonitionem, quòd per aquam baptifmi fideles aliquando emundati, pactum cum Deo contra diabolum inierint, cujus focietatis publicum teftimonium in facrificio confiftat; cuius participes futuri, à peccatorum nævis pœnitentiâ fefe abluere debeant. Hujus aquæ luftralis ufus ex Apoftolica traditione manavit, ut patet ex Clemente lib. 8. conftitut. cap. 35. Dionyfio lib. de ecclef. Hierat. cap. 3. parte 2. Alexandro I. epiftola 1. ubi aquam confecrari non inftituit, fed eius ufum præcepit. Cyrillus catech. 3. fcribit, aquam fieri fanctam invocatione Dei, ficut Dominus panes benedixit, ac benedictione multiplicavit; & Apoftolus omnem creaturam fanctificari per verbum Dei & orationem affirmat. Vide Bafilium, Amb. Aug.

Afperfio aquæ bened.

Matth. 14.

Ad ritus communes infuper fpectat thurificatio, tam ad Altare quam ad Evangelium, Sacerdotem & populum. Cuius antiquiffimus eft ufus, ut conftat ex canon. 4. Apoft. Dionyfius Areop. lib. de Ecclefi. Hierat. cap. 3. parte 3. Eodem ritu Iudæi ufi leguntur Exodi 25. 30. & alibi fæpe. Vnde Propheta Pfalm. 141. *Dirigatur oratio mea ficut incenfum in confpectu tuo*: & Ioannes Apocalypfis 9. incenfum interpretatur orationes fanctorum. Hoc ergo ritu denotatur bonus odor Evangelii, miniftrorum Ecclefiæ, totiúfque populi Chriftiani bona confcientia & fama, qualefque orationes fidelium effe debeant. Tertius communis ritus eft Ofculum, cùm altaris in fignum reverentiæ Chrifti; tum libri aut ftolæ miniftri, vel porrectæ imaginis, in fignum charitatis & pacis, quam in univerfum clerum & populum facerdos per miniftrum diffundit. Cuius ritus omnes liturgiæ mentionem faciunt. Et Iuftinus apolog. 2. Tertullianus lib. de oratione cap. ultimo: Cyrillus catec. myftag. 5. Chryfoftomus hom. 77. in Ioannem. Vltimus communis ritus eft crucis fignum: quod vel femel facerdos exprimit ad effentiæ divinæ unitatem denotandam, vel ter ad trinitatem perfonarum, vel quinquies, ad quinque Chrifti vulnera repræfentanda. Sine hoc ritu nulla perfici facramenta confueverunt, quoniam *crux omnium fons eft benedictionum, omnium caufa gratiarum*, ut habet Leo fermone 8. de Pafsione Domini. Auguftinus tract. 118. in Ioannem. Chryfoftomus homil. 55. in Matthæum.

Cap. XXXIV.

Compendiofa expofitio formul Mifs

Missa dicta eft à miffione fe dimiffione populi; ut idem fi Miffa quod miffio, ficut colle cta & collectio. Inde miffa catechume norum, cuius apud veteres frequens e mentio, hoc eft, dimiffio nondum ba ptizatorum, quæ finita expofition Evangelii fiebat. Quo fenfu apud Caf fianum invenitur miffa orationis, miff

congre

Aug. ser. 241. de temp. & 91. Conc. Valēt. cap. 1. Cassian. lib. 2. de orat. c. 7. Rupertus lib. 2. de div. offic. cap. 20. Innocen. 3. lib. 2. de sacro alt. myst. ca. 12

Missa catechumenorū.

congregationis, missa vigiliarum (apud Benedictum in regula cap. 17.) missa post nocturnos, & missa fidelium, id est, dimissio populi fidelis absoluto sacrificio.

QVAMVIS autem *à dimissione* vox missæ dicta sit, ad alia tamen etiam significanda traducta est, scilicet ad divinum officium precum, lectionum, instructionum & aliorum, quæ in Ecclesia celebrabantur ante catechumenorum dimissionem (quod quidem officium Missa catechumenorum appellari consuevit:) ac similiter ad eam partem liturgiæ denotandam, quæ ab offertorio usque ad finem protenditur, (quæ missa fidelium vocari solet) quo sensu Ambrosius ait: *missam facere cœpi.* Atque demum transfertur ad totam celebrationem divini officii, in quo Eucharistia conficitur, ejusdémque oblatione Deo latriæ cultus exhibetur, ut simul comprehendat missam catechumenorum & fidelium. In qua significatione, missæ voce utuntur Leo, Gregorius, & posteriores omnes Ecclesiastici latini scriptores; græci verò liturgiam idem officium sacrum appellant.

Ambr. lib. 1. epist. 37. Missa fidelium. Missa accepta vulgariter pro sacro officio, in quo Euch. sacramentum conficitur.

PORRO hæc actio sacra & mystica, quam vulgò Missam dicimus, præmissa confessione generali peccatorū, (nam justus in principio accusator est sui) inchoatur *ab introitu*, qui constat ex Antiphona, Psalmo, & Versiculo: *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto.* Cujus institutio tribui Celestino solet, fortè quia primus Romæ introitum cani voluerit; alioqui constat, in Oriente Psalmos initio missæ cani solitos; cujus reitestes sunt, Dionys. Areop. & Basilius in liturgia. Versiculus *Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto*, à Concilio Niceno compositus est. Nam Constantii tempore solent Ariani à Catholicis discerni, quòd canerent: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*, Theodoreto teste lib. 2. historiæ cap. 24. & Sozom. lib. 3. ca. 19. De quo versu disserit Basilius lib. de *Spiritu sancto* cap. 28. Concil. Vasen. can. 5. Post introitum subjungitur invocatio: *Kyrie eleison*, id est, Domine miserere; *Christe eleison*, id est, Christe miserere: quæ supplicatio novies repetitur, ut Ecclesia misericordi summæ trinitatis voluntate per Christū redempta, novem agminibus angelorum consocietur. Hujus supplicationis meminit Basilius epist. 63. Augustinus epist. 178. Gregor. lib. 7. epist. Concil. Vasen. can. 5. Sequitur hymnus, *Gloria in excelsis Deo*, qui temporali Christi nativitati testimonium perhibet. Decantatur autem, ut *quem angeli venerantur in cælis, homines colant in terris*. Quæ hymno angelico sunt adjecta, tribuuntur Telesphoro aut Hilario, teste Innocentio 3. lib. 2. de myst. missæ cap. 20. Guilielmo Durando lib. 4. Ration. cap. 13. Angelico hymno finito sacerdos populum ad orandum & audiendum excitat, consalutando ac bene precando verbis: *Dominus vobiscum*; quæ loco adverbii vocandi serviunt, quemadmodum religiosis *Deo gratias.* Augustinus in Psal. 132. & lib. 15. de civit. cap. 12. Chrysost. hom. 36. in 1. ad Cor. & 18. in 2. ad Cor.

Proverb. 18.

Dionys. lib. de eccl. hier. ca. 3. Versiculus gloria Patr.

Invocatio, Kyrie eleis.

Hymnus Gloria in excelsis. Clemens lib. 7. constit. c. 48. & 57.

Iudic. 6. Ruth. 2. 2. Paral. 15. Luca 1.

Dominus vobiscum.

SALVTATIONEM *collecta* sequitur, id est, oratio paucis verbis colligens, quod à Deo nomine populi collecti postulandum est. Sunt autem collectæ ab antiquissimis Pontificibus editæ, à S. autem Gregorio in ordinem redactæ. Diriguntur verò passim orationes ad Patrem, & per Filium terminantur, quoniam omnia spiritualia bona expectamus à Deo per mediatorē Christum, juxta illud: *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis.* Concil. Carthag. 3. can. 23. statuit, ut cùm ad altare preces funduntur, semper ad Patrem oratio dirigatur, in quo, & cum quo, propter essentiæ unitatem, Filius & Spiritus sanctus invocantur. Tertul. lib. de oratione. Fulgent. lib. 2. ad Moni. cap. 3. 4. 5. Porrò variis conciliis edictum est, ne sacerdotes in missarum celebratione alias preces adhibeant, præter eas, quæ ab Ecclesia probatæ, ac frequenti & laudabili usu receptæ fuerint, quæ nec ultra consuetum Ecclesiæ morem multiplicandæ sunt. De quarum numero vide Micrologum cap. 4. Collecta finita respondetur, *Amen*; id est, *verè, fideliter, fiat*, quod in oratione petitum est. 1. Cor. 14. *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit Amen?* Iustinus apolog. lib. 2. in epist. ad Gal. Aug. epist. 107. Collectam *Epistola* sequitur, ex Propheta vel Apostolo desumpta, quæ significat, Apostolicam prædicationem, legem, Prophetas, ac Ioannem Baptistam, viam Domino præparasse, omnesque homines ad Christum direxisse. Hinc epistola facie conversa ad altare (quod Christum denotat) & in medio Ecclesiæ decantatur, in typū quòd Ioannes inter vetus & novū testamentum medius fuerit, quòdq; aliquando Christum venturum prænuntiarit,

Collecta.

Ioan. 14.

Conc. Carth. 3. can. 23. Milevit. can. 12. Trid. ses. 22. c. 1 reform. de observan. & vitandis in celebratione missæ.

Amen.

Epistola.

tiarit, interdum præſentem digito mõſtraverit. Hic mos ab Hebræis ſumptus videtur, apud quos per omne Sabbatũ lectiones ex Prophetis deſumptæ legi ſolent, ut Lucas refert; ab Apoſtolis vero inſtitutum fuiſſe, ut poſt decantatum Pſalmum & orationem peractam, ſanctarum deinde ſcripturarum lectio ſuo ordine recitaretur, teſtis eſt Dionyſius Areop. lib. de Eccleſ. Hier. cap. 3. parte 2. Iuſtinus apolog. 2. Tertullianus in apolog. cap. 39. Epiſtolam *Graduale* conſequitur, id eſt, verſiculus ex ſcripturis deſumptus, qui Diacono gradus ad canendum Evangelium aſcendente interſeri cõſuevit. Vocatur & *Reſponſorium*, quia uno inchoante, alii reſpondent. Pertinent autem hi verſiculi ad luctum & pœnitentiam; ideo tempore lætitiæ omittuntur, & *Alleluya* duplicatur. Graduali ſubnectitur, *Alleluya*; id eſt, laudate Dominum. Canticum eſt exultationis & lætitiæ. Vnde intermittitur diebus luctus & pœnitentiæ, ejuſq; loco in Quadrageſima *tractus* ponitur, id eſt, verſiculi tractim & graviter in pœnitentiæ ſignum canendi. Alleluya tempore Auguſtini à Paſchate uſque ad Pentecoſten, & dominicis diebus cani ſolet, ut atteſtatur epiſtola 119. ca. 15. Greg. lib. 7. epiſt. 63. Diebus quibuſdam ſolemnioribus addi ſolet *Proſa, ſeu Sequentia*, id eſt, verſus rythmici ſignificantes æternæ vitæ cantica, laudes, gaudia, exultationes, de quibus Tobiæ 13. Apoc. 9. Pſal. 83. *Beati qui habitant in domo tuâ Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.* & Pſal. 86. *omnium lætantium habitatio eſt in te.* *Evangelium* deinde ſubſequitur, quoniam poſt legem, Prophetas, & Ioannem, Chriſtus prædicationem ſuam aggreſſus eſt: tranſit autem ſacerdos ab altaris dextera parte ad lævam: quia Iudæis Evangelium reſpuentibus ad gentes devenit, & Chriſtus venit non juſtos vocare, ſed peccatores. Verſus aquilonem pronuntiatur, quoniam per Evangelii prædicationē tenebrarum princeps expugnatur, qui in Aquilone ſedem figit, unde tentationum flatu homines in omne malum impellere ſtudet. Eminentiore autem loco Evangelium cani ſolet, tanquam ubique, & ab omnibus audiendum; & à ſtantibus audiri jubetur, cum ob reverentiam Chriſti loquentis, tum ad animi promptitudinem ad res cæleſtes demonſtrandam. Prius etiam, quam Evangelium legatur, *benedictio* impenditur, quia nemo Evangelizandi munus uſurpare debet, niſi mittatur. Accepta verò benedictione lecturus evangelium *conſalutat populum*, ut attentum reddat, eumque fructu audiat: optat viciſſim populus, ut miniſter dignè verba Dei pronuntiet. Poſt Evangelium confeſtim *ſymbolũ fidei* decantatur, quoniam fides ex auditu verbi Dei naſcitur, & *ore confeſſio fit ad ſalutem.* Vtitur autem Eccleſia Romana ſymbolo Conſtantinopolitano more Orientalium Eccleſiarum, juxta canonem 2. Conci. Toletan. 3. Abſoluto ſymbolo myſtes populum orare admonet, ut ſcilicet fidem ſymbolo contentam Dei gratiâ fultus ſtabiliter retineat. Deinde *offertorium* canitur, ſic nuncupatum, quia populus interea offerre, (*Hilarem* verò *datorem diligit Deus*) ac ſacerdos materiam conſecrandam quadam oblatione Deo dedicare ſoleat. Subjungitur mox *prædicatio*, tanquam Evangelii & ſymboli, hoc eſt, novi & veteris teſtamenti expoſitio, ſicut in veteri populo poſt lectionem legis, ejuſdem mox expoſitio ſubſequebatur. Nehem. 9. Quibus peractis ſacrificii materia præparatur, & ſacerdos aquâ manus abluit, in typum emundationis, lacrymis compunctionis & pœnitentiæ, juxta illud Iſaiæ cap. 1. *Lavamini, mundi eſtote.* & Pſal. 50. *Amplius lava me Domine.* Implorata deinde omnium ſanctorum, fideliumque præſentium interceſſione, ſacerdos per ſecretas orationes à Deo petit, ut ſacrum officium ita peragat, ut etiam ex parte ſua divinæ majeſtati placeat. Quibus præmiſſis exorditur præfationem, in qua præſentium fidelium mentes præparat ad reverentiam conficiendi myſterii, ut cor ad cæleſtia ſublevent, divinorumque beneficiorum memores, animo grato Chriſtum præſentem mox futurum ſuſcipiant, Patrique ſiſtant, cui laus, gloria, & gratiarum actio, tam ab humana, quàm ab angelica creatura debeatur. Præfationis verba in antiquiſſimis ſcriptoribus reperiuntur, apud Clementem, Cyprianum, Cyrillum Hieroſol. Chryſoſtomum, Auguſtinum, & alios. Quia inſuper Chriſti ſacrificio homines angelis reconciliati, terrenáque cæleſtibus unita ſunt, ideo præfatione completa *hymnus* ſubjungitur, complectens verba partim angelorum, partim hominum, quæ Iſaiæ cap. 6. Apoc. 4. Matth. 21. Marc. 11. Pſal. 117. habentur. Verbis autem angelorum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, Trinitatis perſo-

Luca cap. 4. Act. 13. 15. 7. 18. — *Graduale.* — *Reſponſor.* — *Alleluya.* — *Tobiæ 13. Apoc. 19.* — *Tractus.* — *Sequentia.* — *Epheſ. 5. in hym. & cãticis ſpiritualibus.* — *Evangelium.* — *Matth. 9. Evangelium verſus aquilonem legitur.* — *A ſtantibus auditur. Clemens lib. 2. conſtit. Anaſt. 1. epiſt. decret. Benedictio ante Evang.*

Rom. 10. — *Symbolum fidei.* — *Offertorium.* — *2. Cor. 9.* — *Prædicatio. Conc. Valen. Hiſp. c. 1.* — *Manuum ablutio. Pſal. 25.* — *Secreta.* — *Præfatio canonis.* — *Clemens lib. 8 conſtit. ca. 16 Cypr. ſerm. de orat. Dominica. Cyril. catecheſi myſtag. 5. Chryſ. hom. 4. de Eucha. Auguſt. epiſt. 57 1: 0. 156. lib. de ſpirit. & lit c. 11. lib de bon. perſev c. 13. Hymnus. Sanctus.*

 narum,

De Canone.

narum, & unitatis naturæ mysterium in Deo commendatur. Verbis autem hominum: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, Incarnationis Verbi sacramentum celebratur. Hujus cantici meminit Concilium Vasense can. 6. Cantico illo finito, quo Deum unum & trinum, mediatoremque Dei & hominũ Iesum Christum collaudamus, Sacer Canon ante multa secula institutus cõsequitur, partim ex Domini verbis cõstans, partim ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum Pontificum piis institutionibus, qui à solo sacerdote sacram actionẽ operante majore ex parte submissa voce dicitur, & missæ substantiam continet; ipsius videlicet incruenti sacrificii novi testamenti, secundùm ordinem Melchisedech purissimam oblationem, quæ ut ab omnibus sacerdotibus dignè reverentérque perageretur, Ecclesia regulam stabilẽ, verbis ac precibus præfixis constantem præscripsit, qua omnes in offerendo uterentur. Quæ formula ideò Canon appellatur, quia sine prævaricatione constitutionis Ecclesiæ aliter offerri nequeat. Qua voce in ea significatione utitur B. Gregorius. Ambrosius vocat *regulam Ecclesiasticam*, qua omnes sacerdotes utuntur; Optatus *legitimam*; Isidorus *ordinem precum*, quo oblata sacrificia consecrantur; VValfridus cap. 22. cum posterioribus scriptoribus cùm *orationem*, tum *canonem*, interdum etiam *secretam* appellant, quia contineat arcana profanis non evulganda; & quia non clamosa voce, sed intenta mentis devotione proferri debeat. Silentium enim prodest, ne sacrosancta mysteria vilescant, aut in superstitiosos vel profanos usus consecrationis verba detorqueantur. Vt olim accidisse narrat Sophronius in Prato spirituali ca. 196. & Alcuinus lib. de divinis officiis, cap. de celebratione missæ: atque Durandus lib. 4. ration. cap. 35. Ideo autem *Canon actio* dicitur, quia oblationem sacrificii in actione sitam contineat: reliqua enim potiùs verba, quàm actiones sunt.

Canon unde appellatur.

Greg. lib. 7. epist. 63. Ambr. in 1. Tim. cap. 2. Optatus li. 2. cont. Parmeni. Isido. lib. 1. de offic. c. 15.

Canon actio, unde dicitur.

Primus verò, qui latinis celebrandi sacrificii formam adjectis certis ritibus & precibus tradidit, Apostolus Petrus fuit, Isidoro teste lib. 1. de officiis ca. 15. Subsequentes postea Romani Pontifices diversas preces addiderunt, usque ad Gregorium I. post cujus tempora Canõ immutatus permansit, ut VValfridus notavit. Qui autem liturgiarum authores habentur, ut Clemens, Basilius, Chrysostomus, Ambrosius, Gelasius, Gregorius, Isidorus, & alii, non novam liturgiam composuisse putandi sunt, sed illam, quæ suo tempore in usu erat, reformasse, addendo vel demendo nonnulla verba, in sua integritate permanentibus substantialibus partibus liturgiæ, ab Apostolis institutæ; sicut Gregorius VII. nostróque seculo Pius V. Breviarium & Missale Romanum emendari curarunt. Initio quidem Apostoli, dum nullam adhuc sedem fixam haberent, verbis Christi solá orationem dominicam (Gregorio teste) adjunxerunt: at constitutis Ecclesiis, multiplicatóque Christiano populo, ac sacerdotibus aliis per eos ordinatis, orationem pro defunctis, aliasque preces pro vivis addiderunt, ut ex Apostolo patet (1. Cor. 11. & 1. Timoth. 2.) ubi celebrandi Eucharistiæ mysterii ordinem disposuit, qui nunc per universum orbem quoad substantiam observatur, ut Augustinus docet epist. 59. & 118. c. 6. Quòd autem canonis institutio B. Augustini ætatem longè præcesserit, ex eo perspicuum est, quòd locum Apostoli de ritu, quem sui temporis Ecclesia toto orbe diffusa in sacramentorum celebratione observabat, interpretetur; & Ambros. nostri canonis partes multas veluti ex antiquo Ecclesiæ ritu ad sui dogmatis confirmationẽ alleget. Similiter & Optatus ei synchronos, Concilium quoque Vasense can. 6. quo nomen Romani Pontificis in omni missa exprimi decrevit. Illarum verò partium, in quibus sancti Martyres nominantur & invocantur, similiter & in quibus pro defunctis oratur, liturgiæ omnes, atque veteres scriptores meminerunt. Præterea sedulò notatum est, quænam verba canoni à nonnullis Põtificibus adjecta sint, ut à Leone I. illa: *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*: à Gregorio I. *diésque nostros in tuâ pace disponas*. Ex quibus evidenter sequitur, nostrum canonem non solùm Gregorio & Leone, sed Augustino, Ambrosio, & Cyrillo, adeoque Concilio Nicæno antiquiorem esse; quod ex commemoratione vetustissimorũ tantùm martyrum etiam colligi potest. Nam in primitiva Ecclesia martyrum invocationem potiùs quàm confessorum in usu fuisse observavit Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 45. & Innocentius lib. 3. de myster. missæ c. 10. Cùmque præcipuarum canonis partium certum

de consecra. dist. 5. Pius 5. in bulla missali Romano præfixa. Gregor. lib. 7. epist. 63. Hieron. lib. 3. contra Pelag. Chrys. hom. 3. ad Philip.

Ambrosius lib. 4. de sacram. c. 4. 5. & 6. Optatus lib. Parmen.

Cyrillus catech. mystagog. 5.

Chrys. hom. 21 in acta & lib. 6. de sacerdotio. Augustinus tract. 84. in Ioannem, & lib. 8. de civit. c. 27. lib. 22 c. 10.

certum authorem non reperiamus, quodubique observatur, nec in scripturis aut Conciliis institutum invenitur, ab Apostolis traditum esse ambigi (juxta B. Aug. regulam) non debet. Canonem totum uti hodie legitur, digestum verbatim, exponit Alcuinus lib. de Ecclesiasticis officiis, item Amalarius de officio missæ cap. 23. & sequentibus, Hugo, Rupertus, Innocentius tertius, ac latissimè Durandus in Rationali lib. 4. c. 35. & sequentibus. Nos verò compendiosam tantùm sacri canonis paraphrasim subjiciemus.

Cap. XXXV.

Canonis Paraphrasis.

HYMNO partim angelico, partim humano præmisso inchoatur Canō, *Te igitur clementissime Pater*: quasi dicat sacerdos: Pater cælestis, cujus pleni sunt cæli & terra gloriâ, qui nullis hominum provocatus meritis, sed commiseratione sola Filium tuum, qui cum Spiritu sancto tecū vivit & regnat in pari gloria, humanam carnem assumere voluisti, ut hominem perditum redimeret; *per* eundem *Iesum Christum filium tuum*, advocatum ac patronum nostrum, mediatorémque Dei & hominum, *Dominum nostrum*, jure creationis atque gratuitæ redemptionis; non freti nostra justitia, nec merita nostra jactantes, sed peccatorum nostrorum conscii humiliter, & ex animi intimo affectu preces nostras corā te profundimus, tam ego publico fungens orandi ministerio, quàm populus fidelis, cujus vice & loco vota communia sisto. *Supplices rogamus ac petimus*, ut quandoquidem victimæ & oblationes animalium ritu antiquo factæ rejectæ sint, & unicum novæ legis sacrificium per Filium tuum Iesum Christum in novissima cœna institutum, tibi summè ac unicè placeat, meritò inquam rogamus, *ut grata sint & accepta hæc* nostra panis & vini aquâ mixti *dona*, ad illud sacrificium tibi offerendum preparata; simulque petimus, ut eadem *dona & munera* nostra *benedicas*, tuæque virtutis & gratiæ operatione idonea tam sancto illi beatóque sacrificio reddas, ut in mundissimum corpus & immaculatum Christi sanguinem convertantur, non substantiarum, sed tantum specierum diversitate retenta. Quod quidem Christi corporis & sanguinis sacrificiū inprimis *tibi* Deo Patri communibus votis *offerimus*, *pro* tota universali *Ecclesia* hic in terris militante, cui pro immensa tua dignatione pacem tribuere digneris, ut fideles tui quietam & tranquillam vitam in omni pietate ducant, ac ab infidelibus, paganis, Iudæis, hæreticis, aut schismaticis minimè infestentur; ac insuper contra omnium inimicorum ejus vim & potentiam protegere, ne vitia, errores, dæmones, inferni demum portæ adversus eam aliquando prævaleant; simulque electos tuos adhuc inter infideles dispersos ad eam adducere, omnibusque credentibus cor & animam unam tribuere, eandémque toto orbe terrarum dilataram in prosperis & adversis gubernare, vegetare, Spiritúque sancto duce per justitiæ semitas ad beatam immortalémque vitam dirigere ac perducere. Atque speciatim etiam offerimus *pro* summo *Pontifice*, quem in terris vicarium suum Christus cum amplissima potestate constituit, ut te actiones ejus aspirante & adjuvante, commisso sibi munere ad subditorūm salutem, gloriámque tuam perfungatur: necnon *pro Antistite nostro*, cui specialis nostræ salutis promovendæ cura incumbit, offerimus; ac denique *pro Rege*, seu Principe, aut magistratu nostro, cujus est pacem temporalem procurare, ut Dominus conservet eum, vivificet, ac beatum in terra faciat, & non tradat eum in manus inimicorum ejus, sed opem ferat illi; ac demum pro omnibus aliis fidelibus sive principibus sive subditis, *orthodoxam, Catholicam & Apostolicam fidem* atque doctrinam tenentibus. Ac speciatim memento ac miserere Domine *famulorum famularúmque tuarum*, viventium absentium, quibus ob peculiaria quædam beneficia ab eis percepta, vel necessitudine quapiam obstringor, puta, quia me secundum carnem genuerūt, aut cognatione carnali aut spirituali mihi juncti sunt; suisue opibus educarunt, disciplinis, honestisq; moribus imbuerunt, vel beneficium, quod possideo, fundarunt, aut denique me ad celebrandum pro ipsis induxerunt; aut meæ curæ commissi, vel ejusdem societatis, familiæ, collegii, aut religionis membra sunt; pro his & omnibus absentibus, quibus me debitorem nosti Domine, acceptare hoc sacrificium digneris, ipsos adjuva eorumque miserere: *ac simul omnium præsentium*, qui eum veneratione oblationi assistunt, circumstan-

Clemens lib. 8. const. c. 12. Concil. Vasens. c. 1. pro pontifice.

Pro antistite.

Pro Rege, principe aut magistratu.

cunſtantes, in modeſtoq; ſilentio perpendentes ea quæ dicuntur, vel canuntur, aut myſticè peraguntur, ſeque fide pióque affectu conjungunt, *quorum tibi* firma & inconcuſſa de hoc ſacramenti Euchariſtiæ myſterio *fides* nota probatáque eſt, qua intellectu in obſequium Chriſti captivato, per verborum ſacramentalium prolationem à ſacerdote factam, credunt verum Chriſti corpus & ſanguinem ex pane & vino tranſubſtantiatis confici, verùmque ſacrificium Deo immolari; ſimulque tibi cordium ſcrutatori cognita grataque eſt *eorum devotio*, qua deſiderantiſſius hoſtiæ oblationē ſibi ad ſalutem proficere. *Pro quibus*, tanquam publici eccleſiæ miniſtri, vice Chriſti conſecrando, immediatè *offerimus*, vel etiam, qui ſimul nobiſcum deſiderio & conſenſu pioq; animo tibi hoc ſacrificium ad te laudandum, tibique pro redemptionis beneficio gratias agendum inſtitutum, offerunt pro ſe, ut eis hic gratiam poſteaque gloriam tribuas; ſuiſque omnibus, quibus naturæ, familiaritatis, aut obligationis vinculo obſtricti ſunt, quales ſunt conſanguinei, affines, familiares, amici, benefactores, ſubditi atque ſuperiores: ac inſuper redemtione animarum ſuarum: pro quibus licet Chriſtus in cruce ſufficiens pretium pro redemptione ab omni malo culpæ & pœnæ obtulerit, attamen ut à malo culpæ liberentur, opus eſt pretii in cruce ſoluti applicatione, quod fit in juſtificationem: ac inſuper, quoniam ſæpe dimiſſâ culpâ remanet debitum pœnæ in purgatorio luendæ, in ſatisfactionem ejuſdem hoc ſacrificium offerunt, ſimúlque ut ab omni peccato præſerventur, & à corruptione, omnibúſque ærumnis hujus vitæ liberentur, *pro ſpe ſalutis*, pro ſperata quoque ſalute beatitudinis æternæ, ad quam ab omni malo culpæ & pœnæ liberati perducentur, & incolumitatis ſuæ; nec non pro ſanitate corporis, quæ omnibus extrinſecis bonis longè præſtantior eſt, ſub qua habitatio, victus, amictus, ceteráque temporalia ſubſidia huic vitæ neceſſaria, quatenus media ſunt ad conſequendam beatitudinem ordinata, comprehenduntur; ac in univerſum, *Memento eorum omnium* Domine, *qui tibi reddunt vota ſua æterno Deo vivo & vero*, qui pio mentis affectu ſacrificii oblatione tibi naturaliter Deo latriæ cultum exhibent. Tu enim ſolus es æternus, vivus, & verus Deus. Sunt quidem alii, qui participatione, vel nuncupatione, aut ſuperba vendicatione dicuntur dii, quos ſeducti homines aliquando ſacrificiis coluerunt; ſed tibi ſoli omnium rerum creatori, ſacrificalis cultus debetur, quem proinde tibi jure debitum offerimus: *communicantes*, conjuncti, ac inter nos uniti, ut ejuſdem corporis membra decet, atque communionem cum ſanctis per ſocietatem & conjunctionem in corpore Chriſti myſtico habentes, ac prætereà eoſdem ſanctos venerantes, eorúmque patrocinia implorantes, ut eorum precibus & meritis adjunctis faciliùs quod poſtulamus aſſequamur: *ac inprimis memoriam glorioſæ ſempérque Virginis Mariæ* recolimus, quia nobis hoſtiam noſtram incorrupta virgo permanens, Deum ſcilicet & hominem Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum protulit, cujus vera mater cùm ſit, Dei genitrix, regina cæli, omniúmque creaturarum jure vocatur.

Exodi 33. Danielis 3.

NAM matris Dei prærogativa omnem aliam creaturam excellit. *Sedetiam beatorũ Apoſtolorum*, quos novi teſtamenti primos ſacerdotes Chriſtus ordinavit, quíque nobis ritum ac formam offerendi ſacrificii à Domino inſtitutam tradiderunt, ſimulque, per quos orbi Evangelica doctrina innotuit; *atque Martyrum*, qui ſeipſos vivas hoſtias pro Chriſtianæ fidei comprobatione obtulerunt, ſuique ſanguinis effuſione conſtantiaq; Chriſtianam doctrinam plurimùm corroborarunt: *Petri*, totius gregis dominici paſtoris; *Pauli*, gentium doctoris; *Andreæ*, qui cùm in Scythia Europæ, Epiro, ac Thracia innumerabiles homines doctrinâ & miraculis ad Chriſtum convertiſſet, ab Ægæo proconſule tandem in Achaia cruci affixus fuit: *Iacobi*, qui primus Apoſtolorum Ieroſolymis (peragrata tamen priùs Hiſpania) profuſo ſanguine teſtimonium Ieſu Chriſto perhibuit; *Ioannis*, dilecti diſcipuli, Evangeliſtæ atque Prophetæ: *Thomæ*, qui Parthis, Medis, Perſis, Brachmanis, Hircanis, ac demum Indis Chriſtianæ fidei & vitæ præcepta tradidit, poſteaque telis confoſſus Calaminæ Apoſtolatus honorem martyrii gloria decoravit; *Iacobi*, qui poſtquam Ieroſolymis Epiſcopatum triginta annis tenuiſſet, ſeptimo Neronis anno ex templo præcipitatus, fullonis fuſte percuſſus occubuit: *Philippi*, qui poſtquam in Scythia Evangelium prædicaſſet, in Hierapoli Phrygię oppido

Aug. lib. de ſancta virg. c. 45.

oppido, pro Christi nomine cruci affixus, lapidibúsque obrutus est; *Bartholomæi*, cui vivo pellem crudeliter detrahi jussit frater Polemonis in Armenia majore Regis, ab idolorum sacerdotibus incitatus, quia Regem & conjugē, atque duodecim civitates ad Christianam fidem perduxisset; *Matthæi*, qui Evangelium Iesu Christi hebraicè scripsit, quod in Æthiopiam profectus ibi disseminavit, multisque miraculis, ac tandem morte confirmavit; *Simonis*, qui cùm Ægyptum Evangelica prædicatione replevisset, in Perside glorioso martyrio Christi nomen illustravit. Et *Thaddæi*, qui & Iudas Iacobi frater dicitur, qui post seminatum in Mesopotamia Evangelium cum Simone martyrio in Perside coronatus est; *Lini*, qui primus post Petrum Ecclesiam Romanam gubernavit, ac ejus successoris *Cleti*, qui postquam duodecim annis, mensem unum, dies undecim Romanæ Ecclesiæ præfuisset, sub Domitiano Imperatore martyrio affectus est. *Clementis*, discipuli S. Petri, qui præclaris editis miraculis, jussu Traiani pro fide Christi in insula Liciæ occisus est. *Sixti*, etiam Petri in Apostolica cathedra Romæ successoris, & sub Decio martyris; *Cornelii*, sub eodem Imperatore Decio pontificis & martyris. *Cypriani* Episcopi Carthaginensis in Aphrica, gloriosique martyris. *Laurentii* Ecclesiæ Romanæ diaconi, martyrisque constantissimi; qui flammis, quas in craticula crematus pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. *Chrysogoni*, qui Aquileæ à Diocletiano, quia idola colere nollet, securi percussus est. *Ioannis & Pauli*, qui à Terentiano prætoriæ cohortis præfecto, Iuliani Apostatæ jussu, quia Iovis simulachro sacrificare nollent, interfecti sunt. *Cosmæ & Damiani*, fratrum medicorum, qui variè & crudeliter torti sub Diocletiano, & Maximiano intrepidè Christum prædicantes gloriosè mortui sunt. *Et omnium sanctorum tuorum*, tam veteris, quàm novi testamenti, quorum nomina non exprimuntur: quia licet Patriarchæ & Prophetæ in Christum crediderint, eundémque spiritualiter manducaverint, alium tamen offerendi ritum habuerunt, qui Christum in carnem venturum prænuntiaret, quem advenisse, ac morte sua genus humanum redemisse, Apostoli & martyres verbis & oblatione novi sacrificii prædicarunt. Sed neq; Confessorum, qui Evangelica veritate coruscante virtutibus emicuerunt, nomina exprimuntur, quia sanctorum Confessorum memoria publicè in Ecclesia post Canonem editum, sanctique Sylvestri tempora in usu esse cœpit. In cujus rei argumentum Episcopales sedes juxta B. Petri dispositionem antiquitus dispositæ, non in memoriam Confessorum, sed Apostolorum & Martyrum, potissimùmque gloriosæ Virginis fidelium devotio consecravit.

PORRO cur horum potiùs quàm aliorum Martyrum nomina exprimantur, certa ratio assignari non potest; sed cùm ad prolixitatem evitandam, non omnium sanctorum nomina Canoni possent inseri, certa delecta sunt; reliquorū verò generali omnium sanctorum nuncupatione comprehensa sunt; *quorum meritis precibúsque* concedi petimus, ut in omnibus, & credendis & agendis, *divinæ protectionis muniamur auxilio*, contra inimicorum omnium tam visibilium quàm invisibilium machinationes & fraudes, potissimum tamen omnis fiduciæ ac spei collocantes fundamentum in Domino nostro Iesu Christo, Dei & hominum mediatore primario, qui propriis meritis, ac pro omnibus immediatè thronum gratiæ adire valet, nosque Deo hanc offerre novi testamenti oblationem docuit. *Hanc igitur oblationem*, qua ex Domini præscripto secundùm ordinem Melchisedech corpus Dominicum, ex pane & vino confectum ad debitum Deo latriæ cultum exhibendum, tam sacerdos consecrans, quàm populus pro desiderio & consensu astans & concurrens, offerimus: *Quæsumus Domine*, ut quamvis in se displicere nequeat, attamen etiam a nobis dignè ac debitè ministerium peragatur, sicut tibi nostra etiam oblatio sit accepta & grata, per illamque sufficiens Christi pretium in cruce oblatum nobis applicetur, ut quamvis in multis te offenderimus, hujus tamen oblationis intuitu nobis fias propitius; *diesque nostros*, hujus vitæ tempus à bellorum procellis quietum esse concedas, atque in futuro seculo *ab æterna damnatione* liberos conserves, *electorúmque* consortio in æterna beatitudine adjungas; cujus nutu omnia in terris, in inferis, atque in cælo disponuntur: nihilominus æterna mala *per Christum* nos evadere, per eundémque æterna bona consequi agnoscentes, per ipsum accedimus

thronum

Ambr. lib. 4. de sacram. cap. 5. Cyril. lib. 4. in Ioan. cap. 17.

thronum gratiæ tuæ, Deus. *Quam* prædictam corporis & sanguinis Domini *oblationem tu Deus fac* in omnibus *benedictam*, ut scilicet tam offerentes, quam illi, pro quibus offertur, per ipsam spiritualium bonorum multiplicationem consequantur: fac insuper *ascriptam*, ut per eam Angelorum Sanctorúmque omnium societati in cælis ascribamur, per quam hic inter nos arctissime, ac cum Deo unimur. Denique fac *ratam*, per quam fixa, stabilis, rata & firma sit nostræ salutis promissio, illis verbis expressa: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Necnon *rationabilem*, seu per quam exhibeamus corpora nostra mortificatis concupiscentiis, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum, servientes Deo corpore & mente: *acceptabilémque facere digneris*, ut per ipsam Deo placeamus, gratique reddamur, etiamsi per nosipsos jure displiceamus; *utque nobis* seu ad utilitatem, profectum, & salutem nostram hæc oblatio panis & vini in altari præparata omnipotentis Dei virtute (qui non minus substantiam panis & vini in corpus & sanguinem Christi solo verbo convertere, quàm ex nihilo potuit Verbo cuncta producere (Dixit enim & facta sunt;) *corpus & sanguis fiat dilectissimi Filii tui*; tota natura panis & vini aquâ mixti, conversa in naturam corporis & sanguinis Christi, sic ut prolatis à sacerdote in persona Christi consecrationis verbis, non in signo tantum, aut per virtutē quandam, sed vere ac realiter corpus Christi præsens habeamus, similiterque sanguinem: hostiam scilicet ex seipsâ Deo gratissimam, ad impetrandum, & virtute propria operandū efficacem: proinde merito rogamus, ut oblatio, quæ per se acceptabilis est, ex parte nostrâ minime displiceat.

Amb. lib. 4. de sacram. cap. 5.

Cap. XXXVI.

Alexander 1. epist. 1. Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 3.

PRIDIE siquidem *quàm pateretur*, XIV. Luna primi mensis, à discipulis morte recessurus, testamentum condidit, ac seipsum in pignus amoris, in cibum sacramentúmque unitatis, per quod cum eis & successoribus Christianis usque ad consummationem seculi corporaliter præsens esset, ac manducari posset, tradidit; sed ne carnem ejus manducare, sanguinemque potare exhorrescerenius, sub familiaris cibi & potus specie hoc mysterium instituit. *Accepit*, enim, *panem*, qui ex multis granis in unum redactis confectus, aptissimè designat corporis mystici, seu Ecclesiæ unitatem, ac Christum esse panem verum animarum; *in sanctas ac venerabiles manus suas*, ut attactu vivificarum, divinitatique conjunctarum manuum, panem in materiam vivifici hujus sacramenti deputaret, vimque pani tribueret, ut ex eo tanquam idonea materia sacratissimum suum corpus usque ad mundi finem confici posset. Nec mirum videatur, manuum Christi contactum efficaciam dedisse pani, cum sæpe contactu sacrarum manuum Dominus mortuos excitaverit, leprosos mundaverit, ac quoscunque languores sanaverit. Postquam verò panem in manus accepit, contactúque sanctificavit, ut omnia sibi à Patre tradita testaretur, nobisque exemplum præberet in principio actionum nostrarum erigendi oculos ad Deum bonorum omnium largitorem: *elevatis oculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem*, cujus beneplacito instituebat hoc tam excellens, eximiumque sacramentum, toti mundo salutare; *tibi gratias agens*, de suscepto tanto dono, ac liberatione generis humani per suam mortem, ad quam se jam dedicabat, incruentóque modo præveniebat: *benedixit*, suæ benedictionis virtutem in panem transfudit; qua in sacratissimum corpus suum converti posset, quemadmodum suæ benedictionis gratiâ quinque panes multiplicavit: & benedicens rebus à se conditis, ut perpetuam sui generis successionem conservarent sanxit. Deinde panem *fregit*, singulisque discipulis partem ejusdem distribuit, non ut intactum servarent, sed ut in suum usū accommodarent. Quod eisdem insinuavit dicens: *Accipite & manducate ex hoc omnes* in salutem animarum vestrarum, ut in me maneatis, & ego in vobis: ut hic vivificus & immortalis cibus mortem esu cibi vetiti contractam depellat, vobisque immortalem animæ & corporis vitam tribuat: ut arctissimè Deo ac inter vos semper amore uniti permaneatis: *Hoc est enim corpus meum*. Id enim, quod sub panis speciebus vobis trado manducandum,

Matth. 8. Luc. 4. & 7.

Ioan. 6. Gen. 1.

candum, non est amplius panis naturalis, serviens nutrimento corporum, sed facta substantiæ commutatione verè & realiter est corpus meum, incruento ritu Deo immolatum: hoc ipsum inquam est corpus, quod pro mundi salute flagellandum & crucifigendum Iudæis & gentibus tradetur, quod deinceps in meæ passionis memoriam simili ritu, eisdemq; verbis, quæ jam protuli, in mea persona prolatis, per vos Apostolos (quos novi Testamenti sacerdotes nunc creo) vestrósque in sacerdotio successores usque ad novissimum meum adventum, confici, Deóque offerri & immolari volo, ac instituo, his verbis: *Hac facite in meam commemorationem*; quibus potestatem vobis do, quam nulli angelicorum spirituum communicavi, ut scilicet in mea persona, vice & verbis meis, Deo in omnium beneficiorum, potissimúmque humanæ redemptionis gratiarum actionem corpus meum quotidie conficiatis, offeratis & immoletis, atque volentibus dispensetis, ut perpetuus apud homines permaneat hujus mysterii usus ac fructus. *Simili modo*, quo acceptum panem Christus sua benedictione & consecratione in corpus suum convertit, *postquam cœnatum est*, impletis veteris legis cæremonijs, *accipiens & hunc*, quantum ad usum & liquorem, *præclarum calicem*, continentem vinum aquâ mixtum consecrandum, *in sanctas & venerabiles manus suas*, deputans vinum aquâ permixtum materiam consecrandi sanguinis sui, quem nobis in potum sub specie vini ad potandum convenientissimè dedit, ut spiritualis animæ nutritio, perfectissima corporis refectione significaretur, quæ fit panis vinique alimoniâ. *Item tibi gratias agens benedixit*, suæq; benedictionis virtute fecit, ut vinum aquâ permixtum in calice deinceps in suum sanguinem converti posset. *Deditque discipulis suis dicens: accipite & bibite ex eo omnes*. Inter vos hic præsentes hunc potum dividite, ut omnes unius calicis participes sint. Quod opus fuit admonere, ne unus fortè totum hunc divinum calicem exhauriret, qui in frusta, sicut panis, dividi singulis non poterat. *Hic est enim calix sanguinis mei*, qui in salutem animarum sumendus est. Non enim vulgarem potum vini, sed calicem præbeo continentem pretiosum sanguinem meum, cujus effusione impletum est vetus Testamentum, & novum inchoatum, quod usque ad seculi finem immutatum perdurabit; non enim alia lex, aliud sacrificium, vel alia sacramenta us, quæ Christus instituit succedent, sicut novum Testamentum veteri successit. Hic est pretiosus sanguis Christi, quo redempti sumus, quo novum Testamentum confirmatur longè dignior sanguine agnorum, taurorum, vitulorum, hircorum, quo vetus Testamentum confirmatum est. Si ergo sanguis vitulæ aspersus maculas carnis abstergebat; quantò magis Sanguis Filii Dei emundabit à peccatorum nævis conscientias nostras? in quo latet *Mysterium fidei*: maxima sed occulta res nempe sacramentum redēptionis humanæ per effusionem sanguinis Christi completum, prius sub figuris & umbris veteris Testamenti absconditum, sed in passione demum Christi patefactum quādo scisso templi velo, abstrusa prius Christi mysteria jam revelata patuerunt. Dum enim ex Christi latere fluxit sanguis & aqua, manifestatū fuit, quòd Christi passione fieret redēptio & ablutio à peccatis. Quod illis verbis Dominus significavit: *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: pro Iudæis & gentibus, ac quidem omnibus hominibus, quantum ad sufficientiam pretii sed efficaciter & salubriter pro omnibus electis, tam ex Iudæis quàm gentibus, qui consequuntur remissionis gratiam, æternæq; hereditatis gloriam: hic sanguis effusus est in remissionem peccatorum; quod adumbratum est effusione sanguinis hostiarum ab initio mūdi. Quæcumque enim sacrificia post lapsum primi hominis oblata fuerunt incensione frugum vel occisione animalium, hunc agni Christi immaculatum sanguinem figurarunt, qui tollit peccata mundi, quiq; ideo ab origine mundi occisus (in typo scilicet) dicitur. Quò pertinet illud Levit. 17. *Sanguis pro anima piaculo est*: Et quod ait Apostolus: *omnia penè in sanguine secundùm legem mundantur*; &, *Sine sanguinis effusione non fit remissio*. Postquam vero Dominus sui corporis & sanguinis sacramētum confecit, Deóque Patri seipsum tanquam sacerdos secundùm ordinem Melchisedech incruento ritu sub panis & vini speciebus immolavit, potestatem idipsum faciendi Apostolis contulit, dicens: *Hac*, consecrationem & sumptionem sanguinis, *quotiescunque*

quæ feceritis; nam eum corpore sub panis specie, non semper est necessarium, sanguinem sub vini specie bibere: *In mei memoriam facietis.* Mortem Domini annuntiabitis, recoletis, ac repræsentabitis: non tam verbis quàm rebus oblatis. Clarissimè enim passio Christi repræsentatur, dum Christus sub distinctis speciebus in altari verè ac realiter præsens, incruentoq; ritu immolatus Deo sistitur, ad agendum ei velut supremo Domino gratias, quòd unigeniti filii sui morte genus humanum ab æterna damnatione redemerit, ac ex inimicis filios cohæredes Christi futuros sibi adoptarit; simulq; ad obtinendum quæcumque spiritualia, vel temporalia bona, præsenti aut futuræ vitę conducentia, hoc augustissimum sacrificium instituerit.

Cap. XXXVII.

CVIVS sacratissimæ institutionis ac pręcepti Christi, *memores nos servi tui*, Sacerdotes, qui nostrorum ordinum ministeria ad hoc sacrificium offerendum accepimus; necnon *plebs* fidelis, Christi pretioso sanguine à peccatis baptismo emundata, *ejusdem Christi Filii tui Domini nostri*, qui nos legibus regit, singulariq; providentiâ curat & gubernat: nosque ex nihilo productos ad suę majestatis cultum speciali gratiâ vocavit, recolentes, tam beatam ac salutarem (quam repræsentant hæc mysteria) passionem, quæ æternæ beatitudinis aditum nobis devicta morte reseravit, necnon & ab inferis, ad quos triduano illo suæ mortis spatio Christus descendit, (ut sanctos patres ibi detentos liberaret) resurrectionem, per quam nobis resurgendi spem fiduciámque dedit. Sed & memores in cælum *gloriosæ Ascensionis*, per quam Paradisi nobis aditum patefecit, humanámque naturam, cui dictum erat: *pulvis es, & in pulverem reverteris*, ad Patris dexteram supra omnem creaturam evexit. *offerimus*, communi voto & devotione pro salute totius Ecclesiæ, Sacerdotes quidem ministerio & opere consecrando, fidelis autem populus consensu se jungendo. Qua vocali oblatione significatur, quid arcana consectionis Sacramenti actione secretiùs peractum sit, dum sacrificali opere Christus oblatus ac immolatus in consecratione fuit. *Offerimus* ergo *præclaræ majestati tuæ*, in professionem summi principatus tui, nostræque subjectionis, quibus omnia bona ex ea profluunt: non sanctis hominibus, aut Angelis, sed tibi soli Deo vero hunc latrię cultum exhibemus, sistentes animo grato præstantissimum omnium tuorum donorum, quo nihil in cælo vel in terra maius est, CHRISTVM Filium tuum unigenitum, pro salute mũdi misericorditer missum & datum, quem transmutata panis & vini substantia hîc præsentem sub remanentibus panis & vini speciebus per consecrationem habemus, incruenta immolatione factum: *hostiam puram*, totius puritatis, ac munditiæ fontem, nosque insuper efficacia suæ virtutis mirificè purificantem; *hostiam sanctam*, in qua sanctus sanctorum, qui omnes sanctificat, continetur: *hostiam immaculatam*, Isaia 53.
continentem eum, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius, immaculatum scilicet agnum, qui peccati maculas sanguine suo emundat; *panem sanctum vitæ æternæ*, continentem non ut ante consecrationem panem Ioannis 6.
vulgarem, servientem refectioni corporum, sed panem, qui de cælo descendit, conferentem dignè sumentibus vitam ęternam, Christi scilicet corpus sub panis specie velatum; *& calicem salutis perpetuæ*, cujus haustu salus perpetua hominibus confertur, juxta illud Christi: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Cúmque tanta sit istius hostiæ dignitas, excellentia, puritas, & sanctitas, præsta Domine nobis offerentibus conscientiæ puritatem, ut debitè præparati ea cordis devotione ac reverentia tanti sacrificii oblationem peragamus, ut nostrũ obsequium tuæ majestati gratum sit, illamque peccatis offensam nobis reconciliet, placatámque reddat, nec in animæ vertatur exitium, quod institutum est ad remediũ. Quãvis enim oblatio ex parte rei quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; quia tamẽ ex parte ministri vel populi astatis, aliorúmve, qui simul etiã offerũt, potest nõ placere, ideo rogamus clementissime Deus, ut *supra* hæc munera, Corporis & Sanguinis Christi, utà nobis offerũtur, nostráque obsequia, quæ in peragendo hoc sacrificio impenduntur, *propitio ac sereno vultu respicere digneris*, sicuti ami-

cotum

eorum officia, quæ placent, vultu placabili, benigno placidóque aspici solent; *& accepta habere*: propria enim virtute diffisi, peccatorumq; nostrorum conscii hostiam istam purissimam tibi meritò acceptabilem offerentes per eam postulamus, ut tales facias, nobisque des tanta fide, reverentia, & devotione offerre, ut *sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel*, qui tibi placuit innocentiâ, simplicitate, religionisque studio, quo accensus de primogenitis & adipibus gregis sui obtulit, ad quæ Deus respexit, [Gen. 4. Heb. 11.] primùm quidem ad Abel, deinde ad munera eius, quem Apostolus extollens: *Fide*, ait, *plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit*; *qui puer vocatur ob innocentiam & vitæ puritatem, non propter ætatem, vel ignorantiam reprehensioni obnoxiam.* Iusti etiam titulo honoratur, quoniam id elogium illi à Domino in Evangelio tributum est: [Matth. 23.] *à sanguine Abel justi.* Placeat insuper sacrificium nostrum, sicuti acceptum fuit *sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ*, qui secundùm Domini præceptum filium suum Isaac promptissimè obtulit, propter quam singularem obedientiam audivit: [Gen. 17. & 22.] *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti unigenito tuo propter me; benedicam tibi, & patrem multarum gentium te constitui*; Israëlitarum quidem, Idumæorum, atque Ismaëlitarum secundùm carnem; omnium verò credentium per fidei & operum imitationem. Atque demum placeat nostra oblatio, sicuti acceptum fuit sacrificium panis & vini, quod tibi obtulit in gratiarum actionem pro victoria Abrahæ collata [Genes. 14.] *summus Sacerdos tuus Melchisedech*, qui Rex & Sacerdos Dei altissimi fuit, nominéque suo Melchisedech, quod interpretatur, *Rex justitiæ*, & *Rex pacis*, ac silentio genealogiæ, ac denique suæ oblationis ritu, Christum, eiusque regni, Sacerdotii, & sacrificii novi Testamenti æternitatem, ritum ac ordinem typicè repræsentavit, cujus *sacrificium sanctum* immaculatáque hostia dicitur, tum quia incruento ritu fiebat, tum quia sacrificii sanctissimi Eucharistiæ imago expressissima erat. Horum autem trium sanctorum potiùs quàm Noe, Iob, vel aliorum sacrificia commemorantur, quia tam personæ Christum, quàm earum sacrificia novi Testamenti oblationem expressissimè figurarunt. Abel [Genes. 4. Apoc. 1.] enim pastor ovium, justus & innocēs, à fratre per invidiam occisus, Christum pastorem animarum à Iudæis invidiâ cæcatis interfectum: & oblatio primogenitorum gregis ejusdem oblationem primogeniti agni immaculati Christi præfigurat. Abraham princeps patrum fidelium, obediens usque [Genes. 22. Philip. 2.] ad oblationem filii, Christum, in quo omnes filii Dei per adoptionis gratiam efficiuntur, factum obedientem usque ad corporis oblationem adumbrat: denique Melchisedech Christum Regem & Sacerdotem, ejúsque [Genes. 14. Hebr. 7.] æternitatem, ac sub panis & vini speciebus incruentum sui corporis & sanguinis sacrificium offerentem, exprimit.

CAP. XXXIIX.

SVBIVNGIT deinde Sacerdos, totius Ecclesiæ nomine preces fundens; *Supplices te rogamus omnipotens Deus*, non in nostra justitia, sed in tua misericordia confidentes, humili animo, scientes, te superbis resistere, humilibus autem dare gratiam, poscimus, [Iacobi 5.] ut hæc vota fidelium, ipsámque quam facimus, corporis & sanguinis Christi oblationem jubeas angelico ministerio tuæ divinæ majestati, tanquam gratam præsentari, nec propter indignitatem offerentium repulsam pati. [Chrysostom. lib 6. de Sacerdo. hom. 61. ad pop. Antioch. Ambros. in 1. c. Luc. Gregor. lib. 4 dialog. c. 58.] Siquidem Angeli sacrificio altaris assistunt, ut honorem ac reverentiam regi suo Christo exhibeant, piáque fidelium desideria in cælum, ubi sedes & thronus Dei est, perferant, [Hebr. 1. Tobiæ 12. Apoc. 8. Aug. epist. 121. c. 9.] suaque commēdatione adjuncta Deo, ut exaudire dignetur, offerant. Horum itaque ministerio patrocinióque adjuti exaudiamur, & fiat: *ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus & sanguinem sumpserimus*, hostiæ oblatæ participes communicando fuerimus, *omni benedictione cælesti & gratiâ repleamur*, quorumlibet spiritualium charismatum, donorum, & virtutum copiam, plenamque remissionem omnium nostrorum peccatorum percipiamus; non quòd hæc meritis nostris assequi promereamur, sed *per Christum* principaliter offerentem, qui semper exauditur à Patre pro sua reverentia, id quod postulamus, indultum iri confidimus. *Amen*, ita eveniat.

CETERVM quoniam æquum est, mēbra ejusdem corporis pro se invicē esse sollicita, & ad eādem corporis mystici Christi cōpagē fideles vita defuncti cū vivis pertineant, nō solū pro viventibus

tibus, sed etiam pro fidelibus defunctis, te Domine rogamus, ut memineris, gratiosè dimittendo restantem pœnam in Purgatorio luendam, *famulorum famularumque tuarum*, quorum nomina recitantur, quia speciatim pro illis sacrificium *offerimus*, vel quoniam parentes, cognati, affines, benefactores, aut nostræ curæ commissi, vel alio vinculo juncti sunt. Non autem pro defunctis promiscuè omnibus, etjam damnationi æternæ addictis rogamus (quia ex inferno nulla est redemptio) sed pro iis tantùm, *qui nos præcesserunt cum signo fidei*, eodem quo nos baptismi charactere insigniti in fide & confessione Christi vixerunt, atque tandem à letalibus peccatis liberi in Domino mortui sunt: habentes quandam pacem ex certitudine beatitudinis adipiscendæ, atque charitate, qua replentur: sed nondum tamé plene expurgari à reatu pœnæ temporalis in futuro seculo luendæ, qui remissa culpa sæpe remanet, nec absque condignâ satisfactione remitti solent. *Ipsis Domine*, specialiter nominatis, & *omnibus in Christo quiescentibus*, certam salutis exspectationem habentibus, ut quibus ad exhibenda suffragia fortè desunt parentes, filii, cognati, & amici, ab una eis exhibeantur matre communi, quæ firma fide tenet, quòd sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur, quódque sanguis pretiosus Christi pro multis effusus in remissionem peccatorum non solùm ad salutem viventium, sed etiam ad absolutionem valeat defunctorum. Ideo sacræ oblationis intercessione (cui oratio conjuncta efficacissima est) supplices deprecamur, ut animabus defunctorum Domine misericorditer indulgeas *locum refrigerii*, relaxationé pœnæ, quam sustinent pro peccatis in hac vita commissis, eásque ex loco afflictionis transferas ad locum gaudii & quietis, ex loco tenebrarum ad locum perpetuæ *lucis*, in quo Deus videtur, qui à Deo illuminatur, quoniam lucerna ejus est agnus; ac demum à loco tristitiæ, ad locum *pacis*, plenæque tranquillitatis, in quo non solùm liberi sunt à bello tentationum & concupiscentiæ, sed in quo insuper nihil desit quod ampliùs desideretur, nihil contristet aut malè afficiat habitantem, nullus dolor sit reliquus, neque luctus, neque clamor. Hic autem locus refrigerii, lucis, & pacis est superna felicissimáque sanctorum in cælis habitatio, ad quam Dominus ascendens in altum, spiritus veterum sanctorum ex limbo eductos eum triumpho perduxit: *per quem eundem Christum Dominum nostrum* etjam justorum animas ex purgatorii loco liberari, & ad eandem supernam civitatem Hierusalem deduci optamus, *Amen*, ut ita fiat, enixè rogantes.

Securitas salutis in purgatorio.

2. Machab. 12. Clemens lib. 8 constit. c. 47. Chryso. hom. 3. in ep. ad Phili. Epiph. hæresi 75.

Cap. XXXIX.

POSTQUAM animas defunctorum de sua salute securas, ad cælestem paradisum transferri petivimus, æquum est, ut nos vivi de nostra salute adhuc solliciti, maximáque peccandi infirmitate circundati, ac in hujus vitæ stadio adhuc periculosè decertantes, quamvis nos ex nobisipsis indignos tantis beneficiis agnoscamus, freti nihilominus immensa Dei bonitate ac misericordia, pro nobis quoque preces fundamus, ac militanti Ecclesiæ consortium cum sanctis in Ecclesia triumphante regnátibus, postulemus. Igitur, *nobis quoque peccatoribus (in multis enim offendimus omnes: & non est homo qui non peccet) famulis tuis*, toti Ecclesiæ militanti, cujus vice ac nomine Sacerdos sacrificat, *de multitudine miserationum tuarum sperantibus* non in suis justitiis, sed in tua benignitate & gratia sæpius experta confidentibus; *partem aliquam, & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus*; cohæredes ac consortes fac gloriæ cælestis, ut in terra viventiú, regnóque Christi portio nostra inter filios Dei, & inter sanctos Apostolos & Martyres sors nostra sit. Quorum nonnulla nomina exprimuntur, secundùm ordinem passionis, non dignitatis. *Cum Ioanne Baptistâ*, quo inter natos mulierum non surrexit major, qui & agnum Dei digito demonstravit, Iordanísque fluentis abluit, ac demum ab impio Herode pro justitia & veritate, adulteriique increpatióne, decollatus, martyrio emicuit: *Stephano*, qui ab Apostolis in Diaconú electus, Dominicæq; mansuetudinis imitator, pro persecutoribus orans, Paulum ex lupo Apostolú fieri à Deo impetravit: *Matthiâ*, qui signo cælitus dato in locum Iudæ proditoris surrogatus, sacrum Apostolorú

Hebr. 5.

Act. 1.

com-

complevit duodenarium: *Barnabâ*, qui monente Spiritu sancto cum B. Paulo in Apostolatus officium segregatus, illud impigrè executus est: *Ignatio*, qui tertius à B. Petro Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus sub Trajano Imperatore bestiis Romæ objectus, ut frumentum Christi eorum dentibus moli, conterique exoptabat: *Alexandro*, post B. Petrum sexto Pontifice, qui Romæ sub Adriano Imperatore Martyrio coronatus est: *Marcellino* presbytero, *Petro* exorcista, quorum animas Dorotheus, qui eos obtruncarat, vestibus splendidis, geminisq; indutas, vidit Angelorum manibus in cælum deferri: *Felicitate*, illustri vidua, matre septem filiorum, qui ea exhortante martyrium constantissimè pertulerunt: post quos & illa capite cæsa, à filiis in morte non est separata: *Perpetuâ*, quæ privilegio castitatis & fidei martyrio coronata est: *Agathâ*, quæ in Sicilia Quintiano præfecto multis afflicta tormentis, & in Deciana persequutione cælis invecta, Catanensi urbi patrona declarata est: *Luciâ*, quæ in pauperes erogato patrimonio, suæque matri sanitate impetrata, constanti animo mortem pro Christo pertulit, Siracusanamq; urbem sui patrocinii titulo decoravit: *Agnete*, quæ claris Romæ orta natalibus decimotertio ætatis anno spretis mundi nuptiis, Christum sibi sponsum elegit, cujusq; amore mortem sustinens vitam invenit: *Cæciliâ*, clarissimo genere Romanorum exorta, quæ virginitatis amore sponsum Valerianum, Tiburtiumq; fratrem impetrato Angeli conspectu ad Christum convertit, Almachiumque præfectum in ferventi balneo gladio percussa superavit: *Anastasiâ*, quæ ob suarum in pauperes fideles opum erogationem, accusante Publio marito infideli agone sui martyrii incendio complevit: *Et cum omnibus sanctis tuis*, quorum omnium nomina nimis prolixum foret hîc recensere. *Intra quorum consortium*, ad quorum beatam societatem admitti petimus, non merito operum, quę ex nobis fecimus, vel quasi gratia, & peccatorum venia non indigeamus; aut quia nos hoc ex rigore promeruisse obtendamus, cùm numini debita sint omnia quæ præstamus, nec nisi ex eius bonitate & gratia profecta sint opera, quæ fecimus; sed à Deo Patre, qui largitor est veniæ, benignus & misericors, innixi eius misericordiæ ista petimus: *Per Christum Dominum nostrum*, intercedente Dei & hominum mediatore Christo, qui ut nos ad sanctorum consortium perduceret, dignatus est de cælo in terram descendere, suámque misericordiam nobis benignè indulgere. *Per quem*, Christum ęterni Patris filium, varia circa hoc sacrificium beneficia omnipotens Pater demonstras. Nam inprimis *hæc omnia Domine semper bona creas*, hujus sancti sacrificii materiam, (quę est panis & vinum) producis condendo naturam, *sanctificas*, dedicando ad hoc mysterium conficiendum; *vivificas*, convertendo creatam panis & vini substantiam in vivam Christi carnem & sanguinem (ac in Christum, qui est vita nostra) per consecrationem: *benedicis*, cùm spiritualis benedictionis effectum tribuis, ut Sacramentali efficacia cũ caput membris uniat. *Et præstas nobis*, ad sumendum, ut ex eo vitam hauriamus. *Per ipsum*, per quem omnia beneficia commemorata concedis, *& cum ipso*, qui tecum unius Divinitatis est, ac omnia tecum operatur; *& in ipso*, in quo ejusdem substantiæ participatione immanes, ac rerum omnium creatarum est tecum principium & finis, omnia producens, moderans, atque consummans; *est tibi Deo Patri omnipotenti*, qui Filium ab æterno tibi consubstantialem genuisti, *in unitate sancti Spiritus*, cum Spiritu sancto, qui consubstantialis procedit à Patre & Filio, eis in nullo posterior aut minor: *Omnis honor & gloria*, tanquam uni, vero naturaliter Deo, & in personis trino, ab omni creatura debetur. In cujus protestationem hoc sacrificiũ, summi honoris & gloriæ signum offerimus, nósque ac omnia nostra tibi velut supremo domino subjicimus, ac per te vivere, moveri, esse, ac in omnibus dependere agnoscimus. Nec ad tempus tantùm honor & gloria Patris & Filii & Spiritus sancti perdurat, sicuti regna imperiáque mundi cõsistere videmus, sed *per omnia secula seculorum*; in æternum, & absque ullo termino, quia Deus immortalis est, atque Rex omnium seculorum: quod omnes fideles verum esse proclamant, dicendo:

Amen.

Cap. XL.

Post Canonem, qui sacrificii oblationem continet, subjungitur oratio Dominica, nonnullæq; aliæ, quibus ad communionem præparamur: populum verò astantem sacrificio sacerdos excitans alta voce pronũtiat: *Oremus*, non ex temeritate, præsumptione, aut animi insolentia, vel nostræ justitię fiducia; sed quia ad hoc *præceptis salutaribus* literarum sacrarum *moniti, & divina institutione formati* sumus. Quia enim *quid oremus sicut oportet nescimus*, & sæpe petimus & non accipimus, quia malè petimus, Apostoli Christum rogarunt, ut quemadmodũ ipsos orare oporteret, instruere dignaretur: quibus post multa salutaria monita circa orandi modum & ritum tradita Matthæi 6. orandi formulam tradidit dicens, *Sic orabitis*: ideò *audemus dicere*: *Pater*, creatione, redemptione; *noster*, omnium fidelium, quos tanquam unius corporis membra, unanimiter vivere, ac pro se invicem esse sollicitos voluisti: *qui es in cælis*, qui gloriam tuam beatis manifestas in supernis locis. *Sanctificetur nomen tuum*, quod in se semper sanctum est, in hominibus quoque per fidem, & sanctam conversatione honoretur ac glorificetur: *Adveniat regnum tuum*, beatitudinis gloria sine fine possidenda: *Fiat voluntas tua*, adimpleantur præcepta data: *sicut in cælo*, in beatis Angelis, vel hominibus justis: *& in terrâ*, in Ecclesia militante. *Panem nostrum quotidianum*, omnia huic vitæ temporali necessaria, *da nobis hodie*, tribue hujus vitæ tempore perdurante: *Et dimitte nobis debita nostra*, peccata quibus Deum offendimus: *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, sicut ex animo aliis hominibus, qui nos offenderunt, condonamus: *Et ne nos inducas in tentationem*, ne nos superati à tẽtatione sinas, quinimo tuæ gratiæ auxilio victores reddas: *sed libera nos à malo*, ab omni certamine cum diabolo, à carnis infirmitate, à peccato & morte immunes fac, liberando de corpore mortis hujus, ac ad beatam & immortalem vitam transferendo. *Amen*: ita fiat. Istæ septem petitiones oratione Dominica contentę perficiantur. Deinceps verò Sacerdos, à quibus malis populum Christianum liberari desiderat, latiùs explanans adjungit, *Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis, præteritis*, scilicet culpis, quarum reatus adhuc remanet, *præsentibus*, peccatis, tentationibus ac miseriis, quibus rei tenemur, vel ad lapsum impellimur; *& futuris*, in universum omnibus malis culpæ aut pœnę, ac insidiis aut laqueis tentationum: cúmq; preces nostræ insufficientes ex se ad hæc impetranda sint, ut multiplicatis intercessoribus faciliùs à Deo quod petimus obtineamus, *intercedente beatâ & gloriosâ, semperq; Virgine Dei genitrice Mariâ*, quæ humani generis advocata est, postulamus; *& beatis Apostolis tuis Petro*, universalis Ecclesiæ Pastore: *Paulo* electo vase, gentiúmque Doctore, *atque Andreâ*, qui primus Apostolorum vocatus, Petrum fratrem suum ad Christum adduxit, *cum omnibus sanctis*, Apostolis, Martyribus, Confessoribus atque Virginibus: *da propitius pacem* nobis geminam; animi scilicet & corporis: *in diebus nostris*, toto præsentis vitę statu: *ut ope misericordiæ tuæ adjuti, & à peccato simus semper liberi*, quod pacem conscientiæ tollit, Deoque inimicos reddit; *& ab omni perturbatione securi*, ab incursu hostium, tumultu bellorum, & afflictione persecutorum immunes simus, quoniam hujusmodi perturbationes infirmos hominum animos in plurima facinora præcipitant, latissimámque peccandi materiã secum adducunt: quæ fidelis populi vota offerri Deo, exaudiriq; petimus *per eundem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum*, primarium inter Deum & homines mediatorem, qui proprio merito, ac pro omnibus immediatè intercedit, & pro eo nullus: *Qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.*

Paralip. secundi, 20. c. Tobia. 4. Luca 18. 1. Thessal. 5. Rom. 8. Matth. 20. Iacob. 4.

Pax Domini triplex.

Deinde Sacerdos pacem Domini populo imprecans ait: *Pax Domini sit semper vobiscum*: quæ triplex est, videlicet pax hominis ad Deum, pax ad seipsum, & pax ad proximum. Prima est ordinata hominis ad Deum in fide, sub æterna lege obediẽtia; secunda est ordinata cognitionis actionisque consensio, ut quod recta ratio dictat, efficaciter voluntas imperet; denique pax hominis ad proximum est, cum omni homine ordinata concordia, ut scilicet nulli noceat, & cùm possit, prosit. Huic autẽ paci Domini triplex pax adversa repetitur. Prima est pax cum diabolo, per consensum in eius sugge-

stiones

ſtiones. Secunda eſt pax cum carne & corpore proprio per conſenſum rationis in eon cupiſcentias carnis. Tertia eſt pax cum mundo & impiis, peccatorum conſortio.

Matt. 10.

Porrò huic ſacerdotis piæ precationi, qua eum populo Christiano pacem Domini ſemper eſſe optat, reciproco benevolētię officio populus eandem illi pacem exoptat, dicens: *Et cum ſpiritu tuo* eadem pax Domini ſemper remaneat: quæ oratio ex Apoſtolo ad Timotheum deſumpta eſt. Deinde ſacerdos corpus Domini tenens, (quia poſtquam à mortuis reſurrexit, cognitus eſt in fractione panis) tripartita fractura ſuā ſanctæ Trinitati hoſtiam aſſignat, unamq; diviſæ medietatis particulam, quæ perſonam inſinuat Filii, ſacro ſanguini demiſſam immergit: quo facto deſignat, Filium Dei ſecundùm naturam aſſumptam triduo mortuum fuiſſe, ſed tertia die reſurrexiſſe, animāque iterum corpori nexu indiſſolubili conjunctam eſſe. Interea verò dum particulam calici immittit, hanc ſupplicationem Domino profert, *hæc ſacroſancta commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti fiat nobis* ſumentibus, ſalus, mentis, & corporis, &*in vitam æternam*: quaſi dicat: Harum ſpecierum commixtio ſacramentali quadam ſignificatione nobis Chriſti reſurrectionem repræſentat, ſicut diviſæ ſpecies Domini mortem ob oculos ponebant. Cúmq; iſta fiat, ut Chriſtum à nobis in ſacramento ſumendum vivere ſignificemus, proſit nobis rerum commixtarum devota ſumptio ad ſalutem animarum & corporum. Non enim hac precatione intelligit Eccleſia Corpus & Sanguinem Domini in propria ſpecie commiſceri; ſed in ſpecie panis & vini neceſſe exiſtimat, quòd actio commiſcendi, & conſecrandi nos ſaluet; ſed quòd ipſę res commiſtæ & conſecratæ, dum à nobis devotè ſumuntur, multùm proſint ad ſalutem; mentis quidem, largiendo gratiā, qua præparamur ad gloriam & vitam æternam; corporis verò, per infirmitatum amotionem, & incolumitatis conſervationem. Sed quoniā effectus ſanctiſſimi hujus ſacramenti per peccata ſæpe impeditur, quæ per Dei miſericordiā abluuntur, ideò mox ſubjungit Sacerdos: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis*. Quæ oratio his eiſdē verbis repetitur, & tertia proclamatione pax demum à Deo nobis concedi poſtulatur.

2. Timoth. 4.

Tripartita hoſtia fractura quid ſignificet

Rom. 6.

Est autem illa oratio ex verbis Ioannis Baptiſtæ deprompta, qui videt Chriſtum ad ſe venientem dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: quibus verbis Ioannes duplicem Chriſti in una perſona naturam commendavit; & nos hac oratione Chriſtum Deum, Hominemq; profitemur, ac humanam quid habere naturam, vocando *Agnum*, qui ſecundùm illam purus eſt ab omni peccato, & ſecundùm eandem pro noſtrorum omnium ſalute in ara crucis immolatus eſt, juxta Iſaiæ vaticinium: *Sicut ovis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit, & nōn aperuit os ſuum*: & illud Ieremiæ 11. *Ipſe fuit quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam*: divinam verò eius naturā inſinuamus, cum Ieſum *peccata mundi*, hoc eſt, totius generis humani tollere dicimus; ac miſericordię pacisq; donum (quod ſolus Deus præſtare valet) ab eo poſtulamus. In Miſſa verò pro defunctis requiem æternam illis donari petimus, hoc eſt, ut à Purgatorii pœnis liberentur; non autē pacem eis dari, vel miſericordiam, ſicut vivis oramus, quia immobili decreto ſuorum operum finem ac terminum adepti ſunt. Poſtea ſubjungit ſacerdos orationem pro impetranda pace: *Domine Ieſu Chriſte, qui* per paſſionem diſceſſurus, *dixiſti Apoſtolis tuis: pacem*, ſpiritualem, *relinquo vobis, pacem meam*, ſecuritatem conſcientiæ, *do vobis; ne reſpicias peccata mea*, quibus iram tuam potius quàm pacem promerui, *ſed fidem*, per charitatem operantem, *Eccleſiæ tuæ*, dilectiſſimæ ſponſæ, pro cujus ſanctificatione teipſum in mortē tradidiſti, *eamque ſecundùm voluntatem tuam pacificare*, quietam ab omni perſecutione reddere, cuſtodire, ab omni hoſtis antiqui molimine, *& coadunare digneris* vinculo charitatis & unanimitatis, ut ſub uno Paſtore ſit unum ovile: quæ omnia non niſi per te nos conſequi poſſe confitemur, *qui vivis & regnas* cum Deo Patre in unitate Spiritus ſancti *Deus*, ejuſdem naturæ & potentiæ, *per omnia ſecula ſeculorum Amen*; ac ſubdens: *pax* Chriſti & Eccleſiæ abundet in cordibus noſtris amen. Tabellæ per miniſtrum oblatæ exhibet oſculum dicens: *Pax tecum*: qua oratiuncula miniſtro totique fidelium congregationi pacis & charitatis vinculum imprecatur, ac oſculi ſenſibilis ſigno à ſeipſo in omnes pacis communicationem diffundit, quaſi Apoſtoli ca voce hortans: *Salutate vos invicem in oſculo ſancto*: in teſtimonium ſinceræ amici-

tiæ,

tiæ, amoris, benevolentiæ, consensionis animorum, concordiæ, pacis, & charitatis, quæ necessaria est, ut quis aptus sit mysteriis corporis, & sanguinis Domini reipsa, vel spiritualiter sumendis. Ante quorum sumptionem orationes insuper Sacerdos fundit, quibus & cordis in Deum excitet affectum, & gratiam dignè percipiendi tantum sacramentum impetret, ne quod ad hauriendum vitæ fructum institutũ est, propter indignitatem sumentis vertatur in judicium & mortem æternam. Orat itaque Sacerdos: *Domine Iesu Christe, Fili Dei vivi, qui ex voluntate Patris, cooperante spiritu sancto*, quoniam una totius Trinitatis volũtas, idemq; cõsilium & operatio est, *per mortem tuam*, quam secundùm naturam humanam voluntariè perpessus es, *mũdum vivificasti*, totius humani generis peccatis deletis, justitiam, qua Deo anima vivit indulsisti, *libera me*, applicando mihi tuæ mortis pretium, quantum ad potẽtiam pro mea redemptione sufficientissimum *per sacrosanctum corpus*; in quo divinitas personaliter habitat, & omnis gratiæ plenitudo, quod mihi in cibum animæ, & gratiæ instrumentum offers: *& sanguinem tuum*, quẽ in cruce in mundi pretium effudisti, & nunc in potum salutarem præbes; *ab omnibus iniquitatibus meis*, vel occultis, aut secũdùm temporalis pœnæ reatum nõdum remissis, juxta illud: *Amplius lava me Domine ab iniquitate meâ*. Et denique libera me ab *universis malis*, præteritis, præsentibus, & futuris, & ut summæ tuæ majestati congruum exhibeatur in me domicilium, *fac me tuis semper inhærere mandatis*, efficaci tua gratia præstando, ut mãdatis tuis obediam, in quorum integrâ observatione vita & animæ salus consistit: *& à te*, fonte vitæ, quo adjuvante stamus, ac deserente vincimur, *nũquam separari permittas*, neq; in præsenti seculo per culpam, neque in futuro per condemnationis sentẽtiam. Dirige efficaci tuę gratiæ auxilio fragilitatem voluntatis nostræ, ut nihil unquã tibi æquet, aut præponat, sed supra omnia te semper diligat. Et quidem ista concedi tuâ benignitate rogamus, *qui cum eodem Deo Patre & Spiritu sancto es Deus in secula seculorum, Amen*. Addit præterea sacerdos aliã orationem, qua humiliter se indignum ex seipso profitetur ad sumendum hoc sacratissimum mysterium, ut humili hac suæ indignitatis confessione ad hoc dignus à Deo effici mereatur, qui solus de indignis dignos, de immundis mundos, & de peccatoribus justos facit. Orat itaque: *Perceptio corporis* & sanguinis *tui Domine Iesu Christe*, quã ego, licet me pro humana fragilitate probaverim, nec peccati mortalis conscientiam habeam, attamen spectata Majestatis tuæ excellentia, quæ meritò exigeret, ut solis radiis & ipsis etiam angelis puriores essemus, profiteor me indignum, qui te sumã: de tua tamen bonitate confidẽs, atque invitatione provocatus, non audaciâ, sed amore salutis incitatus, accedere *præsumo* ad communionem, quæ *non mihi proveniat in judicium & condemnationem* animæ, quam terribiliter Apostolus omnibus indignè sumentibus comminatur dicens: *Si quis manducaverit panem hunc, & calicem Domini biberit* 1. Cor. 11.
indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini; & tanquam intrans ad nuptias *non* Matth. 22.
indutus veste nuptiali, projicietur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Sed pro tua pietate, ista perceptio *prosit mihi ad tutamentum mentis & corporis*, ut illius virtute anima protegatur à tentatione, consensu, & opere peccati; corpus autem ab imminentibus malis & periculis: *& ad medelam percipiendam*, sit contra vulnera, morbos, languores, cunctasque animi infirmitates, ac omne peccati virus efficax antidotum, salutisq; medicina. Cùm enim medicum contineat qui dixit: *Venite ad me omnes, qui laboratis*, Matth. 9.
& ego reficiam vos: & *veni non vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam*: & *non est opus valentibus medico, sed malè habentibus*; sanè percipiemus præsens remedium cõtra quodcumque animæ vitium, si humiliter fateamur, nos malè habere, ac sincero affectu clamemus: *Domine miserere* Matth. 8.
mei, sana animam meã, quia peccavi tibi: vel cum Centurione Domini Majestatem, suámq; vilitatem considerante, humili constantique fide precemur: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tãtùm dic verbo, & sanabitur anima mea*. Cujus exemplo sacerdos jam consistẽs in præsentia eius, cui data est omnis potestas in cælo & in terra, judexque vivorum & mortuorum constitutus est, qui claves cæli & inferni habet, animo tremens, ac divinæ Majestatis eius pedibus provolutus, hanc orationem suæ humilitatis testem repetitis vicibus fundit: *Domine*, qui es Rex Regum, Dominus dominantium, Deus deorum, cæli & terræ author, *non sum dignus*, cùm sim pulvis & cinis, servus inutilis, tua mandata toties pręvaricatus, *non sum dignus*, ex mea justitia, ex mea præparatione, ex

mea operatione, *ut intres sub tectum meũ*, in domum conscientiæ meæ, peccatorum tenebris obscuram, multisque iniquitatum nævis sordidam, in qua nullus virtutum splendor, non dignus tua Majestate ornatus, aut mansionis locus: nõ enim habitas in corpore subdito peccatis, nec tabernaculis peccatorum delectaris, sed cordibus eorum, qui te diligunt: ad eos enim, qui Patris voluntatẽ faciunt, venis, & mansionem apud eos facis, ad eos intras, qui te pulsantem audiunt, prompteq; tibi cordis sui ostium aperiunt. Sed quoniam de illorum numero non sum, fateor, me tanto convivio, tantiq; hospitis præsentiâ indignũ. Si enim Abraham coram Angelo se cinerem fatetur; David promissione regni ad hæredes transituri audita exclamat: *Quis ego sum, ut loquatur Dominus ad servum suum bona?* ac Elisabeth Spiritu sancto plena, ad præsentiam B. Mariæ Virginis admirabunda in has voces erumpit: *Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me*: atque Ioannes Baptista, quo (teste Christo) non surrexit major inter natos mulierum, professus est, se non esse dignum, ut solveret corrigiã calceamenti Iesu Christi. & munus baptizandi detrectans, ait: *Domine ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* quid nos in præsentia Majestatis Dei in altari cõstituti de nobis sentire decet, qui non vocamur ad solvendam corrigiam calceamenti, vel ad ipsum aqua abluẽdum, sed ad eum totum in habitaculum cordis nostri introducendum, hospitioque excipiendum? Si Petrus jure dixit: *Exi à me quia homo peccator sum Domine*, & B. Magdalenæ divino amore flagranti, pedes Domini contingere volenti dictum est, *Noli me tangere*; quid nos de nobis sentire congruum est, qui tepidi sumus, & non solùm ad cõtactum pedum Domini, sed ad ipsum totum sumendum accincti stamus? profectò nõ aliud Domino acclamare debemus, quàm ex intima cordis humilitate, *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Veruntamen, quia peccatores nõ spernis, cum quibus manducare, & bibere dignatus es, ut illos tuæ conversationis benignitate sanares; & quoniam dixisti: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos*: & *non est opus bene habentibus medico, sed male habentibus*; ad te Domine fiduciâ misericordiæ tuæ fretus accedo, ut contactu vivificæ carnis tuæ animæ meæ languor sanetur: ut dæmoniũ, quo divexatur, ab ea pellatur. Torquet eam superbia & inflatio, cupiditas opũ, cruciat illam carnalis delectatio, vindictæ cupiditas; sed tu Domine, qui Verbum Patris æternum es, *tantùm dic verbo* virtutis tuæ, quo dixisti dæmonio vexanti puerum lunaticum: *Præcipio tibi, ut exeas ab eo, & ne ampliùs in eum introeas*: *Et sanabitur anima mea.* Per te cibum salutiferũ, quemadmodum ingressus domum Simonis solo verbi imperio socrum eius à febribus liberasti; ac ingressus domum Matthæi & Zachæi, utrique salutem attulisti; & denique ingressus cum duobus discipulis hospitium, te cognoscẽdum exhibuisti; ita salutari tuo ingressu in tectum animæ meæ confer ei sanitatẽ, cupiditatũ vinculis exime, illumina oculos mentis, ut semper te agnoscam præsentem, diligam ac honorem: conceptaque ex divina bonitate fiducia sacerdos ad sumptionem corporis Domini progreditur, dicens: *Quid retribuã Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* sanè cùm ex me nihil dignum offerre illi possim, qui me de nihilo creavit, perditum redemit, sæpiusq; relapsum misericorditer erexit, ad gloriosi nominis eius laudem, gloriam, & honorem, panem cælestem, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, accipiam ego famelicus, ut non esuriam in æternum, ut cor meũ stabiliat, ejusq; sumptione roboratus in via Domini rectè deambulem: *&*, pro tantis beneficiis cum gratiarum actione, nomen Domini invocabo; ad quod celebrandum Eucharistiæ sacrificium præsertim institutum est. Ne verò cum Iuda ficto amicitiæ symbolo, iterum osculo filium hominis tradam, rursumq; crucifigens Filium Dei ostentui habeã, supplex oro, ut: *Corpus Domini nostri Iesu Christi*, quod in cibum animæ sub panis specie latens accipio: *custodiat animam meam in vitam æternam*; foveat tanquam convenientissimum in hoc vitæ curriculo viaticum, quemadmodum manna datum in deserto Israelitis, per annos XL. peregrinationem vitæ præsentis adumbrantes, eos deuium in promissionis terram, ac subcineritius panis Heliam ad montem Dei Horeb, perduxit; quibus optatum cælestis regni habitaculum, vitaq; felix & quieta per hoc sacramentum prẹstanda figurabatur. Deinde ad sumptionem benedicti calicis progrediens subdit: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? æquum planè foret, pro acceptis à Deo tam immensis beneficiis in argumẽtum gratitudinis aliquid ei retribui;

Lucæ 4. Lucæ 7. Lucæ 24. Matth. 10.

sed

sed tot & tanta Dei sunt in me naturæ ac gratiæ munera, ut nihil prorsus ex me habeam, quòd illi dignè in compensationem reddere queam; ex me siquidem nihil præter peccatū habeo, quod ipso Domino non authore, sed prohibente commisi; nec sunt mala pro bonis reddenda: bonum autē omne quod habeo, ab ipso totius bonitatis ubertimo fonte promanavit. Et quanquam bonum opus illo adjutore factum, propter libertam meæ volūtatis cooperationem meum dici verè possit; attamen id omne longè minus est præclaris beneficiis, mihi gratuitò collatis. Cùm itaque nihil mihi sit, quod uni datotum à Deo donorum a qua compensatione respondeat, non de meo, sed de suo illi reddam, quod in singulare contulit humano generi munus: *calicem salutaris accipiam*, præclarum illum novi Testamēti calicem, IESV CHRISTI Salvatoris pretiosum sanguinem continentem: calicem utique passionis, quem Patris voluntate bibit, & ex quo nobis æternę salutis potum propinavit: eundem illi calicem offeram, & nunc bibam eum gratiarum actione, ac nominis eius invocatione, cui omnis honor & gloria debetur. Ac deinde sacerdos virtutem sanguinis Christi immanere suis visceribus precatur, dicens: *Sanguis Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam, Amen.* Conservet animā meam in vitæ innocentia, cordisq; puritate, ne post illius speciosi sanguinis sumptionem in peccata relabēs, Christum inhonorem, ab eoque recedam, & sicut Iudas, hostium Christi numero me adjungam: *custodiat* insuper à percussione & plaga dæmonis, ne primogenita, bona scilicet opera mea supervenietemalo extinguantur, sicut olim sanguis agni typici Filios Israel custodivit, ne ab angelo percutiente læderentur. Denique sicut olim patres hujus sanguis virtute de lacu inferiori ad Paradisi gaudia educti sunt; ita sanguinis Domini *animam meam in vitam æternam* perducat; secundùm Christi promissionem: *qui bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, in quam ipse per eundem proprium sanguinem introivit; nobisq; in sancta introeundi fiduciam contulit.

COMPLETA porrò sacramenti sumptione, orat sacerdos: *Præsta quæsumus omnipotens Deus, ut nulla remaneat ibi peccati macula, ubi tam pura & sancta intraverunt sacramenta, per Christum Dominum nostrū, Amen*: quia nulla est participatio justitię cum iniquitate, neq; societatis lucis ad tenebras: ac subjungit: *Quod ore sumpsimus Domine, purâ mente capiamus*; sic hoc sacramētum corporaliter percipiamus, ut fructum spiritualem ex eo hauriamus, *& de munere temporali*, quod tanquam viaticum servit vitæ præsenti, *fiat nobis remedium sempiternum*, contra tentationes & vitia. Deinde finitis orationibus, post communionem populo dimissionem denuntiat his verbis: *Ite, missa est.* Ite, dimissio conceditur. In quibusdam tamen minùs solemnibus missis, aut ad significandam mœstitiam temporis, non dicit sacerdos, Ite, missa est: sed, *Benedicamus Domino*, insinuans, permanendum esse in Dei laudibus, & laudabili opere completo Deum tanquam omnis boni authorem laudandum esse. *Micrologus c. 64. Ite, missa est. Benedicamus Domino.*

IN officio pro defunctis, *requiescant in pace*, dicitur. Deinde populo sacerdos benedicit, ut per ipsius ministerium Deus suæ gratiæ dona largiatur, ut promisit Numer. 6. *Cælesti benedictione benedicat & custodiat vos Divina majestas, & una Deitas*, à qua omne bonum descendit, *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, Amen.* Ante sacerdotis benedictionem, populo recedere nō licet, juxta Concilium Agathense canone 31. Ac se inclinans ait: *Placeat tibi sancta Trinitas obsequium servitutis nostræ*, (prout à me ministro fit sacrificii oblatio, sit tibi acceptа) *& præsta, ut sacrificium, quod oculis tuæ Majestatis indignus obtuli*, (quod per se tibi semper gratissimum est, etiam quatenus à me offertur, sit gratum) *tibi sit acceptabile, mihiq; & omnibus, pro quibus illud obtuli, te miserante propitiabile: Per Christum Dominum nostrum, Amen*: omnibus vivis & defunctis, pro quibus oblatum est, ad peccatorum veniam, & gratiam obtinendam sit utile & salutare, non ex meritis aut justitiis nostris, sed propter Christi merita, & magnam misericordiam tuam, Amen. *Levit. 9. Ante ultimā sacerdotis benedictionem à missa populus non recedat. Conc. Agathens. can. 31.*

CAP. XLI.

Quòd Missæ officium nihil erroris aut superstitionis contineat.

EX prædictis luculenter apparet, quòd in toto Missæ officio ex variis partibus artificiosè composito, nihil contineatur, quod non pietatem & sanctitatem redoleat; quodque non sit verum, decens, religiosum, ab omni

omni erroris superstitionisque labe alienissimum; quodque præscripti Missæ ritus convenientissimè sapientissimeque instituti sint, cùm ut Majestas tanti sacrificii commendaretur; tum ut dignè, cum debita videlicet honestate, modestia, gravitate ac reverentia offerretur, mentesq; tam offerentium, quàm aliorum fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CAP. XLII.

Epilogus.

QVARE cùm Catholica doctrina de incruento proprij nominis sacrificio corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini à Christo & Apostolis ab initio ecclesiæ tradita sit, & ab universis, qui doctrina & vitæ sanctitate, miraculisq; claruerunt, indubitanterque sancti & amici Dei fuerunt, recepta, usq; comprobata fuerit; absque ulla cunctatione retinenda est. Nam tutissimum est si qui, quod universalis Christi Ecclesia semper tenuit, & quod Christi in terris vicarius, Apostolique Petri successor, Pontifex Romanus, militantis ecclesiæ pastor visibilis supremus, à suis majoribus continua traditione accepit, usque ad Clementem VIII. qui nunc Romanæ feliciter Ecclesiæ præsidet, cujus judicio, cuncta in tribus his libris per nos dicta, ur & universa nostra scripta subjicimus.

***

F I N I S.

APPROBATIO.

Scriptum hoc de S S. Eucharistiâ tribus libris comprehensum, quod multam rei Eucharisticæ lucem adferat, idoneum censeo, quod evulgetur.

GVILIELMVS FABRICIVS Noviomagus, Apostolicus, ac Archiducalis librorum Censor.

SVMMA PRIVILEGII SERENISS. ARCHID.

ARCHIDVCES suo diplomate permiserunt & consenserunt, quòd IACOBVS DE BAY, S. Theologiæ Doctor, & Professor in Academiâ Lovaniensi tres libros DE VENERABILI EVCHAR. SACRAMENTO ET SACRIFICIO per sibi placentem Typographum, admissum & juratum in lucem emittere possit, cui soli per inferioris Germaniæ ditiones eosdem libros venales habere liceat, uti latiùs patet in literis datis Bruxellæ vigesimâprimâ die April. 1603.

Signat.

D'ENGHIEN.

Iuxta quam mihi à Sereniss. CC. facultatem concessam, te I. CHRISTOPH. FLAVI delegi, ut eosdem tres prædictos libros recudas, & divulges.

IACOBVS DE BAY.

5-1